

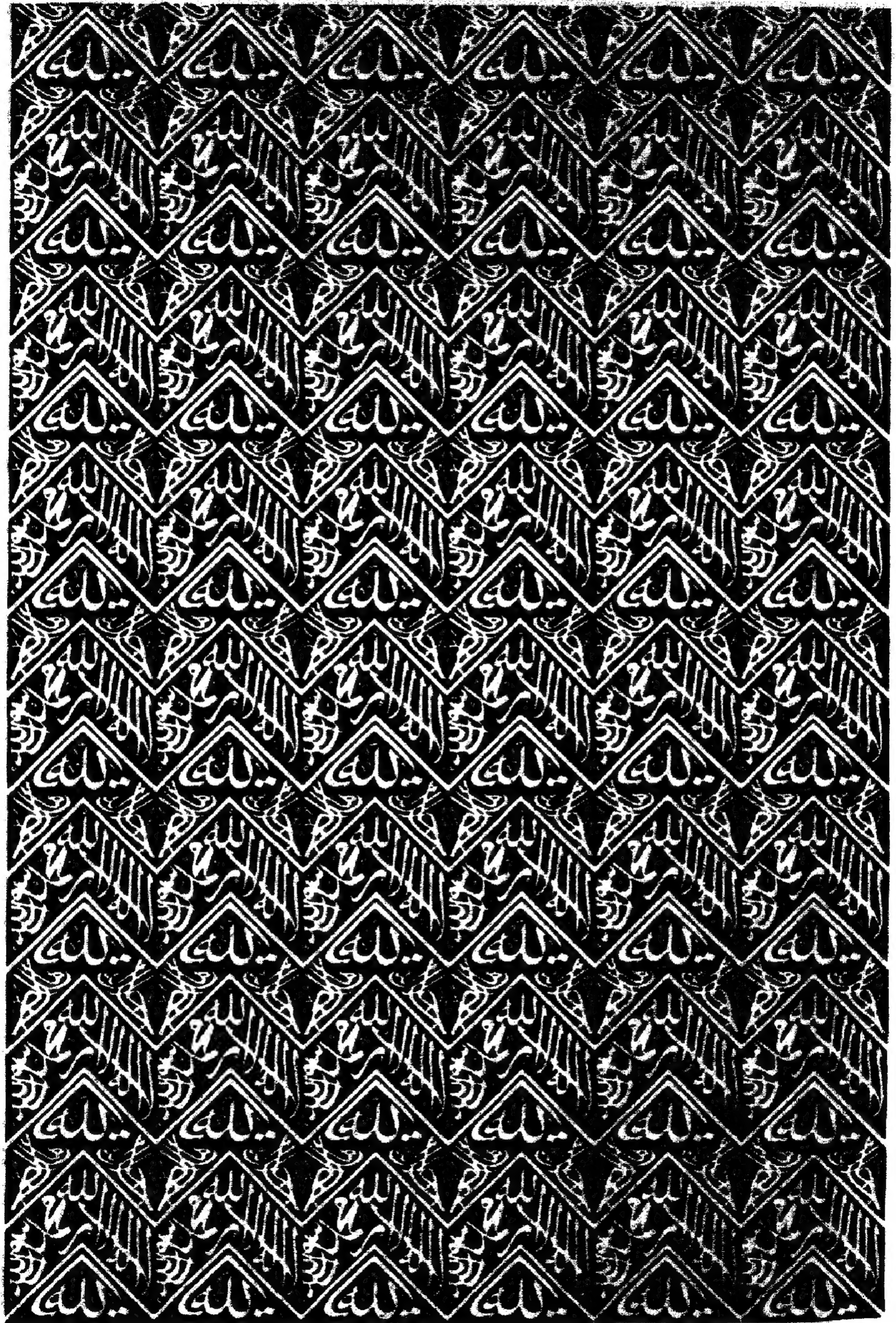
القرآن الكريم

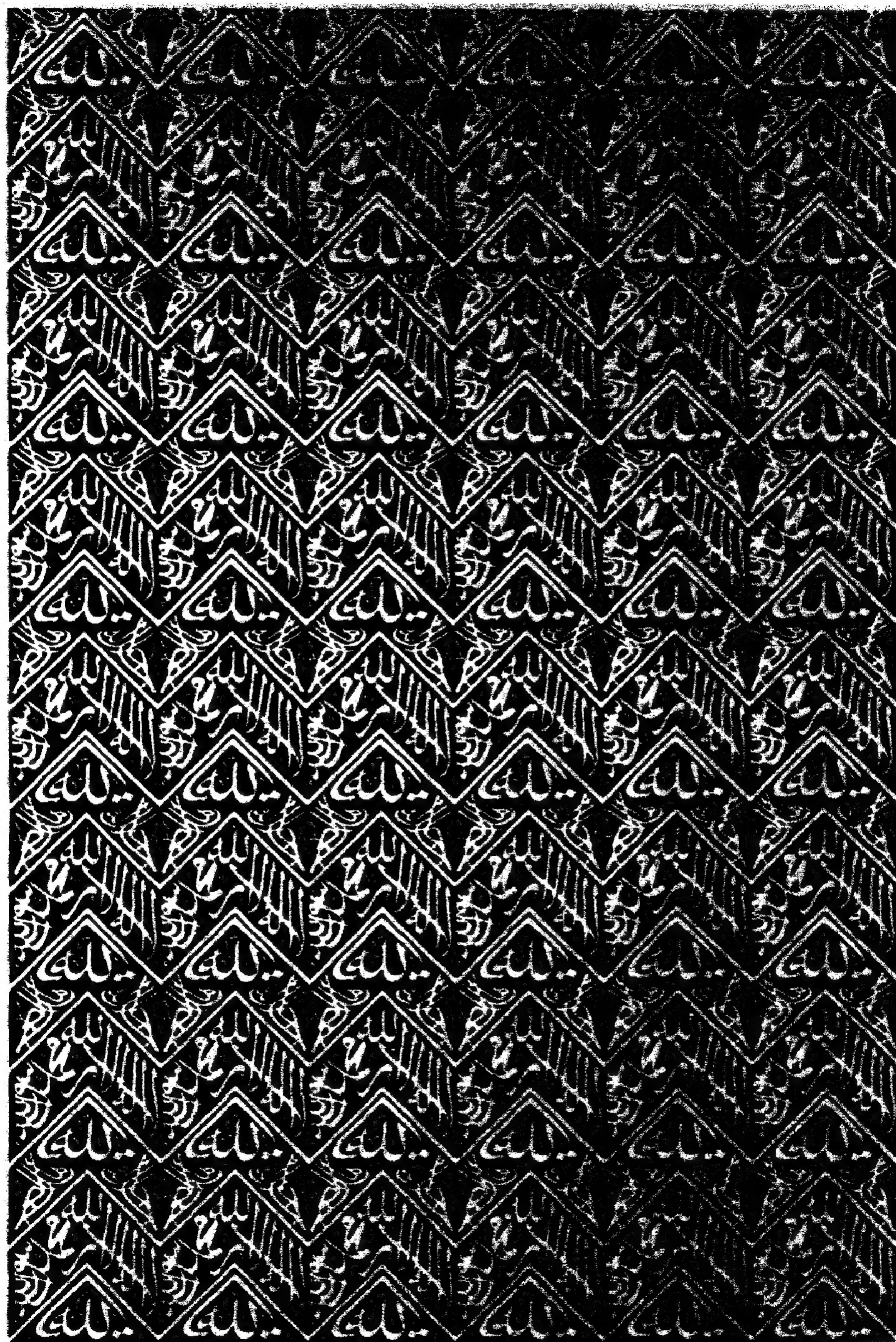
وَتَرْجَمَةُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المجلد الثاني

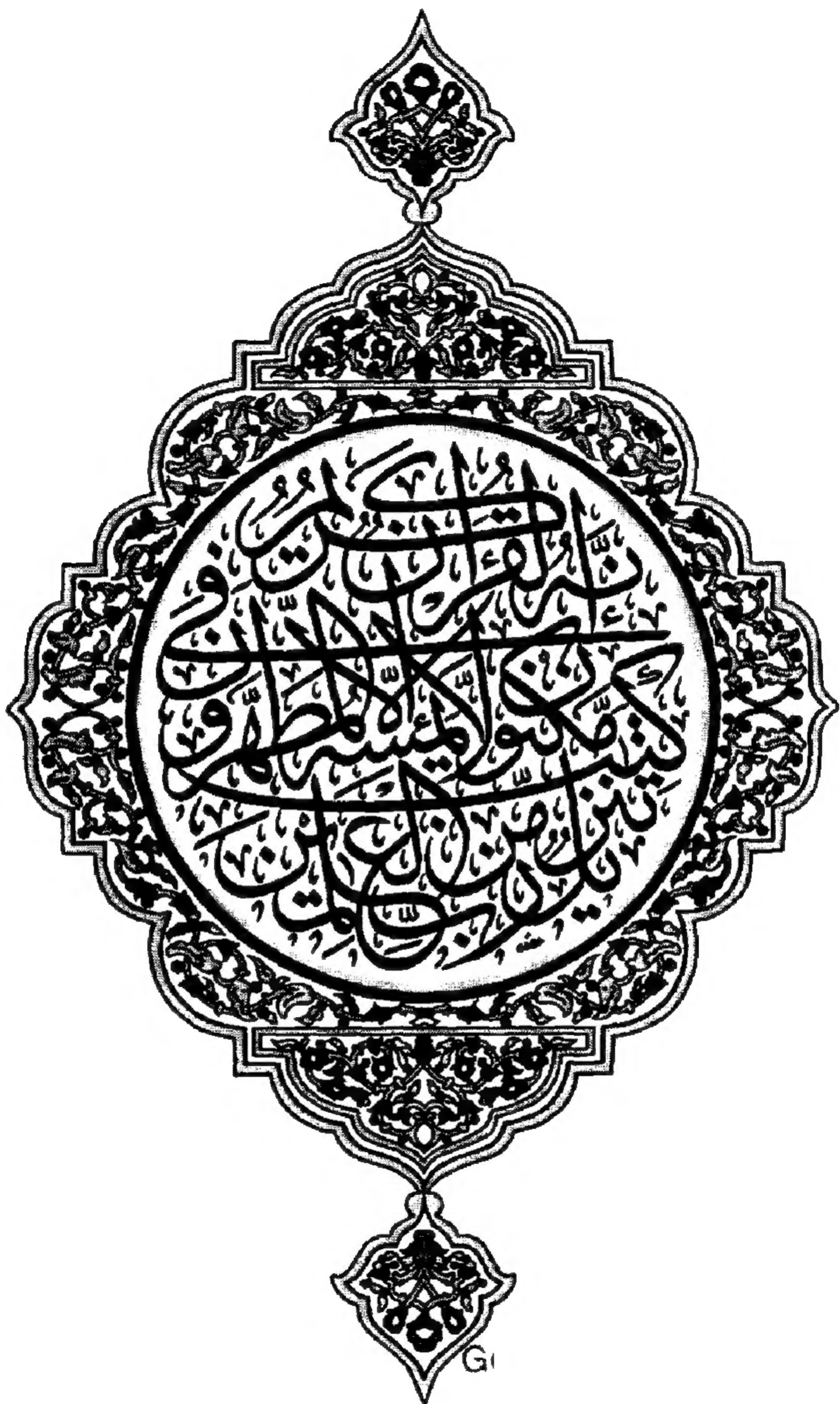
من الجزء

(١٦) إلى (٣٠)

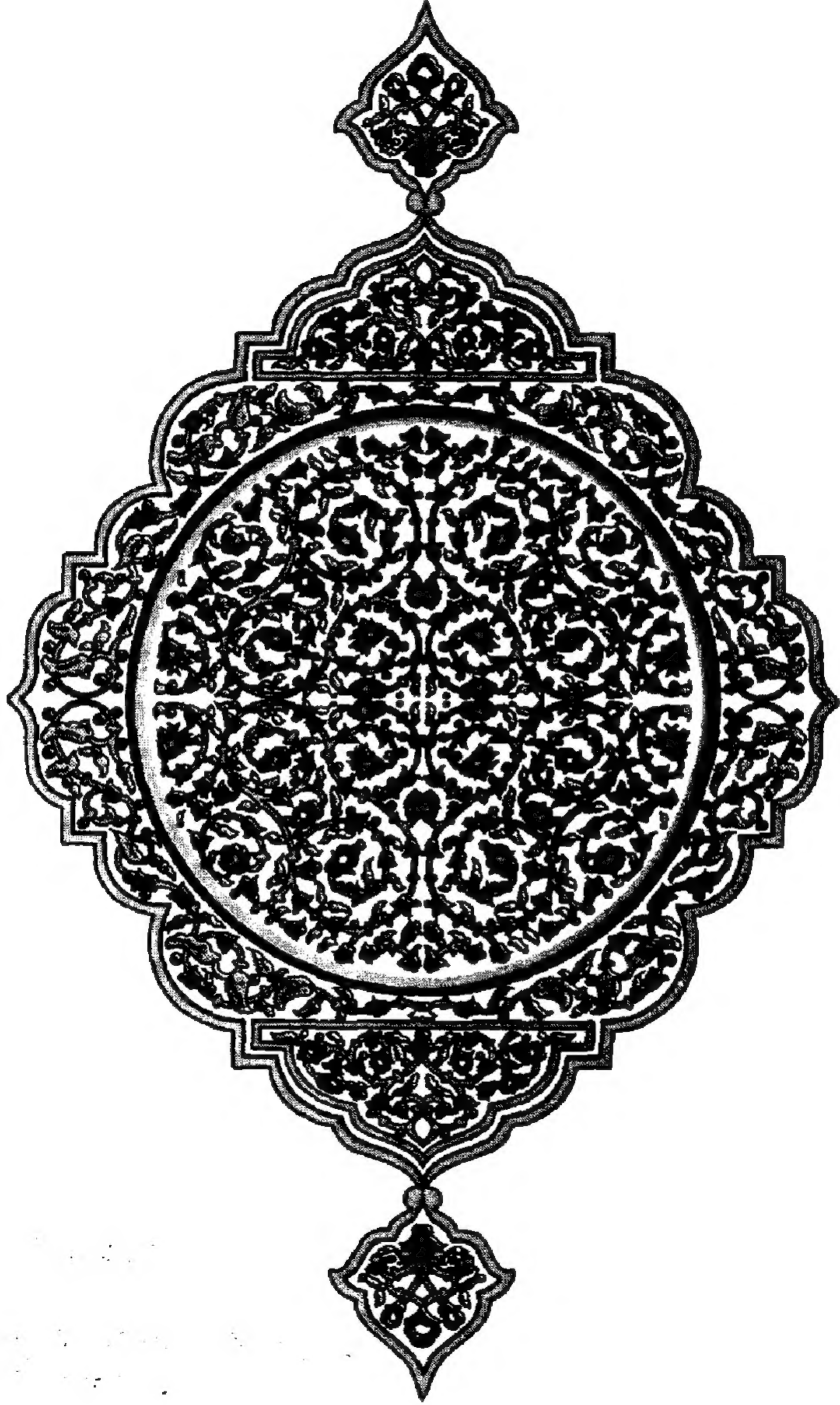
إِنَّمَا نَحْنُ بَيْنُكَ وَاللَّهِ وَاللَّهُ يَفْظُرُكَ

Bibliotheca Mexicana

تَرْقَى بِالْأَرْطَبَاءِ هَذَا الصَّحْفِ الشَّرِيفِ وَرَحْمَةُ مَعَانِيهِ وَتَقْسِيرُهُ
خَاتَمُ الْحَقِّ الشَّرِيفِ لِمَلِكِ الْمَغْرِبِ الْعَزِيزِ السَّيِّدِ
مَلِكِ الْمَمْلُوكَةِ الْعَرَبِيَّةِ وَالشُّعُوبِ دِيْنُو

هَذَا الْمُصْحَفُ الشَّرِيفُ وَتَرْجَمُهُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
هَدِيَّةٌ مِنْ خَادِمِ الْحَرَمَيْنِ الشَّرِيفَيْنِ الْمَلِكِ فَهْدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ آلِ سَعُودٍ
وَقَفَّ لِلَّهِ تَعَالَى لَا يَجُوزُ بَيْعُهُ

دا قرآن کریم سرہ دپنیتو ترجمے او تفسیر د سعودی عرب پادشاہ
اود حرمینو شریفینو خادم شاہ فہد بن عبد العزیز آل سعود لہ خواہدیہ دہ،
د اللہ تعالیٰ دیارہ وقف دے او خر خوبی منع دی.

الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ

وَتَرْجَمَةُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المُجَلَّدُ الثَّانِي مِنْ الْجُزْءِ (١٦) إِلَى (٣٠)

د
قُرْآنِ كَرِيمِ
تَرْجَمَهُ اَوْ تَفْسِيرِ
په پښتو ژبه کښی

دویم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارے پورے
General Organization of the Alexandria Library (GOAL)

د قرآن حکیم اود د پښتو ترجمې اوتفسیر د چاپ
دامر کو لو سعادت د حرمینو شریفینو خادم پادشاه
فهد بن عبد العزيز آل سعود د سعودی عرب
پادشاه ته حاصل شو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) والذي ثبت عنه عليه الصلوة والسلام انه قال (اقروا القرآن فإنه يأتي شفيعا لأصحابه يوم القيامة) وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .. وبعد :

فإنفاذا لأوامر خادم الحرمين الشريفين ونشر كتاب الله المجيد الملك فهد بن عبد العزيز - حفظه الله - في العناية بكتاب الله الكريم توثيقا وطباعة . والعمل على تيسير نشره وتوزيعه بين المسلمين وتفسير معانيه وترجمتها إلى اللغات المختلفة واعتبار تلك التوجيهات من أسمى الغايات والأهداف المرسومة لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة .

وبناء على التعاون القائم بين كل من الأمانة العامة للمجمع بالمدينة المنورة والأمانة العامة لرابطة العالم الإسلامي بمكة المكرمة في كل ما من شأنه خدمة كتاب الله الكريم ترجمة وطباعة ونشرا في جميع أنحاء العالم .

وإيماننا من الجميع بضرورة ترجمة معاني كتاب الله تعالى إلى جميع اللغات الفاعلة تحقيقا لمبدأ البلاغ والدعوة بالحكمة والموعظة الحسنة وتحقيقا لقوله تعالى (وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى) وخدمة لإخواننا الناطقين بلغة البشتو فإنه يطيب لرابطة العالم الإسلامي أن تقدم للقارئ الكريم هذا المصحف الشريف مع ترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو المسماة اصطلاحا بتفسير "كابل" والتي قام بترجمتها باللغة الأردية فضيلة الشيخ محمود الحسن وتفسير فضيلة الشيخ شبير أحمد عثمانى - يرحمهما الله - وقام بتحويلها إلى لغة البشتو هيئة من علماء أفغانستان ، ونظرا لوجود كلمات صعبة وقديمة الاستعمال ، فقد اعتمدت الرابطة الشيخ / سيد عبيد الله شاه - أحد علماء الباكستان الناطقين بهذه اللغة- لتوضيح تلك الكلمات بما يرادها من الكلمات السهلة والمفهومة لدى عامة متكلمي لغة البشتو في أفغانستان وباكستان وقد أقرت الترجمة وتمت المراجعة تحت إشراف رابطة العالم الإسلامي .

وإننا إذ نحمد الله تعالى أن وفقنا إلى إنجاز هذا العمل وتقديمه إلى الإخوة المسلمين الناطقين بلغة البشتو نرجو أن يستلهم منه قراؤه نور الهدى والتقى بما يقوى إيمانهم ويثبت إسلامهم ويصلح أحوالهم في الدنيا والآخرة .

والرابطة إذ تقدم هذا الجهد بالتعاون مع المجمع لتعلم بأن الترجمات مهما بلغت دقتها لا يمكن أن تصل إلى المقاصد العظيمة لنص القرآن الكريم المعجز وأن التفسير المذكور إنما هو حصيلة ما بلغه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم ويعتريه ما يتصف به البشر من نقص، والكمال المطلق لله وحده .

لذا فيرجى من كل قارئ لهذه الترجمة إسداء النصح وتدوين الملاحظات العلمية الموثقة والمقترحات حولها وإرسالها إلى الأمانة العامة للمجمع أو لرابطة العالم الإسلامي للاستفادة منها في الطباعات القادمة إن شاء الله تعالى .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل ،،،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كَتَبَ أَنْزَلَتْهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِيَذْبَرُوا أَبْنِيَهُ وَلِيَسْتَذْكُرُوا أَوْلَا الْأَلْبَبِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) وعلى آله وصحبه أجمعين .

د حرمینو شریفینو خادم د کتاب الله ناشر او د سعودی عرب بادشاه فهد بن عبد العزيز د قرآن کریم د طباعت او په مختلفو ژبو کښی د دے د ترجمو د چاپ کولو او تقسیمولو احکام جاری کړی دی. او د دے غرض دپاره ئی په مدینه منوره کښی د « مجمع خادم الحرمين الشريفين » په نوم د قرآن مجید د طباعت دپاره یوه عظیم الشانه چاپ خانه جوړه کړې ده د دے پښتو تفسیر د چاپ کار په دغه ستره مطبعه کښی سر ته ورسید.

رابطه عالم اسلامی په دے خبره د خوشحالی اظهار کوی چه د خادم الحرمين الشريفين د احکاماتو په رفا کښی د «مجمع» په تعاون سره د پښتو ژبه لوستونکو ته دا ترجمه او تفسیر وړاندی کوی چه په پښتنو کښی د «تفسیر کابلی» په نوم شهرت لری او دا تفسیر د پاک و هند دؤو سترو عالمانو شیخ الهند مولانا محمود حسن دیوبندی او علامه شبیر احمد عثمانی په اردو ژبه کښی لیکلے، او بیا د افغانستان د سترو عالمانو یو ټولگی پښتو ژبه ته اړولے دے.

په دے پښتو ترجمه کښی بعضے ټکی گران او زاړه وو ، چه موجوده وخت کښی ئے استعمال کم شوی وو، نو په دے غرض رابطه عالم اسلامی مکه المکرمه د پاکستان یو عالم دین او د پښتو ژبه ماهر مولانا سید عبید الله شاه ته دا کار وسپاره چه هغه دی په دے تفسیر کښی د گرانو ټکو سره خوا په خوا په قوسینو کښی د هغه مترادف الفاظ ولیکي چه د پاکستان او افغانستان د عامو لوستونکو دپاره آسان شی. د ترجمے او نظرثانی دا ټول کار د الله په فضل د «رابطے» د نگرانی لاندی سر ته ورسید.

«رابطه» د «مجمع» په تعاون دا هدیه پښتنو مسلمانانو ته دے احساس سره وړاندی کوی چه ترجمه که هر څومره په کوشش سره وکړے شی خو بیا هم د قرآن کریم د اصل معجزانه عبارت بدل هیچری نشی کیدے . دا فقط د مترجم د پوهے مطابق د کتاب الله ترجمانی ده او انسان د نقص نه خالی نه دے . نو په دے وجه مونږ ټولو لوستونکو ته خواست کوو چه هغوی د دے ترجمے او تفسیر د مزید ښه کولو دپاره خپل آراء او مستند علمی تجاویز رابطه عالم اسلامی ته راؤلیږی چه په راتلونکی چاپ کښی د هغه نه استفاده وکړے شی.

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل

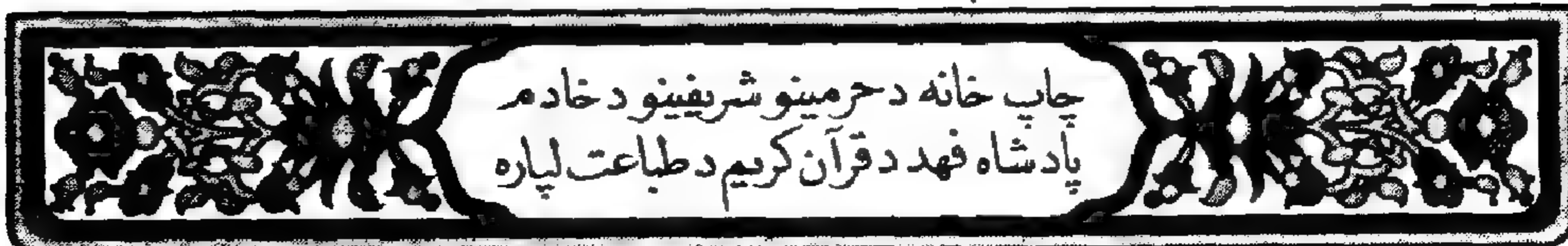
المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

مجمع علماء الحرمین الشریفین للامام فیہد
طباعۃ المصطفیٰ الشریفین

دویم جلد ۱۶ (۲۰) پارے پورے

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ۝

نو وویل (خضر موسی ته) آیا ما نه ؤ ویلی تاته چه بیشکه ته له سره به ونه کری شی طاقت له ما سره د صبر.

تفسیر: ځکه چه داسی حالات او واقعات دروړاندی کیږی چه ته د هغو په کتلو سره نشی صبر کولی او نه پری چپ پاتی کیدی شی - لکه چه هم داسی هم وشو.

قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ هَذَا فَلا تُصَحِّبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ۝

نو وویل (موسی) که چیری وپوښتم زه تا (ای خضره) د څه (منکر) شی (چه صادر شی له تا) وروسته له دی سؤاله پس ملگریا مه کوه له ما سره په تحقیق ورسیدی ته له طرفه ځما (حد د) عذر ته.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام داسی تخمین فرمائی ؤ چه د حضرت خضر علیه السلام د دغو حیرت راوړونکو واقعاتو ته په صبر او سکوت سره کتل ډیر دروند او لوی زړه غواړی نو ځکه د خپل د زړه آخری خبره ئی وویل چه که په دغه مرتبه بیا تری پوښتنه وکړم نو دی می بیا له خپله ځانه سره نه ملگری کوی او دی به پخپل دغه عمل کښی معذور وی - او ځما له لوری کوم الزام پر هغه باندی نشی عائد کیدی - ځکه چه ده د دریو مرتبو موقع راکړه او ده پخپله د حجت اتمام فرمائی دی.

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ

بیا روان شول دواړه تر هغه پوری کله چه راغلل اهل د یوه کلی ته نو طعام وغوښت دوی له خلقو د هغه (کلی) څخه پس منع راوړه (هغو خلقو) له دی نه چه میلمستیا ورکړی دغه خلق دوی ته بیا وموند دوی (دواړو) په هغه

کلی کښی یو دیوال چه اراده ئی وه چه ونړیږی (یعنی نژدی ؤ لویدلو ته)
پس سم کړ (خضر) هغه دیوال (په یو شان ترمیم سره)

تفسیر: یعنی یوه کلی ته ورسیدل او د هغه له خلقو سره ئی ملاقات او کتنه وکړه - او داسی به ئی گڼل چه د دغه کلی خلق به د دوی سره د میلمنو سلوک وکړی او دودی به ورکړی - مگر دغه سعادت د هغوی په برخه کښی نه ؤ - او دوی د موسی او خضر علیهما السلام په شان عزیزو مقربانو د میلستیا څخه انکار وکړ. نو د داسی معاملی د لیدلو څخه داسی په کار ؤ چه پر داسی تنگ زړه او بی مروته خلقو دوی په قهریده. مگر خضر علیه السلام د قهر په ځای پر دوی احسان وفرمایه. د دوی یو لوی دیوال څوړند او کوړ شوی ؤ. او نژدی ؤ چه ونړیږی او خلق د هغه د چار چاپیره لری گرځیدل. حضرت خضر علیه السلام لاس او پښی ورلوڅی (متی ونغارلی) کړی او هغه څوړند دیوال ئی ورسم کړ. او د انهدام له حالته ئی وساته.

تنبيه: په «حتی اذا اتیا اهل قرية» د اهل لفظ ئی ضائی د دی جهت راوړی وی چه دغه کلی ته د دوی راتگ محض علی سبیل العبور او مرور نه ؤ او نه په داسی یو صورت سره ؤ چه د دی ځای د هستیدونکو څخه بل په کوم سرای یا حجره کښی ئی اړولی وو. بلکه قصداً یی د دغه ښار له خلقو سره ملاقات فرمایلی دی او په ﴿سَلَامًا عَلَيْهِمْ﴾ کښی دوهم ځل د «اهل» د لفظ تصریح، د دوی د مزید تقبیح دپاره دی یعنی هغو هستیدونکو چه دوی ته لازم ؤ چه د دغو معظمو میلمنو میلستیا ئی کړی وی، دوی مسافران او کوچیان نه وو چه داسی عذر او پلمه (بهانه) به ئی وړاندی کوله چه ځمونږ کور او کلی دلته نشته نو ستاسی میلستیا به څرنګه وکړی شو؟

قَالَ لَوْ شِئْتُ لَتُخَذَّتْ عَلَيْهِ أَجْرًا

وویل (موسی خضر ته) که اراده کړی وی تا (د اخیستلو د اجر) نو خامخا به دی اخیستی وی (په سازولو د دی دیوال) مزدوری.

تفسیر: یعنی د دغه کلی خلقو د میلمنو حق ونه پیژند چه ځمونږ میلستیا ئی کړی وی تا ولی خوشی ویریا د دوی څوړند دیوال ورتینگ کړ؟ که د هغه څه معاوضه دی اخیستی وی نو ځمونږ خوراک او نور ضروریات به تری په لاس راتله او دغو تنگ زړو بخیلاتو ته به هم تری لږ څه تنبیه کیده. گوندی دوی به پر خپلی دغی بد اخلاقی او بی مروتی لږ شرمیدل.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

وویل (خضر موسی ته) دا دی وقت د بیلتون په منځ غما او په منځ ستا کښی اوس به ژر خبر کړم تا (ای موسی!) په غرض د هغه کار چه ونه کړی شو تا طاقت په هغه باندی د صبر.

تفسیر: یعنی له هغی وعدی سره سم ښائی چه اوس له ما غنی تاسی بیلتون وفرمایئ! غما او ستا موافقت او گذاره سره گرانه ده - او له سره نشی کیدی لیکن پخوا له بیلتانه غواړم چه د دغو تیرو دریو واړو واقعاتو پت اسرار تاسی ته درښکاره کړم - چه د هغو په فکر او چرت (خیال) کښی له تاسی څخه د صبر او استقامت شان قائم نشو پاتی.

حضرت شاه صاحب لیکي «په دغه مرتبه کښی موسی علیه السلام عمداً تری پوښتنه وکړه - شو تری مرخص شی ځکه وپوهید چه دغه علم غما له مذاقه سره برابر نه دی. د موسی علیه السلام علم هغه ؤ چه د هغه په متابعت سره عامو مخلوقاتو ته فوائد او گټی ورسیدی - او د خضر علیه السلام هغسی شیان ؤ چه د هغه متابعت د نورو خلقو له لاسه نه ؤ پوره.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

هر څه هغه بیړی (چه ما سورئ کړی وه) نو وه دپاره د هغو عاجزانو چه کار به ئی کاوه په بحر (سیند) کښی.

تفسیر: یعنی په سیند کښی محنت او مزدوری ئی کوله او خپلی کیدی ئی په هغه سره مړولی.

فَآرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ إِلَٰهٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ۝۹

نو وغوښته ما چه عیب ژنه کړم هغه حال دا چه ؤ لږ څه لری له دوی نه یو پاچا چه اخیسته به ئی هره یوه بیړی په زور سره (نو ځکه می سورئ کړه).

تفسیر: یعنی په هم هغه لوری چه دغه بیړی روانه وه په هم هغه طرف یو ظالم پاچا ؤ چه هره یوه جوړه بیړی به ئی په زور سره نیوله او پخپل کار کښی د بیگار په دول (طریقه) به یی په کار اچوله. نو ما وغوښته چه هغه بیړی عیب ژنه کړم خو د هغه ظالم پاچا له بیگاره خلاصه او د هم دغو مسکینانو د کار دپاره هم هغسی ورانه او ویجاړه پاتی شی ځکه چه په هم دغو ایامو کښی د هغه پاچا سری په بیړی پسې راځی. کله چه هغه سورئ او عیب ژنه ومومی نو د هغی د

اخيستلو څخه به سترگي واړوي. په ځينو آثارو كښي راغلي دي. كله چه د خطر موقع تيره شوه نو خضر عليه السلام ورغي او هغه بيري ئي پخپل لاس بيا هم هغسي جوړه او سنباله كړه.

ماته مي كړله بيري د مسكينانو • چه ورنشي دا په لاس د غاصبانو

مات اسباب چه وي په لاس كښي د مالكو • دير بهتر دي د قبضي د ظالمانو

وَأَمَّا الْعُلَمَاءُ فَكَانَ أَبُوهُمُ الْمُؤْمِنِينَ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۝

او هر څه هلک (چه وژلي ؤ ما) پس وو مور او پلار د ده مومنان پس وويږيدو مونږ له دي چه ويه رسوي (مكلف به کړي دغه هلک) دوي په سرکشي او کفر (که ژوندي پاتي شي).

تفسير: اگر که فطرتاً هر مولود مسلمان پيدا کيږي. مگر وروسته له هغه د خارجي اثراتو تر تاثير لاندې راغلي په هم دغه هلکتوب کښي د ځينو خرابو اعمالو اساس او بنياد پکښي لويږي چه د هغه کامل علم يواځي پاک الله ته وي خو بيا هم د هغه ځيني آثار اهل البصيرت ته هم ورڅرگنديږي. د دغه هلک په نسبت رب العزت حضرت خضر عليه السلام ته پوه او خبر ورکړي ؤ چه د هغه بنياد پر خرابي او شرارت باندې مرکزي نيولي دي که کبارت ته ورسيدو موجب د مضرت او د ده د بنوت مينه او محبت او د اميت او ابوت لطف او شفقت د ده د مور او پلار د کفر او معصيت او مذلت سبب گرځي نو د داسي يو هلک وژل د هغه د والدينو دپاره رحمت او د هغوي د ديني حفاظت سبب وگرځيد. د الله تعالي دا منظور ؤ چه د هغه مور او پلار پر خپل ايمان قائم اوسي او د الله تعالي حکمت مقتضي ؤ چه راتلونکي خطر او ممانعت د دوي له مخي لري شي نو خضر عليه السلام ته ئي حکم وکړ چه دغه هلک ووژنه. ده د پاک الله د وحی په امثال هغه هلک وواژه.

اوس دغسي سؤل چه «بنائي دغسي هلک ئي له سره نه پيدا کاوه او بيا ئي چه پيدا کړي ؤ بنائي چه ښه عمل ئي ورپه برخه کړي وي او دومره شرارت ئي نه وي ورکړي يا هغسي چه په مليونو کفار شته پريښودلي به ئي وي چه د هغه والدين به هم کافران کيده. يا د دغسي ورکيو چه بنياد او اساس ئي په خراپه او غلطه لويدي وي د هغو گرد (تول) فهرست بنائي چه انبياء عليهم السلام ته ورکړي کيده څو ئي دوي وژل» د دغو گردو (تولو) خبرو اجمالي جواب خو دا دي چه په (۱۷) جزء د الانبياء (۲۳) آيت (۲) رکوع کښي راغلي دي ﴿لَا يُسْأَلُ عَنْهَا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾ او د تفصيلي جواب دپاره د «خير او شر» پر مسئله د مبسوط کلام ضرورت شته چه په دغو مختصرو فوائدو کښي نشي ځايدې. هوا بنائي دومره مو په ياد وي چه په دنيا کښي

له هر سړی غنی چه الله تعالی «خالق الكل» او «علیم او حکیم» منی د تکویناتو په متعلق په دی قسم سره په زرهایو سوالونه کیدی شی چه د هغوی جواب د هیچا سره نشته او بالمقابل پرته (علاوه) د عجز او قصور له اعترافه بل هیڅ شی نشی کیدی. دلته د خضر علیه السلام په ذریعه د هغه یوه نمونه ورښوول مقصود ؤ چه د پاک الله د حکمتونو او د ده د تکوینیه ؤ مصالحو احاطه د هیچا له لاسه نه ده پوره کله د یوی واقعی ظاهری صورت په ظاهر کښی خراب او قبیح او بی موقعه رابښکاری، لیکن هغه څوک چه د دغی واقعی په باطنی اعماقو او زوایاو باندی معلومات لری هغه پوهیږی چه په دغه کښی ډیر حکمتونه او مصالح پراته دی خضر علیه السلام د هغو مسکینانو د بیړی ډره ورماته کړه. حال دا چه هغوی له ده سره ښه او احسان کړی ؤ او بلا اجرت ئی دی پر بیړی سور کړی ؤ. یو لوی کونکی ښکلی پیمخی هښیار هلک ئی خوشی چتی (فضول) او بیگناه او خطاء وواژه چه په ظاهر کښی دغه حرکت نهایت خراب او قبیح حرکت څرگندیده (ښکاره کیده) دیوال ئی سم او ساز کړ چه ظاهراً ئی پر هغو کلیوالو احسان وکړ. چه هغوی په ډیری بی مروتی له دوی سره معامله کړی وه که پخپله خضر علیه السلام په آخر کښی خپل د دغو اعمالو توجیهاات نوی بیان کړی. نو تر نن ورځی پوری به گرد (تول) جهان د چرت په سیند کښی ډوب ؤ. یا «العیاذ بالله خضر علیه السلام به ئی د طعن او تشنیع هدف کاوه. له هم دغو مثالونو څخه د الله تعالی د افعالو او د ده د حکمتونو اندازه وکړئ!

فَإِذْ نَادَىٰ نُوَيْدٌ لِهُمَا رُبُّمَا خَيْرٌ أَمِّنُهُ زَكْوَةٌ أَقْرَبَ رَحْمًا ۝

نو وغوښته نوید دا چه بدل ورکړی دوی ته رب د دوی (خیر بهتر غوره) له دی هلک څخه په پاکی (صلاح) کښی او ډیر نژدی به وی له جهته د رحم مهربانی.

تفسیر: یعنی د هغه هلک په وژلو سره د ده د والدینو ایمان محفوظ پاتی شو او هغه صدمه چه دوی ته ورسیده الله تعالی اراده لری چه د هغی تلافی په داسی یوه مولود سره وکړی چه په اخلاقی صفاتو او مزایاو د هغه مقتول هلک څخه ډیر ښه او د مور او پلار د شفقت او مهربانی مورد وگرځی. او هغه به د خپل مور او پلار سره زیات محبت ولری او په ډیر تعظیم او ښه سلوک ورواندی کیږی وروسته له هغه الله تعالی هغوی ته یوه صالحه جینیئ ورعطاء کړه چه له یوه نبی سره په نکاح منسوبه شوه. او یو بل نبی د دی له گیدی څخه پیدا شو چه بالوسيله یو لوی امت د دوی په برکت د سعادت مفخرت وموند.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي
الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ
رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ
وَمَفْعَلَتُهُ عَنْ أَمْرِ ذَلِكِ فَأْوَى الْيَهُودُ الْمُشْرِكُونَ عَلَيْهِ صَبْرٌ

او هر شه (هغه) دیوال (نریدونکی چه ساز می کر) پس و د هغو دوو هلکانو یتیمانو په (هغه) ښار کښی او و لاندی د هغه (دیوال) خزانه د دغو دواړو او و پلار د دوی صالح، نو اراده وکړه رب د تا چه ورسپړی (دغه دواړه) قوت (د غلمیتوب) خپلو ته او بیا ئی راویاسی هغه (خښی کړی شوی) خزانی خپلی (محض) له جهته د رحم مهربانی له جانبه د رب د تا، او نه دی کړی ما دغه تیر اعمال (چه تا ولید) له خپله غحانه (او په حکم او فکر خپل) دغه دی (دری واړه) جوابونه د هغو پښو چه طاقت نشو کولی تا پر هغه د صبر.

تفسیر: یعنی که هغه دیوال لویده نو د هغو یتیمانو هغه خزانه چه تری لاندی خښه کړی شوی وه راخرگندیده. او بدنیتو خلقو به هغه رایستله د دغو یتیمانو پلار یو ښه صالح سړی و. د هغه د نیکی په رعایت د الله جل جلاله اراده داسی وشوه چه د دغو یتیمانو د مال حفاظت وکړی شی. نو ما د الله جل جلاله په حکم هغه دیوال سم کړ. چه هغه هلکان وروسته له غلمیتوبه د خپل پلار خزانه بیا وموندلی شی. وائی چه په دغه خزانه کښی برسیره پر نورو اموالو یوه د سرو زرو تخته هم وه چه پری «محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم» ښکلی شوی و. نو ای موسی علیه السلام هر هغه کار چه د الله تعالی په حکم اجرا شوی وی عبادت دی او پر هغه باندی مزدوری (بازه) اخیستل د مقربانو کار نه دی.

تنبیه: د دی قصی په شروع کښی د حضرت خضر علیه السلام د نبوت او ولایت په متعلق شه شی چه مونږ ښکلی دی هغه دی بیا دلته یو غلی ولوست شی. وروسته د «ذوالقرنین» قصه راځی. چه دغه هم د هغو دریو شیانو څخه ده. چه د هغو په نسبت د یهودانو په مشوره قریشو پوښتنه کړی وه. د «روح» په متعلق لازمه جواب د «بنی اسرائیل» په سورت کښی تیر شو. د «اصحاب الکهف» د قصی په نسبت د هم دغه «الکف» د سورت په ابتداء کښی معلومات ورکړ شو. دغه دی چه د دریم سؤال په نسبت اوس لازمه ارشاد کیږی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا
إِنَّا مَكْنَانَاهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ۝

او پوښتنه کوي مشرکان (په ښوولو د يهودانو) له تا نه له قصي د ذوالقرنين؛
ووايه (ای محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم پر تاسي له ده څه احوال؛
بیشکه چه مونږ قدرت ورکړی ؤ ده ته په ځمکه کښي او ورکړی ؤ مونږ ده ته
(له هر محتاج اليه) څيز څخه يوه لياره (روښانه رسوونکي مقصد ته).

تفسير: هغه پاچا ته ځکه «ذوالقرنين» وائي چه د دنيا دواړو څنډو (مشرق و مغرب) ته تللي
ؤ. ځينی وائي چه دغه د رومي «اسکندر» لقب دی.

ځينی وائي کوم بل مقبول ديندار الله منونکی پاچا له دی نه رومي تير شوی ؤ.
«حافظ ابن حجر رحمة الله عليه» په «فتح الباری» کښي په متعددو وجوهو او دلائلو سره دغه
دوهم قول ته ترجيح ورکړی ده.

د رواياتو له مجموعي څخه ظاهريږي چه «ذوالقرنين» د حضرت ابراهيم عليه السلام معاصر ؤ -
او د ده په دعاء او برکت سره پاک الله ده ته خارق العاده سامان او وسائل عطاء فرمائي ؤ -
چه د هغو په ذريعه ده ته د مشرق او مغرب په سفر کښي بری په برخه شو. او پر محير العقولو
فتوحاتو ئي قدرت وموند. حضرت خضر عليه السلام د ده وزير ؤ. ښائي له هم دی جهته قرآن
شريف د خضر عليه السلام قصي سره متصله د هغه قصه بيان فرمائي د عربو قديمي شعراؤ پخپلو
اشعارو کښي د «ذوالقرنين» نوم په ډير لويښ او عظمت سره ياد کړی دی او د ده پر عربيت
ئې فخر کړی دی. له دی نه ظاهريږي چه دغه «ذوالقرنين» د تاريخي عهد څخه پخوا کوم جليل
القدر عربي پاچا ؤ. ښائي اسکندر ته به ئي د هغه سره د يوه راز (قسم) مشابهت له سببه
«ذوالقرنين» ويلى وی اوس د قديمه ؤ آثارو اروپائي ماهرين د قديمي سامي عربو د داسي عظيم
الشانو سلطنتونو سراغ او نښه لگولی ده چه د هغوی کومه مفصله تذکره په تاريخي اوراقو کښي
له سره نشته. بلکه د ځينو ممتازو او مشهورو سلاطينو د نومونو د تذکري پوري هم په تاريخي
کتابونو کښي نشته. مثلاً «حمورابي» پاچا چه اغلباً د حضرت ابراهيم عليه السلام په عهد کښي
ئې ژوندون کاوه او د هغه په نسبت ويلى کيږي چه د دنيا رومېنى مقنن ؤ. چه د هغه قوانين د
بابل په مناره (خلی) کتلي شوي په لاس راغلي دی او انگليسي ترجمه ئي شائع شوی ده - د
پخوانيو کتاباتو څخه د ده عجيب او غريب عظمت ثابتيږي په هر حال «ذوالقرنين» به د هم
دغی کورنی ځنی د کوم پاچا نوم وی.

فَاتَّبِعْ سَبِيلَهُ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَرْجُبُ فِي عَيْنٍ حَبِئَةٍ

پس ونيوله ده لياره (او هغه اسباب چه وئى رساوه مغرب ته) تر هغه پورى چه ورسيد غاي د پريوتلو د لمر ته نو وئى مونده دغه (لمر) چه دوبيده په (لويه) چينه كښى (لكه سيند ډك) له تورو ختو.

تفسير: يعنى د سفر ترتيب او تجهيز او سر رشته ئى وكره (او پيروي وكره ذوالقرنين د هغى ليارى چه د مغرب په لورى تله تر هغه پورى چه ورسيد غاي د پريوتو د لمر ته نو ذوالقرنين وموند دغه لمر لره چه دوبيده په يوه لويه چينه كښى لكه سيند ډك له تورو ختو) يعنى داسى ئى په نظر راغى لكه چه په سمندر كښى سفر كوونكو ته هم ښكارى چه لمر له اوبو څخه وځى او په اوبو كښى دوبيرى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي. «ذوالقرنين ته داسى شوق پيدا شو چه وگورى چه د دنيا ودانى تر كومه غايه پورى اوږده شوى ده. نو د مغرب په طرف كښى تر هغه غايه پورى ورسيد چه چيكره او دلدل ؤ چه پرى نه انسان او نه پيرى تيريدى شو - نو د الله تعالى د ملك حدود ئى معلوم نشو كرى».

وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ
تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَحْنِذَ فِيهِمْ حُسْنًا

او وئى مونده نژدى هغه ته يو قوم (د كفارو)؛ وويل مونږ اى ذوالقرنينه يا خو په عذاب كړه دغه خلق (كه ايمان رانه وړى په قتل سره) يا ونيسه په دوى كښى يوه ښه لياره (كه ايمان راوړى په ارشاد او نصيحت سره).

تفسير: يعنى «ذوالقرنين» ته مونږ پر هغو خلقو د دغو دواړو خبرو قدرت وركړ - لكه چه هر پاچا او حاكم ته په نيكو او بدو باندې داسى قدرت حاصل وى. كه غواړى خلق عذابوى او غان ته بدنامى حاصلوى - او كه غواړى عدل او انصاف او نيكي اختياروى او خپل د خيبر ذكر باقى پريږدى يا به ئى دا مطلب وى چه هغه خلق كافران وو - مونږ «ذوالقرنين» ته اختيار وركړ - چه كه وغواړى هغوى ووژنى يا پرمېږد اسلام په لورى دعوت او بلنه ورته وركړى. نو «ذوالقرنين» دغه دوهم شق اختيار كړ.

قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نَعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نَّكَرًا ۝۱۹ وَاَمَّا مَنْ

اَمِنْ وَعَمِلْ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحَسَنُ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ۝

نو وویل (ذوالقرنین) هر څه هغه څوک چه ظلم ئی وکړ (په نفس خپل په دوام د کفر) پس ژر به په عذاب کړو دی (په دنیوی عذاب) بیا به بوتلی شی (طرف د) رب خپل ته پس په عذاب به کړی (الله) دی په عذاب لوی سره (په عقبی کښی). او هر هغه چه ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ صالح پس ده ته ده جزاء نیکه (په دارینو کښی چه نعمت او جنت دی). او ژر ده چه وبه وایو ده ته له کاره خپله آسانه (په ده باندی).

تفسیر: یعنی په آخرت کښی به نیکي ومومی او په دنیا کښی مونږ پر دوی څه سختی نه راولو بلکه د خپل کار دپاره هر کله چه دوی ته کومه خبره ووايو نو په سهولت او نرمی سره ورته وایو فی الحقیقت هر هغه پاچا چه عادل وی د هغه کار او د عمل طرز به هم داسی وی چه له بدانو سره بدی کوی او هغوی په سزا رسوی او له نیکانو سره لطف او نرمی کوی - لکه چه «ذوالقرنین» هم دغه طریقه ځان ته غوره کړی وه.

ثُمَّ اتَّبِعْ سَبِيلَ ۝

بیا ئی ونيوله بله لپاره (او هغه اسباب چه رساوه ئی مشرق ته).

تفسیر: یعنی د مغربی سفر څخه فارغ شو او د مشرق په طرف د خپل سفر په تجهیز، ترتیب او سر رشته مشغول شو - په لوی قرآن او حدیث کښی دغه نه ده تصریح شوی چه د «ذوالقرنین» دغه گرد (تول) سفرونه د فتوحاتو او ملک نیولو دپاره ؤ. ممکن دی چه د محض سیر او سیاحت په ډول (طریقه) وی. د دغو سفرونو په ضمن کښی دی به پر هغو اقوامو هم تیر شوی وی چه د ده تر حکومت لاندی راغلی وو او ځینی نور اقوام به وی چه «ذوالقرنین» ئی یو زورور پاچا لیدلی او گنلی وی، د ظالمانو په مقابل کښی به ده ته خپل عرضونه او فریادونه وړاندی کړی وی چه د هغو گردو (تولو) انسداد به «ذوالقرنین» پخپل فوق العاده قوت او زور سره کړی وی - لکه چه اوس د «یاجوج او ماجوج» قصه راځی. والله اعلم.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ يَجْعَلْ لَهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا ۝

تر هغه پوری کله چه ورسید ځای د راختلو د لمر ته نو وئی موند هغه (لمر) چه راخوت پر یوه قوم باندی چه نه وه گرځولی مونږ دوی ته له لاندی د دی (لمر) کومه پرده .

تفسیر: یعنی د مشرق په انتها کښی ئی داسی قوم ولید چه د لمر اشعه (پلوشی) مستقیماً بی له ممانعته او بی له حجاب ورسیدی دا خلق به وحشیان او ځنگلیان وی - د کور جوړولو او د چت پتولو چل به ئی هم نه ؤ زده یا به پکښی دود (رواج) او دستور نه وو - لکه چه اوس هم په ډیرو وحشیو او ځنگلیو او ځینو کوچیانو کښی هم دغه دود او دستور او رواج لیده کیږی.

كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ۙ

هم داسی ؤ (حال د ذوالقرنین چه مذکور شو) او په تحقیق احاطه کړی وه مونږ په هغه شی باندی چه د ده څخه ؤ (له لښکرو او لوازمو) له جهته د خبردارۍ.

تفسیر: یعنی د «ذوالقرنین» د مشرق او د مغرب د سفر کوم کیفیت چه بیان کړی شو هغه په واقع کښی هم داسی دی. هغه وسائل چه د ده سره ؤ - او هغه حالات چه ده ته وروړاندی شوی دی - پر هغو گرددو (تولو) ځمونږ علم محیط دی. ښائی چه مؤرخینو به په دغه مورد کښی بل څه ویل - او هغه به فی الحقیقت هم دغومره قدر وی چه وفرمایه شو. ځینو مفسرینو د «کذلک» مطلب داسی اخیستی دی هغه رویه چه «ذوالقرنین» د مغربی اقوامو په نسبت اختیار کړی وه کتمت (هوبهو) هم هغه رویه ئی د مشرقی اقوامو سره هم اختیار کړی وه (والله اعلم).

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبِيلًا ۙ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ۙ

بیا ونيوله ده بله لپاره (او تیار ئی کړ نور اسباب). تر هغه پوری چه ورسید منع د دواړو غرونو ته نو وئی موند وړاندی د دغو دواړو (غرونو) داسی قوم چه نه ؤ نژدی (اکثر د دوی) چه وپوهیږی په خبره (د ذوالقرنین) باندی.

تفسیر: دغه دریم سفر ئی پرته (علاوه) له مشرقه او مغربه د کوم دریم جهت په طرف کری و مفسرین دغه ته د شمالی سفر وائی خو په قرآن او حدیث کښی د هغه څه تصریح نشته. تنبیه: د دغه قوم او «یاجوج، ماجوج» په منځ کښی به دغسی دوه غرونه حائل و چه پر هغو به ختل ناممکن و خامخا د دغو دواړو غرونو په منځ کښی به کومه دره وه - چه له هغی خلاصی لیاری به «یاجوج، ماجوج» راتلل - او خلق به ئی شکول - او راز راز (قسم قسم) ظلمونه او زیاتی به ئی پری کولی - او بیرته به تلل.

قَالُوا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يٰاجُوجَ وَمَاجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّاۙ

وویل دغو (ترجمانانو) ای ذوالقرنینه! بیشکه چه یاجوج او ماجوج فساد کوونکی دی په ځمکه کښی پس آیا (حکم کوی ته چه) مقرر کړو تاته څه خرج محصول لپاره د دی کار چه جوړ کری ته په منځ ځمونږ او په په منځ د دوی کښی یو دیوال.

تفسیر: د «ذوالقرنین» د فوق العاده اسبابو او وسائلو او قوت او حشمت د لیدلو څخه دوی ته به داسی خیال پیدا شوی وی چه ځمونږ د دغو تکالیفو او مصائبو انسداد به د ده له لاسه پوره وی نو ځکه ئی عرض وکړ چه «یاجوج، ماجوج» ځمونږ په ملک لویه غلبه او شورماشور غورځوی او تل راځی مونږ وژنی، او ځمونږ مال او شته تالا کوی او مونږ په راز راز (قسم قسم) ربړو (تکلیفونو) آخته کوی. که تاسی ځمونږ او د هغوی په منځ کښی کوم تینگ او کلک دیوال او سد راجوړ کړئ، چه مونږ پری محفوظ شو نو پر دغه کار هر څومره لگښت چه وشي مونږ د هغه مال تأدیی ته حاضر یو - بنائی چه تاسی دغه مصرف زمونږ د مالیی او محصول او اجرت په شان تحصیل کړئ!.

تنبیه: «یاجوج ماجوج څوک دی؟» په کوم ملک کښی اوسیږی؟ د «ذوالقرنین» هغه جوړ کری سد (د اوسپنی دیوال) چیری دی؟ دا هغه سوالات دی چه د هغو په متعلق د مفسرینو او مؤرخینو اقوال سره مختلف دی. ځما خیال دا دی (والله اعلم) چه د «یاجوج ماجوج» قوم د عامو انسانانو او پیریانو په منځ کښی یو برزخی مخلوق دی. او لکه چه «کعب الاحبار» ویلی دی او «نووی» په فتاوی کښی له گردو (تولو) علماؤ ځنی نقل کری دی د دوی د نسب سلسله د پلار له طرفه آدم علیه السلام ته منتهی کیږی، مگر د مور له لوری بی بی حواء رضی الله تعالی عنها ته نه رسیږی. ګواکی دوی له نورو انسانانو سره یواځی په پلار کښی شریکان دی څه عجب

چه «لوی دجال» چه تمیم داری هغه په کومه جزیره کېنې بڼدی او مقید لیدلی ؤ. د هم دغه قوم څخه وی - کله چه حضرت مسیح علیه السلام چه محض د یوه آدمی زاد بی بی مریمی صدیقی رضی الله تعالی عنها له بطنه د ملکيه ؤ نفخه ؤ په ذریعه پیدا شوی دی او وروسته د من السماء له نزوله به دجال وژنی په دغه وقت کېنې به دغه قوم «یأجوج ماجوج» هم پر دنیا خروج کوی - او بالاخر به د مسیح علیه السلام په فوق العاده دعاء مری.

اوس دغه قوم چیرې دی؟ او د «ذوالقرنین» د اوسپنې دیوال چیرې واقع دی؟ نو هر هغه څوک چه دغه گرد (تول) اوصاف - تر خپل نظر لاندې ونیسی چه د هغه ثبوت د دغه قوم او د اوسپنې د دیوال په متعلق په لوی قرآن او صحیحه ؤ احادیثو کېنې شته - نو هغه به وائی د هغو اقوامو او ملکونو او دیوالونو نښه او پته چه خلقو په خپله رایه سره ورکړی ده - پر هغو د دغو اوصافو مجموعی ځنی یو وصف هم نه موندلی کیږی - لهذا هغه خیالات صحیح نه ښکاری - او له صحیحه ؤ احادیثو څخه انکار - یا د نصوصو بعیده تأویلات له دی نه خلاف دی. پاتی شوه د مخالفینو دغه شبهه - چه مونږ گرد (تول) د ځمکې مخ لتولی دی مگر هیچیرې د دغو شیانو نښه او پته مو نه ده موندلی؟

نو د دغې شبهې د جواب دپاره ځمونږ مؤلفینو د پتی او نښې ښوولو دپاره ډیر زیار (محنت) او کوشښ ایستلی دی خو د دی صحیح جواب هم دغه دی - چه «علامه آلوسی بغدادی» ورکړی دی

«مونږ ته د هغه موقع نه ده معلومه او ممکن دی چه ځمونږ او د هغه په منځ کېنې په دغه حاضره زمانه کېنې لوی لوی سیندونه حائل وی - او په هغه وقت کېنې له کومی لوئی وچی سره لکه (سائبریا) او (امریکا) به نښتی وی - او داسی دعوی چه مونږ پر تول بر او بحر (وچه او لونده) حالا وماضیا وآتیا محیط شوی یو واجب التسليم نه دی. عقلاً جائز دی هم هغسی چه له نن ورځی (۱۳۲۳ ش) تر نژدی پنځه سوه کلونو د مخه پوری د امریکی براعظم نه ؤ راڅرگند شوی اوس هم ویلی شو چه ممکن دی داسی بل کوم براعظم هم موجود وی چه تر اوسه پوری به مونږ له هغه ځنی معلومات نه لرو. او امکان شته چه لږ وقت وروسته یا به مونږ هلته ورسیږو - یا هغه خلق به مونږ ته ځان ورسوی.

د سمندر د دیوال تحقیقات چه د «آستریلیا» په شمال مشرقی ساحل واقع دی او څه وقت پخوا له دی نه د یو برطانوی سائنس دان «ډاکتر سی ایم بنگ» تر کتنی او هدایاتو جاری وو دغه دیوال له زر میله زیات اوږد او په ځینو ځینو مقاماتو کېنې تر دوولسو میلو پوری عریض او زر فите ارتفاع لری، چه پری ډیر مخلوق هستوگنه لری هغه ډله چه د دغه کار دپاره روانه شوی وه خپل یو کلنی تحقیقات ئی پای (اخر) ته رسولی دی چه د هغه د رپوت د لوستلو څخه د سمندر عجیب او غریب اسرار منکشف کیږی او انسان ته د حیرت او استعجاب یوه نوی دنیا معلومیږی. بیا نو څرنگه داسی دعوی کیدی شی چه مونږ پر گردو (تولو) بریه ؤ او بحریه ؤ مخلوقاتو او موجوداتو خبردار، او د هغو مکمل اکتشافات حاصل کړی دی! په هر حال کله

مخبر صادق چه د هغه صدق په قطعيه ؤ دلائلو ثابت دی د دی دیوال څخه سره د هغه د اوصافو خبر را کړی دی نو پر مونږ واجب دی چه د هغه تصدیق وکړو او د هغو د واقعاتو په انتظار کښی سترگی په ليار ولرو چه د مشککینو او منکرینو علی الرغم هرومرو (خامخا) راتلونکی دی.

ستبدی لک الايام ما کنت جاهلا • ویاتیک بالانخبار من لم تزود

هغه شی چه ته پری اوس ښه نه پوهیږی • درڅرگند به ئی زمان کړی لکه لمر بیا

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝١٥

وویل (ذوالقرنین) هغه چه اقتدار را کړی دی ماته په هغه (شی) کښی رب غما خیر دیر غوره دی (له ورکړی د تاسی نه چه محصول دی) پس مرسته (مدد) وکړئ تاسی له ما سره (په زیار (محنت) غما کښی تول) په (انسانی) قوت (او عمل نه په مال) سره چه جوړ کړم په منځ د تاسی او په منځ د دوی کښی یو پریر (او محکم) دیوال.

تفسیر: یعنی مال له ما سره دیر دی مگر په لاسونو او پښو له ما سره په زیار (محنت) او زحمت تیرولو کښی مرسته (مدد) وکړئ!

اتُّونِي زُبْرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ اتُّونِي أَفْرَغْ عَلَيْهِ قَطْرًا ۝١٦

راواخلئ تاسی ماته تختی د اوسپنی تر هغه پوری (ئی ایښودلی چه) برابر شو دا دیوال په منځ د دوو څوکو (د غرو) نو وویل (ذوالقرنین) چه پو کړئ! (پر دغو سکرو چه اچولی شوی دی په منځ د تختو د اوسپنی نو پو ئی کړل) تر څو چه وگرځوله دغه (اوسپنه) اور وویل (ذوالقرنین) راوړئ ماته چه توئی کړم په دی دیوال زیر (وبلی شوی).

تفسیر: یعنی رومی ئی د اوسپنی لوئی لوئی تختی سر په سر لاندی باندی سره کیښودی - او یو له بل سره تینگی او کلکی ئی کړی - څه مهال چه د هغو لوړوالی (دنگ والی) د دواړو غرونو څوکو ته ورسید (نو پری لرگی او سکاره انبار کړل شول) او خلقو ته ئی امر ورکړ چه د

دغه اور په لگولو او پو کولو کښی راسره مرسته (مدد) وکړئ (چه په یوه آن او یوه شپه کښی له یوه سره تر بل سره پوری او له پاسه تر ښکته پوری یو غلی ولگپړی او بیا ژر تری لری او گوښه شی) کله چه اوسپنه د اور پشان سره او گرد (تول) سره یو جسم شوه - په دغه وقت کښی ویلی شوه ژیر ئی پری راتوئی کړه - چه د هغو اوسپنو په درزونو او چاودونو کښی ننوتل - او بیخی ئی نژدی او پیوست کړه او گرده (توله) سره یو شوه - او د یو سخت غرنی دیوال پشان وگرځید - دغه گرد (تول) کارونه په دغه زمانه کښی ظاهرأ د یوه خارق العاده طریقی سره به انجام موندلی وی چه بنایی هغه د «ذوالقرنین» له کرامته وگټله شی - یا ممکن دی چه په هغه وقت کښی به داسی اقسام آلات او اسباب موندلی کیده چه پر هغو اوس غمونو علم نه رسیږی.

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ۝۴۰

پس طاقت به نه وی د دوی چه وخیژی پری (او ښکاره شی پری له جهته د لوړوالی (دنگ والی) او ښویوالی) او نه به طاقت وی د دوی دغه (غره) ته د سوری کولو (له جهته د سختوالی او پریروالی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ فی الحال یا جوج مآجوج ته دغه قدرت نه دی ورکړی چه دغه دیوال سوری کړی یا ئی ونړوی او تری تیر شی.

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ۝۴۱

وویل (ذوالقرنین) دغه (اتمام د سد) او اقتدار غمونو په جوړلو د هغه یو رحمت دی له جانبه د رب غما (پر مخلوقاتو) نو هر کله چه راغله وعده د رب غما (په خروج د دغو قبیلو) نو وبه گرځوی دا (سد) هوار برابر له غمکی سره، او ده وعده د رب غما حقه (رښتیا ثابته).

تفسیر: یعنی محض د الله تعالیٰ په مهربانی دغه سد قائم شو او تر معینه میعاده پوری به قائم پاتی شی له صحیحه و احادیثو څخه معلومیږی چه د حضرت مسیح علیه السلام د نزول او د دجال د قتل وروسته قیامت ته نژدی د یا جوج مآجوج د وتلو وعده ده نو دغه سد به له منځه لری کړ شی - او دغه دیوال به دوی ونړوی او په هومره یو کثیر تعداد به دوی تری ووځی او

راتوئیوی چه د هغوی شمیر پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل هیچا ته به نه وی معلوم - گرده (توله) دنیا به د دوی له مقابلی عاجزیوی - حضرت مسیح علیه السلام ته به حکم ورکړ شی چه غما له خاصو بندگانو سره پر «طور» باندی لار شه - بالآخر مسیح علیه السلام د الله په دربار کښی دعاء او راز او نیاز وکړی - نو وروسته له هغه پر یاجوج ماجوج باندی یوه غیبی ویا مسلطه کیږی - او گرد (تول) سره یو ځلی مړه کیږی ، زیات تفصیلات دی د احادیثو په کتابونو کښی په «باب امارات الساعة» کښی ولید شی.

(دلته د ذوالقرنین حکایت تمام شو - نو بیا فرمائی الله تعالیٰ)

وَتَرْكُنَا بَعْضُهُمْ يَوْمَئِذٍ يَوْمُ جُرْفٍ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ۙ
وَعَرَّضْنَاهُمْ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرَضًا ۙ

او پری به ږدو ځینی د دوی په دغه ورځ (د وتلو) کښی چه موج به وهی (له ډیر ازدحامه او ننوځی) په ځینو نورو کښی او پو به کړی شی په صور (شپیلی) کښی پس راجمع به کړو مونږ دغه (مخلوقات) تول (لپاره د جزاء) او راوړاندی (نژدی او ښکاره) به کړو جهنم (دوزخ) په دغی ورځی کښی کافرانو ته په وړاندی (او نژدی او ښکاره) کولو سره (دپاره د هیبت).

تفسیر: یعنی یاجوج ماجوج د سمندر د موجونو او لویو څپو په شان په بیشماره تعداد غنډ ، غنډ د لویو سیندونو د لویو لویو څپو په ډول (طریقه) راوځی او راتوئیوی. یا ئی دا مطلب چه د هول او خوف او ویری او اضطراب لامله (له وجی) به گرد (تول) مخلوقات سره گډود او خلط ملط شی - جن او انس به یو له بله سره ننوځی او یو لوی شور ماشور او سخته غلبه به جوړه شی - بیا به د قیامت علامت ښکاره شی - او د اسرافیل علیه السلام صور (شپیلی) به وپوځله شی. وروسته له هغه به گرد (تول) خلق د الله تعالیٰ په حضور کښی د محشر په ډگر کښی سره راتولیوی. او وړاندی به راځی - او دوزخ به د کفارو په مخ کښی وروړاندی کیږی. ښائی د کفارو تخصیص د دی دپاره کړی شوی وی چه اصلاً دوزخ د هم دغو دپاره تیار شوی دی او د دوی پر سترگو باندی په دنیا کښی پردی لویدلی وی چه پر هغه ئی یقین او باور کړی وی - او اوس هغه پرده تری لری شوی ده.

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ۝

هغه کافران چه وی (د زړه) سترگی د دوی په پرده کښی (له دیره غفلته) له یاده غما او وو دوی چه نه توانیدل اوریدل (د کلام د حق له جهت د بغض د نبی).

تفسیر: یعنی پخپله د دوی د عقل سترگی نه وی پرانستلی چه د قدرت دلائل او نبی ئی پری لیدلی وی - او باور او یقین ئی پری راوړی وی - او د الله تعالی په یاد کښی لگیدلی وی - او له دیره ضده او عناده د هیچا خبره ئی نه آوریده - او هغه چه بل چا ده ته ورښوده پر هغه پوهیدلی وی.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا
عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءُ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ۝

آیا گمان کوی هغه کسان چه کافران شوی دی د دی چه نیسی دوی بندگان غما (عیسی - عزیر - ملائک) پرته (علاوه) له ما شخه دوستان (معبودان چه زه دوی نه په عذابوم بلکه) بیشکه مونږ تیار کړی مو دی جهنم (دوزخ) دپاره د کافرانو پړاو (یا میلستیا)

تفسیر: آیا منکرین داسی گمان کوی چه غما د خاصو بندگانو مسیح علیه السلام عزیر علیه السلام روح القدس علیه السلام ملائک د عبادت کولو په سبب به دوی د خپل حمایت او مرستی (مدد) دپاره ودروی ﴿لَا سِيَئَرُونَ بِعِبادِهِمْ وَيُكُونُونَ عَلَيْهِمْ مُضِلًّا﴾ له سره داسی نه دی! دوی پخپله به ستاسی د دغو حرکاتو شخه د بیزاری اظهار وفرمائی او ستاسی په مقابل کښی به د مدعی په شان په ضد او عناد د تاسی ودریوی. (نو تاسی ته نه ښائی چه په دغه فکر او خیال کښی مغرور پاتی شی چه په عقبی کښی به تاسی ته څه سزا نه درکوله کیوی بلکه په عذابیرئ او دوزخ تاسی ته تیار او په انتظار دی) یعنی په دغه چرت - خیال او فریب کښی مه اوسیرئ! هلته به هیڅوک ستاسی پوښتنه هم نه کوی. هو! مونږ ستاسی دپاره میلستیا تیاره کړی ده د دوزخ له اوره او له قسما قسم عذابونو شخه (اعاذنا الله منها).

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ۝ الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعَهُ

ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا خبر کرو تاسی په دیرو سختو زیانکارانو باندی له جهت د عمله؛ دوی هغه کسان دی چه ورک (او توی تللی) دی مندی (او زیار) د دوی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (څکه چه غافلان وو له آخرته) حال دا چه دوی گمان کوی د دی چه بیشکه دوی ښه کوی کار (او عمل او په واقع کښی داسی نه ده).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی له گړدو (تولو) څخه په زیاته خساره کښی به هغه کسان وی چه د دوی گړد (تول) فعالیت - مساعی او غفلتدل یواځی د دنیا دپاره ؤ او له سره د آخرت فکر به ورسره نه ؤ - محض دنیوی ترقیات او مادی کامیابی به ئی خپله لویه ترقی او معراج گانه (کما یفهم من الموضح) یا به ئی دا مطلب وی چه هغه کارونه چه دوی په دنیوی ژوندون کښی نیک او ښه گڼل اعم له دی نه چه هغه به په واقع کښی ښه ؤ یا خراب هغه گړد (تول) د کفر له نحوسته هلته بیکاره ثابت شول - او تول محنتونه ئی توی او بریاد لارل او گړد (تول) سره خراب شول.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا

دغه کسان (چه بیرته یاد شول) هغه کسان دی چه کافران شوی دی په آیاتونو (د قدرت) د رب خپل (په دنیا کښی) او په لقاء د دغه (الله) په آخرت کښی) پس باطل خراب شول عملونه د دوی پس ویه نه دروو دپاره د دوی په ورځ د قیامت کښی تله (څکه چه حسنات نه لری یا تله د نفعی به دوی ته نه دروو).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالی د قدرت دلائل ومنل او نه ئی داسی خیال وکړ چه کله به د هغه په مخ کښی حاضرېږم. (نو د داسی کسانو گړد (تول) زیار (محنت) بیکاره ثابتېږی، څکه چه) د کافرانو حسنات مړه او بی اثره دی، او په ابدی ژوندون کښی له سره په کار نه ورځی - نو اوس د دوی دپاره پرته (علاوه) له کفریاتو او سیاتو یوه پله (پت) څرنکه تلله شی؟ وزن (تلل) خو د موازنی دپاره وی - او موازنه د متقابلو شیانو کیږی - دلته خو د سیاتو بالمقابل یو

حسنة هم نشته نو بیا وزن به د غه دپاره وی؟ یا دا چه وزن شته مگر دوی ته دغه وزن هیڅ گته (فائده) او منفعت نه رسوی بلکه دوی ته لا زیان رسوی او ښه پری ملزم کیږی.

ذٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَاَتَّخَذُوا اٰلِهَتِيْ وَرُسُلِيْ هُزُوًا ﴿۱۷﴾

(کار) دغه (دی چه اعمال د دوی باطل شول) جزا د دوی ده دوزخ په سبب د دی چه کافران شوی ؤ دوی او نیولی ؤ دوی آیاتونه (د قدرت) غما او رسولان غما مسخره.

تفسیر: یعنی هغه توکی مسخری مو چه کولی او ملندی مو چه وهلی - اوس د هغو خوند وڅکی!

اِنَّ الدِّیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ کَانَ لَهُمْ جَنَّتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿۱۸﴾
خٰلِدِیْنَ فِیْهَا لَا یَبْغُوْنَ عَنْهَا حَوْلًا ﴿۱۹﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته (په علم الله کښی) جنتونه د فردوس (اعلیٰ - غوره) بهتر غای د هستوگنی (میلستیا پیشکشی) چه تل به وی په دغو (جنتونو) کښی نه به غواړی دوی له دغو (جنتونو) څخه گرځیدل (او وتل بل غای ته).

تفسیر: یعنی نه به تری مریږی او تل تر تله به په هم هغه غای کښی خپل اوسیدل او هستوگنه غواړی - او شیبه په شیبه تازه په تازه نعمتونه وررسیږی - او له سره داسی کوم فکر او خیال به دوی ته نه پیدا کیږی چه مونږ به له دغه غایه بل غای ته منتقل کړی شو.

قُلْ لَوْ کَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لِّکَلِمٰتِ رَبِّیْ
لَفَدَّ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ کَلِمٰتِ رَبِّیْ وَلَوْ جُنَّ اَبْثَلًا مَّدَدًا ﴿۲۰﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که شی (اوبه د) بحر سیاھی دپاره (د لیکلو) د کلماتو د رب غما نو خامخا تمام به شی بحر پخوا له هغه نه چه تمام شی کلمات د رب غما (ځکه چه معلومات او مقدرات د الله غیر متناهی دی) او

اگر که راوړو په مثل د دغه بحر (نور بحار هم) مددگار.

تفسیر: قریشو د یهودانو په لمسون او اشاره د «روح» او د «اصحاب الکهف» او د «ذوالقرنین» په نسبت سؤال کړی وو. د دغه سورت په ابتداء کښی د «اصحاب الکهف» او په آخر کښی ئی د «ذوالقرنین» قصه تر هغه ځایه پوری چه د قرآن په موضوع پوری متعلق وه بیان وفرمایل. او د «روح» په متعلق ئی د «بنی اسرائیل» په سورت کښی وفرمایل!

﴿وَمَا أَوْتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ اوس د سورت په خاتمه کښی دا راښیي چه د الله تعالی د علم او حکمت کلام او خبری بی انتهاء دی، هغه خبری چه ستاسی له ظرفه او استعداده او ضرورت سره لائق دی هغه مو دروښودی، دغه د الله تعالی د معلوماتو په مقابل کښی دومره هم نه دی لکه یو څاڅکی د اوبو د سمندر (لویو سیندونو) په مقابل کښی فرض ئی کړئ که د سمندر د گردو (تولو) اوبو څخه سیاهی جوړه شی. او په هغی د الله تعالی د خبرو په لیکلو لاس پوری کړی شی. او هغه د سمندر اوبه بیخی وچی شی. او بیا دوهم څلی او دریم څلی بیا دغه سمندر دک او تش شی. نو دغه گرد (تول) سمندرونه به وچیږی. مگر د پاک الله جلت عظمته واعظم برهانه خبری او کلام نه ختمیږی. له هم دی ځایه وپوهیږئ چه د عظیم الشان قرآن او نورو سماویه و کتابونو په ذریعه اگر که ډیر وسیع علم په ډیر زیات مقدار چاته ورکړ شی نو هغه هم د الله تعالی د علم په مقابل کښی قلیل دی اگر که فی حد ذاته ورته کثیر هم ویلی شو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ
يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ١١٠

ووايه (ای محمده!) بیشکه هم دا خبره ده چه زه یو بشر سړی یم پشان ستاسی چه وحی راځی ماته چه بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی معبود دی یو پس هر څوک چه وی چه امید لری د (اخروی) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښائی چه (تل) عمل وکړی عمل صالح (ښه) او نه دی شریکوی په عبادت د رب خپل کښی هیڅوک.

تفسیر: یعنی زه ستاسی پشان یو بشر او انسان یم. خدای نه یم. چه اصلاً او ذاتاً گرد (تول) علوم او کمالات ماته حاصل وی. هو! الله تعالی جل جلاله حقانی علوم او قدسی معارف ماته وحی رالیری چه په هغه کښی اصل الاصول علم التوحید دی. د هغه په طرف زه گردو (تولو) ته دعوت ورکوم. هغه څوک چه د الله تعالی د لقاء شائق وی. یا د ده سره مقابل کیدلو څخه خائف وی نو د هغه دپاره پکار دی چه ښه ښه کارونه او اعمال له شریعت سره موافق وکړی! او د الله

تعالیٰ په بندگی کښې هېڅوک په هېڅ یوه درجه کښې ظاهراً او باطناً مل او شریک نه کړی! یعنې د جلی شرک په شان د ریاء او نور خفی شرک څخه هم ځان وساتی ځکه په هر عبادت کښې چه د غیر الله شرکت وی هغه به بیرته د هم هغه عابد په مخ ویشتل کیږی.

اللهم اعذنا من شرور انفسنا!

په دغه آیت کښې ئی اشاره فرمایلی ده چه د نبی علم هم متناهی او عطائی دی او د الله تعالیٰ د علم په شان ذاتی او غیر متناهی نه دی.

تمت سورة الكهف بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد.

سورة مریم مکیه الا آیتی (۵۸) و (۷۱) فمدنیتان وهی ثمان وتسعون آیه وست رکوعات رقمها (۱۹) تسلسلها حسب النزول (۴۴) نزلت بعد سورة «فاطر»

د «مریم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۵۸) او (۷۱) آیتونو څخه چه مدنی دی اته نوی آیتونه او شپږ رکوع لری په تلاوت کښې (۱۹) او په نزول کښې (۴۴) سورت دی. وروسته د «فاطر» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

كَهْلَيْعَصَ ① ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ②

(دغه چه بیرته لوستلی کیږی) ذکر د رحمت مهربانی د رب ستا دی پر بنده خپل زکریا.

تفسیر: حضرت زکریا علیه السلام د «بنی اسرائیلو» د جلیل القدرو انبیاءو څخه دی. په بخاری شریف کښې راغلی دی چه ده د نجاری (ترکانی) کار او د خپل لاس د گټی دودی به ئی خوړله. د ده قصه پخوا له دی نه د آل عمران په (۴) رکوع څمونږ د دی پښتو فوائد موضح الفرقان تفسیر کښې لیکلی شوی ده هلته دی بیا ولوست شی!.

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ۝

کله چه غبر (سوال) ئی وکر رب خپل ته غبر (سوال) ورو (په نیمه شپه کښی).

تفسیر: وائی چه د شپې په تیاره او په خلوت کښی په ورو غبر سره لکه چه د دعاء اصله قاعده ده دعا وکره - ځکه چه داسی دعاء له ریاء څخه لری او د اخلاص له کماله معموره وی کما مر فی سورة الاعراف (۷ رکوع) ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾ ښائی دغه خیال ئی هم په زړه کښی گرځیدلی وی چه زه په دغه زوړوالی کښی څوی غواړم - که راپه برخه نشی نو آوریدونکی خلق به راپوری خاندی برسیره په هغه په زوړتوب کښی طبعاً غبر هم ورو کیږی - او په طبیعی ډول (طریقه) سره هم زړه ورو ورو غبروی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝

وویل (زکریا پخپله دعاء کښی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم سست ضعیف شوی دی ټول هډوکي له ما څخه او شعلی وهی سر (ځما) له جهته د سپینوالی حال دا چه هیچیری نه یم پاتی شوی په سوال (ځما) له تا نه ای ربه ځما محروم ناامیده.

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره د موت وقت قریب دی - ځما د سر په ویښتانو کښی د زوړتوب سپینوالی ځلیدی - او زه تر هډوکو پوری هم وچ شوی یم نو ای پاک الله تعالیٰ تا په خپل فضل او رحمت سره تل ځما دعاوی قبولی کړی دی او په مخصوصو مهربانیو سره دی روږدی (بلد) او عادی گرځولی یم - نو اوس په دغه آخری وقت او زوړوالی کښی به زه څرنګه گمان وکړم چه ځما دعاء به نه قبولی؟ او له خپلی مهربانی او رحمت څخه به می بی برخه او بی هیلې (ناامیده) وگرځوی؟ ځینو مفسرینو د ﴿وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ معنی داسی اخیستی ده «ای زه ستا په دعوت او امتثال د اوامرو د تا کښی هیڅکله زه نه یم شقی او نافرمان ثابت شوی یعنی هر مهال (وخت) دی چه ماته کوم حکم فرمائی دی سم برابر می د هغه امتثال کړی دی او د هغه د اطاعت او فرمان منلو سعادت می را حاصل کړی دی.

وَأَنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝ يٰرَبُّنِّ

وَيَرِثُ مَنْ آلَ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ⑥

او بیشکه زه ویریوم له دی خپلوانو (خپلو) له وروسته (د مرگه) غما (د خرابولو د دین ستا) او ده ښځه غما شنده نو وینه ماته له طرفه خپله یو متولی (د دینی امورو حق وارث) چه میراث یوسی له ما څخه (دینی امور) او میراث یوسی (علم او حکمت) له آل د یعقوب نه او وگرځوی دی ای ربه غما غوره کړی شوی.

تفسیر: د ده اقارب او خپلوان او تربوران به نا امله وی - او ده ته به ویره پیدا شوی وی چه دغه خلق وروسته له ما له خپلو بدو عملونو او غلطو چارو د دین او نیکی لیاره خرابه نه کړی او هغه دینی او روحانی دولت چه د یعقوب علیه السلام کورنی ته منتقل شوی دی او حضرت زکریا علیه السلام پوری رسیدلی دی دوی پخپلو شرارتونو او بدتمیزیو سره ضائع نه کړی. ﴿وَكَانَ امْرَأَتِي عَاقِرًا﴾ او ده ښځه غما شنده نو وینه ماته له طرفه خپله یو متولی د دینی امورو حق وارث چه میراث یوسی له ما څخه دینی امور او میراث یوسی علم او حکمت له آل د یعقوب).

یعنی زه زور او سپین پیری یم - او ښځه می (بی بی ایشاع د بی بی مریم ترور) هم شنده (او ۹۸ کلنی) ده د وړوکی پیدا کیدلو ظاهری سامان هیڅ نشته لیکن ته پخپل لامحدوده قدرت او رحمت سره ماته هلک راعطاء کړی! چه دینی خدمات ایفاء او سنبال کړی او ستا دغه مقدس امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی - غما له لاسه په دغه ضعیفی او زوروالی کښی څه کیدی شی - زړه می غواړی چه یو داسی لائق غوی ولرم چه د خپل پلار او نیکونو مقدسه وظائف انجام - او د هغوی په مطهره سجاده باندی کښینی - او د دوی د علم او د حکمت د خزانو مالک او د نبوت د کمالاتو وارث شی.

تنبیه: له صحیححه احادیثو څخه ثابت دی چه د انبیاء علیهم السلام په مال کښی وراثت نه جاری کیږی - د دوی وراثت د علم او حکمت په دولت کښی نافذ کیږی. پخپله د اهل التشیع د «کافی کلینی» له مستنده کتابه هم په «روح المعانی» کښی د هم دغه مضمون څو روایات نقل کړی شوی دی - لهذا متعین دی چه په ﴿يَرِثُ مَنْ آلَ يَعْقُوبَ﴾ کښی مالی وراثت نه دی مراد چه د هغه تائید پخپله د آل یعقوب څخه کیږی - ځکه ظاهر دی چه د گرد (تول) آل یعقوب د اموالو او املاکو وارث یواځی د زکریا علیه السلام غوی به څه دول (طریقه) کیدی شو؟ بلکه هم دغه د وراثت ذکر په دغه موقع کښی دغه رایشکاروی چه مالی وراثت نه دی مراد - ځکه چه دغه په گرده (توله) دنیا کښی مسلمه ده چه غوی د خپل پلار د مال وارث کیدی شی. نو بیا په دعاء کښی د هغه ذکر چتی (فضول) او بیکاره ؤ - داسی خیال کول چه حضرت زکریا علیه السلام د خپل مال او دولت په فکر او اندیښنه کښی ؤ چه چیری دغه مال او شته

ثُمَّ لَه كُورَه وَنَه وَغَى - او دینی اعمامو او تربورانو او نورو خپلوانو کره لار نشی، نهایت سپک او تیت خیال دی - د انبیاء علیهم السلام له لوی شان څخه دغه فکر دیر لری دی چه د دنیا د رخصت کیدلو په وقت کښی د دنیوی حقیر متاع په فکر او چرت کښی ولویږی - چه دغه به چیری لار شی؟ او له چا سره به وی؟ او لطف په دغه کښی دی چه حضرت زکریا علیه السلام دومره لوی دولتمن او د شتو خاوند هم نه ؤ او د ترکانی (نجاری) په کار کښی به مشغول ؤ - او د هغی د معمول څخه به ئی خپلی شپي او ورغی تیرولی - او قوت لایموت به ئی حاصلوه نو ښه دغسی یو سپین ږیری متوسط المال نبی ته به څرنگه داسی یوه مفکوره او غم او اندیښنه پیدا کیدی شی چه ثَمَّا څلور پیسی دی ثَمَّا د خپلوانو او اقاربو په لاس کښی ونه لویږی (العیاذ بالله).

﴿وَأَجْعَلُهُ رَبِّ رَاضِيًا﴾ او وگرځوی دی ای ربه ثَمَّا غوره کری شوی «راضی» په وزن د «فعلیل» دی په معنی د مفعول چه راضی کری شوی دی).

یعنی داسی یو هلک راکره چه د خپلو اخلاقو - اعمالو او اطوارو په لحاظ ستا او ثَمَّا او د گردو (تولو) صالحانو خوښی او پسند وی.

يٰۤزَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اِسْمُهُ يَحْيٰى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّاۙ

ای زکریا بیشکه مونږ زیری درکوو تاته په یو داسی هلک چه نوم ئی یحیی دی نه مو دی گرځولی ده ته پخوا له دی نه په دغه نامه (او صفت بل سمنامه).

تفسیر: یعنی دعا ئی قبوله او د هلک زیری ورته وکړ شو چه د هغه د نامه تجویز هم پخپله حق تعالی پخوا له تولده په (یحیی) سره وفرمایله - او اسم هم داسی عجیب او په زړه پوری چه له دی نه پخوا پر بل هیچا نه ؤ ایښی شوی ځینو اسلافو دلته د(سمی) معنی په (شبییه) سره اخیستی ده یعنی په دغه شان - صفت او ممیزه اخلاقو پخوا بل څوک نه دی تیر شوی - ښائی چه دغه مطلب وی چه له زور نارینه او له زړی ښځی څخه تر نن ورغی پوری داسی یو هلک نه دی پیدا کری شوی - یا په ځینو خاصو احوالو او صفاتو (لکه د قلب رقت - او د بکاء غلبه او نورو) کښی د هغه مثال پخوا له دی نه دی تیر شوی. والله اعلم.

قَالَ رَبِّ اِنِّیْ یٰۤکُوْنُ لِیْ غُلَامٌ وَكَانَتْ اِمْرَاتِیْ عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْکِبَرِ عِتٰیًاۙ

وویل (زکریا) ای ربه عَما خرنګه به وی ما لره هلك او ده ښځه عَما شنده او په تحقیق رسیدلی یم زه له ډیر زوروالی نه ډیر ضعف ته.

تفسیر: د انسانانو دغه دستور او قاعده ده - کله چه کوم غیر متوقع خبره یا فوق العاده زیری واورى نو د زیات طمانیت او استلذاذ دپاره د هغه پوښتنه شو شو غلی کوی او له هری خوا د هغه په پوښتنی او لازمی تپوسونو او ضروری فکرونو کښی بوخت کیږی - او د دغه تحقیق او تفحص او تیقن څخه نوی نوی خوند اخلی او راز راز (قسم قسم) حظوظ او لذائذ حاصلوی - او ضمناً هغه خبره ښه پځه او مؤکده کوی - نو د حضرت زکریا علیه السلام د دغه سؤال منشأ هم هم دا ده - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چه ده دغسی نادره غوښتنه کوله تعجب ورپیدا نشو - خو کله چه ئی واوریده چه هغه غوښتنه ئی ومنله شوه نو متعجب شو».

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْنٍ وَقَدْ خَلَقْتِكُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ۝

و فرمایل (الله کار) هم داسی دی (لکه چه تا وویل) فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی او په تحقیق پیدا کړی می ئی ته پخوا له دی نه او نه وی ته هیڅ شیز.

تفسیر: دا د تعجب کومه خبره نه ده - په هم دغسی حالاتو کښی ته د هلك پلار کیدونکی ئی - او دغه د الله تعالیٰ مشیت هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی. ﴿قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْنٍ﴾ الآية - فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی دغه د پرښتی وینا ده. یعنی که ستا په نزد د ظاهری اسبابو په اعتبار یو شی مشکل او سخت وی نو الله تعالیٰ جل جلاله ته هغه او نور ګرد (تول) مشکل کارونه له سره سخت نه دی - نو د الله تعالیٰ د عظیمه و قدرتونو په مقابل کښی هر شی آسان دی - انسان دی رومبی خپل وجود ته وګوری چه دی پخپله په یوه زمانه کښی هیڅ یو شی نه ؤ - تر دی حده پوری چه له سره د نامه او نښی خاوند هم نه ؤ - نو الله تعالیٰ دی له کتمه د عدمه په وجود راوړ نو بیا هم دغه مطلق قادر چه یو محض لاشی خیز څخه شی جوړوی - آیا هم هغه لوی ذات د یوه زاړه نارینه او زړی شندی ښځی څخه یو هلك نشی پیدا کولی؟ پر دغه فعل خو په اولی طریقہ سره ښائی چه قدرت ولری.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ۝

وویل (زکریا له دیری خوشالی) ای ربه عَما وگرځوه ماته یوه نښه وفرمایل (الله) چه نښه ستا دا ده چه ته به خبری نشی کولی له خلقو سره دری شپی (او ورځی پرله پسی) په دی حال چه روغ او جوړ به اوسی (بیخی کامل الخلق بی له گونگ والی)

تفسیر: یعنی سره له صحت او روغوالی هر کله چه دا تا ونشوی کولی چه له خلقو سره خبری اتری وکړی نو هلته وپوهیږه چه حمل قرار نیولی دی. د دی قصی په متعلق مفصل بیان په آل عمران کښی ښکلی شوی دی هلته دی په (۴) رکوع څمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی ولوست شی.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝

پس ووت (زکریا) پر قوم خپل له خپل محراب (حجری یا معبد) څخه پس اشاره ئی وکړه دوی ته داسی چه تسبیح وایي تاسی په صبا او بیگا کښی.

تفسیر: یعنی کله چه هغه وقت ورسید - نو د ده ژبه له خبرو او اترو څخه بنده شوه - نو له خپلی حجری څخه د باندی ووت - او خلقو ته ئی په اشاره سره وویل - چه صبا او بیگا تاسی پاک الله یادوئ! لمونځونه کوئ! په تسبیح او تهلیل کښی مشغول او لگیا اوسی! دغه وینا یا حسب المعمول به د پخوانیو مواظو او نصائحو په شان وی - یا د الهیه د دغه نعمت د احساسه وروسته به ئی غوښتی وی چه نور خلق هم د ده د حال سره شریک شی - ځکه چه پر زکریا علیه السلام حکم شوی ؤ لکه چه د آل عمران په سورت کښی راغلی دی چه په دغو دریو ورځو کښی په ښه شان سره الله تعالی یادوه! او خاص د تسبیح لفظ به ئی ښائی د دی لامله (له وجی) اختیار کړی وی چه علی الاکثر د عجیبه ؤ او غریبه ؤ مظاهرو او مناظرو د لیدلو په وقت کښی سری ﴿سُبْحَنَ اللّٰهِ﴾ وائی (وفرمایل الله پس له تولد د یحیی چه)

لِيُعِيِّنَ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاتَّبِعْ الْاٰمْرَ صَبِيًّا ۝

ای یحیی واخله دغه کتاب (توریت) په قوت (د زړه سره) او ورکړی ؤ مونږ دغه یحیی ته حکم (حکمت او نبوت) په دغه حال کښی چه دی هلک ؤ.

تفسیر: یعنی توریت او نوری آسمانی صحیفی چه پر تا یا پر نورو انبیاء نازلې کړی شوی دی په ښه مضبوطی او کوښښ سره ئی ټینگ کلک ونیسه! او د هغو پر تعلیماتو هم ته په ښه شان

سره عمل وکړه! او هم یی پر نورو خلقو د هغو په تعمیل کښی اقدامات وکړه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د علم الکتاب په ښوولو کښی مصروف شو پر خلقو په ښه زور او قوت سره - یعنی پلار ئی زور او ځوی ئی ځلمی ؤ او په هم دغه هلکتوب کښی الله تعالی ده ته فهم، پوه، علم، حکمت، صادق، فراست، احکام الکتاب، او د عبودیت آداب، او د خدمت معرفت ورعطاء فرمایلی وه. وائی یو ځلی هلکانو یحیی علیه السلام ته وویل «راځه چه لوی سره وکړو!» یحیی علیه السلام وویل «مونږ د دی دپاره نه یو پیدا شوی چه لوی وکړو!» د دیرو علماؤ په نزد الله تعالی د خپل عمومی عادت په خلاف یحیی علیه السلام ته په هم دغه هلکتوب کښی نبوت هم عطاء فرمایلی ؤ. والله اعلم.

وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا^(۱۳) وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا^(۱۴)

او (بل ورکړی ؤ مونږ یحیی لره رحمت مهربانی) حال دا چه مهربان ؤ (پر خلق الله) له نزد خپله او پاکي (له معاصیو) او ؤ (یحیی) پرهیزگار او نیکوکار پر مور ؤ پلار خپل او نه ؤ سرکشه نافرمانه (له ربه او پخپل سر).

تفسیر: یعنی الله تعالی یحیی علیه السلام ته شوق، ذوق، رحمت، شفقت، رقت، د زړه پوستوالی، محبت، محبوبیت له خپله دریاره عنایت فرمایلی ؤ. د ښو اوصافو خاوند، پاک ذات، حسین مخ، زرین خصلت، مبارک، سعید، متقی او پرهیزگار ئی گرځولی ؤ. په حدیث کښی راغلی دی چه «یحیی نه کله گناه کړی وه او نه ئی د گناه اراده فرمایلی وه. د الله تعالی له ویری به ئی تل ژړل او د ده پر بارخوگانو (رخسارو) د اوشکو لیاری له ورا ښکاریدي» او له سره متکبر، سرکش په خپل سر نه ؤ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هیلې (امید) او ارمان وړکی اکثریه هم داسی وی. لیکن یحیی داسی نه ؤ» الصلوة والسلام علی یحییٰ وعلیٰ محمد المصطفیٰ!

وَسَلَّمَ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ مَيِّتَ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا^(۱۵)

او سلام دی وی پر دغه (یحیی له جانب د الله) په هغه ورځ چه پیدا کړی شوی دی (له مسه د شیطان) او په هغه ورځ چه مری به دی (له سكرات الموت او له عذاب القبر) او په هغه ورځ چه پورته کړ شی دی ژوندی (له عذاب د قیامت).

تفسیر: کوم سلام چه الله تعالیٰ پر خپل بنده لیوی هغه محض د تشریف او عزت زیاتولو دپاره وی. چه د هغه مطلب او معنی دا ده چه په ده باندی هیڅ انتقاد (نیونه) او مؤاخذه نشته. دلته د ﴿يَوْمَ الْوَلَدِ﴾ ﴿وَيَوْمَ يَمُوتُ﴾ ﴿وَيَوْمَ يُعْثَرُ حَيًّا﴾ څخه د اوقاتو او احوالو د تعمیم غرض دی. یعنی د ولادت له وخته نیولی د موت تر وخته پوری او له موته نیولی تر قیامته پوری په هیڅ وقت کښی پر یحییٰ علیه السلام هیڅ قسم د الله تعالیٰ مؤاخذه نشته او تل ترتله له هره آفته مأمون او مصنون دی.

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ۝١٩

او یاد کړه په دغه کتاب کښی (قصه د) مریمی کله چه په څنگ شوه (لاره) له کورنی خپلی هغه ځای ته چه (د کور په) شرقی (دده) وه.

تفسیر: یعنی د حیض د غسل کولو دپاره - هم دغه د دی رومبنی حیض و په دیارلس کلنی یا پنځلس کلنی کښی دا له دیره شرمه او حیاء د خپلی کورنی له مجمع څخه گوښه (بېله) شوه - او داسی یو عمارت ته لاره چه د بیت المقدس په مشرقی طرف کښی و. نو ځکه نصاریٰ هم دغه مشرقی خوا د بیت المقدس خپله قبله گرځولی ده. (او اکثر علماو د نصاریٰ قبله مطلق مشرق لیکلی دی).

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ۝٢٠

پس ونيوله له طرفه د دوی پرده (دپاره د غسل د حیض) نو ولیږه مونږ دی ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل ئی جوړ کړ دی ته د سړی کامل (تام الخلقة د نورانی ځلمی).

تفسیر: یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام د یوه ځنکی (هک) او نوی دیر ښکلی پیمخی ځلمی په صورت سره متشکل شوی ورسید، هم هغسی چه د پرښتو عادت دی چه عموماً په ښو منظرو او صورتونو سره متمثل کیږی. او ممکن دی دلته د مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها د انتهای عفت او طهارت او تقویٰ امتحان اخیستل هم مقصود وی چه داسی زورور دواعی او محرکات هم د دی د عفاف او تقویٰ جذباتو ته لږ څه حرکت هم ونشو ورکړی.

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ۝۱۸

نو وویل (مریمی دغه غلمی ته) بیشکه زه پناه غوارم په رحمن له تا نه که ئی ته پرهیزگار سری (نو له ما څخه په دده شه!).

تفسیر: صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په اوله شیبه کښی داسی وگنله چه دغه کوم سری دی - په تنهائی کښی یو ناڅاپی د یوه سری سره د مخامخ کیدلو څخه بالطبع بیوی مریمه سخته وویږیده - او د خپلی ساتنی او پت په فکر کښی ولویده. مگر معلومیږی چه د دغی پرښتی پر څیره د تقویٰ او طهارت د انوارو د غلیدلو څخه فقط هم دغومره ویل کافی وگنله چه «زه ستا له طرفه رحمن ته پناه نیسم که چیری ستا په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره وی (لکه چه ستا له پاکي او نورانی بشری څخه هم دغه راڅرگندیږی) نو ته به له ما څخه هیسته درومی - او هیڅ به ماته تعرض نه کوی او نه به ماته گوری».

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ۝۱۹

وویل (جبرئیل) بیشکه هم دا خبره ده چه زه رالیږلی شوی د رب ستا یم دپاره د دی چه وینم تاته (په امر د رب د تا) یو هلک صالح (پاک له معاصیو).

تفسیر: یعنی مه ویریده - که څما په نسبت ستا په زړه کښی کوم خراب خیال پیدا شوی وی هغه لری کړه! زه انسان نه یم بلکه ستا د هغه رب له جانب (چه ته په هغه پوری پناه نیسی) لیږلی شوی پرښته یم - او د دی دپاره راغلی یم چه د پاک الله له طرفه تاته یو پاک، صاف، مبارک، مسعود او ښه پاک هلک درعطا کړم په ﴿غُلَامًا زَكِيًّا﴾ کښی دی ته اشاره ده چه هغه به د حسب او نسب او اخلاق او نورو ممیزه و صفاتو په اعتبار بیخی پاک او صاف وی.

قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشْرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ۝۲۰

وویل (مریمی له دیره تعجبه) څرنکه به پیدا شی ماته څوی حال دا چه نه دی رسیدلی ماته هیڅ بشر (نه په نکاح او نه په سفاح) او نه ومه زه هیچیری بدکاره.

تفسیر: د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی الله تعالیٰ دغه یقین ورپیدا کړ چه بیشکه دغه پرېشته ده مگر دغه تعجب ورپیدا شو هغه جینئ چه له سره میره (خاوند) نه لری چه په حلاله طریقه د دی سره ئی مساس کړی شوی او بدکاری ئی هم نه ده کړی چه په حرامه طریقه سره به ئی هلک حاصل کړی وی. نو دی ته د دغه رهبانیت په حالت کښی پاکیزه ولد به څرنگه ورپه برخه کیدی شی؟ لکه چه حضرت زکریا علیه السلام له دی نه په لږ عجیب بشارت باندی سؤال کړی ؤ.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ

نو وویل (جبرئیل مریمی ته کار) هم داسی دی (لکه چه ته وائی لیکن) فرمایلی دی رب د تا دغه (کار) پر ما باندی آسان دی.

تفسیر: دا هم هغه جواب دی چه حضرت زکریا علیه السلام ته ورکړی شوی ؤ (د هم دغه سورت) (۱) رکوع او هم دغه تفسیر کښی دی بیا ولوست شی.

وَلَنَجْعَلَنَّ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ۝۲۱

او چه وگرځوو مونږ دغه (هلک لویه) علامه دلیل (د کامل قدرت) دپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زمونږ، او دی (پیدا کیدل د ده بی له پلاره) یو کار مقرر کړی شوی (له ازله).

تفسیر: یعنی دغه تولد هر ورو (خامخا) کیدونکی دی او لا له پخوا څخه دغه امر طی او حکم د واقع کیدلو پری شوی دی چه له سره پکښی تخلف نه واقع کیږی او ځمونږ حکمت د دغی خبری مقتضی دی چه بی د بشر د مسی محض د یوی جینئ له وجوده هلک پیدا کړو. او هغه لیدونکو او اوریدونکو دپاره ځمونږ د عظیمه ؤ قدرتونو څخه یو لوی دلیل دی څکه چه گرد (تول) انسانان د نارینه ؤ او د ښځو له یو ځای کیدلو څخه پیدا کیږی. آدم علیه السلام مو بی د دغو دواړو څخه پیدا کړی دی. او بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها مو یواځی د نارینه له وجوده پیدا کړی ده. څلورم صورت ئی هم دغه دی چه د مسیح علیه السلام په وجود کښی ظاهر شو چه بی د نارینه له وجوده یواځی د ښځی له وجوده موجود شی. او په دغه ترتیب سره د پیدایښت څلور واړه صورتونه واقع شول نو د حضرت مسیح علیه السلام وجود د الهیه ؤ قدرتونو یو دلیل دی او د الله تعالیٰ له طرفه دنیا ته د لوی رحمت سامان دی.

فَحَصَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ۝

پس حامله شوه (مریمه) په دغه (عیسی) سره نو په څنگ شوه سره له دغه (عیسی) یو غای لری ته.

تفسیر: وائی چه پرېستی وپوکل، نو هغه حامله شوه. وفي البحر: وذكروا ان جبرئیل علیه السلام نفخ فی جیب درعها اوفیه وفي كمها والظاهر ان المسند الیه النفخ هو الله تعالى لقوله فنفخنا (صفحه ۱۸۱ مجلد ۶) کما قال فی آدم علیه السلام ونفخت فيه من روحي. والله اعلم.

یعنی څه مهال (وخت) چه د حمل د وضعی وقت ورنژدی شو، نو له دیره شرمه او حیاء له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوه. او کوم لری غای ته لاړه بهائی چه دغه غای به هم هغه وی چه ورته «بیت لحم» وائی دغه غای د «بیت المقدس» څخه اته میله لری دی. ذکره ابن کثیر رحمه الله علیه عن وهب رحمه الله علیه.

فَاجَاءَهَا الْبَخَاسُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا ۝

پس راوسته مریمه درد د لنګیدلو (مضطربتا «پریشانۍ په حال») په ویخ د ونی د خرما ته (لپاره د تکی، کله چه عیسی متولد شو) وویل (مریمی له دیری حیاء) کشکی که مړه وی زه پخوا له دی حاله او وی زه (اوس یو څیز) هیر شوی بیخی له زړونو وتلی.

تفسیر: یعنی د لنګوالی د درد له شدة د یوی زری خرما ونی ویخ ته چه په یوه اوچته غای کښی ولاړه وه. پناه ئی یوړه (او هلته پته کیناسته) په دغه وقت کښی د درد له تکلیفه او د یواځی والی او بیکسی او ضرورت او راحت د سامان د فقدان او نشتوالی لامله (له وجی) او له تولو څخه زیات داسی مشهوره پا که صافه عقیفه جینۍ له دینی حیثیته د مستقبل بدنای او رسوائی اندیښنی او تصور څخه سخته ناقراره او پریشانه وه - تر دی پوری چه د هم دغه کرب او اضطراب په غلبه کښی یو ناڅاپه داسی یوه جمله یی هم له خولی ووته ﴿يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا﴾ کشکی زه له دی شیبی څخه لا له پخوا مړه شوی وی او په دنیا کښی څما نوم او نښان نه وی پاتی - خو په هیره سره هم د چا پر ژبه څما نوم نه راتلی، د اضطراب

کرب او اندیښنی له شته هغه زیری او بشارت چه د پریښتی له خوا دی ته ورکړی شوی وو تری بیخی هیر شوی وو.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ۝ وَهِيَ زِيَّ
إِلَيْكَ بِجَذْعِ النَّخْلَةِ تُسْقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا ۝

پس غږ وکړ (پریښتی) دغی (مریمی) ته له لاندی طرفه د دی چه مه خپه کیږه په تحقیق گرځولی ده رب د تا لاندی (له قدمونو) د تا چینه (یا سردار چه عیسی دی). او وخوځوه (وځنده) خپل ځان ته بیخ د خرما چه راتوی کاندی پر تا خرما پخی لوندی تازه.

تفسیر: دغه ځای چه صدیقه مریمه رضی الله تعالیٰ عنها د خرماؤ د ونی تر ویخ لاندی (پته) ناسته وه - لږ څه اوچت ؤ - له دی نه د ښکته ځای څخه بیا همغی پریښتی ورغږ کړ چه «مه خپه کیږه او مه پریشانیده! بلکه د الله تعالیٰ په قدرت هر قسم ظاهری او باطنی اطمینان حاصل کړه ښکته وگوره چه پاک الله خاص تاته څرنگه چینه یا نهر جاری کړی دی - چه تری وڅښی - او ستا د خوراک دپاره پاس وگوره - چه (له دغی وچی کلکی د خرما د ونی څخه چه ته په ویخ کښی ئی پته ناسته ئی) څنگه پخه تازه - پسته خرما سم د لاسه پیدا کړی ده - څو ئی وڅندی او تری وڅوری».

تنبیه: ځینو اسلافو (دغه منادی عیسی علیه السلام بللی او له تحت څخه د مریمی صدیقی نس ئی مراد کړی او) د «سری» معنی یی په چینه سره کړی ده - ظاهر دی چه دغه چینه د خرق العادت په صورت بهولی شوی ده - او خرما هم بی‌موسمه په وچی ونی لگیدلی ده د دغو خوارقو د لیدلو د بی‌بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی تسکین او اطمینان پیدا او د تفریح او خوښی اسباب ورمهیا شول. او لکه چه مفسرین لیکي په دغه حالت کښی دغه شیان بی‌بی مریمی ته نافع او مفید هم ؤ - او دی ورته ضرورت هم درلود (لرلو) (نو ځکه د الله په حکم په هم دغه اکل او شرب سره بیرته روغه جوړه شوه).

فَكُلْ وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا

پس خوره (دا خرما) او څښه (دا اوبه) او (رنی) یخی کړه سترگی خپلی (په عیسی او خوشحاله شه).

تفسیر: یعنی پخه تازه خرما و خوره! او د دغی مخصوصی چینی د اوبو څخه وڅښه! او خپل پاک او مطهر وورکی ته گوره! او خپلی سترگی دی پری یخی او رنی کړه! او د وروسته غم مخوره! چه الله تعالی د گردو (تولو) مشکلاتو لری کوونکی دی.

فَإِمَّا تَرِينَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلَمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

پس که ولید تا له خلقو څخه یو څوک (چه د عیسی د تولد پوښتنه ئی در څخه کوله) نو ووايه بیشکه زه چه یم نذر کړی می ده پر ځان رحمن ته روژه (له کلامه) پس له سره به خبری ونه کړم زه نن ورځ له هیڅ یوه انسان سره!

تفسیر: یعنی که له خلقو څخه کوم سړی له تا څخه (د عیسی علیه السلام د څیړیدلو په نسبت څه) پوښتنه وکړه نو ته د لاسونو او د سترگو او نورو په اشارو سره هغوی داسی وپوهوه چه نن ورځ ما محضاً الله له ویلو څخه خپله خوله بنده کړی ده او له تاسی سره نن هیڅ خبری اتری نشم کولی - د دوی په دین کښی دغسی نیت درست و - او دوی به د نه ویلو روژی هم نیولی خو ځمونو د محمدیانو په شریعت کښی داسی د کلام روژه نیول درست نه دی او دا ووايه بیشکه زه چه یم نذر می منلی دی مطلب دا دی چه د نذری روژی نیت وکړه او بیا داسی ووايه. او ﴿إِنْسِيًّا﴾ قید ئی ښائی ځکه لگولی وی چه (تسبیح او تهلیل او د الله شکر خو کوم) له پرښتو سره خو غبریم ﴿فَإِمَّا تَرِينَ﴾ په اصل کښی «ان ما ترئیین» دی چه د «ان ما» نون شرطیه مدغم شوی دی په «ما» زانده کښی «ترئیین» د مخاطبی مونثی صیغه ده له بابیه د «فتح» نه چه «ع او «ل تری حذف او فتحه د «ع» لاره «و» ته او «ن» د تاکید پری داخل شو او نون اعرابی تری محذوف شو او «ی» د ضمیر مکسوره شوه له جهت د التقاء د ساکنین.

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَمْرَأَتُكَ لَقَدْ حَمَلَتْ شَيْئًا فَرِيًّا

پس راغله (مریمه) سره له دغه (عیسی) قوم خپل ته چه اخیستی ئی وه هغه (عیسی په غیر کښی کله چه قوم ئی ولیده) نو وویل (یهودانو) ای مریمی په تحقیق راوړی دی (او کړی دی) تا یو څیز عجیبه مخالف له عاده.

تفسیر: یعنی عیسی علیه السلام ئی پخپلی غیر کښی ونيو - او د خپل قوم په مخ کښی راغله - نو گرد (تول) خلق د دغه وضعیت د لیدلو څخه هک پک - حیران او متحیر پاتی شول - او

گرددو (تولو) په داسی ویناؤ خوله وپرانستله، ای مریمی تا بلاء وکړله - او داسی غټه خبره دی پیدا کړه - نو ژر شه ووايه چه دغه ساختگی شی دی له کومه راوړ له دی نه به لوی دروغ او خلاف العادت خبره څه وی چه یوه پیغله بی میره جینئ (چه تر نن پوری به لا حائضه هم نوی شوی) داسی دعوی وکړی چه د ما کړه ځوی شوی دی (بی له پلاره).

يَا خُتُّ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا ۝۳۸

ای خوری د هارون! نه ؤ پلار د تا سړی د بدی او نه وه مور ستا بدعمله (نو دا ته ولی داسی شوی؟)

تفسیر: یعنی پری بدگمانه شول او داسی ئی ورته وویل چه ستا مور او پلار او کورنی او کهول له قدیم الایامه تر اوسه پوری په عفت او عصمت او طهارت معروف دی نو په تا کښی دغه بد خصلت له کومه شو؟ د نیکانو له اولاده ؤ څخه د بدی صدور د حیرت او تعجب وړ (لایق) دی.

تنبيه: بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی «اخت هارون» څکه وویل چه د حضرت موسی د ورور هارون علیه السلام له نسله وه گواکی له «اخت هارون» څخه «اخت قوم هارون» مقصود دی - لکه چه ﴿وَاذْكُرْ اٰخَالَهٖ﴾ کښی هود علیه السلام ته د «عاد» ورور ویلی دی حال دا چه «عاد» د دی قوم د اصلی مورث نوم ؤ او ممکن دی د «اخت هارون» څخه د هغه ظاهری معنی ئی واخیسته شی لکه چه له ځینو صحیحه ؤ احادیثو څخه ظاهری چه د بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها دغه ورور یو صالح سړی ؤ - نو د کلام حاصل داسی شو چه «ای مریمی ستا پلار متقی او مور دی عابده او ورور دی صالح او پاس نسب دی عین «هارون علیه السلام» ته رسیدی - نو سره له دومره مفاخرو او محاسنو له تا څخه داسی بد کار ولی ښکاره شو.

فَاَشَارَتْ اِلَيْهٖ ۝۳۹

نو اشاره وکړه (مریمی) هغه ته (چه له دغه عیسی سره وغږیږئ!)

تفسیر: یعنی صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها پخپل لاس سره د خپل وړوکی په لوری (چه تی ئی په خوله کښی ؤ او د خلقو دغه گردی (تولی) خبری ئی په ځیر سره اوریدی) اشاره وکړه چه تاسی پخپله له ده نه پوښتنه وکړئ.

قَالُوْا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْبَهْدِ صَبِيًّا ۝۴۰

نو وویل (خلقو) څرنګه خبری وکړو مونږ له هغه چا سره چه دی هغه په مهد (ځانګو یا غیر) کښی وړوکی (تی رودونکی).

تفسیر: یعنی سره له دغسی شرمناکه حرکتی دی ته لا وګوره چه پر مونږ ملندی هم وهی او مسخری راپوری کوی چه دغه خپل جواب د دغه تی رودونکی وړوکی ماشوم څخه واورئ! ښه نو د یوه داسی نوی څیړیدلی هلک سره به مونږ څرنګه سؤال او جواب وکړی شو؟
 تنبیه: ﴿مَنْ كَانَ فِي الْهُدَىٰ﴾ کښی د ﴿كَانَ﴾ لفظ پر دی دلالت نه کوی چه عیسیٰ علیه السلام د خپل دغه تکلم په وقت کښی «هېڅی» نه ؤ پاتی په قرآن عظیم کښی داسی مضامین ډیر استعمال شوی دی مثلاً په ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَفْوَارًا جِيمًا﴾ یا ﴿وَلَا تَقْرَأُوا الزَّيْنٰ اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً﴾ یا ﴿اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرًا لِّمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ او نورو کښی «د»
 ﴿كَانَ﴾ استعمال د داسی مضمون دپاره شوی دی چه د هغه سلسله د ماضی زمانی د سلسلی د پری کیدلو سره نه وی منقطع شوی - او دلته د ﴿مَنْ كَانَ فِي الْهُدَىٰ﴾ په تعبیر کښی دغه نکته شته چه ویونکو دغه د تکلم نفی د یوی ضابطی او عمومی قاعدی په ډول (طریقه) وړاندی کړی وه - یعنی نه صرف عیسیٰ علیه السلام بلکه د هر هغه هلک (وړوکی) چه دغسی نوی څیړیدلی وی - او په غیر کښی پروت تی رودونکی وی عادتاً کلام محال دی.

قَالَ اِنِّي عَبْدُ اللَّهِ اَشْنِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا

وویل (عیسی) چه بیشکه زه بنده د الله یم؛ را کړی ئی دی ماته کتاب او گرځولی یم زه الله نبی.

تفسیر: یعنی د قوم په منځ کښی هم دغه خبری او اتري کیدی چه الله تعالیٰ مسیح علیه السلام په خبرو راوست او د عیسیٰ علیه السلام هغه وینا چه په دغه وقت کښی ئی وکړه - د دغو د هغه تردد او د غلطو او فاسدو خیالاتو تردید ئی وکړ - چه اوس یا وروسته له دی نه د ده په نسبت قائم کیدونکی ؤ. «زه بنده د الله یم» یعنی نه پخپله الله تعالیٰ او نه د الله تعالیٰ ځوی یم - لکه چه د نصاریٰ ؤ عقیده ده - لکه چه د هم دی عقیدی د تردید دپاره ږومبی د مسیح علیه السلام د ولادت او نورو حالاتو مفصلاً بیان وفرمایه.

«او گرځولی ئی یم نبی» یعنی مفتري او کاذب نه یم لکه چه یهودان گمان کوی.

تنبیه: د آل عمران او مائده په سورتونو کښی د حضرت مسیح علیه السلام د تکلم فی المهد په متعلق کلام کړی شوی دی - هغه دی هلته ولوست شی - د صحیح بخاری شریف په حدیث نبی کریم صلی الله علیه وسلم د هغو دریو هلکانو په نسبت چه د تکلم فی المهد ذکر فرمایلی دی له هغوی ځنی یو هم دغه حضرت مسیح علیه السلام بن مریم دی - مګر نن، پرون خلق د قرآن او

حدیث په خلاف د حضرت مسیح د تکلم فی المهد څخه انکار کوی حال دا چه د دوی په لاس کښی د نصرانیانو د عمیاء تقلید څخه ماسواء بل هیڅ یو دلیل نشته.

وَجَعَلَنِي مُبْرَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۝۳۱

او گرځولی یم زه (الله) برکت ناک په هر ځای کښی چه اوسیرم او تاکیدی حکم ئی فرمایلی دی ماته په لمانځه سره او په زکوٰه سره تر څو چه زه یم ژوندی.

تفسیر: یعنی تر څو چه ژوندی یم - د هر وقت او د هر ځای سره مناسب د هر قسم صلوٰه او زکوٰه حکم چه شوی وی، د هغو د شرطونو او حقوقو د رعایت سره ئی برابر تل ادا کوم. لکه چه په بل ځای کښی د مؤمنینو په نسبت فرمایلی دی. ﴿الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ تَأَمِّنُونَ﴾ د دی مطلب داسی نه دی چه په هر آن او هر وقت کښی تل لمونځ به کوی بلکه مراد ئی دا دی چه په هر وقت او په هر قسم چه د لمانځه حکم شوی وی تل په مداومت سره د هغه حکم تعمیل کوی او د هغه برکات او انوار تل پر دوی محیط او چاپیر وی. که کوم سړی داسی ووانی «څو چه مونږ ژوندی یو پر لمانځه - زکوٰه - روژه - حج او نور مامور یو» نو آیا د هغه مطلب به داسی اخیست کیږی چه هر یو مسلمان مامور دی چه تل هر ساعت لمونځ وکړی - او هر ساعت زکوٰه ورکړی - (که د نصاب مالک وی که نه وی) هر وقت روژه ونیسی - هر وقت حج وکړی - د حضرت مسیح علیه السلام په متعلق هم د «مادمت حیا» مطلب هم داسی واخیست شی. په یاد ئی ولرئ چه د «صلوٰه» لفظ یواځی له هم دغه اصطلاحی لمانځه سره نه دی مخصوص. لوی قرآن له ملائکو او انسانانو څخه تیر شوی د گرد (تول) جهان په طرف هم د «صلوٰه» نسبت کړی دی ﴿الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ تَأَمِّنُونَ﴾

﴿الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ تَأَمِّنُونَ﴾ (۱۸ جزء د «النور» ۴۱ آیه ۶ رکوع) او دا

ئی هم رانودلی دی چه د هر شی د تسبیح او د صلوٰه په حال باندی یواځی پخپله پاک الله پوهیږی چه د کوم یوه صلوٰه او تسبیح په څه دول (طریقه) سره دی؟ هم داسی د «زکوٰه» معنی هم اصلاً طهارت - نمو - برکت او مدح ده، چه له دغو ځنی د هر یوه معنی استعمال په قرآن او حدیث کښی په خپلو خپلو واقعو کښی شوی دی. په هم دغه رکوع کښی د حضرت مسیح په نسبت د ﴿عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ لفظ تیر شو - چه له «زکوٰه» څخه مشتق دی او یحیی علیه السلام ته ئی وفرمایل ﴿وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكَاةً﴾ د «الکھف» په سورت کښی دی ﴿خَلِّامُنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا﴾ دلته هم د «زکوٰه» معنی هم داسی عمومی اخیستی شی - او ممکن دی له

﴿ وَأَوْصِيْ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ﴾ څخه «اوصانی بان آمر بالصلاة والزكاة» مراد وی لکه چه د اسمعیل علیه السلام په نسبت فرمائی دی ﴿ وَكَانَ يَأْمُرُ اُمَّهٗ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ﴾ بیا د «اوصانی» لفظ د خپل لغوی مدلول په اعتبار د دی خبری مقتضی نه دی چه د هم هغه د «ایصاء» له وخته پری تعمیل شروع شی. او هم ډیر ممکن دی چه له «مادمت حیا» څخه د هم دغی ځمکی ژوندانه مراد واخیست شی - لکه چه د «ترمذی» په یو حدیث کښی راغلی دی چه الله جل جلاله د جابر رضی الله تعالی عنه پلار پس له شهادته ژوندی کړ - او وئی فرمایه چه «له ما څخه څه څیز وغواړه»! هغه عرض وکړ «یا الله ماته بیا داسی ژوندون را په برخه کړه - چه په هغه کښی بیا ستا په لیاره کښی ووژلی شم!» له دغه ژوندون څخه یقیناً د ځمکی ژوندون مراد دی. که نه شهیدانو ته نفس الحیات خو پخپله قرآن او په هم دغه حدیث کښی بالتصریح موجود دی - او د حیات مطلب په «لوکان موسی او عیسی حیین - الخ کښی هم دغه حیات وگنځ که بالفرض د دی حدیث والی ثابت شی. «بالفرض» مو ځکه وویل چه د ده اسناد د احادیثو په کتابونو کښی هیچیری نه دی موندلی شوی.

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ جَبَّارًا شَقِيًّا ۝۷

او (گرځولی یم زه الله) نیکی کوونکی له مور خپلی سره او نه ئی یم
گرځولی زه سرکینه بدبخته.

تفسیر: هر کله چه هېڅوک ئی پلار نه ؤ - نو یواځی د مور نوم ئی واخیست. دغه گردی (تولی) جملی چه د ماضی په صیغو سره راوړی شوی بیشکه د هغوی معانی په ماضی سره اخیستلی کیږی لیکن داسی چه متیقن الوقوع مستقبل ئی ماضی فرض کړی دی لکه چه په ﴿ اَنۡیۡ اَمۡرًاۤللهٖ فَلَا تَسۡتَعۡجِلُوۡهُ ﴾ کښی هم داسی مسیح علیه السلام په خپل هلکتوب کښی د ماضی د صیغو په استعمالولو کښی تنبیه ورکړه چه د دغو گردو (تولو) شیانو کیدل په مستقبل کښی داسی یقینی او قطعی دی لکه چه واقع شوی دی د حضرت مسیح علیه السلام د دغه خارق العادت خبرو، اترو - او له هغو اوصافو او خصائلو چه بیان کړل شول - په ډیر بلاغت سره د هغه ناپاک تهمت تردید وشو چه د ده پر ماجده والده لگولی شوی ؤ - اول خو د داسی ووډکی وینا - او داسی جامع او مؤثر کلام طبعاً د دښمنانو چپ کوونکی ؤ - بیا په داسی یو ووډکی کښی چه دومره سوچه خصال وموندل شی - نو ښکاره ده چه هغه (العیاذ بالله) څرنگه ولد الزناء کیدی شی لکه پخپله د دوی له دی اقرار څخه هم ظاهریږی ﴿ وَاَکَانَتۡ اُنۡتَکَ یَغۡیَا ۝۷ ﴾ چه دوی فروع هم د اصوله سره سم غوښتل.

وَالسَّلَامُ عَلٰی یَوْمٍ وُلِدْتُ وَیَوْمَ اَمُوتُ وَیَوْمَ اُبْعَثُ حَیًّا ۝۸

او (وویل عیسی) سلام دی پر ما په هغه ورځ چه غیږولی شوی یم (له مسه د شیطانہ او نورو بدیو (او خرافاتو) او په هغه ورځ چه مرم به (له عذابہ د نزعی او د قبره) او په هغه ورځ چه پورته به کړی شم ژوندی (له عذابہ د قیامت

تفسیر: د دی جملی سره سمه بله هم دغسی جمله پخوا له دی نه د حضرت یحییٰ علیه السلام په ذکر کښی مذکوره شوه - د دغو دواړو په منځ کښی هم دغومره فرق شته چه هلته پخپله د الله تعالیٰ له لوری کلام و او دلته د حضرت مسیح علیه السلام له ژبی هم هغه خبری ویلی شوی دی - او هم د «سلام» او د «السلام» فرق د لحاظ قابل دی.

(او فرمائی الله د هغه صفت چه مو اوس وکر)

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿۳۲﴾

دغه (موصوف) عیسیٰ ځوی د مریمی دی (فرمایلی دی الله په شان د عیسیٰ کښی) خبره حقه رښتیا هغه چه په دی کښی سره جگړی کوی (خلق).

تفسیر: یعنی د مسیح علیه السلام شان او صفت هم دغه دی چه پاس بیان شو په یوه رښتیا او ښکاره خبره کښی خلقو چتی (فضول) جگړی او مناقشی پیدا کړی دی. او راز راز (قسم قسم) اختلافات ئی پکښی درولی دی چه یو تری خدای جوړوی - بل ئی د الله تعالیٰ ځوی گڼی - بل یی کذاب او مفتري بولی - بل د ده پر نسب او نورو طعنی وهی - رښتیا خبره خو هم دغه ده چه ښکاره کړی شوه چه مسیح علیه السلام خدای نه دی بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده دی - کاذب او مفتري نه دی - بلکه یو رښتین نبی دی. د ده حسب او نسب گرد (تول) سره پاک دی - الله تعالیٰ ده ته «کلمه الله» فرمایلی دی. او ممکن دی د ﴿قَوْلَ الْحَقِّ﴾ معنی هم دغه «کلمه الله» وی.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَنَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿۳۳﴾

نه ښائیږی الله ته دا چه ونیسی ولد (هیڅوک) پاکی ده ده ته (له نیولو د

ولد) هر کله چه حکم وکری دی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چه وائی هغه ته (موجود) شه پس هغه موجود شی.

تفسیر: هغه ذات ته چه د ده د یوه (کن - شه) څخه هر شی موجودیږی د ځوی او لمسی څه ضرورت لاحق دی؟ آیا (العیاذ بالله) اولاد به د ضعف په وقت کښی ورسره کومک او مرسته (مدد) کوی؟ یا د مشکلاتو په وقت کښی به ئی لاس سپکوی؟ یا وروسته له هغه به د ده نوم ژوندی ساتی؟ او که داسی کومه شبهه درپیدا شوی وی چه عموماً انسانان له مور او پلاره پیدا کیږی نو د حضرت مسیح علیه السلام پلار څوک دی؟ نو د هغه جواب هم دغه د ﴿كُنْ فَيَكُونُ﴾ په جمله کښی راغی. یعنی داسی مطلق قادر ته دغه څه اشکال لری چه یو هلک بی له پلاره پیدا کړی؟ که عیسایان الله تعالی د مسیح پلار او صدیقه مریمه د ده مور گنی نو العیاذ بالله د میره (خاوند) او د ښځی د نورو تعلقاتو اقرار به هم کوی؟ سره له دی چه پلار ئی ودروی نو د تخلیق طریقه خو به هم هغسی نه وی چه بالعموم په والدینو کښی دی نو بیا په بی پلاره پیدا کولو کښی به څه اشکال وی؟

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَأَعْبُدُوا هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ۝ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدٍ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝

او (وویل عیسی) بیشکه الله رب ځما دی او رب ستاسی دی پس عبادت کوی تاسی د الله؛ هم دغه لیاره سمه صافه برابره. نو بیا اختلاف وکړ دلو (د نصاری په باب د عیسی کښی) له منع د دغو (خلقو) نو خرابی ده دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی له حاضریدو د هغی ورځی ډیری لوئی (د قیامت نه).

تفسیر: دغه د چا خبره ده؟ د ځینو په نزد دا د حضرت مسیح علیه السلام مقوله ده - ګواکي پخوا له دی نه د حضرت مسیح هم هغه خبری چه له ﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ﴾ الایة - څخه نقل کړی شوی دی دا د هغه تکمله شوه په منع کښی د مخاطبینو د تنبیه دپاره له ﴿ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ﴾ څخه د الله تعالی کلام و. ځما په نزد بهتر دا دی چه دغه د ﴿وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ﴾ الایة - سره ولګولی شی - یعنی (ای محمده صلی الله علیه وسلم) په کتاب کښی د مریمی او د مسیح علیه السلام د حال هغه مذکور چه شوی دی - وائی وروه! او ووايه چه ځما او ستاسی رب الله دی. یواځی د هم دغه عبادت وکړئ! ځوی او لمسی ورته مه دروئ! الله تعالی د توحید داسی سمه صافه لیاره درښوولی ده چه هیڅ لوړه، ژوره (نشیب و فراز) کوروالی نه لری - او

گرددو (تولو) انبیاو د هم هغه په طرف ليار ښوونه کړی ده - لیکن خلقو ډیری فرقی جوړی کړی دی او بیلی بیلی لیاری ئی ایستلی دی - نو هغه کسان چه له توحید څخه انکار کوی نو هغوی ته د ډیری هولناکی ورځی (قیامت) له تباهی څخه خبردار کیدل په کار دی چه خامخا راتلونکی دی.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونا لَكِن الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

څه ډیر ښه اوریدونکی به وی دوی او څه ډیر ښه لیدونکی (به وی دوی په هغی ورځی کښی چه رابه شی دوی مونږ ته لیکن ظالمان نن ورځ په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی نن چه اوریدل او لیدل مفید دی دوی بیخی کانه او رانده شوی دی - او د قیامت په ورځ چه لیدل او آوریدل له سره فائده نه رسوی د دوی سترگی او غوږونه خلاصیږی او په دغی ورځی کښی به داسی خبری اوری چه زهونه ئی تری پرق چوی او داسی مناظر او ننداری به گوری چه د هغو د لیدلو څخه به د دوی خیری تکی توری الوځی (نعوذ بالله منه!)

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ

او وویروه ته دوی له ورځی د حسرت (او ارمانه) کله چه فیصله کړی شی کار (د حساب او کتاب)

تفسیر: کفارو ته به د افسوس او ارمان کولو ډیری مواقع ورومخه کیږی او آخری موقع به هم هغه وی کله چه مرگ د یوی گډی پشان راوستی شی او د جنت او د دوزخ په منځ کښی د گرددو (تولو) په منځ کښی په داسی حال کښی چه گردد (تول) به ورته گوری ذبح کاوه شی - او داسی یو غږ به کیږی چه «جنتی دی په جنت کښی او دوزخی دی په دوزخ کښی د تل دپاره پاتی وی، وروسته له دی نه به مرگ هیچا ته نه راځی» نو په دغه وقت کښی کافران بالکل نا امیده کیږی او د حسرت لاسونه به سره مښی او گوئی به چیچی.

څه په کار ده اوس ژبا او انگولا ■ لوی مات او غوړی توی شول په بیدیا

وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

حال دا چه دوی (په دنیوی) غفلت کښی دی او دوی ایمان نه راوړی

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی دوی د داسی ورځی په راتگ باور نه کوی او د غفلت په نشو کښی مخمور پراته دی او په ډیره درنه هیږه کښی لویدلی دی خو څه مهال (وخت) چه له قیامت د لویو مصائبو سره مخامخ کیږی - نو دلته وائی کشکی هلته مو سترگی خلاصی کړی وی او پخپلو نفعو او زیانونو پوهیدلی وی مگر د دغی ورځی حسرت او افسوس دوی ته هیڅ په درد نه خوری ځکه

لگیا وی تل په لویو له نن ورځ وی بیغم - الآن قد ندمت وما ینفع الندم

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

بیشکه مونږ چه یو هم دا مونږ وارث کیږو د ځمکی او د هغه چا چه پر دغه ځمکی دی او خاص مونږ ته به راوستی شی دوی (دپاره د جزا)

تفسیر: یعنی د هیچا مال او ملک به باقی نه پاتی کیږی، هر شی به مستقیماً د خپل حقیقی مالک په طرف رجوع کوی الله تعالیٰ به پخپله بالذات علی الاطلاق حاکم او متصرف وی، په هر څیز کښی په هر قسم سره چه اراده وفرمائی سم له خپله حکمه سره پکښی تصرف کوی - د دنیا د هغو سامانونو چه تاسی ئی په غفلت کښی غورځولی یی وارث او مالک یواځی هم هغه وحده لاشریک له الله تعالیٰ پاتی کیږی. د مال او د ملک گرد (تول) طویل او عریض دعوی کونکی تول د فناء او زوال په کنده کښی غورځاوه شی.

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ

او یاد کړه (ای محمده! امت خپل ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ابراهیم

تفسیر: په تیره رکوع کښی د حضرت مسیح علیه السلام او د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها قصه بیان او د نصرانیانو تردید وکړی شو چه دوی یو انسان د رحمن په ځای دراوه، په دغه رکوع کښی د مکي معظمی د مشرکینو د شرمولو دپاره د حضرت ابراهیم علیه السلام قصه اوروله شی - چه دی عین تر خپل پلار سره څرنګه او د شرک پر خلاف کلک ودرید او له شرکه او بت پرستی څخه ئی منع کوله؟ او گردو (تولو) ته ئی وویل چه که له شرکه لاس واخلي - او

د وحدت پر سمه لیاره روان شی! کله چه خپل تبلیغ او هدایت ئی بی اثره ولید نو وطن، اقارب او گرد (تول) هیواد والا ئی هم پریښودل، او محضاً الله ئی هجرت اختیار کر. د مکی مکرمی مشرکانو داسی دعوی کوله چه دوی د ابراهیم علیه السلام له اولادی او د هم هغه پر دین قائم دی نو دا ئی هغوی ته وروښوول چه ستاسی د پلار ابراهیم علیه السلام رویه د بتانو په نسبت څه دول (طریقه) وه؟ که د آباؤ او اجدادو تقلید کوئ، نو د داسی یو پلار تقلید وکړئ! او له مشرکو پلرونو او نیکه گانو نه هم هغسی مرور او بیزاره شی - لکه چه ابراهیم علیه السلام تری بیزاره شوی ؤ.

إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٣١﴾

بیشکه دغه (ابراهیم) ؤ صدیق (دیر رشتینی) نبی

تفسیر: د «صدیق» معنی دا ده چه دیر زیات رشتیا ویونکی چه پر خپلو خبرو د عمل کولو له پلوه بیخی رشتین ثابت او د خپل قول او عمل توافق په رشتیا سره گردو (تولو) ته ښی. یا خو «صدیق» هغه رشتین او پاک طینت سری ته وائی چه د ده په زړه کښی د رشتیا قبلولو دپاره نهایت اعلیٰ اکمل استعداد موجود وی. هر هغه خبره چه د الله تعالیٰ له جانبه ور ورسپړی هغه بلا توقفه د ده په زړه کښی ځای ونیسی - او بیخی د شک او تردد ځای او گنجائش پکښی پاتی نشی - ابراهیم علیه السلام په هری یوی معنی سره «صدیق» ؤ او کله چه د «صدیقیت» دپاره «نبوت» نه دی لازم نو ځکه ئی وروسته د «صدیقاً» سره «نبیا» هم وفرمایل او پر نبوت ئی هم تصریح وکړه - له هم دی ځایه معلوم شو چه د کذبات ثلاثه حدیث او په «نحن احق بالشک من ابراهیم» او نورو روایاتو کښی د کذب او شک هغه معنی نه ده مراده چه د کلام له سطحی څخه مفهومیږی.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٣٢﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل ته ای پلاره څه دپاره عبادت کوی ته د هغه څیز چه نه اوری او نه وینی او نه دفع کولی شی له تا نه هیڅ څیز.

تفسیر: یعنی هغه چه گوری او آوری او په مشکلاتو کښی هم پکار راځی - مگر واجب الوجود نه وی د هغه عبادت هم نه دی جائز څه ځای د دی چه د یوی بی ځانه تیږی (گتی) یا بی روحه بت چه نه لیدی شی او نه اوریدی شی او نه ځمونږ څه په کار راځی او پخپله ځمونږ په لاسونو جوړ شوی او توږلی شوی دی هغه خپل معبود ودروو - نو دغه عمل د هیڅ یو عاقل او پوه

سری کار له سره نشی کیدی.

يَا بَتِّ اِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِيْ اِهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٣١﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم په تحقیق راغلی دی ماته له علمه هغه قدر چه نه دی راغلی تاته نو متابعت وکړه عَما چه ویه بنیم تاته لپاره سمه برابره .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ماته د توحید او د معاد او د نورو صحیح علم راگری او د شریعت له حقائقو څخه ئی واقف کړی یم که ته عَما متابعت وکړی نو زه به دی پر داسی سمی صافی لپاری بیایم چه د الله تعالیٰ تر رضاء پوری رسیږی پرته (علاوه) له دی نه نوری گردی (تولی) لپاری داسی خرابی او کړی دی چه پر هغو باندی له تلوو څخه هیڅوک بری او نجات نشی موندلی.

يَا بَتِّ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٣٢﴾

ای پلاره عَما مه کوه عبادت د شیطان (په ارتکاب د منهیاتو)؛ بیشکه شیطان دی له رحمن څخه ډیر نافرمانه (سرکشه).

تفسیر: د بتانو عبادت په شیطانی اغواء او لمسون کیری - او شیطان د دغه حرکت له لیدلو څخه ډیر زیات خوشالیری نو په دی لحاظ گواکی د بتانو عبادت د شیطان عبادت دی او د شیطان عبادت گواکی د رحمن څخه انتهائی نافرمانی ده. بښای د ﴿عَصِيًّا﴾ په لفظ سره دی لوری ته هم توجه ورکړی وی چه د شیطان د پرمېنی نافرمانی اظهار په هغه وقت کښی شوی ده چه ستاسی د پلار آدم علیه السلام په مقابل کښی د تعظیمی سجدی حکم ورکړی شوی ؤ لهذا د آدم علیه السلام اولادی ته د ډیر شرم او ننگ ځای دی چه د رحمن څخه مخ واړوی او له شیطان سره خپله یارانه ونښلوی - یا هغه قدیمی ازلی دښمن خپل معبود وگرځوی.

يَا بَتِّ اِنِّيْ اَخَافُ اَنْ يَّسَّكَ عَذَابُ مِّنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُوْنَ لِلشَّيْطٰنِ وَلِيًّا ﴿٣٣﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم ویریږم له دی نه چه ویه رسیږی تاته عذاب له رحمن څخه (لامله «له وجی» د متابعت د شیطان) پس شی به ته شیطان ته دوست (ملگری په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی د رحمن د عظیمه و رحمتونو اقتضاء دا ده چه پر گردو (تولو) بندگانو ئی شفقت او مهربانی وی لیکن ستا د بدو اعمالو له شامته ویره ده چه هم دغه حلیم رحیم او کریم الله تعالی هم په قهر نشی او پر تاسی کوم سخت آفت نازل نه کری چه په هغه کښی د اخته کیدلو لامله (له وجی) تل تر تله د شیطان رفیق او ملگری شی یعنی د کفر او شرک له مزاولته په مستقبل کښی د ایمان او تویی توفیق درپه برخه نشی - او د اولیاء الشیاطین په دله کښی شامل شی - او په دائمی عذاب کښی وغورځاوه شی عموماً مفسرینو دغه معنی اخیستی ده لیکن حضرت شاه صاحب لیکی، - «یعنی د کفر له ویا له که کوم آفت راشی نو له شیطان به مدد غواړی یعنی له بتانو څخه - اکثر خلق په هم دغسی وقت کښی شرک کوی» والله اعلم.

قَالَ ارْغَبْ اَنْتَ عَنِ الْهَتَى يَا اِبْرَاهِيْمُ لَنْ لَمْ تَنْتَه لَارْجُمَاكَ وَاهْجُرْنِي بَلِيًّا

وویل (آزر پلار د ابراهیم) آیا مخ گرځونکی ئی ته له (عبادت د) معبودانو عَما ای ابراهیمه، که منع نشوی ته (له دی کاره) نو خامخا ویه ولم هرومرو (خامخا) تا په تیرو (گتو) (یا بدو خبرو) سره او ترک می کړه (او لری شه له مانه) ډیر مدت (چه ضرر می در ونه رسیږی).

تفسیر: د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار (آزر) د خپل ځوی د دغه تقریر له اوریدلو څخه وروسته ده ته وویل «معلومیږی چه ته ځمونږ له معبودانو څخه بد عقیده ئی بس دی دا خپل وعظ او نصیحت او بد اعتقاد پریږده - که نه ته به بله کومه سخته خبره له ما څخه آوری بلکه عَما په لاس به سنگساریږی که خپل خیر غواړی نو له ما څخه تر یوه مدت (مادام العمر) لری شه! چه زه نه غواړم چه ستا رنگ وگورم - او پخوا له دی نه چه زه پر تا لاس پورته کړم ته له دی ځایه لری شه!»

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ

وویل (ابراهیم) سلام (د متارکی د خبرو) دی وی په تا باندی.

تفسیر: دغه د رخصت یا د متارکت سلام دی لکه چه غمونږ په محاوراتو هم په داسی مواقعو کښی داسی ویلی کیږی چه که هغه خبره یا کار داسی وشي نو غما درته سلام دی لکه چه په (۲۰) جزء د القصص په (۵۵) آیت (۶) رکوع کښی هم داسی یو آیت لولو ﴿وَإِذْ أَسْمِعُوا لَكُمْ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ﴾ حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «معلوم شو که په دینی خبره مور او پلار خپه شی او خپل غوی له کوره ویاسی او غوی په خوږه ژبه او مؤدبه وینا تری بیلتون اختیار کړی نو دغسی هلک نه عاق کیږی».

سَأَسْتَغْفِرُكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿۳۵﴾

ژر به مغفرت غواړم تاته له رب خپل (خو مسلمان شی)؛ بیشکه چه الله دی پر ما ډیر مهربان.

تفسیر: امید شته چه پاک الله پخپله مهربانی به غما د پلار گناه معافوی حضرت ابراهیم علیه السلام د استغفار وعده ابتداء فرمایلی وه لکه چه د استغفار په وقت کښی غه مهال (وخت) چه د الله تعالی مرضی ورمعلومه شوه نو استغفار ئی موقوف کړ - دغه بحث د توبی (براءة) په سورت په ۱۱۳ آیت (۱۴) رکوع کښی د دی آیت په فائده کښی تیر شوی دی ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ هلته دی د دی تفسیر کښی ولوست شی.

وَأَعْتَزُّكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿۳۶﴾

او په څنگ به شم له تاسی (تولو بت پرستانو) او له هغه څه چه تاسی ئی عبادت کوئ غیر له الله او عبادت به کوم (یواحی) د رب خپل امید لرم د دی چه نشم زه په عبادت د رب خپل کښی بدبخته (نا امیده لکه چه تاسی شوی یی).

تفسیر: کله چه غما د پند او نصیحت هیڅ اثر پر تاسی نه لویږی بلکه بالعکس غما ویرولو او دارولو ته هڅه هم کیږی نو اوس زه پخپله ستاسی په دغه کلی کښی نه پاتی کیږم او تاسی سره

له ستاسی باطلو معبودانو پریږدم - او له دی وطنه هجرت کوم - خو له تاسو څخه گوښی (بیل) کینم - او د زړه په اطمینان سره د الله واحد عبادت وکړی شم - د الله تعالیٰ له فضله او کرمه کامل امید شته چه زه د ده بندگی وکړی شم او پکښی محروم او ناکامه پاتی نشم - کله چه په غربت او بیکسی کښی هم د ده عبادت وکړم - او د الله تعالیٰ لوی دربار ته دعاء وکړم ضرور ئی مستجابوی - ځما الله سمیع او بصیر او علیم دی او ستاسی د تیږو (گتو) او لرگیو باطل معبودان داسی دی چه هومره ناری ورته ووهی او ورته وژایئ خو بیا هم ستاسی دعاوی نه آوری او په درد مو نه خوری.

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ

دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ۝۳۹

کله چه په څنگ شو (ابراهیم) له دوی نه په هجرت سره او له هغه څیزه (چه دوی ئی) عبادت کاوه غیر له الله نه نو وېښل مونږ ده ته (ځوی) اسحاق او (لمسی) یعقوب؛ او هر یو (له دوی دواړو) گرځولی ؤ مونږ نبی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لپاره کښی ئی هجرت وکړ او له خپلو اقاربو او خپلوانو څخه لری ولوید الله تعالیٰ ده ته له وطنه زیات شیان ورعطاء کړل چه د غریب الوطنی وحشت تری لری شی - او هلته انس او سکون حاصل کړی. جنائی دلته ئی د حضرت اسمعیل علیه السلام ذکر ځکه نه وی فرمایلی چه هغه له ده سره نه ؤ - بلکه دی یی په وړوکتوب له خپله ځانه بیل کړی ؤ - او هم د هغه تذکره مستقلاً راتلونکی ده.

تنبيه: حضرت اسحاق علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام ځوی او حضرت یعقوب د حضرت اسحاق علیه السلام ځوی دی - چه له هم دغی سلسلی څخه د بنی اسرائیلو سلسله پیدا کیږی او د هم دغو په اولاده کښی په زرهاؤ انبیاء پیدا شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُمِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ۝۴۰

او بښلی ؤ مونږ دوی (دری وارو) ته له رحمته خپل (نبوت او حکمت) او گرځولی وه مونږ دوی ته (یعنی ابراهیم او ځامنو ته ئی) ژبه د صدق رښتیني (یعنی د نیکی) دیره پورته مشهوره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له خپل خاص رحمت څخه خلیل الله علیه السلام او د ده کورنی ته د

نبوت او حکمت لویه برخه عنایت کړه - او په دنیا کښی ئی د ده خبره پورته کړه - او د تل دپاره ئی د ده د خیر ذکر جاری کړ لکه چه په گردو (تولو) مذاهبو او مللو کښی د ده تعظیم او توصیف کیږی او مونږ محمدی امت پخپلو لمونځونو کښی تل داسی لولو. **اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید** - فی الحقیقت دغه د حضرت ابراهیم علیه السلام د دغی دعاء د مقبولیت ثمره ده چه فرمائی و **﴿ وَاجْعَلْ لِّی لِسَانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرَةِ ﴾**

وَادْكُرْ فِی الْكِتَابِ مُوسَىٰ

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) موسی

تفسیر: یعنی په قرآن کریم کښی چه اوس سم د لاسه د حضرت موسی علیه السلام بیان کیږی د هغه ذکر د خلقو په مخ کښی وکړه! ځکه چه دی د اسحق علیه السلام او د یعقوب علیه السلام له نسله د اسرائیلی سلسلی یو لوی اولوالعزم رسول الله او اعظم مشرع تیر شوی دی او هم هغسی چه د حضرت یحیی او عیسی علیهما السلام په تذکره کښی په خصوصیت سره د عیسائیانو اصلاح او د ابراهیم علیه السلام له تذکری څخه د مکی معظمی د مشرکانو تنبیه مقصود ده هم داسی د حضرت موسی او حضرت هارون علیهما السلام له تذکری څخه ښائی یهودانو ته د دی خبری ښوونه مقصود ده - چه وگورئ قرآن عظیم په څه وسعت او لوی زړه سره د دوی د لوی مقتداء د واقعی کمالاتو او محاسنو اعلان کوی - نو یهودانو ته هم ښائی چه دوی هم سم د خپل جلیل القدر نبی د ښکارو او صریحو پخوا ویلو سره د دغه اسمعیلی نبی (محمد صلی الله علیه وسلم) د رسالت او نبوت اقرار او اعتراف په خلاص زړه او اخلاص او محبت سره وکړی! ښائی د هم دی لامله (له وجی) وروسته د حضرت موسی علیه السلام له ذکره د کلام عنان د حضرت اسمعیل علیه السلام په لوری گرځولی شوی دی.

إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ۝

بیشکه چه دی و خالص کړی شوی (د الله له طرفه) او و دی رسول نبی.

تفسیر: هر هغه انسان ته چه د الله تعالی له طرفه وحی راشی هغه «نبی» دی، په انبیاءو کښی هغه چا ته چه خصوصی امتیاز حاصل وی یعنی د مکذبانو په مقابل کښی د بیل یو مستقل امت په طرف مبعوث شوی وی - یا نوی کتاب او مستقل شریعت ولری نو هغه ته «رسول نبی» یا «نبی رسول» ویلی کیږی په شریعاتو کښی جزئی تصرفات لکه د کوم عام تخصیص یا د مطلق

تقييد او نور په رسولانو پوري څه تخصیص نه لري، عام انبياء هم هغه کولی شي باقي پر غیر الانبياء باندې د رسول او مرسل اطلاق لکه چه د قرآن په بعض مواضعو کښي موندل کیږي د دغه مصطلح معنی په اعتبار نه دی او هلته نور حیثیات معتبر دي. والله اعلم.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ۝٥٢

او نداء کړی وه مونږ دغه (موسی) ته له جانب د (غره د) طور چه (د موسی) ښي طرف ته ؤ او رانژدی کړی ؤ مونږ دی حال دا چه مونږ له ده سره د راز خبری کولی.

تفسیر: یعنی څه مهال (وخت) چه موسی علیه السلام د اور څلیدل محسوس کړل نو د «طور» د غره په هغه مبارکه او میمون جانب کښي ورسید چه د موسی علیه السلام د ښي لاس پر طرف کښي واقع ؤ نو الله تعالی نداء او غږ پری وکړ - او د همکلامی شرف ئی وروباڼه تفصیل ئی د «طه» په سورت کښي راځي - وائی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښي له هر جهته او د هر ویښته له بیخه د پاک الله کلام اوریده چه ئی د پرښتی له واسطی کیده او په روحانی ډول (طریقه) سره دومره قرب او علو ورحاصل شوی ؤ چه د هغو غیبی اقلامو غږونه یی هم آوریده چه پری تورات ښکلی کیده وحی ئی ځکه «پته خبره» وفرمایله چه په دغه وقت کښي کوم بل انسان په دغه استماع کښي ورسره شریک نه ؤ - اگر که وروسته له هغه نور خلق هم پری خبر کړل شول . (والله اعلم).

وَهَبْنَاهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ۝٥٣

او ښلی ؤ مونږ دغه (موسی) ته له رحمت خپله ورور د ده هارون حال دا چه نبی ؤ (ځما او وزیر ؤ د موسی).

تفسیر: یعنی هارون علیه السلام د حضرت موسی علیه السلام په کار کښي مددگار شو - ځکه چه دی ئی پخپله غوښتی ؤ - لکه چه په (۲۰) جزء د «القصص» په (۳۴) آیت (۴) رکوع کښي راغلی دی - ﴿وَإِخَاهُ هَارُونَ هُوَ أَفْضَلُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلَهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ او په (۱۶) جزء د «طه» د سورت (۲۹-۳۰) آیت (۲) رکوع کښي مذکور دی ﴿وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِهَا هَارُونَ أَخِي﴾ الآية - نو الله تعالی د موسی علیه السلام دغه دعاء او غوښتنه ومنله او هارون علیه السلام ئی نبی وگرځاوه او د ده د اعانت او تقویت (وزارت) دپاره ئی ورمقرر کړ هسی خو په عمر کښي هارون علیه السلام له موسی علیه السلام څخه څلور

کاله مشر و. وائی چه هیچا په دنیا کښی د خپل ورور دپاره دومره لوی شفاعت نه دی کړی لکه چه موسی علیه السلام د هارون علیه السلام دپاره کړی دی.

وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ۝

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) اسمعیل بیشکه چه دی و صادق (رښتنی) په وعده کښی او و رسول نبی.

تفسیر: له دی نه د حضرت اسمعیل علیه السلام فضیلت پر حضرت اسحق علیه السلام ظاهریږی ځکه چه هغه یی یواځی په نبی سره یاد کړ - او اسمعیل علیه السلام ته یی رسول او نبی وفرمایه په صحیح مسلم کښی حدیث دی «ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمعيل - د ابراهيم له اولادی څخه الله تعالی اسمعیل علیه السلام غوره کړی دی» حضرت اسمعیل علیه السلام د حجازی اعرابو اعلی مورث او څمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم له اجدادو څخه دی - اسمعیل علیه السلام ته ئی ابراهیمی شریعت ورکړی و - د ده صادق الوعدتوب مشهور و - له الله یا د الله تعالی د بندگانو سره به ئی کومه وعده چه کوله هغه به ئی هرومرو (خامخا) پوره کوله - ده له یوه سری سره وعده کړی وه تر هغه پوری چه ته راځی - زه هم دلته درته گورم - وائی چه هغه سری تر یوه کاله پوری رانغی - او ده هملته ورته کاته - له نبی کریم څخه هم منقول دی - چه پخوا له بعثته دوی ته عبد الله بن ابی الحساء ویلی و چه تاسی هم دلته واوسئ زه هم دا اوس درځم - دوی تر دریو ورځو پوری هملته وو - کله چه هغه بیرته راغلی نو ده ورته وفرمائل - چه «تا ماته تکلیف ورساوه. زه له دریو ورځو رانیسی په هم دی ځای کښی درته منتظر وم» د حضرت اسمعیل علیه السلام د وعدی انتهائی صداقت په هغه وقت کښی ظاهر شو - کله چه خپل پلار ابراهیم علیه السلام ته ئی وویل ﴿يَا بَتِّ اَفْعَلْ مَا تُؤْمِرُ سَجْدُنِيْ اِنْ شَاءَ اللهُ مِنَ الصَّغِيرِ﴾ جزء (۲۳) (د الصافات (۱۰۲) آیت (۳) رکوع او هم هغسی دغه خپله خبره ئی په تصدیق سره هم ورسوله.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ

او و دی چه حکم به ئی کاوه اهل (قوم یا امت) خپل ته په لمانځه سره او په زکوٰه سره.

تفسیر: ځکه چه کورنی خلق د قریبوالی لامله (له وجی) له گردو (تولو) څخه ږومبی د هدایت مستحق دی او له هم دوی څخه نوری سلسلی هم چلیږی نو ځکه د(طه) په (۸) رکوع کښی

ویلی شوی دی ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾ او د تحریم په (۱) رکوع کښی
 راغلی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَتَنَسَكُونَ أَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ او پنځله نبی کریم ته هم د
 الشعراء په (۱۱) رکوع کښی هم داسی ارشاد شوی دی چې ﴿وَلَتَذَرَّ عَشِيرَتُكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ځینی
 وائی چه له (اهل) ځینی د دوی گرد (تول) قوم مراد دی. لکه چه د عبد الله بن مسعود رضی الله
 تعالیٰ عنه په مصحف کښی د «اهله» په ځای «قومه» ؤ. والله اعلم.

وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا

او ؤ دی په نزد د رب خپل پسندیده (غوره کړی شوی).

تفسیر: یعنی د نورو هدایت ئی کول - او په خپله د حمیده ؤ اقوالو او افعالو خاوند او مستقیم
 الحال او مرضی الخصال ؤ.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د)
 ادريس بيشکه چه دی ؤ صديق (دير رښتینی) نبی.

تفسیر: راجح دا ده چه ادريس عليه السلام د حضرت آدم عليه السلام او نوح عليه السلام په
 منځنی زمانه کښی تیر شوی دی - وائی چه په دنیا کښی د نجومو او د حسابو علم - او په قلم
 سره لیکل کالی (کپری) گندل - تلل (وزن) او پیمانہ کول (کیل) او د هغو آلاتو او تیرو
 (گتو) ترتیبول او وسلی په کار اچول اول ځلی د ده له خوا په کار اچولی شوی دی - والله اعلم.
 د معراج په شپه کښی د نبی کریم ملاقات له ده سره په څلورم آسمان کښی شوی دی. (د ده
 نوم اخنوخ او لمړی مرسل دی).

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا

او پورته کړی دی مونږ ده لره (ژوندی) ځای ډیر اوچت (جنت) ته.

تفسیر: یعنی د قرب او عرفان ډیر اوچت مقام او لوی مرتبی ته ئی رسولی دی - ځینی وائی چه
 ادريس عليه السلام هم د مسیح عليه السلام په شان ژوندی آسمان ته خپژولی شوی دی او هلته تر
 نن پوری ژوندی دی. ځینی وائی وروسته له دی نه چه پر آسمان خپژولی شوی دی هلته ئی قبض

الروح کری شوی دی - د ادریس علیه السلام په نسبت ځینو مفسرینو ډیر اسرآئیلیات نقل کری دی - چه پر هغو گردو (تولو) «ابن کثیر رحمة الله علیه» تنقیدات کری دی. (والله اعلم).

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ

دغه (مخکښی مذکور شوی انبیاء له زکریا او عیسی نه تر ادریس پوری) هغه کسان دی چه انعام کری دی الله پر دوی له انبیاءو څخه له اولادی د آدم (لکه شیث، ادریس) او له اولادی د هغو کسانو چه بار کری دی مونږ سره له نوح په بیړی کښی لکه ابراهیم لوط صالح) او له اولادی د ابراهیم (لکه اسماعیل اسحاق) او له اولادی د اسرائیل یعقوب (لکه موسی عیسی).

تفسیر: یعنی د هغو انبیاءو ذکر چه د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری شوی دی - پر هم دغو قسمو خلقو الله تعالی د انعاماتو باران کری دی. دغه گرد (تول) د آدم علیه السلام له اولادی څخه دی او ماسوا له ادریس علیه السلام باقی گرد (تول) د هغو کسانو له اولادی څخه هم دی چه له نوح علیه السلام سره په بیړی کښی مونږ هغوی سواره کری وو - او ځینی د ابراهیم علیه السلام له ذری څخه دی لکه اسحق علیه السلام، یعقوب علیه السلام، اسمعیل علیه السلام محمد علیه الصلوة والسلام - او ځینی د اسرائیل (یعقوب) علیه السلام له نسله دی لکه موسی - هارون - زکریا - یحیی علیه السلام.

وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَاهُ إِذِ اتَّخَذُوا صُورًا مِمَّا خَلَقُوا وَإِذْ يُكَيِّدُ

او له هغه چا نه چه لیاره مو شوولی وه (دوی ته) او غوره کری مو و (دوی نبوت او کرامت ته)؛ هر کله چه ویه لوستلی شو پر دوی باندی آیاتونه د رحمن نو لویدل به (پر ځمکه) سجده کوونکی او ژریدونکی (له خوفه د الله نه).

تفسیر: («بکی» په اصل کښی بکوی دی جمع د باکی پر وزن د «فاعل» لکه سجود چه جمع

د ساجد ده واو او یی سره جمع شول اول تری ساکن وه نو واو ئی یی شو او په یی کښی مدغم شو او ماقبل ئی مکسور شو. دپاره د متابعت نو «بکی» شو. یعنی د حق په طرف ئی هدایت وکړ. او د نبوت او رسالت د منصب دپاره ئی غوره او پسند کړل سره له دی چه د دوی مقام اوچت دی. او د معراج کمال ته هم رسیدلی دی. خو د عبودیت او بندگی پشان کښی کامل دی کله چه د الله تعالی کلام آوری. د هغه له مضامینو څخه زیات متأثر کیږی او په نهایتی عاجزی. خشوع. خضوع سره په سجده لویږی. او د پاک الله په یاد ژاری. نو ځکه د علماؤ اجماع ده چه پر دغه آیت باندی دی هر ورو (خامخا) سجده وکړه شی، خو د هغه مقربینو د طرز عمل په تقلید او یادونه یو شاته مشابهت له هغوی سره حاصل شی. په روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه د «مریم» سورت ولوست. او سجده ئی هم وکړه. وروسته ئی وفرمایل **«هذا السجود فاین البکی؟»** دغه خو سجده شوه؛ ژړا ئی چیری ده؟» غینو مفسرینو له (آیات الرحمن) څخه آیات السجود. او له (سجدا) نه سجود التلاوة مراد کړی ده. مگر ظاهر خو هغه دی. چه پخوا مو د هغه تقریر وکړ. په حدیث کښی راغلی دی چه «د لوی قرآن تلاوت وکړئ! او وژړئ! که مو ژړا درنشی نو اقلا د ژړا وضعیت (صورت) خو ځان ته غوره کړئ!»

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيَاً ۝۵۱

پس پیدا شول پس له دوی نه (داسی بد) خلیفگان چه ضائع کړ دوی لمونځ او متابعت وکړ دوی د شهواتو (نفسانی خواهشونو) پس ژر به یو غای شی دوی له بد عاقبت خپل سره.

تفسیر: هغه تیر شوی بیان د پخوانیو حال و. د ورستیو حال دا دی چه د دنیا په خوندونو او لذتونو او په نفسانی خواهشونو کښی دوب تللی دی. او د الله تعالی له عبادته غافل شوی دی. لمونځ چه اهم العبادات دی ضائع کوی ئی غینی خو د هغه د فرضیت څخه منکر شوی دی. غینی سره له دی چه په فرضیت ئی قائل دی خو نه ئی کوی. او که یی کوی خو د جماعت، وقت او د نورو شروطو. حقوقو او آدابو رعایت یی نه کوی. له دوی غنی به هر یو بیل بیل درجه په درجه د خپلی گمراهی نتیجه وگوری چه څنگه د دوی د خساری او نقصان سبب گرځی؟ او څرنگه په ډیر سخت عذاب کښی اخته کیږی؟ حتی چه غینی د دوی د جهنم په هغی ډیری بدی وادی کښی غورځول کیږی چه د هغی اسم هم (غی) دی.

الْأَمَنُ تَابَ وَأَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ۖ

مگر هغه چا چه توبه ئی وویستله او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ نیک پس دغه کسان به ننوځی په جنت کښی او ظلم به پر دوی ونه کړی شی هیڅ قدر (په تقلیل د ثواب یا تزئید د عقاب).

تفسیر: د توبی دروازه خو د داسی مجرمانو دپاره هم نه ده بنده چه سخت گنهگار وی او د زړه په صدق سره توبه ویاسی او د ایمان او صالح عمل لیاره غوره کوی او خپل اعمال او افعال اصلاح کوی او سم درست ئی ساتی - نو د جنت دروازی دوی ته پرانستلی دی - وروسته له توبی څخه هر هغه ښه عمل چه وکړی د پخوانیو بدو اعمالو له سببه په دغو کښی هیڅ قسم کمی او تقلیل نه واقع کیږی - او نه ئی کوم قسم حق ضائع کیږی - په حدیث کښی راغلی دی «التائب من الذنب کمن لا ذنب له» - له گناه څخه توبه کوونکی داسی دی لکه چه له سره ئی گناه نه وی کړی» «اللهم تب علینا انک انت التواب الرحیم»

جَدَّتْ عَدْنُ الْإِثْمِ وَعَدَّ الرَّحْمَنُ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا ۖ

جنتونه د تل اوسیدلو هغو ته چه وعده ئی کړی ده رحمن له بندگانو خپلو سره په غیب باندی (چه نه دی لیدلی دا جنتونه) بیشکه شان دا دی چه ده وعده د ده (چه جنت دی) خامخا راځی به ورته (اهل ئی).

تفسیر: کله چه بنده بی د شیانو د لیدلو څخه محض د انبیاء علیهم السلام په وینا سره ایمان راوړی - او بی له لیدلو د الله تعالی عبادت کوی - نو پاک الله هم له دوی سره د جنت د هسی اعلی نعمتونو د ورکولو وعده فرمایلی ده چه د هغو د خوندونو او مزو او ښه والی نظیر او مثال د ده په خوب او خاطر کښی هم نه دی تیر شوی - او هغه هر ورو (خامخا) ورسیدونکی او پوره کیدونکی دی - ځکه چه د الله تعالی گرد (تول) مواعید حتمی الوقوع قاطع او لا یتغیر دی.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا

نه به اوری دغه (جنتیان) په دغه (جنت) کښی چتی (فضول) خبره مگر (اوری به) سلام؛

تفسیر: یعنی په جنت کښی به لغو - بی باکی - بابیزه او بیکاره خبری او شور ماشور او نور بیهوده شیان له سره نه وی - هوا د پرښتو او د مؤمنینو له طرفه به د (السلام علیکم - وعلیکم السلام) غږونه پورته کیږی.

وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝۶۲

او دی دوی ته رزق (روزی) د دوی په دغه (جنت) کښی صبا او بیگا.

تفسیر: له صبا او بیگا څخه د جنت صبا او بیگا مراد دی - هلته به د دنیا په شان طلوع او غروب (لمر خاته، لویده) نه وی - چه په هغه سره شپې او ورځې صبا او بیگا مقرر کړ شی - بلکه د خاصو اقسامو انوارو په توارد او تنوع وی چه د هغو په واسطه د صبا او بیگا تعیین او تحدید کیدی شی. حسب العادت او معمول د جنت د صبا او بیگا روزی به وررسیږی - او د یوی شیبې له مخی به هم د لوړی تکلیف نه احساس کیږی - دغه روزی به څه وی؟ د ده کیفیت الله تعالی ته ډیر ښه معلوم دی په حدیث کښی راغلی دی «یسبحون الله بكرة وعشيا» - جنتیان به صبا او بیگا د حق تعالی جل جلاله تسبیح وائی» گواکی د جسمانی غذا سره دوی ته روحانی غذا هم وررسیږی.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ۝۶۳

دغه (چه ذکر مو وکړ) جنت دی هغه چه په میراث به ورکوو مونږ له بندگانو خپلو هغه چا ته چه وی پرهیزگار.

تفسیر: یعنی د آدم علیه السلام میراث چه رومی جنت هغه ته رسیدلی ؤ، او ښائی د میراث لفظ ئی ځکه اختیار فرمایلی وی چه د تملیک په اقسامو کښی دغه تملیک له گردو (تولو) څخه اتم او احکم قسم دی چه په دی کښی نه د فسخی احتمال شته - او نه د بیرته اخیستلو - او نه د ابطال - او نه د اقالی امکان پکښی پیدا کیدی شی.

وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا

وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۝

او (وویل جبرئیل) نه نازلپرو (مونږ ملائکي) مگر په حکم د رب ستا خاص الله ته دی (علم) پر هر هغه څیز چه په مخ ځمونږ کښی دی (له راتلونکو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه وروسته ځمونږ دی (له تیرو کارونو او زمانو) او هر هغه څیز چه په منځ د دغه (ماضي او مستقبل او کارونو) کښی دی او نه دی رب ستا هیروونکی (د تا).

تفسیر: یو ځلی جبریل علیه السلام تر څو ورځو پوری رانغی - رسول الله صلی الله علیه وسلم منقبض ؤ - کفار په داسی ویناؤ خولی وپرانستلی چه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه د ده رب خفه دی. له دغو طعنو او پیغورو څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متأثر او زړه تنگی شو - بالاخر جبریل علیه السلام تشریف راوړ - رسول الله صلی الله علیه وسلم له ده نه د دغومره ورځو د نه راتلو د سبب پوښتنه وفرمایله - او په حدیث کښی راغلی دی - چه دوی وفرمایل «ما یمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا» - هومره چه ته راځی - له هغه څخه زیات ولی نه راځی؟» الله تعالی لا پخوا جبریل علیه السلام ته داسی ښوولی وه چه ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم په جواب کښی داسی ووايه ﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾ الآية - دا د الله تعالی کلام شو - د جبریل له طرفه - لکه چه په ﴿إِنَّكَ تَعْبُدُ وَإِنَّكَ تُسْتَعْبَدُ﴾ کښی مونږ مسلمانانو ته د دعاء کولو طریقه ښوولی ده - جواب حاصل داسی شو چه مونږ خالص بندگان یو - بی د الله تعالی له حکمه خپله بڼه هم نشو خوځولی - ځمونږ صعود او هبوط گرد (تول) د الله تعالی په اذن او حکم پوری تړلی دی - هر وقت چه پاک الله پخپل کامله قدرت او حکمت سره مناسب وگنی مونږ ته د ښکته کیدلو حکم راکوی ځکه چه د هری زمانی (ماضي - مستقبل - حال) او د هر ځای (آسمان ځمکه او د دوی تر منځ) علم یواځی هم ده سره دی - او هم دی د هر څیز مالک او قابض دی - او هم دی ښه عالم دی چه په کوم وقت کښی پرېسته رسول ته ښایی ولیږله شی؟ - دیره مقربه پرېسته او معظم رسول هم د دی خبری واک او اختیار نه لری چه هر چیری ئی زړه وغواړی لاړ شی - او هر کار چه خوښه ئی وی وئی کړی - یا کوم یو ځان ته وغواړی د الله تعالی هر کار پر خپل محل او پر خپل وقت وی - تیرواته - سهو - نسیان - خطاء - غفلت او نور پکښی نشته او نه دغه شیان د ده تر دربار پوری رسیدی شی. مطلب دا دی چه د جبریل علیه السلام ژر یا په ځنډ (تاخیر) راتلل هم د ده د حکمت او مصلحت تابع دی.

اوله تنبیه: «په مخ کښی ځمونږ او وروسته ځمونږ» آسمان او ځمکی ته ویلی دی چه د رښکته کیدلو په وقت ځمکه مخ کښی او آسمان وروسته - او د پورته کیدلو په وقت آسمان مخ کښی او ځمکه وروسته وی او که له دغو ځنی زمانی تقدم او تأخر مراد وی نو مستقبل زمانه وروسته

راتلونکی او د ماضی زمانه مخ کښی تیره شوی ده او د حال زمانه د دواړو په منع کښی واقع ده.

دوهمه تنبيه: پخوا ئی فرمائی ؤ چه د جنت وارثان اتقيا (له الله څخه ویریدونکی پرهیزگاران) دی په دغه آیت کښی ئی دغه اوبودل چه ویره بنائی له هم هغه ذات څخه وکړه شی چه وړ (مستحق) او لائق د دی کیدی شی او د ده په قبضه او واک کښی گردی (تولی) ازمنی او امکانی دی - او بی د ده د حکم او اجازی څخه دیره لویه پربسته هم خپله بڼه (پر) نشی خوځولی - انسان ته لازم دی چه د جنت میراث وړل غواری نو د پربستو په شان تل د الله تعالی حکم ته مطیع او منقاد اوسی او دغه ته هم اشاره وشوه. هغه الله تعالی چه په دغه دنیا کښی خپل مخلص بندگان نه هیروی نو په هغه دنیا کښی به هم دوی نه هیروی - او هر ورو (خامخا) ئی جنت ته رسوی - هوا دغومره دی چه هر شی یو وقت لری، په جنت کښی د هر یو نزول به هم پر خپلو، خپلو وقتو کښی وی - او هم هغسی چه دلته پربستی د الله تعالی له حکمه سره سم په معینو اوقاتو کښی راځی - په جنت کښی هم جنتیانو ته روحانی او جسمانی غذا پر خپلو مقررہ و اوقاتو کښی راځی.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ

(الله) رب د آسمانو دی او (رب) د ځمکی دی او (رب) د هغو شیانو دی چه په منع د دوی کښی دی نو عبادت کوه د ده او صبر کوه په عبادت د دغه (الله) کښی (په طاعت - مصیبت او له معصیته)؛

تفسیر: یعنی د هیچا د ویلو او اورولو پروا مه کوه! او د خپل هغه الله تعالی په بندگی کښی تینگ اوسه! چه د گرد (تول) جهان رب دی - او د خورا (زیاتو) دیرو صفاتو او ستایلو څښتن (خاوند) دی.

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

آیا پیژنی ته ده ته کوم هم نام (او مثل بلکه نه پی لری).

تفسیر: د الله تعالی اسماء د ده صفات دی - یعنی څوک د الله په صفت سره موصوف شته چه پکښی د ده پشان صفات موجود وی؟ کله چه بل هیڅوک نشته نو د بندگی لایق هم بل هیڅوک له سره نشی کیدی.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مِثْلُ لَسَوْفَ أَخْرَجُ حَيًّا ۝

او وائی (له بعثه منكر) انسان آيا كله چه مر شم زه نو خامخا ژر به را وایستلی شم (له ٹمكى) ژوندی (بلکه نه ژوندی کیږم او نه بل ژوندون شته).

تفسیر: په پخوانی رکوع کېږي ئی د نیکانو او بدانو هغه انجام بیان فرمایلی ؤ چه وروسته له مرگه پېښېدونکي وی - هغه کسان چه پس له مرگه بیا ژوندون محال او مستبعد گڼي - دلته د دوی د شهادتو جواب ورکاوه کیږي - یعنی انسان د انکار او تعجب له لیاری وائی چه مونږ وروسته له مرگه چه ٹمونږ هډوکی هم وراسته او رژیږي - او له خاورو سره گډیږي - آيا بیا ژوندی او له خپلو قبرونو څخه راپورته کیږو؟ او د عدم له کتمه د وجود په منځه راتلی شو؟

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمَّا يَكُنْ شَيْئًا ۝

آيا نه یادوی (له بعثه منكر) انسان (دا خبره) چه بیشکه مونږ پیدا کړی ؤ دی پخوا له دی نه او نه ؤ دی هیڅ شی (بلکه محض عدم ؤ).

تفسیر: یعنی سره له انسانیته پر دغومره غټه خبره باندی هم نه پوهیږي چه څو ورځی پخوا له دی نه دی هیڅ څیز ؤ، نو الله تعالی دی له عدم څخه وجود ته راووست نو آيا هغه لوی ذات چه له لاشی څخه شی او له محض معدوم څخه موجود کوی - پر دی نه دی قادر چه یو شی وروسته له فناء بیا پیدا کړی شی؟ او متفرقه اجزاء ئی بیرته راټول کړی؟ آدمی ته لا د ده د رومېنی ژوندون حال او احوال نه دی معلوم نو څرنگه دی پر خپل وروستنی ژوندون خاندی او ملندی وهی.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ جزء ۲۱ (د الروم ۲۷ آیت ۳ رکوع)

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ

پس قسم دی په رب ستا باندی چه خامخا راجمع به کړو مونږ هر ورو (خامخا) دوی او شیطانان (ټول)

تفسیر: یعنی منکرین سره له هغو شیطینو د قیامت په ورځ کېږي حاضرولی شی چه دوی ئی اغوا کړی وه - او د هر مجرم شیطان به له ده سره یو ځای نیول کیږي.

ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ۝

بیا به خامخا را حاضر کرو مونږ هر ورو (خامخا) دوی چاپیر له دوزخ پر
گوندو پراته (له ډیر هیښه)

تفسیر: یعنی له ډیر دهشت او ویری له ولاری څخه لویږی او په قراره سره به کیناستی هم نه شی
نو هم دغه شو پر گوندو باندی پریوتل.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتْيًا ۝ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أُولَىٰ بِهَا صِلِيًّا ۝

بیا به خامخا وباسو له هری فرقی نه هر هغه د دوی چه ډیر سخت دی پر
رحمن باندی له جهته د سرکشی (او زړورتوب). بیا خامخا مونږ ښه عالم یو
پر هغو کسانو چه دوی ښه لائق دی له دغه (دوزخ) سره له جهته د غورځولو،
سوځولو، داخولو.

تفسیر: یعنی د منکرانو هره فرقه چه زیات بدمعاش، سرکش او زړوره وه - دوی به له نورو فرقو
څخه بیل کړه شی - بیا به دوی کښی هر یو چه د خورا (ډیر) ډیری سزا لائق او د دوزخ
زیات حقدار وی نو هغه د الله تعالیٰ په علم کښی دی - او له گردو (تولو) مجرمانو څخه به
رومی په اور کښی غورځاوه شی.

وَلَا يَنْفَعُكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ۝ ثُمَّ نُنْجِي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ۝

او نشته هیڅوک له تاسی مگر چه دی واردیدونکی ننوتونکی دی دغه ته
(یعنی دوزخ ته چه مؤمن پر صراط تیریږی او کافر تری لویږی). دی (دغه
عبور علی النار) په رب ستا یقینی حکم پری کړی شوی. بیا به نجات ورکړو
هغو کسانو ته چه پرهیزگاری ئی کړی ده او پری به ږدو ظالمان په دوزخ
کښی پر گوندو پریوتلی.

تفسیر: یعنی د هر یوه نیک او بد - بری او مجرم - مؤمن او کافر لپاره الله تعالیٰ قسم یاد فرمایلی دی چه ضرور بالضرور دوی پر دوزخ باندی تیریدونکی دی څکه چه د جنت د تلولو لپار پر هم دغه دوزخ باندی پوری وځی چه هغه ته د ځمونږ په عمومی محاوراتو کښی «پل صراط» وائی - پر دغه باندی د هر سری لامحاله تیریدل دی. د الله تعالیٰ څخه ویریدونکی مؤمنان هر یو سم له خپلی درجی سره له دی نه په تلوار صحیح او سلامت تیریږی او گنهکاران به تری ښویری او لاندی به په دوزخ کښی لویږی (العیاذ بالله) بیا څه مدت وروسته هر یو سم له خپله عمله سره او هم د انبیاء او ملائکه ؓ او صالحینو په شفاعت او بالاخر مستقیماً د ارحم الراحمین په لطف او مهربانی دغه گرد (تول) گناه گاران چه په رښتیا او صحیح اعتقاد سره ئی طیبه کلمه لوستی ده له دوزخه ایستلی کیږی - او یواځی کافران به پکښی باقی پاتی کیږی - او د دوزخ خوله به ترله کیږی - له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چه د دوزخ په اور کښی به هر یو سری داخلاوه شی - مگر پر صالحانو دغه اور «برد» او «سلام» کیږی او دوی به بی له اندیښنی او تردد تری تیریږی والله اعلم.

ځمونږ امام فخرالدین رازی رحمه الله علیه پخپل لوی او په زده پوری تفسیر کښی د دغه دخول دیر حکمتونه بیان فرمایلی دی فلیراجع.

وَإِذْ اتَّخَذْتُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَيْمَانَ شَرٌّ مِّنْ خَيْرٍ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ۝۲۰

او کله چه ولوستی شی پر دوی آیتونه (د قرآن) ځمونږ په دی حال کښی چه واضح ښکاره دی وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی چه کوم یو له دغو دواړو فرقو څخه خیر بهتر غوره دی له جهته د مقامه او دیر ښه دی له جهته د مجلسه.

تفسیر: یعنی کفارو د لوی قرآن د آیاتونو له آوریډو څخه چه په هغه کښی د دوی بد انجام ورښوولی شوی دی - د استهزاء او تفاخر په ډول (طریقه) غریبو مسلمانانو ته به ئی ویل چه سم ستاسی له زعمه چه په آخرت باندی معتقد یی هر شی چه په آخرت کښی وړاندی کیدونکی دی - د دواړو فرقو پر موجوده حالت او مهال (وخت) باندی منطبق کیدونکی دی آیا ځمونږ نننی عمارت - اثاث البیت - د هستوګنی سامان - او د ژوندون وسائل او ډول او ډیل (سنگار) له تاسی څخه ښه او بهتر نه دی؟ او ځمونږ مرکي - جرګی او مجالس ستاسی له مرکو جرګو او مجالسو څخه معتبر او معزز نه دی؟ یقیناً مونږ ستاسی په نزد پر باطل یو خو ستاسی له اهل

الحق شخه مونږ دیر خوښ - هوسا (ارام) او د سړیو او ملاتړو خاوندان یو - آیا هغه کسان چه
ځمونږ له خوفه او ویری نن د صفا د غره په کندو کښی پتیږی - او هلته د نظر بندو پشان
گونی (بیل) ناست وی صبا به په یوه توپ سره جنت ته رسیږی او دوی داسی گمان کوی چه
مونږ په دوزخ کښی لویږو؟ بلکه نه دی داسی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِثِيًّا ۝۴۳

او څومره (دیر) هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی چه
هغوی ښه وو له جهته د سامانونو او له جهته د شکل او ډول (سینگار) او
منظری.

تفسیر: دا د هغوی د خبری جواب ورکړ چه پخوا له دی نه دیر اقوام تیر شوی دی چه په دنیوی
ساز او سامان او نور شوکت او شان کښی پر تاسی دیر اوچت او غور او وږ (لائق) وو مگر څه
مهال (وخت) چه هغوی د انبیاء په مقابل سرکشی، تکبر، تفاخر او لوئی خپل کار او شعار
ښکاره کړ نو الله تعالی د هغوی بیخ او بکر له سته وویست او د دنیا په نقشه کښی د هغوی
نوم او نشان پاتی نشو نو انسان ته لازم دی چه د دنیا په فانی عیش او نشاط او زائل جاه او
جلال او بیکاره مظاهرو او مناظرو ونه غولېږی. بالعموم هم دغه متکبر او ځانمنمه (مغرور)
دولتمندان او د مالونو او شتو خاوندان حق او حقانیت په لټه وهی که پاک الله د هلاکت د نهنگ
یوه گوله له دوی نه سازه کړی نو دغه مال او دولت او دنیوی عیش او عشرت د دوی د مقبولیت
او ښه انجام دلیل له سره نشی کیدی.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَبْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا ۝۴۴

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر څوک چه وی په گمراهی کښی پس زیاتوی
(اوږدوی) ده ته رحمن په زیاتولو (د مال او د عمر) سره.

تفسیر: یعنی هر څوک چه په خپله گمراهی او ضلالت کښی لویدلی وی - هغه هم هغسی پریږده!
ځکه چه دنیا د امتحان ځای دی - دلته هر چا ته فی الجمله د هر عمل دپاره آزادی ورکړی
شوی ده - د الله تعالی د عادت او د حکمت اقتضاء هم دا ده، هر څوک چه په خپل کسب او
اراده هره یوه لیاره ځان ته غوره کړی - وروسته له دی نه چه دی د نیکو او بدو په نتائجو او
عواقبو باندی خبر کړ شی - دی پر هغی خوښی کړی لیاری تر یوه حده پوری آزاد او خپلواک
پریښودی شی چه لار شی، نو ځکه هر څوک چه د بدی پر لیاره درومی پس د هغه په حق کښی

د دنیا مرفه الحالی او د عمر او پودوالی او نور د هلاکت او تباهی علائم وگڼل شی - څکه چه نیک او بد گرد (تول) سره مخلوط او گډود دی - او په آخرت کښی به په پوره ډول (طریقه) سره له منځه جلا (جدا) کیږی - او اصلی نیکی یا بدی به هر چا ته هلته وررسیږی.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرُّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ۝۴۵

تر هغه پوری کله چه وگوری دوی هر هغه شی چه وعده ورسره کړی شوی وی (د هغه) یا عذاب (په دنیا په قتل او بند) یا قیامت؛ نو ژر به پوه شی دوی (په هغه وقت کښی چه) څوک دی هغه دیر بد له جهته د ځای او دیر ضعیف له جهته د فوجه.

تفسیر: یعنی کفار مسلمانان خوار، ذلیل او کمزوری گڼی - او خپل ځانونه مغرور - طاقتور - او لوی بولی او پر خپلو اوچتو مانیو محلاتو او لویو لویو فوجونو او گوندونو (دلو) باندی نازیږی او افتخار کوی څکه چه اوس پاک الله دوی سر خوشی او خپلواک او آزاد پریښی دی څه مهال (وخت) چه دوی له ستونی څخه ونیول شی - او په دنیوی عذاب یا اخروی عقاب ککړ او اخته شی - نو هلته به ورته معلوم شی چه د چا ځای خراب؟ او کوم یو جمعیت کمزور او بیکاره دی؟ نو په دغه موقع کښی د دوی ساز او سامان - اولاد - لښکر او نور شیان هیڅ په کار او ښه ور نه شی.

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَيْتُ الصَّلَاحُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا ۝۴۶

او زیاتوی الله (په دنیا کښی) هغو کسانو ته چه سمه صافه لپاره ئی موندلی وی هدایت ثبات او یقین؛ او باقی پاتی کیدونکی (د جزاء په اعتبار) نیک عملونه خیر بهتر غوره دی په نزد د رب ستا له جهته د ثواب او خیر بهتر غوره دی له جهته د بیرته ورتللو.

تفسیر: یعنی دغه دنیوی رونق د الله تعالیٰ په دربار کښی له سره په کار ورتلونکی شی نه دی -

او یواځې حسنات او نیکی د ده په دریار کښې ذی مقدار او قیمتدار دی. په آخرت کښې د هرې نیکی بدل او جزاء په ډیر ښه صورت سره ورکوله کیږي.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه کفر ئی اختیار کړ په آیتونو (د قدرت) ځمونږ او وائی خامخا راکول کیږي (په آخرت کښې) ماته مال او ولد (څوی لور).

تفسیر: یعنی سره له کفره تاسې یو جرئت او ځغرد (ضد) ولید چه یو مالدار کافر یو پښ (لوهار) ته وویل چه ته که له مسلماني څخه انکار وکړی نو ستا مزدوری (باره) به درکرم - دغه خوار مزدور مسلمان د هغه مالدار کافر په جواب کښې وویل - که ته د هم دغه مقصد دپاره مړ او بیا ژوندی شی خو بیا به هم زه پر اسلام نه منکړیوم. نو په دی باندې دا آیت نازل شو؛ اخروی مال او دولت د ایمان او توحید په بدل ورکول کیږي. کافران غواړي چه دنیوی دولت په عقبې کښې هم د دوی په برخه شی - یا سره له کفره د اخروی عیش او تنعم څخه هم برخه ومومي چه پکښې مزی وکړي. نو دغه له سره کیدونکی نه دی.

أَظْلَمَ الْغَيْبِ أَمْ أَتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

آیا خبر شوی دی (دغه کافر) پر غیب یا اخیستي ده په نزد د رحمن وعده (چه ده ته مال او دولت ورکول کیږي په آخرت کښې هم).

تفسیر: یعنی په داسې یقین او وثوق سره چه دغه دعوی کوي - آیا ده له غیبه خبر موندلی دی؟ یا ئی د الله تعالی څخه وعده اخیستي ده؟ ظاهر دی چه له دغو دواړو څخه یو هم نه دی. د یوه گنده او چتل کافر به څه قدر او حیثیت وی چه هغه به تر دغو غیبیاتو پوری ځان ورسولي شی - پاتې شوه د الله تعالی وعده - هغه خو له هغو خلقو سره کیدی شی چه هغوی خپل عهدونه پوره کړي دی - او ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ئی ویلی او د صالح عمل امانت ئی له الله تعالی سره ایښی وی.

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا

نه دی داسې (چه دوی وائی یعنی نه ورکول کیږي دوی ته مال او ولد) مونږ

لیکو هغه چه وائی او ویه غځوو ده ته له عذابه په غځولو (چه د یوه د پاسه به بل ورته ورکوو).

تفسیر: یعنی دغه قول به هم د ده په دفتر (دوسیه) کېږي شامل کړی شی او د مال او اولاد په ځای به د هغه سزا زیاته کړه شی.

وَتَرْتَبُّهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ۝

او په میراث به اخلو (له ده په مرگ سره) هغه (مال اولاد) چه (دی ئی د ځان) وائی او راځي مونږ ته یواځي (بی له ماله او اولاده).

تفسیر: چه «دی ئی خپل وائی» یعنی مال، اولاد، لکه چه د هغه کافر دواړه ځامن مسلمانان شول (کذا فی الموضح) یا دا مطلب دی چه د ده دغه شیان به تری بیل کړل شی او په قیامت کېږي به دی یواځي حاضرېږي نه به مال ورسره وی نه اولاد.

وَاتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۝ كَلَّا

او نیولی دی (کفارو) غیر له الله څخه باطل معبودان دپاره د دی چه شی دوی ته سبب د عزت (او مدد) نه دی داسی (لکه چه دوی ئی گنې)،

تفسیر: یعنی برسیره له ماله او اولاده د خپلو باطلو معبودانو امداد او مرستی (مدد) ته هم هیله من (ارزومند) او امیدوار دی چه هغوی به دوی ته د الله په حضور ډیری لوئی درجی ورکوی - حال دا چه له سره داسی کیدونکی نه دی - او دغه نشه یوه چټی (فضول) سودا ده چه دوی پخپلو دماغو کېږي ورته ځای ورکړی دی.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ۝

بلکه ژر به منکر شی (دغه معبودان) په عبادت د دوی او شی به دغه (معبودان) پر دغو (عابدانو) خپلو دشمنان.

تفسیر: یعنی هغه معبودان به له دوی سره څه مدد وکړي؟ بلکه دوی به بالذات د دغو مشرکانو د دغه عبادت څخه هم د بی زاری اعلان وکړي - او د دوی په مقابل کېږي به ودرېږي - او د

هغوی د عزت زیاتولو په غای به د دوی د زیات ذلت او رسوائی سبب وگرځی - لکه چه په ۲۶ جزء د الاحقاف (۶) آیت (۱) رکوع کښی راغلی دی.

﴿وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾

الْمُرْتَابِ آرْسَلْنَا الشَّيْطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تُوْزِعُهُمْ آزًا ﴿۸۳﴾ فَلَا تَحْجُلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعْدُ لَهُمْ عَذَابًا

آیا نه گوری نه ئی خبر (ای محمده) بیشکه مونږ لیرلی مسلط کری مو دی شیطانان پر کافرانو باندي چه اوچتوی تیزوی دوی په اوچتولو تیزولو سره (په گناه) پس تلوار مه کوه پر دوی (په ژر غوښتلو د عذاب) بیشکه هم دا خبره ده چه شمیرو مونږ دوی ته (ورځی د عمر د دوی) په شمارولو سره.

تفسیر: یعنی شیطان دغه بدبختان لا پسی بی لباری او گمراه کوی - او د خپلو گوتو په اشارو سره ئی نخوی (گدوی) - هغو کسانو چه دوی پخپله د کفر او انکار طریقه ځان ته غوره کری ده که داسی اشقیاء د شیطان به تحریص او اغواء په گمراهی کښی زیادت او غلو وکری - نو تاسی هغوی پرېږدئ او تاسی د دوی په سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ! الله تعالی د دوی رسی سسته کری ده - او دوی ئی سر خوشی پرېښی دی - خو د هغوی د ژوندون شمیرلی شوی ورځی تیری شی - د دوی د یوی یوی ساه او د یوی یوی شیبی هر یو عمل څمونږ له لوری شمیرلی کیږی - او د دوی ډیر ادنی عمل او حرکت هم څمونږ د علمی احاطی او د اعمالو له دفاترو څخه خارج نشی پاتی کیدی - د گرد (تول) عمر اعمال به یو په یو د دوی په مخ کښی کیښودی شی.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا ﴿۸۴﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ
إِلَى جَهَنَّمَ وَرِثَةً

یاد کړه هغه ورځ چه جمع به کړو پرهیزگاران رحمن ته سواره میلمانه بللی شوی او شړو (په شدت سره) مجرمان (طرف د) دوزخ ته (د حیواناتو په شان) پلې (پیاده) تږی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چه خاوری دنگر او حیوانات د تندی په حالت کسی د اویو د گدر په لوری په مندو او تلوار ورغلی دغه مجرمان به هم د دوزخ کندی ته هم داسی شړل کیوی.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۝

نه مالکان کیوی (هیڅ یو د دوی) د شفاعت (د هیچا) مگر هغه څوک چه اخیستی ئی ده په نزد د رحمن وعده (او په شفاعت مجاز وی).

تفسیر: یعنی له هغوی سره چه الله تعالی د شفاعت وعده فرمائی ده لکه ملائکی - انبیاء - صالحین او نور نو هم دوی به درجه په درجه شفاعت کوی بلا اجازت هیڅوک به د ژبی خوځولو توان هم نه لری. او د هغو خلقو سپارښت به وکړی شی چه د هغوی په حق کښی د سپارش کیدلو وعده لا له پخوا څخه ورکړی شوی ده - د کافرانو په حق کښی به شفاعت له سره نه کیوی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

او وائی (کتابیان مشرکان) نیولی دی رحمن ولد (ځوی لور).

تفسیر: دیرو کسانو غیر الله خپل معبود مقرر کړی وو - لیکن یوه دله داسی هم وه چه د الله تعالی دپاره ئی د اولاد تجویز هم کړی ؤ - مثلاً نصرانیانو مسیح علیه السلام او ځینو یهودانو عزیر علیه السلام او ځینو مشرکینو د عربو پرښتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویل (العیاذ بالله) (نو فرمائی الله دغو کفارو ته)

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذْ لَا تَكَادُ السَّمُوتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَكًّا أَنْ دَعَا الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

خامخا په تحقیق راتله کړی دی تاسی په یو شی لوی سره له حیثیته د گناه. نژدی دی آسمانونه چه وچوی له دی (نسبته) (او نژدی ده چه) توتی توتی شی ځمکه او ولویږی غرونه غرکی غرکی (ذری ذری) له جهته د دی چه بولی دوی رحمن ته ولد (ځوی لور).

تفسیر: یعنی دغه داسی درنه خبره ویلی شوی ده او داسی یوه سخته بی ادبه کلمه او توری له خولی څخه ایستلی شوی دی - چه د هغه له اوریدلو څخه آسمان - ځمکه - غرونه - د هول او هیبت او ویری لامله (له وجی) لویږی - چوی - توتی توتی او تکر تکر کیږی. نو هیڅ بعید نه دی که پر دغه گستاخی د الله تعالیٰ غضب په جوش راشی - نو گرد (تول) عالم به سره لاندی باندی او تر آسمان او ځمکی پوری هم سره لرزیږی او پرخچی نی الوځی - محض د الله تعالیٰ حلم مانع دی چه سره د دغو بیهودگیو او چتی (فضول) خبرو یو ځلی گرد (تول) عالم نه اړوی - او گرد (تول) سره سپیره او پنا نه کوی - د هغه قدوس الله تعالیٰ پر توحید چه آسمان ځمکه غرونه الغرض گرد (تول) علویات او سفلیات شهادت ورکوی د انسانانو دغی سپین سترگی او جسارت ته وگورئ چه هغه لوی ذات ته د اولاد احتیاج ثابتوی (العیاذ بالله) نو فرمائی الله تعالیٰ چه.

وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۖ

او نه بنائی رحمن ته چه ونیسی (دی شوک) ولد (لور ځوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د تقدیس او تنزیه او د غناء له کماله دا خبره منافی ده چه شوک خپل اولاد وگرځوی بنا پر هغه غرض چه نصرانیان د اولاد قائل شوی دی یعنی د «کفار» مسئله کله چه الله تعالیٰ د «رحمن» په صفت سره وپیژنی او وئی منی نو بیا دغه ضرورت له سره نه پاتی کیږی.

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۚ

نه دی تول هغه (گرد شیان) چه دی په آسمانونو کښی او ځمکه کښی مگر راتلونکی دی رحمن ته په دغه حال کښی چه بنده وی هر یو (نه ولد)؛

تفسیر: یعنی گرد (تول) د الله تعالیٰ مخلوق او د ده بندگان دی او د ده د بندگی په صفت سره د ده په حضور کښی حاضرېږی - نو بیا بنده څرنگه ولد کیدی شی؟ - کله چه گرد (تول) ده ته محکوم او محتاج وی نو دی به ځوی او لور ته څه ضرورت او احتیاج ولری.

لَقَدْ أَحْضَرْتُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۖ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا ۚ

خامخا په تحقیق احاطه کړی ده (الله) دوی لره (له جهته د علم او قدرت) او شمیرلی دی (الله) دوی (تول من حیث الاشخاص والانفاس والافعال او نورو) په شمیرلو سره. او دا تول چه دی راتلونکی دی دغه (الله) ته په ورځ د قیامت کښی یواځی.

تفسیر: یعنی د بشر یو فرد هم د الله تعالیٰ له بندګۍ څخه نشی خارجیدی، او ګرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی جره او یواځی حاضریدو په دغه وقت کښی به له ګردو (تولو) تعلقاتو او سازو او سامانو څخه بیل کړی شی - او فرضی معبودان - څامن - لمسی - پلار - مور او نور به ئی هیڅ په کار نه ورځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ۝۴۱

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) ژر به وګرځوی دوی ته رحمن دوستی محبت (په زړونو د خلقو کښی).

تفسیر: یعنی دوی ته به خپل محبت ورکوی یا په خپله به له دوی سره محبت کوی یا د خلقو په زړونو کښی به د دوی محبت غورځولی کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چه که الله تعالیٰ ته کوم بنده محبوب وی نو رومبی جبریل علیه السلام خبروی چه زه د فلانی بنده سره محبت کوم - نو ته هم له هغه سره محبت ولره نو جبریل علیه السلام په آسمانونو کښی د دغی خبری اعلان خوروی؛ له آسمانونو څنې دغه خبره رانکته کیږی او ځمکی ته رسیږی او د ځمکی په خلقو کښی د دغه بنده په برخه کښی حسن القبول حاصلیږی یعنی بی تعلق خلق چه د هغوی کومه خاص نفع او ضرر د ده له ذاته سره نه وی ترلی له ده سره مینه او محبت کوی مګر دغه قسم حسن القبول ابتداء له صالحینو مؤمنینو او الله منونکو خلقو سره دی - د دوی په زړونو کښی اول د ده محبت اچولی کیږی - وروسته د عامو او د خاصو قبول ور حاصلیږی - که نه په ابتداء کښی محض د عامو په طبقه کښی حسن القبول حاصلیدل او بیا د ځینو الله منونکو او صالحانو هم د کومی غلط فهمی او نورو په اساس د ده په طرف تماثل کیدل د مقبولیت عند الله دلیل نه دی - ښه پری وپوهیږئ.

تنبیه: دغه آیت مکی دی او له هغو مسلمانانو سره چه په مکه معظمه کښی داسی وعده کړی شوی وه لږ وقت وروسته دغه وعده په داسی ډول (طریقه) سره پوره شوه چه ګرده (توله) دنیا متحیره او متعجه شوه. الله تعالیٰ د دوی داسی محبت او الفت د خپلو بندګانو په زړونو کښی وغورځاوه چه د هغه بل مثال او نظیر له سره نه پیدا کیږی.

فَإِنَّمَا يَسْتَرْزُئُهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدُنَّا ۝۹۷

پس بیشکه هم دا خبره ده چه آسان کری دی مونږ دغه (قرآن) په ژبه ستا (چه عربی دی) دپاره د دی چه زیری ورکری په دی سره پرهیزگارانو ته او چه وویروی په دی سره قوم جگړه کوونکی.

تفسیر: یعنی لوی قرآن په نهایت سهل، آسان او صاف بیان او په واضح او ښکاره ډول (طریقه) سره پرهیزگارانو ته بشارت آوری او جگړه کوونکو ته د ناکارو کارونو له خرابو نتایجو څخه خبر ورکوی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هَلْ يُخَشُّ
مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ۝۹۸

او څومره ډیر هلاک کری دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی آیا محسوسوی (مومی وینی) ته له دوی نه یو تن یا اوری له دوی کوم نرم غږ هم؟

تفسیر: یعنی څومره بدبخت د خپلو جرائمو په سزا هلاک شوی دی چه د هغوی نوم او نښان هم بیخی د دنیا له مخی څخه محو او ورک شوی دی نن د دوی د پښو د غږ (کرهار کرهار) او د تکبر او لوئی ډیر نری آواز (بنهار) هم نه آوریده کیږی نو هغه کسان چه نن ورځ له رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم سره مقابله او مجادله کوی او د آیات الله څخه انکار او پری استهزاء کوی دوی دی نه بیفکره کیږی ممکن دی چه دوی هم په هم داسی تباہ کوونکو عذابونو کښی اخته شی - او په یوه رڼه کښی به بیخی سپیره او پناه شی.

تمت سورة مریم بحسن توفيقه ونصره فله الحمد و المنة اولاً و آخرأ

سورة «طه» مكية الا آيتى (۱۳۰) و (۱۳۱) فمذنيقان وهى مائة وخمس وثلاثون آية وثمانى ركوعات رقمها (۲۰) تسلسلها حسب النزول (۴۵) نزلت بعد سورة مريم د «طه» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۳۰) او (۱۳۱) آيتونو چه مدنى دى يو سل او پنځه ديرش آيتونه اته ركوع لرى. په تلاوت كښى (۲۰) او په نزول كښى (۴۵) سورت دى. وروسته د «مريم» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طه ۱ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۲ إِلَّا تَذَكُّرٌ لِّمَنْ يَخْشَى ۳

نه دى نازل كړى مونږ پر تا باندې قرآن دپاره د دى چه مشقت محنت پر خپل ځان بار كړى مگر (نازل كړى دى مونږ) تذكرة پند دپاره د هغه چا چه وپريږي (له الله نه)

تفسير: يعنى لوى قرآن ځكه نازل شوى دى چه د هر چا زړه چه نرم وي او له الله تعالى څخه وپريږي دى د قرآنى بياناتو څخه پند او نصيحت حاصل كړى - او د قرآن كريم له روحانى فيوضاتو او بركاتو څخه بى برخى او محروم پاتى نشى - او داسى كوم غرض نشته چه د پاك قرآن په نزول سره تاسى خامخا په كوم شاقه محنت او شديد تكليف كښى اخته كړى او نه دغه مقدس قرآن داسى يو شى دى چه (نعوذ بالله) د ده حامل يا عامل له سره بى برخى يا محروم او ناكامه پاتى شى - بلكه د دارينو له فيوضاتو څخه فائز المرام گرځي تاسى د دغو مكذبينو د خبرو د آوريدلو څخه له سره خفه ملول او تنگ زړه مه كيږئ! او نه هغوى پسى دومره رږر (زحمت) او تكليف پر خپل ځان تيروئ حق او حقانيت خوشوونكى او منونكى هرومرو (خامخا) بريالى او كاميابيږي تاسى په متوسط ډول (طريقه) سره په عبادت او رياضت كښى مشغول او لگيا اوسئ! په ځينو رواياتو كښى راغلى دى چه په ابتداء كښى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د شپى د مخى تر دير وخته پورې په قيام او د پاك قرآن په تلاوت كښى مشغول او لگيا ؤ - كفارو به د دوى د دى محنت او رياضت د ليدلو څخه داسى ويل چه «محمد د دى قرآن له نزوله سره په سخت تكليف او مصيبت كښى لويدلى دى» نو د دغى خبرى جواب په دغو آياتونو كښى ور كړى شوى دى چه فى الحقيقت پاك قرآن شفاء او زحمت نه بلكه شفاء او نور او رحمت دى هر څوك دى له دغه قرآنه په هره اندازه چه آسانه وي هغومره دى ولولى ﴿فَأَقْرءُوا مَا تَشْرَمُونَ﴾ ﴿مزمل﴾

تَنْزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ۝

(نازل شوی دی) په نازلیدلو له طرفه د (هغه) الله چه پیدا کړی ئی ده ځمکه او آسمانونه لوړ لوړ (اوچت اوچت).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده چه مخلوق دغه قرآن کریم په دیره خوښی او اخلاص سره د الله تعالی جل جلاله د الوهیت پاک کلام ومنی! او پر خپلو سرونو او سترگو ئی کیږدی! او قطعاً له هغه څخه تخلف او تمرد ونه کړی او تری غاړه ونه غړوی.

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ۝

(دغه خالق د ځمکو او آسمانونو دیر مهربان) رحمن پر عرش باندی مستولی او غالب دی.

تفسیر: «د استواء علی العرش» مفصل بیان د «الاعراف» په (۶) رکوع کښی لیکلی شوی دی. د «عرش» په متعلق له نصوصو څخه هم دغومره ثابتیږی چه پائی لری او خاصو پرېستو هغه راپورته کړی دی او د آسمانونو په سر کښی د قبی په شان ولاړ دی د «روح المعانی» خاوند پر «عرش» او «استواء» علی العرش باندی پر دغه آیت مبسوط کلام کړی دی. من شاء فلیراجع.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ۝

خاص الله لره دی هغه شیان چه په آسمانونو کښی دی او هغه شیان چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او هغه شیان چه په منځ د دوی کښی دی او هغه چه لاندی له لوندی ځمکی څخه دی.

تفسیر: یعنی هم هغه الله تعالی یواځی د غیر له شرکته له آسمانونو څخه نیولی تر ځمکی او له ځمکی څخه تر تحت الثری پوری د گردو (تولو) کائناتو خاص مالک او خالق دی د ده په تدبیر او انتظام سره دغه گردی (تولی) سلسلی قائمی دی.

تنبيه: د آسمان او د ځمکی مخلوق څخه یا خو «کائنات الجو» مراد دی چه تل د دواړو په منځ کښی دی. مثلاً هوا - وریځ او نور یا خو هغه شیان به هم په دی کښی شامل وی چه علی الاکثر په هوا کښی آلوځی. لکه طیور (الوتونکی) او له «ثری - لوندی ځمکی» څخه د ځمکی

هغه لاندنی طبقه (پور) مراد ده چه تل د اویو د قرب او اتصال له سببه لونده وی.

وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ⑤

او که جهر کوی په وینا سره (چه ذکر د الله او دعا ده - نو جهر ته حاجت نشته ځکه چه) پس بیشکه دغه (الله) عالم دی په پته خبره او په ډیره پته (له هغی پتی نه هم).

تفسیر: رومی د عمومی قدرت او تصرف بیان و په دغه آیت کښی د الله تعالی د علم د وسعت او پراخی تذکره ده یعنی هر هغه خبره چه په زور سره وویل شی هغه به څرنگه د هغه علام الغیوب څخه پته پاتی کیدی شی چه هغه ته هره ښکاره او پته بلکه له پتو څخه له ډیرو زیاتو پتو خبرو هم ښه معلوم دی او تری خورا (ډیر) خبردار دی هر هغه خبره چه په گوښی (بیل) او یواځی ځای کښی په ډیر ورو وویل شی یا هغه اندیښنه خیال او تصور چه تش په زړه کښی گرځیدلی وی او لا د قول او عمل مرتبی ته نه جهرأ او نه سرأ رسیدلی وی یا تر اوسه هیڅ په زړه کښی هم نه وی گرځیدلی او وروسته له دی نه گرځیدونکی وی د الله تعالی علم پر دغو گردو (تولو) محیط دی. نو ځکه شریعت بلا ضرورت په چغه یا په ډیر زور سره د ذکر کولو څخه ممانعت فرمایلی دی پرته (علاوه) له هغه مواقعو څخه چه پکښی ذکر په جهر سره منقول دی - یا د ځینو معتبرو مصالحو په بناء د تجربه کارانو په نزد نافع گنلی شوی دی نو هغه به له دغه نهی له عمومه مستثنی وی.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ⑥

الله (چه دی) نشته بل برحق معبود مگر یواځی هم دی دی خاص هم ده ته شته نومونه (صفتونه) نیک.

تفسیر: په پاس آیت کښی د الله تعالی هغه صفات چه بیان شول (لکه دا چه الله تعالی خالق الكل علی الاطلاق مالک - رحمن - مطلق قادر - د علم المحيط څښتن دی) د هغو اقتضاء دا ده چه الوهیت هم د هم ده خاصه وی - ماسواء الله څخه دی د بل هیچا په مخ کښی د عبودیت او د بندگی سر ښکته نه کر شی ځکه چه نه یواځی پورته ذکر شوی صفات بلکه گرد (تول) عمده صفات ښه نومونه - د هم دغه منبع الکمالات ذات ته مخصوص دی بل څوک په دغه شان او صفات نشته چه معبود شی - نه د دغو صفاتو او نومونو د تعدد له سببه د ده په ذات کښی تعدد راځی. لکه چه د عربو د ځینو جهالو خیال و چه په مختلفو نومونو سره د الله تعالی بلنه به د

توحید له دعوی سره مخالف وی.

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۙ

او آیا راغلی ده (یا په تحقیق راغلی ده) تاته قصه د موسی.

تفسیر: له دی ځایه راهیسی د حضرت موسی علیه السلام قصه په ډیر بسط او تفصیل سره بیانوی تر څو چه آوریډونکی وپوهیږی چه نبی کریم صلی الله تعالی علیه وعلی آله وصحبه وسلم ته د قرآنی وحی راتگ کومه نوی او عجیبه خبره نه ده. - څرنګه چه پر موسی علیه السلام وحی نازله شوی وه پر دوی هم نازل شوی ده. - هم هغسی چه د موسی علیه السلام وحی پر توحید او نورو اسلامی تعلیماتو شامله وه د دوی په وحی کښی هم پر هم دغو شیانو تاکیدات صادر شوی دی. - هغه مصاعب، متاعب او شدائد چه حضرت موسی علیه السلام د حق په تبلیغ کښی برداشت کړی دی د همغو برداشت کول پر دوی هم دی. - هم هغسی چه بالاخر بری او غلبه د موسی علیه السلام په برخه شوه د دوی په برخه هم کیدونکی ده. او لکه چه د موسی علیه السلام دښمنان مقهور او مغلوب شول. - یقیناً د محمد علیه الصلوٰه والسلام دښمنان هم مخدول او مقهور. - او دوی به هم غالب او منصورېږی. په دغه مناسب د موسی نبوت ابتدائی قصه بیان فرمائی. - څو پری رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متسلی او ښه داده شی.

إِذْ رَأَيْنَا فَتَالٍ لِّأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا عَلَيَّ إِيَّتِيكُمْ مِنْهَا يَنْقُبِينَ أَوْ
أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ۖ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَوْمُوسَى ۙ

کله چه ولید (موسی) اور نو وی ویل اهل خپل ته واوسئ (تاسی دلته) بیشکه ما ولید (یو) اور ښایی ما لره چه زه راوړم تاسی ته له هغه اوره کومه لګولی لښه یا ومومم زه په اور باندی لیار ښوونکی (چه لیار راوښیږی) پس کله چه راغی هغه (اور ته) نو غږ ورته وکړی شو (داسی) چه ای موسی.

تفسیر: د دی قصی مختلفی اجزاء د القصص، طه او الاعراف د سورتونو څخه جمع کیدی شی دلته له (مدین) څخه (د مصر) په طرف د بیرته ورګ واقعہ مذکوره ده. - په (مدین) کښی د حضرت موسی علیه السلام نکاح د حضرت شعیب علیه السلام د لور سره تړلی شوی وه او لس کاله هلته مقیم پاتی شو او وروسته له هغه (د مصر) د ستندلو او بیرته راتللو اراده ئی وکړه. - د ده سره د ده حامله (امید واره) ښځه د (حضرت شعیب علیه السلام لور بی بی صفورا رضی

الله تعالیٰ عنها) هم وه . شه توره تیاره وه - او یخنی او ساره هم شدت درلود (لرلو) - له دوی سره د پسو (گدو) رمه هم وه - په دغه حالت له دوی څخه لیاره هم ورکه شوه - او پسونه (گدان) هم سره تیت و پرک (منتشر) شول. په عین زمان کښی (بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها) د ولادت او د لنگون په درد هم اخته شوه او هلک یی پیدا شو - په دغی توری تیاری یخی شپې کښی هیچری د تودیدلو اور هم نه و پیدا او له چقمق (اور تک) څخه هم اور ونه لگیده - په دغو مصائبو او تیاریو کښی یو ناڅاپه له لری څخه یو اور په نظر راغی چه هغه فی الحقیقت دنیوی اور نه و - د الله تعالیٰ د جلال نور یا ناری حجاب و (چه د هغه ذکر د مسلم په حدیث کښی راغلی دی) موسی علیه السلام پر ظاهری اور گمان وکړ او بی بی صفورا رضی الله تعالیٰ عنها ته یی وویل تاسی هم دلته کینی زه څم خو له هغه اوره تاسی ته یوه لمبه یا سکروته راوړم - یا له هغه څایه د لیاری پته او سراغ ولگولی شم، او کوم لیاره ښوونکی هلته وموم.

وایی څه مهال (وخت) چه حضرت موسی علیه السلام هغه پاک میدان ته ورسید یوه عجیبه نظاره او ننداره ئی ولیده په یوه تکه شنه ونه کښی په دیر شدت سره اور بل دی - او دیری لوئی لمبی تری پورته کیږی - خو په هم هغه اندازه سره چه اور پخپل شدت او جدت سره سوځی له هغه څخه زیات دغه ونه تکه شنه او دیره ښکلی ښکاری او تولی پانی او څانگی ئی په دیر لطافت او نظافت، طراوت سره څانگی - او سره ښورپیږی او په هره اندازه چه د دی ونی شین والی او طراوت او ښکلیتوب زیاتپیږی په هم دغه اندازه دغه اور هم لا پسی شدت کوی.

موسی علیه السلام قصد وکړ چه دغی ونی ته نژدی شی که د دغی ونی کومه لښته یا څانگه وسوځی او لاندی ولویږی نو زه ئی واخلم - لیکن په هره اندازه چه موسی علیه السلام دغه اور ته نژدی کیده - په هم هغه اندازه دغه اور تری لری کیده - او کله چه وویږید - او وئی غوښت چه تری وتښتی - نو اور په ده پسی راته او تعاقب ئی کاوه - د هم دغه حیرت او دهشت په حالت کښی یو غږ پورته شو - چه ﴿إِنِّي أَنَارُكَ﴾ الآية - گواکی د دغی ونی نه په دغه وقت د بیسیم تیلیفون د آلی پشان بلا تشبیه د یوه خوش آوازه سری په شان غږ پورته کیده - امام احمد رحمه الله علیه له وهب رضی الله تعالیٰ عنه څخه نقل کړی دی - کله چه موسی علیه السلام د ﴿يُوسَى﴾ غږ واورید - نو څو ځلی یی «لیک» وویل او عرض ئی وکړ چه «زه ستا غږ آوړم او د راتگ احساس دی کوم - مگر نه دی وینم چه چیری ئی» وایی چه موسی علیه السلام له هر جهت بلکه له خپل هر ویشته څخه یی د الله تعالیٰ کلام آوریده.

إِنِّي أَنَارُكَ فَأَخْلَعُ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى ۝

بیشکه زه چه یم هم دا زه رب ستا یم پس ویاسه (له دواړو پښو) پنی خپلی
بیشکه ته چه ئی په کنده پا که د طوی کښی ئی.

تفسیر: «طوی» د هغه میدان نوم دی ښائی چه دغه میدان لا له پخوا څخه متبرک و یا اوس متبرک شوی دی. د موسی علیه السلام پنی (یا به) ناپاکی وی نو ځکه پری وویستلی شوی (یا ئی تواضعاً او ادباً) پری وویستلی باقی هغه موزی - ماسی - پنی (خپلی) چه پاکی وی له هغو سره لمونځ کیدی شی د دی موضوع پوره مسائل دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾

او ما غوره کړی ئی ته (په رسالت) پس غور کیده هغه حکم ته چه وحی کیږی (تا لره).

تفسیر: «ما غوره کړی ئی ته» یعنی په گرد (تول) جهان کښی می هم دا ته د نبوت رسالت او د مکالمی شرف لپاره انتخاب او غوره کړی نو ځکه هغه احکام چه وروسته له دی نه درکول کیږی هغه په غور او دقت سره واوره او پری عمل وکړه!

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾

بیشکه زه چه یم هم دا زه الله یم نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دا زه یم پس عبادت کوه ځما او سم دروه (اداء کوه) لمونځ دپاره د ذکر (یادونی) ځما.

تفسیر: په دغه کښی ئی د خالص توحید او د هر قسم بدنی او مالی عبادت حکم وکړ، څرنګه چه لمونځ اهم العبادات دی د هغه ذکر په خصوصیت سره وکړی شو او په دی باندی ئی تنبیه فرمایلی ده چه د لمانځه څخه اعظم مقصود د الله تعالی یادول دی ګواکي له لمانځه څخه غافلیدل. د الله تعالی له یاده غافلیدل دی او د ذکر الله په متعلق ئی په بل ځای کښی فرمایلی دی ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ یعنی که په هیږه او خطاء سره د الله تعالی له یاده غافل شی نو هر کله مو چه په یاد درشی هغه یاد کړئ! د لمانځه حکم هم داسی دی چه که په خپل وقت کښی د غفلت او نسیان لامله (له وجی) پاتی شی، نو هر کله مو چه په یاد درشی قضا ئی راوړئ! «فليصلها اذا ذكرها»

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا

بیشکه قیامت راتلونکی دی زه اراده لرم د دی چه پت کرم دغه (وقت د راتللو د قیامت)

تفسیر: یعنی اراده لرم چه د هغه د راتگ وقت له گردو (تولو) څخه مخی او پت وساتم. تر دی که له خپل ځان څخه می هم د هغه اخفاء ممکن وی نو له خپل ځانه به می هم پتاوه - لیکن دغه له سره امکان نه لری وفيه من المبالغة کما فی الحدیث «لا تعلم شماله ماتنفق یمینه» او کما قال البرهان.

ننگ او غیرت ډیر لرم مخ به ئی پت ساتمه

کانه کرم تول غوړونه - غو به ئی پت ساتمه

او که ډیر زیات مصالح د هغه د اظهار باعث نه کیده - نو دغومره اجمالی اظهار چه کوی شوی دی، هغه به هم نه وی اظهار شوی.

لِتَجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى^(۱۵)

دپاره د دی چه جزا ورکړه شی هر نفس ته په هغو عملونو چه کوی ئی (له خیر او شره).

تفسیر: یعنی د قیامت راتگ د دی دپاره هم ضروری دی چه هر سری ته د هغه د نیکی او بدی جزا ور ورسیدی - او د مطیع او عاصی په منع کښی هېڅ قسم التباس او اشتباه نشی پاتی دغه وروسته له عبادت او توحیده، د معاد د عقیدې تعلیم وشو.

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَّابُؤْمِنْ بِهَا وَاتَّبِعْ هَوَاهُ فَتَرْدَى^(۱۶)

پس نه دی بندوی نه دی منع کوی تا خامخا له دغه (ایمان راوړلو په قیامت یا له لمانځه) هغه څوک چه نه لری ایمان په هغه او متابعت کوی د خواهشو خپلو (که منع راوړی) پس ته به هلاک شی.

تفسیر: یعنی نه دی اړوی تا له ایمان راوړلو څخه یعنی پر قیامت باندی د ایمان راوړلو یا له لمانځه څخه - کله چه الله تعالی موسی علیه السلام ته نصیحت کړی دی چه د بدانو له صحبت څخه ځان ساته! نو نورو ته لا د دغی خبری ضرورت شته چه هر ورو (خامخا) دی خپل ځان د

بدانو له مصاحبتہ وساتی. کذا فی الموضع غرض دا دی چه د دنیا پرست کافر چاپلوسی او زیات پوستوالی غور مثل او مدهنت دی نه اختیاری که نه اندیشه شته چه انسان د اوچت مقام شخه لاندی ولویږی. العیاذ بالله.

وَاتْلُوكَ بِمِثْلِ مُوسَىٰ

او شخه خیز دی دغه په ښی لاس د تا کښی ای موسی.

تفسیر: له دی غایه د رسالت د منصب تمهید شروع کیږی کله چه موسی علیه السلام ئی سره د معجزاتو فرعون ته لیږه - نو ځکه رومی د همسا د معجزی ذکر فرمائی - له دغه سؤاله چه ستا په لاس کښی شخه شی دی؟ دغه غرض ؤ چه موسی علیه السلام د ده د همسا په حقیقت او منافع ښه خبردار او مستحضر کړی شو هغه خارق العادت شی چه وړاندی کیدونکی دی. د هغه پر اعجاز ښه قانع او په واضح او مستحکم ډول (طریقه) سره اوقع فی النفس شی - یعنی هغه ته ښه وگوره - او سره لاندی باندی ئی کړه او ښه ورته غبر شه - او بیا ووايه چه غما په لاس کښی شخه شی دی؟ که هم داسی بی اطلاع او خبرولو سره د ده همسا مار گرځیده. نو امکان ؤ چه داسی یو وهم به ورته پیدا کیده چه ښائی په غلطی سره ما د همسا پر غای بل شی اخیستی دی.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَمِّي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَىٰ

نو وویل (موسی) دا همسا غما ده چه تکیه کوم پر دی او وهم (شخدم) په دی سره (پانی د ونی چه توئی شی) پر گډو غما (چه ونی خوری او پری ماږه شی او دی ما ته په دغه (همسا) کښی مطالب حوائج نور هم.

تفسیر: یعنی په دی کښی هیڅ شبهه نشته چه دغه هم هغه غما د لاس لرگی دی - چه تل ئی په خپل لاس کښی گرځوم - او پری تکیه کوم او خپلو پسو او گډو ته پانی پری شخدم. دشمن او موذی غناوران پری شرم او دفع کوم ئی - او نور دیر ضروری کارونه هم پری انجاموم.

قَالَ الْقَهَّاءُ يُوسَىٰ ۖ فَالْقَهَّاءُ إِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ

(بیا) وفرمایل (الله) چه وغورخوه دغه (همسا) ای موسی پس وئی غورخوله دا (همسا) پس ناخاپه دا مار و ژوندی چه مندی ئی وهلی (غغلیده).

تفسیر: یعنی په مجرد د دی چه همسا ئی پر غمکه وغورخوله - دغه همسا د اژدها په شکل واوښته - چه د ډیر نری مار په شان په ډیره جلتی سره غغلیده - موسی علیه السلام د دی یو ناخاپه د دغه انقلابی وضعیت له لیدلو څخه د بشریت په مقتضاء وویرید.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ۝۲۱

(بیا) وفرمایل (الله موسی ته) ونیسه دا (همسا) او مه ویریږه! ژر به وگرځوو مونږ دغه (همسا) هم هغه شکل ږومبنی خپل ته.

تفسیر: یعنی کله چه بیرته په لاس درشی دغه ښامار بیا هغه همسا کیږی. وائی چه اول غلی موسی علیه السلام نشو کولی چه وئی نیسی - بالاخر ئی لاس پخپل څادر کښی وپیچه (پت کرو) او د ښامار نیولو پسی یی غغرد (کوشش) وکړ - دلته پرضتی ورته وویل ای «موسی علیه السلام! که پاک الله دی ونه ساتی نو دغه زړوکی به دی له دغسی لوی ښامار څخه څرنګه ساتلی شی - موسی علیه السلام وویل نه! خبره داسی نه ده - زه ضعیف مخلوق یم او له ضعفه پیدا شوی یم» نو بیا موسی علیه السلام هغه زړوکی د ښامار په خوله کښی پریښود - او لاس ئی پری واچاوه - په مجرد د دی چه لاس ئی پری ورسید - بیرته همسا وگرځیده.

وَاضْمُرْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سَوَاءٍ

او پیوست کړه (بسی) لاس خپل تخرګ (ترخ) خپل ته حال دا چه راوبه وځی تک سپین (روښانه) بی له عیبه (د برگوالی)

تفسیر: یعنی خپل لاس په تخرګ (ترخ) کښی ننه باسه - او بیا ئی له گریوانه وباسه! نو دغه لاس به دی تک سپین او روښانه ښکاري او دغه سپین والی د برص (برگوالی) او نورو عیبو له پلوه به نه وی چه عیب وګنل شی.

آيَةُ الْآخِرَى ۝ لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ۝۳۳

حال دا چه دغه معجزه ده بله دپاره د دی چه وښیو تاته غینی له هغو

معجزاتو چه دیری لوئی دی

تفسیر: یعنی د همسا او بیضاء لاس معجزی له هغو لویو نښو او معجزاتو د قدرت څخه دوه معجزی دی چه د هغو ورښودل تاسی ته منظور دی.

إِذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۝

لار شه فرعون ته (سره له دغو معجزو) بیشکه چه هغه باغی شوی دی (تجاوز ئی کړی دی له حدوده د بندگی) وویل (موسی) ای ربه غما پرانیځه ارته کړه ما لره سینه غما.

تفسیر: یعنی حلیم - بردبار او د حوصلی خاوند می وگرځوی، چه د خلاف الطبع شیانو د لیدلو څخه ژر خفه نشم - او د رسالت په تبلیغ کښی له هغو مصاعبو سره چه مخامخ کیږم او هغه متاعب چه غما په مقابل کښی راځی له هغو څخه ونه ویرېږم - بلکه په ارت زړه او رانه وچولی (تندی) ئی وگالم (برداشت کړم) او متحمل ئی شم.

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۝

او آسان کړه ماته دغه مهم امر غما (چه تبلیغ دی)

تفسیر: یعنی داسی وسائل او وسائط راغونډ کړه چه په هغو سره دغه عظیم الشان کار راته سهل او آسان شی.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي ۖ يَفْقَهُوا قَوْلِي ۝

او پرانیځه غوته له ژبی غما چه وپوهیږی خلق په خبرو غما (په وقت د تبلیغ کښی).

تفسیر: ژبه ئی په وړوکیټوب کښی سوځیدلی وه (چه د هغه قصه په نورو تفاسیرو کښی لیکلی شوی ده) او په صاف ډول (طریقه) سره ئی خبری نشوی کولی نو ځکه ئی دغسی دعاء وکړله.

وَاجْعَلْ لِّي زَیْرًا مِّنْ أَهْلِي ۖ هَٰؤُلَاءِ نِسَاءِيَ ۝

او وگرځوه ماته يو وزير (مرستی «مددگار») له اهلۀ غما هارون (چه دی)
ورور غما

تفسیر: ہارون علیہ السلام پہ عمر کہنی لہ حضرت موسیٰ علیہ السلام خخہ لوی وو.

اَشْدُدِّيهِ اَزْرِي^{٣١} وَاَشْرِكُهُ فِي اَمْرِي^{٣٢}

قوی کمره په ده سره ملا غما او شریک کمره دغه (هارون له ماسره) په دی کار غما کښی.

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ په کارونو کې یو د بل سره معین مددگار - ملاتړی او مرستی (مدد) اوسو.

كِيُؤْثِرَكَ كَثِيرًا ۖ وَنَذْكَرَكَ كَثِيرًا ۖ

دیاره د دی چه تسبیح ووايو ستا (تسبیح دیره) او یادوو تا په ذکر ثناء دیره

تفسير: يعنى دواړه سره يو ځاى شو، د دعوت او تبليغ په موقعو كښې په ډير زور او شور سره ستا پاكي او كمالات بيان كړو - او د دعوت له مواضعو څخه قطع نظر كله چه مونږ هر يوه ته د بل د ملگرتيا قلبى تقويه او د زړه ډاډينه حاصله وي نو په خپلو كورونو او ځايونو كښې به به نشاط او طمانيت سره ستا ذكر (او عبادت) په كثرت سره كوو.

إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٢٥﴾

بیشکھ تہ چہ ئی ئی تہ یہ (احوالو) زمونہ بشہ خبردار لیدونکی ئی.

تفسیر: یعنی ٹھونڈو گرد (تول) احوال تہ پہ بنہ شان سرہ گوری او دغہ دعاوی چہ زہ کوم ہم درتہ بنی معلومی دی، چہ د هغو مقبولیت تر کوم غای پوری بہ مفید وی؟ کہ تہ ٹھونڈو پر حال او استعداد پہ بنہ شان سرہ نہ وی خبر نو د نبوت او رسالت دپارہ بہ دی مونڈو ولی غورہ کری وی؟ او د یوہ سخت دشمن پہ لوری بہ دی ولی لیرو؟ یقیناً دغہ کار چہ تا کری دیر مناسب او بہ غای او مطابقاً للحال دی فرمایلی دی.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يٰمُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

و فرمايل الله په تحقيق دركړى شوى تاته سوال د تا اى موسى.

تفسير: يعنى كوم شيان چه تاسى وغوښتل د الله تعالى له لورى تاسى ته دركړل شول.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقيق احسان كړى ؤ مونږ پر تا يو كرت بل (پخوا له دى نه)

تفسير: يعنى مونږ خو يو ځلى بى غوښتلو پر تا لوى احسان كړى دى - نو اوس كه يو مناسب شى له مونږ څخه وغواړى ولى به ئى نه دركوو.

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾

كله چه وحى كړى وه مونږ مور ستا ته (الهاماً يا په خوب كښى) دغه چه اوس اوراوه شى.

تفسير: يعنى په خوب يا ويښتيا او بيدارى كښى. د الهام په ډول (طريقه) يا په هم هغه وقت كښى د كوم مجهول الاسم نبى په ژبه ستا مور ته هغه حكم مو درليږلى ؤ چه د هغه ليږل مناسب ؤ (د دى تفصيل څلور سطره لاندې په ﴿أَنۡ أَقْذِفْهُ﴾ الآية - كښى مذكور دى).
تنبیه: د «ایحاء» له لفظه د موسى عليه السلام د مور نبوت نه ثابتیږي لكه چه د پاس تقرير څخه ظاهر دى ځكه چه نبى هغه دى چه د الله تعالى له طرفه ورته د احكامو وحى راشى او د هغه په تبليغ مامور وي - او دلته دغه تعريف نه صادقوي.

أَنۡ أَقْذِفْهُ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفْهُ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَهُ ۗ

چه وغورځوه دغه (موسى) په تابوت (صندوق) كښى (پس بيا) وغورځوه دغه

(تابوت) په سیند کښی پس ودی غورځوی هغه صندوق لره سیند په ساحل (غار ه خپل کښی چه) ونیسی دغه (موسی) دشمن ځما او دشمن د ده .

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ئی (چه په دغه وقت کښی نوی څیړیدلی هلکی ؤ) په صندوق کښی واچاوه ! هغه صندوق ئی په سیند کښی خوشی کړ ! پر سیند باندی مونږ داسی یو حکم صادر کړی دی چه دی په ډیر حفاظت سره پر کومه وچه ویاسی - او هلته به دی داسی یو سری راپورته کوی چه هم به ځما دشمن وی او هم به د دی هلک . واقعہ دا ده چه د منجمانو په وینا په دغه کال کښی فرعون گرد (تول) هلکان به سره تولول او له یو سره به ئی وژل کله چه موسی علیه السلام پیدا شو د ده والد وویریده چه که د فرعون سری خبر شی نو دغه ځما هلک به هم ووژنی او د ده مور او پلار ته به هم ریر (زحمت) او تکلیف ورپیښوی چه دغه مو ولی رابکاره نه کړ - نو په دغه وقت کښی د الله تعالی له طرفه دغه تدبیر ورالهام شو او د موسی علیه السلام والدی دی په یو سر ترلی صندوق کښی په سیند کښی لاهو کړ - له دغه سیند څخه یوه ویاله د فرعون باغ ته تللی وه نو دغه صندوق په دغه ویاله کښی راغلی په وچه کښی ونښت یا د فرعون د باغ په حوض کښی ودرید - د فرعون ښځه (بی بی آسیه رضی الله تعالی عنها) چه یوه ډیره عفیفه عابده اسرائیلی میړمن وه له دغه صندوق څخه دغه هلک وویست - او د فرعون مخ ته ئی ورواندی کړ او ورته وی ویل راځه چه دغه ماشوم مونږ د خپل ځوی پشان وروزو (وپالو) فرعون هم د دی هلک د لیدلو څخه خوښ شو او مینه ئی پری راغله - مگر د ده د ځوی گرځولو ځنی ئی انکار وکړ - (لکه چه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی) مگر د بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها له خاطره به ئی د خپل ځوی په شان د هغه روزنه (پالنه) کوله او په دی شان د الله تعالی د عجیب او غریب قدرت ظهور په عمل راغی .

تنبیه: فرعون ته ئی د الله تعالی دشمن ځکه وویل چه دی د حق دشمن ؤ - او د الله تعالی په مقابل کښی یی د الوهیت دعوی کوله - او د موسی علیه السلام دشمن ئی ځکه وویل چه ده فی الحال د گردو (تولو) اسرائیلی هلکانو سره ئی سخته دشمنی کوله - او په مستقبل کښی خاص له موسی علیه السلام سره په علانیه ډول (طریقه) سره د دشمنی اظهار کوونکی ؤ .

وَالْقِيَتْ عَلَيْكَ حَبَّةً مِّنِّيْ

او اچولی می ؤ پر تا محبت مینه له طرفه ځما (چه گرد (تول) خلق پر تا مین شول) .

تفسیر: یعنی مونږ له خپل لوری په دغه وقت کښی د مخلوق په زړه کښی ستا محبت وغورځاوه چه هر لیدونکی به له تا سره مینه او محبت وکړی . یا یو خاص محبت مو پر تا وغورځاوه چه ته

د الله تعالى محبوب و گرجیدی - نو له هر چا سره چه پاک الله محبت و کړی بندگان هم له هغه سره مینه او محبت کړی.

وَلِتُصْنَعَ عَلَيَّ عَيْنِي ﴿٣٩﴾

او (ومی کړه دغه کارونه) چه تربیت ستا وشي په لیدلو شما سره .

تفسیر: یعنی د خلقو په زړونو کښی ستا د محبت غورځولو څخه دغه غرض ل چې څمونږ تر کتنی او نگرانی او حفاظت لاندی ستا روزنه او پالنه وکړه شی - او د داسی سخت دشمن په کور کښی سره له دی چه شپې او ورځی دی تیرولی - خو بیا ستا یوه وینسته ته څه ضرر او زیان ونه رسیږی .

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ

کله چه تله خور د تا (لپاره د پلتنی (حالت پته کولو) ستا، نو ئی ولیدی چه د هیچا تی نه نیسی) پس وی ویل آیا دلالت وکړم زه تاسی ته په هغه چا چه تربیت وکړی د ده (نو قبول شو قول د دی او مور ئی راوسته او تی پی ونیوه پس بیرته راوستی مونږ ته مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (رنی) شی سترگی د دی (او خوشاله شی په لیدلو د تا) او خفه نشی.

تفسیر: پوره قصه به په بل ځای کښی راځی. د حضرت موسی علیه السلام مور وروسته له هغه چه صندوق ئی په سیند کښی وغورځاوه د بشریت په مقتضای سخته خپه او پریشانه شوه او په دغه اندیښنه کښی دویه تللی وه چه د دی د ځوی به څه حال شوی وی؟ نه ورته معلومه وه چه ژوندی دی؟ یا د کوم ځناور خوراک شوی دی؟ نو د حضرت موسی علیه السلام خور ته ئی وویل «ای لوری! ته په پته سره خپل ورور دی ولتوه! او د ده د حال او احوال په تحقیق کښی اوسه! د بل لوری د الله تعالى په مشیت دغسی سامان مهیا شو چه حضرت موسی علیه السلام د هیڅ یوی ښځی تی به ئی په خوله کښی نه اخیست نو ځکه دیری ښځی راغلی او بیرته لاړلی. د موسی علیه السلام خور (بی بی مریم) چه د ده په تکل کښی وه (بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها) ته ئی وویل «که مو امر او اجازه وی - نو زه به یوه دیره ښه ښځه تاسی ته راولم چه دغه هلک د هغی تی واخلي یا هغه داسی دارو او درمان وکړی چه دغه هلک څه شی وخورئ او له لوری

څخه ورته څه زیان او ضرر ونه رسیږي او په ښه شان سره ئی وروزی او پالنه ئی وکړی» پری حکم وشو چه هله ژر شه! او ژر ئی راوله! دا لاره او د موسی علیه السلام مور ئی ورته راوسته او هغه ئی په الله او بسم الله سره خپل تی ته واچاوه - او ده د هغی تی واخیست - او په غرکهار سره ئی په تی رودلو باندی شروع وکړه - د فرعون په کور کښی دیره خوښی او خوشالی پیدا شوه - او گرد (تول) د دغه هلک د موندلو څخه په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانیلل - د موسی علیه السلام مور وویل چه زه دلته نشم پاتی کیدی که ماته اجازه راکړه شی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم او په پوره حفاظت او اهتمام سره ئی روزنه او پالنه وکړم - بالاخر د فرعون له طرفه د دائی په توگه (طور) د دغه هلک په تربیت ماموره شوه او دی ئی بیرته خپل کور ته راوست - او د پاچاهۍ په اعزاز او اکرام سره د ده په تربیت کښی ئی لاس پوری کړ.

وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

او مړ کړی ؤ تا یو (قبطی) سړی پس نجات مو درکړ تاته له غمه (د قصاص او عقاب)

تفسیر: دغه پورته قصه د القصص په سورت کښی راځی - خلاصه ئی دا چه د ځلمیتوب په وخت کښی د موسی علیه السلام له لاسه یو قبطی وژلی شوی ؤ - موسی علیه السلام وویرید چه د ده په قصاص کښی هم په دنیا او هم په عقبی کښی زه ماخوځ کیوم - نو پاک الله ده ته له دغو دواړو اقسامو پریشانیو څخه نجات ورکړ. د اخروی پریشانی څخه په دی دول (طریقه) چه د توبی توفیق ئی وروباښه چه قبوله هم شوه - او له دنیوی څخه په دی دول (طریقه) چه موسی علیه السلام ئی له مصر وویست او مدین ته ئی ورساوه چه هلته د حضرت شعیب علیه السلام له لور سره د ده نکاح وتړله شوه. پوره قصه ئی په بل ځای کښی راځی.

وَقَتَلْتَكَ فُتُونًا

او ومی ازمویلی ته (په قسما قسم) ازموینی سره.

تفسیر: یعنی ستا امتحان د الله تعالی له طرفه په څو څو ځایونو کښی واخیست شو او ته په کښی بریالی (کامیاب) ثابت شوی.

تنبيه: مفسرینو په دغه موقع کښی د حدیث الفتون په عنوان د ابن عباس رضی الله تعالی عنه یو نهایت طویل روایت نقل کړی دی چه د هغه په متعلق د حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه الفاظ دا دی «وهو موقوف من کلام ابن عباس ولیس فيه مرفوع الا قليل منه وکانه تلقاه

ابن عباس رضی الله عنه مما ابيح نقله من الاسرائيليات من كعب الاحبار وغيره والله اعلم وسمعت شيخنا الحافظ ابا الحجاج المزی يقول ذلك ايضا»

فَلَبِثْتُ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتُ عَلَى قَدَرٍ يُّوسُفَ ﴿٢٠﴾

پس واوسیدی ته خو کاله په اهل د مدین کښی بیا راغلی ته (اوس دلته) پر هغه مقدار (د عمر چه ما اندازه کړی ؤ او د رسالت لائق دی) ای موسی

تفسیر: یعنی اوس د مدین د راوتلو په وقت کښی لپاره دی غلطه کړه - او له تقدیره دلته ورسیدی چه د دی غحای وهم او گمان هم ستا په فکر کښی نه ؤ.

له موسی نه کړی پوښتنه د الله د لطف احوال

غحی دی اور پسی الله ئی رسالت ښی جلال

وَأَصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٢١﴾

او جوړ کړی (غوره کړی) ئی ماته دپاره د غحان خپل (په رسالت)

تفسیر: یعنی د خپلی وحی او رسالت دپاره ئی تیار - او په خپلو خواصو او مقربینو کښی ئی داخل کړی او غرنګه ئی چه اراده وه ستا روزنه (پالنه) ئی وفرمایله.

إِذْ هَبَّ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٢٢﴾

لار شه ته (ای موسی) او ورور د تا په معجزو غحما سره او سستی مه کوی په یاد غحما کښی.

تفسیر: یعنی د هغه کار دپاره چه ته جوړ کړی شوی ئی اوس ئی وقت راغلی دی چه ته له خپل ورور هارون علیه السلام سره د هغه دپاره ولاړ او تیار شئ! او هغه دلائل او معجزات چه تاسی ته درکړی شوی دی د ضرورت په وقت کښی ئی ظاهر کړی - کله چه موسی علیه السلام پخوا له دی نه د دعاء کولو په وقت کښی ویلی ؤ - ﴿كُنْ سَيِّدًا كَثِيرًا وَنَذِيرًا كَثِيرًا﴾ نو حکه ئی دلته په ﴿وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي﴾ په ویلو سره د هغه تذکره وفرمایله یعنی د الله تعالی د نامه په تبلیغ کښی په پوره مستعدی او فعالیت سره کار وکړئ! او په تمامو احوالو او اوقاتو

کښی عموماً او د دعوت او تبلیغ په وقت کښی خصوصاً پاک الله په کثرت سره یادوئ - چه دغه ذکر الله د اهل الله دپاره د بری او کامیابی لویه وسیله او د دشمن په مقابل کښی مهمه وسله ده

إِذْ هَبَّ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ

لار شی (تاسی دواړه) فرعون ته بیشکه چه دی باغی شوی دی په دعوی د الوهیت سره

تفسیر: پخوا ئی د ورنگ حکم ورکړی ؤ - اوس ئی مقابل وروښود چه چیری؟ او چاته ورنگ دی؟ او دغه جمله د مخ کښی راتلونکی جملی تهید دی.

فَقُولَ لَهُ قَوْلًا لَّيْنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ۖ

پس ووايئ ده ته خبره پسته بنائیری چه دی پند واخلي (که ستا رسالت ورته محقق شی) یا وویری (له الله که متوهم شی)

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ او وعظ او نصیحت په وقت کښی - پستی آسانه - رقت راوړونکی - جگی جگی خبری وکړه - اگر که د ده د تمرد او طغیان لامله (له وجی) د قبول هیله (ارزو) او امید نشته خو بیا هم تاسی داسی خیال وکړئ ممکن دی چه هغه له فکره او غور څخه کار واخلي - او دغه پند او نصائح پری اثر وغورځوی یا د الله تعالی د جلال او جبروت د آوړیدلو څخه وویری - او د طاعت او انابت په لوری متمائل شی - او په خبرو او اترو کښی دیره نرمی وکړی - له دی توصیې څخه د دعواتو او مبلغینو دپاره دیر لوی دستورالعمل په لاس راځی لکه چه کښی داسی صاف ارشاد شوی دی ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْبُوعْظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ جزء ۱۴ د النحل په (۱۲۵) آیت (۱۶) رکوع

قَالَ رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ ۖ

وویل (دواړو ورونو) ای ربه ځمونږ بیشکه مونږ ویریږو چه تلوار به وکړی پر مونږ (په عقوبت سره) یا به لا نافرمان شی (چه ستا په نسبت به بدی خبری وکړی).

تفسیر: یعنی د هغه د ویریدلو اندېښنه به خو وروسته له دی نه وی - سم د لاسه پر خپل دغه بی سرو سامانی او د فرعون هغه جاه و جلال ته چه گورو نو ویریږو چه هغه ځمونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره به له سره تیار او آماده هم نه وی - او که آماده وی ممکن دی چه ځمونږ د پوره خبری د آوریډلو نه پخوا په چتی و (فضولو) خبرو باندی خوله وسپری - یا ځمونږ د خبرو له آوریډلو څخه وروسته سخت په قهر او غصه شی - او ستا په شان کښی به زیات سپین سترگی او گستاخی وکړی - یا پر مونږ باندی لاس وغځوی چه په دغو گردو (تولو) احتمالاتو کښی اصلی مقصد له لاسه وځی.

تنبیه: د موسی علیه السلام د دی خوف او د شرح الصدر په منځ کښی هیڅ سره منافات نشته کاملین د بلاء له نزوله پخوا ویریږی - او استعاده کوی لیکن څه مهال (وخت) چه په بلاء کښی مبتلا شی - نو په پوره صبر - استقامت - حوصله - ثبات او پراخ تتر سره د هغه مقابله کوی.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمِعُ وَأَرَىٰ ۝۳۷

و فرمایل (الله) مه ویریږئ (تاسی دواړه). بیشکه زه له تاسی سره یم (په معاونت او نصرت) آورم او وینم (په ښه شان سره ستاسی اقوال او افعال هم)

تفسیر: یعنی هغه خبری چه ستاسی او د ده په منځ کښی کیږی - یا هغه معاملات چه در وړاندی کیږی - هغه گرد (تول) زه آورم او وینم ئی - زه هیڅ له ستاسی نه یم جلا (جدا) او تل ځما نصرت او حمایت له تاسی سره دی - خوف او ویره هیڅ مورد نه لری - او نه ښائی چه تاسی په دغه فکر کښی واوسی.

فَأْتِيَهُمْ قَوْلًا مِّنْ أَسْفَلِ السُّورَةِ فَيَأْتِيَهُمْ قَوْلًا مِّنْ أَسْفَلِ السُّورَةِ فَيَأْتِيَهُمْ قَوْلًا مِّنْ أَسْفَلِ السُّورَةِ

پس ورشی (تاسی دواړه) ده ته پس ووائی چه بیشکه مونږ یو رسولان د رب ستا نو ولیږه (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب) او مه په عذابوه دوی (په سختو سختو تکالیفو سره)

تفسیر: په دغه کښی د دری شیانو په طرف دعوت ورکړی شوی دی
(۱): د فرعون او د نورو مخلوقاتو کوم رب شته چه رسول ئی رالیږلی دی.
(۲): مونږ دواړه د هغه رسولان یو - لهذا ځمونږ اطاعت او د رب العزت عبادت ښائی چه وکړی شی گواکی په دغه جمله سره د ایمان د اصل په لوری دعوت ورکړی شوی دی - هم دغه ئی په «والنازعات» (دیرشم جزء کښی) داسی ادا کړی دی ﴿فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلَٰهٌ أَن تَزِلَّ﴾

﴿وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْتَلِي﴾

(۳): هغه شی دی چه د هغه ضرورت په هغه خاص وقت کښی واقع شو - یعنی د بنی اسرائیلو نجات د فرعونیانو د ذلت او رقت راوړونکی غلامی څخه. مطلب ئی دا دی چه پر دغی شریفی او نجیب الاصلی کورنی ظلم او ستم مه کوئ! او د دغه ډیر ذلیل او حقیر مرئیتوبه ئی آزاد او خپلواک کړئ - او له مونږ سره ئی پرېږدئ چه هر چیری مو چه زړه غوړی لار شو او په آزادی سره شپې او ورځی تیری کړو.

قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ

په تحقیق راغلی یو مونږ تاته سره له معجزی له جانبه د رب ستا؛

تفسیر: یعنی څمونږ دغه د رسالت دعوی بی دلیل نه ده - بلکه پر خپل صداقت د الله تعالی د قدرت معجزی او دلائل هم راسره شته.

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ۚ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۖ

او سلامتی ده (له عذابه) په هغه چا چه متابعت وکړی د سمی صافی لیاری. بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وحی کړی شوی ده مونږ ته چه بیشکه عذاب په هغه چا دی چه تکذیب کوی (د رسولانو) او مخ گرځوی (له اسلامه).

تفسیر: یعنی هر څوک چه څمونږ خبره ومنی او پر سمه او صافه لیاره لار شی - نو د هغه دپاره د دواړو دارینو سعادت او سلامت ور په برخه کیږی. او هر څوک چه تکذیب او اعراض کوی نو د هغه دپاره عذاب یقینی دی - اعم له دی نه چه یواځی اخروی عذاب وی یا په دنیا کښی هم ورته ورسپړی. ښائی چه اوس تاسی د خپل آخرت په فکر کښی شی او هره لیاره مو چه خوښه وی هم هغه ځان ته غوره کړئ.

کله چه راغلل دوی فرعون ته او د رب العالمین پیغام ئی ورساوه

قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمْ يَا مُوسَى

نو وویل (فرعون) پس شوک دی رب ستاسی ای موسی

تفسیر: یعنی تاسی چه خپل ځان د هغه رب استاځی رابیی هغه شوک دی؟ او څرنګه دی؟ - له دی نه معلومیږي چه د فرعون د عقیدې میلان د دهریت په لوری و - یا به ئی دغه سؤال یواځی د ربړولو (تکلیف ورکولو) دپاره کړی وی.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ

وویل موسی رب ځمونږ هغه ذات دی چه ورکړی ئی دی هر څیز ته (له مخلوقاتو) صورت شکل د ده (موافق د کماله د ده سره) بیا ئی لپاره هم ورښوولی ده (د گزران).

تفسیر: یعنی هر شی ته ئی سم د هغه له استعداد سره شکل - صورت - قوی - خواص او نور عنایت فرمایلی دی - او د حکمت له کمال ئی هم هغسی جوړ کړی دی چه هغه لره لازم و - بیا په مخلوقاتو کښی د هر یو د وجود او بقاء دپاره هر هغه سامان چه ضرورت و - هغه یی ورمهیا کړی دی او هر څیز ته ئی له خپلی مادی ساخت او روحانی قوتونو - او خارجی سامانونو څخه د کار اخیستلو لپاره ورښوولی ده - بیا داسی یو ټینگ نظام ئی راښوولی - مونږ ته ئی هم هدایت راکړی دی چه د دغو مصنوعاتو له وجوده د صانع پر وجود څرنګه استدلال وکړو **فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ**

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د خوږولو او څښلو شعور ئی پیدا کړ که وږوکی ته الله تعالیٰ تی روډل ونه ښی نو شوک ئی ورښوولی شی؟»

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ ۚ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ۚ

وویل (فرعون) پس څه و (حال) د خلقو پخوانیو. وویل (موسی) چه علم د هغوی په نزد د رب ځما دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی (لیکلی دی) چه نه ئی ورک کوی رب ځما او نه ئی هیروی (هیڅ څیز)

تفسیر: یعنی «که د الله تعالیٰ پر وجود باندی داسی روښان دلائل قائم شوی دی او د هغه په

طرف چه ته دعوت ورکوی حق دی نو د تیرو اقوامو په متعلق څه بیان وکړه چه آخر له دوی ځنی دیر کسان سره د داسی واضحو او روشنو دلائلو له موجودیته ولی له حق څخه غاړه وغړوله - او قبول ئی نه کړل؟ آیا پر هغو گردو (تولو) باندی ئی عذاب نازل کړ او تباہ شول؟ که ته نبی ئی نو د گردو (تولو) اقوامو تفصیلی حالات بنائی تاته هر ورو (خامخا) معلوم وی» دغه گرد (تول) لا یعنی او لری له مقصده خبرو باندی ځکه د فرعون خوله وسپړیده چه د حضرت موسی علیه السلام د هدایت مضامین په داسی فضولو او چتی (بیکاره) خبرو سره مخلوط کړی - حضرت موسی علیه السلام وفرمایل چه انبیاء ته د گردو (تولو) شیانو تفصیلی علم لرل ضروری نه دی د هر قوم د تفصیلی حالاتو څخه اطلاع او علم یواځی د الله تعالی کار دی چه د ځینو مخفی مصالحو په بناء هغه ئی په کتاب (لوح محفوظ) کښی هم لیکلی دی. د الله تعالی د محیط علم څخه یو شی نه ابتداء غائب کیدی شی او نه په علم کښی راغلی څیز د یوی شیبی دپاره هم هیریدی شی پر هغه اعمال د هر قوم په هر وقت کښی چه کړی ئی وی د هغو گردو (تولو) د یوی یوی ذری لیکلی شوی حساب شته چه په هر یوه لازمو اوقاتو کښی ئی ښکارولی شی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَاسْلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

هغه الله چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (غوریدلی) او روانی کړی ئی دی تاسی ته په دی کښی لیاری.

تفسیر: یعنی د وادیو - سیندونو - او غرونو له منځه ئی پر ځمکه لیاری جوړی کړی او له یوه ځایه بل ځای ته ئی بیولی او نښلولی دی چه پر هغو له ورتګه له یوه ملکه بل ملک ته رسیدی شی.

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّى ۝۵۳

او نازلی کړی دی مونږ (له طرفه) د آسمانه اوبه؛ پس راباسو مونږ په دی (اوبو) سره هر هر قسم له گیواو (شنیلیو) څخه رنگ په رنگ.

تفسیر: یعنی د اوبو په ذریعه الله تعالی راز راز (قسم قسم) شنیلی - او ترکودی (نباتات) میوی دانی غلی او نور ئی پیدا کړی دی.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ

وخورئ تاسی تری او خورئ (پکشی) چارپایان خپل؛

تفسیر: یعنی ښی او عمده غذاوی تاسی خورئ - او هغه شیان چه ستاسی نه په کاریږی هغه پر خپلو چارپایانو خورئ چه د هغوی په محنت او زیار (کوشش) ایستلو سره علی الاکثر دغه پیداوار حاصلیږی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْلِ

بیشکه په دی (مذکورو شیانو کښی) خامخا (د قدرت ډیر) دلائل دی دپاره د خاوندانو د عقل.

تفسیر: دپاره د خاوندانو د عقل ئی ځکه وفرمایل شو د دهریانو سترگی خلاصی شی یعنی د ده تدابیرو او قدرتونو ته وگورئ که تاسی عقل لرئ نو وبه پوهیږئ چه په هغو سره د باری تعالی وجود او د توحید په لوری توجه ورکړی شوی ده اوس په دغه مبارک آیت کښی د «معاد» ذکر دی.

مِنْهَا خَلَقْنَكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى

(خاص) له دی (ځمکی څخه) پیدا کړی یی مونږ تاسی (په ژوندون سره) او په هم دی ځمکی کښی ننه باسو تاسی (په مرگ سره) او له دی (ځمکی) څخه راباسو تاسی کړت بل (دوهم ځلی په بعث بعد الموت سره).

تفسیر: د گردو (تولو) پلار آدم علیه السلام له خاورو څخه پیدا کړی شوی دی. بیا په هغو اغذیه و (خوراکو) سره چه د انسان د بدن روزنه (تربیت) کیږی هغه هم له خاورو څخه وځی - وروسته له مرگه هم په عمومی دول (طریقه) گرد (تول) انسانان وړاندی یا وروسته له خاورو سره گډیږی. هم داسی د قیامت په وقت کښی هم دغه اجزاء چه له خاورو سره گډود شوی وی بیا سره تولیږی او بیا له سره پیدا کیږی او هغه مری چه په قبرونو کښی خښ وی بیا ژوندی تری راپورته کیږی.

وَلَقَدْ آرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ۝۵۷

او خامخا په تحقیق وروښوولی (ورپیژندلی) وی مونږ دغه (فرعون لره) معجزی (د قدرت خپلی) تولی (د فرعون له حاله سره مناسبی) نو تکذیب ئی وکړ (د معجزو) او منع ئی راوړله (له ایمانه په هغو باندی)

تفسیر: یعنی د هغو آیتونو وروښودل چه منظور ؤ هغه گرد (تول) ئی وروښوول. مثلاً د عصاء القاء یدالبیضاء او نور سره له خپلو متعلقاتو سره له تفصیل - خو سره له هغه هم دغه بدبخت فرعون حق ونه مانه او هم هغسی پر خپل انکار، جحود او تکذیب ټینگ ولاړ ؤ.

قَالَ اجْعَلْنَا خُرْجَانًا مِنْ أَرْضِنَا بِسُحْرِ مُوسَىٰ ۝۵۸

وویل (فرعون) آیا راغلی ئی ته مونږ ته دپاره د دی چه ویاسی مونږ له ځمکی ځمونږ په سحر خپل ای موسی

تفسیر: دغه خبره ئی خپل قوم قبطیانو ته ځکه وویل خو هغوی ته د موسی علیه السلام په مقابل کښی نفرت او اشتعال ورکړی یعنی د موسی علیه السلام غرض او مقصد دا دی چه د جادو په زور مونږ د دی ملک څخه وشړی - او د کودگری په داسی ننداری د عوامو جمیعت له خپله ځانه سره ملگری کړی - او په دغه چل د قبطیانو پر گردو (تولو) املاکو او اموالو قابض شی.

فَلَنَاتِيَنَّكَ بِسُحْرٍ مِّثْلِهِ فَأَجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوًى ۝۵۹

پس خامخا رابه وړو هر ورو (خامخا) تاته سحر پشان د دی سحر پس مقرر کړه په منع ځمونږ او په منع د تا کښی یوه وعده چه نه به کوو مخالفت له هغه مونږ او نه ته (او وگرځوه ځای د وعدی) یو ځای هوار (متوسط په منع د طرفینو کښی).

تفسیر: یعنی ته پخپله په دغه اراده کښی له سره نشی کامیابیدی له مونږ سره ډیر لوی لوی کودگران شته ښه خو به دا وی چه ته له هغوی سره مقابله وکړی - پس په هره ورځ او هر ځای کښی چه ته له هغوی سره مقابله کول غواړی د هغه د تعیین اختیار تاته (درکاوه کیږی) او دا ضروری ده هر هغه وقت چه معین کیږی ښائی چه له هغه څخه هیڅوک ځان ونه کاړی - او داسی ځای دی وټاکل شی چه هلته د دواړو طرفینو دپاره یو شان سهولت حاصل وی. او په منځ کښی واقع وی او په کیناستلو کښی د راعی او رعایا او حاکم او محکوم او د وړوکی او د لوی هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) سره نه وی - او هره یوه ډله په ډیره آزادی او خپلواکی سره د خپل قوت او قدرت مظاهره پکښی وکړی شی. او میدان هم خلاص - ارت - صاف او هوار وی؛ خو گرد (تول) کتونکی هر شی بی تکلفه ولیدی شی او تول مشاهدات په ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُخَشِّرَ النَّاسُ ضُمِّي ٥٩

وویل (موسی) وقت د وعدی د تاسی ورځ د جشن (د قبطیانو) ده او دا چه راتول به کړل شی خلق په وقت د څاښت کښی.

تفسیر: یعنی د انبیاء په کارونو کښی له سره هیڅ یو تلبیس او تلمیع نه وی. د دوی گرد (تول) معاملات ښکاره - واضح - او صاف وی - موسی علیه السلام وفرمایل «ښه په هم هغه ورځ کښی چه تاسی لویه میله او رسمی جشن کوئ په هم هغه ورځ کښی څه مهال (وخت) چه لمر ښه پورته راشی - نو دغه د مقابلی نمائش (بودنه) هم شروع شی - یعنی په دغه میله کښی په هر ځای او هر وقت چه ډیر خلق سره راتول شوی وی په رڼا (رڼرا) ورځ کښی دی دغه مقابله وکړله شی - خو کتونکی ډیر زیات وی او د ورځی په رڼا (رڼرا) کښی هر څوک هر شی په ښه شان سره وگوری او هیڅ یوه اشتباه په منځ کښی واقع نشی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «په لویه مجمع کښی له مقابلی ځنی د دواړو طرفینو غرض دا ؤ چه هغه غوښته چه دوی د گردو (تولو) خلقو په مخ کښی پره او مغلوب شی - او هغو غوښته چه هغه پر او مغلوب شی د تولو وگړو په محضر کښی - د دغه جشن انعقاد چه د فرعون کلنی ؤ د مصر په گردو (تولو) ښارو کښی مقرر ؤ.»

فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ٦٠

پس مخ وگرځاوه (خپلو مشرانو ته) فرعون پس راتول ئی کړل (اسباب آلات) د مکر فریب خپل بیا راغی (موعد ته سره له جادوگرانو او اتباعو خپلو).

تفسیر: د دغی خبری د غوته کولو څخه وروسته فرعون له مجلس څخه پاڅید او د کودگرانو د ټولولو په ترتیباتو ئی لاس پوری کړ - او په داسی وساتلو او وساتلو پسی ولوید چه د هغو په اثر کودگران بریالیان (کامیاب) شی او بالاخر له مکملی تیاری څخه وروسته په دیر قوت او طاقت سره په هم هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت د مقابلی په میدان کښی په داسی حال حاضر شو چه د کودگرانو یو لوی فوج له ده سره ؤ؛ له دوی سره د انعاماتو او اکرامو لوئی وعدی هم کړی شوی وی او دوی گرد (ټول) په دی باندی گمارلی شوی ؤ چه په هر ډول (طریقه) سره چه کیږی ښائی چه موسی علیه السلام ته ماتی ورکړئ گواکی دوی د حق او حقانیت د مغلوبولو په فکر کښی ؤ.

قَالَ لَهُمُ مُوسَىٰ وَبَلَّغُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُصْحِتْكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ۖ

وویل دغو (ساحرانو) ته موسی (نازل دی کړی الله پر تاسی) هلاکت د تاسی مه ترئ پر الله باندی دروغ پس هلاک به کړی تاسی په عذاب سره او په تحقیق خراب او نا امیده شو هر هغه څوک چه دروغ ئی وتړل (پر الله).

تفسیر: معلومیږی چه په دغه مجمع کښی موسی علیه السلام هر یوه ساحر ته د ده له حاله سره سم پند او نصیحت فرمایلی ؤ - کله چه کودگران د حق مقابله په جادو سره کوونکی ؤ - نو هغوی ته ئی تنبیه ورکوله چه گورئ په لوی لاس خپل ځانونه په هلاکت کښی مه اچوئ! د الله تعالی د قدرت ښی او معجزی او د انبیاء علیهم السلام معجزو ته سحر ویل - او بی حقیقته شیان د ثابت شویو شیانو او حقائقو په مقابله کښی وړاندی کول، گواکی پر پاک الله دروغ تړل دی، اما د دروغ تړونکو خاتمه او انجام له سره ښه نه دی - بلکه اندیښنه شته چه پر داسی خلکو آسمانی آفت نازل شی - او د دوی بیخ او بکر ویاسی - او بنیاد او اساس ئی ور وران کړی.

فَتَنَّا زَعْوَاهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا النِّجْوَىٰ ۖ

پس سره جگړه وکړه دغو (ساحرانو) په کار خپل پخپلو منځونو کښی (دغو جادوگرو) او پټ ئی وساته دغه راز (په منع خپل کښی).

تفسیر: د موسی علیه السلام له دغه موعظه او تبلیغ څخه د کودگرانو په جرگه کښی سخته ویره

او اندیښنه ورپیدا شوه - او پخپلو منځونو کښی ئی په جگړو او مناقشو لاس پوری کړ - چه مونږ له دغه سری سره څه وکړو د ده خبری د کودگرانو په شان له سره نه معلومیږی الغرض پخپلو منځونو کښی ئی سره بحث او مذاکری کولی - او له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوی په گونډی (بیل) مرکو او جرگو مشغول شول. بالاخر وروسته له دیرو مناظرو - مخالفونو او منازعو د فرعون له اثره متأثر شول او هغه خبری او اتري ئی وکړی چه وروسته راځی.

قَالُوا إِنَّ هَٰذِهِ لَسِحْرُنِ يُرِيدُنَ أَنْ يُخْرِجُكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَ بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثَلَّى ۝

وویل (جادوگرانو) دا دواړه خامخا ساحران دی اراده لری دوی دواړه چه ویاسی تاسی له ځمکی (ملک) د تاسی په سحر خپل سره او بوځی (محو) کړی دوی دغه) لیاره (د دین) د تاسی چه ډیره غوره ده.

تفسیر: (په ان هذان) کښی دغه «ان» مخفف دی له مثلی څخه ځکه دا لام فارق په مابین د نافیی او د مخففی پری داخل شوی دی یا دغه «ان» په معنی د ما او دا لام په معنی د «الا» دی یعنی ماهذان الا ساحران) یعنی چه له پخوا راهیسی ستاسی کوم دین او رسوم جریان لری هغه له منځه لری کړی او خپل دین او طور او د جادو او کودو فن هم رائج کړی چه د هغه په زور په دغه ملک کښی ستاسی عزت (پت) او کمائی (گټه) شته هم دغه دواړه وروڼه غواړی چه له تاسی څخه وشکوی او یواځی هم دا دواړه پری قابضان شی.

فَاجْبِعُوا لَكُمْ تَمَاتٍ وَانْتَوَصَفَّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَى ۝

پس راجمع کړئ تاسی (اسباب د سحر او) مکر خپل بیا راشی میدان د معارضی ته صف صف، او په تحقیق بریالی (کامیاب) شو نن ورځ هغه څوک چه غالب شو

تفسیر: یعنی د موقع اهمیت وپیژنئ! وقت له لاسه مه باسی! په پوره همت او قوت سره گرد (تول) یو ځای شی! - او د دوی د پړه کولو تدبیر وکړئ! او دفعتاً داسی حمله پری وروړئ! چه په یو وار کښی د دوی قدمونه وښوئږی او وپړځیږی - چه د نن ورځی جگړه فیصله کوونکی جرگه ده - د نن ورځی بری دائمی کامیابی او د تل بری دی. هر هغه فریق چه نن غالب او بریالی (کامیاب) شی نو هغه د همیشه دپاره منصور او مفلح گنلی کیږی.

قَالُوا يَمُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقَى وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى ۖ قَالَ بَلْ أَلْقُوا

وویل (کود گرانو) ای موسی یا به ته غورځوی (اول همسا خپله) او یا به شو مونږ اول د هغه چا چه غورځوی (همسا خپله) وویل (موسی) بلکه وغورځوی تاسی رومبی (نو واچول ساحرانو اسباب د سحر خپل).

تفسیر: موسی علیه السلام په ډیری بی پروائی سره جواب ورکړ چه نه رومبی تاسی خپلی ننداری راوښی او خپلی چاری مو راښکاره کړئ! خو د باطل د زور آزمویلو څخه وروسته د حق غلبه په پوره ډول (طریقه) سره درښکاره شی - دغه قصه د الاعراف په (۱۲) رکوع کښی پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوسته شی.

فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخِيلُ إِلَيْهِمْ مِنْ سِحْرِهِمْ إِنَّهَا تَسْعَى ۖ

پس ناڅاپه (دغه وقت) هغه پری د دوی او همساگانی د دوی په خیال کښی راوستی کیدی دغه (موسی ته) له وجه د سحره د دغو (ساحرانو) داسی چه بیشکه دغه (ماران دی چه) مندی وهی (او ځغلی).

تفسیر: یعنی د ساحرینو له نظربندئ څخه موسی علیه السلام ته داسی په نظر ورځی چه گواکی دغه گرد (ټول) پری او همساگانی د مارانو (منگورانو) په شان مندی رامنډی وهی ځغلی او راځغلی او په واقع کښی خبره داسی نه وه.

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ۖ

بیا وموندله په نفس خپل کښی ویره موسی (چه خلق به د سحر او معجزی فرق ونشی کړی او گمراه به پاتی شی).

تفسیر: یعنی د کود گرانو د دغی چاری د لیدلو څخه ناپوهان تیر نه وځی او حمقا ونه غولیدری او د سحر (کودو) او د معجزی په منځ کښی به سره فرق ونه کړی شی - نو په دغه صورت کښی به د حق غلبه نه واضح کیږی. د خوف دغه مطلب د وروستنی جواب څخه څرگندیږی

(شکاريوی).

قُلْنَا لَأَخَفُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ①

ومو ويل (موسی ته) مه ویریره (په زعم خپل) بیشکه ته چه ئی هم دا ته ئی
دیر غالب.

تفسیر: یعنی ویره له خپل زړه څخه ویاسه! او دغسی وسوسی ته په خپل زړه کښی ځای مه
ورکوه! الله تعالی هر ورو (خامخا) حق ته بری او غلبه ورکوی او تل ئی په ارتقاء او اعتلاء
کښی ساتی (او په دی کښی پنځه مبالغی دی (۱) حرف د تحقیق، (۲) تکرار د ضمیر، (۳)
تعریف د جزاء (۴) لفظ د علو (۵) صیغه د مبالغی).

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ②

او وغورځوه هغه شی چه په ښی لاس د تا کښی دی چه له خلق څخه ښکته
تیر کړی هغه شیان چه دوی جوړ کړی دی (او خپلی گیدی ته ئی وغورځوی)

تفسیر: یعنی خپله همسا په ځمکه وغورځوه! چه د دوی دغه گردی (تولی) کودی او پلمی یوه
نمری او گوله کړی - او میدان د دوی له وجوده پاک شی.

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سِحْرٌ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ③

بیشکه هغه شی چه جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلی ته ئی حاضر
کړی دی) مکر د ساحر دی؛ او بری نه مومی ساحر (کودگر) هر چیرته چه
راشی (او وی).

تفسیر: یعنی د کودگرانو کودی - سحر - جادو او نوری پلمی (تدبیرونه) چه څومره دی او تر
هری اندازی پوری چه ورسیږی د حق په مقابله کښی له سره بری نشی موندلی - او نه پخپله
کودگر هیڅ چیری فلاح موندلی شی نو ځکه په حدیث کښی د کودگر د قتل حکم ورکړی
شوی دی.

(کله چه وغورځوله موسی علیه السلام همسا خپله او تیر کړ همسا هغه اسباب د سحر په خپلی
گیدی کښی

او وپوهیدل ساحران چه دغه معجزه ده سحر نه دی پس ولویدل بی اختیاره لکه چه فرمائی

فَأَلْقَى السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ④

پس وغورځول شول کود گران (نسکور) په دغه حال کښی چه سجده کوونکی ؤ (الله ته) (نو کود گرانو) وویل ایمان مو راوړی دی په رب د هارون او (رب د) موسی.

تفسیر: دغه کود گران چه ډیر فنی سړی او د تخصص خاوندان وو سم د لاسه وپوهیدل چه دغه له سره سحر نشی کیدی او علی الیقین دغه له سحره د پاسه بل کوم حقیقت او کیفیت لری نو فی الحال د دوی زږونه د ایمان په رڼا (رنڼا) سره روښان شول او د پاک الله د عظمت او قدرت په مقابل کښی سر په سجده ولویدل. دغه قصه د الاعراف په ۱۲ رکوع کښی لیکلی شوی ده.

قَالَ امْنُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ اذِنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ

وویل (فرعون) چه تصدیق وکړ تاسی ده ته پخوا له هغه چه اذن درکړم زه تاسی ته (د تصدیق د ده) بیشکه چه دی خامخا مشر د تاسی دی هغه چه ښوولی ئی ده تاسی ته جادو.

تفسیر: یعنی بی ځما له اجازی او حکم صادرولو څخه تاسی ایمان راوړ او ځما فیصلی ته مو له سره غور کښنښود او منتظر نشوئ نو معلوم شو چه تاسی او موسی علیه السلام پخپلو منځونو کښی سره روغه او جوړښت سره کړی دی او دغه مقابله مو داسی رانکاره شوه لکه د زرگرانو جنگ چه په دغه سره غواری چه عوام الناس وغلوئ لکه چه د الاعراف په سورت کښی هم مذکور شو.

فَلَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا وَصَلْتَكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَكُتِّعْلُنَ أَيْنَا شَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى ⑤

نو اوس به پری کړم زه خامخا لاسونه د تاسی او پښی د تاسی له خلافه (یعنی ښی لاس او کینه پښه - یا کین لاس او ښی پښه) او خامخا څوړند به

کرم هر و مرو (خامخا) تاسی په تنو د خرماؤ کښی شو ستاسی د حال د لیدلو څخه گردو (تولو) ته پند او عبرت حاصل شی او خامخا معلوم به کړئ تاسی هر و مرو (خامخا) چه کوم یو له مونږ نه ډیر سخت دی له جهته د عذاب او ډیر پاتی کیدونکی دی (زه که موسی؟)

تفسیر: یعنی تاسی پخپل دغه ایمان راوړلو سره داسی راڅرگندوئ چه هم دا مونږه منجی یو او نور گرد (تول) خلق (یعنی فرعون او فرعونیان) به په ابدی عذاب کښی اخته او مبتلا کیږی - نو اوس به در معلوم شی چه د چا عذاب زیات سخت دی - او تر زیات وقت پوری پاتی کیدونکی دی؟

قَالُوا لَنْ نُّؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ
إِنَّمَا تُقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّا مُتَابِرِينَ ۚ لِيُغْفِرَ لَنَا
خَطِيئَتَنَا وَمَا آكُرْهُتْنَا عَلَيْهِ مِنَ الْسَّحَرِ

وویل (کوډگرانو) چه له سره به غوره نه کړو تا په هغه چه راغلی دی مونږ ته له ښکاره ؤ معجزو او هغه (الله) چه پیدا کړی ئی یو مونږ پس وکړه ته هغه کار چه ته ئی کوونکی ئی بیشکه هم دا خبره ده چه حکم به ورکړی ته په دی ژوندون لږ خسیس (په قتل او په نورو تعزیراتو) بیشکه مونږ ایمان مو راوړی دی په رب خپل چه وښی مونږ ته گناهونه غمونږ او هغه چه تا مجبوره کړی یو مونږ په (کولو د) هغه شی باندی له سحره (په مقابل د معجزی کښی)؛

تفسیر: یعنی مونږ داسی صاف حقانی دلائل ستا له خاطره نشو پرېښودی؟ او د خپل حقیقی خالق د خوښی په مقابل کښی ستا هیڅ پروا نشو کولی - اوس هر څه چه ستا له لاسه کیدی شی وئ کړه - ستا خو هم دغومره زور رسیږی چه غمونږ دغه فانی دنیوی ژوندون ختم کړی. که ته داسی وکړی نو هیڅ مضائقه نه لری، مونږ لا پومی له دی نه د دغه دارالفناء په مقابل کښی دارالبقاء ته ترجیح ورکړی ده او مونږ د دی دنیا د رنج او راحت په فکر کښی نه یو او یواځی غمونږ آرزو او تمنا هم دا ده چه غمونږ مالک او مولی له مونږه خوښ او رضاء شی - او غمونږ گرد (تول) گناهونه خصوصاً هم دغه گناه چه ستا د حکومت له خوفه بالجبر غمونږ له لاسه صادره شوی ده. «یعنی چه د حق مقابله مو له جادو سره کړی ده» معاف وفرمایي وائی

چه کودگران د حضرت موسی علیه السلام د معجزی له لیدلو څخه په دی پوهیدلی وو. چه دغه جادو نه دی - او مونږ لره نه ښائی چه د ده په مقابل کښی ودریږو خو د فرعون په امر او د ده له ویری مو په مقابله لاس پوری کړل.

وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٢٠﴾

او الله خیر غوره دی (له جهته د جزا ورکولو له تا نه) او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی (عذاب د ده).

تفسیر: یعنی هغه انعام او اکرام چه تا به مونږ ته راکاوه له هغه څخه ښه او تل پاتی کیدونکی اجر مؤمنینو ته د الله تعالی له درباره ورکاوه کیږی. (و فرمایله الله تعالی چه)

إِنَّهُ مَن يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٢١﴾

بیشکه شان دا دی هر څوک چه راشی رب خپل ته کافر (په عقبی کښی) پس بیشکه شته ده ته جهنم دوزخ چه نه به مری په دی دوزخ کښی (چه هوسا «آرام» شی) او نه به ژوندون کوی (د ژوندون په خیر)

تفسیر: یعنی انسان لره په کار دی چه اول د آخرت په فکر کښی اوسی او داسی دی ونه کړی چه د مخلوق په اطاعت کښی د خالق معصیت وکړی ځکه چه د داسی مجرمانو د هستوگنی ځای ډیر بد ځای دی چه له هغه څخه نجات او ژغورنه (بچ کیدنه) په هیڅ یوه صورت سره ممکنه نه ده - دنیوی تکالیف او مشقات هومره چه وی یواځی د مرگ په راتگ سره گرد (تول) ختمیږی. لیکن کفارو ته په دوزخ کښی هم مرگ نه ورسیږی چه د دوی هغه مصائب او تکالیف پای (انجام) ته ورسوی او د هغوی هغه جهنمی ژوندون به هم د ښه ژوندون په شان نه وی - یعنی د دوی هغه ژوندون به داسی وی چه پر هغه به مرگ په زرهاو درجو مرجح او بهتر وی. (العیاذ بالله).

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا

او هر څوک چه راشي دغه (الله) ته (په قيامت کښي) په دې حال کښي چه مؤمن وي چه په تحقيق کړي ئي وي ښه (عملونه په دنيا کښي) پس دغه مؤمنان چه دې شته دوي ته (درجي) مرتبي ډيري اوچتي (چه هغه مرتبي) جنتونه دي د (تل) هستوگني چه بهيږي (له لاندې د مانيو او ونو) د دوي (څلور قسمه) ويالي هميشه به وي دوي په دغو (جنتونو) کښي.

تفسير: د مجرمانو بالمقابل ئي د دغو مطيعانو خاتمه او انجام بيان وفرمايله.

وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ٤٧

او دغه (درجي او جنتونه) جزاء ده د هغه چا چه ځان ئي پاک کړي وي (له خيرو د کفر او له گناهونو)

تفسير: يعنى له چتلو خيالاتو - فاسده و عقائدو - رذيله و اخلاقو او خرابو اعمالو څخه پاک او صاف وي.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَن أَسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرِبْ
لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ لَيْسًا لَا تَخَفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ٤٨
فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودٍ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ٤٩

او خامخا په تحقيق وحى کړي وه مونږ موسى ته داسي چه د شپي وباسه (له مصره) بندگان ځما (بنی اسرائیل) پس جوړه کړه دوي ته (په وهلو د همسا خپلي سره) لياره په بحر (سيند) کښي وچه نه به ويريږي ته په تعقيب (د فرعون له ميندلو او نيولو د فرعونيانو نه) او نه به ويريږي (له دويدلو) پس راغی په هغو (بنی اسرائیلو) پسې (له وروسته) فرعون سره د لښکرو د ده پس لاندې کړل دوي له سيند څخه هغه څيز چه لاندې ئي کړل.

تفسير: کله چه فرعونيانو په ميداني مقابله کښي ماتې وموندلې - او کودگران مشرف بالايمان شول او د بنی اسرائیلو ثقل څه دروند شو - او موسى عليه السلام له کلو کلو راهيسې د الله تعالى باهره آيات وروښوول - او هر شان حجت ئي په اتمام ورساوه - خو سره له هغه فرعون دغې خبرې ته تيار او آماده نشو چه حق ومنی يا بنی اسرائیلو ته آزادي او خپلواکي ورکړي -

دلته د الله تعالى داسی حکم پر موسی علیه السلام صادر شو چه بنی اسرائیل له خپله ځانه سره روان کړه! - او د شپې له مخی له مصره هجرت وکړئ! - خو په دغه وسیله سره بنی اسرائیل له مظلومیت او غلامی څخه نجات ومومی - په لیاره کښی به سمندر (د قلزم بحیره) حائل کیږی لیکن تا غوندی د یوه اولوالعزم نبی په لیاره کښی نه ښائی چه سمندر هم حائل شی - نو د هم دغه سمندر په منع کښی د خپل ځان دپاره داسی لیاره پیدا کړه! تر څو پر هغی باندی له پوری وتلو څخه نه د دویدلو اندیښنه او نه د فرعونیانو د تعاقب او د درېسی راتللو او رسیدلو او نیولو خرخشه (تردد) وی - لکه چه موسی علیه السلام له هم دغه هدایت سره سم پر سمندر باندی خپله همسا ووهله چه په هغه سره اوبه له سره تر بیخه پوری خبری او دوولس کوڅی شوی او الله تعالى باد ته امر وکړ چه سم د لاسه دغه ځمکه وچه کړه! لکه چه آنا فاناً د سمندر عمق (نات) وچه سمه صافه لیاره شوه او په دواړو اطرافو کښی د سمندر اوبه لکه ډیر لوی لوی غرونه ولاړ وی ﴿فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فَرَقٍ كَالطُّورِ الْعَظِيمِ﴾ پس خبر شو بحر پس وگرځیده هره توته د اوبو لکه لوی غر» نو بنی اسرائیل پر دغه لیاره بی له کومه تکلیف او مشقته تیر شو وروسته فرعون سره له خپل عظیم الشان فرعونی لشکر د دوی د تعاقب او نیولو دپاره راغلل او دغه وچه سمه صافه لیاره ئی لیدلی په بنی اسرائیلو پسی هلته ننوتل څه مهال (وخت) چه بنی اسرائیل له سینده بیخی پوری وتل او فرعون سره له خپله فرعونی لشکره بیخی د سیند منع ته ورسیدل الله تعالى سمندر ته امر ورکړ چه له دواړو خواو اوبه سره یو ځای کړه! او فرعون سره له فرعونیانو په خپله غیر کښی تینگ ونیسه! نو بیا په دی خبری پسی هېڅ مه گرځه! او له سره ئی پوښتنه مه کوه چه د سمندر امواجو (څپو) په څه شان دوی گرد (تول) سره پناه کړل؟ او څرنګه د مرګی سور څادر ئی پری وغور او؟ او پخپله سره غیر کښی ئی یخ یخ او تینگ ونیول.

وَاضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ۝۹

او گمراه کړ فرعون قوم خپل او (ورته ئی) ونه ښودله لیاره سمه

تفسیر: یعنی په ژبه سره خو ئی ډیری دعوی کولی چه ﴿وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ لیکن ده خپل قوم ته څرنګه ښه لیاره وروښوده؟ بیشکه چه فرعون دغه مثال پر فرعونیانو ممثل کړ.

تینگ دی ساتمه په غیر زه خو دویدم مین

له خپله ځانه سره ټابه هم دوب کړم مین

همغسی چه د دی حال په دنیا کښی شو - هم هغه ئی په آخرت کښی هم په برخه کیږی - دلته له خپلو گردو (تولو) ملګرو او لشکرو سره په سیند کښی دوب شول - هلته به هم له هم دغو

سره یو غای د دوزخ په لمبو کښی دویپی لکه چه د هود په ۹ رکوع کښی مسطور دی
﴿يَقْدُرُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْدَحَهُمُ النَّارَ﴾

يَبْنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكَ مِنْ عَدُوِّكَمْ وَوَعَدْناكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى ۝ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

(و فرمايل الله چه) ای بنی اسرأئیلو (اولادی د یعقوب) په تحقیق نجات درکړ
مونږ تاسی ته له دښمنه د تاسی (له فرعون) او وعده کړی ده مونږ له تاسی
سره (په واسطه د موسی) جانب د طور (چه) ښی (جانب دی) او نازل کړ
مونږ پر تاسی من (ترنجبین) او سلوی (وریت کړی مرغان) خورئ تاسی له
طیبو (پاکیزه و شیانو) هغه چه رزق روزی مونږ درکړی ده تاسی ته او مه
کوئ تجاوز په هغه (مرزوق کښی په اسراف اذخار بخل او کفران سره)

تفسیر: په دغه سره الله تعالی بنی اسرأئیلو ته پند ورکوی چه وگورئ مونږ پر تاسی باندی
څرنګه احسانات او انعامات فرمایلی دی - ښائی چه تاسی هم د هغه حق اداء کړئ! آیا دغه
کومه وړه او کوچنی خبره ده چه تاسی ته مو د دغسی جابر او قاهر دښمن له لاسه نجات درکړ
- او هغه مو په یوی ډیری عبرتناکی طریقې سره ستاسی تر سترګو لاندی هلاک او تباہ کړ - بیا
د حضرت موسی علیه السلام په وسیله مو له تاسی سره وعده وکړه چه له مصر څخه د شام په
طرف د ورنگ په وقت کښی د «طور» د غره هغی مبارکی او میمونې برخې ته چه په ښی لاس
کښی پرته ده راشئ! نو تاسی ته به «توریت» درعطاء کیږی - د «تیه» په لق ودق او ډاګ
سپیره میدان (میره) کښی ستاسی د خوراک دپاره مو «من» ترنجبین او «سلوا» مرغان او
کرکان نازل کړه چه د هغو ذکر د البقره د سورت په (۶) رکوع کښی هم لیکلی شوی دی. د
دغو احساناتو او انعاماتو په مقابل کښی تاسی ته دغه لائق او مناسب و - چه هغه حلال او طیب
- لذیذ - خوندور - او پاک شیان چه الله تعالی تاسی ته عنایت فرمایلی دی د هغه استعمال په
ډیر شوق او ذوق وکړئ! او په دغه معامله کښی له حده مه تیریږئ! لکه داسی چه ناشکری او
اسراف وکړئ! یا په دغه فانی تنعماتو کښی بیخی محو او دوب شی او د الله تعالی واجبه حقوق
اداء نه کړئ! یا دغه د الله تعالی درکړی شوی مال او دولت په مناهیو او معاصیو کښی ولگوئ
یا هر چیری او هر غای کښی چه د تعدیل - تأویل او مکر او فریب څخه ممانعت کړی شوی
دی هلته په دغو تأویلاتو - مکر او فریب پسی مه ګرځئ! الغرض د الله تعالی درکړی نعمتونه د

طغیان او عصیان آله له سره مه گرځوئ.

فَيَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِيْ وَمَنْ يَّحِلِّ عَلَيْهِ غَضَبِيْ فَقَدْ هَوَىٰ ۝۸۱

پس واجب لازم را کوز به شی پر تاسی غضب قهر عَما او هر څوک چه لازم واجب را کوز شی پر ده غضب عَما پس په تحقیق سخت وغورځید (په هاویه کښی).

تفسیر: یعنی که تزئید و کرئ نو د الله تعالیٰ غضب به پر تاسی نازلیدي؛ او د ذلت او عذاب په تورو تیارو؛ غارونو کښی غورځول کیږي!.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَامِنْ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ۝۸۲

او خامخا زه هر و مرو (خامخا) ښه مغفرت کوونکی یم هغه چاته چه توبه ئی وویسته (له شرکه او ایمان ئی راوړد په تولو مؤمن به شیانو)

تفسیر: د مغفوبینو په مقابل کښی دغه د مغفورینو بیان وشو یعنی هومره چه لوی مجرم وی که د زړه په صدق سره تائب شی - او د ایمان او صالح عمل لپاره ځان ته غوره کړی او پر هم دغه د ایمان پر سمه صافه لپاره تر مرگه پوری مستقیم پاتی شی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی د مغفرت او د رحمت هېڅ کمی او تقلیل نشته.

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسَىٰ ۝۸۳ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَشْرَىٰ
وَعَجَلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ۝۸۴

او څه شی راگرندی کړی ته (چه ډومبی راغلی) له قومه خپله ای موسی وویل (موسی) دوی دغه دی (روان دی) راپسی له وروسته عَما (دیر نژدی) او جلتی می وکړه تاته (په راتلو کښی) ای ربه عَما دپاره د دی چه راضی شی ته (له مانه نه تکبراً).

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام حسب الوعهه په دیره مینه او اشتیاق سره «طور» ته ورسید -

بنائی چه داسی حکم هم پری شوی وی چه د خپل قوم غیښی مشران او غتان هم له خپله ځانه سره راو له - او هغوی به تری لږ څه وروسته پاتی شوی وی - او موسی علیه السلام به په دیر شوق او ذوق سره مخ کښی وړاندی تللی وی؛ نو الله تعالیٰ وفرمایل ای موسی دومره گړندی ولی راغلی؟ او خپل قوم او ملگری دی ولی وروسته پریښودل؟ عرض ئی وکړ چه ای رب العالمین ستا د خوښی او رضاء دپاره دیر ژر حاضر شوم - او قوم هم دومره له ما ځنی لری نه دی - دغه دی راپسی راځی - کذا فی التفاسیر ويحتمل غیر ذلک والله اعلم

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ أَفْعَادِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ۝

و فرمایل (الله) پس بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وموآزمویه قوم د تا وروسته له (راتللو د ستا) او گمراه کړل دوی (یوه زرگر) سامری (په عبادت د خسی سره).

تفسیر: یعنی ته دلته راغلی - او ما ستا قوم په یو دیر سخت امتحان کښی غورځولی دی چه د هغه سبب په عالم اسباب کښی سامری گرځیدلی دی ځکه چه د هغه په اضلال او اغواء سره بنی اسرائیلو د موسی علیه السلام په غیاب کښی د خسی (گلگی او سخوندړکی) په عبادت لاس پوری کړ چه د هغه قصه د الاعراف په (۱۸) رکوع کښی هم تیره شوی ده. تنبیه: غیښی وائی چه د «سامری» نوم هم موسی ؑ - د غیښو په نزد سامری «سبطی» ؑ. د غیښو په نزد «سبطی» ؑ په هر حال د جمهور رایی دا ده چه دغه سری د موسی علیه السلام د عهد منافق ؑ - او د منافقانو په شان به په چل او فریب سره د مسلمانانو د گمراه کولو په فکر کښی ؑ - د ابن کثیر روایت له اسرائیلی کتابونو سره سم د ده نوم هارون دی.

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَقَوْمُ الْمَبْعُودُكُمْ
رَبُّكُمْ وَعَدَّ أَحْسَنَ أَفْطَالٍ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمَّا رَدُّ شِمَانٍ
يَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ۝

پس راوگرځید موسی قوم خپل ته دیر غضبناک خورا (دیر) غمجن وویل (موسی) ای قومه ځما آیا وعده نه وه کړی له تاسی سره رب د تاسی وعده حسنه (نیکه ښه د ورکولو د توریت)؛ آیا پس اوږده شوه پر تاسی زمانه (د بیلتون ځما) او که اراده کړی وه تاسی چه لازم واجب راکوز شی پر تاسی

غضب قهر له جانبه د رب د تاسی پس خلافه کړه تاسی هغه وعده غما (چه تاسی راسره کړی وه په ثبات سره په دین کېښی).

تفسیر: یعنی غما په متابعت کېښی تاسی ته د دیني او دنيوي هر قسم نيکي دررسيږي لکه چه ديره عظيم الشانه نيکي هم دا اوس تاسی پخپلو سترگو سره وليدله - او هغه څه چه باقی دی هغه عنقریب دررسيږي - آیا له دغی وعدی څخه دیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی دغه تیر گرد (تول) احسانات هیر کړل او د وروستینو انعاماتو له دیر انتظار کولو څخه ستړی ستومان شوئ؟ یا عمدأ او په لوی لاس مو له ما سره وعده خلافی وکړه؟ او د توحید پر دین قائم پاتی نشوئ؟ او د الله تعالیٰ غضب مو ځان ته غوره کړ (کذا فسرہ ابن کثیر رحمۃ الله علیه) یا ئی داسی مطلب واخیست شی له تاسی څخه الله تعالیٰ د دیرشو - خلویښتو ورځو وعدی اخیستی وه چه دومره مدت به موسی علیه السلام په طور کېښی معتکف وی او وروسته له هغه به توریت ورکاوه کېږي - نو آیا دیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی له دیر انتظار کولو څخه ستړی شوی یی؟ او د خسی عبادت مو ځان ته غوره کړی دی؟ یا عمدأ د دغه حرکت مرتکب شوی یی څو د الله تعالیٰ د غضب مستحق شی - او له ﴿فَاَخْلَفْتُمُوْعِدِي﴾ څخه مراد هغه وعده ده چه بنی اسرائیلو له موسی علیه السلام سره کړی وه - چه تاسی مونږ ته د الله تعالیٰ له جانبه یو داسی کتاب راوړئ چه مونږ پری عمل وکړو او ستا په متابعت کېښی مستقیم پاتی شو.

قَالُوا مَا آخَلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حِجَلْنَا أَوْ زَارًا مِّن زِينَةِ
الْقَوْمِ فَقَدْ فَتَنَّا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ

وویل (بنی اسرائیلو) چه نه مو دی کړی خلاف د وعدی د تا په اختیار خپل سره ولیکن مونږ بار کړی شوی یو په پیتو له گانو (زیوراتو) او کالیو (کپرو) د قبطیانو د قوم پس ومو غورځولی هغه (گانی (زیورات) په اور کېښی) او هم داسی وغورځولی (گانی (زیورات) په اور کېښی) سامری

تفسیر: یعنی مونږ پخپل اختیار او په خپل سر داسی حرکت نه دی کړی - په دغه حرکت باندی مونږ د «سامری» په تحریک او لیار ښوونه سره اقدام کړی دی - صورت ئی داسی ؤ چه د فرعونیانو د گانو (زیوراتو) او کالیو (جامو) هغه بار چه غمونږ پر اوږو بار ؤ - مونږ نه پوهیدو چه له هغه سره څه معامله وکړو نو پخپلو منځونو کېښی مو مشوره سره وکړه - او وروسته له هغه مو داسی غوټه کړه چه هغه هیسته وغورځوو نو «سامری هغه واخیست - او په اور کېښی ئی ویلی کړل؛ او له هغه څخه ئی د خسی تصویر جوړ کړ او هغه ئی راودراوه - دغه قصه د

«الاعراف» په سورت کښی هم تیره شوی ده هلته دی ولوستل شی.
 تنبیه: د فرعونیانو گاني (زیورات) څرنګه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی وی یا به ئی هغه له
 دوی نه مستعار اخیستی وی یا د غنیمت د مال په ډول (طریقه) به دوی ته په لاس ورغلی وی -
 یا به بل کوم صورت لری په دی کښی د مفسرینو اختلاف دی. هر یو صورت چه دی بنی
 اسرائیلو د هغو استعمال د خپل ځان دپاره جائز نه ګانه - لیکن دا د ډیر تعجب او حیرت
 ځای دی چه له هغه ځنی ئی بت جوړول - او بیا د هغه په عبادت کښی مشغولیدل ئی جائز ګڼل.

فَاُخْرِجْ لَهُمْ عَجَلًا جَدًّا اَللهُ خَوَارُ فَقَالُوا هَذَا اَللهُ مُوسٰى هَ فَنَسِيَ ۝۸۸

نو راوویست دوی ته (له هغه خندق څخه) یو خسی یو جسد چه ؤ ده ته غبر
 (د خسی) نو وویل (سامری او تابعانو ئی) دغه د تاسی خدای دی او خدای
 د موسی دی پس هیر کړی دی ده (خپل خدای دلته او طور ته تللی دی)؛

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام څخه هیر شوی دی چه د الله تعالی سره د خبری کولو دپاره
 طور ته تللی دی - الله خو دلته موجود دی یعنی هم دغه خسی دی (العیاذ بالله) ښائی دغه خبره
 به د دغو یهودانو وی چه په دوی کښی سخت غالبان وو.

اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا ۝ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۝۸۹

(نو فرمائی الله) آیا نه ګوری دوی بیشکه شان دا دی چه بیرته نه ګرځوی
 دا (خسی) دوی ته خبره او نه مالک دی دوی ته د ضرر (د دفع کولو) او
 نه د نفعی (د رسولو).
 په «الا یرجع» کښی «ان» مخفف دی له مثل څخه چه اسم ئی محذوف دی
 (ای انه)

تفسیر: یعنی دغه رانده په دغومره غټه خبره هم ونه پوهیدل چه دغه بت چه نه له چاسره خبری
 کولی شی؛ نه چاته لږ څه نفع رسولی شی - او نه د څه نقصان رسولو اختیار لری؛ هغه څنګه
 معبود کیدی شی؟

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمُ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِيَ ⑨

او خامخا په تحقیق وویل دوی ته هارون پخوا (له راتللو د موسی نه له طوره) ای قومه غما بیشکه هم دا خبره ده چه ازمویلی شوی یی تاسی په (عبادت) د خسی او بیشکه رب د تاسی هم دا رحمن دی (نه بل شوک) نو متابعت وکړئ غما او اطاعت وکړئ د حکم غما (چه حکم د ثبات دی په دین کښی).

تفسیر: یعنی حضرت هارون علیه السلام په پسته ژبه سره دوی پوهولی وو چه پر دغه خسی تاسی غولیدلی یی دا له سره ستاسی خدای نشی کیدی - ستاسی خدای یواځی رحمن دی به فکر وکړئ چه تر اوسه پوری نی پر تاسی شومره رحمتونه نازل کړی دی؟ او شومره خپل نعمتونه نی وورولی دی؟ نو تاسی ولی له هغه څخه مخ اړوئ؟ او له هغه څخه شلولی، له چا سره خپل ځان نښلوئ؟ زه د موسی خلیفه یم او بالذات پخپله هم د نبوت خاوند یم - که خپله ښیگه (فایده) غواړئ - نو پر تاسی لازم دی چه غما په طریقه او لیاره لار شی؛ او غما خبره ومنی او د سامری په تگی مه خطاء وځی، چه هغه مو اغواء کوی - او له لیاری مو باسی.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى ⑩

وویل (بنی اسرائیلو) چه همیشه به اوسو په (عبادت د) دی خسی محکم ولاړ تر هغه پوری چه بیرته راشی مونږ ته موسی (له طوره).

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام تر راتګه پوری مونږ د دی خسی له عبادت څخه لاس نه اخلو - کله چه دوی راغلل نو هلته به وګورو هر کار چه وړ (لائق) او مناسب ؤ - هم هغه به ګوو.

قَالَ يَهُرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ⑪ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِيَ ⑫

وویل موسی پس له راتګه خپله له طوره ای هارونه څه شی منع کړی وی ته کله چه تا ولیدل دوی چه ګمراهان شول له دی چه متابعت دی ونه کړ (د حکم) غما (په جهاد سره) آیا پس نافرمانی وکړه تا له حکمه غما.

تفسیر: یعنی ما ته خپل خلیفه درولی وی او حکم می درکړی و چه غما په غیاب کښی د دوی اصلاح کوه او د مفسدانو په لیاره مه غه نو بیا تا څه اصلاح وکړه؟ ولی مو د خپلو موافقینو په ملگرتوب له دغو خسی پرستانو سره سخته مقابله ونه کړه - او د خسی له عبادته مو دوی ستانه (منع) نه کړل - که دا مو له لاسه نه و پوره نو ولی دی له دوی څخه ونه شکوله او پر ما پسی رانغلی - الغرض تا د داسی صریحی گمراهی له لیدلو سره ولی غما د اصول او طریقې متابعت ونه کړه؟

قَالَ يٰمُؤْمَّرُ لَا تَأْخُذْ بِلِحَيَّتِي وَلَا بِرَأْسِي

وویل (هارون) ای غویه د مور غما مه نیسه بیره غما او نه (وینستان د) سر غما

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له دیره قهره او سختی غصی حضرت هارون علیه السلام ئی له پیری او د سر له وینستانو څخه کلک نیولی و د دی مفصله قصه د الاعراف په (۱۸ رکوع) کښی تیره شوی ده د هغه په فوائدو کښی دی ولوستله شی.

إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ۝٩٧

بیشکه زه وویریدم له دی نه چه ویه وائی ته (راټه) چه بیلټون دی واچاوه په منع د بنی اسرائیلو کښی (که چیری ما جنگ کړی وی) او ودی نه کتل امر (خبری) غما ته

تفسیر: یعنی غما په فکر کښی هم دغه خبره راغله چه ستا د راتگ انتظار له دی نه بهتر دی چه زه ستاسی په غیاب کښی کوم کار وکړم چه د هغه لامله (له وجی) به په بنی اسرائیلو کسی شقاق او نفاق واقع شی. ځکه ظاهر دی که مقابله یا انقطاع کیده - نو څه خلق به له ما سره کیدل؛ او دیر کسان به مخالف کیدل - نو زه له دی نه ویریدم چه ته د خپل راتگ په وقت کښی دغه الزام په ما وانه روی چه غما د راتگ انتظار دی ولی ونه کړه؟ او په قوم کښی دی ولی داسی تفرقه وغورځوله. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د تگ په وقت کښی موسی علیه السلام هارون علیه السلام ته داسی نصیحت فرمایلی و چه گرد (تول) قوم په اتفاق ساته نو ځکه هارون د خسی د عابدانو سره مقابله ونه کړه - هو په ژبه سره ئی دوی دیر وپوهول مگر دوی ونه پوهیدل» لکه د هارون علیه السلام د وژلو دپاره هم تیار شول ﴿وَكَادُوا يَقْتُلُونِي﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا مِرْيَٰٓءُ ۝۱۵

ووېل (موسی) پس څه وه ستا کار ای سامری (چه خلق دی گمراه کرل)

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام د هارون علیه السلام د جواب او سوال څخه وروسته (سامری) ئی تر قهر او عتاب لاندی ونيو او تری لازمه پوښتنی ئی شروع کړی - او وئی ویل چه ته دی په رښتیا خپل حقیقت بیان کړه! دغه حرکت دی د څه لامله (له وجی) کاوه - او بنا پر کوم اسباب او عوامل بنی اسرائیل ستا په لوری بی لباری او گمراه شول؟

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ۝۱۶

ووېل (سامری) چه نظر غورځولی ؤ ما په هغه شی باندی چه نظر نه ؤ غورځولی دوی په هغه شی باندی پس واخیستله ما یو موتی (خاوره) له قدمه د (آس د) رسول (جبرئیل) پس ومی غورځوله دا (خاوره په خوله د دی خسی کښی نو په غوړیدو شو) او هم داسی ښائسته کړی ؤ ماته (دا کار) نفس ځما.

تفسیر: سامری ووېل چه ځما نظر پر داسی یو شی ولوید چه د نورو فهم هغه ته ونشو - یعنی ما د الله تعالی لپولی پرښته (جبرئیل علیه السلام) پر آس سوره ولیده ښائی دا به په هغه وقت کښی وی چه بنی اسرائیل دننه په سیند کښی پر هم هغه وچه لپاره تلل - او د دوی تر شا فرعونی لښکر هم ننوتلی ؤ په دغه حالت کښی جبرئیل د دواړو دلو په منځ کښی ولاړ ؤ - خو د یوی دلی خلق د بلی دلی له خلقو سره گډ نشی او ضرر ونه رسیږی - په هر حال سامری به د کوم محسوس دلیل پر اساس یا له خپله وجدانه یا د کوم قسم تعارف په بناء په دی باندی پوهیدلی وی چه هم هغه جبرئیل علیه السلام دی - نو ځکه د ده د پښو یا د ده د آس د سوو له خاورو څخه یی یو موتی خاوره واخیسته - او بیا هم هغه ئی د هم هغه د خسی د سرو زرو په مجسمه کښی ورتوئی کړه - ځکه چه د ده په زړه کښی دغه فکر راغلی ؤ چه د روح القدس د پښو خاورو کښی به هر ورو (خامخا) څه نه څه تاثیر وی. حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه سره زر د کفارو د هغو اموالو څخه ؤ چه په فریب اخیستی شوی ؤ - نو کله چه په هغه کښی هغه برکتی خاوره ولویده نو د حق او باطل د یو ځای کیدلو څخه تری داسی د یوی کرشمی شی جوړ شو چه هغه مجسمه د سا لرونکو په شان د روح او د غوړ خاونده شوه له دغسی شیانو څخه دیر زیات ځان ساتنه په کار ده چه تری بت پرستی لا ترقی مومی».

تنبیه: د دی آیت کوم تفسیر چه پاس بیان شوی دی له کرامو صحابه و - تابعینو - او مفسرینو علماؤ څخه هم دغه منقول دی څمینو زانغینو چه پر دی باندی طعن کړی دی - او د آیت لری له صوابه تاویلات ئی کړی دی - د هغه کافی جواب د «روح المعانی» خاوند ورکړی دی - دلته د دومره بسط موقع نه ده. من شاء فلیراجع.

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ

وویل (موسی) پس څه (له مونږه لری شه!) پس بیشکه شته تاته په دغه ژوندون کښی دا (عاقبت) چه ویه وائی (هر چا ته چه وئی وینی) چه مه لگیره (په ما).

تفسیر: یعنی ماته دی لاس مه راوړاندی کوه! او مه راسره نژدی کیږه! او بیخی لری او جلا (جدا) راڅخه گرځه! کله چه «سامری» د خسی لوبه او ننداره ئی د دی لامله (له وجی) جوړه کړی وه چه د لوئی - ریاست او جاه خاوند شی - او خلق له ده سره ملگری شی - او دی د خپل مشر او سردار په شان ومنی - نو ځکه هغه ته په دغه صورت سره مناسبه او کافی سزا ورکړه شوه - چه هیشوک دی له ده سره نه نژدی کیږی بلکه سامری په دی مامور او مجبور شو چه ودانی څخه لری په صحراء او بیدیا کښی لکه یو ذلیل ځنگلی او وحشی ځناور اوسیږی او له سره دی د خلقو سره نه یو ځای کیږی.

وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تَخْلَفَهُ

او بیشکه تاته (په آخرت کښی) وعده (د عذاب) چه له سره به خلاف ونه کړ شی له تا سره له هغی وعدی څخه،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دنیا کښی (سامری) ته دغه سزا ورسیده چه د بنی اسرائیلو له لښکرو څخه د باندی بیل اوسیده - که ده به له چاسره ملاقات یا خبری او اتري کولی نو طرفین به په تبه اخته کیدل - نو ځکه دی او خلق دواړه یو له بله دیر لری لری گرځیدل - او دا ئی چه فرمائی دی چه دا یوه داسی وعده ده چه له سره تری نه مخالف کیږی - ښائی تری اخروی عذاب مراد وی. او ښائی چه د دجال وقل به هم د هم هغه سامری فساد په یهودانو کښی تکمیل کړی. لکه څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چه مال ویشه - یوه سری دوی ته وویل چه «په انصاف سره ئی ویشه!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د «هم دی جنس خلق به خروج وکړی» هر هغه چه پر خپلو مشرانو اعتراض کوی او تنقیدونه

پری نیسی هغوی خارجیان بلل کیوی. او هر هغه چه پر دینی مشرانو طعن وهی هم داسی دی.»

وَأَنْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَوْمِ نَسْفًا ۝٩٤

وگوره معبود خپل ته دی هغه چه وی ته په عبادت د هغه کښی محکم ولاړ
(چه خسی دی) خامخا سوځوو مونږ هر ورو (خامخا) هغه بیا به ئی بادوو،
تار په تار کوو په سیند کښی په بادولو، تار په تار کولو سره.

تفسیر: یعنی ستا سزا خو هم دا شوه. اوس ستا د دروغو معبود کلائين هم ویلی کوم هغه خسی
چه تا معبود درولی ؤ - او بیا دی پری زړه بایللی ؤ - او ورته ناست وی اوس ئی ستا تر
سترگو لاندی توتی توتی او تکر تکر کوم او بیا ئی په سخت اور کښی سوځوم - او بیا ئی ایره
هم د سیند په هوا کښی دوږوم - خو دی عابدانو او مینانو ته دغه خبره ښه واضحه او ښکاره
شی چه دغو نورو ته به څو سود او زیان ورسوی؟ - حال دا چه دی خپل د ځان ساتنه او
حفاظت هم نشی کولی.

إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝٩٥

بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی (چه مستحق د عبادت دی) الله دی
هغه چه نشته بل معبود مستحق د عبادت مگر هم دی دی چه محیط دی دی
پر هر څیز له جهته د علم.

تفسیر: د باطلو له لری کولو او امحاء سره به موسی علیه السلام خپل قوم ته د حق په طرف
دعوت کاوه او داسی به ئی ورته ویل چه خسی څه شی دی هیڅ یو شی چه ډیر لوی هم وی - له
سره معبود کیدی نشی - رښتین او حقیقی معبود خو هغه یو ذات دی چه ماسواء له هغه څخه د
بل هیچا عبادت عقلاً - نقلاً او فطرتاً نه دی جائز - او د هغه لامحدود علم هری یوی ذری لره
هم محیط دی.

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ

هم داسی (لکه چه د موسی قصه مو وکړه تاته) قصی کوو پر تا (یعنی تاته) له اخبارو د هغو امورو چه په تحقیق پخوا تیر شوی دی (له پخوانیو امتو)،

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام او د فرعون او د هغو د اقوامو د قصی په شان د ډیرو نورو پخوانیو اقوامو واقعات هم مونږ تاته او ستا په وسیله گردی (تولی) دنیا ته اوږو چه په هغو کښی ډیری فائدی او د تشویق او ترغیب او د تهدید او ترهیب وسائل او وسائط شته مثلاً د علم توفیر - د معجزاتو تکثیر - د انبیاءو او د مسلمینو تسلی او دادینه - د عقلمندانو عبرت او تذکیر - او د معاندانو په حق کښی تهدید او ترهیب. **وغير ذلك من الفوائد.**

وَقَدْ آتَيْنَكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ۝

او په تحقیق درکړی دی مونږ تاته خاص له جانبه خپله ذکر (پند چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی قرآن عظیم الشان مو درکړی دی چه پر دغو عبرت ښوونکو واقعاتو باندی مشتمل دی. (او ښائی چه مومنان ئی ښه ولولی او ښه عمل پری وکړی).

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا ۝ خَلِيدٌ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا ۝

هر شوک چه مخ وگرځوی له دغه (قرآن یا له الله نه په نه ایمان راوړلو سره) پس بیشکه دی به بار کړی (په ځان خپل) په ورځ د قیامت کښی لوی بار (د عذاب) چه تل به وی په دغه (عذاب د لوی بار) کښی او بد دی دوی ته په ورځ د قیامت کښی له جهته د بارولو (عذاب د گناه د دوی).

تفسیر: یعنی له اعراض او تکذیب د گناهونو کوم بار چه پر دوی باندی باریږی له سره به نه سپکېږی؛ دوی به همیشه تر هغه لاندی وی - بیا د هغه پورته کول کوم د خندا او مسخری خبره نه ده؛ څه مهال (وخت) چه دوی دغه د عذاب بد او سخت درانه پیتی پورته کوی؛ نو هلته پوهیږی چه دوی څومره تر یوه درانه پیتی لاندی کیوتلی دی؟

يَوْمَ يَنْفَعُ فِي الصُّورِ وَتَحْشُرُ الْبُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٦﴾

په هغه ورځ کښی چه وپوکل شی (دوهم ځلی) په صور (شپیلی) کښی او راجمع به کرو مجرمان (کافران) په دغه ورځ شین سترگی (تور مخی).

تفسیر: یعنی د محشر د راوستلو په وقت کښی به رانده وی، یا ښائی هم داسی د هغوی سترگی به شنی وی چه د خلقو په نظر ښکاره شی - په هر حال که رومبی معنی واخیستله شی نو دغه د یوه خاص وقت ذکر دی - بیا به سترگی وپرانستلی شی - څو دوزخ او نور ووینی ﴿وَرَأَى الْبُجْرِمُونَ النَّارَ﴾ جزء ۱۵ الآیه - (د الکهف ۵۳ آیت ۷ رکوع) ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصُرْ يَوْمَئِذٍ يَأْتُونََنَا﴾ جزء ۱۶ (د مریم ۳۸ آیت ۲ رکوع).

يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٧﴾

چه ورو ورو پتی پتی خبری به کوی په منځ خپل کښی (او داسی به وائی چه) درنگ نه دی کړی تاسی مگر لوی (ورځی په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دوی چه له قبره ووځی - او د آخرت د ورځی هولناک واقعات وگوری - او دغه اوږده ورځ ووینی - نو د قبر شپې ورته دومره لوی ښکاری چه ته به وائی یوه هفته یا لس ورځی ئی هلته تیری کړی دی - بلکه دنیا ډیر ژر پری تیره شوی ده - د دی دنیا مزی او خوندونه او اوږده امیدونه ئی گرد (تول) هیریدی - د خپل عمر په خوشی ضائع کیدلو به ندامت کوی یا ښائی د معذرت په دول (طریقه) به داسی وائی - یعنی په دنیا کښی مونږ ته ډیر لږ مدت د هستوگنی موقع را کړی شوی ده - او فرصت مو بیخی ونه موند چه آخرت ته مو څه سامان تول کړی وی لکه چه د جزء ۲۱ (د روم په ۵۵ آیت ۶ رکوع) کښی ئی فرمایلی دی ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ﴾ الآیه -

فَخُنْ أَكَلُمْ بِمَا يَقُولُونَ

مونږ ښه عالمان یو په هغو اقوالو چه دوی ئی وائی.

تفسیر: یعنی پتی پتی خبری هم څمونږ څخه نه پتیږی. هغه پتی خبری او مشوری چه دوی ئی په خپلو منځونو کښی سره کوی گردی (تولی) مونږ ته ښی معلومی دی.

إِذْ يَقُولُ امْكُثْ طَرِيقَةً إِنْ لَيْسَ لَكَ الْيَوْمَ

کله چه ووائی دیر کامل د دوی له حیثه د روش (چه فکر او عمل دی) چه غنډ (تاخیر) نه دی کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر یوه ورځ.

تفسیر: یعنی هغه چه د دوی په منځ کښی زیات عقلمن؛ هوښیار او صائب الرأی وی هغه به وائی خانه! لس ورځی! نه لس ورځی چیری یواځی یوه ورځ نی وگنه! ده ته نی زیات عقلمن او د بی طریقې خاوند ځکه وویل چه دی به د دنیا په زوال او فناء او د آخرت په دوام او بقاء او د هول په شدت او په نورو شیانو له نورو څخه ښه پوهیدلی وی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۖ لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ۚ

او پوښتنه کوی له تا نه له (احواله د) غرونو (چه د دوی به څه احوال وی په ورځی د قیامت کښی؟) پس ووايه دوی ته چه تار په تار او تیت و پرک (خواره واره) به کړی دغه (غرونه په شان د غبار) رب ځما په تار په تار کولو سره، پس پری به ږدی دا ځمکه یو تش ډاک هوار، چه نه به وینی ته په دغه (ځمکه) کښی خکته والی او نه اوچت والی (هیڅ قدر).

تفسیر: یعنی د قیامت پر ذکر به د حشر منکرین د استهزاء په ډول (طریقه) وائی. چه د داسی سختو سختو عظیم الشانو غرونو حال احوال به څرنګه کیږی؟ آیا دغه به هم توتی توتی کیږی؟ د دوی په جواب کښی داسی ووايي چه هوا د الله تعالی د لامحدوده قدرت په مقابل کښی غرونه څه عظمت او حقیقت لری - دغه غرونه هم په لږ وقت کښی خاوری ایری کیږی - او د غرونو ذرات او بشرکی د تګول شویو وړیو په شان په هوا کښی الوځولی کیږی - او ځمکه به بیخی صافه او هوارېږی چه له سره به هیڅ لوره اوچته) او ژوره (خکته) نه پکښی لیدله کیږی - او د غرونو موانع او سدود بیخی له منځه ورک او صاف او پاکېږی.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ

په دغه ورځ (د قیامت) کښی به متابعت وکړی (دا مخلوق د بلنی) د بلونکی نه به وی کوروالی له دغی (بلنی د بلونکی څخه)،

تفسیر: یعنی هر چیری چه پرشته غر و کری او هر چیری ئی چه ورغو کری؛ گرد (تول) خلق به سم برابر د غشی او د مردک (گولج) په شان هملته ورغغلی - نه به د غر کوونکی په غر کښی څه کوږوالی وی او نه د دغو مندو وهونکو په مندو او ورثک او غغاسته کښی څه کوږوالی او وړاندی او وروسته لیدل کیږی؛ کشکی دوی په دنیا کښی هم د الله تعالی د داعی او بلونکی پر غر پسی هم داسی سم برابر تلی - او پری په ډیر شوق او ذوق سره غونډیدلی - چه هلته ئی څه په ښه او کار ورتلی خو معالاف دوی دلته له خپلی بدبختی او کړو تلو لامله (له وجی) تل په کړو لبارو غی او خرابه طریقه ځان ته غوره کوی.

وَحْشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ۝۱۸

او چپ به شی غږونه (له ډیره هیبته) دپاره د رحمن پس نه به اوری ته مگر کښهار د قدمونو.

تفسیر: یعنی د محشر د ورثک په وقت کښی پرته (علاوه) د پښو د کښهار او د ورو غږه بل هیڅ یو غر او آواز نه آوریږی او د الله تعالی د خوف او هیبت لامله (له وجی) بل هیڅ یو غر او غږ به نه وی که څوک څه وائی هم خو دغومره ورو ورو به ئی وائی چه ایله به ئی شونډی خوځیږی او بل هیڅ شی تری نه څرگندیږی (ښکاریږی).

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ۝۱۹

په دغه ورځ (قیامت) کښی نه رسوی فائده شفاعت (هیچا ته) مگر هغه چاته چه اذن کری دی د هغه په حق کښی رحمن (چه شفاعت ئی وکړ شی) او راضی دی (الله) له دغه (مشفوع څخه) له حیثیته د وینا (چه کلمه د توحید ده).

تفسیر: یعنی د هغه سپارش چلیږی چه ورته د الله له طرفه د سپارش اجازت ورکری شوی وی د هغه شافع وینا د پاک الله خوښه وی - او خورا (ډیر) ښی خبری ئی ویلی وی - او د داسی سړی سپارش وکری چه د هغه مشفوع خبره ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ د پاک الله په نزد خوښه او پسند شوی وی د کفارو په حق کښی د هیچا سعی او سپارش له سره په درد نه خوری او نه چلیږی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ۝۲۰

عالم دی الله په هر هغه څه په منع کښی د دوی وی (له اخروی امورو) او هر هغه څیز چه پسی شا د دوی دی (د دنیوی امورو) او نه به شی احاطه کولی دوی په (ذات او په معلوماتو) د دغه (الله) له جهته د علم.

تفسیر: یعنی د الله تعالی علم پر گردو (تولو) محیط دی. لیکن د بندگانو علم پر الله تعالی یا د الله تعالی پر معلوماتو محیط او چاپیر نه دی - نو ځکه هم ده ته پخپل محیط علم معلوم دی چه چاته د چا د شفاعت دپاره ښائی موقع ورکړه شی.

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ

او ذلیل شول (خاوندان د) مخونو هغه تل ژوندی قائم تدبیر والا د عالمو ته؛

تفسیر: یعنی په دغه ورځ کښی به د هغو لویو لویو سرکښو متکبرانو سرونه هم په ښکاره دول (طریقه) سره د دغه حی او قیوم الله په دربار کښی د دیرو ذلیلو او سپکو بندیانو په شان ښکته او پټ کیږی چه هغوی پخوا له دی نه له سره د الله تعالی په مقابل کښی خپل سرونه نه وو تیت کړی؛ په دغه وقت کښی به په دیری عاجزی سره خپلی غاری ږدی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا

او په تحقیق خراب ناامیده شو هر هغه څوک چه پورته ئی کړ بار د ظلم

تفسیر: یعنی د ظالمانو له حاله بیخی پوښتنی مه کوه! چه څنگه خراب به وی د ظلم په لفظ کښی شرک او نور معاصی هم داخل دی. لکه چه د لقمان د سورت په (۲) رکوع (۱۳) آیه (۲۱) جزء کښی راغلی دی ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ او د جزء ۴ د آل عمران په ۱۳۵ آیت (۱۴) رکوع) کښی ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ لولو - د هر یوه ظالم خرابی به د ده د ظلم له درجی سره موافقه وی.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَفُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا

او هر څوک چه وکړی له ښو (عملونو) حال دا چه وی دی مؤمن پس نه ویریږی (دی په آخرت کښی) له ظلم بی انصافی او نه له نقصان.

تفسیر: داسی بی انصافی چه کومه نیکی ئی ضائع کړه شی - یا په هغه گناه ئی ونیسی چه ئی نه وی کړی او نقصان رسونه داسی چه له استحقاقه لږ ثواب او بدل ورکړ شی.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ۝۱۱۳

او هم داسی (لکه چه قصه مو وکړه د انبیاء او امو او د قیامت) نازل کړی دی مونږ دغه کتاب قرآن په عربی (ژبه) او بیا بیا راوړی دی مونږ په دی قرآن کښی له آیاتونو د وعید (مکرر) دپاره د دی چه دوی پرهیز وکړی یا پیدا کړی دغه (قرآن) دوی ته ذکر (پند او تری عبرت واخلي).

تفسیر: یعنی لکه چه دلته د محشر احوال او د هغه د نیکو او بدو نتائج صاف صاف اورولی شوی دی. هم داسی مونږ پوره قرآن په صافی عربی ژبی سره نازل کړی دی خو هغه خلق چه د ده پرمېنی مخاطبان دی د هغه له لوستلو له الله تعالیٰ څخه وویریږی - او د تقویٰ لپاره غوره کړی - او که سم د لاسه داسی ونشی - نو اقلا د دوی په زړونو کښی د عاقبت او انجام څه فکر - غور او اندېښنه خو پیدا شی - ممکن دی چه هم دغه غور او فکر ورو ورو ترقی او تزئید ومومی - او دوی د هدایت په لپاره راوی - او د دوی په وسیلو نورو ته هدایت ور په برخه شی.

فَتَعَلَّىٰ اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۝

نو لوی اوچت دی الله (په ذات او صفاتو خپلو کښی له ټولو عیبونو او نقصاناتو) چه پادشاه دی (د پاچاهانو) حق دی (وعد او وعید د ده)

تفسیر: یعنی هغه پاک الله چه داسی عظیم الشان قرآن نازل فرمایلی دی او خپلو بندګانو ته ئی داسی رښتیا صافی - سمی - اساسی - خبری د دوی د فائدي دپاره اورولی دی.

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ۝

او تلوار مه کوه ته (ای محمده!) په (لوستلو د) قرآن پخوا له هغه چه پوره کړه شی تاته وحی د ده او ووايه (ای محمده) ای ربه غما زیات کړی ما له جهته د علمه.

تفسیر: یعنی هر کله چه پاک قرآن داسی مفید او عجیب څیز دی نو هم هغسی چه مونږ هغه په تدریج ورو ورو پر تا نازلوو - ته هم د هغه په اخیستلو کښی له جبرئیل علیه السلام څخه تلوار او جلتی مه کوه! څه مهال چه پرېسته وحی درآوړی ته ئی په عجلت له هغی سره مه لوله؛ ځکه چه مونږ د دغی خبری عهد او پیمان درسره کړی دی - چه نه به ئی پرېدو عظیم الشان قرآن د تا له سینی څخه ووځی - نو ته ولی په دغه فکر او اندیښنه کښی ځان رپړوی (تکلیف ورکوی)؛ نه چه د پاک قرآن کوم توری له ما څخه هیر شی - بلکه د دغه فکر په ځای داسی دعاء وکړه چه ای الله تعالی د قرآن لا زیاته پوه او له حده زیاته علوم او معارف راته عطاء کړه! وگوره چه آدم علیه السلام په یوه څیز کښی بی موقع تعجیل کړی ؤ - د هغه انجام څنگه شو. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «څه مهال (وخت) چه جبرئیل علیه السلام به قرآن راوړ نو محمد صلی الله علیه وسلم به د جبرئیل علیه السلام د لوستلو سره یو ځای هغه لوست او د دی یو ځای لوستلو څخه ئی مقصد دا ؤ چه راڅخه هیر نشی - له دی نه ئی پخوا هم منع فرمایلی وه - لکه چه په ۲۹ جزء د قیامت سورت په (۱۶-۱۷) آیه (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿لَا تُحَوِّلْهُ لِسَانُكَ لِتَتَّعَلَّ بِهٖ اِنْ عَلَيْنَا جُمُوعُهُ وَقُرْآنَهٗ﴾ او تسلی ئی ورکړی وه چه د قرآن دریادول - او د هغه رسونه نورو خلقو ته ستاسی په وسیله ځمونږ په ذمه ده - لیکن د بشریت په مقتضاء ښائی چه دغه توصیه ئی هیره شوی وی نو ځکه ئی په دغه آیت سره تقبید وفرمایه - او په دغه هیریدلو باندی ئی وروسته د «آدم علیه السلام» مثل هم بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا اِلَى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ۝۱۵

او خامخا په تحقیق حکم کړی ؤ مونږ آدم ته پخوا له دی نه پس هیر ئی کړ (هغه حکم) او ومونه موند ده ته استقامت (صبر له منهی عنه) څخه.

تفسیر: هغه دی چه دانه ئی خوړلی وه - او د مخه حکم ئی هیر کړی ؤ یعنی قائم پاتی نشو - وروسته له دی د دغی قصی لږ تفصیل راځی.

وَاذْكُرْنَا لِلْهَلِكَةِ اسْجُدْ وَالْإِدْمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ۖ فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا
عَدُوُّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ۖ

او یاد کړه هغه وقت چه وویل مونږ پرېستو ته چه سجده وکړئ (تعظيماً) آدم ته پس سجده وکړه (تولو) مگر (سجده ونه کړه) ابليس؛ چه منع ئی راوړه پس وویل مونږ ای آدمه بیشکه دا (ابليس) دېمن ستا دی او (دېمن) د بنځی ستا دی پس خبردار ودی نه باسی خامخا تاسی له جنته (په سبب د وسوسی او فریب) پس په مشقت کښی به پریوځی.

تفسیر: ظاهر دی چه د جنت آرامی او هوسائی (خوشالی) په بل کوم ځای کښی میسر کیدی نشی او پرته (علاوه) له جنته پر هر ځای کښی د خوړلو او څښلو؛ اغوستلو او د نورو ضروریاتو تدابیرو او ضروریاتو ته خامخا انسان رږر گالی (تکلیف برداشت کوی) او مشقت پر ځان آخلی.

إِنَّ لَكَ الْآْتِجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ۖ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَىٰ ۖ

بیشکه مقرر دی تاته چه نه به وړی کیږی په دی (جنت) کښی او نه به بریږی کیږی. او بیشکه ته به نه تږی کیږی په دغه جنت کښی او نه به دی گرمی کیږی.

تفسیر: د انسانی له مهمو ضروریاتو څخه خوړل - څښل - اغوستل او د هستوگنی داسی ځای دی چه سری پکښی له لمر - باران - باد او نورو اضرارو څخه مأمون او مصئون وی - په جنت کښی داسی تکالیف له سره نشته - او په جنت کښی له هر حیث او هر جهت څخه آرامی - راحت - طمانیت - امنیت - سکون او نور گرد (تول) په زړه پوری وسائل او وسائط شته. دلته ئی د راحت ذکر ونه فرمایه یواځی ئی د تکالیفو له نفی کولو څخه ښائی داسی تنبیه او ایقاظ مقصود وی چه د جنت د وتلو څخه وروسته تاسی له دغو گردو (تولو) شیانو سره مخامخ کیدونکی او د دغو گردو (تولو) رږر گالونکی (تکلیفونو برداشت کوونکی) یی ا.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبُلَىٰ ۝١٤

پس وسوسه واچوله دغه (آدم) ته شیطان (داسی چه ورته) وی ویل ای آدمه
آیا دلالت وکرم تاته په ونه د تل ژوندی پاتی کیدلو او په پاچاهی چه نه
زائلیږی (او تل پاتی کیږی).

تفسیر: یعنی داسی ونه دروښیم چه د هغی د میوی له خوړلو څخه مو ابدی ژوندون په برخه شی
- او له سره مړه نشئ - او بی زواله پاچاهی به مو په برخه شی.

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَّتْ لَهَا سَؤَالُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفْنَ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ ۝١٥

پس وخوړله دوی دواړو له (میوی) د دغی ونی پس ښکاره شول دوی ته غلیظه
عورات د دوی او شروع وکړه دواړو چه نښلولی پوری کولی دواړو پر ځان
پوری له پانو د(ونی) د جنت (لپاره د ستر)

تفسیر: دغه گرده (توله) قصه په «الاعراف» او نورو سورتونو کښی مفصله تیره شوی ده - د
هغو په فوائدو کښی دی وکتله شی مونږ هلته د دی پر اجزای کافی او شافی کلام کړی دی.

وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ۝١٦ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ۝١٧

او نافرمانی وکړه آدم (له حکم) د رب خپل (په سبب د هیرولو د حکم د
الله یا په اجتهادی خطا سره) پس چپ شو (له مطلوبه د خلوده) بیا غوره کړ
دغه (آدم) لره رب د ده پس رجوع وکړه (الله) په آدم په قبول د توبی سره
او هدایت ئی ورته وکړ (په ثبات او استقامت سره په توبه باندي او لیاره ئی
ورته وښودله د ثبات)

تفسیر: یعنی کله چه د الله تعالی د حکم په امتثال کښی قصور وشو او سم له خپله شانه سره د
عزم او استقامت پر لیاره ثابت قدم نشو پاتی - نو هم دغه ئی په غوایت او عصیان سره تغلیظاً

تعبیر و فرمایه سم د «حسنات الابرار سیئات المقربین» له قاعدی سره - د دی بحث پخوا له دی نه هم تیر شوی دی یعنی د شیطان تسلط ئی پری نښود، بلکه فوراً ئی ورته د توبی توفیق ویاښه - او سره له زیاتی پر زیاتی مهربانی د ده په طرف متوجه شو - او د خپلی خوښی پر لیاره ئی قائم کړ.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

و فرمایل (الله) چه کوز شی دواړه له دغه جنته (یا له آسمانه) تول غځینی د تاسی د غځینو نورو دشمنان یی!

تفسیر: که دغه خطاب یواځی د آدم او حوا علیهما السلام په لوری وی مراد به ئی داسی وی چه د دوی اولاده به په خپلو منځونو کښی سره دشمنان وی - لکه چه په رفاقت سره ئی گناه کړی وه د هم هغه رفاقت په بدل دا ور په برخه شو چه اولاده ئی پخپل منځ کښی سره دشمنان شول - او که دغه خطاب د ابلیس او آدم علیه السلام په لوری وی، نو مقصد به ئی داسی وی چه د دواړو په ذریاتو کښی به دغه دشمنی برابره قائمه پاتی کیږی - شیاطین به تل د بنیادمانو د ضرر رسولو په فکر کښی وی.

فَأَمَّا يَا تَبِيتُكُمْ مِّنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هَذَا فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ۝

پس که راغی تاسی ته له طرفه ځما هدایت (چه کتابونه او رسولان دی) پس هر چا چه متابعت وکړ د هدایت ځما پس نه به گمراه کیږی (په دنیا کښی) او نه به بدبخت شی (په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی نه د جنت له لیاری څخه گمراه او بی لیاری کیږی او نه له هغه څخه محرومیږی او تکلیف او ریر (زحمت) به وگالی (برداشت کړی) له هغه اصلی وطنه چه راغلی دی بیا به بیرته بی اندیښنی او خرخشی (وسوسی) هملته ور ورسیږی.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

او هر چا چه مخ وگرځاوه له ذکره (پنده) ځما پس بیشکه ده ته دی معاش تنگ (په دنیا یا سخت عذاب په قبر کښی).

تفسیر: یعنی هغه انسان چه د الله تعالیٰ له یاده غافل او محض د دغی فانی دنیا ژوندون د خپل مقصود قبله وگنی او وئی گرځوی د هغه گزران به مکدر او تنگ کړ شی - اگر که په سترگو له ده څخه ډیر مال او دولت او د عیش او عشرت سامان لیده کیږی مگر کله چه د ده زړه د قناعت او توکل د خلاء له وجی تل د دنیا د حرص او د ترقی په فکر کښی اوسیدی او د تقلیل له اندیښنی څخه تل نا آرامه وی - او تل د «شلو په سلو کول او ژر ئی زر ته رسولو» په چرتونو کښی ډوب تللی وی د موت یقین او د دولت د خطراتو اندیښنه د ده د روح سوهان په شان معامله کوی - د یورپ او امریکا اکثرو متنعمینو ته وگورئ چه غیښی له هغو په شپه ورځ کښی تش دری ساعته او غیښی خوش قسمتان څلور پنځه ساعته ایله اوده کیږی. لوی لوی کروړپتیان او ملیونران د دنیوی مصائبو او مخصو له لاسه چه کله په تنگ شی نو مرگ ته پر خپل ژوندون ترجیح ورکوی - او د دی نوعی خپل ځان وژلو او خودکشی مثالونه زیات مونده کیږی - نصوص او تجربی په دی باندی شاهی دی چه په دغه دنیا کښی قلبی سکون او حقیقی اطمینان هیچا ته بی د الله تعالیٰ له یاده نه حاصلیدی ﴿الَّذِينَ كَرِهَ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ﴾

ډیری ښی خوږوی دی زړونو ته ښه خوشی ښی

خوند به ئی څوک نه مومی څو ئی چه ونه څښی

غیښی مفسرین د «معیشه ضنکا» معنی داسی کوی هغه ژوندون چه پکښی خیر نشی داخلیدی گواکی د خیر اخیستلو څخه پخپل ځان کښی تنگ شوی دی - ظاهر دی چه داسی یو کافر چه په دنیوی نشو کښی مست وی - د هغه گرد (تول) مال - دولت - د عیش سامان - د عشرت وسائل - د تنعم اسباب به د ده په حق کښی د ځان ویاړ گرځی. د هغی خوشی او خوشالی پای او انجام به څه وی؟ چه څو ورځی وروسته به ئی تباهی وی؛ هغی ته چیری ښائی چه سری خوشی یا خوشالی ووائی.

غیښی مفسرین له «معیشه ضنکا» نه د قبر برزخی ژوندون مرادوی - یعنی پخوا له قیامته پر ده د سختی تنگی دوره راتلونکی ده څه مهال چه د قبر ځمکه هم پری تنگه کړه شی.

د «معیشه ضنکا» تفسیر ځینو کرامو اصحابو په عذاب القبر سره هم کړی دی. بلکه (بزار رحمه الله علیه) په جیدو اسنادو سره له (ابو هریره رضی الله تعالیٰ عنه) نه مرفوعاً روایت کړی دی په هر حال د «معیشه ضنکا» لاندی دغه گرد (تول) صورتونه داخلیدی شی (والله اعلم).

وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ اَعْمٰی

او پورته به کړو مونږ دی (له قبره او محشر ته به ئی راولو) په ورځی د قیامت کښی ږوند.

تفسیر: یعنی په سترگو ئی رندوی او بیا ئی د محشر په لوری بیائی او په زړه سره به هم روند وی چه د هېڅ حجت په طرف به لیاره نه مومی - دغه د حشر د ابتدائی مرحلی ذکر دی وروسته به ئی سترگی خلاصیدی - څو د دوزخ او نورو اخروی احوالو معاینه وکړی شی.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰی وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿۱۷۵﴾

وبه وائی (دغه روند کافر) ای ربه څما ولی دی پاڅولم (راوستلم) زه روند حال دا چه په تحقیق زه وم بینا (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هغه کافران چه په دنیا کښی د ظاهری سترگو ځاوندان او په آخرت کښی رومبی رانده محشور کیږی - په تعجب او حیرت سره به سوال کوی (آخر له مونږه څه گناه او قصور صادر شوی دی چه د هغه په بدل ځمونږ سترگی راڅخه اخیستی شوی دی؟).

(نو وبه فرمائی پاک الله د عذاب د پرښتی په ژبه د دوی په جواب کښی)

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰیٰتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْیَوْمَ تُنٰسٰی ﴿۱۷۶﴾

وفرمایل (الله) هم داسی ؤ (لکه چه ته ئی وائی) خو راغلی ؤ تاته آیتونه ځمونږ پس هیر کړل تا هغه او په مثل (د هغو هیرولو ستا) نن ورځ هیر به کړ شی ته هم پرېښود به شی ته په عذاب کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی سره له دی چه ځمونږ د قدرت دلائل او نښی مو لیدی او اوریدی خو نه مو پری یقین او نه مو پری عمل وکړ او داسی مو ځان تری بیخبره او ناکاره کړ چه گواکی د هېڅ خبره مو نه اوریدلی او نه لیدلی وه؟ نو نن د هغه په بدل تاسی هم داسی هیرولی شی لکه چه هلته مو له ځانونو خپلو څخه رانده جوړ کړی ؤ - نو اوس دلته د هغه د مناسبی سزا موندلو او له خپلو رانده پاڅیدلو او رانده محشور کیدلو نه ولی حیرت او تعجب کوئ؟

وَكَذٰلِكَ نَجْزِیْ مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ یُؤْمِنْ بِآٰیٰتِ رَبِّهٖ

او په مثل د هم دی جزا ورکولو (ځمونږ دغو کفارو ته) جزا ورکوو مونږ هغه ته چه له حده ووت او ایمان ئی رانه وړ په آیتونو د رب خپل؛

تفسیر: یعنی هم داسی هر یوه مجرم ته به سم د هغه د حال په مناسبت سزا ورکوله کیږی.

وَلْعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿۱۴﴾

او خامخا عذاب د آخرت ډیر سخت دی او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: نو ځکه ډیر لوی حماقت به وی چه د دی ځای له تکلیفه وویږیو او د هغه ځای د عذاب د نجات فکر ونه کړو - حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی دغه د ړندولو عذاب په حشر کښی دی او په دوزخ کښی لا زیات».

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَيشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ

آیا پس نه دی ښکاره شوی (دغو کفارو ته دا) چه ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چه ځی تیریری دوی په (تشو) کلیو (منازلو) ځایونو د دوی کښی

تفسیر: یعنی که پر هغه سزا چه دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی متیقن نه وی نو آیا د تاریخی واقعاتو ځنی هم څه پند او عبرت نه آخلی د هم دغو مکیانو په شاوخوا کښی څومره اقوام د خپل کفر او طغیان لامله (له وجی) تباہ او برباد شوی دی چه د هغوی قصی او افسانی د خلقو پر ژبو لا تراوسه جاری دی. او د هغوی له منځه د ځینو پر کندوالو او خرابو کلیو او ویجاړو ځایونو د شام او د نورو ملکونو د مسافرانو نظر هم لویږی او دوی پری تیریری چه د هغو له لیدلو څخه ښائی د هغو اقوامو حالات مو در په یاد شی چه څرنګه هغوی په داسی حال کښی چه پر دغو ځایونو کښی گرځیدل او لاندی باندی کیدل هلاک او تباہ کړل شول.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّبَىٰ ﴿۱۵﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَّاجِلٌ مِّمَّا تُصْمِي ۖ ﴿۱۶﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د منکرینو) کښی خامخا ډیر دلائل (د عبرت دی) خاوندانو د عقلونو ته. او که چیری نه وی هغه وینا چه پخوا ویلی شوی ده

(له طرفه) د رب ستا (په تاخير د عذاب سره) نو خامخا ؤ به دغه (هلاک د دوی) لازم (له دوی سره) او که نه وی اجل (نیته) معلومه (د عمر د دوی نو به دوی معذبیدل په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ رحمت پر غضب سابق دی نو ځکه مجرم ته تر ډیر وقت پوری د اصلاح موقع ورکوی او د پوره حجت له اتمام څخه ئی ماسواء نه هلاکوی بلکه د دی امت په متعلق ئی دا هم فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ﴾ الآية - او له خپلی خاصی مهربانی عمومی مستأصل عذاب ئی له دغه امت څخه لری کړی دی - دغه خبره ده چه ستا د رب له طرفه صادره شوی ده - که داسی نه وی او د هر مجرم قوم د عذاب دپاره یو خاص وقت مقرر نه وی نو په لازمی ډول (طریقه) به دوی په عذاب اخته کیدل - ځکه چه د دوی د کفر او شرارت مقتضی هم داسی ده چه بنائی علی الفور هلاک کړل شی - صرف پاس مذکوره مصالح مانع دی چه په هغو کښی لږ توقف واقع شوی دی آخر په قیامت کښی به د عظیم عذاب خوند وڅکی - او کله چه وقت راشی نو په دنیا کښی به هم د هغه زورور جنگ نمونه وگوری. لکه چه د «بدر» په غزوه کښی دوی له مسلمانانو سره تصادم وکړ او د هغه یوه وړوکی نمونه ئی ولیده.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

پس صبر کوه (ای محمده) پر هغو خبرو چه دوی ئی وائی

تفسیر: یعنی عذاب په خپل مقرر وقت کښی خامخا واقع کیدونکی دی - دوی د دغه تاخير او امهال د لیدلو څخه هومره چټی (فضول) او چهوله خبری چه کوی ودی کړی - تاسی سم د لاسه دغه گړدی (تولی) خبری په ډیر صبر او استقامت سره واورئ! او په ډیر صبر او سکون د وروستنی نتیجی په انتظار کښی اوسئ - د کفر پر دغو کلماتو له حده زیات مضطرب کیدلو ته هېڅ ضرورت نشته. (دغه آیت منسوخ دی په آیت د سیف سره).

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

او تسبیح وایه سره له حمد، ثناء د رب خپل (لمونځ کوه) پخوا له ختلو د لمر (د سحر لمونځ) او پخوا له پریوتلو د دغه (لمر د ظهر او عصر لمونځ)،

تفسیر: دغه د فجر او عصر لمونځونه شول. یعنی د احمقانو او شریرانو خبرو ته له سره غوږ مه ږدئ! او مه چرت پری خرابوئ! په ډیر صبر او سکون سره د خپل الله تعالیٰ په عبادت کښی

مشغول او لکيا اوسے! حُکَہ چہ د الله تعالى مدد له دوو شيانو حاصليري چہ هغه صبر او صلوة
دي کما قال الله تعالى - ﴿وَيَسْتَوِي السَّاجِدُ وَالْقَائِمُ﴾ الآية -

وَمِنَ النَّبِيِّ الْيَلِّ قَسِيمٌ

او په ځينو اوقاتو کښي له ساعتونو د شپي پس تسبيح وايه (لمونځ ادا کړه
د مغرب او عشاء)

تفسير: په دغه کښي مغرب او عشاء بلکه د ځينو تفاسيرو له روايته سره سم د تهجد لمونځ هم
داخل دي.

وَاطْرَافَ النَّهَارِ

او په دواړو څنګو (اطرافو) د ورځي کښي (پر لمانځه ديره توجه ولره يا په
دغو اوقاتو کښي تسبيح سره له حمده وايه)

تفسير: دغه د (جمعي او د) ظهر لمونځ شو - حُکَہ چہ په دغه وقت کښي د ورځي د اول نصف
او د آخر نصف سره يو ځای کيږي - بلکه په صباح او قاموس او نورو کښي تصريح شوي ده
چہ «طرف» «طائفة من الشيء» - طرف د کوم شي حصي ته وائي او د خاص حد او د څنډي په
معني نه دي په دغه صورت نهار جنس منلي کيږي او د هري ورځي هغه يوه خاصه برخه تري
مراد کيږي شي چہ هلته ورځ نيمايي کيږي.

لَعَلَّكَ تَرْضَى

ښائي چہ ته به راضي شي (له الله په اجر)

تفسير: يعني که داسي د عمل طرز ولري نو تل به په دنيا او آخرت کښي خوښ او راضي
اوسيږي - د دغه دير لوي اجر به در رسيږي. او له امت سره به دي مرسته (مدد) وشي په دنيا
کښي - او مغفرت به وي په آخرت کښي ستا په شفاعت چہ د هغه له ليدلو څخه به ته خوښيږي.

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَاهُ أَزْوَاجًا

مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْسِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ۝۳۱

او مه اوږدوه (نظر د) سترگی خپلی (یعنی مه ئی اړوه) هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه څیز سره چه قسما قسم دی دغو (کفارو) ته ښائست د ژوندانه لږ خسیس دپاره د دی چه وازمایو دوی په دی کښی؛ او رزق روزی د رب د تا (چه تاته ئی درکړی له نبوته علمه بهتر ډیر غوره) خیر او اوږده ده (له دنیوی نعماو څخه).

تفسیر: (شیخ الهند رحمة الله عليه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «او مه اړوه دواړه سترگی خپلی هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه سره قسما قسمو ته له خلقو ښائست د ژوندانه لږ خسیس» الخ) یعنی په دنیا کښی قسم قسم کافرانو مثلاً یهودانو - نصرانیانو - مشرکانو - مجوسیانو او نورو ته مونږ د عیش او تنعم کوم سامان چه ورکړی دی د هغو په طرف خپلی سترگی مه غړوئ او له سره مه ورته گورئ! (لکه چه تر اوسه مو هم هغو ته نه دی کتلی) دغه تش د غو ورځو عشرت او پسرلی دی چه مونږ د هغه په وسیله د هغوی امتحان آخلو چه کوم یو احسان منونکی دی؟ او کوم یو غاړه غرونکی دی؟ هغه عظیم الشان دولت چه الله تعالی تاته (ای محمده صلی الله علیه وسلم!) مقدر کړی دی - مثلاً عظیم الشان قرآن - د رسالت منصب - عظیمه فتوحات - رفع الذکر، د نامه لوړیدل - او د آخرت اعلی مراتب د هغوی په مقابل کښی دغه فانی او حقیر سامان څه حقیقت لری ستاسی په برخه کوم دولت چه راغلی دی هغه له دغو دولتونو څخه ډیر ښه او بهتر دی او فی نفسه یا د خپل اثر په اعتبار تل باقی پاتی کیدونکی دی. په هر حال نه تاسی له دغه تکذیب او اعراض څخه مضطرب شئ! - او نه د دغو سازو او سامانونو او مالونو او دولتونو په طرف د التفات په نظر وگورئ!

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۝

او امر کوه په اهل (بیت یا په اهل دین) خپل په کولو د لمانځه او ته هم کلک پری ولاړ اوسه!

تفسیر: یعنی خپلو متعلقینو او اتباعو ته د لمانځه تاکید وکړئ! په حدیث کښی راغلی دی «کله چه وړوکی مو اوه کلن شی (د اعتیاد لامله) پر دوی لمنځونه کوئ! او څه مهال چه نهه کلن شی (که په ورو ورو ئی ونه منی) په وهلو سره پری لمنځ کوئ» (مطلب دا چه هم خپل متعلقین پر لمانځه ودروه! او هم ته پخپله پر لمانځه صبر کوه او هیڅ مه غمجن کیده په کار د رزق کښی څکه چه)

لَا تَسْأَلُكَ رِزْقًا مِّنْ نَّزْرُوقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴿٢٨﴾

نه غواړو مونږ له تا څخه روزی (نه ستا او نه د اهل ستا بلکه) مونږ رزق روزی درکوو تاته او عاقبت ښه خاتمه خاوندانو د پرهیزګاری ته ده .

تفسیر: په دنیا کېنې مالکان پر خپلو مریو باندې روزی ګټی دغه مالک الملک یواځې بندګی غواړی او خپلو مریو ته په خپله روزی ورکوی (کذا فی الموضح) الغرض څمونږ له لمانځه څخه هغه ارفع او اقدس ذات ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی بلکه د لمانځه څخه فائده هم مونږ ته عائده ده او د لمانځه له برکته په ښه شان سره روزی رارسیدو ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ «۲۸ جزء د الطلاق (۲-۳) آیه (۱) رکوع» د هم دی لپاره دی

که د فرض لمانځه او د معاش په کسب کېنې څه تعارض واقع شی الله تعالی داسی اجازه نه کوی چه د معاش د کسب په مقابل کېنې لمونځ ترک کړی! په هر حال ښائی چه هر ورو مرو (خامخا) لمونځ اداء کړ شی روزی رسوونکی هم هغه الله دی چه د هغه په حکم سره لمونځ کوو - الحاصل د معاش د کسب د هغو ذرائعو حکم الله تعالی نه دی صادر کړی چه د عبودیت د فرائضو په اداء کېنې مغل او مزاحم واقع شی. انسان ته ښائی چه تقوی او پرهیزګاری اختیار کړی په پای کېنې دی وګوری چه الله تعالی په څه ډول (طریقه) له ده سره معاونت او امداد کوی؟

وَقَالُوا لَوْلَا آتَيْنَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ

او وائی (کفار) ولی نه راوړی محمد صلی الله علیه وسلم مونږ ته یوه معجزه (له طرفه) د رب خپل چه (مونږ ئی غواړو په تصدیق د نبوت خپل)؛

تفسیر: یعنی کومه داسی یوه ښکاره معجزه او ښه ولی نه راښیی چه د هغی په لیدلو سره مونږ ته بیخی د انکار او تردد موقع نشی پاتی که نه د دغومره ور ځینو ویرولو او تخویفاتو څخه څه ګټه (فائده) حاصلیږی؟

أَوَلَمْ تَأْتِهِمُ بَيِّنَةٌ مَّا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿٢٩﴾

آیا نه دی راغلی دوی ته مصدق دلیل برهان د هغه شی چه په کتابونو پخوانیو کېنې ؤ .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په پخوانیو کتابونو کښی د آخری زمانی د رسول خبر دی یا دا معنی چه د پخوانیو انبیایو معجزی کافی دی. دغه رسول الله هم اصولاً د هغو پخوانیو خبرو تصدیق او تقیید کوی. کومه نوی خبره نه وائی - یا دا چه د پخوانیو کتابونو سره موافق واقعات بیانوی». او دیر به تفسیر حتما په نزد هم هغه دی چه «ابن کثیر رحمة الله علیه» او نورو اختیار کړی دی یعنی دغه خلق له ضده او عناده وائی چه کومه معجزه او نښه دی ولی رانه وړه؟ آیا له سلهاو نورو معجزو او نښو څخه برسیره او له گردو (تولو) څخه لویه معجزه او نښه دغه عظیم الشان قرآن هغوی ته نه دی رسیدلی چه د پخوانیو کتابونو د ضروریه و مضامینو محافظ او د ده د صداقت دپاره د حجت او شهادت په ډول (طریقه) دی - او د هغه اعجاز له لمر څخه هم زیات ظاهر او ښکاره دی لکه چه د جزء ۲۱ العنکبوت په ۵۰-۵۱ آیت (۵) رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَقَالُوا لَا تَزِلَّ عَنْكَ آيَاتُ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا آيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا
رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ
أَنْ نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٧٦﴾ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنِ الصِّرَاطُ السَّوِيُّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿١٧٧﴾

او که چیری مونږ هلاک کړی وی دوی په عذاب سره پخوا له دغه (قرآنه یا له محمده) نو خامخا به ویلی وی دوی ای ربه څمونږه ولی ونه لیږه تا مونږ ته یو رسول نو چه متابعت کړی وی مونږ د آیاتونو ستا پخوا له هغه چه ذلیل یا شرمنده شوی وی مونږ (په دنیا یا په عقبا کښی) ووايه (ای محمده دوی ته) چه هر یو (له تاسی او له مونږه عاقبت د امر ته) انتظار کوونکی دی. پس تاسی هم انتظار کوئ پس ژر پوه به شی تاسی چه څوک دی یاران د لیاری سمی صافی او کوم یو دی چه په سمه صافه لیاره روان دی (مونږ که تاسی).

تفسیر: یعنی د داسی عظیم الشان نښان له لیدلو څخه وروسته وائی چه ولی دی کومه معجزه او نښه رانه وړه؟ او فرض ئی کړئ که مونږ نه وی ورښوولی - یعنی قرآن مو نه وی نازل کړی - او پخوا د کتاب له انزاله او د رسول له ارساله دوی مو د کفر او شرک په سزا کښی د دوزخ په کنده کښی غورځولی نو دوی به شور ماشور ښلاوه او داسی به ئی ویل ای صاحبه! د سزا

ورکولو څخه پخوا پښای غمونږ دپاره کوم کتاب او پوهوونکی دی رالیږلی وی چه مونږ ئی په ذلت او رسوائی باندی له اخته کیدلو څخه لا پخوا خبر کړی وی نو تا به لیده چه مونږ ستاسی د احکامو په تعمیل کښی څومره زیار (محنت) ایسته؟ الغرض که پاک قرآن نه نازلیده نو داسی به ئی ویل اوس چه نازل شوی دی له هغه څخه سترگی اړوی او له خپله ځانه خوښی کړی معجزی او نښی په مطالبی پسی لویدلی دی - د دوی مقصد له سره هدایت حاصلول نه دی - نو ځکه داسی فضولی او چتی (بیکاره) پلمی (تدبیرونه) او بهانی جوړوی - نو خیر دی دوی ته ووايه چه زه او تاسی دواړه انتظار باسو چه عنقریب له غیبه څه څرگندیږی ؟ هلته به گرد (تول) حقائق ښکاره شی چه کومه یوه دله پر سمه لیاره روان وه ؟ او کومه له لیاری څخه بی لیاری شوی وه ؟

تمت سورة طه بتوفيقه وعونه والله الحمد

سورة الانبياء مكية ركوعها (۷) آياتها (۱۱۲) رقم تلاوتها (۲۱) تسلسلها حسب النزول (۷۳)
نزلت بعد ابراهيم

د الانبياء سورت مكي دى. (۷) ركوع (۱۱۲) آيتونه لرى په تلاوت كښى (۲۱) او په نزول كښى
(۷۳) سورت دى د ابراهيم عليه السلام له سورت څخه وروسته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ^①

نژدی شو خلقو ته (وخت د) حساب (او جزا) د دوی حال دا چه دوی په
غفلت کښی دی (له دى حساب او جزا خپلى) مخ گرځوونکى دى (له) ایمان
راوړلو څخه په دغه سره

تفسیر: یعنې د حساب او کتاب او مجازاتو ساعت رارسیدونکى دى، لیکن دغه مشرکین او نور
خلق په سخت غفلت او جهالت کښی پراته دى او د قیامت د ځواب ورکولو دپاره هیڅ یو تیاری
نه نیسی او کله چه دوی ته د الله تعالی آیتونه اورول کیږی او نصیحت ورته وشى چه د غفلت له
خوبه راویښ او راپورته شی نو په دیرى بى پروایى او بى اعتنائى سره اورى او هیڅ اهمیت ورته نه
ورکوى او داسى یو وضعیت اختیاروى چه گواکى دوی له سره له الله تعالی سره مخامخ کیدونکى
نه دى او نه څه حساب او کتاب ورسره کیږی. رښتیا ده
(الناس فى غفلاتهم ورحى المنية تطحن: خلق په خپلو غفلتونو کښی دى، او د مرګ
ژرنده اوږه کوى).

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْمَعُوا وَهُمْ يَلْعَبُونَ^② لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ

او نه راځى دوی ته هیڅ نصیحت له (طرفه د) رب د دوی نوی (رالېږل
شوى) مګر خو اورى دوی هغه (له خپل رسول څخه) حال دا چه دوی لوبى

(مسخری) پری کوی په دی حال کښی چه بوخت (مشغول) وی زړونه د دوی،
(په دنیوی چارو او غافل وی له ضروری کارونو څخه)

تفسیر: یعنی د قرآن عظیم دیر ارزښتناک (قیمتی) نصیحتونه دوی ته د لوبو او د نندارو
حيثیت لری او همغسې ئی اوری. که دوی په اخلاص سره پکښی فکر او غور او په تعمیل کښی
ئى هڅه (کوشش) کولی نو د دوی دین او دنیا به دواړه ښه او سم شوی وی لیکن د دی له امله
(وجی) چه د دوی زړونه بیخی له دی پلوه غافل او له یوه مخه په لوبو او نندارو او تماشو کښی
لگیا او بوخت (دوب) دی نو ځکه داسی غور او فکر کولو ته له سره وخت نه لری.

وَأَسْرِوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشْرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتَوْنَ السَّحَرَاءَ أَنْتُمْ تَبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

او ښه پتوی راز (خپل) هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په ځانونو خپلو په
شرک سره او وائی کفار) نه دی دا (محمد) مگر خو یو انسان په شان
ستاسی آیا پس راځئ تاسی هغه جادو ته (د عقیدې له مخی چه له ده سره
دی) حال دا چه تاسی گورئ (چه دا جادو دی)

تفسیر: کله چه دوی له دیر نصیحت اوریدلو څخه تنگ شول نو څو بی انصافان سره راتول شول
او یوه پټه جرگه ئی سره جوړه کړه او د قرآن او رسول الله په متعلق ئی په داسی خبرو خوله
بیرته کړه چه دغه رسول خو زمونږ په شان یو انسان دی نه پرېسته ده او نه له مونږ ځنی د کوم
زیات ظاهری امتیاز خاوند دی البته دی په جادو باندی پوهیږی، دغه کلام چه دی ئی لولی او
مونږ ته ئی اورو، هر ورو (خامخا) د سحر او کودو کلام دی نو بیا په تاسی باندی څه تکه
(تندر) لویدلی ده چه په خپلو سترگو ئی گورئ او بیا د هغه جادو په لومو (دام) کښی ځان
نښلوی لازمه ده چه هغه ته له سره مه نژدی کیږئ، ښائی چه عظیم الشان قرآن ته به ئی د دی له
امله (وجی) سحر ویلی وی چه په هغه کښی قوی او حیرانوونکی تاثیر دی او پټه جرگه ئی ځکه
کوله چه د هغو تدبیرونو دپاره چه په مستقبل کښی ئی کول تمهید شی او ظاهره ده چه پوه او
هوبیار دښمن خپلی د دښمنی چاری پخوا له وخته نه ښکاره کوی او نه ئی مشهوروی او تش په
پټه او مخفی دول (طریقه) تبلیغات جاری ساتی.

قُلْ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢﴾

وویل (رسول دوی ته) رب می عالم دی په وینا (د هر هغه چا چه وی) په

آسمان کښی او په ځمکه کښی او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل که تاسی هر څومره پتی او مخفی مشوری وکړئ پاک الله له هغو ټولو څخه عالم او خبر دی چه د آسمانونو او ځمکو په هرو پتو خبرو او احوالو هم ښه خبر او علیم دی ستاسی په دغو مخفی او پتو خبرو او جرگو به څرنگه علم ونه لری؟ او ستاسی دغه پلمی (تدبیرونه) او حیلې (مکرونه) له هغه څخه څرنگه پتی پاتی کیدی شی؟

بَلْ قَالُوا أَضْغَاتٌ أَحْلَامٍ بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ﴿٥﴾

بلکه (دغه کفار) وائی (چه دغه قرآن) گډوډ خوږونه دی بلکه له خپل ځانه ئی جوړ کړی دی بلکه دی شاعر دی پس باید راوړی مونږ ته کومه لویه معجزه لکه هغه (معجزه) چه لیږلی شوی وو لومړنی (انبياء په هغو سره).

تفسیر: د پاک قرآن په اوریدلو سره به د ډیر ضد او عناد له کبله (وجی) داسی بدخواسه کیدل چه له سره به په یوه فکر او رایه باندی قایم نه پاتی کیدل، کله به ئی ورته جادو (کودی) وئیل کله به ئی گډوډ پریشانې خوب باله کله به ئی داسی ویل چه دا خبری دی له ځانه جوړوی او مونږ ته ئی وړاندی کوی، او بیا پری د قرآن نوم ږدی نه یوازی هم دا به ئی ویل بلکه داسی وینا به ئی هم کوله چه محمد صلی الله علیه وسلم ډیر ښه او عمده شاعر هم دی او د شعراؤ په شان د لوړو (وچتو) تخیلاتو له لاری ډیر ښه مؤثر مضامین او مسجع عبارات جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی که په واقع کښی داسی نه وی نو دی دی هم د نورو پیغمبرانو په شان کومه ښکاره لویه معجزه راوښی. دغه ویناګانی هم محض د عناد او تش د ربرولو (تکلیف ورکولو) له امله (وجی) وی ځکه چه اول خو د مکي معظمی دغه جاهل مشرکان د پخوانیو انبیاءو له معجزو څخه هیڅ خبر نه وو. دوهم دا چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ډیری داسی ښکاره معجزی او ښی هم لیدلی وی چه د پخوانیو انبیاءو له معجزو او ښو څخه په هیڅ یو صورت کمی نه وی او له ټولو څخه ډیره لویه او غټه معجزه او ښه هم دغه د عظیم الشان قرآن معجزه ده، دوی په خپلو زړونو کښی ښه پوهیدل چه دا نه جادو او نه مهمل عبارات او نه چتی (ښکاره) خوب او نه شعر دی نو هر کله چه به ئی هیڅ یوی خبری له دغی معجزی سره سمون نه خوړ نو هغه به ئی پرېښوده او بله خبره به ئی ورته جوړوله ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَاكَ الْأَمْثَالَ فَضَّلُوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾ د الفرقان اوله رکوع.

مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

(وویل الله) نه ؤ راوړی ایمان (په معجزو) پخوا له دوی نه هیڅ (اهل د) کلی چه هلاک کړی دی مونږ اهل د هغه (په سبب د تکذیب د دوی) آیا پس دغه کفار به ایمان راوړی (بلکه نه ئی راوړی).

تفسیر: یعنی پخوانیو قومونو ته فرمایشی معجزی او نښی وړشوولی شوی وی مگر دوی د هغو په لیدلو هم تابع نشول او حق ئی ونه مانه بالاخر له سنت الله سره سم هلاک کړی شو، که د مکی د دی مشرکانو دغه غوښتنی هم پوره کړی شی ښکاره ده چه دوی ئی هم منونکی نه دی. هر ورو (خامخا) به د الله تعالی د عام عادت سره موافق سپیره او فنا کړی شی، حال دا چه د هغوی بیخی تباهی او خرابی مقصود نه ده بلکه د الله تعالی حکمتونه فی الجمله د دوی دوام (ابدیت) او بقا غواړی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) مگر خو سړی (نه پرښتی) چه وحی به کوله مونږ دوی ته پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یی تاسی چه نه پوهیږئ

تفسیر: دا د دوی د هغه قول ځواب دی ﴿هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ یعنی کوم انبیاء چه پخوا راغلی وو چه د هغو د معجزو په شان له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزی د ښوولو غوښتنه کوئ هغوی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان انسانان وو، پرښتی نه وی که له داسی مشهوری او مستفیضی خبری څخه هم تاسی د خپل جهالت له سببه بی خبره یی نو له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ او ځان پری خبردار کړئ چه هغه تری ښه خبر دی (لکه د اهل کتابو عالمان) آخر تاسی له یهودانو او نصرانیانو سره خو خپلوی او دوستانه تعلقات لرئ نو دغه عادی خبری تاسی ولی د هم دغه اهل کتابو څخه نه پوښتی چه آیا هغه انبیاء او رسولان چه په پخوا زمانو کښی رالیږل شوی وو انسانان وو که ملائک؟.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا آلَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿٨﴾

او نه وو گرځولی مونږ (دغه پخوانی رسولان) داسی جسدونه چه نه ئی خوړ
طعام (خواره) او نه وو دوی تل پاتی کیدونکی (په دنیا کښی بلکه طعام به
ئی خوړ او مړه کیدل به هم)

تفسیر: یعنی انسانی خصائص په هغو کښی موجود وو او د هغوی بدن د پرښتو په شان نه ؤ چه
هیڅ کله خواره ونشی خوړلی او نه هغوی د الوهیت مرتبه لرله چه له سره مرگ او قناء پری
رانشی او تل تر تله ژوندی پاتی شی.

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ۙ

بیا رښتیا کړه مونږ هغوی سره وعده (د نجات د دوی) پس نجات ورکړ
مونږ هغوی ته او هغو ته چه زمونږ اراده وه (د نجات د دوی چه مصدقین
دی) او هلاک کړل مونږ مسرفان (له حده تیریدونکی د رسولانو مکذبین).

تفسیر: یعنی د هغوی امتیاز له نورو بندګانو څخه دا ؤ چه د الله تعالی له لوری د مخلوق د
هدایت او اصلاح دپاره ټاکل (مقرر) شوی وو، الله تعالی په دوی وحی نازلوله او سره له بی سرو
سامانی به ئی د مخالفینو په مقابل کښی دوی سره د نصرت او حمایت وعدی کولی لکه چه
پاک الله خپلی دغه وعدی ټولی رښتیا او ښکاره کړی او دغه انبیاء ئی د خپلو ملګرو سره
محفوظ وساتل او هغه لوی لوی متکبر دښمنان چه هغوی سره به ئی مخالفت او دغری وهلی تباہ
او غارت کړل شول، بیشکه چه محمد صلی الله علیه وسلم هم بشر دی. لیکن د بشر له هغو
انواعو څخه دی چه د هغو مرسته (مدد) او حمایت د ټولی دنیا په مقابل کښی کاوه شی، د
دوی مخالفینو ته لازم دی چه د خپل انجام فکر او اندیښنه وکړی او د پخوانیو قامونو له مثالونو
څخه دی پند او عبرت واخلي، داسی ونه شی چه د آخرت له حساب نه پخوا په هم دغه دنیا
کښی دوی سره حساب او کتاب شروع شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۙ

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسی ته یو کتاب چه په هغه کښی
ذکر (پند) ستاسی دی، آیا پس تاسی عقل نه لرئ (چه ایمان پری راوړئ).

تفسیر: یعنی د پاک قرآن په وسیله تاسی ته هر قسم پند او نصیحت درکړی شوی دی او د ټولو

ښو او بدو پای (آخر) او انجام درښودل شوی دی که لږ عقل او سد (هوش) هم ولری نو زیار (محنت) او کوشښ به کوی چه د الله تعالی له عذابہ ځان وساتی او د پاک قرآن قدر او عظمت په ښه شان سره وپیژنی چه په حقیقت کښی ستاسی د لوی او شرف دپاره یو لوی سند او قاطع برهان دی ځکه چه ستاسی د قوم په ژبه او ستاسی د قوم په یوه کامل فرد باندی نازل شوی دی او په دنیا کښی ئی تاسی ته دائمی ویاړ (فخر) او شهرت درښلی دی که تاسی د خپل دغسی محسن قدر نه پیژنی او خبرو ته ئی غور نه کیږدی نو په دنیا کښی به خوار او ذلیل شی! او د آخرت عذاب به بیل تاسی ته تیار شی. له دی نه وروسته د هغو قومونو دنیوی پای (آخر) او انجام بیانوی چه هغوی له انبیاء سره دښمنی او په خپلو ځانونو ئی ظلم او تیری کړی ؤ.

وَكَمْ قَصَصْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا خَيْرِينَ ۝۱۱

او دیر توتی توتی کړی دی مونږ (په هلاک کولو سره) له اهل د کلیو چه وو هغوی ظالمان او پیدا کړل مونږ وروسته له هغو څخه قومونه نور (د دوی په ځای)

تفسیر: یعنی داسی نه ده چه د هغو له ورکیدلو څخه به د الله تعالی ځمکه خرابه او ویجاړه (ورانه) شی، دوی چه ورک شی د دوی په ځای نور خلق پیدا او ودانوی.

فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ۝۱۲ لَا تَرْكُضُوا
وَارْجِعُوا إِلَى مَا أَنْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَسْأَلُونَ ۝۱۳

پس هر کله چه حس به کړ (وبه موند) دوی عذاب زمونږ ناڅاپه دوی به له دغه عذابہ تښتیدل (په دیره بیره (تلوار) نو پرښتو به په تمسخر سره ورته وبل) مه تښتی او بیرته لاړ شی هغه ځای ته چه ښه ژوند درکړی شوی ؤ تاسی ته په هغه کښی او کورونو خپلو ته ښائی چه له تاسی نه پوښتنه وکړه شی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران او مشرکان د الله تعالی له عذاب سره مخامخ شول نو وئی غوښتل

چه له هغه ځایه وتښتی او په تیښته سره ځان ته نجات حاصل کړی په دغه وخت کېږي په تکویني ډول (طریقه) سره دوی ته وویل شول چه چیرې تښتې؟ ودریږئ او په هغه لوري بیرته لاړ شی چه هلته مو عیش او عشرت کاوه او دیر زیات د تنعم اسباب مو راجمع کړی وو ښائی چه هلته څوک له تاسې څخه پوښتنه وکړي. صاحبه! هغه د مال او دولت او د زور او قوت نشه مو او هغه ساز او سامان مو څه شول؟ او هغه نعمتونه چه پاک الله تعالی تاسې ته درکړي وو د هغو شکر مو تر کوم ځای پورې ادا کړی و؟ یا دا چه تاسې خو داسې لوی سړی وئ چه په هر ځای کېږي به ستاسې عزت او احترام کیده اوس هم هلته لاړ شی هیڅ د تیښتی ضرورت نشته څو خلق په خپلو مهماتو کېږي له تاسې سره خبرې اتری او مشورې وکړي شی دغه ټولې خبرې د تحکم په توګه (طریقه) ویل شوی دی.

قَالُوا يٰوَيْدُنَا اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿١٤﴾ فَمَا زٰلَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتّٰى جَعَلْنٰهُمْ حَصِيْدًا خٰمِدِيْنَ ﴿١٥﴾

وبه وائی ای هلاکته زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه مونږ وو ظالمان. پس تل به وی دغه بلنه د دوی (هلاک لره) تر هغو پورې چه وبه ګرځول مونږ دوی ریبیل شوی، مړه یخ پراته.

تفسیر: یعنی کله چه عذاب ئی په خپلو سترګو ولید نو هلته ئی په خپلو جرمونو اعتراف وکړ او درګرده (په شریکه) به ئی داسې چغې وهلې چه بیشکه مونږ ظالمان او مجرمان یوا لیکن اوس د دوی دغه افسوس او حسرت څه په کار ورځی؟

دا د توبې د قبول وخت نه و د دی وخت اعتراف او ندامت ګرد (ټول) سره بیکاره وو او بالاخر په دی ډول (طریقه) سره ختم کړی شو لکه چه شبن کښت (فصل) یو دم ورپیلې شی او درمند شی یا په اور کېږي د سوځیدلو لرګیو د ایری د ډیری په شان پاتی کیږي (العیاذ بالله تعالی)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِبٰثِ ﴿١٦﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمان او نه ځمکه او نه هر هغه چه په منځ د دوی کېږي دی په داسې حال کېږي چه لویې کوونکي وو مونږ (او هیڅ یوه ګټه (فائده) د دوی په پیدائښت باندې مرتبه نه وی)

تفسیر: یعنی چه پکښی کوم معتدبه حکمت او صحیح غرض نه وی نو ځکه عقلمن ته ښائی چه د عالم د خلقت په غرض او غایه وپوهیږی او دنیا تش د لوبی او تماشا ځای ونه گڼی او له انجام څخه غافل نشی بلکه ښه وپوهیږی چه دنیا د آخرت دپاره پیدا کړی شوی ده او د هر نیک او بد عمل جزا او سزا رسیدل او د ذری ذری حساب کیدل یو حقه او ضروری خبره ده.

لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُمْ آلًا تَتَّخِذُهُ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿۱۷﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿۱۸﴾

او که اراده کړی وی مونږ چه ونیسو مونږ لهو (اسباب د شغل لکه ښځه او ولد) نو خامخا نیولی به وه مونږ هغه لهو له طرفه خپله که وی مونږ کوونکي د دی کار. بلکه ویشتل کوو مونږ په حق سره په باطل باندی بیا (دغه حق) سر ماتوی د هغه (باطل) او محو کوی ئی پس ناڅاپه دا باطل هلاک (او ورک) کیږی، او تاسی ته اور، افسوس عذاب، خرابی ده (ای کفارو له هغه څه څخه چه ثابتوی تاسی (په هغه سره الله ته ښځه، ولد).

تفسیر: یعنی که بالفرض داسی لهو او لعب کار زمونږ له شانه سره لایق هم وی او مونږ داسی اراده هم کړی وی چه هم داسی کومی مشغلی او لوبی او تماشی جوړی کړو نو دغه کار به مونږ بالذات په خپله او په خپل قدرت کړی وی او ستاسی مجازات او مکافات کولو او نیولو او خوشی کولو ته به له سره هیڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. لیکن حقیقت دا دی چه دنیا محض لوبی او تماشا نه ده بلکه د سعی او عمل او مبارزی میدان دی، دلته د حق او باطل مقابله کیږی، حق یرغل (حمله) کوی او د باطل سر ماتوی له دی څخه تاسی د خپل شرک او ناپوهی په پای (آخر) او انجام وپوهیږئ کله چه د حق او صداقت گولی او مردکی په پوره قوت په تاسی ولویږی هلته به څرنګه خرابی او بربادی ستاسی په برخه شی او بل کوم یو طاقت به تاسی ته نجات درکړی شی؟.

تنبیه: د ﴿لَوَارِدْنَا اَنْ نَّتَّخِذَ لَهُمْ آلًا﴾ الآية - تقریر په څو څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی زمونږ په نزد هغه معنی چه د سیاق او لحاق په اعتبار ډیره قریبه او صافه وه هماغه مو اختیار کړه او د «من لدنا» او د «ان کنا فاعلین» د قیودو فوایدو ته هم لطیفه اشاره کړی شوی ده. والله تعالی اعلم.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

او خاص ده لره دی هر هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (د پیدائښت، ملکیت او بندگی له مخی)،

تفسیر: بیا که دی د تباہ کولو اراده وکړی نو څوک به نجات ورکړی شی؟ او چیرې به د پتیدلو او پناه ځای وموندلی شی.

وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ^{۱۹} يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفُتُونَ^{۲۰}

او هغه (پرېشتی) چه ده څخه دی نه کوی کبر (سرکشی) دوی له عبادت د ده (الله) او نه ستومانه کیږی (له عبادته ئی یوه شیبه (لحظه) هم) تسبیح وائی (هم) په شپه او (هم) په ورځ کښی نه سست (او ضعیف) کیږی.

تفسیر: یعنی پرېشتی سره له دی چه د الله تعالی د دربار له مقربانو څخه دی لږ څه تکبر، غرور او لوئی نه کوی او د خپل الله تعالی بندگی او غلامی د خپل ځان دپاره عزت او فخر گڼی او د عبودیت د وظایفو په ادا کښی لگیا اوسیږی او له سره پکښی نه ستړی کیږی او نه تری په تنگ کیږی بلکه هم دغه ذکر او تسبیح د دوی روحانی غذا ده څرنگه چه مونږ تل خپله ساه او نفس ښکته او پورته کوو او ورسره په نورو کارونو کښی هم مشغولیدو د پرېشتو د تسبیح او ذکر کیفیت هم دغسی وگڼئ! پرېشته پر هر کار چه ماموره شی او په هر یوه خدمت کښی چه بوخته او لگیا وی یوه شیبه (لحظه) هم د الله تعالی له ذکره نه غافلیدو کله چه د معصومو او مقربو پرېشتو حال دا دی نو خطا کار انسان ته لازم دی چه په خورا (دیر) زیاتو مراتبو سره د پاک الله په ذکر او عبادت مشغول او مصروف واوسی.

أَمَّا تَخَذُوا إِلٰهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُشْرُونَ^{۲۱}

آیا نیولی دی دوی نور معبودان له ځمکې څخه (یا په ځمکه کښی) چه دوی به هم ژوندی کوی مری (بلکه نشی ژوندی کولی).

تفسیر: یعنی آسمانی پرېشتی خو له سره د الله تعالی له بندگی څخه نه زړه تنگی او نه ستومانه

کيږي بلکه تل د ده په یاد او بندگي کښي مشغولي وی بیا آیا په ځمکه کښي څه داسی موجودات شته چه هغوی د الله تعالیٰ په مقابل کښي معبود گرځولي شی؟ او کله چه پاک الله د دوی عابدان په خپل عذاب کښي هلاک کړی آیا دوی ئی بیرته ژوندی کولی شی؟ یا له هلاکت څخه ورته نجات ورکولی شی؟ له سره ئی نشی کولی.

لَوْ كَانَ فِيْهَا إِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَاْ

که چیري وی په دغه آسمان او ځمکه کښي نور معبودان (حاکمان) بی له الله څخه نو خامخا وران شوی به وو دواړه (عادتاً د دوی د اختلاف په سبب)

تفسیر: دغه آله او د تعدد پر ابطال نهایت پوخ او واضح دلیل دی چه عظیم الشان قرآن هغه په خپل مخصوص اسلوب سره وړاندی کړی دی. ښه پام وکړئ چه عبادت د کامل تذلل نوم دی او کامل تذلل صرف د هم هغه کامل لوی ذات په مخکښي اختیار او شی چه پخپل ذات او صفاتو کښي له هر حیثه او هر جهته کامل وی چه هم دغه ته مونږ (الله) یا خدای جل جلاله وایو. ضروری ده چه د الله تعالیٰ ذات له هر قسم نقائصو او عیوبو څخه پاک وی او له هیڅ حیثه ناقص، بیکاره، عاجز مغلوب نه وی او نه د بل چا په مقابل کښي ناتوان وی، او نه بل د ده په کارونو کښي څه گوتی وهلی شی او نه څه ځنډ (ایسارتیا) کیدلی شی نو اوس که تاسی فرض کړئ چه که په آسمان او ځمکه کښي دوه خدایان وی نو که دغه دواړه په یو شان سره وی په دغه وخت کښي به تاسی ووينئ چه د عالم تخلیق او د علویاتو او سفلیاتو تدبیرونه د دواړو په کلی اتفاق سره کیږي او یا کله کله پکښي اختلاف هم پېښیږي؟ د اتفاق په صورت کښي دوه احتماله متصور دی. یا خو یوازی یوه د کائناتو د انتظام او تدبیر کار نشو چلولی نو دواړو په گډه دغه کار ته اقدام وکړ نو معلومه شوه چه د دغو دواړو څخه یو هم د کامل قدرت خاوند نه دی او که یوازی یوه د گرد (تول) عالم د کارونو انجام او انتظام کولی شوی نو دغه بل بیکاره پاتی کیده حال دا چه د الله تعالیٰ د وحدانیت په منلو مونږ له دی کبله (وجی) مکلف یو چه بی د هغه له منلو څخه بل هیڅ چاره نشته او که د اختلاف صورت فرض کړو نو یو هر ورو (خامخا) به د بل په مقابل کښي یا مغلوب شی او له خپلی ارادی او تجویز څخه به لاس واخلي نو دغه خدای نشو او یا به دواړه بالکل په مساوی او متوازی طاقت سره یو د بل په خلاف خپله اراده او تجویز تعمیم او اجرا کړی، اول خو (معاذ الله) د خدایانو په دغه رسی کشولو کښي له سره هیڅ شی موجود نشی او دوهم دا چه که په موجوده شیانو کښي دغسی زور آزموینه وشي نو په دغه زور آزموینه کښي به گرد (تول) موجوده شیان سره گډود او له منځه لاړ شی. له دی نه دغه نتیجه راووته چه که په آسمان او ځمکی کښي دوه خدایان وی نو د اسمان او ځمکی دغه موجوده نظام به لا له پخوا څخه گډود او وران شوی وی که نه نو دا خبری لازمیده چه یو خدای

بیکاره یا ناقص یا عاجز پاتی شوی وی او دغه کار د مفروض څخه مخالف دی.

فَسُبْحَنَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿۲۲﴾

نو پاک دی الله چه رب د عرش دی له هغو (ناکارو خبرو او شيانو) چه دوی ئی منسوبوی ورته

تفسیر: چه د لوی عرش یوازی مالک او څښتن (خاوند) خدای تعالی دی، د ده په ملک او باچائی کېږي له سره گډون ځای نه لري، دی خپلواک باچا دی کله چه دوه واکدار باچایان په یوه اقلیم کېږي نشي ځانیدلي چه د هغو واکداري هم یوازی مجازی ده نو دوه کل مختاره او مطلق قادر خدایان به څرنگه په یوه سلطنت کېږي شریک کیدی شي.

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿۲۳﴾

نه پوښتیدلي کېږي (الله) له هغو (شیانو) چه کوی ئی (ځکه چه الوهیت یوازی د ده صفت دی. او دوی پوښتیدلي کېږي) (د دوی له افعالو، احوالو او اقوالو ځکه چه دوی مخلوق او مملوک دی)

تفسیر: یعنی الله تعالی د هغه لوی ذات نوم دی چه مطلق قادر او کل مختار دی (او ټول کارونه ئی صواب او له حکمته ډک دی) د ده قدرت او مشیت مخه نیول لا څه چه تشه پوښتنه تری هم څوک نشي کولی چه مثلاً هغه فلانی کار دی ولی داسی وکړ؟ مگر پاک الله حق لری او ده لره بهائی چه هر هغه څوک چه اراده ئی وشي مواخذه ئی کړی او تری لازمی پوښتنی وکړی.

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلُوبًا بِرْهَانَكُمْ

آیا نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له دغه الله (یا رابښکته له الله) څخه نور معبودان، ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوړئ سند خپل (د شرک په دغه دعوی کېږي)،

تفسیر: له دی نه پخوا پر توحید عقلي دلیل قایم کړی شو اوس له مشرکانو څخه د دوی د شرک د دعوی په خصوص د صحیح دلیل غوښتنه کېږي یعنی بی له الله تعالی څخه د هغو معبودانو تجویز چه تاسی کړی دی د دوی د اثبات دپاره که کوم عقلي یا نقلی دلیل لرئ هغه

راوراندی کړئ! ښکاره ده چه له هغوی سره پرته (علاوه) له اوهامو او گمانونو او د پلرونو او نیکونو له غلطو او ړندو تقلیدونو څخه بل هیڅ شی نه و، د شرکت په دعوی کښی ئی نه کوم عقلی او نه کوم نقلی دلیل وړاندی کړی شو. کذا قال المفسرون. حضرت شاه صاحب لیکلی دی «پخوا ئی د هغو معبودانو په حق کښی ویلی وو چه که تاسی هغوی له الله تعالی سره برابر گنئ (نو که دغه ادعا مو سمه وی) د داسی دوو حاکمانو له وجود څخه دنیا خرابیږی، اوس د هغو یادونه کوی چه له پاک الله څخه ښکته وړوکی، وړوکی نایبان د ماتحتو حکامو په شان مقررئ نو آیا دغه ماذونان د خپلو لویو آمرانو له خوا کوم برهان، سند او فرمان لری، ځکه چه بی له سند او فرمان څخه هیڅوک نیابت نشی کولی، که کوم سند وی راوراندی ئی کړئ.

هَذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٣٧﴾

دغه (قرآن) دی بیان د هغو چا چه له ما سره دی (له محمدی امت څخه) او بیان د هغه چا دی چه پخوا له ما تیر شوی دی، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی په حقه خبره (چه توحید او قرآن دی) پس دوی مخ گرځوونکی دی (له توحید یا ستا له رسالت څخه)

تفسیر: یعنی زما د امت او د پخوانیو موحدینو ټولو هم دا یوه خبره ده چه له الله تعالی څخه پرته (علاوه) چه (رب العرش) دی بل الله نشته چه د هغه عقلی دلیل پخوا له دی نه بیان شو که تاسی د دغی عقیدې له منلو څخه مخ اړوئ او له دغی آسمانی او اجتماعی عقیدې څخه پرته (علاوه) کوم بل دلیل لرئ نو هغه راوراندی کړئ، زما دعوی دا ده چه دغه محمدی امت او نور پخوانی امتونه د دی کتاب قرآن کریم او د پخوانیو امتونو آسمانی کتابونه (تورات، انجیل، او نور) سره ټول د توحید په دی دعوی کښی سره متفق دی، لکه چه نن هم له هغو زیاتو تحریفاتو سره که پخوانی آسمانی کتابونه ولتوئ! نو په هغو کښی د توحید اعلان او د شرک تردید په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره مومئ. مگر دغه جاهلان په دغو خبرو څه پوهیږی که پوهیدلی نو د حق خبری د اوریدلو په مقابل کښی به ئی دغسی د انکار او اعراض وضعیت نه غوره کاوه.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنْهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

او نه ؤ ليرلي مونږ پخوا له تا څخه هيڅ رسول مگر چه وحی به کوله مونږ هغه ته (داسی) چه بیشکه شان دا دی چه نشته برحق معبود مگر زه یم (یوازی) نو بندگی کوئ تاسی زما .

تفسیر: یعنی تولو انبیاء او مرسلانو علیهم السلام د توحید په دی عقیده اجماع کړی ده، هیڅ یوه نبی علیه السلام په هیڅ یو وخت کښی یو حرف هم د توحید په خلاف نه دی ویلی او دوی تل هم داسی تلقین کاوه چه د یوه خدای تعالیٰ له عبادت نه پرته (علاوه) د بل هیچا عبادت مه کوئ! ځکه چه هیڅوک بی د الله تعالیٰ څخه د عبادت مستحق نه دی نو په هم هغه شان چه له عقلی او فطری دلائلو څخه د توحید ثبوت او تحصیل او د شرک تردید کیږی هم داسی په نقلی حیثیت هم د انبیاء علیهم السلام اجماع د توحید د دعوی په حقانیت باندی قطعی دلیل دی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ

او وائی دغه (منکران) نیولی دی رحمن ولد پاک دی دغه (الله له ولد څخه)

تفسیر: د عربو ځینو قبیلو ملانکو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی نو ئی وېږدل چه د الله تعالیٰ له لور (وچت) شان سره لایق نه دی چه لونی یا زامن ولری نو په دی آیت سره د نصرانیانو د دی عقیدې تردید هم وشو چه حضرت مسیح علیه السلام ته ابن الله وائی او د یهودانو د هغی فرقی تردید هم وشو چه حضرت عزیر علیه السلام ته د الله زوی وائی.

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ۖ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهُ يَعْمَلُونَ ﴿۲۶﴾

بلکه (دوی) بندگان (د الله) دی مکرم مقرب معزز (د الله په دربار کښی په عزت سره) چه نشی ږومبی کیدی دوی له دغه (الله) څخه په خبره سره او دوی خاص په حکم د الله عمل کوی.

تفسیر: یعنی هغو مکرمو محترمو ذواتو ته چه تاسی د الله تعالیٰ اولاد وایی، هغه ئی له سره اولاد نه دی بلکه د هغه معزز بندگان دی او د دوی له انتهائی اعزاز او تقرب سره سره د دوی د ادب او اطاعت حال دا دی چه د الله تعالیٰ له رضاء او خوښی نه پرته (علاوه) د هغه په حضور کښی له سره خوله نشی بیرته کولی او نه بی د الله تعالیٰ له حکم او اجازی څخه کوم کار کولی شی ځواکی د عبودیت او بندگی کمال د دوی د امتیاز طغرا (نښه) او څرگنده (ښکاره) نښه ده.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

معلوم دی الله ته هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او هغه څه چه وروسته د دوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ علم د دوی په ټولو ظاهری او باطنی احوالو محیط دی، د دوی هیڅ یو حرکت او هیڅ قول او هیڅ یو فعل له ده څخه پټ نه دی لکه هغه مقرب بندگان چه په دی حقیقت پوهیدلی دی تل خپلو احوالو ته گوری او څارنه (حفاظت) ئی کوی چه په هیڅ یو حالت کښی د الله تعالیٰ د رضا څخه مخالف څه ونه کړی.

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ

او نه کوی شفاعت دوی (نشی کولی د هیچا) مگر دپاره د هغه چا چه راضی وی (تری الله)

تفسیر: یعنی دوی بی د الله تعالیٰ د رضا معلومولو څخه د هیچا شفاعت نه کوی، کله چی له موحدو مومنانو څخه پاک الله تعالیٰ خوښ او راضی وی نو ځکه د دوی په حق کښی په دنیا او عقبی کښی استغفار د خدای د پرښتو وظیفه ده

وَهُمْ مِّنْ خَشِيَّتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

او دوی له هیبت د الله څخه ویریدونکی دی

تفسیر: بیا نو دوی ته څرنگه خدای ویلی شی؟ کله چه هغوی خدایان نه دی نو د الله تعالیٰ زامن او لونی هم له سره کیدی نشی ځکه چه صحیح اولاد د والدینو له جنس څخه وی.

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِّنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ
كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

او هر شوک چه ووائی له دغو (ملاشکو شخه چه) بیشکه زه معبود یم بی له
الله شخه پس دغه (ویونکی چه دی) جزا به ورکوو مونږ ده ته دوزخ، هم
داسی (لکه چه دغو د الوهیت مدعیانو ته سزا ورکوو) جزا ورکوو ظالمانو ته
(چه د غیر الله عبادت کوی).

تفسیر: یعنی هغه چه تاسی ئی د الله تعالیٰ اولاد یا خدایان بولئ که هغوی (معاذ الله) په خپله په
فرض محال د داسی خبری ادعاء وکړی نو هغوی به هم په هغه دوزخ کښی وغورځول شی چه د
نورو له حده تیریدونکو ظالمانو د سزا دپاره مخصوص او معین دی، زمونږ له لامحدود اقتدار او
جبروت شخه هغوی هم بل چیری نشی تلی نو بیا څنگه الله کیدی شی؟

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا

آیا نه دی لیدلی (نه دی خبر) هغه کسان چه کافران شوی دی چه بیشکه
آسمانونه او ځمکی وو دواړه سره نښتی (ضم پیوسته په اول کښی) پس بیل
کړل مونږ دوی دواړه،

تفسیر: د (رتق) اصلی معنی پیوست، نښتل او یو په بل کښی سره ننوتل دی، په ابتدا کښی
ځمکه او آسمان دواړه د عدم په تیارو او ظلمت کښی یو له بله غیر متمیز پراته وو بیا د وجود
په ابتدائی مراحلو کښی هم دواړه سره گډود، خلط ملط وو بیا د قدرت لاس دوی دواړه سره جلا
(جدا) کړل. له دغه بیلوالی او جداوالی شخه وروسته د دوی دواړو طبقات سره بیل بیل او جلا
(جدا) شول سره له دی بیا هم هر یو بند ؤ نه له آسمان شخه باران وریده او نه له ځمکی شخه
څه شی زرغونیده بالاخره الله تعالیٰ د انسانی نوعی د گټو او ښیگټو (فائدو) دپاره د دغو دواړو
خولی پرانستلی له پاسه د ورینځو د اوبو ورځونه پرانستل شول او له لاندی د ځمکی مسامونه
(سوری) خلاص شول چه د هغو په اثر په ځمکه کښی سیندونه، ویالی، لښتی، چینۍ وبهیدلی
او راز راز (قسم قسم) شینکی، کښتونه (فصلونه) بوتۍ، ونۍ، میوی دانۍ، او څرخایونه،
معدنونه او نور راووتل او آسمان ئی په بی شمارو ستورو سره ښایسته کړ چه د دوی د هر یوه
دپاره ئی جلا (جدا) ځای او د تگ لاره او مدار مقرر کړو.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

او پیدا کری دی مونږ له اویو څخه هر شی ژوندی،

تفسیر: یعنی عموماً ژوندی موجودات چه ستاسی په نظر درځی بالواسطه یا بلا واسطه د اویو څخه جوړ شوی دی او خاصتاً اویه د دوی د ژوندانه سبب او ماده ده مگر هغه مخلوق له دی نه مستثنی دی چه د هغو په نسبت دا ثابته شی چه د هغو په تخلیق کښی اویه له سره دخل نه لری خو بیا هم دا کلیه د (للاکثر حکم الكل) په اعتبار صادق ده.

أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

نو آیا ایمان نه راوړی دوی.

تفسیر: یعنی د قدرت د داسی ښکاره او ټینگو انتظاماتو له لیدلو سره هم آیا خلق د الله تعالی په وجود او د ده په وحدانیت هم یقین او باور نه کوی؟

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ

او پیدا کری دی مونږ په ځمکه باندي درانه محکم غرونه ولاړ (یا تک وهلی دی مونږ پکښی میخونه) چه ونه خوځیږی دا ځمکه په دوی.

تفسیر: د دی آیت تفسیر د (النحل) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

او گرځولی دی مونږ په دغه (ځمکه او غرونو) کښی ارټی لاری دپاره د دی چه دوی لاره ومومی (او بی له تکلیف څخه خپل مقصود ته ورسیري)

تفسیر: یعنی د یوه ملک خلق د بل ملک له خلقو سره یو ځای کیدی شی ټک او راټک وکړی شی، که غرونه ډیر هسک (اوچت) او ستغ (کلک) لکه دیوالونه دریدلی وی او په خپلو سرونو او شاوخوا کښی ئی خلقو ته لار نه وی ورکړی نو دغه اوسنی راشه درشه به څرنګه کیده؟ (کذا فی موضح القرآن) د هم دغو خلاصو لارو له لیدلو څخه انسان د الله تعالی د قدرت او حکمت او توحید په طرف لاره موندلی شی.

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا

او گرځولی دی مونږ آسمان چټ ساتل شوی (له پریوتلو)

تفسیر: چه نه لویږی نه پکښی کوم سوری یا چاود لیدل کیږی نه بدلیږی او د شیاطینو له استراق‌السمع څخه محفوظ دی او سقف ئی ځکه وویل چه په ښکاره ډول (طریقه) په سترگو د چټ په شان معلومیږی.

وَكُمُ عَنِ آيَاتِهِمْ مُّضُونٌ

او دغه کفار له علائمو د آسمانونو څخه مخ گرځوونکی دی

تفسیر: چه څرنګه مضبوط، محکم، وسیع او هسک (اوچت) چټ دومره موده بی ستونو او پایو ولاړ دی او په رنگ او روغن او ښکلا کښی ئی بیخی تغیر نه دی راغلی او پکښی لمر، سپوږمۍ او ستوری او نور داسی ډیر عجائب او غرائب لیدل کیږی چه هر یو ئی بیل بیل د رب العزت په وجود او وحدانیت باندی دلالت کوی،

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

او دغه (الله) هغه (مطلق قادر دی چه پخپل بالغه حکمت) ئی پیدا کړی ده شپه (د ارامتیا دپاره) او ورځ (د کار دپاره) او لمر (رنډا دپاره) او سپوږمۍ (روښانتیا دپاره)،

تفسیر: دا د هم هغو آسمانی علائمو او نښو لږ څه توضیح ده.

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

دغه هر یو له دغو (لمر، قمر او ستورو څخه) په فلک کښی حرکت کوی او گرځی (لکه لامبوزن په اویو کښی په لامبو وهلو سره)

تفسیر: یعنی لمر، سپوږمۍ بلکه ټول ستوری په خپل مدار باندی برابر گرځی او چورلی د (یسبحون) له لفظ څخه ظاهر دا معلومیږی چه دا سیاری د الله تعالیٰ په حکم بالذات په خپله

گرځی. (والله تعالى اعلم).

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِن مِّن مَّتِّ فَهُمْ الْخُلْدُ وَنَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

او نه دی گرځولی مونږ هېڅ یوه انسان ته پخوا له تانه (ای محمده) تل ژوندی پاتی کیدل (په دنیا کښی) آیا پس که ته مړ شی پس دوی به تل پاتی کیدونکی وی (په دنیا کښی بلکه داسی نه ده) هر یو نفس څکونکی د مرگ دی (یعنی مری)،

تفسیر: یعنی هم هغسی چه د پورتنیو ذکر شوو مخلوقاتو وجود د الله تعالی په امر ایجاد شوی دی د ټولو انسانانو ژوندون هم د هغه له ورکړی څخه دی هر وخت چه وغواړی دغه خپله ورکړه له دوی نه بیرته اخلی. مرینه هر چا ته دا خبره ثابتوی چه د ده هستی او وجود د ده په لاس او واک (اختیار) کښی نه دی او د ده ژوند د څو ورځو د پسرلی رونق او ننداره ده چه پای (آخر) ته رسیږی او ختمیږی.

حضرت شاه صاحب لیکي چه کفارو به د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبرو د اوریدلو په مقابل کښی ویل دا ټول شورماشور محض د دغه سړی تر ژوند پوری دی کله چه دی له دنیا څخه رخصت شو بیا به هېڅ نه وی له دی نه، که د دوی دا غرض ؤ چه موت له نبوت سره منافی دی نو د هغه ځواب ئی په دی سره ورکړ ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ یعنی له انبیاء او مرسلینو څخه کوم یو سړی داسی شته چه له سره مرگ ورته نه وی راغلی او تل ژوندی پاتی شوی وی؟ او که تش د رسول الله صلی الله علیه وسلم د موت له تصویره مو خپل زړونه تشول او یخول مقصود وی نو د هغه ځواب په ﴿أَفَإِن مَّتَّ فَهُمْ الْخُلْدُ وَنَ﴾ کښی ورکړل شوی دی. یعنی دا خبره څه د خوښی او خوشالی ځای دی؟ آیا که ته وفات شی نو دوی به تل ژوندی پاتی کیږی او له سره به نه مری، کله چه تاسی هم وړاندی یا وروسته مری نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وفات خوښیدل څه معنی او موقع لری؟ په دغه لاره خو ټول خلق تلونکی دی او څوک به داسی وی چه د موت خوند ونه څکی.

د قدرت د دلایلو د بیانولو څخه وروسته په دی آیت کښی د کلام مخه ګواکی د توحید او د نبوت د مسئلې طرف ته وګرځوله شوه.

وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً

او از مایو مونبر تاسی (په دنیا کښی) په شر، بدی او په خیر، نیکی سره په ازموینه،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا کښی په سختی، نرمی، روغتیا، ناروغتیا، تنگسه، اړتیا (احتیاج)، مصیبت، عیش، عشرت او نورو مختلفو احوالو تاسی آزمائنی شو ستاسی کره او کوته، سره او ناسره، ښه او خراب د یو بل سره جلا (جدا) او نورو ته هم د سر په سترگو ورمعلوم کړی او ښه خرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو په سختی صبر کوی؟ او کوم یو په نعمتونو شکر کوی؟ او خو مره خلق د مایوسی، شکوه شکایت او د ناشکری په مرض اخته او مبتلا دی؟

وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿۳۵﴾

او خاص مونبر ته به راوستلی شی تاسی (د جزا دپاره).

تفسیر: هلته به ستاسی د صبر او شکر او د هر نیک او بد عمل ثمره او نتیجه ولیدلی شی.

وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا إِلَٰهًا مِّمَّنْ آتَاهُمُ الْغِنَىٰ
الَّذِي يَذْكُرُ الْهَتَكُمُ وَهُمْ يَذْكُرُ الرَّحْمَنَ هُمْ كَفَرُوا ﴿۳۶﴾

او کله چه ووينی تا هغه کسان چه کافران شوی دی نو نه نیسی دوی تا مگر مسخره کړی شوی، (او وائی پخپلو منځونو کښی) آیا دا همغه شوک دی چه یادوی (په بدی او سپکه) معبودان ستاسی حال دا چه دغه کفار په یادولو د رحمن (په وحدانیت یا د خلقو په ارشاد) هم دوی کافران دی.

تفسیر: یعنی د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره شوی دی او دغه خلق په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم توکی او مسخری کوی او د استهزاء او تحقیر په لهجه داسی وائی ﴿أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ الْهَتَكُمُ﴾ آیا دا هم هغه سری دی چه ستاسی معبودان په بدی یادوی؟» دوی په خپله په دی نه شرمیږی چه په خپله د حقیقی معبود له پاک نوم او د رحمن له مقدس اسم څخه بد وړی! او د پاک الله تعالیٰ له رښتینو کتابونو څخه منکر دی او د باطلو معبودانو د بدی له اوریدلو څخه خفه کیږی. نو په دی صورت کښی د دوی حالت د تعجب او خندا وړ (لائق) دی که د مقابلی دلی؟.

خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُورِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ۝۳۷

پیدا کری شوی دی انسان له تلوار (بی صبری)، ژر به وښیم تاسی ته آیات خپل (موعود عذاب) پس تلوار مه کوئ تاسی (په راتللو د عذاب)

تفسیر: ښائی د کفارو دغه د بی عقلی او ناپوهی اوضاع او دغه د تمسخر او استهزاء له لیدلو څخه د عینو په زړونو کښی به دغه خبره تیره شوی وی که په دغو بی حیاو سم د لاسه عذاب مسلط شوی وی نو ډیر به ښه وی او په خپله کفارو هم د استهزاء په ډول (طریقه) ویل چه «هله ژر شی او هغه موعوده عذاب راباندی نازل کری! چه مونږ د هغه وړ (لائق) او مستحق یو» دلته دغو دواړو ته دغه خبره ښوولی شوی ده چه انسان ډیر عجلت خوښوونکی دی، گواکی د ده په خاوره او طبیعت کښی بیرته او تلوار خلط او گد دی، ښائی چه دوی لږ څه صبر ځنډ (ایسارتیا) وکړی. ژر به زه خپل د قهر او انتقام ښی تاسی ته دروښیم.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝۳۸

او وائی (دا کفار) کله به وی دغه وعده (د راتلو د عذاب یا د قیامت) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په خپله دغه وینا کښی).

تفسیر: یعنی تل ته وائی چه قیامت راتلونکی دی او تول کفار به د تل دپاره په دوزخ کښی سوځی آخر دغه وعده به کله پوره کیږی؟ که دغه خبری تولی رښتیا وی نو ولی هم دا اوس قیامت او دوزخ نه راحضروئ (الله تعالی وائی)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ۝۳۹ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ۝۴۰

که پوهیدلی وی هغه کسان چه کافران شوی دی هغه وخت چه نه به شی منع کولی له مخونو خپلو اور (د دوزخ) او نه له شاگانو خپلو (ځکه چه اور به

تری چاپیر وی) او نه به له دوی سره مرسته (مدد) وکړی شی (د عذاب په منع کولو کښی نو نه به کافران کیدل) بلکه رابه شی دوی ته (دغه قیامت) ناخاپه (بی له مقدمی) پس حیران به کړی (هغه) دوی پس طاقت نه لری دوی د لری کولو د قیامت او نه به دوی ته مهلت ورکاوه شی (د توبی او عذر)

تفسیر: یعنی که دوی ته حقیقت څرگند (ښکاره) شی او د هغه هیبت ناک ساعت په کیفیت او نوعیت په ښه ډول (طریقه) سره ځان خبر او پوه کړی نو بیا به له سره داسی غوښتنی ونه کړی، دغه ټول بی ځایه اعتراضونه د بی فکری او ناپوهی له امله (وجبی) د دوی په ذهنونو کښی پیدا شوی، کله چه له هغه وپروونکی وخت سره مخامخ شی او د دوی له چار چاپیره د دوزخ اور داسی احاطه وکړی چه له هیڅ لوری به د هغه دفع نشی کولی او نه به څوک ورسره مرسته (مدد) کولی شی، نه به مهلت ورکاوه شی او نه به اوس لا له پخوا څخه د هغی ورځی د کامل شان او کیفیت اندازه او اتکل کولی شی نو د دغه هولناک حالت په ناخاپی لیدلو سره به د دوی حواس خراب شی بیا به دا ور معلومه شی، کوم شی پوری چه مونږ خنډل او باور مو پری نه کاوه هغه یو ثابت حقیقت ؤ.

وَلَقَدْ اسْتَهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ^ع

او خامخا په تحقیق مسخری شوی دی په رسولانو پخوا له تا پس بیرته نازل شو په هغو کسانو چه مسخری ئی کولی له پخوانیو امتونو نه (جزا) د هغه شی چه وو دوی چه په هغه سره به ئی مسخری کولی

تفسیر: یعنی په هر هغه شی ئی چه مسخری کولی د هم هغه په سزا کښی سره اخته شول او د هغی خندا او ملندو مورد بیرته په خپله هم دوی وگرځیدل.

قُلْ مَن يَكْلُوكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ^ط

ووايه (ای محمده دوی ته) څوک ساتی تاسی د شپي او د ورځی له عذاب د رحمن څخه (که ئی درپښ کړی؟ هیڅوک نشته)،

تفسیر: یعنی د رحمن له قهر او غصی څخه ستاسی ساتونکی بل څوک دی، یوازی د هغه پراخه

رحمت دی چه په تاسی سم د لاسه عذاب نه مسلط کوی لیکن د داسی رحمت والا، حلیم، متحمل او بردبار له قهر او غصی څخه ډیره ویره په کار ده «نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِیْمِ»

بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۳۳﴾

بلکه دوی له یاده د رب خپل (یا له قرآن څخه) مخ ګرځوونکی دی

تفسیر: یعنی د رحمن د حفاظت احساس او اعتراف له هغو سره نشته او عیش، عشرت، چرچی، امنیت، آرامتیا او د تنعم ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده بیخي غافل کړی دی نو ځکه کله چه د هغه له طرفه دوی ته نصیحت کیږی مخ تری ګرځوی او وائی چه دا ته څه وائی؟.

أَمْلَهُمُ إِلَهَةً تَتَنَعَّوْنَهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿۳۴﴾

آیا شته دوی دپاره نور معبودان چه ساتی دوی (له عذاب څخه) غیر له مونږ نه (بلکه نشته بیا پخپله الله وائی) طاقت نه لری (دغه معبودان) د مرستی (مدد) د خپلو نفسونو او نه دوی زمونږ له (عذاب څخه) ساتل کیږی (یا ملګرتیا ورسره کاوه شی)

تفسیر: یعنی آیا د خپلو فرضی معبودانو په نسبت خیال کوی چه هغوی د دوی حفاظت کوی! او په خپله موقع کښی به دوی د الله تعالیٰ له عذاب څخه وژغوری (بچ کړی)؟ نو د دغو خوارانو مرسته (مدد) او حفاظت لا څه چه د خپل ځان حفاظت هم نشی کولی، که څوک هغوی ګود یا مات کړی یا یو شی تری واخلي نو دومره قدرت او قوت هم نه لری چه د خپل ځان مدافعه یا ساتنه وکړی یا لږ څه لاس او پښی د هغو په مقابل کښی وخوځوی یا د خپلی ساتنی دپاره زمونږ مرسته (مدد) او ملګرتیا حاصله کړی. (نه ده داسی لکه چه کفار عقیده کوی)

بَلْ مَتَّعْنَاهُمُ أَزْوَاجًا وَابْنَاءَ هُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

بلکه نفع رسولی ده مونږ دغو کفارو او پلرونو د دوی ته (د ژوندانه په اسبابو

سره) تر هغه پوری چه اوږده شوه په دوی باندی (موده د) عمر،

تفسیر: یعنی د رحمن ساتنه او حفاظت او د بتانو عجز او بیچارگی داسی شی نه دی چه خلق پری ونشی پوهیدلی، خبره دا ده چه دوی له دیرو پیږیو را په دی خوا د بی فکرۍ ژوند تیر کړی دی او د الله تعالی د عذاب صدمه ئی هیڅ نه ده لیدلی نو ځکه دوی مغرور شوی دی او د غفلت په نشو کښی مست او بیخوده پراته دی او د الله تعالی له احکامو او د انبیاءو له پند څخه ئی مخونه گرځولی دی.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَابِيُونَ ﴿٣٣﴾

آیا پس نه وینی (کفار) چه بیشکه مونږ راتگ او (قصه) کوو ځمکی (د کفارو) ته په داسی حال چه کموو هغه له څنډو (غاړو) د دغی (ځمکی نه له فتوحاتو وروسته)، آیا پس کفار غالب دی (په مؤمنانو بلکه د اسلام په مقابل کښی مغلوب دی).

تفسیر: یعنی اسلام په عربو کښی مخ په خوریدو دی او کفر ورځ په ورځ کمزوری کیږی او ورو ورو ځمکه په کفارو تنگیږی، د دوی حکومتونه او ریاستونه به پرله پسۍ ماتیږی او له منځه به ورکیږی نو آیا د داسی ښکاره ښو، آثارو او قرائنو په لیدلو سره هم دوی خپل انجام ته نه گوری، آیا له دغو مشاهداتو سره سره دوی دا امید لری چه په رسول الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو باندی به مونږ غالب شو که دوی د عبرت سترگی لری، نو په کار دی چه له عقل نه کار واخلي او له قرائنو او احوالو څخه د مستقبل اټکل (قیاس) او اندازه ولگوی. آیا دوی ته دغه خبره نه ده معلومه چه د دوی د شاوخوا کلی د انبیاء الله علیهم السلام د تکذیب او عداوت په سزا کښی تباه او وران شوی دی او په پای (آخر) کښی د الله تعالی حزب بریالی (کامران) او کامیاب شوی دی بیا د سید المرسلین او کاملو مؤمنانو په مقابل کښی دوی څرنگه د خپل بری او غلبی توقع او هیله (امید) کولی شی ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ يَرْجِعُونَ﴾ جزء ۲۶ د الاحقاف (۴) رکوع ۲۷ آیت. تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت هم د (رعد) د سورت په آخر کښی تیر شوی دی، د هغه تفسیر دی زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی وکتلی شی.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٣٥﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه وېروم تاسی په وحی

سره او نه اوری کون دعاء (بلنه) کله چه وویرولی شی (نو تاسی هم د کانه په شان حقه خبره نه اوری).

تفسیر: یعنی زمونږ کار د الله تعالی له وحی سره سم نصیحت اورول او له خاتمی او انجام څخه خبرول دی که په زړه کانه دغه غږ نه اوری نو زمونږ قصور نه دی، دوی به د خپل کونوالی نتیجه او بده اغیزه (اثر) په خپله وگالی (برداشت کړی).

وَلَيْنُ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَوَيْلَنَا
إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٦﴾

او که ورسپړی دوی ته لږ څه تپ له عذابه د رب ستا نو خامخا وائی (کفار) هر ورو (خامخا) ای هلاکه زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه چه مونږ وو (پخوا له دغه عذاب څخه) ظالمان (په کفر سره).

تفسیر: یعنی دا خلق چه کانه شوی دی کله چه لږ څه تکان (تکلیف) ورکړ شی او د الله تعالی عذاب لږ څه د دوی غوړونو ته ورسپړی یا د الله تعالی د قهر او انتقام لږ څه تپ د دوی په ځانونو ولگپړی نو سم د لاسه به د دوی سترگی او غوړونه تول سره خلاص شی او هلته به د بد حواسی او وارخطائی په حالت کښی داسی چغی ووهی چه بیشکه مونږ لوی مجرمان یو او د داسی بدی ورځی د کمبختی وډ (لاتق) او مستحق یو.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا
وَأِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا

او کیږدو تلی د انصاف دپاره د (اهل د) ورځی د قیامت پس ظلم به ونه کړ شی په هیڅ نفس د هیڅ شی (هیڅ)، او که وی (دغه عمل) په قدر د یوی دانی سپیلنی، اوری نو رابه وږو دغه (دانه)،

تفسیر: یعنی د اوری د دانی په اندازه چه د چا عمل وی هغه به هم په میزان کښی تلل کیږی او هغه به هیڅ ضائع نشی نه به په چا ظلم او تیری کیږی او د ذری ذری حساب به کیږی.

تنبیه: موازين د میزان جمع ده. بنائی چه هلته به ډیری تلی وی یا ممکن دی چه یوه وی مگر د مختلفو اعمالو او عمالو په اعتبار به متعددی درولی شوی وی. والله تعالیٰ اعلم. د اعمالو د وزن او د میزان په متعلق پخوا له دی نه د (الاعراف) په سورت کښی خبری شوی دی هلته دی وکتل شی.

وَكُفِيَٰ بَنَآ حَسِبَيْنَ ﴿٢٤﴾

او بس یو مونږ حساب کوونکی (یا ساتونکی د بندگانو د اعمالو)

تفسیر: یعنی زموږ حساب به داسی وروستی او فیصله کوونکی وی چه وروسته به نه بل حساب وی او نه به مونږ د دغو ټولو مخلوقاتو د اعمالو د محاسبی له پاره کوم مرستیال (مددگار) ته ضرورت لرو.

وروسته ئی دا راوښوول چه د انذار او تخویف سلسله له پخوا څخه راروانه ده حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هغو خبرو څخه چه نن خلق وپروی پخوانیو انبیاء هم خلق وپرول.

وَلَقَدْ اتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءَ وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢٥﴾

او هرومرو (خامخا) په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ او هارون ته فرقان (د حق او باطل بیلوونکی کتاب) او رڼا (رنرا) (چه حق پری له باطل څخه پیژندل کیږی) او نصیحت دپاره د پرهیزگارانو

تفسیر: یعنی ثورات شریف د حق او باطل، هدایت او ضلالت، حرامو او حلالو او نورو مسائلو فیصله کوونکی او د جهل او غفلت د تیارو رڼا (رنرا) کوونکی او له الله تعالیٰ څخه د وپریدونکو دپاره پند ورکوونکی کتاب ؤ.

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٦﴾

(متقیان) هغه کسان (دی) چه وپریږی له رب خپل په غیب سره او دوی (تل) له قیامت څخه وپریدونکی دی

تفسیر: د قیامت خطرهم هم ځکه دوی په خپلو زړونو کښی لری چه د دوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ ویره ده او تل په دغه اندیشه او سودا کښی وی چه هلته به څه راپیشیږی؟ نه چه العیاذ بالله د الله تعالیٰ د قهر او عذاب وړ (لاثق) وگرځو، ښکاره ده چه هم داسی خلق د نصیحت

څخه گټه (فائده) اخيستلی شی.

وَهَذَا إِذْ كَرُمُ بُرْكَ أَنْزَلْنَاهُ فَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ۝۵۰

او دا (قرآن) نصیحت دی مبارک چه نازل کړی (لیږلی دی) مونږ هغه (په محمد باندی)، آیا پس تاسی له دی نه انکار کوونکی یی.

تفسیر: یعنی دغه قرآن چه ستاسی په مخکښی دی د نصیحت داسی یو کتاب دی چه د ده لوی ارزښت (قیمت)، زیاته گټه (فائده) او خیر د تورات په نسبت ښه څرگند او ښکاره دی. آیا له داسی یو واضح او روشن کتاب څخه تاسی منکرېږئ چه له سره پکښی د انکار او تردد ځای نشته؟

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ

نو خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ ابراهیم ته نیکه حقه لاره د ده (په عقائدو او اعمالو کښی) پخوا له (نبوت یا پخوا له موسی یا پخوا له محمد څخه)

تفسیر: یعنی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت موسی او هارون علیهما السلام څخه مو پخوا ابراهیم علیه السلام ته د ده د اعلیٰ قابلیت او شان سره مناسب رشد او هدایت ورکړی ؤ بلکه له څلمیتوب څخه پخوا لا په کوچنیتوب (ماشوم والی) کښی مو هغه په داسی سمه لار برابر کړی ؤ چه د داسی اولوالعزمو انبیاء له شان سره وړ (لائق) او مناسب وه.

وَكُتَابِهِ عَلِيمٍ ۝۵۱

او وو مونږ په ده باندی پوه (چه ابراهیم د رشد له خاوندانو څخه دی)

تفسیر: یعنی د ده په استعداد، اهلیت، علمی او عملی کمالاتو مونږ پوره پوه او خبر وو نو ځکه مونږ هغه رشد او هدایت ورکړ چه د ده له شان سره وړ (لائق) او مناسب ؤ.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ

الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عِقُوفٌ ⑤۲

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (بابلینانو) ته چه څه دی دغه بتان هغه چه تاسی دوی ته ولاړ یی په عبادت سره (لکه مجاوران).

تفسیر: یعنی لږ څه خو د دوی اصلیت او حقیقت بیان کړئ آخر په خپلو لاسونو د تیږو (گتو) تورلی بتانو ته څنگه معبودان وایی؟ او هغوی څرنگه ستاسی معبودان کیدی شی؟.

قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عِبَادِينَ ⑤۳

نو وویل دوی چه موندلی دی مونږ پلرونه خپل دغو (بتانو) ته عبادت کوونکی (نو مونږ هم د هغو متابعت کوو).

تفسیر: یعنی د عقل او د فطرت او د نقل کوم باوری شهادت زمونږ په تائید کښی نشته او نه دی وی، لیکن ډیر لوی دلیل د بت پرستی په صواب او حقانیت هم دا دی چه له پخوا راهیسی زمونږ پلرونه او نیکونه د دوی په عبادت کښی بوخت او مشغول وو بیا نو مونږ د هغو خپلو لویانو دود (رواج) او دستور او طریقه ولی پریدو؟

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ⑤۴

ویل (ابراهیم) خامخا په تحقیق یی تاسی او پلرونه ستاسی (په سبب د بتانو) په گمراهی ښکاره کښی (هر عاقل ته).

تفسیر: یعنی په دغه دلیل سره ستاسی حقانیت او پوهه نه ثابتیږی هوا دغه خبره ثابتیږی چه تاسی هم د خپلو پلرونو په شان گمراهان او ناپوهان ناخبره یی! او د هغو په دغه ږوند تقلید او پیژایه متابعت تباه او بربادیږئ؟

قَالُوا أَجِئْنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ⑤۵

نو وویل (بابلینانو ابراهیم ته) آیا راغلی ئی ته مونږ ته په حق سره (رښتیا خبرو سره) او که ئی ته له لوبو کوونکو څخه.

تفسیر: د تول قوم له عقیدې څخه مخالف د حضرت ابراهیم علیه السلام د داسې سختې خبرې په اوریدلو سره د دوی په زړونو کښې سخت خفګان او اضطراب پیدا شو او ورته ئې وویل چې آیا په رښتیا سره ستا عقیده هم داسې ده؟ یا توکی او مسخری کوی؟

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي
فَطَرَهُنَّ ۖ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

ووېل (ابراهیم داسې نه ده چې زه توکی کوم یا دا بتان رب ستاسې دی) بلکه رب ستاسې رب د آسمانونو او (رب) د ځمکې دی هغه (الله) چې پیدا کړی ئې دی دا (آسمانونه او ځمکې او مافیهما) او زه په دغو (چې ومی ویل له توحید نه) له شاهدانو څخه یم.

تفسیر: یعنې زما عقیده هم دا ده او په پوره یقین او بصیرت سره پری شاهی ورکوم چې زما او ستاسې رب هم هغه یو خدای تعالیٰ دی چې آسمانونه او ځمکې ئې پیدا کړي دی او د هغوی او نورو ټولو خپلو مخلوقاتو حفاظت او ساتنه کوی او بل هېڅ شی د ده په الوهیت کښې له سره نشي شریکیدی

وَتَاللّٰهِ لَا كُفْرَانَ لَّصَّنَّامِكُمْ بَعْدَ اَنْ تُولُوْا مَدْبِرِيْنَ ﴿٥٧﴾

او قسم دی په الله خامخا څه تدبیر او علاج به وکړم هر ورو (خامخا) (چې مات کړم) بتان ستاسې پس له هغه چې وگرځئ تاسې شا کوونکي (بتانو ته مخ په میله).

تفسیر: دغه خبره ئې لږه ورو وویلې چې ځینو ئې واوریده او ډیرو له سره وانه وریده هغو چې دغه خبره واوریده ورته ئې دومره اهمیت ور نه کړ او داسې ئې وگڼله چې د یوه ځلمي له لاسه به څه وشي او دی به د تول قوم معبودانو ته څه ضرر ورسولی شي؟

فَجَعَلَهُمْ جُودًا ۖ اِلَّا كِبْرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُوْنَ ﴿٥٨﴾

پس وئی گرځول دا بتان توتی توتی مگر لوی د دی بتانو (چه مات ئی نه کړ او تیر ئی په اوږه ورته کیښود) دپاره د دی چه دوی هغه ته بیرته راشی (او تری پوښتنه وکړی).

تفسیر: څه مهال (وخت) چه دا خلق ټول له ښاره د باندی میلی ته لاړل نو حضرت ابراهیم علیه السلام بت خانی ته ورننوت، ټول بتان ئی سره مات گود کړل او یوازی هم هغه بت ئی روغ جوړ پریښود چه د نورو په نسبت د جثی یا د تعظیم او تکریم په اعتبار د کفارو په گومان لوی ؤ او په هغه تیر ئی چه دغه بتان ئی پری مات کړی وو هغه ئی د هم هغه لوی بت په اوږه باندی کیښود څو چه هغه خلق بیرته راشی او دغه وضعیت وگوری نو په قدرتی ډول (طریقه) به د دوی په زړونو کښی دغسی یو خیال پیدا شی چه دغه کار هم دغه لوی بت کړی دی یا الزاماً حضرت ابراهیم علیه السلام ته رجوع وکړی.

(کفارو له میلی نه د بیرته راگرځیدلو او د خپلو بتانو د کنډوکړ کیدلو څخه وروسته).

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَتَنِاتِ لِمَنِ الظُّلُمِینَ ۝۵۹

وویل دوی چا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ بیشکه چه دی خامخا له ظالمانو دی (په دی کار کښی)

تفسیر: شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده (چا کړی دی دا کار په خدایانو زمونږ الخ) یعنی دا د سپین سترگی او د بی ادبی حرکت زمونږ له معبودانو سره چا کړی دی؟ یقیناً هر چا چه دا کار کړی دی، هغه (استغفر الله) لوی ظالم او غت شریر دی. دا خبری به هغو کسانو کړی وی چه د هغوی غوږونو ته د ﴿وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَ لَاصْنَامَكُمۡ﴾ غږ نه وی رسیدلی.

قَالُوا سَبْعًا فَمَا يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ اِبْرٰهِيْمُ ۝۶۰

وویل (ځینو کفارو) چه اوریدلی وو مونږ له یوه ځلمی څخه چه یادول به ئی دا بتان (په بدی سره) چه ویلی شی ده ته ابراهیم

تفسیر: دا ویونکی به هغه کسان وی چه د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿وَتَاللّٰهِ لَا كَيْدَ لَاصْنَامَكُمۡ﴾ جمله ئی اوریدلی وه یعنی هم هغه یو ځلمی دی چه زمونږ د معبودانو ذکر په بدی سره کوی. یقیناً دا کار به هم هغه کړی وی.

قَالُوا فَاتُّوَاهُ عَلَىٰ عَيْنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾

وویل (نمرود او مشرانو ئی) چه راولی هغه (ابراهیم) په مخکښی تری اقرار واخلی خو په دغه خبره خلقو (چه وئی وینی) ښائی چه دوی وویښی (هغه او په کولو د دی کار پری شاهی ورکری).

تفسیر: یعنی هغه راولی او د دغه عمومی مجمع په مخکښی تری اقرار واخلی خو په دغه خبره تول خلق خبر او دغه معامله تولو ته څرگنده (ښکاره) شی او د ده وینا هر څوک واورى او پری شاهدان شی چه د هغی په مقابل کښی د قوم له طرفه داسی یوه سزا ورته مقرره شی چه دی ئی وړ (لائق) او مستحق وی، دا خو د هغوی غرض ؤ او د حضرت ابراهیم علیه السلام مقصد به هم ښائی هم دا شی ؤ چه هم داسی په یوه لویه مجمع کښی ماته موقع راکری شی خو زه په هغه کښی مشرکان پر او ملامت کرم او د خلقو په وړاندی د حق او حقانیت د غلبی اظهار وکری شم. (نو کله چه ابراهیم علیه السلام ئی راوست دغه لاندنی پوښتنی ئی تری وکری)

قَالُوا أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا يَا بَرُوهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ بَعْ كِبَرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾

وویل (بابلیانو) آیا تا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ ای ابراهیمه؟! وویل (ابراهیم) بلکه کړی دی دا کار مشر د دوی چه دا دی نو پوښتنه وکړئ تاسی له دوی که وی دوی چه خبری کوی (چه چا توتی توتی کړی یی؟)

تفسیر: یعنی هیڅ ضرورت نشته چه له ما څخه د دی خبری پوښتنی وکړئ بلکه داسی فرض کړئ چه دا لوی غت بت چه روغ رمت جوړ ولاړ دی او د ماتولو آله هم ورسره شته دا کار به هم ده کړی وی او دا دی د بحث او تحقیق په وخت کښی د الزام او پروالی په ډول (طریقه) زه دغسی دعوی کوم چه دغه لوی بت دا تول کوچنی (واړه) بتان سره ګود او مات کړی دی، وویئ اوس له تاسی سره څه دلیل شته چه داسی به نه وی شوی آیا په دنیا کښی داسی وقایع نه پیښیږی چه لوی مار نور واړه ماران او لوی کب نور واړه کبان ښوی تیروی او لوی باچا نور واړه سلطنتونه له منځه وړی نو ځکه زما او ستاسی په منځ کښی د فیصلی ښه لاره هم دا ده چه تاسی په خپله له خپلو معبودانو څخه پوښتنه وکړئ چه دغه ماجری څرنگه ورپېښه شوی ده که

چیری دوی خبری کولی شی نو په داسی مهمه معامله کښی به پخپلو خبرو زما د دروغو او رښتیاو فیصله وکړی.

تنبیه: زمونږ له دی تقریر څخه څرگنده (ښکاره) شوه چه د «بل فعله کبیرهم هذا» وینا د اخبار په ډول (طریقه) له واقعی مخالفه نه وه چه ورته حقیقتاً دروغ وویل شی بلکه د دوی د تحقیق او تجهیل دپاره د یو فرضی احتمال په شان د دعوی په صورت د تعریض او الزام په ډول (طریقه) کلام شوی دی لکه چه بالعموم په مباحثو او مناظرو کښی هم داسی واقع کیږی، نو دی ته مونږ دروغ نشو ویلی هوا ظاهراً د دروغو په صورت راښکاری، نو ځکه په ځینو احادیثو کښی پری د (کذب) د لفظ اطلاق صورتاً شوی دی. مفسرانو د دی په توجیه نور څه مجمل بیان هم کړی دی، مگر زمونږ دغه تقریر ښه او زیات صاف او بی تکلفه او روایتونو ته ډیر نژدی ښکاری (والله تعالی اعلم).

فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمُ اتُّمُمُ الظُّلُمُونَ ﴿٦٣﴾

پس رجوع وکړه (دغو کفارو په فکر کولو سره) نفسونو خپلو ته نو وویل
(ځینو ځینو نورو ته) بیشکه تاسو یی ظالمان

تفسیر: یعنی وپوهیدل چه د بیکاره تیږو (گټو) د عبادت کولو څخه څه فائده حاصلیږی یا به دا مطلب وی چه تاسی په خپله پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی چه د ابراهیم علیه السلام د انذار اوریدلو سره سره بت خانه مو هم هغسی خوشی پرانستلی پریښوده او تری لاری او د خپلو معبودانو د حفاظت او ساتنی هېڅ فکر او تدبیر مو ونه کړو کذا قال ابن کثیر رحمه الله علیه.

ثُمَّ نَكَّسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ

بیا نسکور کړل شول دوی پر سرونو خپلو (یعنی شرمنده شول خو سره له هغه هم د ابراهیم علیه السلام د مجادلې دپاره ئی ملاوی وتړلی)

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه ئی خپلی سترگی نشوی پورته کولی او یو بل ته به ئی له سره نشو کتلی خو سره له هغه ئی ابراهیم علیه السلام ته داسی وویل

لَقَدْ عَلِمْتُمَا هَؤُلَاءِ يَظُنُّونَ ﴿٦٤﴾

چه خامخا په تحقیق پوه ئی ته چه نه دی دا بتان (قابل د دی) چه وغږیږی

(نو خرنګه مونږ ته له دوی څخه د سوال کولو امر کوی).

تفسیر: یعنی سره له پوهې عمداً د داسې یوې ناممکنې خبرې مطالبه ولی کوی آیا تیږی (ګټی) هم خبری کولی شی؟!

قَالَ اقْتَبِدُونْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ۖ أَفِ
لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۖ

نو وویل (ابراهیم علیه السلام) نو آیا پس تاسې عبادت کوئ بې له الله څخه د هغه شی چې نه نفع رسوی تاسې ته د هیڅ شی او نه ضرر رسولی شی تاسې ته (د هیڅ شی). نو افسوس (او هلاک) دی تاسې ته او هغه ته چې عبادت ئی کوئ بې له الله نو آیا نه لرئ تاسې دومره عقل هم (چې د خپلو افعالو په قباحت او بدی وپوهیږئ)

تفسیر: یعنی تاسې ته ښائی چې له ډیره شرمه وړئ، هغه بت چې یو لفظ هم نشی ویلی او نه د کوم احتیاج په وخت کېږي مو په کار راځي او نه مو مدد کولی شی او د یوې ذرې په اندازه نه څه نفع او نه څه ضرر دررسولی شی او نه ئی څه په واک (قبضه) او اختیار کېږي شته هغو ته مو د خدائی درجه ورکړی ده آیا په دومره غټه خبره هم نشئ پوهیدی. (کله چې نمرودیان له مجادلي څخه عاجز شول د ابراهیم علیه السلام په سوځولو پسې شول)

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَعِلِينَ ۖ

ویل (نمرودیانو) وسوځوئ تاسې دغه (ابراهیم) او مرسته (مدد) وکړئ تاسې د معبودانو خپلو که چیرې یې تاسې کوونکي (د دی مرستی (مدد) د خپلو بتانو سره)

تفسیر: یعنی په بحث او مناظره ئی نشو پر کولی، اوس یوازی هم دغه یو صورت پاتی دی او هغه دا دی چې مونږ له خپلو معبودانو سره چې نه یوازی زمونږ سره بلکه له خپلو ځانونو سره هم مرسته (مدد) نشی کولی مرسته (مدد) وکړو او د دوی دښمن ته ډیره سخته سزا ورکړو که مونږ داسې ونشو کړی نو ګواکې هیڅ کار مو نه دی کړی. لکه چې د دغې مشورې سره سم داسې غوټه شوه چې ښائی حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کېږي وسوځاوه شی، ګواکې خرنګه چې

ابراهيم عليه السلام د بتانو په ماتولو د دوی زړونه سوځولي وو دوی هم د هغه په بدل کښی د ده د سوځولو تجویز غوره کړ بالاخره دغه گرد (تول) ظالمان سره تول شول او په ډیر اهتمام او بی رحمی سره ئی حضرت ابراهيم عليه السلام په ډیر لوی لمبی وهونکی او سخت سوځوونکی اور کښی وغورځاوه .

(کله چه دوی ابراهيم په اور کښی وغورځاوه د الله تعالی له لوری داسی حکم وشو)

قُلْنَا إِنَّا رُكُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ۝۴۹

وویل مونږ ای اوره ! شه یخ او خاوند د سلامتیا پر ابراهيم باندی

تفسیر: یعنی اور ته تګوینی حکم وشو چه په ابراهيم عليه السلام یخ شه ! مګر دومره یخ هم مه شه ! چه له ډیری یخنی څه تکلیف ورته ورسیدی بلکه داسی برابر او معتدله شه چه د هغه ځان ښه په راحت شی .

تنبیه: د اور یخیدل پر ابراهيم عليه السلام باندی د ده معجزه وه . د معجزی حقیقت هم دا دی چه الله تعالی د خپل عام عادت پر خلاف ، عادی سبب له مسببه او مسبب له سبب څخه بیل کړی . دلته د احراق سبب (اور) موجود ؤ مګر مسبب پری مرتب نه شو د معجزی او نورو په متعلق زمونږ مفصل کلام په یوه مستقلة مقاله کښی د «المحمود» د رسالی په څو شمارو کښی چاپ شوی دی . فلیراجع .

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ۝۵۰

او غوښتل (نمرودیانو) پر ابراهيم کید (مګر د سوځولو) نو وګرځول مونږ دوی سخت زیانکاران (چه پخپل فعل کښی کامیاب نشول) .

تفسیر: یعنی دوی د ابراهيم عليه السلام بد غوښتل لیکن دوی په خپله په ناکامی ، ذلت او زیان کښی پریوتل ، د حق صداقت په ښکاره صورت څرګند (ښکاره) شو ، او د الله تعالی کلمه لوړه (اوچته) او علیا وګرځیده . قال (فی البحر المحيط) قد اکثر الناس فی حکایة ماجری لابراهيم عليه السلام والذي صح هو ما ذکره الله تعالی من انه علیه السلام القی فی النار فجعلها الله علیه برداً وسلاماً .

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ۝۵۱

او نجات مو ورکړ دغه (ابراهيم) ته او لوط ته (او بومو تلل دواړه چه غځی له عراقه) غمکي هغی ته چه برکت اچولی ؤ مونږ په هغی کښی دپاره د خلقو (چه شام دی)

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم مو سره د حضرت لوط علیهما السلام صحیح او سالم روغ رمت د شام ملک ته بوتلل چه هلته ډیر ظاهری او باطنی برکات د ودیعت په ډول (طریقه) ایښودل شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً

او وموښل دغه (ابراهيم) ته (زوی) اسحاق او (لمسی) یعقوب زیات (سر بیره د زوی پر غوښتنی د انعام په ډول (طریقه))

تفسیر: یعنی په زوړوالی کښی ئی هلك غوښتی ؤ مونږ لمسی هم ورعطا کړ یعنی یعقوب علیه السلام.

وَكَلَّا جَعَلْنَا صِلِحِينَ ﴿٤٢﴾

او دغه ټول گرځولی دی مونږ نیکان (چه خلقو ته ئی لارښوونه کوله)

تفسیر: یعنی ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب علیهم السلام په اعلیٰ درجه سره له نیکو بندگانو غځی دی ځکه چه گرد (ټول) د الله تعالیٰ انبیاء دی او له انبیاءو څخه پورته بل څوک نیک او ښه کیدی نشی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يُهْدُونَ بِأَمْرِنَا

او گرځولی وو مونږ دوی (داسی) امامان چه سمه صافه لپاره ئی ښووله په حکم زمونږ سره (خلقو ته)

تفسیر: یعنی داسی کاملان وو چه د نورو تکمیل به ئی هم کاوه.

وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ

او وحی کړی وه مونږ دوی ته د کولو د خیراتونو (نیکو کارونو) او د قائمولو (سم اداء کولو) د لمانځه او د ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی هغوی ته مو وحی لیدلې وه چه په هغی کښی د دغو امورو تاکید هم و شو نه یوازې دوی عاملان شی بلکه نور خلق هم د هغو ښو اعمالو په کولو باندې وگماري (ولمسوی) دغه د دوی علمی کمال شو.

وَكَانُوا النَّاعِبِينَ ﴿۴۳﴾

او وو دوی (تول) خاص مونږ ته عبادت کوونکی

تفسیر: یعنی شپه او ورځ به زمونږ په بندگی او عبادت کښی بوخت (مشغول) وو، بل کوم طرف ته به ئی سترگی نه اړولې، هم دغه د انبیاءو شان دی چه د دوی په هر کار کښی د الله تعالی د بندگی اشتراک هرومرو (خامخا) وی. دغه د دوی علمی کمال شو نو تاسی ای عریو چه د ابراهیم علیه السلام اولاد یئ او د هغه د متابعت دعوی کوئ ولی د هغو د دی علمی او عملی کمالاتو متابعت نه کوئ؟ بلکه حقیقتاً ئی تابعان شی!

وَلَوْ طَا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا

او لوط ته ورکړی ؤ مونږ ده ته حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: (لوطاً منصوب دی په فعل مقدر سره چه تفسیر ئی په آتینا سره شوی دی) یعنی داسی حکمت، حکومت، علم او فهم چه د انبیاءو له شان سره لایق وی.

وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ إِثْمَهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَسَقِينَ ﴿۴۴﴾

او نجات ورکړی ؤ مونږ دغه (لوط) ته له (خلکو د) کلی هغه چه وو هغوی چه کول به ئی عملونه خبیث ناپاکه بیشکه چه هغوی وو قوم د بدی نافرمان

تفسیر: له کلی شخه مراد «سدوم» او بلکه د هغه ملحقات دی. د دی عَای خلق په خلاف الفطرت کارونو مبتلا وو، د دوی قصه پخوا خو عَایه تیره شوی ده.

وَادْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٥﴾

او داخل کړی ؤ مونږ دی په رحمت خپل کښی، بیشکه دی له نیکانو شخه دی.

تفسیر: یعنی کله چه د لوط پر قوم باندی مو عذاب نازل کړ نو لوط مو د خپلو ملگرو سره د خپلی مهربانی او رحمت په شادر کښی پټ کړ خو د نیکانو او بدانو عاقبت او انجام بیل بیل سره څرگند (ښکاره) شی.

وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٧﴾

او (یاد کړه ای محمده! قصه د) نوح کله چه غږ ئی وکړ (په ښیرا د قوم خپل) پخوا (له دغو مذکوره ؤ انبیاء) یعنی پخوا له ابراهیم او لوط علیهما السلام شخه. پس قبول کړ مونږ ده ته (سوال د ده) نو نجات ورکړ مونږ ده ته او کورنی د ده ته له غمه لویه (چه د طوفان ویره او د کافرانو ضرر ؤ) او مرسته (مدد) مو وکړه له ده سره (په انتقام اخیستو د ده) له قومه هغه چه نسبت د دروغو ئی کړی ؤ آیتونو زموږ ته، بیشکه دوی وو قوم بد (ناکاره) نو غرق کړل مونږ دوی ټول.

تفسیر: نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری خپل قوم وپوهاوه او په دومره اوږده موده کښی ئی ډیری سختی او ربرونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) خو په زړه پوری هېڅ اثر او نتیجه ئی څرگنده (ښکاره) نشوه بالاخره په تنگ راغی او داسی دعاء ئی وکړه ﴿أَنِّي مَقْلُوبٌ فَاتَّعِزُّ﴾ (۲۷) جزء د القمر د سورت (۱۰) آیت (۱) رکوع، او ﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ﴾ (۲۹) جزء د نوح د سورت (۲۶) آیت (۲) رکوع، نو الله تعالی دغه

دعاء قبوله کړه او کفار ئی په طوفان غرق کړل او نوح علیه السلام ئی د خپلو ملگرو سره د طوفان له هیبت او د کفارو له ضرر رسولو څخه صحیح او سلامت وویست. دغه قصه په مفصل ډول (طریقه) پخوا تیره شوی ده.

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَلَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ۝ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ ۖ وَكُلًّا آتَيْنَاهُمْ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) داؤد او سلیمان کله چه حکم کاوه هغو دواړو په (دعوی او نزاع د) کښت (فصل) کله چه د شپې گډه شوی وه (بی له شپانه) په هغه (کښت) کښی رڼه د (هغه) قوم او وو مونږ حکم د دوی ته حاضر پس ومو پوهاؤ په هغه (فتوی، فیصله) سلیمان او هر یوه د دوی دواړو ته ورکړی ؤ مونږ حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د الله تعالیٰ نبی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام د ده زوی ؤ او هم د پاک الله تعالیٰ نبی ؤ، دغه پلار او زوی ته الله تعالیٰ پرته (علاوه) له نبوته حکومت، علم، حکمت، د فهم قوت او د فیصلو قدرت هم وربښلی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام لا په هلکتوب کښی داسی فوق العاده پخی خبری او ښایسته ویناوی کولی چه ټول اوریدونکی به ورته حیران پاتی کیدل. د حضرت داؤد علیه السلام حضور ته داسی یوه دعوی وړاندی شوه چه د یوه سری په کښت (فصل) کښی د نورو خلقو میړی (گدی) د شپې گدی شوی وی او د هغه کښت (فصل) ئی تر پښو لاندی او زیانمن کړی ؤ، کله چه داؤد علیه السلام په دغه دعوی کښی غور وکړ وربښکاره شوه چه د دغو میړو (گدو) قیمت د هغه نقصان سره برابر او معادل دی چه هغه کښت (فصل) ته رسول شوی دی، نو داسی فیصله ئی صادره کړه چه «دغه میړی (گدی) دی د کښت (فصل) خاوند ته ورکړی شی!» حضرت سلیمان علیه السلام وویل چه زما «نظریه او فیصله دا ده چه دغه د کښت (فصل) خاوند دی دغه میړی (گدی) له خپله ځانه سره وساتی او شودی دی وځوری او د میړو (گدو) خاوند دی د کښت (فصل) خدمت وکړی، تر څو چه کښت (فصل) خپل ږومبی حالت ته ورسپړی نو په دغه وخت کښی دی میړی (گدی) بیرته خپل خاوند او کښت (فصل) خپل خاوند ته وسپارل شی نو په دی ترتیب او صورت سره به دواړه له نقصان نه وژغورل (وساتل) شی» حضرت داؤد علیه السلام چه دا فیصله واوریده نو آفرین ئی ورته وویل او د خپل اجتهاد نه وگرځید، ګواکي د فقهی د اصولو په اصطلاح کښی ئی د سلیمان علیه السلام

استحسان د خپل قياس په مقابل کښی قبول کړ. دغه فيصله چه پلار او زوی د مدعی او مدعی علیه په نسبت صادره کړه، الله تعالی ته ښکاره او معلومه وه او دغو دواړو ته پاک الله پوهه او د فیصلی قوت ورکړی ؤ لیکن الله په اصل حقیقت حضرت سلیمان علیه السلام پوه کړ او حضرت سلیمان علیه السلام هغی نتیجی ته ورسید چه د الله تعالی په نزد اصلاح او اصوب ؤ او بالاخره داؤد علیه السلام هم هغه ومنله. له دغی واقعی څخه ښکاره شوه سره له دی چه انبیاء الله علیهم السلام سلطنت ته ورسیدو خو بیا هم د خلق الله دیرو ورو ورو معاملو ته هم داسی توجه کوی لکه چه لویو لویو کارونو ته اهمیت ورکوی.

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ

او تابع کړی وو مونږ له داؤد سره غرونه چه تسبیح به ئی ویلی او (هم داسی تابع کړی وو مونږ) مرغان هم (چه تسبیح به ئی ورسره ویلی)

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د ډیر ښه غږ او د خواږه آواز خاوند ؤ د نبوت په هغه مؤثر او اغیزه ناک (اثرناک) غږ چه ده په خپل طبیعی جوش سره زبور شریف لوست یا د پاک الله په تسبیح او تحمید کښی مشغولیده نو غرونو، مرغانو او نورو حیواناتو به هم د هغه د غږ په متابعت په لوستلو پیل (شروع) کاوه.

وَكُنَّا فَعِلِينَ ﴿٢٤﴾

او وو مونږ کوونکی (د داسی کارونو)

تفسیر: یعنی تعجب مه کوه چه تیری (گتی) او مرغان به څرنګه تهلل او تسبیح وائی. دغه ټول کارونه مونږ لا پخوا کړی وو. ښه! زمونږ د لامحدود قدرت له مخی آیا دغه خبری څه مشکلی او مستبعدی ګڼلی کیدی شی بلکه نه نشی کیدی!.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ

او ښوولی ؤ مونږ دغه (داؤد) ته جوړول د زغری تاسی ته دپاره د دی چه وساتی تاسی (دا زغره ای انسانانو) له ضرره د جنگ (د دښمنانو) ستاسی

تفسیر: الله تعالی د حضرت داؤد علیه السلام په لاس کښی اوسپنه د موم په شان پسته او نرمه

گرځولی وه ده به هغه سره تاووله او نهایتی سپکی مضبوطی او ښکلی زغری به ئی جوړولی چه د جنگ په وخت کښی به تری کار اخیست کیده .

فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٥٠﴾

پس آیا یی تاسی شکر کوونکی (یعنی شکر وکړئ).

تفسیر: یعنی ستاسی د گټی دپاره مونږ د داؤد علیه السلام په ذریعه داسی عجیب صنعت راویست نو تاسی ښه فکر وکړئ چه د دی راز (قسم) نعمتونو تاسی څه شکر ادا کوئ؟

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

او (تابع کړی ؤ مونږ) سلیمان ته باد توند (تیز) چه روانیده په حکم د ده (سلیمان او رساوه به ئی) ځمکی (د شام ته) هغی ته چه برکت ایښی ؤ مونږ په هغی کښی،

تفسیر: حضرت سلیمان علیه السلام داسی دعاء کړی وه ﴿رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْقُصُ لِأَحَدٍ مِنْ عِبَادِي﴾ ۲۳ جزء د (ص) د سورت (۳۵) آیت (۳) رکوع نو الله تعالیٰ

هوا او پیریان د ده تابع کړی وو. حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت تیار کړی ؤ چه د دولت له اعیانو او مشرانو سره به پری کیناسته او ضروری لوازم او سامان به ئی هم له خپل ځان سره اخیستل بیا به هوا راتله او هغه تخت به ئی په دیره چابکی پورته کاوه، کله چه به هغه په مناسبه اندازه له ځمکی څخه پورته کیده بیا به هوا نرمیده او له ضرورت سره سم به کمی او زیاتۍ پکښی پیدا کیده لکه چه د (ص) د سورت په (۳۶) آیت (۳) رکوع (۲۳) جزء کښی راغلی دی ﴿رُحًا حَيًّا أَصَابَ﴾ له «یمن» څخه «شام» ته او له شام څخه یمن ته چه د یوی میاشتی لاره ده په (۵) گریو (گینتو) کښی رسیده تعجب دی چه د نن ورځی د عجیبو او غریبو هوایی جهازونو په زمانه کښی هم دیر منحرفین له دی دول (طریقه) واقعاتو څخه انکار کوی آیا هغه کار چه نن ورځ ئی یورپ والا د بخار او برق او نورو په ذریعه کولی شی، الله تعالیٰ ئی د خپل یو نبی له امله (وجی) په خپل قدرت سره نشی کولی بلکه کولی ئی شی.

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمِينَ ﴿٨١﴾

او یو مونږ په هر شی عالمان،

تفسیر: یعنی چه چا ته څه قسم امتیاز ورکول مناسب دی او له هوا او له نورو عناصرو څخه په څه ډول (طریقه) سره کار اخیستل کیدی شی.

وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَّغْوُ صُورَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ

او (تابع کړی وو مونږ ده ته) ځینې له شیطانانو څخه هغه چه غوتی به ئی وهلی (په سیند کښی) د ده دپاره او کول به ئی (نور ډیر) کارونه بی له دی نه

تفسیر: له شیطانیو څخه مراد سرکش پیریان دی، دوی د حضرت سلیمان علیه السلام له لوری مامور وو چه په لویو لویو سیندونو کښی غوپی ووهی او مرغلری، جواهر او نور بحری حاصلات د هغو له تل څخه راوکاږی، او په دغو پیریانو په ودانیو او نورو عمرانی کارونو کښی سخت او درانه کارونه وکړی د یوه لوی حوض په اندازه د مسو لگتونه (خانکونه) او لوی لوی دیگونه به ئی پری جوړول چه له سره به له خپله ځایه چا نشو خوځولی او له یوه ځایه بل ځای ته به ئی پری وړل او بارول او لاندی باندی به ئی سره کول او له ډیرو سختو څخه سخت کارونه به ئی تری اخیستل معلومیری هغه حیرانوونکی کارونه چه الله تعالی په دی زمانه کښی د مادی قوتونو په واسطه کوی دغه کارونه به ئی په هغه وخت کښی د مخنی او روحی قوتونو په ذریعه کول.

وَكُنَّا لَهُمْ حَفِظِينَ ﴿٨٢﴾

او وو مونږ دوی لره ساتونکی (له فساد څخه)

تفسیر: یعنی مونږ په خپل کامل قدرت دغه شیطانیو په داسی شان د حضرت سلیمان علیه السلام په قبضه او قید کښی ټینگ، مضبوط او بند ساتلی وو چه هر څه ئی غوښتل هغه به ئی ورباندی د بیگار په ډول (طریقه) کول او دوی له سره حضرت سلیمان ته هیڅ یو ضرر نشو رسولی که نه د بنیادم به څه زور او قوت وی چه داسی یو شریر مخلوق په خپله قبضه کښی په سختو ځنځیرونو کښی بند وساتی ﴿وَالْآخِرِينَ مَقْرَرِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ (۲۳) جزء د (ص) د سورت (۳۸) آیت ۳ رکوع.

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ ﴿٨٣﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ
 وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا عُنْدَنَا

او (ياده كرهه اي محمده! قصه د) ايوب كله چه ندا غو ئي و كبر رب خپل ته چه بيشكه زه رسيدلى دى ماته ضرر (رنغ او سختي په بدن كښي) او ته ډير مهربان ئي له تولو مهربانوو څخه. پس قبوله كړه مونږ دعاء د ده پس لري كړ مونږ هغه چه ؤ په ده باندې له (بدني او مالي) ضرره او وركړ مونږ دغه (ايوب) ته اهل د ده او په مثل د هغوى له هغوى سره په رحمت سره له نژده زمونږ

تفسير: حضرت ايوب عليه السلام ته الله تعالى په دنيا كښي له هر حيثه آرامي او هوسائي (راحت) وركړي وه ځمكه، كښت، (فصل) مال مالداري، مريان، وينځي، صالح اولاد او ښه په زړه پوري ښځه ئي وركړي وه حضرت ايوب عليه السلام د الله تعالى لوى شكر كوونكى بنده وو. ليكن الله تعالى دى په ابتلاء او ازموينه كښي واچاوه كښتونه (فصلونه) ئي وسوځيدل، رمي او گلي ئي تباه شوي، اولاد ئي تر چت لاندې مړه شول، ټول دوستان آشنايان او خپلوان تري بيل شول، د ده په وجود سختي داني وختلي او چينجى ئي وكرل له دغومره مالونو، شتو، نوكرانو، خپلو او خپلوانو څخه يواځي د ده يوه ښځه ورسره ملكري پاتي وه بالاخره دغه خواره هم سترى ستومانه او زړه تنگي شوه مگر حضرت ايوب عليه السلام همغسې چه په نعمت كښي د پاك الله شكر كوونكى بنده ؤ په زحمت او ابتلاء كښي هم صابر پاتي شو كله چه د ده تكليف او اذيت او د دښمنانو شماتت له حده تير شو بلكه دوستانو هم په داسي ويناؤ باندې شروع وكړه چه يقيناً ايوب عليه السلام د كومى داسي سختي گناه مرتكب شوى دى چه د هغى له اثره په داسي سخته بلا اخته دى نو دلته حضرت ايوب عليه السلام لاس په دعا شو چه ﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ﴾ هم دا چه ده د خپل رب په دربار كښي دا سوال وكړ. سم د لاسه د رحمت سيند په جوش او چپو شروع وكړه الله تعالى ده ته د مرو اولادونو پر ځاى يو په دوه اولادونه وركړل او د ځمكي څخه ئي چينه راويستله حضرت ايوب عليه السلام له هغى څخه اوبه وځښلي او هم ئي ورياندې ولمبل سم د لاسه روغ رمت شو او ټول تكليفونه ئي لري شول لكه چه په حديث كښي راغلي دى د سرو زرو ملخان ئي ورياندې وورول، لنده دا چه له هر حيثه ورته د ارامتيا اسباب برابر شول.

غځینی مفسرین داسی لیکي چه هغه مړه اولادونه ئی بیرته ورته ژوندی کړل او په مثل د هغو نمسی ئی چه مړه شوی وو بیرته ورته ژوندی کړل.

وَذَكِّرْ لِلْعَذِيبِينَ ﴿٨٢﴾

او نصیحت دپاره د عبادت کوونکو (هر څوک چه داسی صبر کوی هم داسی نتیجی به هم مومی)

تفسیر: یعنی په ایوب علیه السلام د دغی مهربانی کیدلو په اثر تولو بندگی کوونکو ته لوی پند او نصیحت او یو مهم یادگار پاتی شو چه هر کله په کوم یو نیک بنده په دنیا کښی کومه تنگسه یا مصیبت راشی ښائی چه د ایوب علیه السلام په شان صبر، استقامت، ثبات او استقلال وښی او یوازی خپل پروردگار ته دعاء او نداء وکړی یقین دی چه الله تعالی به پری د عنایت نظر وکړی او یوازی د داسی یوی ابتلاء له لیدلو څخه نه ښائی چه څوک داسی گومان وکړی چه البته دغه بنده د الله تعالی په دربار کښی مبعوض دی

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) اسمعیل او ادريس او ذوالکفل، دغه ټول دی له صبر کوونکو څخه (په طاعت او مصیبت او له معصیت څخه)

تفسیر: یعنی دغه نیک بنده گان می یاد کړئ د اسمعیل او ادريس علیهما السلام ذکر پخوا له دی نه د (مریم) په سورت کښی تیر شو د «ذوالکفل» په نسبت اختلاف دی چه نبی ؑ لکه چه د انبیاء په دله کښی د هغه له یادولو څخه څرگندیږی نو دغه به یا الیاس یا یوشع یا زکریا وی یا یوازی یو صالح سړی ؑ. وائی چه دی د یو چا ضامن شوی ؑ او د هغه له امله (وجی) شو کاله بندی پاتی شو او خاص د خدای جل جلاله دپاره ئی دغه تکلیف وگاله (برداشت کړو).

تنبیه: د امام احمد په مسند او جامع الترمذی کښی د یو سړی قصه راغلی ده چه پخوا ډیر سخت بدکار، فاسق او فاجر ؑ او وروسته تائب شو الله تعالی په هم دی دنیا کښی د هغه د مغفرت زیری خلقو ته ورکړ د هغه نوم په حدیث کښی «کفل» راغلی دی ظاهراً دا هغه ذوالکفل نه دی چه د هغه ذکر په قرآن کښی راغلی دی، والله اعلم. زمونږ د زمانی د غځینو مصنفینو خیال دی چه ذوالکفل هم هغه دی چه ورته «حزقیل» هم وائی (والله تعالی اعلم).

وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾
 وَذَا النُّونِ إِذْ ذُهِبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ
 فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ
 إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾

او داخل کړی وو مونږ دوی په رحمت خپل کښی (چه نبوت او جنت دی) بیشکه چی دوی دی له صالحانو نیکانو کاملانو او (یاد کړه ای محمده! قصه د) خاوند د ماهی کله چه لار حال دا چه په قهر ؤ (په قوم خپل) پس گومان ئی وکړ چه له سره به نشو مونږ قادر په نیولو د ده (یا گومان ئی وکړ چه له سره به تنگی نه راولو په ده). پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی (داسی) چه نشته بل برحق معبود مگر ته ئی (یوازی) پاکی ده تا ته له عیبونو بیشکه چه زه وم له ظلم کوونکو څخه (په خپلو تللو کښی بی له اذن څخه)

تفسیر: یونس علیه السلام ته ئی «ذالنون - ماهی والا» وویل چه لنده قصه ئی دا ده الله تعالیٰ یونس علیه السلام د «نینوی» د ښار په طرف چه د موصل له مربوطاتو څخه دی مبعوث کړی ؤ چه د هغه ځای خلق له بت پرستی څخه منع کړی او د حق په طرف بلنه ورکړی مگر هغوی له سره د یونس علیه السلام خبرو ته غوږ کینښود بلکه ورځ په ورځ د دوی عناد او تمرد لا پسی زیاتیده آخر حضرت یونس علیه السلام د هغوی په حق کښی ښیرا وکړه او دی پخپله د دوی له ناپاکو حرکاتو څخه خفه او په ډیر قهر او غضب سره له ښاره ووت او د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار ونه کړ او له خپل قوم سره ئی وعده وکړه چه درې ورځی وروسته به پر تاسی د الله تعالیٰ عذاب نازل شی، د یونس علیه السلام د وتلو څخه وروسته د ده قوم وپوهید چه د نبی ښیرا بی اثره نه پاتی کیږی او هر ورو (خامخا) پر مونږ آفت نازلیدونکی دی، ممکن چه د عذاب څه آثار به هم دوی ته ورڅرگند شوی وی نو ځکه دوی گډ (تول) سره وویریدل. لوی واړه سره له حیواناتو له خپلو کورونو څخه ووتل او په یوه ځنگل کښی ننوتل او میندی له کوچنیانو (بچو) څخه بیلې کړی شوی او گډ (تول) الله تعالیٰ ته په ژړا او واویلا شول، د کوچنیانو (ماشومانو) میندی، لوی او واړه تول داسی په ژړا او انگولا شول چه تول صحرا او بیدیا د دوی له شور او غوغا، زاری او دعاگانو څخه ډکه شوه، او د دغه ښار گردو (تولو) خلقو په ډیر اخلاص او صداقت سره توبه وویستله او تول بتان ئی مات کړل او د الله تعالیٰ د اطاعت او عبادت کلک عهد ئی وکړ او د حضرت یونس علیه السلام په لتون کښی شول که چیرې مو وموند نو د ده د حکم

او ارشاد متابعت به کوو، نو الله تعالى هغه راتلونکی عذاب د دوی له سره ستون (واپس) کړ.

لکه چه جزء ۱۱ د یونس د سورت په ۹۸ آیت (۱۰ رکوع) کښی ئی ویلی دی

﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ أَمَنَتْ فَنَفَعَهَا آيَاتُنَا إِلَّا الْقَوْمَ يُونُسَ لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ غِيَابَهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَنَجَّيْنَاهُمْ إِلَى جَانِبٍ﴾

له یوی خوا چه یونس علیه السلام له خپلی قریبی څخه ووت او له

یوی دلی سره په یوی بیري کښی سور شو کله چه دغه بیري د سیند منځ ته ورسیده د دویدلو

نښی پکښی څرگندی شوی، بیري چلوونکی د بیري د سپکولو په چرت (خیال) کښی شو او

داسی ئی غوښتل چه کوم یو سری دی په سیند کښی وغورځاوه شی یا له خپلو مفروضاتو سره

سم ئی داسی گومان وکړ چه په دغی بیري کښی داسی کوم مرئی سور دی چه له خپل بادار

(مالک) څخه تښتیدلی دی نو ځکه د داسی سری د معلومولو له پاره ئی چه په سیند کښی

وغورځول شی پچه (قرعه) واچوله نو دغه پچه (قرعه) د یونس علیه السلام په نامه ووته او دوه دری

ځلی دغه وضعیت تکرار شو خو هر ځل به د هم دغه یونس علیه السلام په نامه پچه (قرعه)

راوتله، د دغه وضعیت په لیدلو، یونس علیه السلام خپل ځان سیند ته وغورځاوه، سم د لاسه یو

ماهی راغی او هغه ئی بنوی (روغ) تیر کړ، الله تعالى ماهی ته حکم وکړ چه یونس پخپله گیده

کښی وساته چه د هغه یوه ویښته ته ضرر ونه رسیږی، دا ستا روزی نه ده بلکه مونږ ستا گیده د

ده دپاره بندیخانه گرځولی ده، دی پکښی محفوظ وساته، په دغه وخت کښی یونس علیه السلام

د الله تعالى په دربار کښی داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾

او په خپله خطا ئی اعتراف وکړ چه بیشکه ما تلوار وکړه، او ستا د حکم راتگ ته

می انتظار ونه کړ او په خپل سر می خپل امت او د هغوی ښار پری ښود، که څه هم د یونس

علیه السلام دغه غلطی یوه اجتهادی غلطی وه چه د امت دپاره معاف ده مگر د انبیاء تربیت او

تهذیب له عامو خلقو څخه ممتاز وی په داسی یوه معامله کښی چه د وحی د نزول امید وی بی له

انتظاره د ښار څخه وتل او خپل قوم بی سره پریښودل د یوه نبی له شان سره لایق نه و (فنادی

فی الظلمات - پس غږ ئی وکړ په تیارو کښی یعنی د سیند په ژورو او د ماهی په گیده او د

شپی په تیارو کښی، داسی چه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ چه

نشته بل برحق معبود مگر هم دا ته ئی، پاکی ده یوازی تاته له عیبونو بیشکه زه وم له ظلم

کوونکو څخه په تگ خپل کښی) یعنی زما خطا راوښنه بیشکه چه له ما ځینی غلطی صادره

شوی ده په هم دغه حرکت دغه سختی او ابتلا پری راغله، خو ئی توبه وویسته او نجات ئی

وموند او هغه ماهی د الله تعالى په اراده د سیند غاړی ته خپله خوله د باندي وویسته او دی ئی

روغ رمت له خپلی گیدی څخه د باندي وغورځاوه دی خپل قوم ته روغ او جوړ بیرته ورغی او په

خپله هم هغه مقدسه وظیفه مشغول شو ﴿فَقَرَأَ أَنْ لَنْ تُقْبَلَ عَلَيْهِ﴾ پس گومان ئی وکړ، الخ

یعنی داسی خیال ئی وکړ چه مونږ به په دغه حرکت له ده څخه هیڅ یوه پوښتنه نه کوو یا

داسی له مونږ څخه وتښتید لکه چه څوک داسی گومان وکړی چه اوس به می هیڅوک ونه نیولی

شی او نه به می بیرته راوستی شی گواکی چه دی له هغه کلی څخه ووت لکه چه زمونږ له قدرت

نه ووت، دا مطلب نه دی چه معاذ الله یونس علیه السلام به په واقع کښی داسی خیال کړی وی، داسی خیال خو د یوه ادنیٰ مؤمن په زړه کښی هم نه پیدا کیږی بلکه مطلب دا دی چه دغه صورت حال داسی ژ چه له هغه څخه داسی یوه مفکوره پیدا کیدی شوه. د الله تعالیٰ عادت دی چه دی د کاملینو یو ډیر ادنیٰ ښوئیدل په ډیره سخته پیرایه (اسلوب) سره اداء کوی لکه چه مونږ پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لیکلی دی او په دی سره د کاملینو تنقیص نه بلکه د دوی شان او جلال څرگندیږی چه د دومره عظمت سره سره ولی دومره لږ هم وښوئیدی.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُصْحِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (یونس) او نجات مو ورکړ دغه (یونس) ته له غمه (د سیند او ماهی) او هم داسی (چه یونس ته مو نجات ورکړ) نجات ورکړو مونږ مؤمنانو ته

تفسیر: یعنی نجات د یونس علیه السلام سره مخصوص نه دی هر هغه ایمان داره چه په هم دغه شان مونږ ویولی مونږ هغه ته هم له بلیاتو څخه نجات ورکړو. په احادیثو کښی د دی دعاء ډیر فضیلت راغلی دی او امت د سختیو او مصیبتونو په وخت کښی تل دغه دعا ډیره مجریه موندلی ده.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) زکریا کله چه غږ وکړ رب خپل ته (داسی چه) ای ربه زما مه پرېږده ما یوازی (بی اولاده) او ته ئی غوره له (گرددو (تولو)) وارثانو نه.

تفسیر: یعنی داسی اولاد را کړی چه وروسته له ما د قوم دینی خدمت وکړی شی او زما د دغو تعلیماتو د خورولو د عهدی څخه ووتلی شی. لکه چه د مریم د سورت په تفسیر کښی مو لیکلی دی کله چه زکریا علیه السلام داسی وارث غوښته چه په «یرثنی ویرث من آل یعقوب» (د مریم (۱) رکوع) کښی مذکور دی نو د هغه په تناسب سره ئی الله تعالیٰ هم په دغه نامه سره یاد کړ.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَاهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ ﴿٩٠﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (زکریا) او ومو باینه دغه (زکریا) ته یحییٰ او صالحه مو کړه ده ته ښځه د ده (د ولادت له پاره له شندوالی څخه وروسته) بیشکه دغه (مذکور انبیاء) وو دوی چه تلوار به ئی کاوه په (کولو د نیکو عملونو او طلب) د خیراتونو او بللو به ئی مونږ له جهته د مینې (د ثواب) او له جهته د ویری (د عذاب) او وو دوی خاص مونږ ته ویریدونکی متواضع

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت زکریا علیه السلام شنده ښځه پخپل فضل او کرم سره د ولادت وړ (لائق) او قابله وگرځوله. ځینی متصوفین وائی هر څوک چه پاک الله د خوف یا د توقع له امله (وجی) یاد کړی هغه اصلی محب نه دی له دغه آیت نه د دغی مفکوری غلطی څرگندیږی له انبیاءو څخه پورته د الله تعالیٰ محب څوک کیدی شی.

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابِنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) هغی (جینئ مریمی) چه پاک ئی ساتلی ؤ اندام خپل (له نکاح او له سفاح څخه) پس پوکر مونږ په (گریوان د) هغی کښی له روحه خپله او ومو گرځوله دغه (مریمه) او زوی د دی (عیسیٰ) دلیل (د کامل قدرت خپل) دپاره د خلقو

تفسیر: یعنی د حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په نس کښی چه له نکاح او سفاح او له حلالو او حرامو دواړو طریقو څخه محفوظه وه حضرت عیسیٰ علیه السلام ئی «چه په روح الله» سره ملقب دی پیدا کړو د حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام د آیت او دلیل والی ذکر پخوا له دی نه د آل عمران او د مریم په سورتونو کښی بیان شوی دی.

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

په تحقیق دا ملت (د توحید ملت او د اسلام دین) ستاسی، ملت یو دی (چه په دغه دین متفق دی ټول انبیاء) او زه رب ستاسی یم پس عبادت کوئ زما (خاص نه د بل).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ یو دی او ستاسی د دین اصول هم یو دی، گرد (تول) انبیاء علیهم السلام هم د دین په اصولو کښی داسی سره یو دی چه هر هغه تعلیم چه یو ئی ورکوی هغه بل هم د هغه تصدیق او تائید کوی کوم اختلافات چه په فروعو کښی د زمانی او مکان د اختلاف له کبله (وجی) منع ته راځی هغه عین مصلحت او حکمت دی، مذموم اختلاف هغه دی چه په اصولو کښی وی. نو ځکه لازمه ده چه تول سره په گډه د خدای جل جلاله بندگی وکړو او په کومو اصولو کښی چه تول انبیاء سره متفق دی هغه تول په یو طاقت ټینگ ونیسو.

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ

او توتی توتی کر (دغو پخوانیو امتونو) کار (د دین) خپل په منځونو خپلو کښی،

تفسیر: مونږ خو د اصولو په اعتبار تولو ته یو دین ورکړی ؤ خو خلقو پکښی په خپله اختلاف پیدا کړ او هغه دین ئی سره توتی توتی کړ او په خپلو کښی ئی سره نفاق او شقاق پیدا کړ.

كُلُّ الشَّيْءِ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

تولی فرقی مونږ ته راتلونکی دی (نو جزا به ورکړو دوی ته)

تفسیر: یعنی کله چه زمونږ حضور ته راشی نو تول اختلافونه به هلته سره فیصله شی. هر یوه ته به د هغه د عملونو جزاء ورکړی شی چه تفصیل به ئی په راتلونکی آیت کښی راشی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَ أَنْ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

پس هر څوک چه عمل وکړی له نیکو (کارونو) څخه حال دا چه دی مؤمن وی نو نشته بی قدری ضیاع د کوشش د ده (او زیار (محنت) ئی نه ضایع کیږی) او بیشکه مونږ دغه (کوشښ د ده) لره لیکونکی یو.

تفسیر: یعنی د هیجا محنت او زیار (کوشش) نه ضایع کیږی، د نیکی خوږه میوه به مؤمنانو ته ورسېږی، هیڅ یوه نیکی به هم نه ضایع کیږی. هر وړوکی او لوی عمل مونږ د دوی په عملنامه کښی لیکو چه د قیامت په ورځ کښی به پرانستلی شی.

وَحَرْمٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَتَاهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا
فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

او حرام (منع) دی پر (اهل د) هر هغه کلی چه هلاک کړی دی مونږ دوی لره (دا کار) چه بیشکه دوی به نه راځی بیرته (مونږ ته د جزاء یا چه راشی بیرته دنیا ته د توبی او معذرت دپاره). تر هغه پوری کله چه پرانستلی شی یا جوج او مأجوج (او دیوال نی له مخه لری شی) او دوی به له هری لوری (وچتی) څخه گړندی راکوزیږی،

تفسیر: لومړی د نجات موندونکو مؤمنانو ذکر ؤ بالمقابل په دی آیت کښی د هلاک کیدونکو کفارو ذکر دی یعنی هغه کفار چه د هغو دپاره تالا کیدل او هلاک او تباهی مقدره شوی ده نو هغوی له سره له خپل کفر او عصیان څخه لاس نه اخلی او نه توبه ویاسی او نه د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او نه کله هغوی بیرته دنیا ته په دی مقصود راوستل کیدی شی چه دلته د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړی نو هغوی څرنګه د خپل خلاصون او نجات توقع کولی شی د هغوی دپاره خو یوازی یو وخت باقی دی کله چه هغوی دوهم ځلی ژوندی او د پاک الله په طرف رجوع کوی او پر خپلو تجاوزاتو او تقصیراتو معترف کیږی او د ندامت او پښیمانی اظهار کوی مګر په هغه وخت کښی به پښیمانی هیڅ په کار ورنشی، دغه د قیامت وخت دی چه د هغه له نژدی مبادیو څخه یو د «یا جوج مأجوج» خروج دی چه د عیسیٰ علیه السلام له نزول څخه وروسته به د «ذوالقرنین» سد ماتوی او د یا جوج مأجوج لشکر به لوی هجوم او یرغل (حمله) راوړی دغه خلق به د خپل کثرت او ازدحام له کبله (وجی) په ټولو لورو (وچتو) او ژورو (خکته) داسی خواره شی چه څوک هری خوا ته سترګی اړوی نو دوی به وینی، د دوی دغه بی مثله سیلاب او هجوم به په داسی شدت گړندی راروان وی چه هیڅ یو انسانی قدرت به د دوی مخه نشی نیولی او داسی به ښکاری چه د هری یوی غونډی او هر یوه غره نه د دوی لشکری راښوېږی او رارغری، د «الکھف» د سورت په آخر کښی مونږ د دی قوم په باب څه لیکلی دی هلته دی وکتلی شی.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاذْهَبِي شَاخِصَةً أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيُؤَيِّنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلْ كُنتَا ظَالِمِينَ ﴿٩٥﴾

او نژدی شوه وعده حقه (قیامت) پس ناخپه قصه دا ده چه تیغی (بوتی) به وتلی پاتی وی سترگی د هغو کسانو چه کافران شوی دی، (او وائی به) ای هلاکه زمونږ راحاضر شه دغه دی وخت دی په تحقیق وو مونږ په غفلت کښی له دغی ورځی (له حقی وعدی په دنیا کښی) بلکه وو مونږ ظالمان (په خپل ځان په کفر سره)

تفسیر: یعنی کله چه د جزاء او سزاء وعده رانژدی شی په دغه وخت کښی به د منکرانو سترگی د هیبت او ویری له شته ردی بدی، تیغی او بوتی ختلی وی. او په خپل جهل او غفلت به د افسوس او حسرت نه منگولی مروړی او وائی به افسوس چه مونږ له داسی لوئی ورځی څخه ولی بی خبره او غافل پاتی شوی وو چه په دغسی سختیو او مصیبتونو کښی مبتلا او اخته شوو، کاشکی مونږ په دنیا کښی له دغه آفت څخه د نجات څه فکر کړی وی.

﴿بَلْ كُنتَا ظَالِمِينَ﴾ بلکه وو مونږ ظالمان په خپل ځان په کفر سره (یعنی دی ته مونږ څنگه بی خبری ولی شو ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو په صافو ښکاره و الفاظو سره مونږ ته له دغی ورځی او له دغی لوئی پښی څخه خبر راکړی و لیکن مونږ په خپله پخپلو ځانونو ظلم او تیری وکړ چه د هغوی خبرو ته مو غوږ کښنود او په خپلو شرارتونو او گناهونو مو اصرار او مداومت کاوه.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَرَدُونَ ﴿٩٨﴾

بیشکه تاسی او هغه (بتان، شیطانان) چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یئ، تاسی (له معبودانو خپلو سره) دی دوزخ ته ننوتونکی یئ

تفسیر: دا خطاب د معظمی مکی مشرکانو ته دی چه بت پرستی به ئی کوله یعنی تاسی ټول به له دغو خپلو باطلو معبودانو سره د دوزخ خس او خشاک شی! ﴿وَقَوْهَا النَّاسُ وَالْجَارَّةُ﴾ د البقره (۳) رکوع. د دی معنی داسی نه ده چه بتان به معذب کیږی بلکه غرض ئی دا دی چه په بت پرستانو دی زیات حجت قائم شی لکه چه وروسته وائی ﴿لَوْ كَانَ مَوْءَلَا إِلَٰهَةً مَا وَرَدُوهَا﴾ او د دوی حسرت به ډیر او حماقت به ئی لا واضح او څرگند (ښکاره) شی له

چا شخه چه دوی د خیر هیله (امید) او توقع کوله کله چه دوی خپل ځان نشی خلاصولی نو زمونږ حفاظت به څنگه وکړی

تنبیه: له ﴿وَمَا تَجْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ شخه مراد دلته یوازی اصنام دی ځکه چه خطاب هم دغو د بتانو عابدانو ته دی لیکن که «ما» عامه شی نو (بشرط عدم المانع) قید به معتبر وی. یعنی که په دغو فرضی معبودانو کښی د اور د دخول شخه کوم مانع نه وی نو هغوی به هم له خپلو عابدانو سره یو ځای د دوزخ خس او خاشاک کیږی، مثلاً شیاطین، اصنام باقی حضرت مسیح، حضرت عزیر او ملائکه الله علیهم السلام چه دوی هم د دیرو خلقو له پلوه معبودان درول شوی دی نو د دغو ذواتو مقبولیت او وجاهت مانع دی چه معاذ الله په دغه عموم کښی شامل کړی شی. له دی کبله (وجی) ئی تصریحاً وویل ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا يُبْعَدُونَ﴾ (اما ښه او په زړه پوری خبره دا ده چه د «ما» عموم په غیر ذوالعقولو کښی دی).

لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ إِلَهًا مَّا أُرْدُوا وَهُمْ أَكُلٌ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

که چیری وی دغه (بتان شیطانان په رښتیا سره) معبودان نو نه به وو داخل شوی په دی دوزخ کښی او دا تول (بتان او بت پرستان) به په دی دوزخ کښی تل پراته وی

تفسیر: یعنی دغه تول عابدان او باطل معبودان به تل تر تله په دوزخ کښی پراته وی.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

وی به دغو (عابدانو) ته په دغه (دوزخ) کښی چغی سوری او دوی به په دی دوزخ کښی نه اوری هیڅ (شی د دوزخ د شور ماشور له سببه).

تفسیر: یعنی د هول او هیبت له شدت او د عذاب له سخت تکلیف او د خپلو چغو او کریکو له شورماشور شخه به هیڅ شی نه اوری. له ابن مسعود رضی الله تعالی عنه شخه روایت دی چه یو داسی وخت به راشی چه هر یو دوزخی به د اوسپنی په یوه صندوق کښی بند کړی شی او له پاسه به پری میخونه ټک وهل شی او د دوزخ په اعماقو (ژورو) کښی به واچولی شی، ښائی چه په دی وخت کښی دغه هیڅ نه اوریدل د دغه دوزخی حال وی د دی آیت د نزول په اثر مشرکان سخت خفه شول نو اعتراض ئی وکړ چه آیا عزیر او مسیح او ملائک چه ځینی ئی خپل معبودان دروی هم په دوزخ کښی لویدی؟ نو دغه مبارک آیت نازل شو.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١١﴾

بیشکه هغه کسان چه رومبی شوی ده دوی ته له (جانبه د) مونږه نیکه مرتبه (سعادت، نجات) دغه کسان به له دی دوزخ څخه لری کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی یو ځل به د صراط له پل څخه تیریږی، بیا به تل له دوزخ څخه لری اوسیری او د تیریدلو په وخت کښی به هم، د دوزخ له تکلیف، الم او درد څخه بیخی خلاص وی.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَةً وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٢﴾

نه به اوری دغه (جنتیان) غږ د (لمبو د) دوزخ او دوی په هغو نعمتونو کښی چه غواړی ئی نفسونه د دوی تل به وی.

تفسیر: یعنی جنتیان به له دوزخ څخه دومره لری وی چه د دوزخ د اور ډیر یو نری غږ هم د دوی غوږو ته نه رسیږی او په نهایت عیش او آرامی سره به په جنت کښی مزی کوی او له هر راز (قسم) نعمتونو څخه به دوی خوند اخلی.

لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ
الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٣﴾

نه به خفه (غمجن) کوی دوی (جنتیان) ویره ډیره لویه (هم لکه آخره نفخه او یا د دوزخ خوا ته روانیدل) او ملاقات به کوی له دوی سره پرېستی (استقبالاً، او وائی به) دا ورځ د (ثواب د) ستاسی ده هغه چه وی تاسی چه وعده درسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی په هغه ورځ چه تول مخلوق په سخته ویره او هیبت کښی وی الله تعالی به تول جنتیان له غم او خفگان څخه محفوظ وساتی یعنی له قبرونو څخه د نیکانو د راپاڅیدلو یا جنت ته د ننوتلو په وخت کښی به پرېستی د هغوی استقبال کوی او ورته به وائی د هغه دائمی مسرت او راحت وعده چه له تاسی سره کړی شوی وه نن د هغی د پوره کیدلو وخت راغلی دی.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٢﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورځ چه راونغاړو آسمان لکه نغښتل د سند،
طومار دپاره د لیکل شویو کاغذونو لکه چه ابتداء کړی و مونږ اول پیدایښت
بیا اعاده کوو ئی وعده ده په مونږ، بیشکه مونږ یو کوونکی (د هغه موعود
کار)

تفسیر: ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده او یاده کره هغه ورځ چه راونغاړو،
مونږ له بیخه دا آسمان لکه نغښتل د صحیفی دپاره د حفظ د هغو مکتوباتو چه په دی کښی دی
او د اهله که مصدر مضاف وی مفعول ته یا لکه تاوول د پرښتی یا کاتب د محمد صلی الله علیه
وسلم د مکتوباتو که مضاف وی فاعل ته لکه چه پیل (شروع) کړی وه مونږ د اول پیدا کولو د
دی عالم له عدم محض څخه چه دیر آسان و اعاده به ئی کړو بیا او دا مری به ټول ژوندی کړو،
دا وعده کړی ده مونږ وعده لازمه په خپل ځان نو بیشکه مونږ کوونکی یو د هغه کار چه وعده
مو کړی ده یعنی کله چه قیامت راشی نو آسمانونه به داسی ونغاړل شی لکه چه د اسنادو او
وثائقو لیکلی شوی کاغذونه سره نغښتلی کیږی ﴿وَالْمَوْتُ مَطْوِيًّا بَيْنَهُ﴾ په ځینو
روایتونو کښی د رسول الله د یوه کاتب نوم (سجل) ښوولی دی، دغه روایت ته د حدیثو د
حفاظو یو جماعت ضعیف بلکه موضوع ویلی دی (کما صرح ابن کثیر فلا يعتبر بتخريج
ابی داود والنسائی فی سنهما)

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾ لکه چه ابتداء کړی و مونږ اول پیدایښت بیا ئی اعاده کوو..
(الخ) یعنی په هم هغه سهولت او آسانی سره چه اول ځلی ئی دنیا پیدا کړی وه هم هغسی ئی
دوهم ځلی هم پیدا کوی. دغه وعده حتمی ده چه هر ورو (خامخا) علی البقیین پوره کیږی.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

او خامخا په تحقیق لیکلی دی مونږ په زبور کښی وروسته له نصیحت څخه دا
چه بیشکه دغه ځمکه مالکان کیږی به ئی (بالاخر هغه) بندگان زما چه
نیکان دی (او په میراث به ئی وږی).

تفسیر: یعنی له کاملو وفادارو بندگانو سره الله تعالى وعده کړی ده چه د هغوی په برخه کښی د دنیا او آخرت بری او کامیابی ده او دوی د دی دنیا او د جنت د محکمې وارثان گرځول کیدی لکه چه د (الاعراف) په (۱۵) رکوع کښی ئی ویلی دی ﴿إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ او د المؤمن په ۶ رکوع کښی راغلی دی ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾ او د النور په (۷) رکوع کښی ویلی دی ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾ الآية -

دا داسی حتمی او قطعی وعده ده چه الله تعالى د هغی خبر په خپلو شرعیه او قدریه و کتابونو کښی ورکړی ده (په لوح محفوظ) او (ام الكتاب) کښی ئی هم دغه وعده درج کړی ده او د انبیاءو علیهم السلام په ژبو ئی پرله پسې مکرراً د هغه اعلان کړی دی د داود علیه السلام په کتاب (زبور) په (۳۷) او (۲۹) کښی راغلی دی چه (صادقان به د محکمې وارثان وی) لکه چه د دی محمدی امت کامل وفادار او صادق بندگان تر یوی اوږدی مودی پوری د محکمې وارثان وو، دغو صالحانو، صادقانو په شرق او غرب کښی آسمانی سلطنت جاری او قایم کړ، هر چیری ئی د عدل او انصاف بیرغونه ودرول، د حق دین غږ ئی په توله دنیا کښی پورته کړ او د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم دغه پخوا ویل (پیشگوئی) د دوی په لاسونو پوره شول «ان الله تعالى زوی لی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وان امتی سیبلغ ملکها مازوی لی منها» او هم دغه قسم هغه بل پخوا ویل د امام مهدی او حضرت مسیح علیه السلام په زمانه کښی به خامخا پوره کیدونکی وی.

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عِبِدِينَ ۝۱۰۶

بیشکه په دی (تیر بیان کښی) خامخا (سبب د) وصول د مطلب دی دپاره د قوم عبادت کوونکو

تفسیر: یعنی د دی قسم بشارتونو له اوریدلو څخه د یوه خدای جل جلاله عبادت کوونکی خپل مطلب ته رسیږی. یا دغه لوی قرآن چه پر داسی عظیمو بشارتونو او هدایتونو مشتمل دی د عبادت کوونکو دپاره پوره گټه (فائده) او پوره کامیابی ده یا په تحقیق سره په دی قرآن کښی خامخا کفایت دی په دخول د جنت کښی دپاره د هغه قوم چه عمل کوونکی دی په دی سره.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ۝۱۰۷

او نه ئی لیږلی مونږ ته (ای محمده!) مگر رحمت دپاره د (تولو) عالمیانو

تفسیر: یعنی ته خو د تول جهان دپاره د رحمت په حیث مبعوث شوی ئی که کوم بدبخت پخپله له دی عمومی رحمت څخه گټه (فائده) نه اخلی نو دا خو د هغه خپل قصور دی. د لمر د رڼا (رڼرا) او تودوخې فیض هر طرف ته رسیږی خو که کوم سړی پخپل ځان د رڼا (رڼرا) تول وروڼه، کرکی او سوری بند کړی نو دا به د ده خپله ناپوهی او لیونتوب وی. د لمر په عمومی فیض کښی هېڅ شک او شبه نشته او دلته د (رحمة للعالمین) د فیض حلقه خو دومره ارته او لویه ده چه که کوم بی‌برخی د دی رحمت نه گټه (فائده) اخیستل هم نه غواړی نو هغه ته هم په یو نه یو ډول (طریقه) بی اختیاره د رحمت برخه وررسیږی لکه چه په دنیا کښی د نبوت د علومو او د تهذیب او د انسانیت د اصولو د عمومی اشاعت او خوریدلو څخه هر مسلمان او کافر له خپل خپل ذوق سره موافق گټه (فائده) اخلی او هم الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د پخوانیو امتونو په خلاف به د دی امت کفار هم له عمومی او بیخ ویستونکو عذابونو څخه محفوظ وساتی. زه خو دا وایم چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عامو اخلاقو څخه برسیره له هغو کافرانو سره چه ده جهاد کاو هغه هم د تول عالم دپاره سراسر رحمت و ځکه چه د هغه په ذریعه د هغه لوی رحمت حفاظت کیده چه دی ئی حامل و او یوازی د هم هغه مقصود دپاره مبعوث شوی و او دیرو هغو ږندو ته چه د خپلو سترگو له علاج څخه تښتیدل په دغه سلسله کښی خامخا د ایمان رڼا (رڼرا) رسیده. په یوه حدیث کښی راغلی دی (والذی نفسی بیده لاقتلهم و لاصلبنهم و لاهدینهم وهم کارهون انی رحمة بعثنی الله ولا یتوفانی حتی یظهر الله دینه) «ابن کثیر» له دغو الفاظو څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د «رحمة للعالمین» کیدلو مطلب خورا (دیر) ښه څرگندیدی شی.

قُلْ إِنِّي أُوْحِي إِلَيْكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ قَهْلُ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

ووايه (ای محمده! کفارو ته) بیشکه خبره هم دا ده چه وحی کولی شی ماته داسی بیشکه هم دا خبره ده چه الله ستاسی الله یو دی آیا پس یی تاسی اسلام راوړونکی (الله ته غاړه ایښودونکی بلکه مسلمانان شی!)

تفسیر: دا د رسالت سره د توحید بیان شو یعنی له هغه لوی رحمت سره چه ته راغلی ئی د هغه لب لباب کامل توحید دی او دا داسی صاف او واضح مضمون دی چه د هغه په قبول کښی انسان ته نه ښائی چه لږ شان هم وړاندی او وروسته شی. پس آیا تاسی دغه حکم منع او د حق په مقابل کښی د غاړی ایښوولو دپاره تیار یی! که تیار یی فبها ونعمت که نه ما خپل تبلیغ وکړو

خپله غاړه می خلاصه کړه تاسی پخپله خپل انجام او خاتمی ته فکر وکړئ!.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَاءَ وَدُنًى أَقْرَبُ أَمْرٍ عِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٩﴾

پس که وگرځیدل دوی (له ایمان څخه) نو ووايه (ای محمده!) چه خبروم زه تاسی (په هغه شی چه زه پری مامور یم) په برابری سره، او نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره وعده شوی ده (چه دنیوی عذاب یا اخروی عقاب دی).

تفسیر: که د حجت د دومره اتمام نه وروسته هم تاسی حق نه منئ! او د توحید په طرف نه راځئ! نو ما تاسی ته خبر درکړی دی چه اوس زه له تاسی څخه بیزار یم، تاسی له مانه بیل او زه له تاسی څخه بیل یم، ستاسی عمل له تاسی سره مل او زما عمل له ماسره مل دی او هر یو به د خپل خپل عمل نتیجه وگوري. حضرت شاه صاحب لیکي دواړه طرفه برابر یعنی اوس تاسی دواړه خبری کولی شئ (چه قبول ئی کړئ یا ئی رد کړئ) په یوه طرف تاسی باندي زور نه دی اچول شوی ځینو مفسرینو د دی آیت داسی ترجمه کړی ده پس ووايه دوی ته چه خبر می کړئ په دی په داسی حال کښی چه برابر یو سره زه او تاسی په دی پوهه کښی چه می نه دی پت کړی هېڅ شی له تاسی نه یا غږ می درياندی وکړ د جنگ چه ورته تیار شئ! ﴿وَإِنْ أَدْرَى﴾ الآية - نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره ئی وعده کیږی) یعنی ستاسی له نه منلو څخه د عذاب د وقوع کومه وعده چه شوی ده هغه هر ورو (خامخا) کیدونکی ده لیکن زه نه یم خبر چه هغه به ژر واقع شی! یا په ځنډ (ایسارتیا)!

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٠﴾

بیشکه چه دغه (الله) ته معلوم دی ښکاره له خبرو (بلکه له کارونو هم) او معلوم دی (الله ته) هغه چه پتوئ ئی تاسی (له حسد کینی او نورو هم)

تفسیر: یعنی یوازی الله تعالیٰ په هره یوه پته او ښکاره خبره پوهیږی او په دی هم پوهیږی چه په کومه گناه څه سزا او په کوم وخت کښی ورکړی شی.

وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣١﴾

او نه پوهیږم زه ښائی چه دغه تاخیر د عذاب ازموینه وی تاسی لره او نفع وی تر یوه وخته (د مرگه) پوری.

تفسیر: یعنی د عذاب په تاخیر کښی امکان لری چه ستاسی امتحان او ازموینه وی چه گوندی په دی موده کښی څه فکر او تامل وکړئ او له خپلو بدو کارونو او شرارتونو څخه لاس واخلي! یا تش مهلت مقصد وی چه تر یوه مودی پوری په دنیوی عیش او عشرت کښی مشغول اوسئ او د خپل شقاوت پیمانه مو ښه ډکه کړئ!

قُلْ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ط

وویل (رسول) ای ربه زما حکم وکړه په منع زمونږ کښی په حقه سره ،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه د هری معاملی فیصله له انصاف سره سم ستا شان دی نو له هغی سره سم زما او زما د قوم په منع کښی ژر تر ژره فیصله وکړه .

وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ؕ

او رب زمونږ ډیر مهربان دی مرسته (مدد) تری غوښتل شوی ده په هغو خبرو چه بیانوی ئی تاسی (او وایی چه ولی نه معذب کیږو او نور).

تفسیر: یعنی یوازی له هغه ځنی مونږ خپله فیصله غواړو او د کفارو د خرافاتو په مقابل کښی له ده څخه مرسته (مدد) غواړو او په هم دی شان دعاګانی نورو انبیاء علیهم السلام هم کولی لکه چه د جزء ۹ (الاعراف) په ۸۹ آیت (۱۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا مَبِئِنَّا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ ځکه چه دوی په خپل حقانیت او صداقت او د الله تعالیٰ په عدل او انصاف باندی پوره باور او اعتماد درلود (لرلو).

تمت سورة الانبياء والله الحمد والمنة

سورة الحج مدنية الا الايات (۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فبين مكة والمدينة وهي (۷۸) آية و (۱۰) ركوعات رقمها (۲۲) تسلسلها حسب النزول (۱۰۳) نزلت بعد سورة النور.
د (الحج) سورت مدنی دی پرته (علاوه) له ۵۲ نه تر ۵۴ آیتونو پوری چه د مکی او مدینی په منع کښی نازل شوی دی اته اویا آیتونه او لس رکوع لری په تلاوت کښی (۲۲) او په نزول کښی (۱۰۳) سورت دی د النور له سورت نه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى
وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ

ای خلقو ځان وساتئ (وویریږئ) تاسی له (عذابه د) رب خپل، بیشکه چه زلزله د قیامت (یو) شی دی دیر لوی. په هغه ورځ چه ووینیئ تاسی هغه چه غافله به شی هره تی ورکونکی (د دی ورځی له هیبت څخه) له هغه وړوکی چه تی ورکوی هغه ته او ویه غورځوی هر میرمن حامله (امیدواره) حمل (بچی) خپل او ویه وینی ته خلق بی هوشه (له دیر هیبت نه) حال دا چه نه به وی په واقع سره دوی بی هوشه ولیکن عذاب د الله دی دیر سخت (نو د قیامت د ورځی له ویری نه به بی هوشه وی).

تفسیر: د قیامت عظیم الشانی زلزلی دوه دی یوه عین د قیامت د قیام په وخت کښی یا له دوهمی نفخی څخه وروسته، بله د قیامت د قیام څخه څه وړاندی چه د مغرب له خوا د لمر له ختلو څخه پخوا واقع کیږی او د قیامت له علاماتو څخه ده. که دلته تری دوهمه زلزله مراده وی نو آیت به په خپله ظاهری معنی پاتی شی. او که اوله مراده شی نو دواړه احتماله پکښی شته.

لومړی دا چه حقیقتاً زلزله وشي او ئی ورکوونکی (لنګی) یا بلاریی ښځی په خپل هم هغه هیئت محشوری شی یا به له زلزلی څخه د هغه ځای احوال او شدائد مراد وی او ﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ﴾ الآية - دی په تمثیل حمل کړی شی یعنی دومره سختی، هیبت او ویره به وی که شودی ورکوونکی (لنګی) ښځی موجودی وی نو له دیری ویری او هیبت نه به خپل تی رودونکی ماشومان هیر کړی، یا به د بلاریو ښځو بچیان ولویږی. په دغه وخت کښی به خلق دومره بی سده او مدهوشه وی چه لیدونکی به ورباندی داسی گمان کوی چه د شرابو په نشو سره بی سده او مخمور دی حال دا چه په هغه ځای کښی به نشه چیری وی، د الله تعالی د عذاب تصور او د احوالو او شدائدو سختی به هوش، حواس او سد له مینځه یوسی. تنبیه: که دغه ویره تولو ته عامه وی نو په ﴿لَا تَحْزَنُوا الْفِرَّةَ الْأَكْبَرُ﴾ کښی به نفی د اکثر و احوالو په اعتبار او دلته به اثبات د لږو ساعتونو په اعتبار واخیستل شی او که دا آیت د اکثر په حق کښی وی او تولو ته شامل نه وی نو بیا له سره هیڅ اشکال نشته.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ۝۳

او ځیني له خلقو څخه هغه دي چه جگړه کوي په (حق او خبرو د) الله کښی بی له پوهی (له خپلی ناپوهی) او متابعت کوی د هر شیطان سرکش.

تفسیر: یعنی دا خلق په هغو خبرو کښی چه الله تعالی ئی خبر راکوی ولی جگړی کوی او کاږه بحثونه پکښی کوی او له خپله جهله او بی خبری عجیبی احمقانه شهبی خوروی لکه چه په قیامت، بعث بعد الموت، جزاء، سزاء او نورو د دوی لوی اعتراض دا دی کله چه انسان ومړی او بیخی وروست شی او هډوکی ئی ذری ذری شی نو عقل ته به څنگه پریوځی چه دی به بیا ژوندی شی او خپل هم هغه پومبنی اصلی حالت ته به بیرته وگرځی.

﴿وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ﴾ او متابعت کوی د هر شیطان سرکش) یعنی هر جنی او انسی شیطان چه دی خپل ځان ته راوبولی سم د لاسه هغه پسی روانیږی گواکی دی د گمراه کیدلو داسی کامل استعداد لری چه هر یو شیطان ئی راوبولی دی ورته لیک وائی.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ۝۴

لیکل (حکم) شوی دی په (حق او قسمت د) دغه (شیطان په ازل کښی دا) چه بیشکه شان دا دی چه هر څوک چه دوستی او متابعت وکړی د شیطان پس بیشکه (دا شیطان) گمراه کوی دغه (تابع خپل) او لیاره ښی ده ته (بیایی ئی) عذاب د دوزخ ته.

تفسیر: یعنی د مرید شیطان په متعلق دا خبره غوټه او فیصله شوی ده څوک چه د ده ملگرتیا او متابعت کوی نو شیطان خپل دغه ملگری او تابع هم له خپل ځان سره دویوی او داسی ئی گمراه کوی چه بی د دوزخ له غورځولو ئی نه پرېودی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن نُّرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نَخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لَتَبَلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝

ای (له بهت څخه منکرو) خلقوا که یی تاسی په شک کښی له بهت څخه (چه خلق بیا ژوندی پورته کیږی له قبرونو څخه اول خپل حال ته وگورئ!) پس بیشکه چه مونږ پیدا کړی دی مونږ (نیکه د) تاسی له خاوری بیا (مو پیدا کړه اولاده د آدم) له یوه څاڅکی (منی) څخه بیا له (یوی توتی) کلکی پرندی وینی بیا له یوی بوتی غوښی تام الخلقة (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی وی) او ناقص الخلقة (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی نه وی) دپاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته (خپل کامل حکمت او قدرت) او ثابت پرېږدو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو (د هغه د اثبات) تر نیتی معلومی پوری (چه د زیږیدلو وخت دی) بیا راویاسو مونږ تاسی (له گیدو د میندو ستاسی حال دا چه) طفل (وی) بیا (پالو تاسی) تر هغه پوری چه ورسیرئ تاسی کمال او قوت خپل ته (جسماً او عقلاً) او ځینی له تاسی څخه هغه دی چه وفات کولی شی (له رشد او قوت څخه وروسته یا پخوا) او

غځینی له تاسی څخه هغه دی چه رد کاوه شی (یعنی ژوندی وی) تر ناکاره عمره پوری دپاره د دی چه نه پوهیږی وروسته له پوهی په هیڅ شی (د خپلو ټولو قواؤ د بیکاره کیدلو له کبله) او وینی به ته ځمکه وچه شاړه نو هر کله چه نازلی کرو مونږ په دغی (وچی مری شاری ځمکی د آسمان له خوا) اویه نو وخوځیږی او دده شی او زرغونه کړی له هر قسم نباتاتو څخه ښائسته تاند، تنکی تیغ (د وښو په شنه کیدلو سره).

تفسیر: یعنی که کفار او د بعث بعد الموت منکرین په دغه شک او شبهه کېښی لویدی وی چه له ذری ذری کیدلو څخه وروسته به بیا څرنگه ژوندی راپورته شی؟ نو خپل رومېښی پیدایښت ته دی غور او فکر وکړی چه په ابتداء کېښی څرنگه پیدا شوی دی؟ یعنی اول ستاسی پلار آدم علیه السلام می له خاوری څخه پیدا کړ، بیا مو تاسی د منی له څاڅکی څخه پیدا کړئ! یا دا مطلب چه له خاوری څخه می خواړه پیدا کړل چه هغه څو منازل او مدارج تیروی، بیا نطفه کیږی بیا هم د نطفی د څو منزلو او مدارجو له تیروولو څخه وروسته ستاسی تشکیل او تخلیق مینځ ته راځی، له نطفی څخه پرته وینه او له وینی څخه د غوښی توته جوړیږی او بیا د غوښی په دغی توتی باندی داسی وخت راځی چه د بنی آدمو پوره شکل، نقشه لاسونه، پښی، سترگی، پوزه او نور اندامونه جوړیږی او یو وخت داسی وی چه تر دغه وخته پوری هیڅ شی پکښی نه وی جوړ شوی یا ئی دا مطلب چه د ځینو پیدایښت مکمل کیږی او د ځینو هم هغسی ناقص پاتی کیږی او په هم هغه ناقص صورت لویږی. یا داسی دی وویل شی چه ځینی بی عیبه او ځینی عیجن وی.

﴿لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَكُمْ﴾ له پاره د دی چه بیان کرو مونږ تاسی ته خپل حکمت او قدرت) چه په خپله ستاسی اصل څه ؤ؟ او د څو ورځو د تیریدلو څخه وروسته څرنگه په انسانی صورت سره جوړ او مکمل جوړ شوی، که په دی وپوهیدئ نو د نورو دیرو حقایقو انکشاف هم کیدی شی او د بعث بعد الموت په امکان باندی هم پوهیدلی شی!

﴿وَيُعْزِّي الْأَرْحَامَ﴾ الآية - او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کېښی هغه شی چه اراده وکړو د هغه د اثبات) یعنی څومره موده چه د هر چا له پاره د مور په رحم کېښی اوسیدل او تقرر لازم وی هغومره ئی هلته ساتو، لږ تر لږه (۶) میاشتی او زیات له زیاته دوه کاله یا څلور کاله علی اختلاف الاقوال.

﴿ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ ظِفْلًا﴾ الآية - بیا راوباسو تاسی له گیدو د مینلو ستاسی حال دا چه طفل وی بیه پالو تاسی) یعنی لکه څرنگه چه مو په گیده کېښی دیر زیات مدارج طی کړی دی هم داسی د زیږیدلو څخه وروسته به هم په تدریج سره دیر مدارج طی کوی! یوه د طفولیت زمانه ده چه انسان پکښی بالکل کمزوری او ناتوان وی او د ده گردی (تولی) قواوی مخفی او پتی وی، بیا داسی یو وخت پری راځی چه گردی (تولی) پتی قواوی ئی ظاهریږی، د جسمانی حیثیته هر شی

د خپلی ځوانی کمال ته رسیږی بیا خو ځینی په ځلمیتوب کښی مړ او ځینی خو هغه عمر ته رسیږی چه په هغه کښی انسانی گردی (تولی) قواوی، حواس او اعضاء له زور او قوت څخه لویږی او له پوهی او عقل او د کار کولو له قدرت څخه وروسته له کاره لویږی او بیخی بی کاره او خراب، گرځی، یاد شوی شیان ئی له یاده وځی او له زده کړو شیانو څخه هم په هیڅ شی نه پوهیږی او تری هیږیږی. گواکی بیرته وروکتوب ته گرځی.

﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً﴾ الآية - او وینی به ته ځمکه وچه، شاړه نو هر کله چه نازلی کړو مونږ پر دغی وچی مری، شاړی ځمکی د آسمان له خوا اوبه نو وخوځیږی او دده شی په شنو کیدو د وښو سره، الخ) یعنی ځمکه مړه او وچه پرته وه هم دا چه د رحمت اوبه پری ولویدی نوی ژوند ئی وموند او تروتازه او تانده شوه او تکه شنه او سمسوره شوه او راز راز (قسم قسم) ښکلی او د ننداری وړ (لائق) منظری او مظاهر پکښی ښکاره شول او قسم قسم فرحت ښوونکی او نشاط زیاتوونکی شینکی، بوټی پکښی د قدرت په قوت شنه شول چه لیدونکی پری خوشالیږی.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝
وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَّارْيَبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ۝

دغه (راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول) په سبب د دی دی چه بیشکه الله هم دی دی حق (ثابت موجود دائم) او بیشکه دی ژوندی کوی مری (د نطفی او د ځمکی د ژوندی کولو په شان) او بیشکه الله په هر شی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی له هغو څخه دغه راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول دی) او بیشکه چه قیامت راتلونکی دی چه نشته هیڅ شک په (راتلو) د دغه (قیامت) کښی او بیشکه چه الله بیا ژوندی راپاخوی هر هغه چه په قبرونو کښی دی (د حساب او جزاء دپاره)

تفسیر: د انسان له پیدایښت او د کښت (فصل) د مثالونو څخه چه پورته ذکر شول شو خبری ثابتیږی،

- (۱) دا چه یقیناً او په تحقیق الله تعالی موجود دی که نه داسی منظم، محکم او حکیمانه صنائع به له کومه څرگند (ښکاره) شوی وی او د چا له لاسه به دغسی چاری انجام شوی وی؟
- (۲) دا چه الله تعالی مړو او بی سا شیانو ته ژوند ورکوی او سا پکښی اچوی لکه چه له یو موتی خاوری یا له یو څاخکی اوبو څخه انسان جوړول او په مړه وچه ویکاره ځمکه کښی نباتی روح اچول په دی شاهد دی چه پاک الله ته بیا پیدا کول هیڅ مشکل کار نه دی.
- (۳) دا چه الله تعالی پر هر شی باندي قادر دی او که هر شی د ده تر قدرت لاندی نه وی نو له

سره به نئی داسی کارونه نشو کولی.

(۴) قیامت ضرور واقع کیدونکی دی او له دی ژوند څخه وروسته هرومرو (خامخا) بل ژوند راتلونکی دی ځکه چه دومره لوی لوی انتظامونه هم داسی لغو، او بیکاره نشی پاتی کیدی کوم مطلق حکیم او قادر علی الاطلاق چه پخپل بالغه حکمت او کامله قدرت سره انسان په داسی عجیب او غریب صفت سره پیدا کړی دی نو آیا څه خیال کیدی شی چه هغه لوی ذات به د دوی ژوندون هم داسی بی فائدی او بیکاره جوړ کړی وی؟ له سره داسی نه ده! یقیناً د انسان دغه محدود ژوندون چه په هغه کښی سعادت، شقاوت، نیکی، بدی، رنج، راحت سره مخلوط او گډ دی او د امتحان او انتقام صورتونه پکښی یو له بل څخه په مکمل او ښکاره ډول (طریقه) سره نه متمیز کیږی د دی خبری تقاضا دا ده چه کوم بل ژوندون دی خامخا موجود وی چه هلته سعید او شقی، مجرم او وفادار او نور په صاف ډول (طریقه) سره بیل او جدا شی او هر یو هم هغه مقام ته ورساوه شی چه د هغه ځای د رسیدلو دپاره پیدا شوی او د هغه قوت او استعداد په خپل وجود کښی لری. د مادی حیثیت له مخی د منی په هغو اجزاو کښی چه د منی جوړیدلو استعداد و له هغو څخه (نطفه) جوړه شوه هم داسی د نطفی پت قوتونه په «علقه» (پرنده) د «علقه» په «مضغه» (بوتی) د (مضغه) په طفل کښی راغلل او د غلمیتوب په وخت کښی پوره څرگند (ښکاره) شول. یا د ځمکی پت قوتونه د باران د څاشکو په لویدلو ښکاره شول هم داسی ضروری ده چه په انسان کښی د سعادت او شقاوت کوم روحانی قوتونه چه امانت ایښودل شوی دی یا په بدی او نیکی کښی د ترقی او ودی کوم قوی استعداد چه ایښودل شوی دی هغه خپل پوره شباب او ځوانی ته ورسیږی او په خورا (دیر) کاملو شکلونو او صورتونو سره ظاهر شی نو د هم دی شی نوم (بعث بعد الموت) دی چه د دنیا د موجوده ژوندون د دوری له ختمیدلو څخه به وروسته واقع شی.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ۝ ثَانِي
عَظِيمٍ لِيُفْضَلَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ۝

او ځیني له خلقو چه جگړه کوی په (حق یا قدر یا کلام د) الله کښی بی له پوهی او بی له دلیل، لیاری سمی او بی له کتابه روښانه په داسی حال چه اړوی څنگ خپل (له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگړی کوی) چه گمراه

کری خلق له لیاری د الله، شته ده لره په دنیا کښی رسوائی او ویه شکوو مونږ ده لره په ورځ د قیامت کښی عذاب (د اور) سوځوونکی. (او ویه وایو ده ته) دا عذاب او رسوائی په سبب د هغو عملونو دی چه پخوا لیږلی دی دواړو لاسونو ستا (یعنی تا) او (بل په سبب د دی دی چه) بیشکه الله نه دی (هیڅ قدر) ظلم کوونکی پر بندگانو (خپلو چه بی گناه څوک په عذاب کری).

تفسیر: یعنی د داسی واضحو دلائلو او شواهدو له اوریدلو څخه وروسته بیا هم کاره تلونکی، ضد کوونکی او معاند خلق د الله تعالیٰ په خبرو کښی هم داسی چتی (بیکاره) او بی سنده جگری کوی، حال دا چه له دوی سره نه کوم ضروری علم، نه عقلی دلیل او نه سمعی سند وی بلکه تش په اوهامو او گومانونو پسی روان دی. په دی حال کښی چه اړوی دده خپله له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگری کوی چه گمراه کری خلق له لیاری د الله شته ده لره په دنیا کښی رسوائی الخ یعنی هر هغه څوک چه بی له حجت او دلیل تش د عناد له امله (وجی) د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او غرض ئی دا وی چه نور خلق د ایمان او یقین له لیاری څخه وگرځوی نو الله تعالیٰ به هغه په دنیا کښی خوار او ذلیل کری او د آخرت عذاب او رسوائی خو بيله ورته تیاره ده.

څه مهال (وخت) چه دوی ته سزا ورکوله کیږی نو دوی ته به وویل شی چه د الله تعالیٰ له لوری پر هیچا هیڅ ظلم او تیری نه کیږی! دا هر څه چه دی ستاسی د لاسونو څخه دی چه اوس ئی خوند څکی!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ
فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ
وَجْهِهِ يَخْسِرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ۝

او ځیني له خلقو هغه څوک دی چه عبادت کوی د الله په څنګ باندی (یا شک او شبهه چه په دین کښی ئی پیدا کوی او حق ئی نه گنی) پس که ورسپری ده ته کوم خیر (په سبب د دین سره لکه صحت او غنی) نو قائم پاتی شی په دغه (عبادت او دین) او که ورسپری ورته کوم مصیبت نو بیرته وگرځی په مخ خپل (کفر ته نو) زیانکار شو په دنیا کښی (چه خپل مراد ته ونه رسید) او (زیانکار شو په) آخرت کښی (چه عمل ئی باطل او په اور

کښی داخل شو) دغه (د دواړو جهانو زیان) هم دغه زیان دی ښکاره

تفسیر: یعنی ځینی کسان تش د دنیوی اغراضو له امله (وجی) دین اختیاروی او زړه ئی مذبذب وی که په دین کښی په ننوتلو سره څه دنیوی گټه (فائده) ووينی په ښکاره ډول (طریقه) په بندگی قائم پاتی کیږی او که څه تکلیف ومومی نو دین پرېږدی او په دنیا پسې ځغلی، نو دین تری هلته پاتی شو او دنیا تری دلته نه د هغه طرف د تگ لایق او وړ (مستحق) شو او نه د دی طرف. لکه چه څوک د یوی مانی په یوه څنډه (غاره) ولاړ وی که ئی خوښه شی دی خوا ته راځی او که ئی خوښه شی هغه خوا ته ځی او تل تښتی ته تیار ولاړ وی.

يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُ وَآلَا يَنْفَعُهُ ذَلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٢﴾

غواړی دی (عبادت کوی مشرک) غیر له الله د هغه څه چه نه ضرر رسولی شی ورته (که ئی عبادت ونه کړی) او د هغه چه نه نفع رسولی شی ورته (که ئی عبادت وکړی) دغه (عبادت د ماسوی الله) هم دغه گمراهی ده ډیره لری (له حقه له مقصده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندگی ئی د دنیوی ښیگنی (فائدی) د نه موندلو له سببه پرېښوده اوس نو هغو شیانو ته ناری وهی چه د دوی په واک او اختیار کښی د یوی ذری په اندازه نه څه گټه (فائده) شته او نه څه نقصان. آیا هغه شی چه پاک الله دوی ته نه دی ورکړی هغه به له تیږو (گټو) او نورو څخه حاصل کړی له دی نه به پورته بله کومه ناپوهی او حماقت وی؟ بلکه نه به وی!.

يَدْعُوْا لِمَنْ فَضْلًا اَقْرَبُ مِنْ نَّفْعِهِ لِمَنْ هُوَ الْاَوْلٰى وَلِمَنْ هُوَ الْعَشِيْرُ ﴿١٣﴾

بولی دوی (عبادت کوی مشرکان) د هغه (معبود) چه ضرر د هغه (عابد ته ئی) ډیر نژدی دی له گټی د هغه (معبود دغه عابد ته چه د شفاعت هیله (امید) ده) خامخا بد دوست دی (دا بت) او خامخا بد ملگری دی (دا بت)،

تفسیر: یعنی که د بت پرستانو له زعم سره موافق له بتانو څخه د گټی هیله (امید) لری نو

دغه هیله (امید) بی فائدی او موهوم شی دی. لیکن د دوی له عبادت څخه نقصان او ضرر رسېدل قطعی او یقینی دی. نو ځکه د دوی د فائدی خبره به وروسته له دی نه لیدل کیږي. نقصان خو اوس سم د لاسه ورورسید.

(﴿ كَيْشَ الْمَوْلَىٰ وَكَيْشَ الْعَشِيرِ ﴾) خامخا بد مددگار دی دا بت او خامخا بد ملگری دی دا بت) یعنی کله چه په قیامت کښی د بت پرستی نتائج ور د مخه شی نو بت پرستان به هم داسی وائی ﴿﴿ كَيْشَ الْمَوْلَىٰ وَكَيْشَ الْعَشِيرِ ﴾﴾ یعنی د هغو ځنی چه د لویو لویو مرستو (مددونو) او ملگرتیاو هیله (امید) او توقع وه هغه ډیر بد او خراب ملگری او مددگاران ثابت شول. نفع لا څه بلکه بالعکس زمونږ د زیان او نقصان سبب شول.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ۝۱۴

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو د هغو څلور قسمه) ویالی. بیشکه چه الله کوی هر هغه چه اراده وکړی (چه ځینی ئی د مطیعانو کرامت او د عاصیانو اهانت دی).

تفسیر: د منکرینو مجادلینو او منذبینو څخه وروسته ئی دلته د مخلصو مؤمنانو نیکه خاتمه او ښه انجام بیان کړ. یعنی پاک الله د هر هغه چا په نسبت چه مشیت او اراده وکړی سزا ورکوی او هر هغه ته چه اراده او مشیت ئی وی انعام ورکوی. هیشوک د دی خبری توان نه لری چه د ده د قدرت لاس ونیسی.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنَّ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدَهُ مَا يَغِيطُ ۝۱۵

هر څوک چه (داسی) وی چه گومان کوی د دی چه له سره به مرسته (مدد) ونه کړی له دغه (محمد) سره الله په دنیا کښی او په آخرت کښی نو ودی غځوی یو پری آسمان ته (یا چت ته او ځان دی پری ځوړند کړی) بیا دی پری کړی (دغه پری چه ولویږی او مر شی یا دی ځان غرغره کړی) بیا دی

وگوری چه آيا بيا زائلولی شی هیله (امید) - تدبیر د هغه (سری) هغه شی
لره چه دی ئی په قهر کری دی (چه د الله له خوا د محمد نصرت دی)

تفسیر: په «لن ينصره» کښی د مفعول ضمیر نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم ته راجع دی. گویا چه د هغه تصور تل د قرآن د لوستونکی په ذهن کښی موجود وی. (نو اضمار قبل الذکر رانه غی) څکه چه هم دی د پاک قرآن لومړنی مخاطب دی. گواکی د مؤمنانو د انجام د ذکر څخه وروسته دغه د رسول د مستقبل بیان دی. لنده دا چه الله تعالی د خپل رسول سره د دنیوی او اخروی فتحی او نصرت کومی وعدی چه کری دی هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی، که کافران او حاسدان ډیر په قهر او خفه شی او د ربانی نصرت د مخنیوی او انسداد دپاره ډیر زیات او سخت تدابیر هم ونیسی لیکن د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د نصرت او بری او کامیابی مخه په هیڅ دول (طریقه) سره نشی نیولی او هغه به هر ورو (خامخا) تر سره کیږی، که دغه کفار او حاسدین د محمد صلی الله علیه وسلم په دغه نصرت ډیر زیات خفه او غمجن دی او په دی باندی پوهیږی چه مونږ په خپلو کوششونو او زیار (محنت) ویستلو سره د الله د ارادی او مشیت لیاره بندولی شو نو دوی دی خپل انتهائی زیار (محنت) او کوشش په دی لیاره کښی ولگوی! او ښه ربرونه (تکلیفونه) دی په ځان وگالی (برداشت کری)! تر دی پوری چه د پری یو سر دی د چت په لارو کښی ښه جگ (وچت) وتری او بل سر دی د تیزندی، په شان په خپله غاړه کښی واچوی او په خپل لاس دی خپل ځان غرغره کری او په دی صورت دی له ډیر قهر او خفگان څخه خپل ځان مر او خلاص کری یا که ئی له لاسه پوره وی نو یو پری دی له آسمان څخه څوړند کری او په هغی دی آسمان ته وخیژی او له هغه ځایه دی آسمانی نصرت قطع کری نو بیا دی د رابښکته کیدو نه وروسته وگوری چه په دغو تدبیرونو سره دغه ربانی معاونت او آسمانی نصرت منقطع کیږی؟ چه په هغه دوی دومره په قهر او غصه او پیچ او تاو کښی دی. زیاترو مفسرینو د دی آیت تفسیر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه دغه آیت د ﴿وَمِنَ الثَّانِي مَنْ يَمْبُذُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ﴾ الآية - د مضمون سره لگولی او نهایت لطیف تقریر ئی پری کری دی د ده په نزد ﴿مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ﴾ الآية - کښی د مفعول ضمیر «من» ته راجع کیږی! مطلب ئی دا دی که څوک د دنیوی تکالیفو په سبب له خدای تعالی نه مایوس کیږی او د هغه له عبادت څخه غاړه غروی او د باطلو شیانو په عبادت کښی لگیا کیږی دی د خپل زړه دغه تصمیم داسی قیاس کری لکه چه یوه سری له پاسه په رسی کښی ځان تړلی وی که دی په هغی سره پاس ختلی نشی، داسی هیله (امید) او توقع خو کیدی شی که دغه رسی پورته رابښکلی شی نو دی د هغی په واسطه پورته ختلی شی کله چه دی هغه رسی پری کری نو بیا د ده د پورته ختلو دپاره څه وسیله او توقع باقی پاتی کیږی؟ آيا د الله تعالی د رحمت څخه په نا امیده کیدلو کښی بری او کامیابی حاصلیدی شی؟ گواکی د الله تعالی امید ته ئی «رسی» وویله او د هغی د پری کولو څخه ئی ناامیدی مراد کړه او له آسمان

څخه جگوالی (اوچت والی) مراد دی. والله اعلم.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِيَ مَنْ يُرِيدُ ①۶

او په شان (د دغو منزله و آیتونو) نازل کړی لیږلی دی مونږ آیتونه ښکاره او بیشکه چه الله سمه صافه لاره ښی هر هغه چا ته چه اراده وکړی (د هغه د هدایت).

تفسیر: یعنی څرنگه صاف، صاف مثالونه او ښکاره خبری دی مگر پوهیدل د هم هغه سری په برخه دی چه پاک الله ورته څه فهم او د پوهی څه قوت ور په برخه کړی وی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ①۷

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او هغه کسان چه یهودیان دی او (هغه کسان چه) صابیان دی او (هغه کسان چه) نصرانیان دی او (هغه کسان چه) مجوسیان دی او هغه کسان چه شریک ئی پیدا کړی دی له الله سره بیشکه چه الله به فیصله وکړی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی، بیشکه چه الله په هر شی باندی ښه عالم شاهد دی.

تفسیر: مجوس د اور عبادت کوی او په دوه خدایانو عقیده لری یو د خیر په خدای چه دوی ورته (یزدان) وائی دوهم د شر په خدای چه هغه (اهرمز) بولی او د کوم نبی نوم هم یادوی، دا معلومه نه ده چه دوی له هدایت څخه وروسته په ضلالت مبتلا شوی دی یا له ابتداء څخه په غلطه لپار روان دی، کوم کلام چه شهرستانی په (الملل والنحل) کښی د دوی په مذهب کړی دی، ښائی چه هغه ولوستل شی، د صابینو او نورو ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی لنډه دا چه د دغو گردو (تولو) مذاهبو او فرقو د منازعی عملی او قاطع فیصله به د الله تعالی له درباره د قیامت په ورځ کښی کیږی او هر یو به سره جدا کوی او خپلو خپلو ټاکلو (مقرر شویو) ځایونو ته به ئی رسوی. په دی باندی یوازی پاک الله عالم دی چه کوم یو د کوم مقام او د کومی سزا مستحق دی؟.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقٌّ
عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ^{السجدة ١٨}

آيا نه وینی نه پوهیږي ته چه بیشکه الله چه دی سجده ږدي (عبادت کوی) ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) او لمر او سپوږمی او ستوری (په پریوتلو او ختلو سره) او غرونه (په افاضه د چینو او معادنو خپلو سره) او ونی (د سیورو له جهته) او څلوربول (د ځمکي په تگ سره) او ډیر له خلقو (چه مؤمنان دی) په عبادت سره او ډیر دی (له کفارو) چه ثابت شوی دی پری عذاب (چه سجده نه ږدي الله ته)، او هر څوک چه سپک ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکوونکی، بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئی وکړی (له اکرام او اهانت څخه)

تفسیر: یوه سجده ده چه په هغی کښی د آسمان او ځمکي هر یو مخلوق شامل دی هغه دا چه د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی ټول سره ټکویناً مطیع، منقاد، عاجز او ناتوان دی او هرومرو (خامخا) هر شی د ده په مقابل کښی غاړه ږدي او سر ټيکته کوی. دوهمه د هر یو شی بیله سجده ده هغه دا چه هر یو شی چه د هر یوه کار دپاره ئی پیدا کړی دی هغه په هم هغه کار کښی لگیا اوسی نو د دوی هم دغه د وظیفی اداء د دوی سجده ده. دغه سجده ډیر خلق کوی او ډیر ئی نه کوی مگر له انسانانو څخه پرته (علاوه) ئی نور ټول مخلوقات کوی، بنا په دی په ﴿أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ﴾ الآية - کښی د هر شی سجده به د هغه د شان سره لایقه سجده مراد وی یا به د ﴿وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ څخه وروسته بله یسجد مقدره وی.

تنبيه: له پخوانی آیت سره ئی ربط داسی دی چه د مختلفو مذاهبو خلق په خپلو منځونو کښی سره اختلاف لری، حال دا چه نور ټول مخلوق الله تعالی ته مطیع او منقاد دی، انسان چه له نورو مخلوقاتو څخه زیات پوه او عاقل دی لازم وو چه ټول انسانی افراد د نورو مخلوقاتو په نسبت د الله تعالی په عبودیت کښی سره زیات متحد او متفق وی او ډیر اخلاص او صمیمیت ئی پکښی څرگندولی خو ډیر دی له دغو انسانانو څخه چه په سبب د کفر او له سجدی څخه د

غارې غرولو له امله (وجې) حکم کړی شوی دی په دوی باندې په عذاب سره څه دغه کفار دی
یعنې د سجدې د انکار او اعراض په سبب د عذاب مستحق شول او هر څوک څه خوار او سپک
نئ کړی الله پس نشته ده ته هېڅوک عزت ورکونکې بیشکه څه الله کوی هر هغه کار څه اراده
نئ وکړی له اکرام او اهانت څخه یعنې الله هر هغه څوک څه د هغه د اعمالو د شامت له کبله
(وجې) د هغه ذلیل کول وغواړی نو څوک دی څه هغه د ذلت له ژورې کندی څخه راوباسی او د
عزت لوړ (وچت) مقام ته نئ ورسوی؟.

هَذَانِ خَصْمٍ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ

دا دواړه (دلی مؤمنان او کافران) مدعیان دی څه جگړه نئ وکړه په (ذات،
صفات او دین د) رب خپل کښی

تفسیر: یعنې پخوا له دی نه په ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ﴾ الآية - کښی څه
د هغو فرقو ذکر وشو هغو ته د حق او باطل له حیثه دوه دلی ویلی شو یوه د مؤمنانو دله څه د
خپل رب ټول اوامر منی او د ده د احکامو په مقابل کښی سر په سجده ېږدی. دوهمه د کفارو
دله څه په هغو کښی یهودان، نصرانیان، مجوسان، مشرکین صابئین او نور ټول شامل دی او د
ده ربانې هدایت نه قبلوی او د ده د اطاعت دپاره سر په سجده نه ېږدی، دغه دواړه دلی په دغو،
مباحثو او مناظرو کښی د جهاد او قتال په مواقعو کښی هم یو د بل په مقابل کښی ټینگ ولاړ
وی لکه څه د بدر د مبارزې (جنگ) په میدان کښی حضرت علی، حضرت حمزه او عبیده بن
الحارث رضی الله تعالیٰ عنهم د دریو کافرانو (عتبه ابن ربیع، شیبه ابن ربیع او ولید بن عتبه)
په مقابل کښی د مبارزې (جنگ) دپاره وتلی وو، وروسته د دغو دواړو دلو انجام راښی.

فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ

پس هغه کسان څه کافران شوی دی څکختی (جوړولی) شی دوی دپاره جامی
له اوره،

تفسیر: یعنې لکه څنگه څه کالی (جامی) د انسان بدن پتوی د جهنم اور به هم دغه راز (قسم)
دوی احاطه کوی او تری به چاپیریوی یا به د کوم داسی شی کالی (جامی) ورواغوستل شی څه
د اور گرمی به پری ډیر ژر اثر کوی او ډیر زیات به سور کیږی.

يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۝١٩ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ۝
وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ۝٢١

اچولی به شی (پہ شدت سرہ) لہ پاسہ د سرونو د دوی اویہ سری یشیدلی، چہ خورین بہ شی پہ دغو اویو سرہ هغه (کولمی) چہ پہ گیدو د دوی کبئی دی او پوستکی (د دوی هم). او وی بہ د دوی دپارہ ختکونہ (گزرزنہ) لہ اوسپنی (چہ د دوی سرونہ بہ پری تکولی او وهلی شی).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ککری بہ پہ ختکونو گزرزنو سرہ میدہ کبیری او یشیدلی اویہ بہ لہ پاسہ پری اچولی کبیری چہ د ماغزو لہ لاری بہ د دوی گیدی ته ورغی او لہ هغه ختخہ بہ د دوی تولی کولمی توتی توتی د دوی لہ مقعدو ختخہ لاندی توتیری او د دوی د بدن خارجی سطح بہ ہم د دی اویو لہ رسیدلو ختخہ بیخی شیری او د ورستی وینی غوبی پہ شان بہ تری لویری بیا بہ خپل اصلی حالت ته بیرته ورگرخی او پرله پسی بہ ہم دغه عمل تکراری

﴿كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾ جزء ۵ دالنساء ۵۶ آیت (۸) رکوع، اللهم اعذنا من غضبك وعذابك!

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝٢٢

هر کله چہ اراده وکری (دوزخیان) د دی چہ ووخی لہ دغه (دوزخ ختخہ) لہ غمه نو بیرته گرغولی شی دوی په دغه (اور) کبئی او (وہ ویلی شی دوی ته) وختکی تاسی عذاب (د اور دیر) سوخوونکی.

تفسیر: یعنی کله چہ کافران په دوزخ کبئی دیر غم او تکلیف وینی نو وہ غواری چہ لہ دی غای نه ووخی او چیری وتبئی خو د اور لمبی به دوی لہ غان سرہ پورته کری بیا به ئی پرستی د اوسپنو په گزرزنو سرہ وهی او لاندی به ئی غورغوی او داسی به ورته ویل کبیری «د اور د دغه دائمی عذاب خوند وختکی!» چہ لہ سرہ به تری بیرته نشی وتلی «العیاذ بالله»

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
 مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوری دی او کری ئی دی
 ښه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د
 هغو (خلور قسمه) ویالی گانه (زیورات) به واچول شی (جنتیانو ته) په دغه
 (جنت) کښی له باهوگانو (وښیو) له سرو زرو او له مرغلرو څنی

تفسیر: یعنی په لویه هوسائی (آرام)، ښایست او زیب سره به اوسیدو او له هر یو عنوان څخه
 ئی تجمل تنعم څرگندیږی.

وَلِبَاسُ هُمْ فِيهَا خَيْرٌ ﴿٢٣﴾

او جامی د دغو (جنتیانو) به په دغه (جنت) کښی ریښمینی وی

تفسیر: رومی په ﴿قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ ثَاوٍ﴾ کښی د دوزخیانو د کالیو (جامو) ذکر شوی
 و بالمقابل په دی ځای کښی د جنتیانو د آغوستن بیان کوی چه د دوی پوښاک به له وریشمو
 څخه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا ئی چه ویلی دی د هغه ځای گانه
 (زیور) او د هغه ځای پوښاک معلوم شو چه دغه دواړه شیان نارینه و لره دلته نشته او له گانو
 (زیوراتو) څخه باهو څکه تصریح شو چه کله چه د مرئی خدمت د بادار خوښ شی نو د هغه په
 لاس کښی کری اچوی.»

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی «هر هغه نارینه چه دلته د وریشمو کالی (جامی) واغوندی نو
 په آخرت کښی به ئی نه آغوندی.» که دغه آغوستونکی کافر وی نو ښکاره ده چه هغه له سره
 په جنت کښی نه داخلیدو چه د جنتیانو لباس واغوندی. هوا که مؤمن وی امکان لری چه د څه
 مودی له مخی د دغه لباس څخه محروم شی او بیا ئی تر ابدې پوری واغوندی نو د دغه غیر
 متناهی مودی په مقابل کښی دغه لږ زمانه غیر معتد به گنله کیږی.

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ﴿٢٤﴾

او لاره ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی له جانبې د الله) طبیی

پاکی ته (چه لا اله الا الله ده) له قول نه

تفسیر: هر هغه مؤمن چه په دنیا کښی (لا اله الا الله) ویلی وی قرآن ئی لوستلی وی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید، امر بالمعروف، نهی عن المنکر ئی کړی وی نو په آخرت کښی به هم پرېستی له هری خوا دوی ته سلامونه اچوی او په خپله جنتیان به هم په خپلو منځونو کښی یو بل ته ښی پاکی خبری کوی، هلته به ښی ځایه خبری، شورماشور، دعوی او دنگلی نه وی او تول به د الله تعالیٰ د نعمتونو په شکر گزارئ کښی لگیا او مشغول وی. مثلاً وائی به ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ﴾ سورة الزمر جزء ۲۴ (۷۴ آیت) د «فاطر» په سورت (۳۳-۳۴) آیت کښی راغلی دی ﴿يُحَلِّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾ الآية - په هم دغه سره د دی حاضر آیت تفسیر کیری. ښه علیه فی الروح المعانی.

وَهْدُ إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ②

او لار ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی) طرف د لاری (د الله) ته
چه ستایل شوی ده په ښو ښو صفتونو سره

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ لاره ئی وموندله چه نوم ئی اسلام دی، دغه لاره په خپله هم حمیده ده او د لاری خاوند هم حمید دی، یا ئی هغه ځای ته لاره وموندله چه هغه ته په رسیدلو سره انسان د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر اداء کوی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی او اړوی (منع کوی خلق) له لاری د الله (اسلام نه) او له مسجد حرام نه (نو معذیری په عقبی کښی) هغه (مسجد) چه گرځولی دی مونږ دغه مسجد ځای د عبادت دپاره د (تولو) خلقو برابر دی اوسیدونکی په دغه (مسجد) کښی او له بهره راتلونکی،

تفسیر: پخوا په ﴿هَذَيْنِ خَصْمَيْنِ اِخْتَصَمَا﴾ کښی د مؤمنانو او د کفارو د جگړی ذکر ؤ اوس د هم هنی جگړی ځینی نور صورتونه دلته بیانوی. یعنی یو خو هغه خلق دی چه له خپلی گمراهی سره سره د نورو مخه هم نیسی چه د هدایت په لاره لار نشی او غواړی چه هیڅوک د

الله تعالیٰ په لاره سم نشی تر دی هغه مسلمانان چه د خپل پیغمبر سره د عمری د اداء کولو دپاره مکی معظمی ته روان وو د هغوی مخه ئی هم ونیوله حال دا چه مسجد الحرام یا د حرم شریف هغه برخه چه په هغی پوری د خلقو عبادت او مناسک تعلق لری تولو ته یو شان دی او هلته مقیم او مسافر او محلی او پردیسی ته د اوسیدلو او عبادت کولو مساوی حقوق حاصل دی هو! که څوک د هغو متبرکو ځایونو څخه د شرلو وړ (مستحق) او لایق وی نو هم هغه کسان دی چه په خپل شرک او شرارت د دی مبارک ځای بی احترامی او بی عزتی کوی. تنبیه: د مکی معظمی د کورونو ملکیت، بیع او شری او نور یوه مستقلة مسئله ده چه د هغه کافی بیان په «روح المعانی» او نورو تفاسیرو کښی شته او دلته د هغو د بیان او تفصیل موقع نشته.

وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ يُظْلَمُ تَذِقُهُ مِنْ عَذَابِ الْيَوْمِ ۝

او هر چا چه اراده وکړه په دغه (مسجد الحرام) کښی د بی لاری (د حق نه په مخ گرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکړو مونږ په هغه (کږیدونکی) له عذاب دردناک څخه،

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په مسجد الحرام کښی عمداً او بالاراده د بی دینی او شرارت کومه خبره کوی نو هغه ته به د هغه چا په نسبت چه دغه کار په بل ځای کښی کوی سخته سزا ورکړی شی نو له دی نه د هغو خلقو حال معلوم کړئ چه په خپل ظلم او شرارت سره ئی د مؤمنانو مخه د مکی معظمی د زیارت د ورتگ په وخت کښی نیولی وه.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ

او (یاد کړه ای محمده!) هغه وخت چه ښکاره (معین) کړ مونږ ابراهیم ته ځای د بیت (الله)

تفسیر: وائی چه د کعبی شریفی ځای لا له پخوا څخه مقدس او متبرک ؤ بیا د دیری مودی په تیریدو سره ورک او نامعلوم شو، حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم وشو چه بیت الله ودانه کړه! او د هغه معظم مقام نښی وروښودل شوی، حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل زوی حضرت اسمعیل علیه السلام په ملگرتیا د کعبی خونه (کور) ودانه کړه. تنبیه: د مسجد الحرام ذکر پخوا راغلی ؤ نو د هغه په مناسبت د کعبی شریفی د بناء حال او د هغی په متعلق د ځینو احکامو بیان وکړی شو.

أَنْ لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا

(او ورته مو وویل دا) چه مه شریکوه له ما سره هیخ شی

تفسیر: یعنی د دی کور بنست (بیخ) او تاداو (بنیاد) په خالص توحید باندی کیرده! هیخوک دی چه دغه غای ته راشی د الله تعالی د عبادت خخه پرته (علاوه) مشرکانه رسوم په غای نه راوړی، د مکی معظمی کفارو سره له دی چه د ابراهیمی ملت مدعیان وو پر دغه آیت داسی عمل وکړ چه هلته ئی دری سوه او شپيته بتان ودرول (العیاذ بالله) زمونږ سید المرسلین خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم دغه مطهر او مقدس غای له دغه نجاست او گندگی خخه د تل له پاره پاک کړ قلله الحمد والمنة.

وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ۝۳۶

او پاک ساته کور زما (له بتانو او نورو پلیتیو خخه) دپاره د طواف کوونکو او دپاره د قیام کوونکو (په مکه کښی) او رکوع کوونکو او سجده کوونکو (لمونځ کوونکو لپاره)

تفسیر: یعنی یوازی د هم دغو خلقو له پاره دی مخصوص وی او له نورو گردو (تولو) خخه دی پاک او صاف کړ شی، حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په پخوانیو امتونو کښی رکوع نه وه دغه خاص د محمدی امت په لمانځه کښی شته نو خبر ورکړه چه راتلونکی خلق به د دی ودانوونکی وی» وفيه نظرنتأمل.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ۝۳۷

او غږ وکړه (ای ابراهیمه) په خلقو کښی د حج (د ادا کولو) دپاره چه راشی (حاجیان) تاته پلي (پیاده) او (سواره) په هر ډنگر اوښ چه راځی (دا اوښان) له هری لاری لری (ژوری لری) نه.

تفسیر: کله چه کعبه ودانه شوه، نو حضرت ابراهیم علیه السلام په یوه جگ (وچت) غره باندي ودرید او داسی غږ ئی وکړ «ای خلقتوا پاک الله په تاسی حج فرض کری دی! حج ته راشی» حق تعالی دغه غږ په هر ځای کښی هر روح ته ورساوه لکه چه بلاتشبیه مونږ د ایشیاء په منځ «افغانستان» کښی ناست یو او د لری او نژدی هیوادونو غږونه آورو نو د هر چا دپاره چه حج مقدر ؤ د هغه روح دغه غږ ته لږیک وویل او هم هغه د شوق پتی سکروتی دی چه په زرهاو پلي (پیاده) هم د حج د سفر رپړونه (تکلیفونه) په ځان اخلی او د بیت الله په لیدلو سره خپلی سترگی رنوی او دیر زیات خلق خو له دومره لری ځایونو څخه سواره د مکي معظمی په لوری سفر کوی چه له دیرو مزلونو او سفر کولو څخه د دوی اوبان ستری ستومانه او بیخی خوار او ډنګر کیږی. زیاترو حاجیانو ته غښتلی او څاربه اوبان کله وررسیږی نو ځکه په هم دغو خوارو ډنګرو، وچو، کلکو اوبانو مزلونه کوی دا گواکی د هم هغی دعاء د مقبولیت اثر دی چه حضرت ابراهیم علیه السلام کری وه ﴿فَجَعَلَ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾ جزء ۱۳ (د ابراهیم د سورت ۳۷ آیت (۶) رکوع)

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

دپاره د دی چه حاضر شی (دغه خلق ځای د دنیوی او اخروی) گټو خپلو ته، او چه یاد کری نوم د الله په هغو څو ورځو (د لوی اختر) کښی چه معلومی دی په (ذبح د) هر هغه حیوان چه ورکړی دی الله دوی ته له بی ژبو چارپایانو څخه

تفسیر: د بیت الله د حج اصلی مقصد خو د دنیوی او اخروی گټو حاصلول دی مثلاً د حج او عمری او د نورو عباداتو په ذریعه د الله تعالی خوښی حاصلول او د روحانی ترقیاتو لوړو (وچتو) مقاماتو ته رسیدل. لیکن د دغی لوئی اجتماع په ضمن کښی دیر زیات سیاسی، تمدنی او اقتصادی گټی هم حاصلیدی شی کما لا یخفی.

«ایام معلومات» څخه د ځینو په نزد د ذالحجی رومبني لس ورځی دی او د ځینو په نزد د قربانی دری ورځی مراد دی. په هر حال په دغو ورځو کښی د الله تعالی د یادونی فضیلت دیر زیات ښوولی شوی دی. د دغه ذکر لاندی په خصوصی ډول (طریقه) دا هم داخل دی چه د قربانی د حیواناتو د ذبح کولو په وخت کښی دی د الله تعالی نوم واخیست شی او بسم الله - الله اکبر دی وویل شی. په دغو ورځو کښی خورا (دیر) ښه عمل هم دا دی چه د پاک الله په نامه دی ذبح وکړی شی.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ^{۲۸}

پس خورئ تاسی له هغی (غوښی) څخه او خورئ ئی په بد حال فقیر (محتاج)

تفسیر: ځینو کفارو داسی خیال کاوه چه په خپله قربانی کوونکی ته نه ښائی چه د قربانی له غوښی څخه څه وخورئ، دا دی په دی آیت کښی د دی مفکوری اصلاح او حکم کوی چه له دغی غوښی څخه هم تاسی په شوق سره وخورئ هم ئی په خپلو دوستانو، خپلوانو خوارانو او غریبانو وخورئ!

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نَذْرَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ^{۲۹}

بیا دی لری کړی (حاجیان حاجتونه او) خیري خپل او پوره دی اداء کړی نذرونه خپل (او د حج واجبات) او طواف دی وکړی په هغه کور چه قدیم کریم دی.

تفسیر: له کوم ځایه چه لږیک ویل شروع کیږی (احرام ترل کیږی) نو محرم نه وینه ویاسی، نه خپل وښتان او نوکان اخلی، نه خپل وښتان غوړوی نه د بدن د خپرو، دورو او گردونو په لری کولو دومره زیات اهتمام کوی او نه په ډیره مبالغه او مېلو لامبی. الغرض دغه د عشق او بیخودی یو عجیب او غریب حالت وی کله چه د ذیحجۃ الحرام لسمه ورځ راشی دغه گرد (تول) قیدونه لری کیږی، سرونه خریل یا وښتان اخیستل کیږی، ښه غسل کوی، گندلی او صفا کالی (جامی) اغوندي او د کعبی د زیارت طواف ته ځی، په چا چه ذبح لازمه وی رومی ذبح کوی او د «نذرونو» د ورکولو څخه مطلب دا دی چه هغه نذرونه چه د خپلو مطالبو دپاره ئی پر خپل ځان منلی وی هغه دی اداء کړی، اصلاً دغه نذر د الله تعالی نذر دی او د بل هیچا نه دی. د ځینو په نزد د «نذرونو» د لفظ څخه د حج مناسک یا د حج واجبات مراد دی او هم دغه ډیر نژدی رښکاری والله اعلم.

تنبیه: د «عتیق» معنی قدیمی او پخوانی دی. او د ځینو په نزد ده ته ځکه «بیت العتیق» ویل کیږی چه د دی کور د تباهی او ورانی دپاره هومره چه کوم قوی طاقت او قوت راپاسیږی الله تعالی به هغه ته فتح او بری نه ورکوی او دا کور به تری خلاص او آزاد وی خو چه دی پخپله د هغه د رفع او له منځه پورته کولو اراده وکړی.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمَ حُرْمَتَ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُشْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ۝

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم و کر
د احکامو د الله پس دا کار غوره دی ده ته په نزد د رب د ده او حلال
کړی شوی دی تاسی ته (خوراک د غوښی د) څارویو (پس له ذبحی) مگر
(حرام دی) هغه څاروی چه لوستل کیږی په تاسی (حراموالی ئی) پس ځان
ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی، او ځان ساتی تاسی له وینا د دروغو
څخه

تفسیر: لکه چه له ترجمی څخه ښکاری «ذلک» د محذوفی مبتدا خبر دی یعنی حرام شیان درانه
گنل او د هغو پرېښودل، یا هغه شیان چه د الله تعالی له طرفه محترم ښودل شوی دی د هغوی د
احترام او ادب او تعظیم قائم ساتل لویه نیکی او د ښیکنی (فائدی) خبره ده او د هغو انجام به
دیر ښه وی. په محترمو شیانو کښی د قربانی حیوان - بیت الله - صفا - مروه - منی - عرفات -
مسجدین - قرآن بلکه د الله تعالی گورد (تول) احکام راځی. په خصوصی دول (طریقه) سره دلته
د مسجدالحرام او د هدیی د حیوان په تعظیم زور اچول شوی دی چه د یوه خدای د بندگانو په
راتگ کښی هلته په حرم کښی څه مشکلات پیدا نه کړی! او نه د ممانعت عوامل منع ته راوړی!
او نه هغه د هدیی حیوانات بیرته تلو ته مجبور کړی بلکه، قیمتی، ښه څریه څاروی قربانی
کړی!.

﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ﴾ او حلال کړی شوی دی تاسی ته خوراک د غوښی د څارویو پس له ذبح
یعنی د دوی د ذبح حکم د حرمت الله د تعظیم په خلاف نه دی ځکه هغه مالک الملک چه د
یوه شی حرمت ښولی و د هغه په اجازه او د هم هغه په نامه هغه قربانی کیږی.

﴿إِلَّا مَا يُشْلَى عَلَيْكُمْ﴾ مگر حرام دی خوراک د غوښی د هغو څارویو چه لوستل کیږی په تاسی
تحریم د هغو) یعنی هغه حیوانات چه د هغو حراموالی وخت په وخت تاسی ته ویل کیږی لکه چه
په «البقرة»، «المائدة»، «الانعام» کښی مفصلاً تیر شول نو هغه حلال نه دی.

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾ پس ځان ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی) یعنی څاروی
د الله تعالی مخلوق او مملوک دی، یوازی د الله تعالی په حکم او د هغه په نامه حلال کیدی شی
او د الله تعالی د کعبی نذر کیدی شی هغه ساکښی (ذی روح) چه د کوم بت یا رب النوع په
قربانگاه کښی ذبح کیږی هغه مرداریوی، د داسی شرک او پلېتو کارونو څخه ځان ساتنه او

اجتناب ضروری دی.

﴿وَأَجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ او عُحان ساتی تاسی له وینا د دروغو څخه (یعنی دروغ ویل! او د دروغو شاهدی ورکول! د بل په نامه د الله تعالی د پیدا کړو حیواناتو حلالول! بی د شرعی حکم څخه یو شی ته حلال او یا حرام ویل ټول په «قول الزور» کېږي داخل دی. د «قول الزور» د بدی اندازه له دی نه اټکل کیدی شی چه دلته الله تعالی د هغه ذکر له شرک سره کړی دی او د الاعراف په ۳۳ آیت (۴) رکوع کېږي ئی داسی ارشاد کړی دی جزء ۸ ﴿وَأَنْ تَشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ په احادیثو کېږي رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په ډیر تاکید او تشدید سره له دی نه ممانعت کړی دی.

حَقَّاءُ لِلَّهِ غَيْرُ مُشْرِكِينَ بِهِ

په داسی حال کېږي چه غاړه ایښودونکی یی په اخلاص سره خاص الله ته نه یی مشرکان په ده باندی

تفسیر: یعنی له هر طرف او هر چا څخه مخ وگرځوی او یوازی د هم هغه واحد لاشریک الله تعالی خالص بندگان اوسئ! ښائی ستاسی ټول افعال او نیتونه په کلی ډول (طریقه) بی د بل د شرک نه خاص الله تعالی ته وی. او د الله تعالی په الوهیت او عبادت کېږي بل هیڅوک مه شریکوی.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ۝

او هر چا چه شریک ونيو له الله سره پس لکه چه راوغورځید له آسمان څخه پس وتښتوی دی په چابکي سره مرغان (او بوتی بوتی کوی ئی) یا وغورځوی دی باد (له کوم هسک (اوچت) ځای نه) په لری ژور (خکته) ځای کېږي.

تفسیر: دا ئی د شرک مثال بیان کړ. خلاصه ئی دا ده چه د توحید مقام نهایت اعلی دی. کله چه انسان توحید پرېږدی او د کوم بل مخلوق په مقابل کېږي خپل سر ښکته کړی نو دی په خپله خپل عُحان ذلیل او سپک کوی او د توحید له لور (وچت) آسمان څخه د شرک او کفر کندی ته لویږی. ښکاره ده چه له دومره جگ (اوچت) ځای څخه دومره ژور (خکته) ځای ته له لویدلو څخه وروسته ژوندی نشی پاتی کیدی اوس خو به یا د اهوای او ناکارو افکارو مردار خواره

ځناوران له څلورو خواوو د ده د غوښې بوتی په خپلو مېنو کو او پنجو سره دانگی دانگی او بوتی بوتی کړی او ویه ئی خوری یا به لعین شیطان د یوی تیزی گړندی هوا په بریوکی کښی دی له خپله ځانه سره پورته کړی او په کومه ډیره زیاته لری ژوره (خکته) کنده کښی به ئی وغورځوی چه هیڅوک به د ده هیڅ یو هډوکی او پښتی ونه وینی یا دا چه په دی مثل کښی د دواړو اقسامو مشرکانو حال بیل بیل بیان شوی دی یو هغه مشرک چه په خپل شرک په پوره ډول (طریقه) ثابت نه وی ولاړ او د تذبذب او تردد په وضعیت کله یوی او کله بلی خوا ته متمایل کیږی نو د هغه مثال ﴿مَخْطَفَةُ الظَّيْرِ﴾ کیدی شی او هغه مشرک چه په خپل شرک مضبوط او ټینګ ولاړ وی او د هغه د مثال مصداق ﴿أَوْتَهَوَىٰ بِهِ الزَّيْعُرُ قِيَمًا مَّكَلًا سَجِيًّا﴾ دی یا به له ﴿مَخْطَفَةُ الظَّيْرِ﴾ څخه مراد د خلقو په لاسونو سره د هغوی وژل کیدل او د ﴿أَوْتَهَوَىٰ بِهِ الزَّيْعُرُ قِيَمًا مَّكَلًا سَجِيًّا﴾ څخه به د دوی طبیعی موت مراد وی. اکثر و مفسرینو د تشبیه د وجهی په بیان کښی د هم داسی احتمالاتو ذکر کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د هر چا نیت او مقصود چه یو الله وی هغه قایم دی او کله چه نیت او قصد متعددو خواؤ ته لاړ شی هغه ټول دی پریشانه کوی او له لاری څخه ئی ټپتوی یا له ټولو څخه منکر او دهری کیږی».

ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْمُ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ۝۳۲

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د علائمو د (دین د) الله چه د حج افعال، د هدایاؤ څریول او نور عبادت دی پس بیشکه دا (تعظیم) له (افعالو د خاوندانو د) تقوی د زړونو دی.

تفسیر: یعنی د شعائر الله تعظیم په شرک کښی داخل نه دی، د هر چا په زړه کښی چه د پرهیزګاری مضمون او د یوه خدای جل جلاله خوف وی نو دی به هر و مرو (خامخا) د شعائر الله ادب او تعظیم کوی دغه ادب او تعظیم شرک نه دی بلکه د الله تعالی د عین توحید له آثارو څخه دی ځکه چه د الله تعالی عاشق د هر هغه شی چه خدای جل جلاله ته منسوب وی قدر او ادب کوی.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ۝۳۳

شته تاسی ته په دغو څلور بولو (د هدیو) کښی (ډیری) فائدی تر وخت معلوم پوری (چه د دوی د حالولو وخت دی) بیا (رسونه ده) ځای (د حالولو) د دوی ته تر بیت عتیق پوری. (یا) بیا وخت د دغو منتهی دی

هغه بیت ته چه بلند شان دی.

تفسیر: قدیم کور بیت الله شریف دی او دلته ښائی توسعاً تری تول حرم مراد وی. یعنی د اوسانو، غوږو، پسونو (گدانو) او نورو نه تاسی دیری گتی حاصلولی شی مثلاً پری سوریرئ، شودی ئی شخصئ او نسل تری اخلئ او لا ئی پسی زیاتوئ، له وړیو، پوستکو او نورو څخه ئی گته (فائده) اخلئ! مگر تر هغه وخته پوری چه ئی «هدیه» نه وی گرځولی ځکه چه د «هدی» گرځولو څخه وروسته داسی انتفاع تری بی له دیر شدید ضرورته نه ده روا اوس د هغو عظیم الشانه اخروی فائده هم دغه ده چه کعبی ته ئی نژدی راولئ او د الله تعالیٰ په نامه ئی قربانی کړئ!

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّذِكْرِ اسْمِ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَهِيمَةٍ
الْأَنْعَامِ ۖ فَالْهُكْمُ لِلَّهِ وَاحِدٌ ۖ فَلَهُ أَسْلِمُوا

او دپاره د هر امت (مؤمن) مقرره کړی ده مونږ قربانی دپاره د دی چه یاد کړی دوی نوم د الله پر هر هغه شی چه رزق، روزی گرځولی ده (الله) دوی ته له بی ژبو څلور بولو حیواناتو څخه (په وخت د ذبحی د دوی کښی) پس حق معبود ستاسی (او د پخوانیو امتونو) الله حق معبود یو دی پس خاص هم ده ته غاړه کیږدئ!

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د نذر په ډول (طریقه) د حیواناتو حلالول په هر آسمانی دین کښی عبادت منل شوی دی که دا عبادت تاسی غیر الله ته د عبادت (نذر) په ډول (طریقه) کوئ نو دغه شرک دی. او ښائی تری سخت پرهیز وکړی شی. د موحد کار دا دی چه یوازی د پاک الله په نامه قربانی وکړی چه د هغه په پاچه نامه ټولو شراعتو د قربانی کولو حکم ورکړی دی او نه ښائی چه قربانی د ده له حکم څخه خارج وی.

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ۝

او زیری ورکړه عاجزی کوونکو ته،

تفسیر: یعنی هغو خلقو ته د الله تعالیٰ د رضاء او خوښی زیری واوروه چه یوازی د هغه واحد لا شریک خدای جل جلاله حکم منی او د هغه په مقابل کښی غاړه ږدی او په هم هغه باندي ئی

زړونه داده کيږي او د ده له جلال او جبروت څخه تل ويریږي.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى
مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٥﴾

هغه (عاجزی کوونکي) کله چه یاد کړ شي (د دوی په مخکښي نوم د) الله نو ويريږي زړونه د دوی او (زیري ورکړه) صبر کوونکو ته په هغو (سختیو او غمونو) چه رسیدلي دي دوی ته او زیري ورکړه) قائموونکي (سم درونکي سره له ټولو حقوقو) د لمانځه ته او زیري ورکړه هغو کسانو ته چه) ځیني له هغو شيانو نه چه ورکړي دي مونږ دوی ته لگوي ئي (په ښو کارونو کښي)

تفسیر: یعنی مصیبتونه او تکلیفونه په پوره صبر او ثبات سره په ځان برداشت کوي او متحمل کیږي ئي او د کړاوونو او سختیو د تحمل په وخت کښي د حق لاری څخه ئي قدم نه ښوئیږي. ﴿وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ﴾ الآية - او زیري ورکړه هغو کسانو ته چه قایموي سم دروي سره له ټولو حقوقو لمونځ او زیري ورکړه هغو کسانو ته چه ځیني له هغو شيانو چه ورکړي دي مونږ دوی ته نفقه (ورکړه) کوي په ښو ښو کارونو کښي). د بیت الله تر رسیدو پوري حاجیان له دیرو مصیبتونو او کړاوونو سره مخامخ کیږي، په سفر کښي زیاتره د لمونځونو د فوتیدلو یا د قضا کیدلو اندېښنه وي، مال هم په کافی اندازه سره لگيږي، ښائي په هم دغه مناسبت ئي د دغو اوصافو او خصائلو بیان کړي وي.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ ۚ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ
كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

او اوبښان غوایان (د هدیی) گرځولي دي مونږ دا تاسي ته له علائمو د (دین د) الله شته تاسي ته په دی کښي خیر (دیني او دنیوي گټه (فائده)) پس یادوئ نوم د الله په دی (اوبښانو غوایانو د ذبحي په وخت کښي) په داسي حال چه ولاړ وي (په دریو پښو چه یوه ئي تری تری وي) نو کله چه پریوتل

اړخونه د دوی (په غمکه پس له حالولو او روح ئی وخوت او پس له پخیدلو) نو خورئ تاسی له دی نه (که مو خوبه وی) او خورئ ئی په صبر کوونکی او په بی صبره (سوالگرو فقیرانو) هم داسی (لکه چه وموښوده ذبحه د دوی) تابع کری دی مونږ دغه (مذبحوی) تاسی ته دپاره د دی چه شکر ویاسی تاسی (په دی نعمت).

تفسیر: پخوا د مطلق شعائر الله د تعظیم حکم و اوس ئی تصریحاً وښود چه اوبښ او نور د قربانی ساکبنان (جاندار) هم د شعائر الله څخه دی چه د هغو په ښه او څرېه ساتنه کښی او په ادب سره په قربانی کولو کښی ستاسی دپاره دیری دنیوی او اخروی ښیگنی (فائدی) او گټی شته. نو د عمومی قاعدی سره سم ښائی چه د حالولو په وخت کښی پری د الله تعالی نوم واخلي! بالخصوص د اوبښ د ذبحی خورا (دیره) ښه طریقه «نحر» دی چه هغه قبلی ته مخامخ ودروئ او یو لاس ئی (ښی یا کین) وتری او په تتر ئی زخم (تپ) ووهی کله چه گرده (توله) وینه ئی ووته او په غمکه ولویده بیا ئی بوتی بوتی کړئ او تری منتفع شی. که دیر اوبښان وی نو قطار ئی ودروئ! او په هم دغه ترتیب سره ئی نحر کړئ! په ﴿وَأَطِيعُوا الْقَائِمَ وَالْمُعْتَصِمَ﴾ کښی ئی دوه قسمه محتاجان وښوول یو هغه چه پر صبر او استقامت سره ناست وی، سؤال نه کوی که لږ څه ورورسیری پر هغه قناعت کوی. بل هغه چه بی قراری کوی، سؤال کوی، دی خوا او هغه خوا گرځی که څه شی ورته ورکړ شی خو بیا هم قرار نه کینی. ﴿كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ هم داسی لکه چه وموښوده تاسی ته طریقه د ذبح کولو د هدایاؤ مسخری کری دی مونږ دغه مذبحوی لپاره د دی چه شکر ویاسی تاسی په دی نعمت) یعنی داسی لوی ساکبنان (جاندار) چه هم په جثه او هم په قوت کښی له تاسی څخه زیات دی ستاسی په واک (اختیار) او قبضه کښی درکړل شوی دی چه تاسی له هغو څخه راز راز (قسم قسم) خدمتونه اخلي او په دیره آسانی سره ئی حالولی هم شی. دا د الله تعالی لوی احسان دی او ښائی چه د هغه شکر اداء کړ شی نه داسی چه د شرک په غوره کولو سره بالعکس د هغه ناشکری وکړ شی.

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ

له سره نه رسیږی الله ته غوښی د دوی او نه وینی د دوی (بی له خالص نیت څخه) ولیکن رسیږی دغه (الله) ته پرهیزگاری (او اخلاص چه ملگری وی له دغو مذبحو سره بی له ریا) له تاسی،

تفسیر: په دی کښی ئی د قربانی اصلی فلسفه بیان کړه یعنی یوازی د حیوان په ذبح کولو او

د غوښی په خوړلو او خوړولو یا د هغه د وینې په تویولو تاسی هیڅکله د الله تعالیٰ خوښی او رضاء حاصلولی نه شی او نه دغه غوښی او وینې او نور شیان د الله تعالیٰ تر درباره رسیدی شی بلکه د پاک الله دربار ته یوازې ستاسی د زړه تقویٰ او ادب رسیږی چه په ډیره خوښی، اخلاص او پوره رغبت یو قیمتی او نفیس شی د ده په حکم او اجازی سره د ده په نامه د ده کور ته بیایئ او هلته ئی قربانی کوئ! گواکی د دی قربانی په وسیله مو دغه خبره ښکاره کړه چه مونږ په خپله هم ستا په لاره کښی قربانی کیدلو ته هم داسی حاضر او تیار یوا پس هم دا هغه تقویٰ ده چه د هغی ذکر په ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْرًا لِلَّهِ وَأَنْتَاهُمْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ کښی شوی دی او د هغی په وسیله د الله تعالیٰ عاشق د خپل حقیقی محبوب خوښی حاصلولی شی.

كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۷﴾

هم داسی (لکه چه ذکر شو) تابع کړی ئی دی دغه (خلور بولی) تاسی ته دپاره د دی چه په لوئی یاد کړئ الله او الله اکبر وویئ) (د دوی د حلالولو په وخت کښی) په هغی (طریقی) سره چه لیاره ئی ښوولی ده تاسی ته او زیری ورکړه نیکو کارانو ته (د جنت)

تفسیر: یعنی «بسم الله، الله اکبر، اللهم لك ومنك» وویئ او ذبح کړئ او د الله تعالیٰ شکر ادا کړئ چه ده د خپل محبت او د عبودیت د اظهار څرنګه ښه ليار راوښووله او د یوه حیوان ذبح ئی گواکی ستاسی د حُحان د قربانی په حای قایم مقام ودروله!

إِنَّ اللَّهَ يُدْفِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿۳۸﴾

بیشکه چه الله دفع کوی (د کفارو مکر) له هغو کسانو څخه چه ایمان ئی راوړی دی، بیشکه چه الله نه خوښوی هر خیانتګر (له خالق او مخلوقاتو سره او) ناشکره

تفسیر: په ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصْطَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ کښی د هغو کفارو ذکر و چه مسلمانان ئی د حرم شریف له زیارت او د حج او عمری څخه منع کول. په منع کښی ئی د مسجدالحرام او د هغه د متعلقاتو د تعظیم او د ادب احکام بیان کړل اوس ئی بیرته هم هغه پخوانی مضمون ته رجوع وکړه یعنی مسلمانان دی داده او مطمئن اوسی چه الله تعالیٰ به ډیر ژر له دښمنانو څخه د دوی لاره صافه کړی او تر مسجد الحرام پوری د رسیدلو او د هغه د متعلقه احکامو په تعمیل کښی به هیڅ مخالفت او مشکلات پاتی نشی بی له کوم خوف

او خطرہ به دوی حج او عمره ادا کوی، گواکی د هغه بشارت امر چه په ﴿وَيُخَيِّرُ الْمُخَيَّرِينَ﴾ کښی ورکری شوی و د هغه یو زیری او بشارت هم دا دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ﴾ بیشکه چه الله تعالی نه خوښوی هر خیانت گر له خالق او مخلوقاتو سره او ناشکره) یعنی که ناشکرو ټکانو ته تر یوه خاص ميعاد پوری مهلت ورکری شی نو داسی خیال مه کوی چه دوی د الله تعالی خوښیږی، دغه دلیل او مهلت په ځینو مصالحو او حکمتونو بناء دی آخری انجام او پای (آخر) به ئی هم داسی وی چه د حق خاوندان به غالب او د باطل خاوندان به مغلوب او باطل پرستان به پیڅی له دی لاری څخه لری کری شی. کله چه مشرکانو په ډیر ظلم او تیری لاس پوری کړ او خبره تر دی حده پوری ورسیده چه مؤمنان د دوی له تجاوزاتو څخه سخت په عذاب شول یو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وهلی شوی راته او بل به ترلی، زخمی او تپی راته او ډیره ژړا او شکوه او شکایت به ئی کاوه او ده به ورته ویل چه «صبر وکړئ چه زه لا په قتال نه یم مامور شوی او له اویا آیتونو څخه زیات د قتال په نه کولو کښی راغلی دی او سر بیرہ په دی د هجرت په کولو هم مامور شوی یو» بالاخره دغه مبارک آیت راغی او د قتال اذن ئی صادر کړ او دا له هغو مبارکو آیتونو څخه پومبنی آیت دی چه د قتال په اذن کښی راغلی دی.

اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا

حکم ورکری شوی دی (د قتال) هغو کسانو ته چه قتال ورسره کاوه شی (د کفارو له خوا) په دی سبب چه بیشکه په دوی ظلم شوی دی،

تفسیر: تر هغه پوری چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکه معظمه کښی و نو مسلمانانو ته دا حکم شوی و چه د کفارو په سختیو او رپرونو (تکلیفونو) باندي صبر وکړی او لاس ورو نه غځوی لکه چه مسلمانانو پوره تر دیارلسو کلونو پوری خورا (ډیر) سخت رپرونه (تکلیفونه) او ظلمونه وگالل (برداشت کړل) او د کفارو د زهره چوونکو ظلمونو او تیریو په مقابل کښی ئی بی‌مثاله صبر، استقامت او ثبات ښکاره کړ. کله چه منوره مدینه دارالاسلام وگرځید او د مسلمانانو یوه وړه ډله په دغه مستقل مرکز کښی سره یو ځای شوه نو هغو مظلومو مسلمانانو ته چه کفارو به تل ورباندي ظلمونه کول او جنگونه به ئی ورسره کول اجازه ورکړی شوه بلکه حکم ورته وشو چه د دغو ظالمانو په مقابل کښی توری وکاږی او د خپلی دلی او مذهب حفاظت په پوره حمیت سره وکړی او هم دا راز (قسم) څو آیتونه په هم دغه زمانه کښی نازل شول.

وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۝۳۹

او بیشکه چه الله په مرسته (مدد) د دوی خامخا ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له خپل قلت او بی سروسامانی څخه مه داریږئ! الله تعالی یوه ډیره وړوکی بی وسیلی ډله هم د دنیا د لویو لویو فوځونو او سلطنتونو په مقابل کښی بریالی (کامیاب) کولی شی. په حقیقت کښی دا په یو مالک الملکوتی طرز له مسلمانانو سره د نصرت او مرستی (مدد) وعده وه لکه چه په دنیا کښی باچایان او لوی خلق د وعدی په وخت کښی د خپل شان او وقار او استغناء څرگندولو دپاره داسی وائی هوا مونږ ستا هغه کار کولی شو او ښائی دغه عنوان ئی ځکه غوره کړی وی څو مخاطب وپوهیږی چه مونږ په داسی کولو کښی د بل چا له طرفه نه یو مجبور شوی او هر څه چه کوو په خپل قدرت او اختیار به ئی کوو.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الصَّوَامِعُ وَبِيعَ صَلَوَاتُكَ وَمَسْجِدُكَ كَرُو
فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٠﴾

(دغه مظلومان مهاجران) هغه (کسان) دی چه ایستل شوی دی له کورونو خپلو په ناحقه سره (او بل هیڅ سبب د اخراج نه ؤ مگر دا) چه ویل به دغو (مؤمنانو) رب زمونږ (خالص یوازی) الله دی او که چیری نه وی دفع کول د الله خلقو لره ځینی د دوی لره په ځینو نورو باندی خامخا نړولی شوی به وی تکیی او مدرسی او عبادتخانی او مسجدونه چه یاداوه شی په هغو کښی نوم د الله ډیر، او خامخا مرسته (مدد) به وکړی هر ورو (خامخا) الله له هغه چا سره چه مرسته (مدد) ورکوی (دین د) دغه (الله) ته، بیشکه چه الله خامخا قوی (د خپلو احکامو په تنفیذولو کښی) ډیر زور والا دی (په هر چا)

تفسیر: یعنی هغه مهاجر مسلمانان چه له خپلو کورونو څخه وویستل شول د هغوی بل هیڅ جرم نه ؤ او نه پری چا څه دعوی درلوده (لرله) پرته (علاوه) له دی نه چه دوی ولی یو الله تعالی ته خپل رب وائی؟ او ولی خښتو او دبرو ته سجدی نه کوی! گواکی که په دوی ډیر لوی او دروند الزام لگول کیږی هغه دا دی چه دوی ولی له ټولو څخه جدا شوی او یوازی له یو الله تعالی سره ئی د خپل عبودیت تعلقات قایم کړی دی.

﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ﴾ او که چیري نه وی دفع کول د الله - الایه) یعنی که په کوم وخت او کوم حالت کښی هم یو جماعت ته د بل جماعت سره د جنگ او جگری اجازه نه وی نو دا به د الهی فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی. پاک الله د دنیا نظام داسی پیدا کړی دی چه هر شی یا هر شخص یا هر جماعت دی د بل شی یا شخص یا جماعت په مقابل کښی د خپل وجود د ساتنی دپاره جنگ وکړی که داسی نه وی او پاک الله نیکی په خپل حمایت کښی نه ساتلی او د بدی په مقابل کښی ئی نه درولی نو د نیکی نوم او نشان به هم په جهان کښی نه وی پاتی. بی دینانو او شریرانو خلقو به چه په هره زمانه کښی په کثرت سره وی گرد (تول) مقدس مقامات او مهم یادگارونه د تل له پاره د وجود له صفحی څخه محو او له منځه به ئی لری کړی وی. هیڅ یو معبد، تکیه، عبادتخانه، خانقاه، مسجد او مدرسه به محفوظه نه وی پاتی شوی نو له دی کبله (وجی) ضروری شوه چه د بدی طاقتونه اگر که ډیر سره جمع هم شی خو د قدرت له طرفه به داسی یو وخت راشی چه د نیکی په مقدسو لاسونو سره به د بدی د حملی مدافعت وکړی شی او الله تعالی به د خپل دین د مرستی (مدد) کوونکو سره په خپله مرسته (مدد) وکړی او دوی به د حق او صداقت په وسیله په دشمنانو غالب کړی. بلا شبهه خدای جل جلاله داسی قوی او زبردست ذات دی چه د هغه د اعانت او مرستی (مدد) په اثر خورا (زیات) ډیر ضعیف موجود ډیرو لویو لویو طاقتونو ته هم ماتی ورکولی شی په هر حال په دغه وخت کښی مسلمانانو ته د ظالمو کفارو په مقابل کښی د جهاد او قتال اجازت ورکول د قدرت د هم دی قانون لاندی وو او دا هغه عام قانون دی چه تری هیڅ عقلمن انکار نشی کولی، که د مدافعت او حفاظت دغه قانون نه وی نو په خپله خپله زمانه کښی به نه د عیسائی راهبانو صومعی (حجری) ودانی پاتی وی او نه به د نصرانیانو بیع (کلیساګانی) او نه به د یهودیانو صلوات (عبادت خانی) او نه به د مسلمانانو هغه مساجد چه د الله تعالی ذکر پکښی ډیر زیات کیږی پاتی وی او دغه تول معابد به نړول شوی او له منځه تللی وی، نو د دی عام قانون لاندی هیڅ داسی دلیل نشته چه مسلمانانو ته په یو مناسب وخت کښی د دوی د دشمنانو سره د جنگیدلو اجازه ور نه کړی شی.

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا
الزَّكَاةَ وَأَمْرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢١﴾

(دغه مهاجر مظلومان) هغه کسان دی چه که چیري قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه کښی (په دشمن باندی د غلبی په اعتبار) نو قائموی دوی (سم اداء کوی به سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی به زکوٰۃ او امر حکم به کوی (خلقو ته) په معروف (په نیک شرعی کار) سره او منع کوی به (خلق) له

بد کار شخه او خاص د الله په اختیار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو.

تفسیر: دا یوازی د هغو مسلمانانو بیان دی چه پری ظلمونه شوی دی او له کورونو شخه ایستل شوی دی یعنی الله تعالیٰ به ولی له دوی سره مرسته (مدد) نه کوی؟ کله چه دوی داسی یو قوم دی چه که الله تعالیٰ دوی ته د ځمکی د مخ سلطنت هم ورکری خو بیا هم دوی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلپری او په خپله هم په بدنی او مالی نیکیو کښی مصروف دی او کوشش کوی چه نور هم په هم دغه سبه لاره برابر کری لکه چه پاک الله دوی ته د دی ځمکی حکومت ورکړ او کومی پیشگوئی چه پخوا شوی وی هغه تکی په تکی رښتیا شوی «فَلِلَّهِ الْحَمْدُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ» له دی آیت شخه د اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم خصوصاً د مهاجرینو او په هغو کښی په اخص الخصوص د راشدینو خلفاء رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین حقانیت، مقبولیت او منقبت ثابت شول.

﴿وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ او خاص د الله تعالیٰ په اختیار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو) یعنی که شخه هم نن مسلمانان کمزوری او کفار غالب او قوی ښکاری لیکن دغه کار د الله تعالیٰ په واک (قبضه) او اختیار کښی دی چه بالاخر مسلمانان په دوی غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کړی یا ئی دا مطلب چه هم دغه امت به د الله تعالیٰ دین تر یوی مودی پوری قایم ساتی بیا خدای جل جلاله عالم دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ
وَتَمُودُ^(۲۲) وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ^(۲۳) وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ
مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ كَيْفَ كَانَ نَكِيرٌ^(۲۴)

او که چیری دروغجن کړی دغه کار تا (ای محمده! نو مه خفه کیږه) پس په تحقیق دروغجن کړی ئی وو (رسولان خپل) پخوا له دغه (قوم ستا) قوم د نوح (نوح لره) او (قوم د) عاد او (قوم د) تمود او قوم د ابراهیم او قوم د لوط (انبیاء خپلو لره) او اهل (د ښار) د مدین (شعیب لره) او دروغجن گنل شوی ؤ موسیٰ (د مصری قبطیانو له خوا) نو مهلت می ورکړی ؤ کافرانو ته بیا (ناخاپه) ومی نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنګه ؤ انکار زما (په دوی په تغیر د نعمت سره)

تفسیر: یعنی هغه وعده چه د مسلمانانو د نصرت او غلبی دپاره ورکول کیږی نه ښائی چه کفار

د خپل موجوده کثرت او قوت له کبله (وجی) مغرور شی او د هغو تکذیب وکړی ځکه دا د الله تعالی مهلت او فرصت دی.

پخوانی اقوام هم د الله تعالی په موقتی (څو ورځنی) مهلت ورکولو وغولیدل او د خپلو انبیاءو تکذیب ئی وکړ، بیا څه مهال (ونخت) چه هغوی ونیول شول نو وگورئ چه د هغوی حال څه شو؟ او له کوم عذاب څخه چه الله تعالی دوی ویرولی وو نو د دوی د شرارتونو او انکار له امله (وجی) دوی څرنگه د هغه سره مخامخ شول؟ چه په دغه وروستنی آیت کښی د هغه تفصیل راغلی دی.

فَكَأَيُّ مَن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِي خَاوِيَةٍ عَلَى عُرُوشِهَا
وَبِئْسَ مَعْظَلَةٌ وَقَصِيرٌ مَّشِيدٌ^{۴۵}

پس ډیر دی له کلیو (او ښارونو) څخه چه هلاک کړی دی مونږ (اهل د) هغو حال دا چه دغه (اهل د هغی قریبی) ظالمان وو (په نفسونو خپلو) پس هغه (کلی) پریوتلی دی (دیوالونه ئی د پاسه) په چتونو بامونو خپلو باندی او ډیر کوهیان دی چه (ډک له اوبو) بیکاره پراته دی او ډیری مانی پخی لوری (وچتی) (تشی پاتی دی او خاوندان ئی هلاک شوی دی)

تفسیر: یعنی د خپلو بنسټونو (بنیادونو) د خوځیدلو په اثر اول ئی چتونه ولویدل، بیا ئی دیوالونه ونریدل بیا گردی (تولی) ودانی پری راولویدی او د چت ډیری ئی لا اوچتی کړی. دا ئی د هغو د لاندی باندی کیدلو صورت وښود.

﴿وَبِئْسَ مَعْظَلَةٌ﴾ او ډیر کوهیان دی چه ډک له اوبو بیکاره پراته دی) یعنی هغه کوهیان چه پری به د اوبو د راویستونکو هجوم او گنه گونه وه نن هلته هیڅوک نشته چه د هغو بوکی راوکاږی او هغه ډیری لوی لوی او پخی او هسکی ودانی چه په چونه، سیمتو او نورو پخو موادو سره ودانی شوی وی خرابی او د وړانو کندرو په شان پرتی دی او هیڅوک پکښی نه اوسیدی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا
فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ^{۴۶}

آیا پس نه دی گرځیدلی دوی (دغه کفار) په ځمکه کښی پس وی دوی لره زړونه چه فکر ئی کولی په هغو (زړونو سره په بده خاتمه د کارونو) یا (وی دوی لره) غوړونه چه خبری ئی اوریدلی دوی په هغو (غوړونو سره د کفارو د اهلاك چه عبرت پری واخلی) پس قصه دا ده چه نه دی ړندی سترگی (ظاهری د دوی) ولیکن ړانده دی زړونه (د دوی) هغه چه دننه په سینو د دوی کښی دی (ځکه چه پری عبرت نه اخلی).

تفسیر: یعنی د دغو وړانو او تباہ شوو ودانیو د کندرو د لیدلو څخه هم هیڅکله دوی ته داسی یو فکر او چرت (خیال) پیدا نشو او غور او اندیښنه ئی ونه کړه چه د حق په لاره راشی او په رښتیا خبره وپوهیږی او زړونه ئی بینا او غوړونه ئی خلاص شی. (پس قصه دا ده چه نه دی ړندی ظاهری سترگی د دوی ولیکن ړانده دی زړونه د دوی) یعنی که په سترگو ئی ولیدل خو پخپلو زړونو کښی ئی پری غور او فکر ونه کړ نو دغه لیدل هم د نه لیدلو په شان دی. ګواکی د دوی ظاهری سترگی خلاصی دی مگر باطنی سترگی ئی ړندی دی او په حقیقت کښی ډیر خطرناکه مرض د زړه ړوندوالی دی! (العیاذ بالله)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٢٠﴾

او بیره (تلوار) کوی (کفار) په تا په (راوستلو د) عذاب او له سره به خلافه نه کړی الله وعده خپله، او بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا (له ورځو د آخرت، اوږده ده) لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی مقرر عذاب په خپل تاکلی (مقرر کړی) وخت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی او دغه بی ځایه شورماشور، استهزاء او تکذیب او د عذاب ژر غوښتل هیڅ یوه ګټه (فائده) نه لری. «بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا له ورځو د آخرت چه ورځی د عذاب د کفارو دی اوږده ده لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی په دنیا کښی» یعنی ستاسی یو زر کلونه د ده په نزد د یوی ورځی سره برابر دی لکه چه نن مجرمین د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی د زرو کلونو د تیریدلو څخه وروسته هم داسی د ده په قبضه او اختیار کښی دی. هیڅ چیری تری پتیدلی او تښتیدلی نه شی. یا مطلب دا چه دی د زرو کلونو کار په یوه ورځ

کښی کولی شی. مگر داسی کول چه د ده د حکمت او مصلحت سره موافق وی، د چا ژر غوښتل او شور و شر کول د ده په دربار کښی هیڅ تاثیر نه لری. یا دی داسی وویل شی چه د اخروی عذاب وعده ضرور راتلونکی ده یعنی قیامت راځی او تاسی ته به پوره سزا درکری شی. وروسته د قیامت د ورځی بیان وشو چه هغه یوه ورځ به د خپل شدت او هول په لحاظ د زرو کلونو سره برابره وی بیا ولی تاسی د داسی سخت لوی مصیبت په غوښتلو کښی تلوار کوئ؟.

وَكَأَيُّنَ مِّنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَالَّتِي أَلَىٰ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

او ډیر دی له (اهل د پخوانیو ښارونو او) کلیو چه مهلت ورکری ؤ ما دوی ته (په خپل رحمت سره) حال دا چه (اهل د هغو) ظالمان وو بیا ونيول ما هغه (ناڅاپه په سخت عذاب) او خاص ماته راتله د هر چا دی (په آخرت کښی د جزاء له پاره).

تفسیر: یعنی آیا په مهلت ورکولو به هغوی چیرې وتښتی؟ یا به په کوم ځای کښی پټ شی بالاخر د تولو رجوع او بیرته راتگ زمونږ په لوری دی، مونږ دوی ټول ونيول او تباہ مو کړل.

قُلْ يَٰأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا كُنُزٌ مِّمَّنْ يُرْسِلُ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای محمده!) ای خلقو بیشکه هم دا خبره ده چه زه تاسی ته ویروونکی یم ښکاره (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی زما کار خبرول او ویروول دی خو تاسی د فضائلو غوښتونکی او له ردائلو څخه په ډډه شی د عذاب نازلول زما په اختیار کښی نه دی او هغه د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی هغه به د مطیع او عاصی په منځ کښی فیصله وکری او هر یو به د هغه له حال سره سم مناسب ځای ته ورسوی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٣٠﴾

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) شته دوی

ته بېښنه (د گناهونو) او روزی عزتنا که (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی په جنت کښی به میوی او غوره غوره شیان او ډول ډول (قسم قسم) نعمتونه او د الله تعالی دیدن د مؤمنانو په برخه شی.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا
مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ
فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَتَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

او هغه کسان چه کوشش کوی په (بطلان د) آیتونو زمونږ کښی په داسی حال کښی چه عاجز کوونکی زمونږ وی (د دوی پخپل گومان) هم دغه کسان ملگری د دوزخ دی (چه تل به پکښی سوځی). او نه و لیدلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) هیڅ رسول او نه هیڅ نبی مگر په هغه وخت کښی چه لوستل به ئی کول نو ویه غورځاوه شیطان په لوستلو د ده کښی له ځانه خپله پس لری کوی الله هغه کلمی چه غورځولی دی شیطان بیا محکموی الله آیتونه خپل او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت لرونکی دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: د آیت په تفصیل کښی اختلاف دی. محقق مترجم قدس الله روحه په دی ترجمه کښی چه «کله چه لگیا شو په خیال ترلو، نو شیطان گډ کړل د ده په خیال کښی» د خپل امام حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه رویه اختیار کړی ده چه هغی ته حضرت شاه ولی الله قدس سره هم د «حجة الله البالغة» په آخر کښی اشاره کړی ده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه په «موضح القرآن» کښی لیکي «نبی ته یو حکم یا یو خبر چه د الله تعالی له طرفه راځی په هغه کښی هیڅکله د یوی ذری په قدر هم څه تفاوت نشی واقع کیدی. او یو د نبی د زړه خیال د رایی اجتهاد دی هغه کله موافق راځی او کله نه. لکه چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم خوب لیدلی و او د انبیاء خوب وحی وی چه دی له منوری مدینی څخه مکي معظمی ته لاړ او عمره ئی وکړه، دا ئی په خیال کښی وروگرځیده چه ښائی هم دغه سړ کال به هم داسی وشي. لکه چه د عمری په نیت ئی سفر شروع کړ، لیکن په منع کښی د کفارو له لاسه په حدیبیه

کښی د احرام په خلاصولو مجبور شو او په بل کال کښی ئی د خوب تعبیر پوره شو. یا وعده وشوه چه په کفارو به غلبه ومومئ، په خیال کښی ئی داسی وگرځیده چه ښائی دغه بری به په هم دغه جنگ کښی وی خو په هغه کښی ونه شو او په بل کال کښی واقع شو بیا الله تعالی دغه ورښکاره کړه چه غومره احکام او وعدی چه شوی دی په هغو کښی د سر د یوه ویښته په اندازه هم مخالفت نه واقع کیږی هوا د نبی په ذاتی خیال او اجتهاد کښی تفاوت واقع کیدی شی اگر که نبی له اصل پخوا ویلو او پیشگوئی سره خپل ذاتی خیال نه گډوه بلکه هر یو به ئی بیل بیل خوروه، باقی په دی صورت کښی به د (القاء) نسبت شیطان ته داسی وی لکه چه په ﴿وَمَا أَلْسِنَةٌ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أذْكُرَهُ﴾ کښی د (انساء) نسبت هغه ته کړی شوی دی والله تعالی اعلم. د دی احقر په نزد ډیر بهتر او خورا (ډیر) آسان تفسیر هغه دی چه د هغه مختصر اصل له اسلافو څخه منقول دی یعنی (تمنی) د قرائت او تلاوت یا تحدیث او (امنیت) د متلو یا حدیث په معنی واخیستل شی. مطلب دا چه له قدیم راهیسی دغه عادت جریان لری کله به کوم نبی یا رسول علیه السلام کومه خبره بیانوله یا به ئی د الله تعالی آیتونه اورول شیطان به د ده په خبرو یا آیتونو کښی د خلقو په زړه کښی راز راز (قسم قسم) شبهی او وسوسی اچولی. یعنی د څینو خبرو په متعلق به ئی د ډیرو خلقو په زړونو کښی ډول ډول (قسم قسم) وسوسی غورځولی او رنگا رنگ شکونه او شبهی به ئی پیدا کولی مثلاً رسول الله صلی الله علیه وسلم د ﴿حُورٌ مَّتَّ عَلَیْهُمُ النَّيْتَةُ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په زړونو کښی دا شبهه واچوله چه وگورئ د خپل لاس وژل شوی حیوان حلال بولی او خدای وژلی حرام گئی؟ یا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه آیت ولوست ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ شیطان پکښی داسی شبهه وغورځوله چه په ﴿وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ کښی ملائکه الله، مسیح او عزیر علیهم السلام هم شامل دی یا کله چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د مسیح علیه السلام په نسبت د ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ آلَ مَرْيَمَ وَزُورَ مَنَّهُ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په افکارو کښی داسی مفکوره پیدا کړه چه له دی نه د حضرت مسیح علیه السلام ابنیت او الوهیت ثابتیږی. د دغه شیطانی القاء په ابطال او تردید کښی حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی هغه بینات آیتونه واورول چه بیخی صاف او محکم وو او داسی پخی خبری ئی وروښودی چه د هغو له اوریدلو څخه شک او شبهی ته له سره ځای او موقع پاتی نه شوه، گواکی د «متشابهاثو» د ظاهری سطحی په بناء کومه اغواء او اخلال چه شیطان ئی غورځوی آیات محکمت د هغه بیخ او بنیاد وباسی چه د هغو د اوریدلو څخه ټول شکونه او شبهی له منځه ورک او فنا کیږی. دا دوه قسمه آیتونه ولی نازلولی شی؟ شیاطینو ته د دومره وسوسی اچولو او تصرف موقع ولی ورکوله کیږی؟ او د داسی آیتونو هغه احکام چه وروسته توضیح کیږی ولی په ابتدا کښی نه تشریح کیږی؟ دغه گرد (ټول) امور د الله تعالی له غیر محدود علم او حکمت څخه نشت کوی، الله تعالی دا دنیا علماً او عملاً دارالامتحان گرځولی ده، لکه چه په داسی چارو سره د بندگانو آزمویښت کوی چه څوک د خپل زړه د ناروغتیا یا د سختی له سببه د شکونو او د شېهو په

ختو او جبو کښی نښلی؟ او کوم پوه او عقلمن انسان د خپل علم او تحقیق په قوت د ایمان، ایقان او اخیات لوړ (اوچت) مقام ته رسیږی؟ رښتیا خبره خو دا ده که انسان په ښه نیت او ایمان داری او ښه عقیده سره پوهیدل وغواړی نو پاک الله هم د ده مرسته (مدد) کوی او په سمه لاره ئی بیانی او ثبات او استقامت ورپه برخه کوی، پاتی شول منکرین او شک کوونکی هغوی ته تر قیامته پوری هم داد او اطمینان نه شی حاصلیدلی.

(هر چه گیرد علتی علت شود)

زمونږ په دی تقریر کښی تر ډیره حده پوری د ډیرو آیتونو مطلب بیان شو، پوه خلق کولی شی چه زمونږ د دی تقریر اجزاء د هغو ایتونو له اجزاو سره بی تکلفه تطبیق کړی دا آیتونه لکه چه مونږ د (آل عمران) د سورت په ابتدا کښی بیان کړی دی له

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ

الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ ۝ الْآيَةُ ۝ سره ډیر مشابهه دی لکه چه په

﴿إِلَّا إِذَا تَتَنَبَّأُ

الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ ۝﴾ کښی د متشابهاتو او په

﴿ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۝﴾ کښی د محکمو ذکر

وښو او په

﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً ۝﴾ الایة - کښی د زانغینو دوه قسمونه بیان شول چه

په هغو کښی د

﴿لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ۝﴾ کار د تاویل ابتغاء او د

د فتنی ابتغاء ده. وروسته

﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ ۝﴾ الایة - د

د آیت په غای وگنئ! او هلته هغه دعا چه په

﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا ۝﴾

سره کړی شوی وه دلته د هغی د اجابت ذکر په

﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَهُدَالِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ

صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝﴾ سره کړی شوی دی او د

﴿رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ أَرَبَ فِيهِ ۝﴾ سره

دغه آیت مناسب واقع شو

﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ ۝﴾

الی قوله

﴿يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۝﴾

تنبيه: مفسرانو چه د دی آیت لاندی د (غرانیق) قصه ذکر کړی ده د هغی د بحث موقع دلته

نشته. ښائی چه د (النجم) په سورت کښی د هغی په نسبت د څه لیکلو موقع راشی، مونږ د

صحيح مسلم په شرح کښی په دی په ډیر ښه بسط سره خبری کړی دی، په هر حال د آیت

مطلب د اسلافو د تفصیل سره موافق بالکل صاف دی گواکی دا د

﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ ۝﴾

د آیت تفصیل دی چه په هغه کښی د آیات الله د ابطال په باب د کفارو د سعی

ذکر و.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ۝ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ

قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

دپاره د دی چه وگرځوی (الله) هغه شی چه غورځوی ئی شیطان ازموښت دپاره د هغو کسانو چه په زړونو د دوی کښی مرض (د شک او نفاق) دی او (بل دپاره د هغو چه) سخت دی زړونه د دوی، او بیشکه ظالمان خامخا په مخالفت ډیر لری کښی دی (له حقه). او (دغه القاء د دی دپاره ده چه) په یقین سره پوه شی هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم چه بیشکه دا قرآن حق دی له طرفه د رب ستا پس ایمان به راوړی دوی په ده سره نو نرم (آرام به شی انقیاداً) دغه قرآن ته زړونه د دوی، او بیشکه الله خامخا لاره ښوونکی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی طرف د سمی صافی لاری (د اسلام) ته.

تفسیر: په موضح القرآن کښی راغلی دی «یعنی په دی گمراهان لا گمراه کیږی چه د هغوی کار گمراهی ده او د ایمان خاوندان لا زیات ټینگ او مضبوطیږی چه په دغه کلام کښی بنده ته هیڅ د مداخلی غای نشته او که وی نو دغه به هم د بنده د خیال په شان کله صحیح او کله غلط وی د هر چا نیت چه په ښه اعتقاد وی هغه ته الله تعالی دا خبره ورښی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دا فائده له خپل ذوق سره سمه لیکلی ده، زمونږ خیال هغه دی چه په تیره فائده کښی مو لیکلی دی. والله اعلم

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مَرِيَّةٍ مِّنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَقِيمٍ ٥٥

او تل به وی هغه کسان چه کافران شوی دی په شک کښی له دی (قرآنه یا له سمی لاری یا له رسوله) تر هغه وخت پوری چه راشی دوی ته قیامت ناڅاپه یا راشی دوی ته عذاب د ورځی شندی (سختی د قیامت چه د نجات هیڅ لاره پکښی نه وی)

تفسیر: یعنی مقصد په خپله د قیامت د هولناکی حادثی ناڅاپی رارسیدل یا د قیامت د عذاب راتلل دی او یا شاید د ﴿عَذَابٌ يَوْمٍ عَقِيمٍ﴾ څخه د دنیا عذاب مراد وی یعنی په هم دی دنیا کښی به داسی سزا درکړه شی چه په هیڅ صورت به ورڅخه خلاصیدل امکان ونه لری.

الْمَلِكُ يَوْمَ يَمِيزُ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ

ملک سلطنت په دغه ورځ د قیامت خاص الله ته دی، فیصله به کوی (په دغه ورځ کښی) په منع د دوی (د مؤمنانو او کافرانو کښی)

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به یوازی د الله تعالی سلطنت او حکومت وی او د بل هیجا ظاهری او مجازی د حکومت نوم او نښان به نه وی په هغه وخت کښی به د گردی (تولی) دنیا عملی فیصله کیږی چه تفصیل ئی دا دی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي حَبْتِ النَّعِيمِ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝ وَالَّذِينَ
هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ
اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّزُقِينَ ۝
لِيَدْخُلَهُمْ مَدَنٌ خَالٍ يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ۝

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی. او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیتونو زمونږ ته پس دغه کسان شته دوی ته عذاب سپکوونکی او هر هغه کسان چه خپل کورونه ئی پرېښی دی په لاره د الله کښی (د جهاد، طاعت او د الله د رضاء له پاره) بیا ووژلی شی (په جهاد کښی) یا مړه شی (پخپل مړگ) نو خامخا روزی به ورکړی هر ورو (خامخا) دوی ته الله روزی نیکه (د جنت)، او بیشکه الله خامخا هم دی غوره د (تولو) روزی ورکوونکو دی. خامخا داخل به کړی (الله) هر ورو (خامخا) دوی په داسی یو ځای (د جنت) کښی چه خوښ به کړی دوی هغه (ځایونه د جنتونو)، او بیشکه الله خامخا ډیر عالم (په تولو احوالو) ښه حلم لرونکی دی (په تاخیر د عقوبت لپاره د رجوع).

تفسیر: د مؤمنانو انجام ئی پخوا بنودلی و دلته ئی له هغو څخه د یوی ممتازی دلی ذکر په خصوصی دول (طریقه) سره وکړ یعنی هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل کور، کهول پریښی او تری تللی وی که په جنگ کښی شهیدان شی یا په خپل طبیعی مرگ سره ومړی په دواړو صورتونو کښی به د الله تعالیٰ له طرفه ورته خاصه میلمستیا ورکوله کیږی، د دوی خوړل، څښل او اوسیدل به تول د دوی په خوښه او مرضی سره وی او الله جل جلاله ښه پوهیږی چه دوی په کومو کومو شیانو خوښ او راضی کیږی؟ او په دی هم ښه پوهیږی چه کومو کومو کسانو خالص د ده په لپاره کښی خپل کور، کهول او نور ترک کړی دی. د داسی مهاجرینو او مجاهدینو په خطاگانو باندی به حق تعالیٰ تحمل کوی او د خپلی عفوی له شان څخه به کار اخلی. د «علیم» او «حلیم» صفات ئی ځکه ذکر کړل چه پاک الله ته تول شیان ښه معلوم دی او هغه کسان هم ښه ورمعلوم دی چه هغوی د ده داسی مخلصو بندگانو ته داسی رپړونه (زحمتونه) او تکلیفونه رسولی دی چه هغوی له مجبوریتیا خپل کور، کهول پریښی دی لیکن د خپل حلم او تحمل له امله (وجی) دغو ظالمانو ته سم لاسی سزا نه ورکوی.

ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَهُ اللَّهُ

(خبره) هم دا ده (لکه چه ومو ویله) او هر هغه چه بدل واخیست په مثل د هغه (ضرر) چه معذب شوی دی دی په هغه سره بیا (دوهم ځل) ظلم وکړ شی په ده باندی نو خامخا مرسته (مدد) به وکړی هر ورو (خامخا) له ده سره الله،

تفسیر: یعنی که مظلوم له ظالم څخه واجبی بدل واخلی بیا ظالم پری بل ځلی ظلم وکړی نو دی بیا هم مظلوم واقع شو او الله تعالیٰ به بیا ورسره مرسته (مدد) وکړی لکه چه عادت ئی دی بالاخر د مظلومانو حمایت کوی «واتق دعوة المظلوم فانه لیس بینها و بین الله حجاب» بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن اجابت از در حق بهر استقبال می آید

إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٧٠﴾

بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی دی (د تجاوزاتو) دیر ښونکی دی (د خطیاتو)

تفسیر: یعنی بندگانو ته هم بنائی چه پخپلو شخصی او معاشرتی چارو او معاملاتو کښی د عفو او بښنی عادت زده کړی او هیڅکله دی د انتقام او بدل اخیستلو په فکر نه اوسی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی واجبی بدل اخیستونکی ته الله تعالیٰ عذاب نه ورکوی که څه هم بدل (کسات) نه اخیستل ښه او غوره کار دی. د کفارو د اذیت بدل مسلمانانو له کفارو څخه د «بدر» په غزا کښی واخیست لیکن کفارو بیا په «احد» او «احزاب» کښی په تیری او تجاوز لاسونه پوری کړل چه بیا الله تعالیٰ مسلمانانو سره پوره مرسته (مدد) وکړه.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

دغه (نصرت په سبب د دی دی) چه بیشکه الله ننه باسی شپه په ورځ کښی او ننه باسی ورځ په شپه کښی (چه کله ورځ لنده شپه اوږدوی کله شپه لنده ورځ اوږدوی) او بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دومره لوی قدرت او قوت غیبتن (مالک) دی چه د شپې او ورځې اړول او راپړول او د هغوی لندول او اوږدول د ده د قدرت په لاس کښی دی او یوازی د ده په حکم، اراده او تصرف کله ورځ اوږدیږی او کله شپه اوږدیږی نو آیا دغه مطلق قادر په دی باندی نه دی قادر چه یو مظلوم قوم یا شخص سره مرسته (مدد) وکړی او د ظالمانو له منگلو څخه ئی خلاص کړی؟ بلکه دوی په هغوی باندی غالب، قاهر، قادر او مسلط کړی. مخکښی د مهاجرو مسلمانانو ذکر و په دی آیت کښی ئی دی ته اشاره وکړه چه حالات دیر ژر د شپې او ورځې په شان بدلیدونکی دی څرنکه چه پاک الله د شپې تیاره د ورځې په رڼا (رنرا) له منځه وړی، هم داسی به د کفر او شرک ځمکی هم د اسلام په غیبه کښی ورکړی. او بیشکه چه پاک الله ښه اوریدونکی دی د ټولو اقوالو، ښه لیدونکی عالم دی په ټولو اشیاو یعنی د مظلوم غو او آواز هم اوری او د ظالم چاری او اعمال هم وینی.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

دغه (مرسته (مدد) په دی ده چه) بیشکه الله هم دی دی حق ثابت او بیشکه هغه چه بولی ئی (کفار او عبادت ئی کوی) بی له الله خخه هم دغه باطل دی او بیشکه الله هم دی (له تولو خخه) ښه لور (وچت) ښه لوی دی

تفسیر: یعنی له الله خخه پرته (علاوه) داسی عظیم الشان کارونه او انقلابونه د بل چا له لاسه پوره کیدی شی؟ بلکه نه شی په واقع کښی صحیح او رضتینی برحق معبود هم دغه یو الله تعالی دی نور تول معبودان بیخی غلط او له یوه سره زائل او تول باطل دی. ښائی چه تاسی هم دغه واحد لا شریک ذات خپل الله وگنئ. چه له تولو خخه اعلی او اولی او دیر ښه مولی دی او دغه لوی شان په اتفاق سره د هم دغه یو الله جل و علا شانه په ذات او صفاتو کښی شته.

الْمُرَّانَ اللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ۝۹۳

آیا نه وینی ته (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه د) آسمان خخه اوبه پس گرځی ځمکه (په دی اوبو سره) تکه شنه (پس له هغه چه وچه سپیره وه) بیشکه الله ښه مهربان عالم دی په پتو تدابیرو ښه خبردار دی (په تولو شیونو)

تفسیر: یعنی هم داسی به د کفر او شرک وچه او شاره ځمکه د اسلام په باران باندی شنه او سمسوره کړی. او هم هغه خدای جل جلاله ښه پوهیږی چه په څه شان د باران د اوبو په وسیله شینکی او نباتات زرغونیږی. د ده قدرت د ځمکی په دننه کښی داسی تدبیر او تصرف کوی چه د هغه په اثر وچه شاره ځمکه د اوبو او نورو اجزاء څان ته جذب او راکاږی چه په دی ترتیب ځمکه شنه او سمسوره کیږی. هم داسی الله تعالی پخپلی مهربانی، لطیف تدبیر، ښه تربیت، پوره خبرداری او پوهی سره د انسانانو په زړونو د اسلام د فیوضو باران وروی او هغه شنه او سمسوره کوی.

لَهُ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ الْغَنَى الْحَبِيدُ ۝۹۴

خاص هم دغه (الله) لره دی هر څه چه په آسمانونو کښی او هر څه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً وعبیداً) او بیشکه

الله خامخا هم دی غنی بی پروا دی (له مخلوقاتو خپلو) ښه ستایلی شوی (په صفاتو او افعالو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی هر کله چه د آسمان او د ځمکي گرد (تول) شیان د الله تعالی مملوک او مخلوق دی او گرد (تول) پاک الله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله تعالی هیچا ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری، نو که وغواړی چه په دوی کښی هر ډول (طریقه) تصرف او تبدیل وکړی نو هیڅوک د ده مانع او مزاحم کیدی نشی البته پاک الله د تامه غناء او د کامل اقتدار سره سره خامخا هم هغه کار کوی چه بیخی له حکمت او مصلحت څخه ډک وی. د الله تعالی گرد (تول) افعال محمود دی او د هغه ذات د گردو (تولو) محاسنو او حمیده و صفاتو جامع دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءُ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ
إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَّءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾

آیا نه دی لیدلی تا (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله مسخر (تابع) کړی دی تاسی ته هر هغه چه په ځمکه کښی دی او (مسخره کړی ئی ده) بیړی چه گرځی په سیند کښی په حکم د هغه سره، او ساتی آسمان له دی نه چه راولویری په ځمکه باندی مگر خو په حکم د هغه سره، بیشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمی کوونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی الله تعالی نه ستاسی او نه د بل چا څه پروا لرله محض پخپل شفقت او مهربانی سره ئی د وچی او لمدی، بحر او بر گرد (تول) شیان تاسی ته تابع او مسخر کړل او هم دغه الله تعالی په خپل قدرت آسمان، سپوږمی، لمر او ستوری، په هوایی فضا کښی بی له کومی ظاهری ستنی معلق ساتلی دی چه له سره له خپله ځایه نه رابښکته کیږی او نه رالویری او که رالویدلی وی یا یو د بل سره ئی تکر کړی وی نو ستاسی ځمکی به ئی توتی او ذری کړی وی، خو چه د الله تعالی له خوا د نظام د بدلون حکم نه وی صادر شوی تر هغه پوری به دغه گردی (تولی) کړی هم داسی پخپلو ځایونو قائمی وی او مجال نه لری چه د یوه انچ په اندازه له خپل ځایه بی ځایه شی. د ﴿إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ استثناء محض د قدرت د اثبات د تاکید دپاره ده یا شاید د قیامت واقعی ته اشاره وی (والله اعلم).

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

او دغه (الله) هغه (قادر مطلق دی) چه ژوندی کړی یی تاسی (په درکولو د روح سره پس له هغه چه نطفی وئ) بیا به مړه کاندی تاسی (کله چه اجل مو پوره شی) بیا به ژوندی کړی تاسی (په قیامت کښی په بعث سره)، بیشکه انسان خامخا ناشکره دی.

تفسیر: هم داسی هغه قوم چه د کفر او جهل په روحانی مرگ سره مړه شوی وو د ایمان او معرفت په روح سره به هغوی بیا ژوندی کړی.
(خو بیشکه انسان خامخا ناشکره دی د نعمتونو د الله تعالی) یعنی د دغومره احساناتو او انعاماتو په لیدلو سره هم د هغه حق نه منی او قدر ئی نه پیژنی او د هغه حقیقی منعم څخه مخ اړوی او نورو ته خپل سر تیتوی.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُبَارِعُكَ فِي
الْأَمْرِ وَاذْعُرْ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾
وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ
يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

دپاره د هر یوه امت مقررہ کړی ده مونږ یوه لاره د بندګی چه دوی عمل کوونکی دی د هغه پس نه ښائی چه جګړه وکړی (دا خاوندان د ادیانو) خامخا له تاسره په دی کار (دین) کښی (ځکه چه محمدی دین حق او ظاهر دی) او بلنه کوه (د خلقو توحید او عبادت د) رب خپل ته، بیشکه ته ئی خامخا په (هغه) سمه صافه لیاره (چه برابره تللی ده حق ته). او که جګړه کوی (په امر د دین کښی کفار) له تاسره نو ووايه (ای محمده! دوی ته) چه الله ښه پوه دی په هغه (جګړه او عناد) چه کوی ئی تاسی الله به حکم وکړی په منع ستاسی کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چه وئ تاسی چه په هغه کښی مو اختلاف کاوه (چه د دین امر دی)

تفسیر: ټول انبیاء د دین په اصولو کښی سره متفق دی. هو! د هر امت له پاره الله تعالی د

عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کښې ټاکلې (مقرر کړې) دی چه د هغو سره سم به هغو امتونو د الله تعالیٰ عبادت کاوه، لکه چه دی محمدی امت ته هم یو خاص شریعت لېږل شوی دی لیکن د دین اصل تل تر تله یو شی ؤ او دی او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه د بل هیچا او هیڅ شی دپاره عبادت نه دی مقرر کړی شوی. نو ځکه په توحید او نورو متفق علیه دیني مسائلو کښې هیچا ته نه دی لایق او نه د هغه له حال سره څه مناسبت لری چه څه اختلاف او څه جگړه وکړی. کله چه کافران په داسی واضح او ښکاره شیانو کښې هم دعوی او جگړی وکړی نو تاسی د هغوی هیڅ پروا مه کوئ! تاسی په هم هغی سمی صافی لاری باندی روان اوسئ! او نور خلق هم هغی ته راوبولئ! او د معاندینو د جگړی فیصله الله تعالیٰ ته وسپارئ! چه هغه د دوی په گردو (تولو) حرکاتو ښه پوه او خبر دی. د قیامت په ورځ کښې به د دوی د دغو تولو اختلافونو او جگړو عملی فیصله وکړی، ته د دعوت او تبلیغ فرض اداء کړه! او د دوی په فکر کښې ډیر سر مه خوروه! د داسی معاندینو علاج یوازی پاک الله سره دی.

تنبیه: د ﴿فَلَا تَزِعَنَّكَ فِي الْأَمْرِ﴾ مطلب دا هم کیدی شی کله چه د هر امت دپاره الله تعالیٰ بیل دستورالعمل مقرر کړی دی چه په هم هغه سلسله دغه محمدی امت ته هم نوی شریعت راغلی دی نو بیا د جگړی سبب څه شی دی؟ «وهذا قبل الامر بالقتال» ځینو مفسرینو د «منسک» معنی په ذبح او قربانی سره کړی ده مگر اقرب هم هغه ده چه مترجم قدس الله روحه اختیار کړی ده والله اعلم.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

آیا نه پوهیږی ته (ای مخاطبه بلکه پوهیږی) چه بیشکه الله پوهیږی په هر هغه څه چه دی په آسمان کښې او (هر هغه څه چه دی په) ځمکه کښې بیشکه دا (مذکوره شیان لیکل شوی دی) په کتاب (لوح محفوظ) کښې بیشکه دا (علم، لیکل د لوح محفوظ، فیصله د قیامت) په الله آسان دی.

تفسیر: یعنی د خدای جل جلاله علم د دوی په اعمالو کښې څه منحصر نه دی د الله تعالیٰ علم خو د آسمان او ځمکې په تولو شیانو باندی محیط دی او د ځینو مصالحو او حکمتونو په بناء ټول واقعات د ده د علم سره سم په لوح محفوظ کښې ثبت او محفوظ دی او هم د انسانانو ټول اعمال د دوی په عملنامو کښې لیکل شوی دی چه له هغو سره سم به د قیامت په ورځ فیصله کیږی او په دومره بی شمارو شیانو باندی په پوره ډول (طریقه) سره پوهیدل او د هغو تولو په ښه شان سره لیکل او د هغه سره مطابق د هر یوه فیصله صادرول د دغو تولو اجراء او انفاذ

پاک الله ته هيڅ اشکال او سختی نه لری او نه ده ته په دغو کارونو او د نورو مشکلو چارو په کولو او تکميل کښی (معاذ الله) څه تکليف او رير (زحمت) ورپيدا کيږی.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانٌ وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ۝۱

او عبادت کوی (دغه کفار) غیر له الله د هغه شی چه نه دی نازل کړی (الله) په عبادت د هغه هيڅ سند او د هغه شی چه نشته دوی ته په هغه باندی هيڅ علم دليل پوهه، او نشته ظالمانو ته هيڅ مرسته (مدد) کوونکی (چه له عذابه ئی خلاص کړی).

تفسیر: دوی یوازی د خپلو پلرونو او نیکونو په تقلید کښی داسی کارونه کوی چه هيڅ یو عقلی یا نقلی کوم برهان یا سند یا دلیل پری نه لری. (او نشته ظالمانو ته هيڅ مرسته (مدد) کوونکی چه له عذابه ئی خلاص کړی او) له تولو څخه لوی ظلم او بی انصافی دا ده چه پاک الله سره کوم شریک ودرولی شی. نو داسی ظالمان او بی انصافان خلق دی ښه په یاد ولری چه د دوی دغه شرکاء به د مصیبت په وخت کښی هيڅ د دوی په ښه او په کار ورنشی او نه به په هغه وخت کښی له دوی سره کومه مرسته (مدد) وکړی شی.

وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمُ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٌ تَعْرِفُ فِي
وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْبِئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكَ
النَّارُ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝۴۲

او کله چه ولوستل شی په دوی آیتونه (د قرآن) زمونږ په داسی حال کښی چه صاف واضح ښکاره دی نو پیژنی په مخونو د هغه کسانو کښی چه کافران شوی دی (آثار د) انکار (له حق څخه چه بدشکلی او خفگان دی) نژدی وی چه حمله وکړی (له دیره قهره) په هغو کسانو چه لولی په دوی باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ ووايه (ای محمده! دوی ته چه) آیا پس خبر کړم تاسی په دیر بد له دی (قهره حملی) ستاسی (چه دغه) اور (د دوزخ)

دی وعده کړی ده د دی (اور) الله له هغو کسانو سره چه کافران شوی دی او خامخا بد عیای د بیرته ورتلو دی (دا اور د دوزخ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن د آیتونو چه د توحید او نورو په صافو بیانونو مشتمل دی له اوریدلو څخه د کفارو او مشرکینو رنگونه تور او شنه واورې او له ډیر خفگان نه ئی څیړی بدلی شی تر دی چه له ډیر قهر او غضب څخه لیونی شی او غوړی چه د قرآن په لوستونکو حمله وکړی لکه چه په ځینو وختونو کښی داسی هم کوی.

(ووايه ای محمده دوی ته آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی قهره او حملی ستاسی چه دغه اور د دوزخ دی) یعنی ستاسی له دی غیظ او غضب او له بد راتلو څخه زیات چه د آیتونو د تلاوت په وخت کښی درپیدا کیږی یو بل سخت او ډیر تریخ شی هم شته چه په هغه به تاسی په هیڅ ډول (طریقه) صبر ونه کړی شی او هغه د دوزخ اور دی چه د هغه وعده د کفارو سره شوی ده. اوس د دغو دواړو موازنه او تلنه سره وکړئ! او بیا فیصله وکړئ! چه د دغو دواړو څخه به د کوم یو تریخ گوټ تیرول تاسی ته نسبتاً آسان وی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاستَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا
لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٤٣﴾

ای خلقو بیان شوی دی تاسی ته یو مثال (غریب عجیب حال) پس غور
کیږدئ تاسی هغه ته (چه دا دی) بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د
هغو) غیر له الله نه له سره نشی پیدا کولی یو مچ هم او که راتول شی (دا
تول معبودان ستاسی پیدا کولو د) هغه مچ ته (نو پیدا به ئی نه کړی شی)
او که چیری وتښتوی له دوی څخه مچ یو شی نو نشی خلاصولی دوی هغه
شی له هغه مچ څخه، نو کمزوری دی دا طالب (چه د باطلو معبودانو عابد
دی) او دا مطلوب (هم چه باطل معبود یا مچ دی).

تفسیر: دا ئی د توحید په مقابل کښی د شرک د بدی او قباحیت د ظاهرولو دپاره مثال بیان
کړ چه بنائی هغه په ډیر ښه فکر او غور سره واورئ او ښه غور ورته کیږدئ او ښه پری وپوهیږئ!
ګوندی له داسی رکیک او ذلیل حرکت څخه مخ وګرځوئ او لاس تری واخلي!
﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ الآية - بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغوی) غیر

له الله څخه له سره نشي پيدا كولى يو مچ) يعنى مچ دير ادنى او حقير ساكښ (جاندار) دى په هغو شيانو كښي چه دومره يو قدرت او قوت نه وي چه كه تول سره يو ځاى شي يو مچ هم نشي پيدا كولى يا كه دغه مچ د دوى د نذرونو او نيازونو ځنى يو وړوكى شي (لكه د گلانو او عطرياتو يا د شاتو يا د نورو كوم بشركى ترى) وښتوى نو د دوى له لاسه نه كيږي چه هغه ترى بيرته واخيستى شي ښه نو د ځمكى او آسمانونو د خالق په ځاى (نعوذ بالله) د الوهيت په تخت باندې د داسې عاجزو او ناتوانو معبودانو كيڼول څومره حماقت او بې حياتي ده. رښتيا خبره خو هم دا ده چه مچ هم كمزورى دى او له مچ نه زيات كمزورى د دوى بتان دى او له بتانو څخه دير زيات كمزورى د بتانو عبادت كوونكى دى چه دوى داسې حقير او كمزورى شي خپل معبود او حاجت تر سره كوونكى گرځولى دى.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٢﴾

نه دى پيژندلى (دغو كفارو) او نه ئي دى تعظيم كړى د الله په حق پيژندلو او تعظيم د ده سره، بيشكه الله خامخا ښه قوى زورور دير زبردست دى (په تنفيذ د احكامو خپلو كښي)

تفسير: كه پوهيدى نو داسې سپين سترگى به ئي ولى كوله؟ آيا د الله تعالى رفيع شان او قدر او منزلت دومره دى چه داسې كمزورى شيان د هغه سيال او شريك وگرځولى شي (العباد بالله) د الله تعالى د قوت او عزت په مقابل كښي خو د هغه لوئى لوئى مقربى پرېستى او انبياء عليهم السلام هم مجبور او ناتوان دى چه اوس په لاندې متبرك آيت كښي د هغوى ذكر راځي.

اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ

الله غوره كوى له پرېستو څخه استاځي (چه واسطه كيږي په منع د الله او انبياؤ كښي) او له خلقو څخه (هم غوره كوى استاځي)،

تفسير: له څښو پرېستو څخه د رسالت كار اخلى مثلاً جبريل عليه السلام او له څښو انسانانو څخه چه پاك الله د دغه منصب دپاره انتخاب كړى هم دغه د رسالت كار اخلى ښكاره ده چه د هغوى درجه د نورو خلقو څخه ديره لوړه (اوچته) ده.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٤٣﴾

بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاو)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی په ټولو خبرو د دوی د ماضی او مستقبل ټول احوال وینی نو ځکه هغه حق لری چه د هر چا احوال او استعداد ته وگوری او سم له هغه سره ئی د رسالت په منصب فایز او بریالی (کامیاب) کړی ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ جزء ۸ (د الانعام ۱۲۴ آیت ۱۵ رکوع). حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی له ټولو خلقو څخه غوره هغه کسان دی چه د خدای جل جلاله پیغام رسوی، په پرستو کښی هم هغه پرستی غوره دی. نو د دوی د هدایتونو پرینودل او د بتانو منل خومره باطل کار دی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَ إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٦١﴾

پوهیږی (الله) په هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او په هغه څه چه وروسته د دوی دی، او خاص طرف د الله ته بیرته گرځولی کیږی ټول کارونه

تفسیر: یعنی هغوی هم اختیار نه لری په هر شی کښی اختیار د الله تعالیٰ دی (کذا فی الموضح) نو خاص الله تعالیٰ ته بیرته گرځولی شی ټول کارونه او هیڅوک د الله تعالیٰ په کارونو کښی د اعتراض حق نه لری، د الله تعالیٰ حکم، تدبیر، د انبیاءو انتخاب او نور ټول کارونه ښه دی او د ده په حکم او اراده سره کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمُ فَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٢﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) رکوع کوئ تاسی! او سجده کوئ تاسی! (په لمانځه کښی) او عبادت کوئ تاسی! د رب خپل (نه د بل) او کوئ نیک کارونه (لکه صلة الرحمی او ښه اخلاق) دپاره د دی چه بری ومومئ (په نعمت او جنت سره)

تفسیر: د شرک د غندنی او د مشرکانو د سپکونی څخه وروسته مؤمنانو ته خطاب کوی چه تاسی یوازی د خپل یوه خدای تعالیٰ په بندگی لگیا اوسئ! او د هغه په حضور کښی د بندگی سرونه ښکته کړئ! او د عبودیت او عاجزی وچولی (تندی) مو هم هغه ته په ځمکه کیږدئ! او

نور د ښیگنې (فائدي) ټول کارونه هم خاص د الله تعالی دپاره کوي خو دنیوی او اخروی ښیگنې (فایدي) او نیکی مو په برخه شی.

ځینو مفسرینو د دې آیت ترجمه داسې کړې ده «ای مؤمنانو تاسې رکوع کوي وروسته له دې نه په لمانځه کېږئ او سجده هم پکښې کوي!» او دغه حکم ئې ځکه وکړ چه د اسلام په اوله کېښې لمونځ تش په قیام او قعود سره ؤ او رکوع او سجده پکښې نه وه بیا دغه دواړه په دغه آیت سره فرض شول او که ئې مقصد مطلق لمونځ وی نو د رکوع او د سجدي ذکر او تخصیص به ئې ځکه کړی وی چه د لمانځه د لویو ارکانو څخه دی او بندګان د رکوع او سجدي په حالت کېښې زیات د ستایلو وړ (لائق) دی امام شافعي رحمه الله علیه د رکوع او سجدي له دغه تخصیص څخه د تلاوت سجده مرادوی.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ
إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا
لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى
النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ٤٨

او زیار (کوشش) کوي په (لاره د جهاد، طاعت، او رضاء د) الله په حق د جهاد د هغه سره (چه ورته وړ (مستحق) او لائق دی)، دغه (الله) غوره کړی یی تاسې او نه ئې دی ګرځولی (نه ئې دی ایښی) په تاسې په دین کېښې هیڅ حرج (مشقت او اشکال)، (متابعت وکړئ د) دین د پلار خپل چه ابراهیم دی، دغه (الله) ونومولئ تاسې مسلمانان پخوا (له دغه قرآن څخه په نورو آسماني کتابونو کېښې) او په دغه (قرآن) کېښې (هم) دپاره د دې چه شی رسول (ستاسې محمد) شاهد (ښوونکی) په تاسې (د تبلیغ خپل) او چه شی تاسې (ای مسلمانانو) شاهدان (ښوونکی) په نورو خلقو (د تبلیغ د نورو انبیاءو) نو قائموئ (سم اداء کوي تاسې سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوي تاسې زکوة او ښه ټینگ ونیسئ تاسې (دین د) الله دغه (الله) مالک دی ستاسې پس ښه مالک دی (الله) او ښه مرسته (مدد) کوونکی دی (الله).

تفسیر: د خپل نفس د تهذیب او د دنیوی چارو د سمون دپاره داسی پوره زیار (کوشش) کوی چه د دی لوی او اهم مقصد دپاره وړ (مستحق) او لایق او د هغه له شان سره موافق وی آخر د دنیوی مقاصدو د بری او کامیابی دپاره تاسی څومره تکلیفونه او زحمتونه په ځان اخلی! دا خو د دین او د آخرت د دائمی بری او کامیابی لاره ده چه په هغی کښی هر څومره زحمت او محنت ومومئ بیا هم د انصاف له مخی کم دی.

تنبیه: د «مجاهده» په لفظ کښی هر قسم کوښښونه، د ژبی وی که د قلم، مالی وی که بدنی شامل دی او هم د «جهاد» تمام اقسام جهاد مع النفس، جهاد مع الشیطان جهاد مع الکفار، جهاد مع البغاة، جهاد مع المبطلین د هغه لاندی داخل دی.

(هُوَ أَجْتَبَلَكُمْ) دغه الله غوره کری یی تاسی ای مؤمنانو د خپل دین د طاعت او نصرت دپاره (یعنی له ټولو څخه اعلیٰ او افضل رسول او له ټولو شرائعو څخه ئی اکمل شریعت درکړ او په تمامه دنیا کښی د الله تعالیٰ د پیغام رسولو دپاره ئی تاسی غوره او منتخب کړی! او په گردو (ټولو) امتونو باندی تاسی ته فضیلت دروبانه.

(وَمَا جَعَلْ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ) او نه دی گرځولی او نه دی ایښی په تاسی په دین کښی هیڅ حرج مشقت او اشکال (یعنی په دین کښی ئی هیڅ داسی یو اشکال نه دی پرېښی چه د هغه کول سخت او مشکل وی په احکامو کښی ئی د هر ډول (طریقه) رخصتونو او آسانو لحاظ ساتلی دی دا خو بيله خبره ده چه تاسی یو آسان کار په خپل ځان مشکل وگرځوی! (مَلَأَ آيَاتِكُمْ اِبْرَاهِيمَ) متابعت وکړی! ای مؤمنانو د دین د پلار خپل چه ابراهیم علیه السلام دی کله چه ابراهیم علیه السلام د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم په اجدادو کښی شامل دی نو ځکه د گرد (ټول) امت پلار شو یا به دا مراد وی چه د عربو پلار دی ځکه چه د قرآن رومبنی مخاطبان هم دوی وو.

(هُوَ سَمَّيَكُمْ الْمُسْلِمِينَ) دغه الله تعالیٰ یا ابراهیم علیه السلام ونومولی تاسی مسلمانان یعنی الله تعالیٰ په پخوانیو کتابونو او په دی عظیم الشان قرآن کښی ستاسی نوم «مسلم» ایښی دی چه معنی ئی حکم منونکی، وفا خوښوونکی دی یا ابراهیم علیه السلام له پخوا څخه ستاسی نوم مسلمان ایښی دی کله چه پخپله دعاء کښی ئی ویلی وو (وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَّكَ) د البقره (۱۵) رکوع. او په قرآن کښی هم ښائی د هم ده په غوښتنه دغه نوم په تاسی ایښود شوی وی په هر حال ستاسی نوم «مسلم» دی. اگر که نور امتونه هم مسلمانان وو مگر دغه لقب ستاسی له پاره غوره او ټاکل (مقرر) شوی دی نو ښائی پری فخر وکړی.

(لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا) الآیه - دپاره د دی چه شی رسول ستاسی محمد صلی الله علیه وسلم شاهد ښوونکی په تاسی د تبلیغ خپل او چه شی تاسی ای مسلمانانو شاهدان ښوونکی د تبلیغ د نورو انبیاء (یعنی تاسی ئی د دی دپاره غوره کړی چه تاسی نورو امتونو ته ښوونه وکړی او رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته ښوونه وکړی او دغه امت چه له ټولو څخه وروسته راغلی دی.

غرض ئی دا دی چه دی د نورو تولو امتونو غلطی اصلاح کری او گردو (تولو) ته سمه صافه لاره وښیئ گواکی هغه مجد او شرف چه د ده په برخه شوی دی له هم دی وجه دی چه دی د گردی (تولی) دنیا معلم (ښوونکی) وگرځی او په تبلیغی جهاد کښی مصروف واوسی.

تنبیه: نورو مفسرانو (شهیداً) او (شهداء) د شاهد او گواه په معنی اخیستی دی کله چه د قیامت په ورځ کښی نور امتونه انکار وکړی چه انبیاء الله علیهم السلام مونږ ته تبلیغ نه دی کری او له انبیاءو څخه شاهدان وغوښتل شی نو دوی به محمدی امت د شاهد په دول (طریقه) ور وړاندی کری او دغه امت به داسی شاهی اداء کری «بیشکه چه دغو انبیاءو علیهم السلام د دعوت او تبلیغ وظائف انجام کری دی او د الله تعالی حجت ئی قائم کری دی» کله چه له دوی ځنی پوښتنه وشی چه دا خبره تاسی ته څرنگه معلومه شوه نو ځواب به ورکړی چه «دغه اطلاع مونږ ته زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راکړی ده چه د ده په صداقت باندی د الله تعالی محفوظ کتاب قرآن کریم شاهد دی» گواکی دغه فضل او شرف ئی ځکه درکړی دی چه تاسی په یوی عظیم الشانی دعوی کښی د یوه معزز شاهد او گواه په شان دریدونکی یی، لیکن ستاسی د دغی شاهی اوریدل او اهمیت هم ستاسی د معظم رسول په برکت او طفیل سره دی چه هغه به ستاسی تزکیه کوی.

(﴿ فَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾) نو قائموی سم اداء کوئ سره له تولو حقونو لمونځ او ورکوئ زکوٰۃ او ښه ټینگ ونیسئ دین د الله دغه مالک دی ستاسی الخ) یعنی د الله تعالی د انعاماتو قدر وکړئ! او د خپل نوم او لقب، فضل او شرف، پټ او عزت وسائئ! او ښه وپوهیږئ چه تاسی د دیرو لویو لویو کارونو دپاره درولی شوی یی نو ځکه ښائی چه تاسی پرمپی خپل ځان د ښو عملونو ښه نمونه وگرځوئ! او په هر کار کښی د الله تعالی پری کلک په خپلو منگلو کښی ونیسئ! او د یوی ذری په اندازه هم د حق له لاری څخه دی خوا او هغه خوا لار نشئ! نور تول کمزوری وسائ او وسائط پریږدئ! بیا نو د الله تعالی په فضل او رحمت باندی اعتماد ولرئ! او یوازی هم دغه الله تعالی خپل مولی او مالک وگنئ! چه له هغه نه بل ښه مالک او مددگار به له کومه ومومئ! رینا اجعلنا من مقيمي الصلوة وموتی الزکوة والمعتصمين بک والمتوکلین علیک فانت مولانا وناصرنا فنعم المولی انت ونعم النصیر انت»

«تمت سورة الحج بفضلہ ومنه فله الحمد وعلى نبیه الصلوة والتسليم»

سورة المؤمنون مكية وهى مائة وثمانى عشرة آية وست ركوعات رقمها (۲۳) تسلسلها حسب النزول (۷۴) نزلت بعد سورة «الانبياء»

د «المؤمنون» سورت مكى دى (۱۱۸) آيات (۶) ركوع لرى
په تلاوت كښى (۲۳) او په نزول كښى (۷۴) سورت دى
وروسته د (الانبياء) له سورت نه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

په تحقيق بريالى (بهرمن - کامياب) شوى دى مؤمنان هغه (مؤمنان) چه دوى
په لمونځونو خپلو كښى عاجزى كوونكى وپريدونكى دى (له الله نه)

تفسير: د «خشوع» معنى دا ده چه د بل چا په مخ كښى په خوف او هيبت سره ساكن او
سربښكته كرى لكه چه ابن عباس رضى الله تعالى عنه د ﴿خَاشِعُونَ﴾ تفسير په «خائفون ساكنون»
سره كرى دى او د ﴿تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً إِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ أَفْئَرَتْ وَرَبَّتْ﴾ آيت هم
دالالت كوى چه په «خشوع» كښى يو قسم سكون او قذلل معتبر دى.

په قرآن كريم كښى «خشوع» د «وجوه - ابصار - اصوات او نورو» صفت درولى شوى
دى. او په دغه آيت كريمه د ﴿الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تُصَلُّوا قُلُوبُهُمْ﴾ كښى د قلب صفت
ښوولى شوى دى. معلومېږي چه اصلاً «خشوع» د زړه كار دى او د نورو بدنې اعضاؤ خشوع د
زړه د خشوع تابع ده كله چه په لمانځه كښى قلب خاشع - خائف - ساكن او ښكته شى نو
خيالات هم د دى خوا او د هغى خوا د مشغولتيا او گرځيدو څخه فارغ او په هم هغه يو
مقصود باندې ټينگ درېږي نو بيا د خوف - هيبت - سكون خضوع او خشوع آثار پر بدن هم
ظاھريږي مثلاً د اوږو - سر - او سترگو ښكته غورځول په ادب سره لاس تر نامه لاندې تړلى
درېدل - دى خوا او هغى خوا ته نه كتل - له خپلو كاليو (جامو) او ويښتو او نورو شيانو سره
لوى نه كول - د گوتو نه تركول - او په دى قسم د «خشوع» د لوازمو څخه نور افعال او احوال
هم شته.

په احاديثو كښى د حضرت ابوبكر صديق رضى الله تعالى عنه او عبد الله بن زبير رضى الله تعالى
عنه څخه منقول دى چه دوى به په لمانځه كښى داسى ساكن
او آرام وو لكه يو بى ساه لرگى. او ويل كېده چه دغه د لمانځه خشوع ده.

فقهاء په دغه مسئله کښې اختلاف لري چه آيا لمونځ بې له خشوع څخه صحيح او مقبول وي که نه؟ په «روح المعاني» کښې ئې ليکلي دي چه خشوع د لمانځه د اجزاء دپاره شرط نه دی هو! د قبول الصلوة دپاره شرط دی. ځما په نزد دغسې ويل بهتر دی چه د حسن القبول دپاره شرط دی والله اعلم.

دلته د تفصيل ځای نشته په «احياء العلوم» او د هغه په شرح کښې دي تفصيلات وليدل شي! په هر حال مونږ مؤمنانو ته انتهائي فلاح او اساسي نجاح په هم دغه کښې حاصلېږي چه سره له خشوع او خضوع خپل لمونځونه اداء کړو. او په هغو اوصافو سره دي موصوف اوسو چه په دغه مبارک آيت کښې اوس بيانېږي.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی له ناکارو (بدو اقوالو بدو افعالو) څخه مخ گرځوونکي دي.

تفسیر: یعنی په فضولو او بیکارو مشاغلو کښې خپل وقت نه ضائع کوي که کوم بل سړی لغو او چټی (بیکاره) او مهملی خبری یا افعال کوي نو د هغو له اوریدلو او کتلو څخه مخ اړوي. او ده ته د عبودیت د وظائفو له ایفاء کولو څخه دومره وقت او فرصت نه وي میسر چه په دغسې بې فائدي جگړو او فضولو خبرو کښې ځان اخته کړي.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿٢٥﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (تل) د زکوة اداء کوونکي دي (چه د مالی فعلی او قولی عباداتو جامع دی).

تفسیر: یعنی دغه د دوی عادت دی چه تل زکوة اداء کوي او داسې نه دی چه کله ئې ورکوي - او کله ئې نه ورکوي - غالباً له هم دی جهته د ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ په ځای ئې د ﴿لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾ ترکیب اختیار فرمایلي دي. ګواکي دا ئې ښودلی دی چه د زکوة اداء د دوی مستمر کار دی - محقق شیخ الهند رحمه الله علیه په «تل د زکوة ورکوونکي دي» سره په دغه لوري هم اشاره وکړه. ځینو مفسرینو دلته زکوة د طهارت او پاکیزګۍ یا د نفس د تزکیې په معنی اخیستی دی ګواکي دغه آیت ئې د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّى﴾ او د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّى﴾ پشان مقرر کړی دی. که دغسې مراد وي نو د هغه مفهوم دی عام کیښود شي چه په هغه کښې د بدن د زړه او د مال پاک ساتل ګرد (تول) داخل شي - زکوة او صدقات هم یو قسم مالی تطهیر دی

﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ﴾ جزء ۱۱ (د التوبة ۱۳ رکوع ۱۰۳ آیت) د داسی ویلو چه دغه آیت مکی دی او په مکی معظمی کښی لا زکوٰۃ نه و فرض شوی، ابن کثیر رحمة الله علیه جواب داسی ورکړی دی چه د زکوٰۃ اصلی مشروعیت په مکه کښی شوی و هوا - د هغه د مقادیرو او نصبو او نورو تشخیص وروسته د مدینې منورې له راتګه وشو والله اعلم.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأُفْرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی فروجو (ځای د شهواتو) خپلو لره ساتونکی دی (له سفاح څخه) مګر پر ښځو خپلو یا پر هغو وینځو چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د دوی پس بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (په ورتلو سره ښځو او وینځو خپلو ته) پس هر څوک چه وغواړی (دفع د شهوت) غیر له دغو (ښځو او وینځو خپلو) نه پس دغه کسان هم دوی دی تجاوز کوونکی (له حده)،.

تفسیر: یعنی له خپلی منکوحی ښځی یا وینځی څخه ماسوا بله کومه لپاره د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو دی د حلالو له حدودو وتونکی دی په دی کښی زنا - لواطت او استمناء بالید او نور ګرد (تول) غیرمشروع صورتونه راغلل - بلکه ځینو مفسرینو د «متعه» پر حرمت هم پر هم دغه آیت استدلال کړی دی - وفیه کلام طویل لایسه المقام - راجع روح المعانی تحت هذه الآية الکریمة.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی امانتونو خپلو لره او عهدونو خپلو ته (که د خالق وی که د مخلوق) رعایت کوونکی دی (چه بیوفائی او خیانت پکښی نه کوی).

تفسیر: یعنی د امانت او قول او اقرار حفاظت کوی - خیانت او بد عهدي نه کوی نه د الله تعالیٰ په معاملاتو کښی او نه د بندګانو په چارو کښی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (همیشه) پر لمونځونو خپلو ساتنه کوی (چه تل ئی سم اداء کوی سره له ټولو حقوقو).

تفسیر: یعنی تل لمونځونه د هغو پر اوقاتو، د آدابو او حقوقو له رعایت سره اداء کوی د دنیوی معاملاتو د مشغولیت لامله (له وجی) د الله تعالیٰ له ذکره او فکره نه غافلپری. تر دی ځایه پوری ئی د مفلحینو مؤمنینو شپږ صفات او خصال بیان وفرمایل (۱): - سره له خضوعه او خشوعه د لمونځونو اداء کول - یعنی په زړه او بدن سره د الله تعالیٰ په طرف رجوع او ورمائل کیدل.

(۲): - د باطلو - لغو - او بیباکو خبرو او ناکارو کارونو څخه ځان بیل ساتل

(۳): - د زکوٰۃ یعنی مالی حقوق اداء کول. یا خپل نفس او مال پاک ساتل.

(۴): - نفسانی شهوات پخپل واک (قبضه) او اختیار کښی ساتل.

(۵): - د عهد او امانت حفاظت یعنی د گردو (ټولو) معاملاتو درست او منظم ساتل.

(۶): - او په آخر کښی ئی بیا د لمونځونو د قیام تاکید وفرمایه چه په پوره ډول (طریقه) سره

ئی حفاظت وکړی چه پخپلو اوقاتو او آدابو او شروطو له رعایت سره اداء کړل شی. له دی نه

ظاهریږی چه د لمانځه حق د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوړ او اعلیٰ او خورا (ډیر) مهم بالشان څیز

دی چه دلته ئی خپله خبره پر هم هغه باندی شروع او پر هم هغه باندی ئی ختمه کړه.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

هم دغه (مؤمنان موصوف په دغو شپږ واړو صفاتو) هم دوی دی وارثان (لائقان نه نور څوک) هغه (وارثان) چه میراث به اخلی (ویریا اعلیٰ جنت د) فردوس (د آدم یا د دوزخیانو برخه به هم اخلی) دوی په دغه (جنت الفردوس) کښی تل پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: د جنت د میراث موندلو په نسبت لازمه معلومات پخوا له دی نه لیکلی شوی دی (دا بیان ؤ د «معاد» نو له دی سره مناسب دی بیان د «مبدأ» نو ځکه ورپسی داسی فرمائی)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

او قسم دی خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان (آدم) له خالصی (صافی له خیری ویستلی شوی) ختمو نه

تفسیر: ځکه چه ځمونږ د گردو (تولو) پلار حضرت آدم علیه السلام له منتخبی او غوره کړی شوی خاوری څخه پیدا کړی شوی دی او برسیره پر هغه تمام بنی آدماڼ له نطفی څخه پیدا کيږی چه دغه نطفه هم له ځمکی څخه بالوسيله متشکله کيږی چه د منتخبو او غوره کړیو شيانو خواړه او د اغذیه ؤ عصاره او خلاصه ده.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾

بيا وگرځاوه کيښود مونږ (اولاده د) دغه (آدم) نطفه (ترلی څاڅکی د منی) په یو قرارگاه محکم (رحم کښی)

تفسیر: یعنی د مور په رحم کښی چه له هغه ځایه بل هیچیری نشی خوځیدلی.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظًا فَكَسَوْنَا الْعِظَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَرَكْنَا إِلَهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾

بيا وگرځوله مونږ دا نطفه توته د وینو (کلکه سریشناکه) بيا وگرځوله مونږ دغه توته د وینو یوه وړه بوتی د غوښو بيا وگرځوله مونږ دا بوتی د غوښو هډوکی بيا ور واغوستله مونږ دی هډوکو ته (پس له پیدا کولو د رگونو او د پلو او نورو) غوښه بيا مو (ژوندی) پیدا کړ دی په پیدایشت بل سره (په نوی صورت) پس ډیر لوړ لوی دی شان د الله (په قدرت او په حکمت خپل کښی) چه ډیر ښه پیدا کوونکی (صورت تړونکی) دی (له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو څخه خلقاً)

تفسیر: یعنی د غوښی یوه برخه کلکوی او تری هډوکی جوړوی او د هډوکو پر قفس (دانچه) او سلسله (لیر) رگونه - پلي - تارونه او د بدن نور محتاج الیه د پیدا کولو څخه وروسته غوښی او پوستکی زرغونوی پخوا له دی نه (په ۱۷ جزء د الحج د سورت په (۱) رکوع کښی د انسان د

تخلیق هم دغه کیفیت بیان کری شوی دی.

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ - بیا مو ژوندی پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) یعنی د روح د پوکولو په سبب ئی له دی نه یو ژوندی وینن انسان جوړ کړ چه پر دغه ذی روح انسان وروسته له دی نه د طفولیت (بچپنه)، شباب (زوانئ)، کهولت (پوخ عمر) او شیخوخت (بداوالی) دیر احوال او ادوار او مراحل تیریری یا دا چه اول جماد و اوس ئی حیوان کړ پخوا پروند، کون، گونگ و اوس ئی لیدونکی اوریدونکی ویونکی کړ ځکه څمونږ امام اعظم رحمه الله علیه وائی «که څوک هگی له چا څخه په غصب واخلی او بیا ده څخه چرگوری شی نو دا غاصب ضامن د هگی دی نه د چرگوری ځکه چه دا اوس بل څیز شوی دی.»

﴿فَتَبَرَّكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ - پس دیر لوی لوړ دی شان د الله په قدرت او په حکمت خپل کښی چه دیر ښه پیدا کوونکی صورت تړونکی دی له نورو ټولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو مصورانو نه خلقاً) یعنی هغه الله تعالی چه په نهایت ښه ډول (طریقه) او ښائست د انسان تمام اعضاء او قوی ئی په دیر ښه قالب کښی جوړی کری دی او د هغه خلقت ئی سم له حکمت سره نهایت موزون او متناسب گرځولی دی دیر لوی او لوړ ذات او عالی صفات دی اعلی شان و اعظم برهانه.

فائده: سره له دی چه الله تعالی خالق د تمامو موجوداتو دی یعنی ځمکی، آسمانونه، عرش، کرسی لوح - قلم - جن - ملائک - لمر - سپوږمی ستوری - جبال - بحار - اشجار - انهار او داسی نور دیر اشیاء ئی پیدا کری دی مگر په هیڅ یوه باندی ئی داسی ثناء په ذات پاک خپل ونه ویله لکه په پیدا کولو د انسان له دی نه دا خبره معلومه شوه چه انسان ورته دیر معزز او مکرم دی ځکه ئی فرمایلی دی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ الآية - خامخا په تحقیق کرامت عزت ورکړی دی مونږ څامنو د آدم ته.

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿٢٥﴾

بیا بیشکه تاسی پس له دی ژوندی کولو د تاسی (په دغه پاس طریقه سره) خامخا مړه کیدونکی یئ

تفسیر: یعنی ستاسی وجود ذاتی او خانه زاد نه دی بلکه مستعار او د الله تعالی عطاء او بخشش دی لکه چه د موت په لیږلو سره د هغه گردی (تولی) نقشی وړانوی او تاسی په هغه وقت کښی د مرگ له زورورو او قوی منگلو څخه خپل ژوندون نشئ ساتلی نو معلوم شو چه بل کوم او قاهر قوت او قدرت ستاسی پر سرونو شته چه ستاسی د وجود ژوندون او بقاء زمام ئی ټینگ د خپل قدرت په لاس نیولی دی او هر وقت چه اراده او مشیت وفرمائی هغه پریردی او خوشی کوی ئی یا ئی بیرته راکاږی فسبحان الله احسن الخالقین.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٧﴾

بیا بیشکه تاسی په ورغی د قیامت کښی بیا ژوندی راپاشول شی (له قبورو له لپاره د جزاء .

تفسیر: هغه لوی ذات چه اول ځلی ئی پیدا کړی ؤ هم هغه دوهم ځلی هم بیا ژوندی راپاشوی پرمپی د وجود مستور قوتونه او د اعمالو نتائج پخپل ډیر کامل صورت سره ظاهر او دغه په اثبات رسوی چه دومره یوه لویه کارخانه می خوشی چتی (بیکاره)، بی نتیجی، عبث او د لویو او ساعت تیری لپاره نه وه جوړه کړی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ ﴿١٨﴾

او خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ پاس په سر د تاسی اووه لیاری (۷ آسمانونه).

تفسیر: د «طرائق» معنی د ځینو مفسرینو او لغویینو په نزد «طبقات» ده یعنی د اسمان اوه طبقی مو لاندی باندی جوړی کړی دی فهدا کما قال ﴿كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طَبَاقًا﴾ (د نوح ۱۵ آیت (۱) رکوع (۲۹ جزء) او ځینی د «طرائق» معنی لیاری آخلی یعنی اوه لیاری مو جوړی کړی دی چه د پرشتو د تللو او راتللو معبری دی ځینی معاصر مصنفین له ﴿سَبْعَ طَرَائِقَ﴾ څخه د اوو سیاراتو مدارات مرادوی والله اعلم.

وَمَا كُنَّا عَنْ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٩﴾

او نه یو مونږ له (گردو (تولو (احوالاتو د) مخلوقاتو (خپلو څخه) غافله بی خبره

تفسیر: یعنی هر څیز مو په پوره انتظام او محکموالی او خبرداری سره جوړ کړی دی او د ده د حفاظت او بقاء له طریقو څخه مونږ پوره باخبره یو په سمایه ؤ اجرامو او سفلیه ؤ مخلوقاتو کښی کوم یو داسی څیز نه دی چه ځمونږ د علم او قدرت له احاطی څخه خارج وی که نه دغه گرد (تول) نظم ترتیب او تنسیق سره گدود او خراب تراب کیږی.

﴿يَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْضِ وَمَا يُخْرِجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا﴾ الآية - جزء ۲۷

د الحديد ۴ آيت (۱) ركوع .

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ فَاَسْكَنَتْهُ فِي الْأَرْضِ ۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهٖ لَقَدِيرُونَ ﴿١٨﴾

او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه په اندازه (کفاف د خیر او صلاح د خلقو) نو ومو درولی دغه (اوبه) په ځمکه کښی او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی (اوبو) هر ورو (خامخا) قادر یو (لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم).

تفسیر: یعنی رابخته کړی دی مونږ له لوری د آسمانه اوبه په هغه مېچ چه د مخلوقاتو ښکته (فایده) پکښی وینو) نه دغومره زیاتۍ چه بی وخته او بی موقعه تباہ او توی لاری شی او نه دومره لږی مو درکړی چه ستاسی ضروریاتو ته کفایت ونه کړی.

﴿فَاَسْكَنَتْهُ﴾ الآية - پس ومو درولی حصاری کړی مونږ دغه اوبه په ځمکه کښی الخ) یعنی ځمکه د باران اوبه پخپل منع کښی ځبښی او جذب کوی ئی چه بیا مونږ دغه اوبه تری د کاریزو کوهیو او برمو او نورو په وسیله راویاسو او تری استفاده کوو یا پخپله دغه اوبه د چینو او زیمونو ځمکو په وسیله بهیږی (یا ئی دروو د ځمکی په سر هم په تالابونو دندونو او نورو ظرفو کښی).

﴿وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهٖ لَقَدِيرُونَ﴾ او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی اوبو هر ورو (خامخا) قادر یو لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم) یعنی که باران درباندی ونه واروو نو څوک به ئی درباندی اورو؟ او که ئی در باندی اورو خو د شرب ارواء او د استفادی وسائل او وسائط درڅخه واخلو او تاسی ته داسی قوت او قدرت در نه کرو چه تری گتور (فائده مند) شی (مثلاً دومره ئی ژوری بوڅو چه تاسو ئی ونه شی ایستلی یا ئی ژر تر ژره وچی او بیا ئی په هوا کښی گدی کرو یا ئی تروی او سخا کرو دغه کارونه او نوری گړدی (تولی) چاری ځمونږ له قدرته پوره دی نو ستاسی له لاسونو څخه څه پوره دی او څه به کولی شی؟.

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهٌ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾

پس پیدا کری دی مونبر تاسی ته په دی (اویو) سره باغونه رنگارنگ له خرماگانو او (له) انگورو چه شته تاسی ته په دی (باغونو) کښی میوی ډیری او له دغو (باغونو) څخه خورئ تاسی (میوی)

تفسیر: یعنی په هغو د پسرلی او بهار د لیدلو څخه خوشالیرئ او د هغو د حاصلاتو څخه ځینو د تفکه په ډول (طریقه) او ځینی د غذا په صورت استعمالوئ.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْأَكْلَيْنِ ۝

او (بل پیدا مو کړه هغه) ونه چه وځی له (غره د) طور سینا څخه چه زرغونیري له غورو سره او له انگولی (سالن) سره ډپاره د خوړونکیو.

تفسیر: یعنی د خوونی (زیتون) ونه چه تری تیل ووځی چه د مېلو او نورو په مصرف رسیږی او ډیر زیات خلق ئی د کتغ (سالن) په شان استعمالوی - د خوونی ذکر ئی په خصوصیت سره وفرمایه ځکه چه د هغه فوائد زیات دی او د یوه مخصوص فضل او شرف حیثیت لری. ځکه د «التین» په سورت کښی پری قسم هم یاد شوی دی د طور غره په لوری نسبت کول هم د هم دغی (خوونی) زیتون د فضیلت او برکت ښکارولو لپاره دی ځکه چه په هغه وقت کښی به هلته د دغی خوونی ونی ډیری زیاتی وی.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تُمْسِقُكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝

او بیشکه چه تاسی ته په څاروو کښی خامخا عبرت دی چه څښوؤ مونبر تاسی ته له هغو پیو نه چه په گیدو د دوی کښی دی او شته تاسی ته په دغو (څاروو کښی) منافع (گتی فائدی) ډیری او له دوی (د ځینو اجزاؤ څخه خورئ تاسی (شودی غوښی او نور)

تفسیر: د نباتاتو (ترکودی) څخه وروسته د حیواناتو (ساکبانو) ذکر دی یعنی د حیواناتو شودی مونبر په خپل قدرت سره پر تاسی څښوو او ډیری زیاتی فائدی مو د تاسی لپاره د دغو حیواناتو په وجود کښی ایښی دی تر دی چه د ځینو حیواناتو د غوښو خوراک مو هم پر تاسی حلال کړی دی.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ^{۲۳}

او پر دغو (خاروو) او پر بیړیو باندی بارولی شیء تاسی (په بر او بحر کښی).

تفسیر: یعنی په وچه کښی د حیواناتو (او نورو نقلیه و سائلو) په وسیله او په اوبو کښی د بیړیو کشتیو (او جهازونو او نورو نقلیه و سائطو) په واسطه (او هم داسی په هوا او نورو کښی) نقل او حرکت کوئ او له یوه لری ځایه بل لری ځای ته درومی! او ډیر درانه درانه شیان او سامان مو پری باروئ د کشتی په مناسبت وروسته د نوح علیه السلام قصه هم ذکر فرمائی چه په څه شان الله تعالی پری بیړی جوړه کړه چه د عظیم طوفان په وقت کښی د مؤمنینو د نجات ذریعه وگرځیده، بیا د نوح علیه السلام په مناسبت د ځینو نورو انبیاء واقعات هم ذکر فرمائی ښائی دلته د دغو قصصو په بیان کښی دغه طرف ته هم اشاره وی لکه چه په پاس آیات کښی ستاسی د جسمانی ضروریاتو د انتظام مذکور و هم داسی پاک رحمن ستاسی د روحانی حوائجو او ضروریاتو سر انجامولو دپاره د دنیا له ابتداء څخه د وحی او رسالت سلسله هم قائمه فرمایلی ده یا داسی وویئ چه پاس د قدرت د دلائلو او نښو د بیان فرمایلو څخه د توحید په لوری متوجه کول مقصود و، نو د هغه د تکمیل دپاره ئی دلته د نبوت سلسله شروع کړه چه په ضمن کښی د انبیاء علیهم السلام او د هغه د متبعینو د ښو انجامونو او د مکذبینو او معاندینو د بدو انجامونو تذکره ده خو مو ښه په زړه کښی ځای ونیسی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ لِقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِن إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ^{۲۳} فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَأَسِئُوا بِهَذَا فِي آيَاتِنَا الْأُولَىٰ^{۲۴}

او خامخا په تحقیق لیږلی و مونږ نوح قوم خپل ته نو وویل (نوح) ای قومه څما عبادت کوئ تاسی (یواځی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ معبود غیر له دغه (الله) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله) پس وویل هغو مشرانو چه کافران شوی وو له قومه د دغه (نوح خپلو اتباعو ته) چه نه دی دا نوح مگر

یو انسان دی په شان ستاسی اراده لری د دی خبری چه مشر شی پر تاسی باندی او که اراده وفرمائی الله (د لیږلو د رسول انسانانو ته نو) خامخا لیږلی به ئی وی پرېستی (نه انسانان) نه دی اوریدلی مونږ دا (چه رسول بنی آدم وی یا توحید) په هغو پلرونو څمونږ کښی چه پخوا وو

تفسیر: یعنی په ده کښی څه فرق شته چه دی رسول شی او تاسی نه شی؟. دی غواړی چه مشرتوب ځان ته حاصل کړی نو ځکه دغه پلمه (تدبیر) او چل ئی جوړ کړی دی. که نه که الله تعالی رسول لیږه نو بل سری پری دریدلی ؤ چه هم دا ئی رالیږلی دی - او پرېسته به ئی نه وی رالیږلی. مونږ داسی عجیبه خبره له سره نه ده اوریدلی چه یو څمونږ په شان سری او معمولی انسان د الله تعالی رسول شی او نورو گړدو (تولو) معبودانو ته بد ووائی او له منځه ئی ورک کړی او داسی دعوت او بلنه وکړی چه تاسی یواځی د احد او واحد الله تعالی عبادت وکړئ! او بل هیشوک مه منئ! (دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده).

إِنَّهُوَ إِلَّا رَجُلٌ مِّمَّنْ جَاءَتْهُمُ أَنْصَارُهُمْ فِي حَيَاتِهِمْ

نه دی (دا نوح) مگر یو داسی سری دی چه په ده پوری نښتی دی لیونتوب سودا پس انتظار کوئ تاسی ده ته تر یوه وخته پوری (چه جوړ شی یا مړ شی)

تفسیر: دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده چه معلومیږی چه د دی غریب دماغ خراب او فکر ئی له کاره وتلی دی که نه د گړد (تول) قوم په خلاف او خپلو پلرونو او نیکونو له اصوله مخالف داسی خبری به ئی ولی له خولی ایستلی چه هیشوک پری یقین او باور نشی کولی! آیا که دا کار ښکاره لیونتوب نه دی نو څه دی؟ ښه خو دا ده چه تاسی څو ورځی صبر وکړئ! او انتظار وکړئ! گوندی څه مدت وروسته دی په سد او په هوش راشی - او د جنون او د سودا د دغی دوری څخه افاکه ومومی او جوړ شی - یا دی پخپلو هم دغو ویلو ویلو کښی مړ شی او سا ئی وخیژی او دغه قصه پای (آخر) ته ورسیږی (العیاذ بالله)

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبْتُ

وویل (نوح) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره په سبب د دی چه تکذیب ئی وکړ ځما.

تفسیر: یعنی کله چه د نوح علیه السلام گړد (تول) زیار (محنت) او کوښښ بیکاره ثابت شو

- او د نهه نیمو سوو کلونو کرد (تول) زیار (محنت) او زحمت ئی ورته بی ثمره او بی نتیجی څرگند شو. او موفق نه شو چه دغه کفار د ضلالت له لیاری څخه چپ او د هدایت پر سمه لیار ئی ور روان کړی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض او فریاد وکړ چه یاالله! اوس د دغو اشقیاو په مقابل کښی غما امداد وفرمایه ځکه چه ظاهراً دغه خلق غما د تکذیب څخه مخ ګرځوونکی نه دی او د نورو خپلو راتلونکو نسلونو او اولادونو افکار او عقائد هم خرابوونکی دی.

فَاَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
وَوْحَيْنَا إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التُّنُورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطَبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

پس وحی وکړه مونږ دغه (نوح) ته داسی چه اوس جوړه کړه یوه بیړی په لیدلو (ساتلو) غمونږ او په وحی (امر او ښودنی) غمونږ پس کله چه راغی امر (حکم) غمونږ (پر نزول د عذاب سره) او راوختیده (په اوبو) تنور پس ورننېاسه (سواره کړه) په دی بیړی کښی له هره قسمه جوړه جوړه دوه دوه (نر او ښځه) او اهل (بیت) خپل (یا مؤمنان) مګر مه ننه باسه هغه څوک چه پومبی شوی ده په ده خبره (د عذاب) له دوی نه او مه کوه خبری له ما سره په باب د هغو کسانو کښی چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو باندي چه) بیشکه دوی غرق کول شی.

تفسیر: دغه قصه پخوا له دی نه د «هود» په سورت او نورو ځایونو کښی تیره شوی ده هلته دی د دغو الفاظو تفسیر ولوست شی.

یعنی کفار اګر که ستا له کورنئ څخه هم وی له خپله ځانه سره ئی مه سوروه! ځکه چه د الله تعالیٰ له درباره د عذاب قطعی حکم صادر شوی دی او د دغی فیصلی اجراء او انفاذ یو حتمی او ضروری کار دی. اوس له ظالمانو څخه د هیڅ یوه د نجات او خلاصی دپاره هیڅ یوه سعی او کوشن مه کوه!

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِّ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

نو کله چه برابر شوی وختلی (ای نوحه) ته او هغه (مؤمنان) چه له تا سره
دی پر بیرې باندی نو ووايه چه تول حمد ثناء ده خاص هغه الله ته چه خلاص
ئی کرو مونږ له قومه ظالمانو (مشرکانو) څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالی مونږ له دوی څخه بیل کرو او له عذابه څخه ئی مامون او مصئون وساتلو.

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای نوح په وقت د کوزیدو د تا له بیرې نه) ای ربه څما کوز کره ما
په یو داسی ځای کښی چه مبارک برکتناک وی حال دا چه ته خیر (دیر
غوره) له تولو کوزونکیو څخه ئی.

تفسیر: یعنی په بیرې کښی ښه د هوسانی (آسانی) او آرام ځای راکړه! او په کوم ځای کښی
چه مو له بیرې څخه ښکته کوی هلته هم څه ریر (رحمت) او تکلیف راپېښ نشی! او په هر ډول
(طریقه) او په هر ځای کښی دی ستا برکت او رحمت څما له حاله سره مل وی!

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾

بیشکه په دغه (قصه د نوح) کښی خامخا دلائل (د عبرت او قدرت ځمونږ)
دی او بیشکه یو مونږ خامخا ازموښت کوونکی (د بندگانو).

تفسیر: چه کوم یو د دغو د اوریدلو څخه عبرت او نصیحت حاصلوی؟ او کوم یو ئی نه
حاصلوی ﴿وَلَقَدْ كُنَّا آيَةً قَهْلَ مِنْ مُذَكِّرٍ﴾ (د القمر (۱) رکوع (۱۵) آیه (۲۷) جزء).

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا
مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الْمَلَائِكَةُ لِقَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا الْآخِرَةِ وَأَتَرَفْتُهُمْ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

بيا پيدا کړ مونږ پس له (هلاکه د) قومه د دغه نوح) يو اهل د زمانې نور
(عاديان يا ثموديان) پس وليږه مونږ په هغو کښې يو رسول (هود يا صالح)
له دوی څخه (وويل مونږ په ژبه د هغه رسول دوی ته داسې) چه عبادت کوئ
تاسې (يواځې) د الله نشته تاسې ته بل هيڅ برحق معبود بې له الله آيا پس نه
وبريږئ تاسې (له عذابه د الله). او وويل مشرانو له قومه د دغه (نبي) څخه هغه
کسان چه کافران شوي وو او نسبت د دروغو ئي کړي وو ملاقات د آخرت
ته او نعمتونه ورکړي ؤ مونږ دوی ته په دغه ژوندون لږ خسيس کښې نه دی
دا (نبي) مگر يو بشر سړی دی په مثل د تاسې چه خوری له هغه (خيزه) چه
خورئ ئي تاسې له هغه نه او څښې له هغه خيز چه څښئ ئي تاسې له هغه نه

تفسير: يعنی عاديان يا ثموديان پر دی خبرې باندې نه وو معتقد چه وروسته له مرگه به يوه ورځ
د پاک الله سره مخامخ کيدونکي يو - او داسې به ئي گنل چه فقط هم دغه د دنيا ژوندون او د
هغې عيش او آرام ځمونږ په برخه کښې دی - او پرته (علاوه) د معاش د معاد هيڅ فکر به له
هغوی سره نه ؤ - گواکي دنيوی عيش او عشرت د هغوی د نيالې (تولايې) او برستنې په شان
گرځيدلی ؤ نو ځکه د خپلو رسولانو د تبليغ او ارشاد په مقابل کښې به ئي داسې چټي
(بيکاره) خبرې کولې چه نه دی دغه ويونکي مگر يو سړی دی په مثل د نورو چه خوری له هغه
خيزه چه خورئ تاسې له هغه نه او څښې له هغه خيزه چه څښئ ئي تاسې له هغه نه يعنی په
ظاهر کښې هيڅ يو داسې امتياز او خبره په ده کښې نشته چه تاسو ئي نه لرئ.

وَلَيْنِ اطْعَمْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا الْخَيْرُونَ ﴿٣٤﴾

او (قسم دی) خامخا که فرمان يوږو تاسې د يوه انسان په شان خپل بيشکه
چه تاسې په هغه وقت کښې خامخا له زيانکارانو څخه يئ.

تفسير: يعنی له دی نه به لويه خرابي او ذلت څه وی چه د خپل ځان په شان د يوه بل معمولی

انسان سری تابع - خادم او مطیع شیء او خامخا هغه خپل متبوع، مخدوم او مطاع وگرځوی!

أَيُّدُكُمْ أَنْتُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْتُمْ
تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ هِيَ هَاتِ هِيَ هَاتِ لِمَا تُوْعَدُونَ ﴿٢٦﴾

آیا وعده کوی له تاسی سره (او ویروی مو دغه هود یا صالح په دی (چه بیشکه تاسی کله چه مړه شیء او شیء خاوری او هډوکی نو بیشکه چه تاسی به راییستل کیږی (له غمکی په بعث سره) دیر لری دی دیر لری دی (چیری کیدی شی) هغه څیز چه تاسی سره ئی وعده کولی شی.

تفسیر: دغه هم د کفارو وینا ده یعنی څومره له عقل څخه بعیده خبره وائی چه د وراسته هډوکی هغه بڅرکی چه له خاورو سره بیخی گډود شوی دی بیا له قبرونو څخه د انسانانو په شکل ژوندی راپاڅولی کیږی، نو ښه تاسی (ای کفارو!) پخپله فکر وکړئ چه په داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو باندی څوک باور کولی شی چه له عقله او صحت څخه لری وی؟.

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا ژوندون مگر هم دا ژوندون ځمونږ د دنیا چه مرو او ژوندی کیږو او نه یو مونږ بیا ژوندی پورته کړی شوی وروسته له مرگه

تفسیر: یعنی (دغه کفار وائی) چیری دی آخرت او چیری دی حساب او کتاب په څه چه مونږ پوهیږو خو هم دغه د دنیا موجوده سلسله ده چه مونږ ئی گورو او هغه هم دا یو ژوندی کیدل او یو مړه کیدل چه د گردو (تولو) تر سترگو لاندی جریان لری یو ځیری (پیدا کیږی) او بل مری او زیات له دی نه بل هیڅ شی نشته.

إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٢٨﴾

نه دی دغه (هود یا صالح) مگر یو سری چه ترلی ئی دی پر الله دروغ او نه یو مونږ ده ته ایمان راوړونکی.

تفسیر: یعنی کفار وائی د دغه سری دغه وینا چه زه د الله نبي یم او الله مری بیا له سره ژوندی کوی ثواب او عقاب جزاء او سزا ورکوی - دغه دواړه دعاوی داسی دی چه هغه مونږ له سره نه شو منلی نو خامخا داسی جگړی نښلولو او د سر درد پیدا کولو ته څه حاجت پاتی دی؟ او له هغه څخه څه فائده عائده کیږی؟ نو بالاخر پیغمبر د کفارو د داسی خبرو اترو څخه سخت متأثر شو او له هغه منکرانو څخه بی‌هیلی او ناامیده شو، او داسی دعا ئی وکړه

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبْتُكَ ۚ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَدِيمِينَ ﴿٢٤﴾

وویل (هود یا صالح) ای ربه ځما مدد وکړه له ما سره په سبب د دی چه دروغجن ئی وبللم زه (او ځما رسالت ئی ونه مانه) نو وفرمایل (الله هود یا صالح ته چه) پس له لږ مدت خامخا ویه گرځی (دغه عادیان یا ثمودیان) پښیمانه (په دغه کفر او تکذیب خپل)،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب ورتلونکی دی چه وروسته له هغه به افسوس او ارمان کول هیڅ د دوی په درد نه خوری او نه به څه نفع وررسوی.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ

پس ونيول دوی چغی د هلاک په حق (او عدل) سره

تفسیر: له دی نه په ښکاره ډول (طریقه) دغه مترشح کیږی چه دغه قصه د «ثمود» وه چه د هغه امت په سخت غږ سره مړ شوی دی او پر «عاد» سخت باد آلتی ؤ. او چا ویلی دی چه دغه قصه د عادیانو ده چه د اعراف په سورت او په هود او په شعراء کښی په قصی د نوح پسی هم دغه ذکر دی نو بناء پر دغه هر بیخ کن عذاب ته «صیحه» وایه شی. نو ځکه دلته هم صیحه ذکر شوه.

فَجَعَلْنَاهُمْ غُلَامًا ۖ فَبِعَذَابِ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

پس (هلاک شول نو) وگرځول مونږ دوی شاورى (خس خاشاک د سیلاب) پس لری والی دی قوم ظالمانو ته (له رحمته د الله).

تفسیر: یعنی لکه چه سیلاب (خپان) خس او خاشاک له خپله ځانه سره وړی هم داسی د الله

تعالیٰ عذاب په سیلاب کنی دوی هم وږهیدل او لاهو شول.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ۖ
مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ۖ

بیا پیدا کړ مونږ وروسته له هغو (ثمودیانو یا عادیانو) اهل د زمانو نور
(لکه قوم د لوط او شعيب). نشي رومي کیدی هېڅ قوم له وعدی مقررې
خپلې او نه وروستی پاتی کیدی شي تری.

تفسیر: یعنی هر قوم چه د خپلو انبیاءو تکذیب وکړی گرد (تول) په هغو خپلو مقررې و وعدو
سره هلاک کیږي، هر ميعاد او هره نېټه چه د هر قوم دپاره مقررې شوی ده هغه د یوی شیبې
(دقیقې) له مخی هم نه وړاندی او نه وروسته کیږي.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلًّا جَاءَ أُمَّةً رَّسُولَهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبَعَدَ الْقَوْمُ لَا يُؤْمِنُونَ ۖ

بیا ولیږل مونږ رسولان خپل حال دا چه یو په بل پسې پیوست و هر کله چه
رابه غی کوم امت ته رسول د دوی نو دروغجن به ئی ویا له دی پس پرله پسې
به کړل مونږ غیښی د دوی په غیښو نورو (په هلاکولو کنی) او وگرځول
مونږ دوی تشی قصی (د تعجب په عالم کنی)، پس لری والی دی (د الله له
رحمته) هغه قوم ته چه نه راوړی ایمان (په مؤمن به شیانو باندی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د رسولانو قطار (لیر) او سلسله وټرله او یو په بل پسې ئی نبی ورلیږه -
او د مکذبینو هم د یوه پسې د بل تباہ فناء او بریادیدل جاری و - له یوه جانب د انبیاءو بعثت
او له بل جانب د منکرینو د اهلاک لمیرونه به سره لگیدل - لکه چه په هم دغه سلسله کنی دیر
اقوام سره تباہ شول چه د هغوی څخه ماسواء د حیرت او عبرت دکی قصی او افسانی بل هېڅ
شی نه دی پاتی - او نن د هغوی داستانونه یواځی د پند نصیحت او عبرت دپاره ویلی او آورولی
کیږي.

(تتری) اصلاً (وتری) وه چه (یا) ئی د تانیث ده او (واو) ئی لکه (تراث) په (تاء) سره مبدل

شو چه له (وتر) شخه ماخوذ دی او مقابل د جفت دی یعنی یو یو.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢٥﴾
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٢٦﴾

بیا ولیبره مونږ موسیٰ او ورور د ده هارون په دلائلو (د قدرت او هغو معجزو) خپلو سره او په برهان دلیل سند ښکاره سره. طرف د فرعون او قوم د ده (فرعونیانو) ته پس کبر سرکشی ئی وکړه (له ایمانه) حال دا چه ؤ دوی قوم متکبر (سرکش پر خلاف د موسیٰ)

تفسیر: نو ځکه د الله تعالیٰ پیغام ئی په خاطر کښی رانه وړد چه د کبر او غرور نشی د دوی دماغونه بیخی خراب او مختل کړی ؤ.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِبَدُونَ ﴿٢٧﴾

پس وویل (قبطیانو) آیا پس ایمان راوړو مونږ پر دوو سریو په مثل شان ځمونږ حال دا چه قوم د دوی (سبطیان) مونږ ته خادمان (مریان) دی.

تفسیر: یعنی د موسیٰ علیه السلام او هارون علیه السلام قوم بنی اسرائیل خو ځمونږ مریبتوب او مزدوری کوی نو د دوی له منځه مونږ د دغو دوو سریو سیادت او مشرتوب څرنگه منلی شو؟

فَلَنُبَوِّهَ لَكُمَا فَكَاوُنَا مِنَ الْمُهْلِكِينَ ﴿٢٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٢٩﴾

پس دروغجن ویلل دغو (موسیٰ او هارون لره قبطیانو) پس شول (قبطیان) له هلاک کړیو شویو (په غرق سره) او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (د توریت) ښائی چه دغه (بنی اسرائیل) سمه صافه لیاره ومومی (په دی توریت سره).

تفسیر: یعنی د فرعون له اہلاک خخه وروسته مونږ بنی اسرائیلو ته توریت شریف مرحمت کړه خو خلق پر هغه تگ او عمل وکړی او تر جنت او د الہی د رضا تر منزل پوری ورسیدی شی.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٨٤﴾

او گرځولی وه مونږ (قصه د) غوی د مریمی او د مور د ده (مریمی) (یو لوی) دلیل (د قدرت) او مونږ غای ورکړی راوستی ؤ دوی هسکی (اوچتی) ځمکی ته چه خاونده د قرار ده (چه اوسیدونکی ئی په ارام دی) او خاونده د اوبو یا کو صافو بهیدونکو ده.

تفسیر: یعنی دغه د الهیه و قدرتونو له دلائلو او نشو څخه دی چه یواځی د مور له مگیدی نی بی له پلاره حضرت عیسیٰ علیه السلام پیدا کړی دی لکه چه په «آل عمران» او د «مریم» په سورت کښی د دی تقریر لیکلی شوی دی.

«ربوة» هسكى (اوچتى) عُمكى ته وايه شى چه بيت المقدس يا دمشق يا مصر ل او پخپلو نورو
شاو خوا عُمكو باندې لوړه ده) بنائى دا هم هغه هسكه (وچته) عُمكه يا غونډى وى چه د
لنكون په وقت كښى هلته حضرت بى بى مريمى رضى الله تعالى عنها تشریف درلود (لرلو). لكه
چه د «مریم» د سورت دغه آیات پرى دلالت كوى ﴿فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِينَ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا
وَهَٰؤُلَاءِ الْمَلَائِكَةُ مُسَوِّمَاتٌ عَلَيْكُمْ رُطَبًا جَنِيًّا﴾ چه دغه حای

هسک (اوچت) و او تری لاندی چینه یا ویاله بهیده - او د خرما ونه هغه ته نژدی وه (کذافسره ابن کثیر رحمه الله) لیکن نور مفسرین داسی لیکي چه دغه د حضرت مسیح د هلکتوب د وقت معامله ده «هیرودس» نامی یوه ظالم باچا له نجومیانو څخه آوریډلی و چه حضرت عیسیٰ علیه السلام به مشر او سردار کیږي نو دغه باچا په هم هغه هلکتوب کښی له ده سره دښمن شوی و - او غوښت ئی چه په کومه پلمه (تدبیر) سره ئی ووژنی حضرت بی بی مریم رضی الله تعالیٰ عنها په ربانی الهام سره ماموره شوه چه دی له خپله ځانه سره (مصر) ته بوځی - او د هغه ظالم باچا د مر کیدلو څخه وروسته بیرته شام ته راغله لکه چه د «متی» په انجیل کښی دغه واقعه مذکوره ده او د مصر هسکتوب (اوچتوالی) د نیل د سیند په اعتبار دی که نه دویدده به او «ماء معین» د نیل اوبه دی لکه چه پاس مو ولیکل ځینی له «ریوة» څخه چه د هسکی (اوچتی) ځمکی په معنی ده شام یا فلسطین مرادوی او دغه خبره هیڅ بعیده نه ده په هم هغه هسکه (اوچته) ځمکه کښی چه دی ته د ولادت په وقت کښی ځای ورکړی شوی و - د دغی خطری او ویری په وقت کښی هم هغلته ورته یناه ورکړی شوی وی والله اعلم. په هر حال له اهل الاسلام څخه هیچا له

«ربوة» شخه «کشمیر» نه دی مراد کری - او نه د حضرت مسیح قبر یی په «کشمیر» کښی ښوولی دی. البته د مولنا شبیراحمد العثماني الهندی د ملک او د زمانی غښو زانغینو له «ربوة» شخه «کشمیر» مراد کری دی چه د هغه ثبوت له تاریخی حیثیته نشته او محض کذب او دروغ تړل دی د (خان یار) په محله د (سری نگر) په ښار کښی هغه قبر چه د «یوز آسف» په نامه مشهور دی او د هغه په نسبت د «تاریخ اعظمی» مصنف محض عام افواه نقل کری دی چه «خلق دغه قبر د کوم نبی قبر ښی دغه کوم شهزاده ؤ چه له یل ملک شخه دلته راغلی دی» هغه ته د حضرت عیسی علیه السلام قبر ویل په انتهائی درجه بی حیائی او سفاکت دی. داسی اتکلی او له خپله ځان په جوړ کریو چرتونو (خیالونو) سره د حضرت مسیح علیه السلام حیات باطل درول پرته (علاوه) له خبط او جنونه بل هیڅ شی نه دی که مو د دغه قبر تحقیق مطلوب وی او دغه مو په کار وی چه «یوز آسف» څوک ؤ؟ نو د امرتسری جناب منشی حبیب الله صاحب هغه رساله مطالعه کری چه خاص پر هم دغه موضوع په نهایت تحقیق او تدقیق سره لیکلی شوی ده - او په هغی کښی ئی د دغه مهمل خیال بوده او تنسته ئی بیخی سره شلولی او په هواء ئی الوځولی ده. فجزاء الله تعالی عناوین سائر المسلمین احسن الجزاء!

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

ای رسولانو خورئ تاسی له طیباتو (پاکیزه ؤ طعامو) شخه او وکړئ تاسی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) انبیاء په دین کښی هم دغه یو حکم شته چه حلال خوراک له حلالی لیاری شخه گټئ! او نیک کارونه کوئ! او ښائی چه په نیکو کارونو کښی گرد (تول) خلق سره مشغول او مصروف اوسی لکه چه گردو (تولو) انبیاء په نهایت مضبوطی او استقامت سره د حلال اکل - د مقال صدق - او د نیکو اعمالو په مواظبت توصیه او خپل امت ته تأکیدات کول. د عظیم الشان قرآن په بل ځای کښی دغسی حکم چه دلته رسولانو ته ورکړی شوی دی عامه المؤمنین ته ورکړی شوی دی په دغه کښی د نصرانیانو د رهبانیت تردید هم شوی دی چه د حضرت عیسی علیه السلام له ذکره سره خاص منامیت لری. له احادیثو شخه معلومیږی چه «د هر چا خورل، څښل، اغوستل چه له حرامو شخه وی د هغه د دعاء د قبول توقع نه ښائی چه وکړه شی» په غښو احادیثو کښی دی «هغه غوښه چه د حرامو شخه زرغونه شوی وی د دوزخ اور د هغه زیات حقدار دی.» (العیاذ بالله).

إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

بیشکه زه پر هغو کارونو چه کوی ئی تاسی ښه عالم خبردار یم.

تفسیر: یعنی حلال خوړونکیو او نیک کار کوونکیو ته ښائی چه داسی عقیده ولری چه الله تعالی د ده له گردو (تولو) پتو او ښکاره او احوالو او افعالو څخه ښه عالم دی او له هغه سره موافق به له هر چا سره معامله کوی. دغه اگر که له رسولانو سره پخپلو زمانو کښی خطاب دی مگر په واقع کښی د دوی امت ته د دغه مطلب اورول مقصود دی.

وَأَنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٢٣﴾ فَتَقَطُّوْا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا

او بیشکه دا (سماوی دین چه توحید او نور مؤمن به شیان دی ای رسولانو) دین د تاسی (او د امتیانو د تاسی د تولو) دی په دی حال کښی چه دین یو دی او زه رب د تاسی یم نو وویړیئ له ما. پس پری کمر (امتیانو د دوی) دین خپل په منځ خپل کښی توتی توتی

تفسیر: یعنی د اصولو په اعتبار د گردو (تولو) انبیاء دین او ملت یو او د گردو (تولو) الله هم یو دی چه د هغه د عصیان څخه تل ویره په کار ده لیکن خلقو په دغه واحد اصل کښی اختلاف وغورځاوه او د دین اصل ئی سره توتی توتی کړ او بیل بیل لیاری ئی په کښی جوړی کړی، پخپل سر د آراؤ او اخواؤ په متابعت په سلهاو فرقی او مذاهب جوړ شول انبیاء دغه تفریق خلقو ته نه دی ښوولی، د دوی په نزد د ازمنه او امکانه او نور اختلاف صرف فروعی اختلاف ؤ او په اصولالدين کښی گرد (تول) سره بالکلیه متفق ؤ - مفسرینو عموماً د دی آیت تقریر هم داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي - «د هر نبی په لاس الله تعالی هره هغه خرابی چه په هغه وقت کښی د خلقو په منځ کښی وه اصلاح فرمایلی ده، وروستنیو خلقو داسی وکړل چه د هغه احکام سره بیل بیل دی، بالاخر څمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معرفت د دغو گردو (تولو) خرابیو او بدعتونو اصلاح او د گردو (تولو) خرابیو علاج یو ځای ور وښول شو، اوس گرد (تول) حقه ادیان سره یو ځای او یو دین شوی دی» او گرد (تول) اقوام تر یوه بیرغ لاندی تول کړی شوی دی.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٢٤﴾

چه هر یو حزب گوند (له دوی نه) په هغه (باطل دین) چه له دوی سره دی

خوشال دی

تفسیر: (پناکی پری وهی) یعنی داسی به ئی گنل چه یواخی هم دغه مونږ پر حق دین یو او غمونږ هم دغه لیاره سمه او صافه لیاره ده.

عادل په پوه نازیږی و مجنون په جنون - کل حزب بما لدهم فرحون

فَذَرُهُمْ فِي غَمَرَاتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿۴۶﴾

پس پرېږده (ای محمده!) دوی په گمراهی خپلی کښی تر یوه وخته (د مرگه) پوری.

تفسیر: یعنی هغو کسانو چه د انبیاؤ په متفقو هداياتو کښی گوندونه (دلی) جوړ کړل او سره بیلې بیلې فرقې او ملتونه ئی قائم کړل - او هره فرقه یواخی پر هم هغو خپلو عقائدو او خیالاتو د زړه له کومی (منځه) تینگه ولاړه ده او په هیڅ ډول (طریقه) له هغه څخه مخ نه اړوی، اگر که ته ډیر پند او نصیحت هم وفرمائی. نو تاسی په دغه غم کښی خپل ځان زیات مه کړوئ! بلکه دوی ته لږ مهلت ورکړئ! چه دوی د غفلت او جهالت په نشو کښی ډوب او نشه پراته وی شو هغه موعوده ساعت ورسپړی او د دوی سترگی تیغی تیغی پاتی شی - یعنی موت یا د الله تعالیٰ عذاب د دوی پر سرونو او شاو خوا وگرځی.

أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّا جَاءُوكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۴۷﴾

لَهُمْ فِي الْآخِرَاتِ بَلٌّ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۴۸﴾

آیا گمان کوی دوی د دی چه بیشکه هر هغه څیز چه ورکوو ئی مونږ دوی ته (په دنیا کښی مدد ورسره کوو) په هغه څیز له ماله او (له) ځامنو چه تلوار کوو مونږ دوی ته په خیراتونو (او اکرامو نه ده داسی) بلکه نه پوهیږی دوی (چه دا استدراج او امهال دی)

تفسیر: هم دغه د دوی خیال و. لکه چه ویل به ئی. ﴿وَقَالُوا مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنَّا كُنَّا بِكُمْ لَمَّاعِينَ﴾ (د السبا (۴) رکوع (۳۵) آیه (۲۲) جزء) یعنی که مونږ د الله تعالیٰ په نزد مردود او مېغوض وی نو دغه مال او دولت او اولاد او نور ئی ولی مونږ ته په دغه وفرت او کثرت سره

راکری دی؟ یعنی په دی نه پوهیږی چه د مال او اولاد دغه افراط د دوی د فضیلت او کرامت له سببه نه دی بلکه د امهال او استدراج په بناء دی، هغومره مهلت او دیل چه دوی ته ورکاوه کیږی په هم دغه اندازه د دوی د شقاوت جام تر څنډو (غارو) پوری د کیږی. ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ وَأُمْلٍ لَهُمْ أَنْ كَذَّبُوا عَنْكُمْ﴾ جزء ۹ (د الاعراف ۱۸۲-۱۸۳ آیت ۲۳ رکوع)

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٤﴾

بیشکه هغه کسان چه دوی له (خوفه د) عذاب د رب خپل ویریدونکی دی تل،

تفسیر: یعنی صادق او خالص مؤمنون سره له ایمانه او احسانه د کفارو او مغرورینو پشان له «مکر الله» څخه مأمون نه دی بلکه تل تر تله د الله تعالی له ویری څخه لرزیږی او ویریږی چه الله تعالی دی نه کړی چه دغه انعامات او احسانات چه پر مونږ په دغه دنیا کښی شوی دی امهال او استدراج وی! د حسن بصری رحمه الله علیه مقوله ده ان المؤمن جمع احساناً وشفقة وان المنافق جمع اساءة وامناً - مؤمن نیکی کوی او ویریږی او منافق بدی کوی او له سره نی فکر خراب نه وی».

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾

او هغه کسان چه دوی په آیتونو (د قرآن) د رب خپل ایمان راوړی،

تفسیر: یعنی پر کونیه و او شرعیه و آیتونو دواړو باندی یقین او داسی عقیده لری چه هر شی دلته راد مخه کیږی هغه عین الحکمت او صواب دی. او هر هغه شی چه هلته را د مخه کیږی هغه هم بالکل حق او هر هغه حکم چه راکاوه کیږی هغه من کلاالوجوه صواب او معقول دی.

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٦﴾

او هغه کسان چه دوی په رب خپل پوری نه شریکوی (بل هیڅ شی).

تفسیر: یعنی پر خالص ایمان او توحید په طریقه د اخلاص سره قائم دی او هر یو عمل په صدق او اخلاص سره اداء کوی د خفی یا جلی شرک یوی شائبی ته د راتللو موقع نه ورکوی.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا اتَّوَوْا قُلُوبُهُمْ وَجِلَةً أَنْهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٥٧﴾

او هغه کسان چه ورکوی هر هغه چه ورکوی (له زکاتونو او خیراتونو) حال دا چه زړونه د دوی ویریدونکی دی (له عدم قبول ځکه چه) بیشکه دوی رب خپل ته ورتلونکی دی،

تفسیر: یعنی څه پوهیږو چه هغه هلته مقبول شو که نه؟ وروسته مو په کار راځی که نه؟ د الله تعالیٰ په لپاره کښی د صرفولو څخه تل د دوی په زړونو کښی دغه ویره او اندېښنه وی او پر خپل عمل باندی نه مغروریږی او سره له نیکی کولو هم ویرېږی.

أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿١١﴾

دغه کسان ډیر تلوار (او رغبت) کوی په نیکیو (طاعاتو) کښی او دوی هغو (نیکیو) ته پرمخ کیدونکی دی (له نورو خلقو نه)

تفسیر: هم په دنیا کښی او هم په آخرت کښی کما قال الله تعالیٰ ﴿فَأَسْبَغَ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحَسَنَ ثَوَابَ الْآخِرَةِ﴾ (۴ جزء د آل عمران ۱۴۸ آیت (۱۵) رکوع نو په حقیقت کښی اصلی نیکی په صالحو اعمالو حمیده و اخلاقو او فاضله و ملکاتو کښی وشوه نه په اموالو او اولادو کښی لکه چه د کفارو گمان و.

وَلَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا مَكْتُبٌ بِمَا يَتَّبِعُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٢﴾

او نه کوو تکلیف پر هیڅ نفس مگر په قدر د طاقت د ده او مونږ څخه یو کتاب (لوح محفوظ یا عملنامی) دی چه بیانوی حق رښتیا او پر دوی به هیڅ قسم ظلم ونه کړ شی (په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب سره).

تفسیر: یعنی هغه اعمال او خصال چه پاس بیان کړی شول کوم داسی مشکل کار نه دی چه د هغه تحمل د انسان له طاقته خارج وی ځمونږ عادت داسی نه دی چه پر خلقو د مالا یطاق شیانو تکلیف وکړو دغه گردی (تولی) خبری داسی دی چه که قاسی توجه وکړی نو پخپله ئی حاصلولی شی. هغه کسان چه د کاملینو سابقینو درجی ته نشی رسیدلی، دوی دی هم خپل وسعت او همت سره موافق پوره هم هغسی سعی او کوشښ وکړی چه پری مکلف دی. د هر یوه اعمال ځمونږ په نزد د اعمالو په صحائفو کښی درجه په درجه لیکلی موجود دی چه د قیامت په ورځ د گردو (تولو) په مخ کښی پرانستلی او کینودلی کیږی او د هغه سره موافق به دوی ته

جزاء ورکوله کیږي چه په هغه کښي د یوی ذری په اندازه هم ظلم او تیری نه کیږي او نه د چا کومه نیکی ضائع کیږي او نه ئی اجر کم ورکاوه کیږي نه بی وجه او بی قصوره د بل چا بار پری اچولی کیږي.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٢٣﴾

بلکه زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کښي دی له دغه (قرآنه یا د صلاحاتو له اعماله) او شته دوی ته عملونه (ناپاکه او کارونه بیباکه) غیر له دی (شرکه د دوی) چه دوی د هغو عملونو کوونکي دی (نو به پری بیامومی جزاء او هم دوی به داسی په غفلت او معصیت کښي مشغول اوسیری).

تفسیر: د آخرت له حسابو او کتابو دغه خلق غافل او بی پروا او په دنیوی نورو چارو کښي شاغل او لگیا دی او له سره له هغو څخه نه وزگاریدي چه د آخرت په طرف توجه وکړي یا ئی دا مطلب چه د دوی په زړونو کښي کفر او نفاق غای نیولی دی او دوی د شک او تردد، غفلت او د جهالت په تورو تیارو موجونو او چپو کښي دوب شوی دی لویه گناه خو دغه شوه باقی له دی نه ماسوا نورو دیر گناهونه هم شته چه دوی ئی سره تولوی او د یوی شیبی له مخی هم له هغه څخه نه دی جلا (جدا) او نه بنائی هم تری جلا (جدا) شی ځکه هغه بد اعمال چه د دوی په حق کښي د دوی د بد استعداد لامله (له وجی) مقدر شوی دی هغه به هر ورو (خامخا) دوی کوی او خامخا د هغه جزاء به هم مومی.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْرُونَ ﴿٢٤﴾ لَا تَجْرُوا الْيَوْمَ مَنَّا لَا تَتَصَرُّونَ ﴿٢٥﴾

تر هغه پوری کله چه ونیسو مونږ (هم هغه) غنیان (غتان متنعمان) د دوی په (دنیوی) عذاب (د قتل یا قحط یا نور، نو) ناخاپه دوی به فریادونه کوی (تنداری وهی). مه کوی فریاد نن ورځ (ځکه چه) بیشکه تاسی سره له مونږ څخه هیڅ مدد به ونه کړی شی (په خلاصولو کښي له عذابه).

تفسیر: یعنی څه وقت چه په دنیوی یا اخروی عذاب کښی مبتلا شی نو ژاری او سخت شورماشور اچوی چه مونږ ته له دغه آفت څخه نجات راکړه! ښه په دغه وقت کښی به د دوی نجات ورکوونکی څوک وی نو حکم صادرېږی چه چپ شی! له سره شورماشور مه کوئ! چه دغه گړدی (تولی) ژړا او انگولا مو بیکاره ده نن هیڅوک ستاسی نصرت او مرسته (مدد) نشی کولی او نه مو ځمونږ له عذابه خلاصولی شی لکه چه د دغه عذاب یوه نمونه د مکي معظمی کفارو ته د «بدر» په غزا کښی وروښودله شوه چه هلته د کفارو لوی لوی مشران ووژلی او بندیان شول چه ښځو او لونو او خویندو ئی تر میاشتو پوری په هغوی پسی ژړل او د خپلو سرونو ویشتان به ئی شکول او خپل ځانونه به ئی وهل او تکول خو له دغو گړدو (تولو) شورماشوره او نارو او سورو څخه ئی هیڅ شی په لاسو ورنغلل یو ځلی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دوی د ظلم او ستم څخه متأثر او متالم شو د دوی په حق کښی ئی ښیرا وفرمایله نو تر اوو کلونو پوری پر دوی قحط (سوکره) مسلطه شوه او دوی د لوړی له لاسه تر مردارو هډوکو او څرمو پوری هم وخوړل او د وینو خښلو ته هم وار ورسید بالاخر د رحمة للعالمین په حضور کښی حاضر شول او د رحم او شفقت وسیله ئی وروړاندی کړله او د دعاء غوښتنه ئی تری وکړله بیا پاک الله د دوی له سرونو هغه عذاب پورته کړ په دغه وقت کښی نه «لات» د دوی په کار ورغلل او نه ئی «هبل» او «نائله» په درد وخوړل.

او ویه ویل شی دوی ته په عین د ژړا او فریاد کښی داسی چه

قَدْ كَانَتْ آيَتِي تُنَادِيكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ آعْقَابِكُمْ تُنْكِرُونَ ﴿١٦﴾
مُسْتَكْبِرِينَ تَكْبِرُ سِرًّا تَهْجُرُونَ ﴿١٧﴾

په تحقیق ؤ آیاتونه (د قرآن) ځما چه لوستلی به شو پر تاسی (هر وقت) پس وئ به تاسی په پوندو خپلو چه بیرته به گرځیدئ (او نه به مو مانه کلام ځما) په دی حال چه کبر کوونکی به وئ په دی (قرآن یا محمد یا کعبه) حال دا چه د شپي قصی کوونکی به وئ (په طعن د مقدساتو کښی) مسخري به مو کولی پریښودل به مو (قرآن او نور مطهرات او تری تښتیدئ به)،

تفسیر: شیخ الہند رحمۃ اللہ علیہ د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «تاسو ته آورو کیده ځما آیتونه نو تاسی به په پوندو خپلو پر شا مندی وهلی له هغه سره تکبر کوونکی یو قصه ویونکی لره پریښوونکی (یا یو قصه ویونکی ئی گتلی یا ویلی به مو پریښوده) یعنی ولی اوس شور او ماشور لگوئ او ناری سوری وهی هغه وقت مو په یاد راوړئ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به

تاسی ته د الله تعالیٰ آیاتونه آورول او تاسی به په ډیر سرعت سره تری تبتیدئ او د هغو آیاتونو آوریدلو ته به مو هیڅ فکر او توجه نه کوله بلکه ستاسی کبر - غرور او غانمنمی (خودنمائی) به له سره تاسی ته اجازه نه درکوله چه هغه ومنئ، یا د انبیاء الله علیهم الصلوٰة والسلام خبرو ته لږ غور کیږدئ! یعنی کفار به د رسول الله صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم له مجلسه داسی تبتیدل لکه چه دوی (العیاذ بالله) د کومی چتی (بیکاره) او فضولی قصی له آوریدلو څخه په تنگ شوی، تری لار شوی وی. یا به د ﴿سِرَاقَتُهُمْ﴾ مطلب دا وی چه د شپې له مخی به دوی په حرم شریف کښی کیناستل او د دی په غحای چه مؤمنان شی او په حرم محترم کښی عبادت وکړی - او تری چار چاپیر طواف وکړی د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام یا د عظیم الشان قرآن په نسبت به ئی خبری کولی او راز راز (قسم قسم) قصی او افسانی به ئی له خپله خانه جوړولی، چا به ورته کودگر ساحر ویل چا به د شاعری نسبت ورته کاوه، چا به کاهن باله، یو به یو شی ویل - بل به بل شی اورول - او هم داسی په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو او بیهوده هذیانو کښی به مشغول او لگیا وو - نو اوس د خپلو هغو چارو خوند وڅکئ! له دغه شورماشور کولو او نارو سورو وهلو څخه هیڅ یوه گته (نفع) او فایده تاسی ته نه در رسیږی او هیشوک مو له دغه عذابه نشی خلاصولی.

اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٣﴾

آیا پس فکر نه کوی (کفار) په دی وینا کښی (چه قرآن دی) آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه (چه رسول او قرآن دی او) نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته (نو ځکه انکار کوی).

تفسیر: یعنی دغه منکرین د قرآن عظیم الشان په محاسنو کښی غور او فکر نه کوی که نه حقیقت الحال به ورمنکشف کیده چه بلاشبهه دغه د الله تعالیٰ جل وعلیٰ شانه کلام دی چه په هغه کښی د گردو (ټولو) امراضو صحیح علاج ښوولی شوی دی چه الفاظ ئی موجز او معجز او معانی ئی واضح او لائح دی او مصدق او مؤید د نورو د سماوی کتابونو او انبیاء دی. آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه چه نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته یعنی نصیحت کوونکی به تل ؤ یا به انبیاء الله علیهم السلام یا به د انبیاء اتباع، او آسمانی کتابونه هم پرله پسې نازلیدل - کله یو او کله بل کله په یو غحای او کله په بل غحای کښی او دغه کومه نوی خبره نه ده چه د هغی مثال او نمونه په پخوانیو ازمنه ؤ کښی نه ده لیدلی شوی. هو! دغه ډیر اکمل او خورا (ډیر) اشرف او اقدس کتاب چه اوس نازل شوی دی په دغه لوی شان اعلیٰ مرتبی سره پخوا کوم کتاب نه دی راغلی نو د دی مقتضی داسی وه چه لا زیات ښائی د دغه نعمت قدر مو کړی وی - او په ښه شان سره مو د هغه استقبال کولی او د هغه د غږ په مقابل کښی به مو «لبیک!»

ویلی وی لکه چه اصحاب الکرام رضی الله عنهم هم ویلی دی.
 تنبیه: بنائی دلت له «آباء الاولین» خنجه «آباء الابعدين» مراد وی او هغه چه د ﴿يَسْ﴾ شریف
 په سورت کښی ﴿لَسْتَ ذَرِئًا لَّآبَائِهِمْ﴾ راغلی دی. هلته به د «آباء الاقربین» اراده
 کړی شوی وی والله اعلم.

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٦٩﴾

آیا که نه دی پیژندلی (کفارو) رسول خپل (په صداقت او امانت سره) پس
 دوی له ده خنجه منکران دی.

تفسیر: یعنی آیا څکه ئی پر تکذیب او اعراض لاس پوری کړی دی چه هغوی د خپل د دغه نبی
 الله له احواله باخبره نه دی؟ حال دا چه گرد (تول) عرب پوهیږی چه محمد رسول الله صلی الله
 علیه وسلم له هلکتوبه صادق - امین - عفیف او متقی ؤ - خاوند د علم او حلم او کرم او جود
 او سخا او وفا او احسان او مروت او کمال د عقل او صحت او حسب او نسب او اخلاق او
 آداب ؤ لکه چه حضرت جعفر رضی الله تعالی عنه د حبشی د نجاشی (باچا) په مقابل کښی -
 او حضرت مغیره ابن شعبه د نائب کسری په مخ کښی او ابوسفیان د کفر په حالت کښی د روم
 د قیصر په دربار کښی د هم دغو اوصافو اظهار کړی ؤ نو بیا د داسی صادق متقی
 (جامع الاوصاف و کامل الصفات) بنده په نسبت داسی گمان کیدی شی چه (العیاذ بالله) هغه پر
 الله تعالی دروغ تری یا هغه یو اوږه سری دی یا بیخی ناآشنا او پردی او بیگانه دی؟.

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمُ بِالْحَقِّ وَكَثُرَهُمُ لِلْحَقِّ كُفْرُونَ ﴿٧٠﴾

آیا وائی دوی چه په ده لیونتوب دی (نه ده داسی لکه چه دوی ئی وائی او
 گمانونه کوی) بلکه راغلی دی (دا محمد) دوی ته په حق (دین) سره او
 اکثر د دوی حق لره ناخوښوونکی دی.

تفسیر: څکه چه مخالف دی له هوای نفسانی او له مقتضای شیطانی د دوی او اکثر ئی څکه
 وفرمایل چه بعض محض له جهته د شرم او ننگ او ملامتی د قوم ایمان نه راوړی لکه ابوطالب.
 شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «یا وائی چه هغه سودائی دی هیڅ نشته هغه خو
 دوی ته رشتیا خبره راوړی ده او پر دغو ډیرو رشتیا خبره بده لگېږی» یعنی د سودائیانو او

ليونيانو خبری کله داسی صافی او رښتیا وی حقیقت دا دی چه دغه خلق محض پخپله خوله داسی خبری کوی چه په ده لیونتوب پوری شوی دی ځکه داسی پرته (غلطه) وایی او په واقع کښی دا یو هم پکښی نشته اما دوی له ډیر بغض او حسد څخه ظاهراً داسی وایی او پخپلو زړونو کښی ښه پوهیږی او د دی خبری تصدیق کوی بیشکه هغه قرآن مجید او دین د اسلام او توحید او احکام د شریعت چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم راوړی دی حق دی نو کله چه دغه حقه خبره د دوی د اغراضو او خواهشونو سره موافقه نه ده نو ځکه پر دوی بده لگیږی او د هغی د منلو لپاره حاضر او تیار نه دی.

وَلَا تَبِعُوا هَوَاهُمْ فَسَدَّتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

او که متابعت کړی وی حق (الله قرآن) د نفسانی غوښتنی د دوی (په وجود د ډیرو معبودانو کښی نو خامخا خراب شوی به وو آسمانونه او ځمکه او هر هغه (مخلوق) چه په دوی کښی دی

تفسیر: یعنی که رښتیا خبره پر دوی بده لگیږی - ودی لگیږی. صداقت، حقانیت او رښتیا د دوی د خوښی او خواهش نشی تابع کیدی - که حق د دوی د خوښی او خواهشونو سره موافق احکام صادرولی نو د هغه الوهیت به نه وی پاتی او معاذ الله د بندگانو له لاسونو به د اوږو پیشو جوړه شوی وی - او په دغه تقدیر سره به د آسمان او د ځمکی دغه محکم انتظامات څرنګه قائم پاتی کیدی شوی - که د یوه وړوکی کلی انتظام محض د خلقو پر خواهشونو خوشی پریښودی شی هغه هم تر څلورو ورځو پوری قائم نشی پاتی کیدی - دا لا څه چه د ځمکی او آسمان حکومت ځکه چه عمومی غوښتنی د عقلی نظام مزاحم او یو له بله سره متناقض هم واقع شوی دی نو د عقل او هوۍ په کشمکش او د مختلفه اهو او په جنگونو او جګړو کښی دغه ګرد (ټول) انتظامات به سره ګډود او مختل او مهمل کیږی.

بَلْ آتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ

بلکه راوړی مو دی دوی ته ذکر پند د دوی (چه قرآن مجید دی او دوی به
(تل)

تفسیر: د هغه ارمان او تمنا داسی کوله ﴿لَوْ أَنَّ عِبَادَنَا ذَكَرُوا مِنَ الْآيَاتِ الْكَلِيمَاتِ﴾ (۲۳) جزء د الصافات ۱۶۸ - ۱۶۹ آیت (۵) رکوع.

فَمَنْ عَنْ ذِكْرِهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤١﴾

پس دوی له ذکر پند خپل مخ گرځوونکی دی (فکر او غور ورته نه کوی)

تفسیر: یعنی څه وقت چه دغه قرآن کریم دوی ته راغی - او داسی راغی چه له هغه څخه د دوی قومی حیثیت ته عظیم الشان فخر او شرف حاصل شو نو اوس دوی ولی تری مخ اړوی؟ او داسی اعلیٰ فضل او شرف په ویریا له خپله لاسه ضائع کوی.

أَمَرْتَهُمْ خِرَاجًا فَخَرَّجُوا رِبَّكَ خَيْرًا وَهُوَ خَيْرُ الرِّزْقَيْنِ ﴿٤٢﴾

آیا غواړی ته (ای محمده!) له دوی نه څه اجرت (په دغه تبلیغ او رسالت خپل نو ځکه درباندي تهمت وائی) پس هغه اجرت د رب ستا چه (دنیوی رزق او اخروی ثواب دی) خیر ډیر غوره دی (تاته د دوی له اجره) او هم دغه (الله) خیر ډیر غوره د تولو رزق روزی ورکوونکیو دی (په دنیا کښی او ښه د جزا ورکوونکیو دی په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی تاسی د دعوت او تبلیغ او نصیحت او خیر غوښتلو په مقابل کښی له دوی نه د څه مزدوری او معاوضی او اجرت غوښتونکی هم نه یی هغه د دواړو دارینو دولت چه پاک الله تاته مرحمت فرمایلی دی هغه د دوی د هغی معاوضی څخه ډیر بهتر دی.

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾

وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُونَ ﴿٤٤﴾

او بیشکه ته خامخا بولی دوی طرف د لیاری صافی سمی ته (چه دین د اسلام دی) او بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په قیامت له سمی صافی لیاری څخه خامخا کږیدونکی دی (لیاری د ضلالت ته).

تفسیر: یعنی ستاسی د صدق او امانت حال گردو (تولو) ته معلوم دی او هغه پاک کلام چه تاسی راوړی دی د هغه ښیګڼی (فائدی) او محاسن اظهر من الشمس او ابین من الامس دی معاذ الله له

سره تاسی ته څه دماغی خلل او نقصان نه دی عائد شوی او نه د هغوی څخه د کومې معاوضې او اجرت غوښتونکي یی د هغې سمې صافې لیاری په لوري چه تاسی خلقو ته دعوت او بلنه کوئ هغه بیخي صراط المستقیم دی چه د هغه پر ثبات، استقامت او متانت هر عقلمن او پوه او سم سړی په آسانی سره پوهیدی شی او هیڅ وړاندې وروسته او لاندې باندې، کوږوالی او اعوجاج پکښې نشته. هوا پر هغه باندې ورتګ د هغو کسانو په برخه دی چه وروسته له مرګه پر بل ژوندون اعتقاد لری او له خپل بد انجام څخه ویرېږی. پاتی شول هغه کسان چه له انجامه بی فکره او د آخرت ویره له سره په هغو کښې نشته نو هغوی به کله پر دغه سمه صافه لیاره تلی شی او علی البقین به تری بی لیاری کیږی او په کنډو کښې به لویږی او یقیناً سمه خبره د خپل کوږوالی لامله (له وجی) کېږی.

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلْجَوَانِ طُعْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٥٦﴾

او که مهربانی کړی وی مونږ پر دوی او لری کړی وی مونږ هغه چه په دوی ؤ له ضرره (چه قحط دی) نو خامخا به لا ټینګ شوی وو دوی په ګمراهی تجاوز سرکشی خپله کښې حال دا چه حیران او متردد به وو.

تفسیر: یعنی که دغه منکران له تکلیف څخه ویاسو او آرامی ور په برخه کړو بیا هم دوی احسان نه منی او له شرارت او سرکشی څخه نه آوری. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ښیرا یو ځلی پر مکیانو قحط (سوکړه) نازل شو بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعاء هغه تری لری شو ښائی چه دلته ئی همغه فرمایلی وی یا دا مطلب که مونږ پخپل فضل او رحمت له دوی څخه ربر (تکلیف) او نقصان لری کړو یعنی د قرآن عظیم پوه ورعنایت کړو خو بیا هم دا خلق د خپل ازلی خسران او سوء استعداد لامله (له وجی) اطاعت او انقیاد نه اختیاروی کما قال الله تعالی ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْعَمَهُمْ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَمَسُوا نَارًا﴾ (۹)

جزء د الانفال (۳) رکوع ۲۳ آیت

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَيَا تُضَارِعُونَ ﴿٥٧﴾

او خامخا په تحقیق ونيول مونږ دوی په عذاب سره (څو عاجز او نرم شی) پس غاړه ئی کینښوده (او عاجزی ئی ونه کړه) رب خپل ته او نه تضارع زاری ئی وکړه (بلکه لا سرکش او متکبر شول).

تفسیر: مثلاً قحط او نور آفات پری مسلط شول خو سره له هغه دوی د عجز له لیاری وروړاندې

نشول او د الله تعالى احكامو ته ئی غاړه کښنودله.

حَتَّىٰ إِذَا فُتِّحْنَا عَلَيْهِمُ بَابٌ ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذْ هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٢٣﴾

تر هغه پوری کله چه وپرانستله مونږ پر دغو (منکرانو) یوه دروازه خاوند د عذاب سخت ناڅاپه دوی په دغه (عذاب) کښی حیران ناامیده ؤ له هر خیره.

تفسیر: له دی نه یا د آخرت عذاب مراد دی یا د جنگونو د هغو دروازو (وړونو) پرانستل مقصود دی چه په هغوی کښی دوی گرد (تول) سره ستړی او ستومان او بیرته کیناستل.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٤﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی تاسی ته غوړونه (د سامعی قوه) او سترگی (د باصری قوه) او زړونه (د بصیرت قوه) دیر لږ شکر وباسئ تاسی (او حق یی دیر لږ په ځای کوئ).

تفسیر: په غوړونو سره د هغه تنزیلیه آیات واورئ! او په سترگو سره ئی تکوینیه آیات وگورئ! او په زړونو سره د دغو دواړو په پوهیدلو کښی کوښښ وکړئ! د دغو نعمتونو شکریه خو په دی کښی وه چه د ده دغه درکړی قوتونه تاسی د ده د احکامو په تعمیم کښی مصروف کړئ! مگر داسی نه کیږی او اکثر اوقات اکثر انسانان دغه قوتونه بی ځایه لگوی.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٥﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی (خواره کړی) ئی یی تاسی په ځمکه کښی او خاص هم دغه (الله) ته به ورجمع کړی شی په قیامت کښی.

تفسیر: هلته به د هر یوه د شکر ایستلو او د شکر نه ایستلو بدل وررسیږی په هغه وقت کښی به هیڅ یو انسان او هیڅ یو عمل نه غیر حاضر یوی هغه ذات ته چه دغه گرد (تول) شیان ئی منتشر (خواره) کړی دی دغه کار هم هیڅ اشکال نه لری چه هغه تول سره بیا یو ځای مجتمع

(او راتول) کړی.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٢٣﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه ژوندی کوی او وژل کوی او خاص د هم ده کار دی اختلاف بدلول د شپي او د ورځي نو آيا پس تاسي عقل نه چلوئ (او عبرت نه اخلي؟)

تفسیر: د هغه الله تعالی لوی ذات په قدرت او قبضه کښی چه د ژونديو وژل او د مړيو بيا ژوندي کول يا له تيارو څخه رڼا (رڼرا) ايستل يا په رڼا (رڼرا) کښی د تيارو ننه ايستل دی (او د شپي او د ورځي سره اختلاف چه کله ئی اوږدوی او کله ئی لنډوی، کله ئی يخوی او کله ئی تودوی) نو د دی لوی قدرت په مقابل کښی دغه څه سختی او اشکال لری چه تاسي بيا ژوندي کړی او له سترگو څخه مو دا د جهل او ظلمت پردی لری کړی؟ خو وروسته له هغه د اشياؤ حقائق ډیر په ښه صورت سره درمنکشف شی لکه چه په قیامت کښی به کيږی ﴿فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٢٤﴾ قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا إِنَّا لَبَعُوثُونَ ﴿٢٥﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾

بلکه وائی (دا کفار) په شان د هغی وینا چه ویلی ده پخوانیو کفارو. چه (ویلی ؤ هغه قول پخوانیو کفارو چه دغه دی) ویل دوی کله چه مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکي (وراسته) نو آيا مونږ به خامخا بيا ژوندي راپاخول کيږو (بلکه نه کيږو) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره او له پلرونو څمونږ سره هم دغه وعده پخوا له دی نه دی دا خبری مگر دروغجنی قصی دی د پخوانیو خلقو.

تفسیر: یعنی کفار وائی دغه له سره د عقل او فهم خبری نه دی، محض د پخوانیو خلقو د ړندو په تقلید پسې رهی (روان) دی او هغه پخوانی دقیانوسی شکوک او شبهات راوړاندی کوی چه له دوی نه مخکښی به رومبنيو خلقو هم کول. یعنی وروسته له دی نه چه مونږ په خاورو کښی گډود شو نو بیا به څرنګه ژوندی کیږو؟ داسی لری له عقله او پوه خبری چه مونږ ته اورولی شی پخوا له دی نه ځمونږ پلرونو او نیکه گانو ته هم شوی دی. لیکن مونږ تر نن ورځی پوری د خاوری له ذراتو او د ورستو هډوکو له څرکو د انسان خلقت او ژوندون نه دی لیدلی - څه چه دی یا نه دی دغه گردی (تولی) هغه قصی او افسانی دی چه پخوانیو خلقو جوړی کړی دی او اوس بیا تکرار د هغو نقل راته کیږی.

قُلْ لِّسِنِ الْأَرْضِ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٣﴾
سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٤﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) چه چاته ده دغه ځمکه او هغه مخلوقات چه په هغی کښی دی (خلقاً ملکاً وعبیداً) که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (نو راوبښئ خالق او مالک ئی!) نو ژر ویه وائی خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته نو) آیا پس تاسی پند نه اخلئ (او غور پری نه کوئ؟).

تفسیر: چه د هغه الله تعالیٰ قبضه پر کرده (توله) ځمکه او د ځمکی پر گردو (تولو) شیانو ده نو آیا دغه ستاسی یو موتی خاوره به د هغه له قدرته خارجه وی؟

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٥﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٦﴾

ووايه څوک دی رب د آسمانونو اوو او رب د عرش ډیر لوی نو ژر ویه وائی دوی چه (دغه ټول ملکاً خلقاً و عبیداً منسوب) الله ته دی نو ووايه (ای محمده دوی ته چه) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله او ځان نه ساتئ له شرکه)

تفسیر: چه دومره لوی مالک الملک به تاسی د دغو گستاخیو او سپین سترګیو په بدل تر کوم

ځای پوری کش کاږی؟ آیا دغه انتهائی گستاخی او سپین سترگی نه ده چه هغه مطلق مالک الملک مو په خپل زعم له یوی بی مقداری ذری څخه هم عاجز او ناتوانه دروی؟.

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸۸﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿۸۹﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) څوک دی هغه ذات چه په ید (بلاکيف) د ده کښی باچاهی تصرف دی د هر څیز او دی پناه ورکوی (مخلوقاتو ته) او پناه نه ورکوله کیږی په (ضرر د) ده باندی که یی تاسی چه پوهیږئ نو ژر وبه وائی چه (دا صفات) خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته) پس څرنګه تګی درباندي کوله شی (او ګرځی له حقه یا کوم طرف ته سحر درباندي کاوه شی).

تفسیر: یعنی پر هر څیز د الله تعالی واک (قبضه) او اختیار چلیږی. د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وفرمائی هغه ته پناه ورکوی - مګر بل هیڅوک د الله تعالی مجرم ته پناه نشی ورکولی او نه د الله تعالی په ضرر څه کار کولی شی نو ژر وبه وایی دوی چه دغه صفات خاص الله تعالی ته دی نو بیا ووايه ای محمده دغو منکرانو ته پس له کوم طرفه مګر او فریب درباندي کاوه شی؟ چه د هغه لامله (له وجی) تاسی مسحور شوی یئ - او خپل هوش او حواس مو زائل کړی دی او په داسی غټو غټو خبرو باندی هم نه پوهیږئ - کله چه د ګردو (تولو) آسمانونو او ځمکو مالک همغه الله تعالی دی - او هر شی د ده تر تصرف او اقتدار لاندی دی نو ستاسی د بدن وراسته هدوکی او د غوښو بڅرکی د ده له قبضی او اقتدار څخه چیری وتی شی؟ او چیری تللی شی چه پر هغو به هغه مطلق قادر خپله اراده او مشیت نشی نافذولی؟.

بَلْ أَتَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۹۰﴾

بلکه راتله کړی (راوړی) مو دی دوی ته حق) چه قرآن توحید او بعث بعد الموت دی) او بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی. (چه تری انکار کوی)

تفسیر: یعنی په دلائلو او شواهدو سره ظاهر کړی شوی دی چه هر هغه چه دوی ته ویل کیږی بیځنی صحیح او حق دی او دغو خلقو محض د دروغو خیالاتو متابعت کړی دی. (او په تحقیق سره دغه منکران دروغجنان دی چه له حق څخه انکار کوی او هغه حق دا دی چه)

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذْ أَذْهَبَ كُلَّ إِلَهٍ مِمَّا خَلَقَ
وَلَعَلَّ ابْنَهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٩١﴾

نه دی نیولی الله هیخ ولد او نشته ورسره هیخ بل معبود (شریک په الوهیت کښی او که وی ورسره بل معبود) نو په دغه وقت کښی خامخا بیولی او (بیل کړی) به ؤ هر یو خدای په هغه مخلوق چه پیدا کړی ئی ؤ (دوی له نورو مخلوقاتو خپل ځان ته) او خامخا غلبه کوله ځینو د دوی پر ځینو نورو (نو فاسدیده به دغه انتظام د عالم مشاهده) پاکي د الله له هغه چه بیانوی ئی (په هغه سره له ولد او شرک)

تفسیر: یعنی د ځمکي او د آسمان او تر ذراتو پوری د گردو (تولو) موجوداتو او مخلوقاتو مالک او مختار همغه الله جل جلاله دی. نه الله تعالی ځوی، لور ته محتاج - او نه مددگار ئی په کار دی او نه د ده په حکومت او سلطنت کښی هیخ کوم داسی شریک شته چه د یوی ذری په اندازه د مستقل اختیار خاوند وی او که داسی وی نو د هر با اختیاره حاکم رعایا به سره بیلیده او خپل لار لښکر به ئی تولاوه او په هغه بل به ئی یرغل (حمله) وروړ - او د عالم دغه مضبوط او محکم نظام به ئی د څو ورځو له مخی هم قائم نه پاتی کیده. د سورت الحج د ﴿لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ په تفاسیرو کښی د دی تقریر شوی دی هلته دی ولوست شی! یا آیا د الله تعالی شان داسی کیدی شی چه څوک به د هغه په مخ کښی دم ووہلی شی یا یوه ذره به د هغه د حکم څخه خارجیدی شی؟

عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

عالم دی پر پتو او په ښکاره ؤ پس ډیر لوی (پورته لوړ) دی له هغه څیز چه شریکوی ئی ورسره.

تفسیر: یعنی چه د هغه د عام او تام قدرت حال پخوا له دی نه بیان شوی دی - او د هغه محیط علم داسی دی چه له هغه ځنی هیخ یو ظاهری او باطنی او د غیب او شهادت خبری پتی او مخفی نه دی آیا د ده په قدرت کښی هغه شیان شریکیدی شی چه د هغوی قدرت او علم او نور گرد (تول) صفات محدود او مستعار دی؟ استغفرالله! روایت دی له حسن رضی الله تعالی عنه چه رب العزة جل جلاله خپل رسول خبر کړ په دی چه ستا

په امت کښې به هم عقوبت وی اما وقت ئی ورمعین نه کړ او امر ئی ورته وکړ په کولو د دی دعاء لکه چه وائی

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَّتِي مَآيُوعِدُونَ ﴿۱۸﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۱۹﴾

ووايه ته (ای محمده!) ای ربه خُما که چیرې وښیې ته ماته هغه (عذاب) چه وعده ئی کوله شی (له دوی سره) ای ربه خُما پس مه لره ما په قوم ظالمانو کښې.

تفسیر: یعنی څرنگه چه د الله تعالیٰ په دربار کښې داسې گستاخی او سپین سترگی کوله شی نو یقیناً کوم سخت عذاب به نازلېږي نو ځکه هر مؤمن ته هدایت شوی دی چه د الله تعالیٰ له عذابه وویریږي او داسې دعاوی وکړي «ای الله تعالیٰ! کله چه پر ظالمانو عذاب نازلوی ما په هغه کښې مه شاملوه!» لکه چه په حدیث کښې راغلی دی «واذا اردت بقوم فتنة فتوفني غير مفتون» مطلب دا چه ای الله تعالیٰ! مونږ د ایمان او احسان په لیاره کښې مستقیم ولره. او داسې کوم تقصیر له مونږه مه صادروه چه العیاذ بالله ستا په عذاب کښې شامل شو په بل ځای کښې داسې ارشاد شوی دی ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَافَةَ﴾ (۱ جزء د الانفال ۲۵ آیت ۳ رکوع) دلته ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی خو اصلی مقصد ئی نورو ته آورول او پری خبرول دی لکه چه د دغه عظیم الشان قرآن عمومی عادت دی.

وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُثْرِكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَدِيرُونَ ﴿۲۰﴾ إِذْ قَعُ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿۲۱﴾

او بیشکه مونږ په دی کار چه وښیو تاته هغه عذاب چه وعده ئی کوو له دوی سره خامخا قادر یو (لیکن مؤخر کوو ئی حکمتاً و مصلحتاً) دفعه کړه (ای محمده) په هغه خصلت سره چه هغه ډیر ښه دی بدی (او ضرر د دوی تاته) مونږ ته ښه معلوم دی هغه خبرې چه ستائی (دوی) تا یا ما نو ور به کړو پری (دوی ته جزا).

تفسیر: یعنی دغه ځموندو په قدرت کښی دی چه ستاسی تر سترگو لاندی به هم دغی دنیا کښی هغوی ته سزا ورکړو لیکن ستاسی د لوړ مقام او د لوړی مرتبی او اعلیٰ اخلاق مقتضی داسی ده چه د هغوی بدی په نیکی سره دفع کړئ! تر هغه پوری چه د هغو د دفع امکان وی او له دغسی چتی (بیکاره) او چهوله (فضولو) خبرو څخه خفه او په قهر نشئ. مونږ ته د دوی گرد (تول) اعمال معلوم دی او په تا کلی (مقرر کړی) وقت کښی به هغوی ته کافی سزا ورکوله کیږی، ستاسی د دی اغماض او پستی معاملی اثر به داسی کیږی چه گرد (تول) خلق به ستاسی په طرف متماثل کیږی او ستاسی د ښو اخلاقو به تعریف او ستاینه (صفت) کوی او په دغه صورت د دعوت او اصلاح مقصد په ښه شان حاصلیږی (وهذا قبل الامر بالقتال).

وَقُلْ رَبِّ اعُوْذُ بِكَ مِنْ هَٰزِلِ الشَّيْطَانِ ﴿٩٧﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه ځما پناه غواړم په تا پوری له چخولو (وسوسو) د شیطانانو نه (چه راکاږی خلق ضلالت ته).

تفسیر: پخوا د شیاطین الانس سره د سلوک او گزاری طریقه ښوولی شوی وه لیکن شیاطین الجن په دغه طریقه سره نشو متأثر کیږلی او هېڅ یو تلبر او پوست وضعیت په هغوی اثر نشو غورځولی او نه پری سمېدل، د دوی علاج یواځی په استعاذه سره کیږی یعنی د الله تعالیٰ په پناه کښی ښائی چه سری ورشی څو هغه مطلق قادر د دوی د لاس اوږدولو او وسوسو څخه ئی محفوظ کړی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «د شیطان تحریک او وسوسه دا ده چه په دینی سؤال جواب کښی بی موقعه سری په غصه کوی او په جنگ او جگړه کښی یی غورځوی د هم دغه په نسبت ئی فرمایلی دی چه د بدی خورا (دیر) ښه جواب دا دی چه په ښو خبرو سره ورکړ شی!

وَاعُوْذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

او پناه غواړم په تا پوری ای ربه ځما چه حاضر شی (دوی) ماته (په لمانځه یا تلاوت د قرآن یا په ځنکدن کښی)

تفسیر: یعنی په هېڅ یوه حال کښی می مه پرېږده چه شیطان ماته رانژدی شی یا خپل وار او گزار پر ما وکړی.

(او تل به یادوی په بدی سره ما او تا ای محمده او استاځی ځما دغه کافران)

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

تر هغه پوری کله چه راشی یو د دوی ته (اسباب د) مرگ نو وپه وائی ای ربه غما بیرته وگرځوه ته ما (دنیا ته) بنائی چه زه عمل وکړم نیک په هغه څیز کښی چه بیرته پرېښی دی ما (په دنیا کښی نو فرمائی الله چه) نه دی داسی (چه ته بیرته دنیا ته وگرځیدی شی ایمان او صالح عمل ته) بیشکه دغه د رجعت خبره داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی او په مخ کښی د دوی دی برزخ (پرده د قبر ده چه ئی نه پرېږدی رجوع ته) تر هغی ورځی پوری چه بیا ژوندی راپاخولی کیږی.

تفسیر: یعنی تاسی دغه د کفارو بدی په ښه طریقه سره دفع کوئ! او هغه خبری چه دوی ئی جوړوی هغه مونږ ته راپرېږدئ! تر هغه پوری چه د دوی د ځینو د موت وقت راشی او د نزع په وقت کښی د عذابونو مبادی معاینه کړی او په افسوس او ارمان کولو شروع وکړی - او په هغه وقت کښی داسی تمنا وکړی چه ای الله! د قبر د ورتللو په ځای ما پرېږده چه بیرته دنیا ته لاړ شم! او د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړم! او څه نیک اعمال او د آخرت پنگه (سرمایه) ځان ته برابره کړم! - او وروسته له دی نه بیخی له گناهونو او خطاؤ او بدو چارو څخه لاس واخلم! او بالکل ورنژدی نشم! نو په دغه کښی به ای پروردگاره! ستا لوی لطف او مهربانی وی! کما قال الله تعالی ﴿وَأَنفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقْتُ وَأَلَّنُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ (۲۸) جزء د المنافقون (۲) رکوع ۱۰ آیت

نو پاک الله به ملائکه العذاب ته وفرمائی چه دغو منکرانو ته ووايئی نه ده داسی چه ته به بیرته دنیا ته وگرځیدی شی دپاره د ایمان او د صالح عمل بیشکه دغه کلمه د رجعت یوه داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی یعنی د اجل د راتگ څخه وروسته د دغه مقصد لپاره له سره نه ستانه (واپس) کیږی او که بالفرض ستانه (واپس) هم کړل شی نو دوی به بیا له سره صالحه اعمال ونه کړی او بیا به په همغو ملاحیو او مناهیو کښی مشغولېږی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا هُوَ أَخْبَرُهُمْ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ جزء ۷ (د الانعام ۳ رکوع ۲۸ آیت)

دغه محض د هغوی د خولی خبری دی چه د حسرت، ارمان، ندامت، او افسوس له غلبی څخه چپ نشی پاتی کیدی - نو دی دی په خپل سر دغسی خبری کوی چه بل څوک ئی پرته (علاوه) له ده څخه ویونکی نه دی او اوس داسی خبری له سره ځمونږ په دربار کښی نه اوریدلی کیږی او

نه د دوی بیا رجوع دنیا ته ممکنه ده ځکه چه د دوی په مخ کښی د قبر برزخ مانع دی او د قبر پرده ئی تر وړاندی پرته ده تر هغی ورځی پوری چه بیا ژوندی راپاخولی کیږی یعنی تر اوسه ئی څه لیدلی دی؟ آیا یواځی له مرگه دومره زیات ویریدلی دی؟ وروسته له دی نه یو بل عالم د «برزخ» راځی کله چه هلته ورسیري له دنیائی خلقو څخه به پرده کیږی او آخرت ئی هم لا په مخ کښی نه دی راغلی. هو! د آخرت د عذاب یو لږ څه نمونه ئی ورومخه کیږی چه د هغه خوند به تر قیامت پوری پرله پسې څکی.

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٧﴾

نو کله چه پوکی وکړ شی په صور شپیلی کښی (لپاره د قیام د قیامت) پس نه به وی (نافع) نسبونه په منځ د دوی کښی په دغه ورځ کښی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله.

تفسیر: یعنی د برزخ د عالم څخه وروسته قیامت ور په سر درېږی د دوهم صور (شپیلی) د پوکلو څخه وروسته گرد (تول) مخلوقات به په یوه میدان کښی سره راتلولی او درول کیږی په دغه وقت کښی به هر سړی پخپل فکر او اندیښنه کښی لگیا وی. اولاد له مور، پلار له سره ورور له وروره سره، میره له ښځی سره او خپل له خپلوانو سره څه کار او غرض نه لری - او هر یو به له بل څخه نا آشنا او بیزاره وی - هیڅوک به د بل پوښتنه نه کوی لکه چه د «عبس» په اوله رکوع کښی مرقوم دی ﴿يَوْمَ يَقُفُّ الْمُرُّ مِنْ آخِيهِ وَأُمُّهُ وَأَبُوهُ وَصَاحِبَتُهُ وَبَيْنَهُمْ لِكُلِّ أُمْرٍ ثَمَرٌ يَوْمَئِذٍ لَا يَفْنَى﴾

له دی نه وروسته امکان لری چه له ځینو قرابتونو او خپلوی څخه څه نفع ورسیري کما قال الله تعالى في ركوع الاول من سورة الطور.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾

تنبيه: په ځینو احادیثو کښی نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه د قیامت په ورځ کښی گرد (تول) د نسب او «صهر» دا مادی تعلقات منقطع کیږی یعنی په کار نه ورځی «الانسابی و صهری - پرته (علاوه) ځما له نسب او صهر» معلوم شو چه د رسول اکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم تعلقات له دغه عمومه مستثنی دی د هم دغه حدیث د اوریدلو په اثر حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د ام کلثوم بنت علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما سره خپله نکاح وتړله - او څلویښت زره درهمه مهر ئی وروتاکه (مقرر که) حضرت شاه صاحب لیکي - «هلته به پلار او ځوی یو له بل سره نه وی شامل له هر یوه سره د ده د عمل حساب دی». ځما نیکه مولوی مراد علی کاموی د ﴿فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ﴾ تفسیر پخپل «یسیر» کښی داسی کړی دی «پس نه به وی سره نسبونه په منځ د دوی کښی په دغه ورځ کښی یعنی نه به نسبې علائق

پاتی وی لکه پلارولی - مورولی - خویولی - لورولی - ورورولی - خورولی ... او نه حسبى علائق به پاتی وی لکه خسرولی - خوابی ولی - خینی ولی - او دا به به سبب د دیر دهشت او حیرت وی. دا لا شه بلکه خپل خان به هم تری ورک وی. یا دا معنی چه دلته اوس په نسب فخر کوی چه زه د هغه «شاه» او د دغه «خان» او د دی «صاحب» پلار یا خوی یا ورور یا بل شه یم او هلته به دی نسبت او دی سبب ته هیڅ یوه فائده نه وی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله د دی نسب او حسب او دغه په سبب د دیر مشغولتیا د دوی وی پخپل غم کښی او دغه به پخوا له حساب به وی ځکه چه هلته به خلاصی په عمل وی لکه چه فرمائی

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٢٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ
خَالِدُونَ ﴿١٢٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهُهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٢٤﴾

پس هر څوک چه درنی شی تلی (یا تللی شوی) عملونه د دوی (معتمد وگرځی په نزد د الله) پس دغه کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) (له عذاب خلاص شوی په مراد رسیدلی) او هر هغه څوک چه سپکی ئی وختلی تلی (یا تللی اعمال) د ده (چه وزن نه کړی په نزد د الله) پس دا هغه کسان دی چه زیان ئی کړی دی د نفسونو خپلو (په کفر او عصیان سره اوس دوی) په دوزخ کښی به تل پراته وی سوځوی مخونه د دوی اور (د دوزخ) او دوی په دغه اور کښی غونج وچولی (گونجی تندى) (بدرنگه او بدمخی) به وی.

تفسیر: د دوی بدن به له دیرو سوځیدو څخه وپرسیږی لاندنی شونده به ئی ښکته غورنډیږی - تر نامه پوری رسیږی او پاسنئ شونده به ئی تر ککړی هم ورپورته کیږی او ژبه به ئی (لکه د فیل شونډک) د باندی راوځی - او تر ځمکی به راوړدیږی (اللهم احفظنا منه ومن سائر انواع العذاب)

نو وبه ویلی شی په عقبا کښی له جانبه د الله تعالی هغو کسانو ته چه زیان ئی کړی دی د خپل ځان چه تول عمر ئی په مخالفت د رحمان او متابعت د نفس او شیطان ضایع کړی دی چه

أَلَمْ تَكُنْ أُولَٰئِكَ تَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ فَلَنتُمْ بِهَا تَكْذِبُونَ ﴿١٢٥﴾

آيا نه ؤ آيتونه (د قرآن) ءما چه لوستل كيده پر تاسي (په دنيا كښي) پس وئ تاسي چه پر هغو به مو تكذيب كاوه (چه اوس لائق د دى عذاب شوى)

تفسير: يعنى په دغه وقت كښي به دوى ته داسي ويل كيږي ګواكي د هغو خبرو تكذيب چه تاسي په دنيا كښي كاوه اوس د هغو د تكذيب بدل او سزا وګورئ چه رښتيا وه كه دروغ؟.

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٦﴾ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٧﴾

نو وبه وائي (كفار) اى ربه ءمونږ غالبه شوى وه پر مونږ بدبختي ءمونږ او وو مونږ يو قوم ګمراهان (چه لياره د حق شيطان راڅخه ورکه كړى وه). اى ربه ءمونږ (يو كرت) وباسه مونږ له دى دوزخه پس كه بيا راوګرځيدو مونږ (دى كفر ته) پس بيشكه مونږ ظالمان يو (پر ءخانونو خپلو باندې).

تفسير: يعنى دوى به اعتراف كوي چه بيشكه مونږ د خپلي بدبختي او بدقسمتي لامله (له وجي) دلته لوېدلى يو او د هغى صافى سمى لياري څخه په لوى لاس كاږه شوى يو او په خپلو پښو د دغه ابدى هلاكت په كنده كښي لوېدلى يو اوس مو دغه ګرد (تول) شيان پخپلو سترګو سره وليدل نو د لطف او كرم له مخي يو ءخلى مونږ له دغه ءخايه وباسه او بيرته مو دنيا ته وليږه چه ښه عملونه وكړو او له ګناه او خطاء څخه بيخي لري وګرځو او كه بيا هم مونږ ستا د احكامو څخه غاړه وغړوله بيا هره سزا چه راكوي مونږ ستا په واک او اختيار كښي يو حال دا چه د دوى دغه وينا هم خطاء ده او دوى پكښي دروغجنان دى او دا وروستنى كلام دى د دوزخيانو چه پس د دى خبري څخه امر د سكوت به ورته وشى نو دغو كفارو ته د ملائكة العذاب په ژبه د الله تعالى له جانبه داسي امر كيږي.

قَالَ احْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ
رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿١٩﴾

وبه فرمائي چه تاسي چپ شئ (پراته اوسئ خوار ذليل) په دى دوزخ كښي او

مه غریبږی له ماسره (په دفع د عذاب کښی) بیشکه شان دا دی چه وه یوه
دله له بندگانو غما (یعنی مؤمنان) چه ویل دوی (تضرعاً) ای ربه غمونږه
پوره یقین او تصدیق مو کړی دی (په ټولو مؤمن به شیانو باندی) نو مغفرت
و کړه مونږ ته (گناه غمونږ) او مهربانی راباندی وکړه او ته (ای پروردگاره)
خیر ډیر غوره د ټولو مهربانی کوونکیو ئی

تفسیر: یعنی خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! اوس هر هغه څه چه مو
کړی دی د هغه سزا وگالئ (برداشت کړئ)! له آثارو څخه معلومېږی چه د دی خداوندی جواب
د صدور څخه وروسته بیا داسی ناری سوری منقطع کیږی او دوزخیان غیر له «زفیر» او شهیق
څخه به بل کلام نه شی کولی العیاذ بالله.

فَاتَّخَذُوا لَهُمْ سَخِرًا حَتَّىٰ آنَسُوا كُفْرَهُمْ وَكَانُوا مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ۝۱۱۰

پس نیولی ؤ تاسی دوی مسخری کړی شوی پر دوی تر هغه پوری چه هیر کړ
(مسلمانانو) له تاسی څخه ای کفارو ذکر یاد غما (په سبب د مشغولتیا د
تاسی ای کفارو په تمسخر و مسلمانانو کښی او وئ تاسی چه په هغوی
پوری مو خندل (هر وقت له ډیره کبره).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی کله چه مسلمانانو د خپل الله په حضور کښی دعاء او استغفار کاوه
نو تاسی ورپوری پیچموځی (مسخری) کولی او خندا به مو ور پوری کوله او د هغو د نیکو
خصلتونو پوری به مو توقی کولی او دومره د هغوی په تحقیر او تکذیر پسی لوبدلی وئ. چه پاک
الله او د جزاء ورځ مو بیخی له یاده وتلی وه او داسی به مو گنل چه گواکی ستاسی پر سرونو
باندی له سره هیڅ یو حاکم او کتونکی نشته چه ستاسی د داسی حرکاتو یاداشت واخلی او د
هغو سختو اعمالو سزا تاسی ته درکړی.

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا إِنَّهُمْ الْفَائِزُونَ ۝۱۱۱

بیشکه زه چه یم جزا می ورکړه دوی ته ښه جزا نن ورځ په سبب د هغه چه
هغوی صبر کړی ؤ (په اضرار ستاسی) بیشکه هغوی چه دی هم هغوی دی
بریالیان (رسیدلی خپلو ټولو مقاصدو ته).

تفسیر: بیچاره گانو مسلمانانو ستاسی پر قولی او فعلی ایذاؤ او اضرارو صبر کړی ؤ وگورئ چه

نن ورځ ستاسی بالمقابل هغوی ته څه ثمره ور په برخه کیږی؟ او دوی داسی یو مقام ته رسولی شوی دی چه هلته به پخپلو هر ډول (طریقه) مقاصدو بریالی (کامران) او کامیاب او له هر قسمه لذتو او مسراتو سره غاړه په غاړه وی (بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالی قهراً یا وبه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالی داسی چه)

قُلْ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا الْبَتَّ نَحْنُ يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾

وبه فرمائی څومره ځنډ (ایسارتیا) مو تیر کړی دی تاسی په ځمکه کښی په شمار د کلونو؟ نو وبه وائی (کفار) ځنډ (ایسارتیا) مو کړی دی یوه ورځ یا یوه برخه د ورځی نو ته (پخپله) پوښتنه وکړه له حسابگرو څخه.

تفسیر: یعنی له پرېستو څخه چه هغوی هر قسم نیکی او بدی شمیرلی دی دغه به ئی هم شمیرلی وی چه «څومره ځنډ (وخت) مو تیر کړی دی په ځمکه کښی او څو مدت مو هلته ژوند کړی دی» یعنی په قبر کښی یا د دنیا په ژوندون کښی - دغه به هم هلته ډیر لږ په نظر راځی دغه پوښتنه هم د دی لامله (له وجی) کیږی چه په دنیا کښی دوی عذاب ته ډیر زیات تلوار او عجلت کاوه اوس وبوهیدل چه هغه ډیر په سرعت او جلتی ورورسید (کذا فی موضح القرآن). (نو بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالی قهراً یا وبه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالی داسی چه).

قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

وبه فرمائی چه نه دی ځنډ (تاخیر) کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر لږ مدت (په نسبت د عذاب د آخرت که چیری بیشکه تاسی یی چه پوهیږئ) چه ژوند د دنیا په نسبت د عقبا ډیر لږ دی).

تفسیر: یعنی واقعی د دنیا عمر خو ډیر لږ و لیکن که تاسی پر دغه خبره په دنیا کښی د انبیاء په خبرو باندی پوهیدئ نو له سره په دغه فانی متاع به نه مغروریدئ او له انجام څخه به نه غافلیدئ او هغه گستاخی او شرارتونه به له تاسی ځنی نه صادریدل چه د دنیوی زائلو او فانی لذتونو د مشغولیت او مصروفیت په ضمن کښی له تاسی څخه په ظهور ورسیدل.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١٨﴾

آیا پس گمان کوی تاسی داسی چه بیشکه خبره دا ده چه پیدا کری مو یی تاسی عبث (د لویو دپاره) او (داسی گمان کوی چه) بیشکه تاسی مونږ ته نه به راوستلی کیږی (حساب او کتاب ته).

تفسیر: داسی نه ده تاسی عبادت ته پیدا شوی یی او رجوع کوونکی یی غمونږ دربار ته دپاره د مجازاتو یعنی په دنیا کښی د نیکی او د بدی پوره نتیجه نه دررسیدی - که په دی ژوندون پسې بل ژوندون نه وی نو گویا دغه کرده (توله) کارخانه به محض یوه لویه او تماشا او بیخی یوه بی نتیجی شی وی حال دا چه د الله تعالی ذات له دی نه ډیر اعلی او ارفع دی چه د هغه په نسبت داسی رکبک خیال وکړ شی.

فَتَحَلَّى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١٩﴾

پس ډیر پورته لوی لوړ دی الله (له عبثیاتو او نورو عیوبو چه) مطلق باچا حق دی نشته هیڅوک لائق د عبادت په رښتیا مگر خو هم دی (یواځی) چه رب مالک د عرش کریم عزت ناک دی (چه رحمت تری نازلیدی)

تفسیر: هر کله چه هغه لوی خاوند د ملکوت (معنوی دنیا) د لویي او د قوت او د سطوت خاوند او مالک مطلق دی نو له سره دغه امکان نه لری چه دغه عزیز منتقم جلت عظمته دغه تول وفاداران او مجرمان هم داسی خوشی پریږدی او د هغو د ښو بدو اعمالو جزا او سزا ورنه کری.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چه بولی له الله سره خدای بل (چه د هغه عبادت هم کوی هسی خدای چه) نه دی هیڅ برهان علمی سند ده ته په دغه (عبادت د غیر) پس بیشکه هم دا خبره ده چه حساب (جزاء) د دی (مشرک) په نزد د رب د ده دی (چه سم له استحقاقه ئی ورکوی) بیشکه شان دا دی چه بری نه مومی

(کافران او نه خلاصیوی له عذابه)

تفسیر: یعنی هلته به حساب او کتاب کیږي او هر چاته به د ده له جرمه سره سم سزا ورکوله کیږي د دغه سورت ابتداء په فلاح او نجات د مؤمنانو سره کړی شوی ده او ختم په عدم فلاح د کافرانو سره داسی شوی ده چه په پای (آخر) کښی ئی غمونږ رسول صلی الله علیه وسلم په استغفار او استرحام هم مامور گرځولی دی.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿١١٨﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه غما مغفرت او رحم وکړه (پر محمد او امت ئی) او ته خیر بهتره ډیر غوره د تولو رحم کوونکیو ئی.

تفسیر: یعنی غمونږ له تقصیراتو څخه راتیر شه! او پخپل رحمت مو په دنیا او آخرت کښی سر لوری کړه! ستا د بی‌نهایت رحمت په مقابل کښی هیڅ شی مشکل نه دی. د ﴿أَفَحَسِبْتُمْ﴾ څخه د سورت ختم پوری دا آیات ډیر فضائل او تأثیرات لری چه د هغه ثبوت له غښتو احادیثو څخه کیږي او مشائخو دغه په تجربو سره رسولي دی. بنائی چه د دغه آیت سری ورد ولری! په خاتمه کښی هغه دعاء هم تبرکاً او تفاولاً نقل کوو چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه ته تلقین فرمایلی ؤ ځکه چه د هغو الفاظ د دی آیاتونو سره مناسب دی

«اللهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیراً وانه لا یغفر الذنوب الا انت فاغفر لی مغفرة من عندک وارحمنی انک انت الغفور الرحیم»

تمت سورة المؤمنون بفضلہ ومنه وحسن توفيقه ونرجو منه اکمال بقية الفوائد.

سورة النور مدنية وهى (۶۴) آية و (۹) ركوعات رقمها (۲۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۲) نزلت بعد «سورة الحشر»

د «النور» سورة مدنى دى (۶۴) آيات (۹) ركوع لرى په تلاوت كېنى (۲۴) او په نزول كېنى (۱۰۲) سورت دى وروسته د «الحشر» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ①

دا يو سورت دى چه نازل كړى دى مونږ دا او فرض كړى دى مونږ (احكام د) هغه او نازل كړى دى مونږ په دى (سورت) كېنى آياتونه ښكاره دپاره د دى چه تاسى (پرى) پند واخلي (او غور پكېنى وكړئ).

تفسير: دغه سورت په ځينو نهايت ضرورى احكام - حدود امثال - مواعظ - حقائق - توحيد او په نورو اهمو تنبيهاتو او اصلاحاتو مشتمل دى، زياته ممتازه او پوه زياتونكى برخه هغه ده چه د (افك) له قصى سره تعلق لري. پر أم المؤمنين حضرت بى بي عائشى صديقى رضى الله تعالى عنها منافقينو د دروغو تهمت كړى په هغه كېنى ځينى ساده او بى فكره مخلص مسلمانان هم ښوئيدلى او د ثبات او استقامت څخه لږ څه متمائل شوى وو چه د هغه خطرناكه اثر نه يواځى د بى بي عائشى صديقى رضى الله تعالى عنها پر وضعيت لويده بلكه له يوه حيثيته پخپله د رسول الله عليه الصلوة والسلام وعلى آله الكرام وعلى اصحابه العظام د مجد او شرف تر درباره هم رسیده نو ځكه ضرورت واقع شو چه لوى قرآن په پوره اهتمام او قوت سره د داسى خوفناكى غلط كارى يا غلط فهمى اصلاح وكړى او د تل دپاره د ايماندارانو غوږونه پرانيځي خو وروسته له دى نه له سره د دښمنانو له تبليغاتو او انتشاراتو متاثر نشي. نو ځكه ئى د دى سورت شروع په دغو الفاظو سره وفرمايله ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا﴾ الآية - خو مخاطبين وپوهيږى چه د ده مضامين ځان ته اهميت او يو خاص وقعت لري او د دير محفوظ او ټينگ نيولو مستحق دى او هغه صاف صاف نصائح او ترتى ترتى (ټيک ټيک) خبرى چه په دغه سورت كېنى بيان شوى دى هغه گردى (تولى) د دى وړ (قابلى) او لائقى دى چه هر مسلمان ټينگ پخپل زړه كېنى ځاى وركړى او تل ئى په ياد ولرى او د يوى شيبى له مخى هم د ده د احكامو څخه غفلت ونه كړى كه نه د دين

او د دنیا په تباهی او خرابی کښی آخته کیږی.

اوس الله تعالیٰ بیانوی خپل احکام چه غځینی ئی دغه دی

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

هغه ښځه چه زنا ئی کړی وی او هغه سړی چه زنا ئی کړی وی (او محصنان وی او ثبوت شی زنا پر دوی په اقرار یا په شهادت) پس وهی تاسو ای (قاضیانو او حاکمانو) هر یو له دغو دواړو سل دری

تفسیر: ترکیب (الزانية والزاني) دواړه مبتداء دی او خبر ئی (فاجلدوا) دی او دغه الف لام په معنی د (الذی) دی چه متضمن دی معنی د شرط لره ځکه چه (ف) جزایه پری داخله شوی ده په خبر باندی نو تقدیر ئی داسی دی چه (التي زنت والذي زني فاجلدوهما) لکه چه مونږ پاس ترجمه هم داسی کړی ده دغه سزا د هغه زانی او زانیی ده چه آزاد عاقل او بالغ وی او نکاح ئی هم نه وی کړی یا د نکاح څخه وروسته جماع ئی نه وی کړی او هغه چه آزاد نه وی پنځوس دری وهلی کیږی د هغه حکم پنځمی پاری د اولی رکوع په ختم کښی مذکور دی او هغه چه عاقل یا بالغ نه وی نو دی خو لا نه دی مکلف شوی. په هر هغه مسلمان کښی چه دغه گرد (تول) صفات (حریت، بلوغ، عقل نکاح جماع) موجود وی نو داسی شخص ته «محسن» وائی نو د دغه محسن سزا چه د زنا مرتکب شی او پری شرعاً اثبات شی «رجم» و یعنی په گتو ویشتل او سنگساری ده لکه چه د المائدة په سورت کښی ئی د تورات په حواله فرمایلی دی ﴿وَكَيْفَ يُحْكَوُنَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَةُ فِيْهَا حُكْمُ اللَّهِ﴾ الآية - او هغه حکم د الله رجم وو لکه چه د هغه ځای په تفاسیرو کښی تیر شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه سره موافق فیصلی صادری کړی وی او فرمایلی ئی ﴿اللَّهُمَّ اِنِّیْ اَوَّلُ مَنْ اَحْیَا اَمْرَکَ اِذَا اَمَاتُوْهُ﴾ ای الله! زه هغه رومبی سړی یم چه ستا هغه امر حکم می ژوندی کړی دی چه محو او متروک کړی شوی و» بیا نه یواځی یهودان بلکه هومره داسی قسم واقعات چه وړاندی کیده په هغو تولو کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم تل محسن زانی ته په رجم سره سزا ورکړی وه وروسته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له رحلت اصحاب الکرام هم پر هم دغه احکامو د «رجم» اجراآت کول بلکه د اهل السنه والجماعت څخه یو سړی هم د ده پر مخالفت نه دی جرئت کړی. گواکی متواتره سنت او د اهل الحق اجماع دغه خبره رابنوولی ده چه په دغه مسئله کښی محمدی شریعت د توریت حکم باقی پری ایښی دی لکه چه لوی قرآن د عمد قتل په سزا کښی وژل کیږل د توریت په حواله بیان فرمایلی دی ﴿وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيْهَا اَنْ تَقُوْلُوْا بِالنَّفْسِ بِالنَّفْسِ﴾ او د مرتدانو د قتل حکم بنی اسرأئیلو ته ورکول د البقره په سورت کښی بیان کړی شوی دی

﴿مُؤْتَوَاتٍ إِلَىٰ بَارِيكُمْ فَاتْلُوا الْقُرْآنَ﴾ بیا هم دغه احکام د محمد صلی الله علیه وسلم د امت په حق کښی هم ایښود شوی دی شاید د محصن رجم او د قصاص د مسئلې د نقل کولو څخه وروسته په هغه شدت او تاکید چه د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ د حکم د ترک مذمت او بدې نې بیان فرمائلې ده او په آخر کښی ارشاد شوی دی ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاتْلُوهُ بَيْنَهُمْ﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ الآية - له هغه به دا غرض وی چه د

توریت دغه احکام اوس د قرآن تر حفاظت لاندې دی چه د هغو په اجراء او انفاذ کښی نه ښائی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هیچا د اهوای او آراو لحاظ او پروا وکړی لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په دغه مورد کښی د هیچا څه پروا ونه کړه او د دوی څخه وروسته راشده و خلفاء رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هم د چا لحاظ او پروا ونه کړه - تر دی پوری چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه ته د محصن د «رجم» په نسبت دغه اندیښنه پیدا بلکه مکشوفه شوه چه وروسته له دی نه به ځینی زائغین د دغه احکام له تعمله انکار کوی لکه چه خوارج او ځمونو د زمانې یوی مسوخی فرقی تری انکار هم کړی دی نو دوی پر منبر وختل او د صحابه و او تابعینو په لویه مجمع کښی ئی د الله تعالیٰ د دغه حکم اعلان په ډیر تاکید او تشدید سره وفرمایه - او په دغه مورد کښی یوه قرآنی یو منسوخ التلاوة آیت حواله ئی ورکړه چه په هغه کښی د محصن د رجم صریح حکم موجود دی او د هغه تلاوت وروسته منسوخ شوی دی مگر حکم ئی هم هغسی باقی پاتی دی.

تنبیه: د کوم آیت محض منسوخ التلاوت کیدل او حکم ئی باقی پاتی کیدل یوه مسئله مسئله ده چه تحقیق ئی په دغو مختصرو فوائدو کښی نشی درجیدی انشاالله العزیز که د مستقل تفسیر د لیکلو وار راوړسید نو هلته به ولیکلی شی.

وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلِيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ٢١

او نه دی نیسی تاسو لره په دغو (دواړو زناکارانو) زړه سوی (او مهربانی) په (انفاذ د) حکم د الله کښی که یی تاسی چه ټینگ یقین لرئ پر الله او په ورځی آخری (د قیامت)، او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته یوه طائفه ډله له مؤمنانو څخه (چه فصاحت ئی زیات شی).

تفسیر: یعنی که پر الله تعالیٰ یقین لرئ نو د هغه د احکامو او حدودو په اجراء او انفاذ کښی هیڅ تقدیم او تأخیر مه کوئ! داسی ونه کړئ چه د مجرم څخه وورېږئ او د سزا له اجراء څخه لاس وباسئ یا پکښی څه تنقیص وکړئ یا داسی غیر مؤثری خفیفی او معمولی سزا ورکړئ چه د

سزا کیفیت پکښی نه وی ښه وپوهیږئ چه الله تعالیٰ مطلق حکیم او له تاسی څخه زیات پر
 بندگانو مهربان دی او د ده هر حکم کلک وی که پوست د عالم د مجموعی په حق کښی له
 حکمت او رحمت څخه نشی عاری کیدی - که تاسی د ده د احکامو او حدودو په اجراء کښی
 قصور کوئ نو د آخرت په ورځ کښی به ستاسی څخه پوښتنه کیږی.
 ﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهَا طَآئِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ - او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته له
 مؤمنانو)

یعنی دغه سزا دی گوښی (بیله) ورته ورنه کړه شی بلکه د مسلمانانو په لویه مجمع کښی دی
 ورته ورکړه شی ځکه چه په هغه رسوائی کښی د سزا تکمیل او تشهیر او کتونکو ته لوی پانیات
 او عبرت دی او ښائی چه په کښی دغه غرض هم وی چه دغه لیدونکی مسلمانان د ده پر حال
 باندی زړه وسوځی او د مغفرت دعاوی ورته وکړی والله اعلم.

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ

زنا کار سړی نه نکاح کوی (په رغبت محبت سره) مگر خو زناکاره ښځه یا
 مشرکه ښځه او زناکاره ښځه نه په نکاح کوی (دغی ښځی زانیی لره په رغبت
 او محبت سره) مگر سړی زناکار یا سړی مشرک

تفسیر: د زنا د سزا د بیان کولو څخه وروسته د دی فعل انتهائی شناعت بیان فرمائی یعنی
 هغه نارینه او ښځه چه په دغه شنیعه عادت مبتلا وی په حقیقت کښی د دی خبری وړ (مستحق)
 او لایق نه دی چه له هغه سره د کوم عفیف مسلمان د ازدواج، د ناستی او د ملاستی تعلق قائم
 کړ شی د هغه د پلېت طبیعت او میلان سره خو دغه مناسب دی چه له هم داسی بد کاره او
 تباه حاله نارینه او ښځی سره یا له دوی ځنی هم بدتره له کوم مشرک او مشرکی سره د هغه
 تعلق وی کما قال الله تعالیٰ فی هذه السورة:

﴿أَشْهِدُ لِلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ ذُنُوْبِهِمْ أَهْلٌ وَهَاتُوا إِلَيْنَا دَعْوَانَهُمْ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ ذُنُوْبِهِمْ أَهْلٌ وَهَاتُوا إِلَيْنَا دَعْوَانَهُمْ﴾

کوی جنس له خپله جنسه سره سازه - هم کوتره له کوتری باز له بازه

د ده د حرکت اصلی اقتضاء خو هم دغه وه - اوس دغه بیله خبره ده چه الله تعالیٰ د نورو
 مصالحو او حکمتونو لامله (له وجی) کوم په نامه سره مسلمان عقد هم له مشرک او مشرکی سره

جائز نه دی فرمایلی. یا مثلاً د بدکاره سری نکاح که د کومی صالحی ښځی سره وتړله شی نو دغه بالکل باطله نه ده درولی شوی.

تنبیه: د دغه آیت داسی تقریر چه مونږ کړی دی بیځی سهل او بی تکلیفه دی په دغه کښی د (لاینکح) معنی هغسی نیولی شوی ده لکه چه په «السلطان لایکذب» او نورو محاوراتو کښی اخیسته کیږی یعنی د فعل د لیاقت نفی - د فعل نفی له حیثیته ورکړی شوی ده. **فافهم واستقم**

وَحَرَّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ۝۳

او حرامه کړی شوی ده دغه (زنا یا نکاح له بد کارو سره د حاصلولو د مبلغ لپاره) پر (صالحانو عقیفانو) مؤمنانو

تفسیر: یعنی یو مؤمن په داسی حال کښی چه مؤمن وی څرنګه به داسی حرکت ته اقدام کوی؟ په حدیث کښی راغلی دی «لا یزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن» یا دا مطلب چه له زانیی سره د هغو پرهیزګارانو د نکاح عقد حرام درولی شوی دی چه په صحیح او حقیقی معانی سره د مؤمنانو د خطاب مستحقان دی یعنی په تکوینی ډول (طریقه) دغسی پاک او صاف نفوس د داسی خراب او پلیت او ګنده غچایونو په طرف نه متماثل کیږی او تری ساتلی شوی دی په دغه وقت کښی به د «حرم» معنی هم هغسی وی چه «په ﴿وَحَرَّمَ نَاطِئَهُ الرَّاغِبُ﴾ کښی. یا په «وحرّام علی قرية اهلکناها» کښی نیولی شوی دی والله اعلم.

فائده: دغه پاس آیت یواځی د ترغیب دپاره دی په نکاح اخیستلو د عفائفو او شرافو کښی او ترهیب دی له نکاح کولو د بدکارانو څخه ځکه چه زنا په قبح کښی نژدی ده شرک ته لکه چه عفاف او پاکوالی او تحصن او ودوالی نژدی دی ایمان ته او بل دغه نفی په معنی د نهی نه ده او که په معنی د نهی وی نو منسوخ دی په آیت د ﴿وَالْکُفُّواْ لَیَالِی﴾ سره.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ

او هغه کسان چه اولی محصنی ښځی (یا محصن سری چه نسبت د زنا ورته وکړی) بیا رانه ولی (په مخ د قاضی حاکم کښی) څلور تنه شاهدان

تفسیر: یعنی که په داسی پاک لمنی ښځی بانډی د زنا تهمت ولګوی چه د دی بدکاری په کوم دلیل یا په شرعیه قرائنو سره نه وی ثابت (نو وئی وهی قاسی دغو قاذفانو لره ای قاضیانو او حاکمانو اتیا دری او مه ئی قبلوی شاهدی ځکه چه سره له حریته بلوغ - عقل - اسلام او پاکی

فاسقان دی) او هم دغه حکم دی د پرهیزگار نارینه که پری تهمت ولگاوه شی. لکه چه دغه آیات د یوی پاکي عقیقی صدیقی بنی په قصه کښی نازل شوی دی نو ځکه دلته د هم هغو پر ذکر اکتفاء شوی ده که څلور شاهدان تیر کړی او د هغوی شهادت سم له شرعیه و اصولو سره مقبول واقع شی نو پر هغه مقنوف او مقنوفه به د زنا حد جاری کیږی.

فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا

پس ووهئ تاسو (ای حاکمانو) دغه (قاذفان که اسیلان وی) اتیا دری او مه قبلوئ تاسی له دوی نه شاهی هیڅکله (تر وخته د مرکه پوری)،

تفسیر: دغه د «قاذف» تهمت لکونکی سزا شوه چه «مقنوف په مطالبه» اتیا دری وهلی کیږی او په مستقبل کښی د تل دپاره په معاملاتو کښی مردودالشهادت درولی کیږی څمونو د حنفیانو په مذهب کښی وروسته له توبی ایستلو څخه هم د دوی شهادت په معاملاتو کښی نه قبلیدوی

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

او دا (قاذفان) هم دوی دی فاسقان.

تفسیر: یعنی که په واقع سره ئی عمداً په دروغو سره تهمت لگولی و بیا نو د ده فسق او نافرمانی ظاهره ده که په رښتیا سره واقعی خبره ئی ویلی وی لیکن په دی باندی پوهیده چه زه د څلورو تنو شاهدانو په شهادت خپله دغه دعوی نشم ثابتولی نو د داسی خبری له اظهاره غیر له دی نه چه د یوه مسلمان پت او عزت خراب کړی بل څه گته (فائده) نه کوی چه هغه فی نفسه مستقله گناه ده او علماء هغه په کبائرو کښی شمیرلی ده.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

مگر هغه کسان چه توبه ویاسی پس له دغه (قذفه له گناه نه) او اصلاح کړی (نیت او عمل خپل) پس په تحقیق الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی وروسته له توبی او د حال اصلاحه ښونکی پاک مهربان الله به دا د فاسق نوم تری پورته کوی او د الله تعالی په نافرمانو بندگانو کښی به نه شمیرلی کیږی. اگر که د پخوانی

قذف په سزا کښی بیا هم مردودالشهادت پاتی دی هم دغه په اسلافو کښی د قاضی شریح -
ابراهیم نخعی - سعید بن جبیر - مکحول - عبدالرحمن بن زید بن جابر - حسن بصری - محمد
بن سیرین او سعید بن المسیب رحمهم الله مذهب دی کما فی الدر المنثور و ابن کثیر.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ

او هغه کسان چه اولی ښځی (محصنی پاکي له زنا څخه په زنا سره)

تفسیر: یعنی د زنا تهمت ولگوي یا خپل د وړکي په نسبت ووائی چه دغه ځما له نطفی څخه
نه دی.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ
الصَّادِقِينَ ۖ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۗ
وَيَذَرُوهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ۗ
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۙ

حال دا چه نه وی دوی ته شاهدان (په دی کار د زنا کښی) مگر نفسونه د
دوی (یعنی پخپله حاضر وی) پس (واجه ده په دی کښی) شاهدی د یوه د
دوی څلور شاهدی په (نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دی خامخا له
صادقانو رښتیا ویونکیو دی (په دغه نسبت د زنا کښی) او پنځمه (شاهدی)
(داسی ده چه) بیشکه لعنت د الله دی وی پر دغه (میره) که وی (دی) له
دروغجنانو څخه. او دفع کوی له دغی ښځی څخه عذاب (د حد ثابت په وینا
د میره ئی) دا (کار) چه شاهدی ولولی (دا ښځه) څلور (واری) شاهدی (په
نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دا میره ځما خامخا له دروغ ویونکیو
دی (په نسبت د زنا په ما باندی) او پنځمه (شاهدی داسی ده) چه ووائی
بیشکه غضب د الله دی وی په دی (ښځی) که چیری وی (دا میره می) له

صادقانو رشتیا ویونکیو څخه.

تفسیر: یعنی هر هغه میره (خاوند) چه پر خپلی ښځې د زنا تهمت ولگوي اولاً له ده نه به څلور شاهدان طلب کړه شي - که ئی راحاضر کړی نو پر ښځه دی د زنا حد جاری کړ شي. که ئی شاهد نه شو حاضرولی نو ده ته دی وویلې شي چه څلور ځلې دی په قسم یادولو سره بیان کړی چه زه په خپله دغه دعوی کښی رښتینی یم (په دغه تهمت کښی چه می پر خپله ښځه لگولی دی دروغ نه وایم) گواکي د څلورو شاهدانو په ځای پخپله د ده څلور (کرته) حلفیه شهادت دی. او په آخر کښی په پنځمه مرتبه کښی دغسې به وائی چه «که دی پخپله دغه دعوی کښی دروغجن وی نو پر ده دی د الله تعالی لعنت وی» که د دغو پاس الفاظو د ویلو څخه انکار وکړی نو بندی دی کړ شي او حاکم دی دی مجبور کړی چه یا دی پر خپل دروغ ویلو اقرار وکړی او د قذف په حد محکوم شي چه پاس ئی ذکر وشو یا دی پنځه کرته همغه الفاظ وواپی چه پاس مذکور شو. که میره (خاوند) دغه الفاظ ووائی نو بیا ښځې ته دی وویل شي چه هغه دی هم څلور ځلې په قسم یادولو سره داسی بیان وکړی چه «میره (خاوند) می په دغه تهمت لگولو کښی دروغجن دی» او پنځم ځلې دی دغه الفاظ ووائی چه «د الله غضب دی نازل شي پر دی ښځه باندی که ئی دغه میره (خاوند) پخپله دغه دعوی کښی رښتین وی» تر څو که ښځه دغه الفاظ ونه وائی بندی دی وساتلی شي چه یا دی په صاف ډول (طریقه) سره خپل د میره (خاوند) د دعوی تصدیق وکړی چه د زنا حد پری جاری شي. یا په پاس مذکوره الفاظو سره ئی تکذیب وکړی که ښځه هم د خپل میره (خاوند) پشان دغه الفاظ ووائی او له «لعان» څخه فراغت ومومی نو بیا له دغې ښځې سره جماع او د جماع دواعی گردد (تول) حرام شول بیا که میره (خاوند) دی ته طلاق ورکړی به! که نه قاضی دی د دوی دواړو په منځ کښی تفریق وکړی اگر که دغه واره پر دغه افتراق راضی هم نه وی یعنی قاضی دی په ژبه سره ووائی چه «ما د دغو دواړو په منځ کښی سره تفریق وکړ» نو دغه تفرق د بائن طلاق حکم لری.

(۱): - تنبیه: پر زوجینو باندی دا قسم الفاظو لولولو ته په شریعت کښی «لعان» وائی او «لعان» خاص په قذف الازواج پوری مخصوص دی د نورو محصناتو ښځو د «قذف» حکم هم هغه دی چه پاس مذکور شو.

(۲): - تنبیه: دغه څلور شاهدی ئی څکه مقرری کړی چه اصل خو څلور شاهدان ل کله چه هغه پیدا نه شول نو د هری یوی شاهدی په ځای یو سری ودریده او پنځمه په ځای د «ترکیبی» کښی شوه.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ

او که نه وی فضل (احسان) د الله پر تاسی او رحمت د ده او (بل دا نه وی

چه) بیشکه الله ډیر توبه قبلوونکی لوی حکمت والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: د «لولا» جواب محذوف دی لکه چه غمونږ له ترجمی څخه ښکاریږی چه که نه وی فضل او احسان د الله تعالیٰ پر تاسو باندی نو خامخا به ئی شرمولی وی تاسو یا ژر به ئی په عذاب کړی وی تاسو یعنی که دغه د «لعان» حکم مشروع نه وی نو د «قذف» د عمومی قاعدی سره موافق به پر میره (خاوند) قذف اوښته یا به ئی گردد (تول) عمر د خپل څیگر وینی څښلی او لرمون خوړینی به ناست و ځکه ممکن دی چه دی رشتین وی په خلاف د غیر د میره (خاوند) چه هغه د دغسی اظهار دپاره مضطر نه دی ځکه د هغه په قانون کښی د دغو امورو رعایت ضروری نه دی. له بل لوری که یواځی د میره (خاوند) په قسم خوړلو د زناء ثبوت کیدی نو د ښځی لپاره به ډیر سخت مصیبت او زحمت پیښیده - حال دا چه ممکن دی هغه رشتین هم وی هم داسی که ښځه د دی په قسم خوړلو سره یقیناً بری وگنله شی نو پر میره (خاوند) به د قذف حد لازمیده - سره له دی چه د ده په صداقت کښی هم مساوی احتمال موجود دی - نو په دغه حالت کښی د «لعان» په مشروعیت کښی د گردو (تولو) رعایت وشو او هم دغه د الله تعالیٰ د فضل او رحمت اثر دی ځکه چه په فریقینو کښی هر یو چه رشتین وی هغه د بی محله سزا څخه نجات ومونده په دغه وړی دنیا کښی پرده پوښی کړی او مهلت ئی ورته ورکړی دی چه ښائی توبه وباسی بیا د ده د توبی قبلول دغه د الله تعالیٰ د توابیت د صفت اثر شو

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ①

بیشکه هغه کسان چه راوړی ئی دی غت دروغ (په شان د عائشی کښی) یو ټولی دی له تاسی (مسلمانانو) نه گمان مه کوئ په دی (دروغو) چه شر بد دی تاسی ته (ای مخلصانو مؤمنانو) بلکه دغه (دروغ) خیر دی تاسی ته (له جهته د ثواب او منقبت د تاسی) مقرر دی هر سری ته له دغو (بهتان ویونکیو جزاء د) هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه (په قدر د خوض او شغل د ده)، او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار پیتی د دغو (دروغو او شائع ئی کړل) له دغه (تولی) نه شته ورته عذاب لوی (په دارینو کښی)

تفسیر: دلته د هغو غټو دروغو ذکر دی چه پر حضرت صدیقی بی بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ترلی شوی و دغه پېښه داسی وه چه نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د هجری په (۵) یا په (۶) کال کښی د (بنی المصطلق) له غزوی څخه د مدینې منورې په طرف بیرته تشریف راوړ ام المومنین صدیقه بی بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دوی سره وه - بی بی صاحبې پر بل اوبښ سوره وه چه پری هودج (پالکی) ترلی او پردی به ئی غوړندی او ښکته به وی او جمال به لا له پخوا هودج (پالکی) پری تاره - په یو منزل کښی چه د دوی قافله ښکته شوی وه لږ شیبې پخوا له کوچ حضرت صدیقی بی بی عائشی ته د وضو د تجدید ضرورت محسوس شو نو ځکه له قافلی څخه څه قدر لری او گوښی (جدا) لاړه. په دی ضمن کښی یو ناڅاپه د دی د غاړې غاړکی (امیل) وشلیده او دانې ئی (چه د جزع یمنی څخه وی) په شگو کښی سره تیت و پرک (منتشر) شوی نو د هغو په ټولولو او لتولو دا ډیره وځنډیده (ایساره شوه) هلته قافلی کوچ وکړ او له خپله ځایه ولتیدله او گرد (ټول) سره لاړل. جمال هم داسی گمان وکړ چه لکه بی بی صاحبې په هودج (پالکی) کښی ناسته ده ځکه چه د هغه گردی (ټولی) پردی ښکته غوړندی وی او ټولی پیلپلاری (پردی) ښکته لویدلی وی او ذاتاً بی بی صاحبې په عمر کښی هم وړوکی او په بدن کښی هم ډیره ضعیفه او نحیفه وه چه د دی د وجود او عدم وجود له هودج (پالکی) د باندې ښه نه څرگندیده.

الغرض جمالاتو خپل اوبښان رهی (روان) او چالان کړل او گرد (ټول) سره لاړل. لکه چه ام المؤمنین بیرته راغله که گوری چه قافله تللی ده - او هیڅ اثر او نښه ئی هم نه ښکاری. نو ام المؤمنین په نهایت ثبات او استقامت سره دغسی رایه قائمه کړه چه اوس له دغه ځایه خوځیدل خلاف المصلحت دی - ولی که زه د دغو شگو په کرمونو کښی د قافلی تعقیب هم وکړم په هغوی پسې نشم رسیدی او امکان لری چه لیاره هم راڅخه ورکه شی - که دلته واوسېږم هر کله چه لمر وخیژی او ځما متعلقین په دی وپوهیږی چه زه په هودج (پالکی) کښی نه یم او ځما پالکی تشه روانه ده نو هر ورو (خامخا) به هم دلته په منده او ځغایسته راپسی راشی نو هملته پاتی شوه.

کله چه شپه وه پر ام المؤمنین د خوب شومه راغله، هملته ئی خپل مبارک سر کیښود. کله چه حضرت صفوان بن معطل رضی الله عنه د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په امر مامور و چه تل به دی وروسته له قافلی راځی - او د پاتی شویو شیانو خبر نیونه به کوی نو ځکه دی تل د قافلی څخه په لږ څه فاصله لری اوسیده او همیشه د قافلی تر شا وروسته له پلتنی (تحقیق) به راته. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه دغه ځای ته گهیځ (سحر) راوړسید او له لری څخه ئی ولید چه کوم اوده پروت دی - کله چه ورنژدی شو نو د ورپیچلی (نغښتلی) شوی تکرې (خادر) څخه یی وپیژنده چه دا خو ځما مور ام المؤمنین صدیقه بی بی عائشه ده ځکه چه پخوا د حجاب د حکم له نزوله هم دغه معنوی ځوی او مور سره پیژندل. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د دغه وضعیت د لیدلو څخه سخت ولرغید - او ډیر وویرید او

په زور سره ئی ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ وویل چه د هغه په اثر د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها سترگی خلاصی شوی او هم هغسی مخ پیچلی (پت مخ) او په خپل تکرری کښی تاو شوی کیناسته.

حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه خپل اوبښ ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها ته نژدی چو کړ - او ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها هم هغسی پته پری سوره شوه - او صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د اوبښ مهار پر خپله اوږه باندی کیشود او د قافلی تر شا روان او ورسره گډ شول. راس المنافقین و امام المکذبین عبدالله بن ابی چه د مدینی منوری ډیر خبیث - بدباطنه خان او د منافقانو مشرف او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دښمن ؤ - دلته چه داسی یوه خبره او موضوع ورپیدا شوه نو په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو ئی خوله وسپردله - او غینی ساده او ناپوهان مسلمانان مثلاً په نارینه ؤ کښی حضرت حسان - حضرت مسطح - او په ښځو کښی حمه بنت جحش رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین د منافقانو په دغه انتشاراتو او گمراه کوونکیو خبرو تیروتل او په دغسی افسوسناکو تذکرو کښی سره لگیا شول چه د هغو ویل دوی ته نه ؤ لازم او د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها د عفت او عصمت سره بیخی منافی ؤ - مسلمانانو ته بالعموم - او پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته له داسی قسم واهیاتو خبرو څخه سخته صدمه ورسیده. تر یوی میاشتی پوری دغسی چتی (بیکاره) خبری سره کیدی او رسول صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه اجمعین به هم دغه گردی (تولی) خبری اوریدی او هېڅ به ئی نه ویل - او نه د هغو په تحقیق پسې گرځیده - مگر په زړه کښی سخت خفه ؤ وروسته له یوی میاشتی پخپله ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دغه شهرت څخه خبره شوه - نو د غم له شده ناقراره شوه - او د رنځورئ په بستره کښی ولویده شپه او ورځ به ئی ژړل - او د یوی شیبی له مخی به ئی هم اوبښکی نه دریدی. په دغه ضمن کښی نور واقعات هم پېښ شول - او ډیری خبری اتري سره کیدلی چه په صحیح بخاری شریف او نورو کښی د لوستلو قابل دی - او بالاخر د حضرت ام المؤمنین صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها په برائت کښی بالذات الله تعالیٰ دغه آیت ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ﴾ الایة - تر لری غایه پوری نازل وفرمایه - چه ام المؤمنین عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها تل فخر پری کاوه - او بالحق چه پر دغه هومره فخر او ویاړ چه وکړی لږ دی.

﴿عَصَبَةُ مِنْكُمْ﴾ - یو تولی دی له تاسو مسلمانانو څخه) یعنی دغه دروغ تروونکی له خیره سره همغه کسان دی چه په دروغو یا په رښتیا سره د اسلام مدعیان دی - او خپلو ځانونو ته مسلمانان هم وائی - له دوی غنی څو تنه سری سره یو غای شوی دی - او داسی چتی (بیکاره) خبری ئی سره ترلی دی - او څه خلق په ناپوهی سره پر دغه چغلی او چتی (بیکاره) دروغو غولیدلی دی - خو بیا هم د الله تعالیٰ لوی احسان دی چه گرد (تول) مسلمانان په دغه لومه کښی نه دی نښتی.

﴿لَا تَحْشَبُوا شَرَائِكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ - گمان مه کوئ په دی دروغو چه شر بدی تاسو ته

ای مخلصانو مؤمنانو بلکه دغه دروغ خیر بهتر دی تاسو ته له جهته د ثواب او منقبت د تاسو) دغه خطاب د هغو مسلمانانو د تسلی دپاره دی چه هغوی ته له دغی واقعی څخه صدمه رسیدلی وه بالخصوص حضرت صدیقه بی بی عائشه رضی الله تعالی عنها او د دی کورنی ته ځکه ظاهر دی چه هغه ډیره سخته خفه او ویرجنه وه یعنی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) دغه ویناوی ډیری مکروهی خفه کوونکی او خرابی دی لیکن فی الحقیقت تاسی ته د ده په منع کښی ډیره بهتری او محاسن پت وه آیا دومره مدت د تاسی پر داسی زړه خوړونکو حملو او ایذاو صبر کول هم داسی بی اجره پاتی کیږی آیا دغه لږ فخر او شرف دی چه بالذات خالق الکائنات پخپل پاک کلام کښی ستاسی نزهت او برائت نازل کړ او ستاسی دښمنان ئی خواروزار او رسوا کړل او تر قیامت پوری ئی ستاسی د خیر ذکر د گردو (تولو) قرآن لوستونکیو پر ژبه جاری کړ او مسلمانانو ته ئی د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام او د ده د ازواجو او اهل البیت د حق پیژندلو دپاره داسی یو درس ورکړ چه له سره هیږدونکی نه دی قلله الحمد علی ذلک.

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَاكُمْ﴾ - مقرر دی هر سری ته له دغو بهتان ویونکو جزاء د هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار د دغو دروغو له دغه شته ورته عذاب لوی. یعنی هر هغه سری چه په دغه فتنه کښی هومره حصه واخیسته همغه قدر گناه ئی د خپل ځان لپاره وگتله او د هغی د سزا مستحق شو مثلاً ځینی کسان خوشال شول او په ډیر خوند او مزه سره ئی د دغو واهیاتو خبرو تذکره کوله ځینو د افسوس د اظهار په ډول (طریقه) - ځینو د تحقیق او تفتیش په اصول - خامخا د دغی خبری په شاو خوا کښی ئی گرویکنی (تپوسونه) او پلیتنی (تحقیقونه) کولی او رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله پته خوله ناست او دغه گردی (تولی) خبری ئی اوریدی. ځینی به د داسی خبرو د آوریډلو څخه په تردد او اندیښنه کښی لویدل. ډیر کسان به په دغه مورد کښی چپ ناست وو. ډیرو کسانو به ئی د دغو افواهاتو تکذیب کاوه چه د دغو وروستنیو خلقو وضعیت پاک الله پسند او غوره کړ او نورو گردو (تولو) ته ئی درجه په درجه الزام واپراوه او د دی گناه ډیر لوی بار اخیستونکی رأس المنافقین عبد الله بن ابی و لکه چه په ډیرو روایاتو کښی تصریح ده هم دغه خبیث به نور خلق له خپله ځانه سره ټولول او دغه خبری به ئی په غوړونو کښی ورڅڅولی او دوی به ئی سراښول او غولول او خپله لمن به ئی په ډیر مهارت او چالاکی سره تری ټولوله او په نورو باندی ئی هغه شائع کوله نو په آخرت کښی ډیر لوی عذاب خو د ده دپاره هر ورو (خامخا) شته لیکن په دنیا کښی هم دغه ملعون ډیر ذلیل او رسوا شو او تر قیامته به دی په ذلت او خواری سره یادیږی.

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا أَفْكٌ مُّبِينٌ ﴿١٢﴾

ولی نه په هغه وقت کښی چه واوریده تاسی دا خبره گمان کاوه ایماندارو سړیو او ایمان دارو ښځو په نفسونو خپلو (پخپلو منځونو) کښی د خیر (خبری) او ویلی وی (دوی تولو داسی) دا خبره دروغ ده ښکاره.

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته ښایی چه له خپلو مسلمانانو ورونو خویندو سره حسن ظن ولری او هر کله چه واورى چه خلق پر یو نیک سړی هم داسی چتی (بیکاره) «رجما بالغیب» بدی خبری او خراب تهمتونه لگوى نو ښائی چه دی داسی خیالاتو ته پخپل زړه کښی لیار ور نه کړی بلکه د هغو تکذیب دی وکړی رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم فرمایلی دی هر څوک چه پشی شا د خپل یوه مسلمان ورور مدد وکړی نو الله تعالى هم د ده پشی شا مدد کوی - بی تحقیقه او تعمقه تهمتونه تراشل له ایمانه بعید دی ښائی چه هر سړی پر خپل پت (غیرت) او عزت د بل پت (غیرت) او عزت قیاس کړی لکه چه ابو ایوب انصاری رضی الله تعالى عنه او نورو د «افک» په قصه کښی وکړل. یوه ورځ د ده ښځی وویل چه «خلق د بی بی عائشی صدیقی په نسبت دغسی خبری کوی» ده وویل چه کردی (تولی) دروغ دی آیا ته به داسی کار وکړی شی؟ دی وویل چه نه! نو ابو ایوب رضی الله تعالى عنه وویل بیا نو د صدیق اکبر رضی الله تعالى عنه لور د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کده (تبر) د مسلمانانو مور د عربستان ملکه حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالى عنها په نسبت چه له تا نه ډیره لوړه - پاکه - صافه - طاهره - مطهره ده داسی گمان بیخی چتی (بیکاره) او فضول دی.

لَوْلَا جَاءُ وَعَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءٍ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا
بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

ولی نه راوسته (او تیر نه کړی دوی) په دی خبره څلور شاهدان (چه شاهی ورکړی وی په دی قذف د دوی) پس کله ئی چه رانه وستل څلور شاهدان پس دغه کسان په نزد د الله کښی هم دوی دروغجنان دی.

تفسیر: یعنی سم د الله تعالى له حکمه او د ده د شریعت سره موافقه دغسی خلق دروغجنان

درولی شوی دی چه پر بل چا باندی تهمتونه لگوي او بيا د هغه اثبات دپاره خلور شاهدان نشي وړاندې کولي او بي له کافي ثبوته داسي غتي خبري له خپلي ژبي څخه وباسي او چتي (بيکاره) پري وئيري.

وَلَوْ أَفْضَلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ١٣

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسي او رحمت د دغه (الله پر تاسي) په دنيا کښي (په توفيق د توبي سره) او په آخرت کښي (په عفو او مغفرت سره) نو خامخا رسيدلي به ؤ تاسي ته په هغه دروغ کښي چه غويي وهلي تاسي په هغو (دروغو) کښي عذاب لوي (په هم دغه دنيا کښي)

تفسير: يعنی الله تعالی دوی ته د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په طفیل له عذابونو څخه نجات ورکړ که نه دغه خبره د عذاب لائقه ده. (موضح القرآن) له تاسو ځیني مخلصینو ته د توبي توفیق هم ورکړ - خطا ئی ورمعاف کړه - که نه د منافقینو پشان دوی هم د قیامت په ورځ په لوی عذاب کښي اخته کیدل. (العیاذ بالله).

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالسِّنِّتِمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ١٤

کله چه واخيست تاسو دا (افک) په ژبو خپلو (چه يو له بله مو پوښتنه کوله) او وبله به مو په خولو خپلو سره هغه خبره چه نه ؤ تاسو ته په هغي باندې هيڅ علم او گنله تاسي دغه خبره آسانه (چه هيڅ گناه پکښي نشته) حال دا چه دغه (خبره) په نزد د الله کښي ډيره لويه ده (له حيثيته د گناه نه).

تفسير: يعنی د عظيم عذاب مستحق ولی نه کيدل - کله چه تاسي بي تحقيقه يو ظاهرالبطلان خبره يو د بل له خولي څخه اخيستله - او له خپلو ژبو څخه ئي دغه چتي (بيکاره) او اتکلي خبري ايستلي چه د هغو له واقعيت څخه تاسي بيخي نه وئ خبر بيا عجيبه خبره لا دا ده چه داسي سخته خبره (يعنی کومه محصنه خصوصاً د نبی علیه السلام مطهره زوجه او ځمونږ د

مسلمانانو روحانی والده متهم کول) چه د الله تعالیٰ په نزد دیر لوی دروند جرم دی، یوه وړوکی او معمولی خبره کله له دغه اصلی جرم څخه لوی جرم دی.

وَلَوْلَا إِذْ سَبَعْتُمْوهٗ قُلْتُمْ تَأْيِیْکُونُ لَنَا اِنْ تَتَكَلَّمْ بِهَذَا سُبْحٰنَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِیْمٌ ﴿۱۷﴾

ولی نه کله چه واوریده تاسی دا خبره ویل تاسی چه نه ښائی مونږ ته دا کار چه خوله وڅوڅوو په دی خبره باندی پاکی د تا (ای ربه) دا دروغ دی دیر لوی (چه ترلی شوی دی د منافقانو له خوا).

تفسیر: یعنی اول خو د حسن الظن اقتضاء داسی وه چه ستاسو په زړونو کښی هم ښائی دغه خبری نه تیریدی لکه چه پاس ارشاد وشو - لیکن که د شیطانی اغواء له سببه ئی فرض کړئ د چا په زړه کښی کومه بده وسوسه تیره شی - یا ئی له چانه واورى نو بیا جائز نه دی چه داسی ناپاکه خبره پر خپله ژبه راوړی - لازم دی چه په هسی مواردو کښی مؤمن خپل حیثیت او دیانت ملحوظ ولری او په صافو الفاظو سره داسی ووائی چه د داسی بی سرو پښو خبری له خپلی ژبی څخه ایستل ماته نه ښائی او نه زه پری ښه ښکارم - ای الله ته پاک ئی څرنگه خلق داسی نامعقولی خبری له خپلی خولی څخه وباسی آیا هغه پاکه - صافه - متقیه میرمن چه تا د سید الانبیاء او رأس المتقین د زوجیت لپاره غوره او مخصوصه کړی ده هغه (معاذ الله) څرنگه هم خپل ځان بی پته (بی غیرته) کوی؟ او هم (استغفر الله) پخپله دغه وضعیت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم پت (غیرت) باندی هم داغ لگوی (حاشا - ها - ثم حاشا - ها!) دغه خو د دښمنانو له طرفه پر یوه بی قصوره باندی بهتان ترلی شوی دی.

يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُوْذُوْا بِالْمِثْلَةِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۱۸﴾

پند درکوی تاسی ته الله (او منع کوی مو) چه بیا ونه گرځئ تاسی مثل د دی خبری ته هیڅکله که چیری یی تاسی مؤمنان (نو پری عبرت واخلي!)

تفسیر: یعنی مؤمنانو ته ښائی چه په پوره ډول (طریقه) سره پوهان او هوښیاران شی - څو د بد باطنو منافقانو په چلونو او فریبونو سره ونه غولیږی او د دوی په پلمو (تدبیرونو) سره تیر نه وځی - او تل تر تله د نبی علیه وعلى آله واصحابه الصلوٰة والسلام او د ده د اهل بیتو د عظمت شان ملحوظ ولری.

وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ^(۱۸)

او بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د پند) او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: یعنی د دی خبری پته درښیې چه دغه غټ دروغ چا جوړ کړی؟ او خپور (مشهور) کړی دی؟. معلوم شو چه منافقانو تل په پته دشمنی او مخالفت کاوه په پخوانی آیت کښی ئی دغه خبره راښکاره کړی وه (کذا فی الموضح) عموماً مفسرانو له آیاتونو څخه احکام - نصائح - حدود - د توبی قبول او نور مضامین مراد کړی دی - په دغه وقت کښی به د علم او حکمت د صفاتو له ذکر کولو څخه دغه غرض وی چه الله تعالیٰ له تاسی څخه د مخلصینو د قلبی ندامت او د نیاتو او د اعمالو او اقوالو پر حال ښه خبردار دی - نو ځکه ئی د هغوی توبه قبوله کړه - او څرنګه چه حکیم مطلق دی نو ځکه ئی په نهایت حکمت او علم سره تاسی ته تنبیه او ویشتیا هم درکړه او د ده مگرد (تول) احکام د بندګانو پر مصالحو مبتنی دی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ^(۱۹)

بیشکه هغه کسان چه خوښوی دغه (خبره) چه خوره شی فاحشه بدنایمی په حق د هغو کسانو کښی چه ایمان ئی راوړی دی شته دغو (کسانو) ته عذاب دردناک په دنیا کښی (په حد د قذف او په بدنایمی سره) او په آخرت کښی (په اور د دوزخ سره) او الله ښه عالم دی او تاسی نه پوهیږئ (پر ضرر د هغی خوری کړی فاحشی).

تفسیر: یعنی بدکاری شائع او خوره شی - یا د بدکاری اطلاعات او خبری منتشری او خوری شی - دغسی غوښتونکی منافقان ؤ لیکن د هغوی په تذکره کولو کښی ئی مؤمنانو ته هم تنبیه وفرمایله چه فرض ئی کړئ که د چا په زړه کښی د کومی بدی خبری خطره تیره شوی وی - او په بی پروائی سره ئی کومه خبره له ژبی څخه هم وتلی وی نو ښائی چه بیا د هغی مهملی خبری تذکره له سره ونه کړی او د هغی په تشبیح او تنشیر (اشاعت) پسې ونه ګرځی - که خامخا د کوم مؤمن پت او عزت توبوی نو ښه دی وپوهیږی چه د هغه پت او عزت هم محفوظ نه پاتی کیږی - او حق تعالیٰ هغه ذلیل او خواروی کما فی حدیث امام احمد رحمه الله په دی شان سره

چه په دنیا کښی د قذف حد پری اجراء کیږی - او قسم قسم سپکتیا او بدنمایي ئی په برخه کیږی او نوری رسوائی او سزاوی هم وررسیږی او په آخرت کښی د دوزخ سزا دوی ته تیاره او مهیاء ده او الله تعالیٰ ته داسی فتنه اچوونکی ښه معلوم دی او ښه ئی پیژنی اگر که تاسی ئی نه پیژنی - او دغه هم د پاک الله په علم کښی شته چه د کوم یوه جرم او گناه خومره ده؟ او غرض او مقصد ئی څه ؤ؟.

تنبیه: - د فاحشی د شیوع حب د حسد او کیني او نورو په شان د قلبیه ؤ اعمالو څخه دی او د وسوسو او خواطرو په شان نه دی - او د قصد له مراتبو څخه نه دی نو ځکه د هغه په ماخوذیت کښی نه ښائی چه اختلاف وکړی شی. فتنه له.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ٢٠

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی باندی او رحمت مهربانی د ده او (دا نه وی) چه بیشکه الله ښه نرمی کوونکی ښه رحم والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی دغه غت دروغ خو داسی ترلی او خواره شوی ؤ چه نه ؤ معلوم چه خومره کسان له هغه ځنی جاریدل. لیکن الله تعالیٰ محض پخپل فضل - رحمت - شفقت او مهربانی له تاسی ځنی د تائبینو توبه قبوله کړه - او پر ځینو ئی شرعی حد جاری کړ - او پاک ئی وگرځول - او هغه ته ئی چه زیات خبیث ؤ یو ډول (طریقه) مهلت ورکړ او په آخرت به جزا ورسیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَازَكُم مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ٢١

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) متابعت مه کوئ د گامونو د شیطان او هر چا چه متابعت وکړ د گامونو د شیطان نو بیشکه دغه شیطان امر کوی (تابع خپل ته) په فحشاء دیرو بدو قبیحو کارونو او په

منکر نامشروعو بدو خبرو او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د ده نو نه به وی پاک کړی له (معصیت د افک شخه الله) تاسی هیڅوک هیڅکله ولیکن الله پاکوی (په قبول د توبی سره له معاصیو) هر هغه څوک چه اراده وفرمائی (د پاکي نی) او الله ښه آوریدونکی (د اقوالو) ښه عالم دی (په نیاتو).

تفسیر: یعنی د شیطان له چالونو او پلمو (تدبیرونو) شخه هوښیار اوسئ! نه ښائی چه د مسلمان کار داسی وی چه شیاطین الجن والانس سره قدم په قدم یو ځای لار شی - د هغو ملعونانو د ټولنی مقصود خو هم دا دی چه خلقو ته د بی حیائی او رسوائی په طرف دعوت او بلنه ورکړی نو تاسی ولی په رڼو سترگو عمداً د هغوی پر خبرو غولیدئ؟ وگورئ چه شیطان لږ څه تحریک او ډکه ورکړی - دومره لوی شورماشور او هنگامه پورته کوی - او دیر سم ساده مسلمانان په اشتباه سره د هغه پر قدمونو روانیږی. حال دا چه شیطان خو د گردو (ټولو) گمراه کول غواړی او یو تن هم نه پریږدی چه پر سمه لیاره لار شی - دا خو د الله تعالی فضل او د ده رحمت دی چه دی د خپلو مخلصو بندگانو لاس نیونه کوی او دیر زیات کسان نی د شیطان له شرورو شخه محفوظ ساتی او ځینو ته وروسته له ابتلاء د توبی ایستلو توفیق ور په برخه او اصلاح کوی نی دغه خبره د هم هغه واحد الله جل وعلا په اختیار کښی ده - او هم هغه پخپل محیط علم او کامل حکمت سره پوهیږی چه کوم یو بنده د اصلاح قابل دی؟ او د کوم یوه توبه ښائی قبوله کړه شی - الله تعالی د گردو (ټولو) توبه او نور آوری - او د دوی د قلبی کیفیاتو شخه پوره واقف او باخبر دی.

وَلَا يَأْتِلْ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ^(۱۷)

او قسم دی نه کوی خاوندان د فضل (په دین کښی) له تاسی او (خاوندان) د فراخی (او مالدارۍ ستاسی په دنیا کښی) په دی چه نفقه) به نه ورکوی خاوندانو د خپلوی او مسکینانو او مهاجرینو ته په لیاره د الله کښی او ښائی چه عفوه دی وکړی او ښائی چه تری تیر دی شی آیا دوست نه لرئ تاسی دا چه مغفرت وکړی الله تاسی ته (په سبب د عفوی او صفح د تاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها باندی په بهتان ترونکیو کښی
 ځینی مسلمانان هم په ناپوهی سره شامل شوی وو چه له هغوی ځنی یو حضرت مسطح رضی الله
 تعالیٰ عنه ؤ چه برسیره په دی چه یو مفلس مهاجر ؤ د حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ
 عنه خوری یا ترورځی هم کیده - او د «افک» د پینې څخه پخوا حضرت صدیق اکبر رضی الله
 تعالیٰ عنه د هغه سره څه امداد او مالی مرسته (مدد) کوله - کله چه دغه خبره سره فیصله شوه
 - او د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها براءت د الله تعالیٰ له طرفه نازل شو -
 نو حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه قسم وکړ چه وروسته له دی نه به مسطح رضی الله
 تعالیٰ عنه سره هیڅ امداد او کومک ونه کړم - ممکن دی چه ځینو نورو اصحابو ته به هم داسی
 پینې ورپینې شوی وی نو په دغه تقریب دا آیت نازل شو - یعنی له تاسی ځینی هغو کسانو ته
 چه الله تعالیٰ دینی کرامت او مشرتوب یا دنیائی وسعت او مالداری ورکړی ده دوی ته نه ښائی
 چه داسی قسمونه وخورئ او ښائی چه د دوی همت ډیر لوی او اخلاق ئی لوړ او عالی وی - نو
 میرانه (بهادری) او ځلمیتوب په دی کښی دی چه د بدی بدل په نیکی سره ورکړ شی.
 د محتاجو خپلوانو او د الله دپاره د خپل وطن پرینودونکیو د کومک، امداد او مرستی (مدد)
 څخه لاس اخیستل د میرنو (بهادرانو) او مشرانو کار نه دی - که مو قسم خورلی وی نو نه
 ښائی چه داسی قسمونه پوره کړئ - بلکه د هغو کفارو اداء کړئ! - ستاسی له شانه او اوصافو
 څخه داسی ښائی چه د خطا کارانو له خطا څخه اغماض وکړئ! او تری تیر شی که داسی
 وکړئ نو الله تعالیٰ به ستاسی گرد (تول) قصور او خطاوی وینی - آیا تاسی له الله تعالیٰ څخه
 د عفوی او د ښی هیله (ارزو) او امید نه لرئ؟ او که ئی لرئ نو ښائی چه تاسی د هغه د
 بندګانو سره په هم دغه متوقعه صورت سره موافق معامله او تګ وکړئ! ګواکي په دغه سره د
«تخلق باخلاق الله» تعلیم وشو.

په احادیثو کښی دی لکه چه ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه دغه آیت واورید ﴿الَّذِينَ آمَنُوا أَن يُغْفَرَ
 لَهُمْ لَكُمْ﴾ - آیا دغه مو نه خوښیږی چه الله تعالیٰ مو وښی «نو فوراً ئی وویل -
«بلې! یاربنا انا نحب - بیشکه ای ځمونږ پروردګاره! مونږ هرومرو (خامخا) ستا ښنه خوښوو
او غواړو ئی»

دا ئی وفرمایل او د مسطح رضی الله تعالیٰ عنه هغه پخوانی کلنگ او امداد ئی بیرته جاری کړ -
 بلکه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه د پخوا په نسبت ئی دوچند کړ. رضی الله تعالیٰ عنه
 و ارضاه.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا
 فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه هغه کسان چه ولی دوی (په نسبت د زنا سره) ښځی پاکي عفیفي ناخبری (له دغو بدو) ایمان راوړونکي (په الله او رسول) لعنت کړی شوی دی په دوی باندی په دنیا کښی او په آخرت کښی او شته دوی ته عذاب ډیر لوی.

تفسیر: په صحیحینو کښی حدیث دی - **تاجتنبوا السبع الموبقات الشرک بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق واکل الربوا واکل مال الیتیم والتولی يوم الزحف وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات** له دی نه ظاهریږی چه د محصناتو قذف مطلقاً له مهلکاتو څخه دی بیا په هغه کښی ازواج مطهرات بالخصوص د ام المومنین بیوی عائشی صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها قذف خو ډیره لویه گناه ده - علماؤ تصریح فرمایلی ده چه وروسته د دغو آیاتونو له نزوله هر څوک چه بیوی عائشی صدیقې یا له ازواج المطهرات څخه یو تن متهم کړی هغه کافر او د لوی قرآن مکذب - او د اسلام له دائرې څخه خارج دی - د طبرانی په یوه حدیث کښی داسی راغلی دی **«قذف المحصنة یهلم عمل مائة سنة** پر محصنی باندی تهمت لگول د سلو کلونو عمل وړانوی» (العیاذ بالله)

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

په هغه ورځ کښی چه شاهدی به ورکړی پر دوی باندی ژبی د دوی او لاسونه د دوی او پښی د دوی پر هغو (افعالو او اقوالو) چه و دوی چه کول به ئی په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی مجرم په خپله خوله او ژبه سره د هغو ویل او اظهار نه غواړی مگر د ده ژبه لاسونه - پښی به په اذن الله په وینا راځی - او له هغو څخه هر عضوه به هر هغه عمل څرگندهوی چه د هغو په وسیله شوی وی.

لطیفه: قاذف پخپله په ژبه تهمت لگولی و - او د څلورو تنو شاهدانو مطالبه له هغه څخه شوی وه چه هغه ئی پوره نشوه کړی بالمقابل د هغه دلته د پنځو شیانو ذکر وشو - ژبه چه د قذف اصلی آله ده او څلور نور لاسونه او پښی چه د هغه پر شرارت باندی شاهدی لولی.

يَوْمَ يَكْفِيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿١٤﴾

په دغه ورځ کښی به پوره ورکړی دوی ته الله جزاء د دوی هغه چه حقه لائقه وی او پوه به شی چه. بیشکه الله هم دی دی حق ثابت (په ذات او صفات خپل)

ښکاره ظاهر (په الوهیت او ربوبیت خپل).

تفسیر: هغه ذات چه د یوی ذری اعمال - حساب - کتاب - په ښکاره او واضح ډول (طریقه) سره هر سری ته په صاف صورت سره ښکاروی - او د هغه په دربار کې هیڅ ظلم او تعدی نه کیږي. دغه مضمون به د قیامت په ورځ گردو (تولو) ته مکشوف او مشهودیږي.

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثُونَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

ناپاکی (ښځی او خبری) دپاره د ناپاکو دی او ناپاکه (خلق) دپاره د ناپاکو (ښځو او خبرو) دی، او پاکی (ښځی او خبری) د پاکو (خلقو) دی او پاک (خلق) دپاره د پاکو (ښځو او خبرو) دی، دغه (پاکان چه ځینی له هغو اهل البیت دی) پاک (بی تعلقه بیزاره) دی له هغو خبرو چه وائی ئی (دروغجنان)، شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (په جنت کې).

تفسیر: یعنی بد کاری او چتی (بیکاره) ښځی د بد کارو او چتلو (خرابو) سړو وړ (قابلی) او لائق دی هم داسی یو بدکار او گنده سړی د هم دی خبری سره وړ (قابل) او لائق دی چه د هغه تعلق د هم هغه په شان چتلی (خرابی) او بدکاری ښځی سره وی - پاک او ستره او مطهر انسانان له ناپاکانو سره هیڅ تعلق او مطلب نه لری. ابن عباس رضی الله تعالی عنه فرمایلی دی چه د نبی صلی الله علیه وسلم ښځه له سره بدکاره (زانیه) نه وی یعنی الله تعالی د هغه د ناموس حفاظت هم فرمائی - نقله فی (موضح القرآن).

تنبیه: د آیت دغه مطلب خو د شیخ الهند د ترجمی سره سم وشو - مگر د اسلاکو د ځینو مفسرینو څخه دغه منقول دی چه د ﴿الْخَبِيثَاتُ﴾ او د ﴿الطَّيِّبَاتُ﴾ څخه دلته ښځی نه دی مرادی - بلکه اقوال او کلمات مراد دی - یعنی خرابی خبری خرابو خلقو سره لائق او مناسبی دی - او پاکی او صافی خبری پاکو او صافو سړو سره لازمی او مناسبی دی - متقی - پاک - او صاف نارینه او ښځی له داسی گنده او مردارو تهمتونو څخه پاکی وی - لکه چه وړاندی له ﴿أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُ﴾ و﴿يَتَّقُونَ﴾ څخه ظاهریږي - یا دی داسی وویلی شی چه خرابی خبری د خرابو له

خولو څخه ووځی هغه کسان چه د یوه پاک او متقی او مطهر انسان په نسبت کومه مرداره او خرابه خبره وکړی نو وپوهیږه چه هغه پخپله خبیث او مردار دی یعنی طیب او طاهر او پاک سړی له داسی خبیثو او مردارو او چتلو (خرابو) خبرو څخه بیخی پاک او مبراء دی او هسی خرابی ویناوی د خبیثو - پلټو - چتلو (خرابو) او گنده کسانو کار دی.

﴿لَمْ تَغْفِرْ دَرَقَ كَرِيمٌ﴾ الآية - شته دوی ته مغفرت او رزق روزی ښه په جنت کښی)
یعنی هغوی د دوی په بدو ویلو سره نه بدیږی بلکه هر کله چه دوی پر هغه صبر وکړی نو دغه
خیز د هغوی د خطا او تیروتلو او ښویدلو کفارہ کیږی - او دلته په هره اندازه چه مفسد خلق
وغواړی چه هغوی ذلیل او خوار کړی - هلته به د هغه په بدل کښی دوی ته عزت او رفعت ور په
برخه کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مه ننوځی تاسی
(هغو) کورونو ته چه غیر وی له کورونو د تاسی تر هغه پوری چه (اجازه
وغواړئ او) سره وغږیږئ (له بهره او اذن واخلي) او سلام واچوئ پر اهل د
دوی دغه (اخبار او استیذان) د تاسی خیر بهتر دیر غوره دی تاسی ته (له
ننوتلو د بی اجازی څخه) ښائی چه پند واخلي تاسی (په دی سره).

تفسیر: یعنی ماسواء د خپلی خصوصی هستوگنی له کوره د بل چا د هستوگنی په کور کښی
هم داسی په خپل سر بی خبره مه ننوځی! ولی تاسی نه یئ خبر چه هغه ستاسی د ننوتلو په وقت
کښی په څه حال کښی دی؟ او څه احوال لری؟ آیا دی په دغه حال کښی د بل چا په ورنگ
خوښیږی که خفه کیږی؟ لهذا پخوا د ننوتلو څخه ښائی ور ناری کړئ او ځان ته اجازت حاصل
کړئ او له گردو (تولو) نارو څخه بهتره «سلام» اچول دی.

په حدیث کښی راغلی دی چه دری ځلی دی سلام واچوی او د ننوتلو اجازه دی وغواړی که له
دری ځلی سلام اچولو سره هم اجازه ور نه کړه شی - نو بیرته دی وگرځی.
فی الحقیقت دغه داسی دک له حکمته تعلیم دی که د هغه په تعمیل کښی مؤاظبت وکړ شی - نو
دغه د میلمه او کوربه دواړو په حق کښی ښه او بهتر دی.

مگر افسوس نن مسلمانان په دغو مفیدو هدایاتو پسی چندان نه گرځی ولی نور ملل او اقوام هم
دغه اصول او آداب له مونږ څخه اخیستی هغه ته ئی دیره ترقی او توسعه ورکړی ده.
(ریط) د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د زنا او د قذف د احکامو بیان ؤ - لکه
چه دیر ځله بی له اجازی د بل په کور کښی ننوتل - د هم دغو ممنوعه و امورو په طرف مفضی
کیدل نو ځکه په دغو آیاتونو کښی ئی د استیذان د مسائلو بیان هم وفرمایه.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا
فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٣٨﴾

پس که چیری ونه مومئ تاسی په دی کورونو کښی څوک (چه اذن درکری) پس مه ننه وځئ په دی کورونو کښی تر هغه پوری چه اذن وکری شی تاسی ته، او که چیری وویل شی تاسی ته (عندالاستیذان) چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی (او د ننوتلو سعی مه کوئ) چه دغه بیرته وگرځیدل ډیر غوره (او پاک) دی تاسی ته او الله په هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم دی (او جزا ئی درکوی).

تفسیر: یعنی کله چه دغه در معلوم شی چه په هغه کور کښی هیڅوک نشته خو بیا هم د بل چا په کور کښی بی د هغه د مالک او مختار له اجازی مه ننوځئ! ځکه چه د بل په ملکیت کښی بی له اجازی بل هیڅوک د تصرف حق نه لری. تاسی ته نه دی معلوم چه د بی اجازی ننوتلو څخه به څومره جگری پیښیږی؟ هوا که صراحتاً یا دلالتاً اجازت درکړ شی نو بیا هیڅ مضائقه نشته او که چیری وویل شی تاسی ته عندالاستیذان چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی مه کوئ! یعنی د داسی ویلو څخه مه خفه کیږئ! ځکه چه ډیر اوقات انسانی طبیعت دی ته نه وی مائل چه له چا سره وگوری - یا به د بل چا له ملاقاته په دغه وقت کښی حرج ورپیښیږی په داسی یوه خبره او کار مشغول وی چه په دغه نه خوښیږی چه بل څوک پری مطلع شی - نو تاسی ته څه ضرورت درپیښ دی چه خامخا به پر هغه بار اچوئ! حال دا چه په دغه شان تکلیف او زحمت اړولو سره عموماً د دوستی او خپلوی تعلقات وړاندیږی. په هر حال دغه کار چه بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی او اصرار مه کوئ دغه بیرته وگرځیدل خبر بهتر او ډیر غوره پاک دی تاسی ته او الله تعالیٰ په هغو کارونو چه کوئ تاسی ښه عالم دی او جزاء ئی درکوی یعنی الله تعالیٰ له گردو (تولو) قلبیه او قالبیه او اعمالو څخه ښه باخبر دی. څرنگه شی چه کوئ او په هر نیت ئی چه وکړئ حق تعالیٰ به سم د هغه د تناسب سره جزاء درکوی - او ده په خپل محیط علم کښی د گردو (تولو) امورو رعایت فرمایلی، دغه احکام ئی صادر کړی دی.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٣٩﴾

نشته پر تاسی باندی هیخ گناه په دی کښی چه ننوځی (بی له استیذانه)
هغو کورونو ته چه نه دی د چا د اوسیدنی په هغه کښی متاع منفعت د
تاسی وی او الله ته ښه معلوم دی هغه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هغه چه
پتوئ تاسی.

تفسیر: یعنی په هغو عمارتونو کښی چه کوم خاص او معلوم داره سری هستوگنه نه لری او نه د
هغه په ننوتلو او راوتلو کښی څه ممانعت او قیود وی - مثلاً مسجد - مدرسه خانقاه - سرای او
مثل ذلک - که هلته مو کوم شی وی - یا په هغه ځای کښی د څه موعده دپاره اوسیدل غواړئ نو
البته هلته پخپل سر تللی او ننوتلی شی او دلته هیخ د استیذان ضرورت نشته. د داسی مسائلو
تفصیلات ښائی چه په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی. او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه څه چه
ښکاره کوئ ئی تاسی او هر هغه څه چه پتوئ ئی تاسی یعنی الله تعالی ستاسی د گردو (تولو)
پتو او ښکارو حالاتو په رعایت دغه احکام مشروع کړی دی چه له هغو څخه مقصود د فتنی او
فساد گرد (تول) مداخل بندول دی. مؤمن ته ښائی چه په خپل زړه کښی هم دغه غرض تر نظر
لاندی ونیسی او پری عمل وکړی.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿۳۰﴾

ووايه (ای محمده!) مؤمنانو ته چه پتی دی کړی دوی سترگی خپلی (له
نامحرمو څخه) او ښه ټینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو
په مقابل کښی) دغه (اغماض او حفظ) ډیر پاکیزه (او گټور) دی دوی ته
بیشکه چه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی (دوی نو ښائی چه
تری په ویره اوسی پر هر حرکت او په سکون خپل)

تفسیر: بده کتنه د زنا اول قدم دی - له دی نه د لویو لویو فواحشو دروازی پرانستلی کیږی
قرآن عظیم عموماً د بدکاری او بی حیائی د انسداد دپاره رومی د هم دغه سوری د بندولو
توصیه کوی - یعنی مسلمان نارینه او ښځی ته حکم ورکړی دی چه د بدو کتلو څخه ځان ساتی!
او خپل شهوات پخپل واک (اختیار) او اداره کښی ولری! که یو غلی بی اراده او ناڅاپه د کوم
نارینه نظر پر کومی پردی ښځی ولوید - یا د ښځی سترگی پر کوم پردی نارینه ولگیدی نو بیا
دی بالاراده او قصداً د هغه پر لوری خپلی سترگی نه اړوی! ځکه چه دغه دوهم غلی لیدل به د

ده په واک (اختیار) کښی وی - او په هغه کښی به معذور نه گڼل کیږی. که انسان ځان په دی سره عادی کړی چه خپلو پښو ته وگوری او په خپل اختیار او اراده سره د ناجائزو امورو په طرف ونه گوری نو دیر ژر د ده د نفس تزکیه کیدی شی - کله چه اول ځلی ناڅاپه کوم اتفاقی نظر لویږی د شهوت او نفسانی غوښتنی له سببه نه وی نو ځکه حدیث هغه معاف کړی دی بنائی چه دلته په ﴿مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ کښی هم «من» ئی تبعیضه اخیستی هم دغه طرف ته ئی اشاره فرمایلی وی. (او ښه ټینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل د محرماتو په مقابل کښی) یعنی له حرام کاری څخه خپل ځانونه وساتی او خپل ستر او پرده دی د هیچا په مخ کښی نه خلاصوی «الاعند من اباحه الشارع من الازواج وماملکت ایمانهم» (دغه اغماض او حفظ دیر پاکیزه او گټور دی دوی ته په دنیا او په عقبا کښی بیشکه چه الله تعالی ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی او په هغه نظر چه کوی ئی په حلال او حرام او هم داسی په استعمال د جوارحو په طاعاتو او په معاصیو) یعنی د سترگو غلا - او د زړونو پټی خبری او مخفیة نیاتو - احوالو - ټول الله تعالی ته معلوم دی - لهذا انسان ته بنائی چه تل دغه علام الغیوب حاضر او ناظر وگڼی - او له بدو افعالو - او بدو خیالاتو او بدو کتلو او له هر قسمه بدو چارو څخه ځان وساتی - که نه هغه به ئی سم له خپله علمه سره په سزا رسوی «مایصنعون» څخه غالباً د جاهلیت د زمانی بی اعتدالی گانی مراد اخیستی دی - یعنی هغه بی اعتدالی گانی چه پخوا له دی نه مو کولی هغه ټولی الله تعالی ته معلومی دی نو ځکه هغه اوس د خپل رسول په وسیله دغه احکام صادر کړی دی چه ستاسی تزکیه پری وشي.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُرُجِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءَ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءَ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَاءِيهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرَ أُولِي الْأَرْبَابَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ

زَيْنَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا إِنَّهُ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝۳۱

او ووايه (ای محمده) ایماندارو بنغو ته چه پتی دی کری له (نامحرمو شخه) سترگی خپلی او ښه تینگ دی وساتی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښایست) خپل مگر هغه چه ښکاریږی له دغه (زینت شخه په وقت د کسب او کار کښی) او ښائی چه وا دی چوی تکرری پورنی خپل پر گریوانونو خپلو (چه تتر ئی ښکاره نشی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او غای د ښایست) خپل (هیچا ته) مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو (چه دغه د هغو دی) یا پلرونو (او نیکونو) خپلو، یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا غامنو (او لمسیو) خپلو ته یا غامنو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ورونو خپلو ته یا غامنو د ورونو خپلو ته یا غامنو د خوښندو خپلو ته یا بنغو خپلو ته یا هغه چاته چه مالک شوی دی (د هغه) ښی لاسونه د دوی یا هغو تابعانو ته چه نه وی خاوندان د حاجت بنغو ته له سریو نه یا هلکانو هغو ته چه نه وی خبر (دوی) پر اسرارو د بنغو او نه دی وهی (دا بنغی) پښی خپلی دپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه خیز چه پتوی ئی دوی له زینت ښایست (گانی) خپلی او راجع شی توبه ویاسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو! دپاره د دی چه تاسی ښیگنه او خلاصی ومومئ (په دارینو کښی).

تفسیر: ښایست او سینگار عرفاً خارجی او کسبی آرائش ته وائی چه هغه له لباس یا زیور او نورو شیانو شخه حاصلیږی - د دی احقر په نزد دلته د زینت ترجمه د سنگار په غای که په زیبائش سره وکړه شی - نو زیات جامع او مناسب واقع کیږی ځکه چه د زیبائش (ښایست) لفظ هر قسم خلقي او کسبی زینت ته شامل دی - اعم له دی چه هغه د جسم خلقي پیدایښت سره متعلق وی یا له پوښاک او نورو خارجي دول و دیل شخه حاصل شوی وی - د مطلب خلاصه داسی شوه بنغو ته د خپل هیڅ قسم خلقي یا کسبی ښایست اظهار پرته (علاوه) له خپلو هغو محارمو شخه چه ئی ذکر وروسته راځی د بل هیچا په مخ کښی جائز نه دی. هوا د هومره اندازی ښایست ظهور چه ضروری دی - او د هغه ستر او اخفاء په سبب د عدم قدرت یا ضرورت نشی ممکن کیدی نو مجبوراً یا ضرورتاً د هغه په اظهار کښی دومره مضائقه نشته (مشروط په دی چه د فتنی خوف نه وی)

له احادیثو او آثارو څخه ثابتیږي چه مخ کفین (ورغوی) په ﴿الْأَمْطَرَيْنَهَا﴾ کښی داخل دی ځکه چه دیر دینی او دنیوی ضروریات د هغو په اظهار دوی مجبوروی - که د هغوی د استتار حکم مطلقاً ورکړ شی نو ښځو ته په کاروبار کښی سخت ربرونه (زحمتونه) او تکالیف وروړاندی کیږی. برسیره په دی فقاهاؤ قدمین (تلی) هم پر هم دغو قیاس کړی دی. لکه چه دغه اعضا مستثنی شول نو د هغو متعلقات مثلاً گوتمی - کوتگی - نکریځی - رانجه - او نور هم ښائی په استثناء کښی داخل ومنلی شی لیکن واضح دی وی چه په ﴿الْأَمْطَرَيْنَهَا﴾ سره صرف ښځو ته د عندالضرورت د هغو اعضاؤ په اظهار کښی اجازه ورکړی شوی ده - نامحرمو سړیو ته له سره اجازه نشته چه دوی دی خامخا دغو ښځو ته وگوری - یا له هغوی سره سترگی په سترگو شی یا د دوی د اعضاؤ سیل وکړی - ښائی د دغه اجازی څخه پخوا د هم دی لامله (له وجی) الله تعالی مؤمنانو ته د غضالبصر او د سترگو د پتولو حکم اورولی وی معلوم شو چه د یوه خوا د کوم عضوی د اظهار اجازه دغه نه لازمه وی چه بل طرف ته د هغه کتل هم جائز وی - نارینه چه په ستر له سره مأمور نه دی مگر د پاس آیات په اساس د ښځو له نظره مستور دی - یعنی ښځی لدینه ممنوع دی چه نارینه و ته وگوری. ښائی چه په یاد ئی ولرو چه په دغه آیت کښی محض د ستر د مسئلې بیان شوی دی یعنی له دی نه قطع نظر چه ښځه په کور کښی وی که د باندی؟ د ښځی د بدن کومه برخه د چا په مخ کښی او په کومو حالاتو کښی ښکارول جائز دی؟ پاتی شوه د «حجاب» مسئله - یعنی شریعت په کومو حالاتو کښی ښځو ته له کور څخه د باندی وتلو اجازه ورکړی ده؟ او د سیر او د سیاحت صلاحیت حکم دوی ته شته؟ که نه؟ دلته د هغه د تذکر ځای نشته د هغه څه تفصیل ان شاء الله د «احزاب» په سورت کښی راځی. مونږ چه د فتنی د خوف د نفی کوم شرط لگولی دی هغه د نورو دلائلو او شرعیو قواعدو څخه مأخوذ دی چه په اول تأمل او مراجعت له نصوصو څخه موندلی کیږی. د بدن په خلقی ښائست کښی له گردو (تولو) څخه دیر ښکاره شی د تی اوچتوالی دی، د هغه د مزید تستر دپاره ئی په خاص دول (طریقه) سره تاکید وفرمایه - او د جاهلیت د رسم د امحاء طریقه ئی هم راوښوده. په جاهلیت کښی به ښځو تکرې (خادرونه) پخپل سر اچول او د هغه دواړه څنډی (غاری) به ئی بیرته پخپلی شا غورځولی - او په دی ډوله د تی هیئت به څرگند پاتی کیده دغه گواکی د ښائست یوه مظاهره وه. لوی قرآن دغه راوښوده چه ښائی تکرئ (خادر) په سر واچولی شی او د هغه څنډی (غاری) دی تر زنی لاندی تیری شی خو د ښځو غاړه او تی او غوړونه پری په ښه ډول (طریقه) پټ شی.

﴿وَلَا يُدْرِيْنَ زَيْنَتْ﴾ الآية - او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو چه دغه د هغوی دی یا پلرونو او نیکونو خپلو یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو او لمسیو خپلو ته د تره او ماما حکم هم داسی دی - په دغو محارمو کښی هم د مراتبو فرق شته مثلاً هغه زینت او ښائست چه دا ئی د خپل میره (خاوند) په مخ کښی ظاهرولی شی هغه د نورو محرمو په مخ کښی نشی څرگندولی - د زینت څرگندول څو درجی لری

چه د هغه تفاصيل په لويو تفاسيرو او په فقهيه و کتابونو کښي ښائي ولوست شي. دلته يواځي هم دغومره ښوونه شوي ده. هومره د تستر اهتمام چه له پرديو څخه کاوه شي له محارمو څخه نه کيږي. او داسي مطلب نه دی چه هر يو عضو دی د دوی په مخ کښي بريند او ښکارولي شي.

﴿أَوَسَاءَ هَؤُلَاءِ﴾ - او نه ښکاروي ښځي زينت خپل هيچا ته مگر ښځو خپلو ته (يعني هغی ښځي ته چه د دی سره ناسته ولاړه لري - په دی شرط سره چه ښه اخلاق ولري - او د بد اخلاقو ښځو په مخ کښي نه. او د ديرو اسلافو په نزد له دی نه مسلماني اصيلي ښځي مرادي دی. ځکه چه کافره ښځه د اجنبي سړي حکم لري.

﴿أَوَمَلَأْتِ إِيْمَانَهُنَّ﴾ - او نه ښکاروي ښځي زينت خپل هيچا ته مگر هغه چاته چه مالک شوي وي د هغه ښي لاسونه د دوی). يعني ستاسي وينځي وي او د ځينو اسلافو په نزد مملوک مريي هم په دی کښي داخل دی او د قرآن ظاهر هم د هغه تائيد کوي ليکن د جمهورو ائمه و او اسلافو مذهب داسي نه دی.

﴿أَوَالشَّيْعَيْنِ يَتَّبِعُونَ أَوْلِيَ الْأَرْبَابَةِ مِنَ الرِّجَالِ﴾ - او نه ښکاروي ښځي زينت خپل هيچا ته مگر هغو تابعينو ته چه نه وي خاوندان د حاجت ښځو ته له سړيو (يعني نوکر او هغه خدمتگار چه له خپله کار سره کار لري او له سره دی وزگار نه وي چه دی خوا او هغی خوا ته وگوري - او پخپل جاورو جوړو او دودی پخولو او نورو کورنيو چارو کښي بوخت او لگيا وي شوخ - شغب - سپين سترگي او ارموني نه وي يا داسي فاترالعقل - بي سد - پاگل وي چه حواس ئي په خپل ځای نه وي پاتي او محض په خوړلو او څښلو کښي له کورني سره شريک او مل وي.

(او نه د ښکاروي ښځي زينت خپل هيچا ته مگر هغو هلکانو ته چه خبر نه وي دوی پر اسرارو د ښځو) يعني هغه هلکان چه تراوسه پوري دوی له نسواني سرائرو څخه لا نه دي خبر او د هغو د پوهيدلو تميز يي لا نه دی پيدا کړي او نه نفساني جذبات لري.

﴿وَلَا يَضُرُّنَّ﴾ - او نه دی وهي دا ښځي پښي خپلي لپاره د دی چه معلوم کړ شي هغه څيز چه پته وي ئي دوی له زينت خپل يعني ښائي چه د دوی هيئت او وضعيت - ناسته ولاړه داسي نه وي چه د گانو (کالو) او زيوراتو غږ د پرديو توجه او ميلان ځان ته ورکش کړي او دير ځلي داسي غږ او حرکات او سکانات د مخ او نورو د ليدلو څخه زيات د نفساني جذباتو داعي او محرک واقع کيدی شي.

﴿وَتُؤْتَوْنَ إِلَى اللَّهِ حَبِيبًا﴾ - او راجع شی توبه وباسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو لپاره د دی چه تاسي ښيگنه (فلاح) او خلاصی ومومئ په دارينو کښي يعني پخوا له دی نه هر څه حرکات چه شوي دی له هغو څخه توبه وباسئ! وروسته له دی نه هر نارينه او ښځي ته لازم دی چه د الله تعالی څخه ويريږي او پخپلو گردو (تولو) حرکاتو او سکاناتو - اوضاعو او افعالو - اقوالو کښي د انابت او تقوی لپاره غوره کړي چه په دغه کښي د دواړو دارينو ښيگنه (فائده) او بري او کاميابی دی.

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ

او په نکاح کوی (ای اولیاؤ) هغه بی میرونو (خاوندانو) ښځی او بی ښځو
سری له تاسی

تفسیر: پاس د استیذان - غض البصر - ستر او نورو بیان وشو خو د هغو په وسیله د بی حیائی
او بدکاری - انسداد او مخه ونیوله شی په دغه آیت کښی دا حکم ورکوی چه د هغو کسانو
نکاح چه تراوسه نه ده ترلی شوی - یا وروسته د نکاح ترلو څخه بیرته کوند شوی وی نو په
مناسبه موقع کښی دی بیا د هغوی نکاح سره وترله شی! په حدیث کښی نبی علیه افضل الصلوة
والتسلیم فرمایلی دی «ای علی! په دری کارونو کښی څنډ (ایسارتیا) مه کوه! د فرض لمانځه
وقت چه راشی جنازه چه حاضره شی - او کونده ښځه چه کله ئی سیال پیدا شی.»
هغه اشخاص او اقوام چه عمداً د خپلو کوندو او رندو په نکاح کښی تکاسل تساهل، او تعطیل
کوی یا د داسی خبرو د آوریډلو څخه بد وړی ښه دی وپوهیږی چه هغوی پخپل دغه وضعیت
کښی گناهکاران دی او ښائی چه ژر تر ژره دی توبه وباسی او د هغوی په نکاح کښی دی
تلوار او مسارعت وکړی.

وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ

او صالحان نیکان له مریو خپلو او له وینځو خپلو

تفسیر: یعنی که مری او وینځی د دغی خبری وړ (قابل) او لایق وگنی چه د زوجیت حقوق
اداء کولی شی او د نکاح کولو لامله (له وجی) نه مغروریږی او ستاسی له کار او خدمت څخه
لاس نه وباسی نو د دوی نکاح هم وترئ!

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

که چیری وی (دغه مذکورین) فقیران ناداران نو غنیان به کړی دوی الله له
فضله خپله او الله کشائش والا ښه عالم دی.

تفسیر: ځینی خلق د دی لامله (له وجی) متردد وی او وړاندی وروسته کوی چه وروسته له نکاح
به د ښځی او د وړو بار څوک په خپلو اوږو اخلی؟ دلته الله تعالی دوی پوهولی دی چه د هسی
موهومو خطراتو لامله (له وجی) تاسی د نکاح څخه مه په څنګ کیږئ! ستاسی او ستاسی د ښځو

د وړد کيو رزق روزی د الله تعالیٰ په قدرت کښی ده - تاسو ته دغه خبره نه ده معلومه. چه د هغوی له قسمته الله تعالیٰ ستاسی په رزق او روزی کښی څه ارتوالی او کشائش پیدا کړی. نه مجرد کوند (لوند) پاتی کیدل د غناء موجب دی او نه له نکاح ترلو سره فقر او افلاس مستلزم دی. دغه گړدی (تولی) خبری د الله په اراده او مشیت پوری تړلی دی. لکه چه د «التوبه» په (۴) رکوع کښی ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عِيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ شَاءَ﴾ او د ظاهری اسباب په اعتبار هم دغه څیز معقول دی چه د نکاح کولو یا د نکاح د ارادی لرلو په وسیله پر انسان بار لوېږی او دی د مجرد د زمانی څخه په زیاتی گټی (فائدی) پسی گرځی او خپلی فائدی پسی هڅه کوی او سره له سعی او عمل او جد او جهد لاس او پښی خوځوی د بله طرفه کله چه سری د ښځی څښتن (خاوند) شی نو د ده ښځه او وروسته اولاد هم د ده سره د ژوندانه په چارو کښی مرستی (مدد) کوی - او برسیره په دی د خسر گنج د کورنی مرسته (مدد) او امداد هم ورسره ملگری کیږی. په هر حال د روزی تنگی یا فراخی په نکاح او مجرد پوری له سره نه ده موقوفه بیا نو نه ښایی چه دغه خیال د نکاح سد او مانع وگرځی. او الله تعالیٰ کشائش والا ښه عالم دی یعنی د هر چا په حق کښی چه مناسب وگنی نو د هغه په روزی کښی وسعت او ارتوالی کوی.

وَلَيْسَتْ غَفِيْرَ الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

او ښایی چه ځان دی وساتی هغه کسان چه نه مومی دوی (سامان اسباب د) نکاح تر هغه پوری چه غنیان کړی دوی الله له فضله خپله

تفسیر: یعنی هغه چه اوس دومره مقدور هم نه لری چه له کومی ښځی سره خپله نکاح وتړلی شی نو تر هغه پوری چه الله تعالیٰ ده ته مقدور ورکړی ښایی چه د خپل نفس اداره ښه وکړی - او تر انضباط لاندی ئی راولی - او زیار (کوشش) وکړی چه عفیف پاتی شی. دغه خبره هیڅ بعیده نه ده چه د هم هغه عفت او ضبط النفس په برکت دی الله تعالیٰ غنی وگرځوی او د نکاح ډیر ښه مواقع ورمهیا کړی.

وَالَّذِيْنَ يَبْتَغُوْنَ الْكِتٰبَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوْهُمْ
اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا فَاَوْتُوْهُمْ مِّنْ مَّالِ اللّٰهِ الَّذِيْ اَتٰكُمْ وَلَا
تَكُوْهُوَ اَفْتِيَّتُكُمْ عَلٰى الْبِغَاۗءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوْا عَرْضَ الْحَيٰوةِ

الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُمْ قَانَ اللَّهُ مِنْ أَبْعَدِ إَكْرَاهِهِمْ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۳۱﴾

او هغه کسان چه غواړی مکاتب والی له هغو (وینځو مریو) چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی نو مکاتبان کړی دوی که چیری پیژانده تاسی په دوی کښی خیر او ورکوی دوی ته له ځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته، او مه مجبوروی تاسی وینځی خپلی په زنا (او بدو کارونو) که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوی تاسی (په دغه اکراه سره) مال د ژوندون لږ خسیس (چه هغه باره د زنا او وړوکی دی) او هر هغه چه زور ئی وکړ په دوی پس بیشکه الله وروسته له زور د مالکانو پر دوی ډیر ښونکی ښه رحم والا دی.

تفسیر: یعنی که د چا مریی او وینځی ووائی یا د زیات توثیق دپاره خپله دغه وینا ولیکی چه «زه به په دومره مدت کښی دومره مال درته وگتم او در به ئی کړم شو ته می آزاد او خپلواک کړی» نو مالک ته لازم دی چه دغه ومني او داسی یو تعهد لیک وړولیکی دغسی معاملی ته مکاتبه وائی او دغه د مریو د آزادولو یو ځان ته صورت دی لیکن مالکانو ته ښائی چه دغه خبره هلته قبوله کړی چه دی په واقعی دول (طریقه) سره وپوهیږی چه آزادی د دغه مریی یا وینځی دپاره ښه ده - او وروسته د رقیت د قید د وتلو څخه غلا - یا زنا - یا د نورو بدو افعالو نه مرتکب کیږی - او خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) هر چیری نه گرځی - که دغسی دادینه (سکون) او اطمینان ورته پیدا شی نو بیشکه ښائی چه ده ته د آزادی موقع ورکړه شی خو دی آزاد شی او د خپلی فلاح او بهبودی دپاره ښه ترقی او پرمخ تګ وکړی شی - که چیری خپله نکاح تری نو په خپل واک (اختیار) دی وتړی او د رقیت لامله (له وجی) دی میدان پری تنگ نه وی.

﴿وَأُولَٰئِهِمْ مَالُ اللَّهِ﴾ - او ورکوی دوی ته له ځینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته) دغه ئی دولتمنو اغنیاء مسلمانانو ته فرمایلی دی چه د داسی مکاتبانو مریو یا وینځو سره مالی امداد وکړی چه د زکوٰه له وجوهو څخه وی که د نورو عامو صدقاتو او خیراتونو او نورو څخه وی شو دوی ژر تر ژره د خپلو آزادیو او خپلواکیو مالکان شی او که مالک د کتابت د بدل کومه برخه ورمعافه کړی نو دغه به ډیر لوی امداد وی.

تنبیه: د زکوٰه په مصارفو کښی یو مصرف چه د ﴿فِي الرِّقَابِ﴾ په نامه ایښی شوی دی هغه د هم دغو مریانو او د وینځو د آزادلو پنگه ده د راشدهو خلفاء په زمانه کښی له داسی مریانو سره له بیت المال څخه امداد او مرستی (مدد) کیدلی.

﴿وَلَا تَكْرِهُوا قَاتِلَكُمْ﴾ الآية - او مه مجبوروی تاسی وینځی خپلی په زنا او بدو کارونو که چیری اراده لری دوی د ځان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوی تاسی په دغه اکراه سره مال

د ژوندون لږ خسیس. په جاهلیت کښی به ځینو خلکو پر خپلو وینځو د زنا او بدکاری کسب کاوه له عبد الله بن ابی رئیس المنافقین سره څو داسی وینځی وی چه پر هغو به ئی د هم دغی زنا او بدکاری کسب کاوه - او په دغه وسیله به یی روپی گتلی چه له دوی څخه ځینی ځینی وینځی مسلمانانی شولی او د دغه شنیع فعل د کولو څخه ئی انکار وکړ - نو ځکه هغه ملعون د دوی په وهلو او ټکولو لاس پوری کړ - دغه آیت په هم دغه مورد کښی نازل شو - او د دغه شان نزول د رعایت د مزید تقبیح دپاره ئی د ﴿إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا﴾ او د ﴿لِتَبْتَغُوا عَرْضَ الْحَيَةِ الدُّنْيَا﴾ قیود زیات کړل که نه پر وینځو باندي د بدکاری اجراء په هر حال حرامه ده او دغسی گته (فائده) چه په دغه وسیله په لاس راځی په هر اسم او رسم چه وی بیخی حرامه او ناپاکه ده اعم له دی چه دغه بدکاری دوی په خپله رضاء او رغبت سره وکړی یا محض د دغی دنیوی حقیري فائدي دپاره په جبر او اکراه سره پر دوی اجراء کیږی نو په دغه وروستنی صورت کښی د هغه گناه او وبال شدید او انتهائی وقاحت لری او د لوئی بی شرمی دلیل دی. یعنی زنا داسی بد عمل دی چه د جبر او اکراه څخه وروسته هم بد او خراب وی - لیکن الله تعالی محض په خپل فضل او رحمت سره د مکرهه بیچاره گی او ناتوانی ته کتلی - عفو کوی ئی او په هر صورت پر مکره (په زور کوونکی) باندي به سخت عذاب وی او پر مکرهه (چه پری زور شوی وی) رحم به وکړ شی.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ

او خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسو ته آیتونه ښکاره کوونکی (د حلالو او د حرامو د حدودو او د احکامو) او مثل (عجیب چه د عجیبه قسمه ؤ امثله دی) د هغو کسانو چه تیر شوی دی پخوا له تاسی او نازل کړی دی مونږ موعظه پند دپاره د متقیانو پرهیزگارانو.

تفسیر: یعنی په قرآن کښی مگرد (تول) نصائح - احکام او د تیرو اقوامو عبرتناکه واقعات بیان شوی دی څو د پاک الله څخه ویریدونکی انسانان هغه واورى او تری پند او نصیحت او عبرت واخلي او خپل انجام او عاقبت ته فکر وکړی. یا مثلاً له ﴿مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا﴾ څخه دغه مراد دی چه پر پخوانیو امتونو هم داسی حدود او احکام جاری کړی شوی وو چه په دغه سورت کښی مذکور دی او ځینی پېښی هم د هم دغه (افک) د پېښی په شان وروړاندي شوی دی چه په دغه سورت کښی بیان کړی شوی دی پس هم هغه شان چه الله تعالی د حضرت مریمی صدیقی رضی الله تعالی عنها او حضرت یوسف صدیق علیه السلام د دښمنانو بهتان باطل او د دوی برائت ئی

ظاهر کر د حضرت بی بی عایشی صدیقی بنت الصدیق رضی الله تعالیٰ عنهما برائت او لوئی ئی هم
شکاره کره - چه تر قیام د قیامت پوری د صادقینو او صالحینو په زدونو کښی یی
نقش فی الحجر کر - او د دروغچنانو دښمنانو مخونه ئی تور کرل.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ
الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ
لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ تَوْرَعُ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

الله (مالک د) نور د آسمانونو او ځمکی دی مثل صفت د نور د ده (داسی
دی) لکه (رونه) طاقچه چه په هغی کښی یوه بله دیوه وی دغه بله دیوه په
قندیل د (شیشه) کښی وی، دغه قندیل (بښینه په سبب د هغی رڼا (رنرا) چه
پکښی ده) گواکي یو ستوری دی رڼو غلیدونکی چه بلوه شی (دا یوه چراغ
په اول کښی) له تیلو د ونی برکتناکی د زیتون چه نه مشرق طرفته وی او نه
مغرب طرف ته نژدی دی تیل د دی چه رڼا (رنرا) وکړی (له خپله ځانه له
دیږی صفائی) او اگر که نه وی رسیدلی دی ته اور (دغه) رڼا (رنرا) د
دیوی) پر رڼا (رنرا) (د صافو تیلو ده) لیاره ښی الله نور خپل ته هغه چاته
چه ارده وفرمائی او بیانوی الله مثالونه خلقو ته (او په معولاتو ئی پوهوی د
محسوساتو په وسیله) او الله پر هر څیز ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان رونق او ودانی د الله تعالیٰ له جانبه ده. که الله تعالیٰ مدد
ونه کړی نو گرد (تول) به سره وړانیږی. (موضح القرآن) گردو (تولو) مخلوقاتو ته د وجود نور
او رڼا (رنرا) د الله له طرفه ورکړی شوی ده. په لمر - سپوږمۍ - ستوری - پرښتو - انبیاء او په
اولیاء هغه ظاهری او باطنی رڼا چه شته د هم هغه منبع الانواره څخه مستفاده ده - او د هدایت
هغه انوار او پلوشی چه هر چاته رسیدی - د هم هغه رفیع دریار څخه رسیدی - تمام علویات او
سفلیات د الله تعالیٰ له تکوینیه او تنزیلیه آیاتونو څخه منور دی - د حسن او جمال - یا د

خوبی او کمال کومه وړانګه (پلوشه) چه هر چیری بریښی - هغه د هم ده له برکته منوره ده - او د هغه د مبارک ذات د جمال او کمال یوه پلوشه ده - د «ابن اسحق» په سیرت کښی راغلی دی! کله چه په (طائف) کښی خلقو رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وریراوه (تکلیف کړو) نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ژبه دغه دعاء وه «اعوذ بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات واصلح علیه امر الدنيا والآخرة ان يحل بی غضبک او ينزل بی سخطک لک العتبی حتی ترضی ولا حول ولا قوة الا بالله» د شپې په تیاره کښی به دوی خپل رب ته داسی دعاء کوله «انت نور السموات والارض» او په خپلو غوږونو - سترگو - زړه - هره هره عضو - بلکه په هر ویښته سره به دی د الله تعالی د نور او رنای په طلب کښی ؤ - او په آخره ئی د خلاصی په ډول (طریقه) داسی فرمایل «واجعل لی نوراً» یا «واعظم لی نوراً» یا «واجعلنی نوراً» یعنی غما نور لا زیات کړه! بلکه بیخی له ما څخه نور او رنا (رنرا) جوړه کړه! په حدیث کښی راغلی دی «ان الله خلق خلقه فی ظلمة ثم القی علیهم من نوره فمن اصابه من نوره يومئذ اهتدی ومن اخطاه ضل (فتح الباری د ۶ ج ۴۳۰ مخ) یعنی هر هغه چاته چه په هغه وقت کښی د الله تعالی له نوره (توفیقه) برخه ورورسیده هغه هدایت وموند - او هر هغه چه له هغه څخه بی برخی شو گمراه پاتی شو.

واضح دی وی هم هغسی چه د الله تعالی نور صفات مثلاً سمع - بصر او د نورو کوم کیفیت نشی بیاموندی هم داسی د نور او رنا (رنرا) صفت هم د ممکناتو په نور نشی قیاس کیدی. د دغی مسئلی د تفصیل دپاره د «امام غزالی» د «مشکوۃ الانوار» رساله وگورئ! هسی خو د الله تعالی په نور سره گړدو (ټولو) موجوداتو بنائست موندلی دی، مهتدینو مؤمنینو ته د الله تعالی له نور څخه د هدایت او عرفان هم هغه خصوصی برخه ورسیری. د هغه مثال داسی وگنئ چه د قانت مؤمن جسم د یوی طاقچی په شان دی چه د هغی طاقچی په منځ کښی یو ستوری د ځلیدونکی ښیښی (قندیل) په شان ایښی وی - دغه ښیښه د ده زړه شو چه د هغه تعلق له پاس عالم سره دی. په دغه ښیښه (قندیل) کښی د معرفت او هدایت دیوه لگیږی - او رونه ځلیدوی - دغه رنا (رنرا) د داسی صافو او شفافو او لطیفو تیلو څخه حاصلیږی چه له یوی مبارکی ونه (خوونه یعنی زیتون) څخه ایستلی او راغلی دی او زیتون هم په داسی یو غای کښی واقع دی چه د هیڅ پلوه له لمر څخه پټ او په حجاب کښی نه دی - نه مشرق کښی دی او نه مغرب کښی دی بلکه په یوه خلاص - ارت ډاګ میدان کښی ولاړ دی چه پری د صبا او بیګا د دواړو وختونو لمر لگیږی لکه چه له تجاریو څخه معلوم شوی دی چه د داسی زیتون تیل لا لطیف او صاف وی الغرض د ده تیل دومره صاف او ځلیدونکی دی چه بی له اوره په خپل سر له ورا رونه ښکاری او داسی بریښی چه پخپله به لگیږی او رنا (رنرا) به کوی.

دغه تیل غما په نزد هغه حسن الاستعداد او د توفیق نور دی چه د مبارک نور له القاء څخه په بدو الفطرت کښی مؤمن ته حاصل شوی ؤ لکه چه پاس تیر شو او هغسی چه مبارکی شجری ته ئی ﴿لَا شَرَّكَ إِلَّا غَرِيبٌ﴾ فرمایلی وه - هغه ربانی نور هم د جهاتو له قیده پاک دی.

خلاصه ئی داسی شوه چه د مؤمن د زړه بشپته نهایت صافه او پاکه وی - او د الله تعالیٰ په توفیق په هغی کښی د حق د قبول داسی یو زبردست استعداد موندل کیږی چه بی له اوره په خپل سر رونه ښکاری - او د لگیدلو او رڼا (رڼرا) خورولو دپاره مستعد او تیار دی اوس که لږ څه اور او حرارت ورنژدی شی یعنی د وحی او قرآن تیره رڼا (رڼرا) هغه مس کړی علی الفور د هغه فطری نور مشتعل شی هم دغه ئی «نور علی نور» وفرمایل باقی دغه گړد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه کښی دی د هر چا په نسبت چه اراده وفرمائی دغه رڼا (رڼرا) ئی ور په برخه کوی - او هم ده ته ښه معلوم دی چه دغه رڼا (رڼرا) چا ته عنایت وفرمایي؟ او کوم یو تری محروم کړی؟ د دغو عجیبو او غریبو مثالونو د بیان کولو هم دغه غرض دی چه د استعداد خاوندانو ته د بصیرت یوه رڼا (رڼرا) حاصله شی یواځی په خپله الله تعالیٰ ته د تمثیل مناسب موقع او محل په پوره ډول (طریقه) سره معلوم دی بل چاته له سره دغسی قوت او قدرت نشته چه دغسی موزون او جامع مثال وړاندی کړی شی. وړاندی ئی فرمایلی دی چه هغه رڼا (رڼرا) له دی نه پیدا کیږی چه په هغو مساجدو کښی چه کامل خلق صبا او بیگا عبادت کوی، هلته دی په ښه شان سره خپل فکر او دقت صرف کړی.

تنبیه: مفسرانو د دغی تشبیه تقریر په څو څو ډولو (طریقو) سره کړی دی حضرت شاه صاحب هم په «موضح القرآن» کښی نهایت لطیف او عمیق تقریر فرمایلی دی مگر دلته هغه توجیه لیکلی شوی دی چه د دغه بنده په خیال کښی رسیدلی ده. «وللناس فیما یعشقون مذاهب» واضح دی وی چه په «یوقد» او په ﴿وَلَوْ تَسَوَّاهُ نَارًا﴾ کښی د هغه نار په طرف چه اشاره ده ما په مشبه کښی هلته وحی او قرآن ایښی دی د دی مأخذ هغه فائده ده چه حضرت شاه صاحب پر ﴿مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ النَّارِ الَّتِي اسْتَوْقَدَ نَارًا﴾ باندی لیکلی ده او د هغه تائید د صحیحینو په یو حدیث سره هم کیږی چه په هغه کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه الفاظ فرمایلی دی «انما مثلی ومثل الناس کرجل استوقد نارا فلما أضاءت ماحوله جعل الفراش وهذه الدواب التي يقعن فیها - الحدیث».

فِي بَيِّنَاتٍ اِذْنُ اللهِ اَنْ تَرْفَعَ

په هغو کورونو (مساجدو) کښی چه اذن حکم کړی دی الله چه پورته دی کړل شی (په بناء سره دغه مساجد یا په تعظیم سره)

تفسیر: الله تعالیٰ د هغو کورونو د تعظیم او تطهیر حکم ورکړی دی یعنی د هغوی دی خبر واخیست شی! او له هر قسمه گندگی او لغو افعال او اقوالو څخه دی پاک وساتلی شی د مساجدو په تعظیم کښی دغه هم داخل دی کله چه هلته داخل شی د تحية المسجد دوه رکعت نافله دی ولوست شی!.

وَيَذْكُرُ فِيهَا اسْمَهُ

او یادوه شی په هغه کښی نوم د دغه (الله)

تفسیر: تسبیح، تهلیل او د قرآن تلاوت او نور ګرد (تول) اذکار په دی کښی شامل دی.

يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

تسبیح وائی دغه (لمونځ کوی الله) ته په دغو کورونو کښی په صبا او په بیګا.

تفسیر: یعنی په ګردو (تولو) مناسبو اوقاتو کښی الله تعالی یادوی. ځینی مفسرین وائی چه له «غدو» څخه د صبا لمونځ مراد دی او په «آصال» کښی باقی څلور واړه لمونځونه داخل دی ځکه چه «اصیل» د لمر له زواله څخه نیولی تر کھیڅ (سحر) پوری مودی ته ویل کیږی.

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

(داسی) سری چه نه غافلوی دوی سوداګری او نه بیع پیرودل له ذکره یاده د الله او له سم قائمولو اداء کولو د لمانځه او له ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی کاروبار او معاش او دنیوی ژوندون دوی د الله تعالی له یاده او د الله تعالی د احکامو د په ځای راوړلو څخه نه غافلوی مثلاً که ډیر لوی سوداګر او بیپار وی که معمولی دکاندار وی دغه دواړه د الله په یاد کښی تل لګیا وی - او هیڅ یو شی دوی د الله تعالی له ذکره نه غافلوی د اصحاب الکرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین هم دغه شان و.

په ښکاره کړی اخستل او خرڅول - کړی په زړه کښی د مولی خپل یادول

يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

ویریری (دوی سره له ذکره او طاعته له عذابه) د هغی ورځی چه آوری راوری
مضطرب به وی په هغی ورځی کښی زړونه او سترگی (له ډیری ویری)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به زړه په هغی خبری باندی وپوهیږی چه تر اوسه پوری پری نه
پوهیده - او سترگی به داسی وپروونکی واقعات وویښی چه له سره ئی پخوا له دی نه وی لیدلی
- په زړونو کښی به کله د نجات توقع پیدا کیږی او کله به د هلاک خوف - او سترگی به کله
ښی خوا ته وگوری او کله کښی خوا ته او د دی خبری په انتظار کښی به وی چه له کوم لوری
به نیول کیږو؟ یا د کوم لوری اعمالنامی څمونو په لاس کښی راکولی کیږی. (او تسبیح وائی په
اخلاص او ویریری له الله تعالی نه)

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ

دپاره د دی چه جزا ورکړی دوی ته الله ډیره غوره جزاء د هغو عملونو چه
کړی دی دوی او زیات به کړی (الله) دوی ته له فضله احسانه رحمته خپل

تفسیر: یعنی د هغو ښو کارونو دپاره کوم اجر او صله چه مقرر ده هغه به ورسیږی د الله
تعالی له فضله لا څه زیاته هم ورکوله کیږی چه د هغه تفصیل او تعین اوس نشی کیدی.

وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝۳۸

او الله رزق روزی ورکوی هر چاته چه اراده وفرمائی (د رزق ورکولو د هغو)
بی له حسابه (وافره پریمانه)

تفسیر: یعنی د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی کمی نشته که جنتیانو ته بیحده او
بیحسابه نعماء او آلاء عنایت وفرمائی نو ده ته هیڅ مشکل نه دی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّالِمُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ
لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوْقَهُ حِسَابَةً ۝۳۹ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝۴۰

او هغه کسان چه کافران شوی دی عملونه د دوی په شان د سراب دی په هواره ډاگ کښی چه گمان کوی پر هغه باندی توی د اویو تر هغه پوری چه راشی (او ورسیزی هغه شی ته چه د اویو گمان نی پری کړی ؤ) نو ونه مومی دغه سری هغه چه گمان د اویو پری کړی شوی ؤ هیڅ شی او بیا به مومی (عذاب د) الله په نزد (د عمل) خپل پس پوره به ورکړی (الله) ده ته پوره حساب (جزا د عمل د ده) او الله ډیر ژر (اخیستونکی) د حساب دی.

تفسیر: روایت دی چه عتبه بن ربیعہ په جاهلیت کښی ډیر عبادت او طلب د دین کاوه بیا چه د اسلام لمر راوخوت دی کافر شو - نو په دغه مناسبت دغه پاس آیت نازل شو چه مطلب نی دغه دی او هغه کسان چه کافران دی هغه عملونه د دوی چه په ظاهر کښی نیک ښکاری لکه د صلة الرحمی پالل یا د مریی آزادول - یا د وړی مرول یا دغسی نور خیر خیرات کول - نو دغه گرد (تول) عملونه پشان د هغی ښوری دی چه په هوار میدان کښی ښکاریږی په سخته گرمی په وقت د نیمی ورځی کښی او داسی بریښی چه توی سری پری د اویو گمان کوی او په بیرہ (تلوار) مخامخ وردرومی تر هغه چه ورسیزی هغه غای ته چه د اویو گمان پری شوی ؤ نو بیا نه مومی دی هغه گمان کړی شوی خپل هیڅ شی الخ. کافران په دوه قسمه دی یو هغه چه په خپل زعم او عقیده سره څه نه څه ښه کارونه هم کوی او داسی گنی چه وروسته له مرگه به می په کار راشی - حال دا که د ده کوم کار په ظاهره سره ښه هم وی نو د کفر له شامته عند الله هغه مقبول او معتبر نه دی د دغو غولیدلو کفارو مثال داسی وگنئ لکه چه په تکنده غرمه کښی په وچه لویه بیدیا کښی یو توی سری ته له لری څخه اوبه ښکاره شی او هغه په حقیقت کښی غلیدونکی شکه (شکی گل) وی او دغه توی د ډیری تندی په حالت کښی ورورسیری که گوری چه اوبه هلته هیڅ نشته - بلکه د موت او هلاک کنده لا ورته مخامخ پرته ده او د حساب او کتاب وقت په سر ورته ولاړ او پاک الله بالذات د ده د گرد (تول) عمر حساب او کتاب اخلی د هم دغه اضطراب او حسرت په وقت کښی د ده گرد (تول) حساب یو غلی الله تعالی تصفیہ او خلاصوی ولی چه د حسابونو ژر انجام او سریع اتمام د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی ډیر آسانه کار دی او په یوه طرفه العین د گرد (تول) عمر او د گردو (تولو) خلقو حساب کتاب فیصله او پری کوی دوهم هغه دی چه له سره تر پایه پوری په دنیوی عیشونو او عشرتونو او مزو کښی مغروق او د جهل کفر - ظلم او عصیان په ظلماتو کښی غوتی وهی نو د هغوی مثال وړاندی بیان فرمائی د دوی سره د رنا (رنرا) دومره یوه وړانگه (پلوشه) هم نشته لکه چه هغه پر سرابونو باندی غولیدونکی ته پر نظر راتله دغه خلق په خالصو تیاریو کښی او په یوه د پاسه په بل ظلمات کښی بند پراته دی. له هیڅ طرف د رنا (رنرا) پلوشه یا د روښنی وړانگه (پلوشه) ورته نه رسیږی. نعوذ بالله منها.

أَوْ كُظِمْتُ فِي بَحْرٍ لَّيْجٍ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ
 سَابُّ ظَلَمْتُ بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجِيدهُ لَمْ يَكِدْ
 يَرَهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُّورٍ ﴿٢٤﴾

یا (عملونه د دوی) پشان د هغو تاریکیو دی په بحر ژور کښی چه پت کړی وی (دغه بحر) لره یو موج د پاسه ئی بل موج وی او د پاسه د دغه (موج) وریځ وی (دغه څلور قسمه) تیاری دی چه ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو دی، کله چه راویاسی (دغه پریوتی په دغو تیاریو کښی) لاس خپل نه وی نژدی (دی) چه وینی دغه (لاس خپل) او هر هغه چه نه وی ورکړی الله ده ته نور رنا (رنرا) پس نشته ده ته هیڅ نور رنا (رنرا)

تفسیر: یعنی د سمندر په ژورو کښی (۱) پخپله د لوی سیند تیاره (۲) د هغه د پاسه د طوفانی هوا او امواجو تپه توره تیاره (۳) بیا د هغه څخه برسیره د سختی ویروونکی تکی توری وریځی تیاره (۴) ورسره د تررمو توره تیاره شپه هم فرض کړه شی، نو پر دغو تیاریو باندی لا پسی تزیید کیږی. په دغو تورو تیاریو کښی که دغه واقع په بحر کښی خپل لاس چه اقرب الاعضاء دی پورته کړی - او خپلو سترگو ته ئی نژدی راوی نو بیا هم د دیرو تیاریو له سببه به ئی هیڅ شی په نظر نه ورځی چه هغه ته ځمونو په محاورو کښی داسی وائی چه «سترگو ته سترگی په کار دی» پاس د مؤمنانو په ذکر کښی یی چه «یهدی الله لنوره من یشاء» فرمایلی ؤ دغه جمله د هغی په مقابل کښی ده یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی نور او توفیق نه وی ورکړی نو هغه ته بل څوک څه رنا (رنرا) رسولی شی؟ - د هغه استعداد خراب ؤ توفیق ور ونه رسید او د سیند په ژوره کښی ولوید او د رنا (رنرا) ورتلو دروازی ئی پر خپل ځان پسی بندی کړی نو بیا نور او رنا (رنرا) له کومی لیاری ورننوځی.

تنبیه: رب العزت په اعمالو د کفارو پوری دوه مثالونه وتړل په دری اعتباره سره (۱) په اعتبار د تخییر چه ای مخاطبه که دغو اعمالو ته گوری چه هیڅ فائده او نفع نه لری نو لکه سراب دی. (۲) که دی ته گوری چه نور او رنا (رنرا) د حق او ایمان ورسره مل نه وی نو لکه ظلمات دی. (۳) که په اعتبار د تقسیم د مکانینو ورته گوری نو نظر عقبی ته دا لکه سراب داسی دی او نظر دنیا ته لکه ظلمات داسی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْبِغُهُ لَهْ مِّنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَفَاتٍ

آیا نه وینی ته ای مخاطبه! بیشکه الله چه دی تسبیح وائی ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (او هر هغه) چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او مرغان هم (تسبیح وائی) په دغه حال کښی چه خواره کوونکی وی د وزرو خپلو (په هوا کښی).

تفسیر: ښائی د الوتونکو مرغانو ذکر یی له دی لامله (له وجی) جلا (جدا) فرمایلی وی چه هغوی به په دغو اوقاتو کښی د آسمان او ځمکې په منع کښی معلق وی او د دوی په دغه شان او کیفیت سره الوتل د الله تعالی د قدرت او قوت او عظمت لوی دلیل دی.

كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

هر یوه (له دغو مذکورینو چه دی) په تحقیق معلوم دی (الله) ته لمونځ د هغه او تسبیح د هغه

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی ته د هغه د حال سره مناسب د انابت - عبودیت - اطاعت - تسبیح او تهلیل ویل الهام فرمایلی دی چه هغه پر دغه پوهیدلی دی او تل همغه خپله وظیفه بلا ناغه ادا کوی لیکن د افسوس او تعجب مقام دی چه ډیر تش په نامه سره انسانان د غرور او غفلت او د ظلمت او جهالت په دلیل کښی داسی څښی شوی دی چه د حقیقی مالک له یادولو - او د عبودیت د وظیفی په ځای راوړلو څخه بیخی بی برخی پاتی دی.

تنبیه: د مخلوقاتو د تسبیح په نسبت د سورت بنی اسرائیل په (۵) رکوع کښی څه مضمون پخوا له دی نه لیکلی شوی دی ښائی چه هغه هلته ولوست شی. په یو حدیث کښی راغلی دی چه حضرت نوح علیه السلام خپلو ځامنو ته د تسبیح وصیت وفرمایه او وی ویل «وَأَنْهَا الصَّلَاةَ الْخَلْقَ - هم دغه د باقی مخلوقاتو لمونځ دی».

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿۴۱﴾

او الله ته ښه معلوم دی هغه (اعمال هم) چه کوی ئی دوی

تفسیر: یعنی اگر که د دوی په عبادت او بندگی باندی تاسی ونه پوهیږئ لیکن پاک الله ته دغه کرد (تول) شیان معلوم دی او الله تعالی ته دغه ښه معلوم دی چه هر څوک څه کوی؟

وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ^{۲۲}

او خاص الله ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د عُمکی (سره له آسمانونو عُمکو او مافیهما) او (هم خاص) الله ته دی (بیرته ورتله د تولو) .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دوی علم پر گردو (تولو) محیط دی د ده حکومت هم پر تولو علویاتو او سفلیاتو حاوی دی او د تمامو بیرته ورتگ او رجوع هم د ده په لوری ده . وروسته له دی نه الله تعالی جل وعلا شانه واعظم برهانه خپلو حاکمانه او قادرانه تصرفاتو داسی بیان فرمائی .

الْمُرْتَابِ اللَّهُ بِيْزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكًا مَا فَتَرِ الْوَدَقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ^{۲۳}

آیا نه وینی ته (ای مخاطبه) چه بیشکه الله روانوی شری وریځی (توتی توتی هر طرف ته چه اراده وفرمائی) بیا یوځای والی فرمائی په منع د دغو (توتو د وریځو) کښی بیا ئی وگرځوی لاندی باندی قط په قط پس وینی به ته ای (انسانه) باران چه وځی له منع د دی وریځی

تفسیر: یعنی رومی د وریځو وړوکی وړوکی توتی پورته کیږی، دغه گردی (تولی) سره یو ځای کیږی او یوه لویه د وریځی توته تری جوړیږی بیا دغه وریځی داسی ترتیب او ترکیب مومی چه د یوی د پاسه به ځای نیسی او یوه پریره (غته) طبقه تری متشکله کیږی .

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيْهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ لِيُكَاذِبَ سَنًا بَرْقُهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ^{۲۴}

او نازلوی (الله) له (طرفه د) آسمانه له (وریځو یا د ړلیو په شان د) غرونه چه وی په هغو (غرونو) کښی ځینی له ړلی پس سوی (الله) د ا ړلی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د رسونی ئی) او گرځوی ئی له هر هغه چا څخه چه

اراده ئی وفرمائی (د گرځولو یی) نژدی وی رڼا (رڼرا) بریښنا د هغو (ږلی) چه بیول وکړی په ابصارو (د ناظرینو او ورک کړی بصارت ئی)

تفسیر: یعنی لکه چه په ځمکه کښی د تیږو (گتو) غرونه دی ځینو اسلافو ویلی دی چه هم داسی په آسمان کښی هم د ږلی غرونه دی. شیخ الهند محمود الحسن رحمة الله علیه د دی سره موافقه ترجمه کړی ده لیکن زیاته او راجح او قوی دا ده چه له سماء څخه وریځی مراد شی مطلب ئی داسی شو چه له وریځو څخه چه په کثافت او غلظت کښی د غرونو په شان دی ږلی اوړوی چه له هغو څخه ډیرو خلقو ته جانی او مالی نقصانات رسیږی او زیات کسان تری محفوظ پاتی کیږی مشهوره ده چه د ږلی راش د غوائی په یو ښکر کښی وی او بل ښکر ئی وچ پاتی وی د بریښنا بریښیدل دومره تیره او زیات وی چه سترگی تری بریښی او نژدی وی چه د کتلو قوت ئی ضائع کیږی.

يَقْلِبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢٢﴾

گرځوی الله شپه او ورځ (په تبدیل تزئید تنقیص حرارت برودت ضیاء ظلمت او نورو) بیشکه په دغو (مذکورہ و شیانو) کښی خامخا عبرت دی خاوندانو د سترگو او بصیرت ته

تفسیر: یعنی د ورځی څخه وروسته شپه او د شپې څخه وروسته ورځ د هم دغه پاک الله په قدرت ځی راځی - هم دغه الله تعالیٰ کله ورځی او کله شپې اوږدوی او لنډوی او د هغوی تودوالی په یخوالی او یخوالی په تودوالی سره تبدیلوی. نو لا سم دی چه د قدرت د داسی عظیم الشان دلائلو او شواهدو د لیدلو څخه انسان بصیرت او عبرت حاصل کړی - او د هغه حقیقی مالک الملکوت په طرف د زړه په صدق سره رجوع وکړی چه د ده په قدرت کښی د دغو گردو (تولو) تقلباتو او تصرفاتو زمام او واگی دی.

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن تَأْتٍ فَمِنْهُمْ مَّن يَّمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ
مَّن يَّمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَّن يَّمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا
يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٣﴾

او الله پیدا کړی دی هر حیوان چه گرځی (په ځمکه کښی) له اوبو پس

عیني له هغوی هغه دی چه تگ کوی (خوځیږی) پر نس گیده پر تتر خپل (لکه مهی مار) او عیني له دوی هغه دی چه تگ کوی پر دوو پښو (خپلو لکه انسان مرغان) او عیني د دوی هغه دی چه تگ کوی په څلورو (پښو خپلو لکه آس اوښ)، پیدا کوی الله (ماسوا له دغو مذکورو) هر هغه څه چه اراده ئی وفرمائی (د خلقت د هغو) بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه عیني ئی خلقت د هر راز (قسم) مخلوقات دی).

تفسیر: یعنی که کوم حیوان ته له څلورو پښو څخه زیاتی پښی هم ورکړی دی نو بعید نه دی او د ده لامحدوده قدرت او مشیت هیڅوک نه شی محصورولی او که الله تعالیٰ خپل عینو مخلوقاتو ته دغسی قدرت ورعطاء کړی چه هغوی له جماداتو او عناصرو او نورو څخه نور شیان ایجاد او اختراع کړی نو هغه هم د هم دغه الله تعالیٰ لطف او احسان دی چه هغوی ته ئی دغسی پوه او ادراک ور په برخه کړی دی

پر دغه آیت ښائی د ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ تفسیر چه د الانبیاء په (۲) رکوع کښی مو لیکلی دی بیا ولوست شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ ۖ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۳۶﴾

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ آیاتونه بیانوونکی واضح او الله سمه صافه لیاره ښیي هر هغه ته چه اراده وفرمائی (د لیار ښوونی د هغی) لیاری سمی صافی (د اسلام او جنت ته).

تفسیر: یعنی تکوینیه او تنزیلیه آیات ئی دومره ښکاره او واضح دی چه د هغو په لیدلو او آوریډلو هم هېڅ یو عقلمن انسان ښائی گمراه او بی لیاری نشی - لیکن پر سمه صافه لیاره همغه تلی شی چه الله تعالیٰ ورته د هدایت توفیق ور په برخه کړی وی. سره له دی چه په ملیونو انسانانو دغه د قدرت ظاهری او باهري دلائل او شواهد گوری کله چه دوی د هغو په وسیله خالق تعالیٰ نه پیژنی او نه موحدان او مسلمانان کیږی گواکي د نتیجی په اعتبار د دوی دغه لیدل د نه لیدلو په شان دی.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿۳۷﴾

او وائی (دا منافقان) چه ایمان راوری دی مونږ پر الله او پر رسول (د الله) او حکم منلی دی مونږ (د الله او د رسول الله) بیا مخ گرځوی (له اسلامه) یوه ډله له دوی وروسته له هغه (ایمان او اطاعت) او نه دی دغه (گرځیدونکی) مؤمنان (صدقاً).

تفسیر: دغه د منافقینو ذکر دی، دوی به په ژبه سره د ایمان او اطاعت دعوی کوله کله چه د عمل وقت راته نو سم له خپلی دعوی سره به ئی عمل نه کاوه او له اسلامی احکامو به ئی مخ گرځاوه. حقیقت دا دی چه د دوی په زړونو کښی له ابتداء څخه د ایمان او انقیاد آثار نه و موجود - هغه چه د ژبی جمع او خرڅ و د امتحان او ابتلاء په وقت کښی به دغه کلائين هم ویلی کیده او دروغ به ئی له رښتیا څرگند او جلا (جدا) ښکاریده.

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٣٨﴾
وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٣٩﴾

او هر کله چه ویلی شی دوی الله او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی دغه (رسول) په منع د دوی کښی ناڅاپه یو فریق ډله د دوی اعراض ډده کوونکی دی (له حکم د رسوله) او که چیری وی دوی ته حق (په) زعم د دوی پر بل) نو راځی دوی دغه (رسول الله) ته گړندی فرمان منونکی.

تفسیر: یعنی که له دوی جگړه له چاسره واقع کیده - او په دی پوهیده چه مونږ په ناحقه یو په دغه وقت کښی که مقابل فریق هغوی ته ویل چه راځه چه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حضورته لار شو - او د دغی جگړی فیصله له هغوی څخه وغواړو! نو دغه منافقان به په دغه ورتگ نه راضی کیده ځکه چه دوی پوهیدل چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بی له لحاظ او خاطر د حق او حقانیت رعایت کوی او سم له عدله او انصافه خپله فیصله صادروی چه په هغه تقدیر به د دوی له مفاد څخه مخالف واقع کیده حال دا چه پخوا له دی نه به دوی داسی دعوی کوله چه مونږ پر الله تعالی او رسول الله ایمان راوری دی او د دوی گړد (تول) احکام منو نو اوس د دوی هغه دعوی چیری لاره؟ هو! که په کومه معامله کښی حق د دوی په طرف وی نو په دغه وقت کښی په ډیر سرعت او چالاکی او په ماته غاړه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دربار ته حاضرېږی او د خپلی فیصلی انحصار د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مبارک ذات څرگندوی - ځکه چه په دغه تقدیر دوی داسی گڼی چه هلته سم له عدالته او انصافه ځمونږ په جانب فیصله صادریږی. نو دغه څنگه ایمان او اسلام دی؟ دا خو تش شخصی

اغراض او هواپرستی ده .

آفِ قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

آیا په زړونو د دوی کښی مرض رنځوری (د کفر او نفاق) ده .

تفسیر: مرض رنځوری او ناروغی دغه ده چه دوی الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم په رښتیا سره ومانه لیکن حرص - طمع او دنیوی اغراضو د دوی مخه ونیوله چه پر خپله همغه وینا او اقرار به ئی عمل هم کاوه - لکه چه د رنځور زړه غواړی چه قدم ووهی او چیری لار شی لیکن د ده قدمونه حرکت نشی کولی او دی د خوځیدو نه وی .

أَمَرْتُ أَبَوَاءَ أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحْيِفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

آیا شکمن دی دوی (په نبوت د محمد) آیا ویریږی دوی له دی نه چه ظلم به وکړی الله پر دوی (یا ظلم به وکړی) رسول د دغه (الله پر دوی داسی نه دی چه الله او رسول الله پر چا ظلم وکړی بلکه دوی چه دی هم دوی ظالمان دی (په اغراض سره)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ جل جلاله او محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت تاسی ته څه تردد او اندېښنه پیدا شوی ده یا د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په صداقت یا د الله تعالیٰ جل جلاله په وعد او وعید کښی څه شک او شبهه لرئ؟ یا داسی گمان کوئ چه الله تعالیٰ جل جلاله یا د هغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به د دوی معاملات په خلاف د انصاف فیصله کوی؟ نو ځکه د دوی په حضور کښی د خپلی دعوی له وړلو څخه څه اندېښنه او تردد کوی نو په یاد ئی ولرئ چه هلته له سره د ظلم او بی انصافی احتمال نشته هوا پخپله هم دغو خلقو ظلم ته خپلی ملاوی ترلی دی او غواړی چه خپل حق پوره حاصل کړی او د نورو یوه پیسه هم بیرته ور نه کړی نو ځکه له دی نه ویریږی چه خپل معاملات محمدی شریعت او د الهی عدالت ته وړاندی کړی ځکه چه پوهیږی چه د محمد رسول الله منصفانه فیصله به ځمونږ له مطلب څخه خلاف وی . دغه د منافقانو ذکر ؤ په مقابل د دوی کښی اوس د مخلصانو د اطاعت او فرمان منلو بیان هم فرمائی

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ أَنْ يُقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه ده وینا د مؤمنانو کله چه وبللی شی دوی الله ته
او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکری په منع د دوی کښی (په
وقت د جگری کښی) دا چه ووائی واوریده مونږ (خبره د تا) او ومانه مونږ
(حکم د تا او دغه ویونکی هم دوی دی بریالیان (کامیاب) خلاصی
موندونکی (له عذابه په مراد رسیدلی).

تفسیر: یعنی د صادقو مسلمانانو کار داسی وی او ښائی چه هم داسی وی لکه چه په کومه
معامله کښی دوی ته د الله د احکامو بلنه او دعوت وشي اگر که ظاهراً په هغه کښی د دوی گته
(فائده) یا تاوان وی په منده ورغځلی او د یوی شیبی دپاره څه غځد (تاخیر) او توقف په کښی
نه کوی او فی الفور «سمعاً و طاعة» ووائی او د هغه د حکم منلو دپاره تیار او آماده شی چه په
دغه کښی د دوی د اصلی نیکی او حقیقی فلاح راز (قسم) مضمر دی.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

او هر څوک چه اطاعت وکری حکم ومني د الله او د رسول د دغه (الله) او
وویریږی له الله او ځان وساتی (له غضبه د ده) پس دغه (فرمان منونکی
ویریدنکی) هم دوی دی بری موندونکی د (جنت)

تفسیر: یعنی هغه چه فی الحال مطیع وی او پر خپلو تیرو تفصیراتو نادم وی او له الله تعالی څخه
وویریږی او توبه وکری او په مستقبل کښی له بدو چارو او لیارو څخه خپل ځان وساتی نو د
دوی دپاره په دنیا او آخرت کښی بری او کامیابی ده.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا
تَقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

او قسمونه خوری (منافقان) په الله سخت سخت قسمونه د دوی قسم دی خامخا چه که ته (حکم) امر وکړی دوی ته (په وتلو سره جهاد ته) نو خامخا به وځی (دغه جهاد ته) دوی هر و مرو (خامخا) ووايه (ای محمده منافقانو ته) قسم مه خورئ تاسی د دروغو طاعت نیک (ځمونږ مطلب دی) بیشکه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ تاسی.

تفسیر: یعنی منافقان ډیر سخت تاکیدي قسمونه خوری او غواړی چه تاسی بیخی داده او متیقن کړی چه «که تاسی مونږ ته حکم راکړئ نو مونږ گرد (تول) کور کهول پریږدو او دی ته تیار ولاړ یو چه د الله تعالی لپاری ته ووځو او د هغه د گردو (تولو) احکامو تعمیل وکړو که محمد رسول الله مبارک لږ څه اشاره وفرمائی نو مونږ خپل گرد (تول) مال دولت د الله تعالی په لیاره کښی لگوو او مونږ تری بیخی جلا (جدا) کیږو» نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه دومره غټو خبرو ویلو او داسی قسمونو یادولو ته حاجت نشته ستاسی د اطاعت حقیقت گردو (تولو) ته معلوم شوی دی تاسی خو په ژبه ډیری دعوی کوئ او وچت وچت غږیږئ لیکن د عمل په وقت کښی ورو ځانونه بیرته راکاږئ ښائی چه تاسی د صادقو مسلمانانو په شان خپل ښه اعمال او مجاهدت او حسن اطاعت راڅرگند کړئ له داسی غټی خبری او قسمو خوړلو څخه هیڅ یوه فائده په لاس نه درځی فرض ئی کړئ چه تاسی هم داسی قسمونو سره د بندگانو اطمینان او یقین ځان ته حاصل کړئ لیکن د الله تعالی په نزد کښی هیڅ قسم چل فریب مکر - دروغ نه چلیږی او هغه ته خو گردی (تولی) ظاهری او باطنی خبری او احوال څرگند دی او وروسته له دی نه به ستاسی د مکر او فریب او نفاق پرده وشلوی.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ
مَاحِجَلٌ وَعَلَيْكُمْ مَاحِجَلَةٌ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى
الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٧﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) اطاعت وکړئ (حکم ومنئ) تاسی د الله او د رسول (د الله په خلوص سره په هر څه کښی) پس که مخ وگرځوئ تاسی (ای خلقو له اطاعته د رسول الله) نو بیشکه هم دا خبره ده چه دی پر دغه رسول ځما هغه بار (د تبلیغ) چه پری ایښی شوی دی او دی پر تاسی (بار) چه پر تاسی ایښی شوی دی (او پری مکلف یئ چه اطاعت د رسول الله دی) او که اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د دغه (رسول الله) نو سمه صافه لیاره به

ومومئ او حق ته به پری ورسپړی او نه دی پر (دمه د) رسول مگر رسونه
بنکاره (د شرائعو چه هغه ئی ادا کړی ده)

تفسیر: یعنی پر رسول د الله تعالی له طرفه د تبلیغ بار ایښی شوی دی چه ده هغه په ښه شان
سره اداء کړی دی او کوم بار چه پر تاسی ایښی شوی دی هغه تصدیق او د حق قبول دی او دغه
ده چه د ده د ارشاده سره موافق ټک وکړئ! که تاسی دغه خپله دمه واری محسوسه کړئ - او د
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړئ نو د دواړو دارینو
بری او د کامیابی لپاره به ومومئ! او په دنیا او عقبی کښی به خوشال اوسپړئ! که نه د محمد
رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ نقصان نشته او تاسی به د خپلو شرارتونو او سر کشیو سزا او
بده نتیجه پخپله وگورئ محمد رسول الله خو خپله فریضه اداء کړی ده او عند الله له خپلی دمه
واری څخه مسئول نه دی. وروسته له دی نه د اطاعت الرسول غځینی ثمرات بیان فرمائی چه د هغه
سلسله به په هم دغه دنیا کښی شروع کیږی.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا

وعده کړی ده الله له هغو کسانو سره چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او
کړی ئی دی ښه (عملونه) چه قسم دی خامخا به خلیفگان کړی (الله) دوی په
ځمکه کښی لکه چه خلیفگان کړی ئی ؤ هغه کسان چه پخوا وو له دوی نه
او خامخا ثابت قوی به وگرځوی هر ورو (خامخا) دوی ته دین د دوی هغه
(دین د اسلام) چه غوره کړی دی (الله) دوی ته او هر ورو (خامخا) بدل به
ورکړی هر ورو (خامخا) دوی ته وروسته له ویری د دوی له دشمنانو امن (او
اطمینان) عبادت به کوی دوی ځما شریک به نه پیدا کوی له ماسره هیڅ څیز

تفسیر: دغه خطاب ئی د رسول الله د زمانی خلقو ته فرمایلی دی یعنی هغه ذوات چه د دوی په
منځ کښی په اعلی درجه نیکان او د سیدالائس والجان کامل پیروان او تابعان دی وروسته له
رسول الله به دوی ته د ځمکی حکومت ورکاوه کیږی. او د اسلام دغه دین به چه د الله تعالی

خوښ او پسند دى د دوى په لاسونو خوروى او قائموى . لکه چه د استخلاف په لفظ کښى دى طرف ته اشاره ده چه دغه کسان به تش د دنيوى باچاهانو په شان نه وي بلکه د رسول الله خليفهگان به وي د سماوى حکومت اعلان کوى او د حق دين اساسونه به قائموى. او په بر او بحر او هر چيرى به د دوى احکام او تصرفات جارى کيږي. په دغه وقت کښى به مسلمانان د کافرانو څخه نه ويريرى. او په پوره امن او سکون سره به د الله تعالى په عبادت کښى مشغول او لگيا اوسيرى او په دنيا کښى به د امن او امان زمانه او دوره وي د دغو مقبولو او معززو بندگانو ممتاز شان به دغه وي چه دوى به د خالص واحد الله تعالى عبادت او بندگى داسى کوى چه په هغى کښى به د يوى ذرى په اندازه هم د شرک او اختلاط اثر نه وي د جلى شرک ذکر او نسبت خو له دغو سره امکان نه لري. د خفى شرک لږ آثار او علائم به هم په دوى کښى نه ليدل کيږي دوى گرد (تول) به د يوه الله قدوس جل وعلا شانه وعظم برهانه خالص بندگان وي او يواځى به له الله تعالى څخه ويريرى او يواځى هغه ته به هيله (آرزو) او آسره کوى او پرى متوکلان معتمدان به وي د الله د رضا په لياره کښى به ژوندون کوى او په هم دغه لياره کښى به خپل ځانونه جاروى (قربانوى) پرته (علاوه) له الله تعالى د بل کوم موجود خوف او ويره به له سره د دوى په زړونو کښى ليارى نه مومى او نه به د بل چا د خوښى او خفگان څه پروا کوى.

الحمد لله چه د الله تعالى دغه وعده د څلورو تنو راشده و خلفاء رضى الله تعالى عنهم په لاسونو پوره شوه او گردى (تولى) دنيا د دغه عظيم الشان پخوا ويلو د يوه يوه وينا د يوه يوه حرف مصداق پخپلو سترگو سره وليدل د څلورو واړو راشده و خلفاء رضى الله تعالى عنهم څخه وروسته هم اسلامى باچاهان وقتاً فوقتاً په هم دغو اوصافو سره متصف راغلى دى - هر کله چه الله تعالى بيا اراده وفرمائى وروسته له دى نه هم راځى.

په احاديثو کښى راغلى دى چه وروستنى خليفه به امام مهدى رضى الله تعالى عنه وي چه د هغه په نسبت عجيب او غريب بشارات اورول شوى دى. د الله تعالى ځمکه له عدله او انصافه دکوى - او په خارق العاده دول (طريقه) سره به فى سبيل الله جهاد کوى او د هغه په قوت به کلمه الله ته اعلاء او اسلام ته بڼه ترقى او اعتلاء ورکوى. اللهم احشرونا فى زمرة - وارزقنا شهادة فى سبيلک

انک واسع المغفرة وذوالفضل العظيم

تنبیه: د دى د استخلاف له آيت څخه د څلورو واړو راشده و خلفاء رضى الله تعالى عنهم دير لوى فضيلت او منقبت راوځى - ابن کثير د دى آيت په ذيل کښى د نبوت له منوره عهده راخيستى تر عثمانى عهد پورى نى اسلامى فتوحات درجه په درجه بيان کړى دى او په آخره کښى نى دغه الفاظ ليکلى دى «وجبى الخراج من المشارق والمغرب الى حضرة امير المؤمنين عثمان بن عفان رضى الله تعالى عنه وذلك ببركة تلاوته ودراسته وجمعه الامة على حفظ القرآن ولهذا ثبت فى الصحيح ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال «ان الله زوى لى الارض فرأيت مشارقها ومغربها وسيلغ ملک امتى مازوى لى منها»

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

تفسیر: یعنی د داسی عظیمه و انعاماتو څخه وروسته ناشکری د دیرو لویو مجرمانو او د زورورو عاصیانو کار دی - حضرت شاه صاحب فرمائی «هر هغه څوک چه د اریعه و خلقاو د خلافت او د دوی د فضل او شرف څخه منکر شو د دغو الفاظو څخه د ده حال څرگنداره شی» ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا الرِّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

تفسیر: یعنی که د الله تعالیٰ له رحمته برخه اخیستل غواړئ نو تاسی هم د هم هغو مقبولو بندگانو په شان حسنه اعمال عاڼ ته اختیار کړئ! - چه د لمونځونو په ښه شان سره قائمول - د زکوٰۃ ورکول دی او د حیات په ټولو شعبو کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر احکامو تلل دی.

اللهم ارزقنا متابعة رسولك صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وسلم وتوفنا عليها
والحقنا بالصالحين آمين

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا أَوْفَتْهُمْ النَّارُ وَلِبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٤٤﴾

مه کوه گمان خامخا پر هغو کسانو چه کافران شوی دی عاجز کوونکی (د الله) په غمکه کښی او غای د هستوگنی د دوی اور (د دوزخ) دی او خامخا بد غای د ورتلو دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه د نیکو بندگانو په مقابل کښی ئی د مردود او مغضوبو خلقو انجام او خاتمه بشوولی ده یعنی کله چه نیکانو ته د ملک حکومت او د غمکی خلافت عطاء کیږی نو د کافرانو او بدکارانو گردی (تولی) مکاری او تدابیر ماتېږی او ماته ئی ور په برخه کیږی - د الله تعالی د ارادی مخه هېڅ څوک نشی نیولی - که دوی په گرده (توله) دنیا کښی دی خوا او هغی خوا ته مندی ووهی - او هر چیری لار شی او وغځی - نو بیا هم د الله تعالی له سزا او پوښتنی څخه ځان نشی پتولی او خلاصولی - او یقیناً دوی د جهنم په بندی خانه کښی غورځول کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَآذِكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) ښائی چه اذن دی وغواړی له تاسی (په وقت د ننوتلو) کښی پر تاسی باندی) هغه (وینغی مریان خدام) چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د تاسی

تفسیر: څلور رکوع پخوا له دی نه د استبدان (اجازه غوښتلو) د مسئلی ذکر ؤ دا د هغه تته ده په منع کښی د غځینو خاصو مناسباتو لامله (له وجی) نور مضامین راغلی ؤ.

وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ

او هغه کسان چه نه دی رسیدلی حد د (احتلام بلوغ) عقل ته له تاسی (احرارو) دری کرته پخوا له لمانځه د صبا او په هغه وقت کښی چه پاسی ږدی تاسی کالی (جامی) خپل د غرمی په وقت کښی او پس له لمانځه د ماسختن (دغه اوقات) دری وقتونه د خلل (پېښیدو د ستر) دی تاسی ته

تفسیر: په هم دغو دوو اوقاتو کښی عموماً زائد کالی (جامی) له ځانه لری کیږی یا د خوب

او د وینې لباس سره تبدیلیږي او مروښی زیاتره په هم دغو اوقاتو کښی کاوه شی کله پخوا له سهاره کله د غرمی د لمبلو شوق یا ضرورت چه هم انسان ته پیښیږي او دا غواړی چه بل څوک پری مطلع او خبر نشی نو ځکه ئی حکم ورکړ چه په دغو دریو اوقاتو کښی نابالغو هلکانو وینځو او مریانو ته هم ښائی چه د ننوتلو اجازه واخلی په نورو اوقاتو کښی دوی ته نه ښائی چه د نورو پردیو په شان اجازه وغواړی مگر که کوم شخص د خپلو مصالحو لامله (له وجی) په نورو اوقاتو کښی هم د استیذان قید زیات کړی نو دلته استجازه ضروری ده .

لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوْفُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ

نشته پر تاسی او نه پر دوی باندی هیڅ گناه (وبال) تیر له دغو دریو وقتونو (په بی اذن ننوتلو د دوی کښی پر تاسی) دوی گرځیدونکی دی پر تاسی (په تللو او ننوتلو لپاره د خدمت) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکی یی یو په بل)

تفسیر: یعنی د پورته ذکر شویو اوقاتو څخه ماسواء په نورو اوقاتو کښی عادتاً بی له مزاحمته او ممانعته یو له بل سره کتلی شی! او په دغو تللو راتللو کښی نابالغو هلکانو - وینځو او مریانو ته لازم نه دی چه د هر واری ننوتلو دپاره اذن او اجازه وغواړی ځکه چه د دی شیانو له رعایت دیر تکلیف او حرج پیښیږي او په کارونو او معاملاتو کښی دیر بندوالی او حرج واقع کیږي چه هغه د الله تعالی له حکمته خلاف دی.

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمْ
الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرَجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ
عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ شَيْأَ بَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ
وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی درته وکر) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت والا دی. او کله چه ورسیدل واره هلکان (اصیلان) ستاسی حد د (بلوغ) عقل ته پس اذن دی وغواری (په ننوتلو کښی) پر تاسی باندی لکه چه اذن غوښت هغو کسانو (چه بالغان شوی وو) پخوا له دغو (اطفالو) هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) خپلو او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) دیر حکمت والا دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او زړی ناستی له ښځو هغو څخه چه امید نه لری دوی د نکاح (په سبب د دیر زوږوالی) پس نشته پر دوی هیڅ گناه (وبال) چه کیږدی (وباسی دوی ظاهری) جامی خپلی (لکه چادری او لوپتی) په دی حال کښی چه ښکاره کوونکی نه وی د ښائست خپل او دا چه دوی ځان وساتی (له ایستلو د ظاهری جامی څخه هم) خیر دی دوی ته او الله ښه اوریدنکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی هلکان تر هغه پوری چه نابالغه وی د دغو دریو اوقاتو څخه ماسوا په نورو اوقاتو کښی بلا اجازت ننوتلی شی کله چه د بلوغ حد ته ورسیدی بیا د هغه حکم د هغو نارینه وو په شان دی چه د هغو احکام په دغه آیت کښی تیر شول ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا﴾

حضرت شاه صاحب لیکي «که سپین سری بودی ښځی پخپلو کورونو کښی په لږو ضروریو کالیو (جامو) کښی لکه کمبس پرتوگ تکرې اوسیږی نو درست دی او که په پوره پرده کښی واوسی نو لا بهتر دی» او کله چه له کوره د باندی وځی که زائد کالی (جامی) مثلاً برقع او نور له خپله ځانه لری کری نو هیڅ مضائقه نه لری په دی شرط سره چه په هغو کالیو (جامو) د زینت اظهار نه وی چه د هغی د پت ساتلو حکم د ﴿وَلَا يَجْنَزْنَ﴾ الآية - په آیت کښی ورکری شوی دی له دی نه د دی خبری اندازه په ښه شان سره کیدی شی چه قرآن کریم د ځوانانو ښځو د پردی او ستر په متعلق څه منشأ لری؟ یعنی دغه خو د فتنی مخی نیولو او انسداد ظاهری انتظامات دی پاتی شوی هغه خبری چه د پردی په منع کښی کیږی - او د فتنی عوامل او اسباب تری څیړیږی (پیدا کیږی) نو ښه وپوهیږئ چه الله تعالی د گردو (ټولو) خبری آوری - او پر هر شی ښه خبردار دی او سم له هغو به د هر چا سره معامله کوی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ

وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَلَتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ
 أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا وَأَشْتَاتًا
 فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ
 مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

نشته پر رانده هیڅ حرج (مشقت) او نه پر ګود هیڅ حرج (محنت او ویاړ)
 او نه پر رنځور هیڅ حرج (سختی او ملامتی) او نشته پر نفسونو ځانونو
 ستاسی هیڅ حرج (کلفت) چه وخورئ تاسی (او دا تیر اهل د ابتلا) له
 کورونو خپلو (یا له کورونو د اولادو او عیالو خپلو) یا له کورونو د پلرونو
 خپلو یا له کورونو د میندو خپلو یا له کورونو د ورونو خپلو یا له کورونو
 د خویندو خپلو یا له کورونو د ترونو خپلو یا له کورونو د عمو (تروریانو)
 خپلو یا له کورونو د ماماګانو خپلو یا له کورونو د خالو (توریانو) خپلو
 یا (له کورونو د هغه چا) چه مالکان شوی یی تاسی د کلیګانو (کنجیانو)
 د هغه (او د هغو متصرفان یی یا له کورونو د) دوستانو خپلو، نشته پر
 تاسی هیڅ گناه (ویال) په دی چه وخورئ (طعام تول) سره یو ځای یا بیل
 بیل نو کله چه ننوځئ تاسی (دغو مذکوره) کورونو ته پس سلام اچوئ
 تاسی پر ځانونو خپلو پیشکشی ده ثابته له (جانبه د) الله مبارکه طيبة
 (برکتناکه پاکیزه) هم داسی (لکه چه دغه تیر بیان ئی وفرمایه) ښکاره
 بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د حکمت او احکام خپل) ښائی چه تاسی عقل
 وچلوئ (په خیر او شر).

تفسیر: یعنی د هغو کارونو له کولو څخه دغه اهل الابتلاء معاف دی چه پکښی تکلیف وی مثلاً
 جهاد - حج - جمعه او جماعت او نور داسی شیان (کذا فی الموضح)
 یا ئی دا مطلب دی چه د دغو معذورانو محتاجانو په خوراک کښی له روغو خلقو سره هیڅ
 تکلیف او حرج نشته ځکه چه د جاهلیت په زمانه کښی به ئی داسی محتاجان او معذوران نه

پريښوول چه له اغنياو او روغو خلقو سره دودى وخورى د دوى په زړه كښى به داسى خبرى گرځيدى چه البته دغه خلق له دى نه كركه او نفرت كوى چه له مونږه سره دودى وخورى يا څمونږ له ځينو اوضاعو او حركاتو څخه لكه چه دوى ته ايناء او ضرر ورسيدى - او په واقع سره چه ځينو ته له دى نه نفرت او وحشت هم پيدا كيده ځينو مسلمانانو ته له ديرى اتقاء داسى خيال پيدا كيده چه د داسى معذورانو او مريضانو سره په يو ځاى خوراك كولو كښى شايد د مساوات او عدل اصول قائم پاتى نشى ږوند د خوراك كرد (تول) شيان نشى موندلى - كود امکان لرى چه په ځنډ (تاخير) سره راشى او په مناسب ځاى كښى نشى كيناستى د رنځورانو خبره خو د خوځولو نه ده - نو بناء عليه له هغوى سره ئى په يو ځاى كيناستلو كښى احتياط كاوه څو د دوى حق تلف نشى - بل يو داسى صورت هم پيښيده چه دغه معذور او محتاج سړى به چه د چا كره ورته چه هغه به په دى نه ؤ مقتدر چه دومره محتاجانو ته پخپله خوراك وركرى نو به ئى بى تكلفه دوى د خپل پلار - ورور - خور - تره ماما او نورو خپلوانو كره بوتلل - نو د دغه وضعيت له ليدلو څخه به دغو معذورانو ته داسى خيال پيدا كيده چه مونږ خو د ده كره راغلى وو ده مونږ واخيستلو او له خپله كوره ئى وشړلو - لكه پخپله څمونږ د دودى وركولو څخه كركجن (متنفر) او ناخوښه دى؟ د دغو كردو (تولو) خيالاتو اصلاح په دغه آيت سره وكړه شوه چه تاسى ته خامخا نه ښايى چه په دغسى اوهامو او خيالاتو كښى خپل ځانونه وغورځوئ - پاك الله په دغه معامله كښى وسعت ايښى دى نو بيا تاسى ولې پر خپلو ځانونو تنگسه او تكليف راوړئ؟

﴿أَوَمَلَأْتُم مَقَاتِعَهُ﴾ يا چه وخورئ له كورونو د هغه چا چه مالكان شوى يئ تاسى د كليگانو (كنجيجگانو) د هغو او د هغو متصرفان يئ) يعنى ستاسى تر تصرف لاندې ايښى شوى دى، مثلاً يو سړى بل سړى د خپل شى وكيلى يا محافظ گرځوى او دى كه له هغه څخه څه شى د معروف په كومه اندازه خورى او څښى نو مجاز دى.

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ﴾ الآية - نشته پر تاسى هيڅ گناه ويال په دى چه وخورئ طعام تول سره يو ځاى او يا بيل بيل) يعنى د خپلوى په علائقو كښى د خوراكي شيانو د هر وقت د پوښتنى كولو هيڅ ضرورت نشته. نه ښائى چه خورونكى وشرميرى او حجاب وكړى - او نه كوربه دى څه ترى وساتى مگر د ښځى كور كه د هغى د ميره (خاوند) وى نو ښائى چه د هغه خوښى او مرضى حاصله كړى. او يو ځاى سره خورى! يا بيل - يعنى د دغى خبرى فكر او اندېښنه پخپلو زړونو كښى مه كوئ چه چا زياته وخوړله؟ او كوم يوه لږه وخوړله كرد (تول) سره خپل خواړه دى يو ځاى پخوى او كرد (تول) دى سره يو ځاى خورى. كه د يوه سړى مرضى نه وى نو بيا د هيچا د هيڅ شى خوراك نه دى درست.

د سلام اچولو تقيد ئى وفرمايه د ملاقات په وقت كښى څكه چه له دى نه بله كومه ښه دعاء نشته. هغه خلق چه سلام نه اچوى او د هغه په ځاى نور الفاظ له خپله ځانه جوړوى يا د نورو پرديو اقوامو او مللو تقليدونه كوى نو د دوى دغه تجاوز او تقاليد له سره د الله تعالى له دغه

حکمه او تجویزه نشی بهتر کیدی.

تنبيه: له دغه آيت ځنی د یواځی خوراک کولو جواز هم ووت د ځینو حضراتو په نسبت ئی لیکلی دی تر څو چه د هغوی سره به میلمانه نه ؤ دوی به خوراک نه خور معلوم شو چه دغه غلو دی هوا که څو تنه خورونکی سره یو ځای کښینی نو دغسی خوراک د برکت موجب دی کما ورد فی الحدیث.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا
مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ
الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنُ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ
وَسْتَغْفِرُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٤﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مؤمنان هغه کسان دی چه ایمان یقین ئی راوړی دی پر الله او (په) رسول (د الله) او کله چه وی دوی له دغه (رسول) سره پر کوم کار جمع کوونکی د (خلقو لکه جمعه - جهاد یا جرگه) نو نه ځی (پخپل سر) تر هغه پوری چه اذن وغواړی له دغه (رسول الله) نه بیشکه هغه کسان چه اذن غواړی له تانه (ای ځما رسوله) دوی هغه کسان دی چه کامل ایمان یقین لری پر الله او رسول د الله (او منی ئی) پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه (ای رسوله ځما تللو ته) دپاره د ځینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشي ستا له دوی نه (د اذن ورکولو) او مغفرت وغواړه د دوی دپاره له الله تعالی بیشکه الله ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: په پاس آیتونو کښی د راتللو په وقت کښی د استیذان (اجازه غوښتلو) ذکر ؤ - دلته د بیرته ورتلو په وقت د استیذان ضرورت ښوولی شوی دی - یعنی پوره ایمان لرونکی هغه دی چه د محمد رسول الله په غوښتلو سره ژر حاضرېږی - او کله چه په کوم اجتماعي کار کښی شریک او ملگری شی لکه جمعه - عیدین - جهاد - د مشوری مجالس او نور نو بی له اجازی تری نه ځی او په خپل سر تری نه پاڅیږی هم دغه کسان هغه ذوات دی چه په کامل او صحیح معنی سره د الله تعالی او د رسول الله احکام منی او د دوی پوره مطیعان دی.

﴿فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ﴾ الآية - پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه ای ځما رسوله تلو ته دپاره د

ځينو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوبه وشي ستا له دوی نه د اذن ورکولو (خ) یعنی وروسته له غوره او فکره هر چاته چه مناسب وگنئ اجازت ورکړئ! او کله چه په دغه اجازه عمل کول هم فی الجمله د نبوی صحبت حرمان او قصور او صورتاً د تقدیم الدنيا علی الدین شائبه پخپل منځ کښی لری نو ځکه ئی د هغو مخلصینو په حق کښی استغفار وفرمایه خو ستاسی د دغه استغفار په برکت د هغوی د دغه نقص علاج او تدارک هم وشي.

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

مه گرځوئ (مه گنئ ای مؤمنانو! بلنه) دعاء د رسول پخپلو منځونو کښی پشان د دعاء (بلنی) د ځینو د تاسی ځینو نورو ته) بلکه د رسول د بلنی اجابت ضرور وکړئ) په تحقیق معلوم دی الله ته هغه کسان (هم) چه کښیری او یو یو دوه دوه پت د باندی وځی له تاسی په دی حال چه یو له بله ځان سره پنا کوی او وځی پس ودی ویریری هغه کسان چه مخالفت کوی له امره (حکمه) د دغه (رسول ځما) له دی نه چه ورسیری دوی ته څه فتنه (آفت په دنیا کښی) یا ورسیری دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غوښتلو حاضر کیدل فرضیری ځکه چه د رسول الله غوښتل د نورو د غوښتلو په شان نه دی او ښائی چه تل د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دعوت جواب په «لبیک» سره ووائی. که د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت نه حاضریری نو ښائی چه د دوی له ښیرا څخه ویریری ځکه چه د دوی ښیرا د نورو انسانانو په شان نه ده او په مخاطباتو کښی دی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ادب او د عظمت او عزت پوره لحاظ او رعایت وکړ شی او د نورو عوامو خلقو په شان «یا محمد» یا نورو عادی الفاظو سره دی خطاب ورنه کړای شی بلکه د «یا نبی الله» - «یا رسول الله!» په شان تعظیمی القابو سره دي مخاطب وگرځولی شی. حضرت شاه صاحب فرمائی چه «د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بلنه سره حاضریدل فرضیری» د هر هغه کار دپاره چه دوی وغواړی بیا دا هم ورسره شته چه بی د دوی له اجازی له هغه ځایه پاڅیدل او بل چیری تلل هم نه دی په کار اوس هم ځمونږ مسلمانانو دپاره هم دغه خبره وړ (قابله) او لائقه ده چه د خپلو مشرانو په مقابل کښی د هم دغسی وضعیت رعایت وکړو. دغه کسان چه د نبوی له مجلسه د باندی وتل هغه منافقان ؤ چه پر دوی پند او نصیحت اوریدل ډیر سخت او شاق ؤ - هر کله چه دوی موقع موندله سترگی به یی غولولی - او ښوی بی له اجازی له مجلس څخه د باندی تښتیدل - نو دوی به هم خپل ځان له هغه سره نښلاوه. یا د

ده په سیوری کښی به ئی خپل ځان ښوی تیراوه - نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه تاسی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه څه خپل ځان پتوئ پاک الله ته خو ستاسی گرد (تول) حال احوال هم معلوم دی. ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ﴾ پس ودی ویریږی هغه کسان چه مخالفت کوی له امره حکمه د دغه رسول څما له دی نه چه ویه رسیږی دوی ته څه فتنه آفت په دنیا کښی یا ویه رسیږی دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی) یعنی د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احکامو څخه مخالفت کونکی ته خوف او ویره په کار ده چه د دوی په زړونو کښی د کفر او نفاق او د نورو فتنو نیالگی (جرړی) د تل دپاره بیخ او بنست (بنیاد) ونه نیسی او د هغه لامله (له وجی) د دنیا په کوم دردناک عذاب کښی اخته او مبتلا نشی.

الْآنَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ ۖ وَيَوْمَ
يُرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌۭ

واورئ خبردار او پوه شئ چه بیشکه خاص الله لره دی هر هغه څه چه په آسمانونو او ځمکو کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً و عبیداً) (په تحقیق معلوم دی) (الله ته) هر هغه څه چه تاسی پری یئ (له اخلاصه او نفاقه) او (معلومه ده الله ته) هغه ورځ چه وروستل شی (دغه خلق) الله ته پس خبردار به کړی (الله) دوی پر هغو عملونو چه دوی کړی دی (له خیر او له شره) او الله پر هر څیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی ممکن دی چه د مخلوق له سترگو څخه په پته کوم کار وکړئ - لیکن د الله تعالی څخه ستاسی هیڅ حال او احوال نشی پت پاتی کیدی او نه د الله تعالی له آسمانونو او له ځمکو څخه چیری وتلی او ټنټیدلی او پتیدلی شئ - الله تعالی همغسی چه ستاسی له دغه موجوده حالت څخه عالم او باخبر دی هم داسی د هغی ورځی له مجازاتو څخه هم پوره عالم او خبردار دی کله چه گرد (تول) مخلوقات به د حساب او کتاب دپاره د ده په لوری بیول کیږی - او د دوی د هر یوه په مخ کښی به د ده د یوی یوی ذری عمل حساب او کتاب په واضح او ښکاره ډول (طریقه) ایښود کیږی نو د داسی علیم الکمل او مالک الکمل له سزا څخه به مجرم چیری نجات وموندلی شی؟.

تمت سورة النور بفضل الله وتوفيقه
اللهم نور قلوبنا بالایمان والاحسان ونور قبورنا
واتمم لنا نورنا واغفر لنا
انک علی کل شیء قدير - وبالإجابة جدير

سورة الفرقان مكية الا الايات ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ فمدنية وهي (۷۷) آية و (۶) ركوعات رقمها (۲۵) تسلسلها حسب النزول (۴۲) نزلت بعد يس .
 د «الفرقان» سورت مكی دی پرته (علاوه) له ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ آیتونو نه چه مدنی دی (۷۷) آیتونه (۶) ركوع
 لری، په تلاوت کښی (۲۵) په نزول کښی (۴۲) سورت دی وروسته د «یسین» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی

تَبٰرَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدٍ لَّيَكُوْنُ لِلْعٰلَمِيْنَ نَذِيْرًاۙ

دیر برکتناک خښتن (خاوند) د دیر خیر او پورته دی هغه (ذات) چه نازل کړی ئی دی قرآن پر بنده خپل (محمد) دپاره د دی چه شی دی خلقو ته وپروونکی (له جحیمه)

تفسیر: «فرقان» (د فیصلی کتاب) ئی وفرمایل دغه قرآن ته چه د حق او باطل آخری فیصله او د حلالو او حرامو سره بیلتون په ښکاره ډول (طریقه) سره کوی - هم دغه کتاب دی چه د خپل نازل کوونکی د شان عظمت او د صفاتو علویت او د هغه د اعلیٰ درجی حکمت او رافت په انتهای شکل کښی وړاندی کوی او د گرد (تول) جهان د هدایت او اصلاح متکفل او دوی ته د کثیر خیر او د غیر منقطع برکاتو د اعطاء سامان او وسائل تیار کړی دی.
 (دیر برکتناک خښتن (خاوند) د دیر خیر او پورته دی هغه ذات چه نازل کړی رالیږلی ئی دی فرقان حمید او قرآن مجید لپاره د هدایت پر خپل هغه کامل او اکمل بنده محمد صلی الله علیه وسلم باندی چه د ده ممتاز لقب د عبودیت له کماله هم دغه «عبد الله» شوی دی صلوة الله علیه وسلامه لپاره د دی چه شی دغه قرآن مجید خلقو ته انسانان دی که پیریان وپروونکی له عذابه د نیران) یعنی قرآن عظیم الشان گرد (تول) جهان ته د کفر او عصیان له بدی خاتمی خبر ورکونکی دی لکه چه په دغه سورت کښی «د مکذبینو» او معاندینو ذکر دیر شوی دی بهائی د هغه له خاطره دلته د «نذیر» صفت ئی بیان فرمایلی وی او «بشیر» ئی نه دی یاد کړی او د «للعالمین» په لفظ سره ئی دا راښکاره کړی دی چه دغه قرآن یواځی د عربو امیونو ته لکه چه ځینی خلق وائی نه دی نازل شوی بلکه د گردو (تولو) پیریانو او انسانانو د هدایت او اصلاح دپاره نازل شوی دی.

لِلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ
لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ②

هغه (الله) چه خاص هم ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د عُمکی او نه
ئی دی نیولی هیڅ ولد او نشته ده ته شریک (مل) په ملک سلطنت کښی او
پیدا کړی دی الله هر شی پس په اندازه کړی ئی دی هغه (شی) په اندازه
کولو سره .

تفسیر: (یعنی جنس - نوع - قد - رنگ - خوی - عمر - اجل - عمل - رزق - حیات - ممات
- مکان - زمان - او نور او دا ټول ئی په یوه مقدار لیکلی دی په لوح محفوظ کښی او) هر
څیز ئی په یوه خاصه اندازه او هیئت سره ایښی او پیدا او تیار کړی دی چه له هغو څخه همغه
خواص او افعال ظاهریږی چه د هغوی دپاره همغه پیدا شوی دی او هیڅ یو څیز له خپلی دائری
څخه د باندی قدم نشی کیښودی او نه په خپلو حدودو کښی د عمل او تصرف د فطری موزونیت
په لحاظ د لږ څه تزئید او تنقیص ځای پکښی شته او نه د هغه په کوم وصف او خصوصیت
کښی د اعتراض او گوتی کیښودلو موقع شته د سائنس لوی لوی پوهان د ده د حکمت په
سیندونو کښی غوتی وهی خو په پای (آخر) کښی دوی په دغه وینا سره مقر او معترف کیږی
﴿ صُحَّعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْشَأَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾ او ﴿ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ
ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ③

او نیولی دی دغو (کفارو) بی له الله نور معبودان چه نشی پیدا کولی (دغه
معبودان) هیڅ شی حال دا چه دوی پخپله پیدا کول شی او نه دی مالکان
دپاره د ځانونو خپلو د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو) او نه
دی مالکان په وژلو د چا او نه په ژوندی کولو د چا او نه په بیا ژوندی
پورته کولو د مړیو (له قبورو بعث ته) .

تفسیر: یعنی د څومره ظلم او تعجب او حیرت مقام دی چه د داسی مطلق قادر مالک الكل
علی الاطلاق حکیم - او زبردست وجود بس او کافی نه گنی او خپلو ځانونو ته د نورو معبودانو

او حاکمانو تجویزونه کوی او داسی تصور کوی چه گواکی دوی هم د الله تعالیٰ په حکومت کښی د برخی خاوندان دی حال دا چه د هغو بیچارگانو خپل وجود هم له خپله کوره نه دی او نه پر خپل ځان د تصرف او اختیار خاوندان دی او نه د کومی ذری شی د پیدا کولو واک او اختیار لری - او نه ژوندی کول او وژل د دوی په قبضه او واک (اختیار) کښی دی - او نه په خپل مستقل اختیار سره چاته لږ څه نفع یا نقصان رسولی شی - بلکه د خپلو ځانونو دپاره هم د یوی ذری په برابر د گټی (فائدی) د حاصلولو یا له نقصان ځنی د ځان ساتلو هم قوت او قدرت نه لری - نو د داسی ضعیفو - عاجزو او مجبورو شیانو د الله تعالیٰ شریک بلل خومره لوی سفاهت او انتهائی بیحیائی ده (ریط) دغه خو د قرآن د نازلونکی د صفاتو او د شیونو ذکر ؤ - او د هغه په نسبت د هغو بی تمیزیو چه مشرکانو کولی تردید ؤ - وروسته له دی نه پخپله د قرآن مجید په نسبت او د قرآن کریم د حامل په نسبت د سفاهت او ناپوهانو د اعتراضاتو او تنقیداتو جواب ورکوه کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا افْكٌ لِإِفْتَارِهِ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٢٦﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چه نه دی دا (قرآن) مگر دروغ دی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی دغه (محمد) او کومک ورسره کړی دی په دی (دروغ جوړولو کښی) قومونو نورو (نو فرمائی الله) پس په تحقیق راتلل کړی دی (دغو کفارو) په ظلم او په دروغو سره.

تفسیر: (یعنی کافران وائی چه نه دی دغه قرآن چه راوړی دی محمد صلی الله علیه وسلم مگر خو دروغ دی او) دغه گړدی (تولی) تشی د خولی خبری دی چه قرآن د الله تعالیٰ کتاب دی معاذ الله محمد صلی الله علیه وسلم د څو تنو یهودانو په مدد یو کلام تیار کړی دی او هغه له خپله ځانه جوړ کړی دروغ ئی د الله تعالیٰ په طرف منسوب کړی دی بیا د هغه په اشاعت ئی لاس پوری کړی دی بس ټول حقیقت ئی هم دغومره دی.

(نو پاک الله د دغو کفارو په تردید فرمائی ﴿فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا﴾ پس په تحقیق راتلل کړی دی دغو کفارو په ظلم او په دروغو سره) یعنی له دی نه به لوی ظلم او دروغ نور څه وی چه داسی معجز کلام او حکیم کتاب ته چه د هغه عظمت او صداقت له امر څخه زیات روښان دی کذب او افتراء وویل شی - آیا د څو تنو یهودی غلامانو چه هغه هم عجمیان دی په مدد سره د داسی عمده کلام جوړول امکان لری؟ چه د هغه په مقابل کښی د دنیا تمام فصحاء - حکماء - بلکه گړد (ټول) پیریان او انسانان د دیرو لویو لویو عالی دماغو عقلا او حکماو سترگی خیری

او تیتی (خری او خکته) کری.

وَقَالُوا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝

او وائی (کفار) دا قصی دی د رومینو خلقو چه لیکلی دی هغه (محمد) پر لیکونکو پس هغه لوستل کیږی په ده (لپاره د لیکلو) صبا او بیگاه.

تفسیر: یعنی کفارو به داسی گنل چه محمد صلی الله علیه وسلم له اهل الکتاب څخه څه قصی او خبری اوریدلی دی او د هغو یاداشت ئی نیولی دی، یا په بل چا باندی ئی د هغو یاداشت اخیستی دی چه هم هغه یاداشتنه شپه او ورځ د ده په مخ کښی پراته دی او یادوی ئی - او بیا ئی په نویو نویو اسالیبو اړوی راروی، نور هیڅ شی نه دی. حضرت شاه صاحب لیکي «رومی د دوو وقتونو صبا او بیگا لمونځونه مقرر و - مسلمانان هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی په هم دغو دوو وقتونو کښی سره تولیدل او هغه نوی قرآن به ئی چه نازل شوی و تری یادوه او لیکل به ئی چه تری هیر نشی هم دغو لیکلو ته کفار داسی وائی او په دغه اسلوب سره ئی اداء کوی نو فرمایي الله تعالیٰ عظم برهانه وجل وعلا شانه په تردید د دغو کفارو کښی داسی چه

قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

ووايه (ای محمده دغو کفارو ته نه ده داسی بلکه) نازل کری دی دا قرآن هغه (الله) چه عالم دی په هرو پتو چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی بیشکه چه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن پخپله راییی چه هغه د کوم انسان یا د کومی تولنی له خوا جوړ شوی دی؟ که نه دی؟ داسی نه دی چه تاسی وایی بلکه دغه عظیم الشان قرآن پخپله دا خبره ثابتوی چه دغه د هم هغه الله تعالیٰ له جانبته نازل شوی دی چه د ده د علمی احاطی څخه د آسمانونو او د ځمکو هیڅ یو شی نشی خارجیدلی. د ده معجز کلام - فصاحت او بلاغت - علوم او معارف - غیبیه اخبار - احکام او قوانین - او هغه مکنونه اسرار چه د هغو اعماقو او زاویاو ته هیڅوک بی د الله تعالیٰ له توفیقه نشی رسیدلی او گرد (تول) عقول او افهام د هغو له

پوهی عاجز او ناتوانه دی پخپله الله تعالیٰ دغه خبره صافه څرگندوی چه دغه د کوم محدود علم والا انسان بیان یا د کوم جعلی جمعیت کلام نه دی (بلکه) دغه قرآن ئی پخپل بخشش او مهربانی سره نازل کړی دی (موضح القرآن) بیا هغه کسان چه له داسی واضح او روښان حقیقت څخه منکران دی نو الله تعالیٰ سره له دی چه د دوی د گردو (تولو) جرائمو څخه مفصلاً خبر دی او فوراً دوی ته سزا نه ورکوی نو دغه هم د ده د ښی او مهربانی اثر دی.

وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَبْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ۖ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا
وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ۝

او وائی (کفار) چه څه دی دغه رسول ته چه خوری طعام او گرځی په بازارونو کښی (لکه نور خلق دپاره د طلب د معاش) ولی نه نازل اوه شی ده ته یو ملک چه پس شی دغه (ملک) له دغه (رسول) سره ویروونکی (د کفارو له جحیمه) یا (ولی نه) غورځولی کیږی ده ته خزانه (له آسمانه) یا (ولی نه) کیږی ده ته یو باغ چه خوری له (میوو او حاصلاتو د) هغه او وائی (دغه) ظالمان (مؤمنانو ته) چه متابعت نه کوی تاسی مگر د یوه سری چه سحر پری کړی شوی دی (او مغلوب العقل دی).

تفسیر: یعنی کفارو به دغسی ویل کله چه دغه د نبوت مدعی ځموند په شان دودی خوری او ځموند په شان د بیع او شری (پیرو دلو او پلورلو) دپاره بازارونو ته ځی - نو ځموند او د ده په منع کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) پاتی شو؟ که دی په رښتیا سره رسول وی نو ښائی د پرښتو په شان له خوراکنونو او له څښلو او د دنیوی معاشونو له جگړو او جنجالونو څخه لری او خلاص وی.

یعنی که د پرښتو فوځونه ورسره نه وی نو اقلأ د پاک الله له طرفه یوه دوه پرښتی خو تش د ده د تصدیق او د رعب او داب قائمولو دپاره د ده سره تل گرځیدی او اوسیدی چه د هغی د لیدلو څخه به هر ورو (خامخا) خلق ورته متماثل کیدل. دا څرنگه د بیچارگی او یواځنی توب په حالت کښی پخپل وچ سر د داسی غتی خبری دعوی کوی؟ ښه که پرښتی د ده سره نشته نه دی وی - خو له دی دعوی سره دا خبره متناسبه وه چه ده اقلأ له آسمانه د سرو زرو یا سپینو زرو کومه غیبی خزانه موندلی او وررسیدلی وی چه له هغی ځنی ده په خلاص لاس سره ښه مال او دولت صرفولی او (د بازار له تگ او راټگ او د معاش د تحصیل له جنجاله خلاص وی) د گردو

(تولو) خلقو فکر او توجه ئی د دغی ورکری او سخا له پلوه خپل ځان ته ورکش کړی وی. خیر! که دغه هم ورسره نشته نو د عادی مشرانو او معمولی رئیسانو او د ځمکې د خاوندانو په شان د انگورو (کورو) او خرماؤ (کجورو) او د نورو میوو له باغونو څخه د یوه باغ خاوند خو وی چه له هغه څخه ئی که نورو ته څه شی نه ورکولی اقلأ دی پخپله خو د خوړلو او څښلو او خپلو نورو ضروریاتو څخه بی فکره او بی پروا کیدی. لکه چه دی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه د هیڅ یو څیز خاوند او مالک نه دی نو مونږ څرنگه باور او یقین کولی شو چه پاک الله د خپل رسالت پر جلیله عهده هم داسی د معمولی حیثیت یو سری مامور فرمایلی دی؟ نو کله چه دغه د نبوت مدعی له خپل دغه وضعیت (شان) او هیئت سره دغسی لویه دعوی کوی ماسوا له دی نه چه ماغزه ئی خراب او دماغ ئی له کاره وتلی دی - یا بل چا پری کودی او جادو کړی دی او د هغه سحر له سببه د ده دماغ مختل (خراب) شوی دی او د هغه له اثره داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری کوی (العیاذ بالله) بل څه شی دی؟

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۝٤

وگوره (ای محمده!) څرنگه بیانوی (تری دغه معاندان) تاته مثالونه (د شعر سحر کذب) پس گمراهان شول دوی پس طاقت نه لری دوی (حق ته د موندلو د) لیاری

تفسیر: یعنی کفار کله وائی د ده خبری محض مفترياتی دی کله دعوی کوی چه نه! دی دغه خبری له نورو څخه زده کوی او بیا ئی په خپل قالب کښی اچوی - کله دوی ته مسحور وائی - کله ئی ساحر بولی - کله کاهن - کله شاعر - کله ئی مجنون گڼی. دغه اضطراب او وارخطائی پخپله دغه خبره څرگندوی چه له دغو خبرو ځنی یوه خبره هم پر دوی نه منطبقه کیږی نو ځکه د دوی فکر هم پر یوه خبره نه دی ټینګ شوی. او د الزام لگولو هیڅ یوه چاره او لیاره ئی نه ده موندلی. هغه کسان چه د انبیاء علیهم السلام په شان کښی داسی سپین سترګی او گستاخی او بی ادبی کوی او گمراه کیږی د دوی د هدایت په نسبت نور هیڅ توقع او هیله (امید) نشته.

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا ۝٥

ډیر لوی برکتناک څښتن (خاوند) د ډیر خیر او پورته دی هغه (ذات) که اراده وفرمائی گرځوی به تاته (په دنیا کښی) خیر بهتر غوره له دغی

(خزانی او باغونو داسی) باغونه چه بهیروی له لاندی (د ونو) د هغو ویالی او گرځوی به تاته (په دغو باغونو کښی) بنگلی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په خزانه کښی هیڅ تقلیل او کمی نشته. که الله جل جلاله اراده وفرمائی یو باغ څه شی دی دیر زیات باغونه به له دغو اوصافو او صفاتو څخه لا ښه درعنایت کړی چه دغه خلق د هغه مطالبه کوی بلکه الله تعالیٰ پر دی هم قادر دی چه د آخرت هغه گردد (تول) باغونه او نهرونه او حور او قصور او نور چه درکول کیږی هم دلته درعطاء کړی - لیکن د الله تعالیٰ حکمت بالفعل د دی خبری مقتضی نه دی ځکه که د دغو معاندینو هم دغه گردی (تولی) غوښتنی او فرمائشونه هم پوره او تکمیل کړل شی - خو بیا هم دوی د حق منونکی او د صداقت قبلونکی نه دی. باقی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د صداقت د تثبیت دپاره هغه دلائل او معجزات چه دروړاندی کړی شوی هغه کافی بلکه له ضرورته څخه زیات هم دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۝۱۱

بلکه نسبت د دروغو کوی (کفار) په قیامت باندی (چه نشته) او تیار کړی دی مونږ دپاره د هغه چا چه نسبت د دروغو کوی په قیامت باندی سخت اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دغه خلق چه د هغو شیانو مطالبه کوی هغه فی الحقیقت د حق د طلب په نیت نه دی بلکه محض د شرارت او ربړو (تکلیفونو) دپاره داسی کوی او د دوی د دی شرارت سبب دا دی چه هغوی تراوسه پوری په قیامت او د قیامت په سزا او جزا یقین او باور نه لری. نو دوی دی دغه خبره ښه په یاد ولری چه د دوی له دغه تکذیبه څخه هیڅ شی نه جوړیږی او قیامت خامخا راتلونکی دی او د مکذبینو دپاره هغه د اور بنديخانه چه لا له پخوا څخه تیاره کړی شوی ده دوی هرومرو (خامخا) په همغی کښی لویدونکی دی.

إِذَا رَأَوْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ۝۱۲

کله چه ووينی (دغه اور) دوی له هغه ځای لری نو آوری به دوی (دغه اور) لره خوتکیدل (له دیره قهره) او غوریدل (له دیره غضبه).

تفسیر: یعنی د دوزخ اور په محشر کښی کله چه جهنمیان له لری څخه ووينی په دیر جوش او خروش راځی - د هغه له غضبناکو غږونو او خوفناکو نارو سوړو او بد رنگه خوتکیدلو څخه د

دیرو زورورو میرو او زده ورو سړیو ترینخی چوی - او لرمون خوړینی کیږی.

وَإِذَا الْقَوَاِمُنَّهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مَّقَرَّيْنِ دَعَوَاهُنَّكَ تَبُورًا ۝۱۳

او کله چه وغورځولی شی (کفار) له دوزخ نه په ځای تنگ کښی په دغه حال کښی چه (خو تنه یو ځای سره نژدی په ځنځیرو) سره تړلی شوی وی نو په دغه ځای بولی دوی هلاک (خپل)

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به د هر مجرم دپاره ځان ته ځای وی چه له هغه څخه به له سره نشی خوځیدی - او د یوه نوعیت خو څو مجرمان به په یوه ځنځیر کښی سره تړل کیږی په دغه وقت کښی به مجرمین د مصیبت او عذاب له ویری مرگ ته ناری وهی چه کاشکی مرگی راشی - او مونږ ته له دغو مصائبو او بلیاتو څخه نجات راکړی.
(نو ویه ویل شی دغو کفارو ته له جانبه د الله تعالی جل و علا شانه وعظم برهانه داسی چه)

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ۝۱۴

مه غواړئ مه بولی تاسی نن ورځ هلاک یو او وبولی تاسی هلاکونه ډیر (ځکه چه عذاب مو ډیر اقسام لری).

تفسیر: یعنی که یو کړت مړه شو او له دغه مصیبت څخه خلاصی ومومو ځکه په هره ورځ کښی له زرو کړتو څخه زیات له مرگه بد حال راپه برخه کیږی (موضح القرآن).

قُلْ أَذَلِك خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ۝۱۵ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدٌ مَسْئُورًا ۝۱۶

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا دغه (خیر بهتر غوره دی یا هغه جنت د همیشه والی چه وعده کړی شوی وه (د دغه جنت) له پرهیزگارانو سره چه دی (هغه جنت په علم د الله کښی) دوی ته جزاء (بدل) د عمل او ځای د ورتلو شته دوی ته په دغه (جنت) کښی هر څه چه غواړی دوی حال دا چه تل به وی دوی پکښی دی (دخول د جنت سره له خلوده) پر رب ستا موعوده

(وعدہ کری شوی تفضلاً له جانبہ د الله) غوشتلی شوی (له جانبہ د مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکذبینو انجام مو واورید اوس تاسی پخپله د دغی خبری فیصله وکړئ چه آیا دغه مو خوښ او پسند دی؟ که هغه وعدہ چه له متقینو مؤمنینو سره له جانبہ د الله تعالیٰ کری شوی ده؟ (او غوشتلی شوی ده له جانبہ د مؤمنانو - او مؤمنان به هم) هغه شی غواری چه د دوی له مرتبی سره ور - لائق او مناسب وی. له ﴿وَعَدَّا مَعَهُ﴾ شخه حتمی وعدہ مراده ده چه الله تعالیٰ هغه پخپل فضل او کرم سره پخپله ذمه اخیستی ده - یا دا مطلب چه متقین به د هغی وعدی د ایفاء سوال وکړی چه یقیناً به پوره کیږی لکه چه په دعاء کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَا وَارِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾

وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ يَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ
عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ۝

او (یاده کړه ای محمده هغه ورځ چه راجمع به کری (الله) دغه (کفار) او هغه (باطل معبودان) چه عبادت کاوه دوی غیر له الله (هغوی ته) پس وبه وائی (الله دغو معبودانو ته) آیا تاسی گمراه کری و تاسی بندګان څما دغه (چه مشرکان) دی او که دوی پخپله ورکه کری وه لیاره (د حق بی له سعی د تاسی)؟.

تفسیر: یعنی دغه خو عابدینو ته اورول کیږی او بالوسيله به له معبودانو شخه پوښتنه کیږی چه آیا تاسی دوی ته د شرک یا د خپل عبادت دعوت او ترغیب ورکړی و؟ یا دوی له خپله جهله او حماقته او غفلته او بی توجهی شخه گمراه شوی دی.

قَالُوا سُبْحَنكَ مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ

وبه وائی (معبودان) چه پاکی ده تاته له شریکه او له عیوبه نه ښاییری مونږ ته دا چه ونیسو مونږ غیر له تانه (یا الله) هیڅ دوستان

تفسیر: یعنی یا الله! مونږ څه قوت - قدرت او مجال درلود (لرلو) چه ستا د مقدس ذات شخه په څنګ شوی نور کسان خپل ملګری یا دوستان نیولی وی بیا کله چه مونږ د خپلو نفسونو دپاره ماسوا له تا بله کومه هیله (امید) او اسره او امید نه درلود (لرلو) نو نورو ته به مو ولی داسی

حکم ورکاوه چه راشی مونو خپل معبود مقصود او حاجت ورکونکی وگنئ.

وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ۝۱۸

ولیکن ښه معاش ورکړی ؤ تا (ای الله!) دوی ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چه هیر کړ دوی پند (کتاب) ستا، او وو دوی (په حکم د تا) قوم هلاکیدونکی.

تفسیر: یعنی اصل دا دی چه دغه بدبختان د خپل بد استعداد لامله (له وجی) د خپلو ځانونو د تباه کولو دپاره مندی وهی او د دوی دپاره هلاکت مقدر شوی دی د هغو ظاهری سبب دا دی چه دوی په عیش او آرام او د غفلت په نشو کښی دود تللی دی او دغه ستا یادونه او تذکره هیروی او پر هیش پند او نصیحت غور نه یردی او د انبیاء د هدایت او ارشاد څخه بیخی سترگی پتوی او پر دنیوی منافع او تمتع مغرور شوی دی - تاسی که د خپلی مهربانی لامله (له وجی) هومره فواید دوی ته او د دوی پلرونو او نیکونو ته وررسوئ هغومره دوی په خپل غفلت او نسیان کښی ترقی کوی لازم خو داسی ؤ چه دوی د الله تعالی د دغو انعاماتو د لیدلو په اثر به ئی د حقیقی منعم بندگی او شکر ایستل اختیارول - مگر دوی بالعکس پر خپل کفر - شرک او جهل مفتون او مغرور شوی دی - او د کفر او عصیان خوا ته مندی وهی د ژوندون اوبه د بدبختی لامله (له وجی) د دوی په خلق کښی زهر جوړ شوی دی.

(الله تعالی جل و علا شانه وعظم برهانه به بیا دغو بت پرستانو ته دغسی وفرمائی)

فَقَدْ كَذَّبَ بُولُكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا
وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمُ مِّنْكُمْ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ۝۱۹

نو په تحقیق دروغجنان کړئ (معبودانو مو) تاسی (ای مشرکانو) په هغه خبره کښی چه ویله تاسی (چه دغه مو خدایان دی) پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب (له خپله ځانه) او نه د مدد کولو (یو له بله سره)، او هر هغه چا چه ظلم وکړ له تاسی ویه څکوو مونږ هغه ته عذاب لوی (چه خلود فی النار دی).

تفسیر: دغه به د الله تعالی له جانبه ارشاد وی چه درواخلئ! د هغو په امداد او اعانت چه تاسی اعتماد کړی ؤ هغوی بالذات ستاسی د دغی ادعاء تردید - او تاسی دروغجنوی - او ستاسی له

دغو حرکاتو څخه په ښکاره ډول (طریقه) سره د بیزاری او نفرت اظهار کوی. ﴿فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا﴾ پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب له خپله ځانه او نه د مدد کولو یو له بله سره) یعنی نن نه د الله تعالیٰ د عذاب مخه بیرته گرځولی شی! او نه د هغه احکام اړولی شی! او نه یو له بل سره څه مدد او مرسته (امداد) کولی شی! هر چاته چه هره سزا وررسیدونکی ده هغه هرومرو (خامخا) اوس وررسیږی نو هغه دی هلته پروت وی او د هغه خوند او مزه دی وڅکی! ښایی له ظلم څخه دلته په ﴿وَمَنْ يَظْلِمْ مِّنْكُمْ﴾ کښی مراد شرک وی او ممکن دی چه نور هر قسم ظلم او گناه هم تری مراد وی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنَّهُمْ لِيَاْكُلُوا
الطَّعَامَ وَيَمْشُوا فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ٢٥

او نه دی لیږلی مونږ پخوا له تانه (ای محمده! هیڅوک) له مرسلانو څخه (په هیڅ کیفیت) مگر (په دغه کیفیت سره چه) بیشکه دوی خامخا خوړل به دوی طعام او گرځیدل به دوی په بازارونو کښی (دپاره د مطالبو خپلو) او گرځولی دی مونږ ځینی د تاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ (ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) او دی رب ستا ښه لیدونکی (عالم په ټولو احوالو).

تفسیر: دغه جواب شو د ﴿وَقَالُوا مَالٌ هَذَا الرَّسُولُ يَأْكُلُ الطَّعَامَ﴾ الآية - یعنی له تاسی څخه پخوا هومره انبیاء چه د خلق الله په طرف مبعوث شوی دی هغه کرد (تول) سره انسانان وو او د انسانانو په شان به ئی خوړل او څښل - او د خپلو ضروریاتو او د اعاشی د لوازمو دپاره به بازارونو ته هم تلل او هغوی می له سره د پریستو په حیثیت نه دی لیږلی چه د اکل او شرب او د ژوندانه له ضروریاتو څخه به مستغنی وو له دی نه معلومیږی چه د خپلو ضروریاتو دپاره بازارونو ته د نه ورتلو منشاء کبر - غرور او ځان لوی گڼل وی نو دغه د لوئی او مشرتوب پر خلاف دی.

﴿وَجَعَلْنَا﴾ الآية - او گرځولی دی مونږ ځینی ستاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ! یعنی انبیاء د دی دپاره دی چه د کفارو د کفر او ایمان او بغاوت او طغیان امتحان او آزمویښه وکړی او انبیاء د دی دپاره دی چه د دوی د صبر - ثبات - استقامت - آزمویښه او امتحان وشي نو اوس دی وکتل شی چه د کفارو د دغه

سفاقت او جهالت د لیدلو او د دغه طعن او تشنیع او لغو اعتراضاتو د آوریډلو په مقابل کښی تاسی تر کومی اندازی پوری صبر - استقامت او استقلال څرگندولی شی؟.

﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾ او دی رب ستا ښه لیدونکی عالم په ټولو احوالو) یعنی د کفارو د کفر او ایذاء رسوونه او د صابرانو صبر او تحمل ګرد (ټول) د الله تعالیٰ جل و علا شأنه و عظم برهانه په علم او نظر کښی دی او هر یوه ته خامخا د ده د هم هغه عمل سزا او جزاء ورکوی.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أُنْزِلْ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةَ أَوْ نَرِ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

او وائی هغه کسان چه نه لری امید د ملاقات غمونږ (او نه منی قیامت یا نه ویریږی له عذابہ غمونږ) ولی نه نازلولی شی پر مونږ باندی پرېشتی (مصدقی د رسول یا چه شی رسولانی مونږ ته؟) یا ولی نه وینو مونږ رب خپل (چه خبری راسره وکړی او حکم وکړی مونږ ته په متابعت د رسول نو الله فرمائی) خامخا په تحقیق کبر کړی دی دوی (کبر چه ثابت دی) په نفسونو د دوی کښی او تیر شوی دی (له حده خپله) په تیریدلو لویو سره.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه داسی امید نه لری چه یوه ورځ به غمونږ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره حاضرېږی نو هغوی د سزا له ویری بیخی بی خوفه دی او داسی د عناد او گستاخی خبری کوی او چتی (بیکاره) وئیږی. مثلاً وائی چه د محمد په شان پر مونږ ولی پرېشتی وحی نه راوړی؟ یا پخپله الله تعالی ولی له مونږه سره خبری نه کوی؟ یا اقلا د تصدیق دپاره خو یوه پرېشته راغلی وی؟ یا مونږ په خپلو سترگو سره ضائی الله ووینو او په خپلو غوږونو سره ستا د دغی دعوی تصدیق او تائید تری واورو. لکه چه جزء ۸ د «الانعام» په (۱۵) رکوع ۱۲۴ آیت کښی راغلی دی: ﴿قَالُوا لَنْ لَوْ مِّنْ حَتَّى تُوْتِي مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾ او جزء ۱۵ د «الاسراء» په (۱۰) رکوع ۹۲ آیت کښی مرقوم دی ﴿أَوْتَانِي بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا﴾ دوی په خپلو زړونو کښی خپل ځان دیر لوی گنی نو ځکه د وحی او پرېشتو د نزول تمنا لری. د دوی شرارت او سرکشی خپلی انتهائی درجی ته رسیدلی ده چه سره له دومره سختو گناهونو او تورو عملنامو غواری چه په دنیا کښی پخپلو سترگو سره الله تعالی ووینی او له هغه سره د غږیدلو شرف ځان ته مطالبه کړی.

﴿لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا﴾ - ترجمه شیخ الهند داسی کړی ده: «دیره لوئی ساتی دوی پخپلو ځانونو کښی او سرونه جگړی (وچتوی) په لویو شرارتونو سره» او ځینی ئی دغسی ترجمه کوی «په تحقیق سره پت کړی ئی دی تکبر او کفر په زړونو خپلو کښی او سرکشی کړی ده دوی په سرکشی لویی سره چه پس له لیدلو د داسی معجزو څخه د ملائکو راتله او د الله تعالی لیدل هم په دنیا کښی غواری».

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ

وَيَقُولُونَ حَبْرًا مَّحْجُورًا ﴿٣٢﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورځ چه ووينی دوی پرېشتی (د عذاب) نه به وی زیری (خوشالی) په دغه ورځ کښی دپاره د مجرمانو (کافرانو) او وبه وائی دوی چه چیری دی منع کرل شی په کوم مانع سره.

تفسیر: یعنی دوی به د «حجراً محجوراً» الفاظ وائی. دغه «حجر» هغه مصدر دی چه فعل ئی متروک‌الذکر دی «حجر» په معنی د منع ده او «محجوراً» ئی تاکید دی معنی ئی داسی شوه: «او وبه وائی دغه کفار چه منع غواړو ټینگه منع له لیدلو د ملائکو د عذابه او پناه نیسو په الله تعالی پوری له ملاقاته د ملائکو په منع د مانع سره» یا به ئی معنی داسی وی: «او وبه وائی دغه ملائک دغو کفارو ته چه حرام دی یا حرام کړی شوی دی پر تاسی جنت او منع دی په مانع سره» او لنډ مطلب ئی داسی شو چه ای کفارو مه ویریئ یوه داسی ورځ هم راتلونکی ده چه ستاسی سترگی به په پرېستو ولگیږی مگر پرېشتی به ستاسی په شان د مجرمانو له لیدلو څخه نه خوښیږی بلکه تاسی به له ډیرو سختو هولناکو مصائبو سره مخامخ کیږئ! دغه خلق چه اوس د پرېستو د نزول مطالبی کوی په هغه وقت کښی به د «حجراً محجوراً» په ویلو پناه غواړی او په دی ډیر خوښیږی چه که د دوی او د پرېستو په منع کښی کومه سخته پرده او سد پروت وی شو هغوی دوی ته نه ورنژدی کیدی لیکن د الله تعالی فیصله کله بلا اجراء پاتی کیدی شی پرېشتی به هم «حجراً محجوراً» وائی او دغه مطلب دوی ته ورښکاره وی چه نن ورځ تاسی د خوښی او بری څخه بیخی بی‌برخی او ممنوع یئ.

تنبیه: ممکن دی چه دغه تذکره د احتضار او ځنګدن (موت) په وقت کښی وی کما جاء فی جزء ۱۰ سورت الانفال (۷ رکوع) ۵۰ آیت ﴿وَلَوْ تَرَىٰ اِذْ يَتَوَقَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةَ يَتَرَبُّونَ وَجُوهُهُمْ وَاَدْبَارُهُمْ﴾ او د جزء ۷ (الانعام) په ۱۱ رکوع ۹۳ آیت کښی راغلی دی ﴿وَلَوْ تَرَىٰ اِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو اَيْدِيهِمْ اَخْرِجُوا اَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ﴾

ګواکی هم دغه کیفیت به د ده په مقابل کښی هم وی چه د حُم السجده په ۴ رکوع ۳۰ آیت (۲۴) جزء کښی بیان شوی دی: ﴿اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا تَتْرٰٓكُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ اَلَّا يَتَاَفَوْا وَلَا يَخْرُتُوْا وَاَبْشُرُوْا بِالْجَنَّةِ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوعَدُوْنَ﴾ او ممکن دی چه دلته د قیامت د ورځی ذکر وی والله اعلم.

وَقَدْ مَنَّ اِلٰى مَا عَمِلُوْا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنٰهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا ﴿٣٣﴾

او اراده کړی ده رسیدلی یو مونږ هغو شیانو ته چه کړی دی (دغو کفارو) له (نیک) عمل نه پس وبه گرځوو مونږ هغه (نیک عمل په شان د) وږی

(مگرد) تار په تار کړی شوی.

تفسیر : یعنی دوی مونږ ته ناری وهلی او مونږ ئی په کار وو. دغه دی مونږ هم ورحاضر شو مگرد د دوی د عزت د زیادت دپاره نه بلکه د دی دپاره چه هغه کارونه چه دوی پخپل باطل زعم سره نیکی گنلی هغه ورته قطعاً گډوډ او خراب او تراب کړو. او داسی بی حقیقت او بی ثمره او د وړئ په شان ئی په هوا کښی والوځوو لکه چه د خاوری حقیر ذرات دی خوا هغه خوا آلوځی. ځکه چه هغه اعمال د اخلاص او ایمان له روحه بیخی تش او د حق له طریقه سره بالکل متضاد واقع شوی دی کما جاء فی جزء ۱۳ سورة ابراهیم ۳ رکوع ۱۸ آیت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر ﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَذَرِّ الِّرَّيْحِ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ﴾ الآية -

وغير ذلك من الآيات.

اوس بیان فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه فضائل د جنتیانو پر دوزخیانو باندی داسی:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿۲۳﴾

صاحبان (ملگری) د جنت په دغه ورځ (د قیامت کښی بهتر غوره) خیر دی له جهته د (ځای د قیام او کلام او) هستوگنی او دیر ښه به وی له جهته (د ځای) د خوب د غرمی (او د راحت).

تفسیر : یعنی دغه منکران به د هغی ورځی په مصیبت کښی گرفتار او اخته کیږی چه اوس دوی پر مؤمنانو ملندی (خندا) وهی او مسخری پری کوی نو پر دغو مؤمنانو چه دوی خاندی هغوی به په جنت کښی عیش او عشرت او مزی کوی.

وَيَوْمَ تَشْقَى السَّمَاءُ بِالْغَمِّ وَتُزَلَّلُ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿۲۵﴾

او (یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه توتی توتی به شی آسمان په وریځو سره او نازلی به کړی شی پرېستی په نازلولو سره (پرله پسې).

تفسیر : د قیامت په ورځ وروسته د آسمانونو له چاودیدلو له پاسه د وریځی په شان یو شی راکوزیدونکی لیدل کیږی چه په هغه کښی به د الله تعالی یوه خاصه تجلی وی چه د هغی تعبیر مونږ په شاهی چتر سره کوو ښائی چه دا به همغه څیز وی چه ئی د «ابو زرین رضی الله تعالی عنه» په حدیث کښی په «عماء» سره او د «نسائی» په یوه حدیث کښی چه له معراج سره متعلق دی په «غیابه» سره تعبیر کړی دی والله اعلم. له هغه سره به د پرېستو دیر هجوم او

بیرویار وی او د آسمانونو پرستی به د محشر د مقام په طرف مسلسل کوزیږی د البقره په جزء ۲ (۲۵) رکوع د ۲۱۰ آیت ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلُمٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْبَلَاةِ ﴾ الآية - په تفسیر کښی هم داسی یو مضمون لیکلی شوی دی.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿۲۶﴾

ملک (او کامل سلطنت) په دغه ورځ (د قیامت کښی) حق ثابت دی دپاره د رحمن، او وی به دغه ورځ (د قیامت) پر کفارو ډیره سخته.

تفسیر : یعنی ظاهراً او باطناً صورة او معنی من کل الوجوه یواځی د هم ده رحمن سلطنت او حکومت به وی او صرف د هم ده حکم به چلیږی ﴿ لَمِنَ الْمَلِكِ الْيَوْمَ إِلَهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ (۲۴) جزء د المومن (۲) رکوع (۱۶) آیت بیا کله چه د رحمن حکومت شو. هغه کسان چه د رحمت مستحقان وی نو هغوی ته به د رحمت څه کمی وی دوی به په بی حساب نهعتونو سره د مرحمت مورد گرځی مگر سره له دومره زیات او لامحدود رحمت کفارو ته به په دغه ورځ کښی سخت مشکلات او مصائب ور د مخه کیږی. چه هر څو وی په بازار کښی ډیر څیزونه په غریب سری هغومره وی غمونه .

وَيَوْمَ يَعْصُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَلَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿۲۷﴾

او (یاد کړه ای محمده ! هغه د قیامت) ورځ چه خوله به لگوي ظالم پر دواړو لاسونو خپلو (له ډیره غمه او افسوسه او حسرته) وائی به (په قیامت کښی) ای کاشکی نیولی می وی سره له رسوله (د الله د نجات حقه) لپاره .

تفسیر : یعنی له ډیر حسرت او ندامت نه به خپلی گوټی چیچی او د افسوس او ارمان لاسونه به سره مږی. او په زیات تأسف سره به وائی چه ولی می په دنیا کښی د الله تعالی او د رسول الله احکام ونه منل؟ او ولی د شیطاين الجن والانس په خبرو وغولیدم چه په دغه بده ورځ اخته او په راز راز (قسم قسم) مصائبو او ربړو (تکلیفونو) کښی لتاړ (خراب) شوم.

يُوَلِّئُنِي لَيْتَنِي لَمْ أَخَذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿۲۸﴾

ای هلاکه ای عذابه ای خرابی عَما (راشه دغه دی وقت دی) کاشکی نه می وی نیولی فلانکی سری دوست خپل.

تفسیر : یعنی د هغو کسانو د دوستی یا اغواء څخه چه گمراه شوی وو یا په گمراهی کښی ئی ترقی کړی وه. نو په هغه وقت کښی به ډیر افسوس او ارمان کوی چه ولی مو داسی کسان خپل دوستان گنل کاشکی عَما او د دوی په منع کښی له سره دوستی او رفاقت نه وی پیدا شوی. تنبیه : مفسرینو چه دلته د عقبه بن ابی معیط او د ابی بن خلف کومه واقعه نقل کړی ده د هغی هیڅ ضرورت نشته. او نه ضائی چه د آیت مدلول پر هغه مقصور کړی شی. هوا دغه تقریر چه مونږ کړی دی په هغه کښی دوی هم داخل دی.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي، وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ۝

خامخا په تحقیق گمراه کړی وم زه له ذکره پنده (د قرآن) وروسته له هغه کله چه راغی ماته، (دغه ذکر نو فرمائی الله) او دی شیطان دپاره د انسان لغزوونکی غولوونکی.

تفسیر : یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پند مونږ ته رسیدلی ؤ چه غمونږ د هدایت دپاره کافی ؤ او ممکن ؤ چه هغه عَما په زړه کښی ځای هم نیولی وی مگر د دغه کمبخت د دوستی لامله (له وجی) زه تباه او بریاد شوم. او له زړه هغه لوری ته متوجه نه شوم. بیشکه چه جنی او انسی شیطان لوی چلباز او تگ دی. انسان ته په عین وقت کښی فریب ورکوی، او په ډیر بد صورت ئی رسوا او مسخره کوی.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ۝

او وبل رسول (د الله محمد) ای ربه عَما په تحقیق قوم عَما نیولی دی دغه قرآن ترک کړی شوی (چه نه پری ایمان راوړی او نه پری عمل کوی او نه ئی لولی).

تفسیر : یعنی کله چه ضد کوونکیو او معاندانو په هیڅ صورت سره د هیچا نصیحت او پند ته غوږ کینښود دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی دربار ته شکایت وکړ چه یا اله العالمین، عَما قوم عَما خبری ته غوږ نه ږدی. دوی د قرآن عظیم الشان په شان یو لوی کتاب

ته خراب نسبتونه کوی العیاذ بالله کله چه قرآن لوستل کیږي نو دوی دیر زیات شورماشور لکوی او چنی (بیکاره) چېولی (فضول) خبری اتری کوی او لویه غلغله نښلوی شو ئی هیشوک وانه وری. او په مطلب یی پوه نشی په دی ترتیب دغو اشقیایو دغه پاک قرآن په شان یو د قدر قابل کتاب ئی بالکل متروک او مهجور گرځولی دی او له اعتناء او التفاته ئی غورځولی دی. تنبیه: اگر که په دغه آیت کښی صرف د کفارو ذکر دی. خو بیا د قرآن نه تصدیقول په هغه کښی عدم تدبیر او غور نه کول د ده پر احکامو عمل نه کول، د تلاوت څخه ئی غاړه غړول، د ده د قرائت د تصحیح په طرف نه متوجه کیدل. له هغه څخه اعراض او څنگ کول او د نورو لغویاتو یا حقیرو شیانو په طرف متوجه کیدل دغه گرد (تول) صورتونه درجه په درجه د پاک قرآن د هجران لاندی داخل کیدی شی. فنسأل الله الکریم المنان القادر علی ما یشاء ان یخلصنا مما یسخطه و یستعملنا فیما یرضیه من حفظ کتابه وفهمه والقیام بمقتضاه آناء اللیل واطراف النهار علی الوجه الذی یحبه و یرضاه، انه کریم وهاب. نو فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه لپاره د تسلی د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا وَمِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

او هم داسی (لکه چه کفار می ستا اعداء گرځولی دی) گرځولی ؤ مونږ (پخوا له تانه) دپاره د هر نبی دښمنان له مجرمانو (کفارو نو صبر وکړه په شان د نورو انبیاء بس)، او کافی دی رب ستا سمه صافه لیار ښوونکی او ښه مدد کوونکی (پر اعداؤ).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د انبیاء د خبرو په منلو کښی مشکلات او موانع وړاندی کوی او خلق د حق له قبوله منع کوی هم دوی د انبیاء اعداء دی نو دغه اعداء چه کفار دی اگر که د خلقو پر ضلالت او گمراه کولو پسې خپلی ملاوی وتری څه مهم موفقیت ئی نه په برخه کیږي ځکه د هر چا په نسبت چه الله تعالی داسی اراده وفرمائی چه هدایت ومومی هدایت یی ور په برخه کوی یا یی دا مطلب چه د هر چا د هدایت اراده چه پاک الله وکړی هدایت ئی ور په برخه کوی او د هغو په برخه کښی چه هدایت نه وی د هغو گردو (تولو) په مقابل کښی الله تعالی له تاسره معاونت او مرسته (مدد) کوی. یا دا چه الله تعالی ستا مدد کوی او د مطلوب تر مقام پوری به دی رسوی او هیڅ سد او مانع ستا د پرمخ تګ مخه نشی نیولی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَلَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ۝۳۱

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی ولی نه نازلوه شی پر دغه (محمد) قرآن تول یو کرت (نو فرمائی الله چه نازل کری دی مونبر)، هم داسی (لږ لږ د خو فوایدو دپاره چه یوه ئی دا ده) چه ثابت محکم قوی کرو په دغه (قرآن سره) زړه ستا (په حفظ او فهم د معنی د ده سره) او لوستلی دی مونبر دغه (قرآن پر تا) توتی توتی په آرام لوستلو سره.

تفسیر: یعنی د نبی الله دښمنان د خلقو د گمراه کولو دپاره داسی تنقیدات او اعتراضات کوی چه خانه! ولی د نورو آسمانی کتابونو په شان قرآن کریم هم یو ځلی په کامل ډول (طریقه) سره نه نازلیدو؟ چه دغه ئی په خو کلونو کښی لږ لږ رانازلوی؟ علت ئی څه دی؟ آیا الله تعالی پکښی څه غور او دقت کوی؟ له دی نه خو داسی شهبی او اندیښنی پیدا کیږی چه گواکی پخپله محمد صلی الله علیه وسلم په ډیر فکر او اندیښنه سره دغه جوړوی او بیا یی په مناسبه موقع کښی لږ لږ آورو نو د دغو منکرینو جواب داسی ورکړ شو چه دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چه قرآن عظیم الشان د لږ لږ نازلیدلو سبب هم دغه وی چه تاسی ئی وایی نو که لږ څه غور او فکر وکړئ د قرآن کریم په دغه لږ لږ نازلولو کښی داسی ډیری فائدی دی چه هغه په یو وار نازلولو کښی له سره نه حاصلیږی مثلاً په دغه صورت کښی د قرآن مجید حفظ او یادول ډیر زیات آسانیږی او په پوهیدلو کښی زیات سهولت واقع کیږی، کلام پوره ضبطیږی او د هغو مصالحو او حکمتونو رعایت چه په هغو کښی شوی دی خلق موقع په موقع د هغو پر تفاصیلو مطلع کیږی د هر آیت بیل بیل شان نزول ته کتلی د هغه په صحیح مطلب متعین کولو کښی مدد ور رسیږی د هر ضرورت په وقت کښی چه د هری خبری د جواب رارسیدلو څخه د رسول الله او مسلمانانو قلوبو ته لا تطمین او تسکین ور په برخه کیږی او د هر یوه آیت پر نزول گواکی د ده د اعجاز د دعوی تجدید کیږی په دغه سلسله کښی د جبریل علیه السلام څو څو کرته تلل او راتلل هم واقع کیږی چه هغه فی ذاته یو مستقل خیر او برکت دی وغیر ذلک من الفوائد د هم دغو فوایدو له منځه دلته د غښتو په نسبت اشاره فرمایلی شوی ده.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ۝۳۲

او نه کوی دوی راتله تاته کوم مثل (یعنی نه راوړی تاته سوال عجیب په ابطال

د دین ستا) مگر راوړو مونږ تاته (جواب د هغه په واقع او) په حق سره او ډیر ښه تفسیر بیان.

تفسیر: یعنی کله چه کفار کوم اعتراض پر قرآن یا پر کوم مثال پر قاسی کوی نو عظیم الشان قرآن د هغه جواب په ډیر صاف او ښکاره ډول (طریقه) ورکوی چه په هغه کښی هیڅ شان وړاندی وروسته او لاندی باندی نشته بلکه صاف، واضح، معتدل، او بی غل او بی غش خبره وی هوا د هغو کسانو عقل، سد (هوش) او پوه چه منعکس او منقلب وی نو هغوی سمی صافی خبری هم کېږی او له هغه څخه نور غیر مطلوب تعبیرات راکاږی نو داسی مغرضانه او معاندانه خبری بیلی دی او د داسی خلقو آخړه خاتمه دغه ده چه پخپله پاک الله ئی په دی وروستی آیت کښی بیان فرمائی.

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٣﴾

(دوی) هغه کسان (دی) چه جمع به کره شی او شړل به شی پر مخو خپلو (سر ښکته پښی پورته) طرف د دوزخ ته دغه تولی بد دی له جهته د غایه او ډیر ښویدلی دی له جهته د لیاری او ډیر گمراهان دی).

تفسیر: یعنی دوی همغه خلق دی چه د دوی عقل منقلب او چپه (الته) شوی دی علویات ئی پرېښی په سفلیه و غوښتنو پسی گرځی او متماثل دی. وروسته له دی نه پر داسی څو اقوامو باندی چه څه وقائع او مصائب پېښی او پر هغوی څه حالات چه واقع شوی و هغه د نورو د عبرت او نصیحت دپاره بیانوی:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ
 وَزِيرًا ﴿٣٤﴾ فَقُلْنَا أَذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ
 تَدْمِيرًا ﴿٣٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ
 آيَةً ۖ وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٦﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا

وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَقُرُونَانِ ذَٰلِكَ كَثِيرًا ۖ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ۖ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسی ته کتاب (توریت) او گرځولی ؤ مونږ له دغه (موسی) سره ورور د ده هارون وزیر (مددگار) پس وویل مونږ (دوی ته چه) لار شی دواړه هغه قوم ته چه دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه غمونږ (نو دوی ورغلل او ابلاغ ئی وکړ او فرعونیانو دوی دروغجنان کړل) پس هلاک کړل مونږ فرعونیان په هلاکولو سره او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل دوی رسولان خپل (لکه نوح ادریس او شیث) غرق کړل مونږ دوی او وگرځول مونږ دوی دپاره د خلقو دلیل (نښه د عبرت) او تیار کړی دی مونږ دپاره د ظالمانو عذاب ډیر دردناک او (هلاک کړل مونږ) عادیان او ثمودیان او صاحبان (پاران) د کوهی او نور اهل د زمانو په منځ د دوی کښی ډیر. او هر یو له دی نه بیان کړی ؤ مونږ ده ته مثالونه (د عبرت په اقامت د حجت په دوی باندی) او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره.

تفسیر : یعنی هغو تکوینه ؤ آیاتونو ته چه د الله تعالی پر توحید او نورو باندی ئی دلالت کوه او د پخوانو انبیاءو هغو متفقو بیاناتو ته چه د هغو لوی او ډیری مذاکری او خبری له پخوا راهسی دوام لری دوی د دروغو نسبت وکړ او د خدائی په دعوی پسی ئی خوله وپرانیستله.

﴿وَقَوْمُ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ﴾ : او هلاک کړی ؤ مونږ قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل

دوی رسولان خپل) د یوه نبی دروغجنول د گردو انبیاءو د دروغجنولو په منزله دی ځکه چه د دین په اصولو کښی گرد (ټول) انبیاء سره متحد او متفق دی.

اصحاب الرس (کوهی والا) څوک دی؟ په دغه کښی ډیر اختلاف شته. په «روح المعانی»

کښی ئی ډیر اقوال نقل کړی په پای (آخر) کښی لیکي: «وملخص الاقوال انهم قوم

اهلکهم الله بتکذیب من ارسل اليهم - یعنی خلاصه ئی دا ده چه دوی دغسی یو قوم ؤ

چه د خپل نبی د تکذیب په سبب هلاک شوی دی.» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

چه: «یو قوم خپل نبی ئی په کوهی کښی بندی کړی ؤ، بیا څه وقت او مهال چه پر دوی

باندی عذاب نازل شو هغه نبی خلاص شو.»

﴿وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا﴾ : او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره) یعنی گرد (ټول) ئی په ښه ډول

(طریقه) سره پوهولی دی کله چه دوی په هیڅ ډول (طریقه) سره هغه ونه مانه نو ئی بیرئ دوه

کړه.

وَلَقَدْ آتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْتُ مَطَرًا سَوِيًّا أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا بَلًا كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٣٠﴾

او خامخا په تحقیق تیر شوی دی (تیریری ډیر غلی کفار) پر قریو کلیو ښارونو هغو چه ورولی شوی ؤ پری باران د بدی (د عذاب)، آیا پس نه ؤ دغه (کفار) چه لیدلی ئی وی هغه (قریه چه عبرت به ئی اخیستی وی) بلکه ؤ دوی چه نه به ئی درلود (لرلو) امید د بیا ژوندی پورته کیدلو.

تفسیر : یعنی د لوط علیه السلام د قوم د کلیو پر هغو کندوالو او مخروبه ؤ غایونو مکی واله د شام د سفر په وقت کښی تیریری نو آیا دغو منکرینو هغه کندوالی او خرابی مینی د عبرت په سترگو سره نه دی کتلی؟ بلکه کتلی ئی دی او په دی ښه پوهیری او خبردار دی چه د پخوانیو مکذبینو پای (آخر) او انجام ډیر خراب ؤ خو تری نه متنبه کیږی ځکه چه په دوی کښی عبرت له کومه کیږی کله چه د دوی په نزد له سره دغه احتمال هم نشته چه وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاشیدل او د الله تعالی په مخ کښی حاضریدل شته. عبرت خو هم هغه حاصلوی چه د هغه په زړه کښی لږ څه ویره وی او د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره نه وی.

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَنْتَحِذُوا مِنْكَ الْهَزُوا هَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٣١﴾ إِنَّ كَادَ لِيُضِلَّنَا عَنْ الْهَتِنَالُو لَأَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرُونَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

او کله چه ووينی دوی تا نو نه نیسی دوی تا مگر غای د مسخری (او تمسخرأ سره وائی)، آیا دغه هغه (سری) دی چه رالیږلی دی الله رسول (مونږ ته؟ بلکه دی خو له رسالت څخه ډیر لری دی) بیشکه چه دی نژدی ؤ چه خامخا گمراه کری گرځولی ئی وی مونږ له خدایانو غمونږ که صبر نه وی کری مونږ په (عبادت) د دوی (نو فرمائی الله) او ژر به پوه شی دوی کله چه ووينی دوی عذاب (د قیامت ښکاره) چه څوک دی ډیر گمراه له جهته د لیاری.

تفسیر : یعنی د عبرت حاصلولو په غای د دوی مشغله هم دا ده چه پر نبی مسخره وکری لکه

چه ستاسی د لیدلو په وقت کښی استهزاء وائی چه آیا دی هم هغه سری دی چه د الله تعالی له طرفه رسول رالیرلی شوی دی؟ آیا په دغه حیثیت او وضعیت سره د رسالت منصب د چا په برخه کیدی شی؟ آیا د الله تعالی په گردو (تولو) مخلوقاتو کښی هم دغه یو سری پاتی ؤ چه د رسالت قابل شو؟ آخر ښائی چه د رسالت څه وجه خو په ده کښی وی هوا دغه خبره خو ضرور په ده کښی شته چه تقریر ئی د جادو اثر لری. د فصاحت په قوت او د تقریر په زور ئی داسی یو وضعیت قائم کړی دی چه د هغه په سبب د خورا (دیرو) لویو لویو خلقو قدمونه هم وښیوی، نژدی ؤ چه د ده په خبرو سره ځمونږ مخونه هم له خپلو معبودانو څخه وگرځی مگر مونږ پخپل دین او عقائدو کښی داسی ټینگ او مضبوط ولاړ یو چه د هغه د هیڅ یوی خبری اثر مو قبول نه کړ، که نه ده په مونږ گرد (تول) سره گمراهان کولو العیاذ بالله نو الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه د دوی د دغه تمسخر او استهزاء او ملندو په مقابله کښی داسی فرمائی:

﴿وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾ یعنی کله چه دوی د الله تعالی عذاب په خپلو سترگو سره وگوری نو هلته به ورته معلوم شی چه په واقع سره کوم یو گمراه ؤ؟.

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ۝۳۳

آیا وینی خبر ئی ته (بلکه خبر ئی) په هغه چا چه نیولی دی دغه خدای خپل هوا (د نفس خپل) آیا پس ته به ئی په ده باندی وکیل (ساتونکی چه منع ئی کړی له هوا خپلی بلکه نه ئی)،

تفسیر : یعنی آیا تاسی د داسی هوا پرستانو د هدایت پر لیاری د راوستلو ذمه واری کولی شی چه د دوی معبودان هم د دوی په خوښه او انتخاب وی، هر چیری چه د دوی غوښتنه او خواش دوی بوځی په هم هغه طرف دوی متماثل کیږی. هره هغه خبره چه د دوی د خواش سره موافقه وی هغه منی او هر څیز چه د دوی د طبیعی څخه مخالف وی هغه پریردی نن چه یوه تیږه (گته) د دوی په نظر کښی ښه ښکاره شوه د هغی په عبادت کښی مشغولیدي صبا چه بله کومه تیږه (گته) د دوی په سترگو ښه ویرینیږه نو هغه پریردی او دی ته سجدی ږدی.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ۝۳۴

آیا گمان کوی ته چه په تحقیق اکثر د دوی آوری یا عقل چلوی (پوهیږی) نه دی دوی مگر په شان د چارپایانو دی (په پند نه اوریدلو کښی) بلکه لا

دوی دیر لری دی له لیاری (د صواب نه).

تفسیر : یعنی په هر دول (طریقه) سره چه دوی ته پندونه او نصائح واوروئ دوی خو خلوربولی حیوانات دی بلکه له هغوی غنی هم بدتر او خراب دی، دوی له پوهیدلو او آوریدلو سره هیش علاقه او ارتباط نه لری. غاروی او حیوان هم په هر حال د خپل پالونکی او بادار په مقابل کښی خپله غاړه خکته کوی، او خپل محسن پیژنی، او فی الجمله نافع له مضر څخه بیلوی، که ئی سر خوشی پرېودی، د غرغای (چراه گاه) او د اوبو څښلو گودر ته پخپله غی. لیکن د دغو بدبختانو حال داسی دی چه نه د خپل خالق او رازق حق پیژنی، او نه د ده پر ښیگڼو (فائدو) او احساناتو پوهیږی او نه ئی قدر او عزت کوی. د ښو او د بدو په منځ کښی د فرق او تمیز کولو څخه عاجز دی. د دوست او دښمن په منځ کښی امتیاز نشی کولی. نه په روحانی غذا پسې او نه د هدایت د چینې په لوری یو قدم وړاندی تلی شی. بلکه له هغه څخه په گروهو لری تښتی. او دوی هغه قوتونه چه الله تعالی دوی ته ورعطاء کړی دی معطل او بیکاره پرېښی دی بلکه هغه ئی بی موقع او بی ځایه صرف کړی دی. که دوی لږ څه له عقله او له فهمه کار اخیستی. نو په دغه د قدرت کارخانه کښی بی شماره دلائل او نښی موجود دی چه په نهایت واضح صورت سره د الله تعالی د توحید او تنزیه او د دین د اصولو او د صداقت او استقامت په طرف لیار ښوونه کوی چه د هغو له منځه د ځینو دلائلو ذکر په راتلونکیو آیاتونو کښی کړی شوی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ
جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيلًا ۝ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٣٦﴾

آیا نه دی کتلی تا (قدرت د) رب خپل ته چه څرنگه ئی غځولی دی سیوری او که ئی اراده فرمایلی وی نو خامخا گرځولی به ئی و هغه (سیوری) ولاړ، بیا وگرځاوه مونږ لمر په دی (سیوری) دلیل (چه سیوری پری معلومیږی). بیا راتول کړو مونږ هغه ځان خپل ته په راتلولو آسانو سره (ورو ورو لږ لږ).

تفسیر : له سپیده داغه (صبح کاذبه) تر لمر څیرکی پوری هر چیری سیوری وی که الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چه لمر ونه خیژی نو هم دغه سیوری به قائم پاتی کیده. مگر الله تعالی پخپل کامل قدرت سره لمر طالع کړ چه د هغه لامله (له وجی) د لمر د رڼا خوره کیدل شروع شوه او سیوری متدرجاً یوه طرف ته په ځان تولیدلو او غوندیدلو پیل (شروع) وکړ، که لمر نه

وی راغلی نو مونبر به د سیوری په مفهوم څرنگه پوهیدی شوی؟ ځکه چه د یوه ضد له راتګه بل ضد پیژندل کیږی ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مِنْ إِلَهٍ غَيْرَ اللَّهِ يَأْتِيَكُمُ بَٰضِيَاءُ﴾ الآية - (د القصص ۷۱ آیت (۷) رکوع (۲۰) جزء) حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي:

«اول د هر شی سیوری اوږد لویږی. بیا هری خوا ته چه لمر ځی د هغه له مقابله سیوری لری کیږی څو چه پخپل بیخ ولګیږی. د بیا راتول کړو ځان خپل ته مطلب دا دی چه سیوری ځی خپل اصل ته لګیږی د گردو (تولو) اصل الله دی. «موضح القرآن» بیا وروسته د زوال له خوا لمر خپله مسافه لنډوی او د مغرب په طرف ورنژدی کیږی او د بل طرف سیوری اوږدیږی تر هغه پوری چه د ورځی آخر ته لمر غائبیږی هم دغه د ژوندانه مثال دی اول عدم وو بیا د وجود نور راغی بالاخره بیا کتم العدم ته ځی او پر هم دغه د جسمانی نور او ظل پر سلسله روحانی نور او ظلمت هم قیاس کړی. که د کفر او عصیان، او جهل او طغیان په ظلماتو کښی الله تعالی د نبوت د لمر رڼا نه وی لیږلی نو هیچا ته به د صحیحه معرفت لپاره نه څرګندیده (ښکاریده).

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿۲۵﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته (په کامل قدرت خپل سره) شپه لباس (پوښاک) او (گرځولی ئی دی تاسی ته) خوب آرامی او گرځولی ئی ده ورځ وقت د ښوریدلو او گرځیدلو (لپاره د طلب د معاش).

تفسیر : یعنی د شپې تګ تور تیاره د څادر په شان پر گردو (تولو) محیط کیږی چه د هغه لامله (له وجی) گرد (تول) خلق کاروبار پریږدی او آرام کوی بیا د ورځی رڼا خپریږی (خوړیږی) او خلق له خوبه پاڅیږی او دغه لوری او هغه لوری ته تګ او راتګ کوی او هم داسی د مرګی د خوب څخه وروسته د قیامت صبا راځی چه په هغه کښی به گرد (تول) جهان بیا ژوندی راپاڅیږی او هم دغه حالت په هغه وقت کښی وړاندی شوی ؤ کله چه انبیاء علیهم السلام د وحی او الهام په رڼا سره دنیا رڼا کړه. نو د جهل او غفلت په خوبونو کښی د ویده ؤ مخلوقو سترګی هم یو ځلی وپرانستلی شوی او گرد (تول) سره پاڅیدل.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ

رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ۝ لِنُخْرِجَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْ آسَىٰ كَثِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیولی ئی دی بادونه زیری کوونکی د وړاندی د رحمت د دغه (الله چه باران دی)، او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه) د آسمانه اوبه پاکي پاکوونکی دپاره د دی چه ژوندی کړو مونږ په دی (اوبو) ځمکه مړه وچه بی زرغونوالی اوچه ور وڅښوو دغه (اوبه) له جملی د هغو شیانو ځنی چه پیدا کړی دی مونږ له چارپایانو او انسانانو دیرو ته.

تفسیر : یعنی رومبی بارانی هواوی د باران زیری ورکوی بیا د آسمان له طرفه باران ووری چه هغه هم پخپله پاک دی او نور شیان هم پاکوی د اوبو د وړیدلو څخه وروسته په مری تکی توری ویجاړی ځمکی کښی یو نوی روح پیدا کیږی شینکی او ترکودی (نباتات) ئی زرغونیږی. او یوه عجیبه او غریبه ننداره پکښی ښکاری له کوم ځای څخه چه پخوا له وریا (باران) دوری پورته کیدی اوس هلته تکه شنه مرغجه (کبل زاره) ولاړه ده. او څومره زیات حیوانات او انسانان د باران له اوبو ځنی ځنی او تری خروبیږی هم داسی د قیامت په ورځ کښی هم د یوه غیبی باران په ذریعه هغه مری هم بیا ژوندی راپاڅولی کیږی چه له خاورو سره گډود شوی وی. او په دنیا کښی هم هغه زړونه چه هم داسی د جهل او عصیان په مرگ سره مړه شوی وو. د الله تعالی د وحی په آسمانی وریا (باران) سره بیا راژوندی کړی شوی دی هغه ارواح چه په نجاست او پلیتی کښی نښتی وی هغه د روحانی باران په اوبو سره وینځلی شوی دی او گرد (تول) سره پاک او صاف شوی دی او هغه کسان چه د معرفت او د وصول الی الله په اوبو پسې تږی دی د هغه روحانی باران د اوبو په څښلو سره سیراب او خروب شوی دی.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا ۚ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ۝

او خامخا په تحقیق په راز راز (قسم قسم) دولونو (طریقو) تقسیم کړی دی مونږ دغه (اوبه یا د باران منشاء) په منع د دوی کښی دپاره د دی چه فکر وچلوی دوی (په کمال د قدرت ځمونږ کښی) پس منع راوړه زیاترو خلقو (د شکر گزاری نه) لیکن (د نعمت له) کفران (څخه ئی منع رانه وړه).

تفسیر : یعنی د باران اوبه گردو (تولو) ځمکو او انسانانو ته یو برابر نه وررسیږی بلکه چیری

دیری او چیری لوی چیری ژر. او چیری په غند (ایسارتیا) څرنګه چه د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء وی. هم هغسی ور رسیږی څو خلق وپوهیږی چه د هغه درول او ویشل د قادر مختار او د حکیم الله تعالیٰ په قدرت دی لیکن زیات خلق بیا هم نه پوهیږی. او د الله تعالیٰ د نعمت شکر نه ادا کوی بلکه بالعکس مخ په شرک، کفر او ناشکری مندی وهی، هم دغسی د روحانی باران حال هم قیاس کړئ هر چاته سم د هغه د استعداد او ظرفه سره هومره برخه چه په کار ده وررسیدلی ده. او دیر کسان د دغه عظمی نعمت په مقابل کښی کفران او ناشکری هم کوی.

وَلَوْ شِئْنَا لَبعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ تَذِیْرًا ۝ فَلَا تُطِيعُ الْکَافِرِیْنَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا کَبِیْرًا ۝۴۳

او که اراده مو فرمایلی وی نو خامخا راپورته کړی به مو وی په هره قریه ښار کښی (بیل بیل) ویره وونکی (په دغه زمانه کښی هم) نو مه کوه اطاعت (د غوښتنو) د کافرانو او مجاهده مقابله کوه له دوی سره په دغه (قرآن او توفیق د رحمان) په جهاد لوی.

تفسیر : یعنی د انبیاء راتلل کومه عجیبه خبره نه ده. که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو اوس هم دیر انبیاء مبعوثوی چه په هر کلی کښی بیل بیل نبی وی مګر الله تعالیٰ ته هم دغه خبره منظوره شوه چه اوس دی په آخره کښی د ګرد (تول) جهان دپاره یواځی هم دغه محمد صلی الله علیه وسلم د سید الانس والجان او نبی آخرالزمان په عنوان مبعوث او مرسل شی. نو تاسی د کفارو حماقت او طعنی او تشنیع او سفاهت او تنقید او تردید ته هیڅ توجه او التفات مه کوئ! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ کار ته په پوره قوت او جوش او خروش سره ادامه ورکړئ! (جاری وساتئ) او دغه عظیم الشان قرآن پخپل لاس کښی واخلي! او د دغو منکرانو مقابله په دیر زور او میرانه (بهادرئ) سره وکړئ! الله تعالیٰ هر ورو (خامخا) بری او کامیابی ستا په برخه کوی. مونږ د «به» مرجع قرآن او توفیق رحمن لیکلی ده خو نورو مفسرینو د هغه مرجع د کفارو د اطاعت ترک یا د اسلام په مداومت یا سیف یا حکمت او موعظت هم اخیستی ده.

وَهُوَ الَّذِیْ مَرَجَ الْبَحْرَیْنِ هَذَا عَذَابٌ قُرْآنٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۝ وَجَعَلَ بَیْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ۝۴۴

او هم دغه (الله) هغه ذات دی (چه په کامل قدرت خپل سره) خوشی کړی ؤ دی دوه بحرونه سیندونه چه دغه خوړ دی دیر خوړ تنده ماتوونکی او هغه بل تریو دی ښه تریو، او گرځولی ده (الله) په منع د دغو دواړو کښی پرده او بند چه منع کړی شوی دی (په هغه سره اختلاط د دغو دواړو).

تفسیر : په بیان القرآن کښی د دوو معتبرو بنگالیو عالمانو شهادت نقل شوی دی چه له (ارکان) څخه تر (چاتگام) پوری د سیند وضعیت داسی دی چه د دغه سیند په دواړو جانبو کښی د نوعیت او کیفیت له طرفه دوه مختلفه بیل بیل سیندونه په نظر راځی. د یوه اوبه سپینی او د بل اوبه توری دی. په تورو کښی د سمندر په شان طوفانی تلاطم او تموج واقع کیږی او سپینی ئی بیخی آرامی او ساکنی وی. بیري په هم دغو سپینو کښی چلیږی او د دواړو په منع کښی د یوه پتی او نوار په شان یوه دیره اوږده لیکه غځیدلی ده چه د دغو دواړو اوبو ملتقی گټله کیږی خلق وائی چه سپینی اوبه خوړی او توری اوبه ترخی دی.

مولینا شبیر احمد العثماني مدظله الباری ته د (باریسال) ځینی طالبانو بیان کړی دی چه د (باریسال) په ضلع کښی دوه ویالی له یوه سینده راوځی چه د یوی اوبه ترخی او بیخی تروی دی او د هغی بلی اوبه دیری خوړی او لذیذی دی.

په گجرات کښی چیری چه مولینا شبیر احمد العثماني مدظله الباری دی (دابھیل سملک ضلع سورت هند) د سمندر اوبه تقریباً لس دولس میله لری پرتی دی خو د دی ځای په خوړونو او ویالو کښی د سمندر مد او جزر په منظم او مسلسل ډول (طریقه) سره صبا او بیگا جاری دی د هغه په نسبت دیر ثقه سری بیان کوی چه د مد په وقت کښی د سمندر اوبه په گردو (تولو) خوړونو او ویالو کښی پورته کیږی نو د خوړو اوبو پر سطح باندی ترخی اوبه په دیر شدت سره پورته کیږی لیکن په دغه وقت کښی دغه دواړه اوبه له سره پخپلو منځونو کښی نه سره گدیږی. علوی سطحه ئی ترخه او سفلی برخه ئی خوړه وی. د جزر په وقت کښی څه مهال (وخت) چه ترخی اوبه رابښکته لویږی نو دغه خوړی اوبه بیا هم هغسی خوړی او لذیذی بی له دی چه لږ څه تغیر پکښی څرگند (ښکاره) وی پاتی کیږی والله اعلم.

د دغو شواهدو په لیدلو سره د دی آیت مطلب بیخی واضح دی یعنی د الله تعالی قدرت ته وگورئ چه د خوړو او ترخو اوبو د یو ځای کیدلو په سبب چه هر ورو (خامخا) یو ځای نه په یو ځای کښی سره گدیږی خو بیا هم دوی سره بیلی جلا (جدا) او ممتازی دی او د دواړو په منع کښی په دیرو ځایونو کښی ئی ځمکه حائله او پرده گرځولی ده او هم داسی ئی سرخوشی (ازادی) نه دی پریشی چه د دواړو په زور او قوت سره ځمکه له منځه لری کړه شی او په جبری ډول (طریقه) سره یو ځای شی او د ځمکی وجود له منځه ورک کړی بیا په دغو دواړو د هر یوه هغه خوند او مزه چه له هغو سره لازمه ده هم هغه سره پاتی ده او تری بل ته نه ده منتقله شوی او داسی نه دی واقع شوی چه خوړی اوبه تروی یا تروی اوبه خوړی شی گواکی د اوصافو

په اعتبار هره يوه له بلي بيخي بيله او جلا (جدا) ده . وقيل غير ذلك والراجح عندي هو الاول .
والله اعلم .

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۚ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ۝
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه پیدا کړی یی دی له اوبو نه بشر انسان
پس گرځولی ئی دی (خاوند د) نسب او سخرگنی، او دی رب ستا ښه قادر .
او عبادت کوی (دا مشرکان) بی له الله د هغه شی چه نشی رسولی هیڅ قدر
نفع دوی ته (که ئی عبادت وکړی) او نه هیڅ ضرر رسولی شی دوی ته (که
ئی عبادت ونه کړی) او دی (جنس د) کافر په (نافرمانی) د رب خپل
مددگار (د شیطان شا اړوونکی الله ته) .

تفسیر : ځینی مفسرین د دی آیت تفسیر داسی کوی الله هغه حکیم مطلق دی چه پیدا کړی
ئی دی ده له هغو اوبو چه خته د آدم علیه السلام پری اخیلی شوی ده یا چه جزء دی د انسان
یعنی له څلورو عناصرو ده یا له منی د انسان پس بیا گرځولی دی ده دغه انسان دوه قسمه یو
څښتن (خاوند) د نسب چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت هم دوی ته کاوه شی لکه
فلان بن فلان او فلانة بنت فلان او بل څښتن (خاوند) د صهر چه هغه خاص نارینه دی او د
نسب نسبت د مصاهرت هم هغوی ته کاوه شی او صهر لور ته او ځوم ته او اوبی ته او د ښځی
څښتن ته ویلی شی یا نو پس بیا ئی وگرځولی دوه قسمه یو یواځی خاوند د نسب او د خپلوی
چه ورسره حرامه وی نکاح او خاوند د سخروالی چه ورسره حلاله وی نکاح یعنی وگورئ! چه الله
برحق خالق مطلق جل وعلا شانه وعظم برهانه په څه شان پخپل کامل قدرت سره ئی له یوه
شاخکی اوبو څخه عاقل کامل بنی آدم جوړ کړی دی بیا وروسته له دی نه نور نسلونه ئی تری
ایستلی دی د ځومانو او سخرانو تعلقات ئی تری جوړ کړی دی او له یوه ناڅیزه شاخکی څخه
ئی څه څه شیان پیدا کړی دی او له کومه ځایه ئی تر کوم ځایه پوری ئی رسولی دی؟ لیکن
دغه انسان په لږ مدت کښی خپل اصل هیروی او خپل هغه قدیر رب او خالق ئی پریښی دی . او
عاجز مخلوق ته خپل خالق وائی نه یواځی خپل د پروردگار حق نه پیژنی بلکه له هغه څخه مخ
گرځوی او په شیطانی فوج کښی خپل ځان داخلوی څو د اغواؤ او اضلالو په مقاصدو کښی له
هغوی سره کومک او مدد وکړی . نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیآت اعمالنا .

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ أَجْرِ الْإِيمَانِ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۝

او نه ئی لیبرلی مونبر ته مگر زیری کوونکی (مؤمنانو ته په نعيم سره) او ویروونکی (کافرانو ته په جحیم سره) ووايه (ای محمده دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (پیغام رسونه) هیڅ قدر اجر مزدوری مگر (غواړم ایمان راوړل د) هغه چا چه خوښه ئی شی دا چه ونیسی طرف د رب خپل ته لياره (د رضاء او قرب) یا لیکن هغه څوک چه غواړی چه ونیسی خپل رب ته لياره (په انفاق د مال سره لياره د رضاء د ده نو و دی نیسی رب خپل ته هم هغه ليار د قرب او رضاء).

تفسیر : یعنی ستاسی کار د الله تعالیٰ پر وفاداری او اطاعت د بشارتو اورول دی او غدارانو ته مجرمانو ته د دوی د خرابو نتایجو او عواقبو خبرول دی که سره له هغه ئی ونه منی یا ئی ومنی تاسی ته له هغه ځنی هیڅ نقصان نه دی عائد. تاسی له دوی نه څه اجرت او حق الزحمه خو نه غواړئ چه د هغو د نه منلو په اثر به هغه فوت شی تاسی خو له دوی نه یواځی هم دغومره شی غواړئ هر څوک چه غواړی د پاک الله په توفیق خپل د رب لياره ونیسی! زړه مو چه هم دغه ته مزدوری وائی که حق الزحمة او فیس.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ
بِذُنُوبٍ عِبَادَةَ خَيْرًا ۝

او توکل وکړه په تل ژوندی قائم په تدبیر هغه (الله) چه (له سره) نه مری او تسبیح ووايه سره له ثناء د ده، او بس کافی دی هغه په گناهونو د بندگانو خپلو ښه خبردار.

تفسیر : یعنی تاسی یواځی پر الله تعالیٰ اعتماد او توکل وکړئ او خپله فریضه چه دعوت او تبلیغ او نور دی په ښه شان سره اداء کړئ! د هیچا د مخالفت او موافقت پروا ونه کړئ! پر فانی اشیاء به څه اعتماد او اعتبار وشي؟. اعتماد او توکل ښائی پر هغه ذات وکړ شی چه تل ژوندی قائم په تدبیر دی او له سره نه مری. نو پر هم هغه باندی توکل او اعتماد وکړئ! او تل

د هم هغه په حمد او ثناء مشغول او لگیا اوسئ! دغو مجرمینو ته به پخپله الله تعالیٰ سزا ورکړی.

إِلَٰهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمٰنُ فَسَلِّ بِهٖ خَيْرًا ۝۱۰

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار) د شیرو ورځو بیا قائم مستولی شو (امر او حکم د الله) پر عرش (الله چه دی) دیر مهربان دی پس وپوښته (د دغه خلق او استواء یا د رحمان) له کوم ښه خبردار عالم نه.

تفسیر : د «استواء علی العرش» بیان د «الاعراف» په سورت کښی تیر شو. هلته دی ولوستلی شی.

یعنی له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ چه د الله تعالیٰ له شان او رحمت او له ذات او صفات څخه پوره خبردار دی دغه جاهلان مشرکان په هغه باندی څه پوهیږی (وما قدرُوا الله حق قدره) پخپلو شیونو او کمالاتو باندی خو پوره عالم یواځی هم هغه الله تعالیٰ دی. «انت کما اثنت علی نفسك» لیکن په مخلوقاتو کښی له گردو (تولو) څخه دیر پوه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چه د دوی په لوی ذات کښی الله تعالیٰ د اولینو او آخرینو گرد (تول) علوم جمع کړی دی. نو ښائی چه د الله تعالیٰ د شیونو پوښتنه له دوی نه وشي.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۝۱۱

او کله چه وویلې شی دوی ته چه سجده (د عبادت) کوی رحمن ته نو وائی څه څیز دی رحمن؟ آیا سجده به کوو مونږ هر هغه څیز ته چه امر کوی ته مونږ ته او زیاتوی (دغه یادول د رحمن) دوی ته نفرت (له ایمان نه).

تفسیر : یعنی دغه جاهلان مشرکان د رحمن د شان له عظمته څه خبر دی؟ او څه پری پوهیږی دوی خو له دغه نوم سره دومره ښه هم نه دی او هر کله چه دغه نوم آوری نو د انتهای جهل او بی حیائی او تعنت له مخی ځانونه ناجانه او ناواقفه غورځوی. او داسی پوښتنی کوی چه

«رحمن» څه شی دی؟ چه پر مونږ باندی د هغه سجده کوی؟ آیا محض ستا په وینا سره مونږ دغه خبره ومنو؟ او هم دا چه ته کوم نوم یاد کړی نو مونږ خامخا ورته سر په سجده ولویږو؟ الغرض هومره چه دوی ته د «رحمن» د اطاعت انقیاد په لوری توجه ورکړه شی هومره دوی بد وړی او تور ور څخه خوری.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٢١﴾
وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ ارَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٢٢﴾

لوی برکتناک دی هغه ذات چه پیدا کړی ئی دی په آسمان کښی برجونه او پیدا کړی ئی ده په کښی دیوه (لمر) او سپوږمی روښانه. او هم دا (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده شپه او ورځ (سره مخالف یا خلیفه یو د بل) پرله پسې دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی (نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله) یا اراده لری د شکر ایستلو.

تفسیر : یعنی لوی لوی ستوری یا آسمانی قلعي چه پرښتی پکښی پیری ورکوی. یا امکان لری چه د لمر دولس منازل تری مراد وی چه اهل هیئت ئی بیانوی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «د آسمان دولس برخی د هغو نوم برج د هر یو د خدامو ښه دغه حدود ئی ایښی دی دپاره د حساب «موضح»

(سراجاً) یعنی لمر ښائی د نور او حرارت د جمع کیدلو یا د احراق د صفت لرلو له سببه ئی هغه ته (دیوه) ویلی وی: ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ د نوح (۱) رکوع ۱۶ آیت (۲۹) جزء).

اوږدیدلو او لنډیدلو ته یا تلو او راتلو ته ئی بدلیدل پرله پسې راتلل وفرمایل یا ئی دا مطلب دی چه یو ئی د بل بدل گرځولی دی. مثلاً که د ورځی کار پاتی شی د شپې ئی پوره کوی. او که د شپې کار پاتی شی د ورځی ئی په سر رسوی. کما ورد فی الحدیث. (لمن اراد ان یذکر او اراد شکوراً - دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله یا اراده لری د شکر ایستلو) یعنی د لمر او سپوږمی او د نورو وړاندی وروسته ختل. او د شپې او د ورځی تبدیل تزئید او تنقیص د دی لامله (له وجی) واقع کیږی خو د عقل او فکر خاوندان دی پکښی غور او دقت وکړی او د دغو مخلوقاتو په وسیله خلق د خپل خالق د معرفت لیاره پیدا کړی او ښه ئی وپیژنی. او ښه وپوهیږی چه دغه گرد (تول) لوی تصرفات او عظیمه تقلبات د ده د قدرت کارونه دی او د شپې او د ورځی د فوایدو او انعاماتو له لیدلو څخه د ده عبادت او شکر ایستلو ته متوجه شی لکه چه د رحمان

مخلص بندگان چه د هغوی ذکر وروسته راځی هم داسی کوی. یعنی د مشرکینو په شان د رحمن د نامه له اوریدلو څخه کرکه او نفرت نه ښکاره کوی. بلکه په خپل هر فعل او قول د هغه د عبودیت اظهار کوی د دوی د وضعیت او هیئت څخه تواضع، متانت، تذلل، عجز او نیاز څرگندیږی (ښکاره کیږی) د متکبرانو په شان پر ځمکه په ناز، نخره او غرور نه گرځی، دا ئی مطلب نه دی چه د ریاء او تصنع لامله (له وجی) به د رنځورانو په شان قدمونه پورته کوی ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه تگ چه په احادیثو کښی منقول دی. د هغه تائید نه کوی.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿۴۳﴾

او بندگان د رحمن هغه کسان دی چه گرځی دوی په ځمکه باندي په وړو (په تواضع) او کله چه خطاب کوی له دوی سره جاهلان ناپوهان نو وائی (ورته په جواب کښی سلام، خبره) سالمه (له گناه او ضرره).

تفسیر : یعنی د کم عقلو او بی ادیانو او ناپوه خلقو جواب په عفو او صفح سره ورکوی. کله چه څوک څه د جهالت خبری او اتري وکړی نو ملائمی مذاکری او پستی خبری ورسره کوی او په «السلام» سره تری ځان بیلوی. او د داسی خلقو سره حتی الامکان نه مخامخ کیږی او نه له هغوی سره په کومه مرکه کښی شاملیږی. او نه له دوی سره جنگ او جگری کوی. د دوی تگ او شیوه داسی نه ده لکه چه په جاهلیت کښی چا داسی ویلی ؤ.
الا لا یجهلن احد علینا فنجهل فوق جهل الجاهلین.
دغه خو د رحمن د هغو مخلصو بندگانو ورځ وه. وروسته له دی نه د دوی د شپي کیفیت بیان فرمائی:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿۴۴﴾

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی چه شپه تیروی رب خپل ته سجده کوونکی او دریدونکی.

تفسیر : یعنی د شپي له مخی چه غافل بندگان خویونه کوی. دوی د الله جل جلاله په حضور کښی ولاړ وی او ورته سجده ږدی. او په عبادت کښی ئی لگیا وی. کله چه رکوع د قیام او سجده په منع کښی واقع ده بنائی د هم دی لامله (له وجی) د هغی ذکر ئی

بیل ونه فرمایه. گواکی رکوع د دغو دواړو په منع کښی بالطبع راغله.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۖ
إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٧﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی (چه سره له طاعته خضوعاً) وائی ای ربه غمونږه وګرځوه له مونږ څخه عذاب د دوزخ بیشکه عذاب د دغه (دوزخ) دی (عذاب) لازم همیشه بیشکه چه دا (دوزخ) بد دی له جهته د غای د قرار او له جهته د غای د هستوګنی.

تفسیر : یعنی سره له دومره عبادته ډیر ویرېږی داسی نه دی چه مثلاً د تهجد دپاره چه پاڅید او اته رکعت له منځ ئی وکړ، نو د الله تعالی له عذابه او قهره بیخی بی فکره شو.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٦٨﴾

او (بندګان د رحمن) هغه کسان دی کله چه نفقه ورکوی مال لګوی نو نه اسراف کوی او نه تنګی (او بخل) کوی او وی (دغه ورکړه د دوی) په منع د دغه (اسراف او تقتیر) کښی میانه حاله.

تفسیر : یعنی زمان او مکان او موقع ته ګوری او په معتدل او متوسط صورت سره خپل مال لګوی نه د مال په محبت کښی له حده تیرېږی او نه ئی ضائع کوی کما قال الله تعالی ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ﴾ الآية - جزء ۱۵ د سورت بنی اسرائیل ۳ رکوع ۲۹ آیت .

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ﴿٦٩﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه نه بولی سره له الله معبود بل او نه وژنی دوی نفس هغه چه حرام کړی دی الله (وژل د هغه) مګر په حق سره او

نه کوی دوی زناء.

تفسیر : مثلاً د عمد قتل په بدل کښی وژل. یا د زناء په سزا کښی د محصن زانی په گتو سره ویشتل یا د هغه مرتد وژل چه خپل اسلامی دین او ملت پریردی. دغه گورد (تول) صورتونه په «الا بالحق» کښی شامل دی. کما ورد فی الحدیث.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۝

او هر چا چه وکړه (یو له دغو دریو امهات الذنوب نه) نو ملاقات به وکړی و به وینی جزاء د گناه خپلی.

تفسیر : یعنی دیره سخته گناه ئی کړی ده چه د هغه سزا به هر ورو (خامخا) وررسیږی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه «اثام» د جهنم د یوی کندی نوم دی چه د هغه عذاب دیر سخت ویروونکی بیان شوی دی اعاذنا الله منها.

يُضَعَّفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ۝

چه دوچند به کړی شی ده ته عذاب (د دوزخ) په ورځ د قیامت کښی او تل به پاتی وی په دغه (عذاب) کښی په دی حال چه خوار ذلیل بی اعتبار به وی.

تفسیر : یعنی له نورو گناهونو ځنی دغه گناه لویه ده نو د دغی عذاب به هم سخت او لوی وی او شیبه په شیبه (ساعت په ساعت) لا پسی زیاتیږی.

إِلَٰمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

مگر هغه چه توبه ئی وویسته او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ عمل نیک پس دغه (تائبان د دغو دریو گناهونو چه دی) بدل به کړی الله گناهونه د دوی په نیکیو سره (په محو د سیاتو او ثبت د حسناتو) او دی الله ښه مغفرت کوونکی دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی د گناهونو په ځای به د نیکیو توفیق ور په برخه کیږي او د کفر گناه به ورمعافېږي یا دا چه د ده بدی محو او لری کیږي او د صالح عمل په برکت به د هغه په شمیر مناسب محاسن ورثیت فرمائی کما یظهر من بعض الاحادیث.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٤١﴾

او هر څوک چه توبه ویاسي (له گناهونو نه) او عمل وکړي نیک پس بیشکه چه دی رجوع کوی په طرف د الله په ښه رجوع کولو سره .

تفسیر : پخوا د هغو کفارو د گناهونو ذکر ؤ چه وروسته ایمان راوړی دغه د هغو گناهونو ذکر دی چه سره له اسلامه ئی کوی دغه هم کله چه توبه وکړي یعنی په پوره اخلاص او صمیمیت سره توبه ویاسي او بیا له سره د هغه شاوخوا ته ونه گرځي نو د الله تعالی په حضور کښی ځای مومی د النساء د سورت په (۱۳) رکوع ۹۳ آیت دغه آیت د هغو قاتلینو په حق کښی دی چه دغسی توبه ئی نه وه ایستلی ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مَّتَّعًا فَجْزَاءُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ والله اعلم.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٤٢﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه حاضرېږي نه شاملېږي په باطلو کښی (یا نه وائی شاهدی په دروغو) او کله چه تیرېږي پر چتی (بیکاره) کار نو تیرېږي ځان ساتونکی (مخ گرځوونکی له لغوی نه).

تفسیر : یعنی نه دروغ وائی او نه د دروغو شهادت ورکوی او نه د باطلو چارو او د گناهونو په مجلسونو کښی حاضرېږي.

حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي: «یعنی په گناه کښی نه شاملېږي او د لویو په خبرو کښی غور او دقت نه کوی او نه په هغه کښی شاملېږي او نه له دوی سره جنگ کوی.»

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخْرُوْا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٤٣﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی کله چه پند ورکړی شی دوی ته په آیتونو د رب د دوی نو نه نسکورېږي پری (لکه) کانه او پانده (بلکه سر په سجده ږدی اوری ئی او پری عمل کوی)

تفسیر : او په نهایت فکر او تدبیر او غور سره ئی آوری او تری متأثرېږي او د مشرکانو په شان دوی د تیږی (گتی) بتان له خپلو ځانونو څخه نه جوړوی.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا ذُرِّيَّتًا قَرَّةً أَعْيُنُ

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه وائی ای ربه ځمونږ وینه مونږ ته (په فضل خپل سره) له ښځو ځمونږ څخه او له اولادو ځمونږ څخه (هغه څوک چه) پخوالی د سترگو ځمونږ پکښی راځی.

تفسیر : یعنی داسی ښځه او واره راعنايت وفرمایه چه د هغو د لیدلو څخه ځمونږ سترگی یخی او رنی شی. او زړه مو خوشال شی او ظاهر دی چه د کامل مؤمن زړه هلته خوښ او خوشالېږي کله چه خپل آل او عیال د الله تعالی په طاعت او عبادت کښی مشغول او لگیا وویښی، او ویی گوری چه د نافع علم تحصیل کوی. نو گرد (تول) دنیوی مسرتونه او نعمتونه وروسته له دغه دی.

وَجَعَلْنَا الْمُتَّقِينَ إِمَامًا ۝۴۰

او وگرځوه مونږ دپاره د متقیانو امام پیشوا.

تفسیر : یعنی داسی مو وگرځوی کله چه نور خلق پر مونږ پسی اقتداء وکړی متقیان او پرهیزگاران وگرځی حاصل ئی دا چه نه یواځی مونږ پخپل ذات مهتدیان شو بلکه د نورو دپاره هم هادیان وگرځو او ځمونږ کورنی په تقوی او طهارت کښی ځمونږ تابعان او پیروان شی.

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا نَحِيَّةً وَسَلَامًا ۝۴۱

دغه کسان (موصوف په دغو صفاتو سره) جزا به ورکوله شی دوی ته په هسکو (اوچتو) مانیو (د جنت) په سبب د هغه چه صبر ئی کړی ؤ او وابه چولی شی پر دوی په دغه جنت کښی تحیت دعاء او سلام.

تفسیر : یعنی په جنت کښی به لوری (اوچتی) درجی ورورسیری او پربستی به دعاوی ورته کوی او سلامونه به وراچوی. او دوی ته به ښه راغلی وائی. او استقبال به ئی کوی. دوی به هم پخپلو منځونو کښی د ملاقات او لیدلو په اوقاتو کښی هم دغه د سلام او د تحیت دعائیه کلمات د یوه او بل د تکریم او اعزاز دپاره استعمالوی.

خَلِدِينَ فِيهَا حَسَنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٢٥﴾

همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښی ښه دی (دغه جنت) له جهته د ځای د قراری او له جهته د ځای د هستوګنی.

تفسیر : یعنی د داسی ځای هستوګنه که د لوی مودی دپاره هم چاته میسره او په لاس ورشی خو لوی غنیمت او ښه نعمت دی حال دا چه دغه ځای خو د جنتیانو د دائمی اوسیدلو ځای دی.

قُلْ مَا يَعْبُؤْاَيْكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٢٦﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) نه کوی هیڅ پروا د تاسی رب ځما که چیری نه وی دعاء بلل ستاسی (الله ته په سختیو کښی) او په تحقیق تکذیب کړی دی تاسی (د رسولانو او د قرآن) پس ژر به شی (دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذیب) لازم.

تفسیر : یعنی تاسی ته ستاسی د نفعی او د نقصان خبری در وښی بنده ته ښائی چه له سره مغرور او بی باکه نشی ځکه چه پاک الله له سره د ده پروا نه لری. هوا که بنده الله جل جلاله ته التجاء او دعاء کوی نو الله هم پری رحم او کرم فرمائی. او که التجاء نه کوی. او ځان لوی او بی پروا ښکاروی نو د الله تعالی هغی سزاء او پوښتنی ته منتظر اوسی چه عنقریب ورسره مخامخ کیدونکی دی.

﴿لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ : که چیری نه وی دعاء بلل ستاسی الله ته په سختیو کښی نو په تحقیق تکذیب کړی دی تاسی د رسولانو او د قرآن پس ژر به شی دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذیب لازم) یعنی هغه کافر چه حق ته ئی د دروغو نسبت کړی دی نو دغه تکذیب به عنقریب د ده د غاری امیل گرځی او د هغه د سزا او د پوښتنی څخه به له سره خلاصی او نجات نه مومی. د آخرت ابدی هلاکت خو هر ورو (خامخا) د دوی دی لیکن په دنیا کښی به هم لږ، ډیر ربر (زحمت) او تکلیف او آفت دوی ته رسیدونکی وی. یعنی په جهاد، جنگونو او نورو کښی لکه چه د «بدر» په غزا کښی ئی د دغه تصادم او آفت نتیجه پخپلو سترگو سره ولیده.

تمت سورة الفرقان بعون الله المنان والله الحمد والمنه

سورة «الشعراء» مكية الا آية ۱۹۷ ومن آية (۲۲۴) الى آخر السورة فمدنية وهي (۲۲۷) آية و (۱۱) ركوعا رقم تلاوتها (۲۶) تسلسلها حسب النزول (۴۷) نزلت بعد «الواقعة» د «الشعراء» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۹۷) آيته او له (۲۲۴) تر آخر د سورت پورى چه مدنی دى (۲۲۷) آيته (۱۱) ركوع لری په تلاوت كښی (۲۶) او په نزول كښی (۴۷) سورت دى. وروسته د «الواقعة» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (زيات) مهربان دير رحم والا دى.

طَسَّمَ ۱ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْبَيِّنِ ۲ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسِكَ ۳ لَا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ۴

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه دى د كتاب ښكاره كوونكى (د حق له باطله او د حلال له حرامه) يعنى د دى كتاب اعجاز ظاهر او باهر دى. او احكام نى واضح دى او د حق او باطل په منځ كښى بيلوونكى دى. ښائى چه ته هلاكوونكى د ځان خپل نى (اى محمده)! په دى چه نه كيږى دوى مؤمنان.

تفسير: يعنى د دغو بدبختانو په غم كښى تاسى خپل ځان دومره مه كړوئ! او مه پخسيږئ! آيا پر دوى پسى تاسى خپل ځان هلاكوئ؟! آخر زړه سوي او شفقت هم يو حد لرى.

إِنْ تَشَاءْ نُنْزِلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ۵

كه اراده وفرمايو مونږ نو نازل به كړو مونږ پر دوى له (طرفه) د آسمانه يو دليل (د قدرت) پس شى به ورميږونه د دوى هغه (دليل د قدرت) ته غاړه ايښودنكى.

تفسير: يعنى دغه دنيا د ابتلاء ځاى دى چه پكښى د بندگانو د انقياد او تسليم او د

سرکشی امتحان اخیست کیوی نو څکه د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چه د هغوی اختیار سلب کر شی که نه که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو کومه داسی آسمانی نجه به ئی وربوولی وه چه د هغی په مقابل کښی به گردو (تولو) خلقو قهراً او جبراً خپلی غاری کښودی. او دیرو لویو لویو مشرانو ته به هم د دی خبری قدرت او فرصت او موقع نه وی پاتی چه تری انکار او انحراف وکری نو الله تعالیٰ داسی ونه کره هوا هغه معجزی او نبی ئی ولیولی چه د هغو په لیدلو انسان حق او حقیقت په آسانی سره وپیژندلی شی او کله کله د هغه په مقابل کښی مغلوب هم شی. او د غاری کښودلو څخه ځان ونشی ژغورلی. (بج کولی)

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمَنِ مُحَدِّثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ⑤

او نه راځی دوی ته هیڅ ذکر پند وعظ له (طرفه) د رحمان نوی مگر وی دوی له هغه (پند) څخه مخ گرځوونکی (او لا کلکیدونکی په کفر خپل).

تفسیر : یعنی د هغو خلقو په غم کښی چه تاسی اخته یی د دوی حالت دا دی چه هر کله رحمان جل جلاله پخپل رحمت او شفقت سره د دوی د ښیګڼی (فائدی) او نیکی دپاره کوم پند او نصیحت لیری دوی هغه طرف ته نه متوجه کیوی. بلکه خپل مخونه گرځوی او تری تښتی او داسی رانکاره کوی لکه چه له کوم بد شی سره مخامخ شوی دی.

فَقَدْ كَذَّبُوا أَنفُسَهُمْ وَكَانُوا ثَائِبِينَ ⑥

پس په تحقیق تکذیب وکر دوی (د هغه ذکر یا د محمد) پس ژر به راشی دوی ته عواقب حقائق د هغه (خیز) چه وو دوی چه په هغه باندی به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی یواځی هم دغه معمولی اعراض نه دی بلکه له هغه سره لا تکذیب او استهزاء هم دی نو دوی به عنقریب په دنیا او آخرت کښی د خپلو اعمالو سزاء وگوری. نو بیا به د هغه خیز په حقیقت باندی په ښه شان سره وپوهیږی چه په کوم شی باندی چه مونږ مسخری کولی او ملندی (خندا) مو پری وهلی او تکذیب به مو کاوه هغه احکام الله حق او صحیح ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمَا أَنْبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ

ذَوْجُ كَرِيمٍ ۝ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّ مَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝

آيا نه گوری دوی ٹمکی ته چه (په خپل بالغه حکمت سره) خومره زرغونه کړی ده مونږ په دغه (ٹمکه) کښی له هره قسمه هره ډوله (طریقه) (جنس) گیاه ښه کثیر المنافع مخصوص شیان بیشکه په دغو (زرغونولو کښی) خامخا دلیل ښه ده (لویه د قدرت)، او نه دی زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی که دغو مکذبینو د دغی ٹمکی پر احوال غور او فکر چلولی وی چه د دوی تر پښو لاندی لویدلی ده نو د مبدأ او معاد په معرفت حاصلولو کښی به هغه د دوی دپاره کافی کیدلی شوی آيا دوی نه گوری چه له دغه ذلیلی، خواری او حقیری خواری شخه څرنګه عجیب، غریب او رنگ په رنگ ګلان، میوی، دانی او قسم په قسم غلی او نور شیان تر یوه مضبوط اصول او د تګوین او نظام تر قوانینو لاندی پیدا کیږی ؟، آيا دغه د دی خبری دلیل نه دی چه کوم لا محدوده قدرت او حکمت لرونکی صانع دغه له ښائست ډک او سینګاری چمن دغه ښه او ښکلی ګلان کړلی دی چه د هغه په واک (اختیار) او قبضه کښی د وجود او ګردو (تولو) موجوداتو زمام او اختیار هم دی. او دی هم هغه ذات دی هر کله چه اراده وفرمائی هغه وړاندولی هم شی. وروسته له وړانی د هغه دوهم ځلی ودانی هم د ده په قدرت کښی ده بیا سره د دغو تګوینیه و آیاتونو د پوهیدلو شخه وروسته ولی تاسی د دغو تنزیلیه و آیاتونو تصدیق نه کوئ؟ آيا په دغه کښی څه اشکال باقی دی؟ هوا که ئی له سره نه منئ. نو دغه بيله خبره ده.

وَ اِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيْمُ ۝

او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی الله خو داسی یو عزیز مقتدر او زبردست ذات دی چه د نه منلو په تقدیر علی الفور پر منکرینو عذاب هم لیږلی شی. مګر دی پخپله د خپل رحم او کرم له مخی په هغه کښی تأخیر کوی او دوی ته موقع ورکوی چه ګوندی دوی ئی ومنی. وروسته د مکذبینو د عبرت دپاره د څو واقعاتو بیان فرمائی چه له هغو شخه دغه خبره ظاهریږی چه الله تعالی هغوی ته تر کومی اندازی پوری مهلت ورکړی ؤ. کله چه علی رؤس الاشهاد معلوم او ښکاره شو چه هغوی په هیڅ ډول (طریقه) د حق او حقانیت منونکی نه دی نو بیا ئی زیاتره د دوی تباہ او برباد کړل. له هغوی ځنی رومی د فرعونیانو قصه ده چه پخوا له دی نه په «الاعراف» او «طه» او په نورو سورتونو کښی بالتفصیل تیره شوی ده. او ښائی چه د هم هغو ځایونو په تفاسیرو کښی بیا ولوستل شی.

وَاذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ اِنَّ اَنْتَ الْقَوْمَ الظَّالِمِيْنَ ﴿١٥﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا

او (یاد کره) هغه وقت چه غو وکړ رب ستا موسی ته داسی چه ورشه هغه قوم ته چه ظالمان دی (یعنی) قوم د فرعون ته (چه دیر ظلمونه کوی)، آیا نه ویریږی دوی له (الله).

تفسیر : یعنی ای موسی! ته لار شه! دوی د الله تعالی له قهره ویریږه!.

قَالَ رَبِّ اِنِّيْ اَخَافُ اَنْ يَّكْذِبُوْنِ ﴿١٦﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِيْ وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِيْ
فَاَرْسِلْ اِلَيَّ هَارُوْنَ ﴿١٧﴾

وویل موسی ای ربه غما بیشکه زه ویریږم له دی نه چه نسبت د دروغو په وکړی (دوی ماته) او بل تنگیږی سینه غما (له تکنیبه د دوی) او (بل) نه چلیږی ژبه غما (صافه خلاصه په وقت د تبلیغ کښی) پس ولیږه (جبریل په وحی سره) طرف د هارون ته.

تفسیر : یعنی قبطیان به غما د پوره خبری د آوریډلو څخه لا له پخوا غما په دروغجنولو باندی خوله پرانیځی او په هغه مجلس کښی به می هیڅوک تائید کوونکی نه وی ممکن دی چه په دغه وقت کښی زه ملول او حزين شم او فکر او طبیعت می خراب شی. او په زړه کښی می خفگان او تنگی راشی او ژبه می چه لکنت او بندش هم لری د زړه د دغه تنگی څخه لا پکښی زیات نیونه او بندیدل څرگند (ښکاره) شی. نو که غما د تقویت او تائید دپاره غما وزیر او ملگری هارون وگرځوی نو ستا زیات لطف او مهربانی به وی ځکه چه هغه لما غنی فصیح اللسان دی.

وَلَهُمْ عَلٰی ذَنْبٍ فَلَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْا ﴿١٨﴾

او (بل) شته دوی لره پر ما (دعوی د یوی) گناه پس ویریږم له دی نه چه مړ

به می کری.

تفسیر : یعنی د یوه قبلی د وینی دعوی چه د هغه تفصیل به د القصص په سورت کښی راځی پر ما باندی دائره ده نو زه ویریوم چه پخوا له دعوت او تبلیغه ځما کار تمام نه کری چه دغه خو هم هغه سری دی چه ځمونو یو قبلی ئی وژلی ؤ او راځنی تښتیدلی ؤ. نو په دغه تقدیر سره به زه د تبلیغ فرض څرنګه اداء کری شم؟.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾

و فرماییل (الله موسی ته) نه ده داسی (مه داریوه ! نه دی شی وژلی) پس لاړ شی تاسی دواړه په ښکاره ؤ معجزو ځما بیشکه چه مونږ له تاسی سره یو اوریدونکی (ستاسی د سوال ؤ جواب هم).

تفسیر : یعنی قبطیان به څه مجال لری چه تاته لاس در وړی شی. ورځه! د خپلی استدعاء سره سم هارون علیه السلام هم له خپله ځانه سره بوځه! او ځمونږ له درکړی معجزی او نبی سره ورشه! کله چه د قدرت لوئی نبی له تاسی سره شته نو ولی به ویریوئ؟ نبی لا څه کوئ چه زه پخپله هم پر هره موقع کښی له تاسی سره موجود یم او د دواړو خواؤ خبری او اتري هم آورم.

فَاتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ إِنَّ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿١٧﴾

پس ورشی دواړه فرعون ته نو ووايي بیشکه چه هر یو ځمونږ رسول استاځی د رب د عالمیانو یو په دی خبره باندی چه ولیوه ته (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب شام ته)،

تفسیر : د بنی اسرائیلو وطن د حضرت ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د شام ملک ؤ. د حضرت یوسف علیه السلام په سبب دوی مصر ته راغلل هلته ئی یو مدت تیر کړ. اوس د الله تعالی اراده داسی وشوه چه دوی ته بیرته هم هغه د شام ملک ورکړی. خو فرعون دوی نه پریښودل چه شام ته لاړ شی ځکه چه له دوی ځنی به ئی د مریانو په شان کار اخیست. او حضرت موسی علیه السلام د بنی اسرائیلو د آزادی او خپلواکی طالب ؤ.

قَالَ أَلَمْ تُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ۝

نو وویل (فرعون موسیٰ ته) آیا تربیت نه ؤ کری مونږ د تا په (کورونو) خپلو کښی په دی حال کښی چه وورکی هلك وی او تیر کری ؤ تا په مونږ کښی له عمره خپله خو کاله (چه دیرش ؤ).

تفسیر : یعنی ته هم هغه نه ئی چه په دیر ناز او نعم غمونږ په کور کښی ستا پالنه او روزنه شوی وه؟ او غمونږ په لاس کښی وورکی لوی شوی وی اوس ستا دماغ دومره لوی شوی دی چه له مونږ څخه داسی مطالبات کوی او خپل مشرتوب پر مونږ ثابتوی.

وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۝

او بل کری ؤ تا کار خپل هغه کار چه کری ؤ تا (یعنی غما قبطی خباز دی وژلی ؤ) حال دا چه ته (ای موسیٰ) له ناشکرانو څخه ئی.

تفسیر : په دومره کلونو کښی دی داسی دعوی نه کوله کله چه له دی غمايه خو شپې د باندی لاری او اوس چه بیرته راغلی نو د رسالت دعوی کوی؟ او غمونږ هغه کرد (تول) احسانات دی هیر کړل او اوس دی د نبوت په دعوی لاس پوری کری دی په هغه وقت کښی ته هم (العباد بالله) له هم دغو خلقو غنی یو سری وی چه نن ورځ هغو کردو (تولو) ته کافران وائی.

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذَا أَنَا مِنَ الصَّاَلِينَ ۝

وویل (موسیٰ فرعون ته) چه کری ؤ ما دغه کار په هغه وقت کښی چه وم زه له خاطیانو ناپوهانو.

تفسیر : په دی چه مږ به شی په یوه سوک غما یعنی ما هغه قبطی په عمد سره نه دی وژلی په خطاء سره غما په یوه سوک سره مږ شو. زه که پوهیدی چه دی غما په یوه سوک سره مری نو ولی به می تادیب ورکاوه : ﴿ قَوْلَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ﴾ (القصص ۲ رکوع ۱۵ آیت (۲۰) جزء)

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٦﴾

پس وتښتيدم زه له تاسي كله چه وويريدم زه له تاسي پس ويانه ماته رب حُما
حکم علم فهم او وگرځولم (دغه الله) زه له رسولانو څخه.

تفسير : يعنى بيشكه چه زه وويريدم او له دى ځايه وتښتيدم ليکن د الله تعالى دا منظور ؤ
چه ماته پخپل فضل او مرحمت سره نبوت او حکمت مرحمت کړى، او د رسالت په کرامت سره
مى سر لورى (اوچت) او ممتاز گرځوى. او ستا په لورى مى دروليوى دا دى چه زه په امر د الله
سره درغلى يم چه تاته سمه صافه لياره دروښيم. او دغه څه اظهارات چه تاسي وکړل دغه گرد
(تول) حُما د صداقت دليل دى چه هغه سړى چه ستاسي له ويري تښتيدلى ؤ بيا څرنگه داسي بى
خوفه او بى خطره ستاسي په مخ کښى نيغ ولاړ دى؟

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَدْتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٢٧﴾

او (آيا) دغه (تربيت) يو نعمت دى چه احسان ئى کوى پر ما باندې (چه
هغه ستا له شفقت نه ؤ بلکه له دى جهته ؤ) چه مريونه کړى دى ؤ بنى
اسرائيل (اولاده د يعقوب).

تفسير : يعنى حُما د وړوکوالى د پالنې احسان راڅرگندول (ښکاره کول) تاته ښه نه ښکاري.
آيا د يوه اسرائيلى وړوکى پالنه او تربيت د دغى خبرى جواب کيدى شى چه تا گرد (تول) د
بنى اسرائيلو قوم له ازادى او خپلواکي څخه محروم گرځولى دى او له دوى سره د بندگانو او
مريانو په شان سلوک کوى. بالخصوص چه د دغه وړوکى پالنه هم ستا د هغو زړه چاودونکيو
مظالمو او تيږيو په سلسله کښى واقع شوى وه که تا هغسى ظلم او تيږى نه کولى او گرد (تول)
بنى اسرائيلى هلکان دى نه وژلى ولى به مى مور ژوندى په تابوت کښى غورځولم؟ او بيا هغه
تابوت ئى ولى په سيند کښى لاهو کاوه او ولى به زه ستا حرم سراى ته رسيدم؟ د دغو حالاتو
له تصور تاته داسي احسان له څرگندولو (ښکاره کولو) څخه شرم او ننگ پکار دى او صافه
خبره خو دا ده هغه الله تعالى چه حُما تربيت او پالنه ستا په شان د يوه دښمن کره کړى ده هم
هغه الله مى نن ورځ ستا د خير غوښتلو او ليار ښوولو دپاره خپل رسول په شان گرځولى او
ليولى يم.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾

ووېل فرعون (موسیٰ ته) او څه څیز دی رب د عالمیانو ؟ .

تفسیر : یعنی موسیٰ علیه السلام د (فقولا إنا رسول رب العالمین) په امتثال خپل ځان ئی د رب العالمین رسول وپاله د ده په مقابل کښی فرعون د جحود، تعنت، ضد او عناد له لپاری ووېل چه (العیاذ بالله) رب العالمین څه شی دی؟ سره ځما له وجوده د بل کوم رب نوم اخیستل څه معنی لری؟ ځکه چه د دی ازلی شقی دعوی د خپل قوم په مخ کښی داسی وه: «ما علمت لكم من اله غیری» زه ما سواء له خپل ځانه بل کوم معبود تاسی ته نه پیژنم او «انا ربکم الاعلیٰ: زه یم ستاسی لوی پروردگار» لکه چه د ده قوم به ځینی له انتهائی جهل او بلادت، او ځینی له خوفه او طمعی د ده په عبادت کښی لکیاء ؤ. اگر که په خپل زړه کښی دغه ملعون هم د الله په وجود یقین لرلو لکه چه له ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّا نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَالرَّبُّ الشَّوَبُ وَالْأَرْضُ بِهَآءِ﴾ څخه ظاهریږی د جزء ۱۵ سورة (بنی اسرائیل ۱۲ رکوع) ۱۰۲ آیت .

قَالَ رَبُّ الشَّوَبِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾

ووېل موسیٰ (په جواب د فرعون کښی) چه رب العلمین رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منع د دغو دواړو کښی دی که چیری یی تاسی یقین کوونکی (نو ایمان پر راوړئ).

تفسیر : یعنی د آسمان او د ځمکی گرد (تول) شیان چه د هغه لوی ذات تر اداری او تربیت لاندی دی هم هغه رب العالمین دی که ستاسی په قلوب کښی پر کوم شی باندی د یقین راوړلو استعداد موجود وی نو انسانی فطرت له گردو (تولو) ځینی پخوا پر دغه رب العالمین د یقین کولو دپاره کافی دی.

قَالَ لَيْسَ حَوْلَهُ آلَاسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾

ووېل (فرعون) دپاره د هغو (مشرانو) چه چاپیر ؤ له ده سره چه آیا نه اورئ تاسی (دغه جواب د ده چه نه دی موافق له سواله سره)

تفسیر : فرعون عمداً او په قصد سره غوښته چه خبره گده وده او تالا کری نو د خپل خوالی

او موالی د تیزولو او تحضیض ورکولو دپاره او د موسی علیه السلام د خبری د خفیقولو دپاره
ئی داسی وویل «آوری چه موسی خومره له کاره لری خبری کوی؟ آیا له تاسی غنی به کوم یو
تصدیق کوی چه ماسواء له مانه په آسمان او غمکه کبی بل کوم رب شته؟»

قَالَ رَبُّكُمْ رَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿۳۷﴾

وویل (بیا موسی فرعون ته چه رب العلمین) رب د تاسی دی او رب د پلرونو
د تاسی دی چه رومی و.

تفسیر : یعنی ای احمقانو زه چه د کوم رب العالمین ذکر کوم هغه داسی یو لوی ذات دی چه
ستاسی او ستاسی د پلرونو او نیکه گانو پیدا کوونکی دی غه وقت چه ستاسی بوی او تخم هم
نه و ده په هغه وقت کبی هم د غمکی او آسمان تربیت او تدبیر کاوه .

قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿۳۸﴾

وویل (فرعون) بیشکه رسول ستاسی دغه چه لیږلی شوی دی تاسی ته خامخا
مجنون لیونی دی .

تفسیر : یعنی (العیاذ بالله) یو لیونی ئی رسول گرغولی او لیږلی ئی دی چه دی نه یواځی
مونږ بلکه غمونږ پلرونه او نیکه گانو ته هم بد وائی او غمونږ د دغه شوکت او حشمت څخه لږ
څه هم نه متأثر کیږی او نه ئی تری سترگی سوځی . نو معلومیږی چه د ده دماغ او ماغزه بالکل
له عقل څخه عاری شوی دی .

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۳۹﴾

وویل (بیا موسی فرعون ته چه رب العالمین) رب د مشرق او (رب د) مغرب
او (رب د) هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منع د دغو کبی دی که
چیری پی تاسی چه څه قدر عقل کولی شی (نو ایمان راوړئ په وحدانیت د
الله) .

تفسیر : حضرت موسی علیه السلام بیا یوه داسی خبره وکړه لکه چه حضرت ابراهیم علیه
السلام د نمرود په مقابل کبی کړی وه . یعنی رب العالمین هغه ذات دی چه د مشرق او مغرب

مالک دی او د گردو (تولو) ستوریو د طلوع او غروب تدابیر په یوه ټینگ او مضبوط نظام موافق کوی.

که په تاسی کښی لږ څه عقل او پوه وی نو په دغه باندی پخپله هم پوهیدی شی چه د دغه عظیم الشان نظام قائم ساتونکی ما سواء له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک نشی کیدی. آیا پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک د دی خبری قوت او قدرت لری چه د دغه نظام انتظام په دومره مضبوطی او اهتمام سره وکړی شی؟ یا ئی د یوی دقیقې (شیبې) لپاره مات یا معطل یا بدل کړی؟ د دغی وروستنی خبری د آوریډلو څخه فرعون بالکل متحیر او مبهوت شو او د مباحثی او مجادلی څخه ئی مخ واراوه او په ویرولو او دارولو سره ئی خپله خوله وسپردله لکه چه وروسته له دی نه راځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: «حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ د قدرتونو د ښوولو دپاره یوه خبره کوله، او فرعون په منع کښی خپلو سردارانو ته تحضیض ورکاوه او دوی به ئی سراښول (پوهول) چه پری یقین ونه کړی».

قَالَ لَئِنْ أَخَذْتُ الْهَاغِيرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ السَّجُونِ ۝۲۹

وویل (فرعون موسیٰ ته) قسم دی که چیری ونيو تا خدای غیر له مانه (بل څوک) نو خامخا وبه گرځومه زه هر ورو (خامخا) تا له بندیانو څخه.

تفسیر : په دغه ځلی فرعون خپل مطلب په صافو الفاظو سره ښکاره کړ چه دلته په مصر کښی بل هیڅ یو خدای نشته، که پرته (علاوه) له ما ځنی د بل کوم معبود حکومت ومنلی شی نو په یاد ئی ولری چه دغسی نورو خدای منونکیو دپاره څما بندی خانه تیاره ده.

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ ۝۳۰

وویل (موسیٰ فرعون ته) آیا (نه کوی باور په الوهیت د الله) اگر که راوړم زه تاته دلیل یو شی ښکاره (دلیل ښکاره کونکی)

تفسیر : یعنی پخپله دغه فیصله کښی اوس تلوار مه کوه!، دغه خو ستا د خبری جواب ؤ اوس خو لږ هغه ښکاره معجزی هم وگوره چه په هغو سره د الله تعالیٰ قدرت او څما صداقت دواړه در څرگندیږی (ښکاره کیږی). ښه که زه داسی ښکاره معجزی هم وښیم. بیا به هم ستا فیصله هم دغه وی.

قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝۳۱ فَأَلْقٰی عَصَاهُ فَاِذَا هِیَ تُعْبٰنُ مُبِیْنٌ ۝۳۲
وَتَنْزَعُ يَدَهٗ فَاِذَا هِیَ بَیْضٌ اَللّٰظِرِّیْنَ ۝۳۳ قَالَ لِمَلٰٓئِكِهٖ اِنَّ هٰذَا سِحْرٌ
عَلِیْكُمْ ۝۳۴ یُرِیْدُ اَنْ یُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَاِذَا تَاْمُرُوْنَ ۝۳۵

وویل (فرعون موسی ته) پس راوړه هغه (ښکاره دلیل) که ئی ته له صادقانو رښتیا ویونکیو (په دعوی خپله کښی) پس وغورځوله (موسی) همسا خپله پس ناڅاپه په دغه وقت کښی وه هغه یو ښامار ښکاره ظاهر او راوئی ایست لاس خپل (له دننه د گریوان خپل) پس ناڅاپه دغه (لاس) ؤ تک سپین (نظر د) کتونکیو ته نو وویل (فرعون) اشرافو (د قوم) ته چه چاپیر د ده (ناست ؤ) بیشکه دغه (سری) خامخا ساحر (کوډگر) دی ډیر پوه اراده لری د دی چه وباسی تاسی له ځمکی (وطن) ستاسی په سحر (کوډو) خپل پس څه (امر حکم مشوره) راکوئ تاسی (ماته د موسی په باره کښی)

تفسیر : فرعون چه تر اوسه پوری د خدائی مدعی ؤ اوس داسی وارخطا او بدحواسه شوی دی چه له خپلو مریانو، نوکرانو، او د ده په زعم له خپلو بندگانو څخه مشوری غواړی. او دی ته حاضر دی چه د هغو پر ښوونه ټک هم وکړی.

قَالُوا اَرْجِهٖ وَاَخَاهُ وَاَبْعَثْ فِي الْمَدَآئِنِ حٰثِرِيْنَ ۝۳۶ يٰٓاَتُوْكَ بِالْجُلّٰ
سَحَّارِ عَلَیْكُمْ ۝۳۷ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِحِیْقَاتٍ یَوْمَ مَّعْلُوْمٍ ۝۳۸

وویل (مشرانو) تاخیر ورکړه (کار د) دغه (موسی) ته او ورور د ده (هارون) ته او ولیږه په ښارونو کښی راتولونکی (محصلان) چه راوولی تاته هر ښه ساحر (کوډگر) ښه پوه هښیار پس راتول کړل شول ساحران وعدی د ورځی معلومی ته (چه څانښت د ورځی د جشن ؤ)،

تفسیر : یعنی د اختر ورځ د څانښت په مهال (وخت) .

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٦﴾ لَعَلَّنَا نَبْنِئُ السَّحَرَةَ إِنَّ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٣٧﴾

او وويل شو دپاره د خلقو چه آيا يئ تاسي يو غاي كيدونكي (دغي معلومي ورغي ته بلكه گرد (تول) سره راتول شي!) بنائي چه مونږ متابعت (قبول) كړو (لياري د) ساحرانو كه چيري شول دوي هم دوي غالبان برياليان (پر موسي).

تفسير : يعنى پر تولو لازم دى چه هلته يو غاي شي. مونږ قوي هيله (ارزو) او اميد لرو چه غمونږ كودگران به برياليان (كامياب) شي. نو هله به د موسي د مغلوبيت او د ماتي د بڼه ښكاره كولو دپاره د خپلو كودگرانو په لياره غو. گواكي د دغي خبري اظهار مقصود ؤ چه په دغه كښي مونږ له خپله خانه څه غرض او مقصد نه لرو. كله چه په مقابله كښي غمونږ پله درنه وختله نو بيا انصافاً هيڅوك حق نه لري. او نشي كولى چه غمونږ له طريقى څخه منحرف شي.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَإِنَّا لَمَّا خُنَّ الْعَالِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٣٩﴾

پس كله چه راغلل ساحران (كودگران) وويل دوي فرعون ته آيا په تحقيق وي به مونږ ته خامخا څه اجر (مزدوري) كه چيري شو مونږ هم دا مونږ غلبه كوونكي برياليان). نو وويل (فرعون كودگرانو ته) هو! (تاسي لره اجر شته او علاوه پر هغه) بيشكه چه ستاسو په دغه وقت كښي خامخا له مقربانو (مصاحبانو غما يئ!).

تفسير : يعنى نه يواځي مالي انعام او اكرام به دركرم بلكه تاسي به غما د خاصو مصاحبانو په ډله كښي هم داخليرئ. د دغو آيتونو مفصل بيان د «الاعراف» او د «طه» په سورتونو او نورو غايونو كښي پخوا ليكلي شوي دي.

كله چه ساحران د جشن په ورځ د گردو (تولو) خلقو په مخكښي ميدان ته راغلل او د نندارو كوونكيو صفونه وتړل شول نو.

قَالَ لَهُمْ مُوسَى الْقَوْمَا أَنْتُمْ مُلْكُونٌ ③

وویل دغو (کودگرانو) ته موسی وغورځوئ تاسی هر هغه څیز چه تاسی غورځوونکی یی (د هغه).

تفسیر : یعنی څه وقت چه کودگرانو وویل چه ای موسی علیه السلام ته دی خپله همسا رومبی غورځوئ یا ئی مونږ وغورځوو؟ حضرت موسی علیه السلام د دوی په جواب کښی وفرمایل چه: «تاسی ئی رومبی وغورځوئ! او خپل پوره زور او قوت هم پکښی صرف کړئ!».

فَالْقَوَا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ④

پس وغورځول (کودگرانو) پری خپل او همساگانی خپلی او وویل (کودگرانو) په عزت (اقبال) د فرعون بیشکه مونږ خامخا هم دا مونږ یو غالبان (بریالیان).

تفسیر : ځینو «بعزة فرعون» د قسم په معنی اخیستی دی یعنی د فرعون پر اقبال قسم خورو چه هم دا مونږ بریالیان (غالبان) کیږو!.

فَالْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ⑤

بیا وغورځوله موسی همسا خپله پس ناڅاپه هغی (همسا) ونغردل (ښوی تیر کړل) هغه (ماران) چه (ساحرانو) په دروغو جوړ کړی ؤ.

تفسیر : شیخ اکبر لیکلی دی چه هم هغه پری او همساگانی چه کودگرانو هغه د مارانو په شکل راڅرگندولی (راښکاره کولی) تشی توری پاتی شوی د موسی علیه السلام همسا دغه تول شیان یوه گوله کړل او له خپل ستونی (حلقه) څخه ئی ښوی تیر کړل.

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٣٧﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٨﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿٣٩﴾ قَالَ آمَنُكُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ أَدْنَى لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ هَلْ أَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا تُصَلِّبُنَا أَعْصِينَ ﴿٤٠﴾

پس وغورځول شول پرمخې ساحران سجده کونکي (الله ته) (وويل ساحرانو) ايمان راوړي دي مونږ په رب د عالميانو رب (پالونکي) د موسي او (رب) د هارون وويل (فرعون ساحرانو ته) آيا ايمان راوړ تاسي په دغه (موسي) پخوا له هغه چه زه اذن (اجازه) ورکړم تاسي ته (د ايمان راوړلو په ده) بيشکه دغه (موسي) خامخا مشر دي ستاسي هسي (مشر) چه ښوولي ئي دي تاسي ته سحر (کوډي) پس خامخا ژر به عالمان شئ (په جزاء د عمل خپل)، خامخا زه به پري کړم لاسونه د تاسي او پښي د تاسي سره مخالفې (پښي لاس او کينه پښه يا عکس د دي) او خامخا وبه ځروم (ځوړند به کړم) پر دار هرومرو (خامخا) تاسي تول (چه مړه شئ او درنه عبرت واخلي نور).

تفسير : يعنى موسى عليه السلام ستاسي لوى ښوونکي دي تاسي پخپلو منځونو کښي سره روغه کړي ده او داسي مو سره ټاکلي (مقرر کړي) او غوټه کړي ده چه مونږ به داسي کوو او وايو. او ته داسي ووايه! حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي: چه ستاسي مشر وويل رب ته يعنى موسي عليه السلام او تاسي د يوه استاد شاگردان يئ والله اعلم.

قَالُوا أَضِيزُوا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٤١﴾

وويل (ساحرانو) نشته ضرر مونږ ته په دي کښي ځکه چه بيشکه مونږ رب خپل ته بيرته راتلونکي يو.

تفسير : يعنى په هر حال وروسته له مرگه هرومرو (خامخا) د الله تعالى حضور ته بيول کيږو په داسي موت سره مونږ د شهادت درجه مومو. دغه گرد (تول) مضامين د «الاعراف» په سورت او نورو ځايونو کښي ليکلي شوي دي هلته دي ولوستل شي.

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا إِنَّ كُنَّا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٢﴾

(او بل ځکه چه) بیشکه مونږ طمع هیله (امید) لرو د دی چه وېښی مونږ ته رب ځمونږ گناهونه ځمونږ له جهته چه یو مونږ (په دغو حاضرینو کښی) رومبی د ایمان راوړونکیو.

تفسیر : یعنی د موسی علیه السلام له دعوت او تبلیغ څخه وروسته د دغی لوئی مجمع په محضر او د ظالم فرعون په مخ کښی له گردو (تولو) څخه رومبی مونږ د حق د قبولیت اعلان وکړ. له دی نه داسی هیله (ارزو) او امید کیږی چه الله تعالی به ځمونږ پخوانی گرد (تول) تقصیرات معافوی..

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ تَتَّبِعُونَ ﴿٥٢﴾

او وحی (حکم) ولیږه مونږ طرف د موسی ته داسی چه د شپی بوځه بندگان ځما (بنی اسرائیل بحر ته) بیشکه چه تاسی پسی به درشی (فرعون سره له فرعونیانو).

تفسیر : یعنی څه وقت چه فرعون له یوی اوږدی مودی پوری سره د ویلو او پوهولو او د قدرت د نشو د لیدلو هم ایمان رانه ږد، او حق ئی ونه مانه، او د بنی اسرائیلو د ایذاء او ضرر او ربرولو (تکلیفولو) څخه ئی لاس وانخیست نو مونږ موسی علیه السلام ته حکم ورکړ چه د شپی له مخی ته سره له قوم خپل له دی ځایه د هجرت په نیت ووځئ!، او خبردار اوسئ! چه فرعونیان به هم په تاسی پسی درځی او ستاسی تعقیب به په شدت سره کوی ښائی چه تاسی تری ونه ویریرئ!.

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشُرُومَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾

پس ولیږل (فرعون) په ښارونو کښی (یعنی ښارونو ته محصلان) راتولوونکی (د لشکر). ترڅو چه گرد (تول) قبطیان تول کړی او د سبطیانو (بنی اسرائیلو) تعاقب وکړی. (او وویل فرعون) چه بیشکه دغه (بنی اسرائیل) خامخا یوه ډله ده ډیر لږه.

تفسیر : یعنی د دغه وړوکی جمعیت له لاسه مونږ پکو (تنگ) شوی یو حال دا چه د دوی

هستی هیخ شی ده او د دوی موجودیت مونږ ته هیخ وقعت او اهمیت نه لری. او نه دوی ځمونږ د جنگ او د مقابلی قوت او توان لری. دغه خبری ئی د دی دپاره کولی چه د ده قوم په جوش او غیرت راشی.

وَأَنَّهُمْ لَنَا الْغَاطُونَ ﴿٥٥﴾

او بیشکه چه دغه (سبیطیان) له مونږ زړه سوی (لرمون خوړین) دی.

تفسیر : یا مونږ په قهر او غصه راوولی یعنی کوی داسی کارونه چه مونږ پر دوی په قهر شو معلوم دی چه بدبختی او شقاوت دوی په دغه اړولی دی چه ځمونږ قهر او غضب ځان ته وگتی.

وَأَنَا الْجَمِيعُ حِذْرُونَ ﴿٥٦﴾

او بیشکه مونږ خامخا تول (قبطیان مجرب محتاط یو او له دغو سبیطیانو نه) په خطره ویره کښی یو.

تفسیر : نو د دغی هری ورځنی خطری بیخ او بنست (بنیاد) ایستل او دائمی قلع او قمع ئی په کار ده او راځی چه یو ځلی ئی له منځه ورک کړو. ځینو مفسرینو د دی ترجمه داسی کړی ده چه «ځمونږ لاو لښکر او جمعیت خورا ډیر دی چه گرد (تول) سره مسلح، مجرب او محتاط دی» نو دغه الفاظ به د تشویق تحضیض او زړه ورتوب دپاره وی والله اعلم. نو وفرمایل الله تعالی جل واعلی شانه واعظم برهانه.

فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَلِكَ وَأَوْثَقْنَاهُم بِئِىْ إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾

پس ویستل مونږ دغه (قبطیان) له باغونو او (له) چینو او (له) خزانو او (له) مقام عمده (ښو ځایونو) نه هم داسی (وکره مونږ له قبطیانو سره) او په میراث مو ورکړل دغه (تیر شیان) بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته.

تفسیر : «کذلک» یعنی په دی دول (طریقه) قبطیانو کور کهول، مال دولت باغونه او کښتونه

(فصلونه) پریښودل او گرد (تول) سره یو ځای د بنی اسرائیلو په تعاقب ووتل چه بیا بیرته گرځیدل د هغوی په برخه نشو. گواکي په دغه تدبیر سره الله تعالی دوی د باندی وشرل. یا خو دغه باغونه او چیني او خزاني او ښه ځایونه او نور شیان وروسته له هغه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی دی. یا خو یوه موده وروسته له دی نه د حضرت سلیمان علیه السلام په عهد کښی څه وقت چه د مصر مملکت هم د ده په سلطنت کښی شامل شو. والله اعلم. پخوا له دی نه د دی په متعلق اختلافات تیر شوی دی.

فَاتَّبِعُوهُمْ مَشْرِقِينَ ۞ فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعُ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّ آلَ لُؤْلُؤٍ

پس وروسته د دغو (سبطیانو) لارل دغه (قبطیان او ورسیدل) هغوی ته په وقت د ختلو د لمر پس کله چه سره ولیدل دغو دواړو لښکرو (یو له بله سره) نو وویل ملگریو د موسی چه بیشکه مونږ خامخا موندلی شوی یو (نیولی شوی یو) له جانبه د (قبطیانو).

تفسیر : یعنی د قلزم د بحیری (احمری بحیری) څنډی (غارې) ته ورسیدل بنی اسرائیل په دغه فکر کښی ؤ چه په څه ډول (طریقه) له دغه سینده پوری وځی چه د شا له طرفه د فرعونیانو لوی لښکر د فرعون په مشرتوب ورپسی ورسید. اسرائیلیان له دغه وضعیت څخه چه له یوه طرفه دانگ او له بل طرفه پړانگ ؤ دیر سخت وویریدل. او موسی علیه السلام ته ئی وویل چه اوس به مونږ د فرعونیانو له لاسه څرنګه نجات وموندلی شو چه وړاندی سمندر او وروسته دغه لوی لښکر دی چه په دیر قوت او قدرت او زور ؤ شور سره راځی؟.

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ۞

وویل (موسی سبطیانو ته) چه نه ده داسی بیشکه له ما سره رب ځما دی په نصرت او اعانت ژر به وښی ماته (لیاره د نجات)

تفسیر : یعنی له سره مه ویریږئ! د الله تعالی پر مواعیدو داده او مطمئن اوسئ! ځکه چه د الله تعالی نصرت او حمایت له مونږ سره دی! الله جل جلاله به هر ورو (خامخا) د نصرت او حمایت کومه لیاره مونږ ته راویاسی امکان نه لری چه مونږ به دښمنان ونیولی شی.

فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ
فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ۝

پس وحی (حکم) وکړ مونږ موسی ته داسی چه ووهه ته په همسا خپلی بحر
(د قلزم یا د نیل پس ده وواهه)، پس وچاود (بحر دولس توتی شو) پس شوه
هره برخه (یوه توته جلا جدا) شوی هسکه (اوچته)) لکه اوږد لور (اوچت)
غر (په هسکوالی (اوچتوالی)).

تفسیر : اوبو دیر زیات ژور والی درلود (لرلو) له دولسو غایونو څخه وچاودیدلی خیری شولی
او پکښی وچی کلکی لیاری جوړی شوی او د بنی اسرائیلو د دولسو قبیلو دپاره بیلې بیلې
لیاری پکښی سازی شوی. او په منځ کښی د اوبو لوی لوی دیوالونه د لویو لویو غرونو په شان
ودریدل (کذا فی موضح القرآن).

وَأَرْكَنَا لَهُمُ الْآخِرِينَ ۝ وَلَنَجِيَنَّا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ۝ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخِرِينَ ۝

او بیا رانژدی کړل مونږ دغه غای ته هغه نور (یعنی قبطیان) او نجات ورکړ
مونږ موسی او هغو (سبطیانو) ته چه له ده سره ؤ (له غرقه) ټول بیا غرق
کړل مونږ هغه نور (یعنی قبطیان)

تفسیر : یعنی فرعونی لښکر هم نژدی ورسید او په بحر کښی ئی جوړی شوی لیاری ولیدلی نو
دوی بی له کوم فکر او اندیښنی په بنی اسرائیلو پسې د اوبو په هغو لویو لویو کوڅو کښی سره
ورننوتل کله چه فرعون او گرد (ټول) فرعونی لاو لښکر د بحر منځ ته ورسیدل نو علی الفور د الله
تعالی په حکم له دواړو خواؤ د اوبو غرونه پری ونیږدل او ټولی اوبه سره یو غای شوی او دوی
پکښی مغروق شول. دغه قصه پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ۝

بیشکه په دغه (غرق د قبطیانو کښی) خامخا لوی دلیل دی (د عبرت او د
قدرت څمونږ) او نه ؤ اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسير : يعنى كله چه د هغوى شخه ديرو كسانو حق ونه مانه نو په آخر كښى قدرت دغه نښه وړښكاره كړه چه په هغى كښى د صادقينو او مكذبينو انجام په هم دغه دنيا كښى بيل بيل ښكاره او جلا (جدا) شى.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

او بيشكه رب ستا خامخا هم هغه دى ښه غالب قوى (په انفاذ د احكامو) ښه رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسير : دغى ئى ځمونږ رسول الله ته اورولى دى چه د مكى معظمى فرعون ابوجهل او فرعونيان كفار د قریش به هم په مسلمانانو پسى جنگ ته راوځى بيا به له وطن شخه د باندې تباه كيږي د «بدر» په ورځ لكه چه فرعون په رود نيل يا بحيره قلزم كښى تباه شول (موضح القرآن).

وَإِثْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأُ إِبْرَاهِيمَ ﴿٢٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنُفِّلُ لَهُمَا عِيفِينَ ﴿٣١﴾

او ولوله (اى محمده!) پر دغو (كفارو د مكى) خبر (قصه) د ابراهيم! كله چه ئى وويل پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل ته چه د خه څيز عبادت كوي تاسى (يعنى دغه خه شى دى چه تاسى ئى عبادت كوي؟) نو وويل دوى عبادت كوو د بتانو پس هميشه اوسو دوى ته ورنژدى كيناستونكى (عابدان).

تفسير : يعنى دغه خه شى دى چه تاسى ئى عبادت كوي؟ دغه د ابراهيم عليه السلام سوال ؤ نمروديانو په جواب كښى ورته داسى وويل چه ته ځمونږ معبودان نه پيژنى؟ چه په داسى تحقير سره ئى پوښتنه كوي. مونږ تل د دغو بتانو عبادت كوو او ځمونږ په زړونو كښى د دوى دومره عقيدت او وقعت شته چه د شپى او د ورځى دوى ته د مجاورانو په شان معتكف ناست يو.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمُ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٣٢﴾

وويل (ابراهيم) آيا اوري (دغه بتان بلنه) د تاسى كله چه ئى بولئ تاسى.

تفسیر : یعنی سره له دومره نارو او سورو وهلو آیا دوی ستاسی خبری اوریدلی شی؟ که ئی نه آوری لکه چه د دوی له جمادیت څخه ښکاره ده نو دغه بلل او ناری وهل چتی (فضول) او بیکاره دی.

أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ④

یا څه نفع رسوی تاسی ته (چه ئی عبادت وکړی) یا ضرر در رسوی (که ئی عبادت ونه کړی).

تفسیر : آیا د دوی د عبادت کولو څخه څه گټه (فائده) او د نه عبادت کولو څخه څه نقصان دررسولی شی؟ ظاهره او ښکاره خبره ده هغه شی چه له خپله ځانه یو مچ هم نشی شری هغه به نورو ته څه نفع یا نقصان ورسولی شی نو بیا داسی یو عاجز او لایعقل شی معبود گرځول د کوم عاقل او پوه کار کیدی شی؟.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَالِكَ يَفْعَلُونَ ④

وویل (کفارو چه نه آوری او نه نفع او نه ضرر رارسوی دغه بتان) بلکه موندلی دی مونږ پلرونه خپل چه هم داسی به ئی کول (عبادت د بتانو).

تفسیر : یعنی له داسی منطقی مباحثو او حجتونو او دلائلو سره مونږ څه کار او غرض نه لرو. ځمونږ د عقیدت او عبادت مدار پر هم دغو خبرو دی چه درته ومو ویل. پس له سلهاو دلائلو څخه یو لوی دلیل هم دغه خبره ده چه ځمونږ پلرونه او نیکه گان به هم پر هم دغی لیاری روان و آیا مونږ هغو گردو (تولو) ته احمق او ناپوه وویو؟ او د هغوی تقلید پریدو؟.

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ⑤ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ⑥ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّيَ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ⑦ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ⑧ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ⑨ وَإِذَا امْرَأَتِي فَهُوَ يَشْفِينِ ⑩ وَالَّذِي يُبَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ⑪ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ⑫

وویل (ابراہیم) آیا پس وینئ (پوهیوئ تاسی په دی چه) هر هغه (بتان) چه یئ تاسی چه عبادت کوئ تاسی (د هغوی) او پلرونه ستاسی چه پخوا تیر شوی دی پس بیشکه چه دغه (بتان دشمنان غما دی مگر رب د عالمیانو (چه) دوست نی لرم او عبادت نی کوم) هغه (رب) چه پیدا کری نی یم زه (له) عدمه) پس هم دی سمه صافه لیاره بیی ماته او هغه (رب) چه هم دی طعام خوروی پر ما او اویه (او نور) راباندی خنبوی او کله چه مریض رنخور شم پس هم دی شفاء راکوی او هغه (رب) چه مر کوی می (په دنیا کنبی) بیا به می ژوندی کوی (په عقبا کنبی) او هغه (رب) چه طمع هیله (امید) لرم (تری) د دی چه مغفرت کری ماته خطاء غما په ورغی د جزاء کنبی.

تفسیر : یعنی د دوی عبادت کول یو پخوانی حماقت دی که نه د چا په واک اختیار او قبضه کنبی چه د یوی ذری په اندازه نه نفع وی او نه نقصان د هغه عبادت څه په کار دی؟ درواخلع زه بی له خوفه او خطرله اعلان کوم چه زه ستاسی له دغو معبودانو سره جنگ کوم. زه پر دوی یو کید، مکر او تمسخر کوم: ﴿وَتَاللّٰهِ لَآکَیْدُنَّ اَصْنَآمَکُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرَیْنَ﴾ جزء ۱۷ (د الانبیاء (۵) رکوع) ۵۷ آیت که په دوی کنبی څه طاقت وی نو ماته دی څه ضرر او نقصان ورسوی کما قال فی جزء ۷ سورة الانعام (۹) رکوع ۸۰ آیت ﴿وَلَا اَنَافَ مَانِعُوْنَ بِهٖ اِلَّا اَنْ یَّشَآءَ رَبِّیْ سَیَّا﴾ وجاء فی جزء ۱۱ سورة یونس (۸) رکوع ۷۱ آیت من قول نوح علیه السلام: ﴿فَاجْبِعُوا لَیَّکُمْ وُشْرَآکُمْ﴾ وجاء فی جزء ۱۲ سورة هود (۵) رکوع ۵۵ آیت من قول هود علیه السلام: ﴿فَکَیْنُوْنَ جِیْعًا لَّیَّکُمْ لَیَّکُمْ﴾ او غیبی مفسرین وائی چه په دغه کنبی په یوی نهایتی مؤثری او لطیفی پیرائی سره پر مشرکینو تعریض دی یعنی هغه بتان چه تاسی نی عبادت کوئ زه هغوی خپل دشمنان گنم که نعوذ بالله زه د هغو عبادت وکرم نو په هغه کنبی بیخی غما نقصان دی له دغه غنی وپوهیوئ چه تاسی هم د دوی له عبادت کولو غنی خپل ځان ته زیان پیښوئ تاسی ښه غور راته کیږدئ چه له دغو بتانو سره زه په شدت دشمنی کوم او یواځی واحد او صمد اله العالمین رب العالمین سره مینه او محبت لرم او د هم هغه عبادت کوم چه هغه رب العالمین غما معبود دوست او مددگار دی او د دارینو د فلاح لیاره رانیئ او د دیری اعلیٰ درجی فوائدو او منافعو په طرف مونږ ته لیار ښوونه کوی یعنی خورل، خنبل، ژوندی کول، وژل او رنخورول او له رنخوری څخه روغول دغه کرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه، اختیار او واک کنبی دی او هم هغه رب می مر کوی په دنیا کنبی او بیا می راژوندی کوی په عقبا کنبی او زه تری دغسی هیله (ارزو) او امید لرم چه وینئ ماته خطاء غما په ورغی د جزاء کنبی یعنی که په کومه معامله کنبی سهو نسیان او تیرواته واقع شی. یا له کوم بنده څخه د خپلی درجی سره موافق خطاء او تقصیر صادر شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی څخه

د هغه د معافی توقع کیدی شی څکه چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک معاف کوونکی نه دی. وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د کمالاتو او مهربانیو د ذکر کولو په منځ کښی حضرت ابراهیم علیه السلام د زړه له حضوره په دعاء شروع وکړه چه د عبودیت د کمال له لوازمو څخه ده.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَالْحَقْنَ بِالصَّالِحِينَ^(۸۳) وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ^(۸۴)
وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ^(۸۵) وَاعْفُرْ لِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الصَّالِحِينَ^(۸۶)

ای ربه ځما وښه ماته حکم (علم عمل حکمت نبوت) او پیوست می کړه له (لویو) صالحانو سره او وگرځوه ماته ژبه د صدق (او د ثناء او د نیکنامی آواز) په وروستیو (خلقو کښی هم) او ومی گرځوه وارثانو د جنت د نعمتونو (یعنی چه دک دی له خالصو لویو نعمتونو نه). او ښه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دی و له گمراهانو.

تفسیر : یعنی مزید علم او حکمت او د قرب درجات او قبول راحمت وفرمایه! او د اعلیٰ درجی نیکانو په ډله کښی می چه انبیاء علیهم السلام دی شامل کړه. کما قال نبینا صلی الله علیه وسلم: «اللهم فی الرفیق الاعلیٰ» له دغه دعاء څخه خپل کامل احتیاج او د الله تعالیٰ د انتهائی غناء اظهار مقصود دی. یعنی که نبی دی یا ولی الله تعالیٰ د هیچا په معامله کښی مجبور او مضطر نه دی او تل د هغه د فضل او رحمت او کرم څخه کار چلیږی.

(او وگرځوه ماته ژبه د صدق او د ثناء او د نیکنامی آواز په وروستیو خلکو کښی هم) یعنی د داسی مرضیه و اعمالو او حسنه و آثارو توفیق راپه برخه کړی چه راتلونکی نسلونه تل ما په خیر سره یاد کړی! او تل ځما د سنت متابعت وکړی! او ماته راغب وی او داسی هم کیدی شی چه په آخره زمانه کښی دی ځما له کورنی څخه داسی نبی وی چه ځما دین تازه وگرځوی او وئی ساتی لکه چه هم داسی هم وشوه چه الله تعالیٰ په دنیا کښی حضرت ابراهیم علیه السلام ته عمومی قبول وروباښه. او د ده له اولادی څخه ئی ځمونږ خاتم المرسلین سید الاولین والآخرین صلی الله علیه وسلم مبعوث کړ. چه دوی د ابراهیمی ملت تجدید وفرمایه. او وی فرمایل چه زه د ابراهیم دعاء یم، نن هم د ابراهیم علیه السلام د خبر ذکر د اهل الملل پر ژبو جاری دی. او مونږ محمدی امت هم په هر لمانځه کښی «اللهم صل وسلم و بارک علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت وسلمت وبارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم» لولو.

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٢٨﴾
يَوْمَ لَا يُنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٢٩﴾
إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٣٠﴾

تفسير : هلته به مال او دولت او عيال او اولاد له سره په کار نه راځي که کافر وغواړي چه په قيامت کښي خپل مال او اولاد فديه او له خپله ځانه ئي جار (قربان) کړي. او په دغه وسيله سره خپل ځان خلاص کړي. نو دغه به له سره ممکن نه وي. د دغی دنیا د صدقاتو او خیراتونو او نیکو اولادو څخه هم هلته د نفع توقع شته چه د ده زړه د کفر له نجاسته او پلټتې څخه پاک او صاف وي.

وَأَزَلِفَتْ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ۝ وَيُزَيَّرُ الْجَحِيمُ لِلْغَوِينَ ۝

او (په هغه ورځ کېښي به) ورنژدی کړ شي چنت پرهیزگارانو ته (لیار د

مسرت او خوشالی د دوی) او ښکاره به کړ شی جحیم گمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفقان د دوی).

تفسیر : په محشر کښی به جنت پخپل انتهائی دول (طریقه) او سینگار او آرائش او زیبائش سره متقیانو ته نژدی په نظر ورځی چه جنتیان به د هغه له لیدلو څخه پخوا د هغه د ننوتلو څخه دیر مسرور او محظوظ کیږی هم داسی دوزخ به هم مجرمانو ته دیر نژدی راوړل کیږی خو دوی پخوا د هغه له دخوله وویریږی او ولرزیدي.

وَقِيلَ لَهُمْ أَيُّكُمْ تَعْبُدُونَ ۖ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمُ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ۚ ﴿٩٣﴾

او ویه ویل شی دوی ته (د پرښتو په ژبه) چه چیرته دی هغه معبودان ستاسی بی له الله چه وی عبادت به کاوه تاسی د هغو بی له الله نه، آیا مدد کوی له تاسی سره (په دفع د عذاب د الله کښی) یا څه مدد کوی دوی له خپله ځانه سره (بلکه نه ئی شی کولی).

تفسیر : یعنی اوس مو هغه فرضی معبودان چیری دی؟ چه نه ستاسی مدد کوی او نه مو له دغه عذابه خلاصولی شی؟ او نه ستاسی بدل او انتقام اخیستی شی؟ بلکه دوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد او منفعت نشی رسولی،

فَلْيُكَبِّرُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ۚ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ ابْلِيسَ اجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنَّ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ اِذْ نُسَوِّدُكُمْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلُّنَا إِلَّا الْبُجُورُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾

بس ویه غورځول شی (دا بتان) نسکور په دغه (دوزخ) کښی دوی (او هم) گمراهان او لښکر د ابلیس (شیطان) ټول (عابدان او معبودان). ویه وایی دوی

حال دا چه دوی به په دوزخ کښی سره جگړی کوی چه قسم دی په الله چه بیشکه شان دا دی چه وو مونږ خامخا په گمراهی ښکاره کښی کله چه برابرولی مونږ تاسی (په عبادت کښی) له رب (پالونکی) د عالمیانو سره. او نه وو گمراه کړی مونږ مگر هم دغو مجرمانو (بدو مشرانو ځمونږ) پس نشته مونږ ته له سره له شفاعتگرو (هیڅوک) او نه کوم دوست مخلص (چه ځمونږ په دغه غم غمجن شی).

تفسیر : یعنی بتان او بت پرستان او ابلیس سره د هغو د لښکرو گردو (تولو) پرمخی په دوزخ کښی غورځول کیږی، وروسته د دی ځای د رسیدلو څخه دوی پخپلو منځونو کښی سره جگړی کوی او یو پر بل باندی به الزام او ملامتی اړوی او بالاخر گرد (تول) به پر خپلو گمراهیو اقرار او اعتراف کوی او ویه وائی چه «بیشکه له مونږ څخه ډیره لویه گناه او غلطی شوی ده چه تاسی بتانو یا نورو شیانو ته مو د خدائی حقوق او اختیارات درکړی وو. او له رب العالمین سره مو برابر کړی وئ! نو په دغه غټه گناه او لویه غلطی کښی د دغو لویو شیطانانو په ښوونه او ښویونه لویدلی یو او دغه بد کارونه دوی پر مونږ باندی کړی دی چه د هغو لامله (له وجی) مونږ په دغه غم او مصیبت کښی اخته شوی یو او نن ورځ مو نه بتان پکار راځی او نه شیطان په مدد رارسیدلی ځکه چه هغوی پخپله د دوزخ په لمبو کښی غوتی وهی. اوس مونږ دومره یو یار یا مددگار هم نه لرو چه د الله تعالی په دربار کښی ځمونږ شفاعت وکړی یا د دغه غم او مصیبت او اړی (محتاجی) په وقت کښی له مونږ سره لږ زړه سوی او خوا خوړی او د همدردی اظهار وکړی».

رښتیا ده چه ﴿الْاِخْلَاقُ يَوْمَئِذٍ يَخْتَصِمُونَ لِيُعْجِزَ عَنِ الْمُتَّقِينَ﴾ (د زخرف (۶) رکوع ۶۷ آیت (۲۵) جزء).

فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢﴾

پس (کاشکی) که وی مونږ ته یو کړت (بیرته ورتگ دنیا ته) پس شوی به وو مونږ له مؤمنانو.

تفسیر : یعنی که یو ځلی مونږ ته داسی یوه موقع راکړه شی چه بیرته دنیا ته ورشو نو دا ځلی به مونږ له ډیرو کلکو او مضبوطو ایماندارانو څخه کیږو. لیکن د دوی دغه وینا به هم دروغ وی: ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ جزء ۷ (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿١٣﴾

بیشکه چه په دغه (قصه د ابراهیم کښی) خامخا لوی حجت (نښه د قدرت او عبرت) دی (عقلاؤ ته) او نه وو اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی په دغه قصه د ابراهیم علیه السلام کښی د توحید او د نورو حسنه او خصائلو دلائل او د مشرکانو عبرتناکه انجام او خاتمه ښوولی شوی ده مگر له الله نه منکر خلق ئی کله منی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ۖ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ۚ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَالْطَّاعُونَ ۚ

او بیشکه رب ستا هم هغه غالب قوی دی «په انفاذ د احکامو» ډیر رحم والا «په انعام د اجر و ثواب سره» نسبت د دروغو و کړ قوم د نوح رسولانو ته کله چه وویل دوی ته ورور د دوی نوح چه آیا نه ویریرئ تاسی (له عذابه د الله نه په شرک خپل) بیشکه چه زه تاسی ته رسول یم امانتگر پس ویریرئ تاسی له الله نه او اطاعت و کړئ غما (په شرعیه و امورو کښی).

تفسیر : یعنی په نهایت صدق او امانت د الله تعالی پیغام بی له تزئیده او تنقیصه دررسوم لهذا پر تاسی واجب دی چه دغه د الله تعالی پیغام په ښه شان سره واورئ! او د الله تعالی له عذاب څخه ویریرئ!.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَالطَّاعُونَ ۚ قَالُوا أَنْتُمْ مِنَ الْكَافِرِينَ ۚ

او نه غواړم زه له تاسی نه په دغه تبلیغ باندی هیڅ اجر (عوض. بدل)، نه دی اجر غما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پس ویریرئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت و کړئ تاسی غما (په شرعیه و

امورو کښی) یعنی د بی غرضه او بی لوڅه سړی خبره لارمه ده چه ومنله شی! نو وویل (کفارو) آيا ایمان راوړو په تا (ای نوحه) حال دا چه متابعت کړی دی د تا رذیلانو خوارانو (په ایمان راوړو په تا)

تفسیر : یعنی لږ څه ښکته خواران او غریبان خلق د خپلو ځانونو د ښوونی دپاره له تا سره یو ځای شوی دی کله چه ستا اتباع داسی خلق نه دی چه په لوړو (اوچتو) کارونو کښی لاس ووهی نو له سره له دوی څخه کوم لوی کار هم نه څرگندیږی (ښکاره کیږی). او ځمونږ فضل او شرف له سره مونږ ته اجازه نشی راکولی چه له دغو ښکتو خلقو سره کینو. یا له دوی سره څنګ په څنګ چیری لار شو. رومبی خو تاسی دوی له خپله مجلسه څخه لری کړئ! بیا نو له مونږه سره خبره وکړئ!.

قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنَّ حِسَابَهُمْ
إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾

وویل (نوح) او نشته علم ځما په هغه څه چه دی دوی چه ئی کوی. نه دی حساب د دوی مګر پر رب (پالونکی) ځما دی که تاسو پوهیږئ (په غیبو). او نه یم زه شړونکی د مؤمنانو (له خپل مجلسه).

تفسیر : یعنی د دوی صدق او ایمان ځما قبول دی، د دوی د چارو یا د دندو یا نیاتو او کورنیو او شخصی مشروعه و کارونو سره ځما څه کار او غرض دی د دغو کارونو فیصله حساب او کتاب به پخپله الله تعالیٰ کوی باقی زه ستاسی له خاطره غریب او نادره ایمانداران له خپله ځانه نشم لری کولی.

إِنَّا أَنَا الْآذِيزُ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾

نه یم زه مګر وېروونکی ښکاره (یم کفارو ته له جحیم نه).

تفسیر : یعنی ځما فریضه دا ده چه تاسی خبردار کړم. او دغه وظیفه می اداء کړی ده ستاسی د دغو چتی (بیکاره) او لغو غوښتنو پوره کول ځما په ذمه او غاړه نه دی.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يٰ نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

وويل (كفارو) چه خامخا كه وانه وېشتي (له دغو ويناؤ څخه) اى نوحه خامخا شى به ته هر و مرو (خامخا) له ويشتل شويو (په تيږو) (گتو) يا په كنځلو.

تفسير : يعنى بس كره او وروسته له دى نه پخپلو دغو پندونو او نصائحو څمونږ غوږونه مه كنه ! كه ته خپل له دغه وضعيت څخه لاس نه اخلى نو خبردار اوسه چه څمونږ له لورى به په گتو سره ويشتل كيږي.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونُ ۝ فَافْتَمَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجَّيْنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ۝ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ۝ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ۝ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

وويل «نوح» اى ربه څما بېشكه چه قوم څما دروغجن ويللم زه پس حكم فيصله وفرمايه په منځ څما او د دوى كېنى په يو ډول (طريقه) حكم (او فيصله سره) او نجات راكړه ماته او هغه چاته چه له ماسره دى له مؤمنانو (د منكرانو له شامته) پس نجات وركړو مونږ دغه (نوح) او هر هغه ته چه له دغه (نوح) سره ؤ په (هغى) بېرى كېنى چه دكه وه (له ذوى الارواحو څخه) بيا غرق كړ مونږ وروسته له (نجاته د بېرى د نوح) نور (قوم د نوح) بېشكه په دغه (صبر او غرق كېنى) خامخا لويه نېنه ده (د قدرت او عبرت) او نه ؤ زياتره د دوى مؤمنان. او بېشكه رب ستا خامخا هم دى ښه غالب قوى دى (په انفاذ د احكامو) دير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : د دغى قصى تفصيل پخوا له دى نه په څو ځايونو كېنى تير شوى دى لنډه ئى دا چه نوح عليه السلام وويل اى ربه څما بېشكه چه قوم څما دروغجن ويللم زه پس حكم او فيصله وكړه په منځ څما او د دوى كېنى په يوه ډول (طريقه) حكم او فيصله سره يعنى څما او د دوى په منځ كېنى عملى فيصله وفرمايه. اوس زه هيڅ هيله (اميد) او توقع نه لرم چه گوندى دوى په سمه لياره راشي او څما خبره به ومنى نو نجات او ژغورنه (خلاصى) راكړه ماته او هغه چاته چه

له ماسره دى له مؤمنانو يعنى ما او غما ملگرى له دوى غنى بيل کره ! او بيا د دوى بیری دوه کره !.

كَذَّبَتْ عَادُ الْرُسُلِينَ ۚ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ ۖ أَلَا تَتَّقُونَ ۚ
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۚ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً
تَعْبَثُونَ ۚ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ ۚ

نسبت د دروغو کړی ؤ عاديانو رسولانو ته کله چه وويل دوى ته (قومی) ورور د دوى هود چه آيا نه ويريږئ تاسی (له عذابۀ د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه یم تاسی ته رسول امانتگر نو ويريږئ تاسی له الله (په غان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی غما (په شرعيۀ ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی نه پر دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر غما مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. آيا جوړوئ تاسی پر هر هسک (اوچت) غای (لویه لیاره) نښه هسکه (اوچته) (چه پکښی کینی او) عبثیات کوئ (او ملندی ووهئ پر عابرينو) او جوړوئ (پاخه او کلک) مصنوعات ښائی چه تاسی به تل اوسيرئ (په دنیا کښی).

تفسير : دغه خلق د دى خبری دیر شوقیان ؤ چه دیر هسکی (اوچتی) مناری «خلی» جوړ کړی که له هغه غنى بله شه گته او فائده په لاس ورنشی خو تش نوم به ئی کیږی او د خپلی هستوگنی مانی به ئی هم مکلفی کلکی او مضبوطی جوړولی او خامخا به ئی خپل اموال پری ضائع کول او د هغه په هره برخه او څانگه کښی به ئی لوی مهارت او کاریگری څرگندوله (ښکاره کوله) گواکی دوى به داسی گنل چه دغه مانی او دغه یادگارونه او یادونی به تل ترثله همیشه باقی پاتی وی او له سره به نه ورانیږی لیکن نن وگورئ چه د دنیا په مخ کښی د هغو نوم او نښه هم نه ده پاتی.

وَإِذْ أَبَطْشْتُمْ بِطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ

او کله چه لاس اچوئ تاسی چاته منگلی لگوئ په جبر (او ظلم سره). نو ووبریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی)

تفسیر : یعنی تاسی پخپل ظلم، ستم، او تیری سره تر لاس لاندی کمزوران مه تنگ او خفه کوئ ځواکی د انصاف نرمی، پستوالی او ملاطفت لوست مو له سره نه دی لوستی چه د الله تعالیٰ ضعیف مخلوق مو د ظلم جبر او تعدی مورد ځگرځولی دی. راشع! له الله تعالیٰ څخه ووبریږئ او له ظلم تکبر او لوی څخه لاس واخلئ! او ځما دغه خبره ومنئ!

وَاتَّقُوا الَّذِيْ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳۲﴾ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَبَيْنٍ ﴿۱۳۳﴾ وَجَدْتُمْ وِعْيُوْنَ ﴿۱۳۴﴾ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۱۳۵﴾

او ووبریږئ تاسی له هغه (الله) چه احسان مددگاری ئی کړی ده له تاسی سره په هغه څیز چه پوهیږی پری مددگاری احسان ئی فرمایلی دی پر تاسی په (اعطاء د) مواشیو او ځامنو او باغونو او چینو. بیشکه چه ویریږم زه پر تاسی له عذابه د ورځی ډیری لوئی (د قیامت چه ډیر لوی دی عذاب ئی که مخالفت وکړئ تاسی له مانه په شرعیه ؤ امورو کښی).

تفسیر : یعنی تاسی خو دغومره فکر وکړئ او خپل عقل وچلوئ! چه بالاخر دغه سازسامان وسائل تاسی ته چا درکړی دی؟ آیا د هغه حقیقی منعم څه حق ستاسی په غاړه شته؟ که نه؟ که تاسی پخپلو دغو شرارتونو او سرکشو کښی دوام وکړئ نو زه اندیښنه کوم او ویریږم چه تاسی هم د پخوانیو اقوامو په شان په کوم سخت عذاب او آفت کښی اخته او لتار (برباد) نشئ! وگورئ ما خو تاسی ته پوره پند او نصیحت درکړی دی اوس تاسی خپلی آخری خاتمی او انجام ته په ښه فکر او غور سره وگورئ!

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا اَوَعُظَّتْ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَعِيْطِيْنَ ﴿۱۳۶﴾ اِنْ هٰذَا اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۳۷﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِيْنَ ﴿۱۳۸﴾

وویل (عادیانو هود ته) برابره (خبره) ده پر مونږ باندى آیا پند را کړی (ته)

مونږ ته) يا كه نه ئي ته له پند راكوونكيو. نه دى دغه (موت او حيات يا وعظ او نصيحت د تا) مگر عادت خوى د پخوانيو (خلقو) او نه يو مونږه چه په عذاب به كرى شو (په دغو چارو خپلو)

تفسير : يعنى عاديانو هود عليه السلام ته وويل چه د تا پند او نصيحت بيكاره دى د دغو جادو (كودو) زور پر مونږ باندې نه چلېږي. دغه عادت له قديم راهسى جارى دى چه غيښى خلق خپل ځان نبى جوړوي. او خلق له عذابونو څخه ويروي او دغه د مر كيدلو او ژوندى كيدلو د قصى سلسله هم له پخوا راهسى دوام لري نو مونږ له دغو خبرو او اترو څخه بيخي نه متاثر كيږو او پر هم هغه دود (دستور) او طريقه چه ځمونږ پلرونه او نيکه گان تللى دى مونږ هم څو او له هغه څخه هيڅكله لري كيدونكى نه يو او نه د عذاب د ويړولو او دارولو څخه ويړېږو. او نه ځمونږ پر زړه دغه څه اثر غورځولى شي.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكَنَّهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤﴾

پس تكذيب وكړ (عاديانو) د دغه (هود په دغه عذاب) پس هلاك كړل مونږ دغو (عاديانو) لره بيشكه په دغه (اهلاك د عاديانو كښى) خامخا لويه نښه (د قدرت او د عبرت) ده، او نه وو زياتره دوى مؤمنان. او بيشكه رب ستا خامخا هم دى ښه غالب قوى دى (په انفاذ د احكامو) ډير رحم والا (په اكرام د اجر او ثواب سره).

تفسير : پس هلاك كړل مونږ عاديان يعنى سخته سيلى او شديد باد ئي وروليږه دغه قصه پخوا له دى نه د «الاعراف» په سورت او نورو ځايونو كښى هم مفصله تيره شوى ده.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٧﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ ضِحْرُ الْاَتَّقُونَ ﴿١٣٨﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٣٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا ﴿١٤٠﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤١﴾ أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٢﴾

أَمِنِينَ ۚ فِي جَنَّتٍ وَعُيُونٍ ۚ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ۚ
وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرِهِينَ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۚ

نسبت د دروغو کړی ؤ ثموديانو رسولانو ته. کله چه وويل دوی ته (قومی) ورور د دوی صالح چه آيا نه ويريږئ تاسی (له عذاب د الله په شرک خپل؟) بيشکه زه تاسی ته رسول یم امانتگر نو ويريږئ تاسی له الله نه (په ځان ساتلو له معاصيو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعيه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل عوض) او نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. آيا پری به ښودل شی تاسی (بلکه پری به ښودل شی) په هغو (نعمتونو) کښی (چه په دی دنیا کښی تاسی ته حاصل دی) په امان (له آفاتو) په باغونو کښی او (په) چينو (کښی) او په کښتونو (فصلونو) (کښی) او (په) خرماگانو چه میوه (وړی، شگوفه) د هغو لطيفه پسته وی او کينئ (جوړوئ) تاسی له غرونو څخه (په غرونو کښی) کورونه په دغه حال کښی چه ماهران یی په دغه مکلف تورلو سره نو ويريږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصيو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعيه ؤ امورو کښی).

تفسير : يعنی آيا څه خيال لرئ چه تل به په هم دغه عيش، عشرت، باغ، بهار، آرامی او هوسانی (راحت) کښی خوندونه او مزی کوئ؟ او غرونه به تورئ او د هغو په مکلفو او ټينگو او مامونو او مصئونو کورونو کښی به کينئ؟ او له سره به له هغو څخه نه وځئ؟ يا دغه کلکی مضبوطی او ساتلی خونی (کورونه) به تاسی ته د الله تعالی د عذابه نجات درکړئ؟. دغه چټی (بيکاره) اندېښنه له خپلو ماغزو څخه وباسئ. او له الله تعالی څخه ويريږئ؟ او ځما خبره ومنئ!. چه زه ستاسی د ښيگنی (فائدي) او نيکي دپاره خبری کوم.

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ۚ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ۚ

او مه منئ تاسی امر (حکم خبره) د اسراف کوونکیو (له حده تيريدونکیو کفارو) هغه مسرفان چه فساد کوی دوی په ځمکه (د حجر کښی په ظلم او کفر سره) او نه کوی اصلاح (د کار خپل چه عبادت وکړی او له فساد

عُحان وساتی).

تفسیر : دغه ئی عوامو ته فرمائی دی چه تاسی په دغو لویو مفسدانو پسی مه عُحی! او خامخا خپل عُحانونه مه تباہ کوئ! عُحکه چه هغوی خو په عُحمکه کښی د خرابی خوروونکی دی. اصلاح کوونکی او نیک صلاح ورکوونکی سری نه دی.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٢﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ
مِّثْلُنَا فَأْتِ بَآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٣﴾

نو وویل (ثمودیانو) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له هغو (کسانو څخه ئی چه) دیر سحر پری کړی شوی وی (او له دیره سحره مغلوب العقل گرځیدلی وی). نه ئی ته مگر یو بشر (انسان) ئی په شان عُحمونږ (که ته اصرار لری په رسالت خپل) نو راوړه څه معجزه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغی دعوی کښی).

تفسیر : یعنی له مونږ عُحنی کومه یوه خبره په تا کښی زائده شته چه ته په مونږ کښی نبی گرځیدلی یی معلومیږی چه پر تا باندی چا جادو او کودی کړی دی چه د هغو په اثر ستا عقل زایل او بی هوشه شوی یی (العیاذ بالله) ته نه ئی مگر یو سری ئی عُحمونږ په شان نو څه سبب دی چه ته پیغمبر شوی او مونږ نه شوؤ؟ او که په دغه دعوی کلک ولاړ یی او په رښتیاء سره ته نبی یی او له مونږ عُحنی ته ممتازه درجه لری، نو د الله تعالی له طرفه مونږ ته داسی یوه معجزه راوښیه چه مونږ د هغی په لیدلو سره ستا نبوت ومنو. بیا نو دوی داسی غوښتنه وکړه چه له دغه غره د دغی عُحنی تیږی (گتی) څخه مونږ ته یوه اوښه راوباسه چه پر دغسی او هغسی صفاتو مشتمله وی. حضرت صالح علیه السلام دعاء وفرمایله او الله تعالی په خپل کامله قدرت سره هغه د قدرت ښه هغوی ته وروښووله.

قَالَ هَذِهِ نَاقَةُ آلِ هَارُونَ وَلَكِنَّهَا شَرِبَتْ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿١٥٤﴾ وَلَا تَسْؤُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ
عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٥﴾

وویل (صالح) دا اوښه ده (معجزه د نبوت عُحما په غوښتنه د تاسی) دی ته

برخه (د اویو) ده او تاسی ته برخه (د اویو) د ورځی معلومی ده . او مه رسوئ تاسی دی (اوبی) ته هیڅ ضرر (که نه) پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د ورځی لوئی د قیامت چه لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي : - «اوبه پیدا شوی وه له تیوی (گتی) څخه د الله تعالیٰ په قدرت او د حضرت صالح علیه السلام په دعاء سره او سر خوشی (ازاده) به گرځیده . په هره صحرا او بیدیا کښی چه دغه اوبه څر ته تله . یا هر تالاو او دند ته به چه د اویو څښلو دپاره تله نور گرد (تول) حیوانات به تری تبتیدل او پتیدل . بالاخر ئی داسی سره وټاکله (مقرر کړه) چه یوه ورځ دی دغه اوبه اویو ته لاره شی او په بله ورځ دی نور مواشی اویو څښلو ته لار شی . او دوی ته وویل شول چه لاس مه وروئ تاسی دی اوبی ته په بدی سره که نه پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د یوی لوئی ورځی یعنی دغی اوبی ته په بدی مه ورواندی کیوئ که نه لوی عذاب به درباندی نازل شی .

فَعَقَرُوهَا فَاصْبَحُوا نَدِيمِينَ ﴿١٥٨﴾ فَآخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾

پس زخمی مړه کړه (ثمودیانو) دغه اوبه پس صبا ته وگرځیدل نادمان پښیمانه (په زخمی کولو د اوبی) پس ونيول دوی عذاب (نو هلاک شول) بیشکه په دغه (ناقه او اهلاک د ثمودیانو کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : د یوی بدکاری ښځی کړه دیر مواشی ؤ . نو دا د هغو په څرولو او اویو کولو کښی د هغی اوبی لامله (له وجی) په زیات تکلیف کښی وه . بالاخره یو خپل یار ئی ولمساوه چه د دغی اوبی پښی پری کړی له دغو پری کولو څخه دری ورځی وروسته عذاب پر دوی نازل شو (موضح القرآن) دغه قصه پخوا له دی نه مفصله لیکلی شوی ده .

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٣﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^(١٢٢) وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُمْ
إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ^(١٢٣) أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ^(١٢٤)
وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ^(١٢٥)

نسبت د دروغو کړی ؤ قوم د لوط رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (نوعی) ورور د دوی لوط آیا نه ویریږئ تاسی (له عذابہ د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو ویریږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) باندی هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا راتگ کوئ تاسی (په لواطت کولو) نارینه ؤ ته له خلقو او پریږدئ تاسی هغه چه پیدا کړی دی تاسی ته رب ستاسی له ښځو ستاسی، بلکه تاسی چه یئ یو قوم یئ له حده تیریدونکی (له حلاله حرامو ته).

تفسیر : یعنی په گرد (تول) جهان کښی یواځی نارینه ستاسی د شهوت بهولو دپاره پاتی ؤ. یا په ټوله دنیا کښی یواځی هم دا تاسی پر دغه شنيع فعل مرتکب کیږئ چه د دغه خلاف الفطرت فعل په کولو د انسانیت له حدودو هم د باندی وتلی یئ!.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَلُوطُ لَتَكُونَ مِنَ الْمُخْرَجِينَ^(١٢٦)

وویل (قوم د لوط) قسم دی خامخا که وانه وښتی (چپ نشوی له دغو خبرو څخه) ای لوطه ! نو خامخا شی به ته هر وومرو (خامخا) له ایستل شویو (له دغه ښاره یعنی وبه دی شړو له دی ځایه).

تفسیر : یعنی ای لوطه ! چپ شه ! او دومره وعظ پریږده ! که ته پخپلو دغو غږیدلو سره خامخا مونږ په تنگوي ! نو تا به له دغه کلی څخه د باندی وشړو.

قَالَ إِنِّي لَعَلَّكُمْ مِنَ الْفَالِسِينَ^(١٢٧)

وویل (لوط) بیشکه زه له دی (بد) عمل ستاسی سره له بغض لرونکیو یم. (او

تری بی زاره یم).

تفسیر : نو ځکه خامخا به زه پر دغه د نفرت اظهار کوم. او له نصیحت او پند ورکولو څخه به له سره نه چپ کیوم. کله چه لوط علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس شو، نو داسی دعاء ئی وکړه:

رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَمْلُكُونَ ﴿٣٣﴾

ای ربه ځما نجات راکړه ماته او اهل ځما ته له (عذاب) د هغو کارونو چه دغه (قوم) ئی کوی .

تفسیر : یعنی د دوی له نحوسته او وېال څخه مو وساته! او دوی پرته (علاوه) له مونږه تباہ او غارت کړه .

فَتَجَنَّبْهُ وَاهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٣٤﴾ إِلَّا جُوزَافِي الْغَابِرِينَ ﴿٣٥﴾

پس نجات ورکړو مونږ دغه (لوط) ته او اهل د ده تولو ته. مگر (نجات مو ورنه کړ) یوی بودی ښځی ته چه په (جمله) د باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب) کښی وه .

تفسیر : دغه بودی د ده ښځه وه چه له دغو بدکارانو سره متحده او متفق وه نو کله چه د الله تعالی عذاب نازل شو دا هم له هغو سره یو ځای هلاکه او تباہ شوه .

ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ ﴿٣٦﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٣٧﴾

بیا هلاک کړل مونږ هغه نور. او مو وراوه پر دوی باندی باران (د کانو) پس بد باران د ویړول شویو (باران د دوی) ؤ .

تفسیر : یعنی د هغوی کلی له پلوه (طرفه) پر بل مخ واورول شول او له آسمانه پری کانی وووړول شول چه بالاخر د یوی غوندی په شان واوښتل د دوی مفصله قصه هم په «الاعراف» او هم په نورو ځایونو کښی لیکلی شوی ده .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٠﴾
كَذَّبَ أَصْحَابُ الْمِرْثَلَةِ ﴿١٥١﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د قوم د لوط کنډی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه و زیاتره د دوی مومنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) نسبت د دروغو کړی و صاحبانو د ځنګل (د ونو) رسولانو ته.

تفسیر : ابن کثیر رحمه الله علیه لیکلی دی چه «اصحاب الایکه» هم هغه د مدین قوم دی «ایکه» یوه ونه وه چه دغو خلقو به د هغی ونی عبادت کاوه نو په هم دغه مناسبت دوی ته «اصحاب الایکه» وائی او د هم دغه په سبب ئی شعيب علیه السلام ته د دوی د «اخوهم» سره تعبیر ونه فرمایه. ځکه چه د انبیاء اخوت به محض پر قومی او نسبی تعلقاتو مبنی و که «مدین» ئی فرمایلی وی نو بیا د «اخوهم» ویل موزون و. «اصحاب الایکه» ئی فرمایلی په یو مذهبی نسبت سره ئی ذکر وکړو نو په دغه حیثیت اخوهم فرمایل د حضرت شعيب علیه السلام له شانه سره مناسب نه و. په هر حال «مدین» او «اصحاب الایکه» یو قوم دی. او حضرت شعيب علیه السلام د هم دغه قوم په طرف مبعوث شوی دی پخوا له دی نه هم د ده په متعلق څه بحث تیر شوی دی.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٥٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٥٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٥٤﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ
وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطِ أَسْوَاقِ الْمُسْتَقِيمِينَ ﴿١٥٦﴾

کله چه وویل دوی ته شعيب چه آیا نه ویریرئ (له عذابه د الله په شرک خپل). بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتګر نو ویریرئ تاسی له الله او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه و امورو کنډی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر

دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر عَما مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. پوره ورکوي تاسی پیمانہ (کله چه چاته غله پیمانہ کوي) او مه کيوي له کمو ورکونکيو (د پیماني) نه او تول کوي تاسی په تله برابره سره (او هيڅ کمی په هيڅ شان شی کښی مه کوي!).

تفسير : یعنی په معاملاتو کښی خیانت او بی انصافی مه کوي! هم هغسی چه د اخیستلو په وقت کښی ئی پوره اخلی. او په هم هغه شان سره ئی تلئ او پیمانہ کوي! نو د ورکولو په وقت کښی ئی هم پوره تلئ او پیمانہ کوي!.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

او مه کموي تاسی خلقو ته خيزونه د دوی (او په هيڅ شيز کښی د دوی حقوق مه ستوي! (منع کوي) او مه گرځي تاسی په عَمَکه کښی په دغه حال کښی چه فساد کونکی اوسي.

تفسير : یعنی په ملک کښی داړه مه اچوي! او د خلقو حقوق مه تلف کوي!.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِيلَةَ الْأُولَىٰ ﴿١٨٤﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾

او وويريوي له هم هغه (الله) څخه چه پيدا کړی ئی يی تاسی او خلق رومبني وويل (اصحب الايکه) بيشکه هم دا خبره ده چه ته له سحر کړو شويو نه ئی (چه له ديره سحره دی عقل مغلوب شوی دی) او نه ئی ته مگر يو بشر انسان په شان عَمونږ او بيشکه شان دا دی چه مونږ گمان کوو پر تا چه خامخا (ته ئی) له (جمله) د دروغوچنانو (په دغه دعوی خپله کښی)

تفسير : یعنی د نبوت په دعوی کښی او د عذابونو په انذار او نورو وعدو او وعيدو او خبرو کښی.

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾

پس راوغورځوه پر مونږ یوه توته له آسمانه که ئی ته له صادقانو رشتینو (په دغه دعوی خپله کښی).

تفسیر : یعنی که ته ای شعیه! صادق او رشتین ئی نو د آسمان یا د ورځو کومه توته ولی پر مونږ باندی نه غورځوی! او نه مو پری وژنی!؟

قَالَ رَبِّيَ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۲۷﴾

وویل (شعیب) رب ځما ښه عالم دی په هغو کارونو چه تاسی ئی کوئ (نو جزاء به درکری په هغو).

تفسیر : یعنی دغه خبره خو یواځی الله تعالی ته ښه معلومه ده چه پر کوم جرم باندی به په کوم وقت او څومره سزا ورکری شی؟ د عذاب نزول ځما کار نه دی. ځما کار یواځی دعوت تبلیغ او وینول دی چه دغه می انجام ته رسولی دی.

فَلَذَبُوهُ فَآخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظَّلَاةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۲۸﴾

پس نسبت د دروغو وکر دغو (صاحبانو د ځنگل) هغه (شعیب) ته نو ونيول دوی عذاب د ورځی د سیوری بیشکه چه دغه (عذاب) وه عذاب د ورځی دیری لوئی (چه دیر لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : د سایوان په شان داسی ورځ راغله چه له هغه څخه اور اوریږه، د لاندی په ځمکه کښی سخته زلزله شوه او یو سخت ویروونکی غو او کریکه هم پورته شوه او په دی ترتیب گرد (تول) قوم تباہ شو. دغه قصه پخوا له دی نه هم مفصله تیره شوی ده. هلته دی بیا په هغو تفاسیرو یو نظر وغورځاوه شی!.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۲۹﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۳۰﴾ وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۱﴾ نَزَلَ بِهِ
الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿۳۲﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿۳۳﴾

بیشکه چه په دغه (عذاب د صاحبانو د ځنگل) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه و اکثر د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) او بیشکه دغه (قرآن) خامخا نازل کړی شوی دی له (طرفه د) رب د عالمیانو (شعر سحر او باطلی قصی نه دی) نازل شوی دی په دغه قرآن سره روح امانتگر (یعنی راوړی دی دا قرآن جبریل الامین) پر زړه ستا دپاره د دی چه شی ته له ویروونکیو (خلقو له عذابه د الله)

تفسیر : د سورت په ابتداء کښی د لوی قرآن ذکر و او د ده پر تکذیب انذار ورکړی شوی و په منع کښی د حق د مکذبینو واقعات بیان شول. له دی ځایه بیا د هم هغه سابق مضمون طرف ته عود کړی شوی دی یعنی لوی قرآن کریم هغه مبارک او عظیم الشان کتاب دی چه رب العالمین نازل کړی دی او د جبریل امین علیه السلام په وسیله ستا پر پاک او صاف زړه لیږلی شوی دی. هم دغه پاک زړه و چه د الله تعالی په علم کښی د دغه دروند امانت د پورته کولو او ساتلو وړ (قابل) او لائق و. لکه چه قرآنی وحی راغله او سم ستا په زړه کښی ئی ځای ونیو. تا هغه گردی (تولی) د خپل زړه په غوړونو سره واوریدی او پری وپوهیدی او محفوظی دی پکښی وساتلی. ښائی د «علی قلبک» په لفظ کښی دغه ته هم اشاره وی چه د وحی نزول داسی دوه کیفیتونه درلودل (لرل) چه په صحیحه و احادیثو کښی وارد شوی دی. یعنی کله به د «صلصلة الجرس» په شان راتله او کله به پرېښتی مخامخ راتللی او د انسان په شان به ئی بالمشافه خبری کولی په دغو کښی به د قرآن وحی اغلباً په رومېنی کیفیت سره راتله. ځکه چه په دواړو حالتونو کښی د محققینو په نزد فرق دغه و چه په رومېنی حالت کښی نبی له بشریت څخه منخلع کیده او د ملکیت په طرف به ته. گواکی په دغه وقت کښی جسدانیه آلات بالکل معطل کیدل او یواځی له روحی قوتونو او قلبی حواسو او باطنی مشاعرو څخه به ئی کار اخیست. او د زړه په غوړونو سره به ئی د الله تعالی وحی آوریده او د زړه په سترگو به ئی پرېښته لیده او په خپل زړه کښی به ئی د الله تعالی په قوتونو سره د هغو علومو تلقی کوله. او محفوظ به ئی ساتل. په خلاف د بل حالت چه په هغه کښی به په هم دغو ظاهری سترگو پرېښتی ته کتل. او په هم دغو ظاهری غوړونو سره به ئی د هغی غوړ آوریده هم دغه وجه ده چه د وحی د رومېنی قسم په نسبت په احادیثو کښی فرمایلی شوی دی چه: «هو اشد علی: هغه پر ما باندي سخته درنه وی.» ځکه چه په هغی کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د بشریت له وضعیته د ملکیت په طرف صعود او ترقی کوله والله اعلم.

بَلِّغْ عَنِّي مَبِیْنًا

په ژبه عربی ښکاره سره (راوړی دی دغه قرآن جبریل امین پر زړه ستا).

تفسیر : یعنی په نهایت فصیح، ملیح، لایح عربی ژبه کښی ئی نازل کړ. له دی ځایه معلومیږی چه له «علی قلبک» څخه دغه مراد نه دی چه یواځی قرآنی مضامین د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر زړه نازل شوی دی او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه په خپلو الفاظو سره اداء فرمایلی دی بلکه الفاظ او معانی گرد (تول) سره یو ځای د ربانی وحی په وسیله د دوی پر مبارک زړه القاء شوی دی.

وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾

او بیشکه (مضامین د) دغه (قرآن) خامخا په کتابونو د پومنیو کښی (هم لیکلی دی).

تفسیر : یعنی د لوی قرآن او د ده د محترم راوړونکی خبر په پخوانیو آسمانی کتابونو کښی موجود دی، پخوانیو انبیاء پرله پسې دغه پخوا ویل او زیری ئی کړی دی لکه چه سره له زیاتو تحریفاتو او تبدیلاتو لا تر اوسه هم د داسی پخوا ویلو یوه ذخیره موندله کیږی او داسی هم مطلب کیدی شی چه د دغه پاک قرآن اکثریه مضامین اجمالاً یا تفصیلاً په پخوانیو کتابونو کښی موندل کیږی خصوصاً توحید، رسالت، قصص او نور هغه مضامین چه په هغو کښی تول سماویه کتابونه او گرد (تول) انبیاء او مرسلین علیهم الصلوٰة والسلام متفق او متحد دی.

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٣٨﴾

آیا نه ده دغو (کفارو) ته دلیل (په حقانیت د قرآن دا خبره) چه پوهیږی پر دغه (قرآن) عالمان د بنی اسرائیلو (او یقین پری کوی بلکه لوی حجت دی).

تفسیر : یعنی د بنی اسرائیلو علماء ښه پوهیږی چه دا هم هغه کتاب او رسول الله دی چه د هغه اطلاع په پخوانیو آسمانی صحیفو کښی ورکړی شوی وه لکه د هغوی څخه ځینو علانیه او ځینو پخپلو مخصوصو مجالسو کښی د دغه حق امر اقرار کړی دی او ځینی انصاف خوښوونکی د هم دغه علم په بناء مسلمان شوی هم دی لکه حضرت عبد الله بن سلام او نور. الغرض د یوه

منصف فهم دپاره چه د هغه زړه د حق طالب وی او له الله تعالیٰ شخه هم ویریږی په دغه څیز کښی لوی دلیل د قدرت او عبرت شته چه د نورو مذاهبو علماء هم پخپلو زړونو کښی د دغه عظیم الشان قرآن په حقانیت پوهیږی. اگر که د ځینو عللو او عواملو لامله (له وجی) په ځینو اوقاتو کښی د هغه په اعلام او اقرار سره جرات نشی کولی.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ۖ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۹﴾

او که نازل کړی وی مونږ دغه قرآن پر ځینو عجمیانو باندی پس لوستلی وی (ځینو عجمیانو) دغه (قرآن) پر دغو (کفارو) نو نه به ؤ دوی پر ده باندی ایمان راوړونکی.

تفسیر : یعنی تاسی خو د عربو د فصحاؤ شخه یی ممکن دی د معظمی مکی مشرکان داسی ووائی چه دغه قرآن به تا له خپله ځانه جوړ کړی وی حال دا چه دغه قرآن د اعجاز هغه حد ته رسیدلی دی چه د هغه مثل ټول انسانان او پیریان هم نشی جوړولی او راوړلی خو بیا هم د ویلو دپاره دغسی یو احتمال پیدا کولی شی لیکن د دوی د ضد، عناد، شقاوت او بدبختی حال دا دی چه فرض نی کړئ که دغه قرآن پر کوم غیر فصیح عرب یا داسی عجمی انسان باندی نازلیدی چه پر یوه حرف عربی ویلو هم قادر نه وی بلکه په فرض محال سره پر کوم لایعقل حیوان نازلیده خو بیا هم دغه خلق د هغه منونکی نه ؤ په دغه وقت کښی به نی څه نور احتمالات پیدا کول. حضرت شاه صاحب لیکي: « کافرانو به ویل چه قرآن په عربی ژبه راغلی دی او د دغه نبی ژبه هم عربی ده کیږی چه ده پخپله دغه جوړ کړی وی که پر کوم غیری ژبی والا دغه عربی قرآن نازلیده نو مونږ به یقین کاوه الله وفرمایل چه د دغو د مکرونو او فریونو خاوندانو زړه او ضمیر هیڅکله پر یوه خبره باندی ټینگ نه دریږی په دغه تقدیر به بیا دوی څه نه څه شبهه او اعتراض وارداوه چه بل څوک نی ورزده کوی (موضح القرآن) لکه چه ننه ایستلی دی مونږ تکذیب د قرآن لره په قرآن عجمی

كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ۖ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿۲۰﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۖ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿۲۱﴾

هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا (تکذیب د قرآن) په زړونو د مشرکانو (په قرأت د نبی عربی سره) نه راوړی دوی ایمان په دی (قرآن) تر هغه پوری چه

ووينی دوی عذاب دردناک پس رابه شی (دغه عذاب) دوی ته یو ناخاپه حال دا چه دوی به نه پوهیږی. پس وائی به دوی آیا یو مونږ چه انتظار راته کاوه شی (چه ایمان راوړو نو وبه ویل شی ورته چه نه)

تفسیر : شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د «سلکناه» ترجمه داسی کړی ده «هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا عناد او انکار په زړونو د مشرکانو کښی الخ» یعنی هغه انسان چه پر جرائمو او گناهونو عادی شی او خپلی گردی (تولی) قواوی په شرارت او سرکشی لگوی نو الله تعالی هم سم له خپله عاده د ده زمام (واگی) ور سستوی او د ده په زړه کښی د انکار او تکذیب اثر ته ځای ورکوی دغه تقریر د شیخ الهند رحمة الله علیه له ترجمی سره سم وشو. لیکن دیر مفسرین د «سلکناه» ضمیر د قرآن په طرف اړوی یعنی قرآن مو په دی ډول (طریقه) سره د مجرمانو په زړونو کښی ور داخل کړی دی چه دوی په خپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه دغه له سره د بشر کلام نشی کیدی خو بیا له ضده او عناده ایمان نه راوړی او در گرده (توله) تکذیب کوی تر هغه پوری چه په دنیا یا آخرت کښی دردناک عذاب پخپلو سترگو سره ووينی نو هلته به ئی ومني چه بیشکه نبی رښتین ؤ. او هغه کتاب چه له خپله ځانه سره ئی راوړی ؤ هم رښتیا ؤ. مگر د دغه وقت دا منل به ئی هیڅ په درد نه خوری او څه نفع به نه وررسوی او کوم وقت چه دی د الله تعالی په عذاب یو ناخاپه اخته شی په دغه وقت کښی به داسی ووائی آیا مونږ ته به د لږ څه مدت دپاره مهلت راکړ شی څو مونږ په هغه کښی خپل اعمال ښه کړو؟ او د انبیاء په اتباع کښی زیار (کوشش) وکړو؟ دوی به په دنیا کښی عذاب ژر غوښت اوس چه ورته عذاب ژر رسیدلی دی نو مهلت غواړی.

ویل به کفارو چه دغه موعوده عذاب به کله وی نو الله تعالی داسی فرمائی چه:

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٢﴾ أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٣﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٤﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَمْتَنِعُونَ ﴿٢٥﴾

آیا پس په راتلو د عذاب ځمونږ کښی دوی جلتی کوی؟. آیا پس وینی ته خبر راکړه ماته که چیری نفع ورکړو مونږ دوی ته څو کاله (په حیات سره) بیا راشی دوی ته هغه (عذاب) چه ؤ دوی چه وعده ئی کړی شوی وه (له دوی سره) نو نه دفع کوی له دوی نه عذاب هغه شی چه وو دوی چه نفع ورکولی شوه دوی ته (په هغه باندی).

تفسیر : یعنی سره د دومره مهلت او دیل چه پخوا له دی نه دوی ته ورکړی شوی ؤ. هغه به ئی هم په هغه وقت کښی په کار نه ورځی. په دغه وقت کښی د دغو دیرو کلونو مهلت کالعدم

ورسکاری او داسی به گئی چه په رشتیا سره دوی دیر ژر نیولی شوی دی: ﴿كَانَ يَوْمَ يَرَوْنَهَا تَرْتَابًا وَقَدْ أَفْكَتْ أَصْوَاحًا﴾ (د النازعات ۲ رکوع ۴۶ آیت (۳۰) جزء).

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا هَا مُنْذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾

او نه دی هلاک کړی مونږ هیڅ کلی (ښار) مگر چه ؤ هغه کلی او ښار ته ویروونکی (له عذاب د الله نه) دپاره د ذکر پند ورکولو دوی لره او نه وو مونږ ظالمان (په هلاک د دوی کښی).

تفسیر : یعنی د کوم یو قوم د ژوندون خادر هم داسی نه دی تول کړی شوی بلکه پخوا د عذاب له نزوله کافی مهلت ورته ورکړی شوی دی. او ویروونکی او ویروونکی هښیار کوونکی نبی ورلیږلی شوی دی خو خلق په غفلت کښی پاتی نه شی. کله چه هغوی په هیڅ ډول (طریقه) د انبیاء خبرو ته غور نه دی نیولی نو وروسته له هغه گرد (تول) سره تباہ او برباد کړی شوی دی. (العیاذ بالله).

وَاتَذَكَّرْتُ بِهِ الشَّيَاطِينَ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾

او نه دی راوړی دا (قرآن) شیطانانو او نه ښائیږی دوی ته (دغه راوړل) او نه طاقت او قدرت لری (شیطانان د راوړلو د قرآن).

تفسیر : په منع کښی ئی د مکنبینو احوال بیان وفرمایه او بیا د هم هغه اصلی مضمون د تکمیل او تتمیم په طرف کلام اوښتی دی چه: ﴿وَإِنَّهُ لَشَيْءٌ مُّذَكِّرٌ لِلْعَالَمِينَ تَزِيلُ بِهِ الرُّوحَ الْأَمِينُ﴾ دی. یعنی دغه کتاب د الله تعالیٰ له جانب جبریل امین راوړی دی. د شیطانیو راوړی شوی نه دی. آیا دغه خبره شیطانیو ته کله ممکنه ده چه د داسی کتاب یو توری هم هغوی وویلی شی؟ د دوی د طبائعو خاصه خو ضلالت او گمراهی ده او پرته (علاوه) له فساد او ظلمت خورولو څخه بل څه کار نه لری. او دغه کتاب له اوله تر آخره پوری له رشد او صلاح او د هدایت له نوره ډک دی چه د دی تعلیم په اثر داسی یو مقدس جمعیت تیار شوی دی چه د هغوی په شان د ځمکی پر مخ تر آسمان لاندی ما سواء له انبیاء الله څخه بل کوم متقی، صادق، موحد، خائف من الله جمعیت نشته، نو دغه کتاب د علومو او معارفو هیڅ یوه رابطه او مناسبت د شیطانی طبائعو سره نه لری او نه شیطان د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه دغسی یو عظیم الشان متبرک د امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی. ﴿لَوْ أَنزَلْنَاهُ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَلْشًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ﴾ الآية - (د الحشر ۳ رکوع ۲۱ آیت (۲۸) جزء)

په روایاتو کښی راغلی دی چه غځینو مشرکانو به داسی خیال کاوه چه محمد صلی الله علیه وسلم ته غځینی پیریان راغی او دغه قرآن وربیی په «صحيح بخاری شریف» کښی راغلی دی چه یو ځلی د وحی په نزول کښی لږ څه معطلی او غځند (ایسارتیا) واقع شو. نو یوی ښځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وویل چه «نعوذ بالله»: ستا شیطان ته پریښودی! نو په دغو آیاتونو کښی د هم دغو خیالاتو تردید دی.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّبْعِ لَمَعَزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

بیشکه دغه شیطانان له اوریدلو (د کلام د پرښتو) خامخا برطرف منع کړی شوی دی.

تفسیر: یعنی د قرآن د نزول په وقت کښی د هغه د حفاظت دپاره داسی زوروری غیبی پیری درولی شوی دی چه شیاطین له سره هغه ته نشی ورنژدی کیدی. او نه یو توری ئی له لیاری تښتولی شی کما قال الله تعالى: ﴿وَإِنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدًا لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْمِعْ أَلَا نَحْذَرُ لَهُ إِنْ يَجِدْ لَهُ سَهَابًا مَّاءً﴾ جزء ۲۹ (د الجن (۱) رکوع) ۹ آیت ﴿فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾ د الجن ۲ رکوع ۲۷ آیت ۲۹ جزء ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَتُورِلُ مِنْ حَيْثُ يَخْتَرِعُ﴾ (د حم السجده (۵) رکوع ۴۲ آیت ۲۴ جزء). تنبيه: د شیاطینو د غیبی خبرو د آوریدلو دپاره د کوښښ کولو او د دوی ناکام پاتی کیدلو په متعلق د حجر د سورت په شروع کښی مفصل کلام کړی شوی دی هلته دی هغه ولوست شی.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنَّي بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾

پس مه بوله ته له الله سره معبود بل (حاکم او که دی داسی وکړه) پس شی به ته له عذاب ورکړ شویو. او وپروه ته (له عذابه ای محمده! هغه) خپلوان د تا چه ډیر نژدی دی (درته). او ښکته کړه وزر خپل (یعنی نرمی وکړه) هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مومنانو نه. پس که نافرمانی وکړی (دغه خپلوان دی له تانه) پس ووايه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه بیزاره یم له هغه (شرک او معاصی) چه کوی ئی تاسی.

تفسیر : دغه ئی فرمائی دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته او اورولی ئی دی نورو ته یعنی کله چه دغه کتاب بلاشک او شبهه د الله تعالیٰ له جانبہ نازل کری شوی دی شیطان د یوی ذری په اندازه هم پکښی مداخله نه ده کری نو د قرآن پر تعلیم تگ وکړه چه پکښی اصل الاصول توحید دی. د شرک او کفر او تکذیب شیطانی لپاره مه اختیاروه که نه د الله تعالیٰ له عذابه د نجات هیڅ لپاره نشته ځینو مفسرینو دا خطاب عام کری هر هغه چاته چه صلاحیت د مخاطبی د دی خطاب لری.

یعنی له نورو څخه پخوا خپلو اقاربو او خپلوانو ته تنبیه ورکړئ چه په خیر غوښتلو کښی د دوی حق مقدم دی برسیره په دی د انسانانو د صداقت او حقانیت امتحان او ازموینه هم د خپلو او اقاربو په معاملو کښی اخیست کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي: «کله چه دغه آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم گردو (تولو) قریشو ته په زوره واوروه عن تر عمی (ترور) او لور او اکا پوری ئی هم ورساوه چه د خپلو ځانونو دپاره فکر وکړی چه د الله تعالیٰ په حضور کښی تاسی مخامخ کیدونکی یی او زه هلته ستاسی لپاره هیڅ شی نشم کولی. فرمائی الله تعالیٰ او ښکته کړه وزر خپل یعنی نرمی وکړه هغه چاته چه متابعت ئی کری دی ستا له مؤمنانو نه یعنی پر مؤمنانو شفقت او زړه سوی ولره! اعم له دی نه چه خپل وی یا پردی پس که نافرمانی وکړی دغه خپلوان دی له تانه پس ووايه ای محمده دوی ته بیشکه زه بیزاره له هغه کار د شرک او معاصی چه کوئ ئی تاسی یعنی هر څوک چه د پاک الله له حکمه مخالفت وکړی که مو خپل یا پردی وی تری بیلتون او بیزاری وفرمایه (موضح).

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٤﴾

او توکل وکړه (په تولو مهماتو کښی) پر ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی نافرمانی کوونکی هر څوک چه وی او هومره چه وی ستا هیڅ نشی خرابولی له گردو (تولو) څخه بیزاره! او یواځی پر پاک الله اعتماد او اطمینان ولره چه لوی زبردست ذات دی او د هیچا هیڅ شی د ده په مقابل کښی نشی چلیدی او رحم او مهربانی کوونکی هم دی لکه چه دی له خپلی مهربانی هر وقت پر تا د مهربانی نظر لری او خپل رحمت او عنایت درباندی مبدولوی.

الَّذِي يَرِيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٥﴾ وَتَقْلُبُكَ فِي السَّجْدِ ﴿٢١٦﴾

هغه (الله) چه وینی تا کله چه پاخیږی یواځی (دپاره د تهجد) او (هم وینی) گرځیدل اوښتل راوښتل ستا (په صف د) ساجدانو کښی.

تفسیر : یعنی کله چه ته د تهجد دپاره پاخیږی، او د متوسلینو خبر آخلی چه د الله تعالی په یاد کښی شامل دی؟ که تری غافل؟ (موضح) یا کله چه ته د لمانځه دپاره دریږی او د جماعت په لمانځه کښی نقل او حرکت رکوع او سجود او نور کوی او د مقتدیانو حال احوال ته گوری. او ځینو له اسلافو څخه ویلی دی له ساجدینو څخه د محمد صلی الله علیه وسلم آباء مراد دی یعنی ستا رڼا د یوه نبی له صلبه د بل نبی تر صلبه پوری انتقال او بالاخر د نبی الله په صورت ستا موجودیت او مبعوثیت بلکه ځینو مفسرینو په دغه لفظ سره د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د والدینو پر ایمان استدلال کړی دی والله اعلم.

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٢﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴿٢٣﴾
تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٤﴾

بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه آوریدونکی (د گردو (تولو) اقوالو) ښه علم والا (په تولو احوالو). آیا خبر درکړم زه تاسی ته (ای مشرکانو) په هغو (خلقو) چه کوزیږی شیطانان (پر هغوی). (بیا پخپله الله فرمائی) کوزیږی (شیطانان) پر هر ډیر دروغجن کذاب ډیر گنهکار.

تفسیر : دلته بیا د قرآن په صدق او د شان پر عظمت تنبیه فرمائی یعنی د ساجدینو او تهجد کوونکیو داسی امام ته چه د الله تعالی په معامله کښی د پردی او خپل پروا نه کوی او له گردی (تولی) دنیا څخه شکولی یواځی پر واحد الله باندی توکل او اعتماد لری آیا داسی ویل کیدی شی چه (معاذ الله) شیطان پری وحی راوړه؟ راځئ چه زه تاسی ته وښیم چه شیطانی وحی پر څه قسم خلقو نازلیری؟ هغه پر دروغجنانو بدمعاشانو او بدکارانو باندی راځی ځکه چه شیطانان له رښتینو او نیکو انسانانو څخه بیخی مرور او بیزاره او هغوی ته په بده سترگه گوری او له هغو دروغجنانو دغابازانو مکارانو څخه خوښی او خوشالی کوی چه د ده له مرضی سره برابر وی. ښه له گردو (تولو) صادقانو څخه زیات صدیق او له گردو (تولو) نیکانو څخه زیات نیک او متقی انسان د شیطانی وحی سره څه نسبت لری؟ د رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق، امانت، اتقاء، طهارت، خوف عن الله خو هغه عالی اوصاف دی چه د صباوت له وخته د نبوت تر مدت پوری د ده گرد (تول) قوم هغه منلی دی او تسلیموی. تر دی چه «الصادق الامین» لقب د هم دغو له جانبه هم دوی ته ورکړی شوی ؤ.

يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثُرُهُمْ كَاذِبُونَ ﴿٣٣﴾

چه ږدی (دا شیطانان) غوړ (خبرو د پرستو ته) او اکثر د دوی دروغجنان دی. (یا غورځوی شیطان خپلی اوریدلی شوی خبری له ملائکو کاهنانو ته چه افاک ائیم دی او زیاتره د دوی دروغجنان دی چه زیاتری خبری ئی دروغ دی).

تفسیر : یعنی شیاطین د یوه نه یوه جزئیه و غیبیه و امورو د خبرو په متعلق کوم شیان له ورا د تهنیدلو په منع کښی اوری په هغو کښی سل نوری خبری له خپله ځانه گدوی او بیا هغه خپلو کاهنو دوستانو ته رسوی دغه د دوی د وحی حقیقت دی. پر خلاف د دی د انبیاء وحی داسی منظمه او مرتبه محفوظه ده چه د هغی یو حرف یو حرکت هم نشی پاتی کیدی. ځینو د «یلقون السمع» معنی داسی اخیسته ده چه شیاطین د ملا الاعلیٰ په طرف غوړ ږدی که کومه غیبی خبره یا غوړ ئی غوړ ته ورسیری یا دروغجنو گنهگارانو د شیطان خوا ته غوړونه نیولی وی که کومه خبره له هغوی ځنی واورى او بیا ژر تر ژره ئی خوره کوی.

وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٣٤﴾

او (کافران) شاعران متابعت کوی د دوی ناپوهان (بی لیاری).

تفسیر : کافرانو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته استغفر الله کله کاهن، کله شاعر ویل نو دلته فرمائی چه د شاعری خبری محض تخیلات دی او له تحقیق سره بیخی تعلق نه لری نو ځکه په هغه خبره کښی ماسواء د مجالسو تودوالی او د خوشی او ساعت تیری او چرچی او واه واه ویلو بل کوم مستقل هدایت نه دی حال دا چه د دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاک صحبت په میمنت او د دغه قرآن په برکت په زرهاو سړیو د نیکی او هدایت لیاری موندلی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٣٥﴾

آیا نه وینی ته چه بیشکه دوی په هری کندی او هری پندی د (خبری) کښی سرگردانه گرځی (او ښکته پکښی دویری. او پروا نه کوی چه دا حق دی که باطل).

تفسیر : یعنی هر یو مضمون چه د دوی په لاس کښی ولوید نو دوی هغه پسی اوږدوی که د چا په تعریف او ستاینه (صفت) کښی ولگیدل نو هغه آسمان ته خپژوی او که د چا په مذمت کښی لگیاء شول نو د گردی (تولی) دنیا عیوب او مذمت په هغه کښی راتولوی. موجود معلوم گرځوی او له معدوم څخه یو خورا (دیر) دیر ثابت او معلوم او موجود منظوموی الغرض دروغ، مبالغه، تخیل د دوی د کین لاس معمولی لوبی دی په هره صحراء او بیدیا کښی چه یو ځلی دوی سم شی بیا نو دوی بیرته مخ گرځوونکی نه دی نو ځکه د اشعارو په نسبت مشهور دی چه «اکنبه احسنه».

وَأَنْتُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

او بیشکه دغه (شاعران) وائی هغه چه نه ئی کوی دوی.

تفسیر : یعنی کله چه شاعر اشعار ولولی نو داسی در ښکاری چه د ده قائل به له «یما» او «توروايانا» څخه هم ښه میره (بهادر) او زده ور او له څمړی څخه به زیات شجاع وی. او کله چه وئی گوری نو په انتهائی درجه دارن بی زده او جبون در ښکاری. او کله بالعکس چه دوی وگوری روغ رمت پیاوړی (تکره) او مضبوط در ښکاری ولی د دوی د اشعارو له لوستلو څخه داسی در څرگندیږی (در ښکاریږی) چه د دوی روح قبض شوی یا ئی نبضین له حرکت لوبدلی دی. اوس به مری. «حالی» پخپل یو مسدس کښی د دغو دروغو یوه ښه نقشه ایستلی ده. الغرض د الله تعالی دغه معظم رسول چه خاتم الانبیاء دی د دغه جماعت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری او له هم دغه جهت ئی فرمایلی دی «وما علمناه الشعر وما ینبغی له» د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هره خبره سره کړه، جوته، رښتیا، حقه او روښانه او د تحقیق، عدل او انصاف په میزان کښی تللی شوی وه هره خبره چه د دوی له مبارکی ژبی څخه وه هم هغه به عملاً لیدلی کیده آیا شاعر د داسی صفاتو خاوند دی؟ او شاعر هم دی ته ویلی شی؟. کلا وحاشا ثم کلا وحاشا.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٣٧﴾

مگر (نه دی مذموم) هغه (شاعران) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی دوی ښه (عملونه) او یادوی دوی الله دیر او بدل اخلی (له کفارو په هجو د کفارو) وروسته له هغه چه ظلم کړی شوی وی (پر هغو) او ژر به پوه شی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی چه کوم ځای ته به بیرته لاړ شی دوی (یعنی بد

عُحای ته به لار شی پس له مرگه).

تفسیر : مگر هغه څوک چه په هر شعر کښی د الله تعالیٰ حمد وواښی یا د نیکی په لوری ترغیب ورکړی یا د کفر منمت یا د گناه خرابی څرگنده (ښکاره) کړی یا د هغو کافرانو هجو او بدی وواښی چه د اسلام هجو کوی یا که څوک ده ته ایذاء او ضرر ورسوی د هغه جواب د اعتدال په اندازه ورکړی . نو داسی شعر ویل نه دی منوم. لکه چه حضرت حسان بن ثابت رضی الله تعالیٰ عنه او نورو به هم داسی اشعار ویل نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ده امر صادر کړ چه د کفارو جواب ورکړه روح القدس ستا سره دی.

د «من بعد ما ظلموا» په مناسبت ئی وفرمایل چه: ظالمانو ته به عنقریب خپله آخره خاتمه او انجام معلومیږی چه د دوی اوبښ پر کومه دده پریوځی؟ له گردو (تولو) څخه زیات ظلم دا دی چه د الله تعالیٰ کتابونو او انبیاءو ته د دروغو نسبت کوی. او په کاهن او شاعر ویلو سره ئی تکذیب کوی.

تمت سورة الشعراء بفضل الله تعالى وحسن توفيقه

سورة النمل مكية وهی ۹۳ آية و ۷ ركوعات ورقم تلاوتها ۲۷ تسلسلها حسب النزول ۴۸ نزلت بعد الشعراء.

د «النمل» سورت مکی دی (۹۳) آیتونه (۷) رکوع لری. په تلاوت کښی (۲۷) او په نزول کښی (۴۸) سورت دی وروسته د «الشعراء» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان، دیر رحم والا دی.

طَسَّ فَتِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ ۱ هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ۲
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۳
إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْبَهُونَ ۴

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د قرآن او د کتاب مبین (ښکاره بیانونکی) دی. (دغه قرآن) سمه صافه لپاره ښوونکی دی (تول جهان ته) او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته (په نعيم سره) هغه (مؤمنان) چه قائموی (سم

اداء کوی سره له (تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰۃ (د اموالو خپلو) او دوی په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) هم دوی یقین کوی (چه خامخا رابه شی په حقه سره) بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) بنائسته کړی دی مونږ دوی ته (قبیحه) عملونه د دوی پس دوی حیران سرگردانه دی (په دغو بدو اعمالو خپلو کښی).

تفسیر : یعنی هر هغه څوک چه له ده سره د آخری خاتمی او انجام فکر او اندیښنه نه وی نو هغه دی د هم دغی فانی دنیا په فکر او اندیښنه کښی دوب پروت وی او د ده د گردو (تولو) زیارونو (محنتونو) او کوشښونو مرکز هم دغه څو ورځنی دنیوی ژوندون دی او د هغه کتاب او نښی په طرف له سره نه گوری چه د دوی مخ له هغه فانی طرف نه د عاقبت او باقی ژوندون په طرف اړوی او متوجه کوی ئی، او نه ورته فکر او توجه کوی دوی په دنیوی عیش او مینه کښی داسی غرق او دوب تللی دی چه د هادیانو خبرو ته له سره غوړ نه ږدی بلکه پر دوی مسخری کوی او ملندی وهی، پر آسمانی صحائفو طعنی وهی او پر انبیاء مزاح کوی او هم دغه وضعیت پخپل فکر او زعم ښه بولی او پرله پسې په هم دغه گمراهی کښی ترقی او پرمخ تگ کوی. تنبیه : د تزئین نسبت د الله تعالیٰ په طرف له دی حیثیه شوی دی چه د هر شی خالق او مالک هم دی دی پر کوم سبب باندی د مسبب ترتب بی د ده د مشیت او ارادی څخه نشی کیدی لکه چه په نورو ځایونو کښی د اضلال، د ختم د طبع او د نورو نسبت هم ده ته شوی دی د «نمل» د سورت د دغو ابتدائی آیاتونو مضمون د «البقرة» د سورت له ابتدائی آیاتونو سره زیات مناسب او قریب دی نو ښائی د هغو آیاتونو تفاسیر دلته بیا یو ځلی ولوستل شی!

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْآخَسَرُونَ ⑤

دا هم هغه کسان دی چه مقرر دی دوی ته ډیر بد عذاب (په دنیا کښی) او دوی په آخرت کښی هم دوی زیانکاران دی.

تفسیر : یعنی هلته به له گردو (تولو) څخه زیات هم دوی په نقصان او خساره کښی پراته وی.

وَإِنَّكَ لَتَلَقِّيَ الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ⑥

او بیشکه ته (ای محمده!) خامخا در ښوولی کیږی (دررسیږی) تاته قرآن له نژده د ښه حکمت والا ښه علم والا (چه الله دی).

تفسیر : یعنی دغه بدبختان پریوده چه د ضلالت په تیه (میره) کښی سرگردانه وگرځی کله چه دوی د عظیم الشان قرآن قدر او عزت ونه پیژنده او د ده د هدایاتو او بشاراتو څخه ئی فائده وانه خستله نو ښائی چه د دوی حال او احوال هم داسی کیدی. تاسی الله تعالی ته شکر وکړئ چه د دغه علیم او حکیم له جانب له گردو (قولو) غنی زیات عظیم الشان کتاب (قرآن) تاسی ته مرحمت شوی دی چه له هغه څخه تل تاسی ته جدید جدید فوائد دررسیوی او په هغه کښی مؤمنانو ته بشارات او مکذبانو ته عبرتناکه واقعات اورول شوی دی خو د صادقانو زړونه مضبوط او قوی او د دروغو حمایت کوونکی پر خپلی بدی خاتمی او خراب انجام مطلع شی. لکه چه په هم دی اغراض وروسته له دی نه د حضرت موسی علیه السلام او د فرعونیانو قصه اوروله کیږی.

اِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًاۙ

(یاد کړه) هغه وقت چه وویل موسی ښځی خپلی ته بیشکه چه ما ولید یو اور (له لری).

تفسیر : دغه له «مدین» نه د راتگ په وقت کښی څه وقت چه «دوی وادی» ته ورنژدی شو. کله چه ئی په یوه یخه توره تیاره شپه کښی لیاره ورکه کړی وه د حضرت موسی علیه السلام وینا ده چه له خپلی ښځی بیړی صفوره د شعیب علیه السلام لور سره ئی کوی د دغه مفصله قصه د «طه» د سورت په تفاسیرو کښی پخوا تیره شوی ده هلته دی بیا ولوستی شی.

سَأْتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ بَشِيرٍ قَبْلَ لَعْنِكُمْ تَصْطَلُونَۙ

ژر به راوړم تاسی ته له دی (غای د اور) خبر (د حال د لیاری) یا به راوړم تاسی ته لمبه لگولی (په سر د پلتي یا لرگی) دپاره د دی چه تاسی تاوده شی (په هغه اور).

تفسیر : یعنی د لیاری خبر او پته تاته راوړم که د دغه اور سره نژدی څوک وی. که نه اقلا ستاسی د تودیدلو دپاره کومه لمبه یا څکروته به راوړم.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ نُودِيَ اَنْ يُّبْرِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَاۙ

پس کله چه راغی دغه (موسی) هغه (اور) ته غږ وکړ شو داسی چه برکتناک کړی شوی دی هغه چه په دغه اور کښی دی او هغه چه چاپیر دی له دغه (اور)،

تفسیر : کله چه موسی علیه السلام هلته ورسید دغه خبره ورته معلومه شوه چه دغه دنیوی اور نه دی بلکه غیبی او نورانی اور دی چه په هغه کښی د الله تعالی د انوارو آثار څرگندیږی (راښکاره کیږی) یا د هغه بریښنا بریښی ښائی چه دغه به هم دا وی چه په حدیث کښی د هغه په نسبت فرمایلی شوی دی: «حجابه النار» یا «حجابه النور» بیا له غیبه پری غږ وشو: ﴿اَنْ يُورِكَ مِنَ الْنُورِ مَنْ حَوْلَهَا﴾ یعنی د ځمکی دغه توتو مبارکه ده او په دغه اور کښی چه کومه تجلی ده هغه هم مبارکه ده او د ده په منځ او شاوخوا کښی کوم ذوات چه دی هغوی گرد (تول) مقدس دی. مثلاً پرښتی، یا پخپله موسی علیه السلام. هغه گرد (تول) سره مبارک دی. دغه ئی اغلباً د موسی علیه السلام د مانوس گرځولو او د اعزاز او اکرام دپاره فرمایلی دی.

وَسُبِّحَنَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ^۸

او (غږ وکړ شو چه) پاکی ده الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی د مکان، زمان، جهت، جسم، صورت، رنگ او د حدوثو د نورو سماتو ځنی د الله تعالی ذات پاک دی. په اور کښی د ده د تجلی دغه معنی نه ده چه معاذ الله په اور کښی به د ده مقدس ذات حلول فرمایلی ؤ؟ عالم رڼوونکی لمر هم په قلعي لرونکی آئینه (هنداره) کښی متجلی کیږی لیکن کوم داسی ناپوه او احمق به پیدا کیدی شی چه داسی ووائی چه د شمسی دومره یوه لویه کره په دغومره یوی وړوکی هنداری کښی ځای نیولی دی؟.

يُوسَى إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ^۹

ای موسی شان دا دی چه زه یم الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوم).

تفسیر : یعنی په دغه وقت کښی له تا سره زه پخپله غږیدونکی یم دغه کرده (توله) واقعہ مفصلاً د «طه» په سورت کښی تیره شوی ده. (بیا غږ ورته وشو داسی چه:)

وَالْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تُهْتَزُّ كَانَتْهَا جَانٌّ

او وغورځوه همسا خپله (نو ئی وغورځوله) پس کله چه ولیدله (موسی) هغه

(همسا) چه خوځیدله گواکی دغه (همسا) یو نری سپین غفاستونکی مار دی.

تفسیر : بنائی په ابتدا کښی به نری وی. یا به د حرکت د سرعت لامله (له وجی) دغه تشبیه ورکری شوی وی. نه د جشی د صفارت لامله (له وجی).

وَلِي مُدِيرٌ أَوْ لَمْ يَعْقِبْ يَهُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا أَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

نو مخ ئی تری وگرځاوه په شا تلونکی او راونه گرځیده بیرته (نو بیا غږ ورته وشو) ای موسی مه ویرېږه (له دی ماره) بیشکه زه چه یم نه ویرېږی په نزد غما مرسلان. (له هیڅ شی نه)

تفسیر : یعنی سره له دی نه چه دغه د حضور او اصطفاء مقام ته هم رسیدلی ئی خو بیا هم ویرېږی نو دغه ویریدل څه مطلب او معنی لری؟ مرسلانو ته نه دی لائق چه وروسته ځمونږ د قرب دربار د رسیدلو څخه له همسا یا مار یا د بل کوم مخلوق څخه ویرېږی. په دغه مقام کښی بنائی چه د دوی زړونو ته انتهای سکون او طمانیت حاصل شی. تنبیه : دغه طبیعی خوف دی چه د نبوت سره څه منافات نه لری.

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَعْدَ سَوْءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١﴾

لیکن هغه څوک چه ظلم ئی کړی وی (په ځان خپل) بیا بدل راوړی نیکی وروسته له بدی (چه په صدق سره ثابت شی) پس بیشکه زه ښه ښونکی یم (د خطیاتو) دیر رحم والا یم (په انعام د اجر او ثواب سره نو د ده توبه به قبولم او مغفرت ورته کوم).

تفسیر : دغه منقطع استثناء ده یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالی قرب ته ورسیدی تاته هیڅ ویره او اندېښنه نه ده په کار خوف او اندېښنه یواځی هغه چاته په کار ده چه کومه گناه یا خطاء تقصیر ئی کړی وی چه د هغه په نسبت هم ځمونږ په دربار کښی داسی قاعده شته چه وروسته له گناه که کوم سړی په صدق او اخلاص سره توبه ویاسی. او خپل اعمال او احوال اصلاح او درست کړی او د نیکیو او حسناتو په وسیله خپلی بدی او سیآت محو او ورک کړی نو الله تعالی ئی پخپل رحمت سره معافوونکی دی.

حضرت شاه صاحب لیکي: «حضرت موسی په سهو او خطاً سره یو کافر وژلی و نو هم هغه د قصاص ویره د ده په زړه کښی وه چه هغه هم دلته وروښلی شو».

وَادْخُلْ يَدَاكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِّنْ غَيْرِ سُوِّ قَتِي تَسْمِعُ آيَاتِ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ
وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾

او ننباسه لاس خپل په گريوان خپل کښي نو وبه وځي (په خلاف د طبيعي لون خپل) تک سپين بې له کومه عيبه (او مرض پس سره له دې دواړو معجزو چه حساب دی) په نهو معجزو ستا کښي (ورشه) طرف د فرعون ته او قوم د ده ته بيشکه دوی دی يو قوم فاسقان (وتونکي له فرمان).

تفسير : د دغو معجزاتو بيان د «بنی اسرائیل» په سورت کښي د ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ قَتَلْنَا نَارَ اِيْلَهَائِهِمْ﴾ الآية - آيت لاندی ليکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ وَجَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا
أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

پس کله چه راغلل (فرعون او فرعونيانو ته) آيتونه (معجزی د قدرت) ځمونږ ښکاره روښانی نو وويل دوی چه دغه سحر (کودی) دی ښکاره او منکران شول دوی په دغو (آياتونو) حال دا چه يقين کړی ؤ په دغو معجزاتو نفسونو د دوی (چه حق او له جانبه د الله دی لیکن انکار تری وکړ دوی) له جهته د ظلم او سرکشی پس وگوره څرنگه ؤ عاقبت (آخړه خاتمه) د مفسدانو (من الفرق والحرق).

تفسير : یعنی کله چه وقتاً فوقتاً د دوی د سترگو د خلاصولو دپاره هغه معجزی وړښودلی کیدی نو دوی به ويل چه دغه گردی (تولی) کودی او جادو دی حال دا چه د دوی په زړونو کښي په يقيني ډول (طريقه) سره دغی خبری ځای نیولی ؤ چه موسی علیه السلام رښتین دی او دغه معجزی چه راضيی يقيناً د الله تعالی د قدرت دلائل دی، سحر، جادو، شعبده، نظر بندی او بل کوم باطل شی نه دی او تش د بی انصافی، غرور، او تکبر لامله (له وجی) عمداً او د خپل ضمير په خلاف د حق تکذيب او له صدق څخه انکار کاوه. بیا نو څه وشو؟ څو ورځی وروسته له دی نه دغه خبره ورمعلومه شوه چه د داسی ضد کوونکیو معاندانو مفسدانو انجام او عاقبت څه

کیدی؟ دوی تول د قلزم د بحیری د امواجو یوه گوله شول او هیڅ یوه ته ئی گور او کفن هم نه شو ورپه برخه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۵﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته او سلیمان ته (یو خاص) علم، او وویل دواړو چه تولی ثناوی ستائنی (صفتونه) دی الله ته هغه چه مشرتیا (فضیلت) ئی را کړی دی مونږ ته پر دیرو له (هغو) بندگانو خپلو چه مؤمنان دی.

تفسیر : حضرت سلیمان د حضرت داؤد علیهما السلام څوی ؤ دغه پلار او ځوی ته هر یوه ته الله تعالیٰ د ده له شانه سره مناسب یو خاص علم ورعطاء کړی ؤ. شرایع، احکام، د سیاست اصول، حکومت چلول او نور گرد (تول) علوم د دی لفظ لاندی داخل شول هغه علم چه الله تعالیٰ داؤد او سلیمان علیهما السلام ته ورکړی ؤ د هغه اثر دا ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د انعاماتو شکر اداء کاوه. د الله تعالیٰ د کوم نعمت شکر اداء کول د هغه اصلی نعمت څخه لوی نعمت دی. «پر دیرو» ئی څکه وفرمایل چه دیرو نورو بندگانو ته الله تعالیٰ پر دوی فضیلت ورکړی دی. پاتی شو پر گردو (تولو) مخلوقاتو کلی فضیلت لرل نو دغه انعام او اکرام په گردو (تولو) انامو کښی څمونږ سیدالکونین خاتم المرسلین فخر الاولین والآخرین محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په برخه شوی دی. اللهم صل وسلم و بارک علیه وعلى آله و اصحابه اجمعین.

وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ

او میراث واخیست سلیمان (نبوت. علم. سلطنت) نه داؤد څخه (له نوره اولاده ئی).

تفسیر : یعنی د داؤد علیه السلام په (نولسو) څامنو کښی د ده اصلی ولی عهد او خلیفه حضرت سلیمان علیه السلام شو چه د ده په مبارک ذات کښی الله تعالیٰ نبوت سلطنت دواړه جمع کړی ؤ او داسی مملکت او حکومت ئی ورعطاء کړی ؤ چه له ده څخه وړاندی او وروسته د بل چا په برخه کښی داسی یو صوری او معنوی، ظاهری او باطنی عظمت او شوکت نه دی جمع شوی. انسانان، پیریان، طیور، هوا، او نور تول ورته مسخر شوی ؤ. لکه چه د «سبأ» په

سورت کښی راځی.

وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ

او وویل (سلیمان) ای خلقو ښوولی شوی دی مونږ ته خبری د الوتونکیو مرغانو.

تفسیر : له دغی خبری څخه انکار گواکی د بدهت څخه د انکار په منزلت دی چه طيور او پرندگان کومی خبری او چر پر چه کوی په هغه کښی تر یوه حد پوری د افهام او تفهیم شان موندلی کیږی. یو مرغه څه وقت چه خپله جوړه ځان ته رابولی. یا د دانی ورکولو دپاره خپلو نورو ملگرو ته هم خبر ورکوی په دغو گړدو (ټولو) حالاتو کښی د ده بولی، لهجه او غږیدل له سره یو شان نه دی لکه چه د طیورو مخاطبین او سامعین دغه فرق او توپیر (فرق) په ښه شان سره محسوسولی شی نو له دی نه مونږ پوهیدی شو چه د نورو احوالو او ضروریاتو په وقت کښی هم د دوی په دغو چوڼیدلو کښی اگر که مونږ ته ډیر متشابه او متقارب هم رانکاره شی کوم داسی لطیف او خفیف تفاوت او توپیر (فرق) به ضرور وی چه پر هغه باندی به دوی پخپلو منځونو کښی سره پوهیږی.

تاسی کومی تیلگراف خانی ته ورشی او د تیلگراف متشابه کهت، کهت ته غوږ کیږدی که تاسی پر تیلگرافی رموزو او اشاراتو پوه نه یی نو تاسی ته دغه مطرد او مکرر او متشابه حرکات او اصوات په بادی النظر کښی چتی (بیکاره). مهمل او بی معنی شی درښکاری او بالعکس که کوم تیلگرافی غوږ ورته کیږدی نو علی الفور د هغو د محتویاتو څخه تاسی ته مفصل معلومات درکوی. ځکه چه دغه تیلیگرافی د دغو «تیلیگرافیه و حرکاتو اصواتو» په مدلولاتو او مفهوماتو پوره پوه او واقف وی. علی هذا القیاس څه بعید دی چه حقیقی واضع د طیورو په نغماتو کښی هم د مختلفو معانیو او مطالبو د اظهار لپاره هم څه فرق او امتیاز ایښی وی لکه چه د انسان ووږکی د خپلی مور له ژبی څخه ورو ورو واقفیږی د طیورو چیچان (بچی) به هم د خپل فطری استعداد په اثر د خپلو نورو بنی نوعو په بولیو پوهیږی او د نبوت د اعجاز په شان به الله تعالی خپل یو نبی ته د دوی د ویناو پوه هم ورعنایت کړی وی.

د حیواناتو لپاره د جزئی ادراکاتو حصول خو لا له پخوا څخه مسلم دی. لیکن د یورپ جدید تحقیقات اوس د حیواناتو عاقلیت د آدمیت تر سرحد پوری قریب کړی دی تر دی چه د حیواناتو د بولی (وینا) د «ابجد» په تیارولو پسی هم لگیدلی دی.

لوی قرآن خبر را کړی دی چه: «هر شی د خپل رب تسبیح او تحمید کوی. لیکن تاسی پری نه پوهیږئ او هر الوتونکی خپل د صلوة او تسبیح څخه واقف دی» په صحیحه و احادیثو کښی د حیواناتو تکلم بلکه د محضه و جماداتو خبری کول او تسبیح ویل ثابت دی.

له دی نه ظاهر شو چه خپل د خالق اجمالی مگر صحیح معرفت د هر شی په فطرت کښی مفسور او مرکوز دی. نو بیا د دوی پر تسبیح او تحمید او ځینو محاورو او خطاباتو د الله تعالی د ځینو بندګانو د خرق العاده پر ډول (طریقه) مطلع کیدل د عقلیه و محالاتو څخه نه دی. هوا د عمومی عادت په خلاف هرومرو (خامخا) دی. نو که اعجاز او کرامت له عمومی عادت او معمول سره موافق وی نو هغه ته به څوک اعجاز او کرامت وائی. د عاداتو پر خوارق مونږ یوه مستقلة رساله لیکلی ده هغه دی ولوسته شی په هر حال په دغه رکوع کښی دا قسم څو معجزی مذکوری دی چه په هغو کښی زائغین عجیب او غریب، چتی (بیکاره)، فضول او رکبک تحریفات کوی څکه چه د دوی په اتکل سره د ځینو طیورو له خوا د انسانی ځینو علومو اداء کول پخپلو بولیو سره، او د میړی پخپلو منځونو کښی سره خبری اتری کول. او د حضرت سلیمان علیه السلام پوهیدل د دوی پر دغو خبرو ګرد (تول) لغو او داسی د حماقت خبری دی چه پری یو وړوکی هلک هم یقین نشی کولی لیکن زه وایم چه د ملیونو محقیقینو او د اسلافو او د اخلافو د ګردو (تولو) علماؤ په نسبت داسی خیال کول چه هغوی په داسی ناقصو لغو او بدیهی البطلان خبرو باندی چه یو هلک او ناپوه هم نشی منلی ولی له قدیم الایام څخه تر نن پوری بلاتردید او تکذیب ټینګ ولاړ دی او بیانوی ئی؟ او د دغو او هامو تردید نه کوی؟ او د آیاتونو دغه صحیح حقیقت چه نن ورځ تاسو ته منکشف شوی دی د هغوی ځنی هیڅ یوه نه دی بیان کړی؟ دغه خیال له هغو خبرو څخه هم ډیر زیات لهو او مهمل او حماقت دی چه ته د هغه منل له خلقو څخه غواړی. د علماؤ څخه په هره زمانه کښی غلط فهمی خطاً او تقصیر کیدونکی وی مګر دغسی له سره نشی کیدی چه پر هغو محسوساتو او په مخ کښی پراته و شیانو او حقائقو باندی چه د انسان هر هلک هم پری پوهیدی شی له سلهاؤ کلو راهسی خورا ډیر لوی پوهان عالمان او محققان هم ونه پوهیږی او د یوه تن عقل او فکر هغه طرف ته معطوف نه شی؟. په یاد ئی ولری چه مونږ د اسرأیلی خرافاتو تائید نه کوو هو! تر کومی اندازی پوری چه د اسلافو له اکابرو څخه بلا اختلاف د الله تعالی د کلام مدلول بیان شوی دی هغه هرومرو (خامخا) تسلیم کوو اعم له دی چه هغه له اسرأیلی روایاتو سره موافق وی که مخالف.

وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

او را کړی شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چه انبیاؤ او باچایانو ته ورکاوه شی).

تفسیر : یعنی د داسی عظیم الشان سلطنت او نبوت لپاره هغه اشیاء، لوازم او سامان چه په کار دی هغه ګرد (تول) ئی راعطاء کړه!.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ۝۱۶ وَحِشْرَ لَسْلِيمٍ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ۝۱۷

بیشکه دغه (عطاء) خامخا هم دغه فضل فضیلت دی ښکاره. او جمع کړی شوی دپاره د سلیمان لښکری دی د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی دلی تړلی کیدلی (په ترتیب سره).

تفسیر : هر کله به چه حضرت سلیمان علیه السلام کوم طرف ته تلو نو د انسانانو پیریانو او د طیورو د دری واړو اقسامو لښکر به ئی له خپله ځانه سره حسب الضرورت او مصلحت بوتلو. او د دوی په دغو افواجو کښی به یو ځان ته نظم نسق او انضباط قائم ؤ. مثلاً وروستنی افواج به سره له خپلو گړندی تلو یا الوتلو خپلو له رومبنيو افواجو څخه نشو وړاندی کیدی او نه به هیڅ یو لښکری فرد داسی کولی شو چه خپله پیره یا وظیفه په خپل سر خوشی کړی او چیري لار شی لکه چه نن ورځ په بری بحری او فضائی قواو کښی پوره نظم، نسق او د عمل اشتراک لیده کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ

تر هغه پوری کله چه راغلل دوی پر کنده د میږیو،.

تفسیر : یعنی حضرت سلیمان علیه السلام له خپل لاؤ لښکر سره له داسی یو میدان څخه تیریده چه هلته د میږیانو ډیره لویه ودانی وه. تنبیه : په کوم ځای کښی چه ډیر میږیان سره راتول شی او هلته په خپل ذوق او سلیقه کورونه جوړ کړی هغه ته په عربی ژبه «قرية النمل» وائی «یعنی د میږیانو کلی» مفسرانو په مختلفو بلادو کښی د داسی میدانونو او بیدیاؤ نښه او پته لگولی ده چه هلته د میږیانو خورا (ډیر) زیات کورونه او کلی شته چه د دغو له منځه پر یوه باندی حسب الاتفاق د حضرت سلیمان علیه السلام گزر شوی ؤ.

قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطِبَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ
وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝۱۸

نو وویل یوه میړی (چه مشر ؤ پر نورو) ای میړیو! ننوځی ټول مساکنو سوړو خپلو ته چه مات او چیت پیت مو نه کړی هر ورو (خامخا) تاسی لره سلیمان او لښکر د ده حال دا چه دوی به نه وی پوه (د تاسی له دی پائمالیدو نه)،

تفسیر : یعنی سلیمانی لښکر خو داسی نه دی چه عمداً او په قصد سره تاسی وژنی. هو امکان لری چه د لاعلمی او ناپوهی په سبب پائمال شی! حضرت شاه صاحب لیکي: «د میړی غږ هیڅ یو انسان نشی اوریدی خو د سلیمان علیه السلام غږ ته د دوی دغه خبری ورسیدی او دوی له هغو څخه معلومات حاصل کړل.» نو دا د هغوی معجزه شوه.

تنبیه : د حیواناتو علماؤ له کلونو کلونو راهسی کومی تجربی چه کړی دی له هغوی څخه دا راڅرگندیږی (راښکاره کیږی) چه دغه خوار او حقیر ساکنی (ذی روح) او خوځنده (حشره) هم پخپل اجتماعی حیات، سیاسی نظام کښی ډیر زیات له انسانی خوږونو سره قریب واقع شوی دی او د دغو امورو اداره په ډیر عجیب او غریب ډول (طریقه) سره کوی. د انسانانو په شان میړیان هم د کورنیو او تېرو او قبائلو خاوندان دی. په دوی کښی هم د تعاون او خواخوږی جذبات شته. د دوی د اعمالو تقسیم او د حکومت نظام د انسانی اداراتو سره ډیر قریب او متشابه لیدل کیږی، اروپائی محققان ډیر زیات وقت په هغو اطرافو او حوالیو کښی اوسیدلی دی چه هلته د میړیانو کورونه او کلی ډیر ؤ. او دوی د خپلو تتبعاتو ډیر زیات قیمتدار معلومات سره راتول کړی دی. افسوس چه په دغو مختصرو فوائدو کښی هغه نه ځائیږی. محض د دغه مقام له مناسبت سره د «(دائرة المعارف المصرية)» آخری جملی نقلوو: «فمتی داهم عدو قرية النمل اختفت العملة وخرجت الجنود للقتال والنضال فيخرج اولاً واحد منها للاستطلاع ثم يعود مخبراً بما رأى و بعد هنيهة تخرج ثلاثة او اربعة يتبعها عدد كثيف من الجيوش بادية عليهم علائم الحنق فتلدغ كل ما صادفته ولا تفلت من تلدغه ولو قطعت ارباً ارباً فاذا انتهى القتال رجع الفعلة فاعادوا بناء ما تهدم يتخللها عدد من الجنود للحراسة لا للعمل» په دغو جملو کښی دغه خبره راڅرگنده (راښکاره) شوه هم دا چه دوی د خطری له راتګه اطلاع مومی یو میړی د باندي وځی او لازمه معلومات ځان ته حاصلوی او بیا دغه معلومات ژر تر ژره خپل قوم ته وږی او هغوی ته له کوانفو څخه اطلاع ورکوی. باقی د سلیمان علیه السلام له احواله خبریدل او بیا د سلیمان له دغو خبرو څخه مطلع کیدل د خرق العادت په ډول (طریقه) ؤ.

فَتَبَسَّ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا

تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ^{۱۹}

پس تبسم و کړ (سليمان) په دغه حال کښی چه خندا کوونکی ؤ (ورپسی تعجباً او سروراً) له وینا د هغه میړی او وویل سليمان ای ربه عَظْمَا الهام وکړه ماته (را په برخه کړه) دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار عَظْمَا او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه (په فضل خپل سره) خوښوی ته هغه او ننه باسه ما (او یو عَظْمَا کړه ما) په رحمت خپل سره په (هغو) بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی.

تفسیر : کله چه سليمان عليه السلام د هغی میړی پر خبره وپوهیده متعجب شو. او د سرور او نشاط له فرطه ئی د شکر د اداء کولو جذبه په جوش راغله. او وویل سليمان ای ربه عَظْمَا الهام وکړه، را په برخه کړه دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار عَظْمَا او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه پخپل فضل سره خوښوی ته هغه او ننه باسه او یو عَظْمَا می کړه په رحمت خپل سره په هغو بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی. یعنی حیران یم ستا د دغو عظیمه و انعاماتو شکریه په کومه ژبه اداء کړم پس ستا له درباره التجاء کوم چه ماته داسی پوره توفیق راکړی چه په ژبه سره او په عمل سره ستا شکر اداء کړم او په اعلیٰ درجه نیکو بندگانو کښی می چه انبیاء او مرسلین دی محشور وفرمائی.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدًى أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ^{۲۰}

او لتونه ئی وکړه د مرغانو (او هدهد ئی ونه مونده) نو وی ویل څه مانع دی ما لره چه نه وینم زه هدهد بلکه دی هدهد له غائب شویو (د دی تولى څخه چه ئی نه وینم).

تفسیر : بنا پر کوم ضرورت حضرت سليمان عليه السلام د الوتونکیو افواجو حاضری واخیسته هدهد د ده په نظر کښی رانغی نو ځکه ئی وفرمایل دا څه خبره ده چه زه هدهد نه وینم؟ آیا د دغو الوتونکیو افواجو په منځ کښی پت دی او زه ئی نه وینم؟ یا په واقع سره غیر حاضر دی. تنبيه : له طيورو څخه حضرت سليمان عليه السلام مختلف اعمال اخيستل، مثلاً په هوائی سفرونو کښی به دوی مامور ؤ چه د سليمان عليه السلام پر سر داسی والوځی چه د دوی پر تخت سیوری ولوبړی عند الضرورت د اوبو او د نورو ضروریاتو سراغ او پته ولگوی. خطوط او فرامین له یوه عَظْمَا بل عَظْمَا ته ورسوی. په دغه وقت کښی امکان لری چه هدهد ته به کوم یو خاص ضرورت وروپاندی شوی وی او دی به د هغه لامله (له وجی) غیر حاضر شوی وی. مشهور دی په کوم عَظْمَا

کښی چه تر ځمکې لاندې اوبه ډیر نژدې وی هډد ته محسوس کیږی او دغه دومره مستبعد نه دی چه الله تعالی د یوه ساکنې (ذی روح) کومه حاسه له انسانانو او له نورو ساکنانو (ذی روحو) څخه زیاته تیزه او متحسسه وگرځوی د هډد په نسبت خورا (ډیر) معتبر ثقات بیان فرمائی چه پر هر ځای کښی چه تر خاورو لاندې د خاورې چنډیان وی دی پری متحسس کیږی او علی الفور ئی راوباسی تر دی چه کله کله تر دوو لویشتو پوری هم ځمکه کښی. او هغه چينجی تری راوباسی.

لَا عَذَابَ لَهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوَّلًا أَذْبَحَتْهُ أَوْلِيَّائِي بِلُطَيْنِ مُبِينٍ ②۱

خامخا عذاب به ورکړم زه هر ورو (خامخا) ده ته عذاب سخت (مثلاً د هغه وزرونه او بنکي به وشکوم) یا خامخا ذبح به کړم هر ورو (خامخا) زه دی یا به خامخا راوړی دی هر ورو (خامخا) ماته برهان دلیل ښکاره (په غیاب خپل چه له دی وجی نه غایب وم)

تفسیر : یعنی خپل د غیر حاضرئ کوم واضح او ښکاره دلیل راوړاندی کړی.

فَمَكَتْ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تَحْطُ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَا نَبَأٌ يَقِينٌ ②۲

پس ځنډ (ایسارتیا) وکړ هډد نه ډیر (بلکه لږ ځنډ (ایسارتیا) ئی وکړ او ژر راغی) پس وویل (هډد په جواب د سلیمان کښی) احاطه وکړه ما په هغه څیز (او پوره پری خبر شوی یم) چه نه ده احاطه کړی تا (او نه ئی پری خبر) په هغه باندی او راغلی یم زه تاته له سبا څخه په خبری تحقیقی یقینی سره.

تفسیر : حضرت سلیمان علیه السلام ته د هغه ملک احوال په مفصل ډول (طریقه) سره نه و رسیدلی. اوس ورورسید. «سبا» د یوه قوم نوم دی چه د هغوی ملک په عربستان کښی د یمن په اطرافو کښی و (موضح القرآن) گواکی د هډد په وسیله الله تعالی دغه تنبیه وفرمایله چه د ډیرو لویو لویو انسانانو علم هم له سره نشی محیط کیدی. وگورئ چه د هغه نبی په شان چه پخپله الله تعالی داسی فرمایلی و ﴿لَقَدْ آتَيْنَاكَ آدَمَ وَ سُلَيْمَانَ ط﴾ هغه ته د یوی جزئی اطلاع هډد وررسوی.

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

بیشکه چه ما وموندله یوه ښځه چه باچاهی ئی کوله پر دغه (اهل د سبا) او ورکړی شوی دی دغی (ښځی) ته له هر څیز څخه (چه باچایانو ته ورکولی شی).

تفسیر : په هر شی کښی مال، اسباب، فوج، اسلحه، حسن، جمال گرد (تول) شیان راغلل.

وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ

او دی دی ته تخت ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د دی ملک د ملکي تخت داسی مکلف، مرصع او ډیر قیمتمدار دی چه د دنیا هیڅ یوه له باچاهانو سره هغسی تخت نشته، مفسرینو د دغی ملکي نوم «بلقیس» لیکلی دی والله اعلم.

وَجَدُوهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنُ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالُهُمْ فَصَدَّ هُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ

ومی موندله دغه ښځه او قوم د دی چه سجده کوی دوی لمر ته بی له الله او ښایسته کړی دی دوی ته شیطان عملونه د دوی پس منع کړی دی (شیطان) دوی له سمی صافی لیاری پس دوی نه مومی سمه صافه لیاره.

تفسیر : یعنی هغه قوم مشرکان او د لمر عابدان دی. او شیطان دوی له لیاری څخه ایستلی دی او د شرک رسوم او اطوار د دوی په نظرونو کښی ښایسته ورڅرگند (ورښکاره) شوی دی نو ځکه دوی د هدایت لیاره نشی موندلی. هدهد پخپلی دغه وینا سره گواکی سلیمان علیه السلام ته ترغیب ورکړ چه د دغه قوم پر خلاف جهاد وکړی.
(منع کړی دی شیطان دوی د سمی لیاری څخه په دی شان:)

الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

چه دوی نه کوی سجده الله ته هغه (الله) چه راوباسی (بنکاره کوی) پت
خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی او (هغه الله) چه
ورمعلوم دی هر هغه خیز هم چه پتوی ئی تاسی (په زړونو خپلو کښی) او هر
هغه خیز چه بنکاروی ئی تاسی (په ژبو خپلو کښی).

تفسیر : غالباً د دغه همد د کلام تتمه ده. معلومیږی چه حیوانات فطرتاً د خپل خالق د
صحيح معرفت لرونکی دی. یا د خرق عادت په ډول (طریقه) هم دغه یوه همد ته دغسی
تفضیلی معرفت ورعطاء کړی شوی ؤ. هو! که الله تعالی اراده وفرمائی نو دغسی معرفت په یوه
وچ لرگی کښی هم پیدا کولی شی. باقی په حیواناتو کښی په فطری ډول (طریقه) سره د داسی
عقل او معرفت وجود چه هغه «صدر شیرازی» په «اسفار اربعه» کښی په «حضور علم» یا
«شعور بسیط» سره تعبیر کړی دی د دی خبری مستلزم نه دی چه د هغو په طرف هم انبیاء
مبعوث شی. ځکه چه دغه فطری معرفت کسبی نه دی جلی دی. او د انبیاء بعثت له کسبیاتو
سره تعلق لری. دغه هم صحيح نه دی چه په هر هغه شی کښی چه په کومه اندازه عقل او شعور
وی نو هغه دی مکلف هم وی مثلاً حق شریعت صبیان او کوچنیان (واړه) نه دی مکلف کړی
حال دا چه قبل البلوغ په صبیانو کښی په کافی اندازه عقل او تمیز موجود وی نو پر دغه د
حیواناتو د عاقلیت اندازه هم وکړئ!

تنبیه : په «موضح القرآن» کښی راغلی دی: «د همد روزی دا ده چه له شگو خڅه چنچیان
راوباسی او خوری ئی نه دانه خوری او نه میوه. دی د الله تعالی د دغه قدرت سره کار لری»
بنائی د هم دی لامله (له وجی) د «یخرج الخبء» ذکر ئی په خاص ډول (طریقه) سره کړی دی.
والله اعلم.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

الله چه دی نشته هیڅ لائق د عبادت مگر یواځی هم دی دی رب د عرش ډیر
لوی.

تفسیر : یعنی د ده د عظیم عرش سره د بلقیس تخت څه مناسبت لری؟.

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَذِبِينَ ﴿٢٨﴾

نو وویل (سلیمان) ژر به وگورو آیا رښتیا ویلی ده تا (ای هدهده!) دغه خبره یا که ئی ته له دروغ ویونکیو.

تفسیر : یعنی زه ستا د دروغو امتحان آخلم. (بیا سلیمان یو مکتوب ولیکه او هدهد ته ئی وویل:).

إِذْ هَبُّ سَيْكِيْنِي هَذَا فَالِقَهُ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّى عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٩﴾

یوسه ته (ای هدهده!) لیک غما دغه پس وغورځوه هغه (لیک) دوی ته بیا مخ چار باسه له دوی (او پټ نژدی ورته ودرېره) پس وگوره (له ورا) چه په څه جواب رجوع کوی دوی.

تفسیر : یعنی سلیمان علیه السلام یو خط ولیکه او هدهد ته ئی ورکړ چه د «سبا» ملکي ته ئی ورسوی او جواب ئی بیرته راوړی او ورته وئی ویل څه وقت چه خط دی ورورسوه ښائی چه بیا ته تری یوی خوا ته پر څنگ شی ځکه چه د قاصد مخامخ دریدل د سلطنت له آدابه سره څه تناسب نه لری. موضح القرآن لیکي: «یعنی ته دی غان یوی خوا ته پټ کړه. لیکن د دی د دربار د گردو (تولو) ماجری څخه غان باخبره کړه. هدهد هغه خط او د هغی خونى (کور) له کرکي څخه ننوت چه هلته بلقیس گوښی (یوازی) اوده وه او خط ئی د دی پر تتر(سینه) کیښود.»

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْاِئِنَّ الْقِيَّ إِلَى كِتَابٍ كَرِيمٍ ﴿٣٠﴾ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو بیشکه زه چه یم راغورځولی شوی دی ماته یو لیک عزتناک. بیشکه دغه (لیک) د سلیمان (له طرفه راغلی) دی.

تفسیر : بلقیس د دغه خط د لوستلو په اثر خپل مشران او درباریان راټول کړل. او دوی ته ئی وویل چه «ای غما مشرانو! ماته داسی یو عجیب خط په دغه عجیبه طریقه سره رارسیدلی دی چه د یوه معزز او محترم باچا سلیمان علیه السلام له طرفه راغلی دی. غالباً دوی به د حضرت سلیمان علیه السلام اسم او د ده د بی مثاله حکومت او شوکت اشتهار پخوا له دی نه اوریدلی وی.

وَإِنَّهُ بِسُورَةِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

او بیشکه (مضمون د دی لیک دا دی چه شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

تفسیر : هم هغسی چه دلته دغه «تسمیه» د دغه قرآنی آیت جزء دی. د قرآن کریم په نورو ځایونو کښی هم ځان ته یو مستقل قرآنی آیت دی. د تسمیې لوستل په اول د هر سورت کښی یو ضروری امر دی او دومره ثواب لری لکه چه د پاک قرآن یو سل او څوارلس نور آیتونه ولوستل شی. ځمونو د حنفیانو په مذهب لکه چه پاس مو ولیکل تسمیه شریفه د عظیم الشان قرآن یو ځان ته مستقل او جلا (جدا) مبارک آیت دی چه لپاره د تبرک او فصل د قرآنی سورتونو د هر سورت په اول کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر لیکلی شوی دی. د امام شافعی او امام احمد بن حنبل رحمهما الله په مذهب برسیره په دی چه تسمیه شریفه د فاتحی شریفی د سورت اوله برخه. او جزء دی په نورو قرآنی سورتونو کښی هم پرته (علاوه) د توبی له سورته داخله ده.

الْأَعْلُوْا عَلٰی وَاتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ۝

(مقصد ځما دا دی) چه لوئی (او کبر) مه کوئ تاسی پر ما او راځئ تاسی ماته مسلمانان غاړه ایښودونکی (الله ته).

تفسیر : داسی جامع مختصر او له عظمته دک خط به ممکن دی چه دیر لږو باچاهانو په دنیا کښی بل کوم باچا ته لیکلی وی. مطلب ئی دا دی چه: «ځما په مقابل کښی زور آزمویل هیڅ فائده نه دررسوی. ستاسی خیر په هم دی کښی دی چه اسلام ومنئ! او ځما احکامو ته غاړه کیږدئ! او د انسانانو په شان په سمو گوټو ماته راشئ! ځکه چه ستاسی لوئی، تکبر، او ځان مشر گنل ځما په مقابل کښی بی فائدی دی.»

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا أَفْتُوْنِيْ فِيْ أَمْرِیْ مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتّٰی تَشْهَدُوْا ۝

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو! فتوی (مشوره) را کرئ تاسی ماته په دغه کار ځما کښی، نه یم زه فیصله کوونکی د کوم کار تر هغه پوری چه حاضر شی تاسی ماته (مشوره را کرئ!).

تفسیر : یعنی تاسی مشوره را کړئ! چه د هغه جواب په څه مضمون سره ولیکل شی او بالمقابل ئی څه اقدامات او چاری وکړی شی؟ لکه چه تاسی ته معلوم دی د کومی لوئی معاملی (قطعی) فیصله بی د تاسی له پوښتنی او مشوری څخه نه کوم.

قَالُوا لَئِنْ أُولُوا قُوَّةً وَأُولُوا أَبَاسٍ شِدِيدَةً وَالْأَمْرُ إِلَيْكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَأْمُرُ ۖ ۳۱

وویل دغو (اشرافو) چه مونږ ځاوندان د قوت زور یو او ځاوندان د جنگ سخت یو او امر (حکم، اختیار) تاته دی پس وگوره (ای ملکي!) چه د څه شی امر (حکم) کوی ته (پر مونږ باندی چه وئی منو!).

تفسیر : یعنی له مونږه سره د زور او طاقت او د حربی لوازمو او سامانونو هېڅ ثقلیل او کمی نشته. او نه د کوم باچا له ویرولو څخه مونږ داریږو، که ستا حکم صادر شی نو مونږ له سلیمان علیه السلام سره جنگ ته تیار یو، برسیره په دی ته خپلواکه او خپله مختاره ئی! سره له غوره پوهه او چرته (خیاله) مونږ ته هر هغه حکم چه مناسب ئی گنی را ئی کړه! ځکه چه ځمونږ غاری ستاسی د هر حکم په مقابل کښی ښکته دی، معلومیری چه د دریاریانو فکر او رایه د جنگ کولو په لوری وه. مگر ملکي په جنگ کولو کښی تعجیل مناسب ونه گانه او یو بین البین داسی معتدل صورت ئی غوره کړ چه د هغه ذکر اوس راځی:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ۖ ۳۲ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنْظُرْهُ يَوْمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ۖ ۳۳

نو وویل (بلقیس چه په جنگ کښی خیر نشته) بیشکه باچاهان هر کله چه ننوځی په کوم کلی (ښار) کښی (په غلبه او قهر) خرابوی دوی هغه (ښار) او گرځوی دغه (باچاهان) عزیزان (مشران) د اهل د هغه ذلیلان (سپک بندیان)، او هم داسی (چه ومی ویل) دوی کوی. او بیشکه زه لیرونکی یم دوی ته (قاصد) سره له هدیی (پیشکشی) پس بیا زه کتونکی یم چه په څه حال بیرته راځی دغه لیگلی شوی (چه قبلوی دغه پیشکشی یا ئی بیرته رالیږی).

تفسير : معلومیچی چه د خط د مضمون له عظمته او شوکته او له نورو قرائنو، اماراتو او آثارو
 خنجه بلقیس متیقنه شوی وه چه زه پر دغه باچا بری نشم موندلی او اقلا د دغی خبری قوی
 احتمال د دی په زړه کښی پیدا شوی ؤ چه د داسی لویو شان او شوکت لرونکیو باچاهانو سره
 جنگیدل د لویو او توکو خبره نه ده که دی غالب شو لکه چه د ده د بری قوی امکان شته نو
 د نورو ملوکو او سلاطینو له عمومی عاده سره موافق به دغه غما گرد (تول) ښارونه سره لاندی
 باندی کری او داسی یو لوی انقلاب به ونښلی چه په هغه کښی به مشران کشران، عزت لرونکی
 خلق به بی عزته کیږی. او دیر انسانان به خواران او ذلیلان کیږی. لهذا غما په فکر خو ښه
 داسی رابښکاری چه مونږ په جنگیدلو کښی جلتی او تلوار ونه کړو. بلکه لازم دی چه د مقابل
 جانب قوت، قدرت، طبیعی رجحانات، د حکومت نوعیت خنجه معلومات حاصل کړو او په دی
 باندی ښه ځان خبر کړو چه دوی د دغو ویرولو تر شا څه دول (طریقه) زور او قوت لری؟ او
 بل دغه ځان ته معلوم کړو چه هغوی په رښتیا سره څه شی له مونږ خنجه غواړی؟ که مونږ څه
 تحائف او هدایات ورولیږو او دغه راتلونکی مصیبت د هغو په وسیله له خپله ځانه لری وساتو نو
 دیر به ښه شی که نه په دغه ذریعه مونږ ته لږ څه د دوی وضعیعت او رویه راڅرگندیږی (ښکاره
 کیږی) خو بیا مونږ له هغه سره مناسب رویه او لیاره ځان ته غوره کړو. «موضح القرآن»
 لیکی: «بلقیس وغوښتله چه د دغه باچا شوق او میلان ځان ته معلوم کری چه د کوم څیز له
 پلوه (طرفه) دیر زیات دی د ښکلو انسانانو له پلوه (طرفه) که د نادر و سامانونو او لوازمو له
 پلوه (طرفه) نو دغسی له هری نوعی تحائف او هدایا ئی ولیږل.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنُ قَالَ امْسِكُوا نِإِي فَمَا آتَنِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَاكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَدْيَتِكُمْ
 تَفْرَحُونَ ۚ إِنْ رَجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَهُمْ مِنْهَا
 أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ۚ

پس کله چه راغی (قاصد د بلقیس) سلیمان ته نو وویل (سلیمان آیا
 مددگاری کوئ تاسی له ما سره په مال سره پس هغه څیز چه راگری دی ماته
 الله (له نبوت، علم، سلطنت) خیر دیر غوره دی له هغه څیزه چه درگری دی
 (الله) تاسی ته بلکه تاسی په دغه هدیه (پیشکشی) خپلی خوشالیږئ بیرته
 ورشه دوی ته (ای قاصده چه راشی ماته! که نه) پس خامخا ورپه شو مونږ
 دوی ته سره له (داسی زورور) لښکر چه نه وی هیڅ طاقت د مقابلی دوی ته
 له هغو لښکرو سره او خامخا وپه باسو هر ورو (خامخا) دوی له دغه (ښار د
 سبا خنجه) په دی حال کښی چه بی عزته بی حرمته وی او دوی به خوار او

سپک وی..

تفسیر : یعنی دغه تحفی او هدایا دی تاسو ته درمبارک وی چه په ورکولو ئی تفاخر کوئ! او په اخیستو ئی په تکثر د اموالو سره خوشالیوئ! آیا ستاسی په فکر او اتکل کښی زه تش یو دنیوی باچا درغلم؟ چه د مال او متاع مطامع ماته راوړاندی کوئ؟ تاسی ته دی معلوم وی هغه روحانی دولت او مال، حکومت او دولت چه الله تعالی راعطاء کړی دی هغه ستاسی له دغه ملک او دولت څخه ډیر اعلیٰ او اولی دی. زه ستاسو دغو هدایا او تحائفو ته هیڅ اهمیت نه ورکوم یعنی بیرته ورشه ای قاصده! بلقیس او قوم ته ئی ووايه چه را دی شی تول مسلمانان غاری ایشودونکی او که رانغلل دوی پس رابه ولو مونږ خامخا د دوی جنگ او مقابلی ته داسی لښکری چه له جهته د ډیروالی او قوت نه دی هیڅ طاقت د مقاومت (ودریدو) د دوی له هغو لښکرو سره او هر ورو (خامخا) وږه باسو او وږه شرو مونږ خامخا دوی له دغه ښار د سبا څخه په دی حال کښی چه بی عزته او بی حرمته به وی او حال دا چه دوی به خوار زهیر او بندیان وی او له وطنه به فراریږی او په ذلت او خواری سره به له دولته او سلطنته لاس واخلی. موضح القرآن لیکي: «هیڅ یو بل نبی داسی خبری نه دی فرمایلی کله چه د حضرت سلیمان علیه السلام سره د الله تعالی د سلطنت زور و نو ځکه ئی دغسی وفرمایل».

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٢٨﴾

وویل (سلیمان) ای (ځما د دربار) اشرافو! کوم یو له تاسی به راوړی ماته تخت د دی (بلقیسی) پخوا له هغه چه راځی دوی ماته مسلمانان (غاره ایشودونکی الله ته).

تفسیر : دغه سفیر بیرته لاړ او د جنگ پیغام ئی ورورسوه بلقیس متیقنه شوه چه دغه کوم معمولی باچا نه دی د ده زور او قوت د الله تعالی په زور او قوت سره دی له جدال څخه به هیڅ یوه گټه او فائده په لاس رانه شی او نه د داسی باچا په مقابل کښی له چل، فریب څخه څه کار اخیستل کیږی. بالاخر د اطاعت او انقیاد په غرض د ډیرو ساز او سامان او لاو لښکر سره د حضرت سلیمان علیه السلام په حضور د تشریف په مقصد رهی (روانه) شوه کله چه بلقیس د شام سرحداتو ته ورنژدی شوه حضرت سلیمان علیه السلام خپلو درباریانو ته وفرمایل چه آیا داسی یو سړی شته چه د بلقیس شاهي تخت د دی د راتللو څخه د مخه راحاضر کړی. په دغه کښی هم د حضرت سلیمان علیه السلام مقصد دا ؤ چه په بلقیس باندی په څو ډول (طریقه) سره د الله تعالی د ورعطاء کړی عظمت او قوت اظهار وکړی څو دا ښه وپوهیږی چه سلیمان علیه السلام یواځی باچا نه دی بلکه کوم فوق العاده باطنی طاقت هم له خپله ځانه سره لری.

تنبیه : له «قبل ان یأتونی مسلمین» شخه معلوم شو چه پخوا له اسلامه او انقیاده د حربی مال مباح دی.

قَالَ عَفَرْتُ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا بِيَدِكَ بِهٖ قَبْلَ أَنْ تُقَوْمَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾

وویل یو زورور سخت قوی له (قومه د) پیریانو چه زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا د هغه چه پاڅیږی ته (ای نبی الله) له دغه ځایه خپله، او بیشکه زه پر دغه (راوړلو) د دی (تخت) خامخا قوی (زورور معتبر) امانتگر یم. (چه نه کوم خیانت په جواهر و د ده کښی)

تفسیر : د حضرت سلیمان علیه السلام دربار به هره ورځ تر یو ټاکلی (مقرر کړی) وقت پوری دوام درلود (لرلو). مطلب ئی دا دی چه «پخوا له دی نه چه تاسی له خپله درباره پاڅیږئ زه به دغه شاهي تخت درحاضر کړی شم» مگر په دغه کښی هم لږ څه ځنډ (ایسارتیا) واقع کیده او حضرت سلیمان علیه السلام غوښته چه له دی نه مخ کښی د دی تخت را حاضر کړی شی. «زورور امانتگر یم» یعنی د خپل مت او قوت سره ئی ډیر ژر راپورته او در حاضرولی شم الله تعالی ماته داسی قوت او قدرت رابښلی دی او «معتبر یم» یعنی په دغه کښی به زه څه خیانت نه کوم وائی چه دغه تخت ډیر قیمتمدار ؤ. او په سرو او سپینو زرو او لعلو او جواهراتو سره مزین او مرصع ؤ.

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ

وویل هغه (سړی) چه د ده شخه یو علم ؤ له کتابه (منزله یعنی اسم الاعظم) زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا له هغه چه بیا راگرځی تاته سترگه ستا، (چه نیولی دی وی کوم شی ته).

تفسیر : راجح خو هم دغه معلومیږی چه دغه سړی د حضرت سلیمان علیه السلام صحابی او وزیر آصف بن برخیا رضی الله تعالی عنه دی چه د سماویه ؤ کتابونو عالم او د الله تعالی د اسماء او د کلامونو له تأثیراتو شخه واقف ؤ ده عرض وکړ چه زه د سترگی په یوه رپه کښی د هغی تخت درحاضرولی شم. یعنی هم دا چه تاسی چاته وگورئ پخوا له هغه چه تاسی خپلی سترگی له هغه شخه ځان ته واړوئ زه به هغه تخت دلته پخوا له طرفه العین شخه درحاضر کړم.

فَلَمَّا رَأَاهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَشْكُرُ

نو کله چه ولید (سلیمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وی ویل دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب غما دی دپاره د دی چه وازمویی ما چه آیا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله).

تفسیر : یعنی دغه په ظاهری اسبابو سره نه دی د الله تعالیٰ فضل دی چه غما رفیق دغه درجی ته رسیدلی دی چه تری داسی کرامات ظاهریوی او کله چه د ولی او بالخاصه د صحابی کرامت د هم هغه نبی معجزه او د ده د اتباع ثمره وی نو ځکه پر حضرت سلیمان علیه السلام هم د هغه شکران عائد کیوی.

تنبیه : معلوم شو چه اعجاز او کرامت فی الحقیقت د قدیر الله تعالیٰ هغه افعال دی چه د اولیاو او انبیاءو پر لاسونو په خلاف معمول او فوق العاده صورتونو سره ظاهرول شی پس د هغه لوی ذات په قدرت سره چه لمر په یوه لمحہ کښی په زرهارو میل مسافه پری کوی آیا هغه ته دا څه مشکل دی چه د بلقیس تخت د سترگی په یوه رپه کښی له «مارب» څخه «شام» ته ورسوی حال دا چه د بلقیس تخت د لمر یا د غمکی په نسبت، د یوی ذری او یو لوی غره له نسبت څخه هم لږ دی حضرت سلیمان علیه السلام به په هر قدم د الله تعالیٰ د نعماتو تشکرات اداء کول او هغه به ئی پیژندل او تل به د شکر ایستلو دپاره حاضر او ناظر و گواکی د «اعملوا آل داود شکراً» په تعمیل کښی به تل مشغول او لگیا و.

أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّا نَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ

یا ناشکری (کفران) کوم؟، او هر څوک چه شکر کوی پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی خپل ځان ته (ځکه چه پری د نعمتونو دوام او تزئید کیوی) او هر چا چه ناشکری وکړه (کفران کوی) غنی بی پروا دی (له شکر او له هر څیزه) کرم والا (څښتن (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام).

تفسیر : یعنی د شکر ایستلو نفع شاګر ته رسیوی چه په دنیا او آخرت کښی به مزید انعامات پری مېنول کیوی. که ناشکری وکړی نو الله تعالیٰ ته به څه ضرر او نقصان ونه رسوی. ځکه چه الله تعالیٰ د داسی شکر ایستلو څخه قطعاً بی پروا او بالذات کامل الصفات او منبع الکمالات دی. غمونو له کفرانه د ده په کمالیه و صفاتو کښی هیڅ نقص او کمی نه راځی. دغه هم د الله

تعالیٰ لطف او کرم دی چه ناشکرانو ته سم د لاسه سزا نه ورکوی نو د داسی کریم ناشکری کوونکی سری په انتهائی درجه بی حیا او احمق دی.

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَ تَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

وویل (سلیمان) چه نا آشنا (او په بل شان او شکل کړی) تاسی دغی (بلقیس) ته تخت د دی چه وگورو چه آیا پیژنی ئی یا کیږی له هغو کسانو چه نه ئی پیژنی.

تفسیر : یعنی د تخت رنگ او وضعیت ئی تبدیل کړ. او د هغه شکل او هیئت ئی وگرځاوه چه د هغه په لیدلو بلقیس په آسانی سره ونشی پوهیدی. په دی د بلقیس د عقل او فهم ازموینه او امتحان مقصود ؤ چه د هدایت استعداد په دی کښی تر کوم ځای پوری شته.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ

نو کله چه راغله (بلقیس او خپل تخت ئی هلته ولید) وویل شو (ورته) آیا هم داسی دی تخت ستا نو وویل (بلقیس) لکه چه دا هم هغه دی،

تفسیر : ویی نه ویل چه هوا هم هغه دی او نه ئی بالکل نفی وکړه څه ئی چه حقیقت ؤ هغه ئی صاف صاف ظاهر کړ چه تخت خو هم هغه دی لیکن په اوصاف کښی ئی څه فرق او توپیر (تفاوت) راغلی دی او کله چه دغه فرق دومره مهم او معتدبه نه دی، نو ځکه ویلی شی لکه چه هم هغه دی.

وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٣٢﴾

او راکړی شوی ؤ مونږ ته علم (په وحدت د رحمن او نبوت د سلیمان) پخوا له دی (معجزی کله چه هدهد ستا لیک راوړ) او وو مونږ مسلمانان (غاره ایښودونکی حکم ستا ته).

تفسير : یعنی د دی معجزی ښکارولو ته څه ضرورت نه و. مونږ ته لا له پخوا څخه دغه خبره معلومه وه چه سلیمان علیه السلام تش یو باچا نه دی. بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده هم ورسره دی. نو ځکه مونږ د اطاعت او تسلیم او انقیاد لپاره اختیار کړه.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٢٢﴾

او منع کړه (الله په توفیق خپل) دا له (عبادت د) هغه څیز چه وه دا چه عبادت ئی کاوه غیر له الله بیشکه چه دا وه (پخوا) له (هغه) قومه چه کافران وو.

تفسير : یعنی الله تعالیٰ یا سلیمان علیه السلام د الله تعالیٰ په حکم ملکه بلقیس د لمر او نورو شیانو له عبادت څخه ستنه (منع) کړه چه په هغه کښی دا سره د خپل قوم مبتلاء وه یا ئی دا مطلب چه د سلیمان علیه السلام په خدمت کښی د حاضریدلو تر وخته پوری چه د اسلام اظهار ئی په علانیه ډول (طریقه) سره نه و کړی د هغه سبب دا و چه د باطلو معبودانو خیال او د کفارو صحبت او تقلید دا ئی له داسی کولو څخه منع کړی وه کله چه د نبی الله په ملاقات او زیارت مشرفه شوه هغه ممانعت له منځه ورک شو. که نه د سلیمان علیه السلام د صداقت اجمالی علم دی ته لا له پخوا څخه حاصل و.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا
قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي
وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾

وویلې شو دغې (بلقیس) ته چه ننوځه دی بنگلی ته پس کله چه ولیده (بلقیس) دا (ښینه) نو گمان ئی پری وکړ د ژورو اوبو او پورته ئی کړه (پاینځه) له دواړو پنډیو خپلو، نو وویل (سلیمان) بیشکه دغه (اوبه نه دی) یوه بنگله ده په ځمکه هواره ښویه (جوړه شوی) له ښینو نه وویل (بلقیس) ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر ځان خپل او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص (هغه) الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسير : یعنی له اوبو څخه د پوری وتلو په نیت ئی خپلی پاینځی پورته کړی لکه چه عمومی

قاعده ده چه که د اوبو د ژوروالی اندازه په پوره دول (طریقه) معلومه نه وی نو له اوبو څخه پوری وتونکی رومي د خپلو پايښخو په پورته کولو شروع کوی. حضرت سليمان عليه السلام پخپله سلام خانه کښی ناست ؤ چه هغه د تيرو (گتو) په ځای په ښيښو فرش شوی وه دغه صافی او پاکی ښيښی له لری داسی ښکاریدی لکه چه د اوبو لوی حوض وی او ممکن دی چه له دغو ښيښو لاندی به واقعی اوبه هم وی یعنی حوض ئی په ښيښو سره پټ کړی وی. دی په اوبو کښی د گډیدلو دپاره خپلی پښی لوڅی (بریندی) کړی، سليمان عليه السلام پری غږ وکړ چه دغه د ښيښی فرش دی اوبه نه دی. بلقیس ته خپل د عقل قصور او د ده د عقل کمال ورمعلوم شو او په دغه باندی ښه وپوهیده چه په دیانت هم پر هغو اسرارو چه دی پوهیږی هم هغه صحیح دی. او دغه هم ورښکاره شوه چه پر هغو سازونو او سامانونو او وسائلو چه دغه قوم مغرور ؤ او پری نازیدل، دلته له هغه څخه ډیر سامانونه موجود وو. گواکی سليمان عليه السلام دوی ته تنبیه ورکړه چه د لمر او د ستوریو پر ځلیدلو غولیدل او هغوی ته د خدائی نسبت ورکول هم داسی دی لکه چه انسان د ښيښی په ځلیدلو وغولیږی او د اوبو گمان پری وکړی.

کله چه ملکه بلقیس پر خپل قصور وپوهیده نو وی ویل ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر خپل ځان او اسلام می راوړی دی سره له سليمان خاص هغه الله ته چه رب د عالمیانو دی. یعنی یا الله! زه ستا منونکی یم! او د سليمان عليه السلام دین او طریقه اختیاروم! تر اوسه پوری می پر خپل ځان باندی ډیر ظلم کړی دی چه په شرک او کفر کښی مبتلاء وم! اوس له هغه څخه توبه کوم او ستا د ربوبیت د دربار په طرف رجوع کوم!.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٢٥﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ ثمودیانو ته (قومی) ورور د دوی صالح (چه ووايه ثمودیانو ته) داسی چه عبادت کوئ تاسی خاص د الله پس ناڅاپه دوی دوه فرقی وی (مؤمن او کافر) چه سره ئی جگړی کولی.

تفسیر : یعنی یو ایمان لرونکی او یو منکر. لکه مکی والو چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتگ په وقت کښی په خپلو منځونو کښی جگړی سره کولی. د ثمودیانو د جگړی لږ څه تفصیل د «الاعراف» په (۱۰) رکوع کښی پر دغو آیتونو «قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعَفُوا مِنْ آمَنَ مِنْهُمْ. الْاِیَه» کښی تیر شوی دی.

قَالَ يَقَوْمٍ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٦﴾

وویل (صالح) ای قومه عَما ولی جلتی کوئی تاسی په بدی (نزول د عذاب) پخوا له نیکی (توبی) ولی مغفرت نه غواړئ تاسی له الله (په ایمان او توبه) دپاره د دی چه پر تاسی رحم وکړ شی.

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام دوی دیر په هر ډول (طریقه) سره وپوهول نو کله چه دوی پری ونه پوهیدل بالاخر ئی دوی له عذابه وویرول چه د هغه په جواب کښی هغوی داسی وویل: ﴿وَقَالُوا يَظُنُّ إِبْرَاهِيمُ أَنَّهُ تَأْتِيهِ آيَاتُهُمْ تَبَاطُحًا ۖ هُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ قَالَ إِنْ هُوَ إِلَّا نَجَّيْتُكَ مِنَ الْكُفَّارِينَ ۚ﴾ یعنی که ته په خپله دغی خبری کښی رښتین ئی نو ولی د الله تعالی عذاب پر مونږ نه نازلېږی؟ او د څه لامله (له وجی) پکښی غنډ (ایسارتیا) او دیل واقع دی؟. حضرت صالح علیه السلام وویل: ای کمبختانو! ولی د ایمان او توبی او د نیکی لپار نه اختیاروئ؟ چه په دنیا او آخرت کښی ستاسی په کار درشی. او د څه له سببه بالعکس بدی او عذاب ژر غواړئ؟ دغه عذاب او بدی چه په خپل وقت کښی پر تاسی واقع شی نو ستاسی دغه گرد (تول) شورماشور به پای (آخر) ته ورسېږی اوس وقت دی چه تاسی له خپلو گناهونو څخه توبه وباسئ او خپل ځان د الله تعالی له عذابه محفوظ او مصئون کړئ! تاسی ولی توبه او استغفار نه کوئ خو الله تعالی د عذاب او زحمت په ځای ثواب او رحمت درمرحمت کړی.

قَالُوا أَظِيرُنَا بِكَ وَبَيْنَ مَعَكَ

وویل (ثمودیانو) چه بدفالی نیولی ده مونږ په تا او په هغه چا چه له تا سره دی (له مؤمنانو)،

تفسیر : یعنی ای صالحه! له کله راهسی چه ستا قدم ځمونږ په خاوره کښی ایښود شوی دی او تا پخپلو دغو خبرو شروع کړی ده پر مونږ راز راز (قسم قسم) مصائب او مصاعب رانازل شوی دی او په هر کور کښی جنگ او جگړی نښتی دی.

قَالَ ظَرِيرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٢٧﴾

وويل (صالح) چه بدفالي د تاسي په نزد د الله ده (چه دركوي ئي په بدل د كفر د تاسي) بلکه تاسي يو قوم يئ چه ازمويلي كيږئ (كله په راحت او كله په زحمت).

تفسير : يعنى دغه مصاعب او سختي عَما لامله (له وجي) پر تاسي نه دي راغلي بلکه د دغو سبب ستاسي هغه بدقسمتي ده چه الله تعالى ستاسي د شرارتونو او بدو اعمالو لامله (له وجي) پر تاسي مقررې او مقدرې كړي دي (بل انتم قوم تفتنون: بلکه تاسي يو قوم يئ چه ازمويلي كيږئ كله په راحت كله په زحمت) يعنى د كفر له شأمة پر تاسي دغه سختي او بدې درنازلي شوي دي تر څو وليد شي چه تاسي توبه كوئ؟ او پر خپل قصور پوهيږئ كه نه؟.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ^{۳۸} قَالُوا اتَّقُوا اللَّهَ يَا اللَّهُ
لَنُبَيِّنَنَّ لَهُمْ وَاَهُلَّهُ ثُمَّ لَنَنْقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ^{۳۹}

او ؤ په ښار (د ټموديانو) كښي نهه سړي (غت شرير) چه فساد به ئي كاوه په ځمكه (د حجر) كښي او نه به ئي كوله اصلاح. وويل (ټموديانو) حال دا چه قسمونه ئي خوړلي ؤ په الله چه خامخا د شپي به ولوېږو پر دغه (صالح) او اهل (عيال او امت) د ده (او وژنو به ئي) بيا به خامخا ووايو مونږ هرومرو (خامخا) ولي د ده ته (كه د قتل دعوي راباندې وكړي). چه نه ؤ ليدلي مونږ ځاي د هلاك د اهل د ده (نو نه يو خبر چه چا وژلي دي) او بيشكه چه مونږ خامخا له صادقانو يو (په دعوي خپله كښي).

تفسير : دغه نهه سړي ممكن دي چه د نهو تېرو سرداران او مشران وي چه د دوي كار په ملك كښي پرته (علاوه) له فتنې او فساد او خرابي اچولو څخه بل هيڅ شي نه ؤ. د اصلاح او درستي په طرف به هيڅكله دوي خپل مخ نه اړوه په معظمه مكه كښي هم د كفارو نهه مشران ؤ چه تل به ئي د اسلام په مخالفت او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په معاندت كښي سعي او مجاهدت كاوه او نورو مفسرانو د هغوي نومونه هم ليكلي دي. دغو د صالح عليه السلام د قوم نهو غټو اشرارو پخپلو منځونو كښي معاهده او قسمونه سره ياد كړل چه گرد (ټول) به سره يو ځاي كيږي او د صالح عليه السلام په كور به ورننوځي. او دي سره له گردو (ټولو) كورؤ كهوله يوه مخه وژني. بيا كه څوك د ده د ويني دعويدار پيدا شي نو مونږ به ورته ووايو چه مونږ له دغه

داړی او د ده له وژونکي څخه نه یو خبر. او مونږ رښتیا وایو چه مونږ د ده د کور دغه تباہ او وران وضعیت په خپلو سترگو نه دی لیدلی. گواکي کله چه مونږ پخپلو د دغو حرکاتو فاعلان و نو په هغه وقت کښی پخپلو ځایونو او مواقعو کښی له سره نه وو حاضر. نو د داسی یوه متفق تړون او دروغ ویلو په وسیله به هیڅ یو له مونږ څخه نه ملزمیږی او نه پر کیږی او په دغی پلمی (تدبیر) سره به د ده طرفداران د ده دیت له مونږ څخه وانه خلی.

وَمَكْرُؤٌ مَّكْرًا وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ٥٠ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ ٥١
 اَنَا دَمَرْنَهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ٥٢ فَبِئْسَ مَا تَكْتُمُ يَا زُلَيْكَةُ بَلَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ
 لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ٥٣ وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ٥٤

او فريب وکړ دوی په فريب کولو سره او (جزا د) فريب ورکړه مونږ په جزا ورکولو سره حال دا چه دوی پری نه پوهیدل. پس وگوره چه څرنگه شو عاقبت د مکر (انجام د فريب) د دوی بیشکه چه مونږ هلاک کړل دغه (نهمه واره) او قوم د دوی تول (په غږ د جبریل) پس دغه دی کورونه د دوی (ورته وگورئ) چه وران تش پراته دی په سبب د دی چه ظلم (شرک) کاوه دوی بیشکه په دغه (اهلاک د ثمودیانو) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه پوهیږی (په خیر او شر خپل او تری عبرت اخلی) او نجات ورکړ مونږ (له دغه عذابه) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی (یقین ئی کړی) ؤ او وو دوی چه ویریدل (له الله او ځانونه ئی ساتل له شرکه او معاصیو).

تفسیر : د دوی مکر خو هم دغه د دروغو تړون ؤ او د دوی د دغه مکر په مقابل کښی الله تعالی دوی ته ښه دلیل او مهلت ورکړ چه په زړه پوری خپلو شرارتونو ته تکمیل ورکړی شو د عذاب عظیم په مستحق کیدلو کښی هیڅ حجت او عذر پاتی نشی دوی داسی گڼل چه گواکي مونږ صالح علیه السلام له منځه لری کوو او له دی نه نه ؤ خبر چه په واقع سره دوی پخپلو دغو اعمالو سره خپل بیخ وباسی. او په خپل لاس خپل ځان له منځونو لری کوی. موضح القرآن داسی لیکي «د دوی د اهلاک اسباب خپل د تکمیل حد ته رسیدلی ؤ ځکه خو شرارت خپل د تکمیل حد ته ونه رسیږی اهلاک نه واقع کیږی».

دغو نهو کسانو پرمی اتفاق وکړ اوبه ئی هلاکه کړه . حضرت صالح علیه السلام وفرمایل چه اوس تاسی ته زیات له دریو ورځو څخه بل مهلت نشته. او وروسته له هغه عذاب پر تاسی

نازلیدونکی دی نو دلته دوی پخپلو منځونو کښی هم هغه پاس ترون ترلو چه به دی کله چه مونږ په دریو ورځو کښی مرو ښائی چه ستا کار له خپله ځانه د مخه تمام کړو لکه چه دوی د شپې له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور د داری غورځولو او د صالح علیه السلام سره د اهله او عیاله د وژلو اراده وکړه او دغو نهو مشرانو د دغه ناپاک مقصد لپاره خپلی ملاوی وترلی او بیخی تیار شول نور کفار خو د دوی تابعان او مرستیان (مددگاران) ؤ. نو الله تعالی د حضرت صالح علیه السلام حفاظت وکړ او د پرښتو پیره ئی پری مقررہ کړه. خو دغه نهه تنه د الله تعالی په عذاب کښی تباہ او اخته شول او له خپلو ځانونو سره ئی نور قوم هم تباہ او برباد کړ. څه وقت چه مکي والو د شام په لوری مسافرت کاوه نو پر لیاری به ئی په «وادی القری» کښی د ثمودیانو د کلیو کنډوالی او ویجاړی ودانی لیدلی په «فتلک بیوتهم خاویة» کښی د هم دی په طرف اشاره وه نو عبرت اخیستونکی ته لازم دی چه د دغه هائله واقعاتو څخه عبرت حاصل کړی چه پاک الله په څه ډول (طریقه) دغو مکذبینو او منکرینو ته سخته جزاء ورکړه او د حضرت صالح علیه السلام ملگری چه ایمان ئی راوړی ؤ او له کفره او عصیان څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (بچ ساتلی) ؤ. هغوی ئی له هغه عذابه څرنګه وساتل؟ د الله تعالی قدرت ته وګورئ په هم دغه یوه کلی کښی مؤمنان او کافران دواړه سره یو ځای اوسیدل مګر کله چه عذاب ورنازل شو د دوی په منځ کښی ئی بالانتخاب او بالتخصیص کفار هلاک او دارالبوار ته ئی فرار کړل او ابرار ئی هم هغسی بالافتخار آرام او قرار پریښودل.

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ^(۵۲) إِنْ كُمْ
لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ^(۵۳) بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ^(۵۴)

او (یاده کړه قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته آیا راځئ تاسی فاحشی (قبیح کار د لواطت) ته حال دا چه وینئ تاسی (یو بل په دی بد عمل کښی چه څومره مردار کار دی؟) آیا تاسی خامخا راځئ سړیو ته له جهته د شهوت غیر له ښځو (چه د شهوت د دفعی لپاره دی) بلکه تاسی یو قوم یئ ناپوهان (له قبح د عواقبو خپلو).

تفسیر : یعنی که تاسی نه پوهیږئ چه د دغی بی حیائی آخره خاتمه څه کیږی؟ نو په انتهائی درجه جاهلان او ناپوهان یئ.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطٍ

مِنْ قَرْنَيْكُمْ إِنَّهُمْ فَأَسْتَطَفُّونَ ﴿٥٦﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط بل شی) مگر هم دا ؤ چه ویه ئی ویل دوی (یو بل ته) ویاسی (وشری) تاسی خیلخانه د لوط له دی ښاره خپله (چه سدوم دی) بیشکه دوی داسی سری دی چه ځانونه پاک ساتی (له کارونو ځمونږ او بد ئی گنی).

تفسیر : یعنی دغه لوط چه خپل ځان لوی، پاک، صاف، او صفا ساتی نو بیا ځمونږ له ناپاکانو سره څه کار او غرض لری؟.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا نَّسَاءً مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾

پس نجات ورکړه مونږ دغه (لوط) ته او اهل د دغه (لوط) ته مگر ښځه د ده چه مقدره کړی وه مونږ هغه (کافره ښځه په ازل کښی) له باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی). او ووراوه مونږ پر دوی باران (د تیږو) (گتو) چه هلاک شول پری) پس بد باران د ویږول شویو (په عذاب سره باران د دوی دی).

تفسیر : یعنی هغوی ئی تباہ او هلاک کړل او لوط علیه السلام ته ئی سره د ده د مسلمانانو ملگریو نجات ورکړ. لیکن د حضرت لوط علیه السلام ښځه چه د دغو اشرارو کفارو سره ئی مرستی (مدد) کولی هغه هم له هم هغو هلاک کیدونکیو سره پاتی شوه او په دغو گردو (تولو) مجرمینو باندی پاک الله له آسمانه تیږی (گتی) اورولی او دغه ښار ئی له یوه مخه پر بل مخ وړاوه.

«موضح القرآن» پر دغو دریو واړو قصو د خپلی تبصری په منځ کښی داسی لیکي: «چه د حضرت سلیمان علیه السلام په قصه کښی ئی وفرمایل چه مونږ به داسی لښکر راولو چه د هغو مقابله به هیڅوک نشی کولی. نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مکي والو په منځ کښی هم هغه خبره وشوه. او حضرت صالح علیه السلام ته نهه تنه مشران متفق شول چه د شپې له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور ورننوځی نو الله تعالیٰ صالح علیه السلام ته نجات ورکړ او دوی ئی تباہ کړل. مکي والو هم ځمونږ د پاک رسول صلی الله علیه وسلم له پاره هم داسی کوهی

کنستلی و مگر دوی پخپله د «بدر» په قلیب کښی ولویدل. په هغه شپه چه رسول الله مبارک هجرت کاوه دیر کفار د رسول الله مبارک د کور په شاو خوا کښی سترگی په لیار منتظر ناست و شو چه رسول الله صلی الله علیه وسلم گهیځ (سحر) د وخته د لمانځه لپاره وځی نو مونږ ئی بالاتفاق په تیاره کښی ووژنو چه قصاص ئی هم پر مونږ وانه وړی مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم له دوی ځنی داسی روغ رمت ووت چه د دوی د یوه تن فکر او فهم هم ورته ونشو. او د لوط علیه السلام قوم غوښتل چه نبی الله له خپله ښاره ویاسی نو هم هغسی فکر او اراده مکي والو هم لرله لیکن پاک الله دی په خپل فضل او مرحمت سره د دوی د دغه ښار له منځه پخپل واک او اختیار سره وویست. او په دغه سره ئی دی بریالی (کامیاب) کړ او کار ته ئی ترقی او لا رونق ورکړ.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ ۗ اللَّهُ خَيْرٌ مَّا يُشْرِكُونَ ﴿۵۹﴾

ووايه (ای محمده!) چه تولى ثناوى ستائنى (صفتونه) خاص الله لره دی (په نصرت د ابرارو او ذلت د کفارو) او سلام دی پر بندگانو د دغه (الله) هغه (بندگان) چه غوره کړی دی دوی (الله پر ټولو مخلوقاتو)، آيا الله خير بهتر غوره که هغه بتان چه دوی ئی شریکان کوی (له الله سره؟ بلکه الله بهتر دی!).

تفسیر : وروسته د قصصو له فراغه له : «الله خير اما يشركون» ئی د توحید بیان فرمایلی دی دغه الفاظ د خطبې په ډول (طریقه) تعلیم فرمائی چه ښائی پخوا له بیانې وی. «موضح القرآن» لیکى: د الله تعالى تعریف کول او په انبیاء سلام لیږل او وروسته له هغه په بله خبره شروع کول ئی خلقو ته وروښودل. ځینى مفسرین وائی د الله تعالى هغه کمالات او احسانات چه پاس د قصصو په منځکښی مذکور شول پر هغو ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حکم وشو چه د الله تعالى حمد او ثناء ووائی او شکر پر ځای راوړی او پر هغو مقبولو بندگانو چه د ځینو د هغو ذکر پاس وکړ شو سلام ولیږی. له دی ځایه د توحید وعظ شروع کړی شوی دی یعنې د پاس قصصو د اوریدلو او په تکوینیه آیاتونو باندی د فکر او غور کولو څخه وروسته تاسی پخپله دغه راوښی. چه د دغه «وحده لا شریک له» الله تعالى منل خیر، بهتر، غوره، نافع او معقول دی؟ یا د ده په الوهیت کښی د هغو خوارو عاجزانو او ناتوانو مخلوقاتو معبود درول؟ او له الله تعالى سره ئی شریک گرځول؟ اوس دغه مسئله دومره سخته او مشکله نه ده چه د هغی په فیصله کولو کښی څه تدقیق او ځنډ (ایسارتیا) کولو ته څه حاجت او ضرورت پاتی وی خو بیا هم د زیات تذکیر او تنبیه په غرض وروسته له دی نه د الله تعالى ځینى داسی شتون او صفات بیانېږی

چه د ده پر توحيد او تقدس دلالت کوي او ځيني هغه خير او نفعي شميرلي کيږي چه د الله تعالیٰ د رحمت او د فضل آثار په هغو کښي له ورا ښکاري نو فرمائي چه:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنبِتُوا شَجَرَهَا

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او نازلی
کړی ئی دی دپاره د تاسی له (طرفه د) آسمان اوبه پس زرغون کړل مونږ په
دغو (اوبو) سره باغونه خاوندان د رونق (او ښائست)، نه دی کیدونکی له
تاسی دا (کار) چه زرغونی کړئ تاسی ونی د هغو

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی
بلکه له سره د ونو زرغونول ستاسی په اختیار کښی نه دی، دا لا څه چه له هغه ځینی میوی او
ثمرات او نور شیان هم راوباسئ.

عَالَهُمْ اللَّهُ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعِدُونَ

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) بلکه دغه (مشرکان) یو داسی قوم
دی چه څنگ کوی (له توحیده)

تفسیر: یعنی په دی باندی گرده (توله) دنیا پوهیږی او پخپله هم دغه مشرکان ئی هم منی چه د
ځمکی او آسمان پیدا کول - د باران (وریا) وړول - د ونو - نباتاتو زرغونول غیر له الله تعالی
څخه د بل چا کار نه دی - لکه چه د لوی قرآن کریم په بل ځای کښی د مشرکانو داسی اقرار
او اعتراف هم مذکور دی بیا وروسته له دی نه چه تر دی ځای پوری ورسیدئ نو بیا ولی له سمی
لاری څخه کاږه کیږئ ؟ کله چه ماسواء الله څخه بل داسی یو ذات نشته چه د دغو گردو (تولو)
مخلوقاتو انتظام او تدبیر وکړی شی - یا د کوم شی مستقل اختیار ولری - نو بیا د الله تعالی
په الوهیت او معبودیت کښی څرنگه بل څوک ورسره شریکیدئ شی ؟ «عبادت» د انتهائی تنلل
نوم دی نو دغسی عبادت هغه ذات ته لائق دی چه په انتهائی درجه کامل او بااختیاره وی - د
کوم ناقص یا عاجز مخلوق له لوی خالق سره په معبودیت کښی برابرول - انتهائی ظلم - ضد او
عناد دی.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَافَهَا نَهْرًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه گرځولی ئی ده ځمکه ځای د قرار (آرام) او گرځولی ئی دی په منځ د دغی ځمکی کښی نهرونه (سیندونه رودونه ویالی د اوبو) او گرځولی ئی دی دغی (ځمکی) ته محکم لوړ (اوچت) غرونه.

تفسیر: چه په کښی ایښی دی لکه میخونه او بارونه ترڅو ودړیږی ونه خوزی یعنی د انسانانو او حیواناتو دیره ځای دی چه په آرامی سره پری ژوندون کوی - او له دی حاصلاتو او پیداوارو څخه ګټه (فائده) او نفعه اخلی.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

او گرځولی ئی ده په منځ د دوو بحرونو (خواره او تروه) کښی پرده (چه سره ګډ نشی).

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د قاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ د دی تحقیق پر دغه آیت لیکلی شوی دی ﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ فَمَا الْعَذْبُ قَوَاتٌ وَهَذَا الْمِلْحُ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّجْجُورًا﴾ جزء ۱۹ د الفرقان په (۵) رکوع ۵۳ آیت کښی دی ولوست شی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه! نشته) بلکه اکثر د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی.

تفسیر: په توحید چه ایمان نه راوړی یعنی آیا بل کوم باختیاره ذات شته ؟ چه دغسی کار وکړی شی ؟ او پر دغه بناء د معبود گرځیدلو لائق شی ؟ کله چه نشته - نو معلوم شو چه دغه مشرکین محض د جهالت او ناپوهی لامله (له وجی) د شرک او مخلوق پرستی په ژوره کنده کښی لویدلی دی او لا پسی د جهل په سوړو کښی ننوځی.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه قبلوی سوال د عاجز (بیکس بیس) کله چه ویولی دغه (مضطر) هغه (الله اکبر) او لری کوی بدی سختی

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالی اراده وفرمائی نو د بیکسانو او ناقرارانو او بی وځلو دعاوی او ناری آوری - سختی او ربر (تکلیف) تری لری کوی - لکه چه جزء ۷ د «الانعام» په «۴» رکوع ۴۱ آیت کښی یی فرمایلی دی ﴿فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِن شَاءَ﴾ گواکی الله تعالی دعاء هم له عادیه و اسبابو څخه یو سبب گرځولی ده چه پری د مسبب ترتب د الله تعالی په مشیت د شروطو پر استجماع او د موانعو پر ارتفاع کیږی. علامه طیبی رحمه الله علیه او نورو ویلی دی چه په دغه آیت کښی مشرکینو ته تنبیه ده چه د سختیو مصائبو او شدائدو په وقت کښی تاسی هم مضطرب کیږئ او هم دغه پاک الله ته دعا او ناری کوئ او نور معبودان ستاسی له یاده وځی - نو بیا د فطرت او ضمیر دغه شهادت مو ولی د امن او اطمینان په وقت کښی له تاسی هیریری ؟

وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

او گرځوی (الله) تاسی لره خلیفگان په ځمکه کښی (په ځای د تیرو خلقو)

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نه شی کولی؟ یعنی یو قوم او نسل له ځمکه څخه پورته کوی او د دوی په ځای بل قوم او نسل ودانوی چه دوی پر ځمکه د مالکیت او سلطنت له حیثه تصرفات کوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦١﴾

آیا شته بل معبود له الله سره؟ (نه نشته) لږ شانه پند قبلوی (او غور چلوئ تاسی).

تفسیر: یعنی که تاسی په پوره دول (طریقه) سره فکر کولی نو د لری تللو لپاره هیڅ یو ضرورت نه و پاتی. هم دغو خپلو حوائجو او ضروریاتو او د اقوامو هم دغه تبدیل او تغیر ته به مو کتل نو پخپله به پوهیدئ چه د هغه ذات د قدرت په لاس کښی چه د دغو امورو قبضه او اختیار دی یواځی هم هغه ذات د عبادت وړ (لائق) او مستحق دی.

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا لِّبَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ

بلکه هغه څوک (بهر دی) چه لاره ښيي تاسی ته (په ستوریو سره) په تیارو
د بر (بیدیا) او (په تیارو) د بحر (سیند) کښی او هغه (څوک بهتر دی)
چه رالیږی بادونه زیری کوونکی په مخ کښی د رحمت (باران) خپل

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی
کولی ؟ الله تعالی د وچی او د سیند په تیارو کښی د ستوریو په وسیله ستاسی لار ښوونه کوی
اعم له دی نه چه بلاواسطه وی که د قطب ښوونکی او نورو آلاتو په واسطه وی. او پخوا د رحمت
له بارانه هواوی او بادونه چلوی او په هغو سره د باران د راتگ زیری ورکوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۶۳﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ډیر لوی ډیر پورته دی الله له
هغو (شیانو) چه شریکوی ئی دغه (مشرکان له الله سره).

تفسیر: یعنی چیری هغه مطلق قادر او برحق حکیم او چیری هغه عاجز او ناقص مخلوق برابر
دی چه هغوی د الوهیت شریکان ښوولی کیږی ؟

أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

آیا هغه څوک چه له رومبی ئی پیدا کړی دی خلق (له نطفی په ارحامو
کښی) بیا به ئی ژوندی کوی (بعد الموت په قیامت کښی).

تفسیر: گرد (تول) خلق دغه قبولوی چه ابتدائی تخلیق د الله تعالی کار دی. وروسته له مرگه
بیا ژوندی پاڅیدل هم پر هم دغه قیاس کړئ د «بعث بعد الموت» منکرین هم هم دغومره
پوهیږی که بالفرض وروسته له مرگه بیا ژوندون وی نو هغه کار هم د هم هغه ذات دی چه اول
خلقئ ئی پیدا کړی دی.

وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

او هغه څوک چه رزق روزی درکوی تاسی ته له (طرفه د) آسمانه (په باران) او له ځمکې (په محصولاتو ئی آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟!)

تفسیر: یعنی هغه کوم ذات دی چه د سماوی او ارضی اسبابو په وسیله سم له خپله حکمته سره تاسی ته روزی در رسی ؟

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۴۲﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ووايه (ای محمده ! دوی ته) راوړئ تاسی برهان (سند) خپل (په دی چه غیر له الله هم داسی کولی شی) که چیری یی تاسی صادق (رښتین په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی سره د دغو صافو ، ښکارو دلائلو له آوړیدلو بیا تاسی د الله تعالی وحدانیت او د کفر او شرک نقصان او قباحته تسلیموئ نو هر هغه دلیل چه تاسی ئی د خپلی دغی باطلی دعوی په ثبوت کښی لرئ هغه راوړاندی کړئ ! خو د هغی له مخی ستاسی دروغ او رښتیا ښکاره شی مگر له هغوی سره دلیل او برهان چیری دی ؟ محض د ږندو په تقلید رهی (روان) دی . ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ جزء ۱۸ (د المومنون (۶) رکوع) ۱۱۷ آیت .

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) نه پوهیږی هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (له پرښتو او انسانانو په غیبو امورو باندی) مگر (عالم دی پر غیبو) الله

تفسیر: دغه آیت د سابق مضمون تکمیل او د لاحق مضمون تمهید دی. د دی جزء له ابتداء څخه تر دی څایه پوری د الله تعالی د تام قدرت - عام رحمت - د کامل ربوبیت بیان ؤ - یعنی هر کله چه الله تعالی په دغو صفاتو او شتونو کښی متفرد دی نو ښائی چه په الوهیت او معبودیت کښی هم متفرد وی. په دغه آیت کښی په الوهیت له بله حیثیته استدلال کاوه شی یعنی معبود به هم هغه ذات کیدی شی چه له تام قدرت سره محیط او کامل علم هم ولری - او دا هغه

صفت دی چه په ځمکه او آسمان کښی هیڅ یو مخلوق ته نه دی حاصل او د هم هغه رب العزت سره مخصوص دی پس په دغه اعتبار سره هم د معبودیت استحقاق له هم هغه واحد ذات لپاره ثابت شو.

چتی (بیکاره) وائی چه وینا کوی له پتو

بی له خدایه نه پوهیږی څوک په پتو

پاک نبی ته به جبریل تل کړه وینا

لوی څیښتن (خاوند) به جبرئیل ته کړه وینا

تنبیه: پر ټولو غیبهو امورو ماسوا الله څخه بل هیچا ته کامل علم نه دی حاصل - او نه کوم غیبی علم یو سری ته بالذات بی د الله تعالی له عطاء څخه ور په برخه کیدی شی او نه الله تعالی مفاتیح الغیب (د غیب کنجیگانۍ) چه ذکر ئی د «الانعام» په سورت کښی تیر شو د بل کوم مخلوق په لاس کښی ورکړی دی. هو! ځینی خپل بندگان پخپل اختیار پر ځینو غیبیه و امورو مطلع کوی چه د هغه لامله (له وجی) مونږ ویلی شو چه الله تعالی هغه سری پر غیب مطلع فرمایلی دی. یا غیبی خبر ئی ورته ورکړی دی. لیکن پر هم دغومره یوه خبره قرآن او سنت په هیڅ یو ځای کښی پر داسی یو سری د «عالم الغیب» یا فلان «یعلم الغیب» اطلاق نه دی کړی. بلکه په احادیثو کښی تری انکار هم شوی دی ځکه چه دغه الفاظ ظاهراً له دی نه مخالف دی چه «د علم الغیب اختصاص د باری تعالی له ذات سره دی» نو ځکه محققین علماء اجازه نه ورکوی چه د دغسی الفاظو اطلاق پر کوم بنده وکړی شی - اګر که لغت صحیح هم وی - لکه چه که څوک داسی ووائی «ان الله لا يعلم الغیب - له الله سره د غیبه و امورو علم نشته» اګر که د ده مراد داسی وی چه د الله تعالی په نسبت هیڅ شی له سره ورته غیب نه دی سخته ناروا او بی ادبی ده هم داسی که څوک له حق څخه «موت» او له «فتنی» څخه اولاد - او له «رحمت» څخه «باران» مراد واخلی - او داسی الفاظ ووائی «انی اکره الحق - احب الفتنه - وافرمن الرحمة - زه حق بد گنم - او فتنه می خوښه ده او له رحمته څخه تښتم» نو دغسی ویل هم سخت قبیح او مکروه دی - حال دا چه د نیت او مراد په اعتبار قبیح نه دی - هم داسی «فلان يعلم الغیب» او د هغه په شان نور الفاظ هم وگنئ! واضح دی وی چه د «عالم الغیب» څخه ځمونږ مراد محض ظنون او تخمینات نه دی - او نه هغه علم مقصود دی چه له قرائنو او اماراتو څخه حاصلوه شی - بلکه هغه مراد دی چه د هغه لپاره هیڅ یو دلیل او قرینه نه وی موجوده په سورت الانعام او سورت الاعراف کښی د دی موضوع په متعلق لږ څه لیکلی شوی دی - هلته دی مراجعت وکړی شی.

وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢٦﴾

او نه پوهیږي دغه (کفار) چه کله به بیا ژوندی راپاخول شی دوی.

تفسیر: یعنی پر قیامت یقین نه لری او وائی چه قیامت کله راځی ؟ چه د هغه په اثر مری بیا ژوندی کیږی - پر دغه هیڅوک نه دی خبر رومیی د مبدأ ذکر کیده له دی ځایه وروسته د معاد ذکر شروع کیږی.

بَلْ اِذْ رَاكَ عَلٰمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ تَبَيَّنَ لَهُمْ فِي شَكٍّ
مِّنْهَا بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُوْنَ ﴿٦٦﴾

بلکه ستړی ستومان او له کاره لویدلی دی علم د دوی په (کار د) آخرت کښی بلکه دغه (کفار) په شک کښی دی له دغه (قیامت) بلکه دغه (کفار) له دغه (قیامته) رانده دی (د زړه په سترگو چه پری باور نه کوی).

تفسیر: یعنی ډیر عقل او فکر ئی وچلوه او له ډیر فکر وهلو څخه بیخی ستړی او ستومان شول خو سره له هغه هم د آخرت په حقیقت او کیفیت ونه پوهیدل. کله د هغه په نسبت په حیرت شول کله په شک کښی تری ولویدل - او کله تری منکران شول. (موضح) ځینو مفسرینو داسی تقریر کړی دی چه د آخرت تر ادراکه پوری د دوی علم ونه رسید او نه د عدم العلم له وجی څخه دوی خالی الذهن پاتی شول - بلکه د هغه په متعلق په شک او تردد کښی ولویدل او نه یواځی په شک او تردد اخته شول بلکه له هغو دلائلو او شواهدو څخه ئی خپلی سترگی پتی کړی چه په هغو کښی له غور او تأمل کولو څخه د دوی شکوک او تردد رفع کیدی شو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِذَا كُنَّا تُرَابًا وَّ اَبَآءُنَا اِنَّا
لَمُخْرَجُوْنَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَاؤُنَا مِنْ
قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٨﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی (او د زړه سترگی ئی ړندی دی) آیا کله چه شو مونږ خاوری او پلرونه ځمونږ (هم خاوری شی) آیا خامخا به

مونږ هر ورو (خامخا) رايستلی شو (ژوندی له غمکي جزاء ته) خامخا په تحقيق وعده کړی شوی ده له مونږ سره د دی (بعث بعد الموة هم) له مونږ سره او هم له پلرونو غمونږ سره له دی (وعدی د محمد نه) پخوا (د نورو انبياؤ له خوا) نه دی دغه خبری (بل شی) مگر ليکلی قصی (باطلی دروغ افسانی) دی د رومبنيو (خلقو).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه غمونږ له پلرونو سره هم داسی وعدی شوی وی دغه ده چه عیناً نن له مونږ سره هم هغسی خبری او اتری دغه رسول کوی. لیکن سره د دومره قرنو او پیړیو د تیریدلو مونږ ته تر نن ورځی پوری دغه خبره نشوه څرگنده او نه مو واوریده چه وروسته له دی نه چه مری په خاورو کښی سره گډود او مخلوط شی هغه به بیا ژوندی کیږی - لکه د پخوا په شان روغ رمت انسان تری جوړ او عیان کیږی او بیا د خپلو اعمالو سزا مومی ؟

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٩﴾

ووايه (ای محمده ! دوی ته) چه وگرځی تاسی په غمکه (د مکذبینو) کښی پس وگورئ چه څرنګه شو عاقبت (آخره خاتمه) د گنهګارانو (کافرانو) ؟ او تری عبرت واخلي !

تفسیر: یعنی دیرو مجرمانو ته په هم دغه دنیا کښی عبرتناکه سزا ورکړی شوی ده او د انبياؤ مواعید پر دوی منطبق گرځیدلی دی پر هم دغه دی د بعث بعد الموت قیاس هم بنائی چه وګر شی چه بالیقین بعث - حساب کتاب - ثواب - عقاب او اخروی عذاب شته چه قول رښتیا دی او الله تعالی له هغه څخه خبر راګړی دی او هغه ضرور راتلونکی دی او دغه لویه کارخانه هم داسی خوشی چتی (بیکاره) بی پایه او بی نتیجی نه پاتی کیږی او دغه هم امکان نه لری چه پر دغو ټولو علویه و او سفلیه و موجوداتو داسی کوم عمومی حاکم نه وی چه حق په حقدار ورسوی او خپل دغه ګرد (ټول) رعایا هم داسی چتی (بیکاره) او مهمل پریږدی کله چه ټولو مجرمانو ته دلته پوره سزا نه ورکوله کیږی نو یقینی ده چه هر ورو (خامخا) بل کوم ژوندون او جهان شته چه هلته به هر څوک د خپلو اعمالو نتیجه او سزا او جزاء ومومی. که تاسی پر هم دغه خپل تکذیب دوام (تینګوالی) وکړئ نو هم هغسی چه د نورو مکذبینو آخره خاتمه او انجام شوی دی ستاسی به هم کیږی.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٢٠﴾

او مه خفه کیره (ای محمده!) پر دوی (چه ستا تکذیب کوی او له ایمانه مخ اړوی) او مه اوسه په تنگی (د زړه) کښی له هغه چه دوی مکر کوی (له تا سره ځکه چه زه ستا حافظ او ناصر یم).

تفسیر: یعنی ای محمده دغه مکذبان د دوی په ښو او بدو په ښه شان سره وپوهوه! او د آخری خاتمی تنبیه ورته ورکړه! وروسته له دغو پوهولو له دوی نه جلا (جدا) شه! که دغه خلق حق ونه منی نو تاسی ډیر غمجن، متأسف او مه خفه کیږئ! او نه د دوی د مکر او فریب او د حق په خلاف له تدبیر کولو څخه زړه تنگه او ملول کیږئ! تاسی خو خپل فرض په پوره ډول (طریقه) سره اداء فرمایلی دی. الله تعالی پخپله داسی ضدی او عنادی کسانو ته سزا ورکوی او هم هغسی چه پخوانی مجرمان ئی په سزا رسولی دی دوی هم رسوی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

او وائی دا (کفار) کله به وی دغه وعده (د نزول د عذاب) که یی تاسی صادقان (رښتینی په دغی دعوی خپلی کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر هغه قیامت کله راځی؟ او له هغو عذابونو څخه مو چه وپروی هغه به کله نازلېږی.

قُلْ عَلَىٰ أَن يَكُون رَدْفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٤٢﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه نژدی ده چه شی پیوست په تاسی پسی ځینی هغه (عذاب) چه غواړئ ئی تاسی په جلتی.

تفسیر: یعنی ډیر شورماشور او غوغا مه ښلوئ! هغه وعده هر ورو (خامخا) ایفاء کیدونکی ده او هیڅ لری نه ده چه د هغی وعدی کومه برخه تاسی ته ډیره نژدی شوی او در پوری نښتی هم وی لکه چه ډیری ورځی نه وی تیری چه پر دوی باندی سخت قحط نازل شو او هم د «بدر» په غزوه کښی د دغه عذاب یوه برخه ورورسیده پاتی شو قیامت کبری د هغه هم ځینی آثار او علائم در ښکاره شوی دی. (په ردف لکم «ل» زائد دی).

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٤٣﴾

او بیشکه رب ستا خامخا خيستن (خاوند) د فضل (احسان انعام) دی پر خلقو (چه دوی ژر په گناهونو نه نیسی ولیکن اکثر د دوی شکر نه کوی (په دی نعمت چه د عذاب تأخیر دی).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ پخپل فضل او کرم سره د عذاب په لیږلو کښی تأخیر کوی نو لازم ؤ چه دوی دغه تأخیر غنیمت گانه - او د دغی مهربانی په مقابل کښی ئی شکر ایستی او د صالح عمل لاره به ئی خپلو ځانونو ته غوره کړی وی لیکن پر خلاف د دی دوی ناشکری کوی او په خپله خوله عذاب غواړی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٤٣﴾
وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٤٤﴾

او بیشکه رب ستا ته خامخا معلوم دی هغه څه چه پتوی ئی سینی (زړونه) د دغو (کفارو) او هغه څه چه ښکاروی ئی دوی. او نشته هیڅ شی پت پناه (له حوادثو) په آسمان کښی او په ځمکه کښی مگر (لیکلی) دی په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی ستاسی ظاهری او باطنی اعمال ، د زړونو پتی خبری ، نیات ، ارادی، د ځمکی او د آسمانونو ډیر زیات پت اسرار گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی او د لوح محفوظ په دفتر کښی درج دی. هره خبره له هغه سره موافقه واقع کیږی د ژر غوښتلو او تلوار کولو یا ځنډ (ایسارتیا) او ډیل کولو څخه هیڅ یو حاصل او گټه (فائده) په لاس نه درځی - هر هغه څیز چه د الله تعالیٰ په علم کښی طی شوی وی ژر یا په ځنډ (ایسارتیا) پر خپل وقت هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او هر یوه ته سم د ده له عمل ، نیت ، عزم او ارادی سره موافقه ثمره او نتیجه خامخا ورسیدونکی ده.

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٥﴾ وَإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٦﴾

بیشکه چه دغه قرآن قصه کوی (بیانوی) پر بنی اسرائیلو (اولادی د

يعقوب) باندی اکثر له هغو څیزونو چه دوی په هغو (څیزونو) کښی سره اختلاف کوی. او بیشکه دغه (قرآن) خامخا هدایت دی او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی).

تفسیر: یعنی اوس د عملی فیصلی وقت نه دی راغلی - بیشکه قرآن د قولی او عملی فیصلی دپاره راغلی دی - په دغه وقت کښی په سماویه ؤ علومو او مذهبی شیانو کښی له گردو (تولو) څخه لوی علماء بنی اسرائیل گڼل کیدل مگر د عقائدو، احکامو، قصصو، روایاتو او نورو په متعلق د هغوی د شدیدو اختلافاتو قاطعه فیصله او ښه تصفیه هم دغه پاک قرآن اورولی ده. فی الحقیقت قرآن هغه لوی کتاب دی چه گردی (تولی) دنیا ته ئی د الله تعالیٰ آخری پیغام رسولی دی - او د ایمان راوړونکیو خلقو لارښوونه ئی کوی ده څو گرد (تول) خلق د هغی لوئی ورځی دپاره تیاری او آمادگی وکړی چه په هغی کښی به د هری معاملی عملی فیصله کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ٤٨

او بیشکه رب ستا فیصله به وکړی په منځ د دوی کښی (په قیامت کښی) په حکم (عدل) خپل سره او هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه علم والا (پر تولو احوالو او اشیاو)

تفسیر: یعنی قرآن خو د پوهولو او ښوولو دپاره نازل شوی دی باقی د گردو (تولو) معاملاتو حکیمانه او عادلانه فیصله سم له حکمته سره پخپله قدرت لرونکی قادر او توانا الله تعالیٰ کوی.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ٤٩

پس توکل (اعتماد) وکړه خاص پر الله (او د معاندانو له عداوته مه ویریره ای رسوله ځما!) بیشکه چه ته پر حق ښکاره ئی (چه اسلام دی).

تفسیر: یعنی تاسی د هیچا د اختلاف او تکذیب څخه مه متأثر کیږئ! یواځی پر پاک الله اعتماد او توکل ولرئ! او پخپله وظیفه کښی چه دعوت او تبلیغ دی مشغول او لگیا اوسئ! پر هغه سمه صافه لاره چه تاسی درومئ په هغی کښی هیڅ قسم خرخشه او اندیښنه نشته کله چه انسان پر سمه لاره رهی (روان) وی - او پر واحد الله اعتماد ولری - نو د بل هیڅ شی ویره او اندیښنه ورسره نه وی.

إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْبُوتَى وَلَا تَسْمِعُ الصَّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا
وَلَوْ أُمْدِيرِينَ^(۸۰) وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمَى عَنْ ضَلَالَتِهِمْ
إِنْ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ^(۸۱)

بیشکه ته نشی اورولی (خبره) مریو ته او (هم داسی) نشی اورولی کنو ته غبر
د نارو (د وعظ) کله چه وگرځی دوی په دی حال کښی چه شا کوونکی وی.
او نه ئی ته لاره ښوونکی ږندو ته (چه ئی راوگرځوی) له گمراهی د دوی
څخه نه اوروی ته (په سماع د فائدی رسولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان
راوړی په آیتونو (د قدرت) ځمونږ پس هم دوی مسلمانان دی (غاره
ایښودونکی الله ته).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه یوه مری ته خطاب یا کوم کانه ته ناری وهل په تیره بیا چه تاته
ئی شا هم وی او په مندو در څخه ځغلی - او د ناری وهونکی په طرف قطعاً ملتفت نه وی
سودمن نه دی هم دغه د هغو مکذبینو حال دی چه د دوی زړونه مړه شوی دی او په زړه کانه هم
دی او د اوریدلو اراده هم بیخی نه لری نو د دوی په حق کښی هیڅ نصیحت نافع او کار
کوونکی نه دی که یو خاص ږوند د غتو او رڼو سترگو خاوند نشی نو تاسی به هغه ته څرنگه
لار یا بل شی وروښوولی شی ؟ دغه خلق د زړه ړانده هم دی او نه غواړی چه د ږوند والی څخه
هم ووځی نو بیا ستاسی په ښوونه سره که دوی وغواړی چه وگوری - نو څرنگه به وکتلی شی ؟
یعنی پند او نصیحت د هغو خلقو په حق کښی نافع دی چه ئی ومني او پری متأثر شی. او د
اثر قبول هم دغه دی چه د الله تعالی پر کلام یقین او باور وکړی او وئی منی.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ^(۸۲)

او کله چه واقع ثابت شی خبر د عذاب پر دغو (بنی آدمانو او نژدی شی
قیامت پر دوی) نو راوبه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکی
تلونکی) له ځمکی چه خبری کوی دغه (دابه) له دوی سره چه بیشکه دا
خلق و چه په دلائلو (د قدرت الوهیت) ځمونږ به ئی یقین نه کاوه.

تفسیر: موضح القرآن لیکي «پخوا له قیامت به په مکه معظمه کښي د صفا غر وچوی او له هغه څخه به یو ژوندی خوځیدونکی ووځي چه له خلقو سره به خبری کوی چه اوس قیامت نژدی دی. او صادق مؤمن به له کاذب منکر څخه په نښه کولو سره بیلوی» له ځینو روایاتو ځنی معلومیږي چه دغه به بالکل په آخره زمانه کښي په هغه ورځ واقع کیږي چه لمر له مغربه وخیژي نو قیامت د هم دغی ورځی نوم دی چه د تولی دنیا گرد (تول) موجوده نظام به په کښي گډود او خرابیږي نو د داسی خوارکو په وقوع کښي هیڅ تعجب نه دی پکار چه د قیامت د قریبه و علاماتو او د دی مقدمی په شان ظاهرولی شی. بنائی د «دابة الارض» په ذریعه د دی خبری ښودنه مقصود وی هغه خبره چه تاسی د یو رسول په ژبه نه منله نن مجبور یی چه د یوه حیوان په ژبه ئی ومنئ! مگر د دغه وقت منل تاسی ته مفید او نافع نه دی او له دغه څخه یواځی د مکذبینو تجهیل او تحمیق مطلوب دی چه د منلو وقت تیر شو. تنبیه: د «دابة الارض» په نسبت ډیر رطب او یابس اقوال او روایات په تفاسیرو کښي درج شوی دی. مگر د معتبرو روایاتو له مخی هم دغومره خبره ثابته شوی ده چه موضح القرآن لیکلی ده والله اعلم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ^{۸۳}

او (پاده کړه) هغه ورځ چه ژوندی به راپورته کړو له (قبورو د) هر امت (فرقی) څخه یو فوج (چه اشراف او رؤسا دی) له هغو (منکرانو) چه تکذیب کوی په آیاتونو ځمونږ پس د دوی جماعتونه به سره یو ځای کیږي بیا روانیږي.

تفسیر: د هر گناه کوونکی ټولنه او لښکر به سره بیل وی. تنبیه: عموماً مفسرینو د «فهم یوزعون» معنی په ستنولو (واپس کولو) سره کړی ده. یعنی د هر امت مکذبان به د محشر په طرف بیول کیږي او دوی به دغومره ډیر او زیات وی چه وړاندی تلونکی خلق به د وروستنیو مخه بندوی او له مخکښی تلوو څخه به ئی ستنوی (واپس کوی). لکه چه په لوی بیروبار او ازدحام کښي د انتظام د ټینګ ساتلو لپاره هم داسی وضعیت غوره او اختیارولی شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ إِذْ بَنَيْتُم بِأَيْتِي وَلَمْ تُحِطُوا بِهَا عَلِمْنَا مَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٣﴾

تر هغه پوری چه راشی دوی (تول محشر ته) نو وبه فرمائی (ورته الله) آیا تکذیب کړی ؤ تاسی د آیاتونو څما حال دا چه احاطه نه وه کړی تاسی په هغو (آیاتونو) له جهته د علمه آیا څه شی دی هغه چه وی تاسی چه کاوه به مو (هغه له مامور به څخه ؟ ووايئ!)

تفسیر: یعنی زیار (محنت) ئی ونه کړو - او کوشش ئی ونه کړ چه په پوره ډول (طریقه) به پری پوهیدل او تمامو اطرافو او جوانبو ته به ئی کتل ابتداء ئی د هغه په تکذیب خوله وسپرده «یا ووايئ! که داسی نه دی نو نور مو څه کول؟ یعنی ماسواء له دی نه ستاسی بل څه کار ؤ ؟ امکان لری چه مطلب ئی داسی وی چه بی له غوره او فکر کولو څخه تاسی هم داسی د هغه تکذیب کړی ؤ ؟ یا ووايئ ؟! چه ماسواء له دی نه تاسی نوری څه گناه هم د خپلو ځانونو لپاره تولی کړی وی.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٤﴾

او واقع ثابته به شی خبره (د عذاب) پر دغو (منکرانو) باندي په سبب د هغه چه ظلم ئی کړی ؤ پس دوی به هیڅ خبری نشی کولی (په عذر خواهی له جهته د عذاب لامتناهی)

تفسیر: یعنی د دوی د شرارتونو یقینی ثبوت وشو - او د الله تعالی حجت پر دوی تمام شو، اوس وروسته له دی نه به دوی څه ویلی شی ؟ باقی په ځینو نورو آیاتونو کښی چه د دوی عذر او پلمی (تدبیرونه) مذکور دی ښائی هغه به پخوا له دی نه شوی وی. په هر حال دغه نفی او اثبات دی د موطنو او د موافقو پر اختلاف حمل کړی شی.

الْمُيَرُوا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسُ كُنُوفِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٥﴾

آيا نه وينی د۱ (منکران د حشر) چه بیشکه مونږ گرځولی مو ده شپه (توره تیاره) لپاره د دی چه آرام وکړی دوی پکښی او (گرځولی مو ده) ورځ لیدونکی (تکه سپینه روښانه چه کسب و کار په کښی وکړی) بیشکه په دغه (تعاقب د لیل او نهار) کښی خامخا دلائل (د قدرت او عبرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی څرنگه ښکاره دلائل او واضحی نښی الله تعالیٰ په دنیا کښی دوی ته وروښودی خو دوی لږ څه هم پر هغو فکر او غور ونه کړ - که یواځی د شپي او د ورځي پر دغه دائمی تبدیل او تحویل او نورو اختلافاتو دوی خپل افکار چلولی او پری غور او خوض ئی کولی نو د الله تعالیٰ پر توحید - د انبیاءو پر ضرورت او اهمیت او پر بعث بعد الموت پر ګردو (تولو) شیانو به دوی پوهیدل چه بالاخر هغه کوم یو ذات دی چه په داسی مضبوط او محکم انتظام سره برابر وروسته له ورځي څخه شپه او د شپي څخه ورځ رابښکاره کوی او ځمونږ د ظاهري بصارت لپاره وروسته د شپي له تیارو د ورځي رڼا (رڼرا) خوروی. نو آيا دغسی یو مطلق قادر ځمونږ د باطني بصیرت دپاره د اوهامو او اهوای په تیارو کښی د معرفت او هدایت رڼا (رڼرا) نه ده رالیدلی؟ بیا نو شپه څه شی ده د ویدیلو وقت دی! چه مونږ هغی ته د موت یوه نمونه ویلی شو چه وروسته له هغه ورځ راځی او بیا سترګی په کښی غړیږی - او یو طرف بل طرف ته په کښی ګرځو. هم داسی الله تعالیٰ پر مونږ موت هم طاری کوی او وروسته له مرګه مو بیا هم داسی ژوندی راپاڅوی نو په هغه کښی څه اشکال او استحاله شته؟ الغرض د یقین کوونکیو لپاره په هم دغی یوی نښی کښی د ګردو (تولو) ضروريه ؤ شیانو د حل لپاره اسباب موجود دی.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَنَزَعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أَتَوْهُ ذَخِيرِينَ^{٨٨} وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمْدًا وَهِيَ تَلْرُمَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَيْرُ بِيَا تَفْعَلُونَ^{٨٩} مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِّنْ فَرْعٍ يُّؤْمِنُونَ^{٩٠} وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فُكِبَتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ^{٩١}

او (ياده كړه) هغه ورځ چه پوكي وكړ شي په صور (شپيلي) كښي نو ويريږي (له دير هيبته) هر هغه څوك چه په آسمانونو كښي دي او هر هغه څوك چه په ځمكه كښي دي مگر هغه څوك چه اراده وفرمائي الله (د نه ويريډلو د هغه) او تول به راشي د دغه (الله په حضور په قيامت كښي) عاجزان او ويني به ته غرونه (په قيامت كښي) گمان به كوي ته پر هغو چه كلک ولاړ دي (له جهته د لويوالي) حال دا چه دوي به ځي تيريږي پشان د وريځي كاريگري د الله (يا وكړ الله دا كار په كولو سره) هغه (الله) چه محكم (درست) كړي ئي دي هر څيز (چه پيدا كړي ئي دي) بيشكه چه دغه (الله) ښه خبردار دي په هغو كارو چه كوي يي تاسي هر هغه څوك چه راشي په حسنه (نيكي) سره (چه كلمه د توحيد ده) پس شته ده ته (جزاء) بهتر غوره له هغه او دوي به له سختي ويري د دغي ورځي په امان وي. او هر هغه څوك چه راشي په سيئه (بدي شرك سره) پس نسكور به وغورځول شي مخونه د دوي په اور (د دوزخ كښي او ويه ويل شي دوي ته له جانبه د الله) آيا جزاء دركوله كيږي (بلكه نه دركوله كيږي) مگر (جزاء د شرك او نور معاصي) هغه چه وي تاسي چه كول به مو (په دنيا كښي).

تفسير: د صور (شپيلي) پو كوونكي پرېسته حضرت اسرافيل عليه السلام دي چه د الله تعالي د حكم په انتظار كښي د صور د پوكولو لپاره تيار ولاړ دي. په ځينو رواياتو كښي راغلي دي چه ﴿إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ﴾ حضرت جبرئيل - ميكائيل - عزرائيل عليهم السلام دي. ځيني د دي مصداق شهداء بولي والله اعلم. (موضح القرآن) ليكي يو ځلي صور پوكلي كيږي چه د هغه په اثر به گرد (تول) مخلوق سره مري. دوهم صور چه وپوكلي شي د هغه په اثر تول مري بيا له سره ژوندي كيږي - دريم صور چه وپوكلي شي دوي گرد (تول) ويريږي. په څلورم كښي گرد (تول) بيهوشه كيږي. په پنځم كښي بيا په هوش كيږي. د صور پوكل به څو څو ځلي صورت نيسي. اكثر علماء يواځي هم دغه دوي نفخي مني - يعني گرد (تول) سره فقط دوه ځلي صور پوكلي كيږي او دغه گرد (تول) احوال او احوال د هم دغو دوو شپيلو لاندې درجوي والله اعلم. ﴿وَتَرَى الْجِبَالَ﴾ الآية - او ويني به ته غرونه په قيامت كښي گمان به كوي ته پر هغو چه كلک ولاړ دي له جهته د لويوالي حال دا چه دوي به تيريږي پشان د وريځي يعني دغه لوي لوي غرونه چه تاسي ئي اوس وينئ او د دي خيال كوي چه دغه به تل پر ځمكه كلک ولاړ وي او له سره به له خپله ځايه نه ښوريږي - دغه گرده (توله) به د قيامت په ورځ كښي د ټكول شويو رنگينو وړو پشان به فضاء او هواء كښي الوځي او گرځي او د وريځو په شان به ژر ژر درومي لكه چه د

جزء ۲۷ «الواقعة» په اوله ركوع ۵ - ۶ آيت كښي داسي يو آيت لولو ﴿وَكَيْتَ الْجِبَالُ بَشًا فَمَكَتْ مِبَاءً مِّنْهَا﴾ او په «القارعة» كښي لولو ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ﴾ او د جزء ۱۶ «طه» په (۶) ركوع ۱۰۵ آيت كښي وايو ﴿قُلْ يَنفَعُهَا لِي نَفْعًا﴾

تنبیه: د دغه آيت هيڅ تعلق د ځمکې د حرکت او سکون سره نشته لکه چه ځينی متنورين له هغه ځنی پوهيدلی دی.

﴿صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلُّ شَيْءٍ﴾ کاریگری د الله یا وکر الله دا کار په کولو سره هغه الله چه محکم درست کری ئی دی هر څیز چه پیدا کری ئی دی).

یعنی هغه ذات چه هر شی ئی په نهایت حکمت سره درست کړ، هغه الله تعالیٰ چه نن ئی دغه غرونه داسي درانه او مضبوط جوړ او درولی دی هم هغه الله تعالیٰ به یوه ورځ دوی بخرکی بخرکی او دری وړی کوی - او تری دوری به جوړوی - او په هواء به پی الوځوی. دغه د غرونو الوځول به د خرابی او تباهی په غرض نه وی بلکه د عالم په نظام کښي به سره لاندی باندی او لازمه تعدیلات کوی - او په همغه درجه ئی رسوی چه د هغه لپاره ئی پیدا کری دی نو دغه گرد (تول) به د هغه حقیقی صانع صنعت او کاریگری وی چه د هغه هيڅ یو تصرف له حکمت څخه تش نه دی.

﴿إِنَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا تَفْعَلُونَ﴾ بیشکه چه دغه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی تاسی) یعنی وروسته له دغو ماتولو او غیرولو او عظیمه و انقلاباتو څخه بیا د بندگانو حساب او کتاب شروع کیږی کله چه الله تعالیٰ د بندگانو تر ذری ذری پوری اعمالو څخه هم خبر او علیم دی نو هر یوه ته به سم د ده له عمله سره جزاء ورکوله کیږی - نه به پر چا ظلم کیږی - او نه به د چا حق تلف شی. وروسته له دی نه د هم دی خبری لږ تفصیل بیانیری چه هر هغه څوک چه راشی په حسنه نیکی سره چه کلمه د توحید ده پس شته ده ته جزاء خیر بهتر غوره له هغه یعنی د یوی نیکی بدل اقلا د لسو نیکیو په حساب ورکول کیږی چه دغه مکافات له سره ختم کیدونکی نه دی. او دوی به له سختی ویری د دغی ورځی په امان وی یعنی له دیری ویری کما قال الله تعالیٰ فی رکوع (۷) ۱۰۳ آیت من سورة «الانبیاء» جزء ۱۷ ﴿لَا يَخْزَنُهُمُ الْقَرْعُ الْأَكْبَرُ﴾ او که ویره په لږ اندازه وی نو له دغه آیت سره هيڅ منافی نه ده.

﴿قُلِبَتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ﴾ الآية - پس نسکور به وغورځولی شی مخونه د دوی په اور د دوزخ کښي او ویه ویل شی دوی ته له جانبه د الله آیا جزاء درکوله کیږی بلکه نه درکوله کیږی مگر هغه چه وی تاسی په دنیا کښي چه کول به مو چه کفر او نور معاصی دی) یعنی د الله تعالیٰ له طرفه هيڅ زیادت او تیری پری نه کیږی څه ئی چه کرلی وی هم هغه به ریبی او له خپلو کرو څخه به سری څه شکایت کوی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ عَبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّذِي حَرَّمَ هَاوَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ

بیشکه هم دا خبره ده چه امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه عبادت کوم د رب د دی بلدی (بنار) هغه (الله) چه حرمت (عزت) ورکری دی دی (بنار د مکی ته په امن سره) او خاص هم دغه الله لره دی ملکاً ، خلقاً و عبیداً) هر شی

تفسیر: له بلده او بنار څخه مراد مکه معظمه ده چه الله تعالی هغی ته خاص تعظیم - تحریم او تکریم ورپه برخه کری دی نو د دغه تخصیص او تشریف په سبب د رب اضافت د هغی په طرف وکړ شو که نه الله تعالی خو د گردو (تولو) شیانو رب او مالک دی.

وَأْمُرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾

او امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه شم زه له مسلمانانو (غاره ایښودونکیو الله ته)

تفسیر: یعنی په هغو خلقو کښی محسوب شم چه د پاک الله کامل حکم منونکی او فرمان وړونی دی او بیخی ئی خپل ځانونه ورسپارلی دی.

وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ فَمَنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٩١﴾

او (بل مامور یم) په دی چه ولولم قرآن (پر تاسو وائی وروم خلقو ته) پس هر چا چه سمه صافه لاره وموندله پس بیشکه هم دا خبره ده چه سمه صافه لاره ئی وموندله دپاره د ځان (او فائدی خپلی) او هر څوک چه گمراه شو پس ووايه (ای محمده! ده ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو څخه یم.

تفسیر: یعنی زه بالذات هم د الله تعالی بندگی او فرمان برداری کوم او نورو ته هم د الله تعالی دغه عظیم الشان قرآن آوروم او د هدایت سمه صافه لاره خلقو ته ورښیم پس هر څوک چه لاره ئی

وموندله له جهته د متابعت حُما توحيد د الله او نفی د شرکاؤ ته پس بیشکه هم دا خبره ده چه لاره ئی وموندله دپاره د حُنا خپل حُكه چه نفع ئی هم ده ته راجع ده او هر شوک چه گمراه شو له جهته د مخالفت حُما پس ووايه ورته چه بیشکه هم دا خبره ده چه زه له وپروونكيو یم او پر ما غير له پیغام رسولو بل هیڅ نشته او وبال د ضلال د بل چا پر ما نه لویږی یعنی ما خپل پند او نصیحت کړی دی او له دغه تبلیغه می حُنا فارغ‌الذمه گرځولی دی که تاسو نه پوهیږئ یا حُنا پری نه پوهئ نو په دغه کښی ستاسو نقصان دی. او دغه احکام پخوا له امر د قتال و

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرُكُمْ إِلَيْهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤٧﴾

او ووايه (ای محمده!) چه گردی (تولی) ثناوی ستاینی (صفتونه) (خاص) الله ته دی (په دغه نعمت د علم او نبوت) ژر به وښیي (الله) تاسی ته دلائل (د قدرت خپل) پس وبه پیژنئ تاسی هغه (دلائل) او نه دی رب (پالونکی) د تا غافل (بیخبره) له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی (ای مشرکانو نو جزاء به ورکړی هر چا ته د ده له عمله سره سمه)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته په زرهاؤ ځلی د حمد او شکر ځای دی چه زه ئی هادی او مهتدی گرځولی یم فی‌الحقیقت د تعریف لائق هم هغه لوی او مقدس ذات دی. هر چا ته هر هغه ښیگنی (فائدی) یا کمال چه ور په برخه شوی دی د ده له لطف او مرحمت څخه دی ژر به وښیي الله تاسی ته دلائل د قدرت خپل پس وبه پیژنئ تاسی هغه دلائل یعنی وروسته له دی نه الله تعالیٰ ستاسی په منع کښی یا د باندی د خپل قدرت هغه نمونی او حُما د صداقت داسی ښکاره دلائل به درښیي چه د هغو په لیدلو سره به تاسی وپوهیږئ چه بیشکه دغه د الله تعالیٰ هغه آیات دی چه د هغو اطلاع مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم راکړی وه. باقی د هغه وقت پوهیدل آیا تاسو ته نافع واقع کیږی؟ که نه؟ دغه بيله خبره ده. د قیامت علامات او نور گرد (تول) تر دغه لاندی راغلل او نه دی رب پالونکی د تا غافل بیخبره له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی ای مشرکانو! یعنی هغه عمل او معامله چه تاسی ئی کوئ هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ تر نظر لاندی دی بالاخر سم له هغه سره تاسی ته د هغو بدل درکوی که په سزا او نورو کښی څه تأخیر او دیل پېښ شی نو داسی ئی مه گڼئ چه الله تعالیٰ حُمونږ له اعمالو څخه غافل او بیخبره دی.

تمت سورة النمل والله الحمد والمنة

سورة «القصص» مكية الا من آية (۵۲) الى غاية (۵۵) فملنية و آية (۸۵) فبالجحفة اثناء الهجرة وهى (۸۸) آية وتسع ركوعات رقمها (۲۸) تسلسلها حسب النزول (۴۹) نزلت بعد «النمل» د «القصص» سورت «مكى» دى پرته (علاوه) له (۵۲) تر (۵۵) آيتونو پورى چه «ملنى» دى او له (۸۵)

آيت شخه چه په جحفه كنى د هجرت په اثناء كنى نازل شوى دى (۸۸) آيات (۹) ركوع لرى په تلاوت كنى (۲۸) او په نزول كنى (۴۹) سورت دى وروسته د «النمل» له سورت شخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طسّم ۱ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۲ نَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۳

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه د كتاب مبين (بنسكاره) دى (چه خير او برکت نى بنسكاره او د حق او د باطل بيلوونكى دى). لولوؤ مونږ پر تا (اى محمده!) له (عينو) خبرو د موسى او د فرعون په حقه (رښتيا) سره دپاره د (هغه) قوم چه ايمان راوړى.

تفسير: يعنى مسلمان خلق دى خپل حال قياس كړى! (موضح) د ظالمانو په مقابل كنى څرنگه چه د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه الله تعالى بنى اسرائيل سره له ضعف او كمزورى د فرعونيانو په مقابل كنى منصور او مظفر وگرځول هم داسى مسلمانانو ته هم اكر كه نن په مكى معظمى كنى قليل - ضعيف او ناتوانه په نظر راځي د دوى د بيشمارو زورورو اعداؤ په مقابل كنى برى او كاميابى ور په برخه كوى.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِنْهُمْ

بیشکه چه فرعون لوئی (او تکبر) غوره کری و په غمکه (د مصر) کښی او
گرځولی ئی و اهل د دغه (مصر) ټولی ټولی چه ضعیفه (مقهوره) کری ئی وه
یوه طائفه له دوی (چه بنی اسرائیل و)

تفسیر: یعنی په مصر کښی قبطیان ودان وو چه د فرعون له قوم څخه و او سبطیان هم اوسیدل چه
په بنی اسرائیلو سره مشهور و لیکن فرعون به د ظلم او تکبر له لاری بنی اسرائیلو ته فرصت او
موقع نه ورکوله چه دوی ترقی وکړی او په هوسانی (راحت) او آرام سره دده ولگوی گواکی
گردد (ټول) قبطیان سرداران او آغایان گرځیدلی و او د انبیاء اولاد بنی اسرائیل ئی خپل
غلامان او نوکران گرځولی و - او پر دوی به ئی دیر ذلیل کارونه او سخته بیگاری اجرا کوله او
په هیڅ دول (طریقه) ئی نه پرېښوده چه دوی په مملکت کښی قوت او وقعت حاصل کری.

يَذِيحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيُ نِسَاءَهُمْ

چه وژل به ئی غامن د دوی (چه نسل ئی منقطع شی) او ژوندی به ئی
پرېښودی ښځی (جنکیانی) د دوی (خپل خدمت ته)

تفسیر: مفسرین وائی چه فرعون یو خوب ولید چه کاهنانو د هغه تعبیر داسی وکړ چه «د کوم
داسی بنی اسرائیلی هلک له لاسه به ستا دغه سلطنت تباہ او بربادیږی چه لا تر اوسه نه دی
څیریدلی» نو ځکه فرعون د دغی پېښی د مخی نیولو په قصد دغه د ظلم او حماقت تدبیر له
خپله ځانه وویست چه د تل دپاره بنی اسرائیلیان مغلوب مقهور او ذلیل وساتی شو په دوی
کښی داسی کوم قوت او قدرت پیدا نشی چه له هغه څخه د بغاوت او شرارت کومه اندېښنه
متصوره وی - او داسی امر ئی صادر کړ - «وروسته له دی نه هومره بنی اسرائیلی هلکان چه
پیدا کیږی دوی دی د یوی مخی څخه ووژلی شی! او په دغه ترتیب دی د راتلونکی مصیبت او
خطری مخه په ښه شان سره ونیوله شی کله چه قبطیانو ته د سبطیانو د جونو له خوا داسی کومه
خطره نشته نو دوی دی ژوندی پرېښودی شی شو وروسته له پیغلتنو له هغوی څخه قبطیان د
وینځو په شان کار واخلي - ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي چه بنی اسرائیلو پخپل منځ کښی
د حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام د یو پخوا ویلو تذکره کوله چه په هغه کښی داسی یوه
تذکره شوی وه چه «د یوه بنی اسرائیلی ځلمی له لاسه د مصر د دغه سلطنت تباہی او خرابی
مقدره ده» دغه خبره ورو ورو او متدرجاً د فرعون غور ته ورسیده او هغه احمق د دغه قضاء او
قدر د انسداد لپاره دغه اصول او فوق العاده احکام صادر کړل.

إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٥٠﴾

بیشکه ؤ دغه (فرعون) له مفسدانو (چه راز راز (قسم قسم) فسادونه به ئی کول).

تفسیر: یعنی فرعون خو بالطبع په ځمکه کښی خرابی غورځوونکی ؤ نو ځکه د داسی لوی ظلم او ستم څخه له سره نه لرغیده او نه ئی زړه خوړیده پس هر شی به چه د ده په زړه کښی راته هم هغه به ئی اجراء کول او خپل د کبر او غرور په نشه کښی داسی مست او بیهوشه ؤ چه بی له غور، فکر او اندیښنی او وړاندی او وروسته کتلو څخه به ئی هر شی کول.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥١﴾ وَنُكَيِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ

او اراده وکړه مونږ د دی چه منت احسان کیږدو پر هغو کسانو چه ضعیفان کړی شوی وو په ځمکه (د مصر) کښی او چه وگرځوو مونږ دوی امامان (د دارینو مقتدایان) او وگرځوو مونږ دوی وارثان (د ملک د فرعون) او چه قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه (د مصر او شام) کښی.

تفسیر: یعنی د دغه ملعون انتظامات خو هغه ؤ او ځمونږ اراده داسی وه چه کمزوران زورور کړو او تیت مخلوق هسک (اوچت) کړو او د هغه قوم پر سر د دینی امامت او دنیوی سیادت تاج کیږدو چه د فرعون او فرعونیانو له لوری ذلیل حقیر او مریان شوی ؤ - او له هغو ظالمانو او متکبرانو څخه هغه ځمکه پاکه او صافه کړو - او دغه مظلوم او ربړ (تکلیف) موندونکی قوم د دوی په ځای ودان کړو - او د دینی سیادت سره دنیوی حکومت هم دغه مقهور او مظلوم قوم ته وروسپارو.

وَنُرِيْ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ

او چه وښیو فرعون او هامان (وزیر ته ئی)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر او د ده په ظلم او ستم او تیری کښی له ده سره شریک او د ده د کار آله او د لاس د یوی همسا په شان ؤ.

وَجُنُودُهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

او لښکرو د دغو دواړو ته له دغو (بنی اسرآئیلو نه) هغه شی چه ؤ دوی چه ویریدل (به تری چه زوال د قوت او سلطنت د قبطیانو دی).

تفسیر: یعنی د هغی خطری لامله (له وجی) چه دغو قبطیانو د سبطیانو پر زرهارو معصوم هلکان وژلی ؤ مونږ اراده وفرمایله چه هم هغه خطره وردمخه کړو فرعون خپل گرد (تول) امکائی کوشش او زیار (محنت) پکار واچولو - او پوره زور او قوت ئی ولگوه چه په هیڅ صورت هغه بنی اسرآئیلی هلک چه د هغه له لاسه د ده سلطنت تباہ کیږی مصئون او مأمون پاتی نشی - او فرعون د ده له شره ساتلی وی مگر کله چه د الله تعالیٰ تقدیر قاطع او د ده د ارادی په مقابل کښی هیڅ مانع نشی دریدی نو هم هغه معهود هلک ئی د ده په غیر کښی وپاله او د دوی په وسیله ئی وساته - او د هم هغه فرعون په شاهی بستره او په پاچاهی مائی کښی ئی په ډیر ناز او نعمت لوی کړ او دغه پی علی رؤس الاشهاد ثابت او محقق کړ د هر هغه کار او انتظام اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی - هیڅ یو قوت او قدرت د هغه په انسداد کښی نه موفق کیږی.

د پاک الله دیوه لگیږی به تل - څوک چه ئی پو کړی دی سوځیږی به تل

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيْهِ فَإِذَا اخْفَیْتُ عَلَيْهِ فَأَلْقِيْهِ فِي الْيَمِّ

او وحی (الهام) وکړ مونږ مور د موسی ته داسی چه تی ورکوه ته دغه (موسی) ته نو کله چه وویږیدی ته (په ده) پس وغورځوه دغه (موسی سره له تابوته) په سیند کښی.

تفسیر: د موسی علیه السلام مور ته یا الهام وشو یا ئی په خوب ولید یا په بله کومه ذریعه ورمعلومه شوه څو چه تاته خپل د دی هلک د وژلو ویره او اندیشه نه وی پیدا شوی په منظم دول (طریقه) سره ئی وپاله! او تی ورته ورکوه! کله چه د وژلو ویره درته پیدا شی نو په یوه صندوق کښی ئی تابوت کړه او د نیل په سیند کښی ئی لاهو کړه دغه قصه د «طه» په سورت کښی هم لیکلی شوی ده.

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ④

او مه ویریریه ته (له غرق ئی) او مه خفه کیره ته (له بیلتون ئی) بیشکه چه مونږ بیرته راوستونکی یو د دغه (موسی) تاته او (بیا) گرځوونکی یو د دغه (موسی) له مرسلانو (پیغمبرانو).

تفسیر: یعنی مور ته ئی دادینه او تسلی ورکړه شوه چه مه ویریریه او بی له کوم تردد او اندیښنی ئی په سیند کښی لاهو کړه! ستا دغه هلک له سره نه ضائع کیږی او د خپل ځوی د دغه بیلتون څخه هم مه خفه کیره! چه مونږ ئی دیر ژر بیرته ستا غیږی ته درولو - او د پاک الله اراده په دی خبره تللی ده چه له دی نه یو دیر لوی کار واخلی او د رسالت په منصب ئی افتخار ویشی او هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د ارادی په مخ کښی حائل او مانع نشی کیدی - او دغه گورد (تول) موانع به له منځه لری کیږی او دغه مقدس مقصد هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی چه د دغه محترم مولود له وجوده سره متعلق دی.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ

فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ⑤

پس وموند دغه (او ونيو تابوت د موسی) کورنی د فرعون دپاره د دی چه شی دغو (فرعونیانو) ته دښمن او (سبب د) غم بیشکه چه فرعون او هامان (وزیر ئی) او لښکری د دغو دواړو وو (دا تول) خطا کاران

تفسیر: مور ئی خپل هلک د لرگيو يوه صندوق کښی وغورځوه او د سیند په اوبو کښی ئی خوشی کړ - صندوق د اوبو د جریان په متابعت په داسی یوی ویالی کښی لاړ چه د فرعون په باغ کښی تیریده او هلته د میرمنی آسیبی رضی الله تعالی عنها د فرعون د ښځی په لاس کښی ولوید میرمنی آسیبی رضی الله تعالی عنها ته د دغه ښکلی هلک ښکلی صورت دیر ښه په نظر ورغی او د ده په وچولی (تندی) کښی د نجابت او شرافت آثار ورښکاره شول نو ئی د پاللو په غرض راپورته کړ. مگر د دی پورته کولو آخری نتیجه داسی شوه چه دغه وورکی لوی شو او د فرعون او د فرعونیانو سخت مخالف او دښمن ثابت شو - او د دوی په حق کښی د روح د

سوهان په شان عيان شو. نو ځكه الله تعالى هغوی ته موقع ورکړه چه دی راپورته کړی. لعین فرعون له دی څخه څه خبر ؤ د هغه دښمن له ویری چه زه په زرهاؤ معصوم هلکان وژنم، هغه هم دغه هلک دی چه نن په ډیر ناز او نعمت سره ځموندو په لاسو د هغه پالنه او روزنه کیږی فی الحقیقت فرعون او د ده گرد (تول) وزیران - مشیران او نور د دغه ناپاکه مقصد په اعتبار سخت وغولیدل چه بیشماره اسرائیلی هلکان ئی پر دغه شبهه ووژل مگر یواځی موسی علیه السلام ئی ژوندی پریښود لپاره د دی چه دغه موسی هغو فرعونیانو ته دښمن شی نارینه ؤ لره چه سبب د غرقیدلو د دوی به شی او غم ښځو ته چه وینځی به ئی شی. او دغه لام د عاقبت دی یعنی عاقبت د دی نیولو او ژوندی پریښودلو به دغه دواړه کارونه شی. لیکن که دوی نه تیروتل نو څه به ئی کول - آیا د دوی له لاسه دغه خبره پوره وه چه د الله تعالی تقدیر په دغه تدبیر سره واړوی ؟ د دوی ډیره لویه خطاء تیرواته او سهو په دی کښی ؤ چه دوی غوښتل د قضاء او د قدر فیصلی په انسانی تدابیرو سره ماتی کړی او مخه ئی ونیسی.

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ

او وویل ښځی د فرعون (آسیی چه دغه هلک) یخوالی د سترگو دی ماته او تاته.

تفسیر: یعنی څومره ښکلی ، گللی او په زړه پوری هلک دی مونږ هلک نه لرو راځی ! چه له ده سره خپل فهم غلط کړو او سترگی پری رنی او زړونه مو خوښ کړو. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه فرعون وویل « لک لالی » یعنی ستا د سترگو لپاره به رنا (رنرا) او یخوالی وی نه ځما لپاره لکه چه ازلی تقدیر دغه الفاظ د دغه ملعون له ژبی څخه ووبستل چه بالاخر هم هغسی هم وشو.

لَا تَقْتُلُوا عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا

مه وژنئ دغه (هلک) ښائی چه نفع به راوړسوی مونږ ته یا به ونیسو دی ځوی.

تفسیر: یعنی کله چه لوی شی ځمونږ په کار به راشی او که مو مناسب وگانه نو به ئی خپل متبني وگرځوو.

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝

حال دا چه دوی نه پوهیدل (پر دغه سبب د هلاک خپل).

تفسیر: یعنی له دی نه خو نه و خبر کله چه دی لوی شی نو څه څه کارونه به وکړی ؟ او دوی داسی وپوهیدل چه دغه هلاک کوم بنی اسر آئیلی له ویری څخه په اویو کښی غورځولی دی ښه که مونږ هم دغه یو هلاک ونه وژنو نو په دغه کښی به کوم یو لوی نقصان متصور وی ؟ آیا دغه خبره خو ضروری نه ده چه هم دغه هلاک به هم هغه ځمونږ معهود دشمن وی چه مونږ تری اندیښنه لرو بیا چه ئی کله مونږ وپالو نو دی به څرنگه ځمونږ په خلاف څه اقدام وکړی ؟ او دغه به څرنگه ممکن وی چه دغه ځمونږ روزلی او پاللی شوی هلاک به له مونږ سره دشمنی وکړی ؟ دوی له دی نه نه و خبر چه دغه هلاک به له هغه لوی ذات سره زیاته دوستی کوی چه د گرد (تول) جهان رب او پالونکی دی او کله چه تاسی د هغه رب العالمین دشمنان یی نو ځکه دی به مجبور وی چه د هغه حقیقی رب العالمین په حکم ستاسی سره مخالفت وکړی تاسی پر خپل دغه ظاهری تربیت داسی اسره او هیله (امید) کوئ مگر له دی نه نه شرمیږئ چه د هغه حقیقی رب العالمین په مقابل کښی د ﴿فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى﴾ غږ پورته کوئ.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أَمِّ مُوسَىٰ فَرِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَّنَا عَلَي قَلْبِهَا لَتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ١٠

او صبا ته وگرځید زړه د مور د موسی تش له صبره قراره (او له نورو افکارو پرته (علاوه) د غمه د موسی) بیشکه چه نژدی وه چه اظهار وکړی په دغه (موسی سره چه ځوی می دی) که چیری نه وی محکم کړی مونږ (صبر او ثبات) پر زړه د دی چه شی دا له باور کوونکیو (په وعده د الله سره).

تفسیر: اګر که د موسی علیه السلام مور د موسی علیه السلام تابوت په سیند کښی لاهو کړ مګر د مور والی لورینی او د مور والی مینی کله دی ته اجازه ورکوله او آرامه به ئی پرېښوده چه د موسی علیه السلام له حاله او له یاده غافله پاتی شی - نو شپه او ورځ به د موسی علیه السلام فکر او ذکر له دی سره مل و او له زړه څخه ئی صبر او قرار فرار کړی و او نژدی و چه د ضبط او صبر تار تری وشلیږی او په عمومی دول (طریقه) سره د ژړا او انگولاء په ضمن کښی دغه خبره تری څرګنده شی چه زه هغه کمبخته مور یم چه خپل ځوی می په خپل لاس په سیند کښی غورځولی دی - که چا موندلی وی یا ئی پته ور معلومه وی نو راته ودی وائی - مګر د الله تعالی دغه الهام ﴿إِنَّا رَأَوُوكَ الْيَمِّكَ وَجَا عُلُوهُ مِنَ الْمُوسِلَيْنِ﴾ به ورته دادینه او تسلی ورکوله نو دغه د الله تعالی کار و چه د دی زړه ته صبر ، ثبات او تسکین ورپه برخه کړی خو د الله تعالی

اسرار پخوا له وخته افشاء او اظهار نه شی او لږ څه مدت وروسته پخپله د موسی علیه السلام مور ته عین الیقین حاصل شی چه د الله تعالی دغه وعده هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده.

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصَّرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝

او ویل (مور د موسی) خور د دغه (موسی) ته چه څه برابره ورور پسی دی (او خبر ئی راوړه) پس کتل به ئی دغه (موسی) ته له لری ځایه (لکه پردی) حال دا چه دغه (فرعونیان) نه پوهیدل (په دغه) خوروالی او جاسوسی د دی).

تفسیر: یعنی کله چه د فرعون په حرم سرای کښی هغه صندوق خلاص او دغه هلک په کښی وموندل شو او په گرده (توله) دنیا کښی ئی آوازه (انگاڅه) گډه او شهرت ئی وموند د موسی علیه السلام مور خپلی لور د موسی علیه السلام خور ته لا له پخوا څخه حکم ورکړی ؤ چه ته دی د خپل ورور په سراغ او پته لگولو پسی تل له لری او جلا (جدا) لگیاء اوسه! او له لری په پته سره د هغه حال او احوال ځان ته معلوم کړه! چه چیری پیدا کیږی؟ او څه ماجراء پری تیریږی؟ کله چه دغه جینئ پوه او هوښیاره وه د هغه شهرت او انکاڅی په اثر ئی ژر ځان برابر هم هغه ځای ته ورسوه چه پر هغه له سینده موندلی هلک باندی لوی ازدحام او بیروبار جوړ شوی ؤ - او هلته لکه یوه بی تعلقه اجنبیه لری ودریده او هېڅ څوک په دی ونه پوهیدل چه دا د دغه هلک خور ده.

وَحَرَّمَ نَاعِلِيَهُ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَصْحُونَ ۝

او حرام (منع) کړی وه مونږ پر دغه (موسی تی رودل د) دایگانو له پخوا (د) بیرته ورتلو مور خپلی ته) نو ویل (خور د موسی) آیا خبر کړم زه تاسی پر اهل د (داسی) کاله باندی چه واخلی وساتی دا (هلک) تاسی ته او دوی به ده ته له خیر غوښتونکیو وی.

تفسیر: یعنی د فرعون ښځی ملعون فرعون هم د دغه هلک په پالنه او ساتنه راضی کړ - دلته د

تی ورکوونکی فکر ورپیدا شو او دیری دائیگانی ئی طلب کری - مگر قدرت لا له پخوا څخه د موسی علیه السلام شونډی کلکی ترلی وی چه پرته (علاوه) د خپلی مور له تی څخه د بل چا تی په خوله ونه نیسی نو سخت تشویش ورپیدا شو چه داسی یوه مرضعه له کومه ځایه راپیدا کړه شی چه دغه هلک ئی تی وروی ؟ ولی چه موسی علیه السلام به مطلقاً د هیڅ یوی مرضعی تی ته خپل مخ نه آړاوه فرعونی خدم او حشم په هم دغه فکر او اندیینه کښی ؤ چه د موسی علیه السلام خور وویل چه «زه د داسی یوی کورنی معرفتی تاسی ته کولی شم چه دیره پاکه او صافه ده او ممکن دی چه دغه هلک د هغی کورنی د کومی ښځی تی وروی او تر هغه ځای پوری چه زه معلومات لرم هغوی به په دیری لورینی (مهربانی) او خیر غوښتنی سره د دغه هلک روزنه او پالنه کوی ځکه چه هغه کورنی دیره شریفه او نجیبه ده او علاوه پر هغه د باچاهی له کوره د انعام او اکرام لوی توقعات هغوی لا په دی اړوی چه پر دغه هلک ښه توجه او فهم ولری» بالنتیجه د هم دی جینی په مشوره د حضرت موسی علیه السلام مور وغوښتله شوه په مجرد د دی چه د خپلی مور بوی پر موسی علیه السلام ولگیده په دیره مینه او محبت سره ئی خپل ځان د مور په تی پوری ونښلوه او په غمکهار سره ئی په تی رودلو شروع وکړه - فرعونی کورنی ته د دغی ښځی پیدا کیدل دیر غنیمت معلوم شول چه بالاخر هغه هلک د یوی مرضعی یعنی د خپلی مور تی سره پخلا شو او شودی ئی روی. په دغه گرد (تول) سره خوښ او خوشال شول - او دیر انعامونه او اکرامونه وکړل شول مگر مرضعی خپل ځینی عذرونه او ضروریات ورواندی کړل چه «زه د هغو لامله (له وجی) دلته نشم اوسیدلی - که راته داسی امر او اجازه وشي چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم - او هلته ئی په فارغ البالی سره روزنه او پالنه وکړم!» لکه چه په هم دغه پاس ترتیب سره بیا موسی علیه السلام په امن او اطمینان سره د خپلی مور غیبری ته ورسید او د فرعون هغه طلب او تنخواه چه د دغی مرضعی لپاره تاکلی (مقرر کری) شوی وه هم ورته په لاس ویربأ ورغله.

فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

پس بیرته راوست مونږ دغه (موسی مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (او رڼی) شی سترگی د دی (په بیرته رسیدو د موسی) او چه نشی غمجنه (په بیلتون ئی) او دپاره د دی چه وپوهیږی (په عین الیقین هم) په دی چه بیشکه وعده د الله حقه ده

تفسیر: یعنی په ﴿إِنَّا رَأَوْنَاهُ إِلَيْكَ وَجَّعَلْنَاهُ مِنِ الْمُرْسَلِينَ﴾ کښی دوه وعدی ورسره شوی وی

پوه خو هم هغه وعده وه چه مور ئی پخپلو سترگو ولیده چه په څه یو حیرانوونکی طریقه پوره او تر سره شوه او د دوهمی وعدی د پوره کیدلو له پاره ورته قیاس موقع پیدا شوه چه بیشکه هغه هم په خپل وخت او نیته پوره کیدونکی ده.

وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝

ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (پری چه حقه ده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده هر ورو (خامخا) رسیدونکی او واقع کیدونکی ده هوا په منع کښی ډیر خندونه او موانع پیښیږی چه د هغو په نسبت ډیر ضعیف الاعتقاد کسان متردد او مشتبه کیږی. (موضح).

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نُجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝

او کله چه ورسید (موسی) زور (قوت د ځوانی خپلی) ته او برابر شو (په عقل) نو ورکړ مونږ ده ته حکمت (نبوت) او علم (پوه) او هم داسی (مهربانی چه وکړه مونږ په موسی او مور ئی) جزاء ورکووو مونږ نیکی کوونکو ته.

تفسیر: یعنی کله چه موسی علیه السلام د خپل رشد او ځلمیتوب وخت ته ورسید نو مونږ ده ته ډیری د حکمت خبری وروښودی او خصوصی علم او فهم او پوهه مو ورکړه ځکه چه دی د هلوکتوبه را په دی خوا صالح او نیک عمل ؤ نو داسی پوه او قابلو خلقو سره زمونږ لطف او مرحمت هم داسی مبذول کیږی.

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَةِ هَٰذَا وَمِنْ عَدُوِّهِ فَاَسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنَ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ

مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

او ننوت (موسی) بنار (د مصر) ته په وقت د غفلت د اهل د هغه کښی (د غرمی په وقت کښی چه ویده ؤ) پس ویی موندل په دغه بنار کښی دوه سری چه جگړه یی سره کوله دغه یو (سبطی) له تابعانو د دغه (موسی ؤ) او هغه (بل قبطی) له دشمنانو د دغه (موسی) ؤ پس مرسته (مدد) وغوښته دغه (سبطی) چه له تابعانو د دغه (موسی) ؤ پر هغه (قبطی) چه له دشمنانو د ده ؤ پس په سوک وواهه هغه (قبطی) لره موسی پس قضاء وکړه (الله) په دغه قبطی (چه مرئی کړ په سوک د موسی سره کله چه د وژلو قصد ئی نه ؤ کړی او نه ؤ مامور په قتل د هغه نو ځکه) وویل (موسی) چه دغه کار له عمله د شیطان دی، بیشکه چه دغه (شیطان) دشمن دی (د انسانانو) لغزوونکی دی ښکاره. وویل (موسی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم ظلم می کړی دی په نفس خپل (په قتل د دغه قبطی سره) پس مغفرت کړه ماته (دغه گناه ځما) پس مغفرت وکړ (الله) دغه (موسی) ته بیشکه چه (الله) هم دی دی خامخا ښه ښوونکی د (خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام وروسته له ځلمی توبه یوه ورځ په داسی وقت کښی بنار ته ورسیده چه خلق غافل ویده ؤ ښایی چه یا به د شپې یا به د غرمی وقت ؤ حضرت موسی علیه السلام چه کله ځلمی شو د فرعون له قوم او د دوی د ظلم او کفر له سببه بیزاره ؤ او تل به ئی له بنی اسرائیلو ناسته او ولاړه درلوده (لرله) د ده د مور کور د ښاره د باندی ؤ. حضرت موسی علیه السلام به کله کله هلته ورته او کله به د فرعون کره هم ورته - د فرعون قوم (قبط) د ده سره هم عداوت او دشمنی درلوده (لرله) او داسی به ئی د ده په نسبت وویل چه دی ذاتاً د غیر قوم یو ځلمی دی - نه چه د زور او قوت خاوند شی. موسی علیه السلام یوه ورځ ولید چه دوو سریو پخپلو منځو کښی جنگ سره کوو چه یو ئی سبطی (اسرائیلی) او هغه بل ئی قبطی ؤ - کله چه اسرائیلی موسی علیه السلام ولید ورناری ئی کړی چه «راشه د دغه قبطی له لاسه می خلاص کړه» وایی چه دغه قبطی د فرعون د مطبخ یو سری ؤ - موسی علیه السلام لا له پخوا څخه د قبطیانو د ستم او ظلم او تیري څخه باخبره ؤ - کله چه دلته موسی علیه السلام پخپلو

سترگو د ده لاس اچول او زیادت ولید - د ده د حمیت رگ هم وخوځید ممکن دی چه د پوهولو او لار ښوولو او پند او نصیحت کولو په وقت کښی دا قبطنی موسی علیه السلام ته هم ځینی سختی خبری ویلی وی - لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی شته الغرض موسی علیه السلام تش تهدید او ویرولو لپاره د یوه سوک گزار پری وکر څرنګه چه موسی علیه السلام ډیر یو قوی ځلمی ؤ په هم هغه سوک سره ئی دغه قبطنی پر ځمکه ونښلوه حال دا چه پخپله موسی ته دا نه وه معلومه چه ځما په یوه سوک به داسی یو قوی سری یو په یو مری نو ډیر زیات خفه شو چه ولی بلا قصده وینه را په غاړه شوه حال دا چه دغه قبطنی یو حری کافر ؤ - ظالم ؤ - او د موسی علیه السلام نیت هم تش د ده تأدیب ؤ او نه ئی غوښت چه وئی وژنی مګر دغه خو یوه خبره ده چه په دغه وقت کښی جنگ او جهاد نه ؤ نشتی - او موسی علیه السلام قبطنیانو ته د سبطیانو له طرفه د حرب اعلان نه ؤ ورکړی - بلکه د ده له هغه مطمئن او آرام ژوندون څخه چه په مصر کښی معروف او مشتهر ؤ ګرد (تول) خلق د ده د لوری مأمون او داده ؤ چه دی بی موجب د چا له ځان او مال او نورو شیانو سره هیڅ کار او تعلق نه لری بیا امکان لری چه د غیظ او غضب په جوش کښی د هغی معاملی تحقیق هم په سرسری ډول (طریقه) سره شوی وی او د سوک وهلو په وقت کښی ئی فکر ونشو چه په څه اندازه سره هغه ووهلی شی ؟ او څرنګه یو وهل د تأدیب لپاره بس او کافی دی ؟ له بل طرفه د دغه بلا اراده قتل په اثر دغه فکر او اندیښنه تولید کیده چه له ګوند (دلی) او ګوند بازی (دله بازی) اور یو ځلی بل او د نورو مصائبو او فتنو ابواب ونه پرانستل شی نو ځکه موسی علیه السلام له خپل عمل څخه سخت نادم او متأثر شو، او داسی وپوهید چه د ده په دغه عمل کښی تر یوی درجی پوری د شیطان مداخله هم شته. د انبیاء علیهم السلام ضمیر او فطرت داسی پاک او صاف او د هغوی استعداد دومره اعلی وی چه پخوا د نبوت له موندلو څخه دوی د خپلو اعمالو د یوی یوی ذری محاسبه په ډیر تدقیق کوی. او په ډیر لږ ښویدلو یا اجتهدی خطاء د پاک الله له درباره په عجز او نیاز او ژړا معافی غواړی او تری توبه کوی لکه چه موسی علیه السلام هم د دغی خپلی خطاء معافی وغوښته او پر دغه خپل تقصیر ئی اعتراف وکر چه د الله تعالی له طرفه وروښلی هم شو. او اغلباً د دغی معافی معلومات به ده ته د الهام او نورو وسائلو په وسیله شوی وی. ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو پخوا تر نبوت د عظمت موندلو څخه د ولایت په خلعت هرومرو (خامخا) معزز وی.

قَالَ رَبِّ إِنَّمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَاهِرًا لِّلْجُرِمِينَ^{۱۴}

وویل (موسی) ای ربه ځما په حق د انعام فضل ستا پر ما (وساته ما) پس چه له سره زه هیچیری نشم مددګار دپاره د ګنهګارانو.

تفسیر: یعنی کله چه تا ماته پخپل فضل او کرم د عفوی بشارت راحمت کړ او عزت - راحت

- قدرت او قوت دی راعطاء کړ نو زه د دی د شکری لامله (له وجی) به له سره د مجرمانو او گناهکارانو حامی او مرستی (مددگار) نه کیږم. ممکن دی چه موسی علیه السلام ته د دغه مستغیث اسراییلی څه تقصیر هم معلوم شوی وی او هم دغه ته به یی مجرم ویلی وی، یا به ئی له مجرمانو څخه کفار او ظالم خلق مراد وی یعنی زه ستا دغه راکړی قوتونه به وروسته له دی نه له سره د دغو خلقو په نصرت او حمایت کښی نه لگوم یا به له مجرمینو څخه شیاطین مراد وی چه زه به هیڅکله د دوی د جمعیت حمایت نه کوم. څو هغوی ځما په زړه کښی دغسی وسوسی واچوی او دغسی کارونو ته می ولمسوی چه وروسته له هغه زه په ندامت او حسرت کښی اخته شم یا به یی هغه اسراییلی ته د دی لامله (له وجی) مجرم ویلی وی چه هغه د دغه جرم د وقوع سبب گرځیدلی ؤ. والله اعلم.

فَاصْبِرْ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ

بیا صبا پاخید (موسی) په دغه ښار کښی په داسی حال کښی چه ویریدونکی ؤ (پر ځان خپل) چه انتظار به ئی کوو (مدد د رب خپل ته یا لاره ئی کتله د نجات خپل).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام انتظار کوی او لاری ته گوری چه د دغه مقتول وارثان خپله دعوی به ئی فرعون ته وړاندی کړی وی، ولید شی چه پر چا دغه جرم اوږی ؟ او له ما سره څه سلوک کوی ؟

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِينٌ^(۱۸)

پس ناڅاپه هغه (اسراییلی) چه نصرت مدد ئی غوښتی ؤ له دغه (موسی) څخه پرون اوس بیا ناری وهی دغه (موسی) ته او مرسته (مدد) تری غواړی پر بل قبطنی باندی) پس وویل موسی هغه (اسراییلی) ته چه بیشکه ته خامخا بی لاری ئی ښکاره (چه پرون دی هغه قبطنی راباندی مړ کړ او اوس بیا راته ناری وهی).

تفسیر: یعنی هم هغه اسراییلی نن له بل کوم سړی سره جنگیده او لاس یی پری اچولی ؤ. نو موسی علیه السلام داسی ورته وویل چه ته هره ورځ له ظالمانو سره نجلی او غواړی چه ما هم له

هغوی سره په جنگ واچوی لنده یی دا چه حضرت موسی علیه السلام ورته ورغی لپاره د امداد.

فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ
يُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ
إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ
تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ①٩

پس کله چه اراده وکړه (موسی) چه ونیسی هغه (قبطی) چه ؤ دېمن د دغو دواړو (یعنی موسی او د دغه اسرانیلی حال دا چه موسی هغه اسرانیلی ته په قهر هم شوی ؤ نو) وویل ای موسی! آیا اراده لری د دی چه وژنی ته (نن) ما لکه چه وژلی دی ؤ یو نفس (د قبطی) پرون اراده نه لری ته (د هیڅ شی) مگر د دی چه شی (ای موسی) زورور په ځمکه (د مصر) کښی او اراده نه لری چه شی ته له اصلاح کوونکیو څخه.

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام غوښت چه پر هغه ظالم قبطی لاس واچوی او دغه مظلوم سبطی (اسرانیلی) تری خلاص کړی خو سبطی په دی گمان له موسی علیه السلام څخه وویرید کله چه ده راته «غوی مبین» ویلی دی نو نه چه اوس می ووژنی ځکه چه دغه سبطی داسی وپوهید هم هغسی چه په خوله او خبرو سره ماته په غصه او قهر دی نو هر ورو (خامخا) لاس ئی هم پر ما پورته کیږی. هغه پرونی وینه چه تر نن پوری پته وه او څوک پری نه ؤ خبر چه د هغه قاتل څوک دی ؟ کله چه دغه قبطی د هغه سبطی دا خبری واوریدی نو پوه شو چه هغه قبطی هم دغه موسی وژلی دی نو ورغی او فرعون ئی خبر کړ او فرعونیانو هم د موسی علیه السلام د وژلو اراده وکړه او دغه خبره د دغه سبطی له ژبی نه په هر ځای کښی داسی مشهوره شوه چه هغه سبطی داسی وائی چه د موسی یواځی هم دغه کار زده دی چه په زور او جبر سره وژل وکړی او دغه کار ئی زده نه دی چه د طرفینو په منځ کښی صلح او روغه وکړی.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدْيَنَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰيُوسَىٰ إِنَّ
الْمَلَأَ يَأْتِيُونَكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ ②٠

او راغې يو سړی له آخره د ښاره په دی حال چه رامندی ئی وهلی وی ویل ای موسی! بیشکه چه مشران مشوری کوی په حق ستا کښی دپاره د دی چه ووژنی تا (په قصاص د هغه قبطی) پس ووځه ته (له مصره) بیشکه زه یم تاته له نصیحت کوونکیو (خیر غوښتونکیو) نه.

تفسیر: یعنی د دغه قتل خبر فرعون ته رسیدلی دی او هلته سره جرگی او مشوری کوی چه د غیر قوم د یوه ځلمی جرائت تر دغی اندازی پوری رسیدلی دی چه د شاهي قوم او د سرکاری ملازمانو د یوه فرد قتل ته اقدام کوی د حکومت ملازمان پر موسی علیه السلام پسی په سرعت وځغلول شول چه ژر ئی پیدا او بندی او په قتل ئی ورسوی له هغه مجمع څخه د یوه نیک طینته او پاک زړه او ښه نیته سړی په زړه کښی پاک الله دغه خبره واچوله خو هغه په تلوار او د یوی لنډی لاری څخه په ځفاسته موسی علیه السلام ته خپل ځان ورسوی او دی له دغه ماجراء څخه باخبره او داسی یوه مشوره ورته ورکړی چه ښائی ته هم دا اوس له ښاره ووځی! (موضح القرآن) لیکي دغه ئی ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم اورولی دی چه خلق د ده د وژلو په فکر کښی هم لویږی - او دی به هم لکه موسی علیه السلام له خپله وطنه هجرت کولو ته مجبورېږی لکه چه گرد (تول) کفار تول شوی و خو هغوی گرد (تول) یو ځلی پر دوی ځان وغورځوی. نو په هم دغه شپه کښی دوی له خپله وطنه هجرت وفرمایه.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ
السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

پس ووت موسی له دغه مصر څخه په دی حال کښی چه وبریډونکی و کتل به ئی (هر طرف ته چه څوک راپسی رانشی) وویل (موسی) ای ربه ځما نجات راکړه ته ماته له قومه ظالمانو (چه فرعون او تابعان ئی دی) او کله چه متوجه شو (موسی) په طرف د مدین وی ویل امید دی له رب ځما څخه د دی چه وښی ماته سمه لاره.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له مصر څخه د هجرت په قصد لار شو لیکن هیڅ یوه لاره او طرف ورته نه و معلوم نو له پاک الله څخه ئی سوال وکړ چه په سمه لاره می برابر کړه! نو ځکه

دی د (مدین) په لویه لاره برابر شو او په خیر او سلامتی سره یی هلته ورسوه او په مدین کښی نی داسی د امن او اطمینان ژوندون ور په برخه کړ چه په کښی ښه مانوس او متاهل شو یواځی هم دغومره نه بلکه تر ډیر لری پوری نی نوری لار ښوونی هم ورته وکړی - او په سمه صافه لاره نی رهی (روان) کړ.

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ
يَسْتَأْذِنُ ۚ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۚ قَالَ
مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا اسْتِغْنَىٰ حَتَّىٰ يُصَدِّقَ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ۝

او کله چه ورسید (موسی) اوبو د مدین ته نو نی وموندله پر هغه (کوهی) یوه ډله له خلقو چه اوبه یی ورکولی (مواشیو خپلو ته) او وئی موندلی رابیرته له دوی څخه دوه ښځی چه رامنع کولی به نی گدی خپلی (له اوبو نه) نو ویل (موسی دغو ښځو ته) چه څه دی حال ستاسی (چه منع کوئ له اوبو گدی خپلی) وویل هغو (دواړو) چه اوبه نه ورکوو مونږ (گدو خپلو ته) څو بیرته لار شی (دغه) شپانه او پلار ځمونږ زوړ (د ډیرو کلونو سړی) دی چه کار نی له لاسه نه کیږی.

تفسیر: مدین له مصر څخه د اتو یا لسو ورځو لری مسافه کښی پروت دی کله چه دی هلته ورسید ویری توی ؤ. وئی لیده چه خلق پر کوهی راتول دی او خپل مواشی اوبه کوی او دوه داسی ښځی نی هم هلته ولیدی چه دغو دواړو خپلی گدی لری حصاری کړی دی او په شرم او حیاء سره لری ولاړی وی په دوی کښی دومره یو زور او قوت نه ؤ چه هغه مجمع له خپلی مخی څخه لری کړی یا بالذات هغه لویه درنه بوکه له اوبو څخه ډکه او له کوهی څخه نی راوکاږی او ممکن ؤ چه دوی به خپلو گدو ته داسی اوبه ورڅښولی وی چه له نورو څخه وروسته پاتی کیدی نو موسی علیه السلام له دوی نه د انتظار علت استفسار کړ هغوی وویل چه مونږ له گردو (ټولو) څخه وروسته خپلو مواشیو ته اوبه ورکوو ځکه که ځمونږ پلار ځلمی او قوی وی نو مونږ به ولی راتلو او هغه به پخپله راته او له دغو خلقو سره به نی خپله معامله خلاصوله.

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ

پس اوبه کړه (موسی رمه) د دغو دواړو بیا نی شا وگرځوله (ښځو ته او لار

(شو) سیوری ته

تفسیر: د انبیاء فطری جذبات او ملکات هم داسی وی - سره له دی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښی ستری ستومان - وړی - تږی ؤ - خو بیا هم ورته دغه ننگ او غیرت ودرید چه سره ءحما د موجودیته دغه ضعیف صنف به ولی له همدردی او اعانته محروم پاتی کیږی نو ودرید هغه لویه تیږه (گټه) او هغه مجمع ئی لری کړه یا وروسته له هغوی له کوهی څخه ئی صافی پاکی تازه اوبه راوویستی او د دغو جونو گدو ته ئی اوبه ورکړی.

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ

نو وی ویل ای ربه ءحما بیشکه زه هر هغه خیز ته چه ولیږی ته ماته له خیره فقیر (محتاج) یم.

تفسیر: یعنی ای الله! زه د خپل هیڅ عمل اجرت له مخلوقه نه غواړم! هوا که ستا له طرفه کومه ښیگنه (فائده) راوړسپړی زه هغی ته تل محتاج یم. (موضح القرآن) لیکي «ښځو دی وپیژاند چه دغه سړی د لاری مسافر او په سیورو کښی کیناستونکی پردیسی دی او له لری څخه وړی تږی راغلی دی لارلی او خپل پلار ته ئی دغه گرد (تول) احوال وویل چه هغه حضرت شعیب علیه السلام ؤ علی القول المشهور او هغه ته هم دغسی یو سړی ور په کار هم ؤ چه نیکبخت وی او پسونه ئی وساتی او خپله لور ور واده کړی.

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمِشًا عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أُنثَىٰ دُعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرًا سَقَيْتَ لَنَا

پس راغله دغه (موسی) ته یوه له دواړو چه تگ ئی کاوه په (طریقه د) حیاء سره نو وویل (دی موسی ته) چه بیشکه پلار ءحما بولی تا دپاره د دی چه درکړی تاته اجر حق د اوبو کولو ستا (گدو) ءموند ته

تفسیر: دغه جینئ داسی راتله لکه چه د شریفی او عفیفی او پاکی ښځی عادت او قاعده وی وائی چه دی له ډیره شرمه او حیاء خپل مخ په تکرری (خادر) بیخی پیچلی (نغاړلی) ؤ - او خبری به ئی کولی. حضرت موسی علیه السلام د الله تعالیٰ څخه د خیر طالب ؤ چه ئی له خپله فضله په غیر متوقعه ډول (طریقه) سره ورولیږه نو ولی به ئی نه منله - پاڅید او له هغی ښځی

سره د شعيب عليه السلام په لوري روان شو وائی چه د تللو په وقت کښی دغی جینی ته وویل چه «ته غما په مخکښی مه درومه ! او راپسی راځه نه چه پر پردی ښځی عمداً غما نظر ولویږی » لکه چه موسی عليه السلام د مخه شو - او هغه جینی ورپسی تله او په خبرو سره ئی ورته د لاری ښوونه کوله - خو ئی خپل پلار ته راوست.

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۲۵﴾

پس کله چه راغی (موسی) دغه (شعيب) ته او بیان ئی کړه پر دغه (شعيب) قصه خپله وویل (شعيب موسی ته) مه ویریره ! چه نجات دی وموند له قومه ظالمانو (فرعونيانو) نه.

تفسیر: حضرت موسی عليه السلام خپله توله قصه حضرت شعيب عليه السلام ته واوروله شعيب عليه السلام ده ته ډاډینه او تسلی ورکړه او وی فرمایل چه ته اوس د ظالم قوم د منگلو څخه خلاص شوی وروسته له دی نه دوی انشاءالله تعالی تاته هیڅ ضرر نشی رسولی ځکه چه مدین د فرعون د سلطنت له حدوده خارج ؤ.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا بَتِ اسْتَاجِرُهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿۲۶﴾

وویل یوی له دغو دواړو! ای پلاره غما! مزدور ونیسه دی (دپاره د میړو «گډو» څرولو) بیشکه چه غوره د هر هغه چا چه مزدور ئی نیسی هغه څوک دی چه قوتناک او امانتگر وی.

تفسیر: یعنی په موسی عليه السلام کښی دواړه صفات موجود دی زورور دی چه یواځی لویه تیره (گټه) ئی د کوهی له سره لری کړه چه هغه به په څو تنو لری کیده په ډیر قوت او میرانه (بهادری) سره ئی اوبه وویستلی او غمونږ رڼه ئی په لږ وقت کښی اوبه کړه او گرده (توله) د اوبو ویستونکی مجمع ئی سره لری کړه او امانت دار دی چه هیڅ طمع او توقع نه لری او ډیر عفیف او یو شریف ځلمی دی تر دی چه په لاره کښی هم له ما ځنی پر مخ ته چه پر ما ئی له

سره نظر ونه لکيږي.

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ بِكَ لِحَدِيثِ ابْنَتِي هَتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي
ثَمَنِي جَبَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمُشَّ
عَلَيْكَ سَاجِدًا إِنَّ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٨﴾

وويل (شعیب موسی ته) بیشکه زه اراده لرم د دی چه په نکاح درکرم تاته یوه له دغو لونو خپلو چه دا دی په دی چه مزدوری وکړی ته غما دپاره اته کاله پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه (له ما سره احسان) وی او نه لرم زه اراده د دی چه مشقت واچوم پر تا (په اشتراط د لسو کلونو) ژر به ومومی ته ما که اراده وفرمائی الله له صالحانو نیکانو (وفا کوونکیو په وعده).

تفسیر: ښایی هم دغه خدمت د ده د جینئ مهر وی.

غمونږ حنفیانو په مذهب اوس هم که د بالغی جینئ خوښه وی نو د دی اقارب هم داسی خدمت د مهر په عوض تاکلی (مقررولی) شی (کذا نقله شیخ الانور اطال الله بقاءه) دلته یواځی د نکاح خبری مذکوری دی ظاهر دی چه د نکاح ترلو په وقت کښی حضرت شعیب علیه السلام پخپله یوه جینئ معینه او د هغی په رضاء او خوښی سره ئی نکاح ترلی ده چه هغه په ارجح الاقوال هم هغه مشره وه او بیبی صفورا یا بیبی صفراء رضی الله تعالی عنها نومیده او د حضرت موسی علیه السلام معرفتی ئی په اول کښی له خپل پلاره سره کړی وه.

﴿وَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ﴾ - پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه له ما سره احسان وی). یعنی اقلا اته کاله به غما په خدماتو کښی هر ورو (خامخا) مصروفیږی که دوه کاله نور دی هم خدمت وکړ نو هغه ستا تبرع ده او زه خو کوم سخت خدمت له تا څخه نه اخلم ته به له ما سره اوسیري انشاء الله پخپله به په تجربه سره درڅرگنده شی چه زه بدطینته سړی نه یم. بلکه د الله تعالی په فضل او کرم سره د نیک بختانو څخه یم. ته به غما په صحبت کښی نه خفه کیږی بلکه د طبیعت د مناسبت لامله (له وجی) به مؤانست درحاصل شی.

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ
وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٩﴾

وویل (موسیٰ شعیب ته) چه هم دا (عهد مقرر شو) په منع حُما او ستا کښی چه هره یوه له دی دواړو نیتو چه پوره کړه ما پس نه به وی زیادت پر ما او الله پر دغه چه وایو (ئی مونږ یعنی زه او ته وکیل) ساتونکی شاهد دی.

تفسیر: یعنی زه مختار او خپلواک یم چه اته کاله درسره پاتی کیږم که لس کاله په هر حال دا معاهده چه اوس ترلی شوی ده د الله په اعتماد حُما خوښه او منظوره ده زه پاک الله پر دغه معاهده شاهدوم او دغه معامله ختم کوم. په احادیثو کښی راغلی دی چه موسیٰ هم دغه اوږد مدت (لس کاله) پوره کړ حضرت شاه صاحب فرمایي حُمونږ رسول صلی الله علیه وسلم هم کله چه له خپله وطنه ووت اته کاله وروسته راغی چه معظمه مکه فتح کړی - او که ئی خوښه شوی وی په هم هغه وقت کښی به ئی هم هغه ښار له کفارو څخه تخلیه کړی وی لیکن پخپله خوښه یی لس کاله وروسته هغه له کفارو څخه پاکه کړه.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُمْ
مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾
فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ
الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ

پس کله چه پوره کړه موسیٰ نیته (خپله په اتو یا لسو یا شلو کلونو) او رهی (روان) شو سره له عیال خپل (په اذن د شعیب مصر ته) ولید (موسیٰ) له جانب (د غره) د طور یو اور، وی ویل عیال خپل ته چه مدار وکړئ تاسی (په دی حُای کښی) بیشکه زه چه یم ومی لید یو اور ښائی ما لره چه راتله وکړم تاسی ته له دی (اور) څخه په خبر (د لاری ورکي) یا په بشخړی (سکروتی یا شغلی) له هغه اوره لپاره د دی چه تاسی (پری) تاوده شی ! پس کله چه راغی (موسیٰ) دغه (اور) ته نو غږ (ورته) وکړ شو له غاړی د هغی کندی چه په ښی طرف (د موسیٰ) کښی وه (دغه غاړه وه) په هغه توته مبارکه کړی شوی کښی (له جهته د اوریدو د موسیٰ کلام د الله لره په دی کښی) له (هغی) ونی

تفسیر: چه ولاړه وه په غاړه د کندی کښی او د اور لمبی تری څرگندیدی.

يٰمُوسَىٰ اِنِّىۤ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۰﴾ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا
رَاَهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يٰمُوسَىٰ
اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۚ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِينَ ﴿۲۱﴾ اَسْلَكَ يَدَكَ فِي
جَيْبِكَ تَخَرُّجَ بَيْضًا مِّنْ غَيْرِ سُوِّ ذٰلِكَ

داسی چه ای موسی بیشکه زه هم دا زه الله یم رب د عالمیانو او بل داسی
(غږ پری وشو چه) وغورځوه همسا خپله (پس وئى غورځوله) نو کله چه وئى
لیدله (موسی) دا (عصا) چه خوځیدله گواکى دا (عصا) یو نری منگری مار
توپ وهونکى دی نو شا ئى کړه مخ ئى واپراوه په دى حال کښى چه
تښتیدونکى ؤ (له ویری) او بیرته راونه گرځید (بیا پری غږ وشو د الله تعالی
له جانبه داسی) چه ای موسی مخ راواړوه او بیرته راوگرځه ! او مه ویریږه !
بیشکه ته چه ئى له امان موندونکیو ئى (له ویری نه او بیخی مامون ئى !)
ننباسه (ښى) لاس خپل په گریوان (د کمیس خپل کښى) بیا ئى خارج کړه
حال دا چه راوځى به تک سپین بى له کوم عیب (مرض - بدى)

تفسیر: د دغى رکوع له ابتداء څخه تر «غیر سوء» پوری گرد (تول) مفصل واقعات د «طه» په
سورت او نورو ځایونو کښى تیر شوی دی هلته دى ولوستل شى!

وَاضْمُمُ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

او پیوست کړه (سینی) خپلی ته څانگ (یعنی لاس) دى له (جهته) د ویری

تفسیر: او رانژدی کړه ځان ته یعنی سینی خپلی ته څانگ دى یعنی لاس دى له جهته د ویری له
مار یا له برص یعنی خپل مت دى له خپلی سینی سره او تخرگ (ترخ) ته نژدی کړه د مار او
د برص او د نورو شیانو ویره به له تا څخه لری کیږی ښائی چه د راتلونکى لپاره ئى هم د
ویری د ازالى په نسبت هم دغه ترکیب ورښوولى وى.

فَذَنِّبُوهَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ

نو دغه دواړه (عصا او يد بيضاء) دوه برهانه (او سندونه په رسالت د تا دی ليرلی شوی) له (طرفه د) رب ستا طرف د فرعون ته او قوم د ده ته

تفسیر: یعنی د «عصا» او «يد بيضاء» معجزی د نبوت د برهان او سند په ډول (طریقه) درعطاء کړی شوی دی خو پر دغه وسیله سره پر فرعون او نورو سبطیانو د حجت اتمام وکړی شی!

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ۝ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ۝

بیشکه چه دوی دی قوم فاسقان (وتلی له فرمان د الله) وویل (موسی) ای ربه غما بیشکه زه چه یم وژلی می دی له دغو (قبطیانو) غنی یو نفس (سری) پس ویریرم چه دوی وبه می ووژنی (په قصاص د هغه سره).

تفسیر: یعنی که په مجرد د رسیدلو می ووژنی نو ستا دغه دعوت به څرنگه ورسولی شم؟

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْضَلُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ۝

او ورور غما هارون هغه ډیر فصیح دی له ما له جهته د ژبی پس ولیږه هغه هم له ما سره یار مددگار چه تصدیق کوی غما بیشکه زه ویریرم له دی چه دروغجن به کړی دوی ما.

تفسیر: یعنی که کوم یو بل تصدیق او تائید کوونکی سری هم راسره وی نو طبعاً به غمونږ زړونه مضبوط او قوی کیږی نو د ده د دروغجن شمیرلو په موقع کښی کله چه د بحث او مناظری وار ورسپړی امکان لری چه غما د ژبی د لکنت او بنیدیلو لامله (له وجی) په خبرو او اترو کښی څه موانع او عوائق واقع شی نو په دغه وقت کښی به د هارون رفاقت ماته ډیر نافع

او مفید واقع شی عکسه چه د ده ژبه له ما څخه ډیره ښه چلیږی او ښه فصیح او بلیغ دی.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكَ مُلْكًا مِثْلًا لِمُلْكِ فِرْعَوْنَ
إِذْ كُنَّا بِأَيِّتِنَا أَنْتُمْ مَوَّاعِنٌ اتَّبَعَكُمُ الْغُلُوبُ ۝۳۵

و فرمايل (الله) ژر به قوی کړو مونږ مت ستا په ورور ستا او و به گرځوو مونږ تاسی ته غلبه (او تسلط پر دښمنانو د تاسی) پس و به نه رسیږی دوی تاسی دواړو ته (په ضرر سره لار شی تاسی دواړه) په سبب د معجزو ځمونږ سره تاسی دواړه او هر هغه څوک چه متابعت وکړی ستاسی غالبان به اوسئ (پر دوی باندی)

تفسیر: یعنی ما ستا دغه دواړه غوښتنی منظوری کړی هارون به ستا بازو او مت وی او د یوه وزیر پشان به ستا سره ملگرتوب کوی او د فرعون لاس به له سره په تاسی نه رسیږی او ځمونږ د دغو دلائلو او نښو په برکت تاسی او ستاسی ملگری تل غالب او بریالی (کامیاب) او دوی سره له خپلو ملگرو تل مغلوب او پره دی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ۝۳۶

پس کله چه راغی دوی ته موسی سره له معجزو ځمونږ چه ښکاره وی وویل (فرعونیانو) چه نه دی دا مگر خو سحر (کودی) دی په دروغو سره تیرلی شوی او نه دی اوریدلی مونږ دا (سحر یا دعوی د نبوت) په (زمانو د) پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا تیر دی.

تفسیر: یعنی د دغو معجزاتو د لیدلو په اثر ئی وویل چه دغه گردی (تولی) کودی او سحر دی او د هغو خبرو نسبت چه دوی الله ته کوی هغه هم د کودو خبری دی چه دوی له خپله ځانه جوړی کړی دی او داسی دعوی کوی چه دغه پر ما باندی الله تعالی د وحی په صورت نازلې کړی دی په واقع کښی دغه وحی او الهام هیڅ شی نه دی. او یواځی د سحر او د کودو اعمال - او د سحر تخیل او افتراء ده دغه خبری چه موسی کوی مثلاً یوه الله تعالی دغه کرده (توله)

دنیا پیدا کری ده - او هم هغه یو الله جل جلاله هم دغه دنیا فناء کوی او بیا ئی له سره ژوندی کوی - بیا به حساب او کتاب اخلی - او زه ئی رسول گرځولی او درلیږلی یم - او نور مونږ له خپلو پخوانیو مشرانو او نورو څخه نه دی اوریدلی او داسی څیز مو له سره غوړو ته نه دی رسیدلی.

وَقَالَ مُوسَى رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ
وَمَنْ تَكُوْنُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُوْنَ ﴿٢٨﴾

او وویل موسی چه رب څما ښه عالم دانا دی په هغه چا چه راغلی دی په هدایت (راوړی ئی دی) له طرفه د هغه (رب) او په هغه چا باندی چه شته هغه ته ښه خاتمه په دی دنیا کښی بیشکه دا دی چه نه مومی بری ظالمان (چه هدایت ومومی په دنیا او راحت په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دی باندی ښه عالم دی چه زه پخپله په دغی دعویٰ کښی رښتین یم او د هغه له نژده می هدایت راوړی دی نو ځکه آخره خاتمه او انجام به می ښه وی - هغه خلق چه د الله تعالیٰ دغه ښکاره د قدرت ښی وینی او د صداقت دلائل اوری او د بی انصافی له مخی ئی تکذیب کوی دوی له سره بری نه مومی او د کامیابی مخ نه وینی او په آخره خاتمه کښی دوی له ذلت او ناکامی سره مخامخ کیدونکی دی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَأَِمَةُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِىْ
فَاَوْقِدْ لِّىْ يَهَامُنْ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِّىْ صَرْحًا لَّعَلِّىْ
اُظْلِعُ اِلَى اِلٰهٍ مُّوسٰى وَاِنِّىْ لَظَنُّهُ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٢٩﴾

او وویل فرعون ای تولى د مشرانو (د اهل د مصر!) نه پیژنم زه تاسی ته کوم خدای (چه عبادت ورته کوی) بی له ما څخه پس بل کړه اور څما لپاره ای هامانه پر ختی باندی (خښتی راته پخی کړه) پس وگرځوه جوړه کړه څما لپاره مانى لوړه (اوچته) ښائی ماته چه وخیژم الله د موسی ته (وی) گورم چه شته ؟ که نشته ؟) او بیشکه خامخا زه گمان کوم پر موسی (د

یوه) له دروغجنانو.
(په دعوی د بل معبود کښی بی له مانه)

تفسیر: یعنی خپل وزیر هاما ته ئی وویل چه «د خورا (دیر) کلکو او ښو خښتو دپاره دیر ښه داشونه جوړ کړه! او بیا له هغو خښتو څخه یوه دیره پخه او هسکه مانی راجوړه کړه! چه آسمان ته نژدی شی خو زه پر هغه پاس وخیژم او د موسی الله جل جلاله وگورم چه چیری دی؟ او څرنګه دی؟ ځکه چه د ځمکی پر مخ باندی ماته له خپله ځانه پرته (علاوه) بل خدای په نظر نه راځی نو د آسمان په نسبت هم څما خیال هم داسی دی چه هلته به هم بل خدای نه وی خو بیا په دغه ترتیب سره به د موسی علیه السلام دپاره یو مسکوت جواب پیدا شی.» دغه خبره دغه ملعون د تمسخر او استهزاء په ډول (طریقه) وکړه او امکان لری چه دومره بدحواسه او پاگل به هم شوی وی چه د هغه په اثر داسی چتی (بیکاره) او د خندا وړ (لایق) تجاوز به ئی جوړول او په کار به ئی اچول.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُوا أَنَّهُمْ
إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ۝ فَاخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ۝

او کبر وکړ دغه (فرعون) او لښکرو د دغه (فرعون) په ځمکه (د مصر) کښی په ناحقه سره (بی له استحقاقه) او گمان وکړ دوی د دی چه بیشکه دوی به مونږ ته نه راگرځول کیږی (په قیامت کښی) پس راونیوه مونږ هم دغه (فرعون) او (هم) لښکری د دغه (فرعون) پس وغورځول مونږ دوی (تول) په سیند کښی (پس غرق شول) نو وگوره (ته ای محمده!) چه څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د ظالمانو

تفسیر: یعنی له خپلی خاتمی او انجامه بالکل غافل شو او په خپل مملکت کښی په تکبر او غرور ئی لاس پوری کړل او په دی ونه پوهید چه بل د ده سر ماتوونکی او غاړه غځیښونکی هم موجود دی. بالاخر قهار الله دی سره د ده د لاو لښکر د قلم په بحیره کښی غرق کړ خو دغه لویه واقعه د یادگار په شان نورو هغو بدبختو ظالمانو ته پاتی شی چه له انجامه بی خبره او غافل دی او ښه وپوهیږی چه د دوی خاتمه به هم داسی کیږی د دغه غرق او نورو ورپوری ترلی خبرو تفصیلات پخوا له دی نه هم تیر شوی دی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى التَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿٩١﴾

او گرځولی ؤ مونږ دوی پیشوایان (د گمراهی په دنیا کښی) چه بولی دوی (تابعان خپل په بدو عقیدو او عملونو سره) طرف د اور ته او په ورځی د قیامت کښی وبه کړی شی مدد (له دوی سره په دفع د عذاب کښی له دوی نه)

تفسیر: یعنی دلته په ضلالت او طغیان کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی او مقدم ؤ او خلقو ته به ئی د دوزخ په لوری بلنه کوله هلته به هم دی د نورو دوزخیانو امام او مشر وی لکه چه (د هود) په ۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښی مسطور دی ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَأَوْدَحَهُمُ التَّارُ وَيَشْأَلُ الْيَوْمَذِي﴾ یعنی د دی ځای لښکر به ئی هلته هېڅ په کار نه ورځی - نه به د چا له لوری کوم امداد او معاونت ورسپړی - دی سره له خپل لاړ لښکر گرد (تول) په دوزخ کښی غورځول کيږی هېڅوک به د دوی خلاصوونکی نه وی.

وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٩٢﴾

او تابع (لازم) کړ مونږ له دوی سره په دغه (لږ خسیس ژوندون د) دنیا کښی لعنت لریوالی (له رحمته) او په ورځ د قیامت کښی به وی دوی له قبیح (لری له رحمت او بد څیرو کړیو شویو څخه)

تفسیر: یعنی د عقبا بدی او بد انجام خو بیل دی په هم دغه دنیا کښی تر هغه پوری چه خلق اوسپړی پر داسی کسانو لعنت وائی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسی ته کتاب (توریت) وروسته د هغه چه هلاک کړی ؤ مونږ (اهل د) زمانو رومنیو (لکه قوم د نوح، لوط او نور)

تفسیر: د توریت له نزوله وروسته پر دنیا داسی د اهلاك او د افناء عذاب ډیر لو راغلی دی
 ځکه چه د سماوی اهلاك په ځای د جهاد طریقه مشروع کړی شوی ده ځکه چه نه څه نه څه خلق
 هرومرو (خامخا) پر شرعیه و احکامو قائم اوسیږی.

بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢﴾

حال دا چه سبب د انوارو د زړونو وه دپاره د خلقو او سمه لاره ښوونکی او
 رحمت ؤ دپاره د هغو (کسانو چه ایمان نی پری راوړی دی) ښائی چه دوی
 پند واخلی پری.

تفسیر: یعنی توریت چه موسی علیه السلام ته ورکړی شوی دی لوی فهم او بصیرت عطاء کوونکی
 او خلقو ته د هدایت پر سمه صافه لاره ښوونکی او د رحمت مستحق گرځوونکی یو کتاب ؤ خو
 خلق هغه ولولی - او د الله تعالی په یادو اوسیږی - او د الله تعالی احکام یاد کړی پند او
 نصیحت تری حاصل کړی. رښتیا خو دا ده چه وروسته له عظیم الشان قرآن څخه په هدایت کښی
 د توریت شریف درجه ده او نن ورځ چه هغه د خپلو تابعانو له لاسه ضایع شوی دی هم دغه پاک
 قرآن د توریت د ضروری علومو او هدایت حفاظت کوی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٢٣﴾

او نه وی ته (حاضر ای محمده! له موسی سره) په جانب (د هغه غره چه)
 غربی (ؤ له موسی څخه په وخت د مناجات کښی) هغه وقت چه ولیږه مونږ
 طرف د موسی ته امر (حکم د رسالت) او نه وی ته له حاضرینو (عندالوحي)
 چه دغه قصه دی له خپلو لیدلو بیان کړی وی).

تفسیر: یعنی د طور د غره له غربی جانبه چیري چه موسی ته نبوت او توریت ورعطاء شوی دی.

وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

وليکن مونږ پيدا مو کړل اهل د زمانو (دير وروسته له موسی) پس اوږده شول
پر دوی عمرونه،

تفسیر: یعنی ته د هغه وقت واقعات په داسې صحت او صفائی - بسط او تفصیل سره بیانوی لکه
چه هم هغلته له «طور» سره ولاړ وی او دغه گرد (تول) واقعات دی پخپلو سترگو سره لیدلی وی
حال دا چه ستاسې عدم الوجود په هغې موقع کښی یوه ښکاره او ظاهره خبره ده - او برسیره
پر دی هم گرد (تول) عالم خبر دی چه تاسې امی یئ - د کوم عالم په صحبت کښی هم نه یئ
اوسیدلی. او نه د صحیحو او ثقه و واقعاتو کوم ښه جید عالم په مکې معظمې کښی موجود و نو
سره له دی دغه خبره د غور او دقت لایقه او وړ (قابل) ده چه دغه علوم او حقایق له کوم ځای
تاسې ته راغلل. حقیقت دا دی چه د دنیا پر اقوامو ډیر مدتونه او قرنونه تیر شوی دی چه د
دهورو له مروره هغه علوم بیخي منحرف او مندرس او هغه حقائق محو او اضعاء او له یاده ووتل
نو څکه د هغه علیم او خبر اراده په دی باندی مقتضی شوه چه د یوه امی له ژبی څخه هغه
هیر شوی سبق بیا د خلقو په یاد ورکړ شی او د هغو عبرتناکو او موعظت ورکونکیو واقعاتو
داسې یوه صحیحه نقشه د دنیا خلقو ته ور وړاندی کړی شی چه د هغې له لیدلو څخه بی
اختیاره د دغې خبری منل او تسلیم ته غاړه کیږدی چه بیشکه د دغو قصصو او اخبارو
راوړونکی په هغه موقع کښی موجود و او دغه واقعات ئی پخپلو سترگو سره لیدلی دی چه له
«من» او «عن» او له گردو (تولو) کیفیاتو څخه ئی خبردار دی پس ظاهر دی چه ته خو هلته
نه وی موجود بی له دی نه چه د دی خبری تصدیق وشي چه دغه گردی (تولی) خبری د پاک الله
هغه کلام دی چه تاسې ئی په ژبه سره خپلو بندگانو ته بیانوی او د ده په مخ کښی هر غائب
حاضر - او هر مجهول معلوم دی بیشکه چه دغه د هم هغه واحد احد الله کلام دی.

وَمَا كُنْتَ تَأْوِي فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥٧﴾

او نه وی ته (ای محمده!) اوسیدونکی په اهل د مدین کښی چه لوستل به دی
پر دوی باندی آیتونه (د قدرت) څمونږ وليکن مونږ چه یو - یو مونږ
لیږونکی (تا لره دپاره د دغې قصی په وحی سره).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ته هغه واقعات چه وروسته د «مدین» له هجرت څخه ورپېښ
شوی دی ته د هغو واقعاتو بیان په داسې ښه ډول (طریقه) او صحت سره کوی چه له هغه څخه
داسې څرگندیږی چه گواکی تاسې په هغه وقت کښی سره د نبوت له شانه هلته مسکون وئ او

خرنگه چه ته نن پخپل وطن معظمه مکه کښی آیات الله خلقو ته لولئ او گردو (تولو) ته ئی اوروی په هغه وقت کښی به دی د «مدین» خلقو ته هم اورولی وی حال دا چه دغه خیز صریحاً منفی دی. خبره صرف دغومره ده چه مونږ تل تر تله انبیاء مبعوث کری دی خو دنیا د غفلت له خوبه پاڅوی او د تیرو عبرتناکو واقعاتو نتائج ورپه یاد کری له دغه عمومی عادت سره سم مونږ په دغه وقت کښی تاسی د رسول الله په حیث لیږلی یی خو د تیرو اقوامو قصی دوی ته وکړئ او دوی د غفلت له خوبه راپاڅوئ نو ځکه دغه خبره ضروری شوه چه د صحیح او ثقه او رښتیا واقعاتو معلومات او احوال هم تاسی ته درکړل شی او ستاسی په ژبه اداء کړل شی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته (ای محمده!) په جانب د طور کله چه غږ وکړ مونږ (موسی ته) ولیکن (لیږلی ئی مونږ ته ای محمده!) رحمت له طرفه د رب ستا

تفسیر: کله چه پر موسی علیه السلام داسی غږ وکړ شو چه ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ته خو هلته ولاړ نه وی؟ او دغه غږ خو دی نه دی اوریدلی؟ دغه د الله تعالیٰ انعام او اکرام دی چه ته ئی پر دغو واقعاتو او حقائقو مطلع کری او ستا سره ئی هم داسی یو وضعیت او رعایت وفرمایه لکه چه له موسی سره شوی ؤ. ګواکي په «جبل النور» کښی چیري چه د «حراء» غار دی او په مکه معظمه او مدینه منوره کښی د «جبل الطور» او د «مدین» واقعات بیا له سره اعاده او تکرار شول.

لِنُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٩﴾

(دپاره) د دی چه وویروی ته هغه قوم چه نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی (له عذابه) پخوا له تا (ای محمده!) دپاره د دی چه دوی پند واخلي پری.

تفسیر: یعنی د عربو خلقو ته دغه شیان وروښه! او دوی له دغو خطرناکو عواقبو څخه خبردار کړه! ممکن دی چه دوی دغه خبری واورى او په یاد ئی ولری او پند او نصیحت تری واخلي. تنبیه: له ﴿مَّا أَتَاهُمْ﴾ څخه به «آبَاؤُهُمُ الْأَقْرَبُونَ» مراد وی. والله اعلم.

وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُمُ مُّصِيبَةٌ يَبَاقِدَ مَتِّ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ

إِلَيْنَا رَسُولٌ فَتَّبِعْ آيَتَكَ وَتَكُونْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٤﴾

او که چیری نه وی دا چه ویه رسیږی دوی ته مصیبت (غم عذاب) په سبب د هغو (گناهونو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی پس ویه وائی (دغه کفار) ای ریه غمونږ ولی دی نه رالیږه تا مونږ ته کوم رسول (چه ستا احکام ئی مونږ ته راوړی وی) پس متابعت به کړی ؤ مونږ د آیاتونو ستا او شوی به وو مونږ له مؤمنانو (په تا او په هغه رسول ستا باندی).
(که دا خبره نه وی نو نه به مو وی لیږلی ته دوی ته لیکن لیږلی مو ئی چه عذر ئی پاتی نشی)

تفسیر: دا اول «لولا» امتناعیه دی چه شرط او جزاء غواری او دا آیت ئی تر آخره شرط دی او جزاء ئی محذوفه ده چه «کما ارسلناک» یا «لأنزلنا علیهم العذاب» دی. او دغه دوهم «لولا» تحضیضیه دی چه له درست مدخول خپل سره واقع شوی دی په سیاق د اول. نو حاصل د آیت داسی شو چه که چیری نه وی دا قول د دوی په وقت د نزول د عذاب کښی له جهته د کفره او د معاصیو د دوی چه ای ریه ولی دی نه رالیږه مونږ ته کوم رسول چه ستا آیتونه ئی رارسولی وی او مونږ پری عمل کړی وی او اوس مؤمنان وی نو مونږ به ته نه وی لیږلی یا عذاب به مو رالیږلی وی

یعنی د رسول الله بعثت په دوی کښی د دوی خوش قسمتی ده که بی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لیږلو څخه مو دوی ته پر دغو ظاهرو او باهرو طغیانو او بی عقلیو او بی ایمانیو سزا ورکولی خو دغه هم عین الانصاف او عدل ؤ لیکن الله تعالیٰ پر دوی احسان وفرمایه او د هیڅ قسم معقول عذر او پلمو (تدبیرونو) وړاندی کولو لپاره ئی موقع ورپری نه ښوده ځکه امکان ئی درلود (لرلو) چه د سزا ورکولو په وقت کښی به ئی ویل چه «الها مونږ ته خو دی کوم رسول نه دی رالیږلی ترڅو ئی مونږ پر خپلو اغلاطو پوهولی وی او اقلا سمه لاره ئی راښوولی او څه تنبیه ئی راکولی - او دغه دی چه مونږ دی بی خبره په دوزخ کښی ورغورځولو. هو ! که کوم نبی دی راغلی وی نو عالم به لیده چه مونږ په څه اخلاص او عقیدت سره له پخو ایماندارانو څخه ثابت کیدو.»

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوْتِيَ مَثَلُ مُوسَىٰ

پس کله چه راغی دغو (کفارو) ته حق قرآن له جانبه ځمونږ نو وی ویل
(دغو کفارو) ولی نه دی ورکړی شوی (محمد ته معجزی) په شان د هغو
(معجزو) چه ورکړی شوی وی موسی ته (لکه عصا او ید بیضاء)

تفسیر: یعنی که مو رسول نه لیره نو داسی به ئی ویل چه ولی دی رسول راته ونه لیره ؟ اوس
چه داسی رسول ورمبعوث شوی دی چه له گردو (تولو) انبیاء څخه په شان او رتبه کښی لوی دی
نو وائی صاحبه ! مونږ دی هله منو کله چه وگورو چه د موسی علیه السلام په شان له تا څخه د
«عصا او ید بیضاء» او نور معجزات رابکاره شی حال دا چه هغه ته «توریت» هم یو ځلی د
یوه کتاب په شکل ورنازل شوی ؤ او ته دی خپل کتاب د دوو دوو څلورو څلورو آیاتونو په
شکل راوړاندی کوی.

أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ

آیا نه ؤ کافران شوی (جنس د کفارو) په هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی
موسی ته پخوا (له نزوله د دغه قرآن)

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام کتاب او معجزات مو چیری گرد (تول) سره منلی ؤ د هغه
په نسبت مو هم شبهات ایستل او ورته مو «سحر مفتری» ویل لکه چه اوس په یوه دوه رکوع
مخکښی تیر شو. هوا هر څوک چه غواړی د پاک الله احکام ونه منی نو پر هره یوه خبره یو نه
یو شی وائی او راز راز (قسم قسم) احتمالات د هغه په نسبت پیدا کوی.

قَالُوا سِحْرٌ خَيْرٌ تَظَاهَرُوا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَفْرٍ وَنٌ

ووویل (منکرانو په حق د موسی او محمد کښی چه خاوندان د) سحر دی مدد
کوی یو د بله او وی ویل چه بیشکه مونږ په هر یوه (د دی دواړو نبیانو)
کافران یو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د معظمی مکی کفارو چه کله د موسی علیه السلام معجزات
واوریدل نو په داسی یوه وینا ئی خوله وپرانستله «که له دغه نبی سره هم داسی معجزات وی
نو مونږ به هغه منل کله چه دوی له یهودانو څخه پوښتنه وکړه او د «توریت» خبری ئی د دغه
نبی په موافقت او له خپلی مرضی څخه مخالفی واوریدی مثلاً دغه چه بت پرستی کفر دی - بعث

بعد الموت حق دی او هر هغه مذبح چه د پاک الله پر نامه ذبح نشی مردار دی او په عربو کښی آخر الزمان نبی مبعوث کیږی چه د هغه نبی به داسی وی او نور نو داسی ئی وویل چه دغه دواړه دروغجنان دی «توریت» او «قرآن» دواړه سحر دی موسی او محمد علیهما الصلوٰة والسلام (العیاذ بالله) ساحران دی چه یو د بل تصدیق کوی. یا وویل قبطیانو په حق د موسی او هارون کښی چه کودگران دی سره ملگری.

قُلْ فَأَتُوايَكُنْطِ مَنْ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٩﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) پس راوړئ تاسی یو داسی کتاب له جانبہ د الله چه هغه ښه لاره ښوونکی وی له دغو دواړو کتابونو چه متابعت وکړم زه د هغه (کتاب) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی.

تفسیر: په دغه دعوی د تاسی کښی یعنی په آسمانی کتابونو کښی له گردو (تولو) ځنی لوی او مشهور کتابونه هم دغه دوه کتابونه دی چه له هغوی سره سیالی او برابری بل هیڅ یو کتاب نشی کولی که دغو دواړو ته جادو وایی نو تاسی بل کوم د الله تعالی کتاب راوړاندی کړئ چه له دغو څخه ښه او دیر هدایت لرونکی وی. په فرض محال که تاسی داسی کوم کتاب راوړئ نو زه به د هغه متابعت وکړم لیکن تاسی داسی کتاب تر قیامته پوری هم نشی راوړی. له دی نه به زیاته بدبختی څه وی چه تاسی پخپله له ربانی هدایته قطعاً بی برخي یی ! او دغه مقدس کتاب ته چه سره له هدایت درغلی دی کودی وایی ! او نه ئی منی کله چه دغه کتاب د یوه انسان جوړ کړی جادو دی نو تاسی د گرد (تول) جهان جادوگران راتول کړئ او له هغوی څخه له دغه ځنی لوی جادو جوړ کړئ ځکه چه جادو خو داسی یو شی نه دی چه د هغه مقابله به امکان نه لری.

فَإِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ٤٠

پس که چیری ونه منله دوی خبره ستا پس پوه شه چه بیشکه هم دا خبره ده چه متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو (بی دلیل) او خوک دی دیر گمراه له هغه چا چه متابعت کوی د خواهش خپل بی هدایت له شوولو د لاری له (طرفه د) الله بیشکه چه الله نه بیبی سمه لاره قوم ظالمانو ته (چه تابع وی د نفسونو او هواؤ خپلو بی دلیل).

تفسیر: یعنی کله چه دغه خلق نه هدایت قبلوی او نه د هغه په مقابل کښی بل کوم شی وړاندی کولی شی - نو هم دغه وضعیت د دغی خبری دلیل دی چه دوی داسی مقصود نه لری چه د هدایت په لاره لار شی - محض پر خپلو نفسانی خواهشونو تگ کوی او هر شی یی چه زړه غواړی هغه منی او هر هغه شی چه د خپلی مرضی او غوشتنی شخه مخالف او چپ ومومی هغه نه منی او تردیدوی ئی نو دلته دغه راضوول کیږی چه داسی هوا پرستانو ظالمانو ته څرنګه هدایت ورکاوه کیږی ؟ د الله تعالی عادت د هغه قوم پر هدایت جاری دی چه د هدایت موندلو اراده ولری او محض هوا او هوس د حق او حقانیت معیار ونه ګڼی.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق پرله پسې لیږلی ده مونږ دوی ته خبره (د پند چه قرآن دی) دپاره د دی چه دوی پند واخلي.

تفسیر: یعنی ځمونږ د وحی سلسله لا له پخوا شخه جاری ده د یوی وحی په تصدیق او تائید مو بله وحی ورپسې لیږلی ده - او قرآن مو هم په تدریج سره نازل کړی دی او په یوه آیت پسې بل آیت تل راځی - مقصد دا دی چه د کافی غور کولو او د پوهیدلو موقع په لاس درشی او د هغه په یادولو کښی درته آسانی او سهولت وی.

الَّذِينَ اتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ أُتِيَ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پخوا له دغه (قرآنه) دوی په دغه (قرآن) ایمان راوړی او کله چه ولوست شی (دا قرآن) پر دوی باندي نو

وائی دوی چه ایمان راوړی دی مونږ په دغه (قرآن چه) حق دی (راغلی دی) له (طرفه د) رب ځمونږ بیشکه مونږ چه وو مونږ پخوا له نزوله د دغه (قرآن) مسلمانان (په دغه قرآن باندی).

تفسیر: یعنی د دغو جاهلانو مشرکانو حال داسی دی چه نه پخوانی کتابونه منی او نه د ورستنو کتابونو منونکی دی. د دوی په مقابل کښی هغو حق پسندو او انصاف خوښونکو کتابیانو ته وگورئ چه دوی هغه دواړه منی پخوا له دی نه ئی په تورات او انجیل یقین لرلو کله چه پاک قرآن نازل شو نو ژر ئی تصدیق وکړو. چه بلاشبه دغه هم حقانی آسمانی کتاب دی. چه زمونږ د الله له جانب نازل شوی دی. مونږ په ده باندی هم د خپل یقین او اعتماد اعلان کوو. مونږ خو پخوا له دی نه هم د الله تعالی خبری منلی دی. او اوس ئی هم منو. فی الحقیقت مونږ له نن ورځی څخه نه یو مسلمانان بلکه لا له پخوا څخه مسلمانان وو. ځکه چه مونږ په خپلو پخوانو کتابونو هم ایمان لرلو چه په هغو کښی د مخه د دغه آخر الزمان نبی او د دغه عظیم الشان فرقان په متعلق صاف صاف بشارات موجود وو. لهذا په هغو پخوا ویلو مونږ پخوا له دی نه بالاجمال مومنان وو. اوس چه دغه تفصیل مو په خپلو سترگو ولیدو لا پری مسلمانان شو.

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرُهُمْ مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

دغه (یهودان او نصرانیان چه ایمان ئی راوړی دی په قرآن) ور به کړ شی دوی ته اجر د دوی دوه کړته په سبب د دی چه صبر کړی ؤ دوی (او پر خپل ایمان قائم ؤ په دی دواړو کتابونو)

تفسیر: یعنی په غرور او استغناء ئی د حق له قبوله مخ نه دی اړولی بلکه هر کله چه حق او صداقت ورسپړی بی تکلفه د تسلیم او اطاعت غاړه ورته ږدی. تنبیہ: شیخ الاکبر په فتوحاتو کښی لیکلی دی چه د دغو اهل الکتابو ایمان راوړلو پر خپل نبی علیه السلام دوه ځلی صورت ونيو اول بالاستقلال، دوهم ځلی پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د ایمان راوړلو په ضمن کښی ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د گردو (تولو) پخوانیو انبیاء مصدق دی - او پر هغو تولو ایمان لرل یو ضروری امر گنی. او پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دوی ایمان دوه ځلی شو یو هم دغه اوس بالذات او بالاستقلال - دوهم پر خپل هم هغه پخوانی نبی د ایمان راوړلو په ضمن کښی - ځکه چه هر یو له پخوانیو انبیاء د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د بعثت زیری ورکړی دی او متحداً لا له پخوا څخه یی د محمد صلی الله علیه وسلم رسالت تصدیق فرمایلی دی. نو ځکه هغو خلقو ته به اجر هم دوه ځلی ورکول کیږی. هغه چه په حدیث کښی راغلی دی «ثلاث یؤتون اجرهم مرتین»

د هغه د شرح موقع دلته نه ده هغه مو د الله تعالیٰ په فضل سره د «صحيح مسلم» په شرح کښی په تفصیل سره لیکلی ده. او د اشکالاتو په ارتفاع کښی مو زیار (کوښش) ایستلی دی. **فلله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة**

وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ

او دفع کوی دوی په حسنه نیکی سره سیئه بدی

تفسیر: یعنی که بل څوک له ده سره بدی کوی دی له هغه سره نیکی او احسان، مروت او شرافت کوی. یا ئی دا مطلب که چیری له دوی نه کوم بد کار صادیری نو د هغه تدارک په نیکی سره کوی خو د حسناتو پله پر سیئاتو درنه شی.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿۵۲﴾

او له ځینو د هغو مالونو چه ورکړی دی مونږ دوی ته صرفوی ئی (په لاره د الله کښی).

تفسیر: او له هغه حلال مال چه پاک الله ورته ورعطاء کړی دی زکوٰۃ ورکوی. صدقات او خیرات اداء کوی له اقاریو او خپلوانو سره مرسته (مدد) او امداد کوی. لنده دا چه په حقوق العباد کښی هم له سره قصور او لنډون نه کوی.

وَإِذْ أَسْمِعُوا لِلْغَوَا عَرْضُ أَعْنَهُ وَقَالُوا إِنَّا عَمِلْنَا وَلَكُم

أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿۵۳﴾

او کله چه واورى دوی کومه چتی (بیکاره) خبره نو څنگ کوی دوی له هغی نه او وائی (هغو چتی (بیکاره) ویونکیو ته) دی مونږ ته عملونه ځمونږ (له حلمه او صبره) او دی تاسی ته عملونه ستاسی له حماقته او بد ویلو) سلام دی پر تاسی (له طرفه ځمونږ له کنځلو او طعنو) نه غواړو مونږ (مجلس او طریقه) د جاهلانو.

تفسیر: یعنی که کوم جاهل لغو او چتی (بیکاره) خبری کوی نو دی له هغه سره نه لگیږی او ورته وائی چه بس دی خانه! ستا د دغی خبری جواب مونږ له لری څخه په سلام اچولو سره درکوو. دغه د جهالت او ناپوهی وضعیت مونږ تاسی ته در پریږدو، مونږ پریږده چه پخپلو کارونو کښی مشغول اوسو ستاسی اعمال به ستاسی په مخ کښی او ځمونږ اعمال به ځمونږ په مخ کښی راځی مونږ ته د دی خبری هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه خامخا به ستاسی غوندی له ناپوه خلقو سره لگیږو. محمد بن اسحاق رحمة الله علیه په سیرت کښی لیکلی دی کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکی معظمی کښی وو تقریباً شل تنه اشخاص له حبشی څخه د رسول الله د زیارت او د دوی د حال او احوال څخه ځان ته د معلومات حاصلولو لپاره راغلی و څو ئی په تحقیقی ډول (طریقه) سره دغه ځان ته راڅرگند کړی چه دوی د څه شان اوصافو سری دی؟ دوی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ملاقات او مکالمه وکړه. رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته عظیم الشان قرآن ولوست چه د هغه په اثر د دوی له سترگو څخه اوبښکی وبهیدی او په ډیر شدت او قوت سره د دوی د رسالت تصدیق وکړ او ټول مشرف بالاسلام شو او بیرته حبشی ته لاړل. ابوجهل او نورو مشرکینو پر دوی باندی طعنی وهلی او مسخری ئی پری کولی او داسی به ئی ویل چه «د احمقانو دغی قافلی ته وگورئ چه د دوی نظیر او څاری تر نن پوری هیچیری نه دی لیدلی شوی دوی د یوه سری د حال د تحقیق دپاره راغلی دی او اوس بیخی پری مین او عاشق او د مریی په شان ئی گرځیدلی دی او د هغه په لمسولو ئی خپل پلرنی دین پرینود او اوس بیرته درومی» دوی وویل: «سلام علیکم لانجاهلکم لنامانحن علیه ولکم ما انتم علیه لم نأل انفسنا خیراً» - پس مونږ تاسی ته سلام درکوو معاف مو کړه مونږ ستاسی د دغه جهالت جواب نه غواړو چه په جهالت سره درکړو. له مونږ او تاسی ځنی هر یو چه په هر حال کښی دی هم هغه د هغه برخه ده - مونږ د خپلو نفسونو د ښیگنی (فائدی) په غوښتلو کښی هیڅ قصور نه دی کړی» نو د هغه په متعلق دغه آیت نازل شو والله تعالی اعلم. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له هر هغه جاهل څخه چه د دی خبری توقع نه وی چه دی په سمه لاره راځی او پر پوهولو پوهیږی ځان لری ساتل بهتر دی» موضح.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

بیشکه ته (ای محمده!) نشی ښوولی (لاره حقه) هغه چاته چه خوښ وی ستا ولیکن الله سمه صافه لاره ښی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د سمی لاری ښوولو ئی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل تره ابو طالب لپاره ډیر زیار (کوشش) وکړو چه د مرگ په وقت کښی د اسلام کلمه ولولی مگر هغه

دغه خبره ونه منله نو د هغه په نسبت دغه آیت نازل شو» (موضح) یعنی له هغه چا سره چه ته طبیعی محبت لری یا ستا زړه غواړی چه هغه هدایت ومومی نو دغه خبره ضروری نه ده چه هم هغسی واقع هم شی. ستا کار یواځی لار ښوونه ده پاتی شو دغه کار چه کوم یو سری پر هغه لاره درومی او د مقصود تر منزل پوری رسیږی ؟ او کوم یو نه رسیږی ؟ دغه ستاسی د اختیار او له قبضی څخه خارج دی الله تعالیٰ اختیار لری چه د هر چا په نسبت اراده وفرمائی هغه ته د قبول الحق او وصول الی المطلوب توفیق ورکری.

تنبیه: کوم شی چه حضرت شاه صاحب فرمایلی دی په صحیحه و احادیثو کښی شته زیات له هغه پر دغه مسئله کلام او د ابوطالب د ایمان او کفر پر خاص موضوع مباحثه غیر ضروری ده ښه خو به دا وی چه له داسی غیر ضروری او دک له خطراتو مباحثو څخه چپ شو او تری کف اللسان وشی!.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿۵۶﴾

او هم دغه (الله) ښه عالم دی په سمه صافه لاره موندونکیو باندی.

تفسیر: هیڅ یو سری د دغی خبری واک (اختیار) او صلاحیت نه لری چه بل څوک پر سمه صافه لاره روان کړی - بلکه څوک پر دغه خبره علم هم نه لری چه کوم یو پر سمه لاره راتلونکی دی ؟ یا د راتللو استعداد او لیاقت لری ؟ په هر حال په دغه آیت کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکړی شوی ده چه تاسی د جاهلانو په دغو چتی (بیکاره) ویناؤ او د ضد او عناد پر شورماشور یا د خپل خاص اعزه او اقارب پر نه مسلمانیدلو مه متأثر او مه غمجن کیږئ ! هومره چه ستاسی پر ذمه فرض دی هغه اداء کړئ ! د خلقو استعدادات مختلف دی - او دغه خبره د الله تعالیٰ په اختیار او علم کښی ده چه د هغوی غنی کوم یو پر سمه لاره راوستل کیږی.

وَقَالُوا إِنَّا تَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُخَاطِفُ مِنْ أَرْضِنَا

او وائی (کفار د مکی) که چیری متابعت وکړو مونږ د هدایت له تا سره (او ایمان په تا راوړو) نو وابه لوغول شو) او ژر به وشرل شو) له غمکی خپلی نه

تفسیر: له هدایت غنی د انسان منع کوونکی څو شیان دی مثلاً د غمان نقصان - د مال خوف لکه چه د مکی معظمی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویلی و بیشکه چه مونږ په دی باندی ښه پوهیږو چه تاسی پر حقانی دین یئ لیکن که مونږ د اسلام دین قبول کړو او له تاسی سره یو ځای شو نو گرد (تول) عرب به غمونږ دشمنان شی - اود چار چاپیر گرد (تول) اعراب

به پر مونږ هجوم او يرغل راوړی او ټول به سره يو ځای کيږي - او مونږ به خپله يوه نمری کړی، نه به مو ځان سلامت پاتی شي او نه به مو مال او دولت مأمون او مصئون پاتی وي. د هم دغه جواب په دغه راتلونکي آيت کښی داسی فرمائی.

اَوَلَمْ تُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اِمْنًا يُجْبَىٰ اِلَيْهِ تَمَرَّتْ كُلُّ شَيْءٍ
رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٠﴾

آيا نه دی ورکړی (ځای) مونږ دوی ته داسی حرم چه په امان دی (له قتل او غارت) راچلولی شوی دی (حرم) ته (له هر طرفه) میوی (دپاره) د هر څیز رزق د دوی له جانبته ځمونږ ولیکن اکثر د دوی چه دی نه پوهیږی (په حق).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «د مکی معظمی خلقو به ویل که مونږ مسلمانان شو نو د ټول عربستان مسکونین به له مونږ سره دښمنان شي. الله تعالیٰ فرمائی که اوس تاسی د هغوی د دښمنی او لاس غځولو څخه د چا په پناه کښی ناست یی؟ هم دغه د حرم ادب مانع دی چه سره له دغی سختی دښمنی او عداوت چه تاسی ئی یو له بله سره لرئ - اطرافی اعراب پر تاسی يرغل او هجوم نه راوړی چه تاسی له مکی معظمی څخه د باندی ویاسی هغه الله چه اوس دغه ځای ئی تاسی ته حرم گرځولی دی په هغه وقت کښی به هم تاسی ته پناه درکونکی دی (موضح) « آيا سره له کفره او شرکه تاسی ته پناه درکوی او وروسته د ایمان او تقویٰ د اختیارولو څخه به تاسی ته د هغوی له شره پناه او امان نه درکوی؟ هوا که د ایمان او تقویٰ د ازموینی دپاره یو څو ورځی له تاسی څخه امتحان واخیست شي نو نه ښائی چه تاسی له هغه څخه ووبریږئ

﴿وَالْعَايَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا فِتْلِكَ مَسَكْنَهُمْ
لَمْ تُسْكَنْ مِّنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونږ له (اهل د) کلیو (او ښارونو) چه سرکشی ئی کړی وه په معاش خپل کښی پس دا دی کورونه د دوی چه نه ده کړی شوی هستوگنه په کښی پس له (اهلاک د) هغوی مگر لږ وقت (چه کوم

مسافر کومه شپه هلته دمه کړی ده).

تفسیر: یعنی د عرب له دښمنی څخه ولی ویریږئ - د الله تعالیٰ له عذابو ویریږئ آیا تاسو نه گورئ او غور او دقت نه کوئ چه له تاسی څخه پخوا څومره لوی اقوام تیر شوی دی چه هغوی گرد (تول) پخپل عیش عشرت او خوښی مست او مغرور و نو هر کله چه هغو د تکبر لوئی او سرکشی لاره ځان ته غوره کړه نو وگورئ چه پاک الله دوی څرنگه تباہ - بریاد او فنا کړل چه نن ورځ د دنیا په مخ کښی د هغوی نوم او نښه هم نه ده پاتی تش دغه ویجاړی مینی او کندوالی ئی پاتی دی چه په هغوی کښی هیڅ یو هستیدونکی نشته پرته (علاوه) له دی نه چه کوم مسافر کومه شپه هلته کښی او خپله دمه ونیسی یا کوم پوه او هوښیار سړی د الله د قدرت د دغه عبرتناکی منظری د کتلو دپاره هلته ودریږی.

وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾

او یو مونږ هم دا مونږ وارثان.

تفسیر: یعنی تول سره داسی ووژل شول چه د هغوی یو تن وارث هم بیرته پاتی نه شو هغه چه تل پاتی کیدونکی دی الله تعالیٰ دی او بس.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا لَّا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا

او نه دی رب ستا (عادتاً) هلاک کوونکی (د اهل د دی) قریو تر هغه پوری چه ولیږی په مور (لویه قریه ښار) د هغو (قریو ښار کښی) یو رسول چه لولی پر دوی آیتونه ځمونږ (دپاره د قطع کولو د عذر)،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تر هغه پوری دغه کلی او ښارونه تباہ - خراب او فنا نه دی کړی خو د هغو مراکزو او لویو ځایونو کښی کوم هوښیاروونکی نبی نه وی ورلیږلی - د مرکز تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه د هغو اثر تر ډیر لری ځای پوری رسیږی او د ښارونو هستیدونکی نسبتاً سلیم او عقیل هم وی د ځمکی د مخ د گردو (تولو) ودانیو مرکز او د صدارت مقام بیت الحرام و لکه چه د «شوری» په اوله رکوع (۲۵) جزء کښی لولو ﴿لَتَنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ نو ځکه هلته له گردو (تولو) ځنی لوی او د آخر الزمان رسول مبعوث شو

صلی الله تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ اجمعین.

وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿۵۹﴾

او نه یو مونږ هلاک کوونکی خرابوونکی د کلیو د ښارونو مگر په هغه وقت کښی چه اهل د هغو ظالمان وی (په تکذیب د رسولانو).

تفسیر: یعنی هر کله چه سره له پوهولو او هوښیارولو هم خلقو له کفره او شرکه لاس وانخیست او هم هغسی په خپل کفر - ظلم - طغیان او عصیان کښی چالان او مترقی و دلته د الله تعالیٰ په دغه عذاب اخته او هلاک او سپیره شول.

وَمَا أَوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۶۰﴾

او هر هغه چه درکړی شوی دی تاسی ته له کوم خیزه پس هغه معاش نفع کار د دغه ژوندون لږ خسیس دی او ښایست د هغه دی او هر هغه چه په نزد د الله دی (اجر) خیر غوره (دی) او باقی دی (له دغه فانی نه) آیا پس تاسی عقل نه چلوئ.
(چه باقی بهتر دی په فانی باندی)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه له عقل او پوه کار واخلی! او دومره وپوهیږی چه دا ژوندون په دنیا کښی تر کله پوری به وی؟ او د دنیوی د دغه باغ او بهار عیش عشرت - مزی او چرچو خوند به تر څه وقت پوری کوی؟ فرض ئی کړئ چه په دنیا کښی له سره پر ده عذاب هم رانشی خو بیا هم د مرگی لاس تاسی گورد (تول) له دغه ساز او سامان څخه جلا (جدا) کوی - او بیا به د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضرېږئ او تر یوی یوی ذری پوری هم د خپل اعمالو حساب ورکوی - که مو آخروی عیش او عشرت په برخه شو نو دغه دنیوی عیش عشرت د هغه په مقابل کښی هیڅ او لاشی دی داسی به کوم پوه او عقلمن سری وی چه یو مکدر او منغض ژوندون ته پر یو بی غشه او غله ژوندون او یو ناقص او فانی لذت ته پر کامل او باقی لذتو ترجیح ورکوی بلکه نه ئی ورکوی!.

أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعًا
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٩١﴾

آيا پس هغه شوک چه وعده کړی ده مونږ له هغه سره وعده ښه (چه د جنت ده) پس دی موندونکی دی د هغې وعده (خامخا داسی دی) لکه هغه شوک چه معاش ورکړی وی مونږه ته معاش د (ژوندون لږ خسیس د) دنیا بیا دی په ورځ د قیامت کښی له حاضر کړیو شویو وی (اور ته ؟ بلکه نه دی سره برابر دوی دواړه !).

تفسیر: یعنی مؤمن او کافر دواړه د انجام په اعتبار کله سره یو برابر کیدی شی ؟ د یوه دپاره د دائمی عیش کومه وعده چه شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده او د بل دپاره د شو ورځو عیش او عشرت کولو څخه وروسته د بندی کړی جلب ضروری رسیدونکی او دی په دائمی بندیخانه کښی خامخا لویدونکی دی (العیاذ بالله) مثلاً که یو سړی په خوب کښی وویښی چه «غما پر سر شاهی تاج ایښی شوی دی، خدم حشم او د ملازمانو انواع او اصناف ماته لاس په نامه د باندی ولاړ دی او هر قسم خواړه او راز راز (قسم قسم) نعمتونه پر دسترخوان ماته تیار ایښوولی شوی دی چه د هغو خوند او مزه در گرده (توله) شکم او خورم ئی.» که سترگی له خوبه خلاصه وی گوری چه ورته د بندیتوب جلب ورواندی کیږی او پولیس ورته سره له ځنځیرونو او ځولنو ولاړ وی او سم د لاسه بندی او امنی ته بیولی کیږی او وروسته د پولیس او د عدلی له تحقیقاتو او د جرم له اثباته په دائمی حبس سره محکوم او په عمری بندیخانه کښی غورځولی کیږی نو تاسی راوښیئ چه په دغه حالت کښی ده ته هغه د باچاهی خوب او په زړه پوری مکلفه خواړه کله په یاد پاتی کیږی ؟

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٢﴾

او یاد کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته الله پس وبه وائی (الله) چیرته دی شریکان غما هغه (شریکان) چه وئ تاسی چه گمان به مو کوو (پری چه دا شریکان غما دی).

تفسیر: یعنی هغه د خدایې برخی لرونکی چیری دی هغوی دی وغوښت شی چه اوس لږ څه د دوی تائید او حمایت وکړی.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا
أَغْوَيْنَهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٩٣﴾

وبه وائی هغه کسان چه حقه ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب په دخول د اور سره) ای ربه غمونږ دا (ضعیفان تابعان) هغه کسان دی چه گمراه کری و مونږ (دوی) (گمراه کری مو و دوی) لکه چه گمراه شوی وو مونږ بيزاره یو مونږ تاته (له دوی او له کفره د دوی) نه و دوی داسی چه غمونږ عبادت به ئی کوو (بلکه عبادت د هوا د نفس خپل ئی کوو).

تفسیر: یعنی سؤال خو له مشرکینو څخه و مگر گمراه کوونکی شرکاء به داسی پوهیږی چه فی الحقیقت مونږ ته هم تنبیه را کړی شوی ده نو ځکه په جواب ورکولو کښی سبقت کوی چه ای الله بیشکه چه مونږ دوی گمراه کری دی مگر دا گمراهی خو داسی ده لکه چه مونږ پخپله گمراهان شوی یو یعنی هغه بودری (تکره) چه د گمراهی په وقت کښی مونږ خورلی وه د هغه تکمیل مو په دغه گمراهی سره وکړ ځکه چه د بل گمراه کول هم د گمراه کیدلو آخری درجه ده پس د دغو اغواؤ پر جرم مونږ اعتراف لرو لیکن پر دغو مشرکانو خو غمونږ له لوری هیڅ کوم جبر او اکراه نه وه - او نه مو هغوی په زوره دغی گمراهی ته اړولی دی فی الحقیقت دغه د دوی نفسی اغراض او شخصی هوا پرستی وه چه غمونږ په غولولو وغولیدل او پر مونږ پسی رهی (روان) شول. نو په دغه اعتبار دوی غمونږ د عبادت په ځای د خپلو هواؤ او ظنونو په عبادت کښی لگیا و. مونږ د دوی له عبادته څخه نن ورځ ستاسی په حضور کښی د خپلی بیزاری او تنفر اظهار کوو. کذا قال بعض المفسرین. او حضرت شاه صاحب لیکي «چه دغه به د شیطان وینا وی چه هغوی می گمراه کری دی مگر د نیکیو په نامه نو هم ده ته وائی چه دوی خو غمونږ عبادت نه کاوه» والله تعالی اعلم.

تنبیه: ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ څخه مراد ﴿لَا مَلِكَ جَهَنَّمَ مِنْ يَمْنِهِ وَالَّذِينَ لَبِئُوا﴾ دی.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمُ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

او وبه ویلی شی (کفارو ته) چه وغواړئ تاسی شریکان د تاسی پس راوبه غواړی دا (کفار هغه بتان) پس هیڅ جواب به ور نه کری (دا بتان) هغوی ته

تفسیر: یعنی دوی ته به ویل کیږی چه اوس خپل مددکاران خپلی مرستی (مدد) ته راوبولی مگر

هغوی به د دوی سره څه مرسته (تعاون) او مدد وکړی شی - ځکه چه په خپل غم او مصیبت کښی به اخته او مبتلا وی **کذا قال المفسرون** او د حضرت شاه صاحب د تحریر حاصل دا دی کله چه شیاطین د نیکانو نوم واخلی نو مشرکینو ته به ویل کیږی چه خپلو هغو نیکانو ته ورناری کړئ! نو دوی به هیڅ جواب نشی ویلی ځکه چه دوی د هغه د شرک او کفر پر حرکاتو نه ؤ خوښ او نه تری راضی ؤ یا به تری بیخبره ؤ.

وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٣﴾

او وپه وینی دغه (تابعان او متبوعان) عذاب، که چیری بیشکه دوی وی چه سمه صافه لاره ئی نیولی وی (نو اوس به نه معذب کیدل یا کاشکی په کوم ډول (طریقه) مو لاره موندلی وی).

تفسیر: یعنی د دغه وقت د عذاب د لیدلو څخه به داسی آرزو او تمنا کوی کاشکی زه په دنیا کښی پر سمه صافه لاره تلی تر څو په دغو مصائبو نه اخته او نه مبتلا کیدی.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٤﴾ فَعَبَّيْتُ عَلَيْهِمُ الْآنْبَاءَ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٥﴾

او یاده کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وپه وائی چه څه جواب ورکړی ؤ تاسی رسولانو ته (په هغه وقت کښی چه حق ته غوښتی شوی وئ)؟ پس پت به شی پر دوی خبرونه (چه دوی خلاص شی په دغه ورځ کښی پس دوی به نه کوی پوښتنه یو تر بله.

تفسیر: پخوانی سوالات د توحید په نسبت ؤ. دغه د رسالت په نسبت سوال دی یعنی که تاسی پخپل عقل او پوه سره په حق نه وی پوهیدلی نو د انبیاء په پوهولو خو ښائی پوهیدی. دا راوښیئ چه تاسی له هغو سره څه سلوک او روبه کړی ده؟ په دغه وقت کښی به هیڅوک هیڅ جواب نشی ورکولی او د خبرو گردی (تولی) لاری به بندی شی. (او پت به شی په دوی جواب).

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَغَسَّيْنَا أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُغْلِقِينَ ﴿٦٦﴾

پس هر څه هغه څوک چه توبه وباسي (له شرکه) او ايمان راوړي (په الله او رسول د الله) او عمل وکړي د نيکيو پس ښائي چه وي به دي له خلاصيدونکيو.

تفسير: يعني د هغه څاي بري او کاميابي صرف له ايمان او صالح عمل سره ده که اوس هم څوک له کفره او شرکه توبه وباسي او ايمان راوړي او د نيکيو لاره ځان ته غوره کړي حق تعالي د ده تول پخواني گناهونه معافوي او فائز المرام ئي گرځوي.

تنبیه: ﴿فَعَلَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ﴾ د مالک الملکوتي په لهجه سره يوه وعده ده. يعني هغه ته د فلاح او نجات اميد پکار دي. پر مونږ باندې د هيچا زور نه چليري چه خامخا مو د هغه په کولو مجبور کړي مونږ محض په خپل فضل او کرم سره دغسي وعدې کوو.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ

او رب ستا پيدا کوي هغه څه چه اراده وفرمائي (د پيدايښت ئي) او غوره کوي ئي نه دي دوي ته هيڅ اختيار (په هيڅ شي کښي):

تفسير: يعني د هر څيز پيدا کول د الله تعالي په مشيت او اختيار کښي دي او د کوم شي غوره کول يا د نورو له منځه د هغه جلا (جدا) او منتخب کولو حق هم ده ته حاصل دي. او هر قسم چه الله تعالي اراده وفرمائي او مرضي ئي وي هم هغسي احکام صادروي. هر يو سري په هر يو منصب سره چه دي مناسب او لازم ويولي هم هغه کار او منصب ورته عطاء کوي، په هر چا کښي چه استعداد او لياقت وگوري نو د هدايت پر سمه لاره يي برابره وي او د مقصود تر منزله پوري په رسيدلو سره ئي بري او کاميابي ور په برخه کوي د مخلوقاتو په هر جنس کښي هره يوه نوعه يا په نوعه کښي هر يو فرد چه وغواړي سم له خپل حکمته سره هغه له نورو انواعو او افرادو څخه ممتازوي ماسواء الله څخه بل هيچا ته د هسي اختيار او انتخاب حق نه دي حاصل. حافظ ابن القيم د «زاد المعاد» په اوائلو کښي دغه مضمون په دير بسط او تفصيل سره ليکلي دي. فليراجع.

سُبْحَنَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٨﴾

پاکی ده الله لره او لوی پورته دي له هغه څه چه دوي ئي ورسره شريکوي.

تفسیر: یعنی په تخلیق او تشریع او مذکور اختیار کښی بل هیڅوک له الله تعالی سره نه دی شریک. مشرکانو چه پخپل تجویز او انتخاب کوم شرکاء درولی او تاکلی (مقرر کړی) دی هغه گرد (تول) باطل او بی سنده دی.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٩﴾

او رب ستا ته معلوم دی هر هغه چه پټوی ئی سینی (زړونه) د دوی او هر هغه چه ښکاروی ئی (ژبی د دوی).

تفسیر: یعنی په زړونو کښی کومی باطلی او فاسدی عقیدې یا بد نیتونه چه لری! او په ژبه سره کومی خبری چه وایی! او په لاسو او پښو او نورو سره کوم کارونه چه کوی دا گرد (تولو) د الله تعالی په علم کښی موجود دی او د هر یوه سری له پټو استعدادو او قابلیتونو څخه ښه خبردار دی او سم له هغه به معامله ورسره کوی.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٠﴾

او هم دی الله دی نشته بل لائق د عبادت مگر هم دی دی. خاص هم ده ته توله ثناء ده په دنیا او (په) آخرت (عقبی) کښی او خاص هم دغه (الله) ته دی حکم او خاص هم دغه (الله) ته به بیولی شی قاسی (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه الله تعالی په تخلیق او اختیار او محیط علم کښی متفرد دی په الوهیت کښی هم واحد او یو دی ماسواء له ده بل هیچا ته بندگی او عبادت نه کیږی ځکه چه د ده په منبع الکمالات ذات کښی گرد (تول) محاسن او محامد مجموع دی - په دنیا او عقبا کښی هر راز (قسم) تعریف او توصیف چه وی اعم له دی نه چه پر هر اسم او رسم سره وکړ شی هغه په حقیقت او واقع کښی له هم دغه پاک الله سره نسبت لری او د ده تعریف دی او د ده په حکم سره چلیږی. د ده فیصله ناطقه ده - او دی د کلی اقتدار مالک دی او په آخره خاتمه کښی د هر چا رجوع د هم ده په لوری ده. وروسته له دی نه دغه راضیی چه په شپه او ورځ کښی څومره نعمتونه او فوائد قاسی ته عاید کیږی چه دغه گرد (تول) د ده له فضله او انعامه دی بلکه بالذات د شپې او د ورځې تبدیل او تحویل د رب الجلیل له بی مثل او مستقلو

احساناتو او انعاماتو څخه دی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الِئِلَّ سُرْمَدًا إِلَى يَوْمِ
الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ

ووايه (ای محمده دوی ته) آیا وینئ (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی دغه شپه اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری نو څوک دی هغه (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته رڼا (رنرا) (چه په کښی طلب د معاش کوئ)

تفسیر: یعنی تاسی خبر راګرئ! که مثلاً الله تعالی پری نه ېدی چه لمر طلوع وګری یا ئی رڼا (رنرا) او تودوخی تری لری کړی نو تاسی به د خپلو کارونو او چارو لپاره داسی تودوخی او رڼا (رنرا) له کومه راوړئ؟

أَفَلَا تَسْمَعُونَ ۝

آیا پس نه اورئ تاسی (دغه خبره د زړه په غوړو سره؟).

تفسیر: یعنی دا خبره دومره روښانه او صافه ده چه تش په یوه اوریدلو سره هم په فهم او پوه راځی نو آیا تاسو له سره نه اورئ.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سُرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی ورځ اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری (چه هیڅ غروب الشمس ونشی) نو څوک دی (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته شپه چه آرام وګرئ تاسی په هغه کښی آیا پس نه وینئ تاسی (دا آثار د قدرت).

تفسیر: یعنی تاسی خبر را کړئ! که الله تعالى پری نه ږدی چه لمر غروب وکړی او تل تر تله ستاسی پر سرونو هم داسی ولاړ وی نو هغه راحت او سکون او نور فوائد چه د شپې له راتلو څخه حاصلیږی د هغو حصول به په کوم یو طاقت سره ممکن کیدی شی؟ آیا دغسی یو ظاهر او باهر حقیقت هم تاسی نشی لیدلی؟

تنبیه: ﴿اَفَلَا تَشْكُرُونَ﴾ له ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ التَّحَارِشَ مَرَدًا﴾ سره مناسب دی ځکه چه په سترگو سره لیدل عادتاً پر رڼا (رنرا) موقوف دی چه په ورځی کښی په پوره ډول (طریقه) سره په عمل راځی د شپې په تیاره کښی کله چه د لیدلو هیڅ یو صورت نشته بلکه اوریدل په کښی امکان لری نو ځکه ﴿اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الْاَيْلَ سَرْمَدًا﴾ سره د ﴿اَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾ فرمایل موزون و الله اعلم.

وَمِنْ رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الْاَيْلَ وَاللَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۴۳﴾

او (خاص) له رحمته مهربانی خپلی پیدا کړی ده (الله) تاسی ته شپه او ورځ دپاره د دی چه آرام وکړئ تاسی په هغه (شپه) کښی او چه ولتوی تاسی (په دغه ورځ کښی) له فضله د دغه (الله) او دپاره د دی چه شکر وکړئ تاسی (د نعماو د الله).

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځې اړول رااړول کوی خو د شپې په تیارو او یخو کښی مو سکون او راحت په برخه شی او د ورځې په رڼا (رنرا) کښی خپلو کارو او چارو ته هم دوام ورکړی شی - او د شپې او د ورځې پر مختلف الانواعو انعاماتو د الله تعالى د انعاماتو شکر اداء کړئ.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۴۴﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۴۵﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه فرمائی چیرته

دی شریکان عَما هغه چه وئ تاسی چه گمان به مو کاوه (پری د شریکانو عَما). او راویه باسو له هر امت (ملت) خخه یو شاهد (پر اقوالو، افعالو، احوالو د دوی)، پس ویه وایو مونږ دوی ته راوړئ تاسی برهان سند خپل (په اشراک) پس هلته به پوه شی دوی چه حق (په الوهیت کښی) خاص الله لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول (په دنیا کښی چه الله شریک لری).

تفسیر: له شهید خخه احوال ښوونکی انبیاء علیهم السلام یا د دوی نائبان یا نور ښه سړی مقصود دی (موضح) دوی به دغه رانیی چه خلقو له سماویه ؤ شرایعو او له الهیه ؤ احکامو سره څه رویه کړی ده؟ نو فرمائی الله چه ویه وایو مونږ دوی ته چه راوړی برهان سند خپل چه تاسی په کوم دلیل او سند سره الله تعالی ته شریکان درولی دی؟ او د حلالو او د حرامو او نورو احکامو صحیح مآخذ مو له کوم عَما خخه اخیستی دی؟ کله چه مو نبی ونه مانه نو دغه خبره چا درښوولی وه چه دغه د الله تعالی احکام دی او هغه حرام او هغه حلال دی پس هلته به پوه شی دوی چه حق خاص الله تعالی لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول یعنی په هغه وقت کښی به دغه په نظر راځی چه رښتیا خبره د پاک الله ده او معبودیت هم یواځی د هم ده حق دی او بل هیڅوک د ده شریک نشی کیدی هغه خبری چه په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ښوولی وی هم هغه حقی او رښتیا وی هغه عقائد او افکار چه مشرکانو له خپل لوری جوړکړی وو هغه مگرد (تول) په هغه ورځ کښی بی اثره او ناقص او بی کاره ثابتیږی.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوزًا بِالْعَصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ⑥

بیشکه چه قارون ؤ له قومه د موسی (یعنی د ده تربور ؤ) پس سرکشی وکړه (قارون) پر دغو (بنی اسرائیلو) او ورکړی ؤ مونږ ده ته له خزانو دومره قدر چه بیشکه کلیگانی د هغو به خامخا درنیدلی پر (داسی یوی) دلی چه خاوندان د قوت زور به ؤ (یاد کړه) هغه وقت چه وویل دغه (قارون) ته قوم د ده (چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره) مه خوشالیږه! بیشکه چه الله نه خوشوی خوشالیدونکی (په مال د دنیا).

تفسیر: د سابق رکوع په شروع کښی د دنیا د بی ثباتی او حقارت د آخرت په مقابله کښی بیان کړی شوی ؤ بیا د آخرت د ذکر په مناسبت د آخرت د عالم څه احوال بیان کړ شو په حاضره رکوع کښی بیا د هم هغه اصلی مضمون په طرف عود کړی شوی دی او د هغی دعوی په استشهاد د قارون قصه اورولی شی. وائی چه قارون د حضرت موسی علیه السلام د تره غوی یا تربور او د فرعون د مخی سری ؤ، څرنګه چه د ظالمو حکومتونو دستور وی چه د کوم قوم د وینی څښلو لپاره د هم هغه قوم غځینی افراد د خپل کار آله او د لاس همسا ګرځوی فرعون هم په بنی اسرائیلو کښی هم دغه ملعون ځان ته غوره کړی ؤ. قارون په دغه موقع کښی چه فرصت موندلی ؤ پخپلو دواړو لاسو سره د دولت او دنیا په تولولو کښی لګیا شوی ؤ او ډیر لوی دنیوی اقتدار ئی ځان ته ګتلی ؤ څه وخت چه بنی اسرائیل د حضرت موسی علیه السلام تر حکم او ارادی لاندی راغلل او فرعون سره له فرعونیانو مغروق شول نو د قارون د مال د ترقی ذرایع هم مسدود شول او هغه مشری او سرداری ئی له لاسه ووتله نو د هم دغه غیظ - غضب - حسد له سببه به ئی زیاتره له حضرت موسی علیه السلام سره سری مخالفت او پته دښمنی کوله خو سره د دغه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره مؤمن ښکاریده، توریت به ئی ډیر لوست او د دینی علومو په حصول کښی به مشغول ؤ مګر زړه ئی صاف نه ؤ، د حضرت موسی علیه السلام او د هارون علیه السلام هغه عزت او حرمت ته به ئی چه د پاک الله له طرفه دوی ته عطاء او مرحمت شوی ؤ، کاته او کړیده - او سوځیده به - او لکه تور منګور پر خپل ځان له تاوه تاویده او له خپله ځانه سره به ئی ویل چه آخر زه هم د دوی د تره غوی یم نو دغه څه خبره ده چه هغه دواړه نبیان او مذهبی سرداران ګرځیدلی دی او ځما په لاس کښی هیڅ د قدرت قوت نشته کله چه نا امیده او مایوس کیده نو د تکبر په وضعیت به ئی داسی ویل «ښه دی که هغو دواړو ته نبوت وررسیدلی دی نو څه وشو له ماسره د مال او دولت دومره ډکی خزانې شته چه له بل هیچا سره نشته.»

حضرت موسی علیه السلام یو ځلی پر قارون حکم وکړ چه «د خپل مال زکوٰۃ ادا کړه!» نو قارون له خلقو سره وویل «تر اوسه پوری کوم احکام چه موسی پر مونږ جاری کول د هغه په مقابل کښی مو حوصله او تحمل کاوه مګر آیا تاسی اوس د موسی علیه السلام د دغی خبری تحمل هم کولی شی چه دی ځمونږ د اموالو څخه زکاتونه هم غواړی؟» څه خلق د قارون مؤیدان شول او ویل ئی چه نه ځمونږ له لاسه دغه نه ده پوره. بالاخر ملعون قارون د حضرت موسی علیه السلام د بدنام کولو له پاره یوه ډیره ناپاکه او چتله پلمه (تدبیر) جوړه کړه او یوی بدکاری ښځی ته ئی څه بدی او پیسی ورکړی او وی لمسوله چه د خلقو په یوه لویه جرګه کښی کله چه موسی علیه السلام د زنا د حد په اطراف بیانات ورکوی ته هغه له خپله ځانه سره متهم کړه - لکه چه دغی پلیتی ښځی په هم هغه لویه مجمع کښی هم داسی یوه چتی (بیکاره) خبره وکړله کله چه حضرت موسی علیه السلام هغی ته شدید قسمونه ورکړل او د الله تعالی له قهره او غضبه ئی وویروله نو هغه وویریده او په ښکاره ډول (طریقه) سره ئی وویل چه ما دغه د قارون په لمسولو سره ویلی دی دلته قارون د حضرت موسی علیه السلام په ښیرا سره له خپله کوره او

خزانو په ځمکه خښ او دوب کرل شو. د «مفتاح» تفسیر په کنجیو (کلیو) سره کړی دی
یعنی د اموالو دومره صندوقونه ورسره ؤ چه د هغو د کلیگانو په پورته کولو خو زورور کسان
ستری کیدل او دغه دومره مستبعد هم نه ؤ لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی د هغه صورت هم
ښوولی شوی دی.

﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ﴾ الآية - یاد کړه هغه وقت چه وویل دغه قارون ته قوم د ده چه مسلمانان ؤ په
کبر او غرور سره مه خوشالېږه بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی په مال د دنیا) یعنی پر
دغه فانی او زائل دولت ولی نازیږی او پری فخر او غرور کوی؟ چه هغه د الله تعالیٰ په نزد د
میاشی د یوه وزر په اندازه هم وقعت نه لری ښه وپوهیږه چه الله تعالیٰ مغرور او متکبر بنده نه
خوښوی او هر هغه شی چه د ده مالک الملکوت خوښ او پسند نه وی د هغه نتیجه ماسواء له
تباهی او هلاکت بل هیڅ شی نه دی.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ

او وغواړه په هغه (دولت) چه درکړی دی تاته الله کور د آخرت

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ ورکړی مال د دی دپاره دی چه انسان هغه د آخرت خپله پټکه
وگرځوی نه داسی چه د هغه د غفلت په نشو مست مغرور او متکبر شی او د متکبرانو په شان
حرکت او وضعیت اختیار کړی.

وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ

او مه هیروه برخه خپله له (ماله د) دنیا او احسان کوه (له بندگانو د الله
سره په ورکړه د مال) لکه چه احسان کړی دی الله له تاسره (چه داسی ډیر
دولت ئی درکړی دی)

تفسیر: یعنی سم د خپلی برخې سره تری خوره! او څښه! او اغونده! او د آخرت دپاره دی
پټکه تری واخله! او په ناروا مواردو کښی ئی مه لکوه! او د خلق الله سره ښه سلوک کوه!.

وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٥٠﴾

او مه غواړه (ای قارونه!) فساد (په تکبر ظلم بغی سره) په ځمکه کښی بیشکه
چه الله نه خوښوی فساد کوونکی.

تفسیر: یعنی له حضرت موسیٰ علیه السلام سره ضد مه کوه! د الله تعالیٰ پر څمکه د مطیعانو په شان گرځه! او خامخا په بلاد الله کښی شورماشور او غلغله مه جوړوه! څکه چه په ملک کښی فتنه او فساد اچول ښه کار نه دی.

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ط

وویل (قارون قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چه راگری شوی دی ماته دغه مال په هغه علم سره چه ما څخه دی،

تفسیر: یعنی هنرمند وم او د گټلو استعداد او سلیقه می درلوده (لرله) - پخپل لیاقت او قابلیت یا د کوم خاص علمی مهارت لامله (له وجی) ماته دغه دولت حاصل شوی دی الله تعالیٰ هم ماته ځما د لیاقت او اهلیت په ملحوظ دغه مال - دولت او شته راگری دی او دغه ثروت په خوشی چنی (بیکاره) ناسته بی له محنته ماته په لاس نه دی راغلی چه اوس ئی زه د موسیٰ په حکم او مشوره خوشی ویریا د الله تعالیٰ په نامه لگوم.

أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَعًا ط

آیا نه پوهیده (قارون) چه بیشکه الله په تحقیق هلاک کړی دی په خوا له دغه (قارون څخه) له (اهل د) زمانو هر هغه څوک چه دی ډیر سخت ؤ له دی (قارون) څخه له جهته د قوت او ډیر ؤ له جهته د جمع کولو (د مال یا ملاتړه)

تفسیر: یعنی د دولت گټلو لیاقت چا درکړ؟ افسوس دی چه تا د حقیقی منعم احسان هیر کړ او د هغه په درکړی دولت او لیاقت مغرور شوی آیا ده دغه دولت له خپل نجات وسیله او ضامن گنلی ؤ؟ او دی په دغه نه ؤ خبر چه د ده څخه پخوا څومره ملل او اقوام له خپلو هم داسی شرارتونو او سرکشیو له سببه هلاک او تباہ شوی دی چه د هغوی په لاسو کښی لوی لوی سلطنتونه او ډیری زیاتی خزانی - لښکری او نور زیات دنیوی وسائل او وسائط ؤ. آیا دغه ملعون د هغو د احوالو د اوریدلو څخه پند او عبرت نه دی اخیستی؟

وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٨﴾

او نه به شی پوښتیدلی له گناهونو خپلو څخه کافران (ځکه چه الله ته معلوم دی).

تفسیر: یعنی پوښتنی ته به ضرورت نه وی پاتی الله تعالی ته د دوی گناهونه یو په یو معلوم دی او له پرېستو سره هم لیکلی پراته دی هوا که د توبیخ او تقریع په ډول (طریقه) کوم وقت کوم سؤال له دوی نه وشي نو هغه بيله خبره ده. یا خو دغه کنایه ده د گناه له کثرته یعنی د دوی گناهونه به دومره ډیر او زیات وی چه دغه ته به ضرورت نه وی پاتی چه د یوی یوی جزئی پوښتنه له دوی ځنی وکړه شی. حضرت شاه صاحب لیکي «پوښتنی به نه کیږي له گناه یعنی له گناهگار څخه ځکه که د ده په پوه او عقل کښی څه نقصان نه وی نو گناه به ئی نه اختیاروله کله چه د دوی په پوه او عقل کښی نقص او خرابی ده نو پر دغسی ناپوهانو د الزام اړولو څخه څه فائده مرته کیدی شی؟ که دوی د هغو بدو کارو په بدی پوهیدل نو ولی به ئی کول» (موضح).

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا لَيْلِيَّتْ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٤٩﴾

پس راووت (قارون) پر قوم خپل په زینت ښائست (او د ج خپل) وویل هغو کسانو چه غوښت ئی دغه ژوندون (پر خسیس د) دنیا ای کاشکی چه وی مونږ ته هم (له ثروته) په شان د هغو (اموالو اتباعو) چه ورکړی شوی دی قارون ته بیشکه چه دغه (قارون) خامخا خاوند دی د برخی لوئی (له دنیا څخه).

تفسیر: یعنی قارون خپل فاخره لباس واغوست او سره له دیرو خدمو او حشمو او په ډیر شان او شکوه او جل او بل ووت چه د هغه د لیدلو څخه د دنیا د طالبانو سترگی ردی بدی پاتی شوی او گرد (تول) ورته هک حیران ودریدل او له خپلو ځانونو سره به ئی داسی ویل «کاشکی چه مونږ هم د داسی دنیوی شان او شوکت خاوندان وی! او هم داسی ترقی او عروج مو حاصل کړی وی چه نن د قارون په برخه شوی دی. بیشکه چه دی ډیر د اقبال او اجلال خاوند او ډیر خوش قسمته سړی دی».

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنِ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او وویل (دوی ته) هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ (هغوی ته) علم فهم چه افسوس دی تاسی ته (ای طلابو د دنیا) ثواب د الله خیر ډیر غوره دی هغه چاته چه ایمان ئی راوړی دی (په الله او رسول الله) او عمل ئی کړی دی د نیکیو،

تفسیر: یعنی پوهانو او ذی علم سړیو وویل چه «ای کمبختانو! په دغه فانی جل ویل کښی څه ایښی دی چه د هغه هوس او ارمان کوی؟ صالحانو مؤمنانو له پاره د الله تعالیٰ په دربار کښی کوم دولت او عزت چه شته او دوی ته وررسیدونکی دی د هغه په مقابل کښی دغه دنیوی شان او شوکت محض هیڅ او لاشی دی او دومره یو نسبت هم سره نه لری لکه چه د یوی ذری نسبت له لمر سره کیږی».

وَلَا يُلْقِيهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٢١﴾

او نشی ښوولی ورکولی دغه (خبره) مگر صبر کوونکیو ته (په طاعت او مصیبت او له معصیته)

تفسیر: یعنی له دنیا ځنی آخرت هم هغه ښه او بهتر گڼی چه دنیوی محنت پر ځان برداشت کولی شی او بی صبره خلق د حرص او طمع له سببه په دنیوی هوس او ارمانو پسې شنه ناست دی. نادان انسانان دنیوی هوسانی (آرام) او راحت ته چه گوری داسی گڼی هر څوک چه د آرامی او هوسانی (راحت) خاوند دی هغه ډیر بختور او خوش قسمته سړی دی. نو ځکه د شپي او د ورځی د هم هغه په فکر او تشویش کښی اخته او مشوش اوسیدری - او د آخرت د ذلت او د اخروی زحمت او په سلهاؤ ځایو کښی خپل خوشامد او مدهانت ته غور نه کوی او نه گوری چه دغه دنیوی عیش او عشرت او آرامی وروسته د شلو یا غلوښتو کلونو پای (آخر) ته رسیدری او بیا د ده په زرهاؤ نور کلونو پر تیرو ازغو او راز راز (قسم قسم) ربرونو (تکلیفونو) کښی تیریدری. (موضح بتغییر یسیر).

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٥٨﴾

پس ننه ایست مونږ دغه (قارون) او کور د ده په ځمکه کښی پس څه نه ؤ ده ته (په دغه وقت کښی) هیڅ ډله (د دوستانو) چه مددگاری ئی کړی وی له ده سره غیر له الله څخه (په دفع د عذاب کښی) او نه ؤ (قارون پخپله) له بدل اخیستونکیو څخه (چه ځان ئی له عذابه خلاص کړی وی).

تفسیر: یعنی نه بل څوک له خپله طرفه د ده مدد ته ورسید او نه ئی څوک د خپل مدد لپاره وغوښتی شو، نه ئی خپل قوت په کار ورغی نه د بل چا.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيُكَانَ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ

او صبا کړ هغو کسانو چه آرزو به ئی کوله د مرتبی د دغه (قارون) په پرون (ماښام) کښی ویل به ئی (یو بل ته) افسوس دی تاته پوه شه! چه بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ارتولو ئی) له بندگانو خپلو او تنگوی (الله دغه روزی په هر چا چه اراده وفرمائی د تنگولو ئی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قارون ترقی او ترفع د لیدلو څخه پرون داسی آرزو او هیله (امید) کوله چه «کاشکی مونږ ته هم داسی عروج او ترقی حاصل شوی وی» نن د قارون د دغه بد انجام د لیدلو څخه لاسونه پر غوړونو ږدی او توبی وباسی او اوس په هوش راغلل چه دغسی دولت په حقیقت کښی د یوه ښکلی مار په شان دی چه د هغه په منع کښی مهلک زهر وی. له کوم سړی د دنیوی ترقی او عروج د لیدلو څخه له سره مونږ ته نه ښائی چه داسی کومه فیصله له خپله ځانه سره وکړو چه هغه هر ورو (خامخا) د الله تعالی په دربار کښی څه نه څه عزت وجاهت او مقبولیت هم لری. دغه دنیوی ترقی او تنزیل د کوم بنده د مقبولیت او مردودیت معیار نشی کیدی بلکه دغه د الله تعالی مصلحت او حکمت دی. پر هر چا چه لازم او مناسب وگنی د رزق او د روزی ورونه (ابواب) ورپرانیځی او هر چاته چه مناسب وی روزی ورتنگه او په اندازه کوی ئی. د مال او دولت فراخی او ارت والی د ښی خاتمی او مقبولیت دلیل نه دی بلکه علی الاکثر د هغه نتیجه تباهی او بربادی ده او د ابدی هلاکت او فلاکت په صورت څرگندیږی.

صدق من قال -

کم عاقل عاقل اعیت مذاہبہ • و جاہل جاہل تلقاہ مرزوقا
هذا الذی ترک الاوہام حائرة • وصیّر العالم النحریر زندیقاً

تنبیہ: په «ویک» کښی (وی) اسم د فعل دی په معنی د «اعجب» او دا (کاف) په معنی د (لام) دی نو معنی ئی داسی شوه چه تعجب کوم زه دپاره د دی چه بیشکه الله ارتوی رزق. ونحن ترجمناه بمعنی ویلک وهذا ماقاله سیویه

لَوْلَا اَنْ مَنَّ اللهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَبِكَاتَتْ لَا يُقْلِحُ الْكَفْرُ وَنَ ﴿٨٢﴾

که چیری نه وی دا چه احسان کړی دی الله پر مونږ نو خامخا دوب کړی به ئی وو مونږ په عُمکه کښی (د قارون په شان) افسوس دی ته نه پوهیږی نه وینی دا چه نه خلاصیږی کافران (له عذابه).

تفسیر: یعنی دغه د الله تعالیٰ مهربانی او احسان دی چه مونږ ئی د قارون په شان ونه گرځولو که نه عُمونږ حال او احوال به هم داسی کیده له خپل لوری که مونږ د ډیر حرص او طمع له سببه داسی هیله (امید) او آرزو کړی وه. ﴿يَلَيْتُ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ﴾ الله تعالیٰ عُمونږ په مخ کښی خیر راپیښ کړ چه عُمونږ دغه آرزو او هیله (امید) ئی تر سره ونه رسوله او نه ئی پر دغه حرص او طمع مونږ ته څه تنبیہ او سزا راکړه - بلکه د قارون نتیجه او حشر ئی مونږ ته رابکاره او مونږ ئی په دغه وسیله سره وینښ او متنبه کړو اوس مونږ ته دغه خبره ښه څرگنده شوه چه محض د مال او زر په ترقی سره حقیقی فلاح او بری هیچا ته نشی حاصلیدی او دغه چه ناشکره منکران له سره د الله د عذابه نجات نشی موندلی.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا

فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

دغه کور د آخرت (چه جنت دی) ورکوو مونږ دا دپاره د هغو کسانو چه نه لری اراده د لوئی (او تکبر) په عُمکه کښی او نه فساد ظلم کوی (پر خلقو) او عاقبت ښه خاتمه دپاره د پرهیزگارانو ده.

تفسیر: یعنی د قارون د دولت په نسبت ناپوهانو داسی ویل چه قارون خو ډیر خوش قسمته او بختور سری دی حال دا چه دغه خوش قسمتی او بختورتوب نه دی بلکه د آخرت گټه په لاس کول لویه خوش قسمتی ده او دغه گټه د هغو کسانو لپاره ده چه د الله تعالیٰ په ملک کښی شرارت او فساد غورځول نه غواړی او په دغه فکر کښی له سره نه دی چه خپل ځان له گردو (تولو) څخه لوی او لوړ (اوچت) وگنی - بلکه د تواضع او انکسار او پرهیزگاری لار ځان ته اختیاروی - د دوی زیار (محنت) او کوشش د دی په ځای چه خپل ذات لوړ (اوچت) او لوی ښکاره کړی تل په دغه کار کښی مصروف او معطوف دی چه خپل دین لوړ (اوچت) کړی او کلمه الله په اعلاء کښی وویښی او خپل مسلم قوم مترقی او مرفه الحال او او فارغ البال من حیث الحال وگرځوی، دوی د دنیا حریصان نه دی بلکه پر آخرت عاشقان دی او دنیا پخپله د دوی تر پښو لاندی رغړی نو اوس تاسی پخپله غور او فکر وکړئ چه آیا د دنیا مطلوب د دنیا له طالبه څخه ښه نه دی؟ صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم ته وگورئ چه هغوی له گردو (تولو) ځنی زیات د دنیا تارکان و مگر متروک الدنیا نه و - په هر حال د مؤمنانو اصلی مقصد آخرت دی د دنیا هغه برخه چه د دغه مقصد ذریعه وگرځی هم هغه ښه او مبارکه ده که نه هیڅ.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٣﴾

او هر چا چه وکړه کومه نیکی پس شته ده ته (ښه جزاء) خیر غوره له جهته د دغی (حسني) او هر چا چه وکړه کومه بدی پس نشی ورکولی جزاء هغو کسانو ته چه کړی ئی دی (عمل د) بدیو مگر (جزاء د هغه شی) چه و دوی چه کاوه به ئی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کومه نیکی چه دلته وکړی له هغه څخه ښه او بهتره نیکی به هلته ورسره وکړه شی د یوی نیکی څرنګه چه د هغه اقتضای وی اقلا لس چنده د هغه ثواب ورکاوه کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي «پر نیکی باندي د نیکی وعده ئی ورکړه چه هغه علی‌الیقین رسیدونکی ده او پر بدی ئی د بدی وعده ونه فرمایله چه ضرور به وررسیږی ځکه چه ممکن دی چه هغه ورمعاف شی هو! دومره ئی وفرمایل چه د هغه فعل له سزا څخه به ډیره سزا ونه رسیږی».

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ

بیشکه هغه (الله) چه فرض (نازل) کړی ئی دی پر تا (احکام د) قرآن خامخا بیرته بیوونکی دی د تا هغه غځای د وعدی (مکی) ته

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی و ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقِيْنَ﴾ عاقبت او ښه خاتمه پرهیزگارانو ته ده یعنی په آخرت کښی لکه چه پاس معلوم شو - اوس دغه رانښی چه په دنیا کښی هم آخری بری او فتح هم د دوی ده. وگورئ نن تاسی د کفارو له ظلم او تیری څخه په تنگ شوی مکه معظمه مو پرېښوده مگر هغه الله تعالیٰ چه تاسی ئی رسول گرځولی ئی او د پاک قرآن په شان کتاب ئی درعطاء کړی دی هم هغه الله تعالیٰ بالیقین د تا په ډیره کامیابی او بری سره بیرته هم دلته راوستونکی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه آیات د هجرت په وقت کښی نازل شول او داسی دآدینه او تسلی ئی وفرمایله چه ته به بیا مکی معظمی ته راتلونکی ئی لکه چه دوی په ډیر ښه وضعیت سره راغلل سره له غلبی او فتح» ځینو مفسرینو له «معاد» څخه موت مراد کړی دی - او ځینو آخرت - او ځینو جنت - او ځینو د شام ځمکه چه هلته دوی یو ځلی په لیلة المعراج کښی تشریف وړی و. حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه په دغو اقوالو کښی ډیر عمیق او لطیف تطبیق کړی دی. یعنی له معاده دلته مکه معظمه مراد ده (کما فی البخاری) مگر د مکی معظمی فتح د قرب الاجل علامه وه لکه چه ابن عباس او عمر رضی الله تعالیٰ عنهما د ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ په تفسیر کښی وفرمایل د وړاندنی «اجل» څخه وروسته «حشر» د حشر څخه وروسته د «آخرت» او د آخرت وروستنی منزل جنت دی. مطلب ئی داسی شو چه الله تعالیٰ به تا رومبی په یوه شانداره طریقه سره بیرته مکی معظمی ته راوولی، وروسته له هغه څو ورځی وروسته اجل مو واقع کیږی، بیا به د شام په ځمکه کښی حشر کیږی لکه چه له احادیثو څخه ثابت شوی دی بیا په آخرت کښی به هم په ډیر شان او شوکت سره تشریف راوړی. او په آخر کښی په جنت کښی ډیر اعلیٰ مقام ته استول کیږی.

قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ٥٥

ووايه (ای محمده! دوی ته) رب ځما ته ښه معلوم دی هغه څوک چه راوړی ئی ده لاره سمه او هغه څوک چه هغه په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ځما هدایت او د مکذبینو او معاندینو گمراهی ښه معلوم دی. یقیناً دی به له هر یوه سره سم د دوی له احواله سره معامله کوی. او دغه له سره نشی کیدی چه ځما

دغه کوشش ضایع شی - یا گمراهان رسوا - سپک او گمراه نه کری.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ

او نه وی ته چه توقع امید دی درلود (لرلو) د دی چه راویه لیږلی شی تاته کتاب (قرآن) لیکن (راولېږلی شو محض) په رحمت مهربانی له (جانبه) د رب ستا

تفسیر: ته له پخوا غځی د نبوت په انتظار کښی نه وی دا محض د الله تعالی رحمت او موهبت دی چه ته ئی په رسالت سره سرفراز کری نو هم هغه الله تعالی به په دنیا او آخرت کښی تاته بری او کامیابی درکوی لهذا ای محمده! د ده پر معاونت او امداد تل ترته اعتماد او اطمینان ولره!.

فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ۝۸۶

پس مه کیږه ته خامخا مددگار دپاره د کافرانو (په دین د دوی کښی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ته دی خپل هغه قوم خپل خپلوان مه گڼه چه دوی له تاسره بدی کری ده او تاسی ئی مجبور کری یی چه خپل وطن پرېږدئ! اوس هغه څوک چه له تاسره مرسته (تعاون) او مدد کوی هم هغه دی خپل دی.

وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ
وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝۸۷

او (خبردار چه) وا دی نه روی (کفار) خامخا تا (په مکر او فریب) له آیاتونو د الله پس له هغه چه نازل کړل شول تاته او وېوله خلق (طرف) د توحید او عبادت د) رب خپل ته او مه کیږه ته خامخا له مشرکانو څخه (په اعانت د دوی کښی).

تفسیر: یعنی ته دی د دین په کار کښی د خپل قوم خاطر او رعایت مه کوه! او مه دی خپل ځان په هغوی کښی شمیره! اگر که دوی ستا له قرابت دارانو څخه هم وی. هوا دوی گرد (تول) د خپل رب په لوری وېوله! او د الله تعالی د احکامو په تعمیل کښی ټینگ اوسه!.

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

او مه بوله ته له الله سره معبود بل (ځکه چه) نشته هیڅ لائق د بللو بل هیڅوک مگر هم دی دی (یواځی ځکه چه) هر څیز فانی کیدونکی دی مگر ذات د ده (چه تل باقی دی).

تفسیر: دغه خطاب اگر که پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی مگر بالوسيله په دغه سره نورو ته پند او نصیحت ورکول کیږی. د پاس آیتونو په نسبت ځینو مفسرینو هم داسی لیکلی دی. یعنی هر شی له خپله ذاته معدوم دی او تقریباً تول شیان فناء کیدونکی دی اعم له دی چه په هر وقت کښی وی مگر خو د الله تعالی مخ یعنی د الله تعالی مقدس ذات چه نه له سره معدوم و او نه هرگز فناء کیدونکی دی رښتیا ده (الا کل شیء ما خلا الله باطل).

وقال الله تعالی ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَسْبِقُ وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ .
ځینو اسلافو د دی مطلب داسی اخیستی دی نور گرد (تول) کارونه فناء او محو کیدونکی دی ماسوا له هغو کارونو چه خالصاً مخلصاً له وجه الله وکری شی والله تعالی اعلم.

لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

هم ده ته دی حکم (نافذه قضاء) او هم ده ته به بیرته بوټلی شی تاسی (لپاره د جزاء)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) حضور د ده په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره یو حتمی او ضروری شی دی چه هلته یواځی د هم ده حکم چلیږی. او صورتاً، ظاهراً او مجازاً هم د بل هیچا حکم نه چلیږی او نه به قوت او اقتدار ورپاتی وی. ای الله! جار دی شم! په هم دغه وقت کښی پر دغه گناهکار بنده دی هم رحم وفرمایه! او له خپله غضبه ئی وساته!.

تمت سورة القصص والله الحمد والمنة.

سورة العنكبوت مكية الا من آية (۱) الى غاية آية (۱۱) فمدنية وهي (۶۹) آية و (۷) ركوعات رقمها (۲۹) تسلسلها حسب النزول (۸۵) نزلت بعد سورة الروم
د العنكبوت سورت مكي دی پرته (علاوه) له (۱) آيته شخه د (۱۱) آيته تر آخره پوری چه مدنی دی (۶۹) آيته
او (۷) ركوع لری په تلاوت کښی (۲۹) او په نزول کښی (۸۵) سورت دی وروسته
د «الروم» له سورت شخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی.

الَّذِينَ أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾

آيا گمان کوی دا خلق د دی چه پری به ښودی شی دوی (په) هم دی قدر چه ووائی دوی چه ایمان راوړی دی مونږ حال دا چه دوی به ونه ازمویل شی.

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کول دومره سهل او آسانه نه دی هر څوک چه د ایمان دعوی کوی امتحان او ابتلاء ته دی ئی هم تیار شی! هم دغه د امتحان محک دی چه پری سره او ناسره سولولی کیږی او معلومیږی. په حدیث کښی راغلی دی چه له گردو (تولو) شخه سخت امتحان د انبیاء دی. وروسته له هغه د صالحینو بیا درجه په درجه د هغو خلقو دی چه له هغو سره مشابهت ولری. او د انسان امتحان د ده د دین او ایمان له حیثیته اخیست کیږی. په هر اندازه چه انسان پخپل دین او ایمان کښی مضبوط او سخت وی په هم هغه اندازه له هغه شخه سخت امتحان اخیست کیږی.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او خامخا په تحقیق ازمویلی ؤ مونږ هغه کسان چه له دوی نه ږومبی ؤ

تفسیر: یعنی د ږومبنيو انبیاء د متبعینو ډیر لوی او سخت امتحان اخیست شوی دی. په صحیح

بخاری شریف کښی دی چه صحابه ؓ رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! څمونږ له پاره د الله تعالیٰ له درباره دعاء او مدد وغواړئ! دا هغه زمانه وه چه د مکې معظمې مشرکینو پر مسلمانانو باندی انتهایي ظلم او ستم کوو. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه پخوا له تاسو به ئی یو (ژوندی) انسان په ځمکه کښی ولاړ څښوو او بیا د هغه پر سر به ئی اړه کښوله او د ده سر به له منځه دوه توتی کیده. د ځینو نورو مؤمنینو پر وجود به ئی د اوسپنی تگ سره سیخونه وهل او لگول چه د هغو په اثر به د دوی پوستکی او غوښی وړیتی کیدی او سوځیدی تڼاکی به ئی وهلی او لاندی به لویدی خو سره د دغو رږو (تکلیفونو) او سختیو باوجود له خپل دین څخه به ئی دوی نشو گرځولی.

اوبښکی مو بهیږی - وینی مو توییږی

زړونه مو کریږی - تینگ ولاړ په مینه یو

له خوب خورو نه لری یو - خوار زهیر او غلی یو

خوند او ژوند نه تلی یو - سخت لتاړ په مینه یو

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ۝۳

پس خامخا معلوم به کړی هر ورو (خامخا) الله (په علم ظاهري سره هم) هغه کسان چه رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښی) او خامخا معلوم به کړی الله هر ورو (خامخا) (هغه) دروغجنان (په علم ظاهري سره هم).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په علانیه ظاهروی او هر یو به پوهیږی چه د ایمان په دعوی کښی کوم یو رښتین راوځی؟ او کوم یو دروغجن څرگندیږی او سم له هغه سره به هر یوه ته سزا ورکوی. تنبیه: له ﴿فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ﴾ الآية - څخه چه د علم الباری د حدوث توهم کیږی د هغه یو نهایت محققانه جواب شیخ الهند قدس سره العزیز پخوا د البقرة په (۱۷) رکوع د دغه متبرک تفسیر کښی چه پر ﴿إِنَّمَا يَعْلَمُ مِنَ النَّاسِ مَا يَلْقَىٰ فِي الْقُلُوبِ عَلَىٰ خَيْرٍ﴾ باندی لیکلی شوی ورکړی دی. مونږ دلته د هغو توجیهاتو په طرف اشاره کړی ده چه د مفسرینو له طرفه ایراد شوی دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ۝۴

آيا گمان کوی هغه کسان چه عمل کوی دوی د بدیو (لکه شرک او معاصی) د دی چه پرومبی به شی دوی پر مونږ (چه مونږ به له دوی نه انتقام ونشو اخیستی) بد دی هغه حکم چه کوی ئی دوی (چه نفی د انتقام دی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «پخوانی دوه آیتونه د هغو مسلمانانو په متعلق ؤ چه د کفارو په ایذاء کښی اخته ؤ او دغه آیت د هغو کافرانو په متعلق دی چه مسلمانان به ئی ریرول (تکلیفول) (موضح)» یعنی د مومنینو امتحانات دی دوی داسی ونه گڼی چه «مونږ په خوندونو او مزو سره ظلمونه کوو او د هغو له سختیو او مصاعبو څخه مأمون او ساتلی یو.» دوی له مونږه خپل ځانونو چیری ساتلی شی هغه سختی سزاوی چه دوی ته ورکولی کیږی د هغه په مقابل کښی د مسلمانانو د امتحان سختی هیڅ حقیقت نه لری چه د دی وقت د دغه عارضی مهلت او دلیل په نسبت دوی داسی کومه رایه قائمه کړی ده چه «مونږ به تل مأمون پاتی کیږو او د حساب او کتاب او سزا موندلو په وقت کښی به د الله تعالی د قدرت په لاس کښی نه ورځو» نو په حقیقت کښی دوی پر ډیره خرابه خبره فیصله کړی ده او داسی د حماقت او د جهالت فیصلی د راتلونکیو مصائبو مخه له سره نشی نیولی.

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ٥٠

هر څوک چه وی چه امید لری دی د ملاقات د الله (په جنت کښی) پس بیشکه اجل نیته د (ملاقات د) الله خامخا راتلونکی ده (نو ښائی چه ورته تیار شی) او هم دی ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (پر ټولو احوالو)

تفسیر: یعنی هر هغه سړی چه په دغه توقع سختی گالی (برداشت کوی) او ریرونه (تکلیفونه) تیروی چه یوه ورځ به زه هر ورو (خامخا) د الله تعالی په مخ کښی حاضریدونکی یم چه هلته تر یوی ذری پوری هم حساب او کتاب کیږی که زه دلته په دغه امتحان کښی ناکام شوم نو د دغه ځای له سختیو څخه په زیاتو سختیو کښی اخته کیدونکی یم او که تری بریالی او کامیاب ووتلم نو دغه گورد (ټول) تکالیف به ځما له مخی څخه لری کیږی. او د الله تعالی رضاء او لقاء به می په برخه کیږی نو داسی سړی دی په یاد ولری چه د الله تعالی وعده هر ورو (خامخا) راتلونکی ده او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او د ده دغه اعلی توقعات

خامخا پوره کیدونکی دی او ضرور د ده سترگی به پری یخی او رنی کیوی. الله تعالیٰ گردی (تولی) خبری اوری او پری ښه عالم دی د هیچا زحمت نه ضایع او نه ابته (خراب) کوی.

وَمَنْ جَاهِدْ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

او هر څوک چه جهاد کوی (له کفارو یا له نفس خپل سره) پس بیشکه هم دا خبره ده چه جهاد کوی دپاره (د نفعی) د نفس خپل بیشکه چه الله خامخا غنی بی پروا دی له گردو (تولو) عالمیانو څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د چا له طاعت او عبادت څخه هیڅ نفع او له معصیته هیڅ قسم نقصان نه رسیږی هغه غنی ذات له هغی شیانو څخه په کلی دول (طریقه) سره بی پروا او بی نیاز دی هوا بنده په هره اندازه چه د الله تعالیٰ په طاعت کښی محنت او زیار (کوشش) پر ځان اخلی د هغه ثمره او نتیجه ورته په دنیا او آخرت کښی رسیږی پس مجاهده کوونکی دی هیڅ کله داسی خیال ونه کړی کله چه مونږ د الله په لاره کښی دومره زحمت کوو نو (معاذالله) پر الله تعالیٰ خپل څه منت او احسان باروو بلکه بالعکس دا د هغه الله تعالیٰ مرحمت او احسان دی چه تاسی ته ئی ستاسی د گټی او فائدی لپاره د طاعت او ریاضت توفیق درکړی دی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ

سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا وبه رږوو مونږ هر ورو (خامخا) له دوی نه گناهونه د دوی او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هر ورو (خامخا) دوی ته ښه جزاء د هغه (عمل) چه وو دوی چه کاوه به ئی (په اسلام کښی).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه الله تعالیٰ د گرد (تول) عالم څخه غنی، بی پروا او بی نیاز دی خو بیا هم په خپل رحمت او شفقت سره ستاسی محنت او زحمت نه ضایع کوی او په ځای ئی رسوی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی د ایمان په برکت به تاسی ښیگټی (فائدی) او نیکی

ومومئ او بدی او خرابی مو بښلی کیږی» (موضح القرآن).

وَوَضَّيْنَا لِلْإِنْسَانِ يَوْمَ الذِّكْرِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهِدْكَ لِشْرِكِ بْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ط

او (مؤكد) امر کړی دی مونږ پر انسان له مور پلار خپل سره ئی د نیکی (هر کله په هر څه کښی پرته (علاوه) له دی نه)، او که کوښښ کوی (دوی دواړه) له تاسره چه شریک ونیسی ته له ما سره هغه څیز چه نشته تاته په (الوهیت) د هغه کښی هیڅ علم پس اطاعت مه کوه ته د دوی (دواړو)

تفسیر: یعنی په گردو (تولو) کائناتو کښی داسی کوم شی له سره نشته چه له الله تعالی سره شریک یا شرکت وکړی شی بیا نو په دی باندی څوک له کومه ځایه څخه خبر شوی دی. دغه خلق چه الله تعالی ته شرکاء ودروی محض د جهالت اوهام دی او د بی سنده خیالاتو متابعت کوی او په واقع سره له حقیقته بیخی بیخبره دی.

﴿فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ - اطاعت مکوه ته د دی دواړو په اشتراک مع الله کښی

په دنیا کښی له موره او پلاره د بل هیچا حق زیات نه دی خو د الله تعالی حق له دوی نه هم ډیر دی د والدینو لامله (له وجی) نه ښایی چه د الله تعالی دین پریږدی (موضح) په حدیث کښی راغلی دی چه د حضرت سعد بن ابی وقاص والده چه مشرکه وه کله چه د خپل ځوی د اسلام خبر ئی واورید نو له خپله ځانه سره یی عهد وکړ - څو سعد (معاذالله) له اسلامه مرتد نشی نو زه به له سره خوړل او څښل نه کوم او تر چت لاندی به آرام ونه کړم لکه چه هغی له طعام خوړلو او له اوبو څښلو خپله خوله وترله او بیخی خواره زهیره شوه خلقو به په زور او زیادت د دی خوله پرانستله او دودی او اویه ئی ورکولی نو په دغه مناسبت دغه آیت نازل شو گواکی دغه راوښودل چه د والدینو په داسی شان پر خلاف الحق باندی مجبورول هم هغه یو شان ابتلاء او امتحان دی ښایی چه د خالص مؤمن د ثبات پښه تری ونه ښوئیږی.

إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ٥

خاص ماته دی بیا راتله د تاسی (تولو) پس خبر به کړم زه تاسی (جزاء به در کړم) پر هغو (اعمالو) چه وی تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی تول به په هغه عدالت کښی حاضرېږئ! په دغه وقت کښی به گردو (تولو) ته د ورښول

کیری چه په اولاده او والدینو کښی کوم یو متجاوز او له خپله حده تیری کوونکی ؤ؟ او کوم یو پر حق او صداقت قائم ؤ.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ⑨

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا داخل به کړو مونږ هر ورو (خامخا) دوی په (جماعت) د صالحانو کښی (چه انبیاء او اولیاء دی)

تفسیر: یعنی هر څوک چه سره له داسی زبردستو موانعو او عوائقو هم پر ایمان او د نیکی پر لاره قائم وی حق تعالیٰ به د هغه حشر پخپلو خاصو بندگانو کښی کوی. ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «که اولاد په ناحقه خبره کښی د خپلو والدینو خبره ونه منله او والدین هم هغسی په ناحقه ټینگ ولاړ وی نو د اولاد حشر به له صالحینو سره کیری او د ده د والدینو به زمره کښی به نه کیری. اګر که د طبیعی او نسبی تعلقاتو په بناء دی د گردو (ټولو) غنی دوی ته ډیر نژدی وی. په «المرء مع من احب» کښی دینی محبت مراد دی طبیعی محبت نه دی مراد.»

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ

او غیني له خلقو څخه هغه څوک دی چه وائی (تش په خوله) ایمان راوړی دی مونږ (هم) په الله باندی پس کله چه سختی ورسوله شی ده ته په (لاره) د الله کښی نو وګرځوی فتنه سختی خپګان د خلقو (او شمیری ئی) په شان د عذاب د الله

تفسیر: دغه د هغو خلقو ذکر دی چه پخپله ژبه ځان ته «مؤمن» وائی مګر د دوی په زړونو کښی له سره ایمان راسخ نه ؤ. دوی ته هر چیری چه د الله تعالیٰ په لاره کښی کوم ریر یا تکلیف ورسیده یا د دین له سببه ئی څوک تکلیفوو نو دغه امتحان او آزموینه ده. الله تعالیٰ د عذاب په منزله ګنله څرنګه چه انسان د الله تعالیٰ له عذابه ویرېږی او خپل ځان تری ساتی او وروسته د هغه له نزوله له خپلی هغی پخوانی دعوی څخه لاس واخلي. او ناچاره اعتراف او اقرار کوی چه زه په غلطی کښی وم هم دغسی حال د هغو ضعفاؤ القلوبو دی هر چیری چه د دین په معامله کښی کومه سختی وروسیږی نو ژر تر ژره ویرېږی او د ایمان له دعوی څخه لاس آخلي. -

او په ژبه يا په عمل سره گواكي داسي اقرار كوي چه مونږ پخپلي دغي دعوي كښي په غلطۍ كښي وو. يا دغسي دعوي مو له سره نه وه كړي.

وَلَكِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولَنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

او قسم دي كه چيري راشي مددگاري (د مؤمنانو) له (طرفه) د رب ستا (چه فتح او غنيمت يوسي) نو خامخا وبه وائي دغه (منافقان) هرومرو (خامخا) بيشكه مونږ (هم) يو له تاسي سره (په ايمان كښي) (نو په غنيمت كښي مو شريك كړئ!)

تفسير: يعنى كه د مسلمانانو كوم عروج او موفقيت وگوري نو له خپله ځانه د هغه په نسبت خبري جوړوي چه مونږ خو له تاسي سره وو - او اوس هم ستاسي اسلامي وروڼه يو - خصوصاً كه مسلمانان فاتح شي. او فرض ئي كړئ كه دغه خلق چه د كفارو سره ئي معاونت كاوه د مسلمانانو په لاس كښي بنديان شي نو بيا د دوي د نفاق او تعلق لپاره هيڅ حد او اندازه نشته.

أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ⑩

(وږمايل الله) آيا نه دي الله ښه عالم په هغه (اخلاص او نفاق) چه په سينو زړونو د عالميانو كښي (پټ) دي (بلكه په هر شي باندې ښه عالم دي).

تفسير: يعنى لكه چه ځينى له دغو خلقو له مسلمانانو سره دي الله ته دغه گډ (ټول) معلوم دي آيا تش د ژبي په دعوي سره دوي له الله تعالى څخه د خپلو زړونو احوال پټولي شي؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنْفِقِينَ ⑪

او خامخا معلوم دي هرومرو (خامخا) الله ته هغه څوك چه ايمان ئي راوړي دي او خامخا معلوم دي هرومرو (خامخا) (الله ته) منافقان (نو ور به كړي هري يوي فرقي ته جزا موافقه).

تفسير: يعنى الله تعالى ته لا له پخوا څخه هر شي پوره معلوم دي - ليكن اوس ستاسي اعمال او افعال نورو ته هم ورښيي او ظاهروي يي چه آيا د عمل په ميدان او په ښكاره ډول (طريقه) كوم يو له تاسي خپل ځان صادق مؤمن ثابتوي؟ او كوم يو دروغجن - دغاباز او منافق دي؟

تنبیه: په دی قسم مواضعو کښی د ﴿وَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ﴾ معنی په (لیرین الله) سره له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی کما فی تفسیر ابن کثیر رحمه الله علیه.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَكُمْ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی متابعت وکړئ تاسی د لاری ځمونږ (په دنیا کښی) او ښائی بار به کړو (پر ځانونو) گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته لازم دی چه پر ایمان مضبوط وی او هیڅ قسم تکلیف - ایذاء او ربرول (تکلیفول) یی د ثبات او استقامت له طریق څخه لری نشی کړی او نه د کفارو دک له شیطنته او حماقته استمالت او پخلا کولو څخه متأثر شی - مثلاً کفارو به مسلمانانو ته ویل «راځی اسلام خوشی کړئ! او په خپلو هم هغو پخوانیو ورورگلوږیو او خپلوږیو کښی ننوځئ! او ځمونږ پر لاره تگ وکړئ څو له گردو (تولو) تکالیفو او ایذاؤ څخه نجات ومومئ! او بی سببه په دغو مصائبو او تکالیفو کښی پاتی نشئ او که تاسی داسی اقدام گناه گنئ! او له مؤاخذی څخه ئی ویرېږئ نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ځمونږ نوم واخلي چه دوی مونږ ته داسی مشوره راکړی وه - او که داسی کومه پېښه دروړاندی شی نو گرد (تول) مسئولیت او ذمه واری به مونږ په خپل سر اخلو» لکه چه یو شاعر وائی.

تو مشق ناز کر خون دوعالم میری گردن پر

وَمَا هُمْ بِحَمِلِينَ مِنْ خَطَايَهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

وَلْيَحْمِلْنَ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ

حال دا چه نه دی دوی (پخپل ځان) اخیستونکی له گناهونو د دوی د هیڅ شی بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په دغه وعده کښی). او خامخا بار به کړی هر ورو (خامخا) (دغه کفار) بارونه درانه د گناهو خپلو او نور درانه بارونه هم سره له بارونو درنو د گناهو خپلو

تفسیر: یعنی دوی دروغجنان دی او ستاسی بار د یوی ذری په اندازه هم دوی نشی سپکولی هوا خپل بار درنوی - یو خو د دوی د ذاتی گناهونو بار ؤ - اوس د نورو د اغواؤ او د اضلالو بار

پر هغه لا زیات شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که څوک وغواري چه رفاقت وکړي او د بل چا د گناه بار پر خپله اوږه واخلي امکان نه لري مگر که یو بل گمراه کړي نو د دغه گمراه شوی سړی د گناه بار هم د دغه گمراه او هم د هغه گمراه کوونکي په غاړه لوبېږي» (موضح) لکه چه په حدیث کښي راغلي دي «هر څوک چه په دنیا کښي (ناحقه) وینه تویي کړي د ده د گناه برخه د آدم علیه السلام رومبني ځوی «قابیل» ته هم رسیږي چه هغه اول ځلي دغه خرابه لاره ایستلي ده».

وَلْيَسْئَلْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

او خامخا وبه پوښتیدلي شي دوی هر ورو (خامخا) په ورځ د قیامت کښي له هغو (دروغو) چه وو دوی چه له ځانه به ئي جوړول (په الله په رسول الله).

تفسیر: یعنی دوی د دروغو خبری جوړوی چه مونږ به ستاسی بار پر خپلو اوږو آخلو دغه بالذات یوه مستقله گناه ده پر دغه هم دوی مأخوذیږي. وروسته د څو قصصو په منځ کښي پر دغی خبری تنبیه ورکړی شوی ده چه د رښتینو په مقابل کښي همیشه دروغ - اغواء او شرارت کیدل او د رښتینو او صادقانو د امتحان ابتلاء او آزمویني دوره به تر مدتو پوری اوږدیده مگر وروستنی نتیجه به د هم هغو په حق کښي ښه او بهتره څرگندیده او منکران او شیران به گرد (تول) سره خائبان او خاسران او زیانکاران گرځیدل - صادقان او رښتینان به بریالیان - کامیاب او سرفراز کیدل او د اشقیاء گرد (تول) مکائد د عنکبوت له تاره څخه زیات قوی نه ثابتیدل.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

او خامخا په تحقیق لیږلي ؤ مونږ نوح قوم د ده ته پس مدت ئي تیر کړ په دوی کښي زر کاله (دپاره د تبلیغ او دعوت حق ته) مگر پنځوس کاله (کم له زرو نه)

تفسیر: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه حضرت نوح علیه السلام په څلویښت کلنی کښي مبعوث شو نهه نیم سوه کاله په دعوت - تبلیغ - سعی - او اصلاح کښي مصروف او لگیاء ؤ بیا طوفان (څپان) راغی له طوفانه وروسته (۶۰) کاله نور هم ژوندی پاتی ؤ چه په دغه حساب سره د دوی تول عمر ۱۰۵۰ کاله شو.

فَاَخَذَ هُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٣﴾

(نو تکذيب ئی وکړ) پس ونيول دوی طوفان (ديرو اويو نو غرق شول) حال دا چه دوی ظالمان ؤ (په سبب د کفر خپل).

تفسير: يعنی کله چه دوی له گناهونو او شرارتو څخه لاس وانخيست نو طوفان پری نازل شو چه په هغه کښی پرته (علاوه) له څو تنو مخصوصو نفوسو نور گرد (تول) سره دوب او هلاک شول.

فَانْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ

پس نجات ورکړ مونږ ده ته (له عذابو د طوفان) او خاوندانو د بیری (ته چه له ده سره ؤ)

تفسير: هغه انسانان يا حيوانان چه پر دغی بیری کښی سواره ؤ هغوی مو د نوح علیه السلام په ملگرتوب محفوظ او مأمون وساتل د هود علیه السلام په سورت کښی دغه قصه په تفصیل سره تیره شوی ده.

وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٤﴾

او وگرځوله مونږ دغه (بیری يا قصه يوه لويه) نښه (د قدرت او عبرت) عالميانو ته.

تفسير: وائی چه د نوح علیه السلام بیری تر ديرو مودو پوری د(جودی) پر غره ولاړه وه خو د گردو (تولو) ليدونکو لپاره عبرت وی نن ورځنی بیری او جهازونه هم د هم هغی بیری يوه نښه ده چه د هغو د ليدلو څخه هم د نوح علیه السلام د سفیني یاد تازه کیږی او د الله تعالی د قدرت يوه نمونه په نظر راځی - يا ښائی چه تری داسی مراد وی چه مونږ د بیری دغه قصه د همیشه لپاره د عبرت نښه گرځولی ده. حضرت شاه صاحب وائی «څه وقت چه دغه سورت نازل شو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دیر اصحاب د کفارو له ایذاء او اضرار په تنگ شوی ؤ - او ځینی له هغو پر بیړیو سواره شوی او د حبشی په لوری ئی هجرت کړی ؤ کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مدیني منوری ته راغی دلته هغه جهاز والا اصحاب ئی هم مدیني منوری ته راغلل او په سلامتی له هغوی سره ملاقی شول (موضح بتغیر یسیر) گواکی نوح علیه السلام او د نوح علیه السلام د سفیني تاریخ په دغه صورت او شکل سره بیا اعاده کړی شوی دی.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَانْتَفُوا^ط ذَلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ^{١٣} إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ أَثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا^ط

او (ياده كره قصه د) ابراهيم كله چه وي ويل قوم خپل ته چه عبادت كوي تاسي الله ته او وويريږي له (عذابه د) ده دغه (عبادت او ويره) غوره ده تاسي ته (له كفره) كه چيري يي تاسي چه پوهيږي (په خير او شر خپل) بيشكه هم دا خبره ده چه عبادت كوي تاسي غير له الله د بتانو او جوړوي دروغ (له خپله خانه چه خدايان ئي بولي).

تفسير: يعنى له خپله خانه په دروغو سره عقيدې جوړوي او د دروغو خيالاتو او اوهامو متابعت كوي - لكه چه تاسي په خپلو لاسو بتان له تيږو (گتو) حنى توري او دروي ئي او بيا هغه تاسي په دروغو سره خپل معبودان گرځوي!

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ^{١٤} إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ^{١٥}

بيشكه هغه كسان چه عبادت ئي كوي تاسي بي له الله نه دي مالكان دوي تاسي ته د رزق پس طلب كړي تاسي په نزد د الله رزق (چه قادر دي په رسولو د روزي) او عبادت كوي د هم هغه (الله يواځي) او شكر وباسي هم هغه (الله) ته (په نعمتونو د ده) هم دغه الله ته به بيرته بيولي كيږي تاسي.

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي «اکثر خلق په روزي پسي خپل ايمان ورکوي نو وپوهيږي چه ماسوا الله شخه بل هيڅوک چاته روزي نه ورکوي هم هغه روزي رارسوي سم له خپلي ارادي سره» لهذا بنائي چه د هم هغه الله شکريه اداء کړي! او هم هغه ته بندگي او عبادت وکړي! چه هم هغه پاک الله تعالی ته ستاسي بيا ورتگ او رجوع ده آخر په هغه وقت کښي به څرنگه د الله تعالی سره مخامخ کيږي؟.

(تر دغه غايه پوري د حضرت ابراهيم عليه السلام مقوله وه اوس پاک الله داسي خطاب فرمائي قریشو ته)

وَإِنْ تَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أَمْرٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او که نسبت د دروغو و کړ تاسی (ای کفارو رسول ته) نو په تحقیق نسبت د دروغو کړی ؤ (انبیاءو خپلو ته) دیرو قومونو پخوا له تاسی او نشته پر رسول باندی مگر رسوونه (د پیغام) ښکاره .

تفسیر: یعنی (ای کفارو!) ستاسی له دغه دروغجن شمیرلو غنی ماته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی زه په صافو الفاظو سره تبلیغ - پند او نصیحت کوم او خپله وظیفه او فریضه می په دغه مورد کښی په ښه ډول (طریقه) سره اداء کړی ده او د ښو او د بدو لاری او کندی می گردی (تولی) تاسی ته در ښوولی دی که سره له هغه ئی تاسی نه منعی البته تاسی به هم داسی نقصانونه ومومئ - لکه چه پخوا له تاسی «عادیان» او «ثمودیان» او نور په کښی اخته او مبتلا شوی ؤ .

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

آیا نه وینی (دغه منکران له بعثه) چه څرنګه اول پیدا کوی الله دا خلق بیا به ئی دوهم ځلی هم خلق کړی بیشکه دغه (اعاده د مخلوق اول او دوهم ځلی) پر الله آسانه ده .

تفسیر: یعنی پخپلو ځانونو کښی غور او دقت وکړئ! رومبی تاسی بیخی نه وئ! الله تعالیٰ تاسی له عدم څخه وجود ته راوستئ هم داسی تاسی به وروسته له مرګه هم بیا ژوندی راپاڅوی . حضرت شاه صاحب لیکي «رومبی خو مو لیدلی دی، وروستی هم پری قیاس کړئ» یعنی د الله تعالیٰ په نزد خو هیڅ شی سخت او مشکل نه دی . مګر خبره ستاسی په پوهیدلو او باور کولو کښی ده هغه ذات چه یو شی ئی بی له نمونی څخه اول ځلی پیدا کړی دی دوهم ځلی ئی هم پیدا کولی شی د نمونی د قائمیدلو څخه وروسته د یوه شی جوړول ښائی چه لا سهل او آسان وی .

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ

النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۲۰ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ۝۲۱ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝۲۲

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه کښی پس وگورئ چه څرنګه شروع کړی ده پیدایښت (له نشتوالی څخه) بیا به الله پیدا کړی پیدا کول وروستنی هم (په آخرت کښی په مثل د رومښی پیدایښت په دنیا کښی ځکه چه) بیشکه الله پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی مبدا او اعاده ده) عذاب ورکوی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) او رحم کوی پر هغه چا چه اراده وفرمائی (د رحمت ئی) او خاص هم دغه (الله) ته تاسی بیرته بیولی کیږئ. او نه یی تاسی (ای خلکو!) عاجزوونکی (د الله) په ځمکه کښی او نه په آسمان کښی (له عذاب خپله) او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅ دوست (چه وساتی تاسی) او نه هیڅ مددګار (چه ستاسی مرسته (مدد) وکړی په دفع د عذاب کښی).

تفسیر: یعنی خپل ذات پرېږدئ د نورو اشیاء په پیدایښت کښی هم غور او فکر وچلوئ؟ او د الله تعالیٰ په ځمکه او ملکونو کښی وگرځئ! او سترګی وغړوئ! چه الله تعالیٰ څرنګه مخلوقات پیدا کړی دی؟ پر هم دغو مخلوقاتو او موجوداتو هم هغه خپل بل ژوندون هم اتکل او قیاس کړئ! او پری ښه وپوهیږئ! چه د هغه قدرت څو اوس نه دی محدود شوی. نو هم دغه الله تعالیٰ تاسی دوهم ځلی هم پیدا کوی او بیا به سم له خپله حکمته او مصلحته سره سزاء درکوی او پر هر چا چه اراده وفرمائی پخپل فضل - کرم او رحمت سره به خپله مهربانی مبدوله فرمائی - او د هر چا سزاء ورکولو ته چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی هغه نه په دی سره له هغی سزاء څخه خلاصیدی شی چه دی د ځمکی په سوریو کښی ننوځی یا آسمان ته والوځی هیڅ یوه هسکه او ټیټه د الله تعالیٰ مجرم ته د پناه ځای نشی ورکولی او نه هیڅ زور - قوت او طاقت هغه مجرم ته څه امداد او معاونت رسولی شی او نه ورسره څه مرسته (مدد) او نه ئی حمایت کولی شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَئِسُوا
مِنْ رَّحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝۲۳ فَمَا كَانَ

جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیاتونو د الله او په ملاقات د دغه (الله) دغه کسان ناامیده دی له رحمت (جنت) عطا او دغه کسان مقرر دی دوی ته عذاب دیر دردناک. پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (ابراهیم) مگر دا ؤ چه وویل دوی ووژنئ تاسی دغه (ابراهیم) یا وسوځوئ ده لره

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ له خیره څخه انکار کوی - او د الله تعالیٰ سره د مخامخ کیدلو امید نه لری نو هغوی به څرنګه د الله تعالیٰ د رحمت څخه امید کولی شی څکه چه دوی په بعث بعد الموت قائل نه دی لهذا دوی به په آخرت کښی هم محروم او مایوس پاتی کیږی. او دغه د ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَاتٍ﴾ عکس شو. یعنی د ابراهیم علیه السلام د تمامو معقولو خبرو او دلائلو او براهینو د آوریډلو څخه کله چه د ده قوم له جواب څخه عاجز شو نو د قوت د استعمال دپاره ئی لاس وغځول - پخپلو منځونو کښی ئی سره جرګه او مشوره وکړه چه یا ښائی دی ووژلی شی او یو ځلی دغه شورماشور آرام کړی - یا په اور کښی وسوځولی شی - خو ئی د ربر او تکلیف له احساسولو څخه له خپله دغو خبرو څخه واورى. که ده له خپلو دغو خبرو څخه توبه وویسته نو نه به ئی سوځوو که نه په اور کښی به ئی غورځوو چه د ایرو یوه دیری تری جوړه شی.

فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ

پس نجات ورکړ دغه (ابراهیم ته) الله له (ضرره د) اوره

تفسیر: یعنی د دوی د مشورو او جرګو په اثر ابراهیم علیه السلام په اور کښی وغورځول شو مگر الله تعالیٰ اور پری ګلزار کړ - لکه چه د «الانبیاء» په سورت کښی ئی قصه مفصلاً تیره شوه.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٣﴾

بیشکه په دغه (نجات د ابراهیم له اوره) خامخا دیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر: یعنی دغی واقعی دا رابښکاره او جوته کړه چه الله تعالیٰ خپلو صادقو بندګانو ته څرنګه

نجات ورکوی؟ او د حق مخالفان څرنگه خائب - خاسر او ناامیده کوی؟ دا هم راڅرگنده شوه چه د هر شی تاثیر د الله جل جلاله له حکمه دی کله چه د الله جل جلاله حکم نه وی نو د اور په شان یو شی هم یو څیز نشی سوځولی.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

او ویل (ابراهیم خپل قوم ته) بیشکه هم دا خبره ده چه نیولی دی تاسی غیر له الله بتان (په خدائی سره) دپاره د دوستی په منع ستاسی کښی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی،

تفسیر: یعنی کله چه حضرت ابراهیم علیه السلام له اوره څخه صحیح او سلامت ووت نو بیا خپل قوم ته دغسی نصیحت وکړ چه «کوم یو عقلمن سری بت پرستی ته ښه او جائزه ویلی شی؟ بت پرستان هم پخپلو زړونو کښی په دی باندی ډیر ښه پوهیږی چه دغه حرکت نهایت مهمل حرکت دی. مگر د قومی شیرازی د جمع ساتلو دپاره دوی داسی یو مذهب ځان ته ټاکلی (مقرر کړی) دی چه د هغه پر نامه ټول قوم سره متحد او متفق وی او یو له بل سره دوستان شی لکه چه نن ورځ مونږ د یورپ د عیسائی اقوامو احوال گورو - یا دا مطلب چه د بت پرستی شیوع او رواج پر دغه نه دی بناء شوی چه هغه کوم معقول څیز دی بلکه د ړندو تقلید، د قومی مروت او لحاظ او د ذات البینی تعلقاتو تاثیرات د هغه لوی سبب دی - یا ئی دا غرض دی چه د بت پرستی اصلی اساس د ذات البینی محبت، دوستی ده د یوه قوم هغه څه نیک سری چه د خلقو په نزد به محبوب و څه وقت چه انتقال ئی وکړ خلقو به د ډیری مینی د دوی تصاویر جوړول او د یادگار په ډول (طریقه) به ئی ساتل بیا به ئی متدرجاً د دغو تصویرونو په تعظیم شروع کوله - هم دغه تعظیم به ورو ورو پسی زیاتیده او د عبادت شکل به ئی ځان ته اخیست. دغه گرد (ټول) احتمالات په دغه آیت کښی د مفسرینو له طرفه بیان کړی شوی دی او ممکن دی له «موده بینکم» څخه د بت پرستانو هغه محبت مراد وی چه دوی ئی له خپلو بتانو سره لری لکه چه په بل ځای کښی ئی ﴿أَنذَاكُمْ يَوْمَ يَكْفُرُ بِكُمُ اللَّهُ﴾ فرمایلی دی - والله اعلم.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمُ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمُ بَعْضًا

بیا په ورځ د قیامت کښی بیزاره (منکر) به شی ځینی ستاسی (چه متبوعان دی) له ځینو نورو سره (چه تابعان دی) او لعنت به وائی ځینی د تاسی (چه

تابعان دی) پر عُینو نورو (چه متبوعان دی)

تفسیر: یعنی دغه گردی (تولی) اوسنی دوستی او محبت د خو ورخی له مخی دی. د قیامت په ورځ کښی به یو د بل سره دشمنان شی! او عُینی به پر عُینو نورو لعنت وائی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی هغه شیطان چه مشرکین او کفار به د ده په نامه قربانیدل او گردی (تولی) خبری به ئی منلی د الله تعالیٰ په مخ کښی به منکریږی چه مونږ له سره دوی ته نه دی ویلی چه خُمونږ عبادت کوئ! یا خُمونږ خبرو ته غور کیږدئ! دلته به عابدین پر دغو معبودینو لعنت وائی چه خُمونږ نذر نیاز او نور تاسی واخیستل او د مطلوب په وقت کښی له مونږ عُنی مخ مو وگرځوو.

وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا نَارٌ وَمَا لَكُم مِّنْ تُصَرِّينَ ﴿٢٥﴾

او عُای د هستوگنی ستاسی اور دی او نه به وی تاسی ته (په قیامت کښی) هیشوک له مددگارانو

تفسیر: چه له عذاب نه مو خلاص کړی ای نمرودیانو! او د دوزخ له اوره تاسی ته نجات درکړی لکه چه خُما رب ماته ستاسی له دغه اوره نجات راکړ.

فَأَمَّنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾

پس ایمان راوړ (او تصدیق ئی وکړ) دغه (ابراهیم) ته لوط او وویل (ابراهیم) چه بیشکه زه هجرت کوونکی یم (له قوم خپله) رب خُما ته بیشکه چه دی هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی.

تفسیر: حضرت لوط علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام وراوه ؤ - د ابراهیم علیه السلام له قوم عُنی هیچا دی ونه مانه یواځی لوط علیه السلام بلا توقف د دوی تصدیق وکړ - د دوی دواړو وطن په «عراق» کښی د «بابل» ښار ؤ - دوی د الله تعالیٰ په توکل له خپله وطنه ووتل - الله تعالیٰ دوی د شام ملک ته ورسول او هلته ئی د هستوگنی وسائل ورمهیا کړل. تنبیه: په ﴿وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ﴾ الآية - کښی دواړه احتمال شته چه قائل ئی ابراهیم وی یا لوط

عليهما السلام.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ
الْطُّبَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٤﴾

او وبابنه مونبر دغه (ابراهيم) ته (غوی) اسحاق او (لمسی) یعقوب او مگرغولی
و مونبر په اولاده د دغه (ابراهيم) کښی نبوت او کتاب (لکه توریت - انجیل
- زبور او قرآن) او ورکړی و مونبر دغه (ابراهيم) ته اجر د ده په دنیا کښی
او بیشکه دی په آخرت کښی خامخا له (معتبرو) صالحانو څخه دی.

تفسیر: اسحاق علیه السلام غوی او یعقوب علیه السلام لمسی ئی ورعنایت کړ چه د دوی اولادی
ته بنی اسرائیل وائی او د حضرت ابراهیم علیه السلام نه وروسته ماسوا د ده د اولادی څخه بل
هیچا ته آسمانی کتاب او نبوت نه ورکاوه کپړی لکه هومره انبیاء چه مبعوث شوی دی د هم
دغه ابراهیم علیه السلام له ذریاتو څخه دی ځکه دوی ته «ابو الانبیاء» هم ویلی کپړی او الله
تعالی په دنیا کښی ده ته مال اولاد - عزت - او د تل لپاره ښه نوم ورکړ - او د شام ملک ئی
د همیشه لپاره ده ته او د ده اولادی ته وروپاښه «کذا فی الموضع» او په آخرت کښی ئی د
صالحینو په اعلی درجه جماعت کښی چه د اولوالعزمو انبیاءو جماعت دی شامل کړه.

وَلَوْ طَا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَسْبِقَكُمُ بِهِمْ مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٥﴾

او یاد کړه (ای محمده! قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته چه بیشکه
تاسی خامخا راځئ ناکاره کار (د لواطت) ته چه نه دی رومي شوی پر
تاسی (په دغه قبیح کار کښی) هیڅوک له (تیرو) عالمیانو (چه انس او جن
دی).

تفسیر: یعنی دغه شنيع فعل هیچا پخوا له تاسی نه دی کړی هم دا د دغی خبری دلیل دی چه

انسانی فطرت له هغه څخه منفور دی د داسی خلاف الفطرت او خلاف الشریعت کار اساس تاسی ایښی دی.

اَيِّنْكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۚ

آیا تاسی خامخا راځئ سړیو ته (د لواطت دپاره) او قطع کوی (شکوی) لاره (او د خلقو مال اخلئ).

تفسیر: له لاری وهلو ځنی مراد ممکن دی چه داره ماری وی چه دغه کار به هم په دوی کښی رواج درلود (لرلو) یا په دغه بدکاری سره به ئی د مسافرانو لاری وهلی چه هغوی د خپل عفت او عصمت له ویری د هغی لاری په لوری نه راتلل یا به د ﴿وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ﴾ مطلب داسی وی چه تاسی فطری او معتاده لاره پری ایښی او د توالد او تناسل لاره مو منقطع کړی ده.

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ ۚ

او راځئ تاسی په مجلسونو خپلو کښی منکرو ناکارو کارونو ته

تفسیر: ښائی چه دغه بدکاری به ئی په علانیه او دانگ پیلی (ښکاره) د نورو خلقو په مخ کښی کوله او له سره به له خپلو دغو بدو اعمالو څخه نه شرمیدل یا برسیره په هغه نور څه تمسخر او استهزاء او لاس اچول او د بی شرمی خبری هم کولی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ۝٢٩

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط ده ته بل شی) مگر دا چه ویل به (دغو لواطت کارانو) چه راوړه مونږ ته عذاب د الله که چیری ئی ته (ای لوطه!) له صادقینو رښتیا ویونکیو (چه ځمونږ کارونه بد دی).

تفسیر: یعنی که ته په رښتیا سره نبی ئی او په واقع سره رښتیا خبره وائی چه دغه کار خراب او مستوجب د عذاب دی نو دغه ځنډ (ایسارتیا) او دیل د څه دپاره دی ژر هغه عذاب مونږ ته

راوغواره. «د الاعراف» په (۱۰) رکوع ۸۲ آیت کښی ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ﴾
یعنی د لوط علیه السلام د قوم جواب هم دغه ؤ چه د لوط کورنی له خپل کلی څخه وشړئ! چه دوی غواړی خپل ځانونه پاک وساتی ښائی د قوم ځینو افرادو به داسی ویلی وی او ځینو به هغسی ویلی وی. یا به ئی په یوه وقت کښی داسی ویلی وی او په بل وقت کښی به ئی هسی ویلی وی مثلاً رومی د عذاب په ویرولو به ئی توکی او مسخری کړی وی او بالاخر به ئی داسی فیصله کړی وی چه راځی دغه پاک مسلمانان له خپلو کلیو وشړو په هر حال دغه خبره ثابته شوه چه نه یواځی هغه قوم د دغه شنیع فعل مرتکب او بانی ؤ بلکه د هغه په جریان کښی ئی دومره اصرار هم درلود (لرلو) چه د نصیحت کوونکی پیغمبر د باندی شړلو لپاره ئی هم ملاوی ترلی وی د دوی فطرت او طبایع دومره قدر مسخ او په بل مخ اوښتی ؤ چه د الله تعالی د خوف هیڅ یوه شائبه په کښی نه وه پاتی! د عذاب د انذار او ویرولو په نسبت به ئی توکی او مسخری کولی او د نبی د مقابلی لپاره بیخی تیار ولاړ ؤ. د جرم دغه نوعیت د دوی د اهلک لپاره بیخی بس او کافی ؤ کله چه له هغه سره د توحید منکران هم ؤ «نو له بد څخه بدتر» او «خاوری ئی په سر» شوی معلومیږی چه د توحید دعوت د حضرت ابراهیم علیه السلام له جانب مشتهر شوی ؤ - نو ځکه حضرت لوط علیه السلام مخصوصاً د دغه شنیع فعل د انسداد لپاره مامور شوی ؤ. امکان لری چه ده د توحید او د نورو مؤمن به شیانو دعوت او تبلیغ هم کړی وی مگر د هغه ذکر ئی دلته نه دی فرمائی والله اعلم.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿۳۰﴾

وویل (لوط) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره (په لیږلو د عذاب) پر دغه قوم مفسدانو (په پیدا کولو د ناکاره خصلت په عالم کښی).

تفسیر: دغه ئی وروسته له هغه چه له هغوی څخه ناامیده او مایوس شو وفرمایل. ښائی لوط علیه السلام به په دی پوهیدلی وی چه د دوی راتلونکی نسل به هم د عدل او اصلاح په لاره سمیدونکی نه وی او هغوی به هم د هم دغو خپلو پلرونو په لاره روان وی لکه چه نوح علیه السلام فرمائی ؤ ﴿إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَفْسِدُوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا﴾ (د سوره نوح دوهم رکوع ۲۷ آیت (۲۹) جزء) کذا قال النیشا پوری فی تفسیره.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿۳۱﴾

او کله چه راغلل رسولان (لیبرلی) غمونږ ابراهیم ته په زیری (د غوی او لمسی د ده) نو وویل (دغو ملانکو) بیشکه مونږ هلاک کوونکی یو د اهل د دغه کلی (او ښار د لوط) بیشکه چه اهل د دغو غایونو وو دوی ظالمان (په سبب د کفر او منکراتو)

تفسیر: د لوط علیه السلام د دعاء په اثر پرېستو ته حکم وشو چه دغه گرد (تول) کلی سره وران او تباه کړئ! دغه پرېستی رومی د حضرت ابراهیم کره راغللی او په زوروالی کښی ئی ورته د غوی او لمسی بشارت ورکړ او هغه ئی مطلع کړ چه مونږ د دغو کلیو (سډوم) ورانولو ته هم راغلی یو او دغه دی هلته ورغو ځکه چه د دغو کلیو هستیدونکی په هیڅ ډول (طریقه) سره له خپلو شنیعه ژ حرکاتو څخه بیرته نه آوری د دغو واقعاتو تفصیل د اعراف - هود - او حجر په سورتونو کښی پخوا تیر شوی دی.

تنبیه: ښائی د اهلک د اطلاع سره یو ځای د هلک د زیری ورکولو څخه دغه مطلب وی که له یوه قوم ځنی الله تعالی خپل ملک تشوی نو د بل عظیم الشان قوم یعنی د بنی اسرائیل اساس هم سر له نن ورځی پدی نښه علیه علامه النیشاپوری فی تفسیره.

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

وویل (ابراهیم ملانکو ته) چه بیشکه په هغه ښار کښی لوط (هم) دی وویل دغو ملانکو مونږ ښه پوه یو په هر هغه چا چه په دغه ښار کښی دی خامخا به مونږ نجات ورکړو هر ورو (خامخا) هم ده ته او هم کورنی د ده ته مگر ښځه د ده چه ده هغه له پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی).

تفسیر: یعنی آیا سره د لوط علیه السلام د موجودیت هغه کلی ورانوی؟ یا هغوی به له هغه غایه راوباسی؟ او بیا د تعذیب په عملیاتو لاس پوری کوئ؟ غالباً ابراهیم علیه السلام ته به د شفقت له سببه دغه خیال پیدا شوی وی که د لوط علیه السلام تر سترگو لاندی دغه آفت او عذاب نازل شی - نو د تعجب ځای نه دی چه د عذاب د دغه هولناکو مناظرو د لیدلو ځنی څه خوف او وحشت او ویره ورپیدا نه شی - ځکه چه پرېستی په خپل کلام کښ څه استثناء نه وه کړی چه د هغه لامله (له وجی) د دوی په ذهن کښی به هم دغه شق راغلی وی چه د لوط علیه السلام په موجودیت کښ به دغه تخریبی عملیات شروع کیږی والله اعلم.

پريښتو دوى ته اطمینان ورکړ چه مونږ ټول په دى باندې خبردار يو چه څوک څوک هلته اوسيدو؟ او کوم کوم ئى د الله تعالى مجرمان دى؟ يواځې لوط عليه السلام په هغوى کښې پاک او صاف دى - نو ځکه نه لوط عليه السلام ته او نه د ده نوري کورنى ته څه رپر او تکليف ور متوجه کيږي - بلکه ټول سره روغ رمت صحيح - سالم نجات مومي او د عذاب له منطقي څخه لري کيږي. يواځې د لوط عليه السلام ښځه هم هغله پاتې کيږي ځکه چه هغه په معذبينو کښې شامله او عذاب پر هغې هم نازلیدونکى دى.

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سَيِّئًا بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا

او کله چه راغلل رسولان ځمونږ لوط ته نو خپه شو (لوط) په (سبب د) دوى او تنگ شو په دوى له جهته د زړه (چه منکران به ئى راڅخه بوځي)

تفسیر: دغه پرېښتې د ډيرو حسينو او جميلو او ښکلو هلکانو په شکل او د امردانو په شکل هلته ورسيدى. حضرت لوط عليه السلام ډومبى دوى ونه پيژندلى نو ځکه د دوى د ليدلو څخه ډير خپه او غمجن او لرمون خوږين شو چه اوس به زه د دغو ميلمنو عزت او احترام د خپل قوم له لاسه څرنگه وساتلى شم که دوى پخپل کور کښې ونه ساتم نو دغه وضعيت د اخلاق - مروت او د ميلمه پالنې له اصولاتو سره منافات لري - او که ئى ساتم نو د دوى پټ - عزت او ناموس به د دغو بدکارانو څخه څرنگه وساتلى شم.

وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُوكَ وَاهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَيْرِينَ ۖ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ۖ

او وويل دغو (ملائکو لوط ته) مه ويريږه! او مه خپه کيږه! بيشکه مونږ نجات درکونکى يو د تا او د اهل ستا (اى لوطه! له عذابه) مگر ښځه ستا ده هغه له پاتې کيدونکيو (په دغه عذاب کښې) بيشکه مونږ نازلوونکى يو پر اهل د دى قريې (ښار د سدوم) باندې عذاب له آسمانه (چه د گټو وړول دى) په سبب د دى چه ؤ دوى چه فسق او بدکارى به ئى کوله.

تفسیر: يعنى د خپل قوم له شرارته څخه له سره مه ويريږئ ځکه دوى ځمونږ په نسبت هيڅ نشي

کولی او غمونږ د ساتنی لامله (له وجی) تاسی هرگز مه غمجن کیږئ ځکه چه مونږ انسانان نه بلکه پرېستی یو چه ستا او ستا د ملگریو د نجات دپاره او د دغو مفسدانو اهلاک او افناء ته راغلی یو دغه قصه پخوا له دی نه په خو ځایونو کښی تیره شوی ده .

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

او خامخا په تحقیق پرېښوده مونږ له هغی (قربی ښار) یوه ښه ښکاره دپاره د هغه قوم چه عقل لری (او عبرت پری اخلی).

تفسیر: یعنی د دوی د منقلبو او الته شویو کلیو آثار او ښی مکیان د شام او مکی پر لاره له لری وینی.

وَالِی مَدِیْنٍ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ یَقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْیَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْتَوُوا فِی الْاَرْضِ مُفْسِدِیْنَ ﴿٣٦﴾

او (لیږلی مو ؤ اهل د) مدین ته ورور د دوی شعیب پس وویل (دغه شعیب) ای قومه څما عبادت کوئ (یواځی) د الله او امید لرئ (د ثواب) د ورځی وروستنئ (او وویږیږئ له عذابه ئی) یعنی د آخرت له طرفه مه غافلیرئ او د واحد الله تعالی بی له شریکه عبادت کوئ. او مه گرځئ تاسی په ځمکه (د مدین) کښی په دغه حال کښی چه فساد کوونکی یئ.

تفسیر: د فساد او خرابی اچولو څخه مراد په معاملاتو او راکړه او ورکړه کښی چل - فریب او دغابازی ده چه سود سوائی او غیر مشروعه گټی خوړل د دوی عادت ؤ - او امکان لری چه غلا او د لارو شکونه به ئی هم کوله. وقیل غیر ذلک.

فَكَذَّبُوهُ فَآخَذَ تَهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِی دَارِهِمْ جُحِشٍ ۖ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُم مِّنْ مَّسْكِنِهِمْ

پس دروغجن وباله دوی دغه (شعیب) پس ونيول دوی لره سختی زلزلی (یا

چغنی د جبریل) پس صبا کر دوی په کورونو خپلو کښی (مره) پرمخی پراته نسکور پر ځنگنونو. او (هلاک کړی مو وو قوم د) عاد او ثمود او په تحقیق ښکاره شوی دی تاسی ته (اهلاک د دوی) له کورونو د دوی (چه ورانی کندوالی ئی پرتی دی)،

تفسیر: یعنی د دوی د کلیو کندوالی او ویجاړی او ورانی شوی ودانی تاسی لیدلی دی ښائی چه له هغو څخه پند او عبرت واخلي!

وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ
وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

او ښایسته کړی ؤ دوی ته شیطان عملونه د دوی پس اړولی ؤ (دغه شیطان دوی له لاری د حق (چه د خپلو انبیاءو متابعت ئی ونه کړ) او ؤ دوی بینایان (هوشیاران).

تفسیر: یعنی د دنیا په کارونو کښی پوه او هوشیار ؤ او په خپل زعم او اتکل کښی پوهان او عاقلان ؤ مگر سره له هغه د شیطان له تیرایستلو او غولولو څخه ئی نجات ونه موند.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَدْ جَاءَهُمُ مُوسَى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾

او (هلاک کړی مو وو) قارون او فرعون او هامان (وزیر ئی) هامان او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته موسی په معجزاتو ښکاره ؤ سره پس تکبر وکړ دوی په ځمکه (د مصر) کښی او نه ؤ دوی رومي کیدونکی (له حکم او عذابه ځمونږ).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه د قدرت ښکاره معجزات ئی ولیده بیا هم د الله تعالی په مخ کښی ئی خپله غاړه کښینښوده او له کبره او غروره او لوئی څخه لږ څه هم راښکته نشول. بالاخره نتیجه ئی څه شوه؟ آیا دوی د خپلی دغی لوئی او مشرتوب له سببه له عذابه څخه نجات

وموند يا «العیاذ بالله» الله تعالى ئی پخپلو عذابونو کښی ستړی او ستومان کړ؟

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ
الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ أَغْرَقْنَا

پس هر یو له دغو مذکورینو ونيول مونږ په (سبب) د گناه خپلی ئی پس
ځینې د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت (کاني وروونکی) باد
او ځینې له دوی هغه څوک دی چه ونيول دوی چغی (چه زړونه ئی وچودل)،
او ځینې له دوی هغه څوک دی چه ښکته ننه ایست مونږ دوی په ځمکه کښی
او ځینې له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی (په اوبو کښی)،

تفسیر: یعنی له دوی ځنی هر یوه ته سم د دوی له جرمه سزا ورکړه شوه پس ځینې د دوی هغه
څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت کاني وروونکی باد دغه د لوط علیه السلام قوم دی ځینو
عادیان هم په دوی کښی داخل کړی دی. او ځینې له دوی هغه څوک دی چه ونيوه دوی چغی او
زړه ئی وچاود دغه ثمودیان ؤ او اهل المدین ورسره. او ځینې له دوی هغه څوک دی چه راپورته
کړه مونږ ځمکه پر دوی باندی او په کښی دوب مو کړ یعنی قارون لکه چه په سورت القصص
کښی تیر شو او ځینې له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی په اوبو کښی دغه فرعون
او هامان او قبطیان دی او ځینو د نوح علیه السلام قوم هم په دوی کښی داخل کړی دی.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٢٠﴾

او نه ؤ الله چه ظلم ئی کړی وی پر هغو ولیکن ؤ دوی پر ځانونو خپلو به ئی
ظلم کاوه (په کفر او معصیت سره).

تفسیر: یعنی د الله تعالى شان داسی نه دی چه کوم کار مخالف له عدله او انصافه یا بی موقعه
وکړی د الله تعالى لوی دربار له گردو (تولو) عیوبو او نقائصو او معایبو څخه په کلی دول
(طریقه) سره مبرا او منزّه دی، ظلم خو هلته له سره متصور نه دی. هو! پخپله بندگان پر خپلو
ځانونو ظلم او تیری کوی یعنی داسی اعمال تری صادریږی چه د هغو نتیجه لامحاله د دوی په
حق کښی بده او خرابه ده.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ
 الْعَنْكَبُوتِ إِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
 الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾

مثل حال د هغو کسانو چه نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان) لکه
 مثل حال د عنکبوت غنی جولانگی داسی دی چه ونیسی (جوړ کړی) یو کور
 (له تارونو خپلو) او بیشکه چه ډیر ضعیف د ټولو کورونو خامخا کور د
 غنی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (نو د غیر الله عبادت به ئی نه
 کاوه).

تفسیر: یعنی کور د دی دپاره وی چه د انسانانو ځان او مال په هغه کښی محفوظ، مصئون او
 مأمون وی نو د غنی (جولانگی) ځالی ته هېڅوک کور نشی ویلی چه په ادنی یوه اهتزاز او
 خوځولو سره شکړی هم دغه مثال د هغو کسانو دی چه ماسواء له الله ځنی نور کسان د خپلو
 ځانونو له پاره خدایان نیسی او هغوی د خپلو ځانونو له پاره نجات ورکونکی محافظان گنی -
 حال دا چه بی د الله تعالی د ارادی او مشیته هېڅ یو فلاح او نجات خارجی صورت نشی موندلی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۴۲﴾

بیشکه چه الله ته معلوم دی هر هغه چه بولی ئی (عبادت ئی کوی) دوی غیر
 له الله له هر څیزه چه وی او هم دی دی ډیر غالب قوی (په انفاذ د احکامو)
 ډیر حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی ممکن ؤ چه اوریدونکی تعجب وکړی چه گرد (ټول) معبودان ئی څرنگه په یوه
 ځنځیر کښی سره وتړل او هېڅ یو ئی د دوی له منځه جلا (جدا) او مستثنی ونه فرمایه ځینی
 بتانو ته - ځینی اور ته - ځینی اوبو ته - ځینی باد ته - ځینی لمر او ستوریو ته - ځینی
 انبیاء یا پرېستو ته عبادت کوی نو الله تعالی فرمایي چه پاک الله ته دغه گرد (ټول) شیان معلوم
 او عیان دی که د دوی له منځه یو تن هم د مستقل قدرت، قوت او اختیار خاوند وی نو الله
 تعالی به د دغو گردو (ټولو) نفی نه کوله. الله تعالی د هېچا رفاقت او ملګرتوب ته ضرورت نه
 لری ځکه چه ډیر زبردست زورور ذات دی له سره جرگو او مشورو ته حاجت نه لری ولی چه

مطلق حکیم دی.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿۴۳﴾

او دغه مذکورہ مثالونہ (پہ قرآن کبھی) بیانوو مونہر دیارہ د خلقو او نہ پوهیری پر دغو (مثالونو) مگر هغه پوهنده گان (چه بیخ د خبری راسپری).

تفسیر: یعنی د مکی معظمی مشرکینو به ویل چه الله تعالی د غنی جولانگی او د مچانو او د نورو حقیرو او سپکو شیانو مثالونه بیان فرمائی چه د ده له عظمته سره منافی دی. نو د دغه جواب ورکوی چه دغسی مثالونه د خپل موقع په لحاظ نهایت موزون او پر «ممثل له» په پوره ډول (طریقه) سره منطبق کیږی. مگر د داسی مثالونو پر مطلب یواځی پوهان په ښه ډول (طریقه) سره پوهیری، جاهلان او ناپوهان او بیوقوفان کله پری پوهیدی شی؟ د مثال انطباق د مثال ورکونکی پر حیثیت نه ښائی چه وکری شی بلکه هر یو مثال چه ورکری شوی دی ښائی د هم هغه حیثیت ته وکتلی شی. که هغه حقیر او کمزور وی نو ښائی چه تمثیل ئی هم هغسی له حقیرو او کمزورو شیانو څخه وی د مثال ورکونکی عظمت له ده سره بیخی ارتباط او تعلق نه لری.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ

پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حق سره (څرنګه چه مناسب ؤ)

تفسیر: یعنی په نهایت حکمت سره ئی جوړ کړ - او بیکاره ئی نه دی جوړ کړی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿۴۴﴾

بیشکه په دغه (تخلیق یا تمثیل) کبھی خامخا لوی دلیل (د قدرت) دی دیارہ د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی)

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالی آسمانونه او ځمکی یواځی جوړ کړی دی نو په نورو وړوکیو وړوکیو کارونو کبھی به دی کله شریک، ملګری یا مددګار ته څه احتیاج لری (معاذ الله) که ورته ضرورت وی نو په هغو لوبو لوبو کارونو کبھی به وی.

أَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿۲۵﴾

ولوله (ای محمده) هغه چه وحی کړی شوی ده تاته له کتاب نه (چه هم دا مقدس قرآن دی) او قائموه (سم اداء کوه سره له تولو حقوقو) لمونځ بیشکه لمونځ منع کوی (لمونځ کوونکی) له بی حیائی او له بدکار څخه، او خامخا یادول د الله ډیر لوی دی او الله ته معلوم دی هر هغه (عمل) چه کوی ئی تاسی (نو جزاء به ئی درکړی په ښه ډول (طریقه) سره)

تفسیر: یعنی د لوی قرآن تل تلاوت کوه! څو چه زړه دی مضبوط او قوی شی او د تلاوت اجر او ثواب بیل در په برخه شی او د قرآن معارف او حقایق له پخوا څخه ډیر انکشاف او ترقی وکړی او نور خلق هم هغه واورى او د مواعظو، علومو او برکتونو څخه ګټه (فائده) واخلي او هر څوک ئی چه ونه منی د الله تعالیٰ حجت پری تمام شی او د دعوت او اصلاح فریضه په ډیر حسن او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسېږی، د لمانځه په سبب د بدیو نه منع کیدل دوه معنی ګانې لری یوه د تسبب په طریقه یعنی الله تعالیٰ په لمانځه کېښی داسی خاصیت او تاثیر ایښی دی چه لمونځ کوونکی له ګناهونو او بدیو څخه ساتی لکه چه د کومی دوا استعمال تبه او نور امراض له سړی شکوی او نه ئی پریږدی چه پری راشی په دغه صورت کېښی ښائی په یاد ئی ولری چه د دوا دپاره دغه امر ضرور نه دی چه د هغه یوازی یو خوراک د ناروغتیا د لری کولو دپاره کافی شی ځینی دواګانې په خاص مقدار سره تر یوی مودی پوری په لازمی ډول (طریقه) خوړل کیږی نو وروسته بیا دوا خپل تاثیر ښکاره کوی مشروط په دی چه رنځور کوم داسی شی استعمال نه کړی چه د دی دوا له خاصیت سره منافی وی پس لمونځ هم بی شکه ډیر تاثیر نه ډک هسی روحانی دوا ده چه د روحانی امراضو د علاج دپاره د یوه اکسیر حکم لری. هوا دغه خبره هم ورسره ضروری ده چه دوی په برابر مقدار په صحی توګه (طریقه) او احتیاط سره چه روحانی اطباء د هغه تجویز کړی دی تر تاکلی (مقرر کړی) نیتی پوری استعمال او پری مواظبت وکړی شی وروسته له هغه دغه مریض به په خپله حس کړی چه څرنگه لمونځ د ده پخوانی رنځوری او د کلونو کلونو ناروغی لری کوی.

بله معنی ئی داسی کیدی شی چه له بدیو ځینی د لمانځه په برکت منع کیدل ښائی د اقتضاء په ډول (طریقه) وی یعنی د لمانځه هر یو هیئت او د ده د هر یو ذکر مقتضی دی. هغه انسان چه هم دا اوس د الله تعالیٰ په دربار کېښی د خپل عبودیت، اطاعت، خشوع خضوع او تذلل او د الله تعالیٰ د الوهیت، ربوبیت، حکومت، مالک الملکوتیت اظهار او اقرار کړی دی نو اوس له لمانځه

وروسته او له مسجد نه د باندې دى هم په هم هغه خپل عهد او پيمان باندې ټينګ ولاړ وى او بد عهدي او شرارت ونه کړى او د هغه لوى ذات له احکامو څخه منحرف نشي. گواکي د لمانځه هره يوه اداء لمونځ کوونکي ته په پنځو وختونو کښې داسې حکم ورکوي چه اى د عبوديت او بندگي مدعى! تاته ښائي چه په رښتيا سره د عابدانو او د الله تعالى د خاصو بندگانو په شان اعمال او افعال ولري! ځکه چه لمونځ د حال په ژبه سره له تانه غواړي چه د شرارت او سرکشي او بى حيايى څخه په څنګ شه اوس که څوک له دغو منهياتو او لهوياتو څخه په څنګ کيږي که نه، ليکن لمونځ بلاشبه دى تړى منع کوي او ستنوي (واپس کوي) ئى لکه چه الله تعالى په خپله مونږ له هغو نه منع کوي لکه چه وائى ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ جزء ۱۴ (د النحل ۱۳ رکوع) ۹۰ آيت پس هغه بد بخت چه د الله تعالى په منع کولو او نهى سره هم له بدو چارو څخه نه په څنګ کيږي نو که د لمانځه په منع کولو او نهى هم تړى لاس وانخلي هيڅ د تعجب ځاى نه دى هوا دغه دى واضح وى چه د هر لمانځه د نهى او منع کولو درجه به هم هغومره وى چه د هغه په ادا کولو کښې د الله تعالى له ياده لمونځ کوونکي غافل نه وى ځکه چه لمونځ تش د غوړ ځلى پاشيدلو او کيناستلو نوم نه دى، له تولو څخه لوى شى په لمانځه کښې د الله تعالى قدرت، عظمت، کمال او جلال مستحضر وى او خپله ژبه او زړه سره موافق ولري هغومره به د ده زړه د لمانځه د منع کولو غږ اوږى او په هم هغه اندازه دغسې لمونځ د منهياتو په مخنيوى کښې موثر ثابتيږي که نه هغه لمونځ چه په خالي او غافل زړه سره ادا شى نو دغه لمونځ د منافق له لمانځه سره مشابهت لري چه د هغه په نسبت ئى په حديث کښې ويلي دى «لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا» د هم دغسې لمانځه په نسبت د

(لَمْ يَزِدْ بِهَا مِنْ اللَّهِ إِلَّا بَعْدًا) وعيد راغلى دى

﴿وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ او خامخا ذکر يادول د الله تعالى ډير لوى دى» يعنى لمونځ به له بديو ځنې ولى انسان نه ستنوي (منع کوي) کله چه هغه د الله تعالى د يادولو ډير ښه صورت دى لکه چه الله تعالى وائى ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ د طه اوله رکوع» او د الله تعالى ياد ډير لوى شى دى، دغه د الله تعالى ذکر هغه مقدس شى دى چه هغه ته د لمانځه جهاد او د گردو (تولو) عباداتو روح ويلي شو، که د الله تعالى ذکر نه وى نو عبادت به څه وى يو بى روحه جسد او بى معنى لفظ به وى د حضرت ابو دردا رضى الله تعالى عنه او د نورو احاديثو په ملاحظه عالمانو هم دغسې فيصله کړى ده چه له ذکر الله (د الله تعالى ياد) څخه بل کوم لوى عبادت نشته. اصلى فضيلت هم ده لره دى. که په عارضى او موقتى صورت سره کوم بل عمل په ذکر الله سبقت ومومي هغه بيله خبره ده. ليکن که غور او دقت وکړي شى نو دغه خبره بايد ومنل شى کوم فضيلت چه په لمانځه کښې راغلى هغه د هم دى ذکر الله له برکته دى. په هر حال ذکر الله له گردو (تولو) اعمالو څخه افضل دى. او هر کله چه هغه د لمانځه ضمن کښې وى نو هغه به ډير افضل وى. پس بنده لره ښائي چه هيڅ وخت د الله تعالى له ذکر او فکر نه غافل نشي. بالخاصه په کوم وخت کښې چه کومى بدى ته ئى ميلان پيدا شى نو فوراً ښائي د الله تعالى عظمت او جلال ورياد کړي

او له هغه منع شى. په قرآن او حديث كښى راغلى دى . څه وخت چه بنده خپل الله يادوى نو الله تعالى هم دى يادوى. ځينو اسلافو د دغه آيت مطلب داسى بيان كړى چه په لمانځه كښى له دى خوا بنده خپل الله يادوى نو ځكه لمونځ يو لوى عبادت دى. ليكن د دى په ځواب كښى چه د هغه طرفه الله خپل بنده يادوى دغه له كردو (تولو) ځنى لوى شى دى چه ښائى د هغه قدر په انتهائى درجه سره وكړى او دغه شرافت او كرامت محسوس كړى، او لا زيات د الله تعالى د ذكر په طرف راغې شى. كوم سړى د رسول صلى الله عليه وسلم په حضور كښى عرض وكړ چه د اسلام احكام دير زيات دى ماته يو جامع او مانع شى راوښيه! رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل «**لا يزال لسانك رطباً من ذكر الله**» ښائى تل تر تله ستا ژبه د الله تعالى په ياد لونده وي». حضرت شاه صاحب ليكي څومره ځنډ (ايسارتيا) چه په لمانځه كښى كيږي په هاغومره وخت كښى انسان له هري گناه څخه محفوظ وي هيله (اميد) ده چه وروسته له هغه هم محفوظ پاتى شى او د الله تعالى ياد پر دى دير اثر لري يعنى له گناه ځنى ئى ژغورى (ساتى) او اعلى درجو ته ئى رسوى. (موضح) دغه د «ولذكر الله اكبر» يو بل لطيف تفسير شو (والله يعلم ما تصنعون او الله تعالى ته معلوم دى هر هغه عمل چه كوي ئى تاسى) يعنى په هر اندازه چه انسان الله تعالى په ياد ولري يا ئى ونه لري پاك الله ته دغه كرد (تول) معلوم دى نو د ذاكر او غافل د هر يوه سره د هغو له عملونو سره سمه بيله بيله معامله كوي.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

او جگړه مه كوي تاسى (اى مؤمنانو) له كتابيانو سره مگر په هغه (خصلت) سره چه هغه دير ښه وي مگر هغه كسان چه ظلم ئى وكړ له دوى ځنى (نو ورسره په تورى مجادله كوي)

تفسير: يعنى د مشركانو دين له اساسه غلط دى د كتابيانو دين اصلاً حق او رښتيا ؤ نو له كتابيانو سره د مشركانو په شان جگړى مه كوي! چه له بيخه د هغوى خبرى باطلې او پرې كړئ بلكه په نرمي، متانت خير غوښتنى، صبر او تحمل سره په ضرورى خبرو باندې دوى وپوهوي! هوا هغه كسان چه د دوى له منځه ښكاره بى انصافى، ظلم، عناد او سرتمبگي (سرکشي) كوي له هغوى سره په مناسب صورت د سختى او تشدد معامله كولى شى او له دى نه وروسته دوى په سزا هم رسولى شى ا.

تنبیه: پخوا د قرآن د تلاوت حكم ؤ. په زياترو وختونو كښى به منكرينو د هغه د اوریدلو ځنى په مباحثه او مناظره شروع كوله نو دا ئى راوښوده چه د مباحثى په وخت كښى د مقابلى دلى د

علمی او دینی حیثیت خیال ضرور ولری! او د مناظری په غوښ کښی د اخلاقو او صداقت له حده مه وځی! او هر چیری چه غومره صداقت وی پری اعتراف کوی.

وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ

او ووايي تاسی چه ایمان راوړی دی مونږ په هغه (قرآن) چه نازل کړی شوی دی مونږ ته او (په هغه کتابونو چه) نازل کړی شوی دی تاسی ته

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه مونږ په عظیم الشان قرآن ایمان راوړی دی په دی مو هم ایمان راوړی دی چه الله تعالی ستاسی د هدایت دپاره حضرت موسی او عیسی او نورو انبیاء علیهم الصلوٰه والسلام ته چه کوم کتابونه او احکام لیرلی دی هغه گرد (تول) حق او رښتیا دی. او د هغو یو حرف هم غلط نه و که څه هم اوس هغه آسمانی کتابونه په خپل هم هغه اصلی صورت او حقیقت ستاسی په لاسونو کښی نه دی پاتی.

وَالْهِنَا وَالْهَكْمُ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٣٩﴾

او الله زمونږ او الله ستاسی یو دی او مونږ خاص الله ته غاړه ایښودونکی (موحدان) یو

تفسیر: یعنی زمونږ او ستاسی اصلی معبود یو دی یوازی دغومره یو فرق په منځ کښی شته چه مونږ یوازی د هم هغه الله تعالی په حکم عمل کوو او تاسی له هغه څخه لری شوی یی او نورو ته مو هم د الوهیت حقوق او اختیارات ورکړی دی. مثلاً حضرت عزیر یا احبارو او رهبانانو ته. سربیره (علاوه) په دی مونږ د الله تعالی گرد (تول) احکام ومنل او د ده د گردو (تولو) انبیاء او کتابونو تصدیق مو وکړ او په حقه او رښتیا سره ئی منو او د ده د وروستی حکم په مقابل کښی مو غاړه کیښوده او تاسی ځینی ومنل او ځینی مو ونه منل او له وروستی تصدیق څخه بیخی منکر شوی.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ

بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ۖ

او هم داسی (چه نازل کړی وو مونږ په نورو انبياؤ کتابونه) نازل کړی دی
مونږ په تا کتاب (قرآن)، پس هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب
(تورات) ایمان راوړی دوی په دی (قرآن) او ځینی له دغو (عربو) هغه څوک
دی چه ایمان راوړی په دی

تفسیر: یعنی په دغه قرآن کښی ستاسی د کتابونو کوم یو حکم نشته چه تاسی د هغه په قبلولو
کښی تردد لرئ؟ هم هغسی چه پخوانیو انبياؤ صحیفی او کتابونه په یوه پسې به بل نازلېده هم
داسی په نبی آخرالزمان هم دغه لاثواب مقدس کتاب نازل شوی دی نو تاسی د هغه له منلو څخه
ولی دومره انکار کوئ؟.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿۲۹﴾

او نه منکړیږی په آیتونو زموږ مگر کافران

تفسیر: یعنی هغه کتابیان چه د خپلو حقانی کتابونو په مفهوم او مدلول په ښه شان سره
پوهېدلی دی، هغوی به دغه قرآن هم ومنی او انصافاً هم ښائی چه وئی منی لکه چه له هغوی
ځینی هغه کسان چه منصفان دی هغوی د ده صداقت د زړه له کومی نه یوازی کتابیان بلکه د
عربو ځینی خلق هم چه په پخوانیو کتابونو بیخی نه پوهیږی، دغه قرآن هم منی په حقیقت
کښی د عظیم الشان قرآن د صداقت دلائل دومره روښانه دی چه له حق پتوونکی او نه منونکو
خلکو نه پرته (علاوه) بل هېڅوک د ده له صداقت او منلو څخه نشی منکړیدی.

وَكَانَتْ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخْطُءُ بِبَيِّنَاتٍ إِذَا الرُّتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿۳۰﴾

او نه وی ته (ای محمده!) چه لوست به تا پخوا له دی قرآن څخه کوم کتاب
(له پخوانیو کتابونو نه) او نه به دی لیکه دغه (کتاب) په ښی لاس خپل (او
که چیری وی ته لیکونکی، لوستونکی) نو هلته به خامخا شک کاوه
باطلوونکو (خلکو)

تفسیر: د قرآن له نزول څخه پخوا د رسول الله صلی الله علیه وسلم څلویښت کاله په هم دغو
مکیانو کښی تیر شول، ټول په دی پوهیږی او خبر دی چه په دغو څلویښتو کلونو کښی محمد

صلی الله علیه وسلم هیڅ یو معلم او استاد ته نه دی ناست، نه ئی کوم کتاب لوستی دی او نه ئی په خپل مبارک لاس کښی قلم اخیستی دی. که داسی وی نو امکان ئی درلود (لرلو) چه دغو باطل ویونکو به داسی شبهی او تصور کاوه چه ممکن محمد صلی الله علیه وسلم به تول پخوانی کتابونه لوستی وی او د هغو له منځه به ئی ځینی یاداشتونه او اقتباسات کړی وی او بیا به ئی هغه ورو ورو په خپل عبارت او سبک سره جوړ کړی وی چه اوس ئی خلقو ته اوړوی که څه هم په هغه تقدیر سره به هم داسی ادعاء غلطه وه ځکه چه هیڅ یو لیکونکی او لوستونکی انسان لا څه بلکه که د تولی دنیا علماء او فضلاء سره راتول شی او د گردو (تولو) مخلوقاتو قوت په دغه لاره کښی صرف شی خو بیا هم دوی داسی یو بی مثال کتاب نشی جوړولی خو سره د هغه هم دروغجنانو ته د خبرو جوړولو یوه زمینه په لاس ورته لیکن کله چه د محمد صلی الله علیه وسلم امینتوب له مسلماتو او منل شوو خبرو څخه دی نو د دغی سطحی شبهی بیخ هم وویستل شو خو سره له دی هم ضد کوونکو او معاندینو له خپلو دروغو پلمو (تدبیرونو) او چتی (بیکاره) خبرو خوله ونه ترله لکه چه داسی به ئی ویل ﴿وَقَالُوا سَاطِرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ جزء ۱۸ د فرقان اوله رکوع) ه آیت

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ

بلکه دغه (قرآن) آیتونه دی ښکاره په سینو د هغو کسانو کښی چه ورکړی شوی دی هغوی ته علم (فهم یعنی مومنان چه یادوی ئی)

تفسیر: یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم له چا څخه لیکل او لوستل نه دی زده کړی بلکه دغه وحی چه په ده نازلېږی تل به بی د لیکلو سینه په سینه جاری پاتی وی او د الله تعالی په فضل به د علماؤ، فضلاؤ، حفاظو او قراؤ په سینو کښی د ده د الفاظو او معانیو حفاظت کیږی. نور آسمانی کتابونه نه یادیدل او دغه کتاب یادېږی او په حفظ سره ساتلی او باقی پاتی دی لیکل پری سربیره او علاوه دی (موضح په لړ توضیح سره)

وَمَا يَجِدُ إِلَّا الظُّلُمُونَ ﴿٣٩﴾

او نه منکرېږی په آیتونو زمونږ (هیڅوک) مگر بی انصافان ظالمان

تفسیر: یعنی د بی انصافی علاج به څرنګه وکړی شی که یو سړی له خپله ځانه سره داسی غوټه کړی وی چه زه به له سره رښتیا خبره نه منم او د دیرو روښانو او څرګندو (ښکارو) شیانو څخه به هم انکار کوم (نو د داسی وضعیت علاج نشته).

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِندَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

او وائی (دغه د مکی کفار) چه ولی نه نازلولی شی په دغه (محمد) معجزی له (طرفه د رب د ده ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه معجزی (خاص) په نزد د الله دی او بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروونکی ښکاره یم (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی دغه خبره زمونږ په واک (اختیار) او قبضه کښی نه ده چه کومه معجزه چه تاسی ئی غواړئ زه هغه معجزه تاسی ته دروښیم او نه د کوم نبی تصدیق په دی خبرو څه ارتباط لری. زما کار او وظیفه دا ده چه د بدی د بدو نتائجو څخه تاسی خبر کړم او په ښکاره او صافو الفاظو کښی تاسی ته د خیر او شر گردی (تولی) لاری دروښیم که حق تعالی زما د تصدیق له پاره څه معجزی هم تاسی ته ښیي اختیار لری.

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَرْحَمَةً وَذِكْرًا لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

آیا نه دی کافی دوی ته (له جهته د معجزی دا چه) بیشکه مونږ نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن) چه تل لوستل کیږی په دوی باندي بیشکه چه په دی (کتاب باقی الی الابد) کښی خامخا رحمت مهربانی او ذکر، پند دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی آیا دغه معجزه نه ده کافی؟ له دغه کتاب نه چه تاسی ته ئی د شپي او ورځی لولی او اوړوی بله معجزه به څه وی؟ آیا نه گورئ چه د دی کتاب منونکو او تابعانو څرنګه عقل او پوهه پیدا کړی ده؟ او څنګه د الله تعالی له رحمته مستفید شوی دی.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ يَنِيًّا وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ نَافِيَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

ووايه (ای محمده دوی ته) کافی دی الله په منع زما او په منع ستاسی کښی شاهد (په صدق زما او تکذیب ستاسی) چه ورمعلوم دی هر هغه شی چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه شی چه) په ځمکه کښی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ځمکه او د ده تر آسمان لاندی زه ښکاره او په څرگند ډول (طریقه) د رسالت دعوی کوم چه هغه ئی اوری او گوری بیا ورځ په ورځ ماته او زما نورو ملکرو ته ترقی او پرمخ تګ راپه برخه کوی او تعداد او شمیر مو را زیاتوی او پرله پسې ډول (طریقه) زما د دغی دعوی عملی تصدیق کوی. زما په ژبه زما په لاسونو د قدرت داسی خارق العاده معجزی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغو د مثل او نظیر له وړاندی کولو څخه ټول پیریان او انسانان عاجز دی. آیا زما د صداقت لپاره د الله تعالیٰ دغه شهادت کافی نه دی؟

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَسِرُونَ ﴿۵۲﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په باطل او کافران شوی دی په الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چه کفر ئی په ایمان بدل کړی دی)

تفسیر: د انسان لویه بدبختی او زیان دا دی چه دروغ خبره که څه هم وړه او په ښکاره ډول (طریقه) باطله هم وی ژر منی او رښتیا خبره که څه هم صافه او ښکاره او واضحه هم وی نه ئی منی او تری انکار کوی.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لِّجَاءِ هُمُ الْعَذَابِ وَلِيَأْتِيَهُمْ بَعْتُهُمْ وَهُمْ لَا شَعْرُونَ ﴿۵۳﴾

او بیرته (تلوار) کوی (دغه کفار) په تا په راتلو د عذاب او که نه وی (هغه) نیټه ټاکلی (مقرر) شوی (له پاره د عذاب) نو خامخا راغلی به وو دغو (ژر غوښتونکو) ته عذاب (سم د لاسه) او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر (د راتګ په وخت ئی)

تفسير: يعني منكران وائي كه مونږ په ناحقه او باطله يو نو په مونږ باندې ولي په هم دى دنيا كښى آفت او بلا نه نازلېږي ؟ نو د دوى د دغى غوښتنى ځواب داسى وركړ شو چه كه نه وى هغه نيته تاكلى (مقرر) شوى نو خامخا به راغلى ؤ دغو ژر غوښتونكو ته عذاب سم د لاسه او خامخا رابه شى دا عذاب دوى ته يو ناڅاپه حال دا چه دوى به نه وى خبر د راتگ په وخت ئى يعنى هر شى په خپل تاكلى (مقرر) وخت كښى راتلونكى دى. مه وارخطا كيږئ تاسى هر ورو (خامخا) په هم هغه مطلوبه بلا او آفت اخته كيدونكى يئ. حضرت شاه صاحب ليكي «د دغه امت عذاب هم دغه ؤ چه د مسلمانانو په لاس قتل او قيد شول لكه د مكى معظمى په فتح كښى كرد (تول) مكيان بى خبره وو چه محمدى لښكر په دوى ورغى».

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنْ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ۝
يَوْمَ يَغْشَاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ
وَيَقُولُ ذُقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

بیره (تلوار) کوی کفار په تا په (راتلو) د عذاب (په دنیا کښی) حال دا چه بیشکه دوزخ خامخا احاطه کوونکی دی په کافرانو (یاده کړه ای محمده! هغه) ورځ چه لاندی به کړی دوی عذاب له پاسه (د سرونو) د دوی او له لاندی د پښو د دوی نه او وږه وائی دوی ته (الله د پرښتو په ژبه) وشکي تاسی (خوند د سزا) د هغه (عمل) چه وئ تاسی چه کاوه به مو (په دنیا کښی)

تفسير: دلته به له عذاب څخه ښائی د آخرت عذاب مراد وى لكه چه له ځواب څخه ئى معلوميږي يعنى دوى د آخرت عذاب چتى (بيكاره) غواړي، دوى خو هم دا اوس په هم هغه عذاب كښى پراته دى. دغه كفر شرك او عصيان كه دوزخ نه دى نو څه شى دى؟ چه دوى ئى له هري خوا چار چاپېر نيولى او احاطه كړى ئى دى. له مرگه وروسته د دغو گردو (تولو) خبرو حقايق دوى ته د سر په سترگو وړښكاره كيږي او دوى به گورى چه په څه شان به دوى د دوزخ په اور كښى سوځي؟ په تيره بيا څه وخت چه د دوى هم دغه اعمال د جهنم د اور مار او لرم په شان متمثل كيږي او دوى عذابوي.

دا به الله تعالى وائي يا به هم هغه عذاب وائي لكه چه د زكوة نه وركوونكى په باب په حديث كښى راغلى دى چه د هغه مال به مار گرځاوه شى او د ده په غاړه كښى به لكه غاړكى لويږي او دى به له ستونى څخه نيسي او خيروي به ئى او داسى به ورته وائي چه زه ستا مال يم او زه

يُعْبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإَيَايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٧﴾
 كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٨﴾

ای بندگانو زما هغو چه ایمان ئی راوردی دی (یعنی ای مؤمنانو!) بیشکه
 عُمکه زما ارته ده (نو د ویری له غای نه د امن غای ته هجرت وکړئ!) پس
 خاص ما لره عبادت کوئ تاسی (په هر هغه غای کښی چه مامون اوسئ!)
 دغه د مکي معظمی کفار که تاسی ربړوی (تکلیفوی) او خپه کوی نو د الله
 تعالیٰ عُمکه خو تنگه نه ده بل چیری لار شی او هلته د الله تعالیٰ په عبادت
 مشغول شی! هر یو نفس (ژوندی) څکونکی د مرگ دی (یعنی خامخا
 مری) بیا (خاص) مونږ ته (په بعث بعد الموت سره) راوستل کیږی (د جزاء
 له پاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه کفارو په مکه معظمه کښی ډیر زور او قوت د
 مسلمانانو په خلاف پیدا کړ نو مسلمانانو ته حکم وشو چه هجرت وکړئ! لکه چه د مسلمانانو
 اتیا یا دری اتیا کورنی حبشی ته لاری، د هغه په نسبت دلته وائی چه دغه د خو ورغو ژوندون
 هر چیرته چه ممکن وی هم هغله ئی تیر کړئ بیا وروسته له هغه گرد (ټول) سره یو غای
 کیدونکی یئ! او ماته راتلونکی یئ! په دغه سره مهاجرینو ته تسلی ورکړی شوه خو په دوی د
 حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مفارقت (جدائی) او د وطن لری والی آسان شی او
 د ډیرو زیاتو تکلیفونو او زحمتونو احساس ونه کړی.» گواکي دغه ئی ور وښودل چه وطن،
 اقارب، خپل، خپلوان، دوستان، یاران لوی، وایه او نور نن یا سبا هرومرو (خامخا) له تاسی
 غنی جلا (جدا) کیدونکی دی فرض ئی کړئ که نن مو له مکي معظمی څخه هجرت ونه کړ نو
 یوه ورځ خو خامخا له دغی دنیا څخه هجرت کوونکی یئ مگر هغه تلل به بی اختیاره وی. د
 بندگی او عبادت مفهوم دا دی چه په خپله خوښه او اختیار سره له هغو شیانو څخه ځان وساتئ
 چه د حقیقی معبود د عبادت په لیار کښی مزاحم کیږی او خلل پیدا کوی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٩﴾

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢٩﴾

او هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا غای به ورکړو مونږ هر ورو (خامخا) دوی ته له جنته په جگو (اوچتو) مانیو کښی چه بهیږی لاندی له (ونو او مانیو د) هغو ویالی (خلور) حال دا چه تل به اوسیږی په دغو (مانیو کښی) ښه دی اجر د دغو عمل کوونکو (دا جنت) هغه (عاملان) چه صبر ئی کړی (په طاعت او مصیبت او له معصیت نه) او (خاص) په رب خپل توکل کوی

تفسیر: یعنی هر څوک چه له صبر او استقلال سره د ایمان او اسلام په لاره ټینګ ثابت او قایم وی او په پاک الله اعتماد او توکل وکړی او خپل کور او کهول پریږدی او له خپل وطن څخه ووځی نو دوی ته به د دغه وطن په بدل هغه بل وطن ور په برخه کیږی او د دی غای له کورونو څخه به ښه کورونه ورته ورکړل شی.

وَكَايْنِ مَنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۗ وَاللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

او ډیر دی له خوځیدونکو (ذیروحو په ځمکه) چه نه پورته کوی دوی رزق خپل (له وجی د ضعف) الله رزق رسوی هغوی ته او تاسی ته هم او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه پوه دی (په ټولو احوالو)

تفسیر: په دغه سره ئی د روزی له پلوه اطمینان او داد راکړ چه د زیاترو ساکبانو (جاندارو) په غایونو کښی د بلی ورځی خوراک او روزی نه وی، په نوی ورځی کښی نوی روزی وررسیږی (موضح) بیا نو هغه الله تعالیٰ چه ساکبانو (جاندارو) ته رزق، روزی رسوی آیا خپلو وفادارو عاشقانو او خاصو بندګانو ته به ئی نه رسوی؟ ښه وپوهیږئ چه حقیقی رزاق خو هم هغه دی چه د گردو (ټولو) خبری اوری د دوی د زړونو په اخلاص پوهیږی د هر یوه ظاهر و باطن ده ته څرګند او ښکاره دی، د هیچا زیار (محنت) او خواری د ده په دربار کښی بی غایه نه پاتی کیږی، هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لیاره کښی خپل وطن پریږدی او محض الله وتلی وی د دوی دغه هجرت له سره نه ضایع کیږی دوی دی د معیشت د وساتلو او د سامان د وړلو چه له خپله ځانه سره ئی یوسی هیڅ فکر ونه کړی څومره ساکبان (جاندار) دی چه د دوی رزق روزی د دوی په شاګانو نه دی بار او له خپلی روزی سره هر چیری نه ګرځی خو حقیقی رازق دوی ته

هره ورخ رزق او روزی رسوی.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَنَحَرَ الشَّيْءَ
وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿۳۱﴾

او قسم دی که سوال و کړی ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا پیدا کړی دی آسمانونه او ځمکه؟ او مسخر کړی (په کار ئی اچولی) دی لمر او سپوږمۍ نو خامخا وائی هر ورو (خامخا) (د مکي کفار چه) الله (پیدا کړی دی له دغه اقراره سره سره) پس څرنګه دوی ګرځولی شی (له توحید څخه)

تفسیر: یعنی تاسی ګرد (تول) پوهیږئ چه د رزق او روزی تول آسمانی او ځمکنی اسباب الله پیدا کړی دی نو بیا ولی پری اعتماد او اطمینان نه کوئ؟ چه هم هغه به ئی دررسوی مګر په هم هغه میچ او اندازه چه د الله تعالی اراده وی نه هغومره چه تاسی ئی غواړئ دغه ئی په راتلونکی آیت ګڼی راښولی دی (موضح)

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ
اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۳۲﴾

الله پراخوی رزق دپاره د هر هغه چا چه اراده وکړی (د پراخی ئی) له بندګانو خپلو څخه او تنګوی ئی په ده (که اراده وکړی د تنګی ئی) بیشکه چه الله په هر شی ښه عالم دی

تفسیر: یعنی په میچ او اندازه کوی ئی داسی نه چه بیخی ئی نه ورکوی بیشکه چه الله تعالی په هر شی باندی ښه عالم دی یعنی په دی باندی یوازی هم دی عالم او خبر دی چه چاته ئی ورکړی؟ او څومره ئی ورکړی؟

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ

مِنْ أَعْدٍ مَوْتَهَا لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۝

او بیا قسم دی چه که سوال و کړی ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا نازلی کړی دی (له طرفه) د آسمان (څخه اوبه پس ژوندی کړی ئی ده په دی اوبو سره ځمکه پس له مرگه (او وچوالی) د دی نو خامخا وائی دوی هر و مرو (خامخا) چه الله (نازلی کړی دی! نو له دغه اقرار سره سره ولی شریک ورته پیدا کوی) ووايه (ای محمده!) توله ثناء الله ته ده بلکه زیاتری د دوی نه لری عقل (ځکه د دوی اقوال تناقض لری)

تفسیر: یعنی باران هم په هر چا او هر ځای یو برابر نه اوری هم داسی د حال او احوال په بدلولو کښی هم دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل نه پېښیږی یا کله الله په لږ وخت کښی خوار او غریب غنی او شتمن مگرځوی.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝

او نه دی دغه ژوندون (لږ خسیس د) دنیا مگر عبث او لوبی دی او بیشکه چه دار، آخرت خامخا هم هغه دی واقعی حیات (او ژوندون) که چیری وی دوی چه پوهیدلی. (نو نه به ئی غوره کوله دنیا په آخرت)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه د دی دنیا په شو ورځنی ژوندون کښی زیاتره د آخرت په فکر کښی اوسی ځکه چه اصلی او دائمی ژوندون هم هغه دی. نه ښائی چه څوک د دنیا په لوبو او تماشو کښی دوب او د آخرت له فکر او یاد څخه بیخی غافل شی. بلکه د دی دنیا په ژوندون کښی ښائی د هغی دنیا دپاره تیاری وکړی او د عقبی د سفر دپاره ځان ته څوړی او توبه برابره کړی.

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا
نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ۝ لِيَكْفُرُوا بِآبَائِهِمْ

اتينهم وليتمتعوا^{٦٩} فسوف يعلمون^{٧٠}

پس هر کله چه سپاره (سواره) شی دوی په بیري (یا جهاز) کښی نو بولی دوی (هله یوازی) الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکی وی دوی دغه (الله) ته دین (اعتقاد) خپل پس هر کله چه نجات ورکړی (الله) دوی ته وچی ته ناخاپه دوی بیا شریکان نیسی له الله سره (لکه پخوا) دپاره د دی چه کافران منکران شی دوی په هغه نعمت چه ورکړی ؤ مونږ دوی ته او چه گته (فائده) واخلی دوی (په عبادت د بتانو) پس ژر به پوه شی دوی (په عاقبت د کار خپل)

تفسیر: یعنی لارم خو داسی ؤ چه انسان په دنیوی عیش او عشرت کښی په دی اندازه اخته او مشغول نشی چه د الله تعالیٰ او د عقبیٰ له یاده بیخی غافل شی. لیکن د خلقو دا عادت دی هر کله چه د دوی جهاز یا بیري طوفانی شی نو په ډیر اخلاص او پوره عقیدې سره پاک الله یادوی بیا څه وخت چه هغه آفت او مصیبت د دوی څخه لری شی او صحیح او سلامت په وچه کښی قدم کیږدی نو د الله تعالیٰ هغه گرد (تول) انعامونه او احسانونه هیروی، بیا د هم هغو باطلو معبودانو په عبادت او صفت لگیا کیږی ګواکي مطلب دا شو چه د الله تعالیٰ د نعمتونو ناشکری او کفران کوی. او په دنیوی خوندونو او چرچو کښی مشغولیدي خبر نه دی دوی دی څو ورځی نور هم د خپل زړه دغه هوسونه او ارمانونه وباسی، هغه وخت ډیر نژدی دی چه دوی ته دغه خبره روښانه او څرګنده (ښکاره) شی چه د دغه بغاوت شرارت، احسان هیروول د نعمت کفران او د نورو ګناهونو نتایج به څرنگه وی؟

أولم یروا أنا جعلنا حرماً امناً ویتخطف الناس من حولهم^{٧١}

أفبالباطل یؤمنون^{٧٢} وینعمة الله ینکفرون^{٧٣}

آیا نه وینی (نه پوهیږی) چه بیشکه مونږ ګرځولی مو دی (دا ښار د دوی مکه) حرم امن ورکوونکی (له آفتونو نه) حال دا چه چور کیږی (تښتولی کیږی) نور خلق له چاپیره د دوی آیا پس په باطلو معبودانو ایمان راوړی دوی او په نعمت د الله (چه حرم کښی اوسیدل او امن دی) کافران کیږی.

تفسیر: د مکی معظمی خلق د بیت الله په برکت د دښمنانو د تیری او ضرر څخه محفوظ ؤ. حال دا چه نور د عربستان په ګردو (تولو) ځایونو کښی د فتنی، فساد، جدال، قتال، جنگ او

جنجال بازارونه تاوده وو نو دوی د باطلو معبودانو په دروغو احسان منی. مگر د پاک الله دغه واضح او ښکاره احسان نه منی.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ
لَمَّا جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَتَوًى لِلْكَافِرِينَ ۝۹۸

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چه له عَنايه وتری په الله دروغ (چه بی حجتہ ورته شریک نیسی) یا تکذیب وکړی د حق (رسول او قرآن) کله چه راشی هغه ده ته (بلکه له ده نه ډیر ظالم نشته) آیا نشته «بلکه شته» په دوزخ کښی غای د هستوگنی له پاره د کافرانو

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) غنی لوی ظلم او ناانصافی دا ده چه بل کوم مخلوق د دی لوی خالق شریک وگرځول شی، یا پاک الله ته د داسی خبرو نسبت وکړی شی چه د الوهیت له شان او عظمت سره ور (مستحق) او لایق نه وی. یا د هغو انبیاء په تکذیب او دروغجنولو لاس پوری کړی چه د رب العزت له جانبہ ئی دیانت او صداقت راوړی وی آیا دغو ظالمانو ته نه ده معلومه چه د منکرانو د هستوگنی غای دوزخ دی چه په داسی بیباکی او بیحيائی سره د عقل او انصاف په مری چاره کاږی.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۝

او هر څه هغه کسان چه کوښښ کوی تل په (دین د) مونږ کښی خامخا وبه ښیو هر ورو (خامخا) دوی ته لاری خپلی (چه مونږ ته پری راځی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه یوازی د الله تعالیٰ لپاره محنتونه کوی او ربړونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) او په راز راز (قسم قسم) مجاهداتو کښی مشغول او لگیا وی الله تعالیٰ دوی ته د بصیرت یوه خاصه رڼا (رنرا) او نور ور په برخه کوی او د خپل قرب او رضاء یا د جنت او د لقاء لیاری وربښی، څومره چه دوی په ریاضتونو او مجاهداتو کښی ترقی او پرمخ تگ کوی هغومره د دوی د معرفت او انکشاف درجه هم لوړیږی او په داسی خبرو پوهیږی چه بل څوک د هغه له سره احساس نشی کولی.

وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٩﴾

او بیشکه الله خامخا له نیکوکارانو سره دی (په مرسته (مدد) کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حمایت او مرسته (مدد) د نیکی کوونکو سره دی.
تمت سورة العنكبوت بفضل الله تعالى فله الحمد والمنة

«سورة الروم مكية الا آية (۱۷) فمدنية وهي ستون آية وست ركوعات رقمها (۳۰) تسلسلها (۸۴) نزلت بعد سورة الانشقاق -»

د الروم سورت مکی دی پرته (علاوه) د (۱۷) آیت چه مدنی دی (۶۰) آیتونه او (۶) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۰) او په نزول کښی (۸۴) سورت دی. وروسته د «الانشقاق له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَآءُ غَلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ

مغلوب کړی شو (اهل د) روم په متصله (نژدی) ځمکه کښی (ځمکی د عربو ته)

تفسیر: له «ادنی الارض» لگیدلی ځمکه یا رانژدی ځمکی څخه مراد د «اذرعات» او «بصری» په منځ کښی سیمه ده چه د شام په سرحد د حجاز سره نښتی او معظمی مکی ته نژدی پرته ده. یا به تری فلسطین مراد وی چه د رومیانو ملک نژدی و یا به د «ابن عمر جزیره» مراد وی چه «فارس» ته ډیره نژدی پرته ده. ابن حجر د رومبنی قول تصحیح کړی ده. والله اعلم

وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بَضْعِ سِنِينَ ٥

او دغه (رومیان) وروسته له دغه مغلوبیت د دوی ژر به بیا غالب شی (په)

پارسيانو) په خو کلونو کښي

تفسير: يعنى د نهو کلونو په منځ کښي به روميان غالب شي ځکه چه په لغت او حديث کښي د «بضع» اطلاق له دريو ځني تر نهو پوري شوي دي. په دغو آيتونو کښي عظيم الشان قرآن يو عجيب او غريب پخوا ويل پيشگوئي کړي ده چه د ده په صداقت يو لوی دليل دی. واقعه داسي ده د دغی زمانی دوه لوی سلطنتونه «فارس» او «روم» له ديرو کلونو را په ديخوا په خپلو منځونو کښي سره په جنگ اخته وو له «۶۰۲» عيسوی کال څخه د «۶۱۴» عيسوی کال تر آخره پوري د دوی د حريفانه جنگونو سلسله جاري وه لکه چه د «انسائيکلو پيډيا بريتانیکا (د برتانيی دائرة المعارف) د تصريحاتو څخه ښکاره ده په (۵۷۰) عيسوی کال کښي د محمد رسول الله شريف ولادت واقع او څلويښت کاله وروسته په سنه (۶۱۰) عيسوی کښي په نبوت مبعوث شو. مکيانو ته د روم او د فارس د جنگونو په متعلق خبرونه او اطلاعات رسيدل. په دغه وخت کښي د نبي کریم د نبوت دعوی او اسلامي تحریک د دغو خلقو په زړونو کښي د جنگي خبرونو سره يوه خاصه علاقه پيدا کړي وه. د فارس مجوسي آتش پرستانو د مکي معظمي له بت پرستانو سره يوه ځان ته علاقه او ارتباط درلود (لرلو) او هغوی به ئي د مذهب له مخي خپل بلل او د روم نصرانيانو به د اهل الکتاب توب له امله (وجي) د مسلمانانو ديني وروڼه يا لږ تر لږه د هغو د نژدی دوستانو په منزله گڼل کيدل کله چه به د فارسيانو د غلبي خبر راوړسيد نو د مکي معظمي مشرکانو به خوشالي کوله او په هغه سره به ئي د مسلمانانو په مقابل کښي په خپله غلبه او بري باندی فال نيوه او په خپلو زړونو کښي به ئي د ديرو ښو توقعاتو اميدونه ترل مسلمانانو ته به هم بالطبع صدمه رسيدله چه ولی عيسائي اهل کتاب د آتش پرستو مجوسانو په مقابل کښي مغلوب شول؟ چه مونږ دلته د دغو مشرکانو د طعنو او پيغورونو مورد گرځيدلي يو بالاخر په سنه (۶۱۴) عيسوی کال څخه وروسته چه د نبوي له ولادت څخه په قمری حساب نژدی (۴۵) کاله او د نبوي بعثت څخه (۵) کاله تير شوي وو، د خسرو پرويز (ثاني کيخسرو) په عهد کښي فارسيانو روميانو ته ډيره سخته او مهلکه ماتی ورکړه شام مصر او وړوکی ايشيا او نور ډير ممالک د روم د قيصر (هر قل) له لاسه ووتل او په خپله دی د فارس د لشکرو له لاسه په (قسطنطنيه) کښي کلابند او محصور شو، د روميانو دارالسلطنت تر خطري او تهديد لاندی راغی ډير لوی لوی اسقفان او پادريان قيد يا ووژل شول. له بيت المقدس ځني د عيسائيانو ډير لوی او مقدس صليب د ايراني فاتحانو په لاس کښي ولويد د روم د قيصر اقتدار بيخي له منځه لاړ ظاهراً هيڅ يو داسی وسايل او وسائط په نظر نه رااتل چه د هغه په اثر به بيا روميان په خپلو پښو دريدل او د فارسيانو د دغه بري او تسلط څخه به ئي خپل ځانونه بچ کول چه د دغو حالاتو او اوضاعو د ليدلو ځني به د مکي معظمي مشرکان ډير خوښ او خوشاليدل او مسلمانان به ئي ځورول او د دی بري په اساس به ئي نوري خبري هم په خپلو زړونو کښي برابرولي. تر دی پوري چه ځينو له مشرکينو څخه حضرت ابوبکر صديق رضی الله تعالی عنه ته وويل چه

«نن زمونږ ايراني ورونو ستاسي رومي ورونو ته ماتي ورکړه او محوه ئي کرل سبا به مونږ تاسي ته هم داسي ماتي درکړو او له منځه په مو لري کړو» په دغه وخت کښي عظيم الشان قرآن د ظاهري اسبابو د سلسلي څخه بيخي مخالف داسي يو عام اعلان وکړ چه «بیشکه نن ورځ روميان د فارسيانو له لاسه مغلوب شوي دي، ليکن د نهو کلونو په موده کښي به بيا روميان په فارسيانو غالب، منصور او بريالي (کامياب) کيږي» د دغو پخوا ويلو په اساس حضرت ابوبکر صديق رضي الله تعالى عنه له ځينو مشرکينو سره شرط وتره تر دغه وخته پوري داسي شرط ترل نه و حرام شوي که «تر دومره کلونو پوري روميان بريالي (کامياب) نشول نو زه به سل اوشان تاسي ته درکړم که نه تاسي به هم دومره اوشان ماته راکوي!» په ابتدا کښي حضرت ابوبکر له خپلي رائي سره سم د (بضع سنين) ميعاد لږ څه تاكلي (مقرر کړي) ؤ، بيا ئي د نبي کریم صلي الله عليه وسلم په ارشاد (بضع) په لغوي مدلول يعني په نهو کلونو معاهده وترله. دلته د روم هرقل د خپل له لاسه تللي اقتدار او وقار د اعادي په نسبت ترتيبات ونيول او په اقداماتو ئي لاس پوري کړ او داسي نذر ئي پر خپل ځان ومانه «که الله تعالى ماته پر پارس بري راکړ نو له «حمص» څخه به پياده «تر ايليا» يعني بيت المقدس پوري لار شم.» د الله تعالى شان او قدرت ته وگورئ چه د قرآن له دغو پخوا ويلو سر سم برابر د نهو کلونو په موده کښي يعني له هجرت څخه يو کال وروسته عينا د بدر په ورځ کښي څه وخت چه مسلمانانو ته د پاک الله په فضل پر مشرکانو ښکاره فتح او بري حاصل شو او په خوشالي او خوښي کښي وو، د دغه خبر له اوريدلو څخه لا خوښ او خوشاله شول چه د روم کتابيانو ته هم الله تعالى پر پارس مجوسيانو بري او فتح ورکړه. په دغه ضمن کښي د مکي شريفی مشرکين لا سپک او ذليل شول د عظيم الشان قرآن د دغه محير العقول پخوا ويلو د صداقت له مخي دير کسان په اسلام مشرف شول او حضرت ابوبکر صديق خپل هغه سل اوشان د مکي د مشرکانو څخه واخيستل چه د رسول الله له ارشاد سره سم خيرات کرل شول. قلله الحمد على نعمائه الظاهرة وآلائه الباهرة.

لله الامر من قبل ومن بعد

خاص الله ته دي حکم امر پخوا (له دي نه چه پارس په روم باندي بري ومومي) او وروسته (له دي نه چه روم پر پارس باندي غلبه ومومي او امر ئي تل نافذ دي)

تفسير: يعني رومي د پارسيانو غالبول او د روميانو مغلوبول او بيا دغه اوضاع په بل مخ اړول دغه گړد (تول) بلکه نور تول امور د الله تعالى په قبضه او اختيار کښي دي او يوازي په هم دغومره خبري سره د کوم قوم د مقبوليت او مردوديت فيصله نشي کيدي ﴿وَبَلَدِكَ الْآيَاتُ مُبَيَّنَاتٌ﴾
بَيِّنَاتٌ النَّاسِ

وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ۝۳۰ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ
مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝۳۱

او په دغه ورځ (د غلبې د روم په پارس) خوشاله به شی مؤمنان په نصرت د
الله (له کتابیانو سره په مجوسیانو) مرسته (مدد) کوی (الله) له هر هغه چا
سره چه اراده وکړی د نصرت ئی او هم دی دی ښه غالب قوی (د احکامو په
انفاذ) دیر رحم والا

تفسیر: یو خو په دغه ورځ د فتح په خوښی برسیره هغوی ته دغه خوښی هم حاصله شوه چه
رومی کتابیان چه نسبتاً مسلمانانو ته نژدی وو په پارسی مجوسیانو غالب شول او د قرآن د دغو
پخوا ویلو په صداقت باندی گرد (تول) سره وپوهیدل او د سر په سترگو ئی ولیدل. او د مکي
شریفی کفارو ته هر راز (قسم) ذلت ور په برخه شو. نو د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده
وکړی چه مغلوب ئی وگرځوی نو هیڅوک ئی مخه نشی نیولی او پر هر چا چه د مهربانی اراده
وکړی نو ئی بی له هیڅ مزاحمت او ممانعت ضرور غالب گرځوی.

وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝۳۱

وعده کړی ده الله (وعده کول) خلاف نه کوی الله له وعدی خپلی ولیکن
زیاتره خلق نه پوهیږی (په دی چه د الله په وعده کښی خلاف نشته)

تفسیر: یعنی زیاتره خلق نه پوهیږی چه په غالبولو او مغلوبولو کښی د الله تعالی څه څه
حکمتونه شته او کله چه دی د قدرت کوم کار کول غواړی نو د هغه له مخه گرد (تول) ظاهری
موانع او عوایق لری کیږی نو ځکه زیاتری ظاهر لیدونکی خلق بی له ظاهری اسبابو په الله تعالی
اعتماد نه لری او د یو چا د عارضی بری او غلبی له لیدلو څخه داسی گڼی چه د الله تعالی په
دربار کښی به هم هغه مقبول وی.

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ۝۳۲

(بلکه) پوهیږی په ښکاره سطحی شیانو له دغه ژوندون لږ «خسیس» د دنیا
 څخه حال دا چه دوی له آخرت نه (چه مقصود له ودانی د دی دنیا دی) هم
 دوی غافلان دی.

تفسیر: یعنی دغه خلق د دنیوی ژوندون په ظاهری سطح باندی پوهیږی د دی دنیا آرام،
 خایست، سینگار، خوږل، خښل، اغوستل، یوی کول، کرل، ریبیل، گتی کول، په خوندو او مزو
 سره ژوندون او ښی شپی ورځی تیږول د دوی د پوهی او تحقیق انتهائی ځای او پړاو دی او له
 دی نه له سره نه دی خبر چه پر دغه فانی ژوندون پوری د بل یو باقی ژوندون سلسله هم تړلی ده
 چه کله انسان هلته ورورسیږی نو د دغه ژوندون ښه او بد نتائج او ثمری ور د مخه کیږی او دغه
 خبره ضروری نه ده کوم سری چه په دغه دنیا کښی خوښ او خوشاله اوسیږی هلته دی هم خوښ
 او خوشال وی. آخر د آخرت معامله خو لری ده هم دلته وگورئ چه یو شخص یا یو قوم کله
 کله په دنیا کښی لوړ (اوچت) مقام ته رسیږی لیکن د هغه آخری انجام او خاتمه پرته (علاوه)
 له ذلت او ناکامی څخه بل شی نه وی.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ فَمَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
 وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ط

آیا فکر نه کوی دوی په نفسونو خپلو کښی (چه عالم صغیر دی) چه نه دی
 پیدا کړی الله دغه اسمانونه او ځمکه او هر هغه چه په منځ د دغو دواړو
 کښی دی مگر په حقه سره او په نیتی تاکلی (مقرر کړی) شوی

تفسیر: یعنی د دنیا دغه زبردست انتظام خوشی چتی (فضول) او بیکاره نه دی دغه پیدایښت
 ضرور څه مقصود او غرض لری چه هغه به په آخرت کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). هو که
 دغه سلسله تل تر تله هم داسی چلیدی نو بیا به یوه خبره وی، لیکن د دی دنیا په تغیراتو او
 احوالو کښی له فکر او غور کولو څخه دغه راڅرگندیږی چه دغه دنیا هم ضرور یو حد او انتها
 لری لهذا په یوی تاکلی (مقرر کړی) وعدی به دغه دنیا فنا کیږی او یوه بله دنیا به د دی دنیا
 د نتیجی په شان منځ ته راشی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِإِلْقَائِي رَبِّهِمْ لَكُفْرُونَ ۝

او بیشکه چه دیر له خلقو (کفارو) په ملاقات د رب خپل (په قیامت کښی) خامخا منکران دی

تفسیر: دوی داسی گڼی چه له سره الله تعالی ته ورنگ نشته او نه به الله تعالی له مونږ څخه څه حساب او کتاب اخلی او نه به څه سوال او ځواب راڅخه کوی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ
وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ٩

آیا نه گرځی دغه کفار په ځمکه کښی پس ودی گوری دا چه څرنگه وه
آخره خاتمه د هغو (کسانو) چه تیر شوی دی پخوا له دوی نه، چه وو هغه
پخوانی ملتونه دیر سخت له دغو کفارو له جهته د قوت او څیړوله به دوی
ځمکه (د اوبو، معادنو، کښتونو (فصلونو) او نورو دپاره) او ودانه کړی وه
(کفارو پخوانیو) دغه ځمکه دیره له هغی ځمکی نه چه ودانه کړی ده (د
مکی کفارو) دغه (ځمکه) او راغلی وو دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و
دلایلو (د قدرت او معجزو) او نه و الله چه ظلم وکړی په دوی باندی ولیکن
وو دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه (د انبیاءو په تکذیب سره)

تفسیر: یعنی دیر زورور زورور قومونه مثلاً عاد او ثمود چه پخپل کښت (فصل) او کر او زیار
(محنت) او زحمت ئی د ځمکی مخ دیر ښه ودان، سمسور او تک شین کړی و، او پکښی ئی
کاریزونه، ویالی، کوهی کانونه (درنگونه) او نور ایستلی وو او د دغو منکرینو په نسبت د دیر
عظمت، قوت او شوکت خاوندان وو. او تهذیب او تمدن ته ئی زیاته تقویه او ترقی ورکړی وه او
دیر اوږده عمرونه به ئی کول او د ځمکی مخ ئی له دوی نه زیات ودان کړی و بالاخر هغوی نن
ورځ چیری دی ؟ کله چه د الله تعالی رسولان له ښکاره و معجزاتو او روښانو احکامو سره راغلل
او دوی د هغوی تکذیب وکړ. نو آیا تاسو ونه لیدل او وا مو نه وریدل چه د هغوی عاقبت او
آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ او په څه شان سره تباہ او هلاک وگرځیدل ؟ د دوی ویجاړی مینی
کندوالی اوس هم هر سیاح او مسافر او د هغو له شاو خواو څخه هر تیریدونکی لیدلی او تری

پند او عبرت اخيستی شی نو آيا دغه بی فکران له دی نه څه پند او عبرت نه اخلی؟ ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ﴾ او نه ډاگه چې ظلم وکړی په دوی ولیکن ډ دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه په تکذیب د انبیاء سره) د الله تعالیٰ په دربار کېنی خو د ظلم امکان له سره نشته هوا دغه خلق پخپلو لاسونو خپل بیخ په تیر سره وهی او د داسی اعمالو او افعالو مرتکب کیږی چه د هغوی نتیجه پرته (علاوه) له تباهی او بربادی بل کوم شی نه دی. نو په دغه تقدیر سره دوی پر خپلو ځانونو پخپله ظلم کوی. که نه د الله تعالیٰ د عدل او رحم کیفیت خو داسی دی چه بی د رسولانو له لیږلو او بی له پوره پوهولو او هوښیارولو هیڅ څوک نه نیسی.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ اسَاءُوا السُّوْاۤى اَنْ كَذَّبُوْا بَاٰیٰتِ اللّٰهِ وَكَانُوْا يَسْتَهْزِءُوْنَ^ع

بیا وه آخره خاتمه د هغو کسانو چه بد ئی کړی ډ ډیر بد (ځای چه جهنم دی) په دی سبب چه تکذیب کړی دی دوی د آیتونو د الله او وو دوی (په دنیا کېنی چه) په دغو آیتونو به ئی مسخری کولی

تفسیر: دغه نتیجه خو ئی په دنیا کېنی لیدلی وه لیکن د تکذیب او استهزاء هغه سزا چه دوی ته وروسته له دی نه په آخرت کېنی رسیدونکی ده هغه خو بيله ده. موجوده ډ اقوامو ته لازم دی چه د تیرو اقوامو له احوالو څخه پند او عبرت واخلي. ځکه هر یوه قوم چه پر کوم بد کار سزا موندلی وه بل ته په هم هغه بد کار باندی هم هغسی سزا ورکول کیږی د ټولو اقوامو فناء هم لکه د هم دغه یوه قوم فناء وکئی او د گردو (ټولو) سزا هم لکه هم هغه سزا قیاس کړی.

اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ^{١١} وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُوْنَ^{١٢} وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاۗءُ وَكَانُوْا بِشُرَكَائِهِمْ كٰفِرِيْنَ^{١٣}

الله اول ځلی پیدا کوی خلق (انسان له نطفی) بیا اعاده کوی هغه بیا به خاص هم دغه (الله) ته بیول کیږی قاسی (د مجازاتو له پاره) او په هغه ورځ چه قائم شی قیامت ناامیده (زړه ماتى) به شی گنهکاران (مشرکان). او نه به

وی دوی ته له شریکانو د دوی شخه کوم شفاعت کوونکی او شی به دوی له شریکانو خپلو (پس له ناامیدی) بیزاره منکران.

تفسیر: یعنی هغه شیان چه د الله تعالی شریکان گرځوئ کله چه په مطلوب وخت کښی په کار ورنشی نو ورڅخه منکریری او داسی به وائی ﴿وَاللَّهُ رَبُّنَا كُنَّا مُشْرِكِينَ﴾ قسم دی په الله چه مونږ مشرکان نه و.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِئذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٣﴾

او په هغه ورځ چه ودریری قیامت په دغه ورځ کښی تار په تار خپاره (خواره) به شی گرد (تول) مخلوقات (په دی شان سره)

تفسیر: یعنی نیک او بد او هر قسم خلق به سره بیل کرل شی. او هره یوه دله به جلا جلا (جدا جدا) خپلو ځایونو ته ورسوله شی چه تفصیل ئی په دغه راتلونکی آیت کښی راځی

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٤﴾

پس هر څه هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس دوی به په روضه (د جنت) کښی خوشاله کرل شی (چه له ډیری خوشالی به ئی مخونه تجلی کوی)

تفسیر: یعنی په انعام او اکرام سره به پری رحمت وکړ شی. او له هر راز (قسم) لذت او خوښی ځنی به مستفید او متمتع شی دغه د نیکانو د هستوګنی ځای دی. له دی نه وروسته د بدانو ځای هم رانیږی، مطلب ئی دا چه د دواړو په منع کښی به داسی تفریق او بیلتون وکړ شی چه له هغه ځنی به بل زیات کوم بیلتون امکان ونه لری.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُخَضَّرُونَ ﴿١٥﴾ فَسُبْحَنَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٦﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٧﴾

او هر شه هغه کسان چه کافران شوی دی او دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه (د قرآن) زمونږ او (کافران دی) په ملاقات د آخرت پس دغه کسان په عذاب کښی حاضر کړی شوی دی. پس (تسبیح ووايي د الله) تسبیح د الله کله چه داخل شی په بیگا (ماښام) کښی او کله چه ننوځی په سبا کښی او خاص هم ده ته د ټولو ثناء صفت په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی او کله چه ننوځی په آخر د ورځی کښی او کله چه ننوځی په (وخت د) مازپښین کښی

تفسیر: یعنی که جنت غوړئ نو الله تعالی یاد کړئ چه د هغه یاد په زړونو، ژبه، اعضاو او ټولو جوارحو سره کیږی په لمانځه کښی د دریو واړو ډولو (طریقو) یاد سره جمع کړی شوی دی او د فرض لمانځه وختونه هم دغه دی چه په دغه آیت کښی بیان شوی دی یعنی سبا او ماښام چه مغرب او عشاء پکښی شامل دی د ورځی وروستی وخت مازیگر او مازپښین کله چه لمر له نصف النهاره واړی چه هم دغه پنځه واړه وختونه د لمانځه دی په دغو وختونو کښی د الله تعالی د رحمت یا قدرت یا عظمت آثار لا زیات ښکاره او ظاهریږی. لمر د اجسامو په عالم کښی له گردو (ټولو) ځنی لویه او روشانه کړه ده چه بالواسطه یا بلاواسطه د ده له فیض او تاثیر څخه به د اسبابو په عالم کښی ښائی هیڅ یو مادی مخلوق مستثنی نه وی. لکه چه د «ارض النجوم» مصنف دغه موضوع په دیره شرح او بسط سره ثابته کړی ده په هم دی بنا د ستوریو عابدانو لمر خپل لوی معبود گرځولی ؤ چه د هم هغه په لوری د حضرت ابراهیم علیه السلام په دغه قول ﴿ هَذَا رَبِّي هَذَا الْكَبَرُ ﴾ کښی اشاره ده د دوی د عجز او بیچارگی او د لمر پرستانو له دغه لوی فیض ځنی د محرومی ښکاره مظاهره هم په هم دغو پنځو وختونو کښی کیږی. سهار شه وخت چه لا لمر نه وی راختلی او غرمه شه وخت چه لمر په زوال شروع کوی او د ده په عروج کښی کمی پیښیږی او مازیگر کله چه د ده په حرارت او رڼا (رنرا) کښی په ښکاره ډول (طریقه) سره ضعف واقع کیږی او له غروب څخه وروسته کله چه د ده نورانی وړانگو له اتصال څخه د ده عابدین په کلی ډول (طریقه) سره محرومیږی بیا د ماسخوتن په وخت کله چه شفق هم بیخی غائب شی او د رڼا (رنرا) دیر خفیف آثار هم په افق کښی باقی پاتی نشی په دغو وختونو کښی موحدینو ته حکم وشو چه د لوی خدای عبادت کوئ! او د لمانځه په ابتداء کښی په «الله اکبر» ویلو سره د هغه لوی موحد ابراهیم خلیل الله اقتدا کوئ چه هغه له «هذا ربی هذا اکبر» څخه وروسته ویلی وو ﴿ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ جزء ۷ (د انعام (۹) رکوع) ۷۹ آیت ښائی په دغه آیت کښی ﴿ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ویلو سره ئی د دی مطلب یادونه کړی وی چه د تسبیح او تنزیه او یادولو لایق هم هغه جامع الصفات ذات کیدی شی چه د ده حمد «ثنا» او ښیگنی (فائدی) د

آسمانونو او ځمکي تول کائنات د حال او قال په ژبه بیانوی. بل کوم مجبور او عاجز مخلوق د دی خبری استحقاق نه لری که څه هم په نظر کښی دیر لوی او خورا (دیر) ستر هم ښکاره شی وروسته له دی نه د لوی خدای د ځینو عظیمه و شتونو او کامله و صفاتو بیان دی خو د معبودیت استحقاق په پوره ډول (طریقه) ښکاره او څرگند شی په دغه ضمن کښی د بعث بعدالموت په مسئله هم کافی رڼا (رنرا) اچولی شوی ده.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

راویاسی (الله) ژوندی له مړی (لکه مرغه له هگی نه عالم له جاهل څخه) او راویاسی (الله) مړی له ژوندی (لکه جاهل له عالم څخه هگی له مرغه څخه) او ژوندی کوی ځمکه پس له مرگه (وچوالی) د هغی او په مثل (د راویستلو د دغو شیانو) راویستل کیږی تاسی (له قبرونو نه)

تفسیر: یعنی انسان له نطفی څخه او نطفه له انسان څخه، مرغان له هگی څخه، هگی له مرغانو څخه، مؤمن له کافر څخه، کافر له مؤمن څخه پیدا کوی. او ځمکه څه وخت چه وچه کلکه او مړه شی نو د خپل رحمت په اوبو سره ئی ژوندی او سمسوره کوی. لنده دا چه موت او حیات حقیقی وی که مجازی، حسی وی که معنوی د دی ټولو واک (قبضه) او اختیار د الله تعالی د قدرت په لاس کښی دی. نو بیا ستاسی ژوندی کول او له قبرونو ځنی بیا راپاڅول د ده په نزد کوم سخت او مشکل کار نه دی بلکه الله تعالی ته خورا (دیر) آسان دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

او یوه له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا ده چه پیدا ئی کړ (اصل د) تاسی له خاورو بیا اوس تاسی یی بشر خوریږی (په ځمکه کښی)

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئی له خاورو څخه پیدا کړ. بیا د الله تعالی دغه کامله قدرت او بالغه حکمت ته وگورئ چه د هغه اولاد ئی په څه اندازه دیر او تر کومی پیمانی ئی په ځمکه کښی خور کړ او له دغه خوریدلو نه وروسته ئی په څه اندازه عجیبی او غریبی هوښیاری د خاورو دی مجسمی وښودلی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۱﴾

او (عینى) له ننبو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چه پیدا کړى ئى دی
تاسى ته له نفسونو (عانونو) ستاسى ښځى (جوره) دپاره د دی چه مائل شی
دوى ته (او مطمئن اوسئ) او گرځولى ئى ده په منع ستاسى (او د ښځو)
کښى دوستى او مهربانى بیشکه په دغه (پیدا کولو د مودت او رحمت په منع
د ازواجو) کښى خامخا دیرى ښى د قدرت دی دپاره د (هغه) قوم چه فکر
کوى (د الله په صنع کښى)

تفسیر: یعنى رومى ئى له خاورو څخه آدم علیه السلام پیدا کړ بیا ئى له آدم علیه السلام څخه
د ده جوړه پیدا کړه خو له هغى څخه انس او اطمینان واخلی او په خلقى دول (طریقه) ئى د
دواړو صنفونو نارینه او ښځى په منع کښى خاص قسم مینه او محبت او الفت واچوو خو د
ازدواج اصلی مقصود تری حاصل شی. لکه چه د دغو دواړو د اختلاط او گډ اوسیدلو څخه
انسانى نسل په دنیا کښى خپور (خور) شو. لکه چه الله تعالى د النساء د سورت په (۱) رکوع
آیت کښى وائی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ
وَالْوَالِدِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ ﴿۳۲﴾

او (عینى) له ننبو (د قدرت) د دغه (الله) پیدا کول د آسمانونو او (پیدا
کول د) ځمکى او اختلاف دی د ژبو ستاسى او (بل اختلاف دی) د رنگونو
ستاسى بیشکه په دغه (اختلاف کښى) خامخا دیرى ښى (د قدرت) دی
دپاره د عالمانو پوهانو.

تفسیر: گرد (تول) انسانان ئى له یوه مور او پلار څخه پیدا او سره ئى مخلوط او میشته او د
ځمکى په ټولو نقاطو کښى ئى خپاره (خواره) کړل، د هر یوه ژبه او وینا ئى سره بيله کړه.
که د یوه مملکت سړى بل ملک ته ورشى د ژبى په اعتبار محض پردى او اجنبى ښکارى. بیا

وگوري چه د دنيا له شروع څخه تر نن ورځې پوري څومره بېشماره انسانان پيدا شوي دي مگر هيڅ يوه داسې جوړه انسانان نه پيدا كېږي چه د هغو شوندي، ژبي لهجه تلفظ، د تكلم طرز او نور خصائص سره يو شان وي. هم هغسې چه د هر انسان شكل او صورت او رنگ او نور سره جلا (جدا) او ممتاز دي غږ او شوندي او لهجه ئي هم بيخي سره بېل دي، هيڅ يو داسې دوه انسانان نه پيدا كېږي چه د دوي په غږ او رنگ، هېست، وضعيت كښي كومه بېلوونكي علامه او نښه نه وي. د عالم له ابتداء څخه تر نن ورځې پوري نوي نوي صورتونه، او د وينا او تكلم نوي نوي حالات لېدل كېږي او سره له هغه د الله تعاليٰ خزانه هم هغسې دكه پرته دي. په واقع كښي دغه د الله تعاليٰ لوي قدرت څخه څومره يوه لويه نښه ده. فتذكرو يا اولي الاباب!

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ

او (ځيني) له نښو (د كامل قدرت) د دغه (الله) خوب ستاسي دي په شپه كښي او په ورځ كښي او طلب ستاسي دي (په ورځ كښي) له فضله د الله

تفسير: حضرت شاه صاحب ليكي چه «د انسان دوه حالتونه سره بدلېږي. كه ويده شي نو د ټيږي (گټي) په شان بي هوشه او بيخبره پروت وي او كه د رزق او روزي په تلاش لگيا شي نو په داسې پوهه او هوشيارۍ لگيا كېږي چه د ده په شان بل هيڅوك هوشيار نه لېدل كېږي. په اصل كښي شپه د خوب دپاره ده او ورځ د روزي د تلاش لپاره مخصوصه ده نو ځكه په هم دغو دواړو وختونو كښي هم دغه دواړه كارونه اجرا كېږي»

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

بېشكه په دي (خوب او معيشت) كښي خامخا ډيري نښي (د قدرت) دي دپاره (د هغه) قوم چه اوري

تفسير: يعنې څه چه اوري په ياد ئي ساتي لكه چه د ابن كثير رحمه الله عليه په تفسير كښي راغلي دي. حضرت شاه صاحب ليكي چه «د خپل خوب حالات نه ويني ليكن د نورو خلقو د ژبو څخه ئي اوري» (موضح) دغه د «يسمعون» د لفظ د اختيارولو نكته شوه.

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوَافًا وَطَمَعًا

او (ځيني) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دي) چه ښيي تاسي ته بريښنا

دپاره د ویری (له تندر) او دپاره د امید د باران

تفسیر: د برق او د بریښنا د سخت بریښیدلو څخه خلق ویری او دغسی تصور کوی نه چه تندر راولویږی. یا باران له خپلی اندازی څخه زیات ونه ویری چه د هغه له امله (وجی) جانی او مالی تلفات واقع نه شی او هیله (طمع) او امید هم ورته لری چه که دغه وریدل گتور واقع شی نو گرد (تول) دنیوی کارونه به ښه وچلیږی. هغه مسافران چه په دغو تورو تیارو کښی سفر کوی کله دغه د بریښنا بریښیدل ځان ته غنیمت گنی چه تر ډیر لری پوری د هغی د رڼا (رنرا) په اثر لار او نور شیان ورڅرگندیږی، او کله کله دوی هم تری ویریږی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْرِجُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ٣١

او نازلوی (الله) له (طرفه) د آسمان څخه اوبه پس ژوندی کوی په دغو (اوبو) سره ځمکه وروسته له مرگ (وچوالی) د دی بیشکه چه په دغه (بریښنا او باران) کښی خامخا ډیری ښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری «او تدبر کوی په امورو کښی».

تفسیر: یعنی له دی نه وپوهیږئ، چه له مرگ څخه وروسته ستاسی بیا ژوندی کول کوم مشکل کار نه دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذْ أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ٣٢

او (ځینی) له ښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ولاړ دی آسمان (پاس بی له ستنو او نه لویږی) او ځمکه په امر حکم د الله سره بیا کله چه راوبولی تاسی په بللو سره له ځمکی څخه ناڅاپه تاسی راوړئ (ژوندی له قبرونو خپلو څخه)

تفسیر: رومی د ځمکی او آسمان د پیدا کولو ذکر وشو دلته ئی د هغو بقاء او قیام ونود چه

هغه هم د الله تعالى په حکم سره دی او له سره امکان نه لری چه هیڅ یو له دوی نه د خپل ثقل د مرکز څخه بی ځایه شی یا یو په بل باندی ولویږی او د کائناتو نظام تار په تار او وران او ویجاړ کړی. یعنی ځمکه او آسمان به تر هغه پوری چه د الله تعالى حکم وی قائم وی بیا څه وخت چه د ځمکې او د آسمان او د نورو موجوداتو میعاد پوره شی او سر ته ورسیږی د الله تعالى د یوه غږ په اثر به تاسی گرد (تول) له خپلو قبرونو څخه ژوندی راوځی او د حشر میدان ته به مندی وهی او هلته به سره تولیږی.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قُنُوتٌ ۝۲۶

او خاص الله لره دی هر هغه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې خلقاً، ملکاً وعبیداً) دا تول دغه (الله) ته اطاعت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی د آسمانونو او ځمکې تول اوسیدونکی د ده مخلوق، مملوک، بندګان او رعیت دی او هیڅوک له سره د دغی خبری قوت او طاقت نه لری چه د الله تعالى د دغو تکوینی احکامو له قبول څخه غاړه وغړولی شی.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۝ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۲۷

او (الله) هم هغه (مطلق قادر) دی چه اول ځلی پیدا کوی خلق بیا به راژوندی کوی (دا خلق) او دغه (بیا ژوندی راپاخول هم) ډیر آسان دی په دغه (الله) او خاص الله لره دی شان، صفت ډیر لوی، لوړ (اوچت) په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی (له عقل او ادراک څخه پورته) او هم دی دی ښه غالب، قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالى د قدرت په مقابل کښی تول سره برابر دی. لیکن ستاسی د محسوساتو په اعتبار د اول ځل پیدا کولو په نسبت د دوهم ځل اعاده خو ښائی چه ډیر سهل او آسان وی. نو بیا به دغه ډیره عجیبه خبره وی چه په اول ځل پیدایښت کښی تاسی الله تعالى قادر منیع مګر په دوهم ځل کښی د الله تعالى پیدایښت مستبعد ګنی؟

﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى﴾ الآية - او خاص الله تعالى لره دی شان، صفت دیر لوی لور (اوچت) په آسمانونو او ځمکه کښی الخ)

تنبیه: یعنی له اعلى ځنی اعلى صفات او له لور (اوچت) څخه لور (اوچت) شان د الله تعالى شان او صفتونه دی. په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو شی په خپل حسن او ښه والی کښی د الله تعالى له شان سره برابر او مساوی لا څه بلکه ادنی صفت او مشابعت ته ئی هم ځان نشی رسولی. الله تعالى له گردو (تولو) هغو شیانو څخه په جلال، جمال، کمال، مثال او نورو ممیزاتو (خصوصیاتو) کښی اولی، اعلى، ارفع او اقدس دی چه د مخلوقاتو په وهم او تصور کښی راتلی نشی. بلکه هر هغه حسن او ښه والی چه هر چیری لیدل کیږی او موجود وی هغه تول د الله تعالى د کمالاتو یوه ادنی پلوشه ده.

حضرت شاه صاحب لیکي چه «آسمانی پرستی نه څه خوری او نه څه څښی او نه بشری نورو حاجاتو ته څه اړتیا (احتیاج) او مجبوریت لری بی له عبادت څخه بل څه مشغولیت نه لری او د ځمکی مخلوقات په تولو شیانو ککر دی خو سره له دی د الله تعالى اصلی ثنا او صفت نه د هغو او نه د دوی له لاسه پوره دی، هغه خورا (دیر) لوی او پاک ذات دی. «موضح».

ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم

و زهر چه گفته اندوشنید یم وخوانده ایم

منزل تمام گشت وبه پایان رسید عمر

ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

خدای دی خیر ورکری څه ښه ئی ویلی دی.

ای برون ازوهم وقال وقیل من

خاک بر فرق من و تمثیل من

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ هَلْ لَّكُم مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَآرَزِقِكُمْ فَإِنَّمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٨﴾

بیانوی (الله) تاسی ته (ای مشرکانو) یو مثال له ځانونو ستاسی څخه (هغه مثال دا دی) آیا شته تاسی ته (بلکه شته) له هغو مریانو چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی څه شریکان (له تاسی سره) په هغه څه کښی چه درکری دی مونږ تاسی ته پس تاسی (او دا مریان مو) په هغه (رزق) کښی

سره برابر يئ چه ويريري له هغو لکه ويريدل ستاسی له نفسونو (د نورو اصيلانو شريکانو) خپلو په مثل د دغه (تفصيل) په تفصيل سره بيانوو مونږ آيتونه (د قدرت) دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری (تدبر کوی).

تفسير: يعنی د شرک په قباحه او بطلان د پوهولو له پاره الله تعالی ستاسی له احوالو غنی يو مثال راوړی او بيانوی، او هغه دا دی چه ستاسی د لاس مال (يعنی وينځه او مریي) چه تاسی د هغو ظاهري او مجازی مالکان او خاوندان یئ. په خپله هغه روزی او مال او متاع کښی چه الله تعالی تاسی ته درکړی دی آیا هغوی له خپلو ځانونو سره مساوی او برابر منلی شی؟ لکه چه ستاسی په مشترکو مالونو جايدادونو او شتو کښی ستاسی وروڼه او نور اقارب او خپلوان سره شريکان دی او تل داسی اندېښنه درسره وی نه چه په هغه مشترک مال کښی څه ناجائزه تصرف او مداخله ونه شی او که داسی کوم لاس وهنه په هغه کښی وشي نو تاسی تری متاثر او خپه کیږئ او د هغه په ویش او ترکه کولو پسې کیږئ. یا لږ تر لږه دغسی پوښتنه کوی چه ولی زما د اجازی او خوښی څخه پرته (علاوه) هغه کار یا تصرف په دغه شی کښی شوی دی؟ آیا کوم دغسی فکر کوم بادار ته د خپل مریي او خدمتگار په نسبت پیدا کیدی شی؟ او که نشی پیدا کیدی نو ښه وپوهیږئ څه وخت چه د یوه وړوکی مالک او بادار حال داسی دی نو هغه حقیقی او یقینی الله او مالک به د خپل بنده او غلام څه پروا کوی؟ چه تاسی له خپل حماقت، جهالت او ناپوهی نه هغه د ده شریک او ورسره مساوی گرځولی دی. یو مریئ په هیڅ حال د خپل بادار په مال او اسباب کښی شریک کیدی نشی حال دا چه دغه دواړه د الله تعالی مخلوق دی او د ده له ورکړی شوی روزی څخه خوری مگر یو مخلوق بلکه د مخلوق مصنوع به څرنگه د الله تعالی په الوهیت کښی شریک کیدی شی؟ او داسی یوه مهمله خبره یو عقلمن سری له سره نشی منلی؟.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي
مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

بلکه متابعت کوی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په شریک نیولو له الله سره) د آرزوگانو خپلو بی له علم (او حجت) څخه پس څوک به سمه صافه لاره وښیي هغه چاته چه گمراه کړی وی (دی) الله (بلکه هادی نه لری) او نشته دوی لپاره هیشوک له مرسته (مدد) کوونکو (چه خلاص ئی کړی له عذاب نه)

تفسير: يعنی دغه بی انصافه خلق به په داسی ښکاره او څرگندو خبرو څرنگه وپوهیږی حال دا

چه هغوی له سره نه غواړی چه ځان پری وپوهوی بلکه د جهالت او هواپرستی له سببه محض د اوهامو او نفسی غوښتنو په متابعت او پیروی کښی مشغول او لگیا دی.

﴿فَمَنْ يَهْدِي﴾ الآية - پس څوک به سمه صافه لاره وښی هغه چاته چه گمراه کړی وی دی الله بلکه، هادی نه لری)

تنبیه: یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی د ده د بی انصافی، جهل، او هواپرستی په سبب د حق لاری تللو او پوهیدلو توفیق ور نه کړی نو څوک به د دغی خبری طاقت او توان ولری چه هغه پوه کړی او سمه لار ور وښی؟ یا ورسره مرسته (مدد) او معاونت وکړی؟ یا ئی له گمراهی او تباهی ځنی وژغوری (وساتی)؟ نو د داسی خلقو له طرفه زیات مه متحسر او مه خپه کیږه! او له دوی ځنی قطع نظر وکړه او بیخی الله تعالی ته متوجه اوسه! او په خپل فطری دین ټینگ اوسه!

فَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ مُبَيِّنِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ قَرَعُوا دِيْنَهُمْ وَكَانُوا شِيعَاءَ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

پس برابر کړه (ای محمده!) مخ خپل دین ته په داسی حال چه مایل اوسی حق ته لارم ونیسئ پیدایښت د الله هغه چه پیدا کړی دی (الله) خلق په هغه (پیدایښت) چه نشته له سره بدلول پیدایښت (دین) د الله ته (او مه ئی بدلوی چه شریک ورسره پیدا کړئ) دا هم هغه دین سم دی (چه هیڅ کوروالی په هغه کښی نشته) ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په توحید د الله) حال دا چه رجوع کوونکی بی دغه (الله) ته او ویریږئ له (عذاب د) الله او قائموی (سم دروئ سره له ټولو حقوقو) لمونځ او مه کیږئ تاسی له مشرکانو (یعنی) له هغو (مشرکانو) چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه دله (چه ده له دوی نه) په هغه (دین) چه له دوی څخه دی خوشاله دی.

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چه له گمراهی ځنی په هیڅ یو شان سره نه غواړی چه ووځی نو هغه پرېږده چه د هم دغه کفر او شرک په ختو کښی نښتی پروت وی او ته له دوی نه مخ وگرځوه! او یوازی له الله تعالی سره خپل تعلقات ټینگ وساته! او یوازی د هغه حق دین په پوره توجه

تينگ ونسيه!

﴿فَطَرَتُ اللّٰهَ﴾ لارم ونيسي تاسي پيدايښت د الله تعالى هغه چه پيدا كړي دي الله تعالى خلق په هغه پيدايښت الله تعالى د انسان فطرت او جوړښت په ابتداء كښي داسي گرځولي دي كه دي وغواړي چه په حق ځان پوه كړي او وني مني نو ځان ورباندي پوهولي او منلي شي ځكه چه د فطرت له ابتداء څخه ئي د خپل اجمالي معرفت يوه سپرغي د ده په زړه كښي د هدايت د تخم په شان شندلي (كرلي) ده كه د اطرافو او شاو خوا د خرابو اثراتو څخه متاثر نشي او په خپل اصلي طبيعت پريښودل شي نو يقيناً به حق دين اختيار كړي او بل طرف ته به متوجه نشي. د «الست» د عهد قصه هم دغه طرف ته اشاره كوي او په صحيحو احاديثو كښي تصريح ده چه «هر مولود په فطرت د (اسلام) پيدا كيږي، وروسته مور او پلار ئي دي يهودي يا نصراني يا مجوسي گرځوي» په يوه قدسي حديث كښي راغلي دي «ما خپل بندگان (حنفاء) پيدا كړي دي بيا شيطانانو دوي اغواء او له سمې لياري ايستلي دي» په هر حال حق دين، حنيف دين، قيم دين هغه دين دي چه كه انسان په خپل اصلي فطرت پريښودلي شي نو بالطبع هغه ته متمايل كيږي. د ټولو انسانانو فطرت الله تعالى هم داسي پيدا كړي دي چه په هغه كښي له سره تفاوت او تبديل نشته. فرض ئي كړئ كه د فرعون يا ابوجهل په اصلي فطرت كښي دغه استعداد او صلاحيت موجود نه وي نو دوي ته د حق د منلو دعوت او د دوي مكلف گرځول صحيح او درست نه وو لكه چه خښتي، تيږي (گتي)، وني خاوري، شگي، حيوانات او نور موجودات په شرائعو سره نه دي مكلف شوي د انساني فطرت د دغه مساوات دغه اثر دي چه د دين ډير منلي اصول او مهم اساس نور گرد (ټول) انسانان هم په يوه نه يوه رنگ مني اكر كه په هغه باندي په ښه ډول (طريقه) قايم او تينگ هم نه وي ولاړ.

حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «يعني الله تعالى د ټولو مالک حاكم او له گردو (ټولو) ځني لوي، پورته او اقدس دي او هيڅوك له هغه سره نه دي برابر، د هيچا زور په ده نه رسيږي په دغو خبرو باندي گرد (ټول) خلق پوهيږي نو د هغه په لاره تگ په كار دي، هم داسي يوه انسان ته جاني يا مالي ضرر رسول، په نامه او ناموس ئي عيب لگول، هر څوك بد گني. هم دغسي د الله تعالى يادول، په فقيرانو او مساكينو زړه سوي او شفقت لرل، د حقوقو پوره اداء كول، تگي، چم، قريب نه كول، هر يوه انسان ته ښه ښكاري او په ښه نظر ئي گوري په دغه لياره تلل هم دغه حق دين دي او هم دغه ته فطري امور وائي مگر د دغه شيانو د اجرا كولو ډول (طريقه) الله تعالى د خپلو انبياؤ په ژبه خلقو ته ښوولي دي.»

﴿لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ﴾ نشته له سره بدلول پيدايښت دين د الله ته او مه ئي بدلوي چه شريك ورسره پيدا كړئ) يعني د اصلي پيدايښت په اعتبار هيڅ يو فرق او تغير او تبديل پكښي نشته د هر انساني فرد فطرت د حق د قبول لپاره صالح او مستعد گرځولي شوي دي، يا ئي دا مطلب په هر هغه فطرت چه الله تعالى خپل مخلوق پيدا كړي دي تاسي په خپل واک (قبضه) او اختيار هغه مه بدلوي! او مه ئي خرابوي! هغه تخم او استعداد چه په تاسي كښي كړلي شوي دي

هغه په خپلی بی توجی یا بی تمیزی مه خرابوئ!

﴿ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ﴾ دا هم هغه دین سم دی چه هیڅ کوروالی پر هغه کښی نشته ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی په توحید د الله تعالیٰ یعنی سمه لاره او حق دین هم دغه د فطرت غږ دی، خو زیاتره خلق په دغه نکته نه پوهیږی.

﴿مُنِيبِينَ إِلَيْهِ﴾ حال دا چه تاسی رجوع کوونکی یی دغه الله ته) یعنی اصلی دین تینگ ونیسی! او د هم هغه په طرف توبه او رجوع وکړئ! که محض د دنیوی مصلحت لپاره مو دغه کار وکړ نو دین به مو درست نه وی.

وروسته له دی نه د فطرت د دین مهمو اصولو ته پام گرځولی شوی دی مثلاً اتقاء (له الله تعالیٰ څخه ویریدل) د لمانځه سم درول، د خفی او جلی شرک څخه بیزاری او د مشرکانو له عقائدو څخه اجتناب او په دین کښی نفاق، تفرقه نه غورځول.

﴿مِنَ الَّذِينَ تَفَرَّقُوا دِينَهُمْ﴾ له هغو مشرکانو چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه ډله چه ده له دوی نه په هغه دین چه له دوی څخه دی خوشاله دی) یعنی د دین الفطرت له اصولو څخه بیل پاتی شوی دی او په خپلو ادیانو او مذاهبو کښی ئی نفاق او تفرقه غورځولی ده، دیری فرقی ئی سره جوړی کړی دی، د هری یوی عقیده، مذهب، مشرب او مسلک سره بیل او جلا (جدا) دی، هر هغه چه په غلطه یا په هوا او هوس ئی کومه عقیده قائمه کړه یا کومه طریقه ئی ایجاد کړه نو یوه ټولنه په هغی پسی شوه، لږ څه موده وروسته له هغی څخه دیری فرقی جوړی شوی بیا هره یوه فرقه په خپلو هم هغو ټاکلو اصولو او عقایدو که څه هم هغه دیر چتی (بیکاره) او مهمل هم وی، داسی مین گرځیدلی دی چه د خپلی غلطی د امکان تصور ئی هم په ماغزو کښی نه گرځی.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا
أَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ لِيَكْفُرُوا
بِمَا أَتَيْنَهُمْ فَتَشْتَعُوا فَنُفِثُوا فَنُفِثُوا فَنُفِثُوا ﴿٣٢﴾

او کله چه ورسیري خلقو ته څه ضرر نو بولی دوی رب خپل په داسی حال کښی چه رجوع کوونکی وی خاص الله ته بیا کله چه وشکوی (الله) دوی ته له خپله طرفه کوم رحمت (مهربانی) ناڅاپه یوه ډله له دوی نه له رب خپل سره شریکان نیسی دپاره د دی چه ناشکری وکړی (او کافر شی) په هغو (نعمتونو) چه ورکړی دی مونږ دوی ته پس گته (فائده) اخلئ (ای کفارو څو ورځی) پس ژر به معلوم کړئ تاسی (عاقبت د عمل خپل)

تفسير: يعني څرنگه چه د هر انسان فطرت په ښو کارونو باندې پوهيږي هم دا راز (قسم) د هر انسان فطرت الله تعالى ته په رجوع کولو هم پوهيږي لکه چه دا حقيقت د خوف او سختي په وخت کښې څرگنديږي (ښکاره کيږي) ډير لوی کبرجن او سرکش انسان هم د مصيبت او غم په وخت کښې بې اختياره الله تعالى ته رجوع کوي او د ده په دربار کښې په دعا او زاري شروع کوي او په دغه وخت کښې ئې نور وړوکی وسایل او د دروغو وسائط له فکړه وځي او هم هغه واقعي او حقيقي مالک الملک ئې په ياد پاتې کيږي چه د هغه په طرف انساني فطرت لارښوونه کوي مگر افسوس چه انسان په دغه حالت تر ډيري مودې پورې قايم نه پاتې کيږي څه وخت چه د الله تعالى په لطف او مهرباني مصيبت ورڅخه لري شي بيا له الله تعالى څخه غافليږي او د هم هغو باطلو معبودانو په ستاينو (صفتونو) لگيا کيږي. گواکي دوی د خپل دغه وضعيت څخه داسې څرگندوي (ښکاره کوي) چه دغه شي د هم دغو عطا او ورکړه ده او الله تعالى هېڅ شي مونږ ته نه دی راکړي (العياذ بالله) ښه دی دوی دی څو ورځې خوښ اوسي او مزی دی کوي، وروسته به معلوميږي چه د دغه کفر او ناشکري نتيجه څه کيږي؟ که انسانيت وی نو دی به پوهيږي چه هغه لوی ذات ته چه د ده ضمير د سختي او مصيبت په وخت کښې ناري کولی هم هغه د دی خبرې وړ (مستحق) او لایق دی چه تل ئې په ياد ولري.

أَمْ أَنْزَلْنَاهُمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٠﴾

آيا نازل کړی دی مونږ په دوی کوم برهان علمی سند پس هغه خبرې کوي په هغه چه وو دوی په هغه سره شریک پیدا کوي (له الله سره دوی بلکه نه مو دی نازل کړی)

تفسير: يعني د سليم عقل او انساني فطرت شهادت په صاف ډول (طريقه) سره د شرک او کفر تردید کوي نو آيا دوی د هغه په خلاف کوم برهان، حجت او علمی سند لري؟ چه دغه راوښيي چه د الله تعالى په الوهيت کښې بل څوک هم د هغه شریک دی (معاذالله) کله چه هېڅوک نشته نو د هغه د معبود گرځولو استحقاق له کومه شو؟

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣١﴾

او کله چه وڅکوو مونږ په خلقو څه رحمت (مهرباني) نو خوشاله شي دوی په

هغه او که ورسپړی هغوی ته څه سختی په سبب د هغو (اعمالو) چه پخوا لېږلي دي لاسونو د دوی ناڅاپه به بيا دوی ناامیده شي (د الله له رحمت څخه)

تفسير: يعنی د دغو خلقو عجيب حالت دی. کله چه د الله تعالیٰ له رحمت مهربانی او احسان په عیش او عشرت کېږي له خوښی او خوشالی په خپلو کاليو (جامو) کېږي نه ځانپېری او داسی ناز او نخري او کبر او غرور کوي چه خپل حد او اندازه نه پيژني او خپل حقیقی محسن بیخي هیروي او که کوم وخت د خپلو اعمالو له شامته په کوم غم یا مصیبت کېږي اخته شي نو بیخي ناامیده او مایوس شي او داسی گڼي چه اوس داسی څوک نشته چه دغه مصیبت زما له سره لري کړي او زما په امداد قادر وي. د مومن حال د ده په عکس دی. مومن په عیش، عشرت او راحت او نعمت کېږي هم تل خپل حقیقی منعم یادوي د الله تعالیٰ له فضل او مرحمت څخه خوښی کوي او په زړه او ژبه او عمل سره د الله تعالیٰ حمد او شکر اداء کوي. که په کوم غم او مصیبت کېږي مبتلا شي نو هغه په خورا (دیر) صبر، تحمل سره گالي (برداشت کوي) او له پاک الله ځنی په هغه کېږي خپل ځان ته مرسته (مدد) او توفیق غواړي او تل دغسی هیله (طمع) او امید په خپل زړه کېږي پالی چه څومره لوی او سخت مصیبت هم چه وي او په هره اندازه سره چه ظاهري اسباب او وسایل هم مخالف وي په یقیني ډول (طریقه) د الله تعالیٰ فضل او کرم دغه گرد (تول) سره په بل مخ اړولی شي او دغه مکدره فضاء په یوی منوری هوا سره بدلولی شي. تنبيه: یو آیت ئی پخوا له دی نه ویلی ؤ چه «خلق د تنگسی او سختی په وخت کېږي خالص د الله تعالیٰ په دربار کېږي د عرض او نیاز غږ او آواز کوي» دلته ئی دغه وویل چه «د سختی او بدی د رسیدلو په وخت کېږي دوی بی هیلي او ناامیده کیږي» په دغو دواړو کېږي هېڅ اختلاف سره نشته. رومېنی حالت یعنی د الله تعالیٰ بلل ابتدائی منزل دی بیا کله چه سختی او مصیبت اوږدېږي او امتداد مومي نو بالاخره وارخطا او بی هیلي او ناامیده کیږي یا به د ځینو خلقو احوال هغسی وي او د ځینو احوال به داسی وي. والله تعالیٰ اعلم.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ مُّؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾

آيا نه ويني (نه دی خبر) دوی چه بیشکه الله پراخوی رزق هر هغه چاته چه اراده وکړي او تنگوي ئی (هغه چاته چه وئې غواړي) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کېږي خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړي.

تفسیر: یعنی کامل ایمان او یقین لرونکی پوهیږي چه د دنیا سختی او نرمی او د روزی زیات والی او کموالی او نور گرد (تول) شیان د پاک الله او د قادر خدای د قدرت په لاس کښی دی. نو هر هغه وضعیت او احوال چه ورباندی راشی لازم دی چه بنده هغه په صبر او شکر سره ومنی! او په قضا سره خپله خوښی او رضاء ښکاره کړی! د راحت او نعمت په وخت کښی دی صبر او تحمل وکړی! او هیله من (آرزومند) او امیدوار دی اوسی چه الله تعالی په خپل فضل او مرحمت سره دغه تول زحمت او مصیبت له منځه لری کوی.

فَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّبِيلَ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

پس ورکړه (ای مؤمنه!) خاوند د قرابت ته حق د ده (چه نیکی او صلة الرحمی ده) او محتاج ته او مسافر ته دغه (ورکول د حقوقو) خیر غوره دی (له امساک څخه) دپاره د هغو کسانو چه اراده لری د ثواب (رضاء) د الله او هم دغه ورکوونکی (د حقوقو) هم دوی دی خلاصیدونکی بریالیان (کامیاب)

تفسیر: یعنی هر کله چه د فطرت په شهادت سره دغه ثابته شوه چه حقیقی مالک او رب العالمین هم هغه الله تعالی دی او د دنیا گرد (تول) نعمتونه د هم هغه پاک الله ورکړه او عطا ده نو په هغو کسانو چه د ده خوښی او رضا غواړی او د ده د لقاء او د لیدلو آرزو او امید لری لازم دی چه د ده د هغه عطاء او ورکړی ځنی څه شی د ده په لاره کښی صرف کړی. او د مسافرانو، محتاجانو او بی وسو خپلوانو له احواله ځان خبر او هغوی له خپل ځان څخه خوشاله کړی! او د خپلوانو حقوق درجه په درجه اداء کړی! نو دغسی بندگانو ته الله تعالی په دنیا او آخرت کښی خیر ور په برخه کوی.

وَمَا آتَيْتُم مِّن رَّبٍّ لَّيْرٍ بَّوْا فِيْٓ أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرُبُّوْا عِنْدَ اللَّهِ ۖ وَمَا آتَيْتُم مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْبٰضِعُوْنَ ﴿٣٩﴾

او هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له سود نه دپاره د دی چه زیات شی په مالونو د خلقو کښی پس نه زیاتیږي هغه په نزد د الله او هر هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له زکات څخه چه اراده لرئ تاسی په هغه سره د ثواب (او

رضاء) د الله پس دغه (محض الله ورکونکی) هم دوی دی زیاتوونکی (د حسناو خپلو)

تفسیر: یعنی که څه هم په سود سره ظاهراً د مال زیاتوالی ښکاری، لیکن په حقیقت کې څه کمیری لکه چه د کوم انسان بدن د پړسوب له امله (وځی) غټ او څورب ښکاری نو دغه د صحت او روغتیا علامه نه بلکه د رنځوری ښه او د مرګ پیغام دی او د زکات له ورکولو څخه اګر که په ښکاره ډول (طریقه) سره داسې ښکاری چه د هغه مال کمیری مګر هغه په حقیقت کې زیاتیری لکه چه د کوم مریض بدن له مسهل او تنقیی څخه وروسته ضعیف او ناتوانه ښکاری مګر بالاخره د ده صحت ښه کیږی د سود او زکات حال د انجام په اعتبار هم داسې وګڼئ ﴿يَنْحَقُّ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الضَّالِّاتِ﴾ د البقرة (۳۸) رکوع ۲۷۶ آیت په حدیث کې راغلی دی (که د خرما یوه دانه مؤمن په صدقه ورکړی نو هغه د قیامت په ورځ دومره لوئیری چه د یوه غره په اندازه به لویه ښکاری.

تنبیه: ځینو مفسرینو له «ربوا» ځنی دله سود نه دی مراد کړی بلکه د آیت مطلب ئی داسې بیان کړی دی چه هر هغه انسان چه بل چاته په دغه مقصد یو څه شی ورکړی چه هغه به له دغه څخه زیات شی ورکړی لوی احسان به ورسره وکړی. نو دغه ورکړه د الله تعالیٰ په دربار کې د ثواب او برکت موجب نه ګرځی که څه هم مباح ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کې دغه اباحت هم نه لری لقوله تعالیٰ «ولا تمنن تستکثر» د المذثر (۱) رکوع ۶ آیت «۲۹ جزء» والله تعالیٰ اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا سُبْحَنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٩﴾

الله هغه (مطلق قادر دی) چه پیدا کړی ئی یی تاسی (په درکولو د روح سره) بیا ئی روزی درکړی ده تاسی ته بیا مړه کوی بیا به ژوندی کړی تاسی (په بعث) سره آیا شته له دغو شریکانو ستاسی داسې څوک چه کولی شی هغه له دغو (څلورو واړو کارونو) څخه کوم شی ؟ (بلکه نشی کولی) پاکی ده الله ته او ډیر لوی پورته دی شان د الله له دی نه چه شریک پیدا کوی دوی (له الله سره)

تفسیر: یعنی وژل، ژوندی کول، روزی ورکول، نور ګرد (ټول) شیان د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کې دی نو بل شریک ئی له کومه شو او څرنګه د الوهیت مستحق وګرځید ؟

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُنْزِقَهُمُ بَعْضُ الَّذِي عَلَيْهِمُ الْعَلَامُ يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

ظاهر شو (آثار د) فساد په بر او بحر (په وچه او لونده) کښي په سبب د هغي (گناه او شرک) چه کړي دي لاسونو د خلقو دپاره د دي چه وشکوي (الله) دوي ته څه (سزا) د هغو (عملونو) چه کړي دي دوي دپاره د دي چه واوړي دوي (له دغو بديو نه)

تفسير: يعنى خلق د فطرت په دين قايم پاتى نشول، کفر او ظلم په دنيا کښي خپور (خور) شو او د هغو له شامته په ملکونو او جزایرو کښي خرابي او فساد خور شو نه په وچه کښي امن او سکون پاتى شو او نه په لونده کښي د ځمکي مخ فتنی او فساد ونيو، بحري جنگونه او د جهازونو جنگونو او داره ماريو په سمندرونو کښي هم لوی شورماشو او طوفان ونښلاوه دغه گرد (تول) د دي له امله (وجي) چه الله تعالى اراده وکړه چه بندگان ئي د خپلو بدو اعمالو لږ څه خوند په دنيا کښي هم وشکي پوره سزا خو دوي ته په آخرت کښي ورکوله کيږي مگر د هغي لږه نمونه هم دلته په هم دغه دنيا کښي دوي ته ورښوله کيږي ممکن دي چه ځينى خلق وويريږي او په سمه لاره روان شي.

تنبیه: د بندگانو د بدو کارونو له سببه په وچه او لونده کښي د خرابي خپریدل (خوړیدل) که څه هم تل شوی دي او کيږي به، لیکن د نړی تاریخ د هغه بی مثالو ویروونکی تخریب مثال چه د محمدی بعثت څخه مخکښي په عام دول (طریقه) سره په مشرق او مغرب، وچه او لونده ئي غلبه کړی وه نشي ښوولی، اروپائی څیروونکو (محققینو) د دغی زمانی د تیاره حالت کومه نقشه چه ویستلی ده د هغي د لیدلو څخه د دي خبری اندازه په ښه دول (طریقه) سره کیدی شي چه له اسلامي مؤرخینو څخه پرته (علاوه) نور هم په دغه مشهور او معروف صداقت هیڅ دول (طریقه) تنقید او نکته گیری نشي کولی وگورئ د فرید وجدی دائرة المعارف د حمد ماده ښائی چه د هم دغی عمومي فتنی او فساد په ملحوظ قناده رحمة الله دغه آیت د جاهلیت په زمانی حمل کړی وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾

ووايه (ای محمده! مشرکانو ته) چه وگرځئ په ځمکه کښی (د تیرو امتونو) پس وگورئ څرنگه شوه خاتمه د هغو کسانو چه پخوا له دوی څخه وو، و زیاتره د دوی مشرکان «نو د خپل شرک په سبب هلاک شول»

تفسیر: یعنی د زیاترو شامت د شرک په وجه راغلی دی او د ځینو نورو به د نورو گناهونو له سببه راغلی وی.

فَاقِمُ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ
لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّ عُونٌ ﴿٣٢﴾

پس برابر کړه مخ (وجود) خپل دین سم (معتدل د اسلام) ته پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له (جانبه د) الله په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق (چه ځینی به جنت ته ځی او ځینی به دوزخ ته)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی خو فتنه او فساد خپور (خور) شوی دی نو تاسی پر سم او معتدل دین چه د فطرت دین دی په ښه شان سره قایم او ټینگ اوسئ! چه د گردو (تولو) خرابیو او مفاسدو علاج په هم دغه دین سره دی. پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته گرځیدل هغی ته له جانبه د الله تعالی یعنی د الله تعالی له طرفه د هغی راتلل قطعی او یقینی دی او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او نه به ئی په خپله الله تعالی وځنډوی (ایسار کړی). په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق یعنی نیکان جنت ته او بدان دوزخ ته لیږی. «فريق في الجنة و فريق في السعير» د الشوری (۱) رکوع ۷ آیت (۲۵) جزء. حضرت شاه صاحب دغه د دنیا په احوالو حمل کوی او لیکي «یعنی د دین غلبه به وی په سزا رسیدلی کسان به سره جلا (جدا) شی او د الله جل جلاله مقبول بندگان به سره بیل شی.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسَ لَهُ
يَمْهَدُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾

هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده (سزا) د کفر د هغه او هر څوک چه وکړي (نیک عمل) پس خاص لپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي لپاره د دی چه جزا ورکړي (الله) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) له فضله خپل څخه، بیشکه چه الله نه خوښوي کافران (نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوي)

تفسیر: یعنی هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده سزا د کفر د هغه چه د هغو گناه او وبال به پری لویږی او هر څوک چه وکړي نیک عمل پس خاص دپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوي او په زړه پوري ساماني جوړوي یعنی په جنت کښی د دوی د آرامی او هوسانی (راحت) له پاره تیاری کیږی. او دپاره د دی چه جزاء ورکړي الله تعالیٰ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه عملونه له فضل خپل څخه یعنی هومره چه ښه او نیک وی هغه ته به هم یوازی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره جنت ور په برخه کیږی «بیشکه چه الله تعالیٰ نه خوښوي کافران نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوي» یعنی هر څوک چه هغه حقیقی مالک نه خوښوي هغه به چیری ښه ځای ومومی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ
الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

او ځینی له ښو (د قدرت) د الله دا دی چه رالیږی بادونه زیری ورکوونکی او دپاره د دی چه وڅکوی په تاسی (په سبب د دغو بادونو) ځینی (مزی) د رحمت خپل او بل دپاره د دی چه روانه شی پری بیږی په امر حکم د الله او دپاره د دی چه طلب کړئ (په چلولو د بیږی له ځینو) له فضل د الله څخه او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغو نعمتونو)

تفسیر: یعنی بادونه د رحمت د باران زیری او بشارت راوړی بیا د الله تعالیٰ لطف او مهربانی باران وروی. او رالیږی بادونه له پاره د دی چه روانه شی پری بیږی په امر حکم د الله تعالیٰ سره یعنی بادوان لرونکی جهازونه او بیږی په باد سره چلیږی او درومی او دخانی جهازونو او استمرونو ته هم د موافق باد له الوتلو څخه په تگ کښی کومک او معاونت رسیږی. او دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی په چلولو د بیږی له ځینو له فضل د الله تعالیٰ څخه او له پاره د دی چه تاسی شکر وباسئ په دغو نعمتونو یعنی د جهازونو په ذریعه تجارتي اموال منتقل او وړل کیږی او

د الله تعالى په فضل او مرحمت سره ډیره ښه گټه (فائده) ترې اخیستل کیدی شي بیا د الله تعالى په دغو نعمتونو په ښه شان سره د ده شکر اداء کړئ!

تنبیه: پخوا له دې نه په بر او بحر کښې د فتنې او د فساد د خوریدلو ذکر وو د هغه په مقابل کښې دلته د الله تعالى د نعمت او د زیرې یادونه وشوه، ښائی دې ته هم اشاره وی چه د غبار، دوهو او بخار له خوریدو وروسته دې ته هیله من (آرزومند) او امیدوار اوسو چه د الله تعالى د رحمت باران راتلونکی دی، داسې یخ او ساره بادونه الوځي او چلپړی چه د پاک الله د رحمت او فضل زیرې او بشارتونه ورکوي، کفارو ته ښائی چه له شرارت او د نعمت له کفران څخه لاس واخلي! او د الله تعالى دغو مراحمو او مهربانیو ته وگوري! او دوی دې د ده د شکر گزارو بندگانو ځنی خپل ځان وگرځوي.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْتَقَمْنَا
مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پخوا له تا (ای محمده! نور) رسولان په طرف د قومونو د دوی ته پس راغلل (دغه رسولان) دوی ته په معجزو ښکاره ؤ (د قدرت) پس بدل واخیست مونږ له هغو کسانو چه کافران شول (نو دوی مو هلاک کړل او مؤمنانو ته مو نصرت ورکړ) او دې حق (تفضلاً) په مونږ نصرت د مؤمنانو

تفسیر: یعنی پخوا ئی ویلی وو چه مقبول او مردود سره بیل کړی شي، په منکرانو د دوی د گناه وبال او سزاء لویږی او پاک الله دوی نه خوښوی اوس دا ښکاره کوی چه د دغې خبرې اظهار به په دنیا کښې هم کیږی، دا د الله تعالى عادت او وعده ده چه له مکذبینو او مجرمینو څخه ضرور انتقام اخلي او کامل مؤمنان په خپلې مرستې (مدد) او اعانت سره په دښمنانو غالبوی. په منع کښې د باران ذکر ځکه راغی څرنگه چه د رحمت د باران د نزول څخه پخوا بادونه چلپړی هم داسې د دین د غلبې علایم هم روښانه کیږی.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ
وَيَجْعَلُ لِكُفَّاكَتَرَى الْوَدْقِ يَخْرُجُ مِنْ خَلْقِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ

مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُوَ يَنْتَبِشُرُونَ ﴿٥٠﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه رالیږی بادونه پس پورته کوی (په هوا کښی) وریځی پس خوروی دغه (وریځی) په آسمان کښی څرنګه چه اراده وکړی (الله) او ګرځوی دغه (وریځی) توتی توتی لاندی باندی پس وینی به ته (ای مخاطبه شاخکی د) باران چه راوځی له منځه د دغی (وریځی) پس کله چه ورسوی دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی (الله) له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی خوشالیږی پری (او زیری پری کوی)

تفسیر: یعنی الله تعالی وریځی اول یو لوری ته او وروسته بل لوری ته خپروی (خوروی) هم داسی دین به هم منتشر او هر چیری خپور (خور) کړی لکه چه ونی هم کړل «او ګرځوی دغه وریځی توتی توتی لاندی باندی پس وینی به ته باران چه راوځی له منځه د دغی وریځی پس کله چه ورسوی الله دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی زیری کوی، خوشالیږی پری» یعنی هم داسی هر څوک چه د ایمان او روحانی باران څخه ګټه (فائده) اخلی نو خوشی پری کوی.

وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قِبَلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٥١﴾

او بیشکه چه وو دوی پخوا له دی چه نازل کړی شوی ؤ په دوی (باران) پخوا له (ظهوره له) دی (وریځی او باران) خامخا ناامیده وو (له ورښت څخه نی)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه خلق ناامیده وو تر دی چه د باران له راتګه لږ څه پخوا هم بیخی مایوس شوی وو چه په دغه باران به دغه مړه ژوندی شی څنګه چه د انسان حال ډیر عجیب او غریب دی په لږ وخت کښی ناامیده او خپه کیږی بیا له لږ څه وخت نه وروسته له ډیری خوښی نه خاندی او ډیر خوشالیږی.

فَانْظُرْ إِلَى اثْرِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُغِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُنْجِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٢﴾

نو وګوره (ای مخاطبه) ښی د رحمت (باران) د الله ته چه څرنګه ژوندی

کوی دی دغه ځمکه په باران (د وښو په زرغونولو سره) وروسته له مروالی او وچوالی د هغی بیشکه دغه (ژوندی کوونکی د ځمکی) خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی. او هغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی ژوندی کول او مړه کول دی)

تفسیر: یعنی څو ساعته پخوا له هر لوری خاوری او دوری پورته کیدی او ځمکه وچه بی رونقه او مړه پرته وه ناڅاپه د الله تعالی له مهربانی څخه ژوندی، شنه او زرغونه شوه او دغه باران د ځمکی دغه پت قوتونه څرنگه وښی او راژوندی کړل، هم دغه حال دی په روحانی باران هم قیاس کړ شی چه له هغه څخه به په مرو زړونو کښی نوی روح پیدا شی او د الله تعالی دغه ځمکه د «ظهر الفساد فی البر والبحر» له مرګ څخه وروسته به بیا ژوندی کیږی له هر طرفه به د الله تعالی د رحمت ښی او د دین آثار څرګندیږی (ښکاره کیږی) هغه استعداد او قابلیت چه د مودو راپه دی خوا په خاورو کښی موجود ؤ د رحمت د باران په څاڅکو سره ئی تر او تازه څرګنده او ښکاره کوی لکه چه الله تعالی د محمدی بعثت په وسیله دغه جلوه دنیا ته راښکاره کړه.

﴿إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ آيَاتِنَا﴾ بیشکه هم دغه محی الارض خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی او هم دغه الله تعالی په هر شی باندی چه اراده وکړی ښه قادر دی (یعنی دلته به مرو زړونو ته روحانی ژوندون ورکړی او د قیامت په ورځ به په مرو جسدونو کښی بیا نوی روح اچوی. د الله تعالی د کامل قدرت په مقابل کښی هیڅ شی ګران او مشکل نه دی.

وَلَمَّا أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفًّى الظُّلُمَاتِ مِنْ أَعْدٍ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

او قسم دی که ولیږو مونږ باد (په شنه کښت - فصل) پس ویه وینی دوی دا کښت (فصل) تک زیر نو خامخا ویه ګرځی دوی وروسته له دغه زیروالی کافران (په تیرو نعمتونو ای محمده! دوی نه د پوهی او منلو تمه مه کوه)

تفسیر: یعنی رومبی ناامیده وو کله چه باران وشو او وچه کلکه ځمکه تری تکه شنه ژوندی زرغونه شوه او خلق تری خوښ او خوشال شول، اوس که مونږ له هغه وروسته یو سخت باد والوځوو چه د هغه په اثر د دوی ګرد (تول) کښتونه (فصلونه) په شینوالی کښی وچ کلک او تک زیر وګرځی. نو سم د لاسه د دغو خلقو وضعیت بدلیږی او د الله تعالی ګرد (تول) احسانونه هیروی او په کفران او ناشکری شروع کوی. لنډه دا چه د دوی شکر ګزاری او ناشکری تول د دنیوی اغراضو تابع دی او دلته د دی په نسبت وائی کله چه انسان د الله تعالی په فضل او احسان په خپل مقصد او مراد وورسید نو نه ښائی چه بی خوفه وګرځی ځکه چه د ده قدرت راز

راز (قسم قسم) خرگنديږي (ښکاره کيږي)، دا نه دی معلوم چه دغه درکړي نعمت کله درڅخه بیرته اخلی ؟ او ښائی دی لوری ته هم اشاره وی چه د دین کښت (فصل) وروسته له دی نه چه په دنیا کښی تک شین او ښه زرغونیږي بیا د مخالف باد له اثره مراوی او ویجاړ او تک زیر اوږی نو په دغه وخت کښی نه ښائی چه انسان مایوس او پریشانه شی.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾
وَمَا أَنْتَ بِهَادٍ الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا
فَهُمْ مُّسْلِمُونَ ﴿٥٨﴾

پس بیشکه ته نشی اورولی مرو ته (او دغه کفار هم حکم د مرو لری) او نشی اورولی ته کنو ته غږ (د بللو) کله چه وگرځی دوی په داسی حال کښی چه شا گرځوونکی وی (تاته) او نه ئی ته سمه لاره ښوونکی (د زړونو) رندو ته له گمراهی د دوی، نشی اورولی ته (د پوهی او منلو په اورولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان ئی راوړی وی په ښو د قدرت زمونږ پس دوی مسلمانان غاړه ایښودونکی دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر راز (قسم) قدرت لری. مری ژوندی کولی شی تاته د دغی خبری قدرت نشته چه په مرو خپله خبره ومنلی شی یا په کنو خپله خبره واورولی شی. یا رندو ته سمه صافه لاره وښیي خصوصاً کله چه دوی په خپله د اوریدلو او لیدلو اراده هم ونه لری پس ته د دوی د دغه کفر او ناشکری څخه مه غمجن کيږه ستا کار یوازی تبلیغ او دعوت دی. که کوم بدبخت ئی نه اوری یا ئی نه منی نو له دغه څخه تاته څه نقصان نه پېښیږی ستا خبره همغه څوک اوریدی شی چه زمونږ په خبرو او ښکاره ښو یقین او باور لری او د تسلیم او انقیاد په صفت موصوف وی.

تنبیه: هم داسی یو بل آیت د «نمل» د سورت په آخر کښی هم تیر شوی دی ښائی هلته دی وکتلی شی. مفسرین په دغه موقع کښی د «سماع الموتی» په بحث کښی غږیدلی دی چه په دغه مسئله کښی د صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم له زمانی راهیسی اختلافات جریان لری او دواړو خواو قرآنی نصوص او نبوی احادیث وړاندی کړی دی. دلته ښائی چه په دغه خبره باندی سری وپوهیږی چه په دنیا کښی هیڅ یو کار بی د الله تعالیٰ له مشیت او ارادی څخه نشی کیدی. مگر که انسان کوم کار د عادی اسبابو په دائره کښی په خپل واک (قبضه) او اختیار سره کوی نو هغه ته ئی نسبت کیږی. او هغه کار چه د عمومی عادت په خلاف په فوق العاده طریقه سره

وشي د هغه نسبت مستقيماً الله تعالى ته كوي. مثلاً كه يو سړی په چا د توپك دزی وكړی او په گولي ئی ووژنی نو دغه وژل (عرفاً) د هم هغه وژونكي فعل گڼل كيږي. او فرض ئی كړئ كه په يو موتی گتكيو سره سلامت لښكر تباہ او برباد شي نو دغه فعل په داسی الفاظو سره تعبیروي چه الله تعالى په خپل قدرت سره هغه لښكر سپيره او پناه كړ، سره له دې چه په گولي وژل هم بی د الله تعالى له ارادی او مشیت څخه نه واقع كيږي. او كه د الله تعالى اراده نه وی نه گولي او نه بم او نه بل شي له سره خپل تاثیر ښوولی شي. د الانفال په (۲) ركوع ۱۷ آیت كښی راغلی دی ﴿ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتُمْ اِذْ رَمَيْتُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمٰی ﴾ دلته د خارق

العاده توب له كبله (وجی) د «قتل» او «رمی» نفی له نبی او له مؤمنانو څخه وكړه او مستقيماً د هغی نسبت ئی الله تعالى ته كړی دی. هم داسی د ﴿ فَانْكَرُ لَأَسْمِعُ النّٰوِي ﴾ مطلب وگنئ! یعنی ته نشی كولی چه څه ووائی او خپل غږ مرو ته واوړه وی. ځكه چه دغه شي د ظاهري او عادی اسبابو په خلاف دی. هوا د الله تعالى په قدرت د ظاهري اسبابو په خلاف كه ستاسو كومه خبره مری واوړی نو له هغه څخه هيڅ يو مؤمن انكار نشی كولی. اوس كه د نصوصو څخه د ځينو خبرو اورول چه په دغی غیر معمولی طریقی سره ثابت شي تر هم هغه حده پوری ښائی چه مونږ هم د سماع الموتی قائل اوسو. محض د قیاس له مخی نشو كولی چه نوری خبری هم د دغی سماع لاندی راوړو. په هر حال په دغه آیت كښی د اسماع له نفی ځینی مطلقاً د سماع نفی نه كيږي. والله تعالى اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٧﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه پیدا كړی ئی یی قاسی له كمزوری (شی څخه چه نطفه ده) بیا ئی دركړی دی وروسته له بل ضعف (د طفولیت) قوت (د ځوانی) بیا ئی دركړی دی وروسته له قوت (د ځلمیتوبه) ضعف او د وښتو سپینوالی پیدا كوی الله هر هغه شي چه اراده وكړی (د پیدایښت د هغه) او هم دغه (الله) ښه عالم دی ښه قادر دی (په هر شي)

تفسیر: یعنی کوچنی (ماشوم) د پیدایښت په وخت كښی بی حده كمزور او ناتوانه وی. بیا ورو ورو قوت مومی، تر دی چه د ځلمیتوب په وخت كښی د ده زور او قوت خپل انتهای حد ته ورسېږي او د تول زور او قوت ترقی د ځلمیتوب په وخت كښی وی. بیا ورو ورو عمر مخ په زړهوالی درومی او له زور او قوت نه وروسته د كمزوری آثار څرگندیږي (ښكاره كيږي) چه د هغی انتهای حد سپین پیری توب او زړهوالی دی، په دغه وخت كښی گرد(تول) اعضاء سست او

کمزوری کيږي او په قوتونو کښي ئي فتور او تعطيل واقع کيږي. د قوت او ضعف دغه څرگندې (تولي) ترقي او تنزل د پاک الله د قدرت په لاس کښي دي هر قسم چه د الله تعالي اراده وي هم هغسي يو شي جوړوي او هغه د ضعف او قوت له مختلفو ادوارو څخه تيروي، هم دغه الله تعالي ته هر نوع قوت او قدرت حاصل دي او هم دغه الله تعالي ښه پوه او ښه عالم دي چه کوم يو شي په کوم وخت کښي او په کومو حالاتو کښي په څه ډول (طريقه) سره ښائي چه موجود وي ؟ نو په مونږ واجب او لازم دي چه د هم دغه الله تعالي جل و اعلي شانه واعظم برهانه او د ده د رسولانو خبري په ښه شان سره واورو. ښائي په دغه کښي دي طرف ته هم اشاره کړي وي هم هغسي چه تاسي ته ئي وروسته له کمزوري ځني زور او قوت درکړ مسلمانانو ته به هم پس له دغه ضعفه قوت ورکړي او هغه دين چه اوس په ظاهر کښي کمزوري او کم قوته ښکاري شو ورځي وروسته به د دير زور او قوت خاوند وگرځي او خپل عروج او شپاب ته به ورسېږي. له هغې وروسته بيا کيدې شي چه پوه زمانه د مسلمانانو د ضعف دوره هم راشي. نو سره له هغې لازمه ده چه دغه خبره تل په ياد وساتله شي چه قادر خداي په هر وخت کښي ضعف په قوت سره بدلوي شي مگر د داسي امر د وقوع له پاره مخصوص صورتونه او اسباب شته، والله تعالي اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ

او په هغې ورځي کښي چه قائم شي قيامت نو قسمونه به خوري مجرمان (کافران په دي) چه نه دي پاتي شوي (په دنيا کښي) غير له يو ساعته

تفسير: يعنی په قبر يا په دنيا کښي به هستوگنه ورته ډيره لږه ښکاري. څه وخت چه غم او مصيبت د ده په سر باندې ودرېږي او دي ورته وگوري نو په دير افسوس او ارمان سره به ووائي چه د برزخ او د دنيا ژوندون ډير ژر راباندې تير شو او لږ څه دي ل او مهلت راپه برخه نشو چه په هغه کښي مو د دغه دردوونکي عذاب څخه د نجات له پاره څه سعی او کوشش کړي وي. يا په دنيا کښي لږ ډيره موده پاتي کيدو شو د دغې ورځي له پاره مو څه تهيه او تياري کړي وي دغه مصيبت خو يو ناڅاپه راته پيښ شو.

كَذَلِكَ كَانُوا يُفَكُّونَ ۝٥٥

هم دا رنگه (چه دوي دروغ وائي په آخرت کښي) وو دوي چه گرځول کيدل به (له رښتيا نه په دنيا کښي)

تفسير: يعنی لکه چه هم هغله د دوي داسي ويناوي به غلطی او دروغ وي هم داسي وپوهيږئ چه

په دنيا كښي به هم دغه خلق چټي (بيكاره) او غلط خيالات او معكوسى او منقلبى خبرى او اترى به سره كوى.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ
إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِن كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥١﴾

او وائي به دوى ته هغه كسان چه ور كړى شوى ؤ دوى ته علم او ايمان (يعنى انبياء، پرېشتي، مؤمنان چه ولى دروغ وائي بلكه) خامخا په تحقيق دير پاتى شوى يى (په دنيا كښي چه هغه ليكلي دي) په كتاب د الله (لوح محفوظ) كښي تر ورځي د بعث پورې پس دغه ده ورځ د بعث (چه تاسي ترى منكران وي) وليكن تاسي وي تاسي په دنيا كښي چه د جهل او غفلت له امله (وجي) نه پوهيدئ (د دغى ورځي په وقوع)

تفسير: يعنى مؤمنان او پرېشتي به په دغه وخت كښي د دوى ترديد كوى او دوى ته به داسي وائي چه تاسي دروغ او خوشي چټي (بيكاره) خبري كوئ يا په مغالطه كښي لويديلى يى چه مونږ په برزخ يا په دنيا كښي له يو مساعت څخه زيات نه يو پاتى شوى. تاسي د الله تعالى د علم او د ده د خبر او د لوح محفوظ د ليكني سره سم د قيامت تر ورځي پورې په دنيا او په برزخ كښي اوسيدلى يى چه د يوى شيبى (لحظي) په اندازه هم په هغه كښي څه كمى نه دى واقع شوى. نن له هم هغى وعدى سره سم هغه ورځ رارسيدلى ده اوس هغه وگورئ چه تاسي پرى نه پوهيدى او نه مو منله كه له پخوا څخه مو په دغى ورځي يقين كړى وي او له تياري سره ورته راغلى وي نو د دغه ځاى له لذتونو او مسرتونو څخه به محظوظ او متمتع شوى وي. او د دغو انعامونو او اكرامونو د ليدلو په مقابل كښي به مو داسي ويل چه دغه ورځ په دير ځنډ (ايسار تيا) او ديل راغلى ده او مونږ د دى د راتللو دير انتظار او اشتياق ويستلى دى لكه چه مؤمنان ئي هم داسي گڼي.

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٢﴾

پس په دغى ورځي كښي به نه رسوى گټه (فائده) هغو كسانو ته چه ظلم كړى دى دوى (په ځانونو خپلو په كفر سره) عذر د دوى او نه به دوى ويللى شي راضى كولو د الله ته (يا به نه له دوى نه معذرت غوښتلى كيږي).

تفسير: يعنى نه به کوم معقول عذر وړاندې کولى شي چه د دوى په کار ورشى او نه به دوى ته داسې وېل کيږي ښه ده اوس د توبى او اطاعت په ذريعه د الله تعالى خوښى او رضا حاصله کړئ! ځکه چه د هغو وخت تير شوى دى. او اوس پرته (علاوه) له دى نه چه د دايمى سزا رېږونه (تکليفونه) وگالئ (برداشت کړئ) بل هيڅ يوه چاره او مخلص نه دى پاتى

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ
بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

او خامخا په تحقيق بيان کړى دى مونږ دپاره د خلقو په دغه قرآن کښى له هر قسم مثال (چه مفيد واقع کيږي دوى ته) او (قسم دى اى محمده!) که راوړى ته دوى ته کوم آيت د قدرت نو خامخا وبه وائى هرومرو (خامخا) هغه کسان چه کافران شوى دى (عناداً) چه نه يى تاسى (اى محمده!) او مؤمنانو! مگر (دروغجنان) باطل ويونکى

تفسير: يعنى په دغه وخت کښى به ډير افسوس او ارمان کوى مگر نن چه د الله تعالى د خوښى، رضا او لقاء حاصلولو وخت او موقع ده او عظيم الشان قرآن دوى ته داسې عجيب مثالونه او دليلونه بيان او راز راز (قسم قسم) خبرى ورته کوى او په هره ممکنه طريقه سره ئى په خپل خيبر او شر پوهوى خو سره له هغه هم دوى په هغو باندې خپل ځان نه پوهوى او نه د هغو هيڅ يو پند او خبره اورى. څومره مهم او عالي آيتونه چه دوى ته واوروئ يا ډير لوى اوصاف او څرگند (ښکاره) معجزات ورښکاره کړئ نو دوى د هغو په اوريدلو او ليدلو داسې وائى چه تاسى رسول الله او مسلمين گړدو (تولو) لاسونه سره يو کړى دى او دغه دروغ مو (العياذ بالله) له خپله ځانه جوړ کړى دى، يو تن مو څو آيتونه جوړوى او درلولى ئى او نور د هغه تصديق کوئ يو جادو او کودى کوى او نور دغه ته تيار ولاړ دى چه په هغه ايمان راوړى، په دغه ډول (طريقه) مو گړدو (تولو) سره يو تړون کړى دى او يوه اتحاديه مو سره جوړه کړى ده او غواړئ چه په دغه چل سره خپل مذهب او مسلک خپور (خور) کړئ.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

هم دا رنگه (لکه چه مهر لگولى دى) مهر لگوى الله په زړونو د هغو کسانو چه نه پوهيږي (او نه د پوهى غوښتنه کوى)

تفسیر: یعنی هغه انسان چه نه پوهیږي او نه د پوهیدلو دپاره زیار (محنت) او کوشش کوي او د ضد او عناد له سببه خامخا د هري خبري تردید او انکار ته هم تیار ولاړ وي نو د دغه وضعیت دوام ورو ورو په تدریجي توګه (طریقه) د ده زړه کلکوي او د شرک، شک، تردید او انکار مهر پري لګوي او بالاخر د ډیر ضد او عناد له سببه د ده زړه دومره سخت شي چه د حق د منلو قوت او استعداد پکښي بیخي پاتی نشي. (العیاذ بالله)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفُّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ۝

پس صبر کوه (ای محمده! په ضرر د دوی) بیشکه چه وعده (د نصرت) د الله حقه ده او نه دی پورته کوي ته هغه کسان چه یقین نه راوړي (په آخرت)

تفسیر: یعنی کله چه د دغو بدبختانو د ضد، عناد، او تکرار احوال او مقدار تر دغو درجو پوري ورسیدل نو ته د دوی له دغه شرارت، بغاوت، او طغیان څخه مه خپه کیږه! بلکه د پیغمبري په صبر، تحمل او حلم سره ورنه تیرېږه! او په خپل دعوت، تبلیغ، پند او نصیحت کښي مشغول او لګیا اوسه! هغه د فتحی او نصرت وعده چه له تاسره رب العزت کړي ده، هغه په یقیني ډول (طریقه) کامله او پوره کیدونکي ده او په هغه کښي د یوی ذری په اندازه هم څه تفاوت او تخلف واقع کیدی نشي. ته په خپل کار تل ټینګ اوسه! دغه بد عقیده او بی یقینه خلق د یوی ذری په اندازه هم تا له خپله غایه څخه نشي خوځولی.

(تمت سورة الروم بعون الله الحي القيوم فله الحمد والمنة اولا و آخرا وظاهرا وباطنا)

«سورة لقمن مكية الا الآيات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ فمدنية وهي اربع وثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها (۳۱) و تسلسلها حسب النزول (۵۷) نزلت بعد سورة الصافات»

«د لقمن سورت مكي دی پرته له ۲۷، ۲۸، ۲۹ آيتونو نه چه مدني دی (۳۴) آيتونه او (۴) ركوع لري»

«په تلاوت کښي (۳۱) په نزول کښي (۵۷) سورت دی وروسته د الصافات د سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ۝
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ ۝ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝

دا آیتونه د کتاب حکمت لرونکی (محکم قرآن) دی. په داسی حال کښی
چه هدایت او رحمت دی دپاره د نیکو کارانو هغه کسان چه قائموی (سم ادا
کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی دوی (واجب) زکوة او دوی په
آخرت باندی هم دوی یقین کوی (چه خامخا راځی په حقه سره) دغه
(ستایلی شوی کسان) په سمه لیاره دی له (طرفه) د رب د دوی او دغه
«کسان» هم دوی په مراد رسیدلی دی.

تفسیر: دغه کتاب خاص د نیکانو دپاره د رحمت او هدایت پنگه (سرمایه) ده ځکه چه هم دغه
خلق ورته گته (فائده) اخلی که نه نو په نفس نصیحت او پوهولو کښی ذکر د جن او انس په
حق کښی ښکاره هدایت او رحمت دی. د «سورة البقرة» په اوله رکوع کښی د دغه مقدس
تفسیر په شپږم او اووم مخکښی هم داسی نور آیتونه هم تیر شوی دی او د «هم المفلحون» دوه
ترجمی شوی دی دلته دی هم هغه بیا وکتل شی!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ
اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝

او (ځیني) له خلقو څخه هغه څوک دی چه پیری، اخلی عبثی خبری
(اړوونکی له حق څخه) دپاره د دی چه وښویوی (خلق) له لاری د الله نه بی
له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چه ونیسی دا (لاره یا آیتونه) په توکو
مسخرو، دغه (کسان) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر: د مفلحینو نیکبختانو په مقابل کښی دلته د هغو بدبختانو ذکر دی چه د خپل جهالت
او نادانی او آخری خاتمی ته د نه کتلو له امله (وجی) ئی قرآن کریم پری ایښی په لوبو، لهوو

لعبو يا په نورو واهياتو او خرافاتو کښې مستغرق دي غواړي چه نور هم په هم داسې مشغوليتو او ساعت تيريو کښې مشغول او لگيا او د الله تعالى له دين او ياد څخه غافل او بې پروا کړي او د الله تعالى ياد تری هیر کړي او په ديني خبرو پوري خاندی او پری مسخري او ملندی وهي. حضرت حسن رضي الله تعالى عنه د «لهو الحديث» په متعلق وائی «کل ما شغلک عن عبادة الله وذكره من السمر والاضاحیک والخرافات والغناء ونحوها (روح المعانی) یعنی لهو الحديث هر هغه شی دی چه د الله تعالى له عبادت او له ياد څخه لری کوونکی وی، مثلاً فضولی قصی ویل، چتی (بیکاره) د خندا او توکو خبری چتی (بیکاره) کارونه، ساز او سرود او نور.

په روایتونو کښې راغلی دی چه نصر بن حارث چه د کفارو له مشرانو څخه ؤ کله چه به د تجارت دپاره پارس ته تلو نو له هغه ځای به ئی د عجمو باچایانو قصی او د توارینخو کتابونه له خپله ځانه سره راوړل او قریشو ته به ئی ویل چه محمد صلی الله علیه وسلم تاسی ته د عاد او ثمود قصی آوروی راځی چه زه تاسی ته د رستم او د اسفندیار او د آریانا د باچایانو قصی واوروم. ځینو خلقو هغه قصی ښی او په زړه پوری گنلی او ورته به متوجه کیدل، هغه یوه سندرغاړی وینځه هم پیروډلی (اخیستلی) وه کله چه ده ولیدل چه د کوم سری زړه نرم او اسلام ته لږ څه متمایل شوی دی نو هغه به ئی د هغی سندرغاړی کره لیږه او ورته ویل به ئی چه دغه ته ښه دودی او د څښلو شیان ورکوه او ښی بدلی ورته اوروه! بیا به ئی دغه سری ته ویل چه گوره دغه میلی او چرچی له هغه څخه ډیری ښی او بهتری دی چه محمد صلی الله علیه وسلم دی هغه لوری ته بولی چه لمونځ کوه! روژی نیسه! ځان دی په شهادت ورسوه! نو په دغه باندی دا آیتونه نازل شول.

تنبیه: د دغه آیت شان نزول اگر که خاص دی مگر د الفاظو د عمومیت له وجی ئی حکم عام دی. هغه لهو (شغل) چه د اسلامی دین ځنی د خلقو اړوونکی وی یا د اړولو له موجباتو څخه وی ممنوع او حرام بلکه کفر دی او هغه شیان چه د ضروری شرعی احکامو څخه انسان ستنوی (منع کوی) یا د معصیت سبب گرځی گناه او معصیت دی هوا هغه لهو چه د کوم واجب امر مانع نه وی او کوم شرعی غرض او مصلحت په هغه کښی نه وی هغه مباح دی. لیکن د لایعنی والی له سببه خلاف الاولی دی. آس ځغلول، غشی او نوری ښی ویشتل یا د زوجینو ملاعبت چه په شرعی حدودو کښی وی څرنګه چه په معتد به شرعی اغراضو او مصالحو مشتمل دی نو ځکه د باطل لهو څخه مستثنی گرځول شوی دی. پاتی شوه د غناء او سماع مسئله، ښائی د هغو تفصیلات دی په فقهی او نورو کتابونو کښی ولیدل شی! د مزامیرو او ملاهیو په حرمت خو په صحیح البخاری شریف کښی حدیث موجود دی. البته نفس الغنا تر یوی درجی پوری مباح گنل شوی ده خو د هغی قیود او شرطونه دی هم په کتابونو کښی ولوستل شی. د «روح المعانی» صاحب د دی آیت لاندی د غناء او سماع د مسئلې تحقیق په زیات تفصیل سره لیکلی دی. هلته دی وکتل شی!.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ
فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشَّرَهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ①

او کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وگرځوی تری
مخ حال دا چه متکبر غاړه غرونکی وی داسی چه گواکی له سره ئی نه دی
اوریدلی (دا آیتونه) گواکی په دواړو غوږونو د ده کښی دروند والی،
کونوالی دی پس زیری، خبر ورکړه ته هغه ته په عذاب دردناک سره .

تفسیر: یعنی د غرور او تکبر له سببه نه غواړی چه زمونږ آیتونه واوری بلکه د هغه په مقابل
کښی بیخي ځان کون اچوی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ⑧ خَالِدِينَ
فِيهَا وَعُدَّ اللَّهُ حَقًّا ⑨ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ⑩

بیشکه هغه کسان چه ایمان راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی
لره جنتونه د نعمتونو (د هستوګنی له پاره) حال دا چه تل به وی دوی په
دغو (جنتونو) کښی (دغه وعده کړی ده) وعده د الله حقه، رښتیا او هم دی
دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت لرونکی (چه هر کار په
تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی هېڅ یو قوت دی د وعدی له سر ته رسولو څخه نشی ستولی (منع کولی) او نه له
چا سره بی موقعه وعده کوی.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه بی له ستونو چه وینی تاسی هغه

تفسیر: د دغه (د عمد د) لفظ تفسیر د «رعد» د سورت په اوله کښی تیر شو هلته دی وکتل

شی.

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ

او غورخولی (پیدا کری ئی دی) په غمکه کښی غرونه دپاره د دی چه ونه خوځیږی دا غمکه پر تاسی

تفسیر: یعنی د غمکی د انتظام او استقرار له پاره خورا (ډیر) لوی او درانه غرونه پری درولی شوی دی چه د سمندر له موجونو یا د سختی هوا له جتکو یا د نورو طبیعیه و اسبابو له اثره ونه لرزیږی او یوی خوا ته مائله نشی. د «نحل» د سورت په اوله کښی دغه مضمون پخوا له دی نه تیر شوی دی. باقی د غرونو د پیدا کیدلو مصلحت یوازی پر هم دغومره حکمت چندانی محدود او منحصر نه دی نور داسی ډیر فواید او حکمتونه هم پکښی مضمیر او موجود دی چه هغه گرد (تول) پاک الله ته معلوم او ښکاره دی.

وَبَيَّنَّا فِيهَا مِنْ كُلِّ ذَاتٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝۱۰

او وئی شیندل (خواره واره ئی کرل) په دغه غمکه کښی له هر قسم خوځیدونکو ساکښو (جاندارو) څخه او نازلی کری دی مونږ له «طرفه» د آسمانه اوبه پس زرغونه کری دی مونږ په دغه (غمکه) کښی له هر هر قسمه گیاه ښی (خاصی جوړی).

تفسیر: یعنی هر قسم ښایسته، ښکلی، گتوری او نفیسی ونی ئی په غمکه کښی زرغونی کری دی د «الشعراء» د سورت په شروع کښی په هم دغه مضمون یو بل آیت هم تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!

هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۝

دغه (تول مذکوره شيان) مخلوق د الله دی پس وښيي (ای مشرکانو!) ماته هغه شی چه پیدا کړی دی هغو «بتانو» بی له الله نه بلکه دغه ظالمان مشرکان په گمراهی ښکاره کښی دی

تفسیر: کله چه د هغو مخلوق نشئ رابښوولی نو په کوم مخ او خوله هغوی د الله تعالی شریکان گرځوئ؟ او د معبودیت وړ (لائق) او مستحق ئی بولی؟ معبود خو داسی یو جامع الصفات ذات کیدی شی چه د هغه په واک (اختیار) او قدرت کښی پیدا کول، وژل، روزی رسول او نور گرد(تول) شيان وی مگر دلته دوی د پیدا کولو او د نورو افعالو یوه ذره اختیار هم نه لری مگر دغه ظالمان د فکر، ذکر، غور او دقت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری په توره تیاره کښی پراته دی او حیران او سرگردانه گرځی. وروسته له دی نه د شرک او عصیان د تقبیح دپاره د حضرت لقمان نصایح نقلوی چه دی د الله تعالی له طرفه په دغو شيانو پوهیدلی وو او هغه ئی خپل زوی ته د پند او نصیحت په ډول (طریقه) بیان کړی دی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ١٢

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ لقمان ته حکمت (عقل، علم او ویلی ؤ مونږ ده ته) چه شکر کوه الله ته او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره (د ښیگنی «فائدی») د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه الله غنی ډیر بی پروا د گردو محامدو څښتن (خاوند) دی.

تفسیر: د زیاترو علماؤ رایه داسی ده چه حضرت لقمان نبی نه ؤ، هوا یو پاک او متقی انسان ؤ چه الله تعالی ورته اعلی درجه عقل، فهم، متانت او پوهه ورکړی وه، ده د خپل عقل او پوهی په قوت داسی خبری ځان ته کشفی او څرگندی (ښکاره) کړی وی چه د انبیاء له احکامو او هدیاتو سره موافقی وی. د ده د عقل او پوهی نصایح او د حکمت خبری په خلقو کښی له قدیم الایامه معروفی او مشهوری وی. رب العزت د هغه یوه برخه دغه ده چه په خپل عظیم الشان قرآن کښی هم نقلوی او د ده مرتبه لا زیاتوی. ښائی له دی نه مطلب دا وی چه د شرک، کفر او عصیان قباحه هم هغسی چه د انسانی فطرت په شهادت او د انبیاء الله له وحی ثابت دی د دنیا د غورو او منتخبو عاقلانو او فاضلانو مفکوره او مقوله هم د هغه تائید او تصدیق کوی، پس کفار ولی د توحید څخه بیزاره او کفر او شرک ئی ځان ته غوره او اختیار کړی دی؟ او د

دوی دغه وضعیت که ښکاره گمراهی نه دی نو بل څه شی دی ؟
 تنبیه: حضرت لقمان د کوم ځای اوسیدونکی وو ؟ او په کومه زمانه کښی ئی ژوندون درلود
 (لرلو)؟ د دغو خبرو پوره او کامل تعین نشی کیدی د زیاترو دا قول دی چه دی حبشی ؤ او د
 حضرت داود علیه السلام په زمانه کښی ئی ژوند کاوه د ده په نسبت ډیری قصی او اقوال په
 نورو تفاسیرو کښی نقل کړی شوی دی فالله اعلم بصحتها .

﴿وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ﴾ او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر
 کوی دپاره د ښیگنی (فائدی) د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه چه الله غنی ډیر
 بی پروا د گردو (تولو) محامدو څښتن (خاوند) دی) یعنی پر دغه لوی احسان او نورو احساناتو
 ښائی چه د حقیقی منعم شکر اداء او د ده حق پیژندل ضروری وگنل شی. لیکن دغه خبره دی
 واضحه وی چه د دغه حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه الله تعالی ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی
 هوا هغومره گته (فائده) او نفعه چه رسیږی په خپله هم دغه عارف او شاکر ته رسیږی چه په
 دنیا کښی ډیر انعام او اکرام او په آخرت کښی اجر، ثواب او ښه مقام ئی ور په برخه کیږی.
 که دوی ناشکری او کفران کوی نو خپل ځان ته تاوان رسوی الله تعالی داسی شکر گزار یو ته
 هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری د الله تعالی په حمد او ثناء کښی د دنیا ټول مخلوقات د حال
 په ژبه مشغول او لگیا دی. او په فرض محال که کوم حامد او ثنا ویونکی له سره هم نه وی خو
 بیا هم پاک الله د خپل جامع الصفات او منبع الکمالات والی په بناء په خپله محمود دی او د
 چا د حمد او شکر کولو یا نه کولو څخه د ده په کمالاتو کښی د یوی ذری په اندازه هم څه
 زیاتی او کمی نه پیښیږی.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَبْنِي لَكَ شَرْكَ بِاللَّهِ

او یاد کړه (ای محمده ! هغه وخت) چه وویل لقمان زوی خپل ته حال دا چه
 ده پند ورکاوه ده ته ای زوی گوته زما مه شریک کوه له الله سره

تفسیر: دا نه ده معلومه چه د ده زوی مشرک ؤ که موحد، که مشرک ؤ خو ښکاره ده چه ده
 ته ئی سمه لاره ښوولی ده او غوښت ئی چه د هدایت په لاره لاړ شی. او که موحد ؤ نو په دغه
 سره ئی د ده لا استحکام او مضبوطیا په توحید غوښتله او د تینگ اوسیدلو په غرض ئی ورته
 دغسی وصیت کړی دی.

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾

بیشکه چه شرک خامخا ظلم دی ډیر لوی.

تفسیر: له دی نه به بله بی انصافی څه وی چه عاجز مخلوق ته د مختار خالق درجه ورکړی شی ؟ او له دی نه به زیات حماقت او ظلم په خپل ځان بل څه وی چه له اشرف المخلوقات والی سره سره د دیرو خسیسو او سپکو شیانو په مقابل کښی د خپل عبودیت سر ښکته کړی ؟ لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِضْلُهُ فِي عَمَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْبَصِيرِ ﴿١٣﴾

او وصیت، امر کړی دی مونږ انسان ته له مور او پلار خپل سره (په نیکی کولو ځکه چه په نس کښی) گرځاوه ده لره مور د ده په سستی سره له پاسه د بلی سستی او بیلول د ده دی (له تی نه) په (پوره کیدلو د) دوو کلونو کښی (او ورته ویلی دی مونږ داسی) چه شکر کوه ! ماته او مور پلار خپل ته خاص بیا ماته دی راتله (ستاسو ای انسانانو !)

تفسیر: یعنی د مور حق له پلار نه هم زیات دی ځکه چه مور تر څو میاشتو پوری دی په خپله گیده کښی گرځوی بیا د حمل له وضعی نه وروسته تر دوو کلونو پوری تی ورته ورکوی او د ده د ترسبی او پاللو په ضمن کښی راز راز (قسم قسم) تکالیف او ربرونه (زحمتونه) گالی (برداشت کوی) او زحمتونه او تکالیف په ځان اخلی او خپله آرامی او هوسانی (راحت) تری جاروی (قربانوی) نو ضروری ده چه هر انسان رومبی د الله تعالی او بیا د خپل مور او پلار حقوق په مخصوص دول (طریقه) سره وپیژنی او په ځای ئی کړی. یعنی د الله تعالی عبادت وکړئ ! او د مور او پلار په خدمت او اطاعت کښی له توان سره سم بوخت اوسئ ! او له سره تری غاړه مه غروئ ! خو تر هنی پوری چه د الله تعالی معصیت ته مفضی نشی ځکه چه د الله تعالی حق په دوی مقدم دی او د ده په حضور کښی تاسی او دوی گرد (ټول) سره حاضریدئ نو ښائی چه انسان دی په خپل زړه کښی ښه فکر او غور وکړی چه په کوم مخ او خوله به دی له پاک الله سره مخامخ کیږی.

تنبیه: د تی نه بیلولو موده چه دلته دوه کاله بیان شوی ده د غالب عادت او اکثریت په ملحوظ ده، زمونږ امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله علیه چه د تی ورکولو زیاتره موده دوه نیم کاله بولی له ده سره به بل کوم دلیل وی د نورو جمهورو په نزد هم هغه دوه کاله ده والله اعلم.

وَأَنْ جَاهِدْكَ عَلَى أَنْ تَشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَى اللَّهِ

او که کوشش و کړی دا مور او پلار په تا په دی چه شریک کړی ته له ماسره هغه شی چه نه وی تاته په هغه سره څه علم، پوهه نو اطاعت مه کوه د دی دواړو او ملگرتیا کوه له دوی سره په دنیا کښی ښه غوره (ملگرتیا له شرعی سمه) او متابعت کوه په دین کښی د لاری د هغه چا چه بیرته راگرځیدلی دی ماته (په توحید سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «شریک ورسره مه پیدا کوه هغه شی چی تاته نه دی معلوم! یعنی په شبهه کښی ئی هم مه منه! او که په یقین سره پری پوهیږی خو له سره ئی مه منه!» د دین په خلاف د مور او پلار وینا مه منه! هو! په دنیوی معاملاتو کښی له هغوی سره نیکی او ښه سلوک کوه! په هم دغه مضمون یو بل آیت هم د «العنکبوت» په سورت کښی تیر شوی دی د هغه تفسیر دی هلته ولوستل شی! د انبیایو او مخلصو بندگانو په لیاره درومه! او د دین په خلاف د خپل مور او پلار تقلید او اطاعت مه کوه!

ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

بیا (خاص) ماته راتله ستاسی دی (د تولو په قیامت کښی د حساب دپاره) پس خبر به کړم زه تاسی په هغو عملونو چه وی تاسی چه کول به تاسی (په دنیا کښی له خیر او شر نه)

تفسیر: یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالی دربار ته ورسیرئ نو اولاد او والدینو او نورو گردو (تولو) ته به دغه خبره معلومه او څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو متجاوز او مقصر ؤ؟ تنبیه: له «ووصینا الانسان» څخه تر دی غای پوری د الله تعالی کلام دی پومبی خپل زوی ته د لقمان وصیت ؤ او وروسته هم له «یابنی انھا ان تک» څخه د هم دغه وصیت سلسله ده. په منع کښی الله تعالی له خپلی خوا یو ضروری تنبیه وکړه یعنی شرک دومره سخت او قبیح شی دی تر دی چه که مور او پلار خپل اولاد پری مجبور کړی خو بیا ئی هم څوک نشی غوره کولی. حضرت شاه صاحب لیکي «لقمان خپل زوی ته د مور او پلار حق نه ؤ ورښوولی چه د ده غرض پکښی معلومیده، الله تعالی د توحید له نصیحت څخه وروسته او له نورو نصایحو څخه مخکښی د مور او پلار حق بیان کړ چه وروسته د الله تعالی له حق څخه د مور او پلار حق دی. پلار د الله

تعالیٰ حق او الله تعالیٰ د پلار حق بیان کړ باقی د نبی یا مرشد یا هادی حق هم د الله تعالیٰ د حق په ذیل کښی وکتل! چه دوی دغه راز (قسم) د الله تعالیٰ نائبان دی» (موضح په لو تغییر سره) نو وویل لقمان خپل زوی ته داسی

يٰبُنَيَّ اِنِّهَا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يٰاْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿١٣﴾

ای زوی گوته زما بیشکه دا (د بدی او نیکی خصلت) که کوم شی وی په قدر د دانی له اوری شخه پس وی دا دانه په کومی تیږی (گتی) کښی یا وی په اسمانونو کښی یا په ځمکی کښی (چه هیڅوک پری خبر نه وی) نو رابه ئی وری الله (حساب کتاب ته) بیشکه الله ښه باریک لیدونکی ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی کوم شی یا کوم خصلت ښه وی یا بد که د اوری په اندازه وړوکی هم وی او فرض ئی کړی چه په کومی لوی غتی تیږی (گتی) کښی یا د آسمانونو د پاسه یا د ځمکی په تیارو کښی ایښودل شوی وی هغه هم له الله تعالیٰ شخه پت نشی پاتی کیدی، هر کله چه وخت راشی هغه به له هم هغه ځایه هر چیری چه اراده وکړی راحاضر کړی نو ځکه هر انسان ته لازمه او ضروری ده چه دغه خبری دی تر نظر لاندی ونیسی هر هغه کار چه په زرهاو پردو کښی دننه هم وشی هغه الله تعالیٰ ته حاضر او دی ورته ناظر دی لکه چه نیکی یا بدی چه په هر څومره پت ځای کښی وکړی شی د هغی اثر ضرور څرگندیدونکی (ښکاره کیدونکی) دی او اهل النظر هغه بی تکلفه محسوسولی شی.

يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

ای زوی گوته زما قائموه (سم ودرره سره له ټولو حقوقو) لمونځ او امر کوه (خلقو ته) په نیکی او منع کوه خلق له بدی نه

تفسیر: یعنی ته پخپله هم د الله تعالیٰ پر توحید او بندگۍ قایم اوسه! او هم نورو ته نصیحت کوه چه ښی خبری زده کړی، او له بدو او خرابو خبرو شخه ځان وساتی!

وَاصْبِرْ عَلٰی مَا اَصَابَكَ ۖ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿١٤﴾

او صبر کوه په هغی سختی چه رسیږی تاته (بالخاصه په امر او نهی کښی) بیشکه دغه (مذکوره نصائح) له مهمو مقصودی کارونو څخه دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هر هغه سختی، کړاوونه او تکلیفونه چه درپېښیږی چه هغه اغلباً د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په سلسله کښی وی نو هغه په تحمل او اولوالعزمی سره په ځان وگاله (برداشت کړه) او له سختیو او تکلیفونو څخه له سره مه ویرېږه! ځکه چه له دغو شیانو څخه د کلمه الله د اعلاء په مقابل کښی ویریدل د زوررو او د عزم د خاوندانو کار نه دی.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

او مه گرځوه مخ خپل خلقو ته (له ډیره کبره بلکه گوره دوی ته په تواضع سره)

تفسیر: یعنی په تکبر او غرور سره مه گوره! خلق خوار، سپک او حقیر مه گنه! د متکبرانو په شان خبری اتري مه کوه! بلکه په روڼ تندی، او په خندا، خوښی او خوشالی له خلقو سره غوږیږه!

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

او مه کوه تگ په ځمکه کښی په ناز او نخرو!، بیشکه الله نه خوښوی هر کبر کوونکی فخر کوونکی په «خلقو»

تفسیر: یعنی په غرور، تکبر، لوڼی او لاپو د سری څه قدر او عزت نه زیاتیږی بلکه د دی په عکس ذلیل، حقیر او سپک ښکاری که څوک مخامخ څه ورته ونه وائی، پسی شا خو خلق ورپسی ډیر بد وائی او سپک ئی گنی.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

او میانه رو اوسه! په تگ خپل کښی (یعنی مه ډیر گړندی او مه ډیر ورو څه)

او ورو کره غږ خپل بیشکه چه ډیر بد د تولو غږونو خامخا غږ د خرو دی.

تفسیر: یعنی تواضع، متانت، اعتدال او متوسط وضعیت ځان ته غوره او اختیار کره. بی له ضرورت نه خبری مه کوه! د خبرو په وخت کښی بی له ضرورت نه چغی مه وهه! که په لور (اوچت) غږ سره غږیدل څه کمال وی نو د خره غږ ته به خلقو ډیر اهمیت ورکاوه حال دا چه څه وخت چه خر هنگیږی هغه په غږونو ډیر کریهه او بد لگیږی. ډیر ځله د انسان په زوره غږیدلو کښی هم داسی بی نظمی او بی ترتیبی پیښیږی. (رېط) د لقمان کلام تر دی ځای پوری تمام شو. وروسته له دی نه بیا د اصل مضمون ته عود کری شوی دی. یعنی د الله تعالی عظمت، جلال، احسان او انعام راپه یادوی او د توحید او نورو فضائلو لوری ته مو متوجه کوی.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلٰیكُمْ نِعْمَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً

آیا نه وینی تاسی (ای انسانانو) چه بیشکه الله مسخر کری په کار اچولی دی تاسی ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چی په ځمکه کښی دی او پوره کری دی (الله) په تاسی نعمتونه خپل (هم) په ښکاره او (هم) په پټه

تفسیر: یعنی د آسمان او ځمکی گرد (تول) مخلوقات ستاسی په کارونو کښی لگیا دی نو بیا تاسی ولی د هغه په کار نه لگیا کیږئ. او پوره کری دی الله په تاسی نعمتونه خپل هم ښکاره هم په پټه ښکاره نعمتونه هغه دی چه په حواسو سره ئی ادراک کیږی یا بلا تکلفه په فهم او پوهه کښی راټلی شی، پټ نعمتونه هغه دی چه په عقل فکر، غور او دقت سره موندل کیږی. یا به له ظاهری ځنی مادی او معاشی او له باطنی ځنی روحانی او معادی نعمتونه مراد وی گواکی د رسول ارسال، د کتاب نازلول، د نیکی توفیق ورکول گرد (تول) په باطنی نعمتونو کښی شامل دی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ۝۳۰

او (ځینی) له خلقو هغه څوک دی چه جگړه کوی په (حق د) الله کښی بی له پوهی (د توحید څخه) او بی له (لاری د) هدایت او بی له کتاب روښان څخه

تفسیر: یعنی له داسی ظاهر او باهر و نعمتونو او احسانونو سره سره عیني خلق خپلی سترگی پتوی، د الله تعالی په وحدانیت کښی یا د ده په شیونو او صفاتو کښی یا په احکامو او شرایعو کښی مباحثی او جگړی کوی او تش په بی سندو جگړو کښی سره نښلی. نه کوم علمی او عقلی اصول له هغوی سره شته، او نه د کوم برحق هادی څه هدایت او نه د کوم مستند او روښان کتاب حواله له خپله ځانه سره لری، تش د خپلو پلرونو او نیکونو روند تقلید له هغوی سره شته چه ذکر ئی په راتلونکی آیت کښی راځی.

تنبیه: شیخ الهند قدس الله سره العزيز د دغه آیت ترجمه داسی کړی ده. «او په خلقو کښی داسی هم شته چی جگړی کوی د الله په خبره کښی نه پوهه لری او نه بصیرت او نه روښان کتاب» او له دغی ترجمی څخه داسی معلومیږی چه غالباً محقق مترجم رحمة الله علیه له «علم» څخه په عقلی ډول (طریقه) «پوهیدل» مراد کړی دی. او له «هدی» څخه ئی یو قسم خاص بصیرت مراد دی چه د ذوق له سلامتی، وجدان، ممارست، عقل او فکر څخه نشت مومی. مطلب ئی داسی شو چه دغه خلق نه معمولی پوهه لری او نه د وجدانی بصیرت خاوندان دی، او نه روښان کتاب یعنی نه نقلی دلیل لری. دغه معنی ډیره لطیفه او ښه ده مونږ د دی آیت لپاره کوم تقریر چه غوره او اختیار کړی دی هغه یوازی د آسانی په غرض کړی شوی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا
عَلَيْنَا آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ٣١

او کله چه وویل شی دوی ته چه متابعت وکړئ په صدق سره د هغه (قرآن) چه نازل کړی دی الله نو وائی دوی نه! بلکه متابعت کوو د هغه شی چه موندلی وو مونږ په هغه شی پلرونه خپل (نو وائی الله) آیا (متابعت کوی دوی د پلرونو) اگر که وی شیطان داسی چه بولی دوی (یا پلرونه د دوی) په طرف د عذاب د دوزخ (بلکه متابعت دی نه کوی).

تفسیر: یعنی که شیطان ستاسی پلرونه او نیکه گان د دوزخ په طرف بیولی وی بیا هم تاسی په هم هغو پسی درومئ او په کوم ځای کښی چه هغوی لویدلی دی تاسی هم خپل ځانونه هم هغله غورځوئ ؟

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ

او هر شوک چه وسپاری مخ (عُخان) خپل الله ته (او پری تفویض او توکل وکړی) حال دا چه دی نیکوکار وی نو په تحقیق ده منگولی خښی کړی دی په کړی مضبوطی باندی

تفسیر: یعنی هر هغه چا چه په اخلاص سره د نیکی لاره غوره او اختیاره کړه او خپل عُخان ئی الله تعالی ته وسپاره نو وپوهیږه چه خپل لاس ئی په دیری مضبوطی او کلکی کړئ لگولی دی او عُخان ئی پری ټینګ کړی دی تر هغه وخته پوری چه ده دغه کړئ ټینګه نیولی وی نو له سره نه ښائی چه د لویدو کومه اندیښنه ورته پیدا شی

وَالِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿۳۲﴾

او خاص الله ته دی عاقبت خاتمه د (تولو) کارونو

تفسیر: یعنی هر هغه چه دغه کړئ مضبوطه ونيوله بالاخره د هم دغی کړئ او سند په وسیله د الله تعالی دربار او دیدار ته رسیږی او پاک الله د ده آخره خاتمه او انجام ښه کوی.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنُّكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۳۳﴾

او هر شوک چی کافر شو پس نه دی خپه کوی تا (ای محمده!) کفر د ده «ځکه چی» خاص مونږ ته دی بیا راتله د دوی په قیامت کښی پس خبر به کړو مونږ دوی په هغو اعمالو چی کړی ئی دی بیشکه چی الله ښه عالم دی په هغو خبرو چی په سینو (د دوی) کښی دی.

تفسیر: یعنی تاسی خپله علاقه له پاک الله سره ټینګه او مضبوطه ولرئ! د هیچا د تکذیب او انکار پروا له سره مه کوئ! د منکرینو بیرته راتګ او رجوع هرومرو (خامخا) زمونږ په لوری ده په دغه وخت کښی به د دوی ټول عملونه بی له کموالی او زیاتوالی د دوی په مخکښی ایښوول کیږی او هیڅوک به خپل هیڅ یو جرم له پاک الله څخه نشی پتولی ځکه چی الله تعالی د زړونو په پتو خبرو او مخفی اعمالو هم خبر دی او هغه گرد (تول) به دوی ته ور وړاندی کړی.

نَمَتُّهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۝۲۳

نفع به ورکړو مونږ دوی ته (په دنیا کېنې) لږ شانی بیا راولو دوی په ډیره ناچاری عاجزی سره په طرف د عذاب سخت (د دوزخ)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو عیش، عشرت، بې فکری او بیغمی ده کله چې د دوی دغه نېټه او مهلت ختم شی نو خورا ډیری سختی سزا ته به رابښکودل شی او هیڅ به د دوی له واکه (اختیاره) نه وی پوره چې چیرې وتیښتی یا پټ شی

وَلِئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝۲۴

او قسم دی که وپوښتی ته دغه (کفار) چې چا پیدا کړی دی دغه آسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وائی دوی هر ورو (خامخا) چې الله (کله چې مقر شول دوی نو ای محمده!) ووايه ټوله ثناء خاص الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی.

تفسیر: یعنی الحمد لله دغومره خو په خپلو ژبو اعتراف کوی چې د آسمانونو او د ځمکې پیدا کول بې له الله تعالی نه د بل هیچا کار نشی کېدی نو بیا اوس کوم قسم خوی پاتی شوه چې د ده په پاک ذات کېنې نه وی موجوده؟ آیا د دغو عظیم الشان شیانو پیدا کول او بیا ئی په یو مضبوط او ټینګ نظام په کار اچول بې له اعلیٰ درجی علم او حکمت، زور او قوت امکان لری؟ نو هر ورو (خامخا) د «خالق السموات والارض» په ذات کېنې د ټولو کمالاتو د موجودیت منل لازمیږی او دغه هم د ده د قدرت یوه نمونه ده چې تاسی غوندې مجرمینو او منکرینو باندی هم د خپل عظمت او قدرت اقرار او اعتراف کوی چې له دغه اقرار څخه وروسته تاسی ملزم گڼل کیږئ یعنی کله چې ستاسی په نزد هم خالق یوازی هم هغه الله دی نو بیا ولی نور شیان مو خپل معبودان گرځوئ؟ خبره خو صافه او سمه ده خو سره له هغه ډیر کسان پری نه پوهیږی او دلته چې رسیږی بند پاتی کیږی.

يَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝۲۵

خاص الله له پاره دی هر هغه څه چې په آسمانونو کېنې دی او په ځمکه

کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې ملکاً خلقاً عبیداً) بیشکه چی الله هم دی دی غنی بی پرواه دیره ثنا ورته ویلی شوی ده

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د آسمانونو او د ځمکې پیدا کوونکی الله تعالی دی هم داسی ټول هغه شیان چی په آسمانونو او ځمکه کښی دی ټول بلا استثنا بی د بل چا له اشتراکه د الله تعالی مخلوق او مملوک دی. او تماماً د الله تعالی محتاج دی او بالعکس پاک الله هیچا ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی. ځکه چی د وجود او د وجود د توابعو یعنی د گردو (ټولو) کمالی صفاتو مخزن او منبع د ده ذات دی. د ده هیڅ یو کمال د بل چا څخه مستفاد نه دی. دی بالذات د ټولو عزتونو او محاسنو او ښیګڼو (فائدو) مالک دی نو بیا به دی بل چا ته ولی محتاج او اړ (مجبور) وی؟ او د چا به څه پروا لری؟

وَلَوْ أَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمْدُ مِنْ بَعْدِهِ
سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۶﴾

او که چیری هغه څه چی په ځمکه کښی دی له ونو څخه (هغه ټول) قلمونه شی او (سیاهی شی محیط) بحر مرسته (مدد) وکړی له ده سره پس له (تمامیدلو د اوبو) د ده او اوه (نور) بحرونه نو خلاص به نشی کلمات د الله بیشکه چی الله دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی که د دنیا له گردو (ټولو) ونو ځنی قلمونه جوړ کړی شی او دغه اووه موجوده ترڅه بحرونه (سمندرونه) سیاهی (مرکب) تیار کړل شی او بیا د هم دغو سمندرونو په شان اووه نور سمندرونه هم د ده د کار د کومک او معاونت لپاره پیدا کړل شی او فرض ئی کړئ چی د ټول عالم انسانان له خپل قدرت او قوت سره سم هم په لیکلو لاسونه پوری کړی خو سره له دغه هم د الله تعالی د کلمو د لیکلو د عهدی څخه دغه ټول نشی وتلی او د الله تعالی د کمالاتو او جلال، عظمت او قدرت له اظهار څخه گرد (ټول) سره عاجز او ناتوان پاتی شی، د لیکونکو عمرونه به تمام شی، قلمونه به په ډیرو لیکلو وسولیږی او مات شی، سیاهی به له ډیرو لیکلو څخه خلاصه شی، خو سره له دی به هم د الله تعالی تعریف، توصیف محامد، محاسن او ثناء به ختم نشی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی محدود او متناهی قوتونه به څرنگه د الله تعالی لامحدود او غیر متناهی صفات قید او ضبط کړی شی؟ اللهم لا احصى ثناء عليك انت کما اثنت علی نفسك!

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَبْعَثُكُمْ إِلَّا كُنُفٌ وَاحِدَةٌ ط

نه دی پیدا کول ستاسی او نه بیا ژوندی راپاخول ستاسی مگر داسی دی لکه پیدا کول او ژوندی کول د یوه نفس

تفسیر: یعنی د تول جهان پیدا کول او د یوه انسان پیدا کول دواړه پاک الله ته یو شان سهل او آسان دی نه په دغه کښی څه اشکال او دقت او نه په هغه کښی څه سختی ورته پېښیږی په یوه «کن» سره هر شی ته چی اراده وکړی هم هغه کیږی بلکه د «کن» د لفظ په ویلو پوری هم څه موقوف نه دی مگر مقصد د دغه د «کن» د لفظ له تعبیر څخه محض زمونږ افهام او تفهیم مقصود او د مستمعینو د پوهولو لپاره یو عنوان دی. په واقع کښی د دی سره سم چی الله تعالی اراده وکړی هم هغه مطلوبه شی سم د لاسه موجودیږی.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ۝۳۸

بیشکه چی الله دی ښه اوریدونکی (د تولو احوالو) ښه لیدونکی (د تولو احوالو).

تفسیر: یعنی څرنگه چی د یوه غږ آوریږل، یا د یو شی لیدل یا په یو وخت کښی د تول جهان د شیونو لیدل الله تعالی ته یو شان او برابر دی، هم داسی د یوه سری وژل او ژوندی کول او د گرد (تول) جهان د تولو موجوداتو وژل او ژوندی کول الله تعالی ته برابر او مساوی دی او د الله جل جلاله د قدرت په مقابل کښی یو شان دی، بیا له دوهم ځلی ژوندی راپاخولو څخه وروسته په یوه وخت کښی د تولو لومړنیو او وروستیو د پخوانیو او اوسنیو د گردو (تولو) اعمالو د یوی یوی ذری لیدل او سنجول (غور کول)، او حساب او کتاب ئی سره پری کول هم ده ته ډیر سهل او آسان دی او ورته دغه اعمال هیڅ قسم سختی او جنجال نه پېښوی ځکه چی الله تعالی زمونږ گرد (تول) اقوال اوری، او تول افعال مو وینی او هیڅ یوه پټه او ښکاره خبره او حال تری پټ نه دی

الْمُتَرَّانَ اللَّهُ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى

آيا نه وينى (ته اى مخاطبه بلکه وينى ئى) چى بيشکه الله ننباسى شپه (په کامل قدرت خپل سره) په ورځ کښى او ننباسى (الله) ورځ په شپه کښى او مسخر کړى په کار اچولى ئى دى تاسى ته لمر او سپوږمى هر يو (له دغو دواړو نه لکه نور سیارات) روان دى (په آسمان خپل کښى) تر تاکلى (مقرر کړى) مودى پورى

تفسیر: د «مقرر وخت» څخه مراد قیامت دی، یا له لمر او سپوږمى څخه د هر یوه دوره ده ځکه چى د یوى دورى د پوره کیدلو څخه وروسته گواکى دوى بیا له سره خپله دوره او تگ شروع کوى.

وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣٨﴾

او بيشکه الله په هر هغه څه چى تاسى ئى کوى ښه خبر دى.

تفسیر: يعنى د الله تعالى هغه قوت او قدرت ته چى له شپى څخه ورځ او له ورځى څخه شپه جوړوى او د لمر او سپوږمى په شان له خورا ډيرو لويو کراتو څخه د ادنا مزدورانو په شان کار اخلى له مرگ نه وروسته ستاسى بيا ژوندى راپاخول څه اشکال لرى؟ او کله چى دى له هر لوى او وړوکى عمل څخه پوره واقف او ښه عالم دى نو بيا په حساب او کتاب کښى به الله تعالى ته څه اشکال او سختى ورپيښه شى.

ذَلِكَ يَأْنِ لِلَّهِ هُوَ الْحَقُّ وَأَنْ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِ الْبَاطِلِ ۚ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٩﴾

دغه (شامل معرفت کامل قدرت) له دى سببه دى چى بيشکه الله هم دى حق دى او بيشکه هغه (بتان) چى بولى (عبادت ئى کوى) دوى بى له دغه (الله هغه نه) حق نه دى او بيشکه الله هم دى ښه پورته ډير لوى دى

تفسیر: يعنى د الله تعالى دغه عظيمه شتون او قاهره صفات ځکه ذکر کړل شول څو آوریدونکى وپوهیږى چى د یوه الله تعالى منل او د هم هغه واحد لاشریک عبادت کول هم هغه سمه لیاره ده. له دى نه خلاف هر څه چى وویل شى یا وکړل شى باطل او دروغ دى. یا به ئى دا مطلب وى

چی د الله تعالیٰ موجود بالذات او واجب الوجود توب چی له ﴿ذَلِكَ يَاقَ اللَّهُ الْوَاقِعُ﴾ ^{۳۰} شخه فهمیری او د نورو باطل او هالک الذات توب له هغو سره دا خبره لازمه ده چی یواځی هم هغه الله تعالیٰ ته دغه شتون او صفات ثابت دی بیا هغه ذات ته چی دغه شتون او صفات ثابت دی نو هم هغه د الوهیت او معبودیت وړ (لائق) او مستحق دی نو د بنده انتهائی عجز او تذلل چی د هغه نوم عبادت دی خاص هم هغه ته بنائی چی دیر پورته عظیم القدرت او په هر چا غالب دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ^{۳۱}

آیا نه وینی ته چی بیشکه (دا) بیري (جهاز) تگ کوی په بحر کښی په نعمت (فضل) د الله دپاره د دی چی وښی تاسی ته له دلائلو «قدرت» د ده، بیشکه په دغی (بیری او بحر) کښی خامخا دیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر دیر صابر دیر شا کر (په آفتونو او نعمتونو).

تفسیر: یعنی جهازونه او بیري دیر ثقیل او درانه بارونه وړی او د الله تعالیٰ په قدرت، فضل او مرحمت څرنګه د سمندر موجونه (خپي) سره څیروی او پکښی څی؟ یعنی د دغه بحری سفر په احوالو او حوادثو کښی له غور کولو شخه انسان ته د صبر او شکر دیر مواقع په لاس ورځی. کله چی طوفان (خپان) پورته شی او جهاز د طوفان په څپو کښی ګیر شی او له هری خوا له لویو پیښو او حوادثو سره مخامخ شی نو دغه وخت د لوی صبر او تحمل وخت او کار دی. او کله چی الله تعالیٰ دوی د مرګ او ژوند له دغه کشمکش او ربړونو (تکلیفونو) شخه صحیح او سالم وباسی نو حتمی او ضروری ده چی د الله تعالیٰ د دغه احسان او مرحمت شکر اداء کړی!

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ؕ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ^ط

او کله چی لاندی کړی دغه (کفار) یو موج لکه وریځی نو بولی دوی الله په داسی حال کښی چی خالص کوونکی وی دوی خاص الله ته (د) دین خپل، پس کله چی نجات ورکړی دوی ته الله طرف د وچی ته نو ځینی د دوی ولاړ وی په (هم هغی) لاری سمی

تفسير: پاس ئى په دلائلو او شواهدو سره دغه خبره بنودلى وه چى د يوه خداى منل صحيح دى او د دى عقيدى او مفكورى په خلاف نورى كردى (تولى) خبرى دروغى او غلطى دى. دلته ئى دغه راوبودل چى د طوفانى موجونو او خپو (چپو) له وبرى دير سخت او غليظ مشرك هم په دير اخلاص او عقيدى سره د الله تعالى په دربار كښى دعاء او استغفار كوى او ترى خپل نجات او حيات غواړى نو معلوم شو چى د انسان ضمير او د فطرت اصلى غږ هم دغه دى او باقى تول جعلى، ساختگى، موهوم او چتى (بيكاره) شيان دى.

پس هر كله چى پاك الله دوى له طوفان (خپان) نه روغ رمت وچى ته راوباسى نو دير لږ كسان داسى دى چى د اعتدال او توسط په لاره قايم پاتى كيږي، كه نه زياتره څنگه چى له بحر څخه د باندې پل كيږدى بيرته په خپلو هم هغو شرارتونو لاس پورى كوى. شيخ الهند رحمه الله د (فمنهم مقتصد) ترجمه داسى كړى ده «نو ځينى وى له دوى څخه په منځنى حال باندې» حضرت شاه صاحب ليكي «يعنى هغه حال چى د خوف په وخت كښى ؤ اوس هغه حالت په هيڅ يوه كښى نشته مگر هغه وضعيت بيخي ترى هير شوى هم نه دى. داسى كسان هم دير لږ دى. كه نه زياتره د قدرت له معاونته منكرېږي او د خپل نجات او خلاصون راز راز (قسم قسم) تدبيرونه لتوى يا له كوم ارواح يا نورو ځنى استمداد غواړي.

وَمَا يَجْعَلُ يَأْتِيَنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

او انكار نه كوى له دلائلو د قدرت زمونږ مگر هر هغه چى دير عهد ماتوونكى غدار زيات ناشكره وى

تفسير: يعنى اوس لږه شيبه (لحظه) پخوا ئى د طوفان له خوف او وبرى څخه كوم قول او قرار چى له الله تعالى سره ترلى ؤ هغه بيخي غلط او دروغ ثابت شو، خو ورځى ئى هم د ده د هغه انعام او احسان حق ونه مانه او دومره ژر د قدرت له دلائلو ځنى منكر شو.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمَ لَا يَجْزِي وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازِعٌ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا

اى خلقو! وويريږئ تاسى (تول له عذابه) د رب خپل او وويريږئ تاسى له هغى ورځى چى نه به شى دفع كولى عذاب هيڅ پلار له زوى خپل او نه هيڅ زوى (داسى وى) چى هغه دفع كoonكى شى له پلار خپل څخه كوم شى (څه عذاب)

تفسير: د طوفان په وخت كښي د جهاز مسافران سخت پريشان، وارخطا وي او له هر انسان سره يوازي د خپل ځان د خلاصون فكر او انديښنه وي، خو سره له هغه هم مور او پلار له خپلو اولادو، او اولاد له خپل مور او پلار څخه بيخي غافل او بي پروا نه وي. او هر يو د بل د نجات او خلاصۍ او مرستې (مدد) په فكر او چرت (خيال) كښي وي بلكه دير كله د والدينو شفقت غواړي چي هر راز (قسم) زحمت او مصيبت په خپل ځان واخلي چي خپل اولاد له هغه مصيبت څخه وژغوري (وساتي). ليكن د دې په عكس يوه داسي ويروونكي او هولناكه ورځ راتلونكي ده چي په هغي كښي به له هر طرفه هم دغه د «نفسی! نفسی!» غږ راپورته كيږي. نه اولاد او نه والدين بلكه هيڅوك به داسي يو ايتار او شفقت ونشي كړي چي د بل لږ څه مصيبت په ځان واخلي او بالفرض كه دې وغواړي چي د خپل كوم عزيز لږ څه زحمت په ځان واخلي خو څوك د ده دغي غوښتنې او مطالبې ته څه اهميت او قيمت نه وركوي. نو په هر انسان لازم دي چي لا له اوسه د هغي ورځې په فكر او انديښنه كښي واوسي! او د هغي لپاره توبه برابره كړي! او زيار (كوشش) وكړي خو د الله تعالى له قهر او غضب څخه مامون او مصون پاتي شي كه نن دوي د سمندر له طوفانه روغ رمت ووتل نو سبا خو دوي د حشر له دگر ځني په هيڅ صورت نشي وتلي.

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿٣٢﴾

بيشكه وعده د الله رښتيا ده (د بعث، د حساب، د جزا وعده) پس نه دي غره كوي تاسي خامخا دغه ژوندون لږ خسيږس! او نه دي غره كوي خامخا تاسي په (عفو او كرم د) الله هيڅ غره كوونكي

تفسير: يعني هغه ورځ يقيناً او قطعاً راتلونكي ده. او دغه د پاك الله داسي قاطعه او نافذه وعده ده چي له سره په هغي كښي هيڅ لاندې باندې او وړاندې او وروسته والي نشي راتلي نو نه بښاي چي تاسي د دنيا په دغو خو ورځو باغ او بهار، عيش او عشرت، زرق او برق او رونق تيروځئ كه نه تل به هم داسي له عقبې څخه بي برخي او نااميده پاتي شئ او داسي ئي مه گنئ چي هر څوك چي دلته په آرام وي نو بي له ايمان او صالح عمل څخه هلته به هم په آرامي او هوسائي (راحت) كښي وي. د تگ شيطان له مكر او فريب او اغواء څخه تل هوښيار او وښ اوښ! چي شيطان مو د الله تعالى په نامه هم غولوي او داسي درته وائي څه خانه! بيغمه خپلي چرچي او مزي كوه! پاك الله غفور او رحيم دي ښه په گناهونو او خطاؤ ځان مور كړه! او له سره تر پايه په دغه دند كښي ځان دوب كړه كله چي زور او سپين بيري شوي نو بيا يو ځلي له دغو گړدو (تولو) څخه توبه وباسه! پاك الله به دي وښي. كه ستا په تقدير كښي جنت ليكلي وي نو هر څومره گناهونه چي هم وكړي بالاخر به جنت ته ځي كه په تقدير كښي دي دوزخ ليكلي شوي

وی نو په هیڅ ډول (طریقه) ته خپل ځان له دوزخه نشي خلاصولی نو بیا د څه لپاره په دنیا کېږي چرچي او مزی نه کوي ؟

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي
الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي
نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ^ع

بیشکه الله خاص هم ده څخه دی علم (د قیام) د قیامت او نازلوی الله باران (او د نزول په وخت ئی هم علم لری) او معلوم دی الله ته هغه شی چی په ارحامو (د میندو په نسونو) کېږي وی (نرتوب او ښځه توب ئی) او نه پوهیږي هیڅ نفس چی څه کار به کوي سبا، او نه پوهیږي هیڅ نفس چی په کومه ځمکه کېږي به مری بیشکه الله دی ښه عالم (په دغو شیانو او نورو ټولو اقوالو) ښه خبردار (په ټولو احوالو) دی.

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. د دی علم یوازی له الله تعالی سره دی دغه نه ده معلومه چی دغه دنیوی لویه کارخانه به کله وپکاره او درې وړی کیږي ؟ انسانان په دنیوی عیش او عشرت، ښائست او مؤقتی تازگی نازیږي او پکښی مزی او چرچی کوي آیا دوی په دغه نه پوهیږي چی دغه دنیا په دی چی فانی ده فی الحال هم دغه دنیا او هم ئی ټول اسباب او وسایل د الله تعالی په واک (اختیار) او قدرت کېږي دی د ځمکي ټول رونق او مادی برکت چی ستاسی د خوښی خوشالی مدار دی په آسمانی باران موقوف دی که دوه درې کاله باران ونشي نو له هر طرفه به خاوری او دوری پورته کیږي، نه به د ژوندانه څه سامان پاتی شي او نه به د راحت څه اسباب. بیا تعجب دی چی انسان د دنیا په زینت، ښائست او سینگار ولی غولېږي؟ او هغه لوی ذات د څه لپاره هیروي؟ چی د خپل رحمت په باران سره ئی ورته ښائست او سمورتیا او رونق مرحمت کړی دی. چاته څه معلومه ده چی په دنیا کېږي به د ده د دنیوی عیش او عشرت برخه څومره وی؟ ډیر خلق زیات کوشش کوي او زیار (محنت) کوي او له ډیرو رېرونو (تکلیفونو) له گاللو (برداشت کولو) څخه مری لیکن په خپل ژوند کېږي یی له سره هوسائی (خوشالی) او آرام نه په برخه کیږي. بالعکس ځینو نورو ته بی له رېر (تکلیف) او زیار (محنت) څخه دولت او راحت ور په برخه کیږي د دغسی حالاتو او واقعاتو له لیدلو سره سره هم هر هغه انسان چی په دینی او دنیوی معاملاتو کېږي د الله تعالی په تقدیر اعتماد او اطمینان لري، په دینی او دنیوی امورو کېږي لږ څه هم په جداو جهد او سعی او کوشش کېږي

قصور او لندون نه کوی او سره له دی چی په تقدیر پوره داد او قناعت لری په ریاضت او مجاهدت کښی هم لږ څه مساهلت نه کوی هغه پوهیږی چی انسان لره تدبیر په کار دی ځکه چی ښه تقدیر عموماً د هم دغه کامیاب تدبیر په ترڅ کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) دغه علم په واقع یوازی او یوازی الله تعالی ته حاصل دی چی زمونږ تقدیر به څرنګه وی؟ او زمونږ له لاسه به صحیح تدبیر ظاهریږی که نه؟ که مونږ د هم دغی معاملی رعایت په دینی امورو کښی لا په ښه شان سره وکړو نو د شیطان د چل او فریب په لومه او دام کښی به له سره ونه نښلو بیشکه چی جنت او دوزخ هر ځای چی زمونږ په برخه کیږی هغه د تقدیر په اساس دی او د هغه علم له پاک الله سره دی مګر عموماً د ښو او د بدو د تقدیر څیری د ښو یا د بدو تدبیرونو په آئینه کښی لیدلی کیږی نو ځکه مونږ د تقدیر په حواله او اساس تدبیر نشو پریښودی ځکه چی دغه خبره خو هیچا ته نه ده معلومه چی د الله تعالی په علم کښی کوم یو سری سعید یا شقی، جنتی یا دوزخی، غنی یا فقیر یا نور دی؟ نو ظاهری عمل او تدبیر داسی یو شی دی چی د هغه له لیدلو څخه عادتاً مونږ ته د تقدیر له نوعیت نه لږ څه معلومات راحاصلیږی که نه د دغی خبری حقیقی علم خو یوازی له الله تعالی سره دی چی د ښځی په ګیده کښی هلک دی که جینئ؟ او وروسته له څیړیدلو څخه به د هغه عمر څومره وی؟ روزی به ئی ارته وی که تنګه؟ سعید دی که شقی؟ د هم دی په طرف ئی په ﴿وَيَعْلَمَانِ الْأَرْحَامَ﴾ کښی اشاره کړی ده، پاتی شوه د شیطان دغه تګی او برګی چی فی الحال خو په دنیا کښی چرچی او مزی کوه! بیا وروسته توبه وباسه! او ښه سری شه! د دی ځواب ئی په ﴿وَمَا تَذَكَّرُ نَفْسٌ مَّا ذَاكَ تُغِيبُ عَذَابًا﴾ الآیه - کښی ورکړی دی یعنی هیڅوک په دی باندي نه دی خبر چی دی به سبا څه کوی؟ او د څه کولو له پاره آیا دی به ژوندی پاتی کیږی که نه؟ او کله به مری؟ او چیری به مری؟ نو بیا دی به په کوم اعتبار او اعتماد سره د نن ورځی د بدی تدارک سبا هر ورو (خامخا) وکړی شی او د توبی توفیق به ضرور ومومی په دغو شیانو او نورو ګردو (تولو) امورو یواځی علیم او خبر الله تعالی ښه پوه او خبر دی.

تنبیه: په یاد ئی ولری! چی مغیبات یا به د احکامو له جنسه وی یا به د اکوانو له جنسه وی. بیا غیبی اکوان زمانی وی یا مکانی او زمانی د ماضی، مستقبل او حال په اعتبار په دری ډوله (قسمه) ویشل شوی دی له دغو څخه د غیبی احکامو کلی حکم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړی دی ﴿فَلَا يَظْهَرُ عَلَى غَيْبٍ أَحَدًا إِلَّا مِنْ رَأْيِ رَسُولٍ﴾ الآیه - (الجن ۲ رکوع ۲۶-۲۷ آیت ۲۹) جزء چی د هغه د جزئیاتو تفصیل او تبویب د امت اذکیاؤ کړی دی او د غیبیه ؤ اکوانو د کلیاتو او د اصولو علم الله تعالی د خپل ځان له پاره خاص کړی دی هوا! د هغو په منتشره ؤ جزئیاتو ئی دیرو خلقو ته سم له هغو قوتونو او استعدادونو اطلاع ورکړی ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم له دی نه داسی دیره وافره او عظیم الشانه برخه ور رسیدلی ده چی اندازه ئی بیخی نشی کیدی. خو سره له دی هم د غیبیه ؤ اکوانو کلی علم له رب العزت سره مخصوص دی په دغه آیت کښی چی دا پنځه شیان مذکور دی په احادیثو کښی ئی دغو ته

«مفاتيح الغيب» ويل شوی دی چی د هغو کلی علم پرته (علاوه) له الله څخه بل هیچا ته نشته. په حقیقت کښی په دغو پنځو شیانو کښی د غیبیه و اکوانو ټولو انواعو ته اشاره وشوه. په «بای ارض تموت» کښی مکانیه غیوب په ﴿مَلَاَ الْغُيُوبَ﴾ کښی د مستقبله زمانیه و غیوب او په ﴿مَافِي الْأَرْضِ﴾ کښی د حالیه زمانیه و غیوب او په «ينزل الغيث» کښی غالباً په ماضیه زمانیه و غیوب تنبیه ده. یعنی کله چی باران راځی او ووریږی معلومیږی لیکن دغه خبره هیچا ته نه ده معلومه چی پخوا له باران څخه څرنگه اسباب او وسایل سره راغونډ شوی دی چی د هغو په اثر، پوره په هم هغی ټاکلی (مقرر کړی) نیتی او ځای او موقع کښی په هم هغه مقدار او اندازه باران وشو. مور خپل وورکی په خپله گیده کښی گرځوی مگر په دی باندی نه پوهیږی چی دغه د دی په گیده کښی هلک دی که جینی؟ انسان غواړی چی په راتلونکو حالاتو ځان پوه کړی مگر په دی نه پوهیږی چی دی به پخپله سبا څه کار وکړی؟ او د ده مرگ چیری واقع کیږی؟ له دغه جهل، ناپوهی او بیچاره گی سره د تعجب ځای دی چی په دنیوی ژوندون مفتون او مین کیږی او خپل حقیقی خالق او هغه لویه ورځ بیخی هیروی او له یاده ئی ویاسی کله ئی چی د الله تعالی لوی دربار ته په راښکودلو سره حاضروی. په هر حال د دغو پنځو شیانو له ذکر کولو سره په ټولو غیبیه و اکوانو د کلی علم په طرف اشاره کول دی او حصر نه دی مقصود. او اغلباً په ذکر کښی به د دغو پنځو شیانو تخصیص د دی له امله (وجی) شوی وی چی کوم سائل به د هم دغو پنځو شیانو په نسبت سوال کړی وی چی د هغه په ځواب کښی هم دغه آیت نازل شوی دی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی. د علم الغیب په نسبت پخوا له دی نه په سورت «الانعام» او اوس په سورت «النمل» کښی هم ځینی نور معلومات لیکلی شوی دی هلته دی وکتل شی.

«تمت سورة لقمان بمنه وكرمه»

«سورة السجدة مكية الا من آية (١٦) الى غاية آية (٢٠) فمدنية وهي ثلاثون آية وثلاثة ركوعات»

«رقم تلاوتها (٣٢) تسلسلها حسب النزول (٧٥) نزلت بعد سورة «المؤمنون»

«د السجدة سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (١٦) آیت څخه تر آخر د (٢٠) آیت چی مدنی دی (٣٠) آیتونه او (٣) رکوع گانی لری»

«په تلاوت کښی (٣٢) او په نزول کښی (٧٥) سورت دی وروسته د «المؤمنون» له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْم ۱ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

نازلیدل د (دغه) کتاب (قرآن) چی نشته هیڅ شک په دغه کښی له (جانبه) د رب د عالمیانو دی

تفسیر: بی شکه دغه مقدس کتاب رب العالمین نازل کړی. په دغه کښی نه څه شک شته او نه شبهه. او نه د فریب او تیرویستلو ځای دی. لیکن کفار دا خبره نه منی چی راغلی دی دا قرآن له طرفه د الله تعالی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا
أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِّنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۝

آیا وائی (دغه کفار) له خپله ځانه ئی جوړ کړی دی دا (قرآن محمد داسی نه دی) بلکه هم دغه (قرآن) حق دی (نازل شوی دی) له جانبه د رب ستا چی ویروی ته (په قرآن سره) هغه قوم چی نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی پخوا له تانه (تر اسمعیل علیه السلام پوری) دپاره د دی چی سمه لاره ومومی دوی (په سبب د ویرولو ستا).

تفسیر: یعنی د هغه کتاب په باب کښی چی اعجاز او حقانیت ئی دومره ښکاره او واضح دی چی د هیڅ شک او شبهی ځای پکښی نشته آیا د هغه په نسبت کفار داسی اظهار کوی چی رسول الله دغه قرآن له خپله ځانه جوړ کړی دی او معاذالله د لویو دروغو نسبت پاک الله ته کوی ؟ نو دغه د دوی انتهائی لجاجت، گستاخی او سپین سترگی ده چی په داسی واضح او روښانه بیان کښی هم له خپله ځانه شبهی پیدا کوی. که دوی لږ څه غور او انصاف کولی نو دوی ته به معلومه شوی وی چی په رښتیا سره دغه کتاب د پاک الله له طرفه راغلی دی او ته کوشش کوی چی د هغه په وسیله یو داسی قوم وینئ او هوښیار او په سمه لاره ئی راولی چی له څو پیړیو راهه دینخوا په دوی کښی ویښوونکی نبی نه دی مبعوث شوی دغه خبره د غور او فکر کولو وړ (لائق) ده چه انسان له خپله ځانه داسی یو شی جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی چی د هغه مثل یا قوی غوښتنه په محیط او ماحول کښی موجوده وی په دغسی یو ملک کښی د داسی یوی غتی خبری له خولی څخه ویستل چی د خلقو د سل هاو کلونو د مسخ شوی ذهنیت او مذاق څخه

غلطه او بيخي مخالفه وي او د هغي د قبول ديره ادني قوه او استعداد هم ظاهراً په هغو كښي نه وي د كوم پوه او عاقل انسان كار له سره نشي كيدي هوا كه د الله تعالى قاهره قدرت كوم انسان په دغسي يو سخت او مشكل كار مامور كړي هغه بيله خبره ده. پس نبي الامي صلى الله عليه وسلم چي د نورو خلقو په نسبت د ده د عقل په زياتوالي او پوخوالي باندې هغه كسان هم قايل دي چي (معاذالله) ده ته ئي مفترې ويل كه كومه خبره ئي له خپله څانه جوړوله او خلقو ته ئي اوروله نو يقيناً، داسي خبري به ئي راوړي وي چي هغه به له عربي فضا سره مطابقي او له عمومي جذباتو سره به موافقي او د هغي امثال او اشباه به د دوي په شاو خوا كښي زياتي موندلي كيدلي هم دغه خبره يو پوه او انصاف خوښوونكي انسان متيقن كولي شي چي بيشكه محمد صلى الله عليه وسلم په خپله خوښه دغسي يو لوي او مهم كار ته اقدام نه دي كړي او نه هغه كلام چي ده راوړي دي د ده تصنيف دي.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ط

الله هغه (مطلق قادر) دي چي پيدا كړي ئي دي آسمانونه او ځمكه او هر هغه چي په منځ د دغو دواړو كښي دي په (مقدار د) شپږو ورځو كښي بيا استوا ئي وكړه په عرش باندې (هم هغسي چي لائقه وه له شانه د الله سره نو ايمان راوړي پري)،

تفسير: د «استواء» بيان د «الاعراف» په (۷) ركوع كښي تير شوي دي هلته دي بيا ولوستل شي!

مَا لَكُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٧﴾

نشته تاسي لره (اي كفارو) غير له الله هيڅ دوست او نه شفاعت كوونكي (چي عذاب درڅخه دفع كړي)، آيا پس نه اخلي پند (په دغه وعظ)

تفسير: يعنى غور او فكر نه كوي! د الله تعالى د پيغام او د ده د رسول صلى الله عليه وسلم د دروغجنولو څخه وروسته به تاسي چيري څي؟ په گردو (تولو) آسمانونو او ځمكه كښي له فرشه تر عرشه پوري د الله تعالى حكومت دي. كه ونيولي شوئ نو بي د هغه د اجازي او رضاء به مو هيڅ څوك څه حمايت او سپارښت ونشي كړي او نه به داسي كوم حامی او سپارښت كوونكي

ومومئ! او الله تعالى داسی مطلق قادر دی چی

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ۝

تدبیر کوی (او نازلوی) امر کار له آسمانه غمکی ته (تر ورځی د قیامت پوری) بیا بیرته خیرتی هغه کار ده ته په هغی ورځی کښی چی ده اندازه د هغی (ورځی) زر کاله له هغو «دنیوی وختونو» چی ئی شمیرئ تاسی،

تفسیر: د لویو کارونو او خورا (دیرو) مهمو انتظاماتو له پاره حکم له عرش عظیم څخه مقرر او نازلیدی ټول حسی، معنوی، ظاهری او باطنی اسباب له اسمانونو او غمکی څخه راجمع کیږی بیا د هغه په انصرام (سر ته رسولو) کښی مشغول او لگیا کیږی بالاخر هغه کار او انتظام د الله تعالی په مشیت او حکمت تر مودو پوری جاری پاتی کیږی، بیا له یوی اوږدی زمانی څخه وروسته پای (آخر) ته رسیږی په دغه وخت کښی د الله تعالی له خوا بل ډول (طریقه) حکم نازلیدی. لکه چی د لویو لویو انبیاءو اثر تر پیږیو پیږیو پوری پاتی دی، یا په کوم لوی قوم کښی سرداری او مشرتوب تر نسلونو نسلونو پوری جاری وی. هغه زر کاله د الله تعالی په نزد یوه ورځ ده (موضح په لږ تغیر) مجاهد رحمه الله علیه وائی چی «الله تعالی د زرو کلونو انتظامونه او تدبیرونه پرېشتو ته القا کوی او دغه موده د ده په نزد یوه ورځ ده، بیا هر کله چی پرېشتی هغه پای (آخر) ته ورسوی او تری خلاصی ومومی بیا د نورو راتلونکو زرو کلونو انتظامونه هغوی ته القا کوی هم دغه سلسله به تر قیامت پوری تسلسل او دوام لری» ځینی مفسرین د دغه آیت مطلب داسی بیانوی چی «د الله تعالی حکم د اسمانونو له پاسه تر غمکی پوری رسیږی بیا هر هغه کاروائی چی د هغه په متعلق دلته کیږی هغه د اعمالو په دفتر کښی د درج کیدلو له پاره پاس خیرتی چی د دنیا د آسمان په محدب واقع دی. او له غمکی څخه د هغه غای فاصله د انسان په متوسط تگ سره د یو زر کاله لیاره ده چی د الله تعالی په نزد هغه د یوی ورځی لیاره ټاکلی (مقرر کړی) شوی ده. مسافه خو هم دغومره ده دغه خو بیله خبره ده چی پرېشته هغه په یوه گری کښی وهی، یا له دی نه هم په لږه موده کښی وررسیږی.» ځینی نور مفسرین داسی معنی کوی «د کوم کار د کولو اراده چی پاک الله وکړی د هغه د مادیو او اسبابو سلسله زر کاله پخوا شروع کوی بیا هغه له بالغه حکمت سره سم په مختلفو ادوارو کښی تیریدی او مختلف ادوار او صورتونه ځان ته اختیاری او ورو ورو د خپل کمال انتها ته رسیږی په دغه وخت کښی کومی نتیجی او آثار چی له هغه څخه څرگندیږی (ښکاره کیږی) د ربوبیت دربار ته د وړاندی کیدلو له پاره پورته کیږی» د ځینو نورو په نزد له «یوم» ځنی «یوم

القيامت» مراد دی. یعنی الله تعالى له آسمانونو شخه نیولی تر عُمکی پوری د تولى دنیا او مافیه انتظام کوی، بیا یو داسی وخت هم راتلونکی دی چی دغه گرده (توله) قصه به پای (آخر) ته ورسیوی او د گردو (تولو) شیانو رجوع به پاک الله ته وشى او تول به د خپلی وروستی فیصلی لپاره الله تعالى ته وړاندی شی چی هغه ته د قیامت ورځ ویل کیږی. د قیامت یوه ورځ د زرو کلونو په اندازه ده. په هر حال عینو «فی یوم» له «یدبر» سره او عینو له «یعرج» سره متعلق کړی دی او عینو د «تنازع الفعلین» په صورت منلی دی. والله اعلم.

ذَلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝۹

هم دی (خالق او د امورو مدبر) عالم دی په هر پټ او ښکاره ښه غالب قوی دی (په تقدیر) ښه مهربان دی (په فرمان وړونکو باندی)

تفسیر: یعنی د داسی اعلیٰ او عظیم الشان انتظام او تدبیر قایمول د هغه پاک ذات کار دی چی په هر یو پټ او ښکاره شی علیم او خبیر دی او دیر زبردست او نهایت مهربان دی.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ۝ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ۝ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُّوحِهِ ۝

هغه الله چه ښایسته کړی ئی دی هر شی چی پیدا کړی ئی دی هغه (هر موجود بالخاصه انسان) او شروع کړی ئی دی پیدایښت د انسان (یعنی آدم) له ختی شخه بیا ئی پیدا کړ نسل اولاد د ده له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو شخه بیا ئی برابر کړ (قالب د) هغه او پو (داخل) ئی کړ په دغه (قالب) کښی له روح خپل شخه (چی مخلوق د ده دی)

تفسیر: یعنی الله تعالى د انسان نسل او اولاد له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو شخه چی د خورا دیرو غذاگانو عصاره او خلاصه ده بیا ئی برابر کړ قالب د هغه یعنی شکل، صورت او اعضاء ئی موزون او متناسب خلق او موجود کړی دی. او پو، داخل، ئی کړ په دغه قالب کښی روح خپل حضرت شاه صاحب لیکی چی «گرد (تول) مخلوقات د ده مال دی مگر هر چاته ئی چی دیر پټ او عزت ورکړی دی هغه ئی خپل بللی دی لکه چی وائی ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾ حال دا چی تول د الله تعالى بندگان دی لکه چی الله تعالى ویلی دی ﴿إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا نَبِيًّا﴾ نو د انسان روح د عالم الغیب له طرفه راغلی

دی او یواځی له خاورو اوبو، او نورو څخه نه دی جوړ شوی که نه د الله تعالیٰ د روح څخه که هغه مطلب واخیست شی لکه چی د انسانی روح څخه مطلب اخیست شوی دی نو ښائی چی دغه روح په کوم بدن کښی وی که په بدن وی، ترکیب راځی، حال دا چی د ترکیب له وجود څخه حدوث پیدا کیږی او د الله تعالیٰ پاک او منزّه ذات او صفات له دغو شیانو څخه پاک او منزّه دی (موضح په لږ تغیر سره).

وَجَعَلْ لَّكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ①

او وئی مگرځول (در ئی کرل) تاسی ته (ای د آدم اولاده) غوړونه او سترگی (چی پری اورئ! او وینئ)! او زړونه (چی عقل او فکر پری کوئ) خو سره د دغو نعمتونو بیخی لږ شکر کوئ تاسی!

تفسیر: د دغو نعمتونو شکر دا ؤ چی پخپلو سترگو مو د ده تکوینی آیتونه په غور سره کتلی وی او پخپلو غوړونو مو د ده تنزیلی آیتونه په پوره توجه او شوق سره اوریدلی وی، او په خپلو زړونو سره مو د دغو دواړو په پوهیدلو او غور او فکر کولو کښی پوره کوشش او زیار (محنت) ایستلی وی، او وروسته له پوهیدلو مو پری عمل کړی وی مگر تاسی خلق ډیر لږ شکر اداء کوئ.

وَقَالُوا إِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۖ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَفِرُونَ ②

او وائی (منکران د بعث) آیا کله چی ورک شو مونږ په ځمکه کښی (چی خاوری شو) آیا بیشکه مونږ خامخا په نوی پیدایښت کښی یو ؟ (بلکه نه یو، نو الله وائی نه ده داسی چی دوی وائی) بلکه دوی له ملاقات د رب خپل څخه منکران دی (چی په قیامت باندی ایمان نه راوړی).

تفسیر: یعنی په دغه خبره ئی غور او فکر ونه کړ چی پاک الله دوی اول له خاورو څخه پیدا کړی دی او په خلاف د هغه ئی د شبهو په پیدا کولو شروع وکړ چی آیا له دی نه وروسته چی زمونږ جسم له خاورو سره گډود شی بیا به څرنګه مونږ ژوندی راپاڅول کیږو، دغه خو تشه یوه شبهه او استبعاد نه دی بلکه په صاف ډول (طریقه) سره دغه خلق له بعث بعد الموت څخه منکر شوی دی.

قُلْ يَتُوبُ إِلَيْكُمْ مَلِكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ تُعْرَأُ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) قبض کوی ارواح ستاسی پرېشته د مرگ (عزرائیل) هغه چی مقرره شوی ده په تاسی (دپاره د قبض د ارواحو) بیا به رب خپل ته بیرته بوتلل شی (پس له مرگ نه د حساب دپاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی تاسی خپل ځان یوازی بدن او جسد گنئ چی له خاورو سره گډود او خاوری کیږی داسی نه ده. تاسی په حقیقت کښی روح یی چی هغه پرېشتی له خپله ځانه سره وړی او بیخی نه فنا کیږی! (موضح).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسَ رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

او که ووينی ته (ای محمده!) کله چی دغه کافران ښکته اچوونکی به وی د سرونو خپلو په نزد د رب خپل (په ورځ د قیامت کښی له ذلت ندامت او خجالت نه او وائی به) ای ربه زمونږ ولیده مونږ او واوریده مونږ «وعدة ستا او تصدیق د رسولانو» پس بیرته بوزه مونږ «دنیا ته له پاره د دی» چی وکړو ښه عمل بیشکه چی مونږ یقین کوونکی یو (نو ویه گوری ته یو سخت بد کار او دغه وینا به دوی ته له سره څه گته (فائده) نه رسوی).

تفسیر: یعنی زمونږ غوړونه او سترگی، خلاصی شوی، د رسول الله په هغو خبرو چی ویلی ئی دی زمونږ یقین راغی او دغه گرد (تول) شیان مو په خپلو سترگو سره ولیدل او ښه وپوهیدو چی یواځی ایمان او صالح عمل د الله جل جلاله په نزد منظور او مقبول دی او په کار راځی اوس مو یو ځلی بیا دنیا ته ولیږه او ومو گوره چی مونږ څرنکه ښه عملونه کوو.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًى وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

او که اراده کړی وی مونږ نو خامخا ورکړی به ؤ مونږ هر نفس ته (په دنیا

کښی) هدايت د هغه وليکن مقرره شوی ده دغه وينا (حکم) له ما چي
خامخا دک به کرم هر و مرو (خامخا) دوزخ (له کفارو نه) له پيريانو او
انسانانو تولو څخه.

تفسير: د الانعام په (۳) رکوع ۲۸ آيت کښی ئی ویلی دی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ﴾ يعني بيا مو
دنیا ته وليږه او مو گوره چي مونږ څرنگه به عملونه کوو يعني دوی دروغ وائی که دنیا ته
بیرته وليږلی شی بيا به هم دوی پخپلو هم دغو شرارتونو کښی بوخت (مشغول) وی د دوی د
طبیعت اقتضاء او غوښتنه هم داسی ده چي د شیطان اغواء او لمسون قبلوی او د الله تعالی له
رحمت څخه لری تښتی بیشکه مونږ په دغه خبره قادر یو چي د دنیا گرد (تول) انسانان په جبر
او زور سره د هدايت په لاره راولو او پری قائم ئی کړو چي د هغه په لوری د انسانانو زړونه
فطرتاً مایل دی لیکن په دغه تقدیر سره چي گرد (تول) انسانان په هم دغه یوه طور او طریقه
اختیارولو مجبور کول دغه زمونږ د حکمت او مصلحت څخه مخالف ؤ چي د هغه بیان په څو
نورو ځایونو کښی پخوا له دی نه شوی دی نو هم هغه خبره پوره کیدونکی وه چي د ابلیس د
دغی دعوی ﴿لَا غَیْبَ لَهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ص ۸۲-۸۳ آيت په ځواب کښی ویلی
وه ﴿قَالَ الْحَقُّ أَقُولُ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَتَّبِعُ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (د ص ۸۴-۸۵ آيت
۲۳ جزء) معلومه شوه چي دلته له جن او انس څخه مراد هم هغه شیطاین او د هغو پیروان
دی.

فَذُقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۴﴾

پس وشکي تاسی (دا عذاب) په سبب د دی چي هیر کړی ؤ تاسی ملاقات د
ورځی ستاسی چي دا دی بیشکه چي مونږ به هم هیر کړو تاسی او وشکي
تاسی عذاب دائمی په سبب د هغه (کفر او تکذیب) چي وی تاسی چي کاوه
به مو (په دنیا کښی)

تفسير: يعني مونږ هم تاسی هیر کړی ئی، يعني هيڅکله به په رحمت سره نه يادول کيږئ.
وروسته له دی نه د مجرمينو په مقابل کښی د مؤمنانو حال او مال بيانوی.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ^{١٥} تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ^{١٦}

بیشکه هم دا خبره ده چی ایمان راوړی په آیتونو زمونږ هغه کسان کله چی
پند ورکړی شی دوی ته په دغو (آیتونو) نو پریوځی په داسی حال کښی چی
سجده «عبادت» کوونکی وی الله ته او تسبیح وائی سره له ثناء د رب خپل
او دوی تکبر لوئی نه کوی (له عبادت نه) لری کیږی ددی د دوی له ځایونو
د خوب (دپاره د تهجد) بولی دوی رب خپل (پت له خلقو نه) له ویری (د
قهره د الله نه) او له طمعی (د رحمت د ده نه) او ځینی له هغو مالونو چی
ورکړی دی مونږ دوی ته لگوی (ئی په لاره د الله کښی)

تفسیر: یعنی په خوف او خشیت او خشوع او خضوع په سجده لویږی، په ژبه سره د الله تعالیٰ
تسبیح او تحمید اداء کوی او په زړه کښی د کبر، غرور، لوئی، ځانمنی (غرور) داسی خبری
نه گرځوی چی د الله د آیتونو په مقابل کښی د تیتیدلو څخه مانع وی. له خوړو خوړونو او
پستو بسترو څخه پورته کیږی او د پاک الله په حضور کښی دریږی. له دی نه مراد د تهجد لمونځ
دی لکه چی په صحیح حدیث کښی راغلی دی.

او ځینو تری د سبا او د عشا د لمانځه یا د مغرب او د عشا د لمانځه په منع کښی کوم
نفلونه چی کیږی هغه مراد کړی دی. گواکی په الفاظو کښی د دی خبری د ځائیدلو ځای هم
شته. لیکن قوی هم هغه لومړی تفسیر دی. والله اعلم.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له الله تعالیٰ ځنی هیله (امید) او طمع لرل او ویریدل
بد نه دی اعم له دی نه چی په دنیوی امورو کښی وی یا په اخروی کښی. که په دغه مقصد کوم
بنده عبادت کوی نو مقبول دی. هو! که د بل کوم موجود د خوف یا رجاء له سببه بندگی
وکړی نو هغه ریاء ده له سره نه قبلوی».

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^{١٧}

پس نه دی معلوم هیڅ نفس ته (نه پرښتی او نه نبی ته) هغه شی چی پت
کړی شوی دی دوی ته له یخوالی د سترگو نه دپاره د جزاء د هغه عمل چی
وو دوی چی کاوه به ئی (پت)

تفسير: يعنى څرنگه چي د شپو په تيارو کښي له خلقو څخه په پته دوي بي رياء عبادت کړي دي د هغه په بدل کښي الله تعالى هغه نعمتونه چي پت ساتلي دي او د هغو پوره کيفيت هيچا ته نه دي معلوم دوي ته ورکوي چي د هغو د ليدلو څخه د دوي سترگي روښانه کيږي. په حديث کښي راغلي دي چي ما خپلو نیکو بندگانو له په جنت کښي دوه شيان پت ساتلي دي چي د هغو مثال نه سترگو ليدلي دي او نه د هغه تعريف غورونو آوريدلي دي او نه د کوم انسان په زړه کښي گرځيدلي دي.

تنبیه: سرسید او نورو د دغه حديث په اساس په جنت کښي له جسماني نعمتونو څخه انکار کړي دي د دوي په ځواب کښي د (مولينا شبير احمد) يو مضمون د «هدیه سنیه» تر عنوان لاندې چاپ دی ښايي چي هغه دی ولوست شي.

أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾

آيا پس هغه څوک چي وي مؤمن لکه هغه څوک دي چي وي هغه فاسق نه دي برابري (دا دواړه دلي)

تفسير: يعنى که د يوه ايماندار او د يوه بي ايمانه آخره خاتمه او انجام يو شاته شي نو ويو هيږي چي (العباد بالله) د الله تعالى په دربار کښي توره تباره ده.

أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

هر څه هغه کسان چي ايمان ئي راوړي دي او کړي ئي دي ښه (عملونه) پس شته دوي لره جنتونه د هستوگني په طريقه د ميلستيا په سبب د هغو عملونو چي وو دوي چي کول به ئي (په دنيا کښي).

تفسير: يعنى د الله تعالى په فضل به د دوي صالح عمل د جنت د ميلستيا سبب گرځي.

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ دُؤُورًا إِنَّ النَّارَ الَّتِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

او هر شه هغه کسان چي فاسقان شوي دي پس عَхай د هستوگني د دوي اور (د دوزخ) دي (هر کله چي اراده وکړي دوي د دي چي راوغي له دغه اوره نو بيرته به غورځول کيږي دوي په دغه اور کښي او ويل کيږي به دوي ته (د) اهانت په ډول (طريقه)) وڅکي تاسي عذاب د اور «د دوزخ» هغه عذاب چي وي تاسي چي د هغه به مو تکذيب کاوه (په دنيا کښي او باور مو پري نه کاوه).

تفسير: يعني کله کله چي د اور شغلي دوزخيان د دروازي په لوري وغورځوي په دغه وخت کښي بياني دوي د تبديل په فکر کښي ولويږي نو پرېښتي به له هغه عَхай څخه دوي په تيل وهلو سره بيرته بياني او دوي ته به وائي چيري عَهي؟ هغه شي مو چي دروغ باله او باور مو پري نه کاوه اوس د هغه خوند او مزه وڅکي (اللهم اعذني من النار واجرنی من غضبك).

وَلَنَذِيقَهُم مِّنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

او خامخا وبه څکوو مونږ هر ورو (خامخا) په دوي باندي له هغه عذاب نژدي (په دنيا کښي) لږ له عذاب لوي نه (چي د آخرت دي) دپاره د دي چي دوي وگرغي (له کفر نه اسلام ته).

تفسير: يعني د آخرت د لوي عذاب څخه پخوا په دنيا کښي لږ څه کمه درجه عذاب پري نازلؤو خو هغه کسان چي د رجوع توفيق ور په برخه وي له الله تعاليٰ څخه وويږي او الله تعاليٰ ته رجوع وکړي. کمه درجه عذاب هم دغه دنيوي مصائب دي لکه ناروغي، قحطي، قتل، قيد، د مال او د اولاد او د نورو تباهي او نور.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُتَقَبِّوْنَ ۖ ﴿٣٢﴾

او څوک دي ډير ظالم له هغه چا چي پند ورکړ شي په آيتونو د رب خپل

(قرآن) بيا مخ وگرځوي تری (فکر او غور ونه کړی پکښی او وروسته له پوهیدلو تری بیرته وگرځی بلکه له دی نه ډیر ظالم نشته) بیشکه چی مونږ له دغو مجرمانو څخه انتقام اخیستونکی یو (په عذاب سره)

تفسیر: کله چی مونږ له ټولو گنهگارانو او ظالمانو او مجرمانو څخه انتقام او بدل اخیستونکی یو نو دغه ډیر ظالم به څرنگه نجات تری وموندلی شی ؟ له دی نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکوی چی ته د دوی له ظلم او اعراض څخه مه خپه کیږه ! پخوا مو موسی علیه السلام ته هم کتاب ورکړی ؤ چی په هغه سره بنی اسرائیلو هدایت وموند او د ده په تابعانو کښی لوی لوی دینی پیشوایان او امامان تیر شول تاته هم بیشکه د الله تعالی له طرفه دغه عظیم الشان کتاب درکړی شوی دی چی ډیر خلق به پری لار ومومی او له بنی اسرائیلو څخه به زیات ستا په امت کښی لوی لوی امامان او پیشوایان پیدا شی. پاتی شوه د منکرانو فیصله هغه به پخپله پاک الله کوی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۖ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (د تورات لکه چی تاته مو ای محمده قرآن درکړی دی) پس مه کیږه ته ! په شک کښی له ملاقاته د دغه (موسی) او گرځولی وو مونږ تورات یا موسی هدایت دپاره د بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب)

تفسیر: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَائِهِ﴾ په منع کښی معترضه جمله ده یعنی بیشکه او بی شبهی موسی علیه السلام ته کتاب ورکړی شوی ؤ او تاته هم داسی کتاب درکړی شوی دی چی په دغه کښی هیڅ قسم چل او فریب او پلمه (تدبیر) نشته یا ئی د موسی علیه السلام د ذکر په نسبت وویل چی له موسی علیه السلام سره د معراج په شپه کښی ولیدل هغه واقعی او حقیقی ملاقات ؤ او په هغه کښی هیڅ قسم چل، تیرایستل، سترگی پټول او نور شک او شبهه نه وه.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً يَّهْدُونَ بِأَمْرِنَا لِنَبْلُوَهُمْ أَصَابُوا

او گرځولی ؤ مونږ ځینی له دوی نه امامان چی لاره به ئی ښووله (خلقو ته)

په حکم زمونږ کله چي صبر وکړ دوی (په دين خپل)

تفسير: يعنى د دنيا په سختيو او د منکرانو په ظلم او تيريو ئي صبر وکړ او خپل دين ئي ټينګ وساته

وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٣﴾

او وو دوی چي په آيتونو زمونږ (چي له انبياؤ الله سره ؤ) يقين به ئي کاوه .

تفسير: يعنى مسلمانان دى د الله تعالى په وعدو يقين او باور ولري او په سختيو دى صبر وکړي او پخپلو کارونو کښي دى ثابت او قائم اوسي نو له دوی سره به پاک الله هم داسي معامله وکړي لکه چي وشوه او ښه وشوه .

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٤﴾

او بيشکه رب ستا هم دى به فيصله (حکم) کوي په منځ د دوی کښي په ورځ د قيامت کښي په هغه شى کښي چي وو دوی په دغه شى کښي (په دغه دنيا کښي چي سره) اختلاف به ئي کاوه .

تفسير: يعنى د اهل الحق او منکرانو په منځ کښي قاطعه فيصله او عملي پريکړه به د قيامت په ورځ وشي هو! په دنيا کښي هم دیر مثالونه داسي ښوول شوي دي چي انسان د هغو له ليدلو څخه پوهه او عبرت حاصلولى شي آيا د عاد او د ثمود د تباہ او ويجاړ شوي کلي او کندوالی او مخروبي ښي دغو منکرانو نه دى ليدلى ؟ چي په هغو د شام او د مکي د سفر په وخت کښي مسافرين او عابرين تل تيريږي آيا د دوی د هلاکولو او تباہي قصي ئي نه دي آورېدلي ؟ د تعجب ځای دى چي د دغو شيانو د ليدلو او آورېدلو نه وروسته هم دوی متنبه نشول او د نجات او فلاح لاره ئي ونه ليدله .

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَيشُونَ
فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا

آيا (لاره د عبرت) نه ده ښوولي دغو (مكيانو) ته (دې خبرې) چې څومره هلاک كړي دي مونږ پخوا له دوي نه له اهل د زمانو چې تل تيرېږي (دغه كفار) په (ورانو) كورونو د دوي، بيشكه په دغه (هلاكلو د پخوانيو) كښي خامخا لوي دلائل د قدرت دي آيا پس نه اوري دوي (د عبرت په غوږونو) آيا نه ويني دوي چې بيشكه مونږ بهوو (ويالي د) اوبو طرف د ځمكې وچي ته (چې گياه پكښي نه وي) پس راوباسو مونږ په هغو سره كښت (فصل)

تفسير: يعنې بهوو مونږ د نهرونو، ويالو او د سيندونو اوبه يا د باران اوبه. نو آيا نه ويني دوي دا چې بيشكه مونږ راوكارو اوبه ځمكې وچي ته چې گياه پكښي نه وي له «الارض الجرز» څخه هغه وچه توره ځمكه مراد ده چې له نباتاتو څخه تشه او خالي وي ځينې تري خاص د مصر ځمكې مصداق او مراد گرځوي او له «نسوق الماء» څخه د نيل د سيند اوبه مرادوي ولي دي تخصيص ته هيڅ ضرورت نشته كېدايږي عليه ابن كثير رحمه الله.

تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٦﴾

چې خوري له دغه كښته (فصله) چارپايان د دوي (واښه، پاني) او نفسونه د دوي (دانه او ميوه) آيا پس نه ويني (نښي د قدرت د ده)

تفسير: يعنې ښائي چې دغه نښي ئي كتلي او د الله تعالى په كامل قدرت، حكمت او رحمت قائل شوي وي او ښه پوه شوي وي چې دې هم داسي د مړي په لاش كښي هم بيا روح نښاسي او دغه «بعث بعد الموت» ده ته څه اشكال او سختي نه لري او هم ښائي چې د الله تعالى په نعمتونو ئي د زړه له كومي شكر ويستلي وي.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْرُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٧﴾

او وائي (كفار) كله به وي دغه فتح (فيصله) كه چيري يې تاسي رښتيني (په دغه فتحه كښي)

تفسير: پخوا ئي ويلي وو چې د دوي فيصله به د قيامت په ورځ كيږي. د ده په نسبت به منكرينو داسي ويل چې ته پرله پسې قيامت قيامت وائي. كه ته رښتيني ئي نو راوښيه چې هغه ورځ به كله راځي؟. مطلب دا دي چې دغه خو تش دارول او چټي (بيكاره) انذار دي قيامت او

نور هيڅ شي نشته

قُلْ يَوْمَ الْقِيَامِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا اِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چي په ورځ د فتح (قیامت) کښي هيڅ نفع به ونه رسوي هغو کسانو ته چي کافران شوي دي ايمان راوړل د دوي (په دغه ورځ کښي) او نه به دوي ته مهلت ورکړ شي او نه به دوي ته انتظار وکړ شي.

تفسير: يعنى اوس وخت دى چي د الله تعالى او د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خبرو يقين او باور وکړئ او د هغي ورځي د تاسف او تحسر او له عذابه ځان وژغورئ (وساتئ) او ورته بيخي آماده او تيار شئ! وروسته له هغه چي قیامت شي بيا ايمان او باور له سره نه پکارېږي او نه به په سزا کښي څه تاخير تخفيف او مهلت وي او نه به مجرم ته داسي کومه موقع او فرصت ورکاوه کيږي چي په هغه کښي دي د خپلو اعمالو تعديل او اصلاح وکړي او بيا خپل حساب او کتاب ته حاضر شي. نو د دغه وخت فرصت او مهلت غنيمت وگڼئ! او په تکذيب او استهزاء خپل وخت مه ضائع کوئ! هغه ساعت چي راتلونکي دي يقيناً او قطعاً راځي او له سره پکښي هيڅ ديل، تعطيل او تاخير نشته نو داسي پوښتنې او وينا بيخي فضولي او بيکاره دي چي هغه ورځ به کله راځي؟ او څه وخت به دغه فيصله صادرېږي؟

فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَاَنْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَضِرُونَ ﴿٣٠﴾

پس مخ وگرځوه! له دوي نه او منتظر اوسه (د الله نصرت ته) بيشکه دوي هم منتظر دي (د غلبي په تا)

تفسير: يعنى هغه کسان چي داسي بي فکړه او بي حسه دي چي د انتهائي مجرموالي او د سزا د وړ (لائق) گرځيدلو سره سره د فيصلې د ورځي او د سزا د صدور په نسبت توکي او مسخري کوي او ورپوري خاندې نو له دوي څخه څرنگه داسي هيله (اميد) او توقع کيدې شي چي گوندي دوي په سمه لاره راشي نو تاسي د خپل تبليغ او د دعوت د فريضې په اداء کولو کښي مصروف او لگيا اوسئ! او د دوي له زيات فکر او خيال څخه بيخي بي پروا شئ! او هغوي پخپل سر پرېږدي! او د دوي د هلاکيدلو او تباهي په انتظار کښي اوسئ! لکه چي هغوي هم پخپل زعم او اتکل (معاذ الله) ستاسي د تباهي او خرابي په انتظار کښي دي (وهذا قبل الامر بقتالهم).

(تمت سورة السجدة والله الحمد والمنة)

(سورة الاحزاب مدنية وهى ثلاث وسبعون آية وتسع ركوعات)
 (رقم تلاوتها (۳۳) تسلسلها حسب النزول (۹۰) نزلت بعد سورة «آل عمران»
 د الاحزاب) سورت مدنی دی (۷۳) آیت (۹) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۳) او په «نزل
 کښی (۹۰) سورت دی وروسته د آل عمران د سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چي ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنْ اللَّهُ كَانَ
 عَلَيْهَا حَكِيمًا ۝ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنْ اللَّهُ كَانَ بِمَا
 تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝

ای نبی (محمده!) وویریږه (تل) له الله څخه او مه منه (حکم) د کافرانو او
 (نه) د منافقانو، بیشکه چي الله دی ښه عالم پر هر شی ښه حکمت والا. او
 متابعت کوه! (ای محمه!) د هغه (حکم) چي درلیږل کیږی تاته له جانبه د
 رب ستا بیشکه چي الله دی پر هغو کارونو چي کوئ ئی تاسی ښه خبردار او
 توکل وکړه په الله (او وروسپاره کارونه خپل)، او کافی بس دی الله کار
 جوړوونکی (ستا).

تفسیر: یعنی هم هغسی چي تر نن پوری معمول ؤ وروسته له دی نه هم تل له یوه خدای څخه
 ویریږه! او د کافرانو او منافقانو خبره له سره مه منه! که دغه ګرد (تول) سره یو ځای شی او
 خپل لاسونه سره یو کړی او راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبیرونه) او حیلي هم جوړی کړی او
 تاسی ته د دروغو مطالبات او د تګی مشوری در وړاندی کړی او وغواړی چي خپل طرف ته دی
 متمایل کړی نو تاسی قطعاً او اصلاً د هغوی پروا مه کوئ! او بی د الله تعالیٰ څخه د بل هیچا
 څخه خوف او اندېښنه مه کوه! او د هم هغه یوه خدای خبره منه، او د هغه په دربار کښی خپله
 غاړه ږده! اگر که ګرد (تول) مخلوق سره یو ځای شی او تاته راشی. د الله تعالیٰ د احکامو په
 خلاف د هیچا خبرو ته غور مه ږده! الله تعالیٰ پر ګردو (تولو) احوالو ښه پوهیدونکی دی. الله
 تعالیٰ په هر وخت کښی هر حکم چي درکوی په نهایت حکمت او مصلحت او خبرداری سره ئی

درکوی او په هغه کښی ستا اصلی خیر او ښیکنه (فائده) ده. کله چی ته د الله تعالیٰ پر احکامو تگ وکړی! او د ده پر لوی ذات توکل او اعتماد ولری! نو دی به ستا گرد (تول) امور پخپل فضل او مرحمت او قدرت سره جوړ کړی. یواځی د الله تعالیٰ ذات د توکل او اعتماد وړ (لائق) دی. هر څوک چی قلباً، خالصاً، او مخلصاً په ده پوری خپل ځان وتړی، نو دی به په بل چا یا بلی خوا ته له سره خپل زړه نشی ترلی. هوا که دی د دوو زړونو خاوند وی نو طبیعی ده چی هغه بل زړه به ئی بلی خوا ته درومی لیکن د هر یوه انسان په تتر (سینه) کښی فقط هم دغه یو زړه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « کفار غواړی چی د ده زړه نرم او خپل لوری ته ئی متمایل کړی او منافقان په خپل چال او چل درزده کولو پسی لویدلی دی او رسول الله یواځی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد او توکل کوی چی له هغه ځنی زیات علیم او خبیر بل څوک نه دی.»

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفَةٍ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ
الِیَّ تُظْهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ
قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝

نه دی پیدا کړی الله دپاره د هیڅ سړی دوه زړونه په دننه د ده کښی او نه دی گرځولی (الله) ښځی ستاسی هغه چی ظاهر کوی تاسی له هغو څخه میندی ستاسی او نه دی گرځولی (الله) هغه په زامنو بلل شویو ستاسی (واقعی) زامن ستاسی دغه (دری مذکوره خبری چتی (بیکاره)) خبری ستاسی دی په خولو ستاسی (چی هیڅ حقیقت نه لری) او الله وائی حقه (رښتیا خبره) او هم دغه الله ښی لیاره (سمه صافه حقه)

تفسیر: یعنی څنگه چی انسان په تتر (سینه) کښی دوه زړونه نه لری هم داسی په حقیقت کښی یو انسان دوه میندی یا دوه پلرونه هم نه لری. د جاهلیت په زمانه کښی به که کوم سړی خپله ښځه مور ویلله نو پخپل گرد (تول) عمر کښی به له هغی سره نه یو ځای کیده گواکی دوی به داسی گنل چی په هم دغه لفظ سره هغه ښځه د ده د حقیقی مور په شان وگرځیده که چاته به ئی د خپل زوی یا د لور نسبت کاوه نو هغه به ئی واقعاً خپل اولاد گانه او د پلارتوب او زوی توب گرد (تول) احکام به پر هغو مترتب کیدل عظیم الشان قرآن د دغه مصنوعی او لفظی تعلق له حقیقی او فطری تعلق ځنی د جلا (جدا) کولو لپاره د دغو رسومو او مفروضاتو په ډیر تشدید او تهدید سره تردید وکړ او دغه ئی ښکاره کړه چی که څوک خپلی ښځی ته مور ووائی

په دغه تش ويلو سره هغه د ده واقعي مور نه گرځي که نه د دغي خبري له منلو څخه دا لارميري چي دغه سري د دوو ښځو له گيدو څخه پيدا شوي دي يوه هغه چي دي ئي زيږولي دي او دوهمه دغه چي دي ورته مور وائي، په دغه صورت سره که څوک زيد خپل زوي ويولي نو د زيد يو پلار خو لا له پخوا څخه موجود وو چي دي د هغه له نطفې څخه پيدا شوي دي نو آيا د واقعيت له مخي دغه خبره ومنله شي چي زيد د دوو پلرونو څخه بيل بيل پيدا شوي دي لکه چي داسي نه ده نو د حقيقي مور ې پلار او اولاد احکام پر دوي باندې نشي جاري کيدي لکه چي خپلي ښځي ته د مور ويلو حکم د (تحریم) په صورت کښي راځي او د متبني (زوي بللو) حکم وروسته له دي نه راځي له دغو دواړو خبرو سره ئي دغه دريمه خبره د تمهيد او تشریح په ډول (طريقه) هم واوروله چي داسي ډيري خبري له ژبي او خولي څخه راوځي چي په واقع کښي حقيقت او واقعيت نه لري لکه چي کوم غير مستقل مزاج يا دوه رگه انسان يا کوم قوي الحفظ او قوي القلب سري يا داسي چا ته چي په يوه وخت کښي د دوو مختلفو شيانو په طرف متوجه کيدي شي داسي وائي چي دي د دوو زړونو خاوند دي حال دا چي که څوک ئي تتر ورځيري کړي او وئي گوري نو هغه به ضرور هم هغه يو زړه لري. هم داسي پر خپلي مور سربيره (علاوه) بله ښځه مور بلل، يا برسيره (سوا) پر پلار بل کوم سري پلار نيول، يا له خپل زوي څخه پرته (علاوه) بل کوم هلک ته خپل زوي ويل په واقع کښي په دغو گړدو (تولو) کښي قطعاً هغه نسبت نه ثابتيري چي زمونږ د ژبي له ويلو څخه پرته (علاوه) د قدرت په قوت قائم شوي دي نو ځکه نه ښائي چي د حقيقي او مصنوعي تعلقاتو په منع کښي گډون او خلط وکړي شي.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ

وبولي تاسي دغه (ادعاء) پلرونو د دوي ته دغه (نسبت) دوي پلرونو د دوي (ته) ډير برابر (او غوره) دي په نزد د الله

تفسير: يعنی ښه او د انصاف خبره خو دا ده چي د هر سري نسبت د ده حقيقي پلار ته وکړ شي که کوم سري کوم هلک خپل زوي ويولي (متبني ئي وگرځي) نو هغه د ده حقيقي پلار نشي کيدي. که هم داسي د شفقت او محبت له مخي کوم سري کوم هلک مجازاً په زوي توب سره ونيسي يا کوم وړوکی يو سري ته پلار ووائي هغه بيله خبره ده. الغرض نه ښائي چي په نسبي تعلقاتو او د هغه په احکامو کښي د دغسي شيانو له امله (وجي) څه التباس او اشتباه واقع شي. د اسلام په ابتدا کښي رسول الله صلي الله عليه وسلم زيد بن حارثه آزاد کړ او خپل متبني ئي وگرځاوه، لکه چي سم له دستور به خلقو هغه ته «زيد بن محمد صلي الله عليه وسلم» ويل، کله چي دغه آيات نازل شول گړدو (تولو) خلقو زيد بن حارثه ورته ويل.

فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ تَتَعَدَّتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

پس که نه پیژنئ تاسی (ای مؤمنانو!) پلرونه د دوی پس دوی ورونه ستاسی دی په دین کښی او دوستان ستاسی دی (په دین کښی) او نشته پر تاسی (هیڅ) گناه په هغه شی کښی چی خطا شوی یئ تاسی پکښی (لکه چی وایی زید بن محمد) ولیکن شته گناه په هغه شی کښی چی قصد ئی وکړی زرونه ستاسی او دی الله ښه ښونکی د (خطیاتو) ډیر رحم لرونکی (د اجر او ثواب په انعام سره)

تفسیر: یعنی که ئی پلار نه وی معلوم نو په هر حال ستاسی ورور او دینی ملگری خو دی. نو په هم دغو القابو سره ئی یادوئ! لکه چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارث ته ویل «انت اخونا ومولانا» که په هیږه یا ناپوهی یا غلطی سره ئی وویل چی فلاتی د فلاتی زوی نو دغه معاف دی د خطاء او نسیان گناه په هیڅ شی کښی نشته. په دغه کښی هم که الله تعالی اراده وکړی نو ښی ئی.

الْبَيْتِ أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أُولِيكُم مَّعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝

(محمد د الله) نبی ډیر وږ (لائق) دی له مؤمنانو سره له نفسونو د دوی (د احکامو په انجام) او ښځی د دغه (نبی الله) میندی د دوی دی (تعظیماً او تحریماً) او خاوندان د خپلوی غځینی د دوی ډیر وږ (لائق) دی پر غځینو نورو (په میراث کښی) په کتاب (حکم) د الله کښی له مؤمنینو (انصارو) او له مهاجرینو مگر خو دا چی وکړئ (پخپل ژوند کښی) له دوستانو خپلو سره څه احسان (یا ورته وصیت وکړئ په دریمه یا لږ له هغی) دی دغه (میراث په ایمان او په هجرت) په کتاب (قرآن یا لوح محفوظ) کښی لیکلی شوی

تفسیر: که په غور سره ولیدل شی د مؤمن ایمان د هغه لوی نور یوه شعاع ده چی د نبوت له

لمر څخه خورېږي. د نبوت لمر حضرت محمد صلي الله عليه وسلم دی. نو په دې اعتبار که مؤمن «من حيث هو مؤمن» د خپل ځان د حقيقت پوهيدلو لپاره په فکري حرکت شروع وکړي نو له خپل ايماني شتوالی څخه پخوا ښائی چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم معرفت ځان ته حاصل کړي نو په دغه اعتبار ويلي شو چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم مسعود وجود زمونږ له وجوده هم زيات راته نژدې دی. که د دغه روحاني تعلق په بناء وويل شي چي د مؤمنانو په حق کښي رسول الله صلي الله عليه وسلم د پلار په شان دی بلکه له پلار څخه هم په مراتبو ډير زيات دی نو دغه به بيخي په ځای او صحيح وي. لکه چي د ابو داؤد په سنن کښي د «انما انا لکم بمنزلة الوالد» الحديث او د ابی بن کعب او نورو په قرائتونو کښي د (النبي اولی بالمؤمنين) آيت او د «وهواب لهم» جمله دا حقيقت څرگندوي (ښکاره کوي) که د پلار په تعلق کښي فکر وکړئ نو د هغه حاصل هم دا راوځي چي د زوی جسماني وجود د پلار له جسمه راوتلی دی او د پلار طبيعي شفقت او تربيت له نورو څخه زيات دی ليکن آيا د رسول الله صلي الله عليه وسلم تعلق د ده له امت سره له دې نه لږ دی؟ يقيناً د محمدي امت ايماني او روحاني موجوديت د رسول الله صلي الله عليه وسلم د لوی روحانيت يوه پلوشه او د هغه سيوري دی. او هغه شفقت او تربيت چي د نبي صلي الله عليه وسلم څخه څرگند (ښکاره) شوی دی د مور او پلار له طرفه لا څه بلکه په ټولو مخلوقاتو کښي د هغه نمونه نشي موندلی. د پلار په ذريعه الله تعالی مونږ ته د دنيا دغه عارضی حيات راکړی دی ليکن د نبي صلي الله عليه وسلم په برکت مونږ ته ابدی او دائمی حيات راحاصليږي. نبي کریم صلي الله عليه وسلم زمونږ په نسبت داسي شفقت، مرحمت، خير غوښتل، او همدردی کړی ده چي مونږ ئي د خپلو ځانونو لپاره نشو کولی نو ځکه رسول الله صلي الله عليه وسلم زمونږ په مال او په ځان او نورو شيانو کښي د تصرف هغه حق لري چي په دنيا کښي نور هيچا ته دغه حق نه دی حاصل. حضرت شاه صاحب ليکي چي «نبي د الله نائب (بمعنی رسول) دی، پخپل ځان او مال زمونږ دومره تصرفات او اختيارات نشي چلیدي څومره چي د نبي تصرفات په مونږ چليږي مونږ ته دغه نه ده روا چي خپل ځان په سره لمبه او اور کښي واچوو که نبي صلي الله عليه وسلم دغه حکم صادر کړي نو بيا فرض کيږي. د هم دغو حقايقو په ملحوظ په احاديثو کښي راغلي دي «هيڅ يو له تاسي نشي مؤمن کيدی خو د ده په نزد زه له پلار او ځوی او نورو گړدو (ټولو) انسانانو بلکه د ده له خپله ځان څخه هم ډير زيات گران او محبوب نه شم.» (وازواجه امهتيم، او ښځي د نبي ميندي د دوی دی) يعنی ستاسي ديني ميندي دی په تعظيم او احترام او په ځينو نورو احکامو کښي چي د هغوی لپاره د شريعت له مخ ثابت شوی وي نه په ټولو احکامو کښي ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ﴾ او خاوندانو د خپلوی ځيني د دوی ډير لائق دی په ځينو نورو (الخ) يعنی له رسول الله سره دوی خپل وطن پريښی دی او له خپلو دوستانو او خپلوانو ځنی بيل شوی دی. رسول الله صلي الله عليه وسلم د مهاجرينو او د منوري مدیني د انصارو په منځ کښي د دوو تنو په منځ کښي ديني اخوت او اسلامي وروري ترلی وه. وروسته له دې چي د مهاجرينو نور خپلوان

مسلمانان شول نو دلتہ ئی داسی وویل چي د قدرتی خپلوی رعایت په دغه مؤاخات رومبی او مقدم دی بنائی چي میراث او نور شیان د نسبی قرابت په اساس تقسیم کرل شی. هو! بنائی چي به سلوک او احسان دی له هغو ملگرو څخه هم منع نه شی.

﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ دی دغه میراث او وصیت په کتاب قرآن لوح محفوظ کښی لیکلی شوی) یعنی په قرآن کښی دغه حکم د تل لپاره جاری او نافذ دی یا به په تورات کښی هم وی. یا به له کتاب څخه لوح محفوظ مراد وی.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ٥٠

او یاد کړه (ای محمده!) کله چي واخیست مونږ له (تولو) انبیاؤ څخه عهد د دوی (په الست کښی چي هم دی پخپله دوی عبادت کوی او هم دی نور زما عبادت ته رابولی) او (بالخاصه) له تانه او له نوح او (له) ابراهیم او (له) موسیٰ او (له) عیسیٰ زوی د مریمی نه (چي عبادت د الله کوی) او واخیست مونږ له دغو (تولو انبیاؤ) څخه (په قسم سره) عهد محکم.

تفسیر: یعنی دغه قول او قرار چي یو به د بل تائید او تصدیق کوی او د دین په قائمولو او د الله تعالیٰ د پیغام په رسولو کښی به له سره هېڅ قسم نقص او قصور نه کوی په «آل عمران» کښی د دغه میثاق ذکر تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «پاس ئی د رسول په حق کښی ویلی وو چي په مؤمنانو د دوی له ځانونو څخه زیات تصرف کولی شی. دلتہ دی ته اشاره ده چي دغه درجه انبیاؤ ته ځکه وررسیدلی ده چي په دوی محنت مسئولیت او ذمه واری هم له گردو (تولو) څخه زیات دی. یواځی له تولو خلقو سره مقابله او له هیچا څخه هېڅ دول (طریقه) خوف او رجاء نه لرل» پرته (علاوه) له انبیاؤ نه د بل چا له لاسه پوره ده؟ د دغو پنځو رسولانو نومونه چي دلتہ په خصوصیت سره یاد شوی دی اولوالعزم بلل کیږی د دوی هدایت او لیار ښوونی تر زرھاؤ کلونو پاتی دی او تر څو چي دنیا ودانه ده پاتی به وی. له دوی ځنی رومبی ئی زمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نوم واخیست حال دا چي د ده ظهور په عالم شهادت کښی له گردو (تولو) څخه وروسته شوی دی مگر په درجه کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی دی. او د ده وجود هم په عالم غیب کښی له تولو څخه مقدم دی لکه چي په حدیث کښی راغلی دی.

لَيْسَ لِلصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

دپاره د دی چي وپوښتي (الله) له صادقانو څخه له صدق (رښتيا) د دوی او (الله) تيار کړی دی دپاره د کافرانو عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له قول او اقرار سره مطابق د انبیاؤ پر ژبه ئی خپل احکام خلقو ته ورسول او د حجت اتمام ئی وفرمایه بیا به له هر یوه څخه بیلی بیلی پوښتنی کوی شو د صادقینو پر صداقت قائم پاتی کیدل ښکاره شی او منکرینو ته د صدق پر انکار سزا ورکړه شی وروسته له دی نه د «احزاب» د جنگ واقعہ یادوی چي د رښتین رسول الله صلی الله علیه وسلم او د رښتینو مؤمنینو په مقابل کښی د دروغجنانو منافقانو او د منکرانو څه حال احوال شو ؟ او د دوی د ظاهري ثمراتو او نتائجو ذکر کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝

ای هغو کسانو چي ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) یاد کړئ تاسی نعمت د الله پر تاسی کله چي په (غزوه د احزاب کښی) راغللی تاسی ته لښکری (د کفارو) امر یعنی راولیږو مو پر دوی باد او داسی فوځونه (د ملائکو) چي (هیڅ) نه لیدلی تاسی دوی (یعنی د پرېستو فوځونه چي د کفارو په زړونو کښی به ئی رعب او ویره غورځوله) او دی الله پر هغو (کارونو) چي کوی ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: د هجرت په څلورم او پنځم کال کښی د بنی نضیرو یهودان له منوری مدینې څخه وویستل شول چي ذکر ئی د «الحشر» په سورت کښی راځی دغه فراری یهودان کور په کور او قوم په قوم وگرځیدل او هغوی ئی د اسلام او مسلمینو په خلاف ولمسول او گرد (تول) ئی د مسلمانانو په خلاف جنگ ته مستعد او تیار کړل، او د بنی فزاره او غطفان او د عربو د نورو قبائلو د متحده و طاقتونو هجوم او حمله پر منوره مدینه باندی بریالیان او کامیاب شول، تقریباً دولس زره سره او کره لښکر سره له پوره وسلو، سامان، تجهیزاتو او لوازمو د فتح او ظفر په نشو کښی مست ورتوی شول د «بنی قریظه و» د یهودانو یوه ټینگه او کلکه کلا د مدینې منوری په شرقی جانب کښی وه، دوی پخوا له دی نه له مسلمانانو سره معاهده تړلی وه. بالاخر دوی د نضیری یهودانو په ترغیب او ترهیب هغه معاهده ماته کړه او د متعارضینو د امداد او معاونت له پاره د مسلمانانو په خلاف ودریدل د مسلمانانو عمومی جمعیت تول دری زره تنه و

چی په هغه کښی یو لوی تعداد دغابازان منافقان ؤ چی د تکلیف او سختی په وخت کښی به ئی د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړولی او د جنگ له میدانه به ئی ورو ورو خپل ځانونه ایستل رسول الله صلی الله علیه وسلم په دغه مورد کښی له مسلمانانو سره مشوره وکړه بالاخر د پارسی سلمان رضی الله تعالی عنه په مشوره د ښار په اطرافو کښی په هغو ځایونو کښی چی د کفارو د تعرض او د حملی اندیښنه وه خندقونه وکنستل شو د سختی یخنی وقت ؤ غله هم ډیره قیمته او ډیره لږه پیدا کیده د لوری له سببه صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم او پخپله رسول الله مبارک هم پر خپلو گیدو تیږی (گتی) ترلی وی مگر سره له هغه د الله تعالی په عشق او مینه کښی گرد (تول) مست او بیخوده وو، او دغه گرد (تول) د خپلو سرونو ځنی تیر صحیح اسلامی مجاهدان او د دی لوی قوماندان سید الانس والجان په دغی سختی ځمکی کښی د خندق په کنستلو کښی په یوه حیرت پیدا کوونکی مجاهدت او د میرانی (بهادری) په همت او غیرت مشغول وو، مجاهدین پر دغی سختی ځمکی کښی په کودال وهلو مشغول او لگیا وو او په خپلو منځونو کښی به ئی په ډیر جوش او خروش سره داسی ویل.

(نحن الذين بايعوا محمداً على الجهاد مابقينا ابداً)

بالمقابل زمونږ د لوی سردار حضرت محمد رسول الله سیدالابرار او افضل الاخیار له طرفه به چی هغوی هم بالذات د خندق په کنستلو کښی مشغول وو د دوی ځواب داسی ویلی کیده

(اللهم لا عيش الا عيش الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة)

کله چی خندق تیار شو نو اسلامی مجاهدین د متعارضینو په مقابل کښی په خپلو سنگرونو او مورچو کښی تینگ ودریدل تقریباً تر پنځه ویشتو ورځو پوری دواړه فوځونه سره مخامخ پراته وو او د دغو دواړو قواوو په منځ کښی خندق حائل ؤ سره له دی چی د کفارو تعداد ډیر زیات وو خو د دوی له لاسه ونشو چی له خندقه تیر او پر ښار عمومی هجوم او یرغل (حمله) راوړی، مگر له لری ځنی به ئی غشی ویشتل او کله کله به د فریقینو مخصوص زلمیان د مبارزی په ډگر کښی هم سره وتل، او یو له بله سره به ئی لاس او پښی پستول د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی مسلمین د محصورینو د جمعیت حیثیت درلود (لرلو) خو سره له هغه دوی ټولی ښځی او وږکی د ښار په مضبوطو او محفوظو انګرونو کښی خوندي کړل او دوی پخپله په ډیر شجاعت او استقامت سره د ښار په محافظت او مدافعت کښی مؤاظبت او مراقبت کاوه، بالاخره د نعیم ابن مسعود الاشجعی رضی الله تعالی عنه د یوه عاقلانه او لطیف تدبیر په اثر د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی اختلاف او مشاجره واقع شوه، له بل طرفه د کفارو په زړونو کښی د الله تعالی د غیر مرئی فوځونو له لوری ویره او رغب وغورځاوه شو په هم دغه ضمن په یوه شپه کښی یوه سخته ویروونکی سیلی راوالوته چی د هغی په اثر د دوی ټولی خیمی او کیږدی وشلیدلی او له ځمکی څخه وشکولی شوی او ډیری لری ولویدلی، د دوی گرد (تول) څاروی او حیوانات توری شول اورونه ئی مړه او دیگونه او لوبی ئی په بل مخ نسکور او گرد (تول) سره مات او گډود شول شکی به په داسی شدت او حدت سره الوتلی چی

د دوی سترگی او خولی پوزی او غوړونه تری دک پک شول. بالجمله د دغه سخت طوفان او دیری زوروری سیلی په اثر د کفارو په دغه عظیم الشان لشکر کښی چی تر ۲۴۰۰۰ تنو غلمیانو پوری رسیدل یو راز (قسم) گدودی او بی‌نظمی او پریشانی ښکاره شوه او بالاخر د دیری یخنی او تیاری او دوږو او غبار له سببه گرد (تول) سره تار په تار او د ابوسفیان د طبل الرحیل د غږیدلو په اثر چی دی بیا د کفارو د دغه عظیم الشان لشکر لوی سر افسر و تول په تیښته او فرار مجبور شول او گرد (تول) خائب خاسر بی د مرام له نیله بی هیله (بی‌طمعی) او ناامیده بیرته ستانه (واپس) شول ﴿وَكَفَىٰ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ وَوَّاعِيًا﴾ دغه جنگ ته د «احزاب» یا د «خندق» جنگ وائی د سخت برودت او سختو لوړو په وخت کښی د داسی خندق کنستل او د دغومره دشمنانو په مقابل کښی په میرانه (بهادری) سره ټینگ ودریدل داسی اوضاع او حالات ؤ چی د منافقانو د زړونو پتی خبری ئی څرگندی (ښکاره) کړی او د مؤمنینو ثبات او استقامت په ښه شان سره تثبیت شو په هم دغه جنگ کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی وروسته له دی نه به بیا کفار پر مونږ تعرض او یرغل (حمله) نه کوی بلکه بالعکس مونږ به پر هغو هجوم وروږو لکه چی هم داسی هم وشول.

إِذْ جَاءُوكُم مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ

(یاد کړی) کله چی راغللی (لشکری د کفارو) تاسی ته له پاسه (جانبه) د تاسی او له ښکته (جانبه) د تاسی

تفسیر: یعنی د منوری مدینی په شرقی جانب چی جگ (وچت) دی او له غربی جانب چی ښکته دی

وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا ۝

او کله چی کبری خری شوی سترگی (له دیری ویری) او ورسیدل زړونه چنفرکو (بیخونو د مریو) ته «له دیره خوفه» او گمانونه وکړل تاسو پر الله راز راز (قسم قسم) گمانونه

تفسیر: یعنی له دیره دهشته او حیرته سترگی ردی بدی پاتی شوی او د خلقو اشکال او ښی والوتی د دوستی او خپلوی مدعیانو به غانونه پتول او له سترگو غنی به ئی ځان گوښی (جدا) کاوه. او ورسیدل زړونه چنفرکو بیخونو د مریو ته یعنی له دیر خوف او هراسه زړونه لرزیدل او داسی په زور او شدت سره له خپله ځایه غورځیدل لکه چی د ستونی له لیاری د باندی راوتل. او

گمانونه وکړل تاسو پر الله تعالى راز راز (قسم قسم) گمانونه یعنی یو به په یو شی پوهیده، او بل به بل شی اتکلاوه. مسلمانانو به داسی گڼل چی دا څلی یو بل قسم سخت امتحان راباندی راغلی دی وگورو چی مونږ ته په دغه آزموینه کښی څه راپیښیږی؟ ناقص الایمان کسانو به داسی گڼل چی اوس له دغی پښی څخه زمونږ ژوندی وتل سخت او مشکل دی د منافقینو له احواله خو له سره پوښتنه مه کوئ چی هغوی په څه حال کښی وو؟ د منافقینو مقولی وروسته راځی.

هٰذَا لِكِ ابْتِلٰى الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلَالًا شَدِيدًا ۝

په دغه وخت کښی وازمویلی شول مؤمنان (له منافقانو څخه) او خوځولی شول په خوځولو سختو سره (له ډیری ویری)

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت حذیفه رضی الله تعالی عنه ولیږه خو د دښمن صحیح احوال راوړی د دغی واقعی مفصله قصه دی په حدیث کښی ولوستله شی خو د دغه تردد او تذبذب او اندیښنی د کیفیت اندازه تری وشي دلته د هغی د ترجمی گنجایش نشته.

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۝

او (یاد کړه هغه وخت) کله چی وویل (ابن ابی ابن قیشر او نورو) منافقانو او (وویل) هغو کسانو چی په زړونو د دوی کښی مرض (د نفاق) و چه نه ده وعده کړی له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله په فتح د شام یمن، پارس) مگر په غرور تیرایستلو سره

تفسیر: ځینو منافقینو به داسی ویل چی محمد صلی الله علیه وسلم به داسی دعوی کولی چی زما دین تر مشرقه او مغربه خور او منشوریږی او د روم، پارس او صنعا بنگلی او مانی ماته راکړی شوی دی حال دا چی اوس مسلمانان د اودس د تجدید لپاره هم له خپلو سنگرونو څخه نشی وتلی هغه وعدی چیری لاری؟ حضرت شاه صاحب فرمائی «مسلمانانو ته ښائی چی اوس هم د ناامیدی په وخت کښی د بی ایمانی خبری ونه کړی!»

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ

او کله چي وويل يوي طائفی له دغو (منافقانو) چي ای اهل د يثربه (مدیني)

تفسیر: «يثرِب» د طیبی مدیني قدیمی نوم ؤ کله چي رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه ځای ته تشریف راوړ د يثرِب نوم په «مدینة النبی» سره تبدیل شو.

لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنَ النَّبِيِّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ۝۱۳

نشته ځای (د هستوګني) تاسي ته پس بیرته وګرځئ او اذن (د بیرته تللو) غواړي یو فریق ډله له دوی له نبی وائی (بنو حارثه او بنو سلمه) چي بیشکه کورونه زمونږ تش پراته دي (له سړیو) حال دا چي نه دی تش پراته کورونه د دوی نه لري اراده دوی (په دغه تګ سره) مګر د تیښتي (له جنګه).

تفسیر: یعنی ګرد (تول) عرب زمونږ دشمنان شول او زمونږ لپاره هیچیري د توقف او د هستوګني ځای پاتی نشو تول له اسلامي لښکرو جلا (جدا) او خپلو کورونو ته لاړ شي! رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د اسلامي مجاهدینو د باندی ولاړ وو او د ښار د مضبوطو او محفوظو انګرونو په مزید تأمین او تحکیم او په هغو کښی د ښځو او وږو کو په خوندي کولو او ځای په ځایولو کښی مشغول ؤ په دغه وخت کښی به دغو منافقینو داسی پلمی (تدبیرونه) او بهانی سره کولی چي زمونږ کورونه د باندی په ډاګ دبر میدان کښی پراته دي مونږ له دی نه ویرېږو نه چي غله زمونږ په کورونو ولوبړي او زمونږ ګرد (تول) مال او شته به تالا او لوټ یوسی. دغه محض د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) وی او له داسی خبرو څخه د دوی مقصود دا و چي په کوم چل او فریب سره خپل ځان د جنګ له میدانو ویاسی لکه چي هومره سړیو چي له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اجازه وغوښتله دوی هغو ګردو (تولو) ته اجازه ورکړه او د مرخصینو د تکثیر او تزئید هیڅ پروا ئی ونه کړه. له ځینو روایتو څخه داسی معلومیږي چي فقط دری سوه قدسیه نفوس له دوی سره باقی پاتی شول.

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُلِواُ الْفِتْنَةَ لَأَتَوْهَا وَمَا تَلَبَّتْهُنَّ أَبْهًا إِلَّا يَسِيرًا ۝۱۴

او که راننه ایستی شی پر دوی (دغه کفار په مدینه کښی او تری چاپیر شی) له اطرافو د دغی (مدیني) بیا طلب وکړ شی تری فتنه (شرک یا له مسلمانانو سره جنگ) نو خامخا رابه شی دوی هغی (فتنی) ته او غنډ (ایسارتیا) به ونه کړی په دغی (قبول د فتنی) کښی مگر لږ

تفسیر: یعنی منافقان د دروغو حیلي او بهانی جوړوی. فرض ئی کړئ که دغه کسان په ښار کښی هم وی او کوم یو دښمن د دی خوا یا د هغی خوا راشی یا پر دوی ورتوی شی او له دوی څخه داسی یوه مطالبه وکړی چی د اسلام دغه دین پرېږدئ چی تاسی ظاهراً هغه منلی دی یا ورته وویل شی چی راځئ چی له مسلمانانو سره وجنگیږو نو دوی سم د لاسه د جنگ او فتنی او فساد اچولو لپاره ولاړ او تیاریږی او په دغه وخت کښی د دوی دغه مکر او فریب او دروغ په ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهرېږی. ځکه چی علی الفور دوی د کفارو د هغو مطالباتو د تعمیل لپاره خپلی ملاوی تری او د دوی مرستی (مدد) او تائید ته چت پت ودرېږی. نه به د خپلو کورونو د خالی کیدو او بی سر پرستی او د ساتلو عذر وړاندی کوی او نه د هغو د غلا او لوټیدلو او په تاراج تلوو څخه څه اندېښنه کوی ماسوا له هغه توقفه چی په دغو مذاکراتو او د وسلی په اخیستلو کښی واقع شوی دی بلا توقف علی الفور د مسلمانانو د جنگ لپاره دوی حاضرېږی او د اسلام د دغی ظاهری دعوی څخه هم لاس اخلی او بی له کومی معطلی او ډیل سریعاً د جنگ په اور کښی خپل ځانونه غورځوی.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُؤَلُّونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ۝

او خامخا په تحقیق وو دوی چی وعده ئی کړی وه له الله سره پخوا له دی نه چی ویه نه گرځوی (په جنگ کښی) شاوی خپلی (او نه به تښتی)، او دی عهد د الله پوښتیدلی شوی (په قیامت کښی له وفاء کولو سره).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی « وروسته د احد له جنگه منافقانو اقرار کړی وو چی بیا به مونږ داسی یو حرکت ونه کړو » د دغه مخالفت پوښتنه به الله تعالی له دوی ځنی وکړی چی ستاسی هغه قول او اقرار چیري لار ؟ یعنی بنو حارثه او بنو سلمه د احد په غزوه کښی هم له لیاری څخه بیرته گرځیدلی وو او بیا پښیمان شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ئی عهد وکړ چی بیا به له جنگه نه تښتو دغه دی چی دوی اوس بیا هم هغسی

وکرل.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوْ الْقَتْلِ وَاِذَا لَا تُنْتَعُونَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝۱۶

ووايه (ای محمده دوی ته) چی له سره به نفعه نه رسوی تاسی ته تینبته که چیری وتینتی تاسی له مرگه یا له قتله او کله چی وتینتیدی نو ژوندی به پاتی نه کری شی مگر لږ (مدت)

تفسیر: یعنی د هر چا په قسمت کښی چی مرگ دی هغه هیچیری په تینتیدلو سره له مرگه ځان نشی ژغورلی (بج کولی) د الله تعالیٰ قضاء هر چیری انسان ته رسیږی او که اوس مرگ ستاسی لپاره نه وی مقدر نو له میدان ه څخه تینتیدل بیکاره دی آیا دوی د جنگ په میدان کښی ټول وژل کیږی؟ او فرض شی کړئ که د جنگ له میدان وتینتی نو بیا به له مرگه مامون یی؟ آیا دغه مامونیت به تر څو پوری وی؟ بالاخر مرگ خو راتلونکی دی که اوس رانشی، نو څه موده وروسته خو خامخا راتلونکی دی ولی معلوم نه دی چی په څه ذلت او خواری سره؟

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللَّهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَّلَا يَجِدُونَ لَهْم مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيْرًا ۝۱۷

ووايه (ای محمده! دوی ته) څوک دی هغه (ذات) چی وساتی تاسی له (عذابه) د الله که چیری اراده وفرمائی الله په تاسی باندي د بدی (هزیمت) یا اراده وفرمائی په تاسی باندي د رحمت، نصرت او نه به مومی دوی خپلو ځانونو ته بی له الله کوم دوست (نافع) او نه کوم مددگار (دافع د ضرر).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ اراده هیڅ یو زور او طاقت نشی گرځولی نه کومه حيله او تدبیر د هغه په مقابل کښی کار کولی شی انسان ته لارم دی چی پر پاک الله توکل وکړی او په هر حالت د الله تعالیٰ د مرضی غوښتونکی وی که نه د دنیا نیکی یا بدی، سختی یا نرمی خو یقیناً رسیدونکی دی نو بیا د الله تعالیٰ د احکامو په تعمیل او د ده په لپار کښی به ولی انسان خوف، ویره او ډار له خپله ځانه ښکاره کړی، او په لازمه وخت کښی ولی ځان تری بیل او لری

کری او په لوی لاس خپل عاقبت خراب کری او له تکلیفه څخه هم خپل ځان خلاص نشی کړی
تاسو خو د عربو له مخالفت څخه ویرېږئ او دغه فکر او اندېښنه له تاسو سره نشته که الله تعالی
حکم وکړی مسلمانان تاسو علی الفور وژنی.

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا
وَلَا يَأْتُونَ الْبَاسَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

په تحقیق ښه معلوم دی الله ته منع کوونکی (له جهاده) له تاسی او ویونکی
ورونو خپلو ته (چی) راشی زمونږ په لوری (چی آرام او هوسانی) راحت
وکړی او نه راځی دوی جنگ ته مگر لږ (کله نا کله)

تفسیر: یعنی د خودنی، ریاء او ظاهر داری له سببه یا له شرم او ننگ او د نورو په ترهیب او
ترغیب کله کله د جنگ میدان ته راځی او د نورو حقیقی مجاهدینو په څنگ کښی ودرېږی. که
نه عموماً دوی پخپلو کورونو کښی او په خپل عیش او عشرت، مزو او چرچو کښی مشغولېږی او
خپلو نورو عزیزانو او خپلوانو ته چی صادق مسلمانان دی هم وائی چی جهاد ته مه ځی ! او
دوی جهاد ته له وتلو څخه منع کوی.

أَشْجَاءَ عَلَيْهِمْ

بخیلان دی (په اعانت له تاسی سره او انفاق) پر تاسی

تفسیر: یعنی د مسلمانانو د امداد او معاونت څخه ځان ساتی او د دوی له هر قسم همدردی او
خیر غوښتلو او خیر رسولو څنی بخل کوی. هو که د غنیمت مواقع راشی نو د ډیر حرص او
طمع لامله (له وجی) غواری چی بل هیچا ته دی هیڅ شی ورنه کړه شی او دغه گرد (تول) مال
او غنیمت دی یواځی زمونږ برخه شی او په هم دغه امید او هیله (طمع) ځینی په جنگونو کښی
هم حسب الظاهر شرکت کوی.

فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يُنْظَرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى

عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِالسِّنَةِ جَدًا إِشْحَةً عَلَى الْخَيْرِ

پس کله چی راشی ویره (د دشمن) نو و به وینی ته دوی گوری به دوی تاته (ترهور) چی چاپیر به چورلی (گاتی د) سترگو د دوی په شان د هغه انسان چی بیهوشی راوستلی شوی وی پر هغه له (وجه د سکرانو د) مرگه پس بیا کله چی لاره شی دغه ویره (او تول شی غنائم) نو ضرر دررسوی دوی تاسی ته په ژبو تیرو سره په دغه حال چی بخیلان (حارصان) وی په خیر (او لاس اچوی پر غنیمت)

تفسیر: یعنی د سختی او تنگسی په وخت کښی د رفاقت څخه ځانونه بیرته واپس کوی او له دیری ویری ئی ساه راخیژی وروسته له بری او فتح راځی او له خپله ځانه خبری جوړوی او خپل شجاعت او میرانه (بهادری) ښکاروی او له دیر حرص او طمع د غنیمت پر اموالو پرمخی نسکور لویږی. یا ئی دا مطلب چی د اسلام او مسلمانانو پر خلاف په طعنو او تشنیعو کښی خوله سپری او ژبه کوی.

أُولَئِكَ لَمْ يُولُومُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ۝

دغه (کسان د جنگ گیدران او د ولجی زمریان) ایمان ئی نه دی راوړی (په اخلاص سره) پس خراب (باطل) کړل الله عملونه د دوی او دی دغه (ابطال د اعمالو) پر الله آسان

تفسیر: یعنی تر څو پر الله تعالیٰ او رسول الله ایمان رانه وړی د دوی هیڅ یو عمل نشی مقبول واقع کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کوم ځای کښی چی د حبط الاعمال ذکر دی نو فرمائی چی الله تعالیٰ ته آسانه ده یعنی ظاهراً د الله تعالیٰ عدل او احسان ته کتلی دغه امر صعب او مشکل راښکاری چی څرنگه به پاک الله د چا محنت او اجر ضایع کوی ؟ لیکن دغه کار څکه سخت او مشکل نه دی چی پخپله په هم هغه عمل کښی داسی یو نقص او خرابی پته وی، چی په هیڅ صورت هغه عمل پری نه صحیح او نه درست کیږی لکه «د بی ایمان عمل» چی ایمان ورته شرط او روح ئی دی او هر عمل بی له هغه مر او بی نتیجی دی نو څرنگه به قبلېږی. کافر هومره محنت چی وکړی او ربرونه (تکلیفونه) وگالی (برداشت کړی) گرد (تول) ئی ابته (خراب) او بیکاره ځی.

يَحْسِبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يُدْهِبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوْا

لَوْ أَنَّهُمْ بَادَوْنَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَاءِكُمْ

گمان کوی «دغه منافقان» پر لښکرو (د کفارو) چی نه دی تللی (بیرته په ماتې) او که چیرته بیا راشی لښکر د (کفارو جنگ ته) نو دوست گنې (منافقان) دا چی کاشکی دوی اوسیدونکی وی په (لریو کلیو د) اعرابو کښی (له ښاره) چی پوښتنی به ئی کولی (له لری) له (احوالو) خبرو ستاسی.

تفسیر: یعنی د کفارو لښکری ناکامه بیرته لاری لیکن دغه ویریدونکی منافقان لا تراوسه هم نه دی متیقن چی هغوی ماتې موندلی ده او فرض ئی کړئ که د کفارو افواج بیا بیرته وگرځی او پر مسلمانانو حمله او یرغل وکړی نو د دوی هم دغه هیله (امید) او تمنا وه که وروسته له دی نه د جنگ تر ختمه پوری بیخی په ښار کښی هم ونه اوسیدی او چیرته کوم کلی ته ولاړ شی او هم هلته لری ناست ننداری وکړی او له تلونکیو او راتلونکیو څخه پوښتنی وکړی چی مسلمانان څه حال لری ؟ او د جنگ نخچه (نقشه) او وضعیت څرنګه دی ؟

وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَتَلُوا إِلَّا قَلِيلًا

او که چیری وی (دغه منافقان) په تاسی کښی نو جنگ به ئی نه وو کړی دوی مګر لږ «دپاره د ریاء»

تفسیر: یعنی د خولی پر خبرو کښی ستاسی خیر غوښتنه په ظاهری ډول (طریقه) سره ښکاره کوی او په جنگ کښی زیات کار نه کوی او تش د مجبورتیت او ضرورت لامله (له وجی) چی نوم ئی وشي په جنگ کښی شرکت کوی.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

خامخا په تحقیق دی تاسی ته (ای ویریدونکیو) په (کار د) رسول الله کښی اقتداء غوره نیکه دپاره د هغه چا چی وی دی چی داریږی د الله (او امید لری د رضاء او د لقاء ئی) او (د ثواب د نعمتونو د) ورځی وروستنی (د

قيامت) او يادوى الله دير (هم په خوله هم په زړه هم په راحت هم په زحمت)

تفسير: يعنى رسول الله ته وگورئ ا چى په دغو سختيو او مصاعبو كښى څرنگه ثبات او استقلال لري حال دا چى له گردو (ټولو) ځنى د زياتى انديښنى او فكر زور پر دوى لويږي مگر امكان نه لري چى لږ څه د دوى په استقلال او استقامت كښى تزلزل او فتور واقع شى هغه خلق چى د الله تعالى د رضا او لقاء هيله من (اميدوار) او د آخرت د ثواب د حصول اميدوار دى او په كثرت سره د الله تعالى په ذكر او ياد كښى مشغول دى د هغوى له پاره د رسول الله ذات دير ښه اسوه او خورا (دير) ښه نمونه ده ښائى چى دوى په عباداتو، معاملاتو، ماکولاتو، مشروباتو، ملبوساتو، حرکاتو، سکنااتو، الاتو، ادواتو، محارباتو، جود، سخا، صبر، تحمل بلکه په هر حرکت او سکون او ناسته او ولاړه كښى د دغه جامع الصفات، منبع البركات ذات د قدم پر نقش حرکت وكړى ا او په همت او شجاعت او استقلال او استقامت او ثبات او حيات كښى د دوى د عمل د طرز متابعت كوى ا او په ښه شان سره نى زده كړى !

وَلْتَارَ الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ
وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ۝

او كله چى وليدلى مؤمنانو لښكرى (د كفارو) نو وويل (مؤمنانو) دا هغه دى چى وعده كړى ده له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله د نصرت) او رښتيا ويلي ؤ الله او رسول د دغه (الله په وعده كښى) او زيات نه كړ دغو (لښكرو د كفارو) مؤمنانو ته مگر ايمان او تسليم (احكامو د الله ته)

تفسير: يعنى كله چى پخو مسلمانانو وليدل چى د كفارو افواج سره يو ځاى شوى دى او له څلورو خواؤ څخه پر مونږ راټوټيږي نو د دى په ځاى چى متردد، مذبذب يا وارخطا شى د دوى د وفادارى، اطاعت شعارى په جذباتو كښى تزييد واقع شو او د دوى يقين او باور د الله تعالى او د رسول الله پر وعدو لا زيات شو. او دوى به داسى ويل چى دغه خو هم هغه منظره ده چى د هغه خبر الله تعالى او رسول الله پخوا له دى نه وركړى وو. او د ده په متعلق د الله تعالى وعده لا له پخوا څخه شوى وه لكه چى د (البقرة) د سورت په (۲۶) ركوع ۲۱۴ آيت كښى نى فرمائلى دى

﴿أَمْرِهِمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلُّوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ۝﴾

او د (ص) د سورت په (۱) ركوع ۱۱ آيت (۲۳) جزء كښى چى مكى دى فرمايلى دى

﴿جُنْدًا لَكَ مَهْزُومًا مِنَ الْأَحْزَابِ ۝﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَجْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدِيلًا ﴿٣٧﴾

غیبنی له مؤمنانو څخه (داسی) سری دی چی رښتیا کړی ئی ده هغه خبره چی عهد کړی ؤ دوی له الله سره په هغه باندی (چی ثبات، استقامت فی القتال دی) پس غیبنی له دوی هغه دی چی تر سره ئی کړ نذر خپل «چی مر شو یا شهید» او غیبنی له دوی هغه دی چی انتظار کوی (دغه مرگ یا شهادت ته) او بدل ئی نه کړ (عهد خپل یوه ذره هم) په بدلولو سره

تفسیر: یعنی هغه وعده چی منافقینو کړی وه او د هغی ذکر په پخوانی رکوع کښی په دغو الفاظو سره شوی ؤ ﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُولُونَ الْآبَارَ﴾ هغه ئی ماته کړه او په دیری بیحیائی او بی شرمی سره د جنگ له میدان په څنگ شول پرعکس د دوی دیر زیات داسی پاڅه مسلمانان هم شته چی هغو خپل عهد او پیمان په صداقت او امانت پای (آخر) ته ورسوه او د دیرو زیاتو مصاعبو او متاعبو او سختیو په اوقاتو کښی هم د دین له حمایته او د رسول الله له نصرت، او د مسلمانانو له رفاقته یو قدم هم بیرته پاتی نه شول کوم عهد او پیمان او ژبه چی دوی د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم سره کړی وه د غره په شان پری تینگ ولاړ ؤ له دوی نه خو غیبنی کسان هغه دی چی خپله ذمه واری ئی پوره کړی وه یعنی په جهاد کښی د شهادت په درجه نائل شوی دی لکه د «بدر» او «احد» شهداء چی په دوی کښی د حضرت انس بن النضر رضی الله تعالیٰ عنه قصه دیره مشهوره ده او زیات مسلمانان هغه دی چی په دیره مینه او اشتیاق سره د فی سبیل الله موت په انتظار کښی دی. او دی ته گوری چی کله کومه محاربه راپیښیږی چی مونږ په هغی کښی د شهادت په درجه نائل شو. په هر حال دغه دواړه قسمه مسلمانان چی د الله په لیاره کښی ئی ځان قربان کړی دی، یا د شهادت مشتاق دی د خپلو عهدو او پیمانونو پوره حفاظت ئی کړی دی او له خپلو خبرو څخه ئی د یوه ذری په اندازه هم تجاوز نه دی کړی.

فائده: په حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم طلحة رضی الله تعالیٰ عنه ته وفرمایل «هذا ممن قضی نجبہ دغه له هغو کسانو څخه دی چی خپله ذمه واری ئی پای (آخر) ته رسولی ده» گواکی دی ئی په حیات کښی شهید درولی دی. دی هغه اعظم مجاهد دی چی د «احد» په غزا کښی ئی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حفاظت کښی د کفارو له غشو څخه په خپل وجود سره مدافعه فرمایله او په دغه ضمن کښی ئی لاس هم د خیر الناس څخه جار (قربان) شو رضی الله تعالیٰ عنه وارضاه.

لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

دپاره د دی چی جزاء ورکړی الله رښتینو ته په (سبب د) رښتینی د دوی او په عذاب به کړی منافقان که اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) یا رجوع په رحمت سره وکړی پر دوی (چی ایمان راوړی) بیشکه چی الله دی ښه ښوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی هغو ته چی په خپل عهد باندی ټینګ ولاړ و او په خپل قول او اقرار کښی رښتین پاتی شوی دی پر دغه د رښتیا ټینګ پاتی کیدلو بدل به وررسیږی بد عهد او دغابازانو منافقانو ته که اراده وفرمائی سزا ورکوی او که اراده وفرمائی د توبی توفیق ور په برخه کوی او معافوی ئی او دغه د الله تعالی له مهربانی څخه بعید نه دی.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا

او بیرته وشرل الله (له مدینې نه) هغه کسان چی کافران شوی وو (په ماتی بی له جنگه) سره له قهره خپله (دک زړونه) چی وئی نه موند هیڅ خیر (بری پر مؤمنانو)،

تفسیر: یعنی د کفارو افواجو سره له ذلت او ناکامی په دغه حال کښی چی سره تاوونه او پیچونه ئی خوړل او له دیره قهره او غصی څخه به ئی غاښونه چیچل د جنگ میدان ئی پریشود او بیرته خائب او خاسر خپلو کورونو ته لاړل هو! د عمرو بن عبدود په شان د کفارو دیر نومیالی (نوموړی) سور چی خلقو به ده ته د یو زرو سورو په شان اهمیت ورکاوه په دغه جنگ کښی د سیدنا علی کرم الله وجهه په توره ووژل شو مشرکینو وغوښته چی مونږ تاسی ته لس زره دیناره درکوو خو د عمرو بن عبدود مری مونږ ته راکړی! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی «راغی په دیره خوښی سره خپل مری یوسع او پیسی دی هم ستاسی وی ولی چی مونږ د مری د پیسو خوړونکی نه یو»

وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۖ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا

او کفایت و کړم الله مؤمنانو ته د جنگ کولو (په امداد د پرېستو) او دى الله قوی ښه زورور (په انفاذ د احکامو) ډیر زبردست (په هر چا او په هر شی)

تفسیر: یعنې له مسلمانانو سره د عمومي جنگ او جګړې وار ونه رسيد، الله تعالى په خپل قدرت سره ډیره سخته سبلي پر دوى مسلطه کړه او د پرېستو لښکر ئې وړولیده، او داسې آثار ئې پیدا کړل چې کفار په خپل سر وارخطاء او پریشان شول او فرار ئې پر قرار اختیار کړ د پاک الله د زورور او زبردست قوت په مقابل کېنې څوک ودریدی شی ؟

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَّاصِيهِمْ
وَقَدْ فَرَّقَىٰ قُلُوبَهُمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا^(۳۳)

او راګوز کړل (الله) هغه کسان چې کومک ئې کړى ؤ له دغو (دلو د احزابو) سره له اهل د کتابه (چې بنی قریظه ؤ) له کلاګانو د دوى او وغورځوله (الله) په زړونو د دوى کېنې ویره (د رسول الله او د مؤمنانو) یوه ډله ووژله تاسې او بندي کوله به تاسې بله ډله.

تفسیر: دغه د بنی قریظه ؤ یهودان دى چې د منورې مدینې په شرقی جانب کېنې د دوى یوه ټینگه او مضبوطه کلا وه او دوى لا له پخوا له مسلمانانو سره د روغې معاهده درلوده (لرله) لیکن دغه د احزابو په جنگ کېنې (دحیی بن اخطب) په اغوا او لمسونه دوى هغه ګرد (تول) معاهدات نقض کړل او د مشرکینو په امداد ودریدل له دوى ځنې ځینو کسانو پر مسلماني ښځې هم حمله کړې وه چې د دوى د حملې جواب حضرت بې بې صفيه رضی الله تعالى عنها په ډیر شجاعت سره ورکړې ؤ کله چې د قریشو کفار عاجز او ناچاره شول او بیرته لاړل نو بنی قریظه په خپلو ټینګو او مضبوط کلاو کېنې ننوتل او دروازی ئې کلکې وټرلې کله چې حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم د احزابو له جنگه فارغ شو او په غسل او نورو تطهیراتو مشغول ؤ حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راوړ حال دا چې د جبرئیل علیه السلام پر شېره هم د دوو او غبار آثار وو او وی ویل یا رسول الله! تاسې له خپل ځانه وسلې ایسته کړې دى حال دا چې پرېستې لا هم هغسې مسلحې پخپلو وظایفو کېنې مشغولې دى الله تعالى حکم درکوى چې پر بنی قریظه ؤ دى حمله وکړه شی! فوراً منادی وشوه چې «د بنی قریظه ؤ عهد ماتوونکيو یهودیانو باندې د یرغل (حملې) وروړلو حکم دى!» نو اسلامي افواجو په منتهی سرعت او شطارت (جلتې) سره د دوى کلاوى تر محاصرې لاندې ونيولې دغه محاصره تر څلېرویشو یا پنځه ویشو ورځو وه، بالاخر محصورین ناطاقته شوه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور د پیغامونو په

ليږلو ئى شروع وکړه بالاخر د دوى له طرفه دغه خبره ومنله شوه چى «مونږ له خپلو کلاؤ څخه د باندې راوځوو او د «اوس» د قبيلې مشر حضرت سعد بن معاذ رضی الله تعالى عنه خپل منځگړى حکم او منصف دروو ځکه چى هغه د دوى حليف ؤ هر هغه فيصله چى سعد زمونږ په نسبت صادره کړى مونږ ئى منو» د دوى دغه خبره رسول الله صلى الله عليه وسلم هم ومنله لنده ئى دا چى حضرت سعد تشریف راوړ د يوه مسلم حکم په حيثيت ئى فيصلې وکړه چى «د بنى قريظه ؤ گرد (تول) جنگى زلميان دى ووژلى شى ! او ښځى او وړوکى دى تول د مريتوب په قيد کښى ونيولى شى ! او د دوى د داسى بد عهدى سزا هم داسى وه او دغه فيصله بيځى د مسلم او منلى شوى آسمانى کتاب (توريت) د احکامو سره موافقه وه . لکه چى د توريت په کتاب د استثناء په (۲۰) اصحاح (۱۰) آيت کښى مسطور دى «کله چى پر کوم ښار د حملې په قصد ورځئ نو ږومبى هغوى ته د روغى پيغام وليږى ! که هغوى له تاسى سره روغه وکړه او تاسى ته ئى دروازي پرانستلى نو هومره خلق چى هلته موجود دى هغه به گرد (تول) ستاسى مريان کيږى ليکن که هغوى له تاسى سره روغه ونه کړه نو هغوى محصور کړئ او کله چى ستاسى الله تاسى ته پر هغوى برى او فتح درکړه او هغوى ستاسى په قبضه کښى راغلل نو د دوى تول نارينه سره ووژنئ ! باقى وړوکى، ښځى او ساکبتان (جاندار) او نور شيان هومره چى په هغه ښار کښى موجود وي هغه گرد (تول) تاسى ته غنيمت دى » سم له دغى فيصلې سره څو سوه زلمى يهودان ووژل شول او څو سوه ښځى او وړوکى قيديان شول او د دوى پر املاکو او اموالو مسلمانانو قبضه وکړه .

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ تَطْوَها وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝

او په ميراث ئى درکړه تاسى ته ځمکه د دوى او کورونه د دوى او مالونه د دوى او هغه ځمکه چى نه وه پايمال کړى تاسى هغه (په ځغلولو د آسونو سره) او دى الله پر هر څيز باندې (چى اراده وفرمائى) ښه قادر (چى ځينى ئى فتح د امصار دى په لاسونو د ابرارو)

تفسير: دغه ځمکه چى منورى مدينى ته نژدى ده په لاس ورغله رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه پر مهاجرينو باندې تقسيم کړه او په دغه سره د دوى د معاش وسيله پيدا شوه او د دوى د ژوندون بار د انصارو له اوږو څخه لږى شو. له نورو ځمکو څخه مراد د خيبر ځمکى دى چى له دغى واقعى څخه دوه کاله وروسته د مسلمانانو په لاس ورکړى شوى او په هغو سره د نبوى اصحاب آرام او هوسا (خوشاله) شول. ځينى وائى چى بله ځمکه معظمه مکه ده ځينى ترى د

پارس او روم عُمکی مرادوی چی وروسته له رسول الله صلی الله علیه وسلم د راشده و خلفاؤ رضی الله تعالی عنهم په لاس مفتوح شوی. عینی وائی تر قیامت پوری هومره عُمکی چی د مسلمانانو په لاس فتح کیږی هغه گردی (تولی) په دی کښی شاملی دی والله اعلم.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأَسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَبِيلًا ۖ وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْحَسَنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا ۝

ای نبی ووايه ته ښځو خپلو ته که چیرې یی تاسی چی غواړی هم دغه ژوندون لږ خسیس او ښایست رونق د هغه پس راشی چی څه فایده درورسوم (د متعه طلاق درکرم) تاسی ته او خوشی کرم تاسی په خوشی کولو نیکو سره او که یی تاسی چی اراده لرئ د الله او د رسول د دغه (الله) او د کور د آخرت (او د نعمتونو د جنت) پس بیشکه الله تیار کړی دی دپاره د نیکی کوونکیو (ښځو) له تاسی نه اجر دیر لوی (ثواب زیات په جنت کښی)

تفسیر: د رسول الله مطهراتو ازواجو کله چی ولیدل تول خلق ماره او هوسا (خوشاله) شول نو وی غوښتل چی ښائی زمونږ د ژوندون وسائل هم په ښه صورت سره شی! نو له دوی څخه عینیو بیبیانو له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په دغه مورد کښی خبری اتری وکړی او تری وی غوښتل چی زمونږ د مزیدو نفقو او سامانونو تهیه وفرمائی! خو مونږ هم لکه د نورو مسلمانانو په شان په عیش سره ژوندون وکړی شو. پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خبره شاقه تیره شوه او قسم ئی یاد کړ چی تر یوی میاشتی پوری به د هېڅ یوی بیبی کره نه ورځی. مسجد ته قریب په یوی پاسنی کوته (مشریه) کښی دیره شو صحابه له دغه وضعیت څخه مضطرب شول. حضرت ابوبکر رضی الله تعالی عنه او عمر رضی الله تعالی عنه په دغه فکر کښی ولویدل چی په څه ډول (طریقه) سره دغه جگړه له منځه لری شی له دوی سره زیاته اندیښنه د دوی د لونو بیبی عایشه رضی الله تعالی عنها او بیبی حفصه رضی الله تعالی عنها وه چی هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپلو ځانونو خپه او غمجن نه کړی او بالوسيله خپل دین او دنیا دواړه له لاسه ور نه کړی. دوی دواړه پر هغوی دواړو په قهر شول او په خپلو خطاؤ ئی وپوهولی بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شول او له هغوی سره ئی د انس او د بی تکلفی څه خبری او اتری وکړی خو د رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک طبیعت لږ څه خوښ او منشرح شو. بالاخره یوه میاشت وروسته دغه د تخییر آیت نازل شو یعنی خپلو ښځو ته په صافو الفاظو سره ووايه چی له

دوو خبرو ځني ښائي دوی یوه خبره ځان ته غوره او اختیاره کړی که دوی دنیوی عیش او عشرت او د امیرانو په شان ژوندون غواړي نو دوی ته ووايه چی زما او ستاسی ژوندون سره سخت او مشکل دی او نه سره جوړیږو نو راځئ چی زه تاسی ته څه یعنی د جامو هغه جوړه چی مطلقاً ته ورکوله کیږی درکړم او په ډیر ښه صورت سره مو مرخصی کړم یعنی په شرعی طریقې سره تاسی ته طلاق درکړم او که د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی او د آخرت د اعلیٰ مراتبو طالبات یی نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د پاتی کیدلو له سببه به هغه دررسیدی هره هغه بی‌بی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره پخپله خوښه او زړه پاتی کیږی او په صلاحیت سره ژوندون کوی د الله تعالیٰ له طرفه هغی ته خورا (ډیر) لوی اجر تیار کړی شوی دی له دغه ځنی به نور څه ښه شی وی چی په جنت کښی له گردو (تولو) ځنی په اعلیٰ او ارفع مقام کښی له سیدالانام علیه افضل الصلوة والسلام سره اوسیږی ! د دغه آیت له نزوله وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته تشریف یووړ او رومی ئی د الله تعالیٰ دغه حکم بی‌بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته واوراوه دی د الله او د رسول الله مرضی ځان ته غوره کړه وروسته له هغه نورو گردو (تولو) ازواجو هم داسی وکړه او د دنیا د عیش او عشرت تصور ئی له خپلو زړونو څخه وویست. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په کورونو کښی به همیشه اختیاری فقر او فاقه موجوده وه څه شی چی دوی کره راتله سم د لاسه به په مصرف رسیدل بیا به ئی په قرض او پور خپل حیات تیروه پر هم دغسی ژوندون مطهرات ازواج راضی ؤ او دغه ئی چی فرمایلی دی «هر هغه چی پر نیکی دی هغه ته به لوی ثواب وی» د رسول الله صلی الله علیه وسلم ازواج ټول سره نیک ؤ ﴿وَالْقَبِيلُ الْحَبَشِيَّةُ﴾ مگر الله تعالیٰ په قرآن کښی صاف بشارت چاته نه ورکوی تر څو ئی بندگان بی خوفه نشی او تل په خپل حسن الخاتمه پسې سعی وکړی او هم دغه ښه ده وروسته هغو ښځو ته خطاب دی چی د نبی معیت ئی اختیار کړی دی چی د دوی درجی د هغه نسبت له وجی ډیری لوړی (اوچتی) دی نو ښائي چی د دوی اخلاقی او روحانی حیات هم پر هغه معیار وی چی د هغه رفیع مقام سره مناسب دی ځکه چی علاوه د دوی پر ذاتی عظمت دوی امهات المؤمنین دی او پر میندو د اولادو زیاته ذمه واری عائدیږی او لازم دی چی د دوی اعمال او اخلاق د امت لپاره حسنه اسوه وگرځی.

يُنِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنْكُنْ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۖ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٤﴾

ای ښځو د نبی هر څوک چی راشی له تاسی په یوه کار ناکاره ښکاره (چی دغه عصیان دی له رسول الله نه) نو دوچنده به کړ شی هغی ته عذاب په دوچند (د عذاب د نورو ښځو) او دی دغه (دوچندی د عذاب) پر الله آسان

تفسير: د لويانو غلطی هم لويه وی که بالفرض له تاسی ځنی له کومی یوی د بد اخلاقی کوم
 فعل صادر شی نو هغه سزا چی نورو ته پر هغه عمل ورکوله کیږی د هغه دوچنده تاسو ته درکوله
 کیږی او دا کار الله تعالی ته آسان دی یعنی ستاسی وجاهت او د زوجیت نسبت د الله تعالی د
 عقوبت څخه له سره څه ممانعت نشی کولی.

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَتَعْمَلْ صَالِحًا تُوْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿۳۱﴾

او هر شوک چه (تل) اطاعت و کړی له تاسی الله او رسول د دغه (الله) ته او عمل کوی د نیکیو نو ور به کړو مونږ هغی (بنځی) ته اجر د هغی دوه کړته (دوه مثله د ثواب د نورو بنځو) او تیار کړی دی مونږ هغی ته رزق روزی نیکه (زیاته په جنت کښی)

تفسیر: یعنی پر نیکی او اطاعت هغومره اجر چی نورو ته ورسیږی د هغه دوچنده تاسی ته درسیږی او مزید پر هغه یوه خاصه روزی او عزت به هم درعطاء کیږی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له دغی لویی درجی سره لارمه ده چه د نیکی ثواب دوچنده او د بدی عذاب هم دوچنده وی» پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئی فرمایلی دی ﴿إِذَا لَاقَوكُمْ فَقُلُوا سَلَامٌ﴾ جزء ۱۵ (اسراء (۸) رکوع) ۷۵ آیت وَضَعْتَ الْمَوَاتِ ﴿﴾

يُنْسَاءُ النَّبِيُّ لِسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ

ای بنځو د نبی نه یی تاسی لکه یو تولگی (په شان د بل تولگی د محمدی امت) له بنځو

تفسیر: یعنی ستاسی حیثیت او مرتبه د عامو بنځو په شان نه ده ځکه چی تاسی د الله تعالی له جانبه د سید المرسلین صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره انتخاب او غوره شوی یی او تاسی ئی امهات المؤمنین گرځولی یی نو که د تقوی او طهارت دیره ښه نمونه شی لکه چه له تاسی څخه هم دغه صفات او ستاینه متوقعه ده نو د هغه وزن به د الله جل جلاله په دربار کښی دیر زیات وی او که بالفرض کوم بد حرکت له تاسی څخه څرگند (ښکاره) شی نو په هم هغه تناسب سره د هغه سزا به هم زیاته درنه وی او دیر زیات قبیح گنللی کیږی. الغرض که د فضائلو خوا وی یا د رذائلو خوا په دواړو کښی ستاسی وضعیت (طور طریق) له نورو عامو مؤمناتو څخه جلا (جدا) او ممتاز دی.

إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ

مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۝

نو که چیری پرهیزگاری کوله تاسی پس مه کوئ نرمی په ویلو کښی پس (که پسته خبره تاسی وکړه) نو په طمع کښی به پریوځی هغه څوک چه په زړه کښی ئی رنځ وی (د نفاق یا د فجور) او ووايي تاسی خبره ښه (څیره).

تفسیر: یعنی که تقوی او د الله جل جلاله ویره پخپلو زړونو کښی لرئ! نو له پردیو سریو سره چی خبری اتری کوئ چی د هغه ضرورت خصوصاً امهات المؤمنین ته علی الاکثر پیښیری په پستی او زړه وړونکی لهجی سره ئی مه کوئ! بلاشبهه د ښځو په خبرو کښی قدرت په طبیعی ډول (طریقه) سره یو طبیعی پوستوالی - نزاکت او لطافت ایښی دی لیکن د پاکو مطهراتو - متقیاتو ښځو شان او صفت ښائی داسی وی چه حتی المقدور د اجانبو سریو سره د ضروری خبرو کولو په وخت کښی لږ شانی په تکلیف سره داسی خبری او اتری او لهجه اختیار کړی چه په کښی لږ څه خشونت او ضبط النفس څرگند (ښکاره) شی او د کوم یوه بد باطن قلبی میلان خپل طرف ته جذب او کش نه کړی امهات المؤمنین ته د دوی د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ په هسی مواردو کښی لا احتیاط لازم دی څو کوم روحانی مریض او د زړه رنځور خپل عاقبت تباہ او برباد ونه گرځوی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه ئی یو ادب وروښود چی که له کوم نارینه سره خبری کوی نو ښائی چه داسی ئی وکړی لکه چه میندی له خپلو ځامنو سره خبری کوی او کومه خبره چی کوی ښائی هغه هم معروفه او معقوله وی».

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى

او قرار ونیسئ (ای ښځو!) په کورونو خپلو کښی او مه ښکاروئ (ښایست خپل بیگانه سریو ته) په شان د اظهار (او ښائست) د جاهلیت (د ښځو) رومنیو.

تفسیر: یعنی پخوا له اسلامه د جاهلیت په زمانه کښی به ښځی بی پردی گرځیدی او د خپل بدن او د لباس ډول ښائست او د سینگار مظاهره او ښودنه به ئی په علانیه صورت سره کوله د دغی بداخلاقی او بیحيائی وضعیت د مقدس اسلام په نزد منفور او مهجور وگرځاوه شو او ښځو ته ئی صاف او پاک حکم صادر کړ چی دوی دی پخپلو کورونو کښی هستوگنه وکړی! او د جاهلیت د زمانی په شانی دی د باندی نه وځی او نه دی د خپل حسن جمال - ډول او سینگار نمایش او ښودنه کوی! د امهات المؤمنین فرض به په دغه معامله کښی د نورو په نسبت لا زیات مؤکد وی لکه چه د ﴿كُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾ په تفسیر کښی ولیکله شوه - باقی د کوم

شرعی یا ضروری یا طبیعی احتیاج او ضرورت په بناء بی زینت او زیب په مبتدلو - او غیر قابل الاعتناء لباسونو کښی د ستر او پردی د مراعاتو سره د دوی احیاناً د باندی وتل مشروط په دی چه د ماحول په اعتبار د فتنی او فساد مظنه نه وی بلاشبهه د دی اجازت له نصوصو څخه مستفاد دی بالخاصه د مطهراتو ازواجو په حق کښی د هغه ممانعت نه دی ثابت - بلکه د متعددو واقعاتو څخه د دغی خبری ثبوت هم په لاس راځی لیکن د شارع له ارشاداتو ځنی بالبداهه دغه ظاهریوی چه شریعت هغه نه خوشوی او په هر تقدیر هم داسی حکم صادر دی چه خامخا دی یوه مسلمانانه ښځه په خپل کور کښی کینی او د خپل کور زینت او سینگار دی جوړ او برابر کړی او د خپل د باندی وتلو څخه دی شیطان ته د کتلو او سترگو غورځولو موقع ور نه کړی د دی مسئلی تفصیل زمونږ د «شرعی حجاب» په رساله کښی شته پاتی شوه د ستر مسئله یعنی ښځی خپل کوم اعضاء د نارینه و په مخ کښی ښکارولی شی؟ او خپل کوم اعضاء دی پټ کړی او کشف ئی ناجائز دی؟ د دی تفصیل د «النور» په سورت کښی لیکلی شوی دی.

تنبیه: کوم احکام چه په دغو آیتونو کښی مذکور دی د گردو (تولو) ښځو دپاره دی د مطهراتو ازواجو په حق کښی کله چه د دی تاکید او اهتمام زیات ضرورت و نو ځکه په الفاظو سره دوی په خصوصیت سره مخاطبی گرځولی شوی دی زما په نزد له ﴿يُنْسَاءُ النَّبِيِّ مِنْ يَأْتِ مِنْكُمْ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ﴾ څخه تر ﴿لَسْتُمْ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾ پوری د دغو احکامو تمهید وو په تمهید کښی د دوو شقوقو ذکر و د بیحيانی د خبری ارتکاب او د هغه انسداد هغه په ﴿فَلَا تَضَعْنَ بِالنَّسَاءِ﴾ څخه تر ﴿تَبَرُّهُ الْجَاهِلِيَّةُ الْاُولَى﴾ پوری وکړی شو بل د الله تعالی او د رسول الله اطاعت او صالح عمل د هغه سلسله د ﴿وَاقِمْنَ الصَّلَاةَ﴾ څخه تر ﴿اَجْرًا عَظِيمًا﴾ پوری دوام لری خلاصه ئی داسی شوه چه د بدی له مواقعو څخه د ځان ساتنه او د نیکی په طرف سبقت گردو (تولو) ته ضروری دی مگر مطهراتو ازواجو ته له گردو (تولو) ښځو څخه زیات هغه ضروری او حتمی ده د دوی د نیکی او د بدی وزن دوچنده درولی شوی دی له دغه تقریر سره موافق د ﴿يَفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ﴾ تفسیر هم بی تکلفه پوهیدلی کیږی.

وَاقِمْنَ الصَّلَاةَ وَاتَيْنِ الزَّكَاةَ وَاطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

او سم دروئ لمونځ (چه د بدنی عباداتو اصل دی) او ورکوئ زکوة (چه د مالی عباداتو اصل دی) او (تل) اطاعت کوئ د الله او د رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی له نورو څخه زیات تاسی د دغو شیانو اهتمام وکړئ! ځکه چه تاسی له نبی سره اقرب او د امت دپاره نمونه یی!

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿۳۳﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه اراده لری الله د دی چه لری کری له تاسی گناه ای اهل البیت (کورنی د محمد رسول الله) او چه پاک کری تاسی (له گناه) په پاکوالی.

تفسیر: د الله تعالی اراده هم دا ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم پر کورنی باندی د دغو احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړی او دوی ښه صاف او پاک وگرځوی او سم د دوی له رتبې سره دوی ته داسی قلبی صفائی او اخلاقی پاکي عطاء وفرمائی چه په هغی سره دوی له نورو څخه فائقی او ممتازی وی (چه د هغی په لوری نی په ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ﴾ کښی د ﴿تَطْهِيرًا﴾ په تزئید سره اشاره فرمایلی ده) دغه تطهیر او د رجس اذهاب هم هغسی نه دی لکه چه د وضوء په آیت کښی ﴿وَلَكِنْ يُرِيدُ يُطَهِّرَكُمْ وَلِيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطَانِ﴾ د المائدة (۲) رکوع ۶ آیت یا د «بدر» په قصه کښی به ﴿لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطَانِ﴾ د الانفال (۲) رکوع ۱۱ آیت دا تری مراد شوی دی بلکه دلته له تطهیر څخه د تهذیب النفس - تصفیه القلب او تزکیة الباطن هغه اعلی مرتبه مراد ده چه اکملو اولیاء الله ته حاصله وی او د هغی له حصول څخه وروسته اگر که دوی د انبیاء الله په شان معصوم نه گرځی هوا محفوظ ویلی کیږی لکه چه د ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ﴾ الآية - فرمایلی او د (اراد الله) نه فرمایلی پخپله د دغی خبری دلیل دی چه د اهل البیت دپاره عصمت نه دی ثابت. تنبیه: په نظم القرآن کښی تدبر کونکیو ته د یوی لمحي دپاره هم په دغه خبره کښی هیڅ شک او شبهه نشی واقع کیدی چه دلته د اهل البیت په مدلول کښی یقیناً مطهرات ازواج داخل دی ځکه چه د دغه آیت څخه رومبی او وروستی په توله رکوع کښی دیر خطابات له هم هغو سره شوی دی. او د «بیوت» نسبت هم پخوا په ﴿وَقَرْنِ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ او وروسته په ﴿وَأَذْكُرْنَ مَا يُكَلِّفُ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ کښی د هم دوی په طرف کری شوی دی. علاوه پر دی په قرآن کښی عموماً دغه لفظ په هم دغه سیاق مستعمل شوی دی. د حضرت ابراهیم علیه السلام ښځی بی بی ساری رضی الله تعالی عنها ته د خطاب کولو په وخت پرښتی ویلی ؤ ﴿أَتَعْجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمْتُ الْإِسْرَافِيَّةَ وَرَبَّتْهُ عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ د هود (۷) رکوع ۷۳ آیت د بیت نسبت مطلقى ښځی په طرف سره له دی نه چه د نکاح له قیده وتلی هم ده مگر د عدت د مدت د تیروولو دپاره هم لا د خپل خاوند کره ناسته ده په دغه آیت کښی کری شوی دی ﴿لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ﴾ (الطلاق اول رکوع ۱ آیت ۲۸ جزء) د حضرت یوسف علیه السلام په قصه کښی هم د بیت نسبت د بی بی زلیخا رضی الله تعالی عنها په طرف کری شوی دی. ﴿وَرَأَوْنَاهُ الْيَوْمَ فِي بَيْتِنَا﴾ (یوسف (۳) رکوع) ۲۳ آیت په هر حال په «اهل البیت» کښی دلته د ازواجو دخول یقینی دی بلکه د آیت خطاب رومبی له هغو سره دی لیکن کله چه اولاد او زوم هم پخپل ځای په اهل البیت (کوروالو) کښی شامل دی لکه له

ځینو حیثیتونو دوی د دی لفظ لا زیات استحقاق لری لکه چه د احمد د مسند په یوه روایت کښی د «حق» له لفظ څخه ظاهریږی ځکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له جانبہ حضرات فاطمه - علی - حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنہم ته په یوه څادر کښی ځای ورکول او د دوی په نسبت «اللهم هؤلاء اهل بیتی» او نور فرمایل او د حضرت بی بی فاطمی رضی الله تعالیٰ عنها د کور له قریبه د تیریدلو په وخت کښی د الصلوة اهل البيت ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ﴾ الآية - خطاب کول د دغه حقیقت د ظاهرولو دپاره و اگر که د دی آیت نزول ظاهراً د ازواجو په حق کښی دی او له هم هغو سره مخاطب کیږی مگر دغه حضرات هم په طریق الاولی سره په کښی شامل او د دغه لقب مستحق او د تطهیر د فضیلت اهل دی. باقی کله چه مطهرات ازواج د قرآنی خطاب رومبنی مخاطبان دی نو ځکه د دوی په نسبت دی اظهار او تصریح ته ضرورت نه دی پاتی. والله اعلم بالصواب.

وَإِذْ كُنَّ مَائِثًا فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا

او یادوئ تاسی هغه چه لوستی کیږی په کورونو ستاسی کښی له آیتونو د الله (چه قرآن دی) او له حکمته (حدیث رسول) بیشکه چه الله دی ښه عالم الاسرار ښه خبردار

تفسیر: یعنی په قرآن او سنت کښی کومی خبری چه د الله تعالیٰ پر احکامو او د پوهی پر مطالبو شاملی دی هغه زده او یادی کړئ! او نورو ته ئی هم ورښیئ! او د الله تعالیٰ د عظیم احسان شکر اداء کړئ! چه تاسو ته ئی په داسی متبرکو کورونو کښی ځای درکړی دی چه د حکمتونو خزانه او د هدایاتو سرچینه ده.

د الله تعالیٰ په آیتونو کښی ډیر دقیق اسرار او د قدرت د علاماتو زیات رموزات دی هغه الله جل جلاله پر دی ښه پوهیږی چه کوم یو سری د دی امانت د پورته کولو اهل دی؟ هم هغه په خپل لطف او مهربانی سره محمد صلی الله علیه وسلم په وحی او تاسی ئی د ده په زوجیت سره غوره کړی یی ځکه چه الله تعالیٰ د هر چا د احوالو او استعدادو څخه علیم او خبر دی او هیڅ یو کار بی له حکمته او تدبیره او تناسبه او تعلقه او ارتباطه نه کوی.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

وَالْقَانِتِينَ وَالْقَنَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ

بیشکه چه مسلمانان سری او مسلمانانی بنحی او مؤمنان سری او مؤمنانی بنحی او اطاعت کوونکی سری او اطاعت کوونکی بنحی او رشتین سری او رشتینی بنحی او صبر کوونکی سری او صبر کوونکی بنحی.

تفسیر: یعنی تکالیف پر عاان اخیستونکی سختی او ربړونه (تکلیفونه) پر عاان کالونکی (برداشت کونکی)، د شریعت پر احکامو قائم او ټینگ پاتی کیدونکی.

وَالْخَشِيعِينَ وَالْخَشِيعَاتِ

او ویریدونکی عاجزی کوونکی سری او ویریدونکی عاجزی کوونکی بنحی.

تفسیر: یعنی د تواضع او د عاجزی او د انکسار غوره کوونکی یا په خشوع سره د لمانځه اداء کوونکی.

وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَالْحَفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَفِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۳۵﴾

او خیرات کوونکی سری او خیرات کوونکی بنحی او روژه نیوونکی سری او روژه نیوونکی بنحی او حفاظت کوونکی سری عاای د شهوت خپل (له بنځو) او ساتونکی بنحی (عاای د شهوت خپل له سریو) او ذکر کوونکی سری الله لره (په ذکر) ډیر او ذکر کوونکی بنحی (الله لره په ذکر ډیر) تیار کړی دی الله دغو (لسو وارو جامع الطاعاتو سریو او بنځو ته) مغفرت او اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: ځینو مطهراتو ازواجو ویلی وه چه په قرآن شریف کښی ډیر عایونه د نارینه و ذکر شته مگر د بنځو ذکر هیچیری نشته او ځینو نورو صالحانو بنځو ته داسی خیال پیدا شو چه په سابقه و آیتونو کښی د ازواج النبی تذکار وشو خو د نورو بنځو په نسبت هیڅ کومه تذکره ونشوه - نو په دغه تناسب دغه آیت نازل شو خو ټولی سره متسلی شی چه که نارینه وی یا بنځه

د هیچا محنت او زحمت د الله تعالیٰ په نزد نه ضایع کیږي، هم هغسی چه نارینه و ته د روحانی او اخلاقی ترقی د حاصلولو ذرایع او وسایل شته ښځو ته هم دغه میدان خلاص دی دغه نئی د اناثیه و طبقی د اطمینان او تسلی دپاره وفرمایل که نه هر هغه احکام چه په قرآن کښی د نارینه و دپاره فرمایلی شوی دی هم هغه عموماً پر ښځو هم عائدیږي او د بیل نوم اخیستلو دپاره هیڅ ضرورت نه دی پاتی. هوا په دوی پوری نور خصوصی احکام بیل بیان کړی شوی دی.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿۳۳﴾

او نه دی (روا) هیڅ مؤمن سړی او نه هیڅ مؤمنی ښځی ته کله چه حکم وکړی الله او رسول د دغه (الله) په یو امر کار کښی دا چه وی دوی ته اختیار له امره کاره خپله (په خلاف د امر د الله او د رسول) هیڅ او هر څوک چه اطاعت نه کوی د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق گمراه شو په گمراهی ښکاره سره.

تفسیر: حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها بنت امیمة بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ترور لور چه د قریشو له دیری لوئی کورنی څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم وغوښت چه د هغی نکاح حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وتری دغه زید هم اصلاً د عربو له شرفاؤ څخه و - خو کوم ظالم په وړوکوالی دی تبتولی او د مریی په عنوان ئی د معظمی مکی په بازار کښی پلورلی (خرڅ کړی) و بیا دغه زید رضی الله تعالیٰ عنه د حضرت بی بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها له طرفه په بیع سره واخیست شو چه څو موده وروسته بی بی صاحبی دغه خپل مریی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویابنه کله چه زید رضی الله تعالیٰ عنه لوی او هښیار شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملگرتوب د شام په یوه تجارتي سفر کښی تلو څه وخت چه زید رضی الله تعالیٰ عنه د خپل کور او کلی له څنگه تیریده دلته ئی د خپلو اقاربو او خپلوانو پوښتنه او پلټنه (تحقیق) وکړه - څو د زید رضی الله تعالیٰ عنه پلار - تره او ورور د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی حاضر شول او داسی غوښتنه ئی تری وکړه چی «د زید معاوضه له مونږ ځنی واخلي!» او پر مونږ ئی وسپارئ!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د معاوضی هیڅ ضرورت نشته که زید پخپلی رضا او خوښی له تاسی سره ځی سل کرته دی لار شی! زما له خوا ورته هیڅ ممانعت نشته کله چه هغوی له زید څخه دغه پوښتنه

وکره زید وویل «چه زه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه بل هیچیری نه ځم ځکه چه دوی له ما سره ډیر ښه سلوک کوی او له مور او پلار څخه می ښه ساتی.» په دغه تقریب رسول الله صلی الله علیه وسلم دی آزاد کړ او خپل زوی ئی وباله - لکه چه خلقو د هغی زمانی د رواج سره سم ده ته زید بن محمد ویل. تر هغه پوری چه دغه آیت نازل شو ﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ دلته به د زید بن محمد صلی الله علیه وسلم په ځای خلقو زید بن حارثه باله کله چه سم د قرآن له حکمه سره د ده له نامه څخه د دغه عظیم نسبت شرف بیل کړی شوی ؤ ښائی د دغه د تلافی دپاره د ټولو اصحابو له مجمع څخه یواځی هم ده ته دغه شرف وروبخښلی شو چه نوم ئی تصریحاً په قرآن کریم کښی وارد شو لکه چه وروسته راځی ﴿فَلَمَّا قُضِيَ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا﴾ په هر حال کله چه د حضرت زینب رضی الله تعالیٰ عنها د کورنی حیثیت ډیر لوړ (اوچت) ؤ او زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه ظاهراً د مریتوب په داغ داغلی شوی ؤ نو ځکه نه پخپله بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها او نه د دی ورور په دغه خوښ او رضاء ؤ چی د دی نکاح له زید سره وترله شی لیکن د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم منظور داسی ؤ چه داسی موهوم تفریقات او امتیازات د دی د نکاح په لاره کښی نه ښائی چه حائل شی نو ځکه رسول الله مبارک پر بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها او د دی پر ورور زور غورځاوه خو هغوی پر دغه نکاح راضی شول - په دغه وخت کښی دا آیت نازل شو او دغه خلقو خپله خوښی او مرضی د الله جل جلاله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر خوښی او مرضی جار او قربان کړله او د بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها نکاح له حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وترله شوه.

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ
وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ
أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قُضِيَ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَ الْكِى لَا يَكُونُ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا اقْتَضُوا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ
اللَّهِ مَفْعُولًا ۝

او (یاد کړه ای محمده!) کله چه وویل تا هغه (زید) ته چی انعام کړی ؤ
الله پر هغه (په اسلام سره) او انعام کړی ؤ تا پر هغه (په آزادولو سره) چی

وساته ته په ځان ښځه د تا (زینب بنت جحش) او وویرېره له الله (په طلاق) حال دا چي پتوله (ای محمده!) تا په زړه خپل کښي هغه خبره چي الله ښکاره کوونکي ؤ د هغی (چي زوجه النبی کیدل د زینب دی) او ویریدی ته له خلقو او الله دیر لایق دی د دی چه وویرېری ته له ده نه کله چي تمام کړ زید له دغی (زینب) څخه خپل غرض (او طلاقه ئی کړه او عدت ئی تیر شو) نو په نکاح درکړه مونږ تاته دغه (زینب) دپاره د دی چي نه وی پر مؤمنانو سختی (او ویال) په (نکاح کولو د) ښځو د ادعیاء د دوی کله چي تمام کړی (دغه ادعیاء) له دوی نه غرض (خپل چي طلاقه ئی کړی او عدت ئی تیر شی) او دی امر حکم د الله کیدونکي هر ورو (خامخا).

تفسیر: یعنی حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ او د دی عدت هم تیر شو او اوس زید رضی الله تعالیٰ عنه له بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها سره هیڅ غرض او تعلق نه لری. کله چي بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها د زید رضی الله تعالیٰ عنه په نکاح کښي ورغله نو زید بن حارثه رضی الله تعالیٰ عنه د دغی میرمنی په نظر کښي خوار او حقیر ښکاریده، د دی طبیعت او مزاج به له هغه سره نه لگیده او پخپلو منځو کښي ئی له هم دی سببه موافقت نه کاوه همیشه د دغو دواړو په منځ کښي به جنگ او جگړه نښتی وه. نو زید رضی الله تعالیٰ عنه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښي حاضریده او خپل دغه شکایت به ئی ورواندی کاوه او هم داسی به ئی ویل چي زه دغه خپله ښځه خوشی کوم ځکه چي زما گذران ورسره نه کیږی او شپي می ورسره نه تیریری - خو رسول الله صلی الله علیه وسلم به تل دی منع کاوه او د صبر او استقامت توصیي به ئی ورته کولی او ورته به ئی ویل چه هغی زما له خاطره او د الله او د رسول په حکم د خپلی منشاء او خوښی په خلاف له تاسره خپله نکاح وتړله نو که ته ئی اوس خوشی کړی نو دغه طلاق به هم هغی او هم د هغی نورو عزیزانو او خپلوانو ته د بل ذلت او سپکوالی په منزله وی نو ځکه له الله څخه وویرېره! او په وړوکو وړوکو خبرو دغسی خبری ته اقدام مه کوه او خو دی له وسه کیږی گذران کوه! او شپي او ورځی دی ورسره په ښه شان تیرووه! کله چه په هیڅ دول (طریقه) د دوی دواړو په منځ کښي موافقت رانغی او تل به د دوی په منځ کښي جنگ او جگړی نښتی وی - او په شپه او ورځ کښي به د دوی د مناقشی مرافعی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رسیدی نو ممکن دی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښي به دغی خبری خطور کړی وی که زید لاعلاجی شی او مجبوراً خپله ښځه خوشی کړی نو د بی بی زینبی تسلی او اطمینان بی له دی نه په بل شی نه کیږی خو چه زه خپله نکاح ورسره ونه ترم لیکن د جاهلانو او منافقانو له بد ویلو څخه په اندیښنه کښي ؤ چه دوی به داسی وائی چه «محمد د خپل زوی ښځه په نکاح واخیسته» حال دا چه دغه خبره دوی ته لا له پخوا څخه معلومه وه - چه د الله جل جلاله په نزد متبني په هیڅ یوه خبره کښي د

زوی حکم نه لری.

له بل جانبه د الله تعالیٰ اراده په دی سره تللی وه چه دغه د جهالت خیال او مفکوره هم د خپل رسول په وسیله په عملی طور سره لری او ورکه کړی خو مسلمانانو ته په مستقبل کښی له داسی مسائلو ځنی هیڅ قسم تکلیف او زحمت ورپیش نشی - او د هیڅ توحش او استنکاف مورد وړپاتی نه وی. نو الله تعالیٰ خپل رسول ته اطلاع ورکړه چه «زه بی بی زینب ستا په نکاح کښی درکوونکی یم» ولی ئی درکوم؟ دغه پخپله د پاک قرآن دغه الفاظ ﴿لَئِنْ لَمْ يَكُنْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَرْوَاحِهِمْ﴾ په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهر وی یعنی

غرض له دغی نکاح څخه دا دی چه د نورو له زړه څخه دغه د جاهلیت خیال بیخی محو او معدوم شی او د دغی باطلی مفکوری بیخی قلع او قمع وکړه شی او وروسته له دی نه بل هیڅ قسم تنگسه او ممانعت په دغه معامله کښی پاتی نشی. او ښائی چه د هم دغه حکمت په اساس به رومبی د بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح حکماً زید رضی الله تعالیٰ عنه سره ترلی شوی وی ځکه چه دغه خبره پاک الله ته معلومه وه چه دغه نکاح به تر دیر مدت پوری نه پاتی کیږی. خو مهمه مصالح ؤ چه د هغوی حصول پر دغه عقد پوری معلق و. الحاصل نبی الکریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د خپل دغه شخصی خیال او د دغه آسمانی پخوا ویلو له اظهاره د عوامو د طعن او د تشنیع لامله (له وجی) شرمیده او له دی نه به ئی هم حیا کوله چه زید ته د طلاق مشوره ورکړی لیکن د الله تعالیٰ خبره هر ورو (خامخا) رښتیا کیدونکی ده او حتمی او ضروری ؤ چه د الله تعالیٰ دغه تکوینی او تشریعی حکم نافذ او تعمیل شی بالاخره زید رضی الله تعالیٰ عنه بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ - او عدت ئی تیر شو وروسته الله تعالیٰ د بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح زمونږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وتړله. له دغه تقریر څخه معلوم شو کوم شی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی پټ ؤ هغه هم دا د نکاح پخوا ویل او د هغه خیال ؤ چه د هم دغه اظهار پخپله الله تعالیٰ وفرمایه لکه چه د

﴿زَوَّجْنَاكَ﴾ له لفظ څخه ظاهر دی او ویره له دغی خبری څخه وه چه نه چه ځینی خلق به پر دغه خبره بدگمانی یا بد ویل وکړی او خپله آخره خاتمه او عاقبت به خراب او ویجاړ وگرځوی یا به په خپله گمراهی کښی لا ترقی وکړی څرنګه چه د مهمه ؤ شرعیه ؤ مصالحو په مقابل کښی دغسی تذبذب او تردد هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رفیع شان څخه نازل ؤ نو د «حسنات الابرار سیئات المقربین» له قاعدی سره سم هغه په عتاب لرونکی لهجی سره دروند او ثقیل ښکاره کړی شوی دی لکه چه عموماً د انبیاء علیهم السلام د زلاتو په ذکر کښی شویډی. تنبیه: دغه مو چه ولیکل الله تعالیٰ د بی بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها د نکاح خبر له رسول الله سره پخوا له دی نه ورکړی ؤ - دغه روایات په فتح الباری د «الاحزاب» د سورت په تفسیر کښی موجود دی پاتی شوی هغه چتی (بیکاره) او بی موردی قصی او خبری چه حاطب اللیل مفسرین او مؤرخین او بالخاصه اروپایی مستشرقینو په دغه مقام کښی لیکلی دی او زمونږ ځینی متجدد زلمیان هم هغه د خپلی پوهی د نمونی پشان بیانوی د هغو په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله

عليه داسی ليکي «لاينبغي التشاغل بها» او ابن كثير رحمه الله عليه ليکي

«احبنا ان نضرب عنها صفحاً لعدم صحتها فلانوردها»

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۝ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ
اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا ۝

نشته پر نبی هیڅ قدر سختی (او وېال) په هغه کار (د نکاح د زینبې) کښی
چه مقرره کړی وه الله ده ته طریقه مقرره کړی ده الله په هغو (انبیاء) چه
تیر شوی دی رومبی له دی نه، او دی امر حکم د الله یو حکم مقرر کړی
شوی (په قطع او جزم سره) هغه (انبیاء) چه رسوی پیغامونه د الله (امتیانو
خپلو ته) او ویریری له دغه (الله) او نه ویریری د بل هیچا مگر یواځی له الله
او کافی (بس) دی الله ښه حساب کوونکی (د بندگانو).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حکم قاطع او نافذ دی کومه خبره چه د ده له جانبې طی او صادر
شوی وی هغه هر ورو (خامخا) کیدونکی ده. بیا نبی صلی الله علیه وسلم ته په داسی کولو
کښی هیڅ مضایقه نشته چه په شریعت کښی روا درولی شوی ده. انبیاء او رسولان د الله تعالیٰ په
پیغام رسولو کښی له ماسواء الله د بل هیچا څخه نه دی ویریدلی لکه چه تا هم خپل د دغه پیغام
په رسولو کښی تر نن ورځی پوری د هیڅ شی پروا نه ده کړی - او نه د چا د ویلو او اورولو له
تصوره لږ څه متأثر شوی ئی نو بیا د دی نکاح په معامله کښی به ولی څه ممانعت واقع شی
حضرت داؤد علیه السلام یو سل ښځی درلودی (لرلی) - هم داسی حضرت سلیمان علیه السلام هم
د ازدواج په کثرت کښی مشهور دی. سفهاء او ناپوهان هغه الزام چه پر تاسی اړوی د سابقینو
انبیاء په سوانح کښی له دی نه زیات د هغه اشباه او نظائر شته - لهذا تاسی ته نه ښائی چه دغو
سفاهتی او جهالتی تنقیداتو ته وگورئ! وروسته دغه رایښی چه حضرت زید بن حارثه رضی الله
تعالیٰ عنه چه هغه تاسی د خپل زوی په ځای بللی ؤ ستاسی واقعی زوی خو نه دی گرځیدلی چه
د هغه د مطلقې ښځی سره به تاسی نکاح نشی ترلی - او یو زید رضی الله تعالیٰ عنه څه بلکه
تاسی له نورو نارینه ؤ ځنی هم د هیڅ یو سری پلار نه ئی ځکه چه ستاسی له اولادی ځنی خو
یا هغه هلکان ؤ چه په وړوکوالی کښی مړه شول - او ځینی د دغه آیت د نزول په وخت کښی

بیخی نه و پیدا شوی یا خو جونی وی چه د هغوی له منځه د سیدتنا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالی عنها اولاده په دنیا کښی منشره او خوره شوه.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ

نه دی محمد صلی الله علیه وسلم (حقیقی) پلار د هیڅ یو تن له سړیو ستاسی ولیکن رسول د الله دی (خلقو ته په شان د معنوی پلار)

تفسیر: یعنی هیڅوک د ده زوی مه گنئ! هو! محمد صلی الله علیه وسلم د پاک الله رسول دی نو په دغه حساب سره گرد (تول) د ده روحانی زامن دی لکه چه د ﴿الَّذِينَ أُولَىٰ بِالتَّوْحِيدِ مِنَ أَنْفُسِهِمْ﴾ په تفسیر کښی ولیکل شو.

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

او مهر د (تولو) انبیاؤ دی (چه پس له دی نه بل نبی نه دی). او دی الله پر هر څیز ښه عالم

تفسیر: د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په تشریف راوړلو سره د انبیاؤ پر سلسله د اختتام مهر ولگید - اوس به هیچا ته نبوت نه ورکاوه کیږی - پس هر چاته چی نبوت رسیدلی دی نو له هم دی جهته د دوی د نبوت دوره له گردو (تولو) انبیاؤ څخه وروسته ایښی شوی ده چی د قیامت تر قیام پوری به اوږدوالی لری حضرت مسیح علیه السلام به هم په آخره کښی د محمد صلی الله علیه وسلم د یوه امتی په شان او حیثیت راځی او د عیسوی د نبوت او رسالت عمل به په هغه وخت کښی جاری نه وی لکه چی نن ورځ هم د گردو (تولو) انبیاؤ ادیان پخپلو ځایونو کښی موجود شته مگر په شپږو جهاتو کښی یواځی د محمدی نبوت جاری او ساری دی په حدیث کښی راغلی دی که نن موسی علیه السلام د ځمکی پر سر ژوندی وی نو هغه ته به هم ماسوا زما له متابعت بله چاره نه وه بلکه د ځینو محققینو په نزد پخوانی انبیاء به هم پخپلو زمانو کښی د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم له عظمی روحانیته مستفید کیدل لکه چی په شپه کښی سپوږمی او ستوری د لمر له رڼا (رنرا) څخه مستفید کیږی حال دا چی په دغه وخت کښی لمر له سره په سترگو نه راځی هم هغسی چه د رڼا (رنرا) گرد (تول) مراتب په عالم الاسباب کښی پر لمر تمامیږی هم داسی د نبوت او رسالت گرد (تول) مراتب او د کمالاتو تولی سلسلی هم په محمدی روح ختمیږی. په دغه لحاظ سره ویلی شو چی محمد صلی الله علیه وسلم د رتبی او زمانی او له هر حیثیته خاتم النبیین دی او هر چا ته چه نبوت ورسیدلی دی، د دوی د مهر

لگولو څخه وروسته وررسیدلی دی. والله اعلم بالصواب.

تنبیه: د نبوت د ختم په متعلق له قرآنه - حدیث - د امت اجماع څخه په سلهاو دلایل څینو معاصرو عالمانو راټول کړی دی او ترې مستقل کتابونه ئی لیکلي دی چه د هغو له کتلو څخه لږ څه تردد او اشتباه نه پاتی کیږی چه د دغی عقیدې منکر قطعاً کافر او له اسلامی ملت څخه خارج دی او دی الله پر هر څیز ښه عالم یعنی هم دغه الله تعالیٰ پر دغه باندی هم علیم او خبیر دی چه د رسالت یا د نبوت ختم په کوم ځای کښی کیښود شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۖ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) یادوئ الله په یادولو ډیرو سره او تسبیح وایئ (لمونځ کوئ) ده ته په صبا او په بیگا کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ دومره لوی احسان فرمایلی دی چه داسی عظیم الشان رسول او د انبیاء سردار محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ئی ستاسی د هدایت دپاره لیږلی دی نو پر دغه د ده شکر اداء کړی! او له سره حقیقی منعم مه هیږوئ! په ناستی او ولاړی - په تللو او راټللو - په شپه او ورځ - په صبا او بیگا په گردو (تولو) اوقاتو او حالاتو او محلاتو کښی د الله تعالیٰ په ذکر او فکر کښی لگیا اوسئ!

هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّوْرِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيْمًا ۝

دی هغه (الله) دی چی رحمت (نازلوی) پر تاسی او پرېشتی د دغه (الله) هم مغفرت درته غواړی) دپاره د دی چی ویاسی (الله) تاسی له تیارو (د کفره) رڼا (رنرا) ته (د اسلام) او دی (الله) پر مؤمنانو ډیر رحم والا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د زیات ذکر او په کثرت سره د یادولو نتیجه داسی کیږی چه الله تعالیٰ هغه خپل رحمت پر تاسی نازلوی چه د پرېستو په وسیله ئی لیږی - هم دغه رحمت او برکت دی چه ستاسی لاس ئی نیولی دی او د جهالت او ضلالت له تیارو څخه ئی ایستلی ئی او د علم - پوهی او تقویٰ د رڼا (رنرا) په طرف ئی لاره درېږولی او بیولی ئی یئ که د الله تعالیٰ خاصه مهربانی پر ایمان لرونکیو نه وی نو د ایمان دولت به دوی ته له کومه ځایه ورعطاء کیده؟ او

څرنگه به هغه له دوی سره محفوظ پاتی کیده؟ د الله تعالی په لطف او مهربانی مؤمنین د رشد او هدایت - او ایمان او احسان په طریقو کښی ترقی کوی دغه خو د دوی دنیوی حال دی د دوی د اخروی اعزازو او اکرامو ذکر وروسته راځی.

يَحْيَتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۖ وَاعَدَ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿۳۴﴾

(د الله) پېشکش دوی ته په هغی ورځی چه ملاقات وکړی دوی له دغه (الله) سره سلام دی او تیار کړی دی (الله) دوی ته اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالی به پر دوی سلام لېږی او پرېستی به هم پری سلام اچوی او بیا ورنژدی کړی مؤمنین به هم پخپلو منځونو کښی د سلامونو هم داسی مبادله او تعارف کوی لکه چه په دنیا کښی ئی سره کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۳۵﴾

ای نبی بیشکه مونږ لېږلی مو ئی ته شاهد (په هغه چا چه ورلېږلی شوی ئی) او زیږی ورکوونکی (په نعیم سره مؤمنانو ته) او ویروونکی (له جحیم څخه کافرانو ته).

تفسیر: یعنی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته د الله تعالی توحید درزده کوی او تاسو گردو (تولو) ته سمه صافه لاره درېښی هر هغه شی چه وائی په زړه او په عمل سره پری شاهی ورکوی او په محشر کښی به هم د امت په نسبت شاهی لولی چه د الله تعالی پیغام کوم یوه سری تر کومی اندازی پوری منلی دی؟ (او زیږی ورکوونکی دی مؤمنانو ته په نعیم سره او ویروونکی دی منکرانو ته له جحیم څخه) یعنی غاړه ایښودونکی او فرمان منونکی ته په ثواب سره زیږی ورکوی غاړه غړوونکی او نافرمانان په عذاب سره ویږی.

وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿۳۶﴾

او بلونکی (د خلقو عبادت د) الله ته په اذن حکم د دی (الله) او دیوه روښانه کوونکی.

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی و چی د الله تعالیٰ رحمت مؤمنین له تیارو شخه وباسی او رنا (رنرا) ته ئی راوولی دله دغه راییی چه هغه رنا (رنرا) د دغی دیوی شخه منتشره شوی ده. بنائی د دیوی لفظ په دغه غای کښی په هغی معنی سره وی چی د «نوح» په سورت کښی داسی فرمایلی شوی دی ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ - الله تعالیٰ سپوږمی رنا (رنرا) او لمر ئی دیوه گرځولی ده» یعنی تاسی د نبوت او د هدایت هغه لمر ئی چه ستاسی د طلوع شخه وروسته بلی کومی رنا (رنرا) ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی او نوری گردی (تولی) رناگانی (رنراگانی) په دغه اعظم نور کښی محو او مدغم شوی دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٣٥﴾

او زیری وکړه په مؤمنانو په دی چه بیشکه شته دوی ته له (طرفه د) الله فضل دیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا او عقبی کښی دغه محمدی امت ته د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په طفیل پر نورو تولو امو لویوالی او لوړوالی (اوچت والی) ورعطا فرمایلی دی.

وَلَا تُطِيعُوا الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَدَعُوْا ذٰلَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلٰى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِیْلًا ﴿٣٦﴾

او مه منه (حکم) د کافرانو او منافقانو (چی مخالف له شریعته وی) او پرېږده ضرر د دوی (په انتقام اخیستلو کښی) او توکل وکړه پر الله، او کافی (بس) دی الله وکیل (کار جوړوونکی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ تاسی ته داسی کمالات او داسی غوره او منتخبه جماعت عنایت فرمایلی دی نو تاسی حسب المعمول د دعوت او اصلاح او تبلیغ فرائض په پوره قوت او مستعدی سره اداء کوئ! او پر هغه حکم چی الله تعالیٰ تاسی ته درکړی د هغه په ویلو او کولو کښی د هیڅ یوه کافر او منافق او د نورو د چتی (بیکاره) ویلو خیال او پروا مه کوئ! (ودع اذاهم - الآية - او پرېږده ضرر د دوی په انتقام اخیستلو کښی او توکل وکړه پر الله او کافی (بس) دی الله وکیل) یعنی که دغه اشقیاء تاسی په ژبه او عمل وځوروی نو تاسی د دوی هیڅ پروا مه کوئ! او د هغوی خبرو ته بیخی غوره مه ږدئ! او پر پاک الله توکل او اعتماد وکړئ! هغه به

پخپل قدرت او رحمت سره ګرد (ټول) کارونه جوړوي د مجرمينو لار ښوونه يا د دوی په سزا رسونه دغه ټول د هم ده د قدرت په لاس کښي دي تاسي ته هيڅ ضرورت نه دي پاتي چه په دغه فکر او اندېښنه کښي خپل ځان وګروئ! د دوی مطلب خو هم داسي دي خو تاسي د دوی له طعنو او تشنيعو او نورو تعديباتو څخه وويړيږئ! او د خپل دغه دعوت او تبليغ له فريضې څخه مخ واړوي! که په فرض المحال سره تاسي هم داسي وکړئ نو ګواکي د دوی مطلب مو پوره کړ او د هغوی خبرو ته مو غوږ کښود. (العياذ بالله).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
تَعْتَدُونَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٣٥﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چی په نکاح واخلی مؤمنی ښځی بیا طلاقۍ کړی تاسو دوی پخوا له دی نه چی مس (صحیحہ خلوت) وکړی له دوی سره پس نشته تاسی ته پر دغو مطلقاتو هیڅ شمیر (د ورځو) چه شمیری به تاسو هغه، نو ورکړئ دوی ته څه فائده او خوشی کړئ دوی په خوشی کولو ښو سره.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه خپلی ښځی ته پخوا له جماع یا صحیح خلوت څخه طلاق ورکړی که د دی دپاره ئی مهر ټاکلی (مقرر کړی) وی نو نیمائی مهر ئی پری اوړی که نه لږ څه فایده ورورسوی یعنی سم له عرف او خپل حیثیت سره یوه جوړه جامه دی ورکړی او په ښه صورت سره دی خوشی او مرخصه کړی - او که ښځه په دغه صورت وغواړی چه له بل چا سره خپله نکاح وتری نو عدت پری نشته زمونږ د حنفیانو په نزد صحیحہ خلوت هم د جماع حکم لری د دغی خبری تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښي ولوستل شی دغه مسئله ئی دلته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مطهراتو ازواجو په ذکر کښي بیان وفرمایله چه د هغه سلسله له لری ځای څخه دوام لری په منع کښي خو آیتونه د ضمنی مناسباتو له سببه راغلل - له دی ځایه بیا د سابق مضمون په طرف عود وکړی شو په روایاتو کښي راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له یوی ښځی سره نکاح وترله - کله چه هغی ته ورنژدی کیده نو دغی ښځی وویل چه زه له تا څخه الله تعالی ته پناه نیسم» رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه «تا لوی پنا ځای ځان ته غوره کړی نو په دغه نسبت دا آیت نازل شو او خطاب ئی ایمان لرونکو ته وفرمایه خو معلوم شی چه دغه حکم په رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری څه خصوصیت نه لری بلکه پر ګردو

(تولو) مسلمانانو هم دغه حکم شته سم له دغه سره رسول الله مبارک هغی بنځی ته جوړه ورکړه او مرخصه ئی کړه مگر دغی بنځی په ټول عمر کښی پر خپل دغه محرومیت ژړل.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي أَتَيْتَ أُجُورَهُنَّ
وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَيْتِكَ وَبَنَاتِ
عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ
وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ
أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥

ای نبی بیشکه مونږ حلالی کړی مو دی تاته بنځی ستا هغه بنځی چی ورکړی دی تا دوی ته مهرونه د دوی او هغه بنځی چه مالک شوی دی (د هغو) بنی لاس ستا له هغو (وینځو) چی راگرځولی دی الله په تا (له کفارو) او لونی د عم (تره) ستا او لونی د عمی (ترور) ستا او لونی د ماما (نیایی) ستا او لونی د خاله (توری) ستا هغه بنځی چی هجرت ئی کړی دی له تا سره او هغه بنځه مومنه چی وېښی نفس خپل نبی ته (بی له مهره) که اراده وکړی نبی د دی چی په نکاح واخلی (بی مهره) دغه (بنځه) خالصه (جایزه ده) تاته غیر له نورو مومنانو په تحقیق معلوم دی مونږ ته هغه (حکم) چه مقرر کړی دی مونږ پر دوی باندي په حق د بنځو د دوی او د هغو وینځو چی مالکان دی (د هغو) بنی لاسونه د دوی دپاره د دی چی نه وی پر تا باندي هیڅ خرج سختی، او دی الله ښه ښونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی له هغو وینځو چی په غنیمت او نورو کښی ستاسی په لاس درشی او ستا هغه بنځی چه د دوی مهر دی ورکړی دی یعنی چه اوس ستاسی په نکاح کښی دی که قریشی وی یا له مهاجراتو څخه وی یا نه وی ټولی تاسی ته حلالی دی له دوی ځنی هیڅ یوه د دی وړ او قابله نه

ده چی خوشی کړی شی. د تره - د ترور - د ماما - او د تورې لونۍ یعنی له قریشیانو څخه چی د مور یا د پلار له جانبه د تا قریت داری وی د هجرت په شرط حلالی دی او تاسی له هغوی سره نکاح کولی شی او هره ښځه چه خپل ځان نبی ته ویشی یعنی بی له مهره وغواړی چه په نکاح کښی ئی راشی هغه هم حلاله ده - که تاسی داسی په نکاح راوړل خوښوی! دغه اجازت مخصوص رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی اگر که دوی پر دغه اجازت نه دی عمل کړی **(کما فی الفتح)** ښائی له **﴿إِنْ أَرَادَ النِّسَاءُ﴾** څخه مرجوحه اباحت گنلی شوی وی. په هر حال نورو مسلمانانو ته هغه حکم دی چی معلوم شوی دی **﴿أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ﴾** الآية - (النساء ۴) (رکوع) یعنی بی له مهره نکاح نه کیږی که د عقد په وخت کښی د هغه ذکر شوی وی او که وروسته له هغه ټاکلی (مقرر) شوی وی یا هیڅ نه وی ټاکلی (مقرر) شوی نو په دغه صورت مهرالمثل یعنی هغه مهر چه د دی په اقاربو او خپلوانو کښی معمول او مروج وی واجبیږی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه الله تعالی دغه مهر قید لری کړی دی. په خلاف د مؤمنینو چه هغوی ته نه د دی خبری اجازه ده چه له څلورو ښځو څخه زیاتی ښځی واخلي او نه دا چه کومه ښځه بی له مهره په نکاح راولی.

تنبيه: رسول الله صلی الله علیه وسلم تر پنځه وېشتو کلونو پوری چه دوی د څلمیتوب جوش او خروش او د خوند او نشاط وخت وو محض په تجرد ئی ژوندون کاوه - بیا د دوی د اقرباؤ او خپلوانو په اصرار او د حضرت بی بی خدیجة الکبری رضی الله تعالی عنها په غوښتنی چه د ځوانی وخت ئی تیر شوی وو او دوه ځلی کونده شوی وه له هغی سره ئی عقد وفرمایه - تر دری پنځوس کلونو پوری د دوی ژوندون په پوره سکون او اطمینان له دغی متقیی او عفیفی ښځی سره تیر شو دا هم دغه زمانه وه چی دوی به له گردو (تولو) مخلوقاتو څخه جلا (جدا) په سمڅو او کندو کښی د واحد الله تعالی په عبادت - ریاضت کښی مشغول او لگیا ؤ او د الله جل جلاله دغی بختوری بندی بی بی خدیجة رضی الله تعالی عنها به دوی ته د ژوندون ټول ضروریات تهیه او تیارول او د الله تعالی په عبادت او د دوی د قلبی سکون په حصول کښی به ئی له دوی سره پوره مرسته (مدد) او اعانت کاوه. د ژوندانه په دغی اوږدی زمانی کښی چه د نورو خلقو لپاره د نفسانی جذباتو د انتهائی شدت او حدت زمانه وی د دوی حیات په ډیر سکون او اطمینان سره تیر شو تر دی چه خورا ډیر معاند او له حده زیات کوم یو متعصب دښمن هم یو حرف، یوه نقطه هم د دوی د رسولانه عصمت او خارق العادت اتفاء او عفت پر خلاف نشی نقلولی او واضح دی وی چه دا د هغه اکمل البشر د سیرت ذکر دی چه دوی پخپله د خپل حق په نسبت داسی فرمایلی دی «هغه جسمانی قوت چه ماته عطاء کړی شوی دی د اهل الجنة د څلوېښتو نارینه ؤ اندازه دی» چه د یوه جنتی قوت د سلو تنو سربو په اندازه جسمانی قوت ورعطاء کړی وه او بیشکه چه د دنیا د اکمل البشر تمام روحانی او جسمانی قوتونه ښائی چه په هم داسی اعلی او اکمله اندازه وی. په دغه حساب که فرضاً څلور زره بیبیانی د دوی په نکاح کښی راغلی وی نو د دوی د قوت په اعتبار په هم دغه درجه کښی شمیر کیدی شوی لکه چه یو نارینه له یوی ښځی

سره نکاح وکړی. لیکن الله اکبر! د دغه شدید ریاضت او ضبط النفس په نسبت څه وویلی شی چې دوی د خپل عمر تر دری پنځوسم کال پورې په هم هغه تجرد یا زهد په حالت کېنې ژوندون وکړ بیا د بی بی خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها د وفات څخه وروسته د خپل ځان جاروونکي وفادار ملگری له لور حضرت بی بی عایشې صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها سره ئې خپل عقد وټاړه -

ماسواء له عایشې صدیقې اته کونډې بی بیانې هم د دوی په نکاح کېنې ورغلي دی چې د دوی له وفات څخه وروسته نهه واړه موجودې وی چې د دوی اسماء دا دی (۱) حضرت بی بی عایشه صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها (۲) حضرت بی بی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها (۳) حضرت بی بی سوده رضی الله تعالیٰ عنها (۴) حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالیٰ عنها (۵) حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها (۶) حضرت بی بی ام حبیبه رضی الله تعالیٰ عنها (۷) حضرت جویریة رضی الله تعالیٰ عنها (۸) حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها (۹) حضرت بی بی میمونه رضی الله تعالیٰ عنها

عنهن وارضاهن دغه وروستنی دری بی بیانې قریشیانې نه دی د دنیا له گردو (ټولو) ځنې بيمثاله انسان چې د خپل فطري قوتونو په لحاظ اقلأ د څلورو زرو ښځو مستحق وی که دی له څلورو زرو ښځو څخه یواځې تر نهو ښځو اکتفاء وکړی نو آیا کوم یو انصاف پسنده سړی پر دوی د ازواجو د کثرت الزام لگولی شی؟ بیا کله چې مونږ گورو چې له یوه جانب د دوی عمر له دری پنځوسم کاله متجاوز شوی وی او سره له عظیم الشانو فتوحاتو یوه ورځ هم په مړه کیده ئې دودې نه وی خوړلې - هر شی چې ئې په لاس ورتله د الله تعالیٰ په لاره کېنې به ئې صرفول په اختیاري فقر او فاقه کېنې به ئې پر خپله کیده تیږې (گټې) ترلې. په څو څو میاشتو کېنې به ئې د مطهراتو ازواجو له کورو لوگی نه پورته کیده او اور به په کېنې نه بلیده. علی الاکثر د دوی ژوندون به په اوبو او په کهجورو و پرله پسې به ئې روژې نیولې څو متوالې ورځې به ئې په روژه سره تیږولې او له سره به ئې افطار نه فرمایه - د شپې له مخې به هم د الله تعالیٰ په عبادت کېنې ولاړ وو تر دی چې د دوی پښې به پرسیدې - او د ټولو خلقو زړه به پری سوځیده - د عیش او طرب سامان لا چیرې بلکه دوی خپلو ټولو بی بیانو ته داسې فرمایلي و «زما هره هغه ښځه چې د آخرت ژوندون خوښوی له ما سره دی پاتې شی او هره هغه چې دنیوی ژوندون خوښوی مرخصه دی شی!» سره له دغو حالاتو که بیا هم په غور او دقت سره وکتل شی د ټولو مطهراتو ازواجو حقوق به ئې په داسې اکملې او احسنې طریقې سره ادا فرمایل چې د هغه له تحمل او عهدې څخه به ډیر زورور او خورا (ډیر) طاقتور سړی هم نشي وټلی. او د جنگ په ډگر کېنې به د ډیرو لښکرو په مقابل کېنې څه وخت چې ډیر شجاع او جنگیالی سړی به هم له ډگره د باندې ووت دوی به لکه یو لوی غر په ډیر شجاعت او حماسه سره د اعداؤ الله په مخ کېنې ټینګ ولاړ وو او په لور (اوچت) غږ سره به ئې داسې فرمایل «الی عبادالله! انا رسول الله!» او «انا النبی لا کذب انا ابن عبدالمطلب» د بی بیانو په تعلقاتو او د عبودیت په واجباتو او د رسالت په فرائضو کېنې د یوې ذرې په اندازه هم له دوی ځنې څه فرق او توپیر نه لیده کیده او نه به کوم سخت او ډیر ربروونکي (تکلیفونکي) کار کېنې د یوې شیبې له مخې هم له دوی

ځنی ضعف او تعجب احساس کیده - دغه خارق العادت احوال د اهل البصیرت په نزد له معجزی څخه کم نه دی هم هغسی چه د دوی هلکتوب او ځلمیتوب یوه معجزه وه د دوی زورتوب هم یوه معجزه ده. رښتیا خبره خو هم دا ده چه الله تعالی د دوی د پاک ژوندون په هره یوه دوره کښی د عفیفو او متقی اشخاصو دپاره څه نمونی ایښی دی چی د انسانی ژوندون په هره شعبه کښی دوی ته عملاً هم لار ښوونه وکړی شی د مطهراتو ازواجو په دغه اسمی زیادت باندی د مخالفانو کوم تنقید او اعتراض دی هم هغه دغه مرحومه امت ته د دغی خبری وسیله گرځیدلی ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نارینه او ښځی اتباع کوونکی د هغو حکمو او نمونو څخه بی تکلفه واقف شی چه مخصوصاً په باطنی احوالو او کورنی ژوندون سره تعلق لری. گواکی د ازواجو په کثرت کښی یو لوی مصلحت هم دغه دی چه د کورنی معاشرت او نسوانی مسائلو په متعلق د رسول الله صلی الله علیه وسلم احکام او د دوی د حسنه اسوه اشاعت په کافی حد سره بی تکلفه وکړی شی او هم د مختلفو قبائلو او طبقاتو د ښځو اوسیدل د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی هغو قبائلو او طبقاتو ته د دوی د زوموالی او دامادی شرف حاصل شو او په دغه صورت سره د دوی وحشت او نفرت هم لږ شو او د خپلو دغو قومی ښځو په وسیله کله چه هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تقوی - عفت - شفقت - رأفت ښه اخلاق - ښو معاملو - ښی سنجی او نورو صفاتو څخه خبریدل نو د هغو لامله (له وجی) د دوی شوق او رغبت د اسلامیت په طرف زیادت مونده - او بالوسيله د شیطانی شکوکو او اوهامو ازاله په ښه طریقه سره کیده - او په دغه صورت سره د الله تعالی د عشاقو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ځان جاروونکیو او د دنیا د هادیانو هغه عظیم الشان جمیعت تیار شو چی له هغوی ځنی زیات پرهیزگار او عفیف او شریف بل کوم جماعت (ماسوا له انبیاء الله څخه) تر آسمان لاندی له سره نه مونده کیږی او د هغو تهیه او تیاریدل د کومی بدی سنجی او بد ژوندون سری په تربیت کښی مشکل او محال ؤ.

تُرْجَى مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمْ وَتُؤَيِّ إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنْ ابْتَغَيْتَ
مِنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ تَقْرَأَ عَيْنُهُمْ
وَلَا يَحْزَنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا
فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ۝

بیرته کوی هر هغه ښځه چه غواړی ته له دغو ښځو خپلو او رانزدی کوی ځان ته هره هغه ښځه (خپله) چی غواړی ته (له دغو ښځو خپلو) او هغه چی بیا

ئی وغواری له هغو (ښځو خپلو) چی لری کړی دی پس نشته هیڅ گناه پر تا باندی دغه (تفویض د کلی واک (اختیار) د ښځو خپلو) تاته ډیر نژدی دی چی یخی او روښانه شی سترگی د دوی (او خوشالی شی) او نه به غمجنی کیږی او راضی (خوشالیږی) دوی په هغه شی چی ورکوی ته دوی ته ټولی د دوی، او الله ته معلوم دی هر هغه څه چی په زړونو ستاسی کښی دی (له رغبت او کراهیت د ښځو) او دی الله ښه عالم ډیر تحمل والا.

تفسیر: یعنی د «واهبۃ النفس» په متعلق اختیار لری چه قبلوی ئی او که ئی نه قبلوی - او د موجوده ؤ ښځو څخه دی مختار ئی چی کومه ئی ساتی او کومی یوی ته ئی طلاق ورکوی او هم د هغو ښځو په نسبت چه پاتی شی پر تاسی قسم (وار - نوبت) نه دی واجب چه خامخا یوه یوه شپه له هری یوی سره به اوسیدو د هری یوی په نسبت چی زړه مو غواری وړاندی وروسته هم کولی شی او له هری یوی څخه مو چی ځان بیل کړی وی بیا د هغی د بیرته اخیستلو اختیار هم لری - سره له دی چه دغه حقوق او اختیارات دوی ته ورکړی شوی ؤ مگر دوی په خپل ټول عمر کښی له دغو اختیاراتو څخه کار وانخیست. په معاملاتو کښی ئی دومره زیات له عدل او مساوات څخه کار اخیست او د هغه مراعات به ئی کاوه چه ډیر لوی او محتاط سری به هم هغی نشی کولی - خو سره له دی نه که د دوی قلبی میلان د چا په لوری بی اختیاره کیده - نو داسی به ئی فرمایل «اللهم هذا قسمی فیما املک فلا تلمنی فیما تملک ولا املک ای الله! دغه زما تقسیم دی په هغو شیانو کښی چی ځما په واک (قبضه) او اختیار کښی دی او پر هغه څیز کښی چی یواځی ستا په اختیار دی او ځما په اختیار کښی نه دی مه می ملامتوه» ښائی په ﴿ وَاللّٰهُ یَعْلَمُ مَا فِیْ قُلُوْبِکُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِیْمًا حَلِیْمًا ﴾ کښی د هم دغه په لوری اشاره وی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «که کوم سری شو ښځی لری نو پر ده واجب دی چی په وار او نوبت سره دی له گردو (ټولو) سره واوسیدو مگر پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه وار او نوبت نه ؤ واجب او د دی لامله (له وجی) چی ښځی هغه خپل حق ونه گڼی او هر څه چه دوی ته ورسیدو پر هم هغه دی خوښی او راضی اوسی او قبول دی کړی که نه هره ورځ به شور ما شور - جنگ - جنجال جاری او په دینی مهماتو کښی به خلل واقع کیده او د ازواجو نظر به هم له دنیا لری کیده او بیخی د هم هغه اخروی اصلی مقصد په طرف به متوجه کیده - او په دغو غمونو او اندیښنو کښی به سره نه اخته کیده مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل طرف په دغه قسم نوبت او وار کښی هیڅ فرق او توپیر (فرق) نه فرمایه - او د هری یوی په وار کښی به له هم هغی سره د شپې اوسیدل. یواځی حضرت بی بی سوده رضی الله تعالی عنها کله چه د دی عمر زیات شو خپل نوبت ئی حضرت بی بی عائشی صدیقی ته وروباښه».

لَا یَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ

مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ

نه دی حلالی تاته ښځی پس له دغو (نهو ښځو چه اوس دی په نکاح دی) او نه دغه (درته روا دی) چه بدل کړی په دوی له نورو ښځو اگر که تعجب درولی تاته ښائست د هغو نورو هم.

تفسیر: یعنی هومره اقسام ئی چه په ﴿إِنَّا خَلَقْنَا لَكَ أَزْوَاجَ الْيَتَى﴾ کښی فرمایلی دی له هغو څخه زیاتی نه دی حلالی. او څه چی موجودی دی د هغو بدلول نه دی حلال یعنی دغه چی له دوی ځنی کومه یوه د دی لامله (له وجی) خوشی کړی چی د هغی په ځای بله کومه یوه راوولی - له حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها او ام سلمی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چه دغه ممانعت په اخر کښی موقوف شو مگر واقعه دا ده چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وروسته له دی نه نه کومه بله نکاح وفرمایله او نه ئی په دغو موجوده ؤ ښځو خپلو کښی په کومی پوی کښی تبدیل وفرمایه د دوی د وفات تر وخته پوری دغه گردی (تولی) ازواجی موجودی وی.

إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ

مگر «خو روا دی درته» هغه وینځی چی مالک وی ښی لاس د تا «دوی ته»

تفسیر: یعنی وینځه - کنیزک - د رسول الله مبارک دوه ښځی مشهوری دی یوه «ماریه القبطیه» چه د دی له نسه حضرت ابراهیم متولد او په هلکتوب کښی وفات شو - دوهمه ریحانه رضی الله تعالی عنهما

وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا

او دی الله په هر څیز باندی (د اعمالو ستاسی) ښه ساتونکی.

تفسیر: یعنی الله تعالی درته گوری چه په کوم یوه د احکامو او حدودو پابندی کوی؟ او پر کوم یوه ئی نه کوی نو ښائی چه انسان د هر کار د کولو په وخت کښی هم دغه خبره تر نظر لاندی ونیسی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ

إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَبِذَ إِلَيْهِ لَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه ننوځئ کورونو د نبی ته مگر (هغه وختی ننوځئ چی اذن وکړی شی تاسی ته (خوړلو د) طعام ته په دغه حال کښی چه نه اوسی منتظر پخلی د هغه ته ولیکن کله چه ویلل شی تاسی پس ننوځئ.

تفسیر: یعنی بی له حکمه او اجازی په دعوت کښی مه ځئ! خو تاسی ئی نه یئ غوښتی پخپل سر چیری مه درومئ که نه هلته به په انتظار کښی ناست پاتی کیږئ او د هغه کورنی د کارونو په اجرا کښی مانع گرځئ او د حرج عوامل به پیدا کوئ!

فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مَسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ

پس کله چی طعام وخوړئ نو خواره شی (نور ځنډ (تاخیر) مه کوئ هلته) او مه کښی آرام نیوونکی دپاره د خبرو (یو له بل سره)

تفسیر: یعنی څه وخت چی له دودی څخه فارغ شئ نو ښائی د خپلو کورونو په طرف بیرته ولاړ شی! ځکه چی د هملته کیناستلو او مجلس جوړولو څخه هنی کوربه ته تکلیف او حرج واقع کیږی. دغه خبری اگر که د نبی الله صلی الله علیه وسلم د کورونو په متعلق فرمایلی شوی دی ځکه چه د شان نزول تعلق له هغه سره دی مگر تری د یوه عمومی ادب ښوونه مقصود ده چی بی له غوښتنی د چا کره تلل - یا د کوم میلمه سره مل شوی په طفیلی حیثیت د چا کره ننوتل - یا پخوا له دودی هم داسی خوشی چتی (بیکاره) هلته پندیدل - او خبری اتري کول - یا وروسته د دودی له فراغه هلته کیناستل او مجلس او ساعت تیری کول نه دی په کار.

إِنْ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَجِئْ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَجِئُ مِنَ الْحَقِّ ط

بیشکه دغه (ننوتل کیناستل خبری کول) دی داسی کار چی تکلیف رسوی نبی ته پس حیا کوی (نبی) له تاسی (چی ویاسی تاسی) او الله حیا نه کوی له (ویلو د خبری) حق.

تفسیر: یعنی نبی الله صلی الله علیه وسلم د شرم او حیاً له وجی پر خپل ځان ربر (زحمت) او تکلیف اخلی - او د خاطر او لحاظ لامله (له وجی) په صافو الفاظو سره دغو میلمنو ته نه وائی چه ځی! خپلو ځایونو ته لاړ شی! چی ماته تکلیف او اذیت پېښیږی دا خو د نبی الله صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او د مروتو وضعیت دی مگر ستاسی له تأدیب او اصلاح څخه هیڅ شی پاک الله نشی منع کولی او الله تعالی هرومرو (خامخا) د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په ژبه تاسی ته خپل احکام اعلام او درنکاره وی.

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ

او کله چه غواړئ تاسی له دغو (مطهراتو ازواجو) څخه د کوم متاع کار کوم څیز پس غواړئ هغه له دوی نه د باندی د پردی دغه (غوبتل د باندی د پردی) د تاسی ډیر پاک ساتونکی دی د زړونو ستاسی او (ډیر پاک ساتونکی دی) د زړونو د دوی،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دغه سره الله تعالی مسلمانانو ته ادب ښوولی دی. کله چی دوی به د دودی دپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره ورتلل نو وروسته له دودی ځنی به هملته کښېناستل او په خپلو خبرو اترو به مشغولیدل حال دا چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هوسائی (آرام) او استراحت ځای به هم هغه و. مگر دوی له شرمه او حیاً دوی ته نه ویل چی ځی پاڅی! نو ځکه پاک الله دوی ته وفرمایل - او په دغه آیت کښی د پردی حکم صادر شو چی نارینه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ازواجو سره مخامخ نشی. که کوم شی غواړی ښائی چی د پردی له شائی وغواړی. په دغه کښی د جانبینو زړه صاف او پاک پاتی کیږی او د شیطانی وساوسو استیصال په عمل راځی».

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِرُوا زُجْرَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ۝۵۳

او نه ده روا تاسی ته دا چی تکلیف (او ضرر) ورسوی رسول د الله ته او نه ده (روا تاسی ته) دا چی په نکاح واخلي ښځی د ده پس له وفات (یا

طلاق) د ده هیڅکله بیشکه دغه (ایذاء د رسول او د ازواجو نکاح ئی) ده په نزد د الله (گناه) ډیره لویه

تفسیر: یعنی د کفارو او منافقینو هر څه چی زړه ئی غواړی چتی (بیکاره) او فضول دی ووائی او پخپلو هم دغو ربرولو (تکلیفولو) او ایذاء رسولو کښی دی مشغول اوسی! مؤمنینو ته چی د ډیرو دلایلو او براهینو په رڼا (رڼرا) د رسول الله صلی الله علیه وسلم انتهائی صداقت - امانت - عفت - طهارت ظاهر او څرگند (ښکاره) شوی دی - دغه خبره لائقه او مناسبه نه ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حیات یا ممات کښی داسی کومه خبره وکړی یا ئی ووائی چی دوی دی د ډیری ضعیفی درجی ایذاء او خفگان سبب وگرځی په مونږ او ټولو مؤمنانو لارم دی چه د خپل دغه محبوب او مقدس رسول د عظمت شان تل تر تله رعایت وکړو او همیشه فهم او دقت وکړو چه په غفلت او تساهل سره هم کوم داسی تکلیف ورکوونکی حرکت له مونږ څنی صادر نشی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا او آخرت په زیان او خساره اخته او ککړ شو له دغه تکلیف ورکوونکو حرکاتو څخه یوه ډیره سخته او لویه گناه دغه ده چه کوم سړی د دوی د مطهراتو او ازواجو سره وروسته د دوی له وفاته خپله نکاح وتړی. یا د داسی نالائقی ارادی اظهار د رسول الله په حیات کښی وکړی. ظاهر دی چه د مطهراتو ازواجو مخصوص عظمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلق له سببه موجود او قائم شوی دی. او دوی له روحانی حیثیته د ټولو مؤمنینو محترمی میندی ټاکلی (مقرر) شوی دی. آیا وروسته له دی نه چه د کوم امتی د نکاح په عقد کښی راشی د دوی هغه عزت او احترام کماحقه ملحوظ پاتی کیدی شی؟ وروسته له دوی نه کله چی دوی په کورنی جنجالو او جگړو کښی ولوبوی نو د تعلیم او تلقین او دینی احکامو د تبلیغ هغه اعلیٰ غرض او مقصود څرنگه په اطمینان او آزادی سره تکمیل او پوره کولی شی چه د هغه دپاره فی الحقیقت قدرت دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره غوره کړی دی - او آیا کوم په انتهائی درجه سره بی حیاء او بیحسه او بی شعوره انسان به هم باور کولی شی چه له سیدالبشر امام المتقین او د خلق العظیم له مظهر سره کومی بی بی صاحبی چه خپل عمر تیر کړی وی هغه به د یوی شپې له مخی هم بی د دوی له کوره په بل ځای کښی اوسیدی شی؟ او هلته قلبی سکون او مسرت هم حاصلولی شی؟ یا د هغه هیله (ارزو) او امید په خپل زړه کښی گرځولی شی؟ خصوصاً څه وخت چه دغه خبره معلومه شوی هم وی چی دوی له هغو منتخبو او غورو خواتینو څخه دی چه د دوی په مخ کښی د دنیا او آخرت دواړه لیاری ورواندی کړلی شوی مگر هغوی په خپل ذوق او خوښی سره د دنیا پر عیش، خوښی او عشرت د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت او خدمت او د آخرت عظمت ته ترجیح او اهمیت ورکړ. او د آخرت د لیاری د اختیارولو اعلان ئی وکړ. لکه چه تاریخ راښی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفاته وروسته دغو مطهراتو ازواجو او جنتی مقدساتو خواتینو په څه عظیم النظیر زهد - ورع - تقوی - صبر او توکل سره د الله تعالیٰ په عبادت او خپلو معنوی اولادهو په هدایت

کښی مشاغلته او د اسلامي احکامو په نشر او اشاعت او په دیني خدمت کښی مواظبت کاوه او خپل گرد (تول) اوقات ئی په هم دغو مهماتو کښی صرف او وقف کړل او هیڅ یوی له دوی ځنی په سهو او خطا سره هم دنیوی لذاینو او مشاغلو ته نه دی کتلی او څرنګه داسی کوم خیال به د دوی په زړه کښی تیریده؟ حال دا چی الله تعالی د دوی په نسبت داسی لطف او مرحمت فرمایلی ؤ ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ او په دغه سره ئی د دوی د تزکیی او د تطهیر د کفالت بشارت ورکړی وو. (فرضی الله عنهن! وارضاهن وجعلنا من يعظمن حق تعظيمن، فوق مانعظم امهاتنا التي ولدتنا. آمین.) د دغی مسئلی نهایت محققانه بحث د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی قدس سره د «آب حیات» په کتاب کښی شته.

إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿۵۳﴾

که چیرې ښکاره کړئ کوم شی (تاسی په خوله) یا ئی پټ وساتئ (په زړونو کښی) پس بیشکه الله دی پر هر څیز (د اعمالو ستاسی) ښه عالم.

تفسیر: یعنی مه په ژبه سره دغسی خبری کوئ او مه په زړه کښی داسی وسوسی ته لپاره ورکوئ! ځکه د الله تعالی په نزد ظاهر او باطن او نور گرد (تول) یو شان عیان دی او هیڅ یو شی له ده ځنی پټ نه دی او دی پر گردو (تولو) اخبارو او اسرارو علیم او خبردار دی.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءَ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ

نشته گناه پر دغو ښځو په (مخامخ کیدلو د) پلرونو د دوی کښی او نه په ځامنو د دوی کښی او نه په ورونو د دوی کښی او نه په ځامنو د ورونو د دوی کښی او نشته (گناه پر دغو ښځو په مخامخ کیدلو د) ځامنو د خویندو د دوی کښی او نه په ښځو د دوی (یعنی په ښځو د نورو مؤمنانو) او نه په هغو (وینځو) چه مالکان وی ښی لاسونه د دغو (ښځو لره).

تفسیر: پاس د مطهراتو ازواجو سره د نارینه ؤ مخامخ کیدلو ممانعت وشو. اوس دغه ښوولی کیږی چی دوی سره د دوی د محارمو مخامخ کیدل ممنوع نه دی. په دغه مورد کښی کوم عمومی حکم چی د عمومو مستوراتو په نسبت د «النور» په سورت کښی تیر شو هم هغسی د

مطهراتو ازواجو په نسبت هم حکم دی. د ﴿وَلَا تَسْلَوْنَ وَلَا مَمْلَكَتٌ أَيْمَانُ﴾ کومه تشریح چی مونږ هلته په (۱۰) رکوع کښی کړی ده هغه دی دلته بیا ولوسته شی.

وَأَتَقَيْنَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ۝

او وویلیرئ (ای ښځو) له الله! بیشکه الله دی پر هر شی باندي ښه شاهد عالم.

تفسیر: یعنی د پردی کوم احکام چه بیان شوی دی او هغه استثناء چه په کښی کړی شوی چه هغه په پوره ډول (طریقه) سره ملحوظ ولرئ او لږ څه هم په هغه کښی وړاندی وروسته لاندی باندي ونه کړئ! او په ظاهر او باطن کښی ښائی چه د الله تعالی د احکامو او د حدودو رعایت وکړی! ځکه چه له الله تعالی څخه ستاسی هیڅ شی نه دی پټ ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ۝

بیشکه الله او پرښتی د الله درود وائی (رحمت لیږی) پر نبی باندي ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) درود ووايئ پر هغه (نبی) باندي او سلام (پری) ووايئ په سلام ویلو سره.

تفسیر: د «صلوة علی النبی» مطلب دا دی د نبی ثناء له تعظیم - رحمت او عطوفت سره - بیا د هر یوه په طرف چه صلوة منسوب وی سم د هغه د شان او مرتبی سره کومه ثناء - تعظیم - رحمت او عطوفت چی ور او لایق وی هم هغه به تری مرادوه شی، لکه چی وایی پلار پر زوی - زوی پر پلار او ورور پر ورور مهربان دی یا هر یو له بل سره مینه او محبت کوی نو ظاهر دی د پلار کوم قسم محبت او مهربانی چی پر زوی ده د زوی هغه قسم مینه او محبت پر خپل پلار نه دی او د ورور له ورور سره هم هغسی نشته بلکه د دغو دواړو د مینې نوعیت بل شان دی - هم داسی دلته ئی هم قیاس وکړئ او وپوهیږئ! الله تعالی هم پر نبی صلوة لیږی یعنی په رحمت او شفقت سره د ده ثناء - اعزاز او اکرام کوی پرښتی هم پری سلام لیږی مگر د هر یوه صلوة رحمت - تکریم او تعظیم سم د ده د شان، مقام او مرتبی سره دی. وروسته له دی نه پر مؤمنانو حکم دی چی تاسی هم پر نبی صلی الله علیه وسلم صلوة او رحمت ولیږئ! ښائی د دوی حیثیت له دغو دواړو څخه بیخی جلا (جدا) او علیحده وی. علماؤ فرمایلی دی چی د الله

تعالیٰ صلوة رحمت لیول دی او د پرمختو صلوة استغفار دی او د مؤمنینو صلوة دعاء ده. په حدیث کښی راغلی دی کله چی دغه آیت نازل شو صحابه و رضی الله عنهم عرض وکړ یا رسول الله د سلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوی ده یعنی چی د لمانځه په تشهد کښی داسی لوستل کیږی السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته د صلوة طریقه هم مونږ ته ارشاد وفرمایي! خو بی مونږ په لمانځه کښی ولولو. رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه درود تلقین دوی ته وفرمایي «اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید - اللهم بارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید» غرض دا دی چی الله تعالیٰ مؤمنینو ته حکم ورکړ چی تاسی هم پر نبی صلوة (رحمت) ولیږئ نبی دغه راوښود چی ستاسی صلوة لیول دغه دی چی له الله جل جلاله ځنی وغواړئ خو هغه زیات له زیات خپل رحمتونه تر ابد الابد پوری تل تترتله پر نبی صلی الله علیه وسلم نازل وفرمایي! ځکه چی د الله تعالیٰ رحمتونه بیحد او بی نهایت دی، دغه هم د الله تعالیٰ رحمت دی چی پر دغه غوښتنه سره لا نور داسی رحمتونه پر خپل نبی صلی الله علیه وسلم نازل فرمائی چی مونږ د هغو د لیږلو څخه بی د ده د توفیقه عاجز او ناتوانه یو او بیا هغه خپل لطف مونږ ته منسوب وفرمائی چی گواکی مونږ هغه د ده په حضور کښی ورواندی کړی دی حال دا چی په واقع کښی رحمت لیږونکی هم هغه واحد ذات جل جلاله دی ولی چی د هیش بند له اختیاره او قوته دغه کار نه دی پوره چی رسول الله صلی الله علیه وسلم له رتبی سره لایق کومه تحفه او سوغات ده ته ورواندی کړی شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له الله تعالیٰ ځینی رحمت غوښتل پر رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغه سره د ده پر خپل خانه باندي هم درود ویل لوی قبولیت لری او پر دوی هم هغسی رحمت نازلېږی چی د دوی له شانه سره مناسب او لایق وی او له یو ځلی غوښتلو څخه لس رحمتونه پر هم هغه غوښتونکی نازلېږی اوس د هر چا چی هومره زړه غواړی هغومره رحمت دی ځان ته حاصل کړی»

تنبیه: د صلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم په متعلق مزید تفصیلات په دغی مختصری حاشیې کښی نه ځائیږی - دغه موضوع دی د احادیثو په شروحو کښی ولوستل شوی! په دغه مورد کښی د شیخ شمس الدین سخاوی رحمه الله علیه رساله د «القول البدیع فی الصلوة علی الحبيب الشفیع» د ویلو وړ (قابل) ده مونږ د «صحیح مسلم» په شرح کښی د کفایت په اندازه د ده په متعلق څه لیکلی دی. فالحمد لله علی ذلک.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ۝

بیشکه هغه کسان چی ایذاء رسوی الله ته (په و لد او شریک) او (ایذاء رسوی) رسول الله (ته په نسبت د سحر - شعر - جنون) لری کړی دی دوی الله (له رحمته خپله) په دنیا او په آخرت کښی او تیار کړی ئی دی دوی ته عذاب سپکوونکی (د اور د دوزخ).

تفسیر: پاس پر مسلمانانو حکم و چی دوی دی د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د ایذاء سبب ونه گرځی بلکه د دوی په انتهائی تعظیم او تکریم کښی دی زیار (محنت) او کوښښ وکړی! چی د هغه یو صورت صلوة او سلام لیرل دی اوس دغه راضیی چی د رسول الله ایذاء رسونکی په دنیا او آخرت کښی ملعون او مطرود او په خورا (دیر) سخت شرموونکی عذاب اخته او ککړیوی. د الله تعالی ایذاء دغه ده چی د ده رسول صلی الله علیه وسلم ته څوک څه ریر (تکلیف) او ایذاء ورسوی یا د ده لوی جناب په نسبت نالایقی خبری وکړی.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا كَتَبَوا فَعَدَّ اَحْمَلُوا اِثْمَانًا وَارِثًا مُّبِينًا

او هغه کسان چی ایذاء رسوی مؤمنانو سړیو ته او مؤمنانو ښځو ته (په اتهام) په غیر د هغه کار چی کړی ئی وی دوی (یعنی په ناکړی کار) پس په تحقیق باروی دوی پخپل ځان غت دروغ او گناه ښکاره (چی د عقوبت موجب دی).

تفسیر: دغه منافقان و چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم بد به ئی ویل یا د دوی د مطهراتو ازواجو په نسبت به ئی د دروغو خبری اتري لکه چی د «النور» په سورت کښی مسطوری دی کولی. وروسته له دی نه د ځینو هغو ایذاو د انسداد په نسبت ځینی ښوونی کړی شوی دی چی د دغو منافقینو له خوا به ځینی مسلمانانو ښځو ته رسیدی - په روایاتو کښی مذکور دی کله به چی مسلمانی ښځی خپلو ضروریاتو ته د باندی تللی نو بدکاره منافقان به دوی ته په پتونۍ کښی ناست و او د دوی د اذیت او پریشانی اسباب به یی ورپیشوه کله چی دغه منافقین به ونیول شول نو د پوښتنی په ځواب کښی به ئی داسی ویل چی مونږ په دی باندی نه وو خبر چی دغه اصیله او حره ښځه ده مونږ به داسی گڼل چی گوندی وینځه اوامه ده نو ځکه مو وچیرله.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ

عَلَيْهِمْ مِنْ جَلَابِئِهِمْ

ای نبی و وایه ښځو ته دی او لونو ته دی. او ښځو (د نورو) مؤمنانو ته چه خواره دی کاندې پر ټولو ځانونو خپلو له تکرېو (څادرونو) پرونو خپلو څخه

تفسیر: یعنی وروسته د ټول بدن له پټولو څخه د تکرې (څادر) څه برخه پر سر او څه برخه ئی له سر ځنې رابښکته پر خپله څیره باندې وځروی. په روایاتو کېنې راغلی دی چی وروسته د دی آیت له نزوله مسلمانانو ښځو به خپلې څیرې او گرد (ټول) بدنونه په خپلو تکرېو (څادرونو) سره پټول او بیا به د باندې داسې وتلی چی یواځې به د دوی یوه سترگه ښکاریده چی په هغه سره په لاره تلی شوی. له دی نه معلومه او ثابته شوه چی د فتنې او فساد په وخت کېنې ښائی چی آزادی اصیلی ښځې خپله څیره هم پټه کړی او وینځی د شدیدو ضروریاتو له سببه پر دغه نه دی مکلفی ځکه چی د دوی په کارو او چارو کېنې تکلیف او حرج پېښیږی.

ذَلِكَ أَذَىٰ أَنْ يُعْرِفَنَ فَلَا يُؤْذِينَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

دغه (پټول د بدن) نژدی دی دی ته چی وبه پیژندی شی دوی (چی اصیلی دی) پس ایذاء به ونشی رسولی دوی ته (په زعم د وینځو) او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي چی «ښه وپیژندله شی چی وینځه نه ده بلکه بی بی ده، د ننگ او ناموس میرمن ده بدبخته او بدناموسه نه ده نیک بخته ده بدذاته نه ده څو بدنیه خلق هغوی ته لاس ونه غځوی او نقاب (بغره) ئی د هغه ښه کیښوده دغه د بهتری حکم دی وروسته ئی وفرمایل چی الله ښوونکی مهربان دی» یعنی که سره له دومره اهتمامه کوم تفصیر پاتی شی نو د الله تعالی له مهربانۍ نه د ښنې توقع شته. (تکمیل) دغه خو د آزادو ښځو په نسبت انتظام و څو هر څوک دوی وپیژنی او د دوی رپرولو (تکلیفولو) ته زړه ښه نه کړی او بیا د دروغو پلمه (تدبیر) او حيله ورته جوړه نه کړی. وروسته له دی د عمومی گوټی وروږلو او لاس غځولو په نسبت تهدید او ویرول دی اعم له دی چه له کومی میرمنی سره وی یا له کومی وینځی سره.

لَیْنٌ لِّمَنِتَّةِ الْمُفْفِقُونَ وَالَّذِیْنَ فِی قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ

قسم دی که منع نشول منافقان (له نفاق څخه) او هغه کسان چی په زړونو د

دوی کښی رنځ دی (د زناء کولو له بد کاری خپلی نه)

تفسیر: یعنی پر هغو خلقو چی د بدنظری او شهوت پرستی مرض او گرگ لگیدلی وی

وَالْمُرْجَفُونَ فِي الْمَدِينَةِ

او بدی آوازی گډوونکی په (ښار د) مدینې کښی

تفسیر: دغه غالباً یهودان دی یا ممکن دی چه هغه منافقان تری مراد وی چه علیالاکثر به ئی دروغ خبری شائع کولی او د اسلام او د مسلمانانو په خلاف به ئی شائعات او انتشارات کول. او امکان لری چی منافقان تری مراد وی

لَنُغْرِبَنَّكَ بِمِثْمٍ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۖ مَلْعُونِينَ ۖ أَيَّمَا لِقْفُوا أَخَذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ۖ

نو خامخا به وگمارو مسلط به کړو مونږ خامخا تا پر دوی بیا به همسایه
توب ونه کړی (دوی) د تا په دغه (مدینه کښی) مگر لږ وخت رتلی ترتلی
شوی هر چیری چی وموندلی شی ویه نیولی شی او ویه وژلی شی په وژلو (د
خواری سره)

تفسیر: یعنی که دغه بد سړی د خپلو دغو حرکاتو څخه لاس وانخلي نو مونږ به تا پر هغوی
مسلط کوو چی په څو ورځو کښی تاسی هغوی له مدینې منوری څخه د باندی وشری - او هومره
ورځی چی دلته اوسیږی د ذلت او مرعوبیت په صفت کښی به پاتی وی لکه چی دغه یهودان گرد
(تول) وشرل شول - او منافقانو به د دغو ویرولو او دارولو په اثر ښائی خپله رویه بدله کړی وی
نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

حضرت شاه صاحب لیکي «هغه خلق چی بدنیت وو - او په مدینې منوری کښی به ئی ښځو ته
لاس آچاوه او په بدو سترگو به ئی ورته کتل - او دروغی خبری به ئی خورولی او پخپلو اوضاعو
او حرکاتو سره به ئی د مسلمانانو د ضعف او ماتی او د مخالفانو قوت او قدرت به ئی خلقو
ته ښکاره کول دغه ئی هغو ته وفرمایل»

سُئِلَ اللَّهُ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجَدَّلُوا لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

دا یوه لاره ایښی ده الله لاره په حق د هغو (منافقانو مرجفانو) کښی چی تیر شوی دی پخوا له دی نه او له سره به نه مومی ته لاری د الله ته هیڅ تبدیل تغییر

تفسیر: یعنی عادت الله په هم دی دوام لری هغو کسان چی د انبیاءو الله په مقابل کښی شرارتونه کوی او فتنه او فساد خوروی هم داسی ذلیل - خوار او هلاک کړی. یا دغه مطلب دی چی په پخوانیو کتابونو کښی هم دغه حکم شوی دی چی مفسدان له خپله منځه د باندی وباسی! لکه چی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ئی له توریت څخه نقلوی.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

پوښتنه کوی له تا څخه خلق له قیامت (د راتلو چی کله دی؟) ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده علم د قیامت (خاص) په نزد د الله دی او څه شی پوه کړی ئی ته (په قیام د قیامت؟ یعنی ته تری بیخبره ئی بیا نو ورته ووايه) ښائی چی قیام د قیامت دی نژدی.

تفسیر: - اگر که د قیامت د صحیح وخت تعیین الله تعالی هیچا ته نه دی ښوولی مگر دلته ئی د هغه د قرب په طرف اشاره فرمایلی ده. په حدیث کښی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم خپله د شهادت او وسطی گوټی پورته کړی او ورسره ئی وفرمایلی - «إِنَّمَا السَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ» زه او قیامت د دغو گوټو په شان یو» یعنی هومره چه وسطی گوټه د سبابی په نسبت وړاندی ختلی ده نو زه له قیامت څخه هم دغومره قدر رومبی راغلی یم - قیامت دیر نژدی او په ما پسې ژر راتلونکی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «ښائی په دغه کښی به هم منافقانو ضد عناد او سر تمبگی ځان ته غوره کړی وی د هغه څیز ځواب چی له تولی دنیا سره نشته د هم هغه پوښتنه څو څو ځلی وکړی نو هم هغه ئی هم دلته ذکر کړ» او ممکن دی چی د هغه په نسبت چی پخوا له دی نه ئی فرمایلی و ﴿لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا﴾ د استهزاء او تکذیب په دول (طریقه) به ئی ویل چی هغه قیامت او آخرت به کله راځی؟ چی ته مو له هغه څخه تل ویروی - آخر د هغه صحیح او ټاکلی (مقرر کړی) وخت خو مونږ ته راوښیه!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكُفْرَيْنَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٣﴾

بیشکه الله رتلی دی کافران (منکران د بعث له رحمت خپله) او تیار کړی نئ دی دوی ته سختی لمبی وهونکی اور.

تفسیر: یعنی د دغه لعنت اثر دی چی دوی داسی لاطائل سوالات کوی او د آخری خاتمی او د عاقبت هیڅ فکر نه کوی.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٤﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

په دغه حال کښی چی همیشه به اوسیری په دغه اور کښی تل تر تله نه به مومی دوی هیڅ دوست (چی نئ تری ویاسی) او نه کوم مددگار (چی عذاب تری لری کړی یاده کړه) هغه ورځ چی چورلولی به شی مخونه د دوی په اور کښی

تفسیر: یعنی پرمخی نسکور غورځولی کیری او د دوی څیری به په اور کښی لاندی باندی کړی شی.

يَقُولُونَ يَلَيْتَنَّا اطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ ﴿٦٥﴾

وائی به دوی ای کاشکی مونږ اطاعت کړی وی مونږ د الله او اطاعت کړی وی مونږ د رسول (د الله).

تفسیر: په دغه وخت به ارمان او افسوس کوی چی کاشکی مونږ په دنیا کښی د الله او د رسول الله پر وینا غور ایښی وی او پر هغه مو عمل کړی وی خو له دغه بدی ورځی سره مخامخ شوی نه وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا ﴿٦٦﴾

رَبَّنَا اِنَّهُمْ ضَعُفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَمُ لَعَنَّا كَبِيرًا ۝۶۸

او وایی دوی ای ربه زمونږ بیشکه مونږ اطاعت کړی و مونږ د مشرانو خپلو او د غتانو خپلو پس ورکه کړه دوی له مونږ ځنی سمه لاره. ای ربه زمونږ ورکړه دوی ته دوچنده له عذابه او لری کړه دوی له رحمته خپله رتلو ترتلو لویو سره

تفسیر: دغه به د غیظ او قهر له شدة وائی چی زمونږ دغو دنیوی سردارانو، مشرانو او مذهبی پیشوایانو وغولولو او تیری ایستلو او په دروغو او فریبو ئی په دغه غم او مصیبت کښی اخته کړو. د هم دوی په اغواؤ او لمسون د حق له لاری څخه وښوئیدو او بی لاری شو. نو که اوس مونږ ته سزا راکوله کیری ښائی دوی ته زمونږ په نسبت دوچنده سزا ورکړه شی. او هغه لعنت او زحمت چی پر مونږ نازلیدی له هغه څخه دی زیات او ډیر پر دوی هم نازل شی. گواکی د دوی پر دوچنده سزا ورکولو سره د خپل زړه یخول غواړی. په هم دغه مضمون یو بل آیت د «الاعراف» په (۴) رکوع کښی تیر شوی دی هلته د دوی د دغی غوښتنی ځواب هم شته هغه دی هلته بیا ولوست شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا ۝۶۹

ای هغو کسانو چی ایمان یی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کیږئ په شان د هغو کسانو چی ایذاء ئی رسولی وه موسی ته پس پاک کړ دغه (موسی لره) الله له هغو دروغو چی دوی پری ویل او وو (موسی) په نزد د الله کښی وجیه (مخور خاوند د عزت)

تفسیر: یعنی تاسی داسی کوم کار یا خبره مه کوئ چی له هغه نبی علیه السلام ته ایذاء ورسیری دغه ایذاء نبی علیه السلام ته هیڅ زیان او ضرر نشی رسولی ځکه چی دی د الله تعالیٰ په دربار کښی لوی عزت او پت لری او الله جل جلاله به له ده ځنی هغه د اذیت گردی (تولی) خبری لری کوی مگر په هغه سره ستاسی آخرت خرابیږی. وگورئ چی د حضرت موسی علیه السلام په نسبت خلقو څرنګه د اذیت خبری کولی مگر الله تعالیٰ د موسی علیه السلام د وجاهت او مقبولیت له وجی د هغو تولو ابطال وفرمایه او د موسی علیه السلام بی خطائی او بی داغی ئی

ثابتہ کره . په روایاتو کښی راغلی دی چی ځینو مفسدینو پر حضرت موسی علیه السلام تهمت لگاوه چی حضرت هارون علیه السلام ئی بیدیا ته بیولی او هلته ئی وژلی دی نو الله تعالیٰ په یوه خارقہ طریقہ سره د هغه تردید وفرمایه او په صحیحینو کښی راغلی دی چی حضرت موسی علیه السلام د حیاء له وجی د هغی زمانی د خلقو د رواج او دستور په خلاف به په پټ ځای کښی تل په پټه غسل کاوه . خلقو به ویل چی د دوی په بدن کښی هر ورو (خامخا) څه عیب دی یا د برص داغ لری یا ئی خصیی پرسیدلی دی یوه ورځ موسی علیه السلام غسل کاوه او خپل کالی (جامی) ئی ایستلی پر یوی تیږی (گتی) ئی ایښی ؤ هغه تیږه (گته) د دوی له کالیو (جامو) سره وتښتیده حضرت موسی علیه السلام بریند له اوبو څخه ووت او خپله همسا ئی واخیسته او په هغی تیږه (گته) پسې پر منډو شو په دغه وخت کښی ټولو خلقو دوی ته کتل او گردو (ټولو) ته دغه حقیقت ورڅرگند (ښکاره) شو چی د دوی مبارک وجود بیخی پاک او بیعیبه دی څه ښه ئی ویلی هر چا چی ویلی دی

پټ ئی په جامو کره . د هر چا چی څه عیب ولید

بی عیبو لره ورکړله جامه د بریندتیا

ځینو مفسرینو لیکلی دی چی قارون یوی ښځی ته څه پیسې ورکړی او ویی لمسوله څو هغه په یوه لویه مجمع کښی چیری چی موسی علیه السلام په موعظه او تذکیر کښی مشغول وی داسی ووائی چی (العیاذ بالله) موسی علیه السلام له ماسره مبتلا دی . بالاخر الله تعالیٰ قارون په ځمکه کښی خښ کر او د هغی ښځی په ژبه ئی د هغه تهمت تردید وکاوه لکه چی د «قصص» په سورت کښی تیر شو .

تنبیه: د موسی علیه السلام بریند ځغیدل په تیږی (گتی) پسې د مجبوریت لامله (له وجی) ؤ . او ښائی دا ئی هم په خیال کښی نه وی گرځیدلی چی دغه تیږه (گته) به برابره هغی لویی مجمعی ته ورځی او هلته به دریږی پاتی شو د تیږی (گتی) دغسی حرکت نو هغه د فوق العادت په ډول (طریقہ) وو د عاداتو پر خوارکو مونږ یو مستقل مضمون لیکلی دی د هغو له لوستلو څخه وروسته په دغسی جزئیاتو کښی د بحث او تمحیص ضرورت نه پاتی کیږی . په هر حال له دغی واقعی څخه ظاهریږی چی د الله تعالیٰ له جانبہ د انبیاء علیهم السلام د پاکی اثبات له جسمانی او روحانی عیوبو څخه تر کومی اندازی پوری منظور دی؟ او په څه اندازه د دغی شیانو په امحاء کښی اهتمام کړی شوی دی؟ څو د خلقو په زړونو کښی د دوی له جانبہ د تنفر او استخفاف جذبات پیدا نشی او د قبول الحق په لاره کښی له هیڅ جانبہ څه ممانعت ورپیش نشی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

يُضِلُّكُمْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا^(۴۱)

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویړیږئ له عذاب د الله او ووايي خبره سمه محکمه رښتیا! چی نیک صالح کړی (الله) تاسی ته عملونه ستاسی او وېښی (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی او هر چا چی اطاعت وکړ د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق بریالی (کامیاب) شو په بری ډیر لوی سره.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له الله تعالیٰ څخه وویړیږئ او وپوهیږئ چی سمی خبری کونکی ته د دېرو او مقبولو اعمالو توفیق ور په برخه کیږی او گناهونه او تقصیرات ئی ورمعافېږی. په حقیقت کښی یواځی د الله تعالیٰ او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت کښی د حقیقی بری او کامیابی سر او راز پټ دی هر هغه څوک چی دغه لاره غوره کوی په مراد رسیږی.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا^(۴۲)

بیشکه مونږ وړاندی کړ مونږ امانت (ثواب - عقاب) پر آسمانونو او پر ځمکه او غرونو (کله چی مو پیدا کړ په دوی کښی فهم او نطق) پس منع راوړه دوی له دی چی پورته کړی هغه (د امانت بار) او ویریدل دوی له هغه (امانت) او پورته کړ هغه (د امانت بار) انسان بیشکه چی دغه (انسان) دی ظالم ډیر بی ویری نادان (په عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی انسان پر خپل ځان لوی ظلم او ستم وکړ - د هغه بار او پیتی په اوږو اخیستلو څخه چی آسمانونو ځمکی او غرونو د خپلی ناتوانی او عاجز اظهار وکړ چی پورته کولی ئی نشو دغه ناپوه انسان هغه پر خپلو اوږو واخیست.

ددنیا له واکه نشو اخیستل د امانت

انسان واخیست دغه پیتی په خپل شا له جهالت

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال بنام من دیوانه زدند

حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی پر خپل ځان ونه ویریده - او پری ونه پوهیده چی امانت څه شی دی؟ د بل چا څیز په داسی حال کښی ساتل چی خپل خواهش او غوښتنه تری وساتی. په آسمان او ځمکه کښی د دوی څه ذاتی غوښتنه او خواهش نشته او که دی خو هم هغه شی دی چی دوی پری قائم ولاړ دی په انسان کښی غوښتنه یو شان او په خلاف له هغی غوښتنی حکم بل شان دی. نو د دغه پردی څیز یعنی حکم په خلاف د خپل ځان ساتنه ډیر لوی زور غواړی او د هغه انجام او عاقبت دا دی چی منکران پر خپلو گناهونو نیول کیږی او حکم منونکیو ته به قصور معافیږی. اوس هم د بل چا د امانت په نسبت هم دغسی حکم شته که څوک د بل چا امانت عمداً او په قصد سره ضایع کوی نو بدل (ضمان) ئی پری اوړی که بی اختیاره تری ضایع کیږی نو پری (ضمان) او بدل نشته «موضح» اصلی خبره دا ده چی الله تعالیٰ په خپل یو خاص امانت کیښودل د مخلوقاتو په کومه نوعه کښی اراده وفرمایله چی که هغه غواړی نو دغه امانت په خپلی سعی او کسب او د مت په قدرت او قوت وساتلی شی بلکی تزئید او ترقی هم ورته ورکړه شی خو په دغه سلسله کښی د الله تعالیٰ د هر قسمو شیونو او صفاتو ظهور وشي مثلاً د هغی نوعی هغه افراد چی هغه امانت په پوره ډول (طریقه) سره محفوظ ساتی او ترقی ورته ورکړی - پر هغو انعام او اکرام وکړی. او هر هغه چی په غفلت او شرارت سره هغه ضائع کړی نو هغه ته به سزا ورکړه شی او هغه کسان چی په دغه مورد کښی لږ شان قصور وکړی له هغوی سره د عفوی او د بشلو معامله وکړ شی. زما په خیال دغه امانت د ایمان او د هدایت یو تخم دی چی د بنیادمانو په زړونو کښی شیندلی (نوستلی) او کرلی شوی دی چی هم هغه ته «ما به التکلیف» هم ویلی شو «لایمان لمن لا امانه له» چی د دغه د ساتنی او په حفاظت کښی له مداومت څخه د ایمان ونه زرغونیږی گواکی د بنی آدمیانو قلوب د الله تعالیٰ ځمکه دی چی تخم هم په هغو کښی پخپله الله شیندلی (کرلی) دی د باران وړولو له پاره ئی د رحمت وریشی هم لیږلی دی چی د هغوی له سینو ځنی د الله تعالیٰ د وحی باران هم وریدلی دی. د هر انسان فریضه دا ده چی د ایمان دغه تخم چی د الله تعالیٰ امانت دی ابته (خراب) او ضائع نه کړی بلکی په پوره سعی، کوشش، جهد، جد، تردد - او تفقد سره د هغه پرورش او پالنه وکړی او ډیر زیات دقت دی وکړی خو په سهو، خطا او غلطی هم دغه تخم ونه سوزیږی او ضائع نشی د هم دغه په لوری د حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه په دغه حدیث کښی اشاره ده «ان الامانات نزلت من السماء فی جذر قلوب الرجال ثم علموا من القرآن - الحدیث» دغه امانت هماغه د هدایت تخم دی چی د الله تعالیٰ له جانب د انسانانو په قلوبو کښی ځښ کړی شوی دی بیا د قرآن او د سنت د علومو باران پری وشو چه که له هغه څخه پوره ګټه (فائده) او انتفاع واخیستی شی نو د ایمان دغه مبارکه ونه زرغونه کیږی، لوئیږی، وده کوی، غتیږی میوو او ثمر و ته رسیږی او انسان د هغی له خوړو اثمارو څخه متلذذ او متمتع کیږی او د استثمار موقع

مومی او که په انتفاع کښی څه قصور او کوتاهی وکړی شی نو په هماغه اندازه د دغی ونی په وده او لوئیدلو کښی نقصان واقع کیږی که بیخی تری غافل کیږی او له سره ورته نه متوجه کیږی نو دغه تخم بیخی خراب - ضائع او بربادیږی. هم دغه امانت و چي الله تعالی آسمانونو او ځمکی او غرونو ته وروړاندی کړ - مگر په هیڅ یوه له هغو کښی دغسی یو قوت او استعداد نه و چي د دغه عظیمه امانت د پورته کولو زور او حوصله ولری او هر یوه له دوی د حال په لسان یا د قال په بیان د دغه غیر قابل متحمل بار او پیتی له پورته کولو څخه په ویره سره انکار وکړ او علی رؤس الاشهاد ئی وویل چه زمونږ له عهدی او توانه دغه بار ډیر دروند او ثقیل دی او نه ئی شو پورته کولی. ته پخپله فکر او دقت وکړه چه ماسواء له انسانه به بل کوم مخلوق وی چي پخپل کسب او محنت سره د ایمان د دغه تخم حفاظت او پرورش وکړی؟ او د ایمان دغه شجره مشجر او مثمر وگرځولی شی؟ فی الحقیقت د دغه عظیم الشان امانت د حق ادا کول او د یوی یابسی ځمکی څخه چي په هغی کښی د دی د مالک له جاتبه تخم شیندلی (کرلی) شوی وی تکه شنه میوه داره ونه زرغونول او لویول د هم دغه ظلم او جهول انسان حصه کیدی شی چي له هغه سره صالح الزراعة ځمکه شنه او په پخپل محنت سعی او تردد سره د الله تعالی قدرت ده ته د کوم شی د زرغونولو او لویولو او په میوو راوستولو قوت او قدرت ورعطاء کړی دی.

«ظلم» د «ظالم» او «جهول» د «جاهل» مبالغه دی. ظالم او جاهل هغه چاته ویلی شی چي بالفعل له عدله او علمه تش وی مگر د هغه استعداد او صلاحیت او د دغو صفاتو د حصول قوه ولری پس هغه مخلوق چي بدء الفطرت کښی په علم او عدل سره متصف وی او د یوی شیبی له مخی هم دغه اوصاف له ده څخه نشی بیلیدی مثلاً ملائکه الله یا هغه مخلوقات چه د دغو شیانو صلاحیت له سره نه لری مثلاً آسمان، ځمکه، غر او نور ظاهر دی چه دغه دواړه د الله تعالی د دغه امانت حامل نشی کیدی بیشکه ماسواء له انسانه یوه بله نوعه هم شته چه هغه پیریان دی او په هغوی کښی فی الجمله د دی د تحمل استعداد موندلی کیږی نو ځکه په ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْإِنْسَ إِلَّا لِعِبَادَتٍ﴾ کښی دغه دواړه سره جمع کړی شوی دی. لیکن د انصاف خبره خو دا ده چه د دی امانت د حق د اداء استعداد په هغوی کښی دومره ضعیف وو چه د حمل الامانت په مقابل کښی دومره د تذکر قابل نه وو او قابل الاعتنا نه گنلی کیږی. گواکی په دغه معامله کښی هغوی هم د انسانانو د تابعانو په شان درولی شی او د دوی د مستقل نوم اخستلو ته څه ضرورت نه دی پاتی. والله تعالی اعلم بالصواب.

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ

اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٤٣

(دغه د امانت غرض د دی دپاره وو) چه عذاب ورکړی الله منافقانو سړیو او

منافقاتو ښځو ته او مشرکانو سړیو او مشرکاتو ښځو ته او رجوع په رحمت سره وکړی الله پر مؤمنانو سړیو او مؤمناتو ښځو، او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: زما په خیال که دلته د ﴿وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ معنی په معافولو سره وانه خيسته شی بلکې که پر حال د هغوی د متوجه کیدلو او په مهرباني فرمایلو سره واخيسته شی بهتره ده لکه چه په ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾ کښی اخيست شوی. دغه خو د کاملینو مؤمنینو بیان شو او په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ کښی ئی د قاصرینو او مقصرینو د حال په طرف اشاره وفرمایله.

«والله تعالى اعلم لنسأل الله تعالى ان يتوب علينا ويغفر لنا ويثبتنا بالفوز العظيم انه هو الغفور الرحيم جل جلاله وعم نواله واجل شانه واعظم برهانه»

تمت سورة الاحزاب بعون الله الملك الوهاب فله الحمد والمنة

سورة سبا مكية الا آية (٦) فمدنية وهي اربع وخمسون آية وست ركوعات رقمها (٣٤)

تسلسلها حسب النزول (٥٨) نزلت بعد سورة لقمان

د «سبا» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٦) آيته څخه چي مدنی دی (٥٤) آيتونه او (٦) رکوع لری په نزول کښی (٥٨) او په تلاوت کښی (٣٤) سورت دی وروسته د «لقمان» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع کوم) په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ①

توله ثناء صفت خاص الله لره دی هغه چه خاص هغه ته دی هر هغه «شیان» چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او خاص هم دغه (الله) لره ده توله ثناء صفت په آخرت کښی (لکه چی په دنیا کښی هم دی) او هم دغه (الله)

بڼه حکمت والا بڼه خبردار دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد او تعریف هغه الله جل جلاله ته دی چه واحد احد دی او بی د نورو له شرکت د گردو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د شیانو مالک او خالق دی او په نهایت حکمت او خبرداری سره د دوی انتظام او تدبیر کوی او دغه سلسله ئی چتی (فضول) او بیکاره نه ده پیدا کړی، د داسی حکیم او دانا په نسبت دغه گمان نشی کیدی. ضرور دغه نظام بالاخر پر کومی اعلیٰ نتیجی منتهی کیدونکی دی چه هغه ته آخرت وائی. او څرنگه چه هم دی په دنیا کښی یواځی د تولو تعریفاتو مستحق دی په آخرت کښی هم یواځی هم دی د تولو تعریفاتو مستحق دی بلکه دلته خو ظاهراً د نورو کسانو هم لږ څه تعریف کیدی شی ځکه چه د مخلوق فعل د خالق اشعه او د دوی کمالات د ده د حقیقی کمال پلوشه ده لیکن هلته نور گرد (تول) وسایط او پردی لری کیږی او هر شی لیدل کیږی. هغه گرد (تول) د هم ده له طرفه وی نو ځکه صورتاً او معناً او حقیقتاً بلکه له هر حیثیته یواځی د هم هغه مطلق محمود تعریف پاتی کیږی.

يَعْلَمُ مَا يَلْبِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

معلوم دی (الله ته) هر هغه شی چه ښکته ننوځی په ځمکه کښی او هر هغه شی چه بیرون راوځی له دغی (ځمکی) څخه او هر هغه څیز چه راښکته کیږی له آسمانه او هر هغه شی چه پورته خيژی په دغه (آسمان) کښی.

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو لوی او وړوکی داسی څیز نشته چه د ده له علم څخه خارج وی هر هغه شی چی په ځمکه کښی ښکته ننوځی مثلاً حشرات - خوځندی - د نباتاتو تخم - د باران اوبه - د مریو اجساد او هر هغه شیان چه له ځمکی څخه د باندی راوځی او بهر کیږی مثلاً زراعت - نباتات - معدنیات او نور او هغه شیان چه د آسمان له جانبه راښکته کیږی لکه باران - وحی - تقدیر پرښتی او نور او هغه شیان چی پورته خيژی آسمان ته مثلاً روح دعاء - اعمال - ملائک او نور پر دغو گردو (تولو) انواعو او جزئیاتو د الله تعالیٰ علم محیط دی.

وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ

او هم دغه (الله) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره) بڼه ښونکی

دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی د دغه گرد (تول) د ژوندون رونق - بنائست د الله تعالی له رحمته او بښنی څخه دی. که د بندګانو د دغی ناشکری او د حق نه پیژندلو په اثر - لاس په لاس د دوی په نیونو باندی لاس پوری کیدی نو دغه گرد (تول) رونق او بنائست به په یوه لمحہ کښی ختمیده ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَوْهُمَ إِلَّا عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ دَابَّةٌ﴾ (د فاطر (۴۵) آیت (۵) رکوع (۲۲) جزء)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چی رابه نشی مونږ ته قیامت.

تفسیر: ولی به قیامت نه راځی؟ د هغه منشا وروسته راځی ﴿إِذَا مَرِئْتُمْ كُلَّ مُنْزِقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ

ووايه (ای محمده! دوی ته چه ولی به رانشی) بلکه را به شی قسم دی زما په رب خپل چی خامخا رابه شی هرومرو (لازمأ) دا قیامت تاسی ته.

تفسیر: یعنی هغه معصوم او مقدس انسان چه د ده د صدق او امانت اقرار له نورو گردو (تولو) موجوداتو څخه پرمبی وو اوس له ساطعو او قاطعو براهینو څخه د ده صداقت په پوره ډول (طریقه) سره ښکاره شو. په مؤکد قسم سره د الله تعالی له طرفه خبر ورکوی چه خامخا قیامت راتلونکی دی نو بیا ئی هیڅ علت او سبب نه دی معلوم چی ولی ئی دوی نه منی - هو! که کومه محاله خبره یا له حکمت څخه مخالفه کومه خبره ئی کړی وی نو د تردید او انکار ځای به په کښی وو - لیکن دغه خو نه محاله ده - او نه له حکمت څخه مخالفه ده نو بیا له هغه څخه انکار که ضد او عناد او سرتمبګی (سرکشی) نه ده نو څه ده؟

عِلْمُ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ٣

(هسی رب) چه عالم دی په غیبو نه پتیوی له ده په اندازه د یوی ذری په
آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نه وړوکی له هغی ذری او نه لوی
(تری) مگر (چه دا ټول لیکلی پراته دی) په کتاب ښکاره (لوح محفوظ)
کښی.

تفسیر: یعنی په هم هغه عالم الغیب قسم دی چی د ده له محیط علم څخه د آسمان او د ځمکی
هیڅ یو لوی یا وړوکی شی یا یوه ذره یا له ذری څخه وړوکی یو شی هم نه دی پت او نه هیڅ
شی تری غائبوی. ښائی چی دغه ئی ځکه فرمایلی وی چه د قیامت د وخت تعیین مونږ له سره
نشو کولی د هغه علم له هغه چا سره دی چه د هغه له علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. مونږ
ته هم هغومره خبر چی هغه را کړی دی هغه مو بی له زیاده او تنقیصه درورسوه او په دی سره
د هغی خبری جواب هم وشو ﴿وَقَالُوا مَآ أَظْلَمْنَا فِي الْأَرْضِ﴾ الآية - یعنی کله چی زمونږ ذرات په
ځمکه کښی منتشر شی بیا به څرنگه سره یو ځای کیږی؟ نو دغه ئی راوښوول چی هیڅ یوه
ذره هم د الله تعالی له علمه نه ده غائبه او پخوا ئی دغه راښولی وو چی د آسمان او د ځمکی پر
هر یوه شی د ده قبضه ده نو بیا به ده ته څه مشکل وی چه ستاسی گرد (ټول) منتشر ذرات یو
ځلی سره راټول کړی.

تنبیه: له ښکاره کتاب څخه «لوح محفوظ» مراد دی چی په هغه کښی هر شی سم د الله تعالی له
علمه سره ثبت دی. دا ټول ځکه لیکلی پراته دی په کتاب ښکاره لوح محفوظ کښی

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ ۝

دپاره د دی چی جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی او
کړی ئی دی ښه (عملونه) دغه (نیکوکاران مؤمنان چی دی) شته دوی ته
مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (د عزت چی جنت دی). او هغه کسان چی
سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو (د قرآن) زمونږ په دی حال چی
عاجز کوونکی وی د الله په زعم خپل دغه کسان شته دوی ته عذاب له عذابه
دردناکه څخه.

تفسیر: یعنی د قیامت راتلل ځکه ضروری دی چی خلقو ته د دوی د نیکی او بدی نتیجه او ثمره ورکړه شی او د الله تعالی د ټولو صفاتو کامل ظهور په عمل راشی. تنبیه: «هغه کسان چی سعی او کوشش کوی په باطلولو د آیاتونو د قرآن زمونږ په دی حال چی عاجزونکی الله وی په زعم خپل» مطلب دا دی چی زمونږ د آیاتونو په ابطال او د خلقو په ممانعت کښی د هغو له قبول څخه قولاً او فعلاً زیار (محنت) او کوشش کوی او د دغه مقصد د په مخ بیولو دپاره ټینگ ولاړ دی ګواکي دوی (العیاذ بالله) داسی غواړی چه الله تعالی عاجز کړی او پر او مغلوب ئی وګرځوی او داسی ګټی چه دوی د ده د قدرت په لاس کښی راتلونکی نه دی او هرومرو (خامخا) له ده ځنی خپل ځان بچ کوی.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ⑥

او (بل دپاره د دی لیکلی پراټه دی په لوح محفوظ کښی) چی وینی هغه کسان چی ورکړی شوی دی دوی ته علم فهم هغه (قرآن) چه نازل شوی دی تاته له (جانبه د) رب ستا هم هغه حق دی او سمه لاره ښی طرف د لاری (د هغه الله ته چه) ښه زبردست ډیر ثنا ویلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ځکه قیامت راتلونکی دی څو هغه کسان چی پری یقین او باور لری هغو ته عین الیقین حاصل شی او په خپلو سترګو سره هم د هغه وقوع او قیام وینی او ښه وپوهیږی چی د لوی قرآن بیان څرنګه بی له تزئیده او تنقیصه صحیح او جوت ثابت شو. او بیشکه چی قرآن هم هغه لوی او زبردست کتاب دی چی د دغه زبردست د محامدو او محاسنو مالک الله ته رسوی او سمه صافه لاره راښی. ځینی مفسرین د ﴿وَيَرَى الَّذِينَ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چی د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا إِلَيْكُم مِّنْ دُونِهِ﴾ په برخلاف هغه کسان چی پوهان او اهل العلم دی اعم له دی چی مسلمانان وی که کتابیان هغوی پوهیږی او وینی چی د قیامت او نورو په متعلق د قرآن المجید بیان بیخی صحیح دی او انسانانو ته د وصول الی الله ښه طریقه ورښی او په سمه صافه لاری ئی برابروی. دا (یری) فعل قلب دی چی دوه مفعوله غواړی او دا (الذین) سره له خپلی صلی فاعل دی او دا بل (الذی) سره له خپلی صلی ئی مفعول اول دی او دغه (هو) ضمیر د فصل دی او دا (الحق) ئی مفعول ثانی دی او هم دغه جمله د (یری) بیا په موضع د نصب کښی عطف ده په تیره جمله د (یجزی) باندی او جمله د (و یهدی) عطف دی په (الحق) باندی حاصل دا شو یعنی قسم دی چی رابه شی قیامت جزا به ورکړی خدای مؤمنانو لره او چی معلوم به شی عالمانو ته په وخت د ظهور د قیامت کښی عیاناً چی دا منزل حق دی لکه چی معلوم و

ورته پخوا برهاناً.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُنْبِئُكُمْ إِذَا مُرِّقْتُمْ كُلَّ مُمَرِّقٍ أَنْتُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۖ أَفَتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ۚ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی آیا (وښیو) دلالت کړو تاسی په یو سړی چی خبر درکوی تاسی ته کله چی ذری ذری کړی شی تاسی په کامل ذره ذره کیدلو سره بیشکه چی تاسی خامخا په پیدایښت نوی کښی یی. آیا له خپله ځانه ترلی دی (محمد) پر الله باندي دروغ؟ یا ورپوری لیونتوب دی؟

تفسیر: د قریشو کفارو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان کښی دغسی گستاخی او سپین سترگی کوله یعنی راځئ چی مونږ تاسی ته هغه سړی دروښیو چی وائی چه ستاسی دوری او ذری او بڅرکی به وروسته له مر کیدلو او پرسیدلو او وراسته کیدلو او خاورو او دورو کیدلو څخه بیا له خاورو څخه راتولیږی او له تاسو څخه هم داسی روغ جوړ انسانان پیدا کیږی - او بیا به هم داسی ژوندی له قبرونو څخه راپاڅولی کیږی. ښه نو پر داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو څوک یقین او باور کولی شی؟ او څرنګه ئی منل امکان لری؟ له دوو حالو څخه خالی نه دی یا خو دغه شخص عمداً په قصد سره پر پاک الله دروغ تری چی ده داسی خبر راکړی دی که نه لیونی او سودائی دی او دماغ ئی پخپل ځای کښی نه دی. نو ځکه دا هسی اپلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی (العیاذ بالله).

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝

(نو فرمائی الله تردیداً داسی نه دی) بلکه هغه کسان چی ایمان نه راوړی په آخرت په عذاب کښی به وی (په عقبی کښی) او په گمراهی لوی کښی (لویدلی دی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نه دروغ دی او نه جنون بلکه خالی دغه خلق پخپله د عقل - پوه - صدق او صواب له لاری څخه ښوئیدلی دی او له حق او یقین څخه ډیر لری لویدلی دی چی دغسی چتی (بیکاره) خبری کوی او په خپل دغه انکار او تکذیب سره خپل ځان په آفت او عذاب کښی اخته کوی فی الحقیقت دغه ډیر لوی عذاب دی چی د انسان دماغ په دغه اندازه سره خراب او مختل شی چی د الله تعالی انبیاء ته مفتری - مجنون او نور شیان ووائی (العیاذ بالله)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
 إِنَّ نَاشِئَهَا بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نَسُقُطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ

آیا نه گوری (دا کافران) هغه څیز ته چه په مخ کښی د دوی دی او هغه څیز ته چی وروسته د دوی دی. له آسمانه او له ځمکی (چی دوی په کښی محاط وی) که چیری اراده وفرمایو نو څیری به کرو په دوی ځمکه (او په کښی به ئی دوب کرو په شان د قارون) یا به وغورځوو پر دوی باندی یوه توته له آسمانه.

تفسیر: آیا دغه خلق رانده شوی دی چه آسمان او ځمکی ته هم نه گوری او خپل اطراف او حوالی او شاوخوا ته هم سترگی نه غړوی چی پر موجوداتو خپل عقل او فکر وچلوی - پر دغی خبری باندی خو په خپله دوی هم قائلان دی چی د دوی او د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو خالق الله دی. بیا ښه آیا هغه الله ته چی د دغو شیانو مالک او خالق دی د دغو شیانو خرابول او ماتول او بیا جوړول هغه ته څه سختی او اشکال لری؟ او هغه ذات ته چی داسی عظیم الشان اجسام جوړولی شی او لاندی باندی او ویجاړولی ئی شی د انسانی جسم تخریب - تفکیک او تجزیه او بیا ئی سره تولول - ژوندی کول او پاڅول څه اشکال لری؟ آیا دغه خلق له دی نه نه ویریږی چی د الله تعالیٰ پر ځمکه او تر آسمان لاندی اوسیږی او بیا داسی د بی ادبی او گستاخی خبری کوی او بیځایه خپلی ژبی خوځوی - حال دا چی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی په یوه رپه کښی به دوی یا په ځمکه خښوی یا به له آسمانه یوه توته پری وغورځوی او دوی به بیخی سپیره او فنا کړی او په هم دغه دنیا کښی به د قیامت یوه وړوکی نمونه دوی ته وښی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝

بیشکه په دغه (کتلو د پاس او تیت او خسف او اسقاط) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر بنده رجوع کوونکی (الله ته)

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی له عقل او انصاف څخه کار واخلي نو د الله تعالیٰ په طرف ئی رجوع کیږی ځکه چی پوه او عاقل انسان ته په علویاتو او سفلیاتو او مافیهما کښی ډیر زیات د قدرت لوئی نښی او دلائل موجود دی د دغه منظم او دک له حکمته نظام له لیدلو څخه پوهیږی چی هر ورو (خامخا) دغه گرد (تول) یوه ورځ خپلی علیا او اکملی نتیجی ته رسیدونکی دی

چی د هغه نوم «دارالآخرة» دی کله چی دوی دغه تصور وکړی نو زیات له زیاته خپل مالک او خالق او الله تعالی ته رجوع او میلان کوی او د هغو علوی او سفلی نعماتو چی ورته رسیږی شکریه اداء کوی له دغو بندگانو څخه د ځینو تذکره پاک الله داسی فرمائی چی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِثًا فُضْلًا يُجِبَالُ أَوْبَىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرَ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته له جانبه خپله فضل (لوئی پر نورو، ومو فرمایل غرونو ته چی) ای غرونو راوگرځوئ (ښه) غرونه خپل له ده سره (په وخت د تسبیح کښی او له ده سره تسبیح ویل) مرغانو هم.

تفسیر: یعنی الله تعالی حضرت داؤد علیه السلام ته له نبوت سره غیر معمولی سلطنت هم ورعنایت فرمایلی وو حضرت داؤد علیه السلام به کله کله بیدیا او صحرا ته هم ووت او هلته به د الله تعالی په ذکر او یاد مشغولیده او د الله تعالی له خوفه به ئی ژړل او په تسبیح او تهلیل به مشغولیده - او په خپل هغه ښه الحان او ښکلی غږ سره به چی ضربالمثل دی د (زبور) په لوستلو مصروفیده د ده د تسبیح او تهلیل د عجیب او غریب تاثیر په سبب به له ده سره غرونو هم تسبیح لوستلی او گرد (تول) طیور او مرغان په هم د دوی په شاوخوا کښی سره تولیدل او د ده په شان هغوی به هم تسبیح او تهلیل وایه الله تعالی په خپل فضل او کرم ده ته دغه خاصه بزرگی او لوئی ورعطا، فرمایلی وه. که د غرونو له تسبیح څخه د ده د غیر محض عکس العمل (انگی) مراد وی یا هغه عمومی تسبیح مراد وی چی هر شی ئی د خپل حال یا د قال په ژبه سره اداء کوی یا ئی وائی نو د حضرت داؤد علیه السلام د مخصوص فضل او شرف په ذیل کښی به د دغی خبری تذکره بیخی مهمله او بی معنی وی (العباد بالله) د «یا جبال اوبی معه» حکم تکوینی دی «امر وفرمایه الله داؤد ته داسی»

وَالنَّالَهُ الْحَدِيدَ ۝ أَنْ أَعْمَلَ سِبْغَتٍ وَقَدَّرَنِي السَّرْدَ

او پسته کړی وه مونږ ده ته اوسپنه چی جوړوه غږی ارتی اوږدی او اندازه کوه په اوږدلو کښی (چی حلقی ئی سره برابری وی)

تفسیر: د حضرت داؤد علیه السلام په حق کښی ئی اوسپنه لکه موم پسته وگرځوله او ده به بی د اور او د صناعیه ؤ آلاتو له مرستی (مدد) اوسپنه په هر شان سره چی غوښته کږوله او تاووله به ئی او پنډه او نری کوله او له هغی څنی به ئی غږی او نور دقیق او نفیس آلات او ادوات جوړول او پلورل (خرڅول) به یی او له هغی څخه به ئی د خپل قوت او معاش وسایل برابرول او

پر اسلامی بیت المال به ئی خپل د اعاشی بار نه غورځاوه. وائی چی کړی لرونکی څغری رومی
 ځلی د ده له لاسه ایجاد او اختراع وموندله چی ارتی او فراخی وی الله تعالی ده ته امر ورکړ
 چی فراخی او ارتی څغری جوړوه! او د هغو خلقی او کړی په ښه نظم او ترتیب سره ونښلوه!
 چی د خپل لویوالی - وړوکوالی او نری والی په اعتبار یو له بل سره هم متناسبی وی.

وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

او عمل کوئ تاسی د نیکیو بیشکه زه چی یم پر هغو کارونو چی کوئ ئی
 تاسی ښه لیدونکی یم.

تفسیر: یعنی د دغو چارو او صنایعو په مشغولیت کښی د حقیقی منعم له یاده مه غافلیدئ! او
 تل تر تله په صالحه و اعمالو کښی مشغول اوسئ! او دغه خبره په یاد ولرئ چی الله تعالی گرد
 (تول) اعمال او احوال وینی.

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غَدَاً هَاشَهُرُ وَرَوْاحُهَا شَهْرٌ وَأَسْلَنَالَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ

او (مسخر کړی مو و) سلیمان ته باد (د) سبائی (منزل) د هغه (د) یوی
 میاشتی او (د) بیگائی (منزل) د هغه د یوی میاشتی (لاره) وه او بهولی مو
 وه د ده دپاره چینه د ویلیو کریو شویو مسو،

تفسیر: د حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت و چی په فضا کښی الوته او دی به ئی له
 شام څخه یمن ته او له یمن څخه شام ته رساوه الله تعالی د سلیمان دپاره باد تابع او مسخر
 کړی و نو ځکه د باد وسیله به ئی د یوی میاشتی مسافه (واتن) په نیمه ورځ کښی طی کوله د
 «انبیاء» او د «نمل» په سورتونو کښی د دی څه بیان تیر شوی دی او وروسته له دی نه د
 «ص» په سورت کښی ئی هم څه بیان راځی. د ویلیو کریو شویو مسو د چینۍ په نسبت وائی
 چی الله تعالی دغه چینه د یمن په اطرافو کښی بهولی وه چی جناتو به هغه په قالبو او سانچو
 کښی اچول او تری لوی لوی ظروف (دیگونه - لگونه او نور) به ئی جوړول چه پر هر یوه د
 هغو کښی د یوه لښکر طعام پخیده او پری خوړول کیده، سلیمان علیه السلام به لمر خاته له
 «دمشق څخه روانیده د غرمی خوب به ئی د (پارس) په (استخر) کښی کاوه او شپه به ئی
 زمونږ کابل ته راوړه چی د ده دغه لس ساعته منزل مساوی و له دوه میاشتی منزل سره» (روح

وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغُ مِنْهُمْ
عَنْ أَمْرِنَا نَذَرُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٣﴾

او (مسخر کری مو و ده ته) له پیریانو هغه څوک چی کار به ئی کاوه په مخ د ده کښی، په اذن (حکم) د رب د ده، او هر چا چی به څنگ سرکشی وکړه له دوی له امره حکمه زمونږ (او د سلیمان اطاعت به ئی نه کاوه) نو وبه څکوو مونږ هغه ته (په آخرت کښی) له عذاب د اور.

تفسیر: یعنی دیر پیریان چی هغه ئی په بل ځای کښی په شیطینو سره تعبیر فرمایلی دی د معمولی چوپړانو او پندیانو په شان به په راز راز (قسم قسم) چارو او خدماتو کښی مشغول و - د الله تعالی له طرفه دوی گرد (تول) محکوم شوی و څو سلیمان علیه السلام ته اطاعت وکړی او که لږ څه سرکشی وکړی نو په اور کښی به غورځول کېږی.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَّحَارِبٍ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُورٍ رَاسِيَةٍ

جوړوه (دغو پیریانو) دغه (سلیمان) ته هر هغه شی چی ده غوښت له هسکو (اوچتو) کلاؤ او تمثالونه او لوی لکنونه په شان د تالاو او (په شان د لویو کلکو) دیگونو پر نغریو پراته.

تفسیر: یعنی لوی لوی مساجد - کلاوی - محلات به ئی پر پیریانو تعمیر او ودانول - او مجسمی او تصاویر به ئی پر دوی جوړول چی ممکن په هغه شریعت کښی به دغه تصاویر نه و ممنوع او په محمدیه شریعت کښی ممنوع درولی شوی دی او د مسو (تتو) لوی لوی داسی لکنونه به ئی جوړول چی لکه لوی تالاو او حوض به و او داسی لوی لوی دیگونو به ئی هم جوړول چی له خپل ځای څخه نه سره نه خوځیدل او په هغه خپل ځای کښی ځای په ځای باندی کیدل.

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٤﴾

(و فرمايل مونږ) عمل کوئ (د نيکيو - اي) آل د داؤده ! دپاره د شکر، او لږ دی له بندگانو زما شکر ايستونکي (احسان منونکي).

تفسير: يعني اي د داؤد کورني! د دغو عظيم الشانو انعاماتو او احساناتو شکر اداء کوئ محض په ژبه سره نه بلکه په عمل سره هم داسي کار وکړئ چي له هغو د الله تعاليٰ شکر ايستل مترشح وي. خبره دا ده چه الله تعاليٰ لږ دير احسان خو پر هر چا کوي ليکن پوره شکر ايستونکي بندگان دير لږ دي کله چي لږ دي نو قدر به ئي زيات کيږي لهذا کامل شکر ايستونکي شئ! او خپل قدر او منزلت زيات کړئ! دغه خطاب د داؤد عليه السلام کورني او تېر ته دی. ځکه علاوه پر نورو مستقلو احساناتو پر داؤد عليه السلام باندې احسان من وجه پر گړدو (تولو) احسان دی. وائي چي داؤد عليه السلام د خپل گړدي (تولي) کورني دپاره داسي د اوقاتو تقسيم جوړ کړي ؤ چي د هغه په اساس د شپو ورځو په څلېرويشتو ساعتو کښي هيڅ يو وخت داسي نه ؤ چي د ده له کورني ځني به يو نه يو تن د الله تعاليٰ په عبادت کښي مشغول او لگيا نه وو.

فَلَمَّا قُضِيَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ
الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ لَوْكَانُوا
يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لِيُتَوَا فِي الْعَذَابِ الْمُبِينِ ١٣

پس کله چي حکم وکړ مونږ پر سليمان د موت (او دی مړ ولاړ وو، نکيه پر همسا يو کال) نو هيچا خبر کړي نه ؤ دغه پيريان په مرگ د دغه (سليمان) مگر چنچي د ځمکي (وينو) چي وئي خوړه همسا د ده پس کله چي ولويد (سليمان پر ځمکه) نو معلوم شو پيريانو ته دغه که چيري وي چي پوهيدی په (علم د) غيب نو نه به ئي تيراوه (سلامت يو کال) په تکليف مشقت سپکوونکي کښي.

تفسير: کله چي حضرت سليمان عليه السلام پر پيريانو د بيت المقدس په تجديد کښي مشغول او لگيا وو مطلع شو چي زما د موت نيته رانژدی شوی ده نو پر پيريانو ئي د خپل ځان دپاره يوه د بلورو داسي ماني جوړه کړه چي د هغی منځني سطحه له ورا ښکارېده بيا سليمان عليه السلام په هغی کښي ننوت او دروازي ئي پر ځان پسي وترلي او لکه چه د دوی عادت وو چي تر څو څو مياشتو پوري به په خلوت کښي د الله تعاليٰ په عبادت کښي مشغول وو بيا په داسي

یو وضعیت د رب العزت په عبادت کښی مشغول شو چی د قومی په حالت پر خپله همسا باندی ئی تکیه لگولی وه کله چی پرستی د دوی روح هم قبض کړ د دوی مبارک نعش په هم دغه وضعیت ولاړ پاتی ؤ - او هیڅوک د دوی پر وفات متحسس نه شول. د دوی د وفات څخه وروسته تر دیر مدت پوری پیریان په هم هغه شان پخپلو تعمیریه امورو مشغول وو کله چی تعمیرات سم له سلیمانی نقشی سره پای (آخر) ته ورسیدل نو د هغی همسا په بیخ کښی چی دوی د هغه پر موازنه ولاړ وو د لرگی چنجی (وینه) ولگید او هغه ئی وخوړه او دوی ولید نو دلته د دوی وفات پر گردو (تولو) منکشف شو په دغه سره جناتو ته د دوی د غیبی امورو د پوهیدلو حقیقت هم ورښکاره شو پر پیریانو باندی معتقدو انسانانو ته هم دغه خبره څرگنده (ښکاره) شوه که دغه پیریان پر غیبیه ؤ امورو پوهیدی نو څرنګه په دغه ربړ (رحمت) او تکلیف کښی به بلا موجب پاتی کیدل او لازم وو چی د سلیمان علیه السلام پر وفات له مطلع کیدلو سره متصله به ئی له کاره لاس اخیست له دی نه دا هم ظاهره شوه چی د شیاطینو او د نورو تسخیر د حضرت سلیمان علیه السلام کسبی کمال نه ؤ بلکه محض د الله تعالیٰ فضل وو چی که اراده ئی فرمایلی وی نو هغه ئی د ده له تابوت سره هم قائم ایښودی شوی کوم انعامات چی پر حضرت سلیمان علیه السلام د ده په ژوندون کښی کړی شوی وو دغه د هغه تکمیل شو چی وروسته د دوی له موت څخه هم تر یوه ضروری حد پوری جاری کیښود شی. او دغه رابښولی شوی دی چه د انبیاوو د شروع کریو کارو تکمیل الله تعالیٰ په څه تدبیر سره پوره کوی. (ربط) تر دی ځای پوری د ځینو منبیانو او شاګرانو بندگانو ذکر وو. وروسته له دی نه د یوه معرض او شکر نه کوونکی قوم (سبأ) ذکر کاوه شی چی د دیر عیش، رفاهیت او خوشالی او فارغ البالی څخه وروسته د کفر او ناشکری په سزا کښی تباہ کړ شو. دغه قوم د یمن دیر داسی دولتمن او ذی اقتدار قوم ؤ چی تر سلهاوو کلونو پوری ئی په دیر ښه جاه او جلال پر هغه مملکت کښی حکومت کاوه له هم دغو ځنی یوه هم هغه ملکه (بلقیس) وه چی د هغی د حاضریدلو ذکر د حضرت سلیمان علیه السلام په دربار کښی په خوا له دی نه د (النمل) په سورت کښی تیر شو - ښائی چی دلته وروسته له سلیمان علیه السلام د (سبأ) ذکر په هم دغه تناسب سره هم شوی وی.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ؕ

خامخا په تحقیق وه خلقو د سبا ته په ځای د هستوګنی د دوی کښی یوه لویه ښه چی (هغه لویه ښه) دوه باغونه دی له ښی او کیڼ (طرف) د مینو د (دوی).

تفسیر: یعنی د باغونو دوه طویلی سلسلی په ښی او کیڼ لوری اوږدی تر څو میلو پوری پرتی

وی که دوی پوهیدلی نو د الله تعالی د رحمت او د قدرت هم دغه نښه د ایمان راوړلو او شکر گزار کیدلو دپاره کافی وه.

كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلَدًا طَيِّبَةً وَرَبُّ غَفُورٌ ۝

(وویلې شو دوی ته) خورئ تاسی له رزق روزئ د رب خپل او شکر وباسئ دغه (الله) ته، (دا) بلده ښار دی دیر پاکیزه او (دغه رب د تاسی) رب دی دیر ښونکی (د شکر کوونکیو).

تفسیر: گواکې دغه نښې ئې د حال په ژبه سره ویلې چې د خپل رب له دغو در کریو شویو نعمتونو څخه متمتع او گټور شی! او د دغه حقیقی منعم شکریه په ښه شان سره اداء کړئ! د کفر او عصیان په اختیارولو سره مه ناشکره کیږئ! یا لکه چه د عینو اسلافو قول دی چه د انبیاء په ژبه به الله تعالی دغه هدایت دوی ته ورکړی وی وائی چې دیارلس تنه انبیاء د دغه قوم په طرف لیږلې شوی وو - که دغه صحیح وی نو د حضرت مسیح څخه به پخوا دوی راغلی وی او د دوی وارثان به هم وروسته له دوی نه د دغه قوم تر بریادی پوری دوی پوهولی وی والله اعلم. د «ارض القرآن» مصنف د «سبا» د عمارتونو د ذکر په منځ کښې لیکي چې «د دغو عماراتو په سلسله کښې یو شی د اوبو بند هم دی چې هغه ته حجازی عرب «سد» او یمنی عرب «عرم» وایی. په عربستان کښې دایمی بهیدونکی سیند نشته - اوبه له غرونو څخه بهیږي او د شگو په کوربو کښې وچیږي او بی له دغه چې د زراعت او د نورو په درد وځوری ضائع او ابته (خراب) کیږي. د «سبا» واکدارانو په مختلفو مواقعو او ځایونو کښې د غرونو او بیدیاؤ او خوړونو په منځ کښې لوی لوی بندونه جوړ کړي وو چې په هغو کښې به اوبه دریدلې او حسبالضرورت د زراعت په کار ورتلې - د «سبا» په مملکت کښې دا شان په سلهاؤ مختلف بندونه ؤ. په دغو گردو (تولو) کښې له تولو څخه مشهور بند د «سدالمارب» بند وو چې د دوی په دارالسلطنت «مآرب» کښې واقع وو د مآرب د ښار په جنوب کښې په ښی او کین طرف کښې دوه غرونه دی چې په «جبل الابلق» سره مشهور دی د «سبا» کاردارانو د دغو دواړو غرونو په منځ کښې نژدې په سنه ۱۴۰۰ قبل الهجرت کښې دا «سدالمارب» تعمیر کړی وو دغه بند نژدې یو سل او پنځوس فېته طویل او پنځوس فېته عریض یو لوی دیوال وو. د دغه بند اکثره برخه اوس نریدلې ده خو بیا یو ثلث برخه یې لا هم باقی ده. یوه اروپائی سیاح (ارناده) د هغه پر موجوده و حالاتو یو مضمون په «فرنچ ایشیاټک سوسایټی جرنل» کښې لیکلی دی او د هغه موجوده نقشه ئې په خورا (دیر) عمدگی سره تیاره کړې ده پر دغه دیوال کښې ځای په ځای داسې کتبات او لیکنې دی چې هغه گردی (تولی) لوستلې شوی هم دی د دغه سد په پاسنیو او لاندنیو برخو کښې دیری زیاتې کرکې هم وی چې حسبالضرورت به مفتوح او

مسدودی کیدی د «سد» په ښی او کینه خوا په مشرق او مغرب کښی دوه لوی دروازی وی چی د هغو په وسیله به اوبه تقسیمیدی او د ښی او کښی خوا ځمکی پری اوبه کیدی د اوبو رسول په دغه انتظام او ترتیب په دغو شگلنو او ښورو ځمکو کښی په ښی او کښی په دواړو جوانبو کښی په دریو سوو مربعو میلو کښی تر سلهاو کروهو پوری ونی غنی - باغونه - ځنگلونه - او د جنت په شان مناظر تیار شوی ؤ چی په هغو کښی له هر دوه (قسمه) میوی - دانی او معطری ونی حاصلیدی قرآن الکریم د «جنتان عن یمین و شمال» په ویلو سره د هم دغو باغونو په طرف اشاره فرمائی یونانی مؤرخ (اگاتهرشیدس) چی په ۷۶۶ قبل الهجرت کښی د سبا معاصر ؤ بیان کوی چی سبا د عربو تکه شنه ودانه او خروبه سیمه ده چی په کښی ډیری ونی او بیسماره میوی دانی پیدا کیږی په هغو ځمکو کښی چی د سیند په دواړو جوانبو کښی پرتی دی ډیری ښکلی او ښایسته ونی ولاړی دی د دغه ملک په داخلی برخه کښی د بخوراتو او د دارچینی او د کجورو او د هندی عمرو او د نورو خورا لوری او گنی ونی او لوی ځنگلونه شته او له دغو ونه څخه ډیر زورور او خوندور عطریات او ښی ورمی (بوئی) پورته کیږی د ونو د اقسامو او انواعو د کثرت او تنوع له سبب د دوی د اصنافو او د اجناسو نومونه یادول او د دوی تعریف او پیژندگلوی کول سخت او مشکل دی هغه ښه ورم او معطره هوا چی د دغو گڼو ځنگلو څخه پورته کیږی هغه د جنت له خوشبوئی او رائحی څخه کمه نه ده او د هغو تعریف په الفاظو سره نشی کیدی هغه اشخاص چی له دغو ځمکو څخه لری له ساحله تیریږی هغوی هم هر کله چی د ساحل له جانبه هوا وچلیږی له دغی خوشبوئی څخه محظوظ او مسروریږی او داسی ښکاری لکه چی ژوندون له اوبو څخه لطف او حظ اخلی او دغه تشبیه هم د ده د لطافت او نزاکت د قوت په مقابل کښی ناقصه ده. (آرتی مید روس) چی د سبا د عهد په آخر کښی اوسیده لیکي چی «د سبا باچا - او د ده ایوان په «مآرب» کښی دی چی په یوه له ونو څخه ډک او د (ښځو) د عیش او عشرت لور (اوچت) ځای کښی واقع دی» الغرض د شینوالی شته والی موږتیا خوږوبتیا - ودانی - هوسانی (آرام) - عیش - عشرت او د هوا اعتدال په سبب «مآرب» د هم دغه کلام مصداق وو ﴿بَلَدًا طَيِّبَةً وَرَبُّ غَفُورٌ﴾ له رب غفور څخه دغه طرف ته اشاره ده چی ته له خپله جانبه شکرگزاره اوسه! که د بشریت په مقتضاء څه نقص او تقصیر پاتی شی نو الله تعالی پر وړوکو وړوکو خبرو دومره سخت نیول نه کوی او په خپلی مهربانی سره ئی معافوی. د ده د نعمانو شکر «کما کان حق» د چا له لاسه پوره کیدی شی؟.

فَاعْرِضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ اُكُلٍ خَطْبٍ وَاثِلٍ وَشَيْءٍ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ①

پس وگرزیدل (له شکره او له دعوته د انبیاو اهل د سبا) پس ومولیره پر دوی

سیلاو د یوه زورور خوږ او بدل ورکړ مونږ دوی ته په غای د دوو باغونو د دوی کښی دوه باغونه نور خاوندان د میوو بی مزی ترخو او د ښوره گزه او یو قدر له بیرو هم خو ډیر لږ

تفسیر: یعنی پندونه او نصائح ئی په خپلو غوږونو کښی ونه نیول. او د حقیقی منعم له شکر ایستلو څخه ئی مخ واړوه نو بیا مونږ دوی باندی د اویو عذاب ولیره او هغه بند ونړیده او هغه گرد (تول) باغونه، ځمکی تر خرو اویو او ختو لاندی دوب شول او د هغو ښائسته ؤ او خوندورو - اعلیٰ - نفیسو میوو او ثمراتو په غای ډیر خراب او ښکته ونی او اغزی او د سوځولو وړ ځنگلونه زرغونه شول. کوم غای کښی چی راز راز (قسم قسم) انگور (کور) او عدیم المثال خرما، کجور او د نورو ثمراتو اقسام پیدا کیدل او نعمالی او د ښکلو انواعو څخه دک او خړوب - او په اصنافو د پیداوارو او محاصیلو کښی مملو او ماروب ؤ اوس ماسواء د هغو بیکاره ونو څخه چی محصولات ئی خراب او میوی بی ترخی او بی مزی دی او له یو قسم ښوره گز څخه پرته (علاوه) چی د هغی پانی سپینی دی - او یو قدر له بیرو ځنی خو ډیر لږ او نورو بدرنگو او بد خوندو او بدبوونو څخه بل هیڅ شی هلته نه لیده کیږی. دغه غای ته باغ ویل تش دپاره د مشاکلت دی او د دغه لږ بیرو نوری بیکاره ونی د پاتی کیدلو څخه مطلوب تذکر او یادونه ده خو د هغو پخوانیو په زړه پوری شیونو او ودانیو واقعات له افکارو څخه هیر نشی. دغه واقعه د حضرت مسیح او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په منځ زمانه کښی واقع شوی ده. د قدیمه و آثارو محققینو په لاس کښی د «ابرهت الاشرم» د زمانی یوه لویه کتیبه د سد العرم د بقیه دیوال څخه لویدلی ده چی په هغه د دغه بند د نړیدو پیښه مذکوره ده مگر دغه غالباً د دغی واقعی څخه د وروستنی زمانی قصه ده چی د هغی ذکر په قرآن کښی مذکور دی والله اعلم.

حضرت شاه صاحب لیکي کله چی الله تعالیٰ اراده وکړه چی پر اهل السبا عذاب او بلا نازله شی نو د بیدیا لوئی رندی مړی (کور موش) ئی پری مسلطی کړی او دغو د بند په بیخ او تاداو کښی ئی لوی سوری وکینودل چی د هغه په اثر یو ځلی یو لوی سیلاو او څپان تولید شو او هغه بند ئی مات کړ - دغه اویه د عذاب وی نو ځکه پر هره ځمکه چی دریدی هغه به ئی له فصل او کر څخه ایسته - وائی چی د دی بند د ماتیدلو یوه کاهن په خوا ویل کړی وو چی د هغه په اثر ډیر خلق له هغه وطن څخه د باندی وتلی ؤ - او هغه کسان چی هلته پاتی ؤ هغوی ته د هغو ښو او ښکلیو باغونو په عوض دغه خرابی او لا یعنی ونی او اغزی ورپاتی شول والله تعالیٰ اعلم.

ذَلِكَ جَزَائِهِمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجْزِي إِلَّا الْكَفُورَ ۝

دغه (عذاب) جزاء ورکړه مونږ دوی ته په سبب د هغه چی کافران شوی ؤ، او

آیا جزا ورکوو (یعنی نه ورکوو) مگر نا شکری ته

تفسیر: دغسی لویه سزا لویو ناشکرانو ته ورکوله کیږي له کفر څخه بله ناشکری څه ده؟ د «نمل» په سورت کښی تیر شو ﴿وَجَعَلُوا قَوْمًا يَّجِدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ جزء ۱۹ (۲ رکوع) ۲۴ آیت ظاهراً دغسی شرک به په دغه قوم کښی وروسته له بلقیس څخه پاتی وی.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمُ الْفُرَى الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لِيَالٍ وَأَيَّامًا امِينِينَ ﴿١٨﴾

او گرځولی وو مونږ په منځ د دی (اهل د سبا) او په منځ د کلیو ښارونو هغو کښی چی برکت اچولی وو مونږ په هغه کښی کلی (ښارونه) ښکاره او په اندازه کړی وو مونږ په هغو کښی منازل (د تگ او راتگ) (ومو) فرمایل چی) ځی راځی په دغو کلیو (ښارو) کښی د شپي او د ورځی په امان (له هر آفته)

تفسیر: برکت والا کلی د شام مملکت دی یعنی د دوی د ملک ځنی د شام تر ملک پوری توله لاره مأمونه او مصونه او ودانه وه د لاری پر دواړو خواو د ودانیو او کلیو سلسله په داسی اندازه او تناسب سره موجوده وه چی مترددینو او مسافرانو ته په هر منزل کښی ځای په ځای ماکولات او مشروبات ور رسیدل او د آرامی او هوسائی (راحت) ځایونه ورمیسر کیدل د ودانیو د دغه مقاربت او پرله پسۍ د یوه څخه وروسته د بل د ژر لیدلو څخه به ئی فهم غلطیده او تری توحش - هیبت او اندیښنه به ورته نه پیدا کیده او نه د غلو او داره مارانو څخه دار او خرخشه ورته لویده - گواکی پر دغو لارو باندی تلل سفر نه - بلکه یو راز (قسم) تفریحی سیر او سیاحت ؤ د «ارض القرآن» مصنف لیکي «د سبا» دولت او ثروت - اساس یواځی تجارت ؤ. یمن له یوه جانب د (هندوستان) د سواحلو په مقابل کښی واقع دی او له بله جانب د (افریقا) د سواحلو په محاذ کښی پروت دی. طلا - دیر قیمت داره احجار - مصالح - عطریات - د هاتی غاښ او نور شیان له حبشی او هندوستان څخه برابر په (یمن) کښی ښکته کیده - او له دی ځایه (سبا) ته پر اوبانو او نورو بودگانو باریدل د (بحر الاحمر) پر سواحلو له حجازه تیر شوی شام او مصر ته وړل کیدل. قران مجید دغه لره په امام مبین یعنی ښکاره لاری سره موسومه او د دغه سفر نوم ﴿رَحَلَةَ الشَّاءِ وَالضَّيْفِ﴾ - د ژمی او د وږی کوچ) ایښی دی چی د قریشو له خوا جاری شوی ؤ. د دغو تجارتی جوړو تگ راتگ له سببه له یمن څخه تر شام پوری د ودانیو یوه لویه سلسله قائمه وه چی په هغو کښی بی له کوم خوف او خطر په دیر سکون او اطمینان سره

مسافرت کیده یونانی مؤرخ (اراکوستهنس) د ۸۱۶ کال قبل الهجرت په احوالاتو کښی داسی بیان کوی چی له «حضر موت» څخه د «سبا» تر ملک پوری د څلویښتو ورځو لاره ده او له «معین» څخه سوداگران تر ایله (عقبه) پوری په اويا ورځو کښی رسیږی.

فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا

پس وویل دوی ای ربه زمونږ لریوالی پیدا کړه په منځ د منازلو (د سفرو) زمونږ کښی

تفسیر: دغسی به ئی د حال په ژبه سره ویلی وی او ممکن دی چی د قال په ژبه سره ئی ویلی وی چی ای الله! په داسی صورت سره په منزل او مسافرت کښی څه مزه او خوند نه وی که منازل لری وی او د لاری په شاوخوا کښی ودانی نه وی انسان ته د لوری او تندی څخه تکلیف وررسیده نو هلته په مسافرت کښی لذت او خوند سړی ته حاصلیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «په آرامی کښی دوی مست او مغرور شول او له ډیری مستی اوس ځان ته تکلیف غواړی لکه چی د نورو ملکونو له احوالاتو څخه دوی مطلع کیدل چی هلته په سفر کښی اوبه نه پیدا کیږی، د ودانی او کلی اثر او پته بیخی نه ښکاري هم هغسی ښائی چی مونږ هم پخپلو مسافرتو کښی وگورو. دغه لوبه ناشکری ده لکه چی بنی اسرائیل له «من» او «سلوی» څخه مایه او د هوگی او پیازو په فکر کښی ولویدل»

وَزَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَرَّقْنَاهُمْ كُلَّ مَسْرَاقٍ

او ظلم وکړ دوی پر ځانونو خپلو (چی راحت ئی بدل کړ په زحمت) پس وگرځول مونږ دغه (اهل السبا) قصی افسانی او تار په تار کړل مونږ دوی په پوره تار په تار کیدلو.

تفسیر: یعنی مونږ د دوی شیرازه وشلوله او هغوی مو سره تیت او پرک (منتشر) کړل د دوی اکثره خاندان او کورنی یو جانب او بل جانب ته کډی وکړی او منتشر شول - او یو ملک او بل ملک ته لاړل د دوی د ودانیو نوم او نښه د غلط حرف په شان بیخی د ځمکی له منځ څخه محو او لری شوه اوس تش د دوی قصی باقی پاتی دی څو ئی خلق واورى او تری پند او عبرت واخلي. د دوی عظیم الشان تمدن او شان او شکوه گرد (تول) له خاورو سره گډود شول. د «ارض القرآن» خاوند د دوی د زوال او سقوط توجیه داسی کوی چی «یونانیانو او رومیانو په مصر او شام قبضه وکړه او د افریقی او هندوستان تجارت ئی د بری لاری په ځای پر بحری لاره

شروع او منتقل کر - او تول اموال ئی د بیرویو په وسیله له سری بحیری څخه د مصر او شام پر سواحلو کوزول - نو د دغه بحری لاری د سلسلی د قائمیدلو په اثر له یمن څخه تر شام پوری د بری لاری او د دی د هغو منازلو دوری ئی پورته کړی - او د هغه تولی نوی ودانی سپیری او ویجاړی شوی» د «ارض القرآن» مصنف دغه توجیه د «مولر» له تحریره اخیستی ده. ممکن دی چی د تباهی او انتشار یو ظاهری سبب هم دا وی مگر پر دغه ئی حصول صحیح نه دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ①۹

بیشکه په دغه «تمزیق د سبا» کښی خامخا لوی دلائل (د عبرت) دی دپاره د هر ښه صبر کوونکی دیر شکر کوونکی.

تفسیر: یعنی د دغو حالاتو له اوریدلو څخه ښائی عقلمن سری پند او عبرت حاصل کړی! کله چی الله تعالیٰ ارثوالی عیش او عشرت ورپه برخه کړ نو د هغه شکریه دی په ښه شان سره اداء کړی! او که څه تکلیف او مصیبت پری راشی نو د صبر او تحمل لاره دی غوره کړی! او له الله تعالیٰ څخه دی توفیق او مدد وغواړی!

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ②۰

او خامخا په تحقیق رښتیا وموند پر دوی ابلیس گمان خپل پس متابعت وکړ دوی تولو د دغه (ابلیس) مگر یوی فرقی (چی هغه فرقه ده) د مؤمنانو

تفسیر: په رومی ورځ کښی ابلیس په تخمین او اتکل سره ویلی ؤ ﴿لَا تَتَّبِعَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ جزء ۱۵ (د اسراء (۷) رکوع ۶۲ آیت) ﴿ذُرِّيَّتَهُمْ مِّن بَيْنِ يَدَيِّهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾ جزء ۸ (د اعراف ۲ رکوع) ۱۷ آیت دغه پاس «من» بعضیه نه دی بلکه بیانیه دی.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنۡ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ
مِمَّنۡ هُوَ مِنۡهَا فِيۡ شَكٍّ ۚ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ۝۳۱

او نه و دغه (ابلیس) ته په دوی څه تسلط مگر خاص دپاره د دی چی معلوم کړو (په علم الشهود) سره هم هغه څوک چی ایمان راوړی په آخرت له هغه چا څخه چی هغه له دی آخرت څخه په شک کښی وی، او رب ستا پر هر څیز باندی ښه ساتونکی دی.

تفسیر: یعنی شیطان ته دغسی کوم قوت او قدرت نه و حاصل چه لکړه په لاس واخلی او په زور او جبر سره خلق له سمی لاری څخه منع کړی او ونی ښویوی. هوا لمسول - غلول - او تیر ایستل کوی - او دغومره قدرت څکه شیطان ته ورکړی شوی دی چی د بندگانو امتحان او ابتلاء هم منظوره وه څو وکتل شی چی کوم یو پر آخرت یقین لری؟ او د الله تعالیٰ په فکر - ذکر او یاد کښی دوام کوی؟ او کوم یو په دنیوی لومه کښی ښلی؟ او له خپله انجامه او خاتمی څخه غافله کیږی؟ او له خپله ځانه ناپوه او بیوقوفه جوړوی؟ یا په چم چل او فریب غولیدوی د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء هم دغه وه چه په دنیا کښی د انسانانو دپاره د دواړو خواؤ د تللو لاری خلاصی او ارتی وپرانستلی شی لکه چه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی پر دغه موضوع تقریر لیکلی شوی دی داسی نه دی چه (معاذالله) الله پری نه دی خبر - او په بی خبری کښی شیطان کوم بنده له لاری څخه بی لاری کوی یا ئی تښتوی ښه پری وپوهیږه چی هر شی د الله تعالیٰ تر محیط نظر لاندی دی، تل تر تله د گردو (تولو) احوالو او شیونو نظارت او مراقبت کوی. هر چاته چه هومره آزادی او واک (اختیار) ورکړی هغه د ده له عجزه او سغه نه دی بلکه د ده د حکمت او مصلحت په بنا دی.

قُلْ اَدْعُوا الَّذِیۡنَ زَعَمُوۡا مِنْ دُوۡنِ اللّٰهِ لَا یَمْلِكُوۡنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
فِی السَّمٰوٰتِ وَلَا فِی الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِیۡهَا مِنْ شَرِّکٍ ۚ وَمَا لَهُ
مِنْهُمْ مِّنۡ ظَهِیۡرٍ ۝۳۲ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنۡدَہٗ اِلَّا لِمَنۡ اٰذِنَ لَهُ ۚ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه ویولی تاسی هغه معبودان چه گمان به کاوه تاسی (په دوی د خدایانو) غیر له الله چه نه لری دوی اختیار په اندازه د

یوی ذری (نه) په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نشته (دغو معبودانو) د دوی ته په دغو (علویاتو او سفلیاتو) کښی څه شرکت او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هیڅ مددگاره او نه رسوی هیڅ نفع شفاعت سپارښت په نزد د الله کښی مگر (شفاعت) د هغه چا چه اذن ورکړی (الله) هغه ته،

تفسیر: دغه «زعمتم» په اصل کښی «زعمتموهم آله» و ځکه چه «زعمتم» دوه مفعوله غواړی او دلته یو ئی هم نشته بیا مفعول اول چه ضمیر عائد دی حذف شو دپاره د دی چه طول د موصول له صلی نه راغلی دی او دی فضله دی او مفعول ثانی چه «آله» دی هغه هم حذف شو او په ځای د هغه دوه صفته قائم شول چه هغه ﴿مَنْ دُونَ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ﴾ الایة - دی» له دی ځایه د مکي معظمی مشرکینو ته خطاب دی چه د هغوی د تنبیه لپاره د «سبا» قصه واوروله شوه یعنی ماسوا الله څخه پر هغو شیانو چی تاسی د خدائی گمان کوئ نو لږ شانی د کوم ضرورت - احتیاج او اړتیا (مجبورئ) په وخت دوی وپولئ! تر څو ولید شی چی هغوی تاسی ته څه نفع رسولی شی؟ او څه په کار مو درځی؟ یعنی دغه مسکینان د تاسی څه په کار درځی چی په آسمان او ځمکه کښی د یوی ذری په اندازه هم د مستقل واک او اختیار خاوندان نه دی بلکه بتان خو غیر مستقل اختیار هم نه لری نه په آسمان او نه په ځمکه کښی دوی څه شرکت لری، نه الله تعالی د کوم کار په انجام کښی د بل چا امداد او معاونت ته څه ضرورت لری، چی دوی د هغه معین او مددگار وگرځی او څه حقوق ځان ته حاصل کړی د الله تعالی دربار هغه اعلی او ارفع ځای دی چه خورا ډیر مقربین هم هلته د دغی خبری طاقت او توان نه لری چه بی د الله تعالی له اذنه او رضاء د چا د شفاعت او سپارښت په نسبت یو حرف هم له خپلی خولی څخه وویستلی شی. د الله تعالی د انبیاء اولیاء او د پرښتو شفاعت هم یواځی د هغو کسانو په حق کښی نافع واقع کیدی شی چی د هغو په نسبت د الله تعالی له خوا د شفاعت اذن او حکم ورکړی شوی وی. او ویره د ملائکو او د شافع او د مشفوع او د اهلالمحشر به باقی وی.

حَقٌّ إِذَا فِرَّ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

تر هغه پوری کله چی پورته کړه شی ویره له زړونو د دوی وائی دوی (په خپلو منځو کښی) چی څه (حکم) وفرمایل رب ستاسی؟ نو وائی دوی چی حق ئی (وفرمایل) او هم دغه (الله) ډیر پورته او ډیر لوی دی.

تفسیر: دغه ئی د پرښتو حال وفرمایه چه تل د ده په دربار کښی حاضری دی کله چی له پاسه

د الله تعالى حکم نازلیدو نو داسی غږ تری پورته کیږی لکه چی پر صافو او ښویو تیږو (گتو) کوم لوی څنځیر په شدت سره رابښکودل شی ښائی اتصال او بساطت ته ئی د قرب الی الفهم کولو دپاره دغه تشبیه ورکړی شوی وی. پرښتی له دهشته او خوفه او رعبه سره لرزیږی او په دغه حال کښی چه تسبیح کوونکی وی سر په سجده لویږی - کله چی دغه حالت مرفوع شی - او زړونه ئی تسکین او آرام ومومی او د ملکالعلام کلام نازل شی نو پرښتی یو له بل څخه پوښتنه کوی چی څه حکم صادر شو؟ پاسنی پرښتی ښکتنو پرښتو ته درجه په درجه د هغه حکم نقل اوړوی چی د الله تعالى له حکمته سره سم او موافق او لا له پخوا د هغه قاعده او ضابطه ورته معلومه وی او هم هغسی حکم صادر شوی وی. ظاهر دی چه هلته د معقولی او واجبی خبری څخه ماسوا بل څه شی نشی کیدی پس هغه لوی ذات چی د ده د علو او عظمت داسی کیفیت وی څه وخت چی دی حکم صادروی نو مقربین د ده د هیبت او جلال په داسی وضعیت او حال مبتلا کیږی نو هلته به څوک دومره همت وکړی شی چی په خپل سر د بل چا شفاعت ته ودیږی. تنبیه: د دی آیت نور تفسیر هم کړی شوی دی چه د هغه په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله علیه داسی لیکي «وجميع ذلك مخالف لهذا الحديث الصحيح (الذي في البخاري) والاحاديث كثيرة تؤيده «فتح الباري»

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی څوک رزق درکوی تاسی ته له (جانبه د) آسمانونو او ځمکی؟ ووايه (ای محمده! د دوی په ځای ته په خپله) چی (خاص رزق راکوی تولو ته) الله.

تفسیر: یعنی له اسمانه او له ځمکی څخه رزق او روزی د وسائلو او د سامانونو تهیه او برابرول یواځی د هم هغه لوی الله په واک (اختیار) او قبضه کښی دی چی پر هغه مشرکین هم اقرار کوی لهذا تاسی وفرمایی چی دغه مسلمه خبره خو تاسی هم راسره منئ نو بیا په الوهیت کښی نور شرکاء له کومه شول؟. او بیا داسی هم ورته ووايه ای محمده! چی

وَإِنَّا وَإِلَّا كُمْ لَعَلِ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٣﴾

او بیشکه مونږ (چی مؤمنان یو) او تاسی (چی منکران یی) خامخا پر سمی صافی لاری کښی یو؟ یا په گمراهی ښکاره کښی یو؟ (وروسته به معلومیږی).

تفسیر: یعنی دغه دواړه فرقی خو رښتیا نه وائی (که نه د نقیضینو اجتماع لازمیږی) یقیناً په

دواړو کښی یو دروغجن - او بل رشتین دی نو لا سم دی چی غور او دقت وکړی! او رښتیا خبره ومنی! په دغه کښی د هغه ځواب دا دی چه ځینی خلق داسی وائی «خانه! د دغو دواړو فرقو په منځ کښی له قدیمه راهیسی هم دغه وضعیت دوام لری نو په دغه کښی د جگړو کولو څه ضرورت دی؟» او په دغه سره ئی دا راوښودل چه یوه فرقه خو هرومرو (خامخا) خطا کاره او بی لاری ده باقی په تعیین نه کولو د هغه کښی یو حکیمانه حسن الخطاب دی یعنی درواخلی! مونږ له خپله جانب هېڅ نه وایو تاسو خو په خپله پوهیږئ چی یو جانب هرومرو (خامخا) پر غلط ټینگ ولاړ دی دغه پاس دلائل خو مو واوریدل نو اوس تاسی به له خپله ځانه سره فیصله وکړئ چی کومه یوه پر غلطی ولاړه ده؟ گواکی له مخالف سره په نرمی خبری کوئ او ورته فرصت او موقع ورکوئ چه په دغه مورد کښی په خپل نفس او ځان کښی غور او دقت وکړی.

قُلْ لَا تَسْأَلُونَنَا عَمَّا آجُرَمْنَا وَلَا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ^(۳۵) قُلْ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا رَبَّنَا يَفْتَرِ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ^(۳۶)

ووايه (ای محمده! دوی ته) وبه نه پوښتیدلی شی تاسی له هغو بډیو چی کړی وی مونږ او (هم داسی) نه به پوښتیدلی کیږو مونږ له هغو بډیو چه کوئ ئی تاسی ووايه (ای محمده!) چی جمع به وکړی په منځ زمونږ کښی رب زمونږ بیا حکم (فیصله) به وکړی په منځ زمونږ کښی په حق سره او هم دی دی ښه فیصله کوونکی ښه عالم.

تفسیر: هر یوه ته لارم دی چی د خپل آخرت فکر او اندیښنه وکړی! هېڅ یو به د بل د قصور او د غلطی ځواب نه ورکوی که د داسی صافی خبری له اوریدلو څخه وروسته بیا هم تاسی پر خپل حال د غور او دقت کولو دپاره نه تیاریږی نو په یاد ئی ولری چی مونږ پر تاسی د حجت اتمام کړی دی - او د حق خبره مو در رسولی ده - اوس تاسی به په خپله د خپلو اعمالو ځواب ورکوئ او پر مونږ هېڅ قسم ذمه واری نه ده عائده - او نه په دغسی یو حالت کښی به زما او ستاسی په منځ کښی کومه وسیله او واسطه پاتی وی. د الله تعالی د لقاء او رضاء د حصول لپاره هر یوه ته بیل بیل لارم دی چی د خپلو ځانونو فکر او اندیښنه وکړی! - ځکه چه الله تعالی به گرد (تول) مخلوقات سره یو ځای او هر یوه ته به بېله بېله برابره سزا او جزاء سم له عدله او انصافه سره ورکوله کیږی.

قُلْ أَرُونِي الَّذِينَ ادَّعَوْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوښيي ماته هغه (معبودان) چي پیوست کړی دی تاسی له دغه (الله) سره شریکان ؟ (په عبادت کښی)

تفسیر: یعنی لږ خو ئی راوړاندی کړئ! چه دغه کوم یو موجود دی چي د الله تعالی په الوهیت کښی مداخله او مشارکت لری ؟ چي مونږ ئی هم وگورو چي په هغو کښی څه صلاحیت شته؟ او د کومو اختیارانو خاوندان دی؟ آیا تاسو به مونږ ته د تیږو (گټو) دغه له خپله ځانه تورلی او تراشلی بتان راوړاندی کوی؟.

كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

نه ده داسی (او هیڅوک لایق د شرکت نه دی له الله سره)، بلکه هم دغه الله دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چي هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی له سره به تاسی داسی کوم موجود او هستی نشی راوړاندی کولی. په دغو اوصافو سره موصوف ذات خو یواځی الله تعالی دی چي واحد احد - زبردست - قادر - قاهر - غالب او د اعلیٰ درجی حکمت قدرت علم او حکم خاوند دی او گرد (تول) د هغه په مقابل کښی مغلوب او مقهور دی.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر په دی حال کښی چي جامع ئی خلقو ته زیږی ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) ولیکن اکثر خلق (له کفارو) نه پوهیږی (په فضائلو ستا او په رذائلو خپلو)

تفسیر: دغه ئی د توحید سره د رسالت ذکر وکړ - یعنی ستاسی فرض او ستاسی له بعثت څخه غرض دا دی چي نه یواځی عرب بلکه د دنیا گرد (تول) خلق تاسی له نیکیو او بدیو څخه مطلع کړی چي دغه تبلیغ مو تاسی وکړ هغه کسان چي خپل ځانونو ئی پری نه دی پوهولی دوی پوهیږی او پوه سړی خو خپله نفع او نقصان سنجوی او هر ورو (خامخا) ستاسی خبری منی. هو! مگر په دنیا کښی د جاهلانو او ناپوهانو کثرت دی د دوی په ماغزو کښی چیري د

دی خبری غای او گنجائش شته چی د داسی کاری خبری قدر وکری.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

او وائی (کفار له دیره جهله) کله به وی دغه وعده (د عذاب) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی کښی چی عذاب به راشی نو رائی ولی!).

تفسیر: یعنی له هغی گریئ او ساعت څخه چی تاسی مو درگړده ویروئ هغه به کله راځی؟ که دغه خبره رښتیا وی نو ژر ئی راوله! او رانکاره ئی کړه!.

قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی (مقرره) ده تاسی ته وعده د یوی ورځی (په نازلیدو د عذاب) چی نه به وروستی کیږئ له هغی (ورځی) یو ساعت (قدر) او نه پومبی کیږئ تاسی (تری).

تفسیر: یعنی مه وار خطا کیږئ! د هغی ورځی د راتگ وعده چی له تاسی سره شوی ده هغه ضرور راتلونکی ده او کله چی وخت راشی نو د یوی شیبی په اندازه به هم چاته وار فرصت نه ورکوی. نو د دغه ژر غوښتلو او شور او شر نښلولو په غای د دغی خبری فکر تاسی ته ضروری دی چی د هغه وختی د راتللو څخه په خوا ورته څه تیاری وکړئ!.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالنَّاسُ نُوْصِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی له سره به ایمان رانه وړو مونږ په دی قرآن (چی محمد ته راغلی دی) او نه پر هغه کتابونو چی راغلی دی په خوا له دی (قرآنه)،

تفسیر: یعنی منکران وائی مونږ نه قرآن منو او نه نور هغه پخوانی کتابونه لکه توریت انجیل زبور چی تاسو ئی آسمانی کتابونه گنئ - دغه گړد (تول) سره هم هغه یو دول (قسم) او یو شان خبری کوی - د دوی په هر یوه کښی چی وگورئ هم هغه د حساب - کتاب - قیامت - شفاعت - ثواب - او عقاب او د توحید او رسالت قصی او افسانی دی. حال دا چی بیخی مونږ د دغسی شیانو منونکی نه یو - او نه پری یقین او باور لرو (العیاذ بالله).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْجَعُ بَعْضُهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلُ

او که ووینی ته (ای محمده په آخرت کښی) کله چی دغه ظالمان ودرول شی
په نزد د رب د دوی (دپاره د حساب) چی اړوی به ځینی د دوی له ځینو
نورو سره خبره (داسی چی)

تفسیر: یعنی هم هغی چی د مغلوبیت او ناکامی په اوقاتو کښی بالعموم داسی پیښی واقع
کیږی چی ناکامان د پر والی او مغلوبی اسباب او وسائل یو پر بل اړوی او یو سری خپل
مسولیت پر بل سری اچوی هم داسی په محشر کښی به کفار یو پر بل خپل بار غورځوی او
غواړی چی مجرم او ملزم ئی کړی چی د هغه تفصیل داسی فرمائی

يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضِعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣٧﴾

ویه وائی هغه (تابعان) چی ضعیف گنلی شوی ؤ هغو (متبوعانو) ته چی تکبر
به ئی کاوه چی که نه وی تاسی (منع کوونکی مونږ لره له ایمانه) نو
خامخا وو به مونږ مؤمنان (نو خامخا وینی یو کار ډیر سختی او دغه
محذوف «لو» جواب دی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی په دنیا کښی له ښکتو طبقاتو ځنی شمیرلی کیږل او د نورو
مشرانو متابعت به ئی کاوه دوی به پر خپلو دغو مشرانو او غتانو الزام اړوی او وائی به چی مونږ
ستاسی له لاسه په دغه غم او مصیبت کښی ککر او اخته شوی یو که ستاسی لمسون او ممانعت نه
وی مونږ به ضرور د انبیاء خبرو ته غوږ ایښود او په دغه عذاب به نه اخته کیږو.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضِعِفُوا لَكُنَّا عَنْ
الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٨﴾

ویه وائی هغه (متبوعان) چی تکبر به ئی کاوه دپاره د هغو کسانو چی

عاجزان کړی شوی وو آیا مونږ منع کړی مو وئ تاسی له سمې صافی لاری پس له هغه چي راغلی ؤ. (دغه هدایت) تاسی ته (نه دی داسی) بلکه وئ تاسی په خپله مجرمان (کافران).

تفسیر: یعنی کله چي تاسی ته حقه خبره ورسیده او پری وپوهیدئ نو بیا مو هغه ولی ونه منله؟ آیا مونږ په زور او زیادت سره ستاسی زړونه د ایمان او ایقان له قبوله اړولی ؤ ؟ پر تاسی دغه لارم ؤ چي په دغه مورد کشی مو د هیچا خبرو ته غوږ نه کیښوده او هیڅ پروا به مو نه وی کړی او هر ورو (خامخا) به مو حق قبلولی اوس خپله گناه او جرم په نورو ولی غورځوئ؟.

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُائِيلُ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَا اَنْ نَّكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُ اَنْدَادًاۙ

او ویه وائی هغه کسان چي عاجزان گفلی شوی وو هغو (رئیسانو) ته چي تکبر به ئی کاوه بلکه دا فریب (ستاسی ؤ) د شپي او د ورځي کله چي امر به کاوه تاسی مونږ ته (هر وخت داسی) چي کافران شو مونږ پر الله او پیدا کړو مونږ دغه (الله) ته شریکان،

تفسیر: یعنی بیشکه چي تاسی په زوره مونږ نه وی منع کړی مگر د شپي او د ورځي په مکر او فریب او په غولونکیو تدابیرو سره مو تیر ایستلی او لمسولی او په هر وخت او په هر ځای کښی به ستاسی ښوونه او تلقین مونږ ته هم داسی وو خو مونږ د انبیاء الله له ارشاد سره سم الله تعالی په وحدانیت سره ونه منو بلکه ځینی نور مخلوقات د ده شریک او مماثل وگنو - آخر تاسی خو پوهیږئ چي ستاسی دغه د شپي او د ورځي دائمی او متوالی ترغیب او تشویق او لمسونی تر کومی اندازی پوری مونږ له لاری څخه بی لاری او پر مونږ دیر بد اثرات غورځولی دی.

وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَۙ

او پته به کړی (دغه تابعان او متبوعان یو له بله) پښیمانی خپله کله چي وویښی عذاب.

تفسیر: یعنی څه وختی چي دوی له هولناک عذاب سره مخامخ کیږی تابعین او متبوعین دواړه په خپلو زړونو کښی افسوسونه او ارمانونه کوی او هر یو به دغه محسوسوی چي په رښتیا سره

زه مجرم او گناه‌گار یم لیکن له شرمه به دغه کیفیت یو بل ته نه څرگندوی (ښکاره کوی) او د شدید خوف او اضطراب له امله (وجی) امکان لری چی دوی به هم د وینا قوت او قدرت ونه لری.

وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا

او ویه گرځوو ځنځیرونه (د اور) په غاړو د هغو کسانو کښی چی کافران شوی دی (تابعان دی که متبوعان).

تفسیر: د دوی په غاړو کښی به د فولادو غاړکی او په لاسونو او پښو د دوی کښی به لوی او غټ ځنځیرونه او زولنی لویدلی وی.

هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۳۳﴾

آیا جزا به ورکوله شی دوی ته (بلکه نه ورکوله کیږی) مگر خو د هم دغو (عملونو) چی دوی کول (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هر هغه عمل چی مو کړی دی نن هغه د هم دغی سزا په شکل در څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو اوس ورپیی هغه دانی چی مو کړلی دی.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿۳۴﴾

او نه وو لیږلی مونږ په هیڅ کلی (او ښار) کښی هیڅوک ویروونکی (له عذابو) مگر ویل به خوشاله (ماږه او مشرانو خلقو) د هغه (قربیی) چی بیشکه مونږ په هغه څه چی رالیږلی شوی ئی تاسی په هغه شی کافران (منکران) یو.

تفسیر: په دغه سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی او اطمینان ورکړی شوی دی چی تاسی د معظمی مکی د رؤساو او غتانو د غاړه غړولو او سرکشی څخه مه مغموم او مه خفه کیږئ! په هره زمانه کښی د انبیاء الله په مخ کښی هم داسی بد بخت رؤساء او مشران په مخالفت سره دریدلی دی. د دولت او ثروت نشه او د عزت او اقتدار غوښتلو جذبه د انسانانو

سترگی رندوی او دوی پر دغه باعث کوی چی د هیجا په مقابل دی بنائی غاړه کشینږدی او د کشرانو په مجلس کښی کیناستل ځان ته عیب وگڼی نو ځکه د انبیاء ورومبی متبعین به عموماً هم دغه مسکینان او ضعیفان و کما ورد فی حدیث هرقل.

وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ﴿۳۵﴾

او ویل به دوی چی مونږ ډیر یو (له تاسی) له جهته د مالونو او د اولاد او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی.

تفسیر: یعنی معلوم شو چی الله تعالیٰ له مونږ ځنی راضی او خوښ دی که نه دومره مال او اولاد به ئی مونږ ته ولی راکوو؟ کله چی الله له مونږ څخه خوښ وی نو مونږ د هیڅ یو آفت څخه نه ویرېږو ته چتی (بیکاره) مونږ له عذابه داروی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چی بیشکه رب ځما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی ئی (پر هر هغه چا چی اراده وفرمائی) ولیکن اکثر خلق نه پوهیږی (چی دا استدراج دی).

تفسیر: یعنی د رزق وسعت یا ضیقت د الله تعالیٰ د خوښی یا د ناخوښی دلیل له سره نشی کیدی. آیا نه گورئ چی په دنیا کښی څومره بداخلاقان - شریران - دهریان او ملحدان مزی او چرچی کوی حال دا چی هغو ته هیڅ یو مذهب هم ښه نه وائی. او ډیر متقیان - او مخلصان - د الله تعالیٰ نیک او خالص بندگان ظاهراً اوږی توی بریند دی. نو معلوم شو چی دولت او افلاس - د رزق تزئید - یا تقلیل د هیجا د محبوب او مقبول توب عند الله دلیل نه دی. دغه معاملات خو پر نورو هغو مصالحو او حکمتونو مبنی دی چی پری یواځی پاک الله پوهیږی مگر اکثر خلق پر دغه نکته نه پوهیږی.

ومن الدلیل علی القضاء وحکمه

بؤس اللیب وطیب عیش الاحق

د قضا قدر پر حکم بوله دغه یو مثال

چی پوهان وی په جنجال - ناپوهان وی دیر خوشال

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ
إِلَّا مَنَ أَمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او نه دی دغه مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی داسی څیز (خصلت هغه
خصلت) چه نژدی کوی تاسی په نزد زمونږ نژدی کول مگر (نژدی کوی له
تاسی) هر هغه څوک چی ایمان راوړی او کړی ئی وی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد کثرت نه د الله تعالیٰ د قرب علامت دی لکه چی په پاس آیت
کښی تیر شو او نه د الله تعالیٰ د قرب حاصلولو سبب دی، بلکه بالعکس د کفارو په حق کښی
د دغو شیانو تزئید او تکثیر د دوی د بعد او د لریوالی سبب گرځی. هو! که مؤمنان خپل مال
او دولت په خیریه او امورو کښی ولگوی یا خپل اولاد ته ښه تعلیم او تربیه ورکړی او ښه ئی اهل
او صالح وپالی - نو دغسی مال او اولاد په یوه درجه د الله تعالیٰ د قرب وسیله گرځی. په هر
حال د الله تعالیٰ په دربار کښی د مال او د اولاد څه پوښتنه نه کیږی بلکه هلته محض د ایمان
او د صالح عمل پوښتنه کیږی. اللهم ارزقناه و وفقنا به!

فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفِ الْمُنَوَّنِ ۝۳۶

پس دغه (مؤمنان چی دی) شته دوی ته جزاء دوچنده په سبب د هغه (نیکیو)
چی کړی دی دوی او دوی به په مانپو (د جنت کښی مطمئن) مأمون وی (له
هر آفته)

تفسیر: یعنی پر یوه نیک کار د هومره اجر او ثواب استحقاق چه لری له هغه څخه به زیات
بدل وررسیږی، اقله لس چنده او که زیات وی تر اوه سوه چنده بلکه که الله تعالیٰ اراده وفرمائی
له هغه څخه به هم هومره دیر اجر او ثواب ورپه برخه کوی چی بیحده او بیحسابه وی
﴿وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (د البقرة ۳۶ رکوع) دلته له «ضعف» څخه مطلقاً
زیادت مراد دی.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ۝۳۸

او هغه کسان چی سعی کوشن کوی په (ابطال د) آیتونو زمونږ په دی حال کښی چی عاجز کوونکی وی زمونږ (په زعم خپل) دغه کسان په عذاب (د دوزخ کښی) حاضر کړی شوی به وی.

تفسیر: یعنی هغه بدبختان چه د الله تعالی د آیتونو تردید کوی او پر هغو طعنی وهی او د خلقو مخ له هغوی ځنی اړوی او داسی دعوی کوی چه مونږ الله تعالی او د هغه رسول مغلوب او عاجزو دوی تول به په عذاب اخته کیږی او د الله تعالی په مخ کښی به حاضر کړی شی او هیڅ یو به له دوی ځنی د الله تعالی له نیولو څخه نه خلاصیږی او نه به چیری تنبیدی شی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۳۹﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی له بندگانو خپلو او تنگوی ئی ورته (چی اراده وفرمائی امتحاناً) او هر هغه څه چی لگوئ ئی تاسی (په لاره د الله کښی) له کوم شي څخه (دیر وی که لږ) پس هغه (الله) عوض درکوی د هغی او هم دغه (الله) خیر غوره د روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: دغه ئی مسلمانانو ته اورولی دی هغه وجوه چی تاسی ئی په خیریه و امورو کښی لگوئ د هغو د لگولو په وخت کښی له تنګسی او افلاس څخه مه ویریږئ. له صرف کولو ځنی ستاسی رزق نه کمیږی - هغه شی چه تاسی ته مقدر او مقرر دی هغه هر ورو (خامخا) دررسیری - الله تعالی په خپل حکمت او مصلحت هر چاته چی د هومره شی د اعطاء اراده وفرمائی ورکوی ئی په هغه کښی ستاسی له صرفولو او نه صرفولو څخه هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) نه واقع کیږی. بلکه په خیریوو امورو کښی د اموالو له لگولو څخه برکت په کښی لویږی، الله تعالی د هغه عوض درکوی - اعم له دی چی د مال په صورت وی یا د قناعت یا د قلبی غناء په شکل وی. په آخرت کښی د هغه د بدل درسیدلو خو یو حتمی امر دی. الغرض د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی تقلیل او کمی نشته. مسلمانانو ته ښائی چی له الله تعالی سره تل حسن الظن ولری او د الله تعالی د مرضی په مقابل کښی د فقر او فاقی اندیښنه په زړه کښی رانه وړی «ولا تخش من فی العرش اقلاً»

تنبیه: په آیت کښی گواکی دی لوری ته هم اشاره کړی شوی ده هم هغسی چی په دنیا کښی د

فقر او غناء او تنگسی او ارتوالی له پلوه د خلقو احوال متفاوت دی په آخرت کښی به هم د ثوابونو او عذابونو د مراتبو په اعتبار هم داسی توپیر (فرق) او تفاوت موجود وی.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٥٠﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی (الله) ټول به کړی دوی گرد (ټول) بیا به فرمائی (الله) ملائکو ته آیا دا هغه گمراهان دی چی خاص تاسی ته (بی له الله) ؤ (په دنیا کښی) چی عبادت به ئی کاوه؟.

تفسیر: زیاتو مشرکانو به پرېستو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی، دیرو مشرکانو به د دغو پرېستو هیکلونه پخپل اتکل سره جوړ کړی وو او هغو ته به ئی عبادت کاوه بلکه غځینو لیکلی دی چی د اصنامو عبادت ابتداء ملائکو له عبادت څخه شروع شوی دی. او (عمرو بن لحي) دغه قبیح رسم له (شام) څخه (حجاز) ته راوړی دی په هر حال په قیامت کښی د کفارو د اورولو دپاره به له پرېستو څخه داسی سوال فرمائی آیا دغو خلقو به خاص تاسی ته عبادت کاوه؟ ښائی له دی نه به دا مطلب وی چی تاسی خو دوی ته څه نه وو ویلی؟ یا تاسی خو له دوی د دغه عبادت څخه نه ئی خوشال شوی؟ لکه چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به هم داسی سوال کیږی ﴿أَلَمْ تَكُنْ لِلنَّاسِ خَدِيماً وَاتَّبَعُوا إِلَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ جزء ۷ (المائدة د (۱۶) رکوع) ۱۱۶ آیت او جزء ۱۸ د فرقان د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿أَأَنْتُمْ أَضَلُّنَّاسُ عِبَادِي مُؤَلَّاهُ﴾

قَالُوا سُبْحَنَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مَنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

ویه وائی (پرېستی جواباً) پاکی ده تاته ته ئی مولی (معبود) زمونږ بی له دوی نه (نه ده داسی چی دغه کفار وائی) بلکه وو دوی چی عبادت به ئی کاوه د پیریانو شیطانانو او زیاتره د دوی پر دغو (پیریانو شیاطینو باور کوونکی او) مؤمنان وو (نو منلی به ئی خبری د دوی)

تفسیر: یعنی عرض کوی یا الله! ستا ذات له دی نه پاک دی چی په کومه درجه څوک درسره شریک شی العیاذ بالله مونږ به ولی داسی خبری کړو؟ یا له هسی واهیاتو حرکاتو څخه به خوښیږو؟ زمونږ رضاء خو ستا د رضاء تابع ده مونږ له دغو مجرمانو سره هېڅ علاقه او واسطه نه لرو. مونږ یواځی خاص ستا فرمان منونکی بندگان او مریان یو خو سره له دی دغو بد بختانو

کله زمونږ عبادت کاوه . دوی په حقیقت کښی زمونږ په نامه د شیطاینو په عبادت کښی مشغول وو . فی الحقیقت د دوی عقیدتمنی او اخلاص له شیطاینو سره اختصاص لری . شیطاین دوی خپل طرف ته کش کاري او د ضلالت په لار ئی بالاستمرار بولی . دوی دائماً د شیطاینو په تعقیب روان دی . اگر که ظاهراً دوی د پرستو یا د کوم ولی نوم اخلی مگر په واقع کښی پرته (علاوه) له شیطان څخه بل څوک دوی نه منی بلکه ځینی د دوی په علائیه سره د هم دغه شیطان په بندگی کښی لگیا دی . لکه چی پخوا له دی نه د «الانعام» د سورت (۱۲) رکوع زمونږ د دغه تفسیر دغه موضوع په تفصیل سره لیکلی ده .

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفَعًا وَلَا ضَرًّا

(نو الله فرمائی) پس نن ورځ نه لری اختیار ځینی ستاسی (معبودان) دپاره د ځینو نورو (عابدانو) نه د نفعی او نه د ضرر .

تفسیر: یعنی نن د عابدانو او د معبودانو عجز او ناتوانی واضحه شوه ، چی هېڅ یو د یوی ذری په اندازه هېچا ته څه گټه (فائده) او تاوان نشی رسولی د دوی پر هغو معبودانو چی مغرور ؤ او هغوی ئی د خپلو ځانونو دپاره وسیله او شافع گرځولی ؤ نن ورځ هغه معبودان له دوی ځنی خپله بیزاری ښکاره کوی .

وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا
تَكْذِبُونَ^(۳۷) وَإِذَا شِئْلَى عَلَيْهِمُ ابْتِئَابِئْتِ قَالُوا مَا هَذَا
إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانُوا يَعْبُدُ آبَاؤَكُمْ

او وبه وایو مونږ دپاره د هغو کافرانو چی ظلم ئی کړی دی وڅکئ تاسی عذاب د اور هغه چی وئ تاسی چی د دی (اور) تکذیب به مو کاوه (په دنیا کښی) او کله چی ولوستلی شی پر دوی آیتونه زمونږ په دی حال کښی چی واضح دی نو وائی نه دی دغه (محمد) مگر یو داسی سړی دی چی اراده لری د دی چی منع کړی تاسی له هغه شی څخه چی وو (داسی) چی عبادت به کاوه پلرونو ستاسی ،

تفسیر: دغسی به دوی د رسول کریم صلی الله علیه وسلم په نسبت په خپلو منځو سره ویل چی دغه سری خو نه رسول او نه نبی دی او فقط هم دغومره مقصد لری چی مونږ زمونږ د پلرونو او نیکه گانو له هغه دود (رواج) او دستور او طریقې څخه جدا او بیل کړی چی له قدیمه راهیسی مونږ ته پاتی دی او مونږ ئی حق گڼو او مونږ خپل دین او طریقې ته کش کوی او په دغه وسیله سره خپل ځان حاکم او متبوع او مونږ محکوم او تابع وگرځوی. گواکی دی یواځی خپل حکومت او ریاست غواړی (العیاذ بالله).

وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا آفَكٌ مَّفْتَرًى ط

او وائی دغه (منکران) چی نه دی دغه (قرآن) مگر یو دروغ دی له خپله ځانه جوړ کړی.

تفسیر: یعنی دغه چیری قرآن دی (العیاذ بالله) بلکه د څو دروغو خبرو مجموعه دی چی د هغه نسبت الله تعالی ته کاوه شی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝۴۳

او وائی هغه (منکران د مکی) چی کافران شوی دی حق (قرآن - اسلام - نبوت) ته کله چی راغی دوی ته نه دی دغه مگر خو دی سحر کودی ښکاره

تفسیر: یعنی دغه د نبوت دعوی چی د هغه د څو معجزو او خوارکو ښوونه هم کړی شوی ده یا د اسلام دین چی په خپل نزول سره ئی د میره (خاوند) او ښځی او زوی او پلار په منځ کښی بیلتون او تفرقه اچولی ده یا قرآن چی د هغه له فوق العاده تأثیره د خلقو په زړونو کښی فوق العاده اثرات او انفعالات پیدا کیږی د صریح جادو او ښکاره کودو او سحر څخه ماسواء بل شی نه دی. (العیاذ بالله).

وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ط

حال دا چی نه دی ورکړی مونږ دوی ته له کتابونو (منزله و څخه) چی لولی دوی هغه (کتابونه) او نه وو لیږلی مونږ دوی ته پخوا له تانه کوم ویروونکی (له جحیمه)

تفسیر: یعنی محض امی وو - نه کوم سماوی کتاب د دوی په لاس کښی وو - نه په دومره اوږد مدت کښی کوم نبی په دوی کښی مبعوث شوی وو. الله تعالیٰ په دوی کښی داسی عظیم الشان رسول مبعوث او داسی جلیل القدر قرآن ئی ورولپړه چی دواړه ئی عظیم النظیر او بیمثاله دی. نو پر دوی لازم وو چی دوی به دغه نعمت غنیمت گانه! او د الله تعالیٰ د دغه انعام او احسان به ئی زیات قدر کاوه! خصوصاً چی دوی به پخپله په خوا له دی نه داسی ویل «که په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شوی وی یا پر مونږ کوم آسمانی کتاب نازلیدی نو مونږ به هغه مانه او په اطاعت کښی به مو له نورو څخه زیاته جلتی او مسارعت کاوه» اوس چی هغه مطلوب مقصود ورسیدلی دی نو دوی د هغه په مقابل کښی استکبار او انکار کوی. یا ئی دا مطلب چی مونږ دوی ته هیڅ یو کتاب او هادی داسی نه دی لیدلی چی د ده د تعلیم او ښوونې څخه ئی مخالف کومه ښوونه او تعلیم کړی وی نو بیا د کوم عقلی او نقلی دلیل په اساس دغه خلق د رسول مخالفت کوی؟.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَبَالَغُوا مَعْشَارَ مَا اتَيْنَهُمْ فَكَذَّبُوا رَسُولِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

او تکذیب کړی وو (د انبیاءو هم داسی) هغو کسانو چی په خوا و له دوی حال دا چی نه دی رسیدلی (دغه کفار د مکې) لسمی برخې د هغه شی ته چی ورکړی مو وو هغوی ته (له قوت او قدرت) پس تکذیب وکړ (هغو پخوانیو) د رسولانو زما، پس څرنگه و انکار زما (په عذابولو د هغو).

تفسیر: یعنی هم هغسی اوږده عمرونه - جسمانی قوتونه - مال - دولت عیش - عشرت چی هغوی ته ورکړی شوی وو د هغه عشرالعشیر هم تاسی ته نه دی درکړی شوی. نو هر کله چی هغوی له خپلو انبیاءو سره مخالفت او د هغوی تکذیب ته ودریدل ښه وگورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ او د هغوی گړد (ټول) ساز او سامان څنگه اېته (خراب) او بیکاره پاتی شو؟ او د الله تعالیٰ منزله عذاب د یوی شیبی له مخی هم معطل نه شو او نه ئی چا مخه ونیوی شوه نو بیا تاسی پر څه مغرور او د څه دپاره دومره لوئی او ځان منمی (غرور) کوی؟ آیا په دی نه پوهیږئ چی له دغسی وړئ څخه هم داسی شری اوبدلی کیږی؟ او کوچنی سړی ته دغسی لویه خبره نه ده په کار.

قُلْ إِنَّمَا أَعْظُمُ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفُرَادَى شُ

تَتَفَكَّرُوا فَمَا يَصَاحِبُكُمْ مِنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ الْأَنْذِيرُ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ۝

ووايه (ای محمده! منکرینو ته) بیشکه هم دا خبره ده چه پند درکوم تاسی ته په یوی خبری سره چی ودریوئ تاسی خاص الله ته دوه دوه او یو یو بیا ښه فکر (او غور) وکړئ چه نشته په دغه ملگری ستاسی کښی هیڅ لیونتوب نه دی دغه (محمد) مگر ویروونکی دی تاسی ته په مخ کښی د عذاب سخت (د قیامت).

تفسیر: یعنی تعصب او عناد پریردئ! په انصاف او اخلاص سره د پاک الله په نامه سم ودریوئ او څو څو تنه سره یو ځای شی! او پخپلو منځو کښی سره مباحثه مرکه او مشوره او جرگه وکړئ! او یواځی له خپلو ځانونو سره هم بیل کینئ او ښه فکر - دقت او غور وکړئ! چه ستاسی دغه رفیق محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه له څلویښتو کلونو څخه دیر ستاسی تر نظر لاندی حیات او ژوندون کوی او تاسی دغه د گردو (تولو) حالاتو او له ذری ذری خصوصیاتو څخه ئی د طفولیت څخه تر کهولت پوری کامل خبردار یئ - او د ده پر امانت - دیانت - صداقت - عفاف او پوه تل ترتله قائلان یئ او ښه پوهیږئ چه دی هېڅکله په هیڅ یوه معامله کښی په نفسانیت - اغراض او نورو بدو خبرو او اخلاقو ملزم او مشبوه نه دی گرځیدلی نو آیا تاسی په واقعی دول (طریقه) سره اوس داسی اتکل او گمان پری کولی شی چه دی (العیاذبالله) بی له کومو موجه و اسبابو یو ناڅاپه لیونی شوی دی؟ او بی سببه ئی ځینی خلق له خپله ځانه سره دښمنان او مخالفان گرځولی دی؟ آیا کوم یو لیونی داسی د حکمت او مصلحت خبری کولی شی؟ یا کوم مجنون په دغه شان د خپل قوم خیر غواړی؟ او د دوی د دنیوی او اخروی فلاح او ترقی دغسی زورور دستورالعمل ورواندی کولی شی؟ دی ستاسی د مستقبل له دیرو مهلکو خطراتو او شدیدو آفاتو څخه خبروی څو مو ځانونو تری وژغورئ (وساتی)! او د نورو پخوانیو اقوامو تواریخ در آوری - او په دلائلو او شواهدو سره تاسی ته د خیر او شر لاری درښی - چه دغه کارونه د هیڅ یوه لیونی له لاسه نه دی پوره بلکه دغه د هغو اولوالعزمو انبیاءو له اعمالو څخه دی چی هغوی ته تل ترتله احمقانو او شریرانو د لیونیانو خطاب کاوه.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنَّ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر هغه څه چی وغوښتل ما له تاسی له اجرته (په

دغه انذار) پس هغه دی هم ستاسی وی. نه دی اجر زما مگر پر الله دی.

تفسیر: یعنی زه د خپل محنت او زیار (کوشش) څه صله له تاسی څخه نه غواړم که ستاسی په خیال کښی داسی راغلی وی چه زه به له تاسی ځنی څه معاوضه غواړم نو هغه ټول تاسی له خپله ځانه سره وساتئ! بیخی هغه ته څه ضرورت نه لرم. زما صله خو د الله تعالیٰ په دربار کښی ده. هغه شی چه زه ئی له تاسی څخه غواړم یعنی ایمان او اسلام هغه یواځی ستاسی د فائدی او گټی دپاره دی. له دی نه په دغه دعوت او تبلیغ کښی زما څه غرض او مقصد نشته.

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿۳۴﴾

او هم دغه (الله) پر هر شی باندي ښه شاهد (خبردار دی).

تفسیر: یعنی زما رښتیا او صداقت او نیت الله تعالیٰ ته معلوم او ښکاره دی.

قُلْ إِنْ رِئِي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَٰمُ الْغُيُوبِ ﴿۳۵﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما ویشتل کوی (رالیری) حق (دین) ښه خبردار دی پر ټولو پټو اشیاؤ هم.

تفسیر: یعنی له پاسه وحی نازلیدوی - او د دین باران اوری دغه موقع ویریا له له لاسه مه ورکوی! او تری ښه گټه (نفعه) او فائده واخلي! په هغه زور او قوت سره چه پاک الله د باطل په سر ویشتل کوی او لری ئی غورځوی له هغه څخه اندازه وکړئ چه وروسته له دی نه به باطل چیري ودریدی شی؟ ضرور دی چه باطل محو او په سوړو کښی ننوځی او په ټولو آفاقو کښی به د حق دین غږ ډیر پورته شی. هغه علام الغیوب پخپل علم او پوهی سره موافق په ډیر مناسب وخت او عین الموقع کښی د باطل د سر د تکرولو او لتارولو دپاره حق نازل کړ - ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِيُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿۳۶﴾

ووايه ای محمده! دوی ته) راغی حق (قرآن - اسلام) او نشی پیدا کولی باطل (معبودان هیڅ شی) او نه ئی بیا له سره ژوندی راپاخولی شی.

تفسیر: یعنی حق دین را رسید هغه زور او قوت له سره منع کیدونکی نه دی او حتماً او جزماً غالب او مظفریږي او باطل لاندی او ښکته کوی. دروغ کله د رښتیا په مقابل کښی چلیدی شی؟ او باطل څرنگه د حق په مقابل کښی راتلی شی؟ هغه اوس نه د دریدلو قوت او توان لری او نه د تښتیدلو او داسی ئی وگنئ چی لکه له منځه ورک او تری تم شوی وی. دغه د «جاء الحق» آیت د معظمی مکی د فتحی په ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر مبارکه ژبه جاری وو.

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فِيمَا يُحْيِي إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) که چیری وښوئیدم زه (له سمی لاری په زعم ستاسی) پس بیشکه هم دا خبره ده چه ویه وښوئیرم په (ضرر د) ځان خپل (او زما نقص دی) او که سمه لاره می وموندله نو په سبب د دی به وی چه وحی کوی ماته رب زما بیشکه هم هغه (الله) ښه اوریدونکی دی ډیر رانژدی دی.

تفسیر: یعنی که ما دغه نوی دود (رواج) او دستور له خپله ځانه درولی وی نو تر څو ورځو پوری به وچلیږي؟ په دغه کښی بالاخر ماته نقصان راپېښیږي - دنیوی بغض او عداوت به ځان ته گتم - خواری - زحمت - او ذلت به پر ځان اخلم اخروی رسوائی به پر ځان کالم (برداشت کوم) (العیاذ بالله) لیکن که زه پر سمه لاره یم لکه چه په واقع سره هم په سمه صافه لاره روان یم نو ښه وپوهیږئ چه دغه گورد (تول) د الله تعالی تائید او امداد - او د آسمانی وحی مرسته (مدد) - برکت او هدایت دی چه هیشکله او هیچیری به زما ملگرتوب نه خوشی کوی او تل تر تله به له ما سره وی. زما پاک الله هر شی اوری، او هغه بیخی رانژدی دی. هغه به همیشه له ما سره الطاف او امداد فرمائی او خپل دغه پیغام هر ورو (خامخا) گوردی (تولی) دنیا ته رسوی او پر ټولو مخلوقاتو ئی ظاهر او څرگندوی (ښکاره وی) اعم له دی نه چه تاسو ئی ومنئ او که ئی ونه منئ.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فَرَغُوا فَلَافُوتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝

او که وویښی ته کله چه وویږیږي دوی (عندالنزع) پس نه به خلاصیږي په تیښته (له عذابو زمونږ) او ویه نیول شی دوی له ځایه نژدی (له ځمکی قبر ته یا له موقفه اور ته).

تفسیر: یعنی کفار خو دلته خپله لوئی، تکبر او غرور ښکار کوی مگر هغه وقت به د لیدلو وړ (لائق) او قابل وی چه دغه خلق د محشر ویروونکی مناظر او لرزوونکی مظاهر وگوری او سخت وویږی او د تثبیدلو په فکر کښی ولویږی، مگر د تیښتی لوری تری ورک وی او هیچری به ونشی خوځیدلی - کله چه د دوی د نیولو او په اور کښی د غورځولو حکم صادر شی نو دوی بی له لتولو او دغی خوا او هغی خوا کتلو څخه سم د لاسه هم هغله پیدا کیږی بلکه په نهایت آسانی سره علی الفور د حکم د اصدار سره متصل او جوخت نیولی کیږی او د خپلو اعمالو په سزا (هیداد) اخته کیږی.

وَقَالُوا الْمَنَآئِبُ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاقُشُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝۵۲

او وبه وائی (دا کفار) ایمان مو راوړی دی پر دغه (الله) او له کومه به وی دوی ته نیول (د ایمان یا بیرته گرځیدل دنیا ته) له ځایه لری (چه آخرت دی).

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به وائی چه اوس مو باور د رسول الله پر خبرو راغی - او اوس ایمان راوړو حال دا چه د اوس ایمان به څرنگه وی؟ هغه وخت او موقع دیره لری لاړه چه ایمان راوړل به مفید او نافع او د نجات وسیله واقع کیده - اوس د دوی لاس تر دومره لری ځای پوری چیری رسیدی شی؟ چه له هغه ځایه د خپل ځان دپاره ایمان راوړی - مطلب ئی دا دی چه مقبول او منجی ایمان هغه دی چه پخوا له مرگه په هم دغی دنیا کښی د انسان په برخه شی. په آخرت کښی کله چی گرد (تول) احوال گرد (تول) سړی پخپلو سترگو سره گوری نو هلته گرد (تول) متیقن کیږی. نو هلته به د ایمان راوړلو څه فائده وی؟

وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقَظُّونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۝۵۳

او په تحقیق کافران شوی وو په الله پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او ویشتل به کول دوی په غیب له ځایه لری (د حق - صدق او د صواب پر امورو د معاد).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه چه د ایمان راوړلو وخت وو تاسی پر کفر او انکار تینگ ولاړ وی او هم داسی په خپل خیال او اتکل سره مو نښی، ویشتلی د دنیا په ژوندون کښی به مو تل بی تحقیقه خبری کولی - او رښتیا او محقق خبری به مو هیڅ نه منلی اوس د افسوس او ارمان

څخه هیڅ شی په لاس نه درځی.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ

او پرده (جدائی) به واچولی شی په منځ د دوی او په منځ د هغه شی چه ارمان ئی کوی دوی (لکه ایمان او اعاده الی الدنيا).

تفسیر: یعنی دهغو شیانو په نسبت چه دوی ئی هیله او ارمان لری مثلاً مقبول ایمان یا نجات یا د دنیا په لوری بیرته ورنگ - دنیوی لذائذ، عیش او آرام د دغو شیانو او د کفارو په منځ کښی به سخت سد او مانع وی چه د هغه لامله (له وجی) به دوی له سره تر هغه پوری نشی رسیدی.

كَأَفْعَلِ بِأَشْيَاءِهِمْ مِّنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ ۝۴۳

لکه چه کری شوی وو (دا کار) له سیالانو د دوی سره پخوا له دی نه، بیشکه هغوی وو په داسی شک کښی چه ډیر تردد اچوونکی وو (خلقو ته).

تفسیر: یعنی رومبی له دی نه له هغو مخلوقاتو سره چی د هم دوی په وضعیت او هیث تیر شوی دی کومه معامله چی کری شوی ده له دوی سره هم هغه معامله وکړه شوه څکه چی هغو خلقو به هم داسی مهملی او بی ځایه شهبی کولی او په داسی بی‌موردو شکوکو او تردیداتو کښی اخته وو چی دوی ئی له سره مطمئن او په آرام نه وو پری ایښی.

تمت سورة سبا بفضل الله تعالى ومنه و كرمه وله الحمد.

سورة فاطر مكية وهى خمس و اربعون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۵)

تسلسلها حسب النزول (۴۳) نزلت بعد سورة الفرقان

د فاطر سورت مکی دی (۴۵) آیتونه او (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۵)
او په نزول کښی (۴۳) سورت دی - وروسته د (الفرقان) له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

توله ثناء صفت خاص (هغه) الله ته دی چی بی له نمونی څخه پیدا کونکی
دی د آسمانونو او د ځمکې

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه ئی ابتداء له عدم څخه وجود ته راوړه - حال دا چه له پخوا څخه
د دغو علویاتو او سفلیاتو کومه نمونه یا د تخلیق قانون نه ؤ موجود.

جَاعِلِ الْمَلَكِ رُسُلًا

گرځوونکی د پرېستو دی رسولان.

تفسیر: یعنی ځینې پرېستی انبیاء ته د الله تعالی پیغام رسوی او ځینې نوری د نورو جسمانی او
روحانی نظام پر تدابیرو او تشکیلاتو مامورانی دی. ﴿قَالَمْ يَكُنْ لَهُ رُفُوعٌ﴾

أُولَىٰ أَجْنَعَةٍ مَّتَنَّى وَثَلَّثَ وَرُبِعٌ

(هسی ملائکې) چی خاوندانی د وزرو (متو) دوو دوو او دریو دریو او څلورو
څلورو دی

تفسیر: یعنی د ځینو پرېستو دوه دوه متی (یا وزرونه) او د ځینو دری دری او د ځینو څلور
وی. د دغو متو او وزرو کیفیت یواځی پاک الله ته معلوم دی یا هر هغه څوک چی لیدلی ئی وی
څه رابښوولی شی.

يَزِيدُنِي الْخَلْقَ مَا شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

زیاتوی (الله) په پیدایښت کښی هومره چی اراده وفرمائی (د هغو) بیشکه چی الله پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی نی دغسی تزئید او تخلیق دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په هر مخلوق کښی هر هغه عضو او صفت چی اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره زیاتوی پرښتو ته دوه دوه یا دری دری یا څلور څلور متی (وزرونه) هم هغه ورپیدا کړی دی که اراده وفرمائی نو ځینو پرښتو ته له څلورو ځنی زیات هم ورکوی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی چی حضرت جبریل علیه السلام شپږ سوه متونه یا وزرونه لری او له ﴿جَاعِلُ الْمَلَائِكَةِ رُجُلًا﴾ څخه داسی ونه گنله شی چه گوندی الله تعالیٰ دغو وسائلو ته څه ضرورت او احتیاج لری! پاک الله دغسی وسائلو ته بیخی څه اړتیا (احتیاج) او ضرورت نه لری او بالذات دی پر هر څیز باندی ښه قادر او مقتدر دی. ولی محض د حکمت او مصلحت دپاره نی د دغو اسبابو او وسائلو سلسله قائمه کړی ده.

مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا

هر هغه شی چی پرانیځی الله دپاره د خلقو له رحمت خپل (لکه صحت وسعت) پس نشته هیڅوک بندوونکی د هغه،

تفسیر: رحمت جسمانی وی لکه باران روزی او نور - یا روحانی وی لکه انزال د کتابونو او ارسال د رسولانو الغرض هر کله چه الله تعالیٰ پر خلقو د خپل رحمت وروڼه وپرانېځی نو څوک نی ترلی شی؟.

وَمَا يُمَسِّكُ ۖ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ②

او هر هغه شی چی بند کړی (له عطاء خپلی) پس نشته لیوونکی د هغه (هیڅوک) پس له بندولو د الله او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی سم له خپله بالغه حکمته سره د هر شی د کولو او په وجود راوړلو اراده چی

و فرمائی علی الفور ئی کوی او داسی قوی مقتدر - غالب او زبردست ذات دی چی هیخوک د ده د ارادی مخه نشی نیولی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ
يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآنِ تُوَفَّكُونَ ⑤

ای خلقو! یاد کری نعمت احسان د الله پر تاسی (چی حیات او روزی او نور ئی درکری دی) آیا شته بل کوم پیدا کوونکی بی له الله (بلکه نشته) هم دغه (الله) روزی دررسوی تاسی ته له (طرفه) د اسمانه (په سبب د باران) او له محصولاتو د (حمکی (په سبب د زرغونولو) نشته لایق د عبادت بل هیخوک مگر هم دی دی پس له کوم جهته گرځولی کیږئ (له توحیده شرک ته).

تفسیر: یعنی تاسی دغه تول سره منئ چی پیدا کول او د روزی د وسائلو او اسبابو برابرول ژوندی ساتل او نور گرد (تول) د الله تعالی په قبضه او اختیار کښی دی نو بیا د معبودیت استحقاق بل شی ته له کومه پیدا شو؟ هر هغه ذات چه حقیقی خالق او رازق دی واقعی معبود او لوی الله هم هغه دی.

وَإِنْ يَكْذِبُوا فَكَذِّبَتْ رُسُلُ مَنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ⑥

او که دروغجن و شمیری (دغه کفار ای محمده!) تا پس په تحقیق دروغجن شمیرلی شوی وو دیر رسولان پخوا له تانه (نو ته هم صبر کوه په شان د هغو) او خاص الله ته بیرته گرځولی شی تول کارونه (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی سره له دومره پوهولو او د حجت د تمامولو بیا هم دغه خلق تاسی دروغجنوی . نو تاسی په دغه سره مه غمجن کیږئ! ځکه له نورو پخوانیو انبیاء سره هم داسی رویه او سلوک کری شوی دی. دا کومه نوی خبره نه ده متعصبینو او معاندینو هیڅکله له خپله ضده او عناده لاس نه دی اخیستی. د دغسی خلقو معامله پاک الله ته وسپارئ! کله چه دوی په آخرت کښی الله تعالی ته بوتلل شی نو الله تعالی به د دغو گردو (تولو) جگړو فیصله صادروی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا^{وَقَفَّة}
وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا
إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝

ای خالقو بیشکه وعده د الله حقه ده (چه قیامت حساب کتاب جزا شته) پس خبردار چی نه دی کړی غره نه دی تیر باسی تاسی دغه ژوندون لږ خسیس او نه دی غره کړی (تیر باسی) تاسی په (کرم د) الله غره کوونکی (شیطان) بیشکه چی شیطان تاسی ته دښمن دی پس تاسی هم ونیسئ دی (خپل) دښمن بیشکه هم دا خبره ده چه بولی شیطان دله خپله (ځای د هلاک ته) دپاره د دی چی شی دوی له ملگرو د دوزخ (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. او علی الیقین تول مخلوقات د پاک الله په مخ کښی حاضریدونکی دی د دغی دنیا پر عیش او نشاط - عشرت - راحت میلو او چرچو - باغ او بهار دیر مه مغروریدئ! او مه پری غولیدئ! او د دغه مشهور دغاباز شیطان په چلونو او فریبونو مه تیروځئ! ځکه چی دی ستاسی ازلی دښمن دی او له سره تاسی ته کومه مفیده مشوره نه درکوی او دی تل په هم دغه کوښښ او زیار (محنت) کښی دی چی تاسی هم له خپله ځانه سره په دوزخ کښی وغورځوی. راز راز (قسم قسم) خبری اتري درجوړوی خو تاسی د الله او د آخرت له جانب غافل کړی. نو پر تاسی لارم دی چی دغه دښمن خپل دښمن وگنئ! او د ده خبرو ته غوړ مه ږدئ! او دغه خبره ورثابته او جوته کړئ چی مونږ له سره ستا په خبرو او لمسولو نه تیروځو او نه ستا د مکاری په جال کښی راتلی شو. او په دغه باندی دیر ښه پوهیږو چی ته د دوستی په لباس کښی له مونږ سره دښمنی کوی.

الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝^{وَوَع} أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنْ
اللَّهُ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبُ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسْرَتٌ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ۝

هغه کسان چی کافران شوی دی شته دوی ته عذاب سخت او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (او له شیطانہ ئی مخالفت کړی دی) او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته مغفرت ښه او اجر ډیر لوی. آیا پس هغه څوک چی ښائسته کړی شوی وی ده ته بد عمل د ده پس وینی ئی دی ښائسته پس بیشکه چی الله گمراه کوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (د گمراهی ئی) او سمه صافه لاره ښیې هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د هدایت ئی) پس نه دی ځی (نه دی هلاکپړی) نفس ستا په (گمراهی) د دوی له جهته د افسوسه بیشکه چی الله جل جلاله ښه عالم دانا دی په هغو کارونو چی کوی ئی دوی (نو جزاء به ورکړی دوی ته).

تفسیر: یعنی شیطان چی د هر چا په سترگو کښی خراب کار ښه ورڅرگند (ښکاره) کړی آیا دغه سری له هغه چا سره برابر کیدی شی چی د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د خیر او شر په منع کښی فرق او تمیز کولی شی! نیکی نیکه بولی - او بدی بده گڼی - کله چی دوی دواړه سره نشی برابریدی نو د دغو دواړو آخره خاتمه او انجام به څرنگه برابر کیدی شی؟ او داسی خیال مه کوئ چی کوم انسان به سره د خپلو رڼو سترگو پر بدو څنگه د ښو گمان وکړی. د الله تعالیٰ اراده د هر چا په نسبت چی د ده د سوءالاستعداد او سوءالاختیار په بناء په گمراهی او ضلالت تللی ده د هغه عقل به هم هغسی منقلب او په بل مخ اوړی او هر چاته چی د ده د حسنالاستعداد او حسنالاختیار د سببه سمه صافه لاره ښیې نو له سره د شیطان له واکه دغه نه دی پوره چی دی له سمی لاری څخه بی لاری کړی یا چتی (بیکاره) خبری او نامناسبه ښوونه ورته وکړی. په هر حال هغه سری چی په شیطانی اغواوو سره بدو ته ښه او ښو ته بد وائی او په زهرو باندی د تریاقو گمان کوی د ده په نسبت داسی توقع نشی کیدی چی گوندی دی به پر سمه صافه لاره راشی کله چی دغسی نشی کیدی او د هدایت او د ضلالت ټوله سلسله د الله تعالیٰ د مشیت او حکمت تابع ده نو تاسی د دغو معاندینو په غم او اندیښنه کښی خپل ځان مه ویلی کوئ! او مه په دوی پسې کړپړئ! او مه د دغی خبری حسرت او ارمان کوئ چی دغه بدبختان ولی پر خپلو منافعو او زیانونو نه پوهیږی؟ او ولی حقه خبره نه منی؟ آیا تاسی غواړئ چی په دوی پسې خپل ځان او روح له لاسه وباسی؟ تاسی د دوی دغه قصه یوی خوا ته پرپړدئ! الله تعالیٰ ته د دوی گرد (ټول) اعمال او احوال ښه معلوم او ښکاره دی او بالذات له دوی سره حساب او کتاب کوی او د دوی په نسبت خپله لازمه فیصله صادروی تاسی مه خفه او مه غمجن کیږئ!

وَاللّٰهُ الَّذِیْ اَرْسَلَ الرَّیْحَ فَتَنْثِیْرُ سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰی بَلَدٍ مَّیِّتٍ فَاَحْیٰیْنٰیْهِ الْاَرْضَ

بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ ①

او الله هغه (مطلق قادر) دی چی لیبرلی ئی دی بادونه پس راپورته کوی (بادونه) وریخی پس راکارو مونږ دغه وریخی هغه کلی (ځمکی) مری (وچی کلکی بی وښو) ته پس ژوندی کوو مونږ په هغو (اوبو) ځمکه پس له مروالی (وچوالی) د هغی هم داسی به وی حال د بیا ژوندی پورته کیدلو هم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په حکم د هواؤ په وسیله وریخی پورته شوی او په هغی سیمی رقبه کنی چی مړه وچه کلکه پرته وه یعنی هیڅ وښه ، کنیت (فصل) او شینکی په کنی نه ؤ . او له اتو خواؤ ئی دوری او غبار پورته ؤ. د باران د اوبو له سببه په کنی ساه ولویده. هم داسی وگنئ چی الله تعالیٰ به تاسی هم وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاشوی. په روایاتو کنی راغلی دی «خه وخت چی الله تعالیٰ د مریو د بیا ژوندی راپاخولو اراده وفرمائی نو له ماتحت العرش څخه به یو مخصوص قسم باران واوروی چی د دغه باران په اوبو سره به تول مری داسی ژوندی راپاخیری لکه چی د پسرلی د معمولی باران په اثر پتنگان او نور مچان او خوځندی د ځمکی له سوریو څخه ووځی ښائی چی مزید تفصیلات ئی په روایاتو کنی ولیدل شی.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ②

هر هغه څوک چی وی چی اراده لری د عزت پس خاص الله ته دی عزت تول

تفسیر: یعنی کفارو نور معبودان څکه د خپلو ځانونو دپاره نیولی ؤ چی گوندی د دغو معبودانو د الله تعالیٰ په دربار کنی دیر عزت او پت وی ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِيَكُونَ لَهُمُ عِزًّا﴾ ۱۶ جزء د مریم ۵ رکوع ۸۱ آیت او دیرو کسانو له مسلمانانو څخه مخ اړولی ؤ او له کفارو سره ئی خپله دوستی او خپلوی تینگه کری وه خو په دغه وسیله سره دوی پتمن او باعزت شی ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الْكُفْرَ مِنْ أَوْلِيَاءٍ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَلِيتَعُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ جزء ۵ د نساء (۲۰) رکوع ۱۳۹ آیت نو دغه قسم خلقو ته ئی دغه وروښودل چی هر هغه انسان چی د دنیا او آخرت عزت غواړی ښائی چی دغه عزت له الله تعالیٰ څخه وغواړی چی مطلق عزیز هم دی. او د الله تعالیٰ له اطاعت او یادولو څخه اصلی پت او عزت میسر کیږی. د گردو (تولو) اعزازونو مالک همغه واحد احد الله دی. هر هغه څوک چی عزت مومی یا ئی موندلی دی د هم دغه الله له خزائنو څخه ورته رسیدلی دی یا به ورورسیری.

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ ③

خاص هم دغه (الله) ته پورته خيڙي خبري پاكي (يعني مقام د قبول او رضا
د ده ته)

تفسير: يعني پاكيږه كلام ذكر الله، دعاء، تلاوة القرآن، د علم او نصيحت خبري دي چي دغه
گردد (تول) شيان د رب العزت دربار ته ورخيږي - او د قبول او اعتناء عزت حاصلوي.

وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ^ط

او عمل صالح نيك پورته كوي. دغه (خپل عامل او عزتمن كوي ئي)

تفسير: د پاكيږه و كلامو (ذكر الله) او نورو ذاتي اقتضاء هم دا ده چي پاس خيږي. له هغه
سره كه نور صالحه اعمال وي نو د هغه په طفيل او وسيله هغوي هم پاس ورخيږي - او هغه ته
زيات قوت - نشاط او تازگي - رفعت او عظمت بښي. ښه كلام ته بي له ښو كارونو پوره د
رفعت شان نه حاصلېږي. ځيني مفسرين د ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ د ضمائرو مرجع سره
بدلوي او داسي معني تري اخلي چي ښه كلام ښه كار لوړ (اوچت) او پورته كوي. دغه هم درست
دي چي ځينو خلكو د (رفع) ضمير د الله تعالى په لوري اړولي دي يعني الله تعالى صالحه اعمال
لوړوي (اوچتوي) او د قبول تر معراج پوري ئي رسوي. په هر حال غرض دا دي چي ښه كار او
ښي خبري دواړه علو او رفعت غوښتونكي دي لهذا هر هغه سړي چي د الله تعالى د عزت طالب
وي دغه عزت او رفعت دي د دي په وسيله حاصل كړي.

حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي «يعني عزت د الله تعالى د قدرت په لاس كښي دي.
ستاسي ذكر او ښه كار پاس خيږي، كله چي خپل حد ته ورسېږي نو هلته پر بدې پوره غلبه
حاصلوي. كفر به دفع كيږي او اسلام به معزز شي» او د مكارانو گردې (تولي) حيلي او پلمې
(تدبيرونه) به عبث او بيكاره كيږي.

وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَٰئِكَ هُوَ يُبْزَوُ^{١٠}

او هغه كسان چي جوړوي (تاته د قتل - حبس - نفی) مكرونه ناكاره شته
دوي ته عذاب دير سخت او مكر فريب د دغو (قریشو چي دي ستا په باب
كښي) هم هغه فاسد باطل هلاك دي.

تفسير: يعني هغه كسان چي بد تدابير جوړوي او د حق په خلاف تل په حيلو او پلمو

(تدبیرونو) جوړولو کښې مشغول او لگیا وی بالاخر ناکامه کیږي - او ضرور تاوان مومي. وگورئ قريشو په «دارالندوة» کښې سره جرگه او پر دغې خبرې ئې تړون وکړ «ښائی چي رسول الله دی یا ووژلی شی - یا دی بندی کړی شی - یا دی له ملکه د باندې وشړلی شی» د دغې فیصلې نتیجه داسې شوه چي د «بدر» د غزوي په وخت کښې هم دغه خلق له خپله وطنه د باندې وويستل شول - او هم دوی د مسلمانانو له لاسه ووژلی شول او د «بدر» په قلیب او کوهي کښې د تل دپاره قید کړل شول.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِۦ

او الله پیدا کړی ئې تاسي (یعنی اول غلي نیکه د تاسي) له خاورو بیا (تاسي اولاده ئې پیدا کړی) له څاشکي (د مني) بیا ئې وگرځولي تاسي جوړی جوړی (ښځه او میره (خاوند) دپاره د توالد او تناسل) او نه اخلی حمل هیڅ ښځه او نه ږدی (حمل هیڅ ښځه) مگر په علم د الله سره

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئې له خاورو څخه او بیا د هغه نوره اولاده ئې د اوبو له یوه څاشکي څخه پیدا کړه - بیا له نارینه او ښځي څخه ئې جوړه پیدا کړه چي له هغو څخه انساني نسل منتشر او خورېږي. په دغه ضمن کښې د حمل د استقرار له وخته د ووړکي د پیدا کیدلو تر وخته هغه اطوار او ادوار چي تیرېږي پر هغو گردو (تولو) باندې الله تعالی عالم دی او هغه داسي پت او مخفی اعمال دی چي مور او پلار هم پری نه دی خبر چي دننه څه صور، اعمال او تحولات پېښېږي.

وَمَا يَعْزَرُ مِنْ مُّعْتَرٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ۝۱۱

او نشی اوږدیدی عمر د هیڅ عمر اوږد کړی شوی او نه هیڅ قدر کمولی شی له عمر د دغه (معمر) څخه (یا له عمره د بل معمر څخه یعنی تزئید او تنقیص د عمر نه دی) مگر په کتاب (د لوح محفوظ کښی لیکلی دی) بیشکه دغه (لندول او اوږدول د عمر) پر الله ډیر آسان دی.

تفسیر: یعنی د هر چا چی هر قدر عمر وی هغه په «لوح محفوظ» کښی لیکلی شوی دی او هغه اسباب او وسائل چی د عمر د اوږدیدلو یا د لنډیدلو دی یا دا چی کوم یو به خپل طبیعی عمر ته رسیږی؟ او کوم یو به نه رسیږی؟ دغه ټول د الله تعالیٰ په محیط علم کښی موجود دی او پاک الله ته پر دغو ټولو جزئیاتو باندی احاطه لرل هیڅ اشکال نه لری او الله تعالیٰ ته د گردو (ټولو) «ماکان و مایکون» جزئی - کلی - او د غیب او شهادت علم له ازله تر ابدې او الی ماشاء الله پوری حاصل معلوم او ښکاره دی نه ښائی چه د الله تعالیٰ علم او صفات پر خپل ځان قیاس کړی شی. حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «هر کار الله تعالیٰ ته ډیر آسان وی لکه د انسان پیدایښت» او رسونه ئی خپل مقدر عمر ته او هم داسی وگنی د اسلام تدریجی پرمختگ او ارتقاء او بالاخر د کفر مقهور او مغلوبیدل».

(او بل له قدرته د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه دغه دی)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذَبٌ قُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ
أَجَابٌ وَمِنْ كُلِّ تَاكُلُونَ لِحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا

او نه برابری سره هغه دواړه بحرونه سیندونه دا یو خور دی تنده لری کوونکی خوندوری ښی هضمیدونکی ښی تیریدونکی اوبه د ده او دا بل تریو دی تریخ او له هر یوه له دغو (دواړو بحرونو سیندونو څخه) خوری تاسی غوښی تازه (د مهی) او راویاسی (له دغه ترخه سینده) گانه (د مرغلو او مرجانو) چی اغوندی (او اغوندوی ښځو خپلو ته)

تفسیر: له پاسه د توحید د دلائلو او د قدرت د شواهدو بیان ادامه لری چه په دغه ضمن کښی یوه لطیفه اشاره د اسلام د غلبی په طرف هم کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کفر او اسلام سره برابر نه دی الله تعالیٰ کفر مغلوبوی اگر که تاسی ته به له دغو دواړو څخه فائده دررسیږی له مسلمانانو ځنی دین قوت او غلبه مومی او له کفارو ځنی جزیه او خراج حاصلوی. غوښه د خوړو او د ترخو د دواړو سیندونو څخه وځی یعنی مهی (کب) مگر گانه

(زیور) مرغلری - مرجان او جواهر علی الاکثر له ترخه (تریو) سیند شخه ایستل کیږی.

وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَازِيرٌ لِّتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۲﴾

او (تل) وینی ته بیږی (او جهازونه) په دغه (بحر سیند) کښی تلونکی خپروونکی (د اوبو) دپاره د دی چه طلب کړی تاسی له فضله د الله (په تجارت کښی) او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسی (په دغه لوی نعمت).

تفسیر: اکثریه لوی لوی او مهم تجارت او سوداگری د جهازونو په وسیله کیږی. له هغه شخه کوم منافع چی حاصلیږی هم دغه د پاک الله فضل او مهربانی ده. پر دغو فوائدو او انعاماتو انسان ته لازم دی چه د دغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبروت حمد او شکر ادا کړی.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ﴿۱۳﴾

ننباسی (الله) شپه په ورځ کښی او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښی او مسخر په کار کښی ئی لگولی دی لمر او سپوږمی چی هر یو بهیږی (روان دی) تر یوی نیتی په نامه کړی شوی (چی ورځ د قیامت ده)

تفسیر: دغه مضمون پخوا له دی نه په شو ځایونو کښی تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د شپې او ورځې په شان کله کفر غلبه مومی او کله اسلام او د لمر او سپوږمی په شان د هر یوه خیز دپاره یو مدت ټاکلی (مقرر) شوی دی چه په هغه کښی څه دیل او څنډ (تاخیر) وړاندی وروسته نه کیږی. او د حق واضحه او ښکاره غلبه به پخپل ټاکلی (مقرر کړی) وخت کښی کیږی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْبِيرٍ ﴿۱۴﴾

دغه (ذات موصوف په پاس صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص هم ده ته دی

ملک باچاهی او هغه (بتان) چی بولی ئی تاسی (ای مشرکانو او عبادت ئی کوی) بی له دغه (الله) نه دی مالکان دوی د نری پردی (چی په زړی) د خرماؤ (کښی پرته وی).

تفسیر: یعنی د هغه لوی ذات صفات چی پاس بیان شول هم هغه فی الحقیقت ستاسی حق الله دی. او د ټولو علویاتو او سفلیاتو - خالق - مالک - الله دی. هغه شیان چی ستاسی له خوا معبودان درولی شوی دی او تاسو ئی بولی او عبادت ورته کوی د هغو خوارانو باچاهی او خپلواکی چیری بلکه دوی د هغی نری پردی په اندازه هم د یوه څیز مالکان نه دی چه د کجورو (خرماؤ) په زړیو پوری نښتی وی.

إِنْ تَدْعُهُمْ لَا يَسْعَوْا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَاعُوا مَا اسْتَجَابُوا
لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُونَ بَشْرِكُمْ

که وپولی تاسی (ای منکرانو) دغه بتان نه آوری (دغه بتان) بلنه ستاسی او که (بالفرض) وائی وری دوی نو نه به شی درکولی جواب ستاسی (څکه چی ژبه نه لری) او په ورځ د قیامت به منکران شی دوی په شریک کولو ستاسی (باندی دوی لره سره له الله نه)

تفسیر: یعنی له هغو معبودانو څخه چی تاسی مرسته (مدد) او امداد غواړی او هغه خپلو ځانونو ته وسیله گڼی دوی ستاسی غږ او بلنه نه آوری - او که تاسی ته څه توجه هم وکړی هغه ستاسی په کار نشی درتلی - او په درد مو نه خوری بلکه د قیامت په ورځ به دوی ستاسی د دغه شرک څخه په علانیه ډول (طریقه) د خپل تنفر او بیزاری اعلان کوی او د امداد او کومک په ځای به تاسی ته دښمنان ثابت شی.

وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَيْرٍ

او خبر به نه کړی تا (له حقیقت د دی کار هیڅ خبرونکی) په شان (د خبرولو د هغه ښه عالم) ښه خبردار (الله).

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ ځنی پر ټولو احوالاتو باندی بل څوک ښه علیم او خبردار دی؟ هم دغه علیم او خبر الله تعالیٰ فرمائی چی دغه شرکاء بیخی چتی (بیکاره) او غلط دی - او له سره

ستاسی په کار نه درځی دغسی سمی صافی ثابتی پخی او جوتی خبری بی له الله تعالی نه - بل
څوک تاسی ته کولی شی؟ او ښولی شی؟.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

ای خلقو تاسی فقیران محتاجان یی الله ته، او الله هم دی دی غنی بی پروا
ښه حمد ثناء ویلی شوی،

تفسیر: یعنی ټول مخلوقات هم هغه الله جل جلاله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله جل جلاله
هیچا ته او هېڅ شی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی ځکه چه گرد (ټول) محاسن - محامد او
صفات د ده په محمود او ذی الجود وجود کښی مجموع او موجود دی نو هم دغه الله جل جلاله
د بلنی او دعاء وړ (مستحق) او لایق دی او د امداد او استعانت څیښتن (مالک) او مستحق دی
چی د خپلو بندگانو هر راز (قسم) دعاء او سؤال اوری او په خوښی سره ئی مستجابوی او که
څوک د ده لوی دربار ته خپل عجز - نیاز او افتقار نه وړاندی کوی په قهریږی

الله یغضب ان ترکت سؤاله

وښی آدم حین یسأل یغضب

له خالقه که ونه غواړی په قهر شی

له مخلوقه چی وغواړی دوی په قهر شی

إِنْ يَشَاءْ يُدْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝ وَمَا ذَلِكُ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ۝

که اراده وفرمائی (الله) د بیولو ستاسی (په هلاک سره نو بو به موځی) او را
به ولی نور مخلوق نوی (بدل د تاسی) او نه دی دغه (شرل ستاسی او راوستل
د نورو) پر الله څه سخت مشکل.

تفسیر: یعنی که تاسو ئی منع یا ئی نه منع الله تعالی داسی مطلق قادر دی چه تاسی گرد
(ټول) له منځه ورک کړی او خپل بل مخلوق ستاسی په ځای ودان او ودروی چه من کل الوجوه
الله تعالی ته داسی مطیع تابع او حکم منونکی وی لکه چی په آسمانونو کښی پرښتی د ده
خالصی او مخلصی بندگانی دی او داسی کول پاک الله ته ډیر سهل او آسان دی. لیکن د الله د
حکمت اقتضاء داسی ده چی په ځمکه کښی دغه گردی (ټولی) سلسلی ښائی چی قائمی او
جاری وی او په پای (آخر) کښی هر یو د خپلو ښو او بدو اعمالو جزا او بدل ومومی. څو په

دغه ترتیب سره د الله تعالیٰ د ټولو صفاتو ظهور په عمل راشی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِلْمِهَا
لَا يَحْمِلَنَّ مِنْهُ شَيْئًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۚ

او نه اخلی (هیڅ نفس عاصی) بار د گناه د بل نفس او که راویولی دروند
باری (بل څوک) بار د گناهونو خپلو ته وابه نه خیستی شی له هغه څخه
هیڅ څیز او اگر که وی (دغه بللی شوی) خاوند د خپلوی هم،

تفسیر: یعنی هیڅوک به خپل د خپلوانو، عزیزانو او اقاربو بار پخپل سر وانخلي او نه به یو د
بل د گناه له پټنې څخه یو څه کم کړی او نه به د بل چا د بللو او غو کولو څخه څه گټه
(نفع) او فائده ورسیږي اگر که ئی دیر نژدی خپلوان هم وی. گرد (ټول) خلق به نفسی
نفسی!! وائی هلته یواځی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره کار چلېوی او بس!.

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هغه کسان چی ویروی له ربه خپله په
غیبو سره او قائموی (سم اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ

تفسیر: یعنی ستاسی له ویرولو څخه هم هغه سری خپله رویه نه کوی - او نفع تری آخلی چی
له الله تعالیٰ څخه بالغیب ویروی - او د ده له ویروی څخه تل په عبادت کښی لگیا وی - د هر
چا په زړه کښی چی د الله تعالیٰ خوف او ویره بیخی نه وی - نو هغه کله له دغو ویرولو څخه
متاثر کیږی.

وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ۝

او هر څوک چی ځان پاک کړی (له شرکه او معاصی) پس بیشکه هم دا
خبره ده چی ځان ئی پاک کړ دپاره (د نفعی) د ځان خپل او خاص
(طرف) د الله ته ورته دی (د هر چا).

تفسیر: یعنی هر شوک چی ستا پند او نصیحت وآوری او خپل وضعیت اصلاح او ښه کری نو د ده احسان او منت نه پر تا او نه پر الله تعالی وی. بلکه په دغه کښی په خپله د هم هغه سری فائده ده - او دغه فائده په پوره دول (طریقه) سره هلته څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورتگ الله تعالی ته شی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَلَا الظُّلُمُتُ وَلَا النُّورُ ۚ
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ۚ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ

او نه برابریږی سره ړوند (کافر) او لیدونکی (مؤمن) او نه تیاره (باطل) او نه رڼا (رنرا) (حق) او نه سیوری (ثواب یا جنت) او نه تود باد (عقاب یا دوزخ) او نه برابریږی سره ژوندی (علما) او نه مړی (جهلاء)

تفسیر: یعنی هغه مؤمن چی الله تعالی ورته د زړه سترگی ښلی دی د حق په رڼا (رنرا) او د الله تعالی د وحی په پلوشو کښی بی له کوم تکلیفه او زحمته دغه لاره پری کوی - او برابر د جنت باغونو او د الله تعالی د رحمت سیوری ته رسیږی - آیا له دغسی انسان سره هغه کافر سیالی او برابری کولی شی چی د زړه ړوند او د اهو او اوهامو په تیارو کښی حیران سرگردان گرځی - او بالاخر ناڅاپه او بی تحاشا د جهنم اور او د هغه سخت سوځوونکی تاوده باد په طرف مندی وهی؟ له سره دغه دواړه سره نه دی برابر او که داسی وی نو داسی وپوهیږی چه مړی او ژوندی سره برابر شول. فی الحقیقت د مؤمن او کافر په منځ کښی له دی نه هم زیات داسی فرق او تفاوت شته چی د یوه ژوندی روغ رمت انسان او د یوه مړی لاش په منځ کښی وی. اصلی او دائمی ژوندون یواځی د ایمان د روح په برکت پیدا کیږی - او ماسواء له ایمانی روح څخه ښائی ژوندی انسان له زرهاوو مریو څخه بدتر وگانه شی.

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي
الْقُبُورِ ۚ إِنَّ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۚ

بیشکه چی الله آوری هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د آورو لوئی) او نه ئی ته (ای محمده!) اوروونکی (د نافع قول) هغو ته چی په قبورو هدیرو کښی دی. نه ئی ته (ای محمده!) مگر ویروونکی (د منکرانو له جحیمه).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ اراده وکری نو مریو ته ئی هم آورولی شی حال دا چی د دغی خبری قدرت نورو ته نشته هم داسی وگنئی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار دعوت - تبلیغ - پیغام رسول او په خیر او شر باندی پوهول او خبرول دی. که زړه مری کافران دغه خبری وانه وری نو هغه آورول د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له قوته او قدرته پورته دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی گرد (تول) خلق سره نه دی برابر د هر چا په نسبت چی د ایمان د اعطاء فیصله شوی ده هم هغه به د ایمان خاوند کیږی که نه هومره ډیر خلق چی د ایمان هیله (ارزو) او امید وکری کله ئی ور په برخه کیږی - دغه ئی فرمایلی دی چی «نه تیاره نه رڼا (رنرا) یعنی نه تیاره له رڼا (رنرا) سره برابره ده او نه رڼا (رنرا) له تیاری سره (په دغه سره ئی د «لا» د تکرار فائده راوښوده) او وئی فرمایلی او نه ئی ته آوروونکی هغو ته چی په هدیرو کښی پراته دی. «په حدیث کښی راغلی دی چی مریو ته سلام واچوئ!» او په دیرو غایونو کښی مریو ته خطاب هم کړی شوی دی د دی خبری حقیقت دا دی چی د مری روح آوری - او هغه جته ئی چی په قبر کښی پرته ده نه آوری» دغه بحث پخوا له دی نه د «نمل» د سورت په آخر کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ٢٣

بیشکه چی مونږ لیږلی مو ئی ته په حق رښتیا (دین) سره زیری ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) او نه ؤ هیڅ امت مگر چی تیر شوی په هغه کښی کوم ویروونکی.

تفسیر: ویری آوروونکی نبی وی یا د نبی قائم مقام - هر څوک چی د الله تعالیٰ د لاری په لوری بلنه وکری د دی په متعلق د «نمل» د سورت په (۴ رکوع) کښی څه لیکلی شوی دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ٢٤

او که دروغجن بولی (کفار) تا (نو مه خفه کیږه ځکه چی) پس په تحقیق دروغجن ئی بللی وو (انبیاء خپل) هغو کسانو چی وو پخوا له دوی نه چی راغلی ؤ دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) او په صحیفو سره او په کتاب ښکاره کوونکی (د حق او باطل).

تفسیر: یعنی پخوانیو انبیاء الله هم دغه روښان تعلیمات یا ښکاره معجزات له خپلو ځانونو سره راوړی و له هغو ځنی ځینو ته مختصری مختصری صحیفی او ځینو ته لوی مفصل کتابونه ورکړی شوی دی.

ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

بیا می ونيول هغه کسان چی کافران شوی و (په سخت عذاب سره) پس څرنګه شو انکار زما (او تغیر د دوی په عذاب سره).

تفسیر: یعنی کله چی له تکذیب څخه دوی مخ وانړوه نو وګورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنګه شوه؟ ستاسی انجام هم هغسی کیدونکی دی.

الْمُتَرَّانِ اللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا

آیا نه وینی ته چی بیشکه الله نازلې کړی دی له (جانبه) د آسمانه اوبه پس راویستلی مونږ په وسیله د دی (اوبو) میوی په دی حال چی مختلف دی رنگونه د دغو (میوو).

تفسیر: یعنی قسم قسم میوی - بیا په یوه قسم کښی رنگا رنگ ثمرات ئی پیدا کړی دی. له یوی ځمکی او له یو اوبو او له یوی هوا څخه د دغومره مختلفو اشیاو او انواعو پیدا کول د پاک الله عجیب او غریب قدرت ښکاره کوی.

وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ

او ځینی له غرونو (خاوندان د) لاری (توتی توتی) دی سپینی او سری چی مخالف دی سره رنگونه د دغو (لارو) او (ځینی د دوی) تک تور دی.

تفسیر: یعنی سپین هم په څو څو درجو دی کوم ئی تک سپین لکه د مرمر ډبره - کوم ئی سپین لکه مالګه او ځینی ئی نسبتاً سپین او سور هم په څو څو درجو او تور هم په څو څو درجو دی ځینی تک تور لکه رانجه او د ډبرو سکاره او ځینی تور لکه د کارغه وزر او ځینی نسبتاً تور. او په ځینو غرونو کښی رنگا رنگه رګونه او لاری شته.

وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ

او (هم داسی) له خلقو شخه هم او (هم داسی له نورو) ژوندیو خوځیدونکو او څارویو شخه هم چی سره مخالف دی رنگونه د هغو هم داسی (لکه دغه اختلافات)

تفسیر: دغه گرد (تول) د قدرت د عجایبو او غرائبو تذکره ده. یعنی هم هغسی چی په نباتاتو - جماداتو - حیواناتو کښی راز راز (قسم قسم) او رنگ په رنگ مخلوقات لیدل کیږی په انسانانو کښی هم هره نوعه او صنف سره بیل او جلا (جدا) دی. که د مؤمن په شان کافر هم سمه صافه لاره ځان ته غوره کړی او دواړه سره یو شی. او گرد (تول) انسانان یو رنگ ځان ته غوره کړی - نو دغه کله امکان لری او له سره نشی کیدی. په دغه سره ئی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته اطمینان او تسلی ورکړی ده چی تاسی د مخلوقاتو له اختلافاتو شخه مه خفه کیږئ!.

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویریږی له الله شخه له بندگانو د دغه (الله) پوهنده عالمان، بیشکه الله ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی نه ویریږونکی بندگان هم شته او د الله تعالیٰ ځنی ویریږونکی هم دی مگر ویریږی هغه کسان چی الله تعالیٰ د عظمت او جلال او د آخرت د بقا او دوام او د دنیا په فناء او اتمام باندی پوهیږی او د الله تعالیٰ د احکامو او هدایاتو د علم تحصیل کوی - او تل د مستقبل په فکر کښی اوسیدوی - په هر هغه چا کښی چی دغه پوهه او علم په هره درجه وی په هم هغه درجه به دی هم له الله تعالیٰ شخه ویریږی - په هغه کښی چی خوف نه وی هغه فی الحقیقت د دی خبری مستحق نه دی چی ورته پوه او عالم وویلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی گرد (تول) انسانان ویریږونکی نه دی له الله تعالیٰ شخه ویریږی د پوهانو صفت او کار دی - او د الله تعالیٰ معامله هم په دوه دوله (قسمه) ده. الله غالب قوی او زبردست هم دی چی په هره خطاء چی سری ونیسی نیولی ئی شی - او غفور - رحیم هم دی که گناهکاران وښی بښلی ئی هم شی» نو په دواړو حیثیتو انسان ته ښائی چی د الله تعالیٰ شخه ویریږی ځکه چی نفع او ضرر دواړه د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو هر کله چی اراده وکړی نفع

ستنوی (واپس کوی) او ضرر لاحقوی.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ ۝

بیشکه هغه کسان چی لولی کتاب د الله (قرآن) او قایموی (تل سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او لگوی (په لاره د الله کښی) څینی له هغو شیانو څخه چی ورکری مو دی دوی ته (لگوی ئی) په پته او په ښکاره امید لری دوی د داسی یوه تجارت چی له سره نه هلاک کیږی.

تفسیر: یعنی هر هغه چی د الله تعالیٰ څخه ویریږی. قلباً او لساناً مسلمان شی - او د ده احکام ومنی - او د ده کتاب په اخلاص او عقیدت سره ولولی - او په بلنی او مالی عباداتو کښی هیڅ قصور او کوتاهی ونه کری - نو دغه مسلمان دی د داسی لوی او زورور تجارت او اعتباری سوداگری هیلمن (ارزومند) او امیدوار اوسی چی له سره په هغه کښی نقص او خساره نه عانده کیږی او د ضرر او تاوان احتمال په کښی نشته. بلاشبهه کله چی په خپله الله تعالیٰ د دوی د اعمالو پیروونکی او اخیستونکی وی نو دی په دغه هیله (ارزو) او امید کښی بیخی حقدار دی، او ده ته د خسران او نقصان اندیښنه له هیڅ طرفه نه ده متصوره - او له سره تر پایه بیخی نفع په نفعه کښی دی او گټه (فائده) ورته رسیږی.

لِيُؤْفِقَهُمْ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ۝

دپاره د دی چی پوره ورسوی (الله) دوی ته اجر ونه (د عملونو) د دوی او زیات ورکری دوی ته له فضله خپله بیشکه چی دغه (الله) ښه ښونکی (د معصیاتو) دی ښه قبلونکی (د احسان د محسنینو) دی.

تفسیر: یعنی ډیر گناهونه ښی او معافوی ئی او د خورا (ډیر) لږ طاعت قدر فرمائی - او سم له اصوله او قاعدی څخه کوم ثواب چی ښائی چا ته ورسیږی الله تعالیٰ له هغه څخه زیات ثواب ورعطاء کوی.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۝

إِنَّ اللَّهَ يَعْبَادُهُ أَحَبُّ إِلَهِكُمْ

او هغه چي وحی کړی ده مونږ تاته له کتابه (قرآنه) هم هغه حق رښتیا ده په دغه حال کښی چي مصدق رښتینی کوونکی دی هغو کتابونو ته چي پخوا له دی نه وو، بیشکه الله پر بندگانو خپلو خامخا ښه خبردار دی (په باطن د دوی) ښه لیدونکی دی (په ظاهر د دوی).

تفسیر: یعنی د بندگانو پر احوالو ښه علیم او خبر دی او په ښه موقع کښی ئی دغه کتاب نازل کړی دی.

ثُمَّ أَوْثَرْنَا الَّذِينَ أَصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يَا ذِينَ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ

بيا مو وارث وگرځول (او ور مو کړ دا) کتاب (قرآن) هغو کسانو ته چي غوره کړی مو دی له بندگانو خپلو (چي دغه محمدی امت دی) پس غځینی له دوی ظالم دی پر خپل ځان او غځینی له دوی په منځ د لاری کښی برابر تلونکی دی او غځینی له دوی ډومبی کیدونکی دی خیراتونو نیکیو ته په اذن حکم د الله دغه (توریت او غوره کول هم دغه) یو فضل دی ډیر لوی.

تفسیر: یعنی وروسته د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د دغه کتاب وارث محمدی امت وگرځولی شوی دی چي په مجموعی حیثیت او هیئت د گردو (تولو) امتونو څخه غوره - افضل او اعلیٰ دی. هوا د امت گرد (تول) افراد سره یو شان نه دی په دوی کښی غځینی افراد خو هغه دی چي سره له صحیح ایمانه په گناهونو کښی اخته او مبتلا کیږی چي دغه «ظالم لنفسه» شو او هغه دی چي متوسط تلونکی دی یعنی نه په گناه کښی لکیا او نه منهک - او نه لوی ولی او بزرگ دی دغو ته ئی «مقتصد» وفرمایل یو خو هغه کامل بنده دی چي د الله تعالیٰ په فضل او توفیق سره ئی پر مخ تگ کړی دی او د محاسنو - فضائلو او کمالاتو په تحصیل کښی له مقتصدانو څخه ډیر مخ کښی تللی دی مستحب شیان ئی هم نه دی پرېښی - او د گناه له خوفه له تنزیهی مکروه بلکه له مباحاتو څخه هم پرهیز کوی - او خپل ځان ژغوری (؟) د اعلیٰ درجی

بزرگی او د فضیلت خاوندان هم دوی دی. په دغسی منتخبو او غورو بندگانو کښی له یوه حیثیه گرد (تول) مسلمانان سره شمیرلی شوی دی ځکه چی دوی گرد (تول) درجه په درجه جنتیان دی گنهار هم که مؤمن وی نو یوه نه یوه ورځ حتماً جزماً په جنت کښی ننوځی. په حدیث کښی فرمایلی شوی دی «چی زمونږ گنهاران گرد (تول) سره معفو او بښلی شوی دی» یعنی بالاخر د دوی په برخه معافی ده. او مقتصد په سلامت دی. او پرمخ تلونکی له گردو (تولو) څخه په مخ کښی دی. خو سره له دی الله کریم دی او د ده په لوی دربار کښی هېڅ بخل او امساک نشته.

جَنَّتْ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٧﴾

جنتونه د هستوگنی دی ننوځی به (دغه دری واړه طائفی) په هغو کښی گانهدار کولی بشی په دغه (جنت) کښی له باهوگانو (وښیو) څخه له سرو زرو (خالصو) او له مرغلرو (صافو) او جامی د دوی په دغه (جنت) کښی د ورېښمو «مخصوصو» به وی.

تفسیر: سره زر او ورېښم د مسلمانانو نارینه و دپاره هلته دی په جنت کښی نه دلته په دنیا کښی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی هر هغه (نارینه) چی ورښمین (جامی) اغوندی په دنیا کښی وابه ئی نغوندی په آخرت کښی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٨﴾

او وېه وائی (جنتیان په وخت د دخول د جنت کښی) توله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه الله چی بو ئی ته (لری ئی کر) له مونږ څخه خفگان بیشکه رب زمونږ خامخا ښه بښونکی (د عاصیانو) ښه قدردان (د نیکانو) دی.

تفسیر: یعنی د دنیا او د محشر غم ئی لری او ورک کر او گناه ئی وروښله او د قدردانی له لوری ئی زمونږ لږ طاعت قبول وفرمایه.

الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمَقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَئِيَسْتُنَافِئَهَا نَصَبٌ وَلَا يَسْتُنَافِئَهَا الْغُوبُ ﴿٣٩﴾

هغه (رب) چي را ئی وستو مونږ کور د اقامت (جنت ته) له فضله خپله چي نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ مشقت او نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ ستوماني خفگان.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمۃ الله عليه ليکي «د هستوگني کور له دی نه پخوا هيڅ نه وو - هر چيري به تلل راتلل نقل او حرکت و - د روزي غم - د دښمنانو اندېښنه - د رنځ او مشقت مصيبت او نور مصائب به موجود و کله چي جنت ته ورسيږي دغه گرد (ټول) شيان له منځه لري او ورک کيږي.»

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ ۝۳۶

او هغه کسان چي کافران شوي دي شته دوی ته اور د دوزخ حکم به ونه کولی شي پر دوی (د دوهم مرگ چي) پس مړه (او په آرام) شي او نه به سپکوالی کاوه شي له دوی نه له عذابه د دی (اور د دوزخ) هم داسي جزاء ورکوو مونږ هر ناشکره (بي ايمانه) ته.

تفسیر: نه کفارو ته په جهنم کښي مرگ وررسيږي چي د دوی هغه تکاليفو ته خاتمه ورکړي او نه به د عذابه تکليف لږ شيبه هم له دوی نه کميږي داسي ناشکرانو ته زمونږ له جانبه هم دغسي سزاوي وررسيږي.

وَهُمْ يَصْطَرِّخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا
غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۝۳۷

او دوی به ناري سوري وهي په دغه دوزخ کښي (او داسي به وائي) ای ربه زمونږ (يو کرت) راوباسه مونږ (بیرته دنيا ته څو هلته) عمل وکړو صالح نیک غیر له هغه چي وو مونږ چي کاوه به مو (پخوا له دی بد عمل)

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی دوی هغه ښه گڼل مگر اوس داسی وائی چه بیا به هم هغسی عملونه ونه کړو د لږ مدت له مخی مونږ له دوزخ څخه وباسه څو مونږ ښی چاری - صالحه اعمال - او حسنه افعال ځان ته راتول کړو او سره له اطاعته او غاړه ایښودلو او فرمان منلو بیرته درحاضر شو، بیا الله تعالی ورته داسی فرمائی

أَوَلَمْ نَعِزِّكُمْ مَا بُدِّعْنَا فِيهِ مِنْ تَذَكُّرٍ وَجَاءَكُمْ التَّنْذِيرُ
فَذُوقُوا فَلْيَلْظِمِينَ مِنْ تَصْيِيرٍ^{٣٤}

آیا نه وو درکړی مونږ تاسی ته عمر دومره (موده) چی پند اخلی په هغه کښی هر هغه څوک چی پند اخیستل غواړی او راغلی ؤ تاسی ته ویروونکی (چی د هغو خبره مو ونه منله) پس وڅکئ (عذاب) پس نشته ظالمانو (کافرانو) ته هیڅوک مددگار (چه له عذابه ئی خلاص کړی).

تفسیر: دغه جواب به دوزخیانو ته ورکاوه کیږی. یعنی مونږ خو تاسی ته عقل او پوه درکړی وه او پوره عمر مو هم در په برخه کړی ؤ چی ښائی تاسی به په هغه کښی ښه فکر او غور کاوه او ښه به مو له بده جلا (جدا) او سمه صافه لاره به مو ځان ته غوره کړی وی تر دی چی له تاسی ځنی ډیر کسان تر شپیتو - اویا او اتیا کلونو پوری هم په دنیا کښی ژوندون کړی ؤ - برسیره په دی ستاسی د هدایت او لارښوونی دپاره مونږ تاسی ته داسی اشخاص او حالات هم درلیږلی و چی تاسی د بدیو له خرابی خاتمی څخه ویرووی او د غفلت له خوبه مو ویښ کړی - آیا وروسته له دی نه اوس تاسی ته کوم عذر او بهانه پاتی ده؟ اوس نو په هم دغه دوزخ کښی اوسیدئ! او د سختو عذابونو خوندونه وڅکئ! او له هیڅ لوری د هیڅ چا امداد او معاونت ته هم څه هيله (امید) او توقع مه لرئ!.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمُ غَيْبِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمُ بِذَاتِ الصُّدُورِ^{٣٥}

بیشکه چی الله عالم دی په پټو (اسرارو) د آسمانونو او د ځمکی بیشکه الله ښه عالم دی پر هغو خبرو چی پټی دی په سینو زړونو کښی.

تفسیر: یعنی پاک الله ته د بندگانو گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری، احوال افعال، او د زړونو اسرار معلوم دی د هیچا نیت او استعداد له الله تعالیٰ څخه پت نه دی او سم له هغه له هر چا سره معامله کوی. الله جل جلاله ته دغه خبره هم څرگنده (ښکاره) ده چي دغه خلق چي اوس داسی ناری او سوری وهی چي مونږ یو ځلی خوشی کړه چي بیرته دنیا ته لار شو خو هلته په صالحه و اعمالو بوخت (مشغول) او له سره گناه ته ورنژدی نشو دوی پخپلو دغو دعوو کښی دروغچنان دی ځکه که دوی اویا ځلی نور هم پریښودی شی چي بیرته لار شی خو صالحه اعمال وکړی خو بیا هم دوی له خپلو شرارتونو او بغاوتونو څخه لاس اخیستونکی نه دی د دوی عادت او د مزاج اقتضاء هم داسی ده. ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ۷ جزء (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ

دغه (الله) هم هغه ذات دی چي گرځولی ئی یی تاسی خلیفگان (د تیرو خلقو) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی د پخوانیو امتونو په ځای مو تاسی ته ځای درکړ چي اوس د هغو په مینو کښی ودان یی - او وروسته له هغوی څخه تاسی حکومت او ریاست چلوی! نو ښائی چي د هغه د شکر ایستلو حق په ښه شان سره اداء کړئ!.

فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿١٩﴾

پس هر څوک چي کافر شو (یا ئی ناشکری وکړه) پس پر هغه دی (دغه) کفر (یا کفران) د ده او نه زیاتوی کافرانو ته کفر د دوی په نزد د رب د دوی مگر بی زاری غضب (د رب په دوی) او نه زیاتوی کافرانو لره کفر د دوی مگر خساره زیان (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی ستاسی له دغه کفره او ناشکری او د الله تعالیٰ له آیاتونو څخه له انکاره الله تعالیٰ ته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی. الله زمونږ له حمده او شکره بی پروا دی. هوا له ناشکری څخه پر فاعل ئی د هغی گناه او وبال لویږی د کفر آخره خاتمه ماسواء له دی نه بل هیڅ شی نه دی چي پاک الله له دغه ناشکره څخه بیزاره او نارضاء کیږی - او د دغه کافر په نقصان او

خسران کښی مسلسلاً او منظمأ تزئید او ترقی واقع کیږی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي
مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسئ شریکان ستاسی هغه چی بلل به مو (او عبادت به مو کاوه د دوی) غیر له الله راوښیئ ماته چی کوم څیز پیدا کړی دی (دغو معبودانو ستاسی) له ځمکی څخه او که شته دوی ته (کوم قسم) شریکوالی په (پیدایښت د) آسمانونو کښی (له الله سره).

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په احوالو کښی فکر وکړئ! او بیا ماته دغه خبره راڅرگنده (ښکاره) کړئ چی د ځمکی کومه برخه دوی جوړه کړی ده یا د آسمانونو په جوړولو په ساتلو او اداره کولو کښی دوی څومره برخه او شرکت لری؟ که دوی په دغه کښی هیڅ برخه نه لری نو دوی څرنګه معبودان ګرځیدلی دی؟ لږ شانی خو له عقل او پوهی او فکر او غور څخه هم کار واخلي!

أَمْ آتَيْنَهُم كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْهُ

یا ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پس دوی پر پاڅه حجت ولاړ دی له هغه کتابه (او دا یو هم نه دی).

تفسیر: یعنی که عقلی دلیل او سند نشته نو کوم هسی معتبر نقلی دلیل راوړاندی کړئ! چی د هغه په اساس تاسی دغه د شرک دعوی کوئ؟ دا یو هم نه دی!

بَلْ إِنْ يَصِدُّ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا

بلکه نه کوی وعده دا ظالمان (مشرکان) ځینی د دوی (چی غتان او مشران دی) ځینو نورو ته (چی خواران او کشران دی) مګر غره کول (او فریب ورکول).

تفسیر: یعنی هیڅ عقلی یا نقلی دلیل نشته. خبره فقط هم دغومره ده چی په دوی کښی مشرانو کشرانو ته او پخوانیو وروستیو ته د شیطان په لمسونه او اغواء پرله پسې دغسی وعدی کړی او داسی خبری ئی وربښولی دی ﴿وَقَالُوا لَا شَفَاعَةُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ هم دغه بتان او نور زمونږ شفاعتگران دی د الله تعالیٰ په نزد کښی - او د هغه قرب مونږ ته راعطاء کوی. حال دا چی دغه خالص چل - فریب - او غولول دی. دوی به څرنګه شفیع وګرځیدلی شی؟ حال دا چی ډیر لوی مقربین به هم د کفارو د شفاعت او سپارښت په موضوع کښی خپله ژبه نشی خوځولی.

إِنَّ اللَّهَ يُمِسُّكَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ

بیشکه الله ساتی (دغه) آسمانونه او ځمکه له دی نه چی زائل شی (او له خپله محوره بیځایه شی) او (قسم دی) که (بالفرض) مخ په زوال شی دا دواړه نو وبه نه ساتی (له زواله) دغه دواړه بل هیڅوک ماسوا له دغه (الله) نه،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت لاس دی چی دومره لویو لویو عظامو کراتو ته ئی داسی تنظیم، تنسیق، ترتیب ورکړی دی چی هیڅ یو له دوی ځینی له خپلو مراکزو څخه نه ښوئېږی او نه له خپل مقام او نظام څخه یو طرف او بل طرف ته لږ تمایل او حرکت کوی او که بالفرض دغه شیان له خپلو ځایونو څخه بل کوم طرف ته نقل یا حرکت وکړی نو بیا له ماسوا الله څخه کوم یو زور او طاقت به وی چی هغه بیا بیرته خپل ځای ته راوولی یا ئی تر خپل نظارت او انتظام او اداری لاندی ونیسی؟ لکه چی په قیامت کښی کله چی الله تعالیٰ دغه نظام او قوام ګډوډ او تیت او پرک (منتشر) کړی نو کوم قوت به د ده مخه ونیسی؟.

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

بیشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (چی تعجیل نه کوی په تعذیب د منکرینو) ښه ښونکی (د تائبانو).

تفسیر: یعنی د خلقو د کفر او عصیان اقتضاء خو هم داسی ده چی دغه ګرد (تول) نظام یو ځلی ګډوډ او لاندی باندی کړی شی لیکن د الله تعالیٰ لطف - کرم حلم تحمل او بردباری دغه نظام ټینګ پخپل قوام درولی او ساتلی دی که د الله تعالیٰ مرحمت - مکرمت - او ښه نه وی نو

دغه ودانه دنیا ورانیږی.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَى
 مِنْ أَحَدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ قَالُوا هَذَا هُمُ الْأَنْفُورُ ۚ اِسْتَكْبَارًا
 فِي الْأَرْضِ وَمَكْرُ السِّيَئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْبَكْرُ السِّيَئِ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ

او قسمونه به خوړل (کفارو د مکي) پر الله پر سختو قسمونو خپلو سره
 خامخا که چیرې راغي دوی ته کوم ویروونکي (پیغمبر) خامخا وی به دوی
 هر ورو (خامخا) ښه لاره موندونکي له یوه (له تیرو) امتونو پس کله چی
 راغي دوی ته ویروونکي (چی محمد دی) نو زیات نه کړ (دغه راتگ) دوی ته
 مگر تښته (له حقه). دپاره د لوی غوښتلو په غمکه او (دپاره د) مکر بد
 (په رسول پوری چی هلاک ئی کړی) او نه چاپیره کیږی مکر فریب ناکاره
 مگر خو په اهل خپل (چه مکر کوونکي دی)

تفسیر: کله چی د عربو اقوامو دغه قصی او خبری اوریدلی چی یهودانو او نورو اقوامو د انبیاء
 الله خبری نه منلی او د دوی له احکامو څخه به ئی غاړی غړولی نو دوی به پخپلو منځونو کښی
 سره داسی ویلی «که د الله تعالی له فضله په مونږ کښی کوم نبي مبعوث شی، نو مونږ به د هغو
 عاصی اقوامو پر خلاف د خپل نبي په ډیر ښه شان سره رفاقت، اطاعت او متابعت وکړو او د
 خپل اخلاص او صمیمیت یو ډیره ښه وضعیت به دنیا ته ورښکاره وو. خو څه وخت چی الله
 تعالی دوی ته خپل داسی نبي مبعوث او ولیږه چی له ټولو انبیاءو څخه په عظمت او شان لوی دی
 نو له حقه څخه دوی لا لری شول او غاړه ئی تری وغړوله د دوی تکبر - غرور - لوئی دوی ته
 کله اجازه ورکوی چی نبي الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی خپلی غاړی کیږدی او د رفاقت
 او اطاعت په ځای ئی عداوت او مخالفت ته ملاوی ترلی دی او راز راز (قسم قسم) مکروه او
 نامناسبه تدابیر - چلونه - فریبونه ئی شروع کړی دی مگر دغه خبره مو په یاد وی چی ناکاره
 کار او بدی چاری پخپله هم دغه د بدو کارونو او بدو عملونو عامل او فاعل ته عائد او راجع
 کیږی.

اگر که دوی څو ورځی په عارضی دول (طریقه) خپل زړونه خوښوی چی مونږ پخپل چل او تدبیر
 سره دغسی ضرر او نقصان ورواړوه لیکن په پای (آخر) کښی به دوی وگوری چی په واقع کښی
 ئی خپل ځان ته نقصان او زیان اړولی دی. فرض ئی کړئ چی په دنیا کښی ورته څه زیان او
 تاوان هم ونه رسید مگر په آخرت کښی خو یقیناً پخپله سزا رسیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ
اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٣٣﴾

پس آیا انتظار کوی دوی (یعنی نه کوی) مگر طریقی (جاری د الله ته په امتونو) پخوانیو کښی پس له سره به نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تبدیل (اړول) او بیا به له سره نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تحویل (گرځول).

تفسیر: یعنی دوی د دغی خبری په انتظار کښی دی کومه معامله چی له پخوانیو مجرمینو سره شوی ده هم هغه معامله دی له مونږ سره هم وکړه شی. نو که دوی له خپل دغه کفره - شرکه - طغیانه او عصیان لاس وانخیست هم هغسی معامله له دوی سره هم هرومرو (خامخا) کیدونکی ده. د الله تعالی هغه سنت او دستور چی د مجرمینو د سزا ورکولو په نسبت له پخوا څخه جریان او ادامه لری هغه له سره بدلیدونکی او تغیر موندونکی نه دی او په خپل ټاکلی (مقرر) وخت او نیټه کښی خامخا رسیدونکی دی او هرگز داسی نه کیږی چی پر داسی مجرمینو به په آخرت کښی انعام او اکرام مبدول شی او له سره هغه لری کیدونکی نه ده چی له مجرم ځنی سزا لری کړه شی یا غیر مجرم ته سزا ورکړه شی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ
مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٣٤﴾

آیا نه دی گرځیدلی (دغه کفار د مکي) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وویښی (په دغو اوطانو کښی چی) څرنگه ؤ عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) دی او ؤ دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او نه دی الله (داسی) چی عاجز ئی کړی کوم شی نه په آسمانونو کښی او نه په ځمکی کښی بیشکه چی الله دی ښه عالم (په احوال د مخلوقاتو) ښه قادر (په اجراء د ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی لوی لوی زورور او قوی مدعیان هم د الله له نیولو څخه ځان نشي خلاصولی لکه عاد او ثمود او نور. دغه خواران څه حیثیت لري؟ او څه شی دی؟ ښه وپوهیږی چی په آسمان او ځمکه کښی د هیڅ یو قوت او قدرت له لاسه دغه نه دی پوره چی الله تعالیٰ عاجز او ناتوان کړی شی. د الله تعالیٰ علم محیط او قدرت کامل دی بیا که معاذ الله عاجز او ناتوانه شی - نو له کومی خوا به وی؟.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظُهُرِهِمْ مِنْ دَابَّةٍ

او که چیری نیولی وی الله دا خلق په سبب د هغو (بدو اعمالو) چی کوی ئی دوی نو نه به ئی پرېښی وی پر شا د ځمکی هیڅ ژوندی خوځیدونکی تلونکی (په شامت د عاصیانو)

تفسیر: یعنی خلق چی دغه خطاوی او گناهونه کوی که د دوی پر هره یوه گناه او جزئی خطا نیولو شروع له سببه پوښتنه تری وکړه شی نو هیڅ یو جاندار او متنفس د ځمکی پر مخ کښی نه پاتی کیږی - نافرمان خو د خپلی نافرمانی له سببه په تباهی رسولی کیږی او کامل فرمان منونکی چی عادتاً ډیر لږ هم وی د قلت له امله (وجی) راپورته کیږی ځکه چی د جهان نظام په داسی یو اصول او ترتیب سره قائم کړی شوی دی چی محض د څو معدودو انسانانو هستوگنه دلته خلاف الحکمت ده بیا کله چی د نورو انسانانو ژوندون او ودانی پاتی نشی نو حیوانات به د څه لپاره پرېښودی شی ځکه چی د دوی وجود بلکه د گرد (تول) جهان موجودیت خو د هم دغه حضرت انسان دپاره دی.

وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا

ولیکن وروستی کوی (الله) دوی تر نیتی په نامه کړی شوی پوری کله چی راشی اجل (نیته) د دوی پس بیشکه چی الله دی پر بندگانو خپلو ښه لیدونکی بینا (نو ورپه کړی دوی ته جزا سم له اعمالو د دوی).

تفسیر: یعنی تر یوه مقرر میعاد او معین حد پوری الله تعالیٰ مهلت ایښی دی چی پر هر جرم به ئی فوراً نه نیسی کله چی موعود وخت راشی نو په یاد ئی ولری چی گرد (تول) شیان د پاک الله تر نظر لاندی دی او د هیچا د یوی ذری په اندازه ښه یا بد عمل د ده له علمه نه دی بهر -

پس د هر یوه په نسبت سم له خپل محیط علم سره ډیری ښی ښی فیصلی صادروی نه به مجرم چیری پتیدی شی - او نه به د مطیع له حقه سترگی پتیوی.

«اللهم اجعلنا ممن يطيعك واغفر لنا فنوبنا انك انت الغفور الرحيم»
تمت سورة فاطر بعون الله الملك القادر فالحمد لله والشكر له

سورة یُسَ مکیه الا آیه (۴۵) فمدنیه وهی ثلاث وثمانون آیه وخمس رکوعات رقمها (۳۶)

تسلسلها حسب النزول (۴۱) نزلت بعد سورة الجن

د «یاسین» سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۴۵) آیه چی مدنی دی (۸۳) آیتونه (۵) رکوع لری

په تلاوت کښی (۳۶) او په نزول کښی (۴۱) سورت دی وروسته د الجن له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

قسم دی په دغه قرآن محکم (حکم کوونکی په حق خاوند د حکمت) باندی چی بیشکه ته (ای محمده!) خامخا له (هغو) رسولانو څخه ئی (چی لیږلی شوی دی خلقو ته) پر سمه لاره (یا ته ئی روان پر سمه لاره چی توحید دی).

تفسیر: یعنی لوی قرآن پخپل اعجازی شان - دک له حکمته تعلیماتو - پخو مضامینو په لحاظ د دی خبری ډیر لوی زبردست شاهد دی چی هغه نبی الامی چی د دغه پاک قرآن حامل دی بالیقین د الله تعالی رسول دی او بی له شکه او شبهی پر سمه لاره دی او د دوی گرد (تول) تابعان بی له کومی اندیښنی او خطری د مقصود تر منزل پوری رسیږی او نه بی لاری کیږی.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

نازل شوی دی (تاته دغه قرآن په نازلیدلو) د زبردست رحم والا.

تفسیر: یعنی دغه د دین سمه لاره، یا قرآن الحکیم د هغه الله تعالی له جانبه نازل شوی دی چی داسی یو لوی زبردست ذات هم دی چی هر ورو (خامخا) منکرانو ته سزا ورکوی او داسی رحمن رحیم مهربانی کوونکی ذات هم دی چی امر منونکیو او مطیعانو ته خامخا پخپل بخشش او مهربانی سره انعام او اکرام ورکوی نو له هم دی جهته په قرانی آیاتو کښی بعضاً د لطف - رحم - او کرم شان عیان دی - او بعضاً د قهر - غضب - تهدید او تخویف شان بیان شوی دی.

لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غٰفِلُونَ ۖ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ
عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝

دپاره د دی چی وویروی ته هغه قوم چی نه وو ویرولی شوی پلرونه د دوی (تر اسماعیل پوری) پس دوی غافلان دی (له توحیده) خامخا په تحقیق حقه ثابته شوی خبره (د عذاب) پر اکثر د دوی (په ازل کښی) پس دوی نه راوړی ایمان

تفسیر: یعنی دیر سخت او مشکل کار تاسی ته درسپارلی شوی دی چی دغه عربی قوم ئی د دی پاک قرآن په وسیله وینئ او هښیار - او د نورو اقوامو مقتدا او بادار (آقا) وگرځوه حال دا چی دغو عربو ته له سلهاو کلونو راهیسی کوم ویشوونکی او پوهوونکی نه دی راغلی - نو د دغسی یو غافل، جاهل او عاطل قوم چی نه له الله جل جلاله څخه خبر دی، او نه آخرت پیژنی - نه له ماضی څخه ئی عبرت اخیستی دی او نه د مستقبل په فکر کښی دی نه پر مبداء نظر غورځوی - او نه پر منتهاء - او نه د ښو او د بدو تمیز لری - او نه د اصلاح او افساد شعور په دوی کښی شته. د دغی ممتد جهالت او غفلت له تیارو څخه د هدایت او اسلامیت رڼا (رنرا) ته ایستل او د رشد، هدایت او صلاحیت پر سمه لویه لاره باندي برابرول کوم معمولی او سهل کار نه دی بلاشبهه تاسی په پوره قوت او قدرت او فعالیت سره دوی د دغه غفلت او جهالت د ویروونکیو نتایجو او دیر خراب مستقبل څخه خبروئ او ویروئ ئی - او زیار (کوشش) کوئ او ریر (تکلیف) برداشت کوئ خو دغه قوم د فوز او فلاح او بهبود او نجات اعلیٰ مدارجو (درجو) ته ورسیری او د دغه قوم د بری او کامیابی په وسیله د جهان نورو انسانانو ته هم د فلاح او نجات لار وښی لیکن تاسی له داسی دیرو افرادو سره مخامخ کیدونکی یئ چی هغوی به هیڅ قسم پند او نصیحت ته غوړ نه ږدی نو ځکه پر دوی باندي شیطان په پوره ډول (طریقه) سره

مسلط کیوی او په دغه وسیله سره د دوی حماقتونه او شرارتونه د دوی په نظر کښی ډیر ښکلی او ښائسته ښکاره کوی او د دوی گرد (تول) رومینی او وروستنی احوال اگر که ډیر گنده او خراب هم وی د دوی تر سترگو ښه او موزون ورښکاره کوی بالاخر دغه خلق له بل ژوندون څخه بالکل منکریږی. او هم هغه فانی غوښتنی د خپل مقصود قبله گرځوی په دغه وخت کښی له یوه جانبه د شیطان دغه خبره ﴿لَا تُؤْمِنُ بِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ - ماسوا له مخلصانو نور گرد (تول) به بی لاری کرم» رښتیا کیوی او له بل طرفه د الله تعالی دغه قول ﴿لَا تَلْقَیْهُمْ جَهَنَّمَ نَزْلًا وَمِنْ تَحْتِهَا جَهَنَّمُ جَهَنَّمُ جَهَنَّمُ﴾ - له ستا او ستا له تابعانو څخه به دوزخ دک کرم» ثابت او منطبق کیوی باقی د الله تعالی په علم کښی دغه خبره له ازله ثابته ده چی د هغه قوم دغه افراد خپلی بی تمیزی او بی پروائی د شیطان په اغواء کښی اخته کیوی او د الله تعالی د عذاب مستحق گرځی نو له داسی خلقو څخه دغسی هیله (امید) او توقع نه کیوی چی دوی به په سمه لاره راشی نو که تاسی ته د انذار او اصلاح په سلسله کښی له داسی همت او حوصله ماتوونکو واقعاتو سره مقابله واقع شی نو مه خفه او مه ملول کیوی! او په ډیر ښه شان سره خپله وظیفه انجاموی! او نتائج ئی پاک الله ته وسپاری! د پاس تقریر د پوهیدلو دپاره ښائی دغه آیات تر نظر لاندی ونیسی!

الف - ﴿وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ وَهُمْ يُصَدُّ عَنْ السَّبِيلِ وَيَجْعَلُونَ أَلْهَامًا مُمْتَدُونَ﴾ جزء ۲۵ (د الزخرف (۴) رکوع) ۳۶-۳۷ آیت معلوم شو چی شیطان ابتدا پر

چا باندی نه مسلط کیوی بلکه څه وخت چی انسان په لوی لاس خپل ځان رندوی او له پند او نصیحت او عبادت څخه اعراض او په څنگ کیوی نو بالاثر پری شیطان مسلط کیوی لکه چی انسان تر یوی مودی پوری له خپلو لاسو او پښو څخه هېڅ کار وانخلي نو بالطبع هغه غونج او مونج او معطل او بیکاره کیوی کما قال الله تعالی ﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾ جزء ۲۸ د الصف (۱) رکوع ۵ آیت ﴿وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أُولَئِكَ لَهُمْ أَقْوَامٌ وَتَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ (د الانعام (۱۳) رکوع) جزء ۷

ب - ﴿وَقِصْنَا لَهُمُ قُرْآنًا فَرْتُوهُمْ مَا يَنْبَغِي أَيْدِيَهُمْ وَمَا خَلَقْنَاهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّهِمْ﴾ جزء ۲۴ (د حَم السجدة (۳) رکوع). ۲۵ آیت

وروسته له تسلط شیطان دغه کار کوی چی د هغه نتیجه ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ دی. ج - ﴿وَلَقَدْ قَالَ لِلَّهِ أَفِي لَكُمَا أَتَقِدْنِي أَنْ أَنْزِلَ عَلَيَّ الْقُرْآنَ مِنْ قَبْلِ وَمَا يَسْتَعْجِلُ اللَّهُ إِلَيْكَ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا يَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّهِمْ﴾ جزء ۲۶ (د الاحقاف (۲) رکوع) ۱۷-۱۸ آیت

له دغو آیاتونو څخه معلوم شو چی د ﴿حَقَّ الْقَوْلُ﴾ لفظ پر دغو خلقو صادق راځی چی وروسته له مرگه پر بل کوم ژوندون یقین او باور نه لری او نه بدی بده گنی. بلکه په شیطانی اغواء او لمسون خپل بد کارونه ښه او نیک گنی او ضلالت ورته هدایت ښکاری. هومره معقولی او مدلولی خبری او دلایل چی دوی ته واورولی شی او واضح او ښکاره دلایل چی دوی ته وښوولی شی هغه

گردد (تول) دروغجنوی او نه پی منی او د هغو په نسبت چتی (بیکاره) دلایل او فضول حجتونه وړاندی کوی. اگر که دوی په ښکاره دول (طریقه) سره د انبیاء او هادیانو خبرو ته غوړ پدی مگر نه غواری چی په یوه حرف نی پوهیږی یا خپل ځان پری وپوهوی او تش هوا او هوس نی خپل معبود درولی دی. نه له عقله او فکره کار اخلی او نه پخپلو سترگو سره د قدرت مظاهرو او مناظرو ته گوری. دا هم هغه خلق دی چی د دوی د دغه اعراض او عناد په نتیجه بالاخر الله تعالی د دوی پر زړونو مهر لگوی - او بیا په هغو کښی د حق خبری د ننوتلو لږ شانی هم ځای او گنجایش نه پاتی کیږی. لکه چی کوم سری پر خپل ځان د رڼا (رنرا) او د نور ننوتلو گړد (تول) وروڼه او کرکی وتری او په توره تیاره کوته کښی خپل ځان بندی کری نو الله تعالی هم په هغه توره تیاره کوته کښی پریږدی. یا یو رنځور د دواء د نه استعمالولو قسم وخورى یا له طبیب او ډاکتر سره عناد او دښمنی وکړی - او په هر دول (طریقه) بد پرهیزی او بی احتیاطی لاس پوری کری نو الله تعالی هم د هغه مرض سخت او مهلک گرځوی او د ناامیدی او مایوسی تر درجی پوری نی رسوی. فرمائی! چی ﴿ تِلْكَ الْقُرَى نَعُشُ عَلَيْكَ مِنْ أَشْيَائِنَا وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ بِالنَّبِيِّتِ فَأَكَاثُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴾

(د اعراف (۱۳) رکوع) ۱۰۱ آیت ﴿ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمُ رَسُولًا مِنْهُمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَكَاثُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُفْتَدِينَ ﴾ جزء ۱۱ (د یونس (۸) رکوع) ۷۴ آیت ﴿ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذِهِ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولُنَّ الدِّينُ كُفْرًا وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ﴾ جزء ۲۱ (د روم (۶) رکوع) ۵۸-۵۹-۶۰ آیت ﴿ كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴾ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ وَيَسْتَرْسِلُونَ أَشْأَهُمْ كِبَرًا مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُنْكَرٍ جَبَّارٍ ﴾ جزء ۲۴ (د المؤمن (۴) رکوع) ۳۴-۳۵ آیت ﴿ وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَّبِعُكَ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا الَّذِينَ أَوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ أَنْفَا أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ﴾ جزء ۲۶ (د محمد (۲) رکوع) ۱۶ آیت ﴿ بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ (د نساء (۲۲) رکوع) ۱۵۵ آیت ﴿ كَذَلِكَ نَرَاكَ تَزَانُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَأَكَاثُوا لِيُكَبِّرُونَ ﴾ (د المطففين (۱) رکوع) ۱۴ آیت ﴿ أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمِهِ وَخَوَّاهُ عَلَى سَبْعٍ وَجْهٍ وَجَّهٌ عَلَى بَصِيرَةٍ غُشَّةٌ ثُمَّ يُعَذِّبُهُ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ ﴾ (د الباقية (۳) رکوع) ۲۳ آیت ﴿ وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴾ جزء ۹ د الاعراف (۲۲) رکوع) ۱۷۹ آیت ﴿ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرْ قُلُوبَهُمْ ﴾ جزء ۶ (د المائدة (۶) رکوع) ۴۱ آیت .

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُّقْمَحُونَ ﴿٥﴾

بیشکه مونږ گرځولی مو دی په غاړو د دوی کښی طوقونه پس دغه (طوقونه رسیدلی دی) تر زړو د دوی پوری پس دوی جگ (وچت) سری کړی شوی دی (چی له سره ښکته نشی کتلی او لاتک خوری).

تفسیر: دغه د هم هغو خلقو په حق کښی دی چی د دوی ذکر پاس تیر شو. دغه غاړکی د عاداتو - رسومو - د جاه او مال حب - او د آباؤ او اجدادو تقلید ؤ چی دغو شیانو دوی له ستونیو (مرو) څخه سخت نیولی وو او د نخوت او تکبر لامله (له وجی) د دوی سرونه نه راښکته کیدل.

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٦﴾

او گرځولی مو دی په مخ د دوی کښی سد دیوال او له وروسته د دوی سد دیوال پس پتی کړی مو دی (سترگی د دوی) پس دوی هیڅ نه وینی.

تفسیر: د نبی الله عداوت د دوی او د هدایت قبلولو په منع کښی لوی دیوالونه درولی ؤ - دوی د جاهلانه ؤ رسومو اطوارو - عاداتو - او د فاسدو آراؤ په تیارو کښی داسی بند ؤ چی وړاندی - وروسته - هسک (اوچت) او تیت هیڅ د دوی په نظر کښی نه ښکاریده - نه به ئی ماضی ته کتل او نه به ئی مستقبل ته. باقی د دوی د افعالو نسبت الله تعالی ته د دی دپاره کړی شوی دی چی د خیر او شر خالق هم هغه دی. او پر اسبابو د مسیباتو ترتب د الله تعالی په اراده او مشیت سره کیږی. زمونږ لوی عالم فخرالدین رازی فرمائی «په دغه آیت سره په آفاقیه ؤ دلائلو کښی د دوی د غور کولو نفی وشوه لکه چی په ﴿فَهُمْ مُّقْمَحُونَ﴾ کښی د انفسیه ؤ دلائلو په طرف د دوی د نه ملتفت کیدلو اشاره وه ځکه څه وخت چی سر د پاس په لوری لاتک ووهی او ونوځیږی او د ښکته په طرف متماثل نشی نو څرنگه پر خپل ځان او بدن به نظر وغورځولی شی؟»

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

او برابر دی پر دوی باندى چی وویروی ته دوی (له عذابه) یا ونه ویروی ته

دوی (خو دوی) ایمان نه راوړی (ځکه چې مقرر دی په ازل کېنې مرگ د دوی په کفر سره).

تفسیر: دوی ته برابر دی لیکن ستاسی په حق کېنې برابر نه دی بلکه داسی سخت معاند او سرکش قوم ته نصیحت کول او د دوی په اصلاح پسې لوبدل د عظیمه و درجاتو د حصول سبب دی او کله هم دغه بڼه اخلاق د نورو د هدایت باعث گرځی. هم داسی آیت د البقرة په (۱) رکوع کېنې هم تیر شوی دی.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ۝

بیشکه هم دا خبره ده چې ویروى ته هر هغه چې متابعت کوی د پند (د قرآن) او ویروى له رحمن څخه په غیب (بې د لیدلو) پس زیری ورکړه (ای محمده) هغه ته په مغفرت بڼې سره او په اجر لوی (د جنت سره)

تفسیر: یعنې زما د ویرولو فائده د هم هغه په حق کېنې ظاهریو چې نصیحت ومنی او پر هغه عمل وکړی او د الله تعالی ویره د ده په زړه کېنې وی هر هغه چاسره چې بیخی د الله تعالی ویره نه وی نو هغه نه د پند او نصیحت څه پروا کوی او نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تنبیه او تذکیر څخه څه گته (نفعه) او فائده اخیستی شی دغسې خلکو ته د مغفرت او عزت په ځای ذلت ور په برخه کیږی. وروسته اشاره فرمائی چې د فریقینو د دغه عزت او ذلت پوره اظهار د ژوندانه په بله دوره کېنې کیږی چې د هغه مبادی وروسته له موته شروع کیږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ

بیشکه مونږ هم دا مونږ به ژوندی کوو مری (په قیامت کېنې)

تفسیر: یعنې وروسته له موته د بل ژوندانه وجود حتمی او یقینی دی چې هلته به ټول د خپلو اعمالو بدل ومومی او ښائی دغه لوری ته هم اشاره وی چې الله تعالی پخپل قدرت د دغه عربی قوم هغه گردی (تولی) مری روحانی قواوی بیا ژوندی کولی شی خو د دغه روحانی قوت په مدد په دنیا کېنې ډیر لوی او عظیم الشان خدمات وکړی او راتلونکیو نسلونو ته خپل عظیمه آثار په یادگار پریږدی

وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ

او لیکو مونږ هغه چی ومخکښی لیږلی دی دوی او (هغه) نښی (چی وروسته پاتی کیږی) له دوی

تفسیر: یعنی هغه نیک او بد اعمال چی له خپله ځانه ئی رومی لیږلی دی او د ځینو هغه اعمالو ښه یا بد اثرات یا نښی چی له خپله ځانه ئی وروسته پریښی دی مثلاً د کوم کتاب تصنیف یا د علومو ښوونه - یا د عمارت ودانی - یا د کوم رسم اساس کیښودل - اعم له دی چی ښه وی یا بد دغه ټول په دی کښی داخل دی بلکه د الفاظو په عموم کښی د اقدامو هغه نښی هم شاملی دی چی د کوم عبادت په طرف د تللو په وخت کښی پر ځمکه لویږی لکه چی په ځینو صحیحو احادیثو کښی تصریح ده «دیارکم تکتب آثارکم».

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ

او هر شی شمیرلی دی مونږ هغه په اصل ښکاره (لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی څرنګه چی ټول اعمال او آثار وروسته له وقوعه سم له خپلی ضابطی سره لیکلی کیږی پخوا له وقوعه هم هر څیز په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی او هغه لیکل هم د انتظامی ضوابطو او مصالحو پر بناء دی که نه د الله جل جلاله په قدیم علم کښی هر وړوکی او لوی شی لا له پخوا څخه موجود او حاضر دی چی سم له هغه سره په لوح محفوظ کښی نقلولی شی.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ

او بیان کړه (ای محمده!) دغو کفارو ته یو مثل د اوسیدونکیو د کلی (د انطاکیې)

تفسیر: دغه کلی د اکثر په نزد د (انطاکیې) ښار دی او د «بائیبیل» په کتاب الاعمال په (۸) او (۱۱) باب کښی په یوه قصه کښی چی له هم دی قصی سره مشابه ده سره له څه تفاوت د (انطاکیې) د ښار بیان شوی دی لیکن ابن کثیر رحمه الله علیه له تاریخی حیثیت او د قرآن د سیاق په لحاظ پر دغه څه اعتراضات کړی دی. که هغه صحیح وی نو ښائی چی بل کوم کلی

تری مراد شی. والله اعلم. د دغی قصی ذکر مؤمنینو ته بشارت او د مکذبینو دپاره عبرت دی.

إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

کله چی راغلل هغی ته مرسلان استاخی

تفسیر: د دغو نومونو صحیح تعین نشی کیدی او نه په یقینی ډول (طریقه) سره دغسی ویلی شی چی هغوی به بلا واسطه د الله تعالی رسولان وو یا د کوم نبی په واسطه دوی ماموران شوی و خو د ده په نیابت هغه کلی ته لار شی. دغه دواړه احتمال په کښی شته. اګر که متبادر هم دغه دی چی گوندی دوی پخپله انبیاء وی. ممکن دی چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به وړاندی دوی مبعوث شوی وی. بعضی وائی چی دغه د عیسی علیه السلام استاخی و چی د الله جل جلاله په امر لیږلی شوی و

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

کله چی ولیږل مونږ دوی ته دوه (استاخی) پس تکذیب وکړ دوی د هغو دواړو پس عزت ورکړ مونږ (او قوت دوی ته) په دریم سره پس وویل دوی بیشکه مونږ تاسی ته مرسلان استاخی یو (له طرفه د عیسی)

تفسیر: یعنی رومی دوه تنه لږل - بیا د دوی د تائید دپاره دریم هم ولیږل شو - دوی دری واړه سره یو ځای شول او داسی ئی وویل چی مونږ خو په خپل سر نه یو راغلی بلکه د الله تعالی استاخی یو لهذا هر هغه شی چی مونږ ئی وایو هغه د الله تعالی پیغام وګڼئ؟

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

وویل (انطاکیانو دغو استاخیو ته) نه ئی تاسی مګر انسانان په شان زمونږ او نه دی رالیږلی رحمن هیڅ شی (نه وحی او نه رسالت) نه ئی تاسی مګر دروغ

وائی (په دغی دعوی).

تفسیر: یعنی له تاسی سره خو د عنقا یا د سیمرغ بڼه نشته چی تاسی د الله تعالی انبیاء شوی تاسی خو په هیڅ شی کښی له مونږ څخه څه توپیر (فرق) او امتیاز نه لرئ نو بس کړی! خامخا داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! او بی سببه د الله نوم مه اخلئ! له سره الله هیڅ شی نه دی رالیږلی، فقط تاسی دری واره پخپلو منع کښی سره جوړه او دغه خبره مو غوته کړی ده، چی راځئ یوه داسی د دروغو خبره له خپله ځانه وتړو او بیا د هغی نسبت الله ته وکړو.

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٧﴾

وویل (استاځیو) رب زمونږ ته معلوم دی (دا چی) بیشکه مونږ تاسی ته خامخا درلیږلی شوی یو.

تفسیر: یعنی که مونږ پر الله تعالی دروغ وتړو هغه خو مو وینی نو آیا الله جل جلاله به پخپل فعل سره د دروغجنانو پرله پسې تصدیق او تائید کوی؟ داسی له سره نشی کیدی اوس تاسی پوهیږئ که نه پوهیږئ الله تعالی ته دغه خبره ښه معلومه ده چی مونږ پخپلی دغی دعوی کښی رښتینی یو او هیڅ یوه خبره له خپله ځانه نه وایو نو ځکه فعلاً هغه زمونږ تصدیق فرمائی.

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او نشته پر مونږ مگر (پیغام) رسوونه ښکاره (سره له معجزاتو).

تفسیر: یعنی مونږ خپله فریضه اداء کړی ده، د الله تعالی پیغام مو په ښه واضح او ښکاره صورت تاسی ته رسولی دی او په ښو معقولو دلائلو او په زړه پوری طریقو مو تاسی پخپل خیر او شر پوهولی یی اوس وروسته د حجت له اتمامه تاسی پخپله غور او دقت وکړئ چی د تکذیب او عداوت انجام او عاقبت به څرنګه وی؟

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجِمَنَّكُمْ وَلَيَسََّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٩﴾

وویل (انطاکیانو) بیشکه مونږ بدفالی مو نیولی ده په تاسی (چی بند والی د باران دی) قسم دی که منع نه شوی (له دعوی د دغه رسالته خپل) خامخا سنگسار به کړو مونږ هر ورو (خامخا) تاسی او خامخا و به رسیږی هر ورو (خامخا) تاسی ته له طرفه زمونږ عذاب دردناک.

تفسیر: ممکن چی د مرسلینو د تکذیب او د کفر او عناد له شامته به پر دوی قحط او نور بلیات نازل شوی وی یا د انبیاء د ښوونې په اثر د دوی په منع کښی بیلتون واقع او بیا دوی په خپلو منعو کښی سره اختلاف وکړ څه ئی ومنل او څه ئی ونه منل او د نامبارکی نسبت ئی دوی ته وکړ یعنی ستاسی د قدمونو له شامته پر مونږ د قحط او بی اتفاقی او مصیبت بلا نازل شوی ده دغه گرد (تول) ستاسی له نحوست دی (العیاذ بالله) که نه مونږ پخوا له دی نه ښه ماره وو او په اطمینان او سکون مو ژوندون کاوه. بس کړئ! او وروسته له دی نه مو په خپلو دی مواعظو او نصائحو سره مه ربروی (تکلیفوی) او غوړونه مو مه کنوی! که تاسی له خپل دغه وضعیت څخه لاس وانخیست! او له خپلو مواعظو او نصائحو څنی مو خوله ونه نیوله نو مونږ به سخت تکلیف او عذاب تاسی ته درورسو او تاسی به تر هغه پوری په گتو سره وولو تر څو چی مړه شی.

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَإِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

وویل (استاڅیو) چی بدفالی ستاسی له تاسی سره ده (چی دغه کفر دی) آیا نو که پند درکړ شی تاسی ته (نو دغه ته بدفالی وایی نه ده داسی) بلکه تاسی یو قوم یی مسرفان د انصاف له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی ستاسی د کفر او تکذیب له شامته عذاب نازل شوی دی که تاسی گردو (تولو) متحداً او متفقاً حق او صداقت منلی وی نو نه به دغه مذموم اختلاف او تفرقه ستاسی په منع کښی پیدا کیده او نه به په دی شان په آفاتو او بلیاتو مبتلا او اخته کیدی پس د نامبارکی او نحوست اسباب پخپله په تاسی کښی موجود دی نو بیا ولی په دغو مړه یوه خبره چی مونږ تاسی ته ښه نصائح او پوهنه دروړاندی کړی ده او تاسی مو ستاسی پر خیر او شر پوهولی یی خپل نحوست زمونږ پر سر غورځوی! او له وژلو څخه مو وروئ! حقیقت دا دی چی تاسی د عقل او د انسانیت له حدوده بیخی وتلی یی! نه خپله نفع او ضرر پخپل عقل سره معلومولی شی! او نه د انسانیت خبری ستاسی له خولی څخه وځی!.

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ

او راغی له لری طرفه د هغه ښار یو سری (حبیب نجار) چی مندی ئی وهلی.

تفسیر: وائی چی د دغه صالح سری نوم حبیب وو او د ښار په آخری برخه کښی په عبادت مشغول او لگیا ؤ او له حلاله کسبه به ئی روزی خوړه. دغی فطری صلاحیت ده ته وار او موقع ور نه کړه چی چپ او ساکت پاتی شی د دغی قصی د آوریډلو په اثر د استاخیو او د مرسلینو د تائید او حمایت او د مکذبینو د پوهولو او نصیحت دپاره په منده او دیره جلتی راغی - ولی چی دی وویرید نه چی اشقیاء د خپلو هغو ویرولو په اثر دغو مرسلینو او استاخیو ته څه ضرر او اذیت ورسوی. له دغه څخه معلومیږی چی د دغو مرسلینو د دعوت او تبلیغ اثر د دی ښار تر لری برخو پوری هم رسیدلی وو.

قَالَ لِقَوْمٍ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۚ اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ ۝

وویل (حبیب نجار) ای قومه زما متابعت وکړئ تاسی د مرسلانو استاخیو. متابعت وکړئ تاسی د هغه چا چی نه غواړی له تاسی څخه اجر بدل حال دا چی دوی پر سمه صافه لاره (د خیر او اصلاح) رهی (روان) دی.

تفسیر: یعنی دوی د الله تعالی استاخی دی او د الله تعالی پیغام ئی له خپل ځان سره راوړی دی کوم پند او نصیحت چی دوی تاسی ته کوی ښائی تاسی هغه ومنئ! او پری عمل وکړئ! وگورئ چی د دوی اخلاق - اعمال عادات او اطوار ټول ښه دی. او بی غرضه د خیر غوښتنه کوی او څه معاوضه او مزدوری هم له تاسی څخه نه غواړی نو بیا ولی د داسی بی غرضو او پاکو بزرگانو متابعت او اطاعت ونه کړی شی؟ او د الله تعالی هغه پیغام چی د دوی په ذریعه لیږلی شوی دی ولی ونه منلی شی!.

(نو دوی ورته وویل چی ته په دین د دوی ئی! نو هغه ورته داسی وویل چی)

وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي

او څه مانع ده ماته (بلکه نشته چی د زړه له صدقه) عبادت نه کوم د هغه
(الله) چی پیدا کړی ئی یم زه

تفسیر: دا ئی اگر که خپل ځان ته ویلی دی مگر اصلی مقصود ئی دا دی چه نورو ته ئی
واوړوی یعنی پر تاسی څه شوی دی چه د هغه لوی الله تعالی عبادت نه کوئ چی رب او خالق دی.

وَالْيَهُ تَرْجِعُونَ ﴿٢٢﴾

او خاص دغه (الله ته) بیولی کیږئ تاسی (په قیامت کښی نو ښائی تاسی هم
د هم دغه الله عبادت وکړئ!)

تفسیر: یعنی داسی مه گنئ چه تاسی ئی عبث پیدا کړی یئ! او بیا ئی هم داسی سر خوشی او
آزاد پرېښی یئ؟ او بل هیڅ مقصود ستاسی له دغه پیدایښت څخه نشته. داسی نه دی بلکه تاسی
وروسته له مرگه گرد (تول) د الله تعالی په حضور کښی حاضرېږئ! نو ښائی چه لا اوس د هغی
ورځی په تهیه او فکر کښی واوسی!

أَتَأْتِئِدُ مِنْ دُونِ إِلَهٍ أَنْ يَرْدِنُ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّي إِذْ أَكْفَى ضَلِيلٌ مُبِينٌ ﴿٢٤﴾

آیا ونیسم (پیدا کړم) بی له الله نور معبودان که اراده وفرمائی ماته رحمن د
ضرر رسولو نو دفعه به نه کړی له ما څخه شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی
(له هغه ضرره) او نه به می خلاص کړی (په زور) بیشکه زه کله (چی نور
معبودان ونیسم) خامخا په گمراهی ښکاره کښی یم.

تفسیر: یعنی دغه څومره ښکاره او صریحه گمراهی ده چی له هغه مهربان او مطلق قادر الله څخه
مخ اړوئ او د داسی شیانو عبادت کوئ چی هغوی مو نه د پاک الله د نازل کړیو تکالیفو او
رېرو (زحمتونو) څخه پخپله خلاصولی شی او نه مو په سپارښت سره تری بچ کولی شی.

إِنِّي أَمِنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ۝

بیشکه زه چی یم ایمان می راوری دی په رب ستاسی پس واوری تاسی له مانه، (څو می شاهدان شی! په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی په مجمع کښی بی له ترده او اندیښنی اعلان کوم چی ما پر واحد الله ایمان راوری دی. دغه خبره دی گرد (تول) سره واوری! شاید مرسلانو ته ئی د دی لامله (له وجی) اورولی وی څو د الله تعالی په مخ کښی شهادت ورکړی. او قوم ته ئی دا شهادت څکه اورولی وی چی د هغه د آوریډلو څخه متأثر شی - یا اقلأ د یوه مؤمن د ایمان د قوت د مشاهدی په طرف متوجه شی.

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ

وویل شو (ورته چی څه) ننوځه جنت ته (نو داخل شو جنت ته او بی انتها نعمتونه ئی په کښی ولیدل)

تفسیر: یعنی علی الفور ده ته د جنت د ننوتلو فرمان ورکړ شو - نقل کوی چی قوم هغه په ډیر ظلم، جفا او غت زړه توب سره په شهادت ورسوه نو ځکه سم د لاسه د ده شهادت سره متصل حکم صادر شو چی دی فوراً په جنت کښی داخل شی - لکه چی د شهداو د ارواحو په نسبت له احادیثو څخه ثابت دی چی دوی پخوا له محشره په جنت کښی داخلیدي.

قَالَ لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ۝ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ۝

وویل ده کاشکی چی دا قوم زما پوه شوی وی په دی چی مغفرت بښنه وکړه ماته رب زما او وئی گرځولمه زه له عزت ورکړیو شویو (په ادخال د جنت سره).

تفسیر: قوم له هغه سره دښمنی وکړه چی دی ئی وواژه مگر دی وروسته د جنت له ننوتلو څخه

هم د قوم له خیر غوښتلو څخه بیفکره نشو - او وی ویل که زما قوم زما له حاله او له دغه انعام او اکرام څخه چی د الله تعالی له لوری پر ما مبذول شوی دی خبریدلی نو هر ورو (خامخا) ئی ایمان راوړد.

وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ۚ إِنَّ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خُمُودُونَ ﴿٢٨﴾

او نه مو و نازل کړی پر قوم د دغه (حبیب نجار) وروسته (له شهادته) د ده هیڅ لښکر له (جانبه د) آسمانه او نه وو مونږ نازلوونکی (د لښکر د ملائکو). نه و دا عذاب (د دی قوم) مگر چغه وه یوه (د جبریل) پس ناڅاپه دوی مړه یخ کړخ پراته و (لکه ایره د اور).

تفسیر: یعنی وروسته له هغه دغه قوم د کفر - ظلم او د مرسلینو د تکذیب په بدل هلاک کړل شول او د دوی د دغه اهلک دپاره مزیدو ترتیباتو او اهتمامو ته دومره ضرورت پاتی نشو چی له آسمانه ورته پرېستی لیږلی کیدی او نه د الله تعالی دغه عادت دی چی د اقوامو د اهلک دپاره لوی افواج ولیږي که هسی د کوم خاص مصلحت دپاره ئی د پرېستو افواج لیږلی وی هغه بیله خبره ده په دغسی مواردو کښی د دیرو لویو مدعیانو او اعیانو د سرولو او څخ پخ غورځولو دپاره یوه معمولی چغه کافی ده لکه چی د هم دغه قوم حال هم داسی شو چی پرېستی پر دوی یوه چغه ووهله او دوی گرد (تول) سره یو ځای همغلته مړه شول.

يَحْزَنُونَ عَلَى الْعِبَادَةِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٢٩﴾
الْمُرِئُونَ كَمَا أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣٠﴾

ای حسرت افسوس دی پر بندگانو (کافرانو) نه دی راغلی دوی ته هیڅ رسول مگر و دوی چی په هغه پوری به ئی توکی مسخری کولی. آیا نه وینی (دغه کفار) چی څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانی چی بیشکه هغه (هلاک کړی شوی) دوی ته بیرته نه راگرځی (دنیا ته

نو دوی پری ولی عبرت نه اخلی؟.

تفسیر: یعنی گوری او اوری چی په دنیا خومره اقوام او ملل له انبیاو سره د استهزاء او تمسخر په بدل هلاک او تباه شوی دی چی اوس د هغوی نوم او نښه هم د دنیا په مخ کښی نه ده پاتی نو هېڅ یو تن له هغوی غنی د دغی خبری توان او طاقت هم نه لری چی بیرته راشی. د عذاب په ژرنده کښی دوی تول سره اوږه او دلده او برابر شوی دی خو دوی سره له هغه پند او عبرت نه اخلی او هر کله چی کوم نوی رسول دوی ته راځی نو دوی بیا په همغو تمسخر او استهزاء او توکو مسخرو باندی لاس پوری کوی چی پخوانی کفار په هغه معتاد او د هغو په اثر پخپله سزا او هیداد (انجام) ورسیدل لکه چی نن له خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم سره د معظمی مکی کفار هم داسی سلوک او معامله کوی .

وَأَنَّ كُلَّ لَمَّا جِئَ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٦﴾

او نه دی دا گرد (خلایق) مکر تول په نزد زمونږ حاضر کړی شوی وی دپاره د جزاء (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هغه خو د دنیا عذاب و د آخرت سزا خو بيله ده داسی مه گنئ کله چی هلاک شوئ نو بیا به بیرته زمونږ په طرف نه راځی او گردی (تولی) خبری او قصی ختمی شوی. د گردو (تولو) مخلوقاتو رجوع او حضور د پاک الله په دربار کښی یو حتمی او ضروری امر دی او هلته به تول مجرمین او منکرین بلا استثناء نیولی کیږی.

وَأَيُّ لَهِمُ الْأَرْضِ الْمَيْتَةِ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَبِتُّهُ يَا كَلُونَ ﴿٣٧﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِّنْ نَّجِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٨﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهَا

او یو دلیل (د قدرت) دی دوی ته ځمکه مړه (وچه کلکه) چی ژوندی کوو مونږ هغه (په اوبو سره) او راوباسو مونږ له هغی ځمکی څخه دانی نو له ځینو د دغو (دانو) څخه خوری (خپل قوت پری کوی). او پیدا کړی مو دی په دغی ځمکی کښی باغونه له (هر قسمه د) خرماگانو او (له هر راز (قسم) کورو) انګورو او جاری کړی مو دی په دغی (ځمکی) کښی له چینو (د

اوبو) څخه دپاره د دی چی وڅوری دوی له میوو د هغو (مذکورهؤ شیانو)

تفسیر: یعنی ښائی دوی ته داسی شبهه پیدا شوی وی چی پس له موته بیا به مونږ څرنګه ژوندی راپاخولی کیږو؟ دغه په دی صورت ورپوهوی څرنګه چی ځمکه وچه کلکه مړه پرته وی نو بیا الله تعالیٰ ئی تکه شنه زرغونه او ژوندی کوی او په کښی راز راز (قسم قسم) ونی، گلان، غلی، دانی، میوی، باغ، بهار او نور پیدا کوی چی تاسی ئی استعمالوئ هم داسی قیاس او اټکل وکړی چی په مړو ابدانو کښی هم الله تعالیٰ د حیات روح پو کوی په هر حال په دغی مړی ځمکی کښی دوی ته یوه داسی ښه او د قدرت دلیل شته چی په هغه کښی د غور او دقت کولو څخه بعث بعدالموت - د الله تعالیٰ وحدانیت او عظمت او انعام او احسان په ښه ډول (طریقه) سره پیژندل او پوهیدل کیږی.

تنبیه: په پاسنیو آیتونو کښی د ترهیب خوا ښکاره وه چی د الله تعالیٰ له عذابه وویریږئ! او د هدایت لاره ئی ځان ته اختیار کړئ! په دغو آیتونو کښی ئی د ترغیب صورت اختیار فرمایلی دی. یعنی د الله تعالیٰ نعمتونه په ښه شان سره وپیژنئ! او د الله شکر گزاری ته متوجه شی! او په دغه ښه وپوهیږئ هغه الله چی مړه ځمکه ژوندی کولی شی هغه که په ایمانی حیثیت سره یو مړ قوم هم ژوندی کړی نو هغه ته دغه کار هیڅ اشکال نه لری.

وَمَاعَمَلُهُمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

او نه دی پیدا کړی دغه (میوی) لاسونو د دوی آیا پس شکر نه وباسی دوی (په دغو نعماو د الله).

تفسیر: یعنی میوی او د ځمکی نور حاصلات د الله تعالیٰ په قدرت سره پیدا کیږی د دوی په لاسونو کښی داسی قدرت نشته چی د کورو یا کجورو (انګورو یا خرماؤ) یوه دانه هم پیدا کړی شی. سره له هغه محنت او تردد چی د یوه باغ په لګولو او روزنه کښی کیږی مګر د دغه باغ د میوو او حاصلاتو راوستل د الله تعالیٰ کار او د ده د قدرت په قبضه او اختیار کښی دی. او که په غور سره وکتل شی ټول هغه کارونه چی د انسانانو په سعی او کوشښ سره انجام مومی هغه هم فی الحقیقت د الله تعالیٰ په عطاء کړی شوی قدرت او قوت او مشیت او ارادی سره کیږی. لهذا په هر حیثیت سره د الله تعالیٰ شکر ایستل او احسان پیژندل واجب دی.

تنبیه: محقق مترجم رحمة الله علیه په ﴿وَمَاعَمَلُهُمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ کښی «ما» نافیه اخیستی ده. کماهو دأب اکثر المتأخرین - لیکن له اسلافو څخه عموماً د دغی «ما» موصوله توب نقل شوی دی چی د هغه تائید د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له قرأته چی په کښی «ومما عملته ایدیهم» دی کیږی.

سُبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثَبِّتُ الْأَرْضُ وَمِمَّنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

پاکی ده (له هر عیبه) هغه الله ته چي پيدا کړی ئی دی دغه (تولې) جوړی (انواع اصناف) تول له هغو خیزونو چي زرغونوی ئی ځمکه او له ځانونو د دوی (اولاد لمسی کړوسی) او له هغو (مخلوقاتو) څخه چي دوی ئی نه پیژنی (د علویاتو او د سفلیاتو له عجائبو مخلوقاتو څخه).

تفسیر: یعنی په نباتاتو او انسانانو او په هغو نورو مخلوقاتو کښی چي لا له هغوی څخه خلق پوره نه دی خبر الله تعالی جوړی پيدا کړی دی. اعم له دی نه چي دغه جوړه توب د تقابل له حیثیته وی لکه نر او بنځه (نر وماده) خواږه او تروه، تور او سپین، ورځ او شپه، رڼا (رنرا) او تیاره. یا د تماثل له حیثیته وی لکه په یوه شان - یو رنگ، یو خوند میوی او د ځمکی نور محصولات او په یوه شکل او صورت سره دوه ساکینان (جاندار). په هر حال په مخلوقاتو کښی هېڅ یو داسی مخلوق نشته چي د هغه بل کوم مقابل او مماثل نه وی. ځکه چي مقابله یا مماثلت په هغو شیانو کښی کیدی شی چي په کومه درجه کښی فی الجملة اشتراک ولری. د خالق او مخلوق اشتراک په هېڅ یوه حقیقت - صورت او صفت کښی سره بیخي نشته.

وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿۳۷﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا

او یو دلیل (د قدرت د الله) دوی ته شپه ده چي راوباسو مونږ له هغی (شپي) څخه ورځ پس ناڅاپه دوی ننوتونکی وی په تیارو کښی او (بل دلیل د قدرت د الله دوی ته) لمر (دی چي) ځی پخپلی تاکلی (مقرر) لاری باندي (یا خپل ځای ته)،

تفسیر: «سلخ» د حیوان پوستکی ایستلو ته وائی چي تری لاندی غوښه ئی ښکاره شی هم داسی وگنځ د شپي په تیارو باندي د ورځی څادر هوار کړی شوی دی. څه وخت چي دغه د رڼا (رنرا) څادر د دی له سره څخه لری کړ شی خلق په تیارو کښی پاتی کیږی وروسته له هغه لمر بیا په خپل همغه مقرر تگ سره په معین وخت راخیژی او تول جهان او شیان رنوی، د لیل او نهار پر

دغو تقلباتو قیاس او اتکل وکړئ او ښه وپوهیږئ چې الله تعالیٰ عالم هم داسې فناء کوی او بیا ئی د بقاء بل عالم ته انتقال او ژوندی راپاڅوی او بیشکه هم دغه الله تعالیٰ د عبادت وړ (قابل) او لایق دی چې د ده په قدرت کښی د دغو عظیم الشانو انقلاباتو واک اختیار او زمام دی چې له هغه څخه مونږ ته د مختلفو اقسامو فوائد رارسېږي. هغه مطلق قادر چې شپه په ورځی سره تبدیلوی نو له هغه څخه دغه خبره کله لری او بعیده ده چې د رسالت د لمر په ذریعه دغه دنیا هم د جهالت له تیارو څخه ویاسی او لری ئی کړی. لیکن د شپې او ورځی او د لمر او قمر او د انجم د طلوع او غروب په شان هر کار پخپل وخت او نیټه کیږي.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ^ط

دغه (مخصوص حرکت د لمر حکم) اندازه ده د ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه دانا (پر هر څیز).

تفسیر: د لمر چال او لاره مقرر ده او دی پر هغی باندی منظم درومی یو بڅرکی یوه رپه له هغی څخه وړاندی وروسته نشی کیدی پر هغه کار چې لگولی شوی دی تل تر تله په هم هغه کښی لگیا دی یوه شېبه هم په قرار او آرام نه دی د شپې او د ورځی چورلیدل او د کلنی تحویل په هر هر ځای کښی چې ښائی ورسېږي او مقرر مواسم او اوقات پیدا کړی په همغو ځایونو او مواسمو رسېږي بیا له هغه ځایه د الله تعالیٰ په حکم سره په بلی دوری باندی شروع کوی د قیامت تر قرب او قیام پوری هم دغه وضعیت دوام لری خو دغسی یو وقت راشی چې هلته د الله تعالیٰ له جانب په لمر داسی حکم صادرېږي چې له هغه ځایه چه غروب شوی ئی بیرته راوخیږه! دغه هم دا وخت دی چې باب التوبه به ترل کیږي کما ورد فی الحدیث الصحيح. خبره دا ده چې د ده دغه د طلوع او غروب، د دغه گرد (تول) نظام د هغه غالب، زبردست، علیم او خبیر ذات له جانب قائم کړی شوی دی چې د ده انتظام او قوام بل هیڅوک نشی خرابولی او نه ئی ماتولی او نه د ده پر دغه حکمت او پوهنی څه تنقید او تبصره کولی شی دی هر وخت چې اراده وفرمائی او څرنگه چې مشیت وفرمائی په کښی تحویل او تبدیل او تعدیل کولی شی هیڅوک او هیڅ شی د ده د دغو اراداتو او مشیاتو په مقابل کښی له سره هیڅ تردد او انکار نشی کولی.

تنبیه: د دغه آیت په تفسیر کښی یو حدیث راغلی دی چې په هغه کښی د لمر په تحت العرش کښی د سجده کولو ذکر شته دلته د هغه د تشریح ځای نه دی په دغه مورد کښی دی زمونږ هغه مستقل مضمون ولوست شی چې د «سجود الشمس» تر عنوان لاندی چاپ شوی دی.

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ^ط

او سپوږمۍ ته اندازه کړی (او ویشلی) دی مونږ منزلونه تر هغه پوری چي وگرځي (په نظر کښي) لکه وچه څانگه د خرما (چه کلکه کړه، ژیره او نرۍ شی).

تفسیر: یعنی د لمر په شان قمر تل په یوه وضعیت او هیئت نه دی بلکه هره ورځ تزئید یا تنقیص مومی الله تعالی قمر ته (۲۸) منازل مقرر فرمایلي دي چي دی دغه منازل په یوه معین نظام سره درجه په درجه طی او پری کوي په رومبني آيت کښي د شپي بيان و، بيا د لمر بيان وشو چي تری د کلونو او مواسمو او فصلونو او شپو او ورځو - گری - (ساعت) شیبی - (دقیقی) رپی (ثانیی) اوقات تشکیل کیږي. اوس د سپوږمۍ تذکره فرمائي چي د هغی په نقل او حرکت پوری د قمری ورځو، میاشتو کلونو اوقات مربوط دی. لمر او سپوږمۍ د هری میاشتي په آخر کښي تقریباً سره نژدی کیږي دلته قمر له سترگو څخه پتیبږي. کله چي بيا له لمر وړاندی کیږي نو په نظر راځي. بيا نو منزل په منزل په دی حال کښي چي پرله پسې زیاتیبږي پرمخ تگ کوي. څو څلورلسمی شپي ته ورسیبږي. نو په (۱۴) کښي بیخي پوره او کاملیږي وروسته له دی نه بيا پخپل تنقیص شروع کوي څو متدرجاً او ورو ورو خپل همغه د اولی شپي هیئت ته اعاده او مراجعت وکړي او د کجورو د هغی قدیمی وچي کلکی څانگی په شان چي له ډیر وچوالی لکه لینده کړه او نری کیږي، کړه وړه، نری، بی رونقه ضعیفه، نحیفه په سترگو کښي بریښي.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ
وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۶﴾

نه دی لمر لائق دغه لره (او له وسه ئی پوره نه ده) چي لاندی کړی سپوږمۍ (په زمان مکان اوصافو کښي) او نه شپه رومبۍ کیدونکی ده له ورځی، او دغه تول (فلکی اجرام) په آسمان کښي چورلیدونکی دی (لامبو په کښي وهي فراخ په کښي روان دی).

تفسیر: د لمر سلطنت په ورځو کښي دی. او د شپي حکومت په سپوږمۍ پوری تړلی دی. داسی نشي کیدی چي سپوږمۍ د خپلو وړانگو (انوارو) شیندلو (خورولو) په وخت کښي لمر د پلوشي (اشعه) تحت الشاع واقع شی. یا ورځ له شانتی په مخ کښي شی او د شپي پر کومه برخه متصرف شی یا شپه سبقت وکړي او د ورځی له اختتام څخه پخوا راشي. په هر ملک او اقلیم او

په هره زمانه او موسم کښی کومه اندازه چی شپې او ورځې ته ایښودلی شوی ده دغه کرات هیڅ مجال او قدرت نه لری چی له خپل ټاکلی (مقرر کړی) حرکت او سرعت څخه وړاندی یا وروسته د یوی ربی په اندازه هم تجاوز یا تخلف وکړی شی. هره یوه سیاره په هغه خپل مدار کښی قائمه او پخپل معین نظام سره چورلی او له هغه څخه د یوی ذری په اندازه هم یوی خوا او بلی خوا ته هیڅ تماثل او تجاوز نشی کولی او سره له دغومره لویوالی او سریع او گړندی حرکت په دغی آزادی فضا کښی یو له بله سره ټکر نه وهی او نه متصادم کیږی او نه له خپلی مقرری اندازی څخه څوکه (ورو) یا گړندی کیږی. آیا دغه د دی خبری واضحه نښه نه ده چی دغه ټول عظیم الشان مشینونه او د هغو دغه گرد (ټول) اجزاء او پرزی د کوم زبردست علیم، خبیر، قدیر ذات په قبضه او اختیار کښی دی چی په داسی دقیق او منظم صورت سره پخپلو کارونو کښی لگیا دی، بیا نو هغه لوی ذات چی دغه شپې ورځې، لمر، قمر، انجم او ټول علویات او سفلیات وmafیها ئی پیدا کړی دی او په دغو کښی هر راز (قسم) تبدیل، تحویل کوی آیا هغه په دی باندی نه دی قدیر چی تاسی وروسته له فناء څخه بیا ژوندی راپاخوی. (العیاذ بالله) تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه د ﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾ د تعبیر نکته داسی بیان فرمائی چی «لمر او قمر د هری میاشتی په آخر سره نژدی کیږی نو قمر لمر نیسی او لمر قمر نشی نیولی نو ځکه «لَا الْقَمَرُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُلْطِقَ الشَّمْسَ» ئی ونه فرمایل «والله اعلم»

یا دا چی نه دی لمر داسی او نه ښائی لمر ته دا چی لاندی کړی دی سپوږمئی او ورورسپړی یعنی چی صحیحه او آسانه وی ورته دا چی لاندی کړی سپوږمئ او ورسپړی ورته یا په زمان کښی چی په شپو کښی ورسره یو ځای شی یا په مکان کښی چی لمر سماءالدنیا ته ورکوز شی یا په اوصافو کښی چی د لمر سیر هم لکه قمر شی یا په سلطان او کمال کښی چی په څوارلسمه کښی ورسره گډ شی، یا په آثارو او منافعو کښی چی لمر هم د قمر آثار او خواص پیدا کړی حال دا چه هر یو له دغو پنځو ممنوعو شیانو ممنوع او دلیل د هر یو ښکاره دی. «برهان الدین کشککی»

وَاٰیةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴿٣٦﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ
مِّنْ مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٣٧﴾

او یوه نښه دلیل (د قدرت د الله) دوی ته دا ده چی بیشکه مونږ سواره کړی دی مونږ اولاد د دوی په بیړی (جهاز د نوح) ډکه کړی شوی کښی او پیدا کړی دی مونږ دوی ته په شان د دغه (بیړی) هر هغه څه چی دوی پری سوړیږی (له نورو نواقلو څخه).

تفسیر: یعنی د حضرت نوح علیه السلام په زمانه کښی لکه چه طوفان راغی نو د آدم نسل ئی د هغه پر دکی بیرې سور کړ چی نوح علیه السلام هغه جوړه کړی ده که نه د انسان تخم به نه پاتی کیده بیا د هغی بیرې په نمونه ئی نوری بیرې او جهازونه درجوړ کړل چی پر هغو تاسی تر نن پوری سوریږئ او سره له خپلو احمالو او اثقالو ئی له یوی وچی څخه بلی وچی ته وړئ! او له دغو جهازونو څخه هم داسی کار اخلئ لکه چی له نورو نواقلو څخه ئی اخلئ مثلاً اوبی چی هغه ته عربو «سفائن البر» یعنی د وچی بیرې ویل.

وَإِنْ نَّشَأْنُكُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ إِلَّا رَحْمَةً
مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٢﴾

او که اراده وفرمایو مونږ نو غرق کړی به مو وو دغه (راکبین د بیرې) پس نه به وی هیڅ فریاد رس او نه به دوی خلاصولی کیږی (له غرقه) مگر (نه ئی غرقوو) په رحمت مهربانی خپلی سره او دپاره د نفعی اخیستلو تر نیتی (د مرگ د دوی) پوری.

تفسیر: یعنی دغه د هډوکو یوه موتی انسان ته وگورئ چی څرنګه له ویروونکی سمندرونو او سیندونو څخه د جهاز په ذریعه تیریږی راتیریږی چی د هغو په نسبت د خورا (دیر) لویو جهازونو حقیقت د یوه نری خټلی په اندازه هم نه دی که الله تعالی اراده وفرمائی چی تاسی په دغو سیندونو کښی ډوب کړی نو څوک تاسی ته له دغه ډوبیدلو څخه نجات درکوی؟ او څوک به مو په فریاد رسیږی. مگر دغه د الله تعالی د حکمت او مهربانی او مصلحت اقتضاء ده چی ګرد (ټول) بحری راکبین نه ډوبوی ځکه چی د ده د رحمت او حکمت اقتضاء هم دغسی ده چی دوی تر یوی معینی نیتی پوری ژوندی وی او دغه دنیوی امور پخپل طبیعی مدار وګرځی. د دیر افسوس ځای دی چی دیر خلق د قدرت پر دغو دلائلو او نشو نه پوهیږی او نه د الله تعالی د دغو نعماتو قدر پیژنی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٣٣﴾
وَمَا تَأْتِيهِمْ مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٣٤﴾

او کله چی وویل شی دوی ته چی ځان وساتی له هغه (دنیوی عذاب) چی په مخکښی ستاسی دی او له هغه (اخروی عذاب) چی وروسته درپسی راځی بنائی پر تاسی رحم وکړ شی (نو دوی مخ وگرځوی) او نه راځی دوی ته هیڅ دلیل له دلائلو (قدرت) د رب د دوی مگر دی دوی له هغو (دلائلو) څخه مخ وگرځوونکی.

تفسیر: وړاندی د جزاء ورځ راځی - او وروسته مو پریښی دی خپل اعمال. یعنی کله چه دوی ته وویل شی چی د قیامت د سزا او د بدو اعمالو له شامت څخه وویږیئ! او د خپلی آخری خاتمی په نسبت څه فکر او غور وکړئ! څو د الله تعالی رحمت ستاسی په لوری متوجه شی نو دوی په نصیحت له سره غور نه ږدی او تل د الله تعالی له احکامو څخه مخ اړوی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا الَّذَيْنَ كَفَرُوا الَّذِينَ أَمْنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ أَطْعَمَهُ ۖ

او کله چی وویل شی دوی ته چی نفقه ورکړه کوئ (عاجزانو ته) له ځینو هغو (مالونو) چی رزق روزی درکړی دی تاسی ته الله نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (له جهته د استهزاء) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی آیا طعام ورکړو مونږ هغه چاته که اراده فرمائی وی الله نو طعام به ئی ورکړی وو هغه ته

تفسیر: یعنی د الله تعالی نور احکام به څه ومنی - پر فقاو او مساکینو مال لگول د دوی په نزد هم د ثواب کار دی لیکن هم دغه مسلمه خبره لکه چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مؤمنانو له طرفه دغو منکرانو ته ویله کیږی نو په نهایتو سپکو طریقو او تمسخر او پوچندو (استهزاء) سره تری اعراض او انکار کوی، او وائی «هغو کسانو ته چی پخپله پاک الله رزق او روزی نه ده ورکړی مونږ به هغوی ته څه ورکولی شو او ولی به ئی ورځورو مونږ د الله تعالی له مشیته مخالف کار نشو کولی، که د الله تعالی مشیت داسی نه وی نو دوی به ئی فقرا او محتاج - او مونږ به ئی غنی او دولتمن نه وو وگرځولی.» نو آیا د دغه حماقت او بیحيائی په مقابل کښی څه وویل شی؟ آیا که د الله تعالی اراده د چا په ورکړه کښی شوی وی نو د هغه هم دا یو صورت دی چی پخپله الله تعالی بلا واسطه رزق د هغه په لاس کښی ورکړی؟ که په وسایطو ورکول هم د الله تعالی له مشیت څخه دی؟ نو تاسی دغسی فیصله ولی وکړله؟ چه د الله تعالی اراده په دی نه ده شوی چی هغو ته دودی ورکړی دغه خو د الله تعالی امتحان دی چی

اغنيا ئی د فقراؤ پر اعانت مامور فرمایلی دی او د دوی په وسیله ئی د هغوی د رزق رسولو سامان مهیا کړی دی. هر هغه چی په دغه امتحان کښی پاتی او ناکامه شی نو ښائی چی دی پر خپلی بدبختی او ناکامی وژاری.

تنبیه: د عینو اسلافو له اقوالو معلومیږی چی دغه آیت د عینو زناده و په حق کښی دی په دغه صورت به د دوی دغه قول پر تمسخر نه حمل کیږی بلکه پر خپل حقیقت ایښود کیږی.

إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٦﴾

نه یی تاسی مگر په گمراهی ښکاره کښی.

تفسیر: که دغه جمله د کفارو د قول تتمه وی نو مطلب به ئی داسی کیږی «ای د مؤمنانو ټولنی! تاسی په صریحی گمراهی کښی لویدلی یی چی د داسی خلقو د گیدی پر مړولو پسی گرځی چی د الله تعالی له طرفه هغو کفارو ته خطاب دی چی دوی خومره چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه گمراهی ده چی په نیک کار کښی پر تقدیر حواله ورکړی او د خپلو مزو په لاس ته راوړلو کښی په طمعی او توقع پسی مندی ووهی».

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٧﴾

او وائی (کفار) چی کله به وی دغه وعده (د قیامت ؟ ووايي راته!) که چیری یی تاسی صادقین رښتینی (په دی کښی ای مؤمنانو!).

تفسیر: یعنی ستاسی دغه قیامت او دغه عذاب او آفتونه چی تاسی مو له هغو څخه پرله پسی ویروی، کله راځی ؟ او دغه مواعید مو کله پوره کیږی ؟ که تاسی په واقع سره رښتینی یی نو دغه وعده ژر تر ژره پوره کړئ او مونږ ته ئی راوښی!

مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٣٨﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣٩﴾

(نو فرمائی الله چی) انتظار نه کوی (کفار) مگر د چغی یوی (د اسرافیل)

چی ویه نیسی دوی حال دا چی دوی به جگری سره کوی. پس توان به ئی ونه شی د وصیت او نه به خپل اهل ته بیرته ورشی (له مشاغلو خپلو).

تفسیر: یعنی قیامت به یو ناخاپه فجأة واقع شی او په داسی حالت کښی به قائمیری چی تول خلق پخپلو معاملاتو او چارو کښی مشغول او لگیا وی. څه وخت چی اول صور (شپیلی) وپوکلې شی د گردو (تولو) هوش او حواس به مفقود او ورک شی او بالاخر تول سره مری او په هر ځای کښی به مری یو پر بل لویږی دوی به دومره یو فرصت هم ونه مومی چی څه ووائی یا څه وصیت وکړی یا خپلو کورونو ته خپل ځان ورسوی، او بالفرض که وصیت هم وکړی نو چا ته به ئی کوی؟ او که خپلو کورونو ته راهم شی نو کورونه به ئی چیری ودان پاتی وی؟

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥٦﴾

او بیا به پوکی وکړ شی په صور (شپیلی) کښی پس ناخاپه دوی له قبورو څخه په طرف د رب خپل به مندی وهی غغلی.

تفسیر: یعنی کله چه دوهمه شپیلی (صور) وپوکلې شی نو گرد (تول) مخلوقات به سره ژوندی کیږی او له خپلو قبورو څخه به راپورته کیږی. او پرښتی به په ډیر سرعت او شطارت (چالاکۍ) سره دوی گرد (تول) په تیل وهلو سره د محشر د میدان په لوری ولی او شری به ئی.

قَالُوايُؤْيِيكُنَا مِنْ بَعَثْنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا ۖ

وائی به دوی ای هلاک خرابی ده مونږ ته چا راپاخولو له ځایونو دخوبونو زمونږ څخه.

تفسیر: ښائی چی د اولی او دوهمی نفخی په منځ کښی به پر دوی د خوب حالت طاری کیږی. یا د قیامت د هولناکی منظری له لیدلو څخه به دوی د قبر عذاب آسان وگنی او داسی یو وضعیت به ځان ته اختیاروی چی خوب ته به ورته او مشابه وی یا به «مرقد» د مضجع په معنی وی د خوب له کیفیت څخه به تجرید وکړی شی والله اعلم.

هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾

دا هغه (دوهم ژوندون) دی چی وعده ئی کړی وه رحمن او ربنتیا ویلی وو رسولانو.

تفسیر: دغه جواب د الله تعالی له جانب په هغه وخت کښی ورکاوه کبیری. یا ئی مستقبل د حاضر په غای درولی هم دا اوس ورته جواب وائی یعنی ولی دغه پوښتنه کوئ؟ پر شانته خو خپلی سترگی وغړوی! او دغه وضعیت ته وگورئ! دا خو هم هغه ژوندی راپاخول دی چی د هغو وعده د الله تعالی له طرفه تاسی ته درکړی شوی وه. او انبیاء الله به پرله پسې د هغو اخبار او اطلاع تاسی ته درکوله.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيِّحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿۵۳﴾

نه به وی (دغه نفخه الثانيه) مگر چغه یوه (چی وشي نو راژوندی به شی دوی تول) پس ناڅاپه دوی تول په نزد زمونږ به حاضر کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی هیڅ یو متنفس به نه تښتیدلی شی - او نه به چیری خپل غان پتولی شی.

فَالْيَوْمَ لَا يُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۵۴﴾

پس نن ورځ به ونه کاوه شی ظلم په هیڅ نفس باندی د هیڅ څیز او نه به جزاء درکوله کبیری تاسی ته مگر (جزاء) د هغو (اعمالو) چی وی تاسی چه کول به مو (له خیر او شر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د هیڅا به نه نیکی ضائع کبیری او نه به د جرم له حیثیت او اندازی غنجه زیاته سزا چاته ورکوله کبیری. پوره پوره او په کامل ډول (طریقه) سره هر چاته د هغی جزاء او سزاء ورکاوه کبیری. او له هر چا سره به په عدل او انصاف سره معامله وشي. او هر چاته به هر هغه نیک او بدکار چی په دنیا کښی ئی کړی وی په عقبی کښی د ثواب او عقاب په شکل او صورت ور د مخه او وړاندی کبیری.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكِهِونَ ﴿۵۵﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلِّ عَلَى الْأَرْآئِكِ مُتَّكِونَ ﴿۵۶﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿۵۷﴾

بیشکه اصحاب یاران د جنت به نن ورځ په مشغولتیا کښی د لذت اخیستونکی وی. دغه (جنتیان) او ښځی د دوی به په سیوریو کښی (ناست وی) پر تختونو باندی تکیه وهونکی به وی. وی به دوی ته په دغه جنت کښی (انواع د) میوو او وی به دوی ته هر هغه شی چه غواړی ئی دوی (او آرزو ئی کوی).

تفسیر: په جنت کښی به د هر قسم عیش - عشرت او نشاط وسائل او سامان وی. مؤمنین به له دنیوی مکروهاتو څخه نجات ومومی او په جنت کښی به د هغوی مشغله ماسواء له تفریح او ساعت تیری څخه بل شی نه وی. دوی به له خپلو ښځو سره یو ځای لکه شودی او شکره گډ او خوښ او خوشال وی. په دیره اعلیٰ درجه ښائسته او ښکلو چپرکتونو (خپرکتونو) او پالنگونو به هوسائی (راحت) او آرام کوی. هر قسم میوی، دانی مأكولات او مشروبات به دوی ته حاضر او مهیا وی. پس لنده ئی دا د هر هغه شی طلب آرزو او تمنا چی د جنتیانو په زړونو کښی وگرځی همغه به ورته علی الفور وړاندی کیږی. او د دوی گرد (تول) مرادونه، ارمانونه به دوی ته پوره او کامل وررسیږی. دغه خو جسمانی خوندونه او لذت شول وروسته له دی نه د روحانی نعمتونو په طرف په ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ﴾ سره لږ څه اشاره فرمائی.

سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ ﴿۵۸﴾

وی به دوی ته سلام (چی وبه ویلی شی ورته) په ویلو سره له (طرفه د) رب رحم والا.

تفسیر: یعنی د هغه مهربان رحمن له جانب به جنتیانو ته سلام وایه کیږی که د پرښتو په ذریعه وی یا به بلا واسطه پخپله رب الرحیم د سلام ارشاد فرمائی لکه چی د «ابن ماجه» په یوه روایت کښی راغلی دی. د دی اعلیٰ لذت او کیفیت په نسبت به څه ویلی شی چی د ښکلو او ویلو له قوی څخه وتلی دی. اللهم ارزقنا هذه النعمة العظمی بحرمة نبيک محمد صلی الله علیه وسلم

وَأَمَّا زُورًا وَالْيَوْمِئَاتِ الْمُنِجِمُونَ ﴿۵۹﴾

او (وبه وایه شی چی) راجدا شی نن ورځ ای مجرمانو (کافرانو له مؤمنانو څخه).

تفسیر: یعنی د جنتیانو په عیش او آرام کښی تاسی له سره هیڅ برخه نه لرئ ستاسی د هستوګنی ځای بیل دی چی تل به همغله اوسیرئ ای مجرمانو کافرانو!

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَىٰ أَدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ۖ وَإِنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

آیا حکم نه وو کړی ما تاسی ته (په ژبو د رسولانو سره) ای ځامنو د آدم په دی سره چی عبادت مه کوئ تاسی د شیطان بیشکه دغه شیطان تاسی ته دشمن دی ښکاره. او (داسی حکم می نه وو کړی بلکه کړی می وو) چی عبادت کوئ (یواځی) زما دغه (عبادت زما) لاره ده سمه (چی جنت ته تللی ده).

تفسیر: یعنی د هم دغی ورځی په نسبت مو تاسی د انبیالو الله په واسطه مکرر پوهولی وئ او ویلی مو وو چی د لعین شیطان متابعت له سره مه کوئ! چی ستاسی ښکاره او صریح دشمن دی او هغه مو تر هغه پوری نه پریردی څو مو په دوزخ کښی وغورځوی. که ابدی نجات غواړئ نو پر دغه سمی صافی لاری چی درښکاره او واضحه کړی شوی ده لاړ شی او یواځی د الله تعالی په عبادت او بندګی کښی مشغول اوسئ!

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾

او خامخا په تحقیق گمراه کړی وو (شیطان) له تاسی خلق ډیر، آیا پس نه یئ تاسی داسی چی عقل وچلوئ. (وبه ویلی شی منکرانو ته په آخرت کښی) دا دوزخ دی هغه چی وئ تاسی چی (په دنیا کښی) وعده ئی درسره کړی شوی وه. ځی ننوځی په ده کښی نن ورځ په سبب د هغی چی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی کافران کیدئ.

تفسیر: یعنی افسوس چی سره له دومره نصیحت او پوهولو تاسی ونه پوهیدئ او له غور او فکر

او عقل څخه مو کار وانخیست - او دغه ملعون شیطان له تاسی یو لوی جمعیت گمراه او بی لاری کر - آیا تاسو دومره عقل او پوه نه درلوده (لرله) چی د دوست او دښمن په منځ کښی فرق او تمیز سره وکړی شی ؟

او پخپلی گټی او تاوان وپوهیږئ ؟ په دنیوی کارونو کښی خو مو خپله ډیره هوښیاری او ذهانت ښکاروه - مگر په اخروی معامله کښی مو ځان دومره ناپوه او غبی وغورځوه چی په دومره غټو غټو خبرو هم ونه پوهیدئ - یا ځان مو پری نه پوهوه - او د پوهیدلو لیاقت نه وو درپاتی - اوس نو د خپل هغه حماقت او سفاهت نتائج او ثمرات وشکئ! دغه دی دوزخ درته تیار او منتظر دی چی د هغه وعده مو له تاسی سره د کفر اختیارولو په تقدیر کړی وه. د کفارو د هستوگنی ځای هم دا دی - ځی خپلو ځایونو ته او په کښی الی الابد پریوځی!.

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۷۵﴾

نن ورځ به مهر ووهو پر خولو د دوی او خبری به وکړی له مونږ سره لاسونه د دوی او شاهی به ورکړی پښی د دوی په هغو کارونو چی وو دوی چی کول به دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی که نن دغه خلق پخپلو جرائمو باندی پخپلو ژبو سره هم اقرار او اعتراف وکړی نو څه به کیږی ؟ مونږ د دوی پر خولو مهر لگوو او د دوی لاسونو او پښو بلکه د دوی ابدانو پوستکیو ته به حکم ورکوو څو د هغو د جرائمو بیان وکړی چی د دوی په ذریعه ئی پر هغو ارتکاب کړی وو لکه چی هر عضو (هنده) د الله تعالی په قدرت په وینا راځی او شهادت ورکوی کما جاء فی الركوع الثالث ۲۰ آیت من حَمَّ السَّجْدَةَ قَوْلَهُ تَعَالَى ﴿حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا سَجَدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ وفی موضع آخر فی ذلک الركوع ۲۱ آیت ﴿قَالُوا أَنْطَقْنَا اللَّهَ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

او د نیکانو اعضاء شهادت ورکوی د دوی په طاعت او صلاحیت باندی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿۷۶﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿۷۷﴾

او که اراده فرمایلی وی مونږ نو خامخا هواروالی به راوستلی وو مونږ پر سترگو د دوی پس وړاندی شوی به ؤ دوی هغی لاری ته (چی تل پری تلل). پس خرنګه به لیدلی وه دوی (هغه لاره) او که اراده فرمائی وی مونږ خامخا مسخ کړی به وو مونږ دوی په غایونو خپلو کښی پس طاقت به ئی نه وو د وړاندی تلو او نه به بیرته گرځیدلی شو (شاته).

تفسیر: یعنی لکه چی دوی زمونږ له آیاتونو څخه سترگی پتی کړی دی که مونږ اراده فرمائی وی نو د سزا په ډول (طریقه) به مو د دوی ظاهری بصارت هم له دوی نه اخیست او له دوی نه به مو خالص رانده جوړ کړی وی چی د دی لوری او د هغه لوری لار به ئی هم پری نه لیدله او هم هغی چی دوی له شیطانی لارو څخه نه پر څنګ کیږی او نه غواړی چی د الله تعالی پر لاره لار شی مونږ قدرت لرو چی د دوی صورتونه بیخی مسخ او له اصلی حالت څخه ئی واړوو خو دوی د خپل کوم ضرورت دپاره بیخی له خپله غایه پر خوځیدلو قادر نه وی. مگر مونږ داسی ونه کړه - او له دغو جوارحو او قواوو څخه مو دوی محروم ونه گرځول دغه زمونږ له خوا دوی ته مهلت او دیل وو نن به همغه سترگی لاسونه پښی پر دوی شاهی ورکوی چی دغو چتی (بیکاره) خلقو مونږ پر کومو چتی (بیکاره) کارونو لگولی وو او له مونږ ئی څه څه کارونه اخیستل.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

او هر چاته چی اوږد عمر ورکړو مونږ هغه ته نو نسکور به کړو هغه په پیدایښت کښی، آیا پس نه کوی دوی عقل (چی نه یواځی الله په معمروالی او تنکیس بلکه په بعث هم قادر دی).

تفسیر: یعنی د خپل بصارت فقدان او د صورت مسخ مستبعد مه گنئ! آیا تاسی نه گورئ او غور نه کوئ چی یو روغ رمت او مضبوط انسان څه وخت چی زیات سپین ږیری او زوړ شی خرنګه د لیدلو - آوریډلو - تلو - گرځیدلو څخه معذور کیږی. گواکی د هلکتوب په شان کمزور او ناتوانه گرځی او بیا د نورو کومک او معاونت او لاس نیولو ته لکه وړوکی محتاجیږی او په زوړتوب کښی همغه د وړوکتوب حالت او عادت له سره شروع کیږی نو آیا هغه الله تعالی چی د دوی د دغه قوی په عطالت او ازاله په وړتوب او زړتوب کښی قادر دی په ځلمیتوب کښی به نه وی مقتدر ؟.

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾

او نه دی ښوولی مونږ دغه (محمد) ته شعر او نه ښائیږی ورلره (شعر ویل)،
نه دی دغه (قرآن) مگر خالص ذکر پند دی او قرآن دی ښکاره کوونکی (د
احکامو).

تفسیر: یعنی څه چی پاس بیان شو گرد (تول) واقعیه حقائق دی او کوم شاعرانه تخیلات نه
دی. دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مونږ داسی یو عظیم الشان قرآن احسان کړی دی چی
پر نصائحو او روښانو تعلیماتو معمور دی کوم د شعر او شاعری دیوان نه دی چی په کښی
خالص طبع ازمویل. او د تخیل او مبالغی مظاهره وی بلکه د محمد صلی الله علیه وسلم مبارکه
طبع په فطری ډول (طریقه) سره د شاعری له فنه دومره بعیده ده چی سره له دی چی دوی د
قریشو له خاندانه څخه دی چی د هغوی هر فرد حتی چی وینځو ئی هم د شعر ویلو قدرت او
طبیعی سلیقه لرله مگر دوی پخپل مدت العمر کښی شعر نه دی جوړ کړی البته په رجز او په نورو
مواقعو کښی به یو نیم ځلی د دوی د مبارکی ژبی څخه بی تکلفه ځنی مقفی عبارت وتلی وی
چی د شعر خاصیت به تری څرگندیده (ښکاریده) چی ښائی دغه تری مستثنی گنل شی. او نه
ښائی چی پر دغو د شعر او شاعری اطلاق وکړی شی نه یواځی دوی پخپله شعر نه دی ویلی بلکه
د بل کوم شاعر اشعار ئی هم پخپل عمر کښی له دوو څلورو مرتبو څخه زیات نه دی ویلی. او
د دغو اشعارو د لوستلو په وخت کښی به ئی هم داسی لهجه اختیاروله چی په هغه شعر کښی به
د شعریت خصوصیات نه ښکاریده یعنی تش د هغه شعر مطلب به ئی اداء فرمایه. الغرض د دوی
شریفه طبع له شعر او شاعری سره دومره تناسب او علاقه نه درلوده (لرله). ځکه چی دغه شی د
دوی له جلیل منصب سره لائق نه ؤ. دوی د حقیقت ترجمان ؤ د دوی د بعثت مقصد دا ؤ څو
گرده (توله) دنیا له علویه و حقایقو څخه بی له ادنی کذب او غلو خبردار او پوه کړی ظاهر
دی چی دغه کار د یوه شاعر له لاسه نه دی پوره. ځکه د شاعریت حسن او کمال په دی کښی
دی چی په کذب. مبالغه. تخیل. فرضی خبرو جوړولو کښی غلو وکړی که په شعر کښی کوم
محمود جزء وی نو هغه پری مؤثر کیږی او په زړه کښی ځای نیسی نو دغه صفت د لوی قرآن
په نثر کښی په هغه اندازه موندلی کیږی چی که د تولی دنیا شعراء سره راتول شی نو دوی په
گردو (تولو) اشعارو کښی د دی پاک قرآن یوه ادنی نمونه هم نشی پیدا کولی. د قرآن الکریم
د دغه بدیع اسلوب د لیدلو په اثر ویلی شو چی گواکی د نظم اصلی روح د ده په هم دغه نثر
کښی مزج او خلط کړی شوی دی ښائی چی له هم دی سببه لوی لوی فصحاء. بلغاء. او عقلاء
د پاک قرآن د فصاحت او بلاغت په مقابل کښی هک پک او حیران پاتی شوی او پاتی کیږی او
قرآن ته به ئی شعر او سحر ویل حال دا چی شعر او سحر له قرآن سره هیڅ نسبت نه لری آیا
د شاعری او جادوگری پر اساس او بنیاد په دنیا کښی د قومیت او روحانیت داسی عظیم الشان
او لازوالی ودانی او عمارتونه ودانیدلی او دریدلی شی چی تر نن ورځی پوری د قرآنی تعلیم په

اساس قائم او تینگ ولاړ دی ؟ دغه د شاعرانو او د جادوگرانو کار نه دی بلکه د انبیاء الله کار دی چی د الله تعالی په حکم مرو زړونو ته ابدی ژوندون عطاء کوی. الله تعالی عربو ته د دی خبری د ویلو موقع ور نه کړه چی ووائی تاسی له ابتدا څخه شاعر وئ او اوس مو له شاعری څخه ترقی کړی نبي شوی یئ.

لَیْنِذَرَمَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقُّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿۴۰﴾

چی وویروی (دغه قرآن یا نبي) هر هغه چی وی ژوندی او ثابته شی خبره (د عذاب) پر کافرانو (چی قرآن نه منی).

تفسیر: یعنی د ژوندی زړه انسان د قرآن په آوریډلو سره له الله تعالی څخه وویریدی او پر منکرانو د حجت اتمام وشي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر چا کښی چی روح وی یعنی نیک اثر واخیستی شی د هغه د فائدی دپاره او پر منکرانو د الزام اړولو دپاره».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مِلْكُونَ ﴿۴۱﴾

آیا نه وینی دوی (بلکه وینی ئی) چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی ته له هغه چی جوړ کړی دی لاسونو (د قدرت) زمونږ چارپایان پس دوی د هغوی مالکان (واکداران) دی.

تفسیر: له تنزیلیه و آیتونو څخه وروسته بیا د تکوینیو آیتونو په طرف توجه ورکوی. یعنی له یوه جانبه د لوی قرآن پندونه او نصائح واورئ او له بل طرفه په غور او دقت سره وگورئ چی پاک الله څرنګه انعام او احسان پر تاسی فرمایلی دی. اوبښ - غوائی - آس - کچر - پسه او نور ساکینان (جاندار) تاسی نه دی پیدا کړی بلکه دغه مگرد (ټول) پخپله پاک الله ستاسی د فائدی او ګټی دپاره پیدا کړی دی او بیا ئی تاسی محض پخپل فضل او کرم سره د هغو مالکان ګرځولی یئ چی تری وخورئ! او تری هر راز (قسم) کار چی مو زړه غواړی واخلي! او تری په هر ډول (طریقه) منتفع شی!.

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿۴۲﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿۴۳﴾

او ذلیل عاجز ایل کری مو دی دغه (چارپایان) دوی ته پس ځینی له دوی د سورلی د دوی دی او له ځینی د دوی خوری. او شته دوی ته په دغو انعامو کښی نفعی ډیری د څښلو (شیان) آیا پس دوی شکر نه ویاسی (په دی نهماؤ)؟.

تفسیر: وگورئ چی څومره لوی او عظیم الجثه او قوی هیکله حیوانات د ضعیف البنیان انسان په مقابل کښی عاجزان او ناتوانان - او تول ده ته مسخر او تابعان دی د زرهاؤ اوهانو یو قطار (لر) یو وړوکی هلک هر چیری چی وغوړی بیائی او دوی د پوزی له نکیله راکاړی او دوی د دغه وړوکی په مقابل کښی خپل غوړ هم نه خوځوی او پر څومره قوی او زورورو حیواناتو انسانان سوریږی - پیتی پری وړی او ډیر حیوانات حلالوی او له غوښو او نورو اجزا و څخه ئی منتفع کیږی - علاوه پر غوښی د دوی له پوستکیو - هډوکیو - وړیو - ویشتانو او نورو څخه څومره فائدی حاصلولی شی - د دوی غلاتڅی داسی دی لکه د شودو چینی چی د هم دغو چینو له اوبو خور (مشرَب) څخه ډیر انسانان خروبیږی (سیرابیږی) خو سره له دی شکر ایستونکی بندگان ډیر لږ دی.

وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لَّهُمْ يُنْصَرُونَ ۚ لَا يَسْتَطِيعُونَ
نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُخْفَرُونَ ۚ

او نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له الله (نور) معبودان چی بنائی دوی سره به مدد وکړی شی. نه لری (طاقت) (دغه معبودان) د نصرت له دوی سره حال دا چی دغه (معبودان) به دوی ته لښکری حاضرې کری شوی وی (په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی هغه الله چی دغسی نعمتونه ئی تاسی ته عطاء او مرحمت کری دی د هغه شکریه تاسی په دی دول (طریقه) سره ادا کړئ چی د ده په مقابل کښی مو نور معبودان او اختیار لرونکی ودرول او د دوی په نسبت داسی عقیده لرئ چی گواکی دوی د اړتوب (مجبوری) او احتیاج په وخت کښی زمونږ په کار راځی او په درد خوری او راسره امداد او مرستی (مدد) کوی نو په یاد ئی ولرئ چی هغوی به ستاسی سره څه کومک او مرستی (مدد) وکړی شی؟ حال دا چی دوی خپلو ځانونو ته هم څه نفعه او گټه (فائده) نشی رسولی. هوا څه وخت چی تاسی امداد او معاونت ته سخت اړ (مجبور) او محتاج اوسئ دوی په هم دغه وخت کښی پر تاسی نور

الزامات او جرمونه هم اړوی او ستاسی پیتی لا درنوی نو هلته به تاسی ته دغه خبره ښکاره شی چی د هغو معبودانو په طرفداری او حمایت چی تاسی خپل گرد (تول) عمر مصرف کړی ؤ نن هغوی په کومه سترگه تاسی ته گوری ؟.

فَلَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ إِنََّّا نَعْلَمُ مَا يَسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٣٦﴾

پس نه دی غمجن کوی تا خبری د دوی (په دی چی ته رسول نه ئی) بیشکه مونږ ته معلوم دی هغه (حسد او بغض) چی پتوی ئی دوی او هغه (کفر او عناد) چی ښکاره کوی ئی دوی.

تفسیر: یعنی کله چی پخپله له مونږ سره د دوی سلوک او معامله داسی ده نو تاسی له سره مه غمجن او مه خفه کیږئ! او خپله فریضه په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اداء کړئ! او دوی مونږ ته پریږدئ! مونږ د دوی له ظاهری او باطنی احوالاتو څخه ښه واقف او خبردار یو او په ډیر ښه شان سره د دوی حساب او کتاب اخلو او لازمه احکام د دوی په نسبت صادروو.

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٣٧﴾

آیا نه وینی نه پوهیږی انسان چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی هغه له نطفی (یوه خاڅکی اوبو) پس ناڅاپه دی سخت جگړه کوونکی ښکاره دی (له مونږ سره په نفع د بحث کښی).

تفسیر: یعنی انسان خپل اصلیت او ماهیت ته نه گوری او نه ئی په یاد وی چی دی د یوی ناڅیزې او ناولی اوبو یو خاڅکی ؤ چی د الله تعالی په قدرت له څه شی څخه څه شی تری جوړ شوی دی ؟ د اوبو دغه خاڅکی ته الله تعالی داسی زور او قوت - نطق او بیان ورعطاء کړ چی دی اوس پر هره یوه خبره جگړی او مناقشی کوی او له خپله ځانه راز راز (قسم قسم) خبری او اتري جوړوی - تر دی اندازی پوری چی نن له خپله حده متجاوز شوی د خپل لوی خالق په مقابل کښی هم ټینگ او ولاړ دی.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٣٨﴾

او تری پر مونږ پوری مثل (د هډوکی وراسته) او هیر کړی ئی دی پیدایښت خپل، وائی څوک به ژوندی کړی دغه هډوکی حال دا چی هغه وراسته دی.

تفسیر: یعنی وگوری، چی دوی پر الله تعالیٰ خرنکه خبری او فقری تری؟ گویا هغه مطلق قادر د عاجز مخلوق په شان فرضوی او داسی وائی کله چی زمونږ اجساد وراسته شی او بیخی ورپری یواځی وراسته او زاړه هډوکی او ککره مو پاتی شی نو آیا دغه شیان بیا څوک ژوندی کولی شی؟ د دغسی سؤال کولو په وخت کښی دوی ته د دوی اصلی پیدایښت نه په یادپری. که نه دغه ناخیزه څاشکی ته به د دغه الفاظو د ویلو جرأت نه وی پیدا شوی. بنائی چی دی خپل اصل او ماهیت ته نظر وکړی! او لږ دی وشرمپری! او لږ څه دی له خپله عقله او پوهی کار واخلی! ښکاره ده چی په دغه تقدیر به دی پخپله د دغو سوالاتو هغه جواب ومومی چی په دغه راتلونکی آیت کښی مذکور دی.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای محمده ده ته) بیا به ژوندی کړی دغه (وراسته هډوکی) هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی اول ځلی حال دا چی دغه (الله) په هر قسم پیدایښت ښه عالم دی (که نوی وی او که زوړ).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی اول ځلی ئی په دغو هډوکی کښی روح غورځولی دی هغه ته دوهم ځلی په دوی کښی روح اچول څه سختی او اشکال نه لری. بلکه ستاسی په زعم دغه دوهم ځلی ژوندی کول د اول ځلی ژوندی کولو په نسبت لاسهل او آسان دی ﴿وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ حال دا چی هغه مطلق قادر ته هر شی آسان دی. اعم له دی چی اول ځلی وی که دوهم ځلی. دی په هر ډول (طریقه) سره په پیدا کولو قادر او مقتدر دی او د بدن اجزاء او د هډوکی بشرکی هر چیری چی تبت او پرک (منتشر) وی د هغه هره هره ذره د ده په محیط علم کښی ده او هغه ئی پخپل موعد (تاپی) بیا تولوی او ژوندی کوی ئی.

وَالَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٣٠﴾

هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته له ونی شنی څخه اور پس ناڅاپه تاسی له هغی ونی څخه بلوی اور.

تفسیر: یعنی رومی ئی له اوبو څخه تکه شنه او خروبه ونه زرغونه کړه. بیا د دغی تکی شنی او ښکلی ونی لرگی ئی وچ او خس ئی وگرځوله چی اوس تاسی له هغی څخه اور ویاسی پس هغه الله جل جلاله چی دغسی متضاد صفات په اول او آخر کښی بدلولی شی آیا دی به د یوه څیز

په موت او حیات او په لاندی باندی کولو او اړولو رارولو څرنگه قادر او توانا نه وی. تنبیه: ځینو اسلافو له ﴿مَنْ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ﴾ څخه هغه خاصه ونه مراده کړی ده چی د هغی له څانگو څخه کله چی یو په بل باندی ومبلی شی اور وځی لکه چی زمونږ په مشرقی جلال آباد کښی د (بانس) ونه یا په عربو کښی د (مرخ) او (عفار) ونی دی والله اعلم.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

آیا نه دی هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی نی دی آسمانونه او ځمکه قادر په دی باندی چی پیدا کړی په شان د دوی ؟ هو! (قادر دی په دی باندی). او هم دی دی اصلی دیر پیدا کوونکی (د مخلوقاتو) ښه عالم (پر هر شی باندی).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی د آسمان او ځمکی په شان لوئی لوئی کړی نی پیدا کړی هغه ته د دغسی کفارو په شان د وړوکو وړوکو شیانو پیدا کول له سره مشکل نه دی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی امر حکم د الله هر کله چی اراده وفرمائی (د پیدا کولو) د یوه څیز دا دی چی وفرمائی هغه ته چی (جوړ) شه نو (جوړ) شی.

تفسیر: یعنی د کوم لوی یا وړوکی شی په اول یا دوهم ځلی پیدا کولو کښی الله تعالیٰ ته هیڅ یو اشکال او دقت نشی وړاندی کیدی د ده له جانبه خو تش یوه اراده په کار ده هر کله چی دی د کوم شی د پیدا کولو اراده وفرمائی هغه له علی الفور څخه هم وړاندی پیدا کیږی او د یوی ربی دیل او تأخیر هم په کښی امکان نه لری.

تنبیه: زما په خیال دغه آیت له پخوانی آیت سره هم لگولی شو او داسی هم ویلی کیدی شی چی رومبی د بدن د پیدایښت ذکر و او دلته نی د نفخ الروح مطلب پوهولی دی والله اعلم (ارجع الی بحث الروح فی سورة الاسراء من هذا التفسیر).

فَسُبْحَنَ الَّذِي يَبْدِئُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝

پس پاکی ده هغه (الله) ته چی په لاس (د قدرت) د ده کښی ده باچاهی د هر څیز او خاص هم ده ته بیرته بیا بیولی کیږی (په آخرت کښی لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی هغه لوی معبود او اقدس او ارفع موجود چی د ده د قدرت په لاس کښی فی الحال هم د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو د مخلوقاتو د حکومت واک (اختیار) او زمام (واگی) شته په مستقبل کښی هم گرد (تول) د هم هغه په لوری ورتلونکی او رجوع کوونکی دی او پاک الله د عجز او سغه او نور هر قسم عیب او نقص څخه په کلی دول (طریقه) منزله او پاک دی.

تمت سورة يس لله الحمد والمنة

سورة «الصفات» مكية وهی مائة واثنان وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۷) تسلسلها حسب النزول (۵۶) نزلت بعد سورة «الانعام»
د «الصفات» سورت مکی دی (۱۸۲) آیته او (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۷) او په نزول کښی (۵۶)

سورت دی وروسته د «الانعام» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالصَّفَّتِ صَفًّا ۝ فَالزَّجْرُ زَجْرًا ۝

قسم دی پر (هغو پرېستو چی) صف تړونکی دی په صف تړلو سره بیا پر (هغو) شړونکیو (د شیطانانو) په شړلو سره.

تفسیر: یعنی چی صف تری قطار قطار او په منظم دول (طریقه) سره ودربوی که پرېستی وی چی د الله تعالی د احکامو د اوریدلو دپاره پخپلو ځایونو کښی درجه په درجه ودربوی یا عبادت کوونکی انسانان وی چی په لمانځه او جهاد او نورو کښی سره صفونه تری.
تنبيه: په محاوراتو کښی قسم د تاکید دپاره دی چی علی الاکثر د منکرانو په مقابل کښی

استعمالیبری لیکن دیر اوقات محض د یوه مضمون د مهم بالشان ظاهرولو دپاره هم استعمالیبری او د قرآن الکریم قسمونه پر متبعینو ظاهریبری چی عموماً مقسم به مقسم علیه ته د یوه شاهد یا دلیل په دول (طریقه) وی. والله اعلم.

﴿فَالْجُورُ زَجْرًا﴾ = بیا پر هغو شرونکیو د شیطانانو په شرلو سره).

یعنی هغه پرېستی چی شیطانان رتی او شری ئی شو د خپلو استراق السمع په اراده کښی بریالیان او کامیاب نشی یا بندگانو ته د نیکی او فضائلو لاره ښیی او له بدی او ردائلو څخه ئی منع کوی یا هغه نیک انسانان چی خپل ځان له بدیو څخه ساتی او نورو ته هم د بدی او شرارت په خلاف پند او نصیحت او زجر ورکوی بالخاصه د جهاد په ډگر او د کفارو په مقابله کښی چی د دوی زجر - تهدید او توبیخ لا زیات وی.

فَالْتَلِیْتُ ذِكْرًا ۝۲۱۱ إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۝

بیا په هغو لوستونکیو په ذکر کولو سره. چی بیشکه معبود ستاسی خامخا یو دی.

تفسیر: یعنی هغه پرېستی یا انسانان چی د الله تعالی احکام وروسته له آوریدلو څخه لولی او یادوی ئی شو ئی نورو ته هم وروښوولی شی.

﴿إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ﴾ = چی بیشکه حق معبود د ستاسی خامخا یو دی).

بیشکه په آسمانونو کښی پرېستی او په ځمکه کښی د الله تعالی نیک بندگان په هره زمانه کښی قولاً او فعلاً شهادت ورکوی چی د ټولو مالک او حقیقی معبود هغه یو الله دی چی مونږ ټول د هم هغه بندگان او تابعان او رعایا یو.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۝

چی رب د آسمانونو او ځمکی دی او د هغو (شیانو) دی چی په منع د دوی کښی دی او رب د مشرقونو (او د مغربونو او نورو دی).

تفسیر: له شمال څخه تر جنوب پوری یو طرف «مشرقیین» دی ځکه چی لمر - قمر او نجوم هره ورځ او هره شپه له بیلو بیلو ځایونو څخه راڅرگندیږی (ښکاره کیږی) | یعنی هغه نقاط چی له هغو ځایونو څخه طلوع کیږی. او بل طرف ئی په هغومره اندازی «مغربین» دی ښائی دلته د مغاربو ذکر ئی د دی لامله (له وجی) نه وی کړی چی له «مشارق» ځنی د مقابل طرف په اعتبار پخپله فهمیږی او له یوه حیثه طلوع الشمس والکواکب ته د الله د حکومت د شان او عظمت په

اثبات کندی د دوی د غروب په نسبت زیات اثر او دخل شته والله اعلم.

إِذَا زَيَّتَ السَّمَاءَ الدُّنْيَا زِينَةً الْكَوَاكِبِ ۝

بیشکه مونږ ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ښائست سره چی ستوری دی.

تفسیر: یعنی په تیارو شپو کښی دغه آسمان د دغو بیحسابو ستوریو د ځلیدلو څخه د کتونکیو په سترگو څومره ښائسته او ښکلې - مزین او دک له سینگار او رونقه معلومیږی.

وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ تَارِدٍ ۝

او ساتلی دی (مونږ دا آسمان) په ساتنی سره له هره شیطان سرکشه نافرمانه (چی ویشتلی شی په لمبو سره)

تفسیر: یعنی په دغو ستوریو د آسمان زینت او ښائست دی او له ځینو ستوریو څخه چی رالویږی د شیاطینو په انسداد او اندفاع کښی هم کار اخیست کیږی. دغه لویدونکی ستوری څه شی دی؟ آیا له نوریو څو کواکبو څخه برسیره د بلی کومی نوعی مستقل کواکب دی؟ یا د دغو نوریو څو کواکبو له شعاعو ځنی منفک کیږی او تری یو راز (قسم) سوځوونکی اور پیدا کیږی؟ یا پخپله له دغو کواکبو ځنی اجزاء جدا کیږی او لویږی؟ په دغه مورد کښی د علماؤ او حکماؤ مختلفې خبری او اقوال دی. په هر حال د ده حقیقت هر شی چی وی دی خو له دغو څخه د شیاطینو د ویشتلو کار هم اخیست کیږی د دی څه تفصیل د «حجر» د سورت په تفاسیرو کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

لَا يَتَمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَدُّونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۝ دُحُورًا

غوږ نه نیسی (دغه شیاطین) طرف (د خبرو) د هغه ټولی لوی پورته ته او ویشتلی غورځولی شی له هر طرفه (د آسمانه چی دوی اراده وکړی د هغه د ختلو) دپاره د شړلو.

تفسیر: له پاس مجلس څخه د پرښتو مجلس مراد دی یعنی شیاطینو ته د دی خبری قدرت نه دی ورکړی شوی چی د پرښتو مجلس ته ځان ورسوی او د الله تعالی له وحی څخه کومه خبره واورى.

کله چی شیاطین داسی اراده وکړی او پاس آسمانونو ته د ورنژدی کیدلو کوشش کوی نو هر طرف ته چی دوی ورځی له هغه ځایه ئی پرېستی شری او په وهلو او ویشتلو سره ئی لاندی غورځوی.

وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ۝

او شته دوی ته عذاب دائم سخت.

تفسیر: یعنی په دنیا کېنې دوی تل تر تله شړل او رتل کېږی د دوی اخروی عذاب خو بیل دی.

إِلَّا مَنْ خِطَفَ الْخُطْفَةَ فَاتَّبَعَهُ شَهَابٌ ثَاقِبٌ ۝

مگر (غور نیسی) هغه (شیطان) چی غوټه واچوی په یو کرت غوټه اچولو سره پس ژر ورپسی راخطا شی لمبه رڼا (رنرا) کوونکی سوځونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغو تېنیدلو او غلیدلو کېنې د ویری او وارخطائی په منع کېنې یوه نیمه خبره آوری خو سره له هغه پرېستی په شهاب ثاقب سره د دوی تعاقب کوی. د دی تفسیر د «حجر» د سورت په ابتدا کېنې پخوا لیکلی شوی دی.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهْوَ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا ۚ

پس وپوښته ته دغه مشرکان چی آیا دوی سخت دی له جهته د پیدایښت که هغه شوک چی پیدا کړی مو دی.

تفسیر: یعنی د بعث له منکرینو څخه پوښتنه وکړئ چی د آسمان - ځمکې - ستوریو - پرېستو - شیاطینو او د نورو مخلوقاتو پیدا کول د دوی په خیال کېنې زیات مشکل کار دی یا پخپله د دوی پیدا کول؟ او هغه هم وروسته له یو غلی پیدا کولو څخه ظاهر دی هغه الله تعالی ته چی د داسی عظیم الشان مخلوقاتو خالق دی دوهم غلی پیدا کول هم هیڅ اشکال نه لری.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَّازِبٍ ۝

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له ختی سرینناکی.

تفسیر: یعنی د دوی اصلی حقیقت مونږ ته ټول معلوم دی له یو شان سرپېښنا کی ختی څخه مونږ د دوی د نیکه کالبوت جوړ کړ. اوس د هغه اولاده داسی دعوی کوی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی د دوی په بیا پیدا کولو نه دی قادر همغسی چی مونږ اول ځلی تاسی له خاورو څخه پیدا کړی یی دوه ځلی به هم تاسی له خاورو څخه بیا ژوندی راپاشوو.

بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٧﴾

بلکه ته تعجب کوی ته (د دوی پر تکذیب او انکار) حال دا چی مسخري کوی دوی (پر تا پوری).

تفسیر: یعنی ته تعجب کوی چی دوی ولی پر داسی صافو خبرو نه پوهیږی ؟ او له دوی سره توکی او مسخري کوی چی دغه (نبی) څرنګه چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی ؟ (العیاذ بالله).

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٨﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْلَا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٠﴾

او هر کله چی وپوهول شی دوی نه پوهیږی (پند نه اخلی) او هر کله چی وویښی دوی کومه نښه دلیل (د قدرت) نو مسخري پری کوی. او وائی (منکران) چی نه دی دا (چی مونږ ولید) مګر سحر کودی دی ښکاره.

تفسیر: یعنی کله چی پند او نصیحت اوری پری غور او فکر نه کوی او هغه د قدرت د دلائلو نښی او معجزی چی گوری هغو ته د کودو او د سحر نسبت کوی او پری خاندی تمسخر او پوچندی (استهزاء) کوی او غواری چی بلا اثر نی وګرځوی.

عَرَّضْنَا كُنُوزَنَا لِرِئَابٍ وَعِظَامٍ إِنَّ الْمُبْعُوثُونَ ﴿٢١﴾ وَأَبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٢٢﴾

(او وائی منکران) آیا هر کله چي مړه شو او شو خاوري او (وراسته) هډوکی آیا مونږ به خامخا بيا ژوندی راپاخول کیږو که پلرونه ږومبني زمونږ (هم را ژوندی کیږي؟).

تفسیر: د دوی همنه یوه خبره زده ده چي صاحبه ا کله چي زمونږ وجود له خاورو سره یو ټخای شو او یواځي زمونږ هډوکی پاتی وی او له دی نه زیات زمونږ پلار نیکه چي د هغوی له مړیني څخه قرونه تیر شوی دی او ښائی چي هډوکی ئی هم نه وی پاتی نو دغه څرنگه منلی شو چي دغه ټول له سره راتولیدی، او بیا له سره ژوندی راپاخولی کیږي؟.

قُلْ نَعْمَ وَأَنْتُمْ دُخْرُونَ^{۱۸} فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ^{۱۹}

ووايه (ای محمده! دوی ته) هو! (ټول راژوندی کیږي) حال دا چي تاسی به ذلیل هم یئ پس بیشکه هم دا خبره ده چي دغه قیامت چغه ده یوه پس ناڅاپه دوی به گوری (چي څه راپوری کیږي).

تفسیر: یعنی هوا ضرور هغوی گرد (ټول) بيا ژوندی راپاخول کیږي او هلته به په نهایت ذلت او رسوائی سره د دغه تکذیب او انکار ربر (تکلیف) او سزا مومي.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ^{۲۰}

او وائی به (منکران) ای خرابی ده مونږ ته (نو وائی) به ملائکی دوی ته) دا خو هغه ورځ ده د جزاء

تفسیر: یعنی په یوه چغه سره به ټول سره ژوندی راپاخولی کیږي او له ډیر حیرت او دهشت څخه به یو طرف او بل طرف ته گوری. (دغه چغه یا جگړی ورکول به د صور نفخی په ذریعه وی).

هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ^{۲۱}

دا هم هغه ورځ د فیصلی (او قضاء) ده هغه (ورځ) چي وی تاسی چي په دی باندی به مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پری نه کاوه چي رابه شی).

تفسیر: یعنی دغه خو په واقعی او رښتیا سره د جزاء ورځ راوړسیده چی د هغی اطلاع او خبر مونږ ته انبیاء الله را کړی وو او مونږ به پری مسخری کولی.

أَحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿۲۲﴾

(وبه فرمائی الله ملائکو ته چی) راتول کړئ تاسی هغه کسان چی ظلم ئی کړی وو (په ځانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافران) بنځی (یا شیطانان ملگری) د دوی او هغه چی وو دوی چی عبادت به ئی کاوه (د بتانو).

تفسیر: دغه خطاب به د الله تعالی له طرفه کیږی.

مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَنَّةِ ﴿۲۳﴾

بی له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لاری د دوزخ ته (او دوزخ ته ئی ورسوئ).

تفسیر: دغه حکم به پرښتو ته ورکاوه کیږی چی دغه مگرد (تول) سره راتول کړئ! او د دوزخ لاره وروښیئ.

تنبیه: له «ازواج» یا جوړی څخه د پوی نوعی یا صنف گنہگاران مراد دی یا به د دوی کافری بنځی مرادی وی او له ﴿وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ څخه اصنام - شیطاین او نور مراد دی.

وَقِفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿۲۴﴾

او ودروئ دوی (په دغی لاری کښی) بیشکه دوی پوښتیدل شی (یعنی تری پوښتنه کیږی د اقوالو او افعالو د دوی)

تفسیر: له حکم څخه وروسته به لږ څه هلته درول کیږی څو له دوی ځنی هغه سؤال او جواب وکړ شی چی وروسته له دی نه په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَءُوا لَهمْ أَقْصَا دَعْوَانِمْ﴾ کښی مذکور دی.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ۖ كُلُّهُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿۳۷﴾

څه مانع ده تاسی ته چی مرسته (مدد) نه کوی یو له بل سره (په خلاصی کښی لکه چی کوله مو په دنیا کښی) (هیڅ نشی کړی) بلکه دوی نن ورځ پخپله خپل ځانونه تسلیموی (او ذلیل) دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی به تاسی ﴿فَنَجِئُكَ تَوَّابًا﴾ ویل چی مونږ یو له بل سره مرستی (مدد) او مددگاران یو نن پر تاسی څه شوی دی چی یو له بل سره هیڅ امداد او معاونت نه کوی؟ بلکه هر یو له تاسی بی له دی نه چی لږ څه خپل غوږ وخوځوی په نهایت ذلت او حقارت سره نیول او راوستل کیږی.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۳۸﴾ قَالُوا إِنَّكُم كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿۳۸﴾

او مخ به وگرځوی ځینی د دوی پر ځینو نورو (کشرانو او مشرانو) پوښتنه به کوی دوی یو له بله ویه وائی (کشران مشرانو ته) چی بیشکه تاسی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی راتلی به مونږ ته له جانب د قسم (یا زور او قوت).

تفسیر: په «یمین - ښی لاس» کښی عموماً ډیر زور او قوت وی یعنی هم دا تاسی وئ چی پر مونږ باندی به راتلی زمونږ د گمراه کولو دپاره او د خپل زور او قوت رابښوولو په نسبت یا له یمین څخه مراد د خیر او برکت په جانب نیول دی یعنی هم دا تاسی وئ چی راتلی او غلبه به مو کوله پر مونږ باندی چی له نیکی او ښیګڼی (ښه کار) څخه مونږ واپس شو. یا وئ تاسی چی راتلی به په نصائحو او ښو غوښتنو سره چی نیک به وو په گمان ستاسی سره - یا له جانب د قسمه چی مونږ په حق دین یو دغه خبری او اتري به د تابعانو او متبوعینو (مشرانو او کشرانو) په منځ کښی سره کیږی.

قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿۳۹﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَٰغِينَ ﴿۴۰﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا

قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّ الَّذِي يَفُونُ ۙ فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غُورِينَ ۝

وبه وائی (متبوعان تابعانو ته نه ده داسی) بلکه نه وئ تاسی پخپله ایمان راوړونکی او نه وو مونږ ته پر تاسی باندی هیڅ زور تسلط بلکه وئ تاسی یو قوم سرکشه (له حده وتونکی زمونږ په شان) پس ثابته شوه پر مونږ خبره د رب زمونږ بیشکه مونږ خامخا څکونکی یو (د عذاب) پس مونږ گمراه کړئ تاسی بیشکه (لکه) چی مونږ وو گمراهان.

تفسیر: یعنی تاسی خو پخپله ایمان نه راوړ او د هغه الزام او ملامتی پر مونږ باندی غورځوئ مونږ خو څه زور او زیادت نه وو کړی او نه پر تاسی باندی داسی زورور او قوی وو چی مونږ ایمان نه دی پرینی چی ستاسی په زړونو کښی ننوځی. تاسی پخپله د عقل او انصاف له حده وتلی وئ چی د بیغرضو ناصحانو پندونو ته به مو غوږ نه کیښود او زمونږ په تش لمسون له لاری بی لاری شوی وئ که تاسی له خپله عقله، فهمه او پوه څخه کار اخیستی او خپل عاقبت ته مو کتلی. نو زمونږ پر خبرو به مو له سره غوږ نه کیښود، مونږ خو ظاهر باهر گمراهان، او بی لاری رتلی شوی شیطانان یو - او دغه خبره ظاهره او څرگنده (بنکاره) ده چی له یوه گمراه څخه ماسوا له گمراهی او د ضلالت په طرف له بلنی څخه بل شی نه متوقع کیږی مونږ همغه شی کړی دی چی زمونږ له حاله سره ور (لائق) او مناسب وو - لیکن پر تاسی څه بلا او آفت لویدلی وو چی زمونږ په لمسون وغولیدئ؟ او د شیطانی حکمونو اطاعت مو وکړ؟ په هر حال هر هغه شی چی کیدونکی وو هغه وشو او د الله تعالیٰ حجت پر مونږ قائم شو او د ده همغه خبره ﴿لَا تُلْقُوا بِأَعْيُنِنَا صَبْرًا وَلَا طَعْنًا﴾ ۱۰۰ الایة - کامله تشبیه شوه. نن مونږ او تاسو گرد (تول) سره یو ځای د خپلو بدو افعالو او بدو چارو او غلطو کارونو خوند او مزه څکونکی یو او د دوزخ د سختو عذابونو موندونکی یو.

فَإِنَّهُمْ يُومِذُونَ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ۝

(نو فرمائی الله) پس بیشکه چی دوی نن ورځ په عذاب کښی سره شریکان دی.

تفسیر: یعنی تول مجرمان به درجه په درجه په عذاب کښی هم همغسی شریکیږی لکه چی په جرم او گناه کښی سره ملگری او شریکان وو.

إِنَّا كَذَبُكَ نَفْعَلُ بِالْبُجْرِينِ ۝ إِنَّمُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٥٧﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه چی له دوی سره مو وکر) کوو له تولو مجرمانو سره بیشکه دوی وو کله چی ویه ویل شو دوی ته چی نشته بل برحق معبود هیڅوک مگر یواځی الله دی نو تکبر به ئی کاوه (له ویلو د کلمی نه یا کبر او لوئی کوی دوی په دی بلونکی باندی).

تفسیر: یعنی د دوی کبر او غرور مانع دی چی د نبی الله له ارشاد سره سم د «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» پاکه کلمه پر خپلی ژبی راوړی چی په هغی سره د دروغو معبودانو نفی کیږی اگر که په زړه کښی هغه رښتین گنی.

وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَرِيكَ الْهَيْئَةَ الْشَّاعِرَ مُجَنُّونَ ﴿٥٨﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٥٩﴾

او وائی (دغه منکران) چی آیا بیشکه مونږ خامخا پریښودونکی یو د خدایانو خپلو دپاره د یو شاعر لیونی (الله فرمائی په تردید د منکرانو - نه ده داسی) بلکه راغلی دی (محمد) په حق (دین) سره او رښتین بولی (محمد تول پخوانی) رسولان.

تفسیر: یعنی د شاعرانو دروغ خو مشهور دی. نو دغسی صدیق او امین ذات ته څرنګه تاسی شاعر وایی؟ چی دنیا ته حقیقی رښتیا او صداقت هم دوی له خپله ځان سره راوړی دی او د ګرد (تول) جهان د صدیقانو او رښتینو تصدیق کوی. آیا لیونی او مجنون هم داسی رښتیا او صافی صافی خبری کوی؟ او دغسی صحیح او پاڅه اصول دروړاندی کولی شی؟.

إِنَّكُمْ لَذَاقُوا الْعَذَابِ الْإِلِيمَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦١﴾

بیشکه چی تاسی خامخا څکونکی یی د عذاب دردناک (په سبب د شرک او تکذیب خپل). او جزاء به نه درکوله کیږی تاسی ته مګر په قدر د هغه (عمل) چی وی تاسی چی کاوه به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د توحید د انکار او د دغو بی ادبیو او گستاخیو خوند او مزه به وشکئ چی د رسالت په دربار کښی ئی کوئ هر څه چی کوئ د هغه گرد (تول) نتائج او ثمری هر ورو (خامخا) یوه ورځی ستاسی په مخ کښی راتلونکی دی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٣٠﴾

مگر هغه بندگان د الله چی پاک کړی شوی دی (له پلټی نه نو ډیره ښه مضاعفه جزاء به مومی).

تفسیر: یعنی د دوی په نسبت څه وویل شی د دوی وضعیت او حالت خو بیخی له هغوی څخه جلا (جدا) او متمائز او کامل بل قسم دی او پر دوی د الله تعالی کرم او احسان نازلیدوی او د داسی انعاماتو مورد گرځی چی ځینی ئی دغه دی

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٣١﴾ قَوَاقِبُ

دغه (مخلصین چی دی) شته دوی ته رزق روزی معلومه (رنگا رنگ) میوی

تفسیر: یعنی داسی عجیبی او غریبی میوی د خوړلو دپاره دوی ته وړاندی کیږی چی د هغوی پوره صفت او خاصیت فقط الله تعالی ته معلوم دی. هوا د هغو لږ څه لند او مختصر تعریف ئی په دی صورت سره خپلو بندگانو ته ښوولی دی چی ﴿لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾ جزء ۲۷ (د الواقعة (۱) رکوع) ۳۳ آیت

وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٣٢﴾

او دوی ته به عزت ورکړی شوی وی.

تفسیر: په دی باندی پاک الله ښه پوهیږی چی څومره لوی اعزاز او اکرام او احترام به وی.

فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ ﴿٣٣﴾ عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٣٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ
مِّنْ مَّعِينٍ ﴿٣٥﴾ بَيضَاءَ لَدَّةٍ لِلشَّرِيبِ ﴿٣٦﴾

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٣٨﴾

په جنتونو ودانو له نعمتونو کښی (ناست به وی) پر تختونو سره مخامخ (چی هر یو د بل له لیدلو څخه خوشالیری). گرځولی به شی پر دوی (له طرفه د سقات د جنت) له جامونو د صافو شرابو تک سپین خوند ورکونکی دپاره د خښونکیو نه به وی په دغو شرابو کښی څه آفت علت او نه به وی دوی له هغو شرابو څخه مست بیخوده.

تفسیر: یعنی خوند - مزه او نشاط به ئی پوره وی او د هغو مضارو او مفسدو به هیڅ یوه نښه او اثر هم په کښی نه وی چی په دنیوی شرابو کښی شته، د دغو طهورو شرابو له خښلو څخه به د سر دروند والی او نشه نه پیدا کیږی، ینی او سگی به نه خرابوی، او نه به ئی ویالی وچیری.

وَعِنْدَهُمْ قَصْرِاتُ الظُّرَفِ عَيْنٌ ﴿٣٩﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ لَّكُنُونَ ﴿٤٠﴾

او وی به په نزد د دوی کښی حوری تیتی لرونکی د سترگو غتی سترگی گواکی دوی هگی دی پتی ساتلی شوی (په صفائی کښی).

تفسیر: یعنی له دیره شرمه او نازه ښکته کتونکی حوری چی ماسواء له خپلو میرو (خاوندانو) بل هیچا ته نه گوری او نه سترگی وراړوی. د دی حورو رنگونه به دیر صاف او شفاف وی په شان د هغو تکر سپینو هگیو چی الوتونکی ئی تر خپلو وزرو لاندی پتی ساتی نه به پری کوم داغ لگیدلی وی او نه به څه گردغبار او دوری پری لویدلی وی یا د هغو نریو پردو په شان تکی سپینی او پستی او نازکی وی چی د هگی د پوستکی په منځنی برخه کښی د سپینی برخی او پوتکی په منځ کښی واقع او ساتلی وی ځینی وائی چی د «شتر مرغ» هگی تری مراده ده چی دیره ښائسته وی - په هر حال دغه تشبیه په صفائی او ښکلیتوب کښی ده نه په سپینوالی کښی لکه چی د «الرحمن» په جزء ۲۷ (۳) رکوع ۵۸ آیت کښی داسی یو آیت موندلوی ﴿كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ﴾

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ
إِنِّي كُنْتُ مِنَ الْمُتَلَقِّينَ ﴿٥٢﴾ إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ؕ إِنَّا لَنَدُّ يُنُونُ ﴿٥٣﴾

پس مخ به وگرځوی ځینې د دی جنتیانو پر ځینو نورو جنتیانو چی پوښتنه به سره کوی یو له بله (له احواله د دنیا) نو ویه وائی یو ویونکی له دوی نه چی بیشکه زه چی وم وو ما لره یو ملگری (منکر له بعثه) چی ویل ئی (ماته) آیا بیشکه ته چی ئی له باور کوونکیو ئی (په بعث بعد الموت) آیا هر کله چی مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی آیا بیشکه مونږ ته به خامخا جزاء راکړه شی ؟.

تفسیر: یعنی د مجلس ملگری به سره تولیری او د ظهورو شرابو جامونه به سره څښی او د دغه عیش او تنعم په وقت کښی به ځینی د خپلو تیرو حالاتو او واقعاتو تذکری سره کوی. یو جنتی به وائی چی خانه! په دنیا کښی به یو سری د دی لامله (له وجی) پر ما خنډیده چی زه ولی پر آخرت قائل او پر وجود ئی باور لرم او ماته به ئی د نادان او د احمق نسبت کاوه او ویل به ئی چی دغه بیخی مهمله او چتی (بیکاره) خبره ده وروسته له دی نه چی سری مړ او له خاوری او له نورو سره گډ شی او غوښه او پوستکی هېڅ شی ئی پاتی نشی او تش وراسته هډوکی ئی پاتی شی نو بیا دی د خپلو اعمالو د بدل موندلو دپاره ژوندی راپاڅاوه شی؟ - ښه خو پر دغه چتی (بیکاره) او بی منطقه خبره به څوک یقین او باور کولی شی ؟.

قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُّظْلِعُونَ ۝۴۲

بیا وائی آیا یی تاسی کتونکی (په دوزخ کښی چی د هغه منکر حال درښکاره شی).

تفسیر: یعنی هغه پر آخرت مسخره کوونکی سری یقیناً په دوزخ کښی لویدلی دی راځی چی له لری څخه خو لږ څه د هغه بد احوال څان ته په عین‌البقین سره هم معلوم کړو - دغه به د هم هغه جنتی مقوله وی. او ځینی وائی چی دغه مقوله د الله تعالی ده - یعنی الله تعالی به وفرمائی چی آیا تاسو غوړی، چی د هغه منکر بد احوال وگورئ.

فَاطْلَمَ قَرَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ۝۴۳ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتُ
لَلَّذِيْنَ ۝۴۴ وَلَوْ لَا نِعْمَةُ رَبِّيْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ۝۴۵

پس ویه گوری (دغه قائل) پس ویه وینی هغه (منکر ملگری) په منع د دوزخ

کښی. ویه وائی (قائل منکر ته د ملامتیا دپاره) قسم دی په الله چي نژدی وی ته چي په کنده د دوزخ کښی می وغورځوی او که نه وی انعام (فضل) د رب زما خامخا وم به زه له حاضر کړیو شویو (دوزخ ته سره له تا).

تفسیر: یعنی دغه جنتی ته د ده د ملگری حال وربښود کپړی چي بیخی د دوزخ منځ کښی به پروت وی د ده له لیدلو څخه به دی عبرت اخلی او د الله تعالی فضل او احسان به ئی په یاد ورشی او هغه ته به داسی وائی «ای کمبخته! تا غوښته چه ما هم له خپل ځانه سره یار او ملگری کړی» محض د الله تعالی فضل او احسان زما لاس ونيو او له دغه مصیبت څخه ئی بچ کړم چي زما قد هم د اسلام د سمی لاری څخه ونه ښوئیده که نه نن به زما حال هم ستا په شان وو تا غوندی به زه هم نیول کیدم او په دغه دوزخ کښی به غورځول کیدم او دغه سخت دردناک عذاب به می موندو.

أَفَبَانَ حُنْ بِمِيتَتَيْنِ ۖ إِنْ لَمْ تُوتِنَا الْأُولَىٰ وَمَا حُنْ بِمُعَذِّبَيْنِ ۖ
إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۖ لِيُثِلَ هَذَا أَقْلِعْمِلَ الْعَمَلُونَ ۖ

آیا پس نه یو مونږ (جنتیان) مړه کیدونکی (بلکه نه یو) مگر همغه مرګ زمونږ ډومبني (په دنیا کښی) او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی. بیشکه چي دغه (ابدی خوندور حیات) خامخا هم دغه په مراد رسیدل بری ډیر لوی دی. خاص دپاره د مثل د دی (نعمتونو) پس ښائی چي عمل وکړی عمل کوونکی (نه دپاره د جاه او مال د دنیا چي فانی دی).

تفسیر: په دغه وخت کښی به له ډیره مسرته ووائی آیا دغه واقعی خبره نه ده بلکه ده چي ماسوا له هغه پخوانی مرګه چه په دنیا کښی مونږ ته رسیدلی دی وروسته له دی نه مونږ له سره نه مرو او نه له سره له دغه عیش او عشرت او راحت څخه وځو او نه د تکلیف - عذاب - ریر (سختی) او اندیښنی کومه ویره او خرڅشه (خطر) مونږ ته عانده کپړی. د الله تعالی په فضل او کرم سره دغه زمونږ تنعم او رفا هیت به همیشه وی بیشکه چي لوی بری او کامیابی هم دی ته وائی او دغه دی هغه اعلیٰ مقصد چي ښائی د هغه د تحصیل دپاره هر قسم زحمتونه او تکالیف پر ځان واخیستل شی! او هر ډول (طریقه) ایثار او فدا کاری په دغه لاره کښی وکړی شی! اوس بیا الله تعالی عظم برهانه فرمائی

أَذَلِكْ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٢٣﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٢٤﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٢٥﴾

آيا دغه (نعماء د جنت) غوره دی له جهته د میلستیا (جنتیانو ته) یا ونه د زقوم (غوره ده دوزخیانو ته). بیشکه مونږ گرځولی مو ده دغه ونه فتنه عذاب دپاره د ظالمانو. بیشکه چی دا ونه ده چی راووځی په بیخ د دوزخ کښی.

تفسیر: پاس د جنتیانو د میلستیا تذکره وه - له دی ځایه د دوزخیانو د میلستیا وینا شروع کیږی. «زقوم» د کومی ونی نوم دی چی دیره ترخه او خورا (دیر) بد خونده ده لکه چی په هندوستان کښی د (تهر) یا (سیهند) ونه هم دغسی ده. د دوزخ په منځ کښی الله تعالی پخپل قدرت سره دغه ونه زرغونه کړی ده همغه ئی دلته په ﴿إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ﴾ سره موسومه کړی ده. هغه یوه بلا ده ظالمانو لره په آخرت کښی ځکه څه وخت چی دوزخیان له لوړی څخه دیر په عذاب او بیقراره شی نو هم دغه خوراک به دوی ته ورکاوه کیږی او د دوی له ستونی (حلق) ځینی د هغه له تیږولو یا تیږیدو څخه وروسته له دی څخه یو مخصوص بد اثر پیدا کیږی چی له هغه ځینی یو ځان ته مستقل عذاب پر دوزخیانو نازل او مسلط کیږی. او په دنیا کښی هم د دی ونی تذکره یو شان ته ابتلا او ازموینه ده چی منکران د هغی له ذکره په قرآن کښی په ضلالت او گمراهی کښی لویږی. ځینی وائی چی شنه ونه به د دوزخ په اور کښی څرنگه زرغونیږی؟ حال دا ممکن دی چی د دی ونی مزاج ناری وی لکه د «سمندر» مزاج چی د اور په چنډی سره مشهور دی او د هندوستان د سهارنپور د بلدی په عمومی باغ کښی ځینی داسی ونی هم شته چی د هغو تربیت په اور سره کیږی ځینی وائی چی «زقوم» په فلائی لغت سره کجوره او کچ (خرما او مسکه) ته وائی او دوی به هم دغه کچ او کجوره پخپل منځ کښی کیښودل او خپلو نورو ملگرو ته به ئی ناری وهلی «راځئ چی زقوم سره وخورو».

طَلَعَهَا كَأَنَّ رُءُوسَ الشَّيَاطِينِ ﴿٢٦﴾

وږی د هغی گواکی سرونه دی د شیطانانو (په عمومی قباحه او کراهیت خپل سره).

تفسیر: یعنی د سخت بدرنگه شیطان په صورت یا ئی مارانو (منگورو) ته شیطاین ویلی دی یعنی د هغی وږی یا وښکی به ئی د منگور د سرونو په شان وی لکه چی په هندوستان کښی په

تشبیه سره یوی ونی ته «ناکپهن» وائی یعنی د منگور پرانستلی خوله.

فَاِنَّهُمْ لَا يَكُوْنُوْنَ مِنْهَا فَبَالِغُوْنَ ۚ وَمِنْهَا الْبَطُوْنَ ۚ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ
عَلَيْهَا شَوَابًا مِّنْ حَمِيْمٍ ۚ

پس بیشکه دوی خامخا خوړونکي وی له هغه (زقوم) څخه پس دک کوونکي به وی له هغه (زقوم) د نسو خپلو (له جهته د دیری لوری نه). بیا بیشکه دوی ته پر هغه (ونه د زقوم) خامخا گډول (څښول) به وی له اوبو یشولیو شویو څخه (چی کلمی به ئی توتی توتی کوی).

تفسیر: کله چی دوزخیان «زقوم» وڅوری توی کیوی دلته سختی تودی یشیدلی اوبه پر دوی څښولی کیوی چی د هغو په اثر د دوی کلمی توتی توتی لاندی تری لویږی ﴿ فَتَقَطَّرُ مِنْهُمْ ﴾ جزء ۲۶ د محمد ۲ رکوع ۱۵ آیت اعاذنا الله منها

ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ اِلَی الْجَحِيْمِ ۚ

بیا بیشکه ورتله د دوی به هر ورو (خامخا) دیری د اور ته وی.

تفسیر: او کله چی دوی دیر ووی کیوی نو له اوره یو څنگ ته بیول کیوی او دغه خوراک او اوبه پر دوی خوړلی او څښلی کیوی. نو بیا بیرته په هم دغه اور کنی غورځول کیوی. او دوی د دغه عذاب څکه مستحق دی چی

اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اَبَاءَهُمْ ضَالِّیْنَ ۚ فَهُمْ عَلٰی اَثَرِهِمْ یَهْرَعُوْنَ ۚ

بیشکه چی دوی موندلی دی پلرونه خپل گمراهان پس دوی په قدمونو (پلو) د هغوی پسی ځغلی مندی وهی (د هغوی تقلید کوی دلیل او برهان ته نه گوری).

تفسیر: دغه وروستنی کفار د پخوانیو کفارو په روند تقلید گمراه شول په کومه لاره چی پخوانی کفار تللی وو دوی هم پر هغو لارو په مندو شول او هغه کښو ژورو ته ئی له سره فکر او دقت

ونه کړ او د حجت متابعت ئی پریښود.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ۝^{۴۱} وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ۝^{۴۲}
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذِرِينَ ۝^{۴۳} الْإِعْبَادَ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ ۝^{۴۴}

او خامخا په تحقیق گمراه شوی وو پخوا له دوی نه اکثر د رومبنيو (اممو) څخه په تقلید او ترک د دلیل او خامخا په تحقیق لیږلی مو وو په دوی کښی ویروونکی (انبیاء له عذابو نه دوی هغه نه منل نو هلاک مو کړل) پس وگوره چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د ویرولیو شویو (له جهته د عذابو چی ټول هلاک شول). مګر هغه بندګان د الله چی پاک کړی شوی وی (له عصیانو خلاص دی له عذابو).

تفسیر: یعنی په هره زمانه کښی له انجامه خبروونکی او له آخرته ویروونکی انبیاء راغلی دی. د هغو کسانو عاقبت او آخره خاتمه څرنګه شوه؟ چی د هغوی خبرو ته ئی غور کښینښود یواځی د الله تعالی همغه مخصوص او منتخب بندګان له عذابو محفوظ او مصئون پاتی شول چی له الله تعالی څخه ویریدل او د آخرت فکر له هغوی سره وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي، «د ویری خبری خو گردو (ټولو) ته اورولی کیږی خو تری همغه کسان پند او عبرت اخلی چی نیک وی، بدان تری تور خوری او بد تری وږی « وروسته له دی نه د ځینو مندرینو (ویروونکیو) او د ځینو مندرینو (ویرولیو شویو) قصی اورولی کیږی خو مکذبین تری عبرت واخلي او مؤمنین پری داده او متسلی شی.

وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلْنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ۝^{۴۵} وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ۝^{۴۶} وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ۝^{۴۷} وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ۝^{۴۸}
سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ۝^{۴۹} إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۝^{۵۰} إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۝^{۵۱} ثُمَّ أَخْرَقْنَا الْآخَرِينَ ۝^{۵۲}

او خامخا په تحقیق غږ کړی وو مونږ ته نوح پس خامخا ښه جواب

ورکونکی یو مونږ. او نجات ورکړ مونږ دغه (نوح) ته او اهل د دغه (نوح) ته له غمه ډیر لوی (چی ایذاء قوم او غرق وو) او وگرځوله مونږ اولاده د دغه (نوح) هم دوی باقی پاتی کیدونکی. او پری مو ښودل پر دغه (نوح مدح او ثناء) په وروستنیو خلقو کښی. سلام دی (له الله) پر نوح په عالمیانو کښی. بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د نوح نیکه) جزاء ورکوو محسنانو نیکوکارانو ته. بیشکه چی دغه (نوح) وو له (خاصو) بندگانو مؤمنانو زمونږ نه. بیا غرق کړل مونږ (قوم د ده بی له ده شخه) هغه نور (کفار په سؤال د نوح) .

تفسیر: تقریباً تر یو زر کاله پوری نوح علیه السلام خپل قوم ته پند او نصیحت کاوه او دوی ئی د دوی په خیر او شر پوهول مگر د دوی شرارت او ایذاء رسول پرله پسې تزیید او ترقی موندله. بالاخر حضرت نوح علیه السلام له ډیر مجبورتیت د خپل لیوونکی دربار ته متوجه شو او عرض ئی وکړ ﴿فَدْعَارِبًا أَنِّي مَغْلُوبٌ فَاتُنَصِّرْ﴾ جزء ۲۷ د القمر (۱) رکوع (۱۰) آیت ای ربه! بیشکه چی زه پر مغلوب یم - ته له ماسره مدد او مرسته وکړه» نو وگورئ چی الله تعالی د ده دعاء څرنگه مستجاب او په څه شان ئی ورسره مدد وکړ؟ نوح علیه السلام ته ئی سره د ده له کورنی او اتباع د کفارو د هغه مسلسل او متوالی ضرر رسولو شخه نجات ورکړ - او د هولناک طوفان په وخت کښی ئی د ده حفاظت وکړ - او یواځی بیا د نوح علیه السلام له اولادی او د ذریاتو شخه ئی دنیا ودانه کړه - او تر څو چی دنیا ودانه وی د ده د خیر ذکر ئی پر ژبو جاری او باقی پریښود لکه چی تر نن پوری خلق پری سلامونه لیری او په توله دنیا کښی د نوح علیه السلام پر نامه یادیری دغه خو د نیکو بندگانو عاقبت او انجام شو له بل جانب د ده د دښمنانو حال او انجام ته وگورئ چی تول یو ځای په ډیر زورور څپان او طوفان کښی داسی دوب - مغروق او فنا شول چی د خپلو حماقتونو او سفاهتونو په سزا او نکبت ئی تول خلق سپیره او ورک کړل او د دوی هېڅ نوم او نښان پاتی نشو. تنبیه: د اکثرو علماوو قول دا دی چی نن د تول جهان انسانان د حضرت نوح علیه السلام د دریو زامنو (سام - حام - یافث) اولاد دی. د «جامع ترمذی» له ځینو احادیثو شخه د دی ثبوت کیږی. والتفصیل یطلب من مظانه.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِابْرَاهِيمَ

او بیشکه یو له تابعانو د دغه (نوح) خامخا ابراهیم دی.

تفسیر: انبیاء علیهم السلام د دین په اصول کښی تول سره یو او پر یوه سمه صافه لاره روان دی

او هر يو وروستنی نبی د پخوانيو انبياوو تائيد او تصديق کوی نو ځکه حضرت ابراهيم عليه السلام ئی د حضرت نوح عليه السلام له دلی څخه وفرمايه ﴿لَا تِلْكَ اُمَّةٌ وَّاحِدَةٌ وَّاَكْرَهْتُمْ اَنْتُمْ﴾
جزء ۱۸ د المؤمنون (۴) رکوع ۵۲ آیت

اِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿۳۷﴾

کله چی راغی (ابراهيم) رب خپل ته سره له زړه ښه سالم پاک بی له شکه.

تفسیر: یعنی له هر قسمه اعتقادی او اخلاقی رنځوری او مرض څخه ئی خپل زړه پاک کړا او د دنیوی اندیښنو او خرخشو (خطرو) څخه ئی ځان خلاص کړا سره له تواضع او انکسار د خپل رب په طرف راغب او متمائل شوا او خپل قوم ته ئی هم پند او نصیحت وکړ چی له کفر - شرک او بت پرستی او عصیان څخه خپل ځانونه وساتی.

اِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿۳۸﴾ إِنِّفَكَ إِلَهَةٌ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿۳۹﴾

کله چی وویل (ابراهيم) پلار خپل او قوم خپل ته څه شی دی چی عبادت ئی کوئ تاسی. آیا په دروغو سره معبودان نور غیر له الله غوړئ تاسی (او عبادت ئی کوئ).

تفسیر: یعنی دغه د تیږی (گنی) بتان څه شی دی او څه حیثیت لری چی تاسو ئی په دی اندازه عزت او احترام کوئ او له الله تعالیٰ څخه مو مخ اړولی او له بتانو سره مو خپل عابدانه مناسبات ترلی دی. آیا په واقع سره د دوی په لاس کښی د تول جهان واک (واگی)، اختیار او حکومت دی؟ او د کوم وړوکی یا لوی نقصان او نفعی مالکان دی؟ آیا تاسی ولی له خپل حقیقی الله او مالک اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه څخه مخ گرځوئ؟ او د دغو باطلو او د دروغو حاکمانو او بتانو خوشامد او حمایت کوئ؟

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۴۰﴾

پس څه گمان مو دی پر رب د عالمیانو (چی بی له عذابه به مو پریږدی بلکه

نه مو پریردی).

تفسیر: یعنی آیا د ده په وجود کښی څه شک او شبهه شته؟ آیا تاسی د هغه له شان او رتبی څخه بیخبره او ناپوهان یی چی (معاذ الله) تیوی (گتی) له هغه سره شریکان دروی یا د ده له غضب او انتقام څخه ناواقفه یی چی پر داسی گستاخی او بی ادبی زړور شوی یی؟ بالاخر دا راوښی چی تاسی د رب العلمین په نسبت څرنگه افکار او خیالات لرئ؟

فَنظَرَنظْرَةً فِي النُّجُومِ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ۝ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ۝ فَرَاغَ إِلَى إِلَهِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ۝

پس نظر ئی واچوه یو نظر په ستوریو کښی. پس وویل (ابراهیم) چی بیشکه زه ناجور یم. پس وگرځیدل هغوی له ابراهیم څخه حال دا چی شا کونکی وو. پس پت راغی (دغه ابراهیم) معبودانو د دوی ته پس وویل (ابراهیم دغو بتانو ته) چی آیا نه خورئ (تاسی له دغو درته ایښودلیو شویو طعامونو څخه).

تفسیر: د ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د نجوم علم دیر مرقی وو. ده خپل قوم ته د ورښوودلو دپاره ستوریو ته وکتل او وی ویل چی زما طبیعت ښه نه دی په دنیا کښی به څوک داسی پیدا شی چی د هغه طبیعت بیخی له هر حیثیته ښه وی او څه نه څه داخلي یا خارجي عوارض ولاحق نه وی - آیا دغه ریر (تکلیف) او اندیښنه لږه وه چی دی به هره شیهه د خپل قوم پر دغه بد احوال او انجام پسی پخسیده یا ئی مطلب دا وو چی زه ناجوره کیدونکی یم - ځکه چی ناروغی د مزاج د بی اعتدالی سره مرادفه ده او له موت څخه پنخوا هر سری ته هم دغه صورت وړاندی کیدونکی دی په هر حال د حضرت ابراهیم مراد صحیح وو. لیکن ستوریو ته کتلی د ده له داسی وینا څخه چی ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ خلق داسی وپوهیدل چی دی د نجوم په وسیله وپوهید چی ده نژدی ده چی رنځوریم. دغه خلق د خپل یو لوی جشن په طرف د ښاره د باندي گرد (تول) سره روان وو، نو د ابراهیم علیه السلام د دی وینا له آوریډلو څخه هغوی د ده په نه ورنگ باندي د معذوریت په علت وپوهیدل او دی ئی یواځی په ښار کښی پرېښود. د ابراهیم علیه السلام غرض له دغه بیل پاتی کیدلو څخه دغه وو څو یوه داسی موقع او فرصت ومومی چی په هغه کښی د دغو باطلو خدایانو یو خبر واخلي - نو دی په لویه بتخانه کښی ننوت او بتانو ته ئی خطاب وکړ «چی تاسی د دغو ماکولاتو او نذورو څنی چی په مخ کښی مو پراته دی ولی نه خورئ؟» سره له دی چی ستاسی ظاهری صورت د خوړونکیو په شان دی.

تنبیه: د پاس تقریر څخه ظاهر شو چی د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ ویل په واقع کښی دروغ نه وو. هواله هغه څخه اوریدونکی په کوم مطلب چی پوهیدلی دی د هغه په اعتبار خلاف الواقع وو ځکه په بعض الاحادیث الصحیحه کښی پر دغه د کذب د لفظ اطلاق کړی شوی دی حال دا چی دغه «کذب» نه بلکه فی الحقیقت «توریه» ده او داسی توری د شرعی مصلحت په وخت کښی مباح دی لکه چی د هجرت په حدیث کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د «ممن الرجل» په جواب کښی «ممن ماء» وفرمایل او ابوبکر صدیق رضی الله عنه د یوه سوال په جواب کښی ویلی وو. «رجل یهدینی السبیل» هواله څرنګه چی دغه «توریه» هم د حضرت ابراهیم علیه السلام د لور (اوچت) مقام په لحاظ خلاف الاولی وه نو ځکه د «حسنات الابرار سیئات المقربین» په اساس په حدیث کښی «ذنب» ورته ویلی شوی. والله اعلم.

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿۹۲﴾

څه شوی دی پر تاسی چی خبری نه کوئ (او جواب نه راکوئ تاسی ما لره؟).

تفسیر: کله چی د بتانو له طرفه د خورلو او نه خورلو په نسبت ابراهیم علیه السلام کوم جواب وانه ورید نو وی ویل چی تاسی خبری ولی نه کوئ؟ حال دا چی ستاسی اعضاء او صورت د انسانانو په شان جوړ کړی شوی دی لیکن وئی نشو کړی چی د انسانانو روح هم په تاسی کښی وغورځوی نو بیا د تعجب ځای دی چی خورونکی - څښونکی - ویونکی انسانان د دغو بی حسه او بی حرکت د انسان په شان ښکاریدونکیو بتانو په مخ کښی ولی سر په سجده لویږی؟ او خپل حاجات او مهمات تری غواړی؟ نو کله ابراهیم علیه السلام چی د دغو دواړو پوښتنو هیڅ جواب وانه ورید نو.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿۹۳﴾

پس پت ننوت پر دوی په وهلو سره په قوت (یا قسم یا ښی لاس).

تفسیر: یعنی په زور او قوت سره ئی ودرزول او ګرد (تول) ئی سره مات او ګود کړل. د انبیاء په سورت کښی دغه قصه مفصله تیر شوی ده چی ابراهیم علیه السلام داسی قسم یاد کړی وو ﴿وَتَأْتُوا لَكُمْ يَوْمَئِذٍ أَصْنَامُكُمْ﴾

فَاقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزُقُّونَ ﴿۴۳﴾

پس مخامخ شول (متوجه شول نمرودیان) دغه (ابراہیم) ته چي رامندی ئی وهلی (پسی لپاره د نیولو).

تفسیر: کله چي خلق له خپلی میلی او چرچی څخه بیرته راوگرځیدل که گوری چي د دوی بتان گود او مات توتی توتی پراته دی نو له قرائنو او اماراتو څخه وپوهیدل چي دغه کار پرته (علاوه) له ابراهیم څخه بل چا نه دی کړی لکه چي گرد (تول) د ده په چار چاپیر کشی سره راتول شول او ورته وویل چي دغه زمونږ معبودان دی ولی مات کړی دی.

قَالَ اتَّعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿۴۴﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۴۵﴾

ووېل (ابراہیم دوی ته جواباً) آیا عبادت کوئ تاسی د هغه چي تاسو ئی تراشوئ (او پخپلو لاسو ئی جوړوئ) حال دا چي الله پیدا کړی یی تاسی او هغه (عمل) چي کوئ ئی تاسی (نو ولی د غیر الله عبادت کوئ).

تفسیر: یعنی هر چا چي دغه بتان مات کړی دی تاسو هغه پسی ولی گرځئ تاسی پخپله ولی داسی چتی (بیکاره) او احمقانه حرکات کوئ؟ آیا د تیرو (گتو) بیځانه بت چي تاسی ئی پخپلو لاسو سره جوړوئ د عبادت لائق کیدی شی او له هغه الله تعالیٰ څخه مو چي ستاسی او ستاسی د اعمالو او د دغو تیرو (گتو) او د نورو گردو (تولو) موجوداتو خالق دی ولی شکولی دی؟ کله چي الله تعالیٰ د تولو موجوداتو خالق او رب دی نو تاسی ولی د نورو اشیاء په عبادت کښی مشغول او لگیا کیږئ؟ حال دا چي دغه نور اشیاء هم مخلوق فی المخلوق دی آخر دغه څومره جهالت او ظلمت دی؟

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا فَأَلْفُوهُ فِي الْجَهَنَّمَ ﴿۴۶﴾ فَاَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿۴۷﴾

ووېل (کفارو) چي جوړه کړئ دغه (ابراہیم) ته یوه بناء (او له خسو ئی د که کړئ او اور ورواچوئ) پس وغورځوی دغه (ابراہیم) د اور په ډیری

کښی. پس اراده وکړه دوی له ابراهیم سره د فریب (دپاره د سوځولو) پس
ومو ګرځول دوی لاندی (خوار سپک)

تفسیر: کله چی د ابراهیم علیه السلام د دغو معقولو خبرو جواب دوی ورنشو کړی نو داسی
تجویز ئی سره غوټه کړ چی راضی یوه لویه آتشیخانه (بهتی) جوړه کړو - او ابراهیم د هغی په
اور کښی وغورځوو - خو په دغه تدبیر د خلقو په زړونو کښی د بتانو عقیده بیرته ټینګه شی -
او په عین زمان کښی د دوی یو خوف او هیبت هم په زړونو کښی پیدا شی - او ګرد (ټول)
سره وپوهیږی چی د مخالفت انجام څرنګه کیږی ؟ خو وروسته له دی نه بل څوک له سره داسی
یو حرکت ته جرأت او اقدام ونه کړی مګر الله تعالیٰ بیا هم دوی سپک او ذلیل وګرځول - او
هغه ډیر زورور اور ئی پر خپل خلیل ګلزار کړ چی له هغه څخه علی رؤس الاشهاد دغه خبره ثابته
شوه چی تاسی او ستاسی معبودان که ټول سره خپل لاسونه یو کړئ - خو بیا هم د الله تعالیٰ د
یوه مخلص بنده یو ویښته ته هم څه ضرر او زیان نشی رسولی او له سره د دی خبری مجال نه
لری چی د ابراهیم علیه السلام د رب او د الله تعالیٰ له اجازی څخه ماسوا یو ویښته ئی هم
وسوځوئ!.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿۹۰﴾

او وویل (ابراهیم) بیشکه زه تلونکی یم (مامور به د) رب خپل ته ژر به لاره
راوښی ماته (رب زما).

تفسیر: کله چی ابراهیم علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس او ناامیده شو - او پلار ئی هم
پری سختی او شدت شروع کړ - نو د هجرت اراده ئی وفرمایله او الله تعالیٰ د شام لار ورته
وروښوده .

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۹۱﴾

ای ربه زما راوښه ماته (ځوی) له صالحانو (چی معین وی په طاعت د تا او
مین وی په غربت کښی زما)

تفسیر: یعنی کله چی تبر او قوم او کور کهول می پریښود نو ښه اولاد راته عطاء کړه چی په
دینی چارو کښی زما مدد وکړی - او د دوی سلسلی ته دوام ورکړه .

فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾

پس زیری و کر مونږ په دغه (ابراهیم) په داسی هلك چي ډیر تحمل والا به وی.

تفسیر: یعنی له دی نه معلوم شو چي حضرت ابراهیم علیه السلام د اولاد په نسبت چي دعاء کړی وه - او د الله تعالیٰ په دربار کښي قبوله شوه نو هم دغه هلك ئی د الله تعالیٰ په دربار کښي د قرباني په شان ورواندي کړ، له موجوده توریت څخه هم ثابت دی کوم هلك چي ابراهیم علیه السلام ته د ده د دعا په اثر ورعطا شوی ؤ هغه هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام دی. او ځکه ئی نوم اسمعیل علیه السلام کیښود شو چي معنی ئی «واورید الله» ده لکه چي اسمعیل له دوو لفظونو څخه جوړ دی چي «سمع - اوریدل» او «ایل - الله» دی یعنی الله تعالیٰ حضرت ابراهیم علیه السلام دعا واوریده او مستجابہ ئی وگرځوله او دغه هلك ئی ورعطاء کړ - په «توریت» کښي دی چي الله تعالیٰ ابراهیم ته وویل چي د اسمعیل علیه السلام په باره کښي ماله تا واوریده - نو په دی بناء په دغه آیت کښي چي د هغه ذکر دی هغه حضرت اسمعیل علیه السلام دی حضرت اسحق علیه السلام نه دی. برسیره په دی د ذبحی د قصی د ختمولو څخه وروسته د حضرت اسحق علیه السلام بشارت جلا (جدا) ورکړی شوی دی. ﴿وَبَشِّرْهُ بِاسْحٰقَ یَبْنٰی﴾ معلوم شو چي په ﴿فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ کښي علاوه پر اسحق علیه السلام د بل کوم هلك بشارت مذکور دی. د اسحق علیه السلام د بشارت ورکولو سره د هغه د نبی گرځولو زیری هم ورکړی شوی دی. او د «هود» په سورت کښي له حضرت اسحق علیه السلام سره د حضرت یعقوب علیه السلام بشارت هم ورکړی شوی دی چي د حضرت اسحق علیه السلام غوی دی ﴿وَمِنْ ذُرِّیَّتِیْ اسْحٰقَ یَعْقُوبَ﴾ (د هود ۷ رکوع) بیا نو څرنگه گمان کاوه شی چي حضرت اسحق علیه السلام به ذبیح وی گواکي پخوا له نبوت او د اولاد له عطاء څخه ذبیح کیږي نو ځکه لا محاله د دی خبری تسلیم ضروري کیږي چي هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام ذبیح الله دی چي د ده په متعلق د ولادت د بشارت په وخت کښي نه د نبوت او نه د اولاد د اعطاء وعده کړی شوی وه. هم دغه ده چي د قرباني یادگار او د هغه متعلقه رسوم برابر په بنی اسمعیل علیه السلام کښي د وراثت په طور منتقل او ادامه لري. او نن هم د بنی اسمعیل علیه السلام هم دغه روحانی اولاد یعنی مونږ مسلمانان د همغه مقدس یادگار حاملین یو. په موجوده توریت کښي تصریح ده چي د قرباني مقام «مورا» یا «مریا» ؤ یهودیان او نصرانیان د دغه ځای په پته ښودلو کښي له هغو احتمالاتو څخه کار اخیستی دی چي له مطلبه ډیر لری دی. حال دا چي نهایت اقرب او بی تکلفه خبره دا ده چي دغه ځای «مروه» دی چي بیخی له کعبی شریفی سره نژدی واقع او هغه ځای دی چي هلته معتمرین د بین الصفا والمروة له سعی وروسته حلالیږي. او ممکن دی چي په ﴿بَلَّغْ مَعَهُ الشَّعْیَ﴾ کښي د هم دغی سعی په طرف اشاره وی. د امام مالک په موطا کښي یو روایت دی چي «رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروی په طرف اشاره وکړه او وی

ویل چی دغه د قربانی غای دی» غالباً دغه اشاره د ابراهیم او اسمعیل علیه السلام هم دغه د قربانی غای ته ده که نه د دوی په زمانه کښی خو خلق عموماً له مکې معظمې څخه دری میله لری په «منی» کښی قربانی کوله لکه چی تر نن پوری همغه سنت هملته جاری دی. معلومیږی چی د ابراهیم علیه السلام د قربانی اصلی غای «مروه» و بیا حجاجو د ذبائحو د کثرت په ملحوظ هغه «منی» ته منتقل کړ. په عظیم الشان قرآن کښی هم ﴿هَذَا لِلَّهِ النَّعْبَةِ﴾ او ﴿كُتِبَ عَلَيْهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ مذکور دی چی له همغه څخه د کعبی شریفی نژدیوالی څرگندیږی (ښکاره کیږی) والله اعلم. په هر حال قرائن او آثار هم دغه رانښی چی «ذبیح الله» همغه اسمعیل و چی په مکې معظمې کښی اوسیده او هم هغلته د ده نسل خور شوی دی. په تورات کښی دغه هم مصرح ده چی «حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکړ شو چی خپل یو نازولی محبوب ځوی قربانی کړه!» او دغه مسلم دی چی حضرت اسمعیل علیه السلام پر حضرت اسحق علیه السلام لوی و نو بیا حضرت اسحق علیه السلام د حضرت اسمعیل علیه السلام په موجودیت کښی څرنګه د حضرت ابراهیم علیه السلام یواځی یو ځوی کیدی شی؟ عجیبه خبره لا دا ده چی دلته د ابراهیم د دعا په جواب کښی د هغه هلک بشارت چی ورکړی شوی دی هغه ته ئی «غلام حلیم» ویلی دی لیکن د حضرت اسحق په بشارت کښی کله چی ابتداء پرېستو د الله تعالی له جانبه زیری ورکاوه په «غلام حلیم» سره تعبیر کړی شوی دی. د الله تعالی له خوا په لوی قرآن کښی د «حلیم» لفظ پر حضرت اسحق یا بل کوم نبی نه دی اطلاق کړی شوی بلکه دغه لقب یواځی پر هم دغه هلک چی د همغه د ولادت بشارت دلته ورکړی شوی دی او د ده پر پلار حضرت ابراهیم اطلاق شوی دی لکه چی د هود په ۷ رکوع ۷۵ آیت کښی ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَلِيمٌ ذَا مُنِيبٍ﴾ راغلی دی او د توبی په (۱۴) رکوع ۱۱۴ آیت کښی ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ﴾ مذکور دی چی له هغه څخه ظاهریږی چی هم دغه پلار او ځوی په هم دغه خاص لقب سره ملقب کیدلو وړ (لائق) او مستحق دی. د «حلیم» او د «صابر» مفهوم سره نژدی دی. د هم دغه «غلام حلیم» له ژبی څخه دلته داسی نقل فرمائی ﴿سَيِّدُنَا إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ د انبیاء په (۶) رکوع ۸۵ آیت کښی ئی په صاف ډول (طریقه) سره فرمایلی دی ﴿وَأَسْمِعِلْ وَأَذِنْ لِكُلِّ مِّنَ الصَّابِرِينَ﴾ ښائی له هم دغه سببه ئی د «مریم» په سورت کښی حضرت اسمعیل ته «صادق الوعد» فرمایلی وی چی د ﴿سَيِّدُنَا إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ وعده ئی په څه ښه شان سره تصدیق او رښتیا کړه. په هر حال د حلیم - صابر او صادق الوعد د القابو مصداق همغه یو شی معلومیږی چی حضرت اسمعیل علیه السلام دی ﴿وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ رَاضِياً﴾ د «البقرة» په سورت کښی د کعبی شریفی د تعمیر په وخت کښی د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له ژبی څخه کومه دعا چی نقل فرمایلی شوی ده په هغی کښی دغه الفاظ هم شته ﴿وَجَعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَ مِن دُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ﴾ بعینه د هغه مسلم تشنیه هم دلته هم د قربانی په ذکر کښی داسی اداء فرمائی چی ﴿قَلَّمَ أَسْمَاءً﴾ او د هم دغو دواړو ذریات ئی په خصوصی ډول (طریقه) په «مسلم» سره ملقب وفرمایل بیشکه چی له دی نه اسلام - تفویض - صبر او تحمل بل

به شه وی؟ چی دغو دواړو پلار او زوی د ذبحه کولو او د ذبحه کیدلو په وخت کښی له خپلو ځانونو څخه رابکاره او څرگند کړل هم دغه د همغه «أسلما» صله ده چی الله تعالی د دغو دواړو صوری او معنوی زریات ئی د ﴿اَمَةٌ مُّسْلِمَةٌ لَّكَ﴾ وگرځول فلله الحمد علی ذلک والشکر له.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنِيْ اِنِّيْ اَرَى فِي الْمَنَامِ اَنِّيْ اَذْبَحُكَ
فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَآبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِيْ اِنْ شَاءَ
اللّٰهُ مِنَ الصَّابِرِيْنَ ﴿۱۲﴾

پس کله چی ورسید اسمعیل سره له پلار خپل حد د سعی ته وویل (ابراهیم) ای څویگیه زما بیشکه زه پرله پسی وینم په خوب کښی داسی چی بیشکه زه ذبحه کوم تا پس ته هم نظر وکړه چی څرنگه مصلحت گنی؟، وویل (اسمعیل) ای پلاره زما وکړه ته همغه چی حکم ئی درباندی شوی دی ژر ده چی وبه مومی ته ما که اراده فرمایلی وی الله له صبر کوونکیو (په حکم د الله).

تفسیر: شه وخت چی حضرت اسمعیل علیه السلام لوی څلمکی (ځنکی) او د دغه کار وړ (لائق) او قابل شو چی د خپل پلار په مخ کښی مندی ووهی او ورسره وځغلی او د ده په کارونو کښی ورسره سعی - کوښښ وکړی او زیار (محنت) وکړی نو په دغه وخت کښی حضرت ابراهیم علیه السلام خپل خوب دغه خپل په زړه پوری یو څوی ته ووايه خو د ده افکار او خیالات ځان ته معلوم کړی. چی په خوښی سره دغه کار ته تیاریږی؟ که جبر او اکراه ته هم وار رسیږی؟ وائی چی حضرت ابراهیم علیه السلام پرله پسی دری شپی هم دغسی خوب لیده په دریمه ورځ کښی ئی خپل څوی ته هم د هغه اطلاع ورکړه چی څوی ئی هم بلا توقفه هغه ومنله. او وی ویل «بابا جانه! نو ولی دیل او څنډ (تاخیر) کوئ؟ هر هغه حکم چی لوی مالک له جانبته تاسی ته شوی دی، ژر تر ژره ئی اجراء او نافذ کړئ! په دغسی کارونو کښی هیڅ صلاح او مشوری ته ضرورت نشته. د الله تعالی د حکم په امتثال کښی نه بنائی چی د پلارتوب شفقت مانع شی زما له جانبته بیخی مطمئن او داده اوسئ! ان شاء الله تاسی به وگورئ چی زه په شه صبر او تحمل سره د الله تعالی د دغه حکم تعمیل کوم». په زرگونو رحمتونه دی وی پر دغسی پلار او څوی باندی؛

فَلَمَّا اسْلَمَا وَتَلَّهِ لِلْجَبِيْنِ ﴿۱۳﴾

پس کله چی غاړه کیښوده (دواړو حکم د الله ته) او وائی چاوه دغه
(اسمعیل) پر ښی) اړخ د ده .

تفسیر: (یا وائی چوه پرمخی پر وچولی د ده) پرمخی ئی ځکه واچوه څو د ځوی مخ ورته
مخامخ نشی، نه چی د پلارولئ مینه او محبت په جوش راشی او د دغه حکم په تعمیل کښی څه
دیل او ځنډ (تاخیر) واقع شی وائی چی دغه خبره ځوی خپل پلار ته ور وښوده . زیات له دی نه
الله تعالیٰ نه دی فرمایلی چی څه کیفیت او ماجرا تیره شوه - یعنی هغه احوال په ویلو او لیکلو
کښی نه راځی چی د دوی پر زړونو تیر او پر ملاکو طاری شوی دی .

وَنَادِيَهُ اَنْ يَّابْرٰهِيْمُ ﴿١٣٧﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّعْيَا

او غږ وکړ مونږ ده ته داسی چی ای ابراهیم! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب
(خپل او ومو مانه هغه له تا)،

تفسیر: یعنی بس! بس! پرېږده !!! تا رښتیا کړ خوب خپل! او قبوله می کړه دغه قربانی
ستا! زمونږ مقصود خو ستا د زوی د حلالولو نه دی! او تش مو ستا ازموینه او امتحان منظور و
چی ته په هغه کښی پوره بریالی (کامران) او کامیاب ووتی .

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٣٨﴾ اِنَّ هٰذَا لَهٗوَ الْبَلٰٓءُ الْبَيِّنُ ﴿١٣٩﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزا ورکوو (نورو
محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی هم دا (ذبحه) خامخا هم دا ابتلاء ازموینه
وه ښکاره .

تفسیر: یعنی داسی سخت او مشکل حکمونه د امتحان او ازموینی دپاره صادروو - او بیا هغه
مستقیم او ثابت قدم د هغه په تعمیل کښی گرځوو - بیا ورته لوئی درجی ورکوو . په توریت
کښی راغلی دی لکه چی ابراهیم علیه السلام وغوښت چی خپل زوی قربانی کړی نو یوی پرښتی
ورغږ کړ چی خپل لاس دی ونیسه! نورو پرښتو ورته داسی الفاظ وویل «الله تعالیٰ وائی کله چی
تا داسی کار وکړ - او خپل یو نازولی زوی دی ونه ژغوره (منع نه کړو) زه به تاته برکت
درکړم - او ستا نسلونه به د آسمانی ستوریو په شان او د بحر د ساحل د شگو په شان خواړه
واره کړم» (توریت تکوین اصحاح ۲۲ آیت دا) .

وَقَدَّيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٤٤﴾

او فدیہ مو ورکرہ دغه (اسمعیل) ته په مذبوحی لوئی (جنتی پسه سره).

تفسیر: یعنی د لوئی درجی چی له جنته راغلی وه. یا دیره قیمتداره یا سمینه - خربه او تیار بیا هم دغه د قربانی رسم د حضرت اسمعیل علیه السلام د عظیم الشان یادگار په شان د تل دپاره همیشه قائم او دائم پاتی شو.

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٤٥﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٤٦﴾

او باقی پرېښود مونږ پر ده په وروستنیو خلقو دا چی سلام دی پر ابراهیم (یا باقی پرېښود مونږ پر ابراهیم ښه ثناء او مدح په وروستنیو خلقو تر قیامت پوری.

تفسیر: سلام دی زمونږ پر ابراهیم باندی یعنی مونږ تر نن پوری حضرت ابراهیم علیه السلام په عزت او عظمت او حرمت سره یادوو علی نبینا و علیه الف سلام وتحية.

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٧﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٨﴾

هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ورکوو (نورو محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی دی له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام زمونږ له اعلی درجه ایماندارو بندگانو څخه دی.

وَبَشِّرْنَاهُ بِأَسْحَقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٤٩﴾

او زیری ورکره دغه (ابراهیم) ته (پس له اسمعیل) په اسحاق سره چی نبی و له صالحانو.

تفسیر: معلوم شو چی هغه رومبني زیری د اسمعیل علیه السلام و او د ذبحی د قصی کرده (توله) واقعه پر هغه مبنی وه.

وَبَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى اسْحَقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١٣﴾

او برکت اچولی و مونږ پر دغه (اسمعیل) او پر اسحاق (په تکثیر د اولاد) او له اولادی د دی دواړو څخه څوک نیکو کار دی (په ایمان او طاعت سره) او څوک ظالم دی په ځان خپل ښکاره (په کفر او معصیت سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه فرمائی دغه دواړه ئی وویل د ابراهیم علیه السلام دغو دواړو ځامنو ته. د دغو دواړو دیر اولاد خور شو. د اسحاق علیه السلام په اولاد کښی د بنی اسرائیلو انبیاء پیدا شول. او د اسمعیل علیه السلام له اولادی څخه عرب متشکل شول چی د هغوی له منځه زمونږ رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم مبعوث شوی دی. یعنی د دوی اولاد (څوځات) تول سره یو شان نه دی. په دوی کښی داسی نیکان او پاکان هم شته چی د خپلو آباؤ او اجدادو نومونه روښانه او ژوندی کوی. او دیر بدان او خراب سری هم په کښی شته چی د خپلو بدو عملونو او بدو چارو لامله (له وجی) هغوی ته د دغو معظمی کورنی ننگ ویلی شی. او د بدو سزاؤ وړ (لائق) او مستحق دی.

تنبيه: عموماً مفسرینو د ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ضمیر د ابراهیم او اسحاق په طرف راجع کړی دی مگر حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه هغه د حضرت اسمعیل او اسحاق په طرف راجع کړی او مضمون ته ئی زیات وسعت ورکړی دی.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ ﴿١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقیق احسان مو کړی و پر موسی او هارون او نجات مو ورکړ دغو دواړو ته او قوم د دوی ته له غمه دیر لوی (ویر اندیښنی) نه.

تفسیر: یعنی د فرعون او د ده د قوم له ظلم او ستم څخه ئی نجات ورکړ او د قلزم له بحیری څخه ئی پوری ایستل په دیره آسانی سره.

وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١٦﴾

او نصرت مو ورکر دغو (سبطیانو) ته پس و هم دوی بریالیان (کامیاب) (پر
قبطیانو دشمنانو خپلو).

تفسیر: یعنی فرعون او د فرعونیانو لار لښکر ئی گرد (تول) سره غرق او دوب کرل - او
بنی اسرائیل ئی غالب - مظفر او منصور وگرځول او د هالکینو قبطیانو د املاکو او اموالو وارثان
ئی هم دغه سبطیان او اسرائیلیان کرل.

وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿٣٧﴾

او ورکړی مو دی دغو دواړو (ورونو) ته کتاب (توریت) ډیر ښه بیانوونکی
(شرائعو لره).

تفسیر: یعنی توریت شریف چی په هغه کښی د الله تعالی احکام په ډیر تفصیل او ایضاح سره
بیان شوی دی.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٣٨﴾

او ښودلی مو وه دغو دواړو (ورونو) ته لاره سمه (رسوونکی مقصود ته).

تفسیر: یعنی په ښو افعالو او اقوالو کښی مونږ هغوی ته ثبات او استقامت ور په برخه کړل او
پر سمه صافه لاره مو دوی رهی (روان) کړل او هغه اوصاف او صفات مو ورعطاء کړل چی د
انبیاء د عصمت له لوازمو څخه دی.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿٣٩﴾ سَلَّمَ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ ﴿٤٠﴾ إِنَّا كَذَبْنَاكَ
بِحُزْنٍ الْمُحْسِنِينَ ﴿٤١﴾ إِنَّمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٢﴾

او پری ښود مونږ په دی دواړو (ورونو) په وروستنیو خلقو کښی دا چی سلام
دی (د الله له طرفه) پر موسی او هارون بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د
نیکی جزاء د موسی او هارون نیکه) جزاء ورکوو (نورو) محسنانو
نیکوکارانو ته بیشکه دوی دواړه له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی

(خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی زمونږ د کاملو ایماندارانو بندگانو څخه دی.

وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳۱﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۲﴾
أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ ﴿۳۳﴾

او بیشکه الیاس خامخا له مرسلانو څخه دی. کله چی وئی ویل قوم خپل ته آیا نه ویریږئ (له عذابہ د الله څخه) آیا تاسی عبادت کوئ د (هغه بت چی نوم ئی) بعل (دی) او پریږدئ تاسی (عبادت) د ښه پیدا کوونکی

تفسیر: د عینو په نزد حضرت الیاس علیه السلام د حضرت هارون علیه السلام له نسله دی. الله تعالی الیاس علیه السلام د شام په ملک کښی یوه ښار ته چی د «بعلبک» په طرف کښی و ولېږه د هغه خلق د هغه بت په عبادت کښی مشغول و چی د «بعل» په نامه سره مشهور و. حضرت الیاس علیه السلام دوی د الله تعالی له قهره او غضبه وویرول او د بت پرستی له بد انجام او عاقبت څخه ئی پوه او خبردار کړل او وئی ویرول.

اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿۳۴﴾

چی الله دی رب ستاسی او رب د هغو پلرونو ستاسی چی پومبی و.

تفسیر: یعنی هسی خو په دنیا کښی بنی آدماں هم د تحلیل - ترکیب - تعدیل - تحویل او نورو وسائلو په ذریعه ظاهراً دیر شیان جوړوی - مگر دیر ښه خالق - صانع او جوړونکی همغه پاک الله دی چی د ټولو اصولو - فروعو - جواهرو - اعراضو - صفاتو - موصوفاتو او نورو مخلوقاتو حقیقی خالق دی. هغه لوی ذات چی تاسی او ستاسی پلرونه او نیکونه ئی پیدا کړی دی نو بیا به دغه کار چیري جائز او روا وی چی هغه ﴿أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ﴾ پریږدئ او د «بعل» بت په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شی او له هغه څخه امداد او مرسته (مدد) وغواړئ چی په ظاهری ډول (طریقه) سره د یوی ذری د پیدا کولو قوت او قدرت هم نه لری بلکه د هغه وجود د ده د منونکیو د کار او زحمت رهین دی چی د خپلو دغو عابدانو په لاسونو کښی څرنګه چی د دوی زړه غوښت جوړ شوی او پخپل دغه ځای کښی درولی شوی دی.

فَكَذَّبُوهُ فَأَنَّهُم مُّخْضَرُونَ ﴿٢٦﴾

پس تکذیب و کر دوی د هغه پس بیشکه دوی به خامخا حاضر کری شوی دی (دوزخ ته).

تفسیر: یعنی د دروغجنولو سزا دوی ته هر و مرو (خامخا) وررسیږی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٧﴾

مگر تکذیب ونه کر (د دوی هغو) بندگانو د الله چي مخلصان دي.

تفسیر: یعنی نور گردو (تولو) هغه ته د دروغو نسبت و کر مگر د الله تعالیٰ مخلص او غوره بندگانو د هغه تصدیق و کر نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

وَتَرْكُنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٢٨﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ ﴿٢٩﴾

او پری بنود مونږ پر دغه (الياس مدح او ثناء) په وروستنيو خلقو کښي سلام دی (له الله) پر آل ياسين.

تفسیر: «الياس» ته «الياسين» هم وائی لکه چي «طور سینا» ته «طور سینين» هم ویلی کیږی. یا به له «الياسين» څخه د حضرت الياس متبعين مراد وی. او ځينی «آل ياسين» ئی هم لولی نو په دغه تقدیر به «ياسين» د هغوی د پلار نوم وی یا به د هغوی نوم «ياسين» او د «آل» لفظ به مقحم او زائد وی لکه چي په «کماصليت علی آل ابراهيم» کښي یا چي په «اللهم صل علی آل ابي اوفی» کښي دی والله اعلم.

إِنَّا كَذَّبُكَ فَجَزَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾

وَإِن لَّوُطَّا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٢﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْصَعِينَ ﴿٣٣﴾ إِلَّا

مَجْزُوا فِي الْغَيْرِينَ ﴿٣٤﴾

بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د الیاس نیکه) جزاء ورکړو
 نیکو بندگانو ته بیشکه چی دی له هغو بندگانو زمونږ دی چی (خاص)
 مؤمنان دی. او بیشکه چی لوط وو خامخا له مرسلانو څخه کله چی نجات
 ورکړ مونږ ده ته او اهل د ده ته ټولو ته مگر یوی زړی ښځی ته چی وه دا
 په باقی پاتی کیدونکیو (د عذاب) کیږی

تفسیر: یعنی د ده ښځه چه له معذبینو سره تعلق او ارتباط درلود (لرلو).

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿٣٧﴾

بیا مونږ گرد (ټول) سره هلاک کړل نور (کفار).

تفسیر: یعنی ماسوا له لوط علیه السلام څخه او د ده له کورنی ځنی نور د هغو کلیو پر گردو
 (ټولو) هستیدونکیو باندی د دوی کلی وارولی شول. دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو
 کښی په تفصیل سره لیکلی شوی ده.

وَأَنكُمْ لَتَنَزُّونَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِينَ ﴿٣٨﴾ وَبِالْأَيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٩﴾

او بیشکه چی تاسی خامخا تیریرئ (ای اهل د مکی) پر دوی په دی حال
 کښی چی صبا کوونکی ئی (د ورځی) او د شپي (یعنی هر وخت پری
 تیریرئ) آیا پس عقل نه چلوئ (چی عبرت تری واخلي).

تفسیر: دغه ئی مکیانو ته فرمایلی دی ځکه چی کوم قوافل چی له معظمی مکی څخه شام ته تلل
 او راتلل د دوی د لاری په منځ کښی د لوط علیه السلام د قوم په بل مخ اوښتیو کلیو به ئی
 سترگی لگیدلی. یعنی سره له دی چی دوی تل ترته پر هغو وړانو قریو تیریدل او د عذاب او
 عبرت علام او هغه د قدرت لوئ ښی ئی لیدلی خو بیا هم دوی ته هیڅ پند او عبرت له هغو
 څخه نه حاصلیده. آیا دوی پر دی نه پوهیږی کوم حال او انجام چی د بل یو نافرمانه قوم شوی
 وی همغسې احوال پر بل یو نافرمانه قوم هم راتلونکی دی.

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٤٠﴾ إِذْ أَتَى إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ فَسَاهَمَ
 فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿٤٢﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٣﴾

او بیشکه چی یونس خامخا له مرسلاتو څخه دی. لکه چی وتبتید (له خپل قوم څخه) طرف د هغی بیرى دکی ته پس قرعه ئی واچوله (له دغو خلقو د بیرى (سره) درى کړته) پس شو له مغلوب کړیو شویو (په قرعه کښى بیا نو ځان ئی سیند ته واچوه). پس یوه مری کړ دغه (یونس) لره مهی کب حال دا چی دی پخپله د خپل ځان ملامت کوونکی وو (په دغه بلا اذن راتلو کښى).

تفسیر: یعنى بیرى د سیند په منځ کښى په چورلیدلو شروع وکړه - پر بیرى سورو خلقو وویل چی زموږ پر دغی بیرى کښى داسی کوم مری هم سور دی چی له خپل باداره تبتیدلی دی نو د گردو (تولو) پر نامه شو ځلی پچی واچولی شوی خو په هر ځلی به پچه (قرعه) د هم دغه یونس علیه السلام پر نامه خته. دغه قصه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښى په تفصیل سره تیره شوی ده هلته دی د هغی تحقیق ولوست شی. د ده الزام هم دغومره وو چی د اجتهادی خطاء په اقتضاء بى له دی نه چی د الله تعالی حکم ته ئی انتظار کولى له هغه کلی څخه ووت او د الله تعالی د عذاب د نزول ورځ ئی تعیینه فرمایلى وه.

فَلَوْلَا اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسِيْحِيْنَ ﴿٣٧﴾ لَلَيْتَ فِى بَطْنِهٖ اِلٰى يَوْمٍ يُبْعَثُوْنَ ﴿٣٨﴾

پس که نه وی دغه خبره بیشکه چی دغه (یونس) وو له تسبیح کوونکیو څخه. نو خامخا پاتى به وو په نس د دی مهی کښى تر هغی ورځى پورى چی بیا ژوندی راپاخولى شی (خلق).

تفسیر: یعنى کله چی د مهی (کب) په گیده کښى او پخوا له هغه څخه به یونس علیه السلام د الله تعالی په ذکر او یاد کښى دیر مشغول وو نو ځکه موږ هغه ته دیر ژر نجات ورکړ که نه تر قیامته به دی د همغه مهی په گیده کښى پاتى وو او د باندی وتل به ئی په برخه نه کیده او د همغه مهی غذا او خوراک به کیده.

تنبیه: ﴿لَلَيْتَ فِى بَطْنِهٖ﴾ الآية - د دی خبرى کنایه ده چی دی به له سره له هغه ځایه نه ووت. دغه واقعه د فرات په سیند کښى واقع شوى ده علامه محمود الالوسى البغدادى لیکى چی «ما په خپله په دغه سیند کښى دیر لوی لوی کبان لیدلى دی ښائى دغه خبره د تعجب مورد ونه گرځی» پخوا تیر شو چی د کب په گیده کښى د یونس علیه السلام تسبیح دغه وه ﴿لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّىْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ﴾

فَبَدَّنْهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿٣٩﴾ وَاَبْتَنَّا عَلَيْهِ

شَجَرَةٌ مِّنْ يَّقْطِينٍ ﴿۳۷﴾

پس ومو غورځوه دغه (يونس) په داگ ميدان کښی حال دا چي دی رنځور وو. او زرغونه کره مونږ پری یوه ونه له جلفوالاوو (کدو) نه.

تفسیر: پر مهی حکم وشو چي دی حضرت یونس علیه السلام له خپلي گیدی څخه قی کړی - او په یوه خلاص میدان کښی ئی وغورځوی غالباً یونس علیه السلام به د کافی غذا او هواء او نور ضروریاتو د نه رسیدلو له سببه رنځی او نحیف شوی وو. وائی چي د ده ضعف او نحیفی دی اندازی ته رسیدلی وه چي لمر پلوشي او د مچ او نورو شيانو کښیناستل هم د ده پر بدن بد لگیده، الله تعالی پخپل قدرت د ده په څنگ کښی د کدو یو بوتی سم د لاسه زرغون او لوی کړ چي د هغه د جلف د پانو سیوری د ده پر جسم لویده - او هم دغسی به پاک الله د ده د غذا او نورو ضروریاتو وسائل او وسائط هم پخپل قدرت وربرابر کړی وی.

وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿۳۸﴾

او بیا مونږ ولیږه دغه (يونس) سلو زرو (خلقو) ته یا زیات له دی نه.

تفسیر: یعنی یواځی که د دوی عاقلان او بالغان شمیرل کیدی نو د هغوی شمیر یو لک تنه وو او که ټول واړه او لوی سره وشمیرل شی نو د هغوی شمیر زیات وو. یا داسی ووايي چي له یو لک تنو څخه زیات وو - او دوو لکو ته نه رسیدل. د زرو کسور ورسره مه لگوي نو یو لک ئی ووايي. او که کسر ورسره لگوي نو د یوه لک څخه به څو زره د پاسه وی. والله اعلم.

فَأَمَّنُوا بِهِنَّ إِلَى حِينٍ ﴿۳۹﴾

پس ایمان راوړ (هغوی پری) پس نفع مو ورکړه دوی ته تر یوی نیتی پوری.

تفسیر: یعنی د ایمان او یقین په برکت ئی د الله تعالی له عذابه نجات وموند. او په خپل مقدر عمر پوری له دنیوی لذاتو او ژوندون څخه متمتع او مستفید شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه قوم پر یونس علیه السلام ایمان راوړ چي یونس علیه السلام له هغوی ځنی تښتیدلی وو. دوی پرله پسې په ده پسې گرځیدل او لتوه ئی څو ورته ورسیدل او د یونس علیه السلام له موندلو څخه ډیر زیات خوښ او خوشال شول» دغه قصه پخوا له دی نه د «يونس» او د «انبياء» په سورتونو کښی هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوستله شی.

فَاسْتَفْتِهِمُ الرِّبَّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿۳۷﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ
 إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿۳۸﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ أَفْكِهَمُ لَيَقُولُونَ ﴿۳۹﴾
 وَلَكَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۴۰﴾

پس وپوښته ته (ای محمده) دغه (کفار) آیا رب ستا لره لونى دى ؟ او دوى لره غحامن دى ؟. او که مو پیدا کړى دى پرېشتى ښځى (لونى د الله) حال دا چى دوى حاضر وو (په وخت د پیدا کولو د پرېشتو کښى) خبردار! پوه شه! چى بیشکه دوى له دروغو خپلو خامخا وائى (داسى) چى ولد راوړى دى الله حال دا چى بیشکه دوى خامخا دروغجنان دى (په دى ویلو خپلو).

تفسیر: یعنى د انبیاوو حال خو مو واورید چى د حضرت نوح، ابراهیم، اسمعیل، موسی، هارون، الیاس، لوط او یونس علیهم السلام د گردو (تولو) مشکلات د الله تعالی په امداد او اعانت سره حل شول. خورا ډیر لوی مقرب انسانان هم د الله تعالی له امداد او معاونت څخه مستغنى او بى پروا کېدى نشى. اوس وروسته لږ څه د پرېشتو او د پېریانو حال واورئ. چى کفارو د دوى په نسبت څرنګه چتى (بیکاره) او واهى عقائد له خپل غحانه ترلى او جوړ کړى دى لکه چى د عربو غحینو قبائلو به ویل چى پرېشتى د الله تعالی لونى دى. کله چى له دوى نه پوښتنه کیده چى ښه نو د دوى میندى څوک دى ؟. نو د لویو لویو پېریانو لونه به ئى ورښوولى په دى شانى چه (العیاذ بالله) د الله تعالی تعلقات به ئى له پېریانو سره تړل. وروسته له دغو دواړو احوال ذکر کیږى. مګر پخوا له هغه د توطیه او تمهید په ډول (طریقه) د عربو د کفارو د دغى چتى (بیکاره) او مردودى عقیدى تردید شوى دى لکه چى د سورت په ابتداء کښى د عظمت او وحدانیت د دلالتو او قصصو په ضمن کښى د خپل قاهره قدرت د آثارو د بیان او تذکار څخه وروسته فرمائى چى اوس لږ شانى له دغو حمقاوو او جهلاوو څخه پوښتنه وکړئ چى آیا داسى لوى عظمت او قدرت والا الله تعالی (معاذ الله) د خپل غحان دپاره که د اولاد تجویز هم کوى نو آیا د خپل غحان دپاره لونى غوره کوى ؟ او تاسى ته هلکان درکوى ؟ یوه خو دغه بى ادبى او گستاخى شوه چى تاسى الله تعالی ته د اولاد نسبت کوى او بیا په اولاد کښى هم ورته کمزورى او ښکته او ضعیفه اولاد او پر هغه مستزاد چى پرېشتو ته هم د اناثو (ښځو) نسبت کوى آیا کوم وخت چى مونږ پرېشتى پیدا کولى دوى زمونږ په څنګ کښى ولاړ وو ؟ او دوى د هغوى د انثیت دغه اطلاع او اخبار له خپلو مشهوداتو او مرئیاتو څخه ورکوى ؟ آیا دوى په واقع سره له دى نه خبر او مطلع دى چه مونږ پرېشتى اناثى پیدا کړى دى ؟ لاحول ولا قوة الا بالله

العلی العظیم! د دغه انتهائی سفاقت او حماقت په نسبت څه وویلی شی ؟

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾

آیا غوره کړی دی دغه (الله) لونی پر ځامنو څه وشوه پر تاسی (په دغه حکم د دروغو کښی) دغه څرنګه حکم کوئ تاسی آیا پس پند نه اخلئ تاسی (چی الله پاک دی له تولو عیوبو).

تفسیر: یعنی لږ ذره خو غور او دقت وکړئ د عیب ترلو دپاره هم لیاقت او علمیت پکار دی که مو داسی یوه غلطه عقیده له خپله ځانه جوړوله نو ښائی چی دغسی بی اساسه او بی منطقه به مو نه جوړوله. دغه کوم عدل او انصاف دی چی د خپل ځان دپاره هلکان غوره او پسند کړئ ؟ او پاک الله ته د لونیو نسبت وکړئ ؟.

أَمْ لَكُمْ سُلْطَنٌ مُّبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأَتُوا بِكُتُبِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

آیا شته تاسی ته کوم برهان سند ښکاره (چی الله اولاد لری). پس راوړئ تاسی هغه کتاب خپل که چیری یئ تاسی صادقین رښتینی (په خپل قول کښی).

تفسیر: یعنی بالآخر دغسی مهمله او بی اساسه خبره مو له کوم ځای څخه رالیستلی ده ؟ له عقل او فهم او علمی اصول سره خو د دغی خبری هیڅ اړه (تعلق) او ارتباط نشته. نو آیا کوم نقلی سند د دغی عقیدې د اثبات دپاره لری ؟ که داسی وی نو بسم الله! راوړاندی ئی کړئ!.

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسْبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

او گرځوی دغه مشرکان په منع د دغه (الله) او په منع د پیریانو نسب قرابت (نسبت د خپلوی)، او خامخا په تحقیق پوهیږی پیریان چی بیشکه دوی

خامخا حاضر کری شوی دی (دوزخ ته). پاکی ده الله ته له هغو (خبرو) شخه چی وائی ئی دوی (چی شریک او ولد ورته نیسی).

تفسیر: یعنی دغو حمقاوو د پیریانو سره (معاذ الله) د الله تعالی د غوموالی (دامادی) تعلقات قائم کری دی. سبحان الله! دوی څرنگه خبری کوی؟ که موقع ومومئ نو لږ شانی له دغو پیریانو شخه پوښتنه وکړئ چی د هغوی عقیده او افکار د خپلو ځانونو په نسبت څرنگه دی؟ او خپل ځانونو څه گئی؟ دوی ته دغه خبره په ښه شان سره معلومه ده چی دوی هم لکه نورو مجرمینو نیولی کیږی او د الله تعالی په مخ کښی وړاندی کولی شی. آیا له غوم او داماد سره هم داسی معامله کوله شی؟ ځینو اسلافو له نسب شخه دغه مراد نیولی دی چه دغو خلقو شیاطین الجن د الله تعالی مقابل حریفان گڼل لکه چی مجوسیان د «یزدان» او «اهریمن» قائلان دی. یعنی یوه ته د نیکی خدای او بل ته د بدی خدای وائی.

الْأَعِبَادَ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿۱۶﴾

مگر هغه بندگان د الله چه پاک کری شوی دی (منزه دی له دغه نسبت او احضار د دوزخ).

تفسیر: یعنی له پیریانو یا له انسانانو ځنی د الله تعالی غوره او منتخب بندگان له نیولو او په عذابولو شخه آزاد دی معلوم شو چه هلته د نسبونو او د ارتباطو او د تعلقاتو څه پوښتنه نشته بلکه هلته یواځی د بندگی او اخلاص پوښتنه کیږی.

فَأَنْتُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿۱۷﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفِتْنَيْنِ ﴿۱۸﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ

صَالٍ الْجَحِيمِ ﴿۱۹﴾

پس بیشکه تاسو چی یئ او هغه چی عبادت ئی کوئ تاسی نه یئ تاسی (ای عابدانو او معبودانو په دغه بت پرستی سره په فتنه اچوونکی (د هیچا) مگر د هغه چا چی ننوتونکی د دوزخ دی (په علم الله کښی).

تفسیر: ډیر خلق داسی گئی چی د پیریانو په لاس کښی د بدی او پرښتو په لاس کښی د نیکی واک او اختیار شته هر چاته چی دوی وغواری ښیگنه (فائده) ورسوی او الله تعالی ته ئی مقرب گرځوی او هر یوه ته چی دوی وغواری بدی او تکلیف رسوی یا ئی گمراه کوی. ښائی د دغو

مفروضه وو اختیاراتو په بناء به ئی دوی د الله تعالیٰ اولاد یا خسر گرځولی وی. نو دلته ئی د دغی مسئلې جواب ورکړی دی چی نه ستاسی او نه د دوی په لاس کښی څه مستقل اختیار شته. تاسی او هغه شیاطین چی تاسو ئی عبادت کوئ. که گرد (تول) سره یو ځای شی د دغی خبری قوت او قدرت نه لرئ چی بی د الله تعالیٰ له مشیته یو متنفس هم په جبر او اکراه سره گمراه کړی شی گمراه خو همغه څوک کیږی چی الله تعالیٰ دی د ده د بد استعداد په بناء دوزخی لیکلی وی او د خپلی بدکاری په سبب خپل ځان دوزخ ته ورسوی. (بیا وویل جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته).

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ۝۴۳

او نشته له مونږ ځنی هیڅوک مگر چی مقرر دی ورته یو مقام ځای معلوم.

تفسیر: الله تعالیٰ دغه کلام د پرښتو له ژبی او د دوی له جانبې فرمایلی دی لکه چی په ډیرو ځایونو کښی د انسانانو له جانبې دعاوی فرمائی. یعنی د هری لوی پرښتی دپاره یو حد مقرر دی چی دا له هغه حده نشی وړاندی کیدی، دا ئی ځکه وفرمایل چی کافران وائی چی پرښتی د الله تعالیٰ لونه دی چی د پیریانو له ښځو څخه پیدا شوی دی. حال دا چی پیریانو ته د دوی حال په ښه شان سره معلوم دی. او پرښتی داسی وائی چی مونږ د دغی خبری له سره طاقت او توان نه لرو چی د الله تعالیٰ له احکامو د یوی ذری په اندازه هم تجاوز او تخلف وکړی شو.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ۝۴۴

او بیشکه مونږ خامخا مونږ صف تړونکی یو (په وخت د طاعت کښی).

تفسیر: یعنی په خپلو حدودو کښی هر څوک د الله تعالیٰ عبادت او د ده د احکامو د منلو دپاره تیار ولاړ دی. او له سره هیڅ یو د دی خبری طاقت او توان نه لری چی له هغه څخه د یوه ویښته په اندازه هم وړاندی وروسته وښویږی.

وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ۝۴۵

او بیشکه مونږ خامخا مونږ تسبیح ویونکی یو.

تفسیر: یعنی تر دی ځای پوری د پرښتو کلام ختم شو - وروسته له دی نه د مکی معظمی د

خلقو حال بیان فرمائی.

وَأَنْ كَانُوا يَقُولُونَ ﴿لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ﴾^{۱۳۸}
لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾^{۱۳۹}

او بیشکه چی وو (دغه کفار) خامخا ویل به ئی داسی چی که چیری بیشکه وی له مونبر شخه ذکر (کوم کتاب) له پخوانیو (کتابونو) شخه نو خامخا وو به مونبر بندگان د الله مخلصان (بیا چی ورته راغی دغه قرآن) پس کافران شول په دغه (کتاب) پس ژر ده چه پوه به شی دوی (په عاقبت د دی کفر خپل).

تفسیر: د عربستان خلقو شخه مهال (وخت) چی د انبیاوو نومونه او قصی اوریدلی او د دوی له علم شخه بی خبران وو نو پخپلو منع کښی به ئی سره داسی ویل «که مونبر ته د دغو پخوانیو علوم حاصل وی یا پر مونبر باندی هم کوم آسمانی کتاب یا د پند او نصیحت خبری نازلیدی نو مونبر به پر هغو په دیر ښه شان سره عمل کوه او خپل حسن الاعمال به مو نورو ته هم ښوول او په معرفت او عبادت کښی به مو تر دغی اندازی پوری ترقی او پرمخ تگ کوه چی د الله تعالی په مخصوصو او منتخبو بندگانو کښی به شاملیدو» اوس چی د دوی په منع کښی نبی الله صلی الله علیه وسلم مبعوث شوی دی دوی له خپلو هغو خبرو شخه اوښتی دی او هغه خپل قول او اقرار ئی هیر کړی دی نو د دغه انحراف او انکار شخه کومه نتیجه او انجام چی دوی ته پېښیدونکی دی دوی به ئی عنقریب وگوری.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ﴾^{۱۴۰}
وَأَنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿۱۴۱﴾

او خامخا په تحقیق پخوا لا صادر شوی دی حکم زمونږ دپاره د بندگانو زمونږ مرسلینو. چی بیشکه دوی هم له دوی سره مدد کړی شوی دی. او بیشکه لښکری زمونږ خامخا هم دوی بریالیانی (کامیاب) دی (په کفارو).

تفسیر: یعنی دغه خبره د الله تعالی په علم کښی مقرر شوی ده چی د منکرینو په مقابل کښی

پاک الله له خپلو انبياوو سره مدد او معاونت کوی او بالاخر د الله تعالیٰ لښکر غالب او بریالی (کامیاب) کیږي اگر که ضمناً حالات په هر ډول (طریقه) او هر وضعیت سره واوړي او لوتونه وځوري مگر فتحه - بری او کامیابی هرومرو (خامخا) د مخلصو بندگانو دپاره ده او دغه نصرت هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د ظاهري تسلط او غلبی په معیار وی مگر په دغه شرط چی دغه «جند» فی الواقع «جند الله» وی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ۖ وَأَبْصَرْتُمْ فَسَوْفَ يَبْصُرُونَ ﴿٢٤﴾

پس مخ وگرځوه ته (ای محمده!) له دوی نه تر یوه وخته پوری. او ګوره ته دوی ته پس ژر ده چی وبه وینی دوی (عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی اوس شو ورځی نور هم دوی ته څه مه وائی! او په صبر او استقامت سره د دوی حال ته وګورئ دوی به هرومرو (خامخا) خپل انجام وګوري لکه چی وئی هم لید. کله چی وویل منکرانو تمسخرأ چی کله به وی نزول د عذاب؟ نو نازل شو

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٥﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٢٦﴾

آیا پس (په راتلو) د عذاب زمونږ تلوار کوی دوی. پس کله چی نازل شی (عذاب) په میدان (غولی) د دوی پس بد به وی صبا د ویرولیو شویو.

تفسیر: شاید ﴿فَسَوْفَ يَبْصُرُونَ﴾ د آوړیدلو په اثر به دوی داسی وی چی اوس نو ژر شه زمونږ عاقبت خاتمه او انجام مونږ ته اوبښه! نو د هغه جواب ئی داسی ورکړ چی پر خپل ځان باندی د آفت د ژر غوښتلو دغه شورماشور چی تاسی نښلولی دی کله چی وخت ئی راشی هغه به ډیر بد وخت وی. د الله تعالیٰ عذاب داسی درځی لکه چی کوم دښمن سړی ته په پتونۍ کښی د شپې پت ناست وی او ګهڼځ (سحر) د وخته یو ځلی په میدان کښی ځان ورښکاره کړی او پر خپل غلیم په ډانګ پیلۍ (ښکاره) ډاره واچوی. د الله تعالیٰ د عذاب د نزول په وخت کښی به د هغو خلقو حشر هم داسی کیږی چی دوی پخوا له دی نه ویرولی شوی دی او له آخری خاتمی څخه په ښه ډول (طریقه) پوه او مطلع کړی شوی دی لکه چی د مکي معظمی په فتح او په نورو ځایونو کښی هم داسی وشو. اوس بیا الله جل شانه واعظم برهانه لپاره د تسلی د خپل رسول صلی الله علیه وسلم مکرراً مؤکداً داسی امر فرمائی

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ۖ وَأَبْصَرْتُمْ فَسَوْفَ يَبْصُرُونَ ﴿٢٥﴾

او مخ و گرځوه (ای محمده!) له دوی څخه تر یوی نیتی پوری. او گوره
(دوی ته) پس ژر ده چه ویه وینی دوی (احوال خپل).

تفسیر: ښائی چی رومبني وعده د دنیوی عذاب وه - او دغه به د اخروی عذاب وی. یعنی
تاسی ورته گورئ چی وروسته له دی نه دغه کفار په آخرت کښی څه څه عذابونه مومی.

سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٦﴾ وَسَلَامٌ عَلَى
الرُّسُلِينَ ﴿٨٧﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٨﴾

پاکي ده رب ستا لره (له هره عيبه او نقصانه) چی رب د عزت (قوت غلبی
دی او پاک دی) له هر هغه څیزه چی (مشرکان ورته) نسبت کوی او سلام
دی پر (تولو) مرسلینو استاځیو. او توله ثناء صفت خاص الله لره دی چی
رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: د سورت په خاتمه کښی ئی د گردو (تولو) اصولی مضامینو خلاصه بیان کړه - یعنی
د الله تعالی ذات له تولو عیبو او نقائصو څخه پاک او منزّه دی، په گردو (تولو) کمالیه وو
صفاتو او محاسنو موصوف او گردی (تولی) ښیکنی (خوبی) د ده په پاک ذات کښی مجتمعی
دی - پر گردو (تولو) انبیاوو او رسولانو د ده له طرفه سلام راځی چی د دوی د عظمت او
عصمت او سالمیت او منصوریت دلیل دی.

تنبیه: له احادیثو څخه، وروسته د لمانځه او د مجلس پر ختم کښی د دغو آیاتونو د لوستلو
فضیلت ثابت شوی دی نو ځکه مونږ هم د هم دغه سورت د تفاسیرو خاتمه پر هم دغی عقیدې
تینگه کړه! څو مو پاک الله پر هم دغه عقیده باندی تینگ ولری!

﴿سُبْحَنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الرُّسُلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(تمت سورة الصافات بفضل الله تعالى ومنه)

(سورة صّ مکية وهى ثمان وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۸) تسلسلها حسب النزول ايضا
(۳۸)

نزلت بعد سورة القمر

د «ص» سورت مکى دى (۸۸) آيتہ (۵) رکوع لری په تلاوت کښى (۳۸) او په نزول کښى هم
(۳۸) سورت دى

وروسته د «القمر» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکى دى

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۝ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ۝

قسم دى په قرآن چى څښتن (خاوند) د پند ذکر بیان، شرف، شهرت، عظمت دى (داسى نه دى چى کفار د معبودانو په نسبت وائى). بلکه هغه کسان چى کافران شوى دى په کبر، سرکشی کښى دى (له قبوله د حق) او په مخالفت کښى دى (له مسلمانى سره).

تفسیر: يعنى دغه عظيم الشان، عالى مرتبت قرآن چى په ديرو عمده وو نصائحو سره دک او په نهايت مؤثر طرز خلقو ته د هدايت او معرفت خبرى ښوونکى او پوهونکى دى په جگ (وچت) غېر سره شهادت ورکوى هغه خلق چى له قرآنى صداقت او د حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم له رسالت څخه منکر دى د هغه سبب داسى نه دى چى د قرآن په تعليم يا تفهيم کښى څه نقص يا قصور شته يا رسول اکرم صلى الله عليه وسلم د ده په تبليغ او تبين کښى معاذ الله مقصر دى بلکه د دغه انکار او انحراف اصل سبب دا دى چه دغه مخلوق دروغ پرى تړى، چتى (بيکاره) لوئى، تکبر، غرور، نخوت، معاندت، مخالفت، جهالت او حماقت کوى او د شقاق او نفاق د جذباتو په جال کښى نښتى دى که چيرى دوى لږ څه له دغه دلدل څخه ووځى نو د حق او صداقت دیر صاف او پاک سرک د دوى په نظر ورځى.

كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَُوا وَآلَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ ۝

(نه گورى منکران چى) څومره دیر هلاک کړى دى مونږ پخوا له دى څخه له اهل د زمانى پس نارى به ئى وهلى (عند نزول العذاب) حال دا چى نه به وو

هغه وخت د خلاصیدلو (او د تثتیدلو).

تفسیر: یعنی دوی ته دی معلوم وی چی د هم دغه غرور او تکبر په سبب او د انبیاء د الله د مقابلی او مجادلی په علت پخوا له دی نه دیر اقوام او ملل سره تباہ او برباد شوی دی، هغه خلق هم تر دیرو مودو پوری د الله تعالیٰ له انبیاءو سره جنگیدلی وو، بیا څه وخت چی پر هغوی هغه بد ساعت راغی او د الله تعالیٰ عذاب دوی له څلورو خواوو څخه چار چاپیر ونیول نو سخت وویریدل او شورماشور او غلغله ئی ونښلوله، مگر د هغه وخت د آنی او فوری غلبلی او کریکی څخه هیڅ یوه نتیجه نه مرتبه کیده ځکه چی د خلاصی او نجات موقع تیره شوی وه او وخت او فرصت نه وو پاتی چی د دوی د دغو شور او بکاوو او فریادونو په طرف غور کینودی شوی. («لات» د «لیس» په معنی ده چی «ت» تاکیداً پری زائده شوی ده او له «حین» سره مختص دی چی تری اسم یا خبر عموماً محذوفیږی «مناص» د واوی اجوف مصدر دی).

وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَاذِبُونَ هَذَا سِحْرٌ كَذَّابٌ ۝

او تعجب کوی (کفار) له دی نه چی راغلی دی دوی ته (نبی) ویروونکی له دوی نه او وائی دا کافران چی دغه (ویروونکی نبی) ساحر کودگر دی دروغجن.

تفسیر: یعنی که له آسمانه کومه پرښتنه راتلی خو بیا هم یوه خبره وه. زمونږ له منځه یو سری راپورته شوی او زمونږ په ویرولو او ژړولو ئی شروع کړی ده او داسی وائی چی زه د آسمان والا الله له جانبه راغلی یم. دغه یوه دیره عجیبه خبره ده اوس ماسواء له دی نه بل څه وویل شی چی یوه کودگر (ساحر) یوه د دروغو ننداره جوړه کړی ده، او د کودو په زور دغه ننداری او کرشمی رانیسی او ورته معجزه وائی او څو د افسانی خبری ئی هم راتولی کړی دی او د هغو په نسبت داسی دعوی کوی چی دغه د الله تعالیٰ رالیولی شوی علوم دی او زه ئی رسول یم.

اجْعَلِ الْاِلَهَةَ الْهَآءِ وَاحِدًا ۝ اِنَّ هَذَا شَيْءٌ عَجَابٌ ۝ وَاَنْطَلَقَ الْمَلَاِمِنُهُمْ اَنْ اَمْشُوا وَاَصْبِرُوا عَلٰى الْهَتِكُمْ ۝

آیا ده گرځولی دی دغه (۳۶۰) معبودان الله یو ؟ بیشکه دغه (گرځول، د دیرو معبودانو یوه ته چی تاسی نور معبودان پریدئ او د یو الله عبادت کوی) خامخا یو څیز دیر عجیب دی (چی مثل نه لری) او لارل په تلوار سره مشران

له دوی نه (له مجلسه چی سره ویونکی وو یو بل ته) چی غی (پاخی له دی
غایه) او صبر وکړئ (او محکم اوسئ) پر (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی دغه بل هم درواخلئ! د دومره بیشماره خدایانو دربارونه دی بند وی او یواخی یو
الله ئی پرینی دی له دی نه بله لویه د تعجب خبره به څه وی چه د دغومره لوی جهان انتظام
یواخی هم دغه یو الله ته وسپارلی شی او د مختلفو شعباتو او اداراتو هغه معبودان چی د هغوی
بندگی له دیرو کلونو راهیسی جریان او ادامه لری له یوی مخی ممنوع ودرولی شی. گواکی
زمونږ پلرونه او نیکونه بیخی جاهلان او ناپوهان وو چی دغومره دیرو بتانو او معبودانو ته ئی
عبادت کاوه. په روایاتو کښی راغلی دی چه د ابوطالب په رنځورئ کښی ابوجهل او د قریشو خو
نور غتان ابوطالب ته ورغلل او هغه ته ئی د رسول الله مبارک شکایت یوو چی دغه ستا وراره
زمونږ معبودانو ته بدی ردی خبری کوی او مونږ ته په خو شو دوله (قسمه) احمقان او ناپوهان
وائی تاسو ده ته نصیحت وکړئ! کله چه ابوطالب دغه خبری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته
وکړی دوی د هغه په جواب کښی وویل «ای زما تره! زه تشه له دوی نه یوه کلمه غواړم چه
وروسته له هغه به گرد (تول) غریستان د دوی مطیعان او عجمیان به د دوی خدمت گاران شی او
نور ادیان به ورته جزیه وړاندی کړی» دوی خوشال شول او ورته ئی وویل «چی هغه څه شی دی
؟ تاسی خو همغه یوه کلمه ووايئ مونږ ستاسی د لسو کلمو منلو دپاره تیار ولاړ یو» رسول الله
مبارک وفرمایل چه «نه! هغه خو هم دا یوه د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ده!» کله چه هغوی دغه
خبره واورېدله ډیر په قهر او غصه شول او ټاو کړی له هغه مجلسه پاڅیدل او وی ویل چه مونږ
دومره ډیر خدایان پرېږدو او فقط ستا په خوله یواخی هم دغه یو الله معبود ومنو! غی چه خوا
محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو دغو چلونو او فریبونو څخه لاس اخیستونکی نه دی. ده زمونږ
د دغو معبودانو په خلاف خپلی پښی لوخی (بریندی) کړی دی او خامخا د هغوی پر ضد
تبلیغات کوی مونږ لره هم ښائی چی د هم ده په شان خپل لستونی پورته او د خپلو معبودانو
حمایت او عبادت وکړو نه چی د ده په دغو تبلیغاتو سره د کوم ضعیف الاعتقاد سری پښه زمونږ
د دغی پخوانی آبائی او اجدادی طریقې څخه وښوئوی او دی پخپل مقصد بریالی (کامیاب) شی
د ده د دغی بلیغی سعی او کوشښ په مقابل کښی مونږ ته هم لازم دی چه ډیر زیات صبر،
استقلال او استقامت له خپله ځانه وربکاره کړو.

إِنَّ هَذَا الشَّيْءَ تَرَادُّ

بیشکه دغه شی (توحید) خامخا یو شی دی چه اراده ئی کړی شوی ده (له
مونږ څخه)

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم چی په داسی زور او شور او عزم او استقلال سره زمونږ د معبودانو په خلاف په جهاد لاس پوری کړی دی ضرور په دغه کښی د ده څه غرض شته او هغه دا دی چی دی د یوه الله په نامه اخیستلو سره مونږ گرد (تول) خپل ځان ته مطیع او محکوم وگرځوی او خپل ځان ته حکومت او ریاست حاصل کړی. نو لازم دی چی مونږ دی پری نږدو چی پخپل دغه مقصد کښی بریالی (کامران) او کامیاب شی. ځینی مفسرین د ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَأْتِي﴾ مطلب داسی بیانوی بیشکه دا همغه شی دی چه محمد صلی الله علیه وسلم د هغه تینگه اراده کړی ده او په هیڅ صورت له هغه څخه لاس اخیستونکی نه دی. یا دی داسی وویل شی چی هم دغه خبره (معلومیږی) کیدونکی ده الله ته هم دغه منظور دی چه په دنیا کښی انقلاب شی، لهذا حتی الامکان په ډیر صبر او تحمل سره د خپل قدیمی دین په حفاظت کښی تینگ اوسئ! یا ممکن دی چه د تحقیر له لاری ئی داسی ویلی وی چه بیشکه د محمد صلی الله علیه وسلم په اراداتو کښی خو ډیر شیان دی لیکن دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چی دی پخپلو هغو گردو (تولو) هیلو، امیدونو او اراداتو ورسپړی چی آرزو، تمنا او اراده کوی. مونږ لره ښائی چی د ده په مقابله کښی تینگ ودریږو او یو پل هم د ده په مقابل کښی بیرته کښینږدو.

مَا سِعُنَا بِهَذَا فِي الْمَلَكَةِ الْاٰخِرَةِ ۚ اِنْ هَذَا اِلَّا خِتْلَاقٌ ۝

نه دی اوریدلی مونږ دغه (توحید، وحدانیت) په دین وروستنی (عیسوی) کښی نه دی دغه (توحید) مگر له خپله ځانه جوړ کړی شوی دروغ دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چی خپل د پلرونو او نیکونو دین ته ئی پخوانی دین وایه. یعنی پخوا مو داسی آوریده چی پخوانیو خلقو به هم داسی خبری کولی مگر زمونږ پلرونو خو داسی نه دی کړی او نه ئی دی ویلی» او ممکن دی چه له پخوانی دین څخه عیسائی دین مراد وی لکه چی د اکثرو اسلافو قول دی. یعنی نصرانیان چی له اهل الکتاب څخه دی د هغوی په نسبت هم مونږ داسی نه دی اوریدلی چی گرد (تول) نور خدایان له منځه لری کړی او تش یو الله ئی پری ایښی وی آخر دوی خو هم دری خدایان منی او دوی هم دغه رسول، د رسول په حیثیت نه منی او وائی که د ده د دغو ویناوو کوم اصل په نورو کتابونو کښی وی مونږ به هم هغه ضرور منلی وی معلومیږی چی دغه خبری گردی (تولی) له خپل ځان څخه جوړی کړی شوی دی (العیاذ بالله)

۝ اَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا ۝

آیا نازل شوی دی پر دغه (محمد) دغه ذکر قرآن له منځ زمونږ (غتانو)،

تفسیر: یعنی بالفرض دغه قرآن هم مونږ په نامنلی زړه د الله تعالیٰ کلام منو، او د دغی موضوع په نسبت زیاتی خبری نه کوو چی ولی له آسمانه کومه پرېسته د نبی په حیثیت را ونه لیږله شوه؟ مگر دغه ډیر د تردد او انکار ځای دی چه زمونږ د ټولو له منځه څرنګه محمد صلی الله علیه وسلم په نبوت سره منتخب شو؟ آیا په ټوله دنیا کښی پرته (علاوه) له محمد صلی الله علیه وسلم بل د دی کار دپاره ډې (قابل) او لایق نه وو؟ او هم دغه لوی کار فقط هم دغه ته پاتی وو؟ او بل کوم مشر، غټ، ستر، مالداره جایداد لرونکی او باعتبار سری په دنیا کښی نه مونده کیده چی خپل دغه کلام او د نبوت مهم ئی د ده په لاس کښی ورکړی وی؟.

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِي بَلْ لَّمَّا يَذُوقُوا عَذَابٌ

بلکه دوی په شک کښی دی له ذکره قرآنه پنده زما (بل څه منشأ نه لری)، بلکه نه دی څکلی دوی عذاب زما (که نه شک به ئی ورک شوی وی).

تفسیر: دغه د الله تعالیٰ له طرفه د دوی د دغی چټی (بیکاره) وینا او نامعقولی خبری جواب شو، یعنی د دوی دغه خرافات او واهیات هیڅ اصل او حقیقت نه لری خبره فقط هم دغومره ده چی اوس دوی ته زمونږ د خبرو په نسبت څه شک او اندیښنه ورپیدا شوی ده او دوی پر دغه خبره یقین او باور نه لری چی هغه خوفناک مستقبل چی دوی ته ئی خبر او اطلاع ورکوله کښی هرومرو (خامخا) واقع کیدونکی هم دی ځکه چی دوی تر اوسه پوری د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند نه دی څکلی، څه مهال (وخت) چی دوی د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند او مزه وڅکی نو دغه ګرد (ټول) شکوک او شبهات به ئی لری کښی.

أَمْرٌ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ۝ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ ۝

آیا په نزد د دوی دی خزانی د رحمت د رب ستا چی ډیر غالب قوی ښه ښونکی دی؟. آیا دوی لره دی سلطنت د آسمانونو او ځمکی او د هغو ګردو (ټولو) شیانو چی په منځ د دغو کښی دی؟ پس ودی څیژی (دوی آسمان ته) په اسبابو (رسوونکیو) سره.

تفسیر: یعنی د رحمت خزائن او د آسمانونو او د ځمکی حکومت ګرد (ټول) د الله تعالیٰ د

قدرت په لاس کښی دی الله دیر زبردست او لوی بخشش والا دی پر هر چا چی د هر انعام اراده وکړی هیڅوک د هغه مانع نشی گرځیدی او نه پری څه تنقید او اعتراض کولی شی. که الله تعالیٰ پخپل حکمت او علم سره کوم بشر ته د نبوت او رسالت په منصب سره افتخار وښی نو تاسی د هغه په نسبت څه مداخله کولی شی؟ چی پر دغه دی ولی داسی مهربانی فرمایلی ده؟ او پر مونږ دی ولی نه ده فرمایلی؟ آیا د رحمت د خزائنو او د آسمانونو او د ځمکی د سلطنت اختیار داره او واکداره هم دا تاسی یی؟ چی داسی چتی (بیکاره) او لغو اعتراضات کوئ؟ که یی نو خپل گرد (تول) وسائل، اسباب مو په کار واچوئ او په آسمان پوری خپلی رسی وتری، او پر علویاتو هم قبضه وکړئ! او سم له خپلی مرضی او منشا سره د آسمانونو او ځمکو په تدبیر او انتظام کښی که مو له لاسه پوره وی گوتی ووهئ! او که دغه مو له واکه نه وی پوره نو د آسمانونو او د ځمکی د حکومت او د رحمت د خزائنو د مالکیت دعویٰ بیخی چتی (بیکاره) او غلطه ده او په سر د هغه د الوهیت په کارونو او انتظاماتو کښی مداخله پرته (علاوه) له بیحیائی او جنون به بل څه شی وی؟.

جُنْدًا تَاهُنَا لِكَ مَهْزُومٍ مِّنَ الْأَحْزَابِ ۝

دوی خو یو لښکر گوتی دی په دغه ځای کښی چی ماتی ورکړی شوی له هغو دیرو لښکرو څخه دی.

تفسیر: یعنی هیڅ نشته! د آسمانونو او د ځمکی له حکومت او د رحمت د خزائنو له مالکیت سره دغه خواران څه اړه او تعلق لری؟ دوی خو د څو ماتو او هزیمت خوړلیو انسانانو یوه ډله او جمعیت دی چی د پخوانیو سپیرو او تباه شویو اقوامو په شان لا له اوسه تباه او برباد په نظر راځی. لکه چی دغه منظره د خلقو له نظره د «بدر» له غزوی څخه د مکی معظمی تر فتحی پوری تیره شوه. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پخوانی اقوام تباه شول که دوی هم پر خپل طغیان او عصیان کښی هم داسی مداومت وکړی نو هغوی په شان دوی هم تباه او فناه کیږی» گواکی د دغه آیت ربط ئی له پخوانی آیت سره وښود والله اعلم.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَارِ ۙ

تکذیب کړی وو پخوا له دوی نه قوم د نوح او (قوم د) عاد او (قوم د) فرعون چی خاوند د میخونو وو.

تفسیر: یعنی زور او قوت او لاک لښکر والا چی په دنیا کښی ئی د خپل سلطنت میخونه په

ځمکه کښی تک وهلی ؤ. او ځینی وائی هغه څوک چی سری به ئی په میخونو سره واژه نو د دغه لامله (له وجی) د هغه نوم هم داسی ﴿ذُو لُوطٍ﴾ میخ والا مشتهر شو. والله اعلم.

وَتَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ۝۱۳ كُلُّ الْأَكْذَابِ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ ۝۱۴

او (قوم د) تمود او قوم د لوط او اهل د ځنگله (چی شعیب ورمبعوث شوی وو)، دغه کسان (همغه) لوتی لوتی دلی (او لښکری) وی. نه ده (هر یوه د دغو دلو) مگر نسبت د دروغو ئی کړی ؤ رسولانو د (الله) ته پس ثابت شو عذاب زما (دوی ته).

تفسیر: یعنی دغو ټولو لویو زورورو او طاقتورو افواجو هم څه وخت چی د الله تعالی رسولان دروغجن وشمیرل له سزا او عذاب څخه ئی نجات ونه موند نو ستاسو حقیقت څه دی ؟

وَمَا يَنْظُرُهُمْ إِلَّا صِيحَةٌ وَاحِدَةٌ مَّا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ۝۱۵

او نه کوی انتظار دغه کسان (کفار د مکی) مگر چنی یوی ته (د اسرافیل) چی نشته هغی ته هیڅ دیل بیرته گرځیدل.

تفسیر: یعنی د صور (شپیلۍ) د غږ منتظر دی چه پوره سزا خو دوی ته په هغه وخت کښی ورکوله کیږی او ممکن دی چی له «صیحه» څخه دلته فقط یوه چغه او انضجار مراد وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ۝۱۶

او وائی (کفار تمسخرأ) ای ربه زمونږ زر راکړه مونږ ته برخه عملنامه زمونږ پخوا له ورځی د حساب.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی د قیامت خبری اوری نو په توکو او مسخرو سره وائی چی زمونږ د هغه وخت برخه اوس راکړه ا تر څو مونږ هم دا اوس خپله اعمالنامه وگورو او لاس په لاس له

خپلی سزا څخه فراغت ومومو.

إصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَادْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ⑮

(فرمائی الله) صبر تحمل کوه (ای محمده!) پر هغی خبری چي وائی دوی (تاته) او یاد کړه (قصه) د بنده زمونږ داؤد خاوند د قوت (په عبادت کښی) چي بیشکه دی ډیر رجوع کوونکی ؤ (عبادت د الله ته).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «په دغه ځای کښی ده ته د داؤد علیه السلام قصه ور په یادوی چي ده هم د «طالوت» د حکومت په عهد کښی ډیر صبر کړی ؤ خو بالآخر حکومت ده ته ورسید او «جالوت او نور» مخالفین گرد (تول) سره په جهاد کښی پړه او مغلوب شول چي هم دغه وضعیت او نقشه زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ته هم ورپیښه شوه. تنبیہ: د «ذاالاید» ترجمه حضرت شاه صاحب په «د لاس زور والا» سره کړی ده یعنی د سلطنت قوت یا به ئی دغه لوری ته اشاره وی چه د ده په لاس کښی اوسپنه نرمه کیده. یا به د «لاس قوت» څخه دغه مطلب وی چه ده به د سلطنت مال نه خوړ بلکه د خپل لاس له گټی څخه ئی دودی خوړه او «اواب» یعنی په هره معامله کښی به ده د الله تعالیٰ په طرف توجه او رجوع کوله.

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِثَىٰ وَالْإِشْرَاقِ ⑯

بیشکه چي مونږ تابع مسخر کړی مو وو غرونه له دغه (داؤد) سره چي تسبیح به ئی ورسره ویلی په آخره او په اوله برخه د ورځی کښی.

تفسیر: یعنی صبا او بیگا کله چي حضرت داؤد علیه السلام په تسبیح کښی مشغولیده نو غرونو به هم له ده سره تسبیح ویل. د ده په متعلق څه مضمون د «سبأ» په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَالطَّيْرِ مَحْشُورَةٌ كُلُّ لَّهُ أَوَّابٌ ⑰

او (بل تابع او مسخر کړی ؤ مونږ) مرغان حال دا چي تول کړی شوی به ؤ (صفونه صفونه) هر یو (له دوی) به ده ته رجوع کوونکی ؤ (په طاعت سره).

تفسیر: یا به گرد (تول) له ده سره یو ځای کیدل او د الله تعالیٰ په طرف به ئی رجوع کوله
کما قال بعض المفسرین.

وَشَدَّدْنَا الْمُلْكَ

او قوی محکم کړی ؤ مونږ ملک سلطنت د دغه (داؤد).

تفسیر: یعنی پر دنیا باندی د ده د سلطنت رعب او دأب مو کینولی وو او پخپل نصرت او اعانت سره مو ورته د مختلفو اقسامو کثیر التعداد افواج ورکړی ؤ، او د ده قدرت او اقتدار مو په ښه شان سره ټینګ کړی ؤ.

وَأَتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ^۵

او ور مو کړ ده ته حکمت (نبوت تدبیر د ټولو امورو) او فصل الخطاب (د حق او باطل بیان شافی په هر مقصد کښی).

تفسیر: یعنی لوی مدبر او پوه ؤ د هری خبری فیصله به ئی په ډیر ښه صورت سره کوله د وینا په وخت کښی به ئی ډیر فیصله کوونکی تقریر او وینا کوله، په هر حال الله تعالیٰ ده ته نبوت، ښه تدبیر، د فیصلی قوت، او راز راز (قسم قسم) علمی او عملی کمالات ورعطاء فرمائی ؤ لیکن د ابتلاء او امتحان څخه ده هم نجات ونه موند، چی د هغه قصه اوس بیان فرمائی

وَهَلْ أَتَاكَ نَبُؤُا الْخَصَمِ إِذْ تَسُوْرُ الْحَرَابِ^۶ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوْدَ فَقَزَعَهُ مِنْهُمْ

او آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د جګړه کوونکیو کله چی راوختل (پس له دیواله د) عبادتخانی. کله چی ننوتل (تول) پر داؤد باندی (او ده ولیدل) پس وویرید (داؤد) له دوی نه (چی دوی ولی راوختل له دیواله ؟ او ولی راننوتل بی له اجازی نه ؟).

تفسیر: یعنی حضرت داؤد علیه السلام دری ورځی ئی سره داسی تقسیم فرمایلی وی چی یوه ورځ د عمومی دربار او فصل الخصوماتو دپاره وه، یوه ورځ له خپل اهل او عیال سره اوسیدل، یوه ورځ به خالص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره وه چی په دغه ورځ کښی بیخی په خلوت کښی کیناستل او پیره دارانو ته به ئی امر ور کاوه چی هیچا ته اجازه مه ورکوئ چی ماته راشی.

یوه ورځی چی داؤد علیه السلام په عبادت کښی مشغول ؤ یو ناڅاپه څو سری له دیواله راختلی ده ته مخامخ ودریدل، داؤد علیه السلام سره له خپله هغه فوق العاده قوت او شوکت د دغه خلاف التوقع حرکت څخه وویږید او متحیر شو چی دغه انسانان دی که پیریان یا د الله تعالی بل کوم مخلوق ؟ که انسانان دی نو ولی بی وخته راغلی دی ؟ او څرنګه له پیره دارانو څخه تیر شوی دی ؟ او ولی د دروازی له لاری څخه نه دی راغلی ؟ او له دومره جګ (وچت) دیوال څخه به دوی څرنګه راختلی وی ؟ خدای خبر دی چی دوی په دغه غیر معمولی طریقې سره څنګه دله راغلی دی ؟ او څه نیت او قصد لری ؟ الغرض یو ناڅاپه ئی د دغی عجیبی او مهیبی واقعی له لیدلو څخه ئی افکار او خیالات مشوش او متفرق شول، او په خپل عبادت کښی په همغه خشوع او خضوع چی پخوا مشغول وو نشو مشغو لیدی.

قَالُوا لَئِنْ خَفَّ حَصْمِنَ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَأَحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تَشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿۳۸﴾

وویل دوی مه ویریریه (مونږ دوه دلی) جګړه کوونکی یو چی ظلم کړی دی ځینو زمونږ پر ځینو نورو پس حکم وکړه په منع زمونږ کښی په حق سره او لری مه غورځوه (ظلم مه کوه پر مونږ باندی) او برابر کړه مونږ سمی لاری (د انصاف ته).

تفسیر: دغو راتلونکیو ورته وویل چی تاسی مه ویریرئ! او له مونږ ځنی پخپل زړه کښی څه فکر او اندیښنی ته لاری مه ورکوئ! مونږ دواړه دلی د خپلی یوی جګړی د فیصله کولو دپاره ستاسی په خدمت کښی درحاضر شوی یو او غواړو چی تاسی د هغی په نسبت یوه منصفانه فیصله وفرمایئ! کومه بی لاری یا د تال ورکولو خبره دی ښائی په کښی نه وی ځکه چی مونږ د عدل او د انصاف د سمی لاری د معلومولو دپاره راغلی یو ښائی د دوی د دغی خبری له عنوانه حضرت داؤد علیه السلام به لا مبهوت او متعجب شوی وی.

إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةً وَاحِدَةً فَقَالَ اغْلِبْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿۳۹﴾

بیشکه چی دا (سری) ورور زما دی ده لره نهه نوی میږی (ګدی) دی او ما

لره یوه میړه (گډه) ده پس وائی دی ماته کفیل وگرځوه ما د دی (یوی میږی (گډی) او ماته ئی راکړه) او غلبه ئی کړی ده پر ما په خطاب خبرو کښی هم.

تفسیر: یعنی زمونږ جگړه دغه ده چی زما د دغه ورور سره نهه نوی (۹۹) میږی (گډی) دی او له ما سره یواځی یوه میړه (گډه) ده، خو دی غواړی چی همغه یوه میړه (گډه) هم له ما ځنی په هر ډول (طریقه) سره چی وشي واخلی او خپل سل میږی (گډی) پری پوره کړی، او بل مشکل دغه دی چی دغه ورور می همغسی چی په مال او دولت کښی له مانه موږ او لوږ (اوچت) دی په ژبه او خبرو کښی هم له ما څخه لوږ (اوچت) او غوږ دی هر کله چی دی خبری کوی ما مغلوب او پر کوی، او گرد (تول) اوریدونکی د ده په لوری گرځی او خبری کوی. لنډه ئی دا چی زما د حق د اخیستلو دپاره په جبر او تیری سره خبری کوی.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ

وویل (داؤد) خامخا په تحقیق چی ظلم کړی دی ده پر تا په غوښتلو د میږی (گډی) ستا (چی یو ځای ئی کړی) له میږو (گډو) خپلو سره.

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام به د شریعت په قاعده ثبوت او نور شیان طلب کړی وی او په آخر کښی ئی داسی وفرمایل چی «بیشکه که ستا دغه ورور هم داسی کوی خو دغه د ده تیری او ناانصافی ده، او غواړی چی په دغی وسیلی د خپل غریب او خوار ورور مال وخوری» مطلب دا چی مونږ ئی نه پریږدو چی داسی وکړی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

او بیشکه چی ډیر له خلطاؤ شریکانو خامخا ظلم (تیری) کوی ځینی د دوی پر ځینو نورو مگر (تیری) نه کوی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او ډیر زیات لږ دی (داسی کسان په منځ) د دغو شرکاؤ کښی.

تفسیر: یعنی دغه د شریکانو عادت دی چی یو پر بل باندی ظلم او تیری کوی قوی حصه دار

غواړی چی ضعیف و خوری او له منځه ئی لری کړی. یواځی د الله تعالی ایمانداره او نیک بندگان له دی نه مستثنی دی چی د هغوی شمیر په دنیا کښی ډیر لږ دی.

وَلَقَدْ دَاوُدُ اٰمَنَّا فَبَدَّلْنَاهُ فَاَسْتَغْفِرُ رَبِّيْ وَخَرَرَا كِعَا وَاَنَابَ ۖ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ

او متیقن پوه شو داؤد په دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی وازمویه مونږ دی نو بښنه ئی وغوښته له رب خپل او پرمخی پریوت په دغه حال کښی چی رکوع سجده کوونکی ؤ (الله ته) او بیرته راجع شو (الله ته په توبه سره) پس ومو بښله مونږ ده ته هغه (خطا د ده)

تفسیر: د دغی قصی په اثر داؤد علیه السلام متنبه شو چی دغه زما په حق کښی یوه فتنه او امتحان ؤ په مجرد د دی چه دغه خیال ور پیدا شو له خپلی دغی خطا څخه ئی معافی وغوښتله او په ډیر عجز او نیاز ئی سر په سجده کیښود، آخر الله تعالی د هغه خطا ورمعافه کړه، د داؤد علیه السلام هغه خطا کومه وه ؟ چی د هغی په نسبت په دغو آیتونو کښی اشاره ده د هغه په نسبت مفسرینو ډیری اوږدی قصی لیکلی دی، مگر حافظ عماد الدین بن کثیر رحمه الله علیه د هغوی په نسبت لیکي «وقد ذکر المفسرون ههنا قصة اکثرها ماخوذ من الاسرائیلیات ولم یثبت فیها عن المعصوم حدیث یجب اتباعه» او حافظ ابوحیان رحمه الله علیه او نورو له دغو قصو څخه خپل ځان بیل ساتلی دی، او د دغو آیتونو کوم مجمل چی بیان کړی دی هغه هم له تکلفه څخه نه دی خالی. زمونږ په نزد اصلی خبره خو همغه ده چی د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه منقوله ده یعنی داؤد علیه السلام ته دغه ابتلاء د یوه شان اعجاب په بناء ور دمخه شوه او صورت ئی داسی ؤ چی داؤد علیه السلام د الله تعالی په دربار کښی عرض وکړ چی ای رب العالمینه! په شپه او ورځ کښی هیڅ یوه گری داسی نه ده چی په هغه کښی د داؤد علیه السلام د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښی مشغول نه وی دا ئی ځکه وویل چی ده د شپې او د ورځې خلبرویش ساعتونه د خپلی کورنی پر گردو (تولو) افرادو تقسیم کړی ؤ خو دوی وار په وار د الله تعالی په عبادت کښی مشغول اوسی او هیڅ وخت د ده عبادتخانه د عابدینو څخه تشه نه وی. او ممکن دی چی نور داسی قسم شیان به ئی هم عرض کړی وی او ښائی خپل د ښه انتظام او نورو اعمالو په نسبت ئی هم څه ویلی وی د الله تعالی په دربار کښی د ده دغه وینا ناپسند ووقع شوه او ورته داسی ارشاد وشو «ای داؤده! دغه ټول شیان زمونږ په توفیق ستا په برخه شوی دی که زما مدد له تا سره نه وی نو ته پر دغو شیانو قدرت نشی موندلی او سره له زرهاو کوششونو به هغه تر سره نشی رسولی زه پخپل جلال باندی قسم یادوم که تا یوه ورځ ستا نفس ته پریږدم یعنی که خپل مدد له تا څخه لری کړم نو ویه کتلی شی چی تر کومی اندازی پوری

پخپل عبادت کښی مشغول پاتی کیدی شی ؟ او خپل دغه انتظام قائم ساتلی شی ؟ داؤد علیه السلام عرض وکړ چی یا ربه ! ما په هغه ورځ خبر کړه نو دی په هغه ورځ کښی په فتنه مبتلا شو **اخرج هذا الاثر الحاكم في المستدرک و قال صحيح الاسناد واقره الذهبي في التلخيص** دغه روایت داسی څرگندوی (ښکاره کوی) چی د فتنی نوعیت ښائی صرف هم دغومره قدر وی چی په هغه وخت کښی چی داؤد علیه السلام په عبادت کښی مشغول وی سره له پوره سعی او کوشش ونشی مشغول کیدی او خپل انتظام قائم ونشی ساتلی لکه چی اوس مو ولوست چی په بی قاعده گۍ او فوق طریقی سره څو تنه سړی یو ځای یو ناڅاپه د ده په عبادتخانی ورننوتل او حضرت داؤد علیه السلام ئی وویراوه او دی ئی د ده له هغه مخصوص شغل څخه منصرف او خپل جانب ته ئی متوجه کړ. سره له دیرو پیرو او انتظام دوی د داؤد علیه السلام تر څنګه پوری ورسیدل او دوی ته هیچا ممانعت ونه کړ، دلته داؤد علیه السلام ته داسی خیال پیدا شو چی الله تعالی زه د خپلی همنی دعوی له سببه په دغی فتنی کښی مبتلا کړی یم. د فتنی د لفظ اطلاق دلته تقریباً داسی وگنی لکه چی په حدیث کښی راغلی دی چی حضرت حسن او حسین رضی الله تعالی عنهما په هلکتوب کښی کمیښونه اغوستلی ؤ او لرغیدونکی او ریږدیدونکی (رپیدونکی) سره راتلل د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر د منبر له پاسه پر دوی ولوید خطبه ئی قطع کړه او هغوی ئی راپورته کړل، او وئی فرمایل **«صدق الله. انما اموالکم واولادکم فتنه»** په ځینو آثارو کښی راغلی دی که څوک د نیکی کولو په وخت وائی ای الله ! ما داسی کار کړی دی صدقه می ورکړی، لمونځ می ادا کړی، دودی می ورکړی نو الله تعالی فرمائی **«او ما ستا سره مدد کړی او توفیق می درکړی دی»** او کله چی بنده وائی **«ای ربه تا راسره مدد کړی او ماته دی توفیق رابښلی او راباندی احسان دی ایښی دی»** نو الله تعالی فرمائی **«او تا عمل کړی او اراده دی کړی او تا دغه نیکی گتلی ده»** (د مدارج السالکین (۱) ج ۹۹ صفحه) له دی نه وپوهیږئ چی د حضرت داؤد علیه السلام په شان د یوه جلیل القدر نبی خپل ښه انتظام ورڅرګندول (ښکاره کول) او د ده داسی فرمایل چی **«ای ربه په شپه او ورځ کښی هیڅ یوه گړی داسی نه دی چی په هغه کښی د داؤد د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښی مشغول نه وی»** څرنگه د الله تعالی د خوښی په مورد کښی واقع کیدی شی ؟ لویان په خورا دیری وړوکی گناه هم نیولی کیږی نو څکه په یوه ازموینه کښی مبتلا کړی شو څو باخبره او متنبه شی او د خپلی غلطی اصلاح او تدارک وکړی لکه چی تدارک او اصلاح ئی هم وکړ او په دیر ښه شان سره ئی وکړه. زما په نزد د دی آیت بی تکلفه تقریر هم دغه دی. باقی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د هغی مشهوری قصی په اساس څه شی چی لیکلی دی هغه دی په **«موضح القرآن»** کښی وکوت شی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ ﴿٢٥﴾

او بیشکه ده ته په نزد زمونږ کښی خامخا مرتبه ده او ښه ځای د ورتلو دی.

تفسیر: یعنی لکه د پخوا په شان زمونږ د دربار له مقربانو څخه دی او په دغی غلطی سره د ده په تقرب او په مرتبه کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) نه دی راغلی فقط له شانی تنبیه ورکړی شوی ده ځکه چی د مقربینو ډیره وړوکی گناه لویه گناه شی «حسنات الابرار سیئات المقربین»

يٰۤاٰوَدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاَحْكُمُ بَيْنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اِنَّ
الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ

ای داووده بیشکه مونږ گرځولی مو ئی ته خلیفه په ځمکه کښی (چی لوی سلطنت مو درکړی دی) پس حکم وکړه په منع د خلقو کښی په حق سره او متابعت مه کوه د هوا (د نفس په احکامو کښی) پس گمراه به کړی (دغه هوا) تا له لاری د الله، بیشکه هغه کسان چی گمراه کیږی له لاری د الله (بعدم الایمان به) شته دوی ته عذاب سخت

تفسیر: یعنی ای داووده! الله تعالیٰ په ځمکه کښی ته خپل نائب گرځولی ئی لهذا د هغه پر احکامو عمل او تگ وکړه! او د معاملاتو فیصله سم د عدل او انصاف او د الله تعالیٰ له شریعت سره موافق وکړه! خو په هیڅ یوه معامله کښی هم د یوی ذری د نفسانی خواهش ادنیٰ شائبه هم پیدا نشی ځکه چی دغه شی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری کوی او څه وخت چی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری شو نو بیا دی د ښی ورځی او د ښه ځای خاوند نه کیږی.

يٰۤاَنسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ

په سبب د هیرولو د دوی ورځی د حساب لره.

تفسیر: یعنی عموماً د نفسانی خواهشونو متابعت او پیروی د دی لامله (له وجی) کیږی چی د انسانانو په یاد کښی د حساب او کتاب ورځ نه پاتی کیږی که دغه ورځ ئی تل په یاد پاتی

وی چی زه هر و مرو (خامخا) یوه ورځ له الله تعالی سره مخامخ کیدونکی یم او د یوی ذری حساب به هم له ما څخه اخیست کیږی نو انسان به هیڅکله خپل خواهش د الله تعالی پر مرضی نه وړاندی کوی.

تنبیه: ممکن دی چی د ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ تعلق د ﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ سره وی او له «نسوا» سره نه وی یعنی د الله تعالی د احکامو د هیرولو په سبب به د قیامت په ورځ کښی پر دوی باندی سخت عذاب نازلیری.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا طَلًّا لِّلَّذِينَ ظَنُّوا أَنَّهُم مُّسْلِمُونَ كُفْرًا أَفْوِيلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن النَّارِ ۖ

او نه دی پیدا کړی مونږ دغه آسمان او ځمکه او هغه گرد (تول) مخلوقات چی د دغو دواړو په منځ کښی دی په باطله سره، دغه (پیدا کول د دغو په باطله سره) گمان د هغو کسانو دی چی کافران شوی دی. پس عذاب هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چی کافران شوی دی له اوره (چی سوځی به په کښی).

تفسیر: یعنی چی د هغه څه نتیجه وروسته له دی نه ظاهره نشی بلکه د دغی دنیا نتیجه آخرت دی لهذا انسان ته لازم دی چی د دی دنیا په هستوگنه کښی د خپل آخرت دپاره څه وگتی او هغه دا دی چی انسان دی د خپل نفسی خواهشونو متابعت پریږدی او د حق او عدل پر اصولو دی ټینگ عامل او قائم وی او له خالق او مخلوق له دواړو سره دی خپله معامله په ښه ډول (طریقه) سره ولری. داسی دی نه گنی چی فقط هم دغه دنیوی ژوندون دی چی هغه به په خوړلو، څښلو او چرچو سره په پای (آخر) رسو او وروسته له هغه حساب، کتاب، ثواب، عقاب هیڅ نشته دغسی خیالات همغه کسان لری چی وروسته له مرگه پر بل ژوندون اعتقاد نه لری او تری انکار کوی نو د دغسی منکرانو دپاره د دوزخ اور تیار دی.

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ۚ

آیا وبه گرځوو مونږ هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په شان د فساد کوونکو په ځمکه کښی (بلکه نه ئی گرځوو) ؟
آیا وبه گرځوو مونږ پرهیزگاران په شان د بدکارانو ؟ (بلکه نه ئی گرځوو!).

تفسیر: یعنی زمونږ د عدل او حکمت اقتضاء داسی نه ده چی نیک ایماندار بندگان له شریرانو او مفسدانو سره برابر او یو شان کړو یا له ویریدونکیو سره هم همغسی معامله وکړو لکه چی له غاړه غروونکیو او بیخوفه شریرانو سره ئی کوو نو ضروری شوه چی کوم وخت د حساب او کتاب، ثواب او عقاب دپاره وټاکلی (مقرر) شی. لیکن مونږ په دنیا کښی گورو چی خورا ډیر نیک او ایماندار سړی په راز راز (قسم قسم) مصائبو، آفاتو او بلیاتو کښی اخته او مبتلا وی او ډیر شریران، بدکاران او بی حیا سړی مزی، چرچی، عیش، عشرت کوی نو لامحاله د دی خبری تسلیم لارمیری چی وروسته له موته یو بل حقیقی ژوندون شته چی په هغه کښی سم د صادق مخبر له وینا سره د دغی خبری فیصله سم د حکمت او مصلحت د اقتضاء سره کیږی او هلته به د هر صالح او طالح، نیک او بد د اعمالو په نسبت لازمه جزاء سزا صادریری. نو بیا ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ له اخبار څخه انکار څرنگه صحیح کیدی شی ؟.

کِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٣٨﴾

(دغه قرآن) یو کتاب دی چی نازل کړی مو دی هغه تاته (ای محمده!) برکتناک دی دپاره د دی چی فکر وکړی (کفار) په آیتونو د ده او دپاره د دی چی پند واخلي پری خاوندان د صافو عقلونو.

تفسیر: یعنی کله چی د نیک او بد انجام سره یو شان نشی کیدی نو ضروری ؤ چی کوم هدایت کوونکی کتاب د رب الارباب له خوا نازل شی څو خلق په ښی او معقولی او مقبولی طریقې سره د دوی له انجام څخه مطلع او خبردار کړی لکه چی په دغه وخت کښی دغه کتاب نازل شو چی ورته قرآن المبین وائی چی د هغه په الفاظو حروفو، نقوشو، معانیو، مضامینو او نورو هر هر څیزونو کښی خیر او برکت دی، او په دغه غرض نازل کړی شوی دی څو خلق د ده پر آیتونو غور او دقت وکړی، عقلمندان د ده له نصائحو څخه متمتع او منتفع شی، لکه چی د دی آیت نه پخوانی آیت ته وگوری چی په څه صاف فطری او معقولی طریقې سره ئی د «معاد» مسئله حل کړی ده چی ډیر لږ عقل لرونکی سړی هم که پری غور او فکر وچلوی نو پر یوی صحیحی نتیجی رسیږی.

تنبیه: ښائی له «تدبر» څخه علمیه قوت مراد وی او په «تذکر» سره د عملیه قوت د تکمیل په طرف اشاره وی دغه گړدی (تولی) خبری د حضرت داود علیه السلام د تذکری په ذیل کښی راغلی دی وروسته له دی نه بیا د ده د دی قصی تکمیل فرمائی.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ ۖ

او وموبانه داؤد ته سلیمان،

تفسیر: یعنی سلیمان علیه السلام مو ورته وبانه چی د ده غوی او د ده په شان نبی الله او باچا ؤ.

نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿۲۸﴾ إِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعِثِّيِّ الصَّفِينَتُ
الْحَيَّادُ ﴿۲۹﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى
تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿۳۰﴾ رُدُّوْهَا عَلَيَّ فطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْأَعْنَاقِ ﴿۳۱﴾

چی ښه بنده ؤ بيشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی دی (الله ته). کله چی وړاندی کړی شو په ده باندی په آخر د ورځی کښی هغه گړندی خاصه آسونه په دریو پښو ولاړ او د یوی سوی نوکه ئی په ځمکه لگولی نو وویل (سلیمان) بيشکه زه چی یم غوره می کړه مینه د آسونو په ذکر د رب خپل تر هغه پوری چی پت شو (لمر) په پرده کښی (بیا وویل سلیمان) بیرته راولی دغه آسونه ماته (نو ورته رائی وستل) پس شروع وکړه (سلیمان) په وهلو د دی آسونو (په توره) پندیو او غاړو (یعنی پښی او غاړی ئی تری پری کړی او گرد (تول) ئی حلال او خیرات کړل).

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دغه وروستنی آیت ترجمه داسی کړی ده «بیا راولی هغه آسونه ماته پس ولگید سلیمان پر څنډلو د پندیو او غاړو د دوی» یعنی نهایت اصیل او ښایسته ښکلی، ښه او گړندی تلونکی آسونه چی د جهاد دپاره ساتلی او پاللی شوی ؤ د ده په مخ کښی وړاندی کړل شول، د دغو آسونو په کتلو او معائنه ؤ کښی ښه څنډ (تاخیر) او دیل وشو تر دی چی لمر پریووت، ښائی په دغه شغل کښی به د عصر د وخت وظیفه ده نه وی لوستلی نو د دغه په نسبت ئی وویل خیر دی که له یوه جانبه له ذکر الله څخه ظاهراً بیلتون واقع شو نو له بل جانبه د جهاد له آسونو سره مینه او د هغو معائنه او کتنه هم له هغه ذکر الله سره لازم دی کله چی د جهاد نه راځی که الله تعالی د جهاد او آلات الجهاد تهیه او مهیا کولو ترغیب نه وی راکړی نو مونږ به له دغه ښائسته بوده (ځناور) سره ولی دومره مینه او محبت کاوه ؟ نو د جهاد په دغه جوش او جذبه کښی ئی حکم ورکړ چی دغه آسونه بیرته راولی لکه چی هغه آسونه بیرته راوستلی شو نو حضرت سلیمان علیه السلام له ډیری مینی او محبته د دغو آسونو د

ورمیرونو او پندیو په صافولو او خرخره کولو او پاکولو مصروف شو. د دی آیت دغه تقریر ځینو مفسرینو کړی دی او د «حب الخیر» له لفظ څخه د دی تائید هم کیږي گواکي د خیر لفظ د هغه مضمون په طرف اشاره کوي چي رسول کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی فرمایلي دی «**الخیل معقود فی نواصیها الخیرالی یوم القیمة**» لیکن نور علماء د هغه تفسیر زمونږ د پاس ترجمي په شان داسی بیانوی کله چي حضرت سلیمان د آسونو په معائنه او کتلو کښی مشغول پاتی شو نو د هغه وختی په لمانځه یا وظیفه کښی ذهول پېښ شو او ذهول او نسیان د انبیاء په حق کښی محال نه دی نو وئی فرمایل چي وگورئ! د دنیوی مال محبت چي د دی خبری سبب شو چي زه د الله تعالی له یاده غافل شوم تر دی چي د لمر تر پریوتو پوری هم خپله وظیفه می ادا نه کړه. سلیمان چي د دغه مال په محبت کښی هم د عبادت یوه ډډه وه او په هغه کښی هم بالمآل د ذوالجلال یاد وو مگر له خواصو او مقربینو سره دغه فکر او اندیښنی هم لگیدلی دی چي د هر عبادت هر وخت چي مقرر دی ښائی په هغه کښی له سره څه تخلف واقع نشی او که احياناً په کښی څه توپیر (فرق) واقع شی نو د هغه د غم او اندیښنی څخه سخت متأثر او ناآرامه کیږي اگر که د معذوریت له جهته هم وی.

که وی لږ کومه خځله

د سالک له باغه وروره!

سالک ژاړی ډیر غمجن وی

زړه ئی چوی له غمه وروره

د خندق په غزوه کښی وگورئ! چي د رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم څو لمنځونه قضا شول سره له دی چي دوی په عین الجهاد کښی مشغول ؤ او د هیڅ یو قسم ذنب او گناه اندیښنه هم پر دوی نه وه لیکن د هغو کفارو له تعرضه او یرغله (حمله) چي دغه واقعه ورپېښه شوی وه د دوی په حق کښی د «**ملاً الله بیوتهم وقبورهم ناراً**» او نورو الفاظو سره ښیری وفرمایلي. حضرت سلیمان علیه السلام هم د یوه مؤقت عبادت له فوتیدلو څخه سخت غمجن او متأثر شو، او داسی حکم ئی صادر کړ چي هغه آسونه دی بیرته راوستل شی چي د الله تعالی د یادولو د فوت سبب شوی دی کله چي هغه آسونه بیرته راوستل شول نو د الله تعالی د محبت له غلبی او د غیرت له شدته ئی په توره سره د هغوی غاړی پری او پندی ئی غوڅی کړی او تول ئی د پاک الله په لاره کښی خیرات او پر فقراو ئی وویشل خو د دغه غفلت سبب له خپل ځانه په دغی وسیلی سره لری کړی چي فی الجملة د دغه ذهول کفاره شی، ممکن چي په سلیمانی شریعت کښی د اسونو قربانی جائزه وه او له ده سره به اسونه او نور بودگان (خاروی) ډیر زیات وی چي د دغو څو اسونو د قربانی کولو څخه به د جهاد په مقصد کښی هیڅ خلل او نقصان نه واقع کیده، او د ﴿**فَطَفِقَ مَسْحًا**﴾ له لفظ څخه دغه هیڅ نه لازمیږي چي ده به هغه گرد (تول) اسونه

وژلی وی او محض هم دغومره به ئی کړی وی چی شو آسونه ئی پخپل لاس سره حلال او سر او پښی به ئی هیسته غورځولی وی والله اعلم. د دی تقریر تائید په یوه «مرفوع حدیث» سره هم کیږی چی «طبرانی» په «حسن اسناد» سره له ابی ابن کعب څخه روایت کړی دی (راجع روح المعانی وغیره).

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَالْقَيْنَاعَ عَلَىٰ كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ آتَاهُ ۝۳۸

او خامخا په تحقیق ازمویلی دی مونږ سلیمان او غورځولی مو ؤ پر تخت د ده یو جسد (بی روحه) بیا رجوع وکړه ده (الله ته).

تفسیر: په صحیح حدیث کښی راغلی دی چی حضرت سلیمان علیه السلام قسم یاد کړ چی «زه نن شپه د خپلو گردو (تولو) ښځو کره ځم چی په شمیر اویا - یا نوی یا سلو ته نژدی ښځی وی او زما هره یوه ښځه به یو یو هلک وځیږوی چی دغه تول به د الله تعالیٰ په لاره کښی جهاد وکړی» پرښتی دغه خبره ورالقا کړه چی «ان شاء الله» ووايي! سره له دی چی ان شاء الله ئی په زده کښی ؤ مگر په ژبه ئی ان شاء الله ونه فرمایل. د الله تعالیٰ کارونو ته وگورئ چی له هغه مباشرت څخه د ده د دومره ښځو کره یو وړوکی هم پیدا نشو یواځی له یوی ښځی څخه یو ناقص مولود موجود شو. ځینی مفسرین وائی چی دایه همغه ناقص مولود د ده پر تخت وغورځوه او ورته ئی وویل «درواخله دا ده ستا د قسم نتیجه!» همغه ئی دلته په «جسد» (جنه) سره تعبیر کړی دی د دغه وضعیت د لیدلو څخه سلیمان علیه السلام سره له افسوسه او ندامته د الله تعالیٰ په طرف رجوع وکړه او د ان شاء الله په نه ویلو ئی استغفار وکړ. «هوا مقربینو ته زیات ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پیښیږی» په حدیث کښی راغلی دی که ان شاء الله ئی ویلی وی نو بیشکه الله تعالیٰ به همغسی کړی وی چی د ده آرزو او تمنا وه.

تنبيه: اکثر و مفسرینو د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره کړی دی او پر دغه موقع کښی ډیری بی اساسی قصی د حضرت سلیمان علیه السلام د گوتی او د پیریانو نقل کړی دی هر څوک چی د هسی قصو د لوستلو شوق لری هغوی دی همغو تفاسیرو ته رجوع وکړی ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «وقد رويت هذه القصة مطولة عن جماعة من السلف رضي الله تعالى عنهم وكلها متلقة من قصص اهل الكتاب والله سبحانه و تعالى اعلم بالصواب»

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِإِحْدَىٰ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ۝۳۹

وویل (سلیمان) ای ریه زما مغفرت بښنه وکړه ماته او راکړه ماته داسی ملک لوی سلطنت چی نه ښائیږی (او نه وی) بل هیچا لره وروسته له ما (او غیر له ما) څخه، بیشکه هم دا ته (ای زما ریه!) ته دیر بښونکی ورکوونکی ئی.

تفسیر: یعنی داسی عظیم الشان سلطنت عنایت وفرمایه چی ماسواء له ما ځنی د بل هیچا په برخه نه وی او نه بل څوک د هغه اهل ثابت شی یا به ئی دا مطلب وی چی هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت ونه لری چی هغه له ما څخه په زور واخیستی شی.

تنبیه: په احادیثو کښی د هر یوه نبی یوه دعا شته چی د هغه په نسبت الله تعالی د اجابت وعده فرمایلی ده یعنی هغه دعا ضرور قبوله شوی ده ښائی د حضرت سلیمان علیه السلام دا دعا همغه دعا وی څرنگه چی حضرت سلیمان علیه السلام نبی او په عین زمان کښی د باچا ځوی ؤ نو د هغه دعا هم په هم داسی وضعیت او کیفیت سره مختصه وه څو ده ته لوی سلطنت ورکړی شی مگر په اعجازی دول (طریقه) سره کله چی دغه زمانه د زورورو باچایانو او د جبارینو وه نو په دغه حیثیت سره هم دغه دعا د همغی زمانی له حیثیت او وضعیت سره موافقه او مناسبه وه او ظاهر دی چی د انبیاء علیهم السلام مقصد د ملکونو له حاصلولو څخه د خپل شوکت او حشمت مظاهره او خلقو ته ئی ښودنه مقصود نه ؤ، بلکه د الله تعالی د دین د غلبی اظهار او انتشار د دوی له عمده ؤ مقاصدو څخه ؤ، او غوښت چی د ځمکی په مخ کښی هغه سماوی قانون په ښه دول (طریقه) سره اجرا او تنفیذ ومومی چی دوی د هغه حاملان او ناشران دی لهذا نه ښائی چی دغه دعا د نورو دنیادارانو پر دعا قیاس کړه شی. نو دغه پاس دعا د سلیمان قبوله شوه لکه چی داسی فرمائی

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ^{۳۵} وَالشَّيْطَانُ
كُلُّ بَنَاءٍ وَغَوَاصٍ^{۳۶}

پس مسخر تابع کړ مونږ دغه (سلیمان) ته باد چی چلیده په امر حکم د ده سره نرم نرم هر چیرته چی اراده به وشوه د ده. او (مسخر کړل مونږ ده ته پیریان) شیطانان هر بنا کوونکی (د ښو لوړو (اوچتو) عمارتو) او غوټه وهونکی (په لویو بحارو کښی دپاره د ایستلو د جواهرو)

تفسیر: یعنی پیریانو د حضرت سلیمان علیه السلام په حکم دیر لوی لوی عمارتونه جوړول، او مرغلری او نور قیمتمداره شیان به ئی له بحارو او سیندونو څخه په غوټه وهلو سره ایستل، د

هوا او د پیریانو د تسخیر او تابع گرځولو په نسبت پخوا له دی نه د «سبا» په سورت او په نورو ځایونو کښی لارمه تفصیلات لیکلی شوی دی.

وَالْآخِرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾

او (تابع مو کړ سلیمان ته) نور (سرکش شیطانان) تړلی شوی په ځنځیرونو کښی (لپاره د تادیب او دفع د ضرر).

تفسیر: یعنی دیر نور پیریان و چې هغوی د سرکشی او تمرد لامله (له وجی) په بندی خانه کښی غورځولی شوی و (داسی ومو فرمایل سلیمان ته).

هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾

دغه (سلطنت او تسخیر) عطاء بښنه زمونږ ده پس احسان کوه (له هر چا سره) یا ئی وساته (له خپل ځان سره) بی له حسابه.

تفسیر: یعنی که چاته عطاء او بښنه ورکړی یا ور نه کړی مختار ئی دومره بی حساب ئی ورکړ، او بیا د حساب او کتاب قید ئی هم تری لری کړ، حضرت شاه صاحب لیکي «دغه بله مهربانی ده چی دغومره دولت او دنیا ئی ورکړه، او مختار ئی وگرځوه، حساب او کتاب ئی هم ورمعاف کړ، مگر ده به پخپله د خپل لاس له گټی څخه دودی خوړه چی توکری به ئی جوړولی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحَسَنَ مَّآبٍ ﴿٤٠﴾

او بیشکه چی ده ته په نزد زمونږ خامخا قرب دی (په دنیا کښی) او ښه ځای د ورتلو دی (په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی سره له سلطنته هغه روحانی تقرب او مرتبه چی زمونږ په نزد سلیمان علیه السلام ته حاصله ده او په اعلیٰ فردوس کښی له اعلیٰ څخه اعلیٰ ځای چی د ده دپاره تیار دی هغه خو علیحده او جلا (جدا) دی.

وَإِذْ نَادَىٰ يُوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصِيبٍ وَعَذَابٍ ۖ ط

او یاد کره (ای محمده!) بنده زمونږ ایوب کله چی غږ ئی وکړ رب خپل ته چی بیشکه زه چی یم مس کړی یم شیطان په ایذاء او تکلیف سره.

تفسیر: د عظیم الشان قرآن له تتبع څخه ظاهریږی چی په هغو امورو کښی چی په کوم پلو کښی شر یا ایذاء وی یا کوم صحیح مقصد فوتیږی د هغه نسبت د شیطان په طرف کیږی لکه چی د موسی علیه السلام په قصه کښی راغلی دی ﴿وَمَا كُنْزِيهِ إِلَّا لِلشَّيْطَانِ أَنْ أَذْكُرَهُ﴾ د ۱۵ جزء الکهف ۹ رکوع ۶۳ آیت زمونږ د دغه مبارک تفسیر څکه چی علی الاکثر د دغه قسم شیانو قریب سبب یا بعید سبب په یوه نه یو درجه کښی شیطان وی د هم دغی قاعدی په موجب حضرت ایوب علیه السلام د خپلی رنځوری یا د تکلیف او ریر (زحمت) نسبت د شیطان په طرف وکړ گواکی تواضعاً یا تأدباً ئی دغه ښکاره کره چی ضرور له ما څنی څه تساهل یا کومه غلطی زما له درجی سره سمه صادره شوی ده چی د هغی په نتیجه کښی دغه آزار راوړسید یا د مرض په حالت او شدت کښی به شیطان د وسوسو د القاء او د خرخشو (خطرو) د غورځولو زیار(محنت) او کوشش کړی وی او ده به د هغه په مدافعت کښی تکلیف او تعب احساس کړی وی نو هغه ئی په «نصب» او «عذاب» سره تعبیر فرمایلی دی والله اعلم.

تنبیه: د حضرت ایوب علیه السلام قصه د «انبیاء» په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی مگر واضح دی وی چی د حضرت ایوب علیه السلام د قصی په نسبت کومی افسانی چی قصه ویونکی جوړی کړی دی په هغو کښی ډیره مبالغه شته. داسی مرض چی په عمومی دول (طریقه) سره د عامو خلقو په حق کښی د تنفر او استقذار موجب وی د انبیاء علیهم السلام له وجاهت سره منافی ده کما قال الله تعالی ﴿لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ قَدْ آتَاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِندَ اللَّهِ وَجْهًا﴾ (د جزء ۲۲ الاحزاب ۹ رکوع ۶۹ آیت) لهذا ښائی هغومره بیان ومنلی شی چی د نبوت له منصب سره منافی نه وی.

نو د الله تعالی جل وعلا شانه وعظم برهانه له جانبه جبریل علیه السلام ایوب علیه السلام ته داسی وویل.

أَرْكَضُ بِرَجْلِكَ هَذَا مُغْتَسِلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ۖ وَهَبْنَا لَهُ
أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرًا لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ۖ

ووهه (ځمکه) په پښه خپله (نو وی وهله او اوبه راووتی) دغه ده ځای د غسل یخ او اوبه د څښلو (نو غسل ئی وکړ اوبه ئی وڅښلی جوړ شو) او وموښل دغه (ایوب) ته اهل د ده (په بیرته ژوندی کولو) او په مثل د دوی له هغوی

سره له جهته د مهربانی له خپله طرفه او دپاره د ذکر پند اخیستلو خاوندانو د صافو عقلونو ته.

تفسیر: کله چی الله تعالی داسی اراده وفرمایله چی ایوب علیه السلام روغ او جوړ وگرځوی نو پری حکم ئی وکړ چی خپله پښه پر ځمکه ووهه. هم دا چی ده خپله پښه پر ځمکه ووهله د الله تعالی په کامله قدرت له هغه ځایه د یخو اوبو چیننه وخوتیده چی ده په هغه کښی غسل وکړ او له هغو اوبو څخه ئی وڅښلی او هم دغه د ده د شفاء سبب شو او د ده د هغی کورنی خلقو په مقابل کښی چی د کوتی تر چت لاندی مړه شوی وو پخپلی مهربانی او فضل سره دوچنده خیلخانه ورعطاء کړه شو عقلمن خلق د دغو واقعاتو له لیدلو څخه په دی ښه وپوهیږی هغه بنده چی په مصائبو کښی مبتلا کیږی ښائی صبر وکړی او الله ته رجوع وکړی خو ئی د ده حفاظت کفایت، کفالت، او اعانت په ښه شان سره وفرمائی. (ومو فرمایه ایوب ته داسی)

وَحْذِيْبِيْكَ ضَعْفًا ضَرْبٍ بِهٖ وَلَا تَحْنُثْ اِنَّا وَجَدْنٰهُ صَابِرًا
نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗ اَوَّابٌ ﴿۳۸﴾

او ونیسه په لاس خپل جارو (د کنکو- د کو) پس ووهه په هغه جارو (د کنکو- د کو) سره (ښځه خپله) او مه حانشوه ځان خپل (په ترک د وهلو کښی) بیشکه مونږ وموند مونږ دغه (ایوب) صبرناک (په سختیو) ښه بنده ؤ دی، بیشکه چی دی دیر رجوع کوونکی ؤ الله ته.

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام د رنځوری په حالت کښی پر کومی خبری خفه شوی ؤ او قسم ئی یاد کړی ؤ کله چی زه روغ شوم نو پر خپله ښځه به سل گزارونه وکرم حال دا چی دغه بیړی (رحیمه) د ابتلا په دغه حالت کښی د ده صادق خدمتگاره او صمیمه خادمه وه او چندان داسی کوم قصور او خطا ئی هم نه درلوده (لرله) چی د وهلو وړ (قابل) وی نو الله تعالی د ده د قسم د رښتیا کولو یوه حيله (چل) وروښوده چی فقط هم ده ته مخصوصه ده او که نن څوک داسی قسم یادوی نو د هغه د پوره کولو لپاره به دغومره یوه خبره کافی نه وی. تنبیه: په هغه حيله (چل) سره چی د کوم شرعی حکم یا د نبی د حکم ابطال په عمل راځی هغه جائز نه دی، لکه د زکوٰۃ، اسقاط او نوری حیلې (چلونه) او پلمی (تدبیرونه) چی خلقو له طرفه جوړی او ایستلی شوی دی هوا هره هغه حيله (چل) چی کوم شرعی حکم نه باطلوی بلکه د کوم معروف کار ذریعه گرځی د هغو اجازه شته والتفصیل یطلب من مظانه.

وَادْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَاسْحَقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿۳۵﴾

او یاد کره (ای محمده!) بندگان زما ابراهیم او اسحاق او یعقوب خاوندان د لاسونو او د سترگو (کوونکی د صالحه و اعمالو لیدونکی د آیات الله).

تفسیر: یعنی د عمل او معرفت خاوندان چی په خپلو لاسونو او پښو به ئی عبادت او بندگی کوله او په خپلو سترگو سره به ئی د الله تعالی قدرتونه کتل او په هغه سره به ئی خپل یقین او بصیرت زیاتوه.

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿۳۶﴾

بیشکه مونږ خالص کری مو دی دوی په خالص خوی سره په ذکر یادولو د کور (د آخرت).

تفسیر: د انبیاء امتیاز دا دی چی د دوی په شان بل هېڅوک د الله تعالی او د آخرت یادوونکی نشته. او د هم دغه خصوصیت لامله (له وجی) دوی د الله تعالی په دربار کښی له گردو (تولو) ځنی زیات ممتاز مراتب او مدارج حاصلوی.

وَأَنْتُمْ عِنْدَنَا لَبَنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاُخْيَارِ ﴿۳۷﴾ وَادْكُرْ اِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِّنَ الْاُخْيَارِ ﴿۳۸﴾

او بیشکه دوی په نزد زمونږ خامخا له غوره کریو شویو بهترو خلقو (د زمانی خپلی) وو او یاد کره (ای محمده!) اسمعیل او الیسع او ذوالکفل (خاوند د ضمانت)، او دغه تول (مذکورین) و له خاوندانو د خیر (په خلقو کښی).

تفسیر: د حضرت اسمعیل علیه السلام او ذوالکفل علیه السلام ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی او الیسع علیه السلام ته وائی چی د حضرت الیاس علیه السلام خلیفه و چی هغه ته هم الله تعالی نبوت ورعطاء کری و.

هَذَا ذِكْرٌ

حال دا چي دغه (بیان د انبیاء) ذکر پند دی (هر پند اخیستونکی ته یا په دنیا کښی ښه ذکر د دوی دی)،

تفسیر: یعنی دغه مذکور خو د انبیاء و وروسته له دی نه د عامو متقیانو انجام واورئ!

وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ نَازِلٍ ۖ جَدَّتْ عَدْنٌ مِّنْهُ مُفْتَحَةٌ لَّهُمُ الْبُوابُ ۖ

او بیشکه دپاره د پرهیزگارانو خامخا ښه غای د ورتلو دی (په آخرت کښی) جنتونه دی د همیشه هستوګنی په دی حال کښی چي تل پرانستلی وی دوی ته دروازی (د جنتونو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چي جنتیان په جنت کښی ننوځی نو هر یو جنتی به بی د بل چا د ورښوولو سم برابر خپلی مانی او باغ او ټاکلی (مقرر) غای ته ورځی» او د دی خبری ضرورت به ورته نه وی پاتی چي غو وکړی یا ناری ووهی یا د وره د پرانستلو په انتظار کښی ودریوی.

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ۝

تکیه وهلی (ناست به وی مؤمنان) په دغو (جنتاتو) کښی چي غواړی به (دغه جنتیان) په هغو کښی میوی ډیری او څیزونه د) څښلو.

تفسیر: قسما قسم میوی، دانی، خوراک او نور مطلوبه شیان به دوی ته غلمان سم د دوی له غوښتنی سره سم د لاسه ورحاضر وی.

وَعِنْدَهُمْ قُصِرَتُ الطَّرِيقِ أَتْرَابٌ ۝

او وی به په نزد د دوی ښځی بندونکی د سترگو (میرو) (خاوندانو) خپلو ته) همځولی (پخپل منع کښی یا له میرو (خاوندانو) سره).

تفسیر: یعنی ټولی ښځی به پیغلی نوی جونی او په یوه عمر او یوه منگ وی یا په اشکال او شمائل عادات، اطوارو کښی به له خپلو ازواجو سره هم عمر او یو شان وی. نو د الله تعالی له

جانبه پربسته به ورته داسی وائی

هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ۚ إِنَّ هَذَا رِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ۚ

دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده (له تا سره په دنیا کښی دپاره د خوشی) د ورځی د حساب. بیشکه چی دغه خامخا داسی رزق زمونږ دی چی نشته ده لره خلاصیدل.

تفسیر: یعنی غیر منقطع او لاړواله نعمتونه دی چی د هغوی سلسله به له سره هیچیری نه ختمیږی او نه کمیږی.

رزقنا الله منها بفضلها وكرمه فانه اكرم الاكرمين وارحم الراحمين.

هَذَا وَإِنَّ لِلظَّالِمِينَ لَشَرَّ مَا يَبْتَغُونَ ۚ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فِئْسَ الْبِهَادُ ۚ هَذَا فَلْيَذُقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ۚ

دغه (حال د مطیعانو وو) او بیشکه دپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع ده (چی هغه) دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی، پس بده بستره ده (دا دوزخ). دا دی عذاب د کفارو پس ودی څکی دوی دا ایشیدلی اوبه (چی توتی توتی کیږی کلمی د دوی) او (د دوزخیانو د جراحاتو بدبویه) زوی

تفسیر: یعنی د متقیانو او پرهیزگارانو انجام مو واورید وروسته له دی نه د شریرانو انجام واورئ! او بیشکه لپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع دوزخ دی چی ننوځی دوی په هغه کښی پس بده بستره ده دا دوزخ دا دی عذاب پس ودی څکی دوی دا، یعنی درواخله! دغه درحاضره ده د هغه خوند وڅکه! له «غساق» څخه غښی وائی چی د دوزخیانو د پرهارو زوی او وینی او نوری چتلی مراد دی چی په هغو کښی به د منگورانو (مارانو) او لړمانو او د نورو زهر هم گډ وی. او د غښو په نزد «غساق» خورا دیرو یخو او بی نهایته سرو اوبو ته وائی چی د هغو له څکلو څخه له حده زیات تکلیف او اذیت وررسیږی. گواکی په دغه تقدیر سره دغه د «حمیم» ضد او کامل مقابل دی چی «غساق» سوځول کوی له دیری یخنی خپلی څخه لکه چی سوځول کوی «حمیم» له دیر گرمی خپلی نه) والله اعلم.

وَأَخْرَجْنَا مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجًا ۝ هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا
النَّارَ ۝ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لَمَرْحَبًا بِكُمْ أَنْتُمْ قَدْ مَتَمُّوهُ لَنَا قَبْسُ الْقَرَارِ ۝

او شه بل (قسم عذاب) له قسمه د هغه تیر عذاب راز راز قسمونه. دغه یو
فوج دی (د تابعانو) چی ننوتونکی دی په سختی له تاسی سره نه دی وی
خوشالی غای د آرامی دوی ته، بیشکه چی دوی ننوتونکی دی اور ته، وائی
(دغه تابعان متبوعانو ته) بلکه تاسی چی یی نه دی وی خوشالی په تاسی (په
غای موندلو د آرامی) تاسی راوردی کری دی دغه (عذاب) مونږ ته پس بد
قرار غای دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه خبری او اثری به دوزخیان په خپلو منځونو کښی سره کوی شه وخت چی پرېستی
دغه دوزخیان پرله پسې په شړلو او تیل وهلو سره د دوزخ پر څنډو (غاړو) ودری رومی دله به
د غتانو او سردارانو وی. وروسته له هغه به د دوی د تابعانو او پیروانو وی. د دغو تابعانو د
لیدلو په وخت کښی به له لری څخه دغه متبوعان وائی چی «دغه دی یو بل فوج له تاسو سره یو
غای په تیل وهلو او کشولو او رانکودلو سره په دوزخ کښی د غورځولو دپاره په زور راوستل
کیری. د الله تعالی قهر او غضب دی وی پر دوی باندی دوی هم دلته د ریر (تکلیف)، زحمت او
عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره راغلل، الله تعالی دی وکری چی دوی ته په بل کوم غای
کښی کوم ارت مکان ور نه کړ شی» د دغی خبری د آوریډلو په اثر به هغوی د دوی جواب
داسی ورکوی «ای کمبختانو! پر تاسی باندی دی د الله تعالی قهر او غضب وی! پاک الله دی
تاسو ته هیچیری د هوسانی (راحت) او آرامی غای در نه کړی، هم دغه تاسو وی چی زمونږ
د اغواء او اضلال وسائل مو راتیار کړی و، او مونږ ستاسی له لمسونه او غولولو نه په دغه کنده
کښی ولوبدو او په دغه سخت مصیبت او آفت کښی اخته شو اوس دغه راوښیی چی چیری لار
شو؟ هر شه چی دی هم دغه دریډلو غای دی په هر ډول (طریقه) سره چی کیری هم دلته خپل
ځانونه تر هغه پوری تینگ او کلک کړی! چی گرد (تول) سره ومړی! او یو پر بل باندی خوله
ولگوي! او په خپلو منځونو کښی سره وخری!.

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا فِرْدَوْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ۝

وبه وائی (تابعان) ای ربه زمونږ هر چا چی رومی تیاره کری ده مونږ ته دغه
لاره (د کفر) پس زیات کړه ورته عذاب دوچنده په اور کښی.

تفسیر: یعنی په خپل منع کښی به یو بل ته طعن او لعن وائی او بالاخر الله تعالی ته به داسی عرض کوی چی «ای ربه! هغه کسان چی له خپل شقاوته ئی دغه بلا او مصیبت زمونږ پر سر راوستلی دی د دوزخ په دوچنده عذاب ئی اخته او مبتلا کړه!» بنائی چی دوی به داسی وگنی چی د دوی د دوچنده عذاب گاللو (برداشت کولو) په لیدلو سره زمونږ لږ څه زړونه پری یخ شی حال دا چی هلته به د تسلی او اطمینان وسائل او سامان چیری وی ؟ دغه یو بل ته طعن او لعن او کنځلی او سپکی ویل به هم دوی ته یو ځان ته مستقل عذاب وی.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَنَرِي رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ط
أَتَّخَذُ نَهْمٌ سَخِرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ ٩٣

وبه وائی (مشرکان د کفارو) څه مانع ده مونږ ته چی نه وینو هغه سړی چی وو مونږ چی شمیرلی مو وو هغوی له اشرارو څخه. آیا نیولی مو وو دوی په مسخرو سره یا که کږی (چپي) شوی دی له هغوی څخه سترگی زمونږ (چی نه ئی وینو په دوزخ کښی)

تفسیر: هلته به دوی وگوری چی گرد (تول) د دوی دوستان، آشنایان، خپلوان او نور تول اعلیٰ او ادنیٰ خلق سره یو ځای غوند او تول کړی شوی دی چی گرد (تول) سره یو ځای په دوزخ کښی وغورځول شی، مگر د هغو مسلمانانو پته او درک به دوی ته نه وی معلوم چی دوی له هغوی سره آشنائی او پیژندگلوی درلوده (لرله) او پری توکی او مسخری به ئی کولی نو په حیرت او افسوس سره به داسی ووائی چی مونږ څرنګه چتی (بیکاره) او غلط کارونه کول چی له هغوی سره به مو مسخری او توکی کولی حال دا چی دوی د هغو وړ (لائق) او قابل نه ؤ هم دا ده چی نن هغوی هیڅ د دوزخ په شاو خوا او اطرافو کښی نه ښکاری یا خو هغوی هم په هم دغو خلقو کښی دی مگر زمونږ په سترگو نه ښکاری یا زمونږ له سترگو څخه چیری الوتی دی.

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ٩٤

بیشکه دغه (مذکوره قصه د اهل النار) خامخا حقه رښتیا ده جګړه کول د دوزخیانو په منع خپل کښی.

تفسیر: یعنی په ظاهر سره دغه خبره خلاف القیاس ښکاری چی په هغی ویری او خوف او

پریشانی کښی به دوی یو له بل سره جگړی او مناقشی کوی او دوی به څرنګه د عذاب په دغی هولناکی منظری کښی بل لوری ته متوجه کیدی شی ؟ مګر په یاد ئی ولره چی هم داسی به کیږی او دغسی پښه بیخی په یقینی او واقعی ډول (طریقه) پیښیدونکی ده چی په کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته او په حقیقت کښی دغه د هغوی د عذاب تکمیل دی.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِّنْ إِلَهِ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۖ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۖ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم (د عالم له عذابه) او نشته هیڅ بل حق معبود بی له الله چی یو ډیر قهر کوونکی دی. رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو ټولو شیانو دی چی په منځ د دوی کښی دی (ملکاً خلقاً و عبداً) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه ښوونکی دی (د خطباتو).

تفسیر: ووايه ای محمده ! منکرانو ته چی زما کار خو هم دغومره دی چی تاسی د هغه راتلونکی خوفناک ساعت له راتګه باخبره او هوښیار کړم او له هغی سختی پیښی او ویروونکی واقعی څخه مو بیخبره پری نه ږدم باقی ستاسی معامله او سؤال او جواب له هغه حاکم او قاضی سره چی واقع کیدونکی دی هغه خو همغه احکم الحاکمین واحد الله تعالی دی چی د هغه په مخ کښی هیڅ لوی او وړوکی له سره سا نشی اخستی او هر شی او هر څوک د ده په مقابل کښی عاجز، ناتوانه او ضعیف دی. د آسمانونو او ځمکی په منځ کښی هیڅ یو شی داسی نه دی چی د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی نه وی تر هغه وخته پوری چی د ده اراده وی دغه علویات او سلفیات قائم ساتی او څه وخت چی اراده وفرمائی خراب، ابتر، لاندی باندی او ویجاړوی ئی د دغه عزیز قوی غالب الله تعالی د قدرت لاس څوک نیولی شی ؟ او د ده د زبردستی قبضی څخه هیڅوک نه وتلی او نه تښتیدلی شی ؟ او ورسره د ده د لامحدوده او بی نهایته رحمت او ښښی په محدودولو او محصورولو کښی هیڅوک هیڅ وسعه او اقتدار نه لری.

قُلْ هُوَ نَبَوُّ اعْظِيمٌ ۖ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ۖ

ووايه (ای محمده !) دوی ته دغه (قرآن یا عذاب) خبره ډیره لویه ده چی تاسی له دی نه مخ ګرځوونکی یئ (او هیڅ غور په کښی نه کوئ).

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه سخت احوال کوم معمولی شی نه دی او دیر لوی دروند او مهم مصیبت او خورا (دیره) غټه خبره ده چی زه د هغه خبر او اطلاع تاسی ته درکوم ﴿عَقَرَيْتَ نِسَاءَ لُؤْنٍ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيْمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ﴾ (د نبأ ۱ رکوع ۳۰ جز) مگر افسوس چی تاسی له هغه څخه بیخی بیفکره یئ! او پر هر هغه شی چی د تاسی د خیر او بیگنی (فائدی) دپاره ویل کیږی هیڅ فکر، غور او دقت نه کوئ بلکه بالعکس له هغه څنی توکی او مسخری جوړوی او پری پوچندی (تمسخر) او ملندی وهی، او په استهزاء سره داسی پوښتنی کوئ چی قیامت کله راځی؟ او د څه لامله (له وجی) په راتگ کښی ئی دیل او معطلی واقع ده؟ او ولی هم دا اوس نه راځی؟ خیر قیامت هر وخت چی راځی رادی شی، مگر زمونږ د قیامت برخه دی خو هم دا اوس راکړه شی! و غیر ذلک که ماته وحی شوی نه وی نو د آسمانونو حال به می کله وېلی شو ځکه چی.

مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِاللَّهِ الْأَعْلَىٰ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ يُوسُفَ إِلَىٰ آلِ آتَمَاءِ أَنَاذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٠﴾

نشته ما لره هیڅ قدر علم پوه په هغه ټولی دیر پورته لوی (د ملائکو) کله چی سره جگړی ئی کولی (په شان د آدم کښی بی له وحیه). وحی نه کوله کیږی ماته مگر د دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: ملائ الاعلیٰ یعنی پاسنی جرگه د مقربینو ملائکو او د نورو مجلس دی چی د هغو په واسطه د الهیه و تدابیرو او د کونیه وو تصرفاتو ظهور راځی. یعنی په ملائ الاعلیٰ کښی د عالم د نظام د فناء او بقاء په متعلق کوم تدابیر یا ابحاث او قیل او قال چی کیږی، زه له هغو څخه نه وم خبر چی تاسی ته به می د هغه بیان کوه پر کومی اجزاء باندی چی زه د الله تعالیٰ له طرفه مطلع شوی یم هغه می بیان کړی دی. زه هر څه چی وایم د همغه الله تعالیٰ د وحی، الهام، اعلام له مخی ئی وایم، ماته داسی حکم راکړی شوی دی چی گرد (تول) عالم د هغو له راتلونکی مستقبل څخه خبردار کړم او د هغه توضیحات په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی ته ورکړم پاتی شوه دغه خبره چی قیامت کله راتلونکی دی؟ نه د انذار دپاره زه دغی خبری ته څه ضرورت لرم او نه د دی خبری اطلاع چاته ورکړی شوی ده. په یوه حدیث کښی راغلی دی چی د څو انبیاء علیهم السلام په مجمع کښی د قیامت تذکره د مباحثی موضوع شوه. چی په کښی وویل شول چه د قیامت قیام به کله وی؟ گردو (تولو) سره دغه غوټه کړه چی د حضرت ابراهیم علیه السلام څخه دی پوښتنه وکړه شی خلیل الله وفرمایل چی زه تری نه یم خبر بیا ئی له

حضرت موسیٰ علیه السلام څخه سؤال وکړ هغه هم وفرمایل چې زه هم نه یم خبر. بالاخر گردو (تولو) له حضرت مسیح علیه السلام څخه سؤال وفرمایه مسیح وویل چې د «وجه الساعة» یا د عین القیامت د وقوع وخت علم له سره له ما سره نشته. هوالله تعالیٰ له ما سره وعده فرمائلې ده الخ. په یو حدیث کښی راغلی دی چې حضرت مسیح علیه السلام له حضرت جبریل علیه السلام څخه د قیامت د راتګ د وخت پوښتنه وکړه، ده په جواب کښی وویل «ماالمسئول عنها باعلم من السائل» یعنی زه له تانه پر دغه موضوع باندی زیات پوه نه یم. معلوم شو چې په ملاّ الاعلیٰ کښی د قیامت په نسبت هم داسی قسم څه مباحثه او مذاکره کیږی، علاوه پر دی نور ډیر مسائل هم دی چه د هغه په متعلق یو شان مذاکره او قال او قیل جاری دی. لکه چې په یوه حدیث کښی الله تعالیٰ له دوی څخه پوښتنه کړی ده «فیم یختصم الملاّ الاعلیٰ» او د دوی اجوبه مذکور دی. مګر د ملاّ الاعلیٰ له مذاکراتو څخه ماسواء الله څنی بل هیڅوک نه دی خبر، او نه تری خبریدی شی، هم دغه ذریعه ده چې په هغی سره دوی د اهل النار له تخاصم او جګړی څخه مطلع شول. او هغه تخاصم چې د آدم علیه السلام او ابلیس په معامله کښی وشو چې ذکر ئی اوس راځی هغه هم په هم دغه ذریعه راڅرګند (ښکاره) شو.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن طِينٍ ۝

(یاد کړه) هغه وقت چې وفرمایل رب ستا پرښتو ته چې بیشکه زه پیدا کوونکی یم د یو بشر (آدم) له ختی څخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه هم د پرښتو یوه مباحثه وه چې بیان ئی وفرمایه».

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي

پس کله چې برابر کړ ما (قالب د) هغه (په ښه شکل سره) او پو کړ ما په هغه قالب کښی له روح خپل

تفسیر: یعنی قالب کالبوت ئی په ډیر ښه ډول (طریقه) سره جوړوم بیا په کښی خپل روح پوکم. حضرت شاه صاحب لیکي «روحی - خپله سا» ئی څکه وفرمایله چې هغه له اوبو او خاوری څخه نه دی جوړ شوی او د غیب له عالمه راغلی دی. څه مضمون د روح په متعلق د «بنی اسرائیل» په سورت زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی پخوا لیکلی شوی دی هلته د روح پر اضافت هم څه رڼا (رڼرا) غورځولی شوی ده ښائی چې هغه دی ولوست شی!.

فَقْعُوْا لَهُ سِجْدِيْنَ ﴿٤٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجِعُوْنَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا اِبٰلِیْسَ ط

پس پریوځئ (تاسی تول ای پرښتو! تعظیماً) ده ته سجده کوونکی پس سجده وکړه ملائکوولو دوی گردو (کلهمو) مگر ابلیس (چی هغه ونه کړه سجده)

تفسیر: دغه د آدم علیه السلام قصه په «البقرة» او «الاعراف» او په نورو سورتونو کې پخوا له دی نه هم تیره شوی ده او د «الاعراف» په تفاسیرو کې مو مفصل بحث پری کړی دی هلته دی ولوست شی!

اِسْتَكْبَرُوْكَ اِنْ مِّنَ الْكَافِرِيْنَ ﴿٤٤﴾

او لوئی وکړه او وو دی (په علم د الله کې) له کافرانو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه ابلیس په اصل کې جن و چی علی الاکثر د الله تعالی له احکامو منکران دی لیکن بیا د خپل عبادت له کثرت او د نورو اسبابو په بناء په پرښتو کې اوسیده».

قَالَ اِبٰلِیْسُ اَمْنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِیْدَیْ ط

و فرمای (الله) ای ابلیسه څه څیز منع کړی ئی ته له دی نه چی سجده وکړی (ته) هغه څیز ته چی پیدا کړی دی ما په دواړو (بلا کیف) یدو خپلو

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی بدن ئی د قدرت په ظاهری لاس او روح ئی د قدرت په غیبی (باطنی) لاس سره جوړ کړ. الله تعالی غیبی شیان پخپل یو شان قدرت سره او ظاهری شیان په بل شان قدرت سره جوړوی او پر دغه انسان باندی ئی خپل دواړه اقسامه قدرت صرف کړی دی» د «المائدة» په (۹) رکوع ۶۴ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر کې دی ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُفَقُّ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ تفسیر ملاحظه شی زمونږ په نزد د الله تعالی په نعتو او صفاتو کې د اسلافو هم هغه مسلک اقوی او احوط دی.

اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِيْنَ ﴿٤٥﴾

آیا تکبر دی وکړ یا که ئی ته له لویانو.

تفسیر: آیا په قصد او عمد سره دی خپل ځان لوی وگانه یا په واقع کې ته خپله مرتبه لویه بولی.

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٩﴾

وویل (ابلیس په جواب کې) زه غوره یم له دغه (آدم) څخه پیدا کړی دی یم زه له اوره او پیدا کړی دی دغه (آدم) له ختو.

تفسیر: د «الاعراف» په سورت کې د دی بیان تیر شوی حضرت شاه صاحب لیکي «اور دی گرم پرجوشه او خاوره ده یخه او خاموشه ابلیس اور ښه وگانه او پاک الله خاوره غوره او خوبه کړه».

قَالَ فَأَخْرِجْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿١٠﴾

وفرمايل (الله) پس ووځه له جنته (پا له ملکي صورته ای ابلیسه!) پس بیشکه ته رتلی شوی ئی.

تفسیر: یعنی شیطان جنت ته د پرېستو د ملاقات دپاره ورتلو اوس له هغه ځایه وويست شو او ورته وویل شول چې ووځه له جنته یا له ملکي صورته پس بیشکه ته رتلی شوی ئی له رحمته ویشتلې شوی ئی په شغلو سره.

وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾

او بیشکه پر تا دی لعنت زما تر ورځی د جزاء پوری.

تفسیر: یعنی تر هغه وخته پوری پر تا باندې ستا د اعمالو د شامت لامله (له وجی) لعنت وریږي او ستا د شقاوت مرتبې زیاتیږي. وروسته له هغه چې عذاب او بلیات چې پر تا نازلیدونکي او ته په هغو کې اخته کیدونکي ئی د هغه له احواله څه پوښتنی مه کوه! وروسته راځی چې ﴿لَا مَلْجَأَ جَهَنَّمَ لَكَ مِنْ رَبِّكَ يُعَذِّبُكَ بِهَا وَلَئِنَّكَ مِنْ الْخَائِرِينَ﴾ د اخروی لعنت په مقابله کې دغه دنیوی لعنت هیڅ اهمیت نه لری.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿٩﴾

وویل (ابلیس) ای ربه زما پس مهلت راکړه ماته تر هغی ورځی پوری چی پورته کول شی مری (له قبورو نه)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) تر دوهمی نفخی پوری.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٠﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿١١﴾

وفرمایل (الله) پس بیشکه ته (ای ابلیسه!) له مهلت ورکړ شویو څخه ئی. تر ورځی د وخت معلوم پوری (چی نفخه الاولی ده).

تفسیر: یعنی د اولی نفخی تر قریب پوری نه وروسته له هغه نه.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ أَقُولُ ﴿١٤﴾

وویل (ابلیس) پس قسم دی په عزت ستا چی خامخا گمراهان به کړم هر ورو (خامخا) دوی تول. مگر هغه بندگان ستا له دوی څخه چی خلاص کړی شوی دی (له شرک شک عصیان څخه چی مؤمنان دی) نو وفرمایل (الله) چی پس حقه خبره هم دا ده او حقه خبره زه وایم.

تفسیر: یعنی زما گردی (تولی) خبری رښتیا او په واقع سره برابری او منطقی وی. او زه همیشه وایم دغسی چی

لَا مَلَكَيْنِ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْبَعِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ
مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٥٦﴾ إِنَّ
هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٧﴾ وَلِتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٥٨﴾

خامخا دک به کرم هر و مرو (خامخا) دوزخ له تانه (او ستا له اولاد نه) او له هغه چا نه چي متابعت ئی کړی وی ستا له دغو (انسانانو) نه له تولو څخه. ووايه (ای محمده! دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (قرآن یا تبلیغ) ځان ته هیڅ اجر او نه یم زه له تکلیف کوونکیو نه (په جوړولو د قرآن کښی له ځانه) نه دی دغه (قرآن) مگر پند دی دپاره د عالمیانو او خامخا عالمان به شی هر و مرو (خامخا) په خبر (د صدق) د دی (قرآن) لږ څه وروسته (پس له یو مدت چي د قیامت ورځ ده)

تفسیر: یعنی له نصیحت څخه دا غرض دی چي تاسی د خپل دوست او دښمن په منځ کښی سره فرق او تمیز وکړئ! او د لعین شیطان په لاره چي ستاسی ازلی دښمن دی مه ځئ! د انبیاء خبره ومنئ چي ستاسی د خیر غوښتنی دپاره لیږلی شوی دی. زه له تاسی څخه د دغه نصیحت څه اجر، صله او معاوضه نه غواړم او نه څه شی له خپله ځانه جوړوم چي تاسی ته ئی وایم هر هغه شی چي پاک الله زه پری پوهولی یم همغه زه تاسی ته وایم او دررسوم ئی. لږ مدت وروسته تاسی به پخپله معلوم کړئ چي دغه اخبار او اطلاعات چي تاسی ته درکړی شوی دی تر کوم ځای پوری صحیح او درست دی؟ او کوم نصائح چي کړی شوی دی څرنگه رښتیا او مفید وه.

تمت سورة «ص» بعون الله رب العباد وحسن توفيقه والله الحمد والمنة

سورة الزمر مكية الا الايات ۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فملنية وهي خمس وسبعون آية وثمانى ركوعات
رقمها (۳۹) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة سبا
د «الزمر» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۲ و ۵۳ و ۵۴) آيتونو چى ملنى دى ۷۵ آيات
۸ ركوع لرى په
تلاوت كنى (۳۹) او په نزول كنى (۹۵) سورت دى وروسته د «السبا» له سورت څخه نازل
شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ①

رالېږل د دى كتاب (قرآن پر محمد) دى له (جانبه د هغه) الله چى دیر
زبردست قوی غالب د حکمتونو څښتن (خاوند) دى.

تفسیر: کله چى زبردست او زورور او غالب (په انفاذ د احکامو) دى نو ځکه د هغه کتاب
انتشار او انفاذ او اجراء مومی او هیڅ یو مقابل او مزاحم د ده د شیوع او د انفاذ مخه نشی
نیولی او حکیم دى چى هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی نو ځکه د دنیا هیڅ یو کتاب
د ده له محاسنو او ښېګڼو (فائدو) سره مقابله نشی کولی.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ② وَاللَّهُ الدِّينَ الْخَالِصُ

بیشکه مونږ نازل کړى مو دى تاته (ای محمده!) کتاب (قرآن) په حقه سره
پس عبادت کوه د الله حال دا چى خالص کوونکى ئى دغه (الله) ته د دین
(خپل له شرک) واورئ خبردار اوسئ خاص الله لره دى دین (او طاعت) خالص

تفسیر: یعنى حسب المعمول د الله تعالى تل داسی بندګى کوئ چى د شرک او ریا او له نورو
شوائبو څخه پاک وی! او د الله تعالى په طرف قولاً او فعلاً خلقو ته دعوت او بلنه کوئ! او اعلان

و فرمایئ چي الله تعالى همغه بندگي قبوله فرمائي چي خالص د هغه دپاره وي. د الله تعالى په دربار کښي د هغه عمل له سره پوښتنه نه کيږي چي له اخلاصه تش وي.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا
إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۚ

او هغه کسان چي نيولي ئي دي غير له دغه (الله) څخه نور دوستان (وايي) نه کوو عبادت د دوي مگر دپاره د دي چي نژدي کړي دوي مونږ طرف د الله ته نژدي کول، بيشکه الله به فيصله (حکم) کوي په منع د دوي کښي په هغه څيز کښي چي دوي په هغه سره اختلاف کوي

تفسير: عموماً مشرکينو به داسي ويل چي مونږ د دغو وړو کيو معبودانو او بتانو عبادت ځکه کوو چي دوي زمونږ د نزديکي او قرب وسيله د پاک الله په دربار کښي کيږي او هغه پر مونږ مهرباني و فرمائي چي په دغه وسيله سره زمونږ کار پو سر او صورت ونيسي. د هغه جواب ئي و فرمايه چي په دغو چټي (بيکاره) او پوچو چلونو، پلمو (تدبيرونو) او حيلو (بهانو) سره چي تاسي په خالص توحيد کښي جگړي او مناقشي وړاندي کوئ او له اهل الحق سره اختلاف کوئ نو د هغه عمل فيصله به د الله تعالى له طرفه وروسته له دي نه وکړه شي.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ ۚ

بیشکه الله نه ښيي سمه لاره د هدايت هغه چاته چي دي دروغجن وي ناشکره.

تفسير: يعنی هر چا چي پخپل زړه کښي دغه خبره غوټه کړي وي چي زه به له سره رښتيا خبره نه منم او تل به په دروغو او ناحقو خبرو تينگ ولاړ يم او له حقيقي منعم څخه مخ اړوم او د دروغو محسنينو او باطلو خدايانو عبادت کوم نو د الله تعالى دا عادت دي چي دغسې بد باطنانو ته د فوز، فلاح، بري او کاميابي لاره نه ښيي.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ ۚ

که چری اراده فرمایلی وی الله (په زعم د مشرکانو) د دی چپی ونیسی ولد نو خامخا غوره کری به ئی وی له هغه مخلوقه چپی پیدا کوی ئی هر هغه چپی اراده ئی فرمایلی وی پاکی ده الله لره (له ولده او تولو عیوبو)

تفسیر: له دی عحایه د هغو کسانو تردید دی چپی د الله تعالی دپاره د اولاد تجویز کوی لکه چپی نصاری حضرت مسیح علیه السلام ته د الله عحوی وائی او ورسره له دریو خدایانو خخه یو خدای الله هم منی. یا د عربو عحینو هغه قبائلو چپی پرېستو ته به ئی د الله تعالی لونى ویلی، مطلب دا دی که په فرض المحال سره الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چپی د ده کوم اولاد وی نو ښکاره ده چپی ده به له خپله مخلوقه کوم یو د دغه کار دپاره غوره کوو عحکه چپی له دلایلو خخه ثابت شوی دی چپی له یوه الله خخه ماسواء نور تول شیان د همغه الله مخلوق دی. اوس ظاهر دی چه په مخلوق او خالق کښی په هیخ یوه درجه کښی هم نوعی یا هم جنسی اشتراک نشته بیا یو د بل پلار یا عحوی خرنکه کیدی شی ؟ او کله چپی په خالق او مخلوق کښی د دغسی تعلقاتو وجود محال دی نو د الله تعالی له طرفه به داسی اراده هم محال وی. علاوه پر دی فرض ئی کری که دغه کار محال هم نه وی نو بیا د پرېستو لونى گرغول خو په هیخ ډول (طریقه) په فهم او پوه کښی نشی راتلی. نو کله چپی له مخلوقه خخه انتخاب وټاکلی (مقرر کری) شی نو بیا د دغی خبری مقصد به خه وی چپی خوار او سپک اولاد عحان ته غوره کری او دروند او پتمن اولاد تاسی ته غوره او در ئی کری ؟

هُوَ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

هم دی دی الله یواغی (بی شریکه لا ولده) دیر غالب (پر هر شی).

تفسیر: یعنی هر خیز د الله تعالی په مخ کښی عاجز ناتوانه ټیت او ښکته دی د هیچا اثر او نفوذ پری نشته او نه کوم شی ته اړ (مجبور) او محتاج دی، نو بیا د اولاد جوړول او لرلو معنی او غرض به خه وی ؟.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ

پیدا کری دی (الله) آسمانونه او عحکه په حقه سره (چپی دلیل شی په وجود د صانع مطلق)، تاووی (نغاړی داخلوی الله) شپه پر ورغی او تاووی (نغاړی

داخلوی الله) ورغ په شپه کښی (یا زیاتوی د شپې نه په ورغی او له ورغی نه په شپې باندی)

تفسیر: په ماښام کښی که د لمرخاته په لوری وگورئ نو داسی به درښکاری چه افق څخه یوه تکه توره لویه پرده راپورته کیږی چی له خپل مخ څخه د ورغی رڼا (رڼرا) د لمر لویدو په لوری تاووی او ورنغاړی ئی. هم داسی گهیځ (سحروختی) د سپیده داغ په وخت کښی داسی درښکاری چی د ورغی رڼا (رڼرا) د شپې ظلمت او تیاره د لمرخاته له خوا راشی او د لمر له پلوه ئی راشی او د لمر پریوتو په لوری ئی تیل وهی. حضرت شاه صاحب لیکي چی «پر یوه باندی بل داسی غوړیږی او راغی چی په منځ کښی کوم ماتوالی او نقص نه واقع کیږی»

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ آلَٰهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝

او مسخر کړی په کار لگولی ئی دی لمر او سپوږمی، چی هر یو روان دی تر نیتي په نامه کړی شوی پوری (چی ورغ د قیامت ده) واورئ خبردار شی چی الله ښه زبردست قوی غالب ښه ښونکی دی.

تفسیر: یعنی په هم دغه زبردست قدرت سره ئی دغه انتظام قائم او دائم او تینگ کړی دی. د خلقو گستاخی سپین سترگی او شرارتونه خو داسی دی چی ښائی د هغه په ملحوظ دغه گرد (تول) انتظامات گډود او ډډی وډی کړی شی لیکن کله چی الله تعالی لوی ښونکی او درگزر کیدونکی ذات دی نو د خپلی عفوی او مغفرت له شانه یو غلی داسی نه کوی.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَآتَلَ لَكُمْ مِنْ الْأَنْعَامِ ثَمِينَةَ أَزْوَاجٍ

(الله) پیدا کړی یی تاسی له نفس یوه (آدم) څخه بیا ئی پیدا کړه له دغه (نفس واحد یعنی آدم) څخه جوړه د ده (حواء) او نازل (پیدا) ئی کړل لپاره د (نفعی د) تاسی له چارپایانو څخه (لکه اوشان غوایان پسونه اوزی) اته جوړی (نر او ښځی).

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام او د ده جوړه ښځی حواء رضی الله تعالی عنها ئی پخپل قدرت سره پیدا کړل یعنی نر او ښځی او ستاسی د نفعی او گټی (فائده) اخستلو دپاره په انعامو او

مواشیو کښی ئی هم اته جوړی پیدا کړی اویښ غوائی، پسه، وزه، چی د هغوی ذکر د انعام په سورت کښی تیر شو (وگورئ).

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

پیدا کوی (الله) تاسی په گیدو د میندو ستاسی کښی یو قسم پیدایښت وروسته له یو بل قسم پیدایښت په تیارو دریو کښی (چی مشیمی او د رحم او د گیدی دی).

تفسیر: یعنی په تدریج سره مو پیدا کړ، مثلاً له نطفی څخه علقه او له علقی څخه مضغه، او بیا مو تری هډوکی پیدا او د هغه له پاسه مو غوښه ورښه کړه، او بیا مو په هغه کښی روح ورپو کړ. **فَسُبْحَنَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ**. (فی ظلمات ثلاث - په تیارو دریو کښی). یعنی یوه گیده بل رحم، دریم هغه پرده (پیلار) چی په منځ کښی ئی مولود پیدا کیږی او مولود په کښی تاو شوی متولد کیږی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُصَرِّفُونَ

دغه (موصوف په دغو صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص ده ته دی ملک سلطنت (بی زواله). نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی یواځی پس کوم طرف ته گرځولی شی تاسی (له عبادت د ده نه)

تفسیر: یعنی کله چی خالق، رب، مالک او ملک هم دی دی نو ماسواء له ده څخه بل څوک څرنګه معبود کیدی شی؟ وروسته له دی نه چی تاسی واحد الله تعالیٰ په دغو صفاتو سره موصوف گڼئ او پری اقرار کوئ، نو بیا نورو مخلوقاتو ته ولی عبادت کوئ؟ مطلب دا چی وروسته له دومره ورنژدی رسیدلو نو بیا ولی سمه لاره در څخه ورکیږی؟ او دغه پر بلی لاری ولی درومی؟

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ

که چری کفر اختیار کړئ تاسی پس بیشکه الله غنی بی پروا دی له تاسی (او ستاسی له عبادته) او نه خوښوی (الله) دپاره د بندګانو خپلو کفر (اګر که ئی فرمائی وی اراده د کفر له بعضو نه).

تفسیر: یعنی که کافر کیږي او د الله تعالیٰ له انعاماتو او حقوقو څخه انکار کوي! نو په دغه کښې پخپله ستاسې نقصان دی او د الله تعالیٰ هیڅ یو شی تاسې نشي خرابولی. هوا هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ په کفر خوښ او رضاء نه دی او د خپلو بندګانو پر کفر او انکار خفه او نارضاء کیږي او دغه شیان دوی ته نه خوښوي او د رضاء په سترګه سره ئې نه ګوري.

وَأِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

او که شکر وباسئ (په نعمت د اسلام) نو خوښوي دغه (شکران الله) تاسې ته،

تفسیر: یعنی که بندګان د الله تعالیٰ حق ومنی او ده ته مطیع او شکر گزار شي نو دغه خبره د الله تعالیٰ خوښه ده او د هغه نفعه هم دوی ته رسیږي.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

او وابه نخلی بار هیڅ بار اخیستونکی بار د ګناهونو د بل چا،

تفسیر: یعنی داسې کیدونکي نه دی چې یو سړی ناشکري وکړي او په جرم او ګناه ئې بل څوک ونيولی شي داسې تیاره او بی تمیزی د ده په دربار کښې نه نشته او «هر چا چې هر څه کرلي وی همغه به هلته ریی».

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مُّرجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

بیا خاص رب ستاسې ته بیرته ورتله ستاسې دی پس خبر به کړي تاسې پر هغو (عملونو) چې وئ تاسې چې کول به مو (په دنیا کښې)، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (د زړونو په پټو نیاتو هم).

تفسیر: کله چې دوی هلته وررسیږي د دوی ګرد (ټول) ښه او بد اعمال د دوی په مخ کښې وړاندې کیږي او د دوی هیڅ لوی یا وړوکی کار به له منځه نه ورک کیږي ځکه چې د الله

تعالیٰ له محیط علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. الله تعالیٰ د زړونو له پټو خبرو او نیاتو څخه هم علیم او خبیر دی او په هر شی په ښه شان سره پوهیږی.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

او کله چې ورسپړی انسان (کافر) ته کوم قسم سختی نو بولی رب خپل په دی حال کښی چې رجوع کوونکی وی خاصه هم ده ته (شکوونکی له نورو) بیا هر کله چې ورکړی (الله) ده ته نعمت له خپل جانبه نو هیر کړی هغه (ذات الله) چې و دی چې په کښی باله به ئی (تضرع به ئی کوله) هغه (الله) ته پخوا له دی نعمته او گرځوی الله ته شریکان (په عبادت کښی) دپاره د دی چې گمراه کړی (خلق) له لاری د الله (چې دین د اسلام دی)،

تفسیر: یعنی د انسان حالت او وضعیت عجیب دی کله چې پری کوم غم او مصیبت واقع شی نو مونږ ئی په یادپرو او دی زمونږ په ذکر او فکر کښی لویږی، ځکه چې دی ښه پوهیږی چې ماسوا الله څخه بل هیڅوک د دغه مصیبت لری کوونکی نشته. بیا هر کله چې د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی سره لږ څه آرام او اطمینان ئی په نصیب شی سم د لاسه دی خپل همغه پخوانی حالت ته مراجعت او پخپلو همغو اعمالو کښی مداومت کوی او هغه پاک الله تری هیرېږی چې هم دا اوس د هغه په دریار کښی ئی عرضونه او دعاوی کولی او ناری او سوری ئی وهلی، او د عیش او تنعم په نشو کښی داسی مست او غافل کیږی چې گواکي له سره زمونږ سره ئی واسطه او علاقه نه وه. د الله تعالیٰ د ورکړیو نعمتونو نسبت نورو د دروغو او له خپلو ځانونو جوړ کړیو خدایانو ته منسوبوی او له هغوی سره همغسی سلوک او معامله کوی چې ښائی له واحد الله تعالیٰ سره وکړی شی په دی دول (طریقه) سره هم دوی پخپله گمراه کیږی او هم پخپلو دغو اقوالو او اعمالو سره نور خلق بی لاری او گمراه کوی.

قُلْ تَمَتَّعُوا بِكُفْرِكُمْ وَلَئِنْ أَنتُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

ووايه (ای محمده! دغه کافر ته) چې نفع واخله په کفر خپل لږ (مدت په دنیا کښی)، بیشکه ته له یارانو د اور (د دوزخ) ئی.

تفسیر: یعنی ښه ده، خو ورځی د هم دغه کفر په حالت کښی دلته عیش او عشرت وکړئ! او

تر هغه پوری چی الله تعالیٰ قاسی ته مهلت درکری دی د دنیا له نعمتونو څخه فائده واخلي! او تری متمتع شی! وروسته له دی نه به ستا د هستوگنی ځای دوزخ وی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او تل به هم هغله پراته یی او له سره به دی نجات نه په برخه کیږی.

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا
رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ۝

آیا هغه څوک چی دی طاعت کوونکی وی په ساعتونو د شپې کښی سجده کوونکی او ولاړ (په لمانځه) وپیری (له عذابه) د آخرت او امید لری د رحمت د رب خپل (داسی دی لکه هغه څوک چی بی فرمانه وی په کفر او نورو بدیو) ووايه (ای محمده!) آیا برابر دی سره هغه کسان چی پوهیږی (او خاوندان د علم دی) او هغه کسان چی نه پوهیږی (جاهلان وی، بلکه برابر نه دی) بیشکه هم دا خبره ده چی پند اخلی خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی د شپې خوب او آرامی پیری او د الله تعالیٰ په عبادت کښی لگیا کیږی، کله د ده په حضور کښی لاس تری دریږی، کله په سجده ورته لویږی، له یوه جانبه د ده زړه د آخرت له ویری بی قراره کړی شوی وی او له بل جانب د الله تعالیٰ رحمت او مهربانی ته هیلمن (ارزومند) او امید وار وی آیا دغه سعید بنده او هغه بدبخته انسان چی ذکر ئی پاس وشو چی د مصیبت په وخت کښی الله تعالیٰ ته ناری وهی او څه مهال (وخت) چی مصیبت له ده نه لری کیږی نو الله هم تری هیږی سره برابر کیدی شی؟ بلکه نه! له سره نشی سره برابر کیدی. او که داسی وی نو داسی ووايه چی د یوه عالم او جاهل او پوه او ناپوه په منځ کښی بیخی څه فرق او توپیر (تفاوت) نشته مگر په هم دغی خبری باندی هم همغه پوهیدی شی او غور کولی شی چی پاک الله ورته څه عقل او پوه ورکړی وی.

قُلْ يُعْبَادُ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ

ووايه (ای محمده! دوی ته د الله له جانب) ای بندگانو زما هغه چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویږی (عذابه د) رب خپل شته هغو کسانو ته چی نیکی ئی کړی ده په دغه دنیا کښی (په طاعت سره) نیکی

(په آخرت چی جنت او رضوان دی)،

تفسیر: یعنی هر هغه شوک چی په دنیا کښی نیکی وکړی نو په آخرت کښی هم د ده دپاره نیکی او ښیګنه (فائده) ده یا ئی دا مطلب هر چا چی نیکی وکړه هغه ته پخوا له عقبی په هم دغی دنیا کښی هم ښیګنه (فائده) او نیکی ورپه برخه کیږی اعم له دی نه چی ظاهری وی که باطنی.

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ⑩

او ځمکه د الله ارته ده، بیشکه هم دا خبره ده پوره ورکوه شی صابرانو ته اجر ثواب د دوی بی حساب (دیر زیات).

تفسیر: یعنی که په یوه ملک کښی خلق له نیکی او ښیګنی (فائده) څخه ممانعت کوی نو د الله تعالی ځمکه ارته او فراخه ده بل ملک ته لار شی خو هلته په آزادی او خپلواکۍ سره د الله تعالی احکام په ځای راوړئ. بیشکه په دی صورت کښی به د ترک الوطن له سببه تاسی په دیرو مصائبو اخته او مبتلا کیږئ او په راز راز (قسم قسم) خلاف العادت او خلاف الطبیعت امورو باندی په صبر او تحمل کولو اړ او مجبور یږئ. لیکن دا مو په یاد وی چی د هغه په مقابل کښی به دیر ثواب هم درسیږی چی د دغه اجر او ثواب په برابر کښی چی داسی مهاجرینو ته ورکوه کیږی دغه گردی (تولی) سختی او تکالیف هیڅ شی دی.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۖ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ⑪

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چی یم امر حکم کړی شوی دی ماته د دی چی عبادت کوم یواځی د الله چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین (بندگی خپلی). او امر حکم کړی شوی دی ماته چی شم زه اول د مسلمانانو (د دی امت).

تفسیر: لکه چی ته په عالم الشهادت کښی د دی امت په لحاظ او په عالم الغیب کښی د تولو اولینو او آخرینو په اعتبار د الله تعالی له گردو (تولو) ځنی رومینی حکم منونکی او مطیع بنده ئی. صلی الله علیه وسلم.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝۱۲

ووايه (ای محمده!) بیشکه زه ویریدم که چری نافرمانی و کرم د رب خپل له عذاب د ورځی لوئی (د قیامت).

تفسیر: یعنی زما په شان یو معصوم او مقرب بنده هم که په فرض محال سره نافرمانی وکړی نو په دغه ورځ کښی له عذاب څخه نشی مامون او مصئون کیدی نو د نورو څه پوښتنه کوئ؟

قُلِ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ۝۱۳ فَأَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ

ووايه (ای محمده!) الله ته عبادت کوم په دی حال چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین خپل (له شرکه). پس عبادت کوئ تاسی د هر هغه څیز چی اراده وکړئ تاسی غیر له الله.

تفسیر: یعنی زه خو د الله تعالی له حکم سره موافق په نهایت اخلاص او صمیمیت سره د هغه واحد احد الله تعالی عبادت کوم. تاسی مختار ئی چی د هر چا عبادت کوئ او هر چاته چی مو زړه غواړی سرونه ښکته کړئ، هو! دغومره فکر او دقت وکړئ! او له غور څخه کار واخلي! چی ستاسی آخره خاتمه او انجام به څرنگه کیږی؟ (وکان ذلک قبل الامر بالقتال) وروسته له دی نه د دوی هغه عاقبت او خاتمه داسی څرگندوی (ښکاروی)

قُلْ إِنَّ الْخَيْرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكُ هُوَ الْخُسْرَانُ الْبُيِّنُ ۝۱۴

ووايه (ای محمده!) بیشکه زیان کاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی ځانونو خپلو ته او اهل خپل ته په ورځ د قیامت کښی، واورئ خبردار شی چی دغه (خسران) هم دغه دی زیان ښکاره.

تفسیر: یعنی مشرکین نه خپلو ځانونو ته د الله تعالی له عذاب نجات ورکولی شی او نه خپلی کورنی او خپلځانی ته څه فائده او نجات ښلی شی او گرد (تول) د جهنم د شغلو ځنی جارول

(قربانول) شی. له دی نه به زیاته نور څه خساره وی ؟

لَهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ

وی به دوی ته د پاسه د دوی طبقات له اوره او د لاندی د دوی طبقات (د اور)،

تفسیر: یعنی له هر طرفه به ئی اور محیطوی لکه چی وریځ یا بخار له کوم شی څخه راټاویږی.

ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يُعْبَادُ فَاتَّقُونَ ﴿١٧﴾

دغه (مذکور عذاب) ویروی الله په هغه سره بندگان (مؤمنان خپل)، ای بندگانو زما پس وویږیږئ له ما (په اجتناب د معاصیو).

تفسیر: یعنی ای بندگانو زما! وپوهیږئ چی دغه شی د ویریدلو وړ (لائق) او قابل دی که نه ؟ که د ویریدلو وړ (لائق) او قابل وی نو د الله تعالی له غضب او قهر څخه تل بیائی چی وویږیږو.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَّعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ

او هغه کسان چی ځان ئی ساتلی دی له بتانو داسی چی عبادت وکړی د هغو او رجوع ئی کړی وی طرف د الله ته شته دوی ته بشارت زیږی

تفسیر: یعنی هغو کسانو چی د شیطانانو خبرو ته ئی له سره غوږ نه دی ایښی او له گردو (ټولو) شرکاوو ځنی ئی مخ اړولی دی او خاص الله تعالی ته ئی خپل مخ گرځولی دی د هغوی دپاره ډیر لوی بشارت او زیږی دی.

فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ

پس زیږی وکړه (ای محمده!) پر بندگانو زما هغو چی اوری خبره (د قرآن) پس متابعت کوی دوی ډیر ښه د هغه،

تفسیر: یعنی گردی (تولی) خبری اوری بیا د هغو له منځه پر همغه خبره عمل کوی چی ډیره

ښه وي. يا ئی دا مطلب چی د الله تعالی خبری اوری او پر هغو هداياتو ئی چی له اعلاوو ځنی
اعلا وی عمل کوی مثلاً که یوه خبره د رخصت او اباحت په نسبت واورى، او بله د عزیمت نو د
عزیمت په لوری مندی وهی او ځان هم هغه لوری ته رسوی او خامخا د ترخیصاتو تتبع نه کوی.
یا ئی داسی ترجمه وکړئ چی د الله تعالی کلام آوری او د هغه د دیرو ښو خبرو اتباع کوی.
ځکه چی د ده گردی (تولی) خبری احسن فی الاحسن دی **کذا قال المفسرونه** حضرت شاه
صاحب رحمة الله علیه د دی مطلب په یو بل ډول (طریقه) سره بیان فرمایلی دی «درومى د هغه
پر نیک باندی یعنې د هغه پر نیکو احکامو درومى چی پری تعمیل وکړئ او پر منع باندی غور
بدئ چی نه ور نژدی کیږئ چی د هغه کول ښه کار دی او د دغه نه کول ښه کار دی».

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْأُولِيَاءُ ۝۱۸

دا هغه کسان دی چی سمه لاره ښوولی ده دوی ته الله او دغه کسان هم دوی
دی خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنې د بری او کامیابی لاره هم دوی موندلی ده ځکه چی هغوی له خپل عقل او پوه
څخه کار اخیستی دی او د خالص توحید او د انابت الی الله لاره ئی غوره کړی ده.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُقْدِمُ فِي النَّارِ ۝۱۹

آیا هغه څوک چی واجب شوی وی په ده حکم د عذاب آیا پس خلاصولی شی
ته هغه څوک چی په اور کښی وی (بلکه نه ئی شی خلاصولی).

تفسیر: یعنې پر هغو باندی چی د دوی د ضد او عناد او بدو اعمالو له سببه د عذاب حکم ثابت
او مسلم شوی دی کوم یو سری ئی له اوره د باندی ایستلی شی ؟ او سمه لاره ورښوولی شی ؟
ښه نو دغسی کمبختان چی د خپل ازلی شقاوت له سببه په اور کښی لویدلی دی څرنگه د نجات
وړ (لائق) کیدی شی او څوک ئی له اوره ایستلی شی او په سمه صافه لاره ئی بیولی شی ؟.

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا لَهُمْ عُورٌ مِّنْ فَوْقِهَا عُورٌ مُّبِينٌ ۝۲۰

لیکن هغه کسان چی ویریزې له رب خپله شته دوی ته مانې (په جنت کښی)
چی له پاسه د هغی نوری مانې بنا کړی شوی دی.

تفسیر: دغه د جنت د درجاتو په طرف اشاره ده او دا چی هغه گرد (تول) آماده او تیار دی نه داسی چی د قیامت په ورځ به تیاریدی.

تَجَرُّی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَّ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْبِعَادَ ۖ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ

چی بهیری لاندی د مانیو (او ونو د هغی څلور قسمه) ویالی (وعدده کړی ده) وعدده کول د الله، نه کوی مخالفت الله له وعدی خپلی. آیا نه وینی ته بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه پس ننه ایستلی ئی دی دا (اوبه) په چینو په ځمکه کښی.

تفسیر: یعنی د وریا او باران اوبه د غرونو او د ځمکو په مساماتو کښی جذب او بیا د چینو په حیث له ځمکی څخه راخوتیږی. باقی که د چینو د حدوث بل څه اسباب هم وی نو د هغه نفی په دغه آیت کښی نشته.

ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ

بیا راوباسی په دغو (اوبو) سره کښت (فصل) حال دا چی مختلف وی
رنگونه د هغه

تفسیر: یعنی شین، زیر، سپین سور او داسی نور یا د مختلفو اقسامو کښتونه (فصلونه) راوباسی مثلاً غنم، جوار، شولی وغیر ذلک.

ثُمَّ يَهَيِّجُ فِتْرَتَهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا

لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۚ

بیا وچ شی پس وینی ته هغه شین رنگی تک زیر پس گرځوی دغه کښت (فصل) رژیډلی مات شوی بیشکه په دغو (اوبو او وښو) کښی خامخا ډیر لوی پند دی خاوندانو د خالصو عقلونو ته.

تفسیر: یعنی عقلمن سری د کښت (فصل) حال ته گوری او تری نصیحت حاصلوی، څرنگه چی د هغه رونق او شینوالی د څو ورځو له مخی وی او بیا وچ کلک او مات او بوس بوس کول شی د دنیا د دغه عیش او نشاط او باغ او بهار حال هم داسی دی. بنائی چی انسان د دغی دنیا پر عارضی بهار مغرور او مفتون او د آخرت له انجام څخه غافل او بی پروا نشی همغسی چی کښت (فصل) له مختلفو اجزاوو څخه مرکب دی مثلاً په هغه کښی دانه شته چی د انسانانو غذا تری حاصلیری او وابنه هم شته چی د حیواناتو خوراک او نواله تری جوړیری او د ده له هر جزء څخه منتفع کیدل بی له دی نه امکان نه لری خو د نورو اجزاوو څخه بیل او جلا (جدا) نه کړی شی او پخپل ځای ئی ونه شی رسولی دنیا هم داسی وگنئ چی په هغه کښی نیکی، بدی، راحت، تکلیف او نور گرد (تول) سره گډود او مخلوط دی. یو داسی وخت راتلونکی دی چی دغه کښت (فصل) به ورپیل شی او ښه میده او بوس بوس به کیږی بیا به له هغه څخه هر یو جزء د هغه مناسب ځای ته ورسول شی. نیکی او راحت به خپل مرکز او مستقر ته رسول کیږی او بدی او تکلیف خپلی خزانی ته رسیږی. الغرض د کښتونو (فصلونو) د مختلفو احوالو له لیدلو ځنی عقلمن ډیر مفید سبق حاصلولی شی د آیت په مضمون کښی دغه طرف ته هم اشاره کړی شوی ده هغه الله چی په آسمانی باران سره ئی په ځمکه کښی چینۍ، ویالی او سیندونه بهولی دی هم هغه الله د جنت په محلاتو کښی هم په نهایت ښه انتظام او ترتیب سره د انهارو سلسله جاری کوی.

أَمَّنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ
لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٩﴾

آیا پس هر هغه څوک چی پرانستلی او ارته کړی وی الله سینه د ده (قبول د) اسلام ته پس وی به دی په رڼا (رنرا) (د هدایت) له (طرفه) د رب خپل پس افسوس هلاک خرابی ده هغو کسانو ته چی سخت وی زړونه د دوی له ذکره د الله، دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی دواړه سره کله برابر کیدی شی. یو هغه چی الله تعالی د هغه سینه او تتر د اسلام د قبول دپاره پرانستلی ده. دی نه د اسلام په حقانیت کښی څه شک او شبهه لری او نه د اسلامی احکامو له تسلیم څخه خپل څه انقباض ښکار کوی. الله تعالی ده ته د توفیق او بصیرت یوه عجیبه رڼا (رنرا) او انوار ورعطاء کړی دی چی د هغو په رڼا (رنرا) کښی په نهایت سکون او اطمینان سره د الله تعالی پر لاره په مندو ځغلی. بل هغه بدبخت دی چی د ده زړه د تیږی

(گفتی) په شان سخت دی. هیڅ یو نصیحت پری اثر نه کوی او نه د خیر کوم شاخکی پکښی ننوتلی شی. هیڅکله د الله تعالی د یادولو توفیق نه مومی او هم داسی خوشی چتی (بیکاره) د اوهامو او اهووو او رسومو او د آباوو د تقلید په تیارو کښی حیران او سرگردان گرځی.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا

الله توتۀ توتۀ نازل کړی دی ډیر ښائسته خوږ کلام کتاب

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ یوه خبره د دی کتاب له خبرو څخه ښه او بهتره نه ده.

مُتَشَابِهًا مَثَانِي

(او دغه پاک کتاب ډیر ښائیسته خوږ کلام) مشابه یو له بل سره مکرر غبرگ (دی)

تفسیر: یعنی داسی صحیح، صادق، مضبوط، نافع، معقول فصیح او بلیغ دی چی په هیڅ یوه آیت کښی ئی هیڅ صوری او معنوی نقص نه لیده کبیری او هیڅ یو آیت ئی له بل آیت څخه کم نه دی. یو له بل سره موافق مطابق او مشابه دی. په مضامینو کښی ئی هیڅ یو اختلاف او تعارض نشته. بلکه د اکثریوو آیتونو مضامین داسی متشابه سره واقع شوی دی چی د یوه آیت د راجع کولو څخه بل آیت ته د هغه صحیح معنی او تفسیر معلومیږی. «القرآن یفسر بعضه بعضا» او د «مثنی» یعنی غبرگ مکرر مطلب دا دی چی ډیر احکام، مواعظ قصص او نور په مختلفو عناوینو او اسلوبو سره اړولی شوی دی خو په ښه ډول (طریقه) سره په یاد او په زړه کښی ځای ونیسی. په تلاوت کښی هم څو څو ځلی آیتونو مکرریږی او ځینو علماوو د «متشابه» او د «مثنی» څخه داسی مطلب اخیستی دی چی په ځینو آیتونو کښی د یوه قسم مضمون سلسله تر لری ځای پوری اوږدیږی او هغه متشابه دی. او په ځینو ځایونو کښی د یوه نوعیت مضمون سره په بله جمله کښی د هغه د مقابل نوعیت مضمون بیان کوه شی مثلاً ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾ یا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّهُ يَفْضِلُ الَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾ دغسی ﴿وَيُخَذَّرُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾ دغسی آیتونو «مثنی» ویل کیږی چی په دغو کښی دوه مختلف قسمونه مضامین بیان شوی دی.

تَقْشَعْرِمُهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

ثُمَّ تَلَيْنُ جُلُودَهُمْ وَقُلُوبَهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ

چی لرځیږی رپیږی ځیگ کیږی له ده پوستکی د هغو کسانو چی ویریږی له رب خپل بیا پاسته شی (آرام نیسی) پوستکی د دوی او زړونه د دوی طرف د یادولو د الله ته

تفسیر: یعنی د کتاب الله له آوریډلو څخه د الله تعالیٰ خوف او د ده د کلام له عظمته د ده زړه مرتعش او لرځیږی او ویشتان ئی شکپک (نیغ) دریږی او پوستکی ئی پاسته کیږی. مطلب دا چی د خوف او رعب کیفیت پر دوی طاری کیږی او د دوی، قلب او قالب، ظاهر او باطن د الله تعالیٰ له یاده متمایل او راتیږی او د الله تعالیٰ یاد د دوی پر روح او بدن پر دواړو یو خاص اثر پیدا کوی. دغه د کاملینو اقویاوو حال شو. که کله پر ضعفاوو او ناقصینو بل کوم قسم کیفیات او احوال طاری شی مثلاً غشی یا صعقه او نور نو د هغه نفی له دغه آیت څخه نه کیږی او نه د هغه تفصیل پر هغوی لارمیږی بلکه داسی له خپل ځانه تلل او له سده (هوشه) او واکه (اختیاره) وتل عموماً د وارد د قوت او د مورود د ضعف دلیل دی. په جامع ترمذی کښی یو حدیث دی چی پر ابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه د یوه حدیث د بیانولو په وخت کښی د ځینو داسی قسم احوال طاری کیدل مصرح دی. والله اعلم بالصواب.

ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۝

دغه (قرآن) هدایت دی د الله سمه لاره ښی په دغه (قرآن) سره هر هغه چاته چی اراده وفرمائی، او هر څوک چی وئی ښویوی الله پس پیدا به نشی هغه ته هیڅوک لاره ښوونکی.

تفسیر: یعنی د هر چا دپاره چی د الله تعالیٰ حکمت مقتضی وی داسی د بری او کامیابی لاری ورخلاصوی او په دغه شان سره د مقصود د منزل پر طرف درومی. او هر هغه چاته چی الله تعالیٰ د ده د سوء استعداد له وجی د هدایت توفیق ور نه کړی نو بل څوک به له هغه سره څه مرستی (مدد) وکړی او څرنگه به ئی لاس ونیسی ؟

أَفَمَنْ يَتَّقِ بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَقِيلَ
لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿۳۳﴾

آیا پس هغه څوک چی ځان ساتی په مخ خپل سره له سختی د عذاب د ورځی د قیامت (په شان د هغه مامون دی ؟ بلکه نه دی) او ویه ویلی شی ظالمانو ته چی وڅکئ (خوند) د هغه عمل چی وی تاسی چی کوه به مو (په دنیا کښی چی د انبیاوو تکذیب وو).

تفسیر: د انسانانو قاعده ده کله چی د مخامخ له لوری پری څوک حمله او یرغل راوړی نو په لاسونو سره د هغه مخه نیسی لیکن په محشر کښی به د ظالمانو لاسونه بند وی خو د عذاب څپیری برابری د دوی پر مخ ولگیری نو آیا داسی یو انسان چی د داسی خورا (دیر) سخت گزار مخه پخپل مخ سره ونیسی او ورته وویل شی چی اوس د هغو کارونو مزه وڅکه چی په دنیا کښی دی کړی وو د هغه مؤمن په شان کیدی شی چی هغه ته به په آخرت کښی د هیڅ یو قسم تکلیف او زحمت رسیدلو فکر او اندیښنه نه وی او د الله تعالی په فضل او مرحمت سره به بیخی مطمئن او بیفکره اوسپری ؟ له سره یو نه دی!

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاتَتْهُمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۳۴﴾
فَإِذَا أَقْبَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۳۵﴾

(هم داسی) دروغجن شمیرلی وو (خپل انبیاء) هغو کسانو چی پخوا له دوی نه وو پس رابه غی دوی ته عذاب له داسی طرفه چی نه به پوهیدل. پس ویه څکوله په دوی الله خواری او رسوائی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی او خامخا عذاب د آخرت دیر لوی دی که چری وی دوی په دی عالمان (نو ایمان به ئی راوړی وو).

تفسیر: یعنی دیر اقوام د انبیاوو د تکذیب په سبب هلاک او رسوا کړی شوی دی او د آخرت اشد عذاب لا د هغوی دپاره همغسی امرک او پوره پاتی دی. نو آیا دغه موجوده مکذبین داده او

مطمئن دی چی له هغوی سره په دغسی معامله نه کیږی. هو! که دوی د پوه او فکر او غور خاوندان وی نو په دغه مورد کښی به ئی فکر او غور کوو.

وَلَقَدْ خَرَّبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٨﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٣٩﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ خلقو ته په دغه قرآن کښی له هر مثله (چی په دینیه وو امورو کښی پکاریږی) دپاره د دی چی دوی (پری) پند واخلي. په دی حال کښی چی دا قرآن دی لوستلی شوی په عربی ژبی سره چی نه دی خاوند د کوروالی دپاره د دی چی دوی وساتلی شی (له معاصیو او له کفره).

تفسیر: دغه د دوی نه پوهیدل د دوی له غفلته او حماقته دی. د قرآن په پوهولو کښی هیڅ قصور او لندون نه دی. پاک قرآن خو هره یوه خبره په مثالونو او دلیلونو سره پوهوی، خو خلق په هغه کښی غور او دقت وکړی، او په هغه سره خپل عاقبت اصلاح کړی، قرآن په یوه صافه عربی ژبه رالېږلی شوی کتاب دی چی د ده د رومبنيو مخاطبینو مورنی ژبه ده. په دغه قرآن کښی هیڅ یوه کډه او ناموافق خبره نشته او ډیری ښی صافی سمی خبری په کښی شته چی سلیم عقل ئی په ډیر ښه شان سره قبلوی هیڅ قسم اختلال او کوروالی د ده په مضامینو او عباراتو کښی نشته. د هغو خبرو د اجراء او تعميل احکام ئی صادر کړی دی چی د هغه تعميل سخت او مشکل نه دی او د هغو عقائدو اذعان او ایقان چی غوښتلی شوی دومره صعب او محال نه دی غرض تری دا دی چی خلق په سهولت سره تری مستفید شی او د اعتقادی او عملی اغلاطو څخه محفوظ پاتی وی او صاف صاف نصایح واورى او له الله تعالیٰ څخه تل وویږی.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا
سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِينَ مَثَلًا

تری (بیانوی) الله یو مثل چی یو سری وی (مړی) چی وی په ده کښی (ډیر) شریکان تول بدخویه سره ناسازه او یو بل سری وی (هغه هم مړی خو) سلامت تول د یوه سری وی، آیا برابر دی سره دغه دواړه مثلونه (د

مريو بلکه ؟ نه دی سره برابر هم داسی دی حال د کافر او د مؤمن)،

تفسیر: یعنی که خو تنه حصه لرونکی په یوه مریي یا نوکر کښی شریک وی او له دغو څخه هر یو حصه لرونکی بد خلقه بيمروته سخت مزاجه، ضدی او عنادی واقع شوی وی او له دوی ځنی هر یو هم دغه غواری چی هغه مریي یا نوکر یواځی د هم ده خدمت او کار وکړی او نور شرکاء ورسره څه اړه (تعلق) او علاقه ونه لری نو ښکاره خبره ده چی په دغه فکر کښی دغه خدمتگار سخت وارخطاء او پريشان کيږی په خلاف د دی هغه مریي او نوکر چی یواځی یوه سره وی نو هغه ته به یو شان یو جانبه طمانیت حاصل وی او د څو تنو بادارانو د خوښ ساتلو فکر او د دی خوا او هغی خوا ځغلولو اندیښنه به ورسره نه وی. اوس ښکاره خبره ده چی دغه دواړه مریان بیخی نشی سره برابریدلی هم داسی وگنئ مشرک او موحد د مشرک زړه په څو جانبه ویشلی شوی وی او د څو تنو باطله معبودانو د خوښ ساتلو په فکر کښی مشغول وی پر خلاف د دی موحد خپل گرد (تول) توجهات، خیالات، ارتباطات او تعلقات د واحد الله په طرف مصروفوی او د ده مرجع او مرکز د تل دپاره د هغه پاک الله دربار دی. موحد په پوره اطمینان او تول زړه سره د الله تعالی د رضاء او خوښی په فکر کښی مشغولېږی او پوهیږی چی وروسته د پاک الله له خوښی څخه د بل چا خوښی او خوشالی ته چندانې اړ (محتاج) نه یم. اکثر مفسرینو د دی مثال تقریر هم داسی کړی دی مگر حضرت شاه صاحب لیکي «یو مریي چی د څو تنو وی نو هیڅوک به هغه خپل نه گنئ نو هیڅوک به ئی له حاله په پوره ډول (طریقه) سره نه وی باخبره او هغه مریي چی صرف د یوه سری وی نو بدار (مالک) ئی هم هغه خپل مریي گنئ او په پوره ډول (طریقه) سره د ده له احواله ځان خبروی هم دغه مثال دی د هغو کسانو چی د یوه رب بندگی کوی او د هغو چی د څو باطلو خدایانو بندگان وی.

الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

توله ثناء صفت خاص الله ته دی، بلکه زیاتره د خلقو نه پوهیږی (په نفع او ضرر خپل).

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد هغه پاک الله ته دی چی په داسی اعلیٰ مطالبو او حقایقو سره مو په داسی صاف او په زړه پوری مثالونو او شواهدو پوهوی مگر سره له دی ډیر داسی بدنصیبه کسان دی چی د دغو واضحه و مثله و په پوهیدلو توفیق نه مومی.

إِنَّكَ مِيتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٤١﴾

بیشکه چی ته هم مر کیدونکی ئی او بیشکه دوی هم مر کیدونکی دی (او هیثوک بی له الله پاتی کیدونکی نه دی) بیا بیشکه تاسی په ورځ د قیامت کښی په نزد د رب خپل جگړه به کوی (په دینیه و امورو کښی).

تفسیر: یعنی د دغه اختلاف اثر چی د مشرک او موحد په منع کښی دی د قیامت په ورځ کښی علیٰ رؤس الاشهاد ظاهریری څه مهال (وخت) چی نبیان به سره له خپلو امتیانو یو ځای کړل شی، او کافران به د انبیاء او مؤمنینو په مقابل کښی جگړی او مناقشی وکړی او حجتونه او دلائل به را وړاندی کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار به منکریری چی له سره مونږ ته ستا حکم نه دی را رسیدلی بیا د دوی د دغه انکار په مقابل کښی د پرښتو او د ځمکی او آسمان او د دوی د لاسونو او پښو او نورو اعضاؤ په شهادت به پری ثابتیری» چی دوی پخپلو دغو ادعاؤ کښی دروغجنان دی هم داسی د نورو گردو (تولو) جگړو فیصلی به هم په هغه ورځ کښی د پاک الله په حضور کښی صادریری. بهتر هم دا دی چی د «اختصام» لفظ عام کیښود شی خو د احادیثو او آثارو څخه مخالف نشی.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٩﴾

پس څوک دی دیر ظالم؟ (بلکه نشته) له هغه چا چی دروغ تری پر الله (په لرلو د شریک ځوی، ښځی) او دروغ شمیری رښتیا خبره (قرآن) کله چه راشی (دغه قرآن) دغه (مکذب) ته، آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د کافرانو؟ (بلکه شته).

تفسیر: پر الله باندی ئی دروغ وویل یعنی شریک ئی ورته ودراره یا ئی اولاد ور تجویز کړ، یا ئی داسی صفات ورمنسوب کړل چه په واقع کښی د ده د ذات او صفاتو سره ور (مستحق) او لائق نه وی او رښتیا خبره کله چه ورته ورسیده دروغ ئی وشمیرله، یعنی هغه رښتیا خبری چه انبیاء علیهم السلام د الله تعالیٰ له طرفه راوړلی هغوی ته ئی د دروغو نسبت وکړ او هیڅ ئی پکښی خپل فکر او غور ونه چلاوه. بلا شبهه هغه څوک چی له حق او حقانیت سره دومره عداوت او دښمنی لری له هغه ځنی دیر لوی ظالم بل څوک کیدی شی، او د داسی ظالمانو د ورتلو او هستوگنی ځای ما سوا له دوزخه بل به چیری وی؟ عموماً مفسرینو د دی آیت تفسیر داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی که نبی (معاذالله) په دروغو سره د الله تعالیٰ نوم واخیست نو له دی نه دیر خراب بل څوک کیدی شی؟، او که نبی رښتین وی او تاسی ئی دروغجن کوئ نو له تاسی څخه به لوی دروغجن بل څوک وی گواکی د ﴿مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ﴾ او د ﴿وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ﴾ مصداق ئی سره جلا جلا (جدا جدا) مقرر کړ، او هم داسی وروسته له دی نه په ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ﴾ الآية - کښی راځی.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٤٠﴾

او هغه (محمد) چی راغی په (خبری) رښتیا سره او هغه (مؤمنان) چه رښتیا ئی وشمیرله دا (خبره) دغه کسان هم دوی دی پرهیزگاران (له معاصیو او له شرکه).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د ویریدونکیو شان داسی وی چه تل رښتیا ووائی او د رښتیا تصدیق وکړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هر هغه چی رښتیا خبری ئی له خپل ځان سره راوړی دی هغوی انبیا او هغه کسان چه په رښتیا سره ئی منی مؤمنان دی» گواکی د دواړو

جملو مصداق سره جلا (جدا) دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٩﴾
لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾

شته دوی ته (په جنت کېږي) هر هغه (نعمت) چي غواړي ئی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) جزا ده د محسنانو نیکو کارانو دپاره د دی چه ورژوی (توئی کړی) الله له دوی نه بدتر د هغو گناهونو چي کړی ئی او چي جزا ورکړی (الله) دوی ته اجر د دوی په سبب د هغه ډیر ښه عمل چي ؤ دوی چي کوو به ئی (په دنیا کېږي)

تفسیر: یعنی الله تعالی متقینو او محسنینو ته د دوی د ډیرو ښو کارونو اجر او بدل ورکوی که په غلطه کوم بد عمل تری صادر شوی وی هغه وریښی.

تنبیه: ښائی چه د «اسوأ» او د «احسن» د تفضیل صیغی ئی څکه اختیار فرمایلی وی چه د لویو ذواتو او مقربینو ادنی نیکی او حسنات د نورو له نیکیو او حسناتو او ادنی بدی او سیئه ئی د نورو له سیئاتو څخه لوی او درانه گنل کیږی، والله اعلم.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ
وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۖ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا
لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ۚ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٤١﴾

آیا نه دی الله کافی بس کیدونکی د بنده خپل (بلکه کافی دی) او ویرو (کفار ای محمده!) تا په هغو بتانو (چي عبادت ئی کوی کفار) بی له الله، او هر څوک چي گمراه ئی کړی الله پس پیدا به نشی دی (گمراه) ته هیڅوک سمه لاره ښوونکی او هر چا ته چي سمه لاره وښیي الله پس نشته ده ته هیڅوک گمراه کوونکی، آیا نه دی الله ډیر زبردست غالب قوی خښتن

(خاوند) د بدل اخیستلو؟ (بلکه دی).

تفسیر: خو آیتونه پخوا په ﴿قَوَّبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّرَجُلٍ أَفْتَدَىٰ﴾ الآية - کښی د شرک رد او د مشرکینو د جهل بیان کړی شوی وو نو د هغه په نسبت به مشرکینو زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم له بتانو څخه ویراوه، او ویل به ئی «وگورئ تاسی زمونږ د معبودانو تحقیر او توهین مه کوئ! او دوی پر خپل ځان مه خپه او مه قهرجنوئ! نه چی دوی (معاذالله) له تا څخه بالکل روغ لیونی او تیار پاگل جوړ کړی» نو دلته د هغه جواب ورکوی «هر هغه چی د لوی زبردست الله بندگی ځانته غوره کړی وی نو دی به کله له دغو عاجزانو او ناتوانانو باطلو معبودانو څخه ویریری آیا د هغه عزیز منتقم الله تعالی امداد او اعانت ده لره بس او کافی نه دی چه له بل چا څخه ویریری یا ورته څه هیله (امید)، طمع، توقع او امید ولری؟ دغه هم د دغو مشرکینو خبط، ضلال او مستقله گمراهی ده چه د واحد الله بندگان له هسی چنی (بیکاره) او فضولو شیانو څخه ویروی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی پر سمه صافه لاره روانول او نه روانول دغه گډ (تول) د پاک الله په واک، قبضه او اختیار کښی دی کله چه کوم یوه ته الله تعالی د ده د بدتمیزی او کړو تلو په بنا د بری او کامیابی سمه صافه لاره ونه ښی نو هغه هم داسی لیونی او پاگل کیږی او دغسی د غټو غټو خبرو د پوهیدلو قوت او قدرت هم تری ورک کیږی آیا دغه احمقان دومره هم نه پوهیږی هغه بنده چی د قدوس الله په حمایت او پناه کښی ننوتلی وی نو کوم یو قدرت او طاقت د هغه یوه وښته ته هم څه ضرر رسولی شی؟ هر یو طاقت چی دغسی یوه کار ته اقدام او ځغرد (ضد) وکړی تکرری تکرری به کړ شی ځکه چه د الله تعالی غیرت هرومرو (خامخا) د خپلو مخلصو بندگانو انتقام (کسات) آخلی».

وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَتَاتَدُّعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَتُ ضُرِّيَّهِ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٩﴾

او خامخا که وپوښتی ته (ای محمده!) له دغو (مشرکانو) چی چا پیدا کړی دی دا آسمانونه او ځمکی نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) چی الله (پیدا کړی دی) ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا پس وینی تاسی هغه بتان چه بولئ (عبادت ئی) کوئ تاسی بی له الله که چیری اراده وفرمائی له ماسره الله

د ضرر رسولو آيا دى دا بتان لري كوونكى د ضرر د هغه (له مانه؟ بلكه نه دى!) يا كه اراده وفرمائى (الله) له ماسره د رحمت (د نفعى رسولو) آيا دى دغه (بتان) منع كوونكى د رحمت د الله (له مانه؟ بلكه نه دى!) ووايه (اى محمده!) دوى ته بس دى زما الله، خاص په هم دغه الله توكل كوى توكل كوونكى (په هر حال او هر كار كښى او خپل ټول امور هم هغه ته ورسپارى).

تفسير: يعنى يو طرف خو قدوس الله چى پخپله ستاسى د اقرار سره موافق د ټولو آسمانونو او ځمكى خالق او مالك دى او بل طرف دغه د تيږو (گټو) بيځانه او بى سا بتان يا عاجز مخلوقات چى كه هغوى گرد (ټول) سره يو ځاى هم شى د الله تعالى د رالېږلى شوى يو ادنى زحمت يا راحت مخه نشى نيولى او نه ئى نوعيت بدلولى شى. نو تاسى پخپله دغه خبره راوښيي چه له دغو دواړو څخه كوم يو د اطمینان او اعتماد وړ (مستحق) او لايق كيدى شى؟ او كوم يو د خپل مدد دپاره كافى او بس وگنلى شى؟ د حضرت هود عليه السلام قوم هم ويلي ؤ ﴿إِنْ نَقُولْ إِلَّا غَيْرُكَ بَعْضُ إِلَهِنَا يَسْتَوْهٌ﴾ چى د هغه جواب حضرت هود عليه السلام داسى وركړى ؤ ﴿قَالَ إِنْ أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ مِنْ دُونِهِ فَيُكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظَرُونَ إِنْ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا أَهْوَأْتُهَا لَكُمْ أَنْ رَأَيْتُمْ عَلَيَّ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمًا﴾ (د جزء ۱۲ هود (۵) ركوع ۵۴، ۵۵، ۵۶ آيت) او حضرت ابراهيم عليه السلام هم خپل قوم ته داسى فرمايلى ؤ ﴿وَلَا تَخَافُ مَا يُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يُشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ وَكَيْفَ تَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (د جزء ۷ الانعام ۹ ركوع) ۸۰ - ۸۱ آيت

قُلْ لِقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾
مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٨١﴾

ووايه (اى محمده!) اى قومه زما ژوند (روزگار) كوى تاسى په ځاى (او حال) خپل كښى بېشكه زه هم عمل كوونكى يم (په حال د توكل او صبر خپل) پس ژر ده چى معلوم به كړئ تاسى (زما او له تاسو نه) هر هغه چى رابشى هغه ته داسى عذاب چى وېه شرموى (او رسوا به كړى) دى او نازل به شى په ده عذاب هميشه

تفسير: يعنى عنقریب دغه خبره واضحه او څرگنديږي (ښكاره كيږي) چه د واحد الله بندگان

غالبان کيږي که د دغو سلهاو دروازو فقيران ؟ واقعات به ډير ژر دا راويښي چه هر هغه بنده چي د الله تعالي په حمايت او پنا کښي راغلي وي د هغه مقابله کوونکي بالاخر گرد (تول) سره خوار، زار او تباہ کيږي. تنبيه: له «عذاب يخزيه» څخه دنيوي عذاب او له «عذاب مقيم» څخه اخروي عذاب مراد دی والله اعلم.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّا يَضِلُّ عَلَيْهِمُ مَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ۝

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی پر تا کتاب (قرآن) دپاره (د انتفاع د تولو) خلقو په حقه سره پس هر چا چي سمه لاره ئی وموندله پس نفس د ده لره ده (فائده ئی) او هر څوک چي گمراه شو پس بیشکه هم دا خبره ده چي گمراه کيږي پر ځان خپل (چي ضرر ئی گالي (برداشت کوي)) او نه ئی ته پر دوی وکیل (ساتونکی)

تفسیر: یعنی ستا په ژبه او د دغه کتاب په ذریعه د نصیحت رښتیا خبری ویلی شوی دی او د دین سمه صافه برابره لاره ښوولی شوی ده، زیات له دی نه هر انسان دی خپله گټه (فائده) او تاوان وسنجوی (معلوم وکړي) هر څوک چي پر نصیحت عمل او تگ کوي خپل ځانته فائده او گټه (فائده) رسوي که نه خپله آخره خاتمه او انجام خرابوي پر تا د دوی نور هیڅ مسئولیت او ذمه واری نشته چي په زور او جبر سره دوی پر سمه لاره راوړي ستاسي وظیفه تش د الله تعالی د پیغام رسوونه ده چه دغه فریضه تاسي ادا کړي ده، وروسته له دی نه نور گرد (تول) معاملات هغه پاک الله ته وسپاري چي د ده د قدرت په لاس کښي ژوندی کول، مړه کول، ویده کول او وپېښول او نور گرد (تول) شیان دی.

اللَّهُ يَتَوَلَّى الْإِنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝

الله را کاري (قبضوي) نفسونه په وخت د مرگ د دوي او هغه نفس چي نه وي مر (هغه را کاري) په خوب د هغه کښي پس وساتي هغه (نفس) چي حکم کړي پر هغه د مرگ او بيرته راليري (بدن ته) هغه بل (نفس) تر نيتي په نامه کړي شوي پوري، بيشکه په دغه (قبض، امساک، ارسال) کښي خامخا ډير دلائل د قدرت دي دپاره د هغه قوم چي فکر کوي (او عبرت تري اخلي ليکن نه کوي فکر پکښي کفار)

تفسير: حضرت شاه صاحب ليکي «يعني په خوب کښي هره ورځ روح (سا) اخلي او بيا ئي بيرته ورليري هم دغه نښه ده د آخرت، معلوم شو چي په خوب کښي هم لکه موت سا اخيسته کيږي که خوب وځنډيږي (ايسار شي) نو هم هغه مرگ دي مگر دغه روح هغه دي چي ورته ظاهري هوش وائي او هغه روح چي په هغه سره تنفس جريان لري او نبضين خوځيږي او خواړه هضميږي هغه بل دي چي پخوا د مرگ له وقوع څخه نه ايستل کيږي». (موضح القرآن). «بغوي» له حضرت علي کرم الله وجهه څخه نقل کوي «په خوب کښي روح له بدن څخه وځي مگر د ده مخصوص تعلق د مخصوصو اشعو په ذريعه له بدن سره وي چي د دغه تعلق او ارتباط له وجي حيات له بطلانه ساتلي کيږي» لکه چي لمر له مليونو ميلو څخه لري د خپلو اشعه و په ذريعه ځمکه تودوي له دي نه ظاهريږي چي په خوب کښي هم همغه شي وځي چي د موت په وخت کښي وځي ليکن په خوب کښي د تعلق انقطاع هم هغسي نه وي لکه چي په موت کښي وي. والله اعلم.

أَمَّا تَتَذَكَّرُونَ دُونَ اللَّهِ شُفَعَاءُ

آيا نيولي دي دغو (مشرکانو) غير له الله شفاعتگران (بتان چي زاري وکړي الله ته)

تفسير: يعني مشرکين د بتانو په نسبت داسي دعوي کوي چه دوي د الله تعاليٰ په دربار کښي زمونږ سپارښت او شفاعت کوي او د هم دوي له سپارښت څخه زمونږ گرد (تول) کارونه هلته جوړيږي نو ځکه مونږ د دوي عبادت کوو. حال دا چه اول د شفيع کيدلو دپاره معبوديت لازمي نه دي بل شفيع هم هغه څوک گرځيږي شي چي ورته د الله تعاليٰ له طرفه د شفاعت حکم او اجازه وي او يواځي د هغو کسانو په حق کښي شفاعت په عمل راتلي شي چي دوي د الله تعاليٰ په نزد غوره او مقبول وي. لنده ئي دا چه د شفيع مازونيت او د مشفوع مرتضائيت يو ضروري امر دي او دلته دغه دواړه خبري نشته نه د اصنامو (بتانو) مأذونيت ثابت دي او نه د کفارو مرتضائيت نو د دوي دغه دعوي غلطه شوه.

قُلْ أُولَٰئِكَ أُولُوا الْأَيْمَانِ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٣٧﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا اگر که وی دوی په داسی حال کښی چه مالکان نه وی د هیڅ شی او نه عقل لری (دوی چی ستاسی عبادت ورته معلوم شی ځکه چی جمادات وی).

تفسیر: یعنی بتان نه اختیار لری او نه پوه نو بیا د دوی شفیع کیدل ډیر عجیب دی.

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٨﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) خاص الله ته (اختیار د) شفاعت دی تول (او بل هیچا لره دخل نشته) خاص الله ته دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکې، بیا خاص هم ده ته بیرته بیول کیږی (لپاره د جزا)

تفسیر: یعنی فی الحال هم پر آسمانونو او ځمکه کښی د هم دغه الله تعالی سلطنت دی او فی المال هم د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورنگ هم هغه ته دی. نو بی د الله تعالی له خوښی او رضا هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت نه لری چی خپلی شونډی هم وڅوځولی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د الله تعالی په مخکښی شفاعت شته مگر د هم هغه الله تعالی په حکم نه ستاسی په خوله. کله چی مرگ راشی نو حضرت عزرائیل علیه السلام هم د چا په خوله هیڅوک نشی خوشی کولی».

وَإِذَا ذُكِّرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْهَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِّرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٣٩﴾

او په هغه وخت کښی چی یاد کړ شی الله یواځی (بی له بتانو) نو منقبض شی وترهیدری زړونه د هغو کسانو چی ایمان نه راوړی په آخرت بانډی او په هغه وخت کښی چی یاد کړل شی هغه (بتان) بی له دغه (الله) ناڅاپه دوی

خوشالپیری (مخونه ئی رانه او وچولی (تندی) ئی خلاص شی له خوینی)

تفسیر: د مشرکانو دغه یوه خاصه ده چی په غینو اوقاتو کښی تش پخپلو ژبو د الله تعالی د عظمت او د محبت اعتراف کوی لیکن د هغوی زړونه د واحد الله له ذکره او حمده او ثنا نه خوښیږی. هوا که د نورو بتانو یا وړوکیو معبودانو تعریف ورته وکړ شی نو له ډیری خوښی او خوشحالی پخپلو جامو کښی نه غنائیږی او د مسرت آثار د دوی له خپرو څخه له ورا (لری) څرگندیږی (ښکاره کیږی). د افسوس او حسرت غای دی چی نن ورځ علی الاکثر تش په نامه سره مسلمانانو هم داسی یو وضعیت غانته غوره کړی دی مثلاً که د واحد الله قدرت، قوت، عظمت او د ده د لامحدوده علم وسعت بیان وکړ شی نو د دوی په مخونو کښی د انقباض آثار احساس کیږی مگر که د کوم پیر، فقیر، حضرت، شیخ، ملنګ صاحبزاده، خواجه، سید او د نورو متعارفه و خوارقو، رشتیا، دروغ کرامات، او نوری چټی (بیکاره) او مهملی خبری دوی ته وویلی شی نو د دوی په خپرو کښی د وجد او نشاط علامت قائمیږی او په زړونو کښی ئی د سرور او انبساط امواج پیدا کیږی، بلکه ډیر اوقات د خالص توحید بیانوونکی د دوی په نزد د اولیاو الله منکر گنل کیږی «إلی الله المشتکی وهو المستعان».

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۳۹﴾

ووايه (ای محمده!) ای الله پیدا کوونکی د آسمانونو او د ځمکی ای عالمه خبرداره په پتو او په ښکاره و ته حکم (فیصله) کوی (په قیامت کښی) په منع د بندګانو خپلو کښی په هغو (دینیه و امورو کښی) چی و دوی چی پکښی اختلاف به ئی کوو.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی په داسی غټو خبرو کښی هم جګړی کوی او د الله تعالی دومره عزت او وقار هم د دوی په زړونو کښی نشته نو اوس زه ستا پاک دربار ته عرض او فریاد کوم خو پخپله د دغو جګړو په منع کښی یوه پریکړه او فیصله وفرمائی. (اوس بیا اخبار فرمائی د سختی د عذاب د کفارو او له نه خلاصیدلو د دوی له دغه عذابه په هیش وجه سره نو فرمائی)

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ

جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدُوا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَبَدَّ اللَّهُ هُمْ مِّنْ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٢٤﴾ وَبَدَّ اللَّهُ هُمْ سَيِّئَاتٍ
مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٥﴾

او که چیری بیشکه مملوک شی د هغو کسانو چی ظلم ئی (پر نفسونو خپلو په کفر سره اختیار) کړی دی هغه (اموال مبالغ) چی په غمکه کښی دی تول او په مثل (هم د هغه) نور ورسره شی نو خامخا فدی به ورکړی دوی په هغه سره له بدرنگه عذابه په ورځ د قیامت کښی، او ښکاره به شی دوی ته له جانبه د الله هغه (عذاب) چی نه ؤ دوی چی گمان به ئی کوو (د هغه). او ښکاره به شی دوی ته (جزا د) بدی د هغو اعمالو چی کړی ئی وو دوی او چاپیره نازله به شی په دوی (جزا د) هغه څیز چی ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی مسخري کولی (چی د الهی قهر او ابدی عذاب دی).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ چی د دغو اختلافاتو فیصلی اورولی کیږی په دغه وخت کښی به د دغو ظالمانو چی په شک او شرک سره ئی د الله تعالی شان تنقیص کوو ډیر بد حال وی. فرض ئی کړئ که په دغه ورځ د غمکی د مخ گردی (تولی) خزانی بلکه له هغو ځنی زائد مبالغ هم له دوی سره موجود وی او وغوړی چی دغه گرد (تول) اضعافاً مضاعفة خزائن د خپلی فدی په ډول (طریقه) ورکړی او خپل ځان خلاص کړی مگر هغه تری نه قبلیری او هر څه بد اعمال چی ده کړی دی یو په یو ئی په مخ راوړل کیږی او د داسی راز راز (قسم قسم) وپرونکیو عذابونو خوند به وشکی چی هیڅکله به د هغه مثال او نظیر د ده په وهم او خیال کښی هم نه وی گرځیدلی. الغرض هغه کسان چی پر خالص توحید او حق دین پوری به ئی توکی او مسخري کولی د هغه ربیر (تکلیف) او وبال دوی هرومرو (خامخا) گالونکی (برداشت کوونکی) دی او په هغو عذابونو کښی چی دوی ورپوری مسخري کولی دوی پخپله پکښی اخته کیدونکی دی.

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا نَادًا

پس کله چی ورسیری (جنس د) انسان ته څه قسم ضرر، نو بولی مونږ (دفع د هغه ته)

تفسیر: یعنی چه د هغه الله تعالی له ذکر څخه چی اوس خپه او ناراضه کیږی د مصیبت په وخت

کشی ورغې او ناری وهی او د ده ذکر چی د مصائبو په وخت کشی پری خوښیږی د مرفه الحالی په وخت کشی له دوی نه هیریږی.

ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ط

بیا کله چی ورکړو مونږ ده ته کوم نعمت له (جانبه) خپله وائی بیشکه هم دا خبره ده چی راکړی شوی دی ماته دغه (نعمت) په سبب د پوه (زما، نه ده داسی)

تفسیر: یعنی قیاس خو هم دغه غوښت چی دغه نعمت زما په برخه شی ځکه چی په ما کشی د دغی خبری لیاقت وو او د هغه د گټلو ذرائع ماته ښکاره او معلوم وو او الله تعالیٰ ته زما استعداد او اهلیت څرگند (ښکاره) وو نو بیا هغه ولی ماته ونه رسید، الغرض چی ده پر خپل لیاقت او عقل نظر وکړ او د الله تعالیٰ پر فضل او قدرت ئی نظر ونه کړ.

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

بلکه دغه (اعطا د نعمت) فتنه امتحان ازموینه ده ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (چی دغه تخویل استدراج، امتحان دی دوی ته).

تفسیر: یعنی داسی نه دی بلکه دغه نعمت د الله تعالیٰ له طرفه یو امتحان دی چی بنده د هغه پر موندلو تر کوم حد پوری د حقیقی منعم شکریه ادا کوی ؟ او د احسان او انعام حق ئی پیژنی؟ که ناشکری ئی وکړله نو دغه نعمت ورته نعمت او د ده د ځان ویال گرځی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دغه امتحان دی چی د ده عقل او سد (هوش) تر هغه ځای پوری رسیږی شو پر خپل عقل باندی مغرور شی نو سره له هغه عقله او سده (هوشه) آفت وررسیږی» نو بیا د بل چا په اړولو او منع کولو سره هغه نه اوری او نه تری منع کیږی.

قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۴۰﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ
سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَهُمْ بِمُعْجِزَاتِنَا

په تحقیق ویلی ده دغه خبره هغو کسانو (چی تیر شوی دی) پخوا له دوی نه (لکه قارون او قوم د ده) پس هیڅ قدر دفع د عذاب ونه کړه له دوی ځنی هغه (دنیوی مال او متاع) چی و دوی چی کسب (د گټی د هغو) به ئی کوو. پس ورسید له هغو (پخوانیو) ته (جزا د هغو بدو) اعمالو چی کول به دوی (په خسف سره) او هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی (په اختیارولو د کفر) له دغه (قوم ستا ای محمده!) ژر ده چی وبه رسیږی دوی ته (جزا د) بدیو د هغو اعمالو چی کړی دی دوی او نه دی دوی عاجز کوونکی (مونږ لره له تعذیب د دوی نه)

تفسیر: لکه چی قارون هم داسی ویلی و د هغه څه حشر او آخره خاتمه وشوه د هغه ذکر پخوا له دی نه تیر شو یعنی څرنگه چی پر پخوانیو مجرمینو د خپلی گناه سزا او وبال ولوید پر دغو موجوده و مشرکینو هم د دوی د بدو اعمالو سزا او وبال لویدونکی دی، څه وخت چی پاک الله د دوی د سزا ورکولو اراده وفرمائی نو دوی له سره خپل ځانونه نشی پتولی او نه چیری تری تهنیدلی شی او نه په کوم چل او تدبیر سره دی ستړی، ستومانه او عاجزولی شی.

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

آیا نه پوهیږی دوی په دی چی بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چا ته چی اراده وفرمائی او تنگوی (په اندازه کوی ئی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چی ایمان راوړی (په الله چی باسط او قابض دی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی محض د روزی فراخی او تنگی د کوم سړی د مقبولیت او مردودیت دلیل نشی کیدی نه د روزی گټل دومره په عقل، ذهانت، علم او لیاقت پوری منحصر دی. وگورئ چی څومره بیوقوفان ناپوهان په ډیر اطمینان او هوسانی (آرام) سره ژوندون کوی او څومره عقلا، فضلا او نیکان په لوړو سره شپي او ورځی تیروی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

«یعنی په عقل چلولو او تدبیر کولو کښی هیڅوک څه کمی نه کوی بیا د یوه روزی ارته او د بل تنگه ده نو وپوهیږی چی دغه یواځی د عقل کار نه دی چی پر خپل ځان باندي روزی ارته

کری بلکه دغه تقسیم د حقیقی رزاق د حکمت او مصلحت تابع او د هم ده د قدرت په لاس کښی دی».

قُلْ يُعْبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾

ووايه (ای محمده! چی فرمائی الله) ای بندگانو (مؤمنانو) زما هغو کسانو چی اسراف ئی کری دی پر نفسونو خپلو مه ناامیده کیږئ له رحمته د الله (ځکه چی) بیشکه الله مغفرت کوی بښی گناهونه تول (اگر که ډیر هم وی بی له شرکه) بیشکه چی الله هم دی دی بښه بښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: دغه آیت د ارحم الراحمین د بی پایانه رحمت بیان او د ده د عفوی او د عظیم الشان تیریدلو اعلان کوی او د خورا ډیرو سختو مایوس العلاجو مریضانو په حق کښی د شفاء د اکسیر حکم لری. مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، فاسق، فاجر، او نور عاصیان او باغیان هر څوک چی وی د دغه آیت له آوریډلو څخه وروسته د الله تعالیٰ مهربانی ته امیدوار کیږی ځکه د هر چا په نسبت چی الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه گناه معافوی او هیڅوک د ده لاس نشی نیولی بیا بنده به ولی ناامیده کیږی؟ هوا دغه ضروری ده چی د الله تعالیٰ له نورو اعلاناتو سره سم چی په هغو کښی تصریح شوی ده چی د کفر او شرک جرم به بی له توبی او بی له ایمانه نه قبلوی، ښائی چه ﴿إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ له «من یشاء» سره مقیده وکنله شی خو سره له هغه د دغی خبری تقیید ئی هم فرمایلی دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (د جزء ۵ نساء ۱۸ رکوع ۱۱۶ آیت) له دغه تقیید څخه دغه نه لارمیږی چی الله تعالیٰ بی له توبی هیڅ یوه لویه یا وړوکی گناه نشی معافولی او نه ئی داسی مطلب کیږی چه د هیڅ یو جرم دپاره له سره د توبی ضرورت نشته او بی له توبی به گرد (تول) گناهونه معافیږی. قید یواځی د مشیت دی او د مشیت په متعلق په نورو آیتونو کښی دا ښوولی شوی دی چی هغه په کفر او شرک کښی بی له توبی ممکن نه دی لکه چی د دغه آیت شان نزول هم پری دلالت کوی او د دی وروستنی آیت له افادی څخه هم معلومیږی.

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٢٤﴾

او بیرته وگرځئ تاسی رب خپل ته (له شرکه او عصیان) او غاړه کیږدئ ده ته پخوا له هغه چي راشي تاسی ته عذاب بیا به مدد درسره نشي کولی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: د مغفرت په لوری د توجه ورکولو سره له دی ځایه د توبی په طرف توجه ورکوی یعنی پخپلو تیرو اغلاطو نادم شی! او د الله تعالی د بی پایانه جود او کرم څخه وشرمیږئ! او د کفر او عصیان لاره پرېږدئ! او د هغه کریم رب په طرف رجوع وکړئ! او خپل ځانونه بیخي هغه ته وروسپارئ! او د ده د احکامو په مقابل کښی په نهایت عجز او اخلاص سره غاړه کیږدئ! او ښه وپوهیږئ چي په حقیقت کښی نجات یواځی د ده په فضل او کرم سره ممکن دی. زمونږ رجوع او انابت هم بی د الله تعالی له فضله او کرمه نشي میسر کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «کله چي الله تعالی اسلام غالب وگرځاوه هغه کفار چي په دښمنی کښی به مصروف ؤ وپوهیدل چي بیشکه الله تعالی د اسلام حامی او ناصر دی او قانع شول چي مونږ په غلظه او بی لاری یو. نو پر خپلو دغو غلطیو متأثر او متأسف شول لیکن له شرمه او خجالت په اسلام نه مشرف کیدل او په خپلو زړونو کښی به ئی ویل اوس به زمونږ اسلام څرنگه منل کیږي؟ چي دښمنی مو له اسلام سره وکړه، او له مسلمانانو سره مو جنگونه وکړل او د دیرو مسلمانانو وینی مو توی کړی نو الله تعالی د دوی د تسلی دپاره وفرمایل چي داسی هیڅ یوه گناه نشته چي الله تعالی د هغه توبه قبوله نه کړی مه بی هیلې او مه ناامیده کیږئ! توبه وکړئ! او الله ته رجوع وکړئ! بښلې کیږئ! مگر څه وخت چي ستاسی پر سر عذاب راشي او مرگ مو په نظر ورسیږي نو په هغه وخت کښی هیڅوک ستاسی کومک او مدد ته نشي رسیدی».

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾

او متابعت وکړئ د ډیر غوره حکم د هغه (قرآن) چي نازل کړی شوی دی تاسی ته له (جانبه د) رب ستاسی پخوا له هغه چي راشي تاسی ته عذاب یو ناڅاپه حال دا چي تاسی به نه پوهیږئ (چي له کوم لوری راځي)

تفسیر: له ښی خبری څخه مراد قرآن کریم دی یعنی پر قرآنی هدایتو عمل وکړئ! او د عذاب له

راتگه پخوا د خپل مستقبل په فکر او اندیښنه کښی اوسئ! که نه د عذاب له معائنی څخه وروسته به د هغه هیڅ تدارک او انتظام نشی کیدی او هیڅ یو تدبیر به مؤثر نه لویږی. د الله تعالی عذاب به مو داسی یو ناڅاپه راگیر کړی چه تاسی به له سره د هغه پر راتگ نه خبریږئ.

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يُحْسِرُنِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَأِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّخِرِينَ ۝

(چابکی کوی تاسی په تعمیل د قرآن باندی پخوا له هغه) چی ووائی یو نفس ای ارمان او ندامت می دی پر هغه چی تقصیر می کړی دی په طرف (په حق د طاعت) د الله کښی او بیشکه چی وم زه خامخا له مسخره کوونکیو (په مؤمن به) څخه.

تفسیر: یعنی په هوا او هوس، رسم، تقلید او په دنیوی خوندو او چرچو کښی اخته او مشغول او د الله تعالی له ذکره او یاده بلکه د ده له وجوده بیخی غافلان شوی ؤ. د ده دین او رسول او د هغه هولناک انجام په نسبت به مو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ویرولو ملندی، توکی او مسخری کولی، او د دغو شیانو په حقیقت نه ؤ پوهیدلی. د ډیر افسوس ځای دی چی د الله تعالی په پیژندلو او د ده د حقوقو په منلو کښی مونږ په څه اندازه سره غفلت او قصور کړی دی چی د هغه په نتیجه کښی نن له دغی بدی پېښی سره مخامخ شوی یو کفار به دغسی خبری په محشر کښی کوی که د آیت مضمون کفارو او عصاتو لره عام کیښود شی نو د ﴿وَأِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّخِرِينَ﴾ معنی به «عملت عمل ساخر مستهزئ» وی. (کما فسر به ابن کثیر رحمه الله علیه).

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ۝

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی که چیری داسی وی چی بیشکه الله سمه لاره ښوولی وی ماته نو خامخا وم به زه له متقیانو پرهیزگارنو (له شرکه او له معاصی نه).

تفسیر: کله چی په حسرت او افسوس سره کار ونه چلیږی نو د خپل فهم غلطولو دپاره دغه ګود عذر وړاندی کوی. څه ووايم الله تعالی ماته هدایت رانه کړ. که الله اراده فرمایلی وی نو نن به زه هم د متقیانو په مرتبه رسیدلی وم د دغه جواب وروسته داسی راځی ﴿بَلَىٰ قَدْ جَاءَ تِلْكَ الْأَيَّاتُ﴾

او ممکن دی چه دغه کلام د اعتذار او احتجاج په طریقه سره نه وی بلکه تش د یاس د اظهار په طور وی یعنی زه د خپلی بد استعدادی او بد تمیزی له سببه د دغی خبری وړ (مستحق) او لائق نه وم چی الله تعالی ماته سمه لاره ښوولی وی او د مقصود تر منزل پوری ئی زه رسولی وی که په ما کښی اهلیت او استعداد وی او الله تعالی زما لاس نیوی کړی وی نو زه به هم نن ورځ د متقیانو په زمره کښی شامل شوی وم.

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۵۸﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی (نفس) په هغه وخت کښی چی وویښی عذاب کاشکی وی ماته بیا بیرته ورته (دنیا ته) پس وم به زه هلته له نیکوکارانو (موحدانو هم په عقائدو هم په اعمالو کښی)

تفسیر: کله چی حسرت او اعتذار دواړه بیکاره ثابت شی او د دوزخ له عذابونو سره مخامخ شی نو په دغه وخت کښی به د اضطراب وارخطائی له شته داسی وائی «په هر ممکنه صورت سره چی کیږی یو غلی می بیا دنیا ته بیرته ولیږه! او د توبی او اطاعت فرصت او موقع راکړه! او وگوره چی زه په څه صلاح او تقوی سره بیرته درحاضریم». فرمائی الله تعالی چی ولی می هدایت نه وو درته کړی بلکه درته کړی می و.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَ ثُكَ أَيْتِي فَكَذَّبْتُ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتُ وَكُنْتُ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿۵۹﴾

هو! داسی ده چی په تحقیق راغلی ؤ تاته دلائل (قرآن) زما پس تکذیب کړی ؤ تا په هغو سره او تکبر دی کړی وو او وی ته له کافرانو (نامنونکیو نه)

تفسیر: یعنی غلط وائی. آیا الله تعالی درته سمه صافه لاره نه وه درښوولی؟ او خپل انبیاء ئی سره له معجزو او احکامو نه وو درلیږلی؟ مگر د هغوی خبری دی ونه منلی او هر هغه شی چی تاته ویلی کیده هغه مو سره له غروره تکبره او تکذیب کوو او ستا هم دغه لوئی او تکبر د حق له قبوله مانع گرځیده. او خبره هم دا ده چی الله تعالی ته له ازله دغه خبره معلومه وه چی ته به

د ده له آیتونو څخه انحراف او انکار کوی او په تکبر او سرکشی سره به وړاندې کېږي. ستا د طبیعت او مزاج غوښتنه او اقتضاء هم داسې ده چې که زر کرته د دنیا په طرف بیرته وگرځولی شی بیا به پخپلو هم هغو واهیږو حرکاتو کښې مداومت کوی او له هغه څخه له سره لاس اخیستونکي نه ئی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا إِلَيْنَا لَهُمْ عَاقِبَةُ الْأُولَى﴾ (د انعام ۳ رکوع ۲۸ آیت د داسې خلکو په نسبت د الله تعالی داسې عادت نه دی چې دوی بریالیان او کامیاب کړي بلکه خائب او خاسر کوی ئی.

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ

او په ورځي د قیامت کښې به ووينی ته هغه کسان چې دروغ ئی ترلی دی پر الله پوری (په نسبت د شرک او نورو عیبونو) مخونه د دوی به تور کړی شوی وی

تفسیر: کومه خبره چې د الله تعالی له جانبه راځي او هغی ته د دروغو نسبت کول شی هم دغه پر الله تعالی دروغ ترل دی ځکه چې دروغ شمیرونکي داسې دعوی کوی چې الله تعالی هغه خبره نه ده فرمایلي، حال دا چې په واقع کښې به ئی فرمایلي وی نو د دغو دروغو توروالی د قیامت په ورځ د دوی پر څیرو کښې څرگندیږي (ښکاره کیږي).

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ

آیا نشته په دوزخ کښې ځای دپاره د منکرانو (کافرانو؟ یعنی شته!)

تفسیر: پخوا په «فکذبت بها واستکبرت» کښې د دوو قسمو کفارو بیان وشو تکذیب چې پر کذب مشتمل دی او استکبار او غرور. دلته ئی دغه راوضودل چې د کذب او دروغو لامله (له وجی) به د دوی مخونه توریږي او د غرور او تکبر ځای پرته (علاوه) له دوزخه بل ځای نه دی.

وَيُجِبِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

او وبه ساتی الله (له دوزخه) هغه کسان چې ځان ئی ساتلی وی (له شرکه) په

سبب د خلاصی موندلو د دوی نه به رسیږی دوی ته سختی او نه به دوی غمجن کیږی.

تفسیر: یعنی الله تعالی متقیان د دوی د ازلی فوز او فلاح په سبب د بری او کامیابی پر هغه لور (اوچت) مقام رسوی چی هلته به له هر قسمه بدیو او شرورو څخه محفوظ او له هر راز (قسم) فکر او غم څخه به آزاد او محفوظ وی.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٦٣﴾

الله پیدا کوونکی د هر څیز دی (چی موجود وی په دنیا کښی) او دغه (الله) پر هر څیز وکیل (ساتونکی متصرف) دی. خاص هم دغه (الله) لره دی کلیگانی (چابیان) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکی، او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو (دلایلو د قدرت) د الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چی ځای ئی ابدی دوزخ دی).

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی پیدا کړی دی او وروسته له پیدائښته د ده د بقاء او تحفظ ذمواړی ئی هم پر خپل قدرت اخیستی ده او د ځمکی او آسمان د گردو (تولو) شیانو تصرف او اقتدار هم ده ته حاصل دی ځکه چی د گردو (تولو) خزانو کنجیانی له ده سره دی نو له داسی الله څخه مخ اړول او نورو شیانو ته مخ گرځول فضول او بیکاره خبره ده ښائی چی انسان د الله تعالی له غضبه ووبریږی او د الله تعالی رحمت او مهربانی ته امیدوار اوسی ځکه چی کفر او ایمان، جنت او دوزخ گرد (تول) د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی دی. هر څوک چی د الله تعالی او د ده له کلامه منکریری هیچیری به د قرار او هستوگنی ځای نه مومی. آیا هغه څوک چی د الله تعالی څخه منحرف کیږی او مخ تری اړوی حقیقی فوز او فلاح ته هیلمن (آرزومند) کیدی شی؟ کله چی کفار د بت پرستی دعوت ورکړ سید الابرار ته نو دغه آیت نازل شو.

قُلْ أَغْفِرُ اللَّهُ تَأْمُرُونَنِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾

ووايه (ای محمده!) آیا پس بی له الله امر کوی تاسی ماته چی عبادت ئی وکړم ای جاهلانو ناپوهانو!

تفسیر: یعنی انتهائی نادانی حماقت او جهالت دا دی چي انسان الله تعالیٰ پرپودی او د نورو په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شی او له رسول الله څخه داسی غوښتنه وکړی او تری طمع ولری چي دی (معاذالله) د کفر او شرک لاره د دوی له سببه غوره کړی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چي مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دعوت ورکړی ؤ چي راځه زمونږ د معبودانو عبادت کوه نو ځکه دغه پاس آیت لکه چي اوس مو ولیکل د دوی په جواب کښی نازل شو.

وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ ۖ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكَ ۖ لَئِن أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ۝

او خامخا په تحقیق وحی کړی شوی ده تاته او (وحی کړی شوی ده) هغو کسانو ته چه رومبی له تا نه ؤ (داسی چي قسم دی) که شرک پیدا کړ تا (فرضاً) نو خامخا خراب به شی هر ورو (خامخا) عمل ستا او خامخا شی به ته هر ورو (خامخا) له زیانکارانو (نو ځان وساته له شرکه). بلکه (یواځی) د الله پس عبادت کوه او اوسه له شکر کوونکیو (په نعمت د توحید او عبادت).

تفسیر: یعنی که له عقلی حیثیته وکتلی شی د گردو (تولو) اشیاء پیدا کول، باقی پرینودل، او په هغه کښی د هر ډول تصرفاتو جاری لرل یواځی د الله تعالیٰ کار دی. نو د عبادت مستحق ماسوا له الله څخه بل هیڅوک نشی کیدی او که له نقلی حیثیته ملاحظه وکړئ نو ټول انبیاء الله او سماویه ادیان د توحید په صحت او د شرک پر بطلان متفق دی بلکه هر نبی ته د وحی په ذریعه دغه ښوولی شوی دی چه په آخرت کښی د مشرکانو ټول اعمال بیخی بیکاره دی او د شرک انجام د خالص حرمان او خسران څخه سواء بل شی نه دی. لهذا پر هر انسان دغه لارم دی چي له گردو (تولو) څخه وشکوی او له الله تعالیٰ سره د خپل عبودیت تعلقات ونښلوی او د الله تعالیٰ وفادار او شکرگزار او احسان پیژندونکی بنده شی د ده عظمت، قدرت، جلال، او کمال ښه وپیژنی. عاجز او ناتوانه مخلوقات د ده شریک ونه گرځوی او هغه په هم هغو صفاتو سره لوی پورته اعلیٰ او ارفع وگتی لکه چي په واقع کښی هم دی.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۖ

او تعظیم نه دی کړی دغو (مشرکانو) د الله حق د تعظیم د ده

تفسیر: یعنی مشرکینو د الله تعالیٰ عظمت، علویت، کمال، جلال لوئی او بزرگی تر هغی اندازی او مرتبی پوری ونه پیژندله او ملحوظه ئی نه کړه چی تر هغی اندازی او مرتبی پوری پر یوه بنده د هغه معرفت او پیژندگلوی لارمه ده چی هغه وپیژنی او ملحوظه ئی ولری. د الله تعالیٰ د رفیع شان او لوړی (اوچتی) مرتبی د اجمالی تصور کوونکی آیا د عاجز او محتاج مخلوق حتی د بیځانه گتو او بتانو شرکت له الله تعالیٰ سره تجویز کولی شی؟ حاشا وکلا! وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د عظمت او قدرت، د جلال او کمال د غینو شتونو بیان دی.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِیَمِينِهِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۹۴﴾

او ځمکه توله په قبضه تصرف د ده کښی ده په ورځ د قیامت کښی او آسمانونه نغښتلی شوی دی په یمین د ده کښی، پاکی ده ده ته او لوړ (اوچت) لوی دی له هغو شیانو نه چی دوی ئی شریکوی (له الله سره بتان او نور شیان).

تفسیر: یعنی د ده د عظمت شان دغه حال دی چه د قیامت په ورځ کښی توله ځمکه د ده د قدرت په یو موتی کښی او گرد (تول) آسمانونه د کاغذونو د یوی لولی پشان به د ده د قدرت په یوه لاس کښی وی د ده په بندگی او عبادت کښی به د بیځانه یا عاجز او محتاج مخلوق شرکت تر کومی اندازی پوری جائز او روا وی؟ دغه شرکاء خو تول د ده د قدرت په موتی کښی دی. څرنګه چی دی اراده وکړی پر دوی خپل هر راز (قسم) تصرفات جاری کوی هیڅوک د ده په مقابل کښی خپل غوړ او ژبه نشی خوځولی.

تنبيه: د «مطويات بيمينه» په متعلق د «انبياء» په سورت کښی د «يوم نطوى السماء» الآية تفسیر بنائی ولوست شی. او پر «يمين» او نورو متشابهاتو الفاظو بلاکم او کیف ايمان لرل واجب دی. په غینو احادیثو کښی راغلی دی «وکلثایديه یمین» د ده دواړه لاسونه ښی دی. له دی نه د تجسم، تحیز، جهت او د نورو نفی کیږی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿۹۵﴾

او پوکل به وکړل شی په صور (شپیلی) کښی پس بیخوده مړه به شی هر هغه چي په آسمانونو کښی دی او هر هغه چي په ځمکه کښی دی مگر هغه څوک چي اراده وفرمائی الله (د نه وژلو د هغه) بیا به وپوکل شی په هغه (صور) کښی بل ځلی پس ناڅاپه دغه خلق به (چي مړه ؤ تول) ولاړ وی (منتظر وی چي څه راباندی کیږی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یو ځلی د صور شپیلی نفخ د عالم د فنا کولو دپاره ده او دوهمه د ژوندی کولو او دریمه وروسته له حشره د بیهوشی، څلورمه د خبردار کیدلو، وروسته له هغه گرد (تول) د الله تعالی په مخکښی ور وړاندی کیږی» (بتغییر یسیر). لیکن د اکثرو محققینو علماوو په نزد تول به دوه ځلی د صور نفخی کیږی په اوله کښی به د گردو (تولو) هوش او حواس ورک کیږی بیا هغه کسان چي ژوندی دی مړه کیږی. او د هغو پر ارواحو چي مړه دی د بیهوشی کیفیت طاری کیږی بیا به بله نفخه کیږی چي د هغی په اثر د مړبو ارواح به د ابدانو په طرف بیرته راگرځی. او تول بیهوشان به په سد (هوش) کیږی. په دغه وخت کښی د محشر د دی عجیبو او غریبو مناظرو د لیدلو څخه گرد (تول) مخلوقات حیران او پریشان او متحیر کیږی بیا به په دیر سرعت سره د قدوس الله په مخکښی وړاندی کیږی او گرد (تول) سره ور حاضرول شی.

تنبیه: له «الا من شاء الله» څخه ځینو جبرئیل، میکائیل، اسرافیل او عزرائیل علیهم السلام مراد نیولی دی او ځینو له هغوی سره حملة العرش هم شامل کړی دی. د ځینو په نزد تری انبیاء او شهداء مراد دی. والله اعلم. په هر حال دغه استثناء به د هغی نفخی په وخت کښی وی چي وروسته له هغه ممکن دی پر دوی هم فناء طاری کیږی ﴿لَیْسَ الْمَلَائِكَةُ الْوَحِيدَةُ الْمُتَنَزِّلُونَ﴾ (د جزء ۲۴ المؤمن ۲ رکوع ۱۶ آیت).

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِئْتُ بِالنَّبِيِّينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ^(۶۹)

او روښانه به شی ځمکه په نور د رب د دغی (ځمکی لپاره د فیصلی د بندگانو) او کیښود به شی کتاب (عمل نامی دپاره د حساب) او راتله به وکړل شی په انبیاءو (محشر ته) او په شهداؤ سره (له هر امته) او حکم به وکړ شی په منع د دوی کښی په حق عدل سره او پر دوی به ظلم ونکړ شی (هیڅ قدر په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب)

تفسیر: یعنی وروسته له هغه به الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره له خپل شان سره مناسب د اجلال نزول فرمائی (کما ورد فی بعض روایات الدر المنثور) په دغه وخت کېږي د الله تعالیٰ له بې کیفه تجلی او نور څخه په محشر کېږي یوه مخصوصه رڼا (رڼرا) او انوار پورته کېږي. د گردو (تولو) اعمال نامې به د دوی په لاسو کېږي ورکولی کېږي. انبیاء علیهم السلام او نور شاهدان به د الله تعالیٰ په دربار کېږي حاضرېږي. او د هر انسان د اعمالو په نسبت به په نهایت عدل او انصاف سره په ښه شان سره فیصلې او احکام اورولی کېږي. او پر هېچا به هېڅ قسم زیادت او تیری نه کېږي.

تنبیه: له «شهداء» څخه مراد برسیره پر انبیاء علیهم السلام پښتې، محمدی امت او د انسانانو لاسونه پښې او نور گرد (تول) مراد کېدی شي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه له دی نه د هر امت نیک انسانان مراد کړي دي.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پوره به ورکړه شي هر نفس لره (جزا د هغه) عمل (چې کړی) ئی ؤ (ده)

تفسیر: یعنی د نیکی په بدل کېږي تنقیص او د بدی په بدل کېږي تزئید نه واقع کېږي د هر چا هومره چې ښه یا بد عمل وی هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کېږي دی سم له هغه سره بدل ورکول کېږي چې د هغه څه تفصیل وروسته له دی نه راځي.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ۝

او حال دا چې الله ښه عالم دی پر هغو اعمالو چې دوی ئی کوي (نو جزا به پری ورکړه شي)

تفسیر: یعنی شاهدان راځي د دوی د ملزم کولو دپاره که نه له الله تعالیٰ څخه هېڅ یو شي پټ نه دی (کذا فی الموضح).

وَسَيُقَالُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ

او شرلي راښکلي کېږي (په شدت سره) هغه کسان چې کافران شوي دي طرف د دوزخ ته دلي دلي

تفسیر: یعنی تول کافران په تیل وهلو او په نهایت ذلت او خواری سره د دوزخ په طرف شړل او بیول کیږی، څرنګه چی د کفر اقسام او مراتب ډیر دی نو هر قسم او هره درجه د کفارو ډله سره بیله بیله کوله شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَتَحَتْ أَبْوَابُهَا

تر هغه پوری چی راشی دوی دوزخ ته حال دا چی وبه پرانیستلی شی دروازی د دغه (دوزخ)

تفسیر: هم هغسی چی د دنیوی بندیځانی دروازی خلاصی نه وی هر کله چی کوم بندی پکښی ننویستل کیږی ور ئی ورته خلاصوی او وروسته د ده له ننوتلو څخه بیرته وربندول کیږی. هم داسی څه وخت چی دوزخیان دوزخ ته نژدی رسیږی د دوزخ دروازی پرانیستلی کیږی او دوزخیان په تیل وهلو سره پکښی غورځولی کیږی او بیا ئی دروازی ترلی کیږی، کما قال الله تعالى ﴿إِنَّمَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ﴾ (همزة).

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ

او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د دغه (دوزخ) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان له تاسی نه

تفسیر: یعنی هغه پرښتی چی د دوزخ محافظانی دی دوی به کفارو ته د ملامتی په ډول سره داسی وائی «آیا نه ؤ درغلی تاسی ته رسولان له تاسی» یعنی چی له هغه ځنی له دی سببه چی ستاسی له همجنسانو څخه ؤ فیض فائده اخیستل ډیر آسان ؤ.

يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمُ وَيُنذِرُوكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ٤١

چی لوستل به دغو (رسولانو د تاسی) پر تاسی آیتونه (د قرآن) د رب ستاسی او ویږول به دوی تاسی له ملاقات د هغی ورځی ستاسی چی دغه ده،

وبه وائی (کفار چی ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ ولیکن ثابتہ شوی ده
کلمه (حکم) د عذاب پر کافرانو

تفسیر: یعنی ولی انبیا نه ؤ راغلی، بلکه ضرور راغلی ؤ او د الله تعالیٰ کلام نی راودی ؤ او له
نن ورغی شخه دیر زیات ویرولی شوی ؤ، لیکن مونږ له خپلی بدبختی او نالائقی، د هغو خبرو
او پندونو ته غور کښینږود، خو بالاخر د الله تعالیٰ د داسی قاطع او لایتغیر تقدیر سره مخامخ
شو او د عذاب حکم پر مونږ کفارو په قطعی ډول سره ثابت او نافذ شو ﴿فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا
لِّأَصْحَابِ الشَّعِيرِ﴾ (الملک).

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَلِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿۲۵﴾

وبه وبل شی دوی ته ننوځئ دروازو د دوزخ ته په دی حال کښی چی همیشه
اوسیدونکی اوسئ په ده کښی. پس بد دی ځای د هستوګنی د متکبرانو (دا
دوزخ).

تفسیر: یعنی تاسی د خپل تکبر، لوئی او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبره ونه منله نو اوس تل په
دوزخ کښی پراته اوسئ! او د هغه د عذابونو خوند وڅکئ!

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا

او بیول کیږی (بلل کیږی) به هغه کسان چی ویریدل به دوی له ربه خپله
طرف د جنت ته دلی دلی

تفسیر: یعنی کله چی د ایمان او تقویٰ مدارج متفاوت دی د هری درجی متقین مؤمنین جلا
(جدا) او د هری یوی دلی به سره بیلی وی. او دغو گردو (ټولو) جماعتونو ته دیر زیات
تشویق او ترغیب ورکول کیږی او په دیره مینه او محبت سره د جنت په طرف لیږل کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿۲۶﴾

تر هغه پوری چي راشي دوی جنت ته حال دا چي پرانیستلی شوی به وی
دروازی د دغه (جنت) او ویه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د جنت
سلام دی وی پر تاسی پاک یی تاسی (له گناهونو) پس ننوځی جنت ته په دی
حال کښی چي همیشه اوسیدونکی اوسئ (په ده کښی)

تفسیر: څرنګه چي د میلنو د دوی له راتګه څخه پخوا د مهمان خانی دروازی پرانیستلی کیږي
او د هغوی دپاره د هوسائی (راحت) او آرام هر راز (قسم) وسائل او وسائط برابرول شی کله
چي جنتیان هلته ورسېږي نو د جنت دروازی به د دوی په مخکښی پرانیستلی خلاصی وی.
کما جاء فی الركوع (۴) من سورة ص ﴿مُفْتَحَةً لِّلْأَبْوَابِ﴾ او د الله تعالی پرنستی به په
نهایت اعزاز او اکرام سره په سلامونو او ثناؤ او نورو د دوی استقبال کوی او ورته «هر کله
راشي! ښه راغلی!» وائی او د جنت د تل اوسیدلو بشارات او زیری به ورته ورکوی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَهُ

او وائی به دغه (جنتیان) ټوله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه (الله) چي
رښتینه ئی کړه له مونږ سره وعده خپله

تفسیر: یعنی د الله تعالی شکر او حمد وایو. هغه وعدی چي مونږ د انبیاء له خولی څخه اوریدلی
وی د هغو تصدیق مونږ پخپلو سترګو وینو.

وَأَوْرَثْنَا الْأَرْضَ مَنْ نَّخْبَوُا مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

او میراث ئی راکړه مونږ ته ځمکه (د جنت) چي ځای نیسو له جنته هر
ځای چي خوښ شی زموږ،

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «جنتیانو ته حکم شته هر چیري چي زړه ئی غواړي هم هغله
دی وسېږي لیکن د هر جنتی زړه به هم هغه ځای خوښوی چي د ده دپاره لا له پخوا څخه
مخصوص او معین کړی شوی دی» د ځینو په نزد مراد ئی داسی دی چي په جنت کښی د تللو
او راتللو او له یوه ځای بل ځای ته ورتګ هیڅ ممانعت نه دی او هر جنتی هر چیري ئی چي
زړه وغواړي هم هغله وردرومی.

فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمَلِينَ ﴿٣٩﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ
الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٠﴾

پس ښه دی اجر د (نیک) عمل کوونکیو (دغه جنت). او وینی به ته (ای
محمده!) پرېشتی طواف کوونکی (چار چاپیر نیوونکی) چاپیر له عرشه چی
تسبیح به وائی دوی (پیوسته) له حمده ثنا د رب د دوی سره، او حکم به
وکر شی په منځ د خلقو کښی په حق سره او به ویلی شی چی ټوله ثناء ده
خاص الله ته چی رب پالونکی د عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی څه وخت چی الله تعالی د حساب او کتاب دپاره د اجلال نزول وفرمائی په دغه
وخت کښی به پرېشتو د عظیم عرش په چار چاپیر کښی حلقه تړلی وی او گردی (تولی) به د
خپل رب په تسبیح او تحمید کښی لگیا او مشغولی وی او د گردو (تولو) بندگانو د اعمالو
فیصلی به په دیر انصاف او ښه ډول (طریقه) سره وکړی شی چه د هغی په اثر به له هر لوری
څخه په دیر جوش او خروش سره د ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ناری پورته کیږی یعنی ټوله
ثناء صفت او محامد هغه پاک الله ته وړ (مستحق) او لائق دی چی د گرد (تول) جهان رب او
پروردگار دی او د تول عالم په نسبت ئی داسی ښه احکام او عمده فیصلی صادری کړی دی د
دغه تحمید او تحسین د چغو څخه وروسته دغه دربار خاتمه مومی. عموماً گردو (تولو) مفسرینو
د دغه آیت هم دغه مطلب اخیستی دی لیکن حضرت شاه صاحب دغه آیت د راهنه پر حالت
حمل کړی دی او د «قضى بینهم» ضمیر ئی د ملائکو په طرف راجع کړی داسی لیکي «د
پرېشتو په منځ کښی فیصله دغه ده چی هر یوه پرېشته (په ملائ الاعلی کښی) یو تدبیر سم له خپلی
قاعدی سره وائی (کما یشیر الیه اختصاص الملا الاعلی وتفصیله فی حجة الله
البالغة) بیا الله تعالی د یوی پرېشتی خبری ته د نفاد او د اجراء حکم ورکوی او هم هغه خبره له
حکمت سره موافقه وی. دغه ماجراء اوس هم دوام او جریان لری او په آخرت کښی به هم د دی
سلسله نه منقطعه کیږی.» والله تعالی اعلم بالصواب.

تمت سورة الزمر بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة المؤمن مكية الا آيتي (۵۶ و ۵۷) فمدنيتان وهي خمس و ثمانون آية وتسع ركوعات
عدد تلاوتها (۴۰) وعدد نزولها (۶۰) نزلت بعد الزمر
د «المومن» سورت مكي دي پرته (علاوه) له (۵۶) و (۵۷) آيته شخه چي مدني دي (۸۵) آيت
او (۹) ركوع لري
په تلاوت كشي (۴۰) او په نزول كشي (۶۰) سورت دي وروسته د «الزمر» له سورتته نازل شوي
دي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کووم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَحْمَدُ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ

نازليدل د دي كتاب (قرآن) له (جانبه) د الله دي چي (دي) بڼه غالب قوي
(په انفاذ د احكامو) بڼه عالم دي (پر هر خيز) بشپونكي د گناهونو دي
(عاصيانو لره) او قبلوونكي د توبي دي (تائبانو لره)

تفسير: يعنى توبه قبلوي او له گناهونو غني تائب داسي پاك او صافوي چي گواكي له سره ئي
خه گناه او خطا نه وي كړي او علاوه پر هغه توبه ئي د مستقل طاعت په منزله دروي او د هغه
په بدل اجر ورعنايت فرمائي.

شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ

سخت دي عذاب (د ده كفارو لره) خيشتن (خاوند) د فضل دي (په مؤمنانو
بي پروا له هر چا)

تفسير: يعنى بي نهايته د قدرت او وسعت او غناء خيشتن (خاوند) دي چي پر بندگانو د انعام
او احسان بارانونه وروي.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۝

نشته لایق د عبادت بل هیڅوک مگر یوازی هم دی دی خاص هم ده ته بیرته ورتلل دی (لپاره د حساب)

تفسیر: چی هلته له ورسیدلو څخه وروسته هر یوه ته د دوی د اعمالو مکافات او بدل ورکول کیږی.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

جگړی نه کوی (طعنی نه وائی) په آیتونو د الله مگر هغه کسان چی کافران شوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ کلام او خبری او د ده د عظمت او قدرت دلائل داسی نه دی چی په هغه کښی څه مناقشه، مجادله او جگړه وکړه شی. مگر هغه خلق چی دا ئی له خپلو ځانونو سره غوټه کړی ده چی د خورا (دیر) روښانو دلائلو او براهینو او له دیرو ښو ښکاره او شواهدو څخه به هم انحراف او انکار کوی نو دوی پر دغو د رښتیا خبرو په ناحقه سره جگړی او مناقشی کوی.

فَلَا يَغْرُرُكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ۝

پس نه دی تیر باسی تا گرځیدل د دوی (په هوسانی (آرام) سره) په ښارونو کښی (ځکه چی عاقبت د دوی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی د داسی منکرینو انجام تباهی او هلاکت دی. اگر که دوی فی الحال په ښارونو او کلیو کښی گرځی، سیلونه، سیاحتونه سوداگری کوی او پخپلو چرچو کښی مشغول دی. نو نه ښائی چی تاسی د دوی پر دغه راحت او هوسانی (آرام) وغولیرئ. ځکه چی دغه د الله تعالیٰ له طرفه امهال او استدراج دی. خو دوی خو ورځی په دنیا کښی ښکته پورته وگرځی، خوندونه او مزې وکړی یا تجارت او پلمی (تدبیرونه) او بهانی وکړی په هغه ورځ کښی چی دوی د غفلت په نشه کښی په ښه دول (طریقه) سره مست او مخمور شی بیا نیول کیږی. د پخوانیو اقوامو حال هم هم داسی شوی ؤ. لکه چی اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه پخپله ئی مثال داسی فرمائی

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ ۖ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ
كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادِلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا
بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۙ

دروغجن شمیرلی و (رسولان خپل) پخوا له دوی نه قوم د نوح او نورو اقوامو وروسته له دوی نه او قصد وکړ هر امت (له دوی نه پر رسول خپل چي ونیسی دوی هغه (رسول او ضرر ورورسوی) او جگړی به کولی دوی (له دغو رسولانو سره) په باطله سره دپاره د دی چي پت کړی په دغه (باطله سره). حق (توحید) پس ومو نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنګه و سزاء عقوبت زما (دوی لره؟)

تفسیر: د هر امت اشرارو د خپلو انبیاء د وژلو یا د د زحمت او تکلیف ور رسولو ارادی کړی وی او همیشه هغوی د داسی چلونو او پلمو (تدبیرونو) په جوړولو کښی مصروفیدل چي د هغو په وسیله حق او رښتیا دین ته ماتې او شکست ورکړی او د حق غږ پری نږدی چي پورته شی لیکن مونږ د دوی دغه مکرونه او فریبونه تل ناقصه او ناکامه گرځولی دی، او د دی په ځای چي دغه اشرار زمونږ انبیاء ته لاس وروغځوی یا ئی ونیسی مونږ هم دغه اشرار پخپل غضب او قهر کښی اخته او سختی سزاوی مو ورته ورکړی دی. بیا وګورئ چي زمونږ د هغو سزاو نتیجه څرنګه په ظهور ورسیده؟ او د دوی بیخ او بکر مو څرنګه له وویست؟ نن هم د هغو سپیره شویو اقوامو څه آثار چیري چیري شته او په نظر راځی چي د هغو د لیدلو څخه یو انسان د دوی د تباهی په نسبت څه فکر، غور او تصور کولی شی.

وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ

هم داسی (لکه وجوب د عذاب پر دغو مکذبینو) واجبه شوی ده خبره (د عذاب) د رب ستا پر هغو کسانو چي کافران شوی دی (هغه کلمه دا ده چي) بیشکه دوی ملګری د اور (د دوزخ) دی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چي پر پخوانیو اقوامو د عذاب راتلونکی خبره پوره نازله او منطبقه شوی ده پر اوسنیو منکرینو ئی هم نازله وېوله او هم هغسی چي د انبیاء د اعلان سره موافق پر کفارو

دنیوی عذاب نازل شوی دی ستا د رب دغه خبره هم یو ثابت شوی حقیقت دی. چی په آخرت کښی د دغو خلقو ځای دوزخ دی. تنبیه: ځینو «انهم اصحاب النار» د «لأنهم» په معنی اخیستی او دغه مطلب ئی تری ایستلی دی چی د تیرو منکرینو په شان پر موجوده منکرینو هم د الله تعالی خبری رښتیا دی ځکه چی دوی هم له «اصحاب النار» څخه دی.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا

هغه کسان (له ملائکو) چی پورته اخلی عرش او هم هغه (پرښتی) چی چار چاپیری دی د عرش تسبیح وائی سره د حمده ثناء د رب د دوی او ایمان ئی راوړی دی. په دغه (الله) او مغفرت غواړی (له الله نه) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی،

تفسیر: په رومینو آیتونو کښی د مجرمینو او منکرینو د بدو حالاتو بیان ؤ، دلته د دوی په مقابل کښی د تائبینو مؤمنینو د فضل او شرف بیان فرمائی یعنی د عظیم عرش حاملین او د هغه په چار چاپیر کښی بیشماره مطوفینی پرښتی چی د دوی غذا یواځی د الله تعالی تسبیح او تحمید دی او د الله تعالی د دربار د مقربیت لامله (له وجی) په اعلی درجی سره د ایمان او یقین لرونکی دی دوی د الله تعالی په حضور کښی د مؤمنینو دپاره دعاء او استغفار کوی سبحان الله د داسی عزت او پت زیاتولو او شرف او احترام په نسبت څه وویلی شی چی د خاوری په مخ د هستیدونکو مؤمنینو څخه چی کومی خطاوی تیروتل او ښوئیدل شوی دی د کروبیین ملائکی د هغوی دپاره د احدیت په دربار کښی په غیاب د دوی کښی دعاء او استغفار کوی او کله چی د دوی په شان کښی «ويفعلون مایثمرون» راغلی دی نو دوی به د الله تعالی له طرفه پر دغه کار مامور وی.

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۝

(نو وائی چی) ای ربه زمونږ رسیدلی ئی ته هر څیز ته له جهته د رحمته

بخشش او علمه پس مغفرت و کرم هغو کسانو ته چي توبه ئي ايستلي دي او متابعت ئي کړي دي د لاري ستا او وساته دوي له عذابه د دوزخ نه.

تفسير: دغه ئي د پريستو د استغفار صورت ښوولي دي يعنې د الله تعالى په دربار کښي داسي عرض کوي «اي زمونږ ربه! ستا علم او رحمت په هر شي محيط دي پس هغه څوک چي ستا په محيط علم ئي بد کارونه پري ايښي وي او د زړه په صدق سره ئي ستا په طرف رجوع کړي وي او ستا پر سمه لاره ئي د تللو زيار، کوشش ايستلي وي او د بشريت په اقتضاء څه کمزوري او خطاوي له دوي نه صادري شوي وي ته پخپل فضل، رحمت او کرم سره هغه وروښه نه په دنيا کښي څه رږر (تکليف) او زحمت ورپيښ کړي! او نه په عقبا کښي د دوزخ مخ ورښکاره کړي! باقي هغه مسلمانان چي د توبي او انابت لاره څانته غوره نه کړي دلته د هغوي څه ذکر نشته او دغه آيت د دوي له ذکره ساکت دي. په ظاهر سره د عرش حاملين د دوي په حق کښي دعا نه کوي. الله تعالى له هغوي سره څرنگه معامله کوي؟ دغه خبره دي له نورو نصوصو څخه ښائي د ځان دپاره معلومه کړي!

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ
وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(او هم وائي به) اي ربه زمونږ او ننه باسه دوي په جنتونو د هميشه هستوگني کښي هغه چي وعده کړي ده تا له دوي سره او څوک چي نیک شوي وي له پلرونو د دوي او (له) ښځو د دوي او (له) اولادو د دوي، بيشکه چي ته هم ته ئي ښه غالب قوي (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چي هر کار په تدبير او مصلحت سره کوي).

تفسير: يعنې اگر که جنت هر چا ته د ده د عمل په صله کښي وررسيږي لکه چي دلته هم د «ومن صلح» له قيده ښکاره ده او بي له خپل ايمان او اصلاح، ښځه، اولاد، مور و پلار او نور ئي هيڅ په کار نه ورځي ليکن ستا حکمتونه داسي هم دي چي د يوه له خاطره ديرو کسانو ته د دوي له عمله زيات په اعلي درجي رسوي کما جاء في الركوع (۱) ۲۱ آيت من سورة (الطور) في جزء (۲۷) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ که په ژوره کتنه سره وگوري نو هغه به هم په حقيقت کښي د هم دوي د

قلبي عمل بدل وي مثلاً دوي به آرزو او ارمان لري چي مونږ هم ښائي د دي صالح سري د اعمالو متابعت او تقليد کړي وي دغه نيت او د نيکي حرص به د الله تعالى په دربار کښي مقبول شي

یا د هغه صالح سری د اکرام او مداراتو یو صورت به هم دغه وی چی د هغه مور او پلار او ښځه او اولاد هم په هم هنی درجی کښی ورسره پرېښودلی شی.

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ
وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝

او وساته دوی له بدیو غنی، او هر څوک چی وساتی ته له بدیو څخه په دغه ورځ د قیامت کښی نو په تحقیق رحمت دی وکړ پری او دغه (ساتل ستا له عذابو) هم دغه دی بری ډیر لوی.

تفسیر: یعنی په محشر کښی دوی ته هیڅ قسم بدی مثلاً ویره، پریشانی او نور لاحق نه وی او دغه عظیم الشان بری او کامیابی خاص ستا په مهربانی او مرحمت حاصلیدی شی. ځینو مفسرینو له «سیآت» څخه سیئه اعمال مراد اخیستی دی یعنی وروسته له دی نه دوی ئی له بدو کارونو څخه محفوظ وفرمایل او د دوی خوی او عادت ئی داسی وگرځاوه چی د بدی په لوری متماثل نشی. ښکاره ده هر هغه چی نن دلته له بدی غنی ځان وساتی پر هغه ستا لوی فضل او کرم شوی دی. او هم دغسی سری به هلته اعلیٰ بری او کامیابی حاصلوی. په دغه تفسیر کښی د «یومئذ» ترجمه دی د هنی ورځی په ځای په دی ورځی سره وکړه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که ستا لطف او مهربانی وی نو له بدیو غنی به دوی ځان وساتی او پخپل عمل سره هیڅوک خپل ځان نشی ساتلی له لږ یا ډیری بدی څخه څوک تش دی» په دغو الفاظو سره دغه دواړه تفاسیر منطبق کیدی شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادُونَ لِمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ
مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ۝

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی (چی دوزخ ته داخل کړل شی نو) غږ به ورته وکړ شی (په ژبو د ملائکو چی) خامخا دښمنی (او قهر) د الله (پر تاسی باندی) ډیر لوی دی له دښمنی (او قهر) ستاسی له ځانونو خپلو سره کله چی وبه بللی شوئ تاسی (په دنیا کښی) طرف د ایمان راوړلو ته پس کافران کیدئ به تاسی (او له ایمانه به تښتیدلئ).

تفسیر: دغه به د قیامت په ورځ کښی وائی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی نن تاسی له خپل نفس څخه بیزاره یئ او پر خپل ځان لعنت وایی په دنیا کښی چی کافران کیدئ په دغه وخت کښی الله تعالی له دی نه زیات پر تاسی لعنت لیږه او ستاسی له حرکاتو به نارضاء ؤ چی د هم هغه بدل نن ورځ مومی» ځینو مفسرینو د «مقتین» له زمانو ځنی یوه زمانه مراده کړی ده او داسی معنی ئی کوی چی تاسی په دنیا کښی څو څو ځلی د ایمان په طرف بللی شوی وئ او څو څو ځلی مو کفر اختیار کړی ؤ نو اوس د هغه سزا وگالی (برداشت کړئ) اوس هر قدر چی تاسی له خپلو ځانونو څخه بیزار او خپه یئ له همغه څخه زیات الله تعالی له تاسی ناراضه او بیزاره دی.

قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا اِثْنَيْنِ وَاٰحْيَيْنَا اِثْنَيْنِ

(نو) وبه وائی (دا کفار) ای ربه زمونږ مړه دی کړو مونږ دوه ځلی او ژوندی دی کړو مونږ دوه ځلی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پخوا له دی نه تاسی خاوره وئ یا نطفه په دواړو تقدیرو سره مړه او بیځانه وئ. بیا په تاسی کښی سا ننوته نو ژوندی شوئ بیا مړه شوئ بیا به ژوندی راپاخول کیږئ هم دغه دی دوه ژونده او دوه مړینی، کما قال الله تعالی فی الركوع (۳) من سورة البقرة ﴿ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاحْيَاكُمْ ثُمَّ تُبْسِلُكُمْ ثُمَّ تَجْعَلُوْنَ ﴾ آیت ۲۸ وقيل غير ذلك والظاهر هو هذا.

فَاعْتَرَفْنَابِدُّوْٓرِنَا

پس قایل شو مونږ په گناهونو خپلو

تفسیر: یعنی انکار به مو کوو چی وروسته له مرگه بیا ژوندون نشته. نه حساب دی نه کتاب، نه ثواب دی نه عقاب. نو ځکه پر گناهونو او شرارتونو زده‌ور او جری شوی وو. اوس مو ولید هم هغسی چی تا له رومبنی موت څخه وروسته مونږ ته ژوندون راکړ او له عدم څخه دی مونږ وجود ته راوستو له وروستنی موت څخه وروسته هم تا مونږ سم د انبیاءو له ارشاده سره بیا له قبورو څخه ژوندی راپاخولو لکه چی نن د بعث بعد الموت هغه گرد (تول) مناظر مونږ پخپلو سترگو سره وینو چی له هغه څخه مو انکار کوو او بی له دی نه بل څه چاره نه لرو چی پر خپلو هغو اغلاطو او خطاؤ اقرار او اعتراف وکړو.

فَقُلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ۝

پس آیا شته د وتلو (زمونږ ته له دغه دوزخه) کومه لاره!

تفسیر: یعنی افسوس چې اوس حسب الظاهر له دې ځایه د خلاصیدلو او تښتیدلو هیڅ یوه چاره او لاره نه رابښکاری ماسوا، له دې نه لکه چې تا پخپل قدرت سره مونږ ته دوه ځلې موت او حیات راکړی دی دریم ځلې مو هم دنیا ته ولیږئ خو دا ځلې هلته صالحه اعمال وکړو او سره له دېرو نیکیو بیرته درحاضر شو.

ذَٰلِكُمْ بِآيَةِ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكَ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ۝

دغه (ابدی عذاب) تاسی ته په سبب د دې دې کله چې ویه باله شو الله یواځې (بی له خدایانو ستاسی) نو کفر به اختیار کړ تاسی او که شریکان به هم ویللی شول له الله سره نو ایمان به راوړ تاسی پس حکم خاص الله لره دی (چې هر څه کوی دغه الله) ډیر پورته دی (له شرکه) ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی بیشکه اوس د دنیا په لوری د بیرته ورټګ هیڅ یو صورت نشته اوس تاسی د خپلو پخوانیو اعمالو سزاوی درواخلئ. ستاسی په نسبت د ابدی هلاکت دغه فیصله څکه شوی ده چې تاسی د واحد الله او حقیقی معبود غږ ته غوږ کینښود او تل مو د ده له وحدانیت څخه انکار کوو. که له تاسی نه د کوم دروغ او باطل معبود په لوری بلنه کیده نو علی‌الفور به مو «آمنه و صدقنا» ویل او په هغه پسی به مو مندی وهلی نو له دغه وضعیت څخه ستاسی خوی او طبیعت او عادت اندازه کیدی شي که زر ځلې هم تاسی بیرته ستانه (واپس) کړل شی بیا به تاسی په هم هغه کفر او شرک کښی اخته او مصروف کیږئ او پرته (علاوه) له طغیانه او عصیانه بل شي به له خپله ځانه سره نه راوړئ. پس نن ورځ ستاسی عادلانه او په ځای سزا هم دغه دائمی حبس دی. چې د هغه مراقبه او تمییز بل هیچیرې نشی کیدی او له هغه څخه د نجات او خلاصی هیله (امید) او تمنا عبثه ده.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُم آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿۱۳﴾

الله هغه ذات دی چی بنیسی تاسی ته دلائل نبیسی (د قدرت) خپل او نازلوی تاسی ته له (طرفه) د آسمانه رزق روزی (باران چی سبب د روزی دی) او پند نه اخلی (په دغو دلائلو د قدرت) مگر هغه چی راگرځیدلی وی (له شرکه او معصیته توحید او طاعت ته)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت دلائل او نبیسی په هر څیز کښی ظاهری دی. انسان دی بنائی چی یواځی پخپلی روزی او رزق کښی لو غور او دقت وکړی او ودی گوری چی په څه وساتلو او وسائطو سره هغه وررسیږی حتی چی د هغه سامان له آسمانه هم تهیه کیږی. بیا په نورو شیانو کښی هم د ده عقل او پوه رسیږی. لیکن که څوک هغه لوری ته له سره رجوع هم ونه کړی او له غور او فکر څخه کار وانخلی نو له کوم ځایه او په کومی وسیلی سره به پوه حاصله کړی شی.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿۱۴﴾

پس وبولئ تاسی الله په دی حال کښی چی خالص کوونکی اوسئ دغه (الله) ته (د) دین (له شرکه) او اگر که بد گنی دغه کافران (دغه اخلاص ستاسی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندگانو ته بنائی چی له پوه او عقل څخه کار واخلی. او د واحد الله په طرف رجوع وکړی او هم هغه دی وبولی او عبادت دی وکړی، او د ده په بندگی کښی دی بل چا ته شرکت ور نه کړی بیشکه چی د مخلصو بندگانو د دغه موحدیت او بلا اشتراک د واحد احد الله د عبادت کولو څخه کفار او مشرکان خپه کیږی او خپله استکراه او تنفر تری ښکاروی چی دوی ولی نور گرد (تول) معبودان له منځه لری کړی دی او صرف واحد الله قبلوی او یواځی د همنه قدوس الله په عبادت کښی مشاغلته لری. مگر پوخ او حقیقی موحد هم هغه دی چی د مشرکانو په مجمع کښی د توحید غږ پورته کړی او د هغوی د بد ویلو او خپګان څخه له سره اندیښنه او پروا ونه کړی.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

(هم دغه الله) پورته کونکی د درجو (د مؤمنانو) دی خيستن (مالک) د عرش دی رالپړی روح (جبرئیل یا پتی خبری) په امر حکم خپل پر هغه چا چی اراده وفرمائی له بندگانو خپلو

تفسیر: له پتو خبرو څخه وحی مراد ده چی پر انبیاء علیهم السلام نازلپړی او د دوی د ورته ؤ په وسیله نورو بندگانو ته هم رسیږی لکه چی د قیامت تر ورځی پوری به رسیږی.

لَيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿٥٠﴾

دپاره د دی چی وویروی (خلق) له ورځی د ملاقات (چی په کښی یو ځای کیږی خالق او مخلوق او نور)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی چی تول اولین او آخرین به سره یو ځای د پاک الله په حضور کښی حاضرپړی او هر یو سری به د خپلو ښو یا د بدو اعمالو له بدل سره ملاقات کوی. یا ارواح له اجسادو، یا اعمال له عمالو یا مظلومان له ظلامو، یا عابدان له خپلو معبودانو سره گوری.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ ؕ

په هغه ورځ کښی چی دوی به رانکاره وی (بهر راولاړ له قبورو)

تفسیر: یعنی له قبورو څخه به ووځی او په یوه داسی ډاک سم صاف هوار میدان کښی به حاضرپړی چی هلته به هیڅ غر او غونډی او نور حائل نه وی.

لَا يَخْشَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ

پت به نه وی پر الله له دوی نه هیڅ څیز

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی د هغه احکام الحاکمین په دربار کښی حاضریدل دی چی له هغه څخه ستاسی هیڅ احوال پت نه دی او گرد (تول) ظاهری او باطنی اسرار او احوال ورته ښکاره او څرگند دی او د دوی گرد (تول) اعمال به دوی ته ورواندی کیږی او خپله جزاء مومی بیا به داسی وفرمائی الله جل جلاله پس له نفخی د صور

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٣٩﴾

چا لره دی سلطنت (نو جواب فرمائی پخپله الله) نن ورغ خاص الله لره دی
(سلطنت) چی یو دی ښه غالب قوی

تفسیر: یعنی په هغه ورغ کښی به ټول وسائل او حجب (پردی) لری کیری. په ظاهری او مجازی
دول (طریقه) به هم د هیچا سلطنت او باچاهی نه وی پاتی او یواځی د هم هغه مالک الملکوت او
صاحب الکبریاء والجبوت حکومت او سلطنت به دائم او قائم وی چی د ده په مقابل کښی ټول
زور او قوت او طاقت عاجز او ناتوانه مطیع او منقاد دی.

الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤٠﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَزْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطِئِينَ ۝

نن ورغ به جزاء ورکړه شی هر نفس ته په قدر د هم هغه عمل چی کړی ئی
دی نشته هیڅ قدر ظلم نن ورغ، بیشکه چی الله ډیر ژر حساب کوونکی دی.
او وویروه (ای محمده! دغه کفار له عذاب) د ورغی نژدی کله چی زړونه به
په نزد د چنغرکو وی په دی حال کښی چی غم کوونکی (پوری راوړی) به
وی (خاوندان د زړونو)

تفسیر: یعنی له ډیری ویری او خوف زړونه به ئی تریپیری او تر ستونو پوری به پورته کیری او
خلق به په دواړو لاسونو سره هغه تینگ ونیسی او له دی نه به ویری چی چیری د دوی زړونه د
دوی له تنفس سره یو ځای د باندی ونه وځی.

مَالِ الظَّالِمِينَ مِنْ حَبِيبٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿٤١﴾

نه به وی ظالمانو ته (په قیامت کښی) هیڅوک دوست او نه کوم شفاعتگر
چی خبره ئی ومنله شی

تفسیر: یعنی داسی کوم شفاعتگر به نه وی چی د هغه خبره به خامخا اوریدله کیری، سهارښت

به هم هغه شوک کولی شی چی د الله تعالی له طرفه مجاز او مآذون وی او د هغه انسان په حق کښی کیدی شی چی شفاعت د هغه دپاره غوره او پسند وی.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ۝ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ

معلوم دی (الله) ته خیانت د سترگو او هغه نیات چی پتوی ئی سینی (زړونه) او الله حکم (فیصله) کوی په حقه (عدل) سره

تفسیر: یعنی له مخلوقاتو ځنی خپلی سترگی وژغوری (وساتی) او په پټه او مخفی ډول سره پر کوم یو شی نظر وغورځوی یا د سترگو په یوه کنج یا په غلا سره وگوری یا پخپل زړه کښی کوم نیت وکړی یا د کومی خبری اراده یا خیال پخپل زړه کښی تیر کړی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه پر تولو او پر هر یوه باندی الله تعالی علیم او خبر دی او فیصله ئی په عدل او انصاف سره کوی.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هغه کسان چی بولی ئی دوی غیر له دغه (الله) حکم نشی کولی دوی په هیڅ څیز، بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د اعمالو)

تفسیر: یعنی فیصله صادرول د هم هغه ذات کار کیدی شی چی ښه اوریدونکی ښه پوهیدونکی وی. ښه نو دغه بیځانه تیږی (گټی) او بی روحه بتان چی تاسی هغوی ته خدای وایی او په بندگی کښی ئی لگیا یی څرنگه به فیصله وکړی شی بیا هغه څیز چی د فیصله کولو قوت او قدرت نه لری نو هغه څرنگه خدای کیدی شی؟

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ

آيا نه گرځي (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کښي پس چي وگوري دوی چي څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چي وو پخوا له دغو (مشرکانو) چي وو هغوی (پخواني مکذبین) هم دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او آثار (چي پریښي ئی دی) په ځمکه کښي

تفسیر: یعنی ډیری کلکي او مضبوطي کلاوی، عالی شانه عمارتونه، او د مختلفو اقسامو یادګارونه.

فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ۝۲۱

پس ونيول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د گناهونو د دوی، او نه وو دوی ته له (عذاب د) الله هيڅوک ساتونکی.

تفسیر: یعنی کله چي څوک مو له دنيوی عذاب څخه نشي بچ کولی نو له اخروی عذاب څخه مو څوک ژغورلی (بچ کولی) شی؟

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتِيَهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَكَفَرُوْا
فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ اِنَّهٗ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۝۲۲

دغه (نيول او اهلاك د دوی) په سبب د دی وو چي بیشکه هغوی ته به راتلل رسولان د دوی په دلائلو نښو ښکاره وو (د قدرت) پس کافران شول پس ونيول دوی لره الله (هلاک ئی کړل) بیشکه چي دغه (الله) قوي ښه زورور سختوونکی د عذاب دی.

تفسیر: یعنی تاسی هم د هغوی په شان د رسول الله په تکذیب کښي نشئ فلاح موندلی او بالاخر رسوا او هلاک کیږئ او قدوس الله به پخپل زور او قوت سره خپل رسول فاتح، غالب، مظفر او منصور گرځوی. په هم دغه مناسبت الله اکرم شانه واعظم برهانه اوس د موسی علیه السلام او د فرعون قصه دغسی بیان فرمائی

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِآيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ۝۲۳

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ موسیٰ په آیاتونو دلائلو (د قدرت) خپل
او په برهان سند ښکاره سره .

تفسیر: له «آیاتونو او دلائلو» ځنې ئی معجزات او له «برهان سند ښکاره» څخه ئی ما سواء له
معجزاتو نور قسمونه دلائل او براهین مراد فرمایلی دی یا دی له «آیات» څخه تعلیمات او
احکام او له «سلطان مبین» ځنې معجزات مراد واخیست شی یا به «سلطان مبین» د هغه قدسیه
قوت او مخصوص ربانی تائید نوم وی چی د هغه آثار په انبیاوو کښی هر لیدونکی ته په ښکاره
ډول (طریقه) سره په نظر راځی والله اعلم.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ

طرف د (باچا د مصر) فرعون ته او هامان ته (چی وزیر ئی وو) او قارون ته
(چی مصاحب ئی وو)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر وو. قارون د بنی اسرائیلو ډیر لوی متمول او تاجر وو چی د موسیٰ
علیه السلام پر خلاف د فرعون پر مرضی به ئی اقدامات کول پخوا له دی نه د ده قصه تیره شوی
دی.

فَقَالُوا سِحْرُ كَذَّابٍ ۝۲۳

پس وویل (دوی چی دا رسول) ساحر کودگر دی دروغجن دی.

تفسیر: یعنی ساحر او کودگر دی، د دغو معجزاتو په ښوولو کښی دروغجن دی د رسالت په
دعوی کښی دغسی به ځینو د هغو ویلی وی او نورو به د دوی تصدیق کړی وی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ
آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ

پس کله چی راغی (موسیٰ) دغو (قبطیانو) ته په حقه سره له نزده زمونږ وویل

(قبطيانو) چي ووژني تاسي غامن د هغو (سبطينو) چي ايمان ئي راوړي دي له موسي سره او ژوندي پريږدي تاسي بنغي (لوني) د دوي (خدمت ته)،

تفسير: دغه حکم ئي دوهم ځلي د موسي عليه السلام د تشریف راوړلو څخه وروسته ورکړ شو په دغه سره د بني اسرائيلو تذليل او توهين وکړي او د دوي تعداد کم کړي او د دوي په زړونو کښي دغه خيال کينوي چي دغه گرد (تول) مصائب پر مونږ د موسي عليه السلام له سببه راغلي دي او په دغه علت د هغه ملگرتيا پريږدي او دي به پخپل دغه وېرولو او د تخويف په سياست کښي بريالي (کامياب) کيږي وروسته له دي نه دي راملوم چي پر دغو احکامو تعميل او مداومت شوي دي که نه؟

وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝۲۵

او نه دي کيد مکر د کافرانو مگر په گمراهي کښي

تفسير: يعنی له هسي مکرونو، فريبونو او تدابيرو څخه هېڅ نه کيږي. الله تعالی له خپلو مخلصو بندگانو سره امداد او معاونت فرمائي. او د منکرينو گردی (تولي) حيلي او پلمی (تدبيرونه) ناکامي او غلطی ثابتوي.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ ۚ

او وويل فرعون (عملي خپلي ته) پريږدي (اي مشرانو) ما چي ووژنم موسي او راودي بولي (موسي) رب خپل (چي خلاص ئي کړي له ما)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «فرعون وويل ما پريږدي! ښائي چي د ده د سلطنت ارکانو به د موسي د وژلو مشوره نه وي ورکړي او هغوی د ده د معجزاتو له ليدلو څخه متاثر شوي او ويريدلي وو. او له دي نه داريدل نه چي د موسي رب زمونږ څخه انتقام واخلي. پخپله فرعون هم ويريدلي او سخت مرعوب او منفعل شوي وو ليکن خپل دغه خوف او بيم به ئي پټاوه او په خلقو کښي به ئي د خپل قوت او شجاعت او د انتهائي درجي شقاوت او بيحيائي د اظهار دپاره دغسي خبري کولي شو خلق وگني چي د فرعون په مخکښي د موسي د وژلو په لاره کښي هېڅ يوه مانع او رادع نشته. او د فرعون د ارادي په مقابل کښي هېڅ يو قوت او طاقت نشي دريدلي».

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٣٦﴾

(وویل فرعون) بیشکه چی زه ویریوم چی بدل به کری (موسی) دین ستاسی (ای قبطیانو!) یا به ظاهر کری (موسی) په حُمکه (د مصر) کښی فساد (او مخالفت په منع زمونږ کښی)

تفسیر: یعنی که موسیٰ علیه السلام ژوندی پریښود شی نو د دینی او دنیوی د دواړو قسمو د نقصان اندېښنه ده ممکن دی چی دی د خپل وعظ او تلقین په اثر ستاسی هغه مذهبی دود (رواج) او دستور در خراب کری چی له پخوا راهیسی جریان او دوام لری یا د سازش او د نورو وسائلو جال په حُمکه کښی وغځوی او خور ئی کری او په مملکت کښی انقلاب، تطور او بدامنی واچوی چی نتیجه به ئی داسی کیږی چی د تاسی (قبطیانو) حکومت به خاتمه ومومی او سلطنت به د بنی اسرائیلو (سبطیانو) په لاس کښی ورشی.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ

او وویل موسیٰ (قوم خپل ته) چی بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له (شره د) هر متکبره (سرکشه)

تفسیر: کله چی حضرت موسیٰ علیه السلام ته د دغو مشورو خبر ورورسید نو خپل قوم ته ئی وفرمایل چی زه له دغو ویرولو څخه له سره نه ویریوم او نه ئی پروا لرم. یواځی فرعون لا څه کوی که د دنیا گرد (تول) متکبرین او جبارین هم سره راتول شی خو بیا زما الله ما د دوی له شر څخه ساتی او هغه ماته کافی دی. ما خپل ځان یواځی د ده په پناه کښی ورکری دی هم هغه زما حامی او مددگار دی کما قال الله تعالی ﴿لَا تَخَافُ الْإِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى﴾ جزء ۱۶ (د طه ۲ رکوع ۴۵ آیت) ښه وروسته د الله تعالی له حمایته او امداده داسی اولوالعزم نبیان به څرنگه له یوه مغرور انسان څخه ویریوی نو ځکه موسیٰ علیه السلام وویل بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له شره د هر متکبره سرکشه.

لَا يُؤْمِنُ بِیَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٣٧﴾

چی نه راوړی ایمان په ورځ د حساب.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «څوک چی په حساب او کتاب یقین او باور ولری نو هغه به

څرنگه ظلم وکړی؟»

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا
أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ
كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ

او وویل یو سړی مؤمن له خپلوانو د فرعون څخه چی پتاوه ده ایمان خپل (له نورو قبطیانو) آیا وژنئ تاسی داسی یو سړی چی وائی رب زما الله دی او حال دا چی په تحقیق راغلی دی تاسی ته په ښکاره دلائلو له (طرفه) د رب ستاسی، او که چیری وی (موسی) دروغجن نو پس په هم ده ده (جزاء د) دروغو د ده او که چیری وی (موسی) صادق رښتینی نو ویه رسیږی تاسی ته ځینی د هغه عذاب چی وعده کوی (موسی د هغه) له تاسی سره.

تفسیر: یو مؤمن سړی چی هغه تر دغه وخته پوری خپل ایمان له فرعون او د ده له قومه مخفی ساتلی وو د «ذرونی اقلل موسی» په جواب کښی ئی داسی وویل «آیا ته د داسی یو سړی په ناحقی وینی تویولو پسې خپله ملا تری چی هغه علاوه له دغه اظهاره بله هیش ګناه نه لری چی زما رب یواځی الله دی او دی ولی یواځی یوه الله ته خپل رب وائی؟ حال دا چی دی د خپلی دغی دعوی په تصدیق کښی ښکاره دلائل هم لری چی تاته ئی درېوولی دی او ته د هغه وژلو ته دومره ضرورت هم نه لری. بلکه امکان لری چی د هغه وژل تاته مضر هم واقع شی فرض ئی کړه که دی پخپلی دغی دعوی کښی دروغجن هم ثابت شی نو پر دغسی لویو دروغو ئی خامخا الله تعالی هلاک یا رسوا کوی د الله تعالی عادت داسی نه دی چی هغه داسی کاذب ته دومره موقع او فرصت ورکړی چی ترقی وکړی یا بری ومومی، د دی دپاره چی د دنیا خلق د تل دپاره پری تیر نه وځی او له دغه التباس او اشتباه څخه ووځی یقیناً یوه نه یوه ورځ د ده دغه کلاښ وبللی کیدونکی دی او دغسی حالات به پېښیږی چی دنیا به په علانیه ډول (طریقه) سره د ده رسوائی، ناکامی او د دروغو او د پلمو (تدبیرونو) تماشا او ننداره کوی، او تاته له سره د دغی خبری ضرورت نه دی پاتی چی هر ورو (خامخا) ته دی خپل لاس د ده په وینو سره سور کړی. که په واقع سره دی صادق او رښتینی وی نو له هغه دنیوی او اخروی عذاب څخه به چی دی خپل مخالفین او مکذبین ویروی څه نه څه برخه علی‌الیقین تاته به هم دررسیدونکی وی، لهذا په رومبني تقدیر سره د ده په وژلو کښی تلوار کول عبث او بیکاره دی. او په دوهم تقدیر خو بیخی د نقصان او خسران موجب دی» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که

دروغجن دی نو هم هغه الله ئی سزا پر دروغ ویونکی ورنازلوی. او امکان لری چی رښتین وی نو ته دی فکر وکړه!

تنبیه: دغه تقریر په هغه تقدیر سره دی کله چی د کوم مفتری کذب صریحاً ظاهر شوی نه وی. که د نبوت د مدعی کذب او افتراء په دلائلو او براهینو سره ثابت شی نو بلا شبهه واجب القتل دی. په دغه زمانه کښی چی زمونږ د سیدالمرسلین خاتم النبیین توب په قطعیه وو دلائلو سره ثابت شوی دی که کوم سړی د نبوت مدعی شی نو کله چی دغه مدعی د یوی قطعی الثبوتی عقیدې تکذیب کوی لهذا د دغه مدعی النبوت په متعلق به د هیڅ قسم تامل، تردد، امهال او انتظار ځای نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ۝۲۸

بیشکه الله سمه لاره نه ښیي هر هغه چا ته چی هغه مسرف له حده تیریدونکی وی ډیر دروغجن وی

تفسیر: یعنی که بالفرض موسیٰ علیه السلام دروغجن وی نو له سره به الله تعالیٰ ورته داسی سمه لاره نه ښووله، او هغه به داسی متوالیاً او مسلسللاً خپلی معجزی نشوی راښوولی. او په بری او کامیابی کښی به ئی دغومره ترقی او پرمخ تګ نه کوو. او که ته داسی دروغجن ئی چی عمداً یوه رښتین او صادق نبی ته د دروغو نسبت کوی نو بالاخر به دی الله تعالیٰ ذلیل، پاتی او ناکاموی.

يَقَوْمُ لَكُمْ الْمَلِكُ الْيَوْمَ ظَهْرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا

ای قومه زما تاسی لره دی ملک باچاهی نن ورځ په دغه حال کښی چی غالب ئی په ځمکه (د مصر کښی پر سبطیانو) پس څوک به نصرت وکړی له مونږ سره له عذابه د الله که راشی (دا عذاب) مونږ لره (په سبب د قتل د موسیٰ؟ بلکه ناصر نشته نو مه ئی وژنئ!)

تفسیر: یعنی پر خپلو تسلیحاتو، تجهیزاتو، وسائلو، وسایطو او لاو لښکر مه مغرورېږئ! اگر که نن تاسو د دغه شان او شوکت او دج او سلطنت خاوندان یئ که صبا مو الله تعالیٰ پخپل عذاب محاط او محصور کړی نو کوم یو سړی به تاسو ته نجات او پناه درکولی شی! او دغه ستاسی

گردد (تول) ساز او سامان به هم داسی ویجاړ او وران پاتی کیږی.

قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ۝۳۹

وویل فرعون چی زه نه ښیم تاسی ته مگر هم هغه (مصلحت) چی وینم زه (په وژلو د موسیٰ کښی) او نه ښیم زه تاسی ته (ای قبطیانو!) مگر لاره د نیکی (او د مصلحت)

تفسیر: ستا په دغه تقریر سره زما خیالاتو تبدیل نه دی موندلی هر هغه څیز چی زما په نزد خیر او مصلحت وو هم هغه می تاسو ته وویل او غواړم چی تاسی په ښه شان سره ځانونه پری پوه کړئ زما په خیال د بهتری او صواب هم هغه لاره چی پکښی امنیت، راحت او نجات مرکوز دی هم دغه لاره ده چی د دغه سړی خبرو ته دی سم د لاسه خاتمه ورکړه شی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَئِذٍ أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ۝۴۰ مِثْلَ دَابِّ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۝ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظَلَمًا لِلْعِبَادِ ۝۴۱

او وویل هغه (سړی) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما بیشکه زه ویرېږم پر تاسی (په تکذیب د موسیٰ کښی) په مثل د (عذاب) د ورځی د دلو (د پخوانیو په سبب د تکذیب د انبیاء) په مثل د حال د قوم د نوح (چی دوب شول) او (په شان) د عادیانو (چی په باد صرصر هلاک شول) او (په شان د) ثمودیانو (چی په چغه مړه شول) او هغه کفار چی وروسته له دوی نه وو، او نه دی الله چی اراده لری د ظلم پر بندگانو خپلو

تفسیر: یعنی که تاسی هم داسی پر تکذیب او عداوت ټینګ ولاړ اوسئ نو سخته اندیښنه ده چی تاسی هم چیری هم هغه عذاب ونه گورئ چی پخوانیو مکذبینو اقوامو د خپلو انبیاء د تکذیب په مقابل کښی لیدلی دی. په یاد ئی ولرئ چی د الله تعالیٰ په دربار کښی ظلم، تیری او بی

انصافی بیخی نشته که پر دغسی سختو جرائمو تاسی ته یا نورو اقوامو ته سخته سزا درکری او سپیره او تباہ مو کړی نو دغه اهلاک به د عین العدل او نفس الانصاف تقاضا وی هغه به کوم یو حکومت وی چی د خپلو سفراوو قتل او رسوائی ته زیری زیری گوری؟ او له قاتلینو او معاندینو څخه د دوی بدل او انتقام نه اخلی؟

وَيَقَوْمٍ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

او ای قومه زما بیشکه زه ویرېږم پر تاسی له (عذابه د) ورځی د رابللو (په چغو سره یو بل ته)

تفسیر: عموماً مفسرین له «يوم التناد» د (ناری سوری بلنی ورځ) قیامت مراد اخلی ځکه چی په محشر کښی د جمع کیدلو او حساب ورکولو دپاره د هر چا بلنه کیږی او پرله پسې د خلقو نومونه یادېږی او اهل الجنة به اهل النار او بالعکس او اهل الاعراف پخپلو منځونو کښی یو پر بل به ناری وهی څو بالاخر داسی یو غیبی غږ واوراوه شی! «يا أهل الجنة خلود لا موت ويا أهل النار خلود لا موت» کما ورد فی الحدیث. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه له «يوم التناد» څخه هغه ورځ مراد کړی ده چی په هغی کښی پر فرعونیانو عذاب نازل شو لکه چی لیکي «د نارو سورو او بلنو ورځ پر هغوی راغله په هغه ورځ کښی چی د قلم په بحیره کښی دوب شول او د دغو دویدلو په وخت کښی به دوی یو بل ته ناری او سوری وهلی او په ژړا او انگولا لگیا وو بنائی دغه وضعیت به د هغه مؤمن سری له کشفه معلوم شوی وی یا به نئی له خپل قیاسه داسی ویلی چی پر هر قوم هم داسی عذاب نازلېږی.

يَوْمَ تَوَلَّوْنَ مُدْبِرِينَ

هغه ورځ چی وگرځئی تاسی شا اړوونکی (موقف ته په طرف د دوزخ)،

تفسیر: یعنی په محشر کښی به په شا اړولو سره د دوزخ په طرف په مندو مندو سره شری او تښتولی شی یا د عذاب د نزول په وخت کښی به د تښتیدلو دپاره ناکامه زیار او کوشښ کوی.

مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

نو نه به وی تاسو ته له (عذابه) د الله هیشوک ساتونکی او هر هغه چی گمراه ئی کړی الله نو نه به وی ده ته هیشوک هادی لار ښوونکی.

تفسیر: یعنی تاسو ته گرد (تول) هسک (اوچت) او تیت په پوره دول (طریقه) سره بنوولی شوی دی که سره له هغه تاسی پری نه پوهیږئ یا ئی نه منئ نو ښه وپوهیږئ! چی ستاسی د عناد او کبرو تلو له شامته الله تعالی داسی اراده فرمایلی ده چی تاسی په هم هغه ستاسی خوښی کړی غلطی او گمراهی کښی پریردی بیا د داسی اشخاصو د پوهیدلو او منلو څه توقع کیدی شی؟.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَبَارِئُ شَكِّ مِمَّا
جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

او خامخا په تحقیق راغلی وو تاسی ته یوسف پخوا له (موسیٰ څخه) په ښکاره وو دلائلو (د قدرت) پس همیشه به وئ تاسی په شک (گمان) کښی له هغه (حکمه) چی راغلی ؤ دی تاسی ته په هغه سره، تر هغه پوری کله چی وفات شو (یوسف) نو وویل تاسی چی له سره به راونه لیری الله وروسته له دغه (یوسفه) هیڅ رسول.

تفسیر: یعنی څی خبره پای (آخر) ته ورسیده! نه دغه رسول وو نه وروسته له دی نه بل کوم رسول راتلونکی دی گواکی بیخی ئی د رسالت له سلسلی څخه انکار وکړ. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د حضرت یوسف علیه السلام په ژوندانه مصریان د ده په نبوت قائل نه شول او د یوسف علیه السلام له مرگه وروسته کله چی د مصر انتظام خراب شو نو دوی وویل چی د یوسف قدم پر دغه ښار څومره مبارک وو دغسی بل نبی به په مستقبل کښی نه راځی یا هغه انکار یا دغه اقرار هم دغه اسراف او زیات ویل دی» د مؤمن سری چی نوم ئی «خریل» او د فرعون ترورځی یا بل کوم خپلوان کیده غرض دا وو چی د نعمت قدر له زوال څخه وروسته پیدا کیږی تاسی فی الحال د موسیٰ علیه السلام قدر نه پیژنئ خو بیا به ارمان وکړئ.

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ۖ ۝۱۷ ۚ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كِبْرُ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ
الَّذِينَ آمَنُوا

هم داسی (لکه دغه اضلال) گمراه کوی الله (په کنده د سرکشی کښی) هر هغه لره چی مسرف له حده تیریدونکی وی شک راوړونکی وی (په دین د الله کښی) هغه (مسرفین او مرتابین) چی جگری کوی (له انبیاؤ سره) په (ابطال) د دلائلو (د قدرت) د الله کښی بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی وی دوی ته، دیر لوی دی (دغه جدال) له جهته د بغض په نزد د الله او په نزد د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی بی له عقلیه او نقلیه حجت څخه د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او شبهی غورځوی له دی نه به بل لوی زیادت او بیباکی څه وی؟ نو الله تعالیٰ او د ده ایماندار بندگان له دغو خلقو څخه زیات نارضاء او بیزاره وی چی دغه د دوی د انتهائی ملعونیت سبب دی.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ۝۳۵

هم داسی (لکه دغه اضلال) مهر وهی الله (د کفر او شقاوت) پر هر زړه د متکبر (سرکش) دیر جبر کوونکی

تفسیر: هغه خلق چی د الله تعالیٰ په مخ کښی له دیر غرور څخه خپله غاړه ښکته نه کړی او د انبیاؤ د ارشاداتو په مقابل کښی خپل اطاعت او فرمان منل ښکاره نه کړی نو بالاخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو داسی مهر لگوی چی بیا له سره د قبول الحق او نفوذ الخیر ځای او گنجایش په هغه کښی نه پاتی کیږی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ لِهَامُنُ ابْنِ صَرْحَانَ عَلِيٍّ أَبْلَغُ الْأَسْبَابِ ۝ أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَأَطْلِعْ إِلَىٰ آلِهِ مُوسَىٰ

او وویل فرعون ای هامان (زما وزیره) جوړه کړه ماته یوه مانۍ دیره لوړه اوچته ښائی ورسیرم لارو ته (په دغو ختلو سره) لارو د آسمانونو ته پس چی زه له لری څخه وگورم الله د موسیٰ ته (چی آیا شته که نشته؟)

تفسیر: دا د دغه ملعون انتهائی بی شرمی او بیباکی وه. ښائی چی ده به له حضرت موسیٰ علیه السلام څخه د الله تعالیٰ علویه صفات او نور محامد اوریدلی وی او د هغه په اثر به ئی پخپل زړه کښی داسی ټاکلی (مقرر کړی) وی چی د موسیٰ الله پر آسمان کښی اوسیدو نو د هغه په نسبت

نی دغه استهزاء او تمسخر شروع کړ. رښتیا ده «د میړی مرگ چی راشی د وزرو خاوند شی» د «قصص» په سورت کښی په دغه مورد کښی تقریر کړی شوی دی.

وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا

او بیشکه زه گمان کوم پر دغه (موسیٰ) د دروغجن (په دغه دعوی کښی چی خدای یو دی)

تفسیر: یعنی د رسالت په دعوی هم، او په دغی دعوی کښی هم چی په ټوله دنیا کښی ماسواء له هم هغه یوه واحد احد الله څخه بل هیڅوک حقیقی معبود نشته. ماته خو ماسواء له خپل ځانه بل هیڅ یو رب په نظر نه راځی کما قال فی جزء ۲۰ الرکوع (۴) آیت ۳۸ من سورة القصص ﴿مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنَ الْغَیْبِ﴾

وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِّفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ

او هم داسی (لکه ښائست د دغی وینا) ښائسته کړی شوی وه فرعون ته بدی د عمل د ده او منع کړی شوی ؤ دی له سمی لاری (د هدایت څخه)،

تفسیر: د بد کار کولو په وخت کښی د انسان پوه او سد (هوش) د ده له سره ځی او په داسی مضحکه راوړونکیو حرکاتو لکیا او مشغولیوی چی وروسته له هغه د هدایت او پر سمه لاره باندی د راتگ هیڅ یوه چاره او لاره نه پاتی کیږی هم دغسی د فرعون حال هم شو.

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ

او نه وو دغه کید مکر د فرعون (په جوړولو د دغی مانی کښی) مگر په زیان کاری هلاکوالی کښی وو

تفسیر: یعنی د فرعون هومره جرگی، مشوری، تدابیر، چل، پلمی (تدبیرونه) او نور چی ؤ هغه گرد (ټول) خوشی او بی حقیقته وو. ده پخپله د خپلی تباهی دپاره اقدامات وکړل او موسیٰ علیه السلام ته ئی هیڅ ضرر ونه شو رسولی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَ اتَّبَعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

او وویل هغه (سری) چی ایمان نی راوړی وو ای قومه زما متابعت وکړئ زما چی ونسیم تاسی ته لاره د هدایت (او صواب).

تفسیر: کله چی فرعون ویلی و ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلرَّاسِخِينَ ﴾ د هغه په جواب کښی مؤمن سری داسی وویل چی «سبیل الرشاد د نیکی او بهتری لاره» هغه نه ده چی فرعون نی تجویز کوی بلکه تاسی پر ما پسی راځئ! خو د فایدی او بهتری لاره ومومئ!.

يَقَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ۝

ای قومه زما بیشکه هم دا خبره ده چی دغه ژوندون لږ خسیس یوه متاع (گټه (فائده) لږه) ده او بیشکه آخرت هم هغه دی کور د قراری (بی زواله)

تفسیر: یعنی په فانی او زائل ژوندون او دغو غو ورغنیو عیش او عشرت او میلو او چرچو کښی مه شاغل او مه غافلیدئ! او تل د آخرت په فکر او ذکر کښی مشغول اوسئ او مه نی هیروئ! دغه دنیوی ژوندون په هر ډول (طریقه) سره چی وی ښه یا خراب پای (آخر) ته رسیږی او خاتمه مومی او وروسته له هغه داسی یو ابدی حیات شروع کیږی چی هغه له سره انجام او خاتمه نه لری. عقلا او پوهانو لږه لارم دی چی په دغه آنی فانی ژوندون کښی هغه دائمی او باقی حیات ته تهیه او ترتیبات ونیسی! که نه تل تر تله به په مصائبو او تکالیفو کښی اخته کیږی.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّثِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝

هر څوک چی وکړی بد کار پس جزا نه ورکوله کیږی (هغه ته) مگر په قدر د هم هغی بدی او هر څوک چی وکړی نیک کار له نارینه و وی یا له ښځو وی حال دا چی دی مؤمن وی پس دغه (صالحان مؤمنان) ننه به وځی په جنت کښی رزق روزی به ورکوله کیږی (دوی ته) په دغه جنت کښی بی حساب.

تفسیر: په دغه سره د اخروی ژوندون لږ څه تفصیل ښوولی شوی دی چې اخروی حیات څرنګه ښه کیدی شي معلوم شو چې هلته ایمان او صالح عمل په کار دی د مال او متاع هیڅ قدر او قیمت هلته نشته او دا هم ظاهر شو چې د الله تعالیٰ رحمت د ده پر غضب غالب دی. عاقلانو ته ښائی چې دغه طلائی فرصت او موقع له خپل لاسه ونه باسي.

وَيَقَوْمٍ مَّا لِيْ اَدْعُوْكُمْ اِلَى التَّجْوَةِ وَتَدْعُوْنِيْ اِلَى النَّارِ ﴿٣١﴾

او ای قومه زما څه دی ما لره چې بولم تاسی په طرف د نجات (او خلاصی) او بولم تاسی ما په طرف د اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی زما او ستاسی معامله هم سره عجیبه ده زه غواړم چې تاسی د ایمان پر لاره روان کړم. او د الله تعالیٰ له عذابه مو وژغورم (وساتم) او ستاسی کوښښ دا دی چې ما هم له خپلو ځانونو سره په دوزخ کېږئ له یوه جانب داسی دوستی او خیر غوښتنه له بل جانب داسی دښمنی او بده غوښتنه.

تَدْعُوْنِيْ اِلَا كُفْرًا بِاللّٰهِ وَاَشْرٰكًا بِهِ مَا لَيْسَ لِيْ بِهِ عِلْمٌ

بولم تاسی ما دپاره د دی چې کفر اختیار کړم په الله پوری او چې شریک ونیسم له دغه (الله) سره هغه (څیز) چې نشته ماته په (ربوبیت د) هغه هیڅ علم

تفسیر: یعنی ستاسی د کوښښ حاصل دا دی چې زه معاذ الله له واحد الله څخه انکار وکړم د ده او د ده د انبیاءو خبری ونه منم او د ناپوهانو جاهلانو په شان هغه شیان خدای وبولم چې د دوی الوهیت په هیڅ یوه دلیل او علمی اصولو سره هم نه دی ثابت. نه زه پر دغه خبر یم چې د څه لامله (له وجی) دغسی شیانو ته دوی خدای وائی بلکه زه پر دغه ښه پوهیږم چې د هسی اقدام په خلاف قطعیه دلائل قائم دی.

وَ اَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَى الْعَزِيْزِ الْغَفَّارِ ﴿٣٢﴾

حال دا چې زه بولم تاسی هغه (الله) ته چې ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دی.

تفسیر: یعنی زما منشاء دا ده چی په هیڅ شان ستاسی سرونه د هغه واحد الله له درشله لری نشی او تل مو سرونه د هغی دروازی په مخکینی ښکته وی چی نهایت زبردست هم دی او دیر زیات د خطاؤ ښوونکی هم دی او که مجرم ونیسی نو هیڅوک د هغه ژغوروونکی (بچ کوونکی) او خلاصوونکی هم نشته دی د هم دی خبری وړ (لایق) او مستحق دی چی هر انسان د ده په مقابل کښی سره له خوفه او رجاء او ویری خپل د عبودیت سر ښکته کړی. په یاد ئی ولری چی زه د هغه پاک الله په پناه کښی راغلی یم چی تاسی د هغه په طرف بولم.

لَا جُرمَ أَنَّمَا تُدْعَوْنَ إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ

حقه او رښتیا (دغه) خبره ده بیشکه هغه (معبود) چی بولی تاسی ما (عبادت د) هغه ته نشته هغه ته (قوت د) بلنی (نه) په دنیا کښی او نه په آخرت کښی (چی شفاعت وکړی د چا)

تفسیر: یعنی ما سواء الله څخه بل هیڅ شی داسی نه دی چی په دنیا یا عقبا کښی د ډیری ادنیٰ نفعی او ضرر مالک وی، نو د مخلوقاتو بندگی او بلنه که جهل او حماقت نه دی نو بل څه دی؟ ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَفُلُونَ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كُفَرِينَ﴾ جزء ۲۶ (د احقاف (۱) رکوع) ۵-۶ آیت آخر داسی عاجزو او ناتوانو شیانو ته انسان په څه نیت او مقصد تعظیم او تکریم کوی او بولی ئی؟ د ننداری وړ (مستحق) څیز دا دی چی په دغو کښی ډیر شیان هغه دی چی دوی پخپله د خپل ځان په طرف دعوت نه ورکوی بلکه د دعوت ورکولو او ویلو قدرت او قوت هم نه لری.

وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

او بیشکه چی ورته زمونږ (د ټولو) خاص الله ته دی او بیشکه چی مسرفان له حده تیریدونکی (مشرکان) هم دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی (چی تل پکښی اوسیدی).

تفسیر: یعنی د کار په انجام کښی د هر ډول (طریقه) ټک او راتګ رجوع او بیرته ورته د واحد الله په طرف دی. کله چی انسان هلته ورسیدی د خپلو ګردو (ټولو) تجاوزاتو او زیادتو نتیجه به ورځرګندیږی. راوښیه! چی له دی نه بل زیادت به څه وی؟ چی عاجز مخلوق ته د خالق درجه ورکړه شی.

کله چی فرعونیانو قصد د قتل د هغه مؤمن وکړ نو ده ورته داسی وویل چی

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ

پس ژر ده چی یاد به کړئ تاسو (په وخت د لیدلو د عذاب کښی هغه) چی
زه ئی وایم اوس تاسی ته

تفسیر: یعنی کله چی وروسته له دی نه د خپلی تیری، تجاوز او زیادت د خوند څکوونکی یی
نو په هغه وخت کښی به زما دغه پند او نصیحت یادوئ، چی هوا د الله تعالی یوه بنده مونږ ته
دغه گړدی (تولی) خبری ښوولی وی او رښتیا ئی فرمایلی وی، لیکن د دغه وخت یادونه،
ارمان، پښیمانتیا او افسوس څه فائده رسوی؟ بلکه بیخی مفید نه واقع کیږی.

وَأُقَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ۝۱۲

او سپارم زه هر کار خپل الله ته بیشکه چی الله ښه لیدونکی دی (د تولو
اقوالو او افعالو) د بندگانو

تفسیر: یعنی ما د الله تعالی حجت در تمام کړی دی او د نصیحت خبری مو درپوهولی دی. که
تاسو ئی نه منئ نو زه له هغه سره څه کار او غرض نه لرم. اوس زه خپل ځان بیخی پاک الله ته
سپارم، او پری پوره اعتماد لرم. که تاسی زما ریرولو (تکلیفولو) او ضرر رسولو پسې لوړئ نو
هم هغه الله تعالی زما حامی او ناصر دی، او تول بندگان د ده تر کتنی لاندی دی. هغه ستا او
زما دواړو معامله گوری. د هیچا هیڅ یو حرکت له ده څخه پټ نه دی. د یوه قانت مؤمن کار
دا دی چی له خپلی امکاني سعی او کوشش ایستلو څخه وروسته نتیجه الله تعالی ته وسپاری.

فَوَقَّهٗ اللَّهُ سَيِّئَاتٍ مَّا كَرُّوا وَحَاقَ بِالْفِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ ۝۱۳

پس وساته دغه (موسیٰ یا مؤمن سری) لره الله له سختو (عذابونو) د هغو چی
مکر کړی وو دوی او (بالعکس) چاپیر شو په آل د فرعون (سره د فرعون)
بد عذاب (د غرق په دنیا او بد عذاب د غرق په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی د حق او باطل د دغه کشمکش آخری نتیجه داسی شوه چی الله تعالی حضرت
موسیٰ علیه السلام او د ده ملگرو ته سره له هغه مؤمن سری چی له آل د فرعون څخه وو د

فرعونيانو له شره او كیده نجات ورکړ، او محفوظ ئی وساته او د فرعونيانو هيڅ يو مکر او فريب ته ئی د اجراء موقع ور نه کړه، بلکه د دوی هغه مکر او فريب ئی پخپله پر هم دوی وړاوه نو هغه کسان چی د حق منونکیو تعاقب ته وتلی ؤ ووژلی شول او قوم د قلمزم په بحیره کښی مفروق او تر اوبو لاندی محروق شول.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

اور (د دوزخ) وړاندی کاوه شی (دا کفار) پر دی (اور) هر صبا او هر بیگا

تفسیر: یعنی د دوزخ ځای چی په هغه کښی به د قیامت په ورځ ننه ایستلی کیږی هر صبا او بیگا به دوی ته ورشوول کیږی خو د نمونی په ډول د هغه راتلونکی عذاب څه خوند تل وڅکی دغه د برزخ د عالم احوال شو له احادیثو څخه ثابت دی چی هم داسی د هر کافر په مخکښی دوزخ او د هر مسلمان په مخکښی جنت صبا او بیگا وروړاندی کیږی.

تنبیه: له دغه آیت څخه یواځی د فرعونیانو د معذب کیدلو حال په عالم البرزخ کښی ثابت شوی ؤ وروسته له دی نه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته معلوم کړی شو چی ټول کفار بلکه د مؤمنینو عصات هم په برزخ کښی معذب کیږی (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحة. او له ځینو آثارو ځنی معلومیږی هم هغسی چی د جنتیانو له منځه د شهداو ارواح د «طیور خضر» په حواصلو کښی داخلیری او د جنت په سیل کښی هر صبا او بیگا مشغولیری هم هغسی د دوزخیانو له منځه د فرعونیانو ارواح د «طیور سود» په حواصلو کښی داخلیری او د دوزخ په آه او بکا واویلا کښی هر صبا او بیگا کړیږی او سوځیری او له یوی خوا بلی خوا ته توپونه وهی البته له ارواحو سره د اجسادو اقامت په دوزخ یا په جنت کښی په آخرت کښی کیږی که صحیح وی نو د فرعونیانو په متعلق ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ او د عامو دوزخیانو په نسبت د «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» د حدیث د الفاظو تفاوت ښائی په هم دغی بناء سره وی والله تعالی اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ تُدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ۖ
وَإِذْ يَتَحَاكَّجُونَ فِي النَّارِ يَقُولُ الضُّعَفَاءُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا
كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ۖ

او په هغه ورځ کښی چی قائم شی قیامت، (نو وبه ویلی شی له جانبه د الله

ملائکو ته) ننباسی تاسی آل د فرعون (سره له فرعون) په ډیر سخت عذاب کښی (له عذابه د برزخ) او (یاد کړه) هغه چی جگړه به کوی (دوزخیان د دوزخ) په اور کښی پس ویه وائی ضعیفان (کشران تابعان) هغو کسانو ته چی سرکشان (او مشران متبوعان وو) بیشکه وو مونږ تاسی ته تابعان پس آیا اوس یی تاسی (ای متبوعانو!) دفع کوونکی له مونږ څخه کومه برخه له اوره (د دوزخ)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی مو پر مونږ خپل اطاعت او اتباع کوله چی د هغه لامله (له وجی) مونږ نیولی شوی یو اوس دلته خو مونږ ته څه گټه (فائده) او نفع راوړسوی! آخر مشرانو ته لازم دی چی د خپلو کشرانو لږ خبر او احوال واخلي آیا گورئ چی نن مونږ په څرنګه سخت عذاب او مصیبت کښی اخته یو! آیا ستاسی له لاسه نه دی پوره چی له دغو مصائبو کومه برخه له مونږ څخه لری او سپکه کړئ؟

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ۝

وائی هغه کسان چی تکبر ئی کړی ؤ (سرکش او متبوع وو چی څنګه به دفع کوو عذاب) بیشکه مونږ ټول په دوزخ کښی یو بیشکه الله په تحقیق حکم کړی دی په منع د بندګانو کښی (داسی چی هر څوک ئی خپلو خپلو هغو ځایونو ته چی له دوی سره وړ (مستحق) او لائق ؤ ولیرل، مستحقان د جنت، جنت ته، او لائقان د دوزخ دوزخ ته)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خپل ځانونه ئی په دنیا کښی لوی ګڼل اوس داسی جواب ورکوی چی مونږ او تاسی دواړه په دغه مصیبت کښی اخته او مبتلا یو. الله تعالیٰ زمونږ د هر یوه په نسبت سم د مونږ له جرړه سره خپله فیصله اورولی ده چی دده دغه صادر حکم بیخی قاطع او لایتغیر دی. او د دغی خبری موقع نه ده پاتی چی یو د بل په کار ورشی. مونږ یواځی خپل مصیبت زغملی شو. کله چی مونږ خپل دغه دروند مصیبت نشو سپکولی نو بیا به تاسی ته څه گټه (فائده) او منفعت دررسولی شو.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ۝

او و به وائی هغه کسان (چی پرا ته دی) په اور کښی خزانچیانو متصرفانو د دوزخ ته چی دعاء وکړئ (زمونږ دپاره) رب خپل ته چی سپک کړی له مونږه یوه ورځ له عذاب (چی لږ څه په ارام شو).

تفسیر: یعنی کله چی له خپلو دغو مشرانو څخه بی هیلې او مایوس شی نو له هغو پرېستو څخه به داسی غوښتنه کوی چی د دوزخ په انتظام مسلطی دی چی خیر تاسی خپل رب ته ووايئ چی اولا د یوی ورځی له مخی خو زمونږ په دغه عذاب کښی څه تقلیل، تخفیف او تعطیل وفرمائی خو مونږ لږ څه په ارام شو.

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمُ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَىٰ
قَالُوا فَاذْعُوا وَمَا دُعُوا الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝

و به وائی (متصرفان د دوزخ دوزخیانو ته) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان ستاسی په دلائلو ښکاره ؤ (د قدرت) وائی (ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ نو و به وائی (متصرفان د دوزخ) پس ویولئ تاسی (پخپله الله) او نه دی دعاء د کافرانو مگر په گمراهی کښی (چی هیڅ فائده ورته نه رسوی).

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی مو د هغه خبره ونه منله او د انجام فکر مو ونه کړ چی په هغه سره څه گته (فائده) تاسی ته دررسیده اوس مو موقع له لاسه وتلی ده اوس په هیڅ دول سعی، کوښښ، تملق او سپارښت سره څه کار نشی کیدی اوس هم دلته پرا ته وسئ! او په ژړا او انگولا سره اوقات تیروئ! او راز راز (قسم قسم) رېرونه (تکلیفونه) او عذابونه گالی (برداشت کوی)! مونږ نه په داسی معاملاتو کښی گوتی وهلی شو او نه د چا په سپارښت کښی خپله خوله خوځولی شو او نه ستاسی له دغی ژړا او انگولا څخه څه فائده تاسی ته رسیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوزخ پرېستی به وائی چی سپارښت کول زمونږ کار نه دی مونږ خو د عذاب ورکولو لپاره مقرری یو او سپارښت کول د رسولانو کار دی حال دا چی تاسی له رسولانو سره مخالفت کوو».

تنبيه: له دغه آیت څخه معلوم شو چی په آخرت کښی د کفارو په ادعیه وو کښی به هیڅ تاثیر نه وی باقی که په دنیا کښی الله تعالی کفارو ته د دوی د دعاء په اثر څه شی ورکړی هغه بيله خبره ده لکه چی ابلیس ته ئی تر قیامته پوری مهلت ورکړی دی.

إِنَّا نَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

بیشکه چی مونبر خامخا مدد کوو له رسولانو خپلو سره او (مدد کوو له) هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی دی په ژوندانه لږ خسیس کښی (په حجه او په ظفر او په انتقام له اعداؤ د دوی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی د مرسلانو خبرو ته وقعت او وقار ورکوی او د هر مقصد دپاره چی انبیاء الله ودریږی د الله تعالیٰ په امداد او نصرت سره په هغه کښی مظفر او کامیاب کیږی د حق منونکیو اعمال او ایثار بیخی نه ضائع کیږی اگر که په منع کښی ډیر هسک (اوچت) او تیت واقع او د امتحانانو مواقع ورواندی شی مگر بالاخر حزب الله فائزالمرام گرځی. په علمی حیثیت او په حجت او برهان سره خو تل دوی فائزان او بریالیان دی لیکن مادی فتحه او ظاهری عزت او رفعت هم بالاخر د هم دوی په برخه کیږی. د صداقت دشمن هیچیری معزز او پتمن نشی پاتی کیدی. د اعداؤ الله علو او عروج تش د کتو ځک او د سودا د ځوښ په شان دی بالاخر دوی د قانتینو مؤمنینو په مقابل کښی ښکته، خوار او ذلیل کیږی او الله تعالیٰ څو له دوی نه د خپلو اولیاؤ انتقام وانه خلی نه ئی پریږدی. لیکن واضح دی وی چی هغه وعده چی په دغه آیت کښی له مؤمنینو سره کړی شوی ده په هغه تقدیر سره ایفاء او انجام مومی چی مؤمنین هم په حقیقی اوصافو سره مؤمنین او د سید المرسلین صحیح متبعین وی ﴿وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (د آل عمران ۱۴ رکوع ۱۳۹ آیت) د مؤمنینو خصال په پاک قرآن کښی ځای په ځای مذکور دی ښائی چی هر مسلمان د خپل ایمان او ایقان زر د دغه محک په تیږه (گټه) ومړی! او د هغه حسن او قبحه، سره او ناسره ځانته معلوم کړی!.

وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ۝

او په هغه ورځ چی وبه دریږی شاهدان (له ملائکو، انبیاء مؤمنانو، پر منکرانو باندی)

تفسیر: یعنی د حشر په میدان کښی کله چی اولین او آخرین گرد سره تولیږی حق سبحانه و تعالیٰ به پخپل فضل علی رؤوس الاشهاد د دوی سرفرازی عزت او رفعت ښکار کوی. په دنیا کښی لږ څه شبهه پاتی کیږی او التباس هم واقع کیږی لیکن هلته به لږ څه ابهام او التباس باقی نه پاتی کیږی.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذَرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ۝

په هغی ورځی کښی به هیڅ نفع نه رسوی ظالمانو ته معذرت عذرونه د دوی او شته دوی ته لعنت لریوالی له رحمته او شته دوی ته ناکاره کور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی له دوی سره به هیڅ مدد او مرسته او لاس نیوی نه کیږی د مقبولینو په مقابل کښی ئی دغه د مطرودینو انجام بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْثَقْنَاهُ بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ ۖ هُدًى وَذِكْرَى لِأُولَى الْأَلْبَابِ ۝۵۳

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته (امور د) هدایت (توریت) او په میراث مو ورکړ بنی اسرائیل اولادی د یعقوب ته کتاب (د توریت) په دی حال کښی چی هدایت سمه لاره ښوونکی ؤ او ذکر پند (او پوهه) وو دپاره د خاوندانو د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی وگوره چی فرعون او د ده قوم سره د دومره زور او قوت د الله تعالی د دښمنی له سببه څرنګه سپیره هلاک او برباد شول او د موسی علیه السلام په برکت او لار ښوونه د بنی اسرائیلو مظلوم او کمزور قوم څنګه ترقی او ودانی وموندله؟ او د دغه عظیم الشان کتاب (توریت) وارث وگرځاوه شو چی د دنیا د عقلاؤ دپاره ئی د هدایت د دیوی په شان کار ورکوي.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ۝۵۴

پس صبر وکړه (ای محمده! په ایذاء د کفارو) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په نصرت د انبیاء، په اهلاک د اعداؤ) او مغفرت وغواړه دپاره د گناه (د امت) خپل (له الله) او تسبیح وایه سره له ثناء د رب خپل هم په آخره د ورځی کښی او (هم) په اوله د ورځی کښی (یعنی تل تسبیح تحمید ووايه!)

تفسیر: یعنی ای محمده! تاسی هم داده او متسلی اوسئ هغه وعده چی له تاسی سره کړی شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده. الله قدوس په دواړو دارینو کښی تاسی او ستاسی په

طفیل ستاسی گردو (تولو) متبعینو ته عزت او سرلوری عطاء فرمائی. ولی دغه خبره ضروری ده چی د الله تعالیٰ د خوښی او رضاء حاصلولو دپاره پر هر قسم شدائدو او نوائبو صبر وکړئ او له هر چا څخه په هره درجه چی د تقصیر امکان وی له الله تعالیٰ څخه د هغه پښنه او معافی وغوړئ! او همیشه صبا او بیگا د خپل رب د تسبیح او تحمید قولاً او فعلاً ورد او عادت ولرئ! په ظاهر او باطن کښی د الله تعالیٰ له یاده غافل نشئ بیا د الله تعالیٰ امداد او مرسته (مدد) یقینی ده. په دغه سره ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی او بالوسيله گرد (تول) محمدی امت ته ئی آورو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ارشاد فرمائی چی «حضرت رسول صلی الله علیه وسلم به په هره ورځ کښی سل ځلی استغفار فرمایه. د هر بنده تقصیر د ده له درجی سره موافق دی. نو ځکه هر چا سره استغفار یو ضروری شغل او کار دی».

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ

بیشکه هغه کسان چی مجادله جگړه کوی په (بطلان) د آیتونو د الله بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی (ښکاره شوی) وی دوی ته (بله هیڅ خبره نشته) بیشکه چی نه دی په سینو (زړونو) د دوی کښی مگر کبر او سرکشی ده چی نه دی دوی رسیدونکی هغه (برهان) ته

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خامخا د الله تعالیٰ د توحید په دلائلو او په سماویه وو کتابونو او د انبیاء الله په معجزاتو او هدایاتو کښی خامخا جگړی او مناقشی کوی، او بی سنده خبری وائی او د حق غږ بی اثره گرځوی او بطلان ئی غواړی، حال دا چی د دوی په لاس کوم حجت، دلیل او برهان هم نشته. او نه فی الواقع په هغو ښکاره شویانو کښی د څه شک او شبهی موقع شته. او یواځی، تکبر، غرور، لوئی د دغی خبری مانع ده چی حق ته غاړه کیږدی او د نبی متابعت وکړی. دوی ډیر خپل ځان لوی او پورته گنی او غواړی چی له نبی څخه پورته وی یا اقلاً د نبی په مخ کښی خپل سرونه ښکته نه کړی. لیکن په یاد ئی ولرئ چی دوی له سره په دغه مقصد کښی بری نه مومی، او هر ورو (خامخا) مجبور دی چی د نبی په مخکښی د اطاعت سر ښکته کړی، که نه ډیر سخت ذلیل او رسوا کیدونکی دی.

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

پس پناه ونیسه په الله پوری (له شره د دوی) بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه

اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د افعالو نو جزاء به ورکړی دوی ته)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه پناه وغواړه چې هغه د دغو مجادلینو له دغو خیالاتو څخه نجات درکړی او د دوی له شره دی وساتی. وروسته له دی نه د ځینو هغو مسائلو تحقیق دی چې په هغو کېښی خلق سره جگړی کوی. مثلاً بعث بعدالموت وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاڅیدل چې دغه امر دوی محال ګانه یا د الله تعالیٰ له توحیده ئی انکار کوو.

لَخَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ٥٤

خامخا پیدا کول د آسمانونو او د ځمکې ډیر لوی دی له پیدایښته د خلقو ولیکن اکثر د خلقو نه پوهیږی (په آسانی د دغه دوهم پیدایښت لکه د اول).

تفسیر: یعنی ظاهراً له مادی حیثیته د آسمان او د ځمکې د عظمت او جسامت په مخکښی د انسان حقیقت څه دی؟ حال دا چې دغه خبره مشرکین هم منی چې د آسمان او د ځمکې پیدا کوونکی هم دغه واحد قدوس الله دی. بیا هغه لوی ذات چې د دغومره لویو مخلوقاتو پیدا کوونکی وی آیا هغه ته د انسانانو اول ځلی یا دوهم ځلی پیدا کول کوم سخت یا مشکل کار دی؟ د تعجب ځای دی چې پر دغسی غټو غټو خبرو هم ډیر خلق نه پوهیږی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ٥٥

او نه سره برابریږی (یو) ږوند (غافل جاهل) او بل کتونکی (ذاکر - عالم) او (هم داسی نه برابریږی سره) هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او نه هغه چې بدکار دی، ډیر لږ پند اخلی تاسی (ای خلقو).

تفسیر: یعنی یو داسی ږوند چې د حق سمه صافه لاره نشی لیدلی او یو لیدونکی چې په نهایت بصیرت سره صراطالمستقیم کتلی شی او پری پوهیږی آیا دغه دواړه سره برابر کیدی شی یا د

یوه نیکوکار مؤمن او د بدکار کافر انجام سره یو شانی کیدی شی؟ که داسی نه وی نو ضرور دی چی یوه داسی ورځ به وی چی د دغو دواړو په منځ کښی به فرق او تفاوت ښکاره شی او د دغو دواړو د علمونو او د عملونو د ثمراتو نتائج په ډیر اکمل صورت سره ظاهر او ښکاره شی مگر افسوس چی تاسی دومره هم نه پوهیږئ؟

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۖ

بیشکه چی قیامت خامخا راتلونکی دی نشته هیڅ شک په (راتللو د) دغه (قیامت) کښی ولیکن زیاتره د خلقو ایمان نه راوړی (په قیامت او تصدیق ئی نه کوی) او فرمائی رب ستاسی (ای بندگانو زما) تاسی وپولئ ما چی قبلوم تاسی ته (دعاء ستاسی)

تفسیر: یعنی ماته عبادت وکړئ! چی د هغه بدل او جزاء به درکړم او له ما څخه وغواړئ! چی ستاسی دغه غوښتنه به توی او تشه نه ځی.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دُخْرَيْنَ ﴿٥١﴾

بیشکه هغه کسان چی تکبر (سرکشی) کوی له عبادت څخه زما ژر ده چی ننه به وځی دوی په دوزخ کښی په دی حال کښی چی خوار او سپک وی

تفسیر: د بندگی شرط له الله تعالیٰ څخه غوښتنه ده، نه غوښتل تکبر او غرور دی او له دی آیت څخه معلومیږی چی الله تعالیٰ ته د بندگانو غږ او دعاء ورسپیږی دغه خبره خو بیشکه برحقه ده مگر د دی مطلب داسی نه دی چی د هر بنده هره دعاء قبلوی یا ښائی چی قبوله ئی کړی یعنی هر هغه شی چی غواړی هم هغه شی ورته ورکړی. نه! د ده د دعا اجابت څو اقسامه او انواع لری چی په احادیثو کښی بیان کړی شوی دی. د کوم شی ورکړه او عطاء د الله تعالیٰ پر مشیت موقوفه او د ده د حکمت تابع ده کما قال فی الركوع الرابع ۴۱ آیت من سورة الانعام ﴿فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِن شَاءَ﴾ په هر حال د بندگانو کار د الله له درباره هم دغه غوښتنه ده او دغه غوښتنه فی حد ذاته یو عبادت بلکه د عبادت ماغزه او لبالباب دی «الدعاء مخ العبادة».

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ط

الله هغه (ذات) دی چی گرځولی ئی ده تاسی ته شپه لپاره د دی چی آرامی وکړئ تاسی په هغی کښی او (گرځولی ئی ده) ورځ لیدلو ته

تفسیر: د شپې په مستریحه یخه او تیاره فضاء او د هوسانی (آرام) او د راحت په هوا کښی تول خلق د استراحت خوب کوی هر کله چی ورځ شی نو په نوی نشاط او تازه قوت سره پاخیږی او د لمر په رڼا (رڼا) کښی پخپلو کارو او چارو کښی بوخت (مشغول) او لگیا کیږی په دغه وخت کښی د تگ او راتگ لیدل کار کول او د نورو اعمالو دپاره د مصنوعی رڼا (رڼا) بیخی ضرورت نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَالنَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٤١﴾

بیشکه الله خامخا څښتن (خاوند) د فضل دی پر انسانانو ولیکن زیاتری د انسانانو شکر نه ویاسی (په دغو نغماؤ د الله)

تفسیر: یعنی د حقیقی منعم پیژندل هم دغه ؤ چی په قول او فعل او په ځان او زړه ئی شکر اداء کولی خو ډیر خلق د شکر ایستلو په ځای شرک اختیاروی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآنتُمْ تُؤْفَكُونَ ﴿٤٢﴾

دغه (ذات) تاسی ته الله دی رب پالونکی ستاسی چی خالق پیدا کوونکی د هر څیز دی نشته هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس کوم طرف ته گرځولی شوی یی تاسی (له عبادت د ده)

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی گرد (تول) نعمتونه د الله تعالی له طرفه منی نو بنائی چی بندگی هم همغه ته وکړئ! وروسته د دغه مقام له رسیدلو بیا تاسی ولی بی لاری کیږئ چی حقیقی مالک یو ذات وی او عبادت وکړی شی د بل چا.

كَذَلِكَ يُؤْفِكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ فَتَبَرَّكُ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾

هم داسی (لکه چي گرځولي شوی دی قوم ستا) گرځولي کيږي (له حقه) هغه
کسان چي و له آيتونو د الله به ئي انکار کوو الله هغه (ذات) دی چي
گرځولي ئي ده تاسي ته څمکه څای د قرار (چي پري گزران او معاش کوي)
او (گرځولي ئي دی تاسي ته) آسمان چت (د قبي په شان) او صورتونه ئي
ترلي دی ستاسي پس ډير بنائسته جوړ کړه صورتونه ستاسي او روزي ئي
درکړي ده تاسي ته له طبياتو پاکيزه وو (لذتناکو شيانو) دغه (خالق مصور
رازق) الله دی رب پالونکي ستاسي پس ډير برکتی (ډير پورته دی شان) د الله
چي رب پالونکي د ټولو عالميانو دی.

تفسير: يعنی له گردو (ټولو) ساکينانو (جاندارو) څخه د انسان صورت ښه، بهتر او ښکلی او د
ده روزي ئي پاکه صافه گرځولي ده.

هُوَ الْحَيُّ

هم دی ژوندي دی تل په يو حال باقي قائم کامل تدبير والا

تفسير: چي له هيڅ يوه حيثيته او جهته له سره فناء او موت نه پري طاري کيږي او نه طاري
کيږي شي او ظاهر دی کله چي د الله تعالی حیات ذاتي او دائمي دی نو د ده د حیات گرد
(ټول) لوازم ذاتي او دائمي دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

نشته بل هيڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی يواځي پس وبولي هم دی په
دی حال چي خالص کوونکي يي تاسي خاص دغه (الله) لره (د) دين (له)

شرکه) توله ثناء ده خاص الله لره چي رب پالونکي د تولو عالميانو دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) کمالات، محامد، محاسن د حیات د وجود تابع دی. هغه چي علی‌الاطلاق حی دی هم دی د عبادت وړ (لایق) او مستحق دی او د گردو (تولو) کمالاتو مالک دی څکه په «هوالحی» پسی وروسته ئی «الحمد لله رب العالمین» وفرمایل لکه چي په پخوانی آیت کښی ئی د نعمتونو له ذکر څخه وروسته «فتبارک الله رب العلمین» فرمایلی و. له ځینو اسلافو څخه منقول دی چي وروسته له «لا إله إلا الله» څخه ښائی «الحمد لله رب العلمین» وویل شی د هغه ماخذ هم دا آیت دی.

قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته) بیشکه زه منع کړی شوی یم له دی نه چي عبادت وکړم د هغو (بتانو) چي بولئ ئی تاسی غیر له الله کله چي راغلل ماته ښکاره دلیلونه (د توحید) له (جانبه د) رب پالونکي زما او امر حکم کړی شوی دی پر ما چي غاړه کيږدم (تابع شم) رب پالونکي د (تمامو) عالميانو ته

تفسیر: یعنی وروسته د قدرت د دغو ښکاره دلائلو له لیدلو څخه آیا دغه حق او مناسب دی چي انسان پاک واحد الله ته د عبودیت او اخلاص سجده ونه کړی او مخصوصاً ورته ایل، مطیع او تابع نشی او احکام ئی له زړه ونه منی.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

الله هغه (ذات) دی چي (اول) ئی پیدا کړی دی (نیکه) ستاسی له خاورو نه

تفسیر: یعنی ستاسی پلار آدم، یا تاسی مو په داسی شان له خاورو څخه پیدا کړئ. هغه نطفه چي تاسی تری پیدا کيږئ د هغو ماکولاتو او مشروباتو خلاصه ده چي له ځمکي څخه پیدا کيږی.

ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

بیا ئی (پیدا کره اولاده د آدم) له نطفی (اوبو د منی) بیا له کلکی توتی
د وینو

تفسیر: یعنی بنی آدم اصلاً د اوبو له شاخکی د منی له قطری څخه مخلوق دی، چی وروسته
ترلی وینه کیږی او د حیات نور مدارج پری کوی.

ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا
وَمِنْكُمْ مَنْ يَتُوفَىٰ مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُّسَدَّدًا

بیا راوباسی تاسی (له ارحامو د میندو) اطفال واره (بیا تربیت کوی
ستاسی) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی منها د قوت خپل ته بیا (ژوندی
ساتی تاسی) دپاره د دی چی شی تاسی زاره (بی قوته بی مجاله) او ځینی له
تاسی هغه دی چی مړه کول شی پخوا له دی (بلوغه) او (ساتی مو) دپاره د
دی چی ورسپړئ تاسی تر هغی نیتی په نامه کری شوی پوری (چی وخت د
مرگ دی)

تفسیر: یعنی له وړوکیته څلمی کیږئ او له څلمیتوبه زوړتوب ته رسپړئ او ځینی سړی پخوا له
څلمیتوبه یا زوړتوبه مری. په هر حال گرد (تول) تر یوه تاکی (مقرر کری) معین میعاد او
لیکلی شوی وعدی پوری رسپړی. له موت او حشر څخه هیڅوک نه دی خلاص او نه تری مستثنی
کیدي شی. ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَسْفِي وَجْهَ رَبِّكَ ذُوالْجَلَالِ وَالْاِکْرامِ﴾

وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٤﴾

او دپاره د دی چی تاسی عقل ورکړئ (په دلائلو د وحدانیت او قدرت د الله
او په بعث بعد الموت)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ښه فکر او دقت وکړئ چی دومره احوال
او ادوار پر تاسی تیر شوی دی ممکن چی یو بل حال او دوره هم پر تاسی تیره شی چی وروسته
له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل دی نو هغه تاسی ولی مشکل او محال گنئ؟»

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قُضِيَ أَمْرُ فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ ﴿٢٨﴾

(الله) هم هغه (ذات) دی چي ژوندی کول کوی او مړه کول کوی پس هر کله چي اراده حکم وکړي د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چي وائی ورته چي (موجود) شه پس هغه موجود شي (بی له مهلته).

تفسیر: یعنی د ده کامل قدرت او د «کن فیکون» د شان په مقابل دغه څه سختی او اشکال لری چي وروسته له مرگه مو بیا ژوندی کړی؟

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنْ يُوْصَفُونَ ﴿٢٩﴾
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَمِمَّا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ إِذَا الْأَغْصَلُ فِي أَعْنَاقِهِمُ وَالسَّلْسِلُ

آیا نه وینی ته هغه کسان چي مجادله جگړه (او نزاع) کوی په آیتونو (قرآن) د الله کښي پس کوم طرف ته گرځولی شي دوی له تصدیقه د هغو، هغه (کسان) چي تکذیب ئی کړی دی په دغه کتاب (قرآن) او په هغو (شیانو) چي رالیرلی مو دی په هغو سره رسولان (پخوانی) خپل پس ژر ده چي پوه به شي دوی (چي د دغه تکذیب بده نتیجه کیږی؟) کله چي وی به (د اور) غاړکۍ په غاړو د دوی کښي او ځنځیرونه به هم وی (په پښو د دوی)

تفسیر: د ځنځیر یو سر به په غاړه پوری نښتی وی او بل سر به ئی د پرشتو په لاسو کښي وی او په دغه دول (طریقه) دوی د مجرمانو او قیدیانو په شان راوستل کیږی.

يُسْحَبُونَ ﴿٤١﴾ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٤٢﴾

چی رایشکلی کیږی به دوی په اویو دیرو تودو کښی بیا به په اور (د دوزخ) کښی سوځول وریټول شی دوی (او اور به له داخله او له خارجه هغوی راچاپیر کړی).

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به کله په ایشیدلو دیرو سوځوونکیو اویو سره او کله به په اور سره عذاب ورکول کیږی (اعاذنا الله منهما).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿۴۳﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ

بیا به وویل شی دوی ته چی چیرته دی هغه (بتان) چی وی تاسی چی شریکول به مو (له الله سره په عبادت کښی) بغیر له الله (چی اوس خلاص کړی تاسی له عذابه).

تفسیر: یعنی په دغه وخت به له دوی ځنی هیڅ یو په کار نه ورځی. که مو له لاسه پوره وی او توانیږئ نو هغوی خپل مدد ته راوبولی.

قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا

نو وبه وائی (کفار) چی ورک شول له مونږ څخه (هغه معبودان زمونږ)

تفسیر: یعنی له مونږ څخه خطا او ورک او مونږ تری تیر شو. بنائی په دغه وخت کښی به عابدین او معبودین سره بیلول شی یا به د «ضلوا عنا» مطلب داسی وی چی اگر که موجود دی مگر کله له دوی نه کومه فائده نه رسیږی نو د دوی وجود او عدم سره برابر دی.

بَلْ لَّمْ تَكُنْ نَدَّ عُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا

بلکه گویا نه وو مونږ چی بلل به مو (په عبادت سره دغه بتان) پخوا له دی نه هیڅ شی

تفسیر: اکثر مفسرینو د دی مطلب داسی اخیستی دی په دنیا کښی مونږ هغو کسانو ته چی بلنه کوله اوس رایشکاره شوه چی هغوی په واقع کښی هیڅ شی نه ؤ. گواکی د حسرت او افسوس په دول (طریقه) په دغو الفاظو سره پر خپلی غلطی اعتراف کوی لیکن د حضرت شاه

صاحب د کلام حاصل دا دی چی مشرکین رومی منکران شوی وو، چی مونږ له سره له تا سره شریک نه دی درولی اوس ویریدلی د دوی له خولی څخه به دغه الفاظ وځی چی «ضلوعنا» چی په دغه سره به د شریک درولو اعتراف کوی. بیا لږ څه خپل ځانونه سنبالوی او بیا به انکار کوی چی مونږ له الله څخه ماسواء بل شی له سره نه دی بللی.

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

هم داسی (په شان د دغو مجادلانو) گمراهان کوی الله کافران (چی سمه لاره به نه مومی)

تفسیر: یعنی لکه چی دلته له ډیر انکار کولو څخه وشوئیدل او ویریدل او داسی اقرار ئی وکړ، په دنیا کښی هم د هم دغو کفارو هم دغه حال ؤ. نو وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانب داسی چی

ذَلِكَ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَتَرَحَّوْنَ ﴿٤٤﴾

دغه (گمراهی او عذاب) تاسی ته په سبب د هغه دی چی وی تاسی چی خوشالی به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغه چی وی تاسی چی تکبر (لوئی) به مو کوله په ناحقه سره

تفسیر: یعنی ومولید چی د ناحق غرور، تکبر او لوئی آخره خاتمه او عاقبت داسی کیږی! اوس مو هغه لوئی او ښودنه چیری لاره؟ او بیا وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانب داسی چی

ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ

ننوغی تاسی په (اوو) دروازو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی هر قسم مجرم په هم هغه وره کښی ننوغی چی د دوی دپاره ټاکلی او مقرر کړی شوی دی.

خَلِيدِينَ فِيهَا فَبَشِّرْهُ بِمَا كَسَبَ ۖ قُلْ خَلِيدِينَ
 إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ وَأَمَّا يُرِيدُكَ بَعْضُ الَّذِينَ نَعِدُهُمْ
 أَنْتَوَقِّدَكَ ۖ فَإِنَّا يَجْعَوْنَ ۖ

په دی حال چي همیشه پاتي کیدونکي اوسئ په دغه (دوزخ) کښي پس
 ناکاره غای د متکبرانو دی (دا دوزخ) پس صبر وکړه (ای محمده! په ضرر
 د کفارو) بیشکه چي وعده د الله (په نصرت د اولیاؤ او اهلاک د اشقیاؤ)
 حقه ده پس که وښیو مونږ تاته غځینی د هغه عذاب چي وعده ئی کوو مونږ له
 هغوی سره (نو ډیر ښه ده!) یا قبض کړو مونږ تا پس (په هر حال کښي)
 خاص مونږ ته بیا بیرته راوستل شی دوی (نو جزاء به ورکړه شی دوی ته)

تفسیر: یعنی الله تعالی د ده دپاره د عذاب ورکولو کومه وعده چي فرمایلی وه هغه یقیناً پوره
 او ایفاء کیدونکي ده. ممکن دی چي غځینی مواعید د رسول الله مبارک په حیات کښي په سر
 ورسیدي لکه چي د بدر او معظمی مکي فتح او نور فتوحات یا د دوی له وفاته وروسته. په هر
 حال دوی له مونږ څخه خپل ځانونه نشي ژغورلی (ساتلی) او نه ئی چیري ایستلی شی د گردو
 (تولو) انجام زمونږ د قدرت په لاس کښي دی د دوی د عذاب تکمیل له دغه ژوندانه څخه وروسته
 کیدي او دوی په هیڅ صورت سره خپل ځان زمونږ څخه نشي خلاصولی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ
 وَمِنْهُمْ مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ

او خامخا په تحقیق لیږلي وو مونږ رسولان پخوا له تانه چي غځینی له (یو لک
 ۲۴ زره انبیاؤ) هغه (۲۹) انبیاء دی چي قصی د هغو کړی دی مونږ تاته او
 غځینی له دغو هغه انبیاء دی چي قصی نه دی کړی مونږ تاته،

تفسیر: یعنی د غځینو انبیاؤ تفصیلی حال ئی تاسی ته بیان کړی دی. او د غځینو ئی نه دی
 کړی. او امکان لری چي د دی آیت له نزوله وروسته ئی د هغوی تفصیلی حال هم بیان کړی وی
 په هر حال د هغو رسولانو نومونه چي معلوم دی پر هغو باندی تفصیلاً او پر هغو چي نوم او نور
 ئی نه دی معلوم اجمالاً ایمان راوړل ضروری دی ﴿لَا تَقْرَأُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ﴾

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

او نه وو هیڅ رسول ته (او نه ئی مقدور وو) دا چي راوړی کوم یو دلیل (د قدرت د الله تعالی) مگر په اذن حکم د الله سره

تفسیر: یعنی د الله تعالی په مخکښی ټول سره عاجزان دی. رسولانو ته هم د دی خبری واک او اختیار نشته چی هر معجزه چی د دوی زړه وغواړی هم هغه معجزه ور وښی. دوی یواځی هم هغه معجزات ښولی شی چی د هغی د ښوونی اجازت د رب العزت له طرفه دوی ته شوی وی.

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ

پس هر کله چی راغی امر حکم د الله حکم فیصله به وکړه شی په حقه سره او زیان به وکړی هلته باطلوونکی (د حق دروغجنان)

تفسیر: یعنی څه وخت چی د الله تعالی حکم رسیږی د رسولانو او د دوی د اقوامو په منځ کښی په عدل او انصاف سره حکم فیصله صادرېږی. په دغه وخت کښی رسولان کامیاب او فائزالمرام کیږی او د باطلو منونکیو په برخه پرته (علاوه) له ذلته او رسوائی بل هیڅ شی نه رسیږی او حکمت په نه واقع کیدلو د دغو کښی دا دی چی.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ

الله هغه (ذات) دی چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته چارپایان دپاره د دی چی سورېږئ پر غښو د دوی او له غښو د دوی خورئ تاسی. او دی تاسی لره په دغو انعامو کښی ډیری نفعی او دپاره د دی چی ورسیرئ تاسی په دوی سره هغه حاجت ته چی په سینو (زړونو) ستاسی کښی وی

تفسیر: مثلاً د دوی له پوستکی، څرمنی، وړیو، وښتانو او نورو څخه راز راز (قسم قسم) فائدی، اخلی پر دوی باندی سورلی پخپل ځای کښی یو مقصد دی او د سورلی په وسیله انسان

دیر دینی او دنیوی مقاصد حاصلولی شی.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ۝

او پر دغو انعامو (په بر کښی) او پر بیړی (په بحر کښی) سورول کیږئ
تاسی

تفسیر: یعنی په وچه کښی د غاروو پر شاه، او په سیند کښی پر بیړیو سواره گرځئ او مال او اسباب مو هم پری باروئ.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَآيَ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ۝

او ښی تاسی ته دلائل (د قدرت) خپل پس له کوم یوه له دلائلو (د قدرت)
د الله څخه انکار کوئ تاسی

تفسیر: یعنی سره د دومره ښکاره وو دلائلو له لیدلو بیا انسان تر کوم حد او اندازی پوری پخپل شک او انکار کښی ټینګ ولاړ دی لا نه دی معلوم چی الله تعالی د خپل قدرت څومره نوری ښی او دلائل هم ورښی؟

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرًا مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَأَثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا آغْنَى عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝

آیا پس نه دی گرځیدلی دوی په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وگوری دوی
چی څرنګه شو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر
شوی) وو. چی وو هغوی دیر زیات له دغو (کفارو) څخه او دیر سخت وو په
(بدنی) قوت او (مدنی) آثارو په ځمکه کښی پس هیڅ دفع ونه کړه له دوی
نه هغه (اعمال) چی وو هغوی چی کسب پیدا کول به ئی (چی اموال او رجال
او نور وو)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه دیر داسی اقوام تیر شوی دی چی په سرو او ملاتړ، زور او قوت او نورو شیانو کښی له دغو موجوده وو کفارو ځنی دیر قوی ؤ. هغوی له دوی ځنی زیاتی او مهمی نښی او یادونی په ځمکه کښی پریښی دی لیکن څه وخت چی د الله تعالیٰ عذاب ورنازل شو نو هغه زور او قوت، سامان او وسائل هیڅ د دوی په کار ورنغلل او سره له هغو سپیره، هلاک او تباہ شول.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۸۳﴾

پس هر کله چی رابه غلل دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) نو خوشاله به شول (دغه کفار استهزاء) په هغه چی له دوی څخه به وو له علمه (اخباره پوهنه) او چاپیر (محیط منعکس) شو پر دوی هغه (عذاب) چی وو به دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر: یعنی د معاش د وجوه او مادیه ؤ ترقیاتو کوم علوم او فنون چی له هغوی سره ؤ او پر هغو غلطو عقیدو چی دوی خپل زړونه تړلی ؤ او پر هغو به ئی تکبر، تفاخر او لوئی کوله او د انبیاء علیهم السلام علومو او هدایاتو ته به ئی په سپکه کتل او په تحقیر به ئی لیدل، او پری توکی او مسخری به ئی کولی. بالاخر داسی یو وخت راغی چی هغوی ته د خپلو هم هغو توکو او ملندو نتیجه او حقیقت پخپله ورښکاره شوه او د هغه تمسخر او استهزاء مورد پخپله هم دوی وگرځیدل.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا
كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿۸۴﴾

پس هر کله چی وبه لید دوی (په دنیا کښی) سخت عذاب زمونږ نو وبه ئی وبل ایمان مو راوړی دی په الله یواځی او کافران شو مونږ پر هغو څیزونو چی وو مونږ په سبب د هغه څیز مشرکان (چی بتان دی)

تفسیر: یعنی څه وخت چی دوی له عذاب سره مخامخ شول او د الله تعالیٰ د عذاب معائنه ئی وکړه، نو دلته هوش ئی په سر راغی، او د ایمان راوړلو او توبه ایستلو په فکر کښی ولویدل، او وروسته له هغه په دی وپوهیدل چی یواځی د واحد الله په لطف او مرحمت سره کار چلیدی شی، هغو شیانو ته چی مونږ د معبودیت درجه ورکړی وه هغه گړد (تول) عبث او بیکاره او عاجزان و او مونږ ډیر احمقان او جاهلان وو چی داسی چتی او بیکاره شیان مو د الوهیت پر تخت کینولی و.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاسَنَا

پس نه و (دا کار) چی نفع ورسوی دوی ته ایمان د دوی هر کله چی وبه لید دوی سخت عذاب زمونږ

تفسیر: یعنی اوس د افسوس او ارمان او د تقصیر له اقراره او اعترافه هیڅ یوه فائده نه ورسیری د ایمان او د توبی وخت تیر شوی دی. د عذاب له لیدلو څخه خو هر یوه سری ته بی اختیاره یقین او باور پیدا کیږی مگر دغسی یقین د نجات موجب نشی کیدی او نه د داسی یقین په واسطه نازل شوی عذاب منع کیدی شی کما قال الله تعالیٰ فی الركوع (۳) آیت ۱۸ من سورة النساء ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشَّيَاطِئَ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ إِلَهُنَّ وَالَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ وقال فی قصة فرعون ﴿إِنَّهُ وَقَدْ عُصِيََتْ قَبْلُ وَكَذَّبَتْ مِنَ الْفَاسِقِينَ﴾ وفی الحديث «ان الله تعالى يقبل توبة العبد ما لم يغرغر»

سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ

(طریقه ایښی ده الله) طریقه د الله هغه چی په تحقیق تیره شوی ده په بندگانو د دغه (الله) او زیان کاره شول په دغه ځای کښی کافران (چی ښکاره شو هغه متمادی خسران د دوی)

تفسیر: یعنی دغه وضعیت له پخوا راهسی تل دوام لری چی خلق ږومبی د انکار او استهزاء له لاری وړاندی کیږی بیا هر کله چی په عذاب کښی اخته او مبتلا شی نو شورماشور لگوی او پر خپلو اغلاطو اعتراف کوی د الله تعالیٰ دا عادت دی چی ناوخته توبه نه قبلوی بالاخر منکرین د خپلو جرائمو په بدل سپیره، خراب او بربادیږی.

«اللهم احفظنا من الخسران واحفظنا من غضبك وسخطك في الدنيا والآخرة»

«تمت سورة المؤمن والله الحمد والمنة»

سورة حَمَّ السَّجْدَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اَرْبَعٌ وَ خَمْسُونَ آيَةً وَ سِتْ رُكُوعَاتٌ رَقْمُ تِلَاوَتِهَا (۴۱) تَسْلُسُلُهَا حَسَبَ النُّزُولِ (۶۱)

«نزلت بعد سورة المؤمن»

«د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت مکی دی (۵۴) آیت (۶) رکوع لری په تلاوت کښی (۴۱) او په نزول کښی (۶۱) سورت دی»

«وروسته د «المؤمن» له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ ۱ تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۲

(دغه قرآن) رالیدلی شوی دی له (هغه الله) چی خورا(دیر) مهربان دیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله دیره زیاته مهربانی او رحمت پر خپلو بندگانو دی چی د دوی د هدایت دپاره ئی داسی عظیم الشان او بيمثاله کتاب نازل فرمایلی دی.

كِتَابُ فَصَلَتِ آيَةُ

داسی کتاب دی چی په تفصیل سره بیان شوی دی آیتونه د ده .

تفسیر: په لفظی دول (طریقه) سره د آیتونو بیل بیل توب خو ښکاره دی مگر له معنوی حیثیته هم د سله او اقسامو علومو او مضامینو تفصیل په بیلو بیلو آیتونو کښی ورکړی شوی دی.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۳

په دی حال چی لوستلی شوی دی په عربی ژبه دپاره د هغه قوم چی پوهیږی.

تفسیر: یعنی عظیم الشان قرآن په اعلیٰ درجی صافی عربی ژبی نازل کړی شوی دی چی د ده د پرمېنیو مخاطبینو مورنی ژبه وه خو هغو خلقو ته د ده په پوهیدلو کښی څه تکلیف ورپېښ نشی، او دوی ژر او ښه پری وپوهیږی او بیا نور انسانان هم پری په ښه شان سره وپوهوی. مگر سره له هغه دغه خبره هم ظاهره ده چی هم هغه خلق له دغه قرآن څخه منتفع او گټور کیدی شی چی د عقل او پوه خاوندان وی. ناپوه او جاهل خلق د دغه عظمی نعمت څه قدر او عزت کولی شی؟

بَشِيرًا وَنَذِيرًا

زیري ورکوونکی دی (دا کتاب مؤمنانو ته په جنت) او ویروونکی دی (دا کتاب کفارو لره له دوزخ)

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن خپلو منونکیو ته د نجات او فلاح زیري آوری او منکرینو ته د دوی له بده انجامه وېره ورکوی.

فَاعْرُضْ أَكْثَرَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ^۴

پس مخ وگرځاوه زیادترو د دغو (کفارو) پس دوی نه اوری (حق په آوریډلو د قبول سره)

تفسیر: یعنی سره له دغو گردو (تولو) خبرو تعجب دی چی له دوی نه ډیر کسان د دی کتاب دغه ډیر قیمت لرونکیو پندونو او نصائحو ته غور او دقت نه کوی. کله چی دی ته بیخی د دوی فکر نشته نو ولی به ئی آوری؟ او فرض ئی کړئ که دوی دغه قرآن پخپلو غوړونو سره هم واوری لیکن د زړه په غوړونو سره ئی نه آوری. او د ده د منلو او قبلولو توفیق نه ورحاصلوی نو د دوی دغه آوریډل د نه آوریډلو په شان دی.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِيْ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَا اِلَيْهِ وَفِيْ اُذَانِنَا وَقْرٌ
وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاَعْمَلْ اِنَّا عَامِلُونَ^۵

او وائی (دغه کفار محمد ته) زړونه مو په پردو کښی دی له (فهمه) د هغه
خیزه چی بولی ته مونږ هغه ته (چی توحید یا قرآن دی) او په غوړونو زمونږ
کښی دروندوالی دی (چی نه اوړو وینا ستا) او په منځ زمونږ او په منځ ستا
کښی پرده (د مخالفت) ده نو عمل وکړه ته (پر دین خپل) بیشکه مونږ هم
عمل کوونکی یو (پر دین خپل)

تفسیر: یعنی یواځی دومره قدر نه دی چی دوی د نصیحت په طرف نه متوجه کیږی یا غوړ ورته
نه نیسی بلکه دغسی خبری هم کوی چی له هغو آوریډلو ځنی بیخی ناصحان بی هیلې او ناامیده
کیږی او په مستقبل کښی د نصیحت اوړولو اراده هم پریږدی. مثلاً وائی چی زمونږ پر زړونو ستا
د خبرو له جانب غلاف دی او په کڅوړو کښی تری پت دی ځکه ستا هیڅ یوه خبره پکښی نشی
ننوتلی، او نه وررسیږی. هر کله چی ته خبری کوی زمونږ په غوړونو کښی د کوئتوب دروندوالی
پیدا کیږی او د دغه ثقل السماع له سببه مونږ څه شی نشو اوریدلی او زمونږ او ستاسی په منځ
کښی داسی یوه پرده ده چی مونږ سره بیلوی دغه د دښمنی او عداوت لوی لوی دیوالونه چی
ستا او زمونږ په منځ کښی سره ولاړ دی که له منځه لری شی، او که دغه ژور خلیج چی په منځ
کښی مو حائل دی ورک شی بیا به نو مونږ یو بل ته رسیدی شو. لیکن داسی کیدل بیخی
ممکن نه دی. نو بیا ته ولی خپل ماغزه خوړوی؟ او سر دی گرځوی مونږ پر خپل حال خوشی
پریږده! ته دی خپل کار کوه! مونږ به خپل کار کوو. له سره د دغی خبری توقع مه لره چی
مونږ چیری ستا له دغو پندونو او نصائحو څخه متاثر کیدونکی یو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ
فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوا ۖ

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده زه یو بشر انسان یم په
شان ستاسی (لیکن فرق می دا دی چی) وحی کیږی ماته (له طرفه د رب
زما) داسی چی بیشکه هم دا خبره ده چی معبود ستاسی معبود یو دی پس
سم مستقیم ورځی ده ته (په توحید) او مغفرت وغواړئ له ده نه

تفسیر: یعنی نه زه خدای یم چی په زور سره ستاسی زړونه واړولی شم، او نه هغه پرېشته یم چی د
هغی د رالیږلو غوښتنه تاسی کوئ او نه کوم بل مخلوق یم. بلکه ستاسی له نوعی او له جنسه یو
انسان یم چی زما خبره پوهیدل ستاسی د همجنسی له سببه تاسو ته آسان دی او هغه انسان یم
چی د الله تعالی له جانب آخری او د خورا (دیر) اکملی وحی دپاره غوره شوی یم بناء علیه

هومره چي تاسي له هغه څخه مخ واړوي او هومره چي ياس راوړونكي خبري وكړي زه خامخا د پاك الله پيغام تاسي ته آروم. ماته د وحى په وسيله دا ښوولي شوي دي چي ستاسي ټولو معبود او علي الاطلاق حاكم يو دي چي ماسوا له هغه بل هيڅوك د عبادت لائق نه دي. لهذا پر ټولو لازم دي چي په گردو (ټولو) شتونو او احوالو كښي سم د هم هغه واحد الله تعالى په طرف مخ وگرځوي او د ده د سمې صافې لاري څخه يوه خاشه دي خوا او هغې خوا ته لار نشي. او هغه بي لاري او كاږه تلل چي پخوا له دي نه ستاسي څخه صادر شوي وي د هغو معافي د الله تعالى له درباره وغواړئ چي پاك الله گرد (ټول) ږومبني او وروستني گناهونه دروښي.

وَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ۚ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَفِرُونَ ۚ

او افسوس هلاك خرابي ده دپاره د مشركانو هغه چي نه وركوي زكوة (يا نه كوي هغه كار چي پري پاكيري) او دوي پر آخرت (حساب كتاب ثواب عقاب) هم دوي كافران منكران دي.

تفسير: د هغو خلقو معامله چي له الله تعالى سره داسي وي چي عاجز مخلوق د ده په عبادت كښي شريكوي او له بندگانو سره داسي وي چي د صدقي او زكوة پيسي پر كوم فقير او محتاج نه لگوي او نه غواړي چي مساكين پري خوشاله شي او ورسره له آخرته او انجامه هم بيخي بيفكره او غافل دي ځكه چي دوي له سره دغه خبره نه مني چي له مړيني څخه وروسته بل كوم ژوندون حساب، كتاب، ثواب، او عقاب شته. د دغسې خلقو مستقبل ماسوا له اهلاكه خرابي، بربادي او سپكتيا بل شي نه دي.

(تنبيه) د ځينو اسلافو په نزد دلته له «الزكوة» څخه طيبه كلمه مراد ده. او ځيني د «زكوة» معني په پاكي، او صفايي سره كوي. نو په دغه تقدير سره ئي مطلب داسي كيږي «هغه خلق چي خپل نفس له فاسده وو عقائدو او ذميمه وو اعمالو څخه پاك او صاف نه ساتي» په دغه كښي د طيبي كلمي ترك او زكوة نه ادا كول او نور گرد (ټول) راغلل. **وَهَذَا كَمَا قَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى﴾ وَقَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهُ﴾ وَقَالَ ﴿وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكَاةً﴾ وَغَيْرَ ذَلِكَ.** بښاي دغه معني د دي لامله (له وجي) كړي شوي وي چي كفار مخاطب بالفروع نه دي. يا ځكه چي دغه آيت مكې دي او د زكوة او د نورو تشخيص په مديني منوري كښي شوي دي. والله اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝

بیشکه هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته اجر چی نه دی قطع کیدونکی.

تفسیر: یعنی هېڅکله به نه منقطع کیږی او تر ابدالابد پوری به جاری وی کله چی جنت ته ورسېږی نه به دوی او نه به د دوی ثواب فناء او انقطاع مومی.

قُلْ إِنِّي كُنتُ مِنَ الْكَافِرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أُنْدَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا بیشکه تاسی خامخا کافران کیږئ په هغه الله چی پیدا کړی ئی ده ځمکه په دوو ورځو (د یکشنبی چی په اول کښی ئی پیدا او په دوهمه کښی ئی وغوړوله) او گرځوئ له خپل ځانه (دغه الله) ته شریکان، دغه ذات (چی ځمکه ئی په دوو ورځو کښی پیدا کړی ده) رب د علمیانو دی

تفسیر: یعنی څومره د حیرت او د تعجب ځای دی چی د رب العلمین د وحدانیت او کمالیږ صفاتو څخه انکار کوئ او نور داسی شیان له هغه سره برابرئ چی د یوی ذری په اندازه هم د کار او اختیار مالکان نه دی.

وَجَعَلَ فِيهَا رِوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا

او پیدا کړی دی (الله) په دغه (ځمکه) کښی درانه کلک محکم غرونه د پاسه د دی نه او بیا ئی برکت کیښود په دغه (ځمکه یا غرونو) کښی او مقرره (په اندازه) کړی ئی ده په دی ځمکه کښی روزی (د اهل) د دی

تفسیر: «او بیا ئی برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو کښی» یعنی قسم قسم کانونه، ونی، میوی، ثمرات، غلی او حیوانات او نور له ځمکی څخه وځی «او مقرره او په اندازه کړی ئی ده په دی ځمکه کښی روزی د اهل د دی» یعنی پر ځمکه باندی ئی د هستیدونکیو خواړه په یوی خاصی اندازی او حکمت سره په ځمکه کښی کیښودل، لکه چی د هر اقلیم او د هر ملک د هستیدونکیو له طبایعو او له ضروریاتو سره ئی موافق خواړه مهیا او تهیه فرمایلی دی. او الله

اکرم شانه واعظم برهانه پیدا کره غمکه، غرونه او نور او مقدر ئی کرل اوقات.

فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءٍ لِلشَّائِلِينَ ①

په خلورو ورغو کښی برابر دی دپاره د پوښتنی کوونکیو (له پیدا کولو د غمکی او د مافیها)

تفسیر: یعنی گرد (تول) کارونه په خلورو ورغو کښی وشول. په دوو ورغو کښی غمکه پیدا کری شوه. او په دوو نورو ورغو کښی چی سه شنبه چار شنبه دی د دوی د نورو متعلقاتو بندوبست وشو. هر څوک چی پوښتنه کوی یا د پوښتنی کولو اراده لری هغوی ته دغه وروښیه! چی دغه تول په خلورو ورغو کښی بی له تزئیده او تنقیصه په وجود راغلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د پوښتنو کوونکیو جواب پوره شو».

تنبیه: دلته له ورغو غنی په ظاهری صورت سره هم دغه معروفی او متبادری ورغی نشی مراد کیدی. ځکه چی د غمکی او د لمر او د نورو موجوداتو له وجوده پخوا د هغه وجود له سره نه دی متصور. لامحاله له دغو خلورو ورغو څخه به د هغو مقدار مراد وی یا به هغه ورغی تری مرادی وی چی د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿وَلَنْ يَمَازُكَ سَعْوَةٌ مُتَعَاتِلُونَ﴾ جزء ۲۲ (د الحج (۶) رکوع ۴۷ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر) والله اعلم.

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ

بیا ئی اراده وفرمایله (پیدا کولو د) آسمان ته حال دا چی دغه آسمان یو لوگی ؤ (ولار)

تفسیر: یعنی بیا د آسمانونو په طرف متوجه شو چی په دغه وخت کښی دوی گرد (تول) سره یو وو د یوه لوگی په شان نو هغوی ئی سره تقسیم کرل، او په اووو آسمانونو سره ئی وویشل لکه چی وروسته له دی نه ئی ذکر راغی. تنبیه: ممکن دی له «دخان» څخه د آسمانونو د مادی په طرف اشاره وی.

فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ②

پس وفرمایل (الله) دغه (آسمان) ته او (دغی) غمکی ته چی راشی دواړه پخپلی خوښی سره یا په زور سره، وویل آسمان او غمکی راځو مونږ (فرمان

ستا ته) په خوښی سره

تفسیر: یعنی اراده ئی وفرمایله چی د دغو دواړو آسمان او ځمکی له یو ځای کیږلو څخه دنیا ودانه کړی اعم له دی نه چی دوی دواړه پخپل طبیعت سره یو ځای شی که په زور سره په هر حال د دواړو له یو ځای کولو سره ئی دغه نظام جوړول مقصود ؤ او دغه دواړه سره یو ځای شول پخپل طبیعت له آسمان د لمر اشعی راغلی او تودوخنی پیدا شوی هواوی جاری شوی، د هغو دوری او بخار پاس پورته شو، بیا له هغه څخه اوبه توئیدی او د باران په صورت ووریدی چی د هغو په وسیله راز راز (قسم قسم) شیان پیدا شول او پخوا ئی فرمایلی ؤ چی «په ځمکه کښی ئی د دوی خوراکونه کیښودل» یعنی په ځمکه کښی ئی داسی قابلیت کیښود چی دغسی شیان تری پیدا کیږی والله اعلم.

فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ

پس مقرر جوړ کړل (الله لوگی ځنی) اووه آسمانونه په دوو ورځو (د پنجشنبی جمعی) کښی

تفسیر: یعنی څلور ورځی هغه وی او په دوو ورځو کښی ئی آسمانونه پیدا کړل چی گردی (تولی) سره شپږ ورځی شوی لکه چی په بل ځای کښی د «سته ایام» تصریح شته. تنبیه: په هغو مرفوعه ؤ احادیثو چی د کائناتو د تخلیق په متعلق د ورځو تعین او ترتیب راغلی دی چی هغه دغه شیان الله تعالی د هفتی په دغو او هغو ورځو کښی پیدا کړی دی په هغو کښی کوم یو صحیح حدیث تر اوسه پوری په نظر نه دی راغلی حتی چی د ابوهریره د حدیث په متعلق چی په صحیح مسلم کښی دی «ابن کثیر» لیکي «هو من غرائب الصحيح وقد عله البخاری فی التاريخ فقال رواه بعضهم عن ابي هريرة عن كعب الاحبار وهو الاصح» او په روح المعانی کښی له (قفال شافعی) څخه نقل کړی دی «تفرد به مسلم وقد تكلم عليه الحفاظ على بن المديني والبخاري وغيرهما وجعلوه من كلام كعب وان ابا هريرة انما سمعه منه ولكن اشتبه على بعض الرواة فجعله مرفوعا» باقی د قرآن الکریم دغه آیت او د البقرة د سورت له دغه آیت ﴿ثُمَّ لَنُوتِي إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْتُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ﴾ څخه دغه ظاهریږی چی اووه آسمانونه د ځمکی د پیدا کولو څخه وروسته جوړ شوی دی او د «النازعات» په سورت کښی له ﴿وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا﴾ څخه ظاهریږی چی ځمکه وروسته له آسمانه غوړولی شوی ده د دغه جواب په څو ډولو (قسمو) سره ورکړی شوی دی د (ابوحيان) تقرير د دی احقر خوښ دی یعنی ضروری نه ده چی په رومبنی آیت کښی «ثم» او په وروستنی آیت کښی «بعد ذلك» د زمان د تراخی دپاره

وی ممکن دی چی له دغو الفاظو څخه تراخی فی الاخبار یا رتبی تراخی مراد واخیسته شی لکه چی په ﴿فَكَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالْقُرْبَىٰ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ﴾ کښی یا په ﴿عَلَّ بَعْدَ ذَلِكَ نَعَم﴾ کښی هم دغه معنی مراد اخیستی شوی ده په هر حال په قرآن کریم کښی د زمانی ترتیب تصریح نشته هوا د نعمت په تذکره کښی د ځمکی او د عظمت او قدرت په تذکره کښی ئی د آسمان ذکر مقدم ایښی دی چی د هغه نکته په ادنی تامل او تدبر سره معلومیدی شی د تفصیل موقع دا نه ده دغه څو الفاظ د اهل العلم د تنبیه دپاره لیکلی شوی دی.

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرًا

او وئی لیږه (مقرر ئی کړ) په هر آسمان کښی کار (مناسب تدبیر) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی هر هغه حکم چی د هر آسمان دپاره مناسب وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی «دغه رب ته معلوم دی چی هلته څه قسم مخلوق اوسیږی؟ او د دوی اسلوب وضعیت او هیئت څرنګه دی؟ په دغه ځمکه کښی چی په زرهاوو کارخانی دی نو آیا دومره لوی آسمانونه به څرنګه تش پراته وی.»

وَرَيْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِصَابِغٍ وَحَفِظَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۱۲﴾

او ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په دیوو (ستوریو) سره او (ساتلی دی مونږ دا آسمان) په ساتلو سره (له غوړ کینډودلو د شیطانانو) دغه (مخلوقات) اندازه کول دی د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم (په هر څیز)

تفسیر: یعنی په لیدلو سره داسی معلومیږی چی دغه گرد (تول) ستوری پر هم دغه آسمان باندي ختلی دی د شپې له مخی په دغه قدرتی دیوو سره آسمان څرنګه ښکلی او ډک له رونقه ښکاری؟ بیا ئی څومره محفوظ گرځولی دی چی د هیچا لاس او قدرت ورته نه رسیږی د پرښتو زوروری پیری ولاری دی هیڅ یو طاقت او قوت پر دغه تینگ نظام کښی څه درځ او چاود نشی غورځولی ځکه چی هغه د الله تعالی له خوا جوړ او قائم شوی دی چی له گردو (تولو) څخه لوی زبردست او باخبر ذات دی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صُِعْقَةً مِثْلَ صُِعْقَةِ عَادٍ وَثُمُودَ ۖ

پس که چیری مخ و مگرخواه (دغو کفارو له حقه) پس ووايه (ای محمده! دوی ته) چی و بروم زه تاسی له سخت عذابه په مثل د سخت عذاب د عادیانو (لکه باد د صرصر) او ثمودیانو (لکه چغه د جبریل).

تفسیر: یعنی که د معظمی مکی کفارو د داسی عظیم الشان آیتونو د آوریدلو څخه وروسته بیا هم د نصیحت له قبلولو او د توحید او د اسلام له لاری د غوره کولو څخه مخ وړوی نو تاسی دوی ته وفرمایئ «زه تاسی په دغه خبروم چی ستاسی خاتمه هم د «عاد» او «ثمود» او نورو معذبینو اقوامو په شان کیږی».

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

کله چی راغلل دوی ته رسولان (هود او صالح) له طرفه د وړاندی د دغو (کفارو او له طرفه د وروسته د دغو (کفارو له هره طرفه) او وی ویل دوی ته داسی

تفسیر: یعنی له هر طرفه ښائی چی دیر رسولان به ورغلی وی مگر مشهور دا دی چی دا رسولان حضرت هود او حضرت صالح علی نبینا و علیهما الصلوٰة والسلام دی یا به له ﴿مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ﴾ څخه داسی مراد وی چی دوی ئی د ماضی او مستقبل پر خبرو وپوهوی او د ورشوولو او د پند او نصیحت هیڅ جانب او پلو ئی پری نښود.

الْأَتَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ۚ

چی مه کوئ عبادت مگر یواځی د الله وویل (کفارو په جواب د دوی کښی) که اراده فرمائی وی رب زمونږ (په لیږلو د رسولانو) نو خامخا لیږلی به ئی وی پرښتی پس بیشکه چی مونږ په هغه څیز چی رالیږلی شوی یی تاسی په هغه سره کافران (یو او نه ئی منو ځکه چی تاسی زمونږ په شان انسانان یی

او پر مونږ څه امتياز نه لرئ)

تفسير: يعنى د الله رسول څرنگه بشر كيدى شى؟ كه الله په واقع سره كوم رسول لپږه نو له آسمانه به ئى كومه پرېسته ليرلى وه په هر حال تا پخپل زعم سره كومى خبرى چى د الله تعالى له جانبه راوړى دى مونږ د هغو د منلو دپاره تيار نه يو.

فَأَمَّا عَادُ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

پس هر څه چى عاديان وو پس كبر (لوئى) ئى غوره كړه په ځمكه كېنى په ناحقه سره او (كله چى هود دوى وويړول نو) وويل دوى څوك دى زيات سخت له مونږ ځنى په قوت كېنى

تفسير: بنائى كله چى رسولانو دوى له عذابه ويړولى وى دوى به د هغوى په جواب كېنى داسى ويلى وى چى له مونږ څخه زيات زورور او طاقتور بل څوك دى؟ چى مونږ له هغه څخه وويړوو. آيا زمونږ په شان پر زورورو انسانانو خپل رعب او ويره كېنولى شى؟ حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «د دوى اجسام دير لوى لوى وو، نو د خپلو ابدانو په زور او قوت مغرور شول حال دا چى د تكبر او غرور له پلوه ئى خبرى كول د الله تعالى له درباره ويال او نكال نازلوى».

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ^{١٥}

آيا نه وينى (او نه پوهيدل) دوى چى بيشكه الله هغه (ذات) دى چى پيدا كړى ئى دى دوى هغه ډير سخت دى له دوى نه په قوت زور كېنى او دوى په دلائلو د (قدرت) زمونږ چى انكار به ئى كوو (سره له علمه په دى باندې چى هغه حق دى)

تفسير: يعنى پخپلو زړونو كېنى د ده پر حقانيت پوهيدل مگر د ضد او انكار له لورى به ئى هم داسى معامله كوله.

فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحْسَاتٍ لِنَنْذِرَهُمْ عَذَابَ الْآخِرَةِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

پس راومو لیږه پر دوی باندي باد یخ ډیر زورور هیبتناک په خو ورځو کښی
چی ډیری نحسی شومی وی دپاره د دی چی وڅکوو مونږ پر دغو (کفارو)
عذاب رسوا کوونکی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوی د غرور ماتولو دپاره د یوه کمزور
مخلوق په وسیله هغوی پناه او سپیره شول اوه شپې او اته ورځې مسلسل سخته سیلی چلیده ونی،
غنی، انسان، حیوان، ودانی او عمرانی شیان ئی بیخي له ځمکی څخه یووړل او هیڅ یو شی ئی
باقی پری نه‌بود.»

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٣﴾

او خامخا عذاب د آخرت خو ډیر رسوا کوونکی دی حال دا چی له دوی
سره به مدد ونه کړ شی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: یعنی د آخرت رسوائی خو ډیره لویه ده چی د هیچا په منع کولو او مخه نیولو سره نه
معطلیږی او نه بیرته آوری. او نه هلته یو بل ته څه کومک او مدد رسولی شی. له هر سړی سره
به د خپل ځان فکر وی د محبت او مینې او د همدردی ډیر مدعیان به هلته له خپلو دوستانو،
خپلوانو او مینانو څخه سترگی اړوی او په پټه او په غلا سره به ورگوری.

وَأَمَّا شُرُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ

او هر څه چی ښودیان وو پس سمه لاره مو وښووله دوی ته (په لیږلو د
رسولانو سره) پس غوره کړ دوی ږوندوالی (ضلالت) پر هدایت (او رهنمائی)

تفسیر: یعنی د نجات له هغی لاری څخه چی زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ورښوولی وه دوی
خپلی سترگی وترلی او ږوندوالی ئی ځانته غوره کړ. بالاخر الله تعالی هم دوی د هم دوی په
خوبه سره په هم هغه حالت پریښودل.

فَاَخَذَتْهُمُ صِيعَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

پس ونيول دوی لره سختی چغی (د جبریل او) د عذاب سپکوونکی په سبب د هغه (شرک او عصیان) چی وو دوی چی کول به ئی (چی تکذیب د صالح وو)

تفسیر: یعنی داسی یوه سخت زلزله راغله چی له هغی سره ډیره سخته چغه هم وه چی د هغه غبر له شدته د دوی زهره وچاوده او د زړونو حرکت ئی بند شو.

وَبَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۝۱۸

او نجات مو ورکړ هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی وو او وو دوی چی پرهیزگاری به ئی کوله (له شرکه)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی ایمان ئی راوړ او له بدی څخه ئی ځانونه وژغورل (وساتل) الله تعالی دوی ته له عذابه نجات ورکړی دی. او د عذاب د نزول په وخت کښی لږ څه صدمه او تود باد هم نه وررسیږی.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ۝۱۹

او (پاده کړه) هغه ورځ چی راتول به کړل شی دشمنان د الله اور (د دوزخ) ته پس دوی به ډلی ډلی کړل شی.

تفسیر: یعنی د هر یوه قسم مجرمانو ډلی او جماعتونه به سره بیل بیل وی او دغه ګرد (تول) جماعتونه به یو د بل په انتظار کښی جهنم ته نژدی درول کیږی. بیا چی تول سره یو ځای شی نو روان به کړل شی دوزخ ته.

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَبْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝۲۰

تر هغه وخته پوری چی راشی دوی دغه (اور ته) شاهی به ورکړی پر دوی باندي غوږونه د دوی او سترګی د دوی او پوستکی (او نور اعضاء) د دوی پر

هغو (کارونو) چی وو دوی چی کول به ئی.

تفسیر: په دنیا کېښی ئی پخپلو غوړونو سره تنزیله آیتونه واوریدل او پخپلو سترگو سره ئی تکوینیه آیتونه ولیدل مگر سره له هغه د الله تعالی وحدانیت او د ده د رسول رسالت ئی ونه مانه او په هر حیث او هر جهت د الله تعالی عصیان او نافرمانی ته متوجه شول خو له دی نه بی خبره وو چی د گناهونو گرد (تول) دفاثر یاداشتونه او ټیکلی (ریکارډونه) د هم دوی په وجود کېښی محفوظ او دک کړی شوی پراته دی چی په لارمه وخت کېښی به لولؤل او آورول کیږی، له روایاتو څخه معلومیږی چی په محشر کېښی به کفار له خپلو جرائمو څخه پخپلو ژبو سره انکار کوی نو په دغه وخت کېښی به داسی احکام صادرېږی چی د دوی د هغو اعضاؤ او جوارحو شهادت وړاندی کړ شی چی دوی د هغو په ذریعه د دغو گناهونو مرتکب شوی دی لکه چی گرد (تول) وجود به ئی پری شاهی ورکوی او په دی صورت د دوی د هغه اظهار چی پخپلو ژبو سره ئی رومی کړی وو تکذیب کیږی دلته به دوی حیران او مبهوت او هک پک پاتی کیږی او خپلو اعضاؤ ته به وایی چی ای کمبختانوا لری او ورک شی! ما خو دغه مدافعه ستاسی له طرفه کوله او جگری می ستاسی په گته (فائده) نښلولی وی حال دا چی تاسی پخپله پخپلو جرائمو اقرار او اعتراف وکړ.

وَقَالُوا الْجُلُودُ هُمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا

او وبه وائی (کفار په تعجب سره اعضاؤ او) پوستکیو خپلو ته ولی مو شاهی وکړه تاسی پر مونږ؟

تفسیر: یعنی دغه منکرین به وائی کله چی پخپله ژبه سره مونږ داسی انکار کوو نو پر تاسی داسی کوم مصیبت رالویدلی وو چی خامخا مو په ورښوولو شروع وکړه او په آخر کېښی دغه وینا تاسی ته چا دروښوده.

قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

نو وبه وائی (دغه جلود دوی ته چی مونږ پخپله نه یو غږیدلی بلکه) غږولی یو مونږ الله هغه (مطلق قادر) چی غږولی ئی دی هر څیز

تفسیر: د هغه لوی ذات قدرت هر ناطق ته د وینا قوت ورښلی دی، نن ورځ هم هغه لوی ذات مونږ ته هم د وینا قوت او قدرت راکړ، نو که مو خبری نه کولی او شیان مو نه وی ښوولی نو څه شی به مو کړی وی. کله چی د هغه مطلق قادر اراده وشي چی یو شی خبری وکړی نو کوم

شی توانیږی او قدرت او مجال لری چی وینا ونه کړی، هغه لوی ذات چی ژبی ته ئی د وینا قوت او قدرت وربښلی دی آیا هم دغه قوت لاسو او پښو او د بدن نورو اندامونو ته نه شی بښلی؟ نو دغه دی چی مونږ هم د الله تعالیٰ په اراده دغسی شهادت اداء کړ.

وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۲۱﴾

حال دا چی الله پیدا کړی یی تاسی اول غلی او خاص هم دغه الله ته بیرته بیولی شی (مجازاتو ته)

تفسیر: دغه مقوله یا خو د الله تعالیٰ ده یا خو د جلودو ده دواړه محتملی دی.

وَمَا كُنْتُمْ تُسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

او نه وی تاسی (په وخت د کولو د دغو فواحشو داسی) چی پتول به مو (دغه فواحش له ویری د دی) چی شاهی به ورکړی پر تاسی غوږونه ستاسی او نه سترگی ستاسی او نه پوستکی ستاسی (ځکه چی د خپلو اعضاو په شهادت مو باور نه درلود (لرلو)

تفسیر: یعنی له نورو ځنی په پټه سره مو گناه کوله او له دی نه نه وی خبر چی ستاسی لاسونه او پښی به ستاسی هغه مخفی اعمال څرگندوی (ښکاره کوی). ښائی چی تاسی هغه گناه له دغو اندامونو څخه هم پټه کړی وی حال دا چی تاسو هم داسی کول هم غوښتل دغه مو له قدرته او واکه نه وو پوره.

وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۲﴾

ولیکن گمان به کوو تاسی (په وخت د ستر کښی) د دی چی بیشکه الله نه دی عالم پر ډیرو له هغو کارونو چی کول به تاسو.

تفسیر: یعنی اصلاً ستاسی چاری او د عمل طرز ئی ښکاره کوه چی گواکی تاسی د الله تعالیٰ

په محیط علم یقین نه درلود (لرلو) او داسی مو گنل چی هر څه مو چی زړه غواری بنائی هم هغسی وکړو څوک مو وینی؟ او راپسی گرځی؟ که په پوره دول (طریقه) سره مو یقین او باور کړی وی چی الله تعالی زمونږ له گردو (تولو) حرکاتو څخه عالم او باخبر دی او د ده په نزد کښی زمونږ مکمل دفتر شته نو له سره به مو داسی شرارت او طغیان نه کوو.

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ
مِّنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِنْ
يَسْتَعِثُّوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

او دغه (فاسد گمان) ستاسی هغه گمان ستاسی دی چی کوو به تاسی دغه (گمان) په رب خپل هلاک کړی یی تاسی (دغه گمان په آخرت کښی) پس نن وگرځیدئ تاسی له زیان کارانو څخه پس که صبر وکړی دوی (په دی عذاب یا ئی ونه کړی) پس اور (د دوزخ) ځای د هستوگنی دی دوی ته او که رضاء د الله (او قبول د تویی یا رجوع دنیا ته) غواری دوی پس نه به وی دوی له قبول کړیو شویو (په طلب د رضاء د الله)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کښی ځینی بلاء په صبر سره آسانیری هلته که صبر وکړی یا ئی ونه کړی دوزخ د دوی دپاره کور مقرر کړی شوی دی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او ځینی بلاء دلته په منت خوشامند او تعلق سره لری کیدونکی دی ولی هلته دغه شیان له سره مفید نه واقع کیږی او هومره زاری خواری او عاجزی چی وکړی نه قبلیری او نه ئی په درد خوری».

وَقَيِّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَّآبِئِينَ أَيْدِيُهُمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

او مقرر کړی مو دی دوی ته ملگری (له شیطینو) پس بنائسته کړی ئی دی دوی ته هغه څیزونه چی وړاندی له دوی دی او هغه څیزونه چی وروسته له دوی دی (له هواء او هوس او انکار د آخرت)

تفسیر: یعنی پر دوی باندی یو یو شیطان مقرر شوی دی څو دوی ته خراب کارونه چی پخوا ئی کړی وو یا وروسته له دی نه ئی کوی ښه وروښی، او د دوی تبا کونکی ماضی او مستقبل

هغوی ته بیه او بنکلی وربکاره کری او د دغو شیاطینو تقرر هم د دوی د اعراض عن الذکر نتیجه وه. کما قال الله تعالى (فی جزء ۲۵ الركوع ۴ آیت ۳۶ من سورة الزخرف) ﴿وَمَنْ يُعْشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾

وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ

او ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب) په هغو امتونو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی نه له پیریانو او له انسانانو،

تفسیر: یعنی هم هغه خبره چی د دوی په نسبت په ابتداء کښی فرمایلی شوی ده ﴿لَا مَلَكٌ جَهَنَّمِ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَجْمَعِينَ﴾ جزء ۱۲ (د هود ۱۰ رکوع ۱۱۹ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر).

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ

بیشکه چی دوی وو زیانکاران (په دواړو جهانونو کښی)

تفسیر: کله چی انسان ته خساره واقع کیږی نو هم داسی سامان ورمهیا کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَبُونَ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (په وخت د قرائت د قرآن) چی مه اوروی غور مه ږدی تاسی دغه قرآن ته (چی محمد ئی لولی) او شورماشور واچوی په (وخت د لوستلو د) ده کښی ښائی چی تاسی غالب شی (پری او له تبلیغه ئی ساکت کری)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن غږ د برق په شان د اوریدونکیو پر زړونو اثر غورځوی او هر څوک ئی چی اوری سخت تاثیر پری کوی نو ځکه د دغه تاثیر د انسداد دپاره کفارو دغه یوه

طریقه غحانته غوره کری ده هر کله چی قرآن لوستلی کیږی دوی غوړ ورته نه نیسی او دومره شورماشور اچوی چی نور ئی هم وانه وریدی شی او داسی به ئی گنل چی زمونږ په دغه شورماشور سره د قرآن غږ پورته نشی او پر خلقو خپل تاثیر و نه غورځوی. نن ورځ هم جاهلان هم داسی تدابیر کوی چی د کار د خبرو په مقابل کښی شورماشور کوی خو بل څوک ئی وانه وری مگر د حقانیت او صداقت کړنگهاری او تنهار کله د میاشو او مچانو په بنهار پټ او مغلوبیدی شی؟ او سره له دغسی تدابیرو هم د حق غږ د زدونو تر ژورو پوری رسیږی او هم هغه هلته خپل اثر غورځوی.

فَلَنذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۳۴﴾

(فرمائی الله تعالیٰ چی) پس خامخا وبه څکړو مونږ هر ورو (خامخا) هغو کسانو ته چی کافران شوی دی عذاب سخت او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هر ورو (خامخا) دوی ته ډیره بده سزا د هغو اعمالو چی وو دوی چی کول به ئی.

تفسیر: یعنی له دی نه به زیات خراب کار بل څه وی چی دی پخپله هم د پند او نصیحت خبری وانه وری او نور خلق هم پری نه ږدی چی نصیحت ته غوړ کیږدی.

ذَلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ
جَزَاءُ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۳۵﴾

دغه (سخت عذاب جزاء ده د دشمنانو د الله (یعنی) چی اور دی شته دوی ته په دغه اور کښی کور د همیشه والی (دپاره د جزاء) په جزاء ورکولو په سبب د هغه چی وو دوی (په دنیا کښی) چی په آیتونو زمونږ (قرآن) انکار به ئی کوو.

تفسیر: یعنی په زړه په ښه شان پری پوهیدل لیکن له ضده او عناده او تعصبه به ئی تری انکار کوو.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذِينَ أَضَلْنَا مِنَ الْجِنَّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلُهَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونُوا مِنَ الْآسْفِلِينَ ﴿٢٩﴾

او وېه وائی (په اور کښی) هغه کسان چی کافران شوی دی ای ربه زمونږ
وېښیه مونږ ته هغه (دوه تنه) چی گمراهان کړی ئی ؤ مونږ له پیریانو
(ابلیس) او له انسانانو (قابیل) چی وگرځوو (واچوو) دوی لاندی د قدمونو
خپلو دپاره د دی چی شی دوی له ښکته (سپکو ذلیلانو خلقو څخه)

تفسیر: یعنی خیر مونږ خو په آفت کښی اخته شوو لیکن له انسانانو او پیریانو څنی هغه
شیاطین چی زمونږ د اغواؤ او د غولولو سبب گرځیدلی دی او مونږ د دوی له لاسه په دغه
مصیبت کښی مبتلا شوی یو له مونږ سره ئی مخامخ کړئ څو ئی مونږ تر خپلو پښو لاندی ذری
ذری او لتار کړو او په نهایت ذلت او خواری سره ئی د دوزخ په دیری ښکتنی طبقی کښی
وغورځوو او په دغه ډول (طریقه) خپل انتقام تری واخلو او لږ څه خپل زړونه پری ساړه کړو.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ
أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

بیشکه هغه کسان چی ویلی ئی دی صدقاً له زړه چی رب زمونږ الله دی بیا
تینگ ولاړ وی (په دغه توحید او نورو اعمالو د دین) رانازلیدی به پر دوی
پرښتی (عند النزاع والبعث یا فی القبر چی داسی به وائی) مه ویریږئ او مه
خپه کیږئ او خوشاله اوسئ تاسی په جنت هغه چی وئ تاسی چی وعده ئی
درسره کړی شوی ده (په ژبی د انبیاء الله سره)

تفسیر: یعنی په زړه سره ئی اقرار وکړ او پر هغه قائم پاتی شو او د الله تعالیٰ په ربوبیت او
الوهیت کښی ئی بل څوک شریک ونه دراوه او نه له دغه یقین او اقرار څخه د مرگ تر لحظی
پوری وانه وښته او نه ئی خپل رنگ بدل کړ هر هغه شی ئی چی په ژبه سره ویلی وو، د هم هغه
پر مقتضاء عملاً او اعتقاداً تینگ پاتی شو او د الله تعالیٰ د کامل ربوبیت حق ئی په پوره ډول
(طریقه) سره وپیژاند او هر هغه عمل ئی چی وکړ خالص د ده د خوښی او شکر گزاری دپاره
ئی وکړ، د خپل رب گرد (تول) عائد کړی حقوق او فرائض ئی په ښه شان سره وپیژندل او په

ښه ډول (طریقه) سره ئی اداء او په ځای ئی راوړل، الغرض له ماسواء الله څخه ئی مخ واراوه او یواځی د هم هغه په جانب متوجه شو او د هم ده پر سعه صافه لاره رهی (روان) شو. پر داسی مستقیم الحال بندگانو د مرگ په وخت او د قبر د رسیدلو په فرصت او وروسته له هغه د بیا ژوندی راپاڅیدلو په وخت کښی پرېستی نازلیدوی او دوی ته تسکین، تسلی ورکوی او د جنت د دخول زیری وراوړوی او ورته وائی چی اوس تاسی ته له هیڅ جهته د ویری او د اندیښنی موقع نه ده پاتی. د فانی دنیا ټول فکرونه او غمونه ختم شوی دی او د بل کوم راتلونکی آفت او مصیبت اندیښنه نه ده پاتی اوس په ابدی ډول هر قسم جسمانی او روحانی خوښی او عیش تاسی لره دی او د جنت هغه مواعد چی د انبیاء علیهم السلام په ژبو له تاسی سره کړی شوی وو هغه گرد (ټول) اوس له تاسی سره ایفاء کیدونکی دی. دا هغه دولت او نعمت دی چی د هغه د رارسیدلو د یقین له حاصلیدلو څخه وروسته هیڅ یو غم او فکر د انسان په شاو خوا کښی نشی گرځیدلی.

تنبیه: ډیر ممکن دی چی پر متقینو او ابرارو په دغه دنیوی ژوندون کښی هم د پرېستو یو قسم مخصوص نزول وشی چی د الله تعالی په حکم سره دوی ته د دوی په دینی او دنیوی امورو کښی د بهتری او ښیگنی (فائدی) او نورو ښو خبرو الهام وکړی چی د دوی د شرح الصدر، تسکین او اطمینان موجب شی. لکه چی د دوی بالمقابل یو دوه آیتونه پخوا تیر شول چی پر کفارو شیاطین مسلط دی خو رذائل او قبائح دوی ته ښه ورښکاره کړی او د دوی د اغواؤ او اضلالو وسائل ورپیدا او مهیا کړی. او په بل ځای کښی د شیاطینو په حق کښی د «تنزل» لفظ استعمال شوی دی (کما قال الله تعالی فی جزء ۱۹ الركوع (۱۱) آیت ۲۲۲-۲۲۳ من سورة الشعراء) ﴿تَنْزِيلًا عَلَىٰ كُلِّ لُغَةٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَقَّهُونَ﴾ په هر حال د مفسرینو په نزد دغه معنی هم کیدی شی، او په دغه تقدیر وروستی آیت ﴿نَحْنُ أَوْلَىٰ بِكُمُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ سره په ډیر ښه ډول لگیږی. والله اعلم.

نَحْنُ أَوْلَىٰ بِكُمُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

(بل داسی ورته ووائی ملائکی) مونږ یو دوستان ستاسی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (په حفاظت نصرت) او په آخرت کښی (چی به درڅخه لری کړو وحشت د قبر او ویه مو رسوو جنت ته)

تفسیر: ځینو دغه د الله تعالی کلام ښوولی دی یعنی د پرېستو کلام له دی نه پخوا ختم شوی دی. او د اکثرو په نزد دغه هم د پرېستو مقوله ده. گواکی پرېستی دغه قول د دوی په زیږونو کښی الهام کوی او د دوی حوصله او همت زیاتوی. ممکن دی چی ځینو بندگانو ته بالمشافه هم هم دغومره الفاظ ووائی. او ممکن دی چی موت ته نژدی یا بعد الموت ورته وویلی شی، نو په دغه

تقدير د ﴿ نَعْنُ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ ﴾ مطلب به داسی کیږی چی مونږ په دنیا کښی هم ستاسی ملگری او رفیقان وو چی د الله تعالیٰ په حکم به مو په باطنی دول (طریقه) سره ستاسی امداد او معاونت کوو او په آخرت به هم ستاسی رفیقان او ملگری یو چی هلته ستاسی شفاعت یا د اعزاز او د اکرام انتظام وکړو.

وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُیْ أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿۳۱﴾

او شته تاسی ته په دغه جنت کښی هغه نعماء چی مینه ورته کوی نفسونه ستاسی او شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (لذاتو کراماتو) چی غواړئ ئی تاسی

تفسیر: یعنی د هر شی خواش، رغبت او هوس چی تاسی پخپلو زړونو کښی وکړئ یا هر هغه شی چی په ژبه سره ئی وغواړئ هغه ټول به تاسی ته درکولی کیږی. د الله تعالیٰ په خزانو کښی د هېڅ شی کمی او تقلیل نشته.

نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿۳۲﴾

میلستیا ده له (جانبه د الله) ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی هغه غفور رحیم به له خپل میلمه سره څومره ښه سلوک وکړی؟، او دغه څومره یو لوی عزت او توقیر دی چی یو ضعیف بنده د خپل رب العزت میلمه شی.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۳۳﴾

او څوک دی ډیر ښائسته (بلکه نشته) له جهته د وینا له هغه چا چی بولی (خلق) طرف د الله ته او عمل کوی نیک او وائی بیشکه زه له مسلمانانو غاړه ایښوونکیو یم (احکام الله ته).

تفسیر پخوا به ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا﴾ کښی د هغو مخصوصو بندگانو ذکر وو چی هغوی یواځی د یوه الله پر الوهیت خپل اعتقاد ټینګ کړی وو او د خپل استقامت ثبوت ئی ورکړی ؤ دلته د هغوی د یوه بل اعلیٰ مقام ذکر فرمائی یعنی خورا (ډیر) ښه سری هغه دی چی خپل ځان پاک الله ته بیخی وسپاری او د الله تعالیٰ د پوره طاعت او کامل انقیاد اعلان وکړی، او هم دغه غوره دین او سمه لاره ځانته اختیاره کړی او د ده قول او فعل نورو بندگانو ته د الله تعالیٰ په طرف د راتللو دپاره ډیر ښه محرک، مؤثر او سائق شی او دوی د دنیا نورو خلقو ته هم د الله تعالیٰ په طرف دعوت ورکړی او د دین په طرف ئی جذب او کش کړی. او د هغی نیکی په طرف چی دی خلق رابولی دی پخپله هم پری عامل وی. او د الله تعالیٰ په نسبت د خپلی بندګی او احکام منلو د اعلان په وخت کښی هیچیری او هیشکله ونه ویریری. او نه څه اندیښنه ورته پیدا شی. د ده د قومیت طغراء ښائی چی د اسلام مذهب وی او له هر قسم بخل، امساک، تعصب، او نورو عنادیه وو خبرو څخه لری وګرځی، او د خپلی خالصی مسلمانی منادی وکړی! او د هغه اعلیٰ مقام په لوری خلقو ته بلنه او دعوت کوی چی سیدنا و مولانا حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم د هغه دپاره مبعوث شوی ؤ، او پخپله سیدالمرسلین وخاتم النبیین صلی الله علیه وسلم او صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین پر هغی لاری خپل مقدس حیات او مجاهدات صرف کړی دی. دغه آیت په شان د محمد صلی الله علیه وسلم کښی دی یا مراد تری صحابه رضی الله تعالیٰ عنه یا عالمان یا محتسبان یا مؤذنان یا نور هغه څوک دی چی پکښی دغه ښه صفات وی.

وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٢﴾

او نه برابری سره نیکی او نه بدی (په جزاء او حسن العاقبة کښی) دفعه کوه (ته هغه بدی) په هغه خصلت سره چی هغه ډیر ښه وی پس ناشاپه هغه څوک چی په منع ستا او په منع د هغه کښی عداوت دشمنی وی لکه چی دی به دوست وی ډیر مهربان

تفسیر: په دغو آیتونو کښی یوه رشتین داعی الی الله ته د هغو ښو اخلاقو تعلیم ورکوی چی دوی ورته ضرورت لری یعنی ښه وپوهیږه چی بدی له نیکی سره، او نیکی له بدی سره قطعاً نشی برابریدی، او د دواړو تاثیرات سره بیل دی. بلکه یوه نیکی له بلی نیکی سره، او یوه بدی له بلی بدی سره په اثر او نتیجه کښی متمایزی دی. لهذا د یوه قانت مؤمن مخصوصاً د یوه داعی الی الله مسلک ښائی داسی وی چی د بدی جواب دی له سره په بدی سره ورته کړی بلکه

حتی الامکان د بدی مقابله دی په نیکی سره وکړی. که څوک ورته کومه سخته خبره وکړی یا بده معامله ورسره وکړی نو د هغه په مقابل کښی دی دی داسی رویه او د عمل طرز ځان ته غوره کړی چی له هغه څخه بهتر او ښه وی. مثلاً د قهر او غصی په مقابل کښی دی له حلم او تحمل څخه کار واخلي! او د کنځلو جواب دی په تهذیب او انسانیت سره په دعاء او د سختی جواب دی په نرمی او مهربانی سره ورکړی د دغه وضعیت او مسلک له غوره کولو څخه به په نتیجه کښی ژر درنکاره شی چی دیر سخت دشمن به هم ستاسی په مقابل کښی نرم او پوست شی. اگر که په زړه او اساسی ډول (طریقه) سره به ستا دوست او خیر غوښتونکی نه گرځی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره به دی دوست گرځی، او متدرجاً دغه ظاهری دوستی په باطنی دوستی تبدیل او تحویل مومی او د دشمنی او عداوت گرد (تول) خیالات د ده له زړه او افکارو څخه بیخی وځی کما قال الله تعالی ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ هَادَيْتُمْ مِنْهُمْ سَبِيلًا﴾ (د الممتحنة (۲) رکوع ۷ آیت ۲۸ جزء) هوا که د کوم سړی د طبیعت اقتضاء هم داسی وی چی د لرم او منگور په شان بی له ضرره او اذیته بل شی انسان ته نه رسوی نو هغه مستثنی او جلا (جدا) خبره ده چی پر داسی افرادو نرمی، ښه اخلاق، صبر، تحمل هیڅ مثبت اثر نشی غورځولی. مگر دغسی افراد دیر لږ وی په هر حال هغو کسانو ته چی د دعوت الی الله پر منصب فائز دی لارم دی چی په دیر صبر، استقلال، ښه خلق تحمل سره کار وکړی.

وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حِظٍّ عَظِيمٍ ﴿۳۵﴾

او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت د بدی دفع په نیکی سره) مگر هغو کسانو ته چی صبر تحمل کوی او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت) مگر خاوند د برخي ډیری لوی ته

تفسیر: یعنی دیره لویه حوصله په کار ده چی انسان په هغی سره د بدو خبرو تحمل وکړی شی او د هغه مقابله په ښه سره وکړی. دغه ښه اخلاق او اعلیٰ خصلت د الله تعالی له درباره ډیرو ښو او خوش قسمته او اقبالمنو سړیو ته وربښلی کیږی. (ربط) تر دی ځایه پوری د هغه حریف او دشمن سره د معاملی او ښه سلوک ښوونه وه چی په ښو معاملو او ښو اخلاقو سره متاثر کیدی شی لیکن ځنی داسی دشمنان هم پیدا کیږی چی په هیڅ حالت او صورت سره له دشمنی څخه لاس نه اخلي، که څوک ورسره هومره ملاطفت او محبت وکړی د هغه د شقاوت او عداوت مراتب لا پسی زیاتیږی او هغه تل په هم دغه فکر او ذکر وی چی هر ورو (خامخا) تاته څه ضرر او اذیت درورسوی نو د داسی پخو شیطانانو له اضرار او ایذاء څخه د ځان ساتلو تدبیر اوس دغسی

الله تعالى بيان فرمائی چي

وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۷﴾

او که ورسپړی تاته له طرفه د شیطان څه تباهی، وسوسه (چی دی واپړی تا له دغه ښه خصلت) پس پناه ونیسه په الله (له شره د ده) بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی ښه عالم

تفسیر: یعنی د داسی شیطان په مقابل کښی له نرمی او عفوی او په تیریدلو سره کار نه چلیږی یواځی د هغه د نجات دپاره یو تدبیر شته چی د الله قدوس جل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه په پناه کښی راشئ! دا هغه مضبوطه کلا ده چی هغی ته له سره شیطان نشی رسیدی. که تاسی واقعی په اخلاص او زاری سره د الله تعالیٰ په حضور کښی دعاء وکړئ نو هغه به ضرور تاسی ته پناه درکوی ځکه چی الله تعالیٰ د خپلو مخلوقاتو هر غږ او بلنه ښه آوری او ښه پری پوهیږی چی کوم یو په څومره اخلاص او تضرع سره ماته دعاء او نداء کوی؟ حضرت شاه صاحب د دغه آیت د ربط په نسبت له پخوانی سره داسی لیکي «یعنی که بی اختیاره قهر او غصه درشی نو دغه د شیطان مداخله ده» شیطان نه غواړی چی تاسی په «حسن الاخلاق» موصوف اوسئ او د دعوت الی الله په مقصد کښی بریالی (کامیاب) او فائزالمرام شئ.

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله شپه او ورځ ده (چی په یوه کښی لباس او په بل کښی معاش دی) او (بل ځینی له دلائلو) لمر او سپوږمی دی

تفسیر: له دعوة الی الله سره څو سماویه او ارضیه دلائل هم بیان فرمائی څو په هغو سره داعی الی الله ته د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت او بعث بعدالموت او نورو اهمو مسائلو په پوهولو کښی مدد ورسپړی په دغه ضمن کښی دی لوری ته هم اشاره وشوه چی له یوه جانبه د الله تعالیٰ مخصوص بندگان پخپل قول او عمل سره خلق د الله تعالیٰ په طرف رابولی او له بل جانبه د نمر، قمر، آسمان، ځمکی او د نورو مخلوقاتو عظیم الشان نظم او نسق غور او دقت کوونکیو ته د هغه واحد الله په طرف د راتللو دعوت ورکوی.

وفي كل شيء له آية تدل على انه واحد

انسان ته لارم دی چی په دغو تکوینیو ۱ دلائلو کښی هم هغسی بند پاتی نشی لکه چی نور ډیر اقوام پکښی بند پاتی دی بلکه ضروری ده چی د هغه لامحدوده قدرت لرونکی مالک الملکوت په مخ د خپل عجز او تسلیم سر ښکته کړی چی دغه گرد (تول) د ده د قدرت او عظمت دلائل دی او د هغه په حکم سره له عدمه په وجود راغلی دی او ممکن دی چی پر دغه هم تنبیه وی څرنگه چی شپه او ورځ، او د دغو دواړو ښو لمر او قمر یو د بل په مقابل کښی دی او پاک الله تل په دغو دواړو کښی رد او بدل کوی هم داسی هغه پر دغه هم قدیر دی چی د دعوت الی الله په رڼا (رڼا) کښی او د داعی د همت په علویت او د ده د ښو اخلاقو په میمنت د دغه قرآن د مخاطبینو وضعیت ته هم تبدیل او تحویل ورکړی او دغه توره تیاره فضاء په یوه روښانه رڼا (رڼا) سره بدله کړی.

لَا تَسْجُدْ لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدْ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ رَايَا تَعْبُدُونَهُ ۝۳۶

مه کوی سجده تاسی دپاره د لمر او نه دپاره د سپوږمۍ او سجده کوی تاسی خاص هغه (الله) ته چی پیدا کړی ئی دی دا (خلور علامی) که چیری یی تاسی چی خاص هم ده (الله) ته عبادت کوی

تفسیر: د لمر، سپوږمۍ او د نورو شیانو عبادت کوونکو به هم په ژبه سره هم داسی ویل چی زمونږ غرض د دغو شیانو له عبادته د پاک الله عبادت دی مگر پاک الله دغه وښوول چی دغه شیان بیخی د عبادت لیاقت نه لری د عبادت لائق یواځی واحد الله دی او د کوم غیر الله عبادت کول د قدوس الله څخه له بغاوت کولو سره مرادف دی.

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ۝۳۸

پس که لوئی وکړه دوی (له سجدی د الله نو الله مستغنی دی) پس هغه څوک چی په نزد د رب ستا دی (له پرښتو) تسبیح وائی دغه (الله) ته هم په شپه کښی او هم په ورځ کښی حال دا چی دوی (له دغه تسبیح او عبادته) نه ستړی کیږی.

تفسیر: یعنی که غرور، تکبر، لوئی د حق له قبوله مانع ده او د توحید د دلائلو له وضوح سره د واحد الله د عبادت په جانب نه غواری چی راشی، نو نه دی راځی دوی خپلو ځانونو ته نقصان رسوی. الله تعالی له سره د دوی پروا نه لری هغه لوی ذات چی د ده عظمت او جبروت داسی وضعیت لری چی بی حساب مقررین ملائک شپه او ورځ د ده په عبادت، تسبیح او تقدیس کښی داسی مشغول او لگیا دی چی له سره پکښی نه خپه، نه ستړی او ستومانیری نو د دوی په مقابل کښی دغه خواران څه شی دی. دوی په دغو دروغو تکبر، او غرور خامخا خپلو ځانونو ته ضرر او نقصان رسوی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْبَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ إِنَّ اللَّهَ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُجِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۹﴾

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چی بیشکه ته وینی ځمکه وچه کلکه پس هر کله چی نازلی کرو مونږ پر دغی (ځمکی) اوبه (د باران) نو سره وخوځیری او وپرسیږی (او شنه شی) بیشکه هغه الله چی ژوندی کړی ده دا (ځمکه) خامخا ژوندی کوونکی دی د مریو بیشکه الله پر هر شی باندي (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء او امات دی)

تفسیر: یعنی ځمکی ته وگورئ چی دغه خواره چپ چاپ، ذلیل او سپک تر درانه بار لاندی ده د وچوالی په وخت کښی ئی له هری خوا څخه دوری او خاوری پورته کیږی لیکن هم دا چی د باران پرځه پری ولویده یو ځلی طراوت، رونق، تازگی او نشونما او د لیدلو وړ (مستحق) تحولات پکښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). آخر دغه انقلاب د کوم ذات د قدرت د لاس تصرف او نتیجه ده؟ هغه الله جل جلاله چی وچی کلکی مری ځمکی ته طراوت، شینوالی او ژوندون وربښلی دی آیا هغه پر دغه نه دی قدیر چی د انسانانو په ابدانو کښی بیا روح واچوی؟ او آیا هغه مطلق قادر نشی کولی چی مرو زړونو ته د دعوت الی الله له تاثیره بیا له نوی سره ژوندون او جدید حیات ورعطاء کړی؟ بیشکه الله تعالی هر شی کولی شی! او د الله تعالی د قدرت په مقابل کښی هیڅ شی مانع او مزاحم نشی کیدی.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٤﴾

بیشکه هغه کسان چی میلان کوی له حقه باطل ته په آیتونو (د قرآن) زمونږ کښی نه دی پت دوی پر مونږ (نو د دغه الحاد جزاء به ورته ورکړو) آیا پس هغه شوک چی وغورځولی شی په اور کښی غوره دی یا هغه شوک چی رابه شی په امن (له عذابه) په ورځ د قیامت کښی (نو تهدیداً دوی ته ویلی کیږی چی) کوئ تاسی هر څه چی مو خوښ وی (ای کفارو) بیشکه الله پر هغو اعمالو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به د اعمالو درکړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لوری د دعوت ورکونکیو له ژبو څخه د تنزیلیه و آیتونو له آوریډلو او د دهر پر قرطاس د تکوینیه وو آیتونو له لیدلو څخه هم چی دغه خلق له کږو تلوو بیرته نه گرځی او په سمو صافو خبرو کښی واهی او تباهی شبهات پیدا او تری کوی وړی خبری جوړوی یا ئی خامخا سره اړوی رااړوی او یو غلط مطلب تری ویاسی یا خوشی چتی (بیکاره) بل کوم عذر او بهانه وړاندی کوی او د آیتونو په منلو کښی وړاندی وروسته تحریف او تبدیل کوی د داسی کږو تلونکیو پر اوضاعو پاک الله ډیر ښه پوهیږی ممکن دی چی دغه پر خپلو مکاریو او چالاکیو ډیر مغرور وی مگر له الله تعالیٰ څنی د دوی هیڅ احوال نه دی پت څه وخت چی دوی له الله تعالیٰ سره مخامخ ودرول شی هلته به دوی وپوهیږی چی فی الحال الله تعالیٰ هغوی ته مهلت ورکړی و ځکه چی الله تعالیٰ سم د لاسه مجرمین نه نیسی له هم دی جهته وروسته فرمائی ﴿اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ یعنی ښه دی څرنگه چی پوهیږئ هم هغسی وکړئ

مگر ښه وپوهیږی چی ستاسی گرد (تول) حرکات د پاک الله اعظم برهانه تر نظر لاندی دی او په یوه ورځ د هغه سزا تاسی ته یو ځای پوره درکوی او بالاخر د هغه ربر (تکلیف) او زحمت تاسی موندونکی یی اوس تاسی پخپله فکر او غور وکړئ هغه سری چی د خپلو شرارتونو په علت په ډیر سخت سوځوونکی اور کښی ولویږی او یو بل سری چی د خپل شرافت او سلامت خوښولو په برکت تل په امنیت او طمانیت کښی اوسیری آیا له دغو دواړو څخه کوم یو ښه او بهتر دی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی په ذکر قرآن کله چی راغی دوی ته (نو ژر به په عذابیری دوی)

تفسیر: یعنی دوی خامخا د خپلو کړو تللو په علت د پند او نصیحت په خبرو کښی شبهات پیدا کوی حال دا چی په هغه کښی د دروغو غای او گنجائش له سره نشته. هغه ذکر، پند نصیحت څه شی دی؟ یو صاف، واضح، مضبوط او محکم کتاب چی له هغه څخه ما سواء له یوه ناپوه، احمق او شریر انسان بل هېڅوک انکار نشی کولی.

وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٢٢﴾

حال دا چی بیشکه دغه قرآن خامخا کتاب قوی (نادر) دی نه راځی دغه قرآن ته باطل (نه) د مخی (له طرفه) د دی او نه د شا (له طرفه) ئی (بوجه من الوجوه) رالیږلی شوی دی له طرفه د حکمت والا ثناء ویلی شوی (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په رالیږلی شوی کتاب کښی که دروغ راغلی دی نو له کوم غای څخه راغلی دی؟ او د هغه کتاب د ساتلو ذمه چی هغه پخپله غاړه اخیستی ده نو ناحق او باطل څه قوت او مجال لری چی د هغه شاوو خوا ته ورنژدی شوی وی.

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ ﴿٢٣﴾ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾

نه ویل کیږی تاته (ای محمده!) مگر (هم هغسی) وینا چی په تحقیق ویلی شوی وه دپاره د هغو رسولانو چی پخوا له تا تیر شوی دی، بیشکه رب ستا خامخا څښتن (مالک) د مغفرت دی (مؤمنانو لره) او څښتن (مالک) د عذاب دردناک دی (کافرانو لره)

تفسیر: یعنی د منکرینو کومه معامله چی له تاسی سره ده هم دغه معامله به د هری زمانی منکرینو له خپلو انبیاءو سره درلوده (لرله). انبیاءو به تل د دوی دپاره خیر غوښت او هغوی به د هغه په مقابل کښی هر راز (قسم) تکالیف او مصائب خپلو انبیاءو ته رسول بیا هم هغسی چی هغو انبیاءو پر هغو رپرو (تکلیفونو) او سختیو کښی صبر او تحمل کوو تاسی هم پر دغو

مصاعبو صبر او تحمل وکړئ په نتیجه کښی به عُیننی توبه کوی او پر سمه لاره به راځی چی د دوی دپاره د الله تعالی له جانبه معافی او بشنه ده او څه نور کسان به پر خپلو هم هغو کړو تللو، ضد او عناد ټینګ او قائم پاتی کیږی چی بالاخر دوی د دردناکی سزا مستوجب کیږی.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَجَبًا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ أَءَعْجَبِيٌّ وَعَرَبِيٌّ

او که گرځولی مو وی، دغه قرآن په ژبه د عجمو نو خامخا ویلی به وو (دغو د عربو کفارو) ولی واضح بیان شوی نه دی آیتونه د دی (په ژبی فصیحی عربی دغه قرآن) آیا عجمی دی او (نبی ئی) عربی دی

تفسیر: یعنی که یوه سری داسی اراده کړی وی چی یوه خبره نه منی نو په زرگونو حیلې او بهانې ورته جوړولی شی، د معظمی مکی کفارو کله چی بل شی ونه موند نو په داسی ویناوو ئی شروع وکړه چی «صاحبه! مونږ خو د عربی نبی په معجزی باندی هلته قائل او معترف کیدو چی دغه قرآن ماسواء له عربی ژبی په بلې کومی ژبی راغلی وی» لیکن فرض ئی کړئ که هم داسی هم کیدی نو د هغه کتاب د دروغجن کولو دپاره به دوی داسی ویل «ښه صاحبه! چیری داسی بی اساسه او بی منطقه خبره به لیدلی شوی وی چی پخپله رسول عربی او د ده قوم چی د دغه کتاب پوښنی مخاطبین دی هم عرب مګر دغو ته دغسی کتاب رالیږلی شوی دی چی پر یوه توری هم دوی نشی پوهیدی.

قُلْ هُوَ الَّذِيْنَ اَمْنُوْا هُدًى وَّ شِفَاۗءٌ

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) چی دغه قرآن دپاره د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی هدایت او شفاء دی

تفسیر: یعنی لغو او چتی (بیکاره) شبهات خو به له سره نه ختمیږی هوا دغومره تجربه هر یو سری کولی شی هغو کسانو چی پر دغه مقدس کتاب ایمان راوړی دی او پری عمل کوی په څرنګه عجیب هدایت او بصیرت عقل او پوه نائل او فائز شوی دی او د دوی د سلهاوو کلونو او قرنو امراض او رنځوری ئی لری او ورکه کړی ده او له دوی ځنی ئی ظاهری او باطنی روغ رمت انسانان جوړ کړی دی.

وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي إِذَا أَنِهُمُ قُرْءَانٌ عَلَيْهِمْ عَمًى

او هغه کسان چي ايمان نه راوړي په غوړونو د دوی کښي دروندوالی دی حال دا چي دغه (قرآن) پر دوی باندی پوندوالی پتوالی دی (نو نه وینی دوی هغه جمال او کمال د ده)

تفسیر: یعنی هم هغسی چي د خفاش (څکالی - ښاپیرک) سترگی د لمر په رڼا (رڼرا) کښي ترلی کیږي او دی هیڅ یو شی پری نشي کتلی دغه منکرین هم د قرآن په رڼا (رڼرا) کښي پانده او هیڅ یو روڼ شی نشي لیدلی نو په دغه کښي د قرآن څه قصور دی؟ منکرینو ته لارم دی چي د خپلو لیدلو دغه ضعف ته ښه څیر شي او محسوس ئی کړي! او بیا د هغی معالجی ته متوجه شي!

أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۖ

دغه کفار (گواکي داسی دی لکه چي) غږ ورته کوو شي له ځایه لری (او په کیفیت ئی نه پوهیږي).

تفسیر: یعنی که یو سری ته له لری څخه غږ او ناری وکړي هغه ئی نه آوری او که وائی وری ښه پری نه پوهیږي هم داسی د قرآن منکرین هم د دغه صداقت او منبع د صداقت څخه دومره لری لویدلی دی چي د حق غږ د هغو د زړه غوړو ته له سره نشي رسیدی او که چیري هم وررسیږي نو دوی د هغه پر مطلب په ښه شان سره نشي پوهیدی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (توریت) پس اختلاف وکړ شو په (تصدیق او تکذیب د) هغه کښي

تفسیر: یعنی هم هغسی چي نن د «قرآن» د منونکیو او د نامنونکیو په منځ کښي اختلاف واقع شوی دی پخوا له دی نه د «توریت» په متعلق هم داسی اختلاف واقع شوی وو بیا وگورئ چي د هغه انجام څرنګه شوی وو؟

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ

او که چیری نه وی هغه خبره چی رومبی شوی ده له (طرفه) د رب ستا (چی تاخیر د عذاب دی تر قیامت پوری) نو خامخا حکم به کړی شوی و په منع د دوی (په دنیا) کښی

تفسیر: هم هغه خبره صادره شوی ده چی د دغو گردو (تولو) شیانو فیصله په آخرت کښی کیږی.

وَأَنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ۝۲۵

او بیشکه چی دغه (دروغ جوړوونکی) خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه یا له توریت) چی موجب د اضطراب دی

تفسیر: یعنی مهمل شکوک او چتی (بیکاره) شبهات دوی ته اطمینان او هوسانی (آرام) نه ورکوی او تل د دوی په زړونو کښی اندیښنی وی.

مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ۝۲۶

هر شوک چی وکړی نیک (کار) پس دپاره د ځان خپل ئی دی او هر شوک چی بدکار وکړی پس هغه بار دی په ده او نه دی رب ستا ظلم کوونکی پر بندگانو (چی بی موجه ئی په عذاب کړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له جانبه ظلم نه کیږی هر سری به د خپل عمل بدل ومومی، څه چی ئی کړی وی هم هغه به ئی په مخه ورشی نه د هیچا نیکی هلته ضائع کیږی او نه د یوه بدی د بل چا په غاړه کښی لویږی. (ربط) کله چی د نیکی او بدی پوره بدل د قیامت په ورځ ورکول کیږی او کفارو به علی الاکثر دغسی پوښتنی کولی چی قیامت کله راځی؟ نو ځکه د هغه په نسبت اوس د هم دغه مبارک تفسیر د مخامخ مخ په اوله کرښه کښی داسی ارشاد صادرېږی چی

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ط

خاص هم دغه (الله) ته ورکاوه شی علم د قیامت (چه خه وخت به واقع کیږی)،

تفسیر : یعنی یواځی الله تعالیٰ په دی عالم دی چه قیامت کله راځی؟ ډیر لوی رسول او ستره پرېسته هم د قیامت د وخت له تعیینه عاجزه او ناتوانه ده. که څوک د قیامت د قیام پوښتنه له دوی نه وکړی نو جواب به ئی داسی آوری «ما المسئول عنها باعلم من السائل».

وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِّنْ أَكْثَامِهَا وَما تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ط

او نه راوځی هیڅ قسم له میوو څخه له غلافو د دوی څخه او نه آخلی بار هیڅ ښځه (له انسانه او حیوانه) او نه ږدی بار (حمل) خپل مگر په علم د الله سره.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علم پر هر شی محیط دی. هیڅ یوه خرما له خپلی وښکی، او هیڅ یوه دانه له خپل وږی او هیڅ یوه میوه او ثمره له خپلی خولی (غلافه) د باندی نه راوځی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) د هیڅ یوی ښځی یا د ښځی ساکنی (ذی روح) په گېده یا په هگی کښی به داسی وړوکی مولود او موجود نه وی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) او هر هغه چی دوی ئی غیږوی یا تری ووځی هغه گډ (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی شته. هم داسی وپوهیږئ چه د دغی موجودی وږی دنیا د نتیجی په ډول (طریقه) د آخرت ظهور او د قیامت وقوع هم هر ورو (خامخا) په عمل راځی د هغه وخت او نیټه هم هم دغه رب البریه ته معلومه او ښکاره ده چه کله راځی؟ هیڅ یو انسان یا پرېسته په دی نه دی خبر او نه دغه ضروری ده چه څوک پری خبر شی بلکه دغه هر انسان ته لازم دی چه د قیامت پر خبرو او احوالو او احوالو سم د الله تعالیٰ له اخبار او اعلام تام یقین او باور ولری! او د هم هغی وپروونکی ورځی په توتیه او فکر او ذکر کښی دی تل اوسی! چه په هغه کښی به له سره دوستی او رفاقت، امداد او شفاعت، کومک او معاونت بی د رب العزت له مرحمته ممکن نه دی او نه تری نجات او مخلص شته.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَائِيَ

او په هغه ورځ غږ به وکړي (الله) مشرکانو ته چي څه شول شريکان زما (په زعم د تاسي).

تفسير : يعنې هغه خپل معبودان راوبولي چه هغو مو زما په الوهيت کښي شريک درولي وو چه اوس هغوی چيري دی؟.

قَالُوا اَذْنُكَ مَا مِثْلُ شَهِيدٍ ۝

نو وبه وائي دغه (مشرکان) چي خبر کړي مونږ ته (اوس) چي نشته زمونږ نه هيڅوک شاهد (په دی چي تاته شريک شته).

تفسير : يعنې مونږ په صافو او ښکاره وو الفاظو سره د تا په حضور کښي عرض کړي دی چي مونږ له سره پخپل جرم او گناه اقرار او اعتراف نه کوو، او نه د هغه د اقبال دپاره حاضر يو (گواکي په دغه وخت کښي په وخت کښي په نهايت لجاجت او سپين سترگي توب په درواغو سره له خپل کفر، شرک او عصيان، انکار کوي) ځينو د «شهيد» معنی شاهد اخيستی ده او داسي مطلب ټري اخلي چه په دغه وخت کښي هيڅ يو زمونږ هغه شرکاء دلته نه وينو او را څخه ورک شوی دی.

وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُوا مَا لَهُمْ مِنْ مَّخِصٍ ۝

او ورک به شي له دوی نه هغه (بتان) چي وو دوی چه عبادت به ئي کاوه (د هغو) پخوا له دی نه (په دنيا کښي) او يقين به راشي د دوی چه نشته دوی ته هيڅ څای د تيښتي (له عذاب د الله څخه).

تفسير : يعنې هغو شيانو ته چه تاسي په دنيا کښي د الله تعالی شريکان ويل او د هغو په عبادت کښي لگيا وئ نن د هغوی هيڅ درک او پته نه ده معلومه چه چيري دی؟ د خپلو عابدانو مدد ته ولي نه راځي؟ او د عابدانو له زړو ځني هم هغه د بللو او د عبادت کولو خيالات او افکار غائب شوي دی هغوی اوس ښه پوهيدلي دی چه د الله تعالی له سزا څخه له سره نشي خلاصيدی او خپل مری د ده د سزا له منگلو څخه په هيڅ وسيله نشي خوشي کولی بالاخر بي هيلي او ناامیده کيږي او له هغو ځني بيخي خپله بي تعلقي او بيزاري ښکاروي چه د دوی په حمايت به له انبياؤ سره جنگيدل او د هغو پند به ئي نه اوریده.

لَا يَسْتَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَنْوُصْ قَنُوطٌ ۖ وَلَئِنْ أَدْقَنْهُ
رَحْمَةً مِّنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا إِلَىٰ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً ۖ
وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ

نه ستری کیری انسان له غوښتلو د خیر (او د انواعو د ښیځنو) او که ورسیری ورته کوم شر پس ناامیده وی دی دیر سخت (له رحمته د الله). او قسم دی خامخا که وشکوو ده ته رحمت (مهربانی غنا او صحت) له (جانبه) زمونږ پس له هغی سختی چی رسیدلی وی ده ته (له فقر او مرض) نو خامخا وبه وائی دی هر ورو (خامخا) چه دغه (غنا او صحت لائق) زما دی (په سبب د عمل زما) او گمان نه کوم پر قیامت د دریدونکی (چه رابه شی) او قسم دی که (بالفرض) بیرته وگرځولی شم په طرف د رب خپل نو بیشکه زما دپاره به وی په نزد د دغه (الله) کښی خامخا نیکی (جنت)،

تفسیر : یعنی د انسان طبیعت هم عجیب قسم دی کله چه لږ څه دنیوی نیکی او ښیځنه ورته ورسیری او څه عیش او عشرت او آرامی ئی په برخه شی نو د دیر حرص او طمعی لامله (وجی) غواړی چه لا نوری مزی او چرچی هم وکړی او تر هری اندازی پوری چه آرام او هوسا وی نه پری قانع کیږی او گیده ئی پری نه مریږی او که له وسه او توانه ئی پوره وی د تولی دنیا مال او دولت به تولوی او پخپل کور کښی ئی غوندوی لیکن که چیری لږ څه سختی او بده ورځ پری راشی او د ظاهری اسبابو سلسله له خپله مرضی څخه چپه او مخالفه ووینی نو ژر تر ژره نا امیده او مایوس کیږی او په دغه وخت کښی په مات زړه بی هیلې او وارخطاء کیږی ځکه چه د هغه نظر تش پر دغه وروړاندی شویو اسبابو محدود وی او پر مطلق قادر او مسبب الاسباب ئی اعتماد نه وی چه که هغه اراده وفرمائی په یوه آن کښی د اسبابو گرده (توله) سلسله پر بلی خوا هم اړولی شی. له دغی مایوسی څخه وروسته که بالفرض الله تعالیٰ له ده نه دغه تکلیف او مصیبت لری هم کړی او پخپل فضل او مرحمت سره د عیش او راحت مسائل هم ور تهیه کړی نو وائی «هذا لی» یعنی ما هغه فلانی تدبیر کړی ؤ زما په تدبیر او لیاقت او فضیلت سره خامخا هم داسی کیدونکی ؤ اوس نه د پاک الله فضل او مرحمت یادوی او نه ئی د خپلی هغه مایوسی او ناامیدی کیفیت چی لږ څه پخوا ورپېښ وو په یادیری. د عیش او آرام په نشو کښی داسی مخمور او مسرور کیږی چی گواکی وروسته به هیڅ یو مصیبت او نکبت نه وروړاندی کیږی او داسی به ئی گڼی چه تل به هم داسی په آرامی او هوسائی (آرام) کښی اوسیرم او که چیری د دغو تأثیراتو په منځ کښی د قیامت نوم واوروی نو وائی چی زه خو داسی خیال نه کوم چه

دغسی یو شی واقع کیدونکی دی او فرض ئی کړئ که دغسی پېښه واقع هم شی او زه بیا د خپل رب په طرف بوتللی هم شوم نو یقین کوم چی هلته به هم زما انجام ښه وی که زه د الله تعالی په نزد خراب او نالائق وی نو په دنیا کښی به دومره عیش او راحت زما په برخه نه کیده نو ځکه توقع ده چه هلته هم هم دغسی معامله به له ماسره کیږی.

فَلَنُيَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَعْمَالِهِمْ وَلَنُنْذِرُ يَوْمَ عَذَابِ غَلِيظٍ ۝

پس خامخا خبر به درکړو هر ورو (خامخا) هغو کسانو ته چی کافران شوی دی په هغو (عملو) چی کړی ئی دی او خامخا وبه څکړو هر ورو (خامخا) پر دوی له عذابه سخته لویه.

تفسیر : یعنی خوښ شی! چی له دغه کفر او غرور سره به هم هلته مزی او چرچی کوئ؟ کله چه هلته ورسیرئ بیا به درڅرگنده (ښکاره) شی چه منکرین څرنگه سختی سزاوی گالی (برداشت کړی) او په څه شان سره د خپل گرد (تول) عمر د اعمالو په سزا (هیداد) رسیږی؟.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأِجَانِبَهُ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ۝

او کله چی انعام وکړو مونږ پر انسان نو وگرځی (له حقه او په څنگ شی له شکره) او لری شی (له سمی لیاری) په سبب د غرور (لوی) خپلی او کله چی ورسیري ده ته کومه سختی (بلاء) پس دی خاوند د دعاء اوږدی وی (یعنی تل مشغول وی په سؤال او زاری سره).

تفسیر : یعنی د الله تعالی د نعمتونو د تمتع کیدلو په وخت کښی خو د حقیقی منعم د حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه اعراض کوی او مخ تری اړی او بیخی تری بی پروا کیږی او په بل اړخ اړی. بیا هر کله چه کوم تکلیف او مصیبت ورواندی شی نو هم هغه پاک الله ته خپل د عجز لاس غځوی او اوږدی دعاوی کوی او له دی نه نه شرمیږی چه په کوم مخ او خوله تری دغسی غوښتنی وکړم او وئی بولم. د تماشا (ننداری) ځای دا دی چه ځینی اوقات پر اسبابو او وسائلو نظر اچوی او پخپل زړه کښی مایوس کیږی او په دغه حالت کښی هم له دیری مایوسی او وارخطائی ترهور کیږی او د پاک الله په طرف بی اختیاره د دعاء لاس پورته کوی اگر په په خپل زړه کښی بی هیلی او ناامیده هم وی خو پخپلی ژبی سره در گرده (توله) الله تعالی یادوی.

حضرت شاه صاحب رح لیکی «دغه گرد (تول) د انسان د قصور او د نقصان بیان دی چه نه پر سختی صبر او نه پر نرمی شکر کوی».

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثَمَرٌ كَفَرْتُمْ بِهِ مِنْ أَصْلٍ مِّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (نو ما هم خبر کړی چی) که چیری وی (دغه قرآن) له نژده د الله بیا کافران شی تاسی په دغه قرآن) نو شوک دی ډیر گمراه له هغه چا چی دی په مخالفت لری کښی (له حقه) وی.

تفسیر : پاس ئی د انسان د طبیعت عجیبه او غریبه نخچه وایسته او ده ته د ده پر کمزوریو او ناروغیو په نهایت مؤثر بیان سره توجه ورکړه شوه اوس تنبیه کوی چه دغه کتاب تاسی ته ستاسی په کمزوریو او نقائصو پوهوونکی او د انجام په طرف مو متوجه کوونکی دی که د الله تعالیٰ له جانبه راغلی وی (لکه چی په واقع کښی دی) بیا نو تاسی ئی ولی نه منئ؟ او له دغسی اعلیٰ او ډیرو قیمتدارو نصائحو څخه ولی منکریرئ؟ او د خپل عاقبت فکر او اندیښنه نه کوئ؟ بلکه د حق په مخالفت کښی ډیر لری تښتی نو آیا له دی نه بله کومه لویه گمراهی، نقصان او خساره شته؟.

سَرُّهُمْ اِلَيْتِنَا فِي الْاَفَاقِ وَفِيْ اَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ

ژر ده چی وبه ښیو دوی ته دلائل (د قدرت) خپل چی په آفاق ملکونو کښی دی او په نفسونو د دوی کښی دی تر هغه پوری چی ښکاره شی دوی ته چی بیشکه دغه قرآن حق دی،

تفسیر : یعنی د قرآن حقانیت خو د نورو دلائلو او براهینو په موجب په خپل حای پاتی دی اوس مونږ منکرینو ته د دوی په خپلو حانونو کښی او د دوی په اطرافو او اکنافو کښی او په گرد (تول) عربستان بلکه په تول جهان کښی د خپل قدرت هغه دلائل او ښی ورڅرگندوو (ښکاره کوو) چی په هغو سره د قرآن او د پاک قرآن د حاملینو صداقت بیخی د رنی ورځی په شان تر سترگو روښان او عیان شی. هغه نمونی څه دی؟ هغه د اسلام د عظیم الشانو او محیرالعقولو هغه فتوحات دی چه د ظاهری اسبابو له سلسلی څخه بیخی مخالف او د لوی قرآن له پخوا ویلو سره ئی عیناً موافق وقوع ومونده لکه چه د بدر په غزوی کښی کفارو پخپلو

ځانونو کښي او د معظمي مکي په فتحه کښي د عربستان په مرکز کښي او د راشده وو خلفاوو په عهد کښي په گړد (تول) جهان کښي د هغه نموني دوي پخپل سترگو سره وليدلي او دا هم ممکن دي چه له «آيات» څخه د قدرت عمومي دلائل او نښي مرادي وي چي غور او دقت کوونکي ته پخپل وجود کښي او له خپله وجوده د باندې د دنيا په گړدو (تولو) شيانو کښي په نظر ورځي چي له هغو ځني د الله تعالي د وحدانيت او د عظمت ثبوت مونده کيږي او د پاک قرآن د بياناتو تصديق په عمل راځي. کله چي هغه د هغو الهيې و سننو او فطريې و نواميسو سره موافق ثابتيږي چي په دغه د تکوين په عالم کښي کار کوونکي دي په دغه قسم سره کله چي د تولو کونيه و او د آفقيه و او د انفسيه و حقائقو او آياتو انکشاف خلقو ته دفعتاً نشي کيږي بلکه وقتاً فوقتاً او متدرجاً د هغو له خيرو څخه پردي لري کيږي نو ځکه ئي داسي تعبير وفرمايه «سنريهم آياتنا».

أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝٥٣

آيا کافي نه دي رب ستا (بلکه بس او کافي دي) بيشکه الله پر هر څيز شاهد حاضر گواه دي.

تفسير : يعنى ته پاک قرآن حق او رښتيا ومنه! که بل څوک ئي نه مني نو آيا يواځي د الله شهادت لږ دي او کافي نه دي؟ چي هغه پر هر شي شاهد او گواه دي او پر هر څيز باندې له غور کولو څخه د ده د شهادت ثبوت مونده کيږي.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مَرِئَةٍ مِّنْ لِّقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَّا يَآئِلُ شَيْءٌ مِّمَّا يَخِيطُ ۝٥٤

وواوره خبردار شه! چي بيشکه کفار په شک کښي دي له ملاقات د رب خپل (ځکه چي منکران دي له بعثه) واوره خبردار شه! چي بيشکه الله پر هر څيز چاپير کيدونکي دي (په علم په قدرت خپل او جزاء د کفر به ورگړي).

تفسير : يعنى دوي په دې تيروتنې دي چه مونږ له الله تعالي سره مخامخ کيدونکي نه يو او له سره د ده مخ ته نه بيولي کيږو حال دا چي الله تعالي په هر وخت او هر شي باندې محاط او چاپير دي او په هيڅ وخت کښي هيڅوک د ده له قبضي او احاطې څخه نشي وتلي که له مر کيدلو څخه وروسته د دوي د ابدانو ذرات له خاورو سره گډ يا په اوبو کښي خلط او ويهيږي يا په هوا منتشر شي خو بيا هم د دغه پر هري يوي ذري د الله تعالي علم او قدرت محيط دي او هغه بيا جمع کول او له نوي سره بيا ژوندي پاڅول ورته هيڅ سختي او اشکال نه لري.

تمت سورة حَمَّ السَّجْدَةِ فَلله الحمد والمنة .

سورة الشورى مكية الا الآيات ۲۳ و ۲۴ و ۲۵ و ۲۷ فملنية وهى ثلث و خمسون آية وخمس ركوعات. رقم تلاوتها (۴۲) تسلسلها حسب النزول (۶۲) نزلت بعد حم السجدة.

د «الشورى» سورت مکی دی پرته (علاوه) له ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۷ آیتونو شخه چی مدنی دی (۵۳) آیته (۵) رکوع لری. په تلاوت کښی (۴۲) په نزول کښی (۶۲) سورت وروسته د «حم السجدة» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

حَمْدٌ عَسَقٌ ۱ کَذَلِكَ يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ۲ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ۳

په مثل (د وحی) د هم دی (سورت) همیشه وحی کوی تاته (ای محمده!) او (وحی کړی وه) هغو انبیاؤ ته چی پخوا له تا وو الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) خاص هم ده لره دی هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً او عبیداً) او هم دی دی دیر پورته دیر لوی.

تفسیر : یعنی هم هغسی چی دغه سورت (چی په نهایت اعلی او اکملو مضامینو مشتمل دی) ستا په طرف وحی کاوه شی هم داسی د الله تعالی عادت دی چی دغه وحی ستا په طرف او د نورو انبیاؤ په طرف دائمه ولیږی چی په هغی سره د حکمت شان او د حکومت اظهار تل تر تله وشي.

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَّقَطُّنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ

نژدی دی آسمانونه (تول دی ته) چی وچوی له پاسه د دوی (له جهته د ظهور د کبریاء او عظمت د رب العزت).

تفسير : يعنى آسمان به د الله تعالى د عظمت او جلال له زوره خيري شى (يا به وچوى) يا د بى حسابو پرستو له درندوالى يا د دوى د ذكر له كثرته يو خاص تاثير توليد او د هغه په اثر به خيربرى. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى چى «په آسمانونو كښى د خلورو گوتو په اندازه هم داسى يو غاى نشته چى په هغه كښى به پرستى سر په سجده نه وى پرته». غښو د دى آيت مطلب داسى اخيستى دى كله چى مشركين الله تعالى ته شريكان، حامن او لوى دروى نو د پاك الله په دربار كښى داسى بى ادبى، سپين سترگى، او گستاخى له اثره هيڅ لرى نه دى چى د اسمان پاسنى سطحه خيري او توتى توتى د لاندې ولويږي. كما قال الله تعالى فى سورة مريم ﴿كَذَٰلِكَ تَقُفُّونَ مِنْهُ وَتَنْشِقُ الْأَرْضُ وَتُخَالِجُهَا هَلَّا أَنْ دَعَوَ الْمُتَمِّينَ وَلَكَّا﴾ مگر د الله تعالى د رحمت او مغفرت له شانه او د پرستو د تسبيح او استغفار له برکته دغه نظام قوام لرى او تينگ ولاړ دى.

وَالْمَلِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ ط

او پرستى تسبيح وائى سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړى دپاره د هغه چا چى په غمكه كښى دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعنى اى الله تعالى! د مؤمنينو خطاء او ښوئيدل معاف وفرمايه! او كفار يو غلى مه نيسه! او بيخى ئى مه سپيره او مه ئى پو پناه كوه!.

الْآن إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ⑤

واوره خبردار شه چى بيشكه هم دغه (الله) ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) دير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنى خپلى مهربانى د پرستو دعاوى قبلوى او د مؤمنينو خطاوى ور معافوى او كفارو ته تر يوى نيتى پورى مهلت ورکوى. كه نه د دنيا دغه نظام او قوام او دغه لويه كارخانه به په يوه رپه كښى درى وړى خرابه او ويجاړېږي.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِیْطٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ⑥

او هغه کسان چي نيولي ئي دي بي له دغه (الله نور) دوستان (بتان) چي عبادت ئي کوي (الله بڼه ساتونکي دي پر دوي (او قول احوال ئي ورمعلوم دي چي جزاء به ورکړي) او نه ئي ته پر دوي وکيل (مسلط کړي شوي)

تفسير : يعنى په دنيا کښي خو مشرکينو ته مهلت ورکوي ليکن داسي مه گنئ چي هغوي د هميشه دپاره نجات وموند. د دوي گرد (تول) اعمال او احوال د الله تعالى په نزد محفوظ دي چي پخپل وخت (تاپي) به ورغرگنديږي (ورښکاريږي) تاسي په دغه فکر او اندېښنه کښي مه لويږئ چي دوي ولي زما دعوت او تبليغ ته غوږ نه ږدي؟ او د نه منلو په صورت ولي سم د لاسه نه تباډه او نه برباديږي؟ تاسي د دغو خبرو ذمه وار نه يئ! ستاسي کار يواځي د حق تعالى پيغام رسول دي وروسته له هغه زمونږ کار دي چي مونږ د دوي حساب او کتاب گورو او عادلانه فيصله د هغه په نسبت صادروو.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا

او هم داسي (چي هر نبي ته مو وحى کوله) وحى مو کړي ده تاته (اي محمده!) قرآن عربي (په ژبه د قوم ستا) دپاره د دي چي وويروي (اهل د) مور د ښارونو (چي مکه ده) او هغه کسان چي چاپير دي له دي نه.

تفسير : ام القري (لوي کلي) ئي مکي معظمي ته وفرمايل چي د گردو (تولو) اعرابو مجمع به هلته سره کيده او په توله دنيا کښي د الله تعالى کور هلته دي او هم هغه کور د ځمکي پر مخ له گردو (تولو) ځني ږومي اول معبد تاكلي (مقرر) شوي دي بلکه له رواياتو څخه معلوميږي چي د خلقت په ابتدا کښي الله تعالى د ځمکي په غوړولو ارثولو لويولو له هم دغه ځايه شروع کړي ده چيري چي اوس کعبه الله واقع ده او د معظمي مکي له شاوخوا څخه اول عربستان او بيا گرد (تول) جهان مراد دي.

وَنُنْذِرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ الَّذِينَ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ

او چي وويروي (خلق) له ورځي د جمع کيدلو (چي ورځ د قيامت ده) چي نشته هيڅ شک په (وقوع د) دغه (قيامت کښي) يوه فرقه به وي په جنت کښي (چي مؤمنان دي) او بله فرقه به وي په دوزخ کښي (چي کافران دي).

تفسير : يعنى دوى خبردار كړئ چې يوه داسې ورځ هم راتونكى ده چې گرد (تول) پرمېنى او روستنى مخلوقات به د خپل حساب، كتاب، ثواب او عقاب دپاره د الله تعالى په حضور كېنى حاضرېږي دغه يوه يقينى او قاطعه خبره ده چې په هغې كېنى هېڅ قسم تردد، اشتباه، فريب، شك او شبهه نشته پر هر انسان لازم دى چې د هغې ورځې دپاره خپل ځان تيار كړي په دغه وخت كېنى به تول مخلوقات په دوو فرقو سره تقسيمېږي، يوه فرقه به جنتيان وي او بله فرقه به دوزخيان وي نو تاسې پخپل ځان غور او دقت وكړئ چې په كومه فرقه كېنى به يئ؟ كه نه؟ او څه سامان مو ورته تهيه كړى دى؟ كه نه؟.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ
يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ^٥

او كه اراده فرمائى وي الله نو خامخا گرځولى به ئى وو دغه تول مخلوق فرقه يوه (په دين د اسلام) وليكن ننباسى (الله) هر هغه څوك چې اراده وفرمائى په رحمت (جنت) خپل كېنى او ظالمان چې دى نشته دوى ته هېڅوك دوست (نافع) او نه مددگار (دافع د عذاب).

تفسير : يعنى بېشكه الله تعالى قدرت درلود (لړل) كه اراده ئى فرمايلى وي نو گرد (تول) خلق به ئى يو شان جوړ او پيدا كړى وي او په يوه لياره به ئى لگولى وي ليكن د ده د حكمت اقتضاء داسې شوه چې خپل د رحمت او د غضب د دواړو قسمو صفات اظهار وفرمائى نو ځكه د بندگانو په احوال كېنى ئى اختلاف او تفاوت كېښود يوه ډله ئى د خپل عبادت او اطاعت له سببه د رحمت مورد وگرځوله او بله ډله ئى د دوى د ظلم، طغيان او عصيان په علت له خپل رحمت څخه لري وشرله هغه كسان چې له رحمت څخه لري شوى دى او د غضب مستحق گرځيدلى دى او د الله تعالى د حكمت اقتضاء پر دوى خپله سزاء جارى كړى ده نو د دوى د آرامى او هوسائى (آرام) ځاى هېچيرى نشته او نه دوى كوم دوست، رفيق او مددگار موندلى شى چې دوى ته د الله تعالى له عذابه نجات وركړي.

لَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۚ قَالَ اللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي
الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^٦

آيا نيولى دى (كفارو) غير له الله (نور بتان) دوستان (كه دوى نيسى حقانى دوست) پس الله چى دى هم دى دى دوست (په حق سره) او هم دى ژوندى كوى مرى او هم دى پر هر خيز باندى (چى اراده وفرمائى) سه قادر دى (چى عيى نى هم دغه احياء ده).

تفسير : يعنى كه رفيق او مددگار د خپلو ځانونو دپاره نيسى نو پاك الله خپل ځانته ولى او دوست وگرځوي چى كرد (تول) كارونه جوړولى شي تر دى پورى چى مرى هم ژوندى كولى شي او پر هر خيز پوره قدرت او توان لري دغه عاجز، مجبور او ناتوان رفيقان هيڅ ستاسى په كار نه درځي.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

او په هغه خبره كښى چى جگړه كوي تاسى (له كفارو سره) په هغه كښى له كوم خيزه پس حكم (فيصله د هغه) مفوض دى) الله ته.

تفسير : يعنى ښايى چى د گردو (تولو) جگړو فيصله هم هغه ته ورسپارلى شي! عقايد وى كه احكام عبادات وى كه معاملات په هر خيز كښى چى جگړه او اختلاف واقع شي د هغه ديره ښه فيصله هم دا ده چى پاك الله ته ورسپارله شي! دى به د كونيټو دلائلو په ذريعه، يا پخپل كتاب كښى يا د خپل رسول په ژبه صراحتم يا اشارتم د هري مسئلى هره هغه فيصله چى صادره كړى نو بيا بنده ته د دى خبرى حق نشته چى په كښى څه ووائى. توحيد چى اصل الاصول دى كله چى الله تعالى قولاً او فعلاً بالتساوى د هغه په نسبت حكم صادروى نو بيا څرنگه جائز وى چه بنده به داسى قطعى او محكمى فيصلې كښى مناقشه او جگړه وكړي او چتى (بيكاره) شهبى په هغى كښى پيدا كړى او د ده له فيصلې څخه غاړه وغړوي.

ذِكْرُ اللَّهِ رَبِّيَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ۝

دغه (مطلق قدیر چى حكم كوى په حقه سره) الله دى رب زما خاص پر هم ده توكل كړى دى ما او خاص هم ده ته رجوع كوم (په هر حال په اطاعت سره).

تفسير : يعنى زه تل پر الله اعتماد او اطمینان لرم او په هره معامله كښى تل د هم هغه په طرف رجوع كوم.

فَاِطْرُ التَّيْمُوْتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا

(الله) پیدا کوونکی دی آسمانونو او د ځمکې پیدا کړی دی (الله) تاسو ته له ځانونو ستاسې جوړی (له جنسه ستاسې ښځې) او له چارپایانو جوړی (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی له چارپایانو (څلور بولو) څخه ئی جوړی (نر او ښځه) در پیدا کړی دی چی هغه ستاسې په کار درځی او تری منافع اخلی!.

يَذُرْكُمْ فِيْهِ

پیدا کوی (زیادوی) تاسې په دغه (طریقه د توالد او تناسل) سره،

تفسیر : یعنی د انسانانو بیلی بیلی جوړی ئی پیدا کړی دی او د نورو ساکنانو بیله جوړه ئی پیدا کړی ده او د دوی دیر نسلونه ئی خپاره واره او منتشر کړی دی چی د ځمکې پر مخ کښی په هر ځای کښی په خپلی روزی او معیشت پسې گرځی او په جدوجهد کښی مشغول او لگیا دی.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

نشته په شان د دغه (الله) هیڅ څیز (په هیڅ څیز کښی).

تفسیر : یعنی نه په ذات کښی ورسره مماثل دی او نه په صفاتو کښی او نه د ده د احکامو او فیصلو په شان د بل چا حکم او فیصله کیدی شی. او نه د ده د دین په شان بل کوم دین دی او نه دی کومه جوړه، سیال، شریک، خپل او خپلوان لری.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

او هم دغه (الله) دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی (د گردو ټولو اعمالو).

تفسير : يعنى بيشكه الله هر شى وىنى او آورى ئى مگر د الله تعالى ليدل او اوريدل هيخ د مخلوقاتو په شان نه دى گرد (تول) كمالات د ده په جامع الصفات ذات كښى مجموع دى خو د ده هيخ يو كمال داسى نه دى د هغه كيفيت بيان كراى شى څكه چى د هغه مثال او نظير هيچيرى نشته. الله تعالى د مخلوقاتو له مشابهت او مماثلت څخه بيخى پاك، مقدس او منزه دى نو بيا د ده د صفاتو كيفيت په څرنگه په فهم او پوه كښى راشى؟.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

خاص دغه (الله) لره دى كليگاني (چابيانى) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمكى فراخوى ارتوى رزق روزى دپاره د هر هغه چا چى اراده وفرمائى او تنگوى (ئى پر هغه چا چى اراده وفرمائى) بيشكه دغه (الله) پر هر څيز باندى ښه عالم دى.

تفسير : د گردو (تولو) خزانو كليگاني (كنجيانى) د ده د قدرت په لاس كښى دى هم ده ته دغه قدرت او اختيار حاصل دى چى له هري خزاني څخه هر چاته هر څومره چى اراده وفرمائى ور ئى كړى، گردو (تولو) ذوى الارواحو ته هم دى رزق او روزى ور كوى، ليكن د هغه زيادت او د نقصان تعيين سم له خپل حكمت سره كوى. پاك الله ته دغه خبره ډير ښه معلومه ده چى چاته څومره شى ور عطا كړى شى؟ او د ده استحقاق څومره دى؟ او د هغه په حق كښى د څومره ور كړى مصلحت دى؟ كوم حال او وضعيت چى د روزى په نسبت دى د نورو عطايوو په متعلق ئى هم همه غسى وگنئ!

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى

مقرر كړى بيان كړى دى (الله) تاسى ته له دين څخه هغه چى وصيت (حكم) ئى كړى وو په هغه سره نوح ته او هغه (څيز) چى وحى حكم كړى ده تاته (اى محمده!) او هغه (څيز) چى حكم كړى وو مونږ په هغه سره ابراهيم ته او موسى ته او عيسى ته.

تفسیر : له آدم علیه السلام خخه وروسته او له گردو (تولو) خخه رومبني رسول حضرت نوح علیه السلام دی بلکه بنائی چی وویلی شی فی الحقیقت د تشریعیه و احکامو سلسله له هم دغه نوح علیه السلام خخه شروع شوی ده او وروستنی رسول حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چی پر دوی د رسالت او د نبوت سلسلی خاتمه موندلی ده په منع کښی هومره انبیاء او رسولان چی راغلی دی په دوی کښی حضرت ابراهیم حضرت موسی حضرت عیسی علیهم السلام هم دغه دری واره هم زیات مشهور شوی دی او د دوی نوم اخیستونکی په هره زمانه کښی ډیر کسان موجود وو. ځینی دغو پنځو تنو رسل الله ته اولوالعزم رسولان هم وائی. په هر حال په دغه ځای کښی الله تعالی په صاف ډول (طریقه) سره وښود چی په اصل کښی دین تل تر تله یو وو ځکه چی په عقائد، اخلاق او د دیانت په اصول کښی تول سره یو او گرد (تول) سره متفق وو. هوا په ځینو فروعو د هری زمانی د مصالحو په موجب څه تفاوت واقع شوی دی او هم د دین د قیام طور او طریقه ئی په هر وخت کښی بېله درولی ده چی هغه ئی په بل ځای کښی داسی فرمایلی دی ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

داسی چی قائم کړئ سم ودرؤ دین (د توحید) او مه غورځوئ اختلاف په هغه کښی،

تفسیر : یعنی پر گردو (تولو) انبیاء او د دوی پر امتو هم داسی حکم صادر شوی دی چی د الله تعالی دین پخپلو اعمالو او اقوالو کښی ټینګ او قائم وساتئ او د دین په اصل کښی هېڅکله تفريق او اختلاف روا او جائز مه بولئ!

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

ډیر دروند دی پر مشرکینو هغه (خیز) چی بولی ته دوی هغه (توحید) ته، الله راکاری ځان خپل ته (غوره کوی) هغه څوک چی اراده وفرمائی (د غوره کولو ئی) او سمه لیاره ښی دین خپل ته هغه چاته چی رجوع کوی (الله ته).

تفسیر : یعنی د توحید د هغه دین په طرف چی تاسی خلقو ته دعوت ورکوی پر مشرکینو هغه دیر دروند واقع کیږی گواکی تاسی کوم نوی او عجیب شی خلقو ته وروړاندی کوی چی هیچا د هغه نظیر او مثال پخوا له تاسی نه دی وړاندی کړی. نو ښه د توحید په مثال یو صاف، معقول، ښکاره او متفق علیه شی هم کله چی سخت او دروند ورښکاره شی او په هغه کښی هم خلق د اختلافاتو له غورځولو څخه پاتې نشی نو آیا د دوی جهالت او بدبختی خپلی انتهای اندازی ته نه دی رسیدلی؟ رښتیا خبره هم دا ده هدایت او نور شیان گرد (تول) د الله تعالی د قدرت په لاس کښی دی په هر قسم چی اراده وفرمائی خپل بندگان غوره کوی او خپل طرفته وربولی او په خپل رحمت سره د قرب او اصطفاء په مقام ئی فائزوی او هغه کسان چی له خپلو ښو استعداداتو د ده په جانب رجوع کوی او محنتونه پر خپلو ځانونو گالی (برداشت کوی) د دوی محنتونه پر خپله ښه لگول او د دوی لاس نیول او بریالی (کامیاب) گرځول هم د هغه کار دی کما قال الله تعالی فی جزء ۲۰ الرکوع (۷) آیت ۶۸ من سورة القصص ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾ وفی جزء ۱۷ الرکوع (۱۰) آیت ۷۵ من سورة الحج ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ﴾ وفی جزء ۲۱ الرکوع (۷) آیت ۶۹ من سورة العنکبوت ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ په هر حال د الله تعالی حکمت د هر چا هدایت ته چی مقتضی شی هغه هدایت موندلی او د الله تعالی د رضا او د لقاء په نعمت فائزالمرام کیدی شی!

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيَا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا
كَلِمَةُ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ
الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ۝۱۳

او نه وو سره مختلف شوی (پخوانی خلق په دین خپل کښی) مگر پس له هغه چی راغی دوی ته علم (مختلف شو) له جهته د حسده په منع خپل کښی او که چیری نه وی یوه خبره چی رومبی ویلی شوی ده له (جانبه) د رب ستا تر نیتي په نامه کړی شوی پوری نو خامخا حکم به کړی شوی وو په منع د دوی کښی (په عذاب د کفارو په دنیا) کښی او بیشکه هغه کسان چی ورته په میراث ورکړی شوی دی کتاب پس له هغوی څخه خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه) چی په اضطراب اچوونکی دی.

تفسیر : یعنی په توحید او د دین په اصولو کښی هغو کسانو چی اختلاف ئی غورځولی دی او په سماویوو کتابونو کښی ئی تحریف کړی دی د دوی دغه وضعیت د غلط فهمی یا د اشتباه

له وجی نه وو په داسی صاف او صریح او مجمع علیه تعلیماتو کښی اشتباه او التباس څنگه واقع کیدی شی؟ محض نفسانیت، ضد، عناد، عداوت د مال او جاه طلب او نور اسباب دی چی فی الحقیقت د دغه مذموم تفریق او اختلاف باعث شوی دی. وروسته له هغه چی اختلاف قائم شو مختلفو مذاهبو خپلو ځانونو ته بیل بیل سنگرونه او مورچلونو جوړ کړل او وروسته له هغه راتلونکی نسلونه په عجیبوو خبطو او خطاؤ کښی ولویدل، او داسی شکوک او شبهات پیندا کړل شول چی د هغو لامله (له وجی) په هیڅ یوه حال کښی په اطمینان او آرامی کښی تری پاتی نشول. مگر دغه گرد (تول) شیان د دی لامله (له وجی) وشول چی الله تعالیٰ پخپل حکمت خپلو بندگانو ته دیل او مهلت ورکړی دی. که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو دغه گرد (تول) اختلافات به ئی یو ځلی ختم کړی وی مگر داسی کول د تکوین له اصلی غرض سره منافی وو، د ده بالغه حکمت د دغی خبری مقتضی وو چی د دغو اختلافاتو عملی او قاطعه فیصله په یوه معینه نیټه د ژوندانه په بله دوره کښی وکړه شی. که دغه خبره پخوا له دی نه وی وتلی نو د ټولو جگړو، مناقشو، خبرو اترو او وقائعو فیصله به چت پت او لاس په لاس کیده او هره خبره به په هم هغه خپل موقع کښی فیصله او پری کیده.

فَلَنَالِكَ فَأْدُعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
وَقُلْ أَمِنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ
بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا
حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ وَاللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ١٥

پس دغه (توحید) ته پس وېوله (ای محمده! دغه خلق) او محکم ولاړ اوسه (په دی دعوت) لکه چی امر حکم کړی شوی دی تاته او مه کوه متابعت د خواهشونو د دوی او ووايه (ای محمده! دوی ته) ایمان می راوړی دی پر هغه چی نازل کړی دی الله له (جنسه د سماوی) کتاب څخه او امر حکم کړی شوی دی ماته چی عدل وکړم په منع ستاسی کښی، الله رب دی زمونږ او رب دی ستاسی، مونږ ته ده (جزاء د) اعمالو زمونږ او تاسی ته ده (جزاء د) اعمالو ستاسی نشته هیڅ جگړه په منع زمونږ او په منع ستاسی کښی الله جمع به وکړی په منع زمونږ (او تاسی کښی لپاره د فیصلی) او خاص هم ده ته بیا ورتلل دی.

تفسیر : یعنی کله چی د حق دین په متعلق د تفریق او اختلاف داسی طوفان له خو لرو خواوو څخه پورته شوی دی نو ستاسی فریضه دا ده چی په غیر متزلزل عزم او ټینګی ارادی سره د دغه دین او آئین په طرف خلقو ته هم هغسی بلنه، دعوت او تبلیغ وکړئ چی آدم او نوح او وروسته له هغو نور ګرد (تول) انبیاء علیهم السلام نور خلق الله ته بلل تاسی شخصاً د الله تعالی له حکمه لږ شانی هم دی خوا او هغی خوا ته مه غورځیږئ! قولاً، فعلاً، عملاً او حالاً برابر پر هم هغی سمی صافی لیاری رهی (روان) اوسئ! چی تر اوسه پوری پری روان یئ. د مکذبینو او معاندینو د غوښتنو هیڅ پروا مه کوئ! او په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره د خپل تبلیغ اعلان وکړئ! او داسی ووايئ چی زه د الله تعالی پر ټولو نازل کړیو شویو کتابونو اعم له دی نه چی توریت وی که انجیل، یا قرآن یا بله کومه صحیفه چی په هره زمانه کښی پر هر یو ښی نازل شوی دی د زړه له صدقه ایمان، ایقان لرم. زما کار د پخوانیو صداقتونو تکذیب نه دی. بلکه زه هغه ګرد (تول) منم او باقی ئی پرېږدم، او پر ما حکم صادر شوی دی چی ستاسی په منځ کښی عدل او انصاف وچلوم او د هغو اختلافاتو فیصله په عدالت او انصاف سره صادره کړم چی تاسی پخپل منځ کښی غورځولی دی. او د احکامو او شرائعو په تبلیغ، یا د خصوصیاتو په حل او فصل کښی د عدل او مساوات اصول قائم ودروم. هر هغه صداقت او رښتیا بی له تکلفه ومنم او تسلیم ئی کړم چی په هر ځای او په هر مذهب کښی وی. هم هغسی چی تاسی د الله تعالی د بندګی او احکامو منلو په طرف رابولم له تاسی څخه ډومبی زه پخپله هم پر هغو پوره عمل کوم او غواړم چی د خپل پوره اطاعت صمیمیت او عابدیت تثبیت وکړم ځکه چی زه ښه پوهیږم چی زما او ستاسی رب هم هغه یو رب العالمین دی نو ښائی چی مونږ د هغه د خوښی او استرضاء دپاره زیار (محنت) او کار وکړو. که تاسی داسی ونه کړئ نو له تاسی سره زه هیڅ تعلق نه لرم او غرض نه نیسم ما خپل د دعوت او د تبلیغ فریضه اداء او له هغی ځنی په ښه شان سره فارغ شوی یم. له مونږ ځنی هیڅ یو د بل چا د اعمالو ذمه وار کیدی نشی د هر چا عمل له هغه سره مل دی، او هر څه ئی چی کړی وی هم هغه ئی په منځ ورځی او هر څه ئی چی کرلی وی هم هغه به ریښی. نو ښائی چی هر څوک د خپلو اعمالو نتایجو ته تیار او په انتظار اوسی! وروسته له دی نه د دی خبری ضرورت نه دی پاتی چی زه له تاسی سره جګړه، مباحثه او تکرار وکړم مونږ او تاسی او نور مخلوقات د الله تعالی په حضور کښی خپل د حساب او کتاب دپاره حاضریدونکی یو هلته به هر یوه ته د دغی خبری اطلاع حاصلیږی چی ده له دنیا ځنی څه څیز د خپل ځان دپاره ګتلی او راوړی دی؟.

تنبيه : دغه آیت مکی دی او د قتال آیات په مدینی منوری کښی نازل شوی دی.

وَالَّذِينَ يُجَاجُونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتَجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ
دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ^(۱۶)

او هغه کفار چي مخاصمه جگړي کوي په (دين د) الله کښي وروسته له دې نه چي قبولوالي کړي شوي دي (حکم د) دغه (الله) لره خصومت حجت د دوي باطل دي په نزد د رب د دوي او پر دوي غضب دي (د الله) او شته دوي ته عذاب ډير سخت.

تفسير : يعنى د الله تعالى دين، او د ده کتاب، او د ده د خبرو صداقت په علانيه صورت ظاهر شوى دى، تر دې پورې چي د زياتو عقلاؤ او پوهانو له خوا قبول او منلى شوى هم دى، او على الاكثر سره له دې چي تر اوسه ئي دغه دين نه دى منلى خو سره له هغه د ده په حقانيت او صداقت اقرار کوي. نو سره له دې چي حق او حقيقت د ظهور او وضوح دغې درجې ته رسيدلى دى ولي خلق خامخا د دين په مورد کښي سره جنگ او جگړي نښلوي؟ او د محمدى دين د متابعينو سره مناقشې کوي؟ دوي د الله تعالى د غضب او د سخت عذاب مستوجب دي. د دوي دغه گردى (تولى) د دروغو جگړي او تمام اباحت چتى (بيکاره) باطل او بى اساسه دي.

اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ

الله هغه (لوى ذات) دى چي نازل کړى ئي دى کتاب (قرآن) په حقه سره او ميزان تله ئي هم مقرره کړى ده (چي خرڅوونکي او اخيستونکي دواړه نقصانى نشي)،.

تفسير : الله تعالى مادي تله (ميزان) هم نازله کړى ده چي په هغې سره اجسام تلل کيږي او معنوي علمي تله ئي هم چي هغه ته سليم عقل وائي او اخلاقي تله هم چي هغې ته عدل، انصاف او مساوات ويل کيږي او له گردو (تولو) ځنې لوى او مهم ميزان «حق دين» دى چي د خالق او مخلوق حقوق په ډير ښه صورت سره تصفيه او بيلوي او په هغه کښي گردى (تولى) خبري په ښه ډول (طريقه) سره داسي تللي شوي دي چي هيڅ تزئيد او تنقيص پکښي نشته.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٤﴾

او څه څيز خبر کړى ئي ته (په قرب د قيامت بى له وحى) ښائي چي ساعت (قيامت) نژدې وي (نو په ښو اعمالو ورته تيار شي!).

تفسير : يعنى خپل اعمال او احوال د کتاب الله په محک (کسوتى) ومړئ! او د «حق دين» په

تله کښى ئى وتلى! او دغه خبره په ښه شان سره غځان ته معلومه کړئ چې په څه اندازه ستاسو اعمال خالص او کامل دی؟ دغه چاته معلومه ده چې د قیامت ساعت به ډیر نژدې رارسیدلى وی بیا په هغه وخت کښى به هیڅ نشى کیدی هر هغه فکر او ذکر او تیاری چې کوى ښائى د هغه له رارسیدلو څخه مخکښى ئى وکړئ!.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَإِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ①

تعجيل کوى په راتللو د دغه (قیامت) هغه کسان چې نه راوړى ایمان په هغه (قیامت) باندې او هغه کسان چې ایمان ئى راوړى دی وپريدونکى دی له دغه (قیامت) او پوهیږى په دى چې بیشکه دغه (قیامت) حق دی واوره خبردار شه! بیشکه هغه کسان چې مخاصمه جگړى کوى په (راتللو د) قیامت کښى خامخا دوى په گمراهى لرى کښى دی (له حقه).

تفسير : يعنى هغه کسان چې پر قیامت یقین نه لرى نو هغوى د توکو مسخرو په ډول (طریقه) په ډیرى بى فکرى او لاقیدى سره وائى چې صاحبه! هغه ستا قیامت کله راځى؟ ولې دومره غنډ (ایسارتیا) او تعطیل په کښى کیږى؟ ولې ژر نه واقع کیږى؟ لیکن هغه ته چې الله تعالى ایمان او یقین ور په برخه کړى وی هغوى د هغه هولناک ساعت له تصویره څخه وپریږى او رپردى او لرغیږى او په دى ښه پوهیږى چې هم دغه شی واقع کیدونکى دی او هیڅوک د هغه د وقوع مخه نشى نیولى. نو ځکه تل د هغه په ذکر او فکر او تیاری کښى مشغول او لگیا اوسپیږى نو له دى نه وپوهیږئ چې د دغو جگړه کوونکیو منکرانو حشر او نشر به څرنگه کیږى؟ کله چې یو سړى د قیامت په راتگ یقین نه لرى نو دغه به څه تهیه او تیاری ورته وکړى؟ هوا هومره چې له دغه ثابت حقیقت څخه انکار او پری تمسخر کوى هومره په گمراهى او ضلالت کښى ترقى او پرمخ تگ او له مسلمانى او هدایت څخه مبادت کوى.

الله لطيفٌ بعباده

الله ډیر لطف کوونکى ښه مهربان دی پر بندگانو خپلو.

تفسير : يعنى (الله اكرم شانه واعظم برهانه) سره له تكذيبه او انكاره د هيچا روزى نه بندوى بلکه د بندگانو د خورا (دير) نريو نريو احوالو رعايت کوى. او په نهايت نرمى او لطيف تدبير سره د دوى تربيت فرمائى.

يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ١٩

رزق روزى ورکوى (الله) هغه چاته چى اراده وفرمائى او هم دى قوى زورور ښه زبردست ډير غالب دى.

تفسير : يعنى د هر چا په نسبت هر څه چى اراده ئى وي ورکوى ئى.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ

هر څوک چى وي دى چى اراده لري (په عمل سره ثواب) کښت (فصل) د آخرت نو زيادت کوو ده ته په کښت (فصل) د ده کښى،

تفسير : د يوى نيکى لس چنده ثواب ورکوى بلکه تر اووه سوه چنده او له دى نه هم لا زيات. او په دنيا کښى د ايمان او صالح عمل په برکت کومه فراخى او برکت ئى چى پر برخه کيږي هغه بيل دى.

وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤَتْ بِهِ مِنْهَا وَمَالُهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ تُصِيبُ ٢٠

او هر څوک چى وي دى چى اراده لري (په عمل خپل سره متاع) کښت (فصل) د دنيا نو ورته کړو ده ته له هغه (که اراده وفرمايو) او نه به وي ده ته په آخرت کښى هيڅ نصيب برخه (بى له جهنمه).

تفسير : هر څوک چى د دنيا دپاره محنت او زحمت وگالي (برداشت کړى) نو سم له خپل قسمت سره برخه تری مومي. خو له دغه نه زياته هيڅ يوه فائده په آخرت کښى نه ورسيږي. کما قال الله تعالى فى جزء ١٥ الركوع (٢) آيت ١٨ من

﴿ عَمَّا نَسْتَأْذِنُ لَكُمْ فَيَمْنَحُكُمْ جَنَّتَاهُ جَهَنَّمَ ﴾

سورة بنی اسرائیل :

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ اشْرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

آيا دی دوی لره شریکان چی ساز کری دوی لیاره هغوی ته له دین (د جاهلیت) هغه (خیز) چی اذن حکم نه دی کری په هغه سره الله (دی کفارو ته لکه شرک او نور معاصی).

تفسیر : یعنی الله تعالی د خپلو انبیاءو په ژبه د دین، د آخرت حقه لیاره ښوولی ده آيا ما سواء له الله څخه بل څوک داسی شته چی د بلی کومی لیاری د مقررولو حق او اختیار ورته حاصل وی؟ چی هغه د الله تعالی حرام کری شیان حلال یا حلال شیان حرام کری؟ نو بیا دغو مشرکانو د الله تعالی هغه لیاره چی انبیاءو علیهم السلام ښوولی ده ولی پریښوده؟ او بله لیاره ئی له کومه راویستله؟.

وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

او که چیری نه وی (وبلی شوی) خبره د فیصلی (د تاخیر د عذاب) نو خامخا حکم به کری شوی وو په منع د دغو (کفارو او مؤمنانو) کښی او بیشکه ظالمان چی دی شته دوی ته عذاب ډیر درد ورکوونکی.

تفسیر : یعنی د فیصلی وعده ده په خپل وخت

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ

وبه وینی ته (په قیامت کښی) ظالمان ویریدونکی له جهته (د جزاء) د هغو (بديو) چی کری ئی دی حال دا چی هغه (جزاء خامخا) به پریوتونکی واقع کیدونکی وی پر دوی.

تفسیر : یعنی د خپلو اعمالو له نتائجو څخه که نن نه ویریری نو په هغه ورځ کښی به خو

هر و مرو (خامخا) و ويريوى او دغه ويره خامخا پر دوى لويدونكى ده، حال دا چي دوى به د تيښتي د خلاصى او نجات دپاره هيڅ يوه لياره نه مومي.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ۝۲۲

او هغه كسان چي ايمان ئي راوړي دي او كړي ئي دي ښه (عملونه) په (خورا (دير) ښو پاكو) باغونو د جنت كښي به وي. وي به دوى ته هغه (نعمتونه) چي خوښ وي د دوى په نزد د رب د دوى، دغه (مذكور كرامت) هم دغه دي فضل ډير لوى.

تفسير : يعنى په جنت كښي هر قسم روحاني او جسماني راحتونه او د خپل رب قرب شته چي هم دغه خورا (دير) لوى فضل دي د دنيا عيش او راحت د دي په مقابل كښي څه حقيقت لري؟.

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

دغه (ثواب) هغه دي چي زيري كوي الله (په هغه سره) پر هغو بندگانو خپلو چي ايمان ئي راوړي دي او كړي ئي دي ښه (عملونه)،

تفسير : يعنى الله تعالى كوم زيري چي وركړي هغه خامخا واقع كيدونكي دي.

قُلْ إِنِّي أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ووايه (اي محمده! دوى ته) چي نه غواړم له تاسي په دغه (پيغام رسولو) اجر ليكن دوستي غواړم په قرابت خپلوي كښي،

تفسير : د قرآن په شان دولت تاسي ته دركوم، او د ابدى نجات او فلاح لياره درښيم، او د جنت زيري دركوم، دغه تول محض لوجه الله دي. د دغى خیر غوښتنى او احسان څه معاوضه له

تاسی ځنی نه غواړم تش یوه خبره غواړم چی له هغه نسبې او کورنۍ او قومې تعلقاتو څخه اقلا سترگی مه پټوئ چی زه ئی له تاسی سره لرم آخر ستاسی معامله له اقاړیو، خپلوانو او عزیزانو سره څرنگه ده؟ دیر کله د دوی بی موقعه حمایت هم کوئ زما وینا دا ده که تاسی زما خبره نه منئ مه ئی منئ! که زما دین نه قبلوئ، یا زما د تائید او حمایت دپاره که نه دریوی هم څه خبره نشته، لیکن اقلا د قرابت او صلواتالرحمی لو څه خیال او رعایت په کار دی. ښائی چی له ظلم او ضرر رسولو او لاس غځولو څخه ستانه (منع) شی! او ماته دومره فرصت او موقع او آزادی راکړئ چی د خپل الله پیغام ټولی دنیا ته ورسوم. آیا زه د دغومره دوستی او فطری محبت استحقاق هم نه لرم؟

تنبیه : د دی آیت دغه معنی له حضرت ابن عباس څخه په صحیحینو شریفینو کښی منقوله ده ځینی له اسلافو د ﴿الْمُودَّةِ فِي الْقُرْبَى﴾ مطلب داسی بیانوی چی تاسی پخپلو منځونو کښی یو له بل سره محبت وکړئ! او د قرابت او خپلوی حق وپیژنئ! او ځینی له «قربی» د الله تعالی قرب او نژدیوالی مرادوی یعنی د هغو کارونو سره مینه او محبت ولرئ چی الله تعالی ته نژدی کوونکی وی. لیکن صحیح او راجح تفسیر هم هغه دی چه هغه مو په ابتداء کښی نقل کړ. ځینی علماء له «المودة فی القربی» څخه د نبوی د اهل البیت سره مینه او محبت لرل مرادوی او معنی ئی داسی بیانوی. «زه پر تبلیغ له تاسی څخه هیڅ بدل نه غواړم فقط دومره هیله (امید) لرم چی زما له اقاړیو سره محبت وکړئ!» په دغه خبره کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته چی د حضرت محمد رسول الله د اهل بیت او د اقاړیو محبت، تعظیم او حقوق پیژندل پر محمدی امت لازم او واجب دی او د ایمان له اجزاو ځنی دی او له هغوی سره درجه په درجه محبت لرل په حقیقت کښی د رسول الکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم پر محبت او مودت متفرع دی لیکن د دی آیت تفسیر په دی شان سره کول له شان نزول او صحیحه وو روایاتو سره مخالف او د رسول الکرم له رفیع شان سره هم دومره مناسب نه واقع کیږی. والله اعلم.

وَمَنْ يَّقْرِفْ حَسَنَةً تَزِدْ لَهُ فِيهَا حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿١٣﴾

او هر څوک چی وکړی نیک کارونه زیادت به کوو مونږ ده ته به هغه (نیک کار) کښی ښائست، بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د معصیت) ښه قبلونکی (د طاعت) دی.

تفسیر : یعنی که انسان د نیکی او ښیګڼی (فایدی) لپاره اختیار کړی نو الله تعالی هم د ده نیکی او ښیګڼه (فائده) زیاتوی. په آخرت کښی د اجر او ثواب په اعتبار، او په دنیا کښی ښه اخلاق او ښایسته رشی (خوبونه) ورعطاء کوی او د داسی سړی ښوئیدل هم ښی، ښائی دلته د دی مضمون ذکر ئی ځکه فرمایلی وی چی اقلا د قرابت محبت مطلوب دی چی د هغه حاصل د

ايداء او ظلم شخه ممانعت وو ليکن که شوک له دى نه زياته نيکى وکړى نو هغه دى ښه وپوهيږي چي د الله تعالى په دربار کښي د هيچا نيکى نه ضائع کيږي بلکه زياتيږي.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَإِنْ يَشِئَ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

آيا وائي (دا کفار) چي له خپل ځانه ترلي دى (محمد) پر الله دروغ پس که اراده وفرمائي الله نو مهر به کيږدي (د صبر) پر زړه ستا، او محو کوي (يا) پس که اراده وفرمائي الله نو مهر به کيږدي پر زړه ستا (زائل به کړي نازل شوي وحى له تانه) او محو کوي الله باطل او ثابتوي حق په کلماتو خپلو سره، بيشکه دغه (الله) ښه عالم دى په خبرو د سينو (زړونو) باندې هم.

تفسير : يعنى که په فرض محال سره ته کومه خبره په دروغو سره جوړه او د هغى نسبت پاک الله ته وکړي نو الله تعالى قدرت لري چي ستا پر زړه مهر ولگوي او بيا پرېسته سره له دغه معجز نظام کلام پر تا نازل نشي او د وحى سلسله در شخه منقطعه شي، بلکه هغه خبري چي پخوا له دى نه ير تا نازلي شوي دى هم در شخه سلب او هيري کړي کما قال الله تعالى فى جزء ١٥ الركوع (١٠) آيت ٨٦-٨٧ من سورة بنى اسرائيل ﴿وَلَيْنَ شِئْنَا لَنذَاهِبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَآتِيَنَّاكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكَيْلًا﴾ مگر کله چي په واقع کښي قطعاً د کذب او افترا شائبه نشته نو ځکه يواځي د بدبختانو د قدر نه پيژندلو او د دوى د طعن او تشنيع لامله (له وجي) دغه لوى فيض له تاسي شخه نشي منقطع کيدى بيشکه چي د الله تعالى به د دغه فيض جريان ته ادامه (ثبات) ورکوي او پخپلو خبرو په عملي ډول (طريقه) سره دروغ په دروغ او رښتيا په رښتيا ثابتوي او په هغه وخت کښي به پر ګردو (تولو) دغه خبره په ښکاره او صاف ډول (طريقه) سره څرګنديږي (ښکاريږي) چي په دغو فريقو کښي مفتري او دروغجن شوک دى؟ او د چا پر زړه باندې ئي فى الواقع مهر لگولى دى چي د خير د نزول او د حق د قبول ځاى او استعداد په کښي له سره نه دى پاتى شوى. پاتى شو دغه سوال چي د الله تعالى هغه خبره کومه يوه ده چي په هغى سره دروغ محو او پنا کيږي او حق ثابتيږي؟ نو زما په نزد هغه هم هغه دلائل او براهين دي چي د قرآن او رسول الله پر تصديق ئي قائم کړي دي. بالخصوص هغه انفسيه او آفاقيه آيات دي چي د هغو ذکر اوس د «حَمَّ السَّجْدَةِ» په آخر کښي داسي وشو ﴿سُورَتُهُمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾

او د هغه په نسبت لازمه تفصیلات د هغه په تفسیر کښی ورکړل شول. د دغو آیتونو له ظاهریدلو څخه به د گردو (تولو) سره او ناسره، کره او کوته حال په علایه دول (طریقه) واضح کیږی.

تنبیه : د دغه آیت په تفسیر کښی ډیر اقوال شته زما په نزد هم دغه مذکور مطلب بی تکلفه دی چی پاس ولیکه شو. په دغه تفسیر سره د ﴿وَيَمْنَعُ اللَّهُ الْبَاطِلَ﴾ جمله مستأنفه شوه لکه چی له ترجمی څخه هم ظاهر دی او اکثرو محقیقینو هم دغه غوره کړی ده البته د مضارع معنی مترجم رحمه الله په حال سره کړی ده چی هغه بیخی صحیحه ده مگر زما په خیال سره دلته د استقبال معنی اخیستل تری زیات ښه لگیږی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب قدس سره د ﴿وَيَمْنَعُ اللَّهُ الْبَاطِلَ﴾ عطف پر ﴿يَحْتَمِلُ عَلَى قَلْبِكَ﴾ باندی کوی لکه چی فرمائی «الله به ولی توفیق ورکوی چی پر الله دروغ وتړی زده به ئی داسی بندوی چی له سره داسی کوم مضمون په کښی رانشی چی هغه پری وتړلی شی که الله اراده وکړی نو کفر محو او زائل کوی، او بی له پیغامه هم خبری لیږی مگر الله پر خپلو خبرو دین ثابتوی نو ځکه پر خپل نبی کلام لیږی.»

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ

او الله هغه (مهربان ذات) دی چی قبلوی توبه له بندگانو خپلو او عفوه کوی له بدو کارونو (د دوی پس له پښیمانی) او ورمعلوم دی هر هغه کار چی کوئ ئی تاسی او قبلوی (الله دعاء) د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی دی ښه (عملونه) او زیادت کوی (دوی ته) له مهربانی خپلی،

تفسیر : یعنی نبی د الله تعالی کلام دررسوی، تاسی هغه رښتیا گنئی که دروغ وروسته له هغه د بندگانو گرد (تول) معاملات له الله سره دی. له هر یوه بنده سره په دنیا او آخرت کښی سم د ده له حال او استعداد سره معامله کیږی د توبه کوونکیو توبه قبوله فرمائی او سره له دی چی پر هر شی ښه علیم، خبری او پوه دی له ډیرو بدو معاملو څخه تیریږی او ښی ئی هغه ایمان دارن او نیک بندگان چی د ده خبری آوری الله تعالی هم د دوی دعاوی آوری او د دوی طاعاتو او عباداتو ته د قبول شرف ښی او د هومره اجر او ثواب استحقاق چی دوی سم له عمومی ضابطی سره لری، هغوی ته پخپل فضل او مرحمت سره له هغه څخه زیات مرحمت فرمائی. پاتی شول هغه منکرین او پاڅه کفار چی دوی ته د موت تر وخت پوری د رجوع الی الله او د

توبى توفيق نه ميسر كيوى نو الله اكرم شانه واعظم برهانه د دوى عاقبت او انجام داسى بيان فرمائى.

وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ^(٢٦) وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَّوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ يُنْزِلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ^(٢٧)

او کافران چى دى شته دوى ته عذاب دير سخت (د دوزخ). او که چيرى ارته فراخه کړى وى الله رزق روزى دپاره د (تولو) بندگانو خپلو نو خامخا سرکشی به کړى وه دوى په ځمکه کښى وليکن نازلوى (روزي الله دوى ته) په هغى اندازى سره چى اراده وفرمائى، بيشکه الله پر بندگانو خپلو ښه خبردار دى ښه ليدونکى دى.

تفسير : د الله تعالى په خزانو کښى د هيڅ يو شى تقليل نشته، که الله تعالى اراده وفرمائى نو خپل تول بندگان غنى گرځولى شى ليکن د الله تعالى حکمت د دى خبرى مقتضى نه دى چى گرددو (تولو) مخلوقاتو ته بى له مېجه او اندازى روزى ورکړى او تول په عيش او عشرت کښى آرام او هوسا (خوشاله) وساتى. که داسى وکړل شى نو بالعموم خلق طغيان او تمرد اختياروى او په دنيا کښى يو لوى شور ماشور جوړېږي، نه به د الله تعالى دربار ته خپل سرونه ښکته کوى او نه به د مخلوق څه رعايت او خاطر کوى، او نه به پر هغو سامانونو چى هغوى ته ورعطا کېږي خپل قناعت ښکاروى، د دوى حرص او طمع به لا زياتېږي لکه چى مونږ په هم دغه موجوده حالت کښى بالعموم په هوسا (آرام) او مرفعالحال اشخاصو کښى وينو هومره غناء چى د دوى په لاس ورځي لا د هغى د تزئيد او د تکثير طالب کېږي، د دوى دايمى کوشش او قلبى تمنا هم داسى وى چى نور گرد (تول) کورونه دى تش شى او يواځى زما کور دى دک وى، ظاهر دى چى د داسى جذباتو په اثر د عمومى غناء او مرفعالحالى په صورت کښى څرنگه يو عمومى او زبردست تصادم او بد نظمى پيدا کېږي او داسى اوضاع او حالات راڅرگنديږي (رابکارېږي) چى د هيچا سترگى به له هيچا څخه نه شرمېږي او نه به تړى ويرېږي. هو! که د دنيا د عمومى مذاق او رجحان په خلاف فرض ئى کړئ که په کوم وخت کښى په فوق العاده صورت د کوم اعظم مصلح او کوم مامور من الله تر کتنى لاندې د عمومى خوښى او خوشالى او فارغ البالى مناظر او مظاهر وليدلى شى خو سره له هغه هم د تصادم، تخالف، تمرد، طغيان، تفاخر، غرور او سرکشی وقائع واقع نشى او د زمانى عظيم انقلاب د دنيا په طبائعو کښى تطور او انقلاب پيدا کړى نو هغه به له دغى عادى او اکثري قاعدې ځنې جلا (جدا) او مستثنى وى. په هر حال دغه دنيا په موجوده حالت کښى پر کوم اساس او نظام چى چلېږي او تدوير لري د

هغه اقتضاء هم دا ده چی نه ښائی غناء عمومی صورت ولری بلکه هر چا ته ښائی د ده له استعداد او احوال سره سم هومره چی ورسره وږ (قابل) او لائق وی په هم هغی اندازی او میچ سره ورکری شی، او پر دغه یواځی پاک الله ښه پوهیږی او عالم دی چی د چا په حق کښی په کوم حال کښی کوم وضعیت او صورت اصلح او اولی دی؟، ځکه چی گرد (تول) رومبنی او وروستنی حالات د پاک الله په محیط علم کښی حاضر او موجود دی.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

او الله هغه لوی ذات دی چی نازلوی باران وروسته له هغه چی ناامیده شی (خلق له وربدلو ئی) او خوروی رحمت (باران) خپل (په تولو ځایونو کښی) او هم دی دی ولی دوست کار جوړوونکی دیر ثناء ویلی شوی.

تفسیر : یعنی دیر کله د ظاهری اسبابو او حالاتو په ملحوظ څه وخت چی خلق له باران او وربا څخه مأیوسېږی نو په هم دغه وخت کښی الله تعالیٰ پخپل فضل او مرحمت سره باران نازلوی او د خپلی مهربانی آثار او د برکاتو علامت څلور خواؤ ته خوروی څو پر بندگانو ثابت شی چی د رزق په شان د رزق اسباب هم د الله تعالیٰ د قدرت په قبضه کښی دی لکه چی الله تعالیٰ په یوی خاصی اندازی سره عطاء کوی باران هم په خاصو اوقاتو او په خاصو مقدار سره مرحمت فرمائی خبره دا ده چی گرد (تول) کارونه د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی او هر هغه شی چی دی ئی کوی عین د حکمت او صواب دی ځکه چی تول محاسن او کمالات د ده په مجمع الصفات ذات کښی مجموع دی او د هر راز (قسم) کار جوړول امداد او اعانت د هم ده له درباره کیدی شی.

تنبیه : د الله تعالیٰ د رحمت او قدرت له طرفه مأیوس کیدل د کفارو عادت دی لیکن د یوه مؤمن په نظر کښی د اسبابو سلسله یأس راوړونکی کیدی شی لکه چی د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۰ رکوع ۸۰ آیت کښی داسی یو آیت لولو ﴿فَلَمَّا اسْتَيْسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا﴾ او د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۲ رکوع ۱۱۰ آیت کښی لولو ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَى الرَّسُلُ﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی (او د مافیها) دی.

تفسير : يعنى هم هغسى چى رزق رسول او د هغه د اسبابو (باران او نورو) مهيا كول د ده په قبضه او واک (اختيار) كښى دى د دغو اسبابو سماويه او ارضيه اسباب او د هغو آثار او نتايج هم د هم ده مخلوق دى.

وَمَا يَتَّبِعُ فِيهِمَا مِنْ ذَابِطَةٍ

او (پيدا كول) د هغو اشياؤ دى چى خواره كړى ئى دى په آسمانونو او په ځمكه كښى له ذى روح خوځيدونكيو.

تفسير : له دغه آيت څخه ظاهراً هم دا معلوميږي چى د ځمكى په شان پر آسمانونو هم د ساكنانو (ذى روحو) په شان كوم مخلوق موجود دى.

وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ

او دغه (الله) په جمع كولو (بيا راتلولو) د دوى (محشر ته) هر كله چى اراده وفرمائي ښه قادر دى.

تفسير : يعنى هغه ذات چى دوى ئى گرد (تول) خواره واره كړى دى هم هغه كولى شى چى دوى گرد (تول) سره يو ځاى كړى او هم دغه به د قيامت ورځ وي.

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

او هغه څه چى رسپړى تاسى ته (اى مؤمنانو) له كوم مصيبت پس له (شامته) د هغو اعمالو دى چى كړى دى لاسونو ستاسى او عفوه كوى (الله) له ديرو (گناهونو).

تفسير : يعنى هم هغسى چى نعمتونه په يو خاصى اندازى او په خاصو اوقاتو او احوالو په رعايت وركول كيږي د مصائبو نزول هم د خاصو اسبابو او ضوابطو ماتحت وي. مثلاً بندگانو ته

چی کومه سختی او مصیبت ورواندی کیږی د هغه قریب یا بعید سبب د هم دغو بندگانو ځینی اعمال او افعال وی. عیناً د دوی په شان چی انسان د غذا او د نورو شیانو له بی احتیاطی څخه رنځور شی بلکه په ځینو اوقاتو کښی تری مر هم شی یا ځینی اوقات د میندو له بد پرهیزی څخه وړوکیو ته رنځ او درد رسیږی. یا کله د یوی کوشی او محلی یا د یوه ښار د بی تدبیری او حماقت له سببه پوره محلی یا ښار ته نقصان رسیږی هم دغه حال دی د روحانی او باطنی بدپرهیزی او بی تدبیری او ښائی چی دغه دی پر هغه قیاس کری شی. گواکی د دنیا هر مصیبت د بندگانو د ځینو ماضیه وو اعمالو نتیجه ده او په مستقبل کښی د دوی دپاره د تنبیه او امتحان موقع وربرابروی. او دغه د دی لامله (له وجی) ده چی د الله تعالی رحمت د بندگانو له دیرو گناهونو څخه تیریږی. که پر هر یوه جرم نیونه او پوښتنه وی نو د ځمکی پر مخ به یو سادار هم نه پاتی کیده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « دغه خطاب دی عاقلو او بالغو خلقو ته اعم له دی چی صالح وی که طالح مگر انبیاء علیهم السلام په دغه کښی نه دی داخل او وړوکی هم په کښی نه دی شامل د هغوی دپاره به بل شی وی. په دغی سختی کښی دنیوی سختی او د قبر او اخروی سختی هم داخلی دی».

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ۝۳۱

او نه یی تاسی عاجز کوونکی (د الله ای مشرکانو په انفاذ د احکامو خپلو سره) په ځمکه کښی او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی او نه مدد کوونکی (د دفع د عذاب له تاسی نه).

تفسیر : یعنی محض پخپلی مهربانی سره ئی معافوی که پر هر جرم چی د سزا وړکولو اراده وفرمائی نو مجرم چیری تری تبتیدلی او پتیدلی هم نشی اوله ما سوا الله څخه بل څوک د ده د حمایت او امداد دپاره دریدلی شی؟.

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ۝۳۲

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله روان جهازونه دی په بحر سیند کښی په شان د غرونو (په لویوالی کښی).

تفسیر : لکه چی د ځمکی پر سطح غرونه د باندي وتلی دی د سمندر لوی لوی جهازونه هم

لور (اوچت) په نظر راځي.

إِنْ يَشَاءُ يُسَكِّنِ الرِّيحَ فَيَظْلِلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ ط

که اراده وفرمائي (الله) نو وږه دروي دغه باد (محرکه قوت) پس وږه گرځي (دغه جهازونه) ولاړ په شان د دغه (بحر)،

تفسير : يعنى (محرکه قوه او) هوا هم د الله تعالى په قبضه کښي ده که دغه محرکه قوه او هوا ودروي چي ونه چليري نو گرد (تول) بادوان لرونکي جهازونه د سمندرو پر شا چيري چي ولاړ دي هم هغله به ولاړ وي. الغرض اوبه او هوا او نور گرد (تول) شيان د الله د حکم او د فرمان تابعان دي.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۝۳۳

بیشکه په دغه (حرکت د جهازونو) کښي خامخا لوی دلائل (د قدرت) دي دپاره د هر صبر کوونکي (په مصیبت) شکر کوونکي (په نعمت).

تفسير : د سمندرو په سفرونو کښي د موافق او ناموافق له دواړو قسمو حالاتو سره د مسافرينو سابقه لويږي نو ځکه دغه امر دیر ضرور دي چي انسان پر موافقو حالاتو شاکر، او پر ناموافقو اوضاعو صابر اوسي او د الله تعالى قدرت او نعمت په ښه شان وپيژني. نو که اراده وفرمائي الله جل وعلا شانه وعظم برهانه

أَوْ يُوقِظُھُنَّ بِمَا کَسَبُوْا وَيَعْفُ عَنْ کَثِيْرٍ ۝۳۴

يا به هلاک (ډوب) کړي دغه (جهازونه) په سبب د هغو گناهونو چي کړي دي (راکښو ئي) او عفو کوي (الله) له ديرو (گناهونو نو ځکه ئي نه غرقوي).

تفسير : يعنى ښائي چي د بعضو مسافرينو د ځينو اعمالو په بدل تباه او مغروق کړل شي مگر د دغه تباهي په وخت کښي هم الله دوی معافوي او ښي ئي.

وَيَعْلَمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ حِصْنٍ ۝۳۵

او چي پوه شي هغه كسان چي مجادلي جگړي كوي په آيتونو زمونږ كښي چي نشته دوى ته هيڅ ځاى د خلاصيدلو.

تفسير : يعنى د دى لامله (له وجي) به تباه كړل شي خو دوى د خپلو ځينو اعمالو بدل ومومي او خورا ډير لوى جگړه كوونكي هم وگوري چي بيشكه د الله تعالى له نيولو څخه هيڅوك نشي وتلى او نه تبتيدلى شي او نه چيري تړي د پتيدلو ځاى موندلى شي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليكي «هغه كسان چي هر شي د خپلو تدابيرو له نتايجو څخه گڼي په دغه وخت كښي حيرانيزي» او پوه چاره او تدبير به ئي له لاسه نه وي پوره.

فَمَا أُوتِيتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ
خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٧﴾

پس هغه چي دركړي شوي دي تاسي ته (اي مخاطبانو) له څه څيزه (لكه اسباب د دنيا) لږ خسيس ده (چي زائليږي) او هغه ثواب چي په نزد د الله دى خير غوره او ډير باقى پاتي كيدونكي دي دپاره د هغو كسانو چي ايمان ئي راوړى دى او (خاص) پر رب خپل توكل كوي دوى.

تفسير : يعنى د دغو گردو (تولو) خبرو له اوريدلو څخه وروسته انسان ته لازم دى چي د الله تعالى د رضا حاصلولو په فكر كښي واوسي او پر دغه څو ورځني ژوندون او فاني عيش مغرور نشي او ښه وپوهيږي چي ايماندارانو ته كوم عيش او آرام چي د الله تعالى له جانبه ورعطاء كيږي هغه به د دغه دنيوي عيش او آرام څخه ډير ښه او با دوامه وي او نه به په هغه كښي هيڅ قسم كدورت وي او نه به ئي د فناء او زوال څه اندېښنه وي.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا
هُمْ يَخْفَرُونَ ﴿٣٨﴾

او (بل دپاره د) هغو كسانو چي ځان ساتي دوى له غټو گناهونو او له فواحشو (قباحو نورو گناهونو نه) او هر كله چي په غضب شي هم دوى ښه

کوى.

تفسير : د دى بيان د «نساء» په سورت كښى د ﴿إِنْ جَحَدُوا بِمَا تَنَاهَوْنَ عَنْهُ نَكُفَّرْ عَنْكُمْ سِئَانَكُمْ﴾

په تفسيرو كښى ليكلى شوى دى هلته دى بيا ولوست شى. ښائى دلته

له «كباثر الاثم» څخه به هغه لويه گناه مراده وي چى د نظريه وو قوت له بدو كارونو څخه پيدا

كېږى مثلاً بدعيه وو عقائدو او «فواحش» هغه گناهونه چى په هغو كښى د شهوانيه وو قواوو د

بى اعتداليو مداخله وي او په ﴿وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾ كښى خو ظاهر دى چى د غضبيه

وو قوت اندفاع او انسداد كړى شوى دى والله اعلم.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ

او (بل دپاره د) هغو كسانو چى اجابت كوى (د احكامو) د رب د دوى او

قائموى (اداء كوى سره له ټولو حقوقو) لمونځ او كار د دى (په) مشورت

(سره) وي په منځ د دوى كښى.

تفسير : په مشوره سره كار كول د الله تعالى خوښ دى اعم له دى چى دغه مشوره په دنيوى

امورو كښى وي يا په آخروى امورو په شيونو كښى وي رسول الله مبارك د امورو په مهماتو كښى

برابر له كرامو اصحابو سره مشوره كوله، او صحابه وو به هم پخپلو منځونو كښى سره مشوره

كوله د حربو او نورو امورو په موضوعاتو كښى او د ځينو مسائلو او احكامو په نسبت هم بلكه

د راشده خلافت بنياد پر هم دغى مشورى قائم شوى وو. دغه ظاهر دى چى د مشورى ضرورت په

هغو كارونو كښى شته چى مهتمپالشان وي او په كتاب د الله، او د رسول الله په سنت كښى

منصوص نه وي هر شى چى منصوص وي په هغه كښى رايه او مشوره هيڅ معنى او مورد نه لري

او كه په هر لوى او واړه كار كښى مشوره وكړى شى نو هيڅ كار به په سر نه رسيږى. له

احاديثو څخه معلومېږى چى مشوره دى له هم هغسى سړى څخه واخيسته شى چى عاقل او عابد

وى كه نه د هغه له بيوقوفى او بد ديانتى څخه د كار د خرابيدلو اندېښنه شته.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ^{٣٨} وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ

هُمْ يَنْتَصِرُونَ^{٣٩}

او له ځينو د هغو شيانو چى ور كړى دى مونږ دوى ته نفقه كوى (په لپاره د

الله) او (بل دپاره د) هغو كسانو كله چى ورسپړى دوى ته ظلم تعدى (له

طرفه د كفارو) نو دوى انتقام اخلى (له هغو متجاوزو خلقو).

تفسير : يعنى چيرى چى معافول مناسب وى معافوى ئى مثلاً د يوه سړى پر يوه حرکت ئى غصه راغله او هغه سره له ندامته پر خپل عجز او قصور هم اعتراف وکړ او دى ئى معاف کړى، دغه محمود دى. چيرى چى بدل اخيستل مصلحت وى مثلاً کوم سړى خامخا بى سببه او بى جهته له خلقو سره منگلى لگوى يا خوله اچوى، او په ظلم او زور سره د مخلوق تعجيز او تحقير ته ئى ملا تړلى وى، يا د څه نه ويلو او تأديب نه ورکولو څخه د ده حوصله او جرئت لا زيادت مومى. يا زمونږ له شخصى حيثيت څخه قطع نظر د دين اهانت يا د مسلمينو د جمعيت ذلت په کښى متصور وى نو په دغو پاس وورو کښى دى داسى بدل او انتقام اخلى چى په قدر د هم هغه تيرى او زيادت وى او له جرم څخه زانده سزا نه ورکوى.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا

او جزاء د بدکار بدکار دى په شان د هغه (نه زيات).

تفسير : د بدل او انتقام په طور سره کومى بدى چى له چا سره کولى شى هغه حقيقتاً بدى نه بلکه صورتاً بدى وى. د «سيئه» اطلاق پر هغه «مشاکلة» کړى شوى دى.

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

پس هر چا چى عفو وکړه او صلح ئى وکړه پس اجر د ده پر الله دى بيشکه الله نه خوښوى ظالمان (شروع کوونکى په ظلم سره).

تفسير : يعنى ظلم او زيادت د الله تعالى په نزد په هيڅ يوه حالت کښى پسند نه دى. دير ښه خصلت هم دغه دى چى انسان هغومره بدل او انتقام چى اخيستی هم شى له هغه څخه هم منصرف شى مشروط په دى سره چى د هم دغو تيريدلو په سبب هغه خبره اصلاح ومومى.

وَلَمَنِ اتَّصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

او خامخا هغه څوک چى واخلى حق خپل پس له مظلوم کيدلو د ده پس دغه کسان (چى خپل حق ئى اخيستی دى) نشته پر دوى هيڅ لياره (د معاقبت او ملامتيا).

تفسير : يعنى كه مظلوم له ظلم شخه خپل بدل او انتقام اخلى نو په دغه كشي پري هيڅ الزام او گناه نشته مگر د هغه معافول او تری تيريدل دير ښه، احسن او افضل دى.

إِنَّهَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

بیشكه هم دا خبره ده چي لياره (د معاتبت) پر هغو كسانو ده چي (ابتداء په) ظلم كوى پر خلقو.

تفسير : يعنى ابتداء په ظلم كوى، يا په انتقام اخيستلو كښى د خپل استحقاق له حده تجاوز او تيرى كوى.

وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ۝

او سرکشي (تجاوز) كوى په ځمكه كښى په ناحقه سره (بى له حجه) دغه (ظالمان) شته دوى ته عذاب دردناك او خامخا هغه څوك چي صبر (او تحمل) نى وكړ په ظلم او آزار) او ښښه نى وكړه، بیشكه دغه (صبر، غفران او عفو) خامخا له عزم الامور غورو كارونو شخه دى.

تفسير : يعنى د قهر او د غصى ځغمل، او د ايذاء او ضرر گالل (برداشت كول)، او د ظالم ښل او معافول د لوى همت او د تحمل او حوصلې كار دى. په حديث كښى راغلى دى «هغه بنده چي ظلم پري شوى وي او هغه محض د الله تعالى دپاره تری تيريږي او ښى نى نو الله تعالى ضرور د هغه عزت او پت زياتوى، او مدد او اعانت ورسره فرمائى».

وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِّنْ بَعْدِهِ

او هر هغه څوك چي گمراه نى كړى الله پس نشته ده ته هيڅوك ولى دوست كار جوړوونكى وروسته له (گمراه كولو د) الله نه.

تفسير : يعنى محض د الله تعالىٰ په توفيق او لاس نيونه انسان ته د عدل، انصاف، صبر او غفران اعلىٰ خصائل حاصلیدی شي. که الله تعالىٰ ده ته د دغو ديرو ښو اخلاقو په طرف ليار ښوونه ونه کړي نو څوک به ئی لاس ونيسي؟ او د دغی سپکتيا او تيتوالی او رسوائی له کندی څخه به ئی وبستلی شي؟.

وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيلٍ ۖ

او ویني به ته ظالمان (کافران) هر کله چی ووينی دوی عذاب (په ورځ د قیامت کښی) وائی به دوی آیا شته بیرته تللو (د دنیا) ته کومه لياره (چی بیرته د مافات تدارک وکړو؟).

تفسير : يعنى کومه داسی لياره هم شته چی مونږ په هغی سره بیرته دنیا ته ستانه (واپس) شوی او دا ځلی له دنیا څخه سره له ښو عملونو بیرته دلته راحاضر شو.

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَشِيعَتٍ مِّنَ الدِّثَالِ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِیٍّ

او ویني به ته دوی چی وړاندی کولی به شي په دغه اور په دغه حال کښی چی ویریدونکی به وی له خواری گوری به دوی (دغه اور ته) په کتنی پتی (له ډیر هیبته به د سترگو له کنجونو ورته گوری).

تفسير : يعنى د یوه ډیر ویریدونکی مجرم په شان د ډیر خوف، ذلت او ندامت له سببه به په تیتو سترگو سره گوری او هیچا ته به په هسکه غاړه او اوچتو سترگو نه شي کتلی.

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخُسْرَىٰ عَلَى الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

او وائی به هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (داسی چی) بیشکه زیانکاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی نفسونو خپلو ته او کورنی خپلی ته

په ورځ د قيامت کښى (په خلود فى الجحيم او حرمان من النعيم سره).

تفسير : يعنى دغه بدبخت له خپل ځان سره خپل متعلقين او کورنى او گرد (تول) نى سپيره او په عذابونو کښى اخته کړل او تول نى تباه ، برباد او کړل.

الْاِنَّ الظَّالِمِينَ فِيْ عَذَابٍ مُّقِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنْ اَوْلِيَاءَ
يَنْصُرُوْنَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيْلٍ ﴿٣٦﴾

واوره ! خبردار شه ! چى بيشكه ظالمان په عذاب هميشه کښى دى. او نه به
وى دغو کفارو ته هيڅوک له دوستانو چى مدد وکړي له دوى سره (په دفع د
عذاب کښى) غير له الله او هر هغه چى گمراه نى کړى الله پس نه به وى ده
ته هيڅ لياره (حق ته په دنيا کښى او جنت ته په آخرت کښى).

تفسير : يعنى نه نى په دنيا کښى هدايت ورپه برخه کړ، او نه نى په آخرت کښى نجات ور
په برخه شو.

اَسْتَجِيبُواْ لِرَبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاتِيْ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ

اجابت وکړئ (اى خلقوا!) رب د تاسى ته (په ايمان او توحيد سره) پخوا له
هغه چى راشي (هغه) ورځ چى نشته هيڅ رد او دفعه هغى (ورځى) لره له
(جانبه د) الله،

تفسير : يعنى هم هغسى چى په دنيا کښى د هغه عذاب مؤخر کيده او وروسته لویده په هغه
ورځ کښى به نه وروسته لويږى او نه به تال خورى (بلکه حتماً او خامخا عذاب به واقع کيږى).

مَا لَكُمْ مِّنْ مَّلَاجٍ اَيُّوْمَيْدٍ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نَّكِيرٍ ﴿٣٧﴾

نه به وى تاسى ته هيڅ د پتيدلو (تښتيدلو) ځاى په دغه ورځ کښى او نه به
وى تاسى ته هيڅ لياره د انکار (له گناهونو).

تفسير : يعنى له انكار څخه به هيڅ فائده نه ورسېږي او ابن كثير رحمه الله عليه داسې معنى كړى ده چې هيڅ يوه داسې موقع به نه پيدا كيږي چې تاسې به هغه نه پيژنئ.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا أَنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ

پس که مخ وگرځوه (دغو مشرکانو له دعوته ستا ای زما رسوله!) پس نه ئی لیږلی مونږ ته پر دوی ساتونکي، نشته پر تا مگر یواځې تبلیغ (د احکامو دی او کړی دی تا ای محمده دا کار).

تفسير : يعنى ای محمده صلى الله عليه وسلم تاسې د دې خبرې مسؤل او ذمه وار نه یئ چې یواځې هرومرو (خامخا) په جبر او اکراه او زور سره دغه خبره پر هغوی ومنئ، ستاسې فریضه او وظیفه هم دا ده چې د الله تعالیٰ پیغام دوی ته ورسوئ چې هغه تاسې اداء کړی ده او اداء کوئ ئی، که دوی ئی نه مني بلا ورپسې دوی پوهیږي او جهنم.

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِثْرَحَةً فَرِحَ بِهَا وَإِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ يَبْغَاتُمُ أَيُّدِيَهُمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٢٨﴾

او بیشکه مونږ کله چې وشکوو (جنس) د انسان ته له طرفه خپله کوم رحمت (لکه غناء او صحت) نو خوشاله شی دی په هغه او که ورسېږي دوی ته کوم قسم بدی (لکه مرض یا فقر) په سبب د هغو بدیو چې پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی بیشکه چې (جنس د) انسان ناشکره دی (چې نعمت هیروی رحمت یادوی).

تفسير : يعنى تاسې د دوی د مخ اړولو او اعراض څخه مه خفه کیږئ! د انسان طبیعت هم داسې واقع شوی دی «الا من شاء الله» چې که پاک الله پری نعمت، احسان او انعام وفرمائی نو دی له هغه سببه تکبر، لوئی فخر او غرور کوی بیا هر چیرې چې ده ته د ده د بدو اعمالو له شامته کوم مصیبت، نقص او ضرر واقع کیږي نو بیا هغه گرد (تول) نعمتونه او احسانات ئی له یاده وځي او هیروی ئی او داسې منکر او ناشکره کیږي چې گواکې پری ښه وخت له سره نه وو تیر شوی. خلاصه ئی دا چې که د عیش او عشرت نعمت او فراخی او ارتوالی حالت وی، یا که د تنگی سختی، تکلیف او مصیبت وخت دوی په دغو دواړو حالاتو پخپل حد او ځای کښي نه دریږي. هو! د قانتینو مؤمنینو شان او طریقه هم داسې ده چې په سختی او مصیبت کښي صبر،

او د وسعت او فراخی په حالت کښی د حقیقی منعم شکریه اداء کوی او په هیڅ حالت کښی د الله تعالیٰ انعامات او احسانات نه هیروی او له ناشکری ځنی ځان بچ کوی.

بِاللهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَهْبِ لِمَنْ يَشَاءُ
إِنَّا شَاءُ وَيَهْبِ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورُ ۝ أَوْ يَزْوِجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَّا شَاءُ وَيَجْعَلُ
مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ۝

خاص الله لره ده سلطنت باچایی د آسمانونو او د ځمکې، پیدا کوی (الله) هر هغه شی چی اراده وفرمائی، بښی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی لونی او بښی (الله) دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی ځامن یا جوړه ورکوی دوی ته (الله) ځامن او لونی او گرځوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (الله) شنده، بیشکه دغه (الله) دی ښه عالم (په فائدی د هر چا) ښه قادر (په هر شی باندی چی اراده وفرمائی).

تفسیر : یعنی سختی وی یا نرمی وی گرد (تول) احوال د الله تعالیٰ له لوری لیږلی شوی دی په آسمان او ځمکه او پر هر شی د هم هغه سلطنت دی او د هم ده حکم چلیږی، د هر هغه شی اراده چی وکړی هم هغه پیدا کوی او د هر چا دپاره چی د هر شی د اعطاء اراده وفرمائی ورعطاء کوی ئی او هر چاته چی د عدم الاعطاء اراده وفرمائی نه ئی ورکوی د دنیا دغه رنگ په رنگ حالاتو ته وگورئ چی مثلاً یو له سره اولاد نه لری او دوهم تش لونی لری، دریم تش ځامن لری، څلورم هم ځامن او هم لونی لری، جوړه جوړه یا جلا جلا (جدا جدا) په دغه کښی هیڅ دعوی نه ده هم هغه حقیقی مالک پوهیږی چی د کوم یوه سری په کوم حالت کښی ساتل مناسب دی او هم دی سم له خپل علم او حکمت سره تدبیر کوی هیچا ته د دغی خبری قوت او مجال نشته چی د الله تعالیٰ د ارادی مخه ونیسی یا د الله تعالیٰ پر تخلیق او تقسیم څه تنقید اعتراض وکړی شی د عاقل کار دا دی چی په هر قسم تودو او سرو حالاتو کښی د هم هغه الله په طرف رجوع وکړی او تل دی خپل ناچیز حقیقت تر خپل نظر لاندی ونیسی! او د تکبر او د نعمت له کفرانه دی خپل ځان وساتی!.

وَمَا كَانَ لِشِرَارٍ يُكَلِّمُهُ اللَّهُ إِلَّا وَحِيًّا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ
أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ

او نه ښائى دپاره د هيڅ بشر دا چى خبرى وكړى له ده سره الله مگر په وحى سره (په خوب كښى يا په الهام سره) يا وروسته له پردى څخه يا وليږي (الله) كوم رسول استاځى (له ملائكو لكه جبريل) پس وحى يوسى په اذن حكم د الله سره هغه چى اراده وفرمائى (الله).

تفسير : هيڅ يو انسان پخپل عنصرى خلقت او د موجوده وو قواؤ په اعتبار د دى خبرى طاقت نه لري چى له الله قدوس سره په دغى دنيا كښى مخامخ شى او ورسره بالمشافهه كلام وفرمائى او دى ئى تحمل وكړى شى نو ځكه د كوم بشر له الله تعالى سره خبرى او كلام كول درى صورتونه لري.

الف: واسطه په پرده كښى كلام فرمايل يعنى د الله تعالى له كلامه د سامعى له قوت سره د نبى متلذذ كيدل مگر په دغه حالت كښى د نبى سترگى د الله تعالى له لقاء څخه نشى متمتع كيدى لكه چى حضرت موسى عليه السلام ته د طور پر غره او خاتم الانبياء محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم ته په ليلة الاسراء كښى ور د مخه شو.

ب : د پرېشتى په واسطه د الله تعالى كلام فرمايل مگر چى پرېشته متجسده نشى او د ده تر سترگو لاندې رانشى بلكه مستقيماً د نبى پر قلب نزول وكړى او په قلب سره د پرېشتى د نزول ادراك او د صورت احساس وشى او ظاهري حواس په هغه كښى څه مداخله ونه كړى شى زما په خيال دغه هغه صورت دى چى د هغه په نسبت د حضرت صديقى بى بى عائشى رضى الله تعالى عنها په حديث كښى راغلى دى «يأتينى فى مثل صلصلة الجرس» او په صحيح بخارى شريف د بدء الخلق په ابواب كښى د وحى د دغه صورت د پرېشتى د راتللو تصريح هم موجوده ده هم دغه ته ئى په حديث كښى «وهو أشده على» فرمايلى دى. او ښائى چى قرآنى وحى على الاكثر په هم دغه صورت سره نازله شوى وي. لكه چى په ﴿ تَلَىٰ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَىٰ قَلْبِكَ ﴾ او ﴿ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾ كښى د «قلبك» په لفظ سره دى ته اشاره ده چى دغه معامله بيخى مخفى او پټه سره اجرا كيده او د رسول الله له وجوده بيل كوم موجود په نظر نه راته او نه به داسى خبرى سره كيدى لكه چى يو انسان له بل انسان سره كوى چى ورسره نژدى كيناستونكى نور انسانان هم پرى وپوهيږي نو ځكه د داسى خصوصيت ذكر ئى په دغه آيت كښى په «وحيًا» سره وفرمايه. ولى چى «وحى» په لغت كښى پر اخفاء او سريعه اشاره باندې دلالت كوى.

ج : دريم صورت دا دى چى پرېشته ورمجسده شى او نبى ته مخامخ راشى او په دى دول (طريقه) سره د الله تعالى كلام او پيغام ورسوى. لكه چى يو انسان له بل انسان سره خبرى او بيان كوى. لكه چى حضرت جبريل عليه السلام يو يا دوه ځلې پخپل اصلى صورت سره د رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضور مشرف شوى دى او نور على الاكثر د حضرت دحية الكلبي رضى الله تعالى عنه

په شکل راته او کله به د غیر معروف انسان په صورت هم راته په دغه وخت کښی به سترگو د پرښتی صورت لیده او غوړونو به ئی غږ آوریده، او نور حاضرین به هم د ده پر خبرو پوهیده او د دوی له خبرو او اترو څخه به مستفید کیده. د حضرت صدیقی بی بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښی چی دوه قسمه بیان شوی دی له هغه څخه دغه ئی دوهم صورت دی او زما په خیال هم دغه ئی په دغه آیت کښی په دغو الفاظو سره تعبیر فرمایلی دی ﴿أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُذِّنَهُ نَائِشًا﴾ والله اعلم بالصواب. باقی حجاب والا صورت څرنګه چی بیخی نادر بلکه پته او مخفی دی نو ځکه د حضرت صدیقی بی بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښی له هغه سره بالکل تعرض نه دی کړی شوی.

إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ ۝۱۰

بیشکه دغه (الله) ډیر پورته غالب دی (په انزال د وحی کښی) ښه حکمت والا دی (په صنعت خپل کښی).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علو له دی نه مانع دی چی بی حجاب خبری وکړی او حکمت ئی د دی مقتضی دی چی په ځینو صورتونو کښی د هم کلامی صورت اختیار کړی.

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۝

او هم داسی (لکه چی وحی مو کړی وه نورو انبیاء ته) وحی راولیږلی مونږ تاته (ای محمده!) روح (قرآن، پرښته) په امر حکم خپل سره،

تفسیر : محقق شیخ الهند رحمة الله علیه په دغه ځای کښی له روح څخه مراد پرښته اخیستی ده یعنی جبرائیل الامین او دغه د ځینو مفسرینو رایه ده. لیکن ظاهر دا دی چی دلته پخپله قرآن کریم به ئی په روح سره تعبیر فرمایلی وی ځکه چی د پاک قرآن له تاثیر مړه زړونه ژوندی کیږی، او انسان ته ابدی حیات ور په برخه کیږی. وګورئ! هغه اقوام چی د کفر، ظلم، طغیان او بد اخلاقی په موت سره مړه شوی وو عظیم الشان قرآن په دوی کښی په څه شان نوی روح او ځان واچوه.

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

نه وی ته چی پوهیدی به چی څه دی کتاب او نه (پوهیدی په دی چی څه

شى دى شرايع او) ايمان.

تفسير : يعنى ايمان او د ايمانيه و اعمالو دغه تفصيل چى د وحى په ذريعه اوس معلوم شوى دى پخوا له دى نه چيرى معلوم وو، اگر كه په نفس الايمان سره تل تر تله متصف وو.

وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا

وليكن گرځولى دى مونږ دغه (روح كتاب، ايمان) داسى يوه رڼا چى سمه لياره ښيو په هغه سره هغه چاته چى اراده وفرمايو مونږ له بندگانو خپلو،

تفسير : د پاڪ قرآن په رڼا كښى د هر هغو بندگانو په نسبت چى مونږ اراده وكړو نو هغوى د سعادت او فلاح پر ليارى بيايو.

وَأَنَّكَ لَتَهْدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

او بيشكه ته خامخا ښودل كوى (خلقو ته) په طرف د ليارى مستقيمى برابرى.

تفسير : يعنى تاسى خو ټولو بندگانو ته د پاڪ قرآن په ذريعه تر الله تعالى پورى د رسيدلو سمه صافه لياره ورښيي اعم له دى چه څوك پر هغى لار شى كه لار نشى.

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

سمى ليارى د هغه الله ته چى خاص ده لره دى هر هغه شيان چى په آسمانونو كښى دى (له علوياتو) او هر هغه شيان چى په ځمكه كښى دى (له سفلياتو سره له اسمانونو او ځمكى خلقاً ملكاً عبداً)،

تفسير : يعنى سمه صافه لياره هغه ده چى پر هغى باندې له ټللو څخه انسان تر واحد الله تعالى پورى ورسيدى شى هر څوك چى له دى ليارى څخه بى ليارى شى نو هغه له الله تعالى ځنى بيل پاتى كيږى.

الَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ

واوره ! خبردار اوسه ! خاص الله ته بيرته گرځي تول کارونه (د مخلوقاتو په قيامت کښي).

تفسير : يعنى کله چي د گردو (تولو) کارونو انجام د هغه په طرف دي نو بنائي چي انسان له شروع څخه د عاقبت په فکر او ذکر کښي اوسي او پخپل اختيار سره پر داسي يوي لياري لار شي چي هغه سم ورورسيږي. اللهم اهدنا الصراط المستقيم وثبتنا عليه.
تمت سورة الشورى بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة الزخرف مكية الا آية (٥٤) فمدنية وهي تسع و ثمانون آية وسبع ركوعات رقم تلاوتها (٤٣) تسلسلها حسب النزول (٦٣) نزلت بعد الشورى

د «الزخرف» سورت مكي دي پرته (علاوه) له (٥٤) آيته څخه چي مدني دي (٨٩) آيت او (٧) ركوع لري
په تلاوت کښي (٤٣) او په نزول کښي (٦٣) سورت دي وروسته له «الشورى» څخه نازل شوي دي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونکي دي

حَمْدٌ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

قسم دي په دغه کتاب روښان بيانونکي چي بيشکه مونږ گرځولي مو دي دغه (کتاب) قرآن په عربي ژبه دپاره د دي چي تاسي پري وپوهيږئ (عقل په کښي وچلوئ).

تفسير : ځکه چي عربي ژبه ستاسي مورني ژبه ده. او ستاسي په ذريعه به د دنيا نور اقوام هم دغه کتاب زده کوي او پري وپوهيږي به.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَّ حَكِيمٌ ۝

او بیشکه دغه کتاب (ثابت دی) په اصل د کتاب (لوح محفوظ) کښی په نزد زمونږ خامخا خاوند د لوئی مرتبی ډیر مستحکم دی.

تفسیر : یعنی دغه پاک قرآن د اعجاز پر وجوه او پر عظیمو اسرارو د اشمال له وجی نهایت لوړه مرتبه لری او له تبدیل او تحریف ځنی د محفوظیت او مصونیت له سببه نهایت مستحکم دی. د ده دلائل او براهین نهایت مضبوط او د ده احکام نافذ او غیر منسوخ دی. هیڅ یو حکم ئی له حکمته تش نه دی او د ده ټول مضامین د معاش او معاد پر ډیرو اعلیٰ هدایاتو مشتمل، او له حکمت او مصالحو څخه مملو دی. او د قرآن پر دغو گړدو (ټولو) محاسنو پخپله هم دغه قرآن شاهد دی د لمر دلیل پخپله دی لمر.

تنبيه : قرآن او نور سماویه کتابونه پخوا له نزوله په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی.

أَفَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ۝

آیا پس بند کړو (وگرځوو) له تاسی دغه ذکر پند (قرآن) بندیدل (گرځیدل) له دی سببه چی یی تاسی یو قوم مسرف له حده تیریدونکی (مشرکان چی پری نه راوړئ ایمان).

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له دی سببه چی تاسی حکم نه منئ نو آیا مونږ به د حکم لیرل موقوف کړو؟» یعنی دغسی توقع له سره مه کوئ! د الله تعالیٰ حکمت او رحمت د دی خبری مقتضی دی چی سره د دغو زیاداتو، تجاوزاتو او شرارتونو چی ستاسی له خوا کیری د الله تعالیٰ د کتاب نزول او د تبلیغ دعوت، نصیحت او د پند سلسله ونه ترله شی، ځکه چی ډیر نور سعید ارواح له هغه څخه مستفید کیری او پر منکرانو په کامل طور سره د حجت اتمام کیری.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيِّ فِي الْأَوَّلِينَ ۖ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝

او څومره ډیر مو لیرلی دی له انبیاءو څخه په پخوانیو (خلقو کښی) او نه به راته دوی ته هیڅ نبی مگر وو به هغوی چی په هغه (نبی) پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی له پخوانیو انبیاءو سره هم داسی استهزاء کړی شوی وه او د هغو تعلیماتو ته د دروغو نسبت کړی شوی وو مگر د دغی استهزاء او تکذیب له وجی د نبوت سلسله ونه ترله شوه .

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمِثْلُ الْأَوَّلِينَ ۝۸

پس هلاک کړل مونږ هغه (پخوانی خلق چي) سخت تر (و) له دوی نه له جهته د قوت او تیر شوی دی (څو ځایه په قرآن کښی) مثل صفت د پرمینو خلقو (چي اهلک او تعذیب وو) .

تفسیر : یعنی د عبرت دپاره د هغو مکذبینو د تباهی او هلاک مثالونه وړاندی کړی شوی او پخوا له دی نه مذکور شوی دی چي په زور او په قوت کښی له تاسی څخه ډیر زیات وو کله چي هغوی د الله تعالی له عذابه نجات ونه موند نو تاسی په څه شی مغرور یی؟ وروسته له دی نه د الله تعالی هغه د عظمت او قدرت او د تصرف د کمال ذکر راځی چي تر یوی اندازی پوری د دوی په نزد هم منلی شوی او مسلم وو .

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمُوتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ۝۹ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۝۱۰

او قسم دی خامخا که چیري پوښتنه وکړی ته له دغو کفارو چي څوک دی هغه ذات چي پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه؟ نو خامخا وبه وائی دغه کفار هر ورو (خامخا) چي پیدا کړی دی (تول هغه الله چي) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم دی (فرمائی الله) هغه (ذات) چي گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (ځای د قرار) او گرځولی دی تاسی ته په دغی ځمکی کښی لیاری دپاره د دی چي تاسی سمه لیاره ومومئ (مقاصدو خپلو ته) .

تفسیر : یعنی تر هغه ځایه پوری چي انسان هلته هستوگنه کوی او یو له بل سره گوری او تگ راتگ کوی او پخپلو منځونو کښی سره لیاری لری او په دغه تلوو راتلوو سره په دنیوی او

آخروی مقاصدو کنی د بری او کامیابی لیاری حان ته معلومی کری.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ

او هغه (ذات) چی نازلی کری ئی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه په اندازه سره.

تفسیر : یعنی په یوه مخصوص مقدار چی د ده له حکمت سره مناسب او د ده په علم کنی مقدر وو.

فَأَنْشَرْنَاهُ بِلَدَةٍ مَّيِّتَةٍ كَذَلِكَ تَخْرُجُونَ ۝

پس ژوندی کری دی مونږ په دغو اوبو سره کلی مړه (وچی کلکه غمکه) په شان (د دغه ژوندی کیدلو د غمکی) راوبه ایستل شی تاسی (هم بیا ژوندی له قبورو).

تفسیر : یعنی څرنګه چی په وچی کلکی مړی غمکی کنی د باران د اوبو په وسیله نوی ژوندون او حیات پیدا او تکه شنه ودانه او زرغونه کوی ئی هم داسی په مړو اجسامو کنی هم روح غورځوی او بیا مو له مقابرو څخه ژوندی راپاڅوی.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا

او هغه (ذات) چی پیدا کری ئی دی اصناف (او انواع د مخلوقاتو) تول د دوی .

تفسیر : یعنی په دنیا کنی د هومره اشیاوو جوړی چی دی او د مخلوقاتو هومره اقسام او متماثل یا متقابل انواع چی دی د هغو ګردو (تولو) خالق الله تعالی دی.

وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ۝ لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ

او ګرځولی ئی دی تاسی ته له بیړیو (جهازونو) او له چارپایانو هغه چه سوریږئ تاسی پری (په لونده او وچی کنی) دپاره د دی چی سم برابر کینیئ تاسی پر شاوو (د هر یوه) د هغه.

تفسير : يعنى په بر (وچه) كښى د عُيْنُو چارپايانو (خلوربولو) پر شاوو او په بحر (سيند) او فضاء او نورو كښى د بېرئ او جهازونو او طيارو او نورو مراكيو پر شاوو سوريږئ.

ثُمَّ تَذَكَّرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَنَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

بيا ياد كړئ (قلباً) تاسى نعمت د رب خپل كله چي برابر كينئ (سواره شئ) پر هغه او ووايئ تاسى پاكي ده هغه (لوى ذات) ته چي مسخر كړى ئى دى مونږ ته دغه (مذكور له مراكيو) او نه وو مونږ ده لره په ضبط (او قيد) كښى راوستونكى (په وس خپل سره)

تفسير : يعنى پر حيواناتو يا كشتي او جهازونو او نورو نقليه ؤ وسايلو باندې د سوريډلو په وخت كښى د الله تعالى د هغه انعام او احسان يادونه پخپلو زړونو كښى وكړئ چي الله تعالى مونږ ته دومره عقل، پوه، تدبير، قوت او قدرت او نور رابښلى دى چي پخپل عقل او تدبير او نورو سره دغه شيان مونږ تر خپلي ادارى لاندې راوستلى دى دغه محض د الله تعالى فضل او احسان دى، كه نه په مونږ كښى دومره قدرت، او طاقت كوم دى چه داسى شيان مو قابو كړى وى لارم دى چي په ژبه سره هم پر نقليه ؤ وسايلو د سوريډلو په وخت كښى دغه الفاظ ووايئ ﴿سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ نور اذكار او ادعيه هم په احاديثو كښى راغلي دي، چي د حديث او تفسير په كتابونو كښى ذكر دي.

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

او بيشكه چي مونږ رب خپل ته خامخا بيرته ورقلونكى يو (په سورلي د جنازو).

تفسير : يعنى د دغو سفرونو په تقريېب د آخرت د سفر په يادونه كښى ولويږئ. رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه وسلم خو د سوريډلو په وخت هم دغه تسبيح فرمايله.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾

أَمْ اتَّخَذَ مِنْهَا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَكُمْ بِالْبَنِينَ ①٧

او گرځوی (مقرروی کفار) الله ته له بندګانو د ده یوه برخه (اولاد چي ملائکو ته د الله لونه وائی)، بیشکه چي (کافر) انسان خامخا ناشکره دی ښکاره. آیا وایی تاسی چي (الله) نیولی دی له هغه مخلوقه چي پیدا کوی ئی لونی (چي اخس او ادنی دی) او غوره کړی ئی یی تاسی په زامنو (چي اشرف او اعلی دی له لونو نه)

تفسیر : یعنی لازم خو داسی و چي د الله تعالی نعمتونه به ئی پیژندلی او د هغو شکریه به ئی اداء کړی وه دوی صریحی ناشکری ته اوښتی دی او د الله تعالی دربار ته سپین سترګی او گستاخی کوی له دی نه لویه گستاخی او ناشکری به څه وی چي د هغه دپاره د اولاد تجویز وکړی شی او هغه هم له بندګانو څخه او هغه هم لونی. اول اولاد د مور او پلار د وجود یو جزء وی نو قدوس الله ته د اولاد د تجویز کولو معنی دا ده چي ګواکي دی له اجزاوو څخه مرکب دی او د مرکب حدوث ضروری دی دوهم په ولد او والد کښی ښائی چي مجانست وی که دواړه له یوه جنسه نه وی نو د ولد یا والد په حق کښی عیب دی. دلته د خالق او مخلوق په منځ کښی د مجانست تصور هم نشی کیدی. دریم جونی د جسمیه وو او عقلیه وو قواوو په اعتبار د هلکانو په نسبت عموماً ناقصی او کمزوری وی ګواکي معاذ الله که الله تعالی د خپل ځان دپاره اولاد هم اختیار کړی وی هغه هم تیت او ناقص. آیا تاسی ته شرم نه درځی چي پخپلو برخو او حصو کښی عمده او اعلی شیان او د الله تعالی په حصه کښی ناقص او تیت شیان راوباسی. او مقرروی ئی.

وَإِذَا ابْتِشَرَا أَحَدُهُمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ①٨

حال دا هر کله چي زیری ورکړ شی یو د دوی ته په (تولد د) هغه سره چي گرځولی ئی دی رحمن ته مثل (او شبیه نو) وگرځی مخ د ده تک تور (له ډیره غمه) حال دا چي دی به ډک وی له غمه.

تفسیر : یعنی هغه اناثیه اولاد چي د الله تعالی دپاره دوی تجویز کړی دی هغه د دوی په زعم کښی داسی عیب دار او ذلیل او حقیر دی چي که پخپله دوی ته د هغه د تولد زیری ورکړ شی

نو له دیر رنځ او خفګانه د دوی مخ تک تور اوړی او وضعیت ئی سخت تغیر مومی او پخپل زړه کښی سخت پیچونه او تاوونه خوری. د دی پوره تقریر د «صافات» د سورت په آخری رکوع کښی پخوا له دی لیکلی شوی دی.

أَوْ مَن يُنَشِّئُ فِي الْحُلِيِّةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ۝۱۸

آیا (مقرروی دوی الله ته) هغه څوک چی لویولی شی په ګانو (کالیو) کښی حال دا چی هغه په وخت د جګړو کښی نشی ښکاره کولی (بیانولی مطلب خپل).

تفسیر : آیا الله تعالیٰ خپل اولادیت ته جونی غوره کړی دی؟ چی عادتاً په ډول او سینګار سره نشو او نما مومی د ګانو او زیورو په شوق کښی مستغرقی اوسی چی د دوی د رایې او عقل پر ضعف باندی دلیل دی او دوی د فکریه قوت له ضعفه د مباحثی په وخت کښی بیانیه قوت هم ونه لری لکه د ښځو په تقریرونو کښی که څوک لږ څه غور وکړی نو ګوری به چی دوی نه خپله دعوی په کافی بیان سره ثابتولی شی او نه د نورو دعاوی ماتولی شی او تل ناقصی او ناتمامی خبری کوی او نوری داسی فضولی او چټی (ښکاره) خبری له هغی سره ګدوی چی له هغه موضوع سره به بیخی څه علاقه او تناسب نه لری چی په دغه سره هم د مقصود په تبیین کښی احتیاج زیات وی او په دغه سره د دوی عجز لا څرګندیږی (ښکاره کیږی) پس هر طویل کلام په هم دغه حکم کښی راځی او د معمولی جملی او عادی خبری اداء کول، لکه راځه! څه! دا شی راکړه! هغه واخله، هغه راغلی وو، دی تللی وو، د بیانیه قوت دلیل نه دی.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا

او ګرځوی (کفار) پرېستی هغه چی دوی عبادالرحمن د الله بندګان دی ښځی (لونی د الله)،

تفسیر : یعنی دغه د دغو مشرکانو یو بل دروغ دی چی پرېستی د ښځو په وصف کښی داخلوی، حال دا چی پرېستی نه د ښځو او نه د نارینه وو له جنسه دی بلکه دوی د الله تعالیٰ یو بیل علیحده مخلوق دی.

أَشْهَدُ وَأَخْلَقَهُمْ سَكَّتَبُ شَهَادَتِهِمْ وَيُسْأَلُونَ ۝۱۹

آیا حاضر وو (دغه کفار په وخت د) پیدا کیدلو د دغو پرېستو کښی (چی بنځی لونه پیدا شوی دی) ژر ده چه وبه لیکلی شی شاهی د دوی او پښتنه به هم تری وکړه شی (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی کوم یو عقلی یا نقلی دلیل خو له دوی سره د دغی دعوی د اثبات دپاره نشته. نو آیا دوی په هغه وخت کښی چی الله تعالی پرېستی پیدا کولی ورته ولاړ وو؟ او دوی پخپلو سترگو پرېستی لیدلی دی چی پرېستی نارینه نه دی بنځی دی؟ ښه دی د دوی دغه شهادت د اعمالو په دفتر کښی لیکلی کیږی څه مهال (وخت) چی دوی به د الله تعالی د عدل او انصاف په دربار کښی وړاندی کیږی نو هلته به د دی موضوع په نسبت هم له دوی نه پوښتنی کیږی چی تاسی ولی داسی خبری کولی او له کومه تاسی ته دا معلومات په لاس درغلی و؟.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ

او وائی (دغه مشرکان) که اراده فرمائی وی رحمن نو عبادت به مو نه وی کړی د دغو (باطلو معبودانو).

تفسیر : یعنی دوی د خپلو دغو د شرک، بی ادبی او گستاخی په جواز او استحسان کښی یو داسی عقلی دلیل هم وړاندی کوی چی که الله تعالی اراده کړی وی نو مونږ ته به ئی موقع نه راکوله چی له ماسوا الله څخه به مو د نورو شیانو عبادت کاوه، او هر ورو (خامخا) به ئی زمونږ مخه نیوه. کله چی مونږ برابر پر خپل هم دغه دود (رواج) او دستو دوام کوو چی هغه ئی گوری نو ثابت شو چی دغه کار بهتر او د ده خوښ دی. نو الله جل و علا شانه واکرم واعظم برهانه د مشرکانو د دغی وینا تردید داسی فرمائی

مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿۲۰﴾

نشته دوی ته په دغی (وینا خپلی) هیڅ قدر علم پوه نه دی دوی مگر دروغ وائی (خوشی چتی (بیکاره) اټکلونه چلوی ځکه چی الله راضی نه دی په کفر).

تفسیر : یعنی دغه خبره خو رښتیا ده چی بی د الله تعالی له ارادی څخه هیڅ شی نشی کیدی لیکن د کوم شی ښیگنه (فائده) او بهتری زمونږ دپاره له دی نه نه ثابتیږی. او که داسی وی نو په دنیا کښی به هیڅ کار بیکاره او هیڅ شی خراب او بد نه پاتی کیده او په گرد

(تول) جهان کنی به محض خیر وه او بس او د شر تخم به له سره نه پیدا کیده او هر یو دروغجن ظالم او مکار به هم داسی وائی که د الله تعالی اراده نه وی نو زه به ئی نه پری بنودم چی داسی ظلم او تیری به می کاوه او کله ئی چی ماته د ظلم، ستم او تیری موقع را کره نو معلومه شوه چی دی په دغه کار خوښ او راضی دی. په هر حال په مشیت او رضاء کنی د لزوم ثابتول کوم علمی اصول نه دی او محض د گمان او اتکل غشی دی چی د هغه بیان د جزء ۸ «الانعام» د سورت په (۱۸) رکوع ۱۴۸ آیت کنی د دغه آیت په تفسیر کنی پخوا لیکلی شوی دی ﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا﴾

أَمَّا اتَيْنَهُمْ كِتَابًا مِّن قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا
إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

آیا ورکړی مو دی دوی ته کوم کتاب پخوا له دغه (قرآن) پس دوی په هغه کتاب منگلی خښوونکی (حجت نیوونکی دی نه ده داسی) بلکه وائی دغه مشرکان بیشکه مونږ موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری (دین) او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی لیاره موندونکی تلونکی یو (یعنی د هم هغو خپلو پخوانیو په پلونو څو او د غیر الله عبادت کوو).

تفسیر : د عقلی دلیل حال خو مو واورید، آیا ما سواء له هغه څخه بل کوم نقلی دلیل پخپلی دغی دعوی باندی وړاندی کولی شی؟ یعنی د الله تعالی له منزله وو کتابونو څخه کوم کتاب د دوی په لاس کنی شته؟ چی په هغه کنی د شرک غوره والی لیکلی شوی وی؟ ظاهر دی چی داسی کوم سند له دوی سره نشته، نو ماسواء له دی نه چی د خپلو پلرونو او نیکونو روند تقلید دلیل وړاندی کړی بل څه شی له دوی سره نه دی پاتی شوی، هم دغه د دوی له گردو (تولو) څخه زبردست دلیل دی چی د هری زمانی مشرکانو به هم دغه دلیل وړاندی کاوه چی وروسته له دی نه د هم دغه بیان دی.

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ
مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِآهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ لَآتُوا

او هم داسی (ستا په شان) نه وو لیږلی مونږ پخوا له تانه په هیڅ قریه کلی کوم ویروونکی (له عذابه یعنی نبی) مگر وبه ویل هوسا (آرام) او نعمت لرونکیو (خلقو د هغو کلیو) بیشکه مونږ چی یو موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی اقتداء کوونکی تلونکی یو. وبه ویل (نبی دوی لره) آیا (کوی تاسی متابعت د پلرونو خپلو) اگر که راتله کړی دی ما تاسی ته په ښه لیاره ښوونکی له هغه شی څخه چی موندلی دی تاسی پر هغه شی باندی پلرونه خپل،

تفسیر : یعنی نبی الله فرمایلی دی چی ستاسی د پلرونو او د نیکه گانو له لیاری څخه بهتره یوه ښه سمه صافه لیاره تاسی ته درښیم خو آیا تاسی سره له هغه د خپل هغه پخوانی جهل او عناد څخه مخ نه اړوئ؟.

قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٣﴾

وبه ویل دوی بیشکه مونږ چی یو په هغه (دین) چی لیږلی شوی یی تاسی په هغه سره کافران یو.

تفسیر : یعنی هر څه چی وی مونږ ستاسی خبری نشو منلی، او له خپل هغه پخوانی دود (رواج) او دستور څخه چی له پلرونو او نیکه گانو څخه راته پاتی شوی دی نشو گرځیدی.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٥﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٦﴾

پس انتقام مو واخیست له دوی نه پس وگوره چی څرنګه وه عاقبت آخره خاتمه د دروغجن گنونکیو (انبیاءو خپلو ته) او (یاد کړه) هغه وخت چی وویل ابراهیم (کله چی ووت له غاره) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (نمرودیانو) ته چی بیشکه زه بیزاره (جلا جدا)) یم له هغو بتانو چی تاسی ئی عبادت کوئ مگر هغه الله چی پیدا کړی ئی یم زه پس بیشکه چی هغه (الله) به ثابت لری ما په هدایت (او دین خپل) باندی.

تفسیر : یعنی صرف له یوه پاک الله سره زما علاقه ده چی هغه زما خالق دی او هم هغه می د مقصود د منزل پر لیاره تر آخره پوری بیائی.

تنبيه : دلته ئی دغه قصه پر دی بیان فرمایلی ده چی وگورئ ستاسی مسلم پلار او پیشوا کله چی د خپلو پلرونو لیاره غلطه وموندله هغه ئی پرېښوده تاسی هم هغسی وکړئ! که مو د خپلو پلرونو او نیکونو تقلید پسی سا خیژی او له سره له هغه څخه خلاف بل کار نه کوئ نو د هغه پلار پر لیاره تگ وکړئ چی په دنیا کښی ئی د حق او صداقت بیرغ هسک (اوچت) کری ؤ، خپلی اولادی ته ئی نصیحت او وصیت فرمایلی ؤ چی وروسته له ما څخه هم ما سواء له واحد احد الله د بل هېڅ شی عبادت مه کوئ! کما جاء فی الركوع (۱۶) آیت ۱۳۲ من سورة البقرة ﴿وَوَضِيَ بِمَا آتَاهُمُ بَيْنَهُ وَيَعْتُوبُ﴾ الآية -

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

او گرځولی وه (ابراهیم) دغه کلمه (د توحید) باقی پاتی کیدونکی په پشت اولاد خپل کښی دپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (توحید ته له شرکه).

تفسیر : یعنی د ابراهیم علیه السلام اولاده یو له بل څخه د توحید بیان او دلائل واورى او د حق د لیاری په طرف دی رجوع وکړی.

بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿٢٩﴾

(دوی هم هغسی ونه کړ) بلکه نفعه ورکړی وه ما دغو (شرکاؤ) ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چی راغی دوی ته حق (دین قرآن) او رسول (محمد) ښکاره بیانونکی (د شرعیوو احکامو دوی لره).

تفسیر : یعنی ای مکیانو! افسوس چی تاسی د ابراهیم علیه السلام ارث مو حاصل نه کړ او د ده پر وصیت مو تگ ونه کړ، بلکه د هغو دنیوی سامانونو په خوندونو او مزو کښی ولویدئ چی د الله تعالی له درباره تاسی ته درعنایت کړی شوی دی او د قدوس الله له طرفه بیخی غافل شوی تر دی چی د هغه غفلت د خوب د ویښیدلو لپاره الله تعالی تاسی ته خپل داسی انبیاء ولیږل چی د هغوی نبوت بیخی روښان او واضح دی. الله حق او رښتیا دین تاسی ته درولیږه قرآن ئی تاسی ته در ولولو او در واوراوه، او د الله تعالی په احکامو په نهایت صفائی سره مو مطلع کړئ.

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

او څه وخت چي راغي دوى ته حق (دين قرآن) وويل (كفارو) دا سحر (كودى) دى او بيشكه مونږ پر دغه قرآن كافران يو (او نه ئى منو).

تفسير : يعنى پاك قرآن ته ئى د جاود او كودو نسبت وكړ، او د انبياء الله د كلام له منلو څخه منكران شول.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾

او وويل (كفارو) ولې نه نازلوه شى دغه قرآن پر يوه سړى له دغو دوو قريو څخه (چي مكه او طائف دى چي دغه سړى هم) ډير لوى دى (لكه وليد په مكه كښى او عروه په طائف كښى).

تفسير : يعنى كه خامخا د قرآن نزول د پاك الله مقصود وو نو ښايى چي هغه ئى د معظمى مكى يا د طائف پر كوم مشر نازلوه. دغه څرنگه د باور كولو وړ (لائق) دى چي لوى لوى غتان، مشران او د مالونو د شتو له خاوندانو څخه پاك الله منصور شوى دى او د رسالت د لوى منصب لپاره ئى داسى يو سړى غوره او منتخب فرمايلى دى چي د دولت او رياست په اعتبار د هېڅ يو امتياز خاوند نه دى.

نو پاك الله جل وعلا شانه واعظم واكرم برهانه جواباً د دوى په ترديد كښى داسى فرمائى

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۖ

آيا دوى تقسيموى ویشی رحمت (نبوت) د رب ستا (لكه چي دوى وائى)،

تفسير : يعنى آيا د نبوت او د رسالت د مناصبو تقسيم ستاسى په لاس كښى دركړى شوى دى چي د هغه پر انتخاب داسى مباحثى كوي؟.

مَنْ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُرِرًا ۖ

(نه ده داسی بلکه پخپله) مونږ ویشلی قسمت کړی مو دی په منع د دوی کښی معیشت د دوی په دغه ژوندون لږ کښی او پورته کړی مو دی ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو په مرتبو کښی د دی چی ونیسی ځینی د دوی (چی غنیان دی) ځینی نور (چی فقیران دی) تابعان کار کوونکی

تفسیر: یعنی ځینی ئی غنی او شتمن او ځینی ئی فقیران او خوار گرځولی دی یوه ته ئی بی حساب دولت ورکړی دی او بل ته ئی له هغه څخه لږ څوک ئی مسخر تابع او مطیع گرځولی دی او څوک ئی متبوع او مطاع.

وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

او رحمت د رب ستا (جنت) خیر ډیر غوره دی له هغو (اموالو) چی تولوی ئی دوی (په دنیا کښ).

تفسیر: یعنی د نبوت او د رسالت شرف خو د ظاهری مال او جاه او د دنیوی ساز او سامان څخه ډیر اعلیٰ او اولی دی، کله چی الله تعالیٰ دنیوی روزی د دوی په فکر او تجویز سره نه ده ویشلی نو د نبوت او رسالت تقسیم به ولی د دوی په تجویز سره سم وکړی وروسته له دی نه د مال او دولت او د مادی سامانونو د بی وقعتی او حقارت بیان فرمائی،

وَلَوْلَا اَنْ يَّكُوْنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرْ
بِالرَّحْمٰنِ لِيُؤْتِيَهُمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُوْنَ ﴿٣٣﴾
وَلِيُؤْتِيَهُمُ اَبْوَابًا وَسُرَّرَ عَلَيْهَا يَتَكُوْنَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ط

او که نه وی دغه (خطره) چی شی دا خلق ډله یوه (متفق په کفر) نو خامخا گرځولی به مو وو هغه چا لږه چی کافر کیږی په رحمن دپاره د کوتو د دوی چتونه له سپینو زرو او زینه پائی (به می هم له سپینو زرو وړ جوړولی خو په هغو سره) پر دغو (کوتو) به ختلی دوی (دپاره د حاجاتو خپلو) او دپاره د کوتو د دوی (د سپینو زرو) دروازی به وی او تختونه (به وو د سپینو زرو) چی پر هغو به ئی تکیی وهلی وی دوی او (له) سرو زرو

(نور د زينت شيان به مي هم ورلره ورکړی ؤ)

تفسير : يعنی د الله تعالیٰ په نزد دغه دنيوی مال او دولت هېڅ قدر او اهميت نه لری او نه د دنيوی مال اعطاء څه د قرب او د وجاهت عند الله دليل دی دا خو داسی بی قدره او حقیر شی دی چی که کوم خاص مصلحت مانع نه وی نو الله تعالیٰ د کفارو کوتو، چتونه، زیني، دروازی، درشائی، قلفونه، تختونه، چوکيگانی او نور اثاث البیت به ئی، گرد (تول) له سرو او سپینو زرو څخه جوړول مگر په دغه صورت کښی به خلقو د دغه وضعیت له لیدلو څخه چی کفارو ته دغسی اسباب او سامان ور په برخه کیږی عموماً د کفر لیاره اختیاروله (الا ماشاء الله) او دغه شی د الله تعالیٰ له مصلحته مخالف دی نو ځکه داسی ونه کړه شوه. په حدیث کښی راغلی دی چی که د الله تعالیٰ په نزد د دنیا قدر د میاشی د یوه وزر په اندازه هم وی خو بیا هم کفارو ته به یو غرپ اوبه هم نه ورکولی کیدی ښه کله چی یو شی د الله تعالیٰ په نزد دومره حقیر وی نو هغه د سیادت او د وجاهت عند الله او د رسالت او نبوت معیار درول به تر کوم ځای پوری صحیح وی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی الله تعالیٰ کافر ئی پیدا کړ، چیری خو هغه ته آرام ورکړی، په آخرت کښی خو ورته دایمی عذاب دی. چیری خو دوی ته آرام ورورسی. مگر که داسی کیدی نو گردو (تولو) به د هم هغه کفر لیاره غوره کوله.»

وَإِنْ كُلُّ ذَلِكْ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ٥٥

او نه دا تول (مذکوره شيان) مگر متاع نفعه د دغه ژوندون لږ خسيس، او (متاع نفعه د) آخرت (جنت) په نزد د رب ستا دپاره د متقيانو دی.

تفسير : يعنی دنيوی عيش او عشرت او خوند کښی خو گرد (تول) سره شريکان دی مگر آخرت سره له خپلو ابدی نعماوو او آلاوو د متقينو دپاره مخصوص دی چی متقيان له الله جل جلاله څخه ويريږی او ځان له معاصيو ساتی.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ٥٦

او هر څوک چی اعراض کوی (سترگی پتوی) له ذکر یادولو (د قرآن) د رحمن مسلط به کړو مونږ پر هغه باندی یو شیطان پس هغه به له ده سره (دایمی) ملگری وی (چی ئی لمسوی گناهونو ته او لغزوی ئی له سمی لیاری نه).

تفسير : يعنى هر شوک چي له رشتيا نصيحت او د الله تعالى له ذکره او ياده اعراض کوي او مخ تري اړوي پر ده باندې يو شيطان په خصوصي دول (طريقه) سره مسلطوه شي چي تل تر تله ئي اغواء کوي او د ده په زړه کښي راز راز (قسم قسم) وسوسي اچوي دغه شيطان به تر دوزخ پوري هم د ده له ملگرتوبه لاس نه اخلي.

وَأَنَّهُمْ لَيَصَدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٤﴾

او بيشکه دغه (شيطانان) خامخا اړوي دغه خپل ملگري له لياري (د حق) او گمان کوي (دغه سترگي پتوونکي کفار له حقه) داسي چي بيشکه دوي د سمی لياري موندونکي دي.

تفسير : يعنى شياطين به تل د دوي مخه د نيکي له لياري څخه نيسي، مگر د دوي عقلونه هم تر دې اندازي پوري مسخ کيږي چي هغه غلطه لياره د دوي په نظر کښي سمه لياره ښکاري او ښه ئي گڼي. د بدې او د نيکي تمېز هم په دوي کښي نه پاتي کيږي.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَلَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾

تر هغه پوري چي راشي مونږ ته نو وبه وائي (دغه اعراض کوونکي خپل ملگري ته) کاشکي چي وي په منع زما او په منع ستا کښي لري والي له مشرقه تر مغربه پس بد ملگري (ئې ته زما).

تفسير : يعنى هر کله چي د الله تعالى په حضور کښي ورسېږي هلته به دغه خبره په ښه شان سره ورڅرگنديږي (ورښکاريږي) چي دغه ملگري ئي څومره بد او خراب ملگري وو هلته به له حسرته او قهره داسي وائي چي کاشکي زما او ستا په منع کښي د مشرق او مغرب فاصله وي! او يوه شېبه به مي هم ستا په صحبت کښي نه وي تيره کړي. اي کمبخته! اوس خو لږ شاني له ما څخه لري شه! حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکي «يعني په دنيا کښي د شيطان پر مشورو عمل کوي او هلته به د شيطان له ملگرتوبه افسوس او ارمان کوي. داسي شيطان رفيق چاته له پيريانو څخه او چا ته له انسانانو څخه ورسېږي.» نو پاک الله اجل واعلي شانه واکرم واعظم برهانه داسي فرمائي

وَلَنُيَفْعَكُمْ الْيَوْمَ أَوْ ظَلَمْتُمْ أَنكُمُ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

او له سره به څه فائده ونه رسوي تاسي ته نن ورځ (له دې جهته) چي ظلم کړي دې تاسي (په شرک سره) دا چي بيشکه تاسي (سره له ملگرو خپلو) په عذاب کښي سره شريکان يي (لکه چي په کفر کښي سره شريکان وي)

تفسير: د دنيا قاعده ده په کوم مصيبت کښي چي په عمومي ډول (طريقه) سره لوي او واړه ټول سره شريکان وي نو هغه لږ شاني سپک او آسان ورښکاري. مشهور مثل دې چي «په گډه مرگ کښي لويه چرچه وي» مگر په دوزخ کښي د ټولو شياطين الانس والجن او د تابعينو او متبعينو په اشتراک او گډون کښي دوي ته هېڅ يوه فائده او گټه نه ورسيږي، د عذاب شدت به دومره زيات وي چي په داسي سطحې خبرو له سره دوي نشي متسلي کيدې او دوي ته له هغه ځني څه تخفيف او سپکتيا نه محسوسيږي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکي «يعني کفار به وائي چي د دوي له لاسه مونږ په دغه عذاب کښي اخته شوي يو ډير ښه شو چي دوي هم له هغه څخه نجات ونه موند او تري بچ نشو. ليکن که هغه بل نيولي شوي دي نو د هغه له نيولو څخه ده ته څه فائده نه ورسيږي».

اَفَاَنْتَ تُسَبِّحُ الضُّمَّ اَوْ تَهْدِي الْعُمْى وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝۴۰ فَاَمَّا نَذْرٌ
بِكَ فَاَنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ۝۴۱ اَوْ زُرِّيْنَاكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاَنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ ۝۴۲
فَاَسْمَسِكُ بِالَّذِي اُوْحِيَ اِلَيْكَ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝۴۳

آيا پس ته به (ای محمده!) آورول وکړي کنو ته يا سمه لياره به وښيي ړندو ته او هغه چا ته چي وي په گمراهي ښکاره کښي پس که بيول وکړو مونږ خامخا پتا سره (په خوا د تعذيب د منکرينو) پس بيشکه مونږ له دوي نه انتقام اخيستونکي يو (په آخرت کښي) يا به وښيو تاته (په حيات ستا کښي) هغه (عذاب) چي وعده ئي کوو له دوي سره پس بيشکه مونږ په (عذاب د) دوي قادر يو (په هر حال کښي) پس منگلي خښي کړه (ښه عمل وکړه) په هغه (قرآن) چي وحی کړي شوي دي تاته (ای محمده!) بيشکه ته پر ليارې سمی روان ئي (نو ژر به مطلب ته ورسيږي).

تفسير: يعنی ړندو ته د حق لياره ښوول، کنو ته د حق غږ آورول، او هغو کسانو ته چي

په صریحی غلطی او گمراهی کښی سرگردانه حیرانه گرځی سمه صافه لیاره ښوول او د کفر، شرک، شک او عصیان له تیارو څخه ئی د باندی ایستل او د هدایت پر لوی سرک ئی روانول، ستاسی په واک (قبضه) او اختیار کښی نشته که الله تعالی اراده وفرمائی نو ستا په غږ کښی تاثیر پیدا کوی. په هر حال تاسی داسی غم او اندیښنه مه کوئ چی دغه گرد (تول) خلق ولی حق نه منی؟ او ولی خپله آخره خاتمه خرابوی؟ د دوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هم هغه به دوی ته د دوی د دغو اعمالو سزا ورکوی، که د دوی دغه په سزا رسول ستاسی له وفاته وروسته واقع شو نو هغه به هم تاسی ته درښوول کیږی په هر صورت نه دوی زمونږ له واکه او اختیاره وتلی او نه چیری تللی شی، او نه به مونږ دوی بی له سزا ورکولو خوشی پریږدو. ستاسی کار هم دا دی کومه وحی چی راغلی ده او کوم حکم چی تاسی ته درکړی شوی دی پر هغه په ډیر مضبوطی سره ټینگ ولاړ اوسئ! او برابره خپله فریضه اداء کوئ، څکه که د دنیا نور خلق پر بلی لیاری لاړ شی نو ته د الله تعالی په فضل او کرم سره پر سمه لیاره روان ئی چی له هغه ځنی یو قدم دی خوا یا هغی خوا ته د هیسته کیدلو ضرورت نه دی پاتی او نه د کوم هوا پرست په غوښتنه، هیله (امید) آرزو او تمنا ته کوم بل لوری ته کتلی او التفات کولی شی.

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ

او بیشکه دغه (قرآن) ذکر پند (شرف عزت) دی تاته (ای محمده!) او قوم (امت) ستا ته.

تفسیر : یعنی لوی قرآن د تاسی او ستاسی د قوم دپاره د خاص فضل او شرف سبب دی. له دی نه به لوی عزت او ښه نصیب څه وی چی د الله تعالی کلام، او د گردی (تولی) دنیا د نجات او د فلاح ابدی دستورالعمل د دوی په ژبه نازل شوی دی. او د داسی مقدس کلام پوښی مخاطبان هم دوی دی. که دوی څه عقل او پوه ولری نو د دغه عظمی نعمت قدر دی وکړی! او د لوی قرآن چی د دوی لپاره یو قیمتدار د پند او نصیحت کتاب دی پر هدایاتو دی تگ وکړی، او له نورو گردو (تولو) ځنی دی پوښی خپل ځانونه د دنیوی او آخروی سعاداتو وړ (لائق) او مستحق وگرځوی.

وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٣﴾

او ژر ده چی پوښتنه به وکړه شی له تاسی (په ورځ د قیامت کښی).

تفسیر : یعنی مخ کښی به د دی خبری پوښتنه کیږی چی تاسی د دغه عظمی نعمت څه قدر

کری و؟ او د دغه لوی فضل او شرف شکریه مو په څه شان سره اداء کری وه؟.

وَسَّئِلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ
دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ ﴿٣٥﴾

او پوښتنه وکړه (ای محمده!) له هغه چا چې لېږلی مو دی پخوا له تا له رسولانو زمونږ (په شپه د معراج کښی یا له علماؤ د دوی) آیا مقرر کری وو مونږ بی له رحمن نور معبودان چې عبادت به ئی کاوه.

تفسیر : یعنی ستاسی لیاره خو هم هغه ده چې د پخوانیو انبیاءو لیاره وه هیڅ یوه نبی د شرک تعلیم نه دی ورکړی. او نه الله تعالیٰ په هیڅ یوه دین کښی شرکیه اعمال جائز درولی دی چې ماسواء الله څخه د بل چا عبادت هم وکړی شی. او دغه ارشاد چې پوښتنه وکړه یعنی هر کله چې له دوی سره ملاقات وکړئ! لکه چې د معراج په شپه کښی وشو یا د دوی احوال له کتابونو څخه تحقیق وکړئ! په هر حال د تحقیق او تفتیش هومره ذرائع چې وی هغه گرد (تول) تر استعمال لاندی ونیسئ! له هغو څخه به په صاف ډول (طریقه) سره ثابتیږی چې په هیڅ سماوی دین کښی هیڅ کله د شرک اجازه نه ده ورکړی شوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذْ هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقیق لېږلی وو مونږ موسیٰ سره له (نهو) دلائلو (د قدرت) زمونږ فرعون ته او مشرانو د دغه (فرعون) ته پس وویل (موسیٰ) بیشکه زه چې یم رسول د رب د عالمیانو یم پس کله چې راغی (موسیٰ) دوی ته سره له دلائلو (د قدرت) زمونږ ناڅاپه دوی په دغو دلائلو (د قدرت زمونږ) به ئی خندل.

تفسیر : یعنی پر معجزاتو ئی توکی مسخری کولی.

وَمَا تُرِيهِمْ مِنْ آيَةِ الْإِلَهِ الْأَكْبَرِ مِنْ أَنْتَهُمْ

او نه مو ښوده دوی ته (هیڅ دلیل) له دلائلو (د عذاب) مگر چی هغه لوی
وه له خوره د دی (یعنی له هغه تیر عذابه)

تفسیر : یعنی له یوه څخه بل د قدرت لوی دلیل مو د موسی علیه السلام د تصدیق لپاره
وښوده .

وَآخَذْنَهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٣٨﴾

او نیولی وو مونږ دوی په عذاب سره دپاره د دی چی دوی راوگرځی (له
کفره خپله).

تفسیر : بالاخره مو هغه دلائل ورولیږل چی د عذاب یو شان رنگ د هغو په منځ کښی مرکوز
ؤ لکه چی د جزء ۹ «الاعراف» په (۱۶) رکوع ۱۳۳ آیت کښی مذکور دی ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجُرَادَ
وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادَ وَالْدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ﴾ او له دی نه غرض دا وو خو دوی ووبریږی او له
خپلو هغو حرکاتو څخه مخ وگرځوی نو هغوی بیرته ونه گرځیدل کله چی عذاب ئی ولید نو
داسی فریاد ئی وکړ

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ

او وویل (قبطیانو موسی ته) ای ساحره !

تفسیر : د دوی په محاوراتو کښی عالم ته به ئی «ساحر» ویل، ځکه چی لوی علم د دوی په
نزد هم دغه سحر وو. ښائی د دغه عجز، زاری، خوشامد او تملق په وخت، حضرت موسی ئی په
دغه ظاهری تعظیمی لقب سره بللی وی او له خپل باطنی خباثته ئی په دغه لوری هم اشاره کړی
وی چی مونږ تر اوسه پوری تا د نبی په صفت نه پیژنو او تش دی د یوه ماهر کودگر (ساحر)
په حیثیت گنو.

ادْعُ لِنَارِكَ بِمَا عٰهَدَ عِنْدَكَ اِنَّا لَمُهْتَدُونَ ﴿٣٩﴾

وبوله زمونږ دپاره رب خپل په سبب د هغی وعدی (د الله) چی له تا څخه ده
(چی له مونږ لری کړی عذاب) بیشکه چی مونږ خامخا لیاره موندونکی یو

(په ایمان راوړلو سره په تا باندی ای موسیٰ!).

تفسیر : یعنی د دعاء هغه طریقه چی تاته رب ستا ښوولی ده، او هغه عهد چی مونږ له تاسی سره کړی دی سم له هغه دعاء سره داسی وشو نو ضرور مونږ به هم پر سمه لیاره راځو او ستا خبرو ته به غور ږدو نو سمه صافه لیاره به بیامومو.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

پس کله چی لری مو کړ له دوی نه عذاب (په دعاء د موسیٰ سره) ناڅاپه ماته کړه دوی (هغه وعده خپله)

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چی هغه تکلیف مرتفع او د مصیبت ساعت له دوی نه پورته او مندفع شو یو ځلی ټولو سره له خپلو هغو مواعید څخه مخ واړوه او داسی ئی ورښکاره کړل چی مونږ له سره تاسره څه عهد او پیمان نه وو کړی او فی الحال ئی بیا مات کړ.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يُقَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

او غږ وکړ فرعون (افتخاراً) په قوم خپل کښی (د جارچیانو په وسیله) وویل (فرعون) ای قومه زما! آیا نشته ما لره ملک سلطنت د مصر او دغه ویالی چی بهیږی (او اصلی منبع ئی نیل دی) لاندی تر (مانی) زما آیا پس نه وینئ تاسی (دغه لوئی جاه او جلال زما).

تفسیر : په دغو اطرافو او حوالیو کښی د مصر حاکم ډیر لوی سری گانه کیده، او نهرونه ئی هم ده کینودلی وو، او د نیل اوبه ئی په هم دغو ویالو کښی غورځولی وی او خپل باغ ته ئی هم را ایستلی وی. مطلب دا چی سره د دغو سامانونو او وسائلو د موجودیت آیا زمونږ دغه حیثیت او وضعیت له دی خبری سره وړ (لائق) او متقاضی دی چی د موسیٰ علیه السلام په شان د یوه معمولی حیثیت والا خبرو ته غور ونیسو او غاړه ورته کیږدو.

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ۖ وَلَا يَكَادُ يَبِينُ ﴿٥٢﴾

بلکه زه بهتر یم له دغه سړی (موسی) چی هغه سپک (او حقیر) دی. او نه دی نژدی (دی ته چی) صاف بیان (د مطلب) وکړی.

تفسیر : یعنی له موسی سره نه څه مال او دولت شته او نه حکومت او نه عزت او نه کوم ظاهري کمال تر دی چی په خبرو او اترو کښی ئی ژبه هم په صاف ډول (طریقه) سره نه چلېږی او تته کیږی.

فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْهَلِكَةُ مُقْتَرِنَتَيْنِ ﴿٥٣﴾

پس ولی نه غورځول کیږی په ده باندی وښی له سرو زرو یا ولی نه دی راغلی له ده سره پرښتی پیوسته (صف تړلی).

تفسیر : وائی چی فرعون به پخپله د جواهراتو وښی پخپلو لاسو کښی اچول او پر هر وزیر او امیر او مشر به ئی چی لطف او مهربانی کوله د هغه په لاسو کښی به ئی هم سم د ده له حال سره مناسب وښی اچول د ده په مخ کښی د ده لاوو لښکر صف تړلی وو. مطلب ئی دا کله چی مونږ چاته عزت ورکوو نو دغسی وضعیت ورسره کوو، نو آیا کله چی دی د الله تعالی د رسالت مدعی دی نو ولی د ده الله د ده په لاسو کښی وښی نه دی اچولی؟ او له ده سره ئی د ملائکو یو لښکر نه دی رالیږلی؟

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِيقِيْنَ ﴿٥٤﴾

پس سپک بی عقل موند (فرعون) قوم خپل پس اطاعت ئی وکړه د هغه (فرعون) په مطلب د ده کښی، بیشکه چی دوی وو یو قوم فاسقان (نوی مانه فرمان د فاسق).

تفسیر : یعنی په دغو چتیو (بیکارو) او غلطو تیرایستونکیو خبرو سره ئی له خپل ټول قوم څخه ناپوهان جوړ کړی دی او هغه ټول احمقان د ده خبرو ته غوږ ږدی حقیقت دا دی چی د دغو خلکو طبائع د الله تعالی په نافرمانی له ابتداء څخه عادت او معتاد شوی وو دغه ئی اوس د هغه عصیان او طغیان دپاره یوه نوی حيله او پلمه (تدبیر) وگرځوله.

فَلَمَّا اسَفُوْنَا

پس کله چی خفه کړو (په غضب ئی کړو) دوی مونږه (په ډیر طغیان خپل سره)

تفسیر : یعنی هم هغسی کارونه ئی وکړل چی په هغو سره عادتاً پاک الله په قهر او غضب کيږی.

انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سُلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

نو انتقام واخیست مونږ له دوی نه پس غرق ډوب مو کړل دوی ټول (په بحیره د قلمز کښی) پس ومو گرځول دوی پیشوایان (دپاره د عبرت اخیستلو) او مثل دپاره د وروستیو (خلکو تر قیامت پوری).

تفسیر : یعنی وروسته راتلونکیو نورو نسلونو ته د دوی قصه د یوی عبرتناکی پیښی په شان ذکر او بیانېږی.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا
إِلَٰهِنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ

او کله چی وگرځاوه شو غوی د مریمی مثل ناڅاپه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشالتیا (او خندا) کوی او وائی (دغه کفار) آیا معبودان زمونږ غوره دی او که هغه غوره دی (هر کله چی عیسی په دوزخ کښی شو خو زمونږ بتان دی هم په دوزخ کښی وی).

تفسیر : یعنی کله به چی د حضرت مسیح علیه السلام ذکر کیده نو د عربو مشرکانو به ډیر شور ماشور نښلاوه او راز راز (قسم قسم) غبرونه به ئی پورته کول. په ټینیو روایاتو کښی راغلی دی. څه مهال (وخت) چی رسول الله مبارک دغه آیت ولوست ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ جزء ۱۷ (د انبیاء ۷ رکوع ۹۸ آیت زمونږ د دغه تفسیر کښی) نو مشرکانو وویل چی نصاری د حضرت مسیح علیه السلام عبادت کوی اوس راوښیه چی ستاسی په خیال زمونږ معبودان ښه دی؟ که حضرت مسیح علیه السلام ظاهر دی چی تاسی حضرت مسیح ته ښه وایی کله چی حضرت مسیح (معاذ الله) د دی آیت په عموم کښی داخل دی نو خیر دی زمونږ معبودان دی هم

ورسره داخل وی په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی نبی الکریم یو ځلی فرمایلی وو «لیس احد یعبد من دون الله فيه خیر» نو کفارو وویل چی آیا په مسیح کښی هم څه خیر او ښکته (فائده) نشته؟ ظاهر دی چی د آیت او د رسول الله د دی الفاظو مطلب له هغو شیانو سره متعلق وو چی مشرکان د هغوی په عبادت کښی لگیا وو او په دغو معبودینو کښی د دغی خبری قوت او قدرت هم نه وو چی د خپلو عابدینو جواب په لا او نعم سره ورکری شی یا دوی له دغه ناحقه عبادت څخه منع کری یا د خپلی بیزاری اعلان هغوی ته واوروی. مگر د دغو معترضینو منشاء تش جگړه کول او اعتراض ایستل، او د مناقشی او مجادلی خبری پیدا کول، او د حق لتاړول وو، نو ځکه قصداً به ئی داسی خبری جوړولی چی د متکلم له مراده مخالفی وی، کله به ئی داسی ویل بس کړه! مونږ ته معلوم شو چی تاسی هم له مونږ څخه د خپل ځان هم هغسی عبادت غواړئ لکه چی نصاری ئی مسیح علیه السلام ته کوی. ښائی چی کله به ئی داسی ویل چی پخپله قرآن د حضرت مسیح علیه السلام مثال داسی بیان کری دی.

﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ ﴿جزء ۳ (د آل عمران ۶ رکوع) ۶۸ آیت اوس وگورئ چی زمونږ معبودان ښه دی که مسیح علیه السلام تاسی ولی د مسیح ذکر په خیر سره کوئ او زمونږ معبودانو ته ردی بدی خبری کوئ او خدای زده چی نور به څه څه شیان ویل د دغو گردو (تولو) خبرو جواب وروسته له دی نه الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی.

مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدًّا لَّيْلٌ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ
أُنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾

نه دی تملی دوی دغه مثال تا لره مگر محض دپاره د مجادلی خصومت جگړی بلکه دوی یو قوم جگړه کوونکی دی (په هر کار کښی)، نه دی دغه (عیسی) مگر یو بنده دی چی نعمت کری ؤ مونږ پری او گرځولی مو وو دی یو مثل دپاره د بنی اسرائیلو.

تفسیر : یعنی یواځی په هم دغه مسئله کښی د دوی دغه جگړی نه دی محدودی بلکه د دوی په طبیعت کښی جگړه او جنجال واقع دی سمی او صافی خبری هیڅ کله د دوی په مغزو کښی ځای نه نیسی، هم داسی مهملی او چتی (بیکاره) مباحثی او لری له مقصده جگړی راوباسی. چیری هغه شیطاین چی پر خلقو خپل عبادت اجرا کوی. او پر هغو دوی خوبښیری، یا هغه د تیری (گتی) بیځانه بتان چی پر دغه بیخی قوت او قدرت نه لری چی خلق له کفره او شرکه منع کری او چیری د لوی الله هغه مقبول بنده چی پری الله تعالیٰ خپل خاص فضل او کرم

فرمایلی او د بنی اسرائیلو د هدایت دپاره ئی درولی وو چی دی پخپله پر خپل عبودیت مقرر وو او هم خپل امت ئی د وحدانیت په طرف باله او هغوی ته به ئی داسی ویل ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوا هَذَا صِرَاطَ مُسْتَقِيمٍ﴾ نو آیا دغه مقبول بنده ته (العیاذ بالله) «حصب جهنم» یا «لیس فیه خیر» ویلی کیدی شی؟ یا د تیرو (گتو) بتان له هغه سره برابری او سیالی کولی شی؟ په یاد ئی ولری چی لوی قرآن هیڅ یوه بنده ته د الوهیت درجه نه ورکوی. د ده تول جهاد د هم دغه مضمون په خلاف دی. هوا داسی هم نشی کیدی چی محض د شو تنو احمقانو او ناپوهانو د ادعا په موجب چی ده ته د الوهیت نسبت کوی خپل دغه مقرب او مقبول بنده د تیرو (گتو) له بتانو یا له نورو شیرانو سره برابر کړی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ^{۱۰}

او که اراده فرمائی وی مونږ نو خامخا گرځولی به مو وی په ځای د تاسی پرېستی په ځمکه کښی چی خلیفگانی شوی به وی.

تفسیر : یعنی په عیسی علیه السلام کښی د پرېستو لږ څه آثار وو لکه چی د «المائدة» او د «آل عمران» او د «کهف» د سورتونو په تفاسیرو کښی اشاره کړی شوی ده په دغومره یوه خبره هیشوک نشی معبود کیدی. که تاسی غواړی نو ستاسی له نسله به مونږ هم داسی خلق پیدا کړو یا ستاسی په ځای به له آسمانه پرېستی رابښکته او په ځمکه کښی به ئی ودانی کړو. مونږ ته دغه تول قدرت حاصل دی.

وَأَنَّهُ لَعَلُّمٌ لِلسَّاعَةِ

او بیشکه دغه (عیسی) خامخا علامه ښه ده دپاره د قیامت (په اعتبار د نزول سره)

تفسیر : یعنی د حضرت مسیح علیه السلام اول ځلی راتلل خو خاص د بنی اسرائیلو دپاره یوه د قدرت ښه وه چی بی له پلاره پیدا شو، او عجیبی او غریبی معجزی ئی ورښکاره کړی، او د ده دوهم ځلی راتگ به د قیامت له ښو څخه وی، د ده له نزوله به خلق معلوم کړی چی قیامت بیخی نژدی رارسیدلی دی.

فَلَا تَمْتَرُنْ بِهَا وَابْتِعُونِ ط هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ^{۱۱} وَلَا يَصُدَّكُمْ

الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾

پس شک مه کوئ تاسی په (راتلو د) قیامت کښی او متابعت وکړئ زما (په توحید کښی) دغه لیاره ده سمه برابره (چی نه پری گمراه کیږی هیڅوک) او نه دی اړوی تاسی شیطان (له دغی سمی لیاری) بیشکه چی (دغه شیطان) تاسی ته دشمن دی ښکاره .

تفسیر : یعنی د قیامت په راتگ کښی شک مه کوئ! او د توحید او د ایمان پر هغی سمی لیاری چی زه ئی تاسی ته درښیم سم برابر لار شی! نه چی ستاسی ازلی دشمن شیطان تاسی له هغی لیاری څخه منع کړی او مخه مو ونیسی .

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ

او کله چی راغی عیسیٰ په دلائلو ښکاره وو سره وویل (عیسیٰ) چی په تحقیق راغلی یم زه تاسی ته په حکمت (نبوت شریعت ښه درایت پخی خبری) او دپاره د دی چی بیان کړم تاسی ته غځینی له هغو احکامو چی وئ تاسی چی اختلاف به مو کاوه په هغو کښی (له امورو د دین نه)

تفسیر : یعنی دینی خبری یا غځینی هغه شیان چی د موسوی شریعت له طرفه حرام درولی شوی وو د هغه حلت بیان تاسو ته کوم کما جاء فی الركوع (٥) آیت ٥٠ من سورة آل عمران ﴿وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ٢٣ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوا ٢٤ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ٢٥

پس ووبریږئ له (عذابه د) الله او اطاعت وکړئ زما (په شرعیه ؤ امورو کښی). بیشکه الله هم هغه دی رب زما او رب ستاسو پس عبادت کوئ یواځی د دغه (الله او حکم ئی منع) دغه لیاره ده سمه برابره .

تفسير : دغه تعليم وو د حضرت مسيح عليه السلام وگورئ چي په خومره صفائي او درستي سره ئي د واحد الله د ربوبيت او معبوديت بيان فرمايلي دي او هم دغه توحيد، اتقاء او د رسول الله اطاعت ئي صراط المستقيم درولي دي.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ

پس مختلف شول سره دغه قومونه (د نصاري) په منع خپل کښي.

تفسير : يعني اختلاف واقع شو. يهودان تري منکران شول او نصرانيان پري قائلان شول بيا وروسته له دي نه نصرانيان هم سره شو دلي شول، ځيني حضرت مسيح ته د الله تعاليٰ ځوي وائي ځيني له دري خدايانو يو خدای ورته وائي، ځيني يو څه وائي او ځيني بل څه وائي د حضرت مسيح عليه السلام پر اصلي تعليم خو پر تن هم نه دي پاتي.

قَوْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابٍ يَوْمَ إِلِيمٍ ۖ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۚ

پس افسوس هلاک خرابي ده دپاره د هغو کسانو چي ظلم ئي کړي دي (په باب د عيسيٰ کښي) له عذابه د ورځي درد ورکوونکي. آيا منتظر دي (دغه احزاب يا کفار د مکي يعني نه دي) مگر قيامت ته چي رابه شي دوی ته يو ناڅاپه او دوی به نه پوهيږي (په وخت د راتلو ئي قبل الظهور).

تفسير : يعني له داسي ښکاره ؤ او واضحو بياناتو او هداياتو سره هم که دغه خلق د حق او صدق منونکي نه دي نو بالاخر دوی د څه شي په انتظار کښي دي؟ د دوی د دغه وضعيت او احوال له ليدلو څخه داسي ويل کيدي شي چي که قيامت يو ځلي ناڅاپه د دوی پر سرونو ودرېږي نو هلته به ئي ومټي، حال دا چي د هغه وخت منل له سره په درد نه خوري او مفيد نه واقع کيږي.

الْأَخِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ۚ

ياران (دوستان د كفر او معصيت) په دنيا كښي په دغه ورځ (د قيامت كښي) ځيني د دوي له ځينو نورو سره به دشمنان وي مگر (پاتي به وي دوستي) د متقيانو.

تفسير : په دغه ورځ كښي به دوست له دوست څخه لري تښتي نه چي زه هم د ده په شامت ونيولي شم د دنيا دغه گړدي (تولي) دوستي او محبت او خپلوي به سره منقطع كيږي انسان به افسوس او ارمان كوي چه ولي مي له هغه شرير سړي سره دوستي كړي وه چي د هغه په غولولو او لمسولو سره زه نن په دغه مصيبت كښي اخته شوم په دغه وخت كښي به دير خور او مين محبوب هم د خپلي خوږي او ميني محبوبي له ليدلو ځني ويريږي به او يو د بل له ليدلو څخه به بيزاره وي. هوا د هغو كسانو محبت او دوستي به په كار ورځي چي خاص د الله دپاره وي. او نداء به وكړه شي پر دغو مؤمنانو باندې د الله اعظم شانه واكرم برهانه له جانب داسي چي

يُعْبَادُ لَخَوْفٍ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٢٨﴾

اي بندگيانو زما نشته هيڅ ويره پر تاسي نن ورځ او نه به تاسي غمجن كيږئ.

تفسير : يعني نه د وړاندې ويره او نه به د وروستي غم اندېښنه ورسره وي. او د دوي صفت دغه دی

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢٩﴾

هغه كسان چي ايمان ئي راوړي دي په آيتونو زموږ او وو دوي مسلمانان (په دنيا كښي).

تفسير : يعني په زړه سره ئي يقين وكړ او پخپلو نورو جوارحو او اعضاوو سره ئي د ده احكام په ځاي راوړل او د اطاعت او انابت غاړه ئي ورته كيښوده. له دې ځايه د ايمان او اسلام فرق ظاهريږي لكه چي د جبريل عليه السلام په حديث كښي د دې مفصل بيان شوي دي. بيا به وويلي شي دغو مؤمنانو ته له جانب د الله اكرم شانه واعظم برهانه داسي چي

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٣٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصَفَافٍ

مِّنْ ذَهَبٍ وَآكَوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ

ننوخئ (ای زما مؤمنانو بندگانو) جنت ته تاسی او بنخئی ستاسی چی خوشاله به کړل شی. گرځولی کیری به (د غلمانو له خوا) پر دغو جنتیانو کاسی گلاسونه له سرو زرو څخه او (طلائی) صراحی گانی او (وی به دوی ته) په دغه (جنت) کښی هغه څیزونه چی خواهش کوی د هغو نفسونه (د دوی) او چی خوند اخلی سترگی (د دوی تری).

تفسیر : له ټولو څخه هغه اعلیٰ او اولیٰ څیز چی تری سترگی په لیدلو سره رڼی او یخی او زړونه آرامی او هوسانی (راحت) مومی د الله تعالیٰ لقاء رزقنا الله تعالیٰ بفضله ومنه.

وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٢﴾

او تاسی په دغه جنت کښی همیشه اوسیدونکی یی. او دغه جنت دی هغه چی په میراث درکړی شوی دی هغه تاسو ته په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وی تاسی چی کول به مو په دنیا کښی.

تفسیر : یعنی ستاسی د پلار آدم علیه السلام میراث تاسی ته بیا درورسیده او دغه د الله تعالیٰ فضل او مرحمت او ستاسی د اعمالو برکت دی.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٤٤﴾ لَا يُفَرِّغُهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٤٥﴾

شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (ښی غوری منتخبی) میوی ډیری چی له هغو څخه به ئی خورئ تاسی. بیشکه چی مجرمان (کافران) په عذاب د دوزخ کښی به همیشه پاتی کیدونکی وی نه به سپکاوه شی له دوی ځنی (عذاب) او دوی به په دغه عذاب کښی ساکت ناامیده وی (له نجاته او نشاطه).

تفسیر : یعنی عذاب به نه کوم وخت ملتوی کیری او نه سپکاوه شی. دوزخیان به ناامیده کیری چی اوس په هیڅ صورت له دی ځایه نشو وتلی او نه د وتلو څه سبیل او لپاره شته.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

او نه دی کری مونږ ظلم پر دوی ولیکن دوی وو هم دوی ظالمان (پر عانونو خپلو په کفر سره)

تفسیر : یعنی مونږ په دنیا کېنې د نیکی او بدې هره خوا او هر پلو دوی ته ښوولی او پوهولی وو او انبیاؤ الله می لېږلی وو او پر دوی می د حجت اتمام کری وو او هیڅ یو معقول عذر می دوی ته باقی نه وو پریښی خو سره له هغه دوی ونه منل او له خپلو تیریو او زیاتو څخه ئی لاس وانه خيست. که داسی ظالمینو او متجاوزینو ته سزا ورکړه شی نو څوک دغی سزا ته ظلم ویلی شی؟

وَنَادُواٰ إِلَٰهَکَ لِیَقْضَ عَلَیْنَا رَبُّکَ

او غږ به وکړی (جهنمیان) چی ای مالکه (خازنه د دوزخ) حکم دی وکړی پر مونږ رب ستا (د مرگ)

تفسیر : «مالک» د هغی پرنستی نوم دی چی پر دوزخ مؤکله ده او د اور داروغه ورته ویلی شی. دوزخیان به ده ته غږ کوی او ناری به وهی چی مونږ نه مرو او نه خلاصی مومو ته دی خپل رب ته ووايه چی یو غلی دی مونږ ته عذاب راکړی او کار مو دی له بیخه تمام کړی. گواکی له نجاته بی هیلې او مایوس کیږی او د مرگ په ارمان کېنې لویږی.

قَالَ إِنَّکُمْ مَّکِثُونَ ﴿٤٨﴾

وبه وائی (ملک خازن پس له زرو کلو په جواب د دوی) چی بیشکه تاسی (ژوندی) پاتی کیدونکی یی (په دوزخ کېنې).

تفسیر: یعنی له چغو او شورماشور څخه هیڅ فائده نه دررسیږی تاسی په هم دغه خپل حال تل ترتله پاتی کیدونکی یی. وائی چی دوزخیان به تر یو زر کاله چغی وهی، ناری سوری به کوی بالاخر دوی ته به داسی یو جواب اوراوه شی او د الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه له جانبه داسی ویلی کیږی

لَقَدْ جِئْتُمْ بِالْحَقِّ وَلَٰكِن أَكْثَرُکُمْ لِلْحَقِّ کِرْهُونَ ﴿٤٩﴾

خامخا په تحقيق راغلي وو مونږ تاسي ته (په وسيله د انبياؤ) په حق سره وليکن زياتره ستاسي حق لره بد گڼونکي يئ (چي حق به مو نه قبلأوه).

تفسير : يعنى هغه سزا تاسي ته پر دغه جرم درکړي شوي ده چي تاسي علي الاكثر د صداقت او حقانيت په خلاف اقدامات کول او زيات له تاسي د ړندو په شان په هغه پسې لويدي وئ.

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٤٤﴾

بلکه محکم کړي دي (کفارو په خلاف د انبياؤ) يو کار پس بيشکه مونږ هم محکم کوونکي يو (د تدبير خپل).

تفسير : د عربو کفار زمونږ د رسول الله صلي الله عليه وسلم په خلاف راز راز (قسم قسم) پلمي (تدبيرونه) او حيلي جوړولي او قسم په قسم پت تدبيرونه به ئي سره ترل مگر د الله تعاليٰ خفيه تدبير د دوي پر دغو گړدو (تولو) پلمو (تدبيرونو) باندې اوبه بهولي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکي «کفارو گړدو (تولو) سره يو غاي داسي مشوره او جرگه کړي وه چي زمونږ له تغافله د دغه نبي کار پرمخ تگ وکړ او دير ترقی ئي وموندله وروسته له دي نه هر يو سري چي د ده په دين کښي داخليږي ښائي چي د هغه نور خپلوان هغه ووهي او تر هغه پوري ئي وډبوي خو بيرته مرتد شي او هر يو اجنبي سري چي دغه ښار ته ننوځي ښائي چي هغه په دغو خبره خبردار کړي شي خو د دغه سري شاوخوا ونه گرځي او له سره ورنژدي نشي» دغه خبري دوي پخپلو منغو کښي سره غوته کړي او الله تعاليٰ داسي اراده وفرمايله چي متدرجاً دوي ته ذلت او رسوائی او خپل دين او رسول ته عروج او ترقی ورکوم لکه چي بالاخر د پاک الله اراده غالبه وگرځيده.

أَمْ يَحْسِبُونَ أَنَّا لَنَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٥﴾

آيا گمان کوونکي دي (کفار) چي بيشکه مونږ نه آورو پتي خبري د دوي او پتي مشوري د دوي (نه ده داسي) بلکه آورو ئي او رسولان زمونږ (چي حفظه ملکي دي) له دوي سره دي چي ليکي (تول اعمال د دوي)

تفسير : يعنى دوي د زړونو پر اسرارو، نياتو او پتو خبرو مونږ پوهيږو او د دوي پتي جرگي او مشوري مونږ آورو او سم د حکومت د انتظامي ضابطي سره زمونږ پريښتي (کراماً کاتبين) د دوي گړد (تول) اعمال ليکي دغه گړد (تول) دفاتر به د قيامت په ورځ ورواندی کيږي.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَبْدِينَ ﴿٨١﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) که وی (بالفرض والتقدير لکه چی تاسی وایی) رحمن ته ولد (غوی لور) پس زه به (دغه ولد لره) رومبنی له عبادت کوونکیو وم (خو الله له گردو (تولو) عیوبو خخه پاک دی ولد نه لری).

تفسیر : یعنی له دی نه لوی ظلم به بل غه وی چی الله تعالی ته غامن او لونی تجویزوی، تاسی وویی که په فرض محال سره الله تعالی اولاد درلودی (لری) نو رومبنی سری به زه وم چی د ده د اولاد عبادت به می کاوه خکه چی په دنیا کبشی زه له گردو (تولو) غنی زیات د الله تعالی عبادت کوونکی یم او هر چاته چی هومره زیاته علاقه له الله تعالی سره وی په هم هغه تناسب بنائی د ده له اولاد سره ئی هم وی. بیا غه مهال (وخت) چی زه سره له اول العابدین توبه د هیخ یو موجود په ولدیت الله ته قائل نه یم نو تاسی خرنکه د پاک الله داسی منونکی یی چی د ده تر فرضی اولاده حقوق هم منی؟.

تنبيه : غینو مفسرینو د دی آیت مطلب داسی لیکلی دی. « که ستاسی په اعتقاد کبشی د الله تعالی کوم اولاد وی نو په یاد ئی ولری چی زه ستاسی په مقابل کبشی د هغه واحد الله تعالی عبادت کوونکی یم چی له اولاد او احفاد او نورو بشری صفاتو خخه پاک او منزیه دی. غینو د «عابد» معنی په جاحد «منکر» سره کری ده. یعنی له دی فاسدی عقیدی خخه له گردو (تولو) خخه رومبنی انکار کوونکی او تردید کوونکی یم. او د غینو نورو په نزد «ان» نافیه ده یعنی رحمن هیخ اولاد نه لری. مگر دغه قول خه زیات قوی نه دی. نور احتمالات هم شته چی دلته د هغو تولو د استیعاب غای نشته. والله تعالی اعلم. اوس الله تعالی د خپل ذات پاکی داسی فرمائی

سُبْحَنَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

پاکی ده رب د آسمانونو ته او (رب د) غمکی ته رب د عرش ته له هغه خه چی بیانوی (دوی ورته چی نسبت د ولد او شرک او نور عیوب دی).

تفسیر : یعنی د هغو خبرو نسبت چی دغه خلق الله تعالی ته کوی، مثلاً اولاد او نور، له هغو گردو (تولو) غنی د الله تعالی ذات پورته او منزیه دی. د ده په ذات کبشی د دی خبری له سره امکان نشته چی معاذ الله د چا پلار یا غوی شی.

فَذَرَهُمْ خَوْضًا وَيَعْبُوهَا حَتَّى يُلْقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿٨٣﴾

پس پريږده دوى چي غوتى وهى (په باطلو خبرو) او لوبى كوى تر هغه پورى چي ملاقات وكړى له ورځي د دوى سره هغه (هغه ورځ) چي وعده كړى شوى ده (له دوى سره په دغه ورځ د قيامت كښى د عذاب).

تفسير : يعنى دوى د غفلت او حماقت په نشو كښى هر څه چتى (بيكاره) او چپولى خبرى چي كوى ودى كړى، او تاسى له سره ورته توجه او التفات مه كوئ! دغه خلق د څو ورځو له مخى په دنيوى عيش او عشرت او چرچو او نندارو كښى خپلى ورځى تېروي. بالاخر هغه موعوده ورځ راتلونكى ده چي په هغى كښى دوى ته د دوى دغه بى ادبى او گستاخى او نور شرارتونه يو په يو ورواندى كيږي او د هغو په مقابل به دوى د هر يوه د خوند او مزى څكونكى وي.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌُ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌُ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٤٣﴾

او الله هغه (لوى ذات) دى چي په آسمانونو كښى معبود دى او په ځمكه كښى معبود او هم دى دى ښه حكمت والا ښه عالم.

تفسير : يعنى نه په آسمان كښى پرېښتى، لمر، قمر، او ستورى معبود گرځيدى شى او نه په ځمكه كښى اصنام، اوډان او بتان او نور. د گردو (تولو) علوياتو او سفلياتو او مافيهما حقيقى معبود هم هغه واحد احد الله تعالى دى چي له فرشه تر عرشه پورى د گردو (تولو) اشياؤ مالك او خالق دى. او دولو اكونو او امكنه ؤ، ازمنه وو پخپل علم او اختيار سره مالك او متصرف دى.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ﴿٤٤﴾

او برکت ناک دى هغه (لوى ذات) چي خاص ده ته دى ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکى او د هر هغه څه چي په منځ د دغو دواړو كښى دى او (خاص) له هم ده سره دى علم د قيامت.

تفسير : يعنى قيامت كله راځي؟ د دى خبرى علم يواځى له هغه مالك الملكوت او صاحب الكبرياء والجبروت الله اجل واعلى شانه واعظم واكرم برهانه سره دى.

وَالْيَهُ تَرْجَعُونَ ﴿٤٥﴾

او خاص هم دغه (الله) ته به بيرته بيولى شئ (تول قيامت ته له پاره د جزاء)

تفسير : يعنى كله چي هلته ورسيدو د گردو (تولو) حسناتو او سيئاتو حساب او كتاب به مو كيږي، او د هغو ثواب او عذاب به دررسيدو.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ
شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٧﴾

او اختيار نه لري هغه معبودان چي دوى ئي عبادت كوي بي له دغه (الله) د شفاعت (لكه چي منكران گمان كوي) مگر هغه څوك چي شاهدي ئي ويلى وي (په ژبه) په حقه سره حال دا چي دوى پوهيږي (او علم ئي وي پر هغو باندي په زړه سره)

تفسير : يعنى دومره سپارښت كولى شي، هر هغه چا چي له خپل علم سره موافق د اسلام حق كښي د يوه حرف سپارښت نشي كيدى. دغومره سپارښت به هم هغه صالحين وكړي چي د دوى په رښتين توب خبردار وي او په دى باندي ښه پوهيږي چي دغه په ژبه او په زړه سره مسلمان دي، نورو ته به داسي اجازه نه وي.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٨﴾

او قسم دى كه وپوښتي ته دوى چي چا پيدا كړى دى دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وائي هر ورو (خامخا) دوى چي الله (پيدا كړى دى) پس كوم طرف ته گرځول كيږي دغه (مشركان له عبادت د الله)

تفسير : يعنى كله چي پيدا كوونكي هم دغه يو الله دى نو د بندگي او د عبادت مستحق ولي نور شول؟ عبادت د انتهائى تذلل نوم دى او دغه تذلل د هغه ذات دپاره ښائى چه وكړي چي د انتهائى عظمت او جبروت څښتن (خاوند) دى. ډير د تعجب ځاى دى چي دوى مقدمات تسليموي ليكن د هغو له نتايجو څخه منكران كيږي.

وَقِيلَ لَهُمْ يَرْبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٩﴾

او (قسم دی) پر دغی وینا د دغه (رسول) چي ای رب زما بیشکه دغه
(قریشی منکران) یو قوم دی چي ایمان نه راوړی دوی (په مومن به شیانو
باندی)

تفسیر : یعنی د نبی دغه وینا هم الله تعالی ته معلومه ده. د ده پر دغه د اخلاصو التجا او له
درده ډک غږ باندی الله قسم یادوی چي الله به هرومرو (خامخا) له ده سره امداد او مرسته کوی
او پخپل فضل او مرحمت سره ئی حتماً غالب، مظفر او منصور گرځوی. وفرمائل الله اکرم شانه
واعظم برهانه داسی چي

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ

پس مخ وگرځوه له دوی (او طمع پریکړه له ایمانه د دوی) او ووايه (ای
محمده! دوی ته غواړم له شره ستا) سلامتی.

تفسیر : یعنی غم مه خوره! او زیات په دوی پسی مه لویږه! محض د دعوت او تبلیغ فریضه دی
اداء کوه! نو بیا له دوی غنی خپل مخ وگرځوه! او ووايه ښه ده که تاسی زما خبرو ته غور نه
ږدئ نو زما سلام دی وی تاسی ته.
(وکان هذا قبل الامر بالقتال).

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

پس ژر ده چي پوه به شی دوی (په عاقبت د کفر خپل).

تفسیر : یعنی بالاخره دوی ته به دغه خبره ښکارېږي چي دوی په شرنگه یوی لوی غلطی کښی
لویدلی وو؟ لکه چي پر خپلو دغو تیروتنو باندی ځینی کسان لږ څه په هم دغه جهان کښی پوه
شوی هم دی خو د هغه پوره تکمیل په آخرت کښی کیدونکی دی.

تمت سورة «الزخرف» بعون الله و توفيقه فله الحمد والمنة

سورة الدخان مكية وهي تسع وخمسون آية وثلاث ركوعات
رقم تلاوتها (۴۴) تسلسلها حسب النزول (۶۴) نزلت بعد سورة «الزخرف»

د «الدخان» سورت مکی دی (۵۹) آیت دری رکوع لری په تلاوت کښی (۴۴) او په نزول کښی (۶۴)

سورت دی وروسته د «الزخرف» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَكَةٍ

قسم دی پر دغه کتاب ښکاره کوونکی (د دینی احکامو) چی بیشکه مونږ
نازل کړی مو دی هغه په شپه برکتناکه کښی.

تفسیر : د «برکت شپه» د قدر شپه ده کما قال الله تعالى في سورة القدر ﴿ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾
چی د رمضان المبارک په میاشت کښی واقع ده له قوله تعالى ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ ﴾
(د البقرة (۲۳) رکوع) ۱۸۵ آیت په دغه شپه کښی عظیم الشان قرآن له لوح
محفوظ څخه سماء الدنيا ته نازل کړی شوی دی او بیا له هغه ځای متدرجاً په دروېشتو کلونو
کښی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم نازل شوی دی. هم په هم دغه شپه کښی پر رسول الله
مبارک د پاک قرآن ابتدائی نزول شروع شوی دی.

اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ۝

بیشکه مونږ یو ویروونکی (په رالېږلو د دغه قرآن).

تفسیر : یعنی آورول همیشه زمونږ کار او دستور وو چی له هغه سره موافق دغه پاک قرآن هم
نازل شوی دی.

فِيهَا يُفَرِّقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝ أَمْ أَمْرٌ مِنْ عِنْدِنَا

په دغه (شپه) کښی بیانوه شی بیلاوه شی هر کار حکمتناک (داسی ټینگ
چی نه بدلېږی) حکم له نزده زمونږ

تفسیر : یعنی د تول کال په متعلق د قضاء او قدر گردد (تول) د حکمت او د مصلحت دکی قاطعی او لایتغیری فیصلی په دغی عظیم الشانی شپې کښی له لوح محفوظ څخه نقل کیږی او هغو پرښتو ته سپارلی کیږی چی د تکویناتو په شعبو کښی کار کوی. له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چی هغه د شعبان المعظم پنځلسمه شپه ده چی ورته د «برآة» شپه وائی ممکن دی چی له دغه ونخته د دی کار ابتداء او د قدر په شپه انتها مومی، والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ

بیشکه مونږ یو لیږونکی (د رسولانو).

تفسیر : یعنی (مونږ لیږونکی یو د) پرښتی پر هر هغه کار چی له دوی سره مناسب وی لکه چی جبرئیل علیه السلام ئی سره له پاک قرآن محمد صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم ته ولیږه.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

دپاره د رحمت (او مهربانی پر خلقو) له رب ستا بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی د (تولو) اقوالو ښه عالم (په تولو احوالو)

تفسیر : یعنی الله تعالی د تول عالم له گردو (تولو) حالاتو څخه باخبر دی د دوی غږ او دعاء اوری، ځکه په عین ضرورت کښی ئی خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم ته قرآن ورکړ، او د عالم دپاره ئی د لوی رحمت په شان ولیږه.

رَبِّ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُّوقِنِينَ

(رحمت دی تولو ته له طرفه د) رب د اسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو چی په منځ د دوی کښی دی که چیری یی تاسی یقین کوونکی (نو یقین وکړئ چی محمد د الله رسول دی).

تفسیر : یعنی که په تاسی کښی پر کوم شی د یقین لرلو صلاحیت وی نو له گردو (تولو) شیانو څخه رومی شی د یقین کولو قابل د الله تعالی عمومی ربوبیت دی چی د هغه آثار په هر هر ذره کښی له روښانی ورځی څخه زیات ښکاره او څرگند دی، او د حضرت محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم رسالت دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ الْآوَّلِينَ ۝

نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دی دی چی ژوندی کوی او وژل کوی (دغه الله) رب ستاسی دی او رب د پلرونو ډومبنيو ستاسی دی.

تفسیر : یعنی چی د هغه الله په قبضه کښی ژوندی کول او مړه کول او د وجود او عدم واک او اختیار د هغه د قدرت په لاس کښی وی او گرد (تول) اولین او آخرین ئی تر پالنئ او تربیت لاندی دی آیا ما سواء له هغه د بل چا عبادت او بندگی جایزه ده؟ دغه یو داسی صاف او ښکاره حقیقت دی چی په هغه کښی د شک او شبهی هیڅ غای او گنجایش نشته.

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ۝

(یقین نه کوی) بلکه دوی په شک کښی دی (له بعث نه) چی لوی مسخری کوونکی دی (په مؤمن به شیانو).

تفسیر : یعنی د دغو واضحو وو ښو او دلائلو اقتضاء خو داسی وه چی دغو خلقو به هغه منل مگر سره له هغه دوی ئی نه منی بلکه دوی د توحید او د نورو حقه و عقائدو له طرفه په شکوکو او شبهو کښی لوبدلئ دی او په دنیوی عیش او عشرت او لهو او لعبو کښی سره مصروف او لگیا دی، او د اخروی اندیښنی څخه بیخی بی فکره دی چی د حق په طلب کښی مشغول شی او په هغه کار له غور او فکر څخه کار واخلی. دوی په دغه شک او شبهه کښی دی چی تل به دوی هم داسی اوسیدوی او له سره له الله تعالی سره د مخامخ کیدلو په فکر او اندیښنه کښی نه دی نو ځکه د نصیحت پر خبرو توکی او مسخری کوی، او پری خاندی او ملندی وهی.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُّبِينٍ ۝ يَغْشَى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

پس منتظر اوسه (ای محمده! دوی ته) په هغه ورځ چی راشی دا آسمان په لوگی ښکاره سره چی پت به کړی تول مخلوق، (وبه وائی دوی) دغه عذاب

ډير دردناک دی.

تفسير : له «لوگي» څخه دلته څه مراد دی؟ په دغه مورد کښي د اسلافو دوه قوله دی. ابن عباس رضي الله تعالى عنه او نور وائي چي قيامت ته نژدي به يو لوگي پورته کيږي چي گرد (تول) خلق به پتوي. نيکو سړيو ته به د ده ډير لږ خفيف څه اثر د زکام په شان ورسيږي. او د کفارو او منافقينو په ستونډو او دماغو کښي ننوځي او بي هوشه کوي ئي. دلته هم هغه لوگي مراد دی. بنائي دغه لوگي هم هغه د سماواتو ماده وي چه د هغه ذکر په ﴿ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ﴾ کښي شوي دي. گواکي آسمان تحليل او د خپل اصلي حالت په طرف عود کوي. او دغه به ئي ابتداء وي والله تعالى اعلم. ابن مسعود رضي الله تعالى عنه په ډير قوت سره ادعا کوي. چي له دغه آيت څخه مراد هغه لوگي نه دي چي د قيامت له علامو څخه دي. بلکه رسول الله مبارک کله چي د قریشو له تمرد او طغيان څخه په تنگ شو نو دعا ئي وفرمايله چي الله جل جلاله پر دوي تر اووو کلو پوري مسلسل قحط مسلط کړ هم هغسي چي د يوسف عليه السلام په زمانه کښي پر مصريانو مسلط شوي وو لکه چي قحط پر دوي مسلط شو چي مکيانو به په هغه کښي له مردارو او له پوستکو او له هډوکو څخه خوړل غالباً په هم دغه دوران کښي د «يمامه» رئيس ثمامه بن اثال رضي الله تعالى عنه په اسلام سره مشرف شو او د ماکولاتو د هغو گودامونو ليدل ئي منع کړل چي له هغه ځايه معظمي مکي ته تلل. الغرض مکيان د لوړي له لاسه مړه کيدل. او دغه مسلمه او ښکاره خبره ده چي د مسلسلې وچکالي او قحط په زمانه کښي به د جو يعني د ځمکي او آسمان په منع کښي لوگي په شان دوري او غبار په نظر راځي. او برسیره په دی د اوږده مدت د باران د نه ووريدلو څخه گردو غبار او دوري له ځمکي څخه پورته کيږي او د آسمان په لوري د لوگي په شان لويي او سپيري دوري تري معلوميږي. چي هغه ئي دلته په «دخان» سره تعبير فرمايلي دي. په دغه تقرير په «يغشي الناس» کښي به له خلقو څخه مراد مکيان وي. گواکي دغه يو پخوا ويل ؤ چي پوره شو کما يدل عليه قوله تعالى ﴿فَارْتَبُّوا﴾

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

ای ربه زمونږ لري کړه له مونږ دغه عذاب بيشکه مونږ ايمان راوړونکي يو.

تفسير : يعني کله چي په هغه عذاب کښي مبتلا کيږي نو داسي به وائي چي اوس له دغه آفت څخه نجات راکړه وروسته له دی نه مو توبه ده ! اوس مونږ ته پوره يقين حاصل شو. بيا به طغيان او شرارت نه کوو او پاڅه مسلمانان کيږو وروسته له دی نه د دغی خبري الله اعظم برهانه واکرم شانه داسي جواب فرمائي:

أَنِّي لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾

چیرته به نفع ورسوی دوی ته پند اخیستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چي په تحقیق راغلی ؤ دوی ته رسول ښکاره بیانوونکی بیا هم داسی وگرځیدل دوی له هغه (اجابت د رسول نه) او وویل (کفارو) ده ته ښوونه کړی شوه ده (د قرآن له بل چانه) لیونی دی.

تفسیر : یعنی اوس له پوهیدلو او له نصیحت څخه د فائدي اخیستلو موقع چیري پاتی ده په هغه وخت کښي مو دغه پندونه ونه منل چي زمونږ رسول سره له ښکاره ښو او واضحه وو هداياتو درغلي وو هلته به مو داسي ويل چي دغه لیونی دی کله به مو ویل چي دی دغه خبری له بل چا څخه زده کوی او بیا د هغه له مخي دغه کتاب جوړوی د ابن عباس رضی الله تعالی عنه د تفسیر سره سم د دی آیت مطلب داسی شو او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق معنی به ئی داسی وی چي مکيان له قحط او نورو مصائبو څخه په تنگ شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه ئی غوښتنه وکړه چي دغه آفت له مونږ څخه لری کړئ په ځینو روایاتو کښي راغلی دی چي ابوسفیان او نورو مشرکانو د رسول الله په حضور کښي عرض او فریاد وکړ چي تاسی خو فرمائی چي زه رحمة للعالمین یم او دغه دی ستا قوم له قحط او د وچکالي له لاسه تباہ او فنا کيږي نو مونږ تاسی ته د مرحمت او شفقت او د قرابت وسائط در وړاندی کوو خو د دغه مصیبت د لری کیدلو دپاره دعاء وکړئ که دغه قحط او مصیبت له مونږ څخه پورته شو نو مونږ ټول سره ایمان راوړو لکه چي د دوی په دعاء سره باران وشو او له یمامی څخه د غلي کوم گودامونه چي منع کړی شوی ؤ هغه هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له حکم سره سم بیرته جاری شول مگر سره له دی هم دوی مسلمانان نه شول د هم دی په نسبت فرمائی ﴿أَنِّي لَهُمُ الذِّكْرَى﴾ یعنی دغه خلق د دغی خبری له سره منونکی نه دی په دغه قسم شیانو دوی په زرهاؤ تاویلات له خپله ځانه جوړوی هغه شیان چي بیخي لکه د لمر په شان عیان او روښان دی یعنی ستاسی نبوت دوت نه منی او تاسی ته د مجنون نسبت کوی او ځینی داسی وائی چي دی له هغه رومی مریي څخه ځنی خبری زده کوی او بیا ئی پخپل عبارت سره اداء کوی. له داسی متعصبو معاندینو څخه د کوم شی د پوهیدلو څه توقع کیدی شی؟.

إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾

بیشکه مونږ لری کوونکی یو د دغه عذاب (په دعاء د نبی) لږ مدت بیشکه

تاسی بیرته گرځیدونکی یی (کفر خپل ته).

تفسیر : یعنی که مونږ د لږ څه مدت له مخی له دوی ځنی عذاب لری کړو دوی به بیا پخپلو هم هغو حرکاتو لاس پوری کوی چی پخوا له دی نه به ئی کول او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق به ئی داسی مطلب کیږی درواخلی مونږ د لږ څه مدت له مخی دغه عذاب له دوی ځنی لری کوو تاسی وگورئ چی دوی به په هم هغسی اعمالو مداومت کوی چی پخوا له دی نه هم په هغه کښی مشغول وو.

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٧﴾

(یاده کړه) هغه ورځ چی ویه نیسو مونږ (دغه کفار) په نیولو سختو لویو سره بیشکه مونږ انتقام اخیستونکی یو (په دغه ورځ کښی).

تفسیر : د ابن عباس رضی الله تعالی عنه په نزد به لویه نیونه په قیامت کښی وی غرض دا دی چی د آخرت عذاب له سره نه منع او نه بیرته کیدونکی دی. د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په نزد له لوئی نیونی څخه د «بدر» غزا مراده ده چی په دغی غزوی کښی له کفارو څخه بدل او انتقام واخیست شو.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی وو مونږ پخوا له دی نه قوم د فرعون او راغلی ؤ دوی ته رسول (موسی) عزتمند (په نزد د الله).

تفسیر : یعنی د حضرت موسی علیه السلام په ذریعه د دوی امتحان واخیست شو چی آیا دوی د الله تعالی پیغام قبلوی که نه؟

أَنۡ أَدُّوْا اِلَیَّ عِبَادَیَّ

(او وویل موسی فرعونیانو ته) چی وسپارئ تاسی په ما باندی بندگان د الله،

تفسیر : یعنی د الله تعالی بندگان خپل مریان مه گرځوئ! بنی اسرائیلو ته له مریتوبه آزادی ورکړئ! او ماته ئی وسپارئ چی هر چیری زما خوښه وی دوی له خپل ځان سره بوغم.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ۖ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَنِ مُبِينٍ ۝١٩

بیشکه زه تاسی ته رسول مکرم امانتگر یم او (وویل موسیٰ فرعونیانو ته) چی سرکشی مه کوئ پر الله (په اهانت د وحی) بیشکه چی زه راوړونکی یم تاسی ته د برهان حجت دلیل ښکاره واضح.

تفسیر : «برهان، حجت، دلیل ښکاره واضح» هغه معجزات و چی موسیٰ علیه السلام ښوول لکه عصا یدببضاء یعنی (همسا) او «سپین لاس» او نور.

وَأِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ۝٢٠

تفسیر : او وویل موسیٰ فرعونیانو ته چی بیشکه زه پناه نیسم په رب خپل او په رب ستاسی له دی نه چی سنگسار کړئ تاسی ما.

تفسیر : په دغه سره ئی د دوی د هغو ویرولو جواب ورکړ، یعنی ما ستاسی له ظلم او ایذاء څخه د الله تعالیٰ پناه حاصله کړی ده. هغه زما په حمایت کښی دی او د الله تعالیٰ پر حفاظت زه پوره اعتماد او اطمینان لرم.

وَأَنْ لَّمْ تُوْمِنُوا إِلَيَّ فَأَعْتَزَلُونِ ۝٢١

او که ایمان نه راوړئ تاسی (ای فرعونیانو!) پر ما پس په څنگ شی (له ما پرېوډئ ما).

تفسیر : یعنی که زما خبره نه منئ نو اقلاماته څه ضرر او ایذاء مه رسوئ! او په دغه سره خپل جرم مه درنوئ.

خیر نه دی بی هیلې یم شر دی رانه لری کړه!

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی چی خپل قوم بوخم ته می لپاره مه نیسه!»

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ۖ فَاسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ ۝٢٢

پس دعاء وکړه (موسیٰ) رب خپل ته داسی چې بیشکه دغه (قبطیان) یو قوم دی گنهکاران (کافران). (نو وفرمایله الله موسیٰ ته چې) پس بوځه بندگان زما (سبطیان) د شپي بیشکه تاسی متبوع یی (د قبطیانو).

تفسیر : یعنی بالاخر مجبور شو او د الله تعالیٰ په حضور کښی ئی عرض او فریاد وکړ چې دغه خلق له خپلو جرائمو څخه لاس اخیستونکی نه دی نو اوس ته زمونږ او د دوی په منځ کښی فیصله وکړه! د ده دعاء فوراً مستجاب او پر حضرت موسیٰ علیه السلام امر وشو چې بی د فرعونیانو له اطلاع له بنی اسرائیلو سره د شپي له مخی له مصره ووځئ! ځکه چې د گهښ (سحر) له مخی به دوی وروسته له دی نه چې ستاسی له تگه خبر شی نو د تاسی د تعاقب دپاره درپسی وځی لیکن په یاد ئی ولری چې په لیاره کښی ستاسی په مخ کښی تریخ سیند درځی چې هغه به ستا د همسا په اشاره سره دی خوا او هغی خوا لری کیږی او په منځ کښی وچه صافه لیاره تاسی ته پیدا کیږی چې ته به سره له خپل قومه له هم هغی لیاری تیریرئ.

وَأْتِ الْبَحْرَ هَؤُلَاءِ نَهْمُ جُنْدٍ مُّغْرَقُونَ ﴿٣٣﴾

او پریږده بحر سیند ولاړ (ساکن کوڅی کوڅی) بیشکه دوی لښکری دی دوبي کړی شوی.

تفسیر : یعنی د دغی خبری په فکر او اندیښنی کښی مه اوسه! دغه لیاره چې د الله تعالیٰ په قدرت په دغه سیند کښی شوی ده بیرته پاتی نشی پریږده چې دغه لیاره هم دغسی پر خپل حال پاتی وی څو فرعون او فرعونیان ئی وگوری او پر تاسی پسی د راتلو همت او غفرد (جرات) وکړی، لکه چې هغوی هم په هم دغی وچي کښی ننوتل، کله چې تول د سیند منځ ته ورسیدل، دلته الله تعالیٰ د سمندر اوبو ته حکم ورکړ چې بیا سره یو ځای شی، او په دغه ترتیب سره هغه گرد (تول) لاړ لښکر دوب او مغروق کړ. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چې:

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٣٤﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٣٥﴾

وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٣٦﴾ كَذَلِكَ تَوَارِثُهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٣٧﴾

خومره ډیر پریښودل دوی له باغونو او (له) چینو (د اوبو) او (له) فصلونو او ځایونه عمده مخصوص بنائسته او (له) نعمتونو (او له هسی د هوسائی

(آرام) سامان) په هغو (نعمتونو) کښې خوشال خوندور. هم داسې (هلاک کوو مونږ له مکذبینو) او په میراث مو ورکړل (دغه شیان) قوم بل (سبطيانو) ته.

تفسير : يعنی د بنی اسرائیلو په لاسونو کښې ئی ورکړ، لکه چي د «شعراء» په سورت کښې دی له دی نه معلوم شو چي د فرعون د غرقیدلو څخه وروسته د بنی اسرائیلو تصرفات او مداخله په مصر کښې شروع شوله او که دغه ثابت نشي مطلب به ئی داسي وی د هم هغو اقسامو سامانونو په شان چي له فرعونیانو څخه پاتی وو هم هغسي شیان مونږ بنی اسرائیلو ته هم ورکړل والله اعلم.

فَمَا بَكَتُ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ

پس ونه ژړل پر دوی (یا پر هلاک د دوی) باندی آسمانونو او ځمکي.

تفسير : په روایاتو کښې راغلی دی چي د مؤمن د وفات په تقریب کښې د آسمان هغه دروازه ژاري چي له هغی څخه به ده ته روزی نازلیده یا هغه دروازه چي په هغی کښې د ده صالح عمل پورته خوت او هغه ځمکه به هم ژاري چي ده به پری لمونځ کاوه یعنی افسوس چي هغه سعادت له مونږ ځنی واخیست شو کله چي له کفارو سره د صالح عمل تخم نشته نو په ده پسی به آسمان یا ځمکه ولی ژاري؟ بلکه ممکن دی چي د دوی پر مرگ خوښ هم شی چي ښه شو چي دغه یوه بلا له دنیا ورکه شوه.

وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُ بِنِيَ إِسْرَءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ
الْمُهَيْنِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَلِيًّا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾
وَلَقَدْ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾

او نه وو دوی مهلت ورکړی شوی. او خامخا په تحقیق نجات مو ورکړ بنی اسرائیلو ته له عذاب سپکوونکي (د قبطیانو). چي له (طرفه د) فرعون وو (چي مجسم مصیبت او آفت وو) بیشکه دغه (فرعون) وو سرکشه متکبر له مسرفینو له حده تیریدونکي سر غروونکي (په شرک کښې) او خامخا په تحقیق غوره کړی مو وو دغه (بنی اسرائیل) په علم خپل پر خلقو (د زمانی د دوی).

تفسير : يعنى اگر که د بنى اسرائيلو کمزورى او نواقص هم مونږ ته معلوم وو خو سره له هغه مونږ دوى ته د هغى زمانى پر گردو (تولو) خلقو فضيلت ورکړ او عينى جزئيه فضائل خو هم هغه دى چى تر نن پورى د بل هيڅ قوم په برخه نه دى شوى مثلاً د ديرو انبياو په دوى کښى مبعوثيدل.

وَاتَيْنَهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾

او ور مو کړ دوى ته له دلائلو (د قدرت خپل په لاس د موسى) هغه (نعمت) چى په هغو کښى آزمائش مدد و ښکاره.

تفسير : يعنى د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه مثلاً د «من او سلوى» نزول د ورځو سيورى غورځول وغير ذلک.

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِن هِيَ إِلَّا أَمْوَاتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾

بيشکه دغه (کفار) خامخا وائى چى نه دى دغه عاقبت زمونږ مگر هم دا رومبى مرگ زمونږ دى (په دنيا کښى) او نه يو مونږ راپورته کړى شوى (له قبرو).

تفسير : په منع کښى د حضرت موسى عليه السلام د قوم ذکر استطراداً راغلى وو، له دى عايه بيا د رسول الله د قوم تذکره شروع کيږي. يعنى دوى وائى چى زمونږ اخري حالت فقط هم دغه دى چى موت پر مونږ راځي هر کله چى مړه شو نو وروسته له مرگه بيا نو نوري خبرى اتري له سره نه دى پيښيدونکى. او له موجوده ژوندون څخه ما سواء بل ژوندون بيخي نشته حشر او نشر ثواب او عقاب څه شى دى؟ او حساب او کتاب چيرى کيږي؟

فَاتُوا يَا بَنِي آدَمَ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾

پس (ژوندى) راولئ پلرونه زمونږ که چيرى يئ تاسى صادقين رښتيني (په دغى وينا خپله کښى).

تفسير : يعنى رسول الله مبارک او مؤمنانو ته کفار وائى که تاسى پخپلى دغى وينا کښى

بيئ او دغه عقیده مو صحیحه وی چی وروسته له مرگه بیا ژوندون هم شته. نو دیره بڼه ده تاسی خو زمونږ دغه مړه شوی پلرونه او نیکه گان راژوندی کری چی مونږ ئی پخپلو سترگو سره ووینو او په کیفیت ئی وپوهیږو.

أَمْ خَيْرٌ لِّقَوْمٍ تَتَّبِعُ لَا

(نو فرمائی الله چی) آیا دغه (قریش) غوره دی (په مال او قوت کښی) که قوم د «تبع»؟

تفسیر : «تبع» د یمن د باچا لقب وو چی د ده حکومت پر سبا، حضر موت او نورو ټولو وو «تبع» دیر تیر شوی دی الله تعالی بڼه عالم دی چی دلته تری کوم یو مراد دی؟ په هر حال دومره تری ظاهر شو چی دغه قوم د دیر قوت او قدرت خاوندان وو چی د خپل طغیان او تمرد په سبب هلاک او تباہ شو. ابن کثیر رحمه الله علیه له دغه قوم څخه د سبا قوم مرادوی چی د هغه ذکر د سبا په سورت کښی تیر شوی دی. والله اعلم.

وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿۳۴﴾

او هغه کسان چی پخوا تیر شوی وو له دغو (قوم د تبع لکه عاد او ثمود بلکه قوی نه وو په مال او قوت نو سره له هغه هم) هلاک کړل مونږ دوی بیشکه دوی وو گنهگاران (کافران منکران له بعثه او له قیامته)

تفسیر : مثلاً عاد او ثمود او نور. الله تعالی دغه ټول د دوی د گناهونو په بدل هلاک او تباہ کړل، آیا تاسی له دوی نه بهتر زیات زورور طاقتور بیئ چی نه مو هلاکوی؟ یا مو نه شی هلاکولی؟

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِینَ ﴿۳۵﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او ټول هغه شیان چی په منځ د دغو دواړو کښی دی حال دا چی لوی کونکی یو (یعنی عبث) نه دی پیدا

کری مونږ دغه دواړه مگر په حقه سره وليکن زياتره د دغو (مشرکانو) نه پوهیږي (په دې چي فعل د حکيم هيچيری له حکمته خالی نه وی).

تفسير : يعنی نه می دی پیدا کری دغه تول علویات او سفلیات بی مطلب او عبث، او دغه لویه کارخانه د څه لویو او تماشو دپاره نه ده جوړه شوی بلکه په ډیر لوی حکمت سره پیدا کری شوی ده چي د هغی نتیجه ضرور یوه ورځ څرگندیږي (هنکاره کیږي) چي هم دغه نتیجه آخرت دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ۖ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلَى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۚ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۚ

بیشکه ورځ د فیصلی (قیامت په منځ د خلقو کښی) وعده (د جمع کولو) د دوی ده د تولو (چي په دغه ورځ کښی د تولو حساب په یوه وخت کښی کیږي). هغه ورځ چي دفع به نشي کولی هیڅ دوست خپلوان له دوست خپل څخه هیڅ شی (له عذابه) او نه به له دوی سره (له کوم طرفه) مدد وکړي شی (او نه مرسته (مدد) رسیدی شی) مگر هغه څوک چي رحم پری وکړی الله (چي مومنان دی) بیشکه الله هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنی بس پر هم هغه چا چي الله تعالیٰ رحمت وکړي هم هغه به نجات مومي کما ورد فی الحديث «الا ان يتغمدني الله برحمته».

إِنَّ شَجَرَتَ الزُّقُومِ ۖ طَعَامُ الْأَثِيمِ ۚ

بیشکه (میوه د) ونی د زقوم طعام خواره د (ډیر لویو) گنهگارانو (کافرانو) دی.

تفسير : يعنی د کومی ادنیٰ مشابهت لامله (له وجی) ورته «زقوم» چي په اردو ورته (سیهند) وائی ویلی شوی دی که نه د دوزخ د زقوم کیفیت خاص الله ته معلوم دی لکه چي د جنت ځینی نعمتونه له دنیوی نعمتونو سره اسم اشتراک لری هم داسی د دوزخ په نسبت هم وپوهیږئ.

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ۖ كَغَلَى الْحَبِيبِ ۖ خُذُوهُ
فَاعْتَلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ۖ

په شان د مس (او ژیر) ویلی کړی شوی (توری ختی د تیلو) چی ایشیری په
گیدو کښی په شان د ایشیدلو اوبو خوتیدونکیو (وبه فرمائی الله خازنانو د
دوزخ ته چی) ونیسی دی پس راکاږی دی برابر منځ د دوزخ ته.

تفسیر : دغه د «خذه» حکم به هغو پرستو ته کیږی چی د مجرمینو په تعذیب ماموری دی.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَبِيمِ ۖ

بیا ورتوی کړی پاس پر سر د ده له عذابه د ایشیدلو اوبو

تفسیر : دغه اوبه به د پوزو او دماغو له لیاری د دوی گیدو ته ننوځی او د دوی کلمی پری
کوی او د هغو توتی د باندی لویږی (اعاذنا الله منه!)

ذُوقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ۖ

(وبه ویل شی ده لره) وڅکه (دغه عذاب) بیشکه ته هم دغه ته عزتمن غت
مشر (کافر) وی (په زعم خپل).

تفسیر : یعنی ته خو هم هغه ئی چی په دنیا کښی ځان لوی معزز او مکرم گانه او خپل
مشرتبوب او سرداری به دی ثابتوله اوس دی هغه مشرتوب چیری لار؟

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ۖ

بیشکه چی دغه عذاب هغه دی چی وی تاسی چی په ده کښی به مو شک
کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی کله داسی یقین او باور درلود (لرلو) چی له دغه ورځی سره به مخامخ
کیږی تاسی په دغه شک او شبهه کښی وی چی فقط مونږ هم دلته لوی او چرچی کوو، او په هم

دغی مشغولتیا کښی خپل عمر تیروو. کله چی مړه شو. نو له خاورو سره گډود کيږی، او وروسته له هغه بل هیڅ شی پر مونږ نه دی راتلونکی اوس خو مو پخپلو سترگو ولیدی چی هغه ټولی خبری رښتیا وی چی انبیاء علیهم السلام به د هغو بیان تاسی ته کاوه.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

بیشکه چی متقیان به په غای د امن کښی وی (له ټولو مکروهاتو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چی دلته له الله تعالیٰ څخه وریږی هلته به داده هوسا (آرام) او مطمئن اوسیدوی او هیڅ ډول (طریقه) خوف او غم به دوی ته نه رسیږی.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقِيلِينَ ﴿٥٣﴾

په جنتونو او چینو کښی چی اغوندی به (دوی جامی) له ورښمو نازکو او له ورښمو پیرو (غتو) په دی حال کښی چی سره مخامخ به ناست وی.

تفسیر : یعنی د دوی پوښاک (لباس) به له نریو او پریرو ورښمینو کالیو (کپرو) څخه وی او یو جنتی به له بل جنتی څخه له سره اعراض نه کوی او مخ به تری نه اړوی او بی تکلفه لکه ډیر خواږه دوستان خپلوان به سره مخامخ کښی او خبری اتري به سره کوی.

كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

هم داسی به وی (بی تغیره او بی تبدیلی) او ملگری به کرو مونږ دوی له پیغلو سپینو پوستو غتو (ښایسته) سترگو سره.

تفسیر : یعنی له دوی سره به د دوی جوړی (ښځی) یو غای کوی.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

غواړی به دوی په دغه (جنت) کښی له هر قسم میوی حال دا چی په امن کښی به وی له (انقطاع او ضرر د میوو او هر مکروه نه)

تفسير : يعنى هره هغه ميوه چى د دوى په زړه كښى وگرځي او دوى ئى وغواړي فوراً دوى ته ورحاضروله كيږي او هيڅ يو فكر او اندېښنه به له دوى سره نوى په پوره زړه جمعى او اطمینان سره به ئى خورى او څښى او مسرور به اوسيږي.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ

نه به څكى دوى په دغه جنت كښى مرگ مگر خو هغه مرگ رومېنى (چى تير شوى دى په دنيا كښى).

تفسير : يعنى هغه موت چى پخوا له دى نه راغلى وو اوس وروسته له دى نه به له سره مرگ او درد تاسى ته نه راځي دائم به په هم دغه عيش او نشاط كښى خوښ او خوشال اوسيږئ چى نه ستاسى خونديز ژوندون ته څه فناء او زوال رسيږي، او نه د هغه وسائلو او وسائطو ته.

وَوَقَّاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۖ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝

او وبه ساتي (الله) دوى له عذابه د دوزخ نه له جهته د فضل له طرفه د رب ستا، دغه (انعام او اكرام) هم دا برى دى ډير لوى.

تفسير : يعنى له دى نه به بل لوى برى او كاميابى څه شى كېدى شى چى د الله تعالى له عذابه محفوظ او مأمون پاتى وي او تر ابدالاباد پورې د الطافو او افضالو مورد گرځي!.

فَإِنَّمَا يَسْتَرْئِيهِ لِسَانُكَ لَعْنُهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۝

پس بيشكه هم دا خبره ده چى آسان كړى مو دى دغه (قرآن) په ژبه ستا دپاره د دى چى دوى پند واخلي (ښه وپوهيږي او ايمان پري راوړي).

تفسير : يعنى پخپلى مورنى ژبى سره په اسانى پري پوهيږي او ياد ئى كړي.

فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُّرْتَقِبُونَ ۝

پس منتظر اوسه ته (هلاک د دوی ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (هلاک د تاته).

تفسیر : یعنی که دوی ونه پوهیږي نو تاسی خو ورځی انتظار وکړئ د دوی بد انجام د دوی په مخ کښی راتلونکی دی. دوی خو د دغی خبری په انتظار کښی دی که کومه بده پیښه پر تاسی واقعہ شی. لیکن تاسی هم د دوی اخري خاتمی ته وگوري، چی هغوی ته څه څه شیان ور د مخه کیدونکی دی؟.

تمت سورة الدخان بفضل الله تعالى فله الحمد والمنة

سورة الجاثية مكية الا آية (۱۴) فمدنية وهي سبع و ثلاثون آية و اربع ركوعات. رقم تلاوتها (۴۵) تسلسلها حسب النزول (۶۵) نزلت بعد سورة الدخان.

د الجاثية» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۴) آیتونو څخه چی مدنی دی (۳۷) آیت (۴) رکوع لری په تلاوت کښی (۴۵) او په نزول کښی (۶۵) سورت دی وروسته د «الدخان» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ ۱ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۲ إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۳

نازلیل د کتاب له طرفه د الله دی چی ډیر غالب قوی دی ښه حکمت والا دی. بیشکه په (پیدایښت د) آسمانونو کښی او په ځمکی کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی مؤمنانو ته.

تفسیر : یعنی که انسان ومنی نو په هم دغه د ځمکی او د آسمانونو په پیدا کولو او د دوی په دغه منظم او محکم نظام او قوام کښی له غور او فکر کولو څخه پر دغه خبره په ښه شان سره

پوهیدی شی چی خامخا د دغو علویه وو او سفلیه وو موجوداتو داسی پیدا کوونکی او ساتونکی شته چی دغه ئی پخپل کامل قدرت او حکمت سره په دغسی محاسن او مزایا سره جوړه کړی دی او پخپل لامحدود قدرت سره د هغه حفاظت هم کوی.

«البعرة تدل على البعير، وأثر الأقدام تدل على المسير، فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير»

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ٥

او په پیدا کولو (د هر یوه) ستاسی کښی او په هغه څه کښی چی خواره (تیت) کړی دی (الله په ځمکه کښی) له هر قسم دابی (خوځیدونکیو) ډیر دلائل (د قدرت او استدلال) دی دپاره (د هغه) قوم چی یقین کوی (پر بعث باندی).

تفسیر : یعنی که انسان پخپل خلقت او د نورو ساکینانو (جاندارو) او ذوی الارواحو په خلقت کښی غور او فکر وکړی نو د عرفان او ایقان تر درجو پوری رسوونکی په زرهاو دلائل او نښی په نظر ورځی چی هر یو ئی لوی برهان او قوی استدلال دی په وجود د اله العالمین.

وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

او په اختلاف د شپي او د ورځي (په تیاره او رڼا، تزئید او تنقیص او نورو کښی) او په هغه کښی چی نازل کړی دی الله له (له طرفه د) آسمان له (اسباب د) رزق (باران، حرارت).

تفسیر : یعنی اوبه ئی د آسمانه له طرفه رانازلې کړی چی د رزق او روزی ماده ده.

فَلَحْيَا فِيهِ الْأَرْضُ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ٦

پس (الله) ژوندی کړی ده په دی (اوبو) سره ځمکه پس له مرگه (وچوالی) د هغی او په بدلولو د بادونو (په یو قسم بل قسم سره) دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چی عقل چلوی.

تفسیر : یعنی که لږ څه هم له پوه او عقل څخه کار واخلي نو دغه درملومېږی چی دغه امور

پرته (علاوه) د هغه زبردست قادر او حکيم له قوته او قدرته د بل هيچا په واک (قبضه) او اختيار کښي نشته. لکه چي پخوا له دې نه په څو څو ځايونو کښي د دې مفصل تقرير ليکلي دي.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ①

دغه (علامي د قدرت لوی) دلائل (د قدرت) د الله دی چي لولو ئي مونږ په تا باندې په حقه سره پس پر کومه يوه خبره پس له (خبري) د الله (قرآن) او پس له دلايلو (د قدرت) د الله ايمان به راوړي دوی؟ (بلکه نه ئي راوړي).

تفسير : يعنی له ما سواء الله څخه بل کوم شی د بندگي او عبادت وړ (لائق) او مستحق دی؟ او بغیر د الله له خبرو څڼي بل کوم کلام د آوریدلو او منلو قابل دی؟ کله چي د داسي لوی مالک داسي رښتیا او صافي او سمی خبري هم کوم بد بخت نه قبلوي نو بالاخر دوی د کوم شی په انتظار کښي دی چي هغه به بیا مني؟

وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ② يَتِمُّعُ آيَاتِ اللَّهِ تَتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُتَكَبِّرًا كَأَنَّهُ يَسْمَعُهَا

خرابي هلاک افسوس دی هر دروغ تړونکي گنهگار ته چي آوري آيتونه (د قدرت د) الله چي لوستل کيږي پر ده بيا لا ښه کلک شي (په کفر خپل) په دی حال کښي چي متکبر (گرځيدونکي وي له ايمانه) دی لکه چي ئي نه دی اوریدلي هغه (آيتونه).

تفسير : يعنی د ضد او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبري نه اوري او تکبر او لوئی ورته اجازه نه ورکوي چي له خپل جهالت او حماقت څخه لاس واخلی کله چي حقه او رښتیا خبره آوري داسي تری مخ اړوي لکه چي له سره ئي نه وي اوریدلي.

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَ هُزُوءًا
أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝

پس زيری ورکړه ده ته په عذاب دردناک سره. او کله چی پوه شی له آیتونو
(د قرآن) زمونږ پر پوه څه شی نو نیسی ئی په توکو او مسخرو دغه
(دروغجنان متکبران مسخره کوونکی) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر : یعنی څرنگه چی دوی له آیات الله سره د اهانت او استخفاف معامله کوی نو د هغه
سزاوی به هم دوی ته سره له سخت اهانت او ذلت وررسیږی چی ذکر ئی دغه دی.

مِنْ دَرَاهِمٍ جَهَنَّمَ وَلَا يَغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ

وروسته له (مرگه) د دوی دوزخ دی او دفعه به نه کړی له دوی نه هغه څیز
چی کسب کړی وی دوی هیڅ څیز (له عذابه) او نه (به دفعه کوی) هغه
بتان چی نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان).

تفسیر : یعنی اموال او اولاد او نور شیان به سره هلته په کار ورنشی، او نه هغه شیان په کار
ورځی چی هغوی له ماسواء الله څخه معبودان دوستان او رفیقان گرځولی شوی وو او له هغوی څخه
ئی د ډیر امداد او اعانت توقعات هم درلودل (لرل).

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝ هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ
عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ ۝

او شته دوی ته عذاب ډیر لوی (د دوزخ). دغه (قرآن کامل) هدایت دی او
هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو د رب خپل شته دوی ته عذاب له
(هغه ډیر سخت) عذاب درد رسوونکی نه.

تفسير : يعني دغه لوی عظیم الشان برکت او ستر هدایت دی چی د هر راز (قسم) ښو او بدو لیاری او چاری انسانانو ته ښی، هر هغه څوک چی د دغه لوی قرآن احکام او بیان نه منی او هغه دی خپل ځان د دیر سخت غلیظ او دردناک عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره آماده او تیار کړی!

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ

الله هغه (ذات) دی چی مسخر (تابع) کړی ئی دی تاسی ته بحر سیند دپاره د دی چی گرځی بیړی په دغه (بحر) کښی په امر حکم د الله سره.

تفسير : یعنی د سمندر په شان مخلوق مو تاسی ته داسی تابع او مسخر گرځولی دی چی تاسی بلا تکلفه د خپلو بیړیو او جهازونو په وسیله پری گرځی! او له میلونو میلونو ژورو (دوبو) اوبو له پاسه پری تیریرئ او له یوی وچی څخه بلی وچی ته پری رسیدئ!

وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٦﴾

او دپاره د دی چی طلب کوئ تاسی له فضله د الله او دپاره د دی چی شکر ئی ویاسئ.

تفسير : یعنی بحری تجارت وکړئ!، یا ښکار وکړئ!، یا د ده له منځه مرغلری او نور شیان ویاسئ! او د دغو گرددو (تولو) منافعو او فوائدو د حاصلولو په وخت کښی هغه حقیقی منعم مه هیروئ! او د ده حق اداء کړئ او قدر ئی په ښه شان سره وپیژنئ! او په ژبه او زړه او قلب او قالب سره ئی شکریه اداء کړئ!

وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ

او په کار لگولی مسخر کړی ئی دی تاسی ته هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی (لکه لمر قمر نجوم) او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (لکه اوبه خاوره او حیوانات او نور) ټول (مسخر) له (طرفه د) الله (دی).

تفسير : یعنی پخپل حکم او قدرت سره ئی دغه گرد (ټول) شیان ستاسی په کار کښی لگولی دی. دغه د الله تعالی لویه مهربانی او فضل دی چی دغسی عظیم الشان مخلوقات ئی د انسانانو

د خدمت، منفعت او چرچو دپاره په کار کښی لگولی دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

بیشکه په دغه (تسخیر) کښی خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (په دغو مخلوقاتو کښی).

تفسیر : که انسان فکر او غور وکړی نو پوهیدلی شی چی دغه شی د ده له توانه، قوته او قدرته وتلی وو، محض د الله تعالیٰ په فضل او د ده د کامل قدرت په برکت دغه گرد (تول) شیان زمونږ په کارونو کښی بوخت (مشغول) او لگیا دی. نو لامحاله زمونږ دپاره هم دغه کار په کار دی چی په کوم کار کښی مشغول او لگیا شو. او هغه کار هم دا دی چی خپل عمر د هغه حقیقی منعم او علی‌الاطلاق محسن په عبادت او اطاعت کښی تیر کړو چی زمونږ خالق او مالک دی او پخپل مستعار حیات کښی یوه شیهه هم د الله تعالیٰ له یاده غافل نشو خو په هغه سره زمونږ عاقبت مسعود شی.

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

ووايه (ای محمده!) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی چی مغفرت (بښنه) وکړی (د آزار) هغو کسانو ته چی امید نه لری د ورځو (وقائعو حوادثو) د الله.

تفسیر : له «ایام الله» یعنی د الله له ورځو څخه هغه ورځی مراد دی چی په هغو کښی الله تعالیٰ خپلو دښمنانو ته کومه خاصه سزا ورکړی یا پر خپلو بندگانو کوم مخصوص انعام او اکرام ابذل او احسان وکړی لهذا له ﴿قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ﴾ څخه هغه کفار مراد دی چی د الله تعالیٰ له رحمت څخه بیخی ناامیده او د ده له عذابه بیخی بی فکره وی.

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی (الله) هغه قوم ته پر هغه چی وو دوی چی کسب کول به ئی.

تفسیر : یعنی ای مسلمانانو تاسی د دوی د بدل او انتقام اخیستلو په فکر کښی مه اوسئ! د

هغوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هغه پخپله دوی ته د دوی پر شرارتونو کافی او پوره سزا ورکوی او د مؤمنینو د صبر، تحمل عفوی او تیریدلو مناسبه صله هم ورکوی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا

هر هغه څوک چې وکړي (کوم کار) نیک نو (وکر ده دا کار) دپاره (د نفع) د ځان خپل او هر هغه څوک (چې وکړي کوم کار) بد پس پر هم ده دی (وبال او ضرر ئی).

تفسیر : یعنی د ښو کارونو مناسبه صله هغو کار کوونکیو ته رسیدونکی ده الله تعالیٰ هغه ته هېڅ ضرورت نه لري او بدی کوونکی پخپله په خپل حق کښی خراب تخم شندی او کړی ئی او د نقصان په فکر کښی اوسی او هر کار او عمل چې کوی په دغه علم قصد او نیت سره ئی وکړي چې د هغه نفع او نقصان دواړه زما خپل ځان ته رسیدونکی دی.

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

بیا خاص رب ستاسی ته به بیول کیږئ (په قیامت کښی لپاره د جزاء د اعمالو).

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چې هلته ورسېږی نو د دوی ټول ښېگنه (فائده) او خرابی د دوی په مخه ورځی او هر یو به د خپلو اعمالو او چارو نتیجه او سزا ومومی او د خپل عمل د میوی خوند به وشکی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته کتاب (توریت) او حکم (په تورات په مابین د خلقو کښی) او نبوت (موسیٰ) او هارون ته له دوی نه) او روزی کړی مو وه دوی ته له څیزونو پاکو حلالو (لکه من او سلوی).

تفسير : يعنى توريت ئى دركر، او سلطنت، يا د فيصلی قوت يا د پوهنى خبری، يا د دين پوه ئى درعطا كره او دير زيات انبياؤ الله ئى په تاسى كښى مبعوث كړل دغه خو روحانى غذا وه كه جسمانى غذا ته وگورئ هغه ئى هم په كثرت او افراط سره تاسى ته درعطاء كړى ده تر دى چى «من او سلوى» ئى هم پر تاسى نازل كړل.

وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٩﴾

او فضيلت ور كړى وو مونږ دوى ته پر خلقو (د زمانى خپلى).

تفسير : يعنى د هغى زمانى پر كړدو (تولو) خلقو دوى ته كلى فضيلت حاصل وو او د ځينو جزئيه و فضائلو په اعتبار نو د هغى زمانى قيد لگولو ته هم دومره ضرورت نه پاتى كيږي.

وَأَيَّدْنَاهُمْ بِبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْأَمْرِ

او ور كړى وو مونږ دوى ته ښكاره دلائل له امره (له دينى احكامو)

تفسير : يعنى نهايت واضح او مفصل احكام، يا ښكاره واضح معجزات چى د دين په باب كښى د حجت او برهان په شان وړاندې كول كيږي.

فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْيَابَيْنَهُمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٠﴾

پس ونه كړ اختلاف (دوى په امورو د دين كښى) مگر پس له هغه چى راغى دوى ته علم له جهته د هغه ضد او عناد چى وو په منځ د دوى كښى بيشكه رب ستا به حكم وكړى په منځ د دوى (او ستاسى) كښى په ورځ د قيامت په هغه شى كښى چى وو دوى چى په هغه كښى به ئى سره اختلاف كاوه.

تفسير : يعنى تاسى له ضده او عناده او له خپل نفسانيته اصلى كتاب پريښى دى او بيشماره فرقى جوړى شوى دى چى د دوى عملى فيصلی به د قيامت په ورځ كيږي. او هلته به دوى ته ښه

معلوم او دغه پته به ولکيري چي د دوي منشاء ماسواء د نفس پاللو او هووا او هوس خوښولو بل هيڅ شي نه وو.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾

بيا مو وگرځولي ته ولاړ پر شريعت ارته لياره له کاره د دين پس متابعت وکړه د هغه او متابعت مه کوه د آرزوگانو د هغو کسانو چي نه پوهيږي دوي (په حقيقت د توحيد).

تفسير: يعنى د دغو اختلافاتو او د گوند (دلي) او گوندبازي (دله بازئ) په موجوديت کښي مونږ تاسي د دين په صحيحه ليارى قائم کړئ. نو تاسي ته او ستاسي امت ته لارم دى چي پر دغى سمى صافى برابري ليارى باندې برابر او مستقيم واوسئ! او هيڅ کله په خطاء او تيروتلو سره هم د دغو جاهلانو او ناپوهانو په فکر غوښتنه او خواهشونو مه ځئ مثلاً د دوي غوښتنه داسي ده چي تاسي د دوي د طعن، تشنيع، ظلم او تعدى څخه په تنگ راشئ او د دعوت او تبليغ له کارونو څخه لاس واخلي! يا په مسلمانانو کښي هم داسي تفريق او اختلاف ولويږي چي دوي پخپله په هغه کښي اخته او مبتلا دي. په دغه صورت کښي واجب دى چي د دوي دغسې غوښتنې بيخي پائمالې او خرابې کړي شي؟.

إِنَّهُمْ لَنُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

بیشکه چي دوي له سره به دفعه نه کړي تا له (عذابه د) هيڅ شي،.

تفسير: يعنى د دوي په طرف ستاسي متمایل کيدل تاسي ته د الله تعالى په نزد هيڅ په درد نه خوري او په کار نه درځي.

وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

او بیشکه چي ظالمان ځيني د دوي دوستان (کار جوړونکي) دي د ځينو نورو او الله ولي دوست دي د متقيانو (په اعانت نصرت اثابت سره).

هَذَا ابْصَارُ النَّاسِ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةُ لِقَوْمٍ يُؤْقِنُونَ ﴿٤٠﴾

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً تَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ٢١

118

ضنک» او په عقبی کښی پرته (علاوه) له لعنت او خسران بل شی نشته. الغرض دغه دعوی بیخي غلطه او دغه خیال بالکل چتی (بیکاره) او مهمل دی چی الله تعالی به د نیکانو او بدانو موت او حیات سره یو شان کوی. د الله تعالی د حکمت مقتضا له سره داسی نه ده بلکه ضرور د ده مصلحت او معدلت د هغو دواړو د اعمالو جزاء او سزا په پوره او کامل صورت سره ورکړی او دیر صحیحه او درسته نتیجه به تری څرگندوی (ښکاره کوی). او د هر یوه د نیکی او د بدی فی الجمله ځینی آثار هم دلته هم ظاهروی مگر د هغوی پوره مشاهده او معائنه وروسته له مرگه کیږی.

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلَيُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۳۷﴾

او پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حقه سره (لکه چی مناسب وو) او دپاره د دی چی جزاء ورکړه شی هر نفس ته په هغه عمل سره چی کړی ئی وی او پر دوی به ظلم ونه کړی شی (په تزئید د سیئاتو یا تنقیص د حسناتو).

تفسیر : یعنی ځمکه او آسمانونه ئی هم داسی خوشی او چتی (بیکاره) نه دی پیدا کړی، بلکه په نهایت حکمت سره ئی د کوم خاص مقصد او مصلحت دپاره پیدا کړی دی شو مخلوق د هغو پر احوالو غور او دقت وکړی چی کوم شيان ئی جوړ کړی په ښه ډول (طریقه) او ښه حکمت او اتقان سره ئی پیدا کړی دی او له هغو ځنی دغه خبره ځان ته معلومه کړی او اندازه ئی ولگوي چی یوه ورځ هرومرو (خامخا) د دغو موجوداتو او د دغی عظیم الشانی کارخانی نتیجه هم ظاهریدونکی ده چی هغه ته آخرت وائی او هلته به هر چاته د ده د اعمالو جزاء او سزا، ثمره او نتیجه ور وړاندی کیږی، او هر څه ئی چی کرلی وی هغه به ریبی. د عمل له مکافاتو غافل مه شه! له غنمو غنم کیږی له اربشو نه اريشه

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

آیا پس وینی ته هغه څوک چی نیولی وی ده معبود خپل آرزو (د نفس) خپل او گمراه کړی وی ده لره الله په علم باندی (چی استعداد ئی ورته معلوم دی په ازل کښی).

تفسير : يعنى الله تعالى ته معلوم دى چى د هغه استعداد خراب دى او د دغى خبرى وړ (لائق) او مستعد دى چى له سمى ليارى څخه دى لورى او بل لورى ته درومى يا دا مطلب چى هغه بدبخت وروسته له علم، پوه، ايقان او اذعان گمراه شوى دى.

وَحْتَمَ عَلَى سَعِيهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشْوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ
مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٣﴾

او مهر لگولى وى پر غوړونو د ده او پر زړه د ده او گرځولى نى وى پر سترگو د ده پرده پس څوک به لياره وښيي ده ته پس له (گمراه کولو د) الله (ده لره) پس آيا تاسى پند نه اخلئ (او غور او دقت نه کوئ بلکه پند پرى واخلى).

تفسير : يعنى هغه سړى چى محض خپل نفسانى خواهش خپل حاکم او معبود وگرځوى او هر چيرى نى چى خواهش وى هغه لورى ته لار شى او د حق او باطل د معلومولو او بيلولو معيار له ده سره هغه د ده نفسانى خواهش او غوښتنه وى نو الله تعالى دى د ده په هم هغى خوښى کړى گمراهى کښى پرېږدى، بيا د ده حالت داسى کيږي چى نه نى غوړونه پند او نصيحت اورېدى شى، او نه نى په زړه کښى رښتيا خبرى ځاى نيولى شى او نه پرى پوهېدلى شى او نه د ده په سترگو کښى د بصيرت رڼا بريښي ظاهر دى چى الله تعالى هر هغه څوک چى د ده د اعمالو په سبب داسى يوه حالت ته رسوى بل به کوم قوت او طاقت وى چى وروسته له هغه دى پر هغى سمى ليارى راولى.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ

او وائى (کفار) نشته ژوندون مگر هم دغه ژوندون زمونږ دى په دغى دنيا کښى چى مړه کيږو او ژوندى کيږو او نه مو هلاکوى مگر زمانه.

تفسير : يعنى کفار وائى ماسوا له دغه ژوندانه بل ژوندون نشته بس هم دغه دنيا ده چى مونږ په کښى ژوندون کوو او مرو لکه چى د باران په اثر په ځمکه کښى شينکى او ترکودى زرغونېږي، لوئېږي، وچيږي او بيا له منځه ورکيږي د انسان حال هم پر هم دغه قياس کړئ چى يو وخت پيدا کيږي او تر يوه معينه وخته پورى ژوندون کوى او بالاخر د زمانى چورليدل او تدوير نى له منځه پورته کوى او ژوندون ته نى خاتمه ورکوى او د موت او حيات هم دغه

سلسله تل تر تله ادامه او تسلسل لری، او ما سواء له دی نه بل هیڅ شی نشته. حال دا چی د منکرانو دغه عقیده غلطه ده.

وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۲۲﴾

او نشته دوی ته په دغه (انتساب د مرګ زمانې ته) هیڅ قدر علم پوه نه دی دوی مګر ګمان کوی (او اټکل چلوی او دغه خبره بی دلیله وائی).

تفسیر : یعنی «دهر» د زمانې نوم دی چی هغه هیڅ کار کوونکی نه دی ځکه چی په هغه کېنې نه حس شته او نه شعور او نه اراده لامحاله د دوی مقصد به له دی نه بل کوم شی وی چی هغه د دوی په زعم نه معلومیږی، لیکن په دنیا کېنې د هغه تصرفات چلیږی نو بیا د هم دغو تصرفاتو او تحولاتو نسبت ولی پاک الله تعالی ته ونه کړی شی چی د ده وجود او علی الاطلاق متصرفوالی له فطریه وو دلائلو او عقلیه وو او نقلیه وو براهینو څخه ثابت شوی دی او د زمانې تحولات تبدیلات او انقلابات او د ورځی او د شپې تبدیل او اختلاف او نور ټول د ده د قدرت په لاس کېنې دی هم دغه معنی په حدیث کېنې ښوولی شوی ده چی «دهر» الله دی نه ښائی چی دهر ته بد وویلی شی، ځکه څه مهال (وخت) چی انسان دهر ته بد وائی په دی نیت ئی وائی چی د دهر حوادث ورته منسوبیږی، حال دا چی د دهر ټول حوادث د الله تعالی په مشیت او ارادی سره کیږی نو د دهر بد ویل په حقیقت کېنې د الله تعالی په حضور کېنې بی ادبی او گستاخی ده اعاذنا الله منه.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اُنْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۳﴾

او هر کله چی ولوستل شی پر دغو (کفارو) آیتونه (د قرآن) زمونږ ښکاره نو نه وی حجت دلیل د دوی مګر دا چی وائی راوولی پلرونه زمونږ که چیری یی تاسی رښتینی (په دغی وینا خپلی کېنې چی پس له مرګه بیا ژوندون دی).

تفسیر : یعنی کله چی د لوی قرآن آیات یا د بعث بعد الموت دلائل دوی ته اورول کیږی نو وائی چی مونږ له سره د دغو دلائلو منونکی نه یو هوا که تاسی پخپله په دغی دعوی کېنې رښتینی یی نو زمونږ مړه پلرونه او نیکونه راژوندی کړی او راوئی ښی، نو خامخا مونږ به ستا

دغه گوردی (تولی) خبری منو چی بیشکه پس له مرگه په حقه او رشتیا سره بیا ژوندی کیدل شته.

قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمَيِّتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ
لَا رَيْبَ فِيْهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢٦﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی الله ژوندی کوی تاسی بیا مړه کوی تاسی بیا به سره تولوی تاسی ورځی د قیامت ته چی نشته هیڅ شک په (راتلو د) هغی کښی ولیکن زیاتره (کافران) خلق نه پوهیږی. (نو ځکه تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی هغه ذات چی یو ځلی مو ژوندی کوی او بیا مو وژنی هغه ته دغه کار څه سختی او اشکال لری چی تاسی بیا ژوندی کوی او بیا مو گورد (تول) سره یو ځای راتول او جمع کوی؟.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِذُ يَحْشَرُ
الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٢٧﴾

او خاص الله لره دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً و عبیداً) او په هغه ورځ کښی چی ودریږی قیامت نو په دغه ورځ به زیان کاره شی مبطلان (کافران).

تفسیر : په هغی ورځی کښی چی ذلیل، سپک او خوار ودریږی نو هلته به دوی ته دغه خبره ښکاره او څرگندیږی (ښکاریږی) چی تیروتلې او غولیدلې وو.

وَتَرٰی كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتٰبِهَا الْيَوْمَ تُحْجَرُونَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

او وبه وینی ته (ای کتونکیه په قیامت کښی) هر امت ناست پر ځنگونو

خپلو (له خوفه او هيښته) هر يو امت به رابللي شي په طرف د کتاب اعمالنامې خپلې (نو وږه ويل شي دوی ته له جانبې د الله چي) نن ورځ به جزاء درکړه شي (تاسي ته د) هغو (اعمالو) چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي)

تفسير : يعنی د اعمالنامې په طرف بلل کيږي چي راځي سم له دی سره حساب راکړئ! نن هر سړی ته د ده له هغه عمل سره سم بدل جزاء او سزا ورسيږي چي په دنيا کښي ئی کړی وی.

هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ

دغه کتاب زمونږ دی خبری کوی (او شاهدي وائي) پر (اعمالو د) تاسي باندی په حقه سره.

تفسير : يعنی هر هغه کار چي کړی ئی وی، دغه اعمالنامه به هم هغه په پوره او کامل صورت سره درښي او د یوی ذری په اندازه به هم په هغه څه تزئید او تنقیص نه کيږي.

إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

بيکښه مونږ وو چي امر به مو کاوه په ليکلو سره د هر هغه څه چي وئ تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي).

تفسير : يعنی زمونږ په علم کښي هر شي له ازله شته، مگر د دوی د انضباط دپاره زمونږ پريښتی مقرري دی چي د دوی گړد (تول) اعمال حقاً حقاً وليکي، نن د دوی ليکلي شوي مکمل رپورت ستاسي په مخ کښي پروت دی.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

پس هر څه هغه کسان چي ايمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس ننباسي دوی رب د دوی په رحمت (جنت) خپل کښي دغه (ننوتل د

جنت) هم دغه بری دی ښکاره .

تفسیر : یعنی په جنت کښی به الله تعالی مومنان داخلوی چی هلته په اعلی درجه سره رحمت او هر قسم مهربانی وی.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَتِي تُلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ
وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿۳۱﴾

او هر څه هغه کسان چی کافران شوی دی (ویه ویل شی دوی ته داسی) آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) زما چی لوستل کیدل به پر تاسی باندی پس تکبر مو وکړ (او ایمان مو پری رانه وور) او وی تاسی قوم گنهگاران (کافران).

تفسیر : یعنی زمونږ له طرفه د پندونو او نصیحتونو پوهولو او د حجت د اتمام گردی (تولی) خبری دوی ته ور رسولی شوی دی، او له هیڅ پلوه هیڅ یو قصور او لندون په دغه مورد کښی نه دی پائی، خو سره له هغه هم د دوی د غرور او تکبر سر ښکته نشو او بالاخر د پخو مجرمانو په حیثیت واوښتل یا له ﴿وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ﴾ څخه داسی مطلب واخیست شی چی تاسی لا له پخوا څخه جرائم کوونکی خلق وی.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ
مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُتَّقِينَ ﴿۳۲﴾

او هر کله چی ویه ویل شو (تاسو ته ای کفارو چی) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په ژوندون سره) او قیامت نشته شک په (راتلو) د هغه کښی نو ویه ویل تاسی نه پوهیږو چی څه شی دی قیامت گمان نه کوو مگر گمان لږ او نه یو مونږ یقین راوړونکی (په راتلو د قیامت).

تفسیر : یعنی مونږ په دی باندی هیڅ نه پوهیږو چی قیامت به څرنګه وی؟ ته د قیامت کوم عجیب او غریب احوال چی بیانوی مونږ پر هغه له سره یقین او باور نشو کولی، هوا دغو خبرو او اترو او ستا د دیرو آوړولو په اثر یو لږ څه ضعیف امکان او یوه توره تیاره خیال ئی زمونږ

په افکارو کښی کله نا کله راځی چی هغه بيله خبره ده .

وَبَدَأَ لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٦﴾

او ښکاره به شی (په قیامت کښی) دوی ته ناکاره والی (بدی جزاوی) د هغو (بدو اعمالو) چی کړی وو دوی (په دنیا کښی) او چاپیر (نازل) به شی په دوی عذاب د) هغه چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی .

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چی قیامت راشی، د دوی دغه ټول بد کارونه او د هغو نتائج به د دوی په مخ کښی ورواندی کیږی، او د عذاب او د نورو انذاراتو په نسبت څه توکی تکالی چی دوی به کولی هغه ټول به د دوی په مخ کښی راځی او دوی چپ له خپل تصویره په هم هغو کښی اخته او ککر کیږی .
د ملائكة العذاب په ژبه دغو کفارو ته د الله تعالیٰ اعلیٰ شانه واعظم برهانه له جانبہ دغسی خطاب کیږی چی .

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسِفُكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

او ویه ویل شی چی نن ورځ به هیر کړو (پری به ږدو) مونږ تاسی (په دوزخ کښی) لکه چی هیر کړی وو تاسی ملاقات د ورځی ستاسی دغه (چی ورځ د قیامت ده) .

تفسیر : یعنی په دنیا کښی دغی لوئی ورځی ته مو هیڅ فکر او خیال نه وو او بیخی مو هغه نه یادوله نن مونږ هم په لطف او مهربانی سره ستاسی یادونه نه کوو او تل تر تله مو په هم دغه عذاب کښی هم هغسی سره خوشی پریږدو لکه چی تاسی په دنیوی مزو، میلو، او چرچو کښی دوب تللی وئ .

وَمَا أُولَئِكَ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ ذَلِكَُم بِأَنكُمْ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

او غای ستاسی اور دی او نشته تاسو ته هیڅوک له مددگارانو (چی مو تری

خلاص کړی). دغه (تعذيب له دی سببه دی) چي بيشکه تاسي نيولی مو وو آيتونه (د قرآن) د الله په توکو سره او مغرور کړی وئ تاسي دغه ژوندون لږ خسيږ.

تفسير : يعنی په دنيوی مزو او چرچو کښی داسی مشغول او لگیا شوی وئ چي له سره دغه خبره ستاسي په فکر او خيال کښی نه گرځيده چي کله به دلته راځئ، او له الله تعالی سره مخامخ کيدونکی یئ، او که څه خيال هم تاسي ته در پيدا شوی وو نو داسي به مو گنل او تصور به مو کاوه څرنګه چي نن په دنيوی ژوندانه کښی مونږ د مسلمانانو حریف او مقابل طرف گنلی کيږو په اخروي ژوندانه کښی به هم مونږ د هم داسي قوت او زور خاوندان يو.

فَالْيَوْمَ لَا يَخْرُجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٢٥﴾

نو نن ورځ وبه نه ايستلی شی دوی له دوزخه او نه به د دوی عذر قبول (او توبه ومنله) شی.

تفسير : يعنی نه دوی له دوزخه ايستل کيږی او نه داسي کومه موقع دوی ته ورکوله کيږی چي په هغی کښی څه عبادت او رياضت وکړی او د رب العزت د رضا میمنت ځان ته حاصل کړی.

فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ الْعَلِيمِ ﴿٢٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

پس خاص الله سره ده توله ثناء صفت چي رب د آسمانونو او رب د ځمکي دی رب د ټولو عالميانو دی. او خاص الله لره ده لوئی په آسمانونو او په ځمکه (په علویاتو او سفلیاتو) کښی او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چي هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسير : ښائی چي انسان الله تعالی ته متوجه شی! او د ده د احساناتو او انعاماتو قدر وکړی! او پر هدایاتو ئی تګ وکړی او له نورو گردو (ټولو) څخه وشکوی! او محض د ده خوښی او رضا ځان ته حاصله کړی او تل تر تله په هم دغه فکر او ذکر کښی اوسی! تل د ده د عظمت او قدرت په مقابل کښی پخپل واک او اختیار د زړه له کومی مطیع او منقاد وی! له سره د

سرکشی، تمرد، طغیان او عصیان، خیال او گمان پخپل زړه او مخپله کښی ونه گرځوی! په
 قدسی حدیث کښی راغلی دی. «الكبرياء ردائي والعظمة ازاری فمن نازعني واحداً
 منهما قذفته في النار» کبریاء زما شخادر دی او لوی زما ازار دی نو هر څوک چی په دغو
 دواړو کښی له ماسره منازعه یا کشمکش وکړی زه به ئی په سخت اور کښی په غوڅارولو سره
 غورځوم. «اللهم اجعلنا مطيعين لامرک وجنبنا غضبک وقنا عذاب النار انک
 سمیع قریب مجیب الدعوات».

تمت سورة الجاثية بعونه وصونه فله الحمد والمنة وبه التوفيق.

سورة الاحقاف مكية الا الايات (١٠ و ١٥ و ٣٥) فمدنية وهي خمس وثلاثون آية و اربع ركوعات
 رقم تلاوتها (٤٦) تسلسلها حسب النزول (٦٦) نزلت بعد سورة الجاثية
 «د الاحقاف» سورت مكي دي پرته (علاوه) له ١٠ و ١٥ و ٣٥ آياتونو شخه چي مدني دي (٣٥)
 آيته (٤) ركوع لري په تلاوت كيني (٤٦) او په نزول كيني (٦٦) سورت دي وروسته د
 «الجاثية» له سورته نازل شوي دي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمَّ ١ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ٢ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ٣

راليږل د دی کتاب (قرآن) دی له طرفه د الله ښه غالب قوي (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوي) نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او هر هغه څیزونه چی په منځ د دی دواړو کښی دی مگر په حقه (دپاره د دی چی دلالت وکړی په قدرت او وحدانیت زمونږ) او (په) ټاکلی (مقرر کړی) وعدی سره.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه او دا گردی (تولی) کارخانې الله تعالیٰ خوشی چتی (بیکاره) نه دی جوړی کړی. بلکه هغه گردی (تولی) ئی د یوه غرض او مقصد دپاره پیدا کړی دی چی تر یوه ټاکلی (مقرر کړی) مدت او ایښود شوی نیتی او معین ميعاد پوری به هم داسی چلیږی کله چی د دی نړی (دنیا) نتیجه رابکاره شی نو هغه ته به آخرت وایه شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ٤

او هغه کسان چی کافران شوي دي له هغه څیزه چی دوی پری ویرولی شی (چی قرآن دی) مخ گرځوونکی دی

تفسیر: یعنی له بد انجام څخه نه ویریږي او د آخرت دپاره څه تیاری نه کوي کله چی د آخرت خبری آوری نو په یوه غوړ ئی ننوځی او له بل غوړ څخه ئی وځی او ژر تر ژره ئی هیروی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَاتَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

ووايه (ته ای محمده!) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما په (حال د) هغو (بتانو) چی بولئ ئی عبادت کوي تاسی بی له الله وښیئ تاسی ماته کوم دی هغه څیز چی پیدا کړی دی دوی له ځمکی څخه؟ آیا شته دوی ته څه شرکت په (پیدا کولو د) آسمانونو کښی؟ (یعنی نشته له الله سره شریک)

تفسیر: یعنی قدوس الله تعالی آسمان او ځمکه او گرد(تول) مخلوقات پیدا کړی دی آیا په رښتیا سره ویلی شی چی د ځمکی کومه توته یا د آسمان کومه برخه بل چا پیدا کړی ده؟ یا ئی پیدا کولی شی؟ نو دوی بیا ولی هغه خپل باطل معبودان له الله تعالی سره بولی؟ بلکه زیات له هغه څخه ئی ولی گنئ؟ او ولی غوښتنی ورځنی کوي؟ دا «ام» بمعنی د همزی د انکار دی.

إِيتُونِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿۴۰﴾

راوړئ تاسی ماته کوم کتاب (چی راغلی وی تاسی ته) پخوا له دغه (قرآنه) یا یوه باقی علامه دلیل له علمه (د پخوانیو انبیاء) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی کښی چی په عبادت کولو د دی بتانو به الله ته نژدی کیږی)

تفسیر: یعنی که دوی د خپل شرک په دعوی کښی رښتین وی نو د کوم آسمانی کتاب سند درښکاره کړی یا په داسی یو علمی اصول سره دی دا خپله وینا جوته (ثابته) کړی چی د عاقلانو په مخکښی د منلو وړ(لائق) وی که پر یو څیز باندی نه عقلی او نه نقلی دلیل په لاس وی نو هغه په څه ډول(طریقه) د منلو او آوریډلو وړ(لائق) کیدی شی؟

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَفْلُونَ ⑤

او شوک دی دیر گمراه (یعنی هیڅوک نشته دیر گمراه) له هغه چا چي بولي بي له الله څخه هغه چي نشي قبلولي هغه لره (دعاء سؤال) تر ورځي د قيامت پوري (چي هغه بتان دي) او دغه (بتان) له دعاء بلني د دغو (عابدانو څخه) بي خبره دي (ځکه چي جمادات دي)

تفسير: يعنی له دی څخه به لویه گمراهی او زیات حماقت څه شی وی چي یو ناپوه خپل الله تعالی پرېږدي او له داسي یو بی ژوند او بی واک مخلوق څخه د خپلو اړتیاوو (مجبورو) او احتیاجاتو په پوره کولو کښی امداد او مرستی (مدد) وغواړی چي هغوی پخپل مستقل اختیار د هیچا غیر نشي اوریدلی بلکه دا هم کومه ضروري خبره نه ده چي که هغوی له داسي غږیدلو څخه خبر هم شی، د تیږو (گټو) او خاورو او د نورو شیانو بتان خو لا پرېږده پرستی او پیغمبران هم هغه خبری آوری او همغه چاری کولی شی چي د هغو اجازت او قدرت د پاک رب العزت جل جلاله له لوري هغوی ته ورکړی شوی دی.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ⑥

او کله چي راتول کړل شی خلق (لپاره د حساب) وی به (وبه گرځي) دغه (بتان) دغو (خپلو عابدانو) ته دشمنان او وی به (وبه گرځي) دغه (معبودان) په عبادت د دغو (عابدینو خپلو) منکران

تفسير: يعنی په آخرت کښی چي امداد او معاونت ته ئی دیره اړتیا (احتیاج) او حاجت وی نو دا بی وسه معبودان خپلو عابدانو ته څه مرستی (مدد) رسولی شی؟ بلکه لکه دشمن د دوی په مخکښی به ودیږي او له دوی څخه به خپله سخته بیزاری او خپګان ښکاروی تر دی چي داسي به هم وائی ﴿مَا كَانُوا إِلَّا تَاغُوتًا﴾ جزء ۲۰ (د قصص ۷ رکوع ۶۳ آیت) یعنی دا خلق مونږ نه پیژنو او نه ئی زمونږ بندګی کړی ده نو تاسی فکر وکړئ چي په هغه وخت کښی به دوی ته څومره حسرت او ندامت ورپېښیږي.

وَإِذَا نُتِلُّ عَلَيْهِمُ ابْنَاتُ بَنِي إِسْرَءِيلَ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْحَقِّ
لَسَاءَ جَاءَ لَهُمْ هَذَا إِسْحَرُ مَبِينٌ ⑦

او کله چي ولوستل شي پر دغه (اهل د مکي) باندې آيتونه (دلائل د قدرت) زمونږ ښکاره نو وائي هغه کسان چي کافران شوي دي حق (قرآن) ته کله چي راشي دوي ته چي دا سحر جادو دي ښکاره

تفسير: يعني دا خلق اوس د آخرت هيڅ فکر نه کوي او نه نصيحت او نه پند او نه ښوونې ته غور ږدي که د پاک قرآن آيتونه دوي ته واورول شي نو په غفرد (ضد) سره وائي چي دا خو ظاهر سحر کودی او جادو دی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ

بلکه وائي دوي له ځانه ئي جوړ کړي دي (محمد دغه قرآن او د الله له جانبې نه دی راغلی)

تفسير: يعني د جادو ويلو څخه زياته قبيحه او شنيعه د هغوی دا دعوی ده چي قرآن مجيد دوي له خپله ځانه جوړ کړي دی، او د خورا(دير) لويو دروغو نسبت ئي الله تعالی ته کوي (العیاذ بالله).

قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنْ اللَّهِ شَيْئًا

ووايه (ته ای محمده! دوي ته) که ما جوړ کړي وي دغه (قرآن فرضاً) له ځانه پس نه به شیء تاسی مالکان (خلاصوونکی) ما لره له (عذاب د) الله په مخکښی هیڅ قدر (نو ولی به ترم دغومره لوی دروغ پر الله باندی؟)

تفسير: يعني پر الله تعالی باندی دروغ ويل ډیر لوی جرم دی که په فرض محال سره داسی جسارت هم وکړم نو گواکي په لوی لاس می خپل ځان د الله تعالی لوی غضب او ډیر سخت عذاب ته وروړاندی کړ، لږ څه خو خیال وکړئ هغه سړی چي پخپل گرد(تول) عمر کښی پر بندگانو باندی دروغ نه وی ویلی او په ډیرو کوچنیو کوچنیو (ډډو وډو) معاملو کښی د الله تعالی له داره رږدی نو څرنگه به یو ناڅاپه پر الله تعالی باندی دروغ وائي او خپل ځان پخپل لاس په داسی لوی عذاب کښی اخته کوي چي د دنیا هیڅ یو قوت له هغه څخه ژغوروونکی (بچ کوونکی) نشي کیدی. فرض ئي کړئ که زه رښتیا په دروغو سره تاسی د خپل ځان تابع کړم نو تاسی به می څرنگه د الله تعالی د هغه قهر او غضب څخه وژغورلی (وساتلی) شیء چي هغه د

نبوت دروغجنو مدعیانو ته تا کلي (مقرر) شوی دی چی په دروغو خان پیغمبر بولی او کله چی ما له الله تعالیٰ څه بدی راپیښی کړی نو تاسی به له ما سره څه ښیگنې (فاندی) وکړلی شی؟ آخر زما خلویښت کلن حالات او سوانح تاسی گړدو (تولو) ته معلوم دی چی زه نه دومره بی خوفه او بی باکه او نه داسی بی عقل یم چی د ځینی مخلوق د خوښولو دپاره د الله تعالیٰ خپګان خان ته وگتم په هر حال که زه معاذ الله کاذب او مفتري یم نو د هغه ویاړ به زما په غاړه وی.

هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنَكُمْ

دغه (الله) ته ښی معلومی دی هغه خبری چی تاسی لکيا یی، په هغو کښی، کافی دی دغه (الله) ښه شاهد حق ښوونکی په منع زما او په منع د تاسی کښی (چی دغه قرآن له جانبه د الله دی)

تفسیر: یعنی هغه خبری چی تاسی ئی ویونکی یی الله تعالیٰ ته هغه ښی معلومی دی نو ځکه د لغو او چټی (بیکاره) خبرو او بیکاره خیالاتو څخه وگرځئ! او د خپل انجام په فکر کښی ولوړئ! که د الله تعالیٰ حق رسول ته کاذب او مفتري وایئ نو د دی خبری پای (آخر) دروند دی ولی چی الله تعالیٰ ته زمونږ او ستاسی هیڅ کومه پټه خبره پټه نه ده هغه په خپل صحیح او محیط علم سره موافق د هر چا له چاری سره سمه معامله کوونکی دی زه هغه پاک الله د خپل او ستاسی په منع کښی شاهدوم هغه به د خپل قول او فعل سره راپیښی چی کوم یو رښتیا وائی؟ او کوم یو دروغجن دی؟ او افتراء کوی.

وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝

او هم دغه (الله) دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که اوس هم له هغو خبرو څخه خپله خوله ونیښئ نو وبه ښلی شی؟ او وپوهیږئ چی دا ښښه د الله له لورینی (مهربانی) او ښښی او حلم څخه ده چی سره له دی چی ستاسی په جرایمو باندی پوه دی او پوره قوت او قدرت هم لری چی تاسو ووژنی او په راز راز (قسم قسم) بلاوو کښی مو اخته کړی خو بیا هم له تاسی سره ښه کوی.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَاعٍ مِنَ الرُّسُلِ

ووايه (ای محمده دوی ته) نه یم زه اول له رسولانو (بلکه زما نه پخوا هم رسولان تیر شوی دی)

تفسیر: یعنی تاسی زما له دی خبرو څخه ولی دومره بد وړئ؟ ما کوم نوی شی له ځان سره نه دی راوړی. له ما څخه مخ کښی هم د نبوت او رسالت سلسله جاری وه. زه هم هغه خبره کوم چی هغوی کوله، له هغو گردو(تولو) پیغمبرانو څخه وروسته زه د الله تعالی له لوری رسول او استاخی شوی یم. او هغه خبری تاسی ته دررسوم چی پخوانیو پیغمبرانو هم ویلی دی نو له دی حیثیه هم زه د کومی نوی خبری ویونکی نه یم. بلکه د دیرو پخوانیو زیرو مصداق یم چی تاسو ته مخامخ شوی یم. نو د هغه په منلو کښی څه اشکال درپښی دی؟.

وَمَا أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَيْتُمُ الْآمَافِيُوحَىٰ إِلَىٰ وَمَا
أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ٩

او نه پوهیږم چی څه به وکړل شی له ما سره (په دنیا کښی) او نه (پوهیږم) چه څه به وکړل شی له تاسو سره (په دنیا کښی) نه کوم زه پیروی متابعت مگر خو د هغه (حکم) چی رالیږلی شوی دی ماته (چی قرآن دی) او نه یم زه مگر ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: یعنی زه له دی خبری سره هېڅ اړه (تعلق) او کار نه لرم چی زما د دی کار وروستنی نتیجه څه کیږی؟ او له ما سره به الله تعالی څه معامله کوی؟ او له تاسی سره به څه چاری کوی؟ او نه اوس زه پوره پوره تفصیلونه د خپل او ستاسی د انجام په نسبت ښوولی شم چی په دنیا او آخرت کښی به څه څه پیښی پېښیدونکی وی؟ یوه خبره کوم چی زما کار یواخی د الله تعالی د وحی اتباع او د الله جل جلاله د حکم امتثال او د کفر او د عصیان له خرابو نتایجو څخه په ډیر ښکاره ډول(طریقه) سره د خلقو پوهول دی له دی نه زیات هغه شیان چی زما او ستاسو په مخکښی په دنیا او آخرت راتلونکی دی د هغو گردو(تولو) تفصیلات سم د لاسه زه نشم درښوولی او نه په داسی خبرو کښی له لویدلو څخه کوم مطلب لرم. د بندگانو کار د الله تعالی د احکامو د منلو په وخت کښی دا دی چی هغه فقط د زړه له کومی په اخلاص سره بلاکم او کیف ومنی او اجراء ئی کړی او د هغو له نتایجو څخه پوښتنه ونه کړی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ عَلَى مِثْلِهِ قَا مَن وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝

ووايه (ته ای محمده دوی ته) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما (چی خه حال به وی ستاسو) که چیری وی دغه (قرآن) له جانبه د الله حال دا چی کافران شوی یئ تاسی په ده سره او بیا شاهی ویلی ده یوه شاهد له (علماؤ) د بنی اسرائیلو په مثل حقیقت د داسی یو کتاب باندی پس ایمان راوړی وی (پری هغه شاهد) او تکبر کړی وی تاسی (له ایمان راوړلو پری نو آیا تاسو نه یئ ظالمان؟ بلکه خامخا ظالمان یئ!) بیشکه الله نه ښیي سمه صافه لیاره قوم ظالمانو ته

تفسیر: په دغه زمانه کښی د عربو ناپوهان د بنی اسرائیلو له علم او فضل څخه مرعوب وو کله چی زمونږ د پیغمبر د نبوت آواز (انگاز) خوره شوه نو گردو(تولو) مشرکانو د دوی د بعث په نسبت د بنی اسرائیلو له پوهانو څخه پوښتنی کولی او غوښتل ئی چی د هغوی په خولو دوی دروغجن وښیي. او د خپلو ویناوو دپاره کومه خبره زده کړی او وئی وائی چی وگورئ! د علم خاوندان او اهل الکتاب هم د ده خبری دروغ گنی خو په دی مقصد کښی هم مشرکان تل ناکام شول او الله تعالی د هم هغو بنی اسرائیلو په ژبو زمونږ د پیغمبر تصدیق او تائید وفرمایه. او دا ئی ورښکاره کړه چی هغوی هم لکه پاک قرآن غوندی یو آسمانی کتاب چی توریت دی او یو پیغمبر چی حضرت موسی علیه السلام دی لری نو ځکه د حضرت د رسالت دعوی او د قرآن نزول او رښکته کیدل کوم نوی شی نه دی. له یهودانو ځینی عالمانو په ښکاره ډول (طریقه) سره هم اقرار وکړ چی بیشکه زمونږ په توریت کښی لیکلی دی چی له عربو څخه به یو عظیم الشان رسول مبعوث شی چی د یوه مقدس آسمانی قرآن لرونکی وی او دا رسول هم هغه موعود پیغمبر رښکاری او دا کتاب ئی هم هغه آسمانی کتاب دی چی مونږ په توریت کښی لوستلی دی د یهودانو د عالمانو دا شهادتونه فی الحقیقت له هغو پخوانیو ویناوو سره سم وو چی سره له زرهاوو تحریفونو او تبدیلو تر اوسه پوری په توریت او نورو کتابونو کښی لیکل کیږی چی له هغو څخه رښکاریږی چی د بنی اسرائیلو دیر لوی او مقدس گواه حضرت موسی علیه السلام په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه داسی شاهی ورکړی ده چی د بنی اسرائیلو له اقاریو او ورونو څخه په بنی اسمعیل کښی به زما په شان یو پیغمبر راشی لکه چی د جزء ۲۹ (المزمل) په اوله رکوع ۱۵ آیت کښی راغلی دی ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا﴾ له هم دی سببه وو چی ځینی منصف او حق خوښوونکی یهودان احبار لکه عبدالله بن سلام او نور زمونږ د پاک پیغمبر په اول لیدلو کښی مسلمانان شول او وئی ویل «ان هذا الوجه ليس بوجه

کاذب» نه دی دا مخ د دروغجن او هغوی د پاک قرآن غوندی د یو واضح الاعجاز کتاب په حقانیت باندی شاهی ولوستله کله چی موسی علیه السلام د یوه شی په وقوع باندی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه زیری وکړی او یقین ولری او د یهودانو علماء د هغه په صدق باندی شاهی ورکړی او د هغوی ځینی احبار برسیره د ژبی په شاهی ورکولو په زړه سره هم داسی شاهی ورکړه چی په اسلام مشرف شول نو سره له دومره شهادتونو که تاسی د خپلی لوینی او غرور لامله (له وجی) هغه نه منئ نو وپوهیږئ چی له دی څخه به کومه سخته گناه بله نه وی او داسی ظالم او لوی گنهگار ته نه ښائی چی د نجات او فلاح څه توقع ولری.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی په حق د هغو کسانو کښی چی ایمان ئی راوړی دی (داسی) که چیری وی (دا ایمان راوړل) خیر بهتر نو نه به وو ږومبی شوی (دغه خوار مؤمنان) پر مونږ باندی هغه ته (بلکه مونږ اشراف به پری ږومبی شوی ؤ نه دغه خواران او ضعیفان مسلمانان)

تفسیر: یعنی زیاتره مسلمانان کمزوران ذلیلان، وینځی مریان دی که دا دین ښه وی نو ښو سړیو به مندی وروھلی او د هغه په منلو کښی به ئی زمونږ په شان پوهان، لویان، عزتمندان او مالدار څرنگه له دی مریانو او وینځو څخه وروسته پاتی کیدل؟

وَإِذْ كُنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ قَائِلِينَ

او کله چی سمه صافه لیاره بیا نه مونده دغو (منکرانو) په دغه قرآن سره نو ژر ده چی وبه وائی دوی دغه (قرآن) دروغ پخوانی دی

تفسیر: یعنی پخوانیو خلقو هم تل داسی خبری سره جوړولی ښائی چی دا به د ﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَٰءِيلَ﴾ او د ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدَعَايِنِ الرَّسُلِ﴾ جواب وی.

وَمِنْ قَبْلِهِ كَتَبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَٰذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ

حال دا چی پخوا له دغه (قرآنه) کتاب (توریت) د موسی امام پیشوا لپار ښوونکی وو (مؤمنانو ته) او (سبب د) رحمت وو (پر دوی) او دغه (قرآن) یو کتاب تصدیق کوونکی دی (هغو پخوانیو کتابو لره)

تفسیر: یعنی دا پخوانی دروغ نه دی بلکه پخوانی رښتیا دی چی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه توریت هم د هم دی اصول تعلیم او ښوونه کړی ده او د هغه اقتداء گردو (تولو) پیغمبرانو او ولیانو کوله او پخپلو بشارتو د تعلیم سره ئی گردو (تولو) راتلونکیو نسلونو ته د هدایت رښتیا ښی لیاری وروښوولی او د رحمت وروڼه ئی ورپرانیستل. اوس پاک قرآن نازل شوی دی او د هغه تصدیق کوی. لنده ئی دا چی دواړه کتابونه یو د بل تصدیق کوونکی دی. او هم دا حال د نورو سماوی کتابونو دی.

لِسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَيُبَشِّرَ لِلْحَسَنِينَ ۝۱۳ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝۱۴

په دی حال کښی چی په ژبه عربی دی دپاره د دی چی وویروی (دغه قرآن) هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی «پر ځانونو خپلو په کفر سره» او زیږی (د خوشالی) دی نیکو کارانو (مؤمنانو) لره (په جنت سره) بیشکه هغه کسان چی وائی رب زمونږ الله دی (نه بتان) بیا ټینگ ودریږی (په عبادت د ده) پس نه به وی (هیڅ) ویره پر دوی او نه به وی دوی چی خپه به شی (په آخرت کښی)

تفسیر: هم داسی آیت د «حَم السجدة» سورت په څلېرویشتمه سپاره کښی تیر شوی دی ښائی چی د هغه فوائد هلته ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝۱۵

دغه کسان یاران اوسیدونکی د جنت دی په دی حال کښی چی همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښی ورکوله به شی دوی ته جزاء په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د نیکو چارو په سبب د حق تعالی په رحمت به همیشه په جنت کښی پاتی کیږی.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۝۱۶

او وصیت حکم مو کړی دی هر انسان ته له مور او پلار خپل سره د احسان نیکی کولو

تفسیر: د قرآن کریم په څو ځایونو کښی حق تعالیٰ خپل حق د مور او پلار له حق سره یو ځای بیان فرمایلی دی ځکه چی حقیقی موجد خو الله تعالیٰ دی لیکن په عالم اسباب کښی د اولاد د وجود ظاهری سبب والدین دی، او د حق تعالیٰ د ربوبیت د شان خاص مظهر وایه شی. دلته هم رومی په ﴿إِنَّ الدِّينَ قَالُوا لِلَّهِ ثُمَّ لَمَّا ذُكِّرُوا بِهِ عَصَوْا﴾ کښی د الله تعالیٰ د حقوقو ذکر وو اوس ئی د والدینو حق راوښود. یعنی انسان ته حکم ورکړی شوی دی چی له خپلو والدینو سره ښه سلوک وکړی! د هغوی تعظیم، محبت خدمت کول او خوښی خپل سعادت وگنځ! په بل ځای کښی ئی دا ښوولی دی. که والدین مشرک هم وی بیا هم له هغوی سره په دنیا کښی ښائی ښه معامله وکړی! په تیره بیا د مور خدمت کول چی د ځینو وجوهو لامله (له وجی) د هغی حق دی له پلار څخه زیات اداء کړ شی لکه چی صحیححه احادیث په دی باندی دال دی. ځکه چی

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا

پورته کړی (ساتلی) ئی ده دی (په نس خپل کښی) مور د ده په سختی سره او (بیا) ئی ایښودلی (ځپړولی) دی ده لره په سختی سره،

تفسیر: یعنی کله چی حمل د څو میاشتو شی د هغه دروندوالی معلومیږی مور په دی وخت کښی او د تولد په وخت کښی څومره صعوبتونه او ریزونه (تکلیفونه) پر ځان آخلی بیا خپل کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکوی او تر کلونو کلونو هغه هر راز (قسم) ریزونه (تکلیفونه) په ځان کالی (برداشت کوی)، روزنه او پالنه ئی کوی. خپله آرامی او هوسائی (راحت) د هغه په هوسائی (راحت) او آرامی باندی جاروی (قربانوی) پلار هم تر زیاتی اندازی پوری په دغو تکلیفونو کښی مل وی او د هغه د روزنی وسیلی ورغوندوی بیشکه چی دا گردی (تولی) چاری د فطرت په تقاضا کیږی او د هم دی فطرت تقاضا وی چی اولاد د خپل مور او پلار دا محبت او شفقت محسوس کړی او د هغوی د هغه محنت او ایثار قدر وکړی.

تنبيه: په حدیث کښی د پلار د خدمت کولو امر یو ځلی او د مور د خدمت کولو امر دری ځلی راغلی دی. د خبری خوند او لطف په دی کښی دی چی دی مبارک آیت هم د پلار او والد ذکر یو کرت په «والدیه» کښی او د والدی ذکر دری کرته راغلی دی. یو کرت د «والدیه» په لفظ کښی دوهم کرت په «حمله امه» او بیا په «وضعت» کښی.

وَحَمْلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

او (دا) پورته کول ساتل د ده (په نس د مور کښی) او جلا(جدا) کول د ده (له تی نه) دیرش میاشتی وی.

تفسیر: ښائی د اکثریه عادت لامله (له وجی) ئی داسی فرمایلی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه وائی «که هلک قوی وی وروسته له یوویشتنو میاشتو څخه له شودو بیلیری او نهه میاشتی د هغه د حمل دی. یا داسی وویئ چی لږ تر لږه د حمل مدت شپږ میاشتی دی او په دوو کلونو کښی کوچنیان (واره) عموماً له تی څخه جلا(جدا) کیږی چی گرده(توله) مدت سره دیرش میاشتی شوی د رضاع د مودی زیادت له دی څخه ډیر کم او نادر دی.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ اَشُدَّاهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً

تر هغه پوری کله چی ورسید دی قوت (د هوښیاری) خپلی ته او ورسید خلویښت کلونونو ته

تفسیر: په خلویښت کلنی کښی عموماً د انسانانو عقلی او اخلاقی قوتونه پخپری نو ځکه د انبیاء علیهم السلام بعث هیڅ کله پخوا له خلویښت کلنی څخه نه دی شوی.

قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَاَصْلِحْ لِيْ فِيْ ذُرِّيَّتِيْ اِنِّيْ تَبْتُ اِلَيْكَ
وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۝

وویل ده ای ربه زما الهام وکړی ماته په زړه کښی توفیق راکړی په دی چی شکر اداء کړم د نعمت ستا هغه (اسلام) چی انعام کړی دی تا پر ما باندی او په مور او پلار زما باندی او (بل دا راته الهام وکړه) چی عمل وکړم نیک چی راضی کیږی ته په هغه او صلاحیت کیږده ته (یا الله) په اولاده زما کښی، بیشکه ما توبه کړی ده تاته او بیشکه یم زه له حکم منونکیو څخه

(فرمان ستا ته)

تفسیر: یعنی سعادت‌مند سری داسی وی چی د هغو احساناتو شکریه ادا کړی چی الله تعالیٰ په هغه باندی او د هغه په مور او پلار باندی احسان کړی دی او د راتلونکی نیک عمل توفیق له الله څخه وغواړی او د خپل اولاد په حق کښی هم د نیکی دعاء طلب وکړی او له هغه تقصیر او لند والی څخه چی په حقوق الله او حقوق العباد کښی له هغه څخه شوی وی توبه وکړی او د خلوص او تواضع او بندگی له لیاری څخه د خپل مخلصانه عبودیت او فرمانبرداری اعتراف وکړی!

تنبیه: په صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم کښی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه خورا (دیر) دیر خوش قسمت وو چی پخپله دوی او د هغوی مور او پلار او اولاد ته سره د ایمان د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د صحبت شرف حاصل شوی دی په صحابه و کښی دا خصوصیت بل هیچا ته نه دی حاصل شوی.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ نَقَبَلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَ الصَّادِقُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ^(۱۳)

دغه (تول چی دا ئی حال او قال دی) هغه کسان دی چی قبلو مونږ له دوی نه دیر ښه د هغو (کارونو) چی کړی دی دوی او تیرپرو له گناهونو د دوی نه په دی حال کښی چی وی به په یارانو اوسیدونکیو د جنت کښی وعده کړی ده الله وعده رښتینی هغه (وعده) چی وو دوی چی وعده به ئی ورسره کولی شوه (په دنیا) کښی

تفسیر: یعنی د داسی بندگانو نیکی منلی، بدی ئی بښلی کیږی او د دوی غای د الله اعظم شانه و اکرم برهانه له صادقې وعدې سره سم جنت دی.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا

او هغه (سری) چی وئی ویل مور او پلار خپل ته (کله چی راوئی باله ایمان ته) قباحه او کراهیت دی وی تاسی دواړو لره

تفسیر: د سعادت من اولاد په مقابل کښی ئی دغه د بی ادب او نالائق او نافرمان اولاد ذکر وفرمایه چی مور او پلار هغه ته د ایمان خبری کوی او پری پوهوی ئی مگر هغه پری نه پوهیږی

او په دیرو بی ادبو خبرو سره ورته غوړپوی او سپک خطابونه ورته کوی او ایناء وررسوی. او دغسی هم هغوی ته وائی چی

أَتَعِدُّنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي؟

آیا وعده کوئ تاسی له ماسره چی وبه ایستلی شم (له قبره) حال دا چی په تحقیق تیر شوی دی دیر اهل د زمانی پخوا له ما څخه (او یو هم نه دی ژوندی شوی نو زه به څرنګه بیا ژوندی شم؟)

تفسیر: یعنی د مر کیدلو څخه وروسته له ژوندی کیدلو څخه انکار کوی او هیڅ له قیامت او پوښتنی څخه نه ویریدی او وائی چی څومره قومونه او تېرونه پخوا له ما څخه تیر شوی دی نو آیا له هغوی څخه کوم یو سړی تر اوسه پوری بیا ژوندی شوی دی؟ خلق له پخوا څخه تر اوسه پوری درګرده هم داسی خبری اوری خو تر اوسه پوری د دی خبری تحقیق پای (آخر) ته نه دی رسیدلی نو اوس زه څرنګه په دی باندی اعتبار وکړم؟

وَمَا يَسْتَغِيثُ اللَّهَ وَيْلَكَ امْنًا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

او هغو دواړو زاری کولی الله ته (په دغه حال کښی چی ویل دوی) خرابی ده تاته ایمان راوړه ته! بیشکه وعده د الله (په بعث بعد الموت سره) حقه رښتیا ده

تفسیر: یعنی د ده په ارامنی (ګستاخی) باندی له یوی خوا الله تعالی ته فریادونه او دعاوی کوی چی ده ته د حق د قبول توفیق ور په برخه شی او له بلی خوا ئی پوهوی چی کمبخته ستا کور وران شو اوس هم وخت دی فکر وکړه او وګوره چی د الله تعالی وعده رښتیا ده د بعث بعدالموت کوم خبر چی د الله تعالی له لوری ورکړی شوی دی بالکل حق او هغه پخپل ټاپی او وعدی پوره کیدونکی دی او په هغه وخت کښی به ستا د دغه ناګاری (انکار) نتیجه ښه درښکاره شی.

فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا سَاطِرُ الْأَوَّلِينَ

پس وائی دی نه دی دا (قول په بعث) مګر دروغی قصی د پخوانیو خلقو دی

تفسیر: یعنی داسی قصی مونو دیری اوریدلی دی د پخوانیو وختونو قصی داسی دیری مشهوریری
چی په رشتیا سره هغه گردی (تولی) دروغ دی او هیڅ خارجی مصداق نه لری (العیاذ بالله)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا الْقَوْلَ فِي أَمْرٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجَنِّ وَالْإِنسِ

دا هغه کسان دی چی حقه ثابته شوی ده پر دوی باندی خبره (د عذاب) په
جمله د نورو امتونو خلقو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی
څخه له پیریانو او انسانانو

تفسیر: د عذاب خبره هم هغه ده چی د (السجدة) په دوهمه رکوع کښی ﴿لَا مَلْجَأَ لِّلْكَافِرِينَ مِنَ الْعَذَابِ﴾
وَالَّذِينَ أَجْعَلْنَا رَاغِبِينَ ﴿﴾ راغلی دی یعنی څرنگه چی دیری دلی له پیریانو او له بنی آدمانو
څخه پخوا له دی نه د دوزخ مستحق گرځیدلی دی دا بدبختان هم په هغوی کښی گډ دی.

إِنَّهُمْ كَانُوا خَيْرِينَ^(۱۸)

بیشکه دوی وو زیان کاران (په دنیا کښی)

تفسیر: الله تعالیٰ له خپل رحمت د ایمان او د سعادت تخم د هر سری په زړه کښی په فطری
دول(طریقه) سره کرلی دی هغه هم د دی کمبختانو له لاسه ضائع شوی دی له دی څخه به زیات
نقص او خساره څه وی چی یو سری په تجارت کښی د گټی په ځای د خپلی ناپوهی، غفلت او
حماقت له سببه خپله پنگه او رأس المال هم ضائع او له لاسه ویاسی.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا

او هری فرقی ته (د مؤمنانو او کافرانو) مرتبی دی له (جزاء د) هغو چی
کری ئی دی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د اعمالو د تفاوت لامله(له وجی) چی د جنتیانو په درجاتو کښی فرق او توپیر
(تفاوت) دی هم دا راز(قسم) د دوزخیانو په درجاتو کښی هم فرق شته.

وَلِيُوفِيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

او (مقرری کړی درجی) دپاره د دی چی پوره به ورکړه شی دوی ته جزاء د عملونو د دوی حال دا چی پر دوی به ظلم ونه کړ شی (په تنقیص د حسناتو یا تزئید د سیئاتو سره

تفسیر: نه د کومی نیکی ثواب لږ ورکاوه شی او نه د کومی بدی سزا د هغه له میچه پورته او نامناسبه ټاکلی (مقرر) کیږی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبَتْكُمْ طَبَّتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا

او یاده کړه (ای محمده!) هغه ورځ چی وړاندی کړ شی هغه کسان چی کافران شوی دی پر اور (د دوزخ باندی او ویه ویلی شی ورته) چی وړی دی تاسی لذائذ نیکی خپلی په ژوندون لږ خسیس خپل کښی او نفع اخیستی ده تاسی په هغه سره (په دنیا کښی)

تفسیر: د کافرانو په هیڅ یو کار کښی د ایمان روح نه وی یواځی د نیکی د یوه قالب او نمونی غوندی یو شی وی. د دی راز (قسم) فانی نیکی اجر هم فانی وی چی په دی ژوندون کښی د مال، شتو، اولاد، حکومت، روغتیا، عزت، شهرت او نورو په شکل ورکاوه شی. هم هغه ئی وفرمایل چی تاسی د خپلو صوری نیکیو مزی په دنیا کښی اخیستی دی او په هغه ځای کښی ئی له لذاتو څخه متمتع شوی یی هغه عیش او آرام چی د ایمان راوړلو په تقدیر تاسو ته په آخرت کښی رسیده گواکی د هغه په ځای مو په دنیا کښی مزی وکړی. اوس دلته تاسو په عیش او مزو کښی هیڅ برخه نه لرئ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه کسان چی آخرت نه غواړی او فقط دنیا ئی وغوښته د دوی د نیکیو بلله هغوی ته په هم دی دنیا کښی ورکوله کیږی».

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

پس نن ورغ به جزاء درکوله شی تاسی ته د عذاب سپکوونکی په سبب د هغی چي وئ به تاسو (په دنیا کښی) چي تکبر لوی به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغی چي وئ تاسو چي نافرمانی به مو کوله (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نن تاسی ته د دروغو باتو (لاقو) او غاړه غرولو په سزا کښی ذلیل او رسوا کوونکی عذاب درکاوه کیږی هم دا یو شی تاسی لره دلته پاتی دی وروسته له دی نه د ځینو زورورو او متکبرو اقوامو احوال فرمائی چي پخوا له آخرته د هغوی انجام څرنګه شوی دی.

وَادْكُرْ اٰخَاعَادِ اِذَا نَذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ

او یاد کړه (ای محمده! دغو منکرانو ته قصه) د ورور د عاد(هود) کله چي وویراوه ده قوم خپل په (ریګستان چي نوم ئی) احقاف دی (له عذابه)

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام چي د «عادیانو» قومی ورور وو قصه دغو معاندانو ته وکړه کله چي ویراوه ده قوم خپل له عذابه.

د «ارض القرآن» مؤلف تر «بلا د الاحقاف» لاندی لیکي د یمامی، عمان، بحرین، حضرموت او د مغربی یمن تر منځ هغه لویه صحراء چي د (الدهناء) یا (ربع الخالی) په نامه پرتله(علاوه) ده اگر که هغه د ودانی و(لائق) نه ده خو د هغه په شاو خوا کښی چیری لږی دیری ځمکی د ودانی و(لائق) شته په تیره بیا په هغی برخی کښی چي له حضرموت څخه تر نجران پوری پرتی دی گواکي اوس هم هغه نه ده ودانه خو په پخوانیو وختو کښی له هم دی نجران او حضرموت تر منځ د «عادارم» نومیالی قبيله ودانه وه چي د الله تعالی د نافرمانی په سبب پناه شوه.

وَقَدْ خَلَّتِ السُّدُورُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ اِلَّا تَعْبُدُوْا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّيْ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿٢١﴾

او په تحقیق تیر شوی وو (نور) ویروونکی (انبیاء) وړاندی له دغه (هوده) او وروسته له ده څخه (په دی سره) چي عبادت بندګی مه کوئ د هیچا بی له الله، بیشکه زه ویریرم پر تاسی باندی له عذابه د ورځی لوئی (د قیامت نه چي دوزخ دی)

تفسیر: یعنی له هود علیه السلام شخه وړاندی او وروسته ډیر ویروونکی انبیاء راغلی دی
 گردو(تولو) به هغه ویل چی حضرت هود علیه السلام ویل یعنی د یوه الله بندگی کوی! او د
 کفر او د معصیت له بد انجام شخه وویریرئ! ممکن دی چی د عاد په قوم کښی به هم برسیره له
 هود علیه السلام نور ویروونکی هم راغلی وی والله سبحانه وتعالی اعلم

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَأْفِكَنَّكَ عَنِ الْهَيْئَةِ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
 إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝۲۷

وویل (هود ته قوم ئی) آیا راغلی ئی ته مونږ ته چی وگرځوی مونږ له
 معبودانو خپلو پس راوړه مونږ ته هغه (عذاب) چی وعده ئی کوی له مونږ سره
 که چیری ئی ته له رښتیا ویونکیو شخه.

تفسیر: یعنی مونږ د خپل آبائی طریقې شخه بیرته گرځیدونکی نه یو که ستا دا ویروول رښتیا
 وی نو ولی پکښی څنډه(ایسارتیا) کیږی؟ هغه چی په ژبه سره ئی وائی ښائی چی په کولو ئی هم
 رابښکاره کری.

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي
 أَرَأَيْكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ۝۲۸

وویل (هود قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چی علم په (راتلو د عذاب
 په) نزد د الله دی او رسوم زه تاسی ته هغه شخه (احکام) چی پری رالیږلی
 شوی یم زه په هغو سره ولیکن زه وینم تاسی یو قوم جاهل ناپوه (ځکه چی
 په زوره خپل ځان ته عذاب غواړئ)

تفسیر: یعنی داسی غوښتنه او مطالبه ستاسو ناپوهی او جهالت دی زه د الله رسول یم هغه پیغام
 چی زما په وسیله لیږلی شوی دی زه هغه دررسوم، زیات له هغه شخه نه علم لرم او نه د اختیار
 خاوند یم او علم له الله تعالی سره دی چی منکران کله د دنیوی سزا مستوجب کیږی؟ او تر کله
 هغوی ته مهلت ورکوی؟ (نو چی منع نه شول دوی نو ورته راغی هغه مطلوب او موعود عذاب).

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالَ لَئِيْذَا عَارِضٌ مُّطْرُنَا

پس کله چی ولید دوی (هغه عذاب په شکل د) یوی پلنی وریځی مخ کوونکی کڼدو کښتو (فصلونو) د دوی ته نو وی ویل دوی دا یوه پلنه وریځ ده باران وروونکی پر مونږ باندی

تفسیر: یعنی له مخامخ خوا څخه یوه وریځ په پورته کیدلو سره ښکاره شوه خلقو وگڼل چی د دی وریځی له وریدو څخه به گرد(تول) وتونه (دری) او خورونه وبهیری او د ځمکی مخ به له اوبو څخه نه ښکاری نو وی ویل چی دیره اوروونکی وریځ پورته شوه اوس به دیر ښه ووریږی او زمونږ کار به پری جوړیږی ځکه چی په هغه وخت کښی د یوی اوږدی وچکالی او سوکری له سببه خلق دیر پریشان او له قحط په ربر(تکلیف) وو او اوبو ته ئی دیر ضررت درلود(لرلو).

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝۲۳

(نو وویل هود نه ده دا وریځ) بلکه دا هغه عذاب دی چی تلوار به مو کاوه تاسو په هغه، یو باد دی چی په ده کښی عذاب دی دردناک

تفسیر: یعنی دا اوروونکی وریځ نه ده بلکه د الله د عذاب طوفان دی چی د هغه ژر راتللو ته تاسی سترگی په لیاره ولاړ وئ. او په دغه وریځ کښی دغسی یو سخت او تند باد دی.

تَذَكَّرُ كُلُّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاصْبِرْ اِلَّا رَاٰ

مَسٰكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ۝۲۵

چی هلاکوی (او له بیخه راوکاری) هر څیز په امر حکم د رب خپل بیا صباح ته پاتی شول داسی چی نه به لیدل شو مگر کورونه (خالی) د هغوی هم داسی (لکه چی مو جزاء ورکړه عادیانو ته) جزاء ورکوو مونږ قوم گنهگارانو ته (چی کوی جرمونه په شان د هغوی).

تفسیر: اوه شپي او اته ورځی پرله پسې داسی غضبناک طوفان راواوت چی د هغه په مخ کښی

ونی، سری او بودگان (خاروی) لکه خځلی ښکاریده ورښ به هر شی له بنسته (بیخه) ایستل او چار چاپیر پرته (علاوه) له خرابی او ورانی څخه بل شی نه ښکاریده په پای (آخر) کښی پرته (علاوه) له نریدلیو کندوالو څخه بل هیڅ څیز په سترگو نه راتله. ومو لیدل چی د الله تعالی د مجرمانو دا حال دی ښائی د دی پښو له آوریدلو څخه په سد (هوش) راشی که نه ستاسی احوال به هم داسی شی.

وَلَقَدْ مَكَّنَّهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ

او خامخا په تحقیق قوت قدرت ورکړی وو مونږ دوی ته په هغو څیزونو کښی چی قوت قدرت مو دی درکړی تاسی ته (ای قریشو) په هغه کښی

تفسیر: یعنی هغه مال، اولاد، کور، کهول او جسمانی طاقت چی هغوی ته ورکړی شوی وو تاسی ته نه دی درکړی شوی. کله چی د الله تعالی له جانبه عذاب راغی هیڅ یو شی د هغوی په کار ورنغی بیا نو تاسی په کومه خبره مغرور یی؟

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَابْصَارًا وَافْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا افْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ

او گرځولی دی مونږ هغوی ته غوړونه (سماعت) او سترگی (بصارت) او زړونه (بصیرت) بیا دفع نه کړه له دوی نه غوړونو (سماعت) د دوی او نه سترگو (بصارت) د دوی او نه زړونو (بصیرت) د دوی هیڅ قدر (له عذاب څخه)

تفسیر: یعنی د نصیحت آوریدلو ته ئی غوړونه او د قدرت د دلائلو لیدلو ته ئی سترگی او پوهیدلو سنجولو (فکرکولو) ته ئی زړونه هغوی ته ورکړی وو خو یو له هغوی څخه د دوی په کار ورنغی، رانده، کانه او لیونیان شول. د پیغمبرانو په مخکښی ودریدل تر څو چی سره د لرلو د دی گردو (تولو) قوتونو د الله تعالی عذاب هغوی راچاپیر کړل، او هیڅ یو دننی او د باندنی قوت هغه ونشو گرځولی.

إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٦﴾

له دی جهته چی وو دوی چی انکار به ئی کاوه په دلائلو د (قدرت) د الله او نازل شو په هغوی هغه (عذاب) چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری توکی کولی.

تفسیر: یعنی په هغه عذاب باندی چی هغوی خندا کوله او ملندی ئی پری وهلی اخته شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغوی ته ئی غوړونه او سترگی ورکړی وی یعنی د دنیا په کار کښی دیر پوه او هوښیار وو خو داسی پوه ئی نه درلوده (لرله) چی په هغی باندی د خپل آخرت چاری درستی کړی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَى

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ هغه چی چاپیر له تاسی څخه دی له (اهل د) کلیو څنی

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) د «عاد» له قومه د ثمود د قوم او د لوط د قوم کلی او د نورو کلی هم دا راز (قسم) وران شوی دی چی ستاسی په شاوخوا کښی پراته ؤ. دا خطاب مکیانو ته ځکه شوی دی چی هغوی د خپل تگ او راتگ په وخت کښی هغه ځایونه پخپلو سترگو سره وینی.

وَصَرَفْنَا الْأَيْتَ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٤﴾

او مکرر مو بیان کړی دی دلائل (د قدرت) لپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (له کفر نه)

تفسیر: مگر سره له دومره پوهولو بیا هم هغوی له هغو چارو څخه مخ ونه گرځاوه.

فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ۖ

پس ولی مدد مرسته ونه کړه له دوی سره هغو (بتانو) چی نیولی ؤ دوی (هغه بتان) بی له الله دپاره د نژدیوالی (خدای ته په زعم خپل) نور خدایان

تفسیر: یعنی د هغو بتانو په نسبت به ئی ویل چی مونږ د هغوی عبادت ځکه کوو تر څو هغوی مونږ الله ته نژدی کړی او لوی درجی راوینی. نو هغه بتان د دی اړی (حاجت) په وخت کښی

ولی د هغوی په کار ورنغلل.

بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ

بلکه ورک شول (بتان په وخت د عذاب کښی) له دوی څخه

تفسیر: یعنی نن ورځ د هغوی هیچیری پته نشته. چی د عذاب په وخت کښی هغوی ته غږ وکړی، آخر هغوی چیرته تللی دی؟ چی د داسی مصیبت په وخت کښی هم په کار نه ورځی.

وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ^(۲۸)

او دا (نیول د بتانو) دروغ د دوی وو او هغه چی وو دوی چی له خپل ځانه به ئی جوړول (پر الله)

تفسیر: یعنی درېښکاره شوه چی بتانو ته الله ویل او هغو ته هیلې (امید) لرل او په زړه پوری خبری له هغوی څخه غوښتل گردی (تولی) چتی (بیکاره) او اپلتی خبری وی او لکه د لرگیو پښی د دریدلو وړ (لاثق) نه وی. (ریط) په رومینیو آیتونو کښی د انسانانو د تمرد او سر غړولو خبری وی وروسته له دی نه د پیریانو د اطاعت او غاړه ایښودلو خبری راځی تر څو له هغه څخه راښکاره شی هغه قوم چی په طبیعی ډول (طریقه) سره سخت متمرد او سرکش دی له هغو ځینی افرادو څرنګه د الله تعالی خبری آوریډلی دی؟ او د هغه په مقابل کښی لکه موم غوندی پاسته شوی دی او غاړه ئی کیښودلی؟

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِينَ^(۲۹)

او یاد کړه (هغه وخت ای محمده!) کله چی وګرځول مونږ تاته یو تولی له پیریانو څخه چی غوږ به ئی ایښود قرآن ته پس کله چی حاضر شول دوی (دی قرآن ته) وویل دوی په منع خپل کښی چپ شی تاسی ای پیریانو بیا کله چی تمام شو (د قرآن تلاوت) بیرته وګرځیدل قوم خپل ته ویروونکی (له عذابه که هم هغسی کافران پاتی شی)

تفسیر: له محمدی بعثت شخه پخوا ځینو پیریانو ته لږ څه آسمانی خبری رابښکاریدی کله چی زمونږ په پیغمبر باندی د وحی راتلل شروع شو دا سلسله تقریباً بنده شوه او په ډیر کثرت د شهاب سره ویشتل شروع شو پیریانو ته دا خیال ولوید چی هر ورو (خامخا) کومه نوی خبره پېښه شوی ده چی د هغی په وسیله آسمانی پېښی کلکی ساتلی او سختی پیری پری دریدلی دی. د دی خبری د پلتنی (تحقیق) دپاره پیریان څو څو لوی دلی په مشرق او مغرب کښی سره خواره شول له دوی شخه یوه ډله (بطن نخله) ته ورسیده چی اتفاقاً هلته زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابو د سهار لمونځ ادا فرمایه الله تعالی د پیریانو د دی دلی فکر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن لوستلو په لوری وگرځاوه د قرآن کریم غږ د هغوی په غوږونو کښی ډیر عجیبه غریبه مؤثر او زړه وړونکی اثر او اغیزه وکړه او د هغه عظمت، هیبت او لوینی د هغوی په زړونو کښی ولویدی او پخپلو منځونو کښی ئی سره وویل «چپ شی! او د زړونو له کومی شخه ئی واورئ!» تر دی چی پاک قرآن د هغوی زړونه په خپل لوری ورکش کړل او په دی خبره باندی ئی باور وشو چی هم دا هغه نوی خبره ده چی د هغی په سبب پیریان له آسمانه شړل کیږی. کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د قرآن له لوستلو شخه فارغ شو د پیریانو دلی پخپلو زړونو کښی د ایمان او ایقان سوغات نیولی د خپلو تېرو په لوری رهی (روان) شوه. او دا گردی (تولی) خبری ئی هغوی ته وویلی او لازمه ښوونی ئی هغوی ته وکړی. چی مفصلی خبری ئی د (جن) په سورت کښی راځی. له احادیثو شخه رابښکاریدی چی ونی هغوی ته له دی خبرو شخه د الله تعالی په اذن څه اجمالی خبری وکړی او مفصل احوال ئی وروسته له هغه د وحی په ذریعه هغوی ته ښکاره شوه.

لکه چی د (جن) په اوله رکوع کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿قُلْ اَوْحِيَ اِلَیَّ اَنْ اَسْمَعَ نَفَرٍ مِّنَ الْجِنِّ﴾ الآية - وروسته له دی شخه ډیر پیریان مسلمانان او زمونږ د پیغمبر آخر زمان صلی الله علیه وسلم په مخ کښی مشرف شول او د هغوی ډیری مرکی (وفود) د دین د احکامو د زده کولو دپاره راغلی.

(خفاجی) د روایتو په بناء دعوی کوی چی شپږ ځلی زمونږ د پیغمبر په حضور کښی پیریان مشرف شوی دی نو ځکه هغه اختلافات چی د پیریانو د شمیر یا د نورو امورو په نسبت شته هغه گرد (تول) د واقعاتو په تعدد او په بیا بیا پیښیدو باندی حمل کاوه شی.

قَالُوا يٰقَوْمَنَا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى

وویل دوی ای قومه زمونږ بیشکه مونږ واوریده داسی یو کتاب چی نازل کړی شوی دی وروسته له موسی

تفسیر: په پخوانیو کتابونو کښی د حضرت موسی علیه السلام کتاب (توریت) غوندی بل کتاب، احکام، او شرایع لرونکی نه وو چی د بنی اسرائیلو گردو(تولو) انبیاوو په هم هغه باندی عمل کاوه. حضرت مسیح علیه السلام هم دا فرمایل چی زه د توریت د بدلولو دپاره نه یم راغلی بلکه د هغه د پوره کولو دپاره راغلی یم. د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کښی په پیریانو کښی هم دا توریت مشهور وو، نو ځکه په دی ځای کښی د هم هغه په لوری اشاره شوی ده. په توریت کښی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په نسبت کومه وینا چی لیکلی شوی ده مضمون ئی دا دی «ای موسی! تا غوندی یو بل نبی معبوثیری».

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

په دی حال کښی چی تصدیق کوونکی موافق دی له هغو (کتابونو) سره چی پخوا له دی نه وو

تفسیر: ښائی په هغه وخت کښی د پاک قرآن هغه برخه چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لوستله د هم داسی مضمون لرونکی وه. یا به له قرینو څخه پوهیدلی وی.

يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ

لیاره ښیې حق دین ته او لیاری سمی ته

تفسیر: یعنی رښتینی عقیده او د عمل سمه لاره.

يَقُومَنَّ أَجْيُودًا عِىَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ

ای قومه زموږ! قبول کړئ تاسی قول د بلونکی د الله او ایمان راوړئ په ده باندی

تفسیر: یعنی د هغه خبره ومنئ! چی د الله تعالی په لوری مو بولی او د هغه په رسالت باندی یقین ولړئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ

چی مغفرت کری (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی هغه گناهونه چی د کفر په حالت کښی مو کری دی اوس به د اسلام له برکته هغه گرد(تول) درمعافیږی او پس له دی نه به بل دفتر شروع کیږی. خو په یاد ئی ولری چی دلته د (حق الله) گناهونو ذکر دی او د حقوق العباد معافی له دی څخه څه نه ښکاری.

وَيُجْرِكُمْ مِّنْ عَذَابِ إِلِيمٍ^(٣١) وَمَنْ لَا يُحِبُّ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ
بِعُجْزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ

او خلاص به کری (الله) تاسی له عذاب دردناک څخه او هغه څوک چی ونه منی (بلنه د) بلونکی د الله پس نه به وی عاجز کوونکی (د الله په تېښته سره) په ځمکه کښی (بلکه هیچیری) او نه به وی ده ته بی له هغه (الله) څخه دوستان مددگاران

تفسیر: یعنی نه دوی پخپله په تېښتیدلو سره د الله له وېشتلو څخه ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه ئی بل څوک ژغورلی (بچ کولی) شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د «فی الارض» له قید څخه دا ښکاری چی د پرېښتو له خوا (شیطانان) شړل کیږی او د ځمکي په لوری تېښتی.

أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ^(٣٢) أَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْزِمْ بِخَلْقِهِنَّ

دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی. آیا نه وینی فکر نه کوی (منکران د بعث) چی بیشکه الله هغه (ذات) دی چی پیدا کری ئی دی آسمانونه او ځمکه حال دا چی نه دی ستری شوی په پیدا کولو د هغوی کښی

تفسیر: په دی لفظ کښی د یهودانو د دی عقیدې تردید دی چی ویل به ئی «الله تعالی» په شپږو ورځو کښی ځمکه او آسمان پیدا کړل او په اوومه ورځ کښی ئی هوسانی (آرام) وفرمایله (العیاذ بالله) آیا نه دی الله

يَقْدِرُ عَلَىٰ أَنْ يُخَيِّجَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾

قادر په دی باندی چی ژوندی کړی مری؟، بلکه قادر دی بیشکه دغه (الله) پر هر شیز باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی ئی بعث بعد الموت دی)

تفسیر: یعنی لوی عذاب به وروسته له مر کیدلو څخه وی. تاسو په دی چرت (خیال) کښی مه اوسئ چی وروسته له مړینی څخه بیا ژوندون چیری دی؟ الله جل جلاله ته دا کوم گران کار نه دی د ځمکی او د آسمان په پیدا کولو کښی هیڅ ستړی شوی نه دی نو آیا ستاسی دا دوهم ځلی پیدا کول کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته آسان دی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ

او یاده کړه هغه ورځ چی وړاندی به کړل شی هغه کسان چی کافران شوی دی په اور باندی (وبه ویل شی دوی ته) آیا نه وو دغه (عذاب) حق رښتیا نو وبه وائی چی هو! حق او رښتیا ده قسم دی زمونږ په رب زمونږ

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی به ویل کیږی چی آیا دوزخ شته او د هغه عذاب رښتیا دی؟ په پای (آخر) کښی به گرد(تول) خر او ذلیل کیږی او داسی اقرار به وکړی چی بیشکه واقعی دی! او مونږ په غلطه سره له هغه څخه انکار کاوه. نو په دغه وخت کښی الله اجل واعلیٰ شانه واعظم و اکرم برهانه به د پرښتو په ژبه دغو منکرینو ته داسی فرمائی چی «ښه! اوس د خپلو هغو انکارونو او د تکذیب مزی وشکئ!» لکه چی اوس راځی.

قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٢٧﴾ فَاَصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعِزِّ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ

فرمائی نو وشکئ تاسی عذاب په سبب د هغه چی وی تاسی چی کافران

کیللی. نو صبر کوه ته لکه چی صبر کری وو خاوندانو د عزم تینگ ودریدلو
(په حق) له رسولانو او تلوار مه کوه (په غوښتلو د عذاب) دوی ته

تفسیر: یعنی کله چی ښکاره شوه چی د متکرانو سزا ورکول که په دنیا کښی وی یا په آخرت
کښی یو ضروری امر دی. تاسی د دوی په معاملو کښی تلوار ونه کړئ! بلکه تر ټاکلی (مقرر)
نیتی پوری صبر وفرمائی لکه چی نورو اولوالعزمو رسولانو همت لرونکیو او تینگ ودریدونکیو
پیغمبرانو به صبر کاوه.

تنبیه: ځینو اسلافو ویلی دی چی گرد(تول) اولوالعزم پیغمبران همت لرونکی وو. خو په عرف
کښی پنځه پیغمبران په خصوصی دول(طریقه) ویل کیږی. حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت
موسی، حضرت عیسی، حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیهم وعلىٰ آلهم واصحابهم وسلم
اجمعین.

كَانَ يَوْمَ يَوْمِيَوْمَانِ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ط

گویا دوی په هغه ورځ کښی چی وویښی هغه (عذاب) چی وعده ئی ورسره
کوله شی نه دی دیل کری (په دنیا کښی) مگر یو ساعت یوه گری له یوی
ورځی څخه

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ دیل او تاخیر پکښی نه دی شوی یعنی اوس خو دیل او تاخیر
درښکاری او درگړده وائی چی ولی هغه عذاب ژر نه رارسیدی خو په هغی ورځی کښی به
وپوهیدی چی هغه عذاب دیر گړندی راغلی دی. او په دنیا کښی هغوی فقط یو گری ژوندون
کری دی. یا به د قبر د هستوگنی موده ورته یو گری معلومیږی. دا یوه عمومی قاعده ده چی
تیره شوی موده دیره لږه ښکاری په تیره بیا د سختی او مصیبت په وخت کښی د عیش آرامی
دیره موده خورا(دیر) لږه په نظر ښکاری.

بَلَّغْ فَهَلْ يَهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ع

دغه (قرآن) پند رسوونه دی نو آیا هلاک به کر شی (بلکه نه هلاک کیږی)
مگر قوم فاسقان سر غروونکی (له احکامو د الله)

تفسیر: یعنی مونږ د نصیحت خبری تاسی ته دررسولی او د ښو او بدو لیاری مو درښوولی دی
اوس هر هغه چی دا پند نه آوری هم هغه به تباہ او پناه کیږی. زمونږ له خوا د حجت اتمام

شوی دی. مونږ هیڅوک یی قصوره نه نیسو هم هغه سړی خرابوو چی په خرابی پسی ئی ملاوی ترلی وی.

تمت سورة الاحقاف

سورة محمد صلى الله عليه وسلم مدنية الا آية ۱۳ فنزلت في الطريق في اثناء الهجرة وهي ثمان و ثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها (۴۷) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة الحديد د «محمد» صلى الله عليه وسلم سورت مدنی دی، پرتله (علاوه) له ۱۳ آیته څخه چی د هجرت په لیاره کښی نازل شوی دی (۳۸) آیته ۴ رکوع لری، په تلاوت کښی (۴۷) او په نزول کښی (۹۵) سورت دی وروسته د «الحديد» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کړی ئی دی (خلق یا منع ئی راوړی ده) له لیاری د الله (اسلام) نه

تفسیر: لکه چی د کفارو د مشرانو دا عادت وو چی په ځان، مال او اولاد او نورو شیانو سره ئی په دی لیاری کښی کوشش کاوه.

أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ

خراب (ابته) کړی دی (الله نیک) عملونه د دوی

تفسیر: یعنی هغه چاری چی دوی ښی گنلی دی د ایمان د نه لرلو په سبب هغه نه منلی کیږی بلکه له هغو څخه ځینی چاری د عتاب موجب گرځی. لکه د اسلام د نه خوریدلو په لیاره کښی د پیسو لگول.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ②

او هغه کسان چي ايمان ئي راوړي دي او کړي ئي دي ښه (کارونه) او ايمان ئي راوړي دي په هغه (قرآن) چي نازل کړي شوي دي پر محمد او هغه حق (دين) دي له (نژده د) ربه د دوي وېه رږوي له دوي څخه (الله) گناهونه د دوي او ښه به کړي (الله) حال د دوي.

تفسیر: یعنی خراب عادتونه به الله جل جلاله له هغو څخه لري، او د هغوی احوال به ښه کوي چي ورځ په ورځ په ښه والي کښي پرمخ تګ کوي او په آخرت کښي د هغوی له گناهونو څخه تیريږي او ښه ورځ ورکوي. حضرت شاه صاحب لیکي «په پخوا زمانه کښي گرد(تول) خلق د یوه شریعت په منلو باندې مکلف نه و خو اوس گردی(تولی) دنیا ته یو حکم، دین او رښتیا دین هم دا دین دی. مسلمانان هم ښه او خراب کارونه کوي او کافران هم خو د دی حق دین له منلو څخه دا گټه(فائده) او قبولیت لاس ته راځي چي نیکی ئي پاتی کیږي او خرابي ئي ښلي کیږي او د نه منلو دا سزا ده چي نیکی ئي بریاده او گناه ئي لارمه ده».

ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ③

دغه (د کفارو د ښو اعمالو تخریب او د مسلمانانو د بدیو مغفرت) په سبب د دی دی چي بیشکه هغه کسان چي کافران شوي دي متابعت ئي کړي دي د باطل (د شیطان) او بیشکه هغه کسان چي ايمان ئي راوړي دي متابعت ئي کړي دي د حق (قرآن) له جانبې د رب د دوي هم داسي (په مثل د دی بیان) بیانوي الله خلقو ته مثالونه (احوال) د دوي.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ خلقو ته داسي ښه ښکاره د هغوی د ښو او بدو احوال ورنښولي او په گردو(تولو) خبرو باندې ئي پوه کړي دي تر څو د باطلو خوښولو نحوست او شامت او د حق منلو برکت او کرامت د هغوی په زړونو کښي په ښه ډول(طریقه) سره کښي. هر کله چي الله تعالیٰ حقوالی د مؤمن او باطلوالی د کافرو بیان کړ، اوس د کافرو بیان دی

يعنى چي داسي ورسره مناسب دى لکه چي فرمائي:

فَاِذَا لَقِيتُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَضَرْبِ الرِّقَابِ حَتّٰى اِذَا اَخَذْتُمُوْهُمْ فَقُوْلُوْا الْوَتَاَقَ فَاِمَامًا مِّنْۢ بَعْدِ وَاَتَا فِدَاءً

نو کله چي مخامخ شوئ (په جنگ کښي) له (هغو کسانو) سره چي کافران شوي دي نو ووهئ وهل د ورميرونو (د هغو) تر هغه پوري چي ښه ډير مو ووژل دوي او پري غالب شوئ نو (وتړئ دوي) بيا سخت محکم کړئ تړل (د دوي چي در څخه خلاص نشي) پس بيا يا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته (له بندي کولو او تړلو ئي) او يا تاسي فديه کړئ دوي فديه کول (په عوض ئي مال واخلي يا مسلمانان بنديان راخلاص کړي)

تفسير: يعنى د حق او باطل مقابله تل وي کله چي د مسلمانانو او کافرانو په منځ کښي جنگ شروع شي نو مسلمانانو ته ښائي چي په هغه کښي په ډيره ميرانه او بهادري سره توره وکړي. د باطل زور هلته ماتيري چي خورا(ډير) شرير سري ووژلي شي او د هغوي دلي ورماتي شي نو ځکه د جنگ او جگړي په ډگر کښي لتي، بي زړه توب، ويره، توقف، تردد او تيښته خورا(ډير) بد کار دي. پر مسلمانانو باندې لازم او ضرور دي چي د الله تعالي د دشمنانو په ورميرونو وهلو کښي بيره (تلوار) وکړي او د دوي د ويني تويولو څخه وروسته کله چي د هغوي قوت دج (دبده) ماته شي او زور ئي پاتي نشي نو هلته د هغوي بندي ساتل هم کافي دي. د جزء ۱۰ (الانفال) په نهمه رکوع ۶۷ آيت کښي مونږ داسي يو آيت لولو ﴿مَا كَانَ لِیْٓذِیْنَ اَنْ یَّکُوْنَ لَهُ اَسْرٰی حَتّٰی یُثَخِّرَ فِی الْاَرْضِ﴾ دا قيد او بند ممکن دي چي د هغوي دپاره يو لوی عبرت او ويښتوب شي او دوي ته د مسلمانانو له دي نژدي والي څخه داسي يوه گټه(فائده) په لاس ورشي چي په خپل او د مسلمانانو په حال او احوال باندې په ښه شان ځانونه پوه کړي او پخپل وړاندې او وروسته باندې فکر ووهي او ورو ورو هغوي د حق او صداقت لپاره غوره او له اسلامي تعليماتو څخه گټور شي. بيا که مو مصلحت وشي نو بي له کومي معاوضي د احسان په ډول(طريقه) هغه خوشي کړئ. په دي ډول(طريقه) ښائي چي ډير افراد زمونږ له دي ښو رشو (اخلاقو) څخه متاثر شي او زمونږ د اسلام په لوري راغې وگرځي. او زمونږ له دين سره مينه او محبت پيدا کړي. داسي هم کولي شي چي نغدي فدئي ورځني واخلي يا ئي د مسلمانانو له بنديانو سره مبادله کړئ په دي دوو هر يو کښي ډيري گټي او راز راز(قسم قسم) فائدي شته لنډه ئي دا که دا د جنگ کافر بنديان د هغوي د وطن او هيواد په لوري ليرئ دوه صورتونه لري:

(۱): په معاوضه باندې خوشي کول.

(۲): بی له معاوضی پریښودل. په دی دواړو کښی هر یو چی اسلامی تولواک (یاچا) ته ښه ښکاریږی او اصلح وی هم هغه دی غوره او اختیار کړی. زمونږ حنقیانو په مذهب په فتح القدير شامی او نورو لویو کتابونو کښی داسی روایتونه شته که د دی کافرو بندیانو (قیدیانو) د دوی د هیواد په لوری بیرته لیږل مصلحت نه وی بیا دری صورتونه لری:

(۱): ذمی دی وگرځول شی او د یوه رعیتی په توګه (طریقه) دی ساتل کیږی.

(۲): ودی وژلی شی

(۳): مریی دی وگرځول شی

په احادیثو کښی د کافرو د بندیانو د وژلو په نسبت ډیر ممانعت شوی دی او د هغوی وژل فقط په خاصو وختونو کښی جائز تاکلی (مقرر کړی) شوی دی او هغه هم کله چی هغه کافر بندی (قیدی) د داسی کومی درنی گناه مرتکب شوی وی چی د هغی جزاء او هیداد په بل کوم شی باندی چی تر وژلو څخه لږ وی نشی کیدی نو په مریی وگرځولو یا په ذمی درولو کښی هیڅ یو ممانعت نشته.

حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا

(جنگ ورسره کوئ) تر هغه پوری چی کیږدی (جنگیالیان د) جنگ وسلی خپلی

تفسیر: یعنی د دی حرب، ضرب، قید او بند سلسله به تر هغه پوری جاری وی تر څو چی خپله وسله کیږدی او جګړه بنده شی.

ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرْنَا مِنْهُمْ وَلَكِنْ لِيَبْلُوا بَعْضَكُمْ بَعْضًا

دغه (حکم د الله په دوی کښی) دی او که اراده فرمایلی وی الله (د بدل اخیستلو) نو خامخا به بدل اخیستی ؤ الله له دوی څخه (بی له جنگه) ولیکن (امر ئی درته وکړ په جهاد له دوی سره) لپاره د دی چی ازموینه وکړی الله د ځینو ستاسو په ځینو نورو (په جنگ کښی)

تفسیر: یعنی الله قدرت لری چی پر دی کافرانو باندی کوم آسمانی عذاب نازل کړی او لکه عاد او ثمود غوندی دوی هم هلاک کړی. خو د جهاد او قتال له مشروعیت څخه د بندګانو امتحان مقصود دی او الله دوی ازموئی چی څوک د الله په پاک نامه باندی خپل نوم، نېان، ځان مال، اولاد او نور شیان جاروی (قربانوی)؟ او د کفارو په مخکښی څومره مسلمانان له تنبیهی کاروائیو

خنه وینبیری؟ او خومره کسان له دی مهلت خننه فائده اخلی چی الله تعالی هغوی ته ورکړی دی او هغوی لکه پخوانی قومونه یو غلی په سزا نه رموی او نه ئی استیصال کوی.

وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالُهُمْ ۖ سَيَهْدِيهِمُ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۚ

او هغه کسان چی وژلی شوی دی په لیاره د الله کښی پس له سره به ضایع نه کړی (الله) عملونه د دوی ژر به سمه لیاره وښیي دوی ته (الله په دنیا او په آخرت کښی) او ښه به کړی حال د دوی (په دارینو کښی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی د الله جل جلاله په لیاره کښی شهیدان کیږی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی پاتی او ناکام په نظر راځی خو په رښتیا سره هغوی بریالیان (کامیاب) دی الله تعالی د هغوی چاری نه ضایع کوی بلکه د کار په پای (آخر) کښی د هغوی هغه رپرونه (تکلیفونه) گټور کیږی او دوی ته د جنت په لوری لیاره ورکوی او د آخرت په گردو (ټولو) منازلو او مواقعو او مواقعو کښی د هغه حال ښه کوی.

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَفَهَا اللَّهُ ۝

او داخل به کړی (الله) دوی په جنت کښی چی معلوم کړی دی (الله) دغه (جنت) دوی ته

تفسیر: یعنی په هغه جنت کښی داخلېږی چی د هغه احوال دوی ته د انبیاءو علیهم السلام په ژبه او د خپلو صحیحو وجدانو په ذریعه ورښکاره شوی دی وروسته له دی نه چی هلته ورسېږی هر جنتی د خپلی هستوگنې ځای پخپله پیژنی او د هغه د زړه کشش به په هم هغه لوری وی چی د هغه د هستوگنې دپاره ټاکلی (مقرر) شوی دی.

تنبیه: ابن عباس رضی الله تعالی عنه د (عرفها لهم) معنی (طبیها لهم) اخیستی ده. یعنی جنت هغوی ته هسی خوشبوئی وربښندی (ورنولی) چی د هغه د هغو ښو وړمو په وسیله به پیژندگلوی دوی ته آسانېږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ④

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) که مددګاری وکړئ تاسی له (دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړی (الله) له تاسی سره (په غلبه پر دښمن) او ثابت به کړی قدمونه ستاسی (په غای د جنگ)

تفسیر: یعنی په جهاد کېږي به د الله جل جلاله په مرسته (مدد) ستاسی قدمونه ټینګ پاتې کېږي او د اسلام په اطاعت کېږي به ثابت قدم اوسېږئ چی د هغه په نتیجه کېږي به مو په «صراط» کېږي ثابت قدمی په برخه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که الله جل جلاله وغواړي نو ګرد (تول) کافران به مسلمانېږي خو داسی نه غواړي او خپل بندگان آزمویي خو کله چی بنده خپله ملا وتړي او په یو کار باندی له زړه لاس پوري کړي نو الله جل جلاله هم مرسته (مدد) ورسره کوي».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ⑤

او هغه کسان چی کافران شوی دی پس هلاکوالی شرمول دی دوی ته (له الله) او عبث خراب به کړی (الله خامخا نیک) عملونه د هغوی

تفسیر: یعنی هسی چی د مسلمانانو قدمونه ټینګوی پرته (علاوه) له هغه د کفارو په پښو کېږي رېږدیدل او په زړونو کېږي ئی ویره غورځوی. او هسی چی مسلمانانو ته د الله تعالی له لوری مرستی (مدد) رسیږي د کافرانو کارونه خراب او ابته کېږي.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَاحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ⑥

دغه (هلاکوالی او د دوی د اعمالو تخریب په سبب د دی دی چی) بیشکه هغوی بد ګنلې دی هغه (قرآن) چی نازل کړی دی الله (پر محمد باندی) پس الله عبث کړل (نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: یعنی کله چی هغوی د الله جل جلاله خبری نه آوری نو الله تعالی به څرنګه د هغوی کارونه خوښوی. او هغه څیز چی د الله تعالی په دربار کېږي نامنلی وی هغه به خوشی چتی (فضول) او بیکاره څیز وی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ⑩

آيا پس نه گرځي دوی په ځمکه کښي پس چي وگوري دوی (په نظر د عبرت سره) چي څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چي پخوا له دوی څخه وو، هلاک راوست الله په دوی باندی او شته دپاره د کافرانو مثلونه (حالونه د هلاکت د پخوانیو کفارو).

تفسیر: یعنی په هم دی دنیا کښي وگورئ چي منکرانو ته څه پیښیږي؟ او د هغوی ګرد(تول) تدبیرونه څنګه په ځمکه لویږي؟ آيا په دی ورځو کښي به هغوی لره داسی سزاوی نه ورکولی کیږي؟

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ ⑪

دغه (نصرت د مؤمنانو اهلک د کافرانو په سبب د دی دی چي) بیشکه الله دوست مددګار د هغو (کسانو) دی چي ایمان ئی راوړی دی او بیشکه چي کافران نشته (هیڅ) دوست مددګار دوی لره.

تفسیر: یعنی الله تعالی د مؤمنانو او صالحانو رفیق دی چي په ټاکلی(مقرر) وخت کښي له هغوی سره مرستی(مدد) کوی. د کافرانو هسی ملګری به څوک وی چي د الله تعالی په مخکښي ودیږي. د احد په غزوه کښي به ابوسفیان داسی چغی وهلی «لنا العزی ولا عزی لکم» زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چي تاسی ئی جواب داسی په لور(اوچت) غږ سره ووايي «الله مولانا ولا مولى لکم»

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَبَا
تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ⑫

بیشکه الله داخل به کړي هغه کسان چي ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی

بښه (عملونه) په جنتونو کښي چي بهيري به له لاندې (د ونو او ماڼيو د هغو
خلور قسمه) ويالي او هغه کسان چي کافران شوي دي (لږ) نفع اخلي دوي
(په دنيا کښي) او خوراک به کوي لکه چي خوراک کوي چارپايان او اور (د
دوزخ) غاي د ورتلو (او کور د اوسيدو دي) دوي لره

تفسير: يعني د دنيا سامان غوندوي او له دير حرص لکه بهائم غوندې گرځي، خوري او مزي
کوي او د خپلو اعمالو له نتايجو څخه نه دي خبر چي د دوي د خوړلو او څښلو پای (آخر) به
څه کيږي؟ بښه دي دلته په دنيا کښي دي خو ورځي مزي او چرچي کوي په آخرت کښي دوي
ته د اور کور تيار دي.

وَكَايْنٍ مِّنْ قُرَيْبِهِ اَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قُرَيْتِكَ الَّتِي اَخْرَجَتْكَ
اَهْلُكُنْهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ۝۱۳

او دير له (اهل د) کليو نه چي هغوي به دير سخت محکم وو له جهته د
قوت نه له (اهل د) کلي ستا نه هغه (کلي) چي ئي تري ايستلي ئي ته (اي
محمد! اهل د هغې قريبي) هلاک مو کړل هغوي پس نه به و هيشوک مدد
کوونکي هغوي سره (په دفع د عذاب کښي)

تفسير: يعني هغو قوم ته چي په زور او قوت کښي د مکي معظمي له خلقو څخه دير لوړ (اوچت)
و سخت هيدادونه او سزاوي ئي ورکړي دي. چي د هغوي مرستي (مدد) ته هيشوک حاضر نه شول.
نو بيا دوي په کومي خبري دومره مغرور دي.

تنبیه: له ﴿مِنْ قُرَيْتِكَ الَّتِي اَخْرَجَتْكَ﴾ څخه مراد مکه معظمه ده چي خلقو ئي داسي
حرکات وکړه چي د هغوي په سبب زمونږ لوی پيغمبر صلی الله عليه وسلم هغه خپل محبوب او
مالوف ښار پرېښود. په حديث کښي راغلي دي چي حضرت محمد رسول الله مبارک د وتلو په
وخت کښي مکه معظمه ئي مخاطبه کړه وي فرمايل «خدائيگو چي ته له گردو (تولو) ښارونو څخه
الله تعالی او ماته محبوبه ئي که زما تبر زه له تا څخه نه ايستلي نو زه به هيش کله له تا څخه
نه جلا (جدا) کيدم».

اَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ رَبِّهِ كُنُزٍ لَّهُ سَوْءٌ عَلَيْهِ
وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ ۝۱۴

آیا نو هغه چی وی په ښکاره حجت (لیاری) له (جانبه د) رب خپل نه په شان د هغه دی چی ښائسته کړی شوی دی ده ته ناکاره کار عمل د ده او متابعت ئی کړی وی د هواؤ خپلو (بلکه نه دی سره برابر)

تفسیر: یعنی یو سری په ډیر خلاص زړه سره او په ډیره پوه او بصیرت سره د صداقت په ارت او صاف سرک باندی بی له اندیښنی رهی (روان) دی او بل په تیاره کښی لویدلی درگړده بدرئ کوی (تکړی خوری) او د تور او سپین او د نیکو او بدو هیڅ تمیز نشی کولی تر دی چی له خپلی بی تمیزئ څخه ښه او بد هم نشی پیژندلی او د خواهش په پیروی کښی هسی دوب تللی دی چی سر له پښو څخه نشی جلا (جدا) کولی نو آیا د دی دواړو پای (آخر) او انجام به یو شان وی؟ داسی به هیڅ کله نه کیږی ځکه چی د حق تعالی د حکمت او د عدل له شان څخه منافی دی.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ

مثل صفت بیان د جنت هغه چی وعده ئی کړی شوی ده له پرهیزگارانو سره ، په هغه کښی وپالی دی له اوبو چی نه به وی بد خوندي (بدلیدونکی په مزه او بوی کښی)

تفسیر: یعنی له ډیرو ځنډیدلو (ایساریدلو) یا د کوم شی له گډیدلو څخه د هغوی بوی او وړم نه خرابیږی له شهدو څخه ډیری خوری او له شودو څخه ډیری سپینی وی هیڅ دول (طریقه) تغیر او بدخوندی په کښی نه پېښیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ

او وپالی دی له شهدو چی نه به وی متغیری (مزه ئی بلکه صاف او خوندوره ده) مزه د هغو

تفسیر: یعنی نه ښائی د هغو قیاس د دنیا په شودو باندی وکړ شی په دی شودو کښی سره له تیریدلو د زیات مدت څه تغیر او فرق نه پیدا کیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ

او ویالی دی له شرابو چی مزه ورکونکی دی (هغه) څښونکیو ته

تفسیر: یعنی د جنت په شرابو کښی به یو صاف لذت او ښه خوند او مزه وی نه په کښی نشه وی او نه ماتیدل، او نه سر گرځیدل او نه بل کوم تریخ والی او نه څه عیب او نقصان پکښی لیده کیږی.

وَأَنْهَرُ مَنْ عَسَلَ مُصَفًّى

او ویالی دی له شاتو (گبین) صفا کریو شویو (له خیریو نه)

تفسیر: یعنی صاف او شفاف شات چی تکرر چیری حتی د یوه نری څک ښه به هم په کښی نه ښکاری.

تنبیه: دلته د څلورو قسمو ویالو ذکر شوی دی چی په دوی کښی اوبه داسی یو څیز دی چی د انسان ژوند په هغوی باندی ترلی دی. او شودی د لطیفی غذا کار ورکوی. شراب د خوښی او د نشاط څیز دی. او شهدو ته ئی «شفاء للناس» فرمایلی دی.

وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

(او شته) دوی ته په دغه (جنت) کښی له هر راز (قسم) میوو

تفسیر: له مشروباتو څخه وروسته ئی د دی ماکولاتو ذکر وفرمایه.

وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا

او مغفرت له (طرفه د) رب د دوی (آیا دغه څښتن (خاوند) د نعمتونو) په شان د هغه دی چی تل دی په اور د دوزخ کښی او ورڅښولی به شی پری

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی گردی (تولی) خطاوی ښی او په جنت کښی به ئی داخلوی. د جنت له ننوتلو څخه وروسته به هیڅ کله د خطاؤ ذکر نه کیږی چی د هغوی د خپگان سبب شی. او وروسته له هغه به هم د کومی خطا پوښتنه تری نه کیږی.

مَاءٌ حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ⑮

اوبه ډیری تودی پس پری به کری (توتی توتی به کری دغه اوبه) کولمی د دوی (بلکه دوی سره هیشکله برابر نه دی)

تفسیر: یعنی کله چی ایشیدلی اوبه پر دوزخیانو باندی وڅښولی شی نو کولمی به ئی پری کیږی او د باندی رالویږی. «اعاذنا الله منه»

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفًا ١٦

او ځینی له دغو (کفارو) څخه هغه دی چی غورږ بردی تاته تر هغه پوری هر کله چی بهر ووځی دوی له نژده د تا څخه نو وائی هغو کسانو ته چی ورکړی شوی دی ورلره علم څه وویل (محمد) اوس (په دی ساعت کښی)

تفسیر: پورته د مؤمنانو او د کافرانو حال بیان شو. په دی آیت کښی د هغه راز(قسم) کافرانو حال بیانېږی چی هغه ته منافق وایه شی یعنی په ښکاره ځان په مسلمانانو کښی گډوی او په پټه کښی له هغه څخه انحراف کوی. یعنی دا خلق په ښکاره ډول(طریقه) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ته غورږ نیسی خو په زړه کښی ورته توجه نه کوی او نه ئی په یادوی او نه پری پوهیږی، کله چی له مجلس څخه د باندی ووځی نو پوهانو ته وائی چی دغه سری حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم اوس څه وویل؟ بنائی له دی پوښتنی څخه به د دی خبری تعریض وی چی مونږ د هغه خبری د اعتناء وړ(لاثق) نه بولو او غورږ ورته نه ږدو او نه ورته متوجه کیږو. یا څه حکم ئی وفرمایه زمونږ ورته ښه فکر نه وو یا خو مونږ پری هیڅ پوه نشو.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ١٧

دوی هغه کسان دی چی مهر وهلی دی الله په زړونو د دوی (چی تینگ په کفر ولاړ دی) او متابعت کری دی دوی د هواؤ خپلو (په نفاق کښی)

تفسیر: یعنی د دی راز(قسم) نالائقو حرکتونو اثر او اغیزه دا کیږی چی الله تعالی د هغوی په زړونو باندی مهر لگوی او بیا دوی ته د نیکی توفیق هیڅ نه پاتی کیږی او یواځی پر خپلو

غوښتلو (خواهشو) پسی درومی او پیروی ئی کوی.

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ۝۱۷

او هر څه هغه کسان چي سمه لياره ئی موندلی ده زیات کړی دی دوی ته (الله یا قرآن) هدایت بصیرت او ورکړی ده (الله) دوی ته پرهیزگاری د دوی.

تفسیر: یعنی د هدایت د لیاری د تګ اثر او اغیزه دا کېږي چي سړی ورځ په ورځ په هدایت کښی ترقی او پرمخ تګ کوی او د هغه پوه، سد (هوش)، عقل، پرهیزگاری او اتقاء زیاتېږي.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَ تُهْمُ ذِكْرُهُمْ ۝۱۸

پس انتظار نه کوی دوی مګر د قیامت چي رابه شی دوی ته ناڅاپه نو په تحقیق راغلی دی علامی نښی د هغه (قیامت) پس بیا څرنگه به (نفع ورسوی) دوی ته هغه وخت چي راشی دوی ته (قیامت) پند آخیستل توبه ایستل د دوی.

تفسیر: یعنی د قرآن نصیحتونه، د پخوانیو قومونو عبرت لرونکی قصی، د جنت وعدی، او د دوزخ وعیدونه ئی ګرد(ټول) واوریدل اوس د هغو د منلو دپاره د کوم وخت په انتظار کښی دی؟ آیا دی خبری ته دوی سترګی نیولی دی چي قیامت ناڅاپه د دوی په سر باندی ودریږي؟ د قیامت څو علامی او نښی خو اوس هم رابکاره شوی دی خو کله چي پخپله قیامت راوږیږي نو هلته به دوی ته د پوهنی د حاصلولو وخت کله پاتی وی، یعنی د هغه وخت منل او پوهیدل چټی(فضول) او بیکاره دی ځکه چي په هغه باندی نجات او ژغوریدل(بچ کیدل) نه حاصلېږي. حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «د قیامت علامه او لویه نښه زمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیدا کیدل دی، چي ګرد(ټول) پیغمبران د هغوی په انتظار کښی وو، کله چي دوی مبعوث وګرځیدل او د تخلیق اصلی مقصود حاصل شو نو اوس یواځی د قیامت راتګ پاتی دی» په حدیث کښی راغلی دی چي نبی کریم صلی الله علیه وسلم خپله مسواکه ګوته «انګشت شهادت» او منځنی ګوته «انګشت وسطی» سره درولی او هغوی ته ئی اشاره کړی وئی فرمایل «انا والساعة كهاتين، زه او قیامت لکه داسی یو» ګواکي زه له قیامت څخه دومره وړاندی راغلی یم لکه چي منځنی ګوته له مسواکي ګوتی څخه جګه (وچته) ختلی ده د «صحیح مسلم»

په شرح کښی مونږ په دی باندی پوره لیکل کړی دی. دلته د هغه د بیا لیکلو غای نشته.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

نو پوه شه (ای مخاطبه) شان دا دی چی نشته هیڅ برحق معبود مگر یواځی الله دی او مغفرت بښنه غواړه د گناه خپلی او دپاره د مؤمنانو سړیو او مؤمناتو بښځو

تفسیر: د هر سړی ذنب (گناه) د هغه له مرتبې سره سمه وی د کوم کار ډیره ښه خوا پریښودل او لږه ښه خوا غوره کول که څه هم د جواز او د استحسان مرتبه ولری غځینی اوقات د مقربینو په حق کښی ذنب (گناه) گڼل کیږی د «حَسَنَاتِ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتِ الْمُقْرَبِينَ» معنی هم دا ده. په حدیث کښی راغلی دی چی «نبي کریم صلی الله علیه وسلم به د ورځی سل کرته استغفار فرمایه».

تنبیه: د ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ خطاب هر یوه مخاطب لره دی که خاص نبی کریم صلی الله علیه وسلم مخاطب وی نو مطلب ئی داسی دی چی پر هغه علم باندی ټینگ او قائم اوسه او تل استغفار وایه!، د «فاعلم» تفریع له ما قبل څخه داسی کاوه شی چی د قیامت له راتگ څخه وروسته هیچا ته ایمان راوړل توبه کول او نور څه گټه(فائده) نه رسوی نو هر چا لره ښائی چه د قیامت له راتگ څخه پخوا صحیح معرفت حاصل کړی د ایمان او د استغفار په طریقې باندی مستقیم اوسی.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَقَالِبَكُمْ وَمَثَلَكُمْ^(۱۹)

او الله ته معلوم دی غای د گرځیدلو ستاسی (په ورځ کښی یا په دنیا کښی) او غای د هستوگنی ستاسی (په شپه کښی یا په آخرت کښی)

تفسیر: په هومره پردو کښی چی وگرځی بیا به جنت یا دوزخ ته ورسیری چی هغه ستاسو اصلی غای او کور دی.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ

او وائی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی ولی نه نازلوه کیږی یو سورت (د قرآن په باب د قتال د کفارو سره)

تفسیر: داسی یو سورت چی په هغه کښی د جهاد اجازه وی.

فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ

نو پس کله چی نازل کړ شی یو سورت محکم

تفسیر: په داسی محکمو او مضبوطو او ټاکلیو حکمونو باندی مشتمل وی چی نه وی منسوخ شوی او پوره پخپل مهال (وخت) سم راښکته کیږی او معنی ئی دغسی ظاهری چی پکښی بل احتمال نه وی غیر له قتاله.

وَذَكِّرْ فِيهَا الْقِتَالَ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ

او یاد کړی شوی وی په هغه کښی جنگ نو وینی به ته هغه کسان چی وی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د نفاق) گوری تاته لکه کتنه د هغه چا چی بیخودی راغلی وی پر هغه باندی له ویری د مرگ نه پس هلاک دی وی دوی لره

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «مسلمانانو سورت غوښت یعنی د کافرانو له ربرونو(تکلیفونو) څخه چی ډیر په تکلیف و هیلې (امیدونه) به ئی کولی که الله جل جلاله د جهاد امر راکړی نو هغه چی زمونږ له لاسه کیدی شی هغه به مونږ وکړو کله چی د جهاد امر راغی، نو پر منافقانو او خامو خلقو باندی دروند شو په ویریدلو او تیغو ختلیو سترگو سره به ئی پیغمبر ته کتل او د حال په ژبی سره به ئی ویل «کاشکی مونږ له دی امر څخه معاف اوسو!» په زیاته ویره کښی د سترگو رونق او ښائستوالی نه پاتی کیږی لکه چی د ځنکدن په وخت کښی د سترگو نور ورک کیږی.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْصِدْقُوا لِلَّهِ لَكُمْ خَيْرٌ اللَّهُمَّ ۝۲۱

طاعت کول (د دوی الله ته) او خبره نیکه کول (تاته غوره دی دوی ته) پس

هر کله چي فرض شي کار (د جهاد) پس که چيري رښتيا ويل کړي وي دوی له الله سره (په اظهار د حرص جهاد ته) نو خامخا به وو دغه رښتيا ويل بهتر دوی ته

تفسیر: په ښکاره سره دا خلق امر مني او په خپلو ژبو سره په اسلام او د هغه په احکامو باندې اقرار کوي مگر د کار خبره دا ده چي ښائي په عمل سره هم هغوی د الله او د رسول هر امر ومنی ښي او معقولي خبري وکړي او بيا د جهاد او د نورو زورورو کارونو په مهال (وخت) کښي د الله جل جلاله رښتيني بندگان ثابت شي نو دا صورت به د هغوی د ښيگني (فايدی) او بهتری وي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکي «يعنی د شرعي حکم له نه منلو څخه کافرېږي، د الله جل جلاله امر په هر صورت کښي ښائي ومانه شي بيا پيغمبر صلی الله عليه وسلم هم پوهيږي چي دارن سړي به څرنگه توره وکړي؟ هو! کله چي زيات تاکيد وکړ شي نو هلته جنگيدل ضروري دی که نه جنگيدونکی دير دی».

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتَقَطَّعُوا اَرْحَامَكُمْ ﴿٣٧﴾

پس آيا نژدی ئی تاسی (ای منافقانو) که چيري بادشاهان او متصرفان شي يا وگرځيدی (له طاعته د الله او سنت د رسول الله) نژدی ئی دی ته چي فساد به کوي. په ځمکه کښي او پري به کړي تاسی (خپلولی او) قرابتونه خپل

تفسیر: د حکومت او اقتدار په نشه کښي خلق په عمومي ډول (طریقه) په اعتدال او انصاف باندې قائم نه پاتی کيږي او د دوی دنيوی حرص لا زیاتيږي بيا د مال او د جاه په کشمکش کښي د غرض خوښولو جگړي پیدا کيږي چي د هغه وروستنی نتیجه داسی شي چي په دنیا کښي عمومي فتنه او فساد پورته کيږي او یو له بل څخه خپل تعلقات او اړيکي پري کوي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکي «يعنی له خپل ځان په تنگ کيږي او د جهاد آرزو کوي نو که الله تعالی هم دا تاسی غالب کړي او بري درکړي نو فسادونه به وکړي»

تنبیه: محقق شيخ الهند قدس الله روحه د «تولیتم» ترجمه په حکومت رسيدلو سره کړي ده لکه چي د ديرو مفسرينو هم دا رایه ده نورو علماؤ د «تولی» معنی اعراض اخيستی او داسی ئی مطلب اخلي «که تاسی د الله جل جلاله په لياره کښي له جهاد کولو څخه مخ واړوي، نو ښکاره ده چي په دنیا کښي به امن او انصاف پاتی نشي او په ښکاره ډول (طریقه) به د فساد، بدامنی او ناراحتی دوره کيږي» ځيني ئی داسی تفسیر کوي که تاسی له ایمان راوړلو څخه مخ واړوي

نو د جاهلیت د زمانی کیفیت به بیرته راوگرځی او هغه خرابی او فسادونه چی په هغه وخت کښی وو او په دیری وړوکی خبری باندی به لوئی جگری او شخړی کیدی مری پری کیدی. اړیکی به سره لری کیدی اوس به بیا همغه نقشی قائمیوی که په دی آیت کښی خاص منافقینو ته خطاب ومانه شی نو داسی ئی هم مطلب کیدی شی که له جهاد شخه مخ واړوی له تاسی څنی هم دا هیله (امید) کیدی شی چی له خپلو منافقانه و شرارتونو شخه په ملک کښی شرارتونه خواره کړی او د هغو مسلمانونو چی له تاسی سره ئی خپلوی ده هیڅ پروا ونه کړی او په ښکاره ډول (طریقه) د کافرانو مدد وکړی.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ ۖ

دا (مفسدان) هغه کسان دی چی لری کړی دی دوی الله (له رحمت) پس نو کانه کړی ئی دی دوی (له آوریډلو د حق نه) او رندی کړی ئی دی سترگی د دوی (له لیدلو د حق نه)

تفسیر: د حکومت په غرور کښی کانه او رانده شوی ظلم کوی او ضرر رسوی او د نورو په پوهولو هم پخپل خیر او شر باندی نه پوهیوی. د الله جل جلاله له لعنت شخه بالکل سنگدل او کلک زړه گرځیدلی دی او دا ټول د هغوی د بد اختیار او د استعداد له قصوره ډگر ته راوتلی دی.

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ ۖ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ۚ

آیا فکر نه کوی دوی په قرآن کښی بلکه پر زړونو (د دوی باندی) قفلونه د زړونو د دوی دی

تفسیر: منافق په قرآن کښی غور نه کوی یا د هغوی د شرارتونو لامله (له وجی) د هغوی پر زړونو باندی مهر او قفل لگیدلی دی چی د نصیحت د تللو لپاره بنده شوی ده که د قرآن د پوهیدلو توفیق د دوی په برخه وی نو په آسانی سره به پوهیدل چی په جهاد کښی څومره اخروی او دنیوی گټی شته.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ۖ

بیشکه هغه کسان چی بیرته گرځیدلی دی (له ایمانه) پر شاؤ خپلو پس له هغی څخه چی ښکاره شوی ده دوی ته سمه لیاره شیطان ښایسته کری دی دوی ته (گناهونه) او مهلت ښکاره کری دی (شیطان) دوی ته

تفسیر: منافقان وروسته د اسلام له اقراره او د هغه د رښتیا گڼلو له اعتراف څخه کله چی د ازموینی وخت راشی د خپل قول او اقرار څخه غاړه غروی، او په جهاد کښی له مسلمانانو سره ملگرتوب نه کوی. شیطان هغوی ته دا خبره ورښوولی ده چی که جنگ ته لار نشی تر دیر مدت پوری به ژوندون کوی. نو خامخا به د جنگ له ورته او په هغه کښی له مر کیدلو څخه څه گته(فائده) دررسیږی. او معلوم نه دی چی دوی پخپلو زړونو کښی څه څه شیان سنجولی (غوره کری) دی؟ او څومره اوږدی وعدی او خوږی خبری ئی تر سترگو لاندی نیولی دی ﴿وَيَايِدُهُمُ الشَّيْطَانُ الْأَعْرَضُ﴾

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا الَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَسْرَارَهُمْ ﴿۳۷﴾

دغه (مهلت دوی ته په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی وویل هغو کسانو ته چی بد ئی گانه هغه (قرآن) چی رالیږلی دی الله ژر به حکم ومنو ستاسی (او فرمانبرداری به وکړو) په غینو کارونو کښی (چی مرسته(مدد) ده په جنگ او عداوت د رسول الله کښی) او الله ته معلومی دی پتی خبری (او مشوری) د دوی هم

تفسیر: منافقانو به له یهودانو او کافرانو سره ویل که څه هم مونږ په ښکاره ډول(طریقه) سره مسلمانان شوی یو خو مونږ به له مسلمانانو سره نه یو غای کیږو او نه به د هغوی په مرسته(مدد) جنگ کړو. بلکه که مو د لاسه وشو ستاسی سره به مرستی(مدد) وکړو او په گډو(ټولو) چارو کښی به مونږ ستاسی خبرو ته غوږ ږدو.

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿۳۸﴾

نو څرنګه به وی (حال د دوی) کله چی قبض کوی دوی لره پرېشتی (سا ئی
راکاري) وهی به دوی مخونه د دوی او شاګانی د دوی

تفسیر: په هغه وخت کښی به له موت څخه څرنګه خلاصیږی بېشکه په هغه وخت کښی به د
نفاق خوند څکی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا اسَخَطَ اللَّهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ۝۲۸

دغه (سا وېشکل د دوی په دغه سختی سره په سبب د دی دی چی) بېشکه
دوی متابعت کړی وو د هغه شی چی په غضب کاوه به ئی الله او بده ئی ګڼله
خوبښی د دغه (الله) پس ابته (ضائع) خراب کړل (الله نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د الله جل جلاله د خوښولو لپاره ئی نه ده خوبښه کړی او په هغی لیاری باندي ئی تګ
کړی دی چی د هغه نه وه خوبښه څکه د مر کیدلو په وخت کښی داریدونکی، او اوتر ښکاریده
او الله تعالی د هغه کفر او طغیان په سبب د هغه ګرد(تول) عملونه بیکاره کړل او هیڅ یو عمل
هغه ته په بل ژوندون کښی ګټه (فائده) ونه رسوله.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ۝۲۹

آیا ګمان کوی هغه کسان چی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د شک او د
نفاق) ده چی نه به ښکاروی الله تعالی پتی کښی د دوی له مؤمنانو سره
بلکه ظاهر به ئی کړی

تفسیر: منافقان پخپلو زړونو کښی له اسلام او مسلمانانو سره حسد او دیر عداوتونه لری. او له
هغوی سره هندي (دښمنی) او کښی کوی. آیا دوی داسی خیال کوی چی دا به د هغوی په
زړونو کښی پت پاتی کیږی؟ او الله تعالی به هغه نه ښکاروی او مسلمانان به د هغوی په مکر او
فریب باندي نه خبریږی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی! بلکه د هغوی د باطن خبیث به
هرومرو(خامخا) ښکاریږی او د ازموښی په داسی بهتی کښی به اچول کیږی چی هلته به تولی
ککرتیا او خیری له پاګو شیانو څخه جلا(جدا) کیږی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسَبِيحِهِمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ

او که اراده و فرمایو مونبر نو خامخا به وشیو مونبر تاته دغه کسان نو خامخا و به پیژنی ته دوی په (علائمو د) خیرو د دوی او (قسم دی چی) خامخا و به پیژنی ته دوی په گرځولو اړولو د خبرو کښی

تفسیر: که الله تعالی اراده و فرمائی نو گرد(تول) منافقان به فرداً فرداً و تاکی(مقرر کری) او تاته به ئی دروښی او نامه په نامه به ئی درڅرگند کری، چی په دی مرکه کښی دغه او هغه سری منافقان دی. خو د الله تعالی بالفعل حکمت د داسی سپینو ویلو متقاضی نه دی. برسیره په دی الله تعالی تاسی ته اعلی درجه د فراست نور او رڼا(رنرا) درېښلی دی چی تاسو هغوی له خیری او بشری څخه پیژنی او وروسته له دی څخه هغه خلق د خبرو اترو او د وینا له دوه هم پیژندلی شی ځکه چی د منافقانو او د مخلصانو د خبرو کولو او ویلو لهجه او د گفتگو چل سره جلا(جدا) وی. هغه زور شوکت او د خلوص رنگ چی د مخلصانو له خبری څخه له لری ښکاری هغه د منافقانو په خبرو کښی هیڅ نه وی.

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه ﴿فَلَعَرَفْتَهُمْ﴾ تر ﴿وَلَوْ نَشَاءُ﴾ لاندی نه دی ایښی او نورو گردو(تولو) مفسرینو هغه تر «لو نشاء» لاندی ایښی دی او په «لاریناکهم» باندی متفرع کری دی یعنی که مونبر اراده و فرمایو نو تاسی ته هغه سری درېښولی شو بیا به نو ته هغوی وپیژنی د خیری په لیدلو سره له دی د دی احقر په خیال سره د شیخ الهند رحمة الله علیه تفسیر زیات لطیف دی والله اعلم. له ځینو احادیثو څخه ثابت دی چی زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ډیر منافقان د دوی په نامه سره ویل او له خپلی مرکی څخه ئی وشرل ښائی چی دا پیژندگلوی د «لحن القول» او د «سیما» او له نورو څخه ورڅرگند(ورښکاره) شوی وی یا وروسته له دی آیت څخه الله تعالی د ځینو منافقانو نومونه په تفصیل سره ورښوولی وی. والله اعلم.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ

او الله ته معلوم دی تول اعمال ستاسی.

تفسیر: له بندگانو څخه د کومی خبری پتیدل امکان لری، مگر الله تعالی ته ستاسی گردی(تولی) چاری که پتی وی که څرگندی وی ورښکاره دی.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجْتَهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ

خامخا او هر و مرو (لازمأ) مو آزمویو تاسی (په جهاد او نورو تکالیفو سره) تر هغه پوری چی ظاهر کړو مونږ جنگ کوونکی له تاسی څخه او صبر کوونکی (په جهاد او په نورو احکامو او تکالیفو د اسلام کښی)

تفسیر: د جهاد او د نورو شیانو د احکامو ازموینه مقصود ده په هم دی سختی ازموینی کښی دا ښکاروی چی کوم کسان د الله تعالیٰ په لپاره کښی خپلی وینی تویوی؟ او په دیره سخته ازموینه کښی ثابت قدم دریری؟ او کوم سری تری تښتی؟ او هغه په ښه شان سره جلا (جدا) کړو او تاسو ته ئی درښکاره کړو.

وَنَبَلُّوُاْ الْخَبَارَ کُمْ ۝۳۱

او ازموویو مونږ عملونه حالونه خبرونه ستاسی (د ایمان چی آیا رښتیا ده که دروغ؟)

تفسیر: د هر سری د ایمان، اطاعت او د انقیاد تول (وزن) معلومیږی او د گردو (تولو) داخلي خبری عملاً محقق کیږی؟
تنبیه: پر ﴿حَقِّ نَعْمَ﴾ الایة - باندی هغه شبهه چی د علم د حدوث په نسبت کیږی د هغه مفصل جواب د «سیقول» د (۲ جزء) په شروع کښی د ﴿إِلَّا نَعْلَمَ مَنْ يَّتَّبِعُ الرَّسُولَ﴾ الایة - کښی دی وکوت شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنُيْذِرُنَّ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيُعْطِي أَعْمَالَهُمْ ۝۳۲

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی یعنی رااړوی نور (خلق) له لیاری د الله څخه او مخالفت کوی له رسول سره پس له هغه چی ښکاره شوه دوی ته لپاره سمه له سره به ضرر ونه رسوی دوی الله ته هیڅ شی او ژر ده چی ابته (ضائع) خراب به کړی (الله - نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د خپلو ځانونو نقصان کوی الله تعالیٰ ته په دی کښی څه نقصان نشته نه د هغه دین او نه د هغه پیغمبر څه خرابولی شی. هغه قدرت لرونکی الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی)

پلمی (تدبیرونه) (حیلی) ورخرابوی او تولی داسی چاری رنگوی او د هغوی زیارونه (کوششونه) وړانوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿۳۱﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مومنانو) اطاعت کوی د الله او اطاعت کوی د رسول الله او مه باطلوی تاسی عملونه خپل (په معاصیو سره)

تفسیر: په جهاد یا د الله په لیاره کښی بل کوم محنت او ریاضت هلته منلی او مقبول کیږی چی د الله او د رسول الله له احکامو سره سم وی. او یواځی پخپل شوق، ذوق، خواهش او د طبیعت په غوښتنی سره نه وی، که نه داسی عملونه بیکاره او ابته (خراب) کیږی او توی ځی او ضائع کیږی هیڅ یو مسلمان داسی کار نه کوی چی د هغه کوم ښه کار توی لاړ شی یا له کوم سیه ضائع او بیکاره شی. مسلمان هیچیری خپل ښه کار په سپیره ډاگ میدان نه پریږدی نه ریا، ښوونه، ننداره اعجاب، غرور او نورو شیانو ته په هغه کښی لیار ورکوی چی په هر یوه کښی له دوی څخه د هغه عمل بالکل ضائع او بیکاره کیږی ګواکي دا شیان هم هغسی چی ارتداد د مرتد گرد (تول) حسنه اعمال خرابوی د یوه مسلمان صالحه چاری وړانوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿۳۲﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی (خلق) یا منع راوړی له لیاری د الله نه بیا مړه شی او دوی کافران وی پس له سره به مغفرت ونه کړی الله دوی ته.

تفسیر: هیڅ یو کافر د الله تعالی له خوا نه بخښل کیږی په تیره بیا هغه کافران چی نور خلق د الله تعالی له لیاری څخه ګرځوی او تل په هم دی پسی لویدلی وی چی څوک د نبی الله د لیاری په لوری لاړ نشی.

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامَةِ ۖ

پس سستی مه کوی او مه ضعیفان کیری (په جهاد) کښی او مه غواړی تاسی
(کفار) روغی ته (بلکه جنگ ورسره کوی)

تفسیر: مسلمانانو ته ښائی چی د کفارو په مقابله کښی سست او کم همت نشی! او د جنگ له سختیو څخه ونه ویریدی او د جهاد په موقع کښی د روغی په لوری ونه غغلی! که نه دښمن زړور کیری او په تاسی باندی به خپل ډیر زور او قوت غورځوی او د اسلام ټولی به مغلوب او رسوا کیری. هو! کله چی د اسلام مصلحت او د مسلمانانو ښیګڼی (فائدی) تر سترگو لاندی وی نو هلته روغه بده نه ده لکه چی وروسته د «الفتح» په سورت کښی راځی په هر حال د روغی ښا ښائی پخپل کم همتی او نامردی باندی نه وی.

وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ۝۳۵

حال دا چی هم دا تاسی غالب ئی ای مومنانو! پر منکرانو باندی او الله له تاسی سره دی (په ثابت نصرت کښی) او له سره به ناقص او ضائع نه کړی له تاسی عملونه ستاسی (بلکه په قیامت کښی به پوره جزاء درکړی)

تفسیر: د ویریدلو هیڅ یوه خبره نه ده که صبر او استقلال وښی او د الله تعالی په احکامو باندی ثابت قدم واوسی نو الله له تاسی سره دی او هغه په پای (آخر) کښی تاسی ته بری درکوی او په هیڅ حال کښی تاسی ته نقصان او خساره نه درپیشوی.

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ إِنْ تُوْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجْرَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ۝۳۶

بیشکه دا ژوندون لږ خسیسی لوی او مشغولیده دی، او که ایمان راوړی تاسی او پرهیز وکړی (له معاصیو)! در به کړی تاسی ته (الله) اجر وونه ستاسی او نه به غواړی له تاسی (ټول) مالونه ستاسی (بلکه مفروضه زکوة درڅخه آخلی، یا نه به غواړی له تاسی هیڅ مالونه د تاسی ځکه چی غنی دی)

تفسیر: د آخرت په مقابل کښی د دنیا حقیقت د یوی لوی او تماشی غوندی دی که تاسی ایمان او تقوی غوره کړی او له دی لویو او تماشو څخه لږ خپل ځانونه وژغوری (وساتی) نو الله

تعالیٰ به د هغه بدل تاسی ته پوره درکوی او ستاسی مال به هم له تاسی څخه نه غواړی. هغه مال ته هیڅ اړ (مجبور) نه دی. دی پخپله مال درکونکی دی لکه چی فرمائی ﴿مَا أَرِيدُكُمْ مِنْ زُرْقٍ وَمَا أَرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ جزء ۲۷ (د ذاریات ۳ رکوع) ۵۷-۵۸ آیت که ئی وغواړی نو حقیقی مالک ئی دی او گرد(تول) مال او شته د ده دی خو سره د دی که د دین په معامله کښی کله چی د خرڅ کولو امر دوی ته کیږی نو د تول مال غوښتنه له دوی ځنی نه کیږی بلکه یوه لږه برخه تری طلب کیږی هغه هم ځان ته نه بلکه د دوی د گټی دپاره. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالیٰ ملک فتح کړی دی مسلمانانو لره که د دوی خو ورځی له خپل جیبه څخه پولونه (رقمونه) خرڅ شول. بیا د هغه په مقابل کښی سل سل چنده د هغوی په لاس کښی ورغلل. داسی خبری په قرآن کریم کښی څو ځایه راغلی دی چی «تاسی الله ته حسنه قرض ورکړی!»

إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخُلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٤﴾

که وغواړی دی له تاسی څخه هغه (مال) پس ښه کوښښ وکړی په غوښتلو کښی (له تاسی) نو بخل به وکړی تاسو (په دغی سره) او راو به باسی (په دغو غوښتلو یا بخل سره) پتی کینی دښمنی ستاسی (له اهل اسلام سره).

تفسیر: که الله تعالیٰ په سختی سره د هغوی گرد(تول) مال وغواړی چی هغوی ته ئی ورپښلی دی نو څومره د الله بندگان به وی چی په خلاص زړه او روڼ تندی د دی امر په مقابل کښی (لبیک) ووائی زیاتره به هغه سړی وی چی د بخل او تنگدستی ثبوت ښکاره کوی او د مال ښندلو (لگولو) په وخت کښی به د هغوی د زړونو خپګان له لری ښکارېږی.

هَآئِكُمْ هَؤُلَاءِ تَدْعُونَ لِتُقْفُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

واوری خبردار شی تاسی چی ئی ای دغو کسانو چی بللی شوی ئی لپاره د دی چی نفقه کړی مال ولگوي په لپاره د الله کښی (په هغو طریقو سره چی فرض کړی ئی دی په تاسی لکه زکوٰة او جهاد)

تفسیر: یوه برخه د الله له ورکړی شوی مال څخه د ده په لپاره کښی د خپلی گټی دپاره ولگوي !.

فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَحْمِلْ عَنْ نَفْسِهِ

پس عیني له تاسو هغه دی چی بخل کوی (نه لگوی مال) او هغه شوک چی بخل کوی مال نه لگوی نو بیشکه چی بخل کوی خپل ځان ته (چی محروموی ئی له ثوابه)

تفسیر: ستاسی دنیا ستاسی د فائدی دپاره ده که ئی نه ورکوی نو د خپل ځان نقصان کوی الله تعالی ستاسی د ورکولو او د نه ورکولو هیڅ پروا نه لری.

وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ

او الله غنی بی پروا دی (له نفقی د تاسی او له هر څیزه) او تاسی فقیران محتاجان ئی (الله ته)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د مال د بندلو (لگولو) هغه تاکیدونه چی تاسی ئی آوری داسی خیال ونه کړی چی الله تعالی یا د هغه رسول له تاسی څخه سؤالونه کوی. داسی نه دی دا گردی (تولی) ویناوی د تاسی د ښیگنی (فائدی) دپاره دی. بیا د یوه په مقابل کښی په زرگونو عوضونه تاسی ته رسیږی که تاسی له داسی گتی څخه مخ اړوی نو الله تعالی او د هغه رسول ستاسی څه پروا نه لری.

وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمُ

او که وگرځیدی تاسی (له ایمان او سخا نه نو الله) به بدل راوی یو قوم بل بی له تاسی بیا به نه وی هغوی پشان د تاسی (گرځیدونکی له احکامو د الله بلکه فرمان بردار به وی).

تفسیر: الله تعالی په هغه حکمت او مصلحت چی خپلو بندگانو ته د خرڅ کولو امر ورکوی د هغه حاصل کیدل پر تاسی باندی څه انحصار نه لری. فرض کړی که تاسی بخل او کښی وکړی او د الله تعالی له امره مخ واړوی نو الله تعالی ستاسی په ځای بل کوم قوم دروی چی هغه قوم به تاسی غوندی کنسک او بخیل نه وی او په لوی زړه او دیره خوښی به د الله تعالی د احکامو تعیمیل او د هغه په لیاره کښی به خپل مال بندی (لگوی). په هر ډول (طریقه) د الله جل جلاله حکمتونه او مصلحتونه پوره کیدونکی دی. خو تاسی له دی سعادت به برخه پاتی کیږی په حدیث کښی راغلی دی چی صحابه ؓ عرض وکړ چی یا رسول الله! دغه بل قوم به شوک وی؟

چی د هغه په لوری اشاره شوی ده. نو زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حضرت سلمان فارسی په اوږه باندې خپل مبارک لاس کیښود او وی فرمایل چی «د ده قوم» او وی ویل «قسم په الله تعالی دی که ایمان «ثریا» ته ورسیری نو د فارس خلق به ئی له هغه غایه هم رابښکته کوی»
یادونه: «فارس» د عربو په لغت کښی هغه چاته وایه شی چی په اس سور وی او دا کنایه ده زمونږ د خراسان یا افغانستان له خلقو څخه چی له بین النهرین څخه تر سند پوری او له خلیج فارس څخه تر بخارا پوری پراته ؤ او خلق به ئی زیاتره په هغی پیری کښی په آسونو باندی سوریدل او له چین څخه نیولی تر روم کوچنی ایشیا او افریقا پوری د تجارت او سیاحت دپاره تلل د دوی یوی څانگی چی پارسوا نومیده د (بلخ) په جنوب غربی سیمه کښی هستوگنه درلوده (لرله) چی هغه هیواد له هم دی سیمه په پارس سره مشهور دی.

الحمد لله چی صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم د دی بینظیر ایشار او د ایمانی جوش ثبوت ورکړ چی د هغوی په غای کښی د بل قوم د راتللو وار ونه رسید. خو پخپله دغه فارسیان هم په اسلام مشرف شول او د ایمانداری هغه شانداري مظاهری ئی ور وښوولی او داسی زبردست دینی خدمتونه ئی پای (آخر) ته ورسول چی هر سری به د هغو له لیدلو څخه خامخا داسی اقرار کاوه چی بیشکه هم دغه فتوحات او ترقی د حضرت محمد رسول الله د دغه پیش گوئی سره برابری دی هم دا د (خراسان) او فارس قوم ؤ چی د ضرورت په وخت کښی به ئی د عربو غای نیولی شو. له زرهاؤ ائمه ؤ او علماؤ څخه قطع نظر یواځی زمونږ د لوی امام ابوحنیفه رحمه الله علیه (کابلی ثم الکوفی) وجود د دی پیش گوئی په صدق باندی کافی شهادت دی. هم دا راز (قسم) په خراسان او پښتونخوا کښی نور لوی عالمان او پوهان د دی میهن په پیړیو کښی هم شته چی تقریباً د علم او عمل د هغی لوئی ونی څخه چی څانگی ئی تر «ثریا» پوری جگی (اوچتی) ختلی دی خوندوری میوی ئی رابښکته کړی دی.

تمت سورة محمد صلی الله علیه وعلى آله وصحبه وسلم بتوفيقه واعانتة فله
 الحمد والمنة

سورة الفتح مدنية وهي تسع وعشرون آية و اربع ركوعات
 د «الفتح» سورت مدنی دی (۲۹) آیه او (۴) رکوع لری.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د دی سورت په مختلفو آیتونو کښی د متعددو واقعاتو په لوری اشاری دی چی د فهم د سهولت دپاره د هغو خلاصه او لندون داسی بیانیری.

الف: پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښی خوب ولید چی «په امن او امان سره مکی ته داخل او عمره ئی ادا کړی خلق او قصر ئی فرمایلی دی» دوی دا خوب صحابه ؤ ته ووايه خو د ورنگ نیته ئی ونه ټاکله (مقرر نه کړه) مگر د شدت له اشتیاق څخه د ډیرو داسی خیال کیده چی سرکال به عمره میسره کیږی. او اتفاقاً دوی هم د عمری قصد وفرمایه.

ب: دوی له یو نیم زر سړیو سره د عمری په نیت د مکی په لوری وخوځیدل او «هدیی» هم له دوی سره وی. کله چی دا خبر مکی ته ورسید قریشو یوه لویه جرگه جوړه او په هغی کښی دا خبره غوته کړه چی دوی به نه پریردو چی مکی ته راشی سره له دی چی سم د مکی معظمی له اصولو سره دشمنانو حق درلود(لرلو) چی حج او عمره وکړی. کله چی محمدی قافله مکی ته نژدی او (حدیبی) ته ورسیده نو د دوی اوبه هلته چو شوه او سره له ډیرو وهلو او خوځولو او کشمکش هیڅ له خپل ځای څخه ونه خوزیده تر څو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «**حبسها حابس الفیل**» او وی ویل «قسم په الله که د مکی خلق له ما څخه د داسی خبری مطالبه وکړی چی په هغی کښی د حرمت الله تعظیم قائم وی زه به هغه منم» نو په هغه ځای کښی ئی قیام وفرمایه چی اوس په (۱۳۶۷ ق هـ) کښی «شمسیه» ورته وائی.

ج: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مکیانو ته سری ولیږل چی «مونږ د جگړی دپاره نه یو راغلی مونږ پریردی چی خپله عمره وکړو او بیرته لاړ شو» کله چی د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم جواب ور ونه رسید، نو حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه په خوله هم دا خبره هغوی ته ولیږله. او هغو نارینه ؤ او ښځو مسلمانانو ته ئی زیری ورکړ چی هلته مغلوب او مظلوم اوسیدل «نژدی ده چی په مکه کښی اسلام غالب شی» قریشو حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ستون (واپس) کړ. کله چی د حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه بیرته راتگ وځنډید (ایسار شو) دا خبره خوره شوه چی هغه هلته وژلی شوی دی دلته رسول الله مبارک په دی خیال چی ښائی اوس د جگړی وار هم راورسیږی. گرد(تول) اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم ئی تر یوی ونی لاندی کینول او د جهاد بیعت ئی تری واخیست. کله چی قریشو د بیعت خبره واوریدله ووریدل او حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه ئی بیرته ولیږه.

د: بیا د مکی څو غتان د روغی په غرض د حضرت محمد رسول الله مبارک په حضور کښی حاضر شول او صلحنامه ئی ولیکله دلته پر ځینو خبرو باندی بحث او مناقشه پېښه شوه او مسلمانان په قهر شول او وی ویل چی د داسی خبری پری کړه په توره وکړی. خو رسول الله مبارک د مکیانو گردی(تولی) غوښتنی ومنلی او مسلمانانو د رسول الله مبارک په وینا او د کفارو د ډیرو اصرارو لامله(له وجی) له ضبط او تحمل څخه کار واخیست او روغه غوته شوه. په دی روغلیک (صلحنامه) کښی یو شرط د کفارو له لوری دا وو چی سرکال تاسی مسلمانان بیرته لاړ شی کال ته بی ولسی (تش لاس) راشی او عمره وکړی. تر لسو کلونو پوری به د دواړو دلو په منځ کښی جنگ نه کیږی. په دی مدت کښی هومره سری چی له مکی څخه مدینی ته راشی

بنائی چی بیرته ولیول شی. که له مدینی شخه کوم سری مکی ته راشی هغه هم دلته په مکی کبئی سائل کیږی. وروسته له دی روغی شخه دوی په (حدیبی) کبئی د هدی حیوانات ذبح او وروسته له حلق او قصر ئی خپل احرام خلاص کړ او مدینی منوری ته بیرته راغلل.

هـ: په لیاره کبئی هم دا د (الفتح) سورت نازل شو. دا گردی (تولی) پېښی د هجرت په (۶) کال کبئی پېښی شوی.

و: د (حدیبی) له راتګه وروسته د هجرت په (۷) کال په اوله کبئی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم (خیبر) فتح کړ چی د مدینی په شمال کبئی څلور منزله لری پروت دی او د شام په لوری د یهودانو یو ښار وو. په دی جهاد کبئی له دوی سره پرته (علاوه) له هغو سریو شخه چی په حدیبی کبئی ورسره ملګری وو بل هیڅوک نه وو.

ز: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په (۷) کال د هجرت د ذیقعدة الحرام (حوت) په میاشت کبئی سم له تړون سره د عمرة القضا دپاره مکی ته تشریف یووړ او په امن او امان او په زړه پوری ئی عمره اداء کړه.

ح: د هغه روغلیک (صلحنامی) هغه خبره چی تر لسو کلونو پوری به جنگ نه کیږی د قریشو له خوا ماته شوه نو ځکه د هجرت په (۸) کال د رمضان المبارک (جدي) په میاشت کبئی مکه معظمه د مسلمانانو په لاس فتحه شوه.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۚ لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

بیشکه چی مونږ فتح او بری مو درکړی دی تاته فتحه او بری ظاهر او ښکاره دپاره د دی څو چی وېښی تاته الله هغه چی پخوا تیر شوی دی له گناه د تا شخه او هغه چی وروسته دی (له گناه شخه)

تفسیر: د حدیبی روغه که څه هم په ښکاره ډول (طریقه) د ذلت او د مغلوبیت روغه په نظر راځی او د هغی د شرایطو له لوستلو شخه په بادی النظر کبئی دا محسوس کیږی چی گردی (تولی) خبری د قریشو په گټه (فائده) دی. لکه حضرت عمر الفاروق او نورو اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین د دی روغی د ښکاره توری له کتلو شخه سخت خپه، محزون، مضطرب او پریشان وو. دوی خیال کاوه چی د مسلمانانو د دی یو نیم زر سر جارونکی (قربانوونکی) لښکر په مخکښی قریش او د هغوی نور طرفداران څه اهمیت لری. ولی د دی راز (قسم) گردو (تولو) جګړو پریکړه او فیصله په توره سره ونه کړه شی؟ مګر د رسول الله صلی الله علیه وسلم سترګی هغه احوالو او نتیجو ته وی چی د نورو له سترګو شخه به پته وی ځکه چی الله جل جلاله د دوی تتر (سینه) د دیرو سختو پېښو د تحمل دپاره پرانیستلی وو دوی په بی مثاله استغنا توکل، تحمل او ایثار سره هغه شرطونه ومنل او خپلو اصحابو ته ئی په دی لنډو توریو (الله

ورسوله اعلم) سره دادینه(سکون) او تسلی ورکوله یعنی الله او د هغه رسول په داسی خبرو باندی دیر ښه پوهیږی. تر څو چی دا سورت نازل شو او الله تعالیٰ د دی روغی او فیصلی نوم «فتح مبین» کیښود. خلقو په دی باندی هم تعجب کاوه او ویل به ئی چی یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا بری دی؟ حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم به فرمایل چی «هوا لوی بری دی» حقیقت دا دی چی د اصحابو د جهاد بیعت، او له هغه معمولی کشمکش څخه وروسته گرد(تول) کفار او معاندین ووپریدل او د روغی په لوری ئی خپلی خوښی ښکاره کړی. او نبی کریم صلی الله علیه وسلم سره له دی چی پر جنگ او انتقام باندی ئی پوره قدرت درلود(لرلو) خو بیا هم په هر ځای کښی به ئی له عفوی اغماض او حلم څخه کار اخیست او محض د بیت الله شریف د تعظیم دپاره د هغوی په هغو چتی(بیکاره) غوښتنو باندی نه په قهر کیدل. دا پېښی له یوه لوری د الله تعالیٰ د خصوصی مدد او رحمت د استجلاب وسیله گرځیدی او له بل لوری د دښمنانو په زړونو کښی د اسلام اخلاقی او روحانی طاقت او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د صبر او تحمل او د شان مینه او اثر په زړونو کښی زیاتوه اګر که د عهد نامی د لیکلو په وخت کښی ځینو ښکاره لیدونکیو به د کافرانو بری لیدل خو که په سره سینه دی پېښی ته کتل کیدی او د هغی شاوخوا ته څیروالی شوی وی او وروسته له غور کولو او له وړاندی وروسته سنجولو(فکر کولو) څخه به هر سری په دی پوهیده چی دا گردی(تولی) فیصلی د اسلام په گټه(فائده) شوی دی نو ځکه الله تعالیٰ د هغی نوم «فتح مبین» کیښود او تنبیه ئی وفرمایله چی دا روغه اوس هم روغه ده او په راتلونکی کښی به هم دوی ته د ظاهری او باطنی دیرو فتوحاتو وروڼه پرانیځی لکه چی له دی روغی څخه وروسته د کافرانو له مسلمانانو سره ناسته ولاړه، اختلاط شروع شو او بی تکلفه به ئی سره لیدل او خبری او اتري به ئی سره کولی او کافرانو د مسلمانانو له خولو څخه د مسلمانی خبری اوریدلی. او د دغو مقدسو مسلمانانو اقوالو، احوالو، اعمالو او اطوارو ته به ئی کتل چی له دی گردو(تولو) پېښو او نندارو څخه هر ورو(خامخا) د دوی په زړونو کښی د اسلام مینه پیدا کیده. آخره نتیجه دا شوه چی د حدیبی له روغی څخه د مکی تر بری پوری یعنی د دوو کلونو په موده کښی دیر خلق مسلمانان شول او اسلام زیات خور شو خالد بن الولید او عمرو بن العاص غوندی نومیالی په هم دی مدت کښی مسلمانان شول او دا فتح او بری جسمی فتح او بری نه بلکه روحی فتح او بری وو او د حدیبی صلح مسلمانانو لره د لوی خیر او برکت سبب شوه او اسلام په شاوخوا کښی دومره منتشر شو چی د معظمی مکی د فتح کیدلو گردی(تولی) وسیلی راغوندی شوی او د هغه پاک ځای د تل دپاره د شرک له گندگی پاکیدل ئی آسان وگرځیدل په حدیبی کښی له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره یو نیم زر تنه اصحابان وو خو دوه کاله وروسته له دی څخه د مکی معظمی په عظیمی فتح کښی لس زره توریالی لشکر له دوی سره ؤ. رښتیا خو دا ده چی نه یواځی د مکی او د خیبر فتح بلکه د نورو اسلامی فتوحاتو دپاره د حدیبی روغه لکه یو اساس بنیاد او زرینه دیباچه وگرځیده او هغه صبر او تحمل توکل او د حرمت الله تعظیم چی په دغه روغه کښی ورڅرگند(ورښکاره) شو او د

هغه علوم او قدسیه معارف او د باطنی مقاماتو او د مراتبو فتح الباب چی له دی پېښی څخه شوی دی د هغو اندازه څوک کولی شی؟ هو! د هغو لند اجمال او لږه اشاره حق تعالیٰ په دی آیتونو کښی فرمایلی ده یعنی هسی چی دنیوی سلاطین کوم لوی فاتح سپه سالار په خصوصی اعزاز او اکرام سره پالی الله تعالیٰ د دی فتح مبین په صله کښی هغوی ته څلور صلی وربښلی دی اول د ذنوبو غفران له همیشه تر همیشه پوری د هغوی هغه گردی(تولی) کوتاهی چی د هغوی د رفیعی مرتبی په اعتبار کوتاهی گنلی کیږی گردی(تولی) سره معافی دی دا خبره الله جل جلاله بل هیچا ته نه ده بښلی خو په حدیث کښی راغلی دی چی د دی آیت له نزول څخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په عبادت کښی دومره زیات زیار (کوشش) کوو چی کرئ شپه به ئی په لمانځه کښی تیروله تر دی چی د دوی پښی وپرسیدلی او د گردو(تولو) کتونکیو زړونه به پری خوږیدل اصحابو عرض وکړ چی «یا رسول ولی دومره ربړونه(تکلیفونه) په ځان کوئ؟ د الله له لوری خو ستاسو گردی(تولی) پخوانی او وروستنی خطاوی بښلی شوی دی دوی به داسی فرمایل: «اَفْلا اَکون عبدا شکورا» ولی زه د هغه شکر گزاره بنده نشم؟ ښکاره دی چی الله تعالیٰ داسی زیری خپل همغه بنده ته اوړوی چی دی د هغه له اوږدلو څخه بی ویری نه شی بلکه لا زیات له الله جل جلاله ودار شی. د شفاعت په طویل حدیث کښی راغلی دی کله چی خلق سره راتول شی د حضرت مسیح علیه السلام په حضور کښی عرض کوی نو حضرت مسیح علیه السلام ورته وائی چی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته لار شی! چی خاتم النبیین دی او د هغوی پخوانی او وروستنی گرد(تول) گناهونه بښلی شوی دی یعنی د ده د شفاعت په مقام کښی که بالفرض کوم تقصیر هم وشي نو هغه هم په عامه عفو کښی پخوا له دی راغلی او پرته(علاوه) له دوی څخه بل څوک دا کار نشی کولی.

وَيَتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ

او (بل دپاره د دی) چی پوره کړی (الله په فتحه د مکی او د نورو ښارونو سره) مهربانی خپله پر تا باندی

تفسیر: یواځی له تقصیراتو څخه نه تیریږی بلکه هر هغه ظاهری، باطنی، مادی، روحی انعام او احسان چی تر اوسه پوری درسره شوی دی د هغه تکمیل او تتمیم هم کاوه شی.

وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او (بل دپاره د دی) چی وښیي الله تعالیٰ تاته سمه صافه لپاره.

تفسیر: تل به دی د هدایت او استقامت په سمه لیاره کښی قائم لری. د معرفت او شهودو په غیر محدودو مراتبو باندی د فائزیدلو او په قلوبو او ابدانو باندی د اسلام د حکومت د قائمیدلو په لیاره کښی به تاته هیڅ مشکلات نه درپیشیږی خلق به دلی دلی ستاسو په لیار ښوونه د اسلام په سمه لیاره راځی او په دی ډول (طریقه) د تا د حسناتو په ذخیره کښی بیښماره زیادت کیری.

وَيَنْصُرُكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا ۝

او (بل دپاره د دی) چی کومک (مدد) وکړی الله تعالی له تا سره مدد غالب زبردست

تفسیر: د الله تعالی داسی مدد به راشی چی هیڅوک به ئی نشی بندولی او د هغه په مرسته (مدد) به فتح او ظفر ستاسی له قدمونو سره مل وی د «نصر» په سورت کښی ئی فرمایلی دی کله چی د الله له لوری مدد او فتح راشی او خلق د الله په دین کښی فوج فوج داخل شی نو ته د الله تسبیح، تحمید او استغفار کوه! ښکاره ده چی پر دی فتح مبین باندی به هم حضرت محمد استغفار ویلی وی د ده په جواب کښی د ﴿لَا يَغْفِرُكَ اللَّهُ﴾ الآية - مضمون لا صاف ښکاریری. دا تنبیه ابن جریر رحمة الله علیه کړی ده.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ

دغه (الله) هغه ذات دی چی نازله کړی ئی ده سکینه او ډاډینه (سکون) په زړونو د مؤمنانو کښی له پاره د دی چی زیات کړی دوی لره ایمان سره له ایمان د دوی

تفسیر: اطمینان او ډاډینه (سکون) ئی رابښکته کړه یعنی سره له دی چی د هغوی له طبعی څخه خلاف وو د رسول صلی الله علیه وسلم په حکم باندی ټینگ ودریدل او له ضد کوونکیو کافرانو سره ئی ضد ونه کړ نو د هغه په برکت د دوی د ایمان درجات لا زیات شول او د عرفان او ایقان په مراتبو کښی ئی ترقی وشوه. اول د جهاد په بیعت سره ئی ثابته کړه چی مونږ د الله جل جلاله په لیاره کښی د جنگ کولو او ځان جارولو (قربانولو) دپاره حاضر یو. دا هم د ایمان یو رنگ وو، وروسته له دی کله چی پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو له جذباتو څخه پرته (علاوه) روغه وکړه نو دغه د هغوی د ایمان د رنگ بله ننداره وه چی خپل جوش، جذبات او

عواطف ئی په زور سره ټینګ کړل. او د الله او د رسول الله د فیصلی په مقابل کښی ئی غاړه کښنودله رضی الله تعالیٰ عنهم ورضوانه.

وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا

او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکې (که اراده وفرمائی الله د نصرت د دین خپل بی له تاسی څخه ئی هم کوی)، او دی الله ښه خبردار ښه حکمت والا.

تفسیر: دغه خبره همغه پاک الله ته ښه معلومه ده چی کوم وخت تاسو ته د قتال امر کول مصلحت دی؟ او په کوم وخت کښی له قتال څخه بیرته دریدل او روغه کول تاسی لره ښه دی؟ که تاسی ته د قتال امر درکړ شی نو هیڅ کله د کفارو د کثرت له خیاله تردد ونه کړی، ځکه چی د ځمکې او د آسمانونو د لښکرو مالک همغه الله تعالیٰ دی چی سره د لږتوب ستاسی امداد او مرسته(مدد) په غیبی لښکرو سره هم کولی شی لکه چی په «بدر، احزاب، حنین» او نورو کښی ئی وکړه، او که د روغی او د جنگ نه کولو امر درکړی نو هغه هم ومنی. او داسی خیال ونه کړی چی افسوس روغه وشوه او کافران په ویریا له لاسه ووتل او په سزا ونه رسیدل که د قتال امر کیده نو هغوی به مو وژل. ولی چی د هغوی وژل په تاسی پوری موقوف نه دی که مونږ وغواړو نو پخپلو لښکرو سره ئی وژلی شو. په هر حال د ځمکو او د آسمانونو د لښکرو مالک الله تعالیٰ دی که د روغی امر ورکوی نو خامخا په هغی کښی خیر او حکمت دی.

لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفَّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

لپاره د دی چی داخل کا مؤمنان سړی او مؤمنات ښځی په جنتونو کښی چی بهیری د لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه ویالی) حال دا چی همیشه به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی او(دپاره د دی چی) ورژوی الله تعالیٰ له دوی څخه گناهونه د دوی

تفسیر: کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ﴿اِنَّا قَدْ عَلَّمْنَاكَ مَا نَبَّيْنَا﴾ الآية ولوست نو اصحابو هغوی ته مبارکی عرض کړه او وئی ویل یا رسول الله! دا خو تاسی ته وشوه مونږ ته څه ده؟ نو ځکه دا آیتونه نازل شول یعنی الله تعالیٰ اطمینان دادینه(سکون) او سکینه رابښکته کړله

او د مؤمنانو ایمان ئی لا زیات کړ تر څو دوی په ډیر اعزاز او اکرام سره په جنت کښی داخل کړی او د هغو گردی(تولی) خرابی او کمزوری معاف کړی. په حدیث کښی دی هغو اصحابو چی د حدیبی بیعت کړی دی هیڅ یو له هغو څخه هم دوزخ ته نه ځی. تنبیه: د مؤمنانو ذکر د تعمیم دپاره دی یعنی که نارینه وی یا ښځی د هیڅ یوه محنت او ایماندارۍ نه ضائع کیږی. له احادیثو څخه ثابت شوی دی چی په دی سفر کښی حضرت بی بی ام سلمة رضی الله تعالی عنها د رسول صلی الله علیه وسلم سره وه.

وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ قَوْزًا عَظِيمًا

دی دغه (غفران او ادخال د جنت) په نزد د الله په مراد رسیدل بری موندل ډیر لوی

تفسیر: ځینی نقل صوفیان یا مغلوب الحال لویان وائی چی د «جنت غوښتل د ناقصانو کار دی» له دی ځای څخه راښکاره شوه چی د الله تعالی په نزد دا لوی کمال دی.

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتُ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتُ

او (لپاره د دی) چی په عذاب کړی (الله) منافقان سری او منافقانی ښځی او مشرکان سری او مشرکاتی ښځی

تفسیر: د مؤمنینو په زړونو کښی ئی د صلحی او روغی له خوا ډاډینه(سکون) پیدا کړه او د اسلام اساس او بنسټ (بنیاد) ئی ټینګ کړ او د اسلامی فتوحاتو او ترقیاتو وروڼه ئی خلاص کړل چی په پای(آخر) کښی به د کافرانو او منافقانو د مصیبت او د ماتی سبب کیږی او هغوی ته به سخته سزا رسیږی.

الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ

چی گمان کوونکی دی پر الله باندی گمان د بدی (چی الله به هیڅ کله رسول الله ته بری نه ورکوی)

تفسیر: «بد اټکلونه» دا دی چی د مدینې د تګ په وخت کښی منافقان پرته له «جد بن قیس څخه» گرد(تول) هلته پاتی شول او پلمی(تلبیرونه) ئی ځان ته جوړی کړی. ولی چی هغوی داسی

اتکل کاوہ چی پہ مکہ کنی ضرور جنگ پینپیوی او دا گرد(تول) مسلمانان پہ ہکارہ دول(طریقہ) عمری ته راغلی دی خو پہ چل سرہ غواری چی پہ معظمہ مکہ باندی تصرف وکری.

عَلَيْهِمْ ذَايِرَةُ السَّوْءِ

پر دوی باندی دی راگرخیدل د بدی (پہ ذلت او عذاب) سرہ

تفسیر: د زمانی پہ گردش او د مصیبت پہ احاطہ کنی راغلی تر کومہ بہ احتیاط او وړاندی کتل وکری.

وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

او غضب کړی دی الله پر دوی باندی او لری کړی دی (الله دوی له رحمت خپله) او تیار کړی دی الله تعالی دوی ته (عذاب د) دوزخ او بد عحای د ورتللو دی (دغه دوزخ) او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکی او همیشه دی الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: که هغه سزا درکړی نو څوک به مو وژغوری(وساتی). خدائی لښکر به مو په یوه شیبه(لحظه) کنی وړی ذری کړی. خو هغه ذات سره د زبردستی حکمت لرونکی هم دی او د الهی حکمت داسی مقتضی نه دی چی سم دلایه هغوی ته سزا ورکړی.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝

بیشکه مونږ لیږلی ئی ته (ای محمده!) شاهد او زیری ورکونکی او ویروونکی

تفسیر: تاسی د الله امر منونکیو ته زیری د خوښی ورکوی او غاړه غروونکو لره ویره او روی او خپل احوال ښی لکه چی له ﴿إِنَّا قَدْ﴾ څخه تر دی عحای پوری دری واړه مضامین راغلی دی. او په آخرت کنی هم پر خپل امت او هم پر انبیاء علیهم السلام باندی گواهی ورکوی.

لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

لپاره د دی چی ایمان راوری تاسی په الله او په رسول د دغه (الله) او مدد وکړی د هغه د دین او تعظیم وکړی د هغه

تفسیر: د «تعزروه» او د «توقروه» ضمیرونه که الله ته راجع شی نو د الله له مدد کولو څخه د هغه د دین او د هغه د پیغمبر مدد کول دی. که رسول ته راجع شی نو هیڅ اشکال نه پاتی کیږی.

وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ①

او هغه (الله) ته نسبت د پاکی وکړی صباح او بیگا

تفسیر: د الله تعالی د پاکی بیان تل کوی که په لمانځه کښی وی او که د باندی له لمانځه څخه وی

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

بیشکه هغه کسان چی بیعت کوی له تاسره بیشکه بیعت کوی له الله سره او لاس د الله د پاسه د لاسونو د دوی دی

تفسیر: خلقو به خپل لاسونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کښی ورکول او له هغوی سره ئی بیعت کاوه نو دا ئی فرمایل چی د نبی الله په لاس باندی بیعت کول داسی دی لکه له الله تعالی سره بیعت کول ځکه چی حضرت محمد رسول الله په حقیقت کښی د الله تعالی له جانبی بیعت آخلی او د هغه د احکامو تعمیل او تاکید د بیعت په وسیله کوی نو دا هسی ده لکه چی د جزء ۵ «النساء» د سورة په (۱۱) رکوع ۸۰ آیت کښی دی ﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ او د جزء ۹ (انفال) د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾ کله چی د نبوی د بیعت حقیقت داسی شو نو په یقین سره د الله تعالی د شفقت او د حمایت لاس به هم د هغو د لاسونو د پاسه وی.

تنبیه: رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به له خپلو اصحابو څخه کله د جهاد په نسبت او کله د بل کوم خیر د کار په نسبت بیعت اخيست په صحیح مسلم کښی د (وعلى الخير) لفظ راغلی

دی. د طریقت د مشائخو بیعت که په مشروعی طریقی سره وی نو د هم دی لفظ لاندی مندرج کیدی شی. په حدیبی کښی پر دی خبری باندی بیعت اخیستی شوی وو چی تر مرینی (مرگه) پوری مونږ په میرانی (بهادری) سره جنگ کوو! او له جهاده او له جنگه نه تښتو!.

فَمَنْ تَكْتَفِائِمَا يَنْكُثْ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ
اللَّهُ فَيُؤْتِيَهُ أَجْرًا عَظِيمًا ۝

پس هغه چا چی مات کړ دا بیعت نو بیشکه چی ماتوی به دی بیعت په ځان خپل (او ضرر ئی هم ده ته راجع کیږی) او هغه څوک چی وفا وکړی په هغه شی چی عهد او اقرار ئی کړی دی پر هغه له الله سره پس ژر ده چی ور به کړی الله تعالی ده ته اجر او بدل ډیر زیات (چی د جنت عطاء او د الله لقاء ده)

تفسیر: هغه خبری چی د بیعت په وخت کښی کولی کیږی که څوک هغه ماتوی نو خپل ځان ته عار او نقصان پېښوی او الله تعالی او د هغه رسول ته هېڅ یو نقص او ضرر نشی رسولی او هغه ته د عهد ماتولو سزا وررسیږی هر څوک چی خپل استقامت ښکاره کړی او پخپل عهد او پیمان باندی په ټینګه سره ولاړ وی نو هغه ته به د هغه پوره اجر او بدل وررسیږی.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا
وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۝

ژر دی چی ویه وائی تاته (له تا څخه) وروسته پاتی شوی (له تلو د مکې په کال د حدیبی) له صحرایانو مشغول کړی ئی وو مونږ مالونو زمونږ او کورنی زمونږ نو بښنه وغواړه مونږ لره (د گناه زمونږ)

تفسیر: له مدینې څخه د وتلو په وخت کښی رسول الله مبارک مکې معظمې ته د خپلو تلو اعلان کړی و او مسلمانانو ته ئی له خپل ځان سره د ورنگ تشویق او رغبت ورکړی و. بنائی له قرائنو څخه دوی ته هم د جګړی د پېښیدلو کوم احتمال ورپیدا شوی وی خو له دی څخه هغو کلی والو صحرائیانو چی هنوز ایمان د هغوی په زړونو کښی لا ښه ځای نه و نیولی خپل ځانونه ئی پتول

او پخپلو منځونو کښی به ئی سره ویل «آیا مونږ د هغه قوم کورونو ته لار شو چی هغوی د محمد صلی الله علیه وسلم پر کور مدینی باندی راغلل. او د هغه ملگری اصحاب ئی ورځنی ووژل. آیا مونږ چی د هغو توره دله لیدلی ده هلته له هغوی سره جنگیدی شو؟ وگوری چی دا تلونکی هم له دی سفره بیرته راتلونکی نه دی او گرد(تول) به هلته سره ست (تباہ) شی» په دی آیتونو کښی حق تعالیٰ د هغوی پتی خبری راڅرگندی(راښکاره) کړی او د هغوی د مدینی له رسیدلو څخه پخوا په لیاره کښی ئی ورښکاره کړه چی ستاسی د صحیح او سالم بیرته راتللو په نسبت به دا خلق د خپلی غیر حاضری راز راز(قسم قسم) سونی (دروغ) او عذرونه ووائی او ډول ډول(قسم قسم) هیلې بهانی پلمی(تدبیرونه) به جوړوی. او وائی به چی مونږ د خپل کور او کهول له چارو څخه نه وو وزگار یا مو څوک په کورونو کښی نه ؤ چی وروسته له مونږ څخه د مال اسباب، اهل او عیال سرپرستی وکړی په هر حال له مونږ څخه لوی قصور شوی دی اوس ته له الله تعالیٰ څخه زمونږ مغفرت او بښنه وغواړه.

يَقُولُونَ بِالسِّنْتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ

وائی دغه (پاتی کیدونکی منافقان) په ژبو خپلو سره هغه (خبری) چی نشته په زړونو د دوی کښی

تفسیر: پخپلو زړونو کښی پوهیږی چی دا عنر بیخی غلط دی او استغفار او د بښنی غوښتل هم یو ظاهر داری ده او رښتیا او له زړه نه ده. ځکه چی دوی نه دا کومه گناه گڼی او نه په داسی څه اعتقاد لری.

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) نو څوک دی چی مالک به شی تاسی لره په دفع د عذاب کښی د جانبه د الله څخه د یو څیز که الله اراده وفرمائی ستاسی د ضرر او نقصان یا الله تعالیٰ اراده وفرمائی ستاسو د نفع او گټی (بل هیڅوک نشته چی ضرر او نفع ئی په قدرت کښی وی) بلکه دی، الله په هغو گردو(تولو) کارونو چی کوی ئی تاسی ښه خبردار (نو مطابق د عمل د تاسی په مقتضی د علم خپل سره تاسو ته جزا درکوی)

تفسیر: هر راز(قسم) گته(فائده) او نقصان د الله تعالى د قدرت په يد کښي دي. د هغه د ارادي او مشيت په مخامخ کښي هيڅوک هيڅ شی نشي کولی. هغه نه غوښت چي تاسي په دي مبارک سفر کښي د هغه له پيغمبر سره شرکت ولري. او د هغه فوائد ستاسي په برخه شي او نه ئي اوس منظوره ده چي تاسي ته بښنه وغواړم. الله تعالى پخوا د تاسي له دي دروغو، حيلو او عذرونو ويلو څخه خبر را کړي دي او ستاسي حال احوال ئي ماته راڅرگند(راښکاره) کړي دي. او اراده ئي فرمايلي ده چي ستاسي د دي ناوړه (گنده) اعمالو او حرکاتو په سبب تاسي د حديبيي د غزوي له راز راز(قسم قسم) برکاتو او گټو څخه بي برخي کړي. او تاسي ته له دي درکه نقصان او خساره ورسوي که تاسي وائي چي مونږ د مال، اولاد او کور او کهول لامله (له وجي) په دي غزوي کښي شرکت ونه کړ نو که الله وغواړي چي ستاسي مال، اولاد، کور کهول ته ستاسي په حضور کښي څه زيان او ضرر ورسوي نو ستاسي له لاسه څه کيدي شي؟ يا فرض کړي که الله تعالى تاسي يا د تاسي اهل عيال او مال ته کومه گته(فائده) رسوي نو ستاسي نشتوالي او مسافرت د هغي مانع کيدي نشي او هرومرو(خامخا) ئي دررسوي نو د الله او د هغه د رسول د خوښي په مقابل کښي داسي خبري ته ځير کيدل او د داسي شيانو پروا کول پرته(علاوه) له حماقت او ضلالت څخه بل شي نه دي او داسي فکر هم مه کوي چي په پلمو(تدبيرونو)، حيلو، بهانو او خبرو سره به د الله تعالى او د رسول الله خوښي حاصله کړي، او په دي ښه پوه شي چي الله تعالى ستاسو په گردو(تولو) خبرو اترو او پلمو(تدبيرونو) خبردار دي.

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۖ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾

(دا عذرونه او بهاني چي تاسي ئي کوي داسي نه ده) بلکه گمان به کاوه تاسي (اي متخلفينو) چي بيا به له سره بيرته راونه گرځي رسول الله او مؤمنان (له حديبيي نه) کورونو خپلو ته هيڅ کله او ښائسته کړي شوي دي دغه (گمان د تباهي د مؤمنانو) په زړونو ستاسي کښي (اي منافقانو) او گمان کړي ؤ تاسي گمان بد شوي (په علم د الله کښي). او وي تاسي يو قوم هلاک کړي

تفسیر: په رښتيا سره ستاسي د نه ورنگ سبب دا خبري نه دي چي تاسي ئي وائي بلکه ستاسي گمان داسي ؤ چي اوس پيغمبر او د هغه ملگري له دي سفره په روغ صورت بيرته راونه گرځي دا ستاسي د زړه ټينگه خبره وه چي دا گمان مو بيخي غلط او چټي(بيکاره) ثابت شو نو ځکه

تاسی خپل حفاظت او گټی د جلا (جدا) اوسیدلو په صورت کښی سنجولی (غوره کړی) وی او حال دا دی چی په دی صورت کښی ستاسی خسران او تباهی وه او الله تعالی ته ښه معلوم وه چی تاسی تباہ او برباد کیدونکی ئی.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
سَعِيرًا ۝ وَيَلِلَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

او هر هغه چی ایمان ئی نه وی راوړی په الله او په رسول د دغه (الله) نو بیشکه مونږ تیار کړی دی مونږ الله تعالی کافرانو ته تود اور (د دوزخ) او خاص الله لره دی سلطنت او باچائی د آسمانونو او د ځمکی (ملکاً خلقاً وعبیداً) ښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د مغفرت ئی) او په عذاب کښی اچوی هر هغه چی اراده وفرمائی (د عذاب ئی) او همیشه دی الله ډیر ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په ورکولو د اجر او ثواب سره).

تفسیر: هغه څوک چی د الله تعالی اراده د هغه ښی ته نه وی تللی نو زه ئی څرنگه ښه وغواړم هو! که الله تعالی مهربانی پر تاسی باندی وفرمائی نو تاسی ته توفیق درکوی چی توبه وکړی او د هغه ښه ځان ته وگټی د هغه رحمت په هر حال کښی د هغه په غضب باندی سابق دی.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوا هَٰذَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ
أَنْ تُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكَ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ

ژر به ووائی (تاته) وروسته پاتی کیدونکی (خلق) کله چی روان شی تاسی غنیمتونو (د خبیر ته) (دپاره د دی) چی واخلی تاسی هغه (غنائم).! پری بردی مونږ چی درځو په تاسی پسی (دپاره د جنگ او غنیمت)، اراده لری دوی چی بدل کړی کلام الله (حکم د الله) ووايه (ای محمده! دوی ته) چی له سره به متابعت ونه کړی تاسی زمونږ هم داسی فرمایلی وو الله پخوا له دی

خخه.

تفسیر: د حدیبی له راتگ خخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته امر ورسید چی پر (خیبر) باندی برید او تعرض وکړی! چی هلته هغه غداران یهودان اوسیدل چی د (احزاب) په غزا کښی ئی کافرانو ته د مدینې لیار ښوونه کړی وه. حق تعالیٰ خپل رسول ته خبر ورکړ چی هغه صحرائیان چی حدیبی ته نه وو تللی اوس به د (خیبر) په غزا کښی له تاسی سره د ورتگ غوښتنه وکړی ځکه چی هلته ویره لږه او د ولجی (غنیمت) هیلې (امیدونه) ډیری دی تاسی هغوی ته ووائی چی ستاسی له دی غوښتنی خخه لا پخوا ماته الله تعالیٰ ستاسی په نسبت هدایت راکړی دا چی تاسی په دی سفر کښی هم هرگز نشی تلی نو آیا په دی صورت کښی به تاسی له مونږ سره تلی شی؟ که ځی نو د دی تگ معنی به دا وی چی د الله تعالیٰ خبره بدله شوی ده حال دا چی د الله تعالیٰ احکام هیڅ کله بدلیدونکی نه دی.

فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا

بیا به ژر ووائی چی حسد او کینه کوی تاسی له مونږه سره (په گټه) فائده) زمونږ کښی ای مؤمنانو!

تفسیر: الله تعالیٰ هیڅ نه دی فرمایلی تاسی محض دا غواړی چی مونږ ته څه گټه(فائده) ونه رسیږی او د غنیمت مال یواځی تاسی ته پاتی شی.

بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

(داسی نه ده) بلکه ؤ دوی چی نه به پوهیدل (له دین د اسلام نه) مگر څو لږ څه

تفسیر: ډیره لږه پوهه لری او دا ناپوهان په دی نه پوهیږی چی د مسلمانانو د زهد او د قناعت مرتبه دومره لوړه (اوچته) ده چی هغوی هیڅ دنیوی گټو ته نه گوری کله چی د مال حرص پاتی نه شو نو پر تاسی باندی به څرنگه حسد کوی؟ آیا رسول الله مبارک د رنجی (کینې) له پلوه د الله تعالیٰ له خوا تاسی ته (العیاذ بالله) داسی یو امر کوی؟

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعُونَ إِلَى قَوْمٍ آوَلَىٰ بِأَيِّسٍ

شَدِيدُ ثِقَاتِهِمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا

ووايه (ای محمده!) وروسته پاتی کیدونکیو ته له صحرائی خلقو ژر ده چی راوبه بللی شی تاسی طرف د جنگ د یوه قوم ته چی خاوندان د جنگ سخت وی یا به جنگ کوی تاسی له هغو سره (چی ایمان ئی نه راوړ) یا به مسلمانپری هغوی نو بیا که امر و منی تاسی د دغو بلونکیو دربه کړی تاسی ته الله اجر ثواب ښه (چی عزت او غنیمت دی په دنیا کښی، جنت او رؤیت دی په عقبا کښی)

تفسیر: لږ څه صبر وکړی دی غذا ته نشی تللی. خو وروسته له دی نه نوری جگړی ډیری راتلونکی دی او د خورا(ډیر) سختو جنگیالیو قومونو سره به د مسلمانانو جنگونه پېښیدونکی وی او د هغه سلسله به تر هغه پوری اوږدپوری تر څو هغه اقوام یا د اسلام په دین مشرف شی یا جزیه ورکړی او ځان مطیع الاسلام وشمیری. که په رښتیا سره تاسی د جهاد مینه لری نو هلته د جهاد ډگر ته ننوځی! او خپل شجاعت میرانه(بهادری) او توره راښکاره کړی که په هغه وخت کښی د الله تعالی امر او حکم و منی نو الله تعالی به خورا(ډیر) ښه بدل او جزاء تاسی ته درکړی. تنبیه: له دی جنگیالیو قومونو څخه (بنو حنیفه) یا نور مراد دی چی د کذاب مسیلمه تبر و یا (هوازن) یا (ثقیف) او نور دی چی د حنین په غذا کښی له هغوی سره مقابله وشوه، یا به هغه مرتدان وی چی له هغوی سره د ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی سخته جگړه پېښه شوه یا به د پارس، روم، خراسان، پښتونخوا، گرد(تول) او نور هغه توریالی قومونه وی چی د راشده و خلفاؤ په وخت کښی له هغوی سره سخت جنگونه ونښتل لکه چی د پښتونخوا په تېره بیا په کابل کښی ډیر سخت جنگونه وشول چی تر ډیری مودی پوری وږده شول. او پښتانه څو ځلی ایل (محکوم) او بیا باغیان شول او د اصحابو لوی توریالیان لکه حضرت تمیم او جبیر رضی الله تعالی عنهم دلته شهیدان شول او د حضرت عثمان ذی النورین لوی لښکری امیران لکه عبد الرحمن بن سموره بن حبیب القریشی اول ځلی او لیث بن قیس بن حضرت عباس د رسول اکرم تره رضوان الله تعالی علیهم اجمعین دوهم ځلی دلته ستړی او ستومان شول. او تر ابد پوری دوی او د هغوی د توریالیو ملگریو مطهر اجساد زمونږ او مونږ گنہگاران د هغوی شو او د ذی النورین رضی الله تعالی عنه له خلافت راهیسی گرد(تول) افغانستان د اسلام په مبارکه رڼا(رنرا) منور شو. الحمد لله علی ذلک والشکر له وائی په ځینو هغو جنگونو کښی چی نومونه ئی پاس یاد شول بی له کومی لوئی جگړی بری حاصل او دغه اقوام مسلمانان شول او لوئی ولجی (غنیمتونه) په لاس ورغلی.

وَأَنْ تَتَوَكَّلُوا كَمَا تَوَكَّلْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝۱۶

او که وگرځیدی تاسی لکه چی وگرځیدلی وی پخوا له دی شخه نو په عذاب به کړی (الله) تاسی په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: لکه چی د حدیبی له تګه بیرته پاتی شوی که په راتلونکی جګړی کښی هم بیرته پاتی شوی نو الله تعالی تاسی ته ډیر درد لرونکی عذاب درکوی. او ښائی پخوا له آخرته په هم دغه دنیا کښی هم څه عذاب درورسیدی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يَْعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا

نشته پر پړانده باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په ګود باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په ناروغ باندی هیڅ گناه او تکلیف (ځکه چی جهاد پر دغو معذورانو فرض نه دی) او هر هغه څوک چی اطاعت وکړی ومني حکم د الله او د رسول د دغه (الله) نو داخل به ئی کړی (الله) دی په جنتونو کښی چی بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (خلور قسمه) ویالی او هر هغه څوک چی وگرځید (له احکامو د الله) نو (الله) به په عذاب کړی دی په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: په ګردو(تولو) امورو او معاملو کښی عامه ضابطه هم دا ده چی متخلفین معذب کړی.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

خامخا راضی او خوښ شوی دی الله تعالی له مؤمنانو نه هغه وخت چی بیعت ئی کاوه له تا سره د لاندی د ونی

تفسیر: دا د «کیکر» ونه وه غالباً د ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الآية - د فرمایلو له سببه دغه بیعت ته (بیعة الرضوان) وائی چی د هغه مفصله قصه د دی سورت په شروع کښی تیره شوه.

فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ

بیا معلوم کر (الله په ظاهری علم سره هم) هغه (اخلاص) چی په زړونو د دوی کښی وو

تفسیر: د ظاهر اندېښنه او د زړه توکل، حسن نیت، صدق، اخلاص اسلامی مینه او نور.
تنبيه: گرددو(تولو) مفسرینو له ﴿مَا فِي قُلُوبِهِمْ﴾ څخه هم دا مراد اخیستی دی مگر ابوحیان رحمه الله علیه وائی چی له دی نه د روغی او د روغی له شرایطو څخه هغه رنځ، غم، او اضطراب چی زړونو ته ورسیدلی وو مراد دی په دی تقدیر سره وروسته له دی نه ﴿فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ﴾ دیره ښه ورسره لگیری والله اعلم.

فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ۝ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا

بیا رابښکته کړه (الله) سکینه او دادینه(سکون) پر دوی باندی او عوض ئی ورکړ (الله) دوی ته بری نژدی، (چی فتح د خیبر ده) او ولجی(غنیمت) دیری چی وابه خلی دوی هغه (ولجی)

تفسیر: مراد له فتحی نژدی څخه فتحه د خیبر ده چی د حدیبی له بیرته راتگ څخه سم د لاسه پیښه شوه او زیاتی ولجی(غنیمت) په لاس ورغللی چی له هغو سره مجاهدین هوسا (خوشاله) او خوښ شول.

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

او دی الله همیشه قوی غالب دیر حکمت والا

تفسیر: الله تعالیٰ په خپل زور او حکمت سره، د حدیبی نقصانونه! په دی غای کښی تلافی او معاوضه کړل او په فتحه د مکی معظمی او حنین کښی هم داسی تلافی او معاوضی په ظاهر ورسیدی.

وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُ وَنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ

وعده کړی ده له تاسې سره الله د غنائمو او ولجو ډیرو چي وابه ئی خلی
تاسی هغه نو (الله) ژر درکړل تاسی ته دا (غنائم او ولجی)

تفسیر: وروسته به ډیری ولجی او غنیمتونه دررسیدونکی وی چي له هغو یو هم دا د خیبر غزا
ده چي ستاسی برخه په دی کښی درکړه شوه.

وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

او (الله) بند کړل لاسونه د خلقو له تاسی نه

تفسیر: عام جنگ درپېښ نه شو او په حدیبی او خیبر کښی ئی د کفارو له لاسه تاسی ته څه
ضرر او نقصان ونه رساوه او ستاسی په نشتوالی کښی هیچا ستاسی اهل او عیال کور او کهول
ته هم لاس ونه غځاوه.

وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

او چي شی دا کار نښه (د قدرت د الله) له پاره د مؤمنانو

تفسیر: مسلمانان دی وپوهیږی چي د الله قدرت څرنګه دی؟ او د هغوی درجه د هغه په دربار
کښی څومره ده؟ او بل دا چي وروسته له دی څخه هم د هغه نوری گردی (تولی) وعدی هم داسی
پوره کیدونکی دی.

وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او الله ښی تاسی ته لپاره برابره (د توکل په الله باندی په هر کار کښی)

تفسیر: د الله تعالی پر وعدو باندی د ادینه (سکون) او د هغه د لامحدود قدرت پیژندنه او همغه
ذات ته د ځان او د جهان سپارنه! د لا زیات اطاعت او حکم منلو ترغیب درکوی، چي هم دا
ده د توکل برابره او سمه لپاره.

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝۲۱

او بل (ئی درکری دی تاسو ته غنیمتونه او بری) چی لا نه وی قادر تاسی په هغو (غنیمتونو) باندی په تحقیق (علمی) احاطه کړی ده الله په هغو (غنایمو) باندی هم او دی الله تعالی پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر او توانا

تفسیر: د دی بیعت په انعام کښی ئی د خیبر فتح درکړه او د مکی شریفی فتح چی په هغه وخت کښی په لاس درنغله وروسته له دی څخه به په لاس درشی ځکه چی الله د هغه وعده کړی ده، چی په حقیقت او عالم اسباب کښی هم دا د حدیسیی صلح د مکی شریفی د فتحی مقدمه او توطیه ده.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۝۲۲

او که جنگ وکړی له تاسی سره هغه کسان چی کافران شوی وو نو خامخا به ئی گرځولی وی شاوی خپلی بیا به ئی نه وو موندلی څوک دوست ساتونکی او نه مددگار

تفسیر: که جنگ پېښیده نو بری به ستاسی وو او کافرانو به شا اړوله او تښتیدل به او مدد کوونکیو به دوی له آفته نه شو ژغورلی (بچ کولی) خو د الله تعالی د حکمت داسی اقتضاء وشوه چی سم د لاسه روغه وشی او د روغی د عظیم الشانو برکاتو څخه مسلمانان مستفید او ګټور شی.

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدَاسُنَّةَ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝۲۳

(طریقه ایښی ده الله د غالبیدلو د حق) په طریقی هغو سره چی په تحقیق سره تیر شوی ده پخوا له دی نه او هیڅ کله به نه مومی ته طریقی د الله لره تبدیل او، اوښتل.

تفسیر: کله چی د اهل الحق او د اهل الباطل په منع کښی په کومه فیصله کوونکی موقع کښی سره مقابله وشي نو په دغی مقابلی کښی به بالاخر اهل الحق غالب او اهل الباطل مغلوب او مقهوریږی. د الله هم دا عادت له پخوا راهیسی جاری دی چی هیڅ تغیر او تبدیل په کښی پېښیدونکی نه دی. هوا دومره شرط پکښی شته چی اهل الحق په هیئت مجموعی سره په پوره حق منلو باندی ټینګ ولاړ وی. ځینو د ﴿وَلَنْ تَجْعَلَ لِسَانَهُ اللَّهُ يَتَذَكَّرُ﴾ معنی داسی اخیستی ده چی د الله عادت بل څوک نشی اړولی. یعنی بل څوک داسی قوت او قدرت نه لری چی پرته(علاوه) له هغه کاره بل کار پری وکړی شی چی له سنت الله څخه چپ (مخالف) یا پرته(علاوه) وی.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

او دغه (الله) هغه (ذات دی) چی بند ئی کرل لاسونه د هغو (کفارو) له تاسی څخه او لاسونه ستاسی له هغوی څخه په منع د مکی کښی پس له هغی څخه چی غالب ئی کړی تاسی په هغوی باندی

تفسیر: د مشرکانو څو دلی حدیبی ته راغلی وی چی که لاس ئی بر شی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شهادت ورسوی یا یو نیم مسلمان گوښی (بیل) گیر کړی او وئی ربروی لکه چی داسی څو پېښی هم راپېښی شوی او په دی منع کښی یو مسلمان هم په شهادت ورسید چتی(بیکاره) خبری او د جنگ د اور بلیدلو خبری هم وشوی، تر دی چی اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هغه قاتل ونيو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضور ته ئی ورواندی کړ او رسول الله د هغه د انتقام څخه سترگی پتی کړی او وئی بانه. په دی آیت کښی د هم دغو واقعاتو په لوری اشاری دی او (بطن مکه) د مکی د ښار له منع څخه مقصد د ښار هغه نزدی منطقه ده چی له دیره نژدی والی څخه داسی ښکاری لکه مټکه د حرم او یا ماښین د ښار.

وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٣﴾

او دی الله په هغه څه چی کوی ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: الله تعالیٰ ته د کفارو شرارتونه او ستاسی عفو او تحمل ښه معلوم دی او وښی ئی. نو جزا به پری درکړی.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعَكُمْ فَإِنْ تَبْلَغْ حِلَّةً

دوی هغه کسان دی چي کافران شوی دی او منع کړی ئی وی تاسی له مسجد الحرام څخه او (منعه کړی ئی وی) قربانی د تاسی په دی حال کښی چي بندی کړی شوی وی له دی نه چي ورسپړی ځای د حلالولو خپلو ته

تفسیر: د حرم تر هغی برخی پوری ئی د قربانی حیوانات پری نه ښوول چي هلته ئی بوځی او په مشروعه طریقه سره ذبح کړی او هملته په حدیبی که بند پاتی شول.

وَلَوْلَا رِجَالُ الْمُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ الْمُؤْمِنَاتِ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ إِنْ تَطَرُّوهُمْ فَتُصِيبُكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيَدْخُلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ

که چیری نه وی (پت په کفارو کښی) څو سړی ایمان راوړونکی او څو ښځی ایمان راوړونکی چي نه پیژندل تاسی هغوی لره (په صفت د ایمان سره دا خطره) چي پایمال کړی وو تاسو هغوی (هم سره له کفارو) پس رسیدلی به وو تاسی ته له هغوی څخه څه ضرر او غم په ناپوهی سره (نو د جهاد حکم به ئی درکړی وی لیکن حکم ئی در نه کړ) دپاره د دی چي داخل کړی الله په رحمت خپل کښی هر هغه چي اراده وفرمائی (د داخلولو ئی)

تفسیر: هغه مسلمانان نارینه او ښځی چي په مکي کښی مظلوم او مقهور اوسیدل او د مدینی منوری مسلمانانو له هغوی سره پوره پیژندگلو نه درلوده (لرله) هغوی به په جنگ کښی د ناپوهی په سبب پایمال او لتار کیدل که دا ویره نه وی نو سم د لاسه به د جنگ کولو امر کیده خو که داسی امر صادریدی نو تاسی به په دی قومی نقصان باندی متاسف او خپه کیدی او کافرانو ته به د داسی ویناؤ موقع په لاس ورتله چي «وگوري! مسلمان د خپل مسلمان پت (عزت) هم نه ساتی». نو ځکه مو جنگ منع کړ تر څو هغه مسلمانان محفوظ او ساتلی پاتی وی او پر تاسی باندی د دی بیمثاله صبر او تحمل له سببه الله خپل رحمت او روی او له دی کافرانو څخه هغه سړی چي د هغو مسلمان کیدل مقرر او مقدر دی ښائی په دی خطرناکی جگړی کښی له لاسه ونه وځی او د الله تعالی په رحمت کښی پخپلی نیتی داخل شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه

لیکی «په دی گردی (تولی) قصی کښی تول ضد او د کعبی شریفی بی ادبی د هم دغو مشرکانو له پلوه وشوه تاسی مسلمانان په ادب وی کفارو عمره کوونکی منع کړل قربانی ئی پری نشودی چی خپل غای ته ورشی بیشکه دا غای د دی وړ (لائق) وو چی په همغه وخت کښی ستاسی په لاسونو فتح کیده نو کله چی غځینی مسلمانان نارینه او ښځی په مکه کښی پټ اوسیږی او غځینی هغه کسان چی د هغوی مسلمان کیدل مقدر دی هم په دی جنگ کښی لتاریدل او له لاسه وتل نو ځکه مو جنگ معطل کړ د روغی په هغو دوو کلونو کښی هومره سری چی مسلمان کیدونکی وو مسلمان شول او هغه مؤمنان چی وتونکی وو ووتل نو وروسته له هغه په مکه معظمه کښی جگړه ونښته او فتحه وشوه.

لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝۲۵

که چیری جلا(جدا) شوی وی دغه (مسلمانان له کفارو نه) نو خامخا به مو په عذاب کړی ؤ هغه کسان چی کافران شوی دی له دغو (اهل د مکی) څخه په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: که مسلمانان له کافرانو څخه جلا(جدا) اوسیدی او مسلمانان له هغوی سره داسی گډود نه وی پراته نو تاسی به کتل چی مونږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوږوونکی سزاوی ورکولی.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَبِيَّةَ الْحَمِيَّةَ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

کله چی گرځولی وو هغو کسانو چی کافران شوی وو په زړونو خپلو کښی ننگ هسی ننگ چی د جاهلیت ناپوهی وه نو رابښکته کړی الله دادینه(سکون) او اطمینان خپل پر رسول خپل او پر مؤمنانو باندی

تفسیر: د ناپوهی ضد دا دی چی سوکال عمره ونه کړی، هغه مسلمانان چی له مکی څخه هجرت کوی هغوی بیرته رالیږی کال ته دی عمری ته راشی او زیات له دریو ورځو څخه به په مکه کښی نه اوسی علاوه پر دی ولسی له خپله ځانه سره ونه لری، په روغلیک (صلحنامی) کښی بسم الله الرحمن الرحیم مه لیکی! د محمد رسول الله په غای یواځی محمد بن عبدالله ولیکی حضرت رسول اکرم دا گردی(تولی) خبری ومنلی او اصحابو سره د سخت انقباض او اضطرابه د پیغمبر له ارشاد

سره سم دی ته غاړه کیښووله او په پای (آخر) کښی په هم دی فیصلی باندی د هغوی زړونه مطمئن شول.

وَالْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝

او ټینگه لارمه ئی کړله هغوی لره کلمه د تقوی (خبره د ادب) او وو دوی ښه لائق وړ (مستحق) له دغه سره او اهل د دی (کلمی د تقوی) او دی الله په هر شی باندی ښه پوه

تفسیر: له الله تعالی وویږی او د نافرمانی له لیاری څخه ځان وژغوری (وساتی) او د کعبی په ادب باندی په مضبوطی سره ټینگ واوسی او ولی به نه اوسی چی تاسی په دنیا کښی د واحد الله تعالی رښتین منونکی او د (لا اله الا الله محمد رسول الله) زبردست قایلان عاملان او حاملان ئی او د یوه پوخ او موحد پیغمبر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مطیع او وفادار امتیان ئی او خپل جذبات او رجحانات مو په جوش کښی د الله جل جلاله په خوښی او د هغه د شعائرو په تعظیم کښی جار (قریان) کړی دی. حقیقی توحید هم دا دی چی سری د هغه واحد الله تعالی اوامر او احکام واوری او د خپل عزت او د ذلت خبری د هغه په مخکښی یوه خوا ته کیږدی. ښائی د هم دی لامله (له وجی) په حدیث کښی د (کلمة التقوی) تفسیر په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ سره شوی وی. ولی چی زیاتره د طهارت او د تقوی اساس هم دا پاکه کلمه ده چی د دی د منلو او د حق د اداء کولو دپاره الله تعالی د رسول اکرم اصحاب غوره کړی وو او بیشکه هم دوی د الله تعالی په علم کښی د دی خبری اهل او مستحق هم وو.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۝

خامخا په تحقیق رښتیا ښودلی دی الله رسول خپل ته خوب د ده په حقه او رښتیا سره چی خامخا به داخل شی تاسی مسجد حرام ته که اراده وفرمائی الله په امن او آرام سره حال دا چی خړیونکی به وی د سرونو خپلو او لنډوونکی به وی (د ویستو خپلو) او نه به ویږی تاسی (له هیچا هیچیری)

تفسیر: د دی سورت په ابتدا کښی ذکر شوی دی چی په مدینې منورې کښی رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خوب ولید چی مونږ په مکی کښی داخل شوی یو سر خریلی او ویشتان پری کړی، له احرامه وتلی، حلال شوی یو له بل لوری اتفاقاً په هم دی کال کښی دوی د عمرې قصد وفرمایه په اصحابو کښی زیاتره هم دا خیال ټینگ شو چه په هم دی کال کښی به مونږ مکی ته رسیږو او عمره به اداء کوو. کله چی روغه غوټه شوه او دوی له حدیبیې څخه بیرته راوگرځیدل غځینو اصحابو عرض وکړ چی «آیا تاسو نه وو فرمایلی چی مونږ به په امن او امان سره په مکی معظمی کښی داخلیدو او عمره به اداء کوو» دوی وفرمایل چی «ما داسی هم ویلی وو چی سړکال به داسی کیږی؟» هغوی عرض وکړ «یه» نو وی فرمایل چی «بیشکه هم داسی به کیږی! او تاسی به په امن او امان سره مکی ته رسیږی او د بیت الله الشریف طواف به کوی، او له تاسی ځنی به څوک سر خری نی او څوک به ویشتان لندوی او احرام به خلاصوی او د هغه ځای له ورنگه به هیڅ راز(قسم) فکر او اندیښنه تاسی ته نه وی» لکه چی د حدیبیې له کال څخه وروسته هم داسی هم وشو. په دی آیت کښی نی هم دا فرمایلی دی چی په تحقیق سره الله خپل رسول ته رښتیا خوب ورلیدلی دی. پاتی شو د (إن شاء الله) فرمایل د «ابن کثیر» په نزد دا إن شاء الله د تحقیق او توکید دپاره ده. (سیبویه) وائی په داسی ځایونو کښی چی د یوه شی په قطعې ډول(طریقه) سره ورښوول د غځینو مصلحتونو له مخی مقصود نه وی او کول نی منظور وی داسی عنوان غوره کاوه شی. یا محض دپاره د تبرک، الله تعالیٰ «إن شاء الله» فرمایلی دی یا لپاره د تعلیم د بندگانو خپلو نی فرمایلی دی یعنی هر مؤمن لره مناسب دی چی د راتلونکو کارونو په نسبت إن شاء الله ووائی!

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿۲۷﴾

نو معلوم دی الله ته (فوائد د دغی صلحی) هغه څه چی نه پوهیدی تاسی نو وئی گرځوله پخوا له دغه داخلیدلو د مکی نه فتحه او بری نژدی.

تفسیر: بیا الله تعالیٰ له خپل محیط علم سره سم د واقعاتو سلسله قائمه کړه. الله تعالیٰ ته دغه خبره معلومه وه چی د خوب د تعبیر په ښکارولو کښی وروسته له یوه کال څخه څومره گټی او مصالح دی چی عام خلق پری نه دی خبر نو ځکه نی د خوب د تعبیر وقوع بل کال ته وځنډهوله (ایساره کړه). او د هغه له وقوع څخه نی پخوا تاسی ته سم د لاسه یو بل بری دروېاښه یعنی د خیبر بری یا د حدیبیې روغه چی هغی ته اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم (فتح مبین) ویله لکه چی د دی سورت په اول کښی زمونږ دغه تفسیر د دی خبری تفصیلات لیکلی شوی دی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ

دغه (الله) هغه ذات دی چی رالیږلی ئی دی رسول خپل په (ښوونه د) سمی لیاری او دین حق سره (چی دین د اسلام دی)

تفسیر: د اصولو او فروعو او عقائدو او احکامو په اعتبار دا دین رښتیا دی او هم دا سمه لیاره ده چی محمد صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم راوړی ده.

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

لیاره د دی چی غلبه ورکړی (پورته کړی هغه دین) پر دینونو ټولو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ دا دین په ښکاره ډول (طریقه) تر سلهاوو کلونو پوری پر ګردو (ټولو) مذاهبو باندی غالب کړی دی. او مسلمانانو تر څو پیریو پوری په ټول بشریت باندی حکومت او تسلط درلود (لرلو) او په راتلونکی زمانی کښی د دنیا له ختمیدو سره نژدی هم داسی یو وخت راتلونکی دی چی په هر ځای کښی به د دی حق دین حکومت او تسلط وی. د استدلال او حجت له مخی به هم د اسلام دین تل غالب وی لکه چی اوس هم غالب دی.

وَكُفِيَ بِاللَّهِ شَهِيدًا

او کافی بس دی الله ښه شاهد (حق ثابت کوونکی)

تفسیر: الله تعالیٰ د دی دین په حقانیت باندی ګواه دی او همغه ذات پخپل قدرت سره حق ثابت کوونکی دی یا کافی بس دی الله شاهد په وعدو خپلو یا په نبوت او رسالت د رسول خپل یعنی محمد صلی الله علیه وسلم لکه چی د دوی عالی شان په وروسته کښی داسی بیانیری.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ

محمد رسول او رالیکل شوی د الله دی (په حق سره)، او هغه کسان چی له ده سره دی سخت دی از روی مقابله او مجاهده پر کافرانو باندی

تفسیر: د کافرانو په مقابل کېنې هسې سخت، مضبوط او قوی دی چی له هغو څخه گرد(تول) کافران ویریږی او له کفر څخه نفرت او بیزارۍ ښکاروی لکه چی الله تعالی د جزء ۱۱ د توبی د سورت په (۱۶) رکوع ۱۲۳ آیت کېنې فرمایلی دی ﴿وَلِيَجْذِبُوا فِيكُمْ غَلْظَةً﴾ او هم داسی د (توبی) په لسمه رکوع ۷۳ آیت کېنې ﴿وَاغْلَظْ عَلَيْهِمْ﴾ او د جزء ۶ د (مائدی) په اتمه رکوع ۵۴ آیت کېنې ئی ﴿اِذْكَرَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ آيَةً عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

فرمایلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «هغه تندي او نرمی چی د چا په خوی کېنې وی ښائی هر چیرې برابر وی او هغه چی په ایمان سره ښائسته شوی وی نو د هغه تندي او نرمی پخپل ځای کېنې څرگندیږی (ښکاره کیږی) عالمان وائی چی له کفارو سره احسان او ښه کول که د کوم شرعی مصلحت له مخی وی نو څه مضائقه نه لری خو د دین په معامله کېنې له هغوی سره هېڅ سستی کول په کار نه دی.

وَجَاءُ بَيْنَهُمْ

مهربانان او زړه سواندی دی پخپلو منځونو کېنې

تفسیر: دوی پخپلو منځونو کېنې یو تر بله ډیر شفقت او مهربانی کوی. یو په بل باندی د ضرورت په وخت کېنې سر ایږدی، له مال، ځان اولاد تولو نه ورته تیریږی.

تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجْدًا تَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا

وینی به ته هغوی، رکوع کونکی او سجده کونکی! غواړی دوی په دی عبادت سره، فضل او مهربانی له الله تعالی نه، او غواړی رضامندی د هغه

تفسیر: دا هغه خاص بندگان د الله تعالی دی، چی په تولو عملونو کېنې خصوصاً په لمانځه کېنې چی یو لوی رکن د اسلام دی یوازی او یوازی اخلاص او عجز الله تعالی ته ښکاره کوی مهربانی او رضا د هغه غواړی. هېڅ ریاکاری او نور باطل غرضونه د دوی په شان کېنې نه لیدل کیږی.

سَيَأْتِيهِمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ

ښی د دین داری د دوی ثابتی دی په مخونو د دوی کېنې له اثر د سجدو نه یعنی هغه انوار چی په اوداسه، لمانځه او سجدی سره په وجود د بنده کېنې پیدا کیږی هغه نورانیت د دوی په وجودونو کېنې له ورايه بریښی.

تفسیر: په آدا د لمانځه سره بنده ډیرو لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی، مشکلات د دنیا او د آخرت په لمانځه سره حل کیدی شی خو په شرط د دی سره چی لمونځ کامل شی، اصحاب د احمد صلی الله علیه وسلم اولین اشخاص دی چی دوی لمونځ کمال ته رسولی و نو ځکه الله تعالی د دوی صفت په قرآن کښی بیانوی، اثر د نورانیت ئی په سجدي سره د دی لپاره خاص ذکر کړی چی په سجده نه کولو سره شیطان له دریاره د رحمت نه ورته شو او انسان به د هم دی سجدي له لاری لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی د اووم آسمان ملائکی چی له وخته دی پیدایښت نه تر پو کولو د شپیلی د اسرافیل علیه السلام پوری په سجده پرتی دی دا له مهمیت د سجدي او له کمال د بندگی نه.

محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم ته به چی یو ښه نعمت ورسید نو علی الفور به په سجده پریوت په بل ځای کښی د سجدي اهمیت داسی بیانوی ﴿وَقَالُوا بِالْغَدُوِّ وَالْأَصَالِ﴾ په صحرا د محشر کښی چی امت د محمد مصطفیٰ خاص او ممتاز بریښی، له آثارو د اوداسه او لمانځه ځنی دی، چی په حدیث کښی په نامه د «الغرمحجلون» سره یادوی.

ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ

دا اوصاف هغه اوصاف دی، چی مثالونه ئی په تورات کښی بیان شوی، او دا هغه اوصاف دی چی مثالونه ئی په انجیل کښی بیان شوی.

تفسیر: د اصحابو د محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم د فضائلو او د کمالاتو بیان په نورو آسمانی کتابونو کښی هم راغلی دی. هم دا وجه ده چی ډیرو پوهانو له اهل د کتاب نه چی تنگ نظری نه درلوده (لرله)، اصحاب کرام به ئی چی ولیدل نو به ئی سم د لاسه تصدیق کاوه چی دوی په مثل د حواریونو د حضرت مسیح علیه السلام غوندی ښکاری.

كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطَاةً فَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ

لکه هغه کښت (فصل) چی راویاسی څانگی خپلی بیا ئی ملا خپله ټینګه کړی، بیا کلکه شی دغه څانګه بیا ودریږی دغه کښت (فصل) پس له ضعیفی او نرمی نه په پنډیو او بیخونو خپلو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ حضرات صحابه، په تقویه د دین کښی له کښت (فصل) او زراعت سره تشبیه کوی یعنی لکه څنګه چی کښت (فصل) او زراعت په څلورو مراحلو او مراتبو سره، ثمر او

پخوانی ته رسیږی، هم دا رنگه، اصحابو خصوصاً خلفاو راشدو پخپلو دورو د خلافت کښی دین د اسلام نی درجه په درجه ثمر او پخوانی ته ورساوه، که د دوی مقام علمی، مناقب او تاریخ د کارنامو ولتول شی، دا خلور کلمی د دوی له کارنامو سره په ابلغه وجه سره داسی تشبیه کیدی شی اخرج شطه دوره د صدیق. (فآزره) دوره د فاروق (فاستغظ) دوره د ذی نورین. (فاستوی علی سوه) دوره د اسد الله! دوی هغه برجسته او غیور شخصیتونه دی، چی په کارنامو خپلو سره نی تاریخ د بشریت او د اسلامیت د همیش لپاره روښانه او ژوندی ساتلی دی.

آیت د ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ وَهَارُونَ لَهُمْ وَأَعْلَىٰ الْأَعْلَاءِ﴾ مصداق د

تولو اصحابو گرزیدلی شی، خو سره له دی بیا هم درجه بندی د مراتبو د دوی له نظر نشی وتلی خصوصاً د هغو کسانو چی په بیعت الرضوان کښی شامل وو ځکه چی هغوی یو خاص رول لوبولی دی.

يُعِجِبُ الزُّرَّاعَ

په داسی حال کښی چی قوت د دی کښت (فصل) په تعجب کښی اچوی بزگران (زمیدار).

تفسیر: تشبیه د اصحابو له بزگرانو (زمیدارو) سره په تدبیر او غیرت کښی، او تشبیه د دین د اسلام له کښت (فصل) سره په قوت او کثرت کښی! دیره ابلغه او مناسبه تشبیه ده یعنی لکه څنگه چی اصحاب کرام په صدر اسلام کښی ډیر کم او په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی وو، خو وروسته وروسته ډیر قوت او کثرت ته ورسیدل حتی چی په ټول جهان د بشریت بلکه په ثقلینو باندی مسلط شول، او هم دا رنگه دین د اسلام هم په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی و خو وروسته وروسته په ډیر زر وخت کښی داسی قوت او شهامت ته ورسید چی ټول جهان د بشریت او د ثقلینو پیروی هغی ته مجبور شول او خلق فوج فوج په دین د اسلام کښی داخل شول، بله وجه د ابلغیت د کښت (فصل) دا ده چی دا مثال عمومیت لری په هیچا پت او خفی نه پاتی کیږی، او لکه څنگه چی کښت (فصل) قوت ظاهری د وجود د انسان گززی، هم دا رنگه اسلام قوت باطنی د وجود د انسان گززی.

لِيَغِظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

دا قوت د دی لپاره دی چی په قهر زاوی کفار

تفسیر: اسلام په دی قوت او رونق سره، د کفارو په زړونو کښی د حسد او کینې اورونه بلوی،

چی دا کار پخپل ذات کښی لویه فتنه او مرض گزری د دوی په زړونو او فکرونو کښی

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ۝

وعدۀ کړی ده الله تعالیٰ له هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی او عملونه نیک ئی کړی دی دوی لره د بښنی او د اجر دیر لوی، چی (جنت، لقا او رضا د الله تعالیٰ ده)

تفسیر: دا وعدۀ له هغو کسانو سره ده چی ایمان لرونکی وی او بڼه عملونه کوی، هغه څوک چی په داسی صفتونو موصوف وی، حضرات صحابه دی. خو د اندیښنی د خاتمی له امله (وجی)، چی خاتمه مستوره ده، حق تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسی صاف زیری وانه وراوه، لپاره د دی چی له ویری د خاتمی نه غافل او بی پروا پاتی نشی، نو د ذات صمد دومره ستاینه (صفت) دیره غنیمت او عالی ده.

تمت سورة الفتح

سورة الحجرات مدنية وهي ثمان عشرة آية وفيها ركوعان
د الحجرات سورت مدنی دی اتلس آیات او دوه رکوع لری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی مه وړاندی کوی مفکوری خپلی په مخکښی له صدوره د اوامر د الله تعالیٰ او د رسول د هغو بلکه انتظار کوی او امر د هغوی لره.

تفسیر: په کوم کار او فیصله کښی چی له طرفه د الله تعالیٰ او د رسول د هغه، کومه امیدواری د اصدار د حکم! لری نو عجله مه کوی چی پخپلی رأی او فکر سره حکم وکړی بلکه انتظار وباسی حکم د ذات احد لره، کله چی حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ارشاد درته وفرمایه، نو

په ډیر ښه سکوت او ادب سره، د دوی مبارکو ارشاداتو ته غوړ ونیسی او په ډیری پاکۍ عقیدې سره ئی قبول او په عمل کښی ئی پیدا کړی.

تنبيه: په انسانانو خصوصاً په مسلمانانو لازمه ده، چي آراء او افکار خپل په ټولو امورو کښی تابع د امورو اسلامي وو، وگړزوي ځکه انسان په آراءو خپلو سره په ټولو امورو کښی اعتماد نشي کولی، بلکه په سلو کښی سل خطا کيږي او ناکامیږي، او پیروي د آراءو انسان له ټولو بد مرغیو او کړاونو سره مخامخ کوي.

یوازي او یوازي اسلامي دستورات دي، چي په ټولو لارو، چارو باندی سل په سلو کښی ټیک وي، نو هم دا وجه ده چي الله تعالیٰ په مقابل د امر خپل او د رسول د هغی، کښی! اختیار د بنده سلبوي او فرمائي ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾

او په حدیث د مشکوٰۃ کښی په روایت د عبدالله بن عمرو سره راغلی دی

کمال د ایمان د اهل آراء او بدع سلب وي او فرمائي:

(لا يؤمن احدكم حتى يكون هواه تبعاً لما جئت به)

که په دقت سره خیرل (غور) وشي ټولو ته! په تجربه او مشاهده سره ثابتیږي، چي ټولی بدمرغي او کړاونه بشریت ته، د پیروي د آراءو او خواهشاتو نه وررسیږي.

وَاقْتُمُوا لِلَّهِ الْإِنِّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ①

ووبریږئ له الله تعالیٰ ځنی هر وخت الله تعالیٰ اوریدونکی او ښه پوه دی

تفسیر: حقیقی فرمان برداری د الله تعالیٰ هغه ده، چي د زړه له کومی وي، او که په خوله ناری سوری د اسلام او اصلاح وهی، او په زړه کښی ئی نفاق او عمل ئی هم د فساد وي، داسی رویه د هیچا په درد نه خوری ځکه څه؟ چي په خوله ویل کیږي الله تعالیٰ ئی آوری، او څه؟ چي په زړونو کښی سائل کیږي الله تعالیٰ ښه پری پوهیږي، نو بهتر به دا وي چي له داسی مکاری څخه هر څوک ځان وساتي، او په ټول قدرت او طاقت سره ځان په اسلامي شعائرو باندی سنبال کړی، په حضور او غیاب کښی له خالق او مخلوق سره یو شان په ډیر صداقت سره چال چلند وکړي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ②

ای هغو کسانو چي ایمان مو راوړی، مه پورته کوي آوازونه خپل برسیره په

آواز د پیغمبر او په لوړه (اوچته) مه پورته کوی ده لره آواز په خبرو کښی لکه په لوړ (اوچت) آواز خبری د بعضو د تاسو له بعضو نورو سره، له جهته د ویری د دی چی ضایع به شی عملونه د تاسی او تاسی به پری خبر نه وی.

تفسیر: په مجلس د حضرت محمد رسول الله کښی به په داسی شور او غوغا سره غږیدل لکه چی پخپلو منځونو کښی به په هغی سره غږیدل، چی دا کار په داسی عالی حضور کښی ډیره لوی بی احترامی او بی ادبی ده، او په بی ادبی سره انسان له لطف د رب او د رسول او د هر حضور عالیه ځنی محروم پاتی کیږی، په ادب سره مقام د انسان له ملائکو ځنی پورته کیږی او په بی ادبی سره مقام د انسان له خاورو سره خاوری کیږی.

صالح اولاد په مقابل د مور او پلار، صالح شاگرد په مقابل د استاد، صالح مرید په مقابل د مرشد، صالح مامور په مقابل د آمر کښی څومره ادب ساتی، نو تر ټولو نه چی مهمتر او اول تر ادب وسائل شی، په مقابل د محمد کښی (دی)، ځکه د هغوی مقام تر هر څه نه عالی او لوړ (اوچت) دی، که لږ څه تغیر په فکر د آنحضرت کښی پښی شی! ډیر خطر د دی شته چی عملونه ستاسی هبت او ضایع شی او تاسی به پری خبر هم نه وی.

تنبیه: د قاطعه نصوصو څخه داسی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی دا ادب او احترام ته آنحضرت صلی الله علیه وسلم څه ضرورت نه لری او نه ئی د افتخار دپاره غواړی. بلکه دی ادب ته انسان په شرافت مندانه ژوند کښی اشد ضرورت او احتیاج لری. په حدیث کښی وائی: (انا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر) او هم دغه ادب او احترام دی چی په واسطه د هغی سره، استفاده ظاهری او باطنی میسر کیدلی شی، او په واسطه د هغی سره! نظم د کورنیو او اجتماعاتو برقرار کیدلی شی. نو له دی کبله (وجی) ضرور ده چی د علماوو حقانیوو، او اولوالامر سره هم داسی احترام او ادب وشي. او که چاته زیارت د مدینې منورې میسر شی، باید هلته هم داسی ادب او احترام وشي لکه چی په ژوند کښی ورسره کیږی.

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ

هر هغه کسان چی تیتوی آوازونه خپل په نزد د رسول الله دا ډله هغه کسان دی چی آزمویلی دی الله تعالیٰ جل جلاله زړونه د دوی لپاره د پرهیزگاری او ویری له ده ځنی.

تفسیر: هغه شوک چي په مجلس د محمد رسول الله کښي، په تواضع او ادب سره خبري کوي، او په مقابل د پيغمبر کښي آوازونه خپل نه پورته کوي، دوي هغه کسان دي چي الله تعالی جل جلاله د دوي زړونه د تقوي او پرهیزگاري لپاره آماده کړي يعني خپل الهي توفيق ئي له دوي سره ملگري کړي دي.

لوی شعائر په اسلام کښي خلور شيان دي! (قرآن، پيغمبر، کعبه، لمونځ) تر هر څه د مخه لازم دي چي د دي خلورو شيانو احترام وساتل شي، الله تعالی جل جلاله په احترام د شعائر الله کښي فرمائي: ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ جزء ۱۷ الحج رکوع (۴) آيت ۳۲ هغه شوک کولي شي چي د (شعائر الله) احترام وساتي چي زړه ئي په توله معني پاک او صاف وي. د محمد رسول الله له لويو صفتونو څخه چي په تورات کښي پيش بيني شوي وو، يو له هغي نه په تيت آواز غږيدل وو. په حديث کښي راغلي (ولا سخاب في الاسواق) په جزء ۲۱ سورة لقمان رکوع (۲) آيت ۱۹ کښي په لورد (اوچت) آواز باندې غږيدل له (خره) سره تشبيه کوي او وائي: ﴿وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ۝

دوي لره ده بښنه عوض او ثواب لوي.

تفسیر: له دي نه چي دوي په دير اخلاص او غيرت سره د شعائر الله احترام ساتي او له رحمت العالمين سره دير احترام او ادب ساتي، نو که کله وخت له دوي نه څه کوتاهي او خطا پېښيږي، الله تعالی دير مهربان دي د دوي گناهونه بښي او لوي اجر و نه ورته نصيب کوي.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۝ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝

هر هغه کسان چي چغي وهي تا لره، د کورنو د امهات المؤمنونو نه، له هغه خوا اکثري د دوي عقل نه لري، که چيري دوي صبر کړي وي تر هغو پوري، چي راوتلي وي ته دوي لره، نو دا صبر به په خير تماميده دوي لره او الله تعالی جل جلاله دير بښونکي او مهربان دي.

تفسیر: د بني تميمو قوم لپاره د ليدلو د محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم مديني منوري ته راغلل، او حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم په کور کښي تشریف درلود (لرلو)، دوي د بيرون

نه ورته چغی وهلی! ای محمده راووزه، دا د دی نه وه چی دوی پوهه نه درلوده (لرله)، او ایجابات اخلاقی ئی نه مراعات کول، حضرت محمد ئی یو عادی شخص فکر کاوه، حال دا چی حضرت محمد عالی شخصیت دی، دومره چی دی له خلق او خالق سره کار او علائق لری هیشوک ئی نه لری کیدی شی په هغه وخت کبئی چی دوی چغی وهی آنحضرت په وحی گرفتار وی نو لازمه ده چی په دیر لوړ (اوچت) ادب او احترام له دوی سره چال چلند وشي، عام د دی نه که په ژوند ئی شرف یاب شوی وی او یا ئی په مزار او زیارت شرف یاب کیدونکی وی، ځکه دی جامع الکملات واله خالق او مخلوقه سره ئی جامع علاقه درلوده (لرله)، او ژوند ئی په یوه جامع ادب او عالی پروگرام باندی تیاروه، او هم دا رنگه ئی د مسلمان لپاره د جامع فکر، ادب او عمل ارشاد فرمایلی دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ۝٦

ای هغو کسانو چي تاسو ایمان راوړی، که چیرته راتگ وکړ تاسو لره فاسق او بدکار! په یوه خبر سره، نو تاسو ښه تحقیق پکښی وکړی، له جهته د ویری د دی چي وبه رسوی تاسو یوه قوم لره ضرر او تاوان په ناپوهی سره نو پس وبه گرزئ تاسو په هغه څه سره چي مو عمل کړی دی خفه او پښیمانه

تفسیر: ټولی شخړی او جگړی، بغض او عداوت، انسان ته د دروغو له لاری پیښیږي، نو له دی خاطره الله تعالی جل جلاله بندگانو خپلو ته ارشاد فرمائی که چیری تاسو ته کوم بدکاره انسان په کومه موضوع کښی خبر درکوی! تاسو په هغی که دیر فکر وکړی، حق او باطل، رښتیا او دروغ ئی ښه څان ته ثابت کړی، وروسته له هغی څخه په حل د موضوعاتو باندی اقدام وکړی، لپاره د دی چي په احساساتو او تنگ نظری سره مو که کومه خرابی او ضرر رسولی وی، بیا ئی جبیره مشکله او پښیمانی ئی هم څه په درد نه خوری، چي په دی صورت که به ظلم برقرار او عدالت به نریدلی وی، او حال دا چي انسان باید عدالت برقرار کړی، او د ظلم ریښی له بیخ څخه وباسی.

وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

او پوه شی تاسی چي بیشکه په منع ستاسی کښی رسول د الله دی (نو مه وائی دروغ)، که چیری پیروی وکړی حضرت رسول الله تاسی لره په دیرو

تفسیر: که رسول الله ستاسی د کوم سری پر رای او غوښتنی باندی عمل ونه کړی نو تاسی مه خپه کیږی ځکه چی حق د خلقو د غوښتنو یا د یوه او د بل د رای نه تابع کیږی که داسی وشي نو د ځمکی او د آسمانونو گردی (تولی) کارخانې سره خرابیږی لکه چی د جزء ۱۸ (المؤمنون) په (۴) رکوع ۷۱ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَا فَيُضِلَّكَ سُبُلَ الْبَغْيِ﴾ (۱۷) آیت (۱۴۵) کښی دی لندۀ ئی دا چی تل د خبرو تحقیق وکړی او هیڅ کله حق او رښتیا د خپلو شخصی اغراضو او افکارو تابع مه گرځوی بلکه تل خپل فکرونه د حق تابع وبولی چی له دی څخه به گړدو (تولو) جگړو او مناقشو بنسټ (بنیاد) له بیخه ختلی وی. نو که ستاسی مشوره ونه منله شی مه خپه کیږی! ځکه چی رسول الله د الله تعالیٰ پر احکامو عمل کوی چی په هغه کښی ستاسی تولی ښیگنی (فایدی) دی او که ستاسی خبرو ته غوږ ویاسی نو تاسی هر یو د خپلو ښیگنو (فایدو) په نسبت خبری کوی. نو ده ته بیا داسی مشکلات پیښیږی چی د کوم یوه سر پر فکر باندی عمل وکړی، سره له دی چی حضرت رسول الله په دیرو ځایونو کښی له پیروی د افکارو باطلو د دوی نه منع شوی لکه چی په سورت البقرة رکوع (۱۷) آیت (۱۴۵) کښی دی ﴿وَلَيْنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا مِنَ الظَّالِمِينَ﴾

لیکن الله تعالیٰ جل جلاله دوست او محبوب گرجولی دی تاسی ته ایمان او
 ښائسته کړی ئی دی دغه (ایمان) په زړونو ستاسی کښی، بد او منفور ئی
 گرجولی دی تاسو لره کفر (پتول د حق)، فسق او نافرمانی له اوامرو د الله
 تعالیٰ نه. (هغه تحقیق کوونکی په خبرونو کښی) هم دوی دی ثابت په دین
 حق باندی. له جهته د فضله له طرفه د الله نه او د نعمت د ده له طرفه

12.8

چی پرته (علاوه) له منلو د هغه څخه وی نشی کیدی او نه بنائی چی وشی نن اگر که رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منع کښی تشریف نه لری مگر د هغوی پاک شریعت او د هغو وارثان او نائبان شته او تل به وی.

وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ^۸

او الله تعالیٰ ښه عالم ښه حکمت والا دی.

تفسیر: الله تعالیٰ ته د گردو(تولو) استعداد ښه معلوم دی او هر یوه ته پخپل حکمت سره هغه احوال او مقامات فرمائی چی د هغه استعداد د ده په ځان کښی وی.

وَإِنْ طَائِفَتٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ^۹

که چیری دوه دلی د مؤمنانو (پخپلو منعونو کښی) سره په جنگ او جگړه کښی ولویری پس روغه او صلح وکړی (ای نورو مؤمنانو) په منع د هغو دواړو جنگ کوونکیو کښی په نصیحت سره او په بلنی سره حکم د الله او د رسول الله ته نو که ظلم او تیری وکړ یوی له دغو دواړو په هغی بلی دلی باندی یعنی چی صلح قبوله نه کړی او حکم د الله او رسول الله ته راضی نشی پس جنگ کوی تاسو تول ای مؤمنانو له هغی (دلی) سره چی ظلم او تجاوز کوی (پر هغی بلی مظلومی دلی باندی) تر هغه پوری چی بیرته راوگرځی دوی حکم د الله تعالیٰ ته او غاړه ورته کیږدی او که چیری وگرځیدله (دغه دله بی انصافه له ظلم نه او د الله تعالیٰ حکم نی بیرته ومانه) پس صلح او روغه وکړی تاسی په منع د دوی کښی په عدل او انصاف سره او مه کوئ ملگرتیا له ظالمی دلی سره په نامه د ننگ غیرت او داسی نورو سره بلکه تل د شرع تابعان اوسی، عدل او انصاف کوی تاسی ای مؤمنانو په هر کار کښی څکه چی بیشکه الله تعالیٰ دوست لری عدل او انصاف کوونکی (په قول او په فعل کښی)

تفسیر: سره له دی گردو(تولو) مخ نیونو که د مسلمانانو د دوو گوندو (دلو) په منع کښی جنگ او جگړه پښه شی نو تاسی زیات کوشش وکړی چی هغه جگړه لری شی که په هغه بری ونه مومی او یوه دله په بلی دلی باندی برید او تعرض وکړی او ظلم او زیادت ته ملاوی وتری نو تاسی د هغوی سیل او ننداره مه کوی بی پلوی او بیطرفی مه غوره کوی. بلکه تیری او تجاوز له هری خوا چی وی گرد(تول) مسلمانان دی په هغی کښی سره یو شی او له هغی سره دی جنگ وکړی تر څو هغه دله مجبوره شی او د خپلو تیریو او زیادت څخه لاس واخلی او د الله د امر او حکم په لوری راشی او روغی ته ځان ورواندی کړی. نو مسلمانانو لره ښائی چی د دواړو دلو په منع کښی په عدل او انصاف سره روغه وکړی. او یوه له بلی سره یو ځای کړی او د دواړو دلو په مابین کښی په طرفداری کښی د حق د لیاری نه دی خوا او هغه خوا چپ (غلط) نه شی ځکه چی په طرفداری د ظالم باندی سری له ایمان وځی لکه چی په حدیث کښی دی (من مشی مع ظالم ليقويه ويعلم انه ظالم فقد خرج من الاسلام) مشکوة باب الظلم

تنبیه: د صحیحینو له روایت سره سم د دی آیت نزول د انصارو د هغو دوو دلو په نسبت شوی دی چی د (اوس) او (خزرج) په نامه سره مشهوری دی او دوی پخپلو منعونو کښی ډیری جگړی سره کولی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په اساس د هغوی دواړو په منع کښی سره روغه وفرمایله لکه چی په جزء ۴ سورت ال عمران رکوع (۱۱) آیت (۱۰۳) کښی دی ﴿وَإِذْ كُنَّا نَعْمِتُ لَكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءُ فَأَلَّفَ بَيْنَ فُلُوكُمْ قَائِمَتَهُمْ يَنْفَعْتَهُمْ إِخْوَانًا ۖ وَاللَّيْطَةُ - او د دی

آیت نه دا هم استنباط کیږی! هغه خلق چی د اسلامی تولواک(باچا) او خلیفه په مقابل کښی بغاوت وکړی هغه هم د دی آیت تر عموم لاندی راځی لکه چی له پخوا راهیسی پخوانیو علماؤ د باغیانو په مسئله کښی په دی آیت استدلال کاوه او لکه چی د ده د شان نزول څخه ښکاری، دا حکم د مسلمانانو د گردو(تولو) کورنیو او ملکی جگړو او اولسی پښو او گردو(تولو) مناقشاتو او مشاجراتو لره هم شامل دی نور د دی باغیانو په نسبت شرعی مسائل او لازمه تفصیلات دی په فقهی کتابو کښی وکتل شی!

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۰﴾

بیشکه چی مؤمنان تول په دین کښی سره وروڼه دی نو پس صلح او جوړښت کوی تاسی (ای مؤمنانو) په منع د وروڼو خپلو کښی (تل ترتله) او ویریږی له الله تعالی څخه (په هر څیز او په هر وقت کښی) او ځان ساتی (له معاصیو) ښائی چی دریاندی رحمت وکړ شی (له جانبه د الله)

تفسیر: د روغی او د جگړی په وقت کښی بلکه په هر حالت کښی ښائی دا تر سترگو لاندی وی چی د دوو وروڼو روغه یا جگړه دی د دشمنانو او کافرانو په څیر ونه بلله شی! کله چی دوه

ورونه سره ولگيږي نو هغوی هم هغسی مه پريږدي بلکه په ذات البيني اصلاح کښی ئی ډیر زیات کوشش وکړی او د دی کوشش کولو په وخت کښی تل له الله تعالیٰ څخه وویږي اچی له کومی خوا بی غایه طرفداری ونه شی، یا د انتقامی جذبی کومه نښه په منځ کښی ونه لیدله شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَابِ

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) توکی او سپکاوی دی نه کوی هیڅ یو قوم له تاسی څخه په بل قوم باندي ځکه ښائی چی وی به دغه (مسخره کړی شوی) بهتره او غوره (په نزد د الله) له دی (مسخره کوونکیو) څخه او (نه دی توکی او سپکاوی کوی) یو ټولی ښځی له تاسی په نورو ښځو ځکه ښائی چی هغه (مسخری کړی شوی) به بهتری او غوره وی (په نزد د الله له دی مسخره کوونکیو څخه) او مه عیب جوئی کوی بعضی د تاسو د بعضی نورو، ځکه چی بیا د تاسو عیب جوئی هم کیږی (چی دا په حقیقت کښی د ځان عیب جوئی ده.) او مه غواړی تاسی یو تر بله په بد نومونو او القابو سره

تفسیر: رومی ئی د مسلمانانو د نزاع او جگړی د لری کولو تدبیرونه راوښوول بیا ئی دا راوښوده که اتفاقاً اختلاف پېښ شی نو په زور او مؤثری طریق سره دی هغه ورک کړ شی خو تر کله پوری چی د نزاع خاتمه ونه شی ښائی کوشش وکړ شی چی لږ تر لږه د منافرت او مخالفت جذبی زیاتی او مشتعلی نه شی ډیر کله لیده کیږی چیری چی د کومو دوو سړیو یا دلو په منځ کښی جگړه او اختلاف پېښیږی نو یو په بل باندي مسخری کوی او ملندی پری وهی که لږه کومه خبره پېښه شی لاس سره اچوی، توکی پری کوی خاندي او حال دا دی چی ده ته نه ده ښکاره، هغه سړی چی دی په هغه پوری خاندي او مسخری پری کوی د الله تعالیٰ په دربار کښی څه مرتبه لری؟ او چی الله جل جلاله له دی دواړو څخه له کوم یوه څخه خوښ دی؟ بلکه ډیر کله داسی هم پېښیږی چی یو سړی پخپله پخوا له جگړی او اختلاف یو بل سړی ښه گڼی، خو د ضد او نفسانیت له سترگو ده ته خپل ډیر لوی نقص هیڅ نه ښکاری او د بل چا ډیر کم نقص ډیر لوی ورته ښکاری نو ځکه د نفرت او عداوت خلیج ورځ په ورځ پسی ارتیږی او وسعت مومی. او په زېږونو کښی دومره بعد او لړیتوب پیدا کیږی چی د روغی او اختلاف هیڅ امید نه

پاتی کیږی په دی آیت کښی الله تعالیٰ مونږ له دی راز(قسم) خبرو څخه منع کوی او داسی حکم فرمائی چی یوه ډله دی له بلی دلی سره مسخری او توکی نه کوی او نه دی یو په بل باندی ناوړه (غلط) غږونه کوی! او نه دی یو په بل پسې د عیب لتولو دپاره لویږی او نه دی په بدو نومونو او ناوولیو لقبونو سره یو بل یاد کړی ولی چی له داسی خبری څخه دښمنی او نفرت ورځ په ورځ زیاتېږی او د فتنی او د فساد اور لا تیزیږی. سبحان الله! دا څومره قیمتمندی لیار ښوونی او هدايات دی! که نن مسلمانان لږ څه څیر شی د دوی د گردو(تولو) جگړو او جنگونو او د نورو اخلاقی رنځوریو د علاج نسخی په هم دی د (حجرات) په سورت کښی شته. په حدیث کښی وائی (ان الله اوحی الی ان تواضعوا حتی لا یفخر احد علی احد ولا یبغی احد علی احد) مشکوة باب المفاخرة والعصبة.

يَسُّوْا اِلَاسْمِ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ

بد دی دا دری نومونه د (سخری، تلمز، تنابز) له جهته د فاسقی وروسته له ایمان درلودلو(لرلو) څخه

تفسیر: د بل سری د خراب نوم په اخیستلو سره په خپله هغه نوم اخیستونکی گنهکاری که پر هغه باندی هغه بد اثر وکړی که ئی ونه کړی خو دی پخپله ځان بد تهذیب، فاسق، گنهکار او خلق ربړوونکی ښکاروی. خیال وکړی چی د مؤمن له ښکلی لقب سره دا بل توری ښه ښکاری؟ او بل تفسیر ئی داسی کیدی شی کله چی یو څوک مسلمان شی نو بیا هغه ته په هغو پخوانیو خبرو باندی طعنه ورکول یا د هغه وخت په بدترینو القابو یادول لکه پرنګی، یهود هندو او داسی نور ډیر مذموم حرکت دی هم داسی هغه سری چی په کوم عیب کښی اخته وی چی هغه ئی په واک(اختیار) کښی نه وی یا ئی له کومی گناه څخه فرض ئی کړی توبه کړی وی له هغه څخه د ژغورنی (بچ کیدنی) دپاره د هغه یادول ښه نه دی.

وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

او هغه چی توبه ئی ونه ایستله نو دغه کسان هم دوی دی ظالمان (پر ځانونو خپلو)

تفسیر: هغه گناه چی پخوا شوی له هغی څخه توبه وکړی! که د دی هداياتو او حکمونو د اوریدلو څخه وروسته دوی له هغو جرائمو څخه توبه نه کوی نو د الله په نزد به اصلی ظلم هم دا وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (ای مؤمنانو) ځان وساتی تاسی ډیر له بدگمانیو او تهمتونو نه (په خلقو باندی) بیشکه ځینی بدگمانونه او تهمتونه گناه ده او مه لتوی تاسی پت عیبونه د مسلمانانو او نه دی کوی غیبت ځینی ستاسی د ځینو نورو

تفسیر: د دوو تنو د اختلاف او تفریق په ډیروالی کښی دا امور په خصوصیت سره داخل دی. یو فریق په بل فریق باندی داسی بدگمان کوی چی حسن ظن لره چی په حدیث کښی راغلی هیڅ ځای نه پاتی کیږی له هری یوی خبری څخه څه نا څه مخالفت کوی که د هغه په خبرو کښی د ښه والی له زرو احتمالو څخه د یوی خرابی احتمال متصور وی نو د هغه فکر او چرت (خیال) د هم هغی خرابی په لوری وردرومی او له هغو ټولو ښیگنو (خوبو) څخه ئی سترگی پتوی او د هم هغی کوچنی (وړی) خرابی په شاو خوا کښی چورلی او هم هغه خراب او کمزوری خوا ته یوه قطعی او یقینی بڼه او شکل وربښی او پخپل مقابل فریق باندی د تهمت په الزام شروع کوی که اتفاقاً کومه مخالفه خبره ورته ورسپړی دی د خپلی بدگمانی په سبب هغی ته لا غلطه معنی ورکوی تل د هم دی خبری په پلټنه (تحقیق) کښی وی چی د مقابلی خوا کومه پته خبره څرگنده (ښکاره) کړی او بیا د هغی په شاو خوا کښی نوری خبری جوړی او عجیبی حاشیی ورکړی، او د ده په نشتوالی کښی د هغه په خلاف هر راز (قسم) خبری اتری وکړی. نو پاک قرآن له دی گردو (ټولو) ویناو او خرافاتو څخه منع کوی. که مونږ مسلمانان د پاک قرآن په احکامو باندی عمل وکړو نو هغه گرد (ټول) اختلافات چی له بدقسمتی راپیشیږی له خپله حده نه تیریږی او د هغو ضررونه به محدود پاتی کیږی بلکه په لږ مدت کښی به د هغه نوم او ښه هم ورکیږی. الزام لگول او د پتو خبرو لتول او د هر چا په شا خبری کول هیچا ته او هیڅ کله روا نه دی په حدیث کښی وائی (الغیبة اشد من الزنا) «الحدیث» پرته (علاوه) له هغو مواردو څخه چی په هغو کښی څه دینی گټه (فائده) وی او نفسانیت پکښی دخل ونه لری نو هلته اجازه شته لکه چی د حدیثو د رجالو په نسبت دائمی جرح او تعدیل کیږه ځکه چی پرته (علاوه) له هغه د دین محفوظ پاتی کیدل محال ؤ او یا د فاسق غیبت کول او داسی نور د مشروعه ضرورتونو لپاره.

اَلْحَبِّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّأْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مِمَّا فَرَسَتْهُ

آیا خوشوی یو له تاسی څخه دا چي وځوری غوښي د ورور خپل حال دا چي مری وی پس بد گڼي تاسی هغه نو هم دا رنگه بد وگڼي د مسلمان ورور غیبت او عیب لتول

تفسیر: د خپل مسلمان ورور غیبت کول داسی گنده کار دی لکه چي څوک د خپل هسی مړه ورور غوښه چي سخا شوی هم وی پخپلو نوکانو سره شکوی او ځوری ئی نو آیا د ده دا چاری کوم انسان خوشوی نو وپوهیږي چي غیبت کول له دی نه هم یو شنیع او خراب کار دی تولی کینی او دښمنی او حتی داسی نور ډیر بد عواقب تول له غیبت نه پیدا کیږي.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۲﴾

وویریږي تاسی له الله تعالیٰ څخه بیشکه الله ښه توبه قبلوونکی ډیر رحم والا دی

تفسیر: په دی نصیحتونو باندی هم هغه څوک عمل کوی چي په زړه کښی ئی د الله تعالیٰ ویره وی که د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هیڅ نه کیږي. ښائی چي د اسلام او د ایمان دعوی کونکی په رښتیا سره د هغه قهار الله له غضبه وویریږي او د داسی ناوړو (غلطو) پېښو شاوخوا ته هیڅ ورنژدی نشي که پخوا د دی حکم له لوستلو څخه کومه غلطی یا تیرواته له هغوی څخه شوی وی نو اوس ښائی د پاک الله په مخکښی د زړه له کومی توبه وکړي او د هغه له مهربانی او لوریښی څخه خپله ښښه او مغفرت وغواړي چي مغفرت ئی کړي.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

ای خلاقو بیشکه مونږ پیدا کړی ئی تاسی (تول اصلاً) له یوه سری چي (آدم) او له یوی ښځی چي (حوا) ده او گرځولی ئی مونږ تاسی څانگی او قبیلې قبیلې دپاره د دی چي وپیژنی یو له بل سره بیشکه چي ډیر مکرم او معزز له تاسی څخه په نزد د الله ډیر متقی ادب لرونکی ستاسی دی.

تفسیر: زیاتره د غیبت، طعن، ذم، او عیب لتولو منشاء کبر او غرور دی چي آدمی خپل ځان لوی گڼي او نورو ته په حقارت او سپکه گوری نو ځکه الله تعالیٰ دلته دا رښی چي انسان لره نه ښائی چي پخپل اصل او نسب او لوئی او عزت باندی مفرور شی بلکه ودی پوهیږي، چي د

انسان اصلی لوئی او عزت په دی کښی دی چی ښه روش او ښه خصلتونه ولری او تل له الله وویږیوی مؤدب او پرهیزگار وی تر خو د دی ښو صفاتو په میچ او اندازه د الله تعالیٰ په دربار کښی معزز، مکرم، او محترم شی. د نسب حقیقت خو دا دی چی گردد (تول) نارینه او سری له آدم او حوا علیهما السلام څخه پیدا دی سیدی، عثمانی، فاروقی، صدیقی، انصاری، شیخی، خانی، څویتوب او نوری ستایینی (صفتونه) د ښه علم، عمل او تقویٰ په مقابل کښی هیڅ دی. او دا خاندانونه، صفتونه، او ستایینی پرته له دی څخه چی خلق پری پیژندل کیږی او په تعارف کښی کار ورکوی بل کوم قدر او قیمت نه لری. اصلی قدر او قیمت د هر سری په دی کښی دی چی متقی پرهیزگار او پوه وی. بلاشبه هر څوک چی الله تعالیٰ په کومه شریفه، لویه، معززه او ښه کورنی کښی پیدا کړی وی هغه خو یو موهوب شرف دی. لکه چی ځینی کسان ئی ښکلی (خوبصورت) جوړ کړی دی. خو یواځی هم هغه ښکلیتوب د ناز او د فخر وړ (لائق) نه دی. او نه د کمال او د فضیلت معیار گانه شی. او نه د هغه لامله (له وجی) نورو ته په سپکه سترگه کتی شی. هوا شکر دی وکړی چی الله تعالیٰ بلا اختیار او کسب مونږ ته دا نعمت راحمت کړی دی. دا هم په شکر کښی داخل دی چی د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوری (وساتی). او هغه نعمت دی په هسی رتلیو روشنو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړی. لنده ئی دا چی د مجد او شرف او عزت او فضیلت اصلی معیار نسب نه بلکه تقویٰ او طهارت دی او متقی سری نورو ته هیڅ کله په سپکه سترگه نه گوری.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

بیشکه چی الله تعالیٰ ښه عالم دیر خبردار دی.

تفسیر: تقویٰ او ادب په اصل کښی د زړه کار دی الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی هر هغه سری به چی په ښکاره دول (طریقه) سره متقی او مؤدب په نظر راځی هغه په واقع کښی څنگه دی او وروسته له دی څخه به څرنگه شی؟ العبرة للخواتیم.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

وویل صحرائیانو ایمان راوړی دی مونږ، ووايه (ای محمده! دوی ته) له سره ایمان نه دی راوړی تاسی ولیکن ووايي اسلام راوړی دی مونږ او له سره نه دی ننوتی ایمان په زړونو ستاسی کښی

تفسیر: دلته دا رابیسی چی ایمان او یقین کله چی په پوره دول(طریقه) په زړه کښی رانځ شی او بیخ ونیسی نو په هغه وخت کښی غیبت، عیب لتول او نور خراب خصلتونه له سری ځنی لری کیږی هر هغه سری چی د نورو عیبونه لتوی او آزار ورسوی نو دی دی وپوهیږی چی تراوسه پوری ایمان په پوره دول(طریقه) په زړه د ده کښی ځای نه دی نیولی د ابن کثیر رحمه الله علیه په اتم جلد (۲۴) مخ کښی یو حدیث لیکلی شوی دی «یا معشر من آمن بلسانه ولم یُفَضِّ الايمان الى قلبه لا تغتابوا المسلمين ولا تتبعوا عوراتهم» تنبیہ: له دی آیت څخه د ایمان او د اسلام فرق ښکاریږی او هم دا خبره له حدیث د جبریل او نورو څخه هم ثابتیږی په حدیث مرویه د ابی هریره کښی چی په کتاب الايمان د مشکوٰۃ کښی راغلی فرق د ایمان او د اسلام داسی فرمائی:

«المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمؤمن من امنه الناس على دمائهم واموالهم» (ترمذی). له اکثری نصوص څخه داسی معلومیږی چی هغه څوک چی په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولری چی له شکنجی د مسلمانانو څخه مامون پاتی شی او یا داسی نور اغراض چی کفر ته اړونکی نه وی! غور کړی داسی شخص مسلمان بلل کیږی چی هنوز نور د ایمان د ده په زړه کښی نه دی کامل شوی، نو هم دا وجه ده چی له غیبت کولو او عیب لتولو څخه ځان نشی ساتلی. او هغه څوک چی بلا قید او شرط او پخپل ذوق سره په اسلام کښی داخلېږی، دا هغه اشخاص دی چی نور د ایمان د دوی په زړونو کښی کامل شوی نو خولی او تول حواس ئی نه غواړی چی په غیبت او یا نورو باطلو باندی وخوځیږی.

وَأِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٣﴾

او که حکم ومنی تاسی د الله او د رسول د دغه (الله په اخلاص سره) نو نه پری کوی نه کموی (الله) له (جزاء د) عملونو ستاسی څخه هېڅ شی، بیشکه چی الله ښه مغفرت کوونکی دیر رحم والا دی.

تفسیر: که اوس هم د الله تعالی د اوامرو د منلو لپاره غوره کړی نو د رومنیو کمزوریو لامله (له وجی) ستاسی له هېڅ یو عمل څخه د هغه ثواب نه کموی.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

بیشکه چی (صادقان) مؤمنان هغه کسان دی چی ایمان راوړی دی په الله او په رسول د دغه (الله) باندی بیا شک نه کوی (په ایمان کښی) او جهاد کوی دوی په مالونو خپلو سره (چی لگوی ئی په اعلا د کلمه الله کښی) او په ځانونو خپلو سره چی جهاد کوی په لیاره د الله کښی دا کسان هم دوی رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښی)

تفسیر: د رښتینی مؤمن شان داسی وی چی په الله تعالی او د هغه په رسول باندی پوره او پوخ اعتقاد ولری او د هغه په لیاره کښی په هر قسم سره چی وی په مال او ځان سره حاضر وی.

قُلْ أَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا خبروی پوهوی تاسی الله په دین د تاسی سره حال دا چی الله ته معلوم دی هر هغه څیزونه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه څیزونه چی په ځمکه کښی دی او الله تعالی پر هر څیز باندی ښه خبردار دی هیڅ شی تری پت نه دی.

تفسیر: که په رښتیا سره واقعی دین او پوره یقین تاسی لره حاصل وی نو له تش ویلو څخه څه په لاس درځی؟ له هغه پاک الله سره چی ستاسو معامله ده هغه ډیر ښه پری پوهیږی هر شی ورته ډیر ښه ښکاره او معلوم دی.

يَمْتُونُ عَلَيْكَ أَنْ تُسَلِّمُوا

احسان باروی دوی په تا باندی (ای محمده!) د دی چی تش مسلمانان شوی دی دوی

تفسیر: ځینی کوچیان او صحرائیان راځی او وائی وگوری چی مونږ بی له جنگه او جگړی مسلمانان شوی یو گواکی دوی خپل احسان ښکاره وی او د دی جواب وروسته له دی نه داسی

ورکاوه کیږي.

قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَذَا كُمُ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۴﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) احسان مه باروی تاسی په ما باندی د اسلام راوړلو د تاسی بلکه الله احسان کوی په تاسی باندی د دی چی لیاره ئی وښووله تاسی ته د ایمان راوړلو که ئی تاسی رښتینی او صادقان (په دعوی د ایمان کښی).

تفسیر: که په واقعی دول(طریقه) تاسی د اسلام دعوی لری او په رښتیا سره ایمانداران ئی! نو دا ستاسی احسان نه دی بلکه د الله احسان دی چی تاسی ته ئی د ایمان په لوری لیاره دروښوده او د اسلام په لوی دولت ئی سرفرازی درکړه. که رښتیا ووايو نو اصلی خبره هم دا ده. څکه چی الله تعالی پخپله رسول الله ته داسی فرمائی ﴿فَمَا وَحَّيْنَا لِلَّهِ إِلَهًا لَّهُمْ﴾ الآية - «آل عمران» نو بنا په دی که د چا له لاسه ښیگنې (ښه) کیږی دا د هغه ستاینه (صفت) نه ده بلکه د الله ستاینه (صفت) ده چی هغه ته ئی د نیکی لیاره وړښوولی ده گواکی د دی سورت په پای(آخر) کښی ئی تنبیه فرمایلی ده که تاسی ته پر قرآنی هدایاتو او اسلامی تعلیماتو باندی د عمل کولو توفیق په لاس درځی نو هغه د احسان په دول(طریقه) مه ورښکاروی بلکه د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه د شکر او انعام حق اداء کړی چی تاسی ته ئی داسی توفیق درکړی دی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه الله ته ښه معلوم دی غیب د آسمانونو او د ځمکی او الله تعالی ښه لیدونکی دی په هغو کارونو باندی چی کوی ئی تاسی

تفسیر: الله تعالی ته د زړونو پټی خبری او ښکاره چاری گردی(تولی) ورمعلومی دی نو د دغه علیم او خبری په مخکښی خبری او بهانی مه جوړوی.

تمت سورة الحجرات

سورة (ق) مكية (الا آية) (۳۸) فمندية وهى خمس و اربعون آية و ثلث ركوعات
د «ق» سورت مكى دى پرته له (۳۸) آيته شخه چى مدنى دى (۴۵) آيتونه (۳) ركوع لرى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ۱ بَلْ يَجِبُونَ أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ
هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ۲ إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۳ ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ۴

قسم دى پر قرآن چى لوى شان لرى (او نه دى راوړى ايمان كفارو په تا اى
محمده) بلکه تعجب کوى دوى له دى نه چى راغى دوى ته ويروونكى له دوى
شخه نو وويل کافرانو دا (ويروول) يو شى عجيب دى آيا کله چى مړه شو
مونږ او شو مونږ خاورى (بيا به هم ژوندى کيږو؟) دغه بيرته راتلل دیر لرى
دى (له عقله)

تفسیر: د قرآن د لوى او شان په نسبت خه وويل شى چى د هغه له راتگ شخه گرد(تول)
کتابونه منسوخ شول او د ده د اعجازى قوت او لامحدودو اسرارو او معارفو شخه د دنيا
گرد(تول) پوهان محو او حيران دى هم دا لوى قرآن پخپله شاهد دى چى په ده کښى هيڅ يو
نقص نشته او د عيب او گوتى نيولو غاى پکښى نه لیده کيږي. خو بيا هم منکران دا نه مني
نه د دى دپاره چى د هغوى په لاس کښى د ده په خلاف کوم حجت يا برهان شته بلکه يواځى
د خپلى ناپوهى او جهل او حماقت لامله (له وجى) په دى خبرى باندې تعجب کوى چى د دوى
له تبر او خپلخانى شخه يو سړى د دوى په لورى رسول او استاخى راغلى دى، ټولو ته نصيحت
کوى او داسى عجيبى خبرى هم کوى چى څوک ئى نه شى منلى. ښه دا د منلو وړ(لائق) خبره
ده چى مونږ به وروسته له مړينى شخه ژوندى کيږو؟ دا بيرته راتگ له عقل شخه دیر لرى او له
امکان او عادت شخه بيخى بعيد دى (معاذالله) خو خبره دا ده چى دوى عقل او پوهه نه لرى او
که وگورى چى په اول کښى چا پيدا کرل آيا د دوى فکر او عقل په اول کښى پخپلو حواسو او
اعضاو باندې خبر و چى څنگه جوړيږي دوى يا د دوى پلرونو کولى شوى چى په حواسو او
اعضاو کښى څه تغير او ښايست راولي؟ طبعاً نه، نو ثابته شوه چى دا کار د الله تعالى په
قدرت سره وشو نو هغه ذات چى په اول کښى دا کار کولى شى، په آخر کښى څه مشکله ده
هيڅ مشکل نه لرى بالضرور ئى کولى شى. لکه چى وائى ﴿وَمَا أَلَيْنَى بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾

وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ جزء ۲۱ «سورة الروم» ۲۷ آیت هغه ذات چي دا کار کولی شي نښي د قدرت ئي په وروسته آيتونو کښي په طور د مثال سره داسي بيانېږي.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ

(الله فرمائي په رد د قول د دوي) په تحقيق سره معلوم دي مونږ ته هغه چي کموي ئي ځمکه له وجوده د دوي

تفسير: گرد(تول) وجود نه خاوري کيږي روح سلامت پاتي کيږي او د بدن اجزاء تحليل کيږي او په هر لوري تيت او پرک (منتشر) کيږي خو الله تعاليٰ ته هغه گرد(تول) ښکاره دي او کولي شي چي بيا هغه تيت پيت (منتشر) اجزاء سره راټول کړي او بيا ئي لکه اول ځلي جوړ او غوښه، پلي، رگونه او پوست پري زرغون او سا پکښي واچوي.

وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٢٧﴾

او مونږ سره يو کتاب دي په ياد ساتونکي د هر شي چه لوح محفوظ دي.

تفسير: دا نه ده چي له نن څخه راښکاره او معلوم دي بلکه قديمي علم مو دي تر دي چي له هغه څخه پخواني قبل الوقوع گرد(تول) حالات هم په يو کتاب کښي چي لوح محفوظ نوميږي ليکلي شوي دي او تراوسه پوري هغه کتاب ځمونږ سره شته که په علم قديم باندي څوک نه پوهيږي نو دومره دي وپوهيږي هغه دفتر چي هر شي پکښي ليکلي وي او تل د الله تعاليٰ په حضور کښي پروت وي. يا دا د ډومبني جملې تاکيد ويوله ځکه هر هغه څيز چي د چا په علم کښي وي او بيا ئي وليکي نو هغه د نورو په نزد ډير ټينگ او مؤکد راځي هم داسي دلته د مخاطبينو د محسوساتو په اعتبار تنبيه شوي ده چي هر څيز د الله تعاليٰ په علم کښي شته او د هغه په دفتر کښي ليکلي دي چي هيڅ زيادت او نقصان نشي پکښي کيدي. نو فرمائي الله اکرم شانه واعظم برهانه بيا ژوندي کول د خلقو راباندي گران نه دي.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ نَّجِيحٍ ﴿٢٨﴾

بلکه نسبت د دروغو کړي دي دوي حق او رښتيني دين ته کله چي راغي دوي ته پس دوي په گډو وډو مختلفو خبرو کښي (مضطرب) دي.

تفسیر: یواخی تعجب نه بلکه په ښکاره ډول (طریقه) ئی دروغ بولی او غمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبوت، قرآن، بعث بعدالموت او نور اعتقادی شیان هم دروغ گنی او عجیبی گدی وډی مختلفې خبرې او راز راز (قسم قسم) ویناوی کوی بیشکه هر هغه سړی چی رښتیا خبری دروغ بولی په هم داسی شکوکو، اضطرابو، حیرانتیاؤ تردد او تحیر تذبذب سره غاړه په غاړه کیږی او د ناپوهی په غرومبی (گرداب) کښی لویږی ځکه چی له داسی یوه څرگند (ښکاره) امر نه انکار کوی چی ثبوت ئی له نمر نه هم روښانه دی خو که نصوص او دلائل ئی ولتول شی.

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ④

آیا پس نه گوری دغه (منکران د بعث له غفلته) طرف د آسمان ته د پاسه د دوی چی څرنګه جوړ کړی دی مونږ هغه او ښائسته کړی دی مونږ هغه او نشته دغه آسمان ته کوم چاود (عیب)

تفسیر: لومړی ښه د قدرت، هغه ذات چی انسان پس له مرګه بیا ژوندی کوی ښی د قدرت دا دی.

الف: - پیدایښت د آسمانونو

ب: - لوروالی د هغی چی په څه عجیب او غریب کیفیت سره جوړ شوی

ج: - زینت او ښایست د هغوی په ستوریو او یا طبیعی منظری سره.

د: - د نقصان او عیب نه موجود والی لکه سوری، چاودیدل، زړوالی او داسی نور. آسمان ته وگوری! چی په ښکاره ډول (طریقه) سره نه کومه ستنه پکښی په نظر راځی او نه کومه پایه لری او نه له کوم شی سره تړلی شوی دی داسی عظیم الشان جسم ئی څرنګه مضبوط او مستحکم درولی دی؟ د شپي له مخی د ستوریو په کروړونو قنادیل دیوی پکښی بلیږی او د هغی منوری کړی له لری لکه د بریښنا لوئی ونی رابریښی او په مجموعی ډول (طریقه) څومره په سنگار او رونق ډولی ښکاری له گردو (تولو) څخه غوره خبره دا ده چی سره له تیریدلو د زرګونو قرونو څخه نه کوم سوری یا چاود پکښی لویدلی دی نه ئی کومه ګنګوره نریدلی ده، نه ئی پلاستر مات دی، نه ئی رنگ الوتی دی آخر دا کوم یو لاس دی؟ چی داسی مخلوق ئی جوړ کړی دی؟ او بیا ئی له دیرو پیړیو راهیسی هم داسی ساتلی دی؟

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَاسِيَ وَابْتَنَيْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ⑤ تَبَصَّرَةٌ وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ⑥

او (آیا نظر نه کوی دوی) غمکی ته (چی څرنګه ښه) غورځولی مو ده او غورځولی مو دی په هغی کښی درانه بارونه محکم غرونه او زرغونه کړی مو دی په هغی (غمکی) کښی له هر قسم تازه گیاوی د رونق شیان دپاره د ښوونی (د قدرت خپل) او د پند او نصیحت هر هغه بنده ته چی رجوع کوونکی وی الله ته

تفسیر: دوهمه ښه د قدرت پیدایښت د غمکی دی

(الف): آوارول د هغی

(ب): اچول د غرونو او میخ کول د غمکی په هغوی سره

(ج): زرغونه کول د هر قسم گیاه او بوټو تازه وو په رونق سره

(د): هر یوه د دی ښو څخه درس د عبرت ګرځی رښتینو بندگانو لره هغه سړی چی رجوع ئی

د الله په لوری وی ځان د دی محسوساتو په دائره کښی بی ځایه نه اخته کوی هغه ته د آسمان

او د غمکی په تخلیق او تنظیم کښی دومره د کتنی او لیدنی سامان او اسباب شته چی د هغو

له ادنی غور کولو څخه صحیح حقیقت ته رسیدی شی او هغه هیر شوی سبق ئی بیا ورپه

یادیری. بیا خو الله تعالی ته ښه معلوم دی چی سره له دومره قوی دلائلو او روشانو ښو له

موجودیته دا خلق ولی د حق په دروغجنولو کښی جرئت او غفردوالی (ضد) کوی؟

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَبْتًا وَحَبَّ الْحَبِيدِ ۝۹

او نازلی ښکته کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه ډیری برکتناکی نو زرغونه مو کړل په دغو (اوبو) سره باغونه (چی هر راز(قسم) میوی لری) او دانی کښت چی فصل ئی ربلی کیږی.

تفسیر: دریمه ښه د قدرت رابښکته کول د اوبو دی له آسمانونو نه

(الف): اوبه مبارکی او بابرکته چی هر شی په هغی سره ژوندی کیږی.

(ب): باغونه او دانی د کښتونو (فصلونو) چی په هغی سره زرغونه کیږی.

غله هغه ده چی له هغی سره بوټی ئی هم ربیل کیږی او د باغ ونی سره له دی چی میوی ئی

شکولی کیږی ونی ئی پخپله پاتی کیږی.

وَالنَّخْلُ بَاسِقَاتٍ لِّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ۝۱۰

او (زرغونی مو کرلی په دغو اوبو سره ونی د) خرماؤ لوړی لوړی هغی لره وېری دی
لاندی باندی.

تفسیر: (ج). زرغونول د خرما د ونو، لوړی لوړی (اوچتی) چی دوی لره وېری دی لاندی باندی
چی روزی دی لپاره د بندگانو. په ډیر کثرت او، وفرت سره چی د هغو وېری په لیدلو کښی هم
ډیر ښه ښکاری.

رَزَقَ لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَاهُ بَلَدَهُ مِثْلَ ذَلِكَ الْخُرُوجِ ⑪

رزق روزی دپاره د بندگانو او ژوندی کرل مونږ په دغو (اوبو) سره کلی او
ښارونه مړه. هم داسی دی راوتل (د مړیو له قبرونو نه).

تفسیر: (د): الله تعالی ژوندی کوی په دی اوبو د باران سره ښارونه او کلی مړه یعنی چی بوتی
او گیا تولی وچی او خزان وی بیا ئی ژوندی کوو او زرغونی کوو ئی، نو نتیجه د دی دریو
نښو سره له اجزاوو ئی دی ته شوه، چی تاسی انسانان هم داسی راوتونکی او ژوندی کوونکی
ئی، لکه چی گیاوی زرغونی کیدونکی او راوتونکی دی، نو که تاسو عقل لری په خپل ژوند
کښی پس له مرگه هیڅ شک او شبه مه کوی. لکه چی د باران په اورولو سره مړه غمکه ژوندی
کوی هم داسی د قیامت په ورځ مری هم ژوندی کولی شی.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ⑫ وَعَادُ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ⑬ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ط

دروغجن کړی ؤ پخوا له دغو (کفارو) قوم د نوح (نوح لره) او ملگری د
کوهی (نبی خپل لره) او ثمودیانو (صالح لره) او عادیانو (هود لره) او
فرعون (موسی لره) او (نوعی) ورونو د لوط (لوط لره) او خاوندانو د حنکله
(شعیب لره) او قوم د تبع (خپل نبی لره)

تفسیر: د دی قومونو قصی د حجر، فرقان او دخان او په نورو سورتونو کښی تیری شوی دی
هلته ئی بیا ولولی.

تبع: یا نوم د غای دی یا نوم د هغه پیغمبر دی چی دا قوم ئی اسلام ته وغوښت.

كُلُّ كَذِّبِ الرُّسُلِ فَحَقَّ وَعِيدُ ⑭

دوی ټولو نسبت د دروغو کړی و پیغمبرانو خپلو لره نو بیا حق او ثابت شو
خما عذاب پر دوی

تفسیر: د انبیاو د دروغجنولو لامله (له وجی) له هغو شیانو څخه چی دوی ویرول شوی و هغه ور
د مخه راغلل، او په هم هغه عذابونو کښی چی دوی تری ویرول شوی وو، ولویدل.

أَفَعَيَّنَّا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ⑮

آیا پس نو مونږ ستړی شوی وو په پیدایښت اول باندی یعنی نه یو ستړی شوی
بلکه دوی په شک کښی دی له جوړولو او ژوندی کولو نویو څخه.

تفسیر: د دوهم ځلی نوی ژوندون په نسبت هغوی ته خوشی او فضول یو شک پیدا شوی دی هغه
قادر مطلق چی دوی ئی اول ځلی پیدا کړی دی آیا دوهم ځلی هغه ته د هغوی بیا پیدا کول
کوم گران کار دی؟ آیا دوی هسی گمان کوی چی (معاذالله) هغه به په اول ځلی د دی
گردی (تولی) دنیا له پیدا کولو څخه ستړی شوی وی؟ د هغه مطلق قادر په نسبت داسی توهمات
غور کول ډیر سخت جهالت او سپین سترگیتوب دی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسُّوْسُ بِهِ نَفْسُهُ ١٤

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ جنس د انسان، په داسی حال کښی چی
مونږ پوهیږو په هغه څیز چی وسوسه او خطره کوی په هغه سره زړه د ده له
فکرونو عبثو او ناکارو سره

تفسیر: د انسانانو د هر قول او فعل څخه مونږ خبردار یو تر دی چی له هغو پتو خبرو چی د
وسوسی په ډول (طریقه) د هغو په زړه کښی تیریږی هغه هم مونږ ته معلوم دی ﴿الْأَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ
وَهُوَ الْلطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ جزء ۲۹. (الملک - رکوع ۱) آیت ۱۴

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ⑯

حال دا چی مونږ ډیر نژدی یو ده ته په علم سره له رگونو د ورمیر د ده

شخه .

تفسیر: د ژوندانه له رڼه مراد د اورمیو (شارک) دی چی د هغه لرغیدونکی رگ له پری کیدلو شخه سری مری بنائی چی دا له روح او نفس شخه کنایه وی او مطلب ئی دا دی چی مونږ د علم په اعتبار د ده له روح او نفس شخه هم ډیر نژدی یو یعنی هسی چی سری پخپل احوال باندی پوهیږی مونږ له هغه شخه زیات د هغه په حال او احوال باندی پوه او خبردار یو. لکه چی مونږ د الله تعالیٰ دا پوهه او خبرداری په تجربه سره ثابت ولی شو، مثلاً وینو چی یو متخصص طبیب په یوه مرض آخته کیږی او دی خبر نه دی چی خه وخت مریض کیږی او یا خه وخت جوړیږی، یو پوهان، نجومی، ولی، پیغمبر! د هغو مشکلاتو نه چی ورته پیښیږی هیڅ پېش بینی او چاره سازی نشی کولی او پخپله رسول الله وائی ﴿وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاسْتَكْتَرْتُمْ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسْنَى السُّوءِ﴾ جزء ۹ «اعراف - ۲۳ ع ۱۸۸ آیت» نو دا ثابت شوه چی الله تعالیٰ جل جلاله له مونږ نه مونږ ته نژدی دی، او له مونږ نه په مونږ عالم دی، له مونږ نه په مونږ مهربان دی، له مونږ نه د مونږ کارساز دی.

إِذْ تَلَقَّى الْمُتَلَقِّينَ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ۝۱۴

(او یاد کړه) کله چی اخلی دوه اخیستونکی پرېستی چی یوه له ښی طرف نه ناسته وی لیکلو د نیکی ته او بله له کین طرف نه ناسته وی لیکلو د بدی ته

تفسیر: دوه پرېستی د الله په حکم سره د همیش لپاره د هر سری په کتنه کښی دی هر هغه لفظ چی د دوی له خولی شخه ووځی یا هر کار چی دوی ئی کوی سم د لاسه ئی لیکی د نیکی لیکونکی ښی خوا ته او د بدی لیکونکی کینی خوا ته ناستی او تاکلی (مقرر کړی) شوی دی خه زیادت او نقصان نه کوی بلکه په ډیری امانت داری سره لیکنی کوی ﴿وَإِنْ عَلَيْكُمْ حِفْظُهُنَّ كَمَا كُنْتُمْ يَحْفَظُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾ جزء عم (سورة الانفطار رقم ۸۲).

مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ۝۱۵

نه وائی دغه بنده هیڅ خبره مگر خو وی له ده شخه دوه ساتونکی، حاضر او تیار چی ژر ئی ولیکی.

تفسیر: دا دوه پرېستی لیکلو ته همیش تیاری وی. او هیڅکله نه تری جدا کیږی هغه چی د ورځی له طرفه موظفی دی د نمازدیگر په وخت کښی عملونه د بندگانو، ثبت ته رسوی. او هغه

چی د شپی له طرفه موظفی دی په وخت د صباح کښی عملونه د بندگانو حضور د رب العالمین ته پورته کوی، حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چی الله تعالیٰ له دی ملائکو نه پوښتنه کوی چی د ما بندگان په څه حالت کښی وو هغوی ورته وائی چی په سجده وو نو حضرت رب العالمین په ملائکو باندی افتخار کوی نو له هم دی وجی نه باید په دی دوو لمونځونو باندی ډیر خیال وشي.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ

او راغلی بی هوشی سختی د مرگ لپاره د دی چی په سترگو ئی ووینی په حق سره

تفسیر: له یوه لوری ئی دفتر او دوسیه تیاره شوی ده او له بل لوری ئی د مرگی په کنده باندی رسیدلی دی مر کیدونکی دی او د څنګدن په ربرونو (تکلیفونو) کښی غوتی خوری نو هلته دا گردی (تولی) خبری ورته رشتیا ښکاری چی الله تعالیٰ او د هغه پیغمبرانو د هغه خبر ورکړی و او د مری له مخی د هغه د سعادت او شقاوت پردی لری کبیری. او د داسی پښی پښیدل یقینی او قطعی دی. ځکه چی د مطلق حکیم ډیر حکمتونه د ده سره اری (تعلق) لری. نو په دغه وخت کښی به وویلی شی دغه منکر انسان ته داسی چی:

ذَلِكَ نَاكُنْتَ مِنْهُ تَحِيدٌ ۱۹

دا مرگ هغه دی چی وی به ته له ده څخه په څنګ کیدونکی او نه وی پری اقرار کوونکی

تفسیر: سری ډیر زیار (کوشش) کوی چی له مرگ څخه ځان وژغوری (وساتی) او د هغه د بد خوند او وحشت څخه تل ځان وساتی او دی خوا هنی خوا سر او پښی ووهی خو سره له دی د مرگی شیبه (لحظه) چیری وروسته کیدونکی ده. آخر هغه په سر باندی راتلونکی ده او هیڅ یوه حبله او تدبیر د مرگی مخه نشی نیولی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ۲۰

او وبه پوکل شی په صور (شپیلی) کښی چی دا یوه ورځ ده د ویرولو (د کفارو په عذاب سره).

تفسیر: وړوکی قیامت خو د مرګ وقت دی. وروسته له دی لوی قیامت حاضر دی فقط چی په صور او شپیلی کښی وپوګلی شی هغه وپروونکی ورځ موجودیوی چی انبیاء او پیغمبرانو خلق ترینه وپروولی وو.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ^(۴۱)

او راځی هر نفس په دی ورځ کښی چی وی به له ده سره یو شروونکی (محشر ته) او شاهدی ورکوونکی (پر اعمال ئی لکه لاس، پښی او داسی نور).

تفسیر: خلق به په قیامت کښی داسی حاضر کړل شی چی یوه پرښته به ئی میدان ته د وړاندی کولو دپاره راکاری او بلی به ئی عملنامه نیولی وی چی د ده د ژوندانه گرد(تول) احوال او خبری پکښی لیکلی شوی وی ښائی چی دا به همغه دوه پرښتی وی چی ﴿کُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَابُ﴾ ورته وائی او د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿إِذْ تَلَقَى الْمُتَلَقَيْنِ﴾ الآية - او ښائی چی کومه بله وی. والله اعلم. نو ویه ویلی شی ده ته د الله تعالی له جانبه داسی چی:

لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ^(۴۲)

په تحقیق سره (په دنیا کښی) وی ته په غفلت بیخبری له دی ورځی د عذاب څخه نو بیرته مو کړه له تا څخه پرده د غفلت ستا، نو سترګی ستا نن دیری تیزی دی (چی پری وینی خپل گرد(تول) اعمال)

تفسیر: په هغه وخت کښی به وویلی شی دوی ته چی وی تاسی د دنیا په خوندورو شیانو کښی مشغول او له دی ورځی څخه بیخبر او بی پروا وی! او ستاسی سترګی د شهواتو او غوښتنو تیاری او پردی پتی کړی وی. هغه ښوونی چی پیغمبرانو تاسی ته کولی هغو ته مو فکر نه کاوه. نن هغه پرده ستاسی له سترګو څخه لری کوو او ستاسی لیدنه خورا(دیر) زیاتوو، تر څو ښه وګوری آیا هغه خبری چی تاسی ته کیدلی صحیح وی او که غلطی؟ ثابته وه او ثابته شوه چی دا ټولی خبری رښتیا وی، ځکه له هر یوه سره یو قرین شیطان او بل ئی له ملائکو نه د مراقبت لپاره ورسره همراه دی لکه چی په حدیث کښی وائی: (ما منکم من احد الا وقد وکل به قرینه من الجن وقرینه من الملائكة - الحدیث).

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَىٰ عَتِيدٌ^(۴۳)

او و به وائی ملگری د ده (پربسته) دا دی هغه شی چی ماسره حاضر دی (د دفاترو د اعمالو د ده)

تفسیر: پربستی به ئی له اعمالنامو سره حاضری وی غینی له (قرین) خخه شیطان مرادوی. یعنی شیطان به وائی دا مجرم حاضر دی چی حُما له خوا اغوا شوی ؤ. او هغه می د دوزخ لپاره تیار کری دی. مطلب دا چی هغه اغوا حُما له لاسه شوی ده خو په ما کښی دومره زور او تسلط چیری ؤ چی هغه می په جبری دول (طریقه) سره په شرارت کښی اخته کر دی پخپل اختیار، اراده او واک گمراه شوی دی.

الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ^(۲۳) مِّنَ الْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ^(۲۴)

(نو و به ویل شی دوو پربستو ته) وغورځوی تاسی په دوزخ کښی هر یو کافر عناد کوونکی منع کوونکی د خیر تیریدونکی له حدودو مشروعو، ظالم او شک کوونکی (په دین کښی).

تفسیر: د الله تعالی له دربار به دغه حکم دوو پربستو ته وشي چی داسی سری دی په دوزخ کښی واچول شی!

وَالَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ^(۲۵)

هغه (کافر) چی گرځولی ئی دی سره له الله! (الله بل) نو وغورځوی دی په عذاب سخت کښی

تفسیر: داسی سری په دوزخ کښی د دیر سخت عذاب مستحق دی، ځکه چی تر مشرکینو نه لوی ظالمان نور په دنیا کښی نشته.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ^(۲۶)

و به وائی ملگری د ده یعنی شیطان ای ربه غمونږ، نه ؤ گمراه کری ما دی (جبراً) لیکن و دی پخپله په گمراهی لری کښی له حقه غنی.

تفسیر: عَما زور پر ده باندی نه رسیده. لږ څه اشاره می چی ورته وکړه دغه کمبخت پخپله گمراه شو د نجات او فلاح له لیاری څخه لری ولوید. شیطان په داسی ویناو سره غواری چی خپل جرم سپک وړضکاره کړی داسی جگړی او منازعی په مابین د دوزخیانو او خدایانو باطله و د هغوی کښی او په مابین د اغوا کونکو د دوی کښی دیری راځی چی قرآن له بعضی د هغو غنی خبر ورکوی او وائی: ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا خُفِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلَوْلَا أَنْفُسُكُمْ مَا آتَاكُمْ بِضُرِّكُمْ وَأَنْتُمْ بِبَعْضِ آيَاتِ الْكُفَرَاتِ بِمَا أَشْرَكْتُمْ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (جزء - ۱۳ سورة ابراهیم آیت - ۲۲)

قَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مَوْلَدًا وَكَدَّ قَدَّامَتُ الْيَوْمِ بِالْوَعِيدِ ۝۲۸

وبه فرمائی (الله قهراً چی) جگړه مه کوی تاسی دلته له ما څخه چی فائده نه کوی جگړی د تاسی په دی غای کښی او په تحقیق رومبی لیږلی و ما تاسی ته ویړول خپل په ژبو د انبیاو.

تفسیر: تاسی چتی (بیکاره) او ابلتی خبری مه کوی په دنیا کښی می هر چا ته د ښو او بدو لیاری وړشولی وی اوس هر یوه ته د هغه له جرم سره سمه جزا ورکوله کیږی هغه چی گمراه شوی دی او هغه چی له دوی څخه نی لیاره ورکه کړی ده دواړه به د خپلو جرمونو سزاوی مومی.

يَا بَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَائِي وَمَا آتَا بِظُلَامٍ لِّلْعَبِيدِ ۝۲۹

نه شی بدلیدلی هیڅ خبره په دی باره کښی په نزد زما او نه یم زه ظلم کوونکی پر بندگانو چی بی له گناه نی په عذاب کړم.

تفسیر: غمونږ له لوری به ظلم نه کیږی. هغه فیصله چی صادرېږی عین حکمت او انصاف به وی «او خبره به نه بدلېږی» یعنی کافران به نه بشلی کیږی نو د دی لوی کافر شیطان بښنه به چیری کیږی.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ ۝۳۰

(یاده کړه هغه ورځ) چی وایو مونږ دوزخ ته داسی آیا دک او موږ شوی ته له خلقو نه؟ او وبه وائی هغه آیا نور هم څه زیات غای شته بلکه شته یعنی

زیات کره زه لا ښه موږ شوی نه یم.

تفسیر: د دوزخ وسعت او ارتوالی به له دومره خلقو څخه نه د کیږی. او د قهر له شدته به نور کافران او نافرمانان هم ورغواړی.

وَأَزْلَفَتِ الْجَنَّةُ الْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ۝

او رانژدی به کر شی جنت لپاره د ویریدونکیو پرهیزگارانو چی نه به وی لری (له دوی نه).

تفسیر: جنت به له دوی څخه لری نه وی. دوی به له ډیر نژدی څخه د هغه تر او تازگی ښانست او سینگار وینی.

هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٍ ۝^{۳۲} مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ۝^{۳۳} ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

فرمائی الله چی دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده له تاسی سره دپاره د هر رجوع کوونکی الله لره او د هر ساتونکی حدودو د هغه لره او هر هغه چی ویریدی له عذابه د رحمان په غیب سره او راتلونکی وی په زړه رجوع کوونکی سره الله ته (نو ویه فرمائی الله غی ننوخی پکښی په سلامتیا سره)

تفسیر: هغه کسان چی په دنیا کښی ئی الله تعالی یادوه او له گناهونو څخه ئی ځانونه ژغورل (بچ کول) او د الله په لوری به ئی رجوع کوله او بی له لیدلو څخه د هغه له قهر او جلاله ویریدل او په یوه پاک او صاف رجوع کوونکی زړه د الله په حضور حاضر شوی و د هغه جنت وعده له داسی سربو سره کړی شوی وه اوس ئی وخت رارسیدلی دی چی په سلامتیا او عافیت سره پکښی ننوخی او پرښتی دوی ته سلام اچوی او د پاک پروردگار سلام هم وررسوی.

ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ۝

دا ورځ د ورننوتلو په جنت کښی ورځ ده د همیشه توب په هغه کښی

تفسیر: په حدیث کښی وائی جنتیان چی جنت ته ننوزی. ورته ویل کیږی، ننوزی بیا مو نو مرگ نشته، دوزخیانو ته په وخت د ننوتلو کښی دوزخ ته هم داسی ویل کیږی نو هغه ورځ هر چا ته هر څه چی وررسیږی د تل دپاره دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٥٠﴾

وی به دغو (مومنانو) لره هغه چی غواری ئی دوی په دی جنت کښی او له مونږ څخه ئی زیادت هم شته په هغو باندی

تفسیر: هر شی چی وغواری هغه وررسیږی برسیره په هغه داسی نعمتونه هم ور رسیږی چی د هغوی په خیال کښی نه وی رسیدلی لکه د الله تعالیٰ لقا او لیدنه. او ممکن دی له (ولدینا مزید) څخه دا غرض وی چی له مونږ سره ډیر شیان دی هر څومره چی د جنتیانو له خوا وغوښت شی هغه گرد(تول) به ورکړل شی او د الله تعالیٰ په ورکولو سره بیا هم څه لږتیا نه پیښیږی او نه د هغو لامله(له وجی) څه ربر(تکلیف) او مشکلات پیدا کیږی نو داسی بی شمارة انعامات او عطایا لیری مه گنی! ﴿وَلَنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ﴾ الآية - په حدیث کښی وائی که الله تعالیٰ تولی آرزوگانی د بندگانو ورپوره کړی د ده په دربار کښی په اندازه د یوه وزر د میاشی هم څه نه کمیږی.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ اَهْلًا مِّنْ نَّحْنُ ﴿٥١﴾

او ډیر مو هلاک کړی دی پخوا له دی څخه له اهل د زمانو پخوانیو نه چی هغوی ډیر سخت او قوی و له دغو (کفارو د مکي) څخه له جهته د قوته نو ډیر ځایونه د پنا ئی ولتول په ښارونو کښی، چی گوندی پیدا به کړی ځای د ساتنی له مرگه ځنی، خو پیدا ئی نه کړ

تفسیر: رومی د کفارو د اخروی تعذیب بیان و په منع کښی د هغوی په مقابل کښی د اهل جنت د تنعم ذکر راغی اوس بیا د کفارو د سزا ورکولو ذکر فرمائی یعنی پخوا له آخرته په دنیا کښی مونږ ډیر داسی شریر سرکش او غاړه غروونکی قومونه تباہ او خراب کړی دی چی په زور او قوت کښی له موجوده کافرانو څخه ډیر لوړ(اوچت) و او په ډیرو ملکونو کښی گرځیدلی

وو او راز راز (قسم قسم) تصرفات ئی پکښی کړی و، کله چی د الله تعالی عذاب ورسید نو د تنبیدلو او پتیدلو لپاره هغوی ته په گرد (تول) جهان کښی په هیڅ یو غای کښی داسی غای نه پیدا کیده ﴿إِنَّ مَا تَلْكُونُوا يُدْرِكُ الْوُتَّ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بَرٍّ مُمْتَدٍّ﴾ الآية - النساء رکوع (۱۱) آیت (۷۸)

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِّمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ۝۳۵

بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کښی خامخا ذکر او پند دی هر هغه چا لره چی وی هغه لره زړه روغ او فکر کوونکی یا کیږدی غور نصیحت ته په داسی حال کښی چی دی حاضر متوجه وی په زړه سره

تفسیر: په دی عبرتناکو واقعاتو باندی له غور او فکر کولو څخه هم هغه خلق پند اخیستی شی چی د هغوی په سینه کښی هسی پوهیدونکی زړه وی چی یا پخپله په خبری باندی وپوهیږی یا د نورو له پوهولو څخه پوهه ومومی او غور ورته ونیسی ځکه چی دا هم د پوهنی یوه درجه ده چی سری پخپله نه پوهیږی خو د نورو له وینولو څخه متنبه او هوښیارېږی او منفعت تری آخلی، هغه چی نه پخپله پوهیږی او نه د نورو پوهولو ته غور ږدی، او نه ئی په زړه کښی غای ورکوی، نو له هسی سری څخه لوته او تپوه (گته) ښه ده.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ۝۳۶

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه نور مخلوقات چی په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکه) کښی دی په شپږو ورځو کښی

تفسیر: د دی بیان پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ۝۳۷

او نه وه رسیدلی مونږ ته هیڅ ستومانی

تفسیر: کله چی دی د اول ځلی له پیدا کولو څخه نه دی ستړی شوی نو د دوهم ځلی په پیدا کولو کښی به څرنګه ستړی کیږی؟ او تباہ او برباد کول خو له جوړولو څخه ډیر آسان دی.

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

نو صبر کوه (ای محمده) پر هغه چی وائی ئی دوی او تسبیح ووايه پیوست
له حمده د رب خپل

تفسیر: که دا خلق په داسی غټو خبرو باندی هم نه پوهیږی نو تاسی مه خپه کیږی! بلکه پر
داسی چټی (بیکاره) خبرو باندی صبر وکړی! (وهذا کان قبل الامر بالجهاد) او د هغه الله
تعالی په یاد کښی د زړه له کومی مشغول اوسی! چی د گردو (تولو) آسمانونو او ځمکی پیدا
کوونکی دی، او د هر شی په ودانولو او وړانولو باندی قدرت لری.

قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

پخوا له راختلو د لمر یعنی لمونځ د صبا او پخوا له لویدلو د لمر څخه یعنی
لمونځونه د ماسپښین او د مازدیگر او په بعض کښی د شپي نه پس تسبیح
وايه د دغه الله یعنی لمونځ د تهجد او ماسختنی وکړه.

تفسیر: دا د الله تعالی د یادولو وختونه دی. په دی کښی عبادتونه او دعاوی قبلیری. له ځینو
روایتونو څخه ښکاریږی چی رومی څمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی د دریو وختونو
لمونځ فرض و. سهار - مازدیگر او تهجد. لکه چی اوس هم دی دریو وختو ته یو خصوصی فضل
او شرف حاصل دی. ښائی چی هر سړی په لمانځه، ذکر، دعا، تلاوت یا نورو ښو کارونو باندی
په دغو وختو کښی مشغول اوسی او معمور ئی ولری. په حدیث کښی راغلی دی (علیکم
بالغدوة والروحة وشئ من الدلجة) ځینی وائی چی له قبل الطلوع څخه د سهار لمونځ او له
قبل الغروب څخه د ماسپښین او مازدیگر لمونځونه او له (من الليل) څخه د ماښام او ماسختن
لمونځونه مراد دی.

وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ۝

او وروسته له سجود د لمونځونو څخه هم تسبیح ووايه!

تفسیر: وروسته له لمانځه څخه دی څه تسبیح او تهلیل وکړ شی چی هغه عبارت له سنتو
لمونځونو او نوافلو څخه دی او یا عبارت له هغو اذکارو څخه دی چی په احادیثو کښی راغلی
لکه دری دیرش کرته سبحان الله، دری دیرش کرته الحمد لله، څلوردیرش کرته الله اکبر او یا داسی

نور اذکار او اوراد چی په نصوصو کښی راغلی.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادُ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٣١﴾

او واوره غوړ کيږده (ای محمده) هغه ورځ چی آواز وکړی آواز کوونکی
(اسرافیل) له ځای نژدی نه

تفسیر: وائی چی د بیت المقدس پر تیږی (گتی) باندی به صور او شپیلی پوکل کیږی نو ځکه
نی نژدی ویلی دی. یا نی دا مراد دی چی د هغه غو به په هر ځای کښی له ډیر نژدی څخه
اوریده کیږی او تول به یو شانی اوری پرته(علاوه) له صور څخه نور غږونه هم د الله تعالی له
لوری آورول کیږی چی ځینی له دی آیت څخه هم هغه غږونه مراد وی چی په هغی ورځی کښی
پرته(علاوه) له صور څخه له ډیر نژدی څخه غږونو ته رسیږی خو ښکاره نفخ صور دی. والله اعلم.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٣٢﴾

هغه ورځ چی واورى (دغه خلق) سخته چغه د (اسرافیل) په حقه سره دا
(ورځ د آواز) ورځ د وتلو ده (له قبرو) نه.

تفسیر: کله چی دوهم ځلی صور او شپیلی پوکل کیږی نو ځمکه بالکل سره بیرته کیږی او
گرد(تول) مری تری ژوندی راوځی او په میدان دریږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٣٣﴾

بیشکه هم دا مونږ ژوندی کول کوو او مړه کول کوو او شته خاص مونږ ته
راگرځیدل (د تولو امورو).

تفسیر: په هر حال موت او حیات گرد(تول) د الله تعالی د قدرت په لاس کښی دی او د هر
دول(طریقه) گرځیدلو پای(آخر) د الله تعالی په لوری دی هیڅوک له دی څخه نه شی خلاصیدی.

يَوْمَ تَشَقُّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٣٤﴾

په هغه ورځ چی وچوی ځمکه له دوی څخه په چابکی سره دغه (ژوندی کول)

تول دی پر مونږ باندی دیر آسان.

تفسیر: ځمکه به چوی، مری به له هغی څخه راووی او د حشر د میدان په لوری به سره په منډو غونډیری الله تعالیٰ به گرد(تول) رومی او وروستی مخلوقات سره یو ځای تولوی او داسی کول هغه ته کوم لوی کار نه دی.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذِكْرٌ
بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدٌ

مونږ ته ښه معلوم دی هغه څه چی وائی ئی دوی او نه ئی ته په دوی باندی زور کوونکی (په راوړلو د ایمان) نو پند ورکوه په قرآن سره هغه چاته چی ویریږی له وعیدونو او ویرولو څما په عذابونو د آخرت سره

تفسیر: هغه خلق چی له حشر څخه منکران دی هغوی چتی(بیکاره) اپلتی کوی. دوی پیریږی چی هسی چتی(بیکاره) خبری کوی او د هغوی معامله مونږ ته راوسپاری مونږ ته دوی گرد(تول) معلوم دی او په هغو خبرو مونږ ښه پوهیږو چی دوی ئی وائی. ستاسو دا کار نه دی چی په زور او زیادت سره په هر سری باندی هره یوه خبره ومنی هوا هغوی ته قرآن کریم واوروی او مخصوصاً هغوی ته نصیحت او لیار ښوونه وکړی! چی له الله تعالیٰ څخه ویریږی او په دی معاندینو پسی دیر زیات هڅه مه کوی!

تمت سورة (ق) بتوفيقه تعالیٰ

سورة الذاریات مکیة وهی ستون آیه وثلاث رکوعات

رقم نزولها (۶۷) رقمها (۵۱) (نزلت بعد سورة الأحقاف)

د «الذاریات» سورت مکی دی (۶۰) آیتونه او دری رکوع لری په تلاوت کښی (۵۱) او په نزول کښی (۶۷) سورت دی. وروسته د الاحقاف له سورت نه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالَّذِينَ ذُرُّوا^۱ فَأَلْجَلَّتْ وَقُرُ^۲ فَأَلْجَرِيَتْ يُسْرًا^۳ فَأَلْتَقَسَمَتْ أُمْرًا^۴

قسم دی په هغو بادونو باندی چی تیتوی (الوخی) خاوری او نور شیان په الوتلو خپلو سره پس قسم دی په وریځو پورته کوونکیو د اوبو درنو سره پس قسم دی په کشتیو تلونکیو په نرمی سره په سر د اوبو پس قسم دی په (ملائکو) قسمت کوونکو د کارونو لوبو په حکم د الله سره «لکه ارزاق باران او داسی نور».

تفسیر: دومی دیر سخت بادونه او سخته سیلی الوخی چی د هغو له دورو او غبار څخه وریځی پورته کیږی بیا له هغو څخه اوبه جوړیږی او هغه پیتی پورته گرځی. بیا د اوریدلو په وخت کنی سپکه هوا چلیږی بیا د الله تعالی له حکم سره سم د هری سیمی هومره ورښ چی په برخه ئی وی هغه ورویشل کیږی. پر دی هواو باندی الله تعالی قسم خوری. ځینی عالمان له (ذاریات) څخه هواوی له (حاملات) څخه وریځی او له (جاریات) څخه ستوری او له (مقسمات) څخه پرښتی مرادوی. گواکی د مقسم په ترتیب له ښکته والی څخه د پورته په لوری شوی دی. له حضرت علی کرم الله وجهه او نورو څخه روایت دی چی (ذاریات) هواوی (حاملات) وریځی (جاریات) بیږی او (مقسمات) هغه پرښتی دی چی د الله تعالی په حکم خواره او نور شیان تقسیموی. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ^۵ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ^۶

بیشکه هغه چی له تاسو سره ئی وعده کاو شی چی هغه عبارت ده له ژوندی کولو پس له مرگه ځنی خامخا یوه وعده رښتیا ده او بیشکه چی جزا د عمل خامخا واقع کیدونکی او راتلونکی ده (نو ځانونه ورته ښه تیار کړی!)

تفسیر: دا د هواو او ورښو او نورو شیانو نظام ښه شاهد او ښوونکی دی چی د آخرت وعده رښتیا ده او د دنیا د اموراتو فیصله کول په عدل او انصاف سره هم ضروری دی. کله چی په نری کنی یو باد، ورښ، هوا هم بی له نتیجی نه ښوری نو آیا دا دومره لویه کارخانه به څرنګه بی له کومی نتیجی پخپل سر گرځی؟ خامخا دوی لره به هم کومه عظیم الشانه نتیجه وی چی هغه ته مونږ آخرت وایو.

وَالسَّمَاءَ ذَاتِ الْحُبُكِ^۷

او (قسم دی) په آسمان خاوند د لیارو خلقی وو، مزینو

تفسیر: په صاف، مضبوط او دیر ښه رونق لرونکی آسمان باندی قسم دی چی پر هغه باندی د ستوریو جال لویدلی راضکاری او په هغه کښی د ستوریو او پرښتو لیاری شته. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۖ يُؤْتِكُ عَنْهُ مَنْ أَفَكَ ۝٩

بیشکه تاسی ئی ای مشرکانو خامخا په یوه خبره مختلفه گډه وده کښی! گرځول کاو شی له دغه (نبی، قرآن او ایمان ځنی په هغوی سره) هغه څوک چی گرځولی شوی دی له هدایت په علم د الله کښی.

تفسیر: د قیامت او د آخرت خبری هر ورو (خامخا) ستاسو د جگړو مورد گرځیدلی دی. دا هغه سری منی چی د ربوبیت له دربار سره څه تعلق ولری. هغه چی له دی درباره رتلی او شرلی وی د خیر او د سعادت له لیاری څخه گرځیدلی وی. نو هغه د دی شیانو له تسلیم او منلو او قبلولو څخه تل بی برخی پاتی کیږی. که دوی یواځی د آسمان په نظم او نسق باندی فکر وچلوی او غور وکړی نو یقین ئی راځی چی په هسی خبرو کښی جگړی کول ناپوهی او حماقت دی.

قِيلَ الْخُرُصُونَ ۝١٠

لعنت کړی شوی دی پر دروغ ویونکیو اتکل کونکیو باندی

تفسیر: په دوی ځکه لعنت شوی دی چی دوی د دین په خبرو کښی اتکلونه وهی او پخپل گمان او اتکل سره د قطعیاتو تردید کوی. ﴿إِنْ يَدْعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَلَهُمْ أَلَّا يَخْرُصُونَ﴾ د معنی او معرفت په امورو کښی د دوی ټول اعمال په تخمین او اتکل سره دی.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ۝١١

هغه کسان چی دوی په نهایت غفلت کښی سهو کونکی غافل او بیخبره دی (له قیامت نه)

تفسیر: د دنیا د چرچو او د مزو لامله (له وجی) دوی له الله تعالیٰ څخه او له آخرت نه بالکل غافل شوی دی.

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾

سوال کوی منکران (تمسخرأ له محمد نه) چی کله به وی ورځ د انصاف (او د جزاء)

تفسیر: د انکار او خندا په ډول (طریقه) پوښتنی کوی ښه! خانه! هغه د عدل او د انصاف ورځ کله راځی؟ او دومره ولی وځنډیده (ایساره شوه)؟ نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه په جواب د دوی کښی چی واقع به شی دا جزا.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فَتَنَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

هغه ورځ چی دوی په اور باندی معذب شی ورته وبه ویل شی! وڅکی تاسی (خوند د) عذاب ستاسی، دا دی هغه (عذاب) چی وی تاسی چی په جلتی سره مو غوښت دغه عذاب په دنیا کښی

تفسیر: دا د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته جواب ورکری شوی دی چی لږ صبر وکړی! هغه ورځ راتلونکی ده. کله چی تاسی په اور کښی سره سم او کاپره واړه ولوړی او ښه په کښی وسوځی! نو هلته به تاسی ته وویل شی واخلی وڅکی دا مو د شرارت او استهزاء مزه او خوند او دا ده هغه ورځ چی تاسی ژر غوښتله درغله.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ اخْذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ

بیشکه ویریدونکی له الله او ځان ساتونکی له معاصیو به په جنت کښی وی او په چینو کښی به وی یعنی څښونکی د اوبو د دی چینو به وی. اخیستونکی به وی هغو نعمتونو لره چی ورکری وی دوی ته رب د دوی.

تفسیر: په ډیره خوښی هغه نعمتونه قبلوی چی الله تعالی وربښلی دوی ته چی یو له هغی څخه انواع د چینو دی لکه سلسبیل، ﴿عَيْنَا فِيهَا سُلَيْلًا﴾ «الدهر» . تسنیم، ﴿عَيْنَا يَشْرَبُ بِهَا الْقُرُونُ﴾ «التطفيف». جارية، ﴿فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ﴾ «الغاشية» .

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٧﴾

بیشکه دوی و پخوا له دی څخه! یعنی په دنیا کښی محسان او نیکی کوونکی

تفسیر: له دنیا څخه سره له ډیرو ښیګڼو (فایدو) راغلی و نن د هغو ښیګڼو (فایدو) میوه مومی وروسته له دی د ښیګڼو (فایدو) لږ څه تفصیل هم راځی.

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٨﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٩﴾

وبه دوی (په دغه وصف) چی په لږ برخه د شپي کښی به اوده کیدل او په اکثره د شپي کښی به ئی عبادت کاوه او په وخت د گهیځ (سحر وختی) کښی دوی مغفرت غوښت له الله نه د گناهونو خپلو

تفسیر: د شپي زیاته برخه د الله تعالی په عبادت کښی تیروی او د گهیځ (سحر) په وخت کښی کله چی شپه پای (آخر) ته ورسیری له الله تعالی څخه د خپلو تقصیراتو ښښه غواړی او وائی، الها ستا د معبودیت حق می نشو ادا کړی هغه تقصیرات چی غما څخه واقع شوی دی پخپلی مهربانی او مرحمت سره ئی رامعاف کړه! د عبادت کثرت دوی نه مغروری بلکه څومره چی په عبودیت کښی ترقی کوی په هماغه اندازه په دوی کښی خوف او خشیت لا زیاتیږی.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٠﴾

او په مالونو د دوی کښی حق او برخه وه سوالګر لره او صبر کوونکی لره (یعنی مسکین سوال نه کونکی لره).

تفسیر: محروم هغه اړ(مجبور) او محتاج دی چی له هیچا څخه هیڅ شی نه غواړی مطلب ئی دا دی چی دوی برسیره پر زکوٰه له خپلو مالونو او شتو څخه پخپلی خوښی سره سائلانو او محتاجانو ته برخی تاکی او مقرروی چی د التزام لامله (له وجی) ګواکی حق ورته وایه شی او

اغنيا بايد له حال د داسی محتاجانو نه خبر وی چی دوی له شرم او غیرت نه له چا څخه څه نه غواړی.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿۲۱﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۲۲﴾

او په ځمکی کښی علامی او نښی دی، د قدرت د الله تعالی یقین لرونکیو لره. په نفسونو او ځانونو ستاسی کښی هم علامی د عبرت دی آیا نو تاسی ئی نه وینی چی تری پند واخلی

تفسیر: دا د شپي وینتیا، استغفار او پر محتاجانو او اړو(ضرورتمنډو) باندی خرڅ او لگول د مال ښائی چی د دی یقین په بنا وی چی الله تعالی شته او د ده په دربار کښی د هیچا اجر او نیکی نه ضایع کیږی، نو ځکه متقیان په داسی شاقه عبادتونو ځان ښالوی. له دغو ښو د قدرتونو د الله تعالی څخه چی په آفاقی او انفسی یعنی په ځان او جهان کښی شته! که سری پخپل ځان یا د ځمکی د مخی د موجوداتو په احوالو باندی فکر او غور وکړی نو دا تفکر او تعمق هر انسان په دی متیقین کوی چی د هرو نیکو او بدو جزا په هر ډول(طریقه) چی وی ضرور رسیدونکی ده.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿۲۳﴾

او په آسمان کښی دی (سبب د) رزق ستاسی چی (باران دی) او هغه چی له تاسو سره ئی وعده کړی شوی ده (د ثواب او عقاب)

تفسیر: په سائلانو او محتاجانو باندی له لگولو څخه مه ویریږی په دی معنی چی که مونږ خپل مال اقریباو او فقیرانو ته ورکړو نو له کومه به ئی بیا وخورو، او مه په لگولو سره په مساکینو باندی څه منت او احسان ږدی ځکه چی مونږ ستاسی گړدو(تولو) روزی، اجر او ثواب سم له کړی شوی وعده سره درکوو او د هر یوه روزی رسیدونکی ده هیڅوک ئی مخه نشی نیولی، او لگونکی لره به ډیر اجر او ثواب نور هم ورسیږی.

قَوْلِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ ﴿۲۴﴾

نو قسم دی وی ځما په رب د آسمان او ځمکی باندی بیشکه دا خبره چی وعده ئی کړی شوی ده خامخا حقه او رښتیا ده په مثل د هغی حقیقت او

واقعیت چي تاسو پري خبري کوي.

تفسیر: هسي چي ستاسي په وينا کښي څه شک نشته هم هغسي په دي خبري کښي هم څه شبهه نشته په يقين سره دا ورځ رسيدونکي ده او د قيامت لويه ورځ دريدونکي ده آخرت راتلونکي دي او د الله تعاليٰ گړدي (تولي). وعدي پوره کيدونکي دي. وروسته له دي نه د ﴿وَفِيْ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّالِیْنَ وَالْمَعْرُوْمِ﴾ په مناسبت د حضرت ابراهيم عليه السلام د ميلمه پالنې قصه را آورو چي د لوط عليه السلام د قصي تمهيد دي او له دغو دواړو قصو څخه دا رابکارپري چي د الله تعاليٰ معامله په دنيا کښي له محسانو او ښو خلقو او له مکذبانو او بدو سړيو سره څرنگه ده؟

هَلْ اَتٰكَ حَدِیْثُ ضَیْفِ اِبْرٰهِيْمَ الْکَرِیْمِ ﴿۲۳﴾

آيا رسيدلي او راغلي ده تاته (ای محمده) خبره د ميلمنو د ابراهيم چي مکرمان او عزتمندان وو (په نزد د الله)

تفسیر: دا ميلمانه هغه پرېستي وي چي په اوله کښي ابراهيم په هغوي باندې د بني آدمانو گمان کړي و او د هغوي ئي ديره عزت داري کوله اگر چي د الله په دربار کښي پرېستي هم معززي او مکرمي دي لکه چي پاک الله فرمائي ﴿بَلْ عِبَادٌ مُّکْرَمُونَ﴾

اِذْ دَخَلُوْا عَلَيْهِ فَقَالُوْا سَلٰمًا قَال سَلٰمٌ قَوْمٌ مُّنْکَرُوْنَ ﴿۲۴﴾

کله چي ننوتلي دغه (پرېستي) پر دغه (ابراهيم) نو وي ويل (سلام کوو مونږ پر تا) په سلام کولو سره، وويل (ورته ابراهيم چي) سلام دي وي پر تاسو او په زړه کښي ئي دغه تيره شوه چي دوي يو) قوم نا آشنا دي

تفسیر: د سلام جواب ئي په سلام سره ورکړ او پخپلو زړونو يا په خپلو منځونو کښي ئي سره وويل چي دوي خو اوږه او ناپېژندلي سري رابکارې.

فَرَاغَ اِلٰی اَهْلِهِ فَبَاۤءَ بِعِجْلٍ سَمِیْنٍ ﴿۲۵﴾ فَقَرَّبَهُ اِلَيْهِمْ قَالَا لَا تَاْكُلُوْنَ ﴿۲۶﴾

پس ورغی (ابراهيم) کور خپل ته نو رائي وې (لاټق) يو خوشي (سخي) تيار، وريت کړي نو ورنژدي ئي کړ هغوي ته وي ويل ولي نه خوري (يعني وخوري

(تری)

تفسیر: په دیر اهتمام سره ئی په میلستیا لاس پوری کر او په دیر تهذیب او خوږه ژبه ئی دوی ته وفرمایل «گرانو میلمنوا ولی تاسو دودی نه خوری؟» کله چی هغوی پرستی وی او خواږه ئی نه و پکار نو دوی ورته وویل چی نه ئی خورو.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَمُوتْ وَبَشِّرِ الْبَاطِلِ ۝۲۸

پس پته کړه (ابراهیم) په زړه کښی له دوی نه ویره. ورته وی ویل دوی مه ویریزه (مونږ لیدلی شوی د رب ستا یو) او زیری ئی ورکړ ده ته په یوه هلک ښه عالم هښیار سره

تفسیر: دلته ابراهیم علیه السلام وپوهیده چی دوی ښی آدمیان نه دی بلکه ملائکی دی دا قصه پخوا له دی څخه په تفصیل سره د (هود) په سورت او د (حجر) په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَخَةٍ مُّصَكَّتٍ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۝۲۹

پس مخ ئی ورواړاو ښځی د ده په غږ د خپلې ښځې سره نو وئی واهه مخ خپل (په خپرو) وویل دی چی زړه بودی یمه شنده (نو څرنګه به وځیروم زه ځوی؟)

وَقَالَ رَبِّ ارْحَمْنِي إِنَِّّي كُنتُ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝۳۰

تفسیر: حضرت بی بی ساره رضی الله تعالی عنها چی په یوه ګوت کښی ولاړه وه د هلک د ځیریدلو د زیری له آوریډلو څخه په چغو سر شوه او بلی خوا ته متوجه شوه او له دیره تعجبه ئی په خپرو خپل مخ ووه او وی ویل «دا څرنګه د منلو وړ (لائق) خبره ده چی یوه هسی زړه بودی او شنده ښځه لنګه شی چی په ځوانی کښی ئی اولاد نه دی شوی او اوس چی دیره زړه او کړوبه شوی ده! د هلک مور شی».

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۝۳۱

وویل دغو (ملائکو) هم داسی (لکه چی بشارت مو درکړ) ویلی دی رب ستا بیشکه هغه (الله) ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: مونږ دا خبره له ځانه نه وایو بلکه ستاسی پروردگار هم داسی فرمایلی دی او هم هغه پاک الله ته دغه بڼه معلوم دی چی چا ته څه شی؟ او په کوم وقت کښی ورکړه شی؟ (او بیا تاسی سره له دی چی د نبوت له کورنی څخه ئی نو ولی په دی زیری باندی تعجب کوی؟)

تنبیہ: له گردو(تولو) آیتونو څخه دا رابښکاری چی دا هلک حضرت اسحاق علیه السلام دی چی د هغه زیری مور او پلار دواړو ته ورکړی شوی دی.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۳۱﴾

وویل (ابراهیم) نو څه کار (شان) دی ستاسو ای مرسلاتو (رالیولیو شویو د الله له جانبه).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام له پرستو څخه پوښتنه وکړه چه آخر تاسی د څه دپاره راغلی یی؟ بنائی چه له قرینی څخه پوهیدلی وی چه دوی د کوم ضروری او اهم مقصد دپاره راغلی دی.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ جَارََةً مِّنْ طِينٍ ﴿۳۳﴾

وویل دوی بیشکه مونږ چه یو رالیولی شوی یو طرف د یوه قوم گنهگار (کافر) ته دپاره د دی چه ولیږو پر هغوی باندی تیږی (گتی) له ختو (پخو) شوو په اور لکه پخی خښتی).

تفسیر: یعنی د لوط علیه السلام د قوم د سزا ورکولو دپاره ورلیولی شوی دی ترڅو ئی د کنکرو د ډبرو په وړولو سره ووژنو. د(من طین) له قید څخه دا ښکاری چه دا د وریا (باران) له ډلیو نه وه چه هغه ته توسعاً تیږه (گته) ویل کیږی.

مُسَوَّاةٌ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿۳۴﴾

نشان داره کړی شوی (په نامه د هغه چا چه پری ویشتل کیږی) په نزد د رب ستا دپاره د مسرفانو له حده تیریدونکیو (په کفر او فجور کښی دپاره د هلاک کولو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له خوا په هغه باندی نښی لگولی شوی وی (چه لیکلی و پر هری گتی باندی نوم د هغه چا چه پری ویشتل کیده او هلاکیده) دا د عذاب کانی یواځی پر هغوی باندی لگیږی چه د عقل - دین او د فطرت له حدوده وتلی وی.

فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٩﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٦٠﴾

بیا راوویستل مونږ هغه څوک چه ؤ په دی کلیو کښی له ایمان لرونکیو څخه
پس بیا ونه موندل مونږ په دغو کلیو کښی پرته (علاوه) له یوه کوره د
مسلمانانو (د لوط) او کورنی د ده.

تفسیر: یعنی په هغه کلی کښی یواځی د حضرت لوط علیه السلام کورنی د مسلمانانو یو کور ؤ
چه مونږ هغه له عذاب وژغوره (وساته) او تول هستیدونکی ئی روغ رمت پاتی شول او نور تول
سره هلاک او فنا شول.

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٦١﴾

او پرېښوده مونږ په (هلاکت) د دغو (کلیو) کښی یوه نښه (لویه د عبرت د
هلاکت) دپاره د هغو کسانو چه ویریدوی له عذاب دردناک څخه چه له بدو
څخه ځان وژغوری (وساتی).

تفسیر: یعنی تر اوسه هلته د تباهی علام او نښی شته او د دوی دغه دیر ویروونکی وژل
ویریدونکیو لره لوی عبرت دی او په دی قصی کښی د عبرت او نصیحت ښه پندونه لیدل کیږی.

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٦٢﴾ فَقَوْلِي بِرُّكْنِهِ وَقَالَ سِحْرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٦٣﴾

او (پرېښی دی مونږ ویریدونکیو ته علامی د قدرت) په (قصی د) موسی کښی
کله چه ور ومولیره دغه (موسی) طرف د فرعون ته په برهان واضح دلیل
ښکاره سره (یعنی سره له معجزی او براهین) بیا نو مخ واپاوه (فرعون له
ایمان راوړو) سره له قوت زور او لاؤ لښکر خپل او وویل (فرعون چه دغه)
موسی کودگر دی یا لیونی دی.

تفسیر: یعنی فرعون پخپل زور او قوت باندی مغرور شوی د حق له لاری څخه ئی مخ واپاوه. او

د دولت ارکان او تیر ئی هم له خپل ځان سره یو ځای دوب کړل. فرعون به ویل چه «موسیٰ یا یو گړندی کودگر دی یا لیونی دی او له دغو دوو خبرو څخه خالی نه دی.

فَلَاخَذْنَاهُ وَجُودَهُ فَنَبَذْنَاهُ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٢٠﴾

نو ونيوه مونږ دغه (فرعون) او لښکر د ده نو وغورځول مونږ دوی په سیند کښی (نو غرق شول) او هغه ملامته کړی شوی ؤ.

تفسیر: یعنی مونږ په هغوی باندی څه زیادت نه دی کړی. هغوی پخپله گرم او ملزم دی. چه ولی ئی کفر او غاړه غړول او سرکشی غوره کوله. او سره له پوهولو هم ونه پوهیدل. آخر هغه چه کرلی ئی ؤ ویئ ریل.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٢١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلْنَاهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٢٢﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) عاد کښی کله چه ومولیره پر دوی باندی باد شند خیره نه به پریښوده (دغه باد) هیڅ شی (له نفس او مال) چه وابه لوت په هغه باندی مگر خو وبه ئی گرځاوه لکه وچ زوړ رژیډلی (وابنه توتی توتی).

تفسیر: یعنی د عذاب هغه سخته سیلی راوالوته چه له سیلمی له خیر او برکته تشه وه او د مجرمانو سته (بیخ) ئی وویسته او په هر شی باندی چه الوته د هغه دوری به ئی ایستلی.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٣﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) ثمود کښی کله چه وویل شو دوی ته (پس له اهلاک د ناقي) نفع واخلئ تاسی تر یوه وخته (د راتللو د عذاب) پوری.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ثمودیانو ته وفرمایل «بنه ده څو ورځی نور هم د دنیا

مزی و شکم! او د دی غای سامان درغوند کړئ! په پای (آخر) کښی به د الله تعالی په عذاب اخته شی».

فَعْتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصُّعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٣٣﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٣٤﴾

نو سر ئی وغراوه له امره حکمه د رب خپل نو و نیول دوی تکی (د تندر عذاب هلاک کوونکی) او دوی به (ورته) کتل نو بیا نه توانیدل دوی چه پورته شی (وتښتی له عذاب د الله څخه) او نه ؤ دوی بدل اخیستونکی (له مونږه مقابله کوونکی له عذاب الله سره).

تفسیر: یعنی د دوی شرارت ورځ په ورځ پسی زیاتیده. آخر د الله تعالی عذاب راغی - یوه سخته تکه (تندر) ولویده او په یوی کتنی هغوی ټول یخ یخ شول. او د هغوی هغه ټول زور او قوت او متکبرانه دعوی او د ښه او بد ویناوی گردی (ټولی) په خاورو کښی ولرلی شوی. د دوی د یوه له لاسه دومره ونه شوه چه له سرگردانی څخه وروسته له خپل غای څخه وخوځیږی. نو دوی به څرنگه انتقام او بدل اخلی؟ او څه ډول (طریقه) به نور خپلو مرستو (مدد) ته وغوښتی شی؟.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٥﴾

او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح پخوا له دی (اهلاک د دی قومونو) بیشکه دوی ؤ قوم فاسقان وتونکی له فرمان.

تفسیر: یعنی له دی قوم څخه پخوا د نوح علیه السلام قوم د خپل بغاوت او سرکشی په سبب تباہ شوی دی. ځکه چه هغوی په نافرمانی کښی له حده ډیره تیری کړی وه.

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٣٦﴾

او آسمان موجود کړی دی مونږ په ایدی (د قدرت خپل) او بیشکه مونږ خامخا پراخوونکی یو (او هر شی مو له واک (اختیار) او قدرته پوره دی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ آسمان غوندی یو لوی خیز پخپل قدرت او قوت سره پیدا کړی دی او هغه ته له آسمان او له ځمکې څخه د نورو لویو شیانو پیدا کول هیڅ مشکل نه دی.

وَالْأَرْضُ فَرَشْتَهَا فَنِعْمَ الْمُهْدُونَ ﴿۵۸﴾

او ځمکه غوړولی ده مونږ نو ښه غوړوونکي یو مونږ.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه ټول د الله تعالیٰ پیدا کړی اجسام دی او هغه ټول د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کې دی نو د دی مجرم به چیرې وتښتیدی شي؟ او کوم ځای ته به پناه یوسی؟ که سړی د دی دنیا او د کائناتو د خالق په عجیبو او غریبو کارونو او چارو کې فکر وچلوی او غور پکې وکړی او د سلیم عقل خاوند وی نو الله تعالیٰ به ښه وپېژنی او وپوهیږي چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه هیڅوک هیڅ واک (اختیار) نه لري.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۵۹﴾

او له هر شیز څخه پیدا کړی دی مونږ جوړی دوه قسمه (نر - ښځه) دپاره د دی چه تاسی پند واخلي (پوه شی چه یواځی فردیت او وحدانیت د الله صفت دی).

تفسیر: یعنی پیدا کړی دی مونږ نر او ښځه لکه چه «ابن زید» ویلی دی او نن نوی حکماء هم په هغه باندی اعتراف کوی چه په هری نوعی کې د نر او ښځی تقسیم شته - یا له (زوجین) څخه متقابل او متضاد شیان مراد دی لکه شپه ورځ - آسمان ځمکه - رڼا (رنرا) تیاره - تور سپین - روغتیا - ناروغتیا - ایمان کفر او د دوی په شان نور، پس ووايه ای محمده دوی ته داسی چه:

فَقَرَأْ إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۶۰﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۶۱﴾

او وتښتی (رجوع وکړئ) په طرف د الله (په طاعت سره) بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکي ښکاره یم او مه گرځوئ مه شریکوی تاسی

سره له الله معبود بل بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم.

تفسیر: یعنی کله چه آسمان او ځمکه او گرد (تول) کائنات د واحد الله تعالی پیدا کړی شيان دی او د هغه تر واک (اختیار) او حکومت لاندی دی نو بنده لره ښائی چه له هری خوا څخه لری شی! او د هغه لوری ته په منډه وروغځلی! که د هغه د خوا نه غځلی او رجوع ورته نه کوی نو دا د ډیری ویری خبره ده که کوم بل یو شی ته رجوع وکړه شی نو هغه هم د ویریدلو شی دی د دی دواړو صورتونو له ویروونکو نتیجو او پای (آخر) څخه زه په ښکاره ډول (طریقه) تاسی ویروم.

كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجْنُونٌ ﴿٥١﴾

هم داسی (چه وائی تاته قوم د تا ساحر، مجنون) نه دی راغلی هغو کسانو ته پخوا له دوی څخه هیڅ رسول مگر خو ویل هغوی چه (دی) ساحر کودگر دی یا مجنون لیونی دی.

تفسیر: یعنی که داسی ښکاره تنبیه او انداز ته دا منکران غوړ نه ږدی نو مه غمجن کیږئ! له دوی څخه پخوا هغو کافرو قومونو ته چه پیغمبران ورتلل هغوی ته به ئی هم داسی کودگر او لیونی ویل او د هغوی په پندونو او نصیحتونو باندی ئی خندل او ملندی به ئی پری وهلی. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «هم داسی له دوی څخه پخوا خلقو ته چه کوم رسول راغلی دی - هغه ته ئی هم دا ویل چه کودگر یا لیونی دی».

اتواصوا به بل هم قوم طاعون ﴿٥٢﴾

آیا وصیت کړی دی دوی یو بل ته په دی خبری سره (نه) بلکه هم دوی دی قوم سرکشان.

تفسیر: یعنی د هری زمانی کافران په دی خبری باندی هم داسی متفق اللفظ ؤ لکه چه دوی یو بل ته وصیت کړی وی او بیا مړه شوی وی چه د الله هر یو رسول چه راشی ښائی چه هغه ته ساحر یا مجنون ووائی! او په واقع کښی به ئی کله وصیت کاوه؟ هو! د شرارت په عنصر کښی

گرد (تول) سره شریکان او مله دی او د هم دی اشراک لامله (له وجی) پخوانیو شریرانو هم هغسی خبری کړی دی لکه چه اوسنی شریران ئی هم کوی.

قَتَلَ عَنْهُمْ فَأَنْتَ بِمَلُومٍ ۝ وَذَكَرُفَانَ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ۝

پس مخ وگرځوه ته له دوی څخه پس نه ئی ته هیڅ ملامت کړی شوی (ځکه چه پوره تبلیغ دی کړی دی) او تل نصیحت کوه پس بیشکه چه ذکر پند گته (فائده) نفعه رسوی مؤمنانو ته.

تفسیر: یعنی تاسی د تبلیغ او دعوت فرض هسی چه بنائی ادا کړی دی - اوس د زیات غمجن کیدلو او فکر وهلو ضرورت نشته په نه منلو باندی کوم الزام چه راتلونکی دی هغه پر هم دغو نعمونکیو او معاندینو باندی دی هو! پوهول ستاسی کار دی نو دا د پوهولو سلسله جاری ولری! د هر چا په قسمت او برخه چه ایمان وی هغه ته دا پوهول نافع او گټور واقع کیږی او هغو کسانو ته به چه ایمان ئی راوړی دی لا گته (فائده) وررسوی او په منکرانو باندی به د الله تعالی حجت تمامیږی.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝

او نه دی پیدا کړی ما پیریان او انسانان مگر لپاره د دی چه عبادت وکړی دوی ځما.

تفسیر: شیخ الهند رحمه الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کوی او هر څه چه مو پیدا کړی دی جن او آدمی خو لپاره د بندگی خپلی یعنی د هغو له پیدا کولو څخه شرعاً بندگی مطلوبه ده نو ځکه خلقتاً په دوی کښی داسی استعداد ایښود شوی دی چه که وغواړی پخپل اختیار د بندگی په لاره کښی تللی شی داسی خو د کونیه او قدریه په اعتبار هر یو شی د هغه د تکوینی حکم په مقابل کښی عاجز او ناتوان دی. ولی داسی یو وقت هم راتلونکی دی چه گرد (تول) بندگان پخپلی ارادی د عالم تخلیق دا شرعی غرض پوره کوی. په هر ډول (طریقه) چه وی تاسی پوهول کوئ چه په پوهولو سره دا شرعی مقصود لاس ته راځی.

مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ۝ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ۝

او اراده نه لرم زه له دوی څخه د هیڅ رزق روزی (ما لره او ځانونو خپلو ته) او اراده نه لرم زه د دی چه طعام را کړی ما لره دوی (او ځانونو خپلو ته) بیشکه الله هم دی ښه رزق روزی ورکونکی دی څیښتن (خاوند) د قوت محکم مضبوط دی.

تفسیر: یعنی د دوی له بندگی څخه ماته هیڅ گټه (فائده) نه رارسیری بلکه د هم دوی گټه (فائده) په کښی ده. زه هسی یو مالک او بادر نه یم چه خپلو نوکرانو ته ووايم چه ماته وگټی! او رائی وړی! یا ځما په مخ کښی د خوړو او څښو شیان کیږدی! ځما ذات له داسی تخیلاتو څخه پاک او صاف لوړ (اوچت) لوی پورته دی. زه له دوی څخه رزق او خواړه او نوری گټی نه غواړم بلکه هغوی ته زه پخپله خواړه او گټی وررسوم. ما غوندی یو مالک الملک قادر - توانا - زورور ته به تاسی غوندی عاجزان ناتوانان څه خدمت وکړی شی؟ او زه به څه اړه (احتیاج) او ضرورت حاجت تاسی ته لرم د بندگی امر می پر تاسی باندی ځکه کړی دی چه تاسی می د ستر ټولواکی (شهنشاهی) عظمت - کبریا او لوئی په ویلو او کولو (قولا - فعلا) ومنی تر څو ځما د خصوصی الطافو او مراحمو مستحق او مورد وگرځی.

نه می گټی ته وکړی کرل پیدا

تل ښه وی پر دوی باندی ځما

من نه کردم خلق تاسودی کنم

بلکه تا بر بندگان جودی کنم

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِّثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

پس بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو او په بل چا) حصه د عذاب ده پشان د حصی د عذاب د یارانو هلاک کړیو شویو د دوی پس تلوار دی نه کوی دوی (په ما باندی په غوښتلو د عذاب کښی که ئی چیری وروستی کړم).

تفسیر: یعنی که دا ظالم د بندگی په لوری نه درومی نو وپوهیږی چه د نورو ظالمانو په شان د ده سلواغه او بوکه هم له کفر او شرک څخه ډکه ده او اوس دویږی - نو خامخا د هغوی په ژر سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ لکه چه نورو کفارو ته له خدائی سزا څخه برخه رسیدلی ده دوی ته هم رسیدی.

قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ۝

پس افسوس هلاک خرابی سخت عذاب دی هغو کسانو ته چه کافران شوی دی له ورځی د عذابه د دوی شخه هغه ورځ چه وعده ئی ورسره کړی شوی ده .

تفسیر: یعنی د قیامت ورځ یا له هغی شخه به پخوا د سزا کومه بله ورځ راځی لکه چه د مکي مشرکانو ته د بدر په غزا کښی سخته سزا ور ورسیده .

تمت سورة الذاريات والله الحمد والمنة

سورة الطور مكية وهي تسع واربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۵۲) تسلسلها حسب النزول (۷۶) نزلت بعد سورة السجدة .

د «الطور» سورت مكی دی نهه څلویښت آیتونه دوه ركوع لری په تلاوت كښی (۵۲) او په نزول كښی (۷۶) سورت دی .

وروسته د «السجدة» له سورت شخه نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالطُّورُ ۝

قسم دی په (غره د) طور باندی .

تفسیر: یعنی د «طور» غر چه په هغه باندی موسی علیه السلام له الله تعالی سره خبری اتری کولی یا به تری مراد مطلق غرونه وی ځکه چه د ځمکی میخونه دی او په کښی د مخلوقاتو لوی منافع دی او په دوی کښی د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه لوی لوی نعمتونه دی .

وَكُتِبَ مَسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ۝

او په کتاب لیکلی شوی باندی په کاغذ ارت خور کړی شوی کښی

تفسیر: له دی کتاب شخه بنائی لوح محفوظ مراد وی یا د خلقو اعمالنامی یا قرآن کریم یا د طور په مناسبت تورات یا عام سماوی کتابونه مراد دی دا تول احتمالات شته.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ۱

(او قسم دی) په کور معمور ودان کړی شوی باندی (په آسمان کښی).

تفسیر: بنائی چه له دی شخه کعبه شریفه مراد وی یا د کعبی له محاذ سره سم په اووم آسمان کښی د پرښتو کعبه ده چه هغی ته بیت المعمور وائی لکه چه له احادیثو شخه ثابت ده.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ۲

او قسم دی په چت پورته کړی شوی باندی (چه آسمان دی).

تفسیر: یعنی په آسمان باندی قسم دی چه پر ځمکی باندی لکه چت داسی دی یا به له «السقف المرفوع» شخه عرش عظیم مراد وی چه له گردو (تولو) آسمانونو شخه هسک (اوچت) دی او له روایتونو شخه ښکاری چه هغه د جنت چت دی.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ۳

او (قسم دی) په بحر سیند تود یا ډک کړی شوی باندی.

تفسیر: یا به د دنیا کوډم او خارخوړی سیندونه (دریاهای جوشان) مراد وی یا به هغه سیند مقصد وی چه د گردو (تولو) آسمانونو د پاسه او تر عرش عظیم لاندی بهیږی او له روایتونو شخه ثابت شوی دی. جواب د قسم دا دی چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۴ تَالَهُ مِنْ دَافِعٍ ۵

بیشکه عذاب د رب ستا خامخا واقع کیدونکی دی (په مستحق ئی) نشته هغه لره هیڅوک دافع لری کوونکی.

تفسیر: یعنی دا گرد (تول) شیان چه قسم پری یاد شو شهادت ورکوی چه الله تعالی دیر یو قوت او قدرت لرونکی او باعظمت ذات دی نو په هغو کسانو باندی به چه د ده احکام نه منی ولی سخت عذابونه نه راخی؟ او کوم یو داسی طاقت به پیدا شی چه د هغه د رالیرلی شوی عذاب مخه ونیسی؟.

يَوْمَ تَهْوِي السَّمَاءُ مَوَرًا ۙ

هغه ورځ چه وخوځیږی آسمان په خوځیدلو سره .

تفسیر: یعنی آسمان به ولرځیږی او د دیرو خوځیدلو او لرځیدلو لامله (له وجی) به وشلیږی وبه چوی .

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سِيرًا ۙ

او روان به شی غرونه په روانیدلو سره .

تفسیر: یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه وخوځیږی او پاغوندو غوندی به یوی خوا او بلی خوا ته رغری او د ورېځو په شان به یوه لوری او بل لوری ته درومی .

قَوْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۖ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ۙ

نو خرابی افسوس هلاک دی په دغه ورځ کښی دروغجن کوونکیو ته هغو لره چه دوی په چتی (بیکاره) خبرو جوړولو کښی لوبی مشغولتیا کوی .

تفسیر: یعنی چه نن په لوبو تماشو او نندارو کښی مشغولیږی او راز راز (قسم قسم) خبری جوړوی او د لوئی ورځی (آخرت) تکذیب کوی هغوی لره به د آخرت په ورځ کښی سخته سزا ورکوله کیږی او پرته (علاوه) له خرابی او تباهی به بل کوم شی نه وررسیږی .

يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارِجَهَنَّمْ دَعَا ۖ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُمْ بِهَا تُكْذِبُونَ ۙ

هغه ورغ چه تیل وهلی پوری وهلی شی دوی اور د دوزخ ته په تیل وهلو پوری وهلو سره (وبه وېلی شی دوی ته) دا دی هغه اور چه وئ تاسی چه په دی به مو دروغ وېل (یعنی تری منکران وئ).

تفسیر: یعنی پرېستی به له هغوی سره په سخت ذلت او خواری معامله کوی او په تیل وهلو سره ئی تر دوزخ پوری بیائی. او هلته ورته وائی دا دی حاضر او تیار دی هغه اور چه تاسی به هغه دروغ گانه.

أَفَسِحْرُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ⑤

آیا پس سحر کودی دی دا (عذاب چه وینئ تاسو) که یی تاسی چه نه ئی وینئ.

تفسیر: یعنی تاسی به په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ته کودگر (ساحر) او د هغوی وحی ته به مو کودی (سحر) وېلی. اوس نو لږ څه راوښیئ چه دا دوزخ چه د هغه خبر تاسی ته انبیاء علیهم السلام درکری و آیا په رښتیا سره جادو کودی یا نظریندی ده؟ یا دا چه په دنیا کښی ستاسی سترگی د حق له لیدلو څخه عاجزی وی او نه مو شوی لیدلی دلته هم د دوزخ د اور له لیدلو څخه عاجزی دی؟

إِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ⑥

څئ ننوځئ په دغه دوزخ کښی پس صبر وکړئ تاسی یا مه کوئ صبر برابر دی (دغه دواړه کارونه) په تاسی باندی بیشکه هم دا خبره ده چه جزا درکوله شی تاسی ته د هغو (کارونو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کله چه په دوزخ کښی ولوېږئ او هلته ووېږېږئ او ډیر شورماشور چغی په کښی وکړئ نو سره له هغه به هیڅوک ستاسی چغو ته غوږ کینږدی او نه به مو مرستی (مدد) ته څوک درشی. که په فرض محال تاسی لږ څه چپ شی نو پر تاسی باندی به څوک رحم کوونکی او زړه

سوځوونکی هم نه پیدا کیږي. لنډه ئی دا چه دواړه خبری سره برابری دی. له دی بندی خانی
 څخه ستاسی وتل سخت دی او هیڅ یوه لاره نه لری هغه کارونه چه تاسی په دنیا کښی کول د
 هغو سزا او هیداد هم دا د تل دپاره بندیتوب (حبس دوام) او ابدی عذاب دی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ۖ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُم رَّبُّهُمْ
 وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۝

بیشکه ویریدونکی (له الله - ځان ساتونکی له معاصیو) په جنتونو کښی به وی
 او په نعمتونو کښی به وی میوی خوړونکی خوشالیدونکی به وی په هغو
 (شیانو) چه ورکړی دی دوی ته رب د دوی او ساتلی دی دوی رب د دوی له
 عذاب د دوزخ.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدل په جنت کښی به بالکل
 مأمون او بی فکره اوسیدوی. هلته به دوی ته د هوسائی (راحت) - آرامی او د عیش هر راز (قسم)
 اسباب او سامان موجود وی. پرته (علاوه) له هغو څخه آیا یواځی دا بښنه او انعام لږ دی چه الله
 تعالیٰ به ئی د دوزخ له اوره وساتی؟!
 او وبه ویل شی دغو متقیانو ته له جانبه د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسی چه:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۖ مُتَكِبِّينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ

خوړئ او څښئ ښه هضمیدونکی په بدل د هغو (ښو اعمالو) چه ویئ تاسی چه
 کول به مو (په دنیا کښی) حال دا چه تکیه کوونکی به ناست وی دوی پر
 تختونو باندی چه برابر به ایښود شوی وی صف صف.

تفسیر: یعنی د جنتیانو مجلس به هسی وی چه گرد (تول) جنتیان لکه باچاهان غوندی پخپلو
 تختونو باندی یو له بل سره مخامخ ناست وی او د هغوی ترتیب به خورا (دیر) ښه وی.

وَزَوْجَهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ
 أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ ۖ

او په نکاح به ورکړو دوی لره حوری بنی بنائسته غتی سترگی او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او متابعت کړی وی د دوی اولادونو د دوی په ایمان سره نو پیوست به کړو مونږ په دوی پوری اولاد د دوی او کم به نه کړو مونږ دغو (پلرونو) لره له (جزاء د) عملونو د دوی هیڅ شی.

تفسیر: یعنی د کاملانو اولاد او د دوی متعلقین که په ایمان باندی قائم وی او د هم هغو کاملانو په لاره باندی لاړ شی - او هغه خدمتونه چه د دوی اسلافو انجام کړی دی دوی هم د هغو په انجام او تکمیل کښی سعی وکړی نو د الله تعالیٰ په فضل او کرم به دوی په جنت کښی له هغوی سره یو ځای کیږی که څه هم د دوی اعمال او احوال د دوی له اعمالو او افعالو څخه په څنګه والی او څومره والی کم او کیفیت کښی راښکته وی نو بیا هم د هغو لویانو د عزت او اکرام دپاره دا تابعان له متبوعینو سره یو ځای کیږی. او ممکن دی چه ځینو ته پوره همغه ځای او مقام هم ورکړ شی. لکه چه له روایتونو څخه معلومیږی او ښکاری. په دی صورت کښی داسی گمان ونه کړ شی چه د دی کاملانو له ځینی ښو څخه به څه قدر لږ کړ شی او د هغه په بدل کښی د دوی څوڅاڅا (ذریات) ته څه ثواب ورکاوه کیږی. نه دا به د الله تعالیٰ له فضل کرم او احسان څخه وی چه د قاصرینو لږ عمل ته ډیر موقعیت وربښی او هغه د کاملینو تر مقام پوری رسوی.

تنبیه: د ﴿وَاتَّبَعْتُمُ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ مطلب چه دی احقر داسی اخیستی دی د «صحیح بخاری شریف» دا حدیث له هغه سره مناسبت لری «قَالَ الْانصَارِ يَا رَسُولَ اللَّهِ اِنْ لِكُلِّ قَوْمٍ اَتْبَاعًا وَاَنَا قَدْ اَتْبَعْنَاكَ فَادْعِ اللَّهَ اَنْ يَجْعَلَ لَنَا اَتْبَاعًا مِثْلَ مَا - قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ اَتْبَاعَهُمْ مِنْهُمْ»

كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ﴿٣١﴾

هر سړی به په هغه عمل چه کړی ئی وی گروآخته وی (که نیک وی یا بد).

تفسیر: پاس د «فضل» بیان ؤ. دلته د «عدل» ضابطه راښیی. یعنی د عدل اقتضاء دا ده هر سړی چه ښه یا بد عمل وکړی له هغه سره سم خپل بدل مومی. زیات له دی څخه د الله تعالیٰ فضل او کرم دی چه هغه تقصیرات ښی یا ئی کومه درجه لوړوی (اوچتوی).

وَأَمْدَدْنَهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٣٢﴾

او مدد به وکړو مونږ له دوی سره په ورکولو د میوو (په هر وقت کښی) او د غوښو له هغه څیز چه د دوی زړه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) غوښی ئی چه زړه وغواړی او هره میوه ئی چه په زړه کښی وگرځی بی له دیله او توقفه ورته حاضر او رسیږی.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَعَفُوفِيهَا وَلَا تَأْتِيهِمْ^(۲۳)

یو له بله به اخلی دوی په دغه (جنت) کښی پیالی (د شرابو) چه نه وی چتی (بیکاره) ویل په هغی کښی او نه نسبت کول د گناه یو بل ته.

تفسیر: یعنی کوم وقت چه د شراب ظهور دوره وشي نو جنتیان به د خوش طبعی په دول (طریقه) یو د بل له لاسه کاسی (گلاسونه) سره اخلی. خو په دی پاکو شرابو کښی به یواځی خوند نشاط او مزه وی. نشه - چتی (بیکاره) خبری او اپلتی به نه وی او په هوش او عقل کښی څه نقصان او فتور نه ورپیښوی. او نه به گناه کښی څه مرسته (مدد) کوی. او نه کومه بده پیمنه ورځنی پیښیږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكَنُونٌ^(۲۴)

او چاپیر به گرځی (دپاره د خدمت) پر دوی باندی غلامان ځنکیان د دوی گواکی دغه (خدام په حسن او پاکی کښی) مرغلری پتی په غلاف کښی ساتلی شوی به وی.

تفسیر: یعنی لکه مرغلری پخپل پوښ (غلاف) کښی به بالکل پاک - صاف او شفاف وی. هیڅ دوره گرد او غبار نه ورته رسیږی. د دوی د پاکی او ستر حال به هم داسی وی.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ^(۲۵) قَالُوا إِنَّا كُنَّا

قَبْلُ فِي أَهْلِ نَارٍ مُّشْفِقِينَ^(۲۶) فَمَنْ أَلَّهِ عَلَيْهِنَا وَوَقُّنَا عَذَابَ

السَّوْمِ^(۲۷) إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ^(۲۸)

او مخ به کړی غځینی د دوی غځینو نورو نه چه پوښتنی به سره کوی (له دنیوی مشقتونو څخه تشکراً) و به وائی دوی چه بیشکه مونږ ږومبی له دی نه وو په اهل خپل کښی ویریدونکی (له عذابه). نو احسان وکړ الله پر مونږ باندی او وی ساتلو مونږ له عذاب د تودوخی گرمی (د دوزخ) بیشکه مونږ وو مونږ پخوا له دی څخه (په دنیا کښی) چه عبادت به مو کاوه د دغه (الله) بیشکه چه دغه (الله) هم دی دی ډیر ښه احسان کوونکی خورا (ډیر) رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی جنتیان به په هغه وقت کښی یو د بل په لوری متوجه کیږی او خبری به سره کوی او د خورا (ډیر) مسرت او امتنان له سببه به یو بل ته داسی وائی «ورونو! مونږ په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدو! او په دی اندیښنی کښی تل اوسیدو چه وروسته له مړینی به په مونږ باندی څه راځی؟ د الله تعالیٰ دی احسان ته وگورئ! چه نن مونږ څومره داده - مطمئن او مأمون یو چه د دوزخ یو تود باد او وړمه هم مونږ ته نه ده رسیدلی. مونږ له خپل الله تعالیٰ ویریدو او د هغه په مهربانی باندی مو هیله (امید) لرله او د هغه له یاده نه وو غافله او په ذکر او عبادت کښی ئی تل بوخت او لگیا ؤ دا دی چه هغه پر مونږ باندی ډیره مهربانی وفرمایله او ځمونږ دعاء ئی واوریده او له مونږ سره ئی ښه سلوک او احسان وفرمایه.

فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ۝

پس پند ورکوه ته (ای محمده! خلغو ته) پس نه ئی ته په سبب د فضل نعمت د رب خپل سره فال گر (خبر ورکوونکی له غیبه) او نه مجنون - لیونی.

تفسیر: کفارو ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم کله لیونی - کله کاهن - کله له پیریانو او شیطانانو څخه خبری اوریدونکی باله او ویل به ئی چه دوی له هغوی څخه څه خبری اوری بیا له هغه سره نوری خبری گډوی مگر بی عقلان په دی باندی نه پوهیدل چه تر اوسه پوری کوم یو کاهن - شاعر - یا لیونی داسی پندونه - او حکیمانه اصول او داسی خوږی خبری - او هسی ښی ویناوی کړی وی؟ نو ځکه الله تعالیٰ خپل حبیب صلی الله علیه وسلم ته وائی چه تاسی د هغوی له پوهولو څخه لاس مه اخلئ! او د خپل رسالت پندونو ته دوام ورکړئ! او د دوی له دی چتی (بیکاره) خبرو څخه مه خپه کیږئ! ځکه چه د الله تعالیٰ له فضل او کرم څخه نه تاسی لیونی نه کاهن یی بلکه د هغه مقدس استاځی او رسول یی او نصیحت کول ستاسی منصبی فرض دی نو تل په هغه باندی دوام ولرئ!

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ ۖ

آیا وائی دوی دی شاعر دی مونو منتظر یو په ده باندی گرد (تول) حوادثو د زمانی ته.

تفسیر: یعنی دغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم چه دغو منکرینو ته د الله تعالی خبری آوری - او پندونه ورکوی آیا دا خلق ئی ځکه نه منی چه هغه محض شاعر گنی - او د دی خبری په انتظار کښی دی هسی چه د پخوانی زمانی دیر شاعران د زمانی په گردش کښی مړه شوی دی دوی به هم مری او دا خبری به سړیوی او په راتلونکیو زمانو کښی به هیڅ یو بری او کامیابی د دوی په لاس نه ورځی او دا یواځی د څو ورځو موقتی خبری دی او بس.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُرِصِينَ ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) منتظر اوسئ تاسی (هلاک ځما ته) پس بیشکه زه له تاسی سره له منتظرانو څخه یم (اهلاک د تاسی ته).

تفسیر: یعنی ښه دی تاسی ځما انجام ته گورئ زه به ستاسی انجام ته گورم ژر دی چه دا غوټه به خلاصیږی نو دا به درښکاره شی چه څوک خائب او خاسر دی؟.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاعُونَ ۝

آیا امر حکم کوی دوی ته عقلونه د دوی په دی (کار) یا دوی یو قوم دی سرکښه شر خوښوونکی تیریدونکی له حده (جگړو او په عنادونو کښی).

تفسیر: یعنی پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته له لیونی ویلو څخه دا ښکاری چه گواکی هغوی دیر پوهان او عقلمندان دی نو آیا د دوی عقل او پوه دا ورښی چه دیر صادق - امین - پوه عاقل او په رښتیا پیغمبر ته شاعر - کاهن او لیونی ووائی او د هغه له ښوونی څخه سترگی واری که دوی د شاعرانو او پیغمبرانو د ویناو په منځ کښی څه فرق او توپیر (امتیاز) نه شی کولی نو دوی څرنګه پوهان او عقلمندان دی؟ مګر حقیقت خو دا دی چه دوی پخپلو زړونو کښی په گرددو (تولو) خبرو باندی په ښه شانی پوهیږی خو په ښکاره داسی چتی (بیکاره) خبری کوی او د شرارت چاری وړاندی کوی.

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

آيا وائی دوی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی ده دا (قرآن نه ده داسی) بلکه دوی ایمان نه راوړی (تکبراً عناداً) پس رادی وړی دوی یوه خبره (جوړه کړی شوی) په شان د دی (قرآن په فصاحت بلاغت کښی) که چیری وی دوی رښتینی په دی (وینا).

تفسیر: یعنی داسی خیال کوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه شیان چه آورو هغه د الله تعالی کلام نه دی بلکه هغه دی له خپله ځانه جوړوی او د هغه د دروغو خبرو نسبت الله تعالی ته کوی. څوک چه کومه خبره نه منی نو د هغی دپاره په زرھاؤ بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړوی. کوم سری چه په یوی خبری باندی باور نه لری او زړه ئی نه کیوی چه یقین پری وکړی نو هم دا راز (قسم) بی سر او پښو احتمالات ورته راویاسی. که څوک وغواړی چه دا ښکاره خبره ومنی نو دومره خبره د هغه د منلو دپاره کافی ده چه د دنیا گرد (تول) طاقتونه که سره یو ځای شی نو د دی پاک قرآن په شان یو کتاب نشی راوړی لکه چه د الله تعالی د ځمکی او د الله تعالی د آسمان په شان بله ځمکه او آسمان جوړول ممکن نه دی هم داسی د دغه قرآن په شان بل کلام الله جوړول هم مشکل او محال دی.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٢٩﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

آيا پیدا کړی شوی دی دوی بی له یو شیز (خالق پخپل سر) یا که دوی پخپله پیدا کوونکی دی د ځانونو خپلو آيا پیدا کړی دی دوی آسمانونه او ځمکی (نه ده داسی خالق د تولو الله دی) بلکه یقین نه کوی دوی (او نه ئی منی چه ایمان راوړی په هغه باندی او بندگی وکړی د هغه).

تفسیر: یعنی دغه منکران د الله تعالی د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ولی نه منی؟ آيا په دوی باندی هېڅ یو هسی الله نشته چه د هغه حکم منل په دوی باندی لازم وی؟ آيا دوی پرته (علاوه) له کوم پیدا کوونکی څخه پخپل سر پیدا شوی دی؟ آيا دوی خپل ځان خدای گنی؟

داسی خیال کوی چه آسمان او غمکه د دوی جور کری شیان دی؟ او غمکه په دی قلمرو کنی هر څه چه د دوی زړونه غواری هم هغسی کوی او هیڅوک د دوی د مخی نیولو واک او اختیار نه لری. دا گرد (تول) خیالات باطل او مهمل دی. دوی هم پخپلو زړونو کنی ښه پوهیږی چه هرومرو (خامخا) الله تعالی شته چه هغه پاک الله تعالی د دوی او د غمکی او آسمان پیدا کوونکی دی. مگر سره له دی علمه دوی له هغه ایمان او یقین څخه چه شرعاً مطلوب دی محروم او بی برخه دی.

أَمْعِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُضْطَرُونَ ﴿٢٥﴾

آیا له دوی څخه دی خزانی (د نبوت نعمت) د رب ستا! آیا هم دوی دی واکداران (زوروران چه کوی هر کار پخپل سر بلکه دوی قول د الله تعالی تر حکم لاندی دی).

تفسیر: آیا دوی داسی خیال کوی چه غمکه او آسمان د الله تعالی له جور کریو شیانو څخه دی خو الله تعالی د خپلو خزانو مالکان دوی گرغولی دی یا د ده په ملک او خزانو باندی دوی په زور او تسلط سره قبضه کری ده؟ نو دوی سره له دومره تسلط، تصرف او اقتدار څرنگه مطیع او منقاد کیدی شی؟

أَمْ لَهُمْ سُلْمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلَيَاتِ مُسْتَمِعُهُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

آیا شته دوی ته (اندرپایه چه پری خپری آسمان ته او) اوریدل کوی په هغه باندی (خبری د ملائکو) پس را دی وړی هغه اوریدونکی د دوی یو برهان سند ښکاره (په صحت د اوریدلو د ده باندی).

تفسیر: یعنی آیا هغوی داسی دعوی کوی چه دوی پوری (زینه) درولی پر آسمان باندی ختلی دی او هلته ئی له ملائکة الاعلی څخه خبری اوریدلی دی کله چه دوی پخپل سر تر هغه درباره پوری رسیدی شی نو د بل چا متابعت ته اړ (محتاج) نه دی؟ څوک چه هسی دعوی کوی نو بسم الله رادی شی او خپل حجت - قاطع سند لامع برهان او بیان دی راوړاندی کری. اوس په حماقت او جهالت د مشرکانو کنی فرمائی چه:

أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٢٧﴾

آیا هغه (الله) لره لونی دی (په زعم ستاسی) او تاسی لره حُامن دی.

تفسیر: یعنی آیا دغه منکران الله تعالیٰ له خپل حُان څخه ښکته کښی؟ معاذ الله لکه چه د دوی د لونیو او حُامنو له ویشلو څخه راڅرگندیږی. نو ځکه د هغه د احکامو او هدایتونو په مخ کښی غاړه ایښودل د خپل شان کسر بولی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿۵۰﴾

آیا ته غواړی له دوی څخه (ای محمده!) څه اجر بدل پس دوی له تاوان (د هغه) درانه کړی شوی دی (او ځکه درڅخه تاووی مخ او نه مؤمنانیري له عناده).

تفسیر: یعنی آیا دا خلق ځکه ستاسی خبری نه منی چه الله تعالیٰ دی نه کړی تاسی په ارشاد او تبلیغ باندی له هغوی څخه څه باره مزدوری او معاوضه غواړئ چه د هغه د دروندوالی لامله (له وجی) تور خوری.

أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿۵۱﴾

آیا په نزد د دوی (علم د) غیب دی نو دوی ئی لیکي (له هغه نه).

تفسیر: یعنی آیا پخپله الله تعالیٰ پر دوی باندی وحی لیږی او لکه پیغمبران دوی له خپلو اسرارو څخه خبروی چه دوی ئی لیکي لکه چه د انبیاء علیهم السلام وحی لیکلی کیږی نو ځکه دوی ستاسی پیروی ته څه ضرورت نه لری. بلکه نه ده دا خبره چه له دوی څخه علم د غیب وی بلکه دوی صرف ضد نیولی دی نو ځکه ایمان نه راوړی.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمَكِيدُونَ ﴿۵۲﴾

آیا اراده لری دوی د مکر کولو (او د چل په اهلاک د تا) پس هغه کسان چه کافران شوی دی هم په دوی باندی مکر کړی شوی دی (او خپله جزاء مومی).

تفسیر: یعنی له دغو پاسو خبرو څخه هیڅ یوه خبره نشته. نو بیا آیا داسی اراده لری چه له

پیغمبر سره فریب دروغ چل او مکر و کړی - او په خفیه و تدابیرو په پتو غوتو سره حق مغلوب؟ یا ئی له منځه وباسی؟ که داسی وی نو په یاد ئی ولریځ چه هغه مکر - چل او فریب گرد (تول) د هم دوی په غاړه کښی لویوی ژر به دوی ته دا خرگنده شی چه آیا حق مغلوب کیدونکی دی؟ که دوی پخپله له منځه وتونکی او فناء کیدونکی دی؟ بلکه حق خامخا غالب دی او پخپله هم دوی په هم دغه خپل کنستلی کوهی کښی لویوی.

أَمْلَهُمُ إِلَهَ غَيْرِ اللَّهِ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۱۰﴾

آیا شته دوی ته کوم معبود بی له الله پاکي ده الله لره له هغه شی چه دوی ئی ورسره شریکوی (نور).

تفسیر: یعنی آیا بی له الله تعالی بل کوم حاکم یا معبود ئی تجویز کړی دی چه د مصیبت په وقت کښی د هغوی مرسته (مدد) وکړی او د هغه عبادت دوی د الله تعالی له عبادت څخه بی پروا کړی دی؟ نو په یاد ئی ولریځ چه دا گرد (تول) او هام او وساوس دی او د الله تعالی ذات له گردو (تولو) څخه پاک او د هغه هیڅوک شریک - مثیل - مقابل او مزاحم نشی کیدی.

وَأَن تَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۱۱﴾

او که ووینی دوی یوه توته له آسمانه رالویدونکی نو وبه وائی (دا) وریځ ده پریړه (غته) یوه پر بلی بانندی سوره شوی.

تفسیر: یعنی په حقیقت کښی له دوو خبرو څخه هیڅ یوه هم نشته. او یواځی یوه خبره ده چه هغه عناد او ضد دی او د هغه لامله (له وجی) دا خلق هره رښتیا خبره دروغ گڼی - او د هغی په دروغ بللو بانندی تینگ ولاړ دی - د دی خبری کیفیت دا دی که د دوی له غوښتنی سره سم د آسمان یوه توته هم راولویږی او دوی هغه پخپلو سترگو سره هم ووینی نو بیا هم هغه ته خبری جوړوی او څه په څه تأویل په کښی کوی مثلاً وائی به چه دا د آسمان توته نه ده بلکه د وریځی یوه پریړه (غته) حصه ده چه منجمد شوی راولویده. لکه چه د کرل (یخ) لوئی دری کله کله رالویږی. ښه نو د هسی متعصبو معاندانو د منلو او قبلولو هیله (امید) او توقع په څه دول (طریقه) کیدی شی؟.

فَذَرَهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿۱۲﴾

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ٥٣

نو پرېږده دوی تر هغه پوری چه یو غای شی دوی له ورغی خپلی سره هغه چه پکښی ویه لویږی پر دوی باندي تکه (تندر) (د بریښنا یا بی هوشه هلاک کړی شی) هغه ورغ چه ویه نه کړی دفع له دوی نه کید مکر د دوی هیڅ خیز (له عذاب د الله) او نه به له هغوی سره څه مدد مرسته (امداد) وکړه شی.

تفسیر: یعنی په هسی معاندینو پسی زیات لویدل دومره په کار نه دی. پرېږدئ چه د څو ورغو له مخی لوی وکړی او خبری جوړی کړی. آخر هغه ورغ راتلونکی ده چه د الله تعالی د قهر بریښنا تکه (تندر) پری ولویږی او د دوی هوش او حواس والوغي. او د ژغورنی (نجات) هیڅ ترتیب به ئی په کار نه ورغی. نه له کوم لوری ورته مرسته (مدد) رسیږی. غالباً له دی څخه به قیامت مراد وی.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ٥٤

او بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کړی (کافران شوی) دی (اخروی) عذاب دی بی له دی (دنیوی) عذاب ولیکن زیاتره د دوی نه پوهیږی (نو ځکه مخ گرځوی له ایمانه).

تفسیر: یعنی له دوی څخه زیاتره سړی په دی خبر نه دی چه پرته (علاوه) له آخرته په دنیا کښی هم دوی ته یوه سزا او هیداد رسیدونکی دی - ښائی چه له دی څخه د بدر غزا او د نورو غزواتو سزاوی مراد وی.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

او صبر کوه ته (ای محمده!) حکم د رب خپل ته بیشکه ته په غای د لیدلو ځمونږ کښی ئی (او ساتو دی له اضراره).

تفسیر: یعنی له صبر او استقامت سره د خپل رب د تکوینی او تشریعی حکم انتظار وباسی چه ژر به ستاسی او د هغو په منځ کښی فیصله وکړی او تاسی ته به د مخالفینو له خوا هیڅ نقصان نه رسیږی ځکه چه تاسی ځمونږ د قدرت تر سترگو لاندی یئ! او ستاسی ساتنه او حفاظت ځمونږ د قدرت په غاړه دی!.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ۝

او تسبیح وایه پیوست له حمده د رب خپل سره په هغه وقت کښی چه راپاخیږی (له خوبه یا له مجلسه).

تفسیر: یعنی له صبر - تحمل - سکون او اطمینان سره تل د الله تعالی په تسبیح - تحمید او عبادت کولو کښی مشغول اوسئ! په تیره بیا کله چه له خوبه را پاخیږئ - یا لمانځه ته ودریږئ! یا له مرکي څخه تشریف یوسئ. په دی حالاتو کښی د تسبیح او تهلیل او د نورو اذکارو دیر ترغیب او تاکید شوی دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ۝

او په بعض د شپي کښی پس تسبیح وایه د دغه (الله) او د وروستو د ستوریو څخه (یعنی د شپي په آخره هم تسبیح وایه).

تفسیر: د شپي له دی برخی څخه بنائی چه د تهجد وقت مراد وی. او د ستوریو نه شا گرځولو وقت کهیځ (سحر) دی ځکه چه په دی مهال (وخت) کښی گرد (تول) ستوری د سحر په رڼا (رڼرا) کښی پتیری.

تمت سورة الطور والله الحمد والمنة.

سورة النجم مكية الآية (۳۲) فمدنية وهي اثنتان وستون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۳) تسلسلها حسب النزول (۲۳) نزلت بعد سورة الاخلاص.

د «النجم» سورت مکی دی - پرته (علاوه) د (۳۲) آيته څخه چه مدنی دی. (۶۲) آيته (۳) رکوع لری.

په تلاوت کښی (۵۳) او په نزول کښی (۲۳) سورت دی. وروسته د «الاخلاص» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالنَّجْمُ إِذَا هَوَىٰ ۝۱ مَاضٍ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝۲

قسم دی په ستوریو باندی کله چه پریوځی (غروب وکړی یا راوخیژی طلوع وکړی) نه دی گمراه شوی ملگری (رسول) ستاسی او نه ئی لاره ورکه کړی ده .

تفسیر: له «صاحب» او «رفیق» او ملگری څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم مراد دی. یعنی نه دوی د غلط فهمی لامله (له وجی) له لاری څخه وتلی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره پوهیدلی بی لاری تللی دی. بلکه هم هغسی چه د اسمان ستوری له ختلو څخه نیولی تر پریوتلو پوری په یوه ټاکلی (مقرر کړی) تگ او لاری باندی درومی او یوی خوا بلی خوا ته نه خوځیږی د نبوت لمر هم په هغه ډول (طریقه) د الله تعالی په ټاکلی (مقرر کړی) لاری باندی برابر ځی او هیچری یوه او بل لوری ته نه ځی او نه امکان لری چه تری مخالفت وکړی او که یو قدم او یو پل دی خوا او هغی ته کور شی نو هغه غرض چه د دوی په بعثت پوری ترلی دی لاس ته نه راځی. انبیاء علیهم السلام هم د نبوت د آسمان ستوری دی چه د هغوی له رڼا (رنرا) څخه ټوله دنیا هدایت او لاره مومی. هسی چه د ستوریو له لویدلو څخه وروسته ځلیدونکی لمر راخیژی هم دا راز (قسم) د گردو (تولو) انبیاء له تشریف وړلو څخه وروسته محمدی لمر د عربو له مطلع څخه راوخوت. نو کله چه قدرت د دی ظاهری ستوریو نظام دومره محکم جوړ کړی دی چه په هغوی کښی د هېڅ راز (قسم) تزلزل او اختلال ځای نشته نو ښکاره ده چه د دی باطنی ستوریو او روحانی لمر او سپوږمی انتظام به څومره مضبوط او محکم وی چه په هغوی پوری د ټولی دنیا او نری سعادت او هدایت ترلی دی.

وَيَأْتِيَنَّهُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝۳ إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝۴

او خبری نه کوی (محمد) له هوا (خپلی) نه. نه دی دغه (قرآن) مگر وحی ده چه ورته لیږلی شوی ده .

تفسیر: یعنی مخالف عمل او کار چیری. د دوی له مبارکی خولی څخه داسی یو توری هم نه دی وتلی چه د دوی په نفسانی غوښتلو باندی مینی وی. بلکه دوی هر هغه شی چه د دینی امورو په نسبت فرمایلی دی هغه د الله تعالی رالیږلی وحی ده. او هغه گرد (تول) د الله تعالی له حکمونو سره سم ؤ. د دوی په منع کښی متلو وحی ته قرآن او غیر متلو وحی ته حدیث وایه شی.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ۝ ذُو مِرَّةٍ ۝

ښوولی ده ده ته د سختو قوتونو مالک (جبرئیل) چه خاوند د ښه قوت
صورت عقل دی.

تفسیر: یعنی اصلی وحی لیوونکی الله تعالی دی خو د هغه په وسیله چه دا وحی تر دوی پوری
رسیږی او هغه چه په ښکاره ډول (طریقه) ده ته ښوونه کوی هغه د ډیرو قوتونو څښتنه
(خاونده) - خورا (ډیر) زوروره - حسینه - او وجیهه پرېسته ده چه هغی ته «جبریل امین» وایه
شی. لکه چه د (التکویر) په سورت کښی ئی هم د «جبریل امین» په نسبت فرمایلی دی.
﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۖ ذُو قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۖ مُطَاعٌ ثَمَّ أَمِينٍ﴾ الآية -

فَاسْتَوَى ۝ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى ۝

بیا برابر کیناست او هغه ؤ په کنارو لوړو (اوچتو) (له آسمانه).

تفسیر: له لوړو (اوچتو) کنارو څخه زیاترو مفسرینو شرقی افق مراد کړی دی چه له هغه ځایه
سپیده داغ رابریښی نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته د بعثت په اول کښی یو ځلی حضرت جبریل
امین پخپل اصلی صورت سره ورښکاره شو چه پر یوه کرسی باندی ناست ؤ. په هغه وقت کښی
د آسمان یوه څنډه (غاره) تر بلی څنډی (غاری) پوری د هغه له وجود څخه ډکه ښکاریده او
خورا (ډیره) لویه او ویروونکی په نظر راتله چه له دی امله (وجی) ځمونږ رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم له دوی څخه وویږید نو د (مدثر) سورت نازل شو.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى ۝ فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى ۝

بیا نژدی شو (جبریل محمد ته) پس ښه نژدی شو پس ؤ په منع د نژدی والی
د دوو لښدو یا ډیر نژدی له دی نه هم پس وحی وکړله (الله په ژبه د جبریل)
بنده خپل ته هغه چه وحی ئی وکړه.

تفسیر: یعنی جبریل علیه السلام سره له دی چه له خپل اصلی مستقر سره تعلق لری خو سره له هغه هم رابښکته شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک ته دومره ورنژدی شو چه د دواړو په منځ کښی د دوو لاسو یا د دوو لیندو څخه زیاته فاصله نه وه پاتی په خپل هغه وقت کښی الله تعالی پر خپل خاص بنده محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی ورنازله کړه. غالباً له دی څخه د «المدثر» سورت دا آیتونه مراد وی ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ﴾ الآية - یا به نور احکام وی.

تنبيه: په ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾ کښی د محققینو په نزد (او) د شک دپاره نه دی بلکه داسی ترکیب په پوره تاکید او مبالغه سره د زیادت د نفی دپاره وی یعنی په ټاکلو (مقررولو) سره دا ورنهول مقصود نه دی چه د (قوسینو) فاصله ده که له هغه څخه هم لږ ؤ؟ هرا دومره وربښکارول مقصد دی چه په هیڅ حال او په هیڅ صورت له ده څخه زیاته فاصله نه وه په دی موضوع کښی نوری دیری خبری هم شته چه د نورو مفسرانو له خوا لیکلی شوی دی.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى ۝

نه ؤ ویلی دروغ زړه (د محمد) هغه (جبریل) چه لیدلی ئی ؤ (په سترگو).

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم جبریل علیه السلام په خپلو سترگو سره ولید او زړه ئی ورته وویل چه په دی وقت کښی په زړه پوری هم هغسی چه ښائی ته جبریل علیه السلام ته وگوره او په دی کښی ته هیڅ غلطی نه کوی او د یوه شی په ځای بل شی په نظر نه درځی په دی ویلو کښی د ده زړه رښتین ؤ. حق تعالی هم داسی د پیغمبرانو په زړونو کښی د پرښتو پیژندگلو اچوی او که په خپله رسول پر پرښتو باندی ددینه (اعتماد) ونه لری نو بل ته به په څه ډول (طریقه) ددینه (تسلی) ورکړی.

أَفَمُرُّونَهُ عَلَىٰ مَائِرِي ۝

پس آیا تاسی جگړه کوئ له هغه (محمد) سره په هغه کښی چه ده لیدلی دی.

تفسیر: یعنی وحی لیرونکی الله او وحی راوړونکی هسی پرښته ده چه د هغی صورت - سیرت - فهم - حفظ او نور صفات گرد (تول) ښائسته او ښه او د هغی گرد (تول) قوتونه کامل دی. او بیا داسی سره نژدی شول او وحی ئی ور ورسوله چه پیغمبر هغه پخپلو سترگو سره ولید او د هغه صاف او روڼ زړه د هغه تصدیق وفرمایه. نو آیا په هسی لیدلی شوی او ښه اوریدلی شوی څیز کښی تاسی لره د داسی چتی (بیکاره) او ابلتی خبری کولو څه حق شته؟ چه خامخا په کښی

فضول بحثونه او بیکاره جگری او تکرارونه وکړئ.

اذا لم تر الهلال فسلم لناس رأوه بالابصار

ته چه میاشت په سترگو نه وینی وئی سپاره

هغه چاته چه ئی وینی په لیمو

وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۖ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۖ

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ محمد هغه (جبریل) په رابنکته کیدلو کښی بل
غلی په نزد د ونی د بیري سدرۃالمنتهی (چه منتهی د علم د خلقو دی) په
نزد د هغی دی جنت الماوی (یعنی غای د هستوگنی د مؤمنانو).

تفسیر: حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «دوهم غلی ئی جبریل علیه السلام پخپل اصلی صورت
د معراج په شپه په اووم آسمان کښی د بیري له ونی سره ولید چه هغه د پورتنیو او ښکتنیو
مخلوقاتو په منځ کښی ویش سرحد دی یعنی چه پاسنی خلق لاندی او ښکتنی خلق پورته نشی
تلی او د هغه په خوا کښی جنت ئی هم وکوت.

تنبيه: څرنګه چه د جنت انگور - انار او نوری میوی له دنیوی میوو سره نه قیاس کیږی او
یواځی د نامه اشتراک د هغوی په منځ کښی شته هم داسی دا بیره هم د دنیوی بیرو سره نشی
قیاس کیدی. دغه الله تعالی ته ښه معلوم دی چه هغه بیره به څرنګه اونه وی لنده ئی دا چه هغه
ونه د دی خوا او د هغی خوا په سرحد کښی ولاړه ده هغه اعمال احوال او نور چه له دی لوری
خیږی او هغه احکام او امرونه چه له پاسه رابنکته کیږی د هغو ګردو (تولو) منتهی هم دا اونه
ده له ګردو (تولو) روایتونو څخه داسی راووتی چه د دی ونی بیخ په شپږم آسمان کښی او
څانګی ئی تر اووم آسمان پوری غځیدلی دی والله اعلم.

إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى ۚ

(لیدلی ؤ محمد جبریل لره) کله چه پتی کړی هغی ونی د بیري لره هغه څه
چه پت کړی ئی ؤ.

تفسیر: یعنی د حق تعالی انوارو او تجلیاتو پر دی ونی باندی پلوشی اچولی وی او د پرښتو د

هجوم او کثرت دا حال و چه د دی ونی له هری پانی سره یوه پرېشته په نظر راتله. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه (ما یغشی) طلائی پتونو (پتنگان) دی یعنی دیر ښه صورت لری چه د هغی په لیدلو سره زړه خوشیږی په دی وقت کښی د دی ونی د بهار او د سینگار او د هغی د حسن او جمال داسی یو حال دی چه هیڅ یو مخلوق د هغی صفت په الفاظو سره نه شی کولی ښائی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو له خبرو سره موافق په معراج کښی د الله تعالیٰ لیدنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته میسره شوی وی دا د هغه بیان د دی آیت په ابهام کښی منظوی او مندرج وی ځکه چه د پخوانیو آیتونو په نسبت د حضرت بی بی عائشی صدیقی په احادیثو کښی تصریح شوی ده چه له هغی څخه د پروردگار لیدل مراد نه دی یواځی د جبریل علیه السلام رؤیت مراد دی. ابن کثیر له مجاهد څخه چه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له خاصو اصحابو څخه دی تر دی آیت لاندی دا الفاظ لیکي **(كان اغصان السدره لؤلؤا وياقوتا وزبرجداً فرأها محمد صلى الله عليه وسلم ورأى ربه بقلبه)** او دا رؤیت څرنګه چه یواځی په قلب سره نه بلکه په قلب او بصر یعنی دواړو سره حاصل شوی دی لکه چه له (ما زاغ البصر) څخه ښکاره ده ښائی ځکه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د طبرانی په ځینو روایتونو کښی فرمایلی دی **(وآه مرتین مرة بقلبه ومرة ببصره)** دلته به له دوه ځلی لیدلو څخه دا مطلب وی چه په یوه وقت کښی ئی دوه ډوله ولید **(كما قالوا في حديث انشق القمر بمكة مرتین)** په ظاهری سترګو سره هم او د زړه په سترګو سره هم ولید شو لیکن په یاد دی وی چه دا هغه رویت نه دی چه د هغه نفی په **﴿لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَارُ﴾** کښی کړی شوی ده ځکه چه له هغی څخه غرض د احاطی د نفی کول وی یعنی کتنه هغه نشی احاطه کولی برسیره په دی کله چه له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه پوښتنه وشوه چه د رؤیت دعوی د **﴿لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَارُ﴾** له آیت څخه مخالفه ده نو وی فرمایل **«ويحك ذاك اذا تجلّی بنوره الذي هو نوره - رواه الترمذی»** معلوم شوی دی چه د الله تعالیٰ انوار او تجلیات متفاوت دی ځینی انوار قهره للبصر دی ځینی داسی نه دی او د رؤیت الرب رؤیت فی الجملة په دواړو درجو باندی صادقېږی او ځکه ویل کیږی د رؤیت هغه درجه چه مؤمنانو لره په آخرت کښی په برخه کیږی هلته به کتنی داسی تیزی او تیری کیږی چه د هغی تجلی د لیدلو طاقت ولری چه هغه په دنیا کښی چاته نه حاصلیږی هوا یوه خاصه درجه رؤیت سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د معراج په شپه کښی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له روایت سره موافق میسر شوی دی چه په دی خصوصیت کښی هیڅوک له دوی سره شریک کیدی نشی او هم د دی انوارو او تجلیاتو تفاوت او تنوع په ملاحظه ویل کیږی چه د حضرت صدیقی بی بی عائشی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په اقوالو کښی هیڅ تعارض نشته. کیږی چه حضرت صدیقه بی بی عائشه به د یوی درجی نفی کوی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ئی په بلی کښی اثبات کوی او هم داسی د ابوذر رضی الله تعالیٰ عنه په روایاتو (رایت نورا) او (نورانی اراه) کښی هم تطبیق ممکن دی. **والله سبحانه وتعالى اعلم**

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ⑭

نه وی گر عیدلی سترگی د (محمد بلی خوا ته) او نه دی تیری شوی (له حده).

تفسیر: یعنی هر هغه شی چه د محمد صلی الله علیه وسلم سترگو ولید په پوره تمکن او اتقان سره و نه کتنه کړه شوی ده او نه ښی او کینی او ښکته او پورته خوا ته اوښتی ده او نه له مبصر څخه تجاوز کړی وړاندی تیر شوی دی پس په هغه شی باندی نښتی و چه د هغه ښوونه منظور وه د باچاهانو په دربار کښی هر شی چه ورښوول کیږی د هغه نه لیدل او هغه شیان چه نه ورښوول کیږی د هغو په لیدلو پسې لویدل دواړه عیب دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دی دواړو څخه پاک و.

لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ⑮

خامخا په تحقیق لیدلی دی (محمد) له (عینو) دلائلو (د قدرت) د رب خپل چه ډیر لوی و.

تفسیر: د ﴿إِذْ يَخْشَى الصُّدْرَةَ﴾ په تفسیر کښی هغه بیان چه شوی دی برسیره په هغه باندی هغه نور شیان چه لیدلی او اوریدلی ئی وی هغه الله تعالی ته ښه معلوم او ښکاره دی.

اوس څوک توان لری چه وپوښتی ښی وال بیا

بلبل څه وویل گل واوریدل څه څه وکړل سبا؟

اکنون کرا دماغ که پرسد زباغبان

بلبل چه گفت گل چه شنید و صباچه کرد؟

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ⑯ وَمَنْوَةَ الثَّلَاثَةِ الْأُخْرَى ⑰

آیا پس وینئ تاسی لات او عزى او منات (په مرتبه کښی) دریم بل له دغو (یعنی دغه بتان بیخی بیکاره شیان دی).

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ په مقابل کښی چه د هغه عظمت او جلال لره حد او اندازه نشته د دی سپکو او ناولو شیانو له نوم اخیستلو څخه شرم په کار دی.

تنبیه: «لات - عزى - مناة» د هغی زمانى د کفارو د بتانو او باطلو معبودانو نومونه دی. د دوی له منځه (لات) د طائفیانو په نزد دیر معظم ؤ. او (مناة) د اوس او خزرج او خزاعه په نزد او (عزى) د قریشو او بنی کنانه او نورو په نزد دومره لوی معزز ؤ چه له هغو دوو رومېنیو څخه ئی ده ته عزت ورکاوه. او (عزى) چه په مکه معظمه کښی نخلی ته نژدی ؤ بیا (لات) چه په طائف کښی ؤ بیا له دوی څخه وروسته په دریمه درجه (مناة) ؤ چه له مکى څخه لری او مدینى ته نژدی ؤ. علامه یاقوت رحمة الله علیه په معجم البلدان کښی هم دا ترتیب نقل کړی لیکى چه قریشو د کعبی شریفی د طواف په وقت کښی داسی ویل «**اللات والعزى ومناة الثالثة**

الاخري - هؤلاء الغرائق العلى وان شفاعتهن لترجى» په ځینو تفاسیرو کښی پر دی ځای کښی یوه قصه نقل کوی چه د محدثینو د جمهورو له اصول سره د صحت تر درجى پورې نه رسیدلې. او که فی الواقع هغه لره کوم اصل هم وی نو ښائی هم دا به وی چه ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هسی جرگه کښی چه د مسلمانانو او کافرانو لوی دلی پکښی گدی ودی او مخلوطی ناستی وی دا سورت ئی ولوست. او د کفارو دا عادت ؤ چه د قرآن د لوستلو په وقت کښی به ئی هسی شورماشور لگاؤ چه تر څو ئی څوک وانه وری لکه چه الله تعالیٰ د حَمَّ السجدة په څلورمه رکوع کښی فرمائی ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَافِیْهِ لَعَلَّكُمْ تُعْلَبُونَ﴾ کله چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دا سورت ولوست کوم

شیطان کافر خپل غږ د دوی له غږ سره یو ځای کړی د دوی په لهجه او د وینا په تقلید سره به ئی هغه الفاظ ویلی وی چه د گردو (تولو) کافرانو په ژبو سواره ؤ نو ځکه د **(تلك الغرائق العلى الخ)** له الحاق څخه له دی آیتونو سره او له دی تصرف څخه چه په تعبیر او اداء کښی شوی وی د هغو کفارو په زعم مطلب بالکل اوښتی دی او له ذم څخه (معاذ الله) مدحی ته رسیدلی دی که نه ښکاره خبره ده چه د نبی پر ژبه شیطان کله دومره تسلط لری او دا څرنگه امکان لری؟ د هغه شی ابطال چه وروسته راځی نو د هغه صفت مخکښی څه معنی لری؟.

الْكُذَّاءُ كَرُوءٌ لِّلْاُنثٰى ۝۲۱ تِلْكَ اِذَا قِسْمَةٌ ضِیْرٰی ۝۲۲

آیا تاسی لره (ای کفارو) هلکان دی او دغه (الله) لره لونی دی دا (قسمت د اولاد) په دی شان قسمت دی دیر کور ناکاره.

تفسیر: یاقوت په (معجم البلدان) کښی لیکى چه کافرانو دا بتان د الله تعالیٰ لونی بللی خو اول الله هغه لوی ذات دی چه صفت ئی په ﴿لَمْ یَلِدْهُ وَلَمْ یُوْلَدْ﴾ سره شوی دی او بالفرض که د اولاد تقسیم هم وماته شی نو دا تقسیم څومره خراب او بیکاره دی چه تاسی خپلو ځانونو ته هلکان

او الله تعالى ته لونی ورکوی (العیاذ بالله).

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مِمَّا أُنْزِلَ
اللَّهُ بِهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ

نه دی (دا بتان) مگر خو تش نومونه دی چه ایښی دی تاسی دوی لره تاسی
او پلرونو ستاسی نه دی نازل کری الله په دغه (عبادت د بتانو) باندی کوم
برهان - علمی سند.

تفسیر: یعنی په تیرو (گټو) او ونو باندی یو څه نوم ېدی چه د هغوی پر خدائی باندی کوم
برهان او علمی سند نه لری بلکه د هغوی پر خلاف دلائل قائم دی هغوی ته تاسی پخپلو خیالونو
کښی که د الله تعالى لونی یا د هغه هلکان یا بل شی وایئ دا گردی (تولی) چتی (بیکاره) او
د خولی خبری دی چه هیڅ صحیح نه دی او نه څه حقیقت لری.

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ
مِّنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ ۝۳

متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان خپل او د هغه شی چه غواړی ئی
نفسونه د دوی او خامخا په تحقیق سره راغلی دی دوی ته له ربه د دوی
څخه هدایت لار ښوونه.

تفسیر: یعنی سره له دی چه د الله تعالى له خوا د هدایت رڼا (رنرا) راغلی ده او سمه لاره ئی
راښوولی ده مگر دا ناپوهان د هم هغو اوهامو په توره تیاره کښی سره نښتی دی. هغه گمانونه
چه د وړوکی په شان د دوی خیال ته رسیږی او هغه آرزو او هیله (امید) او خبره چه د دوی په
زړونو کښی گرځی سم د لاسه هم هغسی کوی له تحقیق او بصیرت سره د دوی هیڅ علاقه -
ارتباط او سروکار نشته.

أَمْرِ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى ۝۳۷ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ ۝۳۸

آیا شته (کافر) انسان لره هغه چه غواری ئی (له نبوت او اخروی سعادت ؟ بلکه نشته!) پس خاص الله لره دی (سلطنت او باچائی د) آخرت او د دنیا.

تفسیر: یعنی هسی اتکل او گمان کوی چه دا بتان به غمونږ سپارښت کوی دا خو تش خیال او تشی آرزوګانی دی آیا هر هغه تمنا او آرزو چه سری ئی وکړی هغه ئی په لاس ورځی په یاد ئی ولری چه د دنیا او آخرت ګردی (تولی) ښیګنی (فائدی) د الله تعالی په لاس کښی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي یعنی د بتانو عبادت څخه ستاسی لاس ته څه ورځی ګڼه (فائده) همغه ده چه د الله تعالی له لوری ئی سری مومی.

وَكَمْ مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا اِلَّا مِّنْ
بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَاءُ وَيَرْضٰى ۝۳۷

او ډیری دی له ملائکو څخه په آسمانونو کښی چه نه دفع کوی شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی مګر وروسته له هغه چه اذن حکم وفرمائی الله دپاره د هغه چا چه اراده وفرمائی او راضی وی په شفاعت ئی.

تفسیر: یعنی د دی بتانو حقیقت څه دی د آسمانی هستیدونکیو د مقربو پرښتو شفاعت او سپارښت هم هیڅ په کار نه راځی. هو! د هر چا په حق کښی چه پاک الله د سپارښت کولو حکم وکړی هغه د کار شی دی او هغه له هر چا څخه چه خوښ وی همغه ګټور دی. ښکاره ده چه هغه نه بتانو ته د سپارښت کولو اذن ورکړی دی او نه دی له کافرانو څخه خوښ دی.

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةً اَلَاۤنۡتٰی ۝۳۸
وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلۡمٍ اِنْ يَتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا یُعِنِیْ
مِنَ الْحَقِّ شَیۡئًا ۝۳۹

بیشکه هغه کسان چه ایمان نه راوړی په آخرت باندی خامخا نومونه ږدی پر ملائکو باندی په نوم ایښودلو د ښځو سره او نشته دوی ته په دی وینا کښی هیڅ علم پوه متابعت نه کوی دوی مګر خو د گمان او بیشکه گمان نه دفع

کوی له حق څخه هیڅ شی.

تفسیر: هر څوک چه په آخرت باندی یقین او باور نه لری هغه له سزا او هېداد څخه بیفکره کیږی او په داسی بیباکی او بیفکری کښی اخته کیږی چه الله تعالی ته بد نسبتونه کوی او مثلاً وائی چه پرېستی ښځی او د هغه لونۍ دی دا محض د دوی جهالت او ناپوهی ده ځکه چه پرېستی له نارینتوب او ښځیتوب سره هیڅ تعلق او علاقه نه لری. او الله تعالی به څرنګه اولاد ولری؟ که څوک په رښتیا او ټینګو خبرو باندی قائم وی نو په داسی ګمانونو اتکلونو او اوهامو او چټی (بیکاره) خبرو پسی چه هیڅ کار ورځنی نه جوړیږی نه ګرځی. او آیا داسی اتکلونه او تخمینات د ثابته و حقائقو قائم مقام کیدی شی؟

فَاعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ
ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ

پس مخ وګرځوه ته له هغه چا څخه چه مخ ئی ګرځولی دی له ذکره پنده ځمونږ او نه لری اراده مګر خو د ژوندون لږ خسیس دا (اختیارول د ده دنیا لره) ځای د رسیدلو د دوی دی له علمه پوهه (د دوی).

تفسیر: یعنی د هر چا برستن او نالی چه د دنیا دا څو ورځی ژوندون دی او په هغه کښی هسی منهمک شی چه الله تعالی او آخرت ور څخه هیر وی او هیڅ خپل فکر ورته نه نیسی نو تاسی د دوی اپلټو او چټی (بیکاره) خبرو ته زیات مه متوجه کیږئ! هم هغسی چه هغوی له الله تعالی څخه مخ اړوی تاسی هم د هغوی له شرارت او بدی څخه مخ واړوئ! په پوه باندی څو مو دوی پوهولی دی ولی هغوی ځان پری نه پوهوی. نو له بدطینتو سړیو څخه د حق منلو توقع لرل او د هغوی په فکر او غم کښی خپل ځان پخول او ویلی کول بیکاره دی. د دوی فکر فقط د هم دی دنیا فوری نفع او نقصان ته رسیږی. له دی څخه وړاندی د هغوی فکر نه رسیږی. دوی څه پوهیږی چه وروسته له مړینی د حقیقی مالک په دربار کښی حاضرېږی او د ذری ذری شمیر ورکوی. د دوی علمی جداو جهد یواځی د بهائمو په شان د ګیدو دکول او د شهوت شړل دی. پرته (علاوه) له نفسانی او شهوانی غوښتنو څخه بل شی ته نه متوجه کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ۝

بیشکه رب ستا هم دی ښه عالم دی په هغه چا باندی چه ګمراه شوی دی له

لاری د ده څخه (چه اسلام دی) او هم دی ښه عالم پوه دی په هغه چا باندې چه سمه لاره ئی موندلی ده.

تفسیر: یعنی هغه چه په گمراهی کښی پروت دی او هغه چه په سمی لاری باندې رهی (روان) دی دوی ټول سره د هغوی د مخنی استعداداتو له ازل راهی پاک الله ته معلوم او الله تعالی پری ښه خبر دی. او سم له هغه سره هر کار کیدونکی دی. هر څومره زیار (کوشش) چه وویستل شی پرته (علاوه) له هغه څخه بل کوم شی نه کیږی برسیره پر هغه الله تعالی پخپل محیط علم سره له هر یوه سره د هغه له احوالو سره سمه او برابره معامله کوی. نو ځکه تاسی ځان یوی خوا ته ونیسی او د هغو معاندینو معامله الله تعالی ته خوشی کړئ او ور وئی سپارئ.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَاءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰی

او خاص الله ته دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً و خلقاً و عبیداً) (پیدایښت) لپاره د دی د دی چه جزاء ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه بدی ئی کړی وی په (سبب) د هغه (بد) عمل چه کړی ئی وی او جزاء ورکړی هغو کسانو ته چه نیکی ئی کړی وی په نیکو (اعتقادونو او ښو) عملونو سره (په جنت).

تفسیر: یعنی د هر سری احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی. او د ځمکی او د آسمان پر هر شی باندې د هغه واک (اختیار) او قبضه ده. بیا نو د ښو او د بدو په بدل ورکولو کښی د هغه په مخ کښی څه معانت موجود کیږی شی. بلکه که په غور سره وگورئ نو ځمکه او د آسمان دا گردی (تولی) کارخانې د هم دی دپاره پیدا کړی شوی دی چه د هغو په نتیجه کښی د ژوندون یوه بله غیر فانی سلسله قائمه کړه شی تر څو په هغی کښی بلدانو ته د هغوی د بدی او نیکانو ته د هغوی د نیکی بدل ورکړ شی.

الَّذِيْنَ يَجْتَمِعُوْنَ كَثِیْرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ اِلَّا اللّٰمُ

(نیکوکاران) هغه کسان چه ځان ساتی له کبانرو لویو گناهونو څخه او له فواحشو قبیحو کارونو څخه مگر وری وری گناه (لکه نظر کول حرامو ته او

نور د دی پشان بېنل کيږي له جانبۀ د الله په سبب د اجتناب له کيائرو نه).

تفسير: د صغيري او کيږي گناه فرق د نساء د سورت په تفاسيرو کښي په تفصيل سره تير شوي دي. د (لمم) په تفسير کښي خو خبري شته. ځيني وائي هغه خيالات او چرتونه دي چه د گناه په نسبت په زړونو کښي گرځي خو له قوي څخه قفل ته نه وځي هغه لمم دي. ځيني له هغه څخه صغيره گناه مراد اخلي. ځيني وائي هغه گناه چه په کولو باندې ئي اصرار نه کوي. يا ئي خپل عادت ونه گرځوي. يا هغه گناه چه توبه ورځني وکړي مراد دي. ځمونو په نزد ډير ښه تفسير همغه دي چه محقق شيخ الهند رحمة الله عليه د (النساء) د سورت په تفاسيرو کښي ليکلي دي. مگر دلته ئي په ترجمه کښي د نورو معانيو گنجائش هم پري ايښي دي.

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

بيشکه رب ستا واسع (فراخ کوونکي د بښني او) د مغفرت دي.

تفسير: نو ځکه له ډيرو وړو گناهونو څخه تيريږي او توبه قبلوي او گناهکاران نه مایوس کوي. که په هره لويه او وړو کي گناه باندې ئي پوښتنه کولي نو د اميد ځای به چيري پاتي کيده.

هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَرْحَاءٌ فِي بُطُونِ أُمّهاتِكُمْ فَلَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ۖ

هغه ښه عالم دي په تاسي باندې کله چه پيدا ئي کړئ تاسي له ځمکي څخه او کله چه وئ تاسي (پټ) بچي په گيدو د ميندو خپلو کښي نو مه ستايئ مه پاکوئ تاسو ځانونه خپل (چه ستايئ به ځانونه خپل) هم دغه (الله) ښه عالم دي. په هغه چا باندې چه ويريږي (له الله او ځان ساتي له معاصيو).

تفسير: يعنی که د تقوي څه توفيق الله تعالی چاته ورکړي نو دی دی لوئی نه کوی! او خپل ځان دی نه ستائی! ځکه چه پاک الله د هر سړي له لوئی او پاکی او تقوي نه په ښه شان خبردار دی. او له هغه وخته ورښکاره ده چه دوی لا د دی وجود او شتوالی په دائره کښي قدم او پل نه و ايښي. هر سړی لره ښائی چه خپل اصل او ماهيت دی نه هيروي. د چا ابتداء چه له خاورو څخه شوی وی او بيا ئي د مور د گيدی په تياره کښي له ناولی ويني څخه خواړه موندلی وی او په هسي ځای کښي پاللی شوی وی او وروسته له هغه څخه له نورو ډيرو روحاني او جسماني

کمزوریو سره مخامخ شوی وی په پای (آخر) کښی که الله تعالی د خپل فضل او کرم له مخی هغه ته یو لوړ (اوچت) مقام وروښی او هسک (اوچت) لوړ ځای ته دی ورسوی نو هغه ته نه ښائی چه په هغه باندی لوئی وکړی. او ځان د هغه لوی مقام مستحق وېولی هغه کسان چه په حقیقت سره متقیان دی نو هغوی له هسی دعوی کولو څخه شرمیوی. او په دی باندی ښه پوهیوی چه په پوره ډول (طریقه) له گردو (تولو) کمزوریو څخه ځان ساتل د بشریت له قوت څخه بهتر دی. لږ تر لږه څه ناولیتوب په هر یوه کښی شته پرته (علاوه) له هغو څخه چه د الله تعالی له لوری ساتلی شوی وی.

أَقْرَبَتْ الدِّيُّ تَوَلَّى

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه مخ ئی واراوه (له ایمانه او مرتد شو).

تفسیر: یعنی خپل اصل ئی هیر کړ او د خپل اصلی خالق او حقیقی مالک له لوری ئی مخ واراوه.

وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى

او ور ئی کړ لږ شی (له مقرر مال څخه) او منع ئی کړل نور (او سخت پری تینګ شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی لږ څه ایمان ئی راوړ بیا ئی زده کله شو». مجاهد رحمة الله علیه او نور لیکي چه دا آیت د ولید بن مغیره په باره کښی نازل شوی دی چه هغه ځمونیو د پیغمبر لږ څه خبری واوریدی او د اسلام په لوری ئی لږ څه رغبت پیدا شو او د کفر له سزا څخه ویریده نژدی ؤ چه مسلمان شی چه یوه کافر ورته وویل داسی مه کوه! چه زه ستا گرد (تول) جرائم پخپله غاړه اخلم او ستا له لوری گرده (توله) سزا زه په ځان تیروم په دی شرط سره چه لږ څه مال ماته راکړی. هغه دا خبره ومنله او د مقرر شوی رقم څه قسط ئی هم ور ورساوه او بیا ئی انکار وکړه نو په دی صورت سره د ﴿وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى﴾ معنی به داسی کیوی چه څه مال ئی ورکړ او بیا ئی لاس وویست.

أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهَوَّيَرَى

آیا شته له ده څخه علم د پتو (خفی شیانو) پس دی وینی (نجات خپل).

تفسیر: یعنی آیا دا د غیب خبر ئی لیدلی دی چه هغه ته به د کفر سزا نه رسیږی؟ او بل سړی به پخپل ځای ودروی او په رښتیا سره به دی خلاصیږی؟.

أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ۖ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ۖ

آیا نه دی خبر کړی شوی دی په هغه (شی) چه ؤ په صحیفو پانو د موسیٰ کښی او (په صحیفو پانو) د ابراهیم کښی هغه (ابراهیم) چه وفاء ئی کړی وه (په احکامو د الله).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام پخپله وینا او عهد او پیمان باندی پوره ټینگ ولاړ ؤ. او د الله تعالیٰ گورد (ټول) احکام ئی په ځای کړل او د هغه د احکامو په تعمیم کښی ئی لږ څه تقصیر هم ونه کړ.

أَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۖ

(په صحف مذکوره ؤ کښی دا دی) چه نه پورته کوی هیڅ نفس پورته کوونکی بار پیتی د بل نفس.

تفسیر: یعنی د موسیٰ او د ابراهیم علیهما السلام په صحیفو کښی داسی مضمون ؤ چه د الله تعالیٰ په مخکښی یو مجرم د بل مجرم پیتی نشی اخیستی. او هر یو سړی خپل سؤال او جواب او ښه او خراب پخپله غاړه اخلی.

وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۖ

او بله دا چه نشته هیڅ انسان لره مگر (جزاء د هغه شی) چه کړی ئی دی.

تفسیر: یعنی سړی چه هر څه پخپل زیار او کوشش سره گټی هغه د ده دی. او هیڅوک د بل نیکی او بدی نشی اخیستی. پاتی شوه دا خبره که څوک پخپله خوښه خپل ځینی حقوق بل ته وربښی او د الله تعالیٰ منظور شی. دا بيله خبره ده چه د هغه تفصیل له حدیث او فقهی څخه معلومیدی شی.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى ۖ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءُ الْأَوَّلَى ۖ

او بیشکه (دا چه) جزا د سعی عمل د ده ژر ده چه ویه بنوولی شی (ده ته) بیا به جزاء ورکری شی هغه ته جزاء پوره بدل بڼه (د نیکی نیکه - د بدی بده).

تفسیر: یعنی د هر چا سعی او کوشش به د هغه په مخ کښی کیښود شی او د هغه پوره پوره بدل به ورکاره کیږی.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ۖ

او بیشکه (دا چه) رب ستا ته ده انتها د گردو (تولو) (مخلوقاتو پس له مرگه چه ورځی ورته لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) علومو او افکارو سلسله او د وجود انتها د الله تعالیٰ په لوری کیږی او تول شیان په پای (آخر) کښی هغه الله تعالیٰ ته رجوع او ورتگ کوی او د ده له مخی به هر چا ته د هغه د ښو او بدو ثمره ورکوله کیږی.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ۖ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا ۖ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) خندوی او ژړوی او بیشکه همغه (الله) وژنی او ژوندی کوی او (دا چه) بیشکه همغه (الله) پیدا کړی ئی دی جوړی نر او ښځه.

تفسیر: یعنی په دی نری (جهان) کښی گرد (تول) متضاد او متقابل احوال هغه لوی ذات پیدا کړی دی. د شر او د خیر خالق همغه الله تعالیٰ دی. د خوښی او د غم کیفیات د هغه په لاس کښی دی - خندول - ژړول - لار ښوول - گمراه کول - ژوندی کول او مړه کول - نر او ښځه پیدا کول او د دوی په شان نور شیان تول د دی خالق د کون و مکان له کارونو څخه دی.

مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنِي ۖ وَأَنْ عَلَيْهِ النَّشْأَةُ الْآخِرَى ۖ

له یوه څاخکی اوبو د (منی) څخه کله چه وڅخاوه شی (په رحم کښی) او (دا چه) بیشکه په ده باندی دی پیدا کول د دوهم غلی (پس له مرگه).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه له یوه څاخکی اوبو څخه ئی نر او بنځه پیدا کړی دی نو هغه ته بیا پیدا کول څه مشکل دی د یوه پیدایش له ښوولو څخه ئی په بل پیدایش باندی هم تنبیه وفرمایله.

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) غنی کوی او خزانی ورکوی (یا خواروی).

تفسیر: یعنی مال - خزانه - جایدادونه تول د هغه ښه دی. غینی د (اقتی) معنی (افقر) اخلی یعنی هغه غینی غنی کوی او غینی فقیر اکرب کوی دا معنی له رومبنی سیاق سره مناسبه ښکاری - ځکه چه د متقابلو شیانو ذکر له اول تر اخر پوری راغلی دی او که اول مطلب واخیست شی نو د هغه په مقابل کښی ښائی چه اهلاک کیښود شی چه ذکر ئی وروسته راځی یعنی خزانی - مال او دولت هغه ورکوی او زیاتوی ئی او همغه ډیر لوی دولتمندان او طاقتوران اقوام او تېرینه تباه او بربادوی.

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه هم هغه (الله) رب د شعری دی

تفسیر: «شعری» یو لوی ستوری دی چه غینو له اعرابو به د هغه عبادت کاوه او داسی ئی گانه چه د عالم په پیښو او احوالو کښی هغه ډیر تاثیر او اغیزه (اثر) لری دلته دا رابکاروی چه د «شعری» رب هم الله تعالی دی او د دنیا گردی (تولی) پیښی او لاندی باندی او نور د ده د قدرت په لاس او واک (اختیار) کښی دی بی وغلی (شعری) هم لکه یو معمولی مزدور د هغه احکامو په ځای راوړلو کښی زیار (کوشش) کوی او په هغه کښی کوم مستقل تاثیر او اغیزه (اثر) هیڅ نشته.

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ۖ

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) وژلی هلاک کړی دی عادیان ږومبی.

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام قوم.

وَتَمُودَ أَفْنًا أَبْقَى^{۵۱} وَقَوْمَ نُوحٍ مِّنْ قَبْلِ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى^{۵۲}

او (هلاک کړی ئی دی) تمودیان پس باقی ئی پری نه ښود بل هیشوک (له هغوی نه) او (هلاک کړی ئی دی) قوم د نوح پخوا له دوی نه بیشکه چه دوی و هم دوی ډیر ظالمان او ډیر سرکشان.

تفسیر: یعنی تر سلهاو کلونو د الله تعالیٰ رسول حضرت نوح علیه السلام ته ئی هسی ډیر سخت ضررونه او ایذاوی رسولی چه د هغو له ویلو څخه د هر سری زده خوږیږی او راتلونکیو لره ئی بده لاره وپرانیستله.

وَالْهُوَ تَفَكَّهُ أَهْوَى^{۵۳} فَغَشَّاهُمْ مَا غَشَّى^{۵۴}

او هغو کلیو اړولیو شویو لره ئی ښکته راوغورغول (غمکی ته پس له پورته کیدو نه) پس راولوید په هغه باندی هغه څه چه راولوید (یا پس پت ئی کړه هغه څه چه پت ئی کړل).

تفسیر: یعنی د تیږو (گتو) باران او وریا ئی پری وکړه دا د لوط علیه السلام د قوم یادونه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى^{۵۵}

پس په کومو نعمتونو د رب خپل شک کوی ته (ای کافره انسانه؟).

تفسیر: یعنی د داسی مفسدانو - ظالمانو - او باغیانو تباہ کول او له منځه لری کول او ورک کول هم د الله تعالیٰ ډیر لوی انعام او ښه ده. آیا د داسی نعمتونو له لیدلو څخه وروسته هم انسان خپل الله تعالیٰ دروغجنوی.

هَذَا نَذِيرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْأُولَى^{۵۶}

دغه (محمد رسول الله هم) وپروونکی دی له (جملی د) وپروونکیو پومینیو
څخه.

تفسیر: یعنی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د مجرمانو د بد انجام څخه هم داسی وپروول
کوی لکه چه له دوی ځنی وړاندی نورو پیغمبرانو هم کفار وپروول.

أَيْنَ فِتْ الْأَرْفَةِ ۖ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ۖ

رانژدی شو راتلونکی (قیامت) نشته هغه لره پرته (علاوه) له الله ښکاره
کوونکی (راوستونکی).

تفسیر: یعنی قیامت ډیر نژدی شوی دی خو د هغه ټاکلی (مقرر) وقت پرته (علاوه) له الله
تعالی بل چاته په ښکاره ډول (طریقه) نه دی معلوم او کله چه ټاکلی (مقرر) وقت نی راشی نو
هیڅ یو طاقت هغه نشی ستولی (واپس کولی) که الله تعالی اراده وفرمائی د هغه په دفع باندی
قادر دی - خو هغه نی هم نه لری کوی.

أَفِينْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجِبُونَ ۖ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ۖ
وَأَنْتُمْ سِيدُونَ ۖ

آیا پس له دی خبری (قرآن) څخه تعجب کوئ تاسی (انکاراً ای منکرانو) او
خاندئ تاسی (تمسخرأ) او نه ژاړئ (خوفاً) او تاسی غافلان یئ (له هغه شی
چه مطلوب دی تاسی ته) چتی (بیکاره) لوبی کوئ.

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه نژدیوالی د خبر له اوریدلو څخه باید و چه تاسی د الله تعالی له
وبری په ژبا کیدئ او ویریدئ او د خپلی ژغورنی (نجات) تیاری به مو کاوه. مگر تاسی په
خلاف د هغه تعجب کوئ او خاندئ او په غفلت او بیفکری کښی په چتی (بیکاره) لوبو کښی
اخته یی.

فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ۖ

پس سجده کوی تاسی (خاص) الله ته او عبادت کوی د هم دغه (الله نه د نورو).

تفسیر: یعنی یو عاقل او یوه لره نه ښائی چه له انجامه غافل شی - او په پند - نصیحت او پوهولو باندی توکی او مزاح وکړی او پری وځاندی بلکه ښائی چه د بندگی لاره غوره کړی! او مطیع او منقاد اوسی! د عاجزی او نیاز وچولی (تندی) د الله تعالیٰ په دربار کښی کیږدی! تنبیه: په روایتونو کښی راغلی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کله چه د (النجم) سورت ولوست دی پخپله هم په سجده پریوت او نورو گردو (تولو) مسلمانانو او مشرکانو هم چه هلته حاضر ؤ سجده وکړله. حضرت شاه ولی الله قدس سره لیکي چه «په دی وقت کښی پر گردو (تولو) باندی د الهی یوه غنښیه راښکته شوه او په یوه غیبی او قهری تصرف سره تولو طوعاً او کرهاً سرونه په سجده کیښودل یواځی یو بدبخت چه په زړه کښی ئی سخت مهر ؤ سجده ئی ونه کړه خو له ځمکی څخه ئی لږ څه خاوره پورته کړه او پر هغی باندی ئی خپل وچولی (تندی) کیښود او وی ویل چه ماته دومره کافی دی.

تمت سورة «النجم» والله الحمد والمنة

سورة القمر مكية الا آیات (۴۴) و (۴۵) و (۴۶) فمدنية وهي خمس وخمسون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۴) تسلسلها حسب النزول (۳۷) نزلت بعد سورة «الطارق».

د «القمر» سورت مکی دی ماسواء له (۴۴) ؤ (۴۵) ؤ (۴۶) آیاتونو څخه چه مدنی دی (۵۵) آیته دری رکوع

لری په تلاوت کښی (۵۴) او په نزول کښی (۳۷) سورت دی وروسته د «الطارق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ①

رانژدی شو قیامت او خیری دوه توتی شوه سپوږمۍ.

تفسیر: له هجرت څخه پخوا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په (منا) کښی تشریف درلود (لرلو)

- د کافرانو یوی لوئی جرگی له دوی څخه یوه معجزه وغوښته - دوی وفرمایل چه د آسمان په لوری وگورئ! ناڅاپه سپوږمۍ له منځه دوه توتی شوه یوه توته ئی د لمرخاته په لوری - او بله توته ئی د لمر پریوتو په لوری لاره په منځ کښی ئی غر حائل ؤ - کله چه د کافرانو جرگی دا لویه معجزه ولیده سره ئی وویل چه «محمد صلی الله علیه وسلم پر مونږ یا پر سپوږمۍ باندي سحر جادو کوډی کړی دی». دغی معجزی ته (شق القمر) وائی او دا یوه نمونه یا نښه وه د قیامت چه وروسته له دی څخه به هر شی لکه دا شلیږی او چوی طحاوی او ابن کثیر او نورو د دی واقعی د تواتر دعوی کړی ده او له کوم عقلی دلیل سره تر اوسه پوری د هسی واقعاتو محال کیدل نه شی ثابت کیدی - او یواځی د استبعاد په بناء باندي داسی قطعی الثبوت شیان نه شی تردید کیدی. بلکه استبعاد خو اعجاز لره لازم دی. ورځنیو واقعاتو ته څوک معجزه ویل شی؟

ځمونږ هغه مستقل مضمون دی وکوت شی چه په «المحمود» کښی د معجزاتو او خوارق العاداتو په نسبت خور شوی دی. پاتی شوه دا خبره که (شق القمر) واقع شوی وی نو په توارېخو کښی ولی هغه نشته! په یاد ئی ولرئ چه دا قصه د شپې ده نو په ځینو ملکونو کښی د مطالعو د اختلاف په سبب په دی وخت کښی ورځ وه او په ځینو ځایونو کښی نیمه شپه او خلق به اوده ؤ او که ځینی وی او په خلاصه هوا کښی ناست وی او هر چیری اسمان هم صاف او شین وی نو عادتاً دا ضروری نه ده چه هغوی تول د آسمان په لوری هسی وگوری چه هیڅ سترگی ئی له سپوږمۍ ځینی په بل لوری وا نه وړی. که پر ځمکی باندي د سپوږمۍ رڼا (رڼا) وی او آسمان هم شین وی نو د هغی د دوو توتو کیدلو څخه د هغی په رڼا (رڼا) کښی کوم محسوس فرق او توپیر (تفاوت) نه څرگندیږی. برسیره په دی دا قصه د څو رپو (ثانیو) پېښه وه. مونږ وینو چه ډیر ځلی د سپوږمۍ تندر (خسوف) پېښیږی او تر ډیر وقت پوری ځندیږی (وږدیږی) ولی په ملیونو انسانان نه پری خبریږی په تیره بیا چه په هغی زمانی کښی لکه نن غونډی رصدخانی او نور آلات او ادوات هم نه ؤ او نه دومره مکمل او وسیع انتظامات او نه د تقاویمو - جنتریکانو زیادت ؤ او نه دومره اشاعت ؤ. په هر حال د دی معجزی نشتوالی په غربی تاریخونو کښی د دی د تکذیب دلیل نشی کیدی او په شرقی توارېخو کښی د دی معجزی ذکر شته. په هندوستان کښی د (مالیبار) د مهاراجی د اسلام سبب هم دا واقعه شوی ده.

وَأَنْ يَّرَوُا آيَةً يُعَرِّضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢٧﴾

او که وویښی دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل (د قدرت) نو پر څنگ به شی دوی (مخ به واړوی) تری او وائی به دوی (دغه) سحر کوډی دی قوی چه له پخوا راهیسی راځی.

تفسیر: یعنی پخوا له دی هم د نبوت دعوی کوونکیو د داسی سحر او کوډو دعاوی کړی دی

هم هغسی چه هغه تللی دی - دا به هم غی.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّهُمْ مُسْتَقَرٌّ ۝۳

او دروغجن کوی دوی (حق لره) او متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو او هر کار قرار نیوونکی دی (سره له کوونکی خپل په نعیم یا جحیم کښی).

تفسیر: یعنی د هغوی عذاب هم په خپل وقت باندی راتلونکی دی او هغوی لره هغه هلاک او گمراهی چه د الله تعالی په علم کښی ټاکلی (مقرر) شوی ده هیڅ وړاندی وروسته کیدونکی نه ده.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ۝۴

او خامخا په تحقیق راغلی دی دوی ته خبری د اهلاك د پخوانیو امتونو هغه شی چه په هغه کښی امتناع سرزنش و (له کفره).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په وسیله هر راز (قسم) احوال او د تباہ شویو قومونو واقعات درښکاره شوی دی که په هغو باندی غور وکړئ نو د الله تعالی له لوری لویه تنبیه او وېښول دی. راغلی دی دغو منکرانو ته دغسی پند چه:

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ۝۵ فَتَوَلَّى عَنْهُمْ

حکمت دی کامل نهایت ته رسیدلی پس هیڅ نفع نه رسوی (دوی ته) ویروونکی (انبیاء قرآن مواعظ) نو مخ وگرځوه ته له هغوی څخه.

تفسیر: یعنی قرآن مجید د پوره عقل او حکمت د خبرو مجموعه ده که څوک ئی په ښه نیت او پوره توجه سره ولولی نو په زړونو کښی ئی ځای نیسی او په کښی لویری مگر د افسوس ځای دلته دی چه سره د دومره لار ښوونی او د هدایت د اسباب د شتو بیا هم دوی هدایت نه مومی او په سمه لاره نه راځی او هیڅ یو نصیحت او پوهول په دوی باندی خپل اثر نه اچوی هومره چه دوی وپوهوی هم هغسی چه په تیرو (گتو) کښی موږی (میخ) نه ننوځی پند هم د هغوی په زړونو کښی کار نه کوی نو ځکه د هسی غتو زړونو او سنگدلو بدبختانو په فکر کښی دیر زیات مه اوسئ تاسی د خپل تبلیغ فرض او د دعوت وظیفه او دنده په ښه شان او سلوک سره ادا

و فرمایي - اوس نو د زیات تعاقب ضرورت نشته پریږدئ چه هغوی د خپلی هستوگنی د ځای په لوری ور درومی.

يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ تُكْرِلُ ۝٩

(او ياده کړه هغه) ورځ چه راوبولي (دوی لره) بلونکی يو شی نااشنا ته (چه حساب او جزاء د اعمالو ده).

تفسير: يعنی د حشر د ډگر (ميدان) په لوری د شمير (حساب) ورکولو دپاره.

خُشَعًا أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه وپريدونکی خړی خواری به وی سترگی د دوی.

تفسير: يعنی په هغه وقت کښی به ئی د خوف او ندامت لامله (له وجی) په ډير ذلت او ندامت سره سترگی ځوړی او مری وی او له ډيره شرمه به ځمکی ته گوری.

يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ۝١٠ مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ ۝

رابه وځی دوی له قبرونو څخه گواکی دوی به ملخان مچان وی خواره واره چه تلوار کوونکی به وی په لوری د بلونکی خپل.

تفسير: يعنی گرد (تول) ږومښی او وروستنی خلق به له خپلو قبرونو څخه ووځی او د مچانو په ډول (طريقه) سره به په ځمکه کښی تیت پیت او خواره شی. او د الله تعالی په مخ کښی به د خپلو چارو د جزاء دپاره په ډير تلوار سره حاضرېږی.

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَرَصٌ ۝١١

وایی به کافران دا ورځ ده ډيره سخته.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی د ویرونکیو احوالو او شتاتو لامله (له وجی) او د خپلو جرائمو له
تصوره به کفار داسی وواځی چه دا بده سخته ورځ ده! ویه لیده شی چه نن به څه راباندی
تیریری. وروسته دا راییی چه قیامت او د آخرت عذاب پخپل وقت باندی راتلونکی دی. دیرو
دروغجنانو ته له هغه څخه پخوا په دنیا کښی هم یوه سخته ورځ په مخ راغلی ده.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ①

دروغجن کړی دی پخوا له دوی څخه قوم د نوح نو دروغجن کړ دوی بنده
ځمونږ او وی ویل چه (دغه نوح) لیونی دی او منع کړی شوی دی (له دعوت
د خلقو نه).

تفسیر: کفارو به تهدیداً ویل ای نوحه که ته له خپلو هسی خبرو نه اوږی نو مونږ به دی تر
دېرو (گتو) لاندی څښ کړو! گواکی په داسی ویرولو سره ئی د هغوی خبرو ته غوږ نه نیو او د
ده خبری په توی تللی. ځینی د ﴿وَازْدُجِرَ﴾ معنی داسی کوی چه لیونی یا بادسار یا رنځور دی
او سد (هوش) او عقل تری ورک دی. (العیاذ بالله).

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرَ ②

پس دعا سؤال وکړ (نوح) له ربه خپله (داسی چه) بیشکه زه مغلوب عاجز
شوی یم نو بدل می واخله (له کفارو).

تفسیر: یعنی له سلهاؤ کلونو پوهولو سره هم کله چه څوک د دوی په خبرو باندی ونه پوهیدل نو
دوی هغوی ته ښیری وفرمایلی او وی ویل «آلویه څښتنه (خاونده) ! زه اوس د دوی له لار
ښوونی څخه عاجز شوی یم. پر دوی باندی ځما هدایت او لار ښوونی هیڅ اغیزه (تاثیر) او اثر
ونه کړ. اوس نو ته د خپل دین او پیغمبر بدل او کسات واخله! او پر ځمکه باندی هیڅ یو
کافر ژوندی مه پرېږده!».

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّثَمَّرٍ ③ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا
فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ④

نو وېرانیستل مونږ وروڼه د آسمان په اوبو دیرو راتوئی شویو سره (له آسمانه) او وېهولی مونږ له ځمکې څخه (هم) چینی بیا سره گدی شوی ټولی اوبه (د آسمان او د ځمکې) په هغه کار باندی چه ټاکلی مقرر شوی ؤ (چه اهلاک د قوم د نوح ؤ).

تفسیر: یعنی اوبه داسی سختی راو شوریدی لکه چه د آسمان گرد (ټولو) ورځونه خلاص شوی وی او لاندی د ځمکې ټولی اوبه هم له یوی مخی د باندی راوختیدلی او دومره زیاتی اوبه راووتی لکه چه د ځمکې مخ د لویو چینو یوه مجموعه شوه، بیا د لاندی او د باندی او دا دواړه اوبه سره گدی شوی د هغه کار دپاره حاضری شوی چه د الله تعالی له خوا لا پخوا له هغه ټاکلی (مقرر) شوی ؤ. یعنی د نوح علیه السلام د قوم تباهی - هلاکت او دویدل.

وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْأَوَّارِ وَدُسِّرَ لِتَحْرِیِّ بَاعِیْنِنَا

او سور کړی وو مونږ دغه (نوح) پر (بیری چه) خاونده د تختو پلنو او میخونو پریرو (غتو) وه چه تلله گرځیده په ځای د لیدلو د سترگو ځمونږ.

تفسیر: یعنی د دی ویروونکی طوفان په وقت کښی د نوح علیه السلام بیری ځمونږ تر کتنی حفاظت او نگرانی لاندی وه. او په دیره هوسانی (راحت) او آرامی سره د اوبو په سر گرځیده.

جَزَاءُ لِمَن كَانَ كُفْرًا

(واقع شوی ؤ دا طوفان) لپاره د امداد د هغه چا چه کفران د احسان ئی کړی شوی ؤ (چه نوح دی).

تفسیر: یعنی کفارو د نوح علیه السلام بی قدری وکړه او د الله تعالی د خبری له منلو څخه ئی مخ واراوه. دا وه د هغه سزا او انتقام چه د لوی طوفان او سخت څپان په ډول (طریقه) ورورسیده.

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدْرِكٍ

او خامخا په تحقیق پرېښودله مونږ دغه (بیری) یو دلیل (د قدرت خپل) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی فکر کوونکی لره په دی واقعی کښی د قدرت دیر دلائل او د عبرت زیاتی نښی دی یا ئی دا مطلب چه نن د کشتی وجود په دنیا کښی هغه قصه را په یادوی او د الله تعالی د لوی قدرت لویه نښه ده. ځینی وائی چه عیناً همغه د نوح علیه السلام کشتی تر دیری مودی پوری پاتی او د (جودی) پر غره باندی پرته وه تر دی چه د دی امت د خلقو تر سترگو هم تیره شوی وه. والله اعلم.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِي ﴿١٣﴾

پس څرنګه ؤ عذاب ځما (په دوی چه می هلاک کړل تول په طوفان) او ویرول (ځما په ژبی د نوح).

تفسیر: یعنی ځما عذاب ئی ولید چه څومره ویروونکی دی او ځما دارول څومره په ځای او رښتیا دی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٤﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن دپاره د یادولو او پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی له قرآنه پند اخیستل دیر آسان دی ځکه هغه مضامین چه د ترغیب - ترهیب - انداز - تبشیر او نورو په نسبت دی هغه ګرد (تول) بالکل صاف - سهل - ساده او آسان او مؤثر دی او دومره سهل او صاف دی چه هر سری په لږ فکر او غور سره پری پوهیږی. تنبیه: د آیت مطلب دا نه دی چه قرآن یواځی یو سطحی او معمولی کتاب دی. او دقائق - حقائق او غوامض پکښی نشته ځکه چه د هغه علیم - خبر د کلام په نسبت به هسی اتکل او ګمان څوک وکړی شی؟ آیا داسی دی فرض کړ شی کله چه پاک الله له خپلو بندګانو سره خبری کوی نو معاذ الله له خپلو لایتناهی علومو څخه بالکل جلا (جدا) کیږی؟ او ساده خبری کوی؟ یقیناً د ده په کلام کښی هسی ژور حقائق او دقائق شته چه د هغو لتول د نورو په خبرو کښی چتی (بیکاره) او عبث دی. نو ځکه په حدیث کښی راغلی دی «لَا تَنْقُضِي عَجَائِبَهُ» د قرآن عجائب او اسرار له سره ختم کیدونکی نه دی» د دی امت علماء او د دی ملت حکماء د دی پاک کتاب د دقائقو او اسرارو په نسبت او د هغو د خیایاو په لتولو او د زرهاو احکامو استنباط په شاو خوا کښی خپل عمرونه صرف کړی دی خو سره له هغه هم د هغه پای (آخر) او

انتها ته نه دی رسیدلی.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِي ۚ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا
صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ۚ

دروغجن کری و عادیانو (هود) نو خرنګه و عذاب عما او ویرول عما بیشکه
مونږ لیرلی و مونږ پر دوی باندی باد دیر سخت په ورځی نحسی (د بدی)
کښی چه تل وی بدی ئی (پر دوی باندی چه په کښی اهلاک شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی بدی او نحوست پورته نه شو تر څو گرد (تول) سره
تمام نه شول او دا د نحوست ورځ هغوی لره وه نه تل» هغه ورځی منحوسی گنلی کیږی - لکه
چه په ناپوهانو کښی مشهوره ده. که هغه ورځ د عذاب د رابښکته کیدلو په نسبت تل منحوسه
وگنله شی نو کومه ورځ به بختوره وگنله شی. په قرآن کریم کښی تصریح ده چه هغه عذاب اووه
شپې او اته ورځی پرله پسې وو. اوس نو وښیئ چه په دی تقدیر د اونۍ (هفتی) کومه ورځ به له
نحوسته تشه وی؟

تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ ۚ

چه را ایستل به (باد له پتو ژورو کڼدو د عایونو خپلو نه) خلق گواکی دوی
تنی د خرماؤ وی چه له بیخه را ایستلی شوی په عمکه پریوتلی وی.

تفسیر: د عاد قوم دیر پیاوړی (بهادر) قوی او د لویو جثو او ونو (قد) خاوندان و خو دوی د
دی سخت باد او د لویې سیلۍ له ورښه داسی سر په څت راولویدل لکه چه د کجورو ونی چه له
سته او بیخه وویستلی شی او هغه خوا وغورځولی شی.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِي ۚ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ
لِلَّذِ كَرَفَهْلٍ مِنْ مُّذَكِّرٍ ۚ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ۚ

نو خرنګه و عذاب عما او ویرول عما (له بیخه ایستل می) او خامخا په

تحقیق آسان کری دی مونږ قرآن ذکر پند اخیستلو ته نو آيا شته څوک
يادوونکی پند اخیستونکی دروغجن کری ؤ ثموديانو (انبیاء او نور) ویروونکی.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن کر او حال دا دی چه د یوه نبی دروغجن
کول عیناً د ټولو پیغمبرانو دروغجن بلل دی ځکه چه د دین په اصولو کښی دوی گرد (ټول) یو
د بل مصدقان او مؤیدان دی.

فَقَالُوا أَبَشْرًا مِّثْلًا وَاحِدًا اتَّبَعُوهَ إِنَّا إِذْ الْفِي ضَلِيلٍ وَسُعُرٍ ۝۲۳

پس وویل دوی آيا یو بشر لره له مونږ څخه چه یو دی متابعت وکړو (مونږ
چه ډیر یو) ده لره بیشکه مونږ په دغه وقت کښی خامخا به یو په گمراهی
او لیونتوب کښی (نو نه ئی کوو متابعت).

تفسیر: یعنی دغه خو کومه آسمانی پرېسته نه دی بلکه مونږ غوندی یو سری دی هغه هم یو
بیکس او یواځی چه هیڅ یو قوت او ملگری ورسره نشته دی غواړی چه مونږ رابښکته او د خپل
ځان تابع وگرځوی او حال دا دی چه دا کار له سره هیڅ کیدونکی نه دی که مونږ د ده په
خبرو باندی وغولېږو او د ده په لومه کښی بند شو نو دغه به ځمونږ سخته غلطی او ناپوهی -
حماقت څرگند کری بلکه دا کار به له لیونتوب سره سم وی هغه مونږ ویرویی چه که تاسی ځما
دا خبری ونه منئ نو په اور کښی لویږئ او ځمونږ په نزد په اور کښی لویدل دا دی چه مونږ د
ده خبرو ته غوږ کیږدو او تابع ئی وگرځو.

ءَالْقَى الَّذِ كُرْعَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بِلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشْرٌ ۝۲۴

آيا غورځولی شوی دی ذکر وحی په ده باندی په منع ځمونږ کښی (نه ده
شوی وحی) بلکه دی ډیر دروغجن متکبر دی (چه پخپله ځان غتوی).

تفسیر: یعنی پیغمبری ته د نورو خلکو په منع کښی یواځی هم دغه پاتی ؤ؟ گردی (ټولی)
خبری ئی دروغ دی! خامخا ځان لوی رانیی! تکبر کوی او وائی چه زه د الله تعالی له لوری
استاځی او پیغمبر یم! او گرد (ټول) قوم ته ښائی چه ځما خبری ته غوږ کیږدی او اطاعت می
وکړی او حکم می ومنی! نو تردیداً فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چه:

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مِّنَ الْكَذَّابِ الْأَشْرُ ۝۲۵

ژر ده چه پوه به شی دوی صباح (په وقت د نزول د عذاب کښی یا په ورځ د قیامت کښی) چه څوک دی هغه ډیر دروغجن متکبر.

تفسیر: یعنی ډیر ژر معلومیږی چه د دی دواړو په منځ کښی دروغجن او متکبر څوک دی؟

إِنَّمَا مُرْسِلُ النَّافَةِ فِتْنَةٌ لَهُمْ

بیشکه مونږ لیږونکی یو د اوبی دپاره د فتنی ازموینت د دوی.

تفسیر: یعنی د هغوی له غوښتنی سره سم مونږ له تیږی (گتی) څخه اوبه را وویسته او ور ومو لیږله او د هغی په وسیله مو دا په عملی ډول (طریقه) هم ښکاروله چه له هغوی څخه کوم یو د الله تعالی او د هغه د رسول خبری منی؟ او کوم یو د خپل نفس په غوښتنی کار کوی؟

فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ۝ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شَرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ۝

پس منتظر اوسه ته (ای صالح!) دوی ته او صبر وکړه (یعنی وگوره! چه څه نتیجه راوځی؟) او خبر کړه دوی (په دی) چه بیشکه اوبه ویشلی شوی په منځ د دوی (او د اوبی) کښی هر وار د اوبو ته حاضر کړی شوی دی (خاوندان د اوبو پخپل وار).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي هغه اوبه به په هر وار چه اوبو ته تله نور بودگان (شاروی) او حیوانات به له هغی څخه ویریدل او لری به تښتیدل نو د الله تعالی له لوری وار او نوبت مقرر شو چه یوه ورځ به هغی اوبی اوبه څښلی او بله ورځ به نورو حیواناتو.

فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ ۝

نو راوباله دوی ملگری خپل (لپاره د وژلو د اوبی نو توره ئی واخیسته) پس پری ئی کړی پښی (د هغی اوبی او مړه ئی کړه).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یوه بدکاره بنځه وه چه حیوانات نی دیر و هغی خپل یو آشنا وسراشاوه (ولمساوه) او هغه د دی اوبی پتی پری کړی او وی وژله نو نازل شو پری عذاب پس له دریو ورځو نه».

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ۚ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً
وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ۚ

پس څرنګه و عذاب ځما او ویړول ځما. بیشکه مونږ ولیږه مونږ پر هغو باندي غږ یو (د جبریل) نو شول دوی لکه وچ مات شوی (توتی توتی خس خاشاک واښه شپول جوړوونکی).

تفسیر: یعنی پریشتی یوه سخته کریکه وکړه چه د هغی لامله (له وجی) د هغو ګردو (تولو) زړونه وچاودل او قول سره هک پک او ترهرو (حیران) پاتی شول او هسی راوبریښیدل لکه چه د وښو یوه لویه کوټه د بودګانو (څاروو) تر پښو لاندی غویل شوی وی او ګرد (تول) سره ګود او مات او چیت او بوس بوس شوی وی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ۚ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذْرِ ۚ

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی؟ دروغجن کړی و قوم د لوط ویروونکی انبیاء لره.

تفسیر: یعنی دوی حضرت لوط علیه السلام ته دروغجن وویل او په داسی کار سره چه د یوه نبی تکذیب نی وکړ ګواکي د ګردو (تولو) انبیاء تکذیب نی وکړ یا دروغجن کړی قوم د لوط لوط په ویړولو او پند ورکولو د ده سره دوی لره.

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ۚ
نِعْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ۝

بیشکه مونږ لیږلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد کانی ویشتونکی مگر کورنی د لوط و موژ غورل (وموساتل) دوی په پیشمنی کښی له جهته د مهربانی له نزده غمونږ هم داسی (د آل لوط په شان) جزاء ورکوو مونږ هغه ته چه شکر وباسی حق منونکی وی.

تفسیر: یعنی لوط علیه السلام په پیشمنی کښی له خپلو کورنیو سره روغ رمت ووتلو او هغوی ته هیڅ ریر (تکلیف) او عذاب ونه رسید. او غمونږ عادت هم داسی دی چه حق پیژندونکیو او شکر وبستونکیو بندگانو ته هسی جزا ورکوو.

وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ۝۳۱

او خامخا په تحقیق ویرولی ؤ (لوط) دوی لره له نیولو غمونږ څخه نو شک وکړ دوی په ویرولو (د هغه کښی).

تفسیر: یعنی د هغو په خبرو کښی به پی چتی (بیکاره) ویناوی شهبی جگری کولی او هغه به ئی دروغجن کاوه (په ویلو د ده کښی).

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ۝۳۲

او خامخا په تحقیق غوښتی ؤ دوی له دغه (لوط څخه) میلمانه د هغه (بدکاری ته) نو محوړندی کړی مونږ سترگی د دوی پس (وفرمايل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وڅکئ تاسی ثمر د عذاب غما او د ویرولو غما.

تفسیر: پر هغو پرښتو باندی چه د ښکلیو هلکانو په اشکالو راغلی وی دوی د انسانانو گمان کړی او د خپلو بدو اخلاقو او بدو رشو په غوښتنه پر دوی باندی د لاس اچولو په فکر کښی شول نو مونږ هغوی رانده کړل چه هر لوری ته گرځیدل او له هر شی سره لگیدل او هیڅ شی به هغوی ته نه ښکاریده نو ورته ومو ویل چه ږومبی تاسی د دی عذاب خوند وڅکئ!

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ۝۳۳ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ۝۳۴

او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته په وقت د صبح کښی عذاب چه ثابت

قرار نیوونکی ؤ (په دوی باندی) نو (وفرمايل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وشکي تاسی ثمره د عذاب عما او د ویرولو عما.

تفسیر: یعنی له ړندولو څخه وروسته مو د هغوی کلی وارول او پر دوی باندی می له پاسه تیږی (گتی) وورولی له هغه وړوکی عذاب څخه وروسته دا لوی عذاب ؤ چه پر دوی باندی له پاسه د صباون په وقت کښی راولوید.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ وَلَقَدْ
جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ۖ

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی. او خامخا په تحقیق راغلی ؤ (فرعون او) قوم د فرعون ته ویروونکی.

تفسیر: حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام او د هغوی ویروونکی نهه مشهوری معجزی.

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا فَآخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ۖ

دروغجن کړل هغوی دلائل د قدرت ځمونږ ټول نو ونيول مونږ دوی په نیولو د ذات ډیر غالب او قادر سره.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نیول زبردست نیول دی چه د هغه قوت او قدرت له لاسه هیڅوک چیري نشی تښتیدلی - لکه چه د فرعونیانو گرد (ټول) لاړ لښکر ئی سره له فرعون د قلم په بحیره کښی هسی سره ډوب کړل چه یو تن هم د هغو له منځه خلاص نشو.

اَلْكَافَرُ كُفْرًا خَيْرٌ مِّنْ اَوْٰلِيكُمْ اَمْلَكُمْ بَرَاءَةٌ فِى الزُّبُرِ ۖ
اَمْ يَقُولُونَ غُرٌّ جَمِيعٌ مُّنْتَصِرٌ ۖ

آیا کفار ستاسی (ای عربو!) غوره دی له ډومبنيو (کفارو) د تاسی څخه یا

تاسی ته (حکم) د خلاصی دی په (رومینیو) کتابونو کښی. آیا وائی دوی (چه) مونږ یو ټولی مرستی (مدد) کوونکی یو له بل سره بدل اخیستونکی.

تفسیر: الله تعالی د رومینیو قومونو قصه او روی او د هغی په منځ کښی موجوده و خلقو ته خطاب کوی چه آیا له دی موجوده و کافرانو څخه پخوانی کافران کم قوته یا بی شوکته و؟ یا دوی له هغوی ځنی قوی او ښه دی؟ کله چه مونږ هغو تیرو کافرانو ته د هغوی د کفر او طغیان په سزا کښی تباهی ورکړه نو آیا د دوی تباهی کومه سخته خبره ده؟ یا دوی ته د الله تعالی له لوری کوم لیکلی امر ورکړی شوی دی چه هومره مو چه زړه غواړی شرارت او سرکشی وکړئ تاسی ته هیڅوک سزا نه درکوی یا ئی داسی گنلی او ټاکلی (مقرر کړی) دی چه ځمونږ مجمع او ټولنه ډیره لویه ده مونږ به یو له بل سره مرستی (مدد) کوو او گرد (ټول) به په دی وسیله له سزا څخه ځانونه ساتو او هیڅوک به نه پریږدو چه ځمونږ په مخ کښی بریالی (کامیاب) شی نو فرمائی الله جل جلاله:.

سَيَهْزِمُ الْجَمْعُ وَيُؤْتُونَ الدُّبْرَ ۝

ژر ده چه ماته به کړه شی جمع (د دوی) او وبه گرځوی دوی شاوی خپلی (مسلمانانو ته له جنگه).

تفسیر: یعنی ژر ده چه دوی ته به د هغوی د دی مجمع حقیقت ورښکاره شی او د مسلمانانو په منځ کښی به ماتی ومومی او شا به وگرځوی لکه چه په بدر - احزاب او نورو غزاو کښی دغه وړاندی ویل راښکاره شول په دی وخت کښی ځمونږ د لوی استاخی په ژبه باندی دا آیت جاری و ﴿سَيَهْزِمُ الْجَمْعُ وَيُؤْتُونَ الدُّبْرَ﴾

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرٌ ۝

(دغه قتل او ماتی کافی نه ده دوی ته) بلکه قیامت دی وقت ځای د وعدی (د عذاب) د دوی او قیامت ډیر سخت دی (چه نه لری هیڅ علاج) او ډیر تریخ دی (له عذابه د دنیا نه).

تفسیر: یعنی دلته به څه ماتی ومومی د دوی اصلی ماتی به په هغه وقت کښی وی چه قیامت په سر راوړیږی او هغه به د سخت مصیبت وقت وی.

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۖ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ۖ

بیشکه گنهگاران په گمراهی کنی دی او په اور گرم (د دوزخ او لیونتوب) کنی دی. هغه ورځ چه راکش کړل به شی دوی په اور (د دوزخ) کنی په مخونو د دوی (وبه ویل شی دوی ته زجرأ چه) وڅکئ تاسی (مزه) د مس کولو رسیدلو (د اور) د دوزخ.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کنی د غفلت لامله (له وجی) هک بک او حیران پاتی کیږی او دا سودا یی هلته له ککری څخه راوځی چه په زیرو سترگو او مات اورمیره د دوزخ په اور کنی رابښکولی شی او وبه ویل شی دوی ته زجرأ د ملائکو په ژبه چه «واخلی اوس لږ څه د دی گرم اور مزه هم وڅکئ!».

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۖ

بیشکه مونږ هر شی پیدا کړی مو دی په (پرومبنی ازلی) اندازه سره.

تفسیر: هر راتلونکی شی لا له پخوا څخه د الله تعالی په علم کنی شته او کتمت (هو بهو) هم هغسی لیکلی شوی دی او له هغه څخه هیڅ یو شی وړاندی وروسته کیدونکی نه دی. د دنیا عمر، د قیامت وقت او نور ټول شیان د الله تعالی په ازلی علم کنی معین، مقرر او ټاکلی شوی دی چه هغه خامخا په همغه مقرر او مقدر وقت کنی واقع کیدونکی دی او له سره په هغه کنی تقدیم او تاخیر نشی کیدی.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ۖ

او نه دی امر ځمونږ (یو شی لره چه اراده مو کړی ده د هغه د پیدا کولو) مگر (امر) یو ځل لکه رپول د سترگو.

تفسیر: یعنی د سترگو په رپولو کنی د هر څیز اراده چه الله تعالی وفرمائی هم هغسی کوی الله تعالی ته د یوه شی په جوړولو یا د یوه څیز په وړانولو کنی هیڅ څنډ (ایسارتیا) نه واقع کیږی او نه څه ربر (تکلیف) او مشقت ورپیښیږی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاءَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدْرِكٍ ۝۵۱

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ مشابهه نظائر ستاسی (له سابقه و
اممو) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی تاسی غوندې ډیر کافران مو تباہ کړی دی نو په تاسی کښی دغسی کوم فکر
کروونکی نه دی چه د هغو له احواله عبرت واخلي او په صدق سره ایمان راوړی.

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ۝۵۲

او هر هغه شی چه کړی دی هغوی (لیکلی شوی دی) په (پانو د اعمالنامی د
دوی او په) لوح محفوظ کښی.

تفسیر: یعنی هر یو نیک او بد عمل وروسته له کولو څخه د هغوی په اعمالنامو کښی لیکلی
کیږی او د پوښتنی په وقت کښی دا گرد (تول) کاغذونه او دفترونه وروړاندی کیږی.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَقَرٌّ ۝۵۳

او هر وړوکی او لوی (عمل که خیر وی که شر وی) لیکلی شوی دی (په
لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی څخه د هر وړوکیو او لویو شیانو تفصیل په لوح محفوظ کښی لیکلی
شوی دی او گرد (تول) دفترونه ئی په منظم ډول سره مرتب دی تر دی چه ډیر یو وړوکی شی
هم له قلمه نه دی لویدلی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ۝۵۴ فِي مَقْعَدٍ صَدِيقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ ۝۵۵

بیشکه ویریدونکی به په جنتونو کښی وی او په ویالو کښی وی (چه څکی له

اویو شرابو - شاتو - شودو د هغو) په مجلس (حق) رښتیا (د جنت) کښی په نزد د باچا لوی قدرت لرونکی (چه هیڅوک ئی نشی عاجزولی).

تفسیر: وروسته له مجرمینو څخه اوس د متقینو انجام بیان فرمائی چه دوی به د خپل صدق په سبب د الله تعالی د استاخی له رښتیا وعدی سره سم په یوه غوره ځای کښی وی چه هلته به ئی د مالک الملک والملكوت د قرب دولت په لاس وی.

اللهم انک ملیک مقتدر ماتشاء من امر یكون فاسعدنا فی الدین وکن لنا ولا تکن علینا وآتنا فی الدنیا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.

تمت سورة القمر بعون الله وتوفيقه

سورة الرحمن مدنية وهي ثمان وسبعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۵) تسلسلها حسب النزول (۹۷) نزلت بعد سورة الرعد.

د «الرحمن» سورت مدنی دی (۷۸) آیتونه (۳) رکوع لری په تلاوت کښی (۵۵) او په نزول کښی (۹۷) سورت دی وروسته د «الرعد» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝

رحمن ښوولی دی قرآن (هغه چاته چه اراده ئی شوی ده د ښوونی د قرآن).

تفسیر: یعنی دغه قرآن کریم د الله تعالی په عطایاو کښی لویه عطیه او د ده په نعمتونو کښی له گرددو (تولو) څخه لوی نعمت او رحمت دی. د انسان بساط ته او د هغه ظرف ته خیال وکړئ او د قرآن د علم دا بی ځنډی (غاری) لرونکی لوی بحر او سیند ته وگورئ او بیا څیر شی چه انسان ته ئی سره له دومره ضعه خومره عزت او لوئی د عظیم الشان قرآن په وربښلو سره ورکړی ده! او دی ضعیف البیان انسان ته ئی له آسمانونو او غرونو څخه خورا (دیر) لوی او دروند شی وربښلی دی او دی ئی د هغه حامل گرځولی دی چه هغه د رحمن هم دا پاک کلام دی. که نه چیری بشر او چیری د الله تعالی کلام؟

تنبیه: د «النجم» په سورت کښی ئی وفرمایل چه ﴿عَلَّمَ شَيْئًا لَّغْوً﴾ الآية - او دلته ئی راڅرگنده کړه چه د قرآن اصلی ضوونکی الله تعالی دی که څه هم د پرښتو په وسیلی سره ئی رابښی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿۵۰﴾

پیدا کړی ئی دی انسان بیا ئی ورښوولی دی بیان (خبری چه د زړه مقصدونه ئی پری ادا کیږی).

تفسیر: «ایجاد» یعنی د وجود عطاء فرمایل د الله تعالی له لویو نعمتونو څخه دی. بلکه د گردو (تولو) نعمتونو بیخ دی او هغه په دوه ډوله (قسمه) دی ایجاد د ذات او ایجاد د صفت نو الله تعالی اول سری پیدا کړ او په هغه کښی یی د علم بیان صفت هم کیښود. یعنی قوت ئی وروباښه چه د خپل زړه خبره په ډیره صفائی - حسن او ښه والی سره اداء کړی شی او د نورو په خبرو او اترو باندی هم ښه وپوهیږی. انسان په دی صفت سره قرآن مجید هم لوستی شی او هم ئی لولولی شی د خیر او شر - د هدایت او ضلالت د ایمان او کفر - د دنیا او آخرت په خبرو باندی هم په ښه شان سره پوهیږی او هم نور پری پوهولی شی.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿۵۱﴾

لمر او سپوږمی (جاری او روان) دی په حساب سره (چه پخپل تگ کښی نه تیریږی له هغه نه).

تفسیر: یعنی د دواړو طلوع او غروب زیاتوالی او لږوالی یا په یو احوال باندی قائم پاتی کیدل - بیا د هغوی په وسیله د فصلونو او موسمونو بدلیل او په سفلیاتو باندی راز راز (قسم قسم) تاثیرات غورځول دا گرد (تول) تر یوه خاص حساب او ضابطی او مضبوط نظام لاندی دی مجال نشته چه د هغه له تاکلی (مقرر کړی) دائری څخه بهر ووځی او د خپل مالک او خالق له ورکړیو شویو احکامو څخه مخ واړولی شی الله تعالی هغه لوئی گتی چه د دی دواړو په وسیله خپلو بندگانو ته تل وررسوی. دوی په هغو کښی هیڅ قصور او کوتاهی او لندوالی نشی کولی او پرله پسې دوی د مخلوقاتو په خدمت کښی بوخت او لگیا دی.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿۵۲﴾

او ستوری یا نباتات (چه ساق نه لری د ودریدو) او ونی (چه ساق لری د ودریدو) سجده کوی دوی دواړه (الله تعالی ته دغسی سجده چه له شان د دوی سره مناسب دی او تول د الله تعالی تسبیح وائی چه بل پری نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی د علویاتو په شان سفلیات هم د خپل مالک مطیع او منقاد دی له وړوکی ترکودی (نباتات) څخه نیولی تر غځیدلیو پنکو جلغو (تاکو) لویو ونو او غنو گرد (تول) د هغه د تکوینی امر په مقابل کښی سر په سجده دی که بندگان دوی پخپلو چارو کښی ولگوی نو له هغه څخه هم انکار نشی کولی.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝ وَأَقِيمُوا الزِّنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۝

او آسمان پورته کړی دی (الله) هغه (پر ځمکه باندی) او ایښی ئی دی میزان تله (د عدل پر ځمکه لپاره د دی چه ونه کړئ تاسی تیری په میزان تله (د عدل) کښی (او کوئ معامله په راستی سره) او برابرؤ وزن تول په انصاف سره او مه کمؤ میزان تلل (او کمی مه کوئ په تول کښی).

تفسیر: وړاندی تر دی د هسی دوو څیزونو بیان راغلی دی دلته هم د آسمان له پاسوالی سره د ځمکی د تیتوالی ذکر پی وفرمایه او بنائی په منع کښی ئی د تلی او میزان څکه ذکر کړی وی چه زیاتره د تللو په وقت کښی تله له ځمکی څخه هسکه او د آسمان په لوری اوچته وی دا په هغه تقدیر سره دی چه له میزان څخه هم دا هسی او متعارف میزان مراد وی څکه چه په دی صورت کښی د زیاترو ورکړه راکړه او د معاملاتو سموالی او د حقوقو حفاظت له هغه سره تړلی دی نو د دی لامله (له وجی) ئی هدایت وفرمایه چه د میزان د ایښودلو مقصد هلته حاصلیږی چه نه د اخیستلو په وقت کښی زیات واخیست شی او نه د ورکولو په وقت کښی لږ ورکړ شی او نه د تلی په دواړو پلو او چابریو کښی هیڅ لږ والی او دیروالی ولید شی او نه د تللو په وقت دندی ووهله شی بلکه په ډیر دیانت - امانت او نیاو (عدل) سره سم او برابر وتللی شی.

تنبيه: زیاترو اسلافو او پخوانیو مشرانو د میزان له وضع څخه په دی ځای کښی د نیاو (عدل) ټینګوالی د عدل قیام مراد کړی دی یعنی الله تعالی له آسمان څخه اخیستی تر ځمکی او نورو هغو شیانو چه د دوی په منع کښی شته په هر شی کښی حقانیت او عدالت او مساوات قائم کړی دی او په اعلی درجی سره د هغو شیانو په منع کښی توازن او تناسب ساتی که په

کائناتو کښی د حق او عدل ساتنه ملحوظه نه وی نو د نړی (دنیا) او نړی والاو (دنیا دارو) او د گردو (تولو) کائناتو دا ټول انتظام او ساتنه او انضباط سره گډود کیده. نو ځکه پر مونږ بندگانو باندی هم لازم دی چه د عدالت او حقانیت په لاری سم او برابر لاړ شو او په هغی باندی مستقیم واوسو. د نیاو (عدل) او انصاف تلی ته هیڅ هسکوالی او ټیتوالی ور نه کړو. او نه پر چا باندی تجاوز او زیادت وکړو او نه د چا حق وساتو. په حدیث کښی راغلی دی چه «ځمکه او اسمان په عدل باندی قائم دی».

وَالْأَرْضُ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۝۱۰

او ځمکه غوړولی ټیټه کړی ده (الله) دپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی خلق په هغی باندی په آرامی او هوسائی (راحت) سره تگ وکړی. او راشه درشه ولری او خپل کاروبار دنده (وظیفه) قائمه وساتی.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۝۱۱ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ۝۱۲

په دی (ځمکی) کښی (دول دول - قسم قسم) میوی دی او خرماگانی دی خاوندانی د پوښو او (په دی ځمکه کښی دی دول دول - قسم قسم) دانی خاوندانی د وښو او (خاوندانی) د خوشبوئی ورقی د ښو وږمو.

تفسیر: یعنی میوی او دانی هم له ځمکی څخه راوځی او په غلو او دانو کښی دوه شیان وی. اول دانه چه هغه زیاتره د انسانانو خواړه دی. بل واښه چه هغه د بودگانو (حیوانانو) ازوغه (خوراکه) ده او ځینی نور شیان هم له ځمکی ځنی پیدا کیږی چه یا د خوړلو دپاره پکار راځی یا د خوشبوئی دپاره او د ښو وږمو او د نورو چارو او کار فائده ورڅخه اخیسته کیږی.

يَبَايِ الْأَعْرَابُ لَكُمُ الدُّنْيَا وَالدَّارُ الْآخِرَةُ ۝۱۳ وَأُولَئِكَ هُمُ الرَّاغِبُونَ ۝۱۴

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریدئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی ای پیریانو او انسانانو په پاس آیتونو کښی ستاسی د رب هغه عظیم الشان نعمتونه او د قدرت لوئی نښی چه بیان کری شوی تاسی به د هغو له منځه د کومو کومو خیزونو په دروغ گڼلو باندی غفردوالی او جرأت وکړئ ایا دا نعمتونه او نښی د نه منلو او د انکار وې (لائق) دی بلکه نه دی. عالمان د یوه صحیح حدیث په بناء سره لیکي «کله چه کوم سری دا آیت ولولی ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبُ﴾ یا ئ واورى نو داسی جواب دی ورکړی «الابشئ من نعمک ربنا نکذب فک الحمد» ای غمونو پالونکیه! مونږ د ستاسی هیڅ یو نعمت نه شو دروغ گڼلی مگر (تول) حمد او ثناوی ستاینی (صفتونه) تاته دی!.

تنبیه: که څه هم د پیری (جن) ذکر په تصریح سره رومبی نه دی راغلی لیکن د (انام) په لفظ کښی هغه شامل دی. او په ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِعِبَادُونَ﴾ کښی د دواړو پیدایش عبادت ته ذکر شوی دی. او وروسته له دی څخه پرله پسې د انسان او د پیری د پیدا کولو کیفیت راښی او له څو آیتونو څخه وروسته په ﴿سَنَفَعُ لَكُمْ آيَةَ الْقَتْلِ﴾ او ﴿يَمْعُرُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ﴾ کښی ئی په صراحت سره جن او انس مخاطب کری دی. دا قرائن داسی دلالت کوی چه دلته هم هغه دواړه مخاطبان دی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۖ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ۖ

پیدا کری دی (الله) انسان (آدم) له ختی کړنگیدونکی وچی څخه په شان د گودری او پیدا کری دی (الله) (پلار د) پیریانو (ابلیس) له خالصی شغلی د اور څخه چه دود (لوگی) ئی نه درلود (لرلو).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) بنی آدمانو پلار مو له خاوری څخه او د پیریانو پلار مو د اور له خالصو لمبو څخه پیدا کری دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبُ ۝۱۶

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: د «آلاء» ترجمه عموماً په نعمت سره کری شوی ده مگر ابن جریر رحمه الله علیه د غینو

اسلافو له روايته د هغه معنی په «قدرت» سره کړی ده نو ځکه په هر یوه ځای کېږي هر یوه معنی چه ښه سره لگېږي همغه معنی دی واخیسته شی دلته او له دی څخه په پخوانی آیت کېږي د دی دواړو مطلبونو معنی ښی ځکه چه جن او انس لره ئی د وجود په خلعت سره سرلوړی (سرفرازی) ښل او د لایعقل جماد څخه عاقل ناطق جوړول د الله تعالی لوی نعمت دی او د هغه د لامحدود قدرت ښی هم دی.

تنبیه: د ﴿فَإِنِّي الْآءَرْكِمَا تَكْذِبُنِ﴾ جمله په دی سورت کېږي یو دیرش ځلی تکرار شوی ده او په هر ځلی کېږي د یوه خاص نعمت په لوری اشاره شوی ده یا د عظمت او قدرت له شتونو څخه یو خاص شان ته توجه په عمل راغلی ده. داسی مکررات د عربو او د عجمو په خبرو کېږي دیر موندلی کېږي څه موده پخوا له دی څخه د «القاسم» په رساله کېږي مولینا شبیر احمد العثمانی یو مضمون تر دی عنوان لاندی چه «په قرآن مجید کېږي ولی تکرار شته» چاپ کړی ؤ په هغه کېږي ئی څو نظائر د عربو د لویو شعراؤ وړاندی او د تکرار په فلسفی باندی ئی بحث کړی دی چه دلته د هغه د بسط ځای نشته.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ۝۱۷

دی رب د دواړو مشرقونو لمر ختو د ژمی او ووری دی او رب د دواړو مغربونو لمر پریوتو د ژمی او ووری دی.

تفسیر: په اوړی او ژمی کېږي له کومو کومو ځایونو څخه چه لمر راخیژی او په کومو کومو ځایونو کېږي چه لمر پریوځی هم دغو ځایونو ته «مشرقیین» او «مغربیین» وایه شی چه د هم دی مشرقینو او مغربینو د تغیر او تبدیل څخه موسمونه او فصلونه پیدا کېږي. او راز راز (قسم قسم) انقلابات څرگندیږي د ځمکې هستیدونکیو ته له دی تغیراتو څخه په زرهاؤ گتی فوائد او مصالح ور رسیږي. نو د دوی بدلیل او یو د بل په ځای راتلل هم د الله تعالی لوی نعمت دی او د الله تعالی له لویو قدرتونو ځنی یو عظیم قدرت دی.

تنبیه: د دی آیت په وړاندی او وروسته کېږي د دوو شیانو ذکر شوی دی نو ځکه دلته د مشرقینو او مغربینو ذکر هم دیر خوندور او لطیف ښکاری.

فَإِنِّي الْآءَرْكِمَا تَكْذِبُنِ ۝۱۸ مَرْجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقَيْنِ ۝۱۹ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِي ۝۲۰

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږی تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی) بهولی ئی دی دوه بحرونه سیندونه
چه یو غای بشکاریری په منخ د دواړو کښی یوه پرده (د قدرت) ده چه نه
گدیږی یو په بل باندی.

تفسیر: یعنی هسی نه دی چه خوری او ترخی اوبه یو په بل باندی تیری وکری او د مخامخ خوا
په خاصیت کښی څه تزئید او تبدیل وارد کری یا د دی دواړو له یو غای کیدلو څخه دومره
اوبه زیاتوب وکری چه د طوفان او دویدلو ویره پیدا شی. د دی آیت د مضمون په نسبت څه
تقریر د «فرقان» د سورت په آخر کښی څمونږ دغه مبارک تفسیر کښی پخوا له دی څخه تیر
شوی دی هغه دی هلته وکوت شی!

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریدئ تری
ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). راوځی له دی دواړو څخه لؤلؤ او
مرجان پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب تاسی دروغ وایی (او منکریدئ
تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). او خاص دغه (الله) لره دی
بیری تلونکی نوی پیدا کری شوی لوری (اوچتی) په بحر سیند کښی لکه
لوی لور (اوچت) غرونه.

تفسیر: یعنی کشتی او بیړی که څه هم په ښکاره ستاسی جوړ کری شیان دی مگر ستاسی
جوړوونکی الله تعالی دی او همغه پاک الله تاسی ته هسی قوت - قدرت - ساز - او سامان درېښلی
دی چه د هغه په وسیله یواځی جهازونه بلکه په زرهاو نور شیان جوړولی شی. نو ځکه الله تعالی
ستاسی او ستاسی د گردو (تولو) مصنوعاتو او مملوکاتو څښتن (خاوند) او خالق دی او دا
گردد (تول) د هغه نعمتونه او د ده د قدرت دلائل او ښی دی.

تنبيه: دا جمله د رومبني جملی ﴿يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ﴾ الآية - په مقابل کښی ده یعنی د
سیند د تل (تحت) څخه هسی ښه شیان راوځی او د پاسه ئی داسی شیان رادرومی چه دا دواړه
په خپلو غایونو کښی د هغه لوی قدرت او نعمت گڼل کیږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَى

وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ
تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). تول هغه څوک چه په دی
(عُمکه) کښی دی فانی کیدونکی دی او باقی به پاتی شی ذات د رب ستا
چه خاوند د جلال لوئی دی او (خاوند د) اکرام عزت ورکولو - عظمت -
فضل - احسان دی.

تفسیر: د عُمکی او د آسمان گرد (تول) مخلوقات د حال په ژبی سره خپل حاجات او
اړتیاوی (احتیاجونه) له هغه الله تعالیٰ څخه غواړی هیڅوک د یوی رپی (ثانیی) له مخی هم د
الله تعالیٰ له مهربانی څخه بی پروا او مستغنی کیدی نشی او الله تعالیٰ هم سم له خپله حکمته او
قدرته د هر چا اړتیاوی (احتیاجونه) او حاجات پورته کوی هر وقت د هغه کار جلا (جدا) دی
او هره ورځ د ده شان او عظمت بل دی څوک وژنی - څوک ژوندی کوی - یو رنځوروی بل
جوړوی له یوه څخه اخلی او بل ته ئی ورکوی یو غای ودانوی او بله سیمه وړانوی لنده ئی دا
هر څه چه غواړی کوی ئی او د الله تعالیٰ په شئوناتو کښی داخل دی او هر شی چه کوی څوک
یی مخه نشی نیولی.

سبحان من تحیر فی صنعه العقول - سبحان من بقدرته يعجز الفحول

مر کوی ژوندی کوی دی څه شی چاری د ده

شین کوی شین وچ کوی زه دی شم واری د ده

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د ستاسی دروغ وایئ (او منکرېږئ
تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). سؤال غوښتنه کوی له دغه
(الله څخه د رزق د مغفرت او د نورو حوائجو) هر هغه څوک چه په آسمانونو
او په عُمکه کښی دی هره ورځ هر وقت دی په یوه کار کښی دی (د احیاء
او د افناء او د نورو).

تفسیر: یعنی د دنیا دا کارونه او دندی وظیفی ژر دی چه پای (آخر) ته به ورسیری وروسته له هغه ستاسی بل ژوندون او دوره شروع کیږی کله چه ستاسی د دی لویو جوړو او قافلو شمیر او لیک حساب او کتاب کیږی نو هلته به د گنهگارانو او مجرمانو پوره خبر واخیست شی او وفا لرونکی ته به ښه صله او انعام ورکاوه کیږی.

فَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا سَفَرُكُمْ أَتِيَهُ الثَّقَلَيْنِ ۖ فَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا
تُكَذِّبِينَ ۖ يُمَعِّشَرُ الْحَيُّ وَالْإِنْسُ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا ۖ وَالْأَنْفُذُونَ إِلَّا سُلْطٰنٌ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) ژر ده چه فارغ وزگار به شو مونږ (او قصد به وکړو حساب د) تاسی ته ای دوو درنو قبیلو (د انسانانو او پیریانو) پس په کوم یوه نعمت د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشی چه دا د الله له جانب نه دی) ای تولیو د پیریانو او د انسانانو که چیری قدرت لری تاسی چه بهر ووخی (وتبستی تاسو) له خندو (غارو) د آسمانونو او (له خندو د) ځمکی څخه پس ووخی وتبستی وبه نه وخی وبه نه تبستی تاسی مگر په قوت او زور سره (چه نه لی لری!).

تنبیه: په ﴿سَفَرُكُمْ﴾ کښی مقصود ویرول دی د خلقو د الله تعالی له جانب په حساب سره نه وزگاریدل دی له څه کار څخه په رښتیا سره ځکه چه نه مشغولوی الله تعالی یو کار له بل کار څخه یعنی که څوک وغواړی چه د الله تعالی له حکومت څخه وتبستی نو بی له قوت او غلبی څخه به څرنګه وتبستی آیا پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه بل څوک قوتمن او زورور شته؟ نو دی به چیری تبستی؟ بله باچائی او قلمرو کوم دی چه دی هلته لار شی برسیږه پر دی د دنیا معمولی حکومتونو ته هېڅوک بی سنده او رهداری (پاسپورت) نه پریږدی چه لار شی یا راشی نو الله تعالی به څرنګه چاته اجازه ورکړی چه بی له سنده بل چیری لار شی.

فَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا سَفَرُكُمْ أَتِيَهُ الثَّقَلَيْنِ ۖ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریری تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی داسی په ښکاره ډول (طریقه) به ګرد (تول) وړاندی او وروسته او لاندی باندی درزیی او پر هر شی باندی تاسی خبروی چه هر یو له دوی څخه لوی نعمت دی نو آیا تاسی به د دی لویو نعمتونو هیڅ قدر نه کوئ؟ او د الله تعالی هسی عظیم الشان قدرتونه به دروغ ګڼئ.

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٥٥﴾

وبه لیږلی شی په تاسی باندی خالصی لمبی له اوره او په لوګی (سره ګډ، یا خالی له اوره) بیا به تاسی مدد نشی کولی یو له بل سره په دفع د عذاب کښی.

تفسیر: یعنی کله چه په ګنګارانو باندی د اور صافی لمبی او د لوګی سره ګډی لمبی پریښودی شی نو هیڅوک به د هغو مخه نشی نیولی او نه به ئی په دفع پوهیږی او نه به د هغی سزا کوم بدل او انتقام اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی مجرمانو ته سزا ورکول او د هغوی د سزا بیان کول هم وفادارانو لره نعمت دی چه خلق د هغی د اوریدلو لامله (له وجی) له هغه جرم څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا یوه مستقل انعام دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر یوه آیت کښی مونږ ته یو نعمت راښوولی شوی دی چه ځینی ئی اوس نعمت دی او له ځینو څخه خبر ورکول هم نعمت دی تر څو له هغه څخه مونږ ځان وژغورو (وساتو)».

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٥٧﴾

بیا کله چه وچوی خیری شی آسمان نو وبه ګرځی ګل سور رنګ لکه سری خرمنی (یا د زیتون تیل).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به آسمان وچوی او رنگ به ئی لکه سره څرمن غوندی بریښی یا به په شان د تیلو د زیتون څلیدونکی پرقیدونکی وی نو دا به څه لوی هیبت وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْئَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌ ﴿٣٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) نو په دغه ورځ (د چاودیدلو څیریدلو د اسمان) کښی نه به پوښتیدل کیږی له گناه د دوی نه (نه) له انسانانو او نه له پیریانو.

تفسیر: یعنی له کوم سری یا پیری څخه به د هغه د گناه د معلومولو په نسبت څه پوښتنی نه کیږی. ځکه چه الله تعالی ته هغه ټول څرگند دی. هوا د الزام او توبیخ او وېرولو په ډول (طریقه) به پوښتنی ورځنی کوی لکه چه د جزء ۱۴ (حجر) د سورت په (۶) رکوع ۹۲ آیت کښی داسی راغلی دی ﴿قَوْلِكَ لَسْتَ لَهُمْ آجِبِينَ﴾ یا دا مطلب چه له قبر څخه د وتلو په وقت کښی هسی پوښتنی نه کیږی او له هغه څخه وروسته پوښتنه له هغه څخه منافی نه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾ يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پیژندل کیږی گنهکاران (کافران) په علامو نښو د دوی سره.

تفسیر: یعنی د بنو (څیرو) له توروالی او د سترگو د شینتوب به مجرمان پخپله پیژندل کیږی. لکه چه مؤمنان مسلمانان به د اوداسه او لمانځه د نښو په لرلو سره له لری هر چاته ښکاری او د عباداتو انوار او آثار د هغوی سینگار زیاتوی.

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾

نو وېه نیولی شی (دغه منکران) په (ویښتو د) وچولی (تندی) سره او په

قدمونو سره (او ویه غورخولی شی په اور کښی).

تفسیر: یعنی غځینی به له پیکو (موی پیشانی) څخه او غځینی به له پښو څخه نیسی، په دوزخ کښی به ئی اچوی او په راجکودلو سره ئی د اور په لوری کش کوی. یا د هر مجرم پندی او هډوکی ماتاوه شی او د هغوی وچولی (تندی) له پښو سره یو ځای کاوه شی او په غنځیرونو او نورو سره ئی تړلی په دوزخ کښی غورځاوه شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) دا دوزخ دی هغه چه دروغ به ئی ویل په ده سره مجرمانو (کافرانو).

تفسیر: یعنی هلته به داسی ورته ویل کیږی چه دا هغه دوزخ دی چه په دنیا کښی ته د هغه له وجود څخه منکر وی.

يُطَوَّفُونَ فِيهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ ﴿٣٠﴾

گرځی به دوی په منع د دوزخ او په منع د اوبو ډیرو تودو ډیرو گرمو کښی.

تفسیر: یعنی کله به د اور او کله به د ډیرو تودو او ایشیدلو اوبو عذاب مومی (اعاذنا الله منها ومن سائر انواع العذاب) « ای لویه څښتنه! (خاونده) له دی دوو رېرو (تکلیفونو) او له نورو رېرو (تکلیفونو) څخه مو تل وساتی! ».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾ وَلَمَّا خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتٍ ﴿٣٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب خپل دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او هغه لره چه ویرېږی (په وقت د گناه کښی) له ودریدلو څخه په مخ د رب خپل کښی (حساب ته) دوه جنتونه دی.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه په دنیا کښی له دی خبری څخه ویرېده چه زه به یوه ورځ د خپل

پاک پروردگار په مخ کښی ودرېوم او د یوی یوی ذری او ککی شمیر به ورکوم او له دی ویری
څخه به ئی د الله تعالی له نافرمانی څخه ځان ساته او د تقوی په سمه لاره باندی به ئی تگ
کاوه نو ځکه هسی سړیو ته دوه عالیشان جنتونه ورکول کیږی چه د هغو صفتونه لاندی راځی.

فَيَأْتِي الْآءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٥٨﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٥٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری
ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). (هسی جنتونه) چه خاوندان د
دیرو دیرو ځانگو دی.

تفسیر: یعنی په جنت کښی د مختلفو اقسامو راز راز (قسم قسم) میوی به وی او د ونی ځانگی
به دیرو میوی او ښه سیوری لری.

فَيَأْتِي الْآءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٦٠﴾ فِيهِمَا عَيْنُونِ مَّجْرَيْنِ ﴿٦١﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری
ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). په دی دواړو (جنتونو) کښی به
دوه چیني وی چه بهیږی به (هر چیرته ئی چه غواړی دوی).

تفسیر: چه اوبه ئی نه لږی کیږی او نه وچېږی او تل بهیلونکی دی او هر چیری چه د دی
جنتی زړه وغواړی هلته ځی د دغو چینو نومونه دا دی «تسنیم» او «السبیل».

فَيَأْتِي الْآءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٦٢﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٌ ﴿٦٣﴾ فَيَأْتِي الْآءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٦٤﴾ مُشْكَيْنَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ﴿٦٥﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری
ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دی دواړو (جنتونو) کښی به له
هری میوی (آشنا نا آشنا وچه لمده او نور) دوه دوه قسمه وی پس په کوم
یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او تری منکرېږئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پر هسی فرشونو باندی چه استرونه د

هغو به له ورېښمو کلکو څخه به وی

تفسیر: کله چه د هغه استر له کلکو ورېښمو څخه وی نو له هغه ځنې دی اټکل او قیاس وکړ
شی چه د هغه مخ به له څه نرم او پاسته ورېښمین او ښه توکی څخه وی؟

وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ دَانِ ۝

او انول (شو کول) (د میوی د دغو) دوو جنتونو به تر لاس لاندی وی.

تفسیر: چه د هغو انول (شو کول) دانه دانه کول به دیر آسان وی په ولاړه - ناسته - ملاسته او په
هر یوه حالت او ډول (طریقه) چه جنتیان وغوړی تولولی شی او له هغو څخه په زړه پوری
خوند اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ فِيهِنَّ قِصْرٌ لِّلْغُرُفِ ۝ لَهُنَّ فِيهَا بِرُفُفٌ ۝ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د قاسی دروغ وایی (او منکرېوئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) په دغو (جنتونو) کښی به بند
کوونکی د سترگو (حوری) وی چه نه وی مسه کړی دوی لره انسان پخوا له
دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری.

تفسیر: یعنی د هغو عصمت ته د هیچا گوته نه ده رسیدلی او نه دوی پرته (علاوه) له خپلو
میرو (خاوندانو) څخه د نورو په لوری خپلی سترگی غړوی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ كَانَهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالرَّجَاجُ ۝ فَبِأَيِّ الْآلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د قاسی دروغ وایی (او منکرېوئ ای
انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) گواکی دغه (حوری) یاقوت لعل وی

(په صفائی) او مرجان وی (په سپین والی کښی). پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی هسی خوشرنګی او بیش بها او قیمتداری به وی.

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ۝۱۰

نه ده جزاء بدل د احسان نیکی مګر احسان نیکی ده.

تفسیر: یعنی د ښو بندګانو بدل پرته (علاوه) له ښه ثوابه بل څه کیدی شی؟ دی جنتیانو په دنیا کښی د الله تعالی داسی ډیر ښه عبادتونه کړی و ګواکي هغوی الله تعالی پخپلو سترګو سره لیدو او الله تعالی هم هغوی ته انتهای بدل ورکړ. لکه چه د سجدی د سورت په دوهمه رکوع کښی راغلی دی ﴿فَلَا تَكْفُرْ نَفْسٌ نَّاسِئَةً لِّمَنْ قُوَّةٌ أَعْيُنٌ﴾ ښائی په دی کښی د هم دی لیدو دولت ته اشاره او نغوته وی والله اعلم.

فَيَأْتِي الْآءَ رَبِّكُمَا تُكَذِّبُ ۝۱۱ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَيْنِ ۝۱۲

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) او بی له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دی.

تفسیر: ښائی وړاندنی باغ مقربینو لره وی او دا دوه باغونه ښو دلو (اصحاب یمین) لره وی.

فَيَأْتِي الْآءَ رَبِّكُمَا تُكَذِّبُ ۝۱۳ مُدْهَمَّائَتَيْنِ ۝۱۴

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) تک تور به وی (له ډیر شینوالی څخه).

تفسیر: یو څیز چه ډیر زیات شین شی توروالی ته اوړی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٦٧﴾ فِيْهٖمَا عَيْنٌ نَّظَّافَتَيْنِ ﴿٦٨﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٦٩﴾ فِيْهٖمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٧٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (جنتونو) کښی دوه چینۍ جوش وهونکی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (دوه جنتونو) کښی هر راز (قسم) میوی او خرما او انار.

تفسیر: خو د دنیا په نرگسو (انارو) او کجورو (خرماؤ) باندی دی قیاس ونه کرل شی ولی چه د هغو میوو کیفیت او څنگوالی بل رنگ دی او یواځی پاک الله ته معلوم دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٧١﴾ فِيْهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (تولو جنتونو) کښی حوری پیمخی نیکی ښائسته.

تفسیر: یعنی په دغو څلور واړو جنتونو کښی به پیغلی وی ښی رشی پیمخی پیمخی ښکلی (خوبصورت خوب سیرت).

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٧٣﴾ حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) حوری به وی پتی کړی شوی په خیمو کښی.

تفسیر: له دی څخه راښکاری چه د ښځی لویه بزرگی او صفت ستر او پرده ده او ښځی اصلی ډول او سینگار په کور او په پرده کښی دی، او ښائی چه پخپلو کورونو کښی درنی لکه مرغلری ناستی وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ لَمْ يَطِئْتُهُنَّ أَنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٢٨﴾
 فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ مُتَكِبِينَ عَلَى رُفُوفٍ خُضِرَ وَعَبَقَرِيٌّ
 حِسَانٌ ﴿٣٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣١﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٣٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریدئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) چه نه به وی مسه کړی دوی لره سری پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری. پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکریدئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تکیه کوونکی به وی دوی پر بالبتونو شین رنگو باندی او په فرشونو نفیسو عمده ؤ بنائسته ؤ باندی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او تری منکریدئ ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی). برکت ناک دی نوم د رب ستا چه خاوند د لوئی سترتوب او د عزت ورکولو انعام دی.

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په خپلو وفادارانو باندی دومره احسان او انعام فرمائی نو غور وکړئ چه په گردو (تولو) نعمتونو کښی اصلی ښه والی د ده د پاک نامه له برکته په لاس راځی او د ده د نوم اخیستلو په وسیله دا نعمتونه حاصلیږی. بیا وپوهیږئ په هغه نامه کښی چه دومره برکت وی نو په مسمی کښی به ئی څومره برکات او حسنات وی.

ونسأل الله الكريم الوهاب ذا الجلال والاكرام ان يجعلنا من اهل الجنة الاولين آمين.

تمت سورة الرحمن بفضل الله الملك المنان فله الحمد والمنة

سورة الواقعة مكية الا آيتي (۸۱) و (۸۲) فمدنيتان وهى ست وتسعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۶) تسلسلها حسب النزول (۴۶) نزلت بعد سورة «طه».

د «الواقعة» سورت مكى دى بى له (۸۱) و ۸۲ آيتونو چه په مدينه كښى نازل شوى دى (۹۶) آيتونه او درى ركوع لرى.

په تلاوت كښى (۵۶) او په نزول كښى (۴۶) سورت دى وروسته د (طه) د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝۱ لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۝۲

کله چه واقعه شى واقع کيدونكى (قيامت) نشته پيښيدلو د هغى لره هيڅ نفس دروغ کوونكى (او انکار کوونكى لکه چه به و تری منکر په دنیا کښى).

تفسیر: يعنى کله چه قيامت شى نو دا به ښکاره شى چه هغه يوه رښتيا خبره وه او هيڅوک ئى مخه نشى نيولى او نه ئى بېرته شړلى شى او هسى دعوى چه الله تعالى مری نه ژوندی کوی او نور گردد (تول) دروغ ثابتیږی. هيڅوک د دروغو په تسلى او په غلطو دادينو (تسلو) د هغى وپروونكى ورځى له ربړو (تکليفونو) او عذابونو څخه څه څيز نشى لږولى.

خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ۝۳

(قيامت) ښکته کوونكى دى (د کفارو په جحيم) پورته کوونكى دى (د ابرارو په نعيم).

تفسیر: يعنى يوه ډله به پورته بيوله کيږی او بله ډله به ښکته شړله کيږی او لوی متکبران چه په دنیا کښى دوى خپل ځانونه لوی گڼل د اسفل السافلين په لورى راښکودل شى او د دوزخ په اور کښى به سوځی او ډيرو متواضعينو او له الله تعالى څڼى وپريدونکيو ته به چه په دنیا کښى به وړوکى او حقير ښکاريدل د ايمان او صالح عمل په وسيله د جنت لوړ (اوچت) ځايونه وربښل کيږی.

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا ۖ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۖ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ۖ

کله چه و خوځولی شی ځمکه په لړځولو سختو سره او وریژول شی غرونه په ریژولو سختو سره (داسی چه توتی توتی شی) نو شی به دا غرونه یوه دوره خوره کړی شوی.

تفسیر: یعنی په ځمکه کښی به سخته ریږدیده (زلزله) پیدا شی او گرد (تول) غرونه به توتی توتی شی او له بشرکو څخه به ئی هسی دوری او گردونه پورته کیږی چه توله دنیا به په هغه کښی دوپیږی.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ

او شی به تاسی صنفونه دری (دوه جنتیان او یو دوزخیان).

تفسیر: یعنی د قیامت له وقوع څخه وروسته گرد (تول) خلق په دری برخو ویشل کیږی - دوزخیان - عام جنتیان او د مقربینو خواص چه د جنت په اعلیٰ درجاتو رسیږی وروسته د دی دری واړو ذکر په مجمل دول (طریقه) سره راځی - او بیا د هغو احوال په تفصیل سره بیانپیږی.

فَأَصْحَابُ الِیْمَنَةِ لَا مَّا أَصْحَابُ الِیْمَنَةِ ۖ

پس یاران ملگری د ښی لاس خومره ښه دی یاران ملگری د ښی لاس.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د عظیم عرش په ښی خوا کښی وی او هغوی د میثاق اخیستلو په وقت کښی هم د آدم علیه السلام له ښی خوا څخه ایستلی شوی ؤ او د هغوی اعمالنامی هم د هغوی په ښی لاس کښی ورکولی کیږی او پرښتی ئی هم د دوی له ښی لاس څخه اخلی نو هغه ورځ د دوی ښه والی او برکت دیر زیات او د دوی مرتبه به دیره لوړه (اوچته) وی. ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د معراج په شپه کښی د هم دوی په نسبت داسی یوه ننداره کړی وه چه آدم علیه السلام به کله چه خپل ښی لاس ته کاته نو مسکیدل او تبسم به ئی کاوه او کله چه به ئی خپل کین لاس ته کتل نو له ژړا پوری راوری کیده. نو دغه اصحاب الیمین خورا (دیر) ښه نیک بختان دی او د داسی ښو درجو او نعمتونو خاوندان دی چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَةِ ①

او یاران ملگری د کین لاس خومره بد سپک دی یاران ملگری د کین لاس.

تفسیر: یعنی دا خلق د آدم علیه السلام له کینی خوا خخه ایستلی شوی او د عرش عظیم په کینی خوا کینی ودرول شی او د دوی اعمالنامی هم په کین لاس کینی ورکولی کیږی او پرېستی شی د هغوی له کین لاس خخه کش کوی نو دوی ډیر بدبخت او په ډیرو رېرو (تکلیفونو) او نحوستونو اخته دی. چه هر شوک پری تعجب کوی.

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ② أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ③ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ④

او پرمبې کیدونکی (حسناتو ته) هم دوی پرمبې کیدونکی دی (جنت ته) هم دوی نژدی کړی شوی دی (الله ته) په جنتونو د نعمتونو کینی به وی.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه په دنیا کینی د علمیه و او عملیه و کمالاتو او د تقوی د مراتبو لامله (له وجی) وړاندی وی نو په آخرت کینی به هم د شی لاس له دلی خخه وړاندی تیریږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته خپژی نو دوی به د الله تعالی په رحمتونو او تقرب او وجاهت په مراتبو کینی له گردو (تولو) خخه په مخ کینی وی. او ابن کثیر رحمة الله علیه وائی چه دا خورا (ډیر) منلی سری به پیغمبران رسولان - صدیقان - شهیدان وی چه الله تعالی ته به مخامخ ودریږی.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ⑤ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ⑥

لویه ډله به وی له اولینو پرمبنيو خخه او لږ دی له آخرینو وروستنیو خخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پرمبې شی پرمبني امتونه یاد کړل او وروسته شی دا (محمدي) امت یاد کړ یا به له وړاندی او وروسته خخه د هم دی محمدي صلی الله علیه وسلم امت مقدم او مؤخر کسان مراد وی یعنی اعلی درجه سری پخوا ډیر و او وروسته به لږ کیږی». تنبیه: زیاترو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کینی دا دواړه احتمالات بیان کړی دی خو حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه دوهم احتمال ته ترجیح ورکړی ده او په روح المعانی کینی له طبرانی او نورو خخه د ابوبکره په سند حسن سره یو حدیث نقل کړی دی چه په هغه کینی نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په نسبت داسی فرمایلی دی «هما جميعا من هذه الامة - دا گرد (تول) به له هم دی امت خخه وی» والله اعلم.

ابن کثیر رحمة الله عليه له دی آیت شخه یو دریم مطلب هم اخیستی چه مونږ ته هغه غوره ښکاری یعنی د هر امت په وړاندینیو پیږیو (طبقو) کښی د نبی د صحبت یا د قرب عهد له برکته اعلیٰ درجه مقربین هومره چه زیات وی په وروستنیو پیږیو کښی ئی دومره نه پاتی کیږی. په هم دی مضمون ځمونږ د پاک پیغمبر شخه هم یو حدیث داسی روایت شوی دی «خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم» هو! که د ابوبکره حدیث صحیح وی لکه چه په روح المعانی کښی شته نو ښکاره ده چه همغه مطلب به ټاکلی (مقرر کری) شی.

عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ۝۱۵

ناست به وی (جنتیان) په تختونو اوبدلیو شویو جړاو کریو شویو په زرو جواهرو باندی.

تفسیر: چه دغه جنتی تختونه په سپڼسو (تارونو) د سرو زرو (طلاؤ) او جواهرو سره اوبدلی شوی وی.

مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَّقِلِينَ ۝۱۶

چه تکیه وهونکی به وی (جنتیان) په هغو (تختونو) باندی مخامخ کیناستونکی یو بل ته.

تفسیر: یعنی د دوی کیناستل به په داسی یو ډول (طریقه) سره وی چه د هیڅ یوه شا به د بل په لوری نه وی او یو به د بل په لیدلو سره خوشالېږی.

يُطَوَّفُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانُ مُخَلَّدُونَ ۝۱۷

گرځی به په دوی باندی (دپاره د خدمت) هلکان تل پاتی کیدونکی (په هلکوالی سره).

تفسیر: یعنی د دوی د خدمت دپاره به هسی هلکان ټاکلی (مقرر) شوی وی چه تل به هغوی به همغه یوه صحیح او اندازه عمر او منگ وی او گرځی به دغه هلکان پر دغو جنتیانو.

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقٍ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ۝۱۸ لَا يُصَدَّ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ۝۱۹

په گلاسونو او په کوزو سره او په کاسو لوښیو سره له صافو پاکو شرابو بهیدونکیو څخه چه نه به سر خوړیږي له دغو (شرابو) او نه به بی هوشه کیږي چتی (بیکاره) وئیږي (تری).

تفسیر: یعنی ډیر ښه او پاک شراب چه د هغو قدرتی چیني به په جنت کښی بهیږي او د هغو له څښلو څخه به نه به سر کښی خوړ پیدا کیږي او نه به ئی څښونکی چتی (بیکاره) او ابلتی خبری کوی ځکه چه په هغو کښی به نشه نه وی او یواځی د خوښی - سرور - خوند - لذت او خوشالی څخه به ډک وی.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ^{۲۰} وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ^{۲۱}

او (گرځي به په دوی باندی هلکان په) میوو له هغه راز (قسم) چه ئی خوښوی (جنتیان) او غوښو د مرغانو سره له هغه ډوله (قسمه) چه زړونه ئی غواړي.

تفسیر: یعنی هر کله ئی چه هره میوه زړه وغواړي او هر راز (قسم) غوښه ئی چه خوښه وی بی له زحمته او تکلیفه هغه ورته رسیږي.

وَحُورٍ عِينٍ^{۲۲} كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ^{۲۳}

او (گرځي به په دغو جنتیانو باندی) حوری پیمخې غتی سترگی په شان د لؤلؤ مرغلرو ساتلیو شویو په پوښو (غلافونو) کښی.

تفسیر: یعنی لکه صافی او پاکي مرغلری غوندی چه د هیش گرد او ډورو اثر او اغیزه به په کښی نه وی.

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^{۲۴} لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا^{۲۵}
إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا^{۲۶}

جزاء بدل ورکول دی په هغو چه ؤ دوی چه کول به ئی (له حسناوو په دنیا کښی) نه به اوری دوی په دغه (جنت کښی) چتی (بیکاره) خبری او نه د گناه خبری مگر اوری یوه خبره سلام سلام (یعنی تل به سلام اچوی جنتیان یو په بل باندی په جنت کښی).

تفسیر: یعنی چتی (بیکاره) خبری - لغویات او واهیات به هلته بیخی نه وی او نه به شوک دروغ وائی او نه به پر چا باندی تهمت او تور ترل شی یواځی له هری خوا څخه د سلامونو غږونه پورته کیږی چه جنتیان به یو بل ته سلامونه اچوی او پرښتی به هم دوی ته سلامونه اچوی او د الله تعالی سلامونه به هم دوی ته ورسیږی چه هغه خورا (دیر) د عزت او احترام صورت لری او په دیر اعزاز او اکرام سره اجرا کیږی او د سلام په دی دیر والی کښی دی خبری ته اشاره ده چه وروسته له هغه چه تاسی دی ځای ته ورسیږی. له هر راز (قسم) ربرو (تکلیفونو) او مصیبتونو څخه ساتلی او گرد (تول) هلته له هر راز (قسم) پیښو څخه محفوظ - صحیح او سالم پاتی کیږی او هیڅ قسم آزار - درد او مرگ به نه دررسیږی او له فناء څخه به د تل دپاره ساتلی بی.

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ۖ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ۖ

او ملگری یاران د ښی لاس څومره ښه دی ملگری یاران د ښی لاس په بیرو بی اغزیو کښی به وی.

تفسیر: چه په راز راز (قسم قسم) خوندورو گلابو کښی پتی وی.

وَطَلِّمٌ مَّنْضُودٍ ۖ وَظِلٌّ مَّنْدُودٍ ۖ

او په کیلو له بیخه تر سره ډکو کریو شویو کښی به وی او په سیوریو اوږدو کریو شویو همیشه ؤ کښی به وی.

تفسیر: یعنی نه د لمر تکلیف وی او نه د گرمی او نه د یخنی له لاسه کوم زحمت وررسیږی. نه په تیاره وی تل به هسی وقت وی لکه چه د لمر ختو له وقت څخه لږ څه پخوا وی، او هسی یو برابر او ښه اوږد سیوری وی چه دیر گړندی آس به په پنځه سوو پرله پسې کلونو تگ سره نشی تری وتلی.

وَمَاءٌ مَّسْكُوبٌ ۖ وَفَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ ۖ لَا تَمْقُوعَةٌ ۖ وَلَا مَنُوعَةٌ ۖ

او په اویو بهیدونکیو توئیدونکیو همیشه ؤ کښی به وی او په میوو دیرو
کښی به وی چه نه به قطع کولی کیږی په هیڅ وقت او نه به منع کولی
کیږی په هیڅ عذر سره.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) میوی به وی چه پرته (علاوه) له جنتیانو څخه به هیچا گوتی نه
وی وروږی او نه به چا پری کړی وی او نه د دنیا د موسمی میوو غوندی وی چه کله وی او کله
نه وی او نه به په کښی څه دیل او انقطاع پېښیږی بلکه تل ښه او تاندی او خوندوری میوی
موجودی وی او بلاممانعت او تکلف به هر وقت ورتقدیمیږی.

وَفُرش مَرْفُوعَةٌ

او په فرشونو اوچتو کړیو شویو کښی به وی (په پالنگونو باندی).

تفسیر: یعنی خورا (دیر) پریر (غت) او جگ (وچت) به وی او له ظاهری او باطنی حیثیته به
هم خورا (دیر) ښه اعلیٰ عمده او هسک (اوچت) وی.

إِنَّا أَنشَأْنَهُنَّ إِنشَاءً ۖ فَجَعَلْنَهُنَّ أَجْجَارًا ۖ عُرُبًا أَتْرَابًا ۚ لِلْأَصْحَابِ الْيَمِينِ ۖ

بیشکه مونږ نوی پیدا کړی دی دغه حوری په یوه ښه پیدا کولو سره نو
گرځولی مو دی دوی بکری پیغلی عاشقانی (پر جنتیانو خاوندانو خپلو)
همزولی (په خپل مابین کښی) دپاره د ملگرو یارانو د ښی لاس.

تفسیر: یعنی حوری او د دنیا ښځی چه په جنت کښی سره گدیږی نو هلته د دی دنیا د ښځو
پیدائش وده او ښائست به د الله تعالیٰ په قدرت هسی وی چه تل به پیمخی - پیغلی ښائسته او په
زړه پوری وی او د هغوی خبری اتري طرز - اداء انداز او طبیعی مینه د خپلو میرو (خاوندانو)
شوق ځان ته ورکش کوی. او تل به دوی د خپلو میرو (خاوندانو) سره همزولی هم منگی (هم
عمر) او هم فکره وی.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۖ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ۖ

(اصحاب الیمین به) لویه دله وی له اولینو رومنیو خلقو شخه او لویه دله به وی له آخرینو وروستنیو خلقو نه.

تفسیر: یعنی اصحاب یمین په پخوانیو کښی هم ډیر و او په وروستنیو کښی به هم ډیر وی.

وَأَصْحَابُ الشَّامِ ۚ مَا أَصْحَابُ الشَّامِ ۚ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ۖ وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ۖ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ۖ

او ملگری یاران د کین لاس خومره بد دی ملگری یاران د کین لاس په اور تاوده کښی به وی او په سوځوونکیو اوبو کښی به وی او په سیوری کښی به وی د لوگی ډیر تور چه نه به بیخی سړی وی او نه به د عزت راحت وی.

تفسیر: یعنی د دوزخ د اور تک تور لوگی به پورته کیږی او دوی به د هغه لوگی تر هغه سیوری لاندی ودرول کیږی چه هلته به دوی ته هیڅ یو جسمانی او روحانی آرام او هوسانی (راحت) نه رسیږی. نه به یخنی وررسیږی او نه به هغه د پت او عزت سیوری وی. ډیر ذلیل او خوار به د هغه سیوری تر سوځوونکی براس (بخار) لاندی په رږو (تکلیفونو) اخته وی. دا د هغوی د دنیوی خوشالی بدل دی چه هغوی د هغه په غرور او ضد سره د الله تعالی او د هغه د رسول مخالفت کاوه.

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ ۖ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ ۖ

(دا عذابونه په سبب د دی و چه) بیشکه دوی و پخوا له دی شخه په دنیا کښی ودان کړی شوی په نعمتونو کښی خوشال او و دوی چه دوام اصرار ضد به ئی کاوه پر گناه لویه (کفر) باندی.

تفسیر: هغه لویه گناه - کفر او شرک او د انبیاءو تکذیب یا هسی دروغ قسمونه دی چه وائی

ئی «له مرینی شخه وروسته هیخ کله بیا ژوندون نشته» لکه چه د جزء ۱۴ (نحل) د سورت په پنځمه رکوع ۳۸ آیت کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَاقْسُوا لِلَّهِ جَهَنَّمَ لَا يُبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ﴾

وَكَاذِبُونَ لَا يَدْرُسُونَ كُنَّا تَرَابًا وَعِظًا مَاءِ إِيَّاكَ الْبُعُوثُونَ ﴿٣٧﴾
أَوَابَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٣٨﴾

او ؤ دوی چه ویل به ئی آیا کله چه مړه شو مونږ او شو خاوری او هډوکی آیا بیشکه مونږ به بیا خامخا راپورته کړی شو او پلرونه غمونږ رومبنی هم (به بیا ژوندی راپورته کیږی؟ بلکه نه کیږو!).

تفسیر: هغه مری هم ژوندی کیږی چه له مونږ شخه پخوا مړه شوی دی یعنی دا خبره د چا په فکر او پوه کښی راتلی شی.

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٣٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتٍ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٤٠﴾

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه چه رومبنی (خلق) او وروستنی (خلق) به خامخا گرد به ټول کړل شی وقت د ورځی معلومی ته (چه قیامت دی).

تفسیر: یعنی د قیامت ورځ چه د هغی وقت یواځی الله تعالی ته ښکاره دی او د ده په علم کښی مقرر او مقدر دی.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَنتُمُ الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٤١﴾ لَا تَكُلُونَ مِنْ شَجَرٍ
مِّنْ زَيْتُونٍ ﴿٤٢﴾ فَمَا لُتُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٤٣﴾

بیا به بیشکه تاسی ای گمراهانو دروغ ویونکیو خامخا خوړونکی به یی (په دوزخ کښی) له ونی د زقوم شخه پس دک کوونکی به یی له هغی (ونی) شخه گیدو خپلو لره.

تفسیر: یعنی کله چه د لوړی له لاسه تره‌ور (مضطرب) شی نو دا ونه دوی ته د خوړلو دپاره

ورکوله کیږي او دوی به له هغې څخه خپلې کیدي دکوی.

فَشْرَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝ فَشْرَبُونَ شُرَبَ الْهِيمِ ۝

پس څښونکي به یې تاسې په هغه (زقوم خورلی شوی) باندې له اوبو سوځوونکیو څخه پس څښونکي به یې (په شان) د څښلو د اوبانو دیرو تېرو.

تفسیر: یعنی هسې چې اوبې په دیره سخته گرمې کښې د دیرې تندې له لاسه وروسته له دې چې څو ورځې ئې اوبه نه وي څښلې او بیا اوبو ته ورورسېږي نو اوبه په دیره وارخطائې سره داسې څښي چې یو څاڅکي هم نه تری پاتې کیږي. دوزخیان به هم داسې هغه سوځوونکي اوبه څښي چې د هغوی خولې به ټاکي او کولمې به ئې توتی توتی لویږي. (العیاذ بالله).

هَذَا نَزْلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝

دا (خوړل او څښل چې ذکر شول) میلستیا د دوی ده په ورځ د جزاء انصاف کښې.

تفسیر: یعنی د انصاف اقتضاء هم داسې ده چې د هغو منکرانو میلستیا هم دا راز (قسم) وکړه شی.

فَخَنُّ خَلْقُكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ۝

مونږ پیدا کړي یې تاسې (له نشتوالی څخه) نو ولی تاسې باور یقین نه کوئ په ژوندون پس له مرگه.

تفسیر: یعنی دا خبره ولی نه منئ چې پخوا هم پیدا کوونکي الله تعالی دی او بیا هم پیدا کوونکي همغه الله تعالی دی.

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ۝ أَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ۝

آیا وینئ تاسې (چې خبر را کړئ له) هغه اوبو څخه چې څڅوی ئې تاسې (آیا پر رحمونو د ښځو خپلو کښې) آیا پیدا کوئ تاسې له دغه (منی نه بشر)

که یو مونږ پیدا کوونکی (د ټولو موالیدو بلکه ته ئی خالق ای الله).

تفسیر: یعنی د میندو په رحم کښی له نطفی څخه سړی څوک جوړوی هلته ستاسی هیڅ ظاهری تصرف نه چلیږی او د هیچا یو ښکاره لاس نه وررسی او نه څه تصرف پکښی کولی شی. بیا نو پرته (علاوه) له مونږ څخه بل څوک دی چه له هغه یوه شاڅکي اوبو څخه هسی ښکلی شکل جوړوی؟ او بیا په هغی کښی سا او روح اچوی (فتبارک الله احسن الخالقین والحمد لله رب العالمین).

نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ

مونږ مقدر کړی مو دی په منځ ستاسی کښی (ای مخلوقاتو) مرگ .

تفسیر: یعنی ژوند ښل - وژل او نوری گردی (ټولی) چاری ځمونږ په قدرت او قبضه کښی دی کله چه د وجود او د عدم واک او اختیار ځمونږ په لاس کښی دی نو وروسته له مړینی ژوندی کول هم مونږ ته کوم گران کار نه دی.

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ۖ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ۖ

او نه یو مونږ عاجز چه څوک تیری راباندی وکړی له دی نه چه پیدا کړو بدل ستاسی (نور خلق) پشان ستاسی او مونږ راپورته پیدا کړو تاسی په هغو (صورتونو سره) چه تاسی به علم نه پری لرئ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی تاسی به بلی نری (جهان) ته بیایو او ستاسی په ځای به نور خلق ودروو.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ۖ

او خامخا په تحقیق پوهیدلی یئ تاسی په پیدا کیدلو رومینیو باندی نو ولی نه یادوئ پند نه اخلئ (د دغه الله تعالیٰ په قدرت او یقین نه کوئ په بیا

پیدا کولو باندی).

تفسیر: یعنی همغه رومبني پیدائش په یاد کری او د هغه له مخی او اټکله دا دوهم پیدائش هم قیاس کری!

أَفَرَأَيْتُمُ مَا تَحْرَثُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّكُمْ تَزْرَعُونَهَا أَمْ عَنِ الزُّرْعُونَ ﴿٢٨﴾

آیا پس وینئ (چه خبر را کړی ماته) هغه چه کری ئی تاسی. آیا تاسی زرغونوی هغه (کړلی شوی) که مونږ یو زرغونوونکی (پخوونکی د هغه بلکه ته ئی ای الله).

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره خو تاسی تخم شیندئ ولی دننه په ځمکه کښی د هغه پالل او د هغه زرغونول او له هغه څخه یو تک شین کښت (فصل) جوړول او بیا هغه گتور (فائده مند) گرځول د چا کار دی؟ د دی په نسبت خو تاسی ظاهری او سطحی دعوی هم نشئ کولی چه هغه ځمونږ تیار کړی شوی شی دی.

لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّا الْبُغْرَمُونَ ﴿٣٠﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٣١﴾

که اراده وفرمایو مونږ نو خامخا وبه گرځوو مونږ هغه (کښت (فصل) لره چه کړلی دی تاسی بی دانه بی حاصله) وچ واښه ذره ذره نو وبه گرځئ تاسی تعجب کوونکی او ویونکی د دی خبری بیشکه مونږ خامخا تاوان کړی یو (په زراعت خپل کښی) بلکه مونږ محروم بی برخی کړی شوی یو (له رزق نه).

تفسیر: یعنی د کښت (فصل) له پیدا کولو څخه وروسته د هغه محفوظ او باقی پاتی کیدل هم ځمونږ کار دی که مونږ وغواړو نو کوم یو آفت ورولیږو چه په هغه سره گرد (تول) کښت (فصل) خاوری ایری شی او بیا به تاسی خپل سر پخپلو لاسونو نیولی ژاړئ او پخپلو منځونو کښی به سره ناست راز راز (قسم قسم) خبری به جوړوئ! او وایئ به چه خانه! تاته خو سړکال ډیر لوی تاوان او جنجال در رسیدلی دی که رښتیا پوښتنه کوئ نو زه بالکل خوار او فقیر او تش لاس پاتی شوی یم.

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٢٨﴾ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ
السَّمَاءِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٢٩﴾

آيا پس وينئ (چه خبر را كړئ) تاسی اوبه هغه چه څښئ ئی تاسی (او ژوند پری تړلی دی) آيا تاسو نازلې كړی دی هغه لطیفی خوړی (اوبه) له سپینو وریځو څخه كه مونږ نازلوونكی رابښكته كوونكی یو (د هغو اوبو؟ بلكه ته ئی ای الله!).

تفسیر: یعنی باران هم ځمونږ په حكم سره وریږی او د ځمكی په خزانو كښی هغه اوبه هم مونږ ټولوو آيا تاسی څه زور او قوت لرئ چه اوبه جوړی كړئ؟ یا ئی په زور او زاری له وریځو څخه ووروئ؟

لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٣٠﴾

كه اراده فرمایو مونږ نو وبه گرځوو دا (اوبه) تروی ترخی نو ولی شكر نه وباسئ (تاسی په دغو نعماو).

تفسیر: یعنی كه مونږ اراده وفرمایو نو خوړی اوبه ترخی كوو چه هیڅوك ئی ونشی څښلی او نه كښت (فصل) ته په كار ورشی بیا هم تاسی ځما احسان نه منئ چه مونږ تاسی ته خوړی اوبه اوروو او د خوړو اوبو لوی خزانې تاسی ته ساتو او له هغو څخه تاسی ته راز راز (قسم قسم) گتې رسوو.

په ځینو روایتونو كښی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم كله چه اوبه به ئی څښلی نو وبل به ئی (الحمد لله الذی سقانا عذبا فواتا برحمته ولم يجعله ملحا اجاجا بذنوبنا. ابن کثیر).

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٣١﴾ أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا
أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ ﴿٣٢﴾

آیا پس وینئ (چه خبر را کړئ) تاسی د اور هغه نه چه بلوئ ئی تاسی (له هر راز (قسم) محروقاتو نه) آیا تاسی پیدا کړی ده ونه د دی (اور) او که مونږ پیدا کوونکی یو (د هغی ونی او د تولو محروقاتو؟ بلکه ته ئی ای الله!).

تفسیر: په عربو کښی داسی خو تکی شنی ونی دی چه د هغو د دوو لرگیو له سولولو څخه اور پیدا کیږی لکه چه په هندوستان کښی د بانس د ونی له سولولو څخه اور پیدا کیږی پخوا له دی نه د (یسین) د سورت په آخر کښی د دی په نسبت څه بیان لیکلی شوی دی یعنی په دی ونو کښی اور چا ایښی دی؟ تاسی که ما؟ (بلکه تا ایښی دی ای الله!).

مَنْ جَعَلَهَا تَذْكِرَةً

مونږ گرځولی مو دی دغه (دنیوی اور) تذکره یادول (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دی اور ته وگورئ او د دوزخ اور یاد کړئ دا هم د هغه اور یوه برخه او ادنی نمونه ده او فکر وهونکی لره دا خبره ور په یادېږی هغه الله چه له تکی شنی ونی څخه تک سور اور راوباسی هغه په یقین سره کولی شی او قادر دی چه مری هم ژوندی کړی!.

وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ

او (گرځولی دی مونږ دا اور نفعمن او) په کار راتللو ته دپاره د مسافرانو محتاجانو بی وځلو.

تفسیر: یعنی د بیدیا او میدان اوسیدونکیو او پردیسیانو (مسافرانو) ته اور ډیر په کارېږی په تیره بیا د ژمی او سرو په وقت کښی او پرته (علاوه) له دی څخه د نورو هم ډیر په ښه ورځی او د مدنیت ډیر امور پری مربوط دی. تنبیه: د ځینو روایاتو په بناء پوهانو (علماؤ) دا ښه مستحب گڼلی دی چه د دی آیتونو د هری استفهامی جملی له لوستلو څخه وروسته ښائی چه هسی وویل شی «بل انت یاربی».

قَسَبَةً بِأَسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

نو وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) ځنی ډیر لوی دی (او تل شا کر اوسه په دغو نعماو ئی).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه داسی مختلف شیان او د کار ور (لائق) خیزونه ئی پیدا کړی دی او خاص پخپل فضل او احسان ئی مونږ منتفع گرځولی یو د هغه شکر اداء کول په کار دی او د کافرانو او منکرانو د هغو چټی (بیکاره) او اېلتو خبرو په مقابل کېنې چه هغه الله تعالی ته ئی نسبت کوی د هغه د مبارک نامه پاکی بیانول په کار دی د تعجب ځای دی چه دا خلق سره د داسی باهره و آیاتونو او نبو د لیدلو بیا هم د هغه الله تعالی په قدرت او وحدانیت باندی هسی چه ښائی نه پوهیږی.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوْقِعِ النُّجُومِ ۝

نو قسم خورم زه په ځایونو د پریوتلو د ستوریو باندی.

تفسیر: او دوهمه معنی ئی دا ده چه قسم خورم د آیتونو په راښکته کیدلو د پیغمبرانو په زړونو باندی (موضح) یا د قرآنی آیتونو په راښکته کیدلو باندی له آسمانه پر ځمکی باندی چه لږ لږ او ورو ورو رانازلیری.

وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّوَتَّعِلَمُونَ عَظِيمٌ ۝ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ۝ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ۝ لَا يَشْهَدُ إِلَّا الْبَاطِرُونَ ۝

او بیشکه (قسم) خامخا قسم دی که پوهیږئ تاسی عظیم ډیر لوی چه بیشکه دا (کتاب لوستی شوی په تا باندی) خامخا قرآن کریم عزت والا دی (چه لیکلی شوی دی) په کتاب پټ ساتلی شوی (لوح محفوظ) کېنې چه نه ئی مسه کوی ده لره او نه دی ئی مسه کوی مگر هغه چه پاک کړی شوی وی (یعنی پاکان).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پرېښتی په دی پاک کتاب باندی لاس لگوی. هغه کتاب هم دا لیکلی شوی کتاب دی د پرېښتو په لاسونو سره یا په لوح محفوظ کېنې» ځینی د «لایمسه» ضمیر قرآن ته اړوی یعنی دی پاک قرآن ته لاس نه وروږی مگر خو پاک سری یعنی هغه کسان چه زړونه ئی صاف او اخلاق ئی پاک وی د هم داسی سریو فکرونه او عقلونه د دی لوی کتاب په علومو او حقائقو - معارفو او آیاتونو باندی هم په ښه ډول (طریقه) سره رسیږی. یا نه مسه کوی دا قرآن مگر خو پاک خلق. یعنی بی اودسه هغه ته لاس نه وروږی لکه

چه د نبوی له احادیثو څخه هم دا خبره ثابته شوی ده نو په دی تقدیر سره د (لایمسه) نفی به د نهی دپاره وی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۵۸﴾

(هغه قرآن چه توته توته) نازل کړی شوی دی له (طرفه د پالونکي) رب د عالميانو.

تفسیر: یعنی دا کومی کودی (جادو) او توکی نه دی او نه د کاهنانو چتی (بیکاره) او اپلتي خبری دی او نه د شاعرانو توهومات او مبالغات او هسکی استعاری دی بلکه یو لوی - مقدس - معزز - پاک او آسمانی کتاب دی چه د رب العالمین له لوری د تول عالم او گردو (تولو) نری والانو (اهل جهان) د لار ښوونی دپاره رابښکته شوی دی. هغه الله تعالیٰ ځمونږ پاک الله دی چه د لمر - سپوږمۍ او ستوریو دیر کلک محکم - عجیب - غریب او ښکلی ترتیب او نظام ئی قائم کړی دی او هغه گرد (تول) سماوی اجرام د یوه مرتب قانون - او منظم اصول سره د خپلو ورځنیو ختلو او پریوتلو او نورو تأثیراتو او اغیزو سره د خپل عظمت - قدرت - قوت - وحدانیت تصرف او د عظیم الشان اقتدار مظاهری او په زړه پوری ننداری رابښی لکه چه ابراهیم علیه السلام هغه خپل دلیل ښوولی ؤ او د حال په ژبی سره شهادت ورکوی چه ځمونږ ملونی او واک (اختیار) د هغه اعلیٰ اولیٰ - برتر - بهتر ذات د غیبی سلطی د قدرت په لاس کښی دی، همغه یو «وحده لا شریک له» د ځمکی - آسمان - وریځ - اور - هوا او گردو (تولو) کائناتو او ذراتو مالک - خالق او ستر تولواک (شهنشاه) دی. آیا د هسی رڼو او ښکاره ؤ آسمانی ښو له لیدلو څخه وروسته د دی مضامینو په صداقت کښی کومه شبهه پاتی کیږی چه د دی سورت په اوله رکوع کښی د هغو بیان وشو. او آیا کوم یو عاقل په دی عظیم الشان فلکی نظام باندی چه سترگی وغړوی دومره نشی پوهیدلی چه یو بل باطنی شمسی نظام هم شته چه هغه هم دا قرآن کریم او د هغه پاک لوړ (اوچت) آیتونه او نور گرد (تول) آسمانی کتابونه او آسمانی پانی دی چه دا گردی (تولی) د همغه الله تعالیٰ خالق الكل قائمی کړی ښی دی هغه ذات چه پخپل کامل قدرت او رحمت سره ئی دا ظاهری نظام قائم کړی دی همغه پاک الله دی چه د روحانی ستوری له پریوتو څخه وروسته یی د محمدی صلی الله علیه وسلم قرآن د لمر په پلوشو نری (دنیا) او نری والان (دنیا دار) د کفر او شرک له توری تیاری څخه راوویستل چه د الله تعالیٰ په فضل سره تر اوسه پوری دغه لمر خپلی ښکلی شوی پلوشی (انوار) او په زړه پوری وړانگی (اشعه) پر نری (جهان) باندی نولی او هیڅوک د دی خبری مجال نه لری چه هغه بدل کړی یا ئی غائب کړی. د هغه انوار او اشعی پر همغو زړونو باندی په ښه شان سره منعکسی کیږی چه ښه وینځلی او ښه پاک او صاف کړی شوی وی.

أَفِيهِذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ تُدْهِنُونَ^(۸۱) وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكْذِبُونَ^(۸۲)

آیا په دی خبری (د قرآن) باندی تاسی سپک کوونکی یی (دروغ نی گنئ!) او گرځوئ تاسی روزی برخه خپله (له قرآنه دا خبره) چه تاسی دروغ کوونکی یی (دغه قرآن لره).

تفسیر: یعنی آیا دا هسی دولت دی چه له هغه ځنی په گته (فائده) اخیستلو کښی تاسی سستی او کاهلی وکړئ او خپله برخه هم دومره وگنئ چه د الله تعالی هغه راښوولی حقائق دروغ ثابتوئ؟ لکه چه د وریا (باران) د لیدلو په وقت کښی وائی چه هغه ستوری هغه برج ته راغلی دی نو ځکه ورښت وشو گواکی دوی د الله په قدرت قائل نه دی او په هسی وینا سره دوی د رحمت د دی باران قدر هم نه کوی چه د پاک قرآن په شکل رانازل شوی دی او دا ویل چه د الله تعالی له خوا نه دی لیرلی شوی سخته بدبختی - حرمان او بدنصیبی ده آیا د یوه نعمت شکر گزاری هم داسی کیدی شی چه هغه دروغ ویللی شی؟

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ^(۸۳) وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ^(۸۴) وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ^(۸۵) فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ^(۸۶) تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ^(۸۷)

نو ولی په هغه وقت کښی چه ورسیری (روح د سری) ستونی ته او (حال دا وی چه) تاسی په دغه وقت حاضر اوریدونکی نظر کوونکی یی هغه ته او مونږ ډیر نژدی یو هغه ته (په علم او قدرت) له تاسی څخه مگر نه وینی او نه پوهیږئ تاسی پس ولی که یی تاسی چه جزاء نه درکوله کیږی او نه ژوندی کیږئ نو بیرته راوگرځوئ تاسی دا (روح) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی گمان خپل کښی چه جزاء نشته).

تفسیر: یعنی په داسی بی فکری او بی خوفی سره د پاک الله تعالی خبری دروغجنی کوئ گواکی تاسی د چا په حکم او واک کښی نه یی یا هیڅ نه مرئ او له الله تعالی سره نه مخامخ کیږئ ښه څه وقت چه ستاسی د کوم عزیز او محبوب سا په ختلو کښی وی او سا نی په ستونی کښی بنده شی او د ځنکدن ربرونه (تکلیفونه) پری تیریږی که تاسی له هغه سره نژدی کینی او د ده

هغه بی وځلی او بیچارگی پریشانی او سرگردانی وگورئ له بلی خوا الله تعالیٰ یا د هغه پرېښتی له تاسی څخه هغه ته ډیری نژدی دی چه تاسی ئی نه وینئ که ستاسی واک او اختیار د بل چا په لاس کښی نه دی نو په هغه وقت کښی تاسی د خپل هغه محبوب او مین سا او روح ولی نه شی ساتلی؟ او د څه لپاره هغه مین او محبوب مو له تاسی څخه په داسی حال کښی چه ستاسی زړونه خورپیری او اوبښکی مو بهیری بیلتون کوی او تاسی په خپل فراق او بیلتون ژړوی او ولی د ستاسی له لاسه پوره نه ده چه هغه د څه مودی له مخی نور هم وساتئ؟ یا ئی له هغه تکالیفو او ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (وساتی)؟ لنده ئی دا که تاسی پخپلو دغو وېناؤ کښی رښتینی یئ نو له دی تیرو چارو څخه یوه راوښیئ.

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٥٧﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٥٩﴾ فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٦٠﴾

نو که چیری وی (دغه مری) له مقربینو څخه (الله ته). نو (شته ده لره) راحت هوسائی (آرام) او ښه رزق او جنت دک له نعمتونو څخه. او که چیری وی (دا مری) له یارانو ملگریو د ښی لاس. نو سلامتیا ده تا لره له یارانو ملگریو د ښی لاس څخه.

تفسیر: یعنی تاسی د یوی شیبی (دقیقی) دپاره هم هغه نه شی ساتلی او هغه خپل غای ته هرومرو (خامخا) رسیدونکی دی که هغه مری له مقربینو څخه وی نو په اعلیٰ درجه روحانی او جسمانی - د هوسائی (آرام) راحت عیش او چرچو سامانونو ته رسیدی او په ښی لاس (اصحاب یمین) کښی شاملیدي او هیڅ یوه ویره او ربړونه (تکلیفونه) ورته نه پاتی کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هغوی له لوری داده (خاطر جمع) اوسه!» یا دا مطلب چه د (اصحاب یمین) له طرفه هغوی ته سلامونه رسیدی یا هغه ته ویل کیږی تا لره په راتلونکی وخت کښی سلامتی او هوسائی (آرام) ده. او ته په اصحاب یمین کښی شامل او گډ ئی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه د ځنکدن په وقت کښی د خوشی داسی زیری هغه ته ورکاوه شی.

د مؤمن سری لوبه ښه درته وایم

ځنکدن کښی تل مسکیری ښکاری خوشی

او هم داسی مجرمینو او بدانو ته هم په هم دی وقت کښی د هغوی د بدحالی ویری اورولی کیږی.

وَأَتَاكَ إِنْ كَانَ مِنَ الْمَكْذِبِينَ الضَّالِّينَ ﴿٩٣﴾ فَتُزَلُّ مِنْ حَبِيرٍ ﴿٩٤﴾ وَتَصْلِيَةٌ جَعِيْرٌ ﴿٩٥﴾

او که چیری وی (دغه مری) له دروغ و یونکیو گمراهانو څخه نو میلستیا ده (ده ته) له سوځوونکیو او بو څخه او ننه ایستل دی په اور (د دوزخ) کښی.

تفسیر: یعنی د هغه پای (آخر) او انجام هسی وی چه پخوا له مر کیدلو څخه هغه ته د هغه راتلونکی حال احوال اوراوه کیږی.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِيْنِ ﴿٩٥﴾

بیشکه دا خبره (چه ذکر شوه پشان د دی دری صنفو کښی) خامخا هم دا حقه یقینی ده.

تفسیر: یعنی ستاسی له تکذیب څخه هیڅ شی کیدونکی نه دی. هر هغه شیان چه د مؤمنانو او مجرمانو په نسبت خبر ورکری شوی دی هغه گرد (تول) صحیح او یقینی دی او هم هغسی کیدونکی دی نو هیچا ته نه ښائی چه په هسی ښکاره خبرو کښی داسی شېهی او تردد پیدا کری او خپل ځان وغلوی. بلکه د لوی ورځی او د قیامت دپاره ځان تیار او چمتو کری.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٩٦﴾

پس وکړه نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) څخه ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی په تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسئ! چه دا د هغه ځای دپاره لویه تیاری ده. او په هم دی ښه چاره کښی بوخت (مشغول) اوسئ! او د مکذبینو د زړه خوړونکیو خبرو څخه زیات مه خپه کیږئ! بلکه هیڅ غور ورته مه ږدئ ځکه چه په تسبیح او تحمید کښی د هغو باطلو او چتی (بیکاره) خیالاتو تکذیب او تردید په طبیعی ډول (طریقه) سره هم کیږی. دلته د «الواقعة» د سورت په خاتمی کښی مو زړه غواری چه هغه مبارک حدیث نقل کړو چه په هغه سره

حضرت امام بخاری رحمه الله علیه خپل کتاب ختم فرمایلی دی

«عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلمتان خفيفتان على اللسان ثقيلتان في الميزان حبيبتان الى الرحمن» -

«سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم»

تمت سورة الواقعة والله الحمد والمنة

سورة الحديد مدنية وهي تسع وعشرون آية و اربع ركوعات رقمها (۵۷) تسلسلها حسب النزول (۹۴) نزلت بعد سورة الزلزال

د «الحديد» سورت مدنی دی - (۲۹) آیتونه او (۴) رکوع لری. په تلاوت کښی (۵۷) او په نزول کښی (۹۴) سورت دی د «الزلزال» له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان ډير رحم والا دی.

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

نسبت د پاکی کوی الله ته هغه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکو).

تفسیر: یعنی د حال یا د قال په ژبه یا په دواړو سره د الله تعالیٰ حمد - ثناء او تسبیح وائی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی ښه حکمت والا دی. خاص دغه (الله) لره ده باچائی د آسمانونو او (باچائی) د ځمکی (هم دغه الله) ژوندی کول کوی

او مړه کول کوی او هم دغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی هم دغه ژوندی کول او مړه کول دی).

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه یا په دواړه کښی یا هر چیری د الله تعالی احکام چلیبری او هر چیری او هر کله واک او اختیار لری. د ایجاد او اعدام او د گردو (تولو) چارو ملونی او قبضه د ده په لاس کښی ده هیڅ یو قوت او طاقت د هغه د تکوینی قدرت او تصرف مخه نشی نیولی.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

هم دغه (الله) اول دی (له هر شی څخه چه ابتداء نه لری) او آخر دی (له هر شی څخه چه انتهاء نه لری).

تفسیر: کله چه هیڅوک نه ؤ الله جل جلاله موجود ؤ او کله چه هیڅوک نه وی الله جل جلاله به موجود وی چه نه ابتداء لری نه انتهاء.

وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۳

او ظاهر دی (په دلیلونو سره) او باطن دی (پټ دی له لیدلو د سترگو نه په دنیا کښی) او هم دغه (الله) دی په هر شی باندی ښه عالم ښه پوهیدونکی.

تفسیر: د هر شی وجود او ظهور د هغه الله تعالی له وجود څخه دی. نو ځکه د الله تعالی وجود که ظاهر او باهر نه وی؟ نو د بل چا به وی؟ له عرشه نیولی تر فرش پوری او له ذری څخه اخیستی تر لمر او نورو لویو کړو پوری هر یو شی د هغه په وجود او شته والی باندی روښان دلیلونه دی او بیللی بیللی شاهی لولی. خو سره له دی د هغه ذات او اصلی حقائقو او صفاتو ته هغسی چه ښائی عقل - پوه او ادراک نه ور رسیږی. او د ده د هیڅ یوه صفت احاطه کول هم امکان نه لری. او نه پخپل قیاس او ادراک سره څوک د هغه د څنگوالی (کیفیت) بیان کړی شی. نو ځکه ویلی شو چه له هغه څخه زیات پټ او باطن بل څوک نشته. په هر حال سره هغه الله تعالی د باندی هم دی او دننه هم دی ظاهر هم شته او په باطن کښی هم دی. او په هر راز (قسم) احوالو باندی که پټ دی یا ښکاره ښه خبردار او خورا (دیر) پوه دی ظاهر د غالب په معنی هسی چه د هغه له پاسه هیڅ یو قوت نشته. باطن داسی چه له هغه څخه پرته (علاوه) هسی کوم ځای موقع به نه وی چه څوک به هلته تری پټ شی یا ئی له علمه او پوه څخه کوم شی لری

او پت وی. د نبوی صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی راغلی دی

«وانت الظاهر فلیس فوقک شیء! وانت الباطن فلیس دونک شیء»

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کښی (له ورځو د دنیا نه) بیا ئی استواء وکړه په عرش باندی (لکه چه له شانه د الوهیت د ده سره مناسبه وه)

تفسیر: دغه بیان پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت کښی د اتمی پاری په آخر کښی تیر شوی دی.

يَعْلَمُ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا

معلوم دی (الله ته) هغه څه چه ننوځی په ځمکه کښی (لکه مری او باران) او هر هغه څه چی راووځی له دغه زمکی نه .

تفسیر: لکه کښت (فصل) او ترکودی (نباتات) چه له ځمکی څخه راوځی. د دی بیان د (سبا) په سورت کښی پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

او (معلوم دی الله ته) هر هغه چه نازلېږی له آسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چه پورته خيژی په دغه (آسمان) کښی لکه نیک او بد عملونه.

تفسیر: یعنی له آسمانه پرېښی - حکمونه - د قضاء او قدر فیصلی - وریا (باران) او نور رابښکته کیږی او د بندگانو اعمال او د الله اکرم شانه واعظم برهانه پرېښی او نور پورته کیږی.

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

او دغه (الله) له تاسی سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیری چه یی تاسی او الله پر هر هغه شه چه کوی ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی هېڅ کله له تاسی څخه غائب نه دی. بلکه هر چیری او په هر حال کښی چه تاسی یی هغه گرد (تول) دی ښه پیژنی. او تولی ښکاره او پتی خبری ښه اوری او ستاسی اعمال او نور گرد (تول) شیان ښه وینی.

لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ

خاص هغه (الله) لره ده باچائی سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او خاص الله لره گرځول کیری تول کارونه.

تفسیر: یعنی منکران د الله تعالی له باچائی او قلمرو څخه د باندی وتلی نشی - په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی یواځی د هغه وحده لا شریکله حکومت دی او په پای (آخر) کښی د گردو (تولو) کارونو فیصله د ده له لوری کیری.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ

ننه باسی (الله) شپه په ورځی کښی او ننه باسی (الله) ورځ په شپی کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالی کله ورځ لندوی او شپه اوږدوی (په قوس او جدی کښی) او کله په عکس د دی شپی لندوی او ورځی اوږدوی (په جوزا او سرطان کښی).

وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

او دغه (الله) ښه عالم دی په پتو خبرو نیاتو عقائدو د سینو زړونو باندی هم.

تفسیر: یعنی په زړونو کښی هغه نیات او ارادی یا هغه خطری او وسوسی چه پیدا کیری په هغو گردو (تولو) باندی هغه ښه پوهیږی او هېڅ شی د ده له پوه څخه د باندی نه دی.

اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَخْلِفِيْنَ فِيْهِ ط

ایمان راوردی تاسی (او په ایمان همیشه اوسئ) په الله او په رسول د دغه (الله) باندی او لگوی (په لاره د الله کښی) له هغو (اموالو) څخه چه گرځولی یی تاسو (الله) خلیفگان (د پخوانیو) په هغو (اموالو) کښی.

تفسیر: یعنی هغه مال او شته چه ستاسی په لاسونو کښی شته د هغو گردو (تولو) مالک او څښتن (خاوند) پاک پروردگار دی او تاسی یواځی د یوه امانتدار او خزانهدار په شان یی نو ځکه په هر ځای او هر چا باندی چه هغه الله تعالی تاسی ته د هغه د صرفولو او لگولو په نسبت امر وکړی په هم هغه ځای کښی ئی تاسی د هغه د نائب او خلیفه په دول (طریقه) خرڅ او صرف کړئ او دا خبره مو هم په یاد وی چه پخوا له دی څخه دا مال د نورو په لاسو کښی و خو اوس د هغوی په ځای تاسی یی او ښکاره ده چه تاسی به هم ځی، ستاسی په ځای به هم بل سری کیناستونکی وی کله چه دا خبره ښکاره شوه چه دا مال نه د پخوانیو په لاسو کښی پاتی شو او نه ستاسی په لاسو کښی پاتی کیدونکی دی نو له هسی فانی او زائل څیز سره دومره علاقه مینه او تعلق لرل چندان ښه کار نه دی او ښائی چه په ضروری او مناسبو ځایونو کښی په ښه دول (طریقه) سره صرف او ولگول شی او نه ښائی چه په خیر خیرات کښی بی زړه توب وکاوه شی.

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوردی دی له تاسی او لگولی ئی دی (اموال خپل په لاره د الله کښی) هغوی لره دی اجر ثواب ډیر لوی (په جنت کښی نو تاسو ته هم رسوی نفع ایمان او خرڅول د اموالو د تاسی).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده په هغو کسانو کښی چه دا خصلت او صفت موجود نه وی ښائی چه هغه پیدا کړی او په هغو کښی چه شته ښائی چه په هغه باندی مستقیم پاتی وی او د ایمان په مقتضاء باندی تگ او عمل وکړی.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ يَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ

وَقَدْ اَخَذَ مِيْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝

او څه مانع عذر دی تاسی لره (بلکه هیچ مانع نشده) چه ایمان نه راوړئ په الله او رسول د دغه (الله) حال دا چه (رسول الله) رابولی تاسی چه ایمان راوړئ په رب خپل باندی او په تحقیق اخیستی ده (الله) وعده کلکه د تاسی که چیری یی تاسی ایمان راوړونکی (نو ایمان ولی نه راوړئ؟).

تفسیر: یعنی په الله تعالی باندی له ایمان راوړلو څخه یا د یقین او معرفت په لاری باندی له تلو ځنی کوم شیان ستاسی مخه نیسی؟ او په داسی چارو او معاملو کښی لتی سستی او تقاعد ولی وکړ شی. الله تعالی او د هغه پاک رسول تاسی د کوم پردی (اجنبی) او غیر معقول څیز په خوا نه رابولی بلکه تاسی ته ستاسی د حقیقی رب او پالونکی په لوری بلنه کوی چه د هغه اعتقاد د ستاسی په اصلی فطرت کښی په ودیعت ایښود شوی دی او تاسی د هغه د ربوبیت اقرار پخوا له دی څخه چه دی دنیا ته راشی کړی دی؟ لکه چه تر نن پوری د هغه اقرار اثر او اغیزه څه نه څه د بنی آدمانو په زړونو کښی موندله کیږی، بیا په دلائلو - براهینو او د رسولانو په ارسال او د آسمانی کتابونو په لیږلو سره د هغه ازلی عهد او پیمان تجدید او بیا په یادولو پرله پسې شوی دی او پخوانیو انبیاءو له خپلو امتیانو ځنی داسی وعده او پیمان هم اخیستی و چه د خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم اتباع دی هر ورو (خامخا) وکړی! او له تاسی څخه ډیر سری هسی هم دی چه پخپله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس باندی د سمعی طاعت - انفاق فی سبیل الله او نورو ایمانی امورو باندی د ټینګوالی او پابندی کلک عهد او تړون هم کړی دی نو وروسته له دی مبادیو څخه اوس څنګه کیدی شی هغه څوک چه د منلو اراده لری هغه ئی ونه منی او چا چه منلی دی له هغه څخه غاړه وغړوی او تری انحراف وکړی.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدٍ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ①

دغه (الله) هغه ذات دی چه نازلوی پر بنده خپل باندی دلائل (د قدرت خپل) ښکاره (لپاره د دی) چه ویاسی تاسی له تیارو (د کفر) څخه رڼا (رنرا) (د ایمان) ته او بیشکه الله په تاسی باندی خامخا ښه مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر: یعنی قرآن ئی رانازل کړ او د صداقت لاری ئی دروښودی چه د هغو په وسیله تاسی د کفر او جهل له تیارو څخه ووځئ او د ایمان او علم او عمل رڼا (رنرا) ته راشی! او دا د پاک الله لوی شفقت او مهربانی ده که سختی ئی کولی نو تاسی به ئی په هم دی تیارو کښی پری

بهودئ تر خو په کښی مړه شی - یا به ئی د ایمان او یقین له راوړلو څخه وروسته ستاسی
خطاوی او گناهونه نه بښل.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او څه مانع عذر دی تاسی لره چه نه نفقه کوی نه لگوی (مال خپل) په لاره
د الله کښی او خاص الله لره دی میراث د آسمانونو او د ځمکی.

تفسیر: یعنی (مجازی) مالکان فنا کیږی - او ملک هغه حقیقی مالک ته چه الله تعالی دی پاتی
کیږی که نه هسی خو د تل دپاره هغه د ده مال و - نو بیا د ده په مال کښی سم د ده له امر
سره خرڅ کول او لگول ولی در نه ښکاری که په خپله خوښی او واک (اختیار) سره ئی نه
ورکوی نو بی واک هم هغه ته رسیدونکی دی نو د بندگی اقتضاء او غوښتنه هم دا ده چه په
خوښی سره هغه ورواندی کړئ! او د هغه په لاره کښی ئی خرڅ کړئ! - او د فقر - فاقی -
افلاس او تنگی څخه ونه ویرېږئ! ځکه چه د ځمکی او د آسمانونو د خزانو او د شتو مالک او
څښتن (خاوند) پاک پروردگار دی. نو آیا په دی لاری کښی به پخپلی خوښی سره خرڅ
کړونکی او لگونکی وړی پاتی کیږی! «ولا تخش من ذي العرش اقلالا»

لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ

نه دی برابر له تاسی څخه هغه چه لگولی ئی دی (مال خپل په لاره د الله
کښی) پخوا له فتحی (د حدیبی یا د مکی) څخه.

تفسیر: ځینو له فتحی څخه د حدیبی صلحه روغه مراد کړی ده او له ځینو روایتونو څخه د
هغه تائید هم کیږی.

وَقَاتِلْ أُولَئِكَ أَكْثَرُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتِلُوا أَكْثَرُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ

او بیا ئی جنگ کړی دی (له اعداء الله سره لپاره د اعلاء د کلمة الله) دا

(لگوونکی د مالونو خپلو په لاره د الله کښی او جنگیدونکی پخوا له فتحی د حدیبی یا د مکی نه) ډیر لوی دی له جهته د درجی مرتبی له هغو کسانو چه لگوی مال خپل په لاره د الله کښی وروسته (له فتح د مکی نه) او جنگیری (لپاره د اعلاء د کلمة الله) او له دواړو طائفو سره وعده کړی ده الله د نیکی (جنت).

تفسیر: یعنی که هسی د الله تعالیٰ په لاره کښی هر مهال (وقت) هر شی خرڅ کړل شی او جهاد وکړ شی هغه ښه دی. او الله تعالیٰ به د هغه ډیر اجر په دنیا او آخرت کښی ورکوی لیکن هغه مقدور لرونکی چه له خپلو شتو څخه ئی پخوا د حدیبی له روغی یا د مکی له بری فتحی څخه خرڅ کړی دی او د جهاد شرف ئی گټلی دی هغوی ډیری لوئی درجی موندلی دی او وروستنی مسلمانان د هغوی په درجو پوری نه شی رسیدلی ځکه چه په هغه وقت کښی د حق منونکی او په هغه باندی سر قربانونکی سری ډیر لږ ؤ. او گرده (توله) دنیا له کافرانو او باطلو خوښوونکیو څخه ډکه وه. په هغه وخت کښی اسلام جانی او مالی قربانی ته ډیره اړتیا او احتیاج درلود (لرلو). او مجاهدینو ته په ښکاره ډول (طریقه) د اسبابو - اموالو - غنائمو - وسلو - خوړو او نورو ضروریاتو هیلې (امیدونه) او توقعات ډیر لږ ؤ. په داسی حالاتو کښی ایمان راوړل او د الله او د هغه د رسول په لاره کښی د خپلو ځانونو او مالونو او شتو قربانول د دنیا د لویو اولوالعزمانو او د هغو لویو سربو کار دی چه د هغوی ثابت قدمی او ټینګتیا له غرونو څخه هم ټینګه کلکه وی. فرضی الله عنهم و رضوا عنه ورزقنا الله اتباعهم وحبهم آمین!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۱۰

او الله په هغو کارونو باندی چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له هر شی څخه خبر دی او پوهیږی چه د چا عمل څه درجه لری ؟ او د هغه د اخلاص وزن او تول څومره دی؟ نو له خپلی پوه سره سم له هر یوه سره به بيله بيله معامله کوی.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرضُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضِعَّهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرُ كَرِيمٍ ۝۱۱

شوڪ دى ذات هغه چه قرض ورکوى الله لره په قرض ورکولو نیکو سره نو بیا به (الله) دوچنده کړی (هغه قرض) ده لره او خاص ده ته اجر ثواب دى نیک (د عزت).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکى «له پور (قرض) څخه دا مطلب دى چه په دى وقت کښى په جهاد باندې تاسى خپل مالون او شته ولگوئ بیا هم دا تاسى د ډيرو شتو خاوندان کيږئ او په آخرت کښى لوئى مرتبى او مرادونه مومئ! د دوه گونى معنى هم هم دا ده. که نه د نوکر او بادار په منع کښى هسى گتې وتى (سود) نشته. که چا ته څه شى ورکوى مختيار دى او که نه ئى ورکوى هم هم دى مختيار او واکدار دى.»

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

(ياده کړه اى محمده!) هغه ورځ (د قيامت) چه وينى ته مؤمنان سړى او مؤمنانې ښځى چه غفلې به رڼا (رڼرا) د دوى مخکښى له دوى څخه او له ښى خوا د دوى څخه.

تفسیر: د حشر په میدان کښى کله چه د (صراط) په پل تيرويږى پس ډيره سخته توره تياره وى نو په دى وخت کښى له هر چا سره د هغه د ايمان او ښه عمل رڼا (رڼرا) وى. ښائى چه د ايمان رڼا (رڼرا) چه ځاى ئى زړه دى وړاندې وى او د ښو عملونو به په ښى خوا کښى وى ځکه چه ښى چارى گردى (تولى) په ښى خوا کښى سره توليږى د هر چا ايمان او عمل په هره درجه اندازه او مېچ چه وى په هغه مېچ درجه او اندازه سره به د هغه رڼا (رڼرا) او روښانتيا هم وى. او ښائى چه د محمدى صلى الله عليه وسلم د امت رڼا (رڼرا) به د نورو امتونو له رڼا (رڼرا) څخه ډيره رڼه او ښه او ډيره سپينه او پلوشى غوړوونکى وى. په ځينو روايتونو کښى د مسلمانانو د کښى خوا د رڼا (رڼرا) ذکر هم شته نو د هغه مراد به هسى وى چه د رڼا (رڼرا) اغيزى او آثار هر لورى ته رسيږى. والله اعلم.

بُشْرِكُمْ الْيَوْمَ جَبَّتْ تَجْرِي مِنَ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

(او و به ویل شی دوی ته چه) زیری د تاسی نن ورځ دی (ننوتل په) جنت چه بهیری له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (خلور قسمه) و بالی تل به وی دوی په هغو کښی دغه دی هم دغه بری موندل ډیر لوی.

تفسیر: ځکه چه جنت د الله تعالی د خوبی ځای دی. هغه کسان چه جنت ته رسیږی گواکی د هغو کړدو (تولو) مرادونه ورر سیدلی دی.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتِسِسْ
مِنْ تُرَابِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم
بِسُورَةٍ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ^{١٣}

(یاده کړه ای محمده! هغه) ورځ چه وائی به منافقان سری او منافقانی ښځی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی (داسی چه) وگورئ مونږ ته (انتظار وکړئ) چه رڼا (رنڼا) واخلو له رڼا (رنڼا) ستاسی نو و به ویل شی دوی ته (تمسخرأ) چه وگرځئ شاو خپلو ته پس ولتوئ رڼا (رنڼا) پس و به واهه شی په منځ د دغو (منافقانو او مؤمنانو) کښی یو دیوال چه هغه لره به دروازه وی دننه طرف د هغی (دروازی کښی به چه د جنت په جانب دی) رحمت وی (مؤمنانو لره) او د باندی طرف ته د هغه (چه جانب د منافقانو دی) له طرفه د هغه څخه به عذاب وی.

تفسیر: یعنی د مؤمنانو او منافقانو په منځ کښی به یو لوی دیوال ودرول کیږی چه په هغه کښی به یو ور وی له دی وره به مؤمنان د جنت په لوری درومی او د منافقانو له سترگو څخه به پتیری - د وره په منځ کښی د جنت وړمی او ښی ننداری له لری بریښی او له وره د باندی به د الله د عذاب ښی او د هغه ویروونکی اغیزی (اثر) او منظری وی.

يُنَادُوهُمْ أَلَمْ تَكُنْ مَعَكُمْ

غیر به وکړی (منافقان) دغو (مؤمنانو) ته آیا نه وو مونږ له تاسی سره (ملگری په دنیا کښی).

تفسير: خبره داسی ده چه رسمی کافران به د (صراط) په پل باندی نه تیریری بلکه رومی به په دوزخ کښی د هغه له وره څخه په تیل وهلو سره غورځولی شی. هو! هغه کسان چه د کوم پیغمبر امت او تابعدار وی اعم له دی چه ښه وی یا خراب - هغه به د (صراط) له پله تیریری وروسته له دی څخه چه د الله تعالی امر ورته وشی په هغه پل باندی به وخیژی په یوه سخته تیاره کښی به گرد (تول) خلق دوبیری په دی توره تیاره کښی به له ایمان لرونکیو سره یوه رڼا (رڼا) وی چه دوه مخیز (منافقان) به هم غواړی چه د هغی رڼا (رڼا) په شاوخوا کښی لار شی خو څرنگه چه مؤمنان دیر گړندی او تیز لکه الوتکی، موتر، بانسکل - آس او نور غځلی نو ځکه هغه رڼا (رڼا) له هغوی لری تښتی - نو دلته به دا منافقان په شورماشور او نارو سورو باندی خولی پرانیځی چغی به وهی او وائی لږ خو ودریری چه مونږ هم ستاسی په رڼا کښی درسره لار شو مونږ په دا توره تیاره کښی لکه رانده هسی تیریریو مونږ مه پریردی چه له تاسی څخه وروسته پاتی شو لږ څه دیل وکړی او انتظار وکړی چه مونږ هم ستاسی له دی رڼا (رڼا) څخه لږ څه گتور شو - آخر مونږ په دنیا کښی له تاسی سره یو ځای اوسیدو - او په ښکاره ډول (طریقه) مونږ هم په مسلمانانو کښی شمیرل کیدو - نو د دی مصیبت په وقت کښی مونږ ولی په دی توره تیاره کښی پریردی؟ او له مونږ څنی هسی گړندی تښتی؟ آیا دا د ملگریټوب وړ (لاق) او له انډیوالی سره ښائی؟ دوی به داسی جواب اوری چه بیرته وگرځی! - او خپلو ځانونو ته هلته رڼا (رڼا) ولتوی! که ئی ومومئ له هغه ځایه ئی واخلي! د دی خبری له اوریدلو څخه دوی بیرته وگرځی په دی منع کښی به په هسی یوه توره تیاره کښی سره لوبیری چه په هیڅ یو شی باندی به د دی نظر ونه لگیری - او هغه دیوال د دوی او د هغی رڼا (رڼا) په منع کښی راځی. مطلب ئی دا چه دا رڼا (رڼا) په دنیا کښی په ښو عملونو سره په لاس راتله هغه گټه (فائده) او رڼا (رڼا) له تاسی څخه هلته پاتی شوی ده بیرته دنیا ته وگرځی چه دا هلته له تاسی څخه پاتی ده یا به هغه ځای مراد وی چه د (صراط) په پل له ختلو څخه پخوا هلته رڼا (رڼا) او نور هر چاته تقسیم کیده.

قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿١٣﴾

نو وبه وائی (مؤمنان منافقانو ته چه) هو! وی (تاسی له مونږ سره) مگر تاسی په فتنه کښی اچولی ؤ تاسو ځانونه خپل او انتظار کاوه تاسی (په آفتونو او حوادثو مؤمنانو ته) او شک به مو کاوه تاسی (په اسلام کښی) او غولولی وی تیر ایستلی وی تاسی آرزوگانو خپلو تر هغه پوری چه راغی امر

حکم د الله (چه مرگ ستاسی دی) او غولولی ییئ تاسی په (کرم د) الله باندی غلوونکی (چه شیطان دی).

تفسیر: یعنی بیشکه په ښکاره ډول (طریقه) په دنیا کښی تاسی له مونږ سره وئ او په ژبی سره مو د اسلام دعوی کوله خو باطنی حالت مو داسی ؤ چه په لذاتو او شهواتو کښی پریوتلی وئ او د نفاق لاره مو غوره کړی وه او خپل ځانونه مو غولولی او په هلاکت کښی مو اچولی ؤ او بیا مو توبه هم ونه کړه - بلکه تل به مو لاری ته کتل او انتظار به مو ایستو چه کله پر اسلام او مسلمانانو باندی کومه تکه لویږی او د دین په نسبت به په شکوکو او شبهاتو کښی لویدلی وئ تاسی په هم دی فریب او غلونه کښی داسی گڼل چه وروسته له دی څخه به ستاسی ځنی هیڅ پوښتنه نه کیږی - او تاسی به دا د خپل نفاق کښت (فصل) هیڅ نه ریښه بلکه داسی هیلې او امیدونه مو په زړونو کښی ؤ چه په څو ورځو کښی به اسلام او مسلمانان له منځه ورک کیږی او دا گردی (تولی) خبری او اتري به له زړونو څخه هیريږی او په پای (آخر) کښی به مونږ بری مومو پاتی شوه د آخرت خبره خو هلته به هم څه نه څه پلمی (تدبیرونه) جوړوو او خپل ځانونه به د هغو له ربرو (تکلیفونو) ځنی خلاصوو - تاسی په داسی خیالونو کښی مست او بیخبره پراته وئ چه د الله تعالی حکم او امر راوړسید مرگی راغی او تاسی ئی راگیر کړئ گواکی هغه لوی غلوونکی (شیطان) تاسی له لاری څخه وویستئ چه اوس هیڅ یوه د ژغورنی (نجات) او د خلاصی لاره در پاتی نه ده.

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ
النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ⑤

پس نن ورځ وا به نه خيستله شی له تاسی څخه (ای منافقانو) فدیہ معاوضه او نه له هغو کسانو څخه چه کافران شوی ؤ ځای د ورتلو ستاسی (او د دوی د تولو) اور (د دوزخ) دی همغه (اور لائق او) ملگری ستاسی دی او بد ځای د ورتلو دی (دغه دوزخ).

تفسیر: یعنی بالفرض که تاسی منافقان او ښکاره کافران څه معاوضه او فدیہ ورکړئ او وغواړئ چه په هغه چل سره مو ځانونه وژغوری (وساتی) نو د داسی چاری د منظوری هیڅ یو صورت نشته پس تاسی گرد (تول) په همغه کور کښی پاتی کیدونکی ییئ او هم دا د دوزخ اور ستاسی د هستوگنی ځای دی او هم دا مو ملگری دی د بل چا د رفاقت او ملگرتوب توقع او هیله (ارزو) او امید مه لرئ.

الْمُيَانِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ

آیا نه دی راغلی وقت هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی (د دی) چه وویړی زړونه د دوی (له جهته) د ذکر (وعید) د الله نه او (له جهته د) هغه خیز چه نازل شوی دی له حق څخه (چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی هغه مهال (وقت) رارسیدلی دی چه د مؤمنانو په زړونو کښی د الله تعالی او د قرآن یاد او مینه او محبت لا ښه ځای ونیسی او د اسلام د حقانی دین په مقابل کښی غاړه کیږدی - او ښه پاسته شی او له الله تعالی څخه لا وویړی.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ^(۱۶)

او نه دی کیږی (په سختوالی د زړه کښی) په شان د هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ هغوی ته کتاب پخوا له دی څخه نو اوږده شوه په دوی باندی زمانه نو سخت شول زړونه د دوی او دیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی ایمان همغه دی چه زړونه پری نرم شی. د نصیحت او د الله تعالی یاد په هغو باندی دیره اغیزه او اثر واچوی او ژر ئی قبول کړی. پخوا به اهل الکتابو ښه پندونه د خپلو پیغمبرانو له صحبت له اخیستل له خو مودی راهیسی پر هغوی باندی د غفلت خوب غلبه کړی ده او هر شی له دوی څخه هیر او زړونه ئی سخت او په اکثر د دوی کښی دیره سرکشی او یاغیتوب پیش شوی دی نو اوس د مسلمانانو وار راغلی دی چه هغوی د خپل مبارک پیغمبر له صحبت څخه ښی گټی وکړی. او په نرم زړه کامل انقیاد او د ذکر الله په پوره خشوع او زیات خضوع سره د الله تعالی او د ده د رسول اوامر او احکام ومنی او په ښو صفاتو سره متصف شی - او هغه لوی مقام ته وخیژی چه هلته تر اوسه پوری بل کوم امت نه دی ختلی.

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

پوه شیء تاسی بیشکه چه الله ژوندی کوی زرغونوی غمکه وروسته له موت وچوالی د هغی (په باران سره) په تحقیق ښکاره بیان کړی دی مونږ تاسی ته دلائل (د قدرت، وحدت او عظمت خپل) دپاره د دی چه تاسی عقل پکښی وچلوئ (او کار تری واخلئ په دنیوی او اخروی امور و خپلو کښی).

تفسیر: یعنی د عربو خلق جاهل او گمراه او داسی ؤ لکه مړه غمکه اوس الله جل جلاله هغوی ته ایمان وروباښه او د علم په روح سره ئی ژوندی او په دوی کښی ئی گرد (قول) کمالات پیدا کړل لنده ئی دا چه د کوم مړی څخه مړ انسان لره نه ښائی چه مایوس بی هیلې او ناامید شی غمکه چه که په رښتیا سره توبه وکاری نو بیا الله تعالی د هغه په کالبد کښی د ژوندون روح ننباسی.

إِنَّ الْمُصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضَعِفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٥﴾

بیشکه خیرات ورکوونکی سړی او خیرات ورکوونکی ښځی او هغه څوک چه قرضونه ئی کړی دی له الله سره قرض نیک دوچند به کړ شی دوی ته (ثواب د قرض د هغوی) او وی به دوی ته اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی هغه څوک چه د الله جل جلاله په لاره کښی په خالص نیت سره د هغه د خوښی په خاطر خرڅ وکړی او خپل مال ولگوی او پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه د کومی بدلې یا د شکری غوښتونکی نشی گواکی هغه پاک الله ته پور (قرض) ورکوی نو داده اوسئ چه د هغه ورکړه به نه ضائع کیږی بلکه څو چنده به بیرته ورگرځی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوری دی په الله او په (تولو) رسولانو د دغه (الله) دغه کسان هم دوی دی دیر رشتینی او شاهدان دی (په ورځ د قیامت کښی پر دروغ ویونکیو باندی) په نزد د رب خپل وی به دغو (صدیقانو مؤمنانو) ته اجر د دوی او رڼا (رڼرا) د دوی (چه پری تیریږی به په پل صراط باندی) او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیاتونو ځمونږ ته هغوی دی یاران ملگری د دوزخ (چه اصلاً د هم دوی لپاره جوړ شوی دی).

تفسیر: محقق مترجم رحمة الله علیه په ښکاره سره د (الشهداء) عطف په (الصدیقون) باندی منلی دی یعنی هغه خلق چه په پاک الله او د ده په رسول پوره یقین لری او د دی یقین اثر د دوی له اعمالو او احوالو څخه هم ښکاری نو دوی رشتینی او پاڅه ایمانداران دی او د الله تعالی په مخ کښی هم دا حضرات د شاهدانو په ډول (طریقه) د نورو حال او احوال هم راښکاروی لکه چه د «البقرة» د سورت په اوولسمه رکوع ۱۴۳ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت راغلی دی ﴿وَلَذَلِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ لِسَانَ عَلِيمًا عَلَى النَّاسِ وَلَيَكُنَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ په آخرت کښی به داسی رشتونکیو ایماندارانو لره د دوی د عمل او د ایمان له درجی سره سم ثواب او رڼا (رڼرا) ورښه کیږی د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د اختصار د رعایت لامله (له وجی) مونږ هغه نشو لیکلی.

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ
فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ
فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَمَتًا عُرُورٌ ﴿۳۰﴾

پوه شی تاسی (ای تشی دنیا خوښونکیو) چه بیشکه دغه ژوندون لږ خسیس خوشی بی فاندی لوی او بیکاره عبث مشغولتیا او زینت ښائست او فخر لوئی کول دی په منځ ستاسی کښی یو په بل باندی او زیادت (او دیر والی) دی په اموالو او (دیر والی دی) په اولاد کښی (ستاسی یو په بل باندی دا ژوندون لږ خسیس په فنا کیدلو کښی) په مثل (د نباتاتو) د باران دی (چه

پر تیزی غمکی باندی اوری) بیه بیکاری ناشکرانو کرونکو لره زرغونه د دغه (باران) بیا وچه شی (دا گیا) نو پس ویه وینی (ای کتونکیه) هغه (زرغونه) زیر شوی (پس له شینوالی د هغه) بیا شی هغه (وچ واینه) مات تار په تار او په آخرت کنی عذاب شدید سخت دی (دپاره د هغه چا چه منگلی ئی ولگولی په تشو دنیوی امورو او آخرت ته ئی شا کړه) او مغفرت بښنه ده لویه له (جانبه) د الله او رضوان رضاء خوښی ده (هغه چاته چه مشغول شی په اخروی امورو او دنیا ته شا کړی) او نه دی (دغه) ژوندون لږ خسیس مگر دی متاع اسباب د غرور د غولیدلو (چه نه پاتی کیږی).

تفسیر: هر سړی د خپل عمر په اول کنی بازی او لوبی کوی - بیا په جوړښت دول او فیشن او سینگار پسی گرځی بیا د خپل پت او د اعتبار په زیادت پسی لویدی بیا ئی د مړینی ورځ نزدی کیږی د مال او اولاد په فکر کنی دوب تللی وی چه وروسته له ما ځنی به ځما د کور - کهول - آل اولاد حال او ژوندون څرنګه وی مگر دا گرد (تول) ساز او سامان - فکرونه او جاجونه فانی او زائل دی لکه چه د کښتو (فصلونو) رونق او بهار د څو ورځو له مخی وی بیا زیر شی او وچیری او انسانان او بودګان (حیوانان) ئی ګود او ماتوی او ذره ذره کوی ئی - او د هغه د سینگار او رونق نوم او ښه نه پاتی کیږی د دنیا د ژوندون حال او احوال او د هغه ساز او سامان هم چه په رښتیا سره د تګی یوه پنګه او د غلولو او د تیرایستلو یوه وسیله ده هم داسی وګنئ چه سړی د هغه په عارضی باغ او بهار باندی غولیدی او تیروځی او خپل انجام پری خرابوی ځکه چه وروسته له مرګه هیڅ یو له دی شیانو ځنی نه په کاریږی او هلته یواځی هغه ایمان او ښی چاری او صالحه اعمال په کاریږی او په درد ئی خوری چه سړی په دنیا کنی کړی وی. او که کور ئی ورانیږی په آخرت کنی هغه لره د الله تعالی خوښی او رضامندی لاس ته نه ورځی هغه کسان چه د ایمان له دولت څخه بی برخی وی او د کفر عصیان او د گناهونو له پیتی سره آخرت ته حاضریری هغه ته به سخت عذاب وررسیږی او هغو مړیو ته چه سره د لرلو د ایمان ئی پخپلو ایمانی چارو کنی څه لندوالی او کوتاهی کړی وی د هغوی له قصور سره برابره سزا ورکوله کیږی او بیا ئی پاک الله بښی - د دنیا خلاصه هغه وه او د آخرت مجموعه دا ده.

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۲۱﴾

تلوار و کړئ وځغلی تاسی (ای مؤمنانو) طرف د مغفرت او ببښنی ته چه له (جانبه) د رب ستاسی دی (او وکړئ ښه عملونه) او (تلوار وکړئ وځغلی تاسی ای مؤمنانو هغه) جنت ته چه پلنوالی ئی (داسی) دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی (چه دواړه سره یو ځای کړل شی داسی جنت چه) تیار کړی شوی دی دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او (ایمان ئی راوړی دی) په رسولانو د دغه (الله) دغه (موعود جنت مغفرت رضاء لقاء) فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د عطا ئی چه مؤمنان دی او الله څښتن (خاوند) د فضل عظیم دی (چه په دنیا کښی مؤمنانو ته توفیق د ایمان او په عقبا کښی جنت او رضوان ورکوی).

تفسیر : یعنی له موت او مړینی څخه پخوا د هغو شیانو په راغونډولو پسې ولوړئ چه د هغو په وسیله ستاسی گناهونه وښل شی - او جنت مو په برخه شی. په داسی ښو چارو کښی لټی کول او سستی ښه کار نه دی او وړاندی والی وکړی وځغلی تاسی ای مؤمنانو هغه جنت ته چه پلنوالی ئی داسی دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی یعنی که ځمکه او آسمان دواړه سره یو ځای کړل شی نو له هغو څخه به د جنت عرض او سور جوړیږی. الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه د هغه طول اوږدوالی به څومره وی. تیار کړی شوی دی دغه جنت دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او ایمان ئی راوړی دی په رسولانو د الله دغه فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده ئی وفرمائی. یعنی ایمان او ښه عمل خو بیشکه د جنت د حصول وسیله ده لیکن په حقیقت سره به د جنت موندل د الله تعالیٰ په فضل او کرم پوری اړه (تعلق) لری که د هغه فضل او کرم نه وی نو له سزا څخه ځان بچ کول سخت دی او جنت ته رسیدل خو جلا (جدا) خبره ده.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلُ أَنْ نَبْرَاهَا

نه رسیږی هیڅ مصیبت آفت غم په ځمکه او نه ستاسی په ځانونو کښی مگر هغه خو لیکلی شوی دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی پخوا له هغی څخه چه پیدا کړی وی مونږ هغه (په دنیا کښی).

تفسیر: په دنیا او نړی کښی هغه عمومی آفتونه لکه قحط او سوکړه - زلزله ویا او نور چه راځی - او هغه غمونه او آفتونه لکه رنځ - درد - ناروغی او نور چه په ځینو سریو کښی لیدل

کیری دا گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم قدیم کښی شته او فیصله ئی صادره شوی ده او په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی چه سم له هغه سره دا گردی (تولی) پښی واقع کیری او د یوی ذری په اندازه او میچ هم په هغه کښی څه شی نه لږ او نه ډیریږی.

إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

بیشکه دا (اندازه پخوا له پیدا کولو) پر الله ډیره آسانه ده.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هر شی علم په ذاتی ډول (طریقه) سره لری او په زحمت او تکلیف ئی نه زده کوی نو بیا هغه ته د علم محیط سره سم د گردو (تولو) واقعاتو او حوادثو لیکل پخوا له وقوع څخه په هغه کتاب (لوح محفوظ) کښی آیا کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته سهل او آسان دی. او خبر کړئ تاسی الله اکرم شانه واعظم برهانه په دی سره.

لَيْسَ لَكُم مَّا تَسْأَلُونَ عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَقْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

لپاره د دی چه خفه نشئ تاسو پر هغه څه چه فوت شوی له لاسه وتلی دی د تاسو او خوشحاله نشئ تاسی په هغه څه چه تاسی ته ئی درکړی وی (په خوشحالتیا د کبر او هوا سره).

تفسیر: په دی حقیقت مو ځکه تاسی ته خبر درکړ چه تاسی ښه وپوهیږئ هغه فائدی چه تاسی لره مقدری دی هغه به ضرور در رسیدونکی وی او هغه چه مقدری نه دی هیڅ کله په لاس نه درځی هر هغه شی چه د الله تعالیٰ په قدیمی علم کښی مقرر او ټاکلی شوی دی هم هغسی کیدونکی دی نو ځکه که کومه گټه (فائده) د چا لاس ته ونه رسیږی ښائی چه پری خفه او مضطرب او پریشان نشی او هغه شی ئی چه په برخه ورسیري په هغه باندی ځان تریخ او تریو او مضطرب نه کړی بلکه د مصیبت او ناکامی په وقت کښی صبر او تسلیم - او د هوسائی (آرام) او کامیابی په وخت کښی دی شکر او حمد ووائی.

تنبیه: په ﴿اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ﴾ الآية - کښی ئی راښوولی ؤ چه د دنیا د عیش او طرب په سامان کښی سری ته نه ښائی چه له آخرت څخه غافل شی په دی آیت کښی ئی تنبیه وفرمایله چه د دنیا په تکالیفو او مصائبو کښی ښائی چه سری ځیر شی چه د اعتدال له میچه ورتیر نشی.

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۚ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ

او الله نه خویشوی هر متکبر (په نعمت باندی) او فخر کوونکی (په نورو باندی). هغه کسان چه (هم دوی پخپله) بخل کوی او (هم) امر کوی خلقو ته په بخل سره (نو دوی لره سخت عذاب ورکوی).

تفسیر: د زیاترو متکبرو مالدارانو حالت داسی دی چه لوئی کوی خو د لگولو په وقت کښی به یو پول او پیسه هم د دوی له جیبه څخه نه راوځی په کوم یوه ښه کار کښی به دی پخپله د ورکولو توفیق نه لری مگر پخپلو ویلو او کولو سره نورو ته دا ورښی چه په موقع کښی خرڅ کول د هغو متوکلاتو او همتناکو کار دی چه له پیسو شتو سره دومره زیاته مینه او محبت نه کوی او پوهیږی چه سختی او نرمی او نور گرد (تول) هغه علی الاطلاق مالک له لوری دی.

وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

او هر هغه چه مخ ئی وگرځاوه (له احکام الله نه) نو بیشکه الله همغه غنی بی پروا په صفتونو سره ښه ستایلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ستاسی له خرڅ کولو او نه کولو څخه هغه ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه وررسیږی هغه خو یو بی نیاز او بی پروا ذات دی. گردی (تولی) ښیگنی (فائدی) او صفات علی وجه الکمال د ده په ذات کښی سره تول شوی دی. ستاسی په هیڅ یو فعل کښی د هغه هیڅ یوه له ښه والی څخه هیڅ یو زیادت نه کیږی هره هغه گټه (فائده) او نفع او نقصان چه دی له تاسی څخه دی که څه شی لگوی او خرځوی نو گټه (فائده) به ئی اخلی که نه په نقصان او کار کښی به پاتی کیږی.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پیغمبران خپل سره له ښکاره ؤ دلائلو او نازل کړی ؤ مونږ له هغوی سره کتاب او میزان تله (قواعد د عدل) لپاره د دی

چه ودریبری خلق په انصاف باندی.

تفسیر: بنائی چه له دی کتاب او میزان او تلی څخه د تللو تله مراد وی چه خلق په هغی سره خپل حقوق ادا کوی او را کره ور کره کوی او د هغی په وسیلی سره عدل او انصاف کیږی یعنی کتاب الله ځکه نازل شوی دی چه خلق په عقائدو - اخلاقو - اقوالو کښی د عدل او انصاف (نیاو) په سمه لاره لار شی او د افراط او تفريط څخه بالکل ځانونه وژغوری (وساتی). او تله ئی ځکه ټاکلی (مقرر کړی) وه چه په پلورلو او پیروډلو (بیع شری) او نورو معاملاتو کښی د انصاف د تلی پلي چاږی (پله ترازو) هیڅ لوری ته ښکته او پورته نه وی. او ممکن دی چه له تلی څخه شریعت مراد وی چه د گردو (تولو) قلبیه ؤ او قالبیه ؤ اعمالو حسن او قبح مونږ ته په ښه ډول (طریقه) سره راښیي والله اعلم.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ

او را لیږلی ده مونږ اوسپنه.

تفسیر: یعنی الله تعالی «اوسپنه» پخپل قدرت پیدا کړه او په ځمکه کښی ئی د هغه درنگونه (معادن) کیښودل.

فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ

چه په دی کښی سخت جنگ ډیر قوت دی او (په کښی ډیری) منافع گټی دی لپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی چه له دغی اوسپنی څخه د جگړی او جنگ وسلی (اسلحی) او نور شیان جوړیږی او د خلقو زیات کارونه په هغی باندی چلیږی او گرد (تول) مدنی او عصری امر پری مربوط دی.

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

او بل لپاره د دی چه عالم شی الله (په علم ظاهری سره) په هغه چا باندی چه مرسته (مدد) کوی له ده سره او له رسولانو د ده سره په غیبو (بی له لیدلو).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د آسمانی کتاب په لار ښوونه په سمه لاره رانشی او د انصاف او

نیاو تله په دنیا کښی سمه ونه دروی که ضرورت پېښ شی نو هغوی ته جزاء او گوشمالی ورکوله کيږی او په ظالمانو معاندینو - مخالفینو او نورو کږو تلونکیو باندی به د الله تعالیٰ او د ده د رسول د احکامو وقار او اقتدار قائمیږی. په هغه وقت کښی د توری له موتی څخه نیول او په یوه خالص اسلامی جهاد کښی د داخلیدلو وار راځی چه په هغه کښی به له هم دی اوسپنی څخه کار اخیست کيږی. په دی وقت کښی به دا خبره رابکاره کيږی چه کوم یو بنده وفادار دی؟ چه بی له لیدلو د الله تعالیٰ د هغه مینه او محبت او د آخرت په راتللو - او د اجر او ثواب او په گناه او عقاب باندی په غیاب سره ایمان - یقین او عقیده لری؟ او د هغه د دین - او د هغه د رسول او د کتاب متابعت او اعانت کوی؟.

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

بیشکه الله ډیر قوی دی (په نصرت د احباؤ) ښه غالب دی (په ذلت د اعداؤ).

تفسیر: د جهاد تعلیم او ترغیب د دی دپاره نه دی ورکړی شوی چه الله تعالیٰ ستاسی مرستی (مدد) - معاونت او امداد ته څه اړتیا او احتیاج لری ځکه چه هغه لوی او بی‌نیاز او بی‌پروا پروردگار ته دا بی وځلی او کمزوری مخلوق څه مرسته (مدد) او کومک رسولی شی؟ او هغه به دوی ته څه اړتوب (احتیاج) ولری؟ هوا دومره ده چه الله تعالیٰ له داسی امر څخه ستاسی د وفاداری امتحان او ازموینه کوی. تر څو هغو بندگانو ته چه دوی په ازموینه (امتحان) کښی بریالی (کامیاب) شی لوړ (اوچت) او اعلیٰ مقامات ورکړی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح او ابراهیم او گرځولی ؤ مونږ په اولاده د دغه (نوح او ابراهیم کښی) نبوت پیغمبری (او نازل کړی ؤ مونږ په اولادو د دوی کښی) کتاب.

تفسیر: یعنی د پیغمبری او کتاب دپاره مونږ د دی دواړو له اولادی څخه سړی غوره کړل تر څو وروسته له دوی څخه دا لوی دولت د هغوی د ذریت او خیلخانی او غوغات څخه بهر لار نشی.

فَبَيْنَهُمْ مُّهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَسِقُونَ

نو ځینی له دوی لار موندونکی دی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان

وتونکی دی (له لاری حقى نه).

تفسیر: یعنی هغو خلقو لره مو چه لیږلى ؤ یا داسی ئی وېولى چه د دی دواړو له اولادى ځنى بعضی په لاره ؤ او زیاتره کسان نافرمانان ثابت شول.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا

بیا وروسته ولیږل مونږ پر آثار قدمونو د هغوی باندی نور رسولان خپل.

تفسیر: یعنی وروستنیو رسولانو د هغو پخوانیو پیغمبرانو په پل باندی ټک کاوه - ځکه چه په اصولی حیثیت کښی د گردو (تولو) رسولانو تعلیم او ښوونه سره یوه وه.

وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَالتَّيْنَةَ الْإِنجِيلَ

او وروسته راووست مونږ عیسیٰ ځوی د مریمى او ورکړ مونږ ده ته انجیل.

تفسیر: یعنی الله تعالى په آخر کښی د بنی اسرائیلو د انبیاءو خاتم یعنی حضرت عیسیٰ علیه وعلى نبینا الصلوة والسلام ته انجیل ورکړ او استاځی وټاکه او هغوی ته ئی واستاوه.

وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً

او گرځولی ؤ مونږ په زړونو د هغو کسانو کښی چه متابعت ئی کړی ؤ د دغه (عیسی) رأفت نرمی او رحمت مهربانی.

تفسیر: یعنی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام ملگری چه په واقعی ډول (طریقه) د هغوی په طریقى باندی تلل د هغوی په زړونو کښی پاک الله نرمی ایښی وه - دوی د الله تعالى له مخلوقاتو سره د محبت او شفقت په ډول (طریقه) سلوک کاوه او پخپلو منځونو کښی به هم تل په مهربانی اوسیدل او ښه ژوندون ئی سره درلود (لرلو).

وَرَمَّانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ

الله فَمَارِعُوهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا

او (پیدا کړی ؤ دوی له ځانه) رهبانیت (ترک د دنیا) چه نوی ئی له ځانه جوړ کړی ؤ دوی هغه (رهبانیت) نه ؤ مقرر کړی مونږ دغه (رهبانیت) په دوی باندی مگر (دوی غوره کړی ؤ رهبانیت) دپاره د خوښی د الله پس ونه کړ دوی رعایت د دی لکه چه حق د رعایت ئی ؤ.

تفسیر: یعنی په وروستیو زمانو کښی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام تابعین د بی‌دینو باچاهانو له لاسه په تنگ شول او د دنیا له مخصوصو څخه وویریدل او د رهبانیت یو بدعت ئی ووېست چه د هغه حکم د الله تعالیٰ له لوری نه دی شوی مگر د رهبانانو نیت هسی ؤ چه د پاک الله خوښی حاصله کړو خو بیا ئی هغه په پوره ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته ونشو رسولی. حضرت شاه صاحب لیکي «دا د فقیری او تارک الدنیا کیدلو رسم پرنګیانو (نصارۍ) ایستلی دی دوی به په ځنگلو کښی یوه تکیه جوړوله - او هلته به کیناستل نه به ئی ښځه لرله - او نه به د اولاد په فکر کښی لویدل - شپه او ورځ به ئی عبادت کاوه له خلقو سره به ئی خبری اتری نه درلودی (لرلی) او له هغوی ځنی به لری تښتیدل - او حال دا دی چه الله تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسی حکم نه دی کړی چه دنیا داسی پرېږدئ او له خیلمی وزګار کینئ نو کله چه دوی پخپلو ځانونو باندی د دنیا ترک نوم کښود بیا نو په پټه او پردی کښی د دنیا غوښتنه ډیره لویه ګناه ده» د اسلامی حق شریعت له فطری اعتدال څخه پرته (علاوه) (متجاوز) د داسی رهبانیت منع فرمایلی ده هو! په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه «د دی محمدی امت رهبانیت غزا کول او فی سبیل الله جهاد دی» ځکه چه غازی او مجاهد د خپلو ګردو (ټولو) حظوظو- غوښتنو او تعلقاتو څخه بالکل ځان لری ساتی او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپله ککره په لاس نیولی راوځی او پخپله توده وینه کښی لامبو وهي.

غازی په غزا خپل ځان جاروی

خپلو ته پکښی فقیر او خان جاروی

مال وشته - کور کهول سره ټول

په دی ښه لاره کښی افغان جاروی

تنبیه: «بدعت» هغه کار ته وایه شی چه د هغه اصل په پاک قرآن او احادیثو او په هغو پیړیو (قرونو) کښی چه مشهود لها بالخیر دی نه وی او هغه د دین او د ثواب کار وګانه شی.

فَاتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٤﴾

پس ورکړ مونږ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ (په محمد) له هغو څخه اجر ثواب د دوی او دیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی په دوی کښی اکثر نافرمانان دی نو ځکه سره له دې چه پر حضرت خاتم الانبیاء صلی الله تعالیٰ علیه وعلى آله وصحبه وسلم پخپلو زړونو کښی یقین او باور لری خو بیا هم پر دوی ایمان نه راوړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٧﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو پر پخوانیو انبیاء و ویرېوئ تاسی (له عذابه) د الله او ایمان راوړئ په رسول د دغه (الله چه محمد دی) چه درکړی تاسی ته درې حصی برخسې له رحمته خپله او چه وگرځوی تاسی لره یوه رڼا (رنرا) چه تلل به کوئ په هغی سره (پر صراط) او ویشی تاسی ته (گناهونه ستاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ای کتابیانو د دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تابع اوسئ! تر څو دا نعمتونه ومومئ او ستاسی تیری خطاوی ویشلی شی - او د ښه عمل او هر کار دوچنده ثواب در ورسوړی او سره له خپلی رڼا (رنرا) هر چیرې وگرځئ یعنی ستاسی ښه (وجود) د ایمان او د تقوی په وسیله روڼ او نورانی شی او په آخرت کښی هم دا رڼا (رنرا) ستاسی په مخ او ښی څنګ کښی له تاسی سره هر چیرې لاره شی.

تنبیه: د دی خوار په خیال کښی به دا خطاب هغه اهل الکتابو ته وی چی زمونږ پاک پیغمبر باندی ایمان راوړی وی نو په دی تقدیر سره له (وآمنوا برسوله) څخه به په ایمان باندی ثابت او مستقیم پاتی کیدل مراد وی. نورو اهل کتابو ته د دوه چنده ثواب موندلو څه بیان د (القصص) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی.

لَيْسَ لِمَنْ يَعْلَمُ أَمْلُ الْكِتَابِ إِلَّا يَتَذَكَّرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٨﴾

لپاره د دی چه وپوهیږی اهل د کتاب (په دی) چه قادران نه دی دغه
(منکران) په هیڅ شی له فضل د الله نه او (بل عالمان شی دغه منکران په
دی) چه بیشکه فضل لوئی په ید (بلا کیف) د الله کښی ده ورکوی ئی هر
هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ورکولو ئی) او الله خاوند د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی اهل الکتابو د پخوانیو پیغمبرانو خبری او قصی اوریدلی او خپل افسوسونه او
ارمانونه ئی داسی ښکارول چه کاشکی مونږ هم د هغو په پیړیو کښی اوسیدی تر څو مو هغه
درجی او مرتبی موندلی وی. اوس مونږ ته د هغو برکاتو او فیوضاتو موندل گران دی نو دلته
داسی وابه شی چه هغه پیغمبران هم د الله تعالی له لوری لیرلی شوی ؤ او هغه دوچنده ثواب
ورکول هم د پاک الله له درباره مرحمت کیږی او حال دا دی چه اوس همغه الله تعالی شته او د
هغه د فضل او کمال بحار او سیندونه تر څنډو دک خارخوړی بهیږی.

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی آیت تفسیر داسی فرمایلی دی خو له زیاترو د
اسلافو څخه داسی منقول دی دلته ﴿لَّا يَعْلَمُ﴾ د (لکی يعلم) په معنی ده یعنی تر څو وپوهیږی
اهل کتاب هغه چه تر اوسه ئی ایمان نه دی راوړی چه د هغوی له وسه پوره نه ده چه د الله تعالی
فضل ځان ته په زور وکتی بلکه دا فضل او لورینه (مهربانی) د الله تعالی په واک (اختیار) کښی
ده په هر چا چه اراده وفرمائی ورکوی ئی لکه له اهل الکتابو څخه هغه چه په خاتم الانبیاء
باندی ئی ایمان راوړی دی په هغوی باندی ئی خپل دا فضل کړی دی او هغوی ته دوچنده ثواب
ورکوی او د هغوی تیری خطاوی ښی او رفا (رنرا) هغوی ته مرحمت کیږی او هغه کسانو چه
ایمان ئی نه دی راوړی هغوی له داسی انعاماتو څخه بی برخی او محروم دی.

«تمت سورة الحديد بفضل الله المجيد فله الحمد والمنة»

سورة المجادلة مدنية و هي اثنتان و عشرون آية و ثلاث ركوعات
رقمها (۵۸) تملسها حسب النزول (۱۰۵) نزلت بعد سورة المنافقون
د «المجادلة» سورة مدنی دی (۲۲) آیتہ (۳) رکوع لری په تلاوت کښی (۵۸) او په نزول
کښی (۱۰۵) سورت دی وروسته د «المنافقون» له سورة څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان ډير رحم والا دی

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ

په تحقيق اوریدله الله خبره د هغی (ښځی) چه سوال او جواب ئی کاوه له تا
سره په شان د خاوند خپل کښی او شکایت ئی کاو طرف د الله ته.

تفسیر: پخوا له اسلام څخه که کوم سړی خپلی ښځی ته ویل چه ته می مور ئی نو دا خبره داسی
گڼله کیده چه هغه د ژوندون تر آخرت پوری په هغه باندی حرامه شوه . او بیا به هیڅ یو داسی
صورت هغه ته نه ؤ چه هغه ښځه ئی بیا ښځه شی. ځمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په
زمانه کښی یو مسلمان چه نوم ئی اوس بن الصامت رضی الله تعالی عنه ؤ خپلی ښځی ته چه خوله
بنت ثعلبه رضی الله تعالی عنها نومیده هم داسی وویل. هغه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
په مخ کښی ودریده او دا قصه ئی ورته وکړه. حضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د دی
معاملی په نسبت لا د الله تعالی له لوری ماته کوم خاص حکم نه دی رارسیدلی. خو زه خیال
کوم چه ته په هغه باندی حرامه شوی ئی - او وروسته له دی څخه تاسی سره گډ نه شی اوسیدلی.
هغی ښځی په نارو او چغو باندی پیل (شروع) وکړ - او داسی به ئی ویل چه «ځما ودان کور
وران او واړه ماشومان می خوار او پریشان شول.» کله به ئی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره
داسی جگړی کولی چه «یا رسول الله د هغه مقصد د دی الفاظو له ویلو ځنی د طلاق اراده نه
وه» کله به یی د الله تعالی په دربار کښی ژبا او انگولا کوله او داسی به ئی ویل «آله
العالمینه! زه د خپل یواځیتوب او د دی مصیبت شکایت ستا دربار ته کومه! ته می په عرض او
فریاد ورسه! که نه دا ځما ماشومان که له ما سره پاتی شی له لوری څخه مری او که ئی هغه ته
ورکړم نو ځما د نه پاللو او نه ساتلو څخه له کاره وځی او ضایع کیږی ای الله تعالی ته پخپله د
آخرالزمان نبی په خوله ځما د ژغورنی (بچ کوونی) یوه لاره راوښیه! او ځما دا مشکل او غوټه
را وپرانیه!» نو په دی وقت کښی دا آیات نازل او د «ظهار» احکام ورنعام شول.
تنبیه: ځمونږ د حنفیانو په نزد «ظهار» دا دی چه د خپلی ښځی کومه (عضو) د ابدیه محرماتو

مور - خور - او نورو کومی عضو سره تشبیه ورکړی چه د هغه کل ده ته حرام او ناروا وی لکه چه داسی وائی چه «انت علی کظهرامی - ته دی پر ما باندی داسی ئی لکه غما د مور شا». د «ظهار» د احکامو تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرُكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ۝۱

او الله اوریده سؤال او جواب ستاسی بیشکه چه الله ښه اوریدونکی دی (د تولو اقولو) ښه کتونکی دی (د گردو (تولو) احوالو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر څیز وینی او اورى ئی. هغه خبری اتری چه ستاسی او د هغی ښځی په منع کښی وشوی نو هغه به ئی ولی نه وی اوریدلی. محققه ده چه پاک الله د هغی مصیبتناکی ښځی په شکایت چه فریاد ئی کاوه ورسیده او د همیشه دپاره ئی د داسی حوادثو د ژغورنی (بچ کیدنی) لپاره په لاندی دول (طریقه) سره څرگنده (ښکاره) کړه!

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّنْ نِّسَائِهِمْ تَاَمُّنَ اَمْهَرْتُمْ اِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّكُمْ اِلَّا اِلٰى وَلَدْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ۝۲

هغه کسان چه ظهار کوی (مور وائی) له تاسی څخه ښځو خپلو ته نه کیږی دغه ښځی (په بللو د دوی سره) میندی د دوی نه دی میندی د دوی مگر هغه ښځی دی چه څیړولی ئی وی دوی او بیشکه دوی خامخا وائی یوه خرابه (ناشنا خبره) له خبری او دروغ وائی،

تفسیر: یعنی ماندینه (منکوحه) کله چه دی ئی نه دی څیړولی نو څرنگه د ده مور کیدی شی؟ او څنگه به په محض یوه تشبیه سره د تل دپاره په ده باندی لکه حقیقی مور غوندی حرامیږی؟ هو! که کوم سړی د خپلی بی تمیزی لامله (له وجی) داسی یوه دروغ او چتی (بیکاره) او نامعقوله خبره وکړی نو د هغی بدله دا ده چه کفار د ورکړی بیا که هغی ته ورنژدی شی یا ورنژدی نشی هغه ښځه د ده ښځه ده او له ظهاره طلاق نه اوږی.

وَ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۝۳

او بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی ښه مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی هغه حرکتونه چه د جاهلیت په زمانه کښی شوی دی هغه گرد (تول) معاف دی اوس وروسته له هدایته هسی مه کوی! که په غلطه له تاسی څخه داسی گناه کیږی نو ژر تر ژره توبه وباسی، او پخوا له دی څخه چه خپلی ماندینی (ښځی) ته ورنژدی شی د «ظهار» کفارت اداء کړئ!

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا

او هغه کسان چه (مور وائی) ظاهر کوی له ښځو خپلو نه بیا راگرځی دوی (ماتولو د) هغی خبری ته (چه ویلی ئی وی) نو لازم دی دوی ته ازادول د مریی پخوا د هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)،

تفسیر: یعنی د دغه لفظ «انت علی کظهرامی» له ویلو څخه د میره (خاوند) او ماندینی (ښځی) مسه کول او یو پر بل باندی لاس اچول او صحبت کول حرامیږی کله چه یو مریی ازاد کړی یا د دوو میاشتو د روژی نیولو ځنی فارغ شی نو بیا یو بل ته سره نژدی کیدی شی. تنبیه: ځمونږ د حنفیانو په مذهب پخوا له کفاری ورکولو څخه جماع او د هغه دواعی دواړه ممنوع دی په ځینو احادیثو کښی راغلی دی «امره ان لایقربها حتی یکفر»

ذَلِكَ تَوْعُظُونَ بِهِ

دغه (حکم په کفارت سره) پند درکاوه شی تاسی ته په دغه (حکم) سره،

تفسیر: د کفاری مشروعیت ستاسی د تنبیه او پند دپاره دی چه بیا داسی غلطی ونه کړئ! او نور هم له هسی غلطیو ځنی ځانونو وساتئ!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی ښه پوهیدونکی دی (نو جزاء به پری

در کمری).

تفسیر: یعنی سم د تاسی له احوال سره احکام در لپوری او په دی باندی پوهیږی چه تر کومی اندازی پوری تاسی په هغو باندی عمل کوئ.

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ
فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا

پس هغه چا چه ونه موند (مړی) نو (پری لارم) روژه نیول دی د دوو میاشتو پرله پسې (چه پکښی بی له عذره فصل واقع نشی) پخوا له هغه چه یو بل سره مسه کمری (په وطی سره)، پس هغه توان نه لری (د روژی نیولو) نو (پری لارم) طعام (خواره) ورکول دی شپیتو مسکینانو ته،

تفسیر: یعنی که د غلام ازادولو توان نه لری نو پرله پسې دوه میاشتی داسی روژی دی ونیسی چه پکښی بی له عذره هیڅ یو دلیل او پریکړه واقع نشی که په روژه نیولو باندی ئی هم توان نه رسیږی نو شپیتو تنو اکربانو او فقیرانو ته دی طعام او خواره ورکمری د دی مسئلی نور تفصیلات دی په فقهیه ژ کتابونو کښی وکتل شی.

ذَلِكَ لِمَنْ آمَنَ مِنْكُمْ إِذَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ

دغه (تخفیف په کفارو کښی) دپاره د دی دی چه ایمان راوړئ تاسی په الله او په رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د جاهلیت د زمانی خبری پرېږدی ! او د الله تعالی په حکمونو باندی تگ وکمری او هسی چاری وکمری، چه مؤمن لره ښائی او د مومن له شان څخه وی.

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادُونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا

الَّتِي بَيَّنَّتْ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝

دا (مذكوره احكام) حدونه (مقرر شوی) د الله دی (معین کړی شوی) او کافرانو ته عذاب ډیر دردناک دی بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله نه او له رسول د دغه (الله) څخه خوار هلاک به کړل شی دوی لکه چه خوار هلاک کړی شوی ؤ هغه (کسان) چه پخوا له دوی څخه ؤ او په تحقیق نازل کړی دی مونږ دلائل (د قدرت خپل او صدق د رسول) روښان او کافرانو منکرانو ته عذاب سپکونکی رسوا کوونکی دی (په دنیا یا په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته نه ښائی چه د الله تعالیٰ له ټاکلیو (مقررو) حدودو څخه تجاوز وکړی. پاتی شول کافران چه د الله د حدودو څه پروا نه کوی او پخپل فکر او غوښتنه سره حدود ټاکي (مقررو) نو تاسی هغوی پریردئ چه هغوی لره درد رسوونکی عذاب دی داسی خلق به پخوانیو زمانو کښی هم ذلیل او خوار ؤ او اوس هم خواریری د الله تعالیٰ د قدرت د دلائلو له لیدلو او د رڼو او ښکاره ؤ ښو له اوریدلو څخه وروسته بیا پخپلو انکارو باندی کلک پاتی کیدل او د الله تعالیٰ د احکامو عزت او احترام نه کول د خپل ځان د ذلت او سپکتیا او بی احترامی او خواری په عذاب کښی ځان اخته کولو سره مرادف دی.

يَوْمَ يَجْعَلُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَنْبِتُهُمْ بِأَعْيُلًا ۝

(یاد کړه ای محمده) هغه ورځ چه ژوندی به پورته کړی الله دوی ټول له قبورو پس خبر به کړی (الله) دوی په هغو کارونو باندی چه کړی ئی وی.

تفسیر: یعنی هر هغه کارونه چه دوی کړی وی د هغو له نتیجی سره به مخامخ کیږی. د دوی به هیڅ عمل غائب کیدونکی نه وی.

أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝

شمیرلی ساتلی دی هغه (اعمال) الله او هیر کړی دی هغوی (هغه اعمال) او الله پر هر شی باندی ښه شاهد ښه خبردار دی (نو ور به کړی دوی ته جزاء موافقه).

تفسیر: یعنی هغوی ته د هغوی د کرد (ټول) عمر کارونه او اعمال هیڅ په یاد هم نه دی پاتی

شوی یا هغوی ته یی هیخ توجه نه ده شوی لیکن د الله تعالیٰ په نزد هغه گرد (تول) یو په یو محفوظ او ساتلی شوی دی - دی به هغه گرد (تول) دفترونه په هغه ورځ کښی پرانیځی. او د هر سری په مخ کښی به ئی ږدی.

الْمُتَرَّانَ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ
تَجْوِي ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَالْأَخْمَسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا آدَنِي
مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا

آیا نه وینی ته نه ئی خبر چه بیشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (بلکه خبر ئی) نه به وی پتی خبری (یو د بله په غوږونو کښی) د دری تنو مگر خو دغه (الله) به څلورم د هغوی وی (علماً) او نه به وی پنځه تنه (راز وپونکی) مگر خو دغه (الله) به شپږم د هغوی وی (په اعتبار د علم سره) او نه به وی لږ له دی (عدد) نه او نه به وی ډیر (له دی عدد نه) مگر خو وی به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیری چه وی هغوی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم یواځی د دوی په اعمالو باندی منحصر نه دی بلکه د هغه په علم کښی د آسمان او ځمکی هر وړوکی او لوی شی شته هیخ یو مجلس - مشوره - جرگه - مرکه - پته خبره گنگوسه او پس پسی به نه وی چه الله تعالیٰ به په هغوی باندی نه خبریږی. د ده محیط علم په هر شی او هر ځای باندی رسیږی. هر چیری چه دری سری سره کښی او خبری اثری سره وکړی دوی دی داسی نه گنی چه دلته بل څلورم څوک نشته - او پنځه گونی مرکه دی خیال ونه کړی چه له مونږ سره کوم شپږم اوریدونکی نشته تاسو ښه وپوهیږی، چه دری وی که څلور یا پنځه یا له دی څخه لږ یا ډیر - هر چیری چه وی - او په هر حالت کښی چه وی الله تعالیٰ په خپل محیط علم له هغوی سره شته او هیخ کله له هغوی څخه جلا (جدا) نه دی.

تنبیه: که په مشوره کښی سره دوه تنه وی نو د جگړی او اختلاف په صورت کښی ترجیح مشکله ده ځکه په عمومی معاملو کښی ضرور یو طاق عدد په جرگو او مرکو کښی وی او له یوه څخه وروسته ډومبنی طاق شمیر دری بیا پنځه وی. ښائی چه دا دوه شمیر د دوی لامله (له وجی) غوره کړی شوی وی نو وړاندی ئی له ﴿وَلَا آدَنِي مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ﴾ سره د هغه تعمیم وفرمایه پاتی شوه دا خبره چه د فاروقی د خلافت مرکه ولی د شپږو تنو مشرانو لرونکی وه حال دا دی چه د شپږو شمیر طاق نه دی ښائی چه د هغه سبب دا وی چه په هغه وقت کښی هم دا

شیر سره مشران هر یو د خلافت او تولواکی (باچاهی) وړ (لائق) ؤ چه هیڅ یو له دوی څخه د خوشی کولو وړ (لائق) نه ؤ او هم د راتلونکیو خلیفگانو انتخاب د هم دوی له منځه کیده او ښکاره ده د هر مشر نوم چه په ریاست سره واخیست شی نو پرته (علاوه) له هغه څخه پنځه رای ورکوونکی پاتی کیږی . بیا حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالی عنه د احتیاط له مخی د مساوات په صورت کښی ترجیح دپاره د عبدالله بن عمر رای ته کتل والله اعلم.

ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝
الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَجَّوْنَ
بِالْآثِمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ

بیا به خبر کړی (الله) دوی په هغو (دنیوی اعمالو) چه کړی ئی دی په ورځی د قیامت کښی بیشکه الله په هر څیز باندی ښه پوهیدونکی ښه خبردار دی . آیا نه وینی ته نه ئی خبر هغه کسان چه منع کړی شوی ؤ له پتو خبرو څخه بیا بیرته ور وگرځیدل دوی هغه شی ته چه منع کړی شوی ؤ دوی له هغه څخه او پتی خبری کوی دوی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (د الله) سره .

تفسیر: غمونږ د پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په مرکه کښی دوه مخو او منافقانو به پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی د مرکی په سریو باندی به ئی مسخری کولی او عیبونه به ئی څرگندول (ښکارول) . یو د بل په غورو کښی به ئی پس پسی کولی او د سترگو او د سر په اشارو سره به ئی له خپلو ملگرو سره خبری کولی چه له دی حرکاتو څخه صادقو او مخلصو مسلمانانو ته تکلیف پېښیده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبری له اوریدلو څخه وروسته به ئی ویل چه «دا مشکل کار غمونږ له لاسه کیدونکی نه دی» اگر که پخوا له دی څخه د (النساء) په سورت کښی له هسی سرگوشي او پتی خبری څخه هم هغوی ته ممانعت شوی ؤ خو دغو مؤذی او بی حیاء منافقانو سره له هغه د خپلو دی بدو عملونو څخه لاس وانخیست دا دی اوس بیا د هغه په نسبت داسی ممانعت وشو.

وَإِذَا جَاءُوكَ حَتَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحِبَّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

لَوْلَا يَعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسِبُكُمْ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝

او کله چه راشی دوی تاته (ای محمده!) نو پیشکشی درکوی سلام اچوی تاته په هغه شی سره چه پیشکشی نه ده مقرره کړی تاته په هغه شی سره الله (په غای د السلام عليك السام عليك وائی) او وائی دوی په نفسو زړونو خپلو کښی ولی نه په عذابوی مونږ الله په هغه (غلط) څه چه وایو ئی (نو فرمائی الله) بس دی دوی ته (په تعذیب کښی) دوزخ چه ورننوځی پکښی نو بد غای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی پاک الله له نورو پیغمبرانو سره تاسی ته داسی دعاوی وفرمایلی (سلام علی المرسلین) او (سلام علی عبادہ الذین اصطفی) او د مؤمنانو په ژبه ئی داسی ویل «السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته» مگر ځینی یهودان به کله چه د هغوی حضور ته راتلل نو د السلام عليك په عوض به ئی په ژولی ژبی سره ویل السام عليك چه د هغه معنی داسی ده چه تا باندی دی مرگی راشی! گواکی د هغه د سلامتیا د دعاء په عوض کښی چه الله تعالی هغوی ته ورکړی و دوی بپراوی کولی بیا به ئی پخپلو منځونو کښی سره ویل که دی په رښتیا سره پیغمبر دی نو د داسی وینا له ویلو سره سم د لاسه ولی پر مونږ باندی عذاب نه رانازلیری؟ نو د دوی د دی سؤال په جواب کښی فرمائی ﴿حَسِبُكُمْ جَهَنَّمَ﴾ یعنی تلوار مه کوئی داسی کافی پوره عذاب به درورسیری چه د هغه په مقابل به د بل عذاب ضرورت نه پاتی کیږی.

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی چه یهودانو به د السلام عليك په غای باندی السام وویل ممکن دی چه ځینو منافقانو به هم داسی ویل - ځکه چه زیاتره منافقان یهودیان و. د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم داسی عادت و کله به چه کوم یهودی داسی ورته ویل دوی به په لند دول (طریقه) سره داسی جواب وایه (وعليك) یو ځلی چه عائشی صدیقی رضی الله عنها د کوم یهودی له خولی څخه السام عليك واورید نو په جواب کښی ئی داسی ورته وویل عليك السام واللعنة نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل اخلاق له کماله له دی خبری څخه خوښ نه شو.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَنَاجُوا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجُوا بِالْبِرِّ وَالْتَّقْوَىٰ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه پتی

خبری کوئی تاسی یو له بله سره (په غوړونو کښی) پس مه کوئی پتی خبری پخپلو منځونو کښی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (الله) سره او پتی خبری مصلحت کوئ پخپلو منځونو کښی په احسان نیکی او پرهیزگاری سره.

تفسیر: یعنی صادقو مسلمانانو لره ښای چه د منافقینو له داسی عاداتو (اخلاقو) څخه ځانونه وژغوری (وساتی) او د مسلمانانو پس پسی او گنگوسی او مشوره نه ښای چه د ظلم او عدوان او د الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم د نافرمانی دپاره وی بلکه د نیکی - د تقویٰ او د معقولی او ښی خبری د اشاعت دپاره وی لکه چه (النساء) د سورت په (۱۷) رکوع ۱۱۴ آیت څمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی مو داسی یو آیت ولوست

﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نُّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنَ امْرِئٌ صَدَقَ أَوْ مَعْرُوفٌ أَوْ صِلَا بَيْنَ النَّاسِ﴾

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ④

او ویرېږئ له (عذابه د) الله هغه (الله) چه خاص ده ته به تاسی جمع کړی شی په قیامت کښی جزاء ته.

تفسیر: یعنی تاسی ټول د الله تعالیٰ په مخ کښی ودرېږئ. او تر ذری پوری حساب ورکوئ له الله تعالیٰ څخه د هیچا پته او ښکاره خبره پته نه ده نو ځکه د هغه د ویرې او د پرهیزگاری خبری وکړی.

إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ⑤

بیشکه چه پتی خبری (په گناه) (کارونو) د شیطان دی لپاره د دی چه خفه کړی هغه کسان چه ایمان ئ راوړی دی او نه دی (شیطان یا پته خبره) ضرر رسوونکی دغو (مومنانو) ته د هیڅ شی مگر په اذن حکم اراده د الله او ښای چه خاص پر الله پس توکل دی وکړی مومنان (او الله ته وسپاری ټول امور خپل او هیڅ پروا دی نه کوی د پت راز ویلو د نورو څخه)

تفسیر: یعنی د منافقانو دا سرگوشي او پس پسي د دی لامله (له وجی) وی چه لږ څه مسلمانان خپه او په سودا کښی ولویږی وویږی او پخپلو زړونو کښی ووائ چه آیا دا خلق څه غوته کوی؟ او څه سره وائی؟ او په څه ترون کښی سره بوخت (مشغول) دی؟ دا کار شیطان په هغوی باندی کاوه مسلمانان دی په یاد ولری چه د شیطان له لاسه هیڅ شی کیدونکی نه دی او هیڅ یو څیز د هغه په واک (قبضه) کښی نشته گته (فائده) او نقصان د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی که د هغه حکم او اراده نه وی که هرڅومره مشوری او منصوبی او ترون وکړی تاته هیڅ نقصان نه شی رسولی نو ځکه په ځای د دی چه تاسی خفه او پریشان شی. بنائی چه الله تعالیٰ ته هیله (طمعه) او امید او اسره وکړئ.

تنبیه: په احادیثو کښی له دی خبری څخه ممانعت شوی دی چه په مجلس کښی یو سری پریږدی دوه نور پخپلو منځونو کښی سره پس پسي او پتی خبری وکړی ځکه چه هغه دریم سری به خفه کیږی - دا مسئله بنائی چه تر دی آیت لاندی راشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که دوه سره په مجلس کښی پت غږیږی نو نورو لیدونکیو ته سودا پیښیږی او هر یو پخپل زړه کښی وائی چه له ما ځنی کومه خرابه خبره شوی ده چه دوی ئ په پته سره وائی او د هغی په شاو خوا کښی پتی خبری سره کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ

آی هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه وویل شی تاسی ته ځای ارت کړئ په مجلس کښی نو ځای ارت کړئ چه ارتیا وکړی الله تاسی لره (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو په مجالسو کښی داسی سره کینئ چه د کشیناستلو ځای نورو ته پاتی شی او تول موقع ومومی او د نورو ځای تنگ نه شی کله چه تاسو ځایونه ارت کړئ خلقو ته نو پاک الله تعالیٰ به هم تاسی له تنگی څخه وباسی او د خپل رحمت ابواب او ورونه به در پرانیځی.

وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانْشُرُوا

او کله چه وویل شی (تاسی ته) چه پورته شی ! (کوم ښه کار ته لکه لمونځ او نور) نو پورته شی!

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا د مجلس ادب دی که کوم سری راشی او د هغه د کیناستلو ځای نه وی نو نورو ته ښائی چه لو لږ سره وخوځیږی تر څو د مجلس حلقه لویه او ځای ارت شی یا له خپلو ځایونو څخه ودړیږی او لږ څه ارته بله حلقه او پینده سره جوړه کړی که بالکل د تللو په نسبت دوی ته وویل شی نو لار دی شی په داسی حرکت کښی غرور او بخل کول ونه کړئ ځکه چه په ښو رشو (خوینو) په سری باندي الله تعالی مهربان او له بدو رشو (خوینو) څخه الله تعالی بیزار دی.

تنبيه: د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مجلس کښی هر سری خپل نژدیوالی له پیغمبر سره غوښتو چه د هغه لامله (له وجی) دیر ځلی په مجلس کښی تنگی پیښیده تر دی چه کله کله به لویو اصحابو ته هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره نژدی ځای نه پیدا کیده. نو ځکه دا احکام صادر شول تر څو هر یوه ته د هغه له درجی او غوښتنی سره سم درجه په درجه پرله پسې د استفادی موقع په لاس ورشی او د مجلس ضبط او ربط او نظم او نسق قائم شی. اوس هم د داسی بی انتظامی پیښوونکیو شیانو په لری کیدلو کښی د مرکو او د جرگو د ریش او ستر احکام او هدایت منل یو ضروری کار دی. او ښائی چه نور یی د زده له کومی څخه ومنی. اسلام مونږ ته ابتری بی نظمې - پریشانی نه راضی بلکه د اسلام په مفهوم کښی انتهائی نظم - نسق - انضباط او ارتباط پروت دی او په هر څیز او هر کار کښی مونږ ته داسی گتور (فائده مند) شیان راضی چه په هغو کښی په زرهاو صوری او ممنوی ښیگنې (فائدی) شته. کله چه په عامو او معمولی جرگو او مرکو کښی داسی حکم دی نو د جگری په دگر (میدان) او د جهاد په میدان کښی له دی څخه لوړ (اوچت) او غور حکمونه راکړی شوی دی چه د هغو ساتنه او رعایت پر هر مسلمان باندي ضروری دی.

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

پورته کوی الله هغه کسان چه ایمان راوړی دی له تاسی څخه (په طاعت فرمان برداری د ده) او (خاص پورته کوی) هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم پوه په درجو مرتبو کښی.

تفسیر: یعنی صادق ایمان او صحیح علم سری ته ادب او تهنیب ورښی او متواضع کوی یی. علم او د ایمان خاوندان چه هومره کمالاتو ته ورسیري او لوړو (اوچتو) مرتبو ته وخیژی او پرمخ تګ وکړی هومره ځان ښکته - مات - متواضع او ناخیزه گنئ. نو ځکه الله تعالی د هسی سریو درجی لا پسې وچتوی او دوی لا د پت او د عزت خاوندان کوی (من تواضع رفعه الله) دا د متکبرانو - بی دینانو جاهلانو - ناپوهانو کار دی چه په لږ خبره باندي جگری نښلولی او سره ځانونو سره او شنه کوی یا په دومره یوه خبره باندي خفه کیږی چه ولی زه له دی ځایه

پاڅيدم؟ او ولي هلته کيناستم؟ يا پاڅولي او کينولي شوي يم؟ يا ولي له مجلسه د باندې ووتم يا وويستلي شوم؟ د افسوس ځای دی چه نن ډير ناپوهه مشران او په نامه سره مشهور ملايان د دی خيالي اعزازاتو په سلسله او لړ کښي په يو پای (آخر) ته نه رسيدونکيو جگړو کښي سره نښتي دي او هر يو پخپلو سنگرو او مورچلو کښي کلک ناست دي او در کرده (توله) پر موهومو شيانو باندې سره جنگيږي ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۱۱

او الله په هغو (کارونو) چه کوئ تاسو ښه خبردار دي (نو جزاء به پري درکړي).

تفسیر: یعنی هر یوه ته د هغه له کار - لیاقت او درجې سره سمه مرتبه ښی - او هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه ته ښه معلوم دی چه کوم یو په رښتیا سره ایماندار او د علم خاوند دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِ مُوَابِّئِينَ يَدَيَّ
نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْرُقَ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝۱۲

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اراده کوئ د پتو خبرو) له رسول سره نو وړاندې کړئ په مخکښي د راز خپل څه صدقه خیرات (فقر او لره) دغه تقدیم د صدقې پخوا له پتو خبرو نه خیر بهتر ډیر غوره تاسی لره او ډیر پاکیزه دی نو که بیا نه مومئ (تاسی هغه شی چه صدقه ئ کړی،) پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: منافقانو به بی فائدي خبری د رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوړ کښي ویلي او په دی چل به ئ خپله لوی او نژدېوالی نورو ته وربښود او ځینو مسلمانانو به هم غیر مهمی خبری د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوړ کښي په ورو سره ویلي او د هغوی وخت به یی خرابولو او نورو ته به ئی موقعه نه ورکوله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فیضه مستفید شی یا که کوم وقت رسول الله مبارک غوښتل چه گوښی (بیل) کښي او لږ څه خلوت شی نو

هله به هم خلق ورننوتل او هغه خای به ئ هم تنگځو او دوی به ئ پخپل فکر نه پری ښودل او د هغوی په چار چاپیر کښی به ډیر سړی غوندیدل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروت او اخلاقو له سببه هیچاته هیڅ نه ویل نو ځکه داسی حکم را نازل شو «هر څوک چه غواری له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره پتی خبری او څه مصلحت وکړی ښای چه پخوا له هغه فقیرانو او مسکینانو ته څه خیرات ورکړی» د دی حکم په منلو کښی څو گټی دی - د غریبانو او فقیرانو سره امداد او معاونت کیږی او د خیرات ورکونکی د نفس تطهیر او تزکیه په عمل راځی - او د منافق او مخلص مسلمان معرفی او پیژندگلو په ښه شان سره کیږی او د پتو خبرو د کوونکیو لږ توب په عمل راځی که له چا سره به د خیرات ورکولو څه شی نه و نو هغه له دی قید معاف و کله چه دا حکم رانازل شو نو منافقانو د بخل او کنسکی لامله (له وجی) هغه عادت پری ښود - او مسلمانان هم وپوهیدل چه ډیر پتی خبری کول د الله تعالی نه خوښیږی او د دی دپاره ئ داسی حکم رانازل کړی دی په پای (آخر) کښی دا حکم په راتلونکی آیت سره منسوخ وفرمایه.

ءَاشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰكُمْ صَدَقْتُمْ فَاَذَلُّوْكُمْ
لَمْ تَفْعَلُوْا وَاَتَاَبَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ
وَاطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَاللّٰهُ خَيْرٌ يَّبْتَغَمُوْنَ ۝۵۸

آیا ویریږئ تاسی (له فقر) چه وړاندی کړی په مخکښی د پتی خبری ستاسی صدقات خیراتونه پس په هغه وقت کښی چه ونه کړ تاسی دغه (خیرات) او رجوع په رحمت سره وکړه الله پر تاسی باندي نو قائم کړئ سم ودرئ (سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکړئ تاسی زکوٰة او حکم ومنئ تاسی د الله او (حکم ومنئ تاسی) د رسول د دغه (الله) او الله ښه خبردار دی په هغو اعمالو باندي (هم) چه کوئ تاسی (نو جزاء ئ به درکړی).

تفسیر: یعنی د صدقی د ورکولو له حکم څخه کوم مقصد چه و هغه حاصل شو اوس مو دا مؤقت حکم له تاسی څخه پورته کړ. ښای چه تاسی د هغو حکم په تعمیل کښی په صدق او د زړه له کومی څخه زیار (کوشش) وکړئ چه هیڅ منسوخ کېدونکی نه دی او هغه لمونځ روژه او نور حسنات دی چه له دوی څخه د تاسی د نفس پوره تطهیر او تزکیه کیږی

تنبیه: له ﴿فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ﴾ څخه ښکاری چه پر دی حکم باندي په عام ډول (طریقه) سره د عمل کولو وار نه دی راغلی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت علی کرم الله وجهه فرمایلی

دی چه په دی حکم باندی د محمدی امت له منځه یواځی ما عمل کړی دی.

الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

آیا نه گوری ته (ای محمده!) هغو (منافقانو) ته چه دوستی کوی له (هغه) قومه (د یهودانو) سره چه غضب کړی دی الله پر هغوی باندی،

تفسیر: دا خلق منافقان او هغه قوم او تبر یهودان دی (چه دغه منافقین له هغو یهودانو سره دوستی او همدردی کوی)

مَاهُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

نه دی دغه (منافقان) له تاسی (مؤمنانو) څخه او نه له هغو (یهودانو) څخه.

تفسیر: یعنی منافق نه په پوره ډول (طریقه) په تاسی مسلمانانو کښی شامل دی ځکه چه په پټه کافر دی او نه په پوره ډول (طریقه) په هغو یهودانو کښی ګډ او شامل دی ځکه چه په ښکاره سره ځان مسلمان بولی ﴿مُتَّبِعِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ﴾

وَيَخْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

او قسمونه خوری (منافقان په دعوی د اسلام) په دروغو باندی حال دا چه دوی پوهیږی (پخپلو دروغو)

تفسیر: قسمونه خوری منافقان په دعوی د اسلام او احترام د سیدالانام صلی الله علیه وسلم حال دا چه دوی پوهیږی چه دروغ وائی او دروغ هم له بی خبری او غفلت څخه نه بلکه په قصد سره پر دروغو خبرو باندی قسمونه خوری. مسلمانانو ته وائی ﴿إِنَّهُمْ كَاذِبُونَ﴾ هغوی له تاسی څخه دی او تاسی غوندی په رښتیا سره مسلمانان دی او حال دا دی چه هغوی له اسلام سره له لری نه هم څه نسبت نه لری .

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله دوی ته عذاب ډیر سخت

تفسیر: چه د هغوی په نسبت د دی پاک قرآن د (النساء) د سورت په (۲۱) رکوع ۱۴۵ آیت کښی داسی ویلی شوی دی ﴿ إِنَّ الشُّفَعَةَ فِي الدَّارِ الْأَعْلَىٰ مِمَّا نَالُوا ﴾

إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه دوی لره بد دی هغه شی چه ؤ دوی چه کول به ئ (له گناهونو).

تفسیر: یعنی که شه هم اوس هغوی ته د دوی بد کارونه په نظر ورنشی خو هغوی د نفاق په کارونو کښی هسی سره بوخت (مشغول) دی چه ځان ته ډیر خراب تخم کړی او خپل ځانونه پخپلو لاسو سره په بلا اخته کوی.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿۱۶﴾ لَنْ تُغْنِي عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۷﴾

گرځولی ئ دی قسمونه خپل ډال (چه پری ساتی سر او مال خپل) پس منع ستانه کړل دوی (په دغو قسمونو سره مؤمنان له لاری د الله (له جهاد) څخه (له دوی سره) پس دوی لره دی عذاب سپکوونکی. له سره به دفع نه کړی له دوی څخه (په قیامت کښی) مالونه د دوی او نه اولاد د دوی له (عذابه د) الله څخه هیڅ څیز دغه کسان یاران ملگری د دوزخ دی دوی به په دی دوزخ کښی تل اوسیدونکی وی.

تفسیر: یعنی د دروغو په قسمونو سره خپل ځانونه او مالونه د مسلمانانو له لاسو څخه ساتی او خپل ځان مسلمان ورښکاروی او د دوستی او خپلوی په ډول (طریقه) نور سړی هم د اسلام له لاری څخه وباسی. نو په یاد ئی ولری. چه داسی خلقو ته په دی ډول (طریقه) سره هیڅ یو پت او عزت نه پاتی کیږی او د ذلت او سپکتیا په سختو ربرو (تکلیفونو) او عذابونو ککړ کیږی کله چه د سزا وقت راوړسیري نو دوی د الله تعالیٰ له لاسه خپل ځانونه نشی ژغورلی (بچ کولی) او دوی ته د دوی هغه مالونه او اولادونه څه مرسته (امداد) او مدد رسولی نشی چه دوی د هغو د حفاظت لپاره په دروغو سره قسمونه پری خوړل.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم عَلَىٰ شَيْءٍ

(ياده کړه ای محمده!) هغه ورځ چه ژوندی پورته کړی (دوی) الله تول نو قسمونه به خوری دوی هغه (الله) ته لکه چه قسمونه خوری دوی تاسی ته (په دنیا کښی ای مسلمانانو) او گمان به کوی (دوی) چه بیشکه دوی په پوی دی (نفعمن او پر کومه ښه لاره درومی)

تفسیر: یعنی د دی ځای هغه روږد شوی عادت به هلته هم له دوی سره وی لکه چه دلته ستاسی په مخ کښی په دروغو سره ځانونه ساتی او داسی گڼی چه مونږ ډیر هوښیار یو - او ډیر ښه چالونه چلوو د الله تعالیٰ په مخ کښی به هم د دروغو قسمونو په یادولو سره ځان تیاروی او وائی ای پروردگاره مونږ خو داسی نه وو او داسی وو ښائی دوی داسی گڼی چه هلته به هم په داسی اقوالو او ویناوو سره نجات موموا.

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَذِبُونَ ﴿١٨﴾

واورئ! خبردار شی! چه بیشکه دوی هم دوی دی دروغجنان (چه له الله سره هم دروغ وائی)

تفسیر: بیشکه چه اصل او دبل دروغ هغه دی چه د الله تعالیٰ په مخ کښی ئ هم وائی او د خپلو هغو دروغ ویلو څخه هیڅ نه شرمیږی.

اِسْتَحْذِرْ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانَ فَاِنَّهُمْ ذِكْرُ اللَّهِ

غالب شوی دی پر دوی باندي شیطان نو هیر کړی دی شیطان له دوی نه ذکر - یاد د الله.

تفسیر: پر هر چا باندي چه شیطان داسی پوره لاس ولری نو د هغه زړه او دماغ داسی مسخ او بدلېږی چه هیڅ یو شی ئی په یاد نه پاتی کیږی او په دی باندي هیڅ نه پوهیږی چه آیا پاک الله هم شته؟ که نه؟ دا کمبخت د الله تعالیٰ له عظمت لوی - جلال او کبریا څخه ځان نه خبروی

او داسی خیال کوی چه په قیامت کنی به هم د دروغو په مرسته (مدد) خپل ځان ژغوری (بچ کوی) - او په دی باندی نه دی خبر چه دی پخپل دی وضعیت سره د خپلی بی حیائی - حماقت او ناپوهی اعلان کوی او دغه ممسوخ په دغومره یوه خبره هم نه پوهیږی چه د ده دغه دروغ د الله تعالی په دربار کنی هیڅ نه چلیږی .

أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَسِرُونَ ﴿١٩﴾

(دغه هیروونکی کسان) لښکر د شیطان دی واورئ! خبردار شی! بیشکه لښکر تابعان د شیطان هم دوی دی زیانکاران (چه ئ ورکړل د لاسه باقی نعمتونه او ځانونه ئی وغورځول په ابدی زحمت کنی)

تفسیر: د شیطانی لښکرو انجام ضرور خراب دی نه په دنیا کنی د دوی مکر فریب منصوبی د وروستنی بری مخ لیدلی شی او نه په آخرت کنی له سخت عذاب څخه خپل ځانونه ژغورلی (بچ کولی) شی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كُتِبَ اللَّهُ لَآ غَلْبَانَ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) څخه دغه (د مخالفانو ټولی) په (جملی د) ذلیلانو مغلوبانو کنی دی لیکلی دی الله (په لوح محفوظ کنی) چه خامخا به غلبه بری وکړم هر ورو (خامخا) زه او رسولان څما بیشکه الله ډیر قوی دی ښه غالب دی.

تفسیر: یعنی له الله تعالی او د ده له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مقابله کوونکی چه د حق او صداقت په خلاف جنگیږی سخت ناکام - او سپک او ذلیل دی پاک الله په لوح محفوظ کنی لیکلی دی چه په پای (آخر) کنی یواځی حق او حقانیت لره بری او غلبه ده او د ده پیغمبران هر ورو (خامخا) مظفر او منصور کیږی دغه تقریر پخوا له دی په څو څو نورو ځایونو کنی هم تیر شوی دی.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولُهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ

او نه به مومی ته (ای محمده او نه بنائیری چه بیامومی) یو قوم چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی آخری (د قیامت) چه دوستی به کوی دوی له هغه چا سره چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) نه اگر که وی (دغه مخالفین) پلرونه د دوی او ځامن د دوی یا ورونه د دوی یا (نور قبيله) خپلوان د دوی دغه (قوم چه له اعداء الله سره دوستی نه کوی) لیکلی دی (الله) په زړونو د دوی کښی ایمان.

تفسیر: یعنی ایمان د هغوی په زړونو کښی داسی ټینګ ثبت شو لکه هغه لیکه چه پر دبره باندی لیکلی شوی وی.

وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ

او قوی کړی ئی دی دوی په غیبی فیض مدد له نزده خپل څخه، (او قوی کړی قوت ورکړی دی الله تعالی دوی لره په روح رحمت نصرت خپل سره یا په نور رنا (رنرا) د زړه یا په قرآن عظیم الشان سره)

تفسیر: یعنی غیبی رنا (رنرا) ئی ورته عطاء وفرمایله چه له هغی څخه زړه ته یو راز (قسم) ځان ته معنوی ژوندون ورسپړی یا د (روح القدس جبریل) په وسیله سره ئی مرسته (مدد) وفرمایله.

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

او داخل به کړی دوی (الله) په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو (جناتو) کښی، راضی شو الله له دوی څخه (په طاعت سره) او راضی شول دوی له الله څخه (په

موندلو د جنت). (او خوشال شو الله تعالى له دوی نه په سبب د طاعت سره په دنیا کښی او خوشاله شول دوی له الله تعالى څخه په موندلو د لقاء او رضاء او عطاء د جنت په آخرت کښی)

تفسیر: یعنی دا خلق د پاک الله دپاره له گردو (تولو) اعداء الله څخه خپه او ناراض شوی دی نو الله تعالى له هغوی څخه خوښ دی له هر چا څخه چه الله تعالى خوښ وی نو دی نور څه غواړی.

ای رب العالمینه! وگرځوه مونږ له دغو څخه!

أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۲۲﴾

دغه (خلق) دی حزب - لښکر د الله، واورئ! خبردار شی! چه بیشکه لښکر د الله چه دی هم دوی دی په مراد رسیدونکی بریالیان (کامیاب).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی هغه څوک چه د الله تعالى له مخالفینو سره دوستی نه لری اگر که ئی پلار وی یا نور خپلوان هم وی هغه هم رښتونی مسلمانان دی او هغو ته هم دا درجه وررسيږی» د کرامو صحابه و هسی شان و چه د الله تعالى او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاملو کښی به ئی د هېڅ څیز او هېچا پروا نه کوله په هم دی سلسلی کښی د احد په غزا کښی حضرت ابو عبیده رضی الله تعالى عنه خپل پلار وواژه د بدر په غزا کښی ابوبکر صدیق رضی الله تعالى عنه د خپل غوی د مقابلې دپاره ځان تیار کړ مصعب بن عمیر رضی الله تعالى عنه د خپل ورور عبید بن عمر بن خطاب رضی الله تعالى عنه د خپل نیای عاص بن هشام - علی بن ابی طالب رضی الله تعالى عنه حمزه - عبیده بن الحارث د خپلو خپلوانو مخی ته چه عتبه - شیبه او ولید بن عتبه و ووتل او هغوی ئی ووژل - او رئیس المنافقین عبدالله بن ابی یعنی د عبدالله غوی چه هغه هم عبدالله نومیده او د ابی لمسی و د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخ کښی د مریسبع په غزا کښی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم که ستاسی امر وی نو زه د خپل پلار سر اوس پری کوم او ستاسی په حضور کښی یی لکه یو پندوس غورځوم خو د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا خبره خوښه نه شوه. فرضی الله عنهم و رضوا عنه ورزقنا جهم واتباعهم واما تننا علیه آمین.

تمت سورة المجادلة فله الحمد والمنة .

سورة الحشر مدنية وهى اربع وعشرون آية و ثلاث ركوعات رقمها (۵۹) تسلسلها حسب النزول (۱۰۱) نزلت بعد سورة « البينة »

د « الحشر » سورت مدنى دى ، (۲۴) آيته او درى ركوع لرى - په تلاوت كښى (۵۹) او په نزول كښى (۱۰۱) سورت دى وروسته د « البينة » له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه چه په آسمانونو کښی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: لکه چه د هغه د زبردستی غلبی او د حکمت له اثارو څخه یوه پېښه او واقعه وروسته له دی نه بیانېږی.

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ

دغه (الله) هغه ذات دی چه ایستلی دی هغه کسان چه کافران شوی ؤ له اهل د کتابونو څخه له کورونو خپلو څخه په اول د ایستلو د دوی (له مدینې نه شام ته دوهم ایستل د دوی له خیبر نه شام ته د حضرت عمر په خلافت کښی دی).

تفسیر: له مدینې منورې څخه د مشرق په لوری د څو کړوهو په فاصله (واتن) کښی د یهودانو د قوم او تبر یو کلی ؤ چه بنی نضیر باله کیده. دا تبر د دیرو سریو او شتو - مالونو خاوند ؤ. او پخپلو کلکو او مضبوطو کلاؤ (قلعو) باندی ئی زیات اطمینان او ډیره دادینه (سکون) لرله. ځمونږ پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم کله چه هجرت وفرمایه او په مدینې منورې کښی

ئی هستوگنه غوره کړه. نو ږومبی دوی له مسلمانانو سره د روغی تړون وکړ. او داسی یی غوټه کړه چه مونږ به ستاسی په مقابله کښی د نورو مرستی (مدد) نه کوو یعنی د عدم تعرض معاهده ئی وترله بیا دوی د خیانت (درغلی) له مخی د مکی معظمی له کافرانو سره په پټه مکاتبی - لیکنی خبری - اتری کولی تر شو چه د دوی یو لوی مشر کعب بن اشرف له خلویشو سورو سره مکی معظمی ته ځان ورساوه او له بیت الله سره مخامخ د مسلمانانو په مخالفت له قریشو سره ئی معاهده او تړون وکړو څه موده وروسته د الله او رسول صلی الله علیه وسلم له امر سره سم دغه (کعب) د خپلی دغی درغلی او خیانت لامله (له وجی) د محمد بن مسلمه رضی الله تعالی عنه له لاسه وواژه شو بیا هم د بنی نضیر له لوری د غداری او بد عهدی سلسله جاری وه. د مکر فریب او دغابازی له مخی دوی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره له شو تنو اصحابانو ویلل چه پخپلو کورونو کښی ئی په مکر فریب او درغلی سره ناڅاپه په شهادت ورسوی یو ځلی ئی د یوی لوری په څنگ کښی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم له پاسه یو د ژړندی پل (آسیا سنگ) وړ وړغراوه چه که څمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی لگیدلی وی نو په شهادت به رسیدلی و مگر په دی گردو (تولو) واقعو کښی د الله تعالی په فضل او مرحمت سره اسلام او مسلمانانو د دوی له شرورو څخه نجات وموند. بالاخر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له مسلمانانو سره یوه جرگه وکړه او په هغی کښی ئی دا سره غوټه کړه چه له بنی نضیر سره دی غذا وشی. کله چه مسلمانانو په ډیر سرعت گړندیتوب او تلوار سره په هغوی باندی حمله یرغل وړ وړ او د دوی گړدی (تولی) کلاوی او کلی یی کلا بند او محاصره کړل. نو ځکه دوی سخت مرعوب شول او ووبریدل - او د ویری او دار لامله (له وجی) له خپلو کلاؤ څخه د باندی په ډگر (میدان) جگری ته راونه وتل او عمومی جنگ ته وار ونه رسید او بیا یی د روغی غوښتنه وکړه. تر دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دوی باندی داسی مرحمت او مهربانی وفرمایله چه دوی دی له مدینی منوری څخه د باندی ووځی د دوی سرونه او وینی به ساتلی وی. دوی دی د خپلو منقوله و اموالو څخه هومره شیان چه وړی یی شی یو دی سی خو د دوی غیر منقوله مالونه به د مسلمانانو په لاسو کښی وی د الله تعالی په حکم هغه کلاوی او ځمکی او نور د مسلمانانو په لاس او قبضه کښی ولویدل خو د غنائمو په ډول (طریقه) ونه ویشلی شوی بلکه یواځی څمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په واک (قبضه) کښی پاتی شوی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی ځمکی زیاتره برخه پر مهاجرینو باندی ویشله او د هغو مصارفو بار او پیتی ئی د انصارو له اوږو څخه سپک کړ چه انصارو به پر مهاجرینو کول او په دی ډول (طریقه) سره دواړو ته له هغه ځنی گټی ورسیدی. او هم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د خپلی کورنی خرڅ او د نبوت د مقام کلنی مصارف له هم دی جائداده اخیسته. که له داسی مصارفاتو څخه څه شی بیرته پاتی کیده هغه به ئی د الله تعالی په لاره کښی صرفول .

په دی سورت کښی د هم دی قصی په لوری اشاره شوی دی چه الله تعالی همغه غالب قوی حکمت والا ذات دی چه دپاره د ذلیل کولو ئی وویستل هغه کسان چه کافران شوی و له اهل کتاب

څخه چه يهودان د بنی نضیر ؤ له کورونو خپلو نه چه په ځمکه د مدینې منورې کښې ؤ په اول د جمع کیدلو د لښکرو سره یعنی یواځې په هغه یو یرغل (حمله) سره ودار شول او په همدې پرمېنې جگړې کښې ئې خپل کور او کلی او کلکې کلاوې وېجاړې پرېښودلې او له مدینې څخه وتښتیدل او هیڅ یوه میرانه (بهادري) او ثابت قدمې ئې له ځانه وربښکاره نه کړه تنبییه: له «اول الحشر» څخه ځنې مفسرین داسې مراد اخلي چه د یهودانو دغو تېرو ته د وطن پرېښودل اول ځلې ور د مخه شول چه پخوا له دې څخه دوی له داسې پېښې سره مخامخ شوي نه ؤ یا په (اول الحشر) کښې به د دې په لوري اشاره وي چه د یهودانو اول حشر خو هم دا دی چه مدینه منوره ئې پرېښوده او په دیر شمیر د خیبر او نورو ځایونو په لوري لاړل او دوهم حشر به ئې هغه وي چه د حضرت عمر د خلافت په عهد کښې ورپېښ شو یعنی د نورو یهودانو او نصرانیانو سره دوی هم له خیبره وویستل شول او د شام په لوري واستول شول چه هلته به هم د هغوی وروستنی حشر کیږي نو ځکه شام ته ارض المحشر هم وائی.

مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُوا أَنَّكُمْ تُغْلَبُونَ فَاتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ

گمان نه کاوه تاسې (ای مؤمنانو) چه ویه ځي دوی (له مدینې نه) او گمان نه کاوه دوی چه بیشکه دوی لره منع کوونکي ساتونکي دی کلاوې د دوی له (عذابه د) الله پس راځي پر دوی (عذاب د) الله له هغه ځایه چه گمان نه کاوه دوی او واچوله (الله) په زړونو د دوی کښې وېره.

تفسیر: یعنی د هغوی د ساز او سامان ټینګو کلاؤ - او د تورپالې توب او میرانې (بهادري) په نسبت به ستاسې خیال داسې نه ؤ چه تاسې دومره زر به هغوی پرې کوئ او دوی خپلې وسلې له لاسو غورځوي او نه د هغوی داسې خیال ؤ چه دا وړوکی او بی وسلې او بی سامان د مسلمانانو ټولې دوی هسې مغلوب او منکوب کړي. هغوی د غفلت په دی خوب کښې تللي ؤ چه دا مسلمانان چه د هغوی په سر باندې د پاک الله لاس دی ځمونږ تر ټینګو کلاؤ پورې، چیرې رسیدې شي او ښائی چه مونږ به د خپلو ښو وسلو - او کلکو مورچلو او میرانې په سیوري کښې د الله له عذابه ساتلې یو مگر خو هغوی ولیدل چه هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د حکم مخه نشي نیولی. پر دوی باندې د پاک الله حکم له هغې خوا راوړسید چه له هغې خوا نه د هغوی خیال او گمان هم نه ؤ یعنی د هغوی په زړونو کښې الله تعالی وېره واچوله او د بی وسلو او بی شتو مسلمانانو دار ئې پر هغوی باندې کیښود یو خو هغوی د خپل مشر کعب بن اشرف له ناشاپي وژلو څخه دیر مرعوب او ترهور ؤ اوس نو د مسلمانانو له دی ناشاپي حملې او یرغل

ځنی ئی خپل حواس بالکل له لاسه وویستل.

يُحْرَبُونَ بِمُوتِهِمْ بَآئِدٍ بِهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ

چه وړانول به ئ کورونه خپل په لاسو خپلو سره (چه پری ولی مسلمانان یا چه پکښی هستوگنه ونه کړی څوک) او په لاسو د مؤمنانو سره (چه وړان کړی ځای د پناهی او اړت شی ورته ځای د جنگ)

تفسیر: یعنی د حرص - غیظ - غضب او قهر په جوش کښی به ئی د خپلو ودانیو څنځیرونه - ورونه - درې او نور شلول - ماتول - وړانول او نړول به ئی تر څو له هغو شیانو څخه چه دوی ئی له خپلو ځانونو سره نشی وړی مسلمانان گټور نشی. په دی کار کښی مسلمانانو هم له هغوی سره ښی مرستی (مدد) کولو یعنی له یوه لوری هغوی په نړولو سره مشغول او بوخت ؤ او له بل لوری مسلمانانو هم د هغوی هغه ودانی وړانولی چه دوی هلته مورچل نیولی ؤ که په غور سره وکتل شی هغه وړانی او تباهی چه د مسلمانانو له لاسه رسیدلی وه هغه هم د هم دی بدبختانو د بد عهدیو او شرارتونو په نتیجه کښی وه.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ

پس عبرت واخلي تاسی ای خاوندانو د سترگو (عقلونو په احوالو د دوی)

تفسیر: یعنی خاوند د بصیرت ته په دی واقعی کښی لوی عبرت دی. الله تعالی دا وروښوول چه د ظلم - کفر، شرک - او بدعهدی انجام څرنګه کیږی؟ او یواځی په ظاهری اسبابو باندی داده کیدل او د الله تعالی له قدرت او قوت څخه غافل اوسیدل د پوهانو کار نه دی.

وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ

او که نه وی لیکلی (مقرر کړی) الله په دوی باندی وتل (فرار کول) له وطنه نو خامخا په عذاب کړی به ؤ (الله) دوی لره په دنیا کښی (په وژلو او بندۍ کولو سره) او دوی لره دی په آخرت کښی عذاب د اور.

تفسیر: یعنی د هغوی په برخه له وطنه جلا (جدا) کیدل لیکلی و که دا ی په قسمت کښی نه وی لیکلی نو بله کومه دنیوی سزا به هغوی ته ورکوله کیده او د بنی قریظه په شان به وژل کیدل لنده ی دا چه له سزا څخه به دوی خپل ځانونو نشو بچ کولی دا د الله تعالی حکمت دی چه د وژلو په ځای د هغوی په جلا وطنی سره اکتفا وشوه مگر خو دا تخفیف یواځی د هغوی په دنیوی سزا کښی شوی دی ځکه چه د آخرت ابدی سزا په هیڅ دول (طریقه) سره له کافرانو ځنی نه کمیږی «موضح القرآن» لیکي «کله چه دغه قوم او تیر له شامه تختیدلی دله راغلی و د دوی مشرانو په هغه وقت کښی دوی ته ویلی و چه یوه ورځ به ستاسی کورونه هلته وړانږی او بیا به بیرته شام ته راتلونکی یی! لکه چه د نبوی صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی د دوی کورونه هلته وړان شول ځینی بیرته شام ته لاړل او ځینی په خیبر کښی پاتی شول - خو د حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی د ټولو کورونه وړان او بیا په شام کښی سره ودان شول».

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ⑤

دغه (تعذیب د دوی) په سبب د دی و چه بیشکه و دوی چه مخالفت به ی کاوه له الله او له رسول د دغه (الله) سره او هر هغه چه مخالفت کوی له الله څخه نو بیشکه الله شدید سخت دی عذاب (د ده په دنیوی قتل نفی او اسارت او آخروی عقوبت)

تفسیر: یعنی داسی مخالفانو ته هم داسی سختی سزاګانی ورکولی کیږی

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمْ هَاقِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ

هغه چه پری کوی تاسی له تنو د ونو د (کم اصلو) خرماؤ څخه یا ی پرېږدئ هغه ولاری په بیخونو خپلو باندی نو دغه (قول) په اذن حکم د الله سره دی .

تفسیر: کله چه دا قوم کلابند شو نو رسول الله مبارک صلی الله علیه وسلم اجازه وفرمایله چه د هغوی ځینی کم اصلی ونی دی پری کړی شی! او هغه باغونه دی ویجاړ شی چه دوی د هغو تر شا پر مسلمانانو گزارونه کوی تر څو چه د هغو د درد لامله (له وجی) په بهر وتلو باندی مجبور

او په دگر (میدان) کښی وجنگیږی او د دگر (میدان) د جگری په وخت کښی له ونو څخه غازیانو ته څه ریر (زحمت) او تکلیف ورپیښ نشی . د دی امر په سبب ځینی ونی ووہلی شوی او ځینی ئ پاتی شوی تر څو له بری څخه وروسته د مسلمانانو په ښه ورشی . کافرانو په داسی طعنه ورکولو باندی شروع وکړه چه دوی خلقو ته پتلونه ورکوی چه له فسادہ ځانونه وژغوری (وساتی) مگر دوی پخپله فساد کوی . ایا د ونو پری کول او سوځول فساد نه دی ؟ نو ځکه دا آیت نازل شو چه دا گردی (تولی) چاری د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه په اذن او حکم سره سمی شوی دی او د الله تعالیٰ د حکم تعمیل ته هیڅ کله هیڅوک فساد نشی ویلی ځکه چه هغه په ژورو حکمتونو او مصلحتونو باندی مشتمل وی لکه چه د دی حکم ځینی حکمتونه او مصالح پاس ولیکل شول.

وَلِيُخْزِيَ الْفٰسِقِيْنَ ۝

او (بل لپاره د دی) چه رسوا کړی (الله) فاسقانو نافرمانانو (یهودیانو) لره

تفسیر: یعنی چه مسلمانانو ته عزت ورکړی او کافران خوار او سپک کړی لکه هغه ونی چه پاتی وی په هغو کښی د مسلمانانو گټی او د کافرانو غیظ او خفګان و ځکه چه هغوی به د دی پاتی ونو له کتلو څخه ویل چه دا ونی به د مسلمانانو شی . او هغوی به له دی ځینی گټی اخلی او هغه ونی چه پری شوی یا سوځولی شوی وی په هغو کښی د مسلمانانو بری و چه د غلبی د اثارو ظهور . او د کفارو هسی غیظ او غضب منظور و چه مسلمانان ځمونو په شیانو کښی څرنګه تصرفات کوی . نو ځکه دواړه امور جائز او په حکمت باندی مشتمل دی

وَمَا آفَاءُ اللَّهِ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ
وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

او هغه مال چه راګرځولی دی الله په رسول خپل باندی له مالونو د دوی پس نه و ځفلولی تاسی پر دوی هیڅ اس او نه هیڅ اوښ لیکن الله مسلطوی بری ورکوی رسولانو خپلو ته پر هغه چا باندی چه اراده وفرمائی او الله پر هر څیز باندی ښه قادر دی (چه ځینی ئ غلبه د احباؤ الله ده پر اعداؤ الله باندی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «په غنیمت او فی کنبی هم دا فرق او توپیر (تفاوت) شته هغه مال چه د جگری او د جنگ په دگر (میدان) کنبی په لاس راځی هغه غنیمت دی چه د هغه پنځمه برخه د الله تعالیٰ نذر دی . چه د هغه تفصیل د لسمی پاری په شروع کنبی تیر شوی دی . او نوری څلور برخي ئ پر لښکرو باندی ویشلی کیږی او هغه شیان چه بی له جنگه په لاس راځی هغه د ټولو مسلمانانو په خزانو کنبی ایښودل کیږی . او د هغوی په عامو مصالحو او ضروری کارونو کنبی لگول کیږی.

تنبیه: که له لږ څه جنگ او جگری څخه وروسته کفار مرعوب شی او صلحی او روغی ته مسارعت وکړی او مسلمانان ومني په دی صورت کنبی هغه مالونه چه له هسی روغی څخه په لاس راشی د هغه حکم هم په (فی) کنبی داخل دی د نبوی صلی الله علیه وسلم په مبارک عهد کنبی د فی په مالونو کنبی یواځی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خپل تصرفات او اختیارات جاری کول . بنائ چه دا اختیارات د تملک او تصرف وی او یواځی حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم لره مخصوص وی لکه چه له دی آیتونو څخه او د (علیٰ رسوله) له لفظ څنی متبادر دی او احتمال لری چه محض حاکمانه وی په هر حال الله تعالیٰ د دی مالونو په نسبت دوی ته په راتلونکیو آیتونو کنبی هدایت فرمائ چه وجوباً یا ندباً په هغو او دغو مصارفو کنبی ولگول شی . له حضرت څخه وروسته داسی مالونه د امام په واک (اختیار) او تصرف کنبی وی . خو د ده دا تصرف به مالکانه نه وی او یواځی حاکمانه به وی او هغه د ده په مشوره او فکر او ښوونه د مسلمانانو په عمومی ضروریاتو او مصالحو کنبی صرف او لگول کیږی د غنیمت د مالونو حکم بیل دی او هغه وروسته د خمس له ایستلو څخه د گردو (ټولو) لښکرو برخه کیږی لکه چه د الله تعالیٰ له دی ارشاد څخه څرگند (ښکاره) دی ﴿وَأَعْلَوْا الْكَاغَنِيمَ﴾ الآية - که لښکر پخپلی خوښی سره پری ښود شی هغه بيله خبره ده البته حنفی شیخ ابوبکر رازی په (احکام القرآن) کنبی داسی لیکی چه دا د منقوله و اموالو حکم دی په غیر منقوله و اموالو کنبی امام لره اختیار او مصلحت دی که ئ وغواری په لښکرو دی تقسیم کړی او که ئ وغواری په عمومی مصالحو کنبی دی صرف کړی لکه چه د عراق په سواد کنبی حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ځینو جلیل القدرو اصحابو په مشوره په هم دی خبری باندی عمل وکړ . سم له دی مسلک سره رازی شیخ ابوبکر ﴿وَأَعْلَوْا الْكَاغَنِيمَ﴾ پر منقوله و اموالو او د دی د (حشر) د سوری آیتونه ئ پر غیر منقوله و اموالو باندی حمل کړی دی په دی ډول (طریقه) چه د دی رومبني آیت

﴿وَأَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ﴾ حکم په «فی» باندی او د دی ورستنی آیت ﴿وَأَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ حکم په غنیمت باندی محمول دی . او د لغت له مخی د غنیمت تعبیر د (فی) په لفظ باندی کیدی شی . والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

هغه شی چه را که خولی دی الله پر رسول خپل باندی له (مالونو د) اهل د قریو کلیو (بی له جنگه) نو (هغه) دی الله لره او رسول (د الله) لره .

تفسیر: په رومنیو آیتونو کښی یواځی د بنی نضیرو د مالونو د لگولو ذکر ؤ اوس د فی د مالونو په نسبت عمومی ضابطه رابیی . یعنی په فی باندی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او وروسته له دوی څخه د امام قبضه او تصرف وی چه پر دغو خلقو ؤ وویشی . د الله تعالی ذکر دلته تبرکاً شوی دی ځکه چه دی د گردو (تولو) شیانو مالک دی . هو ! د کعبی شریفی او د مساجدو صرفیات چه د الله تعالی په نامه یادیری ممکن دی چه پکښی درج وی .

وَلِذِي الْقُرْبَىٰ

او (دغه اموال دی) خپلوانو د رسول (الله) لره .

تفسیر: یعنی د حضرت خپلوانو څرنګه چه د نبوی په زمان کښی له دی مالونو څخه هغوی ته ورکول کیدل او په هغوی کښی د فقر او مسکنت قید هم نه ؤ . لکه چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم خپل تره حضرت عباس رضی الله تعالی عنه ته چه یو بدای (غنی) مشر ؤ برخه ورکړه اوس هم وروسته له دوی څخه څمونږ حنفیانو په مذهب کښی د پیغبر هغو خپلوانو ته چه اړ (مجبور) او محتاج وی پر نورو اړو (مجبورو) او محتاجانو باندی ترجیح ورکوله کیری او ښای چه امام هغوی ته پخوا له نورو څخه په مخ کښی برخه ورکړی .

وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ لَكَ لَا يَكُونُ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ

او (دغه اموال دی) یتیمانو لره او مسکینانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دی چه ونه گرځی (دغه اموال) دولت په منع د غنیانو کښی له تاسی څخه (چه له خپله حقه زیات واخلی او فقاړو ته لږ ورکړی) .

تفسیر: یعنی دا مصارف ځکه رابوولی شوی دی چه مسلمانان تل د پلار مریو - اړو (مجبورو) -

بيکسانو او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کښي متوجه اوسي ! او تل د اسلامي عمومي ضرورياتو او مصالحو ته خيال ولري ځکه چه داسي مالونه د بدايانو او دولتمندانو راگره ورگره او نورو گټو دپاره نه دي . او نه بنائ چه هغه د هغوی د مخصوص جايداد په منزله وگرځي او يواځي بدايان پري مزي وکړي او خوندونه تري واخلي - او غريبان او اکريان له لوړي څخه ومري يا عمومي مصالح خراب او ويجاړ پراته وي .

وَمَا إِلَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

او هغه څه چه درکړي تاسي ته رسول (د الله) نو وائي خلي وئ نيسي قبول وئ کړئ ! او هغه څه چه منع کوي (رسول الله) تاسي له هغه څخه نو بيرته شي تري (مه و غواړئ) او وويريږئ له (عذاب د) الله په ځان ساتلو له معاصيو بيشکه الله سخت دي عذاب (د ده) .

تفسير: يعنی مال او جائداد او نور چه سم د پيغمبر صلي الله عليه وسلم له امر سره تقسيميږي هغه د تقسيم امر دي په ډير خوښي سره ومنلي شي . هغه چه درسيږي هغه په خوښي سره واخلي ! او هغه ته چه ور نه کړ شي هغه دي لاس واخلي هم داسي د گردو (تولو) احکامو او نواهيو منل او پابندي په کار ده . ځکه چه د رسول الله صلي الله عليه وسلم نافرمانی د الله تعالی نافرمانی ده . او وويريږئ که چيري د رسول الله د نافرمانی لامله (له وجي) الله تعالی له تاسي څخه خفه نشي او سخت عذاب په تاسي مسلط ونه فرمائ .

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصَرُونَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

(دغه اموال دي) دپاره د فقيرانو هجرت کونکيو (هغه مهاجران) چه ايستلي شوي دي دوی له کورونو کليو خپلو څخه او له اموالو خپلو څخه په دي حال

کښی چه طلبوی دوی فضل بښنه مهربانی له الله او رضاء (د ده) او مرسته (مدد) کوی له الله او له رسول د دغه (الله) سره (په نفسونو او مالونو خپلو سره) دغه (مهاجران) هم دوی دی صادقان رښتیني (په ایمان او جهاد کښی).

تفسیر: یعنی هسی خو په دی مال پوری د گردو (تولو) مسلمانانو حوائج او ضروریات تعلق او اړه لری مگر په خصوصی دول (طریقه) سره د ځان قربانونکو او ایثار خوښوونکیو رښتینو مسلمانانو حق مقدم او وړاندی دی چه هغوی یواځی د الله تعالیٰ په خوښی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت او اطاعت له خپلو کورونو او مالونو او شتو څخه لاس وینځلی دی او بالکل په تش لاس له خپل هواده (وطنه) راوتلی دی تر څو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول الله په کارونو کښی په زړه پوری پخپل سر او ازاد کار وکړی شی او هغه ته په ښه دول (طریقه) مرسته (مدد) ورسوی.

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او هغو (انصارو لره دی دغه اموال) چه ځای نیولی دی په (دی) کور (مدینه) کښی او (خالص کړی ئ دی خپل) ایمان پخوا له دغو (مهاجرانو) څخه .

تفسیر: له دی کور څخه مدینه طیبه مراده ده او دا خلق د مدیني منوري انصار دی چه د مهاجرینو له راتګه وړاندی ئ په مدیني منوري کښی هستوګنه لرله او د ایمان او عرفان په لارو کښی زیات مضبوط او مستقیم شوی ؤ .

يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ

خوښوی محبت کوی دوی له هغه چا سره چه هجرت ئ کړی دی دوی ته.

تفسیر: یعنی په مینه او محبت سره د مهاجرینو خدمت کوی تر دی چه پخپلو مالونو او شتو کښی ئ هغوی ته برابره برخه ورکړی ده او د هغوی په شریک ګرځولو کښی ئ خپل ځانونه تیار کړی دی .

وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ

أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

او نه مومی دوی په زړونو سینو خپلو کښی څه تنگی (حسد) له هغه شی څخه چه ورکړی شوی وی (مهاجرانو لره) او غوره کوی (مهاجران) مقدموی ئ پر خپلو ځانونو او اگر که وی پر دوی باندی تنگی (فاقه او حاجت هغه څه ته چه دوی ئ ایثاروی).

تفسیر: یعنی مهاجرینو ته هغه فضل او شرف چه الله تعالیٰ عطاء فرمایلی دی یا د فی په مالونو او نورو کښی هغه برخه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو ته عطاء فرمائی د هغوی له لیدلو څخه د انصارو زړونه نه خفه کیږی او په هغوی باندی کینه او حسد نه کوی بلکه پری خوښیږی او په هر څیز کښی هغوی پخپلو ځانونو باندی وړاندی گنی پخپله دغه انصاریان مصاعب او متاعب - سختیاوی او ربرونه (تکلیفونه) وچتوی او په لوړه ئی تیروی مگر هغوی ته هر ورو (خامخا) څه نه څه وررسوی داسی بی مثله او بی ساری ایثار په دنیا کښی تراوسه پوری هیڅ یو قوم د بل قوم دپاره نه دی کړی .

وَمَنْ يُؤْتِكُمْ شَيْئًا فَاُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝۱

او هر هغه چه وساتلی شی له بخل د نفس د ده نه (او له حرص نه په مال باندی) نو هم دغه کسان دی هم دوی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په ثناء صفت د دنیا او په ثواب د عقبا سره).

تفسیر: یعنی ډیر بریالی او کامیاب دی هغه قوم چه د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیوی د هغوی په زړونو باندی طمع حرص او بخل هیڅ اغیزه (اثر) نشی اچولی ځکه چه طماع او بخیلان کله خپلو نورو ورونو ته څه ایثار او گټه رسولی شی ؟ او د نورو په خوښی او هوسانی (آرام) باندی کله خوښیږی ؟.

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ

او (اموال) هغو (کسانو لره دی) چه راغلی دی راځی وروسته له دغو (مهاجرو او انصارو) نه .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه له مهاجرینو او انصارو څخه وروسته د وجود په عالم کېښی راځی یا وروسته له دوی څخه د اسلام په حلقه کېښی داخلېږی یا له وړاندنیو مهاجرینو ځنی وروسته ی هجرت کړی مدینې منورې ته راغلی دی والظاهر هو الاول

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا
تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ١٠

وای دوی چه ای ربه ځمونږ مغفرت وکړه مونږ ته او هغو (دیني) ورونو ځمونږ ته چه پرمېږی داخل شوی دی (له مونږ څخه) په ایمان کېښی او مه گرځوه په زړونو ځمونږ کېښی بغض کینه د هغو کسانو سره چه ایمان ی راوړی دی بیشکه ته (یا الله) ښه مهربانی کوونکی خورا (دیر) رحم والا ی .

تفسیر: یعنی دغه اخلاف او وروستنی کسان هغو اسلافو او سابقینو وړاندنیو ته د ښې دعاء کوی او د خپل هیڅ یو مسلمان ورور په نسبت - بغض او کینه په خپل زړه کېښی نه لری - حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دا آیت د گردو (تولو) مسلمانانو دپاره دی چه وړاندنیو حق ومنی او د هغوی په پله باندی لار شی او د هغوی په نسبت هیڅ یوه کینه - حسد او بغض ونه لری. امام مالک رحمه الله علیه له هم دی ځایه فرمای هغه سړی چه د صحابه ؓ په نسبت بغض او کینه ولری او د هغوی بدگوئی وکړی هغه لره د (فی) په مال کېښی هیڅ یوه برخه نشته.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَإِنْ أَخْرَجْتُمُنَا مِنْ دِينِنَا فَسَنَكُونُ مِنْكُمْ وَلَا تُطِيعُوا
فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ

آیا نه گوری ته هغو کسانو ته چه منافقان دغابازان شوی دی وای هغوی هغو ورونو خپلو (یهودانو) ته چه کافران شوی دی له اهل د کتابونو قسم دی که خامخا وویستل شی تاسی (له مدینې څخه) نو خامخا وبه وځو مونږ هر ورو (خامخا) له تاسی سره او نه به منو مونږ (خبره په ضرر د تاسی کېښی) د

هیچا هیڅکله او که چیری جنگ شروع کړ شی له تاسی سره نو خامخا مدد به وکړو مونږ هر ورو (خامخا) له تاسی سره ،

تفسیر: عبدالله بن ابی او نورو منافقانو د بنی نضیر یهودانو ته پیغام او پته خبره ورلیږلی وه چه تاسی مه ویریری او خپل ځانونو یواځی مه گټی که مسلمانان غواړی چه تاسی له مدینې څخه وباسی نو مونږ به له تاسی سره دریږو که د جنگ او جگړی وار ورسید نو مونږ به له تاسی سره مرسته (مدد) کوو . دا ځمونږ قطعی او ناگړځیدونکی تینگه فیصله او پریکړه ده او پرته (علاوه) له دی څخه مونږ ستاسی په جنگ او جگړه کښی د هیچا خبره نه اورو او نه د هیچا پروا کوو .

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاِبُونَ ۝۱۱

او الله شاهدی گواهی ورکوی چه بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په هم دغو خبرو کښی).

تفسیر: یعنی دغه منافقان یهودانو ته دغه خبری له زړه څخه نه وائی یواځی د مسلمانانو په مخالفت خلق ورپورته کوی او هسی خبری کوی چه هغه د مسلمانانو په گټه (فائده) نه وی او هغه خبری چه په ژبه وائی په هغو باندی هیڅ عمل نه کوی .

لَیْنِ اُخْرِجُوْا لَا یَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ وَلَیْنِ قُوْتِلُوْا لَا یَنْصُرُوْهُمْ ۝۱۲

قسم دی که وویستل شی دغه (یهودان) (له کورونو خپلو نه) نه وځی دغه (منافقان له هغو یهودانو) سره (له کورونو خپلو نه) او که جنگ وکړ شی له هغو (یهودانو) سره نو مرسته مدد نه کوی دغه (منافقان) هغوی سره .

تفسیر: لکه چه په مدینې منوری کښی جگړه ونښته او د بنی نضیر یهودان محصور شول په هغه نازک حال کښی هیڅ یو منافق د دوی مرستی (امداد) او مدد ته ونه رسید په پای (آخر) کښی کله چه هغوی وویستل شول دغه منافقان په دی وقت کښی هم په دیره خوشالی سره پخپلو کورونو کښی ناست و .

وَلَیْنِ نَّصَرُوْهُمْ لَیُوْلِنَنَّ الْاَدْبَارُ فَهُمْ لَا یَنْصُرُوْنَ ۝۱۳

او که (اراده د) مدد مرستی (امداد) وکری دغه (منافقان) دغو (یهودانو) لره خامخا و به مگرځوی دغه (منافقان) په تیښته سره شاوی خپلی بیا به مدد مرسته (امداد) ونه مومی ونه کړ شی (منافقانو یهودانو سره وروسته له ماتی) .

تفسیر: یعنی لکه په فرض محال سره منافق د هغو یهودانو مرستی (مدد) ته راغلی وی نو نتیجه به ئ څه کیده ؟ پرته (علاوه) له دی څخه چه د مسلمانانو له مقابلی څخه بیرته وتښتی بله نتیجه نه لری او بیا به د دوی مرسته (مدد) څرنگه کیده نو د دوی د مرستی (مدد) دپاره به هم څوک نه رسیده .

لَا تُمْشُوا رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنْ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ⑫

خامخا تاسو (ای مؤمنانو څخه) ډیر سخت پیع له جهته د ویری په سینو زړونو د دغو (منافقانو) کښی له (ویری د) الله دغه ویره (د منافقانو له مؤمنانو څخه) په سبب د دی ده بیشکه چه دوی (داسی) قوم دی چه نه پوهیږی (نه پیژنی الله) .

تفسیر: یعنی که د الله تعالی په عظمت باندی دغه منافقان پوهیدی او د هغوی په زړونو کښی د الله تعالی خوف او ویره وی نو کفر او نفاق به ئ ولی غوره کاوه ؟ هو ا د مسلمانانو د شجاعت او میرانی (بهادری) څخه وبریږی ځکه د مسلمانانو په مقابل کښی نه شی ودریدلی . او نه د جنگ په ډگر (میدان) کښی له ځانه څه ثبات او توره او میرانه (بهادری) ورشوولی شی .

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ

جنگ به ونه کړی دغه (یهودان) له تاسی سره (ای مؤمنانو) ټول په ګډه سره مګر په قریو کلیو ټینگ کریو شویو کښی یا وروسته له دیوالونو سنگرونو څخه .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دی خلقو په زړونو کښی د مسلمانانو ویری او خوف ځای نیولی دی نو ځکه د جنگ په ډگر (میدان) کښی نشی جنگیدلی هو په کلیو او ټینګو کلاو کښی سنگرونه نیولی او جګړی کولی شی یا که د دیوالونو او ونو او نورو شیانو تر شا ئ ځانونه پټ کړی

نو جنگیدی شی . غمونو یو مشر به ویل کله چه یورپیانو د مسلمانانو له توری شخه خپل
 ځانونه عاجز ولیدل نو راز راز (قسم قسم) اور خوروونکی وسلی او د جگری اصول ئ ایجاد
 کړی خو سره له دی هم که کوم وقت د هغوی جگړه له مسلمانانو سره لاس په لاس ونښلی نو
 هغوی د خو شیبو دپاره هم د مسلمانانو په مخ کښی نشی ودریدلی او کرده (توله) دنیا د قرآن
 دا معجزه پخپلو سترگو سره کوری چه ﴿لَا يَأْتِيَنَّكُمْ جِيْعًا وَلَا فُتْرًا مِّنْ فُتْرَةٍ مِّمَّنْ ؕ وَأَمَّا جُدُورُ﴾
 د نورو هغو خلقو په نسبت څه ولیکلی شی چه د هغوی په نزد میرانه (بهادری) او
 توره دا ده چه د خپلو انګونو (انګرونو) ورونه په خپلو ځانونو پسی تری او په بامونو او بلیو
 باندی ختلی په تیرو (کتو) او لوتو او خښتو او نورو شیانو سره ویشتل کوی .

بِأَسْهُمٍ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

جنگ د دوی په منځ د دوی کښی ډیر سخت دی .

تفسیر: یعنی په جگړو کښی چه دوی ئ پخپلو منځونو کښی کوی ډیر تیز او گرمندی او سخت
 ښکاری لکه چه پخوا له اسلامه د اوس او خزرج د جنگونو تجربه غمونو په مخ کښی پرته ده
 مگر د مسلمانانو په مقابله کښی د هغوی وینه وچه - توره پڅه - ژبه (چارئ) او میرانه
 (بهادری) ورکه شی .

تَحْسِبُهُمْ جَبِيْعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۱۴﴾

ګمان به کوی ته په دوی چه سره یو دی او (حال دا چه) زړونه د دوی سره
 جلا جلا (جدا جدا) دی (په خیالاتو کښی)، دا (پریشانی د زړونو د دوی)
 په سبب د دی دی چه بیشکه دوی داسی یو قوم دی چه نه پوهیږی (نه چلوی
 عقل په خیر خپل) .

تفسیر: یعنی د مسلمانانو په مقابله کښی د هغو په ظاهری اتفاق او اتحاد مه غولیدئ د هغوی
 زړونه هیڅ کله سره غوند نه دی او بالکل جلا (جدا) دی هر یو د خپل غرض او غوښتنی مین
 - او د هر یوه فکر او خیال بیل دی . او د یوه خیال او چرت د بل د چرت او خیال سره
 مل نه دی . نو ځکه د دوی په منځ کښی حقیقی اتحاد او یو جهتی هیچری نه پیدا کیږی ؟
 که دوی پوه ولری نو پوهیدل به چه دا نمائشی اتحاد او د ښودنی یووالی هیڅ نه پکاریږی اتحاد

هغه ته وایه شی چه د مؤمنینو او قانتینو په منع کښی لیدل کیږی چه هغوی له گردو (تولو) اغراضو او خواهشونو څخه ځانونه ژغوری (محفوظوی) او تولو یو ځای د الله تعالیٰ په رسی باندی منگولی لگولی دی . او د هغو گردو (تولو) ژوندون او مرگ یواځی واحد او احد او صمد الله تعالیٰ لره دی .

كَمْثِلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

مثال د دوی (په نه ایمان راوړو کښی) لکه مثل قصه د هغو کسانو دی چه و پخوا له دوی نه په نژدی زمانه کښی چه (اهل د بدر دی) چه وڅکله هغوی وبال سزا د بدو چارو خپلو (په دنیا کښی په قتل او بند سره) او شته هغوی ته عذاب دردناک (په عقبا کښی) .

تفسیر: یعنی اوس په نژدی زمانی کښی د بنی قینقاع یهودانو د خپلی درغلی خیانت او غداری خوند څکلی دی . کله چه هغوی بد عهدی وکړه نو مسلمانانو له هغوی سره یوه مختصره جگړه ونښلوله او وروسته د یوه وړوکی جنگ څخه ئ هغوی د باندی وشرل . او له هغه څنې په مخ کښی په قریبه ماضی کښی مکیانو هم د بدر په ورځ کښی خپله سزا وموندله همغسې د بنی نضیرو انجام هم وگورئ چه په دنیا کښی د مسلمانانو له لوری پخپل هیواد (انجام) او سزا ورسیدل او دوی ته د آخرت درد رسوونکی عذاب هم هغسې چه دوی ته ټاکلی (مقرر) شوی دی هم وررسیږی .

كَمْثِلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ۝ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاُ الظَّالِمِينَ

(مثال د منافقانو په مخالفت د وعدی کښی) لکه مثل (قصه) د شیطان داسی ده کله چه وای انسان ته چه کافر شه نو کله چه (انسان) کافر شي وای (شیطان) زه بیزاره جلا (جدا) یم له تا څخه بیشکه زه ویریوم له الله چه رب

(پالونکی) د تولو عالمیانو دی پس دی عاقبت انجام د دواړو (گمراه کوونکی او گمراه شوی) داسی چه بیشکه هغوی دواړه به وی په اور (د دوزخ) کښی تل به اوسیدوی دوی (دواړه) به هغه (اور د دوزخ) کښی او هم دا (خلود د اور د دوزخ جزاء د ظالمانو (کافرانو) ده .

تفسیر: یعنی شیطان په اول کښی انسان ته کفر او معصیت تشویق او تحفیض ورکوی کله چه سری د ده د اغواء په لومه او دام کښی ونځلی نو وائی چه زه له تا څخه جلا (جدا) او د تا له کاره بیخی بیزار یم زه خو له الله تعالی ویریم «دا وینا به هم د ریا او مکاری له مخی وی» نتیجه به داسی وی چه دی به هم د دوزخ خس او بوتی او دری کیږی او د هغه د دوزخ د لویدلو سبب به هم گرځی . حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «شیطان به په آخرت کښی دا خبره وائی . او د بدر په ورځ کښی ئ هم د یوه کافر په شکل او بڼه نور خلق په جگړه کښی اچولی ؤ کله چه سترگی ئ پر پرښتو باندی ولگیدی نو ژر وتښتید، لکه چه د هغه بیان د (الانفال) په سورت کښی پخوا له دی څخه ځمونو د دغه پښتو تفسیر کښی تیر شوی دی هم دا مثال د منافقینو هم دی» هغه بنی نصیر ته د خپل حمایت او رفاقت یقین ورکری ؤ او په دی چل سره ئ د مخالفت دگر(میدان) ته را وویستل . کله چه هغوی په مصیبت سره اخته شول دی جلا (جدا) شو . او لری تری کیناست . ولی ایا هغه په دی دول (طریقه) د الله تعالی له عذابه خلاصیدی شی ؟ هیڅ کله نه خلاصیږی او د دواړو د هستوگنی ځای دوزخ دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو ! تل ځان وساتئ له معاصیو) وویږیږی له (عذاب د) الله او بنای چه ودی گوری هر نفس هغه شی ته چه رومبی ئ لیږلی دی دپاره د صبا (قیامت).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو له الله تعالی څخه وویږیږئ ! او خپلو ځانونو ته د طاعاتو او عباداتو سرمایه ذخیره برابره کړئ او فکر وکړئ چه صبا به څه څه شیان در د مخه کیدونکی وی ؟ او د قیامت لوی ورځی دپاره مو څه ذخیره او څیرمه کړی دی ؟ او څه شی مو د مخه ورلیږلی دی چه وروسته له مرگه هغه هلته در پکار شی ؟

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۹﴾

او وویږیږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) بیشکه چه الله ښه خبردار دی په

هغو عملونو چه کوي تاسو (نو جزا به پري درکړي) .

تفسیر: یعنی ستاسی هیڅ یو کار له الله تعالیٰ څخه پټ نه دی . نو ځکه له هغه الله تعالیٰ څخه وپریږئ ! او د تقویٰ او پرهیزګاری لاری غوره کړئ ! او له گناهونو او معاصیو څخه خپل ځانونه وژغوري (وساتی) !

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

او مه کیږئ تاسی (ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چه هیر کړی دی هغوی الله بیا هیر کړ الله په دوی حق د نفسونو د دوی دغه خلق هم دوی دی فاسقان نافرمانان (بهر وتونکی له فرمانه د الله نه) .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ حقوق ئ هیر کړی دی او د هغه له یاده غافل شوی دی او د ده د اوامرو او نواهیو هیڅ پروا نه کوی نو الله تعالیٰ هیر کړی دی په دوی باندی حق د نفسونو د دوی چه له راتلونکیو افتونو څخه د ژغورنې (بچ کوونې) هیڅ یو فکر او اندیښنه د دوی سره نشته . او په معاصیو او نافرمانیو کښی دوی تللی دی او په دائمی خساری او ابدی هلاکت کښی لویدلی دی او داسی کار نه کوی چه د دوی په حق کښی په واقع سره مفید او نافع وی .

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٦٠﴾

نه دی سره برابر (په نزد د الله) یاران ملګری د اور (چه هیر کړی ئ دی الله) او یاران ملګری د جنت (چه وپریږی له الله) یاران ملګری د جنت هم دوی دی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په لقاء د الله او نعماء د جنت) .

تفسیر: یعنی ښای چه هر سری خپل ځان د جنت د داخلیدلو وړ (لائق) وګرځوی چه لاره ئ پرته (علاوه) د قرآن کریم د هدایاتو او احکامو په مخامخ کښی له غاړی ایښودلو بل شی نه دی .

لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ

که نازل کری وی مونږ (احکام د دغه) قرآن په یوه غره باندی (په مثل د انسان او فهم مو ورته ورکری وی لکه چه انسان ته مو ورکری دی) نو خامخا لیدلی به ؤ تا هغه (غر) ویریدونکی فرمان منونکی توتی توتی کیدونکی له ویری (د عذابه) د الله ،

تفسیر: یعنی د افسوس او د حسرت ځای به وی چه قرآن مجید د انسانانو پر زړونو باندی هیڅ یو اثر او اغیزه ونه کری حال دا چه د قرآن شریف اثر او اغیزه دومره زبردسته او قوی ده چه که هغه پر غرونو غونډی یو کلک شی باندی هم رانکته شوی وی او په هغه کښی د پوهیدلو داسی یوه ماده چه په انسانانو کښی شته وی نو هغه به متکلم د عظمت په مقابل کښی ویریده او چاودیده او له داره به ئ توتی توتی کیده . ځما د الله بڼلی پلار په یوه اوږده منظومه کښی دا دری شعرونه راغلی دی .

محفل بدعت ځنی نغمی چه اوریدونکی دی

غور ئ کون په سترگه ږوند زدگی ئ لرځیدونکی دی

راشه واوره دا روا سازونه اوازونه تل

لمر دی پر روښان او گرد (تول) ستوری غورځیدونکی دی

څوک چه شی بی ویری ډیر افسوس دی پر حالت د ده

غر ته گوره ﴿ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا ﴾ کیدونکی دی

وَيْلٌكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۱﴾

او دا مثالونه بیانوو اوږو مونږ هغه خلقو ته (لپاره د دی) چه دوی فکر غور وکری پکښی (فائده تری اخلی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د کافرانو زړونه ډیر سخت دی سره له دی چه د الله تعالی کلام اوږی خو بیا هم ایمان نه پری راوړی که غر د دی پاک کلام په مفهوم باندی وپوهیږی نو هغه به هم له ډیری ویری وشلیږی » .

تنبيه: دا خو د کلام د عظمت ذکر ؤ اوس په دغه راتلونکی آیت کښی د متکلم د عظمت او رفعت بیان دی .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۝ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ

دغه الله هغه ذات دی چه نشته بل هیڅ معبود برحق مگر خو هم دی (دی یواځی) عالم دی په غیبو باندی او (عالم دی) په ښکاره و باندی هم هغه (الله) دی خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دغه الله (هغه ذات دی) چه نشته بل هیڅ معبود برحق مگر خو هم دی دی (یواځی) بادشاه دی ښه پاک دی (له تولو قبائحو څخه) سالم دی (له گردو (تولو) عیوبو) څخه امان ورکونکی دی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ اجل و اعلیٰ شانه و اعظم برهانه له گردو (تولو) نقائصو او کمزوریو څخه پاک منزله دی او له تولو عیوبو او افاتو څخه سالم دی هیڅ یوه خرابی او نقصان نه د هغه دربار ته رسیدلی دی او نه به وررسیږی . د «مؤمن» ترجمه ئ په امان ورکونکی سره کړی ده او د ځینو نورو مفسرینو په نزد د «مصدق» په معنی هم راغلی دی یعنی پخپل قول او فعل سره د خپلو پیغبرانو د اقوالو او ویناو تصدیق کونکی دی . یا د مؤمنانو په ایمان باندی د تصدیق د مهر ثبت کونکی دی .

الْمُهَيِّمُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝

شاهد حافظ دی (په اعمالو د بندگانو) ښه زبردست دی د ویری خاوند دی د لوی څیښتن (خاوند) دی ، پاک دی ذات د الله له هغو شیانو چه (مشرکان ئ) ورسره شریکوی .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ذات او صفاتو او افعالو کښی هیڅوک ورسره مل او شریک نه دی .

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ

دغه الله (هغه ذات دی) چه پیدا کونکی دی راویستونکی دی (له عدم نه وجود ته) صورت ورکونکی دی .

تفسیر: د (خالق) او د (باری) د فرق په نسبت مو د بنی اسرائیل په سورت کښی د دی آیت ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الزُّوْجِ الَّذِي أَرْسَلْنَا فِي الْآدَامِ مِنْ أَنْفُسِنَا﴾ د تفاسیرو په ضمن کښی څه اشاری کړی دی .

ځمونږ دغه مبارک تفسیر بیا ولولئ ؟ المصور - صورت جوړوونکی لکه چه په نطفه باندی ئ د انسان تصویر جوړ کړی دی .

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ

هم دغه (الله) لره دی نومونه نیک عمده مخصوص .

تفسیر: یعنی هغه نومونه چه په اعلى درجه په ښه والی او کمالاتو او صفاتو باندی دلالت کوی .

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

په پاکی سره یادوی هغه (الله) لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه څه چه په) ځمکه کښی دی .

تفسیر: یعنی د قال یا د حال په ژبه سره چه په هغه باندی مونږ او تاسی نه پوهیږو .

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: د الهیه د گردو (تولو) کمالاتو او صفاتو مرجع د دوو صفتونو په لوری دی چه «عزیز» د قدرت په کمال او (حکیم) د علم په کمال باندی دلالت کوی ، او هر څومره کمالات چه دی په علم او قدرت پوری ئ په یو نه یو ډول (طریقه) سره تړلی دی . په روایتونو کښی د (حشر) د سورت له دی دری آیتونو ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ څخه نیولی د سورت تر آخره پوری ډیر فضیلتونه راغلی دی . نو هر مسلمان ته ښائ چه سهار او ماښام ئ په لوستلو باندی ټینگوالی او مؤاظبت وکړی !.

تمت سورة «الحشر» بمنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة المتحنة مدنية وهي ثلث عشرة آية و فيها ركوعان
رقمها (۶۰) تسلسلها حسب النزول (۹۱) نزلت بعد سورة الاحزاب
د «المتحنة» سورت مدنی دی (۱۳) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۰) او په نزول
کښی (۹۱) سورت دی وروسته د «الاحزاب» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په حدیبی کښی له مکیانو سره روغه وفرمایله چه د هغی ذکر
ځمونږ د دغه پښتو تفسیر د (الفتح) په سورت کښی پخوا له دی نه شوی دی تر دوو کلونو
پوری دا روغه قائمه وه بیا د کافرانو له لوری هغه ماته شوه نو دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم
د حربی له اصولو سره سم په پته خوله افواج تولول او د مکی معظمی د بری فتح دپاره ئ
ترتیبات نیول د خبرو اترو او لیکونو په لیږلو باندی ئ ممانعت او بندشونه کیښوول چه تر څو
د مکی معظمی کافران د دوی له دی تیاری څخه خبر نشی او هغوی هم د جگری دپاره ځانونه
تیار نه کړی او په دی دول (طریقه) سره په حرم شریف کښی د جگری مخه ونیوه شی یوه
مسلمان چه حاطب رضی الله تعالی عنه بن ابی بلتعہ نومیده او د بدر له مهاجرینو څخه و مکیانو
ته ئ یو لیک ورولیده چه «د محمد صلی الله علیه وسلم لښکر پر تاسی باندی لکه د شپې تیاره
یا د لوی سیلاو د اوبو پشان درتلونکی دی» دا خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د وحی
په وسیله ورښکاره شوه دوی حضرت علی کرم الله وجهه او څو نورو اصحابو ته امر ورکړ چه یوه
ښځه د مکی شریفی په لوری رهی (روانه) ده تاسی ورپسی ورشی تاسی به له هغی سره په فلانی
ځای کښی مخامخ کیږی له هغی سره یو لیک دی هغه ورځنی واخلي! او له ځان سره ئ راوړئ
دا اصحاب په تلوار رهی (روان) شول او هغه ښځه ئ پوره په همغه ځای کښی وموندله . هغی
ښځی دیر «لیت او لعل» او وړاندی او وروسته وکړ خو سره له هغه هم همغه لیک (خط) ئ
وروسپاره چه د هغه له لوستلو څخه دا خبره ښکاره شوه چه د حاطب رضی الله تعالی عنه بن ابی
بلتعہ له لوری د مکی معظمی د کافرانو په نامه لیکلی شوی دی او هغوی ته ئ د مسلمانانو د
تعرض اطلاع ورلیږلی ده . ځمونږ پیغمبر حاطب رضی الله تعالی عنه راویاله او تری وئ پوښتل چه
دا څرنگه یو حرکت دی ؟ دی وویل یا رسول الله نه زه کافر یم او نه می له اسلامه مخ اړولی
دی . رښتیا خبره خو دا ده چه ځما کور او کهول په مکه معظمه کښی دی او هلته د هغوی
ساتونکی او پالونکی هیڅوک نشته نو می وغوښتل چه پر کافرانو باندی خپل یو احسان واړوم تر
څو هغوی د هغه په معاوضه کښی ځما له اهل او عیال سره څه غرض ونه لری بلکه له هغوی سره

څه ښيکني (ښه) هم وکړي . زه پوهيږم چه له دې څخه ماته ډيره گټه (فائده) رارسيدوي خو اسلام او مسلمانانو ته له هغه څخه هيڅ يو ضرر نه رسيدوي هغه د فتح او نصرت وعدي چه تاسي ته د الله تعاليٰ له لوري شوي دي هغه په يقيني ډول (طريقه) سره پای (آخر) ته رسيدونکي دي او د هغو مخه هيڅوک نشي نيولې لکه چه د ده د هغه خط په منع کښي هم دا مضمون ليکلي شوي و. قسم په الله که رسول الله صلي الله عليه وسلم يواځي هم پر تاسي باندې حمله وکړي نو الله تعاليٰ به ورته مدد ورکوي او هغه وعدي چه له هغه سره شوي دي خامخا پوره کيدونکي دي. بلاشبهه د حاطب رضي الله تعاليٰ عنه څخه دا غټه خطاي شوي ده خو رحمة للعالمين وفرمايل «لَا تَقُولُوا لَهُ إِلَّا خَيْرًا» وايي ورته هيڅ شي پرته (علاوه) له خيره او وي فرمايل «چه حاطب د بدر د اصحابو څخه دي او تاسي ته نه دي معلوم چه الله تعاليٰ د بدر د اصحابو گورد (تول) گناهونه ښلي دي». د دې سورت زياتره برخه هم دې قصي لره نيونکي ده لکه چه الله اجل واعليٰ شانه واعظم برهانه داسي فرمائي چه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِم بِالْهُودَىٰ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ

اي هغو کسانو چه ايمان ئ راوړي دي (يعني اي مؤمنانو) ! مه نيسي تاسي دښمنان څما او دښمنان خپل دوستان په دغه حال کښي چه غورځوي ليري تاسي خبرونه هغوي ته په سبب د دوستي سره (په منع ستاسي او د دوي کښي) حال دا چه په تحقيق کافران شوي دي هغوي په هغه شي چه راغلي دي تاسي ته له حق (دين او قرآن) څخه .

تفسير: يعني د مکي کافران هم د الله جل جلاله دښمنان دي او هم ستاسي نو له هغوي سره دوستي مه کوئ! او هغوي ته دوستانه پيغامونه ليرل مسلمانانو لره ښه نه دي. او په تحقيق کافران شوي دي هغوي په هغه څه چه راغلي دي تاسي ته له حق دين څخه نو د دي لامله (له وجي) د الله تعاليٰ دښمنان شول .

يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

چه وياښي دوي رسول (د الله) او هم تاسي (له خپل وطن مکي څخه ځکه) چه ايمان راوړي دي تاسي په الله چه رب ستاسي دي (پس مه نيسي دوي په دوستي سره) .

تفسیر: یعنی پیغمبر ته او تاسی ته ئی څنگه سخت ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه دروړسول او تاسی ئی د خپل هیواد او وطن په پرېښوولو باندی اړ (مجبور) کړئ یواځی په هم دی خبره سره چه تاسی ولی د یوه الله تعالیٰ چه ستاسی او د گردو (تولو) مخلوقاتو پروردگار دی عبادت کوی ؟ نو له دی څخه به لویه دښمنی او عداوت څه وی ؟ د تعجب ځای دی چه تاسی له داسی سړیو سره دوستی کوئ ؟ او د خپلوی لاسونه وروړاندی کوئ ؟ .

إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِی سَبِيلِیْ وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِیْ

که چیری یی تاسی چه راوتلی ئی تاسی (له اوطانو خپلو) دپاره د جهاد جنگ په لاره ځما کښی او دپاره د رضاء خوښی غوښتلو ځما (پس مه نیسی دوی په دوستی سره)

تفسیر: یعنی که ستاسی له کوره وتل ځما د خوښی لپاره او ځما په لاره کښی د جهاد دپاره وی او خاص ځما د رضاء دپاره تاسی نور د خپلو ځانونو دښمنان کوئ نو بیا په هغی دښمنی کښی د دوستی ارتباط د څه دپاره دی ؟ ایا د هغو کسانو په ناراضی چه تاسی د الله تعالیٰ رضاء گتلی وه اوس غواړئ چه هغوی له خپلو ځانونو ځنی رضاء او خوښی او الله تعالیٰ ناراض کړئ ! (العباد بالله)

تَسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْهُدُودِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنُكُمْ

چه په پټه (خبری) لیری تاسی هغوی ته په (سبب د) دوستی سره او زه ښه عالم یم په هغه څه چه پټوئ تاسی (له مراسلاتو) او په هغه څه چه ښکاروئ تاسی (له معاذیرو) .

تفسیر: یعنی که یو سړی وغواړی چه یو کار له گردو (تولو) خلقو او نری والو (اهل جهان) څخه په پټه اجرا کړی نو ایا هغه له الله تعالیٰ څخه هم پټولی شی ؟ وگورئ چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه څومره زیار (محنت) وکړ او کوشښ ئی وکړ چه د خپل لیک (خط) اطلاع هیچا ته ورنه کړی خو الله تعالیٰ له هغه څخه خپل رسول خبردار کړ او دغه پټه خبره پخوا له وخته ورڅرگنده (ښکاره) شوه ! .

وَمَنْ یَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

او هر شوک چه وکری دغه (کار) له تاسی خخه نو په تحقیق ورکه کړی ؤ
ده سمه صافه لاره .

تفسیر: یعنی که سره له مسلمانی داسی کار وکړی او داسی ؤ وگتی چه دی به د هغه په پتو
ساتلو کښی بری ومومی نو سخته غلطی او زیات تیرواته کوی.

إِنْ يَتَّقُوا اللَّهَ يَكُنْ أُولَئِكَ أَعْدَاءُ وَيَسْطُرْ أَلَيْكُمُ الْإِيمَانُ وَالسِّنَّةُ
بِالشُّوْءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ۝

که چیری ظفر بری ومومی (کفار) په تاسی باندی (نو) شی به دوی تاسی
لره دښمنان او اوږده به کړی تاسی لاسونه خپل (په وهلو او وژلو د تاسی) او
(اوږدی به کړی) ژبی خپلی په بدی (ویلو د تاسی) سره او خوښوی به دوی
(دغه) چه کافران شی تاسی (لکه چه دوی دی) .

تفسیر: یعنی له دی کافرانو خخه په موجوده حالت کښی خه هیله (امید) او اسره مه لرئ! که
خه هم تاسی زیاته پیرزوبنه او رواداری پر هغوی باندی وکړئ او د دوستی اظهار وکړی هغوی
هیڅ کله د مسلمانانو خیر غوښتونکی نشی کیدی او سره له دی انتهای رواداریو که د هغوی
لاسونه پر تاسی باندی بر شی نو له هیڅ راز (قسم) خرابی او دښمنی غنی خپل غانونه نه منع
کوی. په ژبو او لاسو سره هر ډول (طریقه) ضررونه او ایذاوی تاسی ته دررسوی . او داسی غواړی
هم هغسی چه هغوی له صداقة منکران دی تاسی هم منکران کړی نو ایا داسی شیران او بد
باطنان د دی خبری وړ (لائق) دی چه هغوی ته هسی پیغامونه ورولیږل شی ؟ .

لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَفْصَلُ بَيْنَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

له سره به نفع در ونه رسوی تاسی ته (که کافران شی) خپلوی (د خپلوانو)
ستاسی او نه اولاد ستاسی په ورځی د قیامت کښی فیصله به وکړی (الله) په
منع ستاسی کښی او الله په هغو عملونو چه کوی تاسی ښه لیدونکی دی (نو)

جزا به ئ درکری .

تفسیر: حاطب رضی الله تعالی عنه هغه خط د خپل اهل او عیال دپاره لیکلی ؤ نو په دی باندی داسی تنبیه فرمائ چه اولاد او خپلوان د قیامت په ورځ کښی هیڅ نه په کاریږی الله تعالی د هر یوه سری اعمال تر ذری ذری پوری هم گوری او سم له هغه سره فیصله او پریکړه کوی د الله تعالی دا فیصله هیڅ یو ځوی - لمسی - کړوسی خپل - خپلوان او عزیز نشی ماتولی نو بیا دا کومه عقلمندی ده چه یو مسلمان د خپل اهل او عیال دپاره الله تعالی له خپل ځان څخه نارضاء کړی په یاد ئ ولری چه له هر شی څخه د الله تعالی رضامندی او خوښی وړاندی ده که دی له مونږ څخه راضی وی نو د هغه په فضل او کرم سره گرد (تول) کارونه ښه کیږی او که الله تعالی نارضاء او خفه شی نو هیڅ شی نه په کاریږی .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا
بِكُمْ وَبَدَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ وَحْدَةً

په تحقیق شته تاسی لره (ای مؤمنانو) طریقه ښه (چه اقتداء پسی کولی شی) په (قول او فعل) د ابراهیم کښی او په (قول - فعل د) هغه چا کښی چه ده سره ؤ (له مؤمنانو) کله چه وویل (دغه ابرهیم او اتباعو ئ مشرکانو د) قوم د دوی ته چه بیشکه مونږ جلا (جدا) بیزاره یو له تاسی څخه او (بیزاره یو) له هغه څیزه چه عبادت ئ کوی تاسی بی له الله منکران شوی یو مونږ (په باطل دین) ستاسی باندی او ښکاره شوی دی په منع ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض حسد ابدی همیشه تر هغه پوری چه ایمان راوړی په الله باندی یواځی (چه واحد لا شریک دی) .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه سره له اسلامه د ابراهیم علیه وعلى نبینا الصلوة السلام سره ملگری شوی دی هر یوه په خپلو وقت کښی په خپلو فعلونو او قولونو سره له هغو کفارو ځنی د بیزاری او بیلتون اعلان کړی دی او ابراهیم علیه السلام سره له نورو مؤمنانو اتباعو خپلو وویل هغو مشرکانو د قوم خپل ته چه په تحقیق سره مونږ بیزاره یو له تاسی څخه او بیزاره یو له هغه شی

څخه چه عبادت ئ کوی تاسی بی له الله چه بتان دی او کافر شوی یو مونږ په دین یا په معبود ستاسو باندی یعنی تاسی ای کفارو څرنگه چه له الله تعالیٰ څخه منکران یی او د الله تعالیٰ د احکامو پروا نه کوی نو مونږ هم ستاسی له طریقې څخه منکران یو او د یوی ذری په میچ هم ستاسی فکر او پروا نه کوو او ښکاره شوی دی په منع ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض کینه همیشه تل تر هغه پوری چه ایمان راوړئ تاسی په الله تعالیٰ باندی یواځی یعنی دا دښمنی به هلته پای (آخر) ته رسیږی چه تاسی شرک او کفر پریږدئ او د همغه یوه مالک الملک والملكوت اکرم شانه واعظم برهانه هسی بندگان او چوپړان شی لکه چه مونږ ئ هم بندگان او تابعان یو.

إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لِمَ اسْتَعْظَمْتَكَ وَمَا أَمْلَكَ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

مگر خو (اقتداء مه کوی د) یوی خبری د ابراهیم (چه ویلی ئ و پخوا له امتناعه) پلار خپل ته (داسی) چه خامخا زه بښنه غواړم هر ورو (خامخا) د تا دپاره او مالک نه یم زه تا لره له عذابه د الله د هیڅ څیز ،

تفسیر: یعنی یواځی دعا کولی شم د کومی گتۍ او نقصان مالک نه یم . الله تعالیٰ هر څه چه وکړی کولی ئ شی او د هغه مخه هیڅوک نشی نیولی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام هجرت وکړ او بیا ئ خپل تېر ته مخ ونه گرځاؤ نو ایا تاسی به هم همغسې کوی ؟ یو خو ابراهیم علیه السلام کله چه دا خبره ورمعلومه نه وه خپل پلار ته ئ دعا وکړه او هر کله چه دا خبره ورمعلومه شوه چه مشرکان له غفران څخه محروم دی نو چپ شو. اوس چه هغه خبره تاسی ته ښکاره شوه نو ځکه د کافرانو بښنه مه غواړی . تنبیه: د ابراهیم علیه السلام د استغفار قصه دی د خپل پلار دپاره د (براءة) په سورت کښی د دی آیت ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا آتَاهُ﴾ الآية - په تفاسیرو کښی وکتله شی او ویل ابراهیم علیه السلام او اتباع ئ داسی چه:

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ۝

ای ربه ځمونږ (خاص) په تا باندی توکل کړی دی مونږ او (خاص) تاته رجوع کړی ده مونږ او (خاص) تاته بیرته گرځیدل د گردو (تولو) دی په آخرت کښی دپاره د جزاء .

تفسیر: یعنی گرد (تول) مو پری شوول او تاته مو هیله (امید) وکره او د خپل له قوم او له تبر
 څخه مو پریکره وکره او له تا سره مو خپل علاقه ونښلوله او تاته مو رجوع وکره او په دی
 باندی ښه پوهیږو چه د گردو (تولو) ورنگ ستا په لوری دی .

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(وویل ابراهیم او اتباعو د ده) ای ربه غمونږ مه گرځوه ته مونږه فتنه ځای د
 ازمویلو هغو کسانو لره چه کافران شوی دی او ښښنه وکره مونږ لره ای ربه
 غمونږ بیشکه هم ته ئ ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا
 (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی مونږ د کافرانو دپاره فتنه او د ازموښت محل د مشق تخته مه گرځوه! او مونږ
 پخپل فضل او کرم سره په دغسی حالت کښی وساته چه د هغو له لیدلو څخه کافران خوښ نشی
 او پر اسلام او مسلمانانو باندی د تمسخر او استهزا غږونه وکړی او غمونږ په مقابل کښی په خپل
 حقانیت باندی استدلال وکړی . بیشکه هم ته ئ ښه غالب قوی په انفاذ د احکامو ښه حکمت
 والا چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی یعنی غمونږ تقصیرات او کوتاهی وښه او را
 معاف ئ کړه . ستا د زبردست قوت او حکمت څخه هم دا هیله (امید) او توقع ده چه خپل
 وفا لرونکی بندگان د دښمنانو په مقابل کښی مقهور او مغلوب مه کړی اوس دپاره د ازیاد د
 حرص په اقتداء د ابراهیم علیه السلام کښی اکرم شانه واعظم برهانه داسی ارشاد فرمائی:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

خامخا په تحقیق ده تاسی لره (ای مؤمنانو) په دغو (خبرو د ابراهیم او
 اتباعو د ده) کښی طریقه حسنه ښه (چه اقتداء پسی کوی او دا اقتداء ده)
 هغه چا لره چه وی چه امید لری (د ثواب) د الله او ویریږی د (جزاء د)
 ورځی آخری (د قیامت)، او هر هغه څوک چه مخ وگرځوی (له احکام الله)

نو بیشکه الله همه دی غنی بی پروا ښه ستایلی شوی (په محامدو)

تفسیر: یعنی تاسی مسلمانانو ته یا په بل لفظ هغو خلقو ته چه د الله د لیدلو او د آخرت د قایمیدلو هیله (امید) لرئ د ابرهیم علیه السلام او د ده د ملگرو حسنه اسوه او نیکی طریقه غوره کول په کار دی . که څه هم ټوله دنیا تاسی ته متعصب او جاهل ووائی تاسی خپل مخونه د هغی لاری څخه نه اړوئ ! چه د دنیا هغه لوی موحد هغه پخپل تگ او طرز عمل سره قائم کړی دی . د مستقبل وقت ابدی کامیابی او بری د هم دی لاری په تلو سره په لاس درتلی شی . که چپ (مخالف) له دی نه لار شی او د الله تعالی له دښمنانو سره خپله دوستی ټینګه کړئ نو تاسی په پخپله نقصان او زیان مومی . ځکه چه الله تعالی د هیچا د دوستی او دښمنی پروا نه لری . هغه پخپل ذات سره د گردو (ټولو) کمالاتو او هر راز (قسم) ښککو (فائدو) مالک او څښتن (خاوند) دی او هیڅ ضرر ورته نه رسیږی .

عَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ هَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوْدَّةً
وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٠﴾

ښائیږی چه الله پیدا کړی په منځ ستاسی کښی او په منځ د هغو کافرانو چه دښمنی لری تاسی له هغوی سره دوستی او الله (په هر شی چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئ دغه دښمنی په دوستی سره بدلول دی) او الله ښه مغفرت کوونکی دی ډیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله تعالی د قدرت او رحمت څخه بعید نه دی چه د نن ورځی ډیر کلک کافر صبا ښه پوخ مسلمان وگرځوی . او په دا ډول (طریقه) ستاسی او د هغوی په منځ کښی د دوستی تعلقات قائم شی . لکه چه د مکی معظمی په فتحه کښی هم داسی وشوه نژدی گرد (ټول) مکیان مسلمانان شول او هغه کسان چه پرون به ئ یو د بل په مخ توری وښکلی نن یو پر بل باندی ځان قربانوی . په دی آیت کښی مسلمانانو ته اطمینان او تسلی ورکړی شوی ده چه د مکیانو په مقابل کښی د مسلمانانو دا د خپلوی شلول او ترک موالات او جهاد د غو ورځو له مخی موقتی دی . بیا به هغه ته څه اړه (حاجت) او ضرورت نه پاتی کیږی . ښائی چه په موجوده حالت کښی تاسی په همه ترک د موالاتو باندی ټینګ اوسئ ! او له چا ځنی چه په دی لاره کښی څه بی اعتدالی شوی وی الله تعالی د ده د هغی خطا ښونکی دی ځکه چه همه لوی ښونکی دی .

لَا يَنْهَكُمُ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ كَمَا يُقَاتِلُكُمْ فِي الدِّينِ وَكَمَا يُخْرِجُكُمْ
مِّنْ دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ ①

نه منع کوی تاسی (ای مومنانو) الله له (دوستی د) هغو کسانو چه نه دی
کری جنگ له تاسو سره په (کار د) دین کښی او نه ئ ایستلی تاسی له
کورونو خپلو څخه (له دی نه) چه نیکی کوی تاسی له دوی سره او چه عدل
او انصاف کوی تاسی له هغوی سره بیشکه چه الله خوبوی دوست لری انصاف
عدل کوونکی .

تفسیر: یعنی په مکه معظمه کښی داسی خلق هم شته چه دوی پخپله مسلمانان شوی نه و خو له
مسلمانانو سره ئ څه ضد او مخالفت هم نه کاوه او نه به ئ د دین په چارو کښی له هغو سره
جگری کول او نه به ئ ربرونه (تکلیفونه) ورپیچول او نه به ئ د هغوی په ایستلو کښی د
ظالمانو مرستی (مدد) کولی . له داسی کافرانو سره له ښیګڼی (نیکی) او ښه سلوک کولو څخه
اسلام هیڅ ممانعت نه کوی کله چه هغوی ستاسی سره عدل او انصاف - نرمی او رواداری کوی
نو د انصاف تقاضا هم دا ده چه تاسی هم له هغوی سره ښه ټینگ او مناسب سلوک وکړئ ا او
دنیا ته ئ وروښی چه د اسلامی اخلاقو معیار څومره هسک (اوچت) دی ؟ دا د اسلام تعلیم نه
دی که د کافرانو یو قوم له مسلمانانو سره جنگ کوی نو د گردو (تولو) کفارو سره بلا تمیز
جنگ ونښلوو او له تولو سره د توری په څوکی خبری وکړو که مونږ داسی وکړو نو د حکمت او
انصاف له اصول څخه مو پرته (علاوه) او خلاف کار کړی دی . دا ضروری خبره ده چه د ښځو
او نارینه و او وړوکیو سپین پیرو څلمیو او معاندو او مسالمو په منع کښی فرق او توپیر
(تفاوت) سره وکړو او د هغو حالاتو په اعتبار مراعات وکړو چه د هغو لږ څه تفصیل د (ال
عمران) او د (المائده) د سورتونو په تفاسیرو کښی پخوا لیکلی شوی دی .

إِنَّمَا يَنْهَكُمُ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ قَاتِلُكُمْ فِي الدِّينِ وَخُرْجُكُمْ مِّنْ
دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ②

بیشکه هم دا خبره ده چه منع کوی تاسی الله له (دوستی د) هغو کسانو
 څخه چه جنگ ئ کړی دی له تاسی سره په (کار د) دین کښی او چه
 ایستلی ئ یی تاسی له کورونو د تاسی څخه او کومک مرستی (مدد) ئ کړی
 دی له دښمنانو ستاسی سره په ایستلو ستاسی کښی له دی څخه چه دوستی
 کوئ تاسی له هغوی سره او هر هغه چه دوستی کوی له هغوی سره دغه
 (خلق) هم دوی دی ظالمان گنهگاران .

تفسیر: یعنی له هسی ظالمانو سره دوستانه تعلقات قائمول بیشکه سخت ظلم او گناه ده .
 (رابط) تر دی ځای پوری د کفارو د دوو فریقو تولیو (معاند - مسالم) سره د معاملی ذکر و
 وروسته له دی نه دا راښی چه له هغو ښځو سره څه معامله وکړو چه له (دار الحرب) څخه (دار
 الاسلام) ته راشی ؟ یا په (دار الحرب) کښی هستوگنه ولری ؟ خبره دا ده چه د حدیبی په
 روغه کښی مکي والو داسی ټاکلی (مقرر کړی) و چه ځمونږ هغه سری چه د مسلمانانو په لوری
 راشی ښائ چه هغه بیرته ولېږلی شی لکه ځمونږ پیغمبر دا خبره منلی هم وه او د هغه په اثر څو
 سری چه مدینې منوری ته راغلی و بیرته مکي معظمی ته ولېږل شول . وروسته له هغه څخه څو
 ښځی هم راغلی . که دا ښځی هم بیرته لېږلی کیدی نو د کافر نارینه په کور کښی د مسلمانی
 ښځی هستوگنه له اسلامی غیرته لری ښکاریدل او د هغو ناسته ملاسته سره حرامه وه نو په دی
 باندی دا وروستی آیتونه رانازل شول . معلومیږی چه وروسته له دی نه د ښځو په بیرته لېږلو
 کښی کافرانو اصرار ونه کړ او که نه هغه روغه به روغه نه پاتی کیده .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهْجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه راشی
 تاسی ته مؤمنانی (ښځی) هجرت کوونکی وطن پریشووونکی نو وائ ازمویی
 تاسی هغوی الله ته ښه معلوم دی ایمان د دوی .

تفسیر: یعنی د زړونو احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره تاسو د
 هغو ښځو تفتیش او تحقیق په ښه ډول (طریقه) سره وکړئ ! چه ایا په رښتیا سره مسلمانانی
 دی ؟ ایا په رښتیا د مسلمانی لامله (له وجی) دوی هجرت کړی دی او خپل وطن ئ پری ایښی
 دلته راغلی دی ؟ ایا کومی دنیوی یا نفسانی غوښتنی د دوی هجرت او راتگ سبب نه دی شوی
 ؟ په ځینو راویتونو کښی راغلی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه به د دوی امتحان

اخیستلو او ازموینه ئ کوله او د حضرت نبوی له لوری به ئ د هغوی بیعت اخیست کله کله به پخپله رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم هم د دوی بیعت مانه چه وروسته په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ بِأَيْمَانِكُمْ﴾ الآية - کښی مذکور دی .

فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ
لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَانْتُهُم مَّا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ

نو که وپیژنئ تاسی دوی (په قسم سره) مومنانی نو بیرته مه لیږئ هغوی طرف د کفارو ته نه دی دغه (مومنانی ښځی) حلالی هغو (کفارو سړیو) لره او نه دی هغه (کافران) حلال دی (ښځو مومنانو) لره او ورکړئ تاسی (هغو کافرانو) ته (چه میړونه (خاوندان) د هغو ښځو دی) هغه څه چه لگولی ئ دی (له مهره) او نشته هیڅ گناه پر تاسی باندی چه نکاح وتریئ تاسی له دی ښځو سره په شرط د دی کله چه ورکړئ تاسی هغو (ښځو) ته مهرونه د دوی

تفسیر: داسی حکم وشو که له زوجینو څخه یو مسلمان او بل مشرک وی نو د دارینو په اختلاف سره د نکاح تعلقات قائم نه پاتی کیږی که د کوم کافر ښځه مسلمانانه شوی وی او دار الاسلام ته راشی هر هغه مسلمان چه د دی نکاح تری د ده په غاړه ده چه هومره مهر چه هغه کافر په دی ښځی ورکړی دی هومره بیرته ورکړی . او اوس د دی ښځی مهر هر څه چه تاکلی (مقرر) شوی وی هغه جلا (جدا) دی ښځی ته وروسپاری نو وروسته له دی څخه د هغی ښځی سره نکاح ترلی شی

وَلَا تُسْكُوا بَعْضَ الْكَافِرِو سُلُومًا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ
أَنْفَقُوا ذَلِكَ حُكْمُ اللَّهِ يُعَلِّمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ①

او منگولی مه نښلوئ په عصمتونو د ښځو کافرانو (او مه ئ ساتئ په نکاح خپله کښی) او وغواړی تاسی هغه څه چه خرڅ کړی دی تاسی (پر دغو کافرانو) او ودی غواړی (دغه کفار هم) هغه څه چی خرڅ کړی وی هغوی

(له مهر و نو پر دغو مهاجرانو) دا (مذكوره احكام) حكم د الله دى حكم كوى
(الله په دغه سره) ستاسى كښى او الله ښه علم والا دى ښه حكمت والا دى.

تفسير: د رومى حكم په مقابل كښى وروستنى حكم داسى شو د هغه مسلمان سړى ښځه چه لا
كافره پاتى وى دغه مسلمان دى هغه ښځه پرېږدى! بيا هر كافر چه له هغى سره نكاح وترى د
دى مسلمان لگولى شوى مهر به بيرته ورسوى په هم دى ډول (طريقه) هر يو له دواړو فريقينو
څخه دى يو له بل ځنى خپل حق وغواړى كله چه دا حكم رابښكته شو نو مسلمانان دى خبرى ته
تيار شول چه هم ئ ور كړى او هم به ئ واخلى خو كافرانو وركول ونه منل نو ځكه دا راتلونكى
آيت رانازل شو.

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَقِبْتُمْ فَاتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُمْ مِّثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

او كه چيرى فوت شى له تاسو نه (اى مؤمنانو) يو شى له ښځو ستاسى په
طرف د كفارو پس غزا مو وكړه (او غنيمت مو واخيست تاسى په غزا
كښى) پس وركړئ تاسى هغو كسانو ته چه تللى وى ښځى د هغوى (كفارو
ته) په مثل د هغه (مهر) چه وركړى دى دوى (هغو ښځو لره) او وپرېږئ تاسى
له الله هغه چه تاسو پر هغو باندې ايمان راوړونكى يى ، (شيخ الهند رحمه الله
عليه دى آيت ترجمه داسى كړى ده كه لارى شى له لاسو ستاسى څه ښځى
د كافرانو په طرف بيا ستاسو لاس بر شى يا وار مو راشى الخ).

تفسير: يعنى كه د كوم مسلمان ښځه مړته او دارالحرب ته لاړه شى او كافر د هغه خرڅ بيرته
نه وركوى نو كه د كوم كافر ښځه د مسلمانانو كره راشى د هغه هر څومره خرڅ چه كيږى
ښائ د هغه كافر په ځاى دى مسلمان ته وركړى چه ښځه ئ د كافر كره تللى ده او حق ئ
سوځيدلى دى. هو! دومره ده كه دغه مسلمان د حق له وركولو څخه څه شى بيرته پاتى شى
هغه به همغه كافر ته ورسوى! ځينو عالمانو ليكلى دى كه كوم مسلمان د كافر خرڅ نشى
ورته رسولى نو هغه دى د مسلمانانو په بيت المال كښى ور تحويل كړى. الله اكبر! دا څومره
د عدل - انصاف تعليم دى! خو په دى باندې عمل كوونكى به همغه څوك وى چه د هغه په زړه
كښى د الله تعالى ويره وى او په هغه باندې پوره او كامل ايمان ولرى!.

تنبيه: د ﴿فَعَقِبْتُمْ﴾ ترجمه محقق مترجم په دوه ډول (طريقه) سره فرمايلى دى «بيا ستاسى لاس
بر شى» او «ستاسى وار راشى» مونږ د دوهمى ترجمى په لحاظ سره د دى مطلب تقرير دلته

ولیکه . له پرومینی ترجمی سره سم عینی مفسرینو ویلی دی چه له دی څخه د غنیمت د مال حاصلیدل مراد دی یعنی د غنیمت له مال څخه د دی مسلمان خرڅ شوی مال ورته ورسپارلی شی والله تعالیٰ اعلم .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يَبَايِعُكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ

ای نبی (ای عیسا پیغمبره!) کله چه راشی تاته مؤمنانی ښځی چه بیعت کوی له تا سره پر دی شرط چه نه به شریکوی دوی له الله سره هیڅ شی او نه به کوی غلا دوی او نه به کوی زنا دوی او نه به وژنی دوی اولاد خپل

تفسیر: یعنی ای محمده بیعت واخله له ښځو څخه په خبره چه نه به شریکوی دوی له الله تعالیٰ سره هیڅ څیز او غلا به نه کوی او زنا به نه کوی او نه به وژنی اولاد خپل لکه چه د جاهلیت په زمانه کښی رواج و د معمولی ننگ او عار لامله (له وجی) به ئ جونۍ ژوندۍ په هدیرو (مقبرو) کښی خښولی او په عینو وقتو کښی به ئ د لوړی له ویری هم خپل اولاد واژه

وَلَا يَأْتِيَنَّ بِهَتَّانِ يَفْتَرِيَنَّ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

او نه به راتله کړی په دروغو سره چه جوړوی ئ دوی په منځ د لاسو او پښو خپلو کښی (یعنی له خپله ځانه)

تفسیر: او بیعت واخله ای عیسا پیغمبره له ښځو څخه په دی خبره چه نه به راځی په دروغو سره چه جوړوی هغه دروغ په منځ د لاسونو او پښو خپلو یعنی چه حرامزاده اولاد رانه وړی او په بل چا باندی په دروغو سره دعوی کوی . یا په دروغو سره شاهی وړکوی. یا په کومه معامله کښی له خپل ځانه خبره جوړه کړی په دروغو سره او قسمونه خوری بله معنی ئ دا ده چه د خپل عیرولی اولاد نسبت په دروغو سره بل چاته کوی یا د بل چا اولاد پتوی او داسی وانی چه دا می له خپل میره (خاوند) دی . یعنی په مکر او فریب دروغ درغلی او ناروا سره خپل اولاد بل ته یا د بل اولاد ځان ته کوی په حدیث شریف کښی راغلی دی «هغه څوک چه یو اولاد بل ته وړکوی جنت په هغه باندی حرام دی» .

وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ

او نه به کوی نافرمانی له تا خخه په معروف بنو چارو کښی نو ته بیعت وکړه له دوی سره

تفسیر: پخوا ئ فرمایلی ؤ هغه مسلمانی ښځی دی چه په هجرت کولو سره راځی وپوښتلی شی . دلته دا راییی چه د هغوی پوښتل دا دی که دا گرد (تول) حکمونه چه په دی آیت کښی دی هغوی ومنی نو د هغوی ایمان ثابت وگنه ! دی آیت ته د بیعت آیت وایه شی . ځمونږ د پیغمبر په مخ کښی به چه ښځو بیعت کال نو هم دا اقرار به ئ له دوی ځنی په ژبه سره اخیست لیکن د بیعت په وقت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاس د هیڅ یوی ښځی لاس ته نه دی رسیدلی .

وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

او مغفرت ښښه وغواړه دپاره د دغو (ښځو) له الله بیشکه چه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی په دی چارو کښی هغه لندون (کوتاهی) چه پخوا له دی خخه شوی دی یا د دی احکامو په ځای راوړلو کښی وروسته له دی نه کوم تقصیر ورپېښ شی نو ځکه تاسی د هغوی په حق کښی د مغفرت او ښښی غوښتنه وفرمائی تر څو الله تعالی ستاسی په برکت د دوی تقصیرات وروښی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانوا!) مه کوئ دوستی له هغه قوم (د یهودو) سره چه په قهر شوی دی الله پر دوی باندي

تفسیر: هغه خبره چه د دی سورت په شروع کښی ؤه د دی سورت په ختم کښی ئ هم د هغه یاد وفرمایه یعنی د مؤمن په شان کښی نه دی چه له هغه چا سره رفاقت او دوستی وکړی چه الله تعالی ورڅخه خفه شوی وی په هر چا باندي چه پاک الله په قهر وی ښای چه د الله تعالی دوستان هم له هغه سره خفه وی

قَدْ يَسُؤُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبِغِ الْكَافِرُ مِنَ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۚ

په تحقیق ناامیده شوی دی دغه (یهودان) له (ثواب د) آخرته لکه چه ناامیده شوی دی کافران (له خیره د آخرت) له تولگیو ملکرو د هدیرو (مقبرو) څخه

تفسیر: یعنی منکران داسی توقع نه لری چه له هدیرو (مقبرو) څخه به څوک پاڅیږی او بیا به په بل ژوندون کښی یو له بل سره وگوری دا کافران هم هم هغسی ناامیده دی تنبیه: د غینو مفسرینو په نزد ﴿مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ﴾ د کفارو بیان دی یعنی هغسی چه هغه کافران چه هدیرو (مقبرو) ته رسیدلی دی او د هغه غای له حال او احوال څخه خبر شوی دی او د الله د مهربانی او خوښی غنی بالکل بی هیلې او ناامیده شوی دی هم دا راز (قسم) دا کافران هم د آخرت له لوری بالکل بی اسری او ناامیده دی

تمت سورة الممتحنة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الصف مدنية وهي اربع عشرة آية وفيها ركوعان رقعا (٦١) تسلسلها حسب النزول (١٠٩) نزلت بعد سورة التغابن

د «الصف» سورت مدنی دی (۱۴) آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦١) او په نزول کښی (١٠٩)

سورت دی وروسته د «التغابن» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ② كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ③ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَانَهُمْ بَنِيَانٌ مَرْصُوصٌ ④

نسبت د پاکی کوی الله لره هر هغه خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه خیزونه چه) په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او همغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی (یعنی ای مؤمنانو) ولی وایی تاسی هغه (خبره) چه نه ئ کوی لویه ده له جهته د غضبه په نزد د الله (دا خبره) چه وایی تاسی هغه څه چه نه ئ کوی بیشکه الله (مدد ورکوی) خوښوی هغه کسان چه جنگ کوی په لاره (د دین) د دغه (الله) کښی صف تړونکی گواکی دوه بناگانی په قلعی سره تینگی کړی شوی (ښی محکمی)

تفسیر: هر بنده ته ښای چه له لوی ځانمنی (تکبر) او بات (لاف) وهلو او له ناحقو دعوی ځنی وویریږی ځکه چه وروسته به په جنجال او رږو (تکلیفونو) کښی اخته شی . له خولی څخه د یوی خبری ایستل دیر اسانه دی مگر د هغی سر ته رسونه دیر سخت کار دی . الله تعالی له هغه سری څخه دیر خفه او ناراض کیږی چه په ژبه سره یو شی وائی خو کول ئ هسی نه وی . په روایاتو کښی راغلی دی چه په یو ځای کښی څه مسلمانان گرد (تول) سره تول شوی ؤ نو وئ ویل که مونږ ته دا خبره رابکاره شی چه الله تعالی د کوم کار له کولو څخه دیر خوښیږی مونږ تول به همغه غوره کوو . په دی خبری باندی دا آیتونه رانازل شول چه خبردار وگورئ! په احتیاط سره داسی خبری کوی ا دا ده ا در وائی خلئ د الله تعالی په دربار کښی هغه سری گران دی او زیات محبت ورسره کوی چه د الله تعالی په لاره کښی د هغه د دشمنانو په مقابل کښی لکه د اوسپنی دیوال غوندی تینگ ودریږئ او د جهاد په دگر (میدان) کښی خپل معنوی صفونه داسی وتری چه گواکی داسی یو مضبوط دیوال دی چه له سریو څخه ریږدلی شوی وی . او په هغه کښی له هیڅ لوری کوم کنډاو او رخنه نه وی لویدلی نو اوس په دی معیار سره هر سری خپل ځان ته وگورئ نو هلته به دا خبره وربکاره شی چه په تاسی کښی دیر سری داسی دی چه په دی معیار سره اکمل - کامل - جور او مناسب ښکاری . مگر ځینی به داسی څرگندیږی (ښکاریږی) چه په ځینو مواقعو کښی په ژبه او تشو ویناو سره دیر وئیری مگر د هغوی عمل هغه ورتکذیبوی او دروغ ئ وربکاروی . لکه چه د احد په غزا کښی هغه (بنیان مرصوص) ولی تینگ پاتی نه شو؟ هو ا کله چه د قتال حکم نازل شو . ځینو خلقو داسی هم وویل ﴿ رَبَّنَا لَمْ نَكُتْ عَلَيْنَا الْقِتَالُ لَوْلَا اٰخِرَتُنَا ۝ الْاٰیةُ - (النساء) ۝ په هر حال سره نه ښای چه په ژبه سره ویناوی وکړئ ا لاف او بات ووهئ ا او ناحقی دعوی وکړئ ا مگر د کولو او عمل په وقت کښی هیڅ ونه کړی شی بلکه بهتر خو دا ده چه تاسی په ژبه سره هیڅ ونه وایی مگر د کولو په دگر (میدان) کښی خپله قربانی الله تعالی ته ورواندی کړئ چه د بری لویه برخه مو دروریږی . د موسی علیه السلام قوم ته نه گورئ چه په ژبه سره د تعالی - تفاخر او تمائز

دیږی خبری اتری کولی خو د عمل په ډگر (میدان) کښی هیڅ شول . هر کله چه د کار کومه موضع ورپېښیدله نو سم د لاسه به نه خوځیدل او د پر مخ تگ د تللو قوت به ئ نه درلود (لرلو) او ډیر خفه کوونکی خبری به ئ کولی له هسی چارو ځنی کومه نتیجه چه راووته د هغی بیان وروسته له دی نه فرمائ.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يُقَوْمِ لِمَ تُوذُّونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل موسی علیه السلام قوم خپل ته داسی چه ای قومه څما ولی اذیت ضرر رسوئ تاسی ماته (په بد ویلو سره) حال دا چه په تحقیق پوهیږئ تاسی په دی چه بیشکه زه رسول د الله یم تاسی ته

تفسیر: یعنی د ښکاره دلیلونو او څرگندو (ښکارو) معجزاتو په لیدلو سره تاسی پخپلو زړونو کښی باور کوئ چه زه د الله تعالی رښتین رسول او پیغمبر یم بیا خو می په ډیرو ناکاره او زړه خفه کوونکیو حرکتونو سره ولی رپروئ (تکلیفوی) ؟ دا معامله خو یو معمولی ناصح او خیر غوښتونکی سړی سره هم نه ښائیږی د افسوس ځای دی چه تاسی هسی معامله د الله تعالی له رسول سره کوئ ایا څما زړه ته له داسی خرابو حرکاتو څخه درد نه رسیږی ؟ چه کله یو بی ساه خوشکئ جوړوئ او بیا هغه خپل او د موسی علیه السلام خدای گنئ کله چه له (عمالقی) سره د جهاد کولو امر پر تاسی باندی کیږی نو وایئ مونږ به هیڅ جنگ ته نه ځو ته دی د خپل رب سره څه هغوی سره جگړه وکړئ مونږ دلته درته ناست یو. او د دی په شان نوری اپلتی او چتی (ښکاره) خبری لکه چه موسی علیه السلام له دی خبری ځنی په تنگ شو او وئ ویل ﴿رَبِّ إِنِّي لَأَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ٥

نو هر کله چه وگرځیدل دوی (له احکام الله نه) نو وگرځول الله زړونه د دوی (له هدایت او یقین نه) او الله نه ښیي سمه صافه لاره فاسقانو نافرمانانو ته (په علم د دغه الله کښی).

تفسیر: قاعده ده چه ډیرو بدیو کولو څخه زړه تک تور او سختیږی تر دی چه د ښو کارونو

دپاره په هغه کښی هیڅ یو ځای نه پاتی کیږی هم دا حال د هغوی شو چه په هره خبره کښی به ئ د الله تعالی له رسولانو سره عناد او ضد او اختلاف کاوه او در کرده (توله) به ئ په کپړو چالونو سره تگ کاوه تر څو چه مردود شول او الله تعالی د هغوی زړونه هسی کاره کړل چه د سمی خبری د منلو صلاحیت هیڅ په کښی پاتی نه شو له داسی ضد کوونکیو نافرمانانو سره د الله تعالی هم داسی عادت دی .

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ

او (پاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل عیسی ځوی د مریمی داسی چه ای بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسی ته (حال دا چه) تصدیق کوونکی یم د هغه کتاب چه وړاندی ځما دی له توریت څخه .

تفسیر: یعنی اصلاً زه د دی خبری تصدیق کوم چه توریت د الله تعالی له لوری راغلی دی او په اخبارونو او احکامو ئ یقین او باور لرم. او ځما گرد (تول) تعلیم او ښوونی په حقیقت سره د همغو اصولو باندی مبنی دی چه په توریت کښی ښوولی شوی دی .
تنبیه: ابن کثیر رحمه الله علیه او نور پوهان د ﴿ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چه ځما وجود د توریت د خبرو تصدیق کوی ځکه چه زه د هغو شیانو مصداق یم چه په توریت شریف کښی ذکر شوی دی . والله اعلم.

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

او زیری کوونکی یم په هغه رسول سره چه را به شی وروسته له ما څخه چه نوم د هغه احمد دی

تفسیر: یعنی د رومبنی تصدیق کوم او د وروستنی زیری اورم . هسی خو نورو پخوانیو پیغمبرانو هم د خاتم الانبیاء د تشریف راوړلو زیری اورولی دی خو په هغه صراحت او ښکاره ډول (طریقه) سره چه حضرت مسیح علیه السلام په دیر اهتمام سره د حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه وعلى آله وصحبه وسلم د راتگ زیری اورولی دی هغسی له نورو ځنی نه دی منقول شوی .
ښائ چه د قرب العهد له وجی دا خصوصیت د ده په برخه کښی راغلی وی ځکه چه وروسته له

دوی څخه پرته (علاوه) د نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم بل کوم پیغمبر راتلونکی نه دی .
 دا رښتیا ده چه د یهودانو او نصاراؤ د مجرمانه و غفلتونو او متعمدانه و لاس اچولو لامله (له
 وجی) نن د دنیا په لاسو کښی د اصلی توریت او د انجیل او نورو آسمانی کتابونو په استثناء
 د قرآن کریم کومه صحیحه نسخه نه ده پاتی چه د هغو له لوستلو څخه نری والان (اهل جهان)
 ښه وپوهیږی چه پخوانیو پیغمبرانو په تیره بیا حضرت مسیح علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام
 ځمونږ د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم په نسبت څه زیری اورولی دی ؟ او په
 کومو الفاظو سره ئ هغوی ستایلی دی ؟ نو ځکه هیچا ته دا حق نه دی پاتی چه هغه د قرآن
 کریم دا صاف او صریح بیان له دی سیه دروغ ویولی چه په تحریف شوی بائبل کښی نشته .
 سره له دی ښای دا د حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم له معجزاتو څخه
 وگڼله چه حق تعالی دی محرفینو ته دومره قوت ور نه کړ چه هغوی د دی آخر الزمان پیغمبر په
 نسبت هغه گردی (تولی) پخوا ویلی خبری ویاسی یا ئ بالکل محوه کړی تر څو د هغه هیڅ یوه
 ښه هم پاتی نشی . لکه چه په موجوده بائبل کښی په شلو ځایونو کښی د حضرت محمد
 مصطفی ذکر نژدی تر تصریح پوری هم شته . او عقل او انصاف لرونکیو لره په هغو کښی د
 تأویل او د انکار ځای قطعاً نه دی پاتی . او د (یوحنا) په انجیل کښی د (فارقلیط یا پیر
 کلوطوس) والا بشارت خو دومره ښکاره او صاف دی چه د هغه مطلب بی تکلف پرته (علاوه) له
 احمد چه معنی ئ (محمود ستایلی شوی ستوده - برگزیده) ده بل کوم شی نشی کیدی . لکه
 چه د اهل الکتاب ځینو منصفو عالمانو هم پر دی باندی مجبور او لاعلاج اقرار او اعتراف کړی
 دی او ویلی ئ دی چه د دی پخوا ویلو او پیشگوئ اطلاق او انطباق په پوره دول (طریقه) سره
 پر حضرت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وعلی آله و صحبه وسلم او روح القدس باندی
 کیدونکی دی . او پرته (علاوه) له دوی څخه بل هیڅوک مراد نه دی . الله الحمد چه اسلامی علماؤ
 پر دی بشارتو باندی ځان ته مستقل کتابونه لیکلی دی . او د تفسیر حقانی فاضل مؤلف د
 (فارقلیط) والا په بشارت او د (بائیل) په تحریف باندی د (صف) د سورت په تفسیر کښی ډیر
 ښه مشبع بحث کړی دی . الله تعالی دی هغه ته د خیر بدل ورکړی .

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ①

بیا (وای الله) کله چه راغی هغه (رسول) دوی ته په ښکاره و معجزو سره
 وویل (بنی اسرائیل) دا (قرآن) سحر کودی دی ښکاره .

تفسیر: یعنی حضرت مسیح سره له ښکاره نجو راغی . یا د هغه شی زیری ئ چه ورکړی و
 حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم له هغو ښکاره و معجزاتو سره راغی نو
 خلقو هغه سحر کودی او جادو ویلی .

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٦١﴾

او خوک دی دیر ظالم (بلکه هیشوک نشته) له هغه چا خخه چه له خانه تری په الله پوری دروغ او (حال دا چه) دی بللی شوی دی طرف د اسلام ته او الله نه بیسی سمه صافه لاره قوم ظالماتو بی انصافانو ته (په علم د دغه الله) .

تفسیر: یعنی کله چه هغوی ته د اسلام په لوری بلنه کیږی نو حق پتوی او له خپل خانه دروغ جوړوی او پر محمد صلی الله علیه وسلم باندی له ایمان راوړلو خخه مخ اړوی ، هغوی پر الله تعالیٰ د بشر یا په بشر باندی د خدای حکم کوی . په آسمانی کتابونو کښی تحریفونه کوی . او له هغو شیانو خخه چه واقعیت او حقیقت لری منکریوی او هغه شیان چه هیش حقیقت نه لری په آسمانی کتابونو کښی داخلوی . نو له دی خخه به لوی ظلم څه وی؟ او د الله تعالیٰ له جانبه داسی بی انصافانو ته به هدایت چیری په برخه کیږی شی؟ او ممکن دی چه په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ کښی دی لوری ته هم اشاره وی چه دا ظالمان چه هومره انکار - تحریف او تأویل وکړی الله تعالیٰ به هغوی ته د بری لاره نه ورښی گواکی د پیغمبر په نسبت چه دوی ئ خبری پتوی یا ئ لری کوی په هغه کښی دوی بری نه مومی او څه ئ له لاسو ځنی نه پوره کیږی لکه چه سره له زرهار لری کولو او پری کولو ځنی اوس هم د نبی آخر الزمان په نسبت یوه د بشاراتو لویه ذخیره د هغوی په کتابونو کښی شته .

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُنِيرُ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٦٢﴾

اراده لری غواړی (منکران) چه مړه کړی رڼا (رنرا) د الله (شریعت د محمد) په خولو خپلو سره او الله پوره کوونکی د رڼا (رنرا) خپلی دی اگر که بد گنی دغه (اتمام د رڼا (رنرا)) لره کافران منکران.

تفسیر: یعنی که کافران متکران بد و گنئی او خفه هم شی خو سره له هغه پاک الله خپله رنا (رنرا) پوره رنوی. او د الله تعالی د مشیت په خلاف کوشن کول هسی دی لکه چه کوم احمق د لمر رنا (رنرا) پخپله خوله سره مړه کوی. هم دا حال دی د حضرت محمد مصطفی د مخالفانو او د مخالفانه ژ زیار (کوشش) و.

تنبيه: بنائی (باقواهم) له لفظ خخه دی لوری ته هم اشاره وی د بشاراتو د اخفاء او انکار دپاره هغه دروغ او چتی (بیکاره) خبری چه هغوی ئی جوړوی هیخ کله به نه رشتیا کیوی که په زرهارو غله دوی کوشش وکړی چه (فار قلیط) محمد صلی الله علیه وسلم نه دی خو الله تعالی ئی ورثابتوی چه هغه هم دی دی او پرته (علاوه) له حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم خخه بل خوک ئی مصداق کیدی نشی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظَاهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ١

دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیږلی ئی دی رسول خپل (محمد) په هدایت سمه صافه لاره او په دین حق لپاره د دی چه غلبه ورکړی (الله) دغه (حق دین) ته پر دینونو تولو باندی اگر که بده گنئی (دغه غلبه) مشرکان.

تفسیر: په دی آیت باندی د (برائة) د سورت په تفاسیرو کښی خبری شوی دی هلته دی وکتلی شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُجْنِيكُمْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ ۚ
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ
وَأَنْفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۚ يُغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) آیا دلالت وکړم تاسی ته (دروښیم تاسی ته) په هسی تجارت سوداگری چه نجات درکوی

خلاصوی تاسی له عذاب دردناک (پس دغه تجارت او سوداگری کوئ چه هغه دا ده) ښه ټینگ محکم مضبوط اوسئ په ایمان باندی چه لرئ ئی په الله باندی او په رسول استاخی د دغه (الله) او جهاد جنگ کوئ تاسی (ای مؤمنانو له اعداء الله سره) په لاره د الله کښی په اموالو خپلو سره او په نفسو خپلو سره (چه جنگ ته ئی وړاندی کوئ) دغه (ټینگ ایمان او مالی او جانی جهاد) خیر بهتر دی تاسی ته (ای مؤمنانو له نورو دنیوی معاملاتو څخه) که چیری یئ تاسی چه پوهیږی (په طریقې د حقیقی تجارت باندی پس محکم ایمان راوړئ او پوره جهاد وکړئ نو) وبه ښی (الله) تاسی ته (ای مؤمنانو په دنیا کښی تیر شوی) گناهونه د تاسی او داخل به کړی تاسی (ننه باسی به مو په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د پاکو شرابو او د شاتو او د شودو او د خوړو اوبو) ویالی

تفسیر: یعنی دغه دین ته پر نورو ادیانو باندی بری ورکول د الله تعالی کار دی خو پر تاسی باندی دا فرض دی چه پخپل ایمان باندی په ښه ډول (طریقه) سره مستقیم اوسئ او د هغه په لاره کښی په ځان او مال سره جهاد وکړئ دا هغه تجارت او سوداگری ده چه هیڅ زیان پکښی نشته. په دنیا کښی په زرھاو کسان داسی پلورل او پیرودل (اخیستل او خرڅول) کوی او خپله کرده (توله) پنگه (سرمایه) په هغه کښی لگوی او یواځی په دی هیله (امید) چه له هغه څخه گټی واخلي او په دی وسیله خپل رأس المال له تلف کیدلو څخه وساتی. او خپل ځان او آل او عیال له تنگسی افلاس او نورو ریزو (تکلیفونو) ځنی وژغوری (وساتی). لیکن مؤمنان به د خپلو ځانونو او مالونو پنگه (سرمایه) په هغه اعلی تجارت کښی لگوی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا د څو ورځو له تنگسی ځنی نه بلکه د آخرت د دردناک عذاب او له تباہ کوونکی خساری څخه سائل کیږی. که مسلمانان وپوهیږی نو دا تجارت د دنیا له گردو (تولو) تجارتونو څخه بهتر دی ځکه چه د هغه گټه (فائده) کامله مغفرت او دائم جنت دی چه له هغه څخه پورته او ښه بری او مراد موندل بل نشته.

وَمَسْكِنٍ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّتِ عَدْنٍ

او (داخل به مو کړی) په ځایونو ښائسته و پاکیزه و کښی (چه جوړ شوی دی) په جنتونو د همیشه اوسیدلو کښی

تفسیر: یعنی هغه پاکیزه مانی به د هغو جنتونو په مخ کښی وی چه هلته مؤمنان اوسیږی. دا خو د آخرت کامیابی ده وروسته له دی د دنیا د اعلی او انتهائی کامیابی او بری ذکر هم

راځي چه .

ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝۱۲ وَأُخْرَىٰ يُجِيبُونَهَا تَصَرُّعًا مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۝

دغه (مغفرت او ادخال د جنت مؤمنانو ته) فوز عظيم بری موندل په مراد رسيدل ډير لوی دی او (الله تاسی ته ای مؤمنانو درکړی دی له) بل (دنیوی نعمت چه) خوښوئ غواړئ تاسی هغه (نعمت) نصرت مدد کومک حفاظت دی له (جانبه د) الله او فتح قريب بری نژدی ده .

تفسیر: یعنی اصلی او لوی بری او کامیابی خو هغه ده چه په جنت کښی ورکاوه شی چه د هغه په مقابل کښی د اوو اقلیمو او د تول جهان شهنشاهی هیڅ ده . خو په دنیا کښی هم یو داسی شی تاسی ته درکاوه کيږی چه هغه ستاسی په نزد طبعاً ډیر غوره او محبوب دی . او هغه ﴿ تَصَرُّعًا مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ﴾ دی یعنی د الله تعالیٰ له لوری یو ځان ته مخصوصه مرسته (مدد) او امداد او ژر حاصل کیدونکی فتح او ظفر چه له دوی ځنی به هر یو له بل سره هسی تعلق لری لکه خوله او لاس - گردی (تولی) نری (دنیا) ولید چه د هجری د رومنیو پیړیو مسلمانان دا وعدی په څه صفائی او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسولی . نن هم که مسلمانان په حقیقی معنی مؤمنان او مجاهدان شی او د جهاد فی سبیل الله په لاره کښی ثابت قدم شی نو دا بری او کامیابی د هغوی د پښو ښکلولو (قدمبوسی) ته حاضر دی .

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝۱۳

او بشارت زیری ورکړه (ای محمده) مؤمنانو ته (په دنیوی فتح نصرت او آخروی مغفرت او جنت)

تفسیر: ځکه چه د دی زیری او بشارت اورول هم ځان ته یو مستقل بخشش او انعام دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) شی تاسی مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله (لکه چه مرسته (مدد) کړی وه حواریونو)

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ د دین او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم او استاځی مرستی

او مددگار شیء ۱ لکه چه د دی حکم د تعمیل په اثر د الله تعالیٰ په فضل او احسان او توفیق سره په مسلمانانو کښی یوه ځان ته فرقه د «انصارو» په نامه پیدا شوه.

کَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ

لکه چه ویلی ؤ عیسیٰ ځوی د مریمی حواریونو (ملگرو خپلو) ته څوک دی مرسته (مدد) کوونکی ځما په لاره د الله کښی؟ نو وویل حواریونو (ملگریو د ده) مونږ یو مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله

تفسیر: حواریین د مسیح علیه السلام یاران لږ څه ښه او غوره سړی ؤ چه د خپل حسب او نسب په اعتبار دومره زیات معرزان نه گڼل کیدل دوی د حضرت مسیح علیه السلام دین ومانه او د عیسوی دین په دعوت او بلنه کښی لوی قربانی ورکړی تر څو ئی چه په ښارونو او کلیو کښی خواره کړل. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له حضرت عیسیٰ علیه السلام څخه وروسته د دوی یارانو او ملگرو ډیر ربرونه (تکلیفونه) د عیسوی دین په نشر او اشاعت کښی وگالل (برداشت کړل) تر څو ئی چه هغه خور کړ ځمونږ له پیغمبر څخه وروسته د دوی راشده خلیفگانو هم ډیر ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پخپلو ځانونو باندی د محمدی دین په انتشار کښی اخیستی دی الحمد لله علیٰ ذلک

فَأَمِنَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا
الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَاصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ١٤

نو ایمان راوړ یوی طائفي دلی له بنی اسرائیلو نه (په عیسیٰ باندی چه بنده د الله دی پورته شوی دی آسمان ته) او کافر شوه پری بله طائفه ډله (چه ویل ئی عیسیٰ ځوی د الله دی پس دواړو طائفو جنگ سره وکړ) نو قوت مو ورکړ هغو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ پر دښمنانو د دوی باندی پس وگرځیدل دوی (مؤمنان) غالبان (پر کافرانو).

تفسیر: یعنی بنی اسرائیل په دوو فرقو باندی وویشل شول یوه ئی په ایمان باندی قائمه پاتی شوه

او بلی له هغه څخه غاړه وغړوله بیا د حضرت مسیح علیه السلام ځنی وروسته دوی دواړو سره منگولی ولگولی او شخړی (جگری) به ئی سره کولی - په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ په مرسته (مدد) په دی مباحث - مناظرو او جگړو کښی عیسویانو پر منکرانو باندی بری وموند او د حضرت مسیح علیه السلام پر نوم اخستونکیو (نصاری) یهودانو باندی غالب شول وروسته له عمومی گمراهی څخه د نصاراؤ ځینی پاتی سری ته چه صحیح عقیده ئی درلوده (لرله) حق تعالیٰ ځمونږ د نبی آخرالزمان په وسیله پر نورو باندی بری او غلبه وروښله چه د دوی دا غالبیت او بری هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د سلطنت، قوت او حیثیت له پلوه د افتخار وړ (لائق) ؤ **فلله الحمد والمنة**

تمت سورة الصف بفضل الله تعالى ومنه وكرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجمعة مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (۶۲) تسلسلها حسب النزول (۱۱۰) نزلت بعد سورة الصف
د «الجمعة» سورت مدنی دی (۱۱) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۲) او په نزول کښی (۱۱۰)
سورت دی ورسته د «الصف» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ اللَّهَ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ① هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ②

نسبت د پاکی کوی خاص الله لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) چه باچا تولواک

دی دیر پاک دی له هره عیبه ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی دغه (الله) هغه ذات دی چه پورته کړی لیږلی ئی دی په امیانو ناپوهانو کښی یو رسول (محمد) له دوی څخه چه لولی پر دوی باندی آیتونه د دی (قرآن) او پاکوی دوی (له شرکه له نورو رذیله و اخلاقو) او ښی دوی ته کتاب (قرآن) او احکام (د قرآن) اگر که ؤ دوی پخوا له (بعثه د محمده) خامخا په گمراهی ښکاره کښی

تفسیر: «امیین» نالوستو عربو ته چه په دوی کښی علم او هنر هیڅ نه ؤ - نه ئی کوم آسمانی کتاب درلود (لرلو) - په معمولی لیک او لوست باندی هم د دوی دیر لږ سری پوهیدل د دوی وحشت او جهالت په دنیا او نری کښی ضرب المثل ؤ خدای بالکل هیر ؤ پر بت منلو او اوهامو غوښتلو - فسق او فجور باندی د ابراهیمی ملت نوم ایښی ؤ - او تقریباً گرد (تول) قوم په صریحی گمراهی کښی دوب تللی ؤ - ناڅاپه د الله تعالی له لوری په دی قوم کښی یو رسول مبعوث شو چه د هغوی امتیازی لقب «نبی امی» دی خو سره د دی امی توب ئی خپل قوم ته له گردو (تولو) څخه زیات عظیم الشان کتاب راوړ او وائی وراوه - او د علومو او معارفو او د حکمت او پوهنی عجیبی او غیبی خبری وروښوولی او دوی هسی پوهان او حکیمان کرل چه د نری لویو لویو حکیمانو - پوهانو - علماؤ - عرفاؤ او نورو به له دوی څڼی د علم او معرفت او کریمه اخلاق زده کول.

تنبیه: په هم دی مضمون نور آیتونه د (البقرة) او د (آل عمران) په سورتونو کښی هم تیر شوی دی هغه دی هلته وکتل شی.

وَالْآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ

او (الله) پورته کړی لیږلی دی محمد لره په منځ د نورو راتلونکیو کښی) له مؤمنانو چه نه دی رسیدلی دوی هغو (پخوانیو) ته (په فضیلت کښی)

تفسیر: یعنی هم دا رسول صلی الله علیه وسلم د نورو راتلونکیو خلقو د هدایت دپاره هم یو واسطه دی ښائی هغوی ته د مبدأ او معاد او آسمانی شرائعو باندی د صحیح علم او پوره پوه د نه لرلو په واسطه مونږ امی او نالوستی ویلی شو - لکه د بلخ - هرات - سیستان - غزنی - کابل - خراسان - پارس - روم - چین - هند او نور قومونه چه وروسته له دی نه د دی امیونو په دین کښی داخل او په اسلامی اخوت ، وروری کښی شامل شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالی اول عربان د محمدی دین د نشر او اشاعت دپاره غوره کرل - وروسته له هغه ئی په عجمو کښی هسی پوره او کامل او فاضل سری راپورته کرل چه د اسلام لوی خدمتونه ئی

کړی دی» په حدیث کښی راغلی دی کله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم غنی د ﴿وَأَخْرَجُوا مِنْهُمْ لَأَالِ الْفِتْرَةِ﴾ په نسبت پوښتنه وشوه نو دوی د سلمان پارسی رضی الله تعالی عنه په اوگه باندی لاس کیښود او وئ فرمایل «که علم یا دین په ثریا کښی هم هسک (اوچت) لار شی نو د ده قوم به هغه له هغه غایه رابښکته کوی» شیخ جلال الدین سیوطی رحمة الله علیه او نور پوهانو دا خبره منلی ده چه د دی پیشگوئی لوی مصداق (خمونږ کابلی) امام اعظم ابوحنیفه النعمان بن ثابت بن روطی الکابلی ثم الکوفی دی رحمهما الله تعالی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۳

او دغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: چه د هغه زبردست قوت او حکمت د دی جلیل القدر پیغمبر په وسیله تر قیامت پوری د عربو او عجمو د تعلیم او تزکیی انتظام وفرمایه صلی الله علیه و علی آله واصحابه وسلم.

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝۴

دغه (نبوت) فضل لوی د الله (له طرفه) دی چه ورکوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی د ورکولو ئی او الله څښتن (خاوند) د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته داسی لوی ورکړه او دی امت ته ئی داسی د لوی مرتبی څښتن (خاوند) رسول وروباښه. «فَلِلَّهِ الْحَمْدُ عَلَىٰ مَا أَنْعَمَ» نو ښائی چه مونږ مسلمانان د دی انعام او اکرام په قدر وبوهیږو - او د خپل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د لوړ (اوچت) تعلیم او تزکیی څخه ښه مستفید او منتفع شو او هیڅ قصور او لندون په کښی ونه کړو وروسته له دی نه د یهودانو مثال د عبرت په دول (طریقه) بیانوی چه هغوی د خپل پیغمبر په کتاب کښی ډیر زیات غفلت ، بی پروائی کړی ده .

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَا يُحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا

مثل د هغو کسانو چه مکلف کړی شوی ؤ هغوی په توریت (چه پری عمل

وکړی) بیا بار نه کړ هغوی هغه (توریت یعنی عمل ئی پری ونه کړ مثال د دغو کسانو چه علماء د یهودو دی) په مثل د خره دی چه په شا وړی کتابونه او نفع تری نشی اخیستی.

تفسیر: یعنی پر یهودانو باندی د توریت پیتی ایښود شوی ؤ - او دوی د هغه ذمه وار گرځولی شوی ؤ - خو هغوی د هغه د تعلیماتو او هدایاتو هیڅ پروا ونه کړه - او نه ئی محفوظ وسائل - او نه ئی پخپلو زړونو کښی ځای ورکړ - او نه ئی پری عمل وکړو - او نه د الله تعالی له هغو فضلونو او انعامونو څنی گټور شول چه د هغو له لوری هغوی ته ورعطا او بښلی شوی ؤ بیشکه هغه توریت چه دوی حاملان ټاکلی (مقرر کړی) شوی ؤ د ربانی هدایتو او حکمتونو یوه لویه خزانه وه نو کله چه دوی له هغه څخه منتفع نه شول نو د دوی مثال هسی شو لکه چه یو خر چه د علم او د حکمت ډیر لوی کتابونه پری بار شوی وی نو هغه ته پرته (علاوه) له دی څخه چه د هغه پیتی لاندی ستری ستومان شی بله کومه گټه (فائده) نه وررسیږی.

نه محقق بود نه دانشمند

چارپای بر و کتابی چند

هو! دی پرته (علاوه) د شنو وښو له لتولو څخه بل شی پسی نه گرځی او له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او رابطه نه لری چه پر شا ئی لال او جواهر بار دی؟ که کوم بل چتی (فضول) او بیکاره څیز؟ که یواځی هغه په دی خبری باندی فخر کوی چه گورئ ځما پر شا باندی څرنګه عمده او قیمتمداره کتابونه دی نو ځکه زه لوی عالم او معزز سړی یم نو دا وینا د هغه لا خرتوب ښکاره کوی.

بِسْمِ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بَايَاتِ اللَّهِ

بد دی مثل د قوم هغه (کسانو) چه دروغ وائی دوی په دلائلو (د قدرت) د الله

تفسیر: یعنی خراب قوم دی هغه کسان چه د هغوی مثال داسی وی الله مو دی تری پخپله پناه کښی وساتی! الله تعالی په توریت او نورو کتابونو کښی کوم زیری چه د نبی آخرالزمان په نسبت ورکړی دی او هغه دلائل او براهین چه د دوی پر رسالت باندی قائم دی د هغو دروغ بلل د الله تعالی آیتونه دروغ گنل دی.

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝

او الله نه بنی سمه صافه لاره قوم ظالمانو ته (کافرانو ته)

تفسیر: یعنی هسی معاندانو زوراورانو او بی انصافانو ته د هدایت توفیق نه ورکوی.

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنْكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ
النَّاسِ فَتَمَوُّوا الْمَوْتِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ وَلَا يَمْتَوْنَهُ
أَبَدًا إِنْ بَقِيتُمْ أَيُّدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۝

ووايه ته (ای محمده!) ای هغو کسانو چه یهودان شوی پی که گمان دعوی
کوی تاسی (د دی) چه بیشکه تاسی دوستان یی د الله پرته (علاوه) له نورو
خلقو (چه مؤمنان دی) نو (فرمائی الله) ارزو وکړی د مرگ که چیری یی
تاسی صادقان رښتینی (په دغه ادعاء د دوستی کښی) حال دا چه ویه نه کړی
دوی ارزو د دغه (مرگ) هیچیری په سبب د هغو کارونو چه مخکښی لیږلی
دی لاسو د دوی (لکه قتل او تکذیب الانبیاء او نور) او الله ښه عالم دی (په
احوالو د) گردو (تولو) ظالمانو (کافرانو نو ورته کړی ورته جزاء)

تفسیر: یعنی سره له دی ناپوهی - جهل او حماقت داسی دعوی کوی چه مونږ بی د نورو له
شرکته د پاک الله دوستان یو - او - جنت واکوالان او حقداران یو - کله چه له دنیا څخه ولتیږو
نو سم دلاسه جنت ته غو که په رښتیا سره دوی خپلو زړونو کښی داسی یقین لری - او پخپلو
دغو دعوو کښی رښتین دی نو ضرور و چه دوی د دنیا له مکدر عیش څخه خپل زړونه شکولی
او د حقیقی محبوب او د جنت الفردوس په تمنا کښی به ئی د مرگ ارزو کوله ځکه هغه چاته
چه دا خبره یقیناً ښکاره وی چه څما درجه د الله تعالی په دربار کښی ډیره لویه ده او هلته
څما دپاره هیڅ یوه خطر او ویره نشته نو هغه بیشکه په مر کیدلو باندی خوښیږی او مرگ
داسی گنی لکه چه یو دوست له بل یو دوست سره یو ځای کوی او د دوی په ژبو باندی به
داسی توری وی

(غدا نلقى الأحبة محمداً و حزه)

یا (حبذا الجنة و اقربها طيبة و بارد شرابها)
أو (حبیب جاء علی ناقة)

أَوْ (يَابْنِي لَايِبَالِي أَبُوكَ سَقَطَ عَلَى الْمَوْتِ أَوْ سَقَطَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ)

او د دی په شان نور دا د هغو اولیاؤ الله خبری دی چه نه د دنیا د مصیبتونو او سختیو او ویرولو لامله (له وجی) بلکه خالص د الله تعالیٰ د لقاء ، تمنا یا د جنت په اشتیاق کنی به ئی د موت تمنا کوله او د هغوی افعالو او حرکاتو به هم داسی شاهی ویله چه مرگ هغوی ته د دنیا د گردو (تولو) لډایندو څخه ډیر لذیذ او خونډور دی لکه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم فرمایلی دی «لَوَدِدْتُ اَنْیْ اَقْتَلَ فِیْ سَبِیلِ اللّٰهِ ثُمَّ اَحْیَا ثُمَّ اَقْتَلَ» د دی په مقابل کنی د دی دروغجنو مدعیانو پر افعالو او حرکاتو باندی نظر واچوی چه له دوی ځنی زیات له مرگ ځنی ویریدونکی بل څوک نشته دوی د مرگ د نوم له اوریدلو ځنی ویریدی او لری تری تبتی - نه د دی دپاره که هغوی ډیر کلونه ژوندی پاتی شی نو زیاتی ښیگنی (فایدی) به گتی بلکه یواځی د دی دپاره چه د دنیا له حرص څخه هیڅ کله د دوی گیدی دکی شوی نه دی او داسی گنی د هغو چارو له وجی چه دوی ئی دلته کوی په مجرد د دی چه دوی له دی ځایه وڅوځیری د هغو په سزا به اخته کیږی لنده ئی دا چه د هغوی له گردو (تولو) افعالو او اطوارو څخه لکه رڼا (رنرا) ورځ داسی ښکاری چه هغوی د یوی رپی (لمحی) دپاره هم د مرگ ارزو نشی کولی او ممکن دی چه د هغی زمانی یهودانو د دی قرآنی دعوی د دروغ بللو دپاره په دروغو په ژبه سره د مرگ ارزو ښکاروله - مگر الله تعالیٰ دا قدرت هم له هغوی ځنی اخیستی ؤ- په روایاتو کنی راغلی دی چه که له دوی ځنی به کوم یهودی د موت تمنا کوله نو په همغه وقت کنی به د ده په غاړه کنی غړوندی لویده او واژه کیده به.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت د (البقرة) په سورت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کنی هم تیر شوی دی دلته دی هم د هغه تفسیر بیا وکتل شی د ځینو اسلافو په نزد د موت د تمنا مطلب «مباهله» وه یعنی معاندو یهودانو ته وویل شو که «هغوی په رښتیا سره د خپلو اولیاء کیدلو یقین لری - او مسلمانان په باطلو باندی گنی نو داسی دی تمنا وکری د دواړو فریقینو له منځه هر څوک چه دروغجن وی مر دی شی!» مگر هغوی به هیڅ کله داسی نه کوی ځکه چه هغوی ته د دوی د کذب او د ظلم یقین حاصل دی ابن کثیر رحمة الله علیه او ابن قیم رحمة الله علیه او نورو هم دا توجیه غوره کړی ده . والله اعلم.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

ووايه (ای محمده! دغو یهودانو ته) بیشکه مرگ هغه چه تبتی تاسی له هغه نه (او نه ئی غواړئ) پس بیشکه هغه مرگ ضرور رسیدونکی دی تاسی ته بیا به بوتلی شی تاسی په لوری د (هغه) ښه پوهیدونکی په پتو او په ښکاره ؤ باندی

پس خبر به کړی تاسی په هغو (کارونو باندې) چه وئ تاسی چه کول به مو
(په دنیا کېښی نو جزاء به پر درکړی)

تفسیر: یعنی ای یهودانو که تاسی له مرگه ویرېوئ نو چیرې به تری تېنئ او څی؟ که په زرگونو ځلی کوبېښ هم وکړئ او په هسی کلکو کلاو کېښی سنگر (مورچه) ونیسئ چه ورونه ئی ترلی وی نو هلته به هم له مرگه نه خلاصېوئ او وروسته له مرگه بیا هغه د الله تعالیٰ عدالت دی او تاسی (ربط) د یهودانو لویه خرابی دا وه چه کتابونه به ئی پر شا ترلی و مگر له هغو څخه نه گټور (منتفع) کیدل سره له دی چه د دین په دیرو خبرو باندې ښه پوهیدل خو د دنیوی چارو دپاره هم له هغو څنی غاړه غروله. په دنیوی چارو کېښی مشغول او منهک شوی د آخرت د یاد تصور هم له زړونو څخه باسی. له داسی تگ او روش څنی مونږ مسلمانان منع کړی شوی یو د جمعی د لمانځه تقبید هم داسی دی چه په دغه وقت کېښی په دنیوی چارو کېښی ښائی بوخت (مشغول) نه شو، بلکه په پوره توجه او چپیا سره ئی خطبه واورو او لمونځ ئی اداء کړو په حدیث کېښی راغلی دی «هغه څوک چه د خطبې په وقت کېښی خبری کوی نو دی د هغو خرو یهودانو په شان دی چه پر شا ئی کتابونه بار وی» یعنی د ده مثال د یهودانو په شان دی. العیاذ بالله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اول) اذان وویلی شی دپاره د لمانځه په ورځی د جمعی کېښی نو ځغلی مندی وهی طرف د ذکر د الله ته او پرېوډئ (بیع و شری پلورل او پیرودل)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د هر اذان حکم داسی نه دی ځکه چه بل جماعت هم موندل کیږی او د جمعی لمونځ په یوه مسجد کېښی اداء کیږی په بل ځای کېښی نه اداء کیږی» او د الله تعالیٰ له یاده څخه خطبه مراد ده او لمونځ د هغه په عمومیت کېښی داخل دی یعنی په داسی وقت کېښی ښائی چه مونږ مسجد ته ورشو چه خطبه واورو په دی وقت کېښی پلورل او پیرودل (اخیستل او خرڅول) حرام دی او له مندی وهلو او ځغلیلو او سعی څخه په پوره اهتمام او استعداد سره ورنگ مطلوب او مندی وهل مراد نه دی

تنبيه: په قرآن کریم کېښی له (نودی) څخه هغه اذان مراد دی چه د دی آیت د نزول په وقت کېښی و یعنی هغه اذان چه امام ته مخامخ پخوا له خطبې څخه ورکاوه کیږی ځکه چه له دی اذان څخه رومېښی اذان د سیدنا کامل الحیاء والايمان جامع آیات القرآن حضرت عثمان بن عفان

رضی الله تعالیٰ عنه الرحمان په زمانه کښی د صحابه و په اجماع سره مقرر شو لیکن د بیعی په حرمت کښی د دی ورستنی اذان حکم هم په مثل د همغه پخوانی اذان شامل دی ځکه چه د علت په اشتراک کښی د حکم اشتراک هم کیږی - هوا په قدیمی اذان کښی به دا حکم قطعی او منصوصی وی - او په حادث اذان کښی دا حکم به مجتهد فیه او ظنی وی په دی تقریر سره گرد (تول) علمی اشکالات مرتفع شوی. او هم ښکاره دی وی چه دلته په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ کښی «عام مخصوص منه البعض» دی ځکه چه په اجماع سره پر عینو مسلمانانو لکه ښځی - مریض - مسافر - بندی او نورو باندی جمعه نه فرضیږی.

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ①

دا (تگ لمانځه ته) خیر بهتر دیر غوره دی تاسی ته که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (په آخروی نفع او نقصان خپل)

تفسیر: ښکاره ده چه د آخروی گټی په مقابل کښی دنیوی فائدی هېڅ یو حقیقت نه لری.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ②

نو هر کله چه اداء کړی شی لمونځ (د جمعی) پس خواره شی تاسی په ځمکه کښی (خپلو حوائجو ته که ئی لرئ) او ولتوئ تاسی له فضله د الله او یادوئ تاسی الله (په یادولو) دیرو سره ښائیږی چه ومومئ تاسی ښیگټی (نیکی) خلاصی مراد

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د یهودانو په نزد د عبادت ورځ د شنبی ورځ وه چه په گردو (تولو) ورځو کښی سود سودا منع وه - نو ځکه ئی وفرمایل چه وروسته له لمانځه څخه د روزی په لتولو پسی وگرځئ! او په هغه وقت کښی هم تاسی د الله تعالیٰ له یاده غافل مه اوسئ!

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا لَّانْفُسَ الْيَهُودِ وَتَرْكُوكَ قَائِمًا

قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الْكُفْرِ وَمِنَ الْبَغْيِ إِنَّ اللَّهَ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ ۝

او کله چه ووینی دوی تجارت سوداگری یا کومه لهو تماشا ننداره نو خوری دوی په لوری د هغی او پریودی دوی تا ولاړ (خطبه ویونکی پر منبر) ووايه (ای محمده دوی ته) هغه څه (ثواب) چه په نزد د الله دی خیر دیر بهتر غوره دی له لهوی تماشی ننداری او له تجارت سوداگری څخه او الله خیر دیر بهتر غوره له گردو (تولو) رزق روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: یو غلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د جمعی په ورځ خطبه فرمایله چه د سوداگرانو جوبی (قافلی) له د باندی ځنی خواړه او غله راوړه چه له هغه سره د خبرتیا دپاره طبل تغاری او دمامی هم وهلی کیدی څرنګه چه په ښار کښی غله دیره لږه وه نو خلقو ورمندی وهلی چه هغه جوبه واری گواکی دوی داسی ګڼل چه د خطبی حکم هم لکه د نورو وعظونو غوندی دی چه په هغو کښی د ضرورت په وقت کښی سری پاڅیدی شی - او بیا لمانځه ته ځان ور رسوی یا به لمونځ شوی وی لکه چه د ځینو قول دی چه په هغه وقت کښی د جمعی لمونځ پخوا له خطبی څخه کیده په هر حال د خطبی احکام لا ښه ښکاره نه ؤ چه خطبه هم د لمانځه په شان ده دیر خلق لارل رسول صلی الله علیه وسلم سره له دولسو سړیو چه په هغوی کښی راشده خلفاء هم ؤ. پاتی شول نو په دی نسبت دا آیت رانازل شو - یعنی سوداگری او د دنیا لوی او تماشی څه شی دی هغه ابدی ګټه (فائده) حاصله کړئ! چه له الله تعالی سره ده او د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحبت او مجلس په برکت او د ذکر او عبادت څخه په لاس راځی. پاتی شوه هغه اندیښنه چه تاسی ته د خوړو او قحط له پلوه پیدا شوی وه او د هغی لامله (له وجی) تاسی ولتیدلی نو په یاد ئی ولرئ چه رزق روزی د الله تعالی په لاس کښی ده او همغه دیر ښه روزی ورکوونکی دی او د هغه مالک هیڅ یوه بنده ته نه ښائی چه په دی باره کښی اندیښنه وکړئ وروسته له دی تنبیه څخه د صحابه ؤ شان داسی ؤ چه د (النور) په سورت کښی راغلی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ فِي تِجَارَتِكُمُ وَلَا مَعْيَرَتِكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ تنبیه: لهو هر هغه شی ته وایه شی چه سری د الله تعالی له یاده ویاسی لکه لوی - ننداری - او ښائی چه د هغی طبل تغاری او دمامی غږ ته لهو ویلی شوی وی.

تمت سورة الجمعة بفضل الله ومنه وكرمه

سورة المنافقون مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (۶۳) تسلسلها حسب النزول (۱۰۴) نزلت بعد سورة «الحج»
د «المنافقون» سورت مدنی دی (۱۱) آیات (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۳) او په نزول
کښی (۱۰۴)
سورت دی وروسته د «الحج» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ۝

کله چه راشی تاته (ای محمده) منافقان نو وائی دوی (په ژبو خپلو په خلاف
د زړونو خپلو داسی چه) شاهی ورکوو مونږ چه بیشکه ته خامخا رسول د
الله ئی (یعنی مونږ ستا پر رسالت له زړه معتقدان یو) او الله ته معلوم دی چه
بیشکه ته خامخا رسول د دغه (الله) ئی او الله شاهی ورکوی په دی چه
بیشکه منافقان خامخا دروغچنان دی (په دی شهادت خپل کښی)

تفسیر: یعنی منافقان دروغ وائی چه هغوی له زړه ستا په رسالت باندی اعتقاد لری. په رښتیا
سره هغوی ستاسی په رسالت قائل نه دی او یواځی د خپلو اغراضو لامله (له وجی) په ژبه سره
داسی خبری کوی - او پخپلو زړونو کښی وائی چه مونږ دا خبری په دروغو سره وایو. بیا د
هغوی دا کذب یواځی په هم دی خبری باندی نه دی منحصر بلکه دروغ بیل د هغوی امتیازی
خصلت او شعار گرځیدلی دی په هره هره خبره کښی له دروغ ویلو څخه کار اخلی لکه چه په
هم دی سورت کښی د یوی واقعی ذکر راغلی دی چه په هغی کښی منافقان داسی ورښکاره وی
چه یو شان ته خبری وکری خو الله تعالی جل شانه واعظم برهانه له آسمانه د هغوی تکذیب کوی.

اتَّخَذُوا إِيمَانَهُمْ جُنَّةً

نیولی دی دوی قسمونه خپل دالونه (چه پری ساتی سرؤمال خپل)

تفسیر: یعنی په دروغو سره قسمونه خوری چه مونږ مسلمانان یو - او د اسلامی مجاهدینو له لاسه د خپلو ځانونو او مالونو د ساتنې دپاره د داسې قسمونو تر سیوري لاندې خپلې شپې او ورځې تیروی. کله چه له دوی ځنی د پوښتنې وړ (لائق) کوم کار څرگندیږي (ښکاریږي) او د مسلمانانو له لوري د مؤاخذي ویره پیدا کیږي نو سم د لاسه دوی په ناحقو قسمونو یادولو باندې شروع کوي.

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۸﴾

پس اړوي (دوی خلق په دغو قسمونو سره) له لاری د الله څخه (چه جهاد فی سبیل الله دی) بیشکه دوی چه دی بد دی هغه عمل چه دی دوی چه کوی ئی (له قسمونو او دروغو او له اړولو د خلقو له لاری د الله نه)

تفسیر: یعنی د اسلام او مسلمانانو په نسبت طعن - تشنیع وائی او عیبونه ئی لتوی او د اسلام له ننوتلو څخه نور خلق منع کوي. او خلق هم د دوی په ښکاره مسلماني باندې غولېږي نو د دوی د دروغو قسمونو ضرر او فساد تر دوی پوري محدود نه پاتی کیږي بلکه نورو ته هم متعدی کیږي نو له دی څخه به لویه خرابي څرنگه وي. خو سره له دی که یو سړی په ښکاره سره د اسلام په ضروریاتو باندې اقرار کوي اگر که په دروغو او فریبو سره هم وی نو اسلام د هغه په وژلو باندې امر نه شی ورکولی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿۲۹﴾

دا (بدی د عمل د منافقانو په سبب د دی ده چه) بیشکه دوی ایمان راوړی دی (لساناً) بیا کافران شوی دی (قلباً تینګ ولاړ په کفر) بیا مهر وهلی شوی دی په زړونو د دوی باندې پس دوی نه پوهیږي په (حقیقت د ایمان باندې چه اقرار باللسان تصدیق بالقلب دی)

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کوي او په زړه کښی له هغوی څخه انکار کوي سره د ایمان د دعوی د کافرانو په شان کارونه کوي د دی بی ایمانی او انتهایي مکر او فریب او دعا اثر داسی شو چه د هغوی په زړونو باندې مهر ولګید چه پر هغوی د ایمان - خیر - صداقت او امانت ګردی (تولی) لاری وترلی شوی او هیڅ یو ښه شی په هغه کښی نه ځائیږي . ښکاره ده چه اوس دی حالت ته رسیدلی دی چه له هغوی ځنی د پوهیدلو او په لار راټللو هیڅ یوه هیله

(امید) او توقع نشی کیدی کله چه د سری زړه د بدکاریو او د بی ایمانیو څخه بالکل خراب او مسخ شوی وی بیا نو په دی کښی د ښه او بد پوهیدلو هیڅ صلاحیت نه پاتی کیږی .

وَإِذَا رَأَوْهُمْ تَبَٰعِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ

او کله چه وویښی ته دوی په تعجب کښی تا اچوی اجسام جشی بنی د دوی له جهت د ښائست او که خبری کوی دوی اوری غوړ ږدی ته خبرو د دوی ته له جهت د فصاحت او بلاغت

تفسیر: یعنی زړه خو مسخ شوی دی مگر که بنی (جسم) ته وکتل شی ډیر دولی - ښائسته - روغه رمته لویه درنده ښکاری ، په خبرو اترو کښی ډیر غوړ او ښه غږیږی - په فصاحت او بلاغت کښی بی مثال او بی نظیر ښکاری او خامخا د اوریدونکی فکر او توجه ځان ته وراړوی او د هغه د څیږی د ظاهری سطحی له لیدلو څخه هر سری د هغه منلو او باور کولو ته حاضرېږی هر چا چه ویلی دی څرنگه ئی ښه ویلی دی

په لیدو ښکاری ښه غوړ .

منځ ئی دک دی له ککره

له ورا بریښی په څړونکی

له نژدی لیوه خوړونکی

از برون چون گور کافر پر حلق

واندرون قهر خدای عزوجل

از برون طعنه زند بر با یزید

و زدروئش ننگ میدارد یزید

كَأَنَّهُمْ خُشْبٌ مِّنْ دَا۟ءٍ

حال دا چه په واقع کښی گواکی دوی لرگی وچ دی درولی شوی دیوال ته

تفسیر: هغه وچ او بیکاره لرگی چه له دیوالونو سره ئی لگولی دروی محض بی ځان او لایعقل او د نشوونما او د ودی څخه بی برخی وی . په لیدلو سره ډیر لوی او پند ښکاری مگر یوه شیهه هم بی له تکیی او استناده نه شی ودریدی، هو یوازی د سوځولو په کار راتلی شی، هم دا حال د دی خلقو دی چی د هغوی ښه شکل او ښائسته جثه او ښکاره ډول ودیل ډیر ښه ښکاری

خو په منځ کښی تش او بی ځان وی او یواځی د دوزخ خس کیدی شی .

يَحْسِبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ

گڼی دوی هر غږ (هسی چه بلاء راغله) پر دوی باندي

تفسیر: هسی بزدل - نامرد - او ویریدونکی دی چه په لږ شوروشر سره د هغوی زړونه لرځیږی او داسی گڼی چه سم د لاسه پر مونږ باندي کومه لویه بلا یا افت راتلونکی دی . د خپلو درنو جرمونو - درغلیو - درغو او خیانت لامله (له وجی) هر کله د هغوی په زړونو کښی دغه ، اندیښنه او ویره لویدلی وی او تل په هم دی فکر او اندیښنی کښی وی چه چیری ځمونږ د دی دغابازیو او درغلیو پته او سراغ چاته ښکاره نشی یا ځمونږ د دی حرکاتو او چارو لامله (له وجی) کومه پېښه راپېښه نشی ! .

هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرهُمْ

هم دوی دی دشمنان (د مؤمنانو) نو ځان وساته ته له دوی څخه

تفسیر: یعنی لوی وپروونکی دشمنان او غلیمان هم دوی دی . د دوی له مکرونو او چالونو څخه تل خبردار شی او بی غمه او بی اندیښنی مه تری کښینی!

قَاتِلْهُمْ اِنَّهُمْ اِلٰی يَوْمِكُمْ هَٰذَا لَفِي ظُلُمٍ مُّكْتُمٍ يُوفُكُونَ ﴿٦٤﴾

هلاک دی کاندی دوی لره الله څرنگه گرځولی شوی دی دوی (له سمی صافی لاری نه)

تفسیر: یعنی وروسته د ایمان له اظهاره دا بی ایمانی - او پس له دی نه چه د حق او صداقت په رڼا (رنرا) کښی ننوتلی دی د دوی دا ظلمت - تیاره خوبول دیر عجیب او حیرانونکی دی .

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّارُءٌ وَسَأْمٌ وَقَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِذُنُوبِنَا فَكَانُوا لَهُمْ سَعِيرًا

يُضِلُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾

او کله چه وویل شی دوی ته راشی (په عذر غوښتلو سره) چه بښنه وغواړی تاسی ته (محمد) رسول د الله تاو کړی دوی سروڼه خپل (مخ تری اړوی) او وینی ته دوی چه څنگ کوی (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چه وی دوی لوی کوونکی (له توبی او استغفار نه)

تفسیر: یعنی که چیری د دی منافقانو کوم شرارت په صاف ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی او د دوی د کذب او د خیانت پرده وشلیږی نو خلق دوی ته وائی اوس لا هم وقت شته ورځی د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی او د هغوی په وسیله د الله تعالی له لوری خپلی بښنی وغواړی تر څو الله تعالی د رسول الله د استغفار په برکت ستاسی دا خطاوی وبښی نو دوی د لوی او تکبر او غرور له پلوه خپلی غاړی غړوی - او سروڼه اړوی او اوگی پورته غورځوی او خپله بی پروائی ښکاروی . بلکه ځینی کمبختان په غوږه ژبه سره وائی چه مونږ ته د رسول الله د استغفار هیڅ ضرورت نشته .

سَاءَ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾

برابر ده پر دوی باندی چه بښنه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته او که بښنه نه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته له سره به بښنه نه کوی الله دوی ته بیشکه الله نه بښی سمه صافه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته .

تفسیر: یعنی ممکن دی چه تاسی له ډیر رحمت او شفقت د هغوی په موجوده حالت باندی زړه سوی وکړی او هغوی ته بښنه وغواړی مگر الله تعالی په هیڅ صورت سره هغوی نه بښی او داسی نافرمانانو ته د هغه په لوری د هدایت توفیق نه ورکاوه کیږی هم داسی یو بل آیت د (براءة) په سورت څمونږ د دغه تفسیر کښی هم راغلی دی د هغه تفسیر دی هلته وکوت شی .

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا

دوی هغه کسان دی چه وائی (خپلو ملگرو ته) مه ورکوی نفقه مه لگوی تاسی مال په هغه چا باندی چه په نزد د رسول الله دی (له فقراؤ د مهاجرینو) تر څو چه متفرق خواره شی دوی (تری)

تفسیر: په یو سفر کښی دوه تنه سره په جنگ شول چه یو مهاجر او بل انصاری ؤ - هر یوه له دی دواړو څخه خپلو ملگرو ته ورغږ کړ - او یوه لویه شخړه (جگړه) تری جوړه شوه کله چه دا خبر د منافقانو مشر عبدالله بن اُبتی بن سلول ته ورسید نو وئ ویل « که مونږ دغو مهاجرینو ته پخپلو کورونو کښی ځای نه ورکولی نو دوی به ولی ځمونږ په مخ کښی داسی پورته کیدل هم دا تاسی یئ چه د دوی پالنه کوی چه دوی د دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په شاو خوا کښی سره گرځی - تاسی د دوی دا خبر اخیستل او پوښتیدل پریږدی . نو دوی د خپلو خوږو له لاسه په تنگ کیږی او گرد (تول) سره خواره کیږی - او د دوی دا ټولنه سره تار په تار کیږی » دا ئی هم وویل که مونږ له دی خپل سفره بیرته وگرځیدو - او مدینې ته ورسیدو نو ښائی هغه کسان چه د زور او اقتدار خاوندان دی نور سپک ذلیل او بی قدر خلق وشری یعنی مونږ چه مالدار او عزتمندان یو ښائی دا خوار مسلمانان له مدینې ځنی ویاسو یو صحابی چه زید ابن ارقم رضی الله تعالی عنه نومیده کله چه دا خبری ئی واوریدی هغه ئی یو په یو حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته واورولی رسول الله صلی الله علیه وسلم عبدالله بن اُبتی او نور سری خپل مخ ته وروغوښتل - او لارمه تحقیقات ئی وفرمایل - نو منافقانو په قسم خوړلو باندی شروع وکړه او ټولو سره وویل چه دا گردی (تولی) خبری دروغ دی چه د زید رضی الله تعالی عنه بن ارقم له لوری ځمونږ په خلاف په دښمنی سره جوړی شوی دی نو خلقو پر زید رضی الله تعالی عنه باندی په مسخرو شروع وکړه او دی دیر خفه - نادم او محجوب ؤ - په دی وقت کښی دا آیتونه رانازل شول نو رسول الله مبارک زید رضی الله تعالی عنه راوغوښت او ورته ئی وفرمایل چه ته د الله تعالی له لوری رښتین شوی .

وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ۝۶۴

او خاص الله لره دی خزانی د آسمانونو او د ځمکی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په رزاقیت د رب العزت)

تفسیر: یعنی دا احمقان ناپوهان منافقان دومره هم نه پوهیږی چه د گردو (ټولو) آسمانونو او د ځمکو د خزانو مالک الله تعالی دی نو ایا هغه خلق به چه یواځی د هغه د خوښی دپاره د ده د رسول په خدمت کښی سره بوخت (مشغول) دی په لوړه سره وژنی او که خلق په هغوی باندی د خوړو (رزق) وروڼه وتری نو الله تعالی به هم د خپلو خوړو او رزق ور پر دوی باندی وتری بلکه نه ئی تری رښتیا خو دا ده هغه بندگان چه پر دی اهل الله باندی خپل مالونه لگوی هغه هم پر هغوی باندی پاک پروردگار کوی - که د هغه له لوری دوی ته توفیق په برخه نه شی نو په ښو کارونو کښی به یو پول او پیسه ونه لگوی

يَقُولُونَ لَيْنَ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ
وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ^٨

وائي منافقان که چیری بیرته وگرځو مونږ طرف د مدینې ته نو خامخا به وباسی هر و مرو (خامخا) ډیر عزتمن (کافر خلق له دغې مدینې نه) ډیر خوار کمزور خلق (لره له مؤمنانو) او خاص الله لره دی عزت او غلبه او رسول د ده لره دی او مؤمنانو لره دی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په عزت او رزاقیت د ربل عزت).

تفسیر: یعنی منافقان په دی باندی نه پوهیږی چه زورور او عزتمن څوک دی ؟ په یاد ئی ولری چه اصلی او ذاتی عزت خو د الله تعالی دی . وروسته له هغه له الله تعالی سره د علاقه لرونکو ذواتو دی چه درجه په درجه د هغه د تعلقاتو له مخی مراتب لری یعنی بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم او د نورو مؤمنانو دی - په روایتونو کښی راغلی دی چه عبدالله بن اُبَی دا الفاظ چه زوراوران به کمزوران شری کله چه د هغه ځوی عبدالله بن اُبَی تر غوړ شو چه مخلص مسلمان ؤ نو د خپل پلار په مخ کښی توره په لاس نیغ ودرید او ورته ئی وویل زر شه داسی ووايه چه عزتمن او زورور رسول الله مبارک او د هغوی امتیان دی او ذلیل او سپک زه او ځما ملگری دی که نه اوس به دی سم د لاسه ککره پری کرم او لکه پندوس غوندی به ئی هیسته وغورځوم او ژوندی به دی نه پریږدم چه مدینې منوری ته ننوځی - هم دا وه چه پلار ئی د پیغمبر په عزت او پخپل ذلت باندی اقرار وکړ او د خپل ځوی رضی الله تعالی عنه له قهره خلاص شو . د منافقینو له توبیخ او تقبیح څخه وروسته مؤمنانو ته څو هدایتونه ورکړی شوی دی یعنی تاسی په دنیا کښی اخته شوی د الله تعالی له یاد او عبادت څخه مه غافلېږئ لکه چه دا خلق په هغه کښی ککر شوی دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ^٩

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مشغول غافل دی نه کړی تاسی مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی له ذکره یاده د الله څخه او هغه څوک چه وکړی دا کار نو هم دغه کسان هم دوی دی زیانکاران (چه بی

برخی شول له باقی خخه په غوره کولو د فانی)

تفسیر: یعنی هر سری ته دا لوی زیان دی چه باقی دولت پریودی او په فانی پسی وردرومی - او له اعلیٰ غنی مخ اړوی او په ادنیٰ کښی پریوخی . هغه مال او اولاد ښه گانه شی چه سری د الله تعالیٰ له یاده نه غافلوی او د آخرت له کاره ئی نه ویاسی - که کوم سری په دی شیانو کښی داسی اخته کیږی او له الله تعالیٰ خخه غافلیدوی نو آخرت ئی له لاسه ووت او د دنیا په جنجالونو کښی هسی کیووت چه هغه ته به د زړه دادینه (سکون) او اطمینان هیڅ په نصیب کښی نه وی

﴿ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى ﴾

وَأَنْفِقُوا مِنْ تَارِقَتِكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا

او نفقه کړئ - ولگوي تاسی له هغو مالونو خخه چه درکړی مو دی تاسی ته پخوا له هغه غنی چه راشی یو ستاسی ته (اسباب) د مرگ (او پریوخی له مبرات او خیرات) نو ویه وائی ای ربه غما ولی دی وروستی نه کړ ما لره (یعنی خه به وشي که تاخیر کړی موت) تر اجل نیتی نژدی پوری چه صدقه خیرات وکړم زه او شم زه له صالحانو نیکانو خخه (په موندلو د مافات سره نو فرمائی الله) او له سره به نه وروستی کوی الله هیڅ نفس لره (له مرگه) کله چه راشی نیته ئی

تفسیر: دا ښائی د منافقانو د دی وینا جواب وی چه ﴿ لَا تُفْقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﴾ الآية - دی یعنی په خرڅ کولو کښی ستاسی ښه ده هر څه خیرات او صدقات مو چه له لاسه پوره وی هغه ژر تر ژره هم دا اوس وکړئ - که نه موت او مړینه مو پر سر رسیدونکی ده نو هلته به افسوس او ارمان کوئ چه ولی مو څه د الله تعالیٰ په لاره کښی ونه لگول ؟ کله چه مرگی د شوم او بخیل په سر باندی راځی نو هلته دی ارزو او تمنا کوی چه ای الله تعالیٰ ! څو ورځی نور می په مرگ کښی دیل او معطلی وفرمایه ! چه زه ښه خیرات صدقات ورکړم - او ځان ښه سنبال کړی په اصلاح او توبه سره راشم . خو هلته به کله مهلت ورکاوه کیږی هر سری لره هومره عمر او نیته او میعاد چه تاکلی (مقرر) شوی دی د هغه د پوره کیدلو خخه وروسته د

یوی لحظی دپاره هم په هغه کښی څه دیل او تاخیر پېښیدونکی نه دی .
 تنبیه: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ځنی منقول دی چه هغه دا غوښتنه او تمنا د قیامت په ورځ باندی حمل کوی او وائی چه بخیلان به د قیامت په ورځ کښی داسی ارزو او ارمان کوی چه کاشکی زه بیا د څه مدت له مخی دنیا ته ورشم او هلته ښه خیراتونه وکړم او ښی چاری وکړم او بیا په ښه اصلاح او توبی سره دلته راشم .

وَاللَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝

او الله ښه خبردار دی په هغه څه (ښه او بد) چه کوی ئی تاسی (نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی هغه الله تعالیٰ ته دا خبره هم ښه ورمعلومه او ښکاره ده - که بالفرض ستاسی مرگ ملتوی کړی یا مو له محشره د دنیا په لوری بیرته ورولیږی نو هلته به بیا څرنگه چاری وکړئ ؟ هغه ته گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری معلومی او ښکاره دی او ستاسی پر گردو (تولو) استعداداتو - او ظاهری او باطنی اعمالو احوالو ، اقوالو ، نیاتو افکارو باندی ښه خبردار دی او سم له هغه سره به له تاسی سره معامله او تگ کوی .

تمت سورة المنافقون بفضل الله تعالى

سورة التغابن مدنية وهي ثمانى عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (۶۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۸) نزلت بعد سورة التحريم
 د «التغابن» سورت مدنی دی (۱۸) آیت دوه رکوع لری .
 په تلاوت کښی (۶۴) او په نزول کښی (۱۰۸) سورت دی وروسته د «التحریم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

الْحَمْدُ لَهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فِيكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ②

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی له علویاتو سره له آسمانونو او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی له سفلیاتو سره له ځمکی خاص هم دغه (الله) لره دی ملک باچایی (د تول جهان) او هم ده لره توله ثناء ستاینه (صفت) ده او هم دغه (الله) په هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی . هم دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی ځینی له تاسی کافر دی (په اصل خلقت کښی) او ځینی له تاسی مؤمن دی (په اصل خلقت او پیدایښت کښی).

تفسیر: د هر چا حکومت او تولواکی (باچاهی) چه په دنیا کښی لیده کیږی په حقیقت کښی هغه د الله تعالیٰ سلطنت او تولواکی (باچاهی) ده . او د هر سری چه ستاینه (صفت) او تعریف کاوه شی هغه په واقع سره د همغه الله تعالیٰ حمد ، ثناء او ستاینه (صفت) ده . هم دغه پاک الله تعالیٰ ځمونږ او د گردو (تولو) مخلوقاتو خالق او پیدا کوونکی دی او ښاییږی چه گردو (تولو) به په ده باندی ایمان راوړی وی او د هغه حقیقی منعم اطاعت به ئی کړی وی مگر ځینی کسان منکران شول او ځینی ایمانداران وگرځیدل بیشکه چه الله تعالیٰ هر سری ته داسی یو قوت او استعداد ورپښلی دی چه د هر لوری د حرکت او د تگ قوت پکښی شته الله تعالیٰ رومبی گرد (تول) خلق په صحیح فطرت سره پیدا کړل بیا ځینی پخپل همغه صحیح فطرت باندی تینگ پاتی شول - او ځنی نور له شاوخوا له حالاتو څخه متاثر شو - خلاف له هغه څخه واوښتل او بله لیاره ئی غوره کړه چه الله تعالیٰ لره له پخوا د هم دی دواړو احوال ښکاره ؤ او پوهیده چه کوم سری پخپلی ارادی او اختیار سره به کوم لوری ته ځی ؟ او بیا به سم له هغه سره د سزا یا د انعام وړ (لائق) او مستحق گرځی دا خبری له خپلی پوه سره سم د ده په قسمت کښی لیکلی دی او ټاکلی (مقرر کړی) ئی دی چه هغه به داسی کیږی . د الله تعالیٰ محیط علم د دی مستلزم نه دی چه په دنیا کښی بله کومه اراده - اختیار - قوت او قدرت پاتی نشی دا مسئله دیره دقیقه ده او مونږ پر دی باندی د یو ځان ته مضمون د لیکلو اراده کړی ده . **والله الموفق والمعين**

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ④ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ⑤

او الله په هغه څه چه کوی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به درکړی) پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په تدبیر حق سره او صورتونه ئی ترلی دی ستاسی بیا ئی ښه ښائسته کړی دی صورتونه ستاسی (په امتداد د قامت او په اعتدال د خلقت سره) او هغه (الله) ته بیرته ورقلل دی ستاسی (دپاره د جزاء)

تفسیر: په گردو (تولو) ساکینانو (ذی روحو) کښی د انسان خلقت ښه دی په لیدلو کښی دیر ښه ښکاری . پخپلو ملکاتو او قوالو کښی هم له گرد (تول) عالم څخه لوړ (اوچت) غور او ممتاز دی بلکه د تولو ښو مجموعه ده نو ځکه صوفیه د انسان وجود ته «عالم صغیر» وائی امام قشیری رحمه الله علیه فرمائی چه د انسان ظاهر الله تعالی مزین کړی دی په کمال د قدرت خپل سره او باطن ئی مزین کړی دی په جمال د قربت سره . **فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .**

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی او ښه معلوم دی دغه (الله ته) هغه څه چه پتوی تاسی او هغه څه چه ښکاره کوی ئی تاسی او الله ته ښه معلوم دی هغه پتی خبری چه په سینو زړونو ستاسی کښی دی ایا نه دی راغلی تاسی ته ای منکرانو خبر د هغو کسانو چه منکران شوی دی پخوا له دی نه پس وئی ځکل ویاړ سزا د کار خپل او شته دوی ته (په عقبی کښی بی انتهاء) عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له تاسی څخه پخوا دیر قومونه لکه عاد او ثمود او نور هلاک شوی دی او د آخرت عذاب جلا (جدا) دی دا خطاب د مکي مکرمی هستیلونکیو دپاره دی .

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكُفُّوا أَوْ تَوَلَّوْا

دا (عذاب دوی ته) د دی دپاره دی چه ؤ به دوی چه راتلل به دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و دلائلو (د قدرت ځمونږ) سره نو ویل به دوی (تعجباً و تمسخرأً) چه ایا بشر سړی (لکه مونږ) لاره ښیي مونږ ته بیا به کافران شول (په رسولانو) او مخونه به ئی وگرځول (له دلائلو د قدرت ځمونږ نو هلاک به کړل دوی لره الله)

تفسیر: یعنی ځمونږ غوندی پر یوه سړی باندی ئی د لاری ښوونی او د هادی نوم ایښی او هغه ئی مونږ ته رالیږلی دی ؟ که مونږ ته هادی لیږونکی ؤ نو ښائی پرېسته ئی رالیږلی وی گواکی د دوی په نزد د بشریت او رسالت په منع کېږی منافات ؤ نو ځکه هغوی خپلو ځانونو ته کفر غوره کړ او د پیغمبرانو د خبرو له منلو څخه ئی مخ واړاؤ .

تنبیه: له دی آیت ځنی دا خبره ثابتول چه رسول ته (بشر) ویل کفر دی انتهائی جهل او الحاد دی . پرته (علاوه) له دی څخه که څوک وواښی چه دا آیت د هغو سړیو په جهل او کفر باندی دلالت کوی چه د پیغمبرانو له بشریت څخه انکار کوی نو دا دعوی د پخوانیو دعوو څخه زیاته قوی ده .

وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ①

او بی پروا غنی دی الله (له ایمان د خلقو) او الله غنی بی پروا دی (له عبادت) او ډیر ستایلی شوی دی (بی له ستایلو د خلقو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ څه پروا ده که هغوی مخ واړوی - یا غاړه وغړوی نو الله هم له هغوی ځنی د خپل رحمت نظر اړوی

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا

دعوی کوی هغه کسان چه کافران شوی دی چه له سره به بیا ژوندی راپورته نه کړی شی دوی

تفسیر: هم هغسی چه دغه کفار پخپل زعم د انبیاءو له رسالت څخه انکار کوی د بعث بعدالموت ځنی هم انکار کوی .

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثَنَّهُ ثُمَّ لَتَحْبَبُونَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته چه) هو بیا به ژوندی راپورته کړی شی قسم دی په رب غما چه خامخا ژوندی پورته به کړل شی هر ورو (خامخا) تاسی (پس له مرگه) بیا خامخا خبر به کړی شی تاسی هر ورو (خامخا) په هغه څه چه کړی دی تاسی په دنیا کښی او دا (ژوندی پاڅول جزاء ورکول) په الله باندی دیر اسان دی .

تفسیر: یعنی د دوهم ځلی بیا ژوندی کول او د گردو (تولو) حساب ، کتاب اخیستل الله تعالی ته کوم سخت او گران او مشکل کار نه دی پوره یقین ولری ، چه دا کار ضرور کیدونکی دی د چا له انکار کولو څخه هغه ټاکلی (مقرر کړی) شوی کار هیڅ وړاندی وروسته نه کیږی نو ځکه هائی چه تاسی انکار پرېودی ، او د هغی ورځی په فکر کښی ولویږئ .

فَإِمْنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝

نو ایمان راوړئ په الله او په رسول د ده (محمد) باندی او په هغی رڼا (رڼرا) (قرآن) باندی چه نازل کړی دی مونږ او الله په هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به درکړی) .

تفسیر: یعنی ایمان سره عمل هم یو ضروری شی دی .

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۝

(یاده کړه) هغه ورځ چه راجمع به کړی (او خبر به درکړی الله) تاسو لره په ورځ د جمع کیدلو (قیامت) کښی دا (ورځ چه ده) ورځ د نفی او نقصان ده (چه مؤمنان جنت ته ځی او کافران په دوزخ کښی لویږی او غبن ئی ظاهریږی یا ځینی نیکان به هم په سبب د تقصیر د نیکی او د احسان خپل زیان وینی)

تفسیر: یعنی دوزخیان به پره کیږی او جنتیان به کامیابیږی . پره کیدل دا چه هغوی به د الله تعالی ورکړی قوتونه بی ځای لکولی وی ، رأس المال او پنگه (سرمایه) به ئی هم له لاسه وتلی

وی . بری دا چه د لویی فائدی په بدل کښی په زرهاو ښه مومی . اوس د هم دی خبری لږ څه تفصیل داسی راځی چه

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ

او هغه چه ایمان راوړی په الله او وکړی عمل نیک لری به کړی (الله) له ده څخه بدی د ده

تفسیر: یعنی هغه تقصیرات چه شوی وی د ایمان او ښو کارونو له برکته معاف او بشلی کیږی .

وَيَدْخُلْهُ جَنَّتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ①

او داخل به کړی (الله) دغه (صالح مؤمن) په هغو جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغه کښی ابدی همیشه دغه (مغفرت او جنت) بری خلاصی ډیر لوی دی .

تفسیر: یعنی هر څوک چه جنت ته ورسیدوی ټول مرادونه ئی په لاس ورځی ځکه چه جنت د الله تعالی د لیدلو او د هغه د رضاء موندلو ځای دی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ② مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ
يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ ③

او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو کوی آیتونو ځمونږ ته دغه کسان دی یاران ملگری د دوزخ تل به وی دوی په هغه (دوزخ) کښی او بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ) نه رسیدوی هیڅ مصیبت غم درد هیچاته مگر خو (رسیدوی) په اذن حکم د الله سره او هغه څوک چه ایمان ئی راوړی

دی په الله باندی لیاره ښی (الله) زړه د ده ته (د صبر او ثبات)

تفسیر: په دنیا کښی هیڅ یوه سختی او مشیت بی د الله تعالیٰ له رضاء - مشیت او ارادی څخه نه رسیږی کله چه مؤمنان په دی خبره باندی یقین او باور لری نو نه ښائی چه په هغه باندی خفه شی - بلکه په هر وقت او په هر حال باندی د هغه په فیصلی باندی رضاء وی او تل دی هسی وینا وکری .

نه شود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت
سر دوستان سلامت که تو خنجر آزمائی

هم داسی الله تعالیٰ مؤمنانو ته د صبر او د تسلیم لاری ورښی چه د هغه له برکته پر دوی باندی د عرفان او ایقان گرد (تول) ورونه پرانیستل کیږی او عجیبی او غیبی ښوونی او فائدی په برخه شی - او له باطنی کیفیاتو او قلبی ترقیاتو څنی گټور او خوندور کیږی .

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝

او الله په هر څیز باندی ښه عالم دانا دی (پر شاکرانو صابرانو) .

تفسیر: یعنی هغه تکلیف او مصیبت چه د الله تعالیٰ له لوری رارسیدوی د هغه عین علم او حکمت دی همغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه کوم یو له مونږ څنی د واقعی صبر تسلیم او رضاء په سمه لاره څی؟ او د چا زړه د کومو احوالو او کیفیاتو د مورد گرځیدلو وړ (لائق) دی؟

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا
الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ۝

او حکم ومنی تاسی د الله او حکم ومنی تاسی د رسول (د دغه الله) پس که مخ وگرځوه تاسی (له طاعته نو د تاسی نقصان دی رسول ته څه زیان نه رسیږی ځکه چه) نو بیشکه په رسول ځمونږ باندی رسونه ښکاره دی (او خپل تبلیغ ئی کړی دی).

تفسیر: یعنی په نرمی - سختی - تکلیف - راحت او په هر صورت کښی د الله تعالیٰ او د هغه د

رسول حکم ومنع ! که نه ستاسی خپل نقصان دی رسول الله صلی الله علیه وسلم خو تاسی ته تول
بڼه او بد درپوهولی دی او خپل فرض ئی ادا کړی دی او الله تعالی ته ستاسی له اطاعت یا
معصیت څخه هیڅ یو ضرر یا گټه (فائده) نه وررسیږی .

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فليتوكل المؤمنون ﴿١٣﴾

الله (یو دی) نشته هیڅوک وړ (لائق) د عبادت مگر خو هم دی دی او خاص
یواځی پر الله باندی پس توکل دی وکړی مؤمنان (چه د ایمان اقتضاء هم دا
ده چه مؤمنان دی خپل کار الله ته وسپاری)

تفسیر: یعنی معبود او مستعان یواځی د الله تعالی لوی ذات دی بل څوک د بندگی او د هیلې
او د اسرې وړ (لائق) نه دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوٌّ لَكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) بیشکه ځینی له
بڼځو ستاسی او (ځینی له) ځامنو ستاسی دشمنان دی تاسی لره

تفسیر: ډیر ځلی داسی کیږی چه سری د بڼځی او ځامنو په مینه او محبت کښی داسی اخته
کیږی چه د الله تعالی له یاده غافلېږی او د داسی تعلقاتو لامله (له وجی) نور ډیر خراب کارونه
هم کوی او له ډیرو بڼو څخه بی برخی پاتی کیږی د بڼځی او اولاد غوښتنی او د هغوی خوښ
ساتل هیڅ کله دی نه پرېږدی چه بل شی ته خپل فکر واړوی ، د آخرت فکر تری هیرېږی کله
چه آل او عیال د سری د داسی ضرر او نقصان سبب وگرځی هغه ئی دوستان نه بلل کیږی بلکه
داسی دشمنان دی چه سری د دوی د دی دشمنی احساس نشی کولی نو ځکه الله تعالی مو
وېښوی چه ځانونه مو له داسی دشمنانو څخه ساتئ ! او له هسی چارو ځنی لری گرځی چه د
هغو په وسیله دنیا تاسی ته ډیره بڼه ښکاره شی او آخرت مو له یاده ووځی او د دنیا لامله (له
وجی) مو دین له لاسه وران شی . ولی داسی نه دی چه په دنیا کښی گردی (تولی) بڼځی یا
توله اولاده او خپلوان هسی وی چه سری د آخرت له یاده غافلوی بلکه ځینی بختوری بڼځی او
هلکان داسی هم وی چه له خپلو میرو (خاوندانو) او پلرونو سره د هغوی د دین په حفاظت کښی
مرستی (مدد) کوی او په بڼو چارو کښی هغوی ته لار ښوونه او لاس نیونه کوی او هغوی ته
عابدی بڼځی نعم الصحابات او نیک مرغی اولاده باقیات الصالحات گرځی (جعلنا الله منهم
بفضله ومنه) .

فَاَحْذَرُوهُمْ ؕ وَاِنْ تَعَفَّوْا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۴﴾

نو ځان وساتئ تاسی له دوی څخه (په مقابل د حکم د الله او د دوی لحاظ مه کوئ) او که عفو او گزشت وکړئ تاسو او مخ وگرځوئ تاسو او مغفرت وکړئ تاسی پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیانو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که دوی له تاسی سره دشمنی وکړه - او تاسی ته دینی یا دنیوی زیان ورسید نو د هغه اثر او اغیزه به داسی کیږی چه تاسی به په انتقام او کسات (بدل) پسې لویږی - او پر هغوی باندي به نامناسبه سختی شروع کوئ - نو له داسی کولو څخه به د دنیا انتظام خرابیږی تر هغه ځایه پوری چه عقلاً او شرعاً گنجائش وی له هسی حماقتونو ، تقصیراتو ځنی تیريږئ او بشی انتقام او کسات پسې مه گرځی ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره به الله تعالی پر تاسی باندي مهربانی کوی او ستاسی خطاوی ښی

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَ أَجْرٍ عَظِيمٍ ﴿۱۵﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مالونو ستاسی او اولاد ستاسی یوه فتنه ازموښت دی او الله چه دی په نزد د ده دی اجر ثواب ډیر لوی .

تفسیر: یعنی الله تعالی تاسی ته مال او اولاد درکوی - او تاسی پری ازموږی چه کوم یو له تاسی څخه په داسی فانی او زائلو شیانو کښی اخته کیږی ؟ او کوم یو له تاسی ځنی د فانی شیانو د خپل آخرت پنگه (سرمایه) او ذخیره گرځوی ؟ او د آخرت ډیر لوی اجر او ثواب د دی ځای پر حظوظو او مالونو باندي ښه بولی او ترجیح ورکوی ؟ او د آخروی باقی او غیر فانی نعمتونه هیږوی او په بدل ئی دغه زائل او فانی شیان اخلی ؟.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ ط

نو وویږیږئ تاسی له الله څومره چه توانیږئ تاسی واورئ (خبری د الله په سماع د قبول سره) او اطاعت کوئ (د احکام الله) او نفقه کوئ لگوئ ښه شیان دپاره (د نفعی) د ځانونو خپلو

تفسیر: یعنی تر خو مو چه له وسه کیری له الله تعالیٰ غنی وویږی او په دی امتحان او ازموینه کښی ثابت قدم اوسئ ! او د هغه احکام واورئ ! او عمل پری وکړئ !

وَمَنْ يُؤَقِّ شَعْرَ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٧﴾

او هغه چه وساتلی شو له حرص بخیلی د نفس خپل څخه نو دا کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) په مراد رسیدلی (له عذاب په دواړو دارینو کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی به له نفقه کولو او له مال لگولو څخه ستاسی خپلی ښیگنې (فائدی) کیری . او همغه سړی بریالی (کامیاب) او په مراد رسیدی چه الله تعالیٰ د هغه زړه له دی اندیښنی غوښتنی غنی پاک ساتلی وی او حرص - بخل - طمع او کنسکی (شومتیا) لار پکښی ونه لری !

إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضْعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

که چیری قرض پور (قرض) ورکړئ تاسی الله لره (په هغه څه چه فرمائی دی) قرض پور نیک (په محبت او اخلاص سره) نو دوچنده به کړی (الله ثواب د) هغه (پور) تاسی ته او مغفرت به وکړی (الله) تاسی ته .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی په اخلاص او نیک نیت سره له خپل حلال او طیب مال غنی صرف کړی او وی لگوي ! تر څو الله تعالیٰ تاسی ته څو چنده له هغه غنی زیات ثواب درکړی او ستاسی گردی (تولی) خطاوی او تجاوزات وښی هم داسی یو مضمون پخوا له دی څخه هم تیر شوی دی پوره تقریر دی هلته وکوت شی .

وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٨﴾

او الله ښه قدردان دی ښه تحمل والا دی (چه لږ قبلوی او دیر ورکوی) .

تفسیر: د قدر پیژندلو خبره دا ده چه په لږ عمل سره دیر ثواب ورکوی او تحمل ئی دا دی چه د گناه په لیدلو سره سم د لاسه عذاب نه مقرروی . بیا هم د دیرو گناهکارانو جرم ښی او د دیرو په سزا تخفیف کوی .

عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

عالم پوهیدونکی د پت او ښکاره دی ښه غالب قوی دی دیر حکمت والا دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په ښکاره کارونو او پټو نیتونو باندې علیم او خبر ښه دانا او بینا دی او سم د خپل زبردست قوت او حکمت سره هر چاته بدل ورکوی

تمت سورة التغابن بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد والمنة

سورة الطلاق مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۵) تسلسلها حسب النزول (۹۹) نزلت بعد سورة الإنسان

د «الطلاق» سورت مدنی دی (۱۲) آیت (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۵)

او په نزول کښی (۹۹) سورت دی وروسته د «الإنسان» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ

ای نبی (ووايه امت خپل ته) کله چه اراده وکړئ طلاقوئ تاسو ښځی (خپلی چه مدخول بهاوی او صغیره آیسه حامله نه وی) نو طلاقوئ په (وقت د) عدت د دوی کښی (په طهر کښی چه خالی له جماع وی)

تفسیر: اگر که دلتہ مخاطب نبی صلی الله علیه وسلم دی مگر په واقع کښی گرد (تول) امت مخاطب دی . یعنی کله چه کوم سړی بیا په کوم ضرورت یا د مجبوریت له کبله (وجی) د خپلی ښځی د طلاق ورکولو اراده وکړی . نو ښائی چه هغه دی په عدت سره طلاق ورکړی . (البقرة) سورت کښی راغلی دی چه د مطلقى عدت درى حیضه دی لکه چه هم دا غمونږ د حنفیانو مذهب دی نو ځکه له حیض څخه پخوا د طهر په وقت کښی ښائی طلاق ورکړ شی تر څو تول حیض پر شمیر کښی راشی فرض ئی کړئ که د حیض په وخت کښی طلاق ورکوی نو هغه حیض چه طلاق پکښی ورکړی شوی وی له دوو حالتو څخه خالی نه دی په عدت کښی

شمیرلی کیبری ؟ یا نه. که هغه د حیض ورځی په عدت کښی شمیرل کیږی نو طلاق د ایقاع
 څخه پخوا هومره مدت د حیض چه تیر شوی وی هغه له عدت څنی لږیږی ؟ او پوره دری حیضه
 د عدت دپاره پاتی کیږی . او که ئی نه وی شمیرلی کله چه پرته (علاوه) له موجوده حیض
 څخه دی نور دری حیض ښائی وگوری او دا حیض ئی له هغو دری حیضو څخه زیات وی . نو
 څکه مشروعه طریقه دا ده چه په طهر کښی دی طلاق ورکړی شی او له احادیثو څخه هم دا قید
 ثابتیږی چه په هغه طهر کښی چه کوروالی او صحبت پکښی نه وی شوی ښائی میره (خاوند)
 خپلی ښځی ته طلاق ورکړی

وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ

او وشمیرئ وساتئ تاسو عدت (د ښځو خپلو)

تفسیر: نارینه او ښځی دواړه ته ښائی چه دا خبره په یاد ولری چه چیری د غفلت او سهوی په
 وسیله له دوی څنی کومه سهوه او بی احتیاطی ونشی او څه لاندی باندی په منځ کښی رانشی او
 هم ښائی چه طلاق داسی ورکړ شی چه د عدت په شمیر کښی هیڅ شانی دیروالی او لږوالی
 رانشی لکه چه په پاس تفسیر کښی وویل شو

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ

او ووبریږئ تاسو له الله چه رب (پالونکی) د تاسی (دی) مه وباسئ (ای میرو
 «خاوندانو») دغه (ښځی خپلی) له کورونو خپلو څخه (چه پکښی اوسی
 دوی تر هغه پوری چه ئی تیر شی عدت)

تفسیر: یعنی له الله څخه ووبریږئ او په شرعیه و احکامو باندی پابندی ولرئ له چه له هغو څخه
 یو حکم دا دی چه د حیض په حالت کښی دی طلاق ور نه کړ شی ! او دری طلاق دی یو ځای
 ور نه کړ شی ! او مطلقه ښځه دی له کوره د باندی ونه ایستله شی ! او د دی په شان د الله
 اکرم شانه واعظم برهانه نوری ښوونی هم په اخلاص سره منئ !

وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ

او نه دی وځی دغه (ښځی هم پخپله له کورو نه تر څو چه عدت د دوی تیر
 شی) مگر هلته چه راشی دوی په فاحشه بی حیائی ښکاره سره (لکه زنا)

تفسیر: یعنی ښځی دی پخپله خوښه هم نه وځی ځکه چه دا سکنی محض حق العبد نه دی چه د هغه په رضاء سره ساقطه شی بلکه حق الشرع دی هو! که ښځه کومه ښکاره بی حیائی وکړی - یا په بدو چارو ځغرد (ضد) وکړی یا د غلا مرتکبه شی یا د ځینو علماؤ په قول ژبه وکړی - یا تل په جنگ جنجال او جگړه کښی لگیا وی او بی له غمه او خفګانه ئی بل کار نه وی نو ایستل ئی روا دی که دا ښځه بی موجه له کوره ووځی نو دا په خپله د دی د صریحی بی حیائی یو کار دی !.

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

او دا (احکام) حدود اندازه کړی شوی د الله دی او هر هغه چه تیریری له حدودو د الله څخه نو په تحقیق ظلم ئی کړی دی په ځان خپل باندی

تفسیر: یعنی گناهګار شوی دی د الله تعالی په نزد د سزا موجب وګرځید.

لَا تَدْرِي

نه پوهیږی (ته ای طلاق کوونکیه ! یا نه پوهیږی هیڅ نفس)

تفسیر: د لاندی ترجمه شیخ الهند رحمة الله علیه په نه پوهیږی سره چه د غائب مؤنث صیغه ده کړی ده چه «نفس ته» راجع شی چه سماعی مؤنث دی او تری ښکاره شی چه دا خطاب طلاق ورکوونکی ته دی نه نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته

لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ①

ښائی چه الله پیدا کړی وروسته له دی طلاق کوم ښه کار او نوی صورت لکه رجوع له طلاقه .

تفسیر: یعنی ښائی چه بیا د دواړو په منځ کښی روغه او صلحه وشي او په طلاق باندی پشیمان او نادم شی

وَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلُ مِنْ بَعْرُوفٍ أَوْ فَأَرِقُوهُنَّ بِبَعْرُوفٍ

بیا نو کله چه ورسپوری دغه (بنځی) نیتی خپلی ته نو وساتئ (تاسی ای میرو «خاوندانو») دوی په معروف نیکی ښه شان سره یا جلا (جدا) شی تاسی له دوی ځنی په معروف نیکی ښه شان سره

تفسیر: یعنی په رجعی طلاق کښی کله چه عدت ختمیدلو ته نژدی شی نو تاسی لره له دوو چارو څخه د یوی چاری اختیار دی چه یا د عدت له ختمیدلو څخه پخوا سم له دستوره هغی بنځی ته رجعت او خپلی نکاح ته دوام ورکړئ! یا د عدت په ختمیدلو سره په معقولی طریقې باندی له هغی څخه جلا (جدا) شی! مطلب دا که د نکاح ټینګ ساتل مقصد وی نو په هغه وقت کښی او که ئی شلول مطلب وی نو په دغه وقت کښی ځغرد (ټینګوالی) پری وکړئ! او په دواړو صورتونو کښی د انسانیت، شرافت اصولو ته په درنه سترګه وګورئ! او داسی هم مه کوئ چه ساتنه ئی مقصود نه وی او خامخا د عدت د اوږدوالی دپاره رجعت وکړئ یا د ساتلو په صورت کښی هغی ته ایذا ورسوی او طعن او تشنیع ورواروئ! .

وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ

او شاهدان نیسی تاسی (په دغه رجوع باندی) دوه خاوندان د عدل له تاسی څخه

تفسیر: یعنی وروسته له طلاق ورکولو او پخوا د عدت له پوره کیدلو که د نکاح بیا ساتل غواړی نو په دی رجعت باندی دوه شاهدان ونیسی تر څو د خلقو په نزد متهم نه شی.

وَأَقِمُوا الشَّاهَدَةَ لِلَّهِ

او ښه اداء کړئ تاسی شاهی (ای شاهدانو په وقت د حاجت کښی د) پاره د (ثواب او رضاء د) الله

تفسیر: په دی کښی شاهدانو لره هدایت دی چه د شاهی ورکولو په وقت کښی کړه او خرابه خبره ونه کړی او سمه صافه او درسته خبره ووايي! .

ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

دا (ساتنه په نیکی سره) نصیحت کاوه شی په دی سره هغه چاته چه وی چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی ورستی (د قیامت) باندی

تفسیر: د جاهلیت په زمانه کښی پر پنځو باندی زیات ظلمونه کیدل او له پنځو سره هسی سلوک جاری ؤ لکه چه له غواؤ او خرونو سره ئی کوی یا له خورا (دیر) سختو او ذلیلو بندیانو سره کاوه شی ځینی پنځی سل سل کرته طلاقولی خو سره د هغه به هم د هغوی د مصیبت دوره پای (آخر) ته نه رسیدله په قرآن په څو څو ځایونو کښی د دی وحشیانه و مظالمو او بی رحمیو په خلاف ویناوی کړی دی او د نکاح او د طلاق په حدودو او حقوقو باندی په دیر ښه ډول (طریقه) سره زور غورځولی دی بالخصوص د دی سورت په منځ کښی په نورو حکیمانه ؤ هدایتو او نصیحتو کښی یو نهایت جامع او مانع او ټول ښوونکی اصول بیان فرمایلی دی چه

﴿ قَاتِلُوهُمْ يُعْرِضَ آوَارِقُوهُمْ يُعْرِضْ ﴾ دی چه د هغه حاصل دا دی چه که ئی ساتئ

نو په معقوله ډول او طریقې سره ئی وساتئ ! او که ئی پرېوځئ نو هم په معقوله طریقه سره ئی پرېوځئ ! خو له دی ښو او زرینو نصیحتو څخه هغه سړی منتفع او گټور کیدی شی چه په الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم او په آخرت باندی یقین لری ځکه چه هم دا باور او یقین د انسان په زړه کښی د الله تعالی ویره او خوف پیدا کوی او د هم دی ویری لامله (له وجی) دا خیال د انسان په فکر کښی پیدا کیږی همغسی چه یوه کمزوره ښځه له بخته او اتفاقه ځمونږ په منگلو او قبضه او اقتدار کښی راغلی ده مونږ هم ټول د یوه لوی قهار الله تعالی په قبضه او اقتدار کښی پراته یو هم دا یو خیال دی چه په هر حال کښی سړی له ظلم او تعدی څخه ساتی او د الله تعالی په امر منلو باندی اړوی د دی دپاره په دی سورت کښی په مخصوص ډول (طریقه) سره په اتقاء پرهیزگاری او د الله تعالی په ویره باندی زیات امرونه او توصیې شوی دی .

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۝

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو وډه گرځوی ده ته یو ځای د وتلو (له دنیوی او آخروی غمونو نه)

تفسیر: یعنی له الله تعالی ځنی ویریږئ ! او د هغه د احکامو تعمیل په هر حال کښی وکړئ ! که څه هم له دیرو مشکلاتو او شدائدو سره مخامخ شی ځکه چه الله تعالی د هغو گردو (تولو) مشکلاتو ځنی د وتلو لاره درخلاصوی او په سختیو کښی د گزاری وسیلې هم در برابروی .

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۝

او رزق روزی به ورکری (الله) ده ته له هغه (غایه) چه گمان به نه کوی دی

تفسیر: د الله تعالی ویری د دواړو دارینو د خزانو کنجی ده او د گردو (تولو) بریو او کامیابیو وسیله ده له هم دی غنی گرد (تول) مشکلات اسانیوی بی قیاس او بی گمانه ئی رزق روزی او خواره ور رسیوی ، گناهونه ئی بېل کیوی جنت ورحاصلیوی ثواب ئی زیاتیوی او یوه عجیبه د زړه دادینه (تسکین) - سکون - اطمینان او خوشی په برخه او نصیب راغی چه د هغه لامله (له وجی) بیا هیڅ یوه سختی لکه سختی نه ورښکاری - او گردی (تولی) پریشانی او ربرونه (تکلیفونه) ئی پخپله ورکیوی په یوه حدیث کښی راغلی دی که د دنیا گرد (تول) خلق په هم دی آیت باندی په اخلاص سره منگولی ولکوی نو گردو (تولو) نری والاو (اهل دنیا) ته هم دا هدایت بس او کافی دی .

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ
لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا

او هغه څوک چه توکل وکړی په الله باندی نو دغه (الله) بس کافی دی ده لره (په دواړو جهانو کښی) بیشکه الله رسیدونکی دی امر کار خپل ته په تحقیق گرځولی ده الله هر څیز لره اندازه (نو هر څه کیوی په تقدیر د الله سره نو هم ده ته پکار ده سپارنه د هر کار خپل)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی هیله (امید) او اسره ولری او یواغی پر وسائلو او اسبابو باندی تکیه ونه کړی ! د الله تعالی قدرت په دی اسبابو اړه (انحصار) نه لری د کوم کار د کولو اراده چه الله تعالی وفرمائی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی اسباب او وسائل هم د ده د مشیت تابع دی هوا د هر څیز اندازه د هغه له خوا ټاکلی (مقرر) شوی دی چه سم له هغه سره هغه ښکاره کیدونکی ده نو ځکه که د کوم څیز په حاصلیدلو کښی څه دیل ښکاره شی نو متوکل لره نه ښائی چه ځان خپه یا پریشان کړی .

وَالَّذِي يَمُوتُ مِنَ الْحَيْضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعَدَّ تُهُنَّ
ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَالَّذِي لَمْ يَحِضْ

او هغه ښځې چې ناامیده شوی وی (په سبب د کبارت یا د مرض) له حیضه له ښځو ستاسې ځنې که چیرې په شک کېنې ئې تاسې نو عدت د دوی درې میاشتی دی او هم داسې ښځې چې نه وی شوی حائضه (په سبب د صغارت نو درې میاشتی عدت دی تیروی)

تفسیر: یعنی پاک قرآن د مطلقې عدت لکه چې د «البقرة» په سورت کېنې هم راغلی دی درې حیضه ښوولی دی که شبهه او شک پیدا شی چې چاته حیض ور نشي یا د ډیر عمر او منگ لامله (له وجې) ئې حیض بند شوی وی نو د هغې عدت به شو وی؟ دا ئې رابکاره کړه چې درې میاشتی دی.

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او (ښځې) خاوندانې د بار گیدی (حاملانې بلارې) عدت د دوی دا دی چې کیږدی دوی بار خپل (وځیگوي مولود دغه طلاقې یا چې میره (خاوند) ئې مړ شوی وی) (یعنې د حاملې عدت بچي کیدو پوري دی)

تفسیر: د جمهورو په نزد د حاملې عدت د هغې د حمل تر وضعې او د مولود تر ځیگولو پوري دی که څه هم هغه یوه لحظه او شېبه وروسته وی یا تر ډېرو میاشتو پوري وځنډیږي (ایسار شی) په دی کېنې د مطلقې او د کوندي حکم یو دی (کما هو مصرح فی الاحادیث)

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ۖ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ۝

او هغه څوک چې ویریږي له الله ځان ساتي له معاصیو نو وبه گرځوی الله ده ته کار د ده کېنې اسانې دا (چې ویلی شوی دی) امر حکم د الله دی چې نازل کړی دی تاسې ته او هغه څوک چې ویریږي له الله ځان ساتي له معاصیو نو لری به کړی الله له ده څخه گناهونه د ده او لوی به کړی (الله) ده لره اجر ثواب (د ده)

تفسیر: د هرې جملې په آخر کېنې د اتقاء او د الله تعالی اکرم شانه اعظم برهانه د ویری مضمون په مختلفو اسالیبو او ډول ډول (قسم قسم) پیرایو سره ئې تکرار کړی دی تر څو

لوستونکی د هغه د بار بار ویلو څخه ډیر وینې او متنبه شی چه د ښځو په معاملاتو کېنې د دی
اتقاء او پرهیزگاری ضرورت ډیر زیات دی .

اَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ

واوسوئ دا (ښځې طلاقې کړې شوي) په هغه ځای کېنې چه پکېنې اوسېږئ
تاسې (سم) له طاقت د تاسې (چه توانېږئ !)

تفسیر: د نارینه په ذمه باندې ضرور دی چه خپلې مطلقې ښځې ته تر عدت پوری هستوګنې دپاره
کور ورکړی چه هغه ته «سکني» وایه شی نو کله چه سکني واجبه شی نو نفقه هم د هغه په ذمه
ثابتېږي ځکه چه ښځه دومره موده د ده په کور کېنې مقیده او محبوسه (بنده) پاتی کېږي د
قرآن کریم د دی الفاظو اشاره په هم دی لوري ده ﴿ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تَقْرَبُوا مَنَافِقَهُنَّ ﴾
کله چه نارینه هغه ښځه له خپل مقدور او حیثیت سره سمه په خپل

کور کېنې پرېږدي ښکاره ده چه دا خبره دی لره هم متضمنه وی چه د هغې د خوراک او
پوښاک مناسب بندوبست هم وکړي لکه چه د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کېنې دا
آیت داسې و (اَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ وَاَنْفَقُوا عَلَيْهِنَّ مِنْ وُجْدِكُمْ) غمونږ د
حنفیانو په نزد دا د سکني او د نفقې حکم هر ډول (طریقه) مطلقې لره عام دی د رجعيه قید
پکېنې نشته ځکه هغه بیان چه له رومي څخه راغلی دی لکه د انسې - صغیری او حاملي د عدت
مسئلي په هغه کېنې هیڅ یو تخصیص نشته بیا په دی کېنې بلاوجه تخصیص ولی وکړي شی
؟پاتی شو د فاطمې بنت قیس حدیث چه په هغه کېنې هغه وائی چه میره (خاوند) می ماته دری
طلاق راکړي و - نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ماته سکني او نفقه ونه ټاکه (مقرر نه
کړه) او له دی حدیث څخه فاروق اعظم - عائشې صدیقې او نور صحابه و رضوان الله تعالی علیهم
اجمعین او تابعینو رحمهم الله تعالی اجمعین انکار فرمایلي دی بلکه فاروق اعظم رضی الله تعالی
عنه تر دی پوری هم ویلي دی چه «مونږ د یوی ښځې په وینا سره د الله تعالی کتاب او د هغه د
رسول سنت نشو پرېښودی چه دا هم مونږ ته نه دی معلوم چه هغه پیښه د دی ښځې په یاد پاتی
ده که نه» ښکاره ده چه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه له کتاب الله څخه په هم دی خبرې
باندې پوهیدلي دی چه ثلاثه مطلقې ته نفقه او سکني واجبه ده ، او د هغه په تائید د رسول الله
صلی الله علیه وسلم کوم سنت هم ورسره موجود و لکه چه (طحاوی) او نورو داسې راویتونه نقل
کړي دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په تصریح سره بیان پکېنې کړی دی چه «دا مسئله
می له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی ده» په «دارقطني» کېنې د جابر رضی الله
تعالی عنه یو حدیث په دی باره کېنې صریح دی اگر که د هغه د ځینو راویاتو نورو رفع او
وقف کلام کړی دی بل دا هم امکان لري چه حضرت نبوی په له دی جهته فاطمې بنت قیس ته د

سکني تجویز نه وی فرمایلی چه دی خپل خسر سره ژبه او ویل کول او ناوړی (غلطی) خبری وېلی لکه چه په ځینو نورو روایتونو کښی شته نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر حکم ورکړ چه دا دی د هغوی له کوره ووځی نو کله چه سکني پاتی نه شوه نو نفقه هم ساقطه شوه لکه هغه ښځه چه بی د میره (خاوند) له پوښتنی له کوره د باندی درومی نفقه ئی تر هغه پوری ساقطیږی چه بیرته د خپل میره (خاوند) کره راشی **نه علیه ابوبکر الرازی فی احکام القرآن** برسیره په دی په (جامع ترمذی) او نورو کښی ځینی داسی روایتونه هم شته چه فاطمی ته د نفقی دپاره څه غله ورکړی شوی وه خو هغی له هغه مقدار څخه زیاته غوښتنه وکړله چه هغه ونه منله شوه نو مطلب ئی داسی شو چه رسول مبارک د دی د هغی زیاتی نفقی تجویز منظور ونه فرمایه چه د نارینه له لوری ورکړه شی والله اعلم بالصواب هو ا دا خبره مو هم په یاد وی چه نسائی - طبرانی او مسند امام احمد رضی الله تعالی عنه په ځینو روایتو کښی فاطمی بنت قیس د رسول الله صلی الله علیه وسلم صریح ارشاد داسی نقل کړی دی چه سکني او نفقه یواځی هغی مطلق لره دی چه د هغی د رجعت امکان وی خو د دی روایتو سندونه دومره زیات قوی نه دی «زیلعی» د (هدایی) په تخریج کښی په دی باندی بحث کړی دی هلته دی وکوت شی ا

وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ

او مه کوئ اراده د ضرر تاسی د دغو (مطلقانو) لره چه تنگوئ به (ځایونه او نفقی) په دوی باندی

تفسیر: یعنی ای میرونو (خاوندانو) ضرر مه رسوئ تاسو دی ښځو طلاقو شوو ته په ځای د هستوگنی چه هغوی په تنگ شی او په وتلو سره مجبوری شی.

وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٌ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او که چیری وی دغه (ښځی) خاوندانی د بار گیدی (حاملانی بلاری) نو نفقه کوئ تاسی پر دوی باندی تر هغه پوری چه کیږدی دوی بار (حمل د گیدو) خپلو (په ځیگیدلو سره)

تفسیر: د حمل مدت کله چه دیر اوږدیږی نو هغه په خصوصیت سره راوښود چه په هغه کښی که هومره اوږدوالی هم وشي خو د حمل تر ځیریدلو پوری ښائی هغی ته دی نفقه ورکړه شی او داسی دی ونه کړی چه دری میاشتی نفقه ورکړی او بیا ئی بنده کړی.

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتُّوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَأَنْتُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ بِمَعْرُوفٍ

نو که تی ورکاؤ دوی (پس له طلاقه) اولاد د تاسو لره پس ورکړئ تاسی هغوی لره مزدوری د هغوی او مصلحت مشوره کوی (ای ښځو او میرو (خاوندانو) په حق د مولود خپل) په منځونو خپلو کښی په معروف نیکی سره

تفسیر: یعنی که له وضع حمل څخه وروسته ښځی ستاسی له خاطره وړوکی ته شودی ورکوی نو اجرت ئی ښائی هومره ورکړ شی لکه نورو تی ورکونکیو ښځو ته ورکاوه کیږی . او سم له دستوره په معقوله طریقی سره یو له بله د دی وړوکی په نسبت مشوره وکړی او لازمه قراردادونه وتری او خامخا ضد او خراب تګ ونه کړی! او یو له بل سره د نیکی سلوک وکړی. نه دی ښځه د شودو له ورکولو څخه غاړه غړوی. ! او نه دی نارینه له هغی ځنی مخ اړوی چه بلی ښځی ته د دی وړوکی ورکړی چه د ده د مور په ځای بله ښځه په اجرت سره تی ورکړی.

وَأِنْ تَعَاَسَ رُفُؤُكُمْ فَضْرُكُمْ لَهَا أُخْرَىٰ

او که سختی وکړئ تاسی (ای والدینو په تی ورکولو او اجرت کښی) نو لپاره د تی ورکولو دی طلب کړی هغه (مولود) لره بله ښځه (یعنی دای دی ورته ونیسی او په مور باندی دی زور نه کوی)

تفسیر: یعنی که د مخالفت - ضد لامله (له وجی) ښځه په شودو ورکولو باندی راضی نشی نو نارینه دی هر ورو (خامخا) هغی ته نه گوری او بله ښځه دی پیدا کړی چه هغه کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکړی. او که نارینه پر هغی ښځی باندی خپل وړوکی نه پالی او شودو ته ئی نه پرېږدی نو خامخا به بله کومه ښځه پیدا کیږی. او په دواړو صورتو کښی به بلی ښځی ته څه ورکول کیږی - نو ولی هم دا شی د همنه وړوکی مور ته ورنه کړ شی چه هم وړوکی په ارام او خوشاله - او هم مور پری داده او بی پروا شی.

لَيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قَدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ لَا يَكِلُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَّا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

نو نفقه دی ورکوی (مطلقانو او مرضعانو ته) خاوند د طاقت له طاقته شتو خپلو نه او هغه چه تنگ کړ شی په ده باندی رزق د هغه پس نفقه دی کوی له هغه غنی چه ورکوی وی هغه لره الله نه ورکوی تکلیف الله هیڅ نفس لره مگر خو په هغه قدر چه ورکړئ وی هغه لره له ماله) ژر به ښکاره کړی الله پس له سختی تنگی څخه اسانی فراخی

تفسیر: یعنی د وړکي خرڅ پر پلار باندی دی. مال او شته والا دی د خپل مال او شتو په نسبی خرڅ او نفقه ورکوی فقیر - اکرب او نادار دی د خپل نشتوالی په حیثیت نفقه خرڅ کوی. که د کوم سړی په برخه دیره فراخی او شته نه وی او د الله جل جلاله له درباره ئی لږ رزق او خواړه په برخه شوی وی نو دی په هغه کښی د خپل گنجائش او قوت په نسبت خرڅ کړی څکه چه الله تعالی هیڅاته د هغه له طاقت څخه زیات تکلیف نه ورکوی کله چه کوم سړی په تنگه کښی هم د هغه له احکامو سره خرڅ وکړی نو الله تعالی به هغه سختی او تنگه په اسانی او فراختیا سره ور بدله کړی.

وَكَايْنٍ مِّنْ قُرْبَىٰ عَتَتْ عَنْ أُمِّ رَبَّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبْنَهَا حَسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا ثُكُورًا ۝

او ډیر ؤ له کلیو څخه چه گرځیدلی سرکښی کړی وه له امره حکمه د رب خپل او له (امرہ حکمه) د رسولانو د دغه (الله) څخه نو حساب به وکړو مونږ له هغوی سره حساب سخت (په قیامت کښی) او په عذاب به کړو مونږ هغوی په عذاب نا اشنا ناکاره سخت سره. شیخ الهند رحمه الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړې ده چه «او څومره (ډیر) ؤ له کلیو نه چه سرکشی کړی وه له حکمونو د رب خپل نه او له رسولانو د ده نه پس حساب مو وکړ له هغوی سره حساب سخت او په عذاب مو کړ هغو په ناکاره ناڅاپه عذاب سره

تفسیر: یعنی د شریعت د احکامو مخصوصاً د ښځو په نسبت د گردو (تولو) حکمونو پوره پابندی ولری که نافرمانی وکړئ نو په یاد ئی ولرئ چه څومره کلی او ښارونه د الله تعالی او د ده د رسولانو د نافرمانی لامله (له وجی) ویجاړ او وړان شوی دی. کله چه هغه خلق د تکبر او ځانمنی (لوی) آخری درجی ته ورسیدل او مونږ د هغوی حساب او کتاب ښه او کلک

واخيست او د هغوی یو عمل مو هم بی له پوښتنی پری نهود. او تول مو په هسی سخت عذاب او افت کښی اخته کړل چه د هغه نظیر او ثانی پخوا له هغه څخه هیڅ لیدلی شوی نه و.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا

نو (وڅکله یا) وپه څکي هغوی سزا د کار خپل (په دنیا کښی) او دی عاقبت آخر د امر کار د دوی زیان (په آخرت کښی چه حرمان دی له جنتونو).

تفسیر: یعنی هغه سودا - بیع او شری او پلورل او پیرودل (اخستل خرڅول) چه په تول عمر کښی کړی و اخر ئی په هغو کښی سخت نقصان وموند تر دی چه پنگه (سرمایه) ئی هم له لاسه ووتله.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله هغوی ته عذاب سخت (په دارینو کښی)

تفسیر: د مخه د دنیوی عذاب ذکر و دا د آخروی عذاب ذکر دی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا

نو وویریئ له الله ځان وساتئ ای خاوندانو د عقلونو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی د دی عبرتناکو واقعاتو له اوریدلو څخه عقلمند ایماندارانو ته ویریدل په کار دی او مونږ لره داسی کار کول نه ښائی چه د هغه لامله (له وجی) د الله تعالی د قهر او د خپګان مورد وګرځو العیاذ بالله.

قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا

په تحقیق نازل کړی دی الله تاسی ته ذکر نصیحت (قرآن)

تفسیر: یعنی قرآن که له (ذکر) غنی (ذاکر) مراد وی نو هغه پخپله رسول دی.

رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ

رسول (چه محمد) دی لولی په تاسی باندی آیتونه د الله چه ښکاره ظاهر کوونکی دی (د احکامو)

تفسیر: یعنی ښکاره نښی او آیات چه په هغو کښی د الله تعالی احکام په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اورولی شوی دی.

لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

دپاره د دی چه وباسی (الله) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی او کړی دی ښه عملونه له ظلمتونو تیارو (د جهل او کفر) څخه رڼا (رنرا) (د علم او ایمان) ته

تفسیر: یعنی د کفر او د جهل له ظلمت او تیارو غنی ایستلی د ایمان او د عمل رڼا (رنرا) ته مو لار ښوولی ده

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۝

او هغه چه ایمان راوړی په الله باندی او وکړی ښه (عمل) نو داخل به کړی (الله) ده لره په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو ونو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به اوسیدونکی وی دوی په هغو کښی ابدی همیشه په تحقیق ښه ورکړی دی الله هغه ته رزق روزی

تفسیر: او له جنت څخه زیات ښه رزق - خواړه او روزی چیری موندل کیږی.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ

الله هغه (ذات) دی چه پیدا کړی دی اوه آسمانونه او (پیدا کړی دی) له
ځمکې څخه هم په مثل د دی (اوه آسمانونه اوه ځمکې)

تفسیر: یعنی اوه ځمکې هم پیدا کړی دی لکه چه د (ترمذی) او نورو په احادیثو کې راغلی
دی. په دوی کې احتمال شته چه په سترگو سره وکتل شی - او احتمال لری چه په نظر کې
رانشی خو خلق هغه د ستوری (کواکب) په نامه پیژنی لکه مریخ غوندي چه د هغه په نسبت د
اوسنو پوهانو او حکماؤ داسی گمان دی چه په هغه کې غرونه او سیندونه ودانی او نور ژوندی
شیان شته پاتی شوه دا خبره چه په حدیث کې د دی ځمکې شتوالی د دی ځمکې لاندی وارد
شوی دی بنائی هغه د هغو د ځینو حالاتو او اعتباراتو په نسبت وی او په ځینو حالاتو کې
کیدي شی چه هغه ځمکې له دی ځمکې څخه پاس ورشی هر څه د ابن عباس رضی الله تعالی عنه
هغه اثر چه په کې «آدم کا دمکم» او نور راغلی دی د هغه د شرحی موقع نشته په (روح
المعانی) کې په دی باندی پوره خبری شوی دی او د حضرت مولانا محمد قاسم رحمه الله علیه
په ځینو رسالو کې د هغه په شاو خوا کې ښی خبری او څرگند (ښکاره) ونی شته او د هغه
هر لوری ښه ښکاره شوی دی. کپړی چه له اوه ځمکو څخه د دنیا اوه براعظم مراد وی «برهان
الدین کشککی»

يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ

نازلیږی امر حکم (د الله) په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکو) کې

تفسیر: یعنی د عالم د انتظام او تدبیر لاره د الله تعالی تکوینیه او تشریعیه احکام په آسمانونو
او ځمکه کې راښکته کیږی.

لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝

(پوهوی مو) تر څو چه وپوهیږئ تاسی چه بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه
اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی دغه جریان د احکام ئی دی په ځمکه
او آسمان کې) او (پوه شی!) بیشکه چه الله په تحقیق احاطه فرمائی
رسیدلی دی هر شی ته له جهته د علمه قدرته.

تفسیر: یعنی د آسمان او د ځمکې د پیدا کولو او د هغو د انتظامی احکامو له جاری کولو څخه دا مقصود دی چه د الله تعالی د علم او د قدرت د صفاتو اظهار وشی دا خبره د «ابن قیم رحمۃ الله علیه» له لوری په (بدائع الفوائد) کښی څرگنده (ښکاره) شوی ده. نور صفات په هم دی دوو صفتونو سره څه نه څه تعلق لری د صوفیه و د دی مشهور حدیث مضمون چه «كنت كنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف» دی اگر که د محدثینو په نزد صحیح نه دی خو ښائی چه هغه مضمون د دی آیت له مضمون څخه مستفاد شوی وی والله تعالی اعلم.

تمت سورة الطلاق والله الحمد والمنة

سورة التحريم مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۶) تسلسلها حسب النزول (۱۰۷)

نزلت بعد سورة الحجرات

د «التحریم» سورت مدنی دی (۱۲) ایتونه او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۶) او په نزول کښی (۱۰۷)

سورت دی وروسته د «الحجرات» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د (الاحزاب) د سورت په تفاسیرو کښی تیر شوی دی کله چه الله تعالی مسلمانانو ته بری او فتوحات وښل او گرد (تول) مسلمانان سره ښه اسوده شول نو د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم مطهراتو ازواجو ته هم دا خیال پیدا شو چه مونږ به ولی په خوشالی سره ژوندون نه کوو؟ نو ځکه دوی تولو سره لاس یو کر او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له حضوره ځنی خپلی نفقی وغوښتلی په صحیح مسلم کښی یو حدیث دی «هن حولی یسألننی النفقة» او د صحیح بخاری شریف په ابواب المناقب کښی راغلی دی «وحوله نسوة یکلمنه ویستکثرنه» دلته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته - او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه حضرت بی بی حفصی رضی الله تعالی عنها ته په قهر شول او دوی له هسی غوښتنی ځنی منع کړلی - نو د دوی لامله (له وجی) نورو مطهراتو ازواجو هم له دی خبری ځنی مخ واړاوه او دا ئی سره غوټه کړله چه وروسته له دی نه به مونږ له پیغمبر ځنی داسی یو شی نه غواړو چه له نبی الله صلی الله علیه وسلم سره نه وی.

بیا هم د پېښو تگ داسی راپېښی شوی چه د هغو لامله (له وجی) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تر یوی میاشتی پوری له خپلو ټولو کډو ځنی جلا (جدا) شو او (ایلاء) ئی فرمایله تر څو د تخییر آیت چه په (الاحزاب) کښی تیر شو راغی او دی قصی ته ئی خاتمه ورکړه په دی ضمن او ترڅ کښی څه نوری پېښی هم واقع شوی چه د هغو له سببه د دوی مبارک زړه لږ څه خفه شو رښتیا خبره دا ده هغه مینه او محبت او تعلقات چه مطهراتو ازواجو د حضرت رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم سره درلودل (لزل) د هغو اړیکو (تعلقاتو) او علائقو لامله (له وجی) د هغو په منع کښی یو شان قدرتی او فطری کشمکش پیدا شوی و. هره یوه به په هم دی تمنا او ارمان وه چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاته توجه او مینه خپل ځان ته ورکش کړی او خپل ځان د دوی د زیاتی توجه او مینې مرکز وگرځوی او د دواړو د دارینو له برکاتو او فیوضاتو ځنی گټوری او متمتعی شی نارینه ته دا موقع د تحمل - تدبر خوش اخلاقی دیره نازکه موقع او مرحله وی خو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ثابت قدمی او استقامت په دی نازک فرصت کښی هم همغسی غیر متزلزل ثابت او تحسین او د ستایلو وړ (لائق) ښکاره شو چه د هغه هیله (امید) او توقع د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسعود وجود او ښه سیرت ځنی کیده - د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم هسی عادت ؤ چه وروسته له مازدیگره د خپلو ټولو مطهراتو ازواجو کړه د څو لحظو او شیبو له مخی ته - یوه ورځ حضرت صلی الله علیه وسلم د خپلی ښځی حضرت ام المؤمنین بی بی زینب رضی الله تعالی عنها په کور کښی لږ شانی دیل وفرمایه - وروسته دا ښکاره شوه چه دوی هلته د هغه غسل شات گبینه څخه لږ څه خوړلی ؤ چه د دوی په مخ کښی ور وړاندی کړی شوی وه دا د شاتو او د گبینو د خوړلو دیل او وقفه په هره ورځ پرله پسې پېښیده. تر څو چه حضرت ام المؤمنین بی بی عائشة الصدیقة او حضرت ام المؤمنین بی بی حفصة رضی الله تعالی عنها سره ملگری وی او داسی تدبیر ئی سره جوړ کړو چه د هغی لامله (له وجی) نه یواځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شاتو د شربت څښلو د هغی کړه پری ښود بلکه حضرت بی بی حفصی رضی الله تعالی عنها ته ئی وفرمایل چه «ما د زینب کړه د شاتو شربت څښلی و. اوس قسم خورم چه وروسته له دی نه ئی نه څښم!» کله چی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خیال دا خبره هم تیره شوی وه که له دی خبری څخه حضرت بی بی زینب رضی الله تعالی عنها خبره شی نو هر ورو (خامخا) خپه کیږی. نو حضرت صلی الله علیه وسلم بی بی حفصی رضی الله تعالی عنها ته ئی دا هم فرمایلی ؤ چه «له دی خبری هیچا ته څه ونه وائی» هم داسی یوه خبره د ام المؤمنین حضرت بی بی ماریة القبطیة رضی الله تعالی عنها په نسبت هم پېښه شوی وه. ماریة القبطیة هم د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ماندینه (بی بی) وه چه د دی له گیدی څخه د دوی ځوی سیدنا ابراهیم رضی الله تعالی عنه ځیړیدلی ؤ چه حضرت نبوی د نورو ازواجو د خوړنی دپاره قسم خوړلی ؤ چه «پس له دی نه به د هغی کړه نه څم» او دا خبره نشی. خو حضرت بی بی حفصه رضی الله تعالی عنها له دی خبری څخه په پته حضرت عائشی رضی الله تعالی عنها ته خبر ورکړ او دا ئی هم ورته وویل چه پته ئی وساتی. دلته د الله تعالی له لوری

دا خبری ځمونږ پیغمبر ته ورځکاره شوی نو حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت بی بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ته وفرمایل چه «ولی دی له دی خبری ځنی نوری خبر کړی دی؟ چه په تینگه سره می درته ویلی و چه پته ئی وساته» نو هغوی په تعجب سره وویل «تاسی ته دا خبر چا درکړی دی؟ بنائی چه د هغی خیال د عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په لوری تللی وی نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه «الله تعالیٰ ماته له دی خبری ځنی خبر راکړی دی» د هم دی پېښی په لړ کښی دا ایتونه رابځته شوی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ ط

ای نبی (ای ځما پیغمبره!) ولی حراموی ته هغه چه حلال کړی دی الله تاته غواړی ته (په دی حرامولو سره) خوښی د ښځو خپلو

تفسیر: د حلال شی په ځان باندی د حرامولو مقصد داسی دی چه د هغه شی په نسبت چه د عقیدې له مخی حلال او مباح گڼی هسی عهد او پیمان وکړی چه وروسته له دی نه به ئی نه استعمالوم. که داسی کول د کوم صحیح مصلحت پر بناء وی نو شرعاً جائز دی. مگر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رفیع شان سره دا وړ (لائق) او مناسب نه و چه د ځینو ازواجو د خوښی دپاره داسی یوه (اسوه) قائمه کړی چه وروسته له دی نه به د هغه د امت دپاره د تکلیف سبب وگرځی نو ځکه الله تعالیٰ خپل رسول ئی متنبه وفرمایه چه ازواجو سره بیشکه خوش اخلاقی کول او په مینې او محبت سره سلوک لرل ښه کار دی مگر نه په دی اندازه او میچ چه یو حلال شی پر ځان باندی حرام کړی او خامخا ځان په ریر (تکلیف) کښی واچوی.

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ①

او الله ښونکی دی (ستا قسم لره) ډیر رحم والا دی (چه مقرر کړی دی کفارت د قسم)

تفسیر: چه گناه ښی او له تاسی ځنی کومه گناه هم نه ده شوی - یواځی پخپلی درجی کښی یو خلاف اولی خبره دی له خولی څخه وتلی وی.

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ②

په تحقیق مقرر کړی دی الله تاسی لره حلالوالی د قسمونو ستاسی (په کفارت سره) او الله مولی دوست مددگار ستاسی دی او هم دغه (الله) ښه عالم دانا دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: یعنی هغه مالک الملک اعلی شانه واعظم برهانه د خپل علم او حکمت له مخی تاسی ته مناسب احکام او هدایات درلیږلی دی چه له هغو څخه دا دی که کوم سړی په یوه نامناسب شی باندی قسم وخورى نو کفاره دی ورکړی او خپل قسم دی حلال کړی چه د هغه ذکر د «المائدة» په سورت کښی راغلی دی حضرت شاه صاحب لیکي اوس که څوک د خپل مال په نسبت داسی ووائی چه دا په ما باندی حرام دی نوئی قسم شی کله چه کفاره ئی ورکړی بیا به له هغه څنی گته (فائده) اخیستی شی خواره که جامی او زیورات (هذا ما علیه نحن الحنفية)

وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ
وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا
نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعِلْمُ الْخَبِيرُ ﴿۳﴾

کله چه پت راز ووايه نبی پیغمبر ځینو ښځو خپلو ته یوه خبره (چه تحریم د غسلو یا د ماریی یا د زینبی و) نو کله چه خبر ورکړ هغی (حفصی) په دی (خبری) سره (عائشی ته) او ښکاره کړه هغه خبره الله پر دغه (خپل نبی پیغمبر) باندی نو ور وپیژندله (نبی حفصی ته) له ځینو هغو (خبرو) سره وویل دی (حفصی) چه چا خبر کړئ ته په دی باندی وویل (نبی) خبر کړی یم زه ښه عالم دانا ښه خبردار (الله په اسرارو د کائناتو).

تفسیر: د دی سورت په شروع تاسی د شاتو او د ماریی قبطی قصی ولوستلی په آیت کښی دا راښوولی شوی چه بنده د یوی خبری به هغومره پتو ساتلو کښی چه کوشش وکړی نو کله چه الله تعالی د هغی ښکاره کول وغواړی نو هیڅ کله هغه پته نه پاتی کیږی او هم د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د حسن معاشرت او د اخلاقو د وسعت ثبوت له دی څخه لا ښه ثابتیږی چه په هغو چارو کښی چه د دوی د طبیعت په خلاف پیښیدی تر کومی اندازی پوری تساهل او اغماض فرمایه او څرنگه ئی د عفوی او د کرم له لاری څنی خبرو ته کتل گواکی د شکایت په وقت

کښی ئی پوره الزام نه ورکاوه په (موضح القرآن) کښی راغلی دی چه «غیني وائی د هغه حرم (ماریی قبطیی رضی الله تعالیٰ عنها) موقوفولو خبر حضرت پیغمبر حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته په پته سره وویل او وئی فرمایل چه هغه دی هیچاته ونه وائی او له هغی سره ئی څه نوری خبری هم هغوی ته ویلی وی حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها د هغو گردو (تولو) خبرو حال احوال حضرت بیوی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته ووايه څکه چه په دی گردو (تولو) خبرو کښی د دوی دواړو مطلب و بیا د وحی په وسیله سره ئی دا خبره معلومه کړه او حضرت بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ئی د حرم په خبره باندی ملزومه وپیژندله او د بلی خبری ذکر ئی ونه فرمایه. هغه بله خبره څه وه؟ ښائی چه هغه بله خبره به دا وی چه ستا پلار حضرة الناطق بالصواب عمر بن الخطاب رضی الله تعالیٰ عنه د عائشی له پلار (افضل الصحابة واولهم بالتحقيق حضرة أبی بکر الصديق رضی الله تعالیٰ عنه) څخه وروسته په خلافت غوره کیږی الغیب عندالله هغه خبری چه د الله او د هغه رسول له لوری په تال اچولی شوی وی او نه وی ویلی شوی نو مونږ به په هغه باندی څه پوهیږو؟ ښائی چه هغه ئی د دی لامله (له وجی) نه وی څرگنده (ښکاره) کړی چه پخوا له وخته په هغه باندی خبری اتري او جرگی ونه کړلی شی او پر خلقو باندی بد اثر ونه لویږی. دا د خلافت مضمون په غینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه هغه د اهل التشیع د غینو علماؤ له لوری هم منلی شوی دی.

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا

که توبه ویاسی تاسی دواړه (ای بیبیانو) الله ته (قبوله به شی) نو په تحقیق کاره شوی دی زړونه د تاسی دواړو

تفسیر: دا خطاب بیوی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها او بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته دی که تاسی توبه ویاسی نو بیشکه د توبی ایستلو موقع ده څکه چه ستاسی زړونه د اعتدال له لاری غنی کاره شوی دی نو ښائی چه بیا هسی د بی اعتدالی په لوری لاری نشی او د بی اعتدالی غنی ځانونه وژغوری (وساتی).

وَإِنْ تَظْهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ ۝

او که مرستی (مدد) وکړی تاسی دواړه یوه له بلی سره (په ضرر د دغه نبی باندی) نو بیشکه الله همغه مددگار دی د هغه (نبی) او جبریل او صالح د

مؤمنانو (ئی هم مددگاران دی) او ملائکی (ئی هم) وروسته له دغه (مددگاری نه) مددگارانی دی.

تفسیر: د زوجینو په کورنیو چارو کښی ځینی اوقات ځینی خبری رومی دیری معمولی او وړوکی په نظر راځی خو که لږ څه عنان او ملونه ئی سسته پری ښوده شی نو په پای (آخر) کښی هغه دیر یو وپروونکی او خطرناک شکل ځان ته غوره کوی په تیره بیا ښځه که کومی لوی کورنی ته منسوبه وی نو هغه طبعاً پخپل پلار - ورور - خپلوانو او کورنی باندی نازیږی نو ځکه ئی تنبیه وفرمایله چه وگوری، که تاسی دا راز (قسم) مرستی (مدد) ملگرتیا او ښوونی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه له هغه څخه پیغمبر ته هیڅ یو ضرر نه رسیږی ولی چه الله تعالی - پرستی او نیک بخت ایمان لرونکی درجه په درجه چه د چا مرستی (مددگار) او رفیقان او مددگاران وی نو د هغه په مقابل کښی د بل کوم انسان تدبیر نه چلیږی هوا یواځی له هسی چارو ځنی تاسی ته نقصان در پیښیږی.

تنبیه: ځینو اسلافو د صالح المؤمنین په تفسیر کښی د حضرت ابوبکر او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنهما نومونه اخیستی دی. چه ښائی دا د بی بی عائشی او بی بی حفصی رضی الله تعالی عنهما په مناسبت وی والله اعلم

عَسَى رَبِّهٖ اِنْ طَلَّقَكُنْ اَنْ يُبَدِّلَ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكَ مِّمَّا مَلَكَتْ
مُؤْمِنَاتٍ قٰنِتٰتٍ تَبِتَّ عِبَادَتٍ سَّخِيحَةٍ تَبَّتْ وَاَبْكَارًا ۝۵

نژدی دی (او قادر دی) رب د دغه (نبی) که چیری طلاق درکړی تاسی ټولو ته په دی چه بدل ورکړی ده لږه نوری ښځی بهتری له تاسی څخه (په سیرت او صورت کښی) حکم منونکی مؤمنانی لمونځ کوونکی توبه ایستونکی عبادت کوونکی روژه نیوونکی هجرت کوونکی کوندی او پیغلی.

تفسیر: یعنی داسی وسوسو ته پخپلو زړونو کښی لاری مه ورکوئ! چه نارینه لږه خو خامخا د ښځو ضرورت وی او له مونږ ځنی ښائسته او ښکلی ښځی چیری پیدا کیږی نو ځکه دوی مجبور دی چه ځمونږ گړدی (تولی) ویناوی واورى. په یاد ئی ولرئ که الله تعالی اراده وفرمائی نو له تاسی ځنی بهتری ښځی هم خپل پیغمبر ته پیدا کولی شی. ولی چه د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یوه شی لږوالی نشته

تنبیه: د ثیباتو (کوندو) ذکر د دی لامله (له وجی) دلته راغلی دی چه کوندی د ځینو حیثیتونو لامله (له وجی) نارینه ؤ ته د ابکارو (پیغلو) په مقابل کښی مرجحی وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وساتئ تاسی
ځانونه خپل او کور کهول خپل (په اطاعت د الله) له اور څخه چه خس اور
لکونی بالنر د هغه سړی او تیږی (گتی) دی

تفسیر: هر مسلمان ته لارم دی چه د خپلو ملگرو او کور کهول والو په دینداری او مسلمانی
کښی هم توجه ولری او د هغوی په سمون او لار ښوونه کښی زیار (کوشش) ویاسی په پوهولو -
ویرولو - پاللو - روزلو - مینه - محبت - وهلو او نورو وسیلو سره کوښښ وکړی چه هغی ته د
دیانت چاری ور وښی که سره له دی هم هغوی په لاره باندی برابر نه شی - نو د هغوی
کمبختی او د ده بی قصوری پیژندی شی د ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ تفسیر د (آلَم) په
(جزو) ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی لیکلی شوی دی هلته دی وکوت شی

عَلَيْهَا مَلِيكَةٌ غُلَظٌ شَدَادُ

په دی اور باندی مقرری دی پرښتی کلکی زوړنی قوتناکی زبردستی

تفسیر: یعنی دغه پرښتی پر مجرمانو باندی زړه سوی او رحم نه کوی او نه ئی پری ږدی او نه د
هغه د زبردست نیولو ځنی هیڅوک ځان ژغورلی (بج کولی) شی او نه تری تښتیدلی شی.

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ④

نه کوی نافرمانی دغه (پرښتی) له الله د هغه څه چه امر ئی کړی دی دوی ته
او کوی دوی هغه کار چه پری ماموری وی (من جانب الله).

تفسیر: یعنی نه د الله تعالی له حکمونو ځنی خلاف تگ کوی او نه د هغو د احکامو په تعمیل
کښی او په ځای راوړلو کښی څه دیل او سستی کوی. او نه د حکم په امتثال کم قوته او
عاجزانی دی. او په قیامت کښی ویلی کیږی دغو منکرانو ته داسی چه:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

ای هغو کسانو چه کافران منکران شوی یی یعنی ای کافرانو عذر مه کوئ
تاسی نن ورغ (ځکه که نه قبلیری) بیشکه هم دا خبره ده چه بدل جزاء به
درکړ شی تاسی ته د هغه څه عمل چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا
کښی)

تفسیر یعنی د قیامت په ورغ کښی کله چه د جهنم عذاب په مخ کښی شته نو هلته به منکرانو
ته ویلی کیږی چه اوس پلمی (تدبیرونه) او بهانی مه رانیږی ځکه که نن به هیڅ یوه پلمه
(تدبیر) او بهانه نه چلیږی بلکه هر څه چه مو کړی دی هغه سزا به تاسی ته پوره درکوله کیږی
او ځمونږ له لوری په تاسی باندی هیڅ یو ظلم او زیادت نه کیږی دا ګرد (ټول) ستاسی عملونه
دی چه د عذاب په بنی (شکلونو) تاسی ته په نظر درځی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) توبه وباسئ
تاسی الله ته توبه خالصه رښتیا د زړه له کومی

تفسیر: د زړه له کومی خالصه توبه دا ده چه په زړه کښی بیا ګناه یو خیال هم تیر نشی که
وروسته له توبی څخه بیا هم د ده په زړه کښی د همغو چټی (بیکاره) او خرابو چارو چرتونه
(خیالونه) او فکرونو ته اندیښنه وګرځیده نو وپوهیږی چه د هغه په توبه کښی څه نقص او
کسر شته او د ګناه بنیاد ئی لا له بیځه نه دی وتلی.
رَزَقْنَاكَ مِنَ التَّوْبَةِ النُّصُوحَ حَظًا وَافِرًا بِفَضْلِكَ وَ كَرَمِكَ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

امید دی چه رب ستاسی وبه رږوی له تاسی ځنی ګناهونه ستاسی او داخل به
کړی تاسی هغو جنتونو ته چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د) هغو (خلور
قسمه) ویالی (دا ننویستل ستاسی دی جنت ته) په هغه ورغ کښی چه وبه نه

شرموی الله نبی او هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی له هغه سره

تفسیر: یعنی د نبی مقام خو دیر لوړ (اوچت) دی د هغوی ملگرو ته هم ذلت نه ورپیشیږی بلکه په خورا (دیر) اعزاز اکرام د فضل او شرف په مناسبو او لوړو (اوچتو) مقام کښی ځای مومی او د دیر لوی افتخار او امتیاز ځاوندان گرځی.

نُورُهُمْ كَيْسِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَيَأْمَنُ بِهِمْ

رنا (رنرا) د دوی به ځغلی وړاندی د دوی څخه او په ښی خوا د دوی

تفسیر: د دی بیان د (حدید) په سورت کښی په خوا له دی نه تیر شوی دی وگورئ څمونږ دغه مقدس تفسیر

يَقُولُونَ رَبَّنَا آتِنَا نُورًا وَاخْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

وبه وائی دوی ای ربه څمونږ پوره کره باقی ولره مونږ لره رنا (رنرا) څمونږ او وښه مونږ لره (گناهونه څمونږ) بیشکه ته پر هر شی باندي (چه اراده وفرمائی) ښه قادر ئی (چه ځینی هم دغه اتمام د نور او مغفرت دی).

تفسیر: یعنی څمونږ رنا (رنرا) تر آخر پوری قائمه ولره او مه ئی وژنه! لکه چه د منافقینو په نسبت د (حدید) په سورت کښی ولیکل شو چه د هغوی رنا (رنرا) مړه کیږی او په توره تیاره کښی پاتی کیږی مفسرینو عموماً هم داسی لیکلی دی خو حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د (اتم لنانورنا) د مراد په بیانولو کښی لیکي چه د ایمان رنا (رنرا) په زړه کښی وی چه زیاته شی نو په تول بدن کښی خوره شی بیا په غوښه بیا په پوستکی کښی سرایت کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

ای نبی (ای ځما پیغمبره) جهاد جنگ کوه له کفارو سره (بالسيف) او له منافقانو سره (باللسان) او سختی کوه پر دوی باندي.

تفسیر: د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلق او پسته رشه (خوی) په دی اندازی سره زیاته وه چه الله تعالی نورو ته د تحمل کولو امر فرمائی او په دوی باندي د سختی کولو امر کوی.

وَمَا لَهُمْ بِهِمْ وَيَسُّ الْبَصِيرُ ①

او عَای (د ورتللو) د دوی جهنم دوزخ دی او بد مرجع عَای د ورتللو دی
(دا دوزخ).

تفسیر: رومی د مؤمنانو د هستوګنی عَای ور وښود - او بیا د هغوی په مقابل کې د کفارو او د منافقانو د هستوګنی عَای او کور رابکاره کړ.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ
كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ
يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ ①
وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ

بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه کافران منکران شوی دی
بنځه د نوح او بنځه د لوط چه وی دا (دواړه بنځی تر نکاح) لاندی د دوو
بندګانو له بندګانو صالحانو څمونږ بیا خیانت وکړ (دی دواړو بنځو له دغو
دواړو (صالحانو میرو (خاوندانو) خپلو سره) نو دفع نه کړ (دغو پیغمبرانو)
له دغو (خپلو) بنځو څخه له عذاب د الله څخه هیڅ شی او وویل شو ننوځی
تاسی دواړه (دوزخ ته) سره له نورو ننوتونکیو (کافرانو) او بیان کړی دی
الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی بنځه د فرعون

تفسیر: یعنی حضرت نوح او حضرت لوط علیهما السلام د الله څنګه نیک بندګان ؤ مګر د دواړو
په کورونو کې د هغوی بنځی منافقانی وی چه په ښکاره ډول (طریقه) به ئی هغو سره تعلقات
لرل خو په پټه به له کافرانو سره ملی وی. نو بیا څنګه شول؟ له عامو دوزخیانو سره دوی هم د
الله تعالی له لوری په دوزخ کې وغورځول شول او د پیغمبرانو د زوجیت تعلقات یوه ذره هم
هغوی ته څه فائده ونه رسوله او نه ئی له عذابه وژغورل (وساتل) پرته (علاوه) له دی څخه د
فرعون بنځه بی بی آسیه رضی الله تعالی عنها بنت مزاحم چه یوه پخه ایمانداره او کامله ولیه وه
او د هغی میره (خاوند) د الله تعالی لوی یاغی ؤ هغی نیکی بنځی خپل میره (خاوند) له عذابه

ونه شو ژغورلی (ساتلی). او نه د میره (خاوند) د شرارت او بغاوت په جرم هغی ښځی ته کوم
 آخروی رنځ ور ورسید. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی خپل ایمان درست کړئ! چه نه میره
 (خاوند) او نه مو ښځی او نه مو نور ژغورلی (بچ کولی) شی او دا قانون ئی په عام ډول
 (طریقه) گرددو (تولو) ته واراوه.» داسی دی توهم و نه کړ شی چه (معاذ الله) دا ئی د حضرت
 ښځو ته ویلی دی هغوی ته خو ئی هغه فرمایلی دی چه د النور په سورت کښی راغلی دی.
 ﴿وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ﴾ او که په فرض محال سره داسی توهم وکړی شی نو د فرعون د ښځی مثال
 له چا سره ونښلاوه شی؟ «لاحول ولا قوة الا بالله العلی العظيم»

إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

کله چه وویل دی ای ربه عفا جوړ کړه ماته په نزد خپل یو کور په جنت
 کښی

تفسیر: یعنی خپل قرب دی را عنایت کړه! او په جنت کښی راته یوه ماڼی ودانه کړه!.

وَنَجِّنِي مِنَ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝

او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له عذاب د فرعون څخه او له عملی د ده
 څخه او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له قومه ظالمانو څخه.

تفسیر: یعنی د فرعون له منگولو څخه می وژغوره (وساته)! او د هغه له ظلم څخی راته نجات
 وښه دوی حضرت موسی علیه السلام پاللی ؤ او د دوی له مرستیانو (ملگرو) څخی ؤ وائی کله
 چه فرعون ته دا حال ورڅرگند شو نو دایع په څلورو موړو کښی وتاړه او راز راز (قسم قسم)
 ربړونه (تکلیفونه) او ایذاوی ور ورسولی په هم دی حال کښی د الله تعالی له لوری هغه ته د هغه
 د جنت څای ور وښوول شو چه د هغه لامله (له وجی) په هغی باندی هغه گرد (تول) ربړونه
 (تکلیفونه) او سختیاوی ور اسانی شوی په پای (آخر) کښی فرعون هغه سیاستاً ووژله او دی د
 شهادت کندول په سر واراوه او د حقیقی مالک الملکوت اجل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه مخی ته
 ورسیده په صحیح حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د دی د کامل توب اعلان
 فرمایلی او حضرت بی بی مریم سره ئی د هغه شتوالی ذکر کړی دی په زرهاو رحمتونه دی وی د
 دوی په پاک روح باندی.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا

او (مثل بیان کړی دی الله د) مریم لور د عمران هغه چه ساتلی و عحای د شهوت خپل (له نکاح او سفاح څخه)

تفسیر: یعنی له حلال او له حرام له گردو (تولو) څخه ئی محفوظه وساتله.

فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا

نو ومو پوکل (په گریوان د هغی) کښی له روح خپل څخه

تفسیر: یعنی د پرښتی په وسیله ئی یو روح ورو پوکل. حضرت جبریل علیه السلام د دی د کمپسه په گریوان کښی پوکلې و چه د هغه په نتیجه کښی د حمل استقرار وشو او حضرت مسیح علیه السلام پیدا شو.

تنبيه: د نفخی نسبت ئی د عحان په لوری ځکه وفرمایه چه حقیقی خالق او علی الاطلاق مؤثر همغه دی ځکه چه د هری بنځی په رحم کښی هر یو وړوکی چه جوړیږی د هغه اصلی جوړونکی او پیدا کوونکی پرته (علاوه) له دی خالق څخه څوک دی. ځینو محققینو دلته د (فرج) معنی د گریوان یا خاک (چاک گریبان) اخیستی ده نو په دی تقدیر سره ﴿لَحْنَتْ فَرْجَهَا﴾ معنی به داسی وی چه د هیچا لاس ئی خپل گریوان ته نه دی پری ایښی او دا به نهایت بلیغه کنایه د دی له عصمت او عفت څخه وی لکه څمونږ د پښتنو په محاورو کښی وایه شی چه هغه بنځه ډیره سپین لمنی ده! په عربو کښی داسی وائی «نقی الجیب طاهر الذیل» توله دی ځنی عفیف النفس مراد اخلی او د جامی لمن او یا خاک مراد نه وی نو په دی تقدیر سره به ﴿فَنَفَخْنَا فِيهِ﴾ کښی ضمیر د (فرج) په لوری د هغه د لغوی معنی په اعتبار سره راجع کیږی والله تعالی اعلم بالصواب.

وَصَدَقَتْ بِكِتَابِ رَبِّهَا وَكُتِبَ

او تصدیق باور کړی و هغی په خبرو د رب خپل باندی او په کتابونو د ده

تفسیر: د رب خبری هغه وی چه د پرښتو په ژبو سره د آل عمران په سورت کښی بیان شوی دی ﴿وَإِذْ قَالَتِ الْمَلِكَةُ يَمْرُؤُاِنَّ اللَّهَ اصْطَفٰكِ وَطَهَّرَكِ﴾ الآية - او له کتابونو ځنی به عام سماویه کتابونه مراد اخلی او د تخصیص ضرورت نشته.

وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتَيْنِ ۝١٢

او وه دا له امر منونكيو فرمان وړونكيو څخه.

تفسير: يعنى د كاملينو نارينه و په شان په بندگى او طاعت كښى تينگه او ثابت قدمه وه باقى داسى وبوله چه د قانتينو له كورنى څخه وه.

«تمت سورة التحريم والله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة»

سورة الملك مكية وهى ثلاثون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۷) تسلسلها حسب النزول (۷۷) نزلت بعد سورة الطور

د الملك سورت مكى دى (۳۰) آيتة دوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۶۷) او په نزول كښى (۷۷) سورت دى

وروسته د «الطور» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکى دى

تَبْرَكَ الَّذِي يَدِيَهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

دیر برکت کوى هغه (الله) چه په لاس (بلاکيف) د ده کښى دى ملک سلطنت او هم دغه (الله) پر هر څيز باندی (چه اراده وفرمائى) ښه قادر دى.

تفسیر: يعنى لوى برکتناک او خورا (دیر) ثابت دى په دوام هغه الله تعالى چه گرد (تول) ملک د ده دى او يواځى په هر شى کښى د هغه واک او اختيار دى او حکم ئى پر هر څيز او هر ځای باندی چلېږى.

إِلَّا الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

هغه (الله) چه پیدا کړى ئى دى مرگ او ژوندون لپاره د دى چه وازمونى تاسى چه کوم يو له تاسى دیر ښه دى د عمل له مخى (چه درکړى تاسو ته جزاء د اعمالو)

تفسیر: يعنى د مړينى او د ژوندون سلسله هغه الله قائمه کړى ده. مونږ او تاسى رومبى هيڅ نه وو هم هغه مرگ او مړينه وگتې بيا پيدا شو وروسته له هغه مړينه او مرگ پر مونږ راځى بيا مو له هغى مړينى او مرگ څخه ژوندی راپاخوى لکه چه د (البقرة) په دريمى رکوع ۲۸ آيت څمونږ د دغه تفسیر کښى راغلى دى ﴿وَكُنْتُمْ أََمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ مِيتَكُمْ ثُمَّ أَحْيَاكُمْ ثُمَّ إِلَيْكُمْ تُرْجَعُونَ﴾ د مړينى او د ژوندون دا گردى (تولى) سلسلى د دى دپاره دى چه ستاسى د چارو کتنه او ازموينه وکړه شى چه کوم يو خراب کار کوى؟ او کوم يو ښه کوى په رومبى ژوندون کښى ازموينه کېږى او په دوهم ژوندون کښى د هغه نتيجه فوراً درېوله کېږى. فرض ئى کړى. که رومبى

ژوندون نه وی نو چا به عمل کاوه. که موت نه راتلی نو خلق به له مبدا او منتهی غنی غافل او بی فکره پاتی کیدل او هیڅ به نه پسی گرځیدل که بیا ژوندون نه وی نو د ښو او بدو چارو بدل به چیری ورکاوه کیده؟.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی دی دیر مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی داسی زبردست دی چه د هغه له نیولو غنی هیڅوک ځان نشی بچ کولی او لوی لوروونکی مغفرت کوونکی او ښونکی هم دی.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی اووه آسمانونه طبقی طبقی لاندی باندی

تفسیر: په حدیث کښی راغلی دی چه د یوه آسمان په سر باندی بل آسمان او د هغه د پاسه دریم آسمان او هم داسی یو پر بل باندی اووه آسمانونه سره لاندی باندی طبقی دی چه له یوه آسمانه تر بل آسمان پوری د پنځو سوو کلونو مسافه ده. د دی خبری تصریح په نصوصو کښی نه ده شوی دا شینتوب (شینوالی) چه ځمونو په نظر راځی هم دغه آسمان دی؟ کیږی چه اووم آسمان له دی څخه پاس وی او دا شین والی د آسمان د چت رنگ وی.

مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوتٍ

وبه نه وینی ته (ای کتونکیه) په پیدایښت د رحمن کښی هیڅ تفاوت خلل عیب فرق

تفسیر: یعنی قدرت پخپل انتظام او کاریگری کښی هچیری هیڅ فرق نه دی ایښی په هر شی کښی له انسان غنی اخیستی تر حیواناتو - نباتاتو - جماداتو - عناصرو - علوی او سفلی - اجرامو او اوو آسمانونو - ستوریو - او نورو پوری یو شانی د هغه قدرت او کاریگری ښکاری - هسی نه دی چه ځینی شیان ئی په حکمت او بصیرت سره او ځینی ئی هم داسی چتی (فضول) او بیکاره او بی اصوله پیدا کړی وی (العیاذ بالله) که چیری چاته هسی کوم شی په نظر ورشی نو ودی پوهیږی چه د هغه په ځای د ده په عقل او نظر کښی څه نه څه نقص او قصور شته.

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ۝

بیا واروه (خپلی) سترگی چه آيا وینی ته (پکښی) څه چاود څیروالی نقصان.

تفسیر: یعنی کرد (تول) کائنات له ښکته څخه تر پاته پوری په یوه قانون او مضبوط نظام سره ترلی شوی دی او یو لر ئی له بل لر سره داسی نښتی دی چه هیچری څه چاود - فرق - تفاوت سوری - خلل - نقصان عیب او څه تنقید پکښی نشته. او نه د هغه په کاریگری کښی څه اهمال او اختلال موندل کیږی هر شی همغسی دی لکه چه ښائی. که دا آیتونه د آسمان په نسبت وی نو مطلب به ئی داسی وی چه ای اوریدونکیه (مخاطبه) پاس آسمان ته وگوره چه په کوم ځای کښی ئی څه لاندی باندی درز چاود څیروالی او نقصان موندل کیږی؟ بلکه یو صاف - هوار - متصل - مربوط او منظم شی په نظر راځی چه سره د تیریدلو د دومره زمانو او د او د ازمنو د تطاولو تر نن پوری هیڅ یو فرق او تفاوت نه پکښی لیده کیږی.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ۝

بیا وگرځوه سترگی خپلی (آسمان ته ای کتونکیه!) دوه دوه ځلی بیرته به راو گرځی پاتی سترگی (ستا) بیرته گرځیدونکی او دغه (سترگی به وی) ذلیلی ستری ستومانه (له نه لیدو د خلل نه).

تفسیر: یعنی ممکن دی چه په یوه نیمه کتنه کښی سترگی تیروځی نو ځکه په پوره کوشش سره څو څو ځلی وگوره! چه آيا په کوم ځای کښی کوم چاود - کندو - څیروالی او رخنه شته؟ ښه غور - فکر او دقت وکړه او بیا کتنه پری وکړه چه د قدرت په انتظام کښی څو چیری د گوتی ایښوولو ځای شته؟. په یاد ئی ولرئ! چه ستاسی سترگی له دیرو کتلو ځنی ستری ستومانپوی او ذلیلی - درمانده خری پری به بیرته راگرځی خو د الله تعالی په کاریگری کښی او مصنوعاتو او انتظاماتو به هیڅ عیب او قصور نه شی! ایستلی.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ

او خامخا په تحقیق ښائسته کری دی مونږ دا آسمان (له تولو آسمانونو څخه) ډیر نژدی (ځمکی ته) په دیوو ستوریو سره

تفسیر: یعنی د آسمان په لوری وگورئ چه د شپې له مخې د ستوریو اشعه پلوشی - غلیلد او سینگار په څه رونق او شان سره بریځی - دا د قدرت هسی رڼاگانې او دیوی دی چه د نری (دنیا) دیری گتی په هغو پوری تړلی دی.

وَجَعَلْنَاهَا رِجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

او گرځولی دی مونږ دغه (دیوی ستوری) ویشتونکی شیطانانو لره

تفسیر: د (رجم الشیاطین) مضمون د (الحجر) په سورت او په نورو ځایونو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی.

وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ

او تیار کړی دی مونږ دوی لره عذاب دیر سوځوونکی (د دوزخ).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی په شهابو سره ویشتل کیږی او په آخرت کښی دوی لره د دوزخ اور تیار دی!

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

او شته دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی په رب خپل باندی عذاب د جهنم دوزخ او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی د کافرانو د هستوگنی ځای له شیاطینو سره په همغه دوزخ کښی دی.

إِذَا الْقُؤُوفُ سَمِعُوا أَلَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ۖ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ

کله چه وغورځولی شی (کافران) په دغه (اور د دوزخ) کښی وابه وری دوی دغه (دوزخ لره) آواز لوی بد او هغه به خوتیږی. نژدی به وی (دا دوزخ)

چه توتی توتی شی له جهته د قهره (غضبه پر کفارو باندی).

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به د دوزخ غړ دیر بد او ویروونکی وی - او په بی انتها خوښیدلو او اشتعال سره به هسی رایشکاری لکه چه له دیری غصی او قهر پوری راږدی چه اوس به سم د لاسه توتی توتی الوخی (اعاذنا الله منها بلطفه وکرمه).

كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝

هر کله چه وغورځوله شی پکښی یوه ډله (د منکرانو) پوښتنه به وکړی (توبیخاً) له هغوی نه خازنانی د دوزخ (داسی چه) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته (ای منکرانو) ویروونکی (پیغمبر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دا پوښتنی به د زیاتو ذلیلولو - محجوبولو او خړولو دپاره وی چه تاسی په دی مصیبت کښی ککر شوی یی آیا پخوا له دی څخه چا نه وی خبر کړی؟ او نه ئی متنبه کړی او ویرولی وی؟ چه په دی لاره باندی مه ځی، ! که نه سم به په دوزخ کښی لویږئ چه هلته به داسی سخت سخت عذابونه وی!.

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنَّا أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝

نو وبه وائی (منکران داسی چه) هو! په تحقیق راغلی ؤ مونږ ته ویروونکی (پیغمبر) نو دروغجن وباله مونږ دی او وویل مونږ (هغوی ته چه) نه دی رالیږلی الله هیڅ شی نه یی تاسی مگر په گمراهی لویه کښی

تفسیر: یعنی خجل او نادام شوی په دیر حسرت او ندامت سره به جواب ورکوی چه بیشکه ویروونکی پیغمبر مونږ ته راغلی و - مگر مونږ د هغوی خبری ونه منلی او دوی به مو تل دروغجنول او ورته ویل به مو چه تاسی غلطی خبری کوی - نه د الله تعالی له لوری رالیږلی شوی بی - او نه پر تاسی باندی وحی راځی بلکه تاسی د عقل او پوه له لاری څخه لری تللی یی او په سخته گمراهی کښی لویږلی یی. یا دا خطاب د ملائکو دی کافرانو ته یعنی په جواب د کافرانو کښی وبه وائی ملائکی نه وی تاسی په دنیا کښی مگر په گمراهی لویه کښی.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑩

او وبه وائی (منکران) که چیری وی مونږ چه اوریدلی مو (خبری د انبیاء په دنیا کښی په سماع القبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نو نه به وو مونږ (نن) په اهل ملکرو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی مونږ په دی نه پوهیدو چه دا ویروونکی به رښتین راووحی - که مونږ په هغه وقت کښی د کوم پند ورکوونکی خبری اوریدلی وی - او له پوه او عقل څخه مو کار اخیستی وی - او د معاملی په حقیقت باندی پوهیدلی وی نو نن به ولی د دوزخیانو په ډله کښی گډیدو او تاسی ته به د دی پیغور او طعن ورکولو موقع څه رنگه په لاس درتله؟

فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑪

نو اقرار ئی وکړ (قائل شول) دوی په گناه خپلی باندی نو (لری کړی دی دوی لره الله له رحمته) لری والی خاوندانو د دوزخ لره

تفسیر: یعنی پخپله دوی اقرار وکړ چه بیشکه مونږ مجرمان یو هسی بی گناه مونږ په دوزخ کښی نه یو لوبدلی خو د دی ناوخته اقرار او اعتراف ځنی هغوی ته هیڅ یوه گته (نفعه) او فائده نه وررښیری او هسی ارشاد به کیدی ﴿فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ اوس دی لری او ورک شی او دفعه دی شی دوزخیان» دوی لره د رحمت په شاوخوا کښی هیڅ د هستوگنی ځای نه دی پاتی بلکه دوی ته لریوالی دی له مهربانی د الله څخه.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ

بیشکه هغه کسان چه ویریږی له رب خپل په غیب سره

تفسیر: یعنی الله تعالی ئی نه دی لیدلی - مگر پر هغه او د هغه په صفاتو باندی پوره باور لری او د هغه د عظمت او د جلال له تصویره ریردی (رپی) او د هغه د عذاب له خیاله لرځیږی. یا د (بالغیب) مطلب دا دی چه د خلقو له مجمع ځنی جلا (جدا) په عزلت او خلوت کښی هم په پته سره خپل پروردگار یادوی او د هغه له ویری څخه لرځیدونکی ویریدونکی وی.

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝۱۲ وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝۱۳

شته دوی ته مغفرت (د گناهونو) او اجر ثواب دیر لوی (چه جنت دی). او
که پتوئ تاسی خبره خپله او که ښکاروئ (هغه خبره) بیشکه هغه (الله) علیم
ښه دانا دی په پتو خبرو د سینو باندی هم

تفسیر: یعنی اگر که تاسی هغه نه وینئ - مگر هغه تاسی وینی - او ستاسی په هره پته او
ښکاره خبره که په خلوت کښی وی یا په جلوت کښی پوهیږی بلکه پر هغو ټولو شیانو باندی
هم خبردار دی چه ستاسی په زړونو کښی گرځی لنډه ئی دا چه سره له دی چه الله تعالی ستاسی
له سترگو غنی پت او غائب دی خو بیا هم ستاسی په ټولو پتو او ښکاره و باندی پوه او
خبردار دی او هیڅ شی تری غائب او پت نه دی.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۝۱۴

آیا نه پوهیږی (په پتو اسرارو د زړونو) هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی
(زړونه بلکه هر شی ورمعلوم دی) او همغه (الله) دی علیم دانا (په پتو
اسرارو) ښه خبردار دی (په ظواهر و موجوداتو هم).

تفسیر: یعنی ستاسی او ستاسی د افعالو او اقوالو د هر څیز خالق او مختار هم همغه الله تعالی
دی کله چه خالق او مختار کوم شی پیدا کوی نو خامخا په هغه باندی پوه او خبردار او پوره
عالم هم وی که نه پیدا کول ناممکن دی او داسی امکان نه لری چه یو شی ئی جوړ کړی وی
خو پری ونه پوهیږی.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ۝۱۵

دغه (الله) همغه ذات دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه پسته تابعداره نو
ځئ گرځئ تاسی په اوږو اطرافو لارو د دی ځمکی او خورئ تاسی له (حلال)
رزق د دغه (الله) او خاص دغه (الله) ته بیا ژوندی راپورته کیدل ستاسو دی

(پس له مرگه).

تفسیر: یعنی ځمکه ئی ستاسی په مقابل کښی داسی نرمه - پسته - ذلیل مسخره او منقاد ده ګرځولی ده چه هر څه وغوړئ په هغی کښی تصرف کولی شی او په هغی باندی او د هغی پر غرونو باندی ځی او راځی - او تری خپل خوراک څښاک او نور ضروریات ګټی مګر دومره په یاد ولری هغه څوک خواړه او نور شیان درکوی د هغه په لوری پس له مرگه او بیا ژوندی پاڅیدلو ستاسی بیا ورټګ دی.

ءَاٰمَنْتُمْ مِّنْ فِی السَّمٰوٰتِ اَنْ یَّخْشِفَ بِكُمْ اَلْاَرْضَ فَاِذَا هِیَ تَبُوْرٌۙ

آیا مامون ډاډه شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی ای منکرانو) چه راپورته به کړی په تاسی باندی ځمکه (او دوب به مو کړی پکښی) بیا به (ناڅاپه) هلته دا (ځمکه) ولرزیږی وڅوڅیږی

تفسیر: رومبی ئی انعامات راښوولی ؤ اوس د قهر انتقام او د پوښتنی شان راښی او ویرول ئی مقصود دی یعنی بیشکه ځمکه تاسی لره تابعه او مسخره شوی ده مګر په یاد ئی ولری چه په هغی باندی حکومت د هغه د آسمان د څښتن (ځاوند) دی چه که وغوړی تاسی په ځمکه کښی داسی ځښوی چه له چار چاپیره به ځمکه دریاندی پورته کوی او په هغه وقت کښی به ځمکه ولرځیږی او تاسی د هغی په هم دا خوزیدلو سره پکښی دوپیږی نو ځکه سری لره نه ښائی چه د هغه خالق مختار له دربار ځنی بی ویری او بی پروا شی - او په شرارت باندی لاس پوری کړی او د هغه په ډیل او معطلی باندی مغرور شی!

اَمْ اٰمَنْتُمْ مِّنْ فِی السَّمٰوٰتِ اَنْ یُّرْسِلَ عَلَیْكُمْ حَاصِبًاۙ

آیا مامون ډاډه شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی) له دی نه چه ویه لیږی په تاسی باندی کانی ویشتونکی باد

تفسیر: یعنی په ډیره خوښی سره په ځمکه باندی ځی راځی - او خواړه او نور ضروریات ځان ته ګټی خو سره له هغه خپل الله تعالی مه هیروی. که نه هغه الله تعالی په دی باندی قادر دی چه پر تاسی باندی یوه سخته سیلی درولیږی یا د کانو باران دریاندی اوړوی - نو بیا به تاسی څه وکړلی شی او ستاسی به دا ګرد (تول) ځغلیدل - لاندی باندی کیدل په ځای پاتی کیږی.

فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٌ ⑭

نو ژر ده چه پوه به شیء تاسی چه شه رنگه وو ویروول عَما

تفسیر: یعنی له هغه عذاب به تاسی ویروول کیږئ هغه خومره تباہ کوونکی او ویروونکی ؤ؟.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرٌ ⑱

او خامخا په تحقیق دروغجن کړی ؤ (کفارو خپل انبیاء) چه پخوا له دغو (کفارو د مکي) څخه ؤ نو شه رنگه وو انکار عذاب عَما

تفسیر: یعنی له عاد او ثمود او له نورو سره کومه معامله چه شوی ده له هغی ځنی عبرت واخلي! او وگورئ چه د هغوی په حرکاتو باندی هم مونږ انکار کړی ؤ نو هغه ځمونږ انکار شه رنگه د عذاب په صورت ورښکاره شو؟.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفًى وَيَقْبِضْنَ مَا يُسْكِنُ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ⑲

آیا نه گوری دوی مرغانو ته (په هوا کښی) له پاسه د سرونو د دوی پرانیځی وزرونه او تولوی (وزرونه خپل) نه نیسی نه ساتی دوی په هوا کښی له پریوتو مگر خو رحمن (ئی ساتی په رحمت او قدرت خپل) بیشکه هغه (الله) په هر څیز باندی بینا ښه لیدونکی دی.

تفسیر: ږومبی د آسمان او د ځمکی ذکر شوی ؤ دلته د هغو د منع د شیانو ذکر دی. یعنی د الله تعالی قدرت ته وگورئ چه مرغان د ځمکی او د آسمان په منع کښی کله خپل وزرونه غوړوی او پرانیځی او خواره ئی کړی څرنگه ورسره الوځی؟ او کله ئی تولوی او سره له دی چه د ثقیل جسم او د درنی بنی او بشری خاوندان او مائل الی المکرز دی خو بیا هم هغوی لاندی نه رالویږی. او نه د ځمکی جاذبه قوت هغه وړوکی مرغه د خپل ځان په لوری راښکلی شی. وښیه پرته (علاوه) له الله تعالی د چا قدرت لاس هسی دی؟ چه هغه ئی په فضاء او تشتیا کښی هسی ساتلی دی؟ بیشکه رحمن پخپل رحمت او حکمت سره د هغوی بنی (شکلونه) هسی جوړی کړی دی او په هغوی کښی ئی داسی یو قوت ایښی دی چه د هغه په وسیله هغوی بی تکلفه په هوا

کښی خو شو کړی الوتلی او گرځیدلی شی هغه د هر یوه څیز په استعداد باندې ښه پوهیږی او گرد (تول) مخلوق تر خپل نظر لاندې ساتی ښائی د مرغانو د مثال له بیان کولو ځنې دلته د دی په لوری هم اشاره ده چه الله تعالیٰ په دی باندې هم قادر دی چه له آسمانه عذاب راولیږی او کافران د خپلو شرارتونو له سببه د دی عذاب مستحق او لائق دی. خو څه رنگه چه د الله تعالیٰ رحمت مرغان په هوا کښی ساتی د هغه رحمت له هغوی ځنې عذاب هم همغښتی لری کړی دی.

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ
إِنَّ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ۝

آیا څوک دی هغه (ذات) چه هغه لښکر ستاسی شی کومک مرستی (مدد) وکړی له تاسی سره (هیڅوک مو مددگار نشته) بی له رحمن نه دی کافران مگر خو په غرور غولیدلو کښی دی

تفسیر: منکران سخت غولیدلی دی که هغوی داسی گڼی چه د هغوی باطل خدایان او د فرضی بتانو لښکری دوی د الله تعالیٰ له عذابه او له راتلونکي آفت ځنې ژغورلی (بچ کولی) شی؟ ښه وپوهیږئ چه له رحمانه جلا (جدا) شوی هیڅوک به هغوی ته مدد او مرستی (امداد) ونه رسوی!

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۝

آیا څوک دی هغه (ذات) چه رزق درکړی تاسی ته که چیرې بند کړی (الله) درڅخه رزق خپل (هیڅوک مو بی له الله رازق نشته)

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ د خوړو سامان او اسباب دربند کړی نو څوک به طاقت ولری چه په تاسی باندې د خوړو وروڼه پرانیځی؟

بَلْ لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ۝

بلکه ننوتلی او محکم شوی دی دوی په سرکشی عناد او تېښته نفرت کښی (له حقه).

تفسیر: یعنی دا خلق پخپلو زړونو کښی پوهیدل چه له الله تعالیٰ غنی جلا (جدا) پاتی شوی نه د چا د نقصان مخه نیولی شی او نه چاته گته (فائده) رسولی شی. مگر یواځی د شرارت او سرکشی لامله (له وجی) کله چه د توحید او اسلام په لوری راویللی شی نو نور خوری او یاغی کیږی.

أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي
سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝۲۲

آیا پس هغه څوک چه غی نسکور په مخ خپل باندی ښه لار موندونکی وی یا هغه څوک چه غی. برابر سم په لاری سمی باندی.

تفسیر: یعنی د ظاهری کامیابی لاری طی کوی همغه تر اصلی مقصد پوری رسیدی شی چه په سمه لاره باندی د سړیو په شان برابر لار شی هغه څوک چه په کږه لاره لکه رانده نسکور غی نو هغه د مقصود تر منزل پوری نشی رسیدلی دا د یوه موحد او د یوه مشرک مثال دی. په قیامت کښی د دوی دواړو په ورتگ کښی هم داسی فرق لیده کیږی.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ۝۲۳

ووايه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی او درکړی مگر څولی ئی دی تاسی ته غوړونه (دپاره د سماعت اوریدلو د حق) او سترگی (دپاره د بصارت لیدلو د حق) او زړونه (لپاره د بصیرت پیژندلو د حق) ډیر لږ شکر وباسئ تاسی (په دغو ډیرو نعماو د الله).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د اوریدلو دپاره غوړونه او د لیدلو دپاره سترگی او د پوهیدلو دپاره زړونه راکړی دی تر څو د هغه حقونه ومنو او دا قوتونه په ښه لاره کښی مصروف کړو او د هغه طاعت او فرمان برداری وکړو مگر داسی شکرگزاره سړی ډیر لږ دی کافرانو ته وگورئ چه هغوی د دی نعمتونو حق څه رنگه په غای راوړی؟ او د الله تعالیٰ دا ورکړی شوی قوتونه د هغه الله تعالیٰ په مقابل څنگه استعمالوی؟.

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٣﴾

ووايه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا (خواره) ئی کریئ تاسی په غمکه کښی (دپاره د عبادت) او خاص ده ته به راتول کړل شی تاسی (تول لپاره د حساب او جزاء په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی ابتدا هم له هغه څخه شوی ده او انتها به هم پر هغه وی. له هر ځایه چه راغلی یی هلته به بیرته ځی باید و چه له هغه ځنی یوه شیبه (لحظه) هم نه غافلیدئ او هر وقت د هغه په فکر او یاد کښی وی. او زیار (کوشش) وکړئ تر څو د هغه مالک په مخ کښی تش لاس ونه درېږی مگر داسی بندگان دیر لږ دی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٤﴾

او وائی دغه (کفار مؤمنانو ته په تمسخر سره) کله به وی دا وعده (د حشر) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ویلو کښی نو مونږ پوه کړه په زمانه د راتلو د قیامت)

تفسیر: یعنی مونږ او تاسی به کله تولیږو؟ او د الله تعالی په حضور تول کله سره څو؟ او قیامت به کله وی؟ او ژر ئی رښکاره کړه!

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) بیشکه د دی خبری یوه خبر (چه قیامت کله قائمېږی) په نزد د الله دی او بیشکه (خبره دا ده چه) زه ویروونکی یم ښکاره (له جحیمه او نه یم خبر په وقت د راتلو د قیامت باندی)

تفسیر: یعنی د قیامت وقت او مهال زه ټاکلی (مقررولی) نه شم د هغه علم له الله تعالی سره دی. هو هغه شی چه په یقین سره راتلونکی دی له هغه ځنی پوهول او د هغه له ویروونکی مستقبل ځنی ډارول ځما فرضی کار دی چه زه ئی ادا کوم

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ^{۴۴}

پس کله چه ووینی دوی هغه (عذاب قیامت) دیر نژدی نو بد شکله تور به شی مخونه د هغو (کسانو) چه کافران شوی دی او وویل به شی (دوی ته) دا همغه (عذاب) دی چه وی، به تاسو چه دغه مو (ژر) غوښتلو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی اوس خو د هغه د راتگ په نسبت شور لگوی، خو کله چه هغه ټاکلی (مقرر) وقت ورنژدی شی د دیرو لویو یاغیانو او سرکشانو خولی به چینگی پاشی کیږی او په ویجاړو (ورانو) مخونو بدو اشکالو او وچو شونډو به هک پک اریان په ردو سترگو ورته گوری او هیڅ به ئی له لاسه نه وی پوره

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِیَ اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ^{۴۵}

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر را کړئ تاسی ماته که چیری هلاک می کړی الله او هغه څوک چه غما سره دی (لکه چه تاسی د دی قصد کړی دی) یا رحم وکړی (الله) پر مونږ باندی په طول د عمر پس څوک دی چه وبه ژغوری (بچ به کړی) خلاص به کړی کافران له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: کفارو به تمنا کوله چه که محمد صلی الله علیه وسلم ژر مړ شی نو دا قصه به پای ته ورسیدی (العیاذ بالله) د هغه جواب داسی ورکوی چه فرض ئی کړی، که سم د ستاسی له اټکله محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری رضی الله تعالی عنهم مړه شی یا سم غمونږ د مسلمانانو له عقیدی سره محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری د الله تعالی په رحمت بریالیان (کامیاب) او مراد موندونکی شی نو په دی دواړو صورتونو کښی هر یو چه وی چه له هغی غنی تاسی ته هیڅ یوه گټه (نفعه) او فائده نه رسیږی غمونږ انجام په دنیا کښی هر څه چه وی خو آخرت مو دیر ښه دی ځکه چه مونږ په دی لاری کښی جداو جهد کوو. لیکن تاسی د خپلو ځانونو فکر وکړی چه په دی کفر او سرکشی سره تاسی به له هغه درد رسوونکی عذاب څخه چه راتلونکی دی څوک وژغوری (بچ کړی) ؟ غمونږ فکر او اندیښنه پریږدی، پخپل فکر

کښی ولویوی ولی چه کافران په هیڅ ډول (طریقه) د الله تعالیٰ له عذابو ژغوریدونکی (بچ کیدونکی) نه دی.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ اِمْنًا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا

ووايه (ای محمده دغو منکرانو ته الله) رحمان دی چه ایمان مو راوړی دی پر هغه (رحمان) باندی او پر همغه (رحمان) باندی توکل کړی دی مونږ (په ټولو کارونو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی څنگه چه ځمونږ ایمان په هغه الله تعالیٰ باندی دی نو د هغه په مرسته (مدد) ځمونږ ژغورنه (نجات) یقینی ده او کله چه مونږ په صحیحی معنی سره پر هغه الله تعالیٰ باندی اسره او توکل لرو په ګردو (ټولو) مقاصدو کښی مو بری او کامیابی یقینی ده. ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ او هر کله چه په تاسو کښی دا دواړه نشته نه ایمان او نه توکل - نو څه رنگه به تاسی بی فکره یی؟.

فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۳۹﴾

نو ژر به پوه شی تاسی په (وقت د لیدلو د عذاب کښی) چه څوک دی هغه (چه لویدلی دی) په ګمراهی ښکاره کښی (له مؤمنانو او کافرانو)

تفسیر: یعنی مونږ مؤمنان داسی یو چه ستاسی ګمان دی یا تاسی منکران همغسې یی چه ځمونږ عقیده ده.

قُلْ اَرَأَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَاْتِيَكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿۴۰﴾

ووايه (ای محمده دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر را کړئ تاسی ماته که چیرې ګهیځ (سحر) وګرځی اوبه ستاسی ښکته (په ځمکه کښی ننوتلی ورکی) نو څوک دی هغه چه راوړی تاسی ته اوبه روانی شفافې پاکې صافې.

تفسیر: یعنی د مړینی او ژوندون ګرد (ټول) اسباب د هغه الله تعالیٰ د قدرت په لاس دی یوه اوبه د مثال په ډول (طریقه) واخلي چه په هغه باندی هر شی ژوندی دی. فرض ئی کړئ که د چینو - ویالو - کوهی او نورو اوبه وچی شی او د ځمکی لاندنی عمق او تل ته ورښکته شی لکه

چه زیاتره د تودوخې په موسم کښې پیښیږي نو د چا له لاسه به پوره وی چه لکه مرغلری غوندی جاری پاکي رڼی او صافی اوبه په زیاته اندازه سره راپیدا کړی چه ستاسی ژوندون او بقاء لره کافی وی. نو ځکه یو متوکل مؤمن لره ښائی چه په هغه خالق الکل مالک علی الاطلاق باندی هیله (امید) او اسره ولری. له هم دی ځایه وپوهیږی کله چه د هدایت گردی (تولی) چینی وچی شوی دی نو په دغه وقت کښی د هدایت او د معرفت نه وچیدونکی چینه د محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک صورت بهول هم د هغه مطلق رحمٰن کار دی چه د خپل فضل او انعام ځنی د گردو (تولو) ذوی الارواحو او ساکیناتو (جاندارو) د ظاهری او باطنی ژوندون سامان پیدا کړی دی که په فرض محال سره دا چینه وچه شی لکه چه د اشقیاء تمنا ده نو څوک به وی چه مخلوقاتو لره داسی صافی شفافی اوبه راپیدا کړی شی؟.

تمت سورة الملك بفضل الله وكرمه ومنه

سورة القلم مكية الا من آية (۱۷) الى غاية آية ۳۳ ومن آية (۴۸) الى غاية (۵۰) فمدنية وهي اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۸) تسلسلها حسب النزول (۲) نزلت بعد سورة العلق. د «القلم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۷) آیته تر ۳۳ آیت پوری او له (۴۸) آیت څخه تر (۵۰) آیت

پوری چه مدنی دی (۵۲) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۸) او په نزول کښی دوهم سورت دی

وروسته د «العلق» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۝۱ مَا أَنْتَ بِمُجْنُونٍ ۝۲

قسم دی په قلم او په هغه څه چه دوی ئی لیکي چه نه ئی ته (ای محمده!) په نعمت (فضل انعام) د رب خپل سره لیونی

تفسیر: د مکی مشرکاتو پیغمبر ته (العیاذ بالله) لیونی ویل ځینو به ویل چه په دوی باندی د شیطان اثر لوبللی دی چه داسی یو ناڅاپه له گرد (تول) کور کهول او تبر څخه جلا (جدا)

شوی داسی غتی خبری کوی چه هیڅوک ئی نشی منلی - حق تعالی د دی باطل خیال تردید او د خپل پیغمبر تسلی وفرمایله - یعنی پر هغه چا باندی چه د الله تعالی دومره لوی فضل او انعام شوی وی چه د هغه مشاهده هر لیدونکی په ښه شان سره کولی شی - مثلاً اعلیٰ درجی فصاحت د حکمت او د پوهنی خبرو ئی د مخالفینو او موافقینو په زړونو کښی دیر قوی تاثیر اچولی دی او سره د داسی لوړی (اوچتی) رشی (خوی) او ښو اخلاقو دوی ته لیونی ویل پخپله د ویونکی لیونتوب نه دی؟ په دنیا کښی دیر لیونیان او اعلیٰ درجه مصلحان تیر شوی دی چه هغوی ته به هم رومبنيو خلقو لیونی ویل مگر د هغو د تاریخی معلوماتو هغه ذخیره چه د قلمونو په وسیله د پانو په منځ کښی لیکلی شوی ده په لوړ (اوچت) غږ سره شاهی لولی چه د دی رښتینو لیونیانو او د هغو بللی شویو لیونیانو سریو د ژوندانه د حالاتو په منځ کښی څومره د ځمکی او د آسمان فرق او توپیر (تفاوت) شته؟ نن ځمونږ د پیغمبر (العیاذ بالله) لیونی بلل بالکل داسی دی لکه د دنیا د گرد (تول) جلیل القدر اولوالعزم مصلحین په هره زمانه کښی ناپوهانو او شریرانو لیونیان بلل. خو څرنگه چه تاریخ د هغو مصلحانو په لوړو (اوچتو) کارونو باندی دوام او د بقاء مهرونه ثبت او لگولی دی او د هغو لیونی ویونکیو نومونه او نښی هم نه دی پاتی نژدی دی چه قلم او د هغه په وسیله سره لیکلی شوی لیکي د محمدی ذکر خیر - او بی مثال چاری - او علوم او معارف هم د همیشه دپاره تل لیکلی وساتی او د هغو کسانو نومونه او نښی به په دنیا کښی پاتی نشی چه دوی ئی لیونی ښوول. یو وقت داسی هم په دنیا کښی راتلونکی دی چه توله دنیا به د محمدی صلی الله علیه وسلم د حکمت - معارف او پوهنی ستاینه (صفت) کوی او د دوی ذات به لکه یوه دیر ښه کامل انسان په شان د یوی اجتماعی عقیدی په ډول (طریقه) ومنی کله چه د چا لوړوالی (اوچت والی) او لوئی او فضیلت قدوس الله تعالی په ازل الازل کښی پخپل نورانی قلم سره د لوح محفوظ پر تختی باندی نقش کړی وی نو څوک به طاقت ولری چه یواځی د مجنون او د مفتون په ناکاره تشبیهاتو سره د هغه لیک یوه څنډه (غاره) هم محو او وتورلی شی؟ هغه څوک چه داسی خیال لری هغه خورا (دیر) جاهل او مجنون او دیر ناپوه او لیونی دی.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾

او بیشکه چه دی خاص تا لره خامخا اجر بدل ثواب بی انتها

تفسیر: یعنی تاسی مه خپه کیږی د دوی له دی لیونی بللو څخه ستاسی اجر او ثواب زیاتیږی او ستاسی غیرمحدود هدایت فیض انسانی بنی نوعو ته رسیدونکی دی. او د هغو بی انتها ثواب تاسی ته رسیدونکی دی آیا د لیونیانو او پاگلانو مستقبل به هسی روڼ او شاندار او پایدار وی؟ لکه چه ستاسی دی؟ یا د کوم لیونی طرز عمل او پروگرام او د عمل لاری داسی بری موندی شی

لکه چه ستا دا د طریق او تگ په بری سره پائی ته رسیږی؟ لکه چه د چا رتبه د الله تعالی په دربار کښی دومره لوړه (اوچته) وی نو که هغه ته څو احمقان لیونی ووائی څه پروا ده ؟.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿۷۰﴾

او بیشکه چه ئی ته (ای محمده) هر ورو (خامخا) په خلق خوږونو (دین دیر لوی باندی).

تفسیر: یعنی په هغو اعلیٰ اخلاقو او ملکاتو سره چه د الله تعالی له جانبه تاسی ستایلی شوی یی کله په لیونیانو کښی د هسی ښو خوږونو تصور کاوه شی؟ د یوه لیونی په خبرو - اترو - کار - روزگار کښی هیڅ کله د نظم او ترتیب اثر نه لیدل کیږی او نه خبری یی پر چارو باندی منطقی وی. او حال دا دی چه ستاسی په مبارکه ژبه باندی پاک قرآن چلیږی او ستا ښه اعمال - افعال او اخلاق د هغه بی غږه تفسیر دی. پاک قرآن د هغو ښیگنو (خوږیانو) او محاسنو ته چه دعوت او بلنه کوی هغه گرد (تول) ستاسی په وجود کښی فطرتاً شته. او د هغو بدو چارو - خرابی او معایبو څنی چه امتناع او رتنه کوی هغه طبعاً هیڅ ستاسی په وجود کښی نشته او تاسی بیخی له هغو څنی لری گرځی او تری بیزار یی او منفور ئی گنئ. ستاسی د پیدایښت دول (طریقه) - ساخت او تربیت داسی واقع شوی دی چه ستاسی هیڅ یو حرکت او هیڅ یو کار او شی د تناسب او اعتدال څخه یو بشرکی هم دی خوا هغی خوا ته وړاندی وروسته نه ځی ستاسی ښه اخلاق تاسی ته اجازه نه درکوی چه د جاهلانو او سپکو او ناپوهو خلقو هسی طعن او تشنیع او چتی (بیکاره) خبرو ته غوږ کیږدی د هغه چا چه خلق دومره عظیم او د نظر مطمح دومره لوړ وی نو هغه به څرنګه د یوه لیونی په لیونی ویلو سره خپل چرت (خیال) خرابوی؟ تاسی خو د هغه چا چه تاسی ته به ئی لیونی ویل په ښیگنه (فائده) نیکخواهی او دردمندی پسی دومره گرځی چه د هغوی لامله (له وجی) په ربړو (تکلیفونو) - کړاونو کښی مو ځان ویلی کړی وی او په ﴿فَلَعَلَّكَ بَاقِعُ نَفْسِكَ﴾ سره مخاطب شوی یی په حقیقت کښی له گردو (تولو) څنی زیات د اخلاقو د لوښی او عظمت خورا (دیره) زیاته ژوره خبره خو دا ده چه سړی د دنیا د دی حقیرو شیانو د معاملی په وقت کښی له الله تعالی څنی غافل او ذاهل نشی - تر څو چه دغه خبره د چا په زړه کښی وی د هغه گردی (تولی) معاملی او چاری د عدالت او اخلاقو په تله کښی په ښه شان سره تللی کیږی. شیخ جنید بغدادی رحمه الله علیه څرنګه ښه فرمایلی دی «سَمِی خُلُقُهُ عَظِیماً اِذْ لَمْ تَكُنْ لَهُ هِمَّةٌ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى، عَاشَرَ الْخُلُقِ بِخُلُقِهِ وَزَايِلَهُمْ بِقَلْبِهِ فَكَانَ ظَاهِرُهُ مَعَ الْخُلُقِ وَبَاطِنُهُ مَعَ الْحَقِّ» او د ځینو حکیمانو په وصیت کښی راغلی دی

عليك بالخلق مع الخلق وبالصدق مع الحق» له خلق او له خالق سره په ښه خلق او ښه

عمل اوسه!

فَسَبِّحْهُ وَيُبْصِرُونَ ۝ يَأْتِيَكُمُ الْمَقْتُولُ ۝

پس ژر به ووینی ته (ای محمده!) او ویه وینی دغه (منکران هم) چه په کوم یوه له تاسو څخه لیونتوب دی

تفسیر: یعنی په زړه کښی پخوا له دی نه ټول ښه پوهیدل لیکن عنقریب دواړو ته به په کتنه سره هم وربښکاره شی چه د دوی په منځ کښی کوم یو هښیار - عاقبت اندیش او په وروستنی اندیښنه کښی و؟ او کوم سری ناپوه او بی سده (بی عقله) و؟ چه د هغه لامله (له وجی) ئی لکه لیونیان چتی چتی (بیکاره بیکاره) خبری کولی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ۝

بیشکه رب ستا چه دی همغه ته ډیر ښه معلوم دی هغه څوک چه گمراه شوی دی له لاری د ده څخه او همغه (الله) ته ښه معلوم دی لار موندونکی (چه مؤمنان دی).

تفسیر: یعنی پوره علم خو له الله تعالی سره دی چه کوم یو په لار راتلونکی دی؟ او کوم یو له لاری ځنی چپ (غلط) درومی؟ لیکن نتایج گرددو (ټولو) ته ښکاره کیدونکی دی او ټول به سره پوهیږی چه څوک بریالی (کامیاب) دی او څوک د شیطان په لمسون پاتی او نامراد شوی دی.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ۝ وَذُوالْوُتْدِ هُنَّ فَيُذْهِنُونَ ۝

نو ته مه منه (خبره) د دروغجن کوونکیو خوشوی دوی چه که ته نرمی کوی (له دوی سره) نو دوی به هم نرمی کوی (له تاسره)

تفسیر: یعنی په لار راتلونکی او بی لاری گرد (ټول) د الله تعالی په محیط علم کښی ټاکلی (مقرر) شوی دی نو ځکه د دعوت او د تبلیغ په معامله کښی د مخ اړولو او د رعایت دومره ضرورت نشته څوک چه د لار موندلو وړ (قابل) وی هغه هر ورو (خامخا) لار مومی، او هغه چه ازلی محروم وی هغه په هیڅ لحاظ او مروت سره منونکی نه وی د مکی کافرانو به ځمونږ پیغمبر ته ویل چه تاسی د بت پرستی په نسبت خپله دا سخته رویه ترکه کړی! او ځمونږ د معبودانو

بیخی تردید مه کوی تر خو مونږ هم ستا د الله تعظیم وکړو! او ستاسی د طور - طریق - مسلک - مشرب - او له دین سره متعرض نه شوو امکان لری چه د یوه اعظم مصلح په زړه کښی چه په «عظیم خلق» سره پیدا شوی وی د ښه نیت له خوا داسی یو فکر یا خیال پیدا شی څنگه چه د لږ نرمی له غوره کولو کار چلیږی نو د څه مدت له مخی د دی پاسته تگ له غوره کولو ځنی به څه نقص راپېښیږی؟ نو ځکه حق تعالیٰ تنبیه ورته وفرمایله چه تاسی د دی دروغجنانو خبرو ته غوږ مه ږدئ! د دوی مقصد دا دی چه تاسی د کفر په نسبت پاسته اوسئ! ایمان راوړل او صداقت منل د هغوی مقصد نه دی، او ستاسی د بعثت اصلی مقصد په دی دول (طریقه) سره په لاس نه راځی، تاسی د هر لوری ځنی سترگی وړوئ او خپله وظیفه او فرض ادا کړئ تاسی د دی خبری ذمه وار او اجاره دار نه یی چه څوک پی منی؟ که ئی نه منی؟ تنبیه: د مدهانت او د (مدارات) په منع کښی نری فرق شته مدهانت مذموم او مدارات محمود دی فلا تغفل.

وَلَا تَطْعَمُ كُلَّ حَلَالٍ مَّهِينٍ ۝

نو ته خبره مه منه د هر ډیر قسم خوړونکی سپک (یا د دروغجنو ځکه چه دروغجن سپک وی په خلقو کښی).

تفسیر: یعنی د چا په زړه کښی چه د الله تعالیٰ د نامه عظمت نه وی نو د دروغو قسم خوړل هغه ته یوه خوشی خبره ښکاری - کله چه خلق د هغه په خبرو باور نه کوی نو ځکه د هغو د یقین راوړلو دپاره څو څو ځلی قسمونه خوړی او ځان په دی وسیلی سره ذلیل او بی قدره کوی.

هَمَّا زَمَّشَاءُ بَنِيكُمْ ۝ مَتَاعٌ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَشِيمٌ ۝ عَتِلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيءٌ ۝

عیب ویونکی تلونکی په چغلی سره منع کوونکی د خیر له حده تیریدونکی (په ظلم کښی) ډیر گنهگار بدخوی سخت ویونکی وروسته له دی تولو عیبو حرام زاده

تفسیر: یعنی سره د دی خصلتونو بدنام او بد انجام او د خاص او عام رسوا هم وی، حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «دا گرد (تول) د کافرانو وصف دی سری دی دننه خپل ځان ته گوری که چیری هسی کوم خصلت پکښی وی هغه دی پریږدی!»

تنبیه: د «زنیم» معنی د عینو اسلافو په نزد ولدالزنا او حرامزاده دی. د هغه کافر په نسبت چه دا آیت نازل شوی دی هغه هم داسی و چه ولید بن مغیره نومیده او د مکی معظمی یو لوی مشر سری او د اسلام سخت دشمن و.

أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَيْنَ ۱۴

د دی دپاره چه دی و خاوند د مال او د عاامنو.

تفسیر: یعنی که یو سری په دنیا کښی طالعمن او خوش قسمت وی لکه چه مال دولت عاامن او شته ولری نو یواځی په دی سره د دی ور (لائق) نه دی چه د هغه هره خبره ومنله شی. اصلی شی په انسان کښی شرافت نجابت - او ښه اخلاق دی څوک چه شرافت او ښه اخلاق نه لری ښو مسلمانانو لره نه ښائی چه د هغه خبری ته غوړ وباسی یا ئی په غولونکیو چارو باندی تیروخی.

إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۱۵

کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) عمونبر نو وائی دا قصی نقلونه دی د پخوانیو. (خلقو)

تفسیر: یعنی د الله اکرم شانه واعظم برهانه خبری په داسی ویناؤ سره دروغ گنی.

سَنَسِفُهُ عَلَى الْخُرُطُومِ ۱۶

ژر دی چه داغ به کیږدو ده لره پر پوزه (خلتم) باندی (تحقیراً).

تفسیر: وائی ولید بن مغیره د قریشو یو سردار و چه په هغه کښی دا گډ (تول) اوصاف مجتمع ؤ پر پوزه او خلتم باندی ئی له داغ ورکولو څخه د هغه رسوائی مختوروالی او سپکتیا مراده ده ښائی چه په دنیا کښی په حسی دول (طریقه) کوم داغ په ده باندی هم لویدلی وی یا به په آخرت کښی ورباندی خیرتی.

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ ۱۷

بیشکه مونږ ومو ازمویل دغه (مکیان په قحط سره) لکه چه ازمویلی ؤ مونږ

خاوندان د باغ.

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد زیادت د کوم مقبولیت علامت او نښه نه ده او د الله تعالیٰ په نژد د هسی شیانو څه قدر او قیمت نشته نو ځکه نه ښائی چه د مکی کافران په دی شیانو باندی مغرور شی دا خو د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته د ازموینی دپاره ورکړی شوی دی لکه چه د پخوانیو خلقو ازموینه هم پری شوی وه.

إِذَا قُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ لَّا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ صَبَّحُوا بِهَا مُصْبِحِينَ ۚ وَلَا يَسْتَنْوُونَ ۝۱۸

کله چه قسمونه وځوړل دوی ټولو چه هر ورو (خامخا) پری به کړو میوی د هغه باغ په اول وقت د صباح کښی او استثنا ئی ونه کړه إِنْ شَاءَ اللَّهُ ئی ونه ویل (یا ئی ونه ایستله حصه د فقیرانو لکه چه پلار به ئی ایستله)

تفسیر: څو وروڼه ؤ چه هغوی ته له پلاره په ترکه کښی یو میوه دار باغ پاتی شوی ؤ چه په هغه کښی کر هم کیده او گرده (توله) کورنی د هغه له حاصلاتو ځنی خوشاله ؤ. د پلار په زمانه کښی داسی عادت ؤ په هغه ورځ کښی چه د باغ میوی تولیدی یا کښت (فصل) ربیل کیده نو د ښار گرد (تول) فقیران او اړ (مجبور) سړی به هم هلته تولیدل او دی گردو (تولو) ته به د هغو میوو او کښتو (فصلونو) ځنی لږ او دیر ورکول کیدل - او په هم دی خیر او خیرات سره په هغه باغ کښی لوبه کته (فائده) او برکت ؤ د هغه له مړه کیدلو څخه وروسته د ده د ځامنو په فکر کښی دا خبره وروگرځیده دومره میوه او کښت (فصل) چه فقیران له مونږ ځنی وړی که دا گرد (تول) مونږ پخپله سره تول کړو نو مونږ ته به له هغه ځنی دیری گتی راورسیری ولی داسی یو تدبیر به وکړو چه فقراء او نورو ته هېڅ ونه رسیری او گرد (تول) حاصلات ځمونږ کورونو ته راشی نو پخپلو منځونو کښی ئی مشوره وکړه او دا ئی سره غوټه کړه چه سهار د وخته باغ ته څو او خپلی میوی ټولوو چه فقیران او نور کسان پری خبر نه شی دوی دا تدبیر داسی سره غوټه کړ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تعالیٰ ئی هم پکښی ونه ویل.

قَطَافٌ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ۝۱۹ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيرِ ۝۲۰

پس نازله شوه پر دغه (باغ) یوه طواف کوونکی (بلاء سوځوونکی اور) په شپه کښی له (طرفه د) رب ستا حال دا چه دوی اوده ؤ پس تر گهیځ (سحر وختی) پوری وگرځید (هغه باغ لکه له بیخه) ربیلی شوی کښت (فصل) یا تک تور لکه توره شپه

تفسیر: یعنی د شپی له مخی سخته سیلی راوالوته یا اور ولگید یا بل کوم افت پری نازل شو او گرد (تول) کښت (فصل) او باغ له کاره ووت او تک تور وگرځید.

فَتَنَادُوا مُصْبِحِينَ ۚ أَنْ اَعْدُوا عَلٰی حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِينَ ۚ
فَاَنْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ ۚ اَنْ لَا يَدْخُلَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ ۙ
وَّاعْدُوا عَلٰی حَرْدٍ قٰدِرِينَ ۚ

بیا ئی یو بل ته ورغبر کړل په وقت د صباح کښی (داسی) چه صباح له وخته ورشی کښتو (فصلونو) خپلو ته که چیری یی تاسی پری کوونکی (د میوی لو کوونکی د کښت - فصل) نو لارل دوی او دوی پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی (داسی) چه داخل نه شی هر ورو (خامخا) هغه (باغ ته) نن ورځ پر تاسی باندی هیڅ مسکین محتاج اړ (مجبور) سړی او سهار لارل په منع د فقیرانو سره (باغ ته) حال دا چه قادر ؤ (په منع د فقیرانو په زعم خپل).

تفسیر: یعنی په دی یقین او باور سره وخوځیدل چه اوس به درومی او گرد (تول) کښت (فصل) او د باغ حاصلات به په لاس راولی.

فَلَمَّارًا وَّهَاقًا لَّوَّا اِنَّا لَصٰلَتُونَ ۚ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۚ

بیا هر کله چه وئی لید هغه (باغ تک تور سوځیدلی) وی ویل بیشکه مونږ خامخا لاره ورکه کړی ده (د خپل باغ) بلکه مونږ پخپله محرومه بی برخی شوی یو (له حاصلاتو په سبب د منعی د فقر او).

تفسیر: هغه ځمکه او باغ داسی ډاک ډبر (خراب) شوی ؤ چه دوی هلته ورسیدل هغه ئی نشو پیژندلی او داسی ئی وگڼل چه لار ئی ورکه کړی ده او بل کوم لوری ته وتلی دی نو بیا چه ښه ورته څیر شول او غور ئی وکړ وپوهیدل چه ځای خو همغه دی چه دوی ورته راغلی دی مگر دوی له هغه ځنی بی برخی او بی نصیبه دی او د الله تعالی له درباره محروم شوی دی.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

وویل منځنی بهتر د دوی (په عقل کښی) آیا ما نه ؤ ویلی تاسی ته ولی په پاکی نه یادوی تاسی الله او توبه نه وباسی له منع د فقیرانو یا ولی نه وایی (إن شاء الله)

تفسیر: د دوی په منع کښی منځنی ورور ډیر پوه او هښیار ؤ ده د مشوری په وقت هغوی ته تنبیه کړی وه او دا خبره ئی ورته ویلی وه چه وگوری ورونو! الله تعالیٰ مه هیروئ! څکه چه دا ټول د هغه احسان او انعام دی نو تاسی هم له فقیرانو او مسکینانو څخه هغه مه منع کوئ. کله چه چا د ده خبری ته غوړ کښنود نو دی هم چپ شو او په پټه خوله له هغوی سره ملگری شو. څرنګه چه دا خرابی ئی ولیده نو ژر ئی هغه خبره بیا ور په یاد کړه.

قَالُوا سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلََاوُمُونَ ﴿٣٠﴾

وویل دوی پاکی ده رب ځمونږ لره بیشکه مونږ وو پخپله ظالمان (په منع د فقراؤ کښی) بیا مخ واپراوه ځینی د دوی پر ځینو نورو باندی چه یو بل به ئی ملامتوه.

تفسیر: اوس ئی پخپل تقصیر باندی اعتراف وکړ او گردو (تولو) د الله په لوری مخ واپراوه. او لکه چه د عمومی مصیبت د وقت قاعده ده یو په بل باندی ئی الزام وروستو او در کرده (توله) به ئی یو بل د دی مصیبت سبب او عامل شمیره.

قَالُوا يَٰوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبَدِّلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾

وی ویل دوی ای هلاک افسوس خرابی ده مونږ لره بیشکه مونږ وو له حده تیریدونکی ښایی چه رب ځمونږ بدل راکړی مونږ لره خیر غوره له دی

(باغچی) شخه بیشکه مونږ رب خپل ته رغبت کوونکی یو.

تفسیر: په پای (آخر) کښی ټول سره یو ځای شول وی ویل چه په رښتیا سره مونږ گرم (قصود وار) او ملامت یو ځکه چه مونږ د فقیرانو او غریبانو د برخی د خوړلو په قصد وتلی وو او د حرص او طمع لامله (له وجی) مو اصلی گټه (فائده) هم له لاسه ووتله. دا څه خرابی چه مونږ ته رارسیدلی دی د هغه ذمه وار مونږ پخپله یو - مگر اوس هم مونږ له الله تعالیٰ شخه بی هیلې او ناامیده نه یو او د هغه له مهربانی او لورینی (رحمت) ځنی دا خبره لری نه گنو چه هغه له خپل فضل او رحمت ځنی مونږ ته له هغه پخوانی باغ شخه یو بل ښه باغ را په برخه کړی.

كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ٣٣

هم داسی (راځی آفت - عذاب په دنیا کښی مخالفانو ته له حکمه د رب) او خامخا عذاب آفت د آخرت ډیر لوی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (په سختی د عذاب د آخرت نو مخالفت به ئی نه و کړی).

تفسیر: یعنی دا خو د دنیا د عذاب یوه وړوکی نمونه وه چه هیچا ئی مخه نشوه نیولی نو د آخرت د خورا (ډیر) لوی عذاب مخه به څوک ونیولی شی. که پوه وی نو ښائی چه سری په دی خبره باندی ښه وپوهیږی.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّتِ النَّعِيمِ ٣٤

بیشکه ویریدونکیو (له الله ځان ساتونکیو له معاصیو) ته په نزد د رب د دوی جنتونه ډک له نعمتونو دی.

تفسیر: یعنی د دنیا باغ و بهار پسی دومره زیات ولی لویدلی یی د جنت باغونه له دی ځنی په څو څو درجو لوړ (اوچت) او غور دی چه هر راز (قسم) نعمتونه پکښی شته او د هوسائی (آرام) گرد (ټول) اسباب خاص متقیانو او ویریدونکیو لره راټول شوی دی.

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ٣٥ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ٣٦

آیا پس وبه گرځوو مونږ مسلمانان (حکم منونکی) په شان د مجرمانو گنهگارانو (په خلاصی او ثواب بلکه نه ئی گرځوو) څه شوی دی تاسی ته

خرنگه حکم کوی تاسی (خبره غوته کوی په برابری د منکرانو او مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکی کفارو د غرور او تکبر له مخی پخپلو زړونو کښی داسی ټاکلی (مقرر کړی) ؤ «که د قیامت په ورځ پر مسلمانانو باندی عنایت او بښنه وشي نو پر مونږ باندی به له هغه څخه ښه او زیاته مرحمت کیږی» او لکه چه په دنیا کښی مونږ په آرامی او هوسانی (راحت) کښی یو هلته به هم له مونږ سره هم داسی معامله کیږی نو دلته داسی فرمائی چه دا به خرنګه کیدی شی؟ که داسی وشي نو د دی مطلب به داسی وی چه د یوه وفا لرونکی غلام چه تل د خپل بادار (سردار) د حکم منلو دپاره تیار ولاړ وی او د یوه بدکار او باغی سری انجام به سره یو شان ته وی بلکه هغه بدکار له وفادار ځنی ښه وی. دا هغه خبره ده چه سلیم عقل او صحیح فطرت ئی هیڅ نشی منلی.

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَّا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٩﴾
أَمْ لَكُمْ آيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ
لَمَّا تَحْكُمُونَ ﴿٤٠﴾ سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ زَعِيمُونَ ﴿٤١﴾

آیا له تاسی سره شته کوم کتاب چه په هغه (له آسمانه نازل شوی کتاب) کښی لولئ تاسی داسی چه بیشکه تاسی لره دی په هغه (کتاب) کښی خامخا هغه څه چه خوښوئ ئی تاسی. آیا شته تاسی لره قسمونه پر (وعدو د) مونږ باندی چه رسیدلی وی تر ورځی د قیامت پوری بیشکه چه شته تاسی ته هغه چه پری حکم کوی تاسی پوښتنه وکړه له دوی نه چه کوم یو له دوی نه په دغه (حکم چه کوی ئی) ضامن ذمه اخیستونکی دی (دوی ته).

تفسیر: یعنی دا خبره چه مسلم او مجرم سره یو برابر وګڼل شی ښکاره ده چه له عقل او فطرت څخه مخالفه ده. بیا د دی په تاکید او تائید کښی کوم عقلی دلیل هم له تاسی سره شته؟ آیا په کوم معتبر کتاب کښی داسی کوم مضمون تاسی لوستی دی چه هر هغه شی چه تاسی ئی د خپلو ځانونو دپاره غوره کوی، همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او ستاسی ګردی (تولی) غوښتنی او په زړه پوری خبری پوره کیدونکی دی؟ یا به الله تعالی تر قیامت پوری داسی قسم خوړلی وی چه تاسی هر هغه شی چه پخپلو زړونو کښی وټاکي (مقرر کړئ) همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او همغسې چه اوس تاسی هم په عیش او استراحت کښی یئ تر قیامت پوری به په هم دی حال کښی وساتل شی؟ هغه سری چه د دوی له منځه داسی دعوی کوی نو د دی خبری د

ثابتولو دمه واری بنائی پخپله غاره ونیسی رانیوله او مخامخ ئی ودر وه چه وئی وینو او وئی پوښتو چه له کومه وائی؟ او څه غیږی؟

أَمْلَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿۳۱﴾

آیا شته دوی لره شریکان (په دغه دعوی کښی په زعم د دوی) نو رادی ولی هغه شریکان خپل که چیری وی دوی صادقان رښتینی (په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی که له هغوی سره هیڅ یو عقلی او نقلی دلیل نشته او یواځی د دروغو بتانو په نامه داسی ویناوی کوی چه هغوی به له مونږ سره داسی او هسی کوی او داسی مرتبی رابښی ځکه چه هغوی (استغفر الله) په خدائی کښی برخه لرونکی او مله دی نو په داسی دعوی کښی د هغوی رښتینوالی هلته ثابتیږی چه دوی دی شریکانو ته د الله تعالی په مخ کښی هم دعوت او بلنه ورکړی او د هغوی په وسیله خپلی په زړه پوری خبری او چاری پر دوی باندی اجراء کړی. خو دا خبره دی هر چاته په یاد وی چه هغه ناحق معبودان د خپلو عابدانو په نسبت ډیر عاجزان او ناتوانان دی. هغوی ستاسی هیڅ مرسته (مدد) نشی کولی ځکه چه هغوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد نشی رسولی.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۳۲﴾

(او یاده کړه) هغه ورځ چه بریندوالی به وکړی شی له پندی نه (او سخت وقت راشی د قیامت) او راوړه بللی شی دغه (کافران) طرف د سجدی کولو ته (لپاره د امتحان) پس توان به ئی ونه شی (سجدی کولو ته).

تفسیر: د دی قصه د شیخینو په حدیث کښی مرقعاً داسی راغلی ده چه «حق تعالی به د قیامت په میدان کښی خپل ساق ښکاروی.» «ساق» پندی ته وائی دا به د الهیه و صفاتو له حقائقو څخه کوم خاص صفت او یا حقیقت وی چه هغه ته ئی د کوم خاص مناسبت لامله (له وجی) (ساق) وفرمایه. لکه چه په قرآن کریم کښی د (ید - لاس) او (وجه - مخ) الفاظ هم راغلی دی چه دغه ټول مفهومات د متشابهاتو له دلی څخه بلل کیږی چه پر دوی هم بلاکیف همغسی چه بنائی سری ایمان راوړی لکه چه د الله تعالی په ذات - وجود - حیات - سمع - بصر او نورو صفاتو باندی مونږ بلاکیف ایمان او عقیده لرو. په همغه حدیث کښی راغلی دی چه «د الله تعالی د تجلی له لیدلو څخه گرد (تول) مؤمنین او مؤمنات په سجده لویږی مگر هغه سری چه

د ریاء دپاره به ئی سجدي کولی د هغه ملا به سمه سیخه وچه پاتی کیږی او سجدي کولو دپاره به نه کیږی. هر کله چه ریاکاران او منافقان په سجده کولو باندی قدرت نه مومی نو د کافرانو عدم قدرت او ناتوانی په سجده کولو کښی په ښه دول (طریقه) سره ثابتیږی. «دا گردی (تولی) چاری په قیامت کښی ځکه کیږی چه مؤمن او کافر - مخلص او منافق په ښکاره دول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی. او د هر یوه باطنی حالت په حسی دول (طریقه) سره وکتل شی. تنبیه: پر متشابهاتو باندی پخوا له دی نه خبری کړی شوی دی. او حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله د دی «کشف ساق» د آیت په تفسیر کښی دیره ښه او عالی او عجیبه تبصره پر متشابهاتو باندی کړی ده - فلیراجع.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ذلیلی ښکته به وی (له شرمه) سترگی د دوی

تفسیر: یعنی د ندامت او شرمندگی لامله (له وجی) به یی سترگی تبتی وی او نشی ئی پورته کولی.

تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿۴۲﴾

راگیر کړی به وی دوی ذلت خواری او بیشکه ؤ دوی (په دنیا کښی) چه بلل کیدل دوی طرف د سجدي کولو ته او دوی به ؤ روغ رمت (نو سجده به یی نه کوله).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هغوی ته د سجدي حکم ورکړی شوی ؤ کله چه دوی روغ رمت ؤ او پخپل واک (اختیار) ئی سجدي کولی شوی هلته دوی په اخلاص سره هیڅ سجده ونه کړه د هغه اثر داسی شو چه استعداد ئی باطل شو. اوس که غواری چه سجده وکړی نه یی شی کولی.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبْ بِهَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴۳﴾

نو پرېږده ما او هغه څوک چه دروغ وائی په دی خبری (قرآن) باندی ژر ده

چه و به نیسو مونږ دوی ورو ورو (او نژدی به یی کرو عذاب ته) له هغه ځایه
چه دوی نه دی پری پوه .

تفسیر: یعنی د هغوی په عذاب کېنې لویدل یقینې دی. خو د دوی د دی څو ورځنی د توقف
او د عذاب د دیل په نسبت تاسې مه خپه کیوئ - او د هغوی معامله ماته پریوډئ زه به پخپله د
هغوی چاره وکړم. او داسې په ورو ورو او په تدریج سره به ئی دوزخ ته بوغم او زینه په زینه به
راښکته کرو دوی او ورو ورو به نژدی کرو دوی عذاب ته چه هغوی په ځان هم خبر نشی. دوی به
پخپلو چرتو (خیالونو) کېنې دوی تللی وی خو د دوی بنسټونه (بنیادونه) له بیخه خپړی.

وَأْمِلْ لَهُمُ الرِّكَاتِ كَيْدٍ مَّتَيْنٍ ﴿۲۹﴾

او تال ورکوم دوی ته (په دنیا کېنې) بیشکه ځما کید - مکر - وار کلک
دی (او تدبیر می پوخ دی).

تفسیر: یعنی ځما لطیف او خفیه تدبیر داسې پوخ دی چه په هغه باندې دا خلق پوهیدی نشی
نو بیا به دوی هغه څرنگه ماتولی شی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿۳۰﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿۳۱﴾

آیا ته غواړی له دوی ځنی (په تبلیغ د رسالت) څه اجر مزدوری نو دوی د
هغه له زیان تاوان څخه دروند بار کړی شوی دی (نو ځکه مخ درڅخه اړوی؟
بلکه نه ئی غواړی!) آیا شته په نزد د دوی پته خبره علم الغیب پس دوی ئی
لیکي (له هغه څخه دغه حکم د برابری د مؤمن او د کافر).

تفسیر: یعنی د افسوس او د تعجب ځای دی چه دا خلق داسې د تباهی په لوری ورځی څو
ستاسې خبری نه منی. آخر د دوی د نه منلو سبب څه شی دی؟ آیا تاسې له دوی ځنی کومه
معاوضه تنخواه - کمیشن - او نور څه غواړئ چه د هغه له پاره هغوی ځان بیرته راکارې؟ یا
پخپله له هغوی سره د پتو خبرو څه حال او احوال شته؟ یا د الله تعالی وحی دوی ته راځی؟ او
هغوی هغه په ډیر حفاظت سره لکه قرآن غوندې لیکي نو ځکه ستاسې متابعت ته ځان اړ
(محتاج) او مجبور نه بولی او آخر به څه نه څه په منع کېنې وی. کله چه پر هغوی باندې هېڅ

یو بار نه اچول کیږی او له هغه شی څخه دوی مستغنی او بی پروا هم نه دی نو د دوی د دی نه منلو سبب به پرته (علاوه) له ضده عناده - انکاره - رخی (کینې) او عداوت بل شی کیدی نشی

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ۖ ط

نو صبر کوه حکم د رب خپل ته (په باب د منکرانو کینې) نو مه کیږه ته (په تنگ دلی او تلوار کینې) لکه خاوند د ماهی کب (په تنگ دلی او تلوار کینې) کله چه غږ وکړ او دی و دک له غم غصی نه.

تفسیر: یعنی د کب (ماهی) په گیده کینی تلونکی پیغمبر حضرت یونس علیه وعلی نبینا الصلوٰة والسلام په شان د مکذبینو په معامله کینی تنگدلی او ویره مه ښکاروی د دوی قصه پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کینی لږه لږه تیره شوی ده ﴿إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ﴾ - کله چه غږ وکړ او دی و دک له غصی نه (یعنی د قوم له لوری له غصی نه دک شوی و له دیره قهره ئی د عذاب په غوښتلو کینی دیره چالاکی بلکه پیشگوئی وکړه.

تنبیه: د «مکظوم» معنی مفسرینو داسی کړی ده چه دی د دیری اندیښنی او خپګان له لاسه کړی ده او د هغه دا غم د څو نورو غمونو مجموعه وه. یو د قوم د ایمان نه راوړلو بل د عذاب د بیرته لویدلو. بل د بی له صریح اذن او اجازی ځنی له ښاره وتلو - او برسیره (سیوا) په هغوی باندی د هغه د ده د بندۍ پاتی کیدلو د ماهی په گیده کینی. نو ده په دی وقت کینی داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ نو دلته د الله تعالیٰ فضل پری وشو او د ماهی له گیدی څخه ئی نجات وموند.

لَوْلَا أَن تَذَرَكَهُ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّي لَنُبَذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ۚ

که چیری نه وی دا چه موندلی وی ده نعمت احسان له لوری د رب د ده نو خامخا به پری وتی و دی (له گیدی د مهی نه) په سپیره ډگر (میدان) کینی او دی به ملامت کړی شوی و (ولیکن مرحوم شو له طرفه د رب نو ځکه ملامت نه شو)

تفسیر: یعنی د توبی له قبول څخه وروسته که د الله تعالیٰ زیات فضل او احسان د هغه لاس

نیونه نه وی کری نو په هغه وچ کلک لوی میدان کښی چه د ماهی له گیدی څخه د باندی لوبدلی همغسی ملزم شوی به پروت و. او هغه کمالات او کرامات به بیا نه ورته بښل کیدل خو یواځی د الله تعالی د فضل او مهربانی لامله (له وجی) د هغه د ابتلاء په وقت کښی هم هغه شیان له هغه سره پاتی و.

فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۵۸﴾

پس غوره کړ دغه (یونس) لره رب د ده (په نبوت سره) نو گرځولی ئی و دی له (کاملانو صالحانو انبیاءو ځنی)

تفسیر: یعنی بیا ئی د هغه نوره رتبه هم لا اوچته کړه او په اعلی درجه نیکو خلقو کښی ئی ورداخل کړ. په حدیث کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له تاسی ځنی دی هیڅ یو داسی ونه وائی چه زه د یونس علیه السلام بن متی څخه ښه او بهتر یم»

وَإِنَّ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيَرْقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَبَعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿۵۹﴾

او بیشکه نژدی و هغه کسان چه کافران شوی دی خامخا وبه ښویوی تا (وبه دی غورځوی په ځمکه) په سترگو خپلو سره هر کله چه واوریده دوی قرآن (ستا له ژبی) او وائی دوی (د کښی له مخی) بیشکه دغه (محمد) لیونی دی

تفسیر: یعنی د قرآن کریم له اوریدلو څخه له غیظ او غضبه خوتکیږی او په هسی ردو سترگو تاسی ته گوری چه تاسی پخپلو سترگو سره له ځایه وښویوی یا خامخا هلاک دی کری تا لره یا دی وغورځوی له مرتبی خپلی نه او په ژبه سره هم چتی (بیکاره) اپلتی خبری کوی چه استغفرالله دا سری لیونی شوی دی او د ده هیڅ یوه خبره (نعوذ بالله) د التفات وړ (قابل) نه ده مقصد دا دی چه داسی غواړی چه تاسی وویروی او د صبر او د استقامت له ځایه مو وخوځوی مگر تاسی همغسی سم پخپل مسلک باندی کلک اوسئ! او مه زړه تنگه کیږئ او په هره معامله کښی خپل خپګان مه ښکاره کوئ! او مه چالاکی کوئ! ویره او مدهانت مه اختیاروئ!

تنبیه: ځینی له ﴿لَيَرْقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ﴾ څخه دا مطلب اخلی چه د کفارو ځنی هغه کسان چه په سترگو کولو کښی دومره مشهور و په دی باندی ئی وگمارل چه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی خپلی بدی سترگی واچوی! لکه چه هغه نظر اچوونکی سری راغلل او په خورا (دیر)

قوت سره ئی پر رسول الله مبارک باندی چه په لمانځه مشغول و نظر واچوه او خپل زیات همت - زیار (کوشش) ئی په هغه کښی ولگوه مگر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فقط په دومره ویلو سره هغوی ناکام پاتی شول چه «**لاحول ولا قوة الا بالله**» پاتی شوه دا خبره چه په نظر لگیدلو او یا نظر اچولو باندی هم څه وینا وکړه شی خو دا ئی غای نه دی. او څنگه چه نن مسمریزم یوه باقاعده فن او چاره شوی ده نو په هغه کښی زیات بحث او څیړنه (تحقیق) کول ښه کار نه دی.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ٥٧

او حال دا دی چه نه دی دا (قرآن) مگر خو ذکر پند دی ټولو عالمیانو لره.

تفسیر: یعنی په قرآن کښی د لیونتوب او جنون خبری چیری دی. هغه خو د گردی (تولی) نری (جهان) او نری والانو (اهل جهان) دپاره د خورا (دیر) لوی ذکر پند او د نصیحت لویه ذخیره ده. په دی کښی د بنی نوع انسان اصلاح او فلاح جاری پرتی دی او په رښتیا سره همغه سری لیونی باله شی چه د دی پاک کلام لیونی نه وی او د زړه په اخلاص سره ئی نه منی.

تمت سورة القلم بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الحاقّة مكية وهي اثنان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۹) تسلسلها حسب النزول (۷۸) نزلت بعد سورة الملك.

د «الحاقّة» سورت مکی دی (۵۲) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۹) او په نزول کښی (۷۸) سورت دی

وروسته د «الملك» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَاقَّةُ ١ مَا الْحَاقَّةُ ٢

هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی - څه شی دی هغه حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی د قیامت هغه گریئ - چه د هغی راتلل له ازله د الله تعالیٰ په علم کښی ثابت او تاکلی (مقرر) شوی دی. کله چه حق له باطل څخه بالکل ښکاره او بی له کوم التباس او اشتباه څخه هر شی بیل او جلا (جدا) کیږی او گرد (تول) حقائق په پوره کمال او سبوغ سره څرگندیږی (ښکاریږی) او د هغه د ذات په نسبت گرد (تول) جگړه کوونکی هلته مغلوب او مقهور کیږی نو هلته به وپوهیدی شی چه هغه گری څه شی ده؟ او څرنگه احوال او کیفیات په هغی کښی شته؟.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ۝۲۹

او څه شی پوه کیږی ئی ته چه څه شی دی هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی که هر څومره یو خورا (دیر) لوی سړی هر څومره فکر ووهی او خپل چرت (خیال) او جاج (اندازه) وچلوی د هغی ورځی د ویروونکی ننداری او زړه خوځوونکی پیښی منظری ته ئی فهم او ادراک نه وررسیږی. هو! د تقریب الی الفهم دپاره د تمثیل او تنظیر په دول (طریقه) شو واقعی وروسته بیانېږی چه په دنیا کښی د هغه کبریٰ قیامت د یوی وړوکی او بیخی حقیري او ناتمامی نمونی کار ورکوی. گویاکی دا د وړوکی (حاقی) یادونه د هغی لونی (حاقی) دپاره د یوه تمهید کار ورکولی شی.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِوَاعْدِ الْقَارِعَةِ ۝۳۰

دروغ ویلی ؤ ثمودیانو او عادیانو په (هغه قیامت) تکوونکی (د زړونو او د غوړونو په سختیو سره)

تفسیر: یعنی د ثمود او د عاد قومونو دا د قیامت راتلونکی گریئ دروغ ویلله چه هغه به گرد (تول) ځمکه آسمان - لمر - سپوږمۍ - ستوری - غرونه او سړی تکوی او دیر سخت شیان تری وړی وړی او ذری کیږی بیا وگوره چه د دی دواړو انجام او پای (آخر) څرنگه شو؟.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَهَلَكَوا بِالطَّاغِيَةِ ۝۳۱

پس هر څه چه ثمودیان ؤ نو هلاک کړل شول (هغوی) په سخت آواز (د جبریل یا په سبب د سرکښی خپلی)

تفسیر: یعنی یوه سخته زلزله له یوه سخت آواز د جبریل علیه السلام سره یو مخای راغله او گرد (تول) ئی سره لاندی باندی کرل یا هلاک شول نمودیان په سبب د سرکشیو خپلو سره چه د صالح علیه السلام ناکه ئی گوده او هلاکه کړه.

وَأَمَّا عَادُ فَأَهْلِكُوا بَرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۖ

او هر څه چه عادیان ؤ نو هلاک کړی شوی ؤ (دوی) په باد سخت آواز کوونکی (یا په ډیر سخت له حده تیریدونکی یخ باد)

تفسیر: یعنی هغه باد (ورښ) دومره سخت او شدید ؤ چه په هغه باندی د هیڅ یوه موجود زور نه رسیده تر دی چه هغو پرېستو له واکه (اختیاره) هم د هغه سخت باد اداره کول نه و پوره او د هغوی له لاسو ځنی هم الوت چه د هغه باد په اراده باندی مسلطی او مقرری وی.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَنِيَةَ أَيَّامٍ لَخُشُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَجْمَازُ نَحْلٍ خَاوِيَةٍ ۖ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِّنْ بَاقِيَةٍ ۝

مقرر کړی ؤ (الله) دغه (باد) پر دوی باندی اووه شپي او اته ورځي متواتر پرله پسې برابر نو لیده به تا هغه قوم (د عاد) په هغه کښی لویدلی (مړه پراته په ځمکه باندی) گواکي دوی (له جهت د لویوالی د جثو بیخونه) ددونه د خرماؤ دی (هلاک پریوتلی په ځمکی باندی) نو آیا وینی ته کوم یو (نفس) له دوی ځنی باقی پاتی شوی (بلکه هیڅ ئی نه وینی).

تفسیر: یعنی هغه قومونه چه لنگ وهلی د مباحثی او مناقشی دگر (میدان) ته راوتی ؤ او په لوړو (اوچتو) غرونو سره به ئی ویل. شوک به وی چه له مونږ ځنی زیات زور ولری؟ هغه هم ځمونږ له هغه زورور باد او ورښ سره مقابله ونشوه کړی. او ډیر پهلوانان ئی د هغه زورور ورښ (باد) د خپیرو په مخ کښی داسی کم قوت او بی سیکه او اوږده غځیدل لکه د خرما لوی ددونه چه سرونه ئی وهلی شوی او له بیخه او بنست (بنیاد) څخه راووېستل شی. نو آیا وینی ته کوم یو له دوی ځنی پاتی شوی؟ بلکه ویه نه وینی یو تن هم له هغوی څخه پاتی شوی یعنی د هغو قومونو ذریه او برگ (نسل) پاتی نه شو - او د دنیا له مخ څخه بیخی فنا شول.

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ① فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً ②

او راغی فرعون او هغه چه پخوا له هغه غنی و او (اهل د) کلیو چپه (الته) کمری شویو په گناهونو سره (چه شرک و) نو حکم ونه مانه دوی د رسول د رب د دوی نو (الله) ونيول هغوی په نیولو سختو سره.

تفسیر: یعنی وروسته له عاد او ثمود څخه فرعون ډیری سختی خبری او تکبر او ځانمنی (لوی) کولی او پخوا له هغه څخه نور څو قومونه هم سره له لویو گناهونو تیر شوی دی لکه د نوح قوم او د شعیب قوم او د لوط قوم چه د هغوی کلی سره له کلیوالو د هغو په بل مخ واپړول شول دوی گردو (تولو) د خپلو خپلو پیغمبرانو خبری نه منلی - او د الله تعالیٰ مقابلی ته راوتلی ؤ او د الله تعالیٰ له احکامو څخه ئی غاری غړولی وی په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ له لوری دوی گرد (تول) په لویو آفتونو سره کمر شول او په هسی سختو بلاو کښی اخته شول چه د هغوی ژغورنه (نجات) له هغه غنی مشکله وه. هوا د الله تعالیٰ په مخ کښی د هیچا له لاسه هیڅ شی نه دی پوره.

إِنَّمَا طَغَى الْمَاءُ حَمَلُكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ③ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً ④ وَتَعِيَهَا أَذُنٌ وَّاعِيَةٌ ⑤

بیشکه مونږ هر کله چه طغیان وکړ اوبو راپورته شوی په هر شی باندی پورته کمری وو مونږ تاسی په تلونکی بیري (د نوح) باندی لپاره د دی چه وگرځوو مونږ دا (واقعہ) تاسی ته تذکره پند (په نجات د مؤمنانو او غرق د کافرانو) او په یاد دی ولری (ودی ساتی) دا (نصیحت) غورونه یادوونکی ساتونکی.

تفسیر: یعنی د نوح علیه السلام په زمانه کښی کله چه طوفان راغی نو ښکاره وه چه په هیڅ ډول (طریقه) د هیڅ یو انسان پاتی کیدل او ژغورنه (نجات) له هغه غنی ممکنه نه وه او ځمونږ قدرت او عام انعام - اکرام - او احسان ؤ چه گرد (تول) منکران مو دوب کرل او یواځی نوح علیه السلام او د هغه ملگریو ته مو نجات ورکړ نو ښه په داسی یوه لوی طوفان کښی د هغی وړوکی بیري سلامت پاتی کیدل له توقع او هیلې (امید) غنی لوړ (اوچت) کار نه دی؟ او آیا

هغه ځمونه د قدرت او حکمت یوه علامه او نښه نه ده؟ تر څو هغه ژغورلی (بچ) شوی انسانان د هغه لوی طوفان او د خپلې ژغورنې (نجات) قصی نورو ته وکړی او په دې ډول (طریقه) سره دا پېښه تر آخر پورې د هر سړي په یاد پاتې وي نو دغه خبرې د هغو غوږونو له یاده چه کومه معقوله خبره اوري او پری پوهیږي او په یاد نی ساتي هیڅ کله به نه هیريږي چه په یوه زمانه کښی د الله تعالی له لوري ځمونه پر پلرونو باندې هسی یو لوی احسان شوی دی. او په دې باندې وپوهیږي، لکه چه د دنیا په جگړو او پېښو کښی تل فرمان برداران له نافرمانانو ځنی بیلېږي هم داسی حال به د قیامت په وروونکی (حاقه) کښی هم کیدونکی وي. وروسته له دې نه بیا الله تعالی اجل شانه واعظم برهانه په هم دی لوري خپل کلام منتقل کوی.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ۖ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ۖ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ

بیا کله چه پوکی وشي په صور شپیلی کښی پوکی یو او پورته کړه شي ځمکه او غرونه (له خپلو ځایونو) نو مات به کړل شي دا دواړه (توتی توتی) په ماتولو یوه سره نو په دغه ورځی کښی به واقع شي (هغه) واقع کیدونکی (قیامت)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) له پو کیدلو سره به سم ځمکه او غرونه له خپل اصلی صورت ځنی راووځی او ګرد (ټول) سره وړوکی وړوکی ذری ذری او بڅرکی بڅرکی کیږي نو هم دا د قیامت د قائمیدلو وقت دی.

وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۖ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا

او وبه چوی (خیری به شي) آسمان بیا هغه (آسمان) په دغه ورځ کښی سست ضیف وي او ملائکي پرېښتی به وي په څنډو (غاړو) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی نن ورځ چه آسمان دومره کلک او مضبوط دی چه سره د لکونو کلونو د تیریدلو بیا هم هیڅ یو سوري او کنډو پکښی نه لیده کیږي په هغی ورځی کښی به شلیږي او توتی توتی کیږي به کله چه د هغه د منځنی برخي نریدل شروع کیږي نو پرېښتی به د هغه څنډی (غاړی) ته ځی.

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَنِيَّةٌ ۖ

او پورته به کړی عرش د رب ستا د پاسه د دوی په هغه ورځ کښی اته (پرښتی).

تفسیر: اوس څلورو پرښتو عرش راپورته کړی دی چه د هغه د لویوالي او ارت والی علم یواځی له پاک پروردگار سره دی په هغه ورځ کښی له هغوی سره څلور پرښتی نوری هم ملگری کیږی. په «تفسیر عزیز» کښی د دی عددونو په حکمت او د دی پرښتو پر حقائقو باندی دیر دقیق او بسیط بحثونه شوی دی ښائی چه شائقین به ئی هلته ولولی.

يَوْمَئِذٍ تُعَرِّضُونَ لَاتَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۚ

په دغه ورځ کښی به تاسی حاضر وړاندی کړل شی (الله ته سره د حساب) پته به نه پاتی کیږی له (اعمالو د) تاسی هیڅ یوه پته خبره

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به تاسی د الله تعالی دربار ته راحاضر کړی شی او د هیڅا هیڅ یوه نیکی او بدی به نه پتیبږی او گرد (تول) عام منظر ته به راښکاره کړی شی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَذَا مَا أَرْسَلْتُ وَأُكْتَبِيَهُ ۖ

نو هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عمل نامه د ده په ښی لاس د ده نو وبه وائی (له خوشالی داسی چه) راشی (واخلی) او ولولی تاسی دا غما کتاب عملنامه.

تفسیر: یعنی په هغی ورځی کښی هره اعمالنامه چه په ښی لاس کښی ورکړه شی هغه د نجات او د مقبولیت علامه ده نو هغه له دیری خوښی غنی هر سری ته وربکاروی او وائی به چه راځی غما اعمالنامه ولولی!.

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلِقٌ حِسَابِيهِ ۖ

بیشکه ما یقین کاوه (په دنیا کښی) چه بیشکه زه پیوست کیدونکی یم له حساب خپل سره.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی ئی هسی خیال کاوه چه یوه ورځ به ضرور عَما حساب او کتاب اخیست کیږی نو ځکه زه ویریدم او د خپل ځان سره می محاسبه کوله نن شکر دی چه د هغه په زړه پوری نتیجه وینم چه د خدای په فضل سره عَما حساب بالکل صاف او پاک دی.

فَهَوْنِي عَيْشَةً رَاضِيَةً ۱۳۱ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۱۳۲ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۱۳۳

نو هغه (شخص) دی په عیش ښه کښی (چه دی به پری راضی وی) په جنت عالی لوی اوچت کښی چه میوی به ئی نژدی وی.

تفسیر: چه په ولاړه - ناسته - ملاسته او هر وقت او هر حال کښی په ډیره آسانی سره په لاس راځی او په ښه ډول (طریقه) سره شوکولی کیږی!

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۱۳۴

(ورته ویه ویل شی) خورئ او څښئ په اشتها هضم سره په بدل د هغو عملونو خپلو چه مخکښی لیږلی ؤ (تاسی ای مؤمنانو) په ورځو تیرو شویو د دنیا کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی تاسی خاص د الله تعالی دپاره د خپلو نفسانی خواهشونو مخی مو نیولی وی او د لوړی او تندی ربړونه (تکلیفونه) مو پر ځان اخیستی ؤ نن هیڅ یو رنځ او تکلیف په تاسی باندی نشته. په ښو مزو او اشتها سره هر شی مو چه زړه غواړی خورئ او څښئ ئی! ځکه چه نه مو طبیعت خفه او نه منغض او نه منقبض کیږی او نه د بدهضمی او د بولو او غاښو او د بلی ناروغی اندیښنه له تاسو سره شته او نه مو د دی نعمتونو زوال په تصور کښی راځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ ۱۳۵ فَيَقُولُ يُلَيِّنُنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَّةً ۱۳۶ وَلَمْ أَدْرِمَا حِسَابِيَّةً ۱۳۷ يُلَيِّتُهَا كَانَتْ الْقَاضِيَةَ ۱۳۸ مَا آغْنِي عَنِّي مَالِيَّةً ۱۳۹ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةً ۱۴۰

او هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عملنامه د ده په کین لاس د ده نو ویه وائی (له غمه داسی چه) ای کاشکی نه وی راگری شوی ماته دا کتاب اعمالنامه ځما او نه وم پوه شوی زه چه څه دی حساب ځما. ای کاشکی وی (رومینی مرگ ځما په دنیا کینی) خلاصوونکی (ځما له دوهم حیات) هیڅ دفع ونه کړه له ما ځنی مال ځما بریاد شو له ما ځنی سلطنت حکومت ځما.

تفسیر: یعنی د شا له لوری په کین لاس کینی د هر چا اعمالنامه چه ورکوله کیوی هغه پوهیوی چه په ما باندی کمبختی راغلی ده. نو په دی وقت کینی په ډیر حسرت سره داسی تمنا کوی چه کاشکی ځما دا اعمالنامه نه وی راگری شوی او زه نه خبریدی چه ځما حساب او کتاب څرنګه دی! کاشکی په مړینی می دا قصه پای (آخر) ته رسیدلی وی! او زه د تل دپاره مړ پروت وی! او له مړینی څخه وروسته می بیا دا ژوندون نه په برخه کیدی او که ژوندی کیدم خو بیا زر د مرګی یوه لقمه او نمری کیدلی!! افسوس چه هغه مال - جاه - حکومت او دولت می هیڅ په کار رانغی - او نن می د هغو ګردو (تولو) شیانو هیڅ یو شی په سترګو نه راځی. نه څه دلیل او حجت په لاس لرم او نه څه عذر او معذرت کولی شم.

(نو الله تعالیٰ اجل شانه واعظم برهانه خازنانو د جحیم ته داسی حکم فرمائی چه)

خُذُوهُ فَعَلُوهُ ۝ ثُمَّ الْحَبِيمَ صَلَّوْهُ ۝ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ
ذَرَعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ۝

ونیسی دی! پس په ځنځیر سره وترئ دی! بیا (اور د) د دوزخ ته وغورځوی دی! بیا په یوه ځنځیر کینی چه ګزونه د هغه اويا ګزه وی پس ننه باسی دی (په دوزخ کینی)!.

تفسیر: پریستو ته به حکم کیوی چه هغه ونیسی! او غارګی ئی په غاره کینی ورواچوی! او په اور کینی ئی غوږه کړئ! او په هغه ځنځیر کینی ئی چه اوږد والی ئی اويا ګزه دی وترئ! تر څو د سوځیدلو په وقت کینی هیڅ ونه خوځیدی شی ځکه چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو ځنی سوځیدونکی لږ څه تخفیف حس کولی شی. تنبیه: له ګز ځنی د هغه ځای ګز مراد دی چه د هغه اندازه هم الله تعالیٰ ته معلومه ده.

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ۖ وَلَا يَحِضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمُسْكِينِ ۖ

بیشکه دی و (په دنیا) چه ایمان ئی نه راوړ په الله لوی باندی او تاکید تیزوالی به ئی نه کاوه په طعام دودی ورکولو د مسکینانو محتاجانو باندی.

تفسیر: یعنی چه په دی دنیا کښی اوسیده نه ئی د الله تعالیٰ حق پیژندل او نه ئی د بندگانو د حقوقو ساتنه کوله د فقیرانو او د محتاجانو لاس نیونه او گروپونه (تپوس) چیری حتی نورو ته ئی هم په دی مورد کښی څه تشویق او ترغیب ور نه کړ بیا په الله تعالیٰ باندی همغسې چه بنائی ایمان ئی رانه ووړ نو نجات به چیری وی او کله چه کوم لوی او وړوکی کار د دوی له لاسه ونه ووت نو د دوی د عذاب د تخفیف هم هیڅ یو صورت نه دی پاتی.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هُنَا حَبِيرٌ ۖ

نو نشته ده ته نن ورځ په دی ځای کښی کوم دوست (دافع د عذاب)

تفسیر: یعنی لکه چه هغه الله تعالیٰ ئی خپل دوست نه کړ نو نن به د هغه دوست څوک شی چه د ده حمایت وکړی او دی له عذابه وژغوری (وساتی). یا د مصیبت په وقت کښی تسلی ورکړی.

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ۚ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخِطُؤُنَ ۚ

او نشته هیڅ طعام (چه وئی خوری) مگر خو (د دوزخیانو د زخمونو) له وینو او زوو ځنی چه نه خوری دغه (غسلین) مگر همغه خطا کاران گناهکاران (ئی خوری).

تفسیر: له طعام او خوړو څخه انسان ته قوت رسیږی مگر دوزخیانو ته هیڅ یو داسی مرغوبه خواړه نه وررسیږی چه د هغوی د راحت او د قوت سبب شی. هو! یواځی هغوی ته به د دوزخیانو د زخمونو زوی ورکولی کیږی چه هغه به پرته (علاوه) له هغو گناهکارانو څخه بل څوک نشی خوری او هغه هم د لوړی او تندی له شلته تیروتنلی په دی خیال سره ئی خوری او داسی ئی گنې چه د هغه ځنی هغه ته څه گته وررسیږی وروسته له هغه دا ورښکاریږی چه د هغه خوړلو د لوړی له ربره (تکلیفه) لوی ربر (تکلیف) ورپیښ کړ. (اعافنا الله من سائر انواع العذاب فی الدنيا والآخرة)

فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ^(۳۸) وَمَا لَا تُبْصِرُونَ^(۳۹) إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ^(۴۰)

نو قسم خورم زه په هغو شيانو چه وينئ ئی تاسی او په هغو شيانو چه نه ئی وينئ تاسی بیشکه دا (قرآن) خامخا خبره د رسول مکرم عزتمن ده .

تفسیر: یعنی هر څه چه د جنت او د دوزخ او نورو په نسبت بیان وشو دا کومه شاعری نه ده . او نه د کهنات اتکلونه او چتی (بیکاره) خبری دی . بلکه دا قرآن کریم د الله تعالی کلام دی چه له آسمانه ئی یوه لویه پرېشته حضرت جبریل علیه السلام راوړی . او یو لوی پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ئی اوروی . هغه پرېشته چه دغه قرآن کریم له آسمانه راوړی او دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه هغه قرآن شریف په ځمکه کښی انسانانو ته وررسوی دوی دواړه عزتمن رسولان دی د یوه کرامت خو تاسی پخپلو سترگو سره وينئ او د بل کرامت او لویي د هغه اول کریم د بیان ځنی تاسی ته ثابته شوی ده .

تنبیه: په دنیا کښی دوه راز (قسم) شیان وی یو هغه چه سری ئی په سترگو سره لیدلی شی . بل هغه چه په سترگو سره ئی نشی لیدلی بلکه په عقل او نورو ذرائعو سره د هغه په منلو سره سری مجبورېږی . مثلاً هومره چه مونږ خپلی سترگی ستړی . او ځمکی ته ځان څیر کړو په محسوس ډول (طریقه) سره د هغه په خوځیدلو باندی نه پوهیږو لیکن د حکیمانو د دلائلو او براهینو له اوریدلو څخه مونږ پر شوی د خپلو سترگو په غلطی باندی پوهیږو او د خپل عقل یا د نورو عقلاو د عقل په وسیله د خپلو حواسو دا غلطی اصلاح او تصحیح کوو . خو مشکل دا دی چه له مونږ ځنی د هیچا عقل هم له هسی غلطی او لندوالی ځنی محفوظ نه دی . آخر د هسی غلطی او لندوالی اصلاح تلافی په څه ډول (طریقه) سره وکړه شی؟ بس په گرد (تول) عالم کښی یو د حضرت الهی د وحی قوت دی چه هم پخپله دی له غلطی څخه محفوظ او معصوم دی او هم د نورو گردو (تولو) عقلی قوتونو اصلاح او تکمیل کولی شی . همغسې چه ځمونږ حواس تر یوه حده پوری رسیدلی عاجز پاتی کیږی او له هغه څخه وروسته مو عقل کار ورکوی هم داسی په کوم میدان کښی چه مجرد عقل کار نشی ورکولی یا پکښی وښوئیږی په داسی ځای کښی د عقل لاس نیونه د الهی وحی کوی او لوړ (اوچت) حقائق ورښی . ښائی دلته په ﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ باندی ئی ځکه قسم وریاد کړ یعنی هغه د جنت او دوزخ او د نورو حقائق چه په رومبنی آیت کښی بیان شو که د محسوساتو له دائری څخه د اوچتوالی لامله (له وجی) ستاسو په ککړه کښی ځای ونه نیسی نو په اشیاء کښی د مبصراتو او غیر مبصراتو یا په نورو الفاظو د محسوساتو او غیر محسوساتو له تقسیمه وپوهیږئ چه دا د رسول کریم کلام دی چه د الهی وحی په وسیله د عقل او د حس له دائری څخه اوچت د حقائقو خبر راکوی . کله چه مونږ دیر غیر محسوس بلکه د حس مخالف شیان پخپل عقل یا د نورو په تقلید منو . نو د ځینو نورو لوړو

(اوچتو) اشیاو په منلو کښی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مونږ ته خبر راگری دی شه اشکال وینی؟

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُوْمِنُونَ ۝

او نه ده دا خبره د کوم شاعر بیخی لږ ایمان راوړئ تاسی (بلکه نه مؤمنان کیرئ).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په کلام الله والی باندی کله کله ستاسی په زړونو کښی له یقین ځینی پلوشی راځلیږی مگر ډیر لږ چه د نجات له پاره کافی نه دی. آخر ولی د دی کلام الله په نسبت د شاعری او کاهنی خبری کوئ؟ آیا د واقعی انصاف له مخی دا ویلی شی؟ آیا د دا کوم شاعر کلام کیدی شی؟ او د شعر له قسم څخه دی؟ په شعر کښی د وزن - بحر او نورو شتوالی ضروری دی او په قرآن کښی د هغو شیانو نښه نشته. د شاعرانو خبری زیاتره بی اصله وی او زیاتره مضمونونه ئی یواځی وهمی او خیالی وی او حال دا دی چه په عظیم الشان قرآن کښی ټول ثابته حقایق او محکمه اصول په قطعیتو دلائلو او یقینیو حجتونو سره بیان شوی دی!

وَلَا يَقُولُ كَاهِنٌ قَلِيلًا مَّا تَدْكُرُونَ ۝

او نه ده دا خبره د کاهن (ترویتی لکه چه تاسو گمان کوئ!) لږ پند اخلئ تاسی (بلکه نه ئی آخلئ).

تفسیر: یعنی په پوره فکر سره ئی راملوم کری او ښه چرت (خیال) پکښی ووهئ چه دا د کوم شاعر او کاهن کلام نه دی. کاهنان په عربو کښی همغه خلق ؤ چه له بتانو - پیریانو - او نورو خرافاتو او رذائلو سره ئی تعلقات او مناسبات لرل - دوی خلقو ته د کومی جزوی غیبی خبری په نسبت ځینی مقفا او مسجع خبری اورولی - مگر د پیریانو په کلام کښی معجزی نه وی چه هغه غوندی بل څوک به خبری نشی کری بلکه که کوم جن کوم ترویتی بامیر (کاهن) ته کومه خبره وروښی بل پیری هم همغسی خبری ورښوولی شی او دا کلام یعنی پاک قرآن داسی یوه معجزه ده چه گرد (ټول) جن او انس که سره یو ځای شی د هغه په شان کومه خبره نشی جوړولی. د نورو کاهنانو او ترویتیانو بامبرانو په خبره کښی یواځی د قافیی او د سجمی د رعایت دپاره ډیر الفاظ راوړی چه بالکل بیکاره وی خو په دغه معجز نظام کلام کښی یو حرف او توری یو حرکت هم بیکاره او بی فائدی نه دی. د کاهنانو خبری په څو مبهمو او جزوی او

معمولی خبرو باندی مشتملی وی خو د علومو او حقائقو غنی مطلع کیدل - او په ادیانو - شرائعو - اصولو او قوانینو باندی پوهول او د معاش او معاد دستور او آئین معلومول - او د پرستو او د آسمانونو له پتو خبرو غنی خبر ورکول له هغوی غنی له سره نشی کیدی او حال دا دی چه پاک قرآن له هسی خبرو غنی دک دی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۳﴾

دغه (قرآن) نازل شوی دی له (جانبه د پالونکي) رب د عالمیانو.

تفسیر: ځکه چه د گردی (تولی) دنیا د تربیت دیر اعلیٰ او کلک اصول په دغه عظیم الشان قرآن کښی بیان شوی دی.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ ﴿۳۴﴾ لَّا خَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿۳۵﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿۳۶﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿۳۷﴾

او که له ځانه جوړولی (محمد) مونږ باندی ځینی خبری (چه مونږ ورته نه وی ویلی) نو هر ورو (خامخا) بدل اخیستی به ؤ مونږ له ده په یمین قوت عذاب سخت سره بیا به خامخا پری کړی ؤ مونږ له ده رگ د زړه (او وژلی به می ؤ) پس نه به ؤ هیڅوک له تاسی څخه (یعنی نه یی تاسی) له قتل د (هغه محمد) غنی منع کوونکی (ما لره).

تفسیر: حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله علیه لیکي «یعنی که دروغ پر الله تعالیٰ باندی جوړول نو اول به ئی الله تعالیٰ دښمن کیده او له لاسه به ئی نیوه قاعده ده چه د ورمیر ووځلو په وقت کښی جلادان مقتول له ښی لاس څخه اخلی تر څو له خپل ځای څخه له سره ونه ښوریږی». حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله فرمایلی چه د (تقول) ضمیر د رسول په لوری راجع کیږی. یعنی که رسول بالفرض والتقدير کومه خبره د الله تعالیٰ پر لوری منسوبه کړی یا د هغه په کلام کښی بل شی له خپل لوری گدوی چه الله تعالیٰ نه وی ویلی نو په هغه وقت کښی پر ده باندی عذاب نازل کیږی (العیاذ بالله) ځکه چه د هغه تصدیق او رښتیا والی له بیناتو آیاتو او دلائلو او براهینو په وسیله ظاهر او ښکاره شوی دی. اوس که په داسی خبری باندی سم د لاسه عذاب او سزا ورته کړه شی نو د الله تعالیٰ له وحی غنی به امن پورته کیږی - او هسی یو التباس او اشتباه پکښی لوېږی چه د هغه اصلاح به ناممکنه وی چه دا د حکمت او تشریع غنی منافی دی

په خلاف د دی هغه سری چه د هغه رسالت په بیناتو آیاتونو براهینو سره ثابت شوی نه وی بلکه ښکاره قرائن او علانیه دلائل د هغه د رسالت نفی کړی وی نو د هغه خبری چتی (بیکاره) او خرافاتی دی او هیڅ یو پوه او عاقل هغه د اعتناء وړ (لایق) نه بولی - او نه بحمدالله د الله تعالیٰ په دین کښی له هغه ځنی کوم التباس او اشتباه واقع کیږی او هم د هسی سری تصدیق کیدل د معجزاتو او نورو په وسیله مشکل دی. او ضرور دی چه الله تعالیٰ د هغه دروغجن کولو او رسوا ثابتلو دپاره داسی چاری وړ د مخه کړی چه د ده د رسالت له دعوی کولو څخه مخالفی وی. د هغه مثال داسی وگنئ که باچا کوم سری پر کوم منصب او ماموریت باندي مقرر وی - او سند او فرمان او نور ورکوی - او چیری نی استوی - اوس که له دغه سری ځنی په خدمت کښی کوم خیانت څرگندیږی (ښکاریږی) - یا په باچایی کوم دروغ تری - او بیا دا پری ثابتیږی نو سم د لاسه بلاتوقف هغه پخپل هیډاد (انجام) او سزا رسیږی لیکن که کوم مزدور او معمولی سری تل داسی اپلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی چه د حکومت له خوا ماته داسی فرمان شوی دی یا ماته داسی امر را کړی شوی دی چه دغه او هغه وکړم نو هیڅوک نه د هغه هغو خبرو ته غورږدی او نه ئی څوک له هسی خبرو ځنی خوله نیسی په هر حال په دی آیت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر نبوت باندي استدلال نه دی شوی بلکه دا رابنویلی شوی دی چه دغه قرآن کریم د الله تعالیٰ خالص کلام دی چه په یوه حرف یا یوه توری کښی ئی شک او شبهه نشته او نه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هغه کښی څه زیاتتوالی کولی شی او نه سره د رسالت د دوی په شان هسی گمان کاوه شی چه دوی د کومی خبری نسبت په غلطه سره الله تعالیٰ ته وکړی - د سفر استثنا د توریت په (۱۸) باب (۲۰) فقره کښی ده «که هغه نبی داسی گستاخی وکړی چه هسی کومه خبره ځما په نامه وکړی چه ځما نه وی او نه هغه ته می د هغه د ویلو په نسبت څه امر ورکړی وی او هغه ئی د خپل معبود په نامه مشهوره کړی نو داسی پیغمبر دی وواژه شی». لنډه ئی دا څوک چه پیغمبر وی له هغه ځنی داسی کار کیدل ممکن نه دی د دی آیت نظیر د (البقرة) په سورت د دغه تفسیر کښی یو بل آیت هم شته

﴿ وَلَئِنْ أَتَيْتُمْ أَهْوََاءَ الَّذِينَ جَاءُوكُم مِّنَ الْعِلْمِ مَالَكُم مِّنَ اللَّهِ وَمِنْ وَّالِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴾ آیت ۱۲۰

وَإِنَّهُ لَتَذْكُرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُم مُّكَذِّبِينَ ﴿٣٩﴾

وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٤٠﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا تذکره پند دی ویریدونکیو لره (چه نفع تری اخلی) او بیشکه مونږ ته خامخا معلوم دی دا چه بیشکه ځینی له تاسی څخه دروغ کوونکی دی (قرآن لره). او بیشکه دغه (انکار له قرآن) خامخا سبب

پنیمانی دی پر منکرانو کافرانو باندی (کله چه ووینی ثواب د مصدقینو)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ شخه ویریدونکی د دی خبرو له اوریدلو شخه پند اخلی او د هغو په زړونو کښی چه ویره نه وی هغه ئی دروغ گنی لیکن یو وقت داسی راتلونکی دی چه دا کلام او د هغوی دا دروغ بلل به د سخت حسرت او پنیمانی سبب شی او هلته به ارمان کوی چه ولی مو هسی رښتیا خبره دروغ وبلله چه نن د هغی لامله (له وجی) په دی آفت ککر شوی یو.

وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ۝ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۝

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا (عین) حق یقین (محض او د منلو وړ- قابل) دی. پس تسبیح پاکی ووايه په نامه د رب خپل چه له گردو (تولو) غنی عظیم ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی دا کتاب خو داسی حق او رښتیا دی چه له حده تیر د منلو وړ (لایق) دی او د هغه مضامین له سره تر آخره پوری رښتیا او هیڅ یو شک او شبهه پکښی نشته ښائی چه هر سړی په هغه باندی ایمان راوړی او تل د الله تعالیٰ په عبادت او تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسی.

تمت سورة الحاقة بفضل الله ومنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة المعارج مكية وهي اربع و اربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۰) تسلسلها حسب النزول (۷۹) نزلت بعد سورة «الحاقة».

د «المعارج» سورت مكی دی (۴۴) آیتونه (۲) ركوع لری په نزول كښی (۷۹) او په تلاوت كښی

(۷۰) سورت دی وروسته د «الحاقة» د سورت شخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۝ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ۝

وغوښت غوښتونکی یو عذاب واقع کیدونکی لویدونکی. (منکرانو) کافرانو لره چه نشته هغه ته دفع کوونکی (چه راشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «يعني پیغمبر تاسی ته عذاب غوښتی دی چه هغه هیڅوک له تاسی ځنی نشی لری کولی» یا به غوښتونکی کفار وی چه ویل به یی آخر هغه عذاب ولی ژر نه راځی چه وعده ئی مونږ ته راگری شوی ده؟ ای الها! که د محمد دا وینا په رښتیا وی نو پر مونږ باندی له آسمانه تیږی (گتی) ولی نه ورپیږی؟ دا خبری به ئی د انکار او تمسخر له لاری کولی نو ځکه فرمائی چه عذاب غوښتونکی داسی یو آفت غواړی چه بالیقین پر هغه باندی لویدونکی دی او د هیچا له منع کولو څخه به نه منع کیږی دا د کفارو انتهایی درجه ناپوهی - حماقت او سپین سترگی ده چه د هسی یوه شی مطالبه او غوښتنه کوی.

مِّنَ اللّٰهِ ذِی الْمَعَارِجِ ۝

له طرفه د الله چه څښتن (خاوند) د لویو لوړو (اوچتو) زینو دی (د ملائکو چه آسمانونه دی)

تفسیر: یعنی پرښتی او د مسلمانانو ارواح مگرد (تول) آسمانونه درجه په درجه طی کوی د هغه د قرب دربار ته ورنزدی کیږی. یا د هغه بندگان د هغه حکمونه منی او د زړه له کومی زیار (کوشش) کوی او ځان په ښو اخلاقو او خویونو سره ښائسته کوی او د وصول او د نزدیکت روحانی مرتبی او درجی ته لوړ (اوچت) څیژی او د هغه حضور شرف ته رسیږی. او دا درجی د مسافت او د لریوالی او نژدیوالی له پلوه سره مختلف او متفاوت دی او فرق او توپیر لری ځینی داسی چی په یوه رپه (ثانبه) کښی د هغه د لوړوالی (اوچتوالی) سبب کیدی شی. لکه د اسلام کلمه په ژبه سره ویل. او ځینی داسی دی چه یوه گمری (ساعت) په هغه سره ترقی حاصلیږی لکه اودس او لمونځ کول. او ځینی په پوره یوه ورځ کښی لکه روژه یا په کامله میاشت کښی لکه د رمضان د میاشتی روژه نیول او ځینی په پوره یو کال لکه حج کول. (وعلى هذا القیاس) هم دا راز (قسم) د پرښتو او د ارواحو عروج چه په هر کار باندی مقرر دی وروسته له دی چه له هغه ځنی فراغت ومومی هم مختلف او متفاوت دی او د قدوس الله تعالی تدبیر او انتظام هسک (اوچت) او تیتی بیسماره درجی لری.

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ

چه څیژی ملائکی پرښتی او روح (جبریل) په طرف د هغه (مامور به ځای)

تفسیر: یعنی د پرستی او د خلقو د ارواحو وړاندی والی او حاضری به اجراء کیږی. او دغه وړاندی والی او حاضری به کله اجراء کیږی؟ د دغه سؤال جواب پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۝

په هغه ورځ کېنې چه ده اندازه د هغی پنځوس زره کاله (په نسبت سره کافرانو ته).

تفسیر: د قیامت ورځ د پنځوسو زرو کلونو په میچ ده. یعنی له اولی شپیلی (صور) څخه تر هغه پوری چه جنتیان په جنت کېنې او دوزخیان په دوزخ کېنې ننوځی پنځوس زره کاله تیرېږی - او گردی (تولی) پرستی او د تولو مخلوقاتو ارواحونه په دی تدبیر کېنې د خدمتگار په ډول (طریقه) ملگرتوب کوی. بیا به د دی لوی کار د مدت تر سره کیدلو ځنی وروسته د دوی عروج کیږی.

تنبيه: د نبی کریم په یوه حدیث کېنې راغلی دی «خدائیکو دا دومره لویه ورځ به په ایماندار باندی داسی تیرېږی لکه چه یو فرض لمونځ ئی اداء کړی وی»

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَبِيلًا ۝

نو صبر وکړه (ای محمده!) صبر جمیل نیک (بی له شکوه - شکایت جزع فزع).

تفسیر: یعنی که دا کافران د انکار او تمسخر له لاری شورماشور کوی چه ژر هغه ټاکلی (مقرر) عذاب راوړسېږی! بیا هم تاسی تلوار مه کړئ! بلکه په صبر او استقلال سره اوسئ! مه مو زړه تنگوئ! او نه د پتی (شکایت) الفاظ (توری) بنائی د تاسی له خولی څخه ووځی! دا ستاسی صبر او د دوی تمسخر او ملندی به ضرور خپله اغیزه او اثر رابکاره کړی.

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ۝ وَتَرَاهُ قَرِيبًا ۝

بیشکه دغه (منکران) وینی هغه (عذاب یا قیامت) لری، او مونږ ئی وینو هغه (عذاب یا قیامت) نژدی.

تفسیر: یعنی د دوی په خیال کښی د قیامت راتگ لری ورځی بلکه د دوی په زعم وقوع ئی هم ممکن نه دی او په عقل کښی ئی له سره نه ځائیږی. او مونږ ئی ډیر نژدی گټو او هسی بولی چه اوس راځی!

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْهَيْلِ ۖ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۚ

هغه ورځ (به واقع شی پر منکرانو عذاب) چه وگرځی آسمان په شان د قلعي ژیر وبلې شوی (توری ختی د تیلو) ځینو د (مهل) ترجمه د تیلو په ختو او تلچتو سره کړی ده. او وبه گرځی غرونه په شان د وږی نداف وهلی رنگارنگ

تفسیر: وږی مختلف او راز راز (قسم قسم) رنگونه لری او د دغو غرونو رنگونه هم سره مختلف او راز راز (قسم قسم) دی لکه چه الله تعالی د «فاطر» د سورت په څلورمه رکوع ۲۷ آیت کښی فرمائی ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَاءٌ بَسُودٌ﴾ او د (القارعة) په سورت کښی ئی فرمایلی دی ﴿كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ﴾ یعنی غرونه لکه رنگینی وهلی شوی وږی غونډی به وی دا خوا او هغه خوا به رغری رارغری.

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۚ يُبْصَرُونَ ۖ

او نه به کوی پوښتنه یو دوست له بل دوسته (ځکه چه مشغول به وی په ځان خپل) اگر که په نظر ورځی دوی ته هغوی او ښه به ئی وپیژنی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی گرد (تول) به سره په نظر راځی او دا به ورښکاریږی چه د دوی دوستی چتی (فضول) او بیکاره وه». هر یو به د بل حال او احوال گوری مگر یو له بل سره څه مرسته (مدد) او حمایت نشی کولی او هر یو به پخپل فکر کښی دوب تللی وی.

يَوْمَ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمَئِذٍ بِبَنِيهِ ۚ
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۚ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤَيِّدُ ۚ وَمَنْ فِي
الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُجْزَاهُ ۚ

خوښوی به مجرم گنهگار (کافر) چه فدیہ ورکړی له عذابہ د دغی ورغی په
 ځامنو خپلو سره او ملگری ښځی خپلی سره او ورور خپل سره او خپلوانو
 قبیلو خپلو هغو سره چه ځایونه ئی ورکول دوی ته په دنیا کښی او هغه
 څوک چه په ځمکه کښی دی ټول بیا وژغوری (وساتی) ځان خپل نه ده
 داسی چه آرزو کوی دوی

تفسیر: یعنی غواری به چه گرد (ټول) کور او کهول او خپل که ئی له لاسه پوره وی او په درد
 ئی وځوری له خپله ځانه قربان کړی او پخپله فدیہ کښی ورکړی او خپل ځان وژغوری (وساتی)
 مگر دا به امکان ونه لری او خلاص به نشی له عذابہ ځکه چه:

كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَىٰ ۖ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ۚ

بیشکه دا (اور د دوزخ) لمبی وهونکی دی ویستونکی دی (له کفارو څخه) د
 اینی (یا د پوستکو د لاسو او د پښو د دوی)

تفسیر: یعنی هغه اور به مجرم کله پریردی هغه به ئی پوستکی ویاسی او تر اینی (جگر) پوری
 ئی رسیری او اینه ئی هم تری ویاسی.

تَدْعُوَامِنْ أَدْبَرَ تَوَلَّىٰ ۖ وَجَمَعَ فَأَوْغَىٰ ۚ

رابولی (دا دوزخ) هغه څوک چه شا ئی کړی وی او مخ ئی گرځولی وی (له
 ایمانه). او ټول کړی ئی وی (مال) نو ساتلی ئی وی (د الله حق ئی تری نه
 وی ورکړی).

تفسیر: یعنی د دوزخ له لوری به یو رابځودل او ناری او سوری وی. هومره سری چه په دنیا
 کښی د حق او رښتیا په لوری شا اړولی او د ښو چارو ځنی مخ گرځولی وی او د مالونو او
 شتو په ټولولو او کلکو ساتلو کښی مشغول و هغه گرد (ټول) به د دوزخ په لوری رابځودل
 کیږی. په ځینو آثارو کښی شته چه اول به دوزخ د (قال) په ژبه سره داسی وائی «التي يا
 کافر! التي يا منافق! التي يا جامع المال! - یعنی ماته راشه ای کافره! ماته راشه ای
 منافقه ماته راشه ای مال ټولونکیه!» خو خلق به دی خوا او هغه خوا سره ټبتی. وروسته له دی
 نه به یو لوی ورمیږ لرونکی شی له دوزخه سر راویاسی او تبتیدونکی دوزخیان به پخپل اوږد

شوند سره هسی تولوی او پخپلی گیدی کښی به یی اچوی لکه چه مرغه پخپلی مینوکی سره دانی
تولوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۖ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۝

بیشکه انسان بنی آدم پیدا کړی شوی دی هلوع حارص بی صبره او کله چه
ورسپړی ده ته شر خرابی صبر نه کوی ډیر فریاد کوی او کله چه ورسپړی ده
ته ښیگنی (فایدی) نو بی توفیق کیږی منع کوونکی شی (حق لره)

تفسیر: یعنی په هیڅ لوری پخپلی بهادری - کلکتوب - پوځوالی - قوت او همت نه ورښکاروی.
که فقر - فاقه - ناروغی او سختی پری راشی نو بی صبری ورښکاروی - ویرپړی او ناامیده کیږی
او هسی گنی چه اوس د هغه دپاره هیڅ یوه لاره نه ده پاتی چه په هغی کښی له هغه ریر
(تکلیف) او مصیبت نه ځان وژغوری (وساتی). که مال - شته - دولت روغتیا - عظمت او پت
ور په برخه شی نو د ښیگنی (فایدی) دپاره به هیڅ خپل لاس نه غځوی او د الله تعالی په لاره
کښی هیڅ یو شی په اخلاص او مینۍ سره نه لگوی. هو! هغه سړی له دی وینا ځنی مستثنی
دی چه د هغوی بیان دغه دی چه اوس راځی.

إِلَّا الْمُصْلِينَ ۝ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ۝

مگر (نه دی پیدا کړی شوی هلوع هغه) لمونځ کوونکی چه دوی پر لمانځه
خپل دائم قائم دی او هیڅکله او هیچیری هیڅ یو لمونځ تری نه فوت کیږی.

تفسیر: یعنی د لمانځه ناغه کوونکی نه دی بلکه په مداومت او انتظام او التزام سره ئی کوی. او
د لمانځه په حالت کښی په ډیر سکون او اطمینان سره سم برابر لمونځ کوی او تل لمانځه ته
متوجه وی.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۖ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه په اموالو د هغوی کښی حق برخه معلومه

وی (له زکوٰۃ او صدقات) دپاره د غوښتونکیو (فقیرانو) او محروم (فقیرانو) چه سوال نه کوی.

تفسیر: د (المؤمنون) په سورت کښی د دی تفسیر تیر شوی دی. څمونږ د دغه پښتو «فوائد موضح الفرقان» وگورئ.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾

(او هغه کسان هم هلوع نه دی) چه مصدق باور کوونکی وی په ورځ د انصاف جزاء باندی.

تفسیر: یعنی د هم دی یقین په بناء باندی ښه کارونه کوی چه په هغه ورځ به ئی په کار ورځی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ عَذَابٍ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٣٦﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی له عذابه د رب خپل ویریدونکی وی (اگر که په عبادت کښی ئی دیر کوښښ هم کړی وی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له عذابه ویریدوی او په خرابو کارونو پسې هیڅ نه گرځی. څکه چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَا مُنُّوا ﴿٣٧﴾

بیشکه له عذابه د رب دوی نه دی پر امن کړی شوی (بلکه تل تری ویریدوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب داسی یو شی نه دی چه بنده د هغه له لوری غنی مأمون شی او بی ویری کینی. بالخاصه منکران او مجرمان خو له سره تری په امان نه دی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأُفْوَاجِهِمْ حَفِظُونَ ﴿٣٨﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ

أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ غَيْرُ مُلُونٍ ﴿٣٩﴾

فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدُونَ ﴿٣٥﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی د خپل شهوت د ځایونو ساتونکی دی. مگر په ښځو خپلو باندی او په هغی وینځی خپلی باندی چه ئی مالکان شوی دی ښی لاسونه د دوی نو بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (ځکه چه خپلی ښځی - وینځی پری حلالی دی) نو هغه چه غواړی پرته (علاوه) له دغو (حلالو ښځو او وینځو خپلو) څخه پس هم دوی دی له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی که څوک پرته (علاوه) له خپلی حلالی ښځی یا وینځی ځنی بل کوم ځای د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو هغه د اعتدال د حد او جواز څخه د باندی قدم ېږدی. نو متعه موقته بهیمه او استمناء او نور ناروا ده.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٦﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی امانتونو خپلو لره او وعدو خپلو لره ساتونکی دی (او په سر ئی رسوی)

تفسیر: په دی کښی د الله تعالیٰ او د بندگانو د گردو (تولو) حقوق راغلل. ځکه د سری هومره قوتونه چه شته هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ امانت دی نو ښائی هغه د الله تعالیٰ په راښوولو مواقعو کښی صرف کړی شی او هغه قول او اقرار چه په ازل کښی ترلی دی له هغه ځنی خپله غاړه ونه غړوی!

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٧﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی په شاهی خپلی باندی سم ولاړ وی (نه پتوی او نه تزئید او تنقیص پکښی کوی)

تفسیر: یعنی که ضرورت پېښ شی نو بی له زیادت او لېوالی او لحاظ او رعایت شاهی ورکوی او حقه خبره هیڅ کله نه پتوی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٨﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی پر لمانځه خپل باندی ساتنه کوی (پخپلو وقتونو ئی اداء کوی)

تفسیر: یعنی د لمونځونو د اوقاتو - شرائطو او آدابو ځنی باخبر وی او د هغه صورت او حقیقت د ضائع کیدلو ځنی تل خپل ځان ساتی.
تنبیه: په تکرار د لمانځه کښی بهتری او افضلیت د لمانځه پر نورو عباداتو باندی ثابتیږی «الصلوة عماد الدین».

أُولَئِكَ فِي جَنَّةٍ مُّكْرَمُونَ ﴿۲۵﴾

دغه کسان به (چه موصوف په دغو اتو صفاتو دی) په جنتونو کښی به وی مکرم عزتمن کړی شوی.

تفسیر: یعنی د جنتیانو هم دا اته صفتونه دی چه په لمانځه سره شروع او په لمانځه باندی ختم شوی دی تر څو معلوم شی چه لمونځ د الله تعالیٰ په دربار کښی څومره مهم بالشان او الزم او ضروری عبادت دی. د هر یوه مسلمان په وجود کښی چه دا صفات او ستاینی وی نو په هغه کښی به د «هلوغ» مذمت نه وی بلکه د اوم زده په ځای په هغه کښی به د عزم - همت - قوت او قدرت صفتونه وی.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿۲۶﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِّينَ ﴿۲۷﴾ أَيُطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةً نَّعِيمٍ ﴿۲۸﴾

نو څه شوی دی هغو کسانو لره چه کافران شوی دی چه طرف ستا نه راځفاستونکي دی. له ښی لوری څخه او له کین لوری څخه ناست دلی دلی (حلقه وهونکي) آیا طمع کوی هر سری له دوی ځنی چه داخل به کړی شی په جنت د نعمتونو کښی نه ده داسی (چه دوی طمع کوی د دخول د جنت).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم د تلاوت او د جنت د ذکر له اوریدلو څخه وروسته کافران دلی سره جوړوی او ستاسی په لوری په گده سره راځی - خاندی - ملندی وهی - اپلتی وائی مسخری کوی.
آیا سره له هسی چارو به دوی داسی طمع او هیله (امید) لری چه د جنت په یاغونو کښی به

سره له مؤمنانو ننوځی؟ لکه چه هغوی به ویل که مونږ ته د الله تعالی په لوری د ورنگ اتفاق ولوبږی نو مونږ به هم برابر جنت ته ځو او هلته به مونږ خورا (دیر) بهتری او لوړی (اوچتی) مرتبی ته رسیږو. داسی به هیڅ ونشی او د هغه عادل او حکیم الله تعالی په مخ کښی هیچیری داسی چاری کیدونکی نه دی بلکه هغه تل له هر چا سره د هغه له چارو سره سمه معامله کوی. تنبیه: ابن کثیر رحمه الله علیه د دی آیتونو مطلب داسی اخیستی دی یعنی ستاسی په لوری دا منکرین ولی په دیره جلدی او تلوار سره درځغلی او مندی وهی او ښی او کینی خوا ته دلی دلی پندیري! یعنی د پاک قرآن له اوریدلو ځنی ولی دومره تور خوری او بد وړی او لری تښتی؟ نو آیا سره له دی وحشت او نفرت دوی داسی توقع او هیله (امید) هم لری چه له دوی څخه به هر یو سری بی له اندیښنی جنت ته ننوځی؟ هرگز داسی نه ده (هذا کما قال الله تعالی ﴿فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنَفِرَةٌ تَفَرَّتْ مِنْ قَبْرِهِ﴾ د «المدثر» دوهمه رکوع.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له هغی (نطفی) څخه چه پری پوهیږی دوی (چه ضعیفه او حقیره ده).

تفسیر: یعنی د خاوری غوندی یوه حقیر شی یا له منی غوندی یو ناولی شی ځنی پیدا شوی هغه چیری د جنت وړ (لایق) وی تر څو چه په ایمان او وحدت سره خپل ځان پاک نه کړی. او په رښتیا سره معظم او مکرم نه شی. او امکان لری چه ﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ﴾ اشاره د ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلُقٌ هَلُوءٌ﴾ په لوری وی چه څو آیه پخوا له دی څخه تیر شوی دی یعنی هغه خو پیدا شوی دی په داسی صفتونو سره ولی دی خپل ځان د ﴿إِلَّا الْمُضِلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ قَائِمُونَ﴾ په استثنا کښی نه دی داخل کړی نو بیا د جنت مستحق څرنګه کیدی شی؟ په دی تقدیر سره د ﴿مِمَّا يَعْلَمُونَ﴾ ترکیب به د ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ له قبیلی څخه وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغْرِبِ

نو قسم خورم په رب (مالک) د مشرقونو او (په رب مالک د) مغربونو

تفسیر: لمر سپوږمی او نور ستوری هره ورځ له یوه نوی ځایه راڅرګندیږی او په یو نوی ځای راپتیری نو د دی نقطو په اعتبار ئی مشارق او مغارب ورته وویل ځما مرحوم پلار الحاج مولوی احمد علی الکشککی د «مشارق» او «مغارب» مدلول او مال په سفلیاتو کښی مشرقی او مغربی

غمکی راز راز (قسم قسم) خلق او هستیدونکی او موجودات او په علویاتو کښی لمر سپوږمی ستوری او نور موجودات راښوولی دی. برهان الدین کشککی.

إِنَّا الْقَادِرُونَ عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٣١﴾

بیشکه مونږ خامخا قادر یو په دی باندی چه بدل راوړو خیر ډیر غوره له دوی څخه او نه یو مونږ عاجز کړی شوی (له ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی کله چه د هغوی په ځای له هغوی ځنی ښه سړی راوستلی شو نو پخپله دوی ولی نشو ژوندی کولی؟ یا د (خیراً منهم) څخه د دوی دوهم ځلی ژوندی کول وی. ځکه که عذاب وی یا ثواب دوهم ژوندون به له دی ژوند څخه په هر حال اکمل وی. یا دا مطلب - پریږدئ چه دا د مکي کافران خندا او مسخري وکړی او ملندی ووهی مونږ به د اسلام د خدمت دپاره له دوی ځنی غوره قوم راوړو لکه چه د قریشو په ځای ئی د مدیني انصار ودرول او مکه والان بیا د هغوی د واک (اختیار) ځنی بهر ونه وتی شو او په پای (آخر) کښی ئی د خپلو شرارتونو خوند وڅکو.

تنبيه: د مشارق او د مغارب قسم ئی ښائی د دی دپاره یاد کړی وی چه هغه الله چه هره ورځ مشرق او مغرب بدلوی نو آیا هغه ته ستاسی بدلول کوم سخت او مشکل کار دی؟

فَذَرُهُمْ يُخَاصُّوْا وَيَلْعَبُوْا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُوْنَ ﴿٣٢﴾

نو پریږده دوی (ای محمده!) چه ننوځی مشغولیری په باطلو کښی او لوبی کوی په دنیا کښی تر هغه پوری چه پیوست شی دوی له هغی ورځی خپلی سره چه وعده ئی کړی شوی ده له دوی سره (چه بدر یا قیامت دی)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو څند (ایسارثیا) دی بیا به د هغوی سزا یقینی وی. (هذا کان قبل الامر بالقتال)

يَوْمَ يُخْرِجُونَ مِنَ الْجِبَاتِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٣٣﴾

هغه ورځ چه بهر راويستل شی دوی له قبرونو څخه چه غفلیدونکی به وی لکه چه دوی په طرف د نښو چابک غفلی.

تفسیر: یعنی څرنگه چه څوک د کومی خاصی نښی او علامی په لوری په مندو سره غفلی او یو له بله غواری چه ژر ورسیدی. یا به «نصب» له هغو بتانو څخه مراد وی چه د کعبی په شاوخوا کښی درولی شوی و چه کافرانو دغو بتانو ته هم په ډیر شوق او عقیده سره تلل او وردانگل.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٣٤﴾

حال دا چه ذلیلی خواری به وی سترگی د دوی چه پت کړی به وی دوی لره ذلت خواری دا ورځ ده (هغه د قیامت) چه و دوی چه وعده ورسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تمت سورة المعارج بفضل الله ومنه وكرمه

سورة نوح مكية وهي ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۱) تسلسلها حسب النزول (۷۱) نزلت بعد سورة النحل .

د «نوح» سورت مکی دی (۲۸) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۱) او په نزول کښی هم (۷۱) سورت دی وروسته د «النحل» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

بیشکه مونږ لېږلی وو مونږ نوح طرف د قوم د ده ته په دی سره چه ووېروه
ته قوم خپل پخوا له هغه ځنی چه راشی دوی ته عذاب دردناک (په دنیا او
عقبا کښی که ایمان رانه وړی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی چه په دنیا کښی د خپل کفر او شرارت لامله (له وجی) له یو لوی
طوفان سره مقابل او په آخرت کښی د دوزخ له عذاب سره مخامخ شی ښائی چه مؤمنان شی.

قَالَ يَقَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ۚ إِنَّ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا ۝۳

وویل (نوح) ای قومه ځما بیشکه زه تاسی ته ویروونکی ښکاره یم (په دی
سره چه وایم تاسی ته) چه بندگی کوئ تاسی الله ته او وویریرئ له الله ځنی
او ومنئ تاسی ځما خبری (په شرعیه ؤ امورو کښی)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه وویریرئ! او کفر او معصیت پریردئ! او د اطاعت او عبادت لاری
خپلو ځانونو ته غوره کړئ!

يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ

چه وښی (الله) تاسی ته (تول یا ځینی) گناهونه ستاسی (چه حقوق الله دی)
او وروستی به کړی (الله) تاسی (بی له عذابه) تر نیتی په نامه کړی شوی
پوری (چه نیته د موت ده).

تفسیر: یعنی که ایمان مو راوړو نو پخوا له ایمانه هغه حقونه چه تاسو تلف کړی دی هغه به
دروښلی شی او د کفر او شرارت لامله (له وجی) د کوم عذاب راتلل چه مقدر ؤ هغه به د ایمان
راوړلو ځنی وروسته نه راځی. بلکه تاسی ته مهلت درکاوه شی چه خپل طبیعی عمر سر ته ورسوئ
او د نورو ساکینانو (جاندارو) د موت او د حیات له عمومی قانون سره سم په مقرر شوی وقت
کښی پر تاسی باندی مرگ راځی ځکه چی له مرگ ځنی په هیڅ ډول (طریقه) هیچا ته چاره
نشته دغه په هغه تقدیر چه «من» زانده ومنلی شی او که «من» تبعیضیه وویلی شی لکه چه مونږ
په ترجمه کښی آخیستی دی نو حقوق الله به تری مراداوه شی.

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ

بیشکه چه اجل نیته د الله (لپاره د عذابولو د تاسی که ایمان را نه وړئ) کله چه راشی نه وروستی کیږی.

تفسیر: یعنی د ایمان د نه راوړلو په صورت کښی د هغه عذاب وعده چه شوی ده که هغه پر سر باندی ودریږی نو څوک ئی مخه نشی نیولی او نه د یوی شیبی دپاره وړاندی وروسته کیږی. یا دا مطلب چه مرگ پخپله مقرر وده باندی راتلونکی دی او په هغه کښی هیڅ تاخیر نشی پېښیدلی والظاهر هوالاول. حضرت شاه صاحب د دی آیتونو تقریر په بل ډول (طریقه) کوی. «یعنی بندگی وکړئ! تر څو د انسان نوع په دنیا کښی تر قیامت پوری پاتی شی. او حال دا دی چه د قیامت په راتگ کښی هم هیڅ څنډ (ایسارتیا) نشته. که گرد (تول) سره یو ځای شی او د الله تعالیٰ بندگی پرېږدی نو گرد (تول) به سره یو ځای مړه کیږی! طوفان هم داسی راغلی ؤ چه په هغه کښی گرد (تول) سره دوب شول او یو کافر انسان هم ژوندی پاتی نشو او یواځی د حضرت نوح علیه السلام بندگی د بنی نوع انسان د ژغورنی (نجات) سبب وگرځیده.

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

که چیری یی تاسی چه پوهیږئ.

تفسیر: یعنی که تاسی پوه لرئ نو دا گردی (تولی) خبری د پوهیدلو او د عمل کولو وړ (لایق) دی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۖ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ۖ

وویل (نوح) ای ربه ځما بیشکه ما ومی باله قوم خپل (توحید ته) شپه او ورځ (تل) نو زیات نه کړ دوی ته دعوت بلنی ځما مگر تېښته (له ایمان او اطاعت څخه)

تفسیر: یعنی حضرت نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری دوی وپوهول کله چه د امید هیڅ یوه هیله ورته پاتی نشوه نو مایوس او خفه شو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض وکړ چه ای الله! ما له خپل لوری د دعوت او تبلیغ حق ادا کړ او یوه شېبه می هم څه معطلی او دیل نه دی کړی د ورځی په رڼا (رڼرا) او د شپو په تیارو کښی می تل تر تله ستا په لوری بلنه کړی

ده مگر نتیجه داسی شوه چه هر شو هر خومره می دوی ستا په لوری وبلل دوی هومره له تا
 خخه لری شول. او هومره چه غما د لوری د هغوی په نسبت د شفقت او لورینی (مهربانی) اظهار
 وشو زیات له هغه خخه د دوی له خوا د نفرت او عداوت معامله راسره وشوه.

وَإِنِّي كَلِمَادَعْوَتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ

او بیشکه زه هر کله چه ویولم دوی (وحدت او طاعت ته) د دی دپاره چه
 وېښی ته دوی نو ننباسی دوی گوتی خپلی په غوړونو خپلو کښی (چه غما
 دعوت وا نه وری)

تفسیر: ځکه چه هغوی غما د خبرو اوریدل نه غواړی. او دا ئی پر ځان اخیستی ده چه دا غږ
 خامخا د هغوی غوړونو ته ونه رسیږی.

وَأَسْتَعْشُوا مَوَازِيَهُمْ

او چاپیر کړی نغښتلی ئی ؤ ځانونه خپل په جامو خپلو (لپاره د دی چه ما
 ونه وېښی)

تفسیر: تر څو هغوی غما او زه د هغوی صورت ونه گورم که کوم وقت په گوتو سره هغوی
 غوړونه په ښه ډول (طریقه) بند نشی لږ زړوکی هم په هغو کښی مندی او غواړی چه هیڅ یوه
 خبره په هیڅ یوه ډول (طریقه) او عنوان د هغوی په غوړونو کښی ور نه ننوځی.

وَأَصْرُوا وَأَسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا

او همیشه والی کوی (په کفر خپل) او سرکشی کوی (له متابعته غما)
 سرکشی کول.

تفسیر: یعنی په هیڅ ډول (طریقه) هغوی له خپلی طریقې خخه مخ اړوونکی نه دی او د هغوی
 غرور دوی ته اجازه نه ورکوی چه غما د اسلامی دعوت خبرو ته غور کیږدی.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا ۝۸

بیا بیشکه ما وبلل دوی په ښکاره (بلنه سره).

تفسیر: یعنی د هغوی په مرکو او جرگو کښی می ویناوی وکړی. او په مجلسونو کښی می هم دوی په ښه شان سره وپوهول.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝۹

بیا بیشکه ما ښکاره وینا وکړه دوی ته او په پټه می وینا وکړه دوی ته.

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) له جرگو او مجامعو څخه می هم گوښی (بیل) له هغوی سره خبری وکړی او صافی می هم هغوی ته وویلې او په اشارو او کنایاتو می هم وپوهول. په لوړ (اوچت) غږ می هم وینا وکړه او په ورو می هم وویل. لنډه ئی دا چه د پند هیڅ یو عنوان او هیڅ یو رنگ می هم پری نشود.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝۱۰

نو ومی ویل دوی ته بښنه وغواړئ له ربه خپله (له شرکه) بیشکه هغه (الله) دی ډیر بښونکی (توبه کوونکیو لره هر کله چه توبه وباسی).

تفسیر: یعنی سره له سلهاو کلونو له پوهولو څخه چه په تاسی باندی ئی څه اثر ونه کړ که اوس ځما دا خبری ومنئ او د خپل حقیقی مالک په لوری مو سرونه تبت کړئ او له هغه ځنی د خپلو تیروتو او خطاؤ بښنه وغواړئ نو ستاسی هغه پخوانی گناهونه او قصور بښل کیږی ځکه چه الله تعالی لوی بښونکی دی او ستاسی هغه گرد (تول) پخوانی گناهونه به درمعافوی.

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝۱۱ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ
وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝۱۲

راو به لیبری باران پر تاسی باندی دیر اوریدونکی (باران) او در دیروی کومک به کوی له تاسی سره په مالونو او خامنو سره او وبه گرځوی تاسی ته باغونه او وبه گرځوی تاسی ته ویالی.

تفسیر: یعنی د ایمان او استغفار په برکت به هغه قحط او سوکړه چه له څو کلونو راهیسی په هغه کښی اخته یی لری کیږی - او الله تعالی دیری ښی وریدونکی ورپځی درلیږی چه د هغه د وریدو لامله (له وجی) به مو کښتونه (فصلونه) او باغونه پنیږی (اوبه کیږی) میوی او غلی دیریږی - بودگان (څاروی) او نور ساکینان (جاندار) به څریږی - شودی او غوړی به دیریږی او هغه ښځی چه د کفر او معصیت له سببه اوس شندی شوی دی هلکان به وځیږی. لنده ئی دا چه د دنیا د عیش او نشاط سره د آخرت لوئی درجی هم مومی.

تنبیه: ځمونږ حضرت امام ابوحنیفه الکابلی ثم الکوفی رحمه الله علیه د دی آیت څخه دا نتیجه اخیستی ده چه «استسقاء» روحاً او په اصل حقیقت کښی استغفار او انابت دی او لمونځ د انابت او د استغفار یو ښه صورت دی چه له صحیحو سنتو څخه ثابت شوی دی.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۝۱۳

څه شوی دی په تاسی باندی چه امید هیله (ارزو) نه لری له الله څخه د وقار لوئی عزت.

تفسیر: یعنی د الله تعالی له لوئی ځنی ښائی هیله (امید) وکړه شی که تاسی د هغه امر ومنئ نو تاسی ته به لوئی - عزت او وقار دروښی. یا دا مطلب چه تاسی د الله تعالی په لوئی باندی ولی اعتقاد نه لری؟ او د هغه د عظمت او جلال ځنی ولی نه ویریږی؟

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ۝۱۴

او (حال دا دی چه) په تحقیق پیدا کړی ئی یی تاسی راز راز (قسم قسم).

تفسیر: یعنی د مور په ګیده کښی مو ډول ډول (قسم قسم) رنگونه بدل کړل او د اصلی مادی څخه اخیستی تر مړینی پوری سری په راز راز (قسم قسم) ښو (صورتونو) او رنگارنگ اشکالو اوږی راوړی! او له دیرو اطوارو ادوارو سره مخامخ کیږی.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۚ
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ۚ

آیا نه گورئ تاسی خرنکه پیدا کری دی الله اووه آسمانونه لاندی باندی
(یعنی یو د بل د پاسه) او گرځولی ئی ده سپورمی په دی آسمانونو کښی
رنا (رنرا) روښانه او گرځولی ئی دی لمر دیوه بله روښانه.

تفسیر: د لمر رنا (رنرا) ته چه تیزه او توده وی او د راتگ په سبب ئی د شپې تیاره ورکیری
ښائی ځکه ئی په بله دیوه سره مشابهه او ورته کړه - او د سپورمی رنا (رنرا) ته ښائی ځکه په
رنا (رنرا) سره تعبیر وفرمایه چه د هغه روښانی دیوی د نور اغیزه (اثر) او انتشارات وگڼل شی
چه د قمر د جرم په واسطه سره او تته سرد - کم نور کیږی والله اعلم.

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۚ

او الله زرغون پیدا کری یی تاسی (یعنی پیدا کری ئی دی پلار ستاسی) له
ځمکی ځنی زرغونیده پیدا کیده.

تفسیر: یعنی له ځمکی څخه ئی په ډیر پوخوالی سره پیدا کړ. اول ئی ځمونږ پلار حضرت آدم
علیه السلام له خاوری څخه پیدا کړ. بیا ئی نطفه چه له هغه څخه وورکی پیدا کیږی او د غذا
او د خوړو خلاصه او جوهر دی او د ځمکی له عناصرو ځنی پیدا کیږی.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۚ

بیا به ننباسی تاسی (پس له مرگه) په هغی (ځمکی) کښی بیا به راوباسی
تاسی (له قبورو څخه عندالبعث) رایستل

تفسیر: یعنی وروسته له مړینی څخه بیا له خاوری سره گډیږی. بیا د قیامت په ورځ له هغه ځنی
راخیژی.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۚ لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۚ

او الله گرځولی ده تاسی ته ځمکه غوړولی فرش تر څو چه لار شی تاسی له دغی (ځمکی) نه پر لارو لویو ارتو باندی.

تفسیر: یعنی پر هغه باندی کینی - گرځی - لاندی - باندی ورشی او اوده شی په هر لوری ئی ارتی لاری درایستلی دی. که یو سری وغوړی او لارم وسائل ورسره وی نو په ټوله ځمکه باندی چورلیدی شی او د لاری د نشتوالی لامله (له وجی) به هیڅ یو مشکلات نه ورپېښیږی.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مِنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ
وَوَلَدُهُ الْاِخْسَارُ ﴿٧١﴾

وویل نوح ای ربه ځما بیشکه دوی نافرمانی وکړه له ما څخه او متابعت ئی وکړ د هغه چا چه نه ئی دی زیات کړی ده ته مال د ده او اولاد د ده (په هیڅ بابت کښی) پرته (علاوه) له زیانکاری گمراهی.

تفسیر: یعنی د خپلو مشرانو خبری ئی واوریدی چه د هغوی په مال او اولاد کښی هیڅ یو ښه والی او بهتری نشته. بلکه دوی پر هغوی باندی ورغوند شول او د هم دی لامله (له وجی) هم مشران له دین ځنی بی برخی شول او هم ئی د ډیر تمرد او تجبر په سبب کشران محروم کړل.

وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا كَبَارًا ﴿٧٢﴾

او مکر وکر دغو (رؤساؤ د دوی) مکر ډیر لوی.

تفسیر: یعنی گرد ئی وپوهول چه د هغه خبره ونه منی او راز راز (قسم قسم) تکلیفونه ور ورسوی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ

او وویل (مشرانو کشرانو ته) چه مه پریردی تاسی (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په عبادت او حمایت باندی ټینګ اوسی! او د نوح په لمسون

باندی مه غولیدئ! وایه شی چه تر سلهاؤ کلونو پوری هر یوه خپلو غامنو لمسیو او کروسو ته ئی وصیت کاؤ چه بنائی هیخوک د دی سپین پیری نوح خبری وا نه ورئ! او پام کوئ چه تیر مو نه باسی او پخپل آبائی دین باندی ټینگ اوسئ! چه له هغه څخه مو ونه ښویئ!

وَلَا تَذَرْنِ وَدًّا وَلَا سَوَاعَا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا

او مه پریردئ (عبادت د هغه بت چه) ود (نومیږی) او مه (پریردئ عبادت د هغه بت چه) سواع (نومیږی) او مه (پریردئ تاسی عبادت د هغو بتانو چه) یغوث او یعوق او نسر (نومیږی).

تفسیر: دا د هغو بتانو نومونه دی چه د هر مطلب دپاره ئی یو بیل بت جوړ کړی و. هم دا بتان بیا په عربو کښی جوړ شول او په هندوستان کښی هم داسی بتان د «بشنو» - «برهما» - «اندر» - «شپو» - «هنومان» او په نورو نومونو مشهور دی چه د هغوی مفصل تحقیق حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله په «تفسیر عزیز» کښی کړی دی په غځینو نورو روایتونو کښی راغلی دی چه په پخوانیو زمانو کښی غځینی لویان هسی تیر شوی ؤ چه خلقو له هغوی سره ډیره مینه درلوده (لرله) کله چه هغوی مړه شول نو د شیطان په لمسولو او غولولو خلقو د هغوی تصویرونه د یادولو په ډول (طریقه) ودرول بیا ئی د هغوی په تعظیم باندی شروع وکړه ورو ورو ئی د هغوی په بندگی باندی شروع وکړه (العیاذ بالله)

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا

او په تحقیق گمراه کړی دی (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډیر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه غما) ظالمانو بی انصافانو لره مگر خو گمراهی هلاک عذاب.

تفسیر: حضرت شاه عبد القادر رحمه الله علیه لیکي یعنی سرگردانه گرځی یو سم تدبیر د دوی له لاسو نه دی پوره. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله علیه لیکي چه «د استدراج په توگه (طور) هم هغوی له معرفت سره مه آشنا کوه!» او عامو مفسرینو ظاهری معنی اخیستی ده یعنی ای اله! د دی ظالمانو گمراهی لا پسی ورزیاته کړه تر څو ئی د شقاوت کندول ژر ډک او ستا د عذاب مورد وگرځی. مفسرین لیکي چه نوح علیه السلام دا ښیرا هلته وفرمایله چه د هغوی له هدایت غځنی بیخی بی هیلې او ناامیده شو. که دا مایوسی د زر کلنی تجربو په بناء ده یا د حق تعالی په ارشاد دوی ته ورښکاره شوی ده لکه چه د «هود» د سورت په څلورمه رکوع غمونږ دغه

تفسیر کنی راغلی دی. ﴿ اِنَّ لَّنْ لَّيُؤْمِنَنَّ مِنْ قَوْمِكَ اِلَآءَ مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾
 په هر حال د داسی مایوسی په وقت کنی د قهر او غضب لامله (له وجی) هسی بنیرا
 کول مستبعد نه دی. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله لیکي «کله چه د کوم سړی یا جماعت د
 سمی لاری له راتللو ځنی بیخی بی هیلی توب (ناامیدی) او مایوسی ولیده شی او پیغمبر د
 هغوی د استعداد په پوره ډول (طریقه) سره تحقیق وکړی او ځان پری په ښه شان سره خبر کړی
 - او بیا وربکاره شی چه خیر د نفوذ گنجائش په هغوی کنی مطلق نشته. بلکه د هغه وجود
 لکه یو فاسده عضو داسی دی چه په یقین سره نور اعضاء هم فاسد، مسموم او خرابوی نو په
 داسی وقت کنی د هغه د پری کولو او د هستی د صفحی ځنی د محو کولو ځنی سوا بل کوم
 علاج نه لیدل کیږی. که د قتال حکم وی نو د قتال په وسیله دی هغوی فناء کړل شی او د دوی
 قوت دی مات کړ شی تر څو د هغه بد اثر متعدی نشی او نورو ته سرایت ونه کړی. که نه
 وروستنی صورت ئی هم دا دی چه له الله تعالیٰ څخه داسی غوښتنه وکړه شی چه د هغه وجود له
 دنیا څخه واخله او د هغه د وژونکیو جراثیمو ځنی نور وساته! چه لکه پخپله پاک قرآن فرمائی
 ﴿ اِنَّكَ اِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ ﴾ الآية - په هر حال د نوح علیه السلام دا بنیرا او د موسی
 علیه السلام هغه بنیرا چه د یونس علیه السلام په سورت کنی تیره شوه له هم دی قبیلی څخه
 ده. والله اعلم.

مِمَّا خَطِيئَتُهُمْ اُغْرَقُوا فَاَدْخَلُوا نَارًا

په سبب د گناهونو خپلو سره ډوب کړل شول (په دنیا کنی په ډیرو دریابی
 اوبو کنی) نو داخل به کړل شی (آخری) اور ته .

تفسیر: یعنی څپان (طوفان) راغی او په ښکاره ډول (طریقه) د لوی بحر په اوبو کنی ډوب
 شول خو په رښتیا سره د برزخ عذابونو ته ورسیدل چه ورپسې متصل د آخرت اور هم هغوی ته
 تیار دی.

فَلَمْ يَجِدْ وَالْهَمُّ مِنْ دُونِ اللَّهِ اَنْصَارًا ۝

بیا نه موندل دوی د خپلو ځانونو لپاره پرته (علاوه) له الله مددگاران (چه
 له عذاب څخه ئی خلاص کړی).

تفسیر: یعنی هغه بتان ود - سواع - یغوث او نور د دوی د دی اړتوب (مجبوری) په وقت کنی
 هیڅ په کار ورنغلل او نه ئی مرسته (مدد) له هغوی سره وکړه او هم داسی بی له پوښتنی او بی

له پالنی په بد وضعیت سره مړه شول او د خولی خبره ئی په خوله او د زړه خبره ئی په زړه کښی پاتی شوه .

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ۝ إِنَّكَ
إِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ۝

او وویل نوح ای ربه غما مه پرېږده ! پر غمکه باندی له کافرانو څخه هیڅ اوسیدونکی (یا گرهیدونکی او ټول هلاک کړه) بیشکه ته که چیری پرېږدی ته دوی نو گمراهان به کړی دوی (مؤمنان) بندگان ستا او نه غیروی دوی مگر خو فاجر بیباکه ناشکره بدکاره له حقه منکره .

تفسیر: یعنی یو کافر هم ژوندی مه پرېږده ! ځکه چه له دوی غنی هیڅ یو کافر د دی خبری لایق او وړ (قابل) نه دی چه ژوندی پریشود شی. که له دوی غنی کوم یو ژوندی پاتی شی نو غما تجربه دا رانیسی چه د هغه له نطفی څخه به هم بی‌حیا بیباک د حق منکر او بی شرم او ناشکره غوغات (ذریه) پیدا کیږی او تر هغه پوری چه له دوی غنی یو سړی هم پاتی وی نور خلق نه پرېږدی چه په سمه لاره راشی او گرد (ټول) به سره گمراهان کړی.

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا
وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۝

ای ربه غما وښه ما او مور پلار غما او هغه څوک چه ننوځی کور بیږی مسجد غما ته حال دا چه ایمان لرونکی وی او (وښه) گرد (ټول) ایمان لرونکی نارینه او گردی (ټولی) ایمان لرونکی ښځی .

تفسیر: یعنی که سم غما د مرتبی سره له ما نه کوم تقصیر شوی وی هغه پخپل فضل او کرم سره راوښه ! او غما د مور او پلار او هغه ایمانداران چه غما په کور یا بیږی - یا مسجد کښی دی د هغوی گردی (ټولی) خطاوی ورمعاف کړه ! بلکه تر قیامت پوری هرڅومره نارینه او ښځی چه د ایمان په شرف رسیدلی وی هغوی گرد (ټول) وښه ! ای اله ! د نوح علیه السلام د دعا په برکت دا عاصی او خاطی بنده هم پخپل رحمت او کرم سره وښی ! او بی له دنیوی او آخروی

تعذيب ئی د خپلی رضاء او کرامت محل ور په برخه کړی! «انک سمیع قریب مجیب الدعوات» .

وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ۝

او مه زیاتوه (ای غما پروردگاره) ظالمانو (کافرانو) لره مگر خو بربادی هلاک (لکه چه هغوی هلاک شول).

تمت سورة نوح بفضل الله وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الجن مكية وهى ثمان وعشرون آية و فيها ركوعان رقمها (٧٢) تسلسلها حسب النزول (٤٠) نزلت بعد سورة «الاعراف».

د «الجن» سورت مكى دى (٢٨) آيت (٢) ركوع لرى په تلاوت كښى (٧٢) او په نزول كښى (٤٠)

سورت دى وروسته د «الاعراف» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ

ووايه (ای محمده دوى ته) وحى راغلى ماته چه بيشكه شان دا چه واوریده (قرأت غما) يوه ټولى له پيريانو نه.

تفسير: د جناتو او د پيريانو په وجود او حقيقت باندې حضرت شاه عبدالعزيز رحمة الله عليه پخپل تفسير كښى په هم دى سورت كښى يو مبسوط او مفصل بحث كړى دى. او په عربى ژبه كښى يو كتاب دى چه «آكام المرجان فى احكام الجن» نومېږي په دى كتاب كښى هم په دى موضوع باندې نهايت جامع خبرى شوى دى كه د چا مينه وي هغه دى وگورى. دلته د داسې خبرى د ليكلو غاى نشته.

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۖ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝

نو وویل (دوی نورو قومونو خپلو ته کله چه بیرته ورغلل چه) بیشکه مونږ وامو وریدو یو قرآن عجیب (په فصاحت او بلاغت سره) چه هدایت کوی لاره ښیې رشد (ایمان او حق) ته نو ایمان راوړ مونږ پر هغه (قرآن) او هرگز به شریک نه کړو (پس له دی ورځی) له رب خپل سره بل هیڅوک.

تفسیر: د «احقاف» په سورت کښی تیر شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د سهار په لمانځه کښی قرآن کریم لوست چه یوه ډله پیریان له هغه ځایه تیریدل - کله چه د قرآن مجید غږ ئی واورید - تول په هغه باندی مین او د زړه له کومی مسلمانان شول - بیا خپلو تېرو ته بیرته لاړل - او دا گردی (تولی) خبری ئی هلته وویلی چه مونږ داسی یو کلام واورید چه پخپل فصاحت ، بلاغت - حسن الاسلوب - قوت تأثیر - خور والی - موعظت - علومو او مضامینو او پندونو په اعتبار ډیر عجیب او غریب دی. د معرفت ربانی او رشد دنیوی او فلاح آخروی په لوری لار ښیې - او د خیر د طالب لاس اخلی - او د نیکی او د تقوی په خوا ئی بیائی - نو ځکه په مجرد د آوریډلو بلاتوقف پر هغه مو یقین وکړ. او هیڅ یو شک او شبهه ځمونږ په زړونو کښی پاتی نشوه چه داسی خبری پرته (علاوه) د الله تعالی د بل چا نه دی. اوس مونږ سم د هغه له تعلیم او هدایت سره عهد کوو چه وروسته له دی نه مونږ هیڅ یو شی د الله شریک نه گڼو. د دوی دا تولی خبری د الله تعالی له لوری په رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وحی په ډول (طریقه) ورنازلې شوی - وروسته له دی نه بیا څو ځلی د پیریانو جرگی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی حاضریدی - او د ایمان په شرف مشرفیدی - او قرآن کریم به ئی یادولو.

وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝

او بیشکه شان دا دی چه لوی دی شان لوئی د رب ځمونږ نه ده نیولی (الله) ښځه او نه اولاد (لکه چه وائی د پیریانو او د انسانانو کفار او مشرکان).

تفسیر: یعنی ښځه او اولاد لرل د الله تعالی له شان او عظمت څخه منافی دی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چه هغه گمراهی او خرابی چه په انسانانو کښی ده هغه ټوله په پیریانو کښی هم ده. هغوی هم د عیسایانو په شان الله ته ښځه او ځامن جوړول.

وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ۝

او (وویل پیریانو قوم خپل ته داسی) بیشکه شان دا دی چه ویل به ناپوه
ځمونږ (ابلیس) پر الله باندی خبری لوئی لری له حق صواب

تفسیر: یعنی ځمونږ په منځ کښی هغه بی وقوفان چه د الله تعالیٰ په نسبت داسی چتی (بیکاره)
خبری له خپل ځانه جوړوی او لوئی ئی کړی وی د هغوی په منځ کښی له گردو (تولو) څخه
لوی ناپوه ابلیس دی، بنائی خاص هم دغه شیطان د (د سفیة) له لفظ څخه مراد وی.

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۝

او بیشکه مونږ گمان کاوه چه هیڅکله به نه وائی انسانان او پیریان پر الله
باندی دروغ.

تفسیر: یعنی ځمونږ په خیال کښی داسی راتلل چه دومره زیات انسانان او پیریان چه په دوی
کښی لوی سری او پوهان هم شته څرنګه سره یو ځای شوی د الله تعالیٰ په نسبت دروغ خبری
جوړوی او داسی جرأتونه کوی په هم دی چرت (خیال) کښی مونږ لاره غلطه کړه. اوس د پاک
قرآن له اوریدلو څخه هغه گردی (تولی) غلطی خبری او دروغ رابیکاره شوی او د خپلو مشرانو د
بی لزوم تقلید څخه مو ځانونو وژغورل (وساتل).

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ۝

او بیشکه شان دا دی چه ؤ به ډیر سری له انسانانو څخه چه پناه به ئی
غوښتله په سریو له پیریانو څخه نو زیاته کړه دغو انسانانو دغو پیریانو لره
سرکشی (په سبب د استعاذی پناه غوښتو د دوی له جناتو نه)

تفسیر: په عربو کښی جهالت ډیر و - له پیریانو ځنی به ئی د پتو خبرو پوښتنی کولی او د
هغوی په نامه به ئی نذرونه په غاړه اخیستل او ورکول به ئی. کله به چه د کومی جوپی (قافلی)
پړاو یا د تیریدلو لاره پر کومی ویروونکی کندی یا ځای باندی لویده ویل به ئی چه مونږ د دی
ځای د پیریانو د هغه مشر په حلقه کښی ننوځو او ننګ وروږو چه د دی سیمی د پیریانو سردار

دی. تر خو مو هغه د خپل لاس لاندی د پیریانو له شره وساتی. له داسی خبری به پیریان لا مغروریدل او په سر به ئی ختل. او له بل لوری د داسی شرک لامله (له وجی) د انسانانو عصیان او طغیان لا پسی زیاتیده کله چه دوی پخپله پر خپلو ځانونو باندی پیریان مسلطول نو هغوی به هم د هغوی په اغواء کښی هیڅ لږ والی نه کاو. په پای (آخر) کښی پاک قرآن د دی گردو (تولو) خرابیو بیخ وویست.

وَأَتَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا

او بیشکه دوی گمان کړی دی لکه چه گمان کړی دی تاسی چه هرگز به پورته نه کړی الله هیڅوک (پس له مرگه له قبره).

تفسیر: مسلمانان پیریان دا گردی (تولی) خبری له خپلو قومونو سره کوی. یعنی لکه چه تاسی خیال کوئ د دیرو سربو خیال هم داسی دی چه الله تعالی به مری هیڅ کله له هدیرو څخه نه پورته کوی. یا به وروسته له دی نه بل کوم پیغمبر نه مبعوثوی هغه پیغمبران چه پخوا له دی نه مبعوث شوی دی اوس له قرآنه رابکاری چه الله تعالی یو عظیم الشان رسول رالیږلی چه گردو (تولو) خلقو ته دا ور په یادوی چه تاسی تول له مړینی څخه وروسته بیا ژوندی کیږئ او د ذری ذری حساب به ورکوی!.

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَا فِيهَا مِلَّةَ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهَبًا ۖ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَنْ يُسْتَعِيرُ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شُهَابًا رَصَدًا ۖ

بیشکه مونږ ورسیدو آسمان ته (لپاره د غور نیوو خبرو د ملائکو ته) نو ومو موندو هغه (آسمان) دک کړی شوی له څوکیدارانو سختو (چه ملائکی دی) او له ستوریو سوځوونکیو څخه او بیشکه وو مونږ چه کیناستلو پخوا له لیږلو د دی پیغمبر له دی آسمانه په ځایونو د کیناستلو کښی دپاره د اوریدلو نو هغه څوک چه اوریدل غواړی اوس مومی به دپاره د ځان د اور لمبه منتظره (چه سوځوی ئی).

تفسیر: یعنی مونږ الوتلی نژدی آسمان ته ورسیدو نو هلته مو ولیدی چه دیری سختی جنگی

پیری دریدلی دی چه هیخ یو شیطان نه پریودی چه غیبی خبری وآوری او هر هغه شیطان چه داسی اراده ولری پر هغی باندی د اور لمبه او انگار وریوی. پخوا له دی نه دومره سختی او ساتنه او مخ نیونه نه وه پیریان او شیطانان به آسمان ته نژدی په پت غای کښی کیناستل او د یوه لوری او بل لوری خخه به ئی خه خبری اوریدلی مگر اوس دومره سختی او انتظام او لار نیونه شته چه هر شوک د اوریدلو خیال وکړی سم د لاسه پری شهاب ثاقب د اورونو دک مردک (گولی) اوری او د هغوی تعاقب کیږی. دا بحث پخوا له دی نه د حجر په سورت او نورو غایونو کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَإِنَّا لَآلِنْدُرِيْ اَشْرٰۤا رِيْدَ بَسَنَ فِى الْاَرْضِ اَمْرًا رَّادَ بِهِمْ رَاٰهُمْ رَشَدًا ۝

او بیشکه مونږ نه پوهیږو (چه دغه منع کیدل غمونږ له آسمانه) آیا شر بد دی چه اراده کړی شوی ده په هغه چا باندی چه په غمکه کښی دی یا اراده کړی ده په دوی باندی رب د دوی د رشد د لار ښوونی.

تفسیر: یعنی دا نوی انتظامات او د لارو ټینگونه الله تعالی ته ښه معلومه ده چه ولی شوی دی؟ په دی خو مونږ پوهیدلی یو چه د قرآن کریم نزول او د عربی محمد صلی الله علیه وسلم بعثت د هغه سبب دی. ولی آیا د هغه نتیجه به خه کیږی؟ آیا د غمکی هستیدونکی دا پاک قرآن منی او د هغه په ښوونی باندی عمل کوی؟ او الله تعالی به پر دوی باندی خپل خصوصی الطاف مبذول فرمائی؟ یا ئی په دی باندی اراده ټاکلی (مقرر) شوی ده چه خلق د قرآنی هدایاتو د مخ اړولو په بدل باندی تباہ او بربادوی. د دی علم تول د هغه علام الغیوب سره دی بل هیڅوک په دغه مورد کښی هیڅ نشی ویلی.

وَإِنَّا مِنَّا الصّٰلِحُوْنَ وَمِنَّا دُوْنَ ذٰلِكَ کَثٰۤا طَرٰۤاۤیْقَ قِدَادًا ۝

او بیشکه مونږ چه یو غځینی له مونږ خخه نیکان دی (پس له اوریدلو د قرآن) او غځینی له مونږ غیر له دوی دی وو مونږ ناست پر لارو مختلفو (د ادیانو).

تفسیر: یعنی د قرآن مجید له نزول خخه پخوا هم گرد (تول) پیریان په یوه لاره نه تله. غځینی ئی ښه او ښائسته ؤ او ډیر ئی بدکار او بدرنگ ؤ. په هغوی کښی هم فرقی او جماعتونه دی. غځینی مشرکان - غځینی عیسایان غځینی یهودان او نور دی او په عملی ډول (طریقه) باندی د هر

یوه د عمل لاری بیلې او فکر - عقیده جلا (جدا) ده وروسته له هغه چه قرآن کریم راغی د هغه ښونه د اختلافاتو او تفرقو لری کول دی زیاتره پیریان مسلمانان شول او ځینی همغسی پاتی دی ځکه چه داسی خلق چیری پیدا کیږی چه تول د حق په منلو کښی لاسونه سره یو کری او په یوه سمه لاره باندی لار شی نو هرومرو (خامخا) اوس هم د هغوی په منع کښی اختلاف او جگړه شته!

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ۝۱۲

او بیشکه مونږ یقین مو کاؤ چه له سره به مونږ عاجز نه کړو الله په ځمکه کښی (چه تری پت او خلاص شو) او له سره به نه عاجز کوو مونږ دغه (الله) په تیښتی سره (که تری وتښتو).

تفسیر: یعنی که مونږ قرآن ونه مانه د الله تعالی له سزا څخه نشو ځان ژغورلی (بج کولی) نه په ځمکه کښی چیری تری پتیدی شو - نه دی خوا هغوی خوا چیری تری تښتیدلی یا په هوا کښی الوتلی شو.

وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۝۱۳

او بیشکه مونږ کله چه واورید هدایت (د قرآن) نو ایمان راوړ مونږ پر هغه

تفسیر: یعنی مونږ لره د فخر موقع ده چه په پیریانو کښی له گردو (تولو) څخه پخوا مونږ قرآن واورید او بی له دیله مو ومانه - او په ایمان راوړلو کښی مو یوه شیبه (لحظه) ځنډ (تاخیر) ونه کړ.

فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ۝۱۴

نو هغه چه ایمان راوړی په رب خپل باندی نو نه ویریږی له نقصان (د خپلی نیکی) او نه له زیادت څخه (په تزئید د بدی).

تفسیر: یعنی رښتین ایماندار لره د الله تعالی له لوری هیڅ یوه اندیښنه نشته او نه نقصان وررسیږی نه ئی کومه نیکی او محنت خوشی ځی او نه بل څوک پری څه زیادت او زبردستی کولی شی چه د بل جرم او گناه په هغه باندی ورواړوی لنډه ئی دا چه ایمانداران له هر نقصان -

تکلیف - ذلت او رسوائی او نورو شخه مأمون او مصون دی.

وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ
تَحَرَّوْا رِشْدًا ۝۱۳ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ۝۱۴

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږه مسلمانان دی او ځینی له مونږه ظالمان کاره دی (له لاری د حقه په کفر سره) نو هر هغه چه (الله ته) غاړه کیږدی (او ایمان راوړی) نو دوی قصد کړی دی د سمی صافی لاری. او هر شخه کږیدونکی له سمی لاری نو وی به دوی دوزخ لره لرگی د (سوځولو).

تفسیر: یعنی د قرآن له نزول شخه وروسته په مونږ کښی دوه ډوله (قسمه) خلق دی یو هغه چه د الله تعالیٰ پیغام اوری او د هغه د احکامو په مقابل کښی غاړه ږدی او مسلمانپری دوی همغوی دی چه د حق په تلاش کښی بریالیان (کامیاب) شوی دی او د خپل تحقیق - تفحص او تعمق په وسیله سمی لاری ته رسیدلی دی. بل هغه د بی‌انصافانو ډله ده چه کږه لاره ئی خوښه کړی او د بی‌انصافی له لوری د خپل پروردگار احکام دروغ بولی او د هغه له حکم منلو شخه انحراف کوی دا هغه کسان دی چه هغوی ته د دوزخ ډری او د جهنم خس وایه شی.

تنبیه: تر دی ځای پوری د مسلمانانو پیریانو د هغه کلام نقل و چه هغوی خپل قوم ته کړی و وروسته له دی الله تعالیٰ د خپل لوری څخه د نصیحت څو خبری ارشاد فرمائی گویا د ﴿وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا﴾ عطف پر ﴿اَلَا تَسْمَعُ نَافِرَاتٍ مِنَ الْجِنَّ﴾ باندی شوی دی او محقق مترجم رحمه الله علیه په ترجمه کښی د «او بله وحی راغلی» الفاظ زیات کړی دا ئی راوښوود چه له دی ځایه تر آخره پوری د ﴿قُلْ اُنِیْ اِلَیَّ﴾ لاندی داخل دی.

وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَّاءً غَدَقًا ۝۱۵ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ

او (بله وحی راغلی ده ماته چه) که دا (خلق اهل د مکې) برابر شی پر طریقه (سمی لاری د اسلام) نو هر ورو (خامخا) به وڅښوو دوی ته اوبه ډیری (پس له قحطه) تر څو وازمویو مونږ دوی په دغه (نعمت) کښی.

تفسیر: یعنی که پیریان او انسانان په سمه لاره باندی تلل نو مونږ به هم د ایمان او اطاعت په ظاهری او باطنی خوړو او برکاتو سره دوی خړوبول او په هغه کښی به هغه هم د هغوی ازموینه مقصد وه چه د دی نعمتونو د گټور (منتفع) کیدلو په وقت کښی دوی ځمونږ شکر ادا کوی او

په طاعت کښی ښه ترقی او زیادت لیده کیږی؟ یا په کفران د نعمت کښی اخته شوی هغه اصلی سرمایہ او پنگه هم له لاسه وباسی؟ په غینو روایاتو کښی راغلی دی چه په دی وقت کښی د مکیانو د ظلم او د شرارت لامله (له وجی) او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ښیرا په وسیله څو کاله قحط (سوکره) ولویده خلق له وچکالی څخه پریشان شوی ؤ نو ځکه ئی وفرمایله که گرد (تول) خلق له ظلم او شرارت څخه لاس وکارې او تول د الله تعالیٰ په سمه لاره تگ وکړی لکه چه مسلمانان پیریان هغه ځان ته غوره کړی دی نو دا قحط او سوکره لری کیږی او د رحمت له وریدو او باران څخه به گرد (تول) ملک خروب او زرغونیږی او پر دوی به روزی فراخیږی.

وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا

او هغه څوک چه مخ واړوی له ذکر (قرآن) د رب خپل نو داخل به ئی کړی (الله) عذاب سخت ته.

تفسیر: یعنی که سړی د الله تعالیٰ له ذکر او یاده مخ واړوی هغه ته به هیڅ دادینه (سکون) او خوشالی نه په برخه کیږی او تل به د هغه تگ په داسی یوه لاره باندی وی چه له پریشانی او له ربړو (تکلیفونو) څخه دک وی او عذاب ئی گړی په گړی زیادت مومی.

وَإِنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

او (بله وحی راغلی ده ماته) دا چه بیشکه مسجدونه (او د سجدی اعضاء) دپاره (د یاد) د الله دی نو مه بولیغ تاسی (په دغو مساجدو کښی) سره له الله بل هیڅوک.

تفسیر: اگر که الله تعالیٰ گرده (توله) ځمکه د محمدی صلی الله علیه وسلم امت دپاره مسجد جوړه کړی ده - لیکن په خصوصیت سره هغه ځایونه چه د مسجدونو په نامه خاص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره جوړ شوی دی هغه لره زیات امتیاز دی هلته تللی پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل چا بلل لوی ظلم او دیر بد شرک دی مطلب دا دی چه د خالص واحد الله په لوری راځی!

او له هغه سره بل څوک مه شریکوي او له هغه سره ئی مه بولي! خصوصاً په مسجدونو کښی چه د الله تعالیٰ په نامه او یواځی د هغه د عبادت دپاره جوړ شوی دی. ځینو مفسرینو له «مساجد» څخه هغه اعضا مراد اخیستی دی چه د سجدی په وقت کښی پر ځمکه باندی ایښودل کیږی په دی وقت کښی به ئی مطلب داسی وی چه د الله تعالیٰ دا درکړی شوی او جوړ کړی اعضا نه بنائی چه پرته (علاوه) د هغه خالق او مالک له عبادت څخه د بل چا په مخ کښی رابښکته کړی شی.

وَإِنَّهُ لَتَنَاقَرُ عَبْدُ اللَّهِ

او بله (وحی کړی شوی ده ماته) دا چه بیشکه کله چه ودرید (لمانځه ته) بنده د الله (محمد).

تفسیر: یعنی کامل بنده حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم.

يَدْعُوهُ كَادُوا يُكُونُ عَلَيْهِ لَبَدًا

چه باله ئی دغه (الله) نژدی ؤ دغه (پیریان) چه کیدل به پر ده باندی سر په سر پریوتونکی (له جهته د ازدحامه)

تفسیر: یعنی کله چه محمد صلی الله علیه وسلم ودریږی او پاک قرآن لولی نو خلق ډلی ډلی په ګډن ډول (طریقه) پر دوی باندی توښیږی. مؤمنانو د شوق - د مینې او رغبت لامله (له وحی) قرآن اوریده او کافرانو او منافقانو د عناد او عداوت په سبب پر دوی باندی هجوم کاوه. ځینی مفسرین د دی آیت دغسی ترجمه کوی! او بله وحی شوی ده ماته چه په تحقیق سره کله چه پورته شو لمانځه ته په بطن نخله کښی بنده د الله محمد صلی الله علیه وسلم چه باله ئی الله او عبادت ورته کاوه او قرآن ئی لوست او پیریانو قرائت د ده واوریده نو نژدی ؤ دوی چه کیدل به په ده باندی پریوتونکی له جهته د ډیر شوقه او د ازدحامه. کله چه کفار د مکې حضرت ته وویل چه عجیبه کار دی نیولی دی پریوده او را وگرځه تری چه مونږ ستا مددګاری او ملګرتیا کوو نو د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه له جانب دغه آیت نازل شو.

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا

ووايه (ای محمده دوی ته) په تحقیق زه بولم (عبادت کوم د) رب خپل او

شریک نه نیسم له دغه (الله) سره هیڅوک.

تفسیر: یعنی کافرانو ته ووايه چه تاسی د مخالفت په لاره کښی دومره هجوم او بیره (تلوار) ولی کوئ کومه خبره داسی ده چه په هغی باندی تاسی خفه یی زه کومه خرابه او نامعقوله خبره نه کوم - زه خو یواځی خپل رب بولم او هیڅوک د هغه شریک نه گڼم - نو په دی کښی د جنگ او جگری سبب څه شی دی؟ که تاسی گرد (تول) هجوم راباندی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه ځما توکل یواځی پر هغه الله باندی دی چه له هر راز (قسم) شرک څخه پاک او بی نیاز دی

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه مالک نه یم نه توانیږم تاسی لره د څه ضرر (گمراهی) او نه د څه رشد خیر رسولو (ځکه چه پخپله الله هم ضار او هم نافع دی)

تفسیر: یعنی دا ځما په اختیار کښی نه ده چه تاسی په سمه صافه لاره راولم. او که رانشی تاسی ته کوم ضرر او نقصان درورسوم. گردی (تولی) ښیگنی (خوبی) او خرابی هدایت او ضلالت د الله تعالی په واک (اختیار) کښی دی.

قُلْ إِنِّي لَنْ يُغَيِّرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ۝

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چه یم هرگز به می خلاص نه کړی له (عذابه) د الله (که چیری می په عذاب کړی) هیڅوک او له سره به بیا نه موم بی له دغه (الله) څخه ځای د پناهی

تفسیر: یعنی تاسی ته ځما گټه (فائده) رسول چیری ځما خپله گټه (فائده) او زیان هم ځما په قبضه او واک (اختیار) او لاس کښی نه دی. که بالفرض زه پخپلو فرائضو کښی څه سستی او تقصیر وکړم نو هیڅوک می د الله تعالی له عذابه نشی ژغورلی (بچ کولی) او هیڅ یو ځای هم داسی نشته چه هلته وتښتم او پناه حاصله کړم.

إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَةً

مگر خو (مالک یم د) تبلیغ (د شریعت تاسو ته) له (طرفه د) الله او (تبلیغ د) رسالت د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوری پیغام راوړل - او هغو بندګانو ته رسول هم دا یو شی دی چه غما په اختیار کښی دی. او هم دا فرض دی چه د هغه د اداء کولو لامله (له وجی) زه د الله تعالیٰ په پناه او حمایت کښی پاتی کیدی شم.

وَمَنْ يُعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَانَ لَهُ نَارُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

او هر هغه څوک چه نافرمانی کوی د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم د دغه (الله) نو بیشکه هغه لره دی اور د دوزخ حال دا چه تل به وی په هغه کښی همیشه (چه نه به خلاصیږی تری هیچیری).

تفسیر: یعنی زه د تاسی د گټی او د زیان مالک نه یم. خو دومره تاسی ته وایم چه د الله تعالیٰ او غما د خبرو د نه منلو په سبب تاسی ته ضرور زیان رسیږی. مشرکان ضعیف گټی محمد او نور مسلمانان.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضَعَفَ نَاصِرًا وَاقْلًا عَدَدًا

تر هغه پوری چه وویښی دوی هغه (عذاب) چه وعده ئی ورسره شوی ده نو ژر به پوه شی دوی (په وقت د تعذیب کښی چه) څوک دی ډیر ضعیف له جهته د مددګاره او ډیر لږ له پلوه د شمیره (آیا مؤمنان دی که کافران بلکه کافران دی)

تفسیر: یعنی تاسی چه سره راغونډیږی. او پر مونږ باندی هجوم راوړی. او داسی گټی چه د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملګریو قوت او شمیر لږ دی او ورسره ضعیفان او کمزوران هم دی. نو کله چه د وعدی وقت راشی هلته به درېکاره شی چه د چا ملګری کمزوری او شمیر ئی لږ و؟ وویل بعض کافرانو چه دا وعده به څه وقت وی؟ نو الله فرمائی:

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقْرَبُ مَّا تُوْعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ۝۲۵

ووايه (ای محمده دوی ته) نه پوهیږم چه آيا نژدی دی هغه (عذاب) چه وعده ئی درسره کړی شوی ده او که ئی مقررہ کړی ده ده لره رب عطا یوه زمانه لری. (بلکه خامخا به په عذاب کړی شی تاسو لیکن زه نه پوهیږم چه آيا دا به فی الحال وی او که وروسته له دی نه واقع کیږی ژر به وی یا به په ډیل سره؟)

تفسیر: یعنی د دی خبری علم ماته نه دی را کړی شوی چه هغه وعده ژر راتلونکی ده؟ که خو مدت څخه وروسته؟ ځکه چه د قیامت وقت الله تعالیٰ نه دی ټاکلی (مقرر کړی) او نه ئی چاته وربکاره کړی دی. دا له هغو پتو خبرو څخه دی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ ځنی بل هیشوک په هغی باندی نه دی خبر.

عَلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۝۲۶ إِلَّا مَن ارَادَ أَن يَرْضَىٰ ۝۲۷ مَّا سَأَلَ فَإِنَّهُ يَسْأَلُكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ۝۲۸

(الله) عالم دی پر غائبو (اشیاؤ) باندی نو نه خبروی په غیبو خپلو باندی هیشوک مگر هغه څوک چه راضی وی تری (او غوره کړی ئی وی په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه نو بیشکه هغه (الله) روانوی په مخ د هغه (رسول محمد) کښی او وروسته له هغه ځنی ساتونکی څوکیداران له هر طرفه (له ملائکو).

تفسیر: یعنی د خپلو پتو خبرو احوال هیچا ته نه ورکوی. هوا پیغمبرانو ته په همغه اندازه چه د هغو له شان او منصب سره لایق او وړ (قابل) وی د وحی په وسیله خبر ورکوی. له دی سره د پرښتی پیری او څوکئ هم وی تر څو ئی کوم شیطان وانه وری او څه مداخله پکښی ونه کړی. او د رسول صلی الله علیه وسلم نفس هم په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) سره وپوهیږی د دی خبری هم دا معنی ده چه پیغمبرانو ته په علومو او اخبارو کښی هسی یو عصمت حاصل دی چه نور ئی نه لری. د انبیاء په معلوماتو کښی د شک او شبهی اندیښنه هیڅ نشته او د نورو په معلوماتو کښی د څو څو ډولو (طریقو) احتمالاتو اندیښنی کیږی نو ځکه د صوفیه و محققینو فرمایلی دی چه ولیان دی خپل کشف قرآن او سنت ته وړ وړاندی کړی او ودی گوری که له هغه ځنی

چپ (خلاف) نه وی نو غنیمت دی وگنی که نه بلا تکلف دی رد کری!.

تنبيه: د دی آیت نظیر د «آل عمران» په سورت ۱۷۹ آیت کښی هم داسی راغلی دی

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظِلَّكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِيْ مِنْ رُّسُلِهِ مَنْ يَّشَاءُ﴾ او په نورو سورتونو کښی هم

د غیب مسئله بیان شوی ده چه په هر یوه باندی د هغه مفصل کلام د هغه په تفاسیرو کښی

لیکلی شوی دی نو هلته دی وکتلی شی! او دغه انضباط څکه شوی دی:

لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ

تر څو چه پوه شی (رسول یا الله په علم ظهور سره) په دی چه بیشکه پوره

رسولی دی (جبریل او نورو پرېستو ملگرو د هغه یا رسولانو) پیغامونه د رب

خپل (بی له نقصانه او تزئیده).

تفسیر: یعنی څکه زبردست انتظامات کاوه شی چه الله تعالیٰ دا رابښکاره کری چه پرېستی

پیغمبرانو ته - او پیغمبران نورو بندگانو ته دا پیغامونه په ښه ډول (طریقه) سره بی له تزئیده او

بی له تنقیصه ورسوی.

وَاحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا

او نیوونکی دی (علم د الله او چاپیر دی) په هغه (علم) باندی چه په نزد د

دغو (ملائکو او رسولانو) دی او شمیرلی ساتلی دی (الله) هر شی د شمیر او

عدد له مخی. (په ډیر ښه انضباط سره).

تفسیر: یعنی هر شی د هغه الله تعالیٰ تر کتنی او نگرانی لاندی دی. هېڅوک د دی خبری

طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ په وحی کښی څه تغیر او تبدیل او قطع او پرېکړه وکړی. او دا

پیری او څوکۍ د حکومت د شان د اظهار او د محافظت د اسبابو د سلسلی دپاره ډیرو

حکمتونو لره نیوونکی دی. که نه هغه لوی ذات چه په علم او قبضه کښی یی هر شی شته داسی

شیانو ته هېڅ احتیاج نه لری او نه ورته اړ (محتاج) دی.

تمت سورة الجن بفضلہ وکرمہ فله الحمد والمنة

سورة المزمل مكية الا الآيات (۱۰) و (۱۱) و (۲۰) فمدنية وهي عشرون آية و ركوعان رقمها (۷۳) تسلسلها حسب النزول (۳) نزلت بعد سورة «القلم».

د «المزمل» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۰ و ۱۱ و ۲۰) آیته څخه چه مدنی دی شل آیته او دوه رکوع لری په تلاوت کښی

(۷۳) او په نزول کښی (۳) سورت دی وروسته د «القلم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمَزْمِلُ ۝

ای نغښتونکیه د ځان په جامه کښی (له هیښته د وحی).

تفسیر: دا سورت له ابتدائی سورتونو ځنی دی چه په مکه کښی نازل شوی دی. په صحیحو روایاتو کښی دی چه په شروع کښی کله چه د وحی له ثقل او دهشته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بدن رپږدیده نو دوی خپلی کورنی ته وفرمایل (زملونی زملونی! په کالیو (جامو) کښی می ونغړئ! په کالیو (جامو) کښی می ونغړئ!) لکه چه دوی په کالیو (جامو) کښی ونغښتل شول. الله تعالیٰ په دی سورت کښی او په لاندنی سورت کښی ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په هم دی نامه سره یادوی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه قریش په «دارالندوه» کښی ټول شوی ؤ او د دوی په نسبت ئی مشوری سره کولی چه د دوی له حال سره مناسب کوم لقب ورکړ شی ځینو ئی «کاهن» ځینو ئی «مجنون» ځینو ئی «ساحر» وویل خو یو هیڅ یوی خبری باندی د دوی د رایو اتفاق حاصل نشو - په پای (آخر) کښی د «ساحر» په لوری ئی رجحان حاصل شو. کله چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دی جرگی څخه خبر شو نو خفه په کالیو (جامو) کښی ئی خپل ځان ونغښتو کیناست لکه چه په عام ډول (طریقه) سره د غم او خپګان په وقت کښی هم داسی وضعیت له ښه سړیو ځنی لیده کیږی. نو په دی مناسبت سره حق تعالیٰ د تأنیس او ملاطفت دپاره په دی عنوان سره ورته خطاب فرمائی لکه چه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو ځلی حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه ته هم داسی خطاب فرمایلی ؤ چه «قم ابا تراب» کله چه هغوی له کوره مرور شوی او د مسجد پر ځمکی باندی غځیدلی و. حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه لیکي چه په دی سورت کښی د کند اغوستلو (خرقه پوشی) لوازم او شرائط بیان شوی دی. گواکي دا سورت د هغه سړی سورت دی چه د فقیرانو کند اغوندي او ځان ته هم دا رنگ او شکل غوره کوی. د عربو په لغت کښی «مزمل» هغه سړی ته

وايه شی چه دیر ارت کالی (جامی) پخپل ځان باندی ونځاری او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم دا معمول و. کله به چه د تهجد یا د قرآن شریف د تلاوت دپاره د شپې له مخی پاڅیدل نو یوه اوږده کمبله به ئی اغوسته چه له یخنۍ ځنی پری ساتلی وی او د لمانځه او اوداسه په حرکاتو کښی هیڅ ډول (طریقه) ریر (زحمت) او تکلیف دوی ته عائد نشی. او هم د دی عنوان له غوره کولو ځنی د هغو خلقو وېشول مقصد دی چه خپل ځانونه په کالیو (جامو) کښی نځاری او له ماښامه تر سحره پوری مست اوده کپړی تر څو هغوی هم له خوبه پاڅیدلی د شپې یوه معتدبه برخه د الله تعالی په یاد سره تیره کړی.

قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ۝۲

ودرېره (لمانځه ته) په شپه کښی مگر خو په لږه (له تولى شپې نه).

تفسیر: یعنی که کومه شپه اتفاقاً ونه شوه نو معاف دی. د دیرو مفسرینو په نزد د (الاقلیلاً) مطلب دا دی چه د شپې له مخی د الله تعالی د عبادت دپاره ودرېری. هو! که د شپې په کومه لږه برخه کښی هوسا (دمه) کپړی. نو څه مضائقه نشته. اغلباً له لږو ځنی به مطلب دلته نیمائی وی. ځکه شپه چه د هوسائی (آرام) دپاره ده کله چه نیمه ئی په عبادت باندی تیره شوه نو په هغه اعتبار پاتی نیمی ته ئی لږ ویل موزون ښکاری. ودرېره ای محمده لمانځه ته په لږه د شپې کښی.

نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ۝۳ اَوْزِدْ عَلَيْهِ

(چه هغه نیمه د شپې ده) یا لږه کړه له هغی (نصفه) لږ څه (چه ثلث دی) یا زیاته کړه په هغی (نیمی شپې) باندی (چه ثلثان دی)

تفسیر: یعنی له نیمی شپې ځنی څه لږه چه تر دریمی برخې پوری ورسپړی یا له نیمائی ځنی څه زیاته چه تر دوو ثلثو پوری ورسپړی په قرینې د هغی وینا د الله تعالی چه وروسته له دی نه ئی داسی لولو ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِّ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ﴾ الآية - .

وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ۝۴

او ښکاره واضح لوله قرآن په ښکاره واضح لوستلو سره (چی وشمیرلی شی حروف ئی)

تفسیر: یعنی په تهجد کښی قرآن په وضاحت سره لوله چی یو یو توری ئی په صاف ډول سره وپوهیدی شی ځکه چی له داسی لوستلو څخه فهم او تدبر ته ډیر مدد رسیږی او په زړه باندی زیات اثر کوی او په شوق او ذوق کښی زیادت راولی.

إِنَّا سُلِّقْنَا عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا

بیشکه مونږ غورځوونکی یو پر تا باندی قول دروند (قرآن ځکه چه مشتمل دی په اوامرو او نواهیو سخت دی پر مکلفینو باندی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ریاضت وکړه چه دروند پیتی دی آسان شی!» او هغه پیتی (بار) داسی دی چه د هغه په مخامخ کښی د شپي ویشتوب ډیر آسان وگانه شی. مطلب دا دی چه وروسته له دی نه به پر تاسی باندی پرله پسې مونږ قرآن کریم رابښکته کوو چه د خپل قدر او منزلت په اعتبار ډیر قیمتمدار او وزندار او د خپلو کیفیاتو او لوازمو په اعتبار ډیر دروند او گران بار دی. په احادیثو کښی راغلی دی چه د قرآن کریم د رابښکته کیدلو په وقت کښی پر رسول اکرم باندی ډیره سختی او تکلیف تیریده د یخنی په موسم کښی هم دوی خولی کیدل. که د وحی په وقت کښی پر هر یوه بوده (خاروی) باندی سور ؤ هغه به د دوی د سورلی توان نه درلود (لرلو). یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پتون د زید بن ثابت پر پتون باندی و په دی وقت کښی وحی نازل شوه زید بن ثابت ته داسی محسوسه شوه گواکي د هغه پتون له ډیره باره ماتیږی. برسیره په دی په شاوخوا کښی د قرآن کریم دعوت او تبلیغ او د هغه د نورو حقوقو پوره اداء کول او په دی لاری کښی گردی (تولی) سختی په روڼ تندی سره تیږول هم ډیر لوی او مشکل کار و. او همغسی چه له یوه حیثیته دا کلام پر دوی باندی دروند و په بل حیثیت پر کافرانو او منکرانو باندی هم ډیر شاق ؤ. الغرض د دی گردو (تولو) وجوهو په ملاحظه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی امر صادر شو چه هومره قرآن کریم چه نازل شوی دی د هغه په تلاوت باندی د شپي له لوری مشغول شی! او د دی خاص عبادت په انوارو باندی خپل ځان مشرف او منور کړی! او د دی عظیم فیض د قبولیت استعداد پخپل مبارک وجود کښی لا مستحکم وفرمایي.

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا

بیشکه پورته کیدل د شپي (له خوبه) دغه (پاڅیدل) ډیر سخت دی له پلوه د مشقته پائمال کولو د نفس (یا له حیثیته د موافقه د سمع له قلبه سره) او

دیر ښه ثابت محکم دی (دا پورته کیده له خوبه لپاره د ویلو د قرآن).

تفسیر: یعنی د شپې له مخې له خوبه پاڅیدل کوم آسان کار نه دی دیر دروند ریاضت او نفس وژل دی او له هغه څخه نفس او هوس پایمال کیږي او خوب او آرام او نوری نفسانی غوښتنې خرابیږي او د شپې په منځ کې د دعاء او د الله تعالیٰ یاد په دیر ښه ډول (طریقه) سره کاوه شی. زړه او خوله سره ملګرتیا کوي او هغه خبرې چې له ژبې څخه راوځي په ذهن کې ښه ځای نیسي ځکه چې په دی وقت کې شورماشور نه وي او د الله تعالیٰ له نزول څخه د دنیا په آسمان کې زړه ته یو راز (قسم) عجیب سکون او قرار، لذت او د اشتیاق کیفیت ورمیسر او حاصلیږي.

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۝

بیشکه تا لره (ای محمده!) په ورځې کې شغل دی په کارونو اوږدو کې (له مخلوق سره).

تفسیر: یعنی په ورځ کې د خلقو پوهول او نور راز راز (قسم قسم) مشاغل او چاري ستاسې په مخ کې دی اگر که هغه هم بالواسطه عبادت دی خو سره له هغه هم د پروردگار د بلا واسطې عبادت او مناجات دپاره د شپې اوقات ټاکل (مقررول) هم لازم دی که د شپې د مشغولتیا لامله (له وجې) ځینې د شپې چاري پاتې کیږي نو د هیڅ فکر کولو ځای نه دی او د هغو تلافی د ورځې له مخې هم کېدی شي.

وَإِذْ كُنَّا نَسُورُ بَيْنَكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۝

او یادوه نوم د رب خپل او جلا (جدا) شه له هر شي څخه په لوري د دغه (رب خپل) جلا (جدا) کیدل کامل.

تفسیر: یعنی علاوه د شپې له قیامه د ورځې له مخې هم اگر که په ښکاره ډول (طریقه) له مخلوقاتو سره معاملات او علائق ساتلي کیږي خو په زړه کې د هغه الله تعالیٰ علاقه دیره زیاته وساتي! او په تللو او راتللو ناستې ملاستې کې هم د الله تعالیٰ په یاد او فکر کې مشغول اوسئ! پرته (علاوه) له الله تعالیٰ نورو شیانو ته مه متوجه کیږئ! بلکه له گردو (تولو) تعلقاتو ځنې ځان وساتي! او یواځې له هغه سره خپل تعلق او علاقی تینګي ولري! یا داسې وویي چې ښائی گرد (تول) تعلقات په هغه یوه تعلق کې مدغم شي چې صوفیه د هغه تعبیر یې له گردو

(تولو) او سره له گردو (تولو) يا د «عُحان ته كيدلو په تولنه كښي» سره كوي. يادوه! اي محمده! نوم د رب خپل هغه چه:

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

(هم دغه الله) رب د مشرق د لمرختو دی او (رب) د مغرب لمرپړیوتو دی (بلکه د تولو شيانو دی).

تفسیر: مشرق د ورځي او مغرب د شپي نښه ده. گواکي اشاره ئي وکړه چه شپه او ورځ دواړه د هغه مشرق او مغرب د مالک اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه په رضاء غوښتلو سره ښايي صرف کړي شي.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ④

نشته بل هيڅوک حقاني معبود مگر خو هم دی دی یواځي نو ونيسه دغه (الله) وکیل کار ورسپالي شوی کار جوړوونکی لپاره د امورو خپلو.

تفسیر: یعنی بندگی هم د هغه وکړئ! او توکل هم پر هغه باندی ښائي چه سړی ولری! کله چه هغه وکیل او کار چلوونکی وی نو له نورو څڼي د جلا (جدا) اوسیدلو څخه هيڅ ویره نه ده په کار.

وَأَصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ

(نو فرمائي الله) او صبر کوه (ای محمده!) په هغه څه باندی چه وائي ئي دوی (عُحما او ستا په حق کښي)

تفسیر: یعنی کفار تاسی ته ساحر - کاهن - مجنون - مسحور او نور وائي او ماته د ښځي او ولد نسبت کوي تاسی داسی خبری په ډیر صبر او استقلال سره واورئ! تحمل وکړی!.

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَبِيلًا ⑤

او پرېږده دوی پرېښوول نیک (یعنی صبر کړه! او شورماشور مه کوه!).

تفسیر: ښه پریښوول دا دی چه اول په ښکاره ډول (طریقه) سره د هغوی صحبت ترک کړئ! او په پټه سره د هغوی له احوال ځنی خبردار شی! چه څه کوی؟ او څه وایی؟ او پاک الله څرنګه یادوی - دوهام دا چه د هغوی د بدسلوکی شکایت د نورو په مخ کښی ونه کړئ؟ او نه په انتقام اخیستلو پسې وګرځئ! او نه د ویلو او د مکالمی او مقابلی په وقت کښی د خپګان اظهار وکړئ! دریم دا چه سره د بېلتانه او مفارقت د هغوی په نصیحت کښی قصور ونه کړئ! بلکه په هر ډول (طریقه) چه کیدی شی د هغوی په هدایت او لارښوونه کښی سعی وکړئ! حضرت شاه صاحب رحمۃ الله علیه لیکي «یعنی له ګردو (ټولو) څخه یواځی شه! مګر په جنگ او شور سره نه بلکه په ښه سلوک سره» مګر په یاد ئی ولرئ چه دا آیت مکی دی او د قتال آیت مدنی دی.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ۝۱۱

او پرېږده ما او دروغ کوونکی چه خاوندان د نعمت دی او مهلت ورکړه دوی ته (مهلت) لږ.

تفسیر: یعنی د حق او صداقت د دروغجن کوونکی معامله چه په دنیا کښی په عیش او آرام دی ماته وسپارئ! زه به له هغوی سره پوهیږم مګر لږ څه وروسته.

إِنَّ لَدَيْنَا أَكْثَالَ وَجِئِمًا ۝۱۲ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۝۱۳

بیشکه په نزد ځمونږ دی (لپاره د منکرانو په آخرت کښی) ځنځیرونه درانه او اور سوځوونکی. او طعام نښتونکی په مری کښی (چه د زقوم او ضریع ونه ده) او عذاب دردناک.

تفسیر: یعنی عذاب دردناک د مارانو ، لږمانو او الله پوهیږی په نورو څه څه راز (قسم) عذابونو (العیاذ بالله).

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ۝۱۴

(دا واقع عذابونه په هغی) ورځی کښی دی چه وخوځیږی ولرځیږی ځمکه او غرونه او شی به دا غرونه لکه د شګو ډیری روانی شوی (تیت پیت (خواره واره) له ډیره هیښته).

تفسیر: یعنی د هغه عذاب تمهید له هغه وقت راهیسی شروع کیږی کله چه د غرونو بیخونه سست شی او په خوځیدلو او لرځیدلو سره توتی توتی والوځی او داسی راضکاره شی لکه د شکي دلی چه څوک به قدم پری نشی ایښودی.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ

بیشکه مونږ لیږلی مو دی تاسی ته (ای محمدی امته!) رسول (محمد) شاهد په (اعمالو د) تاسی باندی (په ورځی د قیامت کښی)

تفسیر: یعنی دا پیغمبر به د الله تعالیٰ په مخ کښی شاهدی ورکوی چه کوم سړی د الله تعالیٰ وحدانیت او د انبیاء رسالت او شریعت منلی دی؟ او کوم سړی نه دی منلی؟.

كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۝١٥

لکه چه لیږلی وو مونږ فرعون ته رسول (موسیٰ علیه السلام).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان تاسی ته هم ای محمده صلی الله علیه وسلم! مستقل دین او عظیم الشان کتاب درکړی دی. ښائی چه دا د هغی پیشگوئی په لوری اشاره وی چه د (سفر استثناء) په تورات کښی مرقومه ده چه «زه په هغوی کښی له ورونو د تاسی یعنی د بنی اسمعیل ځنی تاسی غوندی یو نبی پاڅوم»

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ۝١٦

نو عصیان نافرمانی وکړه فرعون له هغه رسول (موسیٰ علیه السلام) څخه پس ونيو مونږ دغه (فرعون) په نیولو سختو سره.

تفسیر: کله چه الله تعالیٰ د موسیٰ علیه السلام منکران په سختی سره ونيول او د غرق له لاری ئی حرق ته واستول نو د محمد صلی الله علیه وسلم منکرین به ولی نه نیسی چه له گردو (تولو) پیغمبرانو ځنی افضل او برتر دی.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۝١٧

پس څرنگه به وساتئ (ځانونه خپل) که چیری کافران منکران شی (تاسی په دنیا کښی) له (عذاب د) هغی ورځی څخه (چه له هیبته) به وگرځوی هلکان واره سپین پیری (چه ورځ د قیامت ده).

تفسیر: یعنی که په دنیا کښی خلاص شوی نو په آخرت کښی به څرنگه خلاصیږئ چه د هغی ورځی د دیر اوږدوالی سختوالی لامله (له وجی) به هلکان زاره کیږی. که څه هم په حقیقت کښی خو هلکان نه زاره کیږی خو د هغی ورځی د سختی اوږدوالی اقتضاء به هم داسی وی.

إِلَٰسَّمَاءُ مُنْفَطِرٍ بِهِ كَان وَعْدُهُ مَفْعُولًا ۝۱۸

آسمان به (وچوی په سبب د هیبت شدت د دغی ورځی) ده وعده د هغه (الله) په راتلو د دغی ورځی سره) کیلونکی خامخا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده ضروری ده اگر که تاسی هغه دیره لری وگنئ او غیر ممکنه ئی وبولی.

إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۝۱۹

بیشکه دا (آیتونه) ویروونکی تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی (چه) نیسی رب خپل ته لاره (د ایمان په دغه نصیحت سره ودی نیسی).

تفسیر: یعنی نصیحت کړی شوی دی نو اوس که څوک خپله فائده غواړی پر هغه نصیحت باندي دی عمل وکړی! او خپل پروردگار ته دی ځان ورنژدی کړی او ملجاء دی ونیسی! ځکه چه لاره خلاصه ده او هیڅ ممانعت نشته او نه له هغه څخه الله تعالیٰ ته څه فائده رسیږی بلکه په هغه کښی ستاسی دیری فائدی او گتی دی نو پر صافه سمه لاره لاړ شی!.

تنبیه: د شیې د وینیدلو امر چه د دی سورت په شروع کښی یاد شو تقریباً تر یوه کال پوری وروسته له هغه هغه آیت په دغه راتلونکی آیت سره منسوخ شو.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي إِلِيلَ

وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَهُ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ط

بیشکه رب د تا عالم دی په دی بیشکه ته چه ئی پاڅیوی لمانځه ته په شپه کښی لو له دوو برخو د شپې څخه او نیمه برخه د شپې او دریمه برخه د شپې او (هم دا رنگه پورته کیږی لمانځه ته) یوه طائفه له هغو کسانو څخه چه له تاسره دی (په دین کښی له مؤمنانو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ښکاره ده چه تاسی او ستاسی ملګرو د دی امر تعمیل په ښه شان سره کړی دی کله مو نیمه شپه کله مو دوه برخې کله مو تر دریو برخو د شپې پوری د الله تعالیٰ عبادت کړی دی لکه چه په روایاتو کښی راغلی دی چه د لویو اصحابو رضی الله تعالیٰ عنهم پشی د شپې د دیرو ودریدلو لامله (له وجی) پرسیدلی وی او د ځینو ئی له دیر پرسویه چاودی شوی وی بلکه ځینی حضراتو به خپلی څنی (وینځته) پاس په سقف او چت کښی تړلی تر څو د ویدیدلو په وقت کښی هغه کش او دوی وینی شی.

وَاللهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَن لَّنْ تَحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ط

او الله اندازه کوی ساتی شپه او ورځ پوه دی (الله) په دی شان دا دی چه هرگز به طاقت ونه لرئ تاسی د هغی (شپې چه پورته کیږئ پکښی په هغه تاکلی (مقرر کړی) وقت) نو معافی ئی ولیږله پر تاسو باندی (او درآسانه ئی کړه او د قیام فرضیت ئی ساقط کړ) پس ولولئ (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له قرآنه.

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځې پوره اندازه او میچ الله تعالیٰ ته معلوم دی هم دی په یوی ځان ته (خاصی) اندازی سره کله شپه او کله ورځ اوږدوی - لنډوی او برابروی ئی خپل گرد (تول) بندګان د هغوی د خوب او د غفلت په وقت کښی چه کله نیمه او کله درې برخې او کله دوه برخې او کله پر گردی (تولی) شپې پوری اوږدیږی په ښه ډول (طریقه) سره ئی ساتی او حفاظت ئی کوی په تیره بیا په هغو وقتونو کښی چه لکه اوس د ګریو او ګریالونو او نورو سامان او اسباب نه و او د وقت معلومولو کار دومره آسان نه و اصحابو ته ئی داسی توفیق وپاښه چه پوره پخپل وقت باندی پخپل عبادت ودریږی دا یواځی د هغه له مهربانۍ څخه و اگر که ځینی کسان

گرده (توله) شپه له دی ویری څخه نه ویدیل چه په ټاکلی (مقرر) وقت به وینن نشم او د تهجد لمونځ او د شپې قیام به راڅخه پاتی کیږی. نو د دی تکالیفو لامله (له وجی) الله تعالیٰ پخپل رحمت سره د معافی امر هغوی ته ولیږه او وئی فرمایل چه تاسی په دی ډول (طریقه) سره تر آخره پوری نشئ دریدلی نو ځکه هر چا لره چه د وینیدلو توفیق وی پا دی څیږی! او هر څومره ئی چه زده غواری لمونځ دی وکړی! او هر څومره ئی چه خوږه وی هومره قرآن دی پکښی ولولی! نو اوس پر محمدی امت باندی نه د تهجد لمونځ فرض دی او نه ئی د وقت مقدار او نه د قرآن شریف د تلاوت او د لوست انداز ئی ټاکلی (مقرر) شوی دی.

عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ
مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ
مِنْهُ وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

پوه دی (الله) شان دا دی چه ژر به شی بعض له تاسی ځنی مریضان ناروغان او وی به نور له تاسی څخه چه سفر مزل به کوی دوی په ځمکه کښی لتوی به دوی له فضله رزقه د الله او وی به نور له تاسی څخه چه جنگونه به کوی دوی په لاری د الله کښی نو لولئ تاسی (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له دغه (قرآنه) او قائموئ سم ودروئ لمونځ (سره له ټولو حقوقو ئی) ورکوی زکوة.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ولیده او ښه ورته معلوم و چه په تاسی کښی به رنځوران او پردیسیان هم وی چه د خوړو د گټلو یا د علم د زده کولو یا د نورو دپاره به سفرونه کوی او هم به غازیان او مجاهدین وی چه د الله تعالیٰ په لاری کښی جنگونه کوی نو سره له دی حالاتو د شپې وینیدل او د هغه په احکامو باندی عمل کول به ډیر سخت کار وی نو ځکه ئی هغه پر تاسی باندی تخفیف کړ او وئی فرمایل چه په لمانځه کښی هومره قرآن چه لوستلی شئ وئی لولئ! او پر خپلو ځانونو باندی نور زیات څه تکلیف وانه خلئ! هو! فرض لمونځونه پر ډیر اهتمام او توجه سره وکړئ! او له شریعت سره برابر زکوة ورکوی! او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل مالونه ولگوئ! چه د دی چارو له کولو څخه ډیری روحانی فائدی او ترقیات حاصل کیدی شی. تنبیه: په رومنیو اصحابو باندی تر یوه کال پوری په ډیر تاکید او تحتم سره دا شاقه ریاضت ښائی له دی جهته کړی شوی وی چه دا حضرات د گرد (ټول) راتلونکی امت هادیان او معلمان کیدونکی ؤ او ضرورت ئی درلود (لرلو) تر څو دوی ډیر ښه پاڅه او په داسی رنگ سره رنگ

کړل شی چه گرده (توله) دنیا د هغوی په هنداره (آئینه) کښی د محمدی کمالاتو ننداره (نظاره) وکړی - او دا قدسیه نفوس د تول امت د اصلاح پیتی پر خپلو اوږو باندی واخیستی شی. والله اعلم.

وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

او قرض کوئ تاسی له الله سره قرض ښه مال ورکوئ په لاره د الله کښی (په خوښی له حالو).

تفسیر: په پوره اخلاص سره د هغه الله تعالیٰ په لاری کښی د هغه له احکامو سره سم مال او شته لگول هم هغه ته د ښه پور (قرض) ورکولو په شان دی. که بندگانو ته حسنه قرض ورکړ شی نو هغه په هم دغه عموم کښی داخل دی - کماثبت فضله فی الحديث.

وَمَا تَقْدِمُوا إِلَّا أَنْفُسَكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا

او هر هغه چه وړاندی لیږئ تاسی دپاره د ځانونو خپلو له څه خیر نیکی څخه نو بیا به مومئ تاسی هغه (نیکی) په نزد د الله دا (پخوا لیږل د حسناتو) خیر دیره غوره ده او دیره لویه ده له پلوه د اجر ثواب.

تفسیر: یعنی هغه نیکی چه تاسی ئی دلته کوئ د هغه بدل به هلته په دیر ښه صورت سره مومئ او دیر زیات اجر ثواب به تاسی ته له هغه څخه درسیږی او داسی ئی مه گنئ هغه نیکی چه مونږ ئی په دنیا کښی کوو هم دلته ختمیږی به بلکه هغه گرد (تول) سامان له تاسی څخه د مخه هلته رسیږی او په عین حاجت او اړتیا (احتیاج) کښی ستاسی په کار درځی.

وَأَسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

او ښښه وغواړئ له الله په هر حال کښی بیشکه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی تاسی گردد (تول) شرعی حکمونه په غای راوړئ! او بیا د الله تعالی له حضوره معافی وغواړئ! ځکه هر څومره محتاط سړی چه وی بیا هم له هغه څخه څه نه څه گناه او خطاء کیږی. څوک به دعوی وکړلی شی چه زه د الله تعالی د پوره بندگی حق اداء کولی شم. بلکه هر څومره لوی سړی چه وی دغومره دی خپل ځان قاصر گڼی او د خپلو تقصیراتو مغفرت او بښنه دی غواړی. ای بشونکیه پخپل فضل او کرم سره ځمونږ گړدی (تولی) خطاوی او تقصیرات راوښه!.

تمت سورة المزمل بفضل الله ومنه فله الحمد والمنة

سورة «المدثر» مكية وهى ست وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۴) تسلسلها حسب النزول (۴) نزلت بعد سورة «المزمل».

د «المدثر» سورت مكى دى (۵۶) آيتو او (۲) ركوع لرى په تلاوت كښى (۷۴) او په نزول كښى

(۴) سورت دى وروسته د «المزمل» له سورتو نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝ قُمْ فَأَنْذِرْ ۝

ای په جامه کښی نغښتونکیه (له هیښته د وحی) پورته شه! (له غحایه د خوبه خپله) نو وویروه (خلق له عذابو د الله که ایمان رانه وړی).

تفسیر: دلته دی د «المدثر» په نسبت د «المزمل» تفسیر دی ځمونږ دغه تفسیر کښی ولوستله شی یعنی د وحی له ثقاله او د پرښتو له هیښته نه ښائی چه تاسی وویږیږئ یا ودار شی؟ د تاسی کار خو دا دی چه گړدی (تولی) هوسائی (راحتونه) او آرامی مو پری ایښی دوی له الله څخه وویروئ او د کفر او د معصیت له خراب انجام څخه ئی ودار کړئ.

وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ ۝

او رب خپل پس په لوئی سره یادوه.

تفسیر: ځکه چې د الله تعالیٰ د لوئی د ویلو او د هغه عظمت او بزرګۍ له بیانولو څخه د هغه ویره په زړونو کې پیدا کېږي او د الله تعالیٰ تعظیم او تقدیس داسې یو شی دی چې د هغه معرفت ښائی له ګردو (ټولو) اعمالو او اخلاقو څخه پخوا حاصل شي. په هر حال د هغه پر کمالاتو او انعاماتو باندې نظر اچول په لمانځه کې یې یا د باندې له هغه څخه د هغه لوئی اعلان کول او د ګردو (ټولو) اقرار پر هغه باندې اخیستل ستاسې کار دی.

وَشَيْبَاكَ فَطَهَّرُ ۝ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرُ ۝

او کالی (جامی) خپل پس پاک وساته! (له پلټنې نه لکه چې ځان دی پاک ساتي) او ګندګۍ ګناه او بتان پس ترک کړه (دائم اوسه په ترک ئې لکه چې له نورو ګناهونو څخه په څنګ ئې!)

تفسیر: د دې سورت په نازلیدلو کې حکم شوی دی چې ګرد (ټول) مخلوق د خالق په لوري ویل شي! بیا د لمانځه او نورو حکم شوی دی. د لمانځه دپاره شرط دی چې کالی (جامی) پاک وي او له پلټنې ځنې ځان وژغورل (وساتل) شي! دا دی چې هغه شیان ئې هم دلته بیان وفرمایل. دا ښکاره ده کله چې کالی (جامی) پاک ساتل له حسی او معنوي نجاستونو ځنې ضروري دی نو د بدن پاکۍ به په طریق اولی سره حتمي او ضروري وي نو ځکه د هغه د بیان ضرورت پاتې نه شو. ځینو عالمانو د کالی (جامی) له پاک ساتلو ځنې له بدو اخلاقو ځنې د نفس پاک ساتل مراد کړی دی. او د ګندګۍ له لري کیدلو څخه دا معنی مرادوي چې د بتانو له ګندګۍ ځنې لري شي! لکه چې تر اوسه پوري لري یی. په هر حال په دې مبارک آیت کې د ظاهري او باطني طهارت تأکید مقصود دی ځکه چې پرته (علاوه) له هغه د الله تعالیٰ لوئی هغسې چې ښائی پر زړونو باندې دومره اغیزه او اثر نشي اچولی.

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ۝ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرُ ۝

او مه ګوه داسې (لږ) احسان چې بدل ئې ډیر غواړي او دپاره د رب خپل پس صبر ګوه (او هیله (امید) ورته ولره احکامو ته ئې منتظر اوسه)

تفسیر: دلته الله اعظم برهانه همت او اولولعزمي رابښي چې هر شی مال - دولت - علم لار ښوونه یا نور چې چاته ورکوي نه ښائی چې د هغه بدل عوض او ونج وغواړئ یواځې د الله تعالیٰ پر ورکړه باندې شاکر او صابر اوسئ! او هغه شدائد چې د تبلیغ او دعوت په لاره کې تاسې ته

پیشگیری د هغه په مقابل کښی له صبر او تحمل څخه کار واخلي! او د هغه د امر لاری ته سترگی ونیسئ! او وپوهیږئ چه دا عظیم الشان کار پرته (علاوه) له پوره زړه وړتیا حوصلی صبر او استقلال څخه هیڅ کله انجام ونه مومی. د دی آیتونو تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د دی حقیر په خیال دغه تفسیر بی تکلف دی.

فَإِذَا نُفِرَ فِي النَّاقُورِ ۝ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ۝

کله چه پو کره شی په صور (شپیلی) کښی نو د هغه (وقت د) پوکی په دغه ورځ کښی ورځ سخته ده.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی په واقعاتو او پیښو کښی د صور نفخ او د شپیلی پوکل گواکی یوه مستقلة ورځ او ځان ته پېښه ده چه له سره تر پایه پوری به له مشکلاتو ځنی ډکه وی.

عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ نَاصِرٍ ۝

پر (منکرانو) کافرانو باندی نه به وی آسانه (په دوی باندی هغه ورځ).

تفسیر: یعنی پر منکرانو کافرانو باندی به هیڅ ډول (طریقه) آسانی نه وی. بلکه د هغی ورځی سختی به لحظه په لحظه پر هغوی باندی زیاتیری پرته (علاوه) له مؤمنانو څخه چه که دوی سختی هم ووينی خو د څه مدت له مخی به وی او وروسته له هغه به بیا په دی باندی ډیره آسانی شی.

ذُرِّيٍّ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ۝

پرېږده ما او هغه څوک چه پیدا کړی می دی یواځی (بی له ماله او بی له مددگاره اولاده).

تفسیر: هر سړی د مور له گیدی څخه یواځی او جره راځی مال، اولاد - فوج - لشکر - سامان - او نور شیان له ځان سره نشی راوړی. یا به له وحید څخه مراد خاص ولید بن مغیره وی چه د هغه په باره کښی دا آیات نازل شوی دی. ځکه چه ولید د خپل پلار یو ځوی و او د دنیوی ثروت او لیاقت له اعتباره په عربو کښی یو نومیالی سړی و. مطلب دا دی چه د داسی منکرانو په معاملو کښی چابکتیا مه کوئ! او مه د دوی له مهلت موندلو څخه خفه کیږئ! بلکه د هغوی کردی (تولی) خبری ماته پرېږدئ! زه به ټول پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسوم نو نه ښایی چه

تاسی خفه او پریشان شی.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّهِدُوْدًا ۝ وَبَيْنَيْنَ شُهُودًا ۝ لَا

او بیا می وگرخواوه ور می کمر ده ته مال دیر زیات (له هر قسمه چه تل زیاتیده) او غامن حاضر (کیناستونکی له ده سره په هره مرکه مجلس کښی).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره د دیر مال او اولاد او د دیرو شتو خاوند و. لس واړه غامن ئی تل د هغه په مخ کښی ؤ. په جرگو او مرکو کښی به ئی د خپل پلار عزت او وقار دیر زیاتو او نور به تری ویریدل - د سوداگری چارو او د نورو کارونو دپاره به د هغه په مخ کښی دیر سری ؤ او هیڅ ضرورت نه پېښیده چه غامن ئی د پلار له مخی څخه غائب شی.

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَبْهِيْدًا ۝ لَا

او تیاری می وکړه فراخی می وکړه ده لره تیاری (په عیش - عمر - مال - اولاد - ریاست سره).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره په دنیا کښی دیر د عزت خاوند و - او خپل ځان ته ئی د ریاست او حکومت دیر ښه مسند تیار کړی و لکه چه گرد (تول) قریش به هر مشکل کار کښی هغه ته ورتلل او دی به ئی د خپلو ځانونو حاکم او مشر ګانه.

ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيْدَ ۝ لَا

بیا طمع کوی امید لری دی چه لا به ښه زیات کړم (ده لره دغه تول شیونه).

تفسیر: یعنی د ولید غوی د مغیره له ژبی څخه سره له دغه دیر نعمت او ثروت د شکر توری به ئی هیڅکله نه وتو. بلکه تل به د بت پاللو او د مال تولولو په حرص او طمع کښی بوخت (مشغول) او دوب ؤ او که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغه په مخ کښی کله د جنت د نعمتونو ذکر فرمایه نو ده به ویل «که دا سری پخپل بیان کښی رښتین وی نو زه کامل یقین لرم چه د هغه ځای نعمتونه هم ماته رارسیری.» نو د هغه په نسبت فرمائی چه سره له دومره ناشکری او حق نه پیژندلو داسی هیله (امید) هم لری چه الله تعالی هغه ته د دنیا او آخرت نعمتونه لا زیاتوی.

دغه خوبی له ایمانه او شکرانه له سره کیدونکی نه دی. لکه پخپله الله اجل شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

كَلَّا اِنَّهٗ كَانَ لِاٰتِنَا عِنْدًا ۝۱۶

نه کوم داسی (چه مال رجال او نعماء ئی دیر کرم) بیشکه هغه وو آیتونو
ځمونږ لره عناد کوونکی مخالف.

تفسیر: یعنی کله چه د هغه حقیقی منعم له آیتونو ځنی ولید ځوی د مغیره مخالف دی نو دی
هیڅ حق نه لری چه داسی توقع او هیله (امید) ولری او هسی خیالی پلاونه پاڅه کړی. وائی چه
د دی آیتونو له نازل کیدلو ځنی د وروسته پرله پسې د ده په مال او اسباب کښی نقصان
پېښیده تر څو چه ملنگ او فقیر شو او په دیره خواری او ذلت سره مر شو.

سَارُھِ قُصُوْدًا ۝۱۷

ژر ده چه مکلف به ئی کرم په مشقت عذاب سخت سره (یا) وبه ئی خیروم
پر لوړ (اوچت) غره د اور باندی.

تفسیر: یعنی اوس هغه ولید ځوی د مغیره ته دیر په لوړه (اوچته) باندی ختل پاتی دی او په
خورا (دیر) سختو مصائبو کښی ئی اخته کیدل په مخ کښی دی. او په ځینو روایتونو کښی
راغلی دی چه «صعود» په دوزخ کښی د یوه غره نوم دی چه په هغه باندی کافران تل خیرول
کیري او بیا د هغه له څوکی ځنی رابښکته رغړول کیري چه دا هم بالذات یو قسم عذاب دی.
تنبیه: ولید یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په حضور کښی مشرف شو دوی ولید ته د
قرآن کریم څو آیتونه واورول چه ولید د هغو له اوریدلو څخه لږ څه متأثر شو مگر ابوجهل ئی
وغلاؤ په قریشو کښی یو شورماشور ونښت چه که ولید مسلمان شی نو کفارو ته به سخته خرابی
پېښیږی نو ځکه گرد سره راتول شول او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په نسبت راز راز (قسم
قسم) خبری وشوی ځینو ویل چه شاعر دی او ځینو کاهن او نور ویل ولید وویل چه «زه پخپله
په شعر او شاعری کښی پوه او ماهر یم او د کاهنانو خبری می هم دیری آوریډلی دی خو دا
قرآن نه شعر دی نه سحر او نه کھانت» خلقو وویل «آخر ستا فکر د هغه په نسبت څه دی؟»
وئی ویل چه «ماته وار راکړی چه زه چرت (خیال) ووهم» په پای (آخر) کښی ئی وچولی
(تندی) تریو او خوله ئی ورانه کړه او وئی ویل چه «هیڅ شی نه دی هغه کودی دی چه له
بابلیانو ځنی نقل شوی دی» حال دا دی چه ده پخوا له دی نه د قرآن د آوریډلو په وقت

کښی ویلی و چه دا نه کودی دی او نه د لیونیانو د خبرو په شان دی بلکه د الله تعالی کلام دی مگر یواځی د نورو خپلوانو د خوښولو دپاره ئی وروسته له خپله ځانه ئی هسی یوه خبره جوړه کړه لکه چه وروسته د هم دی په لوری اشاره شوی ده .

إِنَّهُ فَعَّلَ وَ قَدَّرَ ۚ فَ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۚ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۚ

بیشکه هغه فکر وکړ (چه څرنګه طعن وکړم په قرآن) او اندازه ئی وکړه په زړه خپل کښی (کار د محمد) ووژلی شو (ملعون کړ شو) څرنګه ئی اندازه کړه بیا د ووژلی شی (ملعون د کړ شی) څرنګه ئی اندازه وکړه (په طعن د قرآن او محمد کښی).

تفسیر: یعنی دی بدبخت ولید پخپل زړه کښی خبره جوړه او داسی ئی غوره کړه چه قرآن کودی دی الله تعالی دی دی غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی دا ئی څومره چټی (بیکاره) او مهمل تجویز وکړ بیا ئی الله تعالی غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی چه ده د خپل قوم د جذباتو لحاظ داسی وکړ چه سم د هغوی له خوښی سره ئی یوه هسی خبره وویل چه ګرد (تول) تری خوښ شول.

ثُمَّ نَظَرَ ۚ ثُمَّ عَبَسَ وَ بَسَرَ ۚ ثُمَّ أَدْبَرَ وَ اسْتَكْبَرَ ۚ فَ قَالِ إِنَّ هَذَا أَلَسِحْرُ يُوشَرْ ۚ إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ۚ

بیا ئی وکتل (محمد یا قرآن ته) بیا ئی مخ تریو کړ او وچولی (تندی) ئی غوټه کړ (له کراهیته) بیا ئی شا واړوله (له محمده) او غاړه ئی وغړوله (له اسلاميته) نو وئی ویل نه دی دا (قرآن) مګر خو سحر دی چه نقل کاوه شی (له نورو ساحرانو نه) نه دی دا (قرآن) مګر خو خبره د بشر بنی آدم ده .

تفسیر: یعنی ولید د کفارو ټولنی ته وکتل او خوله ئی ورانه کړه بیا ئی په وینا شروع وکړه تر څو لیدونکی وپوهیږی چه دی د قرآن په نسبت سخت کراهیت او انقباض لری بیا ئی هسی شا واړوله لکه چه د یوه منفور شی په نسبت وینا کوی او حال دا دی چه پخوا ئی د ده د حقانیت په نسبت اقرار کړی و اوس دی د خپلوانو د خوښی لامله له هغی وینا څخه واوښت او په ډیر غرور او تکبر سره ئی وویل چه «بس بل شی نه دی دا هغه سحر او جادو دی چه له پخوانیو نقل شوی راځی - او په یقین سره دا د سری خبره ده چه د جادو په ډول (طریقه) پلار له ځوی

- میره (خاوند) له ماندینی (بنی) - دوست له دوسته جلا (جدا) کوی!.

نو اوس الله اعظم شانه واکرم برهانه د ده د دغی وینا داسی تردید فرمائی:

سَاصِلِيْهِ سَقَرٌ ﴿٢٧﴾

(نو فرمائی الله) ژر به داخل کرم دی سقر (اور د دوزخ) ته.

تفسیر: یعنی ژر به هغه په اور کښی واچوم او د ده د عناد او تکبر خوندونه هغه ته وروڅکوم.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرٌ ﴿٢٨﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٩﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته څه څه دی اور د سقر څه نه پاتی کیږی (تری هیڅ شی د غوښو بی له سوځولو او نه پریږدی (هدوکی بی له سوځولو نه).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو هیڅ یو شی به داسی نه پاتی کیږی څه ونه سوځی بیا له سوځیدلو څخه وروسته به په همغه خپل حال باندی هم نه پاتی کیږی بلکه دوهم ځلی به بیا پخپل هغه اصلی حالت باندی بیرته اوږی او بیا سوځی او دا سلسله به تل جاری پاتی کیږی (العیاذ بالله).
تنبیه: له زیاترو اسلافو ځنی هم دا معنی منقوله ده مگر ځینو مفسرینو د دی توجیه په بل ډول (طریقه) سره هم کړی ده.

لَوْ اَحَۃُ لِلْبَشَرِ ﴿٣٠﴾ عَلَیْهَا تِسْعَۃُ عَشَرَ ﴿٣١﴾

سوځوونکی توروونکی دی (دغه اور بشره د کافرو) سړیو لره په هغه (اور د سقر) باندی مؤکلی دی نولس پرښتی.

تفسیر: یعنی د بشری پوستکی او نور هر هغه شیان څه د انسان پر بدن په نظر راځی تول ورثیری او تک تور به اوږی او د دوزخی حیثیت به بیخی خرابوی. حضرت شاه صاحب لیکي لکه څه اوسپنه په اور کښی سره شی او تکه سره بریښی د کافرو بنی آدمانو د ساقونو او د پندی پوستکی او پردی به همغسی رابریښی. ځینی د ﴿لَوْ اَحَۃُ لِلْبَشَرِ﴾ ترجمه داسی کوی ظاهر کیدونکی خلقو لره یا په نظر راتلونکی پر بدن باندی ﴿عَلَیْهَا تِسْعَۃُ عَشَرَ﴾ - پر هغه اور د سقر باندی مؤکلی دی نولس پرښتی) یعنی د دوزخ د انتظام دپاره هغه پرښتی لښکری څه ټاکلی

(مقرر) شوی دی د هغوی مشرتوب او لار ښوونی ته نولس مشران مقرر دی چه د دوی په منځ کښی د لوی افسر نوم «مالک» دی.

تنبیه: حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه په ډیر تفصیل سره د «نولسو» د عدد حکمتونه بیان کړی دی چه د کتلو وړ (لایق) دی. لنډه ئی دا چه په جهنم کښی د مجرمینو د تعذیب دپاره نولس وظیفی چاری او دندی دی چه د هری یوی دندی (وظیفی) په ځای راوړل د یوی پرښتی تر کتنی لاندی کیږی. په دی خبری کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته چه پرښتی د ډیر زور او قوت خاوندانی دی او د یوی پرښتی له لاسه دومره کار پوره دی چه په لکونو انسانان د هغه له کولو څخه عاجز پاتی کیږی. خو په یاد ئی ولری چه د هری پرښتی قوت په هغی دائری کښی محدود دی چه دا په هغه کښی په کار کولو سره مأموره ده لکه ملک الموت چه د ملیونو سړیو ارواح او ساوی په یوه دقیقه (لحظه) کښی ایستلی شی مگر د ښځو په گیدو کښی د یوه وړوکی ساه نه شی اچولی. حضرت جبریل علیه السلام په یوی لمحی او ربی کښی وحی راوړی شی خو باران وړول د هغه کار نه دی. لکه چه غوړونه لیدی نشی او سترگی اوریدی نشی اگر که هر یو له دوی ځنی پخپلی مخصوصی وظیفی او دندی کښی که هر څومره سخت هم وی کار کولی شی لکه غوړ کولی شی چه په زرهارو غوړونه واوری او دومره ستری نشی - او سترگی په زرهارو رنگونه ووینی او په لیدلو ئی چندان ستری نشی هم داسی که یوه پرښته د یو راز (قسم) عذابولو دپاره پر دوزخیانو بانندی مقرره کیږی نو د دی له لوری یو راز (قسم) عذاب پر دوزخیانو بانندی عائد کیږی - او هغه بل قسم عذاب چه د دی د استعداد له دائری څخه د بانندی دی ممکن نه دی نو ځکه د دی نولس قسم عذابونو دپاره چه د هغوی تفصیل په تفسیر عزیزی کښی شته نولس مسؤلی لوئی پرښتی مقرری شوی عالمانو د دی عددونو په حکمتونو بانندی ډیری خبری کړی دی مگر د دی احقر په خیال کښی د حضرت شاه صاحب کلام په دی مورد کښی ډیر عمیق او لطیف دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً

او نه دی گرځولی مونږ خازنانی مؤکلانی د دوزخ مگر پرښتی (ډیری قوتناکی)

تفسیر: د نولسو د شمیر له اوریدلو څخه کافرانو خنډل او ملتدی ئی پری وهلی او ویل به ئی چه څمونږ شمیر له زرگونو څخه زیات دی نولس پرښتی پر مونږ بانندی څه کولی شی؟ که هغوی ډیر زور ولری نو هر ورو (خامخا) څمونږ د لسو تنو له مقابلی ځنی یوه پرښته نشی وتلی. یوه غیر باسی (پهلوان) د دوی له منځه وویل «چه زه یواځی د دی نولسو پرښتو له منځه اوولسو تنو لره بس یم. د دوو نورو ساقته ستاسی په غاړه ده» نو په دی مناسبت دا آیت رانازل شو. یعنی

دوی خو په شمیر نولس دی ولی پرېشتی دی بنیادمان نه دی او د هری یوی پرېشتی قوت دومره زیات دی چه د لوط علیه السلام تبر او کلی ئی په یوه لاس لکه چه دودی په تبی باندی پر بل مخ اړوی وارول.

وَمَا جَعَلْنَا عَدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا^۴

او نه دی گرځولی مونږو (دا لږ) شمیر د دوی مگر فتنه ازموینه دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی (چه استهزاء او توکی پری کوی چه دا څه عدد دی چه مقرر شوی دی).

تفسیر: یعنی د کافرانو د عذابولو دپاره د نولسو پرېشتو شمیر پر یوه خاص حکمت باندی مبتنی دی چه د هغه په لوری د «علیها تسعة عشر» په تفسیر کښی اشاره وشوه. او د دی شمیر له بیانولو څخه د منکرانو ازموینه مقصد ده چه آیا د دی له اوریدلو څخه کوم یو وریږی؟ او کوم یو پری خاندی او ملندی پری وهی.

او بل مو ذکر د نولسو پرېشتو وکر دپاره د دی:

لِیَسْتَبَیِّنَ الَّذِیْنَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَیَزِدَّ الَّذِیْنَ آمَنُوا إِیْمَانًا وَلَا یَرْتَابَ الَّذِیْنَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ^۵

تر څو چه یقین وکړی هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب (چه یهود او نصاریٰ څکه چه د دوی په کتابونو کښی د خازنانو د اور هم دغه عدد و) او (بل لپاره د دی چه) زیات کړی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په محمد له اهل کتابو نه له جهته د ایمان ایمان ئی زیات کړی (او لپاره د دی) چه ونه کړی شک هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب او (غیر له مذکورینو نه نور) مؤمنان.

تفسیر: یعنی اهل د کتابونو ته دا شمیر لا پنخوا معلوم و لکه چه د ترمذی په یوه روایت کښی راغلی دی. یا لږ تر لږ د نورو سماوی کتابونو په ذریعه به دومره پوهیللی وی چه یوه پرېشته څومره زور او قوت لری. او حال دا دی چه نولس پرېشتی هم دومره لږ شمیر نه دی. بله دا چه د تعذیب د انواعو په اعتبار ښائی چه مختلفې پرېشتی پر دوزخ باندی ماموری وی او دا کار یواځی د یوی پرېشتی له لاسه پوره نه دی. په هر حال له دی بیان څخه د اهل کتابونو په زړونو کښی د

قرآن د حقیقت یقین پیدا کیږي او د مؤمنانو په زړونو کښي له دې ځني د ایمان قوت لا زیاتېږي او د دې دواړو دلو په زړونو کښي د پاک قرآن په بیان کښي هیڅ یو شک او تردد او اشتباه نه پاتی کیږي. او نه مؤمنان د کافرانو په دې مسخرو او ملندو باندې تیروځي او غولېږي. او بل مو ذکر د نولسو پرېستو وګر دپاره د دی:

وَلَيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا

او چه ووايي هغه کسان چه په زړونو د هغوی کښي مرض ناروغی (د نفاق) ده او (ووايي) کافران څه شی اراده کړي ده الله پر دې شمیر (د ملائکو) سره له جهته د مثاله.

تفسیر: له ﴿الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ څخه منافقان یا ضعیف‌الایمان سری مراد دی. او له «کافرون» څخه ښکاره منکران مطلب دی. یعنی د نولسو له بیان ځنی مقصد څه و؟ داسی ناموزونه خبره څوک منلی شی؟ (العیاذ بالله).

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

هم داسی (په شان د گمراه کولو د منکرانو) گمراه کوي الله هر هغه څوک چه اراده وفرمائي د ضلالت ئي او سمه لاره ښيي هر هغه چاته چه اراده وفرمائي (د هدایت ئي)

تفسیر: یعنی له یوه څیز ځنی یو بد استعداد سری گمراه کیږي او یو سلیم الطبع انسان لاره مومي څوک چه غواړي کومه خبره ونه مني نو خامخا ښه خبره په بدی باندې اړوي او له هغی څخه مسخري او ملندی (توقی) جوړوي. او د هر چا په زړه کښي چه د الله تعالی ویره او ایمان وي نو د هغه له آوریډلو څخه د ده ایمان ټینګیږي او یقین ئي ترقي کوي.

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

او نه پوهیږي په لښکر د رب ستا مګر هم دغه (الله پری پوهیږي او ورته معلوم

(دی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د بی شمیرو لږکرو شمیر یواځی هغه ته معلوم دی دا نولس تنه پرېستی خو یواځی د دوزخ د کارکوونکیو پرېستو مشران دی.

وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ ۚ

او نه دی دا (سقر - عدد - قرآن) مگر خو ذکر پند دی خلقو ته (چه پری پند ونیسی).

تفسیر: یعنی د دوزخ ذکر یواځی د عبرت پند او نصیحت دپاره دی تر څو د هغه د احوال له آوریډلو څخه خلق د الله تعالیٰ له غضبه وویږی او د هغه له نافرمانی څخه مخ واړوی.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ۚ وَاللَّيْلِ إِذَا دُبِرَ ۚ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ۚ إِنَّا لِإِخْدَى الْكُفْرِ ۚ

نه ده داسی (چه څوک به انکار وکړی له سقره) او قسم دی په سپوږمۍ باندی او په شپې باندی کله چه شا واړوی او په گهیځ (سحر) باندی کله چه روڼ شی، بیشکه دا (اور د سقر) خامخا (یو له بلاگانو) لویو څخه دی.

تفسیر: یعنی هغه خورا (دیر) لوی ویروونکی او دیر عظیم الشان شیان چه په قیامت کښی ظاهر کیدونکی دی دوزخ له هغو لویو شیانو ځنی یو شی دی.

نَذِيرٌ لِلْبَشَرِ ۚ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ۚ

ویروونکی دی (سقر) بشر بنی آدمانو لره هغه چا لره چه غواړی له تاسی ځنی چه وړاندی شی (نیکی جنت ته په ایمان سره) یا وروستی شی (شرور ته په کفر سره).

تفسیر: که وړاندی لاړ شی د نیکی یا د جنت په لوری درومی که بیرته پاتی شی په بدی اخته

کیږی یا په دوزخ کښی لویږی په هر ډول (طریقه) سره مقصود دا دی چه دوزخ گردو (تولو) مکلفینو لره ډیر ویروونکی شی دی څرنگه چه د هغه ویرولو عواقب او نتائج په قیامت کښی ښکاره کیدونکی دی نو ځکه ئی پر داسی شیانو باندی قسمونه یاد کړی دی چه له قیامت سره ډیر مناسبت لری لکه د سپوږمی اول زیاتیدل او بیا لږیدل د دی نری او جهان د نشوونما - او د اضمحلال او فنا مثال او نمونه ده هم داسی د دی دنیا د ژوندون نسبت د آخرت له ژوندانه سره د اختفا او اکتناف له پلوه داسی دی لکه د شپې نسبت له ورځی سره گواکی د دی دنیا ختمیدل به هسی وی لکه د شپې پائی (آخر) ته رسیدل او د هغی دنیا ظهور به هسی وی لکه د سپیده داغ د رڼا (رنرا) خوریدل. والله اعلم.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ۖ اِلَّا اَصْحَابَ الْيَمِيْنِ ۝^{۳۸}
فِيْ جَنَّتٍ يَّتَسَاءَلُوْنَ ۝^{۳۹} عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ۝^{۴۰}

هر نفس په سبب د هغه چه کړی ئی وی گروبندی به وی (په سقر کښی). مگر خو خاوندان د ښی لاس وی به په جنتونو کښی چه پوښتنی به سره کوی یو له بل له حال د مجرمانو (گنهگارانو).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د میثاق په ورځ کښی د حضرت آدم علیه السلام د شا له ښی لوری څخه وتلی وی، او په دنیا کښی ئی هم ښی چاری کړی وی او په سمه لاره تللی وی او په موقف کښی د عرش په ښی خوا چیرې چه جنت وی ودیږی او په همغه طرف رهی (روان) کیږی او د هغوی عملنامی هم په ښی لاسی کښی ورکړی شوی وی نو دا خلق نه یواځی له قیده او رنځ څخه خوشی دی بلکه د جنت په باغونو کښی خوښ - خوشاله او په خپل واک (اختیار) سره گرځی او په خورا (ډیر) بی فکری او فارغ البالی سره له خپلو نورو ملگرو یا پرښتو څخه د گنهگارانو احوال پوښتی چه هغوی چیرې دی؟ چه دلته نه ښکاری؟.

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۝^{۴۱}

(نو وبه وائی مؤمنان منکرانو ته داسی چه) څه شی داخل کړی یی تاسی (ای منکرانو) په دوزخ کښی.

تفسیر: یعنی کله چه واورې چه گنهگاران په دوزخ کښی اچولی شوی دی نو دوی د دی گنهگارانو په لوری متوجه کیږی او داسی پوښتنی تری کوی چه تاسی سره له پوهنی او عقل

خرنگه د دوزخ په اور کېنې لوبدلې یی؟.

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمَصْلِيِّينَ ۖ وَلَمْ نَكُ نَطْعِمُ الْمَسْكِينِ ۖ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
الْخَائِضِينَ ۖ وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ ۖ حَتَّىٰ أَثْنَا الْيَقِينُ ۖ

وبه وائی (مجرمان په جواب د مؤمنانو کېنې چه) نه وو مونږ (په دنیا کېنې) له لمونځ کوونکیو څخه او نه وو مونږ چه طعام خواړه مو ورکړی وی مسکینانو ته او وو به مونږ چه ننوتلو شغل مو کاوه په (باطلو) خبرو کېنې سره له ډیرو خبرو کوونکیو او وو به مونږ (په دنیا کېنې) چه دروغ به مو ویل په ورځ د جزاء (قیامت) باندې تر هغه پورې چه راغله مونږ ته (هغه) یقینې خبره (مرگ).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالیٰ حق وپیژنده او نه ئی د بندګانو خبر واخیست. هوا د نورو خلقو په شان به ئی د حق په خلاف بحثونه کول او په بدو صحبتونو کېنې کیناسته تر څو د شکوکو او شبهاتو په دلدل کېنې کیواته (ونختل) او له گردو (تولو) څخه لویه خبره دا ده چه د هغوی باور نه ؤ چه د انصاف ورځ به هم راتلونکې وی او تل به هغو رښتیا خبرې دروغ ګنلې تر څو چه د مرګی په کنده کېنې ولوبده او پخپلو سترګو ئی ولیده او په هغو گردو (تولو) خبرو چه دروغ ئی بللی پوره باور وشو.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ۖ

(نو فرمائی الله) پس نفع ګټه (فائده) به ونه رسوی دوی ته شفاعت د سپارښت کوونکیو.

تفسیر: د کافرانو په حق کېنې به هیشوک سپارښت ونه کړی او که ئی وکړی نه به منلې کیږی.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ ۖ

پس څه شوی دی په دوی باندې چه له تذکره پنده (قرآنه) مخ ګرځوونکي دی.

تفسیر: یعنی سره له دی چه دا مصیبتونه د دوی په مخ کښی دی او ښه پندونه هم اوری خو هیڅ نه متأثر کیږی بلکه د هغو له اوریدلو ځنی هم غاړه غروی.

كَانَ لَهُمْ حِمْرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ۖ لَا فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ۖ

گواکی دوی (صحرائی خړه) گوره خړ دی تښتیدونکی چه تښتی له ځمري (پا له غال مغال) څخه.

تفسیر: یعنی د حق او حقیقت د شورماشور له اوریدلو څخه او د الله تعالی د ځمریانو له غرمبیدلو څخه لکه ځنگلی گدی او وحشی خړه لری تښتی.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتِي صُحُفًا مَنَشْرَةً ۖ

بلکه غواړی هر یو سړی له دوی نه دا چه ورکړی شی ده ته پانی خوری شوی (په متابعت د محمد کښی).

تفسیر: یعنی نه غواړی چه د پیغمبرانو خبری واوری بلکه له دوی ځنی د هر سړی غوښتنه دا ده چه پخپله په ده باندی د الله تعالی صحیفی رانازلی شی او دی هم پیغمبر وپیژنده شی لکه چه د الانعام په پینځلسمه رکوع ۱۲۴ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿حَتَّىٰ نُؤْتِيَ مَثَلًا ۖ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾ یا دا چه د دوی د هر یوه په نامه بلاوسيله د الله تعالی له لوری یوه داسی لیکه راشی چه په هغی کښی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اتباع امر لیکلی شوی وی لکه چه د بنی اسرائیل د سورت په لسمه رکوع ۹۳ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی دی ﴿حَتَّىٰ تُنَزَّلَ عَلَيْنَا کِتَابًا نَقْرُوهُ﴾

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ۖ

داسی نه ده (ور به نه کړی شی دوی ته دا پانی) بلکه نه ویریږی دوی له (عذاب د) آخرت څخه.

تفسیر: یعنی هیڅ کله به داسی نه کیږی - ځکه چه نه په هغو کښی دا لیاقت شته او نه د دی خبری د اجراء دپاره څه اړه (احتیاج) او ضرورت دی. یعنی که چیرې دغه پانی هم دوی ته ورکړی شی نو بیا هم دوی ایمان نه راوړی نو پس څنگ کول د دوی له ایمانه په سبب د نه

راتللو د کاغذونو سره نه دی بلکه دوی نه ویریری له عذابو د آخرته دوی دا چټی (بیکاره) غوښتنی د دی دپاره نه کوی چه که داسی وشي نو دوی به ایمان راوړی بلکه اصلی خبره خو دا ده چه دا خلق د آخرت له عذابو نه ویریری نو ځکه د دوی دا غوښتنی حقیقت نه لری بلکه یواځی تعنت او ملندی دی که بالغرض د دوی دا غوښتنی هم پوره شی بیا به هم دوی د هغه متابعت نه کوی لکه چه د انعام په اوله رکوع ۷ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی الله تعالی فرمایلی دی

﴿وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَیْكَ کِتَابًا قُرْطَاسٍ فَلَسَوْهُ بِآیْدٍ بِهِمْ لَقَالَ الَّذِیْنَ کَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِیْنٌ﴾

کَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ۝ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ۝

نه ده داسی چه دوی وائی (قرآن ته چه سحر کھانت دی) بیشکه دا (قرآن) تذکره پند دی. پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه (قرآن).

تفسیر: یعنی داسی له سره نشی کیدی چه هر یوه ته بیل بیل کتاب ورکړ شی هم دا یو کتاب پاک قرآن د پند دپاره بس او کافی دی ﴿فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ﴾ - پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه قرآن څخه) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که دا کتاب په یوه باندی نازل شو نو څه وشوه دا خو ستاسی د ټولو د ښیګڼو (فایدو) دپاره دی.

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

او نه اخلی پند (له قرآنه) دوی مگر که اراده وفرمائی الله (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی غوښتل او نه غوښتل اګر د ده په حکمت باندی مبینی دی چه هیڅ یو بشر په هغه باندی احاطه نشی کولی هم دی د هر سری استعداد او لیاقت په ښه ډول (طریقه) سره پیژنی او سم له هغه ورسره معامله کوی.

هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ۝

همغه (الله) دی اهل (وړ) د ویری (چه تری ویریو) او اهل د ښښی (چه ښښه تری غواړو)

تفسیر: یعنی سری هومره گناه چه وکړی خو هر کله چه د تقوی په لاری باندی لاړ شی او له

الله تعالیٰ شخه وویریبری نو دی به ئی مگرد (تول) گناهونه ویبی او د هغه توبه به ومنی. له انس ابن مالک رضی الله تعالیٰ عنه شخه روایت شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دی غای کښی د منهیی حاشیی په ډول (طریقه) د دی آیت له لوستلو شخه وروسته وفرمایل چه د هغه الفاظ دا دی «قال ربکم عزوجل انا اهل ان اتقی فلا یشوک بی شیء فاذا اتقانی العبد فانا اهل ان اغفر له» - زه د دی خبری لائق او وړ (قابل) یم چه بنده له ما غنی وویریبری او له ما سره دی بل څوک شریک ونه گنی کله چه بنده له ما شخه وویریبری او د زړه په اخلاص له شرک شخه غان وژغوری (وساتی) نو غما شان دا دی چه زه ئی گناهونه وینم «الله تعالیٰ مو دی پخپل فضل او کرم سره په توحید او ایمان باندی قائم او دائم تینگ ولری او پخپلی مهربانی مو دی تول گناهونه راوبشی.

تمت سورة المدثر بمنه وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة القيامة مكية وهي اربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۵) تسلسلها حسب النزول (۳۱) نزلت بعد سورة «القارعة».

د «القيامة» سورت مکی دی (۴۰) آیته او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۵) او په نزول کښی (۳۱)

سورت دی وروسته د «القارعة» د سورت شخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ۝

قسم خورم زه په ورځی د قیامت باندی.

تفسیر: یعنی د قیامت د ورځی امکان د عقل له مخی او متیقن الوقوع کیدل ئی د داسی مخبر صادق په وینا سره ثابت شوی دی چه د هغه په صدق باندی قطعیه دلائل قائم دی. زه په هغه باندی قسم خورم چه تاسی په یقین وروسته له مړینی شخه بیا ژوندی کیږئ او ضرور به د ښو او بدو حساب کیږی.

تنبيه: ښکاره دی وی چه په دنیا څو راز (قسم) داسی شیان دی چه خلق په هغو باندی قسمونه خوری. په خپل معبود باندی، په معظمو او محترمو شتو باندی په کوم مهم بالشان څیز باندی

پر کوم عجیب او نادر شی باندی د هغه د ښیگنې (فایدې) او ندرت ورښوولو دپاره، لکه چه وائی چه د فلانی په قسمت باندی قسم یاد کړئ! بیا بلغاء د دی خبری رعایت هم کوی چه د مقسم به او مقسم علیه په منع کښی څه مناسبت هم وی - او دا هم ضروری نه ده چه په هر ځای کښی خامخا مقسم به د مقسم علیه دپاره شاهد وگرځاؤ شی لکه په دی بیت کښی

هومره ستا د توری د ښیگنې (فایدې) یم زیمنه

لورمه په سر دی چه سر می دی درښکته

په دی بیت کښی د خپل سر ښتوالی او د خپل محبوب په سر باندی لورل (قسم خوړل) څومره ښه او موزون دی، اسلامی شریعت مسلمانانو ته پرته (علاوه) له الله تعالیٰ پر بل شی باندی قسم یادول حرام کړی دی. خو د الله تعالیٰ شان له بندگانو ځنی جلا (جدا) او بیل دی هغه لوی ذات پرته (علاوه) له خپل ځان په بل باندی هم قسم یادوی او عموماً پر هغه شیانو باندی قسم یادوی چه د ده په نزد محبوب یا نافع یا وقیع او مهمم بالشان وی، یا مقسم علیه دپاره په دول (طریقه) د شاهد او حجت ودراره شی، دلته د قیامت په ورځ لورل (قسم خوړل) د هغه د نهایت وقیع او مهمم بالشان او عظمت له حیثیته دی او په هغه مضمون باندی ئی چه قسم یاد کړی دی د هغه مناسبت ښکاره دی ځکه چه د بعث او د مجازاتو ظرف هم دغه قیامت دی، والله تعالیٰ اعلم.

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۝

او قسم خورم زه په نفس ملامت کوونکی (ځان خپل لره په خرابی باندی اگر که کوشش ئی کړی وی په نیکو کارونو، جواب د قسم دا دی چه خامخا به ژوندی کړی شی دوهم وار).

تفسیر: محققینو لیکلی دی چه د سری نفس یو شی دی خو همغه یو نفس د دریو حالاتو په اعتبار دری نومونه لری، اول که نفس د علوی عالم په لوری مائل وی او د الله تعالیٰ په عبادت او اطاعت کښی خوښی ورته حاصله وی - او د شریعت په پیروی کښی ئی اطمینان او تسلی په برخه وی نو دی نفس ته «مطمئن» وائی لکه چه د جزء ۳۰ «الفجر» په سورت ۳۰ آیت کښی ئی لولو ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً﴾ دوهم که نفس د سفلی عالم په لوری مائل وی او په دنیوی لذاتو - غوښتنو او خواهشونو کښی مبتلا او اخته وی او د بدی په لوری ئی رغبت او د شریعت له اطاعته مباحدت خوښوی نو دی نفس ته (اماره) وائی، ځکه چه هغه سری ته امر ورکوی چه په بدو چارو کښی مشغول او بوخت شی، لکه چه د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په اوومه

رکوع ۵۳ آیت کښی ځمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿وَمَا آتَرَىٰ نَفْسِي إِلَّا النَّفْسَ لَامَازَةً يَاسُوءُ﴾
 ﴿الْمَارِجَ رَبِّي﴾ دریم نفس کله د عالم سفلی په لوری میلان کوی او په شهوت او
 غضب کښی اخته کیږی او کله د عالم علوی په لوری رجحان غوره کوی او له گردو (تولو)
 خرابو شيانو څخه لری تښتی او که کومه خرابی یا تیرواته تری وشي نو په هغه باندی شرمیږی
 او خپل ځان ملامتوی نو دی نفس ته «لوامه» وائی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه
 «د سری نفس په اول کښی په لویو او مزو کښی دوب وی - او هیڅ د نیکی په لوری رغبت نه
 کوی - نو داسی نفس ته «نفس اماره بالسوء» وایه شیع بیا چه لږ څه عقل او هوش ورته پیدا
 کیږی - ښه او بد پیژنی - نو له بدو ځان ساتی - او کله په غفلت کښی بیا په بدو پسې مندی
 وهی - خو بیا چه ویني شی - ژر تر ژره خپل ځان ملامتوی او ډیر پښیمانیږی - نو داسی نفس
 ته (نفس لوامة) وایه شی - بیا چه کله ښه پاک او صاف شی - او د زړه له کومی د ښو په لوری
 تمایل پیدا کوی - او له چتی (بیکاره) او خرابو چارو ځنی پخپله لری تښتی - او د بدی او
 خرابی له تصویره ډیر ورته رږ (زحمت) او تکلیف رسیږی - نو داسی نفس ته «نفس مطمئنة»
 وایه شی (انتهی بتغییر یسیر) دلته ئی په نفس لوامی باندی قسم یاد کړ چه که د چا فطرت
 صحیح وی نو دی پخپله د خپل نفس له لوری په دنیا کښی په خرابی او تقصیراتو باندی ملامتی
 آږوی او هم دا شی دی چه پخپل خورا (ډیر) لوی او ښه او بهتر صورت سره په قیامت کښی به
 راڅرگندیږی (ښکاریږی).

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَهُ عِظَامَهُ ۝۳

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه له سره به نه تولوو مونږ (خواره واره)
 هډوکی د ده (لپاره د ژوندون په ورځ د قیامت).

تفسیر: یعنی کافر انسان داسی خیال کوی چه تر هډوکی پوری هم مات او گود او خواره واره
 شوی دی او د هغو وړوکی بشرکی هم په خاورو او نورو کښی گډود شوی دی نو ښه اوس به هغه
 څرنگه یو ځای کیږی؟ او بیا به په څه ډول (طریقه) سره جوړ او پیوندیږی؟ داسی خو ډیر
 سخت او محال ښکاری داسی نه ده چه مونږ به جمع نه کړو خواره واره شوی هډوکی د ده.

بَلَىٰ قَدِيرِينَ عَلَىٰ أَنْ تُسَوَّىٰ بَنَانُهُ ۝۴

هو! (بلکه جمع به ئی کړو) حال دا چه قادر یو مونږ په دی باندی چه برابر
 تول کړو هډوکی او بندونه د گوتو د ده.

تفسیر: یعنی مونږ خو د گوتی بندونه هم جوړولی شو. د بندونو تخصیص بنائی د دی لامله (له وجی) وی چه دا د بدن له اطرافو ځنی دی او د هر څیز تکمیل د هغه په اطرافو باندی کیږی لکه چه ځمونږ په محاورو کښی هم په داسی مواردو کښی داسی ویلی کیږی چه ځما بندونه خوړیږی. او له هغه څخه مراد گرد (تول) بدن وی بله دا چه په بندونو کښی سره د هغو د وړوکی توبه د صنعت رعایت زیات دی او عادتاً دا ډیر سخت او نری کار دی. نو ځکه هغه څوک چه په سخت کار باندی قادر وی نو هغه په آسان کار باندی په اولی طریقہ سره قادر دی

بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ۚ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ ۖ

بلکه اراده لری (کافر) انسان چه دروغ ووائی (په هغه څیز باندی چه) په مخ کښی د ده دی (له قیامت او حساب) پوښتنه کوی (کافر انسان استهزاء چه) کله به وی (ورځ د) قیامت (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «بلکه غواړی انسان چه بی حیائی وکړی د ده (یا پخپل) مخ کښی (یعنی گناه وکړی اوس یا په راتلونکی زمانه کښی) پوښتنه کوی کله به وی قیامت»).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه له قیامت څخه انکار کوی - او دوهم ځلی ژوندون محال گنی - د هغه سبب دا نه دی چه دا خبره ډیره مشکله ده - او د الله تعالیٰ کامل قدرت او نښی ښکاره نه دی - بلکه بنی آدم غواړی چه د قیامت له راتگه پخوا پخپل راتلونکی عمر کښی چه پاتی دی بالکل بیباک او بی پروا شی او په فسوق او فجور کښی مشغول پاتی وی. که چیرې د قیامت اقرار وکړی او د اعمالو د حساب او کتاب ویره ئی په زړه کښی ځای ونیسی نو په فسق او فجور کښی دومره بی حیائی او بیباکی نشی کولی نو ځکه له داسی خیال څخه ئی زړه تل په ډډه گرځی چه تری عیش منغض نشی او په لذت کښی ئی څه خلل ونه لویږی. بلکه د استهزاء او تعنت او د سپین سترگی له مخی پوښتنی کوی چه ښه خانه! هغه ستاسی قیامت به کله راځی؟ که په رښتیا سره راتلونکی وی نو میاشت او کال او نیټه ئی په ښکاره ډول (طریقہ) سره راوښیه!.

فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ۖ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۖ

کله چه خړی متحیری شی سترگی له هیبته او توره شی سپوږمی (رنا) (رنرا) ئی لاړه شی).

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ د جلالی تجلی له سببه سترگی تیغی وخیژی او د حیرت او ویری لامله (له وجی) ئی سترگی خری پاتی شی او لمر به هم سر ته دیر نژدی راشی او سپوږمی بی نوره شی سپوږمی ئی ځکه جلا (جدا) ذکر کړه چه عربو د قمری حساب لامله (له وجی) هغی ته په دیر زیات اهتمام سره کتل - او د هغی له احواله به تل خبر ؤ.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ ۚ كَلَّا لَا وَاوَدَّرُ ۚ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ۚ

او جمعه شی لمر او سپوږمی (له طرفه د مغربه په قیامت کښی یا جمع شی په تور والی کښی په تلو د رڼا (رنرا) د دواړو سره یعنی په بی نوری او تت والی کښی به دواړه سره شریک او مله وی). نو وبه وائی (کافر) انسان په دغه ورځی کښی چیرته ځای د تیښتی شته؟ نه دی مناسب طلب د تیښتی نشته ځای د پناه خاص (مشیت د) رب ستا ته په دغی ورځی کښی ځای د قرار د خلقو دی (نو حساب ورسره کړ شی او جزاء ورکړه شی).

تفسیر: یعنی اوس خو وائی چه هغه ورځ چیری ده؟ او په هغه وقت کښی به له ویری بدحواس کیږی او داسی به وائی چه نن زه چیری وتښتم؟ او په کوم ځای کښی پت شم؟ نو داسی ارشاد به کیږی چه نن نه د تښتیدلو موقع ده او نه د پوښتنی وقت نن هیڅ یو طاقت هم تاسی نشی خلاصولی او نه پناه درکولی شی نن گرد (تول) د خپل پروردگار په مخ کښی حاضریدی او د هغه د عدل او انصاف په مخ کښی ودریدی او هغه هره فیصله چه وغواړی د هر چا په حق کښی ئی کوی.

يُنَبِّئُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ۚ

خبر به کړ شی انسان په دغی ورځی (د قیامت) کښی په هغو (اعمالو) چه مخ کښی ئی لیږلی دی (نیک وی که بد) او (په هغو اعمالو چه) وروسته ئی پری ایښی وی (نیک وی که بد).

تفسیر: یعنی گرد (تول) پخوانی او وروستنی اعمال ښه وی که بد وی هغه ته ورځرگندیږی (ښکاریږی) او پری پوهیږی.

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ۚ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ ۝

بلکه انسان په ځان خپل باندی حجت لیدونکی شاهد دی که چیرته وړاندی کړی غږونه خپل (قبول به نشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی انسان که پخپلو احوالو باندی غور وکړی نو د خپل رب په وحدانیت به او په دی باندی چه د گردو (تولو) ورتگ د ده په لوری دی وپوهیږی. که څوک ووايي چه زه پری نه یم پوهیدلی نو دا گردی (تولی) به پلمی (تدبیرونه) او بهانی وی» خو زیاترو مفسرینو د دی تعلق له ﴿يُقَبِّلُ الْإِنْسَانَ يَوْمَئِذٍ﴾ الآية - سره اخیستی دی یعنی په وړینولو باندی هم موقوف نه دی. انسان به پخپل احوال باندی پخپله مطلع وی که څه د طبیعت په اقتضاء سره دوی هلته هم بهانی جوړی کړی - او راز راز (قسم قسم) حیلې وروړاندی کړی - لکه چه کافران به وائی ﴿وَاللَّهُ يَهْدِي الْقَوْمَ الشَّاقِينَ﴾ بلکه دلته په دنیا کښی هم هغه انسان چه د هغه ضمیر بالکل مسخ شوی نه وی پخپل حال باندی په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی. اگر که د نورو په مخ کښی حیلې او بهانی جوړی کړی او د هغه په مخالفت کښی دیر کوشښ وکړی. کله چه به جبریل محمد صلی الله علیه وسلم ته وحی لوسته نو ده به ژر ژر ورسره لوسته چه هیر ئی نشی او په دیر مشقت کښی ئو نو الله فرمائی چه:

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۚ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۚ فَإِذَا قَرَأَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ۚ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ۚ

مه خوځوه په دی (قرآن) سره (ای محمده پخوا له وحی) ژبه خپله چه تعجیل به کوی په دی (قرائت سره) بیشکه پر مونږ باندی دی جمع کول ئی (په سینه ستا کښی) او لوستل ئی (په ژبه ستا) بیا مو کله چه ولوست دا (قرآن) په ژبی د پریښتی) نو متابعت کوه ته د لوستلو د ده (غور ورته نیسه) بیا بیشکه په مونږ باندی دی ښکاره بیانول د هغه (په اعتبار د فهم سره).

تفسیر: لکه چه مو ولیکل رومبی به کله چه حضرت جبریل علیه السلام د الله تعالی له لوری د قرآن وحی راوړه د جبریل علیه السلام له لوستلو سره به یو ځای ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم هغه لوسته چه ژر ئی یاد او زده ئی کړی او د جبریل علیه السلام له تلوو څخه وروسته وحی ئی په ښه ډول (طریقه) په یاد پاتی وی. مگر په دی صورت کښی دوی ته دیر تکلیف پېښیده کله به چه دوی هغه رومبی کلمه لوستله دوهمه کلمه به د دوی په فهم کښی په ښه ډول

(طریقہ) سرہ نہ راتلہ - او د هغو په پوهیدلو کښی به هم دوی ته لږ دیر دقت پېښیده نو ځکه الله تعالیٰ وفرمایل چه په دی وقت کښی ستا د ژبی د خوځولو او لوستلو هیڅ ضرورت نشته تاسی بالکل د زړه له کومی د وحی اوریدلو ته متوجه شی! او داسی اندیښنه مه کوئ! چه دا به می نه یادپوی - او بیا به ئی څرنگه ولولم؟ او خلقو ته به ئی په څه دول (طریقہ) وپوهوم؟ - د هغو گرددو (تولو) تورو ستاسو په تتر (سینه) کښی حرف په حرف تولول او ستاسی له ژبی څخه د باندی رالیستل - او په خلقو ئی لولول ځما کار دی کله چه پرېسته پاک قرآن ځما له لوری تاسی ته ولولی - نو تاسی چپ اوسئ! - پوره او ښه ئی واورئ! - د هغه اوریدل د هغه یادول - او د هغه علومو او معارفو وروڼه درخلاصول او ستاسی له ژبی څخه نورو ته د هغه رسول او روښاتول - دا گرد (تول) ځمونږ له کارونو ځنی دی. وروسته له دی څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم له جبریل علیه السلام سره یو ځای لوستل پری ښودل. نو دا هم یوه معجزه شوه چه یو ځلی گرده (توله) وحی له سره تر پایه پوری واورئ - او یو توری ئی هم له خولی څخه ونه باسی - او نه ئی ضبط او گردان کړی - خو د پرېستی له ورنگ څخه وروسته پوره وحی لفظ په لفظ په پوره ترتیب سره بی له کومی فتحی او ضمی او نور د تړنید او تنقیص ولولی - او وئی لولوی - او وئی پوهوی دا په دی دنیا کښی یوه وړوکی نمونه له ﴿يَتَّبِعُوا الْإِنْسَانَ يَوْمَئِذٍ يَمَاقِدُكُمْ وَآخِرُ﴾ څخه ده یعنی څرنگه چه الله تعالیٰ په دی قادر دی چه خپله وحی د پرېستی له ورنگه وروسته په پوره ترتیب سره حرف په حرف پرته (علاوه) له کومی ادنیٰ خطاء او تیروتو د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم په تتر (سینه) کښی تولوی - نو آیا هغه په دی باندی قادر نه دی چه د بندگانو پخوانی او وروستی هغه گردی (تولی) چاری چه ښائی ځینی ئی د هغوی د کوونکی له فکره هم وتلی وی - گرد (تول) سره تول کړی او په یوه وقت کښی هغه د دوی په مخ کښی وروړاندی کړی او په هغه باندی هغوی گرد (تول) سره ښه وپوهوی. او هم داسی د هډوکی منتشر ذرات او رژیډلی بڅرکی سره راټول کړی؟ او بیا له نوی سره هغه ډومبښی انسان ورځنی پیدا کړی؟ بیشکه هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه له دی څخه لا په لویو کارونو باندی هم قادر دی.

کَلَّا بَلْ يُحِیُّونَ الْعَاجِلَةَ ۖ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ۚ

نه دی داسی (لکه چه انکار کوی کفار له بعثه) بلکه خوبوی تاسی ځغلیدونکی (ژر فانی کیدونکی دنیا) او پرېودی تاسی آخرت (چه باقی او وروسته راتلونکی دی او د هغه دپاره هیڅ عمل نه کوئ)

تفسیر: یعنی ستاسی دا د قیامت او د نورو حقائقو انکار کول هیڅ یو په کوم یوه صحیح دلیل باندی مبنی نه دی بلکه د دی سبب د دنیا انهماک دی. کله چه دنیا نقدی او ژر رسیدونکی شی دی نو ځکه ئی تاسی غواړئ. آخرت تاسی پور (قرض) کښی او پرېودی ئی او

وایی چه د هغه رارسیدل لری دی. د انسان په طبیعت کښی ژر غوښتل او جلتبازی داخله ده. لکه چه د جزء ۱۷ انبیاء په دریمه رکوع ۳۷ آیت څمونږ دغه متبرک تفسیر کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ﴾ فرق دومره دی چه نیکان د ښو شیانو په حاصلولو کښی جلتی کوی چه د هغه یو مثال اوس په ﴿لَا تُخَوِّذْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُفْجَلَ بِهِ﴾ تیر شو. او بدان هغه شی غوره کوی چه ژر ئی په لاس ورځی اگر که د هغه نتیجه هلاک هم وی.

وَجُودٌ يَوْمَ مِيزَانِ ۚ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ۝

ځینی مخونه (یعنی د مؤمنانو به) په دغی ورځی (د قیامت) کښی ښائسته تازه روښانه وی خاص ذات د رب خپل ته به کتونکی وی.

تفسیر: دا د آخرت بیان دی یعنی د مؤمنانو خبری به په دی ورځی کښی ډیری روښانه څلیدونکی تر او تازه او ډیری خوښی او بشاشی وی. او د دوی سترگی به د حقیقی محبوب په لقاء او کتلو سره رڼی وی. له قرآن کریم او متواتره و احادیثو ځنی په یقینی ډول (طریقه) سره معلوم شوی دی چه په آخرت کښی به د الله تعالی لیدنه وی - خو گمراهان له دی څخه منکر دی - ځکه چه دا نعمت د هغوی په برخه کښی نه دی. اللهم لاتحرمنامن هذه النعمة التي ليس فوقها نعمة

وَجُودٌ يَوْمَ مِيزَانِ ۚ بِاسْرَةٍ ۚ تَنْظُرُ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ۝ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ۚ

او ځینی مخونه (یعنی د کفارو) په دغی ورځی (د قیامت) کښی به تریو بدخیره وی یقین به کوی چه کاوه شی واقع کیږی په دغو (مخونو) باندي دوی ته بلا لویه چه ماتوونکی وی هډوکی د شا لره نه ده داسی (چه دنیا خوښوی پر آخرت) کله چه ورسپری (سا) هډوکی د ستونی ته.

تفسیر: یعنی باور لری چه هغه ناکاره معامله کیدونکی ده او هغه عذاب د کاللو (تیرولو) دی چه بالکل به ملا ماتوونکی وی.

﴿كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ﴾ - نه ده داسی چه دنیا خوښوی پر آخرت کله چه ورسپری سا هډوکی د ستونی ته

یعنی آخرت مه لری کنع ځکه چه موت د دی سفر رومبی منزل دی چه هغه ډیر نژدی له هم دی

غایه د نورو منزلونو په تلو باندی شروع کیږی تر څو چه وروستی منزل ته ورسیدی گواکی د هر سری مرگ هغه لره د لوی وړغی (قیامت) یوه وړوکی نمونه ده هر کله چه د مریض روح گرد (تول) سره غوند شی او چنغرک هډوکی د تتر (سینی) او ورمیو ته ورسیدی - او سا ئی په مری کښی ونښلی - نو وپوهیږه چه د آخرت منزل ئی شروع شو.

وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ۚ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ۚ

او وبه وېلی شی (یعنی وبه وائی هغه څوک چه چاپیر له مریضه دی) څوک دی دم کوونکی (په هغه رنځور باندی چه جوړ شی او روح ئی بیرته ور وگرځی) او یقین کړی هغه مریض) چه بیشکه په ده (باندی راغلی) دی وقت د فراق جدائی (له دنیا او خپلوانو).

تفسیر: د داسی مایوسی په وقت کښی د طبیبانو او ډاکترانو له لاسه هیڅ شی نه وی پوره کله چه خلق له ظاهری علاج او تدبیر ځنی عاجز شی نو د دم او دعاء - تعویذ په فکر کښی لویږی او یو له بل سره وائی «خانه! کوم داسی ښه سری راولی چه په دی رنځور څه دم او دعاء وکړی. گوندی وی چه جوړ شی ځینو اسلافو ویلی دی چه «من راق» د پرښتو وینا ده چه له ملک الموت سره د روح د قبضولو دپاره راځی او له دوی سره داسی وائی چه د دی مری سا څوک وباسی او وړی ئی؟ د رحمت پرښتی؟ که د عذاب؟ نو په دی تقدیر سره (راقی) له (رقی) څخه مشتق ګانه کیږی چه معنی پاس ختل دی او د (رقیه) ځنی به نه وی چه معنی ئی دم او دعاء او توتکه او افسون دی.

﴿وَقَالَ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾ - او یقین کړی هغه محتضر چه بیشکه په ده باندی راغلی دی وقت د فراق جدائی له دنیا او خپلوانو) یعنی مړ کیدونکی به وپوهیږی چه دی اوس له گردو (تولو) عزیزانو او اقاربو او محبوبو او مألوفو شیانو ځنی بیلیدونکی دی. یا ئی دا مطلب چه سا ئی له بدنه تلونکی ده.

وَالْتَفَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ۚ

او تاوېږی یوه پندی (د ده) له بلی پندی (د ده) سره (له هیبته د مرگ).

تفسیر: یعنی په ځینو اوقاتو کښی د موت د سکرانو لامله (له وجی) یوه پندی له بلی پندی سره لګیږی. او هم د بدن د لاندنی برخې ځنی د روح د تعلق له منقطع کیدلو څخه وروسته د پندیو خوځول او یوه له بلی ځینی بیلول به د ده په واک (اختیار) کښی نه پاتی کیږی نو ځکه یوه

پندی له بلی پندی څخه بیواکه لوبی. ځینی اسلاف وائی چه د عربو په محاورو کښی «ساق» کنايه ده له سخت مصیبت څخه - نو په دی تقدیر به د دی آیت ترجمه داسی کیږی. «یوه سختی به له بلی سختی سره یو ځای کیږی» ځکه چه مړ کیدونکی ته په دی وقت کښی دوه سختی وروراندی کیږی یوه دا چه له دنیا ځنی داسی درومی چه مال او اسباب - اهل او عیال - کور او کهول - جاه او حشم گرد (تول) ځنی پاتی کیږی - غلیمان پری خوښیږی او پیغورونه ورکوی - او خپلوان ئی خفه کیږی - او په رنځ او خپګان کښی لوبی. بله ئی له دی ځنی ډیره لویه او وېروونکی ده چه هغه د قبر او آخرت هسی پیښی او احوال دی چه د هغه کیفیت په بیان نشی راتلی یعنی سختی د دنیا له سختی د آخرت سره یو ځای کیږی.

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ۝

په لوری د رب ستا په دغی ورځی کښی ورته دی (د ټولو مخلوقاتو لپاره د مجازاتو).

تفسیر: یعنی د آخرت د سفر ابتداء له دی ځای ځنی ده. ګواکی اوس د بنده راښکول د خپل پروردګار په لوری شروع شو مګر افسوس چه له خپل غفلت او حماقت څخه ئی د سفر هیڅ سامان تراوسه پوری نه دی جوړ کړی او نه د دی اوږده منزل لپاره کومه توبه له ځان سره لری.

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّىٰ ۝ وَلَٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۝ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ۝

بیا یقین ونه کړ (په مؤمن به باندی) او نه ئی لمونځ وکړ مګر دروغجن ئی کړ (قرآن لره) او مخ ئی وګرځاؤ (له ایمانه) بیا لاړ اهل خپل ته (له مجلس نه) په تکبر سره.

تفسیر: یعنی د رښتین ګڼلو او باور لرلو په ځای پیغمبران دروغجنوی - او د لمانځه کولو او د الله تعالیٰ په لوری د متوجه کیدلو په ځای تل له هغه ځنی غاړه غړوی - او په دی باندی یواځی اکتفا نه کوی بلکه په خپل تکبر او غرور د خپلو متعلقینو او خپلوانو په لوری ځی - او داسی راښکاروی چه لکه کوم ښه لوی کار او ډیره میرانه (بهادری) او د پوهنی کار ئی کړی دی.

أُولَٰئِكَ فَأُولَٰئِكَ ثُمَّ أُولَٰئِكَ فَأُولَٰئِكَ

وړ لایقه ده تاته (ای کافر انسانه هغه شی چه بد ئی بولی سختی د مرگ) پس وړ لایقه ده (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د قبر ده) بیا وړ لایقه ده (تا لره) هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د ورغی د قیامت ده) پس وړ لایقه ده (تا لره هغه شی چه بد ئی بولی چه همیشه عذابیدل ستا دی په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی ای بدبخته! اوس ستا د هلاک، افسوس او کمبختی وار دی. یو غلی نه بلکه خو غو غلی اوس پاتی خرابی پر خرابی او تباهی پر تباهی ده پرته (علاوه) له تانه به بل هیڅوک د الله تعالی د نوی نوی سزا وړ (لاټق) او مستحق نه وی.

تنبیه: بنائی اوله خرابی په باور نه لرلو او لمونځ نه کولو او دوهمه په بل یو لوی غمردوالی (ضد) باندی چه دروغجنول او غاړه غړول دی او دریمه او څلورمه د دی دواړو امورو غنی په هره یوه باندی چه دی ئی د افتخار وړ (لاټق) گنی بنا دی لکه چه د هغه په لوری په ﴿ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَتَّلَىٰ﴾ کښی اشاره ده والله اعلم.

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه پری به ښود شی دی چتی (بیکاره) بی قیده مهمله بیکاره (په دنیا او عقبا کښی مکلف به نه شی په احکامو د ده).

تفسیر: یعنی آیا بنی آدم داسی گنی چه دی به هم داسی چتی (فضول) بیکاره او مهمل پری ښوده شی؟ او د امر او نهی هیڅ یو قید به په ده باندی نه وی؟ یا له مرینی څخه وروسته به بیا نه ژوندی کیږی؟ او له ده څخه به د نیکیو او د بدیو گرد (تول) شمیر نه اخیست کیږی؟ او هیڅ حساب او کتاب به ورسره نه کیږی.

أَلَمْ يَكُنْ نُطْفَةً مِّنْ مَّيْنِ يُمْنِي ﴿٣٥﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٦﴾
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٧﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقُدِيرٍ عَلَٰی
أَنْ يُجِئَ الْمَوْتَىٰ ۚ ﴿٣٨﴾

آیا نه ؤ دغه (انسان اول) یو خاڅکی له منی څخه چه توبوه شی (اچوه شی پر رحمونو د بنځو کښی). بیا و دی یوه توته د وینو نو پیدا کړ الله (اندامونه ئی) پس برابر کړ (صورت ئی او روح ئی پکښی وپوکلو) نو پیدا کړ له هغه (اوبو د منی) څخه جوړه (دوه صنفه) نارینه او بنځه آیا نه دی دغه (ذات) قدرت لرونکی کوونکی د دغو افعالو قادر په دی باندی چه ژوندی کړی مړی (بلکه ښه قادر دی).

تفسیر: یعنی انسان له نطفی ځنی د غوټه شویو وینو په شکل گرځی بیا الله تعالی د دی د پیدایښت گرد (تول) مراتب پوره کوی او انسان تری جوړوی - او تول ظاهری اعضاء او باطنی قوتونه ئی برابروی - او د یوی بیځانی نطفی ځنی یو عاقل انسان جوړوی - او هم له هم دی نطفی ځنی دوه ډوله (قسمه) بنی آدم پیدا کوی چه د دوی د هر یو ظاهری او باطنی خصوصیات سره بیل وی. آیا هغه مطلق قادر چه له اوله ئی گرد (تول) خلق په داسی یو حکمت او قدرت سره پیدا کوی بیا په دی باندی قادر نه دی چه دوی بیا راژوندی کړی؟ «سبحانک اللهم فبلی!» پاک دی ستا ذات ای اله ولی به ئی نه پیدا کوی! ته بیشکه قادر ئی.

تمت سورة القيامة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الدهر (سورة الانسان) مدنية وهي (۳۱) آية وركوعان رقمها (۷۶)

تسلسلها حسب النزول (۹۸) نزلت بعد سورة الرحمن.

د «الدهر» د «الانسان» سورت مکی دی (۳۱) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۶) او په نزول کښی (۹۸) سورت دی وروسته د «الرحمن» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ①

آیا راغلی دی (یعنی په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان څه وقت له زمانی څخه چه نه و دی یو شی یاد کړی شوی (په یوه نامه سره).

تفسیر: بیشکه پر انسان باندی داسی یو وقت تیر شوی دی چه هیخ نوم او نښه ئی نه وه بلکه یو غیر مذکور په انسانیت څیز و. او یو جز وو له اجزاؤ د عناصرو او د نطفی بیا ئی څومره مدت طی کړ چه د نطفی په شکل راووت - دا حال ئی هم د دی د موجوده شرافت او کرامت لامله (له وجی) د ویلو وړ (لایق) نه دی او نه ښائی چه پری ژبه وڅوځوله شی.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

بیشکه پیدا کړی دی مونږ انسان له نطفی څخه چه ګډوده شوی ده (د نر او د ښځی)

تفسیر: یعنی د نارینه او د ښځی د دوو ډولو (قسمونو) اویو ځنی ئی پیدا کړ. تنبیه: د (امشاج) معنی مخلوط دی نطفه د هغو غذاؤ خلاصه ده چه له مختلفو شیانو ځنی روغه ده نو ځکه د ښځی له اویو څخه پرته (علاوه) یواځی هغه یو اویو ته هم (امشاج) وایه شی. او پیدا کړ مونږ دغه انسان لره په دغه حال کښی چه:

نَبِّئْهُ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝۲ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ۝۳

ازمایو ئی نو وموگرځو مونږ دغه (انسان) اوریدونکی بیشکه مونږ ورښوولی ده دغه (انسان) ته سمه لاره (په لیږلو د رسولانو او په دلائلو د عقل سره) یا نه وو دی شکر کوونکی او یا به وی دی ناشکره.

تفسیر: یعنی له نطفی ځنی د وینی غوټه او له هغی ځنی ئی د غوښی یوه توته جوړه کړه هم دا راز (قسم) له څو څو ځلی اړولو او گرځولو څخه ئی هغه دی درجی ته ورساؤ چه دی پخپلو غوږونو سره اوری او په سترگو سره وینی او له هسی قوتونو څخه کار اخلی چه بل کوم حیوان له هغو ځنی نشی کار اخیستی. ګواکي نور ګرځ (ټول) د ده په مخ کښی ګانه او رانده دی. تنبیه: د «نبتلیه» معنی اکثر و مفسرینو (امتحان) او ازموینه اخیستی ده د بنی آدم له پیدایښته دا غرض دی چه دی د الله تعالی په احکامو - امر - نهی او نورو مخاطب شی او امتحان تری واخیست شی او ولیده شی چه دی تر کومی اندازی پوری د خپل الله تعالی د احکامو تعميل او خپل اخلاص او وفاداری څرګندوی (ښکاره کوی)? نو ځکه هغه ته ئی د آوریډلو - پوهیدلو او

لیدلو قوتونه وروبیل چه پر هغو باندی د شرعی تکالیفو مدار دی.

﴿إِنَّمَا هَدَيْنَاهُ﴾ الآية - بیشکه مونږ وربوولی ده انسان ته سمه لاره یا به وی دی شکر کوونکی او یا به وی ناشکره) یعنی رومی ئی د اصلی فطرت او پیدائشی عقل او پوه ځنی - بیا ئی د عقلیه او نقلیه دلائلو په وسیله هغه ته د نیکی لاره وروښووده چه د دی ښوونی اقتضاء داسی ده چه ښائی گرد (تول) انسانان په یوه سمه لاره باندی لار شی خو د شاوخوا د حالاتو لامله (له وجی) او د خارجی عواملو اغیزی (اثر) او د نورو عوارضو له سببه گرد (تول) په یوه لاره باندی پاتی نشول. ځینو الله تعالی ومانه او حق ئی وپیژنده - او ځینو ناشکری او ناحقی ته ملا وتړله وروسته له دی نه الله اکرم شانه واعظم برهانه د دی دواړو د پای (آخر) او انجام ذکر دغسی فرمائی:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلْسِلًا وَأَعْدَلًا وَسَعِيرًا ۝۴

بیشکه مونږ تیار کړی مو دی کافرانو ته ځنځیرونه او طوقونه او تود اور (لمبی وهونکی چه تل به په کښی سوځی).

تفسیر: یعنی هغو خلقو چه د رسمونو او رواجونو او اوهامو او ظنونو په ځنځیرونو کښی ځانونه تړلی دی او بی د الله تعالی له اقتدار او حکومتی د نورو د حکومت او اقتدار طوقونه او غاړکی له خپلو غاړو ځنی نه دی ایستلی بلکه د حق او د حق د عاملینو په خلاف د دښمنی او د جگری د اورونو په لگولو کښی خپل عمر تیروی. او کله په تیروتلو سره هم د الله تعالی د نعمتونو شکر نه اداء کوی - او نه ئی په زړه کوی نو داسی خلقو ته په آخرت کښی د دوزخ طوقونه او غاړکی - ځنځیرونه او ډیر سخت سوځوونکی اور تیار دی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ۝ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ

بیشکه ابرار نیکان څښی (په جنت کښی) له جامونو د شرابو ځنی چه وی گډ له هغو سره (جنتی) کافور. چینه چه څښی به له هغی څخه (نیک) بندگان د الله.

تفسیر: یعنی د شرابو هسی جامونه به څښی چه لږ څه کافور به په کښی گډ وی دا کافور د دی دنیا د کافورو په شان نه دی بلکه د جنت د یوی خاصی چینی نوم دی چه د الله تعالی له

لوری په خاص دول (طریقه) د الله تعالیٰ مخصوصو او مقربو بندگانو ته د هغه له اوبو څخه ورکولی کیږي. ښائی چه د دی سوره والی - ښه رائحه او وړم - مفرح - خاصیت - او د تک سپین رنگ لامله (له وجی) هغه ته کافور وایه شی.

يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝ يُؤْفُونَ بِالْذِّنِّ

چه بیائی به (مؤمنان) دغی (چینی) لره (هر چیرته چه ئی خوښه وی په بیول) وفا کوی (ابرار) په (هغه) نذر سره (چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله کښی پر ځانونو خپلو باندی)

تفسیر: یعنی دا چین د هغو بندگانو په واک (قبضه) او اختیار ده چه په هر لوری دوی اشاره وکړی د دی د اوبو ویالی به په همغه لوری بهیږي. ځینی وائی چه د دی چینی اصلی منبع به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لوره (اوچته) مانی کښی وی چه له هغه ځایه به د گردو (تولو) انبیاء - اولیاء - صلحاؤ او مؤمنینو مانپو ته د هغی ویالی وبهیږي والله اعلم وروسته له دی نه اکرم شانه واعظم برهانه د ابرارو د خصائلو داسی بیان فرمائی.

﴿يُؤْفُونَ بِالْذِّنِّ﴾ - وفا کوی ابرار په هغه نذر سره چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله پر ځانونو خپلو

یعنی هغه نذرونه چه پخپلو ځانونو باندی ئی منلی وی اداء کوی ئی ښکاره ده کله چه پخپل ځان باندی لارم کړی څیز پوره کاؤ شی نو هغه خبری چه د الله تعالیٰ له لوری لارمی شوی دی څرنگه به پری ښودی شی؟.

وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَتْ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝

او ویریږی (ابرار) له هغی ورځی چه شر ئی ښکاره او تیت (څرگند) دی

تفسیر: یعنی د دی ورځی سختی او خرابی به درجه په درجه پر تولو عامه او گردو (تولو) لره نیوونکی وی او هیڅوک به په کلی دول (طریقه) له هغه ځنی محفوظ نه وی. الا من شاء الله!

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ۝

او (ابرار) ورکوی طعام خواړه پر محبت مینی د دغه (الله یا د طعام) مسکین اړ (مجبور) ته او یتیم پلار مری ته او اسیر بندی ته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محبت کښی خپل طعام او خواړه سره له دی چه دی پخپله ورته اړ (مجبور) او محتاج دی او ډیر خواهش ئی ورته کیږی په ډیر اخلاص - شوق او ذوق سره مسکینانو - یتیمانو او بندیانو ته ئی ورکوی.

تنبیه: بندی عام دی مسلمان وی یا کافر. په حدیث کښی راغلی دی چه د بدر د بندیانو په نسبت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له هر مسلمان سره چه کوم بندی وی ښائی چه له هغه سره ښه سلوک وکړی!» لکه صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم د دی حکم په تعمیم بندیانو ته له خپلو ځانونو ځنی ښه خواړه ورکول او حال دا چه هغه بندیان مسلمانان نه و د مسلمان ورور حق خو له دی څخه هم لا زیات دی. که د «اسیر» په لفظ کښی لږ څه توسیع وکړه شی نو دا آیت مریی او پور وړی (قرضداری) لره هم شامل کیدی شی ځکه چه هغوی هم یو راز (قسم) بندیان دی.

إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ④
إِنَّا خَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَطَطًا ⑤

(وائی ابرار) بیشکه چه مونږ طعام خواړه درکوو تاسی ته خاص دپاره (د ثواب) د الله نه غواړو مونږ له تاسی څخه جزاء بدل او نه شکر ایستل بیشکه مونږ ویرېږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی (غمجنی) ډیری سختی تریو مخی نه

تفسیر: یعنی دا طعام او خواړه ورکوونکی به د حال په ژبی سره داسی ویونکی وی او که چیری مصلحت وی او لارم ئی وگنی د قال په ژبی سره ئی هم ویلی شی.
﴿إِنَّا خَافُ﴾ بیشکه مونږ ویرېږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی غمجنی ډیری سختی تریو مخی نه).

یعنی ولی به مونږ نورو ته طعام او خواړه نه ورکوو؟ او له خوړو ورکولو ځنی وروسته به ولی د بدل او شکریی هیله (ارزو) او امید ونه لرو چه مونږ له خپل پروردگاره او له هغی لوی ورځی څخه ویریدونکی یو چه هغه ورځ به ډیره غمجنه او سخته تریو تندی وی مونږ په ډیری مینی او اخلاص مستحقینو ته طعام او خواړه ورکوو او سره له هغه ویرېږو چه آیا ځمونږ دا عمل به د الله تعالیٰ په دربار کښی منلی کیږی؟ که نه؟ نه چه د هغه په اخلاص او نورو شرائطو کښی څه لږتیا پاتی وی او بالعکس دا اعمال ځمونږ د ځان وبال نه شی.

قَوْمُهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ۝

نو و به ساتی دوی لره الله (په سبب د حسنا تو د دوی) له شره سختی د دغی ورغی او ملاقی ور به کړی دوی ته تازگی او حسن د مخونو (او خوشالی د زړونو).

تفسیر: یعنی له هغه شی څنې چه دوی ډیر ویریدل الله تعالی دوی له هغه څنې محفوظ او مأمون وساتل او د هغوی مخونو ته ئی ښائست او تازگی او زړونو ته ئی خوشی او سرور ورعطاء کړ.

وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ۝

او جزاء به ورکړی دوی ته (الله) په سبب د صبر د دوی (تول نعماء د) جنت او (جامی) ورښمینی.

تفسیر: یعنی کله چه دی خلقو د دنیا پر تنگی او سختیو باندی صبر کاؤ - او له گناهونو او معاصیو څنې ئی ځانونو ساتل او په طاعت او عبادت کښی قائم اوسیدل نو ځکه الله تعالی د هغوی د آرام او راحت دپاره دوی ته د جنت ښه نعماء - اعلیٰ باعونه او فاخره لباسونه مرحمت کړل. اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه د دغو جنتیانو یو بل ښه وضعیت داسی بیان فرمائی:

مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۝

حال دا چه تکیه کوونکی به وی په هغه (جنت) کښی پر تختونو باندی د باچایانو او تولواکانو په دول (طریقه) نه به وینی دوی هلته شمس لمر (گرمی) او نه زمهریر (ساره یا به نه وینی په دغه جنت کښی لمر سپوږمی چه رڼا (رنرا) به ئی له بل څه وی).

تفسیر: یعنی د جنت موسم به ډیر معتدل او برابر وی نه د تودوخی او نه د یخنی او نه به نور څه رږر (زحمت) او تکلیف هلته وی.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلُّهَا وَذُلَّتْ قُطُوفُهَا نَدْلًا ۝

حال دا چه نژدی به وی پر دوی باندی سیوری (د ونو) د هغه او مسخری

تیتتی کمری شوی به وی میوی د هغو په مسخریدلو تیتیدلو سره (چه شوکول به ئی اسان وی).

تفسیر: یعنی د ونو څانگی د خپلو میوو سره دوی ته دیری نژدی کیږی او د هغوی میوی به ورځوړندی او د دوی په واک (اختیار) کېږی به وی او جنتیان په هر حالت او هر ځای کېږی چه وغواړی اعم له دی څخه چه ولاړ وی یا ناست یا ملاست بی له تکلفه هغه تولولی او شوکولی شی. تنبیه: بنائی د ونو څانگی ئی دلته په ظلال سره تعبیر کمری وی یا به دا واقعی سیوری وی ځکه که د لمر رڼا (رنرا) هلته نشته بل راز (قسم) کومه رڼا (رنرا) خو به هر ورو (خامخا) هلته وی او د دی رڼا (رنرا) په سیوری کېږی به جنتیان د آرام او تفریح دپاره به کینی والله اعلم

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِأَنْيَّةٍ مِّنْ فَضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا ۝ قَوَارِيرًا مِّنْ فَضَّةٍ

او گرځولی به شی پر دغو (ابرارو) باندی (په دغه جنت کېږی) جامونه له سپینو زرو او گلاسونه صراحی چه وی به (دغه ظروف) په شان د ښینو هسی ښینې چه له سپینو زرو به وی (صاف به وی د ښینو په شان چه ظاهر به ئی له باطن او باطن به ئی له ظاهره ښکاری)

تفسیر: یعنی دا ظروف لویږی به په اصل کېږی د سپینو زرو څخه جوړ وی او دیر سپین بی داغه او خوښی ښونکی - او داسی صاف او شفاف او څلیدونکی به وی چه لکه ښینې غونډی به ښکاری او د هغه د منځ شیان به له باندی څخه له لری لیده کیږی.

قَدَرُوهَا تَقْدِيرًا ۝

په اندازه کمری به وی هغه (جامونه ساقیانو د جنت جنتیانو ته) اندازه کول.

تفسیر: یعنی یو جنتی هومره چه څښلو ته ضرورت لری او زړه ئی وغواړی په هغه میچ او اندازه سره به سم او برابر په هغه کېږی شراب وی چه نه به تری لږیږی - او نه به تری زیاتیږی - یا په هره اندازه چه جنتیان پخپلو زړونو کېږی تاکلی (مقرر کمری) او گرځولی وی بی له تزئید او بی له تنقیص سم د دوی له غوښتنی سره ورته وړاندی کیږی.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَتْ مِنْ أَجْهَازِ زَنْجَبِيلٍ ۝

او ورځنبول کيږي به جنتيانو ته په جنت کښي جامونه د شرابو چه وي به گډ له (پاکو شرابو د) هغه سره (لپاره د خوشبوی جنتي) زنجبیل.

تفسیر: یعنی د شرابو جام یو هغه و چه د هغه گډ جنتي کافور دی. دوهم ئی هغه دی چه زنجبیل (سوند) ورسره گډوی مگر دا د دی دنیا زنجبیل او سوند ونه گانه شی ځکه هغه یوه چینه ده چه «سلسبیل» نومېږي د سوند تاثیر تود دی او په غریزه حرارت کښي انتعاش پیدا کوي - او عرب هغه ډیر خوشوی.

په هر حال سره په کوم خاص مناسبت سره دی چینی ته «زنجبیل» وائی. د نیکانو په جامونو کښي د هغه لږ څه گډون کاوه شی په اصل کښي دا چینه لویو عالی مقامو مقربینو لره ده. والله اعلم.

عَيْنًا فِيهَا تُسْقَى سَلْسَبِيلًا ۝

چینه په دغه (جنت کښي چه) نوم ئی ایښودلی شوی دی په سلسبیل سره (چه د حلقه آسانه لذیذه تیريږي).

تفسیر: د سلسبیل معنی صافی بهیدونکی اوبه دی. کذا فی الموضح. او ځکه ورته «سلسبیل» وائی چه آسانه تیريږي له حلقه او ډیري لذیذی او خونده وری دی په څښلو کښي او هر چیرته چه د جنتي زړه وغواړي همغلته ورته بهیږي.

وَيُطَوَّقُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانٌ مُخَلَّدُونَ ۝

او گرځي پر دغو جنتيانو باندی هلکان تل پاتی شوی (پخپل حال د ځوانی باندی).

تفسیر: یعنی تل به هلک پاتی کيږي یا به له جنتيانو څخه هیڅ نه اخیست کيږي او تل ترته د هنوی په خدماتو کښي مشغول وي.

إِذَا رَأَوْهُمْ حَسِبَتْهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُورًا ۝

کله چه ووينی ته دوی گڼی به هغوی (په صفائی کښی) لکه مرغلری خوری شوی.

تفسیر: یعنی پخپل حسن - جمال - صفائی - او ښائست سره په هر لوری گرځی او داسی خوش منظر معلومیږی لکه چه د ډیرو ځلیدونکیو او ښائسته مرغلو په شان پر ځمکی باندی خواره شوی وی. او تخصیص د «منثور» دپاره د دی دی چه دا ښائسته او ښی ښکاریږی له مرغلو منظوم او پییلو شویو څخه.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَرَ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ۝

او هر کله چه وگوری ته دغه (جنت) ته نو ویه وینی ته نعمتونه (ډیر چه صفت ئی کیدی نشی) او ملک پاچائی لویه (لارواله چه انتها او زوال نه لری).

تفسیر: یعنی د جنت حال او احوال څه ووايه شی - که څوک ئی ووينی نو ور معلومیږی چه په جنت کښی به څه عظیم الشان نعمتونه او څومره لویه لارواله بيمثاله پاچائی یوه معمولی او ادنی جنتی ته ور په برخه کیږی رزقنا الله تعالی منها بمنه و فضله.

عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ

د پاسه پر دوی باندی به کالی (جامی) د نریو ورینمو وی چه شنه به وی او د پریرو (غتو) ورینمو نه

تفسیر: یعنی نری او پریر (غت) دوه ډوله (قسمه) د ورینمو کالی (جامی) به جنتیانو ته ورکاوه کیږی.

وَحُلُوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ

او وابه غوښته شی (دوی ته) باهوگان له سپینو زرو.

تفسیر: په دی سورت کښی دری ځایه د سپینو زرو - د لوښیو- گانو (زیوراتو) او نورو ذکر راغلی دی - په بل ځای کښی د سرو زرو ذکر شوی دی. ممکن دی چه دا هم وی او هغه هم وی. ځینو ته به دا ورکاوی شی - او ځینو ته به هغه یا به کله دا او کله به هغه ورواندی کیږی.

وَسَقِّهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٦٦﴾

او ور وبه خبني دغو (جنتيانو ته) رب د دوی شراب طهور (خبناک بڼه پاکیزه)

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) نعمتونو وروسته د شراب طهور یو جام به د حقیقی مالک له لوری ورکاوه شی چه نه په کښی نجاست وی او نه کدورت نه به ورسره څه درد او الم او نه به بدبوئی وی او د هغه له خښلو ځنی به زړه پاک او گڼده صفا کیږی. له خښلو څخه وروسته له بدن څخه به داسی عرق او خولی وځی چه د هغه وږمه او خوشبوئی به د مښکو په څیر زړونه خوشوی.

إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٦٧﴾ إِنْ أَنْتُمْ خُنْ تَرَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٦٨﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

(او وبه فرمائی الله دوی ته چه) بیشکه دغه (نعمتونه) ؤ تاسی لره جزاء بدل (د اعمالو ستاسی) او دی سعی عمل زیار (کوشش) ستاسی مشکور مقبول. بیشکه مونږ هم دا مونږ نازل کړی مو دی په تا باندی (ای محمده!) قرآن نازل کول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته (په نصرت د تا).

تفسیر: یعنی د زیات اعزاز او اکرام او د زړونو د خوښی دپاره به ویلی شی چه دا ستاسی د اعمالو بدل دی ستاسی زیارونه (کوششونه) مقبول او مشکور او سعی مو ومنلی شوی - د دی زیری له آوریډلو ځنی به جنتیان لا خوښیږی.

﴿إِنْ أَنْتُمْ خُنْ﴾ الآية - بیشکه مونږ نازله کړی مو دی په تا باندی ای محمده قرآن نازلول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته په نصرت د تا)

چه ستا زړه مضبوط شی او خلق ورو ورو پخپلو بڼو او بدو باندی بڼه وپوهیږی او معلوم ئی کړی چه جنت د کومو اعمالو په وسیله موندل کیږی - که په داسی پوهولو سره هم ونه پوهیده او پخپل ضد او عناد کښی ټینگ پاتی شو نو تاسی د خپل پروردگار په حکم باندی همغسی ټینگ ودریږی او د وروستنی فیصلی انتظار وکړئ.

وَلَا تَطْعَمُ مِنْهُمْ إِلَّا مِمَّا أَكْفَرُوا ۖ

او مه منه خبره له دوی غنی د هیڅ یو گنهگار او ناشکره (چه تا بولی کفر ته).

تفسیر: یعنی عتبه او ولید او د قریشو نور کفار تاسی ته دنیوی ترغیبونه درکوی او شنه باغونه درېښی او په دی تحریم - تطمیع سره غواړی چه تاسی د تبلیغ له فرضه وړوی - نو الله تعالیٰ تنبیه فرمائی چه تاسی د دوی په خبرو باندی مه تیروخی ځکه چه د گنهگار - فاسق او ناشکر کافر له وینا منلو څخه پرته (علاوه) له نقصانه بل څه په لاس نه درځی نو د داسی شیرانو او بدبختانو خبرو ته غور نیول نه دی په کار.

وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝۲۵

او یادوه نوم د رب خپل صبح گهیځ (سبا) او بیگا ماښام.

تفسیر: یعنی تل هغه پخپل زړه کښی ولره! په تیره بیا په دی دوو وقتونو کښی ئی هر ورو (خامخا) یادوه! گوردو (تولو) اندیننو علاج هم دا د الله تعالیٰ ذکر دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ۝۲۶

او په څه برخه د شپې کښی نو سجده کوه هغه (الله) ته او نسبت د پاکی کوه دغه (الله) ته په شپه اوږده کښی (یعنی تهجد کوه او)

تفسیر: لمونځ وکړه! ښائی چه له دی غنی د مغرب او عشاء لمونځونه یا به تهجد مراد وی که له ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ﴾ څخه تهجد مراد وی نو دلته به له تسبیح غنی د هغه متبادره معنی اخیسته کیږی. یعنی د شپې له لوری علاوه پر تهجد پر دیرو تسبیحو او تهلیلو کښی مشغول شی! که له پومبی «فاسجد» غنی د ماښام او ماسختن لمونځ مراد وی نو دلته به له تسبیح څخه تهجد مراد وی.

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ۝۲۷

بیشکه دا (خلق چه کفار دی) خوښوی ژر تیریدونکی (دنیا) او پریږدی وروسته له ځانه ورځ سخته (د عقبی چه د هغی دپاره څه تیاری او عمل نه

کوی).

تفسیر: یعنی دا خلق که ستاسی پند او هدایت نه منی د هغه سبب د دنیا مینه ده. کله چه دنیا یو ژر په لاس راتلونکی څیز دی دوی هم دا غواری. او د قیامت له درنی ورځی څخه غافل شوی دی او هیڅ د هغه په فکر کښی نه دی لویدلی. بلکه د هغه په راتللو باندی باور هم نه لری او هسی ئی گنی کله چه مونږ ومرو او له خسا کیدلو څخه پس وراسته او تجزیه کیږو بیا به مو څوک راژوندی کوی؟ وروسته د دی پوښتنی جواب ورکوی.

فَخَنُّ خَلْقَهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمُ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

مونږ پیدا کړی مو دی دوی او بیا مو مضبوط کړل پیدایشت بندونه اندامونه د دوی او کله چه اراده وفرمایو بدل به راوړو مونږ امثال د دوی (په خلقت کښی) بدل.

تفسیر: یعنی اول مو تاسی پیدا کړی او ستاسی گرد (تول) بندونه او اندامونه مو جوړ کړی دی نن ځمونږ هغه قدرت نه دی سلب شوی. هر کله چه مونږ وغواړو ستاسی دا موجوده ژوندون پائ (انجام) ته ورسوو او هم داسی یوه بله هستی بیا پیدا او ودرولی شو. یا دا مطلب که دا خلق ئی ونه منی نو مونږ قادر یو هر کله چه وغواړو د دوی په ځای به نور داسی سری راولو چه گرد (تول) سره به مطیع او فرمانبرداران وی او د دوی په شان به سرکشان نه وی.

إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

بیشکه دغه (سورت) تذکره پند دی (خلکو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی نیسی طرف د رب خپل ته لاره (په خیر او طاعت سره - پس و دی نیسی!).

تفسیر: یعنی په جبر او زور سره په دوی باندی د دی خبری منل ستاسی کار نه دی - د پاک قرآن په وسیله پند ورکوی! وروسته له دی د هر چا اختیار دی هر څوک چه زړه ئی غواړی د خپل پروردگار تر خوشی پوری د رسیدلو لاره ځان ته جوړه کړی!.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾

او اراده نشی کولی تاسی (د هیڅ لاره د طاعت) مگر هغه چه اراده وفرمائی
الله (تاسو ته) بیشکه الله دی (پر هر شی باندی) ښه عالم دانا ښه حکمت والا.

تفسیر: یعنی ستاسی غوښتنه هم پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له غوښتنی نشی کیدی - ځکه چه د
بنده مشیت د الله تعالیٰ د مشیت تابع دی دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره ده چه د چا
استعداد او قابلیت څه قسم دی؟ نو سم له هغه سره د هغه مشیت کار کوی. بیا پاک الله هر چا
لره چه پخپل مشیت په سمی لاری باندی بیانی یا په گمراهی کښی پریردی.

يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝

داخلوی (الله) هغه څوک چه اراده (د دخول ئی) وفرمائی په رحمت خپل
کښی او ظالمان (کافران چه دی) تیار کړی دی (الله) دوی ته عذاب دیر
دردناک.

تفسیر: یعنی د هر چا استعداد چه ښه وی هغه ته به په نیکی باندی د تللو توفیق وروښی او د
خپل رحمت او فضل مستوجب به ئی وگرځوی.

تمت سورة «الدھر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه.

سورة المرسلات مكية الا آية (۴۸) فمدنية وهي خمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷۷)
تسلسلها حسب النزول (۳۳) نزلت بعد سورة «الهمزة».

د «المرسلات» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۴۸) آیته څخه چه مدنی دی (۵۰) آیته (۲)
رکوع لری

په تلاوت کښی (۷۷) او په نزول کښی (۳۳) سورت دی وروسته د «الهمزة» د سورت څخه نازل
شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْمُرْسَلَاتُ عُرْفًا ۝۱ فَالْعَصْفُ عَصْفًا ۝۲

قسم دی په هغو بادونو چه لیږلی شوی دی (د الله له طرفه) پی در پی پرله پسې (چه زړونه خوښوی) (یا) قسم دی په هغو ملائکو لیږلیو شویو په نیکیو سره (چه امر او نهی دی). بیا قسم دی په هغو سختو خوځوونکیو بادونو باندی چه الوخی په زور سره (یا) پس قسم دی په هغو ملائکو تلونکیو په حکم د الله سره ګړندی تلل

تفسیر: یعنی اول پسته او ښه نری هوا چلیږی چه له هغی سره به د مخلوقاتو ډیر توقعات او منافع ترلی وی بیا لږ څه وروسته همغه یوه نرمه او پسته هوا د یوی سختی سیلی او طوفان جګړ پشان به الوخی او داسی خرابی او ورانی به راولی چه خلق به په نارو سوړو شی. هم دا د دنیا او د آخرت مثال وګڼئ! ډیر داسی کارونه دی چه خلق هغه اوس مفید او نافع ګڼی او پر هغه باندی د دوی لوئی هیلې (امیدونه) ترلی وی او ډیر توقعات تری لری خو همغه کار کله چه د قیامت په ورځ پخپل اصلی او ډیر سخت او ویروونکی صورت سره رابښکاره شی نو ګرد (تول) خلق به تری پناه غواړی.

وَالنَّشْرِ نَشْرًا ۖ فَأَلْفِرَقَتِ فَرَقًا ۖ

قسم دی په هغو خواره کوونکیو بادونو باندی (باران لره) پورته کول خورول بیا (قسم دی) په (هغو ملائکو یا آیتونو د قرآن چه) جدائی کوی (په منع د حق او باطل ګڼی) جدائی کول

تفسیر: یعنی پر هغه هواؤ باندی قسم دی چه بخارات او نور له ځانه سره راپورته کوی او وریشی پیدا کوی او په فضاء ګڼی ئی خوروی - بیا په هر هر ځای ګڼی چه د هغوی رسونه مقصود وی د الله تعالیٰ په امر هغه هم هغله رسوی او ویشی ئی او له وریا (باران) څخه وروسته بیا وریشی یوه لوری بل لوری ته خوروی. هوا یوازی له وریشی سره مخصوصه نه ده بلکه د هغه عمومی خاصیت دا دی چه د ګردو (تولو) شیانو کیفیات لکه ښی او بدی وړمی او نور خوروی او د هغوی لطیف اجزاء ځنی بیلوی او له ځان سره ئی وړی او یو څیز له یوه ځایه جلا (جدا) کوی او له بل سره ئی لګوی غرض دا جمع او تفریق چه د هوا خاصه ده د آخرت یوه نمونه ده چه هلته د حشر او نشر څخه وروسته به وګړی (خلق) سره بیلول شی او پس له یوه تولیدلو ځنی به بیلو بیلو ځایونو ته رسول شی ﴿هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعَكُمْ وَالْأَوَّلِينَ﴾

فَالْمُلْقِيَتِ ذِكْرًا ۖ عُدْرًا أَوْ نُذْرًا ۖ

پس قسم دی په هغو (پرېستو) چه رابښکته کوونکی د ذکر وحی پند دی لپاره د لری کولو د عذر (الزام د مؤمنانو) او لپاره د ویرولو (الزام د کافرانو).

تفسیر: حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه له «الملقیات ذکرأ» څخه هم هوا مراد کړی ده ځکه چه د وحی غږ د خلقو غوړونو ته رسوونه هم د هوا کار دی. تنبیه: «المرسلات - العاصفات - الناشرات - الفارقات - الملقیات» د پنځو وارو مصداق ځینو هواوی ټاکلی (مقرر کړی) دی ځینو پرېستی ځینو پیغمبران او ځینو مفسرینو لکه چه پرمېنیو څلورو څخه هواوی مراد کړی دی او له پنځمی ځنی ئی پرېستی اخیستی دی چه په ترجمه کېنې ښکاره ده نوری خبری هم په دی مورد کېنې شته چه د هغوی گرد (تول) تفصیلات په (روح المعانی) کېنې شته.

حضرت شاه عبدالقادر رحمۃ الله علیه لیکي چه «له وحی څخه د کافرانو د دغه الزام لری کول منظور دی چه د سزا په وقت کېنې ونه وائی چه مونږ نه وو خبر او هغو کسانو ته چه په برخه کېنې ئی ایمان دی د ویری اورول دی چه ایمان راوړی» حضرت شاه عبدالعزیز رحمۃ الله علیه فرمائی چه «د الله تعالی هغه کلام چه پر امر - نهی عقائدو او احکامو باندی مشتمل دی هغه د عذر کولو دپاره دی چه د اعمالو د پوښتنی په وقت د دی سری دپاره عذر او دستاویز وی چه ما هغه کار سم د الله تعالی له امره سره کړی دی - او د ده د هغه امر په نسبت می له هغه کار ځنی ځان ساتلی دی او د الله تعالی هغه کلام چه پر قصصو - اخبارو او نورو باندی مشتمل وی عموماً د منکرانو د ویرولو او دارولو دپاره دی». په دی سورت کېنې د خبری مخه زیاتره د مکذبینو او منکرینو په لوری ده نو ځکه د بشارت ذکر ئی ونه کړ. والله اعلم په هر حال سره وحی راوړونکی پرېستی او وحی رسوونکی هواوی دواړه شاهدانی دی چه یو وقت هر ورو (خامخا) داسی راتلونکی دی چه په هغه کېنې به مجرمان پخپلو حرکاتو باندی پر او ملزم کیږی - او له الله تعالی ځنی ویریدونکی به بیخی مامون - مصنون او بی فکره وی.

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ

بیشکه څه وعده چه له تاسی سره کړی شوی ده (د قیامت) خامخا واقع کیدونکی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت او د آخرت د حساب او کتاب او جزاء او سزا وعده هر ورو (خامخا) پېښیدونکی ده.

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ۝ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۝

نو کله چه ستوری تور شی رنا (رنرا) نور یی ورک شی. او کله چه آسمان
خیری کر شی.

تفسیر: یعنی ستوری محوه بی رنا خریر کیبری آسمان به توتی توتی را لویبری او د خیریدلو له
وجی به په هغه کنبی ورونه او کرکی خرگندیبری

وَإِذَا الْجِبَالُ سُفَّتْ ۝

او کله چه غرونه والوځولی شی (وایستل شی له ځایونو خپلو نه) او روان شی.

تفسیر: یعنی د پاغوندو په شان په هوا کنبی الوځی او دی خو او هغی خوا گرځی.

وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِتَتْ ۝

او کله چه د پیغمبرانو وقت وټاکلی (مقرر) شی (او جمع کرل شی دپاره د
شهادت).

تفسیر: چه له وړاندی وروسته ټاکلی (مقرر) وقت سره سم د خپلو امتیانو سره د رب العزت په
دربار کنبی حاضر شی.

لَا إِلَهَ إِلَّا يَوْمَ أُجِّلَتْ ۝ لِيَوْمِ الْفُصْلِ ۝

دپاره د کومی ورځی وروستی کری شوی دی (دا څیزونه) دپاره (د شهادت)
د ورځی د فیصلی.

تفسیر: یعنی پوهیږئ چه دا فیصله کومی ورځی دپاره ساتلی شوی ده؟ هغی ورځی ته چه په
هغی کنبی به د هری خبری بیخی او آخری او قطعی فیصله وی بیشکه که الله تعالی غوښتلی
اوس به هم د هر څیز فیصله لاس په لاس او سم د لاسه هم کوله خو د ده د حکمت اقتضاء
داسی نه ده چه اوس هر څوک پخپلی سزا ورسوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۖ وَلَئِنْ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده ورځ د فیصلی افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هیڅ مه پوښته چه د فیصلی ورځ به څرنګه وی؟ بس دومره وپوهیږه چه دروغ ویونکیو لره به د تباهی دیره سخته ورځ وی او له سختو مصائبو او ربرو (تکلیفونو) سره به په کښی مخامخ کیدونکی وی ځکه چه د هغه څیز له لیدلو ځنی چه د دوی په فکر او خیال کښی هم نه و تیر هر کله چه ورسره مخامخ شی سخت وار خطاء کیږی او د حیرت او ندامت لامله (له وجی) ئی حواس خرابیږی.

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ۖ ثُمَّ نُبْعَثُهُمُ الْآخِرِينَ ۖ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ۝

آیا نه دی هلاک کړی مونږ مجرم خلق رومبني بلکه هلاک کړی مو دی په سبب د تکذیب سره بیا ورلیږو په هغو پسی وروستنی (مجرمان هم لکه چه له دوی سره مو معامله وکړه) هم داسی کار کوو مونږ له ټولو مجرمانو ګناهګارانو سره.

تفسیر: د قیامت منکرانو داسی ګڼل چه د دنیا دا لوی ژوندون به په څه ډول (طریقه) پای (آخر) ته رسیږی؟ او څرنګه به باور کیدی شی چه دا ګرد (ټول) بنی آدماڼ به په یوه ورځ کښی سره مړه - او انسانی نسل به بیخی فنا کیږی؟ دا دوزخ او عذاب ویږول ګرد (ټول) سره فرضی او ساختګی رابښکاری - نو د دی چټی (بیکاره) خبرو په جواب کښی فرمائی چه پخوا له دی څخه دیر خلق مړه شوی دی - او دیر اقوام او تېرونه د خپلو ګناهونو په بدل د تباهی سره مخامخ شوی دی - د ورستنیو په نسبت به هم داسی د موت او هلاکت سلسله جاری وی نو پاک الله فرمائی کله چه ځمونږ قدیمی عادت د مجرمانو په نسبت معلوم او څرګند (بیکاره) دی نو وپوهیږئ چه د دی پیری کفار به هم په همغو پخوانیو کفارو پسی شړو. هغه لوی ذات چه په بیلو بیلو زمانو کښی ئی لوی لوی مضبوط او تکره سړی وژلی دی - او دیر طاقتور مجرمان ئی هلاک کړی دی - نو آیا هغه اوس په دی باندی قدرت نه لری چه په دی ګردو (ټولو) مخلوقاتو باندی په یوه وقت کښی د عذاب خوند وڅکی؟ او ټول یو ځلی فنا کړی بلکه ښه قادر او کولی ئی شی.

(سبحان فی العزة والعظمة والكبرياء والجبروت)

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کښی دروغ ویونکیو لره (په بعث بعد الموت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قیامت راتگ ئی د دی لپاره دروغ گاته چه گرد (تول) انسانان به څرنګه یو ځلی پناه کیږی؟ او په څه ډول (طریقه) به گرد (تول) مجرمان په یوه وقت کښی گرفتار او په سزا رساوه کیږی؟.

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾

آیا نه یی پیدا کړی مونږ تاسی له اوبو سپکو (د منی) ځنی نو ومو ساتلی مونږ هغه (اوبه) په ځای د قراری ټینگ کښی (چه د مور رحم دی) تر نیټی معلومی (وقت د ولادت) پوری.

تفسیر: یعنی د یوی وقفی په ځای کښی ئی محفوظ وساته. له دی ځنی مراد د مور رحم دی چه هغه ته (بچه دان) هم وایه شی. او علی الاکثر وړکی هلته تر نهو میاشتو پوری وی او خپل خلقت کاملوی.

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾

پس قادر یو مونږ په دغو کارونو باندی پس ښه ټیک قادران یو مونږ

تفسیر: یعنی د اوبو هغه څاخکی ئی او تر نیټی معلومی پوری په هغه ټینگ او مضبوط ځای (رحم) کښی چه اکثر نهه میاشتی وی وساته په تدریج سره یی پوره کړ او له هغه څخه یی په ورو ورو یو کامل انسان جوړ کړ له دی ځنی ځمونږ په قدرت او قوت باندی وپوهیږئ نو آیا دا الله تعالی دا انسان وروسته له مړینی څخه نشی ژوندی کولی.

تنبيه: غينو د «قدرنا» معنی اندازه کول اخیستی دی یعنی «اندازه مو کر» او مونږ یو ښه اندازه کوونکی یو چه په دومره مدت کښی له مونږ غنی هیڅ یو ضروری څیز نه دی پاتی او نه مو کوم زائد او بیکار شی پیدا کړی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٥٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ایمان او په نعمت باندی).

تفسیر: چه داسی به ئی ویل کله چه مونږ په خاورو کښی داسی گډود شو چه غمونږ د هډوکو بڅرکی بیخی نری او گرد (تول) سره خاوری ایری شی نو آیا بیا به په څه ډول (طریقه) ژوندی کیږو؟ نو په هغه وقت کښی به دوی پخپلو دی چتی (بیکاره) او پلیتو شیهاتو باندی وشرمیږی او د ندامت او ارمان گوټی به په غانونو وچیچی.

(اوس الله تعالیٰ جل و علا شانه وعظم برهانه ذکر کوی د خپل احسان پر خپلو بندگانو او داسی فرمائی):

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٥٨﴾ أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٥٩﴾

آیا نه ده گرځولی مونږ ځمکه جمع کوونکی (په شا خپلی) ژوندیو لره او مړیو لره (په گیده نس خپل کښی).

تفسیر: یعنی گرد (تول) ژوندی مخلوقات پر هم دغی ځمکی باندی د خپل ژوندون چاری برابروی او د دوی مړی هم په هم دی ځمکی کښی خښیږی او ورته رسیږی. انسان ته ژوندون د هم دی خاوری په وسیله په برخه شوی دی او له مړینی غنی وروسته ئی هم دا خاوره د هستوگنی ځای دی. نو آیا بیا دوهم کړت له دی خاوری غنی د هغه پورته کیدل کومه مشکله خبره ده؟.

وَجَعَلْنَا فِيهَا رِوَاسِيَ شِجَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٦٠﴾

او پیدا کړی دی مونږ په دی (ځمکه) کښی غرونه لوی او لوړ (اوچت) او در ومو څښلی تاسی ته اوبه خوری تنده ماتوونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغی ځمکی کښی مو لکه غر غونډی دروند او سخت جسم پیدا کړی دی چه

له خپله ځایه هیڅ نه خوځیږي. او په هم دی ځمکي کښي مو د اویو چیني در بهولي دی چه د خپلي نرمي او میلان په سبب تل تر تله بهیږي او په دیر سهولت سره ئي څپونکي خروبیږي - پس هغه الله تعالیٰ چه په دی حقیري ځمکي کښي ئي پخپل قدرت سره داسي متضادي نموني راښولي دی او د موت او حیات او د سختي او نرمي دیری منظري او ننداري ئي راوړاندی کړي دی نو آیا هغه د حشر په میدان کښي د سختي او د نرمي او د نجات او د هلاک مختلف مناظر او ننداري نشي راښوولي؟ او هم د هغه ذات په قبضه کښي چه د پيدا کولو هلاک کولو او د حیات او بقاء گرد (تول) سامان او وسیلي شته نو آیا د هغه قدرت او نعمت دروغ گڼل څرنگه جائز کیدی شي؟.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٨﴾

افسوس هلاک خرابي ده په دغی ورځي کښي دروغ ويونکيو لره (په دغو مخلوقاتو او نعمتونو باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه داسي ئي گڼل چه په یوه ځای او یوه وقت کښي به د گردو (تولو) رومبنيو او وروستنيو د اثابت او تعنیب په دی اندازه مختلفي او متضادي چاري څرنگه پای (آخر) ته رسیږي او ویه ویل شي دغو مکذبینو ته د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانب د قیامت په ورځي کښي داسي چه:

إِنظِرُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٣٩﴾

ځي لار شي! هغه څيز ته چه وي تاسي چه په هغه (عذاب د اور) به مو دروغ وئیل په دنیا کښي.

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښي به منکرانو ته داسي ویل کیږي. بیا به وویل شي د الله له جانب منکرانو ته داسي چه:

إِنظِرُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ﴿٤٠﴾

ځي لار شي تاسي! هغه سیوري ته چه خاوند د دریو خاښونو څانگو دی.

تفسیر: له قتاده رضی الله تعالیٰ عنه او نورو ځني مروی دی چه د کافرانو د سیوري دپاره یو

لوگی له دوزخه راوځی چه په چاودلو سره به په دریو څانگو ویشل کیږی وائی چه دا لوگی به داسی وی چه له هر یوه منکر به له دری خواؤ راچاپیر وی - یوه توتو به ئی د سر له لوری د چتری په دول (طریقو) ولاړه وی او دوهمه به ئی په ښی لاس او دریمه به ئی په کیڼ لاس. د حساب تر خلاصیدو پوری به دا خلق تر هم دی سیوری لاندی وی او ایمانداران او نیک کرداران به د عرش عظیم تر سیوری لاندی په دیره هوساتی (راحت) او آرام سره ولاړ وی.

لَا ظِلِّ لَیْلٍ وَلَا یُعِزُّنِ مِنَ الْهَبِّ ۝۳۱

چه نه به وی (دا سیوری) یخ او نه به دفع کوی (له دوی نه هیڅ شی) له لمبی د اور نه).

تفسیر: یعنی یواځی په نامه سره به سیوری وی. داسی کوم گن سیوری به نه وی چه د هغه په وسیله د لمر له تودوخی یا د اور له لمبو ځنی منکرین ځان وژغوری (وساتی) یا د تندی د داخلی او خارجی تودوخی مخه ونیسی.

إِنهَاترُمِ بِشَرِّكَ الْقَصْرِ ۝۳۲

بیشکه هغه (اور) ویشتل کوی په هسی بشرکو سرو سکروتو سره (چه هره یوه به ئی وی) لکه لوړه (اوچته) غته مانی.

تفسیر: یعنی د دوزخ دغه سکروتی به دغومره لوړی (اوچتی) وی او هغه سکروتی به د لوئی مانی د وچتوالی په میچ رالوځی. یا به د هغه د سکروتو لویوالی د لوئی مانی له لویوالی سره برابر وی.

كَأَنَّهُ جُمِلَتْ صُفُرًا ۝۳۳

گواکی هغه (بشرکی سکروتی قطار د) اوبښانو زیرو تورو دی.

تفسیر: یعنی که له مانی سره تشبیه په لویوالی (وچتوالی) کښی وی نو له اوبښ سره به په لویوالی کښی هم وی. که هغه تشبیه په لویوالی کښی وی نو د ﴿كَأَنَّهُ جُمِلَتْ صُفُرًا﴾ مطلب به داسی وی چه ډرمبی به د اور هغه بشرکی او سکروتی له مانی سره برابری وی بیا به مانی او وری شوی د اوبښ په اتلازه به کیږی. یا به له اوبښ سره په رنگ کښی تشبیه ولری خو په دی

صورت کښی هغو کسانو چه د ﴿جَلَّتْ صُفْرُ﴾ ترجمه په «تورو اوبنانو» سره کړی ده هغه زیاته بڼه لگيږي ځکه چه له روایتونو څخه دا ثابته شوی ده چه د دوزخ اور تک تور دی او عرب تورو اوبنانو ته د دی لامله (له وجی) «صفر» وائی چه هغه عموماً زیروالی ته مائل وی. والله اعلم.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٣﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (د داسی عذابونو).

تفسیر: چه داسی به ئی گڼل چه قیامت نه دی راتلونکی او که را هم شی نو مونږ به هلته په آرام او هوسائی (راحت) کښی یو.

هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٤﴾

دا هغه ورځ ده چه (مفیدی) خبری نه کوی (پکښی کفار یا به نشی نیولی هیڅ حجت پر الله باندی).

تفسیر: یعنی منکران به ځینو موطنو کښی بالکل خبری ونه شی کړی او په هغو موطنو کښی چه وینا کوی هغه به نافع نه وی. نو په دی لحاظ سره به د هغوی ویل او نه ویل گرد (تول) سره برابر وی.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٥﴾

او اذن حکم به ونه کړ شی دوی ته چه عذر وغواری (او نه به معذرت ورته څه نفع ورسوی).

تفسیر: ځکه چه د معذرت او د توبی د قبلیدلو وقت تیر شوی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په دغی ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه دغه ورځ د دنیا په عدلیو او محکمو باندی قیاس کوی او داسی ئی گنلی وی چه که هسی کومه موقع راوړاندی شوه نو هلته به هم په غورو خبرو او په عذرونو او ننواتو سره ځانونه خلاصوو.

هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

دا ورځ د فیصلی ده تولوو مونږ تاسی (ای مکذبانو) او پخوانی خلق هم.

تفسیر: د دی لامله (له وجی) چه گرد (تول) سره راتول کړو او بیا ئی بیل بیل سره ودروو او وروستی او آخری حکم او فیصله ورواوروو.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا ﴿٣٩﴾

پس که وی تاسی لره څه کید مکر چل (په دفع د عذاب کنی) نو وکړئ دغه کید مکر چل مو په ما باندی.

تفسیر: هو که! دا گرد (تول) مو دلته سره راتول کړی اوس دی یو له بله سره جرگی او مشوری وکړی هر هغه چم (چل) کید او مکر فریب او تدبیر چه ځمونږ د نیولو دپاره جوړولی شی هغه دی جوړ کړی او راودی ښی په دنیا کنی خو مو د حق په باطلولو او پتولو کنی دیر تدبیرونه کړی و نن مو هم له همغو تدبیرونو څخه هر یو مو چه زړه غواړی راد مخه ئی کړئ!.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کنی دروغ ویونکیو لره (په حساب کتاب باندی).

تفسیر: چه په نورو باندی ئی هیله (امید) او اسره کړی وه چه هغوی به مونږ په هر دول (طریقه) سره چه وی خلاصوی ځینو سپین سترگو خو د دوزخ د پرښتو شمیر نولس اوریدلی داسی ئی هم ویلی دی چه د دوی له منځه اوولسو تنو ته یواځی زه کافی یم.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلِّ

خامخا پرهیزگاران و بریدونکی به (د جنت د ونو) په سیوری کښی وی.

تفسیر: یعنی و بریدونکی له عذاب د الله چه کوی پرهیز له کفر او عصیان څخه رومی د عرش بیا د جنت په سیوریو کښی به وی.

وَعُيُونٌ^(۳۱) وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ^(۳۲) كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا^(۳۳)
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^(۳۴)

او په (غاړه د) چينو کښی به وی او په (منځ د) میوو کښی به وی له هغه قسمه چه غواری ئی دوی (او وائی به مومنانو ته پرښتی چه) خورئ تاسی او څښئ تاسی (ای متقیانو) په داسی حال کښی چه لذت اخیستونکی او هضمیدونکی به یئ په بدل د هغو (صالحه و اعمالو) چه ویئ به تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی)

تفسیر: د مکذبینو په مقابل کښی ئی دا د متقینو حال بیان وفرمایه ځکه «الاشیاء تعرف باضدادها».

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ^(۳۵) وَيَلُوكَ^(۳۶) يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ^(۳۷)

(لکه چه جزاء مو متقیانو ته ورکړه) بیشکه مونږ دا رنگه ښه بدل ورکړو نیکانو ته (پس نیکی دی کوی چه ښه جزاء بیامومی دغسی) افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په نعماو د جنت سره).

تفسیر: چه په دنیا کښی به ئی مسلمانانو ته ویل که له مړینی څخه وروسته بیا ژوندون وی نو هلته به هم مونږ له تاسی څخه ښه یو اوس چه هغوی تاسی په عیش او عشرت کښی وینی او خپل ځانونه په تکلیف او زحمت کښی مومی نو دوی ته لا زیات ربر (تکلیف) رسیږی او رسوا او ذلیل کیږی. او وائی به منکرانو ته پرښتی داسی چه:

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُّجْرِمُونَ^(۳۸)

خوری تاسو! او نفع اخلی (ای مکتببانو له نعمتونو د فانی دنیا) لوی ورځی
بیشکه یی تاسی مجرمان (گنهکاران په عقبی کښی).

تفسیر: دا خطاب مکتببانو ته دی چه خو ورځی نوری هم مزی وکړی! آخر به د دی خوړلو او
خښلو بدل په ښه ډول (طریقه) له تاسی ځنی اخیست کیږی ځکه چه تاسی د الله تعالی مجرمان
یی چه د هغه سزا پرته (علاوه) له حبس دوام او عذاب الیم څخه بل شی نه دی گواکی «کلوا
وتمتعوا» فرمایل داسی شول لکه چه یو هسی مجرم ته چه په وژلو سره محکوم شوی وی داسی
وویل شی که څه غوښتنه یا خواهش لری رابکاره نی کره چه د هغه په پوره کولو کښی کوشش
وکر شی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٤﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (له عذاب
دردناک څخه).

تفسیر: چه د دنیا په عیش - عشرت - ساعت تیری او لذتونو کښی ډوب تللی وی - له دی
څخه خبر نه وی هغه څیز چه تاسی ته د گلابو امیل ښکاریده او هغه مو پخپلو غاړو کښی اچول
هغه یو تک تور سخت چیچونکی مار او منگور دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٥﴾

او کله چه وویل شی (په دنیا کښی) دغو (مکتببانو) ته چه رکوع وکړی
لمونځ وکړی تاسی (الله ته) نه کوی دوی رکوع لمونځ (الله ته).

تفسیر: یعنی مکتببان په لمانځه کښی رکوع نه کوی یا د الله تعالی د عامو احکامو په مقابل
کښی غاړه نه ږدی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٦﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په اوامر او
نواهی د الله).

تفسیر: په هغی ورځی کښی به ارمان او افسوس کوی چه په دنیا کښی مو ولی د الله تعالی د احکامو په مقابل کښی سرښکته نه کړ که مو په دنیا کښی د هغه الله تعالی په مقابل کښی سر تیت کړی وی نو دلته به هر ورو (خامخا) معزز محترم او سرلوری (سرفراز) وم.

فِي آيِ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ۝

پس په کومی خبری باندی وروسته ما سوا له دی (قرآنه) په ایمان یقین راوړی (دغه منکران) بلکه په بل شی باندی ممکنه نه ده پرته (علاوه) له (قرآن).

تفسیر: یعنی له قرآن مجید څخه لوړ (اوچت) او کامل او مؤثر بیان به د چا وی؟ که دا مکذبین په دی باندی باور نه کوی نو پر کومی خبری به ایمان راوړی آیا له دی پاک قرآن غنی وروسته د بل کوم کتاب د راتللو په انتظار کښی دی چه له آسمانه به راښکته شی؟.

(آمنا بالله وبما نزل الله فاكتبنا مع المؤمنين)

تمت سورة «المرسلات» بفضلہ ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة.

سورة النبا مكية وهى اربعون آية و فيها ركوعان تسلسلها حسب النزول (۸۰) رقم تلاوتها (۷۸) نزلت بعد سورة المعارج

د «النبا» سورت مكى دى (۴۰) آية (۲) ركوع لرى په نزول كښى (۸۰) او په تلاوت كښى (۷۸) سورت دى

وروسته د المعارج له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ

له څه شی څخه پوښتنه کوی (کفار) یو له بله (یا له مؤمنانو څخه په طریقه د مسخری سره).

تفسیر : یعنې خلق د کومې خبرې پته لگولو او د کوم څیز په تحقیق او تفتیش کښې مشغول دی؟ آیا په هغو کښې داسې څه قوت او استعداد شته چه له ډیرو پوښتنو څخه په هغه څیز باندې وپوهیږي؟ هیڅ کله به ونه پوهیږي یا دا چه کافران د انکار او استهزاء او د نه منلو او مسخرو په ډول (طریقه) په خپلو منځونو کښې او هم له پیغمبر او مسلمانانو څخه پوښتی خانه ا هغه لویه ورځ کله راځي؟ ولی دومره وځنډیده (ایساره شوه) اوس ولی نه راځي؟ «تاسې پوهیږئ چه دوی د څه دپاره داسې پوښتنې کوی؟ هغه داسې عظیم الشان او لویه خبره او ویروونکې ننداره ده چه د هغه علم او پوه دوی ته عنقریب راځي او دوی به ئی ژر په خپلو سترگو ووبنی او پری وبه پوهیږي.

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ

پوښتنه کوی (کفار) د لوئی خبرې (قیامت یا قرآن څخه چه مشتمل دی په بعث او نورو اخروی امورو) هغه (قرآن) چه دوی په کښې مختلف دی (مؤمنان ئی په حقانیت اقرار لری او کافران تری انکار کوی).

تفسیر : یعنې د قیامت لویه ورځ چه د خلقو په منځ کښې په هغې کښې اختلاف او شخړه

(جگره) ده او کفار په هغه کښی سره مختلف دی په انکار او په شک کښی یا به تپوس کاوه مؤمنانو او کافرانو ټولو. مؤمنانو دپاره د زیادت د ویری او کافرانو له جهته د مسخری نه څوک ئی راتگ منی څوک ئی نه منی څوک ئی په خیال کښی ورته تللی دی څوک وائی جسم پورته کیږی څوک وائی گرد (ټول) رنځ او خوند په روح او په سا باندی تیریږی او په جسم پوری هیڅ څیز اړه (مجبوری) نه لری ځینی وائی قیامت شته او بتان به ځمونږ شفاعت کوی او ځینی وائی نشته او ځینی شک کوی په واقع کیدو ئی او په نه واقع کیدو ئی. او نوری دا راز (قسم) جگری.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۝

نه دی کوی (دا اختلاف او پوښتنی) ژر به وپوهیږی (دا کافران په عذاب د انکار باندی) بیا هیڅکله دی نه کوی (پوښتنی او اختلاف) ژر به وپوهیږی (په عذاب د انکار) دغه منکران په هغه باندی چه حق دی په هغه وقت کښی چه مړه شی او وڅکی عذاب.

تفسیر : یعنی پیغمبرانو د دنیا له اوله تر اوسه پوری خلق دیر پوهولی دی خو خلقو هیڅ کله له خپلو جگرو او پوښتنو څخه مخ نه دی اړولی اوس نژدی ده چه هغه ویروونکی ننداره هغوی ته په مخ کښی راشی نو هلته به وپوهیږی چه د قیامت لویه ورځ څه شی ده؟ او د هغی پوښتنی او جگری په څه ډول (طریقه) دی؟.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ۝

آیا نه ده گرځولی مونږ ځمکه فرش (بلکه گرځولی ده مونږ ځمکه فرش لپاره د هستوګنی د خلقو).

تفسیر : چه خلق په سکون او اطمینان پری ولکوی او هستوګنه پری وکړی او په آرامی او هوسانی (راحت) سره ناسته ملاسته پکښی وکړی.

وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا ۝

او (آیا نه دی گرځولی مونږ) غرونه میخونه (بلکه گرځولی دی مونږ غرونه د ځمکی میخونه چه په سبب د هغو برقراره ده).

تفسیر : لکه چی یو شی د میخونو په وهلو سره ټینگیږی او نه سره بیلیری او نه له خپل ځای څخه دی خوا او هغی خوا ته خوځیږی هم دا راز (قسم) د ځمکی هغه ابتدائی خوزیدل او سره بیلیدل د غرونو د شته والی په سبب شول او د الله تعالیٰ په امر ئی په ښکاره ډول (طریقه) یو راز (قسم) آرام په برخه شو.

وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا

او پیدا کړی یی مونږ تاسی جوړه (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ د نارینه د سکون او راحت او هوسائی (آرام) او وخت تیرولو دپاره ښځه د ده جوړه کړی ده لکه چه د «الروم» په دریمی رکوع ۲۱ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښی داسی یو آیت شته ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ یا به له ازواج څخه مراد راز راز (قسم قسم) اشکال (انواع اقسام) او نور شیان مراد وی.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا

او گرځولی دی مونږ خوب ستاسی قطع د کارونو آرام راحت (د ابدانو د تاسی).

تفسیر : یعنی سری چه په اوږدی ورځی کښی له ډیر کاراو بار او خوځیدو ستړی ستومانه کیږی نو هر کله چه اوده شی نو گرده (توله) ستومانی او سترنیا ئی لری کیږی گواکی خوب د آرامی او هوسائی (راحت) نوم دی وروسته له دی د خوب په مناسبت شپه هم یادیږی.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا

او گرځولی ده مونږ شپه لباس (پتوونکی د هر څیز په تیاری خپلی سره).

تفسیر : همغسی چه سری پخپلو جامو سره ځانونه پتوی گواکی د شپې تیاره هم د خلقو پرده ساتی او هغه چاری چه د پتیدلو وړ (لائق) وی زیاتره ئی د شپې په تیاره کښی کولی شی په هسی او ښکاره ډول (طریقه) هم سری له ورځی څخه زیاتره د شپې له مخی د یخنۍ او نورو شیانو لامله (له وجی) جامی اغوستلو ته اړ (مجبور) او محتاج کیږی.

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝

او گرځولی ده مونږ ورځ (وقت د طلب د) معاش (او د کارونو).

تفسیر : زیاتره هر راز (قسم) چاری او گټی د ورځی له مخی کیږی چه له هغو څخه هر څوک د خپل کور او کهول حوائج او اړتیاوی (محتاجی) لری او خپل زړه داده کوی. د شپې او ورځی په مناسبت د آسمان او لمر خبره هم کیږی یا دا چه د ځمکی په مقابل کښی د آسمان بیان هم کاوه شی.

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شَدَادًا ۝

او جوړ کړی دی مونږ د پاسه د تاسی اووه محکم (اسمانونه چه نشته پکښی هیڅ نښه د خلل او د زوال).

تفسیر : یعنی اووه کلک آسمانونه جوړ شوی دی چه سره له دومره زیاتو پیړیو مدتو د تیریدلو اوس هم د پنخوا په شان دی او هیڅ یو کڼدو په کښی نشته او داسی ټینگ او کلک دی چه له سره نه نریږی او هیڅ یو چاود او درز په کښی نه ښکاري.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝

او گرځولی پیدا کړی ده مونږ (په آسمان کښی) دیوه روښانه .

تفسیر : یعنی لمر چه تودوخی او رڼا دواړه اوصاف په کښی شته.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ۝

او نازلی راښکته کړی دی مونږ له نښیځونکیو (نچورونکو) او ورونکیو (وریځو) څخه اوبه ډیری توئیدونکی پاکی صافی.

تفسیر : څڅیدونکی وریځی یا څڅولی هواوی.

لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۖ وَجَعَلْنَا آفَاقًا ۝

لپاره د دی چه راویاسو مونږ په هغو (اویو) سره دانی او واښه او باغونه یو له بل سره گڼ نژدی.

تفسیر : یعنی خورا (دیر) گڼ باغونه یا دا چه په یوی ځمکی کښی ئی راز راز (قسم قسم) ونی او باغونه شته کړی دی.

تنبیه : د قدرت عظیم الشانی نجی ئی ویلی او ښکاره کړی ئی دی چه هغه الله جل جلاله چه داسی قدرت او حکمت لری آیا بیا تاسی نشی ژوندی کولی؟ او د حساب او کتاب دپاره ستاسی پورته کول کومه مشکله او سخته خبره ده بلکه نه ده آیا دا خبره به د هغه له حکمت څخه غلطه نه وی چه دومره لویه دنیا او دیر شیان هم داسی گډوډ پریږدی، هیڅ نتیجه او گټه (فائده) تری څرگنده (ښکاره) نشی؟ په رښتیا سره ښائی چه د دنیا د دی طویلی سلسلی او اوږد لر پایی او د دی گډو وډو شیانو کومه ښکاره نتیجه هرومرو (خامخا) وی چه هغه ته مونږ (آخرت) وایو. لکه چه وروسته تر خویه وښتیا او په شپې پسی ورځ راځی نو هم داسی وپوهیږی. چه په دنیا پسی د آخرت راتلل هم یقینی دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ۝

بیشکه ورځ د فیصلی (په مابین د خلقو کښی قیامت دی) وقت (مقرر لپاره د ثواب او عقاب په حکم د رب ستا).

تفسیر : د فیصلی ورځ به هغه وی چه ښه او بد داسی سره بیخی په کښی بیلېږی چه په هیڅ ډول (طریقه) اشتراک او اجتماع به پکښی پاتی کیږی. هره نیکی خپل معدن ته او هره بدی خپل مرکز ته ورځی. ښکاره ده چه داسی کامل امتیاز او افتراق په دی دنیا کښی نشی کیږی. ځکه چه د دی دنیا گرد (تول) موجودات لکه ځمکه آسمان، لمر، سپوږمی، شپې، ویدیل، وینیدل، وریځ، وریا، باغ، نارینه ښځه ووړکی او نور د ښو او بدو سړیو په منځ کښی سره گډ او مشترک دی. او کافر او مسلمان دواړه له دغو وسائلو او وسائطو نه یو رنگ منافع او گټی اخلی. نو ځکه د دی شیانو د بیلولو دپاره یوه بیلوونکی ورځ یوم الفصل په کار ده چه هغه د دی موجوده نظام عالم په پای (آخر) کښی ده او د هغه وخت تعین او مقرری د الله تعالی په ازلی او ابدی علم او پوه کښی معین او ټاکلی (مقرر) دی. چه د هغه لږ څه تعریف اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی فرمائی چه

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ۝

هغه ورځ چه وپوكل شي (دوهم ځلي) په صور (شپيلي) كښي نو راځي به تاسي دلي دلي (له قبرونو نه موقف ته)

تفسير : يعنى دیر زیات غوندونه او فرقی سره تولیوی چه د هغوی ویشونه د هغو په چارو، عقائدو او اعمالو پوری تړلی او مربوط دی.

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ۝

او پرانستلی څیری به شي آسمان (په دغه ورځ د قیامت کښي) نو شي به دروازی دروازی.

تفسير : يعنى آسمان به داسي وپرانیستلی او توتی توتی شي چه له لری به دروازی پکښي ښکاري د دی خبری تائید په یوه بل آیت سره هم کیږی چه د فرقان په دریمي رکوع څمونږ دغه متبرک تفسیر کښي ئی داسي لولو. ﴿وَيَوْمَ تُشَقُّ السَّمَاوَاتُ وَتَكُونُ سَلآٰةً يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالذَّهَبِ الْمُنْقَطَعِ ۝﴾

وُسَيَّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۝

او روان به کړل شي غرونه نو شي به لکه سراب (شکي گل ځلیدونکی ځمکه لکه اوبه).

تفسير : لکه چه په ځلیدونکو شگو باندی له لری څخه د اوبو گمان کیږی هم داسي په هغو غرونو باندی فهم اټکل کاوه شي ځکه چه هغه به غرونه نه وی بلکه د شگو گل (سراب) به وی.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝ لِلظَّالِمِينَ مَا بَأْسًا ۝

بیشکه دوزخ چه ځای د انتظار (د کتو لپاره د تیریدونکیو دی) سرکشو لره د ورتللو او د هستوگنی ځای دی

تفسير : يعنى دوزخ د شریرینو په انتظار کښي دی او هلته د دوی د ورتللو او د هستوگنی ځای دی یا بیشکه دوزخ څارونکی دی او ځای د تیریدلو د خلقو دی نو مؤمن به تری تیر شي او کافر به پکښي پریوځي.

لَيْثَيْنَ فِيهَا أَحْقَابًا ۝

عُند (ایسارتیا) کوونکی به وی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی دیری زمانی (بلکه همیشه به په کښی پاتی کیږی).

تفسیر : چه د شمیرلو میچ ئی نشته سره له دی چه دیری زمانی او پیری تیریږی خو د دوی مصیبت به پای (آخر) ته نه رسیږی.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۝ إِلَّا حِيمًا وَغَسَّاقًا ۝

نه به څکی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی سره (هوا اوبه) او نه د څښلو (یخ) څیز. مگر پرته (علاوه) له دیرو تودو اوبو او بهیدونکیو زوو له وینو سره (د دوزخیانو له زخمونو).

تفسیر : یعنی نه د یخنی راحت او هوسانی (آرام) مومی، نه به د څښلو کوم خوند هغوی ته پیدا کیږی یواځی تودی اوبه وررسیږی چه له هغو څخه د هغوی خولی سوځی او کولمی ئی پری کیږی او له گیدی څخه د باندی لویږی او بل هغه ټکی زیری بهیدونکی زوی وررسیږی چه د نورو دوزخیانو له پرهاړو څخه راووځی الله تعالی مو له دی او له نورو دنیوی او اخروی هر راز (قسم) رږو (تکلیفونو) څخه وساتی.

جَزَاءُ وِفَاقًا ۝ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ۝

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ۝

جزاء (ورکوله شی دغو سرکشانو ته) موافقه (له اعمالو د دوی سره) بیشکه وو دوی (په دنیا کښی) چه نه ویریده امید هیله ئی نه لرله د حساب (څکه) چه منکر ؤ له بعث نه) او دروغ ئی گنل آیتونه ځمونږ

تفسیر : یعنی د هغه شی چه دوی نه ویریدل او هیله (امید) ئی چه دوی نه لرله هم هغه وردمخه شو او هغه خبره چه دروغ ئی بلله پخپلو سترگو ئی ولیدله اوس گورو چه دوی څنګه تکذیب او انکار کوی.

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ۝

او هر خیز (له طاعته او معصيته) شمیرلی دی مونبر هغه په لیکلو سره (په لوح محفوظ کښی لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هر خیز د الله تعالی په ازلی او ابدی علم او پوه کښی شته او د هغه د علم المحيط سره سم د لوح محفوظ په دفتر کښی لیکلی دی هیڅ یو ښه او بد کار د الله تعالی د علم له احاطی څخه د باندی نه دی د یوی وړی او ذری پوښتنه او شمیر هم کوی. او ویه ویل شی دغو منکرانو سرکشانو ته په آخرت کښی په وقت د وقوع د عذاب کښی پر دوی باندی د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه داسی چه

فَذُوْقُوا فَلَنْ نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ۝

پس وشکع (سزا خپله) چه له سره نه زیاتوو مونبر پر تاسی پرته (علاوه) له عذابه (د پاسه په بل عذاب باندی).

تفسیر : یعنی همغسی چه تاسی په تکذیب او انکار کښی تیری او وړاندی ټک کوی نو که بی واکه مرگ او مړینه. تاسی ته درپښه شی تل به مو هم دا وړاندی ټک وی. اوس د لویو ربرو (تکلیفونو) خوند وشکع! مونبر به هم ستاسی عذاب داسی زیاتوو چه هیڅ تخفیف او سہکتیا به په کښی نه وی. او د یوه عذاب د پاسه به بل عذاب درکاوه کیږی. او دغه آیت ډیر سخت دی له آیتونو د قرآنه په حق د دوزخیانو کښی اوس الله تعالی اعظم برهانه و اعلی شانه د مؤمنانو کرامت داسی بیان فرمائی

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۝ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ۝ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ۝

بیشکه خاص متقیانو ته (په آخرت کښی) غای د خلاصی بری کامیابی دی باغونه (د میوی) او د انگورو (ونی) دی او پیغلی انارتیونی همغولی دی.

تفسیر : یعنی داسی انارتیونی پیمخی پیغلی چه دوی د خپل پیغلتوب، وروستنی میچ ته رسیدلی وی. او گردی (تولی) په یوه عمر (منگ) او یوه ونه وی متقیانو ته ورعنایت کیږی.

وَكَاسًا دِهَاقًا ۝

او (متقیانو ته په جنت کښی د شراب طهور) پیالی د کی تر خندو (غاړو) دی.

تفسیر : یعنی د پاکو خوړوبی (شراب طهور) په خندو (کنارو) اوبستی جامونه به پر متقیانو مؤمنانو ور څښولی کیږی.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا الْغَوَاؤَ وَلَا كِدَابًا ۝

نه آوری په دغه (جنت کښی متقیان) لغو چتی (بیکاره) خبری او نه دروغ.

تفسیر : یعنی په جنت کښی چتی (بیکاره) خبری اتري نه وی. او ملندی نه پکښی اوریدلی کیږی. درواغ او فریب او درغلی (خیانت) په کښی نه وی. نه څوک له چا سره جنگ جنجال کوی ځکه چه هلته د جگری او شخړی هېڅ یوه پښه نه وی او نه څه ضرورت ورته واقع کیږی.

جَزَاءً مِّن رَّبِّكَ عَطَاءٌ حَسَابًا ۝

(جزاء به ورکوله شی متقیانو ته) جزاء ورکول له ربه ستا نه عطاء ډیره (په حساب د اعمالو سره).

تفسیر : یعنی د یوی یوی ذری شمیر به کیږی او ښه بدل او کافی اجر ئی د دوی د رب او پالونکی له جانبه ورکاوه کیږی. هسی رب اکرم شانه واعظم برهانه.

رَّبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنِ ۝

چه رب د آسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو دی چه په منع د دغو دواړو (ځمکی او آسمان) کښی دی ډیر مهربان دی.

تفسیر : دغه جزاء او بدل یواځی د الله تعالی رحمت او لورینه (مهربانی) ده کنه د هیچا په الله تعالی باندی زور یا پور (قرض) او حق نشته که سری د خپلو ښو اعمالو او چارو په وسیله له عذاب او ربرو (تکلیفونو) څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا خو لوی بری او سخت مشکل کار

دی. پاتی شو جنت نو دا پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د خالصی لورینی (مهربانی) او فضل او مرحمت څخه مشکل دی. که جنت ځمونږ د ښو چارو په صله او عوض کښی راکوی نو دا د هغه یوه بله مهربانی ذره نوازی او عزت افزائی ده.

لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ۝

نه به مالکان کیږی (د شفاعت، نه به توانیږی خلق) له دغه (الله) سره د خبرو کولو.

تفسیر: یعنی نه به قادریږی هېڅوک چه خبری وکړی له الله سره له ویری یا نه به مالکان کیږی د شفاعت دپاره د چا مگر خو په اذن د الله تعالیٰ، او سره له دومره لطف، مرحمت د هغه الله تعالیٰ عظمت، جلال او لورینه (مهربانی) داسی ده چه هېڅوک د الله تعالیٰ په مخ کښی خبری نشی کولی او شوندی نشی خوځولی.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ۝

په هغی ورځی (د قیامت) کښی چه ودیږی روح او د ملائکو صفونه صفونه.

تفسیر: له روح څخه مقصد گرد (تول) ساکینان (جاندار) دی یا به له هغه څخه (روح القدس) مراد وی چه حضرت جبریل علیه السلام دی. او د ځینو مفسرینو په تصور او جاج له دی څخه لوی روح (روح الاعظم) مراد ده چه دیر ارواح له هغه څخه جوړ او منشعب شوی دی. والله اعلم.

لَا تَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ۝

نه به کوی خبری (هېڅوک له ویری په باب د شفاعت کښی مگر) پرته (علاوه) له هغه چه اذن حکم وکړی ده ته رحمن (د خبرو یا د شفاعت) او ویلی ئی وی صواب ښه خبره (په دنیا کښی چه لا اله الا الله ده).

تفسیر: یعنی په هغه دریار کښی هر څوک هر څه چه وائی د هغه الله تعالیٰ په اذن او حکم اشاره وائی او څه چه وائی هم داسی خبری کوی چه د ویلو او کولو وړ (لائق) او خورا (دیر) (درستی) او معقولی وی. لکه د کوم غیر مستحق سپارښت نه کوی په هغه ورځ کښی او د الله تعالیٰ په حضور کښی به د سپارښت وړ (لائق) یواځی هغه څوک کیدی شی چه په دنیا کښی له

رشتینو او جوتو خبرو څخه زیاتره رشتیا او جوتی خبری ئی له خولی څخه وتلی وی او د «لا اله الا الله» پا که کلمه ئی ویلی وی یعنی مسلمان وی نه کافر ولی چه نه کوی شفاعت مگر خو د مستحق مومن ای الله تعالی تل دا کلمه ځمونږ په ژبو جاری لره!

ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَاءً ﴿٣٩﴾

دا هغه ورځ ده حقه پس هر هغه چه اراده وکړی نیسی طرف د رب خپل ته مرجع (ځای د ورتلو په طاعت سره پس ودی نیسی څو مأمون شی له عذابونو).

تفسیر : یعنی هغه د قیامت ورځ خامخا راتلونکی ده اوس هر هغه څوک چه خپلی ښه او بهتری غواړی ښائی چه د هغی ورځی دپاره ځان تیار کړی او په زړه پوری تیاری ورته ونیسی!

إِنَّا أَنْذَرْنَكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا ۖ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَلَيْتَنِي كُنْتُ تَرَابًا ﴿٤٠﴾

بیشکه مونږ چه یو ویروو مونږ تاسی (ای کفارو) له یوه عذاب راتلونکی نژدی څخه (چه عذاب د آخرت دی) هغه ورځ چه وبه وینی هر سری هر هغه څه چه په مخ کښی لیږلی ده دواړو لاسو د ده (عمل د خیر وی که د شر جزاء به ئی مومی) یعنی ښه او بد، وړاندنی، وروستنی چاری او اعمال ئی وروپاندی کیږی. او وبه وائی کافر (په ورځ د قیامت کښی) کاشکی چه وی زه خاوری.

تفسیر : یعنی کاشکی زه خاوری وی په دنیا کښی چه هیڅ کله پیدا شوی نه وی! ځکه چه د هم دغه پیدایښت له سببه د حساب او کتاب په عذاب اخته شوی یم او چا ویلی دی خاوری شوی وی په دی ورځ کښی چه هیڅ بیا پیدا شوی نه وی.

تمت سورة النبأ بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة النازعات مكية وهي ست و اربعون آية و فيها ركوعان رقم تلاوتها (۷۹) تسلسلها حسب النزول (۸۱) نزلت بعد سورة «النبأ»

د «النازعات» سورت مکی دی (۴۶) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۹) په نزول کښی (۸۱) سورت دی وروسته د «النبأ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَاللَّزْعَتِ غَرْقًا ۱ وَاللَّشَّطِ نَشْطًا ۲

قسم دی (په ملائکو) سخت وښکونکیو (ارواحو د کفارو لره) سخت وښکل (او قسم دی) په ملائکو آسان وښکونکیو (ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)

تفسیر : یعنی قسم دی په هغو پرېستو باندې چه د کافرانو په رگونو کښې ورننوځي او د هغوی ارواح په رابښکلو سره له سرونو د گوتو او نوکونو نه په ډیره سختی سره ویاسی یا قسم دی په ستوریو غغلیدونکیو باندې له مشرق نه مغرب ته.

(وَاللَّشَّطِ نَشْطًا) : او قسم دی په ملائکو وښکونکیو ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل) یعنی هغه پرېستی چه له مؤمنانو څخه د روح غوټه پرانیځي او بیا دوی په ډیری خوښی سره د پاکي نری په لوری ورغغلی. خو په یاد ئی ولری چه دا ذکر د روح دی او د بدن نه دی لنډه ئی دا چه ښه سړی په ډیری خوښی سره د پاکي نری په لوری ورغغلی او بد سړی ترې تښتی نو ئی په رابښکودلو سره بېرته بیانی یا قسم دی په هغو ستوریو باندې چه وځی له یوه برج بل برج ته.

وَالسَّيِّئَاتِ سَبًّا ۳ فَالْسَّيِّئَاتِ سَبًّا ۴

او (قسم دی) په تیزو غوټه وهونکیو (ملائکو په تعمیل د احکام الله) تیز غوټه وهل نو قسم دی په وړاندې کیدونکیو (ملائکو) باندې وړاندې کیدل (په ارواحو د مؤمنانو جنت ته).

تفسیر : یعنی هغه پرېستی چه روح له ځان سره اخلی او د ځمکې څخه د آسمان په لوری په داسی سرعت او سهولت سره غغلی لکه چه بی له کوم تکلیفه په اویو باندې گیرندی لامبو وهی بیا نو د دی ارواحو په باره کښې هر هغه امر چه د الله تعالی له خوا کیږی د هغه په ځای راوړلو ته په ډیر شوق، ذوق او تلوار سره ورغغلی یا قسم دی په تسبیح ویونکی باندې په تسبیح ویلو سره یا په هغو ستوریو باندې قسم دی چه وړاندې کیږی یو له بل نه په تلو راختلو او نورو.

فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۝

پس (قسم دی) په تدبیر جوړوونکیو (ملائکو) د حکم د الله (په دنیوی چارو کښی جواب د قسم دا دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسی لپاره د حساب او کتاب).

تفسیر : یعنی وروسته له هغه د دی ارواحو په نسبت که د ثواب حکم کیږی که د عقاب د دی دواړو احکامو تدبیر او انتظام په هم دغو پرېستو پوره اړه (تعلق) لری. او د هر حکم په کولو سره مشغولېږی، یا به مطلقاً له هغو پرېستو څخه مراد وی چه د عالم تکوین په انتظام او تدبیر باندی مسلطی دی، ښکاره خبره خو هغه رومېنی خبره ده. د «النازعات» او د «الناشطات» او د نورو داسی کلمو د تعیین په نسبت نوری خبری او اتری هم ډیری کیږی او د هغو په تعیین او ټاکلو (مقررولو) کښی ډیری ویناوی دی نو خو مونږ د الله بښلی مترجم په خوښه (مذاق) دا خبری لیکلی دی لکه چه پاس مو په ترجمه کښی اشاره وکړله. جواب د دی قسمونو محذوف دی یعنی قسم دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسو لپاره د حساب او کتاب.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۝ تَتَّبِعُهَا الرّادِفَةُ ۝

هغه ورځ چه ولرځیږی لرځیدونکی (چه اوله شپیلی ده) پس راځی پس له دی نه هغه وروسته راتلونکی (چه ثانۍ نفخه ده)

تفسیر : یعنی د قیامت ورځ کښی به ولرځیږی غرونه او ځمکه له اول ځلی شپیلی او صور له پوکلو څخه. حضرت شاه صاحب لیکي چه پرله پسۍ ځمکه لرځیږی ډیرو مفسرینو له «رادفة» څخه مراد دوهم صور او شپیلی اخیستی دی. والله تعالی اعلم. او په منځ د دواړو نفخو کښی به څلویښت کاله وی چه په اوله شپیلی سره ټول مخلوقات مری او په دوهمه شپیلی سره به ګرد (ټول) مخلوقات بیا ژوندی کیږی.

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۝ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۝

زړونه (د منکرانو د بعث) په هغی ورځی کښی به بی قراره رپیدونکی ویریونکی وی. سترگی د هغو به سپکی ذلیلی ښکته وی (له ویری).

تفسیر : یعنی د پریشانی او ویریدلو له سببه به زړونه رپیږی او ځانونه به لرځیږی د دوی سترگی

به خواری او سپکی او بنکته وی او د ذلت او ندامت او پشیمانی گردی (تولی) نشی به په هغوی کښی له لری ښکاری.

يَقُولُونَ اِنَّا لَهَرْدُودُونَ فِي الْحَاغِرَةِ ۝۱۰ اِذَا الْكُنُوزُ عَطَمَتْنَا خِرَةً ۝۱۱
قَالُوا تِلْكَ اِذَا كُرَّتُ خَاسِرَةٌ ۝۱۲

وائی به (دغه منکران د بعث تمسخرأ) آیا مونږ به بیا وگرځولی شو په رومي حالت (بیا به ژوندی کیږو؟) آیا کله چه وگرځو مونږ هډوکی زاړه ریښیدونکی (نو بیا به هم ژوندی کیږو؟) وویل (منکرانو تمسخرأ) دغه (گرځیدل ځمونږ ژوندون ته) په هغه وقت کښی گرځیدل نقصانمن زیانمن دی.

تفسیر : یعنی د هدیری په ژوره (خکته) کښی له خښیدلو څخه وروسته به بیا څنگه مونږ ژر تر ژره بیرته ژوندی کیږو؟ مونږ خو په دی خبری نشو پوهیدی چه په رښیدلی زاړه هډوکی کښی به بیا څنگه روح ننوځی؟ که داسی کومه پښه وشي نو بیا به ژوندی کیدل ډیر ضرر لرونکی او زیانمن وی. ولی چه مونږ هغه ژوندون لره څه تیاری نه دی کړی او هیڅ شی او سامان نه ورته لرو. دا خبری دوی په ملندو او مسخرو سره کوی او داسی ښکاری چه مسلمانان ځمونږ په نسبت داسی ویناوی کوی او حال دا دی چه تر مړینی وروسته بیا هیڅ ژوندون نشته نو د دی ژوندون او زیان خبره بالکل مهمله او چتی (بیکاره) ده. نو بیا فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چه سخت مه گنئ قیامت ځکه چه

فَانْمَاهِي زَجْرَةً وَاحِدَةً ۝۱۳ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ۝۱۴

پس بیشکه دا (ثانی نفخه) خو پوکل یو دی (ډیر آسان چه پری ژوندی کیږی گرد (تول) مخلوقات) پس ناڅاپه وی به دغه (خلق تول) په مخ د ځمکی (پس له مرگه).

تفسیر : ځینی د «ساهرة» مصداق شام بولی او ځینی ئی د دوزخ نوم گنئ یعنی منکر خلق دا خبره ډیر سخته گنئ. او حال دا دی چه داسی چاری پاک الله ته ډیری آسانی دی تر دی چه د یوی سلگی وهلو په میچ دا گردی (تولی) چاری کیدونکی دی. یعنی د یوی چغی او د صور په پوکلو سره بی له دیله گرد (تول) پخوانی او وروستی مری له ځمکی څخه د حشر په دگر کښی سره تولیږی. وروسته له دی یوه لنډه خبره او لږ په قهر کیده دوی ته ورپه یادوی چه په جهان او

نهری کښی یو لوی متکبر او خورا (دیر) لوی باچا ته کمری شوی وه او منکرینو ته دا پښه ور په زړه کوی چه له تاسو څخه د مخه د نورو منکرانو او متکبرانو او کافرانو حال څرنگه ؤ؟ او په څه څه جزاؤ رسیدلی دی؟.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۝۱۵

آیا راغلی ده تاته (ای محمده! بلکه بیشکه رسیدلی ده تاته ای محمده!) خبره د موسی (چه پری متسلی شی ای محمده! او زیری ورکړی مؤمنانو ته په نعیم او منکرانو ته په جحیم).

تفسیر: دا قصه په څو څو ځایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده. یعنی په تحقیق راغلی ده تاته خبره د دغه موسی.

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۝۱۶

کله چه ور غږ کړ دغه (موسی) ته رب د ده په پاچه کنده میدان د طوی کښی.

تفسیر: یعنی د طور له غره سره نژدی. او موسی ته الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی امر وفرمایه چه.

إِذْ هَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۝۱۷ فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ ۝۱۸ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ۝۱۹

لار شه (په رسالت ځما) طرف د فرعون ته چه بیشکه ده سر غږولی (تجاوز ئی کړی) دی (له احکام الله). نو ووايه ورته آیا مینه لری ته په طرف د دی چه پاک شی له شرک او معاصی نه). او (رغبت لری دی ته چه) لاره دروښیم تاته طرف د رب ستا ته پس وویږی ته (له عذابه).

تفسیر: یعنی که ته خپل ښه والی او اصلاح غواړی، نو زه د الله تعالیٰ په امر ستا اصلاح

کولی شم، او داسی لاره درخیم چه پر هفی باندی له تلوو څخه ستا په زړه کښی د الله تعالی ویره او د هغه کامل معرفت ټینگ شی، ځکه چه د ویری شته والی بی له پوره معرفت متصور نه دی. ښکاره شوه چه د حضرت موسی علیه السلام له بعثت څخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه او یواځی د بنی اسرائیلو نجات او ژغورنه (ساتنه) له قیده نه وه. پس موسی علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه تری معجزه وغوښته.

فَارَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ۖ

پس وښودله (موسی) دغه (فرعون ته) معجزه لویه (همسا او سپین لاس او نور).

تفسیر: یعنی هلته رسیدلی د الله تعالی پیغام ئی ورساوه. او موسی فرعون ته د حجت د تمامولو دپاره له گردو (تولو) څخه لویه معجزه له همسا ځنی د ښامار جوړول وروښودل.

فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ۖ ثُمَّ أَدْبَرَ سِنِي ۖ

پس تکذیب وکړ (فرعون د موسی) او وئی نه مانه بیا ئی شا کړه (له ایمانه) لار په ډیره بیره سره (په فساد پسې)

تفسیر: یعنی هغه ملعون فرعون نه وو منونکی. او په دی فکر کښی ولگید چه ډیر سری سره راتول کړی او کودگران ولتوی او پر دی باندی ئی وگماري چه د موسی علیه السلام د معجزاتو مقابله په سحر سره وکړی.

فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ۖ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ۖ

پس (فرعون گرد (تول) ساحران) راتول کړل پس غږ ئی وکړ. پس وویل (فرعون داسی چه) زه رب پالونکی ستاسی یم ډیر لوی لوړ (اوچت).

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) څخه لوی رب خو زه یم نو دا موسی علیه السلام د کوم رب رسول او استاځی دی؟ معاذ الله.

فَاَخَذَ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ۖ

پس ونيو دغه (فرعون لره) الله په عذاب (د حرق) د آخرت او (په عذاب د غرق د دنيا.

تفسير : يعنى دلته د دنيا په اوبو كښي دوب شو او هلته د عقبي په اور كښي سوځي.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَى

بیشکه په دغه (اغراق او احراق) کښي خامخا عبرت دی هغه چا لره چه ویریوی (له الله نه).

تفسير : په دی قصی کښي ډیری خبری د سنجولو (فکر کولو) او عبرت او نصیحت اخیستلو دپاره شته په دی شرط چه د سری په زړه کښي لوڅه د الله تعالی ویره وی. (ربط): د موسی علیه السلام او د فرعون قصه په منځ کښي استطراداً راغلی ده. وروسته له دی نه بیا هغه مضمون د قیامت په لوری اوری. لکه چه اوس د قیامت منکراتو ته الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی

ءَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا

آیا تاسی ډیر سخت یی د پیدائښت لامله (له وجی) که آسمان؟ جوړ کړی دی (الله) دغه (آسمان).

تفسير : يعنى د تاسی پیدا کول هغه هم وروسته له دی نه چه یو ځلی پیدا شوی یی له ځمکی او آسمانونو او غرونو او سیندونو او نورو موجوداتو څخه گران دی. کله چه تاسی د داسی لویو لویو شیانو خالق او مالک الله تعالی پیژنی، بیا نو په خپلو بیا پیدا کیدلو کښي ولی تردد او شبهه لرئ! جوړ کړی دی الله آسمان.

رَفَعَ سَكَنَهَا فُسُوْلَهَا ۖ وَاعْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا

پورته کړی دی (الله) چت لوړوالی (اوچتوالی) د هغه (آسمان) نو سم صاف بی عیبه ئی کړ. او توره تیاره ئی کړه شپه د دغه (آسمان) او راوئی ایسته ورځ رڼا د دغه (اسمان).

تفسیر : یعنی په آسمان کښی فکر ووهئ! چه خومره زیات هسک او اوچت دی؟ څرنګه کلک او مضبوط دی؟ په څه اندازه منظم او مرتبې عیبه او بی نقصانه دی؟ څنګه صاف او هوار دی؟ څه ډول (طریقه) انتظام او تدوین او ترتیب د هغه په موجوداتو او مربوطاتو کښی شته؟ د هغه له لمر او سپوږمۍ او ستوریو څخه خومره ګټی (فائده) اخلی؟ او په څه اندازه د اوقاتو او اطرافو په پیژندلو او نورو شیانو کښی ورځنی ګټور کیږئ! د آسمان ننداری ته د ورځی له خوا او د شپې له خوا بیل بیل غیر شیء چه څرنګه درېګاری. او د تعجب او د حیرت وړ (لائیق) در برېښی؟.

وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ۝

او ځمکه وروسته له دغه (پیدایښت د آسمان) صافه وغږوله (الله) دا (ځمکه).

تفسیر : یعنی د ځمکې او د آسمان له منځه کوم یو وړاندی او کوم یو وروسته جوړ شوی دی؟ د دی په نسبت وړاندی له دی نه په بل کوم ځای کښی څه خبری شوی دی ځمونږ د دغه تفسیر د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت وګورئ!.

تنبيه : «راغب» د «دَحَى» معنی د یوه شی له خپل اصلی ځای څخه بیرته کول او په بل ځای کښی کیښودل لیکلی دی. نو ښائی له دی لفظ څخه دلته د هغو تحقیقاتو په لوری اشاره وی چه نن ورځ د پوهانو تحقیقات دی ځای ته رسیدلی دی چه ځمکه په اصل کښی د کوم لوی سماوی جرم کومه برخه ده چه له هغه څخه بیله شوی ده والله تعالی اعلم بالصواب. اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه د ځمکې د غوړولو لږ څه نور تشریح داسی فرمائی

أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءًهَا وَمَرْْعَهَا ۝

را ایستلی دی (الله) له دغې (ځمکې) څخه اوبه د دی او واڼه ورشو د دی.

تفسیر : یعنی الله تعالی سیندونه او چینۍ بیولۍ دی او د هغو اوبو په وسیله ئی قسم قسم نباتات، واڼه پیدا کړی دی

وَالْجِبَالِ أَرْسَاهَا ۝

او غرونه (په مخ د ځمکې) ودرول ثابت محکم کړل (الله) هغه (غرونه)

تفسیر : چه له خپل غای شخه نه خوځېږي. او د ځمکې مخصوص اضطرابات او خوځېدل ئي هم ورک کړي دي او دغه اثبات د ځمکې او جريان د اوبو پري او ايستل د محصولاتو تري کړي دي الله اکرم شانه واعظم برهانه.

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۝

دپاره د نفعي ستاسي او دپاره د نفعي د چارپايانو ستاسي (اي بندگانو ځما!)

تفسیر : يعنی که دا انتظام نه وي نو ستاسي او ستاسي د حيواناتو چاري به څرنګه پوره کېږي؟ د دي گردو (تولو) شيانو له پيدا کولو شخه ستاسي د اړتياؤ (احتياج) پوره کول راحت او هوسائي (آرام) رسول او نوري ګټي مراد دي. نو ښائي چه تاسو د هغه حقيقي منعم شکر اداء کړئ او وپوهيږئ چه هغه حکيم برحق او قادر مطلق چه داسي لور (اوچت) انتظامات او لوي ترتيبات کولي شي د تاسو په رژيدلو هدو کيو کښي هم روح پوکلي شي ښائي چه سري د الله تعالي د قدرت اقرار وکړي او د ده د نعمتونو شکر په غاي راوړي! که نه د قيامت په ورځ سخت پريشان او خپه کيږي کله چه د ده گرد (تول) اعمال وروړاندې شي او د افسوس او د حسرت ګوتي وچيچي. لکه پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسي فرمائي:

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى ۝ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى ۝ وَبُورَّتِ الْجَنَّةُ مِنَ النَّارِ ۝

پس کله چه راشي آفت بلاء لويه (قيامت يا وقت د ورثک د کفارو جحيم ته او د مؤمنانو نعيم ته) په هغه ورځ به ياد کړي انسان هغه شخه چه کړي ئي وي (که خير وي يا شر په دنيا کښي) او څرګند (ښکاره) به کړي شي دوزخ هر هغه چاته چه ويني ئي (د ليدلو خاوند وي).

تفسیر : يعنی دوزخ به داسي په عام منظر کښي راويست شي چه هر ليدونکي به ئي ويني او هيڅ يو غر او يوه پرده به په منځ کښي نه وي.

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ۖ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ۖ ﴿٣٨﴾

پس هر هغه چه سرکشی کړی وی (په کفر سره) او غوره کړی وی
ژوندون لږ خسیس (پر آخرت باندی).

تفسیر : یعنی دنیا ته پر آخرت باندی ترجیح ورکوی او هغه ښه گڼی او غوره کوی وی او
آخرت بالکل هیروی.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۖ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ ۖ وَنَهَىٰ النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ ﴿٣٩﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۖ ﴿٤٠﴾

پس بیشکه دوزخ هم دا (دوزخ د ده) د هستوگنی ځای دی او هر هغه
څوک چه ویریږی له ودریدلو (په مخ د) رب خپل او منع کړی وی نفس
خپل له هوا فاحشاتو بدو غوښتنو څخه نو بیشکه جنت هم دا (جنت د ده)
د هستوگنی ځای دی.

تفسیر : یعنی هغه څوک چه د دی خبری لامله (له وجی) ویریږی چه زه یوه ورځ د الله تعالیٰ په
مخ کښی د حساب او کتاب دپاره دریږم. او د دی ویری لامله (له وجی) وی د خپل نفس په
خواهش ناکاره کار ونه کړ، او د الله تعالیٰ کرد (تول) احکام وی ومنل. او له نواهیو څخه وی
ځان وژغوره (وساته)، نو د هغه ځای خامخا په جنت کښی دی.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِمُهَا ۖ ﴿٤١﴾

پوښتنه کوی له تا څخه (ای محمده! منکران) د قیامت چه کله به وی وقوع
د هغه (قیامت).

تفسیر : یعنی ای محمده! منکران پرله پسې له تانه دغسی پوښتنی کوی چه آخر هغه گری کله
راځی؟ او قیامت به کله رابکاره شی؟ او حساب او کتاب به کله قائمیږی؟.

فَيَمَّا نَتُّ مِنْ ذِكْرِهَا ۖ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهِيَا ۖ ﴿٤٢﴾

په څه کښی ئی ته (ستا څه کار دی) له ذکره پوهیدلو څخه د هغه (قیامت څخه بلکه تا لره علم نشته) خاص رب ستا ته ده انتهاء د دغه (علم د قیامت چه کله به وی)

تفسیر : یعنی د هغه پوره ورشوول ستا کار نه دی که هر څومره پوښتنی وشي هیچا ته دا پته خبره ښکاره کیدونکی نه ده او د دی کار پوره علم الله تعالی ته معلوم دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه له دیرو پوښتنو څخه هم دی غای ته رسیدلی دی چه پرته (علاوه) له الله اکرم شانه واعظم برهانه نور گورد (تول) خلق تری بی خبر دی.

إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنِ يَخْشَاهَا

بیشکه ته (ای محمده) ویروونکی ئی د هغه چا چه ویریږی له (عذاب د) هغه (قیامت) نه.

تفسیر : یعنی ای محمده ستا کار د قیامت د خبرو اورول او د خلقو ویروول دی که د چا په زړه کښی د بلی ورځی څه ویره وی یا د آخرت د ویری استعداد پکښی وی نو هغه به ویریږی او د قیامت له خوفه ورته تیاری کوی گواکی ستا د ویروولو د نتیجی اعتبار یواځی د هغو کسانو په حق کښی دی چه له هغو څخه د گټی (فائدی) اخیستلو امید وی او اهلیت ئی لری، که نه نااهل سړی له انجامه غافل شوی هم داسی په فضولو بحثونو کښی لویږی چه قیامت به کله او په کوم تاریخ او په کوم کال کښی واقع کیږی؟.

كَانَ هُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا

گواکی دغه (منکران) په هغی ورځی کښی چه ووینی دغه (قیامت داسی به گڼی) لکه چه نه ئی ؤ کړی ځنډ (ایسارتیا) (په دنیا یا قبورو خپلو کښی) مگر (په قدر د) ماښام آخر د ورځی یا په قدر د څاښت.

تفسیر : یعنی اوس خو شور لگوی چه د قیامت په راتلو کښی ولی دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل وشو؟ ولی ژر نه راځی؟ مگر په هغه وقت کښی به دوی ته څرگنده (ښکاره) شی چه قیامت خورا (دیر) ژر راغلی او هیڅ معطلی او دیل په کښی پېښ شوی نه دی.

تمت سورة النازعات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة عبس مكية وهى (٤٢) آية وفيها ركوع واحد رقمها (٨٠) تسلسلها حسب النزول (٢٤) نزلت بعد سورة النجم

د «عبس» سورت مكى دى (٤٢) آيتة (١) ركوع لرى په تلاوت كښى (٨٠) په نزول كښى (٢٤) سورت دى وروسته د «النجم» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حضرت رسول اکرم صلى الله تعالى عليه وسلم د قریشو له غچینو غتانو سره د اسلام په نسبت څه خبری کولی او دوی ئی پوهول په دی منع کښی یو ږوند مسلمان عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالى عنه د دوی په خدمت ورحاضر شو او د رسول الله صلى الله عليه وسلم توجه ئی ځان ته وړآړوله چه «یا رسول الله د دی آیت مراد څه دی؟ ماته له هغه څخه یو څه راوښیئ همغسی چه الله تعالى تاته درښوولی دی!» حضرت د دی رانده له دی بی وخته پوښتنی څخه لږ خپه شو او ښائی چه د ده مبارک په زړه کښی داسی کومه خبره هم تیره شوی وی چه زه اوس په مهمو خبرو کښی مشغول او بوخت یم که د قریشو دا غتان په ښه ډول (طریقه) وپوهولی شم گوندی وی چه دوی د اسلام په لوری راشی او د دوی له سببه نور دیر کسان هم مسلمانان شی او حال دا دی چه عبد الله بن ام مکتوم مسلمان دی او د هغه دپاره نور دیر وقتونه هم شته چه په هغو کښی خپلی داسی پوښتنی وکړی او تعلیم حاصل کړی هغه نه گوری چه که زه له دغی بااثرو او بارسونو خلقو څخه سترگی وایوم او ده ته التفات وکړم نو ځما دا وضعیت به په هغو باندی لږ شاق تیر شی او شاید چه هغوی به بیا ځما خبرو ته لکه اوس غوړ ونه نیسی، لنده ئی دا چه دوی منقبض شول او د انقباض ښی د دوی په وچولی (تندی) کښی ښکاره شوی په دی خبره باندی دا آیت نازل شول، په روایاتو کښی راغلی دی چه وروسته له دی کله به چه دغه ږوند د حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم په مخ کښی راتللو نو دوی به د ده زیات تعظیم کاوه او ورته ویل به ئی «مرحبا بمن عاتبنی فیه ربی».

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۝١٠١١ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۝١٠١٢

وچولی (تندی) تریو کړ (محمد) او مخ ئی وگرځاوه د دی لامله (له وجی) چه راغی ده ته ږوند (عبد الله او قطع ئی کړ کلام د محمد په منع د ده او

د اشرافو د قریشو کښی)

تفسیر : یعنی د پیغمبر په وچولی (تندی) کښی د یوه رانده له راتللو څخه گونځی ولویدی او خپل مخ ئی تری واراوه او ښائی چه ده ته د دی رانده د معذوری د مات زړه او د طلب صادق لحاظ کول ډیر په کار و حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا خبره گواکی د نورو په مخ کښی له حضرت رسول صلی الله علیه وسلم څخه گله ده نو ځکه ئی د غائب په صیغه ذکر کړی دی په مخ کښی ئی پخپله رسول صلی الله علیه وسلم ته خطاب فرمایلی دی» محققین وائی چه دا د متکلم د تکرم او د استعفاء او د مخاطب د زیات شرافت او کرامت ښه ده چی د عتاب په وقت کښی هم مخامخ د دی خبری نسبت نه ورته کوی او په مخ کښی د خطاب په صیغه د التفات صنعت خطاب ورته کوی چه د اعراض شبهه ورکه شی. برسیره په دی هغه خبره له پخوانی خبری څخه نرمه پسته ده. والله اعلم.

وَمَا يَذُرُّكَ لَعَلَّه يَرْكَى ۚ أَوْ يَذْكُرُ فَنَنْفَعَهُ الذِّكْرَى ۝

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده له احواله د دی رانده) ښائی چه هغه (روند) به پاک شی (په تعلیم د تا له معاصیو له بدو اخلاقو) یا به ذکر پند واخلي پس نفع به ورسوی ده ته ذکر پند (د تا).

تفسیر : یعنی هغه روند طالب صادق وه تاسی ته څه معلومه ده چه ستاسی د توجه له فیضه به د هغه حال زیات اصلاح کیده او د هغه نفس به لا پاکیده. یا به ستاسی کومی خبری د دوی په غوړونو کښی ځای نیوه ښائی چه ستاسی به اخلاص پوهولو څخه به هغه په یوه شی پوهیده او بله ورځ به ورته په کار ورتله.

أَمَّا مَنْ اسْتَغْنَى ۖ فَآنتَ لَهُ تَصَدَّى ۖ وَمَا عَلَيْكَ أَلَا يَزْكَى ۖ

او هر هغه څوک چه استغناء ئی کړی ده (پروا نه کوی د هدایت) نو ته هغه ته قصد کوی (د هغه د مسلمانی په فکر کښی ئی) او نشته پر تا باندی هیڅ الزام چه هغه پاک نشی (په اسلام سره).

تفسیر : یعنی هغه خلق چه د خپلی مغروری او متکبری او لوئی په سبب د حق پروا نه لری او لوی هغوی ته اجازه نه ورکوی چه الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سر ښکته کړی، ته ولی په هغوی پسی گرځی او غواری چه هر ورو (خامخا) هغوی مسلمانان شی او د هغوی د

اسلام اثر په نورو هم ولویږي. حال دا دی چه د الله تعالیٰ له پلوه (طرفه) پر تاسی باندی هیڅ یو الزام نشته چه دا متکبر مغرور او لوئی خوښوونکی سری ولی په لاره نه دی راغلی؟ په تاسی دا فرض ؤ چه هغوی ته دعوت او تبلیغ وکړی او دا کار تاسی وکړ زیات له دی نه د دی بی پروا متکبرانو په فکر کښی په دی اندازی لویدل په کار نه دی چه رښتینی طالبان او مخلص ایمانداران ستاسی له توجه څخه بی برخی پاتی شی. یا د داسی معاملی ظاهری سطحی ته کتلی، د خلقو په زړونو کښی داسی یو خیال پیدا شی چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده توجه لویانو بدایانو ته ده او غریبانو او بی وځلو ته ئی فکر نشته. د داسی چتی (بیکاره) خیالاتو له خوریدلو څخه هغه بد اثرونه چه د اسلام په عام دعوت باندی لویږی له دی گټی (فائدی) څخه خورا (ډیر) زیات تاوان لری چه تاسی د دی څو متکبرانو غټانو له مسلمانی څخه په خپل زړه کښی غوره کړی دی.

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۖ وَهُوَ يَخْشَىٰ ۚ

او هر هغه څوک چه راشی تاته په تلوار سره (لپاره د طلب د خیر) حال دا چه دی ویریږی (له الله نه)

تفسیر : یعنی دغه د خیر طالب عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه له الله جل جلاله څخه ویریږی یا له دی څخه ویریږی چه ستاسی ملاقات به ورته نه میسر کیږی یا دا چه دی ږوند دی له دی نه ویریږی چه څوک به ئی لاس ونه نیسی چه چیری ونه لویږی یا له کوم شی سره ونه لگیږی یا داسی خیال وکړی چه زه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیارت ته ځم کیږی چه غلیمان (دښمنان) په لاره کښی ماته څه ضرر راوړسوی.

فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۚ

پس ته (ای محمده) له هغه (ږوند طالب الخیر څخه) مخ گرځوی (مشغولیږی تغافل کوی له کفارو سره خبری کوی).

تفسیر : حال دا دی چه له هم داسی سری څخه گټه (فائده) واخلي او د اسلام دپاره کار وکړی. وائی چه هم دی ږانده ابن ام مکتوم څغره واغوسته او د اسلام بیرغ ئی په اوږه کیښوده. او د قادسیی په جهاد کښی شریک شو تر دی چه په جهاد کښی ئی شهادت وموند رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه! روایت دی چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی آیت له نزوله وروسته هیشکله مخ نه و تریو کړی په مخ د فقراؤ کښی.

كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝ فَمِنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ۝

مه کوه بیا داسی (ځکه چه) بیشکه دا (سورت) یوه تذکره پند دی (له
جانبه د الله ټولو ته) نو هغه څوک چه غواری ودي منی دغه (پند د قرآن)

تفسیر : یعنی که متکبر اغنیاء قرآن کریم ونه لولی او د هغه پند ته غور کښینږدی نو ځان
ته ضرر رسوی ځکه چه قرآن مجید د هغو څه پروا نه لری نه تاسی ته ښائی چه دومره زیات د
هغوی فکر وکړئ. پر تاسی باندي دومره دی چه خپل عمومی تبلیغ او پند ووايئ که څوک خپله
گټه (فائده) غواری نو ځان دی پری پوه کړی او ودي لولی او عمل دی پری وکړی.

فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ۝ رَّفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝

(دغه قرآنی آیات لیکلی شوی دی) په پانو عزتناکو (عند الله په لوح محفوظ
کښی) چه پورته دی په قدر او عظمت کښی پاک کړی شوی دی (له رسیدو د
شیاطینو او له نورو ټولو عیبونو نه).

تفسیر : یعنی آیا د دی مغرور او لوئی خوښوونکی له منلو څخه د قرآن عزت او وقعت
زیاتېږی؟ قرآن مجید خو هغه پاک کتاب دی چه آیتونه ئی په آسمان کښی نهایت معزز او لویه
مرتبې لری او په پاکو پانو کښی لیکلی شوی دی او په ځمکه کښی هم اخلاصمن مسلمانان د هغه
خورا (دیر) زیات عزت او احترام ساتی او په دیر تقدیس او تطهیر ئی په لوړو (اوچتو) ښو
ځایونو کښی ږدی.

بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۝ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝

په لاسونو د (ملانکو) لیکونکیو عزتمنو نیکو.

تفسیر : یعنی هلته ئی پرېښتی لیکي او سم له هغه سره وحی راځی او دلته ئی هم په پانو باندي
لیکونکی او ټولوونکی د دنیا د خورا (دیر) لویو سړیو او ښو خلقو څخه پرېښته خوی د پاک الله
بندگان دی چه هغوی د قرآن کریم د هر راز (قسم) تزیید، نفس او تحریف، تبدیل څخه ځانونه
ژغوری (ساتی) او هغه تل همغسی پاک ساتی.

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ۚ^ط

لعنت (هلاک) کړی شوی دی په (کافر) انسان چه څه شی کافر کړی ئی دی
(باعث کړی ئی دی په کفر).

تفسیر : یعنی د قرآن کریم غوندی د لوی نعمت هیڅ قدر او عزت ئی ونه پیژنده او د الله
تعالیٰ حق ئی پر ځای نه کړ. او له دی نه ئی هیڅ اندیښنه ونه کړه چه.

مِنْ آيٍ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۖ^ط مِنْ نُّطْفَةٍ^ط

له څه شی څخه پیدا کړی دی (الله) هغه (انسان فرمائی الله) له نطفی (قطری
د منی) څخه.

تفسیر : یعنی که لږ څه دغه انسان خپل اصل ته فکر وکړی چه دی له څه شی څخه پیدا شوی
دی؟ د یوه ناخیز او بی قدر شاخکی له اوبو څخه پیدا شوی دی چه هیڅ حس، شعور، حسن،
جمال، عقل، کمال، ادراک، واک (اختیار) او نور په کښی نه و. او دا گرد (تول) شیان الله
تعالیٰ له خپلی مهربانی څخه وربښلی دی چه اوس ئی عمومی حقیقت داسی ښکاری آیا ده ته دا
لوئی، غرور څه مناسبت لری؟ او ښه نه وربښکاری او نه ښائی چه خپل اصلی حقیقت او د الله دا
گرد (تول) انعام او اکرام هیر کړی؟ او د الله تعالیٰ د داسی پند ورکولو او وینا مورد وگرځی؟
څوک چه خپل ځان او حقیقت نه پیژنی او د الله تعالیٰ د دی گردو (تولو) احساناتو او نعمتونو
قدر نه کوی نو داسی احسان هیروونکی ته شرم په کار دی.

خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ^ط ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ^ط

پیدا کړی دی (الله) دغه (انسان) پس په اندازه ئی کړ ده لره (هیئت او
صورت اندامونه د مور په نس کښی) بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته
(لاره د وتو د ده له گیدی د موره).

تفسیر : یعنی لاسونه، پښی او نور گرد (تول) اعضاء او قواوی ئی له هم هغه یوه شاخکی اوبو
څخه د مور په نس کښی د احسن الخالقین توب په اقتضاء په یوه ځان ته شکل او خاص اسلوب
او اندازه ورجوړ کړی او هیڅ یو شی ئی نامناسب او خراب او خلاف له حکمت نه دی ورروغ
کړی. بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ته یعنی د ایمان او د کفر د ښو او د بدو پوه ئی

ورکړه . یا دا چه د مور له نس څخه ئی په آسانی سره راوویست .

ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝۲۱

بیا (الله) مړ کړ هغه (انسان لره) نو په قبر کېنئ ئی کېښود ده لره .

تفسیر : یعنی وروسته له مړینې څخه د هغه مړی د خښولو هدایت ئی ورکړ تر څو چه د ژوندیو په نزد بی حرمته نه شی .

ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ۝۲۲

بیا هر کله چه اراده وفرمائی (الله د انسان د بیا ژوندیتوب نو ئی) ژوندی کوی ده لره (لپاره د جزاء) .

تفسیر : یعنی هغه الله تعالیٰ چه یو ځلی انسان ته حیات او بیا ممات ورکوی او خښوی ئی اختیار لری چه هر وخت ئی وغواړی بیا ئی ژوندی کړی او له قبره ئی ویاسی ځکه چه اوس هم هیچا د هغه قدرت نه دی سلب کړی . په هر حال هغه څوک چه خلق پیدا کوی او دنیا ته ئی راوولی بیا ئی وژنی او برزخ ته ئی بیائی او بیا ئی ژوندی کوی او د حشر په میدان کېنئ ئی ودروی . نو د داسی قادر او مقتدر ذات پند آیا د اعراض او انکار وې (لایق) دی؟ چه گرد (تول) امور ئی په واک او اختیار کېنئ دی آیا د هغو نعمتونو سېکتیا کوم سری لره بیائی؟ بلکه هر انسان ته لازم دی چه د رب المنان د احسان قدر وکړی .

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ۝۲۳

بیخی نه دی کړی (کافر) هغه شی چه امر حکم کړی دی ده ته (دغه الله د هغه) .

تفسیر : یعنی سری هېڅ کله د خپل خالق حق نه دی پیژندلی او هر څه حکم ئی چه ورکړی وی تر اوسه پوری ئی په ځای نه دی راوړی .

تنبیه : ابن کثیر رحمه الله علیه « کلا لما يقض ما امره » له « ثم اذا شاء انشره » سره لگولی دی یعنی کله چه غواړی هغه ژوندی کوی او پورته کوی ئی . اوس داسی نه کوی ځکه چه د دنیا د ودانۍ په نسبت د ده حکم (کونی) او (قدری) دی او دا ئی تر اوسه پوری پای (آخر) ته نه

دی رسولی. نو هیڅوک داسی نشی ویلی چه ولی اوس قیامت نه قائمیږی؟

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ۝

نو ودی گوری انسان طرف د طعام خپل ته.

تفسیر : رومی د انسانانو د پیدا کیدلو او مړ کیدلو ذکر اوس د هغه د ژوندون او د بقاء د سامان داسی یادونه کوی چه.

إِنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۝ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۝

بیشکه مونږ توئی کړی دی اوبه (له ورېځو څخه) توپول بیا څیری کړی ده
مونږ ځمکه څیړول.

تفسیر : یعنی د یوه تنکی واڼه څه طاقت دی چه ځمکه څیری کوی او زرغونیږی دا د قدرت لاس دی چه ځمکه څیړوی او هغه او نوری راز راز (قسم قسم) غلی، دانی، میوی او نور ترکودی (ترکاری) او نباتات ځنی راوباسی.

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۝ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۝ وَحَدَائِقَ غُلَبًا ۝ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ۝ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۝

بیا مو زرغونی کړی دی په هغی (ځمکی) کښی دانی او انگور او مڼه،
ترکاری. او زیتون خوونه او خرما او باغونه گڼ (له جهته د دیروالی د ونو
نه). او (تازه) میوی او (وچی میوی یا) واڼه (ومو کرل دغه ټول څیزونه)
دپاره د نفع د تاسی او د حیواناتو د تاسی.

تفسیر : یعنی ځینی شیان ستاسی په کار درځی او ځینی ستاسی د حیواناتو په کاریږی.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاعَةُ ۝

نو کله چه راشی سخت آواز غوړونه کتونکی (د دوهمی نفخی).

تفسیر : یعنی داسی سخت غوړ چه په هغه غوړونه کتېوی له دی څخه مراد د نفخ الصور غوړ دی.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۖ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۖ وَصَاحِبَتِهِ
وَبَنِيهِ ۖ لِكُلِّ امْرِيٍّ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَلٌّ يُغْنِيهِ ۚ

هغه ورځ چه تېنتی به سری له خپله وروره او له خپلی مور او له پلاره او له خپلی ملگری (بنځی) او له خپلو ځامنو. هر سری لره له هغو څخه په دغی ورځی کښی به یو حال وی چه بی پروا کوی ئی (له نورو له احوالو نه).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به هر څوک د خپل ځان په فکر کښی وی هیڅ یو له احبابو او خپلوانو څخه به د بل په فکر کښی نه وی بلکه له دی ویری چه بل څوک ځما نیکی وانځلی یا د خپل حق غوښتنه ونه کړی یو له بله تېنتی.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۖ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ۚ

ځینی مخونه به په دغی ورځی کښی روښانه (وی د ایمان له رڼا) خندیدونکی خوشاله به وی (په موندلو د کرامت چه مؤمنان دی)

تفسیر : یعنی د مؤمنانو له څیری څخه به خندا او خوشالی ښکاری چه شکر له عذابه خلاص او د الله تعالی په کرامت سره مو اختصاص وموند او د ایمان له نوره به ئی مخونه روښانه وی او له دیره مسرته به خاندی او خوشاله به اوسی.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۖ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ۚ

او ځینی مخونه په دغی ورځی کښی په دوی باندی به گرد وی پت کړی به وی هغه مخونه (گرد) ظلمت او توروالی.

تفسیر : یعنی د کافرانو په څیرو باندی به د غم او کلورت او خپګان دوری بریځی او د فسق

او فجور ظلمت او تیاره به ئی بی توری کری.

أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ ۝

دغه تول (تورمخی) هم دوی دی (بی شرم) کافران فاجران.

تفسیر : یعنی بی حیا کافرو ته هومره چه وویل شی دوی له خپلی خبری څخه نه اوری، نه له الله جل جلاله شرمیږی او نه له خلقو او نه له لوتی ورځی څخه ویریږی او په حقوق الله او حقوق العباد کښی خیانت او تری انکار کوی څرنگه چه دوی جمع کری دی کفر سره له فجوره نو جمع به کری الله تعالی توروالی د مخونو سره ئی کرد.

تمت سورة عبس بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التکویر مکیه وهی تسع و عشرون آیه و فیها رکوع واحد رقمها (۸۱) تسلسلها حسب النزول (۷) نزلت بعد سورة تبت

د «التکویر» سورت مکی دی (۲۹) آیه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۱) په نزول کښی (۷) سورت دی وروسته د «تبت» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝

کله چه (د) لمر (رنا) ونغبتله شی (نور ئی لار شی).

تفسیر : گواکی د لمر هغه اوږدی شغلی به چه تودوخی رنا ورڅخه وځی ونغبتلی شی او لمر به بی نوره شی او د خیدک (پنیر) چکی ته به ورته وی یا به هیڅ نه ښکاری.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ۝

او کله چه ستوری خړ شی (یا راولویږی په ځمکه).

تفسیر : یعنی ستوری به راولویوی او رنا به نه لری.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٧٤﴾

او کله چه غرونه روان کرل شی.

تفسیر : یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه روانیږي او په هوا کښی به الوځی او گرځی به.

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٧٥﴾

او کله چه د لسو میاشتو بلاریی اونی خوشی کړی شی (اویښانه به ورسره نه وی).

تفسیر : اونی د عربو له ښو بودهؤ (څاروو) څخه دی او هغه اونه چه د لسو میاشتو بلاریه وی او له هغی د شودو او جونگی (بچی) څیگېدلو هیله (امید) نژدی وی پر دوی ډیر گرانه وی خو د قیامت د وپروونکی زلزلی په وخت کښی به د هغه نفیس او عزیز او گران مال پوهنتنه به هم ونه کړه شی یا د هغه خاوند به دغومره خپه او پریشانه وی چه د داسی عزیز او گران مال له احواله به غافل وی یا دا چه وریځ به معطله کړه شی له بارانه. یا ځمکه پاتی کیږی له فصله دا خبر چه «د ریلونو او موټرو او د طیارو او د نورو عصری نواقلو له تگ او راټگ څخه به اوهان نشی تللی» محض یو ظرافت دی.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٧٦﴾

او کله چه وحشی ځناوران راټول کرل شی (لپاره د قصاص اخیستو یو له بله).

تفسیر : یعنی هغه ځنگلی ځناوران به چه تل د سړیو له ویری لری تنبتی له ډیری ویری ښارونو ته راځی او له کورنیو بودهؤ (څاروو) سره به ملگرتوب خوښوی لکه چه اوس هم ډیر ځلی د خوف او ویری په وقت کښی هم داسی لیدل کیږی څو کاله پخوا له دی نه د (هند) گنگا او جمنا په سیند کښی سخت سیلاب راغی خلقو وکتل چه یو لوی تل اوبه وړی او په هغه باندي سړیو بودهؤ (څاروو) مارانو او نورو ژوندیو ځانونه ټینگ نیولی دی او یو په بل باندي څه تعرض نه کوی هر یو د خپل ځان په فکر کښی دی پرته (علاوه) له دی د یخنۍ په وخت کښی کله

کله لیدلی شوی دی چه غینی خیروونکی غناوران کلیو او بنارونو ته ننوخی.
 تنبیه : غینو مفسرینو د «حشر» معنی مړه کول او غینو مړه کول بیا ژوندی کول لیکلی دی
 والله اعلم.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۝٤٦

او کله چه بحرونه سیندونه سره گډ کړل شی (تریخ له خواړه سره یا ډیر
 سخت گرم شی یا وچ کړی شی نو پکښی به پاتی نشی یو شاخکی د اوبو).

تفسیر : یعنی د لویو لویو سیندونو اوبه به له ډیرو خوتیدلو څخه د بخار او براس په ډول
 (طریقه) کیږی چه د هغو له تودوخی څخه به په محشر کښی کفارو ته سخت ریر (تکلیف)
 پیښیږی او د تناره په شان به د سیندونو له منځه سخت سوځوونکی اور او د بخار او براسونو
 غروسکی پورته کیږی یا کله چه دریابونه بل کړ شی نو وگرځی اور.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ۝٤٧

او کله چه نفسونه جوړه کړل شی (پیوست کړل شی ارواح له جثو سره یا یو
 ځای کړل شی هر څوک له مثل خپل سره نیکان له نیکانو بدان د بدانو سره)

تفسیر : یعنی مسلمان له مسلمان سره او کافر له کافر سره بیا هر راز (قسم) عمل کوونکی
 که ښه وی که بد لکه له خپل همجنس عمل کوونکی به سره مله شی د عقائدو، اعمالو، اخلاقو
 او نورو په اعتبار به له هر یوه څخه بیل بیل ټولگی جوړیږی یا دا چه ارواح به له خپلو اجسامو
 سره جوړه کړل شی.

وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُيِّتَتْ ۝٤٨

او کله چه له جینئ ژوندی خښه کړی شوی څخه وپوښتیدله شی (داسی) چه
 په کومی گناه وژلی شوی ده (دا جینئ).

تفسیر : د جاهلیت په عربو کښی قاعده وه چه پلار به خپله جینئ په ډیره بیرحمی سره ژوندی
 په ځمکه کښی خښوله. غینو به د نیستی او غریبی، یا د هغی د واده د اخراجاتو له ویری
 داسی کول. او غینی به له دی شرمیدل چه څنگه به خپله جینئ بل چاته ورکړم چه هغه می ځوم

وباله شی قرآن کریم خبر ورکر چه د دی مظلومانو په نسبت به هم په قیامت کښی پوښتنی وشي
 چه په کومه گناه ژوندی خښی شوی دی؟ داسی ئی مه گنئ چه دا مو اولاد دی په دوی باندی مو
 هر څه چه زړه غواړی هغه کولی شی بلکه د اولادتوب له پلوه ستاسو دا جرم لا درنږی.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ۖ

او کله چه اعمال نامی وغورولې خواره کړی شی او کله چه آسمان د پوستکی
 په شان وویستلی شی (له خپله غایه).

تفسیر : لکه چه د حیواناتو له حالولو او پوستکی وښکلو څخه وروسته د هغه گرد (تول)
 اعضاء او رگونه او پلي او نور ښکاری هم داسی د آسمان له پرانیستلو څخه وروسته گرد (تول)
 پاس شیان لیدل کیږی او د غمام نزول به وشي چه د هغه ذکر به نولسمه پاره کښی په « وיום
 تشق السماء بالغمام » سره شوی دی.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ ۖ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ۖ

او کله چه دوزخ بلی لمبی کړ شی (کافرانو ته) او کله چه جنت نژدی کړ
 شی (مؤمنانو ته).

تفسیر : یعنی کفارو ته دوزخ په ډیر زور او شور او بلو لمبو سره ورښکاره کاوه شی او جنت
 متقیانو ته ورنژدی کیږی چه د هغه ډول او ښنگار به جنتیانو ته خورا (ډیر) ښه خوښوونکی او
 مسرت ښوونکی وی نو په دغه وقت کښی.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۖ

پوه به شی هر نفس په هغه شی چه حاضر کړی ئی وی (له خیر او له شره).

تفسیر : یعنی هر یوه ته به دا پته ولگیږی او ورمعلومه به شی چه له ده سره د نیکی یا د
 بدی څومره پنگه (ذخیره) او سرمایه شته چه له ځان سره ئی راوړی وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخَنَسِ ۖ الْجَوَارِ الْكُنَسِ ۖ

نو قسم خورم زه په (ستوریو) بیرته گرځیدونکیو سمو تلونکیو پتیدونکیو باندی.

تفسیر : دیر ستوری لکه زحل مشتری مریخ زهره او عطارد کله له مشرق څخه د مغرب په لوری کله سم کله کاره غی کله گړندی او کله ورو خوځیږی کله د لمر کله د سپوږمی څنگ ته نژدی کیږی بیا خو ورځی پتیری.

وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ۖ وَالصُّبْرِ إِذَا تَتَنَّفَسَ ۖ

او (قسم خورم زه) په شپې کله چه راوخیژی مخ راوگرځوی (په تیارو خپلو سره) او (قسم خورم زه) په صبا کله چه سا ووهی راوخیژی (روښانه شی).

تفسیر : یا کله چه شپه راشی یا لاره شی. د «عسعس» لفظ دوه معنی لری. حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله علیه لیکي گواکي لمر ته ئی په لامبو وهونکی کب او مهی سره تشبیه ورکړی او د لمر هغه وړانگی ئی چه له لمر څخه پخوا خیژی او خوریږی د مهی لکی ته مشابه او ورته کړی دی هغسی چه مهی په سیند کښی پت تیریږی او د هغه له سا وهلو څخه اوبه تیندکی وهی او سره خوریږی هم دا راز (قسم) لمر هم پخوا تر سپیده داغ او لمر بریښی، ځینی وائی نه سهار له سا څخه مراد د سهار هغه نسیم او وږمه ده چه د پسرلی په موسم کښی له سپیده داغه راهیسی چلیږی.

تنبیه : د دی قسمونو مناسبت له راتلونکی مضمون او خبری سره دا دی چه د دی ستوریو تلل، ودريدل بیرته گرځيدل پتيدل او د پخوانیو پیغمبرانو د پرله پسې وحی د راتللو یوه نمونه ده چه تر یو مدت پوری د هغی له نښی پاتی کیدلو څخه وروسته د هغو پاتی کیدل او پتیدل شپې ته ورته دی په رښتیا سره چه هغه توره تیاره پیری چه د حضرت خاتم المرسلین د ولادت باسعادت څخه پخوا پر دنیا تیره شوی ده چه د حق او باطل فرق او توپیر (تفاوت) پکښی نه کیده او د وحی علائم او نښی پکښی نه ښکاریدلی د یوی توری شپې نمونه وه وروسته په نور سره لکه رڼا ورځ روښانه کړی ده گواکي د پخوانیو پیغمبرانو رڼا لکه د ستوریو رڼا وه او دا نور الاعظم او لویه رڼا لکه لویی پلوشی لرونکی لمر دی. څنگه ښه ویلی شوی دی.

فانه شمس فضل هم کواکبها يظهرون انوارها للناس في الظلم
حتى اذا طلعت في الكون عم هذا هاالعالمين و احيت سائر الامم

انبیا دی لکه ستوری، د فضل لمر دی محمد

په رڼا د دوی تل درومی، خلق په لوری د احد

په بعثت د محمد شوه، دنیا ټوله منوره

سپین تور زیر او سور تول منتفع شول له احمد
 عینی علماء وائی چه د ستوریو دا سم او کور تگ او پتیدل بیرته گرغیدل په علم ملکوت کینی
 د پرستو تگ او راتگ او پتیدلو ته ورته دی. د شپی تیریدل او د سهار راتلل د قرآن کریم په
 سبب د کفر او ظلمت لری کیدل او د هدایت د نور له بنو ښکاره کیدلو سره مشابه دی. سم له
 دی وینا سره د مقسم به مناسبت له مقسم علیه سره له لری ښکاری والله اعلم
 او د پاس قسمونو جواب دا دی چه الله اکرم شانه و اعظم برهانه داسی فرمائی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝^{۱۹} ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۝^{۲۰} مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ۝^{۲۱}

بیشکه دا قرآن خامخا قول وینا د رسول عزتمن (جبریل) ده چه خاوند د
 قوت زور په نزد د خیښتن (خاوند) د عرش مرتبه والا دی منلی شوی دی
 هلته امین دی.

تفسیر : دا د حضرت جبرئیل علیه السلام صفتونه دی یعنی قرآن کریم چه د الله جل جلاله له
 لوری مونږ ته رارسیدلی دی د وصول دوه وسیلی لری یوه وحی راوړونکی پرېسته جبریل علیه السلام
 دوهم غمونږ پیغمبر عربی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی دواړو صفتونه داسی دی چه د
 هغو له ښکاره کیدلو څخه بیا هیچاته د قرآن مجید په منزل من الله او صداقت کینی هیڅ شک
 او شبهه نه پاتی کیږی. د یوی خبری په رښتیا منلو کینی لوی دلیل دا دی چه راوی ئی په اعلیٰ
 درجه سره ثقه، عادل، ضابط، حافظ او امین وی او له هغه چا څخه چه روایت کوی د ده په
 مخ کینی عزت او حرمت لرونکی وی او خورا (دیر) معتبر ثقات د هغه په امانت باندی داده
 وی. کلی اعتماد ولری او د هغه خبری بی له وړاندی وروسته کولو څخه د زړه له کومی ومنی. دا
 گرد (تول) صفتونه په حضرت جبریل علیه السلام کینی شته عزتمن او کریم هغه څوک دی چه
 متقی او دیره پاکی ولری او له الله تعالیٰ څخه خورا (دیر) ویریدونکی وی «ان اکرمکم عندالله
 اتقیکم» په حدیث کینی دی (الکرم التقوی) ذی قوه اشاره ده کامل حفظ، ضبط او د بیان
 کامل قوت ته او د الله تعالیٰ په مخ کینی هغه د لوئی درجی خاوندی دی یعنی د گردو (تولو)
 پرېستو څخه د الله تعالیٰ په دربار کینی نژدی ځای لری د آسمان پرېستی د هغه حکم منی ځکه
 چه هغوی گردی (تولی) د هغه په امانت اعتبار او عزت باندی خبری دی. دا خو د ملکی رسول
 خبره ده اوس د بشری رسول خبری هم واورئ.

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِجُنُونٍ ۝^{۲۲}

او نه دی دا صاحب ملگری ستاسی (محمد) لیونی (لکه چه پری گمان کوی
تاسو بلکه بڼه پوه او هښیار دی).

تفسیر : یعنی له بحث پخوا تر څلویښتو کلونو پوری تاسی له (محمد) سره لیدلی دی او په دی
اوردو موده کښی مو د هغه د پتو او ښکاره و خبرو تجربه کړی ده خو هیڅکله مو د هغه فریب
دروغ او لیونتوب نه دی لیدلی او تل مو د هغه د رښتیا، امانت، عقل او پوه اعتراف او ستاینه
(صفت) کوله اوس نو ولی بی سببه هغه ته لیونی او دروغجن ویل کیږی؟ لکه چه دا ستاسی هغه
رفیق او ملگری نه دی؟ چه د هغه گرد (ټول) احوال تاسی ته ښکاره دی نو اوس داسی سړی ته
لیونی ویل آیا لیونتوب نه دی؟ بلکه لیونتوب دی!

وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی و (محمد) هغه (جبریل د آسمان) په څنډه
(غارو) روښانه کښی.

تفسیر : یعنی په مشرقی څنډه (غارو) کښی د هغی پرښتی یعنی جبریل علیه السلام بڼه ئی په
اصلی صورت او بڼه شان سره ولیده نو ځکه نشی ویلی چه د هغه په لیدلو کښی به څه تیرواته او
مغالطه پېښه شوی وی. او هغه څوک ئی چه لیدلی په رښتیا سره پرښته وه پخوا له دی نه د
«النجم» په سورت کښی راغلی دی «فاستوی وهو بالافق الاعلی».

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٌ ﴿٢٤﴾

او نه دی دغه (محمد د وحی) پر پتو خبرو باندی بخیل (چه پتوی ئی او
تعلیم د هغی تاسی ته نه کوی).

تفسیر : یعنی دا پیغمبر تاسی ته د هر راز (قسم) پتی خبری که په تیره که په راتلونکی پوری
اړه (تعلق) لری خبر درکوی یا د الله تعالی د اسماء او صفاتو یا د شرعیه و احکامو یا د
مذاهبو د حقیقت او بطلان یا د جنت او دوزخ د خبرو یا له مرینی څخه وروسته د پېښو او په
هغو پوری ترلی خبرو په درښوولو کښی لږ بخل هم نه کوی او څه اجرت او باره نه غواړی
نذرانی، بخشش او تعارف ته ئی سترگی نه دی نیولی نو بیا د کاهن لقب ولی ورته ورکاوه
کیږی؟ کاهن د پتو خبرو د یوی وړوکی او جزوی خبری سره ډیر دروغ گدوی او د هغه په
درښوولو کښی دومره بخل کوی تر څو چه زیاته نذرانه او بخشش وانه خلی هغه نه وائی او یو

توری ئی له خولی خه نه وخی د پیغمبرانو لور (اوچت) سیرت د کاهنانو له رتلیو اخلاقو سره
خه نسبت نه لری.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِئٍ ۝۲۵

او نه ده دا (قرآن) خبره د شیطان رتلی ویشتلی شوی (په شغلو سره).

تفسیر : ههخ کله شیطان د هغو بنو چارو بنوونه نه کوی چه په هغو کبسی د بنیادمانو گته
(فائده) او د هغه ملعون تقبیح او مذمت وی بلکه دغه (قرآن مجید) د الله اکرم شانه واعظم
برهانه حق کلام دی.

فَإِنَّ تَذَهُبُونَ ۝۳۲

نو چرته ههخ تاسو (ای منکرانو کافرانو په دی انکار او په خنک کولو کبسی
له قرآنه).

تفسیر : یعنی کله چه دروغ او لیونتوب تخیل، توهم، کهانت او نور گرد (تول) احتمالات
لری شول نو پرته (علاوه) له حق او رشتیا خه نور خه پاتی شول بیا نو ای منکرانو دا سمه
صافه لاره ولی پریردی؟ او بی لاری ولی ههخ؟.

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۝۲۶

نه دی دا (قرآن) مگر ذکر پند دی (له جانبه د الله) دپاره د خلقو (انس وی
که جن).

تفسیر : ههخ گرد (تول) احتمالات چه د قرآن کریم په نسبت ئی پیدا کری، ههخ گرد (تول)
سره غلط دی که تاسی د دی قرآن په خبرو او بنوونو کبسی به فکر او جاج ووهی. نو دا به
درشکاره شی چه دغه قرآن تول جهان ته دیر به لار بنوونکی او مکمل دستور العمل دی چه په
عمل کولو ئی د دواړو دارینو فلاح او گتی په لاس راخی. نه دی دا قرآن مگر ذکر پند دی له
جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه دپاره د خلقو مخصوصاً.

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ۖ

هغه چاته چه غواړی قصد کوی له تاسی د سمیدلو خپلو (داسی چه سم برابر لار شی پر لاره د الله تعالی باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن مجید په تیره بیا هغو لره پند دی چه په سمه لاره تلل غواړی، کور تگ او عناد ئی نه وی خوښ ځکه چه داسی سړی له داسی پند څخه ډیره گټه (فائده) اخلی.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۖ

او نه شی قصد کولی تاسی (د سمی لاری) مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د قصد د تاسی د سمی لاری) چه رب پالونکی د (تولو) عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی پخپله قرآن کریم پند دی ولی تاثیر ئی د الله تعالی په مشیت پوری اړه (تعلق) لری چه ځینو باندی اثر کوی او په ځینو نورو باندی د ځینو نورو حکمتونو په سبب څه اثر نه کوی او نور استعدادات هغوی ته ورکوی.

تمت سورة التکویر بفضل الله القدير فله الحمد والمنة

سورة الانفطار مكية وهى تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۲) تسلسلها حسب النزول (۸۲)

نزلت بعد سورة «النازعات»

د «الانفطار» سورت مكى دى (۱۹) آيتونه يوه ركوع لري په نزول او په تلاوت په دواړو كښى (۸۲) سورت دى

وروسته د «النازعات» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ۙ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۙ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۙ

او کله چه آسمان وچوی څیری شی او کله چه ستوری راولوېږی تیت په تیت

(گدود) شی او په هغه وقت کښی چه دریابونه گد شی (یو له بله سره او تول یو دریاب شی).

تفسیر : یعنی د ترخو اوبو سیندونه به سره وخوتیږی او د دی تندوی له سببه به ترخی او خوږی اوبه سره گدی ودی شی.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ۝

او کله چه قبرونه سره خیری لاندی باندی کړل شی (او مری ژوندی تری راپورته کړل شی).

تفسیر : یعنی هغه شیان چه د ځمکی په منځ کښی وی د باندی به راغورځی او مری به له خپلو قبرونو څخه (ژوندی) راوځی. هر کله چه وشي دا کارونه قیامت قائمیږی نو

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝

پوه به شی هر نفس (په دغه وقت کښی) په هغه خیر او شر خپل باندی چه وړاندی ئی لیږلی وی او چه وروسته ئی پری ایښی وی.

تفسیر : یعنی هغه ښی او بدی چاری چه کړی ئی وی یا ئی نه وی کړی د خپل عمر او منگ په اول کښی ئی کړی وی یا په آخر کښی د هغی ښی بیرته ورڅخه پاتی وی او که نه وی پاتی هغه گرد (تول) هلته د ده په مخ کښی راځی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝

ای انسانه (کافره!) څه شی مغروره کړی ئی ته پخپل رب کریم باندی (چه کافر شوی ئی پری).

تفسیر : یعنی هغه کریم رب آیا د دی خبری وړ (لائق) و چه ته د خپل جهل او حماقته د هغه په حلم او کرم باندی داده شوی سر به دی ورځنی غراوه؟ تاته خو دا ښه وه چه د هغه له دی کرم څخه به شرمیدی او د حلیم له قهر څخه به ډیر ویریدی ولی چه الله تعالی ډیر کریم دی خو ورسره منتقم او حکیم هم دی نو که دا تیرواته او غرور نه دی نو څه دی چه ته ئی په یوه صفت

پیژنی او له بل صفت ئی سترگی پتوی؟.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ۝

هغه (رب الکریم) چه پیدا کړی ئی یی ته نو برابر کړی ئی ته (یعنی اندامونه ئی پوره درکړی دی) پس برابر معتدل کړی ئی ته (په خلقت کښی).

تفسیر : یعنی پیدا ئی کړ یو لاس په اندازه د بل سره او یوه سترگه په مقدار د بلی سره . په دی کښی اشارت دی دی ته چه هر کله دغه رب قدیر په دغه شان سره قدرت لری نو قادر دی په بیا پیدا کولو سره لپاره د حساب او کتاب او جزاء او سزا حضرت شاه صاحب لیکي «جوړ ئی کړ بدن او درسم ئی کړ خصلت». یا مطلب دا چه په حکمت سره ئی ستا د اعضاؤ جوړښت او تناسب در سم کړی دی او ستا په مزاج او اخلاطو کښی ئی اعتدال درپیدا کړی دی.

فِي آيٍ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ۝

په هر شان (کامل) صورت سره چه وئی غوښته ترکیب پیوند ئی کړی ته.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) په بنو (صورتونو) کښی لږ او ډیر توپیر (فرق) او تفاوت پیدا کړ او هر یوه ته ئی بیل رنگ، شکل او ډول عنایت کړ او په مجموعی ډول سره ئی انسانانو ته د نورو ساکینانو (جاندارو) په نسبت ښه ښه (شکل) ورکړه . غښتو پخوانیو پوهانو له دی څخه دا مراد اخیستی دی که الله تعالی اراده فرمایلی وی له هغه څخه به ئی خر، سدر، سپی او نور غناوران جوړول سره له دی قدرته دا د الله تعالی ډیره مهربانی او خورا (ډیر) احسان دی چه تاسی ته ئی د سری ښه (شکل) درکړه نو هغه الله تعالی چه له تاسی سره ئی دومره ښیکښکی (ښیکي) کړی او انعامات ئی درېښلی دی آیا د دی خبری وړ (لائق) دی چه سری ئی امر او حکم ونه منی؟. بلکه مونږولو مسلمانانو ته ښائی چه د الله اکرم شانه واعظم برهانه گرد (تول) احکام له زړه ومنو.

كَذَّابٌ كَذِبٌ ۝

نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکه دروغ وایی تاسی په ورځی د جزاء باندي.

تفسیر : یعنی د تیروتلو بل هیڅ سبب نشته تاسی چه د جزاء ورځ نه منی نو ځکه هر شی مو

وَأَنَّ عَلَيْكُمْ لَحِظَتَيْنِ ۖ ١٠ كَذِبًا أَوْ كِتَابَيْنِ ۖ ١١ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۖ ١٢

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾

وَأَنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿٣٣﴾ يُصَلُّونَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿٣٤﴾
وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿٣٥﴾

او بیشکه چه فجار بدکاران (کافران) خامخا په دوزخ کښی دی ننوځی دوی په هغه کښی په ورځی د جزاء کښی او نه به وی دوی هیڅ له هغه (دوزخ)

څخه پتيدونکي.

تفسير : يعنى نه به په تيښته له دوزخه جلا (جدا) کيدى شي او نه به له ننوتلو څخه وروسته له هغه ځاى ووځي بلکه تل به هلته په کښي وي.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَنفِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا

او څه شي پوه کړي ئي ته څه ده ورځ د انصاف جزاء بيا څه شي پوه کړي ئي ته څه ده ورځ د انصاف جزاء (يعنى بل څوک پرې نه پوهيږي بې له الله نه. د جزا ورځ ده) هغه ورځ چه نه به وي مالک نشي کولى هيڅوک له هيچا سره هيڅ شي (د نفعي او د ضرر).

تفسير : يعنى هومره چه فکر او جاج ووهي. او په غور او خيال کښي دوب لار شي بيا به هم د دې وپروونکي ورځي په پوره کيفيت باندې نه پوهيږي! خو لنډه ئي دا چه دومره اوپوهيږي چه په هغه ورځ به دا ټول خپلوي او خيښي، آشنائي او يارانې ورکي شي او هر سړي به «نفسى! نفسى!» ناري وهي. هيڅوک به پرته (علاوه) د مالک الملک له امر څخه د بل چا شفاعت نه کوي عاجزي، چاپلوسى، صبر، او استقلال او نور هيڅ کار نشي کولى «الا من رحم الله».

وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ

او امر حکم په هغه ورځ کښي خالص الله لره دى.

تفسير : يعنى لکه چه په دنيا کښي د ټولواک (حاکم) او باچا حکم په رعيت باندې او د مور او پلار خبره په اولادو باندې او د بادار وينا په نوکرانو چليږي په هغه ورځ کښي به دا ټول حکمونه پای (آخر) ته رسيږي او د هيچا امر په بل چا باندې نه چليږي او پرته (علاوه) د هغه مطلق شهنشاه او لوى ستر ټولواک (حاکم) له احکامه ځنې بل څوک سا هم نشي وښکلى او هيڅ قوت او قدرت به نه لري او الله تعالى به بې له ملتويه او شرکته او د بل چا د ښکاره او پټي مرستې (مدد) څخه خپل احکام صادروي او گردې (ټولې) خبرې ئي ژر تر ژره چليږي او گردې

(تولی) چاری به صورتاً او معنا، حساً او مادناً د الله تعالی د قدرت په قبضه او لاس کښی وی.
تمت سورة الانفطار بفضلہ تعالیٰ ومنہ وکرمہ

سورة المطففين مکية وهی ست و ثلثون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۳) تسلسلها حسب النزول (۸۶)

نزلت بعد سورة العنكبوت وهی آخر سورة نزلت بمكة
د «المطففين» سورت مکی دی (۳۶) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۳) په نزول کښی (۸۶) سورت دی. وروسته د العنكبوت له سورتہ نازل شوی دی او د مکی سورتونو آخری سورت دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝^۱ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝^۲
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ۝^۳

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده کم کونکیو لره (په پیمانہ او تول کښی) هغه (کسان) هر کله چه ځان ته اخلی پیمانہ نو پوره اخلی او کله چه پیمانہ ورکوی یا ئی تلی هغوی ته نو کمی کوی (پوره ئی نه ورکوی).

تفسیر : له خلقو څخه خو خپل حق او برخه پوره اخیستل بد او منموم نه دی دلته د دی خبری بد ویل مقصود نه دی. بلکه د لږ ورکولو د منمت د تاکید دپاره دی. یعنی اگر که لږ ورکول په خپله فی نفسه هم منموم دی خو که له دی سره د اخیستلو په وقت کښی د نورو بالکل رعایت نه کیږی نو دا لا منموم دی پرته (علاوه) له رعایت کونکی څخه چه که په هغه کښی یو عیب شته خو یو هنر هم لری نو دا دی په هغه پسی نو ځکه د هغه ډومبڼی سری عیب لا شدید شو څرنګه چه اصلی مراد د لږ ورکولو منمت دی نو ځکه ئی دلته پیمانہ او ژی او وزن، تلل دواړه یاد کړل تر څو خبره ښه ښکاره او جوته شی چه د پیمانہ کولو او تللو د دواړو په وقت کښی لږ ورکوی. او څنګه چه پوره اخیستل پخپله فی نفسه کومه بله خبره نه ده. نو یو

مُخْلِئِي د تَاكِيْد دپاره ياد كړ. د پيماني او اوژي (تول) تَخْصِيص بڼايي د دې دپاره وي چه په عربو په تيره بيا په مديني منوري كښي زياتره د كيل او پيماني سره پيرودلو (اخيستلو) او پلورلو (بيع و شراء) رواج درلود (لرلو). پرته (علاوه) له دې د دې تَخْصِيص نور وجوه هم شته.

الْأَيْظُنُّ أُولَئِكَ أَتُّمَّ مَبْعُوثُونَ ۝ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝

آيا يقين نه كوي (دير اخيستونكي لږ وركوونكي دغه) چه بيشكه دوي راپورته به كړل شي دپاره (د حساب) د لوئي ورځي (د قيامت).

تفسير : يعنى كه هغوى داسي خيال لري چه وروسته له مر كيدلو بيا ژوندون شته او د الله تعالى په مخ كښي د گردو (تولو) حقوقو او فرائضو او چارو حساب او شمير وركول حق دې نو هيڅ كله به ئي داسي حركت او خوځېدل نه كول.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

هغه ورځ چه وبه دريږي خلق لپاره (د احكام) د رب د تولو مخلوقاتو.

تفسير : چه الله تعالى كله تجلى كوي او څه وخت ځمونږ حساب او كتاب گوري او په حق مو رسوي او څه وقت مونږ ته ځمونږ چاري او فيصلې رااوړوي.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سَجِّينٍ ۝

داسي پكار نه ده (او نه دې كوي دير اخيستل او لږ وركول په تجارت او غفلت له قيامت نه) بيشكه ليكلي شوي اعمال د فاجرانو (كافرانو) خامخا په سجين كښي دي.

تفسير : يعنى له سره هسي گمان ونه كړ شي چه داسي ورځ به نه راځي ځكه چه هغه ورځ هرومرو (خامخا) راتلونكي ده نو د هغې ورځي د راتگ دپاره د گردو (تولو) نيكانو او بدانو عملنامي ليكلي د كرام الكاتبين په دفتر كښي مرتب ايښودلي شوي دي. (اوس الله اجل شانه واعظم برهانه ويروي فاجران بالعموم او داسي فرمائي).

وَمَا أَذْرٰكَ مَا سٰجِدِيْنَ ﴿٥﴾ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ﴿٦﴾ ط

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده) چه څه دی سجدین یو دفتر دی لیکلی شوی (د فجارو د اعمالو).

تفسیر : یعنی سجدین یو داسی دفتر دی چه په هغو کښی د گردو (تولو) دوزخیانو نومونه لیکلی شوی دی او د بندگانو د چارو لیکونکی پرېستی چه د هغوی د نامه یادونه په پخوانی سورت کښی وشوه د دی بدکارانو د مړه کیدلو او د عمل له پرېکیدلو څخه وروسته د هر یوه سری چاری په بیلو بیلو دفترو کښی لیکي او په دی دفتر کښی ئی داخلوی د هر یوه دوزخی د نامه دپاره یوه بيله علامه او نښه ایښودله شی چه هغه دوزخی دی او د هغه د لیدلو څخه هر څوک پوهیږی چه پکښی خیر نشته له څښو روایتو څخه دا ښکاری چه د کافرانو ارواح په هم دغه ځای کښی وی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی د هغو نومونه لیکل کیږی تر څو وروسته له مړینې هلته یوړل شی» څښی پخوانی مفسرین وائی چه دا ځای تر اوومې څمکی لاندی دی الله تعالی اعظم برهانه په داسی خبرو ښه پوهیږی.

وَيْلٌ لِّیَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِیْنَ ﴿١٠﴾ الَّذِیْنَ یُكَذِّبُوْنَ یَوْمَ الَّذِیْنَ ﴿١١﴾ وَمَا یُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِیْمٍ ﴿١٢﴾

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره هغه کسان چه دروغ وائی په ورځی د انصاف جزاء باندی. او دروغ نه گنی دغه (ورغ د جزاء) مگر هر یو له اندازی تیریدونکی گنهگار.

تفسیر : هغه څوک چه د جزاء له ورځی څخه منکرېږی په حقیقت کښی د الله تعالی د ربوبیت او د هغه عدل، قدرت او حکمت او نورو صفاتو څخه منکرېږی او هغه څوک چه د الله تعالی له دی صفاتو څخه منکرېږی نو هومره چه په گناهونو کښی زړه ور شی لږ ده. د «معتد اثیم» یعنی له اندازی تیریدونکی گنهگار بل بد عادت دغه دی چه:

إِذَا تُتْلٰی عَلَیْهِ اٰیٰتُنَا قَالَ اَسَاطِیْرُ الْاَوَّلِیْنَ ﴿١٣﴾ ط

کله چه ولوستلی شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) څمونږ نو وائی (جهلاً او عناداً چه دا) چتی (بیکاره) قصی دی د پخوانیو.

تفسیر : یعنی کله چه قرآن کریم او د پند خبری آوری وائی داسی خبری به پخوانیو خلقو هم کولی اوس هم هغه پخوانی قصی او له کاره وتلی افسانی ویلی کیږی نو مونږ له داسی قصو او افسانو څخه کله ویریدونکی یو (العباد بالله).

كَذٰبٌ مِّنْ رَّانٍ عَلٰی قُلُوْبِهِمْ مَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۴﴾

نه ده داسی (لکه چه وائی منکران) بلکه زنگ اچولی دی پر زړونو د دوی هغو گناهونو چه ؤ دوی چه کول به ئی.

تفسیر : یعنی څمونږ په آیتونو کښی هیڅ د شک او شهبی غای او موقع نشته خبره خو دا ده چه د گناهونو د کثرت او مزاولت څخه د هغوی په زړونو باندی زنگ لږیدلی دی نو ځکه د صحیحې و حقائقو انعکاس په هغو کښی نه کیږی. په حدیث کښی راغلی دی « کله چه سری گناه کوی یو تور تکی د هغه په زړه باندی پیدا کیږی که توبه ئی وکړه نو دا تکی لری کیږی که نه هومره چه گناه کوی په همغه اندازه دا تکی پلنډیږی او ارتپیږی تر دی چه د ده زړه تک تور شی او د حق او د باطل هیڅ فرق او تمیز نشی کولی» د مکذبینو حال هم داسی وگڼه چه له دیرو شرارتونو څخه د دوی زړونه بالکل مسخ شوی دی نو ځکه په آیت او د الله تعالی په خبرو او نېو باندی ملندی وهی او پری مسخری کوی (نعوذ بالله).

كَلَّا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوْبُوْنَ ﴿۱۵﴾

رښتیا ده چه بیشکه دوی به له (لقاء د) رب خپله په دغی ورځی (د قیامت کښی) هر ورو (خامخا) په حجاب کښی وی (نه به وینی الله)

تفسیر : یعنی د دی انکار او تکذیب د انجام او پای (آخر) څخه ښائی چه بی فکره نشی هغه وقت خامخا راتلونکی دی چه په هغه کښی مؤمنین د حق سبحانه و تعالی په لقاء او لیدلو سره مشرفیږی او دا بدبختان به تری محروم او ممنوع او بی برخی پاتی کیږی.

ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُو الْجَحِيْمِ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿۱۷﴾ كَلَّا

پس بیشکه دوی چه دی خامخا ننوتونکی دی دوزخ ته. بیا به وویل شی
(دوی ته چه) دا هغه (عذاب) دی چه وئ تاسی چه هغه به مو دروغ گانه
انکار به مو تری کوو. له سره نه ده داسی.

تفسیر : یعنی د دی بدانو او نیکانو پای (آخر) او انجام هیڅکله یو شانی نشی کیدی او الله
جل جلاله ابرارو سره دغسی معامله فرمائی:

إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ^{۱۸} وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ^{۱۹}
كِتَابٌ مَّرْقُومٌ^{۲۰}

بیشکه کتاب لیکلی اعمال د ابرارو نیکانو خامخا په علین کښی دی. او
څه شی پوه کړی ته (ای محمده) چه څه دی علین؟ یو دفتر دی لیکلی
شوی (د اعمالو د ابرارو).

تفسیر : چرته چه د جنتیانو نومونه لیکلی شوی دی او د هغو یا د ښو چارو پانی سره رونی
او ترتیب شوی دی رومی د هغو ارواح هلته بیولی کیږی بیا ئی د خپلی هستوگنی اصلی ځای
ته بیائی د دی ارواحو څه علائق او اړیکی به له قبر سره هم وی. ویل کیږی چه دا ځای پر اووم
اسمان دی او د مقربینو ارواح به هلته هستوگنه لری والله اعلم.

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ^{۲۱}

چه گوری حاضرېږی هغه ته مقربان (د الله ملائکي او نور بندگان).

تفسیر : مقربی پرېستی یا د الله تعالیٰ مقرب بندگان په خوشالی سره د مؤمنانو اعمالنامی گوری
او هلته به حاضر وی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ^{۲۲} عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ^{۲۳}

بیشکه ابرار نیکان خامخا په نعیم لوی نعمت د (جنت) کښی دی پر
(مکملو) تختونو باندي ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماء، او تری

متلذذ کيږي يا به گوري دوزخيانو ته

تفسير : يعنی په خورا (ديرو) ښو پالنگونو به ناست وي او په زړه پوري د جنت ښي ننداري به کوي او د الله تعالیٰ په ليدلو سره به خپلي سترگي رنوي او زړونه به پري خوشالوي.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ۝۲۳

پيژني به ته (ای کتونکيه!) په مخونو د دوی کښي تازه گي د نعيم (تنعم د جنت).

تفسير : يعنی د جنت له عيش او آرام څخه به د هغوی څيري داسي ښي او ترؤتازه او بارونقي ښکاري چه هر ليدونکي به له لري پري پوهيږي چه دا کسان په خورا (دير) عيش، هوسائي (آرام) او راحت او تنعم کښي دي.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ خَمْرٍ ۝۲۴ خَمْرُهُمْ

ورځښولي شي (هغوی ته) له خالصو شرابو مهر کړيو شويو څخه چه مهر به ئي مشک وي.

تفسير : حضرت شاه صاحب ليکي «چه په جنت کښي به د خورا (دير) خالصو شرابو ويالي د هر چا د کور د مخه وي. خو دا خورا (دير) ښه او نادر شراب دی چه سر به ئي تل مهر وي په جنتي مشکو سره». لکه چه په دنيا کښي مهر په لاکو يا مومو يا خاورو يا ختو يا نورو شيانو باندې لگول کيږي کله چه د هغه څاي خاوري مشک دی نو په هغو باندې دا مهر لگاوه کيږي. دا ښښه چه په لاس کښي واخيسته شي دماغ معطريږي او تر آخره پوري د خوشبوئي خورا (دير) ښه رائحه او وړم تری پورته کيږي.

وَفِي ذَلِكَ فَلَيْتَنَافَسِ الْمُتَنَفِسُونَ ۝۲۵

او په دغه (شرابو او نورو جنتي نعماو) باندې پس بايدې دی چه رغبت وکړي رغبت کوونکي (په کولو د فضائلو او پريښودلو د ردائلو چه عجلت وکړي په حسناتو او ځان وساتي له سياتو).

تفسیر : یعنی د دنیا ناپاک شراب د دی وړ (لائق) نه دی چه کوم ښه سری هغه ته رغبت وکړی. هو یواځی شراب ظهور د دغی خبری لائق او وړ دی چه په هغو باندی خلق ورمات شی او یو په بل باندی د هغو په څښلو کښی وړاندی والی وکړی (اللهم ارزقنا).

وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ۖ عَيْنَايَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ۖ ط

او گډون د هغه (شراب دی له اوبو د) تسنیم څخه دا (تسنیم) یوه چینه ده (په جنت کښی) چه څښی به له هغی څخه د (الله) مقربان.

تفسیر : یعنی مقرب خلق یواځی د دی چینی خالص شراب څښی او نیکانو ته به د دی شرابو گډ ورکول کیږی چه لکه گلاب او نور په هغه شراب کښی گډیږی.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ۖ ز

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی ؤ دوی په هغو کسانو باندی چه ایمان ئی راوړی ؤ خندل به ئی (مسخری به ئی پری کولی).

تفسیر : او پخپلو منځونو کښی به ئی په تمسخر او استهزاء سره داسی ویل چه د دی بی هوشانو په مغزو کښی څه یو چتی (بیکاره) خیال لویدلی دی چه د نن موجود او محسوس خوندونه او لذتونه د جنت په صباح موهومو چرتونو (خیالونو) او خیالی لذتونو باندی له لاسه ویاسی (العیاذ بالله).

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ۖ ز

او کله چه تیریږی منکران پر مؤمنانو باندی هغوی ته پخپلو منځونو کښی سره سترگکونه وهی (لپاره د استهزاء).

تفسیر : او یو تر بله په سترگو اشارتونه کوی او د حال او قال په ژبه پخپلو منځونو کښی سره داسی وائی چه وگورئ هم دوی بی عقلان او احمقان دی چه د جنت په پور (قرض) باندی د دنیا له نغدو څخه ځان بی برخی کوی (استغفرالله).

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

او کله چه وگرځي خپلو کورونو ته (نو) گرځي دوی خوشاله (خبری جوړوونکی په سبب د تمسخر او استهزاء پر مؤمنانو باندی)

تفسیر : یعنی په خوش طبعی او توکو په مسلمانانو باندی ملندی وهی او په خپل عیش او عشرت باندی مفتون او مغرور شوی وائی چه غمونږ عقیده او فکر ښه دی که نه مونږ ته دومره نعمتونه او هوسائی (آرام) ولی او له کومه رسیده .

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾

کله چه وبه لیدل (کفارو) دغه (مؤمنان) نو ویل به ئی پخپل منځکښی چه بیشکه دغه (مؤمنان) خامخا بی لاری دی .

تفسیر : او گمراهان دی چه خامخا په زهد او ریاضت کښی خپل ځانونه له لاسه ویاسی او د جنت موهومو لذتونو ته په اوسنی موجوده لذتونو باندی ترجیح ورکوی او په لاسه ویاسی او بی گټی (بی فائدی) ربرو (تکلیفونو) باندی د حقیقی کمالاتو نوم ایښی دی آیا دا ښکاره گمراهی نه ده چه سری د خپل عیش او آرام او هوسائی (راحت) او کور او کهول څخه مخ واړوی او په یوه سری پسې رهی (روان) شی او خپل پلارنی دین پریردی . (معاذ الله)

وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَفِظِينَ ﴿٣٣﴾

حال دا چه نه دی لیږلی شوی (کافران) پر دغو (مؤمنانو) باندی ساتونکی څارونکی .

تفسیر : چه شاهی ووائی په هدایت او ضلالت د دوی دغه الله جل شانہ واعظم برهانه فرمان او بیان دی چه دا کافران پر مسلمانانو باندی پیره داران نه دی مقرر شوی دا احمقان له خپلو بدو چارو څخه سترگی پټوی . او د هغوی د هر راز (قسم) حرکاتو کتنه کوی . د خپل ځان د اصلاح په فکر کښی نه لویږی او هغو کسانو ته چه په سمه لاره ځی گمراه او احمق وائی .

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

نو په نن (ورځ د قیامت کښی به) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په

کفارو باندی خاندی.

تفسیر : یعنی د قیامت په ورځ به مسلمانان په دی کافرانو پوری خاندی چه دا خلق خومره ناپوه ؤ چه فانی او خسیس څیز ته ئی په ښو نعمتونو او پاتی کیدونکو نفیسو شیانو باندی ترجیح ورکوله. نو اوس څنگه په دوزخ کښی پراته دی؟ او د دائمی عذاب خوند څکی؟.

عَلَىٰ أَرَائِكِ لَا يَنْظُرُونَ^ط

پر مکللو تختونو باندی ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماو ته) او تری متلذذ کیدی یا گوری کفارو ته چه څرنګه په عذابیری.

تفسیر : یعنی د خپلی خوشالی او د کافرانو د بد ژوند ننداری کوی.

هَلْ تُؤْتِبُ الْكُفَّارَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ^ع

بیشکه چه جزاء ورکړه شوه کفارو ته همغسی چه کول ئی (په دنیا کښی له معاصیو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی ئی پر مسلمانانو باندی خنډل نن د هغوی خپل حال د خنډیدو لائق او وړ دی او مسلمانان د هغو په تیرو حماقتونو باندی خاندی. تمت سورة المطففين بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الانشقاق مكية وهی خمس وعشرون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۴) تسلسلها حسب النزول (۸۳) نزلت بعد سورة «الانفطار»

د «الانشقاق» سورت مكی دی (۲۵) آيته يوه ركوع لری په تلاوت كښی (۸۴) په نزول كښی (۸۳) سورت دی وروسته د الانفطار له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۝ وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ ۝

کله چه آسمان شق خیری شی وچوی او واورى و منی امر حکم د رب خپل او (دا آسمان) لائق وړ دی (د هغه الله حکم منلو ته).

تفسیر : یعنی کله چه د الله تعالى له خوا د خیریدلو «تکوینی» حکم وشي آسمان به هغه تعمیلوی او منی ئی او آسمان د مقدور او مقهور کیدلو له پلوه د دی خبری وړ (لائق) دی چه سره له دومره عظمت او رفعت او لوی والی او هسکوالی (اوچتوالی) د خپل خالق او مالک په مخ کښی غاړه کیږدی او د هغه په دی حکم منلو کښی هیڅ ونه وائی.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۝

او کله چه غمکه وغوروله شی.

تفسیر : د محشر دپاره به غمکه د رب په شان جوړیږی او د هغی د مخ گرد (تول) عمارات او غرونه او نور شیان لری کیږی تر څو په یوی مستوی سطحی باندي گرد (تول) پخوانی او وروستی خلق سره یو ځای او په یوه وخت کښی بی له پردی او حجاب او حائل څخه وکتی شی.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝

او د باندي وغورځوی هغه چه دننه پکښی وی له مریو او خزائنو څخه او ښه خالی شی له ټولو اشیاء نه.

تفسیر : په هغی ورځی کښی غمکه خپلی خزانی او مری او نور اجزاء له دننه څخه د باندي غورځوی او منځ ئی له هر هغه شی څخه بالکل تشیری چه د هغو تعلق د بندگانو له حساب او کتاب او سره وی.

وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ ۝

او واورى و منی امر حکم د رب خپل او (دا غمکه) لائق وړ ده (د هغه الله حکم منلو ته)

تفسیر : کله چه عُمکه او آسمان د هغه الله تعالیٰ د ذات او د تکوینی حکم تابع او منقاد دی نو سری ته کله بنائی چه د هغه لوی پروردگار له تشریعی حکم څخه سر وغروی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدًّا حَافِلٌ لِّقِيهِ ۖ

ای انسانه بیشکه ته عمل کوونکی ئی په پوره سعی سره تر وقت د رسیدلو رب خپل ته په عمل سعی کولو سره نو ته یو ځای کیدونکی ئی له دغه (خپل عمل او سعی سره او جزا ئی مومی خیر وی که شر).

تفسیر : یعنی د پروردگار په مخ کښی له رسیدلو څخه پخوا هر سری له خپل استعلا د سره سم او موافق مختلف او راز راز (قسم) ربړونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په طاعت کښی زیار (محنت) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په سر غړولو کښی ځان ستړی کوی که د خیر په لاره کښی وی یا د شر په لاره کښی هر رنگه ربړونه (تکلیفونه) ویاسی اخر د خپل پروردگار حضور ته ورځی او د خپلو اعمالو او چارو نتائج به ووينی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَّسِيرًا ۖ

پس هر هغه څوک چه ورکړه شی کتاب عملنامه د ده په ښی لاس د ده کښی نو ژر ده چه حساب به وکړ شی له ده سره حساب آسان.

تفسیر : آسان حساب دا دی چه په هره خبره باندی به تنقیدونه نه کیږی او یواځی د هغه پانی وړاندی کیږی او بی له بحث او مناقشی څخه به خوشی کیږی.

وَيُنْقَلَبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۖ

او ویه گرځی اهل خپل ته (په جنت کښی) خوشاله کړی شوی.

تفسیر : نه د سزا خوف وی نه د غصی ویره په ډیر امن او اطمینان سره د خپلو احبابو او اقاربو او مسلمانانو ورونو ته ورسیږی. او له دوی سره په خوښی سره مشغولیږی او له هغوی سره گرځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ ۝

او هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عملنامه د ده وروسته تر شا د ده (په کین لاس نی).

تفسیر : یعنی ورکړه شی عملنامه په کین لاس کښی د شا له لوری او پرېستی نه غواړی چه د ده هغه مخ وویښی نو په دی وسیله خپل زیات نفرت او کراهت له هغه څخه ښکاره کوی. کیدی شی چه مراد ئی داسی وی چه د دوی متی به ترلی وی نو ځکه ئی عملنامی د شا له لوری ورکولی کیږی.

فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ۝

پس ژر به ناری کړی دی ای هلاکه ای هلاکه (ځما راحاضر شه! دا دی وقت دی).

تفسیر : یعنی د عذاب له ویری څخه به مرگ غواړی او د خپل هلاکت آرزو او تمنا به کوی.

وَيَصْلَى سَعِيرًا ۝ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝

او ننه به وځی دی بل اور (د دوزخ) ته چه بیشکه ؤ دی په (دنیا ئی) اهل خپل کښی خوشاله (په کفر او معاصی غافل له آخرته).

تفسیر : یعنی په دنیا کښی له آخرته بی فکره و د هغه عوض او رنج دا دی چه نن په سخت غم ککړ دی پرته (علاوه) له دی هغه کسان چه د دنیا د هستوگنی په وقت کښی د آخرت له ویری ویلی کیدل هغوی نن بالکل داده او په خوښی کښی دی. منکران هلته خوښ ؤ او مسلمانان دلته خوشال دی.

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَخُورَ ۝

بیشکه ده به یقین کاوه په دنیا کښی داسی چه دی به له سره بیرته نه گرځی (الله ته او منکر ؤ له بعثه)

تفسیر : د ده کله داسی خیال و چه یوه ورځ به د الله تعالیٰ په مخ کښی ودریږی او د یوی ذری شمیر جواب به ورکوی نو ځکه په گناه او شرارت کښی داسی زړه ور او دلیر وو. یعنی ده به په دنیا کښی گمان کاوه چه له سره به الله تعالیٰ ته رجوع ونه کړم او قیامت نشته! نه ده داسی بلکه

بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝۱۵

هو! دی رجوع کوی (هرومرو (خامخا) الله ته) بیشکه رب د ده دی په ده ښه پوه لیدونکی بینا.

تفسیر : یعنی له پیدا کولو ځنی تر مرگ پوری به ئی دا کتل چه د ده روح له کوم ځای څخه راغلی ده؟ او بدن ئی له څه شی څخه روغ دی؟ څه اعتقاد لری؟ عمل ئی څه دی؟ په زړه ئی څه گرځی؟ له ژبی ئی څه وځی؟ لاسونه، پښی پی څه کوی؟ څه گتی؟ څه خوری؟ څه کوی؟ وروسته د هغه له مرگه د هغه روح چیری لار؟ د ده د بدن اجزاء په کوم کوم ځای کښی دی؟ او نوری پوښتنی. هغه الله تعالیٰ چه د سری له احوالو څخه په دی اندازه خبر او د هر څیز په گردو (تولو) خبرو او کلی او جزئی احوالو باندی پوه دی نو آیا څه گمان کاوه شی چه هغه به دی هم داسی مهمل او معطل پریږدی؟ ضرور دی چه د هغه د اعمالو نتیجی او ثمری به ورښکاره کړی.

فَلَا اقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۝۱۶ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۝۱۷

پس قسم خورم په شفق سپینوالی د عشاء پس له سوروالی د ماښام او په شپه او په هغو (څیزونو) چه جمع کړی وی (شپی هغه په تیارو خپلو کښی)

تفسیر : یعنی سری او نور ساکبان (جاندار) چه د ورځی له مخی د معاش په تلاش کښی د باندی گرځی او هر چیری په خپلو چارو کښی بوخت دی د شپی له لوری تول سره یو ځای کیږی او هر یو په خپلو ځایونو کښی سره تولیږی.

وَالْقَمَرِ إِذَا اتَتْ ۝۱۸

او (قسم خورم) په سپوږمی کله چه پوره کامل شی.

تفسیر : یعنی د خوارلسمی شپی سپوږمی چه د خپل کمال حد ته رسیدلی وی. (او جواب د

پاس قسمونو دا دی چه:

لَتَرْكِبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ۝۱۹

خامخا سواره به شیء و به رسیبری تاسی ای خلقو یو حال ته وروسته له بل حال نه.

تفسیر: یعنی د دنیا په ژوندون کښی له مختلفو دورو څخه په تدریج سره تیر شوی په پای (آخر) کښی د مرگ پور (زیننه) ده، بیا د برزخ عالم دی، وروسته قیامت، الله تعالی پوهیږی چه په قیامت کښی د څه څه احوال ولیدل؟ او د څه څه مراتبو پریکول درجه په درجه په مخ کښی دی؟ لکه چه د شپې په اوله برخه کښی تر څو چه شفق وی یو شاته سره او سپینه رڼا وی نو دا رڼا فی الحقیقت او په رښتیا سره وی چه د لمر د پاتی شوی اثرات او اغیزی نښی دی چه پس له ورکیدلو د هغی د ظلمت بله دوره شروع کیږی چه هر شی په کښی پتیبی. په شپه کښی سپوږمی هم راخیژی چه درجه په درجه د هغی رڼا زیاتیږی، کمیږی او په څوارلسمی شپې کښی د پوره سپوږمی رڼا هغه توره تیاره فضاء رڼوی، ګواکي د انسانی احوال طبقات هم د شپې مختلفو کیفیاتو ته ورته او ورسره مشابه دی والله اعلم.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۲۰

پس څه دی دغو (انسانانو ته) چه ایمان نه راوړی.

تفسیر: چه وروسته له مرگه دوی د الله تعالی په طرف رجوع کوی او هم یو سخت مزل په مخ کښی دی چه هغه ته کافی توبه په کار ده.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ۝۲۱

او کله چه ولوست شی په دوی باندی قرآن نو غاړه نه ږدی سجده نه کوی (دپاره د لوستلو ئی).

تفسیر: که د هغوی عقل پخپله دا حالات نشو موندلی نو لازم و چه د قرآن کریم له بیان څخه ئی ګټه (فائده) اخیستلی خو پرته (علاوه) له دی د دوی حال دا دی چه د قرآن معجز بیان اوری خو هیڅ د هغه په مخ کښی د عاجزی او تذلل اظهار نه کوی تر دی چه مسلمانان د پاک

الله تعالیٰ دا آیات اوری سجده کوی هغوی د هم دی تشی سجدی توفیق هم نه لری.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَكْذِبُونَ^{نصط} وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ^{نصط}

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی په الله دروغ گنی (قرآن). او الله ته ښه معلوم دی هغه څه چه دوی ئی پتوی په زړه کښی ئی ساتی (له کفر او نفاق).

تفسیر : یعنی یواځی دا خبره نه ده چه هغوی د الله تعالیٰ آیتونه آوری او سجده نه کوی او انقیاد او تذلل ته غاړه نه ږدی بلکه زیات له دی نه د هغو آیتونو تکذیب پخپلو ژبو سره هم کوی او د دوی له زړونو څخه چه په هغه کښی د تکذیب، انکار، بغض، عناد او د حق د دښمنی ډیرئ پرتی دی الله تعالیٰ ښه خبر دی

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ^{نصط}

پس بشارت زیری ورکړه دوی ته په عذاب دردناک سره (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی زیری وکړئ په هغو باندی څه شی چه هغوی گتی د هغی نتیجه او میوه به هرومرو (خامخا) هغوی ته رسیږی او د هغوی دا کوششونه او زیارونه به هیڅ نه اېته (خراب) کیږی او خامخا هغوی ته جزاء وررسیږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ^ع

مگر خو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) هغوی ته دی اجر ثواب بی نهایته چه خلاصی او کمی نه لری.

تفسیر : چه هیڅ کله پای (آخر) ته نه رسیږی او تل دائم او قائم او لا ینقطع دی.

تمت سورة الانشقاق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البروج مكية وهى اثنتان وعشرون آية و فيها ركوع واحد. رقم تلاوتها (۸۵) تسلسلها حسب النزول (۲۷) نزلت بعد سورة الشمس
 د «البروج» سورت مكى دى (۲۲) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۵) په نزول كښى (۲۷) سورت دى وروسته د «الشمس» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ

قسم په آسمان چه خاوند د برجونو دى.

تفسير : له برجونو څخه مراد هغه دولس برجونه دى چه په يوه كال كښى لمر په هغو كښى گرځي يا د آسمانى قلعي برجونه او برخى دى چه پريښتى پيرى په كښى كوى يا هغه لوى ستورى دى چه په ليدلو سره هم په آسمان كښى ښكارى والله اعلم.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ

او (قسم دى) په هغى ورځى وعدى كړى شوى (چه د قيامت ورځ ده) او (قسم دى) په هغى ورځى چه حاضرېږى (چه ورځ د جمعي ده) او په هغى ورځى چه هغى ته ورحاضرېږى (خلق چه ورځ د عرفى ده).

تفسير : خلق په گردو (تولو) ښارونو كښى حاضرېږى د جمعي په ورځ او د گردى (تولى) دنيا خلق سره يو ځاى تولىږى د عرفى په ورځ حج ته نو ځكه په روايتونو كښى راغلى چه (شاهد) د جمعي ورځ ده او (مشهود) د عرفى. برسیره پر دى د شاهد او د مشهود په تفسير كښى ډيرى خبرى دى خو اوفق بالروايات هم دا خبره ده والله اعلم.

تنبیه : د قرآنى قسمونو په نسبت مو د القيامة د سورت په شروع كښى څه ليكلې دى ښائى هغه په هر ځاى كښى په زړه ولرئ او له دى قسمونو څخه د قسم د جواب مناسبت دا دى چه د دى گردو (تولو) څخه دا ښكارى چه الله تعالى مالك د امكنه و او ازمنه و دى او د داسى مالك الكل له حكم څخه پرته (علاوه) كار كوونكى د لعن او عقوبت مستحق او وړ (لائق) دى. او

جواب د قسم محذوف دی لکه چه پری دغه راتلونکی آیت دلالت کوی چه:

قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ۖ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ۖ

وژلی شوی دی خاوندان د کندی د خندقونو د اور (په غمکه کښی) چه خاوند د بلیدلو وه (په گوگړو او په دیرو لرگیو او په سریو سره).

تفسیر : یعنی مغضوب او ملعون شول هغه خلق چه لوی لوی خندقونه ئی کنستلی او له اوره ئی دک کړی او دیر لرگی ئی پکښی واچول او ښه ئی سره کړل. د (اصحاب الاخدود) څخه مراد څوک دی؟ مفسرین څو واقعات وائی خو هغه قصه چه په صحیح مسلم، جامع ترمذی، مسند احمد او نورو کښی یاده شوی ده لنده ئی دا ده چه په پخوانیو پیړیو کښی کوم کافر باچا وو. چه له هغه سره یو کودگر (ساحر) و کله چه د کودگر مرگ نژدی شو، له باچا څخه ئی غوښتنه وکړه، چه یو هښیار او پوه هلک دی ماته راکړ شی چه زه دا خپل علم ورزده کړم او وروسته له ما څخه دا علم له لاسه ونه ځی یو هلک د دی کار دپاره وټاکل (مقرر) شو چی هره ورځ به ئی د هغه کودگر څخه سحر او کودی زده کولی. د ده په لاره کښی یو عیسائی راهب وو چه د هغی پیړی په اعتبار د هغه دین حق و دغه هلک له هغه سره هم خپل تگ راتگ شروع کړ او په پته ئی د هغه راهب دین ومانه او د هغه د فیض او کرامت له برکته د ولایت او کرامت خاوند شو یوه ورځ دی هلک ولیدل چه یو څیروونکی ځناور لکه څمړی یا پرانگ او نور لاره نیولی او خلقو ته ئی زیاته ویره او پریشانی وروړاندی کړی ده. هغه یوه تیره (گته) په لاس کښی واخیسته او دعا ئی وکړه «ای اله! که د راهب دین حق وی نو ځما په دی دبره دا ځناور مړ کړی» دا ئی وویل او تیره (گته) ئی وروغوړځوله چه د هغی له اغیزی او اثر هغه ځناور له کاره ووت په خلقو کښی یو لوی شورماشور جوړ شو چه دغه هلک دیر علم لری یوه رانده چه دا انگاڅه او آوازه واوریده ورځنی وئی غوښتل چه «ځما سترگی رارنی کړه!» هلک وویل «کوونکی زه نه یم هغه ځمونږ الله تعالی دی که ته هغه منی او کفر پریردی نو دعا درته کوم هیله (امید) شته چه ستا سترگی رنی شی» لکه چه هم داسی هم وشوه. ورو ورو دا خبری گردی (تولی) باچا ته ورسیدلی. باچا ورته په قهر شو هغه هلک راهب او ږوند ئی وغوښتل او وروسته له څه خبرو او اترو څخه ئی راهب او ږوند سره ووژل د هلک په نسبت ئی امر ورکړ چه هغه دی له یوه لوړ (اوچت) غره څخه په رغړولو سره وواژه شی» خو د الله تعالی په قدرت هغه کسانو چه دا هلک ئی د ځان سره پر غره باندي خپژولی و هغوی پخپله له غره څخه ورغړیدل او دا هلک روغ رمت بیرته راغی. بیا باچا امر ورکړ چه «هغه دی په سین کښی دوب کړ شی!» هلته هم دا پیښه وروړاندی شوه او هغه گرد (تول) سری چه له ده سره تللی و تول په سیند کښی دوب شول او دی جوړ او روغ بیرته راوگرځید په پای (آخر) کښی هلک باچا ته وویل زه د

ځان د وژلو چل دروېښم تاسی گرد (تول) سری په یوه میدان کښی سره تول کری. د هغوی پر مخ کښی ما یو غرغره باندی وڅروی. او د دی لفظ په ویلو سره پر ما باندی غشی ولی «بسم الله رب الغلام» د هغه الله په نامه چه د دی هلک رب او پالونکی دی کله چه باچا داسی وکړه او هغه هلک د خپل رب تر نامه څار او مر شو او خلقو دا عجیبه واقعه ولیدله تولو وویل (آمنه برب الغلام، ایمان مو راوړد د دی هلک په رب او پالونکی باندی) نو وزیرانو باچا ته وویل «وگورئ چه د هغی خبری په سبب چه دا گرد (تولی) چاری وشوی اخر ته هغه پښه شوه. رومی به یو دوو سربو ایمان راوړد اوس خورا (دیر) دیر خلق مؤمنان شول» باچا زیات په قهر شو او د دیرو لویو او ژورو خندقونو د کنستلو امر ئی ورکړ او هغه ئی ښه له اوره څخه دک کړل او اعلان ئی وکړ «هر څوک چه ایمان لری او د خپل ایمان څخه لاس نه ویاسی په هم دی کندو کښی دی وغورځاوه شی!» تر دی چه دیر سری په اور کښی وغورځول شول خو هیڅ یوه هم د خپل ایمان څخه لاس وانه خیست یوه ایمان داره ښځه راوستله شوه چه په تی پوری ئی یو ماشوم وو او گمان کیده چه ښائی دا د خپل کوچنی (ماشوم) له ویری ځان په اور کښی ونه غورځوی. خو د الله تعالی په امر کوچنی (ماشوم) داسی ورغږ کړ «أما اصبري فإنك على الحق، موركي اصبر كره چه ته په حق باندی ئی!»

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۖ

کله چه دوی په (غاړو) د اور ناست ؤ او دوی په هغه چه کول به ئی په مؤمنانو باندی حاضر ؤ (او پخپلو سترگو ئی کتلی).

تفسیر : یعنی باچا له خپلو وزیرانو او مشرانو سره یو ځای د خندقونو په شاو خوا کښی ناست ؤ. او په دیره بی رحمی او غت زده سره ئی د مؤمنانو د سوځولو ننداری کولی او د دی بدبختانو هیڅ زده په دوی باندی نه خوړیده.

وَمَا نَقْمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۖ

او عیب ئی نه لیده له هغو (مسلمانانو) څخه مگر دا چه ایمان لرونکی ؤ په الله دیر غالب قوی دیر ستایلی شوی باندی هغه (الله) چه خاص ده لره ده باچائی کامل سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً و عبیداً) او الله په هر شی باندی شاهد دی.

تفسیر : یعنی د دی مؤمنانو قصور پرته (علاوه) له دی بل کوم شی نه و چه هغوی به د کفر له ظلمت او تیارو څخه وتل او پر یوه لوی او د هر راز (قسم) ستاینی (صفت) وړ (لائق) الله تعالی باندی به ئی ایمان راوړ چه سلطنت او باچائی ئی پر آسمان او ځمکه او پر هر شی باندی ده او په هر کوچنی (ماشوم) او لوی او ذری ذری باندی پوه او باخبر دی کله چه د الله تعالی داسی بندګان یواځی په دی ګناه باندی چه هغوی ولی د یوه وحده لا شریک عبادت کوی په اور کښی سوځوی نو آیا دا ګمان کاوه شی چه داسی ظلم او ستم به بی بدل او انتقام پاتی کیږی او قهار الله به داسی ظالمان پخپل سخت قهر او غضب نه اخته کوی؟ حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه د الله تعالی قهر نازل شو همغه اور خور شو او هغه باچا ئی سره له وزیرانو او مشرانو او کور کهول وسوځاوه» خو په صحیحه و روایتونو کښی د دی خبری ذکر نشته. والله سبحانه و تعالی اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمُ وَلَهُمْ عَذَابٌ الْحَرِيقُ ۝

بیشکه هغه کسان چه په فتنه کښی غورځولی وی ضرر ئی رسولی وی ایمان لرونکیو سربو ته او ایمان لرونکیو ښځو ته بیا ئی توبه نه وی ایستلی (او نه وی ګرځیدلی له کفره) نو دوی ته دی (په آخرت کښی) عذاب د دوزخ او دی دوی ته عذاب د اور سوځوونکی.

تفسیر : یعنی په اصحاب الاخدود پوری منحصر نه دی هغه سړی چه داسی زیار (کوشش) کوی چه مؤمنان د الله تعالی له لاری څخه ګرځوی لکه چه د مکي کفار ئی کوی او بیا له دی خپلو ناوړو حرکتونو څخه نه تائب کیږی هغوی ته هم د دوزخ داسی عذاب تیار دی چه په هغه کښی به ډیر زیات تکلیفونه وی او زیات تکلیف به په داسی سوځولو کښی وی چه د دوزخی زړه او وجود پکښی سوځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته جنتونه چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانو د) هغو (خلور قسمه) ویالی دا نجات دی مراد موندل لوی.

تفسیر : یعنی د دی ځای له تکلیفونو څخه نه ویریږی وروستی او لوی بری هغو لره دی چه د هغو په مخ کښی د دی ځای عیش او تکلیف دواړه هیڅ دی.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾

بیشکه نیول د رب ستا خامخا ډیر سخت دی.

تفسیر : نو ځکه ظالمان او مجرمان نیسی او خورا (ډیر) سختی سزاوی هغوی ته ورکوی.

إِنَّهُ هُوَ بَدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾

بیشکه هم دغه (الله) دی ظاهر وونکی (د بطش خپل په کفارو) اول ځلی او بیا ظاهر وونکی دی (د بطش خپل په کفارو) دوهم ځلی په (آخرت کښی یا) بیشکه هم دغه (الله) دی پیدا کوونکی اول ځلی (له نطفی نه) او بیا ئی راگرځوونکی دی (دوهم ځلی) پس له مرگه.

تفسیر : یعنی اول ځلی د دنیا عذاب او دوهم ځلی د آخرت ربر (تکلیف) (کذا فی الموضح). یا ئی دا مطلب دی چه هغه اول ځلی سری پیدا کوی او دوهم ځلی وروسته له مړینی به ئی هم هم هغه بیا پیدا کوی نو مجرمان دی نه تیروځی چه هر کله چه ځمونږ په مړینی سره نوم او نښی ورکی شی بیا نو مونږ څرنکه ژوندی کیږو.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْودُودُ ﴿١٤﴾

او هم دی دی ښه ښوونکی (د گنهگارو مؤمنانو) محبت کوونکی (له مؤمنانو سره).

تفسیر : یعنی سره د ده د قهاری او کلک نیولو له صفته د هغه د بخشش او د مهربانی هم هیڅ اندازه نشته دی د حکم منونکیو بندگانو خطاوی او گناهونه ښی او د دوی عیبونه پتوی

او په راز راز (قسم قسم) لطف او کرم او عنایت او شفقت سره ئی پالی.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۝۱۵۱ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ۝۱۵۲

خالق مالک د عرش دی لوی دی (په ذات او صفات خپلو کښی) ډیر ښه کوونکی دی د هر هغه شی چه اراده ئی وفرمائی.

تفسیر : یعنی سم له خپل علم او حکمت سره د هر شی کول چه وغواړی ژر تر ژره هغه کوی هیچا لره حق نشته چه د هغه د چاری مخه ونیسی په هر حال بندگانو ته نه ښائی چه د هغه په انعام او اکرام باندی مغرور شی او نه ئی له انتقام څخه بی خوفه او بی پروا اوسی بلکه ښائی تل د هغه د جلال او جمال صفتونه دواړه تر سترگو لاندی ولری او په زړه کښی سره له ویری ورته هیلمن (ارزومند) هم وی او سره له امیدو او هیلې او رجاء خوف او ویره هم ورځنی ولری.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ۝۱۵۳ فِرْعَوْنُ وَشُعُورٌ ۝۱۵۴

آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د (هغو) لشکرو چه فرعونیان او ثمودیان دی.

تفسیر : تر یوه مدت پوری د انعام وروڼه د هغو فرعونیانو او ثمودیانو په مخ کښی وپرانستل شول او له هری خوا هغوی ته نعمتونه ورورسیدل بیا د هغوی د کفر او طغیان له سببه ډیر سخت کسات او انتقام له هغوی څخه واخیست شو.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۝۱۵۵

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی (له قومه د تا) په دروغجنولو کښی دی (د تا عناداً او نه اخلی عبرت له پخوانیو څخه).

تفسیر : یعنی کفار له دی خبری څخه څه عبرت او پند نه اخلی او د الله تعالی له عذابه هیڅ نه ویریږی برسیره پر دی دا گردی (تولی) خبری او پاک قرآن دروغ گنی او تل په هم دغو دروغو پسې گرځی.

وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ۝

او الله په هر لوری د دی احاطه کوونکی دی (په علم او قدرت خپل سره نو تری نشی خلاصیدی هیڅ کله)

تفسیر : یعنی له دی دروغ گنلو څخه هیڅ یوه گټه (فائده) هغوی ته نه رسیږی خو د دی دروغ بللو هیداد (جزاء) هر ورو دوی ته رسیږی. دوی د الله تعالیٰ له واک (اختیار) او قبضی څخه هیڅ چیرې نشی وتلی. او نه له سزا څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (ساتلی) شی.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ۝

بلکه دا قرآن دی شانداره لوی (لفظاً معناً اعجازاً په ټولو کتابونو کښی نه ده داسی لکه چه گمان کوی کافران چه قرآن سحر شعر یا کهانت دی).

تفسیر : یعنی د پاک قرآن دروغ بلل پوره حماقت دی قرآن مجید داسی یو شی نه دی چه د دروغ بللو وړ (لائق) وی یا د څو تنو ناپوهانو او احمقانو په دروغ گنلو سره د هغه په لوئی او سترتوب کښی به څه نقصان او لېوالی پېښ شی.

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ۝

لیکلی شوی دی په لوح محفوظ کښی.

تفسیر : په داسی یو ځای کښی چه هلته د هیڅ ډول (طریقه) تغیر او تبدیل او لاس وهلو هیله (امید) نشته او له هغه ځایه په ډیر حفاظت او اهتمام سره صاحب د وحی ته وررساوه شی لکه چه د (الجن) په دوهمه رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿قَائِلٌ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾ او دلته هم د قدرت له لوری د ده د حفاظت او ساتنی دپاره داسی وسائل او سامان شته چه په هغه کښی هیڅ یو قوت او طاقت هیڅ یوه رخنه (نقصان) او کنډو نشی کولی.

تمت سورة البروج فله الحمد والمنة

سورة الطارق مكية وهي سبع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۶) تسلسلها حسب النزول (۳۱) نزلت بعد سورة «البلد»

د «الطارق» سورت مکی دی (۱۷) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۶) په نزول کښی (۳۱) سورت دی.

وروسته د «البلد» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ۝ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝
إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّنَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝

قسم دی په آسمان او په راتلونکی د شپې او څه پوه کړی ته چه څه دی
تلونکی د شپې ستوری څلیدونکی دی چه نه دی هیڅ نفس مگر په هغه باندی
څارونکی ساتونکی شته. نو ودی گوری انسان چه (اصلاً) له څه شی څخه
پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : یعنی له انسانانو سره پرمختی اوسپړی چه هغوی له بلاو څخه ژغوری (محفوظی) یا ئی
عمل لیکي (موضح القرآن) او په قسم کښی ښائی دی لوری ته اشاره وی هغه څوک چه په آسمان
کښی ستوری ساتی نو په ځمکه کښی ستاسو د چارو ساتنه هغه ته کوم گران کار نه دی همغسی
چه په آسمان کښی ستوری محفوظ دی او د هغو ښه ښکاریدل په شپه کښی وی هم داسی گردی
(تولی) چاری په اعمالنامو کښی اوس هم محفوظی دی مگر د هغوی ظهور خاص په قیامت کښی
کیږی کله چه خبره داسی ده نو انسان لره ښائی چه تل د قیامت په فکر کښی وی که د ده
یقین په قیامت باندی نه راځی او هغه مستبعد گنی نو ښه غور او فکر دی وکړی چه پخپله دغه
انسان له کوم شی څخه پیدا شوی دی (فرمائی الله اعظم برهانه چه).

خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ۝

پیدا کړی شوی دی (انسان) له اوبو توپ وهونکیو څخه (په رحم کښی).

تفسیر : یعنی له منیو څخه چه توپ وهلی وځی یا له هسی اوبو څخه چه تولی کړی شوی وی

په رحم کښی.

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝

هسی اوبه چه راوځی له منځه د شاؤ (د سړیو) او له هډوکيو د سینو (د ښځو) څخه .

تفسیر : وائی چه د نارینه ؤ منی د دوی له شاگانو څخه او د ښځو منی د هغو له تترو (سینو) څخه راوځی ځینی عالمان وائی چه شا او تترا له گرد (تول) بدن څخه کنایه ده یعنی منی د نارینه وی که د ښځی د دوی له گرد (تول) بدن ځنی پیدا کیږی او بیا په ځفرد (تیزی) تری جلا (جدا) شی. په دی کنایه کښی د «صلب» او «ترائب» تخصیص ښائی د دی لپاره وی چه د منیو د مادی په حصول کښی رئیسه اعضاء (قلب، دماغ، کبد) یو خاص دخل لری چه د دوی له منځه د قلب او کبد تعلق او تلبس له «ترائب» سره زیات دی او د دماغ تعلق د نخاع (حرام مغز) په وسیله له «صلب» سره ښکاره دی والله اعلم.

إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ۝

بیشکه دغه (الله) په بیا بیرته ژوندی گرځولو د هغه (انسان) خامخا توانا قادر دی.

تفسیر : یعنی تر مړینی وروسته مو بیا الله تعالی ژوندی راولی (موضح القرآن) حاصل ئی دا چه له نطفی څخه د انسان جوړول د هغه د دوهم ځلی د بیا ژوندی کولو څخه څه زیات عجیبه نه ده کله چه دا عجیب امر د هغه له قدرت کیدی شی نو جائز نه دی تر هغه د یوه لو عجیب څیز له وقوع څخه انکار وکړ شی بلکه خامخا بیا ئی هم پیدا کولی شی.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ۝

په هغی ورځی کښی چه ښکارولی به شی (پکښی) پټ څیزونه.

تفسیر : یعنی گردی (تولی) هغه پتی خبری چه د دوی په زړونو کښی وی ښکاریږی او د هیڅ یو جرم اخفاء به ممکنه نه وی.

فَمَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ٥

نو نه به وی دغه (انسان) ته هیڅ قوت زور (چه ځان پری خلاص کړی له عذابو) او نه هیڅ ناصر مدد کوونکی (چه تری دفع کړی بلا)

تفسیر : په دی وقت کښی به نه مجرم د خپل زور او قوت په مرسته (مدد) خپله مدافعه کولی شی نه به ئی څوک حمایت او ملگرتوب وکړی شی چه دی له سزا څخه وژغوری (بچ کړی).

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ٦

قسم دی په آسمان خاوند د بیرته گرځیدلو (چورلیدلو).

تفسیر : یا قسم دی په ورځنی باندی چه خاونده د باران ده یا په آسمان او وریست راوړونکی باندی.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ٧

او (قسم دی) په ځمکه خاونده د چاودلو (د سوری چه تری راوځی اوبه او گیاه او نور).

تفسیر : یعنی د ځمکی له چاودلو څخه ونی وانه شینکی او نور د باندی راوځی. او جواب د قسم دا دی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ٨ وَمَا هُوَ إِلَّا هَزْلٌ ٩

چه بیشکه دا قرآن خامخا وینا ده بیلوونکی (د حق او باطل) او نه دی دغه (قرآن) لوی عبثی خبری مزاح توکی.

تفسیر : یعنی هغه خبری چه قرآن ئی د معاد په نسبت کوی د لویو او د توکو خبری او د خندلو وړ (لائق) اتری نه دی بلکه د حق او د باطل او دروغو او رښتیا پری کړه او فیصله ده او بیشکه دغه یوه رښتیا خبره او یوه پای (آخر) ته رسیدلی معامله ده چه هر ورو (خامخا) راتلونکی ده.

تنبيه : له دی مضمون سره د قسم مناسبت داسی دی چه قرآن کریم له آسمان څخه راځی. او په هغه چا کښی چه قابلیت وی هغه دک او مالا مال کوی همغسی چه باران له آسمانه راځی او ځمکه ښه زرغونه او گتوره کوی. په قیامت کښی هم یو غیبی باران کیږی چه له هغه څخه به مری ژوندی کیږی لکه چه دلته د باران د اوبو له توبیدلو څخه مړه او ویجاړه وچه کلکه ځمکه زرغونیږی او هر یو شی ئی د ننداری وړ (لائق) گرځی.

إِنَّكُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۝١٥ وَأَكِيدُ كَيْدًا ۝١٦ فَمَهْلُ الْكَافِرِينَ أَمَهُمْ رَوْدًا ۝١٧

بیشکه دوی کید چل کوی د چل کولو سره او ورپه کړم زه هم د کید خپل سزا (دوی ته) سزا ورکول پس مهلت ورکړه کافرانو ته مهلت ورکړه دوی ته لږ (مدت).

تفسير : یعنی کید، مکر، چل او فریب دروغ او درغلی کوی او د خلقو په زړونو کښی شبهي او شکوک وراچوی او په هر کیدونکی تدبیر سره غواړی چه د حق او حقیقت د ښکاریدلو او خورولو مخه ونیسی خو ځما لطیف تدبیر هم چه هغوی ئی نشی احساسولی په پټه خپل کار کوی چه د هغوی ټول مکر او کید خراب او ویجاړ شی او د هغوی ټول چل او درغلی د هغوی په لوری وروگرځی نو اوس ته پخپله فکر وکړه چه د الله تعالی د تدبیر په مقابل کښی د بل چالاکی او مکاری کار نشی کولی نو خامخا دا خلق پاتی ناکام خائب او خاسر کیږی نو ځکه مناسب دا دی چه تاسی د هغو په سزا ورکولو کښی تلوار ونه کړی. او د دوی له شنیعه او قبیحه حرکاتو څخه خپه نشی دوی ته سزا ورته کړی او ښیره مه کوئ بلکه هغوی ته د څو ورځو له مخی تال او مهلت ورکړئ او بیا گورئ چه د دوی نتیجه څه کیږی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

تمت سورة الطارق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاعلیٰ مکیه وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۷) تسلسلها حسب النزول (۸)

نزلت بعد سورة «التكوير»

د «الاعلیٰ» سورت مکی دی (۱۹) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۷) په نزول کښی (۸)

سورت دی وروسته د «التکویر» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى

پاکی بیان کړه د نامه د رب خپل چه (له ټولو څخه) دیر لوی او ښه غالب دی.

تفسیر : په حدیث کښی راغلی دی «کله چه دا آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (اجعلوها فی سجودکم، دا پخپلو سجود کښی ووايئ) نو ځکه مونږ او گړد (ټول) مسلمانان پخپلو سجود کښی «سبحان ربی الاعلیٰ» وایو خدایه شکر».

الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى

هغه (رب) چه پیدا کړل (ټول اشیاء) نو اجزاء اعضاء ئی برابر او بی نقصانه کړل.

تفسیر : یعنی هر هغه څیز چه جوړ کړی ئی دی پوره له حکمت سره دی او ښه ئی جوړ کړی دی د خواصو او صفاتو په اعتبار او د هغو گټو (فائدو) لامله (له وجی) چه له هغه شی څخه مقصود دی د هغه پیدائش ئی په درجه د کمال سره رسولی دی. او داسی معتدل مزاج ئی وربښلی دی چه په هغه باندی گړد (ټول) په زړه پوری منافع او فوائد مرتب کیدی شی.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى

او هغه (رب) چه اندازه ئی کړل (خیر او شر د هغوی) نو لاره ئی وروښوده (په طریقه د کسب سره).

تفسیر : حضرت شاه عبدالقادر رحمه الله علیه لیکي «یعنی اول ئی تقدیر ولیکه بیا ئی سم له هغه سره دنیا ته راوست گواکي دنیا ته ئی د راتلو لاره وروښوده». حضرت شاه عبدالعزیز رحمه

الله علیه لبکی «د هر سری دپاره ئی د کمال یوه اندازه ټاکلی (مقرر کړی) ده او بیا ئی هغه ته د هغه د کمال د حاصلولو لاره ورښوولی ده» په دی کښی نوری خبری هم شته چه مونږ د هغو په لیکلو سره خپلی دا خبری نه اوږدوو.

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۖ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ۖ ۝

او هغه (رب) چه را ایستلی ئی ده تازه گیا له ځمکی څخه پس وئی گرځوله هغه (شنه گیاه) وچه توره.

تفسیر : یعنی رومي تکه شنه واښه او ورشو په ځمکه کښی پیدا کوی بیا ورو ورو هغه وچ او توروی چه له هغو وچو وښو څخه هم حیواناتو ته خوراک ورکاوه کیږی او هم هغوی ته تر دیر مدت پوری ذخیره کاوه شی تر دی چه وچ کښتونه (فصلونه) هم وروسته له ریبلو څخه په کار راځی.

سَنُقَرِّئُكَ فَلَاتَنْسَىٰ ۖ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۖ

ژر ده چه ویه لولو مونږ (په ژبه د جبریل) په تا باندی (قرآن ای محمده!) بیا به ئی ته نه هیروی مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د هیرولو ئی له تانه په منسوخ کیدلو).

تفسیر : یعنی لکه چه مونږ پخپل تربیت سره هر څیز په تدریج د هغه د مطلوب کمال ته رسولی دی په تا باندی به هم ورو ورو کامل قرآن لولو او داسی به ئی در په یاد کړو چه د هغه هیش یوه برخه در څخه هیږه نشی پرته (علاوه) له هغو آیتونو څنی چه د هغو بالکل هیږول مقصود وی چه دا هم یو راز (قسم) نسخ ده.

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ ۖ

بیشکه دغه (الله) ته معلوم دی (هغه څه قول فعل چه دی) ښکاره او هغه څه چه پټ دی (یعنی ټول شیان).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ ته ستاسی پټ استعدادونه او ښکاره اعمال او احوال ټول ښه معلوم دی او سم له هغو سره به له تاسی سره معامله کوی او هم دا شبهه ونه کړه شی چه هغه آیتونه چه یو

غلی نازل شوی دی نو بیا د هغو منسوخول او هیروول څه معنی لری؟ د هغه په حکمت باندی احاطه کول د الله تعالیٰ کار دی چه په ټولو پټو او ښکاره و خبرو باندی پوهیږی هغه ته معلوم دی چه کوم غیږز لره ښائی چه تل پاتی وی؟ او کوم یو د دی وړ (لائق) دی چه د یو مخصوص مدت څخه وروسته پورته کړی شی ځکه چه اوس د هغه پاتی کیدل ضروری نه دی.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ۝

او آسانوو د تا دپاره د شریعت آسانی (یا یادول د وحی یا توفیق درکوو تاته دپاره د آسانی لاری د شریعت).

تفسیر : یعنی د وحی یاد لرل به آسانیږی او د الله تعالیٰ د معرفت او عبادت او د مملکت او ملت د سیاست گردی (تولی) چاری به در آسانی کړی شی او ستا د بریالیتوب (کامیابی) له لاری څخه به گرد (تول) مشکلات لری کړل شی.

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ۝

پس ذکر پند ورکړه ته (ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) په تحقیق فائده رسوی ذکر پند مؤمنانو ته (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (که فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی کله چه الله تعالیٰ پر تاسی باندی داسی انعام وفرمایه نو تاسی هم نورو ته فیض ورسوی. او له خپل کمال څخه نور هم تکمیل کړی.

تنبیه : د ﴿إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ﴾ شرط د دی دپاره راوړی شوی دی چه وعظ او تذکیر هغه وقت کیدی شی چه د اوریدونکی له خوا د هغه د قبولولو گمان وشي او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وعظ او تذکیر منصب د هر سړی لپاره نه دی هو تبلیغ او انذار «یعنی د الله تعالیٰ د احکامو تبلیغ او د هغه له عذاب څخه ویرول» په هر سړی باندی لازم دی تر څو چه د الله تعالیٰ په بندگانو حجت قائم وی او د جهل او ناپوهی عذر پاتی نشی. دی ته په عرف تذکیر او وعظ نه وائی بلکه تبلیغ او دعوت وائی ښائی چه ځینو مفسرینو هم له هم دی جهته د دی آیت معنی لا په ښکاره الفاظو سره داسی لیکلی وی چه څو څو غلی نصیحت وکړه که د یو غلی پند فائده ونه کړی. او کیږی چه د (ان نفعت الذکری) شرط یواځی د تذکیر د تاکید دپاره وی یعنی که تذکیر چاته فائده ورسوی نو تاته ښائی چه تذکیر وکړی دا خو منلی شوی خبره ده چه په دنیا کښی تذکیر خامخا یو نه بل ته خو څه نفع او گټه (فائده) رسوی لکه چه الله تعالیٰ فرمایلی

دی ﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ نو معلق کول د یوه امر په داسی یو څیز باندی
چه د هغه وقوع ضروری وی د هغه امر د تاکید موجب شو.

سَيِّدُكُمْ مِّنْ يَّخْشَىٰ ۝۱۰

ژر ده چه پند به واخلی هغه څوک چه ویریږی له الله (ځکه چه دی فکر کوی
په دی کښی)

تفسیر : په پوهولو باندی خو هغه پوهیږی او له نصیحت څخه هغه گټه اخیستی شی چه په زړه
کښی ئی لږ او ډیره د الله تعالیٰ ویره وی او د خپل پای (آخر) او انجام لږ څه فکر وکړی.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ۝۱۱ الَّذِي يَصْلِي النَّارَ الْكُبْرَى ۝۱۲

او ډډه کوی له دغه (پنده نصیحته ښه شقی کافر) لوی بدبخت چه نه ئی
قبلوی هغه (لوی بدبخت) چه ننوځی به اور لوی ته (د دوزخ په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی د هغه بدعمل او بدقسمت په برخه چه د دوزخ اور لیکلی دی هغه کله پوهیږی
او له الله تعالیٰ او له خپله انجامه کله ویریږی چه د نصیحت په لوری متوجه شی یا د ښو خبرو په
پوهیدلو کښی کوشش وکړی.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ۝۱۳

بیا به نه مری په هغه (اور) کښی (چه راحت ومومی) او نه به ښه ژوندی وی
(په کښی په ژوندون د راحت سره).

تفسیر: یعنی نه مرگ ورته راځی چه د هغه ربړونه (تکلیفونه) پای (آخر) ته ورسوی او نه ئی
د هوسائی (آرام) ژوندون په برخه کیږی هو! داسی یو ژوندون به ولری چه د هغه په مقابل کښی
به د مرگ غوښتنه کوی له داسی ژوندون څخه مو دی الله تعالیٰ وساتی.

قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ۝۱۴

په تحقیق بری موندلی په مراد رسیدلی دی هغه څوک چه پاک شوی دی (په

ایمان سره له معاصیو).

تفسیر : یعنی له ظاهری او باطنی حسی او معنوی نجاستونو څخه پاک شی. او خپل قلب او قالب ئی په صحیحه و عقائدو او فاضله و اخلاقو او صالحه و اعمالو او نافع و چارو سره ښائسته کړی.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى^ط

او یاد ئی کړ نوم د رب خپل (په تکبیر سره) بیا ئی لمونځ وکړ (چه ښه د اسلام ده).

تفسیر : یعنی پاک او صاف شوی د تحریمی په تکبیر کښی ئی د خپل پروردگار نوم واخیست بیا ئی لمونځ وکړ. ځینی اسلاف وائی چه د تزکیبی نه مراد له زکوٰۃ څخه دی چه دلته د هغه مطلب د فطر صدقه ده او له «ذکر اسم رب» څخه د اختر تکبیرونه مراد دی. او په «فصلی» کښی د اختر د لمانځه ذکر دی یعنی د اختر په ورځ کښی ئی اول صدقة الفطر سرسایه بیا تکبیرونه بیا لمونځ وکړ. ښکاره خو هغه رومبني وینا ده.

تنبیه : مونږ حنفیانو سم له رومبني تفسیر سره له دی آیت څخه دوه مسئلې ایستلی دی. اول دا چه په تکبیر تحریمه کښی خاص د الله اکبر ویل فرض نه دی مطلق د رب داسی نوم ویل کافی دی چه د ده د تعظیم او د لوئی ښوونکی وی او د سری په غرض او احتیاج اړه ونه لری هو! د الله اکبر ویل د صحیحه و احادیثو په بناء سنت یا واجب گنلی شوی دی. دوهم دا چه د تحریمی تکبیر لمانځه لره شرط دی رکن نه دی ځکه چه د (فصلی) بالفاء عطف په «ذکر اسم رب» باندی د معطوف او معطوف علیه پر کلی مغایرت دلالت کوی والله اعلم.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا^ط وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى^ط

(کفار د مکي مخ گرځوی لمانځه نه) بلکه تاسی غوره کوی ژوندون لږ خسیس په آخرت باندی ای منکرانو حال دا چه آخرت خیر غوره دی (له دنیا نه) او (تل تر تله ښه) باقی دی.

تفسیر : یعنی دا ښیگه (فایده) تاسی ته ای منکرانو څنگه حاصلیری چه تاسی هیڅ د آخرت فکر نه کوی بلکه د دنیا ژوندون او د دی ځای عیش، عشرت، هوسانی (آرام) او چرچی د اعتقاد یا د عمل له مخی په آخروی چارو باندی زیاتی بولی حال دا دی چه دنیا حقیره او

فانی او آخرت په زرهاو غلی له هغی څخه ښه او پایه دار دی بیا د تعجب غای دا دی هغه څیز چه د (کم) او (کیف) او نورو له پلوه بهتر دی هغه څنگه پری ښودی شی؟ او چتی (بیکاره) او خرابی چاری ولی غوره کولی کیږی؟.

إِنَّ هَذَا الْقِصْفُ الْأَوَّلِيَّ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ۝

بیشکه دا خبری خامخا په صحیفو رومنیو کښی دی چه صحیفی د ابراهیم او (د) موسی دی.

تفسیر : یعنی دا مضمون چه له ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى﴾ څخه تر ﴿وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ پوری دی په پخوانیو کتابونو کښی هم لیکلی شوی دی او هېڅ وقت منسوخ شوی او بدل شوی نه دی نو په دی اعتبار لا ټینگ او مؤکد شو.

تنبيه : په ځینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه پر ابراهیم علیه السلام لس صحیفی او پر موسی علیه السلام باندی برسیره پر توریت هم لس صحیفی نازلی شوی دی الله تعالی ښه پوهیږی چه دا خبری به تر کوم غای پوری صحیحی وی.

تمت سورة الاعلى بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الغاشية مكية وهي ست و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۸) تسلسلها حسب النزول (۶۸) نزلت بعد سورة «الذاريات»
د «الغاشية» سورت مکی دی (۲۶) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۸) په نزول کښی (۶۸) سورت دی وروسته د «الذاريات» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ۝

په تحقیق راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د پتوونکی (د خلقو په سختیو خپلو سره چه قیامت دی).

تفسیر : یعنی هغه خبره د اوریدلو وړ (لائق) ده چه پتوونکی د خلقو دی په هیبتونو او په سختیو خپلو کښی.

تنبيه : (له غاشیې پتوونکی) څخه مراد قیامت دی چه پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی چاپیریږی او د هغه په اثر به پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی محیط وی.

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۖ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ۚ

ځینې مخونه به په دغه ورځ (د قیامت) کښی ویریدونکی او ذلیل وی رږر (تکلیف) ایستونکی رنځ رابښکوونکی به وی.

تفسیر : یعنی په آخرت کښی به رږر (تکلیف) ایستونکی د رږر (تکلیف) گاللو (برداشت کولو) په سبب ستړی او ستومانپړی ځینی وائی چه د (عاملة ناصبة) څخه د دنیا حال مراد دی یعنی څومره خلق دی چه په دنیا کښی زیارونه (کوششونه) کوی او رږرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) تر دی چه ستړی کیږی خو کله چه دا گرد (تول) رږرونه (تکلیفونه) د حق په لاره کښی نه دی نو ځکه گرد (تول) ابته (خراب) او بیکاره ځی دوی دلته تکالیف گالی (برداشت کوی) او هلته هم په مصیبتونو باندی آخته کیږی او «خسرالدنيا والآخرة» هم دی ته وایه شی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار په دنیا کښی ډیر زیارونه (کوششونه) کوی خو د الله تعالی په دربار کښی هیڅ نه منل کیږی».

تَصْلٰی نَارًا حَامِیَةً ۖ تُسْقٰی مِنْ عَیْنٍ اِنِّیَّةٍ ۝

ننوغی به اور ډیر گرم ته ورڅښل کیږی به پری له چیني ډیری گرمی څخه (په وقت د غلبی د تندی کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د دوزخ تودوخی د هغوی په باطن کښی سخته گرمی پیدا کړی دوی بی اختیاره «تږی یو تږی یو» ناری وهی چه ښائی د اوبو له څښلو څخه به د دوی دا تنده ماته شی دلته به د یوی یشیدونکی چیني له اوبو څخه دوی ته اوبه ورکولی کیږی چه د هغو له څښلو څخه به د دوی شوندي ورتیږی او کولمی به ئی توتی لویږی او بیا به ژر جوړیږی او هم داسی به تل په عذاب ککړ وی (العیاذ بالله).

لَیْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِیْعٍ ۝

نه به وی دوی ته طعام خواره مگر له اغزی لرونکی ترخی ونی شخه.

تفسیر : ضریع یوه اغزی لرونکی ونه ده په دوزخ کښی چه پخپل ترینخوالی کښی له شبرق یا له مصبر شخه زیات بد خونده او مرداره او په گرمی کښی له اوره توده ده کله چه دوزخیان له لوړی شخه په عذاب شی او «وپی یو! وپی یو!» ناری وهی نو دا (ضریع یا ایلوی یا شبرق او مصبر) دوی ته ورکول کیږی.

لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ٥

چه نه به څړیوی بدن (د دوزخی هغه ضریع) او نه دفع کوی هیڅ لوړه (له دوی نه هغه ضریع).

تفسیر : له خورلو شخه یواځی خوند او لذت اخیستل یا د ځان څړول یا د لوړی لری کول یا بل مقصد وی د (ضریع) له خورلو شخه دا خبری هیڅ نه حاصلیږی د خوند او لذت نشتوالی خو د هغه له نامه شخه ښکاره دی د نورو دوو فائدو نفی تصریحاً په دی آیت کښی ذکر شوه. لنده ئی دا چه هیڅ یو لنید او مرغوب طعام او خواره هغوی هلته نه مومی تر دی ځایه پوری د دوزخیانو د حال بیان و اوس د دی په مقابل کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه د جنتیانو ذکر داسی فرمائی،

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ تَائِعَةٌ ٨ لَسَعِيهَا رَاضِيَةٌ ٩

ځینې مخونه به په دغی ورځی کښی ښائسته او تازه وی پخپل کوبښن باندي (چه ئی کړی وی په دنیا کښی) راضی خوشاله به وی (په آخرت کښی)

تفسیر : یعنی خوښ به وی چه د دوی زیار (کوشش) په ځای شو او د خپلو ربرو (تکلیفونو) او د زحمتونو گټه (فائده) ئی په ښه دول (طریقه) سره بیا موندله.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ١٠ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَغِيَّةٌ ١١

په جنت لوړ (اوچت) شانداره کښی به وی. نه به اوری په هغه (جنت) کښی کومه چتی (بیکاره) خبره.

تفسیر : یعنی په جنت کښی هیڅوک چتی (بیکاره) او اپلتی خبری نه اوری د کنځلو او د رذالت هیڅ یوه نښه هلته نه لیدله کیږی.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝۱۲

په دغه (جنت) کښی چینه ده جاری بهیدونکی.

تفسیر : یعنی په جنت کښی یوه عجیبه ډول (طریقه) چینه ده او ځینو مفسرینو دا «عین» پر جنس باندی حمل کړی ده او وائی چه په جنت کښی دیری چینۍ بهیږی.

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ۝۱۳ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ۝۱۴

په دغه (جنت) کښی دی تختونه (دپاره د کیناستلو د جنتیانو) لوړ (اوچت) عالیشان او جامونه ایښودلی شوی (په اندازه د څښونکیو خپلو).

تفسیر : کله چه وئی غواری چه وئی څښی هیڅ دیل او دیر به نه پکښی کیږی.

وَنَمَارِقٌ مَّصْفُوفَةٌ ۝۱۵

او (په دغه جنت کښی دی) بالښتونه ایښود شوی په درجه څنګ په څنګ (جنتیانو ته).

تفسیر : یعنی په دیر نزاکت او لطافت او په ښه قرینه او ترتیب سره به غوړیدلی وی، لوئی گدوڅی (تکیۍ) او بالښتونه به ځای په ځای کښی ایښود شوی وی چه کله به په یوه کښی او کله به په نورو تکیه وهی.

وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ۝۱۶

او (په دغه جنت کښی دی) فرشونه فاخره غوړولی شوی.

تفسیر : تر څو هر کله او په هر ځای کښی چه د جنتیانو زړه غواری هلته آرام او هوسانی (راحت) او له یوه ځایه د بل ځای د تګ را تګ او وړلو او راوړلو تکلیف ورته نه وی.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٤﴾

نو آیا پس نه گوری (منکران په نظر د عبرت سره) اوښ ته چه څرنګه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : چه د نورو حیواناتو او بده و (څاروو) په نسبت د اوښ هیئت او خاصیت دواړه خورا (ډیر) عجیب او غریب دی چه د هغه تفصیل (عزیزی) کښی راغلی دی او د ویلو وړ او لایق دی.

وَالِی السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٥﴾

او (آیا نه گوری منکران) آسمان ته چه څرنګه بلند اوچت کړی شوی دی (بی له سترو).

تفسیر : یعنی آسمان پرته (علاوه) له ښکاره ستنی او پانی او رسی او نورو څخه پورته کړی شوی دی

وَالِی الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٦﴾

او (آیا نه گوری منکران) غرونو ته چه څرنګه درولی شوی دی.

تفسیر : چه د یوی ذری په اندازه له خپلو ځایونو څخه نه خوځیږی. او دغه غرونه د الله تعالیٰ په قدرت سره له دغومره لویوالی پخپلو ځایونو کښی ټینګ ولاړ دی.

وَالِی الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿١٧﴾

او (آیا نه گوری منکران) ځمکی ته چه څرنګه غوړولی شوی ده.

تفسیر : چه ځمکه د خپل لوی والی په سبب سره د خپل کروی شکل توبه بیا هم مسطحه ښکاري نو ځکه پری هستوګنه اوسیدل آسان دی. دا ګرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت دلیلونه بیان شول یعنی تعجب دی چه سره د لیدلو د دی ګردو (تولو) شیانو بیا هم د الله تعالیٰ په

قدرت او حکیمانه و انتظاماتو باندی منکران نه پوهیوی چه له هغو گردو (تولو) څخه د هغه قدرت په بحث بعد الموت باندی ثابتیوی او د آخرت عجیب او غریب انتظامات ممکن په نظر راځی د ابن کثیر رحمة الله علیه په وینا د دی شیانو تخصیص څکه شوی دی چه د عربو خلق زیاتره په بیدیاؤ ځنگلونو کښی گرځیدل او په دی وقت کښی به زیاتره د هغوی تر سترگو لاندی هم دا څلور شیان و د سورلئ اوبی، پاس آسمان، ښکته ځمکه، شاو خوا غرونه نو د دی لامله (له وجی) په هم دی علاماتو او ښو باندی د فکر وهلو او جاج کولو ارشاد شوی دی.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ۚ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ۝

نو ته ئی وپوهوه (پند ورکړه ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا ته پند ورکوونکی پوهوونکی وپروونکی ئی نه ته پر دوی باندی مسلط کړی شوی (چه په زور ئی مسلمانان کړی).

تفسیر : یعنی کله چه دا خلق سره د واضحه و دلائلو له قیام څخه غور نه کوی نو تاسی د هغوی زیات فکر مه کوی ځکه چه تاسی یواځی د پند ورکولو دپاره لېولی شوی یی که دوی نه پوهیوی نو تاسی په هغوی باندی محصل او داروغه تاکلی (مقرر کړی) شوی نه یی چه په زور او زیادت سره ئی په هغوی باندی ومنع او د هغوی زړونه په بل لوری واورئ. دا کار د مقلب القلوب دی. (وکان فلک قبل الامر بالقتال).

إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ۖ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ۚ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ۖ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ۚ

مگر هغه څوک چه وگرځید (له ایمانه) او کافر شو (په مؤمن به شیانو) نو په عذابوی به ئی الله په عذاب لوی (د آخرت) سره. بیشکه خاص مونږ ته دی بیرته راتگ د دوی (په قیامت کښی) بیا بیشکه ځمونږ پر غاړه دی حساب د دوی (نو سم له اعمالو به جزاء مومی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالی له طاعت څخه مخ اړوی او د هغه له آیتونو څخه انکار کوی هغه د آخرت په لوی عذاب او د الله تعالی له سختی سزا څخه ځان نشی ژغورلی (ساتلی) یقیناً هغوی یوه ورځ ځمونږ په لوری راتلونکی دی او مونږ به له هغوی څخه د یوی یوی ذری حساب آخلو. لنده دا چه تاسی خپله فریضه ادا کړئ. او د

هغوی مستقبل مونږ ته وسپارئ.

تمت سورة الغاشية بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفجر مكية وهى ثلاثون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۹) تسلسلها حسب النزول (۱۰) نزلت بعد سورة «الليل»

د «الفجر» سورت مكى دى (۳۰) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۹) په نزول كښى (۱۰) سورت دى وروسته د «الليل» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْفَجْرِ ۱ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۲ وَالشَّفْعِ ۳ وَالْوَتْرِ ۴ وَالْأَيْلِ إِذَا يَسْرِ ۵

قسم دى په فجر صباح باندی او په شپو لسو باندی او په جفت باندی او (قسم دى په) طاق باندی او په شپه باندی کله چه غی راغی توره تیاره کیږی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «د لوی اختر په صباح حج اداء کیږی او لس شپي له هغه څخه پخوا شپي دى او جفت او طاق د روژي وروستني لسيز (عشره) ده، او د شپي له تگ څخه مطلب د پیغمبر صلی الله علیه وسلم معراج دى چه دا گرد (تول) متبرک اوقات دى نو ځکه ئی په هغوی باندی قسم یاد کړ.

تنبیه: گردو (تولو) مفسرینو د ﴿وَالْأَيْلِ إِذَا يَسْرِ﴾ معنی عموماً د شپي تیریدل یا د شپي د تیاری خوریدل اخیستی دى گواکي د صبا د قسم په مقابل کښی ئی د شپي د راتلو قسم یاد کړ لکه چه د جفت په مقابل کښی ئی د طاق قسم یاد کړی دى او د (لیال عشر) څخه ممکن دى چه مطلق لس شپي مراد وی ځکه چه د هغه افراد او مصادیق هم په تقابل کښی شته، د هری میاشتی په رومبنيو لسو شپو کښی د شپي اوله برخه رنه وی او بیا تیاره شی او د لسو وروستنیو شپو په اوله برخه کښی تیاره وی بیا په آخره شومه کښی رنږیږی او د منځینو لسو شپو احوال له دوی دواړو څخه جلا (جدا) دى گواکي دى اختلاف او تقابل ته ئی هسی اشاره فرمایلی ده چه هیچا لره نه ښائی چه د عیش، هوسائی (راحت)، آرام او د مصیبت ریر (تکلیف)، تنگی، فراخی او بدی ورځی په مقابل کښی داده او مطمئن شی او داسی دى نه گنی چه اوس پرته

(علاوه) له دی څخه بله کومه پېښه او حالت نه راپېښېږي. ده لره ښائی چه په یاد ئی ولری چه الله تعالی د اصدادو خالق او پیدا کوونکی دی. دی همغسی چه په دنیا کښی د یوه ضد په مقابل کښی بل ضد راوی هم داسی ستاسی حالونه او کیفیتونه هم سم له خپل حکمت او مصلحت سره تل اړوی او در بدلوی ئی لکه هغه واقعی او مضمونونه چه وروسته له دی نه راځی په گړدو (تولو) کښی ئی په هم دی اصولو تنبیه فرمایلی ده.

یوه بله تنبیه د دی آیت په تفسیر کښی دوه مرفوع حدیثونه راغلی دی. د جابر رضی الله عنه او د عمران بن حصین، حافظ ابن کثیر رحمه الله علیه د یوه په نسبت لیکي «وهذا اسناد رجاله لا باس بهم وعندی ان المتن فی رفعه نکارة» او د بل په نسبت وائی «وعندی ان وقفه علی عمران بن حصین اشبه والله اعلم».

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ

آیا شته په دی قسمونو کښی لوی قسم پوره خاوند د عقل ته (چه اعتبار پری وکړی؟ هو! شته!)

تفسیر: یعنی دا قسمونه معمولی نه دی دیر معتبر او مهم بالشان دی پوهان پوهیږی چه د کلام د تاکید دپاره په دی کښی یو ځان ته عظمت او خاص وقعت مونده کیږی. او محذوف جواب د قسم دا دی یعنی خامخا به په عذاب کړی شی تاسو ای منکرانو! وروسته له دی نه الله اجل واعظم برهانه د ځینو منکرینو د تعذیب ذکر فرمائی چه

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۖ إِرْمَ

آیا نه وینی نه ئی خبر ته (ای محمده!) چه څه کړی دی رب ستا (له قبیلې د اول) د عادیانو سره چه ارم ؤ.

تفسیر: «عاد» د داسی یوه سری نوم دی چه د هغه قوم د ده په نامه باندی یادېږی. د ده په نیکونو کښی یو سری (ارم) نومیده د ده په لوری له نسبت کولو څخه ښائی داسی اشاره وی چه دلته له (عاد) څخه اول (عاد) مراد دی او دوهم (عاد) نه دی. ځینی وائی چه د عاد د قوم شاهي کورنی ته «ارم» ویل کیدل والله اعلم.

ذَاتِ الْعِمَادِ ۖ

چه خاوندان د قوت قامتونو لویو ؤ (یا خاوندان د لویو ستونو ؤ)

تفسیر : یعنی ستنی ئی ودرولی او لوی لوی عمارتونه ئی جوړ کړل یا ئی دا مطلب دی چه دیر
ځلی په سیر او سیاحت مشغول ؤ او په لویو وڅکیکو او ستنو باندی ئی کیږدی یا خیمی
درولی، د ځینو په نزد له «ذات العماد» څخه مراد د هغوی اوږده قدمونه، لوی قدونه او جگۍ
ونی او نور لوړ (اوچت) شیان دی چه په تشبیه سره ویلی شوی دی او ځینی وائی چه ارم د یوه
ښار نوم دی چه پکښی لوئی لوئی مانی او لوړ لوړ (اوچت اوچت) عمارات ؤ والله اعلم.

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ ۝

هسی (قبیله) چه نه وه پیدا کړی شوی مثل د هغی (په قوت قدرت کښی) په
تولو ښارونو کښی.

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی د هغه قوم غوندی بل کوم قوم هسی مضبوط او طاقتور نه ؤ یا
دا چه د هغوی عمارتونه بی څاری او مانی ئی بیمثالی وی.

وَتَشْمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۝

او (څه کړی ؤ رب د تا له) شمودیانو هغو سره چه کنستلی غوڅی کړی ئی
وی لوئی تیږی (گتی) په کنده کښی.

تفسیر : «وادی القری» د هغه ځای نوم دی چه هلته تیږی (گتی) تورلی کیدی او بیا ئی له
هغو څخه ډیری محفوظی او مضبوطی مانی جوړولی.

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۝

او (څه کړی ؤ رب د تا له) فرعون سره چه خاوند د (ډیرو لښکرو) میخونو
ؤ.

تفسیر : یعنی لوی لښکر لرونکی چه د هغه د فوجی ضروریاتو لپاره به دیر زیات میخونه په
کار کیدل یا دا چه خلقو ته به ئی په میخونو سره سزا ورکوله.

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۖ فَاكْثُرُوا فِيهَا الْفُسَادَ ۖ^{١٢}
فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۖ^{١٣}

هسي (سری و دوی گرد (تول)) چه سرکشی ئی کړی وه په ښارونو کښی
بیا ئی ډیر کړی و په هغو (ښارونو) کښی فساد وړانی نو نازله کړه پر دوی
باندي رب ستا (قمچینه) متروکه د عذاب.

تفسیر : یعنی هغه باغي قومونه د عیش، دولت، زور او قوت په نشو کښی مست شوی په
ملکونو کښی ئی ښه شور ماشور، جنگ جنجال فتنه فساد جوړ کړ، زیات شرارتونه ئی وکړل، او
داسی سرونه ئی وغږول چه لکه د هغوی په سر باندي هیڅوک حاکم نه دی او تل به په هم دی
حال پاتی کیږی او هیڅ کله به د دی ظلم او شرارت جواب ویلو ته نه اړیږی (مجبوریږی).
وروسته له دی نه چه د هغوی د کفر، تکبر، جور، ستم کندول دک شو او مهلت او د تال مدت
ئی پوره شو ناڅاپه قهار الله د خپل عذاب قمچینی او متروکی پری وورولی او د هغوی گرد
(تول) قوت او لویي ئی له خاورو سره برابر کړی او د دوی هغه گرد (تول) سازوسامان یو هم په
کار نشو.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۖ^{١٤}

بیشکه رب ستا په غای د انتظار کښی دی (اعمالو د دوی لره چه سم د
دوی له عملونو سره جزاء هغوی ته ورکړی).

تفسیر : یعنی لکه چه یو سری په پتونی (کمین) کښی پت ناست او د تلونکیو او راتلونکیو او
نورو شیانو او پیښو حال او احوال غان ته څرگندوی (ښکاره کوی) او بیا په ټاکلی (مقرر
کړی) وقت کښی سم له هغو معلوماتو له دوی سره معامله او کار کوی هم داسی وپوهیږئ چه الله
تعالی هم د گردو (تولو) بندگانو له سترگو څخه په پته غمونږ او د نورو لوی او وړوکی اعمال
او احوال گوری او هیڅ یو حرکت او سکون له هغه څخه نه پتییږی. هو! په سزا ورکولو کښی
تعجیل او تلوار نه فرمائی نو غافل بندگان ئی داسی گنې چه پس هیڅوک غمونږ لیدونکی
پوهتیدونکی نه دی څه چه مو زړه غواړی ښائی هغه سره وکړو حال دا دی چه په ټاکلی (مقرر
کړی) وقت کښی د هغوی دا گردی (تولی) چاری د هغوی په غاړو کښی ورلویږی او د هری
یوی هغی چاری په مقابل کښی خپله جزا وینی چه له شروع څخه تر اوسه پوری تر کتنی لاندی

وه نو دلته دا خبره لا څرگندیږي (ښکاره کیږي) چه دا گرد (تول) مهلت او تال د بندگانو د امتحان او ازموینې لپاره ؤ چه آیا دوی خپلو چارو ته گوري او لوئی ورځی ته څه ذخیره کوی که په هم دا ظاهري او عارضی حالت باندی مغروریږي او خپل پای (آخر) ته نه گوري؟.

فَإِنَّمَا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ۝

پس هر څه انسان بنی آدم کله چه وازمویو په دی (په راحت سره) رب د ده پس عزت ورکړ ده ته او نعمت ورکړ ده ته نو وائی رب څما عزت راکړه ماته.

تفسیر : یعنی زه د هم دی خبری ډ (لائق) وم نو ځکه ئی عزت راکړ.

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ۝

او کله چه (الله) وازمویه دی (په زحمت سره) پس تنگ کړ پر ده باندی رزق روزی د ده نو وائی رب څما سپک کړم زه .

تفسیر : یعنی څما هیڅ قدر ئی ونه کړ. لنده ئی دا چه د هغوی سترگی دنیوی ژوندون او حاضره حالت ته دی او یواځی د دنیا هم دا موجوده راحت او تکلیف د خپل عزت او ذلت معیار گنی او په دی نه پوهیږي چه په هم دی دواړو حالتونو کښی د هغه امتحان او ازموینه مقصد ده. نعمت درکوی تر څو وگوري چه تاسی ئی شکر ویاسی؟ او ربیر (تکلیف) درپېښوی چه آیا تاسی خپل صبر او رضاء پکښی ښکاره کولی شی؟ نه د دی ځای دغه عارضی عیش او آرامی د پاک پروردگار په دربار کښی د مقبولیت او د معززتوب دلیل کیدی شی او نه تنگی، سختی او ربیر (تکلیف) د هغه د مردودیت علامه گنله شی خو انسان پر خپلو اعمالو، افعالو باندی کتنه نه کوی او د خپلی بی عقلی یا بی حیائی له سببه پخپل رب باندی الزام لگوی. حاصل ئی دا دی چه شکر نه کوی انسان په راحت او نه صبر کوی په زحمت او وینی عزت په کثرت د دولت سره او وینی ذلت په قلت د ثروت سره نو الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی.

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ۝۱۷

داسی دی نه وائی بلکه تاسی اکرام احسان نه کوئ پر یتیم پلار مری باندی.

تفسیر : یعنی د الله جل جلاله په دربار کښی به ستاسی څنگه عزت وی؟ چه تاسی د بیکسانو او یتیمانو د زړه ساتنه او عزت نه کوئ یعنی نه دی دا عزت او ذلت په دیروالی او لږوالی د مال سره ځکه چه اکرام په طاعت او امانت په معصیت سره دی بلکه فعل ستاسی دیر قبیح دی له قول ستاسو نه ځکه چه اکرام درسره کری دی الله په غناء سره، او تاسو نه کوئ احسان له یتیمانو سره.

وَلَا تَحْضُونَهُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمُسْكِينِ ۝۱۸

او نه تیزوئ تاسی یو بل په طعام (خواره ورکولو د محتاجانو) د مسکینانو.

تفسیر : یعنی له خپل مال او شتو څخه د مسکینانو لاس نیوی چیری نورو ته هم داسی یو شی نه وائی چه د ده په ویلو او تیزولو سره هغوی له وړی او بی وځلی سره امداد او معاونت او مرسته (مدد) وکړی.

وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ الْكُلَّ ۝۱۹

او خورئ تاسی مال د میراث په خوړلو ټولو دیرو سره.

تفسیر : یعنی د مری په پنگه (مال) او میراث اخیستلو کښی د حلال او حرام او حق او باطل څه تمیز نشته څه ئی چه په لاس ورشی خوری ئی او پخپل دغه عمل سره دا رابییع که د مسکینانو حقوق تلف کیږی تلف دی شی.

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝۲۰

او مینه کوئ تاسی له مال سره په مینی ډیری سره.

تفسیر : یعنی رښتیا خبره دا ده چه ستاسی زړونه د مال د حرص او محبت سره ډک دی او بس هم دا غواړئ چه په څه ډول (طریقه) مو مال په لاس راشی او یو پول (پیسې) مو هم په یوه ښه کار کښی له لاسه ونه وځی که مخ کښی هر څه راپیښیږی را پینښ دی شی. او له مال او دولت

سره دومره مینه او محبت چه هغه د خپل مقصود کعبه وگرځوی او د اسلامیت په لاره کښی نی خرخ نه کړی دا خو یواځی د کافرانو دود (رواج) او دستور دی.

كَلَّا اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ۝۲۱

نه ده داسی او مه کوی (دغسی بد کارونه) کله چه وتکوله ماته شی ځمکه په تکولو ماتولو سختو سره .

تفسیر : گردی غوندی او غرونه به واړه واړه شی ځمکه به بالکل صافه او هوار میدان شی.

وَجَاءَ رَبُّكَ

او راشی (نښی د قدرت د) رب ستا .

تفسیر : یعنی رابه شی رب ستا د خپل قهر په تجلی سره هغسی چه د هغه له شان سره ښائی او وړ (لائق) وی.

وَالْمَلِكُ صَفًّا صَفًّا ۝۲۲

او راشی پرېښتی صف صف (قطار قطار چاپیریدونکی پر انسانانو او پیریانو باندی).

تفسیر : یعنی د محشر په میدان کښی. یا راځی هلته انتظاماتو لره پور په پور او صف صف.

وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ

او رابه وست شی په هغی ورځی کښی دوزخ.

تفسیر : یعنی په لکونو پرېښتی به هغه له خپله ځایه څخه په راښکودلو سره د محشریانو په مخ کښی راحاضر کړی.

يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ۝

په دغی ورځی کښی به پند واخلی یاد کړی انسان (خپل افراط) او څه گټه فائده به نه وررسوی ده ته په دغه وقت کښی پند اخیستل (بلکه هیڅ فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی هلته به وپوهیږی چه په سختی غلطی او غفلت کښی وم مگر هغه پوهیدل به څه په کار ورشی؟ ځکه چه د پوهیدلو او سنجولو (فکر کولو) وقت به له لاس څخه وتلی وی هغه چاری چه په دارالعمل کښی کیدی په دار الجزاء کښی کله کیدی شی.

يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ۝

وایی څنگه به ښه و ما لره که څه می مخکښی لیږلی وی دپاره د (دی) ژوند (د آخرت) خپل (یا پخپل ژوندانه کښی).

تفسیر : یعنی افسوس د دنیا په ژوندون کښی می څه نیکی نه ده کړی چه هغه له ما څخه په مخکښی دلته رارسیدلی وی او اوس به می په دغه آخروی ژوندون کښی په کار راتلی هم داسی تش لاس را رهی (روان) شوی یم کاشکی د حسناو کومه ذخیره می له مخه لیږلی وی چه دلته څما پنگه او ذخیره گرځیدلی او په کار به می راتلی!

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ۝ وَلَا يُؤْشِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ۝

نو په دغی ورځی کښی به نه په عذابوی الله (په مثل) د عذاب د دغه (الله) هیڅوک او نه به قیدول کوی (په مثل) د قیدولو د دغه (الله) هیڅوک.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به په دغی ورځی کښی مجرمانو ته داسی سختی سزاوی ورکوی او په داسی سختی بندی خانی کښی به اچول کیږی چه د هغی څاری او مثال د بل مجرم په حق کښی متصور نه دی. حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله علیه لیکي «هغه ورځ به نه وهل کیږی د هغه د وهلو په څیر بل څوک نه اور نه د دوزخ د اور مؤکل او نه منگور (مار) او نه لرم چه په دوزخ کښی اوسیدوی ځکه د هغوی وهل او درد رسول جسمانی عذاب دی او د حق سبحانه تعالیٰ عذاب به داسی وی چه د مجرم روح به په حسرت او ندامت کښی اخته کوی چه روحانی عذاب دی او ښکاره ده چه روحانی عذاب له جسمانی عذاب سره هیڅ یو نسبت نه لری او هم نه تری د هغه د تړلو په شان بل څوک ځکه چه دوزخ څارونکی که څه هم د دوزخیانو په غاړو کښی د اوسپنې غاړکی اچوی او په کلکو څنځیرونو ئی تری او د دوزخ وروڼه تری او برسیره پری

سربوښونه پردی خو د دوی عقل او خیال نشی بند ساتلی او د عقل او خیال عادت دی چه تل دیرو خبرو ته التفات کوی او د هغوی په منع کښی ځینی خبری د نورو خبرو حجاب کیږی نو ځکه د بندیتوب او تنگی په منع کښی د انسان عقل او خیال ته راز راز (قسم قسم) وسعت او فراختیا حاصلیږی پرته (علاوه) له هغه سړی څخه چه الله تعالی د هغه فکر او خیال د دی خوا او هغی خوا له تلوو څخه وساتی او بالکل درد، ریر (تکلیف) او اندیښنو ته متوجه شی نو دا ډول (طریقه) روحی قید له بدنی قید څخه په زرهاو ځلی سخت دی هم دا ده چه د مجنون په شان سړیو او سودائیانو ته په دیرو باغونو او گلانو او خورا (دیر) ښو نندارو کښی د زړه د خپګان او د ویری او د وهم او خیال د اندیښنو د پیدا کیدلو په سبب هېڅ خوند او لطف نه حاصلیږی او هغه ارت او وسیع باغ او د ننداری وړ (لائق) شیان د دوی په نظر کښی تنګ راځی او ټول د کتلو وړ (لائق) شیان د دوی د ویر ژبا او انگولا اسباب ورغوندوی.

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ۖ
فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۖ وَادْخُلِي جَنَّاتٍ ۖ

ای نفسه آرام نیوونکيه (په ذکر څما شاکر په نعمت څما صابر په زحمت څما) وگرځه (له دنیا نه) په طرف د رب خپل حال دا چه راضی خوښ به ئی ته (له الله څخه او الله) راضی خوښ (په وی له تا څخه) بیا ننوځه په (نیکانو) بندګانو څما کښی او ننوځه په جنت څما کښی (سره له نورو مهربانو).

تفسیر : اول د مجرمانو او ظالمانو حال بیان شو اوس د هغه په مقابل کښی د هغوی خلقو انجام ښودل کیږی چه د هغوی زړونه د الله تعالی د یادولو څخه آرام خوند او راحت په برخه کیږی هغوی ته به په حشر کښی ویل کیږی آ راحت نیوونکيه نفسه! په الله تعالی باندی، په هغه حقیقی محبوب باندی چه تا خپل زړه تړلی و اوس نو له هر راز (قسم) جګړو او اندیښنو څخه ګوښه (بیل) اوسه! او تل په خوښی او هوسانی (آرام) سره خپل ژوند تیروه! او هغه نژدی ځای ته ورشه چه خاصو بندګانو ته تا کلي (مقرر کړی) شوی دی او څما د مخصوصو بندګانو په ډله کښی ځان ګډ او داخل کړه. او په عالیشان جنت کښی هستوګنه کړه! له ځینو روایتونو څخه دا ښکاری چه مؤمنانو ته د ځنګدن په وقت کښی هم دا زیری اوراوه کیږی بلکه د عارفانو تجربه راضیې چه د دی دنیا په ژوندون کښی هم داسی مطمئنه نفوس له دی زیری څخه پوره خوند اخلی **اللهم انا نسألك نفساً بک مطمئنة توأمن بلفائک و ترضی بقضائک و تقنع بعطائک.**

تنبیه : د مطمئنه نفس د اماره نفس، د لواحه نفس تحقیق دی د القيامة د سورت په شروع کښی وکتل شی

تمت سورة الفجر بفضل الله تعالى ومنه

سورة البلد مكية وهى عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۰) تسلسلها حسب النزول (۳۵) نزلت بعد سورة «ق».

د «البلد» سورت مكى دى شل آيتة يوه ركوع لرى په تلاوت كنى (۹۰) په نزول كنى (۳۵) سورت دى وروسته د «ق» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ

قسم خورم په دی بلد ښار باندی چه (مکه ده) حال دا چه خاص ته به خلاص شی (په تا به څه قید ممانعت نه وی) په دی ښار کښی (چه هر څوک وژنی یا ئی پرېودی په یو ساعت د ورځی کښی).

تفسیر : په مکى معظمى كښى هر سړى له جنگ كولو څخه ممنوع دى خو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو وارى د مكى په فتحى كښى دا ممانعت پاتى نشو او هر چا چه له هغوى سره جنگ كوو د هغه وژل به روا كېده تر دى چه ځينى لوى مجرمان د كعبى شريفى د ديوالونو تر څنگ هم ووژل شول نو وروسته له دى ورځى څخه بيا همنه ممانعت تر نن پورې بيرته قائم شو هر كله چه په دى آيت كښى په مكى باندی قسم ياد شوى دى او هغو شائدو او سختيو ته اشاره شوى ده چه هغه دیر ځلى پر انسانانو باندی راتلونكى دى او د هغى زمانى خورا (دیر) لوى سړى په دغه ښار كښى په دیره زړه خوړونكى سختی اخته و او خورا (دیر) زیات ربړونه (تكلیفونه) ئی گالل (برداشت كول) نو ځكه ئی په منع كښى د معترضى جملی په دول (طریقه) چه ﴿وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ ده تسلى وركړه چه نن ستاسى احترام په دى ښار كښى د ناپوهانو له لورى نه كېږى يو وقت به راشى چه تاسى به په دى ښار كښى د برياليتوب (كاميابى) په دول (طریقه) ننوځى او د دى مقدس ځاى د ابدى تطهير او تقليس دپاره به د لویو مجرماتو په سزا وركولو كښى تاسى ته اجازت وى دا پخوا ويل د هجرت په اتم كال كښى د الله تعالى په فضل سره پوره شول.

تنبیه : ځينو د ﴿وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ معنى «انت نازل» اخيستی ده يعنى زه قسم خورم په هغه ښار باندی په هغه حال چه ته پكښى پيدا شوى ئى او په كښى هستوگنه لرى.

وَالْيَوْمَآ وَلَدَ ۝

او قسم دی په پلار او په هغه باندی چه له ده څخه څیړیدلی دی.

تفسیر : یعنی آدم او بنی آدم و قیل غیر ذلک. او جواب د قسم دا دی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ۝

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په رنځ او مشقت کښی

تفسیر : یعنی آدم علیه السلام له ابتداء څخه تر انتهای پوری په رنځ او مشقت اخته دی. او راز راز (قسم قسم) سختی په ده باندی تیریږی. هیڅ داسی کیدونکی نه دی چه یو سری پخپل ټول عمر کښی د څه مدت له مخی د دنیا د گردو (ټولو) پیښو او چارو، محنتونو، رنځونو څخه فارغ او آزاد وی او په پوره آزادی او بی فکری سره ژوندون کوی په رښتیا سره د انسان اصلی فطرت داسی واقع شوی دی چه دی خپل ځان له دغو سختیو او جنجالونو څخه نه شی ژغورلی (ساتلی). د آدم علیه السلام او بنی آدم د ژوندون د احوالاتو له کتنی څخه دا خبره به جوته کیږی. د مکی معظمی په غرنی ملک کښی ژوندون په تیره بیا په هغه وقت کښی چه هلته افضل الخلاق حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خورا (دیر) سخت جور او جفاء او ظلم او ستم ښه او هدف وه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ یو لوی شهادت دی.

أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يُعْجِزَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ۝

آیا گمان کوی (کافر انسان) چه بیشکه له سره به قادر نشی په ده باندی هیڅوک (چه بدل تری واخلی).

تفسیر : یعنی انسان چه د هغو سختیو او مشقتونو په لاری تیریږی نو د هغه اقتضای خو داسی ده چی په ده کښی عجز او درماندگی پیدا شی او خپل ځان د قضا د حکم ترلی وگڼی او د احکامو مطیع او د رضا تابع او په قضاء صابر وی او هر کله خپل احتیاج او افتقار تر نظر لاندی ونیسی! خو انسان دا خبره بالکل هیره کړی ده نو آیا انسان داسی گڼی چه داسی یوه هستی شته چه انسان د هغی تر حکم لاندی وی او دوی ته د دی سرکشی او سرغړولو سزا ورکړی شی؟ بلکه الله اعظم شاته واعظم برهانه دی!

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَا لَا بُدَّ لَهُ

وائی (له فخره) ما خرڅ کړی و مال خورا ډیر (په دښمنی د محمد کښی).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په معصیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عناوت د اسلام په مخالفت کښی له حده تیر مال خرڅ کوی. او په داسی خرڅ کولو ځان باتور او ځلمی هم گڼی. او په ډیر فخر سره وائی چه ما په فلانی پښی کښی دومره ډیر مال لگاؤ. او دغومره شته می خرڅ کړل. آیا بل څوک به ځما په مقابل کښی داسی خرڅ وکړی شی؟ خو مخ کښی ورته ښکاریږی چه دا ټول لگښت خرڅ ئی ابته (خراب) او عبث گرځی. او خپل مال او دولت ئی د ځان بلاء کیږی.

يَحْسِبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ

آیا گمان کوی دی چه بیشکه نه دی لیدلی دی هیچا (په وقت د خرڅ د مال کښی).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ دا گرد (ټول) شیان گوری او وینی او هومره مال په هر نیت سره په هر ځای او په هر څیز باندی چه ولگاوه شی هغه گرد (ټول) ورته څه معلوم دی نو د دروغو او ریا څخه هیچا ته هیڅ یوه گڼه (فائده) نه رسیږی.

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ

آیا نه دی ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی (چه پری وگوری بلکه ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی).

تفسیر : یعنی هغه چاته چه ما د لیدلو سترگی ورکړی دی آیا هغه پخپله نه گوری؟ یقیناً د هغه الله تعالیٰ چه گردو (ټولو) ته ئی سترگی، عقل او بصیرت او پوه وربخلی دی د بینائی قوت او قدرت او پوه له گردو (ټولو) څخه لوړه (اوچته) او ستره ده.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ

او (آیا نه ده ورکړی مونږ ده ته یوه) ژبه او دوه شونډی (چه خبری او

خوراک او نور پری کوی بلکه ورکری دی مونږ ده ته یوه ژبه او دوه شونډی

تفسیر : چه له هغه څخه په خبرو اترو او خوږلو او څښلو مرستی (مدد) اخستی کیږي.

وَهْدَيْنَاهُ التَّجْدَيْنِ ⑩

او ښوولی دی مونږ ده ته دوه لاری (د خیر او شر چه پری جنت یا دوزخ ته ځي).

تفسیر : یعنی د ښو او بدو دواړه لاری ئی ورښوولی دی تر څو چه ځان له بدی لاری څخه وژغوری (وساتی) او په ښه لاره تگ وکړي او د دی خبری ښوونه په اجمالی ډول (طریقه) سره د عقل او فطرت په وسیله شوی ده او تفصیل ئی د پیغمبرانو او مرسلانو په واسطه او د هغوی په ژبه شوی دی.

تنبیه : ځینو له «نجدین» څخه د ښځو دوه تی مراد اخیستی دی یعنی تی رودونکیو ماشومانو او وږکو ته ئی د تی رودلو او د خوړو پیدا کولو لاره ورښوولی ده چه پس له پیدا کیدلو تری شوده څښی او خوری.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ⑪

نو ربر (تکلیف) ئی ونه ایست په ختلو د غوندی کښی (او سختی ئی تیره نه کړه په مخالفت د نفس او هوا کښی).

تفسیر : ځینو د عقبه معنی د تیریدلو سخت ځای او غوندی، اخیستی ده یعنی سره له دومره زیاتو انعاماتو او د هدایت د اسبابو له موجودیته دوی دا توفیق ونه موند چه د دین په صعب‌المرور غوندی وخیژي او سختی او ربر (تکلیف) ئی پر ځان واخلي او د مکارم الاخلاق مدارج طی کړی او د فوز او فلاح لوړو (اوچتو) ځایونو ته ځان ورسوي.

تنبیه : دینی کارونه ئی په غوندی سره ځکه تشبیه کړی دی چه د نفس او هوا د مخالفت په نسبت د هغه پای (آخر) ته رسول سړی ته ډیر شاق وی او ربر (تکلیف) پیښوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ⑫ فَكَرَّرَبَةً ⑬

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی ختل د غوندی. (عقبه) خلاصول د غاری دی.

تفسیر : یعنی (عقبه) د مری آزادول یا د پور (قرض) وړی غاړه له پوره قرضه خلاصول دی.

أَوْ اطْعَمُونِي يَوْمَ رِذَى مَسْغَبَةٍ ۝۱۳

یا (دا عقبه) ورکول د طعام دودۍ دی په هغی ورځی کښی چه خاونده د لوری وی.

تفسیر : یعنی عقبه د قحطی او قیمتی او سختی په ورځو کښی له وړی سره مرستی (مدد) کول او هغوی ته د خوړو شیان وربرابرول دی.

يَتِيْبًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۝۱۵ أَوْ مَسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ۝۱۶

یتیم ته چه خاوند د خپلوی وی. یا غریب ته چه په خاورو ککړ وی.

تفسیر : د وړوکی پلارمری (یتیم) خدمت کول ثواب دی او له خپلوانو قرابت لرونکیو سره ښیگنه (ښه) هم دیر ثواب لری چری چه دا دواړه ثوابونه یو ځای شی نو د هغی ثواب هم دوچنده کیږی.

عقبه دودۍ طعام ورکول دی د لوری په ورځی کښی غریب ته چه په خاورو ککړ وی او د فقر او له فاقی د تنگسی او خواری څخه په خاورو کښی رغری نو د مال د لگولو ځایونه ښائی چه داسی وی نه دا چه د ښادی او د غم په فضولو رسمونو کښی او د الله تعالی په نافرمانی کښی مالونه ولگول شی او دنیوی نقصان او اخروی خسران وگتلی شی.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

بیا وی (دغه آزاد کوونکی طعام ورکونکی) له هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) عملونو مقبولیت او د منلو شرط «ایمان» دی که ایمان نه وی نو گرد (تول) کارونه او عملونه چتی (بیکاره) او فضول دی او هیڅ په کار نه راځی.

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالرَّحْمَةِ ۝۱۷

او وصیت کوی یو له بله په صبر سره (په طاعت او مصیبت او له معصیته) او وصیت کوی یو له بله په مهربانی او شفقت سره.

تفسیر: یعنی نورو ته تل تاکید کوی چه بهائی د حقوقو او فرائضو په اداء کولو کښی هر راز (قسم) سختی او ربرونه (تکلیفونه) پر خپل ځان وگالی (برداشت کړی) او د هر ډول (طریقه) تکلیف تحمل وکړئ! او د الله تعالیٰ پر مخلوق باندی رحم کوئ! تر څو چه د آسمان خاوند هم پر تاسی باندی ورحمیدی.

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمِمْنَةِ ۝۱۸

دغه (صابران مهربانان مؤمنان) اصحاب خاوندان د ښی طرف د لوئی برخي دی.

تفسیر: یعنی دا کسان ډیر خوش نصیب او مبارک دی چه هغوی ته د لوی عرش په ښی خوا کښی ځای ورکاوه کیږی او د دوی اعمالنامی هم د هغوی له ښی خوا په ښی لاس ورسپارلی کیږی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَاهُمْ أَصْحَابُ الشُّمَّةِ ۝۱۹

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیتونو ځمونږ هم دوی اصحاب خاوندان د کین طرف د بدی برخي دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه بد نصیب منحوس خراب شامت لرونکی دی چه اعمالنامی ئی په کین لاس کښی ورکولی کیږی او د لوی عرش په کښی خوا کښی درول کیږی.

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤَصَّدَةٌ ۝۲۰

وی به پر دوی باندی اور سرپوښ کړی شوی

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی اچول کیږی او دوزخ ګردی (تولی) دروازی ترلی کیږی (اعاذنا الله منها).

تمت سورة البلد بفضل الله الصمد فله الحمد والمنة

سورة الشمس مکية وهی خمس عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۱) تسلسلها حسب النزول (۲۶) نزلت بعد سورة «القدر».

د «الشمس» سورت مکي دی (۱۵) آيته يوه ركوع لري په تلاوت کښی (۹۱) په نزول کښی (۲۶) سورت دی وروسته د «القدر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ۝ وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّهَا ۝

قسم دی په لمر باندی او په رڼا د هغه باندی او په سپوږمی باندی کله چه راځی په دغه (لمر) پسې.

تفسیر : یعنی د لمر له دویدلو څخه وروسته کله چه د سپوږمی رڼا خوره شی.

وَالنَّهَارُ إِذَا جَدَّهَا ۝

او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه ښکاره کاندی دغه (لمر)

تفسیر : یعنی کله چه په ورځ کښی لمر د خپلی پوره پلوشی او روشنایی او صفائی سره رڼا غورځوونکی شی.

وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا ۝

او (قسم دی) په شپه باندی کله چه پټ کړی هغه (لمر) په تیاره خپله کښی.

تفسیر : یعنی کله چه د شپې تیاره ښه توره شی او د لمر د رڼا هیڅ ښه او پټه نه وی.

وَالسَّمَاءُ وَمَا بَدَنَهَا ۝

او (قسم دی) په آسمان او په هغه (ذات باندی) چه جوړ کړی ئی دی هغه (آسمان).

تفسیر : یعنی په هغه شان او عظمت سره چه له لری ښکاری هغه ئی جوړ کړی دی او د څینو په نزد له «مابنھا» څخه د هغه جوړوونکی دی اکرم شانه و اعظم برهانه! جل جلاله و عم نواله.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّهَا^{لا} ⑥

او (قسم دی) په ځمکې او په هغه (ذات باندې) چه غوړولی ئی ده هغه (ځمکه).

تفسیر : یعنی په هغه حکمت سره ئی هغه وغوړوله او د مخلوق د هستوګنی وړ (لائق) ئی وګرځوله. دلته هم ځینو له «ماطحها» څخه د هغه غوړوونکي مراد اخیستی دی اکرم شانه واعظم برهانه جل جلاله عم نواله.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا^س ⑦

او (قسم دی) په نفس او په هغه (ذات باندې) چه برابر کړی ئی دی (اندامونه د) هغه.

تفسیر : د مزاج اعتدال، ظاهري او باطني حواسیه طبیعیه او حیوانیه او نفسانیه قواوی ئی په تناسب سره ورکړی دی او د نیکی او د بدی په لارو باندې ئی د تللو استعداد ورعطا فرمایلی دی.

فَالْهَمَّهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا^س ⑧

پس ورغوځولی ښوولی ئی ده په زړه د ده کښی بدی د ده او نیکی د ده.

تفسیر : یعنی اول ئی په اجمالی ډول (طریقه) د سلیم عقل او صحیح فطرت په وسیله په ښو او بدو کښی د فرق کولو پوه راکړی ده. بیا ئی په تفصیلی صورت د انبیاء او رسولانو په ژبه ښه ښکاره راښودلی دی چه دا لار د بدی ده او هغه د پرهیزګاری ده. وروسته له هغه ئی په زړه کښی هغه رجحان چه د نیکی یا هغه میلان چه د بدی په نسبت وی د دی دواړو خالق هم الله تعالی دی خو د ډومبني په القاء کښی پرېشته وسیله کیږي او په دوهمه کښی شیطان، بیا هغه رجحان او میلان کله د انسان له قصد او اختیار څخه تر مرتبه د عزم پوری رسیږي او د فعل د صدور وسیله ګرځي چه د هغه خالق الله تعالی او کاسب ئی بنده دی د دی خیر او شر په کسب کښی د مجازاتو سلسله د تسبیب په طریقه قائمه ده **وهذه المسألة من معضلات المسائل**. و تفصیلاً يطلب من مظانها ونريد ان نفرّد لها جزءاً ان ساعدنا التوفيق والله الموفق والمعين. او جواب د دغو پاس قسمونو چه د دغه سورت له شروع څخه شروع شوی

دی دا دی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ④

چه په تحقیق سره نجات ومونده په مراد ورسید هغه څوک چه پاک ئی کړ دا (نفس له معاصیو).

تفسیر : د نفس پاکول او صفائی دا ده چه شهوانی او غضبانی قواوی د عقل تابع شی او عقل د الهیه شریعت تابعدار وگرځی تر څو چه روح او قلب دواړه د الله تعالی د تجلی په رڼا کښی روڼ او منور شی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ⑤

او په تحقیق نامراد زیانمن شو هغه څوک چه پټ ئی کړ دغه (نفس په خاورو د گناهونو کښی).

تفسیر : له خاورو پټ کولو څخه مطلب دا دی چه د نفس متروکه ئی له یوی مخی د شهوت او د غضب په لاس ورکړی او له عقل او شرعی سره هیڅ ارتباط او اړه (تعلق) ونه لری گواکی د هوس او د نفسانی غوښتنی مریی او بنده شی داسی سړی له ځناورانو څخه خراب او ذلیل دی. تنبیه : ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ د قسم جواب دی او د هغه مناسبت د قسمونو سره دا دی لکه چه الله تعالی پخپل حکمت د لمر تودوخی او رڼا د سپوږمی روښانتیا، د ورځی پلوشی، د شپې تیاره، د آسمان هسکتوب (اوچتوالی)، د ځمکی تیتوالی ئی یو د بل په مقابل کښی پیدا کړل او په انسانی نفس کښی ئی هم د خیر او شر متقابل قوتونه کیښوول او ده ته ئی د داسی پوه او عقل قوت وروپاښه چه پر هغه باندی د پوهیدلو په لاره باندی د تللو قوت او قدرت ولری. په داسی متضادو او مختلفو اعمالو باندی د مختلفو ثمراتو او نتائجو مرتبول هم د هغه حکیم مطلق کار دی. د خیر او د شر او د هغو د مختلفو آثارو نتائج او ثمرات په عالم کښی د تخلیق د حکمت په اعتبار داسی موزون او مناسب دی لکه په توره تیاره کښی د رڼا او د نور وجود.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ⑥

دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (رسول خپل لره) په خپلی سرکښی سره.

تفسیر : یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن و باله. دا د ﴿وَقَدْ خَلَبَ مِنْ دَشْهَاهَا﴾ یو مثال ئی د عبرت په شان بیان وفرمایه. دا قصه د (الاعراف) په سورت او نورو ځایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده.

إِذْ أَنْبَعَثَ أَشْقَاهَا ۖ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۖ ۱۲

کله چه پورته شو (په چابکي سره) لوی بدبخت د هغوی (چه قذار بن سالف و په رضاء د قوم خپل دپاره د وژلو د هغی اوبښی) وی ویل دوی ته رسول د الله (خبردار پرېږدئ لاس پورته کړئ له) اوبښی د الله او د اوبو څښلو د نوبت د هغی (چه دریاندی رانشی عذاب).

تفسیر : یعنی خبردار دا اوبښه ونه وژنئ! او نه د هغی د وار او نوبت اوبه بندی کړئ! د اوبو ذکر ئی ځکه وفرمایه چه په ښکاره ډول (طریقه) د هغی د وژلو سبب د هغوی د لوری هم دا اوبه وی او د الله تعالی اوبښه ئی ځکه وویل چه پاک الله هغه د حضرت صالح علیه السلام د نبوت معجزه او ښه گرځولی وه او په دی اعتبار د هغی احترام واجب بلل شوی وو. دا قصه پخوا له دی نه په (الاعراف) او نورو سورتونو کښی هم یاده شوی ده.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا ۖ فَذَمُّمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا ۖ ۱۳

نو دروغجن کړ دغو (ثمودیانو صالح په نزول د عذاب کښی) پس زخمی او مړه ئی کړه هغه (اوبښه) نو سخت عذاب ئی ولیږه په دوی باندی رب د دوی (چه ټول پکښی مړه شول) په سبب د گناه د دوی (چه تکذیب د رسول او وژل د اوبښی دی) نو برابر ئی کړل سره دغه (ټول په هلاک کښی).

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام فرمایلی و ﴿وَلَا تَسْتَوُوا بِسَوَاءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ الْعِمْ﴾ په دی اوبښی باندی په بدی سره لاس مه لگوئ کڼه په خوړوونکی عذاب به ککر شی» دی خلقو دا خبره دروغ وگنله او د خپل پیغمبر تکذیب ئی وکړ او اوبښه ئی ووژله په پای (آخر) کښی هم هغه وشوه چه حضرت صالح علیه السلام ویلی و الله تعالی هغوی ټول لوی او واره پناه کړل.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ۖ ۱۴

او نه ویریږی (الله) له عقوبت او هلاکت د دوی څخه.

تفسیر : یعنی لکه دنیوی باچاهانو ته د کوم لوی قوم یا ملک له سزا ورکولو څخه وروسته تل دا فکر او خیال وی چه چیری بیا هلته کوم شورش او فتنه پیدا نشی او د ملک په انتظام او په ملکي او لښکي چارو کښی څه خلل او ډیل رابښکاره نشی الله تعالیٰ له داسی اندیښنو څخه پاک او بی پروا دی. ولی چه داسی بل کوم یو قوت او طاقت نشته چه د دی په هېداد رسیدلیو مجرمانو په کسات اخیستلو او انتقام پسی وگرځی (العیاذ بالله)
تمت سورة الشمس بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الليل مكية وهي احدى و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۲) تسلسلها حسب النزول (۹) نزلت بعد سورة الاعلى.
د «اللیل» سورت مکی دی (۲۱) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۲) او په نزول کښی (۹) سورت دی.
وروسته د «الاعلى» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ۝ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى ۝ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْأُنثَى ۝ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى ۝

قسم دی په شپه کله چه پټ کړی (هر شی په تیاره خپله سره) او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه روښانه شی او (قسم دی) په هغه ذات باندی چه پیدا کړی ئی دی نارینه او ښځه (له یوه اویو نه، او جواب د قسم دا دی) چه بیشکه سعی عملونه ستاسی خامخا راز راز (قسم قسم) دی (چه غیښی طاعت کوی او غیښی معصیت).

تفسیر : یعنی همغسی چه په دنیا کښی ورځ او شپه، نر او ښځه مختلف او متضاد شیان پیدا کړی شوی دی بیا د دی مختلفو اعمالو او مساعیو ثمری او نتیجی هم مختلفی دی چه د هغو

نتائج او ثمرات به مختلف او متضاد وی لکه چه د هغو ذکر اوس الله جل شانه واعظم برهانه سره له اختلاف او مجازات ئی دغسی فرمائی

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ۖ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنِيسِرُهُ لِلْيُسْرَى ۙ

نو هر څه هغه چه ورکړه ئی کوله (د مال) او ویریده (له الله) او یقین ئی کړی و په ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری آسانی (د شریعت).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه په نیکه لاره کښی مال لگوي. او په زړه کښی له الله تعالیٰ څخه ویريږي. او اسلامي خبری رښتیا گڼي. او پر رباني بشاراتو باندی باور لري او صحیح ئی گڼي. د هغه دپاره به مونږ سم له خپل عادت سره د نیکی لاری ورآسانوو او په پای (آخر) کښی به ئی د آسانی او راحت مقام ته رسوو چه د هغه نوم جنت دی.

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ۖ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى ۖ فَسَنِيسِرُهُ لِلْعُسْرَى ۙ

او هر څه هغه چه بخیلی ئی وکړله (په اداء د حقوقو) او بی پروائی ئی وکړله (له الله) او دروغ ئی وگڼله ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری سختی (د بد عملی).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خرڅ ونه کړ. او د هغه د خوښی او د آخرت د ثواب پروا ئی ونه کړه او د اسلام خبری او د الله تعالیٰ وعدی ئی دروغ وبللی. د هغه زړه ورځ په ورځ تنگ او تیاره او کلکيږي. د نیکی توفیق ورځنی سلبيږي او په پای (آخر) کښی په ورو ورو د عذاب الله انتهائی سختی وررسیږي هم دا د الله تعالیٰ عادت دی چه نیکان هر کله ښی چاری ځان ته غوره کوي او بدان هر کله په بد عمل پسې گرځي دی دواړو ته د هم دوی لاری ور آسانوی چه هغوی هغه سم د الله تعالیٰ له تقدیر سره او د خپلی ارادی او اختیار له مخی غوره کړی دی ﴿لَا تَنْفَعُكَ دَوْلَاتُكَ وَلَا مَنَ عَمَلُكَ وَلَا مَنَ عَمَلُكَ﴾ د جزء ۱۵ اسراء ۲ رکوع ۲۰ آیت .

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى ۙ

او نه دفعه کوي له ده څخه (عذاب) مال د ده کله چه هلاک شی په کنده

کښی ولویږی.

تفسیر : یعنی هغه مال او دولت چه دوی پری داده دی او دوی ئی له آخرت څخه بی پروا کړی هغه د یوی ذری په قدر هم دوی له عذاب څخه نه خلاصوی.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ۖ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۚ

بیشکه پر مونږ دی خامخا هدایت سمه صافه لاره ښوول او بیشکه مونږ ته دی خامخا آخرت او دنیا (یعنی زه مالک د دی دواړو یم نو خطاء کوی هغه چه دا دواړه غواړی له بل چا نه).

تفسیر : یعنی ځمونږ د حکمت داسی اقتضاء نه ده چه څوک په زور او زیادت سره په ښو یا بدو چارو باندی مجبور کړو هوا ځمونږ په ذمه او غاړه ده چه گردو (تولو) ته د ښو او بدو لاری وروښیو او ښه او بد ورښکاره کړو او د دواړو نتیجی په ښه شانی ورته ووايو. بیا هر چا چه هره لاره ځان ته غوره کړه په دنیا او آخرت کښی به سم له هغی سره جزا ورکاوه شی.

فَاذْكُرْكُم نَارًا تَلْقَوْنَ

نو وویرولی ما تاسی (ای منکرانو) له اوره چه لمبی به وهی.

تفسیر : له دی لمبی وهونکی څخه به ښائی د دوزخ هغه طبقه مراد وی چه خورا (دیرو) لویو مجرمانو او بدبختانو لره مخصوصه ده.

لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ۖ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۖ

نه به ننوځی (په طریقه د دوام سره) په هغه (اور د دوزخ) کښی مگر لوی بدبخت (کافر) هغه چه دروغ گنی حق او مخ ئی تری گرځولی وی.

تفسیر : یعنی تل به هلته لویږی او هیڅ کله به له هغه ځایه نه وځی. کما تدل علیه النصوص

وَسَيَجْزِيهَا الْآثَقَى ۖ

او ژر ده چه گوښه (بیل) به شی له هغه اوره ښه ویریدونکی (مؤمن).

تفسیر : یعنی د داسی خلقو سپېږمو ته د هغه وږمه هم نه رسیږی او بالکل ورځنی صاف او پاک او ژغورلی (بچ) وی.

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ۝

هغه چه ورکوی مال خپل لپاره د دی چه پاک شی.

تفسیر : یعنی د نفس پاکول له بخل او طمع او نورو رذائلو څخه په داسی ډول (طریقه) مقصود دی چه ریا، نمایش او دنیوی اغراض هیڅ پکښی نه وی.

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا ابْتِغَاءً وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى ۝ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ۝

او نه و هیچا لره په نزد د ده هیڅ نعمت احسان چه بدل ئی ورکاوه شی مگر دپاره د طلب د رضاء د رب خپل چه ډیر لوی دی او خامخا ژر ده چه دی به راضی شی (له الله په موندلو د نعماو د جنت او لقاء د رب العزت).

تفسیر : یعنی له خرڅ کولو څخه د کوم مخلوق احسان او د حق اداء کول مقصد نه وی بلکه خالص د مولی د رضاء او د پاک الله د لقاء د تمنا کولو دپاره خپل کور او شته خیراتوی او لوټوی نو داسی څوک دی داده وی چه هر ورو (خامخا) به خوښیږی او د هغه دا هیله (امید) پوره کیږی ﴿وَلَا يَرْجُوا أَجْرًا خَيْرًا﴾

(تنبيه) : اگر که د دی آیتونو مضمونونه عام دی خو په زیاتو روایتونو کښی داسی راغلی دی چه د دی وروستنیو آیتونو نزول د سیدنا حضرت ابی بکر صدیق رضی الله تعالی عنه په شان کښی شوی دی او دا لوی دلیل د هغوی په ښیځنګی (فائدی) او فضیلت باندی دی. خوشبخته او خوش نصیبه دی هغه بنده چه د هغه د ډیرو ویریدلو او اتقاء تصدیق له آسمانه وشي ﴿لَا يَرْجُوا أَجْرًا خَيْرًا﴾ او د حضرت حق له لوری هغه ته د ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ زیری د هغه لوی زیری انعکاس دی چه وروسته له دی نه د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په باره کښی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ راغلی دی.

تمت سورة الليل بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «الضحیٰ» مکیه وهی احدى عشرة آية و فیها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۳) تسلسلها حسب النزول (۱۱) نزلت بعد سورة «الفجر»

د «الضحیٰ» سورت مکی دی (۱۱) آية (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۹۳) او په نزول کښی (۱۱) سورت دی. وروسته د «الفجر» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالضُّحَىٰ ۝۱ وَاللَّيْلُ ۝۲ إِذَا سَجَىٰ ۝۳ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝۴

قسم په خاښت (چه روښانه دی) او قسم دی په شپه کله چه تیاره شی (او پت کړی اشیا په تیاره خپله کښی) چه نه دی درکړی رخصت تاته (نه ئی پرېښی) رب ستا او نه ئی دښمن نیولی ئی ته (ای محمده!)

تفسیر : په صحیحه و روایتونو کښی راغلی دی چه تر دیر مدت پوری پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی رانغله او حضرت جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رانغی مشرکینو په پخپلو منځونو کښی وویل «وگورئ چه (محمد) د خپل الله له لوری رخصت کړ شو» د دی خبری په جواب کښی دا آیتونه نازل شول. غما په گمان (والله اعلم) چه دا زمانه د فترت الوحی زمانه وه کله چه د قرآن د ﴿إِقْرَأْ﴾ سورت ابتدائی آیتونه نازل شول نو وروسته له هغه تر یو اوږد مدت پوری وحی راتلل معطل پاتی شول او پخپله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د دی فترت په زمانه کښی دیر مغموم او پریشان و تر دی چه د الله تعالیٰ له خوا پرښتی هغوی ته د ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ خطاب واوراوه، اغلباً په دی زمانی کښی به مخالفانو داسی خبری کولی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه له محمد بن اسحق رحمة الله علیه او نورو څخه هغه الفاظ چه نقل کړی دی هغه د دی احتمال تائید کوی. ممکن دی چه په دغه وقت کښی به دا قصه هم پیښه شوی وی چه په ځینو صحیحه و روایتونو کښی راغلی ده چه یو ځلی رسول الله صلی الله علیه وسلم د ناروغی له سببه دوه درې ورځی په بستره کښی پریوت نو یوی خبیثی ښځی وویل «ای محمده! داسی راضکاری چه ستا شیطان له تا څخه مرور شوی دی» العیاذ بالله لنده ئی دا چه دا راز (قسم) چتی (بیکاره) خبری او اتری دیری کیدی. تر دی چه د دی گردو (تولو) خرافاتو په جواب کښی د «والضحیٰ» سورت نازل شو او رومی ئی قسم یاد

کر د لمر ختو په وقت باندی او بیا ئی په توره تیاره شپه باندی او بیا ئی وفرمایل چه د دشمنانو دا گرد (تول) خیالات او ویناوی غلطی دی نه ستا پروردگار له تا څخه خپه او نه ئی تاته رخصت درکړی دی بلکه هسی چه ښکاره ده هغه د خپل قدرت او حکمت راز راز (قسم قسم) علامت او ښی ښکاره وی او وروسته له ورځی څخه شپه او پس له شپي څخه ورځ کوی د باطنی حالاتو کیفیت هم داسی وگنئ لکه چه د لمر د رڼا د لری کیدلو څخه د شپي تیاره کیدل د الله تعالی د خفگان دلیل نشی کیدی او نه داسی کوم دلیل او ثبوت په لاس کښی شته چه په رڼا پسې تیاره او په تیاره پسې رڼا نه راځی نو د څو ورځو د رڼا له نه بریښیدلو څخه ولی داسی اتکل کاوه شی چه «په دی ورځو کښی الله جل جلاله له خپل غوره شوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه خفه شوی دی او بیا وحی ورته نه راځی او د جبریل علیه السلام د راتللو ور ترلی شوی دی» داسی وینا د الله تعالی په حکمت بالغه او علم محیط باندی اعتراض کول دی گواکی دوی خبر نه دی چه هغه سری می چه په پیغمبری ټاکلی (مقرر کړی) دی هغه د نبوت وړ (لائق) دی، او وروسته به درښکارېږی چه هغه څومره ښه ښه کارونه کوی او د خلقو د ښیگنې (فائدی) لپاره څه څه ښی چاری ښی. او بالکل دغه رسالت او تبلیغ لپاره دیر اهل او اصلح ثابتېږی. (اللهم صل وسلم علیه صلوة و سلاماً کثیراً کثیراً)

وَلَاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُولٰٓئِ

او خامخا آخرت بهتر دی تا لره (ای محمده!) له دنیا څخه .

تفسیر : یعنی ستاسی وروستنی حالت له وړاندنی حالت څخه دیر ارفع او اعلیٰ دی. د دی څو ورځو د وحی نه راتگ ستاسی د نزول او انحطاط سبب کیدی نشی بلکه ستاسی د دیر عروج او د خورا (دیر) ارتقاء وسیله کیږی که د وروستنی ورځی حالت تصور کړئ او د آخرت شان او لوی ته څیر شی چه هلته به آدم علیه السلام او د هغه گرده (توله) اولاده ستاسی تر بیرغ لاندی ټولېږی نو درښکاره به شی چه د تاسی د هغی ورځی لوی او فضیلت او عظمت د نن ورځی د اعزاز او اکرام څخه په څو څو درجو پورته وی.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰی

او خامخا ژر ده چه در به کړی تاته رب ستا (ای محمده لویه برخه په آخرت کښی او اختیار د شفاعت) پس راضی به شی ته.

تفسیر : یعنی خفه کیدل او بیزاری او پرېښودل به څنگه وی اوس خو به تاته ستا رب په دنیا

او آخرت کنی دومره دولتونه او نعمتونه درویننی چه ته پوره داده او خوین شی. په حدیث کنی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د محمد صلی الله علیه وسلم به هلته خوین او خوشالیږی چه د ده له امت څخه یو تن هم په دوزخ کنی پاتی نشی. صلی الله علیه وسلم.

الْمَرْجِدُ كَيْتِمًا فَاوَىٰ

آیا نه ئی وی موندلی ته (ای محمده) یتیم (وروکی بی پلاره بلکه موندلی ئی وی) نو غای ئی د پناه درکړه (په تربیت د ابوطالب کنی ئی ونیولی).

تفسیر : د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د باسعادت ولادت څخه پخوا د دوی پلار مړ شوی و دی شپږ کلن و چه مور ئی هم مړه شوه په اته کلنی ئی نیکه عبد المطلب چه د دوی کفالت ورپغاړه و هم مړ شو بیا د دی دریتیم او نادر روزگار د ظاهرأ روزنی او پالنې سعادت د ده بیعده مهربان او شفیق تره ابو طالب ته په غاړه شو ابو طالب پخپل ژوندون کنی د دوی په نصرت، حمایت، تکریم، تبجیل او خدمت کنی ډیر زیار (محنت) وویست خو پخوا له هجرت څخه دی هم مړ شو خو ورځی وروسته د الله تعالیٰ دا امانت د مدینې منورې د انصارو په برخه شو او د (اوس) او د (خزرج) د قبیلې د قسمت ستوری وځلیدل او دوی د هغوی په خدمت او حفاظت کنی ډیر ربړونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) او د حضرت نبوی دغسی ښه خدمت او صیانت ئی وکړ چه په ټول جهان کنی د هغه نظیر او مثال نشته دا گردی (تولی) پینې درجه په درجه تر (ابواء) لاندی راځی. کما اشار الیه ابن کثیر رحمه الله علیه.

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ

او موندلی ئی وی ته چه نه پوهیدی (په شرع او احکامو د شریعت) نو در وښوده (تاته شرعی احکام او در ئی کړ نبوت).

تفسیر : یعنی کله چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څلمی شو د خپل تېر د مشرکانه و اطوارو او چټی (بیکاره) رسمونو او رواجونو څخه سخت خفه او بی زار وو او د هغوی په زړه کنی یواځی د الله تعالیٰ د عبادت جذبه په قوت کنی وه د الله تعالیٰ د عشق اور د دوی په پاک تتر (سینه) کنی په ډیر زور په لمبو کنی و د وصول الی الله او د هدایت خلق الله د استعداد خورا (ډیر) زیات قوت او ډیر قدرت د دوی په قدسی نفس کنی په ودیعت ایښود شوی و خو په ښکاره ډول (طریقه) کومه سمه لاره او مفصل دستور العمل دوی ته نه و څرگند

(بنکاره) چه له هغه څخه د هغوی هغه لوی زړه ته چه د عرش او کرسی څخه زیات وسعت او رحمت پکښی و دادینه (سکون) او تسکین په برخه شی. د دی د طلب په جوش او زیات محبت کښی به دوی بیقرار او سرگردان گرځیده او د غرونو په درو او په سمخو کښی به گوښی (بیل) کیناستل او د الله تعالیٰ عبادت به ئی کاوه او خپل حقیقی معبود به ئی یاداوه تر څو چه الله تعالیٰ د (حراء) په سمخ کښی د پرښتی په ژبه دوی ته وحی ورولیږله او د وصول الی الله او د خلق الله د اصلاح تفصیلی لاری ئی وروښوودلی یعنی د حق دین ئی ورنازل کړ

﴿مَّا كُنْتُ تَذَرِي مَالِكِي وَلَا الْإِنْسَانَ وَلَكِنْ جَعَلَنِي نُورًا أَهْدَىٰ بِهِ مَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِنَا﴾ د جزء ۲۵

شوری ۵ رکوع ۵۲ آیت

تنبیه : دلته د ﴿ضَالًّا﴾ د معنی کولو په وقت کښی ښائی هغه ښوونی چه د یوسف علیه السلام په سورت کښی د دی آیت ۹۵ ﴿قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ﴾ په تفسیر کښی لیکلی شوی دی تر کتنی لاندی ونيولی شی.

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ۝۸

او موندلی ئی وی ته فقیر پس غنی ئی کړی (په مال د غنیمت یا په مال د خدیجی یا د زړه په غناء سره).

تفسیر : په دی شان چه دوی د حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها په تجارت کښی مضارب شو او په هغه کښی ئی گټه (فائده) وکړه بیا حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها له دوی سره نکاح وکړه او خپل گرد (تول) مال ئی هغوی ته تملیک کړ چه دا ښکاره غناء ده. د دوی باطنی او قلبی غناء هغه وه چه هغه د دواړو دارینو غنی ذات ته ښه معلوم دی او هیڅ یو سری د هغه اندازه نشی کولی مطلب دا چه تاسی له ابتداء څخه د انعاماتو مورد یئ او پس له دی نه به هم یئ هغه الله تعالیٰ چه په دی دول (طریقه) ستاسی تربیت کړی دی نو څرنگه به له تاسی څخه خفه کیږی؟ او تاسی به هم داسی خوشی په دگر کښی پریږدی «استغفر الله من ذلک»

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ۝۹ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ۝۱۰ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ

رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝۱۱

نو هر څه یتیم ته پس قهر مه کوه (او د پلار پشان ئی اوسه!) او هر څه سوالگر لره پس مه رته (څه شی ورته ورکړه یا ئی په ورو رد کړه) او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی (خلقو ته).

تفسیر : بلکه د یتیم خبر نیونه او پالنه وکړه ! لکه چه تاته الله تعالی د یتیمی په حالت کښی ښه ځای درکړ نو ته هم د یتیمانو د زړه د خوښی اسباب ورغونډوه ! او د هغوی د هستوګنی د ځای سر رشته کوه ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره بندگان د الله تعالی په رنگ سره رنگول کیږی ﴿صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً﴾ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «انا و کافل الیتیم کهاتین و اشار الی السبابة والوسطی»

او هر څه سوالګر لره پس مه ئی رته او څه شی ورته ورکړه ! یا ئی رد کړه په نیکی او خوږی ژبی سره یعنی ته نادار وی الله تعالی تاته غناء دروښتله اوس نو د شکر گزارو بندگانو حوصله ښائی چه داسی وی چه د غوښتونکی له غوښتنی څخه زړه تنګی نه شی ! او د حاجتمندانو له سؤاله ونه ویریری ! او هغو ته سختی خبری ونه وائی ! او وئی نه رتی ! بلکه تل په روڼ تندی او ښو اخلاقو او لوی زړه معامله ورسره وکړی هغه قصی چه په احادیثو کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د اخلاقو د وسعت په نسبت د سائلینو په مقابل کښی راغلی دی خورا (دیر) سخت مخالفان هم د هغوی د اخلاقو د وسعت ستایونکی ګرځوی.

(تنبيه) روح المعانی لیکي د سائل د زجر ممانعت په هغه صورت کښی دی چه خبره په ورو ومني که کوم سائل چاته پښی تینګی کړی او په ردو سترګو ورته ودریری او د چا خبری ته غوږ کښینږدی نو د هغه زجر جائز دی

او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی خلقو ته یا په نعمت د غناء باندی پس شکر کوه.

د محسن د احساناتو یادول د شکر ویلو په نیت نه د فخر او مباحاتو په ډول (طریقه) شرعاً محمود دی نو ځکه هغه انعامات چه الله تعالی په تا باندی کړی دی د هغه بیان وفرمایي ! خصوصاً هغه نعمت د هدایت چه د هغه ذکر په ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى﴾ کښی وشو او د هغه خورول په خلقو کښی او په ښکاره لور (اوچت) غږ سره ویل ستاسی منصبی فرض دی ښائی د دوی ارشادات او خبری او نور چه په حدیثو کښی کیږی د هم دی «فحدث» څخه اخیست شوی وی والله اعلم.

تمت سورة الضحیٰ بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الانشراح (الم نشرح) مکية وهی ثمانی آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۴) تسلسلها حسب النزول (۱۲) نزلت بعد سورة الضحیٰ

د «الانشراح» سورت مکي دی (۸) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۴) په نزول کښی (۱۲) سورت دی وروسته د «الضحی» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝

آیا نه ده فراخه کړی مونږ تا لره سینه ستا (په نبوت او حکمت سره بلکه فراخه کړی ده مونږ سینه ستا!).

تفسیر : چه الله تعالی ستا په سینی کښی ئی ای محمده ! د علومو او د معارفو لوی سیندونه وبهول. او د نبوت د لوازمو او د رسالت د فرائضو د بار د پورته کولو لوی قوت او حوصله ئی درته وپیلله. او د داسی لوی زړه او حوصلی څښتن (خاوند) ئی وگرځولی چه د دیرو دښمنانو د عداوت او مخالفت او مزاحمت څخه نه ویریدی.

(تنبيه) له احادیثو او سیرو څخه ثابت دی چه پرښتی په ظاهری دول (طریقه) څو غلی د ده مبارک تتر (سینه) ورڅیری کړی دی خو د دی آیت له مدلول څخه په ښکاره هغه نه ښکاری والله اعلم.

وَوَضَعْنَا عَنكَ وَزْرَكَ ۝ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۝

او کوز کړ مونږ له تانه دروند بار ستا هغه چه کډه درنه کړی ئی وه شا ستا.

تفسیر : د وحی ښکته کیدل په اول کښی سخت مشکل ؤ بیا آسان شول. یا د رسالت منصب د ذمه واریو د محسوسولو په سبب چه د هغوی په مبارک خاطر کښی څه گرانی راتله هغه ور پورته کړه شوه. یا له «وزر» څخه مباحه امور مراد دی چه کله کله هغه دوی د حکمت او ثواب قرین بلل او کول به ئی او وروسته به د هغه خلاف الحکمت یا خلاف الاولی کیدل به ښکاریده او دوی به د علو شان او غایت القرب څخه له هغه دومره خپه او مغموم کیده لکه چه څه گناه ئی کړی وی نو په دی آیت کښی د هغوی د نه مؤاخذه کیدلو زیری ورکړی شوی دی کذا روی عن بعض السلف حضرت شاه عبد العزيز رحمة الله عليه لیکي (د دوی عالی همت او پیدائشی استعداد به چه د کومو کمالاتو او مقاماتو د رسیدلو تقاضا درلوده (لرله) د دوی د مبارک قلب فائز کیدل په هغه باندی د جسمانی ترکیب یا نفسانی تشویشاتو په سبب به سخت معلومیدل کله چه الله تعالی د هغه تتر (سینه) ورپرانیست او حوصله ئی ور ارته کړه هغه گردی (تولی) سختیاوی ئی ورکی شوی او د هغه پیتی ور سېک شو.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۝

او پورته کړ مونږ تانه ذکر ستا (په نبوت سره یا می ستا نوم له خپل نامه سره پیوسته کړ).

تفسیر : یعنی ای محمده ! صلی الله علیه وسلم په پرښتو او پیغمبرانو کېښی ستا نوم لوړ او وچت دی د دنیا گرد (تول) پوهان په ډیر عزت او وقعت سره ستا نوم یادوی. په اذان، اقامت، کلمه طیبه او التحیات، خطبه او نورو کېښی وروسته د الله تعالیٰ له نامه څخه د محمد صلی الله علیه وسلم نوم اخیست کېږي کوم ځای کېښی چه الله تعالیٰ خپلو بندګانو ته د خپل اطاعت امر کړی دی د محمد صلی الله علیه وسلم د امر د منلو امر ئی هم ورسره متصل او جخت کړی دی.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝

نو بیشکه سره له سختی آسانتیا شته. بیشکه سره له سختی آسانتیا شته.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د رضا غوښتلو په لاره کېښی هغه رېږونه (تکلیفونه) چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم په ځان ګاللی (برداشت کړی) دی او هغه زیارونه (کوششونه) چه ایستلی ئی دی له هغو سختیو سره څو څو آسانی هم شته لکه د حوصلی د فراختیا په سبب د گردو (تولو) مشکلاتو لری کول آسان شول او د ذکر د پورته کېدلو له تصور څخه تاسی ته د لویو لویو مصیبتونو تحمل آسانه وګرځیده. یا دا مطلب کله چه مونږ تاسی ته روحانی راحت درکړ او روحانی کلفت مو له تاسی څخه پورته کړ لکه چه د الم نشرح څخه تر آخره پوری ښکارېږی نو په دنیوی راحت او محنت کېښی هم ځمونږ فضل او کرم ته هیله (امید) ولری مونږ وعده کوو چه په رښتیا سره د دی موجوده ؤ مشکلاتو په پای (آخر) کېښی آسانی شته لکه چه له احادیثو او سیرو څخه راښکاره شوی ده هغه گرد (تول) مشکلات یو یو له منځه لری شوی او د هری یوی سختی په پای (آخر) کېښی به څو څو آسانتیاوی راتللی. اوس هم «عاده الله» هم دا دی څوک چه په سختی باندی صبر وکړی او د زړه له کومی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد ولری او له بل لوری څخه زړه وشکوی او خپل الله تعالیٰ سره خپلی اړیکې ټینګی کړی او د هغه فضل او کرم او رحمت ته هیله (امید) ولری او د زمانی له اوږدوالی څخه ونه ویرېږی او ناامیده او بی هیلی نشی نو هر ورو (خامخا) الله تعالیٰ آسانی ورته پېښوی نه په یوه ډول (طریقه) بلکه په څو څو ډوله (قسمه) وفی الحدیث «لن یغلب عسر یسرین» وفیه ایضا لو جاء العسر فدخل هذا الجحر لجاء البسر حتی یدخل علیه فیخرجه.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝

نو کله چه فارغ شی (ای محمده له تبلیغه یا له لمانخه نه) نو عخان ستړی کوه (په عبادت، دعاء کښی) او رب خپل ته پس رغبت او زاری کوه (په هر وقت کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د خلقو له پوهولو څخه فارغ شی نو په خلوت کښی کینه ا زیار (محنت) کوه ا چه د زیات «یسر» سبب وگرځی او د خپل رب په لوری بلا واسطه متوجه شه! (تنبيه) خلق پوهول او هغوی ته پند ورکول د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خورا (دیر) لوی عبادت و خو په دی عبادت به فی الجمله د مخلوق واسطه هم وه. مطلوب دا دی چه له هغه عحایه لری شوی بلاواسطی هم ښائی چه متوجه شی د دی آیت تفسیر په خو دوه (قسمه) نور هم شوی دی خو اقرب هم دا راښکاری.

تمت سورة «الانشراح» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التین مكية وهی ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۵) تسلسلها حسب النزول (۲۸) نزلت بعد سورة «البروج»

د «التین» سورت مکی دی (۸) آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۹۵) په نزول کښی (۲۸) سورت دی وروسته د «البروج» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْبَيِّنَاتِ وَالزُّيُونِ ۝

قسم دی په انحر او زیتون خونه باندی.

تفسیر : انحر او خوونه (زیتون) دواړه د خپل کثیر المنافع او د جامع الفوائد توب لامله (له وجی) د انسانی حقیقت او د جامعی له ضرورت سره خصوصی مشابعت لری نو ځکه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ مضمون ئی په دواړو قسمونو سره شروع کر او عینی

محققین وائی چه دلتہ «التین» او «الزیتون» شخه هغو دوو غرونو ته اشاره ده چه بیت المقدس ته نژدی پراته دی گواکی دلتہ په ونو باندی قسم نه یادوی بلکه په هغه مقدس ځای باندی قسم یادوی چه هلته دا ونی دیری دی او همغلته د حضرت عیسیٰ علیه السلام مولد او مبعث هم دی.

وَطُورِ سَيْنِينَ^۲ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ^۳

او قسم دی په (غره چه نوم ئی) طور سینین (دی) او قسم دی په دی ښار امان ورکوونکی (د مکی) باندی.

تفسیر : «طور سینین» یا د «طور سینا» هغه غر دی چه پر هغه باندی الله تعالیٰ له حضرت موسیٰ علیه السلام سره خبری کړی دی او د امن ورکوونکی ښار مکه معظمه ده چه ځمونږ او د گرد (تول) اسلامی عالم سردار او بادر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په کښی متولد او مبعوث شوی دی او د الله تعالیٰ له گردو (تولو) شخه لوی او وروستنی امانت قرآن کریم اول ځلی په هم دی ښار کښی رانازل شوی دی. د توریت په آخر کښی دی چه نور د «طور سینا» شخه راغلی او په «ساعیر» کښی وپرېښوده چه د بیت المقدس غر دی. او له فاران شخه جگ (اوچت) او خوور شو فاران د مکی معظمی یو غر دی. او جواب د پاس قسمونو دا دی.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ^۴

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په ډیر ښه اعتدال سره.

تفسیر : یعنی دا گرد (تول) متبرکه مقامات چه له هغه شخه ډیر اولوالعزم پیغمبران مبعوث شوی دی گواه دی چه مونږ انسان په یوه ښه قالب کښی اچولی دی او ښه قوتونه مو ورپیللی دی او په ظاهری او باطنی ښیگڼو (فائدو) مو ښائسته کړی دی او ډیر گټور شیان مو د ده په وجود کښی راغونډ کړی دی. که بنی آدم سم د خپل صحیح فطرت سره ترقی وکړی نو انسان له پرېستو شخه نه یواځی وړاندی کیږی بلکه د هغوی مسجود هم گرځیدی شی.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ^۵

بیا وگرځاوه مونږ هغه (انسان په ضمن د بعضو افرادو کښی) ډیر ښکته تر ښکته نه (چه لاندنی طبقه د دوزخ ده).

تفسیر : یا رد به کرم دغه انسان پس له ښه قامته ډیر ښکته له ښکتو نه چه هغه زوروالی دی نو شا به ئی تیته ویښته به ئی سپین، غوړونه به ئی کانه شی او مغیر به ئی شی تول څیزونه. شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه هغه مو د پرښتو د مقام لائق وگرځاوه خو کله چه منکر شی نو له ځناورانو څخه هم ښکته گڼل کیږي او په خورا (ډیر) لاندنی طبقه د دوزخ کښی لویږي.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۖ

مگر هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) نو وی به دوی ته اجر ثواب بی انتهاء بلا انقطاع.

تفسیر : چه نه به کم او نه به ختم شی او نه به د چا احسان پری وی.

فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدَ بِاللَّيْنِ ۖ

پس څه شی دی چه تا باعث کوی په دروغ گڼلو (ای منکر د بعثه) وروسته (له دی واضحه ؤ دلائلو) په ورځ د جزاء (یا) پس څوک نسبت د دروغو به کوی تاته (ای محمده) پس له دغو واضحه ؤ دلائلو.

تفسیر : یعنی ای سریه! وروسته له دی دلائلو څخه ته ولی د جزاء له سلسلی څخه سر غړوی؟ او تری انکار کوی یا به دا خطاب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وی چه پس له دی ښو ویناؤ او صافو بیاناتو څخه څه شی منکران دی ته اړ باسی (مجبوروی) چه د جزاء په معاملو کښی هغوی ستاسی تکذیب ته ملاوی وتړی. خیال وکړه! الله تعالیٰ سری پیدا کړ. او هغه ته ئی ډیر ښه صورت شکل او ښه وربښلی ده او د هغه قوام ته ئی داسی یو صلاحیت او ترکیب ورکړی دی که وغواړی په ښو کارونو کښی له پرښتو څخه پرمخ ځی او هیڅ یو له مخلوقاتو څڼی د هغه برابری او سیالی نشی کولی لکه چه د انسانی کاملی نمونی پخپل وقت کښی په شام بیت المقدس، د طور په غره، معظمی مکی کښی لیدلی شوی دی چه که څوک د هغوی په قدم او پله باندي تگ وکړی نو د انسانی کمالاتو او د دواړو دارینو ډیرو لوړو (اوچتو) مقاماتو ته رسیږی لیکن انسان له خپلی بی تمیزی او بدعملی څخه د ذلت او هلاکت په کنده کښی لویږی او خپلی فطری ښیگڼی (فائدی) له لاسه ویاسی. الله تعالیٰ هیڅ یو ایماندار او نیکوکاره سری بی سببه لاندی نه غورځوی بلکه د هغه د ډیر لوړ عمل ډیره زیاته صله ورته مرحمت کوی آیا د دی خبری له اوریدلو څخه وروسته به څوک وکړلی شی چه د دین فطرت د اصولو او د جزاء او د سزا داسی معقولی

قاعدې دروغ وېولی هوا په یوه ډول (طریقه) د هغه تکفیب او انکار کېدی شی چه دنیا یو بی سر و پا کارخانی غوندې ومنلی شی چه په هغې باندې نه د چا حکومت وی نه پکېنی کوم قانون او آئین جاری وی او نه د ښو او نه د بدو پوښتنه پکېنی کېږي نو د دی خبرې جواب الله اعلیٰ شانه! واعظم برهانه! جل جلاله! عم نواله! داسی فرمائی:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ۝۸

آیا نه دی الله ښه لوی حاکم د ټولو حاکمانو؟ (بلکه ښه لوی حاکم دی پر ټولو حکم کوونکیو باندې).

تفسیر : یعنی د دی لوئی شهنشاهی او ستړی ټولواکي په مخامخ کېی د دنیا گرد (ټول) دولتونه او حکومتونه هیڅ دی کله چه دلته دا وړوکی وړوکی حکومتونه خپلو وفادارانو ته انعام او مجرمانو ته سزا ورکوی نو آیا د هغه احکم الحاکمین له دریاره داسی هیله (امید) لرل کومه لویه خبره ده؟

تمت سورة التین بفضل الله تعالى وكرمه ومنه

سورة العلق مكية وهي تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۶) وهي اول ما نزل من القرآن العظيم.

د «العلق» سورت مکی دی (۱۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کېی (۹۶) سورت دی او په نزول کېی هم دغه سورت رومېنی سورت د قرآن کریم دی چه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝۱

ولوله (ای محمده! قرآن) په برکت د نامه د رب خپل هغه رب پالونکی چه پیدا کړی ئی دی (ټول مخلوقات).

تفسیر : دا پنځه آیتونه له اقرأ څخه تر مالم يعلم پوری د قرآن کریم له گردو (ټولو) آیتونو او

سورتونو څخه په مخکې نازل شوی دی. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د (حراء) په سمخ کښی د وحده لاشریک له الله تعالیٰ په عبادت مشغول و. چه ناساپه حضرت جبریل علیه السلام له وحی سره ورننوت او ورته ئی ووی اقرأ - ولوله دوی وفرمایل «ما انا بقارئ زه لوستونکی نه یم!» جبریل علیه السلام څو ځلې دوی پخپلې غیږی کښی ونيو او په زور ئی کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ» او دوی به هغه «ما انا بقارئ» ویل دریم ځلې حضرت جبریل علیه السلام دوی په دیر زور سره کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ باسم ربک: یعنی د خپل رب په نامه او برکت سره ولوله!» مطلب دا چه هغه پروردگار چه له ولادت څخه ئی تراوسه پوری په عجیب او غریب ډول (طریقه) ستا پالنه او روزنه وفرمایله هغه څوک چه دا خبر درکوی چه له تا څخه کوم لوی کار اخیست کیږی آیا هغه به دی هم داسی یواځی او بی یار او مددگار پریږدی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی او تاسی ته د هغه لوی ذات په نامه ښوونه کیږی چه د هغه په لورینه (مهربانی) ستاسی تربیه او روزنه شوی ده. یعنی هغه رب العالمین اعلیٰ شاته واعظم برهانه چه گرد (تول) شیان ئی پیدا کړل نو دا نشی کولی چه تا لوستونکی وگرځوی. بلکه قاری دی گرځولی شی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۚ

پیدا کړی ئی دی انسان له توتو د ترلیو شویو وینو څخه.

تفسیر: په کلکه وینه (خون بسته) کښی نه حس دی نه شعور نه علم دی نه ادراک یواځی لا یعقل جماد دی بیا هغه الله تعالیٰ دی لا یعقل جماد ته عقل او پوهه ورکړه نو آیا هغه الله تعالیٰ یو عاقل کامل او یو امی قاری کولی نشی؟ بلکه کولی ئی شی! تر دی ځایه پوری د قرائت امکان ثابتول و چه الله تعالیٰ ته هیڅ مشکل نه دی چه تا د امی توبه قاری وگرځوی وروسته د هغه په فعلیت او وقوع باندی ئی متنبه کوی.

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝

ولوله (ای محمده! قرآن) حال دا چه رب ستا لوی کریم دی (پر تولو کریمانو).

تفسیر: یعنی په هغه شان سره چه ستاسی تربیت شوی دی له هغه څخه ستاسی کامل استعداد او پوره لیاقت ښکاره دی کله چه دلته په استعداد کښی څه قصور نشته او هلته په مبدأ فیاض کښی هم څه بخل نه لیده کیږی بلکه هغه د گردو (تولو) کریمانو څخه لوی کریم دی بیا به نو د

فیض په وصول کښی څه مانع وی؟ او خامخا هم داسی ئی کوی!

الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝

هغه (رب پالونکی) چه ښوولی ئی دی (خط انسان ته) په قلم سره.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم هيڅ کله لیکونکی او لوستونکی نه و نو وئې فرمايل چه «الله تعالى بې له قلمه هم پوه ورکوی» ممکن دی چه دی لوری ته هم جبریل علیه السلام محض یو وسیله دی همغسې چه د قلم توسط د دی امر مستلزم نه دی چه هغه له مستفیض څخه افضل شی هم داسی دلته هم د جبریلیه حقیقت افضلیت د محمدیه له حقیقت څخه نه لارمېږی.

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝

ښوونه ئی کړی ده انسان ته د هغو شیانو چه دی پری نه پوهیده (پخوا له ښودلو).

تفسیر: یعنی د انسان وړوکی چه له مور څخه پیدا کیږی په هیڅ شی نه پوهیږی بیا نو هغه ورو ورو څوک پوهوی هغه قدیر رب چه له جاهل انسان څخه عالم جوړوی خپل یو امی بنده به نه یواځی کامل عارف کړی بلکه د گردو (تولو) عارفانو سردار ئی گرځوی.

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا غَافِلٌ ۝٦٠ أَلَمْ نَرَاكَ أَتَيْتَنَا ۝٦١

رښتیا ده دا خبره بیشکه انسان خامخا سرکشی کوی د دی لامله (له وجی) چه وینی. گنی خپل ځان بی پروا (په مال سره).

تفسیر: یعنی د بنی آدم اصل خو هم دومره دی چه له ترلی وینی څخه جوړ دی چه په اول کښی محض جاهل وی وروسته الله تعالى ورته پوه ورکوی مگر دی پخپل اصلی حقیقت باندی هیڅ نه پوهیږی د دنیا په مال او دولت باندی مغروریږی او د الله تعالى له احکامو غنی سر غروی او داسی ئی گنی چه زه د هیچا پروا نه لرم.

إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ۝

بیشکه رب ستا ته (ای انسانه) بیرته ورتلل دی (د هر چا په آخرت کښی او هلته پکارېږی ښه اعمال نه اموال).

تفسیر : یعنی په اول کښی هم همغه الله تعالیٰ ای انسانه ته ئی پیدا کړی ئی او آخر ته هم د همغه په لوری په آخرت کښی ستا ورتگ دی او هلته به د دغو طاغیانو منکرانو تکبر او لوئی او د ځان هیرولو حقیقت ښکارېږی.

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُنْفِي ۝ عَبْدًا إِذَا صَلَّى ۝

آیا وینی ته هغه (ابوجهل) چه منع کوی بنده (محمد) کله چه لمونځ کوی.

تفسیر : یعنی دا تمرد او سر غرول وگوره چه دی پخپله هم د خپل پروردگار په دربار کښی سر نه ښکته کوی او د عبادت توفیق ئی ور په برخه نه دی نو که بل بنده الله تعالیٰ ته سجده ږدی هغه ته هم کتی نه شی. په دی آیتونو کښی لعین ابوجهل ته اشاره ده ځکه چه هغه به کله رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی لید نو خپله خوله به ئی شلوله او تخویف او تهدید به ئی کاوه او زیار (کوشش) به ئی کوو چه هغوی ته په هر ډول (طریقه) چه وی څه نه څه ضرر ورسوی.

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ ۝ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ۝ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۝

آیا وینی ته که چیری وی (دا بنده) په لاری سمی صافی باندی. یا امر حکم کوی خلقو ته په تقویٰ سره. آیا وینی ته که (دا منع کوونکی) تکذیب (د رسول الله) کوی او مخ گرځوی له ایمانه (نو جزاء به مومی سم له خپل حال او اعمال سره).

تفسیر : یعنی که په ښه لاره تللی او ښی چاری ئی زده کولی نو ځکه ښه سری به کیده اوس چه مخ ئی اړولی دی نو ځمونږ ئی څه خراب کړی دی؟ هم داسی ئی لیکلی دی په «موضح القرآن» کښی. نورو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی نوری خبری هم لیکلی دی که څوک غواړی چه په هغه باندی وپوهیږی نو نورو تفاسیرو ته دی رجوع وکړی په تیره بیا «روح

المعاني» دی ولولی.

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ^ط

آیا نه پوهیږی دغه (منکر کافر) په دی چه بیشکه الله وینی (اعمال د ده نو جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی د هغه رتلی ملعون هغه شرارتونه او د دی ښه بنده دا خشوع او خضوع دواړه پاک الله وینی.

كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ^{لا}

داسی نه ده وړ (لائق) قسم دی که نه شو منع دی (له بد عمله) نو خامخا به ئی سخت راکاږو په ویشتو د وچولی (تندی) سره.

تفسیر : یعنی پریږده! هغه منکر کافر په دغو گړدو (تولو) خبرو باندی ښه پوهیږی خو بیا له خپل شرارت څخه لاس نه اخلی ښه اوس ښه غوړ وباسه! که دوی له خپلو شرارتونو څنی لاس وانه خيست نو مونږ به هم هغوی لکه بودگان (شاروی) او ذلیل بندیانو غوندی د وچولی (تندی) له ویشتو او څنو څخه نیولی د دوزخ په لوری ئی راکاږو.

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ^{لا}

په داسی وچولی (تندی) سره چه دروغجن خطا کار دی (خاوند ئی).

تفسیر : یعنی د هر چا په سر باندی چه دا څنی وی نو د هغه سر به له دروغو او گناهونو څنی دک وی گواکی د هغوی گناهونو او دروغو به د هغوی د سر په ویشتو کښی سرایت کړی وی.

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ^{لا} سَدَّ عُرْ الرَّبَّانِيَةِ^{لا}

پس راودی بولی اهل د مجلس خپل ژر ده چه مونږ به هم راویولو ملائکی سختی د عذاب.

تفسیر : یو ځلی ابوجهل ولید چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم لمانځه ته رهی (روان) دی نو په مخ کښی ئی ورته ودرید او غوښت ئی چه دوی له لمانځه څخه ستون (واپس) کړی دوی په سختی سره ورسره خبری وکړی نو هغه وویل «ته خبر نه ئی چه په مکی کښی څما جرگه لویه ده» نو دلته داسی فرمایلی شوی «چه اوس هغه د خپلی جرگی ملگری دی وغواړه چه مونږ د هغوی د هیداد او سزا ورکولو ته د عذاب ملائکی راغواړو ولیده شی چه څوک بریالی (کامیاب) کیږی» لکه چه څو ورځی وروسته د «بدر» په ډگر کښی ئی ولید چه د اسلام مجاهدینو به په څه ډول (طریقه) هغه راکشاؤ د «بدر» په «قلیب» او کوهی کښی ئی وغورځاوه دا و د هغه عارضی کشول خو اصلی راکشول به ئی د آخرت په میدان کښی وی چه د دوزخ پرښتی به هغه په ډیر ذلت سره راکشوی او په جهنم کښی به ئی غورځوی. وائی چه یوه ورځ ابوجهل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی ولید وئ غوښت چه له هغوی سره څه بی ادبی وکړی دی لا څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته نه و نژدی شوی چه په ویره او بیرته (تلوار) بیرته په مندو شو خلقو پری وخنډل او ورته وی ویل چه «ولی وتنبیدی»؟ ده وویل «څما او د محمد صلی الله علیه وسلم په منع کښی د اور یو خندق رانکاره شو چه په کښی ډیر یو ویروونکی سړی و نو څکه وویږیدم او بیرته راغلم» رسول الله مبارک وفرمایل که «دی لږ څه وړاندی کیده نو د هغو پرښتو له لاسه به توتی توتی کیده» گواکی له آخرت څخه په مخ کښی د «سندع الزبانية» یوه وړوکی نمونه په دنیا کښی ورانکاره شوه.

تنبيه : زیات مفسرین د «زبانية» تفسیر د دوزخ په پرښتو باندی کوی.

كَلَّا لَا تَطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝۱۹

نه ده داسی لکه چه وائی، مه وړه فرمان د ده او سجده لمونځ کوه او نژدی شه (الله ته په طاعت سره).

تفسیر : یعنی تاسی د هغوی پروا هیڅ ونه کړئ! او د هغوی خبرو ته غور مه ږدئ! چیری مو چه زړه شی په ډیره خوښی سره د الله تعالی عبادت کوئ! او هر کله چه د هغه لوی دربار ته په سجده سر ږدئ! او د هغه پاک ذات قرب او لا نژدیوالی ځان ته گتنئ! په حدیث کښی دی.

«بنده له ګردو (ټولو) حالتو څخه په سجده کښی زیات خپل الله تعالی ته نژدی کیږی»

تمت سورة العلق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القدر مكية وهى خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۷) تسلسلها حسب النزول (۲۵) نزلت بعد سورة «عبس»

د «القدر» سورت مكى دى (۵) آيت يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۹۷) په نزول كېنى (۲۵) سورت دى وروسته د «عبس» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی دغه (تول قرآن) په شپه د قدر کښی.

تفسیر : یعنی قرآن کریم له لوح محفوظ څخه د دنیا پر آسمان د قدر په شپه کښی نازل کړ شو. او ښائی په هم دغی شپي کښی د دنیا له آسمان څخه په محمد صلی الله علیه وسلم باندی ئی هم نزول شروع شوی وی. په دی موضوع څه مضمون د (دخان) په سورت کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۝

او څه شی پوه کړی ئ ته (ای محمده!) چه څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟) شپه د قدر خیر غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتی چه پکښی نه وی دغه شپه هغه چا لره چه ئی بیامومی او په عبادت سره پکښی مشغول شی تر صباح پوری).

تفسیر : یعنی په دی شپي کښی نیکی کول داسی دی لکه چه تر زرو میاشتو پوری سری نیکی کړی وی بلکه زیات له دی څخه هم.

تَنْزِيلُ الْمَلَكِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ

نازلیږی ملائکی او روح په دغه شپه کښی په اذن حکم د رب د هغوی.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په حکم روح القدس حضرت جبریل علیه السلام د دیرو پرښتو په

هجوم کښی رانازلېږي تر څو په دی عظیم الشان خیر او برکت سره د ځمکې خلق مستفیض کړي. ممکن دی له «روح» څخه برسیره پر ملائکو کوم بل مخلوق مراد وی په هر حال په دی بختوری شپې کښی د باطنی ژوندون او روحانی خیر او برکت یو خاص نزول وی.

مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ

دپاره د هر کار (ټاکلی «مقرر» شوی په دغه راتلونکي کال کښی) امان سلامتیا ده (له هر افته).

تفسیر: یعنی د عالم د نظام په نسبت کوم کارونه چه په دی کال کښی مقدر وی د هغو د نفاذ د تعیین دپاره پرېستی راځي لکه چه د (دخان) په سورت کښی ولیکل شو. یا له (من کل امر) څخه به د خیر امر مراد وی یعنی له آسمان څخه هر راز (قسم) د خیر امور له ځان سره اخلي او د ځمکې په لوری رابښکته کیږي. والله اعلم

(سلام: امان سلامتیا ده له هر آفته یا نه ده دغه شپه مگر خو سلامتیا ده له آفاتو او بلیاتو نه) یعنی هغه شپه د امن، هوسائی (آرام)، داددیني (تسکین) او د زړه خوښی شپه ده په دغی شپې کښی د الله جل جلاله خاص بندگان په یوه عجیب او غریب طمانیت او لذت او حلاوت سره پخپلو عباداتو کښی مصروف او مشغولېږي او دیر زیات خوند له هغه څخه مومي او دا د هغه خیر او برکت او نزول رحمت اثر دی چه د دیرو پرېستو له رابښکته کیدلو څخه په ظهور راځي. په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه «په دی شپه کښی جبریل علیه السلام او نوری پرېستی پر عابدانو او ذاکرانو صلواتونه او سلامونه لېږي» یعنی د دوی په حق کښی د رحمت او د سلامت دعاوی کوي.

هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

دغه شپه ده تر وخته د ختلو د صبا پوری (د سلامتیا فضیلت، برکت، کرامت).

تفسیر: یعنی له ماښامه تر سحر پوری په توله شپه کښی هم دا سلسله جاری ده نو ځکه دا شپه له سره تر پایه (آخره) پوری مبارک او بختوره ده.

(تنبیه): له قرآن مجید څخه راڅرگندیږي (راښکاره کیږي) چه هغه شپه په رمضان شریف کښی ده. ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ او حدیث راښکاروي چه دا شپه د رمضان په وروستنی عشره کښی ده په تیره بیا د دی عشری په طاقو شپو کښی د قدر شپې لتول په کار

دی بیا د طاق په شپو کښی د اویشتم په شپې باندی زیات گمان کاؤ شی والله اعلم ولی زیاتو عالمانو داسی تصریح کړی ده چه د قدر شپه د تل دپاره په یوه عشره او په یوه نیټه کښی نشی ټاکلی (مقررولی) امکان لری چه په یو رمضان کښی یوه شپه او په بل رمضان کښی بله کومه شپه وی.

تمت سورة القدر بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البينة مدنية وهي ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۰) نزلت بعد سورة الطلاق.

د «البينة» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۹۸) په نزول کښی (۱۰۰) سورت دی وروسته د «الطلاق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفِكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝

نه ؤ هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او له مشرکانو جلا (جدا) کیدونکی (له خپلو ملکو څخه بلکه سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) تر هغه پوری چه راغی دوی ته حجت روښانه.

تفسیر : له اهل الکتاب څخه یهود او نصاری او له مشرکینو څخه بت پرستان، اور پرستان، او نور کافران او هغه منکران مقصد دی چه د هغوی په لاس کښی کوم آسمانی کتاب نشته. دغه گرد (تول) نه ؤ جلا (جدا) کیدونکی یو له بل نه په باب د محمد صلی الله علیه وسلم کښی بلکه تول متفق ؤ په حقوالی د ده باندی.

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝

چه رسول دی له طرفه د الله لولی دغه (رسول الله پر دوی) صحیفی پاکی کړی شوی (له باطله).

تفسیر : د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه وړاندې د ټولو ادیانو تابعین خراب او هر یو پخپلو غلطیو باندې مغرور ؤ او په دې وقت کېنې دا پکار ؤ چه کوم حکیم، ولی، لوی عادل باچا یا کوم لوی سړی دوی وپوهوی او په سمه لاره ئی راوولی او دا کار ممکن نه ؤ تر دې چه داسی یو عظیم القدر پیغمبر رانشی چه له هغه سره د پاک الله مقدس کتاب او لوی مدد وی چه د څو کلونو په منځ کېنې یو ملک د اسلام په نور دک کړی او پخپل زبردست تعلیم او لوی همت او عزیمت سره د گردی (تولی) دنیا مخ د وحدانیت او حقانیت په لوری وگرځوی لکه چه هغه الله تعالی رسول او استاخی د پاک الله د کتاب په لوستلو راغی چه په پاکو پانو کېنې ئی لیکلی شوی دی.

فِيهَا كُتُبٌ قِيَمَةٌ ط

په هغوی کېنې لیکلی شوی دی سم احکام (مضبوط کتابونه چه پکېنې نشته هیڅ خطائی).

تفسیر : د قرآن کریم هر سورت گواکی یو مستقل کتاب دی. یا دا مطلب چه هغه عمده کتابونه چه پخوا له دی نه راغلی دی، د هغوی ضروری مطالب په دی کتاب کېنې شته یا به له «کتب قیمة» څخه مراد نور علوم او مضامین وی یعنی د هغو علومو مضامین پوره درست صحیح او دیر مضبوط او معتدل دی.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ الْأَمِينَ بَعْدَ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَةُ ط

او نه ؤ جلا (جدا) شوی (له خپلو ملکو څخه بلکه ټول سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته کتاب مگر وروسته له هغه چه راغی دوی ته حجت روښانه (چه محمد دی یا قرآن).

تفسیر : یعنی په دی رسول او په دی کتاب کېنې هیڅ ځای د شک او شبهی نشته خو سره له هغه اهل د کتاب عمداً عناد، ضد او مخالفت ورسره کوی نه د شک او شبهی له پلوه. دوی سره دوه دلی شوی دی یو هغه چه پخپل ضد او انکار کېنې ټینگ ولاړ دی او بل هغه چه د حق او انصاف له لوری ئی په اسلام باندې یقین او ایمان راوړی دی ښه خو به دا وه چه په هغه پیغمبر

آخر الزمان باندی چه دوی د هغو په انتظار کښی ؤ گرد (تول) سره ایمان راوړی ؤ او خپل گرد (تول) اختلافات او شخړی به ئی له منځه ایستلی او گرد (تول) به سره په یوه لاره کښی رهی (روان) کیدل مگر هغوی د خپلو عنادو او بدبختیو په سبب د وحدت او اجتماع په ځای په مخالفت او شقاق او نفاق کښی سره اخته شول کله چه اهل د کتاب داسی دی د ناپوهانو مشرکانو احوال به څه وی؟

تنبیه : حضرت شاه عبد العزیز صاحب رحمة الله علیه دلتہ د «البینة» مصداق حضرت مسیح علیه السلام بولی یعنی کله چه حضرت مسیح علیه السلام ښکاره ښی له ځان سره راوړی یهودان د هغوی دښمنان شول او نصاری هم په دنیوی اغراضو کښی اخته شوی په څو څو ډولو (طریقو) سره ئی ځانونه وویشل. مدعا دا چه د پیغمبر راتلل او د کتاب نازلیدل پرته (علاوه) د حق تعالی له توفیقه کفایت نه کوی هومره د هدایت سامان چه سره راغونډ شی تر څو چه د هدایت توفیق له چا سره مل نه وی نو هغه به هم داسی خسارا او نقصان گالی (مومی).

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ

حال دا چه امر حکم نه و ورکړی شوی دوی ته په توریت او انجیل کښی مگر ورکړی شوی ؤ چه عبادت کوی دوی د الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکی وی الله لره دین له شرکه او نفاقه په داسی حال کښی چه راگرځیدونکی وی له باطله حق ته (په لاره د ابراهیم پس څرنگه کافر کیږی په محمد باندی؟).

تفسیر : یعنی له هر راز (قسم) باطلو او دروغو څخه جلا (جدا) شوی خالص د واحد الله بندگی وکړی! او د حضرت حنیف ابراهیم علیه السلام په شان له هر چا او هری خوا څخه علاقه شکولی د همه یوه مالک الملک بندگان شی! او د تشریع او د تکوین هیڅ یوه شعبه او څانگه او نور شیان مستقل او خپلواک (اختیارمند) ونه گنی

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ۝

او (بل دوی مامور دی په دی چه) قائموی سم اداء کوی (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوة او دا (مامور به شیان) دین دی محکم (مستقیم چه هیڅ کوږوالی په کښی نشته).

تفسیر : یعنی دا شیان په هر دین کښی غوره او منلی شوی دی چه د هغو شیانو تفصیل هم

دغه پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم را کوی. بیا نو الله تعالیٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چه له داسی صافی ښوونی او تعلیم څخه ولی دوی گرځی؟ او تری وحشت کوی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او مشرکان وی به په اور د دوزخ کښی (په قیامت کښی) چه تل به وی دوی په هغه (جهنم) کښی.

تفسیر : یعنی د پوهی او د علم دعوی کوونکی که اهل الکتاب وی یا جاهل مشرکان کله چه حقانیت او وحدت څخه مخ واړوی او انکار تری وکړی د هغو گردو (تولو) پای (آخر) او انجام همغه دوزخ دی چه هیڅ کله به له هغه نه خلاصیږی.

أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ

دا (خلق دی) هم دوی ډیر بد د خلقو.

تفسیر : یعنی له حیواناتو (بهائم) څخه ډیر خوار ذلیل او خراب دی لکه چه د (فرقان) په سورت کښی داسی یو آیت لولو ﴿إِنَّ هَؤُلَاءِ لَأَشَدُّ بَغْضًا إِلَيَّ﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه په دنیا کښی) دا (خلق دی) هم دی ډیر ښه د خلقو.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په گردو (تولو) رسولانو او کتابو باندی یقین کوی او په ښو کارونو کښی لگیا دی نو دوی ښه د خلقو دی تر دی چه د دوی زیاتره کسان له پرښتو څخه هم وړاندی کیږی.

جَزَاءُ هُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

جزاء عوض د دوی په نزد د رب د دوی جنتونه د ابدی هستوگنی دی چه بهیوی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د اویو د شودو د شاتو او د پاکو شرابو) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی همیشه (تر ابله)، راضی به وی الله له دغو (مؤمنانو څخه په طاعت سره).

تفسیر : یعنی د جنت د باغونو او ویالو څخه برسیره د مولی رضاء هم د دوی په برخه کیوی چه د خوښی اصلی روح هم دا دی.

وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝

او راضی به وی دوی له هغه (الله څخه په ثواب) دا (درجه) هغه چا لره ده چه ویریدلی دی له ربه خپله.

تفسیر : یعنی دا لور (اوچت) مقام هر چا ته په لاس نه ورځی. او دا یواځی د هغو بندگانو برخه ده چه د خپل پروردگار له عذابه ویریدی او هغی شیانو ته هیڅ نه ورنژدی کیوی چه په هغو کښی د الله تعالی د عصیان او نافرمانی تصور کیدی شی.

تمت سورة «البينة» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الزلزال مدنية وهي ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۹) تسلسلها حسب النزول (۹۳) نزلت بعد سورة النساء.

د «الزلزال» سورت مدنی دی (۸) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۹) په نزول کښی (۹۳) سورت دی وروسته د «النساء» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝

کله چه و خوځوله شی ځمکه په خوځیدلو سختو خپلو سره .

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به ګرده (توله) ځمکه په سختو او خورا (دیر) ویروونکیو زلزلو او ریږدیدلو سره و خوځوی چه د هنی له اغیزی او اثر څخه به هیڅ مانی او عمارت او هیڅ یو غر یا ونه او نور شیان پر ځمکه باندی روغ نه پاتی کیږی او ګرد (تول) هسک (اوچت) او تیت به سره برابری تر څو د حشر میدان صاف او پاک او یو برابر وگرځی او دا ګردی (تولی) پیښی به په قیامت د دوهمی نفخی د پو کولو په وخت کښی پیښیږی.

وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَنْقَالَهَا ۝

او د باندی راویاسی ځمکه درانه شیان له خپله منځه .

تفسیر : یعنی په دی وقت کښی ځمکه هر هغه شی چه د دی په منځ کښی وی لکه مری، سره او سپین زر، لاجورد پیروزه، غمی او نور ګرد (تول) د باندی غورځوی خو د دی مالونو او قیمت دارو شیانو اخیستونکی به څوک نه وی؟ ګرد (تول) خلق به ګوری چه په دغه ورځ کښی به هغه ګران شیان چه تل به په هغو باندی جنگونه کیدل څومره بیقدره او بیکاره لویدلی وی.

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ۝

او ویه وائی انسان (منکر له بعثه) چه څه شوی دی دغه (ځمکی) لره (چه د باندی راویاسی مدفون خپل).

تفسیر : یعنی بنی آدمان وروسته د ژوندی کیدلو او زلزلی د آثارو له لیدلو څخه یا د هغو ارواحو د زلزلی په ترڅ کښی حیران پاتی شوی په حیرت سره به وائی «پر دی ځمکی باندی څه وشو؟ چه په دومره زور سره خوځیږی؟ او هر شی له خپله گیدی څخه د باندی غورځوی؟».

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۝

په دغی ورځی کښی ویه وائی بیانوی به ځمکه خبری خپلی (خلقو ته که د خیر وی که د شر). په سبب د دی چه رب ستا وحی امر حکم کړی دی دی ته (په ویلو بیانولو سره).

تفسیر : یعنی بنی آدم چه څه څه او بد کارونه د هغی ځمکې په سر باندې کړی و هغه گرد (تول) به ښکاره وی لکه چه وائی به هغه سړی په ما باندې لمونځ کړی و هغه غلا کړی وه هغه ناحق وینه توئی کړی وه او داسی نوری خبری گواکی د نننی ورځی په اصطلاح او ژبه داسی وپوهیږئ چه هر سړی چه هومره عملونه ئی په ځمکه باندې کړی وی د هغو گردو (تولو) ریکاردونه (تکلی) به وی او د قیامت په ورځ کښی به د پروردگار په حکم په خبرو راځی او هر شی له لری ښکاری.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا

په دغی ورځی کښی به وگرځی خلق تولی تولی (له موقف یا له قبور نه په مختلفو اشکالو سره).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به خلق له خپلو قبرونو څخه راوتلی د محشر په دگر کښی په راز راز (قسم قسم) دلی جوړی کړی حاضرېږی. یوه دله به د شرابیانو وی بله دله به د زناکارانو وی هم داسی د ظالمانو او غلو. علیٰ هذا القیاس د نورو. یا دا مطلب چه خلق له حساب څخه خلاصیږی او د بیرته گرځیدلو په وقت کښی څه دلی به ئی جنتیانی او څه به دوزخیانی وی چه هره یوه به پنځل لوری رهی (روان) کیږی.

لِيُرَوِّاْ اَعْمَالَهُمْ^ط

دپاره د دی چه وښودله شی هغوی ته (جزاء د) عملونو د دوی.

تفسیر : یعنی د حشر په میدان کښی به د هغوی عملونه وروښوولی شی تر څو بدانو ته یو راز (قسم) رسوائی او نیکانو ته یو راز (قسم) سرفرازی حاصله شی ممکن دی چه د عملونو له وروښولو څخه د ثمراتو او نتایجو وروښول مراد وی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ^ط وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ
ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ^ع

پس هغه شوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د خیر نیکی نو وبه وینی (جزاء د هغه) او هر هغه شوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د شر بدی نو وبه وینی (سزاء د هغه).

تفسیر : یعنی هر یوه ته د هغه د عمل ذره ذره ښه وی که بد د هغه په مخ کښی ایښوول کيږی او حق تعالیٰ به هره هغه معامله چه د هر عمل په نسبت اجرا کوی هغه به هم د هغوی له سترگو څخه تیروی.

تمت سورة الزلزال بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة العاديات مكية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۰) تسلسلها حسب النزول (۱۴) نزلت بعد سورة «العصر»
د «العاديات» سورت مکی دی (۱۱) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۰) په نزول کښی (۱۴) سورت دی وروسته د «العصر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعِدِيَّتِ ضَبًّا ۝۱ فَاَلْمُورِيَّتِ قَدْحًا ۝۲

قسم دی په اسونو غځلیدونکیو چه آواز ایستونکی دی له سینو څخه آواز پورته کول له گیدو پس قسم دی په اسونو ایستونکیو د اور او رایستل په وهلو د سمانو تیرو (گتو) لره.

تفسیر : یعنی په هغی تیرو (گتو) یا تیروی (گتی) لرونکی ځمکی باندی چه خپلی سوی (سمان او نوکان) وهی او اور پورته کوی.

فَاَلْمُغِيرَتِ صُبًّا ۝۳

پس قسم دی په لوت کوونکیو باندی په وقت د صبا کښی.

تفسير : په عربو كښې عادت و چه په صباون كښې به ئې په لوتولو باندې لاس پورې كاؤ تر خو د دوى د شپې له ورتگه دشمن خبر نشي او سحر ناخپه داړه واچوي او دا به ئې خپل غلميتوب او ميرانه (بهادري) گنله چه په شپې كښې په چا وړ ونه لويږي.

فَاشْرَنْ بِهٖ نَقْعًا ۴

پس پورته كوي دغه (اسونه) په سمانو خپلو سره (په وقت د غفلیدو كښې) گرد (په شاؤ خوا د دشمن).

تفسير : يعنى په داسې قوت او گرنديتوب او چالاكي سره غفلیدونكي اسونه چه د گهيځ (سحر) په وخت كښې كله چه د شپې د سرو او شبنم د رطوبت ټولې دورې او غبار ناست وي خو بيا هم د دې اسانو له سوو څخه گرد او دورې پورته شي.

فَوْسَطْنِ بِهٖ جَبْعًا ۵

پس ننوځي دغه (اسونه) هغه وقت په منځ د ټولې (د دشمنانو د دين كښې).

تفسير : يعنى په دې وخت كښې بې له ويرې او خطر د دشمن په فوج كښې ننوځي. تنبيه : امكان لري چه د دې قسم له يادولو ځنې اسونه مراد وي لكه چه ښكاره ده. او ممكن دي چه د مجاهدينو سواره مراد وي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «دا په سورو غازيانو باندې قسم دى. له دې نه به بل كوم يو عمل لوي او لوړ (اوچت) وي چه سړي د الله تعالى په لارې كښې خپل ځان جاروي (قربانوي). او جواب د دغو پاس قسمونو دا دى.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ۶

چه بيشكه (كافر) انسان له ربه خپله خامخا منكر ناشكره (د نعمتونو) دى.

تفسير : يعنى د غازيانو سورو سر او ځان جارول (قربانول) د الله تعالى په لارې كښې وربښي چه وفادار او شكر گزار بندگان داسې وي هغه سړي چه د الله تعالى ورگړي قوتونه د هغه په لاره او ځاى كښې نه ښندي (قربانوي) نو وائي «هغه سړي چه د حقيقي مالك ورگړي شويو قوتونو قدر نه پيژني او د هغه روزي خوري او د هغه د بې شمارو نعمتونو او بخششونو څخه شپه او ورځ متمتع او گټې اخلي خو سره له هغه د هغه الله تعالى امر نه مني نو هغه له بوده و (څاروو)

څخه هم خوار او ذليل، حقير او ښکته دی. وگورئ يو ښه اس ته چه د هغه څښتن (ځاوند) وښه او دانه ورکوی دا اس له دی پالنې څخه د خپل څښتن (ځاوند) په وفاداري کښی خپل ځان څاروی (قربانوی) او هر لوری ته چه سور اشاره ورته وکړی په همغه لوری درومی او ځغلی او له دیرو مندو څخه پرشیری او له خپلو سومو او د پښو نوکانو څخه دوری او کله کله اور هم پورته کوی او په دیر ازدحام او بیړی او تلوار په مړی او سری او لوړو (اوچتو) او ژورو کښی ځان غورځوی. د مردکو په ورښت (د گولو په باران) او د تورو، توپکو په منځ کښی ځغلی او د توپ، طیاری، تانگ او نورو وسلو ځنی دومره نه ویریږی بلکه دیر ځلی وفا لرونکی او روزلی شوی اسان (اسونه) د خپلو سرو د ژغورنې (ساتنې) لپاره خپل ځان هم په خطر کښی اچوی نو آیا انسان له داسی اسانو (اسونو) څخه څه عقل نه زده کوی؟ او نه پوهیږی چه پخپله انسانان هم یو لوی پالونکی لری چه ښائی د هغه د حکم منلو او وفاداری کښی د خپلو ځانونو او مالونو په ښندلو (قربانولو) کښی هر وقت حاضر او تیار اوسی. په رښتیا سره چه کافر انسان خورا (دیر) بخیل دیر ناشکر او نالائق دی تر دی چه د یوه اس او سپی په اندازه هم خپله وفاداری نشی څرگندولی (ښکاره کولی).

وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝٤

او بیشکه دا (انسان) پخپلی دغی ناشکری خامخا شاهد کتونکی گواه دی (یا هغه انسان هغه کار پخپل مخکښی گوری).

تفسیر: یعنی د سرښندنوکی (جان نثار) مجاهدین او د هغوی د اسونو وفاداری او شکر گزاری د هغوی تر سترگو لاندی دی خو بیا هم دا بی حیا ردی سترگی گوری او له خپله ځایه نه خوزی.

تنبيه: مونږ د ترجمی په رعایت دا مطلب ولیکه. که نه دیرو مفسرینو د دی جملی مطلب داسی اخستی دی. انسان پخپلی ناشکری باندی د حال په ژبه گواه دی. دی دی لږ شانی د خپل زړه په غږ باندی هم غور کیږدی او وادی وری او متوجه دی شی چه زړه ئی ورته څه وایی؟ دا وائی چه آیا سره د دومره لورینی (مهربانی) او ښنگلوی (بخشش) ته ناشکر ئی. ځینی اسلاف د (انه) ضمیر د رب په لوری اړوی یعنی د ده رب د هغه ناشکری او کفران ته گوری.

وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ۝٥

او بیشکه دا (انسان) په مینه محبت د مال کښی خامخا زیات قوی دیر سخت دی.

تفسیر : یعنی حرص، طمع، بخل، امساک او نورو رذائلو هغه ږوند گرځولی دی د دنیا د زرو او مال په مینه کښی دومره دوب شوی دی چه خپل حقیقی منعم ئی هیر کړی دی او نه پوهیږی چه وروسته له دی نه به ئی څه حال کیږی.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ۚ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ۚ

آیا پس نه پوهیږی (دا انسان) کله چه راپورته کړل شی راووځی هغه شی چه په قبورو کښی دی (مړی) او محقق رابښکاره کړی شی هغه (عقائد او ارادی) چه په سینو د دوی کښی دی.

تفسیر : یعنی هغه وخت هم راتلونکی دی چه مړی به له خپلو هدیرو (مقبرو) ځنی ژوندی ایستل کیږی او هغه خبری چه په زړونو کښی پتی دی گردی (تولی) څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو هلته به کتل کیږی چه له دی مال څخه څه گتی اخیستی شی؟ او دا نالائق او کافر به څنگه ځانونه ژغوری (بچ کوی) که دا بی حیا په دی خبره باندی پوهیدی نو هیڅ کله به د مال په مینه کښی دومره نه دویدل او داسی حرکتونه به ئی نه کول.

إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ خَبِيرٌ ۝

بیشکه رب د دوی په دوی باندی په دغی ورځی کښی خامخا ښه پوه خبردار دی (نو موافقه جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی که څه هم د الله علم هر وقت د بندگانو پر پته او ښکاره باندی محیط دی خو پرله پسې د ده علم او پوه پر بندگانو ظاهریږی او هیچا ته ځای د دی خبری نه پاتی کیږی چه له هنی څخه انکار وکړی.

تمت سورة العاديات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القارعة مكية وهي احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۱) تسلسلها حسب النزول (۳۰) نزلت بعد سورة « قريش »

د « القارعة » سورت مكی دی (۱۱) آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۰۱) په نزول کښی (۳۰) سورت دی وروسته د « قريش » له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْقَارِعَةُ ۱ مَا الْقَارِعَةُ ۲ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ۳

(هغه) تکوونکی (د زړونو قیامت) څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت). او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت).

تفسیر : له «القارعة» څخه مراد قیامت دی چه زړونه به له ویری او فزع څخه سخت تکانونه په کښی خوری او غوړونو ته د دیرو سختو غوړونو له اوریدلو څخه ربر (تکلیف) پیښیری مطلب دا دی چه د قیامت د حادثی د دی وپروونکی منظری او ننداری څه بیان وکړ شی یواځی د هغو د غځینو آثارو او نښو څه خبری لاندی ویلی کیږی چه له هغو څخه د هغی د شدت او د سختی اندازه لگولی شی.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۴

(تکوی به زړونه) په هغه ورځ کښی چه گرځی خلق لکه واړه ملخان خواره خواره کړی شوی (یو په بل ختونکی).

تفسیر : یعنی هر یو به په یوه لوری په بی‌تابی او وارخطائی سره مندی وهی او غغلی گواکی دا تشبیه له وړو ملخانو سره د ضعف، کثرت، حرکت، بی انتظامی او بی تابی له پلوه ورکړی شوی ده.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ۵

او وبه گرځی غرونه (له هیښه په دغی ورځی کښی) لکه وړی رنگینی شیندلی شوی (د نداف په لینده).

تفسیر : یعنی لکه چه نداف او داندس پخپل دیندت او لینده سره پښه یا وړی (پشم) وهی او پرسوی ئی او له هغو څخه د حجم په لحاظ یو لوی شی جوړوی او بیا په یو یو کولو او لږ

بنورولو سره هغه الوغوی او یوه خوا بل خوا ئی رغروی هم داسی به د قیامت په ورځ کښی غرونه هم الوغی او سره متفرق کیږی به او په رنگ ورکړیو شویو وړیو سره به ئی څکه تشبیه ورکړی شوی وی. چه هغه ډیر کمزوری او سپکی دی برسیره په دی د (فاطر) د سورت په څلورمه رکوع څمونږ دغه تفسیر کښی د غرونو د رنگ اقسام هم ښوودلی شوی دی ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ .

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ^۶ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ^۷

پس هر څه هغه څوک چه دروند شی (په دغی ورځی کښی) وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو هغه به وی په ښه ژوندون چه راضی به وی (په جنت کښی).

تفسیر : یعنی د هر چا عمل چه دروند وی هغه به په هغی ورځی کښی په زړه پوری خوشی او هوسانی (راحت) او آرامی کښی وی. که کوم عمل په لیدلو کښی ډیر لوی عمل ښکاری خو په منع کښی ئی د ایمان اغیزه (اثر) ، د اسلام اثر د اخلاص روح نه وی نو هغه عمل د الله تعالیٰ په دربار کښی څه وزن او دروندوالی نه لری لکه چه د (کهف) د سورت په ۱۲ رکوع ۱۰۵ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی داسی راغلی دی ﴿فَلَا تُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا﴾ .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ^۸ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ^۹ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَةٌ^{۱۰} نَارُ حَامِيَةٍ^{۱۱}

او هر څه هغه څوک چه سپک شی وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو مور د ده (ځای د اوسیدلو د ده) به هاویه وی او څه شی پوه کړی ته څه ده دغه (هاویه) اور دی خورا (ډیر) تود (چه منکران پکښی پرمخی غورځولی کیږی).

تفسیر : یعنی هغه عذاب چه په دغی طبقی کښی شته د ځینو سړیو په فکر کښی نشی راتلی نو بس دومره وپوهیږئ چه یو اور دی ډیر تود چه سره خوتیږی او داسی سوځوونکی دی چه د هغه په مقابل کښی بل اور ته تود نه وایه شی الله مو دی له دی اوره او له نورو رږو (تکلیفونو) څخه پخپل فضل او مهربانی سره وساتی.

تمت سورة القارعة

سورة التكاثر مكية وهى ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۲) تسلسلها حسب النزول (۱۶) نزلت بعد سورة الكوثر.

د «التكاثر» سورت مكى دى (۸) آيات يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۲) په نزول كښى (۱۶) سورت دى وروسته د «الكوثر» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْهَکُمُ التَّکَاثُرُ ۱ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۲

مشغول کړی یی تاسی (له عبادته) فخر کولو (یو له بله په دیر والی د مال اولاد او قام) تر هغه پوری چه ورشع هدیرو ته (مړه شیخ خښ شی یا تر هغه پوری چه مری هم شمارئ د دیروالی لپاره).

تفسیر : یعنی د مال او د اولاد د کثرت او د دنیا د مال او د شتو حرص سړی په غفلت کښی اچوی نه د الله تعالی د لورینی (مهربانی) فکر ورته پریږدی چه راشی نه د آخرت په خیال کښی لویږی. پس شپه او ورځ په هم دی فکر کښی لگیدلی وی په هر ډول (طریقه) چه کیږی بنائی ځما مال او شته را زیات شی او کور کهول می له گردو (تولو) کورنیو او کهولو څخه ښه او لوړ (اوچت) وی. لا دا د غفلت پرده له مخه ئی نه وی لری شوی چه مرگ ورته راورسیږی کله چه په قبر کښی کیښود شی نو هلته وربښکاریږی چه په سخت غفلت او هیږه کښی لویدلی و او هغه شیان چه د څه مودی له پلوه د ده په سترگو کښی ښه ښکاریده وروسته له مرگه هغه گرد (تول) د هیڅ بلکه د ده د ځان نقصان ثابت شو.

تنبيه : په ځینو روایتونو کښی چه الله تعالی د هغوی په صحت باندی ښه پوهیږی راغلی دی چه یوه ورځ دوو قبیلو په خپلو منځونو کښی هری یوی په زیادت باندی فخر کاو کله چه د مقابلی په وقت کښی د یوی قبیلې سړی د بلې قبیلې له سړیو څخه لږ ورووتل نو ئی وویل چه ځمونږ سړی په جنگ کښی مړه شوی دی څی چه لاړ شو هدیری (مقبری) ته او قبرونه ئی وشمیرو نو هلته به دا درښکاره شی چه ځمونږ سړی له تاسی ځنی څومره دیر دی؟ او په مونږ کښی څومره نومیالی سړی تیر شوی دی؟ وروسته له دی وینا څخه د قبرونو په شمیرلو باندی ئی شروع وکړه. نو د دی غفلت او جهالت د تنبیه دپاره دا پاک سورت نازل شو په ترجمه کښی د دی دواړو مطلبونو گنجائش شته.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ^۳ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ^ط

نه ده داسی وړ (لائق) ! ژر ده چه پوه به شیء تاسی (پخپلی خطائی باندی)
بیا بیخی داسی نه ده وړ (لائق) ژر ده چه پوه به شیء تاسی (پخپلی
خطائی) باندی.

تفسیر : یعنی وگورئ په خو خو غلی په تاکید تاسی ته ویل کیږی چه ستاسی دا خیال صحیح
نه دی چه «د مال او اولاد او نورو شتو دپروالی په کار راتلونکی شی دی» عنقریب تاسی به ئی
معلوم کړئ چه دا زائل او فانی څیزونه هیڅ کله د فخر او مباهلت لائق نه و. بیا وپوهیږئ چه
آخرت داسی یو شی نه دی چه له هغه څخه انکار یا غفلت وکړی شی په مخ کښی به تاسی ته
دا درنکاره شی چه اصلی ژوندون عیش او هوسانی (آرام) په آخرت کښی ده او د دنیا ژوندون
د هنی په مقابل کښی پرته (علاوه) له یوه خوب او خیال ځنی بل شی نه دی. دا حقیقت ځینو
خلکو ته لږ قدر په دنیا کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) خو وروسته د قبر له رسیدلو ځنی او
بیا په محشر کښی دا غوتی لا ډیری ښی پرانیستلی کیږی.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ^ه

نه ده داسی که تاسی پوهیدلئ (په خرابی د عاقبت د تکاثر او تفاخر) په علم
الیقین سره (نو داسی به مو نه کول).

تفسیر : ستاسی دا خیال هر گز صحیح نه دی که تاسی په یقینی ډول (طریقه) او د صحیحو
دلائلو په وسیله په دی خبری پوهیدی چه د آخرت په مقابل کښی د دنیا شیان هیڅ دی نو
هیڅ کله به مو غفلت نه کاوه.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ^۶ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ^ل

قسم دی چه خامخا وبه وینئ تاسی هر ورو (خامخا) دوزخ بیا به خامخا
ووینئ تاسی هر ورو (خامخا) هغه (دوزخ) په سترگو د یقین سره.

تفسیر : یعنی د غفلت او د انکار نتیجه دوزخ دی او تاسی ضرور د هغه لیدونکی ئی ږومبی د
هغه څه اثر «برزخ» کښی په نظر درشی بیا به ئی په آخرت کښی په پوره ډول (طریقه) ووینئ
او عین الیقین به مو حاصلیږی.

ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝

بیا به خامخا پوښتنی وشي له تاسی څخه هر ورو (خامخا) په دغی ورځی کښی له (حقائقو د) نعمتونو هوساینو (راحت) نه (چه درکړی و تاسی ته په دنیا کښی).

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی به وپوښتلی شی چه «اوس راوښیئ د دنیا د نعمتونو او د عیش او د هوسانی (آرام) حقیقت څرنګه و؟ یا هلته پوښتل کیږی هغه ظاهری، باطنی، آفاقی، انفسی، جسمانی، روحانی نعمتونه چه ما تاسی ته په دنیا کښی عطاء کړی و تاسی د هغه شکر او حق په څه دول (طریقه) ادا کړی دی؟ او د خپل هغه حقیقی منعم په خوښولو کښی مو تر کوم ځای پوری سعی او زیار (محنت) ایستلی دی؟».

تمت سورة «التكاثر» بفضل الله تعالى ومنه

سورة العصر مكية وهي ثلاث آيات و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۳) تسلسلها حسب النزول (۱۳) نزلت بعد سورة الانشراح.

د «العصر» سورت مکی دی (۳) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۳) په نزول کښی (۱۳) سورت دی وروسته د «الانشراح» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعَصْرِ ۝ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝

قسم دی په عصر چه بیشکه انسان خامخا په زیان کښی دی (په صرف کولو د عمر سره په فانیه و مطالبو کښی).

تفسیر : عصر زمانی ته وائی یعنی قسم په زمانی باندی چه د انسان عمر هم په کښی داخل دی چه دا عمر د سعاداتو او کمالاتو د گټلو دپاره یوه لویه پټګه (سرمایه) ده او پکښی عجائب او غرائب دی په اقسامو سره یا قسم دی د مازدیګر په وخت باندی چه د دنیوی کارونو او وښیو

له پلوه یو ځان ته اهمیت او مشغولیت لری او د لمانځه اداء ئی سخته ده ځکه چه خلق مشغول وی په دنیوی کارونو خپلو کښی او د دیانت له سببه د خورا (دیر) لوی فضیلت وقت دی تر دی چه حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «د هر چا چه د (عصر) لمونځ فوت شی لکه چه د هغه گرد (تول) کور او د ژوندون شیان لوت شوی وی» یا قسم دی ځما په پاکه زمانه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی چه په هغی کښی د عظمی رسالت او کبری خلافت رڼا او نور دیر ښه ځلپړی او بهتر او غوره ده له نورو زمانو څخه. او د «والعصر د قسم جواب دغه دی چه ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِٖٓ﴾ بېشکه انسان خامخا په زیان کښی دی».

له دی څخه به زیات زیان څه وی چه د واورې خرڅوونکی غوندی د هغه د تجارت راس المال چه د هغه عزیز عمر دی شیبه په شیبه (لحظه په لحظه) لپړی که دی په دی ژر ورنگ کښی هیڅ یو داسی کار ونه کړی چه هغه یواځی د دی تللی عمر پنگه (سرمایه) ویللی شی یا ئی په درد وخورې بلکه یو ابدی او غیر فانی متاع او د تل دپاره د کار شی وگرځی نو زیان او خساره ئی خو زیاتپړی که تاریخ ولولی یا د خپل ژوندون پر واقعاتو باندی غور وکړی نو له لږ فکر کولو څخه به دا ورثابته شی هغه خلق چه د خپل وروستی او مستقبل وقت څخه بی پروا پاتی کیږی او یواځی په خیالی لذاتو کښی خپل وقت تیروی او د خپل عزیز عمر شیبی (لحظی) په غفلت، شرارت، لهو، لعب او نورو چتی (بیکاره) شیانو کښی خاوری ایری نه کړی هغه اوقات چه د مجد او شرف د تحصیل او د فضل او کمال د اکتساب دپاره وړ (لائق) او مناسب دی په تیره بیا هغه ښه پنگه (سرمایه) لرونکی اوقات چه د رسالت لمر خپل انتهائی عروج او پلوشی ته پکښی رسیدلی دی او دنیا ئی داسی رڼه کړی ده چه څاری (مثال) او نظیر ئی نشته که په غفلت او نسیان کښی تیر کړی شی نو وپوهیږئ چه له هغه څخه سخت زیان بل نشته هغه څوک خوش نصیبه او بختور دی چه دا فانی عمر باقی او دا بیکاره ژوندون د کار وگرځوی او د آخرت دپاره پکښی جدوجهد وکړی او دا خورا (دیر) ښه اوقات او عمله مواقع غنیمت وگڼی او تل د سعادت په کسب او د کمالاتو په تحصیل کښی کوښښ وکړی نو دا خلق هغه کسان دی چه د هغوی ذکر په ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ کښی راغلی دی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ^ع

مگر (خو زیانکاران نه دی) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او وصیت ئی کړی وی یو له بله په حقه سره چه ایمان دی او وصیت ئی کړی وی یو له بله په صبر (په طاعت او مصیبت او له معصیته).

تفسیر : یعنی انسان ته د زیان په ژغورلو (ساتلو) کښی څلورو شیانو ته ضرورت دی. اول په الله تعالیٰ او په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی ایمان راوړل او د هغه په هدایاتو او وعدو باندی اخروی وی یا دنیوی پوره یقین لرل، دوهم د دی یقین اثر او اغیزه نه ښائی چه یواځی په قلب او دماغ پوری محدوده وی بلکه ښائی چه په جوارحو کښی هم څرگنده (ښکاره) شی او د هغه چاری او اعمال او ژوندون د ده د زړه هنداره وی، دریم دی پخپلی انفرادی اصلاح او فلاح باندی قناعت ونه کړی بلکه د خپل قوم او ملک گټی او اجتماعی مفاد هم ښائی د ده تر کتنی او نظر لاندی وی! هر کله چه دوه مسلمانان سره وویښی ښائی یو له بله سره په ورین (رون) تندی خبری اتری وکړی او په قول او فعل او هره معامله کښی پرته (علاوه) له دیانت او صفائی څخه بل کار نه کوی! او تل دی یو بل ته د صداقت، امانت تاکید وینا وکړی! څلورم هر یوه له ښائی چه تل بل ته دا وصیت او نصیحت کوی چه د حق په معامله او د شخصی او قومی اصلاح په لاره کښی چه هر څومره سختی او زیار (محنت) او ربړونه (تکلیفونه) ورپیش شی یا له طبعی مخالفی چاری په مخ ورته راشی دا گردی (تولی) دی په پوره صبر او استقامت سره تحمل کړی او هیڅ کله دی پل د نیکی له لاری څخه کوږ نه ږدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی څلورو اوصافو له لاری څخه قدم کوږ نه ږدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی څلورو اوصافو جامع او لرونکی وی او دوی سره د خپل کمال د نورو په تکمیل کښی هم زیار (کوشت) کوی نو د هغوی نوم د دنیا په صفحاتو کښی تل ژوندی پاتی کیږی او هغه آثار چه دوی له خپل ځان څخه دلته ږدی هغه به تل د باقیات الصالحاتو په ډول (طریقه) د هغوی نومونه ژوندی او اجره ونه ئی زیاتوی. فی الحقیقت دا مبارک سورت د دیانت خلاصه ده حضرت امام شافعی رحمه الله علیه فرمایلی دی «که له پاک قرآن څخه یواځی هم دا سورت نازل شوی وی نو د پوهانو بندگانو د هدایت دپاره هم کافی و» ځمونو اسلاخو او پخوانیو لویانو به کله چه یو له بل سره لیدل نو د جلا (جنا) کیږلو په وقت کښی به ئی یو بل ته دا مبارک سورت اوراوه.

تمت سورة «العصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الهمزة مكية وهي تسع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۴) تسلسلها حسب النزول (۳۲) نزلت بعد سورة «القيامة».

د «الهمزة» سورت مکی دی (۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۴) په نزول کښی (۳۲) سورت دی وروسته له «القيامة» د سورت څخه نازل شوی دی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چتی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه غی نو وروسته له هغه به څه تری واخیست شی گرد (تول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او دا بدبخت به پورته کړی او په دوزخ کښی به ئی وغورځوی. «حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوگی او اوږدو لمبو څخه وسوځوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطْمَةُ ۝ نَارُ اللَّهِ الَّتِي وَقَدَتْ ۖ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ۝

او څه شی پوه کړی ئ ته څه شی دی ماتوونکی سوځوونکی د هر شی. اور د الله دی بل کړی شوی هغه (اور) چه خيژي پر زړونو باندی (نو سوځوی ئی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندگانو نه دی بلکه د الله تعالی بل کړی شوی اور دی او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور ډیر پوه لرونکی دی گرد (تول) زړونه تر خپلی کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکښی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو سره هیڅ کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لگیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه یو بل ډول (طریقه) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره گرد (تول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرگی راشی او ما له دی ربرو (تکلیفونو) څخه وژغوری (بچ کړی). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ۝

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کړی شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران په دوزخ کښی غورځول کیږی بیا د دوزخ وروڼه پری تړل کیږی او هیڅ د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کښی پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په دی کفارو باندی بند کړی شوی وی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چتی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه
 غی نو وروسته له هغه به څه تری واخیست شی گرد (تول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او
 دا بدبخت به پورته کړی او په دوزخ کښی به ئی وغورځوی.
 «حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوگی او اوږدو لمبو
 څخه وسوځوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَطْمَةُ ۖ نَارُ اللَّهِ الَّتِي وَدَّ اللَّهُ أَنْ يُسْخِرَ مِنْهَا نَارَ الدُّنْيَا ۚ فَلَيْسَ ۚ

او څه شی پوه کړی ئ ته څه شی دی ماتوونکی سوځوونکی د هر شی. اور د
 الله دی بل کړی شوی هغه (اور) چه خپری پر زړونو باندی (نو سوځوی ئی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندگانو نه دی بلکه د الله تعالی بل کړی شوی اور دی
 او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور ډیر پوه لرونکی دی گرد (تول) زړونه تر خپلی
 کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکښی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو
 سره هېڅ کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لگیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه
 یو بل ډول (طریقه) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او
 سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره گرد (تول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری
 او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرگی راشی او ما له دی ربرو (تکلیفونو) څخه
 وژغوری (بچ کړی). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه
 نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ۚ

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کړی شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران په دوزخ کښی غورځول کیږی بیا د دوزخ وروسته پری تړل کیږی او هېڅ
 د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کښی پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په
 دی کفارو باندی بند کړی شوی وی.

فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ۝

په ستنو راښکلیو شویو اوږدو سره .

تفسیر : یعنی د اور لمبی د اوږدو اوږدو ستنو په ډول (طریقه) پورته کیږي یا دا چه دوزخیان په اوږدو ستنو کښی سخت تړل کیږي چه د سوځیدلو په وقت کښی هیڅ ونشی خوځیدلی چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو د عذاب د څه سپکتیا توهم کیدی شی او ځینی وائی د دوزخ خوله په اوږدو اوږدو ستنو سره بندېږي چه له یوی خوا څخه بلی خوا ته راښکلی شوی وی والله اعلم .

تمت سورة الهمزة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفيل مكية وهي خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۵) تسلسلها حسب النزول (۱۹) نزلت بعد سورة «الكافرون» .

د «الفيل» سورت مكی دی (۵) آیات یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۰۵) په نزول کښی (۱۹) سورت دی وروسته د «الكافرون» له سورت نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمُتَرَكِّفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝

آیا نه و لیدلی تا نه ئی خبر چه څرنګه کار کړی و رب ستا له خاوندانو د فیل سره .

تفسیر : یعنی د فیل (هاتی) د خاوندانو سره هغه معامله چه ستاسی پروردګار وکړه هغه به ضرور تاسی ته معلومه وی ځکه چه دا واقعه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم له باسعادت ولادت څخه څو ورځی پخوا شوی وه او د ډیر شهرت له سببه چه د هر لوی او کوچنی (وړوکی) په ژبه یادیده او د دی قرب عهد او د تواتر په بناء الله تعالى دا علم په رؤیت سره تعبیر وفرمایه .

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝

آیا نه ئی و گرځولی (هغه) کید مکر د دوی (په حق د نړولو د کعبی بلکه
گرځولی ئی و) په گمراهی زیانمنی بطلان کښی.

تفسیر : یعنی هغو کسانو غوښتل چه د الله تعالی کعبه ورانه او خپله مصنوعی کعبه ودانه کړی
نو دا ونه شوه کیدی، او الله تعالی د هغوی گردی (تولی) ترنی بیکاره او ټول تدابیر ئی بی
اثره وگرځول او د کعبی شریفی د تباهی د فکر له سببه دوی پخپله تباہ او بیکاره شول.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ۝

او راوئی لیږل په دوی باندی مرغان تولگی تولگی. چه ویشتل ئی هغوی په
کانو سره چه له ختو په اور پخو شویو څخه جوړ شوی ؤ.

تفسیر : د اصحاب فیل لنده قصه دا ده د حبشی د تولواک (باچا) له خوا په یمن کښی یو
(ابرهه) نامی حاکم مقرر و هغه ولید چه د عربو گرد (تول) خلق کعبی شریفی ته ځی او هلته
حجونه کوی نو وئی غوښتل چه د خلقو توجه ځان ته ورکش کړی، نو دا تدبیر ئی له ځان سره
وسنجاوه (جوړ کړ) چه د خپل عیسوی دین په نامه یوه لویه کتبه (عبادتخانه) جوړه کړی چه د
هر راز (قسم) تکلفاتو او د راحت او هوسائی (آرام) او ساعت تیری اسباب پکښی غونډ کړی
شوی وی او غوښت ئی چه په دی ډول (طریقه) به خلق اصلی کعبه پرېږدی او د دی مکلفی او
مرصعی عبادتخانی په لوری به راځی او د مکی د حج بیړو بار به مات شی لکه چه د یمن په
یو لوی ښار کښی ئی چه (صنعاء) نومېږی مصنوعی کعبه جوړه او ډیر مال او شته ئی پری خرڅ
کړی و خو سره له هغه هم خلق ورته متوجه نشول کله چه عرب په تیره قریش له دی خبری څخه
خبر شول سخت خپه او په قهر شول ځینی په قهر شوی هلته اودس ماتی ته کیناستل ځینی وائی
چه کوم عرب اور بل کړی و چه د هغه کوم بخرکی الوتلی په هغی مانی کښی ولکید ابرهه له
دی پېښی څخه ډیر په قهر شو او غوټه ئی کړه چه پر کعبی شریفی باندی سره له ډیرو فوجونو
او یو نومیالی هاتی چه (محمود) نومیده یرغل (حمله) وروړی او ورانه ئی کړی هغی عربی قبیلې
چه په لاره کښی ئی له هغه سره مقاومت وکړ د هغوی له لاسه ماتی وکړه او اصحاب الفیل په
ډیر قوت او سامانی سره مکی شریفی ته ورسیدل د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نیکه
عبدالمطلب په دی وقت کښی د قریشو سردار او د کعبی شریفی لوی متولی و. کله چه دوی له
دی پېښی څخه خبر شول وی ویل «خلقوا تاسی د خپلو ځانونو ساتنه وکړئ! د کعبی ساتنه به

هغه وکړی چه څیښتن (مالک) ئی دی» کله چه ابرهه پخپل مخ کښی هیڅ یو مانع ونه لیده نو یقین ئی راغی چه د کعبی وړانول اوس یو آسانه کار دی ځکه چه ځما پر مخ کښی هیڅ څوک مقابله کوونکی نه دی. کله چه مکی معظمی ته نژدی د «محسر» وادی ته ورسید چه د یوی کندی نوم دی نو د لوی سیند له لوری د شنو او ژیرو مرغانو کوچنی کوچنی (وړی وړی) دلی ورښکاره شوی چه د هغوی په مښوکو او منگلو کښی وړوکی کنکری وی چه جوړی شوی وی له ختو څخه په پخولو سره لکه خښتی یا قدرتی وی لکه کوتکانی دی عجیب او غریب مرغانو تولی تولی کنکری پر لښکر وړولی د الله په قدرت به دا د کنکرو ویشتل کت مت (هوبهو) لکه د توپکو پر هغوی باندی اثر او اغیزه کوله. او په هر چا چه لگیده له بلی خوا به ئی وتله او عجیب ډول (طریقه) بوسی ماده به ئی پرېښوده ډیر ډیر لښکر ئی هلته مړه شول هغه چه وتښتیدل په نورو رېرو (تکلیفونو) سره اخته او پکښی مړه شول ځینی وائی دا پېښه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له ولادت څخه پنځوس ورځی پخوا شوی ده ځینی وائی دا پېښه په هغی ورځی کښی شوی ده چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکښی تولد شو. گواکی دا یوه آسمانی نښه د دوی د بختور راټگ ده او یوه غیبی اشاره ده چه الله تعالی د خپل کور او د بندگانو په فوق العاده ډول (طریقه) سره هم ساتنه کوی او د دی کور متولی هم له نورو څخه سره د خپل مقدس پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ښه شان ساتی او دښمنانو ته هسی موقع نه پرېږدی چه دوی کعبی شریفی یا د کعبی شریفی رښتینو خادمانو ته څه تکلیف او ضرر ورپېښی کړی.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝

نو وئی گرځاوه دغه لښکر په شان د وښو خوړلیو شویو پائمال کړیو شویو.

تفسیر : په شان د هغو وښو او پانو د فصل یا خوړلی شوی گیاه چه غوائی، غوا، او نور حیوانات ئی خوړی او پاتی ئی په اخور کښی وی یعنی داسی تیت او پرک (خواره واره) او منتشر بد صورت مبتدل بیکاره او تکر تکر شول لکه پاتی واښه د حیواناتو.
تمت سورة «الفيل» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «قریش» مکية وهی اربع آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۶) تسلسلها حسب النزول (۲۹) نزلت بعد سورة «التین».

د «قریش» سورت مکی دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۶) په نزول کښی (۲۹) سورت دی وروسته د «التین» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ قَرِيشُ ۚ الْفِئَمُ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۚ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۚ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۚ

له جهته د انس او الفت د قریشو یو له بل سره له جهته د انس او الفت د دوی په سفر د ژمی (کښی یمن ته) او (په سفر د) اوږی (کښی شام ته هر کال) نو ښائی چه بندگی وکړی دوی رب د دی کوتی (کعبی) ته هغه (رب) چه طعام خواړه ئی ورکړی دی دوی ته په لوړی کښی او امن ئی ورکړی دی دوی ته له خوف ویری څخه.

تفسیر : یعنی په مکی کښی غله او نور خواړه نه پیدا کیده نو ځکه د قریشو داسی عادت و چه په هر کال کښی به دوی دوه ځلی سفر کاو د ژمی په وقت کښی د یمن په لوری چه تود دی او په اوږی کښی د شام په لوری چه یخ او زرغون ملک دی. د هر ځای خلقو به دوی د اهل حرم او د بیت الله د خادمانو په نامه سره پیژندل او د دوی به ئی دیر عزت او احترام او خدمت کاو او د هغوی ځان او مال ته به ئی لاس نه غځوو نو ځکه دوی به له دی تگ او راټگ څخه په زړه پوری گټی اخیستلی او بیا په امن، اطمینان او دادینه (سکون) سره پخپلو کورونو کښی کیناستل، خوړل او خوړول به ئی. د حرم په شاوخوا کښی به د غلا، داری، لوټ او تالا شورماشور و خو پخپله په حرم شریف کښی به د هغه د احترام په سبب قلاره قلاری وه او د قریشو خلقو په دیرو هوسانیو (آرام) سره خپل ژوندون تیروه نو د هم دی انعام تذکره، یادونه دلته شوی ده چه د دی کور په طفیل می تاسی ته طعام او دودی درکړه او امنیت، طمانیت سکون او هوسانی (آرام) مو دروښتله او د اصحاب الفیل له یرغل او تعرض څخه مو وساتلی نو تاسی ولی د دی کور د خښتن (خاوند) الله تعالی بندگی نه کوئ؟ او د هغه استاخی (رسول) ته ولی ربړونه (تکلیفونه) پښوئ آیا دا دیره بی انتهای ناشکری او احسان هیرول نه دی؟ که په نورو خبرو نه پوهیږئ نو د دی ښکاره حقیقت په منلو کښی چه پوهیدل ئی دیر آسان دی ولی خپل ځانونه وړاندی وروسته کوئ؟

تمت سورة «قریش» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الماعون الثلاث الآيات الاول منها مكية وبقيتها مدنية وهى سبع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۷) تسلسلها حسب النزول (۱۷) نزلت بعد سورة «التكاثر»

د «الماعون» سورت درى ډومېنى آيات مكى او نور ئى مدنى دى (۷) آيتونه يوه ركوع لرى په تلاوت كېنى (۱۰۷) په نزول كېنى (۱۷) سورت دى وروسته د «التكاثر» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْدِينِ

آيا وينى ته هغه څوک چه دروغ وائی په ورځى د جزاء باندى.

تفسير : يعنى دغه مكذب كافر داسى وائى چه له سره عدل او انصاف به نه كيږي او د الله تعالى له لورى به د ښو او بدو بدل نه وركاؤ كيږي. ځينو د (دين) معنى «ملت» اخيستنې دى يعنى د حق مذهب او اسلام ملت دروغ بولى گواكي مذهب او ملت د هغوى په نزد هيڅ يو شى نه دى.

فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ

نو (كه ئى پيژني هم دغه) همغه (څوك) دى چه رتې شري يتيم پلار مري لره (په شړلو قبيحو سره).

تفسير : يعنى له يتيم او پلار مري سره همدردى او خواخوږى چيرى؟ بلكه له هغو سره په ډيره بيرحمى، غټ زړه توب، بداخلاقي معامله كوي او حق ئى نه وركوي او اموال ئى له خپل ځان سره په ناحقه ساتي.

وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ

نو نه کوی تیزول په طعام، خواړه ورکولو د مسکین باندی.

تفسیر : یعنی نه دوی پخپله د غریبانو او محتاجانو خبر اخلی او نه نورو ته ترغیب ورکوی. ښکاره دی چه د یتیمانو او محتاجانو خبر اخیستل او پر هغوی باندی رحم او زړه سوی کول د هر مذهب او ملت په تعلیم کښی شته او له هغو مکارمو اخلاقو څخه دی چه د هغو په ښه والی گرد (تول) عقلاء او پوهان اتفاق لری نو هر سری چه له دی ابتدائی اخلاقو څخه هم عاری وی ودی پوهیږی چه هغه سری نه دی حیوان دی او داسی سری له دین سره مینه نه لری او له الله تعالی سره ئی علائق او اړیکی (رابطه) نه وی.

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ

پس هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابی ده دپاره د لمونځ کوونکی هغه کسان چه دوی له لمانځه خپله غافله بی خبره وی (پخپلو اوقاتو او آدابو سره ئی نه اداء کوی).

تفسیر : یعنی نه پوهیږی چه لمونځ له چا سره مناجات دی؟ او د هغه مقصد څه دی؟ او د څومره اهتمام لائق او وړ (قابل) دی؟ دا به څرنگه لمونځ وی چه کله ئی نه کوی او کله ئی کوی. وقت او بی وخته پری ودریږی، په دنیوی چارو او خبرو کښی په لوی لاس وقت تنگوی او بیا ئی چه کوی هم یو څو تنگی وهی او دی ته هیڅ فکر نه کوی چه چاته مخامخ ولاړ یم؟ د احکم الحاکمین په دربار کښی په څه شان حاضری ورکوم؟ آیا الله تعالی یواځی ناسته ولاړه سر په ځمکه لگول کږیدل وینی او (استغفر الله) ځمونږ زړونه وینی آیا په دی کښی د اخلاص او خشوع رنگ شته؟ په یاد ئی ولری چه دا گرد (تول) صورتونه په ﴿عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ کښی درجه په درجه شامل دی لکه چه ځینو اسلافو په دی سره تصریح کړی ده.

الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤْنَ

هغه کسان چه دوی ریاکاری کوی (په عمل خپل کښی، ښوونه کوی خلقو ته).

تفسیر : یعنی یو لمونځ څه بلکه د هغوی نور عملونه هم له ریاکاری او نمایش څخه تش نه وی گواکی د دوی مقصد له خالق څخه سترگی اړول او د مخلوق خوښول دی.

وَيَنْتَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿١٠٨﴾

او منع کوی دوی مال د زکوٰۃ یا اسباب د معاونت امداد یو له بله.

تفسیر : یعنی زکوٰۃ او صدقات او نور میراث خو نه ورکوی بلکه معمولی شیان لکه لوبی، رسی، تیر، یوم، لور، غلبیل، اوبه، مالګه، اور، تار، ستن، او نور هم چا نه چه تری وئی غواړی نه ئی ورکوی چه د هغو ورکول په ګرده (توله) دنیا کېږی یو عام رواج دی. کله چه د بخل دا حال وی نو له ریائی لمانځه څخه به څه ګټه (فائدة) واخلي که یو سړی ځان ته لمونځ کوونکی وائی یا وایه شی خو له خالق تعالیٰ سره خلوص او له مخلوق سره ئی همدردی نه لری نو د هغه د اسلام لفظ بی معنی او د هغه لمونځ له حقیقت څخه لری دی. ریاکاری او بد اخلاقی خو د هغو بدبختانو کار دی چه د الله تعالیٰ په دین او د جزاء په ورځ باندی څه اعتقاد نه لری.

تمت سورة «الماعون» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الكوثر مكية وهي ثلاث آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۸) تسلسلها حسب النزول (۱۵) نزلت بعد سورة العاديات.

د «الكوثر» سورت مكی دی (۳) آیتونه یوه ركوع لری په تلاوت کېږی (۱۰۸) او په نزول کېږی (۱۵) سورت دی وروسته د «العاديات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾

بیشکه مونږ درکړی مو دی تاته کوثر (ډیر خیر یا ویا له په جنت کېږی).

تفسیر : یعنی په تحقیق سره ما درکړی دی تا لره ای محمده کوثر چه په وزن د (فوعِل) دی په معنی د کثرت یعنی درکړی می دی تا لره خیر کثیر چه علم او نبوت، قرآن او شفاعت دی او چا ویلی دی چه «خیر کثیر» اولاد او اتباع دی او د محمدی امت علماء فضلاء دی هوا د «کوثر» معنی خیر کثیر دی یعنی ډیری ښیګڼی (فائدی) او بهتری. دلته له هغه څخه څه مراد دی په «البحر المحيط» کېږی د ده په نسبت (۲۶) اقوال ذکر شوی دی او په آخر کېږی ئی دی

ته ترجیح ورکړی ده چه تر دی لفظ لاندی گرد (تول) دینی او دنیوی دولتونه او حسی او معنوی نعمتونه داخل دی چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یا د هغوی په طفیل د هغه مرحومه امت ته رسیدونکی دی. له دی نعمتونو څخه یو لوی نعمت «حوض کوثر» هم دی چه په دی نامه په مسلمانانو کښی مشهور دی او د هغه په اوبو باندی به د قیامت په ورځ خپل امت اوبه کوی ای ارحم الراحمین! دا خطاء کاره او مخ توری هم له دی څخه سیراب کړی.

تنبیه : د «حوض کوثر» ثبوت د ځینو محدثینو په نزد د تواتر تر حد پوری رسیدلی دی نو ښائی چه هر مسلمان پری باور ولری! په احادیثو کښی د هغه عجیبی او غریبی ښیگنې (فائدی) بیان شوی دی په ځینو روایاتو کښی د هغه شته په محشر کښی او په ډیرو کښی په جنت کښی ثابتیږی. زیاتو علماؤ د هغه تطبیق داسی کړی دی چه پخپله دا نهر به په جنت کښی وی او د هغه اوبه د حشر دگر ته هم راوستلی کیږی او په یوه حوض کښی تولیږی چه دواړو ته به «کوثر» وایه کیږی. والله اعلم بالصواب.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ^(۲)

نو لمونځ کوه دپاره د رب خپل او قربانی کوه!.

تفسیر : یعنی د دومره لوی انعام او احسان شکر هم ښائی لوی وی. او ښائی چه پخپل روح او بدن او مال سره پوره د خپل رب په عبادت کښی مشغول او لگیا وی. په بدنی او روحانی عباداتو کښی له گردو (تولو) څخه لوی عبادت لمونځ دی او په مالی عباداتو کښی قربانی یو ممتاز حیثیت لری ځکه د قربانی اصلی حقیقت د خپل ځان جارول (قربانول) دی، د ساکبانو (جاندارو) قربانی د هغه په ځای درول د ځینو حکمتونو او مصلحتونو په بناء شوی دی لکه چه د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له قصی څخه ښکاره ده ځکه د انعام د سورت په شلمه رکوع ۱۶۲-۱۶۳ آیت کښی لمونځ او قربانی یو ځای داسی یاد شوی دی.

﴿قُلْ إِنِّي صَلَّيْتُ وَإِنِّي نَحَرْتُ لِلَّهِ الْغَلِيظَ لَأَشْرِيَنَّكَ لَكَ وَبَيْنَا أَيْمَانٌ﴾ .

تنبیه : په ځینو روایاتو کښی د «وانحر» معنی لاس په تتر (سینه) باندی ایښودل راغلی دی مگر ابن کثیر رحمه الله علیه په دغو روایاتو باندی خبری کړی دی په پای (آخر) کښی ئی دی خبری ته ترجیح ورکړی ده چه د «نحر» معنی قربانی ده گواکي په دی کښی پر مشرکانو باندی تعریض شوی دی چه هغوی عبادت او وینه توپول بتانو لره کوی او مسلمانان لمونځ او قربانی خاص واحد الله تعالی ته کوی.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

بیشکه دښمن ستا هغه دی بی بنیاده له هره خیره منقطع.

تفسیر : غینو کفارو به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شان کښی داسی ویل دا سری غوی نه لری نو تر څو چه ژوندی وی خلق به ئی نوم یادوی خو وروسته له مرگه به ئی څوک نوم اخلی داسی بی هلك سری ته په محاوراتو کښی «ابتر» وایه کیده «ابتر» په اصل کښی لنډی «دم بریده» بوده (څاروی) ته وائی د هغه چا چه تر ده وروسته کوم نوم اخیستونکی پاتی نشی گواکی د هغه لکئ هم پری شوی ده نو قرآن کریم دا راجبی هغه چاته چه الله تعالیٰ خیر کثیر عطاء فرمایلی وی تر ابد الابد پوری د هغه نوم روڼ پاتی کیږی او هغه ته «ابتر» ویل خورا (دیر) دیر حماقت او ناپوهی ده په رښتیا سره هغه څوک چه داسی مقنسی او مقبولی هستی سره بغض عناد او عداوت ولری هغه له خپل ځانه وروسته څه د خیر ذکر او نیک اثر نه پریږدی. نن چه دیارلس سوه او اتیا کاله د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه تیر شوی دی بیا هم ماشاء الله د هغه حضرت له روحانی اولاد څخه کرده (توله) دنیا ډکه ده او جسمانی اولاده ئی هم د دوی د لونو له خوا دیر زیاته په هر ملک کښی شته. د دوی د دین صالحه آثار په عالم کښی څلپږی. د دوی یادول په ښه نوم محبت او عقیده سره د کروړونو انسانانو زړونو ته خوږی بڼی. دوست او دښمن تول د دوی د اصلاحی چارو ستاینه (صفت) کوی. او مونږ مسلمانان ئی د زړه له کومی حق او رښتیا بولو. پرته (علاوه) له دنیا څخه په آخرت کښی بیا په هغه مقام محمود کښی چه دوی به هلته ودریږی او هغه عامه مقبولیت او متبوعیت چه دوی ته علی‌رءوس‌الاشهاد په برخه کیږی هم ځمونږ د افتخار ځای دی. آیا داسی دائم‌البرکت ذات ته «ابتر» ویل العیاذ بالله ښه کار دی؟ د دی خبری په مقابل هغه ردی سترگی ته چه دا خبره ئی له خولی څخه وتلی ده څیر شی چه د هغه کم بخت نوم ښه نه ده پاتی او تر نن پوری ئی هیڅوک په ښه نوم هم په ژبه نه راوړی د گردو (تولو) بی ادبانو حال به هم داسی وی چه هغوی کله نه کله ځمونږ پاک پیغمبر سره بغض او عداوت لاره یا به ئی له هغوی سره د بی ادبی کوم حرکت کاوه؟ او وروسته له دی به هم که څوک ځمونږ د مقدس رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت څه بی ادبی وکړی حال به ئی هم داسی «ابتر» کیږی.

تمت سورة «الکوثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الکافرون» مکية وهی ست آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۹) تسلسلها حسب النزول (۱۸) نزلت بعد سورة «الماعون».

د «الکافرون» سورت مکی دی (۶) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۹) په نزول کښی (۱۸) سورت دی وروسته د «الماعون» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا الْكٰفِرُونَ ۝

ووايه (ای محمده! چه) ای کافرانو .

تفسیر : د قریشو خو تنو غتانو وویل ای محمده! راځه چه مونږ او تاسی روغه سره وکړو تاسی تر یوه کال پوری څمونږ د معبودانو عبادت وکړئ! بیا په دوهم کال کښی مونږ ستا د معبود عبادت کوو او داسی به هر یوه تولگی ته د بل تولگی له دین څخه څه برخه رسیږی. حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «زه له الله تعالیٰ څخه له دی نه پناه غواړم چه د یوی ثانیسی له مخی هم له هغه سره بل څوک یا شی شریک وگنم» بیا ئی وویل «نه نو تاسی څمونږ د معبودانو منعت مه کوئ نو مونږ به هم ستا د پیغمبری تصدیق او ستا د معبود ستاینه (صفت) کوو» نو په دی باندی دا سورت نازل شو چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د کفارو په لویه جرگه کښی ولوست چه د هغه خلاصه د مشرکینو له طور او طریقې څخه پوره بیزارۍ ښکاروی او د هغوی ځنی د تعلقاتو د انقطاع اعلان او بیزارۍ څرگندوی (ښکاره کوی) هوا انبیاء علیهم السلام به چه د هغوی پوښنی کار د شرک د رگونو او ریښو ایستل دی په داسی ناپاکی رتلی روغی باندی څرنگه راضی کیږی فی الحقیقت د الله تعالیٰ په معبودیت کښی هیڅ یو مذهب لرونکی اختلاف او جگړه نه کوی بلکه پخپله مشرکان هم د خپلو بتانو په نسبت داسی وائی چه مونږ د دی بتانو عبادت ځکه کوو چه دوی مو د الله تعالیٰ په دربار کښی د نژدیوالی وسیله وگرځی لکه چه د «زمر» په اوله رکوع آیت ۳ څمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿ مَا تَعْبُدُوْهُ اِلَّا رِجَالٌ مِّمَّنْ خَلَقْنَا لَكُمْ اَنْفُسَكُمْ ۚ لَٰكِنَّكُمْ لَا تَعْقِلُوْنَ ۝﴾ څه اختلاف چه دی پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له عبادت څخه دی ځکه د روغی هغه صورت چه د قریشو له لوری ورواندی شوی و د هغه ښکاره مطلب داسی و چه هغوی پوره پخپلو چارو باندی لکه پخوا ټینگ ولاړ دی یعنی د الله تعالیٰ او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د دواړو عبادت کوی او دوی دی د خپل توحید له مسلکه لاس واخلي نو د دی شخړی د روغی او د جگړی د پری کړی دپاره دا سورت نازل شو.

لَاۤ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ ۝ وَلَاۤ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَاۤ اَعْبُدُ ۝

نه کوم زه (فی الحال) عبادت د هغه شی چه تاسی ئی عبادت کوئ (ای

کافرانو چه بتان دی) او نه یی تاسی (ای کافرانو فی الحال) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم.

تفسیر : یعنی پرته (علاوه) له الله څخه د هغو معبودانو چه تاسی جوړ کړی دی زه اوس عبادت نه کوم او نه تاسی د هغه احد او صمد الله تعالیٰ عبادت بی د نورو له شرکت څخه کوئ چه زه ئی عبادت کوم او په راتلونکی زمانی کښی هم زه ستاسی د معبودانو عبادت نه کوم.

وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ۖ وَلَا أَنْتُمْ عِبُدُونَ مَّا أَعْبُدُ ۗ

او نه یم زه عبادت کوونکی (په وروستی زمانه کښی) د هغه شی چه عبادت ئی کوئ تاسی (ای کافرانو) او نه یی تاسی (ای کافرانو په وروستی زمانه کښی) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم (چه الله دی).

تفسیر : یعنی وروسته له دی نه هم زه ستاسی د معبودانو عبادت کوونکی نه یم او نه تاسی ځما د دغه واحد معبود بی له شرکت عبادت کوونکی یی مطلب ئی دا چه زه موحد یم له شرک څخه اوس او په راتلونکی زمانی کښی لری تبتم او تاسی سره له شرکت نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کښی موحد کیدی شی سم له دی تقریر سره په دی آیتونو کښی تکرار نه پاتی کیږی.

تنبيه : ځینی علماؤ دا تکرار پر تاکید باندی حمل کوی او ځینی په رومینیو دوو جملو کښی د حال او استقبال نفی او په وروستنیو دوو جملو کښی د ماضی نفی اخلی (کما صرح به الزمخشری) ځینو په رومینی دوو جملو کښی د حال او په وروستنیو دوو جملو کښی د استقبال اراده ښکاره کړی ده (کما یظهر من ترجمة شیخ الهند) لیکن ځینو محققینو په رومینیو دوو جملو کښی «ما» موصوله او په وروستنیو دوو جملو کښی «ما» مصدریه گڼلی داسی وائی «ځما او ستاسی په منع کښی نه په معبود کښی اشتراک شته او نه د عبادت په طریقه کښی. تاسی خو د بتانو عبادت کوئ چه هغوی ځما معبودان نه دی او زه د هغه الله تعالیٰ عبادت کوم چه د هغه په شان او صفت کښی هیشوک شریک کیدی نشی او داسی واحد احد ستاسی معبود نه دی علی هذا القیاس تاسی څرنګه چه عبادت کوئ وئی کړئ! لکه چه بریند د کعبی په شاو خوا کښی گدیږئ. یا د الله تعالیٰ د ذکر او د یادولو په ځای شپیلی وهی زه داسی عبادت کوونکی نه یم او همغسې چه زه ئی عبادت کوم او په دیره خشوع او خضوع سره ورته مخامخ کیږم تاسی د هغه توفیق نه لرئ نو ځکه ځما او ستاسی لاره بیخی جلا (جدا) ده. د دی حقیر په خیال کښی داسی راځی چه رومینی جمله ئی د حال او استقبال د نفی دپاره کیښوده شی یعنی زه نه اوس او نه په راتلونکی زمانه کښی ستاسی د معبودانو عبادت پرستش کولی شم لکه چه تاسی ئی

له ما شخه غواری او د ﴿وَلَا اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ﴾ مطلب د (حافظ ابن تیمیة رحمة الله علیه) په وینا داسی واخلیست شی کله چه زه د الله رسول یم دا عطا په شان کښی نشته او نه به می کله ممکن شی په شرعی امکان چه د شرک مرتکب شم تر دی چه په تیری زمانی کښی چه تاسی پخوا عطا له بعثته بتانو، تیرو (گتو)، ونو او نورو ته عبادت کاو ما پرته (علاوه) له واحد الله تعالی شخه د بل کوم شی عبادت نه دی کړی وروسته له دی چه د الله تعالی له لوری د وحی، د بینات، د هدی، او د نورو ښوونو رڼا خوره شوه کله ممکن دی چه زه په شرکیاتو کښی له تاسی سره مل شم. ښائی له هم دی سببه دلته په ﴿وَلَا اَنَا عَابِدٌ﴾ کښی اسمیه جمله او په ﴿مَّا عَبَدْتُمْ﴾ کښی د ماضی صیغه غوره شوی وی. پاتی شول د کفارو احوال نو د هغوی بیان ئی په دواړو جملو کښی یو شان وفرمایل ﴿وَلَا اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَّا عٰبَدُوْا﴾ یعنی تاسی ای کفارو! د خپلو بدو استعداداتو او انتهائی بدبختیو په سبب د دی وړ (لائق) نه یی چه په هیڅ وقت او هیڅ حال کښی د واحد الله تعالی بی له شرکته عبادت کوونکی شی تر دی چه د روغی د خبری په منځ کښی هم د شرک په چرت (خیال) کښی دوب تللی یی په یوه غای کښی ﴿مَّا تَعْبُدُوْنَ﴾ په صیغه د مضارع او په بل غای کښی ئی ﴿مَّا عَبَدْتُمْ﴾ راوړل په صیغه د ماضی سره ښائی په دی لوری اشاره وی چه د هغوی معبودان هره ورځ بدلیری هر هغه شی چه دوی ته عجیب معلوم شی یا کومه ښکلی تیږه (گته) یا ونه یا بل شیز ووینی سم د لاسه هغه د خپل معبود په غای ودروی او هغه بل پریریدی د هر موسم او هر کار دپاره بیل بیل معبودان لری یو د سفر بل د حضر یو د دودی بل د اوبو یو د اولاد او بل د نورو وقس علی هذا (حافظ شمس الدین ابن قیم رحمة الله علیه) په (بدائع الفوائد) کښی د دی سورت په لطائفو او نفائسو او مزایایو باندی ښی ویناوی کړی دی قرآنی معارف لوستونکی ته ښائی چه خامخا د هغو کتنه وکړی!

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ۚ

تاسی لره دین ستاسی دی (د شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) عطا دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی هغه ضد به چه تاسی کړی دی شه فائده دررسوی تر څو چه الله تعالی فیصله وکړی» اوس مونږ بالکل له تاسی شخه بیزاره یو او د هغی فیصلی په انتظار کښی یو او په هغه دین قویم باندی چه الله تعالی مونږ ته مرحمت کړی دی ډیر خوښ یو تاسی چه د خپلو غانونو دپاره د بدبختی هغه تگ خوښ کړی دی هغه دی تاسی ته مبارک وی هر یو فریق ته به د هغه د دود او دستور او د راه او روش نتیجه پوره وررسیږی.

تمت سورة «الکافرون» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة «النصر» نزلت بمنى فى حجة الوداع فتعد مدنية وهى آخر ما نزل من السور آياتها ثلاث وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۰) تسلسلها حسب النزول (۱۱۴) نزلت بعد سورة التوبة

د «النصر» سورت په (منى) په حجة الوداع كښى نازل شوى دى او په مدنى سورتونو كښى حسابيږي او وروستنى (۱۱۴) سورت دى په نزول كښى (۱۱۰) سورت دى په تلاوت كښى وروسته د «التوبة» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ

کله چه راشی نصرت مرسته (مدد) د الله او فتح (د مکی).

تفسير : لويه فيصله کونکى خبره دا ده چه مکه معظمه چه د حجاز مرکز او د اسلام ډيرى نښى لرى فتح شى د عربو د زياترو قبيلو سترگى هڼى ته وى پخوا له دى نه به يو يو دوه دوه سړى په اسلام کښى داخلیدل خو د مکی معظمى له فتحى څخه وروسته دلى دلى داخلیدل تر دى حده پورى چه د عربو جزيره گرده (توله) د اسلام په نور او رڼا رڼه او گردو (تولو) هستيدونکيو ته ئى د توحيد کلمه ولوستله او هغه مقصد چه عبارت د نبى کریم له بعثت څخه ؤ. پوره شو.

وَرَأَيْتِ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۝۲ قَسَبٌ بِحَمْدِ رَبِّكَ

او وینی به ته خلق چه ننوځی به دین د الله کښى فوج فوج دلى دلى پس تسبیح پاکی وایه سره د حمد ثناء د رب خپل.

تفسير : يعنى وپوهيږئ چه د بعثت مقصود او د دنيا د هستوگنى مطلب چه د دين تکميل او د کبرى خلافت تمهيد دى پوره شو. اوس د آخرت سفر نژدى دى. نو ښائى چه له دنيا څخه ځان فارغ کړئ! او د زړه له کومى آخرت ته متوجه شئ! او له پخوا څخه زياتره د هغه تسبیح او تحمید ووايئ او په دى فتوحاتو او بریو باندې د هغه شکر ادا کړئ او هميشه اوسئ په استغفار باندې.

وَاسْتَغْفِرُهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝۴

او مغفرت بښنه وغواړه له ده څخه (لپاره د گناهونو د امت خپل یا لپاره د ماتیدو د نفس او قصور د عمل) بیشکه چه دغه (الله) تل دی ښه توبه قبلوونکی د مستغفرانو گناهکارانو.

تفسیر : یعنی ته ای محمد صلی الله علیه وسلم! ځان ته او خپل امت ته استغفار ووايه. بیشکه چه دغه الله دی تل ښه توبه قبلوونکی.

تنبيه : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم استغفار ځان ته پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شو هلته دی وکوت شی! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په قرآن کریم کښی هر چیري د فیصلی وعدی دی او کافرانو د فیصلی تلوار کوله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عمر په آخر کښی مکه معظمه فتحه شوه گردی (تولی) قبیلې له زړه مسلمانی شوی هغه وعدی گردی (تولی) رښتیا شوی اوس نو د خپل امت د گناهونو مغفرت او بښنه وغواړئ! چه د شفاعت درجه دی لا لوړه (اوچته) شی. دا سورت د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په آخر عمر کښی نازل شوی دی چه هغوی د دی له لوستلو څخه په دی خبره وپوهید چه ما په دنیا کښی خپل دا راسپارلی شوی کار پای (آخر) ته ورساؤ اوس نو د آخرت د سفر وار دی.

تمت سورة «النصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «تَبَّتْ» مکية وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۱) تسلسلها حسب النزول (۶) نزلت بعد سورة «الفاتحة».

د «تَبَّتْ» سورت مکی دی (۵) آیتونه (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۱) په نزول کښی (۶) سورت دی وروسته د «الفاتحة» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝۱

مات هلاک دی شی دواړه لاسونه د ابی لهب او پخپله دی هم هلاک شه.

تفسیر: ابولهب چه نوم ئی عبد العزی بن عبد المطلب دی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حقیقی تره و خو د خپل کفر او شقاوت له سببه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم ډیر سخت دښمن و، کله چه غمونږ پیغمبر په کومه مجمع او ډله کښی د حق تعالیٰ کومه خبره ویله نو دی بدبخت به دوی په تیږو (گتو) ویشتل او ډیر غله له دی تیږو (گتو) ویشتلو څخه د ده مبارک وجود ژوبلیده او وینی تری بهیدی ابی لهب تل به داسی چغی وهلی «ای خلقتو! د دی سری خبرو ته غوږونه مه ږدئ! چه معاذ الله دروغجن او بی دین دی» کله به ئی ویل «محمد له مونږ سره د هغو شیانو وعده کوی چه مونږ ته به پس له مرگه رسیږی مونږ د هغو شیانو په کیدلو باندی هیڅ باور نه لرو» بیا به ئی خپلو دواړو لاسو ته داسی ویل «تبا لکما اری فیکما شیئاً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم» تاسی دواړه رامات شی چه زه به تاسی کښی د محمد صلی الله علیه وسلم له دغو ویلو شویو شیانو څخه هیڅ شی نه وینم» یو غلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د «صفا» په غونډی باندی ودرید او گردو (تولو) ته ئی ورغږ کړ د دوی په غږ باندی گرد (تول) خلق سره تول شول. دوی په ډیری مؤثری طریقې سره د اسلام دعوت شروع کړ (ابولهب) هم هلته و په غځینو روایاتو کښی دی چه د خپلو دواړو لاسو په اوچت غورځولو سره ئی ویل «تبا لک سائر الیوم أَلْهَذَا جَمَعْتُنَا: مات شیء آیا نن مونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره دلته سره راتول شوی یو؟» په روح المعانی کښی له غځینو څخه نقل شوی دی چه (ابولهب) پخپلو لاسو کښی تیږی (گتی) اخیستی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لوری ئی وویشتلی او دا ئی ویل لنډه ئی دا چه د (ابولهب) دښمنی او شقاوت او له حق سره عداوت تر انتها پوری رسیدلی و سره له دی کله چه د الله تعالیٰ له عذابه ویراوه کیده نو ویل به ئی «که چیری په رښتیا سره دا کار کیدونکی وی نو له ماسره مال او اولاد ډیر دی چه زه هغه گرد (تول) په خپلی فدی کښی ورکړم او غان له هغو عذابونو څخه وژغورم (وساتم) د ده ښځی (ام جمیل) هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سخته هنده او ضد او عداوت درلود (لرلو) او د ابولهب د دښمنی د اور پیلوڅه (خشاک) وه لکه چه دغه ښځه د دغی دښمنی په اور کښی د ضد او عناد لرگی غورځول او هغه ئی لا پسی تیزاوه په دی سورت کښی د دوی دواړو انجام راښوولی شوی دی او داسی یوه تنبیه پکښی شته نر وی که ښځه، خپل وی که پردی لوی وی که وړوکی هر هغه کله چه د حق په عداوت باندی ملا وتړی هغه بالاخر خوار او ذلیل او تبا کیدی لکه چه د پیغمبرانو ډیر نزدی خپلوان هم له هغه ذلت څخه ونه ژغورل (ساتل) شول (ابولهب) ته وگورئ چه د خپلو لاسو په خوځولو سره ئی غمونږ د پاک پیغمبر پر خلاف خبری کولی او پر خپل زور او قوت باندی مغرور و او د الله تعالیٰ مقدس شریعت او د معصوم رسول الله صلی الله علیه وسلم پاک طریقت ته ئی لاس ورغځاوه څنگه ئی لاسونه ورمات شول او د هغه گرد (تول) هغه کوښښونه چه د حق په پتولو کښی ئی کول اېته (خراب) شول او د هغه سرداری او لوئی د تل دپاره د ده له لاسه ووته گردی (تولی) چارئی بیکاره شولی غرور ئی له سره ووت او له زوره ولوید او د تباهی په کنده

کڻی پریوت. دا سورت مکی دی وائی چه د «بدر» له غزا څخه اووه ورځی وروسته په ده باندی یوه بده سوځوونکی او زهر لرونکی دانه وخته چه د هغی په سبب دی له کور او کهول څخه جلا (جدا) کړ شو او هیڅوک نه ورته نژدی کیدل تر دی چه همغلته مړ شو او مری ئی تر دریو ورځو پوری هلته پروت و تر څو وپرسید او خوړین شو دلته خلکو د حبشی مزدورانو په لاس په یوه لرگی کڻی وتاړه او په یوه چوغالی کڻی ئی چه چیری کنستلی شوی و لکه یوه مرداره ومنده او د دغه چوغالی سره ئی په تیرو (گتو) او شگو سره پټ کړ شو دا خو د دنیا رسوائی او خرابی ده ښکاره ده چه د آخرت ربړونه (تکلیفونه) له دی څخه ډیر سخت دی ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ .

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۖ

دفع به نه کړی (دغه هلاکت) له دغه (ابی لهب) څخه (اصلی) مال د ده او هغه چه ده گتلی و (یعنی اولاده ئی).

تفسیر : یعنی مال، اولاد، عزت، وجاهت او لوئی هېڅ یوه ابی لهب له هلاکته ونه شو ژغورلی (ساقلی).

سَيَصْلَىٰ نَارًا إِذَا تَلَهَّبَ ۚ

ژر دی چه ننه به وځی (ابی لهب په قیامت کڻی) په اور خاوند د لمبو کڻی.

تفسیر : یعنی وروسته له مړ کیدلو څخه ابی لهب ته سخت لمبی لرونکی اور رسیدونکی دی. بنائی په دی مناسبت قرآن کریم د عبد العزی کنیت ابی لهب ایښی وی، په دنیا کڻی هغه ته ابی لهب څکه ویل کیده چه د هغه د مخ بارخوگان لکه اور ځلیدل مگر قرآن کریم دا راوښوول چه دی د خپل آخری انجام د اعتبار او پلوه هم د ابی لهب د ویلو وړ (لائق) دی.

وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۚ

او (ننه به وځی) ښځه د هغه (ابی لهب) اور ته په دی حال کڻی چه بار راوړونکی به وی د خسو (د دوزخ).

تفسیر : د ابی لهب ښځه ام جمیل سره له مال داری ډیره بخیله او شومه وه نو څکه دا به په

خپله څنگل ته تله لرگی به ئی راوړه او اغزی به ئی تولول او څمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په لاره کښی به ئی د شپې له مخی اچول چه هغوی ته د تهجد د تگ او راتگ په وقت کښی ریر (تکلیف) ورپیش شی. فرمایلی ئی دی «دی لکه چه دلته د حق په دښمنی او د الله تعالی د پیغمبر په ایذاء رسولو کښی د خپل میره (خاوند) سره معاونت او مرستی (مدد) کولی په دوزخ کښی به هم هغه سره داسی مرستی (مدد) کوی» بنائی چه هلته به هم د زقوم او ضریع چه د دوزخ اغزی لرونکی ونی دی لرگی راوړی او د هغو په وسیله به د خپل میره (خاوند) د عذاب اور لا تودوی لکه چه ابن کثیر رحمه الله علیه ویلی دی.

تنبيه : ځینو د «حمالة الحطب» معنی چغل گر اخیستی دی لکه چه د عربو په محاورو کښی دا لفظ په دی معنی سره هم وایه کیږی او په پارسۍ کښی چغل گر ته «هیزم کش» وایه شی.

فِي جِدِّهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ ۝۵

حال دا چه په غاری د دی کښی رسی ده له مضبوطو رسیو (پتوکیو د خرماؤ) څخه.

تفسیر : یعنی ډیره کلکه او مضبوطه چوځیدونکی رسی. له دی څخه زیاترو مفسرینو د دوزخ د اوسپنی غارکی او سلاسل مراد اخیستی دی او دا تشبیه د ﴿حَمَالَةُ الْحَطَبِ﴾ په مناسب ورکړی شوی ده ځکه چه د لرگیو د بار ترلو کښی رسی ته ډیر ضرورت پېښیږی. لیکي چه د دی ښځی په غاره کښی یوه خورا (ډیر) ښه قیمتداره غارکی وه دی به ویل «په لات او عزى باندی قسم خورم چه زه دا خپله غارکی د محمد په عداوت باندی لگوم» نو ځکه ضرور دی چه په دوزخ کښی هم د هغی غاری له هغسی یوی غارکی څخه تشه نه وی عجیبه خبره لا دا ده چه د دی بدبختی مرگ هم داسی واقع شو چه د لرگیو د پیتی رسی د هغی په غاره کښی چه په یوه گت باندی ئی دمه کیښوده غوټه شوه او غټه تیره (گټه) د دی او د پیتی په منع کښی راغله او سا ئی وخته.

تمت سورة «تبت» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه.

سورة الاخلاص مكية وهی اربع آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۲) تسلسلها حسب النزول (۲۲) نزلت بعد سورة «الناس»

د «الاخلاص» سورت مکی دی (۴) آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۲) په نزول کښی (۲۲) سورت دی وروسته د «الناس» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝

ووايه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چه الله یو دی (په ذات او صفات خپل کښی) الله بی پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالی په نسبت پوښتی چه دی څنگه دی؟ تاسی ورته داسی ووايئ چه الله تعالی یو دی او د هغه په ذات کښی په هیڅ ډول (طریقه) د تعدد او تکثر او دوه ئیزتوب گنجایش نشته او نه ئی څوک په مقابل کښی شته او نه مشابه لری په دی سره د مجوسانو عقیده رده شوه چه وائی خدایان دوه دی یو د خیر څښتن (مالک) «یزدان» او بل د شر څښتن (مالک) «اهریمن» دی او هم د هندوانو عقیدې تردیدی شوی چه هغوی د دری دیرشو کروړو بتانو منونکی دی او هغوی ته د خدائی په چارو کښی برخی ورکوی.

د «الصمد» تفسیر په څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی چه (طبرانی) هغه گرد (تول) نقل کړی وائی «وکل هذه صحيحة وهي صفات ربنا عز وجل هو الذي يصمد اليه في الحوائج وهو الذي قد انتهى سؤدده وهو الصمد الذي لا جوف له ولا يأكل ولا يشرب وهو الباقي بعد خلقه» دا گرد (تول) رښتیا دی. او څمونږ الله تعالی هغه لوی ذات دی چه هغه ته هر راز (قسم) اړتیاوی (احتیاج) وروړاندی کبړی او هر ډول (طریقه) مرستی (مدد) ورڅخه غوښتلی کبړی او د گرد (تول) سترتوب (لویي) او د تولی مشرتیا صفت په کښی شته. نه خوری او نه څښی او نه چا ته محتاج دی او له خپلو مخلوقاتو څخه وروسته هم پاتی دی. ابن کثیر. د پاک الله د صمدیت له صفت څخه د هغو ناپوهانو رد هم وشو چه پرته (علاوه) له الله تعالی څخه نور کسان هم واکوالان (اختیارمند) گنی یا د هغوی په پوره خپلواکی باندی عقیده لری د آریه ؤ د عقیدې تردید هم وشو ځکه چه د دوی له اصولو سره سم د دنیا په پیدا کولو کښی روح او ماده لویه اغیزه (اثر) لری او دا دواړه شیان پخپل وجود کښی الله تعالی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی (استغفر الله).

لَمْ يَلِدْ ۝ وَلَمْ يُولَدْ ۝

نه ئی دی څیړولی (هیڅوک) او نه دی څیړولی شوی دی (له هیچا نه).

تفسیر : یعنی نه هیشوک د ده اولاد دی او نه دی د چا اولاد دی له دی څخه د هغو عقائدو تردید هم وشو چه په هغو کښی حضرت مسیح علیه السلام یا حضرت عزیر علیه السلام د الله تعالیٰ ځامن بلل کیږی یا پرښتو ته د الله تعالیٰ لونی وائی او هم په ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره د هغو عقیدو تردید وشو چه ځینی خلق مسیح یا نورو ته الله وائی یعنی د الله تعالیٰ دا شان دی چه څوک ئی نه وی څیړولی او نه دی له بل چا څخه څیړولی شوی وی او ښکاره خبره ده چه عیسیٰ علیه السلام د یوی سپین لمنی جینی له نسه پیدا شوی دی نو هغه څنگه خدای کیدی شی؟.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ٤

او نشته دغه (الله) لره برابر سیال هیشوک.

تفسیر : کله چه هیشوک د الله تعالیٰ سیال، شریک، برابر، مل نه وی نو د هغه ښځه او هلک او نور له کومه کیږی؟ له دی جملی څخه د هغو خلقو تردید وشو چه د الله تعالیٰ په ځینو صفتونو کښی کوم مخلوق هغه غوندی گنی تر دی چه ځینی رد سترگی د الوهیت له دی ستاینی (صفت) څخه پوره ستاینی (صفت) هغو مخلوقاتو ته هم ورکوی. د یهودانو په کتابونو کښی ئی لیکلی دی چه د غیږو په یوی مسابقی کښی یعقوب علیه السلام په الله تعالیٰ بانندی په غیږ کښی غالب شو (العیاذ بالله) ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهُمْ إِذِ انْقَضَىٰ عَصَاهُمْ أَوْاهُمْ يَوْمَهُمْ﴾ انی أسألك یا الله الواحد الاحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد ان تغفر لنا ذنوبنا انك انت الغفور الرحيم»

تمت سورة «الاخلاص» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفلق مكية او مدنية وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۳) تسلسلها حسب النزول (۲۰) نزلت بعد سورة «الفيل»

د «الفلق» سورت مكی یا مدنی دی پنځه آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۳) په نزول کښی (۲۰) سورت دی وروسته د «الفيل» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝۱

ووايه (ای محمده) پناه غوارم په رب د صبا خيروونکي د تياری باندی.

تفسير : يعنی هغه چه د شپي تياره خيروی او له هغی څخه د سهار انوار او رڼا ښکاروی.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝۲

له شره د هغه شی چه پیدا کړی ئی دی (له ضررناکو شيانو څخه).

تفسير : يعنی هر هغه مخلوق چه په هغه کښی څه بدی او شری زه د هغه له شر او بدی څخه پناه غوارم وروسته د دی ځای په مناسبت د څو ځان ته څيزونو نومونه هم اخیستی شوی دی.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝۳

او له شره د تياری شپي کله چه تکه توره شی (او هر شی پت کړی).

تفسير : يعنی د شپي تياره چه په هغی کښی زیاتره شرور او بدی پېښیږی په تیره بیا کودی (سحر) او نوری پېښی ډیری واقع او پېښیږی چه خوف یا د لمر لویده تری مراد دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دی کښی گردی (تولی) تياری راغلی ظاهری، باطنی، تنگه، پریشانی او گمراهی او نور.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝۴

او له شره د هغو ښځو ساحرانو پوکي کونکیو چه پو کول کړی په غوتو کښی.

تفسير : له «النفاثات فی العقد» او پوکي کونکیو نفسونو څخه هغه ښځی یا هغه دلی یا هغه نفوس مراد دی چه د سحر او د کودو د چارو کولو په وقت کښی پر کومی ژی یا مزی یا وینته یا نورو باندی څه ولولی او پری پو ئی کړی او غوتی پکښی واچوی هغه کودی چه لبید بن اعصم څمونږ پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی کړی وی په هغو کښی ځینی جونی هم گدی وی والله اعلم.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

او له شره د حسد کوونکی کله چه ښکاره کړی حسد خپل.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي « کله چه د هغه نظر ولگيږي بیشکه » نظر او د سترگو تپ يوه واقعی او رښتیا خبره ده خو د ډيرو مفسرينو په نزد د « ومن شر حاسد اذا حسد » مطلب دا دی کله چه حاسد د خپل زړه کیفیت ضبط نه کړی شی او په عملی ډول (طریقه) سره خپل حسد ښکاره کړی نو د هغه له بدی څخه پنا غوښتل ښائی. که د یوه سړی په زړه کښی بی واکه حسد پیدا شی خو هغه خپل نفس پخپل ضبط او پخپل واک (اختیار) ساتی او له محسود سره د حسد وضعیت نه ښکاروی نو هغه له دی څخه وتلی دی. د حسد معنی دا ده چه د بل چا د ورکړی شوی نعمت زوال وغواړی البته داسی غوښتنه چه الله تعالی ماته هم داسی نعمت یا زیات له هغه څخه وښی چه هغه ته الله تعالی ورکړی دی په رخی (کینه) او حسد کښی داخله نه ده او هغه ته (غبطه) وایه شی. د بخاری شریف په دی حدیث کښی چه د لاحسد الاقی اثنتین الخ له حسد څخه هم دا غبطه مراد ده.

تمت سورة «الفلق» بفضل الله تعالى و منه وكرمه

سورة الناس مننية او مكية وهی ست آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۴) تسلسلها حسب النزول (۲۱) نزلت بعد سورة الفلق.

د «الناس» سورت مننی یا مکی دی شهر آیات یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۴) په نزول کښی (۲۱) سورت دی وروسته د «الفلق» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝١ مَلِكِ النَّاسِ ۝٢ إِلَهِ النَّاسِ ۝٣

ووايه (ای محمده) پناه غواړم په رب د ټولو خلقو په باچا د ټولو خلقو په معبود د ټولو خلقو.

تفسیر : اگر که د الله تعالی د ربوبیت شان او د باچاهي چاری پر ټولو مخلوقاتو باندي

شاملی دی خو دا صفات همغسی چه په کامل دول (طریقه) په انسانانو کښی دی په نورو مخلوقاتو کښی داسی له لری نه څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو ځکه ئی د «رب» او د «ملک» او د نورو اضافت انسانانو ته وفرمایه. او هم په وسوسو کښی ابتلاء او اخته کیدل پرته (علاوه) له انسان څخه د بل مخلوق په شان کښی نشته.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٣﴾

له شره د وسوسی اچوونکی تبتیدونکی (شیطان له ذکره د الله).

تفسیر: شیطان سره له دی چه له سترگو څخه پټ دی خلق غولوی او له لاری څخه ئی وباسی تر څو چه انسان په غفلت کښی اوسیږی د هغه تسلط پر دوی باندی زیاتیږی او کله چه ویښ او خپل الله تعالی ئی په یاد شی نو هغه هم سم د لاسه تبتی.

الَّذِي يُوسُوسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٤﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٥﴾

هغه (شیطان) چه وسوسی اچوی په سینو زړونو د خلقو کښی (چه دغه وسوسه اچوونکی) له پیریانو او انسانانو څخه دی.

تفسیر: شیطان هم په پیریانو کښی او هم په انسانانو کښی شته لکه چه په (۱۴) رکوع ۱۱۲ آیت د «الانعام» د سورت څمونږ دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَفْسٍ عَدُوًّا شَيطَانًا الْإِنْسِي وَالْجِنُّ يُوسُوسُ فِي بَعْضِهِمُ اللَّيْلِ يَسْخَرُونَ الْقَوْلَ غُرُورًا﴾

الله تعالی مو دی د دی دواړو له شره وساتی. (تکمله) د دی دوو سورتونو په تفسیر کښی عالمانو او حکیمانو ډیری زیاتی نکتی ویلی دی. د حافظ ابن قیم رحمه الله علیه څمونږ د امام رازی رحمه الله علیه څمونږ د بلخی ابن سبارح. د حضرت شاه عبد العزیز دهلوی محدث رحمه الله علیه اوږدو بیانونو لیکل دله ممکن نه دی نو دلته یواځی د مولانا محمد قاسم نانوتوی رحمه الله علیه د کلام خلاصه او د وینا لندون لیکل کیږی چه د «فوائد موضح الفرقان» د حسن خاتمی دپاره یو نیک فال ثابت شی.

دا یو فطری او عام دستور دی کله چه په کوم باغ کښی نوی ترکودی (شنبلی، نبات) څمکه وچوی او له تخم څخه د باندی ووځی نو باغوان یا بزگر د هغه تحفظ او پالنی او روزنی ته زیاته توجه کوی او د هغه د لوئیدلو په نسبت ډیر کوشښ او زیار (محنت) کوی چه هغه له گردو (تولو) ارضی او سماوی آفاتو څخه وساتی او تر څو د خپل کمال حد ته ونه رسیږی دی ئی ډیر ریر (تکلیف) ایستلو او پام لرنی ته اړ (مجبور) دی. اوس په دی خبری باندی غور کول په کار

دی چه د بوتی د ژوندون فناء کوونکی یا د هغه د ثمراتو له تمتع څخه د هغه د مالک محروم گرځوونکی کوم کوم آفتونه دی؟ چه د هغو د شر او مضمرت په لری کولو کښی تل باغوان یا بزگر څیر وی او زیاته توجه او هوش ولری؟ چه خپل مساعی کامیاب کړی په ادنی تأمل او لږ تصور او اتکل سره څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه داسی آفتونه زیاتره په څلور ډوله (قسمه) پېښیږی چه د هغو په انسداد کښی باغوانان څلورو شیانو ته ډیر اړ (مجبور) دی.

اول: د بوتی خوړونکی چپنجی او خزنندی شرل چه د هغو له غاښو او خولو څخه نباتات او ترکودی ته زیان رسیږی. یا د هغو په جبلت او خلقت کښی د هغه بوتو خوړل داخل دی.

دوهم: د ویالی یا د سین یا د کاریز یا د کوهی اوبه، هوا او د لمر تودوخی الغرض د ژوندون او د ترقی گرد (قول) اسباب د شتو او د هستی پوره انتظام دی.

دریم: په هغه باندی د واورې، پلې، خاورې او د نورو شیانو لویدل چه د هغه د غریزی حرارت د احتقان باعث شی ځکه چه دغه د دی د ترقی او د نشو او نماء مانع گرځی.

څلورم: د باغ د خاوند کوم دښمن یا حاسد د هغه کومه څانگه یا لېږته او پانی او نور ونه شکوی یا هغه له بیخه ونه کاږی او ایسته ئی ونه غورځوی.

که باغوان د دی څلورو واړو خبرو پوره مکمل انتظام او بندوبست وکړی نو له الله تعالی څخه هیله (امید) کیږی چه هغه نباتات او ترکودی لوئی شی او په زړه پوری گټی تری واخیستی شی او خلق د هغو د څانگو له میوو څخه پوره فائده واخلي. هم داسی مونږ ته ښائی چه د ارض او سماء له خالق څخه چه رب الفلق او خالق الحب والنوی دی او د نری د تکو شنو چمنونو حقیقی مالک او مربی دی د خپل وجود د شجر او د ایمان د شجر په نسبت له دی څلورو آفتونو څخه پناه وغواړو! بیا ښائی معلوم کړ شی لکه چه په اول قسم کښی د ترکودی خوړونکیو ساکینانو (ذی روحو) ضرر پېښول یواځی د هغوی د طبیعت له مقتضیاتو څخه وهم داسی د شر اضافت د «ماخلق» په لوری هم په دی خوا مشیر دی چه دا شر د هغه د مخلوق من حیث هو مخلوق له سببه ثابت دی او د هغو په زړونو کښی پرته (علاوه) د هغو د طبیعت او فطری دوامی بل کوم سبب ته دخل نشته لکه چه په منگور، لرم، سباع، بهائم، او نورو کښی لیدل کیږی.

د لرم لښه تومبل نه دی له هنده دا ئی غوښت دی د وجود له سره هنده

نیش عقرب نه از پی کین است مقتضای طبیعتش این است

وروسته له دی په دوهمه درجه کښی ئی له (غاسق اذا وقب) څخه د تعوذ تعلیم ورکړی دی چه له هغه څخه د مفسرینو په نزد یا شپه ده چه ښه توره تیاره شی یا د لمر دویدل وی یا د سپوږمی تندر او خوف دی له دوی څخه هره یوه معنی چه واخلي دومره خبره خو یقینی ده چه په (غاسق) کښی د (شر) پیدا کیدل د هغی پر وقوب (د یو څیز تر شا پتیدو) باندی مبنی دی او ښکاره ده چه په وقوب (پتیدل) کښی پرته (علاوه) له دی څخه بله کومه خبره نشته چه له مونږ څخه د یوه څیز علاقه منقطعه شی او هغه فوائد او گټی چه مونږ ته د هغی له ظهور څخه

حاصلیدی هغه به اوس په لاس نه راځي کله چه داسی دی نو دا تمثیل له اسبابو او مسبباتو څخه پرته (علاوه) پر بل کوم شی باندی نه لگيږي ځکه چه د مسبب وجود د اسبابو او معداتو پر وجود باندی موقوف دی تر څو د اسبابو علاقه له مسبباتو سره قائمه نه وی هېڅ کله کوم مسبب په خپل وجود کښی بريالی (کامياب) کیدی نشی او هم دا خبره ده چه مونږ د آفتونو په دوهم قسم کښی وليکل چه که اوبه، هوا، د لمر تودوخی او رڼا الغرض د ژوندون او ترقی گرد (تول) اسباب په زړه پوری منظم نه وی نو هغه ترکودی، نبات مراوی او وچيږی.

وروسته له دی دریم تعوذ له (نفاثات في العقد) څخه وکړ شو لکه چه وویل شول له هغه څخه ساحرانه چاری مراد دی هغه کسان چه د سحر د وجود منونکی دی هغوی ئی منی چه د سحر له اثره مسحور ته داسی امور پېښيږي چه له هغو څخه د طبیعت اصلی آثار مغلوب او مړه کيږي. نو د سحر آفت هغه آفت ته ډیر ورته دی چه تر کودی ته له واورې او ږلې او د غریزی حرارت د بندیدو په سبب پیدا کيږي او د هغه په نشوونما او وده او لوئیدو کښی نقصان پېښوی هغه الفاظ چه د (لبید بن اعصم) په قصه کښی شته ځینی ئی دا دی «فقام علیه الصلوة والسلام کأنا انشط من عقال» له دی څخه ښکاریږي چه پر دوی باندی کوم شی مستولی شوی و او د دوی د طبیعت مقتضیات ئی پت کړی و چه د جبریل علیه السلام په تعوذ سره د الله تعالی په امر هغه عارضه ورکه شوه.

اوس له هغو افاتو څخه چه د ځان ساتنه ضروری ده فقط یوه آخری درجه پاتی شوه چه دښمن د حسد او عداوت په سبب د باغ کومه څانگه یا لښته ماتوی یا بوتی له بیخه راوکاږي د باندی ئی غورځوی یا ئی پانی یا ئی میوی شکوی د شر دا مرتبه ئی له (ومن شر حاسد) سره په ډیر وضاحت راوښووله.

په دغه تقریر او وینا کښی که کوم لږ والی شته خو هغه یواځی دا دی چه کله کله تخم ته پرته (علاوه) له دی څلورو واړو آفتونو څخه کوم بل آفت پخوا له زرغونیدلو څخه ورپېښيږي بیا خو ئی میړتون منځنی جوهر چه د تخم تومنه یا قلب یا د تخم «سوداء» ورته وایه شی او د زرغونیدلو اصلی ماده وی خوری یا ئی د بلی کومی پېښی په سبب دننه برخه تکه توره واړوی یا له منځه دوه پلې شی او د نشونما او د زرغونیدلو، لوئیدلو او د ودی قابلیت پکښی پاتی نشی ښائی د دی لږتوب د تلافی دپاره په بل سورت کښی د (الوسواس الخناس) له شر څخه د استعاذی تعلیم ورکړی شوی وی ولی (وسواس) د هغو فاسدو خطراتو نوم دی چه په سترگو نه ښکاری بلکه په پټه سره د ایمان په قوت کښی کندو او رخنه اچوی چه د هغه علاج پرته (علاوه) د عالم الخفیات والسرائر څخه بل څوک نشی کولی خو کله چه د وسوسو مقابله له ایمان سره وشي نو د وسواس د دفعی دپاره په هم دی صفاتو باندی د تمسک ضرورت دی چه د ایمان د مبادی او مناقشی له اصولو څخه شمیرلی کيږي او له هغو څخه ایمان ته مدد رسی. اوس له تجربو څخه راښکاره شوه چه له گردو (تولو) څخه اول د ایمان انقیاد او تسلیم نشو او نما د حق تعالی د بی انتهاء تربیتونو او بی غایاتو انعاماتو د لیدلو څخه حاصلیږي نو کله چه مونږ د هغه

په مطلقه ربوبیت باندی نظر واچوو نو غمونو ذهن دی خوا ته منتقل کیږی چه هغه ذات رب العزت مالک الملک او مطلق شهنشاه هم دی څکه چه د تربیت مطلقه معنی د هر راز (قسم) جسمانی او روحانی ضروریاتو رسونه دی او دا کار پرته (علاوه) له هسی یو منبع الکمالات ذات څخه له بل چا څخه کیدونکی نه دی چه هغه د هر راز (قسم) ضروریاتو او شیانو مالک او د دنیا هیڅ یو شی د هغه د اقتدار له فیضه د باندی نه دی هم داسی ذات ته مونږ مالک الملک او مطلق شهنشاه ویلی شو او بیشکه د هغه لوی شان داسی کیدی شی چه (لمن الملک الیوم الله الواحد القهار) گواکی مالکیت یا ملکیت د داسی یو قوت نوم دی چه د هغه د فعلیت مرتبه په (ربوبیت) سره موسومیږی څکه چه د ربوبیت لند تعریف د منفعت اعطاء او د مضرت دفع دی او پر دغو دواړو باندی قدرت لرل دی دا د مطلق شهنشاه منصب دی که لږ له دی څخه وړاندی ته څیر شو نو د دی علی الاطلاق باچا د معبودیت (الوهیت) سراغ او پته هم موندله کیږی څکه چه معبود هغه ته وایه شی چه د هغه د حکم په مقابل کښی هر څوک غاړه کیږدی او د ده د امر په مقابل کښی د بل حکم هیڅ خیال او پروا ونه کړه شی نو ښکاره ده چه دا د بندگی انقیاد پرته (علاوه) د کامله محبت او مطلقه حکومت په مخامخ کښی د بل چا په مخ کښی نه کاوه او نه ئی وړ (لائق) دی د دی دواړو شیانو اصلی مستحق پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک نه دی څکه د معبودیت او الوهیت صفت هم یواځی هغه (وحده لا شریک له) ته ثابت شو. وویع ﴿قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ شَيْئًا﴾

لنډه ئی دا هغه کوم صفت چه د ایمان مبدأ گرځی ربوبیت دی وروسته له هغه د ملکیت صفت دی او له ټولو څخه وروسته د الوهیت مرتبه ده نو هر هغه څوک چه خپل ایمان د شیطانی وسوسو د مضرت د ساتلو په نیت د حق تعالیٰ دربار ته حاضرېږی چه هلته خپله چاره جوئی وکړی نو ښائی هم داسی درجه په درجه له یو مقام څخه بل مقام ته لاړ شی لکه چه پخپله پروردگار په هم دی ترتیب سره د خپلی ستاینی (صفت) په ﴿يَرْبُّ الْمَائِثِ ، مَلِكِ الْمَائِثِ ، إِلَهِ الْمَائِثِ﴾ سره په سورت «الناس» کښی بیان فرمایلی دی او عجیبه خبره دا ده لکه چه د مستعاذ به له خوا دلته دری صفتونه بی د عاطفی له واو څخه او بی د جاری د «ب» له اعادی څخه مذکور دی د مستعاذ منه له جانب هم دری شیان په نظر راځی چه پرله پسې صفت په صفت بیان کړی شوی دی. په دی باندی به داسی پوهیږئ چه د «وسواس» د وصفیت په مقابل کښی واخلي څکه چه حقیقی مستعاذ به «إله الناس» دی او «ملک» او «رب» په هغه پوری د رسیدلو عنوان ټاکلی (مقرر کړی) شوی دی هم داسی د مستعاذ عنه حقیقت هم دا «وسواس» دی چه د هغه د صفت په مخ کښی «خناس» راوړی شوی دی له «خناس» څخه دا مراد دی چه شیطان د غفلت په حال د انسان په زړه کښی وسوسه اچوی او کله چه څوک وینش شی نو د غلو په شان د هغوی پسې بیرته ځان راکاږی د داسی غلو او بدو چارو نیول او د هغوی د ربر (تکلیف)، تعدی لاس پری کول او د رعیتونو د آرامی او د هوسائی (راحت) چاری ورغوندول د سلاطینو او د ټولواکانو لویه فریضه او مهمه وظیفه ده څکه مناسب به وی چه د دی صفت په مقابل کښی

(ملک الناس) کيښود شی او (الذی یوسوس فی صدور الناس) چه د (خناس) د فعلیت درجه ده او مونږ هغی ته د غله د نقب وهلو سره تشبیه ورکولی شو هغه د (رب الناس) په مقابله کښی دی چه په پخوانی تحریر کښی د (ملک الناس) د فعلیت مرتبه ده وشمیرلی شی بیا دی وکتلی شی چه د مستعاذ منه او مستعاذ به په منع کښی څومره نام او کامل تقابل ښکاریږی والله تعالیٰ اعلم باسرار کلامه!

اوله تنبیه : له ډیرو اصحابو لکه حضرت بی بی عائشه الصدیقه، حضرت ابن عباس، حضرت زید بن ارقم رضی الله تعالیٰ عنهم څخه روایت دی چه پر حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم ځینو یهودانو سحر جادو او کودی کړی وی چه د هغو له اثره د هغوی په مبارک بدن باندی یو راز (قسم) مرض لاحق شو. په دی منع کښی کله داسی هم پېښیده چه دوی به ځینی دنیوی چاری کولی خو بیا ئی داسی گنل چه هغه ئی نه دی کړی یا هغه دنیوی کار چه کړی ئی نه وی داسی ئی باله چه کړی ئی دی د دی پېښی د علاج دپاره الله تعالیٰ دا دوه سورتونه رانازل کړل چه د هغه له تاثره د الله تعالیٰ په اذن هغه مرض زائل شو واضح دی وی چه دا واقعه په صحیحینو کښی شته چه په هغه باندی تر اوسه پوری هیڅ یوه محدث جرح نه ده کړی او داسی کیفیت د رسالت له منصبه سره قطعاً منافی نه دی لکه چه دوی کله فارغ او ځینی اوقات غشی پر دوی باندی طاری کیده یا څو ځلی په لمانځه کښی سهو شوی دی. دوی فرمایلی دی **(انما انا بشر انسی کما تنسون فاذا نسیت فذکرونی)**: بیشکه چه زه یو سری یم لکه تاسی او هیروم شیان لکه چه تاسی ئی هیروئ کله چه ځما څخه کوم شی هیر شی نو هغه را په یاد کړئ!) ښائی چه ځینی ناپوهان ووائی چه «که پر هغوی باندی غشی طاری کیده نو د هغه پر وحی او نورو خبرو باندی څنگه یقین وکړی شی؟ ښائی چه په هغه هم سهو، نسیان هیږه او نور شیان گډ وی» اگر که د هغی سهوی او نسیان څخه دا نه لارمیږی چه د الله تعالیٰ د وحی او د تبلیغ په فرائضو کښی شکوک او شبهات پیدا شی او له دومره یوی خبری څخه چه کله کله به دوی د یوه کړی کار په نسبت فرمایل چه نه ئی دی کړی یا یو ناشوی کار به ئی داسی گانه چه کړی ئی دی څرنگه به دا لارمیږی چه د دوی په ځینو تعلیماتو او د بعثت د فرائضو په قوت او اعتبار کښی څه شک او شبهه پیدا شی.

په یاد ئی ولرئ چه سهو، نسیان، مرض غشی او نور انسانی عوارض د بشریت له خواصو څخه دی کله چه انبیاء علیهم السلام بشر دی نو د داسی خواصو موندل د هغو په وجود کښی د هغوی له مرتبې څخه هیڅ شی نه لږوی هوا! دا ضروری ده کله چه د یوه سری په نسبت په قاطعه و براهینو او نیره و دلائلو ثابت شی چه هغه په رشتیا سره د الله تعالیٰ یقینی استاخی وی نو د دی خبری منل هم په کار دی چه د الله تعالیٰ د هغه د عصمت تکفل کړی دی او همغه ئی د خپلی وحی د وریادولو او پوهولو او وررسولو ذمه وار گرځولی دی نو څرنگه ممکن کیدی شی چه د ده د دعوت د فرائضو او د تبلیغ په انجام کښی کوم بل طاقت یا قوت خلل واچوی. نفس وی که شیطان ناروغی وی که جادو لنده ئی دا چه هیڅ یو شی د نبوت او پیغمبری په چارو او

د بعثت په لوړو (اوچتو) مقاصدو پوری اړه (تعلق) لری د سحر او جادو لږ څه اثر لوبدلی وی او نه کودی او نه جادو د نبوت او د بعثت په فرائضو کښی څه خلل او ډیل اچولی شی.

دوهمه تنبیه : د معوذتینو په قرآنیت باندی د گردو (تولو) اصحابو اجماع ده او د هغوی له زمانی څخه تر اوسه پوری په تواتر سره ثابت شوی ده. یواځی د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کاوه شی چه دوی به دا دوه سورتونه په خپل مصحف کښی نه لیکل. خو دا خبره دی ښکاره وی چه ابن مسعود رضی الله عنه هم د دی دوو سورتونو په قرآنیت کښی هیڅ شک او شبهه نه لرله او دا ئی منل چه دا د پاک الله کلام دی او یقیناً له آسمانه رانازل شوی دی خو د دی د نزول اصلی مقصد رقیه او علاج دی دا نه دی رامعلوم چه د تلاوت دپاره نازل شوی دی؟ که نه؟ نو ځکه د دی دوو سورتونو لیکل په هغه مصحف کښی چه د تلاوت دپاره وی له احتیاطه چپ (خلاف) دی «انه کان لا یعد المعوذتین من القرآن وکان لا یکتبهما فی مصحفه ویقول انهما منزلتان من السماء وهما من کلام رب العلمین ولكن النبی علیه الصلوة والسلام کان یرقی و یعوذ بهما فاشتبه علیه انهما من القرآن أولیستامنه فلم یکتبهما فی المصحف» (د روح البیان د خلورم جلد ۷۲۳ مخ وگوری!) قاضی ابوبکر باقلانی لیکی «لم ینکر ابن مسعود رضی الله عنه کونهما من القرآن وانما انکر اثباتهما فی المصحف فانه کان یری ان لا یکتب فی المصحف شیئا الا ان کان النبی صلی الله علیه وسلم اذن فی کتابته فیه وکان لم یبلغه الاذن» (د فتح الباری د اتم جلد ۵۷۱ مخ وگوری!) حافظ یوه بل عالم د الفاظو داسی نقل کړی دی «لم یکن اختلاف ابن مسعود رضی الله عنه مع غیره فی قرآنیتهما وانما کان فی صفة من صفاتهما» (د فتح الباری د پنځم جلد ۵۷۱ مخ وگوری!) په هر حال د ابن مسعود رضی الله عنه دا رأی شخصی او انفرادی وه او لکه چه (بزار) تصریح کړی ده هیڅ یو له اصحابو څخه له ده سره متفق نه ؤ او ډیر امکان لری چه وروسته له دی څخه چه هغوی ته په تواتر سره دا ورښکاره شوی وی چه معوذتین هم له متلوه قرآن څخه دی نو هغوی به هم په هغه خپل رومبنی فکر باندی پاتی نه وی برسیره په دی د دوی انفرادی رأی هم له خبر واحد څخه معلومیږی چه د قرآن د تواتر په مقابل کښی د اوریدلو وړ (لائق) نه دی. په شرح مواقف کښی لیکلی شوی دی «ان اختلاف الصحابة فی بعض سور القرآن مروی الآحاد المفیده للظن و مجموع القرآن منقول بالتواتر المفید للیقین. الذی یضمحل الظن فی مقابله فتلك الآحاد مما لا يلتفت الیه ثم ان سلمنا اختلافهم فیما ذکر قلنا انهم لم یختلفوا فی نزوله علی النبی صلی الله علیه وسلم ولا فی بلوغه فی البلاغة حد الإعجاز بل فی مجرد کونه من القرآن وذلك لا یضر فیما نحن بصددہ الخ» حافظ ابن حجر رحمة الله علیه وائی «وأجیب باحتمال انه کان متواتراً فی عصر ابن مسعود لکن لم یتواتر عند ابن مسعود فانحلت العقدة بعون الله تعالی الخ» او صاحب المعانی لیکی «ولعل ابن مسعود رضی الله عنه رجع عن ذلك الخ.»

يا اله العالمين! ستا شکر په کومه ژبه اداء کړو چه تا مونږ ته داسی خالص توفیق او تیسیر راوباسه چه نن مو دا مهمت بالشان خدمت پای (آخر) ته ورساوه! مونږ د خپل دغه خلوصیت او عقیدت؟ ثمره چه یواځی ستا په فضل او اعانت سره پای (آخر) ته رسیدلی دی ستا د قدسیت لوی دربار ته په ډیر عجز او نیاز دروړاندی کوو امید او هیله (طمعه) لرو چه پخپل فضل او کرم قبول ئی کړی! الهی مونږ معترف یو چه د دی لوی خدمت په پای (آخر) ته رسولو کښی مو حق د اخلاص او د خدمت نه دی اداء کړی خو کله چه ستا رحمت او رأفت سیآت په حسناتو سره بدلولی شی تاته د یوه حسنه صورت بدلول په حسنه حقیقت سره کومه لویه خبره نه ده! ستا مهربانی او لورینی (بخشش) ته هم داسی هیله (امید) ده چه ته د خپلی نکتی پالنی له پلوه دا ځمونږ عمل تل مقبول او ژوندی ولری! او د ده د ښو ثمراتو څخه مونږ په دواړو دارینو کښی متمتع وگرځوی!

يا اله العالمين! ته د خپل پاک قرآن له برکته مونږ او ځمونږ والدین او ځمونږ استاذان او ځمونږ شیوخ او ځمونږ اقارب او احباب او هغه کسان چه په دی ښه کار کښی محرک، داعی، ممد، معاون شوی دی یا هغه پوهان چه دی عظیم الشان کار کښی ئی رفاقت او اعانت راسره کړی دی. گرد (تول) وښی! او د دنیا او آخرت له بلاؤ څخه ئی مأمون او مصئون ولری! او حضرت شیخ الهند محمود الحسن دیوبندی رحمه الله علیه او حضرت عمدة المفسرین شبیر احمد عثمانی مدظله سره مو په جنت الفردوس کښی یو ځای کړی!

تمت الترجمة والتفسير فله الحمد اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً، ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطأنا ربنا تقبل منا انک انت السميع العليم اللهم آنس وحشتی فی قبری اللهم ارحمنی بالقرآن العظیم واجعله لی اماماً و نوراً وهدی ورحمة اللهم ذکرنی منه ما نسیت وعلمنی منه ما جهلت وارزقنی تلاوته آناء الليل واطراف النهار واجعله لی حجة یا رب العالمین!

د قرآن پیل (شروع) په باء، ختم ئی په سین شو ولی؟ ځکه رهبر مو په دارینو کښی قرآن دی بس!

دقرآن کریم دوقوفو رموز (ښه)

- دهرے ژبے ویونکی چه کله خبری کوی نوچیرته دریکی
اوچیرته نه دریکی، کله ډیر اوکله لږ ایساریکی اوپه دی
ودریدو او نه دریدو کښی دخبری پوره بیان او مفهوم
کښی ډیر لوی دخل دی.

دقرآن کریم معجز کلام او عبارت هم دوینا په ډول واقع
دی. له دغه وجی نه اهل علمود دریدو او نه دریدو ښه
(علائم) مقرر کړی دی چه هغی ته دقرآن مجید دوقوفو
رموز وائی.

ضروری خبره ده چه ددی عظیم کتاب لوستونکی
ددی رموزو پوره خیال وساتی او هغه رموز دادی.

○ - چیرته چه خبره پوره شی هلته کښی وره غونډی دائره
وی، داپه حقیقت کښی غونډه (ت) ده چه د(ة) په هیئت
کښی لیکلی شی اوداد وقف تام علامه ده په دی باندی دریدل
پکاردی، اوس ۀ خونه شی لیکلی مگر وره غونډی حلقه
اچولی شی دی ته آیت وائی.

مر - داد وقف لازم علامه ده په دی باندی هر و مرو (خامخا)
دریدل پکاردی او که چیری څوک ونه درید نو احتمال

لری چه دخبری مطلب به بل خه شی ددی په پښتو ژبه کښی
داسی مثال پوهیدل پکار ده چه چاته و ویلی شی ،
(پاسه - مه کینه) چه پکښی د پاسید و امر اوله کیناستو
نهی ده نو په - پاسه - باندی دریدل لازم دی او که چیری
متکلم ونه درید نو مخاطب به داسی وگنزی چه (پاسه مه -
کینه) چه په هغه کښی به د و دریدو نه نهی او د کیناستود
امر احتمال کیکی او یقیناً دابه د قائل د مطلب خلاف وی.
ط - داد وقف مطلق علامه ده په دی باندی دریدل پکار دی دا
علامه هلته وی چه کوم خای مطلب نه پوره کیکی او ویونکی
مزیده همخه ویناکول غواری .
ج - داد جائز وقف علامه ده دلته کښی دریدل غوره اونه دریدل
جائز دی .
ز - داد مجوز وقف علامه ده دلته نه دریدل غوره دی .
ص - داد مرخص وقف علامه ده دلته پیوست (یو خای)
لوستل پکار دی لیکن که چیری خوک ستړی شی او ودریگی
نوهغه ته اجازه شته ،
معلومه شوه چه په (ص) پیوست لوستل د (ز) په نسبت ترجیح لری
صل - داد الوصل اُولی (یعنی وصل غوره) اختصار دی دلته
پیوست لوستل غوره دی .

ق - داد قتل علیه الوقف خلاصه ده دلته دریدل پکار نه دی.

صل - داد قد یوصل علامه ده دلته کله ودریدی شی اوکله نه
لیکن دریدل غوره دی.

قف - داد قف لفظ دی چه معنی ئی ده ودریکه اودا علامه
هله استعمالیکی چه دلوستونکی دییوستی وینا احتمال وی.
س یا سکت - داد سکت علامه ده دلته لک وخت دریدل پکاری
خوچه تنفس باقی وی (یعنی ساماته نه شی).

وقفه - داد اوکدی سکت علامه ده دلته دسکت په نسبت ډیر
دریدل پکاری لیکن چه تنفس جاری وی (یعنی ساماته نه شی)
په سکت اووقفه کنبی دافرق دی چه سکت کنبی لک وخت
اوپه وقفه کنبی ډیر وخت ودریدی شی.

لا - دلامعنی چه نیشته داعلامه کله خود آیت پورته وی او
کله عبارت دننه که عبارت دننه وی نودریدل بالکل
نه دی پکار اوکه دآیت پورته وی نوپیا اختلاف دی.
دخینوپه نزد دریدل اود بعضوپه نزد نه دریدل روادی
خوکه خوک ودرید یا ونه درید په دی سره مطلب کنبی شه
خلل نه واقع کیکی وقف هله نه دی پکار چه د عبارت دننه
لیکلی وی.

ک - داد کذلک علامه ده یعنی چه کوم رمز (نښه) دی ک نه

وراندی لیکلی شوی ده دلته کنبی دی همغه وگنرلی شی.

۵ - داددی علامه ده چه په دی خای دغیر کوفینو په نزد آیت ده که چا وقف وکړ نو دا عادی (دوباره ویلو) ضرورت نیشته.

۶ - داد در یو تکو (نقطو) وقف نژدی نژدی راځی دی ته معانقه ویلی شی که خوددی اختصار په مع سره لیکلی شی. ددی مطلب داده چه دا دواړه وقفونه لکه چه معانقه کوی او حکم ئی داده چه په دی دواړو وکنبی په یو باندی دریدل پکار دی په بل نه او په وقف کنبی درموز و (نښو) قوت او ضعف ملحوظ ساتل پکار دی.

د دویم جلد فہرست
 له (۱۶) تر (۳۰) پارے
 د سورة الکہف (۷۵) آیت له ابتداء تر پای (آخر) سورة الناس

د سورة شمارة	د سورة نامہ	د سورة شمارة	د سورة نامہ	د سورة شمارة	د سورة نامہ	د سورة شمارة	د سورة نامہ
۱۹	سورة مريم	۲۰	۱۶	۴۳	سورة الزخرف	۱۰۵۶	۲۵
۲۰	سورة طه	۶۸	۱۶	۴۴	سورة الدخان	۱۰۹۰	۲۵
۲۱	سورة الانبياء	۱۳۰	۱۷	۴۵	سورة الباقية	۱۱۰۵	۲۵
۲۲	سورة الحج	۱۸۶	۱۷	۴۶	سورة الاحقاف	۱۱۲۴	۲۶
۲۳	سورة المؤمنون	۲۳۸	۱۸	۴۷	سورة محمد	۱۱۵۰	۲۶
۲۴	سورة التور	۲۸۴	۱۸	۴۸	سورة الفتح	۱۱۷۴	۲۶
۲۵	سورة الفرقان	۳۴۲	۱۸ - ۱۹	۴۹	سورة الشعرات	۱۲۰۳	۲۶
۲۶	سورة الشعراء	۳۸۰	۱۹	۵۰	سورة قس	۱۲۱۹	۲۶
۲۷	سورة النمل	۴۲۹	۲۰ - ۱۹	۵۱	سورة الذاريات	۱۲۳۵	۲۶ - ۲۷
۲۸	سورة القصص	۴۸۰	۲۰	۵۲	سورة الطور	۱۲۵۲	۲۷
۲۹	سورة العنكبوت	۵۳۹	۲۱ - ۲۰	۵۳	سورة النجم	۱۲۶۶	۲۷
۳۰	سورة الروم	۵۸۰	۲۱	۵۴	سورة القمر	۱۲۸۵	۲۷
۳۱	سورة لقمان	۶۱۴	۲۱	۵۵	سورة الرحمن	۱۳۰۱	۲۷
۳۲	سورة الشجدة	۶۳۷	۲۱	۵۶	سورة الواقعة	۱۳۱۸	۲۷
۳۳	سورة الاحزاب	۶۵۲	۲۱ - ۲۲	۵۷	سورة الحديد	۱۳۳۷	۲۷
۳۴	سورة ممت	۷۱۴	۲۲	۵۸	سورة المجادلة	۱۳۶۲	۲۸
۳۵	سورة فاطر	۷۵۳	۲۲	۵۹	سورة الحشر	۱۳۸۱	۲۸
۳۶	سورة يس	۷۸۱	۲۲ - ۲۳	۶۰	سورة المسحاة	۱۴۰۲	۲۸
۳۷	سورة القمات	۸۱۶	۲۳	۶۱	سورة الصف	۱۴۱۶	۲۸
۳۸	سورة ص	۸۵۸	۲۳	۶۲	سورة الجمعة	۱۴۲۶	۲۸
۳۹	سورة الزمر	۸۹۳	۲۳ - ۲۴	۶۳	سورة المنافقون	۱۴۳۵	۲۸
۴۰	سورة المؤمن	۹۳۸	۲۴	۶۴	سورة التغابي	۱۴۴۳	۲۸
۴۱	سورة حم السجدة	۹۸۵	۲۴ - ۲۵	۶۵	سورة الطلاق	۱۴۵۳	۲۸
۴۲	سورة الشورى	۱۰۲۱	۲۵	۶۶	سورة التحرير	۱۴۶۷	۲۸

د دویم جلد فہرست
 له (۱۶) تر (۳۰) پارے
 د سورة الکہف (۷۵) آیت له ابتداء تر پای (آخر) سورة الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفحہ رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفحہ رقم	دپارے شمارہ
۶۷	سُورَةُ الْمُلْكِ	۱۴۸۰	۲۹	۹۱	سُورَةُ الشَّمْسِ	۱۷۱۴	۳۰
۶۸	سُورَةُ الْقَلَمِ	۱۴۹۴	۲۹	۹۲	سُورَةُ الْاٰیْلِ	۱۷۱۹	۳۰
۶۹	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	۱۵۱۰	۲۹	۹۳	سُورَةُ الضُّحٰی	۱۷۲۳	۳۰
۷۰	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	۱۵۲۳	۲۹	۹۴	سُورَةُ الشَّرْحِ	۱۷۲۷	۳۰
۷۱	سُورَةُ نُوحٍ	۱۵۳۴	۲۹	۹۵	سُورَةُ التِّیْنِ	۱۷۳۰	۳۰
۷۲	سُورَةُ الْيُسْرِ	۱۵۴۵	۲۹	۹۶	سُورَةُ الْعَلَقِ	۱۷۳۳	۳۰
۷۳	سُورَةُ الْمُرَجِّمِ	۱۵۵۸	۲۹	۹۷	سُورَةُ الْقَدَرِ	۱۷۳۹	۳۰
۷۴	سُورَةُ الْمَدَّیْرِ	۱۵۶۹	۲۹	۹۸	سُورَةُ الْبَقَرَةِ	۱۷۴۱	۳۰
۷۵	سُورَةُ الْقِيَامَةِ	۱۵۸۴	۲۹	۹۹	سُورَةُ الزَّلْزَالِ	۱۷۴۵	۳۰
۷۶	سُورَةُ الْاٰهْرِ	۱۵۹۵	۲۹	۱۰۰	سُورَةُ الْعَادِيَاتِ	۱۷۴۸	۳۰
۷۷	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	۱۶۰۷	۲۹	۱۰۱	سُورَةُ الْقَارِعَةِ	۱۷۵۱	۳۰
۷۸	سُورَةُ النَّبَاِ	۱۶۲۱	۳۰	۱۰۲	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۱۷۵۴	۳۰
۷۹	سُورَةُ النَّازِعَاتِ	۱۶۳۱	۳۰	۱۰۳	سُورَةُ الْعَصْرِ	۱۷۵۶	۳۰
۸۰	سُورَةُ عَبَسَ	۱۶۴۲	۳۰	۱۰۴	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	۱۷۵۸	۳۰
۸۱	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۱۶۵۰	۳۰	۱۰۵	سُورَةُ الْفِيلِ	۱۷۶۱	۳۰
۸۲	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۵۸	۳۰	۱۰۶	سُورَةُ قُرَيْشٍ	۱۷۶۳	۳۰
۸۳	سُورَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ	۱۶۶۳	۳۰	۱۰۷	سُورَةُ الْمَاعُونِ	۱۷۶۵	۳۰
۸۴	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۷۱	۳۰	۱۰۸	سُورَةُ الْكُوْثَرِ	۱۷۶۷	۳۰
۸۵	سُورَةُ الْمُرْجِ	۱۶۷۸	۳۰	۱۰۹	سُورَةُ الْكَافِرِيْنَ	۱۷۶۹	۳۰
۸۶	سُورَةُ النَّارِ	۱۶۸۵	۳۰	۱۱۰	سُورَةُ النَّصْرِ	۱۷۷۳	۳۰
۸۷	سُورَةُ الْاَعْلٰی	۱۶۸۸	۳۰	۱۱۱	سُورَةُ تَبٰتِ	۱۷۷۴	۳۰
۸۸	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ	۱۶۹۴	۳۰	۱۱۲	سُورَةُ الْاِخْلَاصِ	۱۷۷۷	۳۰
۸۹	سُورَةُ الْفَجْرِ	۱۷۰۰	۳۰	۱۱۳	سُورَةُ الْفَلَقِ	۱۷۷۹	۳۰
۹۰	سُورَةُ الْبَلَدِ	۱۷۰۹	۳۰	۱۱۴	سُورَةُ النَّاسِ	۱۷۸۱	۳۰

بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى وَتَوْفِيقِهِ
انْتَهَى الْمَجْلَدُ الثَّانِي - الْآخِر -
مِنْ الْجُزْءِ (١٦) إِلَى (٣٠)

مِنْ بَدَايَةِ آيَةِ (٧٥) مِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ إِلَى آخِرِ سُورَةِ النَّاسِ

دخداى تعالى په مرسته (مدد) او توفیق دویم جلد (آخری)
پای (آخر) ته ورسید له (١٦) تر (٣٠) پارے
د سورة الكهف (٧٥) آیت له ابتداء تر پای (آخر)
سورة الناس

حقوق الطبع محفوظة

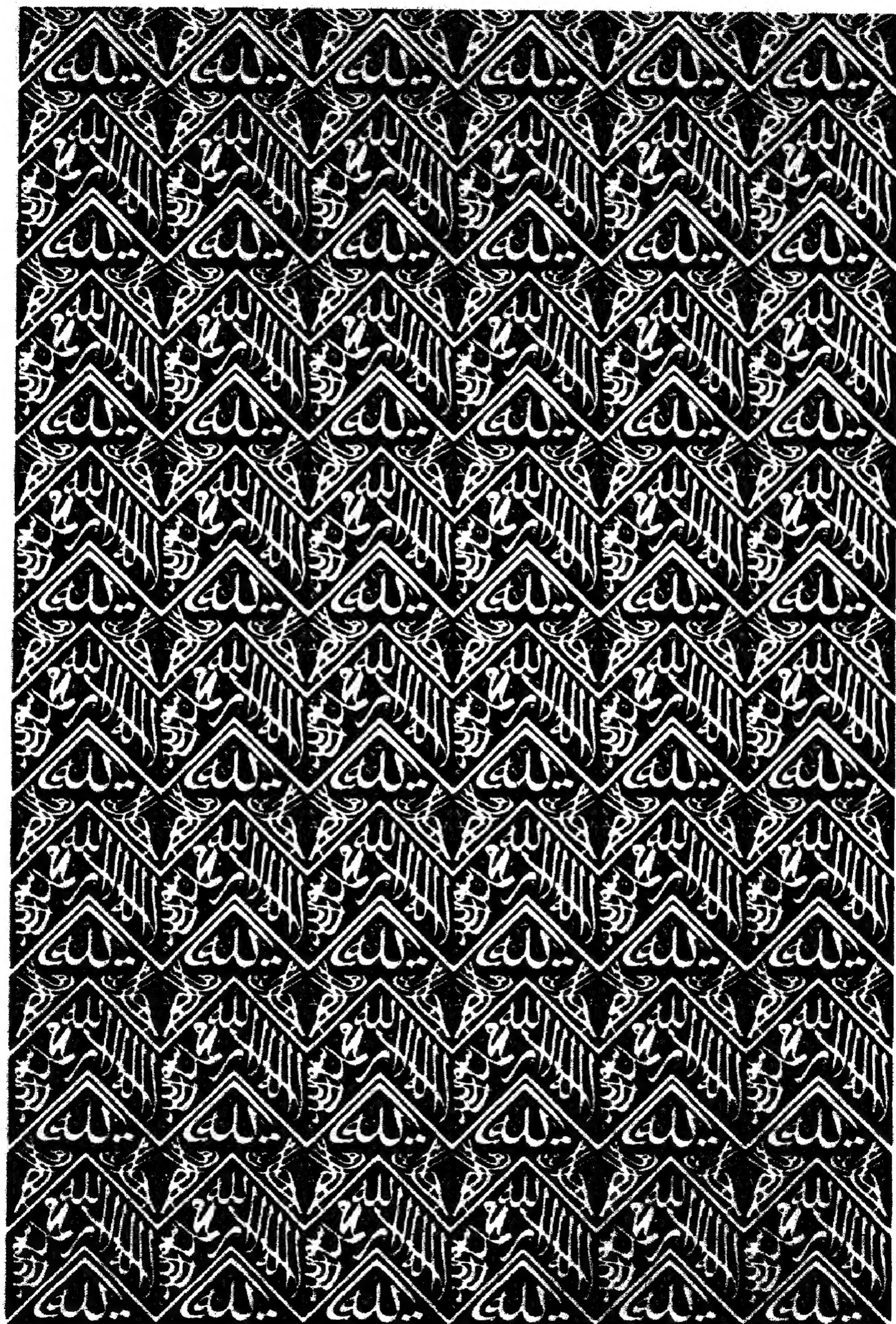
للمجمع خدام الحرمين الشريفين للكتاب والمكتبات

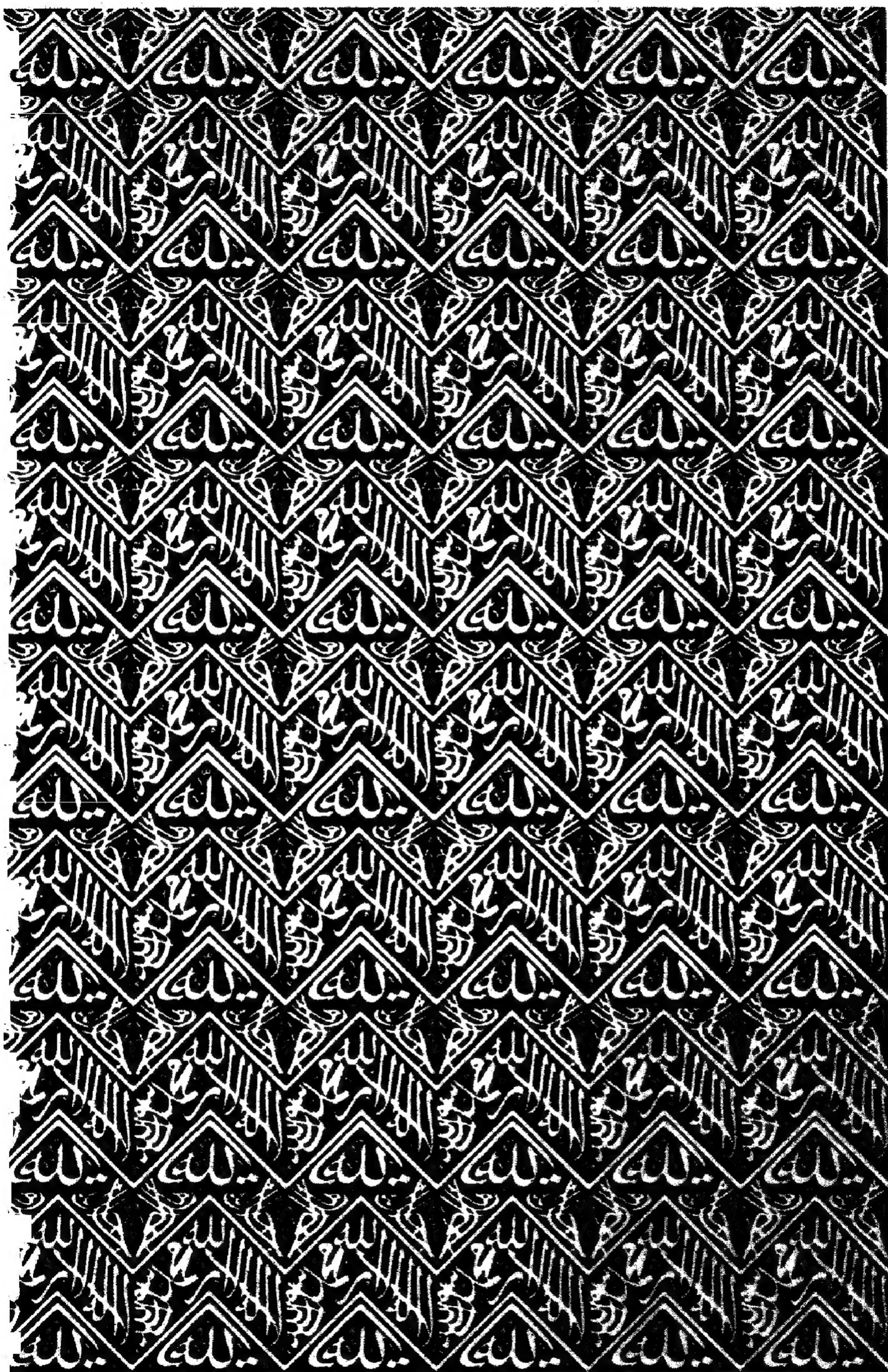
لطيبة عترة المصحف الشريف

ص.ب ٣٥٦١ - المدينة المنورة

د چاپ حقوق محفوظ دی
پہ حق کنبی د حرمینو شریفینو د خادم پادشاہ فہد
د قرآن کریم د چاپ خانہ (ص ۲۵۶) مدینہ منورہ

د
قرآن کریم
ترجمہ اور تفسیر
پہ پینتوزیہ کبی

دویم جلد

لہ (۱۶) تر (۳۰)
بارے پورے

Bibliotheca Alexandrina

0270530